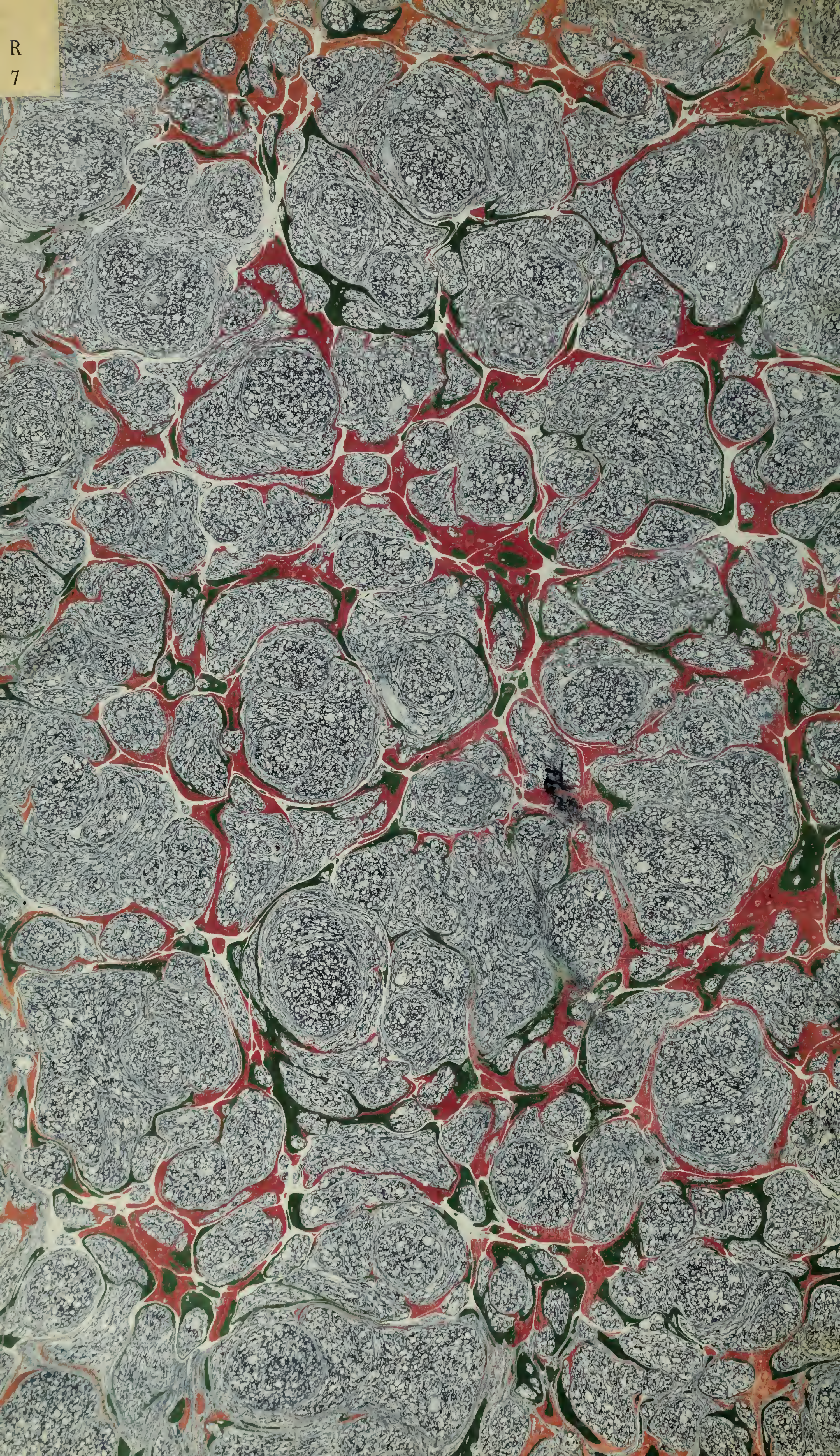
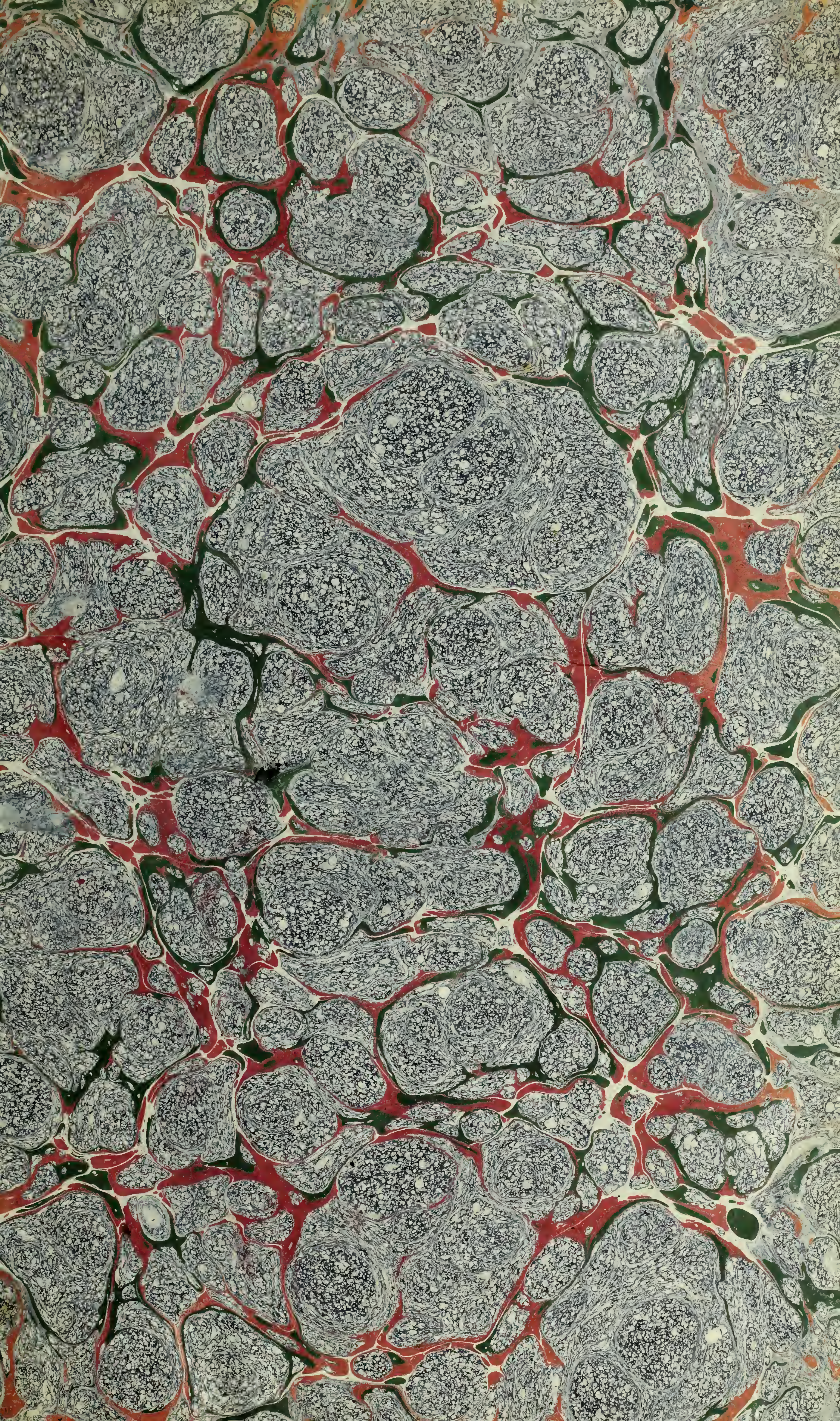

R
7

R. P. FRANCISCI SUAREZ

GRANATENSIS è Societate JESU,

Doctoris Eximii,

DEFENSIO

FIDEI CATHOLICÆ ET APOSTOLICÆ ADVERSUS ANGLICANÆ SECTÆ ERRORES,

Cum Responsione ad Apologiam pro Juramento Fidelitatis, & Præfationem monitoriam Serenissimi JACOBI *Magnæ Britanniæ Regis*,

AD SERENISSIMOS TOTIUS CHRISTIANI ORBIS CATHOLICOS REGES ET PRINCIPES.

OPERUM TOMUS VICESIMUS PRIMUS.

VENETIIS,
APUD SEBASTIANUM COLETI.
MDCCIL.

Superiorum Permissu, ac Privilegiis.

SERENISSIMIS REGIBUS, AC PRINCIPIBUS
ROMANÆ, ET CATHOLICÆ ECCLESIÆ FILIIS, AC DEFENSORIBUS,

FRANCISCUS SOARIUS E SOCIETATE JESU temporariam, & æternam felicitatem.

NUper edito libro Sereniſſimus JACOBUS magnæ Britanniæ Rex ad Religionis ſuæ communionem quaſi amico claſſico Catholicos Reges ac Principes evocavit. Ut quos ad defenſionem Romanæ Eccleſiæ, quam ſanguine ſuo acquiſivit Rex Regum, & Dominus Dominantium Chriſtus, ſuprema armavit poteſtate, hos ad illius offenſionem communicato conſilio incitaret. Irrito tamen conatu Sereniſsimus Rex ſtylum exercuit. Nec enim portæ inferi adverſus eam prævalebunt, aut quos in Romana petra fundatos lapis angularis Chriſtus firmiſsimo veræ pietatis vinculo inneƈtit, frigida Aquilonis procella dimovere poterit. Utinam majorum ſuorum inviƈtiſsimorum Regum veſtigia ſequutus vobiſcum potius ad Catholicæ Eccleſiæ majeſtatem exornandam conſpiraret; ut quibus poteſtate, & imperio par eſt, veræ pietatis ſtudio inferior non eſſet: & inter illos Reges numerari potius vellet, quos illius nutritios divina conſtituit auƈtoritas, quam inter illos, quos adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus impietatis furor inflammavit.

Cum ergo dum librum edidit ſuæ indicem religionis, nec Regali, qua fulget, majeſtate, nec armorum ſtrepitu, ac potentia (cui ſacerdos Chriſti, & religioſus homo obſiſtere nequit) ſed ſolius humani ingenii, & ſtyli acumine Catholicæ Eccleſiæ bellum inferat; proprium mei muneris, & inſtituti exiſtimavi in aciem prodire, non ut tanti Regis nomini, & ſplendori officiam, quod nec poſſum, nec cupio: ſed ut nebulæ, a fœtidis Novatorum lacunis exhalatæ, quibus catholicam obſcurare nititur veritatem, veræ ſapientiæ radiis diſſolutæ in aerem, & fumos evaneſcant: quod ut perficerem, eam a Deo patre luminum obnixe precatus ſum lucem, eam ſynceræ veritatis cognitionem, quam a Chriſto Domino per apoſtolos traditam, & ſanƈtorum patrum vigiliis expoſitam conſeƈtari ille debet, qui reƈtam vivendi, credendique viam tenere cupit. Aſpiret incœptis illud numen, in cujus manu ſunt corda Regum. Voſque Catholici Orbis Reges, ac Principes, qui ſereniſsimum Jacobum, quales vos eſtis, talem Germano affeƈtu exoptatis, qualecunque opus hoc noſtrum in veſtrum recipite patrocinium veſtra auƈtoritate defendendum: veſtrum enim illud, ſcitumque eſt; *Noſtra facimus, quibus noſtram impertimur auƈtoritatem*; veſtrum igitur opus ſit, ut Regia veſtri patrocinii auƈtoritate defenſum, ac ornatum fulgore, & ſecurum in publicum prodeat, & illuſtre orbi appareat, & Regiis oculis indignum non exiſtimetur. Neque enim aliter, niſi veſtro ſub nomine libro ſereniſsimi Regis noſter hic, quo Dei cauſam tuemur, opponi poteſt. Hæc enim una me impulit cogitatio, ut vobis laborem hunc noſtrum officioſa animi ſubmiſsione dicarem, qui majorum veſtrorum imperii, & pietatis hæredes Catholicæ Eccleſiæ tutelam religioſe ſuſcepiſtis, conſtanterque curatis. Aliis pro antidoto inſervire poteſt noſter hic labor; vobis antidoto (quæ eſt ſumma Dei pietas) opus non eſt contra Novatorum furorem, quorum venena ab ſtygiis hauſta rivulis vobis nocere non poſſunt, qui veræ, & catholicæ fidei unitate Chriſto Domino, ejuſque in terris Vicario Romano, ac Summo Pontifici, ſeu capiti ſuo pulcherrima corporis membra, ſubditi, & innexi in virtute Dei cuſtodimini. In quo dum ſuprema veſtra poteſtas ſtabilitur, ad majorem imperii gloriam increſcat, & ad æternam proficiat felicitatem. Conimbricæ decimo tertio die Junii, Anni *1613*.

CENSURA ILLUSTRISSIMI D. D.

ALFONSI A CASTELLO BRANCO,

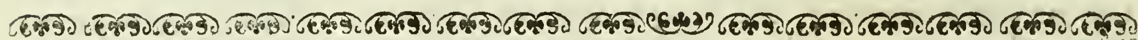
EPISCOPI CONIMBRICENSIS,

Comitis Arganilensis, Domini Cojæ, &c. a Consiliis Catholicæ Majest.

X commissione Illustrissimi Episcopi D. PETRI *de Castilho Lusitaniæ Proregis, & Supremi in rebus fidei Inquisitoris, accuratissime legi & censorio studio Defensionem Fidei Catholicæ adversus Anglicanæ Sectæ errores, cum responsione ad Apologiam, & Epistolam ad Principes Christianos, Serenissimi* JACOBI *Angliæ Regis, ab insigni Doctore* FRANCISCO SOARIO *e Societate* JESU *in lucem editam. In qua non solum Sacræ paginæ authoritati omnia religiose consonant, Apostolicis traditionibus pie correspondent, Oecumenicis Conciliis, Summorum Pontificum decretis erudite consentiunt, verum tanti Auctoris latissime elucet Sapientia, e Sanctorum Patrum fontibus plusquam humano studio hausta. Quorum integra fide testimonia ita crebro, & apposite inducit, ut illius ore locutos ad Defensionem hanc roborandam conspirasse omnes affirmare audeam, magnaque propterea Catholicę Ecclesiæ utilitate, magno Christianæ doctrinæ emolumento in lucem prodituram, cujus lectione multa a Patribus praclare dicta, quæ dudum legeram, in memoriam revocavi: multa etiam magna cum voluptate denuo didici. Utinamque obtusa perfidiæ tenebris Hæreticorum acies tantum jubar perferre posset. Facile enim instabilem suarum opinionum vanitatem irriderent, quarum fundamenta hujus operis lectione omnino eversa clarissime cernerent. Quod si Episcopo, qui in theologica adolevit Schola, & inter Sanctorum Patrum libros consenuit, Serenissimi Angliæ Regis majestatem alloqui præsentem liceret, quod olim Augustissima & sanctissima Maria ejus mater voce, & sanguine testata est, verissime prædicarem. Irenæo, Dionysio, Augustino, Hieronymo & reliquis Catholicæ Ecclesiæ doctoribus, quorum judicium in hoc libro expressum offerimus, vitæ sanctitatem nemo ignorat, potius credendum esse; quam Luthero, & Calvino, quorum scelera, etiam illorum discipuli, si legant, non possunt non erubescere & damnare; quorum inscitiam inconstans, sibique adversa doctrina, & a vera religione aliena satis demonstrat.* D. FRANCISCO SOARIO *humanarum rerum religioso contemptori, & unius pietatis, ac religionis fortissimo defensori, quem ego propter eximiam sapientiam tot monumentis approbatam communem hujus ætatis Magistrum & Augustinum alterum existimo, potius cedendum admonerem, quam Angliæ Novatoribus, qui ne errasse fateantur, obstinata inconstantia erroribus adhærent, & cupiditatum suarum abducti illecebris circa Fidem naufragaverunt, ut Paulus ait. Illud tamen prædico, illud moneo, quod olim Augustinus in simili causa. Non vincant Patres Catholicæ Ecclesiæ Doctores, nec Lutherus, nec Calvinus impii veræ fidei desertores. Non vincat* SOARIUS *Patrum religiosus discipulus, nec Novatores Lutheri, & Calvini infelices umbræ, sed una vincat Veritas sincera hujus libri commentatione illustrata. Quem ego typis, & omnium oculis, ad communem Ecclesiæ Catholicæ utilitatem, ita dignum censeo, ut etiam ætati nostræ de tanto Magistro, Societati* JESU *de tali alumno merito gratuler. Conimbricæ 12. Junii, Anni 1613.*

Episcopus Conimbricensis.

CENSURA ILLUSRISSIMI D. D.

FERDINANDI MARTINEZ MASCAREGNII

Episcopi Algarbiensis, a Consiliis Catholicæ Majestatis.

On tantum literis, quas hac de re ad me misit Illustrissimus D. Petrus de Castilho Episcopus, & generalis in tota Lusitania Inquisitor, sed ipsa delectatione trahente P. FRANCISCI SOARII celeberrimi Doctoris a me perlecta est accurate, & censorio ungue examinata Defensio, qua Fidem Catholicam mira dexteritate propugnat, oppugnatque Anglicanæ Sectę errores: ac Serenissimi JACOBI Regis Angliæ ad Apologiam quandam, epistolamque respondet. Qua in Defensione nihil plane offendi, quod Fidem orthodoxam offendat; quæ vero defendant, inveni multa. Hoc enim opus mihi videtur velut alter fatalis clypeus, quem Dux Hebræorum ex imperio Dei quondam contra urbem Hai feliciter elevavit. Ita namque fiet, ut hac Defensione per manus tanti Ducis ex Societate JESU quasi Josue clypeo, in altum sublata armatæ errorum copiæ, quas non Regis animus suopte ingenio ad pietatem pronus (utpote a sanctissima matre ac Martyre olim educatus) sed quas furia Novatorum nuper in Anglia ad Principes Christianos classicum canens compulerat, penitus deleantur. Imo vero ipse Serenissimus Angliæ Rex (qua pollet ingenii acie, atque exaggerati animi celsitudine) omnia, quæ in hac defensione continentur, suis rationum ponderibus expendens, & ad judicii trutinam librans, prospectaque in primis illa animi submissione ac modestia, quam semper (ut par est) adhibet doctissimus Pater SOARIUS cum Regia Majestate disputans, spes est fore, ut adspirante numinis aura, ad saniora Matris Ecclesiæ consilia animum vere Regium appellat: imitatus nempe Clodoveum illum primum Francorum Regem Christianissimum, qui proxime moriturus, ipsum Romanum Pontificem, quod sciret unicum esse totius Ecclesiæ visibile caput, corona regia redimivit: quo facto oppignoravit Regnum Gallorum in Ecclesiæ Romanæ præsidium, pariterque & obsequium. Corona enim illa ad S. Petri Confessionem Regnum nominata fuit. Quo pietatis exemplo, stabili fundamento, nempe in petra ac Petri successore regnum suum egregie firmavit Clodoveus; cujus Rex Angliæ si imitetur factum, imitabitur exitus felicissimos. Sed ad libri censuram redeo.

Cum magna Reip. Christianæ utilitate quasi ex feraci, fœcundoque solo complura edidit religiosissimus

juxta

juxta, ac gravissimus Auctor sui ingenii monumenta, quæ orbis suspicit, miratur, amat. Sed in hac defensione vere palmaria elucent verba electa, grandes sententiæ, rationum momenta plena energiæ, ac vigoris. Liber itaque totus, nervus, sanguis, spiritus est. Concurrit in eo cum eruditione, judicium admirabile: cum diligentia, facilitas in scribendo; cum doctrinæ copia, rerum ordo. Opponit memoriæ studium indefessum; Scholasticæ Theologiæ, juris utriusque peritiam; geminæ juxta antiquos Patres sacræ Scripturæ explicationi, libera, & subrancida Ministrorum interpretamenta; sublimiori denique de Deo scientiæ, distinctam temporum seriem, illiusque regni multiplicem Choronologiæ notitiam. Quę libri Censura in panegyricam molem exurgeret, nisi obstaret satis nota gravissimi Patris modestia, quę solet elogia putare jacula, encomia vulnera, hostes credere laudatores. Est igitur quod gratulemur Societati JESU, quasi optimæ parenti, quod licet ex illius sanctissimo instituto tamquam ex equo Trojano plures jam religione, literis, ac morum probitate principes viri prodierint, unum tamen habet hac tempestate eminentissimum Doctorem Patrem SOARIUM, qui ad subitos errorum tumultus sedandos a prælo ad prælium tanquam bellator egregius accurrat alacriter ultra sortem viresque senectę. Quare censeo præsens opus a me recognitum, & probatum dignissimum esse, quod publicam lucem aspiciat, densissimis errorum tenebris lucem ipsum allaturum. Farone die 6. Mensis Decembris, Anno Domini 1612.

D. Ferdinandus Martinez Mascaregnius.
Episcopus Algarbiensis.

CENSURA ILLUSTISSIMI D. D.

MARTINI ALPHONSI A MELLO, EPISCOPI LAMECENSIS,

a Consiliis Catholicæ Majestati.

ERLEGI *ex commissione Illustrissimi Domini inquisitoris Generalis Defensionem Fidei Catholicæ adversus Anglicanæ sectæ errores cum responsione ad apologiam pro juramento fidelitatis, & Epistolam ad Principes Christianos Serenissimi* JACOBI *Angliæ Regis. Opus editum a Sapientissimo Doctore* FRANCISCO SOARIO *in Conimbricensi Academia Primario Theologiæ professore. Ardenti fidei Zelo author clarissimus, & Theologus eminentissimus, valens sapientiæ viribus pro Ecclesia Dei in Anglia laborante distrinxit calamum contra sævientes in illo Regno hæresum pestes. Dimicat contra hæreticorum errores ex Scripturis divinis explicatis, & intellectis in genuino sensu anthoris sacri instituto, & textui congruente. Affert ad confirmandas fidei veritates sacrorum generalium Conciliorum, & Summorum Pontificum sanctiones, quarum infallibili authoritati non obsequentes semper habiti sunt a Christi fidelibus Ecclesiæ perduelles. Utitur aptissimis, & ad rem maxime facientibus, ac selectissimis testimoniis Sanctissimorum Patrum, quorum pietatem, & sapientiam semper Ecclesia Dei suspexit, & venerata est. Firmissimarum rationum momentis ita cuncta examinat, ut nihil in silentio relinquat indiscussum: sed perarduas, & difficiles quæstiones dilucide pertractat, & omnibus undequaque orientibus difficultatibus occurrit, ut veritas innotescat. Firmis & inconcussis argumentis potestatem Summi Pontificis supernaturalem tuetur, & ostendit per summam injustitiam Regem in erroribus versantem spiritualem potestatem sibi arrogare, & per manifestam hæresim ab hæreticis Anglicanæ Sectæ illi adtribui. Acute & sapienter detegit errores contra fidem delitescentes in juramento, quod Rex Angliæ a subditis exigit, infidelitatem adversus Christum, ejusque Ecclesiam; injustitiam erga subditos eo juramento contineri demonstrat; ita ut in juramento præstando cogantur subditi simul fidem Catholicam abnegare. Agit hac in re acriter, sed vere, & modeste. Opus sane doctissimum, singulari pietate, & eruditione plenum, & quod nec ab eo, qui dicendi stylo valeret, posset paribus laudibus, & encomiis exornari. Authoritatibus, & vi rationum ita sunt Anglicanæ Sectæ errores convicti, ut nullum sit adversariis effugium, nullus respondendi locus, nisi forte responsio dicatur inanium verborum contentio, & convitiorum jactatio, apud dementes, & furentes homines consueta. Faxit Deus, ut inspecta hac efficacissima, & sapientissima defensione fidei (quæ ab initio nascentis Ecclesiæ ab Apostolis edoctæ sancita miraculis, & suffulta martyriis, eadem in Catholica, & Romana Ecclesia perseverat) Serenissimus* JACOBUS *Angliæ Rex veritati Catholicæ sibi sufficientissime propositæ attendens, ut dignum est Regio ingenio, ipse, & subditi Protestantes ad Ecclesiam Catholicam Christi sponsam aggregentur. Ego opus hoc Sapientissimi Doctoris* FRANCISCI SOARII *dignissimum judico, ut typis mandetur, & in lucem eat ad fidei nostræ Victoriam de hæresibus insignem, & ad totius Orbis Christiani publicam, & communem utilitatem. Datum Lameci, vigesimo quarto die Novembris,* 1612.

Martinus Episcopus Lamecensis,

INDEX LIBRORUM, ET CAPITUM HUJUS OPERIS.

LIBER PRIMUS.

Quantum Anglicana Secta a Fide Catholica diffideat.

LIBER SECUNDUS.

De Peculiaribus erroribus in Materia Fidei Catholicæ, quos Rex Angliæ profitetur.

LIBER TERTIUS.

De Summi Pontificis supra temporales Reges Excellentia, & Potestate.

Cap. 16.

LIBER QUARTUS.

De Immunitate Ecclesiastica, seu Exemptione clericorum a jurisdictione temporalium Principum.

LIBER QUINTUS:

De Antichristo, cujus Nomen, & Personam per Calumniam, & Injuriam falso Protestantes Pontifici attribuunt,

LIBER SEXTUS.

De Juramento fidelitatis Regis Angliæ.

DEFEN-

DEFENSIO
FIDEI CATHOLICÆ ADVERSUS ANGLICANÆ SECTÆ ERRORES,

Cum Responsione ad Apologiam pro juramento fidelitatis, & Epistolam ad Principes Christianos Serenissimi Jacobi Angliæ Regis.

PROOEMIUM.

Amb. in Præfat. ad lib. 1. de Fide.

Allem quidem, *ut in causa non dissimili Ambrosius præfatus est*, exhortandi ad fidem subire officium, quam de fide disceptandi suscipere onus. *Sed quoniam vel ipsum naturæ jus petit, omnesque leges tam divinæ, quam humanæ postulant, filium, parentem: sacerdotem, Ecclesiam; theologum, religionem; religiosum sacra; ac denique membrum quantumvis vile, suum caput, quoad possit, a quacunque injuria propugnare; ideo novum hoc scribendi genus non detrectare compulsus sum.*

Mens Auctoris.

Jacobus enim serenissimus magnæ Britanniæ Rex in Apologia sua, & Præfatione monitoria ad omnes Christiani orbis Principes his omnibus vim inferre conatur, dum sectæ suæ, catholicæ, ac primitivæ fidei nomen, nostræ vero religioni defectricis dedecus imponit: sibique fidei Catholicæ defensoris nomen arrogat, Pontifici autem, omnium fidelium Pastori summo, & sub Christo capiti supremo, tyrannidis, & Antichristianæ apostasiæ notam inurit: aliaque quamplurima nostræ fidei mysteria, & sacramenta insectatur; suaque impugnatione piorum corda commovit. Meque post alios doctissimos viros, licet eruditione, ac eloquentia valde imparem, ad hoc opus aggrediendum induxit, & in palæstram mihi insolitam descendere coegit. Neque me Regiæ dignitatis Majestas terruit, sed potius ab eadem impugnata veritas vehementius excitavit, ne forte tanti nominis splendor infirmiorum oculos perturbaret. Maxime, quia Regium in hac causa deposuisse videtur splendorem, dum doctorem potius, quam Regem agens, usurpatam sibi supremam in Ecclesiasticis rebus auctoritatem defendere nititur. In Ambrosio me legisse meminit:

Ambr. l. 2. ep. 17. ad Theodos.

Neque imperiale esse, libertatem dicendi denegare, neque sacerdotale, quod sentiat, non dicere. Nihil in Regibus tam amabile esse, quam libertatem etiam in iis diligere, qui obsequio ipsis subditi sunt, nihil etiam in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quod sentiat, non libere pronunciare. Siquidem scriptum est: Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebat.

Psal. 118.

His ergo divinis, & sacris verbis promotus, licet proprio ingenio diffisus, causæ tamen confisus, & veritate nixus, libere pro illa loqui non pertimesco. Ea tamen proferre tantummodo conabor, quæ excelsum Regis animum offendere non possint, nisi lux ipsa veritatem ostendens oculos male affectos offendat. Decrevi enim veritatem catholicam dilucidare, ac tueri: non cum regia Majestate decertare, sed illi potius, quod opto, in vera, & catholica ostendenda fide, inservire.

Ambr. l. 2. de Virgin. in princ.

Divino igitur aspirante favore, veritatem fidei a Christo Domino edoctam ab Apostolis traditam, & a Sanctis Patribus integre, illibateque conservatam circa aliquot præcipua a serenissimo Jacobo tacta, ostendendam aggrediar. Quo vero apertior dicendis sternatur via, cunctaque facilius percipiantur, Regis in primis scopum, ac propositum, deinde vero respondendi ordinem a nobis servandum ob oculos proponam.

Asserta Serenissimi Jacobi colliguntur.

Attente enim, ac sedulo Regium opus considerans, facile perpendi, illuc præcipue collimare authorem, ut fidelitatis juramentum, quod sibi a subditis suis exhiberi novissime instituit, totis conatibus tueatur. Et ideo tam Pontificia rescripta, quam Illustrissimi Cardinalis Bellarmini literas ad Archipresbyterum impugnare conatus est. Postea vero responso de his rebus accepto, lacessitus Rex, Præfationem ad omnes Christiani orbis Principes suæ Apologiæ adjunxit, in qua contra Pontificem Summum tanquam contra communem hostem, & juris, ac potestatis Regiæ usurpatorem, illos nititur irritare: & ad generalem ab Ecclesia Romana defectionem commovere: tum spe majoris libertatis, & potestatis excellentioris illos alliciendo, tum etiam timorem incutiendo, ne dum nimia (ut ait) & indulgenti lenitate Pontificiam dignitatem in immensum crescere sinunt, Regius splendor, vel penitus deleatur, vel saltem plus æquo obnubiletur. Et ne bellum hoc in Christi Vicarium movere existimetur, eo progressus est, ut Pontificem non Christi defensorem, sed ipsum esse Antichristum persuadere moliatur. Ac denique ne veri Ecclesiæ filii insignem admirati novitatem, eam detestentur, semetipsum ipsius Catholicæ fidei defensorem nominat, ac profitetur, ut hac ratione secta, quam defendit, non hæresis, sed sola cum Romano Pontifice discordia esse videatur. Addit denique fidei suæ explicatam confessionem, qua persuadere nititur, primitivæ, & antiquæ fidei inhærere, solumque (ut loquitur) novos, ac nuperos fidei articulos ab Ecclesia Romana inventos abnegare.

Ut igitur debito doctrinæ ordine procedamus, qui tum claritati, tum etiam utilitati, quam in hoc opere intendimus, inserviat, illud in sex libros distinguemus, qui prædictis punctis, mutato tantum ordine, respondebunt.

Quo ordine sint impugnanda.

In primis enim ostendam, schisma illud, quod vel ipse Rex suo in libello non inficiatur, nullatenus ab hæresi, & infidelitate fidei vere Catholicæ prorsus opposita, excusari posse: ac subinde usurpatum a serenissimo Rege defensoris Catholicæ fidei titulum, non solum esse sine fundamento assumptum, verum etiam esse rei, quam profitetur, plane contrarium. A quo titulo initium dicendi sumimus, non tantum quia fronti Regii operis præfixus, statim in admirationem rapit, sed etiam quia nobis ansam exhibiturus est aliqua stabiliendi principia, ex quibus Anglicanam sectam veræ Christi fidei fundamenta non habere facile concludi possit, & in hoc primum librum insumemus. In secundo vero omnes articulos Romanæ fidei, quos Rex oppugnat, antiquos, & catholicos esse, oppositosque sine aperta hæresi defendi non posse probabimus. Tertius deinde subsequetur liber, qui Summi Pontificis jus, atque primatum pro nostris viribus tueatur. Non quod omnia, quæ de illius excellenti dignitate, ac potestate dici poterant, persequenda censeam (sic enim in immensum cresceret opus) sed solum ut ostendam, Romanum Pontificem temporalium Regum potestatem non usurpasse, sed supremi tantum sacerdotis dignitatem, a qua (*ut inquit Hieronymus*) Ecclesiæ salus pendet, *vindicasse: suumque jus, contra quod portæ inferi nec prævaluerunt, neque unquam prævalebunt, conservasse.*

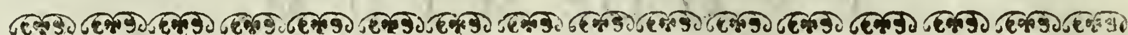
Hieron. contra Lucif.

Et quoniam sæpius Rex in illa Præfatione de clericorum exemptione a temporali potestate, & jurisdictione laicorum, maxime conqueritur, & tertiam subditorum partem (ut ait) temporalibus Regibus ademptam esse deplorat, ideo quartum addemus librum, in quo jus immunitatis personarum Ecclesiasticarum demonstremus. In quinto deinde libro non solum conjecturas omnes, quæ de Antichristo afferuntur, esse levissimas, verum etiam Antichristum Sedis Apostolicæ destructionem maxime moliturum, evincere conabimur. Sicque illis potius nomen illud convenire, qui ita sedulo Antichristi præripiunt officium. Nam ut dixit Hieronym. ad Damasum epist. 5. Quicunque tecum non colligit, spargit, hoc est, Qui Christi non est, Antichristi est,

ſti eſt, *& ut ait Bernard. epiſt. 124. ad Hildebertum Turonenſ. Epiſcopum*, loquens de Innocentio Papa, Qui Dei ſunt, libenter junguntur ei, qui autem ex adverſo ſtat, aut Antichriſti eſt, aut Antichriſtus. *In ſexto denique libro circa fidelitatis juramentum breviter oſtendemus, quid in Rege exigente ſit injuſtitiæ, & injuriæ in Apoſtolicam Sedem, quidque in illis ſubditis illud præſtantibus, perjurii, vel infidelitatis involvat, diligentius explicabimus.*

Methodus ſervanda.

Denique in procedendi, & diſputandi modo ſtylum, & ſcholaſticam methodum tanquam mihi familiarem, & ipſa conſuetudine quaſi factam connaturalem, non omittam, etiam ſi hominibus a nobis in fide diſſentientibus minus grata eſſe ſoleat: fortaſſe quia ad veritatem e tenebris eruendam aptiſſima eſt, & ad impugnandos errores efficaciſſima. Et idcirco quamvis teſtimoniis divinarum Scripturarum, Conciliorum, & Patrum nobis præcipue ſit utendum: nihilominus rationum pondera expendemus, & quantum in nobis fuerit, earum vim, & efficaciam urgebimus, eaſque non ſolum ex prædictis fidei fundamentis, ſed etiam ex ipſo naturæ lumine, prout occaſio poſtulaverit, colligemus: non quod illis ſacroſanctæ noſtræ Religionis myſteria, quibus defendantur, indigeant, ſed quod oſtendere non obſcure poſſint, quam longe ab omni prudentia, & a ratione ipſa diſcedant, qui ab Eccleſia Catholica Romana in rebus ad ſalutem pertinentibus diſſentire, ſeque ab illa ſegregare non verentur.

LIBER PRIMUS
QUANTUM ANGLICANA SECTA A DOCTRINA CATHOLICA DISSIDEAT.

PRopoſui demonſtrare titulum defenſoris fidei Catholicæ, quem Sereniſſimus Jacobus ſibi arrogat, ejuſdem factis eſſe contrarium. Hoc enim neceſſarium duxi, tum propter Catholicos homines, qui ſub illius ditione commorantur, ne fortaſſe illo ſpecioſo titulo decipi contingat: tum propter reliquos, qui ejuſdem cum illo ſunt opinionis, ut illius, in qua manifeſte verſantur, hæreſis moneantur, & ſi fieri poteſt, convincantur. Hic enim eſt hujus noſtri laboris ſcopus, quem ſi, Deo juvante, conſequi potuerimus, profecto titulum illum vanum eſſe, & ſine re, caputque & protectorem hujus ſchiſmatis, Catholicæ fidei adverſarium eſſe, non defenſorem, evidens fiet. Duobus autem modis errorem illius ſectæ demonſtrare poſſumus, prius generatim oſtendendo, in illa veræ fidei fundamentum, & certam, ac infallibilem credendi regulam non eſſe, monſtrando deinde ſingulos ejus errores, quos Rex ipſe profitetur, clariſſimis argumentis, & certiſſimis teſtimoniis confutando. In hoc ergo libro priorem inchoamus viam, in qua non poſſumus aptius initium ſumere, quam ſtatim ante Anglorum oculos proponendo felicem ſtatum veræ, ac Catholicæ fidei, quo ante exortum ſchiſma fruebantur. Et iccirco operæ pretium duxi, in primo hujus libri capite de progreſſu regni Angliæ in Chriſtiana religione ab eo tempore, in quo illius lumen accepit, uſque ad præſentem diem pauca præmittere.

Scopus auctoris.

Duo modi oſtendēdi errorem ſectæ Anglicanæ proponuntur.

Nam ſicut in moralibus rebus facti (ut Juriſperiti loquuntur) cognitio, ad ferendum de jure judicium in primis ſolet eſſe neceſſaria, ita in præſenti cauſa antiquioris fidei cognitionem, tum ad intelligendam erroris cauſam, & originem, tum etiam ad illius repugnantiam, & oppoſitionem cum fide Catholica perſpiciendam, neceſſariam eſſe judicamus. Siquidem Cypriano teſte ep. 74. apud religioſas, & ſimplices mentes hæc eſt compendioſa ratio errorem deponendi, inveniendique, & erudiendi veritatem. *Nam ſi ad divinæ traditionis caput, & originem revertamur, ceſſat error humanus, & ſacramentorum cœleſtium ratione perſpecta, quidquid ſub caligine, ac nube tenebrarum obſcurum latebat in lucem veritatis aperitur. Si canalis aquam ducens, qui copioſe prius, & largiter profluebat, ſubito deficiat, non ne ad fontem pergitur, ut illic defectionum ratio noſcatur, utrum ne areſcentibus venis, in capite unda ſiccaverit, an vero integra inde, & plena procurrens in medio itinere deſtiterit?* Quod Cypriani conſilium maxime collaudans Auguſt. lib. 5. de Bapt. c. 26. concludit, *Optimum eſſe, & ſine dubitatione faciendum.* Tantorum ergo Patrum veſtigiis inſiſtentes rem aggrediamur.

CAPUT PRIMUM.

De Fidei Catholicæ progreſſu, & ſtatu Anglicanæ gentis a prima ejus converſione uſque ad præſentia tempora.

Fides Catholica cœpit in Angliæ ab

GIldas ille, cognomento ſapiens, de excidio Britanniæ (quem Polidorus Virgilius, Beda, & alii ſequuntur) Britanniam jam inde ab initio orti Evangelii, Chriſtianam recepiſſe religionem teſtatur: quam rem Polidorus lib. 2. Hiſtoriæ Anglicanæ, ſic accidiſſe deſcribit; *Cum Joſeph ille, qui teſte Matthæo Evangeliſta, ab Arimathia civitate oriundus, Chriſti corpus ſepeliverat, ſive caſu, ſive conſilio, ita volente Deo, cum non parvo comitatu in Britanniam venit; ubi tam ipſe, quam ejus ſocii, cum de Evangelio prædicarent, atque dogma Chriſti ſedulo docerent, multi per hæc ad veram pietatem traducti, ſalutiferaque fruge baptizati ſunt.*

ortu Evang. Cardin. Baron. Anno 35. num. 5. ex MS. hiſt. Angliæ. quæ in Vatican. habetur.

Eandem poſtea inſulam confirmavit, vel iterum prius ad fidem reduxit Eleutherius Pontifex Romanus a Petro XII. teſte Beda lib. 1. hiſt. cap. 4. *Miſit ad eum Lucius Britannorum Rex Epiſtolam, obſecrans, ut per ejus mandatum Chriſtianus efficeretur, & mox pia poſtulationis conſequutus eſt effectum: ſuſceptamque fidem uſque in tempora Diocletiani Principis inviolatam, integramque ſervabant.* Nam deinde (teſte Gilda, & ex eo Polidoro ſupra) *Ob immanitatem perſecutionis, religio ita refrixerat, ut ſit pene extincta.*

Baron. anno Chriſti 183. ex lib. de Roman. Pontif. Martyrolog. & aliis. Aucta eſt tempore Eleutherii Papæ. Gregorii tempore iterum reſtituta.

Tandem vero (divina afflante gratia) anno Chriſti Domini 590. Mauritii Imper. Anno 11. Gregorius Papa primus miſſis in Britanniam Auguſtino, & Mellito, Rege Cantii Ethelberto eorum prædicatione converſo, & ſalutari baptiſmatis fonte abluto, eandem idolis ſervientem inſulam reſtituit Chriſto. Cujus ultimæ a Romana ſede provenientis converſionis cauſam, modum, ordinem, & progreſſum fuſius proſequuntur ipſemet Gregor. lib. 5. epiſt. 10. 58. & 59. & lib. 7. epiſt. 112. indict. 2. Beda ſupra cap. 23. Joan. Diac. in vita Gregorii lib. 2. c. 34. Baron. Anno Chriſti 596. n. 9. 10. 11. 12. 13. & 14. & alii, quamvis nonnulla ſit in annis computandis diſcordia, quæ ad præſens inſtitutum nihil refert.

A prædicto vero tempore uſque ad annum Domini 1534. & 15. fere annum Henrici Regis, ejus nominis VIII. per annos circiter mille, prout ex Anglorum liquet annalibus, non alia viguit apud illos religio, præter illam, quam in hodiernum uſque diem communiter vocitanr *Antiquam, Catholicam*, inquam, *Romanam.* Adde, quod & ipſemet Henricus VIII. in hoc uſque tempus adeo ſedi Apoſtolicæ fuit devotus, ut in ejus, fideique Romanæ defenſionem, juſtum adverſus Lutherum tunc in Petri ſedem debacchantem compoſuerit librum, quem Leoni X. Chriſti tunc in terris Vicario (ut habetur in ipſa ejuſdem Pontificis ad eundem etiam Regem Henricum conſtitutione 45.) examinandum, & auctoritate Apoſtolica approbandum miſit. Ubi dum ſeptem aſſerit Sacramenta, art. 2. ſic Romanæ ſedis propugnare conatur auctoritatem: *Negare Lutherus non poteſt, quin omnis Eccleſia fidelium ſacroſanctam ſedem Romanam velut matrem, Primatumque recogneſcat, ac veneretur, quæcumque ſaltem neque locorum diſtantia, neque periculis interjacentibus prohibetur acceſſu: quanquam ſi vera dicant, qui ex India quoque veniunt huc, Indi etiam ipſi, tot terrarum, tot marium, tot ſolitudinum plagis disjuncti, Romano tamen ſe Pontifici ſubmittunt.*

Uſque ad Henrici tempora duravit.

mittunt. Ergo si tantam, ac tam late fusam potestatem, neque Dei jussu Pontifex, neque hominum voluntate consequutus est, sed sua sibi vi vendicavit: dicat, velim, Lutherus, quando in tantæ ditionis erupit possessionem, non potest obscurum esse initium tam immensæ potentiæ, præsertim, si intra hominum memoriam nata sit.

Surius in historia nostri temporis. Cochleus in historia Lutheri. Mauritius Canneus in historia de Martyrio Cartusianorum. Henrici VIII. lapsus.

Hæc scripsit Rex ille, quo tempore fuit Romanę Ecclesiæ addictissimus. Postea vero, nimio Annæ Bolenæ flagrans amore, a sede Apostolica facultate, quam sæpius petierat, non obtenta, & legitima sua uxore Catherina Catholicorum Hispaniæ Regum filia repudiata, prædictam Annam, omni reclamante jure, duxit uxorem. Qui, ut impunius (ut sibi videbatur) faceret, se ipsum Ecclesiæ Anglicanæ caput constituens, & ab omnibus haberi, dicique decernens, vero Christi in terris Vicario denegavit auctoritatem. Hæc basis, hoc fundamentum, & origo novi nati in Anglia Evangelii. Neque ipsi diffitentur, aut erubescunt Protestantes, ut vulgatum est in illius temporis historiis.

Post ejusmodi vero illius Ecclesię caput ex turpissimis principiis obortum, anno Dominicę incarnationis 1546. aliud non minus firmum, & regimini Ecclesiastico aptum (puer nempe novem annorum Edovard. 6.) utrumque moderaturum corpus, spirituale, & temporale, ipse licet alterius indigens regimine, successit. Quem etsi Pater in fide Catholica (uno dempto primatus Ecclesię titulo) educari jusserat: hoc tamen spreto Henrici Regis mandato, Zuinglianam Henrico omnium maxime exosam amplexatus est sectam, Pontificiamque exercuit auctoritatem, eo quod (ut in illius rescripto quodam legitur) *Omnis juris dicendi auctoritas, atque etiam jurisdictio omnimoda, tam illa, quæ Ecclesiastica dicitur, quam secularis, a Regia potestate velut a supremo capite manat.* Cum plurimæ igitur innovationes per totum fere septennium fierent, Regius tandem juvenis pridie nonas Julii, ætatis suæ anno 16. regni vero 7. e vivis excessit, eoque extincto, & ipsa itidem Zuingliana secta in Anglia pœne extincta est.

Sub Edovardo Zuingliana secta introducitur.

Sub Maria fides restituitur.

Subsequutum est etenim felicissimum illud regnum Mariæ lectissimæ, pariter, ac religiosissimæ in omnibus fœminæ, quæ post obtentam cœlesti auxilio inexpectatam ab inimicis victoriam, sua sola pietate, & religione mota, primatus titulum a patre, & fratre usurpatum respuit, & e stylo regio delevit, pristinamque quam semper professa fuerat, catholicam religionem, divina mirifice cooperante potentia, Pontificis interposita auctoritate, per omne suum regnum restituit. Sed ob Patris, vel subditorum peccata, hoc tanto Romanæ fidei publicæ professionis bono, præclarissimæ Reginę morte post quinquennium, & quatuor menses privata est Anglia.

Elisabetha Calvinianam sectam in regnū invexit.

Marię in regno successit Elisabetha tertia Henrici soboles, non vero in pietate, ac religione. Nam pro catholica, Calvinianæ sectę formam statim in regnum induxit. Et quamvis in primo Parlamento non fore caput Ecclesiæ appellandam visum fuerit, quia Calvino nomen illud in Patre displicuerat, nihilominus supremæ gubernatricis Anglicanæ Ecclesiæ (quod in idem recidit) sibi nomen assumpsit, subditosque ad illud solemni juramento confirmandum compulit, multisque legibus in variis comitiis editis, omnimodam in spiritualibus potestatem Regio sceptro annexam esse voluit, decrevit, ac declaravit. Et in hoc statu, ac professione religionis, quamdiu Elisabetha vixit, Anglia perseveravit.

Status Angliæ sub Jacobo.

Illa vero demortua serenissimus Jacobus Reginæ Scotiæ Mariæ filius, & in regno hæres sceptrum etiam Anglicani regni consequutus est, neque hoc suo jure contentus, simul cum illo primatum cum suprema spirituali potestate in universam Britanniam usurpavit, sectam autem vel Calvinianam, vel parum ab ea diversam profitetur, & a suis subditis totis conatibus recipi, & observari studet. Et nihilominus semetipsum non solum catholicum, sed etiam fidei vere Christianæ, Catholicæ, & Apostolicæ defensorem, & propagatorem profitetur. Quantum vero titulus hic a veritate aberret, quantumque facta verbis contraria sint, videndum superest.

CAPUT II.

Sectam Anglicanam a fide vera discessisse.

Assertionem hanc evidenti consecutione ex narratione, & rerum mutatione in superiori capite proposita, in hunc modum colligo. Interrogo enim, an fides illa, quam per Augustinum, & alios verbi Dei ministros a Gregorio missos Anglia recepit, & usque ad Henricum VIII. retinuit, vera fuerit, nec ne? Nam quidquid horum eligatur, facile, ut existimo, convincemus, eam, quam nunc Rex Angliæ profitetur, fidem vere Christianam non esse. Argumentum hoc sumere mihi videor ex Augustino lib. 2. contra ep. Gaudent. c. 7. ubi Donatista sic urget: *Dic mihi, utrum eo tempore Ecclesia, quando secundum vos, omnium criminum reos recipiebat, &c. malorum contagione perierat, an non perierat, &c.* & infra: *Responde, utrum Ecclesia perierit, an non perierit? Elige quod putaveris: si jam tunc perierat, Donatum quæ peperit? Si autem tot in eam sine baptismo* (utique secundo) *aggregatis perire non potuit, responde quæso, ut ab ea se tanquam malorum communione devitans, pars Donati separaret, quæ dementia persuasit?* Similiter enim modo interrogamus, vel tempore Gregorii Ecclesia perierat, vel non perierat? Si perierat, Anglicanam Ecclesiam quę genuit? Si non perierat, ut ab ea se Anglia sub Henrico separaret, quæ dementia persuasit? aut quo modo potest catholica esse, quæ in separatione ab Henrico facta perseverat? Nam in primis si antiqua illa fides vera fuit, defectio ab illa, repugnans est & contraria veræ fidei: at vero secta, quam nunc Anglia profitetur, nihil aliud est, quam defectio, seu rebellio quædam ab illa fide; quomodo ergo potest vera fides dici, aut reputari? *Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? quæ autem conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* Fieri enim non potest, ut contraria simul in idem conveniant: defectio autem a vera fide contraria est ipsi fidei Christianæ; ergo non potest secta introducta per defectionem a Christiana fide, ejusdem nomen, nedum veritatem usurpare. Etenim divina fides, qualis Christiana est, mutari non potest, neque inconstantiam pati: nam Deus, in cujus veritate nititur, se ipsum negare non potest, vel (quod perinde esset) quod semel dixit, retractare; ergo secta, quæ per defectionem a divina, & catholica fide introducta est, non potest esse divina fides, sed humana adinventio, vanaque opinio.

Dilemma efficax proponitur.

Ad Gal. 1. Prior pars dilemmatis ostenditur. 2. ad Cor. 6.

Atque hunc discursum confirmat egregie reprehensio Pauli, quæ non minus in Anglos, quam in Galatas convenit. *Miror quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit, in gratiam Christi, in aliud Evangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt convertere Evangelium Christi*; id est (exponente Chrysostomo) *sunt aliqui, qui mentis vestræ obtutum opinionibus suis turbant, & subvertere volunt Christi Evangelium: quod unicum est, & præter illud non potest esse aliud.* Ergo omnis doctrina, quæ ab illo unico Evangelio deficit, humana opinio est, & secta veritati divinæ contraria. Nomine enim *Evangelii*, ut exposuit August. lib. 3. cont. liter. Petil. c. 6. omnem catholicam doctrinam Paulus comprehendit, de qua subjungit: *Licet nos, aut Angelus de cœlo evangelizet vobis præter id, quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Quod iterum statim repetit, *ut fidei Catholicæ firmitatem, & stabilitatem exaggeraret*, ait Hieronymus; *Quia si fieri posset, ut Apostoli, & Angeli mutarentur, tamen non esset ab eo, quod semel acceptum fuerat, recedendum*: & latissime Lirinens. cap. integro 12. ubi inter alia inquit, *Tremenda districtio: propter adserendam primæ fidei tenacitatem, nec sibi, nec cæteris coapostolis pepercisse. Parum est, etiam si Angelus, &c.* Igitur si prior doctrina Anglis prædicata, & ab eis fideliter recepta divina fuit defectio, ab illa non potest esse translatio in aliam fidem veram, sed potius est fidei perversio, & conturbatio.

Advertitque eleganter Hieronymus (quod maxime pro sequenti doctrina considerandum est) hæc dici a Paulo de his, qui in eundem credebant Deum, & easdem scripturas habebant, proprio tamen spiritu eas interpretabantur, & ita Evangelium novum introducere, seu mutare, antiquare, & in aliud convertere conabantur. *Sed non valent* (ait Hieron.) *quia hujusmodi natura est, ut non possit aliud esse, quam verum est.* Et subjungit. *Omnis, qui Evangelium alio interpretatur spiritu, & mente, quam scriptum est, credentes turbat, & convertit Evangelium Christi, ut quod in facie est, post tergum faciat, & ea, quæ post tergum sunt, vertat in faciem.* Chrysost. tandem divino quidem, ut apparet, spiritu motus, quasi præsentem schismatis causam, & Ecclesiæ Anglicanæ statum

tum contuitus, advertere nos jubet, dicens: *Audiant, quid dicit Paulus, nimirum, illos subvertisse Evangelium, qui paululũ quoddam rerum invexerunt. Nam ut ostenderet, quod pusillum quoddam perperam admissum, totum corrumpit, dixit, subverti Evangelium. Nam sicut qui de* Qui negat aliquid fidei totam subvertit. *moneta regia paululum de impressa imagine amputaverit, totam monetam adulterinam reddit: ita quisquis sanæ fidei vel minimam particulam subvertit, in totum corrumpitur, ab hoc initio semper ad deteriora procedens. Ubi sunt igitur, qui nos ut contentiosos damnant, eo quod cum hæreticis habemus dissidium, dictitantque nullum esse discrimen inter nos, & illos, sed ex Principatus ambitu proficisci discordiam.* Sic igitur serenissimus Angliæ Rex, vel alii, qui ejus schisma, & sectam profitentur, fidem, catholicam, quæ in regno illo prius vigebat, ne dicant, in parvis, paucis, aut minimis defecisse, aut humanum esse de Principatus ambitione dissidium obtendāt. Nam quacunque ex causa fidei doctrinę defuerint, in re quantumvis minima, totam fidem catholicam perturbarunt, & amiserunt. Eo vel maxime quod non in paucis, nec in minimis rebus, sed in maximis fidei fundamentis, ut mox patefiet, deviarunt. Sit igitur constans, & manifestum, si Anglicana fides usque ad defectionem Henrici VIII. catholica fuit, sectam, quam ab illo tempore profitetur, fidē veram non esse, sed catholicæ fidei perturbationem, aut corruptionem. Atque hęc videntur de priori membro sufficere, nam & res est per se satis clara, & evidens, & quantum ex verbis Regis conjicere valeo, tam ipse, quam alii protestantes partem aliam censent esse præhabendam.

Altera pars dilemmatis confirmatur. Hanc igitur egregiam rationem defectioni suę obtendent. Ante Regis, nempe Henrici ejus nominis octavi, tempora, Angliam fidem catholicam amisisse, ac subinde propter mutationem ab Henrico factam, in fide neutiquam aberrasse, sed ad illam potius tunc redjisse, Henricique delictum, Anglorum fuisse salutem, quia per illud, vel occasione illius illuminati sunt, & a tenebris, in quibus versabantur, crepti. Neque enim defuit quidam ex illorum Pseudoprophetis, qui in hunc modum exclamaverit: *O veræ, & non sine divino numine conciliatæ nuptiæ,* Calvinista quidā l. 2. de Henrici Matrim. Londini edito an. 1583. Stultissimum hæretici dictum. *cœlestisque partus, ac progenies, quibus patria a servitute, & caligine plus quam Ægyptiaca erepta, atque liberata, & ad verum Christi cultum revocata est.* Tanta est enim humanæ mentis infirmitas, ut a Deo derelicta, & suis desideriis tradita, tenebras vocet lucem, & lucem tenebras, sibique persuadeat, lumen evangelicæ veritatis inter turpissimas voluptates eluxisse, & (quod absurdissimum est) nefandas nuptias peculiari divinæ providentiæ attribuat. Hęc enim omnia errata in illis cōtinentur verbis. Et pręterea ex eisdem conjectare licet, eo tempore jam fuisse in Anglia apud multos introductam eam de antiqua sua fide existimationem, quod falsa fuerit, & non catholica.

Veruntamen hic error confutari potest in primis ejusdem Henrici VIII. testimonio, quod apud Regem Anglię necesse est, ut authoritatem habeat, si constanter loqui, & primatum, quem usurpat, aliqua defendere authoritate Sanderus in Eduar. do 6. velit. Ipse enim Henricus jam moribundus Eduardum filium, quem hæredem relinquebat, in fide catholica, uno tantum excepto Primatus articulo, educari voluit, & Henrici 8. testimonio Angliam ante illud fidem Catholicam tenuisse ostenditur. mandavit. Per fidem autem catholicam sine dubio intellexit fidem, illam, quam cum Ecclesia Romana ipse prius cum suo regno professus fuerat: hanc enim semper vocavit catholicam, neque ad fidem aliam possunt illa verba referri. Declaravit ergo ille Rex & sua confessione confirmavit, fidem, quam præcedentibus temporibus Anglia profitebatur, catholicam fuisse. Cur ergo Rex Angliæ in articulo primatus tam libenter, ac pertinaciter suum sequitur prædecessorem, & in reliquis articulis, in quibus Henricus veritatem catholicam confessus est, eumdem abnuit imitari? Quod si fortasse respondeat, sectam suam ab aliis educatoribus ab incunabulis accepisse, saltem fateatur, necesse est, illam novam, ac recentem esse: ex quo facile etiam cōcluditur, illam non posse esse catholicam, sed potius esse a fide catholica defectionem. Verumtamen hunc locum in sequētibus latius prosequemur, nunc satis sit ostendisse sine fundamento, & inconstanter opinatos illos, qui in articulo Primatus Henrico fidem adhibentes, ejus fidei catholicę confessionē detestati, recusant.

Sed videamus ulterius, quo sensu, Anglicanam fidem ante Henricum VIII. non fuisse catholicam, astruant. Duobus enim modis id excogitari potest. Unus est, in principio quidem fidem catholicam prędicatam esse in Anglia, & receptam etiam Gregorii tempore, postea vero corruptam, & amissam fuisse: alter vero modus erit, si quis sentiat, in ipsamet prædicatione fidei per Augustinum facta, traditam esse Anglis doctrinam fidei jam corruptam, & ab antiqua Catholica, & Apostolica longe diversam: ostendemus autem utrumque ex his modis esse incredibilem. Et in primis si prius Anglia tempore Gregorii catholica fuit, qui dixerit, postea ante Henricum mutatam fuisse, necesse est, ut ostendat, quo tempore ea mutatio contigerit, sub quo Rege, & sub quo Pontifice Romano, vel sub quibus Prælatis Anglicanis: itemque in quibus rebus, vel articulis facta fuerit mutatio; nihil autem horum cum aliquo veritatis, aut probabilitatis indicio hactenus monstratum est, vel ostendi potest; ergo hoc ipso talis assertio tanquam voluntaria, & temeraria, & illi regno injuriosa rejicienda est. Altera ejusdem partis probatio.

Deinde si attente considerentur, quæ Beda, & aliæ historię Anglicanę referunt, nullum schisma, nullave hęresis invenietur, quæ post Gregorium totam illam gentem occupaverit. Imo neque legitur mutatio aliqua, vel varietas in his omnibus, quæ nunc novi detestantur hæretici. Nam, ut ex dicendis constabit, eadem fuit sacramentorum religio, eademque sacro sanctæ Eucharistiæ fides, ac veneratio, idem Sanctorum cultus, ac sacrarum imaginum usus, & quod caput est, eadem ad Apostolicam sedem obedientia, & subjectio: quæ igitur fingi potest defectio a fide catholica, quæ per universum illud tempus in Anglia fuerit? Denique cum Anglia ex tunc eandem fidem, quam Romana Ecclesia, semper professa fuerit (hoc enim nemo negare potest, qui historias ecclesiasticas legerit) non potuit eadem Insula catholicam fidem amittere, quin Romana etiam Ecclesia illam amiserit: nam fuit utriusque eadem fides. Ostendemus autem paulo inferius Romanam Ecclesiam post Gregorium a catholica fide non defecisse, imo in universum ab illa deficere non posse: ergo neque in Anglicana Ecclesia mutatio in catholica fide eo tempore facta est.

Superest ergo, ut dicant, licet Anglia non mutaverit fidem a tempore Gregorii usque ad Henricum VIII. nihilominus eo tempore non fuisse catholicam, quia fides per Augustinum, & alios ministros Gregorii prædicata catholica non fuerit. Ex quo fit, ut ante Henricum VIII. nunquam in Anglia fuerit catholica fides, saltem in ea parte Britanniæ, quę usque ad Gregorium Evangelii lucem non recepit. Quod quidem, quantum conjectare possum, non abhorret a Jacobi Regis fide, seu opinione, nam ea jacit in Præfatione principia, & fundamenta, quibus hæc sententia valde consentanea esse videatur. Ibi enim omnem doctrinam fidei, quam Ecclesia Romana post quingentesimum a Christo annum amplexa est, incertā, & suspectam se habere sentit, aliisque suadere conatur. Nam in pag. 43. *Quidquid* (ait) *quadringentis post Christum annis unanimi consensu Patres ad æternam salutem necessarium statuerunt, aut cum his ita esse sentiam, aut modesto saltem silentio obmutescam, reprehendere certe non audeo.* Rex Jacob. videtur sentire, fidem per Augusti. in Anglia prædicatam non esse catholicam. In quibus verbis dum solis Patribus primorum quatuor seculorum aliquid authoritatis defert, totam recentiorem doctrinam suspectam habet, & (quod mirandum est) etiam illis antiquissimis Patribus, unanimi consensu loquentibus, fidem suam non accommodat, sed solum reprehendere non audet: cęteros ergo omnes, qui posterioribus floruerunt sæculis, etiamsi de re ad salutem necessaria, unanimi consensu aliquid statuant, reprehendere audebit, ne dum de eorum fide dubitare. Deinde pag. 47. subnectit, Non quidquid Romana Ecclesia ante quingentesimum Christi annum de fide credendum docuit, pro fide habendum esse. Hinc ergo vehemens oritur conjectura, non difficile admissurum esse Jacobum, fidem per Augustinum in Anglia seminatam non fuisse puram, & catholicam, sed aliis nævis, imo rebus, quas ipse nuperas, ac novitias appellat, fuisse permixtam. Cum enim ipse sentiat, a quingentesimo Christi anno Romanam fidem cœpisse deficere, & falsis dogmatibus permisceri: & Augustini prædicatio in Anglia anno 82. post Christum incœperit, teste Beda lib. 1. suæ Hist. cap. 23. quid mirum est, si concedat, vel respondeat, fidem ab Augustino prædicatam, neque puram, neque omnino catholicam fuisse? Quo tempore August. in Anglia prædicare cœperit.

Quanta vero, & quam perniciosa dogmata in hoc modo

...dio respondendi, seu evadendi contineantur, ex altioribus fidei principiis in sequentibus demonstrare conabimur, nunc vero inchoatum discursum prosequendo, responsum illud esse ab omni ratione alienum, & receptissimis historiis contrarium, & ipsimet Anglicanæ genti ignominiosum, & injuriosum, ac denique contra Gregorium, & Augustinum esse imposturam gravissimam, ostendendū est. Prius vero supponamus, fidem prædicatam in altera parte Britanniæ longe ante tempora Gregorii omnino veram, puram, & catholicam fuisse, & in ea per plures annos perseverasse. Quod non existimo, vel Regem Angliæ, vel aliquem ex suis ministris negaturum esse. Quia de tempore Eleutherii, & usque ad quadringentesimum, vel quingentesimum Christi annum. Rex etiam ipse sentit, in Romana Ecclesia veram Christi fidem puram, & illibatam conservatam fuisse. Cum ergo pars illa Britanniæ fidem per Eleutherium acceperit, & in ea semper cum Ecclesia Romana communicaverit, & hæresibus contra illam insurgentibus, præsertim Arrianæ, & Pelagianæ restiterit, ut idem Beda per plura capita refert, evidentissimum est, fidem Britannicam in ea parte, & illo tempore catholicam fuisse. Atque hujus veritatis præter Gildam, Bedam, & alios historiographos, habemus antiquissimos testes, Tertullianum Eleutherio vicinum, qui lib. contra Judæos c. 7. inter Ecclesiæ Catholicæ provincias, & regna veram Christi fidem profitentia ponit, *Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo vero subdita;* & Chrysostomum, qui tom. 5. in Demonstratione contra gentiles, quod Christus sit Deus, col. 14. amplitudinem etiam Ecclesiæ Catholicæ describens ait: *Nam & Britannicæ insulæ extra hoc mare sitæ, & quæ in ipso Oceano sunt, virtutem verbi senserunt, sunt enim etiam illic fundatæ Ecclesiæ, & erecta altaria;* & tom. 3. in sermone de Pentecoste, *Hodie nobis, &c.* similiter describens sanctitatem Ecclesiæ Catholicæ inter alias provincias Britanniam enumerat, dicens: *Ante hoc autem quoties in Britannia humanis vescebantur carnibus, nunc jejuniis afficiunt animam suam.*

Fidem ab Eleutherio prædicatā fuisse veram.

Idem de fide ab Augustino prædicata concluditur primo auctoritate.

Ex hoc igitur fundamento ita concludo; fides sub Gregorio in Anglia prædicata nec contraria, nec diversa fuit ab illa, quæ sub Eleutherio Britannis prædicata est: sicut ergo prior catholica fuit, ita etiam posterior, quia re vera in se non fuit prior, aut posterior, sed una, & eadem, quæ citius, vel tardius diversas illius insulę partes occupavit. Cujus rei testis locupletissimus est Beda dicto lib. 1. Hist. Angl. c. 22. ubi referens pravos mores Britannorum fidelium, inter alia sic inquit: *Quin inter alia inenarrabilium scelerum facta, quæ historicus eorum Gildas flebili sermone describit, & hoc addebat, ut nunquam genti Saxonum, sive Anglorum secum Britanniam incolenti verbum fidei prædicandum committerent. Sed non tamen divina pietas plebem suam, quam præscivit, deseruit, quin multo digniores genti memoratæ præcones veritatis, per quos crederet, destinavit.* Et statim c. 23. narrare incipit Gregorii providentiam in mittendo Augustino cum sociis ad fidem Anglis prædicandam, & in c. 26. non solum prędicatores illos Apostolicam doctrinam docuisse asserit, sed etiam vitam fuisse imitatos. *Cœperunt* (inquit) *Apostolicam primitivæ Ecclesiæ vitam imitari, orationibus videlicet assiduis, vigiliis, ac jejuniis serviendo, verbum vitæ, quibus poterant, prædicando, cuncta hujus mundi velut aliena spernendo, &c.* Et infra: *Crediderunt nonnulli, & baptizabantur, mirantes simplicitatem innocentis vitæ, ac dulcedinem doctrinæ eorum cęlestis.* Et infra subjungit. Plures quotidie ad audiendum verbum cœpisse confluere, ac relicto gentilitatis ritu *unitati se sanctæ Christi Ecclesię credendo, sociare.* In confesso itaque debet esse ex hac Bedę narratione, eandem catholicam fidem fuisse Anglis prædicatam, quæ prius fuerat Britannis tradita, & ita illam insulam in unitate fidei, & inter se, & cum aliis Christianis populis unitati Ecclesiæ fuisse conjunctam.

Secundo ex utriusque comparatione.

Præterea ex his, quæ de modo religionis Christianæ utriusque gentis, loci, ac temporis, vel in iisdem historiis referuntur, vel per se manifesta sunt, palam est, nullam fuisse inter utramque prædicationem doctrinæ diversitatem. Nam in primis pro comperto habetur, ea dogmata fidei, quæ protestantes ipsi, & cum eis Rex Angliæ antiqua vocat, quæ tum in tribus symbolis continentur, tum in quatuor primis Conciliis explicata, ac definita sunt, integra fide, & veritate fuisse per Augustinum, & socios Anglis prædicata, cum eodem tempore Gregorius decreverit, quatuor prima generalia concilia, sicut quatuor Evangelii libros, suscipienda, & in veneratione habenda esse, quibus etiam quintum annumerat lib. 1. Epistolarum epist. 24. Neque ipsimet Anglicani Protestantes, qui de hac fide antiqua gloriantur, & eam se retinere profitentur (quod quam verum sit, postea videbimus) illam aliunde, quam a Gregorio, & ab Augustino ejus ministro, per traditionem, & continuam successionem suorum prędecessorum fidelium habuerunt: de his ergo dogmatibus, nulla est, quæ ad præsens attinet, controversia.

Alia vero, quæ ipsi nunc in Ecclesia Catholica Romana reprehendunt, ut sunt, Missæ sacrificium, altaria, Ecclesię in honorem Sanctorum ædificatæ, reliquiarum veneratio, Sanctorum invocatio, Sanctarū imaginum usus, Ecclesiæ Romanæ obedientia, & subjectio, sicut libenter admittimus, fuisse credita, & observata in Anglia a temporibus Gregorii, ita ipsi negare non possunt, eadem fuisse credita, & observata in Britannia a temporibus Eleutherii; ergo vel negent, fidem primitus in Anglia prædicatam, fuisse catholicam, vel desinant, fidem per Augustinum inductam accusare, vel tanquam minus catholicam repudiare. Probatur æquiparatio proposita, nam in primis Beda dicto c. 26. refert, fuisse in Anglia Ecclesiam in honorem S. Martini antiquitus factam, dum adhuc Romani Britanniam incolerent, nempe ante Augustini prædicationem, & post illam subjungit: *In hac ergo & ipsi primo convenire, psallere, orare, Missas facere, prædicare, & baptizare cœperunt, donec Rege ad fidem converso, majorem prædicandi per omnia, & Ecclesias fabricandi, vel restaurandi licentiam acciperent.* Et c. 33. refert, Augustinum Ecclesiam quandam, ibi opera Romanorum antiquorum fidelium antea factam, dedicasse, & consecrasse, & ejusdem hortatu factam esse Ecclesiam Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, quam successor ejus Laurentius consecravit.

Simili autem modo Gildas antiquam Britannię fidem, & religionem Christianam descripsisse videtur in sua historia, seu opusculo de excidio Britanniæ, ubi in col. 4. loquens de tempore post mortem Diocletiani, si inquit: *Renovant Ecclesias ad solum usque destructas, Basilicas Sanctorum Martyrum fundant, construunt, perficiunt, ac veluti victricia signa passim propalant, dies festos celebrant, sacra mundo corde, oreque conficiunt, omnes exultant filii gremio, ac si matris, Ecclesiæ consorti.* Et inferius col. 8. loquens de tempore cujusdam persecutionis, inquit: *Ita ut cunctæ coloniæ crebris arietibus, omnesque coloni cum Præpositis Ecclesiæ, ac populo, &c. solo sternerentur.* Et infra; *Et sacra altaria cadaverum frusta, crustis purpurei cruoris tecta velut in quoddam horrendo torculari mista viderentur.* Et paulo inferius iterum mentionem facit *sacrosancti altaris*, quod vocat *sacrificii cœlestis sedem.* Et inferius deplorat, quod tempore persecutionis non audiebantur Dei laudes, *Canora Christi tyronum voce suaviter modulante, neque Ecclesiasticæ melodiæ,* & paulo inferius col. 13. mentionem facit nuptiarum, quas *illicitas* vocat, *quia post votum monachi factas.* Ac denique in fine illius libri in Ecclesiastico ordine numerat *Episcopos, sacerdotes, & alios clericos.* Quos quidem in alio opere, de Ecclesiasticorum correctione, graviter reprehendit quoad mores, licet statum maximopere veneretur: & inter reprehensiones adhibet, *raro sacrificantes, ac raro puro corde inter altaria stantes.* Et inferius distinguit varios Ecclesiasticos gradus præsertim Episcopatum, & presbyterium, & eos graviter reprehendit, *qui non ab Apostolis, vel ab Apostolorum successoribus habent sacerdotia, sed a tyrannis emunt.* Quibus consentanea sunt verba, quę supra ex Chrysostomo retuli, quibus tradit, suo tempore in Britannia fundatas fuisse Ecclesias, & erecta altaria. Quæ omnia manifeste ostendunt, quam fuerit consona fides, & religio illius temporis cum ea, quæ fuit tempore Gregorii, & quam nunc in Ecclesia Romana conspicamur: & e converso quantum ab illa discrepet ea, quæ nunc est in Anglia, non reformata (ut ipsi vocant) sed re vera potius deformata religio, quæ cœleste sacrificium non habet, vel per fidem recipit, altaria destruit, sacerdotes detestatur, & templa in honorem Sanctorum dicata non admittit, Igitur nova est hæc, & humana inventio; fides autem tam sub Gregorio, quam sub Eleutherio in Anglia prædicata

cata

cata vera, & catholica fuit, semperque usque ad prædictum Henrici Regis lapsum permansit.

Possumus hoc præterea confirmare ex modo, quo illa fides per Augustinum,& socios Angliæ tradita, & persuasa est. Nam in primis vita illorum prædicatorum quantum Apostolicæ similis fuit, tantum a novis sectariis, & eorum moribus discrepabat: nam illi religiosam sectabantur vitam, quam isti abominantur, illi Missas, & sacrificia celebrabant, isti tanquam diabolicum commentum effugiunt, illi assiduis vigiliis, & jejuniis serviebant, & cuncta hujus mundi spernebant, ut ait Beda; isti vero voluptatibus corporis dediti, nihil aliud præter humanum honorem quærunt. Denique ait Beda: *Illi non dæmoniaca, sed divina virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Salvatoris in tabula depictam, litaniasque canentes pro sua simul, & eorum, propter quos, & ad quos venerunt, salute æterna, Domino supplicabant.* Atque his armis divinis potius, quam humanis, brevi tempore Regem simul cum regno ad Ecclesiæ unitatem, & Apostolicæ sedis obedientiam reduxerunt.

Tertio ex sanctitate, & miraculis Aug. & sociorum.

Addit denique Beda id non esse perfectum sine multis miraculis; sic enim ait cap. 26. *At ubi Rex delectatus vita mundissima sanctorum, & promissis eorum suavissimis, quæ vera esse miraculorum quoque multorum ostensione firmaverunt, credens baptizatus est, &c.* Et cap. 31. refert tot, ac tanta signa fuisse per Augustinum facta, *ut Gregorius Pontifex, ne per illorum copiam periculum elationis incurreret, missa ad eum peculiari epistola, ipsum hortatus sit.* Quæ est 58. libri 9. indict. 4. ubi inter alia, hæc ad nostrum maxime facientia propositum superaddit Gregorius, *Scio, quia omnipotens Deus per dilectionem tuam in gente, quam eligi voluit, magna miracula ostendit, unde eodem dono cœlesti, & timendo gaudeas, & gaudendo pertimescas.* Item lib. 2. c. 2. Beda refert, Augustinum in confirmationem fidei cæco visum restituisse, & inferius cap. 7. de Melito tertio, post Augustinum, Cantuariensi Archiepiscopo insigne miraculum furentem restinguendi ignem adjungit; & Polydor. lib. 4. de eodem (quem Miletum vocat) memorat, *Cum bene multa edidisset miracula, post quartum annum, quam sedere cœperat, e vita in cœlum migrasse.* Cujus ergo cogitationem subire potest, fidem sanctitate vitæ Apostolicæ comprobatam, & insignibus, nec paucis comprobatam miraculis, tantoque fructu, & efficacia verbi prædicatam, catholicam non fuisse? Aut quis cogitare audeat, ne dum dicere, omnes Christianos, religiosos, & Apostolicos viros, & Reges etiam, qui interdum miraculis claruerunt (ut de Edouardo 2. refert Polydor. lib. 8. non longe a fine) quis, inquam, credere posset omnes hos catholica fide caruisse, ac subinde æternam salutem non fuisse consequutos? Quia sine vera fide nemini patet aditus ad æternam gloriam; vera autem fides non est, quæ catholica non est. Aut quis prudenter sectam a Luthero, Calvino, & similibus hominibus inventam, nullis signis, ac miraculis confirmatam, nec vitæ probitate cohonestatam, antiquæ fidei anteponere, & comparatione illius catholicam vocare præsumat? Videat igitur Jacobus Rex, quam rationem redditurus sit suæ fidei, quando districte examinandum est, an defensor fidei catholicæ, vel potius oppugnator extiterit?

Postremo tandem loco non omittam rationem aliam, qua idem confirmem, & fidem per Augustini prædicationem in Anglia introductam, veram, & catholicam fuisse ostendam. Nam si illa catholica non fuit, nulla profecto fuit eo tempore fides catholica in mundo, vel saltem nulla erat tunc fides, de qua certe constare posset, an esset catholica, nec ne? Unde consequenter fit, nullam fuisse tunc in orbe doctrinam, quam homines, qui salvari cuperent, tota animi certitudine, ac firma deliberatione tanquam divinam, & a Christo Domino integre traditam eligere, amplexari, aut retinere possent. Hæc autem omnia tantam sonant impietatem, tantamque absurditatem præseferunt, ut si admittantur, alia impugnatione non egeat illa doctrina, ex qua talia dogmata sequuntur; nam in his errorem, & impietatem suam satis prodit. Superest ergo, ut consecutionem probemus, quod non erit difficile consideranti, nullam fuisse tunc in mundo doctrinam fidei, in qua tot testimonia, & signa veritatis, antiquitatis, ac perpetuæ successionis ab Apostolorum prædicatione concurrerent, sicut in illa, quam Augustinus in Anglia prædicavit. Illa enim non erat alia, quam Romana fides, quæ annuntiata est in universo mundo, & in eo recepta, tunc etiam perdurabat; ergo si illa catholica non erat, nulla profecto erat in mundo catholica fides. Denique hoc ipsum directe ex ipsiusmet Regis confessione comprobatur, quia de sua secta tanquam de fide catholica gloriatur. Necesse est enim, ut consequenter fateatur, nullam aliam fidem a sua secta diversam, esse catholicam, quia fides vera, & catholica non est nisi una, teste Paulo ad Ephes. 4. Ergo fides, quæ fuit ante Henricum VIII. non potest censeri catholica a sectariis, quia eo tempore præsens Angliæ secta non erat in mundo, quæ catholica, ac subinde sola, vera, & unica ab eis proclamatur. Hæc quidem ratio gravissima fundamenta nostræ fidei subinducit: quia vero ab adversariis duobus præcipue modis eluditur, ideo fusius stabilienda, & contra hæreticorum subterfugia munienda est.

Ultima ratione eadem veritas stabilitur.

CAPUT III.

Ecclesiam Christi non posse veram fidem amittere ostenditur, & ratio facta roboratur.

EO superiori capite discursu rationis deventum est, ut vel sectam Anglicanam non esse fidem catholicam, sed defectionem ab illa, vel e converso ante exortam sectam istam, catholicam fidem in mundo defecisse necessario concedendum sit: ac proinde cogi Jacobum Regem, aut titulum Defensoris Catholicæ fidei deferere, aut affirmare a quingentesimo Christi anno, vel alio simili usque ad exortum Lutherum, Calvinum, vel quempiam alium ex istis, mundum fide catholica caruisse. Videntes igitur auctores novorum dogmatum vim prædicti discursus, veriti non sunt dicere, ante ipsos veram, & puram fidem defecisse in universali Ecclesia Dei, seque fuisse extraordinario modo a Deo missos ad abolitam fidem restituendam. Ita refertur ex Luthero in colloquiis latinis tom. 2. cap. de Patribus, & Calvino lib. 4. Instit. c. 2. & 3. Melanchthone, Bulingero, & aliis.

Proponitur error hæreticorum asserentium fidem in tota Ecclesia defecisse.

Et quantum ex libello Regis Jacobi colligere possum, non est ipse alienus ab hac sententia, & vel istismet novatoribus, vel alicui illorum, vel certe sibi ipsi tanquam novo Evangelistæ fidem adhibet. Nam in Præfatione pag. 33. prius quam referat privata quædam facta quorundam prædecessorum suorum, hæc verba præmittit: *Ut omnibus inde constet, etiam illis seculis, quibus crassior, cæciorque veritatis ignoratio orbi incubuit, Angliæ Reges sæpe Pontificium ambitum, gliscentemque tyrannidem non modo non tulisse, sed & illi fortiter restitisse.* Quæ verba quantum spectant ad quæstionem de Primatu in 3. libro expendentur, nunc solam eam partem considero, in qua, ante suum novum evangelium orbem in veritatis cognitione cæcum fuisse profitetur. Ex quo principio paulo inferius pag. 47. subinfert, Doctores Ecclesiæ Romanæ (de his enim sine dubio loquitur.) *Nova disputandi, & philosophandi ratione theologiam corrupisse.* In alio vero ejusdem Præfationis loco, Principes Christianos alloquutus, subjungit: *Cum Paulo opto, vos omnes fieri tales hac una in re, qualis & ego sum, inprimis ut velitis scripturas pervolutare, ex his credendi normam petere, neque super aliorum incertis opinionibus, sed vestra ipsorum certa scientia fidei fundamenta collocare.* In quibus verbis se ipsum plane vivam suæ fidei regulam constituit, nam licet corpori Scripturæ, ut sic dicam, seu literæ ejus aliquid tribuat, sensum autem, qui est anima ejus, sibi reservat, & privatæ suæ intelligentiæ, quam certam scientiam appellat. Et ideo dixi, sibi ipsi tanquam novo Evangelistæ fidem adhibere, contempta, & ut falsa repudiata Ecclesiæ Romanæ doctrina.

Non est profecto novum homines a Catholica fide deficientes lapsum suum, universalis Ecclesiæ accusatione tegere velle, aut excusare. D. Hieron. dialogo contra Luciferianos refert, Luciferum asseruisse, *universum mundum esse diaboli*, & familiare illi fuisse dicere, *factum de Ecclesia lupanar.* Augustinus etiam epist. 48. & lib. de Unit. Eccles. c. 12. & 13. & sæpissime in Donatistis hoc reprehendit, generalius in hæreticis Psalm. 101. concio. 2. dicens: *Sed existunt qui dicant, jam hoc factum est, respondit ei, in omnibus gentibus Ecclesia, crediderunt in eum omnes gentes: sed illa Ecclesia, quæ fuit omnium gentium,*

Prædictus error priscis hæreticis familiaris fuit Lucifer apud Hieronymo. Donatistæ teste Aug.

tium,

stium, jam non est, perjit, hoc dicunt (ait Aug.) *qui in illa non sunt. O impudentem vocem! illa non est, quia tu in illa non es? Vide, ne tu ideo non sis: nam illa erit, & si tu non sis. Hanc vocem abominabilem, & detestabilem præsumptionis, & falsitatis plenam, nulla veritate suffultam, nulla sapientia illuminatam, nullo sale conditam, vanam, temerariam, præcipitem, perniciosam prævidit spiritus Dei, & tanquam contra illos, cum annuntiaret unitatem in conveniendo populos in unum, & regna, ut serviant Domino, &c.* Simili modo Tertull. lib. de Præscriptionib. adversus hæreticos cap. 7. hunc etiam prætextum hæreticorum notat, eumque impugnat, & inter alia sic irridet cap. 29. *Quoquo modo sit erratum, tandiu utique regnabit error, quandiu hæresis non errat. Aliquos Marcionitas, & Valentinianos* (addo Lutheranos, vel Calvinistas) *liberanda veritas expectabat, interea perperam evangelizabatur, perperam credebatur, tot millia millium perperam tincta, tot opera fidei perperam administrata, tot virtutes, tot chrismata perperam operata, tot sacerdotia, tot ministeria perperam functa, tot denique martyria perperam coronata?* Nihil profecto ad confundendos novi Evangelii prædicatores aptius dici poterat, non sufficiet tamen, nisi divino etiam verbo convincantur.

Ex testimoniis sacræ paginæ convincitur fidem in Ecclesia nunquam defuturam.

Ut ergo ex Scriptura sacra, prout ab antiquissimis Patribus intellecta fuit, errorem hunc refutemus, supponimus in primis, sermonem esse de universali Ecclesia Christi, quam ipse peculiari modo, & multo excellentiori, quam ante suum adventum Ecclesia fuerat, fundaturum se promisit Matt. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, & promissionem postea implevit, paulatim eam congregando, & postea illam acquirendo sanguine suo Actor. 20. ac tandem illam commendando Petro, illis verbis, *Pasce oves meas.* Jo. 21. & præcipiendo Apostolis, ut eam ex omnibus gentibus cōgregarent, dicens: *Docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* Matth. 8. Hæc autem

Supponitur 1. Ecclesiam esse unam.

Ecclesia una tantum est: nam unam tantum promisit Christus, cum dixit *Ecclesiam meam*, quia licet oves plures sint, grex tamen unus est, & unum ovile, & unus pastor, utique in cœlis Christus, & in terris Petrus, & sedes ejus, cui Christus omnes oves suas commendavit, licet plures habeat coadjutores Episcopos, *quos Spiritus Sanctus posuit ad regendam Ecclesiam*, utique unam. Ideoq; hanc unitatem commendat Apostolus ad Eph. 4. dicens: *Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo Pacis, unum corpus, & unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ, unus Dominus, una fides, unum baptisma.* Et inferius ait, omnes Apostolos, Prophetas, Evangelistas, Pastores, & Doctores Ecclesiæ datos esse *in opus ministerii ad ædificationem corporis Christi.* Quod non est aliud, nisi Ecclesia, ut exposuit idem Paulus in cap. 1. ejusdem Epistolę, dicens: *Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ejus*; & ad Coloss. 1. *Et ipse caput corporis Ecclesiæ*; & infra, *Pro corpore ejus, quod est Ecclesia*, & 1. ad Corint. 12. elegantissime describit compositionem hujus corporis ex variis membris, & tandem concludit, *Vos estis corpus Christi, & membra de membro*, id est membra invicem connexa, & ordinata, sicut in uno corpore unum membrum coaptatur alteri, ut exponunt Latini, vel ut Græci legunt, *membra ex parte*, id est, non estis integrum corpus (loquebatur enim ad particularem Ecclesiam) & ideo non estis omnia membra, sed ex parte. Unde rectissime August. de Unit. Eccl. c. 2. *Ecclesia una est, quam majores nostri catholicam nominarunt, ut ex ipso nomine ostenderent, quia per totum est.* Et infra; *Totum quod annuntiatur de Christo, caput, & corpus est, caput est ipse unigenitus Jesus Christus filius Dei vivi, corpus ejus Ecclesia, de qua dicitur, ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, &c.* ad Ephes. 5. Hieronymus etiam contra Luciferianos hanc unitatem Ecclesiæ declarat per unitatem arcæ Noe, quæ fuit typus Ecclesiæ, ut ex 1. Petri sumitur. Neque in hoc puncto, ut existimo, nobis est cum Sectariis controversia, & ideo ad illud supponendum, quantum ad sequentia necessarium est, credimus dicta sufficere: nam exacta hujus unitatis, & omnium membrorum Ecclesiæ explicatio, in qua hæretici solent a catholicis dissentire, longiorem postulabat tractatum, sed præsenti instituto necessarius non est.

Unitatem Ecclesiæ perpetuo duraturā

Secundo statuo, hanc Ecclesiam in sua unitate perpetuo usque ad diem judicii duraturā esse. Loquimur enim de militante: nam de triumphante nullus remanet ambigendi, aut controvertendi locus. Possetque hęc assertio facile probari de Ecclesia prout fuit a principio mundi usque ad Moysem, & de synagoga, prout fuit a Moyse usque ad Christum; hæc autem intentioni nostræ necessaria non sunt; & ideo illa, sicut & testimonia veteris testamenti, quæ de duratione synagogæ loquuntur, prætermitto. Loquor ergo de Ecclesia Christi prout in novo testamento ab ipso esse fundatam declaravi. Et ita ex propromissionibus ejusdem Christi in novo testamento factis hæc proprietas Ecclesiæ probanda relinquitur. esse statuit.

Primum testim. ex Matth. 16. & expositiones Patrum.

Tres vero pręcipue sunt hujusmodi promissiones. Prima est Matt. 16. *Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Nam in his verbis promisit Christus Ecclesię suę stabilitatem, & firmitatem, contra quam nec Tyranni, nec hęretici, neque quilibet alii Christi hostes potuerunt prævalere. Illi enim omnes per *portas inferni* a Patribus intelliguntur. Specialiter vero Hieronym. ibi: *Vitia, & peccata, & hæreticorum doctrinas per illas portas intellexit*: idem etiam Isai. 26. & fere idem Ambros. l. de Bono mortis c. 12. *Donatur* (inquit) *Petro, ne portæ inferi prævaleant ei, portæ inferi istæ sunt terrenæ*; & infra: *Istæ sunt criminum portæ.* Epiph. vero in Anchorato, quem Euth. in Matt. sequitur, blasphemias hęreticorum, & illorum persecutiones contra Ecclesiam intelligunt. Chrysost. ad c. 2. Isai. & homil. 4. in c. 6. & homil. de Expulsione sua, & in alia supra citata de festo Pentecostes, & in Demonstratione, quod Christus sit Deus, semper exponit de tyrannis, & Imperatoribus infidelibus per potentiam oppugnantibus Ecclesiam. Idem vero Psal. 147. in fine recte id explicat de tota potētia inferni, & omnibus ministris, quibus ad expugnandam Ecclesiam Diabolus utitur. Et sine dubio est verissimus sensus, quia verba sunt absoluta & quasi per metonymiam sub portis comprehendunt quidquid in inferno continetur. Unde optime Damasc. Orat. de Transfigur. Domini: *Adversus hanc*, inquit, *inferorum portæ, hæreticorum ora, dœmonum organa impetum quidem facient, sed non prævalebunt.* Et infra: *Nam quod nunquam futurum sit, ut evertatur, plane cōfidimus, cum Christus id affirmaverit.* Et in eandem sententiam Euseb. lib. 1. de Prępárat. Evangeli. cap. 3. *Ecclesia* (inquit) *hoc nomine a Christo donata radices egit, ac usque ad astra Sanctorum orationibus glorificata, luce, ac fulgore orthodoxæ fidei splendet, neque hostibus terga dat, neque ipsis januis mortis cedit propter pauca verba, quæ ille protulit. Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non valebunt adversum eam.* Simili modo Athanas. in Orat. Unum esse Christum, propositis dictis verbis Christi, ait: *Fidelis sermo, & non vacillans promissio, & Ecclesia invicta res est, etiamsi inferus ipse cōmoveatur, & si qui in inferno sunt mundi principes tenebrarum tumultum faciant.* Denique August. lib. 1. de Symbolo c. 6. explicans articulum *Sanctam Ecclesiam*, dicit, Ecclesiam esse templum Dei, de quo ait Apostolus 1. ad Corint. 3. *Templum Dei sanctum est, quod estis vos*, & subjungit: *Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica contra omnes hæreses pugnans. Pugnare potest, expugnari non potest. Hæreses omnes de illa exierunt tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa; ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua. Portæ inferorum non vincent eam.* Imo addit Hilarius canon. 16. in Matt. per hæc verba non solum esse promissum Ecclesiæ, ut vinci non posset, sed etiam, *ut infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolveret*, ita ut portæ inferni non solum non possint resistere Ecclesię ad expugnandam illam, verū etiam nec ad resistendū illi sufficiant. Nam ut frequenter iidem Patres animadvertunt, Ecclesia per persecutiones tyrannorum personarum numero, & merito sanctitatis aucta est, & per contradictionem hæreticorum in scientia crevit, & in veritatum cognitione magis illuminata est.

Secunda promissio Christi Domini fuit Matt. 28. *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Circa quam recte notavit Hier. *Qui usque ad consummationem mundi sui præsentiam pollicetur, & illos ostendit semper esse victuros, & se nunquam a credentibus recessurum.* Constat igitur, promissionem illam non esse factam solis præsentibus Apostolis, vel discipulis, sed templo Ecclesiæ perpetuo mansuro, de quo Paulus dixit, *quod estis vos.* Unde scite August. lib. 6. Gen. ad

ad literam cap.8. *Omnibus dicebat, quos suos futuros videbat, Ecce ego vobiscum sum.* Ergo in verbis illis vel supponitur, vel etiam promittitur Ecclesiæ perpetuitas. Nam ut de illa simus securi, præsentiam suam, id est, auxilium, & protectionem Christus promittit, ut Hieronym. etiam exposuit Isai.41. & Zachar.2. & Aug. tract. 50. in Joan. *Secundum majestatem suam* (inquit) *secundum providentiam, secundum ineffabilem, & invisibilem gratiam impletur, quod ab eo dictum est. Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Et Leo Papa Epist. 31. *Non deserit Ecclesiam suam divina protectio, dicente Domino, Ecce ego vobiscum sum, &c.* & ep.92. in princip. *Confirmans prædicatores Evangelii, & sacramentorum ministros, dicit, Ecce ego vobiscum sum, &c.* Et eodem modo intellexerunt hunc locum Chrysost. homil. 91. in Matt. Beda, & alii expositores ibi, & Prosper lib.2. de Vocatione genti. cap. 2. Et est consueta loquutio in scripturis, ut per assistentiam Dei protectio, & singulare auxilium significetur, Act.7. *Erat Deus cum eo*, alludens ad illud Sapient. 10. *Descenditque cum eo in foveam*, & Jer.1. *Ne timeas a facie eorum, quia ego tecum sum.*

In sacra pagina præsentia Dei auxilium importat.

Tertia demum promissio est similis præcedenti: nam sicut ibi promisit suum peculiarem favorem, etiam secundum humanitatem suam, ita Joan.14. peculiarem assistentiam Spiritus Sancti, & Patris simul, ac suam pollicetur, dicens: *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum spiritum veritatis*, in quibus verbis illud inter alia non parum notādum, promissionem nō esse factam solis Apostolis. Nam licet intelligi possit, etiam in personis Apostolorum perpetuo mansisse Spiritum Sanctum postquam illum recepissent, tamen non hoc tantum ibi Christus pollicetur, sed etiam ita fuisse mittēdum Spiritum sanctum ad consolandos, docendos, & protegendos fideles, ut non sit amplius ab Ecclesia recessurus in æternum, id est, quamdiu mundus duraverit (hęc est enim in Scriptura usitata illius vocis significatio.) Unde tacite subinnuit discrimen inter adventum suum, & adventum Spiritus S. quia ille venit ad fundandam Ecclesiam, quam erat sanguine suo acquisiturus, post mortem ab ea recessurus; Spiritus autē Sanctus datus est Ecclesię, ut sēper in illa maneat. Quod videtur notasse Chrysost. hom.74. in Jo. dicens: *Hoc signat, quod neque post mortem abiit.* Et ita intellexit hanc promissionem Cyrill. lib.9. in Jo. c. 45. dicens: *Quamvis in cœlos postquam e mortuis resurrexit, Dominus ascenderit, ut Deo pro nobis, juxta Paulum, appareat, adesse tamen semper per Spiritum suum fidelibus pollicetur.* Et eodem modo Tertullian. in Præscrip. cap. 38.

Discrimē inter adventum Christi & Spiritus Sancti.

Imo sic impleri hanc Spiritus S. donationem, aperte docet Paulus ad Ephes.4. ubi prius dicit, Christum ascendentem in altum dedisse dona hominibus, postea vero addit: *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, donec occurramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* In quo testimonio expendenda sunt accurate illa verba, *Donec occurramus, &c.* Nam in eis aperte docet Paulus, Ecclesiam in corpus Christi ędificatā, & variis ministeriis, & gratiis Spiritus Sancti gubernatam, usque ad generalem resurrectionem, & consummationem Sanctorum esse permansuram. Propter quæ testimonia in hoc fidei dogmate conveniunt omnes antiqui Patres Ecclesiæ, ut ex allegatis liquet perspicue, & quibus & addi possunt Martialis epist. ad Burdegal. cap.11. & Cypria. epist.55. ad Cornel. Athanas. orat. Quod unus sit Christus: *Ecclesia* (inquit) *invicta res est, etiam si infernus ipse commoveatur.* Denique August. exponens de Ecclesia verba illa Psalm.47. *Deus fundavit eam in æternum*, inquit: *Sed forte ista civitas, quæ mundum tenuit, aliquando evertetur? absit, Deus fundavit eam in æternum. Si ergo eam Deus fundavit in æternum, quid times, ne cadat firmamentum?*

Ex quibus ultimis Augustini verbis possumus gradum facere ad concludendam ex dictis fundamentis præcipuam assertionem, & veritatem intentam, nimirum catholicam, & universalem Ecclesiam non posse a vera, & divina fide deficere, demonstrandam. Nam firmamentū, & veluti forma conjungens membra hujus Ecclesiæ, & inter se, & cum Christo, est fides; si ergo Deus fundavit Ecclesiam in æternum, quis timeat, quod fides ejus possit in tota illa deficere? Etenim si tota Ecclesia fidem amitteret, eo ipso desineret esse Ecclesia, & inciperet esse synagoga Satanæ. Sicut gentiles sunt extra Ecclesiam, quia fidem ejus non receperunt, & hęretici desinunt esse in ecclesia, eo ipso, quod fidem amittunt; & ideo in hoc gentilibus comparantur ab Hieronymo Dial. contra Luciferian. in principio. Denique veritatem hanc satis confirmant symbolum Apostolorum, & Nicænum, quibus Rex Angliæ fidem se adhibere profitetur. Docent enim Ecclesiam credendam esse unam, sanctam, & catholicam; non potest autem esse una, sine unitate fidei, neque sancta sine vera, & divina fide, sine qua impossibile est placere Deo, neque catholica sine fide universali, quæ omnia vera dogmata complectatur. Cum ergo Ecclesia non possit desinere esse, quandiu mundus duraverit, neque etiam possit existere, quin simul sit fidelis, & sancta, fieri etiam non potest, ut a vera fide deficiat.

Proposita veritas concluditur.

Amissa fide Ecclesia desineret.

Solent autem adversarii contra Catholicę Ecclesię in fide stabilitatem multa objicere, & varios lapsus, seu defectiones Ecclesiæ recensere, tum quia tempore legis veteris tota Ecclesia a fide defecit, quando Synagoga vitulum adoravit, Exod.33. tum etiam, quod Antichristi invalescente persecutione funditus evertetur, dicente Paulo 2. ad Thessalon.2. *Nisi venerit discessio primum, &c.* & Christo Lucę 18. *Cum venerit filius hominis, putas ne, inveniet fidem super terram?* Ex quibus volunt colligere, potuisse jam deficere, quia jam tempus Antichristi advenit. Quibus cum August. unico respondemus verbo: *Credo illa, quæ in scripturis sanctis leguntur, non credo ista, quæ ab hæreticis vanis dicuntur.* Ita enim ille respondit Donatistis (lib. de Unitate Eccl. c.13.) dicentibus, suo tēpore orbem terrarum apostatasse, & in eis solis veram fidem permansisse, variisque exemplis ex scriptura detortis utebantur, quibus obviat August. dicens, ea se credere, quæ in scripturis leguntur, non ea, quæ hęretici suis contentionibus persuadere conantur, & concludit. *Isti ergo vel imperite, vel fallaciter agētes, colligunt de scripturis talia, quæ vel in malos bonis usque in finem permixtos, vel de devastatione prioris populi judæorum dicta reperiuntur, & volunt ea retorquere in Ecclesiam Dei, ut tanquam defecisse, ac periisse de toto orbe videatur.*

Duplex objectio hæreticorum.

Responsio August.

Istius modi profecto sunt, quæ in præsentiarum sectarii objiciunt. Nam peccatum illud populi Judaici pertinet ad pravos mores, & duritiem illius populi, non ad Ecclesiæ defectionem. Tum quia Synagoga non erat ecclesia Christi, de qua tractamus, tum etiam quia non erat ecclesia universalis, quę tunc erat in mundo: nam in prępuio poterant etiam tunc esse aliqui fideles, & justi; tum maxime, quia falsum est, omnes de illo populo fidem tunc amisisse. Nam in primis Moyses, & Josue immunes omnino fuerunt ab illa culpa, deinde Aaron licet graviter peccaverit, cooperando populo in peccato idololatriæ, longe tamen verisimilius est in fide non aberrasse. Nunquam enim Moyses de hoc peccato illum reprehendit, sed solum de altero, ut patet ex illis verbis: *Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum magnum*; idemque aperte supponit August. q.141. in Exod. dicens: *Quod jubet Aaron inaures demi ab auribus uxorum, atque filiarum, unde illis faceret Deos, non absurde intelligitur, difficilia præcipere voluisse, ut hoc modo eos ab illa intentione revocaret.* Nam si hoc ita est, palam fit, Aaron non ex infidelitate peccasse, sed quia populo fortiter non restitit, & ex nimio humano timore illi cessit. Denique plures de populo in fide permansisse constat ex illis verbis Moysi, *Si quis est Domini, jungatur mihi*, non est enim Domini, nisi qui in eum credit, hujusmodi autem inventi multi sunt, qui Moysi juncti fuere ad injuriam Dei vindicandam.

Fidem nō defecisse in tota Synagoga, & primæ objectioni satisfit.

Similiter commentitium plane est, & erroris plenum, perituram aliquando, vel omnino defecturam esse ecclesiam tempore Antichristi. Quamvis enim tunc futura sit tribulatio magna, prædicta a Christo Matt.24. quæ multos turbabit, & a Christi fide dejiciet, quam defectionem Paulus nomine *discessionis* præsignificavit: nihilominus ecclesia Christi non omnino destruetur, neque omnia ejus membra fidem amissura sunt, ut satis Christus indicat Matt.24. dicens: *Nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro, sed propter electos breviabuntur dies*

Fidem tē. pore Antichristi permansuram in Ecclesia, & secundæ object. fit satis.

dies illi. Et infra plenius urgens, super addit, *ut in errorem inducantur, si fieri possit, etiam electi*. Semper ergo erunt aliqui electi, & fideles, in quibus ecclesia permaneat, imo eo tempore erunt illustrissimi martyres, & Fidei Catholicæ confessores fortissimi. Quod insuper in fine illius objectionis tangitur, quod jam Antichristus venerit, propter primatum Pontificis ab adversariis est objectum, quam vero falsum sit, imo & ridiculum in lib. 5. videbimus. Alia denique difficultas, quæ in hac objectione, & responsione subest, quo pacto scilicet possit Ecclesia Catholica in paucis credentibus perseverare, & quasi in angulo delitescere, in cap. 6. declarabitur.

CAPUT IV.

Non posse Catholicam Ecclesiam etiam per ignorantiam in rebus fidei errare.

Evasio superioris argumenti. DIscursum superiori capite factum posset imperitus, vel hæreticus enervare dicendo, illo quidem recte probari, ecclesiam non posse in hæresim incidere, per quam fides amittitur; hoc autem non satis esse, neque obstare, quominus ecclesia possit in multis erroribus versari, saltem per ignorantiam, quæ a culpa hæresis illam excuset, quia licet illo modo erret, non desinet esset fidelis, & sancta, ac subinde non destrueretur. Quod si hoc concedatur, habebunt hæretici, vel schismatici excusationem aliquam dissentiendi ab ecclesia in aliquibus rebus, in quibus ipsam errare contendunt. Nam si id intelligant per solam ignorantiam, & sine hæresi, non videntur tam manifeste loqui contra promissionem Christi. Dixi autem, hoc posse proponi a Catholico potius, quam ab hæretico, quia hæretici non tam moderate agunt cum Ecclesia Christi, sed illi impudenter tribuunt lapsus, & errores scripturæ contrarios, qui nequeunt ab hæresi excusari, & ideo ecclesiam veram fidem amisisse, ac subinde contra Christi promissionem e mundo periisse in suæ hæresis excusationem eadem impudentia nonnulli obtendunt.

Quamobrem dicendum ulterius est, non solum non posse ecclesiam incidere in hæresim, verum etiam nec posse errare, sive per ignorantiam, sive quocunque alio modo in aliquo dogmate, in quo tanquam in veritate a Deo revelata, & ab omnibus fidelibus credenda universa ecclesia conspirat, docet, & proponit. Nam hoc etiam in promissionibus ecclesiæ factis continetur, & ideo nullus Catholicus potest de hoc vero dogmate dubitare. Quod in primis declaratur ex verbis Pauli 1. ad Tim. 3. *Ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis*. Comparatur enim columnæ, tanquam quæ stabilitate, ac firmitate sua sinceram, ac puram veram veritatem conservat, fidelesque omnes in veritate contra quoscumque ipsius oppressores obfirmat. Si autem ipsa posset errare, quo quæso pacto illa fides credentium, & veritas credendorum niteretur? Quod autem hæc sit sententia, & sensus Pauli, videtur adeo notum ex verbis, ut nulla fere expositione, vel persuasione, sed imperturbati tantum animi lectione indigeat. Unde omnes expositores tam antiqui, quam recentiores, dici ecclesiam columnam veritatis propter immobilitatem, quam in veritate habet, declarant. Firmamentum autem, vel quia habet veritatem firmatam prodigiis, & virtutibus, quæ a nullo alio, præter quam ab ipso Deo fieri possent, ut exposuit Ambrosius; vel quia ab illa firmantur in veritate omnes credentes, ut recte D. Thom. docet, & significavit Chrysost. dicens: *Columna est orbis Ecclesia, quæ fidem continet ad prædicationem, quippe veritas ecclesiæ columna; & firmamentum est*. Et clarius Theodoret. *Ecclesiam* (inquit) *appellavit cœtum credentium, quos dixit columnam, & firmamentum veritatis, quia supra petram fundati stabiles, & immobiles permanent, & rebus ipsis prædicant dogmatum veritatem*. Et Hieronym. etiam ibidem addit, *Ecclesiam dici columnam, in qua nunc sola veritas stat firmata, quæ sola sustinet ædificium*. Denique August. concio. 1. in Psalm. 110. tractans illa verba: *Qui fundasti terram super stabilitatem suam*, & per terram interpretans ecclesiam, exponit: *Non inclinabitur in seculum seculi, quia prædestinata est columna, & firmamentum veritatis*. Igitur quia a veritate declinare non potest in his, quæ firmiter, & tanquam a Deo revelata credit. Ideo columna est, & firmamentum.

Ecclesiam nec per ignorantiam posse errare.

Præterea veritatem hanc confirmat promissio Christi supra tractata, *ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, spiritum veritatis*. Joan. 14. Non enim sine causa ibi peculiariter spiritum veritatis appellavit, sed ut illum distingueret ab spiritu erroris, per hoc satis significans, se promittere paracletum ut Doctorem veritatis, ut ipsemet Christus declarasse videtur Joan. 16. dicens: *Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*. Ostendimus autem in superioribus, promissionem illam Spiritus Sancti factam esse Ecclesiæ, ut maneat cum illa in æternum, sicut Christus ipse dixit; ergo ecclesia semper habet Spiritum Sanctum tanquam rectorem, & doctorem, a quo in veritatis cognitione specialiter regitur, & illuminatur; & hinc provenit, ut circa veritatem eadem ecclesia errare non possit, & ideo dixit Cyrillus lib. 10. in Joan. c. ult. *Cum prædixerit Paracletum ad eos venturum, spiritum veritatis eum nominavit, (ipse autem est veritas) ut intelligerent discipuli, non alienam a se virtutem missurum*. Et infra: *Hic ergo veritatis spiritus ad omnem veritatem deducet, novit enim exacte veritatem, cujus spiritus est, & eam non ex parte, sed integre revelavit. Nam etsi ex parte in hac vita cognoscimus, ut ait Paulus, non manca tamen, sed integra veritas in hac parva cognitione nobis refulsit*. Quæ ultima verba sunt valde notanda, nam ex eis intelligitur necessitas hujus spiritus veritatis in ecclesia, ut statim declarabo. Denique ob eandem causam Tertullian. lib. de Præscriptionibus c. 28. quasi irridens eos, qui universali ecclesiæ errorem circa fidem tribuunt, ait: *illam non respexerit Spiritus Sanctus, ut eam in veritatem deduceret, ad hoc missus a Christo, ad hoc postulatus de Patre, ut esset Doctor veritatis, neglexerit officium Dei villicus, Christi vicarius* (id est vicem ejus gerens, & in docendi munere, absentiam ejus supplens) *sinens ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quam ipse per Apostolos prædicabat?* quasi dicat, hæc esse incredibilia, & a Christi promissione, & ab Spiritus Sancti providentia, bonitateque aliena.

Denique præter Christi promissionem, & scripturæ testimonia adeo expressa, possumus hanc veritatem persuadere ratione deducta ex principiis fidei. Quia si universalis ecclesia posset quocumque modo errare in dogmatibus fidei, in nullo illorum posset esse columna, & firmamentum veritatis, imo neque aliquid credere tanquam omnino certum, cui falsum subesse non posset, quia semper posset dubitare, & formidare, an per ignorantiam deciperetur. Respondebit fortasse aliquis, posse ecclesiam, & debere firmiter credere ea, quæ in Scriptura continentur, etiam si in aliis errare posset. Sed hoc non evacuat difficultatem. Tum quia de ipsismet Scripturæ libris dubitare posset, an per ignorantiam erret, credendo, aliquem librum esse canonicum, qui non est, quia non est major auctoritas ecclesiæ in uno approbando, quam in alio. Tum etiam quia si in aliquo dogmate errare posset, etiam posset errare in intelligentia scripturarum; ergo semper posset dubitare, an verum sensum Spiritus Sancti assequatur, ac subinde nihil posset ex scripturis certo credere. Tum præterea quia ecclesia non solum debet esse certa de rebus, quæ in scriptura continentur, sed etiam de aliis dogmatibus non scriptis, ut antiquissimi Patres semper docuerunt, ex quibus paucos statim indicabo; nam hoc tantum obiter in præsenti attingimus. Igitur ut dogmata, quæ universalis ecclesia credit, certa sint, necessarium est, ut in nullo eorum errare possit. Unde recte dixit Nazianz. Orat. 37. circa fin. *Unum uni cohæret, & ex eis quædam vere aurea, & salutaris fit catena*: & ideo si vel unum auferatur, aut reddatur incertum, tota catena disrumpetur, & inutilis fiet, sicut etiam dixit Ambros. ad c. 9. Lucæ lib. 6. in fine: *Unum horum si retraxeris, retraxisti salutem tuam, nam etiam hæretici, habere sibi Christum videntur, nemo enim Christi nomen negat, sed negat Christum, qui non omnia, quæ Christi sunt, confitetur*. Ita ergo totam fidem ecclesiæ destruit, qui in quocumque dogmate illi errorem imponit.

Ratione eadem veritas confirmatur.

Præcluditur evasio.

Fortasse tamen adversarii hæc omnia facile concedent, nec inconveniens reputabunt admittere, posse ecclesiam errando, & falsa dogmata tanquam veritates fidei tradendo, ad eum statum pervenire, in quo nihil ex fide divina, & omnino certa, sed omnia ex propria opinione credat. Sed hæc responsio in primis revolvitur in priorem errorem, quod vera Christi Ecclesia possit perire;

Responsio hæreticorum.

Rejicitur responsio, & superior

nam in eo statu constituta non haberet veram, & supernaturalem fidem; ergo non esset vera ecclesia. Et ita quoad hanc partem hæc responsio sufficienter impugnatur ex dictis cap. præcedente, & fundamento, & testimoniis, quibus illud confirmatum est. Deinde si universalis ecclesia ad eum statum pervenire potuisset, in quo nihil ex divina fide, sed tantum ex humana opinione crederet, ubi tunc inveniretur fides in terra? Profecto nullibi, quia si alicubi est vera fides, ab ecclesia Catholica manavit; ergo si in ipsa ecclesia illa fides certa, & supernaturalis non est, multo minus extra illam esse potest. Quapropter qui sic respondent, & ita de ecclesia sentiunt, dum illam infidelem faciunt, se ipsos fide carere ostendunt, unde enim illam habebunt, si per ecclesiam illam non habent, cum Deus jam non per se ipsum, sed per ecclesiam homines doceat, ut aperte sumitur ex Paulo ad Rom. 10. Tandem qui sic respondent, ideo errant, quia in ecclesia non distinguunt humanam auctoritatem ab auctoritate Spiritus Sancti, qui eam regit, vel per eam loquitur, quoties dogmata fidei generaliter credit, aut docet, juxta promissionem Christi nuper ostensam, & juxta mentem Apostolorum tradentium dogma fidei per illa verba, *Visum est Spiritui Sancto & nobis*. Act. 15.

Conclusio Patrum auctoritate stabilitur.

Atque ita senserunt de auctoritate ecclesiæ antiquissimi Patres. Irenæus lib. 3. cont. hær. c. 3. *Non oportet*, ait, *adhuc apud alios quærere veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere, cum Apostoli, quasi in depositorium dives, plenissime in eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis, ut omnis quicumque velit, sumat ex ea potum vitæ, hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones, propter quod oportet devitare quidem illos.* Ambrosius lib. 3. ep. 25. ad Verselenses. *Nemo* (inquit) *stat, nisi qui fide stat, nisi qui fixus stat sui cordis sententia. Alibi quoque legimus, tu autem hic sta mecum, utrumque ad Moysem a Domino dictum est, ubi tu stas, terra sancta est, & hic sta mecum, hoc est, mecum stas, si stes in ecclesia, ipse enim locus est sanctus, ipsa terra fœcunda sanctitate, & optima virtutum messibus. Sta ergo in ecclesia, sta ubi tibi apparui, ibi ego tecum secum. Ubi est ecclesia, ibi firma statio tuæ mentis est, ibi fundamentum animi tui.* Et idem Ambros. lib. 3. de Fide c. 7. dicens. *Servemus præcepta majorum; nec hæreditaria signacula ausi rudi temeritate violemus.*

Et Augustin. de Utilit. credendi c. 8. loquens de homine desiderante, & laborante pro veritate invenienda; *Si vis* (inquit) *finem hujusmodi laboribus imponere, sequere viam catholicæ disciplinæ, quæ ab ipso Christo per Apostolos ad nos usque manavit, & ab hinc ad posteros manatura est.* Arbitrabatur enim Augustinus, nunquam defuturam illam fidem, neque aliter, quam per traditionem, & successionem in ecclesia Catholica ad posteros fuisse perventuram. Unde in cap. 17. cum dixisset, magnum esse adjutorium fidei communi populorum consensu creditæ, & prædicatæ, subjungit; *Hoc factum est divina providentia per Prophetarum vaticinia, per humanitatem, doctrinamque Christi, per Apostolorum itinera, per martyrum contumelias, cruces, sanguinem, mortes, per Sanctorum prædicabilem vitam, atque in his universis digna rebus tantis, atque virtutibus pro temporum opportunitate miracula. Cum igitur tantum auxilium Dei, tantumque fructum, profectumque videamus, dubitabimus nos ejus ecclesiæ condere gremio, cum usque ad confessionem generis humani ab Apostolica Sede per successiones Episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius judicio, partim Conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum majestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel summæ profecto impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam, salutemque animis via est, nisi cum eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse opi, auxilioque divino, quam tanto labore prædictæ auctoritati velle resistere.* Hactenus Aug. Quibus tam luculenter, & sapienter discursum factum stabilivit, ut nihil eis addi posse videatur. Et propterea idem Augustin. tantum defert auctoritati ecclesiæ, ut in lib. contra epistolam Fundamenti cap. 5. sic affirmare non dubitarit: *Ego Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ moveret auctoritas.*

Denique Hieron. contra Luciferian. circa medium: *Quale est* (inquit) *ut leges ecclesiæ ad hæresim transferas?* Et infra. *Si ecclesiam per totum orbem diffusam non habet Christus, aut si in Sardinia tantum habet, nimium pauper factus est.* Ac tandem postquam multa de ecclesia protulerat, sub finem sic subjecit. *Poteram diem istiusmodi eloquii ducere, & omnes propositionum rivulos uno ecclesiæ sole siccare, verum, quia jam multum sermocinati sumus, brevem tibi apertamque animi mei sententiam proferam, in illa esse ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata usque ad diem hunc durat.* Multaque similia in antiquis Patribus reperiuntur, quæ brevitati studens missa facio: idque lubentius, quod qui hos Patres non audierit, etiam si plures referantur, non credet, sed vana semper subterfugia excogitabit.

CAPUT V.

Romanam ecclesiam eandem fidei stabilitatem habere ostenditur, quam Catholica, & sectariorum evasioni occurritur.

QUæ in superiori capite ex divinis scripturis, ad ostendendam ecclesiæ Catholicæ in vera fide conservanda, ac perpetuo retinenda immobilitatem, & singularem Dei protectionem, adducta sunt, adeo sunt clara, & aperta, ut neque ipsius ecclesiæ hostes in universum audeant contra ecclesiam catholicam aperto marte pugnare. Distinguunt igitur inter ecclesiam Catholicam, & Romanam, & de catholica non audent aperte dicere, defecisse, aut veram fidem amisisse, quod tamen de ecclesia Romana audacter affirmare non verentur. Et ita videntur sibi eludere omnia Scripturæ testimonia, & Christi promissiones, quia illæ factæ sunt ecclesiæ Catholicæ, non Romanæ. Et ut alios omittam protestantes, non videtur ab hac sententia, seu distinctione alienus Rex Jacobus. Quãvis enim in suo libro eam expresse non proponat, ex dictis tamen ejus non obscure colligitur, prius enim se profitetur fidei catholicæ defensorem, quam fidem dicit esse veteris, ac primitivæ ecclesiæ: in quo indicat ecclesiam Catholicam, & primitivam non periisse, sed durare, nam ubi fides catholica est, non potest etiam non esse Catholica ecclesia. Postea vero in præfat. pag. 40. fateri non timuit, se neque esse, neque unquam fuisse in nostra ecclesia, id est, in Romana, & in pag. 47. plane damnat fidei articulos, *quos Romana* (inquit) *ecclesiæ officina excudit, ante quingentesimum Christi annum inauditos*; & pag. 48. hæc habet verba: *Schismaticum me dicant, licet, & a Romana ecclesia defecisse, certe hæreticus esse nullo modo possum.* Distinguit ergo defectionem a Romana ecclesia a defectione a fide catholica, seu ab ecclesia Catholica, perinde enim est. Pagin. item 54. post hæc, & multa similia subjungit: *Nondum Romanæ religionis arcem attigimus, id est, caput ecclesiæ, Petrique primatum, nam qui hunc articulum negat, ex Bellarmini sententia catholicam fidem negat.* His ergo, & similibus verbis satis insinuavit Rex Jacobus, Romanæ ecclesiæ fidem, durante, & perseverante fide catholica defecisse.

Sectariorum inter Romanã, & Catholicam ecclesiam distinctio

Neque est novus hic error, nam Uvicleph in suo art. 37. damnato in Concilio Constant. sess. 8. dixit, Romanã ecclesiam esse synagogam Satanæ, quod non invenio dictũ ab ipso de ecclesia Catholica, neque fortasse id diceret, ne se ipsum, aut in synagoga Satanæ, aut extra ecclesiam catholicam constituere videretur, quod quidem periculum omnibus hæreticis commune est. Et antea in eodem errore Pauperes de Lugduno, alias Uvaldenses versati sunt, qui neminem in fide ecclesiæ Romanæ, quæ tempore Sylvestri defecit, salvari posse affirmarunt, ut refert Anton. 4. p. Theolog. tit. 11. c. 7. §. 2. & Æneas Silvius de Origine Bohemorum c. 3. Omnes vero hi vel in privatis opinionibus, & propriis fundantur erroribus, quos cum contrarios esse Romanæ fidei negare non possint, Romanam fidem veram non esse, ac subinde Romanam ecclesiam a catholica defecisse tandem effutire coguntur.

Hæc distinctio ab antiquioribus hæreticis fuit inventa.

Vel certe moti sunt, quia nihil excellens, & universale de Romana ecclesia credunt, sed illam tantum considerant, ut particularem ecclesiam, seu Diœcesim, ac Episcopum ejus tanquam unum ex cæteris, nullam extra illam Diœcesim habentem potestatem. Ex quo principio intulerunt, sicut aliæ ecclesiæ particulares, & earum pastores, etiam si Primates sint, vel Patriarchæ in rebus fidei labi potuerunt, & re ipsa sæpius defecerunt, ita etiam in ecclesia Romana accidere potuisse, & re vera evenisse. Et ita hi duo errores maxime conjuncti sunt, ut Uviclephus

Fundamẽtum erroris.

phus supra illos conjunxit, dicens: *Ecclesia Romana est synagoga Satanæ, nec Papa est immediatus, & proximus Vicarius Christi.* Et ob eandem causam videtur dixisse Rex Angliæ, arcem fidei Romanæ esse articulum de primatu Petri, quia nos credimus in illo fundari, eo modo, quo Christus promisit fundare suam ecclesiam supra Petram, & ideo Rex ipse negando primatum, coactus est, fidem Romanam abnegare, ejusque defectionem sibi, suisque persuadere.

Distinctio Roman. Ecclesiæ in universalem, & particularem. Quapropter ut impugnationem hujus erroris ab hoc fundamento inchoemus, in Episcopo Romano duo munera, seu duplex pastoralis cura distinguenda est; una particularis, & propria Diœcesis Romanæ, cujus Pontifex est immediatus Episcopus; alia universalis cura totius ecclesiæ Christi, cujus est universalis Pastor, & supremus Episcopus omnium particularium Ecclesiarum, licet non sit immediatus singularum Episcopus. Et quidem de priori potestate, & munere nulla est inter nos, & Protestantes controversia. Posteriorem autem potestatem universalem, & supremam jurisdictionem etiam universalem in universam ecclesiam negant adversarii; nos vero nunc illam supponimus, & articulum ejus ad catholicam fidem pertinere constanter asserimus, illius tamen probationem in librum tertium reservamus, ne propositum ordinem pervertere, & rem, de qua nunc tractamus, confundere cogamur. Hæc autem duo munera licet possent, sicut in se sunt distincta, ita etiam in personis sejungi, sicut in aliis Episcopatibus separantur, nihilominus ex quo in Petro conjuncta fuerunt, nunquam separata inventa sunt, & ex divina ordinatione fortasse nunquam separabuntur: quod nunc non agimus, quia ad præsens institutum non refert, in libro tamen tertio obiter saltem attingemus. Hactenus ergo Romanus Episcopus idem fuit semper Catholicę ecclesiæ Episcopus, ut ab antiquis Patribus sæpe nominatur.

Ex quo intelligimus, nomine Romanæ Ecclesiæ duo posse significari. Primo particularem illam ecclesiam, quę intra terminos suę Diœcesis concluditur, & suum habet proprium Episcopum tantum particularem, si pręcise spectetur, ut immediatam jurisdictionem in illam exercet. Et de Ecclesia Romana sic sumpta non loquimur, quia constat, illam non esse ecclesiam Catholicam, sed membrum ejus. Ideoque de illa sic spectata dicere non possumus habere Christi promissionem nunquam deficiendi a catholica fide, quia nullibi talis promissio invenitur, neque in promissionibus factis universali ecclesię necessario includitur, quia posset universalis ecclesia permanere in vera fide, cum obedientia, & unione ad Summum Pontificem, ut Pontifex, & universalis pastor est, etiamsi particularis illa ecclesia a fide deficeret, & suum Episcopum a se per violentiam abjiceret, quod dicimus explicandæ rei gratia, quamvis nunquam Deum id esse permissurum pie credamus.

Alio ergo modo illa ecclesia, quę veram Christi fidem retinet, solet dici ecclesia Romana, quia Episcopo Romano paret, licet non uniatur illi ut privato Episcopo, sed ut universali Pontifici, & sic etiam dicitur Romana fides, vel Romana religio, quæ a Pontifice Romano, ut Christi Vicario conservata, confirmata, definita, seu approbata est. Atque hoc etiam modo particularis ecclesia Romana ut conjuncta suo Episcopo non solum ut particulari Rectori, sed etiam ut universali Doctori totius ecclesiæ, comparatur catholicæ in privilegio non errandi, nec deficiendi a fide, quamdiu in illa unione cum suo capite permanserit: nam hoc etiam habet quęlibet alia particularis ecclesia sub eadē ratione, & unione spectata. Et sequitur ex generali principio, Petrum videlicet, & Petri fidem esse immobile ecclesiæ fundamentum, in quo quādiu ecclesia, licet particularis, fundata fuerit, nunquam a vera fide aberrat. Semper tamen inter universalem ecclesiam, & particulares hoc discrimen considerari potest, quod quęlibet particularis potest ab hac petra disiungi, & cadere: universalis autem non potest, quia de sola illa scriptum est: *Portę inferi non prævalebunt adversus eam.*

Sic igitur declarata, & intellecta vocum significatione dicimus, fidem ecclesiæ Romanæ esse catholicam fidem, neque Romanam ecclesiam ab ea defecisse, nec deficere potuisse, propter Petri cathedram in ea pręsidentem, Assertionem hanc ut certam, & necessariam in fide Catholica proponimus, & eam ex divina Scriptura in hunc modum colligimus. Fides Petri catholica fuit, & deficere non potest; sed fides ecclesiæ Romanæ est fides Petri; ergo fides ecclesię Romanę est fides Catholica, a qua nunquam illa sedes potest deficere. Argumentatio legitima est; singulæ vero propositiones in ea assumptæ per partes probandæ sunt. Prima ergo pars per se nota est, scilicet, fidem Petri fuisse catholicam: nam si intelligatur de persona Petri neque ab hæreticis revocatur in dubium; nam fides Petri est, quæ universo orbi a principio prædicata fuit; & illa maxime est Apostolica, & primitiva. Si vero intelligatur etiam de sede Petri, vel ipsi Protestantes confitentur per plures annos durasse eandem catholicam fidem in eadem sede Petri, testanturque sufficienter Hieronym. & Augustinus usque ad sua tempora, ille in Epistola ad Damasum de nomine hypostasis, hic vero in libro contra epistolam fundamenti cap. 4. ubi inter quatuor, quæ in gremio ecclesiæ Catholicæ ipsum justissime tenebant, hoc numerat, *Ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem suam Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum.* Ubi aperte supponit, illam fuisse tunc catholicam ecclesiam, quæ cum sede Petri erat conjuncta, & oves, quę Petro fuerant commendatę continebat: ac subinde fidem catholicam in ea sede usque ad illud tempus permansisse, quod in puncto sequenti pluribus testimoniis, & rationibus a fortiori confirmabitur.

Superest ergo, ut alteram partem in propositione assumptam comprobemus: nimirum, hanc fidem non posse deficere in Petro, non solum quoad personam, sed etiā quoad sedem, & consequenter non tantum pro aliquo definito tempore, sed simpliciter quamdiu ecclesia Christi duraverit. Probatur autem præcipue ex verbis Christi Lucæ 22. *Simon ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Nam recte dixit Tertullian. lib. de Fuga in persecut. c. 22. rogasse ibi Christum, ne tantum diabolo permitteretur, ut fides Petri periclitaretur. Quam orationem fuisse efficacem, & obtinuisse quod petebat, satis persuadet ipsius Christi excellentia, exauditus enim est pro sua reverentia in his, quæ absolute postulabat, ut in præsenti declaravit per illa verba, *Ego rogavi pro te*, magisque declarat, vel potius supponit impetrationem, & infallibilem effectum in illis ultimis verbis; *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos:* & ideo bene interrogat Leo Papa 9. *Erit quisquam tantæ dementiæ, qui orationem illius, cujus velle est posse, audeat in aliquo vacuam putare?* Igitur nulla fere in hac parte est controversia, aut difficultas. Esse autem potest in alio puncto, an scilicet, illa oratio facta sit tantum pro persona Petri, & ideo cum illo finitus fuerit ejus effectus, vel potius facta sit pro Sede Petri in persona ejus, & ideo tamdiu duret, quamdiu sedes durat: probandum ergo nobis relinquitur hoc posteriori modo esse intelligendam. Expenditur in nostram rem locus Lucæ 22.

Quod in primis probamus authoritate multorum Sūmorum Pontificum, qui hanc prærogativam suæ dignitatis, ac sedis agnoscentes, ex his verbis Christi illam comprobarunt, qui licet in propria causa loqui videantur, nihilominus fide dignissimi sunt, tum quia antiquissimi, & quasi per continuam traditionem hoc docuerunt; tum etiam quia multi eorum sunt sancti, & martyres, qui veram, & catholicam fidem sanguine suo consignarunt; tū denique quia etiam antiquissimi Patres eundem honorē deferunt Romanæ sedi, & fidei. Utuntur ergo illo testimonio ad hanc veritatem confirmandam, Lucius Papa epist. ad Episcopos Galliæ, & Hispaniæ circa finem, ubi ait, suam sedem, normam Apostolicę fidei, ut ab authoribus suis Apostolorum Christi Principibus illam percepit, illibatam tenere, secundum Salvatoris nostri divinam pollicitationem. Et refert verba citata. Similia habet Marcus Papa in ep. ad Athanas. quę habetur in tom. 1. Ep. p. 1. licet in tomis Concilior. non referatur, & Felix 1. ep. 3. ad Benignum, & Agatho Papa in ep. ad Constantin. Imperator., quæ in actione 4. sextæ synodi lecta est, & in Act. 8. probata, & Nicolaus 1. in ep. ad Michaelem Imperatorem post medium, & Leo 9. in ep. ad Michaelem c. 7. & Innoc. III. in c. Majores, de Baptism. latius vero quam cæteri hoc declaravit Leo Papa serm. 2. in Natali Petri & Pauli c. 3. ubi positis Evangelii verbis subjungit: *Commune erat omnibus Apostolis periculum de tentatio-*

ne formidinis, & divinæ protectionis auxilio pariter indigebant, quoniã diabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere, & tamen specialis a Domino Petri cura suscipitur, & pro Petri fide proprie supplicatur, tanquam aliorũ status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, & divinæ gratiæ ita ordinatur auxilium, ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur. Nam & post resurrectionem suam Dominus beato Petro Apostolo post regni claves, ad trinam æterni amoris professionẽ, mystica insinuatione ter dixit, Pasce oves meas: quod & nunc procul dubio facit, & mandatum Domini pius pastor exequitur, confirmans nos exhortationibus, & pro nobis orare non cessans, ut nulla tentatione superemur. Quæ verba repetit idem Pontifex in serm. 3. de Assumptione sua, & adjungit: *Juste in ducis nostri meritis, & dignitate lætamur, gratias agentes sempiterno Regi redemptori nostro Domino Jesu Christo, qui tantam potentiam dedit ei, quem totius Ecclesiæ Principem fecit. ut si quid etiam nostris temporibus recte per nos agitur, illius operibus, illius sit gubernaculis deputandum, cui dictum est, Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.*

Confirmatur primo. Ex quibus verbis aliquæ colliguntur rationes, quibus hic sensus confirmatur. Una sumitur ex mutatione verborum Christi: nam prius ad omnes Apostolos loquutus est, omnes fere tentandos prædicens: postea vero Petro specialiter dicit, *Ego rogavi pro te*; ergo aliquid etiã speciale pro illo impetravit. Personalis autem perseverantia non fuit singularis Petro, nã pro aliis etiam Christus oravit Jo. 17, dicens: *Pater Sancte serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi*. Et quamvis eo tempore, quando pro Petro rogavit, nondum illam generalem orationem obtulisset, nihilominus nullus fere peculiaris favor Petri fuisset, nisi aliquod specialius privilegium pro illo postulasset. Christus autem in illo singulari modo vocandi Petrum, ut attenderet, *Simon, Simon* (sic enim habent Græca) & orandi pro illo, majorem prærogativam sine dubio significare voluit. Imo si attente res consideretur, in utroque loco pro Petro, & omnibus Apostolis, & universa Ecclesia præsente, & futura Christus Dominus oravit, diverso tamen modo: nam apud Joannem prius expresse oravit pro omnibus Apostolis, ex quibus Petrus unus, & præcipuus erat, & in illis virtute Ecclesia continebatur, propter quam præcipue illa oratio fiebat, quam paulo inferius consummavit Christus dicens: *Non pro eis rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint*, utique unitate fidei, & catholicæ Ecclesiæ. Apud Lucam vero Christus directe, & expresse oravit tantum pro Petro, indirecte vero, & consecutione quadam oravit etiam pro aliis Apostolis, ut in subjunctis verbis denotavit. *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuo. Ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur*, quemadmodum ex Leone paulo superius retulimus. Atque inde ad totam ecclesiam oratio illa extenditur, quam sub nomine fratrum etiam comprehenditur, ut ibi Theoph. indicavit, dicens: *Planus intellectus est, qui te habeo ut Principem discipulorum, postquam negato me, fleveris, & ad pœnitentiam veneris, confirma cæteros. Hoc enim te decet, qui post me ecclesiæ petra es, & fundamentum.* Unde Agatho Papa supra: *Dominus fidem Petri non defecturam promisit, & confirmare eum fratres suos admonuit, quod Apostolicos Pontifices meæ exiguitatis prædecessores confidenter fecisse semper, cunctis est agnitum.* Et Leo IX. supra eundem sensum indicans, dixit: *A sede Principis Apostolorum, a Romana videlicet Ecclesia, tam per eundem Petrum, quam per suos successores reprobata, convicta, & expugnata sunt omnium hæreticorum commenta, & fratrum corda in fide Petri, quæ hactenus non defecit, neque unquam deficiet, sunt confirmata.*

Unde ex his ultimis verbis aperitur magis sensus prioris promissionis, & alia optima ratio prædictæ interpretationis redditur. Ita enim hic jubetur Petrus confirmare fratres suos, sicut Joan. 21. jussus est, pascere oves Christi, Confirmatur 2. iidem enim sunt, qui hic vocantur fratres, & ibi oves, sed ibi vocantur oves propter mansuetudinem, & obedientiam subditorum, hic vero vocantur fratres, ut ostendatur, Ecclesiastici pastoris officium non esse dominari, sed confirmare imbecilliores tanquam fratres, *forma factus gregis ex animo*, ut dixit idem Petrus epist. 1. c. 5. Sicut ergo dictum est, *Pasce oves meas*, non Simoni pro illa tantum persona, sed Petro pro munere, quod illi conferebatur, ut in successoribus duraret, ita cum illi dicitur, *Confirma fratres tuos*, præindicatur præcipua quædam pars illius muneris, quæ est confirmare, & quasi sustentare fratres, & ecclesiam in vera fide: nam licet hoc principaliter fiat virtute divina, tamen hæc utitur homine ut instrumento, ut homines modo hominibus accõmodato gubernet. Et quamvis alii Pastores, & Doctores Ecclesiæ, docendo, & prædicando ad hoc cooperentur, nihilominus id præstare ex legitima, & ordinaria potestate, & certa authoritate, discernendo falsa a veris, hæreses damnando, & catholicam doctrinam definiendo, illius est proprium, cui dictum est, *Confirma fratres tuos.* Unde sicut hoc munus ad verę fidei conservationem necessarium est in ecclesia, ita verba illa dicta sunt Petro ratione pastoralis muneris perpetuo in ecclesiam dimanaturi, in illaque semper duraturi; ergo etiam prior promissio, *Ut non deficiat fides tua*, facta est non tantum personæ, sed etiam muneri, & sedi Petri. Ideo enim pro illo specialiter Christus oravit, illique privilegium illud impetravit, quia munus confirmandi fratres illud auxilium ex parte Dei postulabat; ergo sicut munus futurum erat perpetuum in sede Petri, ita etiam privilegium. Et hoc totum significavit Leo 1. in illis verbis: *Pro fide Petri proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit*; & in aliis quæ supra retulimus. Et apertius Theoph. postquã dixit: *Quia te habeo ut Principem discipulorum, confirma cæteros*, adjungit: *Intellexerit autem quis, non solum de Apostolis dictum, quod confirmati fuerint a Petro, sed de omnibus, qui usque ad consũmationem seculi futuri sunt fideles.* Quod licet ab ipso videatur postea exponi ratione exempli, quod in persona Petri suum delictum flentis præcessit, & in memoriis hominum perpetuo manet, Christus tamen non de exemplo loquutus est, sed de confirmatione per verbum fidei, & ideo per sedem Petri id perpetuo fieri melius intelligimus.

Atque ita etiam potest hæc veritas, & illius promissionis interpretatio ex collatione hujus loci cum aliis, in quibus primatus Petri fundatur; ãplius stabiliri. Quod etiam significavit Leo 1. in citatis verbis, conferens hæc verba, *Confirma fratres tuos*, cum illis, *Pasce oves meas*, quam comparationem jam declaravimus. Unde quamvis hæc promissio tam clara non esset, ex solo munere pascendi oves Christi in doctrina fidei, sufficienter colligeremus esse necessarium hoc privilegium in sede Petri. Quia si in illa sede posset fides vacillare, in tota Ecclesia Christi periclitari posset, tum quia ecclesia tenetur parere Petro, & successoribus ejus ex cathedra docentibus, ut ex allegatis verbis Christi colligitur, quia primus, & maxime necessarius pastus fidelium est vera fidei doctrina; tum etiam quia alias nulla esset in ecclesia certa ratio veram a falsa doctrina discernendi, & ita non possent fideles firmari, nedum in catholica fide inconcusse confirmari. Quam rationem amplius in sequentibus urgebimus. Et simili modo hanc veritatem confirmat alia promissio Christi, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, illam enim petram esse Petrum, & successores ejus, infra ostendemus. Dicitur autem petra propter firmitatem ad sustentandum ædificium, & ideo sicut ecclesiæ ædificium perpetuum futurum erat, ita etiam petra ut ad sustinendum illud ædificium apta esset. Quare sicut ecclesia perpetua esse non potest, nisi ejus fides deficere non possit, ita nec petra illa apta esset, nec firmitatem haberet ad sustentandum illud ædificium, si posset in fide deficere. Et ideo recte dixit Origen. tract. 1. Matt. *Neque adversus petram, super quam Christus ædificat Ecclesiam, neque adversus ipsam Ecclesiam portæ inferi prævalebunt.* Et Cyrill. in Thesauro (ut in catena D. Th. Mat. 16. allegatur) dixit: *secundum hanc Domini promissionem Ecclesia Apostolica Petri* (id est Romana) *ab omni seductione hæreticaque circumventione manet immaculata, super omnes præpositos, & Episcopos, & super omnes Primates Ecclesiarum, & populorum, in suis Pontificibus in fide plenissima, & authoritate Petri.* Et cum *aliæ Ecclesiæ quorundam errore sint verecundatæ, stabilita inquassibiliter ipsa sola regnat, &c.* Quæ verba licet in thesauro Cyrilli nunc non inveniantur, ex D. Thomæ authoritate magnam fidem habent.

CA-

CAPUT VI.

Stabilitas Fidei, & Ecclesiæ Romanæ, traditione ostenditur.

EX dictis in superiori capite probatum relinquitur fidem ecclesiæ Romanæ esse fidem Petri, ac subinde esse fidem Catholicam, a qua sedes illa deficere nequit. Possumus autem ex ipso rerum eventu, & Patrum traditione eandem veritatem, & promissionem confirmare. Nam si Apostolica sedes in hoc speciale privilegium non haberet, aliquando in fide defecisset, etiam ex cathedra docens, vel hæresim aliquam approbasset, sicut in aliis ecclesiis etiam ab Apostolis inchoatis accidisse videmus: nam hæc est humana fragilitas, & conditio, ut in tanta varietate, & multitudine personarum facile contingat error, nisi Spiritus Sanctus assistat. Hoc autem in Romana Ecclesia nunquam accidisse, præter allegatos Pontifices testatur Eusebius Papa ep. 3. ad Episcopos Tusciæ, & Campaniæ, dicens; *Prima salus est, rectæ fidei regulas custodire, & a constitutis Patrum nullatenus deviare. Nec potest Jesu Christi Domini nostri prætermitti sententia, dicentis, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et hæc, quæ dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in sede Apostolica extra maculam semper est catholica servata religio.* Et Gelasius Papa in epist. ad Anastasium August. *Hoc est* (inquit) *quod sedes Apostolica magnopere cavet, ut quia mundo radix est Apostoli gloriosa confessio, nulla rima pravitatis, nulla prorsus contagione maculetur. Nam si* (*quod Deus avertat, quod fieri non posse confidimus*) *tale aliquid proveniret, unde cuiquam resistere auderemus errori, vel unde correctionem errantibus posceremus?*

Expenduntur testimonia aliquorum Patrum asserentiū fidem Romanæ Ecclesiæ & catholicæ coincidere. Primū testimonium.

Neque soli Romani Pontifices, sed etiam alii Patres tam Latini, quam Græci de Romana ecclesia, seu cathedra Petri senserunt. Retuli jam Augustinum contra Epistolam Fundamenti cap. 4. Ubi dum pro signo Catholicæ ecclesiæ ponit successionem Pontificum Romanorum, satis clare demonstrat, Catholicam ecclesiam a Pontifice Romano non disjungi, ac subinde fidem Romanam, & Catholicam eandem esse. Unde idem Aug. lib. 2. de Grat. Christi, & peccato originali c. 8. de Pelagio ait: *Romanam ecclesiā fallere minime valuit, recoluit enim beatissimus Papa Zozimus, quid imitandus prædecessor ejus de ipsius senserit gestis. Attendit etiam, quid de illo sentiret prædicanda in Domino Romanorum fides, quorum adversus ejus errorem pro veritate catholica studia consonantia concorditer flagrare cernebat.* Et lib. 2. contra duas Epist. Pelagianor. c. 4. *Cum literis* (inquit) *venerabilis Innocentii catholicæ fidei clareret antiquitas, profecto Ecclesiæ Romanæ prævaricator esset, qui ab illa sententia deviaret.* Ubi (sicut alias sæpe) fidem sedis Romanæ tanquam Catholicam recipit, ac veneratur. Secundo Hieronym. epist. 57. ad Damasum, *Quoniam vetusto, &c.* illa habet verba: *Cathedræ Petri communione consocior, super illam petram ædificatam Ecclesiam scio, quicunque extra hanc domum agnum comederit, prophanus est, &c.* Ubi aperte eandem censet esse catholicam ecclesiam, quam Romanam. Ex quo etiam in lib. 1. Apologiæ contra Ruffinum col. 3. sic colligit; *Fidem suam quam vocat? eam ne, qua Romana pollet Ecclesia? an illam, quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam respondet; ergo Catholici sumus*; ubi etiam diserte docet, eandem esse fidem catholicam, & Romanam. Illam autem etiam esse immaculatam in libro 3. ejusdem Apologiæ parum ante medium, testatur ita; *Scito Romanam Sedem Apostolica voce laudatam istiusmodi præstigias non recipere, etiam si Angelus aliter annuntiet, quam semel prædicatum est*; & in Proœmio libri 2. ad Galat. fidem, & religionem Romanorum laudat, concluditque; *Non quod aliam habeant Romani fidem, nisi hanc, quam omnes Christi Ecclesiæ, sed quod in eis devotio major sit, &c.*

Secundū August. & Hierony.

Tertium testimonium Ambrosii.

Tertius testis sit B. Ambr. qui in lib. de obitu Satyri fratris versus finem, prudentiam, & cautionem sui fratris referens, inquit; *Advocavit ad se Episcopum, neque ullam veram putavit, nisi veræ fidei gratiam, percunctatusq; ex eo est, utrumnam cum Episcopis catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conveniret.* In quibus etiam verbis unionem cum ecclesia Romana, & cum catholica eandem esse, ac individuam sentit. Unde lib. 1. ep. 4. ad Imperatores sic scribit; *Totius orbis Romani caput Romanam Ecclesiam, atque illam sacrosanctam Apostolorum fidem, ne turbari sineret, observanda foret clementia vestra, inde enim in omnes veneranda communionis jura dimanant.* Et in epist. 7. ejusdem libri ad Syricium Papam; *Credatur* (inquit) *Symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana intemeratum semper custodit, & servat*; & serm. 2. de Sanctis, qui est de Cathedra Petri, & serm. 11. qui est secundus de Petro, & Paulo, egregie ad rem nostram declarat, quomodo ecclesia in Petro fundata sit, & inde habeat perpetuam fidei firmitatem.

Quartum Cypriani.

Quartus sit Cyprianus, qui eodem itidem modo ecclesiam Romanam veneratus est, præsertim vero epist. 55. ad Cornelium col. 12. de quibusdam hæreticis ait; *Navigare audent, & ad Petri Cathedram, atque ad ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, nec cogitare eos esse Romanos, quorum fides, Apostolo prædicante, laudata est, ad quos perfidia habere non possit accessum.* Unde idem Cyprian. epist. 52. in princip. *Scripsisti* (inquit) *ut exemplum earundem literarum ad Cornelium collegam nostrum transmitterem, ut deposita omni sollicitudine, jam sciret, te secum, hoc est cum Ecclesia catholica communicare.* Ubi aperte sentit, idem esse communicare ecclesiæ Romanæ, & catholicæ. Et epist. 76. ad Magnum: *ecclesia* (inquit) *una est, quæ una, & intus & foris esse non potest.* Unde infert; *si apud Novatianum est, apud Cornelium non fuit, si vero apud Cornelium fuit, qui Fabiano legitima ordinatione successit, Novatianus in Ecclesia non est.* Ubi etiam catholicam ecclesiam unam cum Romana esse supponit. Idem in epist. 40. circa med. *Una ecclesia, & cathedra una super Petrum Domini voce fundata.* Et infra: *Quisquis alibi collegerit, spargit.* Idem fere repetit lib. de unit. eccl. non longe a princip. & inter multa alia dicit: *Quia cathedram Petri, super quam fundata est ecclesia, deserit, in ecclesia se esse confidit?*

Quintum Irenæi.

Quintus est Irenæus lib. 2. contra hæreses cap. 3. *Quoniam* (inquit) *longum est omnium Ecclesiarum numerare successiones, maximæ, & antiquissimæ, & omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro, & Paulo Romæ fundatæ, & constitutæ Ecclesiæ, eam, quam habet ab Apostolis traditionem, & annuntiatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem, & malam sententiam, præter quam oportet, colligunt. Ad hanc enim ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est, omnem convenire ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quæ est ab Apostolis traditio.*

Sextum testimonium Athanas. & Episcop. Ægypti.

Sexto addere possumus Athanasium, & episcopos Ægypti in epist. ad Marcum Papam, in qua petunt exemplaria Concilii Nicæni, ubi inter alia dicunt: *Optamus, ut a vestræ sanctæ sedis Ecclesiæ auctoritate, quæ est mater, & caput omnium ecclesiarum, ea ad correctionem, & recreationem fidelium orthodoxorum percipere per præsentes legatos mereamur, quatenus vestra fulti auctoritate, vestrisque precibus roborati, illæsi a memoratis æmulis sanctæ Dei ecclesiæ, & nostris evadere, nobisque commissos eruere valeamus.* In quibus verbis manifeste supponit, sanam, & integram fidem in Romano Pontifice tunc fuisse, & præterea in illo esse auctoritatem ad corrigendum hæreticos, & fideles in vera fide confirmandos.

Septimum testimonium Episcoporum provinciæ Tarracon.

Septimo adducere hic possumus testimonium episcoporum provinciæ Tarraconensis in epist. 2. ad Hilarium Papam, ubi primum recognoscunt privilegium ecclesiæ Romanæ de primatu Vicarii Christi, deinde subjungunt: *Proinde nos Deum in vobis primitus adorantes, cui sine querela servitis, ad fidem recurrimus Apostolico ore laudatam, inde responsa quærentes, unde nihil errore, nihil præsumptione, sed Pontificali totum deliberatione præcipitur.* Et his annumerari potest Ruffinus in expositione Symboli in principio, dicens: *In diversis ecclesiis aliqua in his verbis inveniuntur adjecta, in ecclesia tamen urbis Romæ hoc non deprehenditur factum, quod ego propterea esse arbitror, quod neque hæresis ulla illic sumpsit exordium, & mos ibi servatur antiquus.* Verba etiam supra ex Cyrillo citata veritatem hanc satis confirmant, quæ præter D. Thomam, refert

refert etiam Gennadius Archiepiscopus Constantinopolitanus in Defensione Concilii Florentini c. 5. sect. 12. paulo tamen aliter, videlicet: *Oportet nos tanquam membra caput sequi, id est, Romanum Pontificem, & Apostolicam sedem, a qua debemus petere, quid credere, & sentire debeamus, ac tenere, quia ipsius tantum est confutare, redarguere, confirmare, ordinare, solvere, & ligare.* Denique allegari solet Theodoretus in epist. ad Renat. presbyterum Rom. dicens; *Tenet sancta ista sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum, cum propter alia, tum quia semper hæretici fœtoris expers permansit.* Quia vero hanc Epistolam videre non potui, addo, sententiam illam esse valde consentaneam iis, quæ tradit idem Theodoret. in ep. ad Leonem Papam, quæ in secundo tomo Conciliorum habetur, ubi ecclesiam Romanam maximis laudibus extollit, præcipue autem ait; *Eam insigniter exornat fides, & fide dignus testis divinus Apostolus, qui clamat, fides vestra annuntiatur in universo mundo.* Et de ipsa sede Romana dicit; *Vobis per omnia primos esse convenit, vestra enim sedes omnium est maxima, & præclarissima, & quæ præest orbi terrarum.* Et infra; *Habet autem communium quoque Patrum, & veritatis Doctorum, Petri, & Pauli sepulchra, quæ fidelium animas illuminant.* Et infra; *Illorum autem Deus nunc quoque illorum sedem claram, insignemque reddidit, cum vestram sanctitatem in ea collocaverit, quæ radios fidei orthodoxæ emittit.*

Evasio. Dicet fortasse aliquis, hæc dicta esse a Patribus, non propter singulare aliquod privilegium Episcopi Romani in fide illibata conservanda, sed solum propter insignem pietatem, & sinceram Romani populi fidem, quæ in initio ecclesiæ maxime viguit. Hoc enim solum significavit Paulus in verbis illis ad Rom. 1. *Gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.* Sicut etiam 1. Thessal. 1. laudat Thessalonicensium fidem, dicens: *Excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus Sancti, ita ut facti sitis forma omnibus credentibus, &c.* Respondetur non esse dubium, quin Apostolus in dictis verbis Romani populi fidem commendet, & nonnulla verba Sanctorũ Patrum eandem laudem cõmemorent: nihilominus tamen frequentius Ecclesiam Romanã laudant, quia fidem semel susceptam integram, & immaculatam semper custodivit, ut ex allegatis verbis satis constat.

Respons.

Instantia. At enim instabunt adversarii, hæc dicta fuisse ab his Patribus de ecclesia Romana ante sexcẽtesimum Christi annum, quo tempore ipsi etiam fatentur, veram, ac purã fidem catholicam in Romana ecclesia, ac sede perdurasse; quod tamen non obstat, quominus postea paulatim, ac sensim ceciderit, & puritatem fidei amiserit, ut ipsi cõfingunt. Sed hoc in primis non enervat dictorum antiquorum Patrum testimonia, quia illi non solum factum narrant, sed etiam jus (ut ita dicam) seu fundamentum illius facti perpetuum esse ostendunt, & ita non solum docent fidem Romanam fuisse suo tempore catholicam, sed etiam hoc habere ex proprio privilegio, & prærogativa, quæ perpetuo in illa sede duratura est. Hoc patet in primis ex illis, qui hoc fundant in promissione Christi: *Ut non deficiat fides tua*, ut jam satis explicatum est. Deinde eadem est ratio de illis, qui hoc colligunt, *quia super hanc petram ædificata est ecclesia*, ut dixit Hieronymus. Item ex eo, quod pro signo certo ecclesiæ catholicæ ponunt unionem cum ecclesia Romana, ut ex Hieronymo, & Ambrosio constat, & maxime ex Augustino. Quando enim inter signa catholicæ ecclesiæ ponit successionem Episcoporum Romanorum, duo sine dubio potissimum significat. Unum est, seriem, ac successionem illius episcopatus inter tot persecutiones, & sine humana potentia, & cum eadẽ excellentia dignitatis, & potestatis, non esse præcipue ex humana providentia, sed ex divina, & ex illa Christi promissione: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, quæ semper durat, ut idem Aug. in Psal. contra partem Donati aperte declaravit dicens: *Dolor est cum vos videmus præcisos ita jacere. Numerate Sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo Patrum quis cui successit, videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Alterum est, ecclesiam catholicam infallibiliter esse conjunctam cum sede Petri, ac subinde eandem esse utriusque fidem: nam si hoc non supponatur, signum illud fere nullius esset mom ẽti. Colligitur tandem, hanc fuisse mentem dictorum Patrum, quia hoc privilegium attribuunt Apostolicæ sedi, ut necessarium ad munus illi commissum exequendum, scilicet, ad confirmandum subditos in vera fide, & ad auctores hæresum, & falsæ doctrinæ ab ecclesia segregandum, omniaque putrescentia membra jam emortua resecandum. Quam rationem multi ex allegatis Pontificibus indicant.

Confutatur.

Quod si Protestantes Angli præter hæc antiqua, noviora testimonia requirunt, audiant in primis suum gravissimum historicum Bedam lib. 3. Histor. Anglican. cap. 25. in fine, seu apud illum, sapientem quendam presbyterum nomine Vvilfridum, qui, allegatis decretis Romanæ ecclesiæ ad quandam de Paschate controversiam definiendam, ita concludit. *Si audita decreta Sedis Apostolicæ, imo universalis ecclesiæ, & hæc literis sacris confirmata, sequi contemnitis, absque ulla dubietate peccatis. Et si enim Patres tui sancti fuerunt, nunquid universali, quæ per orbem est, Christi ecclesiæ horum est paucitas unq de angulo extremæ insulæ præferenda?* His addo testimonia Gregorii, qui usq; ad sexcentesimum quartum Christi annum sedit, & de integritate fidei Sedis suæ testatur lib. 3. Epistolar. indictio. 12. ep. 32. Et sæpe alibi. Et ideo ep. 41. ad Bonifaci. sic inquit: *Hortor vos, ut dum vitæ spatium superest, ab ejusdem beati Petri ecclesia, cui claves cœlestis regni commissæ sunt, & ligandi, ac solvendi potestas attributa, vestra anima non inveniatur divisa, ne si hic beneficium ejus despicitur, illic vitæ aditum claudat.* Et lib. 4. indictio. 13. c. 77. ep. 32. contra Joannem Episcopum Constantinopolitanum, qui nomen universalis Episcopi usurpare ausus fuerat, invehitur in primis verbis, & promissionibus Christi. *Cunctis enim*, ait, *Evangelium scientibus, liquet, quod voce Dominica sancto, & omnium Apostolorum Principi Petro Apostolo totius Ecclesiæ cura commissa est, ipsi quippe dicitur: Pasce oves meas; ipsi dicitur: Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos, ipsi dicitur, tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Ex quibus colligere intendit, solum Episcopum Romanum re vera esse universalem, licet propter modestiam non soleat ita vocari. Deinde vero addit, Constantinopolitanum Episcopum non posse esse universalem, cum in ea ecclesia multi Patriarchæ hæresum auctores fuerint, quod absit ab universali Episcopo (ut significat) *quia universa Ecclesia a statu suo corruit, quando is, qui appellatur universalis, cadit.* In quo plane sentit, ad firmitatem ecclesiæ pertinere, ut suprema, & universalis sedes in fide immutabilis sit. Quod aperte confirmat lib. 6. indict. 5. c. 201. alias ep. 37. dicens: *Quis nesciat, sanctam ecclesiam in Apostolorum Principis soliditate firmatam, quia firmitatem mentis traxit in nomine, ut Petrus a petra vocaretur, cui veritatis voce dicitur: Tibi dabo claves, &c. & cui rursus dicitur, confirma fratres tuos.* His adjungi potest sententia Leonis 9. in epist. 1. cap. 7. dicentis; *A Sede Principis Apostolorum, Romana videlicet ecclesia, tam per eundem Petrum, quam per successores suos reprobata, convicta, atque expugnata sunt omnium hæreticorum commenta, & fratrum corda in fide Petri, quæ hactenus non defecit, neque unquam deficiet, sunt confirmata.* Quæ scripsit hic Pontifex post annum millesimum quinquagesimum, & ea fundat in promissione Christi quoad futurum tempus, quoad præteritum vero etiam in evidentia facti, quod universo orbi notum esse supponebat.

Præterea ad eandem veritatem confirmandam afferre possumus Isidor. in epist. ult. ad Eugenium Episcopum Toletanum, ubi prius de Petro ait; *Præeminet cæteris, & ab ipso Dei, & Virginis filio honorem Pontificatus in Christi Ecclesia primus suscepit*; idque confirmat testimoniis Matt. 16. & Joan. 21. & deinde subjungit: *Cujus dignitas potestatis etsi ad omnes Catholicorum Episcopos est transfusa, specialius tamen Romano Antistiti singulari quodam privilegio, velut capiti cæteris membris celsiori permanet in æternum: qui igitur debitam ei non exhibet reverenter obedientiam, a capite sejunctus Acephalorum schismati se reddit obnoxium, quod sicut illud S. Athanasii de fide S. Trinitatis, sancta ecclesia approbat, & custodit, quasi sit fidei catholicæ articulus, quod nisi quisque fideliter, firmiterq; crediderit, saluus esse non poterit.* In quibus verbis, licet non expresse asserat Ecclesiam Romanam non posse deficere a fide, supponit tamen

tamen usque ad sua tempora non defecisse, & idem semper esse futurum satis significat, cum dicit privilegium illius permansurum in æternum. Idem tradit Bernardus, qui Ep. 109. ad Innocen. contra novam hæresim insurgentem ejus implorat authoritatem dicens: *Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque, & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim, quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror, ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum. Hæc quippe hujus prærogativa sedis. Cui enim alteri aliquando dictum est: Ego pro te rogavi Petre, ut non deficiat fides tua? Ergo quod sequitur a Petri successore exigitur, Et tu aliquando confirma fratres tuos.* In quibus verbis satis comprobat omnia, quę dicta sunt, & promissionum Christi veram intelligentiam. Unde lib. 2. de Considerat. ad Eugenium c. 8. Pontificem Romanum dicit esse *Principem Episcoporum, & potestate Petrum, & non modo oviũ, sed & pastorum omnium pastorem*, & alia multa, quibus eandem veritatem stabilivit. Et in sermone de Privilegiis S. Joannis Baptistæ Ecclesiam Romanam dicit esse omnium Ecclesiarum matrem, & magistram, cui dictum est; *Ego pro te rogavi, ut non deficiat fides tua*. Denique B. Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus librum de Incarnat. ad Urbanum Pontificem dedicans, illum vocat universæ Ecclesiæ in terra peregrinantis Summum Pontificem, & subjungit in c. 1. *Quoniam divina providentia vestram elegit sanctitatem, cui vitam & fidem Christianam custodiendam, & Ecclesiam regendam committeret, ad nullum alium rectius refertur, si quid contra fidem Catholicam oritur in Ecclesia, ut ejus authoritate corrigatur*, & alia, quæ prosequitur, quibus quid de Ecclesia Romana sentiret, satis declaravit. His addi possunt duo testimonia, quę ab hominibus Græcis data sunt. Unũ est Theodori Studitæ in Ep. 1. ad Naucratum, quæ est 6. lib. 2. ubi de hæreticis sic ait; *Testor nunc coram Deo, & hominibus, se ipsos avulserunt a corpore Christi, & supremo verticali throno, in quo Christus fidei claves posuit, adversus quem non prævaluerunt unquam, nec prævalebunt usque ad consummationem portæ inferi, ora, scilicet, hæreticorum, sicut pollicitus est, qui non mentitur.* Et in alio opere de Cultu imaginum, cujus fragmentum refertur in lib. 3. Bibliothecæ sanctæ de Romanis loquens, ait: *Tanta est eorum fides, ut & illic infracta videatur esse petra fidei, nimirum, juxta verbum Domini fundata.* Quę testimonia refert, & extollit Gennadius Scholarius c. 5. defensionis Concilii Florentini sect. 12. ubi ipse ait, sect. 17. *Si illa divina sedes non recte sentit, mentitur Christus, cum dicit: Cœlum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt: bis enim Ecclesię pollicitus est se cum ea fore, & portas inferi non prævalituras adversus eam.* Ubi alia etiam ex Patribus tertiæ & quartæ Synodi adducit. Et alia innumera ex catholicis Theologis recenseri possent, sed quia prolixum esset, & non videtur necessarium, id omittimus.

Fortasse tamen Protestantes, qui testimonia antiquorum Patrum pro suis, vel nostris temporibus non recipiunt, etiam recentiorum testimonia rejicient, quia (ut ipsi fingunt) post defectionem Ecclesiæ Romanæ scripserunt. Sed qui in tantam incidunt audaciam, & temeritatem, satis convincuntur solo proprio judicio, & arbitrio duci in interitum, & contra omnem humanam prudentiam loqui, cum & omnem humanam fidem, & ipsius fidei divinæ credibilitatem despiciant, & eneruent. Nobis ergo satis est, ostendisse secundũ Scripturas Sacras, prout a Sanctis Patribus intellectæ sunt, & secundum eorundem Patrum traditionem, Romanam Ecclesiam ratione Sedis Apostolicæ, & Cathedræ fidei, non esse aliam a catholica, nec magis defecisse a fide, aut posse deficere, quã Ecclesiam Catholicam. Addimus præterea, si his omnibus non obstantibus contendunt adversarii Romanam Ecclesiam defecisse, oportere, ut designent tempus, & annum, in quo illa defectio inceperit, & sub quo Pontifice, & in qua materia, vel articulo contigerit error: nam si nihil horum ostendere queant, ut re vera non possunt, profecto omni fide indigni sunt. Et quidem de singulis temporibus, seculis, & annis, ac Pontificibus summa diligentia id ostensum est a Card. Baronio in suis Annal. ideoque in initio anni 700. prudentissime sic alloquitur ad lectorem; *Attende animo, & lustra memoria, si quid inveneris in Ecclesia Catholica diminutum eorum, quæ in reliquis omnibus superioribus videris seculis.* Et infra; *Res ipsa id testatur, facta clamant, & mira consensione scripta sanctorum omnium prædicant, a regia nunquam deflexisse sanctam Dei catholicam Ecclesiam via, &c.*

Quod vero spectat ad materiam defectionis, seu ad errores particulares, quos hæretici Romanæ Ecclesiæ tribuunt, postea pauca dicemus, saltem de his, quę Rex Angliæ attigit, nam in hoc brevi opere omnibus ex professo respondere non possumus, & ab aliis catholicis Doctoribus, & a nobis pro captu nostro, in aliis Theologiæ libris, prout occasio tulit, id factum est. Non omittam autem moralem conjecturam addere, quam mihi præbuit Tertullian. lib. de Præscript. adversus hæretic. c. 28. dicens: *Quid verisimile est, ut tot, ac tantæ Ecclesiæ in unam fidem erraverint, nullus inter multos eventus est unus exitus, variasse debuerat error doctrinæ Ecclesiarum. Cæterum quod apud multos unum invenitur, non est erratum, sed traditum. Audeat ergo dicere aliquis, illos errasse, qui tradiderunt?* Est profecto fere evidens conjectura, quam satis evincit tam veterum, quam recentium hæreticorum experimentum: statim enim ac ab Ecclesia segregantur, in varias, & differentes sectas dividuntur: Ecclesia autem Romana semper unitatem doctrinæ retinuit, consentientibus cum illa aliis Ecclesiis Catholicam fidem profitentibus; ergo evidens indicium est, illam Ecclesiam nunquam a prima, & originaria fide descivisse. Et ideo quoties aliqua Ecclesia, vel hominum factio ad aliam fidem declinavit, statim notata est, ut ab Ecclesia tam Catholica, quam Romana separata: in Ecclesia autem Romana, seu in sede Petri nunquam similis defectio, aut separatio ab antiqua fide, vel ab aliis membris Ecclesiæ Catholicæ notata est; ergo adversariorum evasio, & impositio frivola est, & incredibilis.

Additur authoritas, & cõjectura.

Maxime vero objicere solent hæretici lapsus quosdam, & errata aliquorum Pontificum Romanorum, vel in personis eorum, vel in doctrina. Et in primis contendunt, aliquos vere hæreticos fuisse, & fidem perdidisse. Unde inferre possunt, verba Christi, *Non deficiet fides tua*, non in omnibus Romanis Pontificibus vera inveniri, ac subinde non fuisse de illis prolata, atque adeo neque privilegium, aut promissionem nunquam errandi, sortitos fuisse. Deinde objiciunt aliquos Pontifices, qui licet de hæresi non accusentur, falsam doctrinam per humanã ignorantiã Ecclesię tradiderunt. His vero objectionibus in particulari, & sigillatim propositis copiose, & erudite satisfecit Illust. Bellarminus lib. 4. de Sum. Pontifice, & Card. Osius cõtra Brentiũ, & alii nostri tẽporis scriptores.

Objiciunt hæretici aliquos Pontifices in hæresim incidisse.

Ideoque breviter circa priorem partem recepta distinctio præ oculis habenda est, de Pontifice, vel credente, ut est privata persona, vel docente, ut Pontifex est. Ad illum enim posteriori modo spectatum, dicimus pertinere Christi promissionem: nam hoc modo est petra, a cujus firmitate pendet in suo genere firmitas Ecclesiæ. Hoc autem modo nullum vestigium hæresis ostendunt hæretici in tota Summorum Pontificum successione. Considerando autem personam Pontificis priori modo, etiam inter catholicos controversia est, an Pontifex possit esse hæreticus, & adhuc sub judice lis est, an aliquis non præsumptione tantum, sed vere talis fuerit. Hæc autem quæstio non pertinet ad fidei fundamenta, & ideo illam nunc omittimus. Et gratia vitandi controversiam facile damus non esse necessarium promissionem Christi ad personam Pontificis, ut est unus ex privatis credentibus extendere. Quod si quis instet, eadem ratione personam Petri ut privatã potuisse a fide deficere, non obstante Christi promissione, respondemus, primo, non esse eandem rationem de Petro, quia illi immediate facta est promissio, & ideo non tantum facta est muneri, sed etiam personæ, ad alios autem solum per successionem descendit, & ideo solum eis ut successoribus Petri communicatur: Deinde addimus, Petrum non solum hanc habuisse promissionem, sed etiam alias communes Apostolis, ratione quarum omnes habuerunt personalem (ut ita dicam) confirmationem, tam in gratia, quam in fide & doctrina.

Nullus Pontifex ut caput Ecclesiæ fidem potest amittere.

Instantia.

Solutio.

Ad alteram vero partem de erroribus, qui Pontificibus tribuuntur, breviter dicimus, aliud esse loqui de decretis Pontificum, quatenus per ea aliquid definiunt, vel approbant tanquam credendum, vel observandum ab universa Ecclesia: aliud de privatis sententiis, opinionibus, aut rationibus Pontificum. In præsenti enim de prio-

ribus decretis tractamus, & in eis nullum falsum dogma invenitur, quod per modum definitionis ab eis traditum sit, & Ecclesiæ ad credendum propositum, ut facile intelliget quicunque legerit ea, quæ authores allegati, & Canus lib. 6. de Locis cap. 1. & 8. latius prosequuntur. In privatis autem sententiis, vel opinionibus, vel etiam in rationibus, quibus interdum utuntur, sicut non oportet esse fidei certitudinem, ita neque infallibilem veritatem, quia neque hoc est necessarium ad firmitatem, vel puritatem fidei universalis Ecclesiæ, neque etiam est eorundem Pontificum menti, & intentioni consentaneum. Nam eo ipso, quod sub opinione, vel humana existimatione loquuntur, profitentur se per humanam rationem, & sapientiam loqui, non per infallibilem assistentiam Spiritus Sancti. Si quis tamen prudenti, & pio animo consideret etiam illa, quæ hoc posteriori modo a Pontificibus traduntur, forte nihil inveniet, quod non sit sapienter traditum, & satis probabili fundamento stabilitum.

Nullus etiam in rebus pertinentibus ad universalem Ecclesiã potest errare.

CAPUT VII.

Excluditur tertia evasio hæreticorum, quam per distinctionem Ecclesiæ visibilis, & invisibilis confingunt.

IN Libro serenissimi Angliæ Regis nihil de hac evasione, vel de invisibili Ecclesia expresse dictum invenimus; omittere tamen non potuimus, quin illi occurreremus, tum ut plerisque hujus seculi hæreticis respondeamus, omnibus enim satisfacere, & veritatem persuadere cupimus; tum etiam ut discursum a nobis inchoatum plenius perficiamus, & omnia vana subterfugia præcludantur. Multi ergo ex hereticis, quamvis propter aperta testimonia Scripturarum negare non audeant, Ecclesiam Christi, seu catholicam perpetuo durare, & in fide vera permanere, ut aliquo modo vim rationis, & lucem veritatis effugiant, duplicem Ecclesiam distinguunt, unam veram, & solidam, alteram tantum apparentem, & priorem dicunt esse invisibilem oculis corporeis, posteriorem autem visibilem esse. Qua supposita distinctione respondent, Ecclesiam invisibilem esse veram Christi Ecclesiam & catholicam, cui promissum est, ut nunquam deficiat, nec portæ inferi contra eam prævaleant. Alteram vero Ecclesiam apparentem, & visibilem, licet in hac externa specie perseveret, dicunt, in veritate fidei, ac subinde in subsistentia veræ Ecclesiæ posse deficere, & jam defecisse in Ecclesia Romana, cujus formam, & speciem, ita depingunt ipsi.

Proponitur 3. evasio hereticorum de Ecclesia invisibili.

Fundamentum autem hujus sententiæ, quatenus supponit Ecclesiam veram esse invisibilem (hic enim tantũ est scopus præsentis disputationis) est, formam constituentem veram Ecclesiam esse in se invisibilem, & per nullum signum visibile ita manifestari, ut in eo possit videri. Ergo talis forma simpliciter est invisibilis. Quidquid enim visibile est, vel in se videri potest, vel saltem in alio tanquam in signo. Si ergo forma constituens Ecclesiam neutro horum modorum videri potest, profecto omnino invisibilis, est. Ergo & vera Ecclesia, ut talis est, invisibilis est, quia licet personæ, ex quibus constituitur, videantur quasi materialiter quoad corpora, vel actiones humanas externas, quatenus tamen constituentes Ecclesiam videri non possunt. Sicut si anima hominis, quæ in se est invisibilis, per opera externa videri non posset, profecto homo invisibilis esset, & si corpus humanum nullum exerceret motum vitæ, qui sentiri posset, profecto ut vivens esset invisibile, etiam si corpus ipsũ materialiter videretur.

5. Fundamentum erroris prædicti.

Superest vero probandum, formam Ecclesiæ esse invisibilem utroque modo supra posito. Et in primis in omni sententia, etiam nostra, videtur necessario dicendum, illam formam esse in se invisibilem, sive sit prædestinatio (ut quidam hæretici dixerunt) quæ satis invisibilis est, sive (ut dixerunt alii) sit Charitas, sive sit fides, ut catholici etiam docent, quia non solum Charitas, sed etiam fides est spiritualis forma quoad ipsam internam qualitatem, & ita est in se invisibilis. Quod si etiam adjungatur sacramentum fidei, quod est Baptismus, etiam hoc non est visibile, ut sacramentum est, quia non videtur intentio necessaria, ut sit sacramentum, & consequenter non videtur spiritualis character, qui necessarius etiam est juxta catholicorum sententiam, ut membrũ Ecclesiæ constituat. Quod item hæc forma Ecclesiæ in signis, seu per signa visibilia videri non possit, probatur, quia nulla sunt externa signa charitatis, vel fidei, quæ non possint ficte fieri sine vera interna fide, sive sint opera externa divini cultus, sive obedientia ad Prælatos Ecclesiæ, sive actus regiminis ex parte ipsorum Prælatorũ, sive sint opera confessionis, & professionis fidei, denique vel ipsa etiam opera miraculorum: nam hæc etiam adulterari possunt, & ita exterius fingi, ut non sint necessaria signa veræ fidei; ergo nullum visibile superest, quo vera forma Ecclesiæ visibilis sit. Sola autem externa signa, aut opera non sufficiunt ad veram Ecclesiam constituendam: nam sicut particularis persona, si interius non credit, licet exterius se fingat fidelem, verum Ecclesiæ membrum non est, præsertim si characterem baptismi non habeat, ita quælibet congregatio, vel hominum multitudo, etiam si per opera externa religionis, & fidei congregetur, si internam fidem non haberet, vera Ecclesia non esset; ergo cum hæc fides semper sit invisibilis tam per se, quam per aliud, etiam ecclesia vera invisibilis est. Quod fundamentum maxime habet locum in sententia Protestantium, qui uniuscujusque fidem resolvunt privatum spiritum, vel propriam revelationem unicuique factam, nam ille privatus spiritus sine dubio invisibilis est.

Atque hic discursus videtur potissime attingere & punctum controversiæ, & hæreticorum motivum. Alia vero, quæ afferri ab ipsis solent contra externum cultum, ut probent in ecclesia tantum esse debere spiritualem, ac subinde invisibilem, neque ab omnibus hæreticis hujus temporis acceptantur, sed in hac re divisi sunt, nec ad præsentem causam quicquam referunt. Quia licet lex gratiæ principaliter sit in spiritu, non excludit opera, quæ ab interna charitate procedant; & similiter licet adoratio ecclesiæ sit in spiritu, & veritate, non excludit cultum externum ab interiori procedentem, ut in propriis locis de lege gratiæ, de religione, de sacramentis, & sacrificio ostensum est. Alia etiam, quæ adjungi hic solent de ecclesia interdum propter vim persecutionis ita latente, ut videri non possit, non pertinent ad hunc locum, sed ad alium infra tractandum de ecclesiæ universalitate. Præter dictum autem fundamentum addunt nonnulla testimonia, quibus respondere necesse est. Primo enim ex Scriptura obiiciunt illud Lucæ 17. *Regnum Dei non venit cum observatione, neque dicent, Ecce hic, aut Ecce illi, Ecce enim Regnum Dei intra vos est*, nam per regnum Dei ibi ecclesia intelligitur, quæ alibi dicitur *Domus spiritualis* 1. Petri 2. *& civitas Dei viventis* ad Hebr. 12. ubi distingui videtur in hac proprietate ecclesia Christi a visibili synagoga. Secundo afferunt verba symboli, *Credo unam Sanctam ecclesiam*, nam si esset visibilis, non crederetur; si ergo fide credenda est ecclesia, videri non potest. Addunt denique locum Augustin. 20. de Civit. c. 8. ubi ecclesiam dividit in prædestinatam, & non prædestinatam.

Nihilominus dicendum est, veram ecclesiam, quam Christus super petram fundavit, & cui promisit portas inferi non prævalituras adversus illam, visibilem esse: & consequenter futilem esse adversariorum evasionem, quia si hæc ecclesia visibilis est, & deficere non potest a vera fide, & ipsi ab ea defecerunt, ut est per se evidens, & ipsi non negant, manifestum est, non veram fidem, sed hæresim habere. Propositum autem fundamentum, quod fidei dogma esse credimus, prius simpliciter probandum est ex scriptura, & Patribus. Deinde res ipsa (id est, in quo consistat hæc visibilitas ecclesiæ) ita explicanda est, ut ablata verborum ambiguitate, & tergiversatione ex fidei principiis possit ratione convinci.

Primo ergo ecclesiam esse visibilem probatur ex illo Isaiæ 2. *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent. Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob.* Quo in loco multi ex Patribus per *montem Domini* Christum intelligunt, qui Danielis 2. dicitur, *Lapis excisus sine manibus, qui crevit in montem magnum*, ut patet ex August. tract. 1. in 1. epist. Joan. & Orat. contra Judæos c. 7. & 8. & ex D. Hierony. Isai. 2. Micheæ 4. & Daniel 2. & Tertulliano lib. contra Judæos cap. 3. Alii vero per montem ecclesiam intelligere videntur, ut August. lib. 4. contr. Crescon. c. 58. & Chrysostom. Isai. 2. & Cyrill. lib. 1. in Isai. cap. 2. Veruntamen in re non dissentiunt: nam de Christo, & de Ecclesia tamquam de corpore, & capite ibi sermo est, & juxta regulam Augustini, quod de corpore dicitur, de capite etiam intel-

Ecclesia visibilis ex Scriptura. 1. ex Isaiæ c. 2.

2. Expositio.

ligi

ligi potest, & e converso. Unde in alio loco Daniel 2. de lapide abscisso, qui factus est mons magnus, dicitur, *& implevit universam terram*, scilicet Christus per Ecclesiam suam. Cum autem in loco Isaiæ mons & domus Domini distincte ponantur, recte per montem, Christum, & per domum, Ecclesiam intelligimus. Unde futurus dicitur, *præparatus mons domus Domini*, id est, Ecclesiæ cum suo capite Christo. Prædicitur ergo ibi, sicut Christus visibilis venit in mundum, & per suam prædicationem, signa, & miracula omnibus notus, & illustris factus est, ita Ecclesiam Christi futuram fuisse visibilem, & ita notam in mundo, ut ab omnibus cognosci posset. Quod satis declarant sequentia verba, quæ sunt gentium omnium dicentium, *Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob*. Non enim invitantur homines ut veniant, nisi ad domum, quæ nota, & visibilis eis esse potest.

Atque ita copiosius quam ceteri explicavit Chrysost. dicens; *Res hæc dilucida adeo est, ut nulla deinceps egeat per sermonem interpretatione; ipsa rerum nativa indoles ad eum modum vocem edit, tuba quavis clarius resonantem, exhibens omnibus spectandum decus, ac splendorem Ecclesiæ, non enim iste sol tanto nitore splendescit, non item lux ex ipso emicans illustre adeo jubar effundit, ut res gestæ ab Ecclesia. Etenim domus Dei super montes altissimos collocata est*. Et infra; *Ecclesiæ potestas ipsos pertingit cœlos, & tanquam domus supra verticem montium posita omnibus se exhibet conspicuam, usque adeo ipsa multo etiam amplius omnibus inclaruit*. Similem protulit sententiam Aug. lib. 3. contra epist. Parmeniani, ubi dicit, justos esse, *per universam civitatem, quæ abscondi non potest* (inquit) *quia supra montem constituta est. Montem illum dico Danielis, in quo lapis ille præcisus sine manibus crevit, & implevit universam terram*: & d. tract. 1. in 1. epist. Joan. circa finem; *Nonne* (inquit) *lapis iste, qui præcisus est a monte sine manibus, Christus est de regno Judæorum sine opere maritali*; & post pauca: *Nunquid digito ostendimus istum montem?* Et infra; *Nunquid sic ostendimus Ecclesiam fratris mei? Nonne aperta est? Nonne manifesta?* Et paucis interdictis; *Et cum eis dicitur*, utique hæreticis, *ascendite, non est mons, dicunt, & facilius illuc faciem impingunt, quam illic habitaculum quærunt*. Et inferius proposito loco Isaiæ, interrogat; *Quid tam manifestum, quam mons?* Et statim objicit: *Sed sunt & montes ignoti, ut Olympus &c.* Respondet: *In partibus sunt isti montes, ille autem mons non sic, quia implevit universam terram, quis errat in hoc monte?*

1. Ex Mat. Et infra de hæreticis ait; *Montem non vident, nolo, mireris, quia in tenebris ambulant, & oculos non habent, quia tenebræ excæcaverunt eos*.

Et in eodem sensu interpretantur multi Patres verba Christi Matth. 5. *Vos estis lux mundi, non potest civitas abscondi supra montem posita*. Hanc enim civitatem esse Ecclesiam docuit Augustin. dicto tract. 1. dicens: *Ecce civitas, de qua dictum est: Hæc est civitas supra montem posita*. Idem d. lib. 3. contra Parmen. c. 5. & lib. 2. contra literas Petiliani c. 32. post illud Psal. 18. *In omnem terram exivit sonus eorum*, infra. Hinc fit, ut *Ecclesia vera neminem lateat, unde est illud quod Evangelista dicit.*

Matth. 5. *Non potest civitas ascondi supra montem constituta; ideoque in eodem Psalmo connectitur, In solo posuit tabernaculum suum*, quod ipsemet super eundem Psalmum exposuit, id est, *in manifestatione, Ecclesiam suam, non quæ lateat*. Et infra; *Quid tu hæretice fugis in tenebras*. Et multa similia habet libro de Unitat. Ecclesiæ & lib. 13. contra Faustum c. 13. ubi pro signo certo Ecclesiæ, Christi ponit, quod *omnibus eminet, & apparet, quia est sedes gloriæ ejus*. Jerem. 17. *& templum Dei sanctum* 1. ad Corinth. 3. & postea subjungit locum Matthæi. Idem lib. 6. cap. 17. & lib. 2. contra Cresconium Grammaticum cap. 36. Ubi habet verba notanda: *Extat Ecclesia cuncta clara, atque conspicua, quippe civitas, quæ abscondi non potest supra montem constituta, per quam dominatur Christus a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terræ*.

Eodem modo exposuit illum locum Hieronymus lib. 6. in c. 30. Jeremiæ, ubi etiam verba illa Jeremiæ ad Ecclesiam accommodat, *ædificabitur civitas in excelso suo, & templum juxta ordinem suum fundabitur. Plenius* (inquit Hieronymus) *atque perfectius in Domino Salvatore, atque Apostolis hoc completum est, quando ædificata est civitas in excelso suo, de qua scriptum est: Non potest civitas abscondi, quæ in monte sita est, & templum juxta ordinem suum, cæremoniasque fundatum, ut quidquid in priori populo fiebat carnaliter compleretur*. Et Amos 1. *verba illa, Dominus de Sion rugiet, de specula* Ecclesiæ exponit, *quia super montem sita* (inquit Matth. 5.) *latere non potest, de qua cum Dominus dederit per vetus, & novum instrumentum, & per Doctores Ecclesiasticos vocem suam, & quasi clara buccina insonuerit, tunc doctrina hæreticorum, & circumcisionis siccabitur &c.* & elegantissime Chrysostomus homil. 10. in Matth. Psalm. 86. in imperfecto, interrogans; *Quæ est hæc civitas?* & respondens; *Ecclesia est Sanctorum, de qua dicit Propheta, gloriosa dicta sunt de te civitas Dei, cives autem ejus sunt omnes fideles, de quibus dicit Apostolus, vos estis* Ephes. 2. *cives Sanctorum, & domestici Dei, &c.* Et infra. *Hæc ergo civitas posita est super montem, id est, Christum, &c.* Et deinde connectens alia verba, *Nec qui accendunt lucernam, &c.* inquit; *Per alteram comparationem vult ostendere, quare Sanctos suos ipse Christus manifestat, & non vult esse absconditos*. Et infra interrogat: *Quod est candelabrum?* Et respondet; *Ecclesia, quæ bajulat verbum vitæ*. Et adducit illud Pauli ad Philippens. 2. *Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes*. Denique in eandem sententiam recte ibi dixit Rupertus; *quam magna, quam ampla civitas*. Et infra; *Non potest abscondi, non patitur ordo, vel ratio judicii, seu consilii divini, ut abscondatur, & incognita sit, quæ ad hoc ædificata est, & ad hoc mille clypei pendent ex ea omnis armatura fortium, ut omnes, qui inter adversarios periclitantur, qui inter Judæos, Paganos, atque hæreticos pro fide agonizantur, recurrere sciant ad civitatem hanc, & in ea communiri, &c.* Lib. 4. de gloria, & hono. e filii hominis in Matth.

Unde possumus tertio ratione sumpta ex proprietatibus, quas Scriptura, & Patres Ecclesiæ tribuunt, eandem veritatem comprobare. Prima conditio Ecclesiæ Christi est, quod super Petrum est fundata Matth. 16. a quo fundamento dimoveri non potest, ut supra ostensum est, & latius libro tertio dicturi sumus; hoc autem fundamentum visibile est, nam ad gubernandos homines est positum; ergo & Ecclesiam ipsam visibilem esse oportet. Et ideo unum ex potissimis signis ad cognoscendam veram ecclesiam est successio Episcoporum in Pontificatu Petri, ut supra ex Augustino notavimus, & ex Irenæo lib. 3. cap. 1. & idem sumitur ex Cypriano epist. 76. ad Magnum. Si autem ecclesia vera esset invisibilis, non indigeret capite visibili, neque in eo posset fundari. Secunda proprietas huic affinis est, quod Christus talem condidit ecclesiam, ut per homines regi posset, juxta illud Actorum 20. *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo*. Ubi sine dubio est sermo de vera ecclesia a Christo fundata, illam enim solam suo sanguine acquisivit, illique de convenienti regimine providit, quod hominibus, & Episcopis commisit; ergo necesse est talem ecclesiam esse visibilem, quam ejus Rectores intueri, & cognoscere possint.

1. ex Matt. 16. — 2. Proprietas ex Actor. 20.

Tertia conditio est, ecclesiam posse videre sensibiles actiones, & audire humanam vocem, juxta verbum Christi Matth. 18. *Dic Ecclesiæ*, quomodo enim aliquis loquetur ecclesiæ, quam videre non potest, aut quomodo ecclesia audiet verbum hominis, si ipsa visibilis non est, & ideo etiam ait Paulus 1. ad Cor. 10. *Sine offensione estote Judæis, & gentibus, & Ecclesiæ Dei*: possumus ergo videre ecclesiam, & cavere, ne illam offendamus juxta illud Pauli 1. ad Timot. 3. *Ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi*, quomodo enim poterat Timotheus hoc scire, si veram ecclesiam nesciret? Et infinitæ sunt locutiones similes, quæ supponunt certam, ac definitam scientiam ecclesiæ visibilis, ut est illud 1. ad Cor. 15. *Persecutus sum Ecclesiam Dei*, & illud Actor. 5. *Factus est timor magnus in universa Ecclesia*. Et similia videri possunt c. 8. 9. 11. & fere per totum illum librum, & interdum est sermo de tota ecclesia, interdum de parte ejus, seu particulari Ecclesia visibili: veruntamen eadem est ratio partium, & totius; nam si partes visibiles sunt, multo magis totum corpus ex eis constans, erit visibile.

Fortasse tamen hæretici his testimoniis convicti confitebuntur ecclesiam primitivam, quæ fuit tempore Apostolo- Responsio pro sententia he-

...reticorum & refellitur.

stolorum, vel paulo post illud, fuisse visibilem, postea vero discursu temporum illam visibilem ecclesiam defecisse, & invisibilem factam esse. Ex qua responsione libenter priorem partem accipimus. Et ex illa in primis contra hæreticos convincimus, veram ecclesiam posse esse visibilem, quandoquidem aliquando talis fuit. Ex quo etiam obiter ostenditur, rationes hæreticorum ad probandum ecclesiam esse invisibilem futiles esse: nam siquid valerent, repugnantiam aliquam ostenderent in ecclesiæ visibilitate, cum tamen factum ipsum probet nullam esse. Deinde sicut nos ex scripturis ostendimus ecclesiam in sua origine, ut sic dicam, fuisse visibilem, ita oportet, ut ipsi ex scripturis ostendant, dari ecclesiam invisibilem, vel in eis prædictum esse, aliquando talem futuram fuisse ecclesiam. Simili argumento urget Donatistas Aug. lib. de Unit. Eccles. c.17. dicens: *Legant nobis hoc de Scripturis sanctis, & credimus, hoc inquam, nobis ex canone divinorum librorum legant, tot civitates, quæ usque ad hodiernum diem baptismum per Apostolos sibi consignatum, tenuerunt, periisse a fide.* Quod argumentum prosequitur c.18. supponens in principio, ecclesiam in Scripturis sanctis manifeste cognosci, & postea cap.19. iterum instat; *Omissis ergo morarum tendiculis ostendat, Ecclesiam vel in sola Africa perditis tot gentibus retinendam, vel ex Africa in omnibus gentibus reparandam, atque adimplendam, & sic ostendat, ut non dicat, verum est, quia hoc ego dico,* &c. Late enim enumerat omnia, quæ hæretici confingere solent, & adjungit. *Removeantur ista vel figmenta mendacium hominum, vel portenta fallacium spirituum,* & postea concludit; *Sed utrum ipsi ecclesiam teneant, non nisi divinarum Scripturarum canonicis libris ostendant.* Hoc proinde argumentum eo fortius est contra hæreticos hujus temporis, quo ipsi prædicant, nihil esse credendum, nisi quod in scripturis legitur. Cum igitur ex Scripturis habeamus ecclesiam visibilem, & mutatio ejus in invisibilem non legatur, neque vestigium ejus in Scriptura inveniri possit, profecto neque consequenter, neque cum fundamento loquuntur Protestantes.

Visibilitas ecclesiæ perpetua futura.

Ulterius vero ex eisdem Scripturis, & Patribus probamus, falsam esse posteriorem partem illius responsionis: nam locutiones Scripturæ, quæ convincunt, ecclesiam fuisse visibilem tempore Apostolorum, idem probant de vera, & Apostolica ecclesia quocunque tempore. Primo, quia promissio non deficiendi facta est ecclesiæ visibili, prout illam Christus super petram fundavit, ut patet ex illis verbis, *Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam*: nam particula, *Eam*, eandem visibilem ecclesiam refert. Item ex Paulo. 1. ad Tim.3. ubi cum dixisset, *Ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi,* subjungit, *quæ est columna, & firmamentum veritatis*: ostendimus autem, priora verba intelligi de ecclesia visibili, in qua quis conversatur; sed particula *Quæ* eandē ecclesiam refert; ergo illa eadem visibilis ecclesia est columna, & firmamentum veritatis, ac subinde perpetua, quia ut supra ostendi, hæc proprietas nunquam potest a vera ecclesia separari. Adde nec posse illi convenire, si invisibilis aliquando fiat: est enim columna, & firmamentū veritatis, semper, & sine defectu veritatem docendo, & errores corrigendo; hoc autem cum auctoritate, & efficacia facere non posset, si esset invisibilis, semper enim dubitari posset, an sit vera ecclesia, quæ loquitur. Deinde multæ ex adductis locutionibus Scripturæ pro quocunque tempore prolatæ sunt; ergo de omni tempore probant veram ecclesiam esse visibilem. Assumptum patet: nam Christus, quando monuit, *Dic Ecclesiæ, si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus,* non homines tantum, qui se audiebant, nec solam ecclesiam primitivam, sed totam ecclesiam suam, ut perpetuo duraturam instruebat; ergo supponebat, ecclesiam suam semper futuram esse visibilem, quæ audiri, & audire posset. Et idem argumentum sumi potest ex verbis Pauli proxime citatis: nam consilium illud convenienti modo conversandi in ecclesia, seu operandi sine offensione ejus, ad omnia tempora extenditur, & omni tempore servandum est: ergo semper ecclesia talis est, ut videri possit.

Confirmatur 1. ex munere docendi.

Præterea est alia insignis proprietas veræ ecclesiæ, quæ hanc visibilitatem perpetuo requirit, nimirum, quod extra illam non potest salus conservari, aut inveniri, ut est certa veritas fidei, quam tradunt Cyprian. epist.74. ubi habet illam sententiam; *Non potest quis habere Deum Patrem, qui non habet Ecclesiam matrem,* quam repetit lib. de Unit. Eccles. non longe a princ. ubi inter alia ecclesiam comparat arcæ Noe dicens; *Si potuit evadere quisquam, qui extra arcam Noe fuit, & qui extra ecclesiam foris fuerit, evadet.* Et loquitur aperte de Ecclesia fundata in cathedra Petri. Eandemque doctrinam tradit multis aliis in locis. Item Aug. in lib. de Unitat. Ecclesiæ c.2. & 19. idem docet, & confirmat, quia *ad salutem, ac vitam æternam nemo pervenit, nisi qui habet caput Christum: habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in ejus corpore fuerit, quod est Ecclesia.* Quamobrem ex hac proprietate recte colligitur, ecclesiam veram omni tempore debere esse visibilem, quia omni tempore est corpus Christi, cui uniri debent omnes, qui per Christum salutem consequi voluerint: & est civitas refugii, ad quā recurrere oportet, qui ab hostibus se tueri, & defendi desideraverint. Esset autem contra rectum ordinem, ut jam ex Ruperto retulimus, ecclesiam ad hunc finem institutam in occulto; & in tenebris collocare; ergo cum ad eundem finem perpetuo conservetur, perpetuo etiam debet esse conspicua, clara, & visibilis. Et ideo apposite admodum dicit Irenæus lib.1. contra hæreses c.2. *Hanc fidem Ecclesiam in universum mundum disseminata diligenter custodit, quasi unam domum inhabitans, & similiter credit iis, quasi unam animam habens, & unum cor, & consonanter prædicat, docet, & tradit, quasi unum possidens os.* Et infra subjungit. *Sicut sol creatura Dei in universo mundo unus, & idem est, sic & lumen prædicatio veritatis ubique lucet, & illuminat omnes, qui volunt ad cognitionem veritatis venire.* Quam comparationem imitatus etiam est Cyprian. lib. de Unit. Eccles. dicens: *Ecclesia una est, quæ in multitudinem latius incremento fœcunditatis extenditur; quomodo solis multi radii, sed lumen unum, divelle radium solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit.* Quem locum citat August. lib. 1. contra Crescon. c.36. dicens: *Hanc* (scilicet ecclesiæ civitatem) *B. Cyprianus ita commendat, ut eam dicat, Domini luce perfusam, radios suos per orbem terrarum porrigere, &c.* Et sic etiam Origen. tract. 3. in Matth. *Ecclesia plena est fulgore ab Oriente, usque ad Occidentem, & plena est lumine vero, quæ est columna, & firmamentum veritatis.* Et significant August. & alii, qui, ut supra vidimus, ad illam accommodant illud Psalm. *In sole posuit tabernaculum suum,* & illud Jeremiæ, *Ipsa est sedes gloriæ, quæ exaltata est, & omnibus apparet.* Et propterea etiam ab aliis Patribus comparatur candelabro continenti lucernam, *ut luceat* (ait Chrysost. id est, *appareat*) *& illuminet, qui sunt vel in domo Ecclesiæ, vel in domo omnium mundorum.* Denique propter hanc causam dixit idem Chrysost. hom.4. in cap.6. Isai. *facilius esse solem extingui, quam Ecclesiam obscurari.*

Confirmatur 2. ex visibili successione Pontificum.

Alio item modo refutare possumus prædictam evasionem hæreticorum, & veritatem catholicam confirmare, sumpto eodem principio ab adversariis concesso, quod Ecclesia Christi in sua origine visibilis, & notissima fuit, ut ex Scriptura satis probatum est, & præsertim verba Christi, Actaque Apostolorum ostendunt. Nam hæc ecclesia ita propagata, & conservata est, sicut fuit fundata; ergo sicut in principio visibilis fuit, ita perpetuo conservatur. Et minor quidem propositio quoad propagationem ex eisdem Actibus constat. Prius enim in Hierusalem radices agens postea per Judæam aucta, deinde ad Samariam extensa, ac tandem per omnes gentes, & universum orbem propagata, in omnibus semper locis visibilis fuit. Et ita particulares ecclesiæ tanquam notæ, & manifestæ tam in dicta Sacra historia, quam in epistolis Apostolicis, & in lib. Apocalypsis proponuntur, & nominantur. Quod vero spectat ad conservationem, seu durationem, constat etiam sensibili, ut ita dicam, modo ecclesiam perseverasse per continuam, visibilemque successionem Pontificum, Episcoporum, Doctorum & aliorum fidelium, & ecclesiæ membrorum: & inde etiam colligi potest, eodem modo esse perseveraturam quamdiu mundus duraverit, quia eadem est cujuscūque temporis ratio.

In quo discursu solum superest probandum, durationem ecclesiæ semper fuisse in statu visibili ratione successionis: id autem probari potest in primis ex doctrina Patrum, Tertullian. enim de præscript. cap.20. sic describit continuatam durationem Ecclesiæ: *Apostoli primo per Judæam*

Judæam contestata fide in JesumChristum & Ecclesiis institutis, de hinc in orbem profecti, eandem doctrinam ejusdem fidei apud nationes prædicarunt, & Ecclesias condiderunt, a quibus traducem fidei, & semina doctrinæ aliæ Ecclesiæ mutuatæ sunt, & quotidie mutuantur, ut Ecclesiæ fiant, ac per hoc, & ipsæ Apostolicæ deputantur, ut soboles Apostolicarum Ecclesiarum, omne genus ad originem suam censeatur necesse est. Et ita concludit ex omnibus Ecclesiis coalescere unam. Quod verum est de Ecclesia non solum prout est simul in aliquo tempore, sed etiam, ut successive permanet per communicationem, & unionem præsentis cum præterita, & legitimam successionem, quam magis explicat cap. 32. dicens, Ecclesias, quæ se profitentur Apostolicas, oportere, ut ostendant, ordinem Episcoporum suorum, deducendo illum usque ad Apostolos.

Ecclesia semper ratione successionis visibilis perseverat. Eandem doctrinam late tradit Cyprian. lib. de Unit. Ecclesiæ, & epist. 76. ubi inter alia ait; *Nec Episcopus computari potest, qui Evangelica, & Apostolica traditione contempta, nemini succedens, a se ipso ortus est*; & ita ut Ecclesiæ notam ponit Pontificum successionem. Et epist. 69. dicit; *Episcopum esse in Ecclesia, & Ecclesiam in Episcopo, & si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non esse, & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus non habentes, obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, quando Ecclesia, quæ Catholica una est, scissa non sit, neque divisa, sed sit utique connexa, & cohærentium sibi invicem sacerdotum glutino copulata.* Eodem modo hanc Ecclesiæ continuam unitatem declarat Irenæ. lib. 3. contra hæref. cap. 2. & 3. & August. idem sentit contra Epistolam Fundamenti, & aliis locis citatis, & Vincentius Lyrinensis, & reliqui supra allegati. Quorum communis sensus est, Ecclesiam perseverasse per continuam successionem in eodem Hierarchico ordine, in quo condita fuit, ac subinde in eodem statu visibili, in quo nota, & manifesta fit: quoniam alias non posset de continua successione, & traditione constare.

Confirmatur ult. ex Paul. ad Ephes. 4. Potestque merito hic discursus fundari in Paulo ad Ephes. 4. dicente: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam Prophetas, alios Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Nam ex his verbis constat hanc Ecclesiam, quæ per modum unius corporis ex variis membris coalescit, & per mutuam operam, & influxum eorum inter se conservatur (ut idem Apostolus 1. ad Corinth. 12. docuit) eandem formam habituram; *Donec occurramus omnes in virum perfectum.* Ac subinde Doctores, & Pastores per continuam successionem in ea duraturos, & sensibili modo recturos, & docturos illam: quod intelligi nullo modo potest, nisi vera ecclesia semper visibilis, & humano modo (ut ita explicem) tractabilis perseveret, non enim potest caput esse visibile, & corpus invisibile, ut recte dixit August. ep. 48. ad Vincent. circa medium.

CAPUT VIII.

Occurritur adversariorum objectionibus, & quo sensu Ecclesia visibilis sit, exponitur.

His ergo modis satis, ut arbitror, demonstratum est ex principiis fidei, & testimoniis Sacræ Scripturæ, veram Christi Ecclesiam debere esse cognoscibilem, seu notam. Dicere tamen posset aliquis, inde non satis concludi, esse visibilem, seu sensibus externis patentem, sed ad summum esse credibilem, ut in Symbolo credenda proponitur. Atque ita esse notam intellectui, non sensui. Unde possent hæretici eludere omnia, quæ adduximus, dicendo, suam ecclesiam, quam invisibilem vocant, habentibus veram fidem satis esse notam. Et præcipue Protestantes Anglicani (apud quos dicitur durare quædam forma Hierarchiæ ecclesiasticæ & Episcopatus umbra, & ministerii) dicere possunt, in se perseverare ecclesiam in ea forma externa, & sensibili, quam habuit temporibus Apostolorum. Et nihilominus non posse sensu discerni illam esse veram ecclesiam magis, quam Romanam, neque e contrario, ideoque appellare illam invisibilem, non tamen ignotam, quia per fidem suam satis illam cognitam habent.

Ultima pro hæreticorum sententia evasio ecclesiā esse credibilē intellectui, non tamen notam sensui. Hæc est ultima objectio & evasio, quam ex parte hæreticorum cogitare potui, & non censui omittendam, quia per illius solutionem tolletur omnis Protestantium tergiversatio, & efficacia testimoniorū, & rationum, quæ adduximus, magis intelligetur, & reliquæ etiam objectiones in principio positæ facilius expedientur. Ut ergo rem aggrediamur, accipimus primo id, quod in hac objectione conceditur, ecclesiam veram esse notam seu cognoscibilem saltem per fidem, ut omnia, quæ hactenus adduximus, testantur satis. Et in hoc puncto addimus duo. Unum est, hoc intelligendum esse, non de ecclesia confuse concepta, seu in universali abstrahendo ab hac, vel illa congregatione hominum existentium in mundo, quæ possit illud nomen sibi attribuere, sed intelligendum esse de ecclesia definite, & in particulari sumpta, ut est in talium hominum fidem Christi profitentium congregatione. Aliud est, hanc ecclesiam in particulari esse credendam, non quacunque fide probabili, aut humana, sed fide divina certissima, & infallibili.

Vera ecclesia quomodo fide credendā. Probatur quoad primam partem. Utrumque horum potest probari ex symbolo Apostolorum, in quo profitemur nos credere Sanctam Ecclesiam Catholicam. Nam hoc intelligendum est certa, & de singulari ecclesia. Cum enim vera Ecclesia Catholica tantum sit una, individua, & particularis, illa loquutio, quæ indefinita videtur, æquivalet singulari. Sicut qui dicit, se videre solem, statim intelligitur loqui de illo sole singulari, qui solus in mundo est. Atque ita exponit Aug. de Fide, & Symbolo cap. 10. & Ruffinus in expositione Symboli, & omnes. Nam ex vi illius fidei tenemur credere, illam esse veram ecclesiam, in qua sumus, & cujus fidem profitemur, & consequenter tenemur credere, conventicula hereticorum non esse veram ecclesiam, sed Synagogam Satanæ, Apocalyp. secundo, vel, ut Ruffinus ait, ecclesiam malignantium; ergo ut per illam fidem possimus discernere veram ecclesiam a falsa, necesse est, ut sit de tali congregatione in particulari. Denique ex ratione supra facta de necessitate hujus cognitionis evidenter sequitur hanc fidem esse debere de tali ecclesia individua, quia nobis necessarium est, vel ecclesiam quærere, in qua justificari possimus, vel cui credamus, vel in qua vera Sacramenta cum fructu recipere, & usque ad finem perseverare, ac denique salvari valeamus. Nemo autem potest quærere ecclesiam in communi, seu in abstracto conceptam, quia hæc non est inquisitio speculativa, sed practica, necessaria ad operationes præcipuas hujus vitæ; talis autem inquisitio, vel conjunctio circa particularem ecclesiam necessario versari debet, quia actiones, ut dixit Philosophus, circa singularia versantur; ergo singularem etiam, & individuam ecclesiam, Sanctam, & Apostolicam cognoscere possumus, & debemus.

Cōfirmatur 2. pars. Et hinc facile probatur alterum, quod proposuimus, scilicet, debere nos credere hanc ecclesiam non tantum fide, & opinione humana, sed maxime fide divina, & Christiana. Primo, quia quidquid in Symbolo continetur, tenemur hac fide certa, & divina credere; sed unum ex credendis in Symbolo propositis est hæc ecclesia particularis, & individua, ut declaravi; ergo est credenda fide infusa, & omnino certa. Secundo hoc maxime confirmat Augustinus epist. 28. dicens hanc fidem in ipsa Scriptura fundari, non minus, quam fidem hominis Jesu Christi. *Quomodo enim* (inquit) *confidimus, accepisse nos ex divinis literis, Christum manifestum, & non Ecclesiam manifestam?* Unde sæpe ibi Donatistis objicit, *Incerti estis, ubi sit Ecclesia*, & ad hoc maxime tanquam ad magnum absurdum eos deducere conatur. *Nos autem* (concludit colum. 13.) *ideo certi sumus, neminem se a communione omnium gentium juste separare potuisse, quia non quisque nostrum in justitia sua, sed in Scripturis divinis quærit Ecclesiam, & ut promissa est reddi conspicit.*

Tertio idem convincitur ex necessitate cognitionis veræ ecclesiæ supra declarata: nam fides veræ ecclesiæ est in suo ordine, & secundum Deum, fundamentum reliquorum, quæ creduntur, & omnium actionum necessariarum ad salutem; cum ab ea accipiamus Scripturam Sacram, juxta pervulgatam Augustini sententiam: *Evangelio non crederem, nisi me auctoritas ecclesiæ commoveret*, contra epist. Fundamenti c. 5. Ab eadem accipimus verum sensum scripturarum, ut capite sequenti attingemus; accipimus symbola, sacramenta, præcepta, consilia, & omnia, quæ ad salutem pertinent; ergo si fides de ipsa ecclesia esset tantum humana opinio, reliqua omnia tantum opi-

opinione tenerentur: periret ergo divina fides. Et e converso nulla esset hæreticorum congregatio, quæ non crederetur Sancta, & Catholica sufficienti fide, quia unusquisque hæreticus credit suam ecclesiam esse sanctam, & Apostolicam, credit autem fide humana, quæ falsa esse potest; at in hoc differt a Catholico; ergo fides, quam catholicus concipit de vera ecclesia, longe altior est, ac subinde prorsus infallibilis, & divina.

Atque ex his colligere, & addere possumus tertio, quod maxime nostræ intentioni deservit, nimirum, in quo vero sensu hæc ecclesia dicatur visibilis. Duplici enim ratione reputatur ejusmodi. Primo, quia illa ecclesia, quam fide credimus esse veram, objectum quoddam est, quod visu videri, & auribus audiri, & manibus quodammodo contrectari potest. Hoc enim satis esse solet, ut objectum aliquod creditum sensibile dicatur, etiam si de illo credamus aliquod mysterium invisibile: sic sacramenta sensibilia vocantur, quamvis formalis ratio sacramenti, aut veritas non sentiantur. Imo etiam Christus Dominus objectum visibile erat, cum in terris ambulabat, & tamen fide divina credebatur a multis tanquam verus Messias, qui recte dicere poterant, se videre Messiam, quem sperabant, & quem præsentem credebant, juxta illud Matth. 13. *Multi Reges desideraverunt videre, quæ vos videtis, &c.* Et post resurrectionem suam dixit idem Christus Dominus Thomæ, *Quia vidisti me Thoma, credidisti*. Quod declarans Gregor. dixit, *Unum vidit, & aliud credidit*, tamen de illo quem vidit, credidit quod non vidit, & ita fides illa habebat objectum sensibile. Ita ergo dicere possumus de ecclesia, nam de illa, quam in his personis, & locis videmus, credimus esse Sanctam, & Apostolicam, quod oculis corporeis non videmus.

Ecclesia quomodo visibilis sensibus.

Obviabunt tandem Protestantes, hoc modo etiam suam ecclesiam esse sibi visibilem, quia suam congregationem, quam vident, credunt esse veram Ecclesiam. Respondemus in primis, in hoc nullam nobis esse cum illis contentionem, quia nos nihil moramur, an eorum congregatio visibilis sit, nec ne: sed ab eis inventum est vocabulum invisibilis ecclesiæ. Semper tamen intercedit hæc differentia, quod illi congregationem, quam vident, falso credunt esse veram ecclesiam, nos autem catholicam seu Romanam Ecclesiam, quam etiam videmus, certa, & infallibili fide credimus esse veram ecclesiam. Deinde est alia differentia: nam adversarii vitare non possunt, quin dicant, congregationem suam seu opinionis suæ cœtum aliquando vel non fuisse, vel invisibilem fuisse, nimirum, antequam illi essent, quia tunc a nullis videbatur, vel agnoscebatur tanquam objectum, de quo crederent, esse veram Christi Ecclesiam. Imo propter illud tempus, in quo ipsi non erant, cogitarunt modum illum dicendi de invisibili ecclesia, ut possent aliquo modo dicere, nunquam defuisse in mundo veram ecclesiam, licet per plures annos, ut v. gr. a Gregorio Papa usque ad Lutherum, vel Uviclephum, aut alium similem invisibilis fuerit. Quod etiam pro cerebro solum suo, & sine fundamento astruerunt, nam si omnino ignota, & invisibilis erat toto illo tempore vera ecclesia, unde ostendere possunt, alicubi fuisse, vel quis eis revelavit? Nam si id solum colligant ex promissionibus, & prædictionibus de perpetuitate ecclesiæ, fateantur necesse est, semper durasse visibilem, id est, in particulari cognitam, & notam, quia talis prædicta fuit, & promissa, ut ostensum est, & quia semper fuit ita credita ab orbe Christiano, sicut symbolum Apostolicum, & Nicænum semper in mundo durarunt, ex quo condita sunt, semperque fuerunt in vera ecclesia credita.

Respon. sio hæret.

Altera ratio, ob quam merito potest ecclesia vera dici visibilis non solum, quoad materialem congregationem hominum, sed etiam quoad internam formam, & rationem ecclesiæ, quamvis non in se, sed in alio, ut loqui solent Scholastici, est, quia signa, & effectus visibiles, seu sensibiles, quibus conspicitur, sortita est. Sicut anima equi, vel etiam hominis potest dici visibilis, aliter vero, quam corpus: nam corpus videtur in se, anima vero non in se, sed in suis actibus, seu operationibus. Unde corpus dici potest visibile animali modo, id est, mere sensitivo; anima vero rationali modo, id est, adminiculo rationis, adjungendo discursum sensui. Sicut Paulus ad Roman. 1. dixit: *Invisibilia Dei a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspici*. Vel sicut Christus Dominus interrogatus a Joanne per discipulos, *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus*? Ipse respondit: *Renunciate Joanni, quæ audistis, & vidistis. Cæci vident, claudi ambulant &c.* Matth. 11. ac si diceret in signis, quæ ego facio, videre potestis, me esse Messiam; quia illa exhibeo, quæ in Prophetis erant prædicta, Isai. 35. & 6. Et hac ratione idem Dominus dixit Jo. 15. *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*, quia nimirum per ipsa propalabatur, ut ei fidem adhibere obligarentur.

Ecclesiam visibilem sensui in signis esse ostenditur.

Ita ergo dicimus ecclesiam esse visibilem, quia talia semper exhibuit signa, & quasi radios visibiles suæ veritatis, ut in eis, vel per ea videri possit, ac debeat. Quod in primis sumo ex omnibus testimoniis Sanctorum Patrum, quibus supra probavi ecclesiæ visibilitatem, omnes enim illam explicant per effectus ejus visibiles, quibus orbi propalam evasit. Et specialiter ex verbis Augustini proxime citatis: *Unusquisque nostrum in Scripturis divinis quærit ecclesiam, & ut promissa est, reddi conspicit*. Promissa enim est ecclesia habens tales proprietates, & signa, in quibus impletis conspici possit. Declaratur hoc ex verbis Christi Marci ult. *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium*, ac si diceret: plantate ecclesiam, seminando Evangelii verbum, & baptizando: nam ex baptizatis credentibus congreganda est. Et statim subjungit: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur*, & ponit quinque sensibilia signa quasi certa suæ ecclesiæ indicia, quæ postea in Actibus leguntur impleta: non enim illa data sunt ad cognoscendam singulorum credentium fidem, sed ad cognoscendam congregationem fidelium vere credentium in Christum, quæ est vera ecclesia.

Signa Catholicæ Ecclesiæ.

Atque hoc modo per hæc signa ad literam intellecta, & per alia sanctitatis opera, quæ per illa significabantur (ut Gregorius homil. 29. in Evangel. & Bernard. serm. 1. de Ascensione voluerunt) facta est ecclesia visibilis statim a suo initio, & postea eodem modo, ut supra ostendimus, perseveravit. Non per durationem, & quasi continuationem omnium illorum signorum, sed per continuam successionem, quæ suo etiam modo visibilis est, & hominibus evidens, & hoc modo in illis signis videtur ecclesia, quæ nunc est, quia eadem est cum illa, quæ tunc fuit, quæ unitas ex ipsa successione satis cognoscitur. Unde (ut apposite satis August. lib. de Utilit. credend. c. 26.) *Facta sunt illa opportunissima, ut his multitudine credentium congregata, atque propagata, in ipsos mores utilis converteretur auctoritas*. Accedit, *quod ea signa*, licet non sint tam frequentia, *ne assiduitate vilescant*, ut eodem loco superaddidit idem August. *vel ne animus semper visibilia quæreret*, ut idem quoque lib. 1. de Vera relig. c. 25. ait, nihilominus non omnino cessarunt in vera Christi Ecclesia, sed temporibus opportunis fiunt juxta divinæ providentiæ dispositionem, ut August. etiam notavit supra, & lib. 21. de civit. cap. 8.

Accedit denique præter illa signa quasi transitoria, quæ in initio nascentis ecclesiæ magis necessaria fuere, dari alia, quæ permanentia, & quasi intrinseca dici possunt, quia in ipsa ecclesia ita requiruntur, ut semper cum illa durent. Quæ a Catholicis dicuntur Notæ veræ Ecclesiæ, quas multi ex illis latissime tradiderunt, nos vero nunc illam provinciam non assumimus: nam præsenti instituto sufficiunt nonnulla signa, quæ attigimus. Unum, & maxime commendatum a Patribus, est antiquitas, quam nomine successionis, & originis declaravimus, & in c. 8. de hoc eodem signo redibit sermo. Aliud signum est, quod maneat ecclesia fundata in eadem petra, in qua Christus illam fundavit, & quod ea immobilis, & fidelis perseveret, & de hac sufficiunt dicta in c. 3. & 4. quæ in lib. 3. addimus. Aliud signum, quod lib. de Unitat. Eccles. & in multis aliis valde commendat August. contra Donatistas, est localis amplitudo, vel (ut ita dicam) ubiquitas Ecclesiæ Catholicæ per totum orbem diffusæ, sicut promissa est, & de hac addemus aliqua in c. 10. Hæc ergo omnia signa visibilia sunt, & per ea fit visibilis ecclesia, non animali modo, sed rationali, & fidei, quia supposita promissione, & prædictione talium signorum de vera Christi Ecclesia, videndo illa signa in aliqua congregatione, videtur vera ecclesia saltem sub generali ratione credibilis, juxta modum loquendi D. Thomæ 2. 2. qu. 1. art. 4. ad 2. & 3. & art. 5. ad 1. id est, per talia signa videt quilibet prudens, de tali congregatione esse credendum, esse veram ecclesiam, & non de alia.

Aliæ signa a Patribus tradita.

Antiquitas ecclesiæ.

Firmitas.

Atque in hunc modum explicata ecclesiæ visibilitate, nullo

nullo modo dicere potest aliquis novorum dogmatum sectator, vel Anglicanæ sectæ defensor, congregationem suam esse ecclesiam visibilem, & veram: idemque de quocunque hæreticorum conventiculo statuendum sentio.

Hæc signa nulli hæreticorum conventiculo quadrant.

Probatur, quia nulla signa exhibent, vel notas habent, quibus Ecclesiæ Christi veritas ita ibi appareat, ut secundum prudentem rationem credibile sit, illam esse veram ecclesiam, quam Christus instituit, & perpetuo duraturā esse promisit. Non enim habet illa congregatio sub tali secta antiquitatem, ut ex facto supra relato constat. Neque habet originem condignam ecclesiæ Christi, ut enim in simili, mutatis nominibus dixit Tertullian. de Præscript. c. 30. *Ubi tunc Lutherus, ubi tunc Calvinus, nam constat illos neque adeo olim fuisse, & in catholicam primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem, donec sub Pontificatu Leonis X. propter ambitionem, & inquietam animorum affectionem venena doctrinarum suarum disseminarunt.* De qua re plura inferius c. 12. dicemus. Deinde non habet ille cœtus fundamentum petræ, in qua Christus suam Ecclesiam fundavit, & in qua permansuram esse promisit, ut ostensum est, sed potius directe profitetur defectionem ab illo fundamento, imo vehementi odio illud insectatur. Ad hæc, amplitudinem nō habet, sed in quodam terræ angulo latet, & neque totum illud occupat, neque ibi consensionem doctrinæ habet, sed infinitam propemodum varietatem, & divisionem. Ut omittam, nulla habere signa supernaturalis virtutis, nec divini luminis, aut veræ sanctitatis, cum catholicæ ecclesiæ antiqua lumina, sanctos, inquam, Patres, & Doctores tam facile deserat, & quasi contemnat, & eximiæ sanctitatis, ac perfectionis viam petulanter irrideat. Quis ergo prudens his ōnibus attente cōsideratis, cogitare possit, nedum firmiter credere, ibi esse verā Christi Ecclesiā.

1. Hæreticorum evasio.

Dicent fortasse aliqui ex hæreticis, se habere signa sufficientia veræ ecclesiæ, quia habent veras scripturas, ac legitimum earum sensum, & Christi sacramenta, ac vitam bonam & honestam, conformemque Christi præceptis.

Confutatur.

Sed hæc partim communia sunt, & hæreticis omnibus, & veræ Ecclesiæ Christi, ut habere Scripturam, & aliqua Christi sacramenta, & aliquam speciem virtutis, aut religionis, saltem apparentis, & ideo ex his solis non potest visibilis fieri vera ecclesia in sensu prædicto. Quędam vero sunt falsa, ut nos credimus, & in se sunt obscura, quę potius credi debent, quam videri, & ideo inepte afferuntur ut signa visibilis ecclesiæ. Tale est, quod dicitur de vero sensu scripturæ: sæpe enim latens est, & potius per veram ecclesiam definiri debet. Et simile est, quod dicitur de numero, veritate, ac legitimo usu sacramentorum. Quod autem spectat ad sanctitatem vitæ, licet in singulis personis occulta, vel incerta sit, nihilominus in professione, & statu perfectionis ejus nihil habet Anglicana secta, quod illam commendet, neque in quo possit cum sanctitate Ecclesię catholicę comparari. Quapropter rectius adversarii in hoc sensu dicent, suam ecclesiam esse invisibilem, oportet tamen, ut consequenter fateantur, non esse veram: nam vera ecclesia Christi visibilis est, non solum, quia ubi, & in quibus personis visibilibus sit, definite cognoscitur, sed etiam quia sensibus se exhibet, ut evidenter credibilem tanquam veram Christi ecclesiam, ut declaratum satis, & probatum est.

2. Evasio.

Scio, non defuturos qui dicant, quanvis in sua secta desint illa omnia signa visibilis, seu evidenter credibilis Ecclesiæ, ipsos tamen certos interius reddi ex peculiari spiritu, seu revelatione Dei, apud se esse veram ecclesiam.

Responsio.

Sed hæc evasio ridenda est potius, quam impugnanda: nam, ut recte dixit August. lib. de Unit. eccl. c. 2. *Cum inter nos, & hæreticos quæstio est, ubi sit Ecclesia quid facturi sumus? in verbis nostris eam quæsituri, an in verbis Christi? Puto, quod in verbis Christi, qui veritas est, & optime novit corpus suum.* Quod late prosequitur, excludens non solum privatum spiritum, sed etiam interpretationem Scripturæ secundum sensum hæreticorum. Unde hæc evasio de privato spiritu communis est ad omnia, & singula falsa dogmata illius sectæ, & ideo quoad hanc partem in cap. seq. disputationem hanc plenius absolvemus.

Solvuntur argumenta.

Nunc solum superest, ut rationi dubitandi, & objectionibus in principio positis satisfaciamus, quod quidem ex jam dictis facillimo fiet negotio. Præcipuum siquidem, cui maxime adversarii nituntur, fundamentum solum probat, interiorem formam ecclesiæ, quæ est vera fides cum charactere baptismali, non esse in se visibilem, seu sensibilem. Non tamen probat, non esse visibile corpus humanum, & mysticum, de quo certo constet, talem formam illi inesse. Item non probat, formam illam non esse visibilem in alio, seu in signis, quibus sufficienter manifestatur. Quia licet per hæc signa non ostendatur sufficienter fides, vel sanctitas in singulis membris ecclesiæ, propter fictionem, quæ in unaquaque determinata persona esse potest, nihilominus sufficienter ostendunt, in hoc corpore esse veram Christi fidem, & veram sanctitatem, quia vera Christi ecclesia sine his esse non potest. Dico autem sufficienter ostendere, non quia illa dona evidenter manifestent, nam supernaturalia sunt, & occulta, & per fidem creduntur, sed quia saltem faciunt rem evidenter credibilem, in quo sensu diximus, ecclesiam veram quoad hanc partem esse in notis suis, & signis visibilem.

Explicatio ex Patribus Luc. 17.

Ad testimonium Lucæ 17. respondetur, illud sæpe solere obiici a Patribus in hac materia contra hæreticos asserentes, ecclesiam esse latentem, aut occultam. Sic Augustin. lib. 13. contra Faust. c. 13. exponens similem locum Matth. 24. inquit: *Dominus prævidens ait, non potest civitas abscondi supra montem posita, &c. ut non audiantur illi, qui ad religionem scissuras traducunt, dicentes, Ecce hic est Christus, ecce illic, &c.* Et infra: *Nec illi audiantur, qui sub nomine quasi secretæ & apocryphæ veritatis, & hominum paucitatis, dicunt; Ecce in cubiculis, ecce in deserto.* Et lib. 1. Quæstionum Evangelicar. q. 38. per fulgur, quod exit ab Oriente, & pervenit usque ad Occidentem, intelligit ecclesiam, quæ velociter totum occupavit orbem: subnectitque: *Constituta ergo authoritate Ecclesiæ per orbem terrarum clara, atque manifesta, consequenter discipulos admonet, atque omnes fideles, & qui in eum credere voluerunt, ne schismaticis atque hæreticis credant. Unumquodque enim schisma, & unaquæque heresis, aut locum suum habet in orbe terrarum, partem aliquam tenens, aut obscuris, atque occultis conventiculis curiositatem hominum decipit.* Et in hoc sensu explicat totum Christi sermonem, & ideo, ait, præmonuisse, *Nolite credere* dicentibus, *Ecce hic, vel illic est Christus.* Et idem sensit Origen. tract. 30. in Matth. dicens: *Non eum ostendunt in Ecclesia, quæ plana est fulgore, quæ plena est lumine vero.* Eandemque sententiam insinuavit Hieronymus Matth. 24. ad illa verba, *Si ergo dixerim vobis, &c.* dicens: *Aut in hæreticorum penetralibus, qui Dei pollicentur arcana, nolite credere.* Estque hæc sententia verissima, & virtute contenta in verbis Christi, quamvis non sit ibi præcipue intenta.

Explicatio Authoris.

In loco ergo Lucę duæ partes, seu duæ sententiæ Christi distinguendæ sunt. Prior, quæ in objectione refertur, in qua Christus loquitur de regno Dei, ubi regnum Dei sine dubio non significat ecclesiam, sed ipsum Christum, vel adventum ejus. Interrogaverunt enim Pharisæi Christū, *Quando venit regnū Dei?* id est, veniet. Quia non interrogabant de ecclesia, sed de regno, quod per Messiam obtenturos sperabant, & illud vocabant regnum Dei, non quia aliquid cœleste, vel spirituale de illo cogitarent, sed quia ex speciali dono Dei per virtutem, & potentiam Messiæ illud sperabant, vel quia Christum ipsum audierant sæpe loquentem de regno Dei, ipsi vero de regno Messię nihil nisi temporale, & exterioris potentiæ, & majestatis cogitabant. Et ideo respondit eis Christus: *Non venit regnum Dei cum observatione, nec dicent, Ecce hic, aut ecce illic.* Ubi non loquitur de hæreticis, sed excludit expectationem Messiæ per modum adventus Regis temporalis, qui expectari solet cum certa temporis observatione, & cum aliis præviis signis, ex quibus conjectari solet, ubi sit, aut quando perventurus sit. Et ut omnino tolleret falsam cogitationem de futuro adventu regni Dei, quasi nondum venisset, addit Christus: *Ecce enim regnum Dei intra vos est,* quia Messiam, quem sperabant, jam inter illos versatum habebant, sine illo licet apparatu Regio, quem cogitabant. Probabile etiam est, interrogasse Judæos de regno Dei, quod Christus prædicabat, quamvis non intelligerent, quale esset. Christum autem respondisse, illud regnum, prout in hac vita obtineri potest, esse spirituale, & ideo non esse quod speretur pro certo tempore, aut loco, quia & intra hominem est, & in potestate uniuscujusque est illud intra se habere, si velit per fidem, & dilectionem Christum recipere.

Altera pars sententiæ Christi adeo est distincta a prima,

ma,ut aliqui censeant,non fuisse continenter,nec eodem tempore dictas, & saltem est certum ex Evangelio, in priori loquutum esse Christum ad Pharisęos, respondendo illis; in posteriori autem loquutum esse ad discipulos, & in eis ad omnes fideles, prævenıendo illos, & dicens: *Venient dies,&c.& dicent vobis,Ecce hic, & Ecce illic*. Et hæc pars sine dubio pertinet ad secundum adventum Christi,& continet prędictionem multorum,qui pseudo. christi fingendi sunt, & præsertim Antichristi: contra quorum persecutiones,& deceptiones præmonens fideles Christus præmunivit,ne indicantibus,& dicentibus, *Ecce hic,vel illic est Christus*,præberent fidem.Et ita ex illo loco nihil colligitur, quod ad præsentem causam faciat: nam hæc posterior pars potius accommodatur optime contra hæreticos, ut jam superius annotavi. Prior vero intellecta de primo adventu Christi,constat, nihil pertinere ad quæstionem de Ecclesia. Imo etiam per illa verba non excluditur, quin primus adventus Christi fuerit sensibilis,& visibilis,ita ut in aliquo loco certo quęri posset,& signari,sicut Magi quęrebant,*ubi Christus nasceretur*,& recte illi responsum est,*in Bethleem Juda*. Utique per signum prophetiæ, nam talia signa data a Prophetis recte observabantur ad expectandum, & cognoscendum Messiam,imo per talia signa ipse interdum se manifestabat.Igitur in illis verbis cogitationem humanam excludit,ne putaretur quærendus,aut expectandus per signa,& observatiões humanas, & cum apparatu Regis temporaralis,&c.Quod si de spirituali regno animæ illa responsio Christi intelligatur,clarum est,illud esse spirituale,& internum,& hac rationem non esse visibile,& non esse alligatum certo loco,& tempori,prout tale regnum in singulis personis invenitur. Et hoc modo etiam tota ecclesia potest dici regnum Dei,& civitas Dei viventis,& domus spiritualis,& per se invisibilis quantum ad sanctitatem, & spiritualia dona, & nihilominus esse visibilis quoad personas, in quibus existit, non vero per rationes humanas,neque hic,aut illic,sed per certa indicia a Christo, & Prophetis data,& in quocumque loco,& tempore,quia & perpetua, & universalis est, ut Augustinus observavit.

Ad verba Symboli jam satis declaratum est, quomodo ecclesia sancta,& Apostolica videri possit,& credi; videtur enim quoad personas, ex quibus constat, creditur autem quoad veram fidem,sanctitatem,& alia divina dona, per quæ Christo conjungitur tanquam corpus mysticum ejus. Item videtur per signa visibilia, creditur autem, ut in se per spiritualem,& invisibilem formam constituitur. Denique videtur in ratione credibilis, creditur autem in ratione veri,& supernaturalis objecti. Ad locum Augustini respondeo, Augustinum nunquã distinxisse ecclesiam prædestinatorum & reproborum tamquam duas ecclesias, imo nec tanquam duas partes ejusdem ecclesię. Solum enim in principio illius cap. 8. lib. 20. de Civit. loquens de Antichristo ait: *Nunquam ab illo Ecclesia seducetur prædestinata, & electa ante mundi constitutionem*:ubi non distinguit Ecclesiam, sed a potiori parte illam denominat,sicut in cap. 9. dicit, interdum a parte denominari totum. Ostendebat enim August. in dicto cap.4. non esse ab Antichristo seducendam Ecclesiam, utique totam, nec quoad præcipuam ejus partem, & ideo vocavit illam prædestinatam, non quia sit aliqua ecclesia invisibilis ex solis prędestinantis constans, sed ut significaret,quoad præcipuam partem ejus,quæ in electis, & prædestinatis existit,decipi non posse, sicut significatum est in verbis Christi, *ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*.

CAPUT IX.

Regem Angliæ,cum nec scripturam integram,nec verbum Dei non scriptum admittat, fidei vere Christianæ defensorem non esse ostenditur.

HActenus generatim demonstratum est, in Anglicana secta veram fidem non esse, quia per defectionem a vera fide introducta est. Et hac occasione digressi sumus,ostendendo, fidem, a qua antea defecit(quæ non fuit alia ab ecclesia catholicæ,Romanæ, ac visibilis fide) veram semper fuisse,semperque indubitanter futuram esse,ut inde certissime constet,in Anglicano schismate veram fidem esse non posse. Et quamvis hinc vel cęcutientibus inclareat,Regem Angliæ,qui se caput, & protectorem illius schismatis profitetur, defensorem veræ fidei non esse, quia vero ipse tribus præclaris titulis ornat, & extollit fidem, quam defendit, cum se appellat defensorem *fidei vere Christianæ, Catholicæ, & Apostolicæ*, ideo operæ pretium duxi, sigillatim per has tres prærogativas fidei discurrere, & ex singulis earum rationibus ostendere, non posse ejusmodi titulum illi, qui Anglicanum schisma defendit, convenire.

Rem igitur a fide vere Christiana aggrediens animadverto,duobus modis denominari posse fidem vere Christianam,scilicet,ex materia credita,& ex ratione credendi.Nam & ipsum nomen fidei interdum res creditas, seu doctrinam ipsam fidei significat, sicut Athanas.in Symbolo dixit: *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit*. Interdum vero actum,seu virtutem credendi designat,ut est apud Paulum ad Hebr. 11. *Est autem fides substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium*. Priori sane modo fides vere Christiana,quę vere fuerit a Christo, vel Apostolis nomine ejus tradita,appellabitur.Posteriori autem modo assensus ejusdem doctrinę non humana opinione vel ratione conceptus,sed prorsus divina,tantaque certitudine,& firmitate,ut nullum formidini,aut dubitationi relinquat locũ, vera fides nuncupabitur, juxta illud Pauli.2.ad Tim.1.*Scio,cui credidi,& certus sum,quia potens est depositum meum servare*.Quę verba licet fiduciã, seu spem certam indicent, illa tamen in certitudine fidei fundatur, & de illa ad literam loquitur Apostolus, cũ dicit,se esse certum de omnipotentia Dei,hoc enim non est objectum fiduciæ, sed assensionis. Evidentiora vero sunt verba ad Galat. 1. *Licet nos,aut Angelus de cœlo,&c.* Unde etiam est illud Athanasii in Symb. *Quam nisi quisque fideliter,firmiterque crediderit,salvus esse non poterit*. Et illud Basilii hom.de Vera,ac pia fide. *Est fides eorum,quæ dicta sunt, assentiens approbatio sine ulla hæsitatione, cũ summa animi persuasione de eorum veritate,quæ Dei munere sunt prædicata*. Et illud Bernardi ep. 190. *Non ne si fluctuat fides,inanis est spes nostra? stulti ergo martyres nostri sustinentes tam acerba propter incerta, nec indubitantes sub dubio remunerationis præmio durum per exitum diuturnum inire exilium, sed absit,ut putemus in fide vel spe nostra aliquid dubia æstimatione pendulum, &c.* [Fidei cum materiam tum actũ credendi significat.]

De fide igitur pro materia, seu doctrina fidei sumpta, contendit Rex Anglię,se fidem vere Christianam retinere,quia Scripturam, ecclesiæ Symbola, & quatuor prima Concilia generalia amplectitur, eisque fidem habet. Veruntamen licet hæc cuilibet homini vere Christiano necessaria sint, nõ tamen sufficiunt ad integram Christianã fidem:oportet enim hæc credere, & alia non omittere: nam qui in uno offendit,factus est omniũ reus.In duobus autem maxime offendit Anglię Rex,primum,quia multa catholica dogmata nimis acriter insectatur,&ut ex ipsius pręfatione liquet,errores fidei Christianę contrarios profitetur. Quia vero ad hoc demonstrandum necessariũ foret singulos errores in medium afferre, eorumque falsitatem ostendere:ideo ne a proposita controversia digrediamur,in sequentem librũ id differimus,ubi,quod nunc supponimus, sectam Anglicanam quoad dogmata non posse dici fidem vere Christianã ostendemus.Quia licet in multis cum illa conveniat,quę ab illa sumpsit, tamẽ & in eorundem dogmatum intelligentia, & in aliorum cõfessione dissentit plurimum;fides autem vere Christiana nõ dicitur, nisi quæ a doctrina veræ ecclesię, quæ eadem est cũ Christi doctrina,nec in re quantumvis minima discrepat. [Rex Angliæ non recipit integram fidem Christianam.]

Omissa itaque tantisper fidei materia,de modo,& fundamento credendi, quatenus ad fidem vere Christianam necessarium est, in præsenti sumus acturi. Jacobus enim Rex in sua Præfatione ad Principes Christianos circa finẽ ita loquitur; *Cum Paulo opto,vos omnes fieri tales,hac una in re,qualis & ego sum:in primis,ut velitis scripturas pervolutare,ex iis credendi normam petere,neque super aliorum incertis opinionibus,sed vestra ipsorum certa scientia fidei fundamenta collocare*.Quibus in verbis suæ fidei fundamentum Rex declarat, illudque in solis Scripturis certa quadam scientia propria intellectis constituit. Ex illis ergo duo nos præcipue fundamenta sumemus, ad ostendendum, fidem ejus non esse vere Christianam, ac proinde non habere, unde possit de titulo fidei defensoris gloriari. Primum argumentum nostrum desumetur ex defectu integritatis fidei: nam fides, quæ integra non est,vera esse non potest:in illis autem verbis ostendit Rex se non habere integram fidem; & hoc argumentum in [Fundamẽtum fidei Regis Angliæ.]

hoc capite urgebimus. Aliud vero fundamentum accipimus ab illa ſcientia peculiari, in qua ſcientia fidei ſuæ jecit fundamenta: ejuſmodi ſiquidem fides nec divina, nec certa, nec catholica eſſe poteſt, ut c. ſeq. proſequemur.

Quod ergo ad primum attinet, quamvis Rex in prædictis verbis non addat particulam excludentem alia fundamenta fidei, attente tamen conſiderato toto diſcurſu, & variis ejus verbis in dicta Præfatione, hanc fuiſſe Regis mentem, plane colligimus. Nam in primis paulo ante illa verba p. 156. in principio, traditiones irridet, dicens: *Non inanibus fluxiſque & pravis hominum traditionibus attendentes*. Nam licet de humanis traditionibus loqui videatur, ſentit tamen omnem traditionem non ſcriptam eſſe humanam, inanem, fluxam, aut pravam: tum quia nunquam mētionem facit traditionis divinę nō ſcriptę, tum etiam quia paulo antea indicat, verbum Dei non niſi in Scriptura inveniri. Precatur enim, *ut Deus nobis mentem injiciat cogitandi, quid ad Evangelii plantationem, & propagationem ex conſcientia ſecūdum divini verbi præſcriptum præſtare teneamur, noſtri illius veri, ac unici paſtoris imperio, ac voci, quam in Scripturis audimus, obtemperantes*. Ubi expendenda eſt illa particula: *Quam in Scripturis audimus*, poſita enim eſt ad ſignificandum, non teneri nos obtemperare voci Dei in Scriptura non contētę. Et quod de *unico paſtore* loquitur, licet poſſit habere verum ſenſum, vereor, tamen eſſe poſitum ad excludendam vocem cujuſcunque alterius paſtoris, etiamſi ab illo Principe paſtorum ſuper gregem ſuum ſit conſtitutus. Et in hoc ſenſu ſuperius pag. 47. *Romanæ Eccleſiæ officinam* irridet, & p. 57. *Pernegat terreſtrem eſſe aliquem Eccleſiæ Monarcham, qui infallibilitate ſpiritus nunquā in ſuis ſententiis errare poſſit*. Quod repetit pag. 61, & 62. & ita præter Scripturam omnem aliam regulam, & fidei fundamentum evertit.

Et quamvis p. 42. 43. & 44. videatur cum Scripturis conjungere tria ſymbola, & quatuor prima Concilia generalia, & unanimem conſenſum Patrum, qui primis quadringentis annis poſt Chriſtum floruerint, nunquam tamen (quod notandum eſt) dicit, ſe credere, aut fidem adhibere niſi Scripturis. De Symbolis enim ait, *ſe in illa juraturum*, & de Conciliis, *ea venerari, ac recipere tanquam catholica, & orthodoxa*, vel *eis adhærere*, ut ait p. 62. Significat ergo, in his non niti tanquam in fundamentis fidei, ſed illa recipere, quia ſentit, & judicat, vel non continere errorem, vel nihil docuiſſe ad fidem pertinens, quod in Scriptura non ſit. His ergo adhęret, judicando potius (ut ſic dicam) Concilia, & ſymbola ſua certa ſcientia, quam de Scripturis habet, quam illis utendo, ut regula, & norma ſui judicii. Quod magis declarat circa unanimem ſenſum Patrum, dicit enim interdum, *cum illis ſentire, aut ſi non ita ſentiat, obmuteſcere, quia reprehendere non audet*: judicio ergo ſuo ſubjicit unanimem conſenſum antiquorum Patrum etiam in his, *quæ tanquam neceſſaria ad ſalutem ſtatuunt*, ita enim expreſſe loquitur. Solam ergo Scripturam ponit tanquam proximam regulam fidei, eamque non integram, nec quoad omnes ejus partes, pro ut illam Eccleſia Romana, & Catholica amplexatur; ſed a canone excludit libros, quos vocat ſecundæ lectionis, ac ordinis, illos enim omnes inter apocryphos ponit, quos Bellarminus (quem allegat) in ſecundum ordinem reponendos exiſtimavit.

Bellarm. lib. 1. de Verbo Dei c. 4.

Hoc igitur fundamentum fidei ſic acceptum, & intellectum neque ſufficiens, neque firmum eſſe poteſt. Quæ ut oſtendam, ſtatuo id, in quo inter nos convenit, libros Scripturæ, qui primi ordinis appellantur, & canonicos eſſe, & quidquid in eis eſt, verum Dei verbum eſſe, ac proinde ex ſe, id eſt, ſi debito modo credantur, eſſe firmiſſimū fidei fundamentum. Nos autem addimus in primis non tantum hos libros, ſed etiam qui ſecundi ordinis vocantur, qui ab eccleſia jam ſunt approbati, & in canone recepti, eſſe fidei fundamentum, & ex hac parte illud fundamentum prout a Rege accipitur, mutilum eſſe, & inſufficiens. Ad hoc autem probandum ſufficit nunc nobis auctoritas Concilii Trid. quę eſt infallibilis auctoritas eccleſię catholicę, ut c. 3. & 4. oſtenſum eſt, & in puncto ſeq. hoc etiam confirmabimus. Addimus deinde, ſolam Scripturam, pro ut includit etiam omnes hos libros non eſſe integrum Chriſtianæ fidei fundamentum proximum, & (ut ſic dicam) formale, & expreſſum. Nam licet in quodam ſenſu quidquid fides Chriſtiana credit, dici poſſit in

Libros ſacros tam primi, quam ſecundi ordinis eſſe canonicos. Sola Scriptura non eſt integrum, & proximū fidei fundamentū.

Scriptura fundatum, vel proxime, quia in ea formaliter continetur, vel remote, quia in Scriptura approbatur auctoritas, in qua veritates aliquæ fundantur, ſive illa ſit traditio, ſive eccleſia, juxta modum loquendi Auguſtini lib. 1. contra Creſcon. cap. 32. & 33. & aliorum Patrum, quos in fine hujus capitis inſinuabimus. Nihilominus ſecundum veram, & catholicam fidem negari non poteſt, quin præter Scripturam detur in eccleſia Chriſti verbum Dei non ſcriptum in libris canonicis, quod eadem fide, qua verbum ſcriptum, ſuſcipiendum ſit. Quæ aſſertio ſi ex inſtituto tractanda eſſet, prolixam peteret de divinis, & humanis traditionibus diſputationem, ſed quia illa non ſpectat ad præſens inſtitutum, ſed ſolum obiter illam attingimus ad rem, quam intendimus, enucleandam, ideo breviter auctoritate, & ratione per tranſennam tantummodo eam confirmabimus.

Verbum Dei non ſcriptum eadem fide, qua ſcriptum recipiendum.

Probatur ergo primo, quia ipſamet ſcriptura hoc diſerte ſtatuit, in ipſa enim pręcipimur tenere verbum Dei non tantum ſcriptum, ſed etiam ſolo ſermone, ſeu voce traditum, quod vocamus traditionem divinam non ſcriptam. Quapropter graviter quidem hallucinantur, qui damnant, vel contemnunt, vel incertam eſſe putant omnem traditionem, tanquam humanam. Quamvis enim omnis traditio per homines cuſtodiatur, & a prioribus ad poſteriores temporum viciſſitudine perveniat: nihilominus verbum ipſum, quod a principio prædictum eſt, ſcriptum quamvis non fuerit, in eccleſia per traditionem conſervatum, poteſt eſſe divinum, ſeu divinam continens inſtitutionem. Aſſumptum probatur ex illo 2. ad Theſſaloni. 2. *Fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per Epiſtolam noſtram*: in quibus verbis duo maxime ſunt animadvertenda, quæ Theophylact. breviter, & docte tetigit, dicens: *Vel hinc etiam perſpicuum eſt, quod pleraque etiam ſine ſcriptis per ſermonem, id eſt, viva voce tradiderunt, non ſolum per epiſtolam*. Ecce primum: aliud eſt: *Similiter autem, & hæc, & illa, fide digna ſunt. Itaque & eccleſiæ traditionem fide dignam exiſtimemus. Traditio eſt. Noli amplius quærere*. Quę ſumpſit ex Chryſoſtomo orat. 4. in eandem epiſtolam. Et idem fere habet Theodoret. ibidem, & reliqui expoſitores, imo penè omnes Catholici ſcriptores hoc potiſſimo teſtimonio utuntur ad probandas ex Scriptura ſacra non ſcriptas traditiones. Præter hoc vero ſunt alia Scripturæ teſtimonia, in quibus ab Apoſtolis tradita credere, & tenere præcipimur, ut 2. ad Theſſ. 3. *Denunciamus vobis, fratres, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non ſecundum traditionem, quam acceperunt a nobis*. Et 1. ad Cor. 11. *Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis*; utique verbo, nondum enim de illo myſterio ſcripſerat, & in fine concludit; *Cætera autem, cum venero, diſponam*. Et in princ. *Laudo*, inquit, *vos fratres, quod per omnia mei memores eſtis, & ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis*.

Ex quibus, & ſimilibus locis, quæ brevitatis cauſa omitto, poſſumus hanc elicere rationem, quia verbum Dei idem eſt, & ejuſdem auctoritatis, ſive ſcriptum ſit, ſive tantum ore traditum; ergo eadem fide eſt ſuſcipiendum, ſi in Chriſti eccleſia retentum, & conſervatum ſit. Antecedens non ſolum certum, ſed etiam per ſe evidens eſt: nam materiale ſignum (ut ſic dicam) non auget, vel minuit veritatem loquentis. Et ideo æqualiter dixit Paulus: *Sive per ſermonem, ſive per epiſtolam*. Imo (quod eſt attente cōſiderandum) Chriſtus non præcepit Apoſtolis, ut ſcriberent, ſed ut prędicarent Evangelium omni creaturę, Marci ult. & ſubdit: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit, qui vero non crediderit, condēnabitur*; ergo verbum tantum prædicatum, & non ſcriptum, eſt vere verbum Dei. Unde Paulus 1. ad Theſſ. 2. *Cum accepiſſetis a nobis verbum auditus Dei, ſuſcepiſtis illud, non ut verbum hominum, ſed ut eſt vere verbum Dei*. Conſtat autem, *verbum auditus*, proprie, & in rigore eſſe verbum vocis, licet ſcriptum non ſit. Hoc ergo verbum in principio evangelizatum eſt, & ſignis, ac miraculis confirmatum, juxta illud, quod eodem loco ſubjungit Marcus: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis*. Quin potius ab hoc verbo ſermonis verbum ſcriptum maxima ex parte derivatum eſt, ut Lucas in principio ſui Evangelii teſtatur, dicens: *Quoniam quidem*

Ratione confirmātur traditiones.

multi

multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt rerum, sicut tradiderunt nobis, qui a principio ipsi viderunt, & ministri sunt salutis, visum est & mihi, &c. Est ergo certissimum, verbum non scriptum esse æque divinum, ac subinde æque infallibile, ac scriptum, & eadem fide suscipiendum.

Evasio hæreticorum refutatur.

Respondebunt fortasse, hoc quidem habere locum, si constaret, aliquod verbum Dei non scriptum permansisse in ecclesia, nunc autem nullum esse, quod scriptum non sit. Nam verbum sermonis, quod in principio Evangelicæ prædicationis ad fidem audientium sufficiebat, ut pro futuris fidelibus conservaretur, divina sic disponente providentia, scriptum est, nihilque necessarium ad salutem, vel plenam fidem relictum est non scriptum; & ideo nunc sola Scriptura est regula fidei. Ut autem hæc responsio alicujus momenti sit, oportet, ut hæretici nobis probent id, quod ultimo loco ponunt, nimirum, nullum Dei verbum prædicatum relictum esse non scriptum. Imo ut consequenter loquantur, necesse est, ut ex Scripturis id probent, quia ipsi dicunt, nihil esse credendum, nisi quod in scripturis continetur. Et profecto si ad credēdum Scriptura necessaria esset, maxime petenda esset ad hunc articulum, a quo magna ex parte pendet integritas, & soliditas fidei, & propter quem tanta confidentia rejiciuntur omnia, quæ ecclesia Catholica credit non scripta. At certe adversarii non dicam ex scripturis, verum neque ex aliqua historia, aut testimonio fide digno id probare possunt. Nos autem contrarium colligimus ex Scripturis: nam Joannes in fine sui Evangelii dicit: *Sunt autem & alia multa, quæ fecit Jesus, quæ si scribātur per singula, nec ipsum, arbitror, mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.* Et Paulus 1. ad Corinth. 11. dicit: *Cætera autem, cum venero, disponam*, quę tamen scripta non leguntur. Et Actor. 20. Paulus allegat dictum Christi: *Oportet* (inquiens) *meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit, beatius est magis dare, quam accipere*, quod alibi scriptum non legebatur. Et ita potuerunt etiam multa alia omitti. Unde antiquissimi Patres præter dogmata scripta agnoscunt etiam non scripta. Nam ut omittam Dionysium, Origenem, Tertullianum, & Clementem, locupletissimus testis est Irenæus lib. 2. contra hæreses cap. 2. & 3. & Basilius lib. de Spiritu S. cap. 27. & lib. contra Eunomium, Epiphan. hæresi 61. circa finem, Hieronym. lib. contra Luciferian. Augustin. Epist. 1. 8. & 11. ad Januar. & 86. ad Casulanum, & Cyprian. in lib. de Cardinalibus Christi operib. cap. de Ablutione pedum, vel illius operis auctor.

Dionys. de Eccles. hier. c. 1. Orig. in princ. Periarchon, & tract. 29. in Matth. Tertull. in libr. Præscrip. & 1. de Corona milit. Clemens in Epistolis.

Ulterius vero urgere possunt adversarii dicentes, licet verbum Dei non scriptum secundum se spectatum potentissimum sit ad fidem, quia tamen transitorium est, & sua natura labile fluxumque habetur, solum enim in memoria hominum, quę facile labitur conservari potest, ideo nisi scribatur, non posse integrum, & purum conservari, & ex hac parte non posse ad fidem fundandam sufficere. Hæc autem responsio, & ecclesiæ auctoritatem labefactat, dum supponit, illam non habere Spiritus Sancti assistentiam ad verbum Dei non scriptum in sua puritate conservandum, & consequenter etiam verbo scripto divinam aufert auctoritatem, & omnia ad humanas revocat conjecturas. Et ut utrumque commonstrem, liceat mihi a Rege Angliæ interrogare, an credat hos libros, quos ut Canonicos recipit, canonicos esse, verumq; & purum Dei verbum continere, idque divina fide, & infallibili, vel solum humana, propter circumlatam ubique famam & communem hominum opinionem? Si hoc posterius dicat, totam fidem suam ponit in auctoritate humana, cui sine dubio posset subesse falsum, nisi divina simul intercedat: nam fieri non potest, ut majori fide credat ea, quę in his libris scripta sunt, quam credat, hos libros esse canonicos, id est, esse verbum Dei, cum ipsummet verbum Dei sit ratio credendi cętera. Si autem certa, & indubitata fide divina credit, in his libris esse purū verbum Dei, seu hos libros esse canonicos, interrogamus ulterius, cur hoc credat: nam hoc non potest credere, quia scriptum sit in ipsis, tum quia vix unquam in illis hoc invenietur omnino dilucide expressum, tum etiam, quia licet inveniretur, de hoc ipso verbo interrogaremus, cur credatur esse divinum, seu Deo dirigente, & inspirante scriptum. Ergo necesse est, ut fateatur, regulam, & fundamentū credendi saltem hanc particularē veritatem, scil. hos libros esse Scripturam divinam, non esse ipsammet scripturam, ac subinde esse verbum Dei non scriptum in canonicis libris, quod nunc traditionem appellamus.

Ex dictis ipsiusmet Regis eadem veritas stabilitur.

Imo ex verbis ejusdem Regis in Pręfatione, si constanter loqui placuerit, ad hoc concedendum compelletur. Nam pag. 44. prius dicit, Scripturis se habere illam fidem, quę a Christiano homine debetur, & statim subjungit: *Ipsa etiam apocrypha eo loco habeo, quem illis antiquitas tribuit.* Ex quibus verbis colligo, traditionem ex sententia Regis potuisse dare illis libris eam auctoritatē, quam ejus opinione sunt sortitæ; quid enim est antiquitas, nisi traditio quędam? ergo ratione consimili negare non potest, alios libros, quos censet majorem auctoritatē habere, ab antiquitate etiam illam obtinere, quę fortasse in illis major, seu constantior traditio fuit. Veruntamen si hac sola conjectura ducitur ad recipiendum in canone hos libros potius, quam illos, non habet satis firmum, & inconcussum suæ fidei, quam ita tuetur, fundamētum. Primo, quia etiamsi recepta, & indubitata hominum fama, vel existimatione liber aliquis certi auctoris habeatur, semperque ante hominum memoriam sine controversia ita reputatus sit, nihilominus tota hęc auctoritas non excedit fidem humanam, potestque in rigore illi falsum subesse: ergo idem erit in canonicis libris, nisi aliunde eorum antiquitas majorem recipiat certitudinem.

Secundo, quia quamvis perspicuum foret, libros illos fuisse conscriptos Spiritu S. dictante, non potest sola antiquitas infallibiliter ostendere, illos esse puros, sicut a Spiritu S. sunt prolati, & non esse decursu temporum corruptos, vel casu, negligentia, aut imperitia, vel malitia hostium fidei, pręsertim Judęorum, aut hęreticorum temeratos. Tertio, quia ex variis translationibus eorundem librorum eadem ambiguitas oriri potest, quę per solam antiquitatem, & conjecturas ejus non posset cum certitudine, & infallibilitate auferri, ut experiētia ipsa satis ostendit: tanta est enim in lectionibus & versionibus varietas, & in quibusdam etiam minutioribus partibus cōtroversia, an fuerint in originali Scriptura, nec ne, ut ex sola antiquitatis fide vix possit perpendi, quid omnino verisimilius sit, nedum quid certum prorsus, & indubitatum.

Auctoritas, cui Spiritus Sanctus specialiter assistat, est in Ecclesia necessaria.

Ex hoc ergo discursu concludimus, necessariam esse in ecclesia certam aliquam auctoritatem, cui specialiter Spiritus Sanctus assistat, ut possit infallibiliter discernere libros canonicos a non canonicis, & hanc nos dicimus esse in Ecclesia Catholica, quæ licet ad hoc discernendum necessario uti debeat regula traditionis, ut discursus prior sufficienter probat, tamen quia ipsamet traditio potest esse ambigua, & quia proxime, & immediate per manus hominum ad nos descendit, ideo necessarium est, ut idem Spiritus S. assistat ecclesiæ, tum ad custodiendum fideliter Scripturarum depositum sibi commissum, tum etiam ad approbandam cum eadem certitudine eam traditionem, quę sufficit ad conciliandam quibusdam libris certam fidem, & discernendum illam ab alia minus constante, & minus certa. Aut igitur Rex Angliæ admittit hunc infallibilem spiritum in aliquo homine, vel hominum congregatione, vel negat omnino hujusmodi potestatem. Si hoc posterius eligat, omnia reducit ad uniuscujusque privatum judicium; & fidei firmitatem, & ecclesię violat unitatem, sicut in ultimo hujus capitis puncto ostendam. Si autem priorem partem eligat, profecto nisi scripturæ ipsi, & omni prudenti rationi contradicere velit, non nisi ecclesiæ Catholicæ, vel ejus capiti, hanc Spiritus Sancti assistentiam concedere potest, tum quia illi tantum promissa est, ut capite tertio, & quarto ostendimus; tum etiam, quia hæc assistentia non debet esse per spiritum privatum, sed publicum, & ad communem utilitatem datum, ut paulo post impensius enucleaturi sumus.

Æquali certitudine observat Ecclesia verbū Dei non scriptum, ac scriptum.

Ecclesiæ igitur commissa est Scripturarum custodia, & illi divinitus datum est, ut fideliter, pure, ac sincere illas conservet, verasque a falsis, certas ab incertis, & integras a mutilatis discernat, & ideo Augustinus in lib. contra Epistolam Fundamenti cap. 5. pronunciare non veretur; *Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas.* Ex quo principio ulterius cōcludimus, quod fuerat propositum, nimirum, non minori auctoritate, & fidelitate posse ecclesiam Dei cōservare verbum Dei non scriptum, quam ipsas Scripturas. Tum quia promissio illi facta non est limitata ad verbum Scripturę, sed simpliciter est enunciatum ecclesiam esse *columnam, & fir-*

& firmamentum veritatis, & Christus simpliciter promisit Spiritum S. qui doceat nos omnem veritatem, utique necessariam, vel convenientem Ecclesiæ. Tum etiam, quia conjectura illa de verbo transitorio, & permanenti, est parvi momenti, posita Spiritus S. assistentia, & virtute. Imo differentia est fere nulla, quia licet verbum non scriptum semel, aut iterum prolatum transitoriũ sit, tamen ut sæpius repetitum facile conservatur, & ita contingit in corpore ecclesiæ per frequentem confessionem, ac celebrationem mysteriorum fidei. Unde dici potest, non solum memoria retineri, sed etiam verbis, & factis, seu signis externis fidelium sæpe repetitis conservari: quin etiam, licet hoc verbum non sit scriptum in libris canonicis, semper vel in decretis Pontificum, & Conciliorum, vel in Patrum monimentis, manet exaratum. Aliunde vero in conservando verbo scripto in sua puritate non fuisset minor difficultas, & contingentia, si sola industria, & diligentia humana id agendum esset, quia, ut diximus, facile possunt scripta corrumpi, vel mutilari, vel nimium mutari propter varias linguarum translationes, aut exemplarium transcriptiones. Igitur in utroque verbo necessaria est, & sufficiens Spiritus S. assistentia, ideoque non minus efficax est ad confirmandam fidem verbum Dei non scriptum, quam scriptum, si utrumque per ecclesiam sufficienter proponatur.

Auctoritate Patrum traditiones firmatur.

Atque hujus veritatis gravissimi testes sunt. In primis Irenæus lib. 3. contra Hæres. c. 4. sic concludit ex his, quæ de traditionibus dixerat; *Non oportet adhuc apud alios quærere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cum Apostoli quasi in depositorium dives, plenissime in eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis, ut omnis quicunque velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones.* Declaransque amplius sufficientiam verbi non scripti, in hunc modum interrogat. *Quid autem si nec Apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant ecclesias?* Et in exemplum adducit multas gẽtium nationes, quæ fidem Christi susceperũt, prius quam scriberetur: & per plures annos sola traditione eam retinuerunt, prius quam Scripturas reciperent.

Huic accedat Augustinus, qui in dict. c. 5. contra Epistolam Fundamenti, post verba citata statim prudentissime interrogat. *Quibus ergo obtemperavi dicentibus, Credite Evangelio, cur eis non obtemperem dicentibus mihi, Noli credere Manichæo?* quod nos mutato nomine dicere possumus, Noli credere Luthero, aut Calvino. Et deinde prosequitur; *Elige quid velis, si dixeris, Crede catholicis, ipsi me monent, ut nullam fidem accommodem vobis. Quapropter non possum illis credens, nisi tibi non credere. Si dixeris: Noli catholicis credere, non recte facies, me cogere ad Manichæi fidem, quia ipsi Evangelio, catholicis prædicantibus, credidi.* Quo argumento sectarios omnes, & eorum sectatores convincit Augustinus, ut vel Evangelio credere non debeant, utique quod Evangelium sit, vel reliqua, quę ecclesia Catholica docet, credere debeant, quia negare non possunt, quin Evangelium ab ecclesia habeant, & sine ulla ratione illi præbeant auctoritatem in suscipiendo Evangelio, non vero in aliis, quæ docet. Unde subjungit idem Augustin. *Si dixeris, recte credidisti laudantibus Evangelium, sed non recte illis credidisti vituperantibus Manichæum* (vel, quod perinde est, Calvinum) *usque adeo me stultum putas, ut nulla reddita ratione, quod vis, credam, quod nõ vis, non credam?* quod postea late, & eleganter prosequitur. Et similem discursum habet lib. de Util. cred. cap. 14.

Est etiam insignis locus apud eundem Augustin. lib. 1. contra Cresconium cap. 32. & 33. ubi & sua auctoritate, & manifesto exemplo eandem confirmat veritatem. Agit enim ibi de non rebaptizandis rite ab hæreticis baptizatis, docetque esse dogma fidei, ut re vera est, & prius dicit; *Sequimur sane nos in hac re etiam canonicarum auctoritatem certissimam Scripturarum.* Et postea subjungit. *Quamvis hujus rei certe de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum, etiam in hac re, a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus, quod jam universæ placuit ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas, ut quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit hujus obscuritate quæstionis, eandem ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sacra Scriptura demonstrat.* In quibus verbis in primis confirmat Augustinus, quod supra dixi, non omnem veritatem de fide credendam proxime, & (ut sic dicam) formaliter in Scriptura contineri, quãvis remote quælibet veritas possit in Scriptura fundari, quatenus ipsa Scriptura auctoritatem traditionis, & ecclesię commendat. Deinde testatur hic Augustinus, ecclesiam esse judicem controversiarum, quæ circa res fidei moventur, posseque sua auctoritate confirmare, & certam reddere traditionem, de qua prius fuerat dubitatum. Unde obiter colligo, quam inconstanter faciant, qui aliquos libros ut canonicos recipiunt, & alios æque ab ecclesia probatos a canone rejiciunt, quia olim de illis dubitatum fuit. Unde etiam Rex Angliæ, qui in sua Præfatione ita loquitur, vel in eadem est inconstantia, vel certe convincitur, se non aliqua certa, & indubitata regula, sed sola humana conjectura duci ad hos libros admittendos, & illos rejiciendos a canone, & consequenter de neutris eorum, nec de contentis in illis habere certam fidem, & vere Christianam, sed tantum humanam conjecturam, & opinionem.

Exem tandem veritas confirmatur.

Denique ex dictis verbis Augustini habemus veritatem positam optimo exemplo confirmatam. Nam semel rite baptizatum iterum baptizãdum non esse, licet prior baptismus ab hæretico datus fuerit, veritas est de fide Christiana tenenda, quamvis in Scriptura sacra expressa non sit. Simile exemplum adducere possumus, quod (ut existimo) nec Protestantes Anglicani recusant: nimirum, infantes quoad valorem recte, & convenienter baptizari, quod cum non inveniatur in libris canonicis scriptũ, ex traditione per ecclesiam approbata receptum est, ut sentit August. ep. 28. & l. 4. de Baptis. c. 24. & l. 10. Gen. ad lit. 23. & lib. 3. de Peccat. mer. a c. 6. cum Cypr. ep. 59. & Orig hom. 8. in Levit. & hom. 14. in Lucam. Est & aliud exemplum de perpetua Virginitate Deiparæ, quod licet multi ex novis hæreticis, seu Protestantibus fortasse non admittant, Rex tamen respuere non videtur, cum illam in p. 45. Præfationis B. Virginem appellet. Et quicquid alii senserint, nobis satis est, dogma illud unanimi consensu a Patribus esse traditum: *Quos*, ut alibi dixit Aug. *oportet, ut populi Christiani vestris prophanis novitatibus anteponant, eisque potius eligant adhærere, quam vobis.* Nam, ut inferius addit, *quod invenerunt in ecclesia, tenuerunt, quod didicerunt, docuerunt, quod a Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.* Quo nihil aptius dici potuit, vel ad commendandam auctoritatem traditionum ex origine, vel ad declarandum, quomodo communis Patrum consensus cum traditione conjunctus sit. Videri etiam potest idem August. lib. 1. contra Julian. c. 2. Hieronym. ep. 50. ad Pammachi. pro lib. contra Jovinian. & in lib. contra Helvidi. Atque hęc videntur de hoc puncto satis esse, ut liqueat scripturam, licet in suo ordine sit magnum fidei fundamentum: non tamen esse per se sufficientem, quoad nos, sine adminiculo traditionis, & ecclesiæ, quod magis ex sequenti capite fiet manifestum.

August. 2. contra Julian. c. 1. & 10.

Explicantur aliqui Patres qui videntur parum traditionibus favere.

Contra hanc veritatem ex scripturis, vel ratione, nihil invenio, cui respondere necessarium sit. Ex Patribus autem aliqua notare, & exponere oportet; Basilius enim homil. de Vera, ac pia fide, signum superbiæ certissimum esse dicit, *eorum, quæ scripta sunt, aliquid rejicere, aut eorum, quæ non scripta, introducere.* Sed vel loquitur de additione in ipsa scriptura, aliquid apocryphum illi addendo: nam inferius ait, prohibuisse Apostolum, *ne quid eorum, quæ in divinis literis habentur, dematur, aut, quod absit, addatur.* Vel intelligit de introductione privata, & facta sine auctoritate in ipsa Scriptura probata. Nam alias constat, ipsum Basilium maxime commendare traditionem non scriptam lib. 2. de Spiritu S. cap. 27. & 28. Et in eundem sensum referri debet, quod ait in Morali. reg. 26. *Quidquid dicimus, vel facimus, testimonio Scripturæ confirmari debere*, utique proxime, vel remote, ut ipse diserte declaravit in Regul. 1. ex brevioribus.

Sic etiam intelligendus est August. l. 3. contra Petili. c. 6. cum exponens illud Pauli: *Si Angelus de Cœlo &c.* addit, *præterquam, quod in Scripturis legalibus, & Evangelicis accepistis*, utique proxime, vel remote: nam ipse alibi exposuit, quod est contra ecclesiam, esse contra Scripturam. Sic etiam dicit lib. 2. de Peccator. merit. c. ult. in re obscura nihil esse audendum, non adjuvantibus certis, clarisque Scripturæ documentis. Quidquid enim ecclesia docet,

docet, adjuvatur certis Scripturæ documentis. Præterquam, quod August. tractat de rebus obscurissimis non definiendis humana præsumptione, quæ autem traditione approbata recipiuntur, nec obscurissima dici possunt, nec humana præsumptione introduci.

Allegari præterea solet Hieron. Matt. 23. quia de quadam opinione dicit: *Quia de scripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* Sed ibi loquitur de quadam historia, scilicet, de occisione Zachariæ Patris Joannis Baptistæ inter templum, & altare, quæ ad traditionem, vel ecclesiæ definitionem non pertinebat. Solent etiam allegare hæretici Hieronymum Aggæi 1. dicentem: *Sermo Dei percutit, quæ sine auctoritate, & testimonio Scripturarum dicuntur.* Sed Hieron. circa id: *Et vocavi siccitatem, &c.* contra hæreticos agit, qui absque auctoritate Scripturarum: *Quædam* (ait) *quasi traditione Apostolica sponte reperiunt, atque confingunt*; ubi potius tacite admittit cum Scriptura traditionem Apostolicam, reprehendit autem eos, qui sponte, & sine fundamento illam confingunt.

CAPUT X.

Ex fundamento, & Ratione credendi Regis Angliæ, ipsum non esse fidei vere Christianæ defensorem, ostenditur.

IN hoc capite tractanda est alia pars fundamenti fidei Regis Angliæ, qui dum optat alios Principes Christianos esse qualis ipse est, collocantes, scilicet, fundamentum fidei in certa scientia, quam ipsi ex scripturis accipient, pervolutando illas, certum esse ostendit, a se partam scientiam scripturæ pro fidei suæ fundamento jecisse. Ex hoc ergo fundamento, & ratione credendi scripturis, colligo, eum fidem vere Christianam non tenere, nedum defendere. Et in primis occurrit statim admonitio Pauli ad Timotheum; *O Timothee depositum custodi* (utique fidei, & doctrinæ, ut ipsemet Apostolus in 2. ad Timoth. epist. declaravit) *devitans prophanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam profitentes, circa fidem exciderunt.* Nam ex prædictis verbis Regis collatis cum verbis Pauli, statim apparet, hoc Regi accidisse, quod Paulus prædixit, nimirum per *falsi nominis scientiam*, quam profitetur, a vera fide aberrare. Nã, ut ibi recte Chrys. *Quando aliquid propriis cogitationibus gignitur* (præsertim in divinis mysteriis, & rebus ad fidem spectantibus) *scientia non est*; merito ergo vocatur *falsi nominis scientia*, & omnium errorum occasio, propter magnam, quam denotare solet, præsumptionem. Et ideo de istis certam scientiam promittentibus dixit August. eadem Apostoli verba in tract. 97. in Jo. circa finem, expendens. *Nihil sic amant isti, quam scientiam promittere, & fidem rerum verarum, quas credere parvuli præcipiuntur, velut imperitiam deridere. Proinde* (in eodem tract. circa principium præmisit prudentissime) *cavete, maxime qui parvuli estis, & adhuc alimentis lacteis indigetis, ne hominibus deceptis, ac deceptoribus aurem curiosam præbeatis ad incognita scienda, cum mentes invalidas habeatis ad vera, & falsa dijudicanda.* Et infra vanitatem eorum, qui, cum sint ignari veritatis, promittunt scientiam veritatis, comparat mulieri stultæ, & clamosæ, & nihil omnino scienti, de qua dixit Salomon Proverb. 9. *Sedit in foribus domus suæ super sellam in excelso urbis loco, ut vocaret transeuntes, qui est parvulus declinet ad me, &c.* eamque comparationem late prosequitur.

Rex Angliæ jacit fundamẽtum crcdendi propriam scientiam. 2. ad Tim. 1 & 2. & indicat Tertull. de Præscrip. & Nazian. orat. 22. & optime Vincent. Lyrin. c. 27. & sequentibus.

Preterea interrogare libet, quid per *certam scientiam* Rex intelligat? Non est enim verisimile, ut de illa certa scientia more Philosophorum loquatur, ut significat claram, & evidẽtem rerum cognitionem, cum per se omnibus pateat, ex lectione Scripturarum non comparari evidentem cognitionem rerum, seu mysteriorum, quæ in eadem Scriptura referuntur, ideoque eadem inet scriptura fidem exigit suę veritatis, non visionem. Imo ipsamet docet, fidem esse de his, quę non apparent, ad Hebr. 11. & ideo Petrus 2. canonica c. 1. dixit; *Habemus firmiorem Propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.* Non potest ergo promitti, nec postulari propria, id est, evidens scientia, quæ sit fidei fundamentum. Neque etiam per certam scientiam intelligere Rex potuit ipsammet fidem, quæ & certa est, & quatenus est excellens quædam cognitio, solet interdum, nomine scientiæ (generali quadam ratione accepto) appellari, ut 2. Cor. 5. *Scimus, quoniam si terrestris domus, &c.* Non potuit (inquam) Rex in hoc sensu loqui: nam super hac certa scientia dicit esse fidei fundamentum collocandum; aliud ergo est fides, aliud certa scientia, in qua fundatur. Per certam ergo scientiam certum, & indubitatum Scripturæ sensum intelligere videtur. Duo enim accurate distinxit Aug. lib. 12. Confess. c. 23. dicens: *Duo video dissensionum genera oboriri posse, cum aliquid a nuntiis veracibus per signa enuntiatur, unum de veritate rerum, alterum de ipsius, qui annuntiat, voluntate*, &c. 24. ponit exemplum in verbis Moysi: *In principio creavit Deus cœlum, & terram*, dicens, se fidenter dicere, Deum in verbo suo creasse visibilia, & invisibilia, non tamen ita fidenter dicere, hoc intendisse Moysem per verba illa. Rex autem Anglię e contrario significat, se certa scientia consequutũ esse, quid Moyses, vel alius scriptor canonicus scribere voluerit, & in hac scientia fundare certam fidem rerum, quæ in tali scriptura continentur. Et quod mirabilius est, ad hunc modum fidei omnes Christianos Principes invitat, eisque tacite similem scientiam promittit, si divinas literas evolvant.

Temeritas est hanc intelligentiam sibi arrogare.

Audiat vero Augustinum in dicto lib. 12. c. 25. dicentem ad Deum: *Plue mihi mitigationes in cor, ut patienter tales feram, qui non mihi hoc dicunt, quia divini sunt, & in corde famuli tui* (id est Moysi) *viderunt, quod dicunt, sed quia superbi sunt, nec noverunt Moysi sententiam, sed amant suam, non quia vera est, sed quia sua est.* Et infra: *Ista temeritas non scientia; sed audaciæ est, nec visus, sed typus eam peperit.* Et Vincent. Lirinensis c. 14. postquam multis verbis depinxerat hæreticos dicentes: *Nobis actoribus, nobis principibus, nobis expositoribus damnate, quæ tenebatis, relinquite antiquam fidem, &c.* Subjungit: *Horreo dicere, sunt enim tam superba, ut ne refelli quidem sine piaculo posse videantur.* Sufficit ergo nobis, verba Pauli adversus hanc scientiam objicere dicentis ad Roman. 12. *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, & unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei*: quem locum tractans Irenæus lib. 5. contra hæres. cap. 20. legit: *Sed sapere ad prudentiam*, censet ibi contineri admonitionem, & cautionem ab hæreticis, de quibus, ait, *Qui confitentur semetipsos habere agnitionem boni, & mali, & super Deum, qui fecit eos, jaculantur sensus suos impios. Supra igitur sentiunt, quam est mensura sensationis.* Sapere igitur ad prudentiam, dicit esse ab his cavere: *Ne manducantes* (inquit) *illorum agnitionem eam, quæ plus quam oportet, sapit, projiciamur de paradiso vitæ*, per quem ecclesiam intelligit, de qua prius dixerat: *Confugere oportet ad ecclesiam, & ejus sinu educari, & Domini Scripturis enutriri, plantatus est enim ecclesię paradisus in hoc mundo; ab omni ergo ligno paradisi escas manducabitis, ait Spiritus Dei, id est, ab omni divina Scriptura manducate, super elato autem sensu ne manducaveritis, neque tetigeritis universam hæreticam dissensionem.* Quis autem elatiorem habet sensum eo, qui præsumit se certa scientia sensum Scripturæ Sacræ, eam tantum pervolutando, acquisivisse.

Interrogo enim ulterius a Rege, quo Doctore, quo duce, hanc certam scientiam Scripturæ consequutus sit, & aliis comparandam offerat? Respondebit, ut opinor, quod alius apud Augustinum; *Cum legerem per me ipse cognovi*, hoc enim significat, cum ait: *Neque super aliorum incertis opinionibus, sed vestra ipsorum certa scientia fidei fundamenta collocare.* Sed quid Augustinus? prosequitur, & dicit. *Ita ne est? nulla imbutus poetica disciplina Terentium Maurum sine magistro attingere non auderes, &c. Tum in eos libros, qui quoquomodo se habeant, sancti tamen, divinarumque rerum pleni prope totius generis humani confessione diffamantur, sine duce irruis, & de his sine præceptore audes ferre sententiam.* Est igitur hæc præsumptio a Sanctorum Patrum spiritu aliena, & teste August. in eodem lib. cap. 17. matrem habet superbiam. Verba ejus sunt: *Si unaquæque disciplina, quanquam vilis, & facilis, ut percipi possit, Doctorem, aut magistrum requirit, quid temerariæ superbiæ plenius, quam divinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle*

De Utilit. credendi cap. 17.

Sacra pagina non potest absque Doctore germane exponi.

velle damnare? Deinde est contra ordinariam Spiritus S. providentiam. Ad quid enim Pastores, & Doctores Spiritus S. Ecclesiæ providit, si scripturarum sensus non a Doctoribus, sed proprio ingenio, & industria comparandus est? Aut quomodo illa, quam Paulus requirit, prudentia, aut modestia potest unusquisque fidelium non solum se ipsum in intelligentia scripturæ Doctoribus ecclesię pręferre, verum etiam solum suum sensum certam scientiam existimare, & quidquid ab eo diversum est, tanquam incertam hominum opinionem relinquere.

Longe quidem aliter de se sentiebat Augustinus, qui lib. 3. Confession. c. 5. sic inquit; *Institui animum intendere in Scripturas Sanctas, ut viderem quales essent: & ecce video rem non compertam superbis, neque nudatam pueris, sed incessu humilem, successu excelsam, & velatam mysteriis: & non eram ego talis, ut intrare in eam possem, aut inclinare cervicem ad ejus ingressus.* Unde D. Basilius in Regulis brevioribus in 235. interrogat, *Nunquid oporteat multa ex Scripturis ediscere?* & in summa respondet, Episcopos, Pastores, vel Doctores ecclesiæ id maxime curare debere, de cæteris vero ait: *Unusquisque memor verborum Apostoli non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, unicuique sicut Deus divisit mensuram, quæ officii sui sunt, studiose discat, & persequatur, neque curiose ulterius quidquam inquirat.* Atque in eundem modum exponit dicta verba Apostoli Ambrosius, & inter alia ait, *Neque enim si quis bonæ vitæ est, ex eo sibi etiam doctrinæ prudentiam debebit defendere.* Et quidem quando omnis auctoritas deesset, ratio ipsa naturalis, & experientia docet, vanum esse omnibus fidelibus, etiam illiteratis, & ineruditis, & negotiis secularibus implicatis per solam simplicem, licet frequentem, lectionem Scripturarum certam illarum scientiam promittere.

Rectius quidem Hieronym. epist. 103. ad Paulin. scripturam dicit esse librum signatum sigillis septem, *quem etiam literati aperire non possunt, nisi ille reseraverit, qui habet clavem David.* Ideoque multum laudat modestiam Eunuchi, Philippo interroganti *Putas ne, intelligis, quæ legis?* respondentis, *Quomodo possum, nisi aliquis ostenderit mihi.* Et statim magna humilitate de se ipso dicit: *Ego nec sanctior sum hoc Eunucho, nec studiosior.* Et infra ita concludit: *Hæc a me breviter perstricta sunt, ut intelligeres, te in Scripturis Sanctis sine prævio, & monstrante semitam, non posse ingredi.* Et postea valde conqueritur, quod in omni arte etiam utilissima nemo sine Doctore potest esse, quod cupit. *Sola* (inquit) *Scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicant, hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent, antequam discant.* Quibus verbis hujus temporis sectarios depingere videtur, sed in eis illud magis portentosum, magisque periculosum est, quod a singulis fidelibus illam certam scientiam pro suæ fidei fundamento exigunt. Nam hinc necessario fit, ut quibusdam sit impossibilis fides, qui non solum certam illam scientiam assequi non valent, verum etiam nec probabilis intelligentiæ Scripturarum sunt capaces; aliis vero qui majoris acuminis sunt, occasio datur & se præcipitandi, & alios perturbandi. Et ideo sapientissime monet August. de Utilit. credendi c. 10. necessarium esse, ut fides scientiam antecedat. Ita ut, *etiam ii, qui valent volare, ne cui sit periculosum invitamentum, paulisper cogantur incedere, quam etiam cæteris tutum est. Hæc est providentia veræ religionis, hoc jussum divinitus, hoc habetis majoribus traditum, hoc ad nos usque servatum, hoc perturbare velle, atque pervertere, nihil est aliud, quam ad veram religionem sacrilegam viam quærere. Quod qui faciunt, nec si eis concedatur, quod volunt, possunt quo intendunt pervenire: cujusmodi enim libet excedant ingenio, nisi Deus adsit, humi repunt.*

Tandem ut ad privatum spiritum, quem Rex indicat, faciamus gradum de hac eadem scientia, quæ certa dicitur, inquiro, qualis sit ejus certitudo? id est, an sit humana solaque vi, & acumine ingenii ex lectione Scripturæ, & significatione verborum ejus comparata: vel sit divina ab Spiritu Sancto data per specialem gratiam, & donationem? Quidquid horum dicatur, certitudini, & unitati fidei repugnat, & gravissima habet incommoda; ergo non potest talis scientia certa esse fidei vere Christianæ fundamentum. Prior pars facile ostendi potest. Primo quia si

Dilemma efficax contra certam scientiam a rege præsumptam.

scientia illa solum habet certitudinem ex humano discursu, & conjectura, & illa est fundamentum fidei, non potest fides certior esse, cum non possit ædificium firmius esse, quam fundamentum. Deinde jam non Scriptura Sacra, sed sensus humanus erit fidei fundamentum: nam ut recte præmonuit Hieron. in cap. 1. epist. ad Galat. *Non est putandum in verbis Scripturarum esse Evangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis.* Unde subinfert: *Tunc Scriptura utilis est audientibus, cum absque Christo non dicitur, absque Patre non profertur, & sine spiritu non eam insinuat ille qui prædicat, alioqui & diabolus, qui loquitur de Scripturis, & omnes hæreses secundum Ezechielem inde sibi consuunt cervicalia, quæ ponant sub cubito universæ ætatis.* Et tandem concludit; *Grande periculum est in ecclesia loqui, ne forte interpretatione perversa ex evangelio Christi fiat Evangelium hominis, vel quod pejus est, diaboli.* Multo ergo majus periculum est, si unusquisque credentium fundamentum suæ fidei in sua privata interpretatione, in suoque humano sensu ponat, sic enim non solum Evangelium Dei fiet hominis, sed etiam tot erunt Evangelia, Scripturæ totidem, quot sunt capita hominum. Quod ita eleganter explicuit idem Hieronym. contra Luciferianos in fine Dialogi, dicens; *Nec sibi blandiantur, si de Scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt, cum & diabolus aliqua de Scripturis sit loquutus, & Scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo, alioqui, si literam sequimur, possumus, & nos quoque novum nobis dogma componere, ut asseramus in ecclesia non recipiendos, qui calceati sunt, vel duas tunicas habent.*

Ezech. 13.

Quam periculosum sit fidei fundamentum in privato spiritu collocare.

Denique res ipsa per se spectata etiam impossibilis apparet, qui enim fieri potest, ut per solum discursum, & conjecturam humanam quispiam scripturam legendo, sensum a Spiritu Sancto intentum certissime assequatur? Nam hæc certitudo, cum non proveniat ex fide divina, ut in hoc membro supponitur: oportet, ut in aliqua evidentia fundetur: alioqui non erit certitudo secundum rationem, sed ex sola pertinacia, voluntatisque pervicacia. In tali autem materia evidentia esse non potest; tum quia mens, & intentio Spiritus Sancti occultissima est, & potest esse multiplex: tum etiam, quia in ipsorum verborum significatione potest esse ambiguitas: tum denique propter innumeras alias difficultates, quæ in divinæ Scripturę interpretatione occurrunt. Illa ergo certa scientia hoc modo explicata non est nisi voluntaria quædam pertinacia pro arbitratu effecta, qua unusquisque vult esse certum, quod sibi magis placet, ut acute discurrit, & convincit Augustinus lib. 1. contra Faust. cap. 2. Ubi loquitur de hæreticis, qui pro suo arbitrio partem aliquam Scripturę, quæ pro illis est, admittunt, & aliam, quę contra illos est, eo ipso respuunt, & canonicam esse negant: & ita se ipsos faciunt regulam veritatis. Eodem autem modo applicari potest ad judicium de vero scripturæ sensu, in quo, ut cum Hieronym. dixi, vera Scriptura consistit.

Superest, ut alteram propositi dilemmatis partem discutiamus. Illam enim maxime videntur sectarii intendere, cum dicunt, judicium de vero sensu Scripturæ non esse ab ecclesia sumendum, sed ex proprio uniuscujusque spiritu, non humano, sed divino movente unumquemque ut certe, & infallibiliter sensum a Spiritu Sancto intentum attingat, & hunc spiritum, quem privatum vocant, volunt esse regulam fidei. Sed hic etiam error in hoc sensu intellectus non solum divinæ Scripturæ, & Patribus, sed etiam rectæ rationi evidenter contrarius est, quod in sequenti capite ex professo ostendendum est.

CAPUT XI.

Veræ fidei Christianæ fundamentum non esse in privato spiritu ponendum.

Veritas hæc auctoritate simul, & ratione facile demonstrari potest. Primo enim Divina Scriptura duo ubique monet. Unum est, ut in controversiis fidei regulam ecclesiæ consulamus; alterum, ut privatum spiritum timeamus, præcipue si a communi regula discordaverit. Primum patet, etiam in veteri testamento Deuter. 17. *Si quid ambiguum, & difficile occurrerit, ascendes ad locum, &c.* Et de sacerdote dicitur Malach. 2. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem Dei requires de ore ejus.* Et Christus Dominus dixit Matth. 23. *Super Cathedram Moysi sederunt scribæ, & Pharisæi,*

In controversiis fidei regulam ecclesiæ consulendam esse ex scriptura cō probatur.

omnia quæcumque dixerint vobis facite, quod sine dubio multo magis pro sua ecclesia dixit, & pro Cathedra, quam in sua ecclesia erecturus erat, juxta superius dicta c.4. Et ita videmus esse ab Apostolis observatum Act. 15. Ubi quæstionem ortam de legalibus, non privato, sed communi spiritu definiendam crediderunt, dicentes, *Visum est Spiritui Sancto, & nobis.* Sic etiam Paulus, quamvis non dubitaret se habere infallibilem Spiritus Sancti directionem, nihilominus ascendit Hierosolymam, ut cum aliis Apostolis, præsertim cum Petro Evangelium suum communicaret: *Ne forte* (inquit ipse) *in vanum currerem, aut cucurrissem*, id est, ut toti ecclesiæ per universale regulam doctrina ejus probaretur, ut ibidem Hier. notavit, & ep.87. quæ est etiam 11. inter Epistolas Augustini, & Tertull. lib.4. contra Marcionem cap. 2.

In rebus fidei privatum spiritum cavendū esse, Scriptura ostenditur. Refert Petrus Soto contra Brentiū. Germana interpretatio.

Secundum etiam constat ex verbis Joan. 1. canonica c.4. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint.* Quo testimonio abutuntur hæretici ad probandum, unumquemque Christianum esse debere judicem doctrinæ, & Scripturæ. Quod est sufficiens exemplum ad demonstrandum, quantum sit periculi, & erroris in hoc privato spiritu, & in usurpando proprio judicio de certo sensu scripturarum: cum tam facile sit pravo spiritu eadem verba contra intentionem Spiritus Sancti interpretari, ut in hoc loco dilucidatur. Nam Joannes Apostolus in illis verbis monet fideles, ut non facile credant privatis monitionibus, impulsibus, seu cogitationibus sine magna probatione, & discretione. Hæc autem probatio non debet esse per eundem spiritum privatum, nam idem esset in tali probatione periculum; debet ergo esse per aliam notiorem, & certiorem regulam. Et omisso spiritu practice movente ad opus (propter quem maxime datur discretio spirituum; de qua loquitur Paulus 1. ad Cor.12.) loquendoque de probatione spiritus in materia doctrinæ, sola illa, quæ fit per regulam ecclesiæ, qualis est ejusdem ecclesiæ definitio, sufficiens est. Ideoque quando sensus privatus Scripturæ est contra doctrinam ab ecclesia definitam, certum est, non esse a bono spiritu, sed a malo: quando vero non fuerit contra doctrinam ecclesiæ, donec ab illa probetur, non erit exploratum qualis sit, sed ex aliis conjecturis, & præsertim ex majori, vel minori consonantia ad doctrinam ecclesiæ probandus est. Et ita intellexerunt hunc locum sancti Patres, dicentes, præmunire nos his verbis Joannem contra omnes privatos hæreticorum spiritus, & doctrinas ecclesiæ contrarias, ut late prosequitur August. id colligens ex verbis sequentibus Joannis, in serm.30. & 31. de verb. Apost. idem suadet Anacletus Papa ep. 1. Ubi cum his verbis conjungit alia ejusdem ep. cap. 2. *Vos quod audistis ab initio in vobis permaneat*; & infra; *& sicut docuit vos* (utique per Apostolos, & Ecclesiam Catholicam) *manete in eo.* Idem tradit optime Athanasius Orat. contra Arianos circa princip. ubi tractans hunc locum inter alia dicit; quod *Dæmon omnium hæresum parens nomen Salvatoris profitetur, Scripturarumque dictionibus amicitur, & verba quidem profert, veram tamen inde sententiam suffuratur, ac deinde intellectu, quem ipse confinxit, dolis inumbrato, erroneorum homicida efficitur.*

Hinc etiam Paulus 2. ad Thessalon. 2. *Rogamus* (inquit) &c. *ut non cito moveamini a vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, &c.* Ubi contra duos deceptores prævenit, spiritum, scilicet, & sermonem falsorum prophetarum, de quibus 2. ad Corinth. 11. dicit: *Pseudo apostoli sunt operarii subdoli transfigurantes se in Apostolos Christi, & non mirum, ipse enim Satanas transfigurat se in Angelum lucis: non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ.* Unde omnia, quæ in scripturis efferuntur de cavendis falsis prophetis, ut Ezech.3. & Deuter.13. 2.Petri 2. &c. de hoc privato spiritu prolata esse, non immerito existimari possunt. Nam idem esse solet, qui in falsis prophetis loquitur, quando contra doctrinam prius revelatam docent aut prophetant, quos per hanc regulam ejiciendos esse in loco Deuteronomii 13. traditur. Denique idem intendit Paulus ad Galat. 1. cum dicit: *Si Angelus de Cœlo evangelizet vobis, præter quam quod evangelizavimus vobis, anathema sit*, per quam exaggerationem voluit significare Paulus, spiritum privatum, sive nova docentem, sive scripturam exponentem contra catholicam doctrinam prius in ecclesia receptam, non posse esse spiritum cœlestem, sed vel humanum, vel diabolicum, vel mundanum, juxta distinctionem Bernardi sermone de Sex, vel septem spiritibus, quem locum Patres etiam ita intellexerunt, ut supra cap. 2. retuli.

Privatum spiritum non esse regulam fidei, ex Patribus ostenditur.

Non potest ergo privatus spiritus esse regula fidei catholicæ, sed potius per hanc regulam ipse discernendus est. Ut passim docent Patres, præsertim August. de Unit. Eccles. c.11. & 19. & optime in Proœmio de Doctr. Christ. ubi expectare hunc spiritum, dicit, esse *tentare Deum*, & cavendas esse tales cogitationes, *Ut superbissimas, & periculosissimas*. Idem Vincent. Lyrinen. cap. 14. late. Denique hoc ipsum est, quod innuit Hieronym. ep.152. ad Minerium, & Alexandrum circa finem his verbis, quæ Salvatoris esse dicit. *Estote probati numularii, ut si quis numus adulter est, & figuram Cæsaris non habet, nec signatus moneta publica, reprobetur, qui autem Christi faciem præfert lumine, in cordis nostri marsupium recondatur.* Sola autem ecclesia Catholica claro lumine cernitur, ut supra ostendi, & ipsa sola publicum habet sigillum ad consignandam veram Scripturam, & verum sensum ejus. Eandemque sententiam imitatus est Damascenus lib.4. de Fide cap.18. ubi post sacræ Scripturæ commendationem subjungit: *Illud nobis curæ sit, ut probi numularii simus, verum, nimirum, ac purum aurum aggerentes, adulterinum autem repudiantes.* Ex his igitur satis constat, quam sit hic privatus Spiritus, prout a Sectariis extollitur, a Sanctorum Patrum spiritu, & sensu alienus, & ex his demum, quæ in sequentibus rationibus afferemus, idem quoque evidentius evadet.

Ratione stabilitur eadem veritas.

Ratio ergo prima contra prædictum errorem ex proxime dictis sumi potest. Nam fides vere Christiana communis est, & publica; ergo fundamentum ejus etiam esse debet publicum, & commune. Antecedens per se notum est, quia fides Catholica omnibus credenda proponitur, & unitas, & concordia in hac fide omnibus præcipitur; est ergo res communis, & publica. Unde recte August. lib.11. Confession. c. 25. *Veritas tua* (dicit ad Deum) *nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrum, quos ad ejus communionem publice vocas, terribiliter admonens nos, ut nolimus eam habere privatam, ne privemur ea: nam quisquis id, quod tu omnibus fruendum proponis, sibi proprie vendicat, & suum vult esse, quod omnium est, a communi propellitur ad sua, hoc est, a veritate ad mendacium. Qui enim loquitur mendacium de suo loquitur.* Unde facile probatur prima consequentia: tum quia (ut more Philosophorum loquamur) mensura, & mensuratum debent esse homogenea: fundamentum autem fidei est regula, & mensura fidei, neque ipsum potest esse adæquatum, & commensuratum fidei, si cum ipsa sit publica, & communis, ipsum particulare sit, & privatum: tum etiam, quia non est consentaneum divinæ providentiæ dirigere, & gubernare homines per spiritum privatum, ad eligendam fidem, quæ debet esse communis. Joan. 8.

2. Ratione.

Quod magis secunda ratione explicatur, quia ut hoc fidei fundamentum firmum sit, & infallibile, necessaria est Spiritus Sancti assistentia, seu specialis directio, vel illuminatio in dijudicando vero sensu scripturæ; hæc autem assistentia non est promissa singulis fidelibus scripturam volutantibus, & privatim de illius sensu judicantib., sed est promissa ecclesiæ, vel Pastoribus ejus, præsertim in iis, quæ ad fidem necessaria sunt; ergo non privatum judicium, sed publicum ecclesiæ debet esse fundamentū fidei. Major satis ex dictis est probata, quia, sublata Spiritus S. assistentia, relinquitur spiritus pure humanus, qui frequenter fallitur, ideoque certæ fidei fundamentum esse non potest. Et præterea probatur verbis Petri dicta Ep.2. c. 1. ubi cum dixisset; *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, &c.* Subjungit: *Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit*, id est, proprio ingenio, quod maxime habet verum de interpretatione certa, quæ non possit a vero sensu Spiritus Sancti discrepare: Cujus veritatis rationem subjungit Petrus dicens. *Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu Sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.* Quasi diceret, eodem spiritu interpretandam esse Scripturam, quo facta est; *Solus autem spiritus scrutatur omnia, etiam profunda Dei, sicut enim, quæ sunt hominis, nemo novit, nisi spiritus hominis, ita quæ*

Dei

Dei sunt, nemo cognovit, nisi spiritus Dei 1. ad Cor. 2. Minor autem propositio quoad posteriorem partem de assistentia Spiritus Sancti promissa ecclesiæ, & capiti ejus, probata est a nobis in c. 3. & 4. quia in promissione fidei perpetuæ, & indeficientis in ecclesia, hæc promissio continetur. Præter quam quod Christus etiam promisit & assistentiam suam, & Spiritum Sanctum, qui doceret ecclesiam omnem veritatem, utique necessariam, vel quovis tempore opportunam, ad quã maximè spectat vera, & certa intelligentia scripturarum in rebus necessariis.

Assistentiam infallibilem Spiritus S. non esse singulis fidelibus promissam. Alteram vero partem, in qua abnuimus, hanc promissionem factam esse singulis fidelibus, in primis probamus aliquem scripturæ locum petentes, in quo facta sit, quem merito possumus petere ab his, qui negant aliquid esse credendum, quod scriptum non sit, nullum autem, vel apparentem locum afferre possunt. Nam licet 1. Jo. 2. dicatur: *Unctio docebit vos de omnibus*; & Jo. 6. *Est scriptum in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei*. Hæc, & similia intelliguntur secundum modum, & ordinem congruentem divinę providentię, & in Scripturis sacris significatum. Docet enim Paulus 1. ad Cor. 12. & ad Roman. 12. & ad Ephes. 4. varia esse dona Spiritus Sancti in ecclesia, inter quæ ponuntur donum prophetiæ, interpretatio sermonum, discretio spirituum, & additur, non omnibus convenire actus, & ministeria horum do-
1. Cor. 12. norum, quia *omnia membra corporis non eundem actum habent. Nam si totum corpus oculus, ubi auditus?* & similiter dicere possumus, si omnes scientes, ubi discipuli? Ad quid Doctores?

Vide Aug. in Proœm. de Doctr. Christi. Quomodo Spiritus Sanctus omnes doceat. Docet ergo Spiritus Sanctus omnes ordinato modo, communem videlicet plebem per Doctores, ipsos autem Doctores per concilia, & maxime per Vicarium Christi. Et in hoc etiam ordo, & modus servatur. Nam Spiritus S. omnibus aliquo modo immediate præbet auxilium ad supernaturalem doctrinam recipiendam, vel tradendam, juxta uniuscujusque munus, seu necessitatem. Et ita omnes fideles juvat, & illuminat interius ad credendum ea, quæ per suos prædicatores docent: nam *fides ex auditu*, ut Paulus ait, quia Deus communi lege non docet homines, nisi per homines. Ideo enim interrogat ibi Paulus; *Quomodo credent sine prædicante?* tamen quia *neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus*; ideo semper est necessaria interior gratia Spiritus S. ad fidem concipiendam, & hoc modo omnes sunt docibiles Dei. Ut August. tum ibi, tum passim contra Pelagianos exposuit. Pastores vero, & Doctores ecclesiæ per specialiora auxilia, & dona docentur a Spiritu S. quantum ad commune bonum ecclesiæ expedit: & ideo, ut plurimum id non facit per expressas revelationes, neque per judicium infallibile, sed quatenus oportet, & quantum cujusque status, & munia postulaverint. Pontifex autem Max. & Concilia legitima, quando definiunt, docent per singularem assistentiam, ita ut errare non possint, ne omnem ecclesiam in errorem inducant.

Spiritus Sanctus interdum aliquibus ex privilegio specialiter assistit. Neque negamus, interdum Spiritum Sanct. privatim docere aliquos de mysteriis fidei, vel de vero sensu Scripturæ tali modo, ut eos reddat certos de veritate doctrinæ, vel de sensu revelato. Tamen hęc est specialis gratia, quæ non potest omnibus fidelibus generatim attribui; & ideo Paulus superius allatus dixit de his donis: *Spiritus dividit singulis, prout vult*: & Petrus 1. epist. cap. 4. *Unusquisque prout accepit gratiam, illam administrantes*. Et præterea talis privata doctrina, seu revelatio prius accurate probanda est, juxta illud 2. ad Thessalo. 4. *Omnia probate, quod bonum est, tenete*. At prima, ac præcipua probatio est, ut non sit contra antiquam, & receptam ecclesię doctrinam, quia Deus non potest esse sibi contrarius. Et deinde ut sit consentanea bonis moribus, & quæ tantum Doctorem deceat. Ac denique si talis privata revelatio per aliqua certa signa ecclesiæ non proponatur sufficienter, esse poterit utilis recipienti, non tamen valere poterit ad fidem certam apud alios fideles faciendam, ut Innoc. 3. sapienter docuit. Quia alias sæpissime fideles manifesto periculo erroris exponerentur. Cum ergo hęretici nec ex Scripturis nobis ostendant illam privatam scientiam sibi, ut fingunt, certam ex infallibili assistentia Spiritus S. neque etiam signis, aut virtutibus illam ostendant, cur illis credendum est: præsertim cum ea, quę per talem scientiam opinantur, ipsi Spiritui Sancto per ecclesiam loquenti contraria sint? Et mirabile profecto est, ut velint nobis privatum spiritum infallibilem venditare, & persuadere, sine ullo indicio, vel testimonio Spiritus Sancti, cum ipsi in publico ecclesiæ judicio de doctrina fidei certam Spiritus Sancti assistentiam manifeste promissam audeant pernegare.

Tertia ratio addi potest, quia non est minus necessaria, ac sufficiens infallibilis assistentia Spiritus Sancti ad judicandum de virtute ipsius scripturæ, id est, qui libri ejus canonici, discernendo illos a non canonicis, quam ad judicium certum ferendum de vero sensu scripturæ, ut supra visum est. Sed Spiritus Sancti assistentia ad prius judicium de legitimis libris non datur singulis fidelibus: nec existimo fuisse hactenus hæreticum hominem adeo superbum, ut sibi arrogaverit spiritum privatum discernendi canonicos libros a non canonicis, neque tam stolidum, vel temerarium, ut dixerit, hoc judicium esse committendum, vel permittendum singulis credentibus pro uniuscujusque arbitrio, seu somniato spiritu. Illa ergo assistentia quoad hoc judicium ad Ecclesiam, vel eum, qui Christi vices gerit in terris, referenda est. Ergo idem dicendum est de spiritu attingendi infallibiliter verum Scripturæ sensum; nam est eadem ratio, eademque necessitas. Atque hanc rationem attigit Aug. lib. contra Epist. Fundamenti cap. 5. & de Utilit. creden. c. 14. cujus sententias jam in superioribus retuli, & in summa continent: *Cui obtemperamus, & credimus dicenti hunc librum esse Evangelium, eidem esse credendum dicenti, hunc esse sensum Evangelii*; quia utrumq; non fit certum, nisi per eundem spiritũ, quia (ut sæpe ex Hieronymo dixi) Evangelium magis in sensu consistit, quam in membranis. Unde valde diminuta fuisset providentia Dei circa ecclesiã suam, si dedisset illi spiritum, quo de sacris libris certa fieret, & non de illorum sensu, cum ad certitudinem fidei parum prosit libri sacri, nisi de sensu etiam illorum similis certitudo habeatur. Merito ergo dixit Irenæus lib. 4. contra Hæres. c. 25. *Ubi charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea, quæ ab Apostolis ecclesiæ successio, & id, quod est sanum, & irreprobabile cõversationis, & inadulteratum, & incorruptibile sermonis constat. Hi enim & fidem nostram custodiunt, & Scripturas sine periculo nobis exponunt.*

Atque ex his sumitur quarta ratio, moralis quidem, sed efficacissima, & a Patribus multum commendata. 4. Ratio. Nam hic spiritus privatus non solum esse non potest fidei fundamentum, verum potius radix est hæresum, & magna schismatum occasio. Nam, ut dixi, hic privatus spiritus aliis non probatur, nec sufficienter ostenditur, aut proponitur; ergo hæc scientia privata in unoquoque non est utilis ad fidem in aliis generandam: ergo ex vi talis scientiæ non possunt fideles convenire in una fide: ergo datur occasio hominibus, ut unusquisque pro fide vendat sua somnia, & phantasias, & hinc oriuntur hæreses, & schismata. Attigit rationem hanc sapienter Tertull. lib. de Præscript. hær. c. 15. & sequent. ubi docet, non esse cum hereticis disputandum de Scripturis, & rationem subjungit c. 7. quia: *Ista hæresis*, ait, *non recipit quasdam Scripturas, & si quas recipit, adjectionibus, & detractionibus ad dispositionem instituti sui intervertit, & si recipit, non recipit integras, & si aliquatenus integras recipit, nihilominus diversas expositiones commentata, convertit*, id est, pervertit: & ideo addit; *Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stylus. Variæ præsumptiones necessario nolunt cognoscere ea, per quæ relinquuntur, his nituntur, quæ ex falso composuerunt, & quæ de ambiguitate cœperunt*. Unde addit c. 19. *Prius quam veniatur ad certamen scripturarum, stabiliendum esse, cujus sint scripturæ, a quo, & per quos & quando, & quibus sit tradita disciplina, qua fiunt Christiani, ubi enim apparuerit esse veritatem fidei, & disciplinæ Christianæ, illic erit veritas scripturarum, expositionum, & omnium traditionum Christianarum.*

Privatus spiritus est radix hæresum.

In eodem sensu dixit idem Tertull. l. de Resurr. carnis; *Hæreses esse non possent, si non etiam Scripturæ male intelligi possent*. Et in idem redit, quod dixit Aug. in Joann. *Non sunt natæ hæreses, nisi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non bene, &, quod in eis non bene intelligitur, etiam temere, & audacter asseritur*, utique tanquam certum, & infallibile, & sibi specialiter a Spiritu S. dictatum. Et ideo subdit inferius: *Etiam a me, charissimi, longe sit vana præsumptio, si volo sanus in domo Dei conversari*, quæ

quæ est ecclesia Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis, ubi tacite hanc regulam præfert omni privato spiritui. Ita etiam dixit Cypr. ep. 55. *Non aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quam inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus judex vice Christi cogitatur*, quod repetit Epist. 96. & lib. de Unitat. Ecclesi. & sæpe alias. Omnes autem hæretici, qui privatum spiritum fingunt, id faciunt, ut judicium Ecclesiæ refugiant, & unusquisque se ipsum suæ fidei regulam faciat, ut indicavit August. lib. 51. contra Faust. c. 2.

Præterea hinc sumitur quinta, & valde urgens ratio, 5. Ratio. quia alias nullus potest esse terminus controversiarum in quæstionibus, quæ circa fidem oriuntur: nam unusquisque hæreticorum affirmat, se esse illuminatum a Deo, & alios esse delusos; ergo nisi aliquis sit judex, & supra omne privatum judicium, qui a Deo auctoritatem habeat discernendi infallibiliter falsum a vero, impossibile est, lites fidei componere, aut unam fidem infallibilem in ecclesia conservare. Probatur hoc, quia si credendum est privato spiritui, cum per diversos hæreticos contraria pronuntiet, non potest esse uterque verax, quia alter illorum falsum dicit. Et non est major ratio, credendi in uno esse spiritum Dei, quam in alio, quia neuter eorum exhibet certum aliquod signum sui divini spiritus, & conjecturæ humanæ, quamvis interdum diversæ esse possint, ad fidem certam non sufficiunt. Fluctuat ergo fides, & & plane scinditur, si privatus uniuscujusque spiritus pro fidei fundamento constituatur. Et ideo merito Clemens 1. Epistol. 5. acriter invehitur in eos, qui controversias fidei proprio judicio definire volunt.

Recte etiam Hieron. contra Luciferanos; *Si non sit in ecclesia una eminens potestas, tot futura sunt schismata, quot sacerdotes*; & Aug. lib. 22. contra Faust. c. 38. ad hæreticos loquens, ait: *Videtis id vos agere, ut e medio tollatur divina auctoritas, ut suus unicuique animus auctor sit, quid in unaquaque re probet, aut improbet.* Et lib. 11. c. 1. fere similem discursum late prosequitur circa particularem controversiam, an hic liber, vel pars ejus canonica sit, necne. Nam si unus dicat esse, alius non esse, neutri propter suum solum testimonium est credendum. Et licet alter conetur plures testes, vel conjecturas pro se afferre (ait Aug.) *Et si hoc facere conaberis, nihil valebis*, adjungitque: *Et vide in hac re quid Ecclesiæ Catholicæ valeat auctoritas, &c.* Perinde autem est de vero sensu scripturæ, quod de veritate scripturę controvertere, quia ut sæpe dixi ex Hieronym. Scriptura in sensu consistit, magis quam in literis. Imo eadem ratio in quacunque alia controversia fidei, quæ in illa particulari, militat. Et ideo generaliter dixit idem Aug. lib. 7. de Baptismo cap. 35. *Nobis tutum est, non progredi aliqua temeritate sententiæ, quæ nullo in catholico regionali Concilio capta, nullo plenario Concilio terminata sunt.* Et concludit, securum esse, quidquid est universalis ecclesiæ consensione roboratum. Et e contrario in epist. 18. dicit: *Disputare contra id, quod universa ecclesia sentit, insolentissimæ superbiæ est.* Ac denique lib. 4. de Trinit. c. 6. eleganter satis: *Contra rationem nemo sobrius, contra Scripturam nemo Christianus, contra ecclesiam nemo pacificus senserit.*

6. Ratio. Tandem his affinis est sexta ratio: nam si privatus spiritus esset regula proprię fidei, nulla esset hæresis, nullusve hęreticus, vel saltem nullus posset, ut hęreticus ab hominibus judicari, aut damnari, vel ad aliquam communem fidem tenendam cogi, quæ omnia valde sunt absurda, & contraria non solum Scripturæ, & Patribus ac rationi, sed etiam dictis, & factis ipsiusmet Regis Angliæ: ergo. Sequela probatur: nam hæreticus non est, nisi qui discrepat a regula fidei; at si privatus spiritus est regula fidei, nullus est, dicens se credere Christo, & Evangelio, ac Scripturę, qui discrepet a regula fidei, quia nullus est, qui discrepet a suo judicio, & suo privato spiritu, ut per se manifestum est. Et hinc etiam aperte sequitur, nullam esse propriam hęresim, quia nulla est regula ipsius doctrinę secundum se spectatę, sed in unoquoque homine habet suam regulam, & non potest cum certitudine constare, quis privatus spiritus vera regula sit: ergo nulla doctrina secundum se sumpta potest hæretica judicari saltem ab hominibus. Unde a fortiori sequitur, nullum hominem posse, ut hęreticum damnari, quia & nullus discedit a regula, quam sequi tenetur, ut ostensum est, & de nullius doctrina constare potest esse hæreticam, ut etiam est probatum. Ac tandem a fortiori infertur, neminem cogi posse ad aliam fidem præter eam, quam legendo Scripturas, per suam certam scientiam, suumque privatum spiritum consequi dixerit. Probatur illatio, quia si illud est fidei fundamentum, nemo cogi potest, ut ab illo dimoveatur: ergo neque ut aliam fidem sequatur.

Fortasse non deerunt hæretici, qui hæc omnia facile concedant. Nam, ut fertur, jam aliqui dixerunt, unumquemque salvari posse per illam fidem, quam sibi interius, aut vere Spiritus S. dictat, aut ipse certo quodam modo existimat, id sibi a Spiritu Sancto dictari. Ex quo principio, & illa, quæ diximus, & alia non minus absurda inferuntur, ut sine vera fide posse aliquem salvari contra apertas scripturas. Illatio est manifesta, quia ille instinctus, qui putatur esse a Spiritu S. & non est, inducit ad errorem: ergo nō est vera fides: ergo si illa existimatio sufficit ad salutem, error etiam sufficit, & vera fides non est necessaria. Unde ulterius sequitur, extra ecclesiā esse salutem, quod etiam est contra scripturam, & contra omnes Patres, ut supra dixi, & videri potest Cypr. lib. de Unit. ecclesi. & Aug. in simili libro fere per totum, & de Fide, & Symb. lib. 3. c. 11. & lib. 4. c. 10. & Fulgent. de Fide ad Petrum c. 37. & 39. & Pacian. ep. 2. ad Sempron. Sequela patet, quia ubi vera fides non est, nec vera ecclesia esse potest, sicut (teste Paulo) nec ecclesia subsistere sine unitate fidei: ergo si quis posset salvari sine vera fide, posset etiam extra ecclesiam habere salutem. Denique qui sic sentiunt, non solum contra scripturam, & Patres, sed etiam contra omnem rectam rationem loquuntur: nam & ab omnibus credentibus auferunt certitudinem fidei, & omnibus schismaticis, & hæreticis liberam licentiam tribuunt, & latissimam viam omnibus dissensionibus sternunt, quæ sunt contra rectum ordinem sapientissimæ providentiæ Dei. Non enim præcepisset unitatem, consensionem, & securitatem in certitudine suæ fidei: reliquisset vero ecclesiam sine via, aut modo conservandi hanc fidem certam, & ejus unitatem.

Non potest ergo negari, quin illa, quæ in hac sexta ratione intulimus, absurdissima sint, quale est, vel nullam esse hęresim, vel nullum hęreticum esse dānabilem: utrūque enim repugnat Paulo: nam ad Galatas 5. inter opera carnis numerat dissensiones, & sectas, per quas Patres maxime hęreses intelligunt. Et ad Titum 3. *Hæreticum hominem post unam, & secundam correptionem devita, sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.* Unde constat, proprium spiritum non solum non excusare ab hæresi, sed potius esse propriam radicem ejus; quid enim est proprius spiritus, aut illa certa scientia uniuscujusque nisi proprium judicium? Unde recte Tertullian. lib. de Præscriptionib. hæret. c. 6. *Ideo* (inquit) *sibi, dixit Paulus, damnatum hæreticum, quia & in quo damnatur, sibi eligit. Nobis vero nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quidquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt, sed acceptam a Christo doctrinam fideliter rationibus adsignaverunt. Itaque etiamsi Angelus de cœlis aliter evangelizaret, anathema diceretur a nobis.* Et in cap. 7. addit, doctrinas hoc proprio judicio inductas *esse doctrinas hominum, & dæmoniorum prurientibus auribus natas de ingenio sapientiæ sæculi.* Et eodem modo August. epist. 85. alias 222. & lib. 2. de Nuptiis c. 31. & alii Patres communiter dicunt omnes hæreses, vel inde nasci, vel in eo fundari, quod earum auctores, vel ex proprio affectu scripturas detorquent ad suos sensus, vel ex proprio judicio, & superbia in illis exponendis errant; ergo spiritus privatus non potest excludere hæresim; imo quatenus est proprius, est ad illam aptissimus, quia hæresis propria electione, & judicio inducitur. Et consequenter neque est aptus ad fundandam fidem, maxime, quia cum sit spiritus elationis nullum habet indicium Spiritus Sancti, qui super humiles requiescit.

Denique ipsum etiam Regem Anglię, dum tale ponit fundamentum fidei, quę damnationi hęresis, & hęreticorum repugnet, secum pugnare constat. Tum quia ipse in Præfat. p. 43. damnat omnes hæreticos, quos antiqui Patres damnarunt: & ideo ibidem maxime contendit, se ab hęreticorum numero eximere, & ab hac nota purgare. Rex Angliæ dum prædictū astruit fidei fundamentū, secum pugnat.

Et

Et pag. 55. fatetur se in Puritanorum Anarchia expugnanda laborasse, & (ut publica est fama) subditos suos ad Calvinianum variis modis compellit. Hæc igitur cum illius fundamento de certa scientia, proprio judicio & spiritu comparata plane repugnat. Nam si ipse censet, hoc esse fidei suę firmum fundamentum, & omnes Principes Christianos exhortatur, ut similes sibi sint, cur non eandem fidei libertatem suis subditis concedit? Num quid in hoc melioris conditionis est Rex temporalis, quã subditi? Oportet sane, ut Spiritus Sancti assistentiam infallibilem, quam Summo Pontifici negat, sibi adesse, vel promissam esse ostendat. Vel si in hoc non habet majus quam cęteri privilegium, quo jure potest alios cogere ad suam fidem sectandam, vel alios magis judicare hæreticos, quam se ipsum, cum nullum majus indicium Spiritus Sancti ipse ostendat, quam alii? Unde obiter etiam adverto, incassum laborare eundem Regem, cum in sua Præfatione pag. 157. Sectarios omnes, seu Protestantes exhortatur, ut inter se veræ fidei unitatem conservent, & communionem spiritus in vinculo pacis retineant. Nam fundamento fidei, quod sibi, & omnibus proponit, talis unitas, & concordia plane repugnat, ut ostensum est, & ipsa rerum experientia satis declaravit. Unde optime Tertullianus de Præscrip. c.42. *Mentior, si non etiam a regulis suis variant inter se, dum unusquisque proinde suo arbitrio modulatur, quæ accipit, quemadmodum de suo arbitrio ea composuit ille, qui tradidit, agnoscit naturam suam, & originis suæ morem profectus rei. Idem licuit Valentinianis, quod Valentino, idem Marcionistis quod Marcioni, de arbitrio suo fidem innovare. Denique penitus inspectæ hæreses omnes in multis cum auctoribus suis dissentientes deprehenduntur. Plerique nec ecclesias habent sine matre, sine sede, orba fide, extorres quasi sibi, late vagantur.*

Regis ad Sectarios de unitate fidei exhortatio repugnantiam involvit.

Superest testimoniis quibusdam satisfacere, quæ ad errorem suum de oppugnato fidei fundamento retorquent Protestantes: ex quibus quędam, quę videntur esse præcipua, in superioribus obiter expedivimus. Addunt vero alia, in quibus præcipimur Scripturas scrutari Joan. 5. Sicut faciebant Thessalonicenses Actor. 17. Adduntque Scripturas, præsertim in rebus fidei, & morum ad salutem necessariis, claras esse, & ab omnibus intelligi posse, ut sumitur ex Augustino lib. 2. de Doctrina Christ. c.9. dicente; *In his, quæ aperte in Scriptura posita sunt, inculcari illa omnia, quæ continent fidem, moresque vivendi.* Idem sensit Chrysost. Hom. 3. in 2. ad Thessalon. circa finem dicens; *Omnia sunt dilucida, & recta, quæ sunt in Divinis Scripturis, manifesta sunt quæcumque sunt necessaria.* Et similia habet Hom. 13. in c. 2. ad Cor. in fine, & Homil. 33. in Acta versus finem, & Hom. 3. de Lazaro, & divite. Indicat etiam Ambros. Psal. 118. Octonario. 14. circa illa verba; *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Hinc ergo concludunt, cum Scriptura clara sit, non esse necessariam aliam regulam, sed solum ut ipsa attente legatur, & intelligatur. Præsertim, quia facienti, quod in se est, & petenti, dabitur intelligentia, & sapientia, Jacobi primo, & qui voluerit voluntatem Dei facere, cognoscet doctrinam Christi, ut ipse promittit Joan. 7. Denique addunt, quod Christus de se dixit Joan. 5. *Ego ab homine testimonium non accipio, &c.*

Objectiones oppositæ sententiæ.

Veruntamen hęc inania prorsus, & futilia sunt, quia si circunstantiæ singulorum locorum attendantur, in occasionibus longe diversis, & alia mente, ac intentione dicta sunt. Primum enim quis abnuit scrutandas, & evolvendas esse Scripturas? vel ubi majori cum diligentia, & fructu fit, quam in ecclesia Catholica, & Romana? Hoc ergo studium necessarium est, modus autem, & delectus, ac prudentia postulatur. Deinde nemo etiam refugit, posse Ecclesię Doctores, & Sapientes aliquid de propria industria, & ingenio ad Scripturarum intelligentiam investigandã excogitare: easque per humanam sapientiam interpretari. Hoc enim fecerunt Patres omnes, non ex speciali privilegio, sed ex ordinaria lege maxime consentanea ipsissimet Scripturis, & naturali hominis conditioni, & ita hoc etiam nunc Doctores catholici observant.

Duplex scripturæ interpretatio, alia auctentica, alia doctrinalis.

Oportet autem duplicem Scripturæ interpretationem distinguere, unam vocare possumus auctenticam, alteram communem, seu privatam. Quam distinctionem videntur adversarii dissimulare, aut ignorare, cum tamen similis frequentissima sit inter jurisperitos in suarum legum interpretatione. Nam quædam est auctentica, id est, habens vim legis, de qua ipsamet jura dicunt, ejus esse interpretari legem, cujus est condere; alia est doctrinalis tantum, quæ licet illam auctoritatem non habeat, tamen ad humanum regimen suam habet utilitatem. Ad hunc ergo modum necessaria est aliqua interpretatio auctentica Scripturæ Sacræ: & non minus in iis, quæ ad fidem, & mores pertinent, quam in aliis, imo eo magis, quo in illis certus, & indubitatus sensus magis necessarius est. Nec refert, quod illa soleant esse clariora, quia semper possunt habere ambiguitates, ex varietate significationum, aut sensuum, & præcipue, quia omnia solent pervertere hæretici, teste Augustino lib. 2. de Nuptiis c.31. ubi sic ait: *Non est mirum, si Pelagiani dicta nostra in sensus, quos volunt, detorquere conantur, quando & de Scripturis sanctis, non ubi aliquid obscure dictum est, sed ubi clara, & aperta sunt testimonia, id facere consueverunt, more quidem hæreticorum etiam cæterorum.* Ob has ergo causas necessaria est auctentica interpretatio. Pręter hanc vero necessaria etiam est doctrinalis ad Ecclesię ędificationem, & utilitatem, & ad resistendum hæreticis, quia *omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne bonum institutus*, ut dicit Paulus 2. ad Tim. 3.

Prior ergo interpretatio non potest fieri privato spiritu, & de hac procedunt omnia, quæ diximus: nam hæc est, quæ ad fidei fundamentum pertinet, & ideo solum ab illo fieri potest, cui clavem scientiæ specialiter Christus promisit, & tunc non ab homine, sed a Deo per hominem testimonium accipitur. Ipse enim Christus, & assistentiam suam, & Spiritus Sancti magisterium Ecclesiæ suæ promisit. Posterior autem scripturæ interpretatio, cum per se non habeat infallibilem auctoritatem humana esse potest, & privata auctoritate fieri, dummodo non temere, & ad libitum fiat, sed ita ut neque aliis Scripturæ locis, neque ecclesiæ definitionibus, neque communi sensui Patrum repugnet. Neque tamen hujusmodi etiam interpretatio omnibus permittenda est, sed Doctoribus ecclesiæ ad hoc munus vocatis: aliis vero, quamvis lectio Scripturæ interdum possit esse utilis, pro legentis capacitate, non tamen ad eam interpretandam, sed ad illam simpliciter intelligendam, prout communiter in ecclesia exponitur. Neque etiam legenda est ad fidem examinandam propria scientia, sed potius ex fide legenda est ad alias utilitates, & fructus ex illa hauriendos, & in hoc sensu loquuntur Patres in locis allegatis, & videri etiam potest Basilius in serm. de Vera, & pia fide, & in Regulis brevioribus interrogat. 95. ubi optime quamvis breviter hoc docuit.

Interpretatio auctentica nō potest ab spiritu privato prodire.

CAPUT XII.

Ex nomine (Catholica) Anglicanam sectam fidem Catholicam non esse ostenditur.

QUoniam hæc appellatio *Catholica*, semper distinxit, & Ecclesiam Christi a synagogis Satanę, & veram fidem ab hæresi, ut sufficienter probant symbola fidei, & perpetua Patrum traditio (ex quibus nonnullos retulimus, & plures in hoc capite referemus) ideo Rex Angliæ notam hæretici vitare cupiens, ut in sua Pręfatione ostendit, titulum defensoris catholicæ fidei assumit, quo catholicam fidem credere, & tenere profitetur. Cum autem compertum sit, ipsum esse defensorem, ac propugnatorem particularis sectæ Anglicanæ, si ostenderimus, illam non esse catholicam fidem, convincemus etiam, illum non esse defensorem catholicæ fidei, & tunc fore talem, quando pie, ac syncere cognita veritate ad Ecclesiæ Romanæ gremium (quod faxit Deus) & obedientiam redierit. Quamvis autem ex hactenus dictis satis inclaruerit sectam illam, quæ firmum fidei fundamentum non obtinet, nequaquam posse veram ecclesiam esse, aut catholicam fidem profiteri: nihilominus ut evidentius id constet operę pretium visum est per antiquissimam traditionem ecclesiæ ex ipsa appellatione *Catholicæ fidei* aperte deducta idem ostendere. In hoc autẽ attributo duo spectari possunt, scil. & nomen ipsum, seu cognominatio ab illo sumpta, & res, seu proprietas significata per nomen, ex quibus diversa argumenta solent Patres sumere ad veram fidem, vel Ecclesiam cognoscendam, & ideo prius de nomine, postea de ratione nominis dicemus.

Supponimus autem in primis hoc nomen *Catholicæ*, tam ecclesiæ, quam fidei attribui solere: nam in symbo-

lis Apostolico, & Nicæno confitemur unam ecclesiam Catholicam, & in symbolo Athanasii de collectione ipsa articulorum fidei dicitur; *Hæc est fides catholica, quam nisi quisquis fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.* Cui autem illarum, scilicet, ecclesiæ, an fidei prius fuerit hoc nomen impositum incompertum mihi fateor: potuit enim ecclesia vocari Catholica, quia fidem catholicam profitetur, & e contrario fides potest dici catholica, quia ab ecclesia Catholica retinetur, & traditur, vel certe utrique per se spectatæ potuit hoc nomen attribui, quia ratio ejus, seu omnis proprietas, quæ per illud indicatur, tam in vera ecclesia, quam in vera fide per se invenitur, ut in sequenti cap. declarabimus. Unum autem certum est, scilicet, illa duo ita esse conjuncta, ut separari nequeant, quia nec fides catholica esse potest extra veram ecclesiam, nec catholica ecclesia sine vera fide, nam ubi ecclesia Catholica fuerit, erit etiam catholica fides, & e contrario, & ideo semper de illis indifferenter loquemur.

Nomen Catholicæ, fidei, & ecclesiæ adaptatur.

Secundo statuendum est, hoc nomen antiquissimum esse, quamvis non defuerint hæretici etiam antiqui, qui contra illud obmurmurare ausi fuerint, ut de Sympronianο Novatiano refert Pacianus contra Parmen. epist. 1. & 2. Et fortasse non desint aliqui ex hujus tempestatis novatoribus, qui illud respuant, eo quod in libris Canonicis non inveniatur scriptum. Veruntamen quantum ex verbis Regis Angliæ conjicio, Anglicana secta illud non detrectat, imo tanquam nomen veræ fidei, religionis, & ecclesiæ Catholicismi nomen affectat, sibique cupit attribuere, ut in ipso titulo Defensoris catholicæ fidei Rex ipse satis ostendit. Præter quam quod hæc vox in allegatis symbolis approbata invenitur, ita ut sub illa denominatione jubeamur, unam ecclesiam, & fidem Catholicam recognoscere, ac confiteri; ergo Rex Angliæ, qui dicta symbola admittere profitetur, negare non potest nomen illud, vel rem per illud significatam. Denique ipsa veneranda antiquitas, & Patrum omnium ætatum consensio ostendit, nomen hoc non sine divino numine in ecclesia introductum esse. *Certe* (inquit Pacianus dicta Epist. 1.) *Non est ab homine mutuatum, quod per secula tanta non cecidit, catholicum istud nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum, nec hæreticos sonat auctores. Multa nos Spiritus Sanctus edocuit, quem Paracletum Apostolis, & magistrum Deus misit e Cœlis. Multa ratio, sicut dicit Paulus, & honestas, & (ut ait) ipsa natura. Quid? parva nobis de Apostolicis viris, parva de primis sacerdotibus currit auctoritas?* Et infra: *Age, si illi usurpando nomini huic auctores idonei non fuerint, nos idonei erimus negando? & nostram potius auctoritatem Patres sequentur, & emendanda Sanctorum cedet antiquitas, & jam putrescentia vitiis tempora canos Apostolicas antiquitatis eradet?* Quæ gravissimus hic pater ante mille, & trecentos annos scripsit, tunc testatus, fuisse antiquissimum hoc nomen, & merito: nam ex Symbolo Apostolorum constat, ab ipsis fuisse approbatum, in eo enim profitemur *Sanctam, & Catholicam ecclesiam*: quę verba non sunt minus antiqua in illo Symbolo, quam cætera, & ita leguntur & explicantur ab omnibus antiquis, Cyrillo, Ruffino, & Augustino. Ergo ab Apostolorum tempore cum ipso symbolo nomen etiam Catholicæ semper ecclesia conservavit. Unde etiam Pacianus illud nomen admiratur: *Quia tanto tempore non ceciderat?* Ergo multo majori admiratione dignum est, quod usque ad nostra tempora conservatum fuerit, & eidem ecclesiæ, ac fidei attributum. Igitur evidentius nunc ostenditur, nomen hoc neque datum, neque conservatum esse sine speciali Dei providentia, semperque vere indicasse, & indicare id, quod significat, & propter quod impositum est.

Catholicæ nomen Anglia affectat.

Tertio igitur supponendum est, hoc nomen attributum esse ecclesiæ, & fidei Christi ad distinguendam illam ab hæreticorum doctrinis, & conventiculis. Testis est idem Pacianus in eadem Epist. 1. sic dicens; *Cum post Apostolos hæreses extitissent, diversisque nominibus columbam Dei, atque reginam lacerare per partes, & scindere niterentur, non ne cognomen suum plebs Apostolica postulabat, quo incorrupti populi distingueret unitatem, ne intemeratam Dei Virginem error aliquorum per membra laceraret, nonne appellatione propria decuit caput principale signari?* Quam necessitatem adhibito exemplo declarat, dicens; *Si forte ingressus populosam urbem Marcionitas, Novatianos, & cæteros ejusmodi comperissem, qui se Christianos vocarent, quo cognomine congregationem meæ plebis agnoscerem, nisi Catholica diceretur?* Unde postea cōcludit; *Christianus mihi nomen est, catholicus vero cognomen: illud me nuncupat, istud ostendit: hoc probor, inde significor.* Eandem causam, & necessitatem hujus nominis statuit, & pro more, acute satis explicavit August. lib. contra Epist. Fundamenti c. 4. ubi inter vincula, quæ ipsum in ecclesia tenuerunt, enumerat; *Ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista ecclesia sola obtinuit, ut cum omnes hæretici catholici dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad Catholicam conveniatur, nullus hæreticorum, vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere.* Idem docuit lib. de vera relig. c. 7. cujus verba postea referam.

Hoc nomen inditum est ecclesiæ ut ab hæreticis conventiculis discriminaretur.

Eandem rationem hujus vocis nobis tradidit Cyrillus Hierosolymit. Catechef. 18. Nam quia nomen ecclesiæ absolute dictum, & antiquam Synagogam, & quamlibet congregationem, & malignantium etiam, id est, hæreticorum ecclesiam significare potest; *Propterea* (inquit) *nunc confirmans fides tradidit, ut dicas, & in unam Sanctam Catholicam ecclesiam, ut illorum quidem fœda conventicula fugias, perseveres autem in Catholica ecclesia, in qua renatus es.* Ubi confirmantem fidem appellat Symbolum, quod exponit. Et statim monet, non esse quærendum ubi sit ecclesia, sed ubi sit Catholica ecclesia: *Hoc enim* (ait) *proprium nomen est Sanctæ hujus, & matris omnium nostrum, quæ est sponsa Domini nostri Jesu Christi unigeniti filii Dei.* Eandemque rationem subinnuit Hilarius canon. 10. in Matth. nam explicando verba illa Christi; *In quancumque civitatem intraveritis, interrogate, quis in ea dignus sit, & ibi manete, &c.* Per dignam domum ecclesiam interpretatur, quæ *Catholica*, inquit, *dicetur.* Quia multi Judæorum erant futuri, qui licet Christo crederent, tamen in legis operibus morarentur: alii, qui per simulationem ex lege ad Evangelium transirent: multi vero, qui in hæresim traducerentur, & penes se esse veritatem catholicam mentirentur; *Ideo* (inquit) *admonuit dignum, cum quo habitandum sit, esse quærendum, id est, ecclesia, quæ Catholica dicetur, caute, & diligenter utendum.* Atque hinc usus etiam ecclesiæ, & omnium Patrum obtinuit, ut veri fideles ab hæreticis per hoc Catholicorum nomen distinguantur, ut passim in Patribus legimus, & usu comprobatum videmus, & experti sumus non solum inter Catholicos, sed etiam inter ipsos hæreticos, ut ex dicendis amplius inclarescet.

Quarto ex his inferimus, & tanquam certum statuimus, illam esse veram ecclesiam, & in ea esse veram, & catholicam fidem, quæ jure, ac merito, id est, secundum primævam hujus nominis impositionem catholica nominatur. Hoc manifeste sequitur ex dictis, quia ostensum est, hoc nomen ab Apostolis impositum fuisse ad denotandam illam Christi Ecclesiam, quæ per eos fundata fuerat; ergo in fide pro explorato habetur illo nomine tunc significatam fuisse veram ecclesiam, ac subinde ecclesiam per Apostolos fundatam habuisse eas proprietates, quæ in vera ecclesia requiruntur, & illo nomine indicantur, ut ex infra proferendis clarius elucescet. Constat enim Apostolos veram ecclesiam, & proprietates ejus non ignorasse, & habuisse auctoritatem imponendi illi nomen, veritati, & usui ejus accommodatum. Et hinc ulterius fit, illam ecclesiam ab Apostolis conditam, quatenus per veram successionem semper duravit (ut supra vidimus) semper etiam meruisse nomen catholicæ, neque illud unquam amisisse. Probatur primo, quia semper est una, & eadem, non similitudine tantummodo speciei, sed etiam identitate (ut cum philosophis loquar) numerica morali, propter continuam successionem legitimam; ergo veritas, & proprietas significata per illud nomen semper illi convenit, ergo & nomen ipsum. Secundo, quia semper hæc ecclesia professa est fidem illius symboli, in quo ipsa catholica nominatur, cum tamen in sua fide errare non possit, ut supra jam satis liquido manet commonstratum. Tertio, quia non amisit illud nomen per demutationem rei, id est, quia amiserit proprietatem significatam per illam vocem: nam si illam amisisset, non esset eadem ecclesia ut supponitur, nec etiam amisit illud per ablationem, seu mutationem solius nominis, quia

Colligitur esse veram ecclesiam, quæ vera hoc nomen meretur.

eccle-

ecclesia ipsa se illo nomine non privavit, aut nominis significationem mutavit, ut ex usu, & ex fide Symboli satis constat. Neque extra illam est in terra potestas, quæ potuerit eam tali nomine privare, neque jure, quia non habet superiorem, neque facto, quia neque in hoc portæ inferi contra eam prævalere potuerunt, ut latius infra comprobabimus.

Unde tandem concluditur, illam ecclesiam, cui jure, ac merito nomen hoc tribuitur, esse veram Christi Ecclesiam, & fidem catholicam in se conservare, & consequenter nullam congregationem etiam sub Christi nomine, & confessione coactam, quæ a priori ecclesia divisa, & segregata sit, ullo modo posse hoc nomen sibi merito vendicare. Utraque pars nota est ex dictis. Prior quidem, quia talis ecclesia est eadem numero cum illa, quæ a principio, & semper illud nomen habuit: posterior vero contraria ratione, quia ecclesia vera est tantum una, & hoc nomen uni tantum, & veræ ecclesiæ contributum est. Omnis ergo ecclesia, quę non est illa una, & vera ecclesia, vel pars ejus, catholica dici non potest. Idem confirmatur clare ex causa impositionis talis nominis. Inventum est enim ad discernendum perpetuo veram ecclesiam a falsis, & ideo non est positum tanquam nomen commune, sed tanquam proprium, & singulare ad significandum hoc individuum corpus mysticū tales sortitum proprietates; ergo hoc ubicumque & quandocumque fuerit, recte illo nomine appellabitur, secus vero est de quocumque alio ficto corpore ab hoc diviso.

Quid sit ecclesiam Catholicissimi nomen mereri. Unde etiam obiter constat, quid sit mereri tale nomen & quasi jure suo illud sibi vendicare, innotescit: nihil enim aliud est, quam habere veram, & indubitatam successionem ab illa ecclesia primitiva, cui primo hoc nomen exhibitum est: nam cum per illam successionem omnia bona, & jura (ut sic dicam) antiqua ecclesiæ vendicentur, itidem cum illis etiam proprium nomen comitari necessarium ducitur. Potestque exemplo rerum humanarum declarari, ita enim nomen uniuscujusque familię, quo ejus nobilitas, & antiquitas indicatur, non aliter ex vi primæ impositionis ad aliquem transit, nisi ex vi originis, & successionis: & tunc ostenditur quis merito, & quasi jure suo nomen illud vendicare, quando directam, & legitimam successionem a tali radice demonstrat. Ita ergo de ecclesia quoad appellationem catholicam, multoque altiori modo, & majori certitudine existimādum est. Excellentiori quidem modo, quia successio ecclesię licet fit per multiplicationem diversarum personarum naturalium (ut sic dicam) nihilominus est per conservationem ejusdem numero corporis mystici, cujus omnes personæ, sibi invicem succedentes sunt membra. Et inde etiam sequitur major certitudo, quia illud nomen non est per se primo impositum singulis membris, aut personis, sed toti corpori, quod cum sit semper idem, tenacius, & firmius nomen suæ dignitatis retinet, perpetuoque conservat. Maxime tandem sumitur hæc certitudo ex continua professione fidei, qua ipsamet ecclesia semper confitetur, se esse catholicam. Nam cum huic fidei falsum subesse non possit, certissimum omnino fit, veram Christi Ecclesiam jure sibi hoc nomen vendicare, quod nullus vel hæreticus, si symbolis Apostolico, & Nicæno fidem præbeat, negare potest, saltem generatim de vera Ecclesia Christi, prout hactenus loquuti sumus.

Infertur nomen catholicæ ecclesiæ Romanæ deberi. Quinto denique addimus, ecclesiam, quæ nunc Pontifici Romano obtemperat (quam, ut distincte loquamur, nunc Romanam appellabimus) jure, ac merito catholicæ nomen sibi vendicare, eademque ratione fidem ejus catholicam esse censendam, & appellandam. Hæc assertio sequitur evidenter ex proxime dictis, iis adjunctis, quę in c. 4. tractata sunt. Ibi vero advertimus, nomen ecclesiæ Romanæ interdum accipi pro universali ecclesia, quę Pontifici Romano tanquam universali Christi Vicario obedit; interdum autem pro particulari diœcesi, quæ eidem Pontifici etiam ut particulari, & proximo Episcopo subest. In præsenti quidem priori modo loquimur de ecclesia Romana, quia nomen catholicæ, ecclesiæ universali, primario est impositum. Quanquam etiam particulares ecclesiæ soleant catholicę vocari, ut constat ex modo loquendi Augustini, Paciani, & Cyrilli supra, & ex communi usu, sicut & quilibet fidelis vocatur Catholicus, vel a professione fidei catholicæ, vel quia est pars catholicæ ecclesię; ergo multo magis quælibet ecclesia particularis utramque rationem habens, poterit catholica vocari, & sic etiam particularis ecclesia Romana maxime catholica est, quod a fortiori constabit, si de universali illud comprobetur.

Vide Uvalden. lib. 2. Doctrinal. fide c. 25.

Probatur assertio 1. Primo ergo probari potest assertio eodem modo, quo antiqui Patres supra allegati probabant, ecclesiam, quæ suo tempore erat, esse Catholicam, quia erat illa, quam Apostoli fundaverāt, cuique hoc nomen imposuerant; & ex eisdem, & aliis constat, loqui etiam de illa ecclesia, quam nunc Romanam vocamus, quia loquebantur de ecclesia unita Pontifici Romano tanquam capiti, & Christi Vicario, ut patet ex Augustino, qui hac ratione successionem Pontificum Romanorum simul cum nomine catholicę in signis verę ecclesię conjungit, & ex Cyrillo, qui ait; *Sanctam ecclesiam Christianam esse, de qua Salvator dixit Petro, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Pacianus demum licet non ita dilucide hoc declaret, auctoritate tamen Cypriani utitur ad suam sententiam de ecclesia Catholica stabiliendam: Cyprianus autem ipse sane epist. 75. ad Cornelium, ecclesiam Romanam vocat ecclesiæ Catholicæ radicem, & matricem; uterque ergo intellexit per catholicam ecclesiam illam, quæ sub Romano Pontifice militat, pluraque alia ex eodem Cypriano, Irenæo, Hieronymo, & Ambrosio supra c. 3. & 4. retulimus, & alia legi possunt in August. epist. 165. & passim in libris contra Donatistas: & Optat. lib. 2. contra Parmenianum, ubi ex unione cum cathedra Petri monstrari dicit, aliquam ecclesiam esse catholicam. Denique Tertull. in Præscriptionib. c. 30. *Catholicam doctrinam esse dicit in ecclesia Romanensi*, quod perinde est, ac si diceret, illam esse catholicam. Ostensum autem a nobis in superioribus est, ecclesiam Romanam eandem esse nunc, quæ priscis temporibus fuit; ergo ad illam solam jure pertinet catholicæ nomen.

Secundo probatur eadem assertio. Et præterea nunc etiam locum habet probatio, quam iidem Patres ex totius orbis consensione desumere solent. Nam sicut tempore v. gr. Augustini, ita etiam nunc, & omnibus interpositis annis omnes homines tam fideles, quam infideles utentes voce *ecclesiæ Catholicæ*, & simpliciter loquentes, & sine speciali affectione, vel malitia, per illam vocem intelligunt, & significant illam ecclesiam, quæ cum Pontifice Romano communicat; ergo signum est, illam solam esse, cui ex proprio jure hoc nomen debetur. Ita argumentatur August. lib. de Vera relig. c. 7. dicens; *Tenenda est nobis Christiana religio, & ejus ecclesiæ communicatio, quæ catholica est, & catholica nominatur, non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis. Velint enim, nolintve ipsi quoque hæretici, & schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, catholicam nihil aliud quam catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi eam hoc nomine discernant, quo ab universo orbe nuncupatur.* Idemque probat quod Cyrillus ait, ubi est diversitas sectarum cum vera ecclesia in eodem loco mistarum ne quis decipiatur inquirendo, oportere, ut interroget, non pro ecclesia tantum, sed pro Catholica: nam illo nomine omnes intelligunt illam, quæ antiquam fidem retinet. At hoc eodem modo durare usque ad præsentia tempora, evidenti experimento constat, ut superius annotavi: ubique enim qui se professorem Romanæ fidei ostendere vult, Catholicum se nominat, & ita etiam ipsi hæretici quando syncere, & communi modo loquuntur, eosdem fideles glorioso Catholicorum titulo designare, & insignire solent: ergo.

Tandem ex verbis Jacobi Regis assertio proposita confirmatur. Atque hoc nobis Regia auctoritate confirmavit Rex Angliæ: nam in sua Apologia, quasi consuetudine ductus, & contradictionem in dictis suis non advertens, illos, quos acerrime persequitur, & impugnat, catholicos sæpe sæpius appellat, cum eos defendere teneretur, si vero, & non ficto titulo se defensorem Catholicæ fidei appellaret. Occurritque ex eodem titulo argumentum aliud (quod ad hominem vocant) quo idem Rex convinci potest, Ecclesiam Romanam ab ipso ut catholicam admittendam esse: nam ipse quasi jure hæreditario gaudere vult titulo defensoris fidei catholicæ, qui a Leone X. Pontifice maximo, Henrico VIII. prædecessori suo concessus est; ergo tacite admittit, & approbat, & concessionem, & titulum in eo sensu, in quo a Pontifice datus est; ergo velit, nolit, confitetur, Romanam Ecclesiam, ejusque fidem tempore Leonis X.

nis X. & quando Henricus VIII. contra Lutherum libro scripto de Sacramentis illam defendit, vero, ac legitimo jure catholicam dictam esse, & prçter illam nullam aliam potuisse catholicam jure nominari, nisi quatenus cum illa conjuncta esset, quia catholica Ecclesia integra (ut sic dicam) non potest esse, nisi una. At vero non desiit esse catholica ecclesia Romana eo, quod Rex Henricus ab illa se separaverit, sed potius ipse desiit esse Catholicus: hæretici enim vel schismatici ab ecclesia excuntes, se ipsos dividunt, ac demutant, in ecclesia autem nullam aliã mutationem faciunt, præter quandam diminutionem, seu membri divisionem; ergo semper hæc Ecclesia jure nomen catholicæ retinet, nulla enim in fide mutatio in illa facta est; imo nec fieri posse, supra ostensum est.

Concluditur non posse secta Anglicanæ adaptari. Sexto, & ultimo ex his omnibus concludo, quod propositum est, nempe, Anglicanam sectam, seu congregationem, aut qualemcunque ecclesiam, quę sectam illam profitetur, catholicam jure non posse nuncupari, ac proinde neque esse. Probatur primo, quia hoc nomen non debetur, neque potest jure tribui, nisi uni ecclesiæ, & quæ vera

1. ratio. Christi ecclesia sit, ita enim in symbolo confitetur omnes, veram, & sanctam ecclesiam unam, & Catholicam esse; sed ostensum est, ecclesiam Romanam esse catholicam: ergo Anglicana catholica non est. Probatur consequentia, quia ecclesia Anglicana neque est Romana, neque illi est unita, sed ab illa omnino divisa, tum in fide, & dogmatibus, tum etiam in obedientia, & vinculo charitatis.

Secundo idem facile ostendi potest ex defectu successionis, & originis ab illa ecclesia primitiva, quæ primum catholica dicta est. Hanc enim successionem nunc non habet ecclesia Anglicana; ergo neque nomen catholicæ jure (ut ajunt) hæreditario potuit adipisci. Consequentia est evidens ex dictis. Antecedens autem late probatum est in toto discursu cap. 1. & 2. & iterum necessario occurret in capite sequenti, & breviter declaratur. Quia secta Anglicana quoad id, quod illi maxime proprium est, & quasi differentia distinguens illam non solum ab ecclesia Catholica, sed etiam ab omni ecclesia malignantium, videlicet, quoad recognitionem temporalis Regis in ratione supremi capitis in ecclesiasticis, & spiritualibus, incepit ab Henrico VIII. ante septuaginta, & quatuor, vel quinque annos, & nulla illius mentio prius facta est in mundo, neque illud genus reipublicæ, aut capitis spiritualis originē ducit ab ecclesia primitiva, quia nullum in Scriptura, vel in prædicatione Apostolorum fundamentum habet, ut libro tertio late ostendemus; ergo quoad hanc partem caret dicta successione. Quoad alteram vero, quæ in ea spectari potest de aliis dogmatibus, in quibus ab ecclesia Romana dissidet, initium habuit a Calvino, & ex parte etiam a Luthero, qui profecto in doctrina successionem ex Apostolis, seu Catholica ecclesia non habent: nam si ex illa essent, permansissent in illa, at ex illa exierunt, quia novos errores doctrinę Apostolicæ contrarios excogitarunt, ut ab aliis catholicis authoribus sæpius est probatum, & est luce meridiana clarius; ergo etiam quoad hanc partem Anglicana secta caret successione. Quod etiam in lib. 2. expendendo confessionem fidei Regis Angliæ fiet evidentius: ergo nullum verum, vel apparentem titulum habet illa secta, quo possit catholica nuncupari.

3. Ratio. Secta, quæ proprium nomen a magistro suo sortitur, catholica non est. Tertio uti possumus argumento, seu signo, quo utuntur Antiquissimi Patres ad cognoscendum congregationem, vel sectam non catholicam, & illam a catholica distinguendam. Quotiescunque enim secta aliqua propriũ nomen habet a magistro, vel præceptore talis doctrinæ, & sectatores ejus ab eodem pręceptore nomen accipiunt, signum est, nec doctrinam, nec personas, nec earum congregationem esse catholicam. Quod signum explicat late Athanasius Orat. 2. contra Arianos circa princ. dicens; *Nunquam populus Christianus ab Episcopis suis, sed a Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit, nec ab Apostolis, neque a præceptoribus, ministrisque Evangelii, &c. illi vero, qui aliunde originem fidei suæ deducunt, merito authorum suorum cognomenta præseferunt.* Et deinde id ostendit, discurrendo per omnes hæreticos usque ad Arianos, dicens, *Beato Alexandro Arium eiiciente, ii, qui Alexandro adhæserunt, remanserunt Christiani: qui una cum Ario recesserunt, nomen Salvatoris nostri Alexandro cum suis relinquentes, Ariani deinceps appellati sunt.* Additque deinceps, etiam post mortem Arii idem servatum esse, & inter alias ait; *Omnes, qui ejusdem cum Ario sententię fuerunt, ex eo notas suas, insigniaque habentes, Ariani nuncupantur, quod re vera eximium, & magnum argumentum est. Nam qui ex gentibus ad Ecclesiam veniunt, non catechizantium, seu fidei rudimenta tradentium nomina, sed Salvatoris in se transferunt, & progentilibus Christiani incipiunt appellari. Qui vero, & ex eodem genere ad istos abeunt, aut ab Ecclesia ad hæresim transitum faciunt, nomen Christi derelinquunt, & Arianorum vocabulo induuntur, quasi qui non amplius fidem Christi retineant, sed Arianæ insaniæ gregales habentur.* Quod late prosequitur, inde concludens, tales sic nominatos non solum de numero ecclesiæ Catholicæ non esse; verum etiam nec Christianos, quia fidem Apostolicam jam deseruissent.

Deinde Chrysostomus hom. 33. in Acta circa finem, ubi proponit quæstionem, si gentilis volens fieri Christianus, inter eos, qui hoc nomen profitentur, divisiones in dogmatibus inveniat, & ideo dubitet, quam partem eligat, & inter alia documenta, quæ ponit ad dignoscendam veram, catholicam fidem, seu Ecclesiam unum est. *Illi*, id est hæretici, *habent quosdam, a quibus appellentur, prout enim hæresiarchæ nomen, ita & secta vocatur, nobis autem nullus vir nomen dedit, sed fides ipsa*; per hoc ultimum verbum significans, a fide Catholica vocatos esse fideles catholicos, vel etiam ecclesiam ipsam catholicam. Et eandem sic concludit; *Numquid scindimur ab Ecclesia, num hæresiarchas habemus, num ab hominibus cognomen habemus, numquid nobis dux quidam est, sicut illi Marcion, illi Manichæus, huic Arrius, quod si nos agnominationem cujusdam sortimur, sed non ut ab hæresum Principibus, sed, ut ab his, qui præsunt nobis, & gubernant Ecclesiam. Non habemus Doctores super terram, absit, unum habemus in cœlis. Et illi, inquit, eadem prætexerunt. Sed assistit nomen accusans illos, &c.*

Idem signum tradidit Lactant. lib. 4. de Vera sap. cap. ult. ubi ait, multos excidisse a doctrina Dei, credendo falsis prophetis, & veram traditionem relinquendo, subjungitque; *Sed illi dæmoniacis fraudibus irretiti, quas prospicere, & cavere debuerant, divinum nomen, & cultum per imprudentiam perdiderunt, cum enim Marcionitæ, Ariani* (adde Lutherani, Calvinistæ) *seu quilibet alii nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso humana, & externa vocabula induerunt: sola igitur Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet, hic est fons veritatis, &c.* Huic quoque doctrinæ consentit D. Hieronymus dialogo contra Luciferianos cap. 9. alias col. ultim. ubi hanc tradit regulam: *Sicubi advertis eos, qui dicuntur Christi, non a Domino Jesu Christo, sed a quodam alio nuncupari, ut pote Marcionitas, Valentinianos, &c. Scito, non esse Ecclesiam Christi, sed Antichristi synagogam: ex hoc enim ipso, quod postea instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænunciavit.* Sic etiam Optatus lib. 3. contra Parmenian. col. 4. hoc argumento maxime exprobrat Donato dicens; *Cum ante ipsius superbiam omnes, qui in Christo crediderant, Christiani vocarentur, ausus est populum cum Deo dividere, ut qui illum sequuti sunt, jam non Christiani vocarentur, sed Donatistæ.* Quod late prosequitur. Denique idem sumitur ex Augustino dicto lib. contra Epistolam Fundamenti cap. 4. & lib. contra Serm. Arianorum cap. 36. ubi inquit: *Ita se habet catholicæ veritatis antiquitas, ut ei omnes hæretici diversa nomina imponant, cum ipsi sua singula, sicut ab omnibus appellantur, obtineant.*

Causa vero, & ratio hujus signi quasi ex natura rei reddi potest, quia omnis hæresis aliquam novitatem contra antiquam fidem comminiscitur, novis autem rebus existentibus necessaria sunt nova nomina, quibus significentur, & ab aliis discernantur. Hac ergo ratione sicut Philosophorum scholæ ab inventoribus, seu primis pręceptoribus nomen acceperunt, ita etiam sectæ hæreticorum a suis etiam magistris, quibus discriminentur, receperunt nomina. Atque ita Irenæ. lib. 1. cap. 20. in fine de sectatoribus Simonis dixit; *Habent quoque & vocabulum, seu nomen a Principę impiissimę sententiæ Simone dicti Simoniani*: & Justinus Martyr in dial. cum Tryphone p. 26. generaliter de hæreticis dixit; *Ex novis prodeunt a virorum appellatione, ex quibus unaquæque disciplina, & sententia originem habuit.* Et infra; *Ac eorum* Cur unaquæque hæresis ab inventore suo nominetur.

qui-

quidem nonnonnulli *Marciani vocantur*, *alii Valentiniani, alii alio nomine a sententiæ, disciplinæque principe unusquisque nominatur*, *quemadmodum etiam unusquisque eorum, qui sibi philosophandum censent, a Parente disciplinæ nomen philosophiæ, cui studet, sibi imponendum censet*. Ita ergo in hæreticis observatum est tanquam moraliter necessarium, & ex rei natura consequens. At vero Catholica Ecclesia antiquitatem semper observat, nullamque novitatem priori fidei contrariam admittit, ideoque novo nomine non indiget, sed antiquum semper retinet, sicut & religionem a Christo primitus institutam.

Non tantum antiqui hæretici sed etiam novi a suis Hæresiarchis cognominantur. Hoc autem ipsum, quod antiqui Patres de hæreticis antiquis docuerunt, in novis etiam observatum esse cernimus: nam insurgente Luthero, Sectatores ejus ab ipso Lutherani vocati sunt, a Calvino Calvinistæ, a Zvinglio Zvingliani, & sic de aliis, ut ex communi more loquendi totius orbis Christiani, & omnium scriptorum hujus temporis palam evadit. Imo de sectariis Lutheri constat, se ipsos vocasse Lutheranos in confessione Augustana, non longe a principio. Refert Stapleto. l. 1. contr. 4. Cum ergo secta Anglicana in re non alia sit, quam Calviniana, non minus idem nomen participat, & eo indicio ostenditur, qualis sit, utique non catholica, sed potius a catholica deficiens. Quod si fortasse non ita a plerisque vocitetur, quia suum primarium fundamentum Calvinus non probavit, vocari profecto posset Henriciana, quia cum Rex Henricus fuerit primus author illius erroris, non minus possent sectatores ejus ab eo nomen accipere, quam alii hæretici a suis ducibus reportarunt. Fortasse tamen hoc non est usu receptum, vel quia Henricus, licet illud dogma invexerit, in reliquis voluit catholicam religionem in suo regno servari, ut supra notavimus; vel certe, quia non sua tantum authoritate, sed celebri actu Parlamenti sui institutum est, ut Rex in supremum caput suæ Ecclesiæ susciperetur. Mauritius Caoneus supra c. 9. Hoc vero non obstat, quin hinc etiam illa secta specialiter Anglicana nuncupetur, quia speciali arbitrio illius regni, seu Parlamenti definitus est, non solum ille articulus, sed etiam modus religionis ex variis novis erroribus mistus, in illo regno observandus: ergo utcumque res se habeat, semper illa secta novo nomine indiguit, ut cognosci, & discerni possit, illudque a suo proximo inventore, vel institutore participat; ergo in illa etiam locum habet dictum indicium, & consequenter ex testimonio omnium Patrum, qui signum illud dederunt, catholica non est.

CAPUT XIII.

Objectionibus contra doctrinam superioris capitis occurritur.

1. objectio. Contra discursum superiori capite factum duo possunt Protestantes objicere. Unum est, etiam Catholica solere appellari novis nominibus, quando controversiæ de doctrina oriuntur, & ita vel nullum esse indicium vel ex illo etiam inferendum esse, fideles non esse catholicos. Assumptum patet, quia tempore Arii dissentientes ab illo & defensores Concilii Nicæni Homousiani vocati sunt. Imo eo tempore fideles, Romani vocabantur, ut sumitur ex Victore Uticensi lib. 1. de Persecut. Vandalica circa finem, ubi refert, cum Theodoricus Armogastem fidelem capite truncari jussisset, Jocundum presbyterum consuluisse illi, ut potius diversis afflictionibus interficeret. Catholici vocabantur Homousiani, & nunc Papistæ, &c. *Nam si gladio peremeris* (inquit) *incipient Romani martyrem prædicare*. Quam vocem exponens Gregor. Turonensis libro 1. de Gloria Martyrum cap. 25. dicit; *Romanos enim vocant homines nostræ religionis*. Deinde etiam nunc quos nos vocamus Catholicos, Rex in sua Præfatione Pontificios vocat, vulgusque Papistas appellat, & similiter quam nos vocamus Ecclesiam Catholicam, Rex appellat Romanam Religionem.

2 object. Altera objectio est, quia sicut nos Catholicorum nomen nobis vendicamus, ita etiam hæretici contendunt suam religionem esse catholicam, & consequenter etiam se ipsos catholicos appellant. Quod si nobis non nocent alia nomina ab aliis imposita, ita etiam ipsi dicent, ex aliis nominibus ipsis impositis nullam præsumptionem falsæ sectæ contra illos sumi, sed potius per illa indicari reformatam religionem, ut Rex etiam loquitur, vel purum, & verum Evangelium, ut Puritani, & Evangelici contendunt.

Solutio ad 1. Ad priorem partem in primis generatim dico cum Augustino lib. contra Serm. Arianor. c. 36. ita se se habere catholicæ veritatis antiquitatem, *ut ei omnes hæretici diversa nomina imponant*, *cum ipsius sua singula, sicut ab omnibus appellantur*, *obtineant*. Quibus verbis differentiam indicant, quod quoties talia nomina imponuntur catholicis, a solis hæreticis imponuntur, & ab aliis non recipiuntur, quia necessaria non sunt respectu aliorum, sed ipsi hæretici illa inveniunt, vel in injuriam, & infamiam catholicorum, vel ut se ipsos catholicos venditent. E contrario vero peculiaria nomina sectarum hæreticarum, quasi ex natura rei, ut dixi, cum ipsis nascuntur, & ita statim veniunt in usum omnium, etiam ipsorummet sectariorum, qui eisdem nominibus se ipsos appellant. Atque ita Augustin. in dicto c. 36. contra sermonem Arianor. de nomine Homousianorum dicit: *Ariani, & Eunomiani, non alii hæretici, nos vocant Homousianos, quia contra eorum errorem græco vocabulo Homousion, defendimus Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum*. Nunquam ergo illud fuit Catholicorum nomen, sed inventum fuit ab hæreticis, & non ab omnibus, sed ab illis, quibus nomen Homousion erat infestum, quia per illud eorum error detegebatur, & tergiversationes evitabantur. Idemque in hæreticis hujus temporis observari potest: nam quia Christi Vicarium, quem nos Papam, & Summum Pontificem, & Episcopum Romanum appellamus, odio prosequuntur, ideo ad ignominiam eorum, qui illi sedi obediunt, & ad conflandam eidem sedi invidiam, Catholicos vocant Papistas, Pontificios, & Romanistas. Sicut autem Ariani non potuerunt nomen a se inventum introducere in Ecclesiam, sed illi tantum eo abusi sunt, ita etiam hæc nomina ab hæreticis inventa inter eos tantum circumferuntur, Catholici autem neque eis utuntur, neque de illis solliciti sunt, quia nihil sibi nocere possunt.

In quo est etiam valde notandum, talia esse hæc nomina, quæ hæretici catholicis imponunt, ut etiam illa divisionem non indicent ab Ecclesia catholica, neque in doctrina novitatem, aut singularitatem. Nomina, quæ hæretici Catholicis imponunt, doctrinæ novitatem non indicant. Quod etiam de nomine Homousianorum indicavit Augustinus supra dicens, ipso illo nomine significatos esse ab hæreticis defensores veræ Trinitatis, quia non possent esse verus Pater, & Filius, nisi essent ejusdem naturæ. Unde recte concludit: *Ecce qui nos quasi macula novi nominis vocant Homousianos, nec se ipsos, cum ista sentiunt, intuentur insanos*. Atque hoc ipsum contingit novis hæreticis, cum enim nos Papistas, vel Pontificios vocant, non aliquid novum nobis tribuunt, sed quod omni tempore catholicis omnibus commune fuit, & ita velint, nolint, eisdem nominibus nos catholicos vocant. Nam & Romanorum, & Romanistarum nomina paulo antea ostendimus, jam olim catholicos significasse. Sicut etiam supra ex Hieronymo, Ambrosio, & aliis ostendimus olim Catholicam Ecclesiam Romanam fuisse vocatam, seu pro eadem reputatam. Quod ergo fides nostra, religio Romana a Rege Angliæ vocetur, sine offensione audiri posset, si recta mente diceretur, quia religio Romana neque nova est, neque privata, sed eadem est quæ catholica, & utrumque nomen est antiquitatis, non novitatis. Et ita etiam accipi potest quod Chrys. dicta Homil. 33. in Acta pronunciavit, *non esse inconveniens, interdum fideles nomen accipere ab his, qui præsunt, & gubernant Ecclesiam*, utique quando per talia nomina non significatur aliud, quam debitus ordo, & institutio antiqua Ecclesiasticæ Hierarchiæ, & monarchiæ. Secus vero videmus accidere in propriis hæreticorum nominibus, omnia enim denotant vel novam doctrinæ inventionem, maxime ea, quæ a nominibus hæresiarcharum sumuntur, vel divisionem, & separationem, ut in generali nomen Sectariorum, vel in particulari nomen sectæ Anglicanæ, vel aliud simile.

Solut. ad 2. Ad secundam objectionis partem, respondeo, non esse novum, ut *hæretici penes se esse veritatem catholicam mentiantur*; de Arianis enim id jam olim Hilarius dicto canon. 10. Matt. animadvertit, & Augustin. 15. contra Faust. c. 3. dixit: *Mirabilis est impudentia, cum Manichæorum sacrilega, & immunda societas etiam castam sponsam Christi se jactare non dubitat; in quo adversus Ecclesiæ veræ catholicæ casta membra quid proficit? &c.* Et inferius: *Noli* (dicit ad Ecclesiam) *decipi nomine veritatis, hanc solam tu habes & in lacte tuo, & in pane tuo: in hac autem* (id est, Manichæorum congregatione) *tantum no-*

nomen ejus est (id est, usurpatum nomen veritatis) *ipsa non est*. Et de Donatistis idem sæpe refert Augustinus, & specialiter Optatus lib. 1. contra Parmenian. circa finem. Non est ergo mirum, quod hodie etiam Protestantes catholicum nomen usurpent, ne suam doctrinam hæreticam esse statim fateri videantur, sicut etiam Satanas transfigurat se in Angelum lucis, ut latere possit, & decipere. Tanta vero est vis veritatis, ut etiam ipsi hæretici non nisi timide, & cum rubore catholicorum nomen ausi fuerint sibi arrogare, ut lib. 2. de Schismate Anglicano in Eduardo vi. Sanderus notavit. Unde fit, ut licet aliqui se ipsos ita compellent, ab aliis, & ab universo orbe non sic nominentur, nec per illud nomen cognoscantur. Quod longe aliter in veris catholicis observatur, non enim catholicorum nomen sibi ipsi assumunt, sed ab ipsa fide antiqua, quam profitentur, quasi hæreditario jure illud recipiunt, & ita illo nomine ubique appellantur, & per illud ab omnibus cognoscuntur, cujus religionis sint, scilicet, Romanæ, & Apostolicæ, atque ab ipsis etiam hæreticis, cum sine fuco, ingenue, & communi modo loquuntur, ita appellantur. Quod ergo interdum iidem hæretici aliquo peculiari modo illo nomine abutuntur, nihil obstat, quominus illud attributum absolute, & secundum se spectatum signum certum sit veræ, & orthodoxæ fidei.

CAPUT XIV.

Ex ratione catholici nominis discursus capitis præcedentis confirmatur.

DUo in hoc catholico cognomine præcedenti capite distinximus, scilicet, denominationem, seu designationem ab ipso vocabulo sumptam, & rationem nominis, seu proprietatem per illud significatum; cum ergo priorem appellationem ostenderimus, veram fidem, & Ecclesiam indicare, id nunc evidentius fiet, rationem vocis explicando. Ostendemus ergo proprietates per hanc vocem significatas in schismate Anglicano non reperiri, & ideo catholicam fidem aut Ecclesiam in ejusmodi schismate esse non posse. Ad hoc autem probandum supponimus, vocem *Catholica*, juxta etymologiam ex græco sumptam idem significare, quod universalis, seu communis, ut Patres omnes statim citandi in hac materia supponunt, & est adeo vulgare, & receptum, ut in hoc nulla possit esse controversia. Tota ergo constitui potest in explicando, quæ universalitas in Ecclesia, vel fide ex vi illius nominis requiratur. Potest enim in fide (de illa enim præcipue nunc agimus, quamvis idem fere sit de Ecclesia, propter similitudinem rationis, & propter connexionem, ut supra dixi) potest, inquam, in fide catholica multiplex universalitas considerari. Et quamvis, ut in hac ipsa materia advertit Aug. Ep. 48. col. 10. non sit de nomine contendendum, nihilominus dubitari non potest, quin illa fides, quæ universalis fuerit secundum omnem rationem consentaneam scripturis, & Patribus, sit proprie, & maxime catholica.

Catholica ex Græco idem est ac universalis.

Primo ergo dici potest fides universalis ex parte materiæ, quia nimirum, omnia dogmata ad veram Dei fidem pertinentia sine diminutione, seu partitione complectitur. Quam etymologiam indicasse videntur Donatistæ, qui, ut Augustinus supra refert, nolebant *Catholicæ nomen ex totius orbis communione interpretari, sed ex observatione præceptorum divinorum, atque sacramentorum omnium*. Quorum sententiam licet quoad priorem partem negativam reprehendat Augustinus, ut paulo post videbimus, de altera derivatione vocis solum dicit, *si forte hinc appellata catholica, quod totum veraciter teneat, cujus veritatis nonnullæ particulæ etiam in diversis inveniuntur hæresibus*, nihil impedire, imo etiam in favorem Ecclesiæ catholicæ redundare, quia illa sola est, quæ integram veritatem retinet, & omnia divina sacramenta a Christo instituta conservat, & juxta illius spiritum docet, ac credit. Dici etiam potest observare omnia divina mandata, tum in ordine ad fidem, quia inter dogmata fidei etiam illa numerantur, quæ per fidem revelantur; tum etiam in ordine ad obedientiam, charitatem, quia cum vera Ecclesia, sancta dicatur, & credatur in symbolo Apostolorum & sine observatione mandatorum non sit vera sanctitas, non potest catholica Ecclesia esse sine omnium mandatorum observatione. Vera enim sanctitas sine charitate esse non potest 1. ad Cor. 13. ad Galat. 5. & ad Rom. 5. & charitas secum affert observationem mandatorum omnium Joan. 14. & 15. Igitur sicut sanctitas, ita etiam præceptorum universalis observatio necessaria est ipso corpore Ecclesiæ catholicæ; licet in singulis personis ejus, ut catholici dicantur, & vere sint, non sit necessaria hæc mandatorum omnium observatio, quatenus ad voluntatem spectat; quia sine illa possunt integram fidem, etiam de ipsis præceptis retinere, quod alibi ostendendum est: nam ad præsens negotiū parum conferre videtur.

Fides dicitur primo universalis ratione materiæ.

Si ergo ab hac proprietate velimus fidem nominare catholicam, profecto manifestum est, in Anglicana secta fidem catholicam non reperiri, quia non habet integram veritatem. Hoc vero postea lib. 2. ostendendum est, demonstrando, & designando errores, in quibus versatur, eosque quantum hujus operis brevitas permiserit, redarguendo. Nunc vero generaliter id probare possumus ex discursu in principio hujus libri facto, quia illa secta incepit per defectionem a vera fide; ergo licet aliquam partem doctrinæ fidei admittat, non tamen integram, & inviolatam illam retinet; ergo fides ejus, id est, materia fidei (hanc enim nunc fidem appellamus) non est universalis, ac subinde nec catholica, juxta etymologiam dictam. Denique fides Romana etiam in hoc sensu catholica est, ut satis probatum relinquitur ex dictis in cap. 4. & 5. in quibus ostendimus non posse sedem Romanam a vera fide deficere. Sed Anglicana secta in multis rebus ad fidem pertinentibus, & præcipue in puncto de Primatu (quoad ad fidem spectare infra libr. 3. ostendam) discordat ab Ecclesia Romana; ergo quoad materiæ universalitatem non est catholica.

Secundo requiritur in vera fide universalitas, seu communitas ex parte rationis credendi, & ex parte regulæ, per quam certo discernatur a falsa; unde etiam ex hoc capite potuit Christiana fides vocari Catholica. Quanquam enim Patres expresse hanc etymologiam illius vocis non attingant: nihilominus non est improbanda, quia non est contraria aliis proprietatibus, vel universalitatibus ab eis in illa voce consideratis, imo in eis virtute continetur, neque enim potest esse fides universalis quoad materiam, personas, loca, & tempora, nisi etiam rationem, & regulam credendi universalem, & communem, seu publicam sortiatur. Unde quidquid sit de etymologia vocis, de re ipsa dubitari non potest, quin fides Christiana postulet in primis talem rationem credendi, quæ universalis sit, & eadem in tota materia, quæ credenda proponitur. Quæ ratio, ut Theologi ajunt, est ipsa divina veritas, seu (quod perinde est) verbum Dei, quo ipse præbet testimonium veritatis, juxta illud Pauli. 1. ad Thessal. 2. *Gratias agimus Deo, quia cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed sicut est vere verbum Dei*; & illud 1. Joan. 5. *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est.* Hoc ergo testimonium idem esse debet in omnibus credendis, & ideo ratio universalis dicitur respectu Christianæ fidei, alias non esset in omnibus æque certa, imo nec certa fides in re qualibet esse poterit, si ab illa universali ratione in aliqua discrepet. Regula etiam aliqua necessaria est, quæ nobis res credendas tanquam a Deo revelatas infallibiliter proponat, quam debere esse publicam, & generalem in cap. 6. ostensum est, quia non potest esse fides uniformis, ut sic dicam, seu eadem in omnibus fidelibus, nisi omnes in eadem communi regula credendi conveniant; ergo ut fides possit esse catholica, necesse est, ut sit universalis etiam in regula, & ratione credendi.

2. Dicitur universalis, ex universali, seu communi regula credendi.

Constare autem facile potest ex dictis, in secta Anglicana hanc proprietatem fidei non reperiri; ergo etiam ex hoc capite non potest illa secta fides catholica reputari. Assumptum patet primo, quia illa secta veritates aliquas a Deo revelatas admittit, & suo modo credit, alias vero negat, ut infra ex ipsa Regis confessione ostendemus. Nā licet ipse non concedat illa, quæ negat, esse a Deo revelata, tamen eo ipso ostendit, non divinum testimonium, sed suum arbitrium, & conjecturam habere pro ultima, & primaria ratione credendi: nam si divino testimonio in credendo vere niteretur, æqualiter crederet omnia, quæ eodem divino testimonio confirmata sunt. Hic autem defectus in ratione credendi provenit ex defectu regulæ universalis, quæ cum certitudine, & infallibilitate proponat, quid sit, vel non sit a Deo revelatum. Nam

Secta Anglicana caret universali

in

credendi regula ad veram fidem maxime necessaria.

in illa secta nulla est hujusmodi regula universalis, & publica, sed unusquisque sibi est regula, ut supra vidimus; ergo talis fides non potest esse catholica: seu (ut rem clarius explicem) talis modus credendi non potest esse catholicus, id est, aptus ad catholicam fidem. Imo, quod sic credentes in aliqua materia fidei plures conveniant, non provenit ex ratione, aut regula credendi, sed vel ex aliqua humana consuetudine, vel ex timore humano, vel alia simili ratione. Unde etiam fit, ut ad conveniendum aliquo modo in ea secta, necessarium sit, majorem partem hominum adhærentium illi relinquere regulam credendi propriam illius sectæ, quæ est proprium uniuscujusque judicium, prout sibi certum videtur, & sequi aliorum judicium, sive Regis, sive Parlamenti, sive ministrorum. Quomodo enim aliter vulgus credere posset? ergo talis fides ex vi regulæ, & rationis credendi non solum catholica non est, verum etiam neque ullo modo universalis, id est, una, communis multis, & ut fiat aliquo modo communis, fit alia fides pure humana, id est, in privato judicio alicujus hominis, vel particularis communitatis humanæ fundata; ergo vel hac ratione longissime distat a fidei catholicæ proprietate.

3. Fides universalis, & quoad omnes gradus personarum. Ad Ephe.4.& 1.ad Cor. 12.

Tertio dici potest fides, seu Ecclesia, Catholica, quia universalis est quoad omnes gradus, & ordines personarum, quod his verbis nos docuit Cyrill. Hierosoly. catechesi 18. *Ecclesia antea sterilis erat, nunc autem multorum est liberorum parens. Illa enim priore extincta, in hac altera Ecclesia Catholica, ut Paulus dicit, Deus posuit quidem primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio Doctores; postea virtutes, tum gratias curationum, opitulationes, gubernationes, & omne genus totius virtutis, sapientiam dico, & intellectum, temperantiam, & humanitatem, & in persecutionibus patientiam irreprehensibilem, quæ per arma justitiæ prospera, & adversa, per gloriam, & ignominiam, primum quidem in persecutionibus, & tribulationibus, Martyres, & Sanctos diversis coronis patientiæ, & multum florentibus coronavit, quibus ipsa Ecclesia ornata est, nunc vero temporibus pacis, gratia Christi, debitum habet honorem a Regibus, & illustribus, & omni genere hominum.* In quibus verbis varios modos indicat, propter quos dici potest Ecclesia, Catholica, quia omnia genera, & gradus personarum complectitur. Unus & notior, ac facilior est, quia omnibus hominibus cujuscunque nationis, provinciæ, linguæ, qualitatis, vel conditionis utilis est, imo & ad salutem necessaria, & ideo omnes ad se vocat sive Judæos, sive gentiles, &c. juxta illud Pauli ad Colossen 3. *Ubi non est gentilis, & Judæus, circuncisio, & præputium, Barbarus, & Scytha, servus, & liber, sed omnia, & in omnibus, Christus.* Significavit etiam hunc modum Augustinus in illa verba Psalm. 65. *Jubilate Deo omnis terra*, dicens: *Non ergo sola Judæa. Videte fratres, quomodo commendetur universitas Ecclesiæ toto orbe diffusæ, & non solum dolete Judæos, qui hanc gratiam gentibus invidebant, sed plus hæreticos plangite, si enim dolendi sunt, qui collecti non sunt, quanto amplius, qui collecti divisi sunt?* Veruntamen hoc modo explicata hæc universalitas (ut ex his verbis Augustini liquet) parum differt ab universalitate loci, & statim cum illa magis explanabitur.

Ecclesia universalis est quoad gradus, & munera.

Alter modus indicatus a Cyrillo est, quia Ecclesia Catholica debet constare ex omnibus membris, & gradibus, gratiis, & donis, quibus illam depingit Apostolus Paulus. Unde Augustin. ait lib. 1. de Doctrin. Christian. cap. 16. *Catholica Ecclesia corpus Christi, sicut Apostolica doctrina commendat, quæ etiam conjux ejus dicitur. Corpus ergo suum multis membris diversa officia gerentibus, nodo unitatis, & charitatis, tanquam sanitatis adstringit.* Cum igitur Ecclesia sit Christi sponsa, quam ipse sibi *exhibuit gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta, & immaculata*, id est, omni genere virtutum, & gratiarum abundans, ad ejus pulchritudinem pertinet, ut sit integra, & constans ex omni varietate membrorum, & omnibus gratiis, ministeriis, operationibus, & virtutibus, quibus eam Christus constare voluit, De quibus sic scribit Optatus lib. 2. contra Parmenian. non longe a principio; *Certa membra sua habet Ecclesia, Episcopos presbyteros diaconos, ministros, & turbam fidelium.* De horum autem membrorum varietate, & de muneribus singulorum, & quomodo sint semper necessaria Ecclesiæ, non est hic dicendi locus, postulat enim integrum opus de Ecclesiastica Hierarchia. Satis ergo nobis sit, in corpore mystico Christi, ex sententia Pauli, requiri dictam membrorum varietatem, quæ usque ad consummationem Sanctorum, in eo est duratura. Ac proinde juxta sententiam Cyrilli, recte potuisse Ecclesiam ab hac membrorum universitate, & varietate donorum, catholicam appellari. Et (ut jam dixi) quidquid de impositione nominis sit, de re ipsa negari non potest, quin hæc integritas, & varietas ad splendorem, & majestatem Ecclesiæ Catholicę spectet, & ad ejus conservationem, & perfectionē non solum utilis, sed etiā necessaria sit, ideoque non posse Catholicam Ecclesiā reputari, quę hac excellentia, & integritate fuerit destituta.

Prædictas Ecclesiæ conditiones Anglicanæ sectæ deficere ostenditur.

Non est autem difficile ostendere, hanc perfectionem Ecclesiæ in schismate Anglicano non inveniri. Primo quidem, & præcipue, quia non habet Pastorem, & Episcopum cui adhæreat, quod secundum Christi institutionem maxime ad veritatem Ecclesiæ necessarium est, ut ex Matth. 16. & Joan. 21. non obscure colligitur. Ideoque Cyprian. epist. 69. sic Ecclesiam definit: *Ecclesia est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens.* At Anglicana congregatio non sacerdoti, sed Regi adunatur, nec pastori suo adhæret, non est enim pastor gregis Christi, nisi quem ipse constituerit, non constituit autem Regem, sed Petrum, & successores ejus. *Unde* (addit Cyprianus) *scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non esse, & frustra blandiri eos, qui partem cum sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, quando Ecclesia, quæ catholica una est, scissa non sit, neque divisa, sed sit utique connexa, & cohærentium sibi invicem sacerdotum glutino copulata.* Quibus verbis omnia conventicula hæreticorum graphice depingit, & præcipue Anglicanum, quod (præsertim universe sumptum) in Episcopo non est, nec Episcopus in ipso, nec sacerdotes habet, quorum glutino copuletur, nisi forte dicant, ministros esse sacerdotes, aut Regem esse Episcopum, quod satis esset ridiculum. Neque ab ipsis dicitur, quia sacerdotes in Ecclesia esse non credunt, sicut & sacrificium esse negant, neque etiam de illis ministris vere cogitari potest, cum legitime ordinati non sint.

Occurritur evasioni.

Quod si fortasse ministri contendant, Angliam non carere suis Episcopis, quibus singulæ plebes adhærent. Respondemus in primis cum eodem Cypriano epist. 76. illos non esse veros Episcopos, sed nomine tantum. Quia *Episcopus computari non potest, qui Evangelica, & Apostolica traditione contempta nemini succedens, a se ipso ortus est:* neque etiam, qui secundum legitimum Ecclesiæ ritum ordinatus non est. Deinde respondeo, Cyprianum non solum de singulis particularibus Ecclesiis, sed etiam de universali Ecclesia catholica esse loquutum, docet enim ita esse unam, ut uni etiam communi Episcopo debeat esse conjuncta: sic enim ep. 76. dixit, Ecclesiam esse unam, *quæ apud Cornelium fuit, qui Fabiano legitima ordinatione successit.* Et ep. 55. ad eundem Corneli. *Non aliunde (ait) hæreses obortæ sunt, aut natæ schismata, quam inde, quod sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus judex vice Christi cogitatur, cui si secundum magisteria divina obtemperaret fraternitas universa, nemo adversum sacerdotum collegium quidquam moveret.* Ubi aperte loquitur de uno Episcopo supremo, & illum quasi per antonomasiam vocat *Sacerdotem Dei, & judicem vice Christi, & sacerdotem unum, cui tota fraternitas obedit.* Et in lib. de Unit. Eccles. idem late docet, & in suis epistolis ita unitatem Ecclesiæ catholicæ sæpe sæpius exponit. Hominum ergo congregatio, quæ non uni Episcopo, sed uni Regi temporali adhæret, neque veros Episcopos habet, nec veros sacerdotes, nullam Catholicæ Ecclesiæ speciem, ne dum veritatem præ se fert.

Non Ecclesiasticam, sed politicam Hierarchiam Anglia retinet.

Neque Jacobo Regi quidquam confert, quod sæpe in sua Præfatione repetit, se Hierarchiam Ecclesiasticam ubique in suo regno restituisse, & contra Puritanos defendisse: non enim veram Ecclesiasticam hierarchiam, quam Christus instituit, sed humanam, & politicam, quam ipse apparenti quadam conjectura ductus imitari voluit, retinuit, ac defendit. Hoc enim est, quod ingenue ipse fatetur pag. 54. dicens: *Et quo studio in Episcoporum, & Ecclesia-*

clesiasticæ hierarchiæ (politici duntaxat ordinis causa) defensionem semper incubui, eodem in confusam illam anarchiam, & parilitatem Puritanorum invectus sum. Et iterum pag. 56. repetit, se aliquod discrimen inter Episcopos, & Patriarcharum institutionem admittere, addit tamen, *Ordinis, & discriminis causa*; & paulo post pag. 57. tertio idem inculcat, addendo, *Sic enim intelligi volo*. Longe ergo diversa est illa hierarchiæ umbra a veritate a Christo instituta, & a Patribus tradita.

Christus enim non posuit in ecclesia Episcopos solum propter politicum ordinem, sed *ut regerent Ecclesiam suam, quam acquisivit sanguine suo*. Actor. 20. & ut curam illius gererent, non tantum externam, & politicam, sed maxime spiritualem, & salutem animarum procurantem, juxta illud Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris, & subjacete illis, ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Propter quod Cyprian. epistol. 55. potestatem Episcoporum ad Ecclesiam gubernandam *sublimem*, & *divinam* vocat. Et merito quidem, quia & a Christo Deo, & homine data est, & cum admirabili potestate remittendi, & retinendi peccata, & solvendi, ac ligandi in terra, quæ in cœlis rata habeantur. Non est enim Ecclesia Christi corpus mere politicum, sed mysticum, & quodammodo divinum, & ideo non solum propter politicorum ordinem, sed propter spiritualem finem hierarchiam requirit, *ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii in ædificatione corporis Christi*, ut Paulus dixit. Et ideo diversitas horum membrorum, & graduum non in externis dotibus, aut temporalibus bonis consistit, sed in diversis donationibus *secundum gratias, quæ datæ sunt nobis differentes*, ut prosequitur Paulus ad Rom. 2. & 1. ad Cor. 12. Quibus donis, & gratiis abundavit semper Ecclesia Catholica, & usque ad hodiernum diem eandem excellentiam, & donorum in Ecclesia Romana varietatem conspicamur. Quam vero ab hac perfectione, & splendore gratiæ absint Protestantium conventicula, deplorandum potius est, quam describendum, & toti terrarum orbi notius, quam ut nostra probatione indigeat, præsertim, quia ex ipsamet Regis confessione sufficiens hujus rei probatio sumitur. Nam ex his, quæ in Præfatione ejus notavimus, duo colliguntur. Unum est, in iis, quæ ad fidem spectant, solum privatum spiritum esse regulam. Unde fit consequens, cum interior conscientia ex fide pendeat, nullam aliam regulam, tam pro doctrina, quam pro conscientia esse in Ecclesia necessariam præter unjuscujusque privatum spiritum. Aliud est, ministrorum differentiam, si qua est in Ecclesia, quam ipse molitur, solum ad externam politiam, & ordinem constitutam esse: ad quem finem prudentiam quandam humanam sufficere nemo est qui ambigat: ergo omnis ratio diversorum donorum, & gratiarum divini spiritus ibi cessat. Neque id mirum, cum fides etiam, quæ est omnium gratiarum fundamentum, ibi deficiat, quod necesse est evenire iis, *qui Dei traditione contempta, alienas doctrinas appetunt, & magisteria humanæ institutionis inducunt*, ut alias testatum reliquit Cyprianus.

Cyprianus lib. de Unitat. Eccl.

CAPUT XV.

Catholicam dici Ecclesiam, quia per totum Orbem diffusa est, ostenditur, & hæreticis occurritur.

PRæcipua magisque recepta vocis *Catholicæ* etymologia est, quæ ab universitate locorum sumitur, qua frequenter Patres contra hæreticos utuntur, præsertim Augustinus multis in locis contra Donatistas disputans, & ex professo toto lib. de Unit. Ecclesiæ. Ubi per totam fere Scripturam discurrit, veram Christi Ecclesiam esse illam, quæ est per totum mundum diffusa, evincens, indeque dictam esse catholicam supponens; & lib. 2. contra Epistol. Gaudentii, cap. 2. quoniam ille ausus fuerat affirmare, & testimonio Cypriani confirmare, partem Donati esse Ecclesiam catholicam, contra illum inquit: *Attende, quam Ecclesiam dixerit ille catholicam. Ecclesia, inquit, Domini luce perfusa per totum orbem radios suos porrigit, ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit. Unum tamen caput est, & origo una, & una mater, fœcunditatis successibus copiosa. Quid igitur, & vos ipsos fallitis, & alios fallere mendaciis impudentibus vultis, si hujus martyris testimonio vestra est Ecclesia catholica, ostendite, illam per orbem totum radios suos porrigere, ostendite, illam per universam terram ramos suos copia ubertatis extendere: hinc enim, & græco vocabulo catholicum nominatur*. Idem late pro sequitur ep. 48. & 170. & lib. 2. contra literas Petiliani.

Cyprian de Unit. Eccles.

Eandem etymologiam tradit Optatus Milevitanus lib. 1. contra Parmen. ubi in fine refert, duos esse Episcopos ad Africam missos, ut apud Carthaginem pronuntiarent, ubi esset catholica; *Et novissima* (inquit) *sententia eorum Episcoporum Eunomii, & Olympii talis legitur, ut dicerent, illam esse Catholicam, quæ esset in toto orbe terrarum diffusa, & sententiam decem, & novem Episcoporum jam dudum datam, dissolvi non posse*; & lib. 2. in princip. contra Donatistas arguens, ait: *Ubi ergo erit proprietas Catholici nominis, quod sit rationabilis, & ubique diffusa?* De hac etiam veritate est integrum caput tertium apud Vicentium Lyrinensem: *In ipsa Catholica Ecclesia magnopere curandum est, ut ita teneamus, quod ab omnibus creditum est, hoc est enim vere proprieque Catholicum* (*quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quæ omnia vere universaliter comprehendit*) *sed hoc ita demum fit, si sequamur universitatem, antiquitatem, confessionem*. Ex quibus, antiquitas pertinet ad temporis perpetuitatem, de qua in capite sequenti dicturi sumus, consensio vero pertinere potest ad alias rationes, & etymologias ex Augustino, & Cyrillo depromptas, quanquam hæc duo, prout a Lyrinensi declarantur, ad antiquitatem & consensionem traditionum ab ipso referri videantur. Universitas ergo est, quod præsens spectat, quam ipse sic exponit. *Sequemur autem universitatem hoc modo, si hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia*. Denique Cyrillus Hierosolymit. eandem enucleans vocem dicta catechesi. 8. ita concludit; *Regum quidem potestas certis locis, & gentibus terminos habet, Ecclesiæ autem Catholicæ per universum orbem indefinita est potentia*. Et eleganter Felix Papa primus epist. 1. in principio Ecclesiam quatuor mundi constructam esse lateribus adstruxit.

Atque hoc modo loquuntur reliqui antiqui Patres de Ecclesiæ Catholicæ amplitudine, quamvis vocem *Catholicæ*, non semper explicent, ut Hieron. Isai. 54. circa illud, *Semen tuum gentes hæreditabunt*, ait illud esse semen, quod Christus exit seminare Matth. 3. *Quod semen etiam civitates desertas faciet inhabitare, ut Ecclesiæ gentium in toto orbe consurgant*. Et infra; *Hoc de Ecclesiarum magnitudine, quæ pro uno Judææ loco, & ipso angustissimo, in toto orbe terrarum suos terminos dilatabunt*. Idem c. 60. *Miratur* (inquit) *Ecclesia de circumcisionis primum populo congregata volare ad se gentium turbam toto orbe terrarum*. Et Psalm. 66. in principio dicit, columbam (de qua Canticor. 6.) esse Ecclesiam in toto mundo diffusam. Idem Matth. 26. circa illa verba, *Prædicabitur Evangelium hoc in toto mundo*. Similiter Ambros. Psal. 39. tractans verba illa, *Annuntiavi justitiam tuam in Ecclesia magna. Quid est*, (inquit) *quod addidit, magna, nisi quia fuit ante non magna? Quæ est magna nisi de totius terrarum orbis partibus congregata, quando ab oriente, occidente, septentrione, & meridie populi gentium sunt vocati*. Et ibidem de eadem Ecclesia intelligit illud Psalm. 34. *Confitebor tibi in Ecclesia magna, in populo gravi laudabo te*; & adjungit: *ibi ergo Ecclesia magna ubi populus gravis, hoc est, nō inquietus, & mobilis, qui sedit manducare, & bibere, & surrexit ludere. Gravis populus est, qui fidem Deo suo servat, & qui non aliqua levitate mutetur, neque nutet, & fluctuet*: ibique fuse alias ecclesiæ proprietates prosequitur. Eodem modo exponit eandem ecclesiā magnam Chrysost. dicto Psal. 39. *Beatus* (inquit) *David pollicetur se magnæ ecclesiæ universo orbe terrarum a divina gratia collectæ Dei justitiam prædicaturum, & prophetiæ veritatem, & maxime expetēdam salutem, & immensam misericordiā*. Atque in Psal. 106. per illa verba, *Dicant qui redempti sunt a Domino*, dicit, gentilium vocationem declarari, qui ex omni terrarum plaga per salvatorem colliguntur, & e diaboli faucibus ad sanctam ipsius ecclesiam rapiuntur. Et ita etiam exponit illud, quod in eodem Psalmo sequitur. *Et de regionibus congregavit eos, a solis ortu, & occasu, ab aquilone, & mari*, & ait: *Hoc in Judæis quidem ad hunc modum factum non accepimus* (*etenim toto orbe fusi versantur*) *at vero ipse gentilem ecclesiam in omnibus orbis partibus, tam orientalibus, quam occiduis, tam australibus, quam septen-*

septentrionalibus vocavit, & congregavit. Atq; hujusmodi cōcilia in omnibus terræ, & maris partib. cernere licet.

Denique Tertullian. lib. contra Judæos cap. 7. adducens prophetias, & promissiones de regno Christi, & specialiter illam Isaiæ 36. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram*, addit. *Quod ipsum adimpletum videmus. Cui enim dexteram tenet Pater Deus, nisi Christo filio suo? quem exaudierunt omnes gentes, id est, cui crediderunt omnes gentes, cujus & Prædicatores Apostoli in Psalmis David ostenduntur, in universam (inquit) terram exiit sonus eorum, & usque ad terminos terræ verba eorum: In quem enim alium universæ gentes crediderunt, nisi in Christum, qui jam venit? Cui enim & aliæ gentes crediderunt, Parthi, Medi, &c.* & prosequitur numerando innumeras ecclesiæ provincias, in quibus Christus regnat, demumque subnectit: *Quis enim omnibus regnare potuisset, nisi Christus Dei filius, qui omnibus in æternum gentibus regnaturus nuntiabatur?* Et postea recensens quamplurima mundi regna, quorum singula in aliqua orbis parte intra certos fines semper fuere contenta, denique concludit: *Christi autem regnum, & nomen ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus super enumeratis colitur, &c.* Ubi licet Tertullianus sub nomine ecclesiæ Catholicæ non loquatur, non tamen ignorabat illam esse regnum Christi, quod ergo de regno Christi dicit, de ecclesia Catholica intelligit. Et ita interpretantur Patres, præsertim Augustinus omnes similes prophetias de Christi regno, vel hæreditate, ut est illa Psalm. 2. *Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ*, & similes.

Anglicanam sectā verā non habere fidem concluditur. Constat igitur ex Scripturis sanctis, ita ab antiquis Patribus intellectis, proprietatem ecclesiæ Christi esse, ut per universum orbem sit diffusa, & ex eorundem Patrum confessione patet, hanc ejus proprietatem nomine, *Catholicæ*, significatam esse. Ex quo principio recte concluditur, sectam illam, quæ non solum intra terminos unius regni continetur, & per totum orbem non diffunditur, verum etiam ecclesiam per totum orbem diffusam damnat, & ab ea separatur, catholicam esse non posse. At secta Anglicana terminos Britanniarum (*quæ*, ut dixit Tertullianus supra, *intra Oceani ambitum conclusæ sunt*) non egreditur, & ecclesiam Romanam, a qua se ipsam segregavit, damnat, ut ex facto in superioribus narrato omnibus notum est; ergo nec potest esse ecclesia Catholica, nec fidem catholicam retinere. Quo argumento Patres semper hæreticos impugnarunt, & Africani Episcopi, præcipue Augustinus Donatistas exagitarunt, & superarunt: non est autem minus efficax contra omnes Protestantes, cum causa sit simillima, & supra ostensum sit, ecclesiam Romanam, & Catholicam eandem nunc esse, quæ prædictorum Patrum tempore floruerit.

Huic autem rationi videtur tacite voluisse occurrere Jacobus Rex, cum in fine suæ Præfationis pag. 156. dixit. *Evasio.* *Nos Dei beneficio, nec numero, nec dignitate ita sumus contemnendi, quin bono vicinis nostris exemplo præire possimus: quandoquidem Christiani orbis, omniumque in eo ordinum inde a Regibus, liberisque Principibus usque ad infimæ conditionis homines pars prope media in nostrā religionem jam consensit.* *Refellitur.* Verumtamen quanquam hoc, prout a Rege asseritur, verum esset, non satis esset, ut talis secta in tota illa multitudine hominum existens, catholica dici posset, cum tota illa multitudo a vera, & catholica ecclesia defecisset, ut paulo post adhibitis exemplis explicabo. *Amplitudo loci per se non constituit ecclesiam Catholicam.* Ratio autem est, quia licet amplitudo, & multitudo populorum sit quædam ex ecclesiæ Catholicæ proprietatibus, non tamen sufficit ad catholicam constituendam: nullus enim ex Patribus hoc dixit, & quidam ex illis aperte senserunt, catholicam non ex sola universitate locorum cōstitui, sed ex aliis etiam proprietatibus, quas cum illa conjungunt. Nam Vincentius Lirinensis catholicum esse dixit, *Si sequatur universitatem, antiquitatem, consensionem.* Optatus pronunciavit, proprietatem nominis catholici esse, quod sit *rationabilis & ubique diffusa.* Cyprianus, cui consensit Augustinus, præter multitudinem requirit, *unum caput*, & *unam originem*, & *unam matrem divino lumine perfusam*; cujus luminis radii per totum orbem extendantur: Cyrillus item multa alia sub nomine catholico comprehendit, ut vidimus. Addo Bedam in cap. 6. Cantic. dicentem, Catholicam vocari ecclesiam; *Quia per omnes mundi partes, in una pace, in uno Domini timore ædificatur.*

Responsio Regis alio modo rejicitur. Nunc vero aliud responsum Regi damus, quoniam aliud est, convenire in religione, aliud convenire in communi ratione schismatis, & discessionis ab ecclesia Catholica, ut per se notum est: nam ab una via plures deflectunt, qui secundum quandam rationem, mente potius conceptam, quam in re subsistentem, in deflexu, seu in aberrando a via conveniunt, non tamen in una via, neque in uno termino, ad quem tendant, consentiunt. Ita ergo oportet in præsenti distinguere. Et fortasse verum est (quod non affirmo) consideratis sectis omnibus schismaticorum & hæreticorum, qui ab ecclesia Romana defecerunt, & nunc sunt per totum orbem, tam ad Orientē, quam ad Occidentem dispersæ, ex illis omnibus confici multitudinem, quæ sit pars prope media totius Christiani orbis. Illa vero multitudo nec unum corpus politicum est, ut per se constat, nec mysticum, aut Ecclesiasticum, quia neque in eadem fide, neque in uno Ecclesiastico regimine, neque in eadem regula credendi conveniunt; ergo nec tota illa multitudo populorum, aut sectarum potest dici ecclesia Catholica, cum una ecclesia non sit, neque aliqua secta particularis illarum dici potest catholica, cum nec pars sit alicujus ecclesiæ Catholicæ, neque per se sola ad constituendam ecclesiam Catholicam sufficiat, ut principalis ratio facta probat.

Oportet ergo, ut Rex loquatur de consensione in unam religionem, id est, in unam viam salutis, & in unam fidē: in hoc autem sensu, non solum non credimus, sectam Anglicanam occupasse dimidiam partem orbis Christiani, verum etiam nec fortasse tertiam partem regni Britannici. Priorem partem ex ejusdem Regis verbis probabimus. Loquens enim ad Principes, & populos schismaticos hæc interserit verba: *Quanquam inter vos nec dum bene de apicibus nescio quibus convenerit.* Sentit ergo nondum illos in doctrina convenisse, & ideo paulo post eos ad unitatem, & concordiam exhortatur. Et quamvis illam obvelans discordiam, in quibusdam *apicibus* esse dicat, vel in rebus *adiaphoris*, ut paulo post, & sæpe alias loquitur, re tamen vera dissensio est in rebus gravissimis, & ad substantiam fidei, salutemque fidelium maxime spectantibus, ut in Sacramentorum doctrina, & præsertim veritate, & reali præsentia Christi Domini in Sacrosancta Eucharistia, & in modo justificationis hominis per fidem, in necessitate operum, & obedientia mandatorum, & aliis multis, quæ postea sua unaquæque trutina sunt libranda: in quibus nec Calvinistæ cum Lutheranis, nec cum istis Zuingliani, & alii similes conveniunt.

Accedit, obedientiam ecclesiæ præstandam adeo esse ad salutem necessariam, ut Christus dixerit, *Qui ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*; & nihilominus isti Sectarii, in explicando ecclesiæ regimine, a quo hæc obedientia pendet, non minus inter se quam a nobis dissident: non est ergo dissensio in rebus adiaphoris, sed in maxime necessariis: neque in apicibus tantum, qui in subtilibus punctis, speculationi præcipue deservientibus, a jure consultis constitui solent, sed in rebus, quę præ manibus habentur, & ad recte vivendum necessariæ sunt, versatur. Et quod ad præsentem causam maxime attinet, etiā in articulo de regio primatu tanta est dissensio, ut sola Anglicana secta illum approbare, & tueri videatur. Ex quo capite solo, & per se spectato, sufficiens ratio sumitur, ut Anglicana congregatio non possit Catholica ecclesia existimari. Quia opinio illa de primatu limitat, & coarctat sectam illam ad terminos illius regni temporalis, & quantum inde est, in tot partes ecclesiam Christi dividit, quot sunt in mundo temporalia regna, nec veram unitatem unius ovilis, quam Christus in ecclesia sua esse voluit, illi relinquit, sed ad summum quandam concordiam, vel similitudinem, ut sic dicam, quam Rex Jacobus exoptat. Verum neque illam (ut supra dixi) unquam obtinere poterit, quia cum omnes in proprio judicio sequendo conveniant, necesse est, ut in opinandi, & gubernandi ratione diffideant.

Atque hinc facile rationem alterius partis reddimus, in qua conjectamus, Anglicanam sectam, neque tertiam partem Britanniæ insulæ occupasse. Nam ut omittam, in omnibus partibus illius insulæ plurimos esse fideles, qui fidem suo judicio non subjiciunt, sed intellectū suum captivant in obsequiū Christi, & ab ecclesia Romana animo sal-

saltem,& mente separati non sunt:etiam inter eos,qui ab illa defecerunt, in religione, & fide non est consensio. Nam, ut ipsemet Rex in Præfatione supponit,multi sunt in sua ditione Puritani,quos ipse persequitur,& ita ad minimum totum regnum in tres partes divisum est, nimirum, in Catholicos,Puritanos,& Calvinistas non puros: & si famę fides adhibenda est,multi etiam inter ipsos sunt Lutherani, alii Zuingliani, vel aliarum sectarum. Imo etiam inter ipsos Calvinistas mistos non creditur esse consensio in fide,quidquid sit de externa specie religionis. Ergo loquendo in sensu,qui ad præsentem causam faciat, nullo modo subsistere potest,quod Rex ait,fere dimidiam orbis Christiani partem in suam consensisse religionem.

Quapropter, Lutherus, Calvinus, & alii Hæresiarchæ hujus temporis libere,ne dicam,impudenter,respondent, sæpe id, quod bonum est, paucioribus approbari, ideoque non esse notam veræ ecclesiæ, aut fidei,quod sit in multitudine gentium,& consensione populorum approbata;sic enim fertur scripsisse Lutherum, diabolum juxta Dei ecclesiam sacellum longe majus, & amplius condidisse, & Calvinus sic excusabat paucitatem suæ congregationis, quia vix unquam ita bene se habuerunt res humanæ, ut pluribus placerent meliora.Et similia habent Magdeburgenses,centuria 1. Verumtamen (quod in omnibus controversiis hujus temporis maxime considerandum est) isti novi hæretici in omnibus suis dictis & responsis antiquos hæreticos imitantur, quod est magnum sui erroris signum,unde non aliter illis obviandum existimo, quam verbis Patrum,qui antiquos hæreticos confutarunt. Augustinus libro de Unit. Eccles. c.2. sic habet; *Inter nos, & hæreticos quæstio est, ubi sit ecclesia, quid ergo facturi sumus? in verbis nostris eam quæsituri, an in verbis capitis sui Domini nostri Jesu Christi? Puto, quod in illius verbis eam quærere debemus, qui veritas est, & optime novit corpus suum*; & cap.3. *Non audiamus, hæc dico, hæc dicis: sed audiamus, hæc dicit Dominus, sunt certe libri Dominici, ibi quæreamus ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram.* Quasi dicat, in divina Scriptura Christi Ecclesiam per totum orbem diffusam prædicari, & ideo blasphemias hæreticorum contemnendas esse,qui dæmonis ecclesiam illam, audent appellare. Et c.9. refert, Donatistas convictos dixisse, Ecclesiam Christi in principio in toto orbe fuisse, postea vero periisse,propter liberas,& pravas hominum voluntates.Quibus August. respondet; *Quasi vero nescierit spiritus Dei futuras hominum voluntates, quis hoc insanissimus dixerit? cur ergo non hoc potius prænunciavit futurum, quod de voluntatibus hominum sciebat futurum,&c.* Et cap.13. sic scribit.*Inquiunt, ista credimus,& completa esse confitemur, sed postea orbis terrarum apostatavit,& sola remansit Donati communio* (vel mutato nomine,Anglicana,vel Calviniana secta.) *Hoc nobis legant* (ait August.) *& nihil resistimus. Si autem non ea de Scripturis sanctis legunt, sed suis contentionibus persuadere conantur, credo illa, quæ in Scripturis leguntur, non credo ista, quæ ab hæreticis vanis dicuntur.* Et c.15. similibus verbis refellit *hæreticorum calliditatem volentium convertere verba Dei a veritate, in qua ipsa sunt, ad perversitatem, in qua ipsi sunt.* Et deinde respondet ad quasdam scripturas, quas hæretici ad sua conventicula accommodabant.Ac tandem c.19. concludit; *Omissis ergo illis morarum tendiculis ostendat ecclesiam, vel in sola Africa, perditis tot gentibus retinendam, vel ex Africa in omnibus gentibus reparandam,atque adimplendam,& sic ostendat,ut nun dicat; Verum est, quia hoc ego dico, vel quia hoc dixit ille collega meus, vel illi,&c.*

Lib. de Notis Eccles. In Præfatio. ne Insti. tution.

Idem ergo nos Luthero respondemus,cum dicit,in suis Sectariis esse ecclesiam, ut nobis illam ostendat: nam illi non credimus,neque ullo modo credibile est, Deum ædificasse ecclesiam contra ecclesiam a se conditam, & cui perpetuam protectionem promisit, præsertim cum nullum indicium divini spiritus, sed humanæ ambitionis,& libertatis in auctore illius synagogæ apparuerit. A Calvino etiam probationem eorum, quæ vane dicit,postulamus, & præterea addimus, satis superbiam suam ostendere, cum judicium suum multitudini, & auctoritati tot Patrum, antiquitate, sapientia, & sanctitate illustrium, temere audet præferre.Unde tandem dicimus,licet comparatione vulgi interdum meliora a paucioribus approbentur, nihilominus ea, quæ a pluribus sapientibus ut meliora probantur, ab omni viro prudente talia esse censenda, & contraria reprobanda. Quod longe certius est, quando talis approbatio non humana tantum,sed divina stabilitur auctoritate. Hoc autem modo approbata est in Scriptura sancta, & a sanctis Patribus ecclesia Catholica per totum orbem diffusa, a qua longissime distant hæreticorum conventicula, ideoque nec catholica esse, nec nominari possunt.

CAPUT XVI.

Quomodo verum sit, ecclesiam Catholicam esse per totum orbem diffusam.

Ut vel ipsis etiam Catholicis satisfaciamus, non est omittenda hic alia objectio,quā attigit Augustin. epist.48. quia orbis Christianus catholicus,seu Romanus modica pars est totius mundi, quomodo ergo potest hæc ecclesia ex eo catholica nominari, quod mundum occupet universum? Assumptum facillime demonstrari potest: nam paulo superius concedendum duximus, multitudinem schismaticorum,& hęreticorum fere dimidiam partem Christiani orbis occupare, ultra hos vero sunt in mundo Mahometani, qui soli fortasse tot plagas mundi possident, quot illi, qui sub nomine Christi fidem profitentur,sive falsam,sive veram. Deinde gentiles etiam, & idololatræ multas,& magnas mundi provincias occupāt, Judęi etiam per innumeras alias mundi partes vagantur; ergo dubitari non potest,quin respectu totius mundi valde limitata,& restricta sit ecclesiæ Christi amplitudo;ergo non potest titulo universitatis catholica nominari.

Ratio dubitandi.

Et augetur difficultas,quia non est contra ecclesiæ veritatē,ut persecutionibus, aut schismatibus ita opprimatur, ut aliquando in minori parte confitentium Christū vera fides perseveret. Accommodatum exemplum est de tempore, in quo per Arianam hæresim ita afflicta fuit, ut vere universum orbem Christianum occupaverit Arianismus,fere pro illa tempestate obruto Christianismo, ut constat ex Hilario lib. cont. Auxent.& Hieron. libro contra Luciferian. ubi col.13. *Tunc Usiæ nomen abolitum est, tunc Nicænæ fidei damnatio conclamata est. Ingemuit totus orbis,& Arianum se esse miratus est.* Unde Gregorius Nazianz. Orat.25. ad Arianos, qui de multitudine gloriabantur,sic inquit;*Ubi tandem sunt,qui paupertatem nobis exprobrant, opesque suas insolenter jactant, qui ecclesiam multitudine definiunt, ac parvum gregem aspernantur?* In quibus verbis, & concedere videtur, eo tempore fuisse parvum numerum fidelium præ multitudine hæreticorum convenientium etiam in eodem errore, & consequenter videtur negare,multitudinem pertinere ad notas ecclesiæ,ut ibi etiam notat Belli. Imo videtur alludere ad verba Christi Lucæ 12. *Nolite timere pusillus grex*, & ex illis verbis colligere, ad veram ecclesiam parvum gregem sufficere, quod hæretici hujus temporis libenter recipiunt, ut de paucitate glorientur, addentes illud Matth. 7. *Intrate per angustam portam*; & infra; *Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inveniunt eam.*

Confirmatio.

Ad priorem partem responderi potest primo, nomen catholicæ non esse impositum ecclesię ad distinguendam illam a Gentilismo, Paganismo, vel Judaismo, nam sub nomine Christianorum, seu ecclesiæ Christianæ ab his omnibus satis distinguebatur.Sed impositum esse illi hoc nomen,ut ab hæreticorum Sectis discerneretur. Nam licet hæretici, quoad veritatem fidei Christiani non sint, tamen quia non omnino Christum negant, sed eum suo modo colunt,& confitentur, idcirco peculiarem modum infidelitatis sub nomine Christiano habent,& ideo (ut ex Patribus notavimus) additum est, fidei vere Christianæ cognomen catholicæ, quo a sectis hæreticorum distingueretur. Atque hinc fit, ut ex vi talis nominis, & rationis ejus non sit necessarium, ut amplitudo ecclesiæ omnium fidelium multitudinem superet;sed satis est, ut suo modo sit dispersa per universum orbem, & quod in hoc excedat quancumque hæreticorum sectam.

Ad rationem dubitandi responde-tur.

Deinde ad hoc magis explicandum advertimus, duobus modis intelligi posse, ecclesiam Christi debere esse per totum orbem diffusam, scilicet,vel jure,& institutione ac potestate, vel facto, & actuali (ut ita loquar) possessione. Priori modo manifestum est, ecclesiam Christi ex quo instituta fuit, catholicam,& universalem fuisse: tum quia pro toto mundo instituta est, & non sicut synagoga

Duobus modis potest ecclesia esse per totū orbem diffusa.

goga pro quadam natione: tum etiam quia ex tunc accepit jus prędicandi fidem Christi per universum mundum, juxta illud: *Prædicate Evangelium omni creaturæ*, Marci ultim. & illud: *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ*. Tum denique quia habet potestatem in terris ad gubernandum universum orbem in iis, quæ ad salutem animę spectant, vel ad illam referuntur, juxta illud: *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, &c.* Matth. 18. & illud: *Pasce oves meas*, Jo. 21. Hæc ergo universitas Ecclesiæ, quam juris, seu sufficientię vocare possumus, sufficere poterat, ut verę Catholica diceretur. Imo Augustinus lib. 2. contra Petil. c. 38. cum objecisset Petilianus: *Si vos tenere catholicam dicitis, Catholicum illud est, quod Græce dicitur unicum, sive totum, ecce in toto non estis, qui in partem cessistis*, respondet Augustinus, *Catholicum*, idem significare, quod *secundum totum*, unde *Catholica nomen accepit, dicente ipso Domino, Eritis mihi testes, &c.* & concludit: *Ecce unde catholica vocatur*. Quare videtur Ecclesia accepisse hoc nomen ab Apostolis, prius quam fides esset cum effectu per totum mundum disseminata, prius enim Apostoli Symbolū condiderant, quā per diversas mundi partes distribuerentur.

Ecclesia dicitur universalis universalitate juris, & facti.

Nihilominus non solum propter jus, sed etiam propter factum, & possessionem (ut sic dicam) Ecclesia illud nomen accepit. Sciebant enim Apostoli promissionē Christi esse infallibilem, & non multo post fuisse implendam, & ideo ita de illa statuerunt, ac si jam actu mundum occupasset, quia in moralibus quod parum distat, nihil distare videtur, & maxime apud illos, qui per fidem rem futuram tanquam jam factam æstimabant. Post illorum vero prædicationem amplitudo catholicæ Ecclesię in re ipsa esse cæpit, ita ut veluti oculis cerni posset. Unde Augustinus loco proxime citato post illa verba, *Ecce unde Catholica vocatur*, subjungit: *Sed clausis oculis offendistis in montem, qui ex parvo lapide secundum prophetiam Danielis crevit, & implevit universam terram.* Sentit itaque Augustinus, sentiuntque alii Patres supra allegati, prophetias de Ecclesia Christi futura per universum orbem diffusa, promissionesque de fundanda, & stabilienda eadem Ecclesia a Christo factas, impletas jam dudum fuisse. Quo autem tempore inceperit, & qua certitudine id constare possit, non est facile explicare.

Igitur ulterius animadvertendum est, hanc diffusionem ecclesię Catholicę per universum orbem, quoad majus, vel minus augmentum varios posse sortiri status amplitudinis Ecclesiæ, nec esse certum apud SS. Patres, & Scripturæ expositores, an prophetia, & promissiones de hac ecclesię universalitate omni ex parte sint jam impletæ, vel aliquid supersit implendum, quod usque ad mundi finem vel prope illum relinquatur consummandum. Nā quod Christus Dominus dixit Matth. 24. *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.* Hieronymus, & Beda intelligunt de mundi consummatione, & significant, illam prædictionem nondum fuisse impletam. Imo indicat Hieronymus, complementum illius futurum esse signum judicii appropinquantis, ac proinde adeo cumulatam Ecclesiæ extensionem usque ad finem mundi, vel tempus illi propinquū non esse adimplendā.

Amplitudo ecclesiæ per orbē varias potest habere vicissitudines.

In quam sententiam inclinat etiam Augustin. lib. de Unit. Eccl. c. 17. ubi tractans eadem Christi verba dicit: *Ipsa fides omnium gentium nondum impleta est.* Et infra accommodans Parabolam, *seminantis bonum semen in agro suo*, Matth. 13. subnectit, *Hunc agrum esse mundum in quo verbum Dei fructificat, & crescit*, ut dicitur ad Colos. 1. *usque ad messem, id est, usque ad finem mundi.* Idem vero Augustinus epistol. 78. ad Hesichium interpretatur superiora verba Christi negative tantum, scilicet: *Tunc veniet consummatio*, id est, *antequam prædicetur Evangelium in toto mundo non veniet*. Quanto autem tempore post consummatam Evangelii prædicationem per totum orbem, *incertum* (inquit) *est*. Unde etiam est incertum, quo tempore integre sit implenda illa promissio de diffusione Evangelii, & fidei suę ecclesiæ per totum mundum. Pro certo vero habuit ibidem Augustin. suo tempore nondum fuisse impletam illam promissionem dicens; *Si ergo susciperent hunc laborem servi Dei, ut peragrato orbe terrarum, quantum possent colligerent, quod remaneret gentium, ubi nondum est Evangelium prædicatum, hinc advertere utcunque possemus, quantum hoc tempus longe sit a fine seculi*; quod etiam latius confirmat Epist. 80. circa finem, quia suo tempore *immunerabiles gentes* (ut ait) *erant, quibus nondum prædicatum fuerat Evangelium*.

Promissiones de prædicatione evangelii per orbem, adhuc non sunt integre consummatæ.

Quod argumentum etiam convincit, usque adhuc non esse completas integre illas promissiones, quia nostra ætate novus mundus (ut ajunt) & vastissimæ provinciæ, quibus Evangelium non erat prædicatum, inventæ sunt, pro quibus ad fidem convertendis videmus a servis Dei loca inaccessibilia peragrari, & ecclesias denuo in eis fundari. Hinc ergo recte concluditur, ecclesiam Catholicam non ideo dici per totum orbem diffusā, quia in toto universo, & omnibus provinciis ejus illa diffusio ecclesię jam facta sit. Imo addit Augustinus dicta epist. 80. licet *in omnibus gentibus, ubi nondum est Ecclesia, oporteat, ut aliquando sit: non tamen oportere, ut omnes qui ibi fuerint, credant, quia omnes gentes promissæ sunt, non omnes homines omnium gentium, non enim omnium est fides*. Ex his ergo omnibus valde incertum relinquitur, quando inceperit ecclesia habere in re, & non tantum in spe, illam universalitatem, quam nomen catholicæ denotat. Item incertum est, quanta ecclesiæ amplitudo, & multiplicatio ecclesiarum per varias orbis provincias fuerit ad eundem effectum necessaria. Denique multo magis incertum est, quam numerosam hominum multitudinem eadem proprietas requirat, ut in re ipsa existat.

Universalitatem ad catholicissimum sufficientem jam dudum ecclesia adepta est.

Nihilominus certum esse debet ex communi sensu omnium Patrum, ita intelligentium Scripturas, ecclesiam Catholicam consequutam esse non solum nostris temporibus, sed etiam multis retro seculis statum (ut sic dicam) universalitatis sufficientis, ut dicatur per totum orbem diffusa. Nam pręter prædictionem Prophetarum, & promissiones Christi Paulus, jam suo tempore dixit de Apostolorum prædicatione. *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Quod licet Augustinus interpretetur, esse prophetiam de futuro prolatam per verbum præteriti, propter certitudinem, nihilominus Hieronymus intelligit, jam tunc fuisse, aliquomodo impletam, & est consentaneum contextui Pauli in eodem loco, & aliis: nam ad Colos. 1. de Evangelio dicit: *Pervenit ad vos, sicut & in universo mundo est, & fructificat, & crescit sicut in vobis.* Deinde certum est, ita crevisse ecclesiā usque ad tempora Augustini, & aliorum Patrum, ut simpliciter dici posset per totum orbem diffusa, sicut ipsi loquuntur; ergo saltem eo tempore jam dictum statum habebat, ut ipsi prædicant. At illum etiam retinuit, vel potius in eo crevit usque ad Gregorium, ut ex supra dictis, & ex epistolis ejusdem Gregorii ad Episcopos Orientis, & variarum provinciarum Occidentis colligitur. Ab illo autem tempore usque ad nostram ętatem eundem statum non amisit, sed potius per plures, & novas provincias auctum esse conspicimus, licet in quibusdam aliis diminuta fuerit; ergo simpliciter verum, & certum est, ecclesiam Catholicam esse per totum orbem diffusam. Et quamvis non possimus cum certitudine designare tempus, in quo cępit habere consummatum hunc statum universalitatis, non refert, satis est enim, ut certo constet a principio in hunc finem fuisse institutam, & intra aliquot annos statum illum sufficienter obtinuisse, prout secundum ordinem providentię divinę expediebat.

Et eadem ratione licet non possint certo designari termini hujus amplitudinis, nihilominus dicere possumus, post sufficientem Evangelii prædicationem necessarium fuisse Catholicam ecclesiam habere in mundo splendorem quendam universalem, quo posset ejus dignitas, & majestas cognosci, & ab Hæreticorum turbis discriminari. Hoc enim in primis pertinuit ad excellentiam regni Christi, quod non solum in cœlo, sed etiam in terra promissum est, quamvis in terra ipsū non esset futurum terrenum, seu temporale, sed cęleste, seu spirituale. Deinde quia ecclesia est a Christo instituta propter salutem hominum, ut per eam multo universalius, & abundantius, quam antea omnibus tam Judæis quam gentibus communicaretur, & ideo oportuit, ut statim cresceret, ita ut intra breve tempus in prædicto statu constitueretur, in quo, quantum est de se, omnibus mundi regionibus, vel saltem earum majori, & principaliori parti prodesse posset. Ad hunc autem finem necessarium fuit, ut statim, seu quam primum morali modo posset, toti mundo innotesceret.

sceret. Nam sicut Augustin.ep.48.col.10.id urget: *Quomodo confidimus ex divinis literis, accepisse nos Christum manifestum, si non inde accepimus & ecclesiam manifestā?* ita & nos asserimus non potuisse Christū in mundo regnare, nisi fides credentium per totū mundum esset diffusa.

Incepisse ecclesiam habere prædictā universalitatem a tempore Constantini, probabile est.

Dici autem cum magna probabilitate potest, cœpisse ecclesiam habere hunc statum saltem a tempore Constantini Imperatoris, in quo concessa ecclesię publica pace, templa etiam, & ecclesiæ publice ædificari cœperunt, & Apostolica sedes condignum honorem, & splendorem habere incepit, & generalia Concilia congregari potuerunt, & in reliquis omnibus, quæ ad majestatem ecclesiæ Christi spectant, cępit ecclesia ab universo orbe, qui tunc agnoscebatur, publice cognosci, ut unum corpus mysticum, & una spiritualis respublica ad universam curam, & salutem animarum instituta. Atque hanc nostram conjecturam videtur insinuasse Augustinus, concione secunda in Psalm.103.ubi exponens verba illa, *Super montes stabunt aquæ*, de Diluvio persecutionum nascentis ecclesiæ illa interpretatur, dicens. *Fuit enim tempus aliquando, quo terram Dei, Ecclesiam Dei cooperuerunt aquæ persequentium, & ita cooperuerunt, ut non apparerent, neque ipsi magni, qui sunt montes. Quando enim ubique fugiebant, quomodo non minus apparebant:* Et infra; *Cooperuerunt eos aquæ, & super illos stabant, & dicebant, preme, preme, & prævalebant super Martyres, & fugiebant ubique Christiani, & fuga quadam occultabantur Apostoli.* Postea vero interrogat, *Sed quandiu?* Respondet: *Audi quod sequitur, ab increpatione tua fugient, & hoc factum est, fratres, ab increpatione Dei fugerunt aquæ, hoc est, a pressura montium recesserunt. Jam montes ipsi extant Petrus, & Paulus. Quomodo eminent? qui ante a persecutoribus premebantur, nunc ab Imperatoribus venerantur. Fugerunt enim aquæ ab increpatione Dei, quia cor Regum in manu Dei deflexit quo voluit, jussit per eos pacem dari Christianis, emicuit, & eminuit authoritas Apostolica. Numquid quando supra erant aquæ montium, defecerat magnitudo? Sed tamen ut omnes viderent eminentiam montium, per quos montes salus esset generi humano (quia levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi) ab increpatione Dei fugerunt aquæ, a voce tonitrui tui formidabunt, jam quis non terreatur a voce Dei? per Apostolos, per Scripturas, per nubes ejus; conquievit mare, formidaverunt aquæ, nudati sunt montes, jussit Imperator. Sed quid jussisset, nisi Deus tonuisset? Quia voluit Deus, illi jusserunt, & factum est.* Hæc elegantissime, & sapienter Augustinus, quibus satis manifeste declarat, quo tempore cœperit ecclesia Catholica habere statum suo nomini consentaneum. Et obiter advertendum est, non tribuere hunc statum ecclesiæ Imperatori tanquam authori ejus, sed tanquam removenti impedimenta, & pacem tribuenti; imo nec numerare Imperatorem inter montes ecclesiæ, sed Apostolos, utique in suis successoribus, & specialiter dicit, *Extant Petrus, & Paulus*, per quos sine dubio Sedem Apostolicam intelligit, & ad eandem pertinet illa interrogatio, *Quomodo eminent?* quia in illa Sede fundata est ecclesia, quæ tunc cepit statum, ut dixit, suo nomini consentaneum habere.

Ad catholicismum ecclesiæ non est opus, ut cæteras sectas universalitate excedat.

Atque hinc satisfactum est priori parti objectionis; concedimus enim non pertinere ad universitatem ecclesiæ per nomen catholicæ explicatam, ut in ea sit major hominum multitudo, quam in falsis Sectis: nam hoc nullibi ei promissum est, & pendet ex altissimo Dei consilio in sua prædestinatione. Et quantum ex Scripturis colligere possumus, divino consilio potius permissum est, plures esse mundo malos, quam bonos, infideles, quam fideles, imo fortasse etiam intra ipsam ecclesiam plures peccatores, quam justos. Unde Augustinus dicta ep.48.col.13.& 14.in simili difficultate: *Ecclesia (inquit) est de cujus paucitate dicitur. Arcta est via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui ambulant in ea: & rursus ipsa est, de cujus multitudine dicitur: Sic erit semen tuum sicut stellæ cœli, iidem quippe fideles Sancti, & boni, & in comparatione plurimorum malorum pauci sunt, & per se ipsi multi sunt, qui ab Oriente, & Occidente veniunt, &c.* Et infra: *Itaque & totus mundus in maligno positus est propter zizania, quæ sunt per totum mundum & Christus propitiator est peccatorum nostrorum, & totius mundi, propter triticum, quod est per totum mundum.* Et infra id declarat per comparationem areæ, in qua frumenta pauca sunt comparatione palearum, tamen multa sunt per se ipsa, & *congreganda a quatuor ventis, a summis cœlorum usque ad terminos eorum, &c.* Idem tradit lib. 13. contra Faust. c. 16. & optime lib. 20. cujus hæc sunt ultima verba: *Agnoscenda est paucitas illa, quam Dominus præcipue commendat in ingenti, atque innumerabili multitudine orbe diffusa: quæ paucitas tanquam granorum in comparatione multitudinis palearum paucitas dicitur, per se autem ipsam tantam massam frumenti facit, ut omnes probos, & reprobos vestros, quos pariter veritas reprobat, incomparabili multitudine superet.* Comparat enim ecclesiam ad unam particularem Sectam hæreticorum, & dicit non solum ecclesiam esse ampliorem, sed etiam solos ecclesiæ justos incomparabiliter superare omnes hæreticos talis Sectæ, quod mihi verisimillimum est, simili comparatione facta ad quamcumque hæresim, quamvis ad prę sentem causam non sit necessarium.

Itaque non refert, pauciores esse in ecclesia fideles, quam sint infideles in omnibus sectis gentilium, Paganorum, Judæorum, & hęreticorum, quia de hac comparatione nihil est revelatum, vel promissum, neque ad universitatem ecclesiæ catholicæ pertinet, ut in numero, vel personarum, vel populorum, provinciarum, aut regnorum infideles excedat, sed solum ut sit in se amplissima, & per totum orbem diffusa. Unde Augustinus contra Petilian. qui paucitatem Donatistarum ad ecclesiam Catholicam sufficere volebat, respondet lib. 2. contra illum cap.45. *Timuisti comparatam multitudini vestræ multitudinem orbis terrarum, & ad paucitatis laudem per angustam viam gradientis te conferre voluisti. Utinam non ad ejus laudem, sed ad ipsam viam te contulisses, profecto conspiceres, eandem paucitatem esse in ecclesia omnium gentium, sed paucos dici justos comparatione multorum iniquorum, sicut in comparatione paleæ possunt pauca grana dici uberrimæ segetes, quæ tamen per se ipsa in massan redacta implent horreum.* Et simili fere modo in ep. 48.colu. 9. ad Vincentium dicentem, comparatione totius mundi modicam esse partem Christianorum, respondet. *Non vis attendere, aut te nosse dissimulas, in quam multas jam barbaras nationes tam parvo tempore venerit Evangelium, &c.*

Satisfit ulti. objectionis parti.

Ex dictis etiam facile est respondere ad alteram partem objectionis factæ: jam enim cum Augustino declaratum est, quæ paucitas commendetur in grege Christi. Quamquam aliis etiam titulis, & rationibus grex Christi potuerit dici pusillus comparatione infidelium, vel si dicatur de prædestinatis comparatione reproborum, scilicet, vel ob *humilitatis devotionem*, ut dixit Beda lib. 4. in Lucam c. 54. vel propter abjectionem conditionis discipulorum, qui tunc Christum audiebant, quia erant pauperes, & infimæ conditionis, vel quia ob voluntariam paupertatem, vel gloriæ mundi abnegationem servi Christi in mundo tanquam viles reputantur. Constat etiam angustam, & arctam viam non repugnare cum ecclesiæ amplitudine, quia Christus illam arctam viam toti mundo proposuit, & ita ejus ecclesia, quamvis sit per totum orbem diffusa, per illam angustam portam intrare contendit, & licet pauci sint, qui conantur intrare comparatione infidelium, tamen simpliciter sunt multi, ex diversis provinciis totius orbis vocati, & similiter quamvis pauciores sint, qui intrant, quam qui conantur intrare, tamen etiam illi priores sunt satis multi, & ex toto orbe vocati. Et præterea non ex illis solis constat ecclesia Christi, in qua non solum prædestinati sunt, sed etiam reprobi, nec tantum boni, sed etiam mali.

Denique etiam constat ex dictis non esse inconueniens, quod Ecclesia Catholica propter insurgentes hæreses, & alias persecutiones multum interdum deprimatur, vel etiam minuatur. Quia non solum hoc non repugnat prædictionibus, vel promissionibus factis Ecclesiæ Christi, verum potius illud ipsum sæpius a Christo prædictum est, pertinetque ad arctam viam, quæ ducit ad vitam. Unde Beda exponens illud Marci 6. *Erat navis in medio mari, &c.* ait per illam navem labores Sanctæ Ecclesiæ designari, *quia nonnunquam Ecclesia tantis gentilium pressuris non solum afflicta, sed fœdata est, ut, si fieri posset, redemptor ipsius ad tempus eam deseruisse videretur.* Addendum vero est, ex quo Ecclesia Catholica per universum mundum

Ecclesia Catholica in medio etiam persecutionum suum splendorem retinuit.

dum diffusa esse cœpit, nunquam propter persecutiones, vel hæreses insurgentes ita splendorem suum, & quasi possessionem amisisse, ut desierit esse sufficienter per totum orbem terrarum illustris, & diffusa. Hoc significavit Augustinus dicta ep.48. col. 12. dicens; *Ipsa est, quæ aliquando obscuratur, & tanquam obnubilatur multitudine scandalorum, quando peccatores intendunt arcum, ut sagittent in obscura luna rectos corde, sed etiam tunc in suis firmissimis eminet.* Possetque hoc facile ostendi ex promissionibus Christi, & ex perpetua traditione, & successione Ecclesiæ Catholicæ, ac Romanæ, nisi in c. 5. de Visib. Eccl. id satis esset demonstratum.

Atque ex hoc fundamento respondet Augustinus ad exemplum adductum de tempore Arianę hæresis, dicens; *Tale tunc erat tempus, de quo scripsit Hilarius &c.* Et infra: *Quis enim nescit, illo tempore obscuris verbis multos parvi sensus fuisse delusos, alios autem timore cessisse, & simulate consensisse.* Et infra: *Quanquam & illi, qui tunc firmissimi fuerunt, & verba hæreticorum insidiosa intelligere potuerunt, pauci quidem in comparatione cæterorum, sed tamen etiam ipsi quidam pro fide fortiter exulabant, quidam toto orbe latitabant. Ac sic Ecclesia, quæ per omnes gentes crescit instrumentis dominicis conservata est, & usque in finem, donec omnino gentes omnes etiam barbaras teneat, conservabitur.* In quibus verbis videtur August. concedere, fuisse illo tempore fideles in minori numero, quam essent Ariani hæretici, & nihilominus Ecclesiam fuisse conservatam in sua universitate per totum orbem. Quod ex hypothesi verissimum est, propter omnia superius dicta, & quia etiam tunc ecclesia catholica fundata mansit in petra firmissima, & habente potestatem universalem, & catholicos sibi subjectos per totum orbem dispersos: nam quod illi pauciores interdū sint, nihil refert, præsertim ad breve tempus. Eo vel maxime quod semper illa ecclesia retinuit authoritatē Côc. Nicæni, & continuationem cum antiqua ecclesia, cujus splendorem etiam participabat tanquam eadē cum illa.

Atque hæc eadem responsio locum habet in tempore persecutionis Antichristi; imo in eo videtur magis necessaria, quia tota illa occultatio, & diminutio Ecclesiæ videtur a Christo Domino prædicta. De tempore autem Arianę hęresis verisimilius existimo nunquam hęreticos, etiam numero catholicos superasse. Nam licet in Ariminensi conciliabulo major pars Episcoporum ab Arianis decepta fuerit, & ideo Hieronymus dixerit, ingemiscentem orbē terrarum se Arianum miratum esse, nihilominus ille error non fuit animo hæretico, ut idem Hieron. & Augustin. significant, & Ambros. lib. 3. de Fide c. ult. Et ideo fere omnes fraude intellecta, statim verā fidem profiteri, clareque docere cœperunt. Deinde licet fortasse in Oriente major esset multitudo hęreticorum, non tamen in Occidente, nec simpliciter in toto orbe. Id enim aperte Basil. testatur ep. 72. ad Evaisenenses scribens; *State in fide, ipsum orbem inspicite, & videte quam modica sit ea portio, quæ hoc morbo laborat, reliqua vero Ecclesia, quæ ab orbis finibus usque ad fines Evangelium recepit, sanam hanc, & rectam doctrinam sectetur.* Athanasius etiam in ep. Synodica ad Jovinianum Imperatorem, quam refert Theodoret. lib. 4. Histor. c. 3. loquens de fide definita in Concil. Nicæno, inquit: *Huic omnes ubique Ecclesiæ assensæ sunt, ut Hispaniæ, Britanniæ, Galliæ, Italiæ, totius, &c.* & post plures alias numeratas subdit; *Orientis denique Ecclesiæ exceptis paucis, qui sectæ favent Arianæ: nam istarum omnium re ipsa explorate cognitam habemus sententiam, literasque ab illis accepimus, proque certo scimus, Auguste sanctissime, non tamen præjudicium inde potest orbi terræ fieri universo.* Ac propterea Hilarius supra beatos, & gloriosos vocat Galliæ, & Britanniæ Episcopos, qui Apostolicam fidem perfecte retinerent, & suo exemplo multos Orientales Episcopos ad saniorem mentem reducerent. Unde etiam eo tempore veri fideles nomen Catholicorum retinuerunt.

Atque ita intelligi potest, quod Nazianzenus dicit de hęreticis volentibus Catholicam fidem multitudine credentium mentiri, fortasse enim in sua civitate, vel Episcopatu plures erant Ariani, quam catholici, & ex illa multitudine clarum est, non esse catholicam fidem colligendam, sicut licet fortasse nunc in Anglia plures sint hæretici, quam catholici, nullum inde sumetur signum catholicæ fidei. Præsertim quia licet contingeret, hæresim multum diffundi, nunquam haberet signum catholicæ Ecclesiæ ex defectu aliarum conditionum, ut supra dixi, & ibi notat Billius.

Nulla secta potest per orbem diffundi, ut vere similiter catholica existimetur.

Unde concludo ultimo, nunquam hęresim aliquam ita posse per universum diffundi, vel cum talibus circumstantiis in numero sectatorum ejus augeri, ut inde possit verisimiliter existimari, illam esse fidem catholicam, sed potius semper contrarium posse cum sufficienti certitudine constare ex defectu modi universitatis, fidei Catholicæ promissæ. Hoc posset sufficienter probari per exempla omnium hæresum, quæ hactenus fuerunt: nam quod omnibus hæreticorum Sectis, in temporibus præteritis accidit, credendum est, in cæteris eventurum: nam eadem ratio limitationis (ut sic dicam) seu determinationis ad limitatum locum, aut gentem, vel paucitatem sectariorum in omnibus invenitur. Est autem prima ratio, quia 1. Ratio.
omnis hæresis introducitur per defectionem a Catholica fide, & consequenter deviat a certa regula credendi, ideoque nunquam potest universaliter persuaderi tanquam vera, & indubitata fides. Hoc eleganter indicavit Augustinus libro de Pastoribus cap. 8. ubi cum dixisset, varias hæreses esse in variis provinciis, quæ se invicem non cognoscunt, Catholicam vero ecclesiam cum omnibus esse ubique & omnes nosse, quia in omnes diffusa est, subjungit. *Illa* (id est Catholica) *sic est tanquam vitis crescendo ubique diffusa, illi sunt tanquam sarmenta inutilia agricolæ falce præcisa merito sterilitatis suæ, ut vitis putaretur, non amputaretur. Sarmenta ergo illa, ubi præcisa sunt, ibi remanserunt, vitis autem crescens per omnia, sarmenta sua novit, quæ in illa remanserunt, & juxta se, quæ de illa præcisa sunt: inde tamen revocat errantes.* Quæ verba sunt valde notanda: nam & differentiam inter Catholicam fidem, & quamcumque particularem sectam, & rationem propositam recte declarant. Eandemque rationem habet fere eisdem verbis August. lib. 4. contra Crescon. c. 60. ubi refert Cyprianum lib. de Unit. Eccl. dicentem, ecclesiam ramos extendere per universum mundum. De hæresibus autem adjungit Cypria. *Non nos ab illis, sed illi a nobis recesserunt, & cū hæreses, & schismata postmodū nata sint, dum cōventicula sibi diversa constituunt, veritatis caput atque originem reliquerunt.* Unde merito colligit, non posse in nomine Christi congregari, nec cum universa fraternitate convenire.

Et hinc oritur altera ratio, quam ibidem Cyprian. attingit, dicens: *Hæreses factæ sunt, & fiunt, dum perversa mens non habet pacem, dum perfidia discordans non tenet unitatem.* Nam hinc fit, ut qui concordiam cum ecclesia deserunt, inter se concordes non sint: quod etiam (ut supra dixi) provenit ex defectu fundamenti, quia cum in credendo non nitantur regula a Deo tradita, sed proprio judicio, & opinione, necesse est, ut si aliquantulum durent, vel multiplicentur, statim in varias sectas descindantur, *Quoniam visiones cordis eorum frustrantur eos*, ut idem Cyprianus ibidem dixit, ideoque non perseverant, nec extenduntur cum illa unanimitate, quam fides catholica requirit. Quod declaravit optime Augustin. lib. de Pastorib. c. 8. ubi accommodat ad hæreticos verba Ezechiel. 24. *Super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei*, & addit: *non omnes hæretici per totam faciem terræ, sed tamen hæretici per totam faciem terræ, alii hic, alii ibi, nusquam tamen desunt, ipsi se non noverunt. Alia secta in Africa, alia hæresis in Oriente, alia in Aegypto, alia in Mesopotamia v. g. In diversis locis sunt diversi, sed una mater superbia omnes genuit, sicut una mater nostra catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos. Non ergo mirum si superbia parit dissensionem, charitas unionem.* Unde idem Augustin. ep. 48. ad hæresim etiam accommodat illud Canticor. 1. *Si ignoras te egredere, & abi post vestia gregum, & pasce hædos tuos*, & sic exponit: *Nisi cognoveris temetipsam exitu, non ego te ejicio, sed exi, ut dicatur de te, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, exitu in vestigiis gregum, non in vestigiis meis, sed in vestigiis gregum, nec unius gregis, sed diversorum gregum, & errantium. Et pasce hædos tuos, non sicut Petrus, cui dicitur, pasce oves meas, sed pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum, non in tabernaculo pastoris, ubi est unus grex, & unus pastor.* 2. Ratio.

Addere denique possumus tertiam rationem, quia in 3. Ratio.
secta hæreticorum non invenitur spiritus propagationis fidei (ut sic dicam) sine quo fides ipsa catholica nunquam cre-

crevisset, nec per totum mundum fuisset diffusa, *Quia fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Et ideo in Christi ecclesia ut Catholica esset, necessaria in primis fuit potestas universalis prædicandi Evangelium per universum orbem, quam Christus illi dedit simul cum præcepto prædicandi fidem suam in toto mundo, Matth. 28. Marc. 16. & Act. 1. Et hoc modo asserit Paulus ad Galat. 1. sibi fuisse creditum Evangelium præputii, sicut Petro circumcisionis; & 2. Corinr. 5. *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos.* Deinde fuit necessarius spiritus propagationis fidei huic potestati conformis, tum ad efficaciam prædicationis, tum ad concipiendum affectum, & solicitudinem trahendi homines ad Christum, & ideo ipsemet Dominus Apostolis præcepit, ut manerent in civitate, donec induerentur virtute ex alto Lucæ 24. & Act. 1. quem spiritum maxime ostendit Paulus in suis Epistolis & varia ejus dona ad hunc finem data Ecclesiæ ad Ephes. 4. & 1. Corinth. 12. describit.

Hæreticos non habere spiritū propagandi fidem. Hunc autem spiritum non habere hæreticos ita potest declarari. Quia duo præcipue ad hanc Ecclesiæ propagationem pertinent. Unum est ad Christum cōvertere ethnicos nullo modo credentes in ipsum; aliud est, eos, qui in professione fidei Christi errant, & a sua Ecclesia exierunt, ad ipsam revocare, & in vera fide illuminare. Neutrum horum munerum uspiam exercuerunt hæretici ulli, nec modo Protestantes Anglicani, quantumcumque hoc jactitent, & contendant. Nam quo ad primum, nunquam hæretici visi sunt fidem novis gentibus prædicare, aut ethnicos ad fidem convertere. Testis est Tertul. lib. 1. de Præscrip. cap. 42. dicens: *De verbi administratione quid dicam? cum hoc sit negotium illis, non ethnicos convertendi, sed nostros evertendi.* Et ratio est, quia in illis non est verum Dei verbum, & ideo neque efficaciam verbi habere possunt. Item non ducuntur Spiritu Christi, sed proprio, & ideo *ruinas potius operantur stantium ædificiorum, quam structionem jacentium ruinarū*, ut ibidem Tertullian. dixit. Tandem cum extra ecclesiam sint, potestatem prædicandi fidem Christi habere non possunt, quia hæc potestas, ut dixi, data est ecclesiæ in Apostolis, & in successoribus eorum mansit, & ab eis mitti debent veri Evangelii prædicatores, juxta illud, *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Roman. 10. Et ita in historiis Ecclesiasticis observatum est, Ecclesiam non esse in gentibus diffusam, nisi per prædicatores Catholicos ab Apostolis, vel a Sede Apostolica missos, quod etiam de ipsis Anglis in superioribus ostensum est.

Solicitudo reducendi hæreticos est Ecclesiæ necessaria. Præter hanc vero curam propagandi fidem inter ethnicos, necessaria est in ecclesia catholica solicitudo conservandi illam, & reducendi ad illam omnes, qui Christum non omnino abnegantes ab ecclesia deviant. Hoc enim maxime ad ejus pastoralem curam, & universalem propagationem necessarium est. Unde Augustinus dicto c. 8. de Pastorib. *Catholica* (inquit) *mater, & ipse pastor in ea ubique quærit errantes, confortat infirmos, curat languidos, alligat confractos, alios ab istis* (utique ab hæreticis) *alios ab illis, non se invicem scientibus.* Quomodo autem potest hæc cura in secta hæretica inveniri? Cum enim ipsa per defectionem a vera fide increbuerit, & in illa pedem fixerit, quomodo potest alios errantes ad viam salutis reducere? Dices, solicita saltem erit, alios credentes in

Objectio quædam diluitur. Christum in suam rapere opinionem, & sic poterit, utique crescere. Respondeo, etiamsi id contingeret, Deo id propter peccata hominum permittente, neutiquam inde tamen posse splendori, & amplitudini Catholicæ ecclesiæ præjudicium afferre, *quia portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, ut jam declaravi. Addo considerata hæresis natura, & conditione, id non esse morale, neque ordinarie timeri posse: tum quia cum Deo, & veritati repugnet, & negotium sit mere humanum, non potest contra ecclesiæ lumen adeo perfracte, aut tamdiu prævalere; tum quia, ut dixi, ipsimet hæretici facile inter se dissentiunt, & ita vim amittunt eandem sectam per varias regiones disseminandi, tum quia plerumque non incidunt in hujusmodi sectam, nisi vel superbiæ, vel ambitionis, aut libertatis spiritu ducti, ideoque de propagatione suæ sectæ non amplius, quam huic fini, vel alicui contentioni humanæ deserviat, sunt solliciti.

Cujus rei non levem conjecturam faciet lector, si verba illa Regis Angliæ in fine suæ Præfationis relegat, ubi generatim ad Principes Christianos loquens, se ostendit propagationis fidei solicitum, precaturque, *ut Deus sibi, & aliis mentem injiciat serio cogitandi, quid ad Evangelii plantationem, & propagationem præstare teneantur.* In quo temporalibus Principibus tacite persuadere conatur, ut munus pastorale, solis Apostolis, eorumque successoribus commissum, ut vidimus, sibi arrogent, & usurpent: statim vero ostendit, quo spiritu feratur dicens; *Deinde ut sceptrorū nostrorum securitati mature prudenterque consulamus, nec Babylonicum Monarcham latius serpere patiamur.* Et alia, quæ prosequitur, & nunc omitto, quia in lib. 3. tractanda sunt. Per ea vero, quæ indicavi, satis demonstrat, suum studium solum esse *conjungendi spiritualem libertatem cum temporali, & temporalem quietem, & securitatem in suo schismate comparare:* hæc enim fere sunt verba ejus. Satis igitur ex omnibus dictis, nihil Catholicum, nihilve universale in Anglicana secta deprehendi concluditur.

CAPUT XVII.

In Anglicano schismate fidem Apostolicam non esse.

Ab Apostolis fides dicitur Apostolica. Exploratum est apud omnes sacræ doctrinæ tractatores, illam esse veram, & catholicam fidem, id est, doctrinam fide credendam, quam Apostoli tradiderunt, & ideo Apostolica fides vocata est, sicut ecclesia etiam universalis Apostolica dicitur in Symbolo Nicæno. Ob hanc ergo causam Rex Angliæ non solum se fidei catholicæ, sed etiam Apostolicæ defensorem esse profitetur, & ex consequenti vult, sectam Anglicanam, quam solam revera tuetur, fidem esse Apostolicam. Quamvis autem ex dictis facile intelligi possit, sectam, quæ catholica non est, Apostolicam esse non posse, & quæ nova est, & nupera, antiquitatem Apostolicæ doctrinæ arrogare sibi non valere: nihilominus, ut rem apertius, & distinctius demonstremus, & omnibus, quæ occurrere possunt, satisfaciamus, operæ pretium visum est, speciatim hoc etiam attributum tituli Regii refellere.

Quid requiratur, ut aliqua doctrina Apostolica dicatur. Primum autem omnium statuendum est, duo esse necessaria, ut fides, seu doctrina Apostolica sit; unum est, ut ab Apostolorum prædicatione, & eorum verbis, aut scriptis aliquo modo duxerit originem: aliud est, ut per legitimam traditionem, seu successionem ad nos usque pervenerit. Primum indicatum est a Paulo ad Ephes. 2. dicente: *Jam non estis hospites, & advenæ, sed estis cives Sanctorum, & domestici Dei, superædificati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum:* quod attingens Augustinus, & de his fundamentis intelligens illud Psalm. 86. *Fundamenta ejus in montibus sanctis*, interrogat: *Quare fundamenta Apostoli, & Prophetæ?* Respondet, *quia eorum authoritas portat infirmitatem nostram*; nimirum, quia & Prophetarum prædictione, & Apostolorum prædicatione proxime in credendo nitimur. Illud enim Apostoli prædicarunt, quod Prophetæ prædixerunt, & *Prophetæ* (inquit Ambros. ad Ephes. 2.) *disposuerunt, Apostoli fundamenta jecerunt*, quæ fundamenta non sunt, nisi dogmata, & doctrina ab eis prædicata. Unde gravissime Irenæus lib. 3. c. 1. dicit: *Non per alios dispositionem salutis nostræ cognovimus, quam per eos, per quos Evangelium pervenit ad nos, quod quidem tunc prædicaverunt, postea vero per Dei voluntatem in scripturis nobis tradiderunt, fundamentum, & columnam fidei nostræ futurum.* Ratio est, quia fides, vel doctrina non denominatur Apostolica, nisi quia ab Apostolis tradita est, ad eum modum, quo solet doctrina, vel lex ab authore denominari: hac tamen observata differentia, quod aliæ doctrinæ humanæ solent ab hominibus tanquam a præcipuis authoribus sua sibi convenientia desumere nomina, fides autem non ita ab Apostolis nomen accepit, sed sicut lex vetus dicitur Mosayca, a Moyse, non ut authore, sed ut promulgatore; ita fides Christiana dicitur Apostolica, ab Apostolis, non authoribus, sed primis ejus prædicatoribus, ac promulgatoribus. Et ideo postquam Paulus in citato loco dixit: *Ædificati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum*, addidit, *ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino.* Ipse est enim principale fundamentum,

& basis omnium fundamentorum, quæ in eo superædificantur, & in illum aspicere debemus tanquam *in Auctorem fidei, & consummatorem Jesum*, ad Hebr. 12.

Alterum, quod proposui de successione legitima, frequentissimum est apud Patres, quos magna ex parte retuli cap. 3. & 6. præsertimque id declarat Irenæus lib. 3. cap. 3. dicens; *Traditionem Apostolorum in omni ecclesia adest perspicere, qui vera velint audire, & habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in ecclesiis, & successores eorum usque ad nos.* Et lib. 4. c. 43. *Eis, qui in ecclesia sunt, presbyteris obaudire oportet, his, qui successionem habent ab Apostolis, sicut ostendimus, qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placita Patris acceperunt.* Eandem conditionem ad discernendam doctrinam Apostolicam a peregrina late tradit Tertullianus libr. de Præscriptionibus hæreticor. ubi inter alia hæc habet, omnes ecclesias Apostolicas exhibere aliquem Apostolum ibi Episcopum constitutum, vel Apostolicum virum ibi per aliquem Apostolorum ordinatum, ex cujus successione Apostoli seminis *traduces* habeat. Vocat autem Apostolicos viros eos, qui cum ipsismet Apostolis conversati sunt, & doctrinam, ordinationem, & potestatem ab eis acceperunt, ut Titum, Polycarpum, Clementem, & similes. Quoniam vero multæ ecclesiæ post illa antiqua tempora institutæ sunt, de illis subdit; *Tamen in eadem fide conspirantes non minus Apostolicæ deputantur pro consanguinitate doctrinæ.* Conspirant demum in eadem doctrina per legitimam etiam successionem, quia licet tales ecclesiæ nec per Apostolos, nec per viros Apostolicos, id est, immediate ab Apostolis missos seu ordinatos, edoctæ fuerint, saltem habuerunt initium per aliquem missum ab alio habente potestatem, ad quem simul cum illa, doctrina Apostolorum pervenerat, ut Anglicana ecclesia cœpit per viros missos a Gregorio, Germana a Bonifacio Episcopo misso a Gregorio 2. & sic de aliis. Nam qui non intrant per hanc portam sine dubio fures

Sup. c. 37. sunt, & latrones. *Ad quos* (ut eleganter Tertullianus) *merito dicendum est qui estis, quando, & unde venistis, quid in meo agitis non mei?* (nomine ecclesiæ loquitur) *mea est possessio, habeo origines firmas ab ipsis auctoribus, quorum fuit res, ego sum hæres Apostolorum, sicut caverunt testamento suo, sicut fidei commiserunt, sicut adjuraverunt, ita teneo.*

Eodem fundamento utuntur alii Patres ad eundem finem separandi veram doctrinam a falsis erroribus, ut late Vincent. Lirinensis in suo libro contra prophanas hæreticorum novitates, & illo utitur sæpe Optatus lib. 2. contra Parmenian. Hieronymus contra Luciferianos in fine, ubi illi ecclesiæ dicit esse adhærendum, *quæ ab Apostolis fundata usque ad diem hanc durat*; & idem significat epistol. 65. ad Pammachium, & Oceanum, ubi vel nostræ tempestatis novatores, sicut & sui sæculi veteratores hac urget interrogatione: *cur profers in medium, quod Petrus, & Paulus edere noluerunt?* Item Ambros. 1. ad Corinth. 4. in principio dicit, cognosci de aliquo, esse pseudo prophetam, quando aliquid tradit a traditione Apostolica discordans. Sic etiam dixit de ecclesia August. lib. 1. de Symbolo ad Catechumen. cap. 6. *Omnes hæreses de illa exierunt tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa, ipsa autem manet in radice sua, in vite sua*, id est, in eadem origine, quam a principio habuit. Quomodo autem in illa radice maneat, declarat idem August. 28. contra Faust. cap. 2. dicens: *Ab Apostolicis sedibus usque ad præsentes Episcopos certa successione perducta*: & infra adjicit, illud Evangelium esse credendum, quod a tempore Apostolorum *non interrupta serie temporum ecclesia certa connexionis successione usque ad tempora ista perduxit.* Similia habet lib. 1. contra adversarium legis, & Prophetar. cap. 10. & lib. de Utilit. credend. cap. 17. Denique optima est regula tradita ab Origene in Præfatione ad lib. Periarchon: *Cum multi sint, qui se putant sentire, quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diversa a prioribus sentiant, servetur ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & usque ad præsens in ecclesiis permanens, illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione.*

Optima regula ad fidem cognoscendam.

Ratione item possumus hoc facile declarare, quia fides Apostolica illa tantum est, quæ ab Apostolis prædicata, vel scripta est; nos autem non audivimus Apostolos prædicantes, nec eos scribentes vidimus; ergo non possumus certo cognoscere, doctrinam aliquam esse ab Apostolis prædicatam, vel scriptam, nisi per manus, & ora eorum, qui vel eos audierunt, & viderint, vel ab his, qui Apostolos audierunt, eandem doctrinam receperunt, per plures, vel pauciores successiones, juxta temporum antiquitatē; ergo ut certo constet, talem doctrinam omnino puram, & eandem durare, necessarium est, illam successionem esse continuam, & non interruptam. Imo ut supra c. 6. dicebam, necessaria est singularis Dei protectio, ut in tam longe repetita temporum, & generationum successione integra, & illibata, & cum summa auctoritate servetur; hęc autem divina protectio promissa non est, nisi ecclesię, quę per legitimam Ponticum, & fidelium successionē eadem semper existit; ergo sine hujusmodi serie, & successione non potest aliqua fides, Apostolica existimari.

Ex hoc igitur necessario fundamento ita concludimus: illa fides nunc est Apostolica censenda, quæ ab Apostolis prædicata per legitimam successionem ad nos usque derivata est; sed Anglicana secta neque est ab Apostolis prędicata, neque ab illorum doctrina aut traditione legitime derivata est; ergo non est Apostolica fides. De priori propositione satis dictum est, superest declaranda, & probanda posterior, illam enim forte Rex Angliæ negabit. Hac siquidem fortasse causa in sua Præfat. p. 42. 43. & 44. ut se *catholico Christianum*, (ut ipse loquitur) ostendat, Scripturas quo ad libros primi ordinis, tria fidei symbola, & prima quatuor Concilia generalia credere, admittere, aut venerari profitetur, sentiens, fidem Apostolicam in iis fontibus sufficienter contineri. Quod autem de se affirmat de tota Anglicana secta, seu congregatione primatum ipsius Regis recognoscente, dictum esse putamus. Sic ergo respondebit ad rationem a nobis factam, doctrinam Apostolicam ad se, & suos per dictos scripturæ libros, Symbola, & Concilia sufficienter pervenisse, & nullum esse posse modum certiorem, aut magis legitimum Apostolicam fidem per hæreditariam quasi successionem suscipiendi, quam per Scripturas, symbola, & Concilia dicta, omnemque aliam doctrinam, quæ in his non continetur, suspectam habere, & tanquam nuperam refutare, vel saltem in canone fidei non recipere.

Colligitur fidem Anglicanam non esse Apostolicam ex defectu prædictarum conditionum.

At hęc dimidiata fidei confessio vim rationis factę nō enervat, ut nunc breviter in generali, latius vero lib. 2. in particulari ostendam. Oportet ergo in Anglicana secta, seu (quam nunc eandem reputamus) in hac Regis professione distinguere, quid cum fide catholica, & Romana habeat commune, & quid proprium, aut diversum. Multa enim retinuit Anglia ex iis, quę prius catholice credebat, & hęc dicimus habere cōmunia cum fide Apostolica; alia vero sunt, in quibus ab ecclesia Romana defecit, quę illius propria vocamus. Quod ergo ad priora pertinet, concedimus, partem illam ad fidem Apostolicam pertinere, sed tamen non ab Anglicana congregatione, seu credulitate, sed a Romana ecclesia habere hujus antiquitatis testimoniū. Unde etenim habuit Anglia libros illos, qui apud Regem pollent auctoritate, nisi a Romana ecclesia? aut quomodo possent illum gradum auctoritatis obtinēre, nisi per legitimam traditionem ad ecclesiam catholicam pervenissent, & ab eadem approbati fuissent? Quid de vero, & certo sensu talium librorum dicam? Profecto, nisi ex eadē origine, traditione, & approbatione constare posset, quę fuerit in talibus scripturis Apostolorum mens, & sententia; nunquam posset Apostolica fides ex eisdem libris cum certitudine erui nedum cōprobari, quia doctrina non consistit in verbis, aut libris, sed in sententia, ut in simili supra ex Hieronymo commonstravi. Quod non solum de scripturæ libris, sed etiam de symbolis, & Conciliis intelligendum est, cum omnium sit eadem ratio, ut per se apparet manifestum.

Quæ Anglicana secta cum Romana Ecclesia habet cō munia, ad fidem Apostolicā pertinent.

Quapropter licet doctrinam talium librorum per se spectata fides catholica sit, vel potius pars ejus, ut jam dicam, nihilominus, ut a sectariis retinetur, vel non est Apostolica, vel non potest, ut talis certo credi. Primo quidem, quia certi esse non possunt, illos libros Scripturæ, quos admittunt, esse Apostolicos, cum pro suo arbitrio quosdam admittant, alios negent, & quosdam quoad aliquas partes, & non quoad alias. Hac enim libertate discernēdi inter Scripturę libros, tota eorum doctrina quoad eos incerta, & quasi humana redditur, quia sola humana opinione, vel fide credi poterit, non divina. Quę ratio

etiam ad Concilia applicari poterit, quia nulla certa auctoritate, vel ratione quædam admittunt, alia rejiciunt, cum idem pondus auctoritatis habent, sive in eis gravitas judicantium, sive S. Spiritus assistentia spectetur. Et præterea est alia ratio tam de symbolis, quam de Conciliis: nam doctrina illorum non ideo ab his sectariis admittitur, quia ibi traditur, aut definitur, sed quia ipsorum judicio in Scriptura continetur, & ita symbola, vel Concilia non sunt apud ipsos fundamentū certitudinis, quod illa doctrina sit Apostolica, sed solum ipsorum judicium, ut in 6. & 7. c. late deduxi. Unde sumitur altera generalis ratio, quia doctrina non in litera, sed in sensu consistit: ergo ut doctrina sit Apostolica, necesse est, ut non solum libri, sed etiam eorum sensus habeat originem, & certam dimanationem ab ipsis Apostolis: sed hanc non habet apud sectarios, quia suo arbitrio, vel, quem fingunt, privato spiritu ducuntur; ergo vel doctrina eorum etiam in re ipsa non est apostolica, quia in sensu Scripturæ errant; vel licet casu contingat in se esse Apostolicam, apud ipsos non habet ejusmodi certitudinem, quia eadem mensura illam metiuntur.

Doctrinā symbolorum prout eam Rex interpretatur, certitudinem fidei Apostolicæ continere non posse.

Quamobrem nihil juvat Jacobum Regem pag. 42. dicere, *se tria symbola in eo sensu interpretari, quem illis esse voluerunt Patres, atque Concilia, a quibus sunt condita, atque descripta.* Interrogo enim, unde noverit voluntatem hanc Patrum, vel Conciliorum. Dicet fortasse, ex verbis illorum eam nosse. Sed quid si verba, vel ex varia significatione, vel ex hominū interpretatione varios habeant sensus? unde discernit, voluntatem Patrum, & Conciliorum fuisse, hunc sensum esse in illis verbis, & non alium? Dicet, credo, *sua certa scientia*, se id cognoscere, ac credere. Nam cum id de Scripturis dicat, facilius de symbolis, & Conciliis affirmabit. At illam certam scientiam nullam omnino esse ex Scripturis, Patribus, ac manifesta ratione cap. 7. ostendi: ergo non potest Rex nobis probare, se interpretari symbola in sensu, quem Patres illis esse voluerunt, sed casu accidet, ut interdum ita sit, & sæpe non ita erit, ideoque talis doctrina sic credita non potest habere certitudinem Apostolicæ doctrinæ.

Exemplis idem cōvincitur.

Exemplis hoc amplius convincamus. Unus ex articulis symboli Apostolici est: *Descendit ad inferos*, quæ verba ab Athanasio non amplius explicantur. Ecclesia vero a Patribus edocta, intelligit illa verba proprie de vero, & reali, ac locali descensu Christi in anima a corpore separata ad loca subterranea inferni. Calvinus autem, & alii intelligunt de doloribus inferni, quos fingunt, Christum passum esse in Horto, & in Cruce. Si ergo Rex credit illis verbis Symboli in hoc posteriori sensu acceptis (quod de Rege præsumimus, cum Calvini sectam profiteatur) ostendat nobis, quis ei revelaverit, illum sensum intendisse Apostolos, præsertim cum ille sit extra propriam, & usitatam verborum significationem, & contra intelligentiam omnium veterum Patrum alio pacto Scripturas interpretantium de hoc eodem articulo, ut alibi est a nobis ostensum: ergo in hoc non retinet Apostolicam doctrinam, quantumvis symbola se recipere jactitet. Idemque argumentum in aliis symboli articulis fieri potest, ut in illo, in quo confitemur, Christum esse natum ex Maria Virgine, vel venturum esse judicare vivos, & mortuos ex factis illorum, ut in symbolo Athanasii confitemur, vel quo unam eccles. Catholicam, Sanct. communionem, remissionem peccatorum profitemur. Nam hæc omnia longe in diverso sensu a protestantibus intelliguntur, quam ab Apostolis, vel Conciliis fuerint tradita, ut facile ostendi posset, si pro hujus operis brevitate liceret: ergo frustra Rex, qui Protestantes tuetur, dicit, se interpretari symbola in sensu, quem auctores voluerunt: nam ostendere non potest istiusmodi ex illis sensum, & ita illa doctrina non potest ostendi Apostolica, & consequenter quoad illum, & sequaces nihil est in symbolis, quod cum certitudine possit doctrina Apostolica reputari.

Apostolica scripta sine Apostolico sensu ad fidem non sufficiunt.

Concludimus ergo, non satis esse, Apostolicas voces, seu scripta retinere, nisi *Apostolice etiam intelligantur*, ut loquitur Gregorius Nazianz. Orat. 52. alias epist. 2. ad Cledonium. Quid autem sit Apostolice, vel non Apostolice intelligi, declarat, dicens; *Quoniam eædem voces, si recte intelligantur, cum pietate conjunctæ sunt, si perperam exponuntur, impietate non carent.* Et prius dixerat, usum hæreticorum esse *cum communibus sententiis, quas Scriptura exhibet, convinci, ac premi se vident, pias quidem dictiones confiteri, & circa mentem dolum struere.* Indicium autem hujusmodi intelligentiæ non Apostolicæ, significat esse novitatem, antiquæ Ecclesiæ traditioni contrariam, dicens: *O ingentem absurditatem, absconditam post Christum sapientiam nobis annuntiant, id, quod sane lacrymis dignum est. Nam si triginta dumtaxat abhinc annis fides initium sumpsit, cum quadringenti jam fere anni fluxerint, a quo Christus manifestatus est, inane utique tanto tempore fuit Evangelium, inanis etiam fides nostra, frustraque martyres martyria perfuncti sunt, & tales tantique Antistites plebi præfuerunt.* Igitur ad Apostolicam doctrinam adjungi debet Apostolicus sensus: erit autem Apostolicus, si ab Apostolis duxerit originem, quam perpetua Ecclesiæ consensio, & prædicatio manifestat. Cum ergo Rex Angliæ, licet symbolum Apostolicum, & cætera recipiat, Apostolicum tamen eorum sensum illibatum non retineat, dici non potest, etiam quoad hanc partem Apostolicam fidem profiteri.

Sectā Anglicanam secundum propria dogmata Apostolicæ fidei repugnare ostenditur.

Venio ad alteram prædictæ doctrinæ partem, Protestantium, omniumque pene hujus tempestatis sectariorum propriam, quam etiam Rex Angliæ cum suis recipit, & ecclesiæ Romanæ fidei anteponit. De hac igitur parte duobus modis possumus ostendere, Apostolicam non esse. Primo universali ex principiis hactenus discussis: nam illa omnia, quæ sunt propria illius sectæ, sunt contraria antiquæ fidei universalis ecclesiæ, quia per defectionem ab illa introducta sunt, ut cap. 2. & 3. est ostensum: ergo non possunt esse ex Apostolica doctrina, sed ex vana hominum novitate pro cerebro excogitata. Probatur consequentia ex fundamento posito, quod initium doctrinæ Apostolicæ per certam seriem revocandum est ad tempora Apostolorum, & eorum prædicationem: ergo illa dogmata, quæ ante paucos annos inceperunt, & quorum initium cognoscitur fuisse per defectionem ab antiqua fide, non possunt esse doctrina, seu fides Apostolica. Hoc enim argumento implicite utitur Gregorius Nazianz. in loco proxime citato, & eodem utitur Athanasius apud Theodor. lib. 4. Hist. cap. 3. dicens ad Jovianum Imp. de fide divinitatis Verbi divini; *Pro certo scias, Auguste, hanc ipsam ab omni sæculorum memoria prædicatam fuisse.* Hac etiam regula usus est Theodosius Imperator apud Sozomenum lib. 7. Histor. cap. 12. ad insurgentes hæreticos compescendos, scilicet, examinādo doctrinam per eam, quam sancti viri, & Apostoli semper tradiderant, ut quæ cum illa consentiret, ut Apostolica reciperetur, quæ vero dissentiret, repelleretur; & alii Patres frequenter utuntur eadem antiquitatis regula, & illam maxime commendat Vincentius Lirinensis in suo aureo libro contra prophanas vocum novitates.

Alter modus ostendendi sectam Anglicanam quoad ea, quæ sunt sibi propria, vel in quibus Calvino, Luthero, Zvinglio, aut aliis Protestantibus adhæret, non esse fidem Apostolicam, esse potest, descendendo ad singula dogmata, eorumque novitatem, & erroris gradum ostendendo. Quia vero nunc non assumimus provinciam disputandi de omnibus dogmatibus, quæ his temporibus ab hæreticis in controversiam vocata sunt, & quia id esset nimis prolixum, & operosum, hunc modum probationis in præsenti non prosequemur. Non omittemus autem in sequenti libro, quin singula puncta a Romana fide aliena, quæ Rex Jacobus in sua fidei confessione attigit, expendamus, eique summa brevitate pro loci opportunitate respondeamus.

Nunc sufficere censemus, gratia exempli, proponere articulum de Primatu, qui Anglicanæ sectæ maxime proprius esse videtur. Secta enim Anglicana hunc articulum credendum suis sectatoribus proponit, scil., temporalem Regem in suo regno esse supremū caput in spiritualibus, cui omnes Episcopi, & sacerdotes, vel (ut sectarii loquuntur) ministri obedire tenentur. Quærimus ergo, quis Apostolorum hoc docuerit, vel scriptum reliquerit in Ecclesia Christi, vel quomodo possit esse ab Apostolis derivatum dogma, quod ante Henricum VIII. in Ecclesia Christi non est auditum? Quod autem hoc ita sit, nunc non aliter probamus, nisi quia nunquam legimus in Evangelio, Ecclesiam commissam Regibus, sed Petro, Apostolis, & Episcopis Matt. 16. 18. 28. Joan. 21. Actor. 20. neque in Apostolicis epistolis legimus præcipi fidelibus obedire Regibus in his, quæ pertinent ad salutem animæ, sed

Præ-

Præpositis, qui rationem animarum eis commissarum sunt reddituri, ad Hebr. 13. neque in historiis legimus, Regem aliquem Christianum, & Catholicum talem potestatem sibi arrogasse, aut in Ecclesia exercuisse. Quæ omnia in libro tertio ex professo tractaturi sumus, & ideo ea nunc insinuasse sufficiat, ut inde concludamus, sectam illam, quæ ab hoc dogmate sumpsit initium, & quodammodo in illo fundata est (nam propter illud præcipue a Romana Ecclesia se separavit) Apostolicam fidem reputari nequaquam posse.

Responsio Regis ex ejus factis impugnatur.

Fortasse Rex dicat, illum articulum non computari ab ipso, vel a suis ministris inter eos, qui de fide Catholica sint tenendi. Hanc enim correctionem adhibuisse videtur, pag. 62. Præfationis, cum dixit; *Ego vero id ingenue spondeo, quoties religionis, quam profiteor, ullum caput ostendetur non antiquum, catholicum, & Apostolicum, sed novitium esse, ac recens (in rebus scilicet spectantibus ad finem) me statim ab eo discessurum.* Veruntamen si sub illa limitatione, seu correctione suum de primatu articulum comprehendit, & inter res ad fidem spectantes illum non numerat, profecto injustissime cogit subditos suos ad recognoscendum in ipso talem potestatem, seu dignitatem. Quomodo enim juste cogi possunt, si ipsi non tenentur in conscientia talem in temporali Principe recognoscere dignitatem? Vel quomodo possunt teneri ad eam recognoscendam, si non tenentur eam credere? Vel quo jure teneri possunt ad illum articulum credendum, si ille non est secundum fidem catholicam credendus? Responderi potest, esse credendum fide, ut sic dicam, politica, seu Regia, id est, in Regis, vel sui consilii authoritate, præcepto, aut testimonio fundata. At hoc absurdissimum est, & ab omni etiam humana ratione alienum, quia dignitas, & potestas gubernandi Ecclesiam in spiritualibus, non est res humana ratione inventa, sed a Christo dari debuit, juxta illud Pauli 2. ad Cor. 10. *Si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem & non in destructionem vestram, non erubescam*; & ideo ipsemet Christus dixit Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit*; ergo de dignitate illa, & potestate, quod in Rege sit, non potest sola naturali ratione constare, neque Rex potuit voluntate sua illam usurpare, si sibi data non est; ergo si hoc non est revelatum, ut re vera non est, & ideo non tenentur Angli illum articulum de fide credere (ut in dicta responsione supponitur) profecto nulla est humana authoritas, quæ juste possit illos cogere ad id credendum, cum sit de re, quæ superat humanam potestatem, & cognitionem, quæ per revelationem non habeatur, ut omittam, etiam esse contra ea, quæ revelata sunt, ut postea ostendam. Ergo si Rex velit consentanee loqui ad ea, quæ operatur, necesse est, ut inter fidei suæ articulos hunc de primatu suo ponat, & ita vel ex illo solo concludimus, suam fidem Apostolicam non esse.

CAPUT XVIII.

Objectioni contra doctrinam capitis superioris occurritur.

Objectio hæreticorum.

Contra discursum superioris capitis possunt adversarii nobis objicere etiam Pontifices Romanos multa nobis de fide credenda proponere, quæ neque ab Apostolis prædicata sunt, neque ita sunt antiqua, ut per continuatam seriem ab Apostolis derivari potuerint; ergo etiam fides Romana non potest esse, aut vocari Apostolica. Hæc illatio fundamentum habet in his, quæ proxime contra adversarios protulimus. Nam, ut aliqua doctrina sit Apostolica, non satis est, aliquam ejus partem esse ab Apostolis prædicatam, & derivatam, hoc enim habet etiam secta Anglicana; imo & quælibet secta hæretica, quæ semper falsis vera permiscet. Si ergo Ecclesia Romana etiam habet nova veteribus permista, non poterit doctrina ejus simpliciter Apostolica censeri. Maxime quoad ea, in quibus ab aliis sectis hominum profitentium Christum diffidet, quia in his dogmatibus etiam est nova, sicut sunt aliæ sectæ sub Christi nomine introductæ. Propositio assumpta probari in primis potest his exemplis, quæ Rex in sua Præfatione refert, & *novitia, ac nuper a vocat*, ut in Beatæ Virginis, & aliorum Sanctorum invocatione, cultuque reliquiarum, & imaginum veneratione, & adoratione, & aliis, quæ postea percurremus.

Quæ a Rege tanquam nova improbentur.

Catholicæ Responsioni vis præjudicare conatur Rex.

Nec illi satisfaciemus dicendo, non posse hæc nova vocari, cum ante mille, & plures annos ab ecclesia observata ostendantur: nam ipse solum ut sufficienter antiqua recognoscit, quæ *tota Catholica Ecclesia jam inde ab Apostolorum temporibus sine intermissione multis post secculis constanter docuerit, & crediderit*, ut ipsa pag. 62. dicit, & testimonio Vincentii Lirinensis confirmat. Et quæ hujusmodi adinvenientur dogmata (ut se Apostolicæ doctrinæ sectatorem ostendat) nunquam recusaturum esse confirmat, quamvis hoc etiam non simpliciter, sed cum limitatione velit intelligi de fidei dogmate, *quod ad salutem sit necessarium*. Denique addere possumus exempla quarundam rerum, quas Ecclesia Romana nunc de fide credit, quas in confesso habetur, non esse ab Apostolis prædicatas, ut B. Virginem nunquam venialiter peccasse, libros Machabæorum esse canonicos, & hujusmodi, quæ brevitatis causa missa facio.

Ad hanc objectionem dicimus in primis, aliud esse credere aliquid repugnans dogmatibus, & doctrinis ab Apostolis prædicatis; aliud vero credere aliquid per modum additionis ad doctrinam prædicatam ab Apostolis, quod ab eis expresse declaratum non sit, vel saltem declaratum esse non constet. Primum genus credulitatis, aut doctrinæ repugnat cum doctrina Apostolica, quia illa immutabilis est omnino, sicut Deus, & verbum ejus immutabile est, ut significavit Paulus ad Galat. 1. per illam exaggerationem, *Si Angelus de Cœlo, &c.* & ideo dixit c. 2. *Si quæ destruxi iterum reædifico, prævaricatorem me constituo*; & 2. ad Cor. 1. *Fidelis Deus quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo, Est & Non, sed Est.* Ideoque signum evidens doctrinæ non Apostolicæ, sed potius apostaticæ est, aliquid vel minimum tradere, dictis, vel scriptis Apostolorum contrarium: nam illud sufficit non solum ad ostendendam talis dogmatis falsitatem, sed etiam, ut totam fidem talis doctrinæ quoad certitudinem evertat, ut jam explicavi. In doctrina autem Ecclesiæ Romanæ nullum dogma hujusmodi invenitur, aut inveniri potest, juxta Christi promissiones supra tractatas, idque respondendo inferius ad omnia exempla, quæ Rex adducit, facile ostendemus. At vero in secta Regis Angliæ numerantur multa, quæ cum doctrina Apostolorum, etiã ab ipsis scripta, plane repugnant, ut est negare traditiones non scriptas, resistere in dogmatibus universali Ecclesiæ, quæ est columna, & firmamentum veritatis. Negare item omnem fidei regulam præter privatum spiritum, vel sic saltem statuere, ut omnia in dubium necessario revocentur, item prædicare liberum esse, & licitum temporali Regi non obedire ulli Episcopo, vel Pastori Ecclesiæ etiam supremo, & alia similia, quæ cum his connexa sunt, ut omittam alia specialiora, quæ ex his generalibus nascuntur, ut negare veritatem corporis, & sanguinis Domini in Eucharistia, & alia, quæ postea tractabimus.

Ecclesiæ Romanæ nullum dogma Apostolis contrariũ recipere potest, Anglicana vero secta multa illis contraria recipit.

At sane non repugnat Apostolicæ doctrinæ, quod pro temporis discursu aliqua distinctius, & expressius tradantur, quam antea prædicata fuerant: quin potius hoc modo addi possunt aliqua credenda in uno tempore, quæ prius expresse, & formaliter (ut sic dicam) prædicata non erant, dummodo antiquioribus non repugnet, & legitima potestate proponantur, id est, ab ecclesia definiantur. Hoc probat objectio facta, & consuetudo ecclesiæ catholicæ, quæ ex necessitate quadam humanæ conditionis orta est, & tam manifestam, & cogentem rationem habet, ut non sit verisimile, reliquisse Deum Ecclesiam suam sine hujusmodi potestate, vel sine sufficiente providentia, & auxilio ad utendum illa sine periculo recedendi ab Apostolica doctrina. Probatur hoc, & declaratur, quia mos Spiritus Sancti semper fuit, non simul Ecclesiam docere de omnibus, quæ ad doctrinam supernaturalẽ pertinent, sed pro temporum opportunitate, juxta dispositionem suæ occultissimæ providentiæ. Hoc videre licet in temporibus antiquis: nam ut omittam tempora legis naturæ, in ipsamet synagoga discursu temporis crevit doctrina sacra, prout variis temporibus Deus mittebat Prophetas. Deinde, quia non obstante Scriptura, poterant aliquando insurgere res dubiæ, vel ambiguæ, Deus constituerat locum, & tribunal sacerdotale, per quod posset ille populus magis, ac magis in rebus divinis illuminari. Præterea etiam in ipsa primitiva Ecclesia Spiritus Sanctus non simul docuit Apostolos omnia, nam de gentium vocatione postea fuit Petrus instructus Act. 10. & de cessatione legalium

Potest ecclesia aliqua distincte credenda proponere, quæ antea non ita credebantur.

galium certior reddita est ecclesia in Concilio Apostolico, quam antea erat. Sic ergo post Apostolorum tempora potuit Ecclesia in multis illuminari, quæ necessaria esse potuerunt in posteriori tempore, & non prius, vel propter dubia de novo orta, præsertim insurgentibus hæreticis, vel aliis temerariis hominibus, res fidei obscuras prave exponentibus, vel etiam, quia hæc est naturalis hominis conditio, ut paulatim in cognitione proficiat, quod etiam Deus in Ecclesia sua observari voluit, juxta illud Proverb. 4. *Justorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectum diem.*

Quę novitas antiquitati fidei repugnet.

Et ideo Paulus 1. ad Timoth. 6. non simpliciter novitates, sed *prophanas vocum novitates* vitandas dixit, quia ut D. Thomas ibi notat, non omnis novitas reprehendenda est, cum Dominus dixerit, *Mandatum novum do vobis*, Joan. 13. sed prophana novitas, id est, rebus divinis, & sacris contraria. Quæ fuit prius sententia Augustini in tract. 97. in Joan. circa finem, & fere eandem habet Vincent. Lirinensis c. 37. dicens; *Quid est prophanas? quæ nihil habent sacri, nihil religiosi, ab Ecclesiæ penetralibus, quæ est templum Dei, penitus extraneas. Prophanas vocum, inquit, id est, dogmatum, rerum, sententiarum novitates, quæ sunt vetustati, quæ antiquitati contrariæ.* Quamobrem quæ non sunt contraria, sed potius deserviunt ad melius intelligenda, quæ antiqua sunt, non possunt dici novitates prophanæ; imo nec omnino novitates, quia in antiquioribus continebantur, & virtute, vel, ut ajunt, implicite credebantur, & ideo quando postea explicatius traduntur, non tam *nova* dicuntur, quam antiqua *nove* proposita. Quod esse utilissimum in Ecclesia, & sæpe necessarium, per se clarum est, & optime docet idem Lirinensis c. 27. & Chrysost. homil. 71. in Joan. exponens, mandatum mutuæ dilectionis dici novum propter modum, licet sit antiquum.

Possumusque hoc amplius declarare, distinguendo in materia fidei ea, quæ ad solam cognitionem veritatis pertinent, & ea, quæ ad mores, & ad observantias, vel cæremonias spectant, in utrisque enim fieri potest additio aliqua, vel explicatio, non tamen eodem modo. Nã in his, quæ spectant ad cognitionem, contingit dupliciter. Primo, nullam veritatem de novo definiendo, sed veritatem antiquam retinendo, & ubi opus fuerit noviter explicando, sicut in Concilio Nicæno definita est Verbi divinitas, & in Concilio Ephesino substantialis unio duarum naturarum in una Christi persona, & realis præsentia Christi Domini in Eucharistia in Conciliis Lateranensi, Florent. & Trident. Et interdum contingit in hujusmodi mysteriorum declarationibus, nova nomina ab Ecclesia excogitari, quibus & veritas definita magis explicetur, & hæreticorum calumniæ, & tergiversationes evitentur, & detegantur, & tunc talium vocum non est prophana novitas, sed prudens, ac fidelis necessitas. Ita vocem *Homousion*, seu consubstantiale, quam ut novam Ariani reprehendebant, quia eorum errorem detegebat, Patres fidei defensores semper approbarunt, ut patet ex Ambros. lib. 1. & 3. de Fide c. ult. & Athanasio sæpe in Orationib. contra Arianos, & Aug. tract. 97. in Joan. dicente: *Patres adversus impietatem Arianorum novum nomen Homousion condiderunt, sed non rem novam tali nomine signaverunt, hoc enim vocatur Homousion, quod est, Ego, & Pater unum sumus, unius videlicet, ejusdemque substantiæ.* Similiter propter Neostorium, qui negabat Virginem esse matrem Dei, concilium Ephesinum, eam Theotocon appellandam decrevit, latine *Deiparam*, de qua voce loquens Cyrillus ep. 1. ad Presbyt. &c. *Admiratus* (inquit) *sum, an sint, qui dubitent, num B. Virgo Deipara dicatur alicubi, an non dicatur: si namque Deus est Dominus noster Jesus Christus, quomodo Virgo, quæ illum peperit, Deipara non est? Hanc nobis fidem divini tradidere discipuli, & licet nullam fecerint dictionis hujus mentionem, ita tamen sentire a SS. Patribus edocti sumus.* Et idem est cum proportione de voce *Trãsubstantiationis* ad explicandum sacrosanctæ Eucharistiæ mysterium. Idemque est de similibus vocibus, de quibus generaliter dixit Augustinus dicto tract. 79. *Esse aliquas verborum novitates doctrinæ religionis convenientes.*

2. modus declarandi dogmata fidei.

Secundus.

Secundo fieri potest per Ecclesiam nova fidei explicatio, addendo, ac definiendo novam propositionem, aut veritatem de fide credendam, quia hoc sæpe necessarium est, quando nova controversia, vel hęreses oriuntur. Exẽplum est in veritate definita in 6. synodo contra Monothelitas de duabus Christi naturalibus voluntatibus, quæ sub illis terminis antea non fuerat tanquam de fide tradita. Aliud, & clarius est de non rebaptizando rite baptizatos ab hæreticis. Nam hæc veritas prius adeo fuit dubia, ut Cypr. cum multis Episcopis contrarium senserint, & nihilominus postea est in Conc. Carthagin. & aliis ab ecclesia definita, quod sine dubio ad certitudinem fidei sufficit, ut recte Aug. docuit lib. 1. contra Crescon. c. 32. Quamvis autem hęc nova videantur, nihilominus doctrina est Apostolica, quia in illa virtute continetur, & ab ipsis Apostolis non fuit ignorata. Acceperunt enim Spiritus Sancti donum, & omnia ipsis exposuit, ut dixit Epiph. hæres. 66. & latius Tertullian. in Præscriptionib. Quod tamen intelligendum non est de solo die Pentecostes, nam postea etiam temporibus opportunis de aliquibus rebus potuerunt magis doceri, seu illuminari. Non tamen fieri potuit, vel certe non oportuit, ut totam Theologicam doctrinam, ut sic dicam, quam Apostoli ab Spiritu Sancto didicerunt, eodem modo Ecclesiæ traderent, aut alios docerent, sed quę pro eo tempore erat maxime conveniens, & ita necessarium non fuit omnes veritates, vel conclusiones ab eis distincte tradi, vel declarari. Vel fortasse multa ex his, quæ pertinent ad majorem explicationem, & subtiliorem cognitionem articulorum fidei, verbo docuerunt, quæ postea sunt in dubium revocata, vel propter aliquam hæresim, vel interdum propter ignorantiam, ut in facto Cypriani constat ex epist. ejus 74. & aliis. Qua ignorantia non obstante veritas de non iterando baptismate, ad Apostolicam traditionem pertinet, ut tractans eundem Cypriani locum lib. 5. de Baptismo, cap. 26. asseruit Augustinus.

In rebus ad mores pertinentibus non solum additio, sed etiam mutatio fieri potest.

At vero in his, quæ ad mores, & praxim Ecclesiæ spectant, facilior est non solum additio, sed etiam mutatio. Quia ut dixit Epiphanius contra Aerium hæres. 75. circa principium; *Non potuerunt Apostoli statim omnia constituere, sed ecclesia accepit complementum dispensationis, pro locorum, & temporum opportunitate; nam singulæres non ab initio omnia habuerunt, sed progressu temporis ea, quæ ad perfectionem, requiruntur, parabantur.* Quod late prosequitur. Et ratio clara est, quia ea, quæ pertinent ad externos mores, & præsertim quæ ex humana institutione pendent, de se magis sunt variationi subjecta, & non eadem pro omnibus temporibus congruunt, & ideo non possunt pro omni tempore immutabiliter stabiliri. Neque etiam ab Apostolis potuerunt omnia determinari, quia non habuit eundem statum Ecclesia eo tempore, quem postea adeptura erat, vel quem nunc obtinuit. Imo etiam suo tempore non omnia simul disposuerunt Apostoli: nam Paul. 1. ad Cor. 11. commemorat, se prius tradidisse Corinthiis usum divini sacramenti, & tamen multa in illo servanda postea ibi docuit, & in fine subjungit, *Cætera autem, cum venero, disponam*; & cap. 14. ac sæpe in aliis epistolis alia practica documenta paulatim tradidit. Et e converso Act. 15. aliqua præcepta tradiderunt Apostoli pro illo tempore opportuna, quæ sciebant, non esse perpetuo in ecclesia servanda, ut de abstinentia a suffocato, & sanguine.

Per additiones ab ecclesia factas Apostolica doctrina non mutatur, sed magis declaratur.

In his autem omnibus additionibus, vel mutationibus observandum est, semper doctrinam esse eandem, & Apostolicæ doctrinæ consentaneam. Nam in primis nihil in hujusmodi rebus introducitur, quod juri divino positivo, aut naturali repugnet, quia universalis Ecclesia non potest in fide, aut moribus errare, ut supra est ostensum. Deinde, quidquid in hoc genere fit, derivatur a legitima potestate a Christo data Vicariis suis, & Pastoribus Ecclesiæ ad illam gubernandam, de qua in lib. 3. dicturi sumus. Ideoque licet in his, quæ ad mores, vel cultum externum pertinent, sit interdum varietas, non est novitas reprehensibilis, nec inducit in doctrina fidei mutationem, seu variationem, imo nec additionem alicujus rei, quæ in doctrina Evangelica, & Apostolica virtute non contineretur. Denique ad totam hanc Ecclesiæ illustrationem, recte accommodari potest elegans sententia Vincentii Lirinensis, qui in c. 28. ita objicit; *Forsitan dicet aliquis: Nullus ne ergo in Ecclesia Christi profectus habebitur religionis? Habeatur plane, & maximus. Nam quis ille est tam invidus hominibus, tam exosus Deo, qui illud prohibere conetur? Sed ita tamen, ut vere profectus sit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet,*

tinet, ut in semetipsa unaquaeque res amplificetur, ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in illud transvertatur. Crescat igitur, oportet, & multum, vehementerque proficiat, tam singulorum, quam omnium, tam unius hominis, quam totius Ecclesiæ ætatum, ac seculorum gradibus intelligentia, scientia, sapientia; sed in suo duntaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia.

Satisfit exemplis in principio adductis. Ex his ergo abunde satisfactum est difficultati propositæ, & ad exempla, quæ Rex objicit, in lib. 2. in particulari respondebimus, nunc in generali tam ad illa, quam ad ea, quæ nos addimus, ex dictis facile respondemus, omnia illa habere fundamentum, vel in Scriptura, vel in traditione Apostolica, seu aliis principiis fidei. Et quia vel satis declarata non erant, vel temporum decursu obscurata, vel in dubium vocata fuerant, per Ecclesiam declarari, ac definiri denuo potuerunt: nam ad hoc habet potestatem, & divini spiritus assistentiam simul cum sua a Christo promissam, & ita semper cum necessitas postulavit, in Ecclesia Christi observatum est. Et ideo non est in his comparanda ecclesia catholica cum Synagogis hæreticorum, quorum novitates sunt antiquis dogmatibus contrariæ, ideoque prophanæ sunt: novæ autem definitiones ecclesiæ non solum non pugnant cum antiquis, verum potius ex illis derivatæ sunt per legitimam potestatem, ideoque vel non sunt prophanæ, sed sacræ, si nova dicenda sunt; vel certe non sunt dogmata simpliciter nova, sed antiqua, & Apostolica, sive ante plures, sive ante paucio-res annos declarata, seu definita sint. Parumque refert, quod Rex Angliæ certum antiquitatis tempus, certumque modum necessitatis ad credendum, vel non recusandum aliquid, requirat. Nam per hoc convincitur, non confiteri se catholicam fidem, cujus columna, & firmamentū est ecclesia catholica, neque habere in credendo certam, & universalem regulam fidei ab Apostolis traditam, ideoque Apostolicam fidem profiteri, aut defendere nō posse.

CAPUT XIX.

Sectam anglicanam nullius antiqui Martyris sanguine decoratam, sed potius damnatam esse ostenditur.

Addit Rex Angliæ in suo defensoris fidei titulo duas alias prærogativas, seu laudes illius fidei, vel potius sectæ, quam defendit. Una est, fidem illam esse veteris, ac primitivæ Ecclesiæ, de qua nihil amplius dicere necesse est, quia hæc proprietas recte intellecta non est alia ab attributo fidei Apostolicæ: quia Ecclesia primitiva non est alia ab ecclesia vera, & catholica, quæ nunc est, sed est eadem, secundum statum, quem in principio plantationis suæ habuit, quod fuit tempus prædicationis Apostolorum, & ideo nihil est aliud, fidem esse ecclesiæ primitivæ, quam esse illam, quam Apostoli Ecclesiæ tradiderunt. Cum vero in illo titulo huic particulæ additur, *veterisque ac primitivæ Ecclesiæ*, virus erroris sub verbis latere videtur. Indicatur enim, fidem, veteris, ac primitivæ Ecclesiæ in universali, & visibili ecclesia defecisse, & per novatores instauratam esse, & ita innovatam a Rege defendi. Verba Regis expenduntur. Quamvis enim verba ipsa manifeste hoc non prodant; ex aliis Protestantium principiis, ac doctrinis timere non immerito possumus, ne Rex in hoc sensu veteris Ecclesiæ fidei protectorem se proferat. Verumtamen quocunque sensu id fuerit dictum, est satis impugnatum ex dictis. Nam in primis ostensum est, sectam illam in his, quæ habet propria, Apostolicam fidem non esse; ergo nec esse potest fides Ecclesiæ primitivæ, cum illa maxime Apostolica fuit. Deinde licet in his, quæ cum Romana fide convenit, aliqua ex parte fidem primitivæ Ecclesiæ retineat, in multis tamen a vero sensu primitivæ Ecclesiæ aberrat, & quæ vera retinet, casu potius, & humana opinione, quam vero spiritu primitivæ fidei conservat. Ideoque quoad hanc partem illa sufficere censemus, quæ de attributo Apostolicæ fidei dicta sunt.

Rex Jacobus asserit fidem Anglicanam martyrū sanguine fuisse decoratam. Alteram laudem, ultimamque prærogativam suæ fidei ponit Rex Angliæ, *plurium Episcoporum, fidelique Martyrum sanguine esse illustrem*, quam possem etiam merito prætermittere, tum quia laus hæc propria est veræ, catholicæ, & Apostolicæ fidei, ut etiam ipsemet Rex in verbis sui tituli sentire videtur; cum ergo demonstratum sit, sectam illam neque veram fidem, neque Apostolicam, vel catholicam esse, satis etiam probatum relinquitur, non esse tali laude dignam. Tum etiam, quia Martyrum testimonium non facit veram fidem, sed potius vera fides facit, verum esse martyrium, quod pro illa suscipitur: nam, ut eleganter Cyprian. ep. 23. *Non Martyres Evangelium faciunt, sed per Evangelium martyres fiunt*. Ideoque dicit etiam Aug. ser. 14. de Verb. Apost. *Ideo martyres, quia fideles*. Igitur sanguis martyrum licet illustret veram fidem, per se tamen illam non ostendit, sed supponit. Quia vero, ut multi referunt, Protestantes de testimonio Martyrum multum gloriantur, & quia ex ipsismet verbis, & confessione Regis non leve argumentum sumere possumus, ad illam præsumptionem coercendam, erroremque convincendum, ideo de hoc etiam puncto pauca subjungere visum est.

Duo autem prius a serenissimo Rege interrogare necessarium duco. Unum est, an partem suæ fidei, vel totam martyrum sanguine illustratam esse intelligat; alterum est, de quibus martyribus loquatur, an de antiquis, qui ante Calvinum, Lutherum, & alios nostrorum temporum hæresiarchas præcesserunt; vel etiam de novis, qui post exortum Anglicanum schisma consumpti sunt. Anglicanam sectā Martyrū sanguine oppugnari, ostenditur. Multum enim refert hæc accurate discernere, ut quæ fides, quo sanguine vere, & non ficte reddatur illustris, sine ambiguitate intelligatur.

Possumus ergo, ut capite superiori tetigi, loqui de fide Angliæ quoad partem fidei antiquæ, quam retinet, & communem habet cum ecclesia Romana, a qua illam didicit, vel quoad dogmata, in quibus per novos sectarios mutatio, & defectio facta est. Loquendo ergo de priori parte, seu de antiqua fide, & consequenter etiam de antiquis Martyribus, verissimum est, illam fidem sanguine Sanctorum Martyrum factam esse illustrissimam. Hoc vero nihil Anglicanam causam juvat, imo plane condemnat. Quia illi Martyres non Anglicanæ, sed catholicæ, & Apostolicæ fidei testimonium dederunt, & hoc modo sanguine suo eam illustrarunt. Testes sunt antiquissimi Patres, qui sæpissime asserunt, persecutionibus tyrannorum martyres interficientium illustriorem factam esse Ecclesiam Christi, & non solum diminutam non fuisse, verum potius mirabiliter auctam, juxta celebrem Leonis Papæ sententiam serm. 1. in Natali Petri, & Pauli: *Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper Dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur.*

Neque est dissimilis sententia Augustini lib. de Catechizandis rudib. cap. 24. *Illa vitis, quæ per orbem terrarum, sicut de illa prophetatum, & ab ipso Domino prænuntiatum erat, fructuosos palmites diffundebat, tanto pullulabat amplius, quanto uberiore Martyrum sanguine rigabatur, quibus per omnes terras innumerabiliter pro fidei veritate morientibus, etiam ipsa persequentia regna cesserunt, & ad Christum cognoscendum, atque venerandum, fracta superbiæ cervice, conversa sunt.* Similia scribit Præfat. ad Psalm. 40. dicens, Judæos occidisse Christum in se, paganos autem voluisse illum occidere in corpore suo, & subjungit: *Occisi sunt Martyres, ad multiplicandam Ecclesiam valuit sanctus sanguis effusus, multiplicati sunt magis, magisque Christiani, & non est impletum quod dixerunt inimici, quo modo morietur, & peribit nomen ejus.* Et eleganter Tertullianus in Apologetico extremo, ait ad Tyrannos: *Cruciate, torquete, probatio est enim innocentiæ nostræ iniquitas vestra. Plures efficimur, quoties metimur a vobis, semen est sanguinis Christianorum.* Et plura habet lib. ad Martyres, & Justinus Martyr contra Triphonem, & Cyprian. epist. 11. *O beatam Ecclesiam nostram, quam sic honor divinæ dignationis illuminat, quum temporibus nostris gloriosus Martyrum sanguis illustrat, erat ante in operibus fratrum candida, nunc facta est in Martyrum cruore purpurea.* Loquutur autem hi Patres, ut ex eorum scriptis constat, de Ecclesia universali, vel de Romana, vel si interdum loquuntur de aliqua particulari, (ut Cyprianus de Africana) perinde est, quia loquitur de illa ut parte Ecclesiæ Catholicæ, & ut conjuncta per eandem fidem Romanæ sedi, ut ex aliis ejus locis in superioribus allegatis manifestum est. Cum ergo ostensum sit, Ecclesiam Romanam, & Catholicam, quæ nunc est; eandem esse, quæ tempore Apostolorum, & dictorum Patrum extitit, constat, universam gloriam antiquorum Mar-

Martyrum in hanc universalem ecclesiam, quæ nunc existit, redundare.

Antiqui martyres maxime Romanæ extollunt fidem.

Et hinc ulterius concluditur, totam fidem hujus catholicæ ecclesiæ eodem antiquorum Martyrum sanguine confirmatam esse, & illustratam. Probatur; quia fides primitivæ ecclesiæ, & quæ fuit temporibus Cypriani, Augustini, & aliorum Patrum, eadem durat per legitimam successionem in præsenti ecclesia Catholica, ut etiam est demonstratum; ergo sanguis Martyrum, qui fidei antiquæ ecclesiæ testimonium dedit, idem præbuit præsentis ecclesiæ fidei. Igitur fides Romana est, quæ sanguine dictorum Martyrum facta est illustris. Dicent fortasse, hoc esse verum quoad sola illa dogmata fidei, quæ illo tempore in ecclesia credebantur, non vero quoad alia nova, quæ postea, ut Protestantes calumniantur, in ecclesia Romana per homines invecta sunt. Sed hoc facillime refutatur,

Evasio hæreticorum refutatur.

quia fides ecclesiæ una semper est, nec variatur propter accidentale augmentum, aut diminutionem, quoad majorem, vel minorem rerum declarationem, vel quo ad alias circumstantias, quæ ex temporis successione pendent. Quod adeo verum est, ut August. tract. 45. in Joannem etiam de fide synagogæ, & Ecclesiæ Christi dixerit: *Tempora mutata sunt, non fides*: quod etiam affirmat 18. de Civit. c. 47. & lib. 19. contra Faust. c. 14. & sumitur ex illo 2. ad Cor. 4. *Habentes eundem spiritum fidei*. Quibus verbis (ut ibi notat Chrysost. homil. 9.) ostendit Apostolus, *eundem spiritum esse, qui in utroque testamento vim suam exercuerit*. Multo ergo majori ratione cum Ecclesia Christi omni tempore eodem Spiritu Sancto regatur, eandem semper fidem retinet, etiam si quoad res aliquas in uno tempore magis quam in alio per eandem ecclesiam declarata sit.

Martyres pro quovis tempore fidē confirmant.

Quapropter Martyres, qui in uno tempore suo sanguine Catholicam fidem illustrarunt, totam fidem, & pro quocunque tempore existentem æque confirmarunt; & exornarunt maxime, quia ea, quæ in posteriori tempore declarantur, in antiquioribus virtute continentur, & omnia ita sunt inter se connexa, ut non possit unum illustrari, aut testimonio Martyrum confirmari, quin omnia pariter illustrentur. Sicut e contrario non potest unum negari, quin cætera omnia certitudinem suam amittant,

Intelligitur assertio etiam de articulis recenter declaratis.

& ideo virtute negentur. Exemplo rem declaro: nam multi Martyres pro confessione Trinitatis mortui sunt in ecclesia, priusquam per ecclesiam declaratum, ac definitum esset, Spiritum S. a Filio procedere, & nihilominus fides hujus articuli non minus consignata est sanguine illorum Martyrum, quam fides cæterorum articulorum, quos tunc ipsi expresse confitebantur. Qua etiam ratione qui pro fide moritur, confitendo expresse unum articulum, si illum credit catholica fide, virtute confitetur totam fidem catholicæ ecclesiæ, eamque suo sanguine consignat. Sic igitur cujuscunque veri Martyris sanguine, quocunque tempore effuso, tota fides catholica in quocunque statu, vel tempore consideretur, illustratur.

Martyres occisi sunt pro defensione articulorum, quos Anglia diffitetur.

Accedit, quod multi ex antiquis, & præcipuis Martyribus eadem dogmata, quæ nunc ab hæreticis in ecclesia Catholica reprehenduntur, diserte tradiderunt, & postea suo sanguine consignarunt. Hoc in primis conspici potest in Martyre, & Pontifice Ignatio, qui in Epistolis suis ecclesiasticam hierarchiam, & subjectionem laicorum Pastoribus ecclesiæ debitam commendat, & Episcopum in suo munere Regi comparat. Nam in ep. 10. ad Smyrn. Episcopum præfert presbyteris, & diaconis, illumque *post Deum honorare jubet, ut Principem sacerdotum, imaginem Dei referentem propter principatum, & Christi, propter sacerdotium*; & similiter honorare præcipit Regem, *quia in rebus creatis nullus est ei similis, nec Episcopo quidquam majus in ecclesia*. Et ad Antiochenos ait; *Cæsari subjecti estote, in his, in quibus nullum animæ periculum est*. Ad Philadelph. *Una* (inquit) *Eucharistia utendum, quia una est caro Domini nostri Jesu Christi, & unus illius sanguis, qui pro nobis effusus est, unum altare*. Et ad Rom. *Volo* (inquit) *panem cœlestem, qui est caro Christi filii Dei*; & in epist. ad Heronem, traditiones Apostolorum servare jubet. Et in speciali *Quadragesimam, & Dominicam, &c.* Epist. ad Philipp. Et hanc fidem postea glorioso Martyrio illustravit. Quis ergo neget, sanctum hunc Pontificem, & Martyrem testem esse fidei, quam nunc ecclesia Romana profitetur? cum nec de sanctitate, & doctrina ejus, nec de illius Epistolis dubitari possit, teste Hieronymo de Scriptoribus Ecclesiasticis, & Euseb. lib. 3. Histor. cap. 30. Et hoc testimonium suo etiam sanguine confirmavit Polycarpus, qui in epistola sua ad Philipp. prius ad cavendas falsas doctrinas consulit, ut *ad illud, quod traditum nobis est a principio, revertamur*. Et postea epistolas Ignatii commendat dicens; *Ex omnibus enim vobis magnus erit profectus. Continent enim fidem, patientiam, & omnem ædificationem ad Dominum nostrum pertinentem*. Addere item possumus Irenæum gloriosum etiam Episcopum, & martyrem, qui ecclesiæ Romanæ primatum, & traditiones Ecclesiasticas apertissime docet lib. 3. contra hæreses a principio per multa capita, & veritatem corporis, & sanguinis Domini in Eucharistia lib. 4. c. 34. in quibus principiis tota fides Romana virtute continetur; hic ergo sanctus Martyr illi etiam testimonium dedit. Eodem modo afferre possumus Justinum fidem de veritate Eucharistiæ profitentem, & innumeros Romanos Pontifices, qui primatum suæ Sedis constantissime defenderunt, eademque constantia totam fidem suam sanguine confirmarunt.

Concluditur contra assertum Regis Angliæ.

Ex quibus tandem in hoc puncto concludimus, si Rex Angliæ adnitatur suam fidem commendare ex splendore, & claritate, quam habet vera fides Christiana ex sanguine antiquorum martyrum, velit, nolit, convinci, eorundem Martyrum sanguinem damnare sectam suam quoad illa omnia, in quibus a Romana fide defecit. Probatur illatio: nam probatum est, illo sanguine illustratam esse totam fidem catholicam, quæ hodie in Romana ecclesia perseverat, non solum quoad ea, quæ Protestantes ex illa retinere voluerunt, sed etiam quoad omnia, quæ deferenda elegerunt, multa quidem, quæ jam tunc explicite in ecclesia credebantur, alia vero, quæ in illis, & in infallibili ecclesiæ auctoritate virtute saltem continebantur. Unde inter hunc Regis titulum, ejusque fidei confessionem repugnantiam considero, quam ipse fortasse non animadvertit: nam in titulo fatetur, fidem Apostolicam, & primitivam sanguine Martyrum illustrem fuisse, postea vero in confessione suæ particularis fidei antiquam evertit, quia multa fidei dogmata non tantum novitia (ut ipse loquitur) sed antiquitate Martyribus æqualia, vel priora negat, novaque inducit, quibus testimonium Martyrum evacuari necesse est. Ita enim antiqui Patres contra suorum temporum novatores insurgebant.

Repugnantia in dictis regis ostenditur.

Præsertim Nazianz. ep. 2. ad Cledonium dicens; *O ingentem absurditatem, absconditam post Christum sapientiam nobis annunciant, id quod sane lachrymis dignum est. Nam triginta duntaxat ab hinc annis fides initium sumpsit, cum quadringenti jam fere anni fluxerint a quo Christus manifestatus est: inane utique tanto tempore fuit Evangelium, inanis etiam fides nostra, frustraque Martyres martyrio perfuncti sunt, & tales tantique Antistites plebi præfuerunt, versuumque non autem fidei est gratia*. Similemque sententiam habet Tertull. in Præscriptionib. c. 29. ubi contra eosdem hæreticos quasi irridendo infert: *Tamdiu utique regnabit error, quamdiu hæreses non errant. Aliquos Marcionitas* (Nos dicamus Calvinistas) *liberanda veritas expectabat, interea perperam credebatur*. Et post multa, *Tot denique martyria perperam coronata*. Huc etiam spectat sententia Ambros. lib. 3. de Fid. cap. 7. ubi loquens de Concilio Niceno sic inquit: *Librum sacerdotalem quis nostrum resignare audeat signatum a confessoribus, & multorum jam martyrio consecratum? Quem qui resignare coacti sunt* (utique in concilio Ariminensi) *postea tamen damnata fraude signarunt, qui violare non ausi sunt, Confessores, & Martyres extiterunt*. Quam gravissimam sententiam ad omnia legitima Concilia, & definitiones fidei ab ecclesia approbatas merito accommodamus. Cum in eis sit consignatus liber sacerdotalis sub ejusdem Spiritus Sancti regimine conscriptus. Præsertim vero intentionem nostram confirmat verbum, quod subjungit Ambros. *Quomodo fidem eorum possumus denegare, quorum victoriam prædicamus*.

Evasio.

Fortasse audebunt adversarii dicere, non errasse antiquos SS. Pontifices, & Martyres in confessione Christi, aut Trinitatis, aut aliorum mysteriorum, pro quorum defensione sanguinem fuderunt: errare tamen potuisse, & errasse in aliis rebus, in quibus suis opinionibus adversantur, neque esse necessarium, ut quidquid credebant, suo

san-

sanguine confirmarent, sed illud tantum, pro quo oppetere mortem non dubitarunt. Sic enim Cyprianus Martyr sua morte Catholicorum fidem illustravit, quamvis per humanam ignorantiam crederet, rebaptizandos esse ab hæreticis baptizatos: hanc siquidem sententiam nullatenus suo sanguine confirmavit, nec pro ea defendenda mortuus est.

Hæc tamen evasio impietatem magnam continet, & temeritatem. Quia in primis cogitari non potest Ignatium, Polycarpum, & similes sanctissimos Martyres in dogmatibus fidei errasse per hæresim, aut pertinaciam, alioqui veri Martyres non fuissent, quia in hæresi non potest esse verum martyrium, ut statim subinferam: & ita suo sanguine Christianam fidem non illustrassent. Hoc autem cogitare impiissimum esset, & perpetuæ, & universali ecclesiæ traditioni contrarium, & prorsus temere contra omnem historiæ fidem, & sine ullo fundamento excogitatum. Deinde nec potest in his Patribus præsumi error in dogmatibus fidei per ignorantiam, nam si culpabilis foret, repugnaret certe eorum sanctitati: si invincibilis, adeo eorum sapientię, & muneri est contraria, ut in suspicionem venire non possit. Tum quia multi eorum ab ipsismet Apostolis, alii vero ab Apostolicis viris, & Apostolorum discipulis doctrinam fidei susceperunt. Tum etiam quia dogmata, de quibus loquimur, erant valde necessaria ad communem fidem ecclesiæ, in qua ipsi erant gravissimi Pastores, & Doctores, ut de Eucharistia, de traditionibus, de ecclesia, ejusque potestate spirituali, ac fide infallibili, & similibus. Et ideo hæc docebant, non ut dubia, sed ut certa, neque in angulo, sed in conspectu totius ecclesiæ, neque cum contradictione, vel aliorum Episcoporum, vel Romanæ ecclesiæ, sed cum communi omnium consensione; ergo sine ulla dubitatione non ex ignorantia, vel opinione, sed ex certa fide illa docebant, ac proinde in ea fide, pro qua moriebantur, illa omnia comprehendebant.

Rejiciuntur & concluditur prædictos Martyres non errasse in aliquo dogmate fidei.

Quamobrem longe dissimilis est Cypriani causa. Nam ut omittam, Augustinum interdum insinuare, eum ante mortem sententiam retractasse, illa tunc non pertinebat ad dogmata necessaria fidei, neque ab ecclesia communiter recipiebatur, & Summi Pontifices (quamvis nondum definiendo) illi contradicebant, & ideo neque ipse Cyprianus ita illi adhærebat, ut illam inter dogmata suæ fidei reputaret. Quin potius audeo dicere, contrarium dogma, quod postea definivit ecclesia, Cyprianum virtute semper credidisse. Nam licet privata, & humana opinione tunc ita sentiret, multo firmius credebat, ecclesiam non posse errare, & paratus erat ad relinquendam propriam sententiam, si ecclesia contrarium definiret. Ut ex Augustino sumitur in prædicta epistola de illo dicente; *Unitatem orbis terræ, atque omnium gentium, & diligendo tenuit, & disputando defendit*. Et inferius hoc magis explicans, dicit: *Aut non sensit omnino, quod eum sensisse recitatis, aut hoc postea correxit in regula veritatis, aut hunc quasi nevum sui candidissimi pectoris cooperuit ubere charitatis, dum unitatem ecclesiæ toto orbe crescentis & copiosissime defendit, & perseverantissime tenuit vinculum pacis.* Quasi diceret, quidquid privata opinione sentiret, semper animo fuisse subjectum regulæ ecclesiæ: & hoc modo dicimus, ipsum sanguine suo fidem Christianę ecclesiæ simpliciter confirmasse.

Epist. 48. versus finem.
Vendicatur Cyprianus a calumnia.
Ex Aug. libr. 1. de Baptism. c. 18.

In his ergo, quæ antiquissimi Pontifices, & Sancti Doctores tanquam de fide certa ecclesiæ tradiderunt sine dissensione, imo cum communi ecclesiæ acceptatione, non potest ignorantia cogitari, alias tota eorum doctrina fluctuaret; & ideo dum pro sua fide sanguinem effuderunt, totum id, quod in hoc genere docuerunt, vel scriptum reliquerunt, eodem sanguine illustrarunt. Et propterea graviter Vincentius Lirinensis novitates tali antiquitati contrarias cavendas esse præmonuit; *Nam si recipiantur* (inquit) *necesse est, ut fides beatorum Patrum, aut tota, aut magna ex parte violetur; necesse est, ut omnes omnium ætatum fideles, omnes Sancti, omnes Virgines, omnes Sacerdotes, tanta Confessorum millia, tanti Martyrum exercitus, tanta populorum celebritas, & multitudo, totus postremo jam pene terrarum orbis per Catholicam fidem Christi capiti incorporatus tanto sæculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, nescisse, quid crederet, pronuncietur.*

Cap. 33.

CAPUT XX.

Veros nostrorum temporum Martyres non Anglicanam Sectam, sed Romanam fidem illustrasse.

Venio ad alteram partem de novis Martyribus, qui post exortum Anglicanum schisma in ecclesia sunt perpessi, ut si forte Rex Angliæ de ipsis loqui velit, catholicam etiam in hac parte sententiam defendamus. Quos enim quæso vocat Martyres? an eos, qui in sua Secta, vel pro illa interfecti sunt? an potius eos, qui propter fidem ecclesiæ Romanæ a defensoribus illius sectæ occisi sunt? At de his posterioribus loqui non potest, nam illi non Anglicanam sectam, sed Romanam fidem illi contrariam illustrarunt, quia in detestationem illius sectæ mortui sunt. Imo licet tantum pro Christo, & pro illis articulis fidei, quos Anglia recipit, a gentilibus, vel paganis interfecti sint, eorum gloria in ecclesiam Catholicam, & Romanam, ac fidem ejus, in qua moriuntur, redundat, & consequenter omnem hæreticam pravitatem illi contrariam condemnant. Si vero Rex loquatur de sectariis propter suam pertinaciam puniis, immerito eos Martyres vocat: nam re vera Martyres non sunt, sed malefactores juste castigati. Primo quidem quia ut recte dixit Cyprian. lib. de Unit. Eccles. *Illa mors non est fidei corona, sed pœna perfidiæ*. Secundo, quia *Martyrem non facit pœna, sed causa*, ut ex Cypriano refert Greg. lib. 2. Reg. Epist. 36. & tradit August. serm. 50. de Sanctis, qui est sextus de Martyribus, & latius concione 2. in Psalm. 34. explicans illa verba; *Exurge, & intende judicio meo Deus meus, & Dominus meus in causam meam: Non in pœnam meam* (inquit Augustinus) *sed in causam meam, non in id, quod mecum habet latro commune, sed in id, quod Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam: hæc enim causa discreta est; nam pœna similis est bonis, & malis. Itaque Martyres non facit pœna, sed causa.* Qui ergo propter hæresim, & schisma interfecti sunt, non sunt Martyres, alias latrones, & malefactores omnes martyres vocandi essent, ut Augustinus ibidem late prosequitur, & epist. 50. & lib. 4. de Baptism. cap. 17. & aliis locis, quæ statim insinuabimus: specialiter vero in serm. 2. de Sanct. Vincent. rationem reddit: *Quia isti dolores tolerant pertinacia, non constantia, vitio, non virtute, pravo errore, non recta ratione, diabolo possidente, non persequente.* Quam etiam rationem optime prosequitur Chrys. Orat. contra Judæos.

Sectarii non vere martyres.
Ep. 9. inter 17. a Parisiensibus additos.

Possumus præterea ratione morali convincere, mortem hanc pro falso errore susceptam, non esse martyrium, sive consideretur ex parte causæ, sive ex parte inferentium, sive ex parte acceptantium illam in defensionem erroris. Non quidem ex parte causæ, ut dictum est, quia illa mors non est pro Christo: *Sanguis autem effusus is tantum Martyrium facit, qui pro Christi nomine funditur*, ut dixit Hieron. in epist. ad Philem. initio. Qui generalius id declarat in cap. 5. ad Galat. ad fin. Neque etiam ex parte punientis, quia qui sic punit pertinacem, non id facit in odium veritatis, sed in defensionem, nec injuste persequendo personam, sed juste vendicando delictum, & pertinaciam in illo.

Rationes declarantur ex parte inferentis mortem.

Dices, hoc esse, quod inter nos, & hæreticos controversum est, scilicet, an sectarii, qui pro sua Secta moriuntur, pro errore, vel pro veritate moriantur. Respondemus, hanc controversiam non posse ex sola passione mortis definiri: nam (ut proxime ex Augustino dicebam) multi pro defensione erroris mortui sunt. Et constat, sæpe homines mori pro doctrinis contrariis, quarum alteram falsam esse necesse est, & consequenter unum pro errore, alterum pro veritate pati; ergo ex sola passione discerni non potest veritas ab errore. Unde antiquum est in ecclesia, hæreticos de suis martyribus gloriari, ut de Montanistis refert Euseb. lib. 5. Histor. c. 18. & de Donatistis Aug. ep. 50. & 68. & Epiph. refert, quosdam hæreticos dictos esse martyrianos, quia de numero suorum Martyrum valde gloriabantur. Neque solum hæretici, sed etiam Ethnici, & Philosophi vel pro suis falsis religionibus, vel propter rempublicam, vel aliam causam humanam, & præsertim propter gloriam hominum, mortem pertinacissime tolerarunt; ergo mors audacter tolerata non discernit causam, sed ex causa dijudicanda est. Et eadem ratione mors per se non est signum erroris, aut veritatis. Igitur illa controversia ex aliis principiis dirimenda est.

Diluitur objectio. Veritas martyrii ex sola morte non dignoscitur.
Vide Tertull. in Apolog c. 5.

Hoc

Hoc autem egimus in capitibus præcedentibus; ostendimus enim, Anglicanum schisma errare a veritate in his omnibus, in quibus ab antiqua fide Catholica, & Romana defecit; ergo mors inflicta propter talem defectionem, & pertinaciam in illa, non est veritatis persecutio, sed erroris correctio, & justa punitio.

2. Ex parte accepientis.

Præterea si ex parte suscipientium hæc pœna consideretur, nunquam potest martyrium reputari. Quia vel isti patiuntur recognoscentes errorem, & confitendo delictum, & tunc potius præbent testimonium veritati, quam errori, non tamen per martyrium, sed per piam justamque confessionem, ac pœnitentiam. Vel moriuntur isti negando delictum, & ficte ore confitendo fidem, occultando errorē, quem in corde retinent, & sic nec sunt martyres veræ fidei, quam non credunt, nec pro illa moriuntur, neque sunt testes sui erroris, quem ore non confitētur, sed negant. Vel denique moriuntur propter pertinaciam in suo errore, eligentes potius mori, quam illum retractare, & talis etiam mors non potest esse martyrium, quia a pia, & recta voluntate non procedit, quam verum martyrium requirit. Unde Sancti, ac veri Martyres magna ratione, ac prudentia mortem pro sua fide subierunt, quia etiam humano, ac morali modo certi esse poterant, illam solam fidem esse secundum rectam rationem credibilem: at vero isti sectarii imprudentissime, ac omnino temere pro suis privatis sectis, ac opinionibus moriuntur. Quæ enim ratio, aut prudentia patitur, in rebus gravissimis, & ad religionem pertinentibus propter unius, vel alterius hominis, interdum vitiosi, & pessimi persuasionem, relinquere antiquam fidem consensu ecclesiæ per totum orbē diffusæ receptam, & divinis signis, ac miraculis roboratam, ac denique Sanctorum, sapientissimorum hominum sanguine illustratam? Profecto moraliter evidens est imprudentissimum esse, ac plane temerarium, propter talem causam mortem sponte subire: ac proinde illam non esse animi fortitudinem, nec ex affectu divinæ charitatis procedere, quia charitas semper prudenter operatur. Est ergo animi pertinacia, non martyrium, quod, ut recta docet Theologia, actus est studiosus, & prudens, a charitate fortitudinem imperante procedens. Legatur in simili causa Optat. lib. 3. contra Parmen. versus fin.

Ulterius, in hujusmodi hominibus ab ecclesia catholica separatis, non solum mortem pro suis erroribus, sed etiam pro aliqua veritate, quam retinent, susceptam, non esse martyrium demonstratur. Est enim notanda doctrina Augustini lib. de Patientia c. 26. & 27. ubi tacite distinguit, duobus modis posse schismaticum, vel hæreticū pati pro sua fide, scilicet, vel ne abneget errorem, vel ne deserat Christum, seu aliquid aliud, quod ex fide catholica retinuit. De priori modo passionis diximus hactenus, quia in illo evidentius est, non solum non esse martyriū, verum etiam neque actum ullo modo bonum, sed imprudentissimam temeritatem. De posteriori autem modo dicit quidem idem Augustinus, patientiam illam esse laudabilem, quia minus malum est, non negare Christum, etiam si in illum non perfecta fide credatur. Imo etiam addit, fortitudinem illam esse donum Dei, quamvis non sit ex illis donis, quæ sunt propria filiorum, sed ex his, quę servis communicantur. Hinc ergo dicimus, mortem illā non esse martyrium, quia martyrium est donum justorum, & infallibiliter perducit ad gloriam, juxta illud Matth. 10. *Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est*; mors autem illa non perducit ad gloriam, *nam sine fide impossibile est placere Deo*, ad Hebr. 11. Et quia qui fide caret, charitatem non habet, de illo autem dixit Paulus, 1. ad Cor. 13. *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Quam rationem attigit Aug. lib. 4. de Baptism. c. 7. & Cyprian. lib. de Unit. Eccles. dicens, *maculam hæresis neque sanguine ablui*; & iterum; *inexpiabilis culpa nec passione purgatur*. Et Ep. 73. versus finem; *Hæretico, nec baptisma publicæ confessionis, & sanguinis proficere ad salutem potest*. Ad quas sententias Cypriani videtur alludere Chrys. hom. 11. ad Ephes. in parte morali in princ. dicens; *Dixit autem vir quidam sanctus quiddam, quod magnam præ se fert audaciam, sed tamen est eloquutus, Quid hoc est autem? Dixit, nec sanguinem quidem martyrii posse delere hoc peccatum*, utique dividendi ecclesiam per schisma, vel hæresim. Addit vero ipse Chrysost. in confirmationem ejusdem sententiæ. *Nam dic mihi, quam nam ob causam es Martyr? An non propter Christi gloriam? Qui pro Christo animam prodegisti, quid popularis ecclesiam, pro qua Christus suam profudit animam?*

Hæretici, licet pro defendenda aliqua fidei veritate patiantur, non sunt vere martyres.

Item est ratio generalis, quia extra ecclesiam non est salus, ut in superioribus dictum est, & est axioma commune Sanctorum Patrum: sed martyrium non separatur a salute; ergo extra ecclesiam non potest esse verum martyrium. Ita fere colligit Fulgentius de Fide ad Petrum c. 37. 38. & 39. Et August. Epist. 204. dicens: *Foris ab ecclesia constitutus, & separatus a compage unitatis, & vinculo charitatis, æterno supplicio punireris, etiamsi pro Christi nomine vivus incendereris*. Idem optime Pacian. Epist. 2. ad Sympronian. ubi passionem Donati pseudomartyris, cum Martyrio Cypriani confert, consentanee ad doctrinam ejusdem Cypriani, Qui ep. 52. circa mediū loquens de illo, qui ab ecclesia ad hæreticos, vel schismaticos transit, inquit: *Et si occisus propter nomen* (utique Christi) *post modum fuerit, extra ecclesiam constitutus, & ab unitate, & charitate divisus, coronari morte non poterit*: ubi aperte loquitur de modo passionis, de quo nunc tractamus. Et idem repetit in fine epistolæ, & in 54. ubi recte etiam ait; *Idoneus non potest esse ad martyrium, qui ab ecclesia non armatur ad prælium: & mens deficit, quam non recepta Eucharistia erigit, & accendit*. Et in expositione orationis Dominicæ aliam rationem indicat, dicens; *Nec sacrificium Deus recipit dissidentis*; & affert illud, Matth. 5. *Vade prius reconciliari fratri tuo*. Et inferius aliam indicat his verbis; *Non potest esse cum Christo, qui imitator Judæ maluit esse, quam Christi*. 1. Ratio.

Aliam rationem insinuat Augustin. lib. 1. de sermone Domini in monte c. 5. Quia Christus non absolute dixit, fore beatos, *qui persecutionem patiuntur*, sed addidit. *propter justitiam. Ubi autem* (ait Augustin.) *Sana fides non est, non potest esse justitia, quia justus ex fide vivit*. Quę ratio in omni hæretico procedit, sive pro errore, sive in errore pro aliqua veritate moriatur. Et potest ita explicari. Quia qui in uno pertinaciter errat, licet aliquid credat, non tamen sicut oportet, neque Christiana fide credit, & ita fides ejus ad justitiam non pertinet, ideoque licet propter veritatem, ut a se creditam, vel potius suo sibi electam judicio patiatur, non propter justitiam persecutionem patitur. Et hoc etiam mihi videtur, significasse Augúst. tract. 6. in Joan. circa fin. ubi introducit jactantem Donatistam; *Ecce nos multa mala patimur*; cui ille; *Hæc si pro Christo pateremini, non pro honoribus vestris. Patiuntur molestias, sed pro Donato, non pro Christo. Vide quomodo patiaris, nam si pro Donato pateris, pro superbo pateris*. Quæ verba licet maxime quidem in eum conveniant, qui pro suo errore, vel magistri sui hæretici patitur, nihilominus vera etiam sunt, quocumque modo hæreticus pro sua fide patiatur; quia licet contingat, esse verum, & alias catholicum dogma, pro quo patitur, si tamen hæreticus Calvinista sit, non pro Christo, sed pro Calvino patitur, quia licet Christum credat, non Christo, sed Calvino credit, vel certe sibi ipsi, si proprio judicio eligit, quid sibi credendum sit. 2. Ratio

Atque hoc etiam ex eodem Augustino desumere mihi videor in serm. 117. de Diversis, ubi proponit dubium, quomodo stet illa sententia, *Omnis homo mendax*, cum certo testimonio Martyrum, qui homines fuerunt: *Martyres enim* (inquit) *veraces fuerunt, quia pro veritate mortui sunt: ideo enim sunt Martyres, quia pro veritate passi sunt*; ergo si illi veraces fuerunt, non omnis homo mendax. Respondet, hominem esse mendacem, cum de suo loquitur; martyres autem non de suo fuisse loquutos, sed de Spiritu Dei, & ideo non tam ipsos, quam Spiritum Dei in eis loqui juxta illud Matt. 10. *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*: & inde habere testimonium eorum, ut certum sit. Quibus nos addimus, quoties hæreticus loquitur, licet casu contingat verum loqui, semper de suo loqui, quia suo spiritu ducitur, suamque privatam opinionem defendit, vel profitetur, ideoque dicimus, testimonium illius natura sua fallax esse, quamvis in uno, vel altero dogmate verum esse contingat. Ac proinde licet hæreticus pro confessione Christi moriatur, testimonium ejus fidem Christi neque illustrat, neque confirmat: mors igitur propter talem confessionem neque martyrium est, nec martyrii nomen meretur. Quod ergo Rex Angliæ dicit, se defendere fidem

Hæreticus etiam pro Christi confessione, neque martyriū

consequitur, neque fidem illustrat.

fidem sanguine Martyrum illustrem, si de iis pseudomartyribus, quos protestantes Martyres vocant, intelligatur, subsistere nullo modo poterit: sive ad veram Christi fidem, sive ad Anglicanam sectam referatur.

Multos hujus temporis catholicos martyrio Apostolicam fidem collustrasse ostenditur.

Fuerunt sane nostra ætate multi viri sancti, & Catholici tum in aliis locis, tum maxime in Anglia, qui pro sua fide constantissime decertarunt, de quibus verissime dicitur, suo sanguine fidem Catholicam, & Apostolicam illustrasse, quia longe diversa a Protestantibus est eorum conditio, causa, vita, & modus moriendi pro Christo. Sicut enim ab illis in his omnibus longissime distant, ita Martyres antiquos præclarissime imitati sunt, ideoque veri Martyres fuerunt, suoque sanguine fidem Romanam illustrarunt. Nam in primis Catholicam, & Apostolicam fidem semper retinuerunt, & intra Christi ecclesiam, cui in pace, & obedientia fuere conjuncti, passi sunt. Deinde pro eadem ecclesia, ejusque fide, & obedientia, atque adeo propter justitiam persecutionem sustinuerunt. Neque aliam ob causam (etiamsi adversarii ad martyrum gloriam occultandam alias temporales; & humanas confingant) carceres, tormenta, & acerbissimas mortes passi sunt. Cujus rei non leve signum est (quod in simili consideravit Eusebius lib. 3. Histor. c. 9.) quia licet nulla in re alia rempublicam offendissent, imo potius aliquando essent moribus, & innocentia vitæ præclari, una confessio Romanæ fidei, & obedientia Papæ ita animos persequentium accendit, ut eos asperius, quam alios sceleratissimos punirent. Cum tamen (sicut a fide dignis audivimus) si contingat, aliquem in ea confessione deficere, & suis judicibus in falsa religione consentire, etiam si propter alia delicta dignus sit morte, illi facile condonentur, ac remittantur.

Ex modo patiendi catholicorū martyrum comprobatur.

Denique, quod ad modum patiendi spectat, non possunt nostri Martyres alicujus inconstantiæ, vel imprudentiæ argui, quia non proprio judicio, sed publico totius orbis ducuntur, & antiquam fidem retinent, & veterum sanctorum, ac Martyrum vestigia sequuntur, multique inter eos inventi sunt vita, sanctitate, maturitate judicii, eruditione, ac prudentia illustres, paratique ad suę fidei rationem reddendam, sed cum in animis obduratis & in catholicam fidem obfirmatis nihil proficerent, magna alacritate, & patientia tormenta, & mortem sustinuerunt. Hi ergo Martyres, licet novi, antiquam vere fidem illustrarunt, novam autem Anglicanam sectam potius redarguerunt, & confuderunt, ideoque neque propter hos Martyres potuit Rex Angliæ in suo titulo illa verba proponere, cum ipse non antiquam fidem, sed Anglicanam sectam defendat.

CAPUT XXI.

Anglicanam sectam, vel propter solam schismatis turpitudinem detestabilem esse.

Ab hæresis nota se vendicare studet Rex Jacobus.

POstquam Rex Angliæ in suæ Præfationis initio rationem, vel occasionem sui operis late proposuit, multis interpositis, quæ ad hunc locum non pertinent, totis viribus se a labe, & nota hæresis excusare conatur, vel propter vitandam tanti criminis infamiam, vel ut suum defensoris catholicæ fidei nomen tueatur. Ego vero, ne cum Rege contendere, aut ejus personam velle offendere videar, de causa ipsa loquar, eamque generatim tractando, ostendam in primis initium Anglicanæ defectionis, & separationis ab ecclesia, crimen propriissimi, & gravissimi schismatis fuisse. Deinde vero per diuturnitatem, & pertinaciam in manifestam hæresim transivisse, monstrabo. Ex quo facile constabit, nullum hominem Christianum, seu baptizatum cujuscumque conditionis, seu status sit, illi sectæ, ejusque erroribus pertinaciter adhærentem posse non solum salutem assequi, verum etiam nec ab hæresis crimine excusari. Et quoniam Rex de apostatæ nomine simul conqueritur, quid in eo puncto quoad apostasiæ nomen, & culpam sentiendum sit, in sequentibus etiam dicam.

Anglicanum lapsum gravissimum schisma fuisse, ex etymologia vocis ostenditur.

Quod ergo ad primum punctum attinet, non magna probatione indiget. Nam qui factum ipsum, & initium Anglicani lapsus, prout cap. 1. a nobis relatum est, consideraverit, & vulgarem doctrinam de culpa schismatis, ejusque discrimen ab hæresi a Patribus, & Theologis traditum, non ignoraverit, facile intelliget, lapsum illum Anglicanum per gravissimum schisma incepisse. Schisma enim generali significatione juxta vocis etymologiam, dissensionem, ac moralem quandam divisionem indicat, per antonomasiam autem jam proprie significat divisionem ecclesiæ Catholicæ per spontaneam separationem ab illa, sub Christiano nomine particularem congregationem, seu conventiculum extra ecclesiæ unitatem, communionem, & obedientiam congregando. Ita fere schisma definiunt D. Thomas, & Theologi; imo etiam Jurisperiti, fuitque sententia antiquorum Patrum, quos statim referam; habetque in Scriptura fundamentum. Nam in illa schisma significare solet divisionem judiciorum, ut Joan. 9. ubi dicentibus quibusdam, *Non est hic homo a Deo*; aliis vero; *Quomodo potest homo peccator hæc signa facere?* additur; *Et schisma erat inter eos.* Hæc autem judiciorum diversitas solet esse quasi inchoatio schismatis, quod in animorum, & concordię divisione consummatur. Et quando est in materia religionis, tunc maxime schisma vocatur. Sic usurpatur a Paulo, 1. ad Cor. 1. *Fidelis* (inquit) *Deus, per quem vocati estis in societatem filii ejus Jesu Christi Domini nostri.* Et statim quasi exhortans ad servandam unitatem hujus societatis; *Obsecro vos fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* Quod magis de divisione contra unitatem ecclesiæ declaravit, cap. 12. dicens: *Ut non sit schisma in corpore, sed in ipsum pro invicem solicita sint membra.* Ubi licet loquatur de naturali corpore hominis, tamen illud adducit ad declarandum, quid servandum sit in corpore ecclesiæ, de quo concludit; *Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.*

D. Thom. 2.2. q.39. art.1.

Duo genera schismatū traduntur. Schisma, & parasynagoga quid?

Possunt autem in ecclesia distingui duo genera schismatum, juxta doctrinā Basilii ep. 1. ad Amphiloc. can. 2. quam sequitur etiam Theodorus Studites in epist. 4. ad Naucration. ubi tria membra distinguunt, hæresim, schisma, & Parasynagogam: *Hæreses* (inquit) *sunt, quę omnino abruptæ, & adversus ipsam fidem sunt alienatæ: schismata dissensiones eorum, qui propter aliquas causas Ecclesiasticas, & quæstiones medicabiles inter se dissident. Parasynagogæ sunt congregationes, quæ a recusantibus parere Presbyteris, vel Episcopis, vel populis insolentibus, fiunt.* Omisso autem nunc primo membro, alia duo indicant duo genera dissensionum inter membra ecclesię, unum privatum, alterum magis publicum: prius sistit in privatis contentionibus, & inimicitiis; posterius vero usque ad publica conventicula, & quasi ecclesias diversas faciendas procedit. Priores ergo dissensiones vocarunt dicti Patres schismata, posteriores autem Parasynagogas. Jam vero priores discordiæ generale nomen dissensionum retinuerunt, & nomen schismatis ad aliud genus divisionis ecclesiæ per privata conventicula significandum usurpatum est, & ita in pręsenti sumitur, omissa voce Parasynagogæ, quæ jam in usu non est.

Per separationem ab ecclesia, etiam absque defectione a fide, schisma committitur.

Sic ergo manifestum est, schisma committi per separationem ab ecclesiæ unitate, charitati ejus contrariam, etiam si in dogmatibus dissensio nondum intercedat. Ita dixit Hieronymus in verba illa ad Titum 3. *hæreticum hominem post unam, & alteram correptionem devita. Inter hæresim, & schisma hoc interesse arbitramur, quod hæresis perversum dogma habet, schisma propter Episcopalem dissensionem ab ecclesia pariter separet, quod quidem in principio aliqua ex parte potest intelligi diversum ab hæresi.* Cur autem dicat, *In principio*, in puncto sequenti declarabo. Dicit autem, *aliqua ex parte*, quia hæresis schisma necessario involvit, maxime enim ecclesiam dividit, quia divisa fide, non potest unitas charitatis non scindi, sicut amissa fide, non potest charitas non amitti; at vero e converso schisma potest ab hæresi separari, sicut potest charitas sine fide amitti. Sicut olim Meletius schismaticus fuit, & non hæreticus: nam ut refert Epiphan. Secta 68. semper, *rectæ fidei*, fuit: *Non enim* (inquit) *immutata est fides ipsius in aliquo tempore a Sancta Catholica Ecclesia.* Quia vero adversus Petrum Alexandriæ Episcopum, & sibi superiorem propriam congregationem fecit, & ecclesiam divisit, schismaticus habitus est. Observarique obiter potest, cum ecclesias proprias ædificarent Meletiani, & successores Petri antiquitas obtinerent: semper antiquas ecclesias retinuisse nomen Catholicæ ecclesiæ, alias vero vocatas esse ecclesias martyrum. Nam novum schisma novo nomine indiguit.

Hæresis necessario schisma includit, non vero e cōverso.

Templa Orthodoxorum fidelium nomen catholicum retinent.

Schisma Donatistarum.

Simile fuit in principio schisma Donatistarum propter ordinationem Cæciliani in Carthaginensis ecclesiæ

Epi-

Episcopum contra Donati voluntatem, ut sumitur ex August. lib. de Hæresib. hæres. 69. Unde idem August. lib. 2. contra Cresconium c. 7. sic inquit: *Quamvis inter schisma, & hæresim magis eam distinctionem approbem, qua dicitur schisma esse recens congregationis ex aliqua diversitate sententiarum dissensio, neque enim schisma fieri potest, nisi diversum aliquid sequantur, qui faciunt; hæresis autem schisma inveteratum: tamen cum me adjuvent definitiones tuæ, schismaticos vos libentius, quam hæreticos dicerem.* Cresconius enim schisma recognoscebat, hæresim vero negabat, quia non erat diversitas, ut ille ajebat, in doctrina, quod facile Augustinus acceptat, quamvis postea etiam ostendat, schisma illud in hæresim transivisse. Quod vero ait, schisma non esse sine diversitate sententiarum, intelligendum generaliter est, quia dissensio animorum non est sine diversitate opinionum; non autem accipiendum id est de sententiis diversis in dogmatibus catholicæ fidei, quod ex aliis locis Aug. manifestum est. Nam lib. 1. de Fide, & symbolo c. 10. dicit; *Hæretici, & schismatici congregationes suas ecclesias vocant, sed hæretici de Deo falsa sentiendo, ipsam fidem violant, schismatici autem discissionibus iniquis a fraterna charitate dissiliunt, quamvis ea credant quæ credimus.* Et lib. Quæstionum Evangelicar. ex Matt. q. 11. *Solet* (inquit) *quæri, schismatici quid ab hæreticis distent, & hoc inveniri, quod schismaticos non fides diversa faciat, sed communionis disrupta societas.* Idemque late tradit Optat. lib. contra Parmenianum.

Aug. c. 4.

Henricũ VIII. schismaticum fuisse, concluditur.

Ex hoc ergo certo principio, & ex facto supra narrato de Anglicano lapsu aperte concluditur, Henricum VIII. schismaticum fuisse. Hæreticum enim ipsum fuisse saltem in principio, nobis non constat, quia non propter mentis deceptionem, sed alia turpi, & erubescenda occasione Pontifici Summo obedientiam negavit, seque, & regnum suum, quantum potuit, ab ecclesiæ Romanæ unitate separavit. An vero hæreticus etiam fuerit, infra attingemus: nunc enim necessarium non est. Nam quidquid in mente senserit, satis est, quod vel propter solam concupiscentiam practice erraverit, & ecclesiam sciderit, ut schismaticus evaserit, imo auctor gravissimi schismatis, in quod tum auctoritate, & exemplo, tum maxime timore, ac violentia multos alios ire coegit. Ita ergo hoc vitium Anglicanam gentem occupare cœpit, & ita a parentibus ad filios derivatum est, ut usque in præsentem diem perseveret.

Ab schismatis labe se liberare minime studet Rex.

Quamobrem neque ipse Rex Jacobus se ab hoc crimine purgare studuit; imo quasi contemnere, & pro nihilo ducere videtur, dum pag. 58. dicit; *Schismaticum me dicant licet, & a Romana ecclesia defecisse, certe hæreticus esse nullo modo possum.* Nos autem e converso dicimus, licet hæreticum se esse neget (quod nunc nondum tractamus) negare non posse, se esse schismaticum, cum & baptizatum esse in suamet præfatione fateatur, & sciens, ac videns inchoatum schisma, non solum conservet, verum etiam magna contentione, & totis viribus potentiæ suæ propagare studeat. Considerare autem debet, in oculis Dei non multum distare schisma ab hæresi: Augustinus enim lib. 1. de Serm. Domini in monte cap. 5. illa duo æquiparat dicens; *Multi hæretici nomine Christiano animas decipientes, multa talia patiuntur, sed ideo excluduntur ab ista mercede, quia non tantum dictum est, Beati, qui persecutionem patiuntur, sed additum est, propter justitiam, ubi autem sana fides non est, non potest esse justitia. Neque schismatici aliquid sibi ex ista mercede promittant, quia similiter ubi charitas non est, non potest esse justitia. Dilectio enim proximi malum non operatur. Quam si haberent, non dilaniarent corpus Christi, quod est ecclesia.* Et quod gravius est, in libro de Vera Religione cap. 6. non solum hereticis, sed etiam paganis, & Judæis schismaticos annumerat, dicens; *Neque in confusione paganorum, neque in purgamentis hæreticorum, neque in languore schismaticorum, neque in cæcitate Judæorum quærenda est religio, sed apud eos solos, qui Christiani, Catholici, seu orthodoxi nominantur, id est, integritatis amatores, & recta sectantes.*

Quid Chrysost. de schismate sentiat.

Accedat S. Chrysostomus, qui delictum schismatis ita exaggerat, ut illud cum peccato crucifigentium Christum conferat, dicens; *Nihil Deum æque irritat, atque divisam esse ecclesiam, etiam si bona fecerimus innumerabilia, non minores, quam qui ejus corpus discindunt, pœnas dabimus, qui plenum Ecclesiasticum conventum discindimus.* Loquitur autem in priori parte de corpore Christi vero. Unde subdit: *Nam illud quidem factum est ad lucrum orbis terrarum, & si non eo animo: hoc autem nullam usquam habet utilitatem, sed ex eo damni est plurimum.* Et addit verba tam Regi, & Consiliariis ejus, quam subditis consideranda; *Hæc dicta sunt, non solum ad eos, qui gerunt magistratus, sed etiam ad eos qui ab illis reguntur.* Et postea significat, hoc crimen esse heresi periculosius, fortasse, quia solet esse initium hæresum, & ideo maxime necessarium est, in initio illud cavere, & quasi ad radicẽ securim ponere. Ait ergo; *Hæc a me dicta sunt de iis, qui se dedunt indiscriminatim iis, qui scindunt ecclesiam, nam si dogmata quidem habent contraria, vel propter hoc ipsum, non conveniebat cum illis misceri? sin autem eadem sentiunt, multo magis. Quare? Quoniam est morbus ambitionis, & amoris Imperii, & gerendi magistratus.* Denique Optatus Milevit. lib. 1. cont. Parmenianum, *Ingens flagitium*, schisma vocat, & inferius ait: *Schisma summum malum esse, & vos negare minime potestis.* Et loquitur ad Donatistas, sibi autem etiam esse dictum Anglicani intelligant, cum nec rationem diversam, nec verisimilem excusationem afferre possint.

Schismatici nomẽ Rex Jacobus jure detrectare non potest.

At enim, fortasse Rex Jacobus negabit, se esse schismaticum, neq; enim in verbis suis dicit; *Licet schismaticus sim*, sed *licet dicant, me esse schismaticum*, idque non simpliciter, sed cum addito, quod adjungit, *& a Romana ecclesia defecisse.* Interrogo vero, an saltem cum hoc addito vere, vel falso dicatur schismaticus ab ecclesia Romana? Certe affirmare non potest, dictum hoc esse falsum, quia ex facto ipso publico, & notorio id evidenter probatum est. Quod si rem adeo claram negare non audet, sciat, additionem illam non minuere delictum, sed augere, vel (ut ita dicam) in supremo gradu schismatis illud constituere. Nam si verum est, quod Hieron. dixit, schisma constitui per separationem ab ecclesia *propter episcopalem dissensionem*: ergo schisma constitutum propter dissensionẽ a Summo Pontifice, omniũ Episcoporum Pastore, merito dicetur non solum simpliciter schisma, sed etiam ex suo genere maximum. Nam ut recte dixit Beda homil. de Sanct. Petro, & Paulo: *Beatus Petrus, qui Christum vera fide confessus, vero est amore secutus, specialiter claves regni cœlorum, & Principatum judiciariæ potestatis accepit, ut omnes per orbem credentes intelligant, quia quicunque ab unitate fidei, vel societatis illius quolibet modo semetipsos segregant, tales nec vinculis peccatorũ absolvi, nec januam possint regni cœlestis ingredi.* Ubi nomine *Petri* sine ulla dubitatione, cathedrã ejus intelligit, & *societatẽ illius* vel ecclesiam, vel unionem cum sede Petri vocat: ergo segregari ab hac societate, ad cõstituendum schisma censet esse sufficiens. Idem si recte expendatur sensit Optatus Milevit. lib. 1. cont. Parmenian. col. 5. ubi ut probet Parmenianũ fuisse schismaticum, non Cœcilianum, sic inquit; *Non enim Cœcilianus exivit a Majorino avo tuo, sed Majorinus a Cœciliano, nec Cœcilianus recessit a cathedra Petri, vel Cypriani, sed Majorinus, cujus tu cathedrã sedes, quæ ante ipsum Majorinũ originem non habebat.* Supponit ergo illum esse schismaticũ, qui recedit a *cathedra Petri*, addit autem, *vel Cypriani*, quia interdum potest schisma fieri per separationẽ a proximo Episcopo, novã cathedram sine origine introducendo. Et addit, quod præsenti instituto maxime servit: *Cum hæc ita gesta esse manifeste constet, & vos hæredes esse traditorum, & schismaticorum evidenter apparet.* Sic ergo nos ex facto Anglicano evidenter concludimus, Henricum VIII. qui cathedram Petri deseruit, & novam sine origine erexit, schismaticum fuisse, ejusque hæredes eum imitantes in eodem schismate perseverare.

Ex homiliis a ctoalibus de Sanctis hom.

Præterea in superioribus ostensum est ecclesiam Romanam, & Catholicam eandem esse, illisque cognominibus tantum diversas proprietates, seu habitudines ejusdẽ ecclesiæ significari, dicitur enim Christi ecclesia catholica, quatenus universalis est, Romana autem vocatur, quatenus in sede Petri fundata illi semper conjuncta est: ergo idem est etiam schisma ab ecclesia Catholica, & a Romana: ergo si Rex negare non potest, separationem Angliæ esse schisma ab ecclesia Romana, vitare nõ potest, quin sit etiam gravissimum schisma ab ecclesia Catholica. Et sane qui lapsum Henrici, & divisionẽ ejus ab ecclesia consideraverit, illumque cum schismate Donati, & aliis

liis antiquis contulerit, omnino eandem, vel majorem rationem schismatis ab Ecclesia catholica in illo inveniet, neque verisimilem rationem diversitatis poterit cogitare. Nisi fortasse fingendo cum hæreticis, universalem Ecclesiam, quæ olim erat catholica, tempore Henrici jam fuisse collapsam, & extinctam. Sed hoc vanum & voluntarium refugium satis ex Scripturis Sanctis, & communi sensu antiquorum Patrum refutatum est supra. Indubitanter ergo sciat Rex se esse ab Ecclesia catholica separatum, cum nullo colore id negare, vel occultare possit, vehementerque timeat Aug. sententiam dicentis: *Quisquis ab hac catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimat, hoc solo scelere, quod a Christi unitate disjunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum.*

CAPUT XXII.

Anglicanum schisma in manifestam hæresim, & apostaticam doctrinam transiisse.

Anglicanam sectã in plures hæreses prorupisse auctoritate Patrum ostẽditur.

QUoniam Rex Angliæ plus nomen hæresis, quam schismatis abhorrere videtur, ostendendum a nobis ulterius est, eo demum Anglicanum schisma pervenisse, ut non in unam tantum, sed in plures, & manifestas hæreses proruperit. Hoc in primis probamus ex quadam verissima Sanctorum Patrum doctrina, dicentium, schisma diuturnum in hæresim transire. Sic Hieronym. dicto loco ad Titum 3. dixit, in principio posse intelligi ex parte diversum ab hæresi: *Cæterum* (addit) *nullum schisma non sibi aliquam confingit hæresim, ut recte ab ecclesia recessisse videatur.* Et propterea dixit Aug. lib. 2. contra Cresconium c. 7. *hæresim esse schisma inveteratum*, quia solent, ut dixi, hæretici propter aliquam controversiam, vel indignationem, aut cupiditatem non expletam, aut ambitionem non obtentam, ab ecclesia in principio separari, quoad obediẽtiam, & unionem: postea vero, ut in schismate perseverare possint, ad hæresim transire. Quod exemplis ab antiquitate petitis quasi inductione quadam facile ostendi posset, ut de Novato passim legimus apud Cypr. & Aug. qui ep. 164. ad Emeritum, ad illos ait. *Neque vobis objicimus, nisi schismatis crimen, quod etiam hæresim male perseverando fecistis.* Sic etiam de Meletii secta refert idem August. lib. de Hæres. ad Arianos tandem transisse, quamvis in principio tantum schisma fuerit, quod nunc etiam Anglis accidit. In principio enim cum Henricus neque Lutherum, neque Calvinum sequutus fuerit, schismatici ab ipso facti, post non multum tempus ad Calvinistas transierunt.

Experientia eadem veritas roboratur.

Duplex ratio prædicti experimenti assignatur.

Ratio autem hujus experimenti duplex reddi potest. Una, quam tetigit Hieronymus; quia perseverantes in suo schismate, statim (quod naturale est) factum suum, & audaciam honestare, ac defendere cupiunt: & ideo ad hæresim declinant, qua possint factum illud honestare, vel laudando ut bonum, quod pravum est, vel negando, esse faciendum, quod præceptum est, vel (quod in idem redit) negando esse præceptum, quod ab Ecclesia Catholica traditum est. In quibus omnibus modis, & aliis similibus hæresis involvitur. Quia licet operari malum, quod lex Christi prohibet, non sit hæresis, sentire tamen cum pertinacia non esse malum, quod fides docet esse prohibitum, hæreticum plane censendum est. Altera ratio est, quia licet schisma in rigore distingui, seu præscindi possit ab hæresi, adeo tamen est illi affine, & propinquum, ut si perseveret, facile in illud transmutetur. Unde Ambros. lib. de Obitu Satyri, narrans Satyrum post naufragium, ecclesiam quęsiisse, in qua Deo pro liberatione gratias ageret, & advocasse ad se Episcopum, eumque interrogasse? *Utrumnam cum Episcopis catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conveniret*, subjungit inferius, post quam Satyrus intellexit, illum Episcopum esse schismaticum, noluisse ibi gratias agere, neque cum illo communicare, quia licet ille Episcopus esset hæres Luciferi schismatici, & non heretici (ut significat) nihilominus (ait) *non putavit tamen, fidem esse in schismate: nam & si fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei ecclesiam non tenebant, cujus patiebantur, velut quosdam artus, & membra lacerari. Etenim cum propter Ecclesiam Christus passus sit, & Christi corpus Ecclesia sit, non videtur ab his exhiberi Christo fides, a quibus evacuatur Christi passio, corpusque distrahitur.* Quod ita interpretor, schismaticum scilicet in principio agere contra fidem, quam Ecclesiæ debet, practice, seu opere ipso, vel certe agere contra fidem, id est, fidelitatem, & obedientiam, quam debet Ecclesiæ, postea vero, ut in suo schismate perseveret, etiam negare ecclesiæ illam fidem, quæ consistit in credendo, ipsam ecclesiam esse unicam Christi sponsam, columnam, & firmamentum veritatis. Qui transitus facillimus est: nam si Paulus ad Timot. scripsit repellentes bonam conscientiam, circa fidem naufragavisse, quanto facilius credendum est, id accidere in pertinaci schismate contra Christi Ecclesiam. Merito ergo timuit, vel non putavit Satyrus fidem esse in schismate.

Schisma charitati per se opponitur, & diuturnitate tenebras menti offundit.

Accedit, quod schisma proxime oritur ex aliquo odio proximorum. Nam licet ex contentione aliqua, vel ambitione, vel inordinata cupiditate, vel invidia oriri soleat, ut Patres tradunt, & experientia docet, proprie tamen, & per se charitati opponitur, quæ Ecclesiæ Christi debetur, & ideo odium proximi includit; hoc autem odium, perseverando in schismate nutritur, & augetur, & ita facile inducit in mentis cęcitatẽ atque ad hęresim juxta mẽtem Augustini in illud 1. Jo. 2. *Qui odit fratrem suum in tenebris ambulat, & nescit, quo tendat, quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus.* Quæ verba de schismaticis interpretatur Aug. ibi tract. 1. dicens illos ita excæcari ex odio veræ ecclesię, ut illam non videant, & *facilius illuc faciem impingant, quam illic habitaculum quærant.* Sic etiam dixit Optat. l. 1. contra Parmenia. *Schisma sparso coagulo pacis dissipatis sensibus generatur livore, nutritur æmulatione, & litibus roboratur, ut deserta matre catholica, impii filii dum foras exeunt, & se separant a radice matris ecclesiæ, invidiæ falcibus amputati, errando rebelles abscedunt.* In quib. verbis alia etiam indicatur ratio: nam schismatici cum ab ecclesia præscindantur, & synagogam extra illam congregent, eo ipso dedignantur Ecclesiam sequi, prӕsertim quando in schismate obdurati perseverant, & ideo carere incipiunt regula veritatis, ex quo necessitate quadam consequitur, ut in errores, & hæreses prolabantur, vel novam inveniendo, vel alicui jam inventæ adhęrendo, ut distinctum aliquid ab ecclesia, a qua recesserunt, habere videantur. Nam si in eadem fide perseverarent, *non possent novum aliquid, aut aliud agere, nisi quod jam dudum apud suam didicerunt matrem*, ut Optatus supra dixit. Propter quod sępe Cypr. *inde oriri* (affirmat) *Schismata & hæreses, quod sacerdoti Dei non obeditur, neque unus ad tempus judex vice Christi cogitatur*, ut ait ep. 55. Et in 69. addit, *congregationem perseverantem in schismate intra breve tempus carere veris Episcopis, & Pastorib. quia cessat vera origo, successio, & ordinatio.* Unde tandem consequitur, ut careat etiam vera doctrina, & sanctitate: nam ad illam conservandam in unitate fidei, & vitæ sanctitate usque ad consummationem electorum dedit Deus Ecclesiæ suæ Pastores, & Doctores testes Paulo ad Ephes. 4.

Anglicanum schisma ad hæresim pervenisse ex dictis concluditur.

Propositę autem rationes evidenter in Anglicano schismate procedunt. Cõstat enim illud esse satis diuturnum: nam per septuaginta annos, vel amplius duravit, & licet interruptum fuerit per breve Reginę Marię tempus, statim renovatum est, posteaque plus quã quinquaginta annis continuis duravit. Deinde cum cęperit per separationem a cathedra Petri, & negando obedientiam Summo Pontifici, licet in principio facto tantum ex inordinato affectu luxurię tentatum fuerit, postea circa jus ipsum erratum est. Et doctrina introducta, qua cœpit in Anglia prӕdicari, ecclesiã Christi non habere unum spirituale caput, nec Romanum Pontificem, ut tale recognoscendum esse, sed in unoquoque regno, vel republica suprema in tẽporalib. esse proprium caput supremum in spiritualib. illudq; non esse aliud prӕter Regem, vel Principem tẽporalem, aut senatum respective. Quę tota doctrina hӕretica est, & contra Scripturam sacrã, & contra perpetuum ejusdem ecclesię sensum, & Patrum traditionem, ut in l. 3. ex professo ostendemus. Ita ergo (quod ad primam rationem attinet) in Henrico VIII. ad literam impletum est, quod Hieron. dixit: nam *Sibi hanc construxit hæresim, ut recte ab ecclesia recessisse videretur.* Non enim poterat Regia majestas, vel potius humana prӕsumptio ita pertinaciter in gravissimo facinore perseverare, nisi in aliud gravius incidendo, quo prius defenderet & recte factum esse, contenderet. Qui error ita Henrici animo adhęsit, ut non solum in illo mori non dubitaverit, verum ętiam novo prӕcepto de filio in eodem errore educando, in aliis catholica

Schismatis defendendi ergo, novam sibi hæresim Henricus 8. excogitavit.

tholica fide retenta, illud cōfirmaverit. Vel certe si mente non credebat, quod sic pręcipiebat, in eo maxime ostendit (quod ad alteram rationem spectat) quam ingens odium contra Romanam ecclesiam conceperat, siquidem contra mentem suam, & cum æterna morte animæ suæ, in eodem schismate mori, & illud per modum dogmatis, seu doctrinæ exterius tueri, & in filio, & in regno suo perpetuo stabilire voluerit. Cum ergo Anglia in hoc puncto non solum factum, sed etiam jus usurpare, & doctrinā defendere conetur, vel ex hoc solo manifestum est sectam illam non tantum schismaticam, sed etiam hęreticam esse.

Post mortem autem Henrici statim Anglicanum regnum schismaticum Calvinianam sectam, quamvis fortasse non puram, sed mistam ex Lutherana, & aliis, amplexum est, & ita etiam in illo schismate, quod in secunda ratione de diuturno schismate dicebamus, & ex eisdē causis, seu radicibus, & cum eisdem effectibus seu signis hæreticis impletum videmus. Nam in primis odium in Romanam sedem mirum in modum in dies auctum est, & ut quotidie magis invalescat, & in animis omnium radicetur, industria dœmonis factum est, ut parentes, & Magistri ab infantia in puerorum animis talem de Papa conceptum, seu apprehensionem imprimant, ut simplices, & vulgares homines crudelem tyrannum, horrendum idololatrā, ac denique monstrum quoddam, potius quam hominem, audito Papæ nomine concipiant. Nec mirum est, si communis plebs in tanto errore versetur, si quidem Rex ipse in sua Præfatione pag. 14. affirmare audet, *Pontifices per ambitiosam tyrannidem sibi in temporalium Regum jura auctoritatem injuste usurpasse*. Et iterum pag. 22. *Hanc in Reges potestatem a Pontificibus inique usurpatam.* Rursus pag. 23. a catholicis extrui Pontificis imperium adeo, *immane, ac solutum, ut ad libidinem condonare, atque adimere regna possit*. Ita enim Cardinali Bellarmino tribuit. Iterum pag. 24. *Magnus ille pastor, instar ovium, ad occisionem ducere vos pro libidine sua potest.* Alibi pag. 27. *Cum antiquitus Clerici nihil ultra decimas appeterent, iisque contenti viverent, nunc Papa clericorum caput, non nisi tertia civium, & bonorum, ac fundorum parte in omnibus regnis, & provinciis accepta, acquiescit.* Ulterius pag. 61. *Secularem Pontificis in Reges dictaturam præcipuis fidei Catholicæ articulis enumerat*. De Cardinali Bellarmino loquitur, & absolutam potestatem dominandi per illam sæcularem dictaturam intelligit. Et pag. 62. in eodem sensu inter multa, quæ refert, vel potius irridet tanquam a Pontificibus usurpata, hoc ponit: *Omni potestate, tam spirituali, quam temporali præditi.* Et infra pag. 128. *Qui pro Deo Papam colunt, eumque sic habent quasi Scripturam loquentem*: postea vero de eisdem catholicis ait: *Tribuere Pontifici supremam in temporalibus potestatem supra Reges, ac principes, utique in sensu in aliis locis ab ipso declarato.*

Hi, & similes sunt colores, quibus Rex Pontificem Sūmum, ejusque regimen depingit, in quibus tamen nihil est, quod non sit a seductoribus confictum, vel male interpretatum, & incaute, & per veritatis ignorationem a Rege creditum, & scriptum: ut mirum non sit, rudem plebem his fabulosis exaggerationibus decipi, quandoquidem seductores etiam Regem ipsum fallere, & decipere potuerunt. Nam in primis quod Pontifex Regum potestatem non usurpet, toti orbi notum est, & ipsi Pontifices in suo jure communi testatum ab ipsis esse voluerunt. Nam de Rege Anglorum loquitur Alex. III. cum dicit; *Nos attendentes, quod ad Regem pertinet, non ad ecclesiam de talibus possessionibus judicare, ne videamur juri Regis Anglorum detrahere, mandamus, quatenus Regi judicium possessionis relinquentes, &c.* Et de Rege Galliæ dixit. Innoc. III. *Non putet aliquis, quod jurisdictionem illustris Regis Francorum perturbare aut minuere intendamus* Et alibi idem Pontifex affirmavit, *Regem in temporalibus superiorem non recognoscere.* Constat igitur Pontifices jura Regum non usurpare. Unde longe certissimum, & notissimum est, neminem catholicorum Doctorum affirmasse, *posse Pontificem ad libidinem regna condonare, aut pro libidine adimere.* Qui enim vel in uno judicio Regiam jurisdictionem perturbare nolunt, quomodo regna ipsa sua libidine perturbabunt? Multo vero intolerabilius est, cogitare, ne dum scribere, *pro libidine sua* posse Pastorē hunc oves occidere, aut similem tyrannidem, per hanc exaggerationem indicatam, exercere.

Refutatur.

Posse Pōtificem pro libito regna adimere nullus Catholicus asseruit.

Quin potius non potestatem modo, verum etiam solum usum illi imponere, gravissima, & impiissima detractio est eorum, qui Regem decipiendo, ipsum irritare voluerunt. Hoc autem evidentius constabit ex his, quæ de legitima potestate Pontificis in Christianos Reges l. 3. ostendemus, ubi etiam justum usum illius explicabimus: nam forte sectarii non solum ex malitia, sed etiam ex ignoratione, & defectu Theologicæ doctrinæ ista confingunt.

Deinde quod de Pontifice asseritur, *non acquiescere, nisi accepta tertia civium bonorum, & fundorum parte in omnibus Regnis, & provinciis*, contra omne jus canonicū est, ut in proprio opere de decimis ostendimus: neque minus contrarium est usui, ut in omnibus regnis, & provinciis catholicis notissimum est. Quod si fortasse sit sermo de fundis, & bonis voluntarie donatis ecclesiæ, semper in ecclesia observatū fuit, ut bona hujusmodi jura decimarū non minuerent, nec in eis computarentur, sed cum illis ad pios Ecclesiasticos usus conservarentur. Præterquam quod illis omnibus etiam computatis, sine fundamento asseritur, illam esse tertiam partem bonorum orbis catholici, multoque magis voluntarie fictum est, ad eam proportionem, seu mensuram exigi, & sine illa quota parte Pontificem non acquiescere.

Pontificē tertiam partē bonorum civium sibi usurpare contra omne jus factique veritatem cōfingunt hæretici.

Denique quod Rex ait, Catholicos Pontificē pro Deo colere, & verba ejus ut scripturam sacram habere, facile intelligitur per exaggerationem dictum ad eandē, quam diximus de Pontifice existimationem, in hominibus, qui voces distinguere nesciunt, generandam. Qui enim verisimile est, credidisse Regem, catholicorum aliquem, cultum soli vero Deo debitum Pontifici tribuere? Si autem nomine Dei solum significetur is, qui singulari modo aut Deum repræsentat, aut ejus excellentiam participat, juxta Scripturæ phrasim, & Christi explicationem dicentis; *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est*: quid reprehenduntur catholici, quod Dei Vicarium debito honore colant, ac venerentur? Item non est verisimile, in mentem Regis venisse, universa verba Pontificis sacram scripturam a Catholicis reputari, cum ignorare non debeat, sacros Theologos, ipsas etiam Conciliorum, & Pontificum definitiones sacram Scripturam esse negare. Quanquam in veritatis certitudine ęquipararі, tam constanter, quam verissime doceant: non de omnibus verbis Pontificis, sed de his, quæ universam ecclesiam ex cathedra docendo, definit. De quo puncto aliquid in superiori bur tactum est, & in lib. 3. non nihil addemus. Hęc igitur obiter dicta sint, ut intelligatur, quam pertinax odium, & inveterata rabies in Romanum Pontificem diuturnitate schismatis Anglicana pectora occupaverit.

Vendicētur catholici ab aliquib. Regis impositionibus.

Ex hoc autem odio sequuta est illa mentis cæcitas, quam Augustinus descripsit, qua fit, ut altissimum, & lucidissimum ecclesiæ montem secta Anglicana non videat, sed in illum potius faciem impingat. Unde etiam factum est, ut regula, & directione Catholicæ ecclesiæ Anglia destituta, ad synagogas hæreticorum diverterit. Nec enim novam condere illi fuit necessarium, quia eo tempore hæreses innumeræ, septentrionem occupare cęperant, & sicut cancer serpebant, nullamque occasionem eas introducendi fidei hostes omittebant. Atque ita ut cap. 1. relatum est, post Henrici mortem, contra ejus declaratam voluntatem Eduardi Regis tempore Zwingliana hæresis in regno prævaluit. Postea vero tempore Elisabethæ Calvinismus introductus est, idemque usque in hunc diem, vel omnino, vel majori ex parte perseverat: nam perfecta stabilitas, vel conformitas in hujusmodi sectis durare non potest, ut in superioribus probatum est. Compertum est autem Calvinum magnum hęresiarchā fuisse, ejusque sectam hæresim esse; ergo dubitari non potest, sectam Anglicanam, quæ Calviniana est, sive pura, sive mista ex aliis erroribus, hæresim esse, omnesque illam pertinaciter sequentes, hæreticos esse. Solum superest, ut probemus, Calvinianam sectam hæresim esse: hoc autem duobus modis in sequentibus ostendemus, tum respondendo ad ea, quæ in sua Præfatione Rex Jacobus affert, in excusationem sui lapsus in hæresim; tum refellendo ea, quæ in accusationem ecclesiæ Catholicæ objicit: quot enim articulos accusationis opponit, tot suæ sectæ errores prodit.

Plures hæreses post Henricū VIII. Angliam occupârunt.

Prius vero in fine hujus capitis idem ostendere libuit, omnia signa hæresis, quæ a Patribus traduntur, in universa Protestantiū secta breviter indicando. Primum signum est

Ex signis hæresum, quæ a Patrib. traduntur, Calvinianam sectam hæresim esse, ostenditur. 1. signum.

est origo infecta, vel per superbiam: *Nam una mater superbia omnes hæreses genuit*, ut August. lib. de Pastoribus cap. 8. dixit; vel *per invidiam*, quæ (ut scripsit Chrysost. hom. 7. in ep. ad Rom.) *hæreses peperit*; vel *per aviditatem cumulandæ pecuniæ* (ut dixit Basilius in 5 c. Isaiæ) vel per alia vitia, quæ Paulus late enumerat. 2. Timor. 3. ibi: *Erunt homines se ipsos amantes, cupidi, &c.* usque ad illud, *homines corrupti mente, & reprobi circa fidem.* Talem fuisse Lutherum, & per ambitionem, & invidiam defecisse a fide, notum est, & in historiis illius temporis legi potest: Calvinum autem simili elatione, & morum improbitate excelluisse, testes sunt plures, quos Prateolus l. 3. verb. Calvinus commemorat. Secundum signum est supra tactum discordiæ, & separationis ab obedientia Romanæ sedis, quod sæpe in suis Epistolis Cyprianus observat, ut paulo antea retuli. Et August. l. 2. contra Petil. c. 51, & 72. Donatistas maxime reprehendit, quod in cathedram Romanam, & Apostolicam blasphemarunt, in quo maxime novi sectarii eos imitantur, & excedunt.

Echius in Actis Lutheri, Surius in compendio., Sander. de Visib. mona. l. 7. Secundū.

Tertium. Tertium sit inconstantia, & divisio doctrinæ, nihil est enim magis fidei certitudini, & veritati contrarium. De qua re satis in superioribus dictum est. Nunc vero adjungam egregia verba Basilii in c. 5. Isai. ubi cum dixisset, hæreticos videri sibi sapientes, & alios antecellere, subjungit; *Eam ob rem referta sunt omnia sententiis inter se pugnantibus, & iis, qui dogmata tradant, reclamantia suismet auctoribus: quando singuli quique suo dogmati tuendo obstinatius insistunt, & quæ diversæ partis sunt placita, perrumpunt vi, ut evertant, & confutent acerrima verborum velitatione.* Et epist. 82. in fine: *Nunquam eisdem verbis contenti stabiles persistunt.* De eadem re late Athanas. Epist. de Decret. contra Arian. hæresim, in principio, & Orat. 1. contra Arian. circa principium, ubi inter alia inquit: *Dum perpetuo scribunt, suamet ipsi immutantes, incertam suam fidem, vel potius certam suam infidelitatem, dementiamque ostendunt.* Quibus consonant verba Hilarii lib. 3. de Trinit. circa princip. *Hæretici contra ecclesiam veniunt, sed dum hæretici omnes se invicem vincunt, nihil tamen sibi vincunt.* Similiter & optime Auctor Imperf. homil. 20. in Mat. & Tertull. in Præscript. c. 40. Hanc autem inconstantiam in Luthero, Calvino, & sequacibus maxime inventam esse, notarunt sæpe Doctores Catholici, præsertim Cardinalis Bellarm. in suis controversiis, & late, quam plurima congerens Coccius l. 8. sui Thesauri art. 7. 8. 9. & 10. & Salmer. tom. 1. ad epist. Pauli in Prologom. disp. 6. refert, Saxoniæ ducem dicere solitum esse, se quidem nosse, quid præsenti anno sui crederent, quid autem sequenti anno credituri essent, ignorare. Atque hanc mutationem in Protestantibus Angliæ inventam esse, credibile est, quia tamen mihi exploratum non est, id non affirmo, nec necessarium est, satis est enim, quod adhæreant doctrinę, quę cum illa instabilitate incepit, nam in vera fide non est, *est, & non*, sed est tantum *est*, ut dixit Paul. 2. Corinth. 1.

Quartum signum. Quartum signum, & in Protestantibus fortasse maximum est, jactare verbum Dei, corrumpendo, & mutilando illud, de quo etiam multa diximus. Singulariter vero hęreticorum jactantiam de verbo Dei describit Vincent. Lirin. c. 35. & 37. Elationem vero, & deceptionem in illud exponendo, accusant Basilius proxime citatus, & Athanas. Orat. 1. & 2. contra Arian. & orat. in id, *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo* circa finem, Nazianz. Orat. 51. seu ep. 1. ad Cledoni. item epist. 46. ad Nectarium. Rursus Orat. 36. alias 2. de Filio, & 4. de Theolog. in princip. & deinceps in Orat. 37. post medium, & optime Orat. 42. indicat modum, quo solent hæretici verbum Dei infideliter, vel diminute allegare, dicens: *Tu ea quidem, quæ minuunt, atque extenuant, profers, quæ autem efferunt, præteris; atque id quidem expendis, quod passus sit, quod autem sponte, non adjungis.* Plura Aug. lib. 7. Genes. ad Liter. cap. 9. & de Unitat. Eccles. c. 12. & 13. & lib. 2. contra liter. Petil. cap. 61. Hilar. optime lib. 2. de Trinit. in princip. Hieronym. Esai. 4. & Galat. 1. De mutilatione autem Scripturarum eos irridet sæpe Augustinus contra Donatistas, & optime, ac generaliter Tertullianus de Præscript. cap. 17.

Quintum. Quintum signum, omnium evidentissimum, & hæresim apertam involvens, est contemnere ecclesiam catholicam, eique errorem tribuere, negando esse catholicam, sibique hanc vocem attribuendo. De quo videri potest Lirin. c. 26. & August. lib. de Unit. Eccles. multaque sunt in superioribus dicta, & simul est ostensum, quam sit hoc proprium Protestantium, & Anglicanę sectę. Sextum ad hoc consequens est, Conciliis non acquiescere ex Athanas. Orat. 1. cont. Arian. parum a princip. Et perinde esse censeo, quædam Concilia sua sponte admittere, alia vero respuere, quia non ipsi acquiescunt Conciliis, sed potius inter illa dijudicant, eaque suo arbitrio approbant, vel reprobant. Septimum huic affine est, Patrum auctoritatem contemnere, in quo liberrimus fuit Calvinus, qui etiam ausus est, Patres Pharisæis comparare, sicut olim fecerunt Donatistæ, apud Augustinum lib. 2. contra liter. Petil. cap. 61. Octavum signum superioribus consentaneum est, proprio spiritu duci, sive humano, sive satanico angeli tenebrarum transfigurantis se in angelū lucis. Unde apposite Hilarius lib. 1. de Trinitat. hæreticos dicit *esse sibi arbitros religionis, cum religionis opus in solo obedientiæ esset officio*, ubi alludere videtur ad illud Pauli, *Captivantes intellectum, &c.* Et lib. 2. in principio de eisdem ait: *Pro voluntatis suæ sensu verba Dei interpretari.* Et multa similia habet lib. 3. parum a principio. Et sæpe Tertullianus de Præscriptionibus. Aliaque multa in superioribus adduximus.

Sextum. Septimū. Octavum.

Nonum. Nonum signum hæreticæ temeritatis est, fucata eloquentia cum præcipitatione, & nimia loquendi libertate. De quo Nazianz. Orat. 33. in princip. sic inquit; *Hi vero utinam sicut linguam volubilem habent, atque in nobilioribus, ac probatioribus verbis insectandis acrem, & vehementem, sic etiam in agendo nonnihil saltem, aut etiam æque, operam collocarent. Id quod si facerent, minus utique cavillatores essent, nec tam absurde, atque insolenter in verbis, perinde atque in aleæ ludo versarentur.* De illorum autem in dicendo præcipitatione legi potest Gregor. lib. 7. in Job c. 2. Decimum signum potest esse novitas, antiquæ doctrinæ contraria, seu per defectionem ab antiqua fide; de quo supra dictum est, & videri potest Chrysost. hom. 47. in Matt. Tertull. de Præscrip. cap. 3. & alii Patres exponentes illud, 1. Joan. 2. *Ex nobis exierunt.* Undecimum sit nominis catholici amissio, & nova ab auctore denominatio, de quo, & aliis similibus multa in superioribus. Addam vero hic duodecimum, & ultimū a Tertulliano in Præscr. c. 41. traditum, conversationis ipsorum hæreticorum, quam ipse ibi late describit, *& futilem, ac terrenam* esse dicit. Inter alia vero illa maxime verba notanda sunt; *Ordinationes eorum temerariæ, leves, inconstantes; nunc neophytos collocant, nunc sæculo obstrictos, nunc apostatas nostros, ut gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur, quam in castris rebellium, ubi ipsum esse illic, promereri est. Itaque alius hodie Episcopus, cras alius, hodie diaconus, qui cras lector, hodie presbyter, qui heri laicus. nam, & laicis sacerdotalia munera injungunt.* Hæc igitur signa breviter recensui, ut cum Protestantium moribus, & statu rei Anglicanæ conferri possint, nam si id prudenti consideratione fiat, nemo dubitare poterit, quin secta illa hęresis aperta sit, ac subinde professores ejus hæretici.

Decimum signum. Undecimum. Duodecimum signum.

CAPUT XXIII.

Anglicanum schisma pertinaciter sectantes, neque ab hæresi, neque ab hæreticorum nota excusari posse.

ADversus ea, quæ in superiori capite dicta sunt, procedere possunt rationes, quibus Rex in sua Præfatione ab hæresis crimine se purgare contendit, ideoque quanti ponderis illæ sint, diligenter inquirendum est. Et prius quidem in p. 39. & 40. negat, se esse Apostatam: deinde contendit, neque hæreticum dici posse, verum hęc a nobis melius immutato ordine tractabuntur. Quod ergo hæreticus proprie dici non possit, *etiam ex catholicorum regulis*, pag. 40. probat in primis his fere verbis; *Cum Patrem paternumque Avum idem de fide sentientes habuerim, & in catholicorum ecclesia nunquam fuerim, etiam ex ipsorum regulis proprie hæreticus dici non possum.* Secundo ita virtute argumentatur. Licet catholicorum ritibus ablutus sim, & ab illis in religione dissentiam, hæreticus dici non possum, quia de baptismi substantia nulla est inter nos lis, neque ulla in hoc doctrinæ capite controversia, cum omnes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti baptizemur. Tertiam, & potissimam rationem, quam late ipse proponit, ita summatim colligimus.

Rationes quib. Rex ab hæresis nota se liberare conatur, proponūtur. Prima.

Rex Angliæ Scripturis sanctis eam fidem adhibet, quæ a Christiano homine debetur, *& in tria symbola fidei libenter jurat*, primaque quatuor Concilia generalia tanquam catholica, & orthodoxa veneratur, & recipit, & quidquid ad salutem necessarium quadringentis post Christum annis unanimi consensu Patres statuerunt, reprehendere non audet, sed vel idem sentit, aut obmutescit; ergo non potest jure censeri hæreticus, nisi forte (ait pag.62.) ab his, *qui pro Deo Papam colunt, eumque sic habent, ut scripturam loquentem, ut neque hæresim aliter definiant, quam opinionem quamcunque in causis fidei decisioni Papali contrariam.*

Hæc sunt, quæ ad suam defensionem Rex adducit, & licet in ultima ratione totum excusationis suæ pondus constituat, aliasque obiter attingat, nullam tamen prætermittendam duximus, ut & ipsi Regi, & legentibus omnibus plenius satisfaciamus, nihilque intactum relinquere videamur. Prius vero propter verba Regis ultima duo declaranda sunt. Primum, quid sit hæresis, quidve ad illam constituendam sufficiat: secundum, quis sit proprie hæreticus, & quando consensus in aliquem errorem hominem hæreticum constituat. Utramque ex his quæstionibus attingit Augustin. priorem in epist. ad Quod vult Deum præambula ad libr. de Hæresib. & posteriorem in Præfat. ad eundem librum, & utramque definire, dicit esse difficile, promittitque in altera illius operis parte inquirere, quomodo sit definiendus hæreticus, illam tamen partem non scripsit, & ita in illo opere utrumque punctum indecisum reliquit. Ex aliis autem ejusdem Doctoris locis, & aliorum Patrum, Theologorumque doctrina, quid in hac materia sentiendum sit, & pro certo habendum, explicare necessarium est, ut aliquo firmo fundamento, sine verborum ambiguitate niti possit disputatio.

Ex variis hæresis acceptionibus duæ præferuntur.

Nomen ergo hæresis varias sortitur significationes, etiam in usu theologorum, duæ vero in præsenti maxime distinguendæ sunt, quia ratione illarum varie a Theologis definitur hæresis. Possunt autem explicari per comparationem ad fidem: nam hæresis fidei opponitur, ideoque sicut interdum doctrina a Deo revelata, fides vocatur, sæpius vero assensus, quo talis doctrina creditur, dicitur fides: ita hæresis interdum dicitur de ipsa doctrina hæretica, interdum etiam de assensu voluntarie præstito tali doctrinæ. Illa enim duo sine dubio valde diversa sunt; non minus in doctrina, seu fide falsa, quam in vera, & ex usu vocis satis constat, nomen hæresis ad utrumque significandum usurpari. Cum enim Paulus Act.24. dixit; *Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri, & Deo meo*, de doctrina Evangelica loquebatur. Unde Syriaca versio, pro *secta* habet *doctrinam*, & vox Græca significat *secundum viam*, quod proprie dici solet de ratione tota alicujus doctrinæ, quam etiam vox *secta* optime indicat. Noluit autem Paulus doctrinam Evangelicam hæresim appellare (ut optime notat Theophyl.) quia non est secundum electionem hominũ, a qua nomen hæresis sumpta est, ut advertunt Tertull. de Præscript. c.6. Hieron. ad Galat.5. & ad Tit.3. & Isidor. l.8. etymol. c.3. sed secundum Dei voluntatem, & revelationem. Ideoque in lege Evangelica, & inter Christianos nomen hæresis in malam partem accipitur, significatque doctrinam, quam aliquis homo sibi eligit, doctrinæ Dei repugnantem. Et inde consequenter electio talis doctrinæ per assensum in illã, vocatur hæresis, sunt enim illa duo ita conjuncta, ut facile ab uno ad alterum transitus fiat. Et ita Paulus ad Galat.5. hæreses ponit inter vitia carnis, ut vertit, & notat Hieron. juxta vocem græcam, licet Latina vulgata *sectas* vertat, & ad Tit.3. ait Paulus, hæreticum proprio judicio esse damnatum, constat autem hæreticum ob hæresim damnari, indicat ergo Paulus, illud proprium judicium esse hæresim, ubi etiam id sentit Hieronymus, & clarius Tertullianus dicto c.6.

Inter Christianos hæresis in malam partem sumitur.

Doctrina fidei contraria a pte hæretica propositio vocatur, assensus vero talis doctrinæ hæresis. Propositio hæretica quid.

Ut ergo distinctius utrãque partem definiamus, priorem vocemus propositionem hæreticam, posteriorem autem hæresim: nam verisimile est, Ecclesiastico usu, & more peccatum illud, quod eligendo falsam doctrinam, ad credendum illi, seu quod spontaneo, & libero assensu talis doctrinæ committitur, hæresim esse appellatum, nam hoc vera etymologia vocis magis indicat. Propositio ergo hæretica illa est, quæ recedit a regula veritatis catholicæ, illique opponitur, seu contradicit. Ita docet August. libro de Vera relig. c.5. & 6. ubi vocat, *pravam doctrinam a regula veritatis aversam*; & cap.7. *Est* (inquit) *prava opinio a regula, & communione ecclesiæ Catholicæ devians*; & orat. cont. Judæos, paganos, & Arianos c.20. vocat *hæreticorum errorem contra veram ecclesiæ Catholicæ fidem*. Similiter Tertullian. de Præscript. c.6. dicit esse *adulterinam doctrinam, quam quis proprio arbitrio, & electione inducit, vel ab alio inductam amplectitur*. Cum autem adulterinam vocat, intelligit a Christo, vel ecclesia, sicut cap.37. dicit, *hæreticos non a Christo habere, quod de sua electione sectantur*. Et in eodem sensu ait de hæreticis cap.44. *fidem stuprasse adulterio hæretico, Virginem traditam a Christo*. Denique communis est usus illius vocis in dicta significatione, neque in illa est differentia inter nos, & protestantes. Quia vero propositio constituitur, seu definitur hæretica per recessum a regula, & quia privative opponitur propositioni, seu veritati fidei, ideo ad comprehendendam formalem rationem propositionis hæreticæ, oportet præfigere regulam credendi, & explicare, quid necessarium sit, ut aliqua propositio censeatur de fide: nam hoc semel posito, facile constabit, assertionem contrariam hæreticam esse.

Atque hoc punctum attigit Rex in ultimis verbis supra citatis, & irridet Catholicos definientes, hæresim esse *opinionem quamcunque in causis fidei, decisioni Papali contrariam*. Oportuisset autem, quandoquidem hæc definitio illi displicet, aliam tradere, qua nobis explicaret, quid per hæresim intelligat, ut ita se a macula hæresis liberum ostenderet. At proculdubio id nullatenus explicare potest, nisi in labyrinthum incidat, prorsus inextricabilem, pro regula fidei solam Scripturam, eamque propria, & privata scientia certa intellectam, assignans. Quæ doctrina, ut supra ostendi, non solum viam latissimam omnibus erroribus sternit, verum etiam, quam pro regula hæresis assignavit Paulus, pro regula fidei catholicæ tradit, utique proprium credentis judicium. De hæretico enim ait Paulus ad Tit. 3. *Subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, proprio judicio condemnatus*. Quia, *in quo damnatur, sibi eligit*, ut addidit Tertullianus, *unde & hæreticus est nominatus*. Regula ergo hæresis est proprium judicium, hoc est, communi judicio ecclesiæ contrarium. Qui vero in proprium spiritum fidei certitudinem, verumque sensum Scripturæ revocant, nihil aliud, quam proprium judicium pro regula fidei constituunt. Quid enim est proprius spiritus, nisi proprium judicium? Aut quomodo discernitur ille spiritus ab his, qui in illo confidunt, nisi arbitratu suo? Confundunt ergo regulam fidei cum fundamento hæresis, & ideo mirum non est, quod hæresim pro fide teneant, & fidem, ut hæresim rejiciant. Præterquam quod (ut in superioribus dicebam) nullum jure possunt ut hæreticum damnare, cum nemo proprium judicium alterius, ejusve privatum spiritum in rebus fidei sequi teneatur; nemo ergo erit hæreticus, discordando a regula fidei, quam illi constituunt.

Vera fidei regula statuitur.

Doctrina ergo solida, & catholica, regulam fidei esse dicit Scripturam sacram, non solam, nec privato sensu intellectam, sed cum aliis regulis, quæ in ipsa commendantur, eamque cõservant, discernunt, & interpretantur, traditione, inquam, & ipsa ecclesia, quæ est viva regula, per quam Spirit. S. loquitur, eamque regit & facit, ut sit columna, & firmamentum veritatis. Et idcirco licet Scriptura, & traditio purum, ac verum verbum Dei contineant, quod est primaria regula fidei, nihilominus, quia ecclesia est, quæ scripturas, traditiones, & sensus illarum infallibiliter nobis explicat, & proponit, ideo solet a Patribus tanquam sufficiens regula fidei cõmemorari. Unde Irenæus lib. 3. contra Hæres. c.4. *Non oportet apud alios quærere veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere*, & c.11. in fine, præfert spiritum ecclesiæ omni privato spiritui; & lib.4. cap. 43. & 45. in sola ecclesia esse veram traditionem, veramque Scripturæ intelligentiam. Cyprian. ep. 73. ait, ecclesiæ catholicæ doctrinam firmiter tenendam esse, & docendam, & late epist.76. August. etiam passim utitur hac sola ecclesiæ regula ad confirmandas veritates fidei, ut ex locis proxime allegatis constat. Et ex lib. de Hæresibus in fine, ubi ait, satis esse scire, ecclesiam contra aliquam doctrinam, ut a fide alienam sentire, ut a nullo fideli recipiatur. Idem optime lib. 1. contra Cresconium c.32. & 33. & ep.48. & aliis libris contra Donatistas, item epist.99. in ep.118. cap.5. *disputare con-*

tra doctrinam universalis ecclesiæ, insolentissimæ dementiæ esse, dicit. Eandem pro regula fidei, & veræ doctrinæ ponit lib. de Vera relig. c.5. 6.& 7.& lib.1. de Moribus eccles. cath.c.30. lib.3. de Libero arbitr. c.23.& gravissime lib. de Utilit. credendi c. 17. ubi de ecclesia inquit; *Culmen auctoritatis obtinuit, cui nolle primas dare, vel summæ profecto impietatis est, vel præcipitis ignorantiæ*. Pluraque alia tum ex Sanctis, & antiquis Patribus, tum ex Scriptura ipsa in superioribus adduximus.

Propositio, quæ ab ecclesia tanquam de fide credenda proponitur, est de fide.

Ex quibus breviter inferimus, illam propositionem esse de fide, quam ecclesiæ Catholicæ auctoritas nobis tanquam de fide credendam proponit: in hac enim regula continentur omnia, quæ vel in Scriptura sunt, vel in Conciliis approbatis sunt definita. Unde e contrario, propositio hæretica illa est, quæ contraria est ecclesiæ definitioni, seu alicui propositioni per ecclesiam definitæ modo explicato. Loquuti autem sumus de ecclesia, ejusque definitionibus, ut a quæstione de potestate Pontificis Romani ad definiendas veritates fidei, quam Rex videtur suis verbis involvere voluisse, nunc abstineamus, ne a scopo, & intentione nostra divertamur. Etsi enim verissimum sit, definitionem Pontificis ex cathedra loquentis infallibilem veritatem continere, omnesque fideles teneri ad illā firmiter credendam, hoc tamen diversum non est ab eo, quod diximus, nam cum Pontifex definit, ecclesia per caput suum loquitur, neque corpus separatur a capite, nec caput a corpore, quia vero magis limitatū est, nam ecclesia etiam aliis modis potest veritates fidei proponere, approbante etiam Pontifice, ut per Concilia generalia, & per universalem consensionem ecclesiæ, ideo ad comprehendendum omnia, & ad vitandas controversias, generalius loquuti sumus. Nam definitiones esse debent, quo ad fieri possit, communes, & extra controversiam. Ita ergo pro loci opportunitate satis videtur explicatum, quid sit hæresis quoad materiam, seu quid sit propositio hæretica.

Hæresis definitio.

Ex his autem, quę de propositione hæretica dicta sunt, facile definiri potest, quid hæresis sit, prout opus est, seu vitium hominis. Est itaque hæresis deliberatus assensus, seu credulitas alicujus hæreticæ propositionis. Et in idem recidit, quod scholastici dicunt, esse falsam opinionem circa ea, quæ sunt fidei. Itaque tam doctrina fidei, quam illi contraria potest dici materia, circa quam hæresis versatur; diverso tamen modo, doctrina quidem fidei, deficiendo ab illa, seu illam falsam judicando; contraria vero doctrina, eligendo illam ut veram, eique fidem adhibendo. Dicimus autem, hæresim esse voluntarium assensum, tum quia hęresis juxta nomen suum, ex electione propria, & arbitraria procedit; tum etiam, quia hæresis in malam partem accipitur; ita ut non tantum falsum assensum mentis, sed etiam culpam, lapsumque voluntatis involvat; ideoque (ut mox dicemus) licet quis erret, assentiendo propositioni fidei contrariæ, non incidit in hæresim propriam, id est, assensus ejus non censebitur hæreticus, seu propria hæresis, nisi repugnantiam cum fide catholicæ cognoscat, & ea non obstante, talem doctrinam ut veram eligat, & credat. Et hac ratione dixit Paul. ad Tit. 3. *Hæreticum hominem post primam, & secundam admonitionem devita*. Quamvis enim Paulus non rationem, seu substantiam hæresis tradat, sed modum cavendi hæreticos doceat, insinuat nihilominus propriam hæresim non committi, donec aliquis sciat, sufficienterque advertat, qualis sit doctrina, quam eligit.

Explicatur definitio.

Hæc ergo conditio ex parte assentientis necessaria est, ex parte vero materiæ generatim dicimus, hæresim esse assensum de re fidei contraria. Quia materia fidei multiplex est: sunt enim in ea dogmata ad Deum, unum, & trinum, ejusque attributa pertinentia, alia ad Christi humanitatem, ejusque cum verbo hypostaticam unionem, & in universum ad hominum redemptionem spectantia, & cum his connexa sunt ea, quæ ad ecclesiæ Catholicæ institutionem, & hierarchiam, ejusque sacramenta, mores, & cæremonias, nec non ad veram remissionem peccatorum, veramque justitiam, præmiumque, & pęnam humanorum operum spectant: dum ergo materiam fidei in hæresis definitione indefinite ponimus, omnia prędicta dogmata complectimur. Vera enim, & propria hæresis in quocumque dogmate fidei committitur. Nam si a Deo revelatum sit, eadem fidei certitudine credendum est, in quacumque materia versetur. Unde etiam fit, ut ad verā hæresim, quæ totam fidem destruat, voluntarius assensus uni tantum dogmati fidei contrarius in quacumque materia sufficiat. Quia unicum mendacium, etiam in re minima ad fidem pertinente, supremam Dei auctoritatem destrueret, & quælibet assertio falsa, si inter dogmata fidei inveniri posset, reliqua omnia incerta, & ambigua redderet, ac proinde quilibet assensus cuicumque dogmati fidei contrarius, hęresis est, penitus destruens fidem. Unde Paulus scribens ad Galatas, qui circa observationem legalium falsam opinionem, & Evangelio contrariam eligere volebant, licet in aliis mysteriis fidei non errarent; *Evacuati estis* (inquit) *a Christo, qui in lege justificamini*. Et infra; *Currebatis bene, quis vos impedivit veritati non obedire, persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos, modicum fermentum totam massam corrumpit*. Per quæ verba indicat, illum errorem (si in eo pertinaces essent) fuisse sufficientem ad evacuandam, & corrumpendam totam illorum fidem. Sic etiam schisma Donatistarum in hæresim transiit, pertinaci animo adhærendo uni, vel alteri errori in materia baptismi, vel ecclesiæ, etiam si in aliis rebus fidei non errarent, ut ex Cypriano, & August. sæpe retuli, & in sequenti puncto iterum confirmabo.

Propria hæretici definitio traditur.

Tandem colligitur ex dictis, quis proprie, & in rigore hęreticus dicatur; est enim ille, ex Origen. in id ad Tit. 3. *Hæreticum hominem, &c.* apud Pamphil. in Apolog. *Qui se Christo credere profitetur, & aliquod dogma in Ecclesiastico ordine receptum commutare, vel subvertere conatur*. Sumiturque ex Paulo dicto loco ad Titum 3. juncta expositione Patrum, & communi consensu Doctorum, & recepto usu illius vocis in ecclesia. Nomen enim hæretici non omnibus infidelibus tribuitur, sed illis tantum, qui Christum confitens, ejus fidem ex parte negant, nam cæteri infideles Judæi potius, Pagani, aut Gentiles appellantur. Est ergo hæreticus ille, qui sub nomine Christiano (nam Christum se credere dicit) veritatem fidei Christi corrumpit, aliquid contra illam sentiendo. Oportet autem, ut ex propria electione, & cum sufficienti cognitione, & judicio hoc faciat, nam si per ignorantiam, vel incogitantiam error contingat, hæreticum non constituit, quia nondum proprio judicio damnatus est, neque propriam hæresim commisit. Et hac ratione Augustinus sæpe distinguit inter hæreticum, & credentem hæreticis. Librum enim de Utilit. credendi sic orditur; *Si mihi o Honorate unus, atque idem videretur esse hæreticus, & credens hæreticis homo, tam lingua, quam stylo in hac causa mihi esse conquiescendum arbitrarer. Nunc vero inter hæc duo plurimum interest, quandoquidem hæreticus est, ut mea fert opinio, qui alicujus temporalis commodi, & maxime gloriæ, principatusque sui gratia falsas, vel novas opiniones, vel gignit, vel sequitur* (utique in materia fidei:) *ille autem, qui hujusmodi hominibus credit, homo est imagine quadam veritatis, ac pietatis illusus*. In priori namque membro significare voluit Augustinus, ut homo errando in fide, constituatur proprie, & simpliciter hæreticus, necessarium esse, ut propria electione, & videns, se ab universali ecclesia dissentire, in errorem se præcipitet; & quia hoc moraliter non fit, nisi propter humanum vitium, seu motivum, ideo illas particulas posuit Augustinus in definitione hæretici, quæ magis occasionem, seu causam voluntarie errandi, quam intrinsecam conditionem hæresis declarant. In altero autem membro docet, errorem ex ignorantia, quod fidei, aut ecclesiæ repugnet, non constituere hominem hæreticum. Quod erit longe certius, si talis ignorantia probabilis (ut ajunt) seu invincibilis sit; si vero sit ex gravi negligentia, & nimia facilitate, non excusabit omnino culpam, excusabit nihilominus eum gradum, & magnitudinem culpæ, quæ ad constituendum, seu simpliciter denominandum hæreticum, juxta communem usum sapientum, & totius ecclesiæ, sufficiat.

Comprobatur definitio ex August.

Eandemque doctrinam habet idem Augustinus Epist. 16. in principio dicens; *Qui sententiam suam, quamvis falsam, atque perversam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia præsumptionis suæ pepererunt, sed a seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi*. E contrario vero libr. 18. de Civitat. cap. 51. sic inquit: *Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid, pravumque sapiunt, si correpti, ut sanum, rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera,*

fera, & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici sunt, & foras euntes habentur in exercentibus inimicis. Denique lib. 4. de Baptism. c. 16. adhibito exemplo, utrunque membrum declarat, dicens; *Constituamus duos, unumque eorum id sentire de Christo, quod Photinus opinatus est, & in ejus hæresi baptizari extra ecclesiæ communionem: alium vero hoc idem sentire, sed in Catholica baptizari, existimantem istam esse catholicam fidem. Istum nondum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina Catholicæ fidei, resistere maluerit, & illud, quod tenebat, eligere; quod antequam fiat, manifestum est, illum, quis foris baptizatus est, esse pejorem.* Quæ testimonia ideo refero, quia multa in eis notari possunt, quæ in præsenti causa magnum pondus habent, ut statim etiam indicabo. Est ergo, teste Augustino, necessaria pertinacia in hæresi, ut qui illam eligit, hæreticus habeatur. Et hanc pertinaciam per verbum *eligendi* significavimus cum Hieron. ad Titum c. 3. & Tertull. dicto cap. 6. de Præscr. hęret. qui propterea lib. 1. contra Marcion. c. 1. significat, illum esse maxime hæreticum, qui a priori fide recedit, *& Deum quem invenerat, extincto lumine fidei suæ, amisit, ut hinc jam destinari possit hæreticus, qui deserto quod prius fuerat, id postea sibi elegerit, quod retro non erat. In tantum enim hæresis deputabitur, quod postea inducitur, in quantum habebitur, quod retro, & a primordio traditum est.*

Unũ dogma fidei contrariũ ad hęreticum constituendũ sufficere, probatur ex Patribus.

Loquutus sum autem in descriptione in singulari de dogmate, vel assensu fidei contrario, ut denotarem ad hęreticum constituendum satis esse, quod vel in una re tantum a doctrina Catholicæ ecclesię voluntarie dissentiat. Quod ex dictis de hæresi satis per se clarum est. Idque late tradit Origen. in dicto loco ad Titum 3. recensendo multa specialia dogmata, quæ ad causam pręsentem magna ex parte pertinent, adjiciens, unum illorum sufficere ad constituendum hominem hæreticum. August. etiam in locis allegatis licet interdum in plurali loquatur de illo, qui falsas, vel novas opiniones gignit, aut sequitur, sępius in singulari loquitur de illo, qui perversam sententiam, vel aliquid morbidum pertinaciter defendit. Unde libro de Hæresibus, in fine duas classes hæreticorum his verbis distinguit. *Sunt hæretici, quod fatendum est, qui singulis, vel non multo amplius dogmatibus oppugnant regulam veritatis, sicut Macedoniani, vel Photiniani, & quicumque alii ita se se habent. Alii autem (ut ita dixerim) fabulones, id est, qui fabulas vanas, easdemque longas, perplexasque contexuerunt, tam multis falsis dogmatibus pleni sunt, ut ipsi quoque illa numerare non possint, aut difficillime possint.* Et profecto Lutherus, Calvinus, & similes in hoc posteriori ordine ponendi sunt, tot enim multiplicarunt errores, & tam confuse, & inconstanter eos tradiderunt in controversiis de ecclesia, de fide justificante, de necessitate operum, libertate arbitrii, sacramentis, & similibus, ut vix numerari, vel percipi possint. Henricus item VIII. Rex Angliæ, si mente credidit, jure potuisse facere, quod facto usurpavit, inter hæreticos primi ordinis numerandus erit, cum in uno saltem dogmate contra Catholicam Ecclesiam sentire elegerit.

Ratione idem probatur.

Quod enim unum dogma sufficiat, patet facile ex dictis: hæreticus siquidem ab hæresi denominatur, quia illam amplectitur, vel committit: sed ad hęresim sufficit unum falsum dogma, seu voluntarius assensus illius; ergo etiam sufficit ad hęreticum constituendum. Item unum falsum dogma destruit totam fidem, & voluntarius assensus ejus, etiam si unus tantum sit, & in una sola materia, totam fidem divinam in tali homine destruit; ergo constituit illũ vere hæreticum. Denique constituit infidelem, & non in altera specie, ut constat; ergo constituit hæreticum.

Tert. de Præscript. c. 6. Cypr. ep. 55. in fine. August. serm. 14. de verb. Apost. c. ult.

Ex his ergo principiis, quæ certissima sunt, & Rex Jacobus negare non potest, si sapere velit; ipse de se judiciũ proferat, an a se ipso damnatus sit, ut more Tertulliani, & Cypriani loquar. Nos enim summopere cupimus, Regem hæreticum non esse, & fugimus nominare, scimus enim, Augustinum cum Pelagianis disputantem dixisse: *Possemus forsitan, si vellemus eos hæreticos appellare, nec tamen appellamus.* Non tamen propterea omittebat, veritatem eis ostendere, & conscientiam illorum convenire, & omnibus modis convincere, ut corriperentur, & ad meliorem mentem redirent. Optimamque reddit rationem: *Quia in rebus nondum plena ecclesiæ auctoritate firmatis ferendus est error, non tamen progredi debet, ut etiam fundamentum ipsum ecclesiæ quatere moliatur. Non expedit. Adhuc forte non est reprehendenda patientia, sed debemus timere, ne culpetur etiam negligentia.* Quandoquidem igitur nos in ea causa cum Rege Jacobo contendimus, in qua fundamentum ecclesiæ quatere molitur, simili etiam affectu, impari quamvis ingenio, vel auctoritate, statum ejus demonstrare studemus, non ut illum hæreticum vocitemus, sed ut ipse resipiscat, & videat, ne sit, quod appellari merito recusat. Nam profecto excusationes ejus nullius momenti vel ipsimet Regi perpendenti apparebunt. Nullaque alia (procul dubio) excogitari potest, qua rationes, & probationes adductæ eludantur.

CAPUT XXIV.

Rationes, quibus rex Hæretici maculam fugere studet, refelluntur.

IN prima igitur ratione sua duo excusationis capita Rex indicat; unum, quod Patrem, & avum Paternum ejusdem sectæ, quam ipse nunc profitetur, habuerit: alterum, quod in Catholica ecclesia nunquam fuerit. In priori capite omittendum illud censui, quod ad veritatem historiæ pertinet, quia multi, vel illud negant, vel in dubium revocant. Nam cum Rex neque Patrem, neque avum cognoverit, quos ante usum rationis amisit, & ab hæreticis educatus, & inter eos semper conversatus fuerit, facile potuit hac in re ab eis decipi, ut ipsum in errorem suum facilius inducerent. Veruntamen quidquid Avus, vel Pater ejus de fide senserint, eorum lapsus propriã hæresim non excusabit, si post sufficientem monitionem, & instructionem, illam non correxit. Relegat quæso sententiam Augustini paulo antea citatam ex Epist. 162. ubi loquens in specie de illis, qui falsam, & perversam credunt doctrinam, quam non audacia sua pepererunt, sed a seductis, atque in errorem lapsis Parentibus acceperunt, tunc solum eos inter hæreticos non deputat, quando non pertinaci animo talem doctrinam defendunt, sed de veritate soliciti, parati sunt, errorem corrigere. E contrario vero in aliis locis sine ulla distinctione, ut hæreticum damnat pertinacem in errore, sive illum per se invenerit, sive a falso doctore, sive a parente didicerit. Quod etiam ratio ipsa manifeste ostendit, nam parentis error, quando jam a prole discerni potest, ipsius culpam non excusat, quin potius accusat.

Regẽ Iacobum in catholica ecclesia aliquando fuisse probatur.

Quod vero Rex addit, nunquam in eadem ecclesia cum Catholicis fuisse, in primis ex confessione ejus, addito vero Theologiæ principio, negari merito potest. Ipse enim fatetur, se fuisse ritu catholico baptizatum, cum adhuc sub cura, & potestate serenissimę Reginæ, & Catholicæ matris existeret; ex his autem principiis manifeste concluditur, ipsum fuisse spiritualiter genitum in ecclesia Catholica, non in hæreticorum synagoga, quia & baptismus, quo fuit regeneratus, est proprium donum ecclesiæ Catholicæ, licet interdum ab hæreticis possideatur, & ministretur, ut ait August. lib. 1. de Baptismo cap. 10. & serenissima ipsius mater, sub cujus potestate tunc erat Rex, unita erat ecclesiæ Catholicæ, ut membrum ejus per fidem, quam profitebatur; ergo etiam filius regeneratus est ecclesiæ, tanquam ejusdem membrum. Imo quamvis nullus ex parentibus esset Catholicus, per solum baptismum rite ministratum, & non indigne receptum factus esset ecclesiæ Catholicæ membrum, quia veram justitiam, & fidem Christi per baptismum accepit, simul cum Christi charactere; ergo conjunctus fuit ecclesię per sacramentum fidei, & per fidem sacramenti, quod satis omnino est, ut fuerit membrum ejus. Sicut etiam catechumenus vere fidelis, & catholicus, si propter necessitatem ab hæretico baptizetur cum vera fide, & convenienti dispositione, plene sanctificatur, & unitur Christo ut capiti, & ecclesiæ Catholicę ut corpori ejus, juxta doctrinam Augustini lib. 1. de Baptism. c. 2. ergo idem sentiendum est de infante, etiamsi a ministro hæretico, & sub parentibus hęreticis baptizetur. Quia licet ministri, vel parentes errent privato errore, nihilominus baptizatur in fide verę ecclesię, & per eandẽ fidem, quam in baptismo accipit infusam, membrum ejusdem ecclesiæ efficitur, etiamsi sub potestate alienorum, & hostium ecclesiæ detineatur. Quãdiu ergo Rex Angliæ baptismalem justitiam, & fidem non amisit, in ecclesia catholica fuit: nam ab illa

Catechumenus rite ab hæretico baptizatus vere mẽbrum ecclesiæ efficitur.

fuit

fuit regeneratus, juxta doctrinam Augustini lib. 1. de Baptismo cap. 10. & ab eadem habuit characterem, & fidem, qua sibi illum conjunxit. Nam in illa ætate, quæ actus fidei capax non est, ad prædictam unionem habitus sufficit, cum etiam ad unionem cum Christo sufficiat; ergo ex illo capite excusari non potest, quo minus amittendo postea fidem per proprium actum hæresis, ab ecclesia catholica defecerit.

Potest aliquis esse hæreticus, etiam si in Ecclesia catholica nunquam extiterit.

Et quamvis hæc verissima sint, addi præterea potest, posse aliquem esse vere, & proprie hæreticum, etiam si nunquam in ecclesia Catholica fuerit. Nam si quis a principio instructus fuit ab hæreticis non rite baptizantibus, postcaque in errore semel concepto post sufficientem animadversionem pertinaciter duret, vere fit hæreticus, quia incipit esse infidelis sub nomine Christiano, & tamen ille nunquam fuit in ecclesia, quia neque verum baptismum, neque veram fidem in habitu, vel in actu habuit. Et hoc modo docent interdum Concilia, & Patres, ut hæretici non rite baptizati venientes ad ecclesiam per baptismum recipiantur, ut de Paulianistis statuit Concilium Nicænum canon. 19. Erant ergo illi hæretici, quamvis antea nunquam in ecclesia Catholica fuissent. Ratio vero est, quia de ratione hæretici non est, ut sit vere baptizatus, sed sufficit, quod cum Christum confiteatur, in ipsius fide pertinaciter contra Catholicam ecclesiam sentiat. Quid potius licet aliquis non solum vere baptizatus non sit, verum etiam nunquam fuerit Catholicus, potest esse hæreticus, si cognoscendo, & confitendo Christum, veram ejus fidem non integre profiteatur. Hoc enim satis est ad infidelitatē hæresis, etiamsi persona sic errans nunquam fidem Catholicā prius professa fuerit, & ab illa postea discesserit: nam hoc ad circunstantiam Apostasiæ necessarium est, non ad propriā maculam hæresis, quæ sine illa circunstantia inveniri potest juxta doctrinam D. Th. 2.2. q. 11. & 12. Loquimur autem de hæretico quoad culpam, non quoad pœnas ecclesiæ, quia ut illas incurrat, characterem baptismi habere oportebit, per se loquendo, ut latius in d. loco de Infidelitate tractatur. Hoc ergo nunc satis fuerit ad ostendendum, Regis excusationem, neq; in eo, quod assumit, neq; in illatione fundamentum habere.

Refellitur secunda Regis ratio.

In secunda etiam excusatione non recte Rex colligit, nam licet quispiam rite baptizatus sit, nullumque errorem circa baptismum, nullamve controversiam in ea materia cum Catholicis habeat, nihilominus propter errores in aliis articulis fidei pertinaciter conceptos, potest esse hæreticus. Alias neque Arius, neque Lutherus, neque alii similes fuissent hæretici: nam fuerunt rite baptizati, & circa baptismum, vel ritum ejus controversias non excitarunt, sed propter alias hæreses hæretici facti sunt. Ad præsentem ergo causam parum refert, quod Rex fuerit rite baptizatus, & quod de baptismo controversiam nobiscum non habeat, sed considerandum est, num in aliis rebus fidei a Catholica ecclesia dissentiat. Nam, ut August. (aliud agens) dixit; *Non sacramenta Christiana te faciunt hæreticum, sed prava dissensio*. Alloquiturque Donatistas, de quibus paulo post dicit; *Nobiscum estis in baptismo, in symbolo, & in cæteris sacramentis Dominicis, in spiritu autem unitatis, & vinculo pacis, in ipsa denique Catholica ecclesia nobiscum non estis.* Quælibet ergo dissensio ab ecclesia Catholica in doctrina fidei facit hæreticum eum, qui in Christum credere profitetur, etiam si nec baptismo careat, nec circa baptismum erret.

August. ep 48.

Diluitur ultima ratio.

Superest ultima ratio, in qua Rex ea, quæ credit, enumerat, ut inde se catholicum esse comprobet. Sed profecto non recte colligit, tum quia nec sufficienter credit ea, quæ enumerat, neque sufficienter enumerat, quę Catholicus credere deberet. Primum itaque ait, se fidem adhibere Scripturis sanctis: sed quibus? non omnibus, quas Catholica ecclesia approbavit, sed quas ipse sibi elegit, credendas; ergo fides, quam Scripturis adhibet, catholica non est: nam catholica fides universalis est, & non aliunde, quam ab ecclesia Catholica, teste Augustino, recepit scripturas. Deinde quem sensum Scripturæ sanctæ sua fide credit? Quem nempe sua certa scientia invenisse se credit. Non ergo per fidem catholicam scripturis credit: nam fides Catholica proprio judicio, & privato spiritu nequaquam nititur, sed ecclesiæ Catholicæ in exponendis Scripturis regulam tenet. Verum hæc in superioribus late tractata sunt.

Secundo numerat Rex Symbola fidei, in quæ se jurare dicit. Sed de his (ut supra etiam notavi) interrogandus est, an in omnibus illa Symbola recipiat in eo sensu, quo Catholica ecclesia illa recipit: nam si hoc affirmare non audet, (quia revera non ita est) tenere, aut jurare literam Symboli non satis est, ut se Catholicum ostendat. Sententia est Cypriani Epist. 76. ad Magnum, ubi cum dixisset, schismaticos, utique hæreticos, gentilibus adæquari subjungit. *Quod si aliquis illud opponat, ut dicat, eandem Novatianum legem tenere, quam Catholica ecclesia teneat, eodem Symbolo, quo & nos baptizare, eundem nosse Deum Patrem, eundem Filium, eundem Spiritum S. ac propter hoc usurpare eum potestatem baptizandi posse, quod videatur in interrogatione baptismi a nobis non discrepare: sciat quisquis hoc opponendum putat, primum non esse unam nobis, & schismaticis symboli legem, neque eandem interrogationem. Nam cum dicunt, credis remissionem peccatorum, & vitam æternam per sanctam ecclesiam? mentiuntur in interrogatione, quando non habeant ecclesiam, &c.* In qua Cypriani sententia solum pondero ad professionem, & veram fidei confessionem non satis esse recipere verba Symboli, vel in ea jurare, nisi in sensu catholico credantur, neque satis esse (ut etiam subjungit Cyprianus) confiteri Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum etiam in sensu catholico, si alii articuli de remissione peccatorum, & de una sancta, & Catholica ecclesia in perverso retineantur sensu, sicut constat intelligi a Protestantibus. Nam ex dictis supra de ecclesia manifeste liquet, quantum in articulo de ecclesia omnes illi errent, quod nunc nobis sufficit: nam de aliis articulis non est hic disputandi locus.

Ad verā fidei confessionem non sufficiunt symbola, absque catholico sensu credita.

Omnia authentica Concilia æquali certitudine recipienda sunt.

Tertio numerat Rex quatuor prima Concilia Generalia, eaque dicit se tanquam Catholica, & orthodoxa venerari. Ubi etiam statim interrogandum occurrit, cur hęc potius, quam quintum, vel sextum, vel alia authentica usque ad Concilium Trid. recipiat? Nam si externam speciem, seu solemnitatem (ut ita dicam) spectemus, non minor fuit posterioribus Conciliis generalibus, quam illis quatuor primis, nam eadem authoritate Pontificia congregata, & confirmata fuerunt, & convocatio æque universalis fuit, & concursus, vel æque frequens, vel interdum major, vel si aliquando fuit minor, parum refert, idem siquidem contigit in quatuor primis Conciliis, hocque accidentarium prorsus est ad Concilii universalitatem, idemque cum proportione dico de sapientia, aut sanctitate personarum ad Concilia venientium, eaque celebrantium. Si autem in Conciliis consideremus internam, & primariam virtutem eorum, quę est assistentia Spiritus Sancti, & hanc credit, & hoc recognoscit Rex in quatuor primis Conciliis, & ideo illa veneratur, cur non credit, & recognoscit eandem in posterioribus Conciliis, & pari veneratione ea recipit? Certe non video, quid respondere possit, nisi vel post tempora quatuor primorum Conciliorum ecclesiam Catholicam jam periisse, & a vera fide defecisse, & ideo Concilia illius quantumvis generalia, jam non fuisse vera Concilia, sed congregationes perfidorum, vel se, & suos per privatum spiritum proprium posse discernere inter vera & falsa Concilia, & per illum approbare quatuor prima, & non reliqua. Sed de his, & similibus responsis, quam vana, & voluntaria, quamque per se incredibilia, apud quemcunque virum prudentem, quam denique erronea, & non solum Sanctis Patribus, sed etiam Scripturis sanctis contraria sint, satis est a nobis in superioribus demonstratum.

Præcluditur evasio quædam Regis.

Fortasse aliud fuit Regis consilium illa potius venerandi Concilia, quam alia, non quia assistentiam Spiritus Sancti veris Conciliis credat esse promissam, neque etiam quia crediderit errare non potuisse, sed quia judicat, de facto non errasse, sed consentanee ad Scripturas sacras docuisse, quod de aliis Conciliis non judicat. Quod si ita de Conciliis sentit, hoc non est credere Concilio generali tanquam regulæ fidei, sed est proprio judicio approbare Concilium, & reprobare; hoc autem modo recipere Concilia ad humanam opinionem potius, quam ad fidem pertinet. Et hinc etiam provenire videtur, ut Protestantes non plene, & integre illa Concilia recipientes venerentur, sed in ea tantum parte doctrinæ, quæ illis non contradicit, non tamen in aliis decretis præsertim moralibus, neque in modo deducendi veritatem ex traditionibus ecclesiæ, & consensu Patrum, neque in recognitione Sedis Apostolicæ Romanæ, cui semper primas deferunt, ut

ut erudite notavit in sua Apologia doctissimus Cardinalis Bellarminus cap.7. & juxta occurrentes occasiones in sequentibus declarabimus.

Quarto denique commemorat Rex Patrum consensum unanimem, eorum videlicet, qui quadringentis, vel quingentis annis post Christum fuerunt. Ubi statim occurrit eadem objectio, quia gratis, soloque arbitrio suo discernit inter Patres majoris, vel minoris antiquitatis, cum multi tempore inæquales, nec sanctitate, nec sapientia fuerint inferiores; & (quod caput est) in rebus ad fidem & salutem pertinentibus a vestigiis antiquiorum non discesserint, ut Gregorius Magnus, Gregorius Turonensis, Isidorus, Joannes Damascenus, Venerabilis Beda, Remigius, Petrus Damianus, Anselmus, Bernardus, Thomas, Bonaventura, Laurentius Justinianus, & alii similes. Deinde inter illos antiquos Patres merito numerantur Dionysius, & Ignatius, quos Protestantes aliqui non solum non admittunt, sed etiam conviciis onerant. Deinde Leoni I. & Innocentio I. & aliis Sanctis illorum temporum Pontificibus nihil fere deferunt, solum quia Pontifices fuerunt, licet non minori sapientia scripserint. Denique Patres etiam alios, quotiescumque persentiscunt sibi contrarios, facile rejiciunt, vel negando, esse eorum scripta, licet eorum nomine circumferantur, vel ipsis errorem attribuendo. Unde etiam ipse Rex in hoc puncto non profitetur, se credere omnia, quæ illi Patres unanimi consensu docuerunt, etiam de rebus ad salutem necessariis, sed solum ea non reprehendere, vel ad summum obmutescere, quod parum, & diminutum est ad integram fidei confessionem, quia ex hujusmodi unanimi consensu in tali materia consurgit Ecclesiastica traditio, quæ continuata semper in ecclesia Catholica sufficit ad regulam fidei, ut supra probatum est.

Ratio Regis insufficiens ostenditur. Quamobrem licet concederemus Regi, verum simpliciter esse, quod in illa ratione profitetur, de fide, quam præbet Symbolis, & quatuor Conciliis, nihilominus nec recte, nec sufficienter concluderet ejus ratio: alioqui oportebit, ut multos ab ecclesia ut hæreticos damnatos, hæreticos fuisse inficiemur. Helvidius enim, & qui ab Epiphanio Antidicomarianitæ appellantur, inter hæreticos numerantur ab Augustino, quamvis illi fidem adhiberent Scripturis, Symbolis, & Conciliis, quia Beatissimam Mariam alios post Christum filios ex Joseph habuisse solum contendebant: licet id non sit expresse contra Scripturam, Symbola, vel quatuor Concilia, sed contra Ecclesiasticam ab omnibus Catholicis receptam traditionem. Deinde habemus optimum exemplum in Donatistis, de quibus ait Cyprianus supra, in principio perseverando in eadem fide, & religione, & usu sacramentorum schisma fecisse, ecclesiam scindendo, & cathedram, ac primatum usurpando. Addit vero Augustinus lib. de Hæresibus in 69. *Pertinaci defensione firmata in hæresim schisma verterunt*, & ita factos esse hæreticos. Explicans autem quomodo primum facti sint hæretici, addit; *Tanquam Ecclesia Christi propter crimina Cæciliani, seu vera, seu, quod magis judicibus apparuit, falsa, de toto Orbe terrarum perierit, ubi futura promissa est, atque in Africa in Donati parte remanserit, in aliis terrarum partibus quasi contagione communionis extincta.* In quibus verbis non obscure innuit Augustinus, Donatistas factos esse hæreticos, male sentiendo de ecclesia, a qua per schisma fuerunt divisi. Et tamen Donatistæ dicebant, se credere Scripturis & Symbolo Apostolorum, reliqua enim symbola, & quatuor concilia generalia, quando Donatus incepit, nondum facta fuerant: fidem autem postea in illis definitam tenebant (quantum ex Cypriano, & Augustino colligimus) & tamen propter solum errorem, quo male de ecclesia sentire cœperunt, hæretici facti sunt. Siquis autem recte consideret, idem Protestantibus, & præcipue Anglicanæ sectæ accidisse reperiet, quæ per schisma, & usurpationem Primatus incepit, & postea eo processit, ut propter communicationem cum Pontifice Romano, cui falsa crimina, & errores imposuit, universalem ecclesiam visibilem defecisse pronunciet.

Epiphan. hæres. 78. Aug. hæres. 56. & 84.

Addit præterea de Donatistis Augustinus: *Audent etiam rebaptizare Catholicos, ubi se amplius hæreticos esse firmarunt, cum ecclesiæ Catholicæ universæ placuerit, nec in ipsis hæreticis commune baptisma rescindere.* Dicit autem, per hoc amplius firmatur esse hæreticos, quia novam hæresim addiderunt, qua tamen non obstante, diceret Donatus, se admittere scripturam, & symbolum, & unicum verum baptisma, quod in sua ecclesia esse contendebat. Hoc autem totum, si non in eadem baptismi materia, in multis aliis similibus, in opinione Anglicana videre licet. Nam post quam cœpit male de ecclesia sentire, multa contra universalem ejus sensum, ac definitionem recepit, & docuit, quibus in hæresi amplius firmata est, ut paulo superius loquutus est Augustinus. Possumus præterea in exemplum adducere omnes hæreticos, qui privatos, & singulares errores habuerunt, & hæretici ab universa ecclesia reputantur, licet Scripturas, symbola, & quatuor Concilia generalia, vel ea, quæ suis temporibus facta fuerant, se credere dicerent, ea omnia male interpretando. Ut colligitur ex his, quæ de variis erroribus, quorum singuli ad constituendum hominem hæreticum sufficiunt, refert Origenes ad Titum 3. apud Pamphilum in Apologia. Item ex his, quæ de Pelagianis, Anabaptistis, Monothelitis, Jovinianistis, & aliis, Augustinus, Epiphanius, & alii referunt, quos esse hæreticos manifestum est: & ipsi Protestantes multos ex his ita vocare non dubitabunt. Ergo illa excusatio non est sufficiens, quando illa non obstante, multa contra ecclesiam Catholicam creduntur, sive aliter interpretando Scripturam, aut symbola, quam ipsa ecclesia sentiat, sive multa damnando, quæ ejusdem ecclesiæ auctoritate approbata, ac definita sunt. Talem autem esse fidem suam Rex Angliæ non solum non negat, verum etiam expresse affirmat, Catholicam ecclesiam de variis erroribus accusando, quot enim errores illi objicit, tot hæreses in sua secta invenire confitetur, totiesque docet, universalem ecclesiam posse in fide, & moribus errare, quod hereticum est.

CAPUT XXV.

Immerito Anglicanam Sectam fidem suam, & ecclesiæ auctoritatem ad 500. Christi annum limitare.

PRius quam in sequenti libro errores Anglicani schismatis sigillatim refellamus, operæ pretium duxi in præsenti capite, quædam Regis verba, quibus (ut ita dicam) certos quosdam credulitatis suæ, & consensionis cum ecclesia Romana præscribit terminos, cæterorum ut pote fundamenta, proponere, diligenterque expendere. Verba autem sunt ejusmodi. *Quod si Romana ecclesia officina fidei articulos ante quingentesimum Christi annum inauditos, ac invisos recenter excudit, non sum, credo, damnandus pro hæretico, si ad hæc novitia, & nupera non accedam.*

Hæc certe verba veluti generalem credendi regulam continent, seu limitationem quandam, mensuram, vel terminũ, quem credulitati suæ præscribit Rex, videlicet, ut ad fidei articulos, propositiones, quæ post quingentesimum Christi annum in ecclesia definitæ sunt, non extendatur: supponere autem videtur, se credere omnia, quæ quinque primis sæculis ecclesia tanquam de fide necessaria credidit. Quanquam hanc posteriorem partem affirmantem non tam expresse ponit, sicut alteram negantẽ. Nam licet paulo inferius videatur illam etiam profiteri, verbis tamen mutatis, magisque confusis, & ambiguis, ne fortasse illis possit constringi, ut infra, quandam sponsionem Regis urgendo, & exigendo, ponderabo. Nunc ergo circa alteram partem, in qua refugit Rex credere, siquid est post quingentesimum annum in ecclesia definitum, rationem hujus regulæ credendi, vel potius non credendi, a serenissimo Rege postulare, necessarium judico. Neque enim verisimile est, ipsum pro solo suo arbitratu terminum illius temporis sibi statuisse, alioqui tota ejus fides non solum erit mere humana, sed etiam prudenti ratione carebit, quod quam Christianæ fidei repugnet, omnibus perspicuum manet: ad cujus rationem reddendam, parati esse debemus juxta monitionem Petri 1. canonic. c. 3. quam de ratione inducente ad credendum explicuit August. epist. 122. Potuit itaque Rex moveri ad sic limitandam fidem suam, vel quia decrevit, nihil sibi esse credendum, nisi quod per suam certam scientiam scriptum esse intelligit in illis libris canonicis, quos ut sacros admittit: vel quia credit ecclesiam Catholicam gubernatam esse a Spiritu Sancto ad conservandam puram fidem per 500. annos, & non amplius; vel quia non loquitur de ecclesia Catholica, sed de Romana, & illam dicit ab illo tempore errasse. Sed hæc non sufficiunt ad excusandum

Conjecturæ quibus Rex ad prædictã credendi regulam astruendam adduci potuit.

dum errorem illius limitationis; imo omnia, & singuli convincunt, illam, & contra fidem, & contra rationem esse, ut dicta tria membra examinando patebit.

Solvuntur conjecturæ adductæ.

Nam prima ratio facile ex superius dictis refutatur. Tum quia ostendimus contra fidem, & contra rationem esse admittere quosdam libros approbatos ab ecclesia, & alios repudiare, cum nullus canonici fidem possit fortiri, nisi per auctoritatem ecclesiæ, & hæc eadem sit in omnibus, ac proinde si in uno inveniatur fallax, incerta in omnibus fiat. Tum quia contra principia fidei, & contra naturalem rationem sit in privatum spiritum fidem reducere, & illam ut certam, & omnibus necessariam prædicare. Præterea occurrit hic peculiaris ratio, quia privatus iste spiritus etiam potest suggerere, aliquid in scriptura esse credendum, aliter quam fuerit intellectum in primis quinque sæculis; & e converso potest quispiam sensum aliquem scripturæ approbare, qui post quingentos Christi annos ab aliquo etiam privato spiritu excogitatus fuit, licet fuerit contrarius dogmatibus prioribus quinque sæculis receptis, nulla est enim major ratio de uno tempore, quam de alio, si semel aliquis sibi persuadeat fidem esse dandam huic privato spiritui. Quod si fortasse Rex dicat, spiritum sibi dictare, in illis quinque primis sæculis non esse erratum ab ecclesia in intelligentia Scripturarum, & postea esse erratum, certe ostendere non potest, ubi hoc legat, ut per suam certam scientiam intelligat, authentice, & canonice esse scriptum, & ita constat sine fundamento, etiam ab ipso Rege discrimen illud seu limitationem temporum præscribi. Quod si conjecturis tantum humanis Rex ducatur, statim ostendemus, nullas esse, nulliusque ponderis & momenti, unde immerito illas anteponit certæ, & indubitatæ fidei.

Evasioni occurritur.

2. Conjecturæ solutio.

Venio ad secundam rationem, & simili modo inquiro, unde constet, ecclesiam Catholicam per quingentos primos annos gubernatam esse, & in vera, ac pura fide a Spiritu Sancto conservatam. Certe non aliunde, quam ex Christi promissionibus, alioqui voluntarie, & sine fundamento enunciatur. At Christus Dominus quingentorum annorum spatium, suæ promissioni limitem, ut ex Scripturis liquet, non præfixit. Sine fundamento ergo fidei Christianæ istiusmodi præfigitur terminus. Imo vero contra fidei fundamentum, quia Christi promissiones indefinitæ sunt, & interminatæ (ut sic dicam); ergo contra fidem est, illis præscribere terminum. Quin potius in eis sæpe addit Dominus de promissione spiritus, *Ut maneat vobiscum in æternum*, & de protectione sua, *usque ad consummationem sæculi*: ergo si a quingentesimo Christi anno cessavit ecclesia proptegi a Christo, & a Spiritu Sancto gubernari, pro majori parte temporis fallax, & infidelis fuit promissio, & sic sine causa creditur, illis prioribus temporibus fuisse impletam: vel e converso si fides ecclesiæ Catholicæ ob eam causam creditur pura in illis primis quinque sæculis, credendum eadem fide est, non minus puram durasse per undecim sequentia sæcula.

Evasio Regis.

Solutio.

Dicet fortasse Rex, in illis quinque primis sæculis, ecclesiam conservasse veram fidem, non quia errare non potuerit, sed quia de facto non erravit, postea vero errasse. At si ita sentit de primitiva, & antiqua ecclesia usque ad quingentesimum annum, profecto non credit fide divina Ecclesiam toto illo tempore non errasse, quia nullibi hoc revelatum est, nec in libris canonicis scriptum, nisi in quantum in eis inveniuntur dictæ promissiones, & testimonium Pauli vocantis ecclesiam columnam, & firmamentum veritatis, quæ verba, & limitationem temporis non habent, & propter infallibilem assistentiam Spiritus S. ad nunquam errandum pronunciata sunt. Si ergo in hoc sensu non accipiantur, non habet Rex unde per fidem credat, ecclesiam durasse Catholicam in primis illis quinque sæculis, aut non errasse in Concilio Nicæno, vel aliis tribus, nec etiam potest certa fide credere ipsummet symbolum Concilii Nicæni, vel Constantinopolitanum, saltem quantum ad additiones in eis factas, & maxime quoad articulum de ecclesia Catholica prout illis temporibus durante. Solis ergo conjecturis humanis, vel historiis, aut proprio arbitrio ducitur Rex in credendo in illis sæculis ecclesiam non errasse: possetque certe non multum dissimilibus, neque inæqualibus credere idem de posterioribus sæculis, nisi a falsis ministris ab incunabulis contrarium errorem imbibisset. Illa ergo limitatio, & discretio temporum statim ostendit, talem fidem non posse esse catholicam, neque in divino verbo fundatam.

Diluitur 3 conjectura.

Tertia vero ratio, seu excusatio (nimirum si Rex asserat, se non loqui de ecclesia Catholica, sed de Romana) satis superque in cap. 5. rejecta est, quia nec Romana ecclesia unquam fuit a catholica separata, neque ecclesia Catholica semel in Romana fundata, ab illa fuit unquam divisa. Præterea si post 500. Christi annum Rex loquatur de Romana ecclesia, oportet, ut etiam pro prioribus quinque sæculis de eadem identidem pronunciet eadem: tum quia solum de ecclesiæ *Romanæ officina* in tota illa sententia loquitur: tum etiam quia alias incongrua esset, & non satis sibi constans, vel firma ejus sententia. Concedat ergo necesse est, in illis 500. primis annis ecclesiam Romanam non errasse, neque ex officina ejus falsum articulum prodiisse, nam illos articulos, quos tanquam novitios, & nuperos reprehendit, ipsemet fatetur, in illis quinque primis sæculis fuisse inauditos; fatetur ergo nihil habere, quod pro illis sæculis in ecclesia Romana reprehendat, ac proinde saltem pro eisdem sæculis non errasse. Hoc autem posito, discursum proxime factum recolentes stabilimus. Aut enim creditur ecclesia Romana illis quinque primis sæculis non errasse, quia errare non potuit propter Spiritus S. assistentiam, vel quia de facto, & quasi casu non erravit. Prius membrum licet verissimum sit, scio esse non a rege admittendum, ne tantam prærogativam, & insigne privilegium, vel ad breve tempus ecclesiæ Romanæ attribuat, præsertim quia si constanter loqui velit, & pro uno tempore illud recognoscat, pro alio renuere nequaquam potest. Quia si pro quocumque tempore admittatur, fundari debet in promissione Christi; verba autem Christi: *Ego rogabo pro te, &c.* et illa, *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, non habent ullam temporis limitationem, sed indefinite prolata omnia futura tempora comprehendunt.

Dilemma contra Regem.

Negabit ergo Rex, ut credo, habuisse unquam ecclesiam Romanam hoc privilegium, magisque aliud membrum eliget, scilicet, ipso facto ita evenisse, ut illis quingentis annis ecclesia Romana non erraverit, licet privilegium non errandi non haberet, ac subinde non certa fide, sed humana conjectura, & libera opinione credit, illis quinque sæculis ecclesiam Romanam non errasse. Unde ulterius consequitur, idem de ecclesia Catholica asserendum esse, quod quam sit absurdum, jam declaratum manet. Consecutio vero patet, quia totis illis quingentis annis id credebat ecclesia Catholica, quod credebat ecclesia Romana, & illi articuli prodierunt ex officina ecclesiæ Catholicæ, qui prodierunt ex officina ecclesiæ Romanæ. Nam ejus Pontifex in Conciliis quatuor generalibus illorum temporum (quæ maxime dici possunt officina ecclesiæ Catholicæ) præfuit, & præsedit, & ab illius confirmatione, & approbatione potissimam firmitatem habuerunt, ut ex actis eorundem Conciliorum manifeste constat, & inferius commodiori occasione dicetur: ergo non potest esse major certitudo de puritate fidei ecclesiæ Catholicæ pro illo tempore, quam de firmitate fidei ecclesiæ Romanæ. Unde si hæc ad humanam opinionem revocatur, tota fides illorum nutabit, & auctoritas quatuor primorum Conciliorum mere humana erit, symbolumque Athanasii nullam præter humanam habiturum est auctoritatem. Quia quam habet maximam, ab ecclesia Romana recipit, idemque supra de symbolo Nicæno, seu Constantinopolitano intulimus. Accedit denique, quod Patres illius temporis non humanæ industriæ, sed assistentiæ divini Spiritus firmitatem, & puritatem fidei sedis Romanæ, & perpetuam successionem Episcoporum ejus tanquam divinæ protectionis miraculo tribuerunt semper, ut ex Cypriano, Augustino, & aliis nuper testati sumus: & maxime constat ex decretis, & Epistolis Pontificum ejusdem sedis, & illorum temporum, de quibus tamen omnibus in discursu supponitur puram conservasse fidem, & inter illos multi fuerunt sanctissimi martyres, & Apostolis propinquissimi, ut Clemens, Anacletus, & similes. Alii vero fuerunt sapientissimi, & sancti Confessores, ut Leo I. Innocentius, & alii.

Concluditur esse contra fidem, ecclesiæ Romanæ falsos articulos attribuere. 1. Ratio.

Ex quibus tandem concludimus, contra omnem fidem esse attribuere ecclesiæ Romanæ, quod post quingentesimum Christi annum officina fuerit falsorum fidei articulorum. Primo quia ostensum est, puritatem fidei, quam primis

primis quinque sæculis habuit, non humano tantum consilio, sed divino privilegio fuisse conservatam: hoc autem privilegium sublatum non est, vel amissum in quingentesimo Christi anno: tum quia hoc nec probatur, nec probari potest, & contra privilegium antiquissimum, Christi ipsius ore exhibitum non præsumitur, nisi probetur: tum maxime, quia perpetuitas illius privilegii sufficienter ex Scripturis, & ex communi traditione Patrum probatur, ut supra factum est, & in lib. 3. aliquid fortasse addemus.

2. Ratio. Secundo, quia etiam post prima quinque sæcula non potest separari officina ecclesiæ Romanæ ab officina ecclesiæ Catholicæ; sed affirmare, ab officina ecclesiæ Catholicæ prodiisse unquam falsos articulos fidei, est plane hæreticum, quia nihil aliud est, quam dicere, ecclesiam Christi amisisse fidem catholicam, ac subinde periisse; ergo non minus erratur, de Romana ecclesia ita sentiendo. Prima propositio uno, vel alio exemplo declaratur. Nam quinta, vel sexta synodus generalis non minus fuit officina ecclesiæ Catholicæ, simul & Romanæ, quam tertia, vel quarta; ergo si ecclesia Romana potuit errare, vel erravit post illos quingentos annos, idem sentiri potest de tota ecclesia Catholica. A qua sententia non longe videtur distare Rex Jacobus, nam ob eam causam non recipit Concilia generalia post quingentesimum Christi annum celebrata. Sed longe aliter sensit de quinta synodo Gregorius Angliæ Apostolus lib. 1. Reg. Ep. 24. in fine, ubi cum dixisset suscipere ac venerari quatuor prima Concilia sicut quatuor libros sancti Evangelii, subjungit, *quintum quoque Concilium pariter veneror*. Et infra de omnibus quinque loquitur, cum dicit; *Cunctas vero, quas præfata veneranda Concilia personas respuunt, respuo, quas venerantur, amplector, quia dum universali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit, aut solvere quos religant, aut ligare, quos solvunt; quisquis ergo aliud sapit, anathema sit, quisquis vero fidem illarum Synodorum recipit, pax ei sit, &c.* Timeat ergo Rex Angliæ anathema dictum a Sancto Gregorio, & ponderet rationem ejus ibi, *dum universali sunt consensu constituta*: nam evidenter concludit, contra omnem rationem esse, ubi tam manifesta est eadem causa certæ auctoritatis in Conciliis, illam in quibusdam recognoscere, & non in aliis propter solam temporis differentiam. Quam rationem egregie expendit Bellarminus conferendo sextam Synodum, cum tertia dicto cap. 7. quibus nihil addi potest.

Atque eodem modo discurri potest per omnia sequentia tempora; semper enim ecclesia Romana, & Catholica fuerunt conjunctæ, vel potius una, & ideo nunquam aliquid prodiit ab officina ecclesiæ Romanæ, quod ab ecclesia Catholica non emanaverit. Nemo ergo potest falsitatis labem ecclesiæ Romanæ officinæ tribuere, quin vel eandem ecclesiæ Catholicæ tribuat, vel tot sæculis in mundo ecclesiam Catholicam fuisse neget, vel saltem post quingentesimum Christi annum latuisse, factamque esse invisibilem, affirmet, quæ sunt portenta, & monstra per se incredibilia, & non solum Scripturis divinis, sed etiam rationi, imo & sensui contraria, ut in superioribus satis discursum est.

Nihil potest a Romana ecclesia prodire, quin simul a Catholica prodeat.

Quod si quis fortasse comminiscatur, his ad summum probari, ex Conciliis generalibus, ac subinde ex officina catholicæ ecclesiæ non prodiisse falsos articulos, tamen aliquos esse per Pontifices Romanos sine dictis Conciliis inventos, de quibus loqui potuit Rex Angliæ, & ita Romanam ecclesiam a Catholica in sententia sua separari: advertat, hanc responsionem aliam petere quæstionem, num scilicet Papa possit res fidei definire sine Concilio generali, quæ nobis nunc necessaria non est, tum quia Rex sine dubio non in hoc sensu loquitur, quia & posteriora Concilia non admittit, & multi ex articulis, quos reprehendit, sunt in Concilis generalibus approbati, ut videbimus; tum etiam quia, licet demus aliquos ex dictis articulis, non fuisse in principio per generalia Concilia introductos, nihilominus per universalem ecclesiæ Catholicæ consensum, recepti, & approbati sunt, & ita non separantur ab universæ ecclesiæ Catholicæ consensu, tum denique quia discurrendo per singulos articulos, quos Rex attigit, aperte ostendemus sine causa reprehendi, quin potius veram fidem continere, sive per Concilia generalia, sive auctoritate Summorum Pontificum legitime definiti sint. Unde potius poterit e contrario obiter, & quasi inductione quadam ostendi, Sedem Romanam, quæ in suis definitionibus hactenus non erravit, errare nequaquam posse, sive cum generali Concilio, sive solo Pontifice ex cathedra loquente, facta sit definitio. De quo puncto aliqua in tertio libro attingemus, quamvis propria illius consideratio, & disputatio huic loco neque necessaria, ut dixi, neque opportuna sit.

Articuli a Rege reprehensi verã & catholicã continent doctrinã.

Summa, & Conclusio totius libri cum apostrophe ad Angliæ Regem.

Rectam, plenam, securamque inveniendæ veræ, ac catholicæ fidei viam, rationemque pro modulo nostro ostendere, certisque ac verbo Dei fundatis signis manifestare conati sumus, & quoniam neque catholica fides extra veram Christi ecclesiam, neque hæc unica Christi sponsa a sincera fidei veritate aberravit unquam, aut aberrare potest, ideo cum fundamento veræ fidei, hanc unicam ejus magistram tanquam solem in orbe fulgentem quasi digito demonstravimus, eamque non esse aliam, nisi quæ in sede Petri fundata est, verbo Dei partim scripto, partim non scripto comprobavimus. Unde fuit necessario consequens, ut Anglicanæ sectæ errorem, a nota hæresis inexcusabilem esse convinceremus, quod ea libertate, quæ catholicum decet Doctorem, & ea modestia, quæ majestati Regiæ debita est, facere non dubitavimus: memores illius Gelasii Pontificis ad Anastasium Imperatorem prudentissimæ sententiæ: *Absit, quæso a Romano*, seu Christiano *Principe, ut intimatam suis sensibus veritatem arbitretur injuriam*.

Superest, ut Rex serenissimus Jacobus (quod humiliter, & obnixe postulo) vocem Domini audiens, non obdurescat, sed omni affectu humano deposito, pro ingenii sui acumine, quo præditus est, maxime perpendat nostræ Catholicæ Romanæ ecclesiæ antiquitatem, suæ vero, quam amplectitur, sectæ videat novitatem, illius firmitatem, hujus instabilitatem, illius Doctores sapientissimos, sanctitate, & antiquitate venerandos suscipiat: hujus vero obscuros, novitiosque impostores perhorrescat: sic enim, ut cupio, fiet, ut illius veritatem, hujus autem fucum luce clarius intueatur, & cum Hilario dicere incipiat: *Tandem nobis hos impiissimos Doctores ætas nunc hujus sæculi protulit, seros habuit fides, quam tu Deus erudisti, magistros. Inauditis ergo omnibus his, in te ita credam, ut exinde tuus semper sim.* Atque ita fiet Rex prudentissime, ut titulum defensoris catholicæ fidei, de quo merito gloriaris, merearis, veroque ac justo titulo possideas: non enim benigna Mater Ecclesia hoc tibi nomen invidet (quod dono Pontificio datum non ignoras) sed exoptat invictissimum: si autem ad ea, quæ hactenus diximus, animum attendas, intelliges profecto, non Romanæ ecclesiæ resistendo, sed ei potius humiliter parendo, illum esse consequuturum. Nam si eam impugnando persistas, vires atteras, necesse est, ut enim Chrysostomus dixit: *Homini si bellum inferas, fortasse vinces, aut forte vinceris: ecclesiam vincere nulla vis potest, nam cœlum, & terra transibunt, verba autem Christi non transibunt*. Si vero ecclesiæ Sanctæ sinceram fidem amplecti, ejusque gloriam, & puritatem deamare incipias, constanterque retineas, tunc verum defensoris Catholicæ fidei titulum consequeris æternum. Quod, ut fiat, divinam majestatem efflagitamus, & apud vestram qualemcunque hunc laborem nostrum libenter impendimus, & hac spe allecti ad alia, in quibus vestri vobis imposuerunt ministri, ostendenda progredimur.

LIBER II.

DE PECULIARIBUS

Erroribus in materia fidei Catholicæ, quos rex Angliæ profitetur.

HActenus de veris nostræ fidei fundamentis, quibus sub Deo tota Catholica doctrina nitatur, diximus, quibus reliqua superædificari facillime possunt: ecclesiam siquidem audiens, audit & Deum. Scripturam vero, prout ab illa traditam, & explicatam spernens, ejus spernit authorem, ecclesia enim columna, & firmamentum veritatis est, *quam*, ut gravissime Paulus Orosius lib. 7. c. 33. *qui impugnat, inimicus est, & qui illi non sociatur, alienus est.* Quia vero Serenissimus Angliæ Rex, quæ super fundamentum hoc super ædificata sunt, maxime concutere molitur, ea nos pro virili, & captu nostro defendere, & stabilire conabimur: ideoque non de omnibus fidei dogmatibus, sed de illis, quæ a pag. 44. Præfationis in confessione sua Rex oppugnat, agendum, neque ex illis omnia, sed quæ præcipua, & quæ ad causam spectare videbuntur, attingemus: non eo quidem, quo ipse, ordine, sed doctrinæ; a præcipuisque ordiemur, reliqua ordine, quem dixi, debito, prosequemur. Solum ea, quæ ad Primatum, Monarchiamque ecclesiasticam, exemptionem Clericorum, & Antichristum pertinent, quia proprias, & prolixiores disputationes postulant, in sequentes libros remittemus.

CAPUT I.

De præsentia corporis, & sanguinis Christi in Sacrosancto Eucharistiæ Sacramento.

SErenissimus Angliæ Rex titulum defensoris veræ fidei, quo gloriari cupit, verum esse, atque in re ipsa fundamentum habere, ostendere cupiens, confessionem fidei suæ proposuit, qua evidenter convincitur quantum a veritate Catholicæ fidei aberret. Nam post illa, quæ de fundamentis fidei generaliter dixerat, plures articulos Romanæ fidei sigillatim enumerat, eosque tanquam nuperos, ac novitios, imo & perniciosos refellit. Et recensitis nonnullis, ad quos postea revertemur, in hunc modum subjungit. *In his articulis privatas illas Missas numero, in quibus sacrificus simul populi personam, & sacerdotis sustinet. In his quoque est sacramenti mutilatio, qua laicis partem illius mediam subtraxerunt, Transsubstantiatio, adorandi causa elevatio, in supplicationibus sacramenti circumgestatio.* In quibus verbis quinque continentur errores, quos alio ordine recensebo, ut a fundamento ordiamur. Primus est, in Eucharistiæ consecratione non fieri transsubstantiationem: secundus, Eucharistiam non esse adorandam, & ideo pravam esse consuetudinem elevandi illam in sacrificio adorationis causa: tertius, usum in supplicationibus Sacramentum circugestandi potius esse abusum: quartus, consuetudinem communicandi laicos in sola specie panis, ut contra jus divinum reprobandam: quintus, Missas privatas admittendas non esse. Primus autem ex his erroribus duos alios, vel eorum alterum in hac materia præcipuum, & aliorum fundamentum supponit. Hic est, Christum Dominum non esse revera, & substantialiter præsentem sub speciebus sacramentalibus Eucharistiæ, ut verisimiliter credo, hanc esse opinionem Regis, qui Calvini sectam præcipua ex parte profiteri dicitur: puduisse autem videtur Regem infamiæ istius, & ideo errorem jam diu pro hæresi damnatum disertis verbis confiteri erubuisse. Alter error in negatione transsubstantionis inclusus est, manere nempe post consecrationem substantiam panis, & vini: nam si substantia panis, & vini ibi maneret, etiam si Christi Domini caro, & sanguis sub ejusdem speciebus præsentes fierent, assertio transsubstantiationis falsa procul dubio foret.

Primus; Secundus; Tertius. Quartus. Quintus.

1. Conclusio.

Ut ergo primum, ac præcipium hujus mysterii fundamentum jaciamus; secundum fidem catholicam credendum esse, sub speciebus panis, & vini legitime consecratis, vere ac realiter corpus & sanguinem Christi Domini contineri affirmamus. Hæc fides non potest a Rege dici novitia, vel nupera, neque ex humana, aut sola non scripta traditione venisse: nam in expressis verbis Christi a tribus Evangelistis, Matthæo, Marco, & Luca, & a Paulo relatis, fundata est, scilicet, *Hoc est corpus meum*, & *Hic est sanguis meus*, vel quod perinde est, *Hic est Calix sanguinis mei*, vel *in sanguine meo*. Neque immorari nos oportet in referendis, & refutandis tropis, figuris, & metaphoris, quibus Protestantes hæc clarissima verba corrumpere conati sunt: tum quia, ut dixi, non assumpsi provinciam has controversias ex professo disceptandi; tum etiam, quia ut recte monuit Tertullianus, de sensu alicujus scripturæ ex solis verbis, & privato spiritu disputare cum hæreticis, qui neque ecclesiam, neque Patres reverentur, inutile est. Quanquam ex hoc maxime loco convinci possunt, quam sit vanus privatus spiritus, quo in exponendis scripturis ducuntur, ita ut suis opinionibus non contradicant. Nam in his verbis secundum se spectatis nullum est vestigium figuratæ loquutionis, nec occasio, in qua Christus illa protulit, ad condendum novum testamentum, metaphoram permittit: non enim solent prudentes in similibus occasionibus præsertim sine sufficienti explicatione metaphorice loqui, & obscure. Accedit, Christum Dominum potius addidisse verba, quæ ad excludendam metaphoram sufficere valerent; ait enim; *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*, & *Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur.* Paulus quoque: *Quicunque manducaverit panem hunc, vel biberit Calicem Domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini.* Et infra: *Judicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Denique concordia, & consonantia horum verborum Christi cum promissione ab ipso facta Joan. 6. & cum prædictionibus, & figuris hujus mysterii, & cum aliis verbis Pauli 1. ad Cor. 10. eundem sensum maxime confirmat, & illustrat.

Assertio ex Patribus antiquis ostēditur.

Prætermissa vero, ut dixi, disputatione de solis Scripturis, nobis nunc ut Regi respondeamus, sufficit, hanc fidem non esse novam, neque sensum prædictum verborum Christi inventum esse post quingentesimum Christi annum, sed ab omnibus Patribus primorum quinque sæculorum, qui prædicta verba Christi attigerunt, vel mysterium explicarunt, esse traditum. Cujus veritatis testes non omnes, qui adduci possent, sed qui sufficiant, afferemus, nam qui eos non audierit, neque si mille afferantur, credat. Primus ergo testis sit Hilarius lib. 8. de Trinit. ubi prius præmittit: *Non est humano, aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum &c.* Et postea adductis verbis Christi Joan. 6. concludit: *De veritate carnis, & sanguinis non relictus est ambigendi locus, nunc enim, & ipsius Domini professione, & fide nostra, vere caro est, & vere sanguis est, & accepta atque hausta id efficiunt, ut nos in Christo, & Christus in nobis sit. An ne hoc veritas non est? Comtingat plane, id verum non esse iis, qui Christum Jesum, verum Deum esse negant.* Calvinus ergo, cui hoc verum non est, Christi veritatem, ac subinde divinitatem non minus impie, quam ignoranter negavit.

Secundus gravissimus, & locupletissimus testis est Ambrosius lib. 4. de Sacramentis cap. 4. ubi inter alia: *Panis iste panis est ante verba Sacramentorum, ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi.* Et deinceps, ut admirationem tollat, & uno verbo ratiunculas infidelium ex vana philosophia depromptas dissolvat, subjungit: *Ubi venitur, ut conficiatur venerabile sacramentum, jam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi: ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? Nempe is, quo facta sunt omnia, &c.* Et postea in cap. 6. ita explicat verba Christi, & concludit; *Nunquid debemus de ejus fide, &*

Occurritur hæreticorum evasioni.

& testificatione dubitare? Sed non deerit fortasse hæreticus, qui etiam clarissimis verbis Ambrosii vim inferre conetur, quia in principio illius cap. 5. refert, sacerdotem in Missa dicere sequentia verba: *Fac nobis hanc oblationem adscriptam, rationabilem, acceptabilem, quod fit in figuram corporis, & sanguinis Domini nostri Jesu Christi.* Nam quia dixit, *in figuram*, protervus cætera omnia in tropum convertet, quamvis illis aperte repugnet. Verus autem, & clarus sensus est, per consecrationem vere fieri corpus Christi sub speciebus, per quod etiam fit, ut species sint signum corporis, & sanguinis, quæ sub se continent, & hoc vocavit Ambrosius, fieri in figuram, id est, in sacramentum corporis, & sanguinis ibi latentis, vere tamen, ac realiter existentis. Et hoc est obiter notandum ad explicanda, si interdum occurrerint, subobscura verba Patrum, quæ ex aliis eorundem locis perspicuis, & integram doctrinam continentibus explicanda sunt, & non e converso propter unum verbum obscurum tota doctrina alibi satis explicata offuscanda. Idemque sensus, & tota veritas mysterii ab eodem Ambrosio explicatur in libro de Initiandis cap. 9. ecclesia vero Catholica ad vitandam calumniam non utitur in canone Missæ illo modo loquendi, *quod fit in figuram, &c.* sed dicit, *ut nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi filii tui Domini nostri Jesu Christi.*

Quid Ambrosius intelligit per figurã corporis.

Tertius testis sit Hieronymus exponens verba Christi Matt. 26. ubi sic inquit; *Postquam typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur sacramentum, ut quomodo in figuratione ejus Melchisedech summi Dei sacerdos panem, & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis, & sanguinis repræsentaret.* Ubi etiam fortasse prodibit hæreticus, qui verbum *Repræsentaret*, in aliquam fictionem, vel metaphoram interpretetur. Vis vero verbi, & mens Hieronymi perspicua est: idem n. est, repræsentare, quod rem præsentem facere, præsertim quę antea promissa erat, vel futura prædicta, aut desiderata. Quod possumus exponere ex verbis Senecæ epist. 95. in initio, *Petis a me, ut id, quod in diem suum dixeram, debere referri, repræsentem & scribam tibi, &c.* id est, impleam scribendo, &c. Sunt etiam satis ad rem accommodata verba Ciceronis Philip. 5. *Ego corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea, libertas civitati posset*, id est, recuperari, seu præsens fieri. Sic ergo dixit Hieronymus, Christum repræsentando, id est, præsentem faciendo veritatem corporis, & sanguinis sui, illamque sic præsentem Patri offerendo, implevisse, quod in oblatione Panis, & vini Melchisedech, & in immolatione agni Paschalis præfiguratum fuerat. Atque hunc verum sensum explicavit magis idem Hieronymus ep. 150. ad Hedibiam, qu. 2. dicens: *Nos audiamus panem, quem fregit Dominus, deditque discipulis suis, esse corpus Domini, ipso dicente ad eos, Accipite, & comedite, Hoc est corpus meum.* Et infra: *Non Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Jesus, ipse conviva, & convivium, ipse comedens, & qui comeditur, illius bibimus sanguinem, & sine ipso potare non possumus, & quotidie in sacrificiis ejus de genimine vitis veræ rubentia musta calcamus. Quibus verbis* (ait ibi Marianus Victor) *illustrius, ac clarius de veritate corporis, & sanguinis Christi dici nihil potuit.* Magis autem id confirmat idem Hieronymus dicens aliis locis sacerdotes sacro ore Christi corpus conficere, epist. 1. ad Heliodorum epist. 85. ad Evagrium, & fere idem Malachiæ. 1. ad Galat. 5. ibi; *Alioqui sciebam & in Christi sanguinem vinum consecrari.* Et optime ad Titum 1. circa illa verba; *Sed hospitalem, &c. Tantum* (inquit) *interest, inter propositionis panes, & corpus Christi, quantum inter umbram, & corpora, inter imaginem, & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria figurabantur.*

Repræsentare idem est quod re præsentẽ facere.

Quartus testis sit D. Augustinus, qui innumeris in locis hanc docet veritatem; perspicuus autem, & qui nullam tergiversationem patiatur, mihi esse videtur in concione 1. ad Psal. 33 ubi post latissimum sermonem de sacrificio corporis, & sanguinis Domini, *Quod fideles norunt, & qui Evangelium legerunt, quodque nunc diffusum est toto orbe terrarum*, dicit, *in illo mutasse Christum vultum suum de humilitate sua*, id est, *quia verbum, quod est panis Angelorum, caro factum, panis factus est hominum, quia in corpore, & sanguine suo voluit esse salutem nostram.* Post hæc (inquam) quæ prosequitur multis verbis explicando veritatem hujus mysterii, tandem ad hoc mysterium accommodat verba 1. Reg. 21. sicut ipse illam legit, *Ferebatur in manibus suis* dicens: *Quis portatur in manibus suis? manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur, quomodo intelligatur in ipso David secundum literam, non invenimus, in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait, Hoc est corpus meum, ferebat enim illud corpus in manibus suis, ipsa est humilitas Domini nostri Jesu Christi, ipsa multum commendatur hominibus.* Ubi maxime ponderandum est, quod ait, in hoc mysterio, & in solo Christo ad literam impletum esse, se ipsum suis manibus portavisse: cum enim dicit ad literam, figuram & tropum excludit. Nam suis manibus se in figura, vel imagine portare, nullum esset miraculum, nec grande opus, nec proprium Christi: nam David posset in imagine sua se ipsum manibus portare. Neque etiam per tale opus multum commendaretur humilitas Christi, fuit autem maxima, quod Verbum caro factum, panis etiam vitæ fieret, ut vere, & realiter manducaretur ab hominibus. Et ita recte hunc locum urget Guitmundus lib. 3. de Sacramento in princ. Advertere autem oportet Augustinum in conc. 2. ejusdem Psalmi addidisse particulam, *Quodam modo*, dicens: *Accepit in manus suas, quod norunt fideles, & ipse se portabat quodam modo, cum diceret, Hoc est corpus meum.* Quam particulam aliquis fortasse ex umbraticis hominibus malitiose arripiet, ut totam evertat sententiam. Sed vix potest esse tanta cœcitas, ut existimetur Augustinus in tam brevi sermone dixisse contraria, aut addidisse aliquid, quo totum mysterium, quod explicuerat, destrueret. Per illam ergo particulam, (*Quodam modo*) quæ judicio meo melius disjunctim, & in vi nominis, quam conjunctim, & tanquam adverbium legitur) solum significare voluit Augustinus, Christum non se portasse in manibus corporali modo, id est, visibili, & suis manibus gravitatem corporis sentiendo, & sustinendo, sed mystico modo, vero tamen, & reali, & ita singulari, ut in sola figura, vel imagine servari non possit. Et hoc est valde observandum in doctrina Augustini, quia sæpe conjungit illa duo, scilicet veritatem corporis cum modo sacramentali, & mystico, & ideo non est unum propter alterum excludendum, aut male explicandum.

August. a sinistra interpretatione vindicatur.

Atque ita est optimum ejusdem Augustini testimonium in tract. de Cataclysmo, ubi primum ait: *Sanguinem, & aquam, quæ fluxerunt de latere Christi esse matris Ecclesiæ gemina sacramenta*, quæ exponens subdit: *Hic sanguis inebriat mentem, ut amorem oblivisscar mundi, &c.* Et clarius infra exponens illud, *Nec relinquatis ex eo quidquam usque mane*, inquit. *Hoc nunc agitur, comeditur enim agnus per noctem hujus sæculi, ut cum mane illud venerit, quod vesperum non habebit, non jam offeratur sacrificium imaginis agni: sed ipsum agnum, quem quotidie immolamus, comedimus, & cujus sanguinem bibimus, inveniamus illic eum sacerdotem perfectum, quem constat, hic pro nostra salute occisum.* Qui locus potest etiam cavillum pati propter illa verba, *sacrificium imaginis agni*. Ob quam difficultatem vitandam posset fortasse aliquis verba illa de sacrificio typici agni paschalis intelligere, nam de nostro sunt expressa sequentia verba, *ipsum agnum, quem quotidie immolamus, comedimus.* Sed expositio non quadrat contextui. Dixerat enim Augustinus, *hoc nunc agitur, comeditur enim agnus per noctem hujus sæculi.* Ubi tempus etiam legis gratiæ aperte complectitur, nam etiam addit, sæculum hoc durare usque ad mane illud, quod vesperum non habebit, id est, usque ad statum gloriæ, ubi inveniemus (ut subjungit) agnum sacerdotem perfectum, *quem constat, hic pro nostra salute occisum.* Et in illo mane, ait jam non esse offerendum sacrificium *imaginis agni*, quod utique durante hoc sæculo, semper offertur. Ergo etiam sacrificium Eucharistię vocat sacrificium imaginis agni. Per hoc autem non excludit veritatem præsentiæ agni, quem quotidie immolari, & comedi affirmat, sed quia hęc immolatio non est cruenta, sed mystica, & quia ita est

obla-

oblatio agni invisibilis sub specie visibili, ut fit etiam commemoratio ejusdem agni visibiliter immolati, ideo vocat hoc sacrificium mysticum sacrificium imaginis agni, id est, sacrificium repræsentativum agni pro nobis occisi juxta verba ejusdem Agni: *Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis.*

Similique observatione adhibita, est satis apertum ejusdem Augustini testimonium lib. 2. contra adversarium legis, & prophetarum, c. 9. ubi dicit; *Mediatorem Dei, & hominum Christum Jesum carnem suam nobis manducandum, bibendumque sanguinem dantem fideli corde, atque ore suscipimus, quamvis horribilius videatur, humanam carnem manducare, quam perimere, & humanum sanguinem potare, quam fundere.* Quæ verba expressissima sunt. Addit vero statim quandam generalem regulam, qua possunt Calvinistæ abuti, dicens: *In omnibus sanctis Scripturis secundum sanæ fidei regulam figurate dictum, vel factum si quid exponitur, de quibuslibet rebus, & verbis, quæ sacris paginis continentur, expositio illa ducatur, non aspernanter, sed sapienter audiatur.* Attendant vero, & intelligant verba illa, *secundum sanæ fidei regulam*, quæ est Catholica Ecclesia, unanimis Patrum consensus, & cum aliis Scripturis, & fidei mysteriis concordia, retenta proprietate verborum, ubi sine inconvenienti fieri possit. Atque ita in prædictis verbis *manducandi corpus, & bibendi sanguinem Domini*, admittit Augustinus figuratam, seu mysticam significationem quoad modum manducandi, & bibendi, utique sacramentalem, quo tollitur horror, qui in tali manducatione, aut potu, esse poterat, nam hæc figura' a significatio est secundum regulam fidei, & necessaria ad veritatem mysterii. Non tamen admittit Augustinus figuratam loquutionem quoad substantialem (ut sic dicam) manducationem Christi, & ideo dixit: *Quem fidei corde, atque ore suscipimus*, quia talis figura nec necessaria est, nec secundum regulam fidei, imo illi contraria. Et juxta hanc regulam exponit late Augustinus tract. 26. & 27. in Joan. verba illa Christi; *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Simul cum illis, *Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quicquam, verba, quæ ego loquutus sum vobis, spiritus, & vita sunt.* In plerisque vero aliis locis idem S. Doctor simpliciter affirmat, dedisse nobis Christum corpus suum ad manducandum, & sanguinem ad bibendum, ut Psal. 33. in expositione, sub finem & conc. 1. in Psalm. 48. circa principium, & enarrat. in Psal. 65. ante medium, & expositione in Psal. 93. circa princip. & sermon. 2. de verbis Apostoli cap. 1. & lib. 50. Homiliarum in ultima alias lib. de Utilitat. Pœniten. cap. 4. & lib. 2. contra Literas Petiliani cap. 37. & lib. 1. de Peccatorum meritis c. 24. ubi ait: *Sine baptismo, & corpore, & sanguine Domini nemini speranda est salus, ac vita æterna.* Et ideo Christianos Carthaginenses solitos fuisse vocare baptismum salutem, & Eucharistiam vitam. Et interdum ad majorem declarationem addit, bibere nos sanguinem, quo redempti sumus, ut 12. contra Faustum c. 10. optime dicit; *Habet magnam vocem Christi sanguis in terra, cum eo accepto ab omnibus gentibus respondetur Amen. Hæc est clara vox sanguinis, quam sanguis ipse exprimit ex ore fidelium, eodem sanguine redemptorum.* Denique in lib. 20. contra eundem Faustum cap. 13. *Panis (inquit) & Calix, non quilibet, sed certa consecratione mysticus fit nobis corpus Christi. Proinde quod non ita fit, quamvis sit panis, & calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis, nisi quod benedicimus Domino, & gratias agimus in omni ejus munere.* Et sic etiam libr. 2. de Peccator. meritis cap. 26. de pane benedicto, seu cathecumenorum dicit, sanctum esse, & sanctiorem, quam sint communes cibi, *Quoniam sacramentum est*, id est, sacrum signum, *quamvis* (inquit) *non sit corpus Christi*, quod nimirum corpus longe altiori modo est ipsum Eucharistiæ sacramentum.

Per figuratam significationem modũ sacramentaliter comedendi Aug. intelligit.

Loca in quibus Aug. veritatem catholicam simpliciter docet.

Quintus testis sit Cyprianus, qui in serm. de Cœna Domini fuse ita explicat hoc divinum mysterium, & inter alia dicit; *Inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis.* Et infra; *Immortalitatis alimonia datur a communibus cibis differens.* Et post multa; *Panis iste communis in carnem, & sanguinem mutatus procurat vitam, & incrementum corporibus, ideoque ex consueto rerum effectu fidei nostræ adjuta infirmitas sensibili argumento edocta est, visibilibus sacramentis inesse vitæ æternæ effectum, & non tam corporali, quam spirituali transitione Christo nos unire.* Et infra; *Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro.* Quod statim explicat exemplo divinitatis latentis sub humanitate, & optimas rationes tanti mysterii adducit. Et paucis interpositis; *Universa Ecclesia ad has epulas invitatur, æqua omnibus portio datur, integre erogatur, &c.* Per quæ omnia evidenter testatur præsentiam Domini in hoc Sacramento. Quod si quis in dubium revocet, an opus illud sit Cypriani. Respondemus in primis, ab omnibus fere gravioribus Theologis, & peritis authoribus Cypriano attribui, quia stylus, phrasis, & doctrina ipsum satis indicant. Deinde, si fortasse non sit Cypriani, nemo sane ambigere potest, quin fuerit alicujus gravissimi Patris ejusdem ætatis. Ac denique quam plurimis, indubitatis locis idem Sanctus paucioribus licet verbis, eandem ejusdem Sacramenti fidem ostendit, ut ep. 11. exponit Eucharistiam, id est, *Sanctum Domini corpus*; & latius ep. 63. dicens; *Christus sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, id est panem, & vinum, suum, scilicet, corpus, & sanguinem*, quod per totam fere epistolam prosequitur. Idem ep. 54. & 56. & 76. & lib. de Lapsis in principio & alibi sæpe.

Sextus, & gravissimus testis est Leo Papa in ser. 6. de Jejunio septimi mensis; *Dicente* (inquit) *Domino, nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, sic sacræ mensæ communicare debetis, ut nihil prorsus de veritate corporis Christi, & sanguinis ambigatis, hoc enim ore sumitur, quod fide creditur, & frustra ab illis Amen respondetur, a quibus contra id, quod accipitur, disputatur.* Idem tradit serm. 4. Quadrag. & 7. de Passione. Et ep. 23. ad Clerum, & plebem Constantinop. contra hæreticos negantes veritatem nostræ carnis in Christo, ait; *In quibus isti ignorantiæ tenebris, in quo hactenus desidiæ torpore jacuere, ut nec auditu discerent, vel lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis veritas corporis, & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei taceatur.* Optima est etiam illa sententia Optati lib. 6. contra Parmen. *Quid est altare, nisi sedes corporis, & sanguinis Christi*; & illa, *Fregistis calices sanguinis Christi portatores.* Multa etiam legi possunt apud Tertullianum supra relatis antiquiorem lib. de Resurrect. carnis c. 8. & lib. de Pudicitia, c. 9. & lib. 3. contra Marcionem c. 19. & lib. 4. c. 40. ubi Pameli n. 662. plura alia ejus loca congerit, illique adjungit Lactantium, & utrunque a calumniis hæreticorum defendit usque ad n. 668. Sunt etiam gravia, & omnino notanda testimonia apud Gaudentium tract. 2. in Exodum, & apud Paulinum epist. 3. ad Severum circa finem, & ep. 4. ad eundem aliquantulum a medio, qui etiam sunt prioribus æquales. Neque omittendi sunt Gregor. lib. 4. Dialog. c. 58. & lib. 2. in 1. Regum, non longe ab initio, & Beda lib. de Mysteriis: nam licet hi Patres post quingentesimum Christi annum fuerint, non docent, nisi quod a prioribus Patribus acceperunt. Quam continuatam traditionem postea ostenderunt Paschasius lib. de Corpore, & sanguine Domini, & qui deinceps contra Berengarium insurrexerunt, præsertim Lanfrancus, Guitmundus, & Algerus, quibus tandem annumerandi etiam sunt Anselmus libro de Corpore Christi, & Bernard. in epist. 190. in fine, & D. Thomas, Bonaventu. & alii. Nam ex illis omnibus evidenter constare potest universalis, & perpetuus Catholicæ Ecclesiæ sensus, quantum ad Scriptores Latinos pertinet.

Superest, ut ex Patribus Græcis nonnulla delibemus, quorum pauciora verba, ut brevitati consulam, referam, multa enim sunt clarissima, & satis obvia: Præsertim vero taceo antiquiores, Dionysiũ Areopagitã, Ignatiũ, & Martialem, quia eorum scripta, quamvis satis recepta sint, & ab antiquissimis Patribus allegentur, ab hæreticis in dubium revocantur. Primus ergo sit Chrysostomus Homil. 60. ad Pop. & 45. in Joan. ubi inter alia hæc habet selectissima: *Ut non tantum per charitatem hoc fiamus* (id est, unum corpus cum Christo) *verum & ipsa re in illam misceamur carnem, hoc per escam efficitur,*

Idem ex Patribus Græcis ostenditur.

Dionysius Ecclesiast. hierar. c. 1. p. 3. non longe a fine. Ignatius ep. 10. ad Smyrnenses, & ep. 14. ad

Ephe. & 15. ad Romã. Martialis ep. 1. c. 3. & 4. *citur, quam largitus eſt nobis, volens oſtendere deſiderium, quod erga nos habet. Propterea ſemetipſum nobis immiſcuit, & corpus ſuum in nos contemperavit.* Et infra; *Parentes quidem aliis ſæpe filios tradunt alendos, ego autem, inquit, non ita, ſed carnibus meis alo, & me ipſum vobis appono.* Et iterum; *Volui frater eſſe veſter, carnem propter vos, & ſanguinem aſſumpſi, vobis viciſſim ipſam carnem, & ſanguinem, per quæ cognatus veſter factus eſt, trado.* Quæ quidem ſententiæ ſi ſigillatim perpendantur ſedulo, mirabilis hujus Sacramenti inſtitutionis ſingulas & optimas exhibebunt rationes, quas per effectus hujus Sacramenti fuſe declarat. Deinde ex virtute inſtituentis eandem confirmat veritatem, tum ibi, tum Homil. 83. in Matthæ. dicens; *Non ſunt humanæ virtutis opera propoſita, qui tunc ipſa fecit in illa Cœna, idem ea nunc quoque facit. Nos miniſtrorum tenemus locum, qui vero ſanctificat, & immutat, ipſe eſt.* Et infra: *Audiamus, & horreamus, ſanctis carnibus ſuis nos dedit impleri, ſemetipſum appoſuit immolatum.* Multa ſimilia habet Homil. de Proditione Judæ in fine tom. 3. & Homil. ad Neophyt. tom. 5. & Homil. 24. & 27. in 1. ad Corint. & Homil. 3. in cap. 1. ad Epheſ. & plura lib. 3. de Sacerdotio in principio, præſertim ab illis verbis: *O miraculum, o Dei benignitatem, qui cum Patre ſurſum ſedet, in illo ipſo temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac ſe ipſum tradit volentibus ipſum excipere, ac complecti, &c.*

Secundo eſt inſigne teſtimonium D. Cyrilli in ep. 10. ad Neſtor. *Incruentum in Eccleſia perficimus cultum, atque ita ad myſticas accedimus benedictiones, ac ſanctificamur, participes facti ſanctæ carnis, pretioſique ſanguinis Servatoris noſtri omnium Jeſu Chriſti, nec ut communem carnem accipimus, abſit, neque tanquam viri ſanctificati, & Verbo conjuncti ſecundum dignitatis unitatem, aut ſicut divinam poſſidentis hobitationem, ſed vere vivificatricem, & ipſius verbi propriam factam.* Et ita ſtatim exponit illud Joan. 6. *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, &c.* Refertur autem hæc epiſtola in Actis Concilii Epheſini, & in antiquis Conciliis inſcribitur epiſt. Concilii Epheſini ad Neſtorium. Et ideo Lanfrancus, & Guitmundus hoc teſtimonium allegant ſub authoritate Concilii Epheſini. In Concilio autem Epheſino opera Theodori Peltani integre invento, & Latinitate donato tom. 1. c. 14. refertur eadem epiſt. ſub nomine Cyrilli, & Synodi Alexandrinæ, quæ ante Epheſinam præceſſiſſe videtur. Poſtea vero in eodem Concilio Epheſino tom. 2. cap. 5. eadem epiſt. Cyrilli ad Neſtorium lecta fuit, &, ut ibi notat Peltanus, quamvis ibi non legantur acclamationes Patrum, quæ circa aliam epiſtolam Cyrilli ad Neſtorium cap. 3. factæ ſunt: nihilominus dubitari non poteſt, quin eodem modo fuerit illa epiſt. a tota Concilio approbata. Unde in Concilio Chalcedonenſi ſæpe legimus, doctrinam Cyrilli fuiſſe approbatam in Concilio Epheſino, & in fine totius Actionis dicuntur approbatæ duæ epiſtolæ ejus, & ſpecialiter confirmantur duodecim anathematiſmi, qui habentur in fine ejuſdem epiſtolæ ad Neſtorium. Habet ergo teſtimonium hoc majorem vim ex authoritate Concilii Epheſini, quod eſt unum ex quatuor primis, quæ Rex admittit.

Ulterius vero idem Cyrill. in lib. ad Evoptium, reſpondendo Theodoreto pro ſuis anathematiſmis in defenſione undecimi refert verba Neſtorii, nos manducare carnem Chriſti, quod Cyrillus approbat, ad literam intelligendo Chriſti verba. Neſtorium autem reprehendit, quatenus ſeparabat corpus Chriſti a divinitate; ipſe autem docet, *ideo nos accipere carnem vivificatricem, & cibum manentem in vitam æternam, quia accipimus carnem Verbo Dei unitam.* Quod etiam repetit lib. de Fide ad Reginas ſub titulo, *quod Chriſtus ſit vita ex Evangelio Joannis*, & refertur etiam in Concilio Epheſino tom. 1. Idem late, & optime lib. 4. in Joan. cap. 2. *Dedit* (inquit) *cum vita omnium corpus ſuum Dominus, & per illud rurſus vitam in nobis immittit, & quomodo? dicam breviter pro viribus meis, nam cum vivificans Dei filius in carne habitaverit ad ſuum bonum eam, id eſt, ad vitam reformavit, & totus, ut ita dicam, ineffabili modo unionis conjunctus vivificantem effecit, quia natura vivificans eſt, propterea participantes hæc caro vivificat.* Quod per ſequentia capita uſque ad 17. late proſequitur. Præcipue vero notandum eſt decimum tertium, ubi reprehendit hæreticos imitantes Capharnaitas hæſitantes; *Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Nam de Deo* (inquit) *magna impietate conclamant, nec in mentem venit, nihil eſſe impoſſibile apud Deum &c.* Capite vero 17. deſcribit egregie, quomodo Chriſtus in nobis maneat, & nos in ipſo, cum illum manducamus, exemplo ceræ liquefactæ, in quam altera infunditur, ut altera cum altera per totum commiſceatur; illo enim exemplo nos non ſola fide, ſed vere, realiter, & corporaliter Chriſtum manducare, declarare contendit.

Atque hoc ipſum eſt, quod Cyrillus Hieroſ. cathech. 4. myſtag. verbis Chriſti propoſitis ſubnectit; *Cum Chriſtus ipſe ſic affirmet, & dicat de pane, Hoc eſt Corpus meum, quis deinceps audeat dubitare, ac eodem confirmante, & dicente, Hic eſt ſanguis meus, quis dubitet, & dicat, non eſſe illius ſanguinem.* Et infra: *Quare omni cum certitudine corpus, & ſanguinem Chriſti ſumamus, ut ei comparticipes corporis, & ſanguinis, & Chriſtophori, id eſt, Chriſtum ferentes, efficiamur, cum ejus corpus, & ſanguinem in membra noſtra receperimus.* Quod late proſequitur. Et cathech. 5. *Guſtantes* (inquit) *non panem, aut vinum, ut guſtent jubentur, ſed quod ſub ſpecie eſt, videlicet, panis, & vini corpus, & ſanguinem Domini.* Simili modo expoſuit verba Chriſti Epiphanius in Anchorato; *Et nemo* (inquit) *non fidem habet ſermoni, nam qui non credit, ipſum eſſe verum, ſicut dixit, is excidit a gratia, & ſalute.* Denique eandem veritatem confirmat Athanaſius lib. de Incarn. Chriſti in fine, dicens; *In communionem corporis Domini admiſſi ſumus, ſicut ipſe dixit, Panis, quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita: ſpiritus enim vivificans eſt caro Domini, quoniam ex ſpiritu vivificante concepta eſt.* Gregorius etiam Nazian. Orat. 3. quæ eſt prima contra Julianum, & Orat. 42. quæ eſt 2. in ſanctum Paſcha verſus finem; *Sine pudore* (inquit) *ac dubitatione corpus ede, ſanguinem bibe, ſi modo vitæ deſiderio teneris, &c.*

Idem ſenſit Gregorius Nicænus lib. de Vita Moyſis, ſeu de vita perfecta circa medium, dum ait; *Cœleſtem cibum nobis eſſe ſuſcipiendum, quem nulla nobis actio agriculturæ artibus produxit, ſed panis eſt abſque aratione, abſque alio humano opere nobis paratus. Is deſuper defluens in terris invenitur, panis enim, qui de Cœlo deſcendit, qui verus cibus eſt, qui enigmatice per Manna ſignificatur, non incorporea quædam res eſt, quo enim pacto res incorporea corpori cibus fieret, res vero, quæ incorporea non eſt, corpus omnino eſt.* Et infra. *Is igitur mirabilis ſine agricultura panis, varietate qualitatis ad ſuſcipientium habitudinem virtutem ſuam commutat, &c.* Quibus ſatis indicat, quam alte, & excelſe de illo cibo ſenſerit. Aliaque plura habet Baſilius in Exhortatione ad Baptiſmum, ubi Euchariſtiam vocat *viventem panem*, dicens: *Nec unquam Iſrael ex ſpirituali petra bibiſſet, niſi ex figura baptizatus fuiſſet, nec tibi aliquis veram potionem, niſi vere baptizato præbebit. Panem Angelorum ille poſt baptiſmum accepit, tu autem quomodo viventem comedes panem, niſi ſumpto hoc ſacramento.* Et in lib. de Baptiſmo in tertia ejus parte, in qua oſtendit, *eum, qui per baptiſmum regeneratus eſt, participatione deinceps divinorum myſteriorum nutriri debere*, verba Chriſti tam promiſſionis apud Joannem, quam inſtitutionis apud alios Evangeliſtas ad literam, & ſimpliciter intelligit. Et ſimilia habet in Regulis moralib. regul. 21. Juſtinus etiam Martyr Apologia 2. pro Chriſtianis in fine apertiſſime hanc veritatem docet, & ex antiquiſſima traditione, & conſuetudine Eccleſiæ illam confirmat. Denique idem habet Irenæus libro 4. contra hæreſes cap. 34. cujus aliqua verba ſtatim referam, & lib. 5. cap. 2. eos redarguens, qui veritatem carnis, & ſanguinis in Chriſto Domino, ejuſque aſſumpta natura negant, inquit: *Sic autem, ſecundum hæc, videlicet, nec Dominus ſanguine ſuo redimit nos, neque calix Euchariſtiæ communicatio ſanguinis ejus eſt, neque panis, quem frangimus, communicatio corporis ejus eſt.* In quibus verbis maxime conſideranda eſt æquiparatio. Æque enim abſurdum, & veræ fidei contrarium exiſtimavit Sanctus hic Martyr, negare, verum corpus, & ſanguinem Chriſti nobis in Euchariſtię ſacramento communicari, ac vero Chriſti ſanguine nos eſſe redemptos

inſi-

inficiari. Et probationem innuit, quia sicut Apostolus ait, nos habere redemptionem per sanguinem ejus; *ita Christus eum calicem, suum sanguinem, qui effusus est, & eum panem, qui est a creatura, suum corpus confirmavit.* Unde concludit; *Quando ergo, & mistus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia corporis, & sanguinis Christi.* His ergo evidentibus testimoniis satis liquet, antiquissimam Ecclesiæ fidem, & verborum Christi germanum sensum fuisse, Christum ipsum vere, ac realiter in Eucharistia esse præsentem.

CAPUT II.

Substantiam panis, & vini sub speciebus consecratis non remanere.

Altera veritas in assertione transubstantiationis inclusa est, in Eucharistia, post consecrationem, substantiam panis, & vini non permanere, quam Ecclesia Romana, & Catholica tanquam de fide certam amplectitur, fundata etiam in verbis Christi, & perpetua traditione, ut Concilium Tridentinum nuper declaravit, & ante illud plura alia, quæ nunc referre non est necesse, cum a Rege non admittantur. Sola igitur testimonia antiquorum Patrum proferemus, quibus constet, hunc sensum verborum Christi, & hanc fidem non esse novam, aut nuperam, sed primis quingentis annis in Catholica ecclesia fuisse creditam, ac proinde ab Apostolis traditam. Omnes itaque Patres, qui docent, per consecrationem panem mutari, converti, aut transire in corpus Christi, aperte itidem panem communem post consecrationem non manere, contendunt. Quia quod in aliud transit, seu convertitur, in sua, quam antea habuit, essentia non manet, ut per se notum est, & multi ex eisdem Patribus expressis verbis declararunt. Maxime Justinus dicta Apologia 2. pro Christianis, ubi loquens de Eucharistia dicit: *Neque enim communem usitatumque panem, usitatamque potionem capimus, sed quemadmodum per Dei verbum homo factus Jesus Christus Servator noster, & carnem, & sanguinem pro salute nostra habuit, sic etiam cibum, qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis, carnesque nostræ communione aluntur, Jesu Christi, ejus, qui homo factus est, & carnem, & sanguinem esse accepimus*; statimque verba Christi adducit, & in hoc sensu ab Apostolis esse tradita, manifeste testatur.

Sess. 13. c. 4. Can. 4.

Hanc veritatem in primis quinque seculis ita creditam fuisse, ostenditur ex Patribus.

Eodem modo Irenæus lib. 4. c. 34. *Quemadmodum* (inquit) *qui est a terra panis percipiens invocationem Dei jam non communis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena, & celesti* (id est speciebus panis, & corpore Christi) *sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam jam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.* In quibus verbis aperte negat, manere communem panem sub speciebus consecratis, sed celestem, constantem ex carne Christi, & speciebus panis. Et in eodem sensu dixit Cyrillus Hierosol. catech. 3. mystag. *Panis Eucharistiæ post S. Spiritus invocationem non amplius panis communis, sed est corpus Christi.* Et in cath. 4. *Aquam* (inquit) *aliquando mutavit in vinum, quod est sanguini propinquum, sola voluntate, & non erit dignus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutasset? Sicut ergo post transmutationem aquæ in Cana Galilææ factam substantia aquæ non mansit, ita nec substantia vini manet in calice, postquam in sanguinem Christi transmutatur.* Unde infra concludit; *Exultet anima mea in Domino, hoc sciens, & pro certissimo habens, panem hunc, qui videtur a nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi.* Et eodem fere modo loquuntur Chrysostomus, Gregorius Nicænus, & Eusebius Emisenus, quos alibi retuli. Suntque etiam optima verba Epiphanii, quibus eandem veritatem insinuat ser. de Laudib. Virginis, ad quam ita loquitur; *Ave Sanctissima Virgo, quæ velut rubus intellectualis absque combustione divinitatis ignem tenes. Libanus intellectualis, qui ignem, & panem vitæ calidum mundo in esum attulit, de quo Salvator mundi Christus ait, Accipite, comedite, Hoc est Corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum.* Quæ verba ita intelligit, ut panem illum non nisi panem vitæ esse credit, ac profiteatur.

Inter Latinos vero sapientissime hoc explicavit Ambrosius in lib. 4. de Sacramento cap. 4. ubi sic scribit; *Tu forte dicis, meus panis est usitatus. Sed panis iste panis est ante verba Sacramentorum, ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi.* Et infra; *Si tanta vis est in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est, ut quæ erant, in aliud commutentur.* Et infra; *Ergo, tibi ut respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem, dico tibi, quod jam corpus est Christi, ipse dixit, & factum est, ipse mandavit, & creatum est.* Quod inferius iterum repetit. Et in cap. 5. idem confirmat ex illo principio, *quia potens est sermo Christi, universa convertere.* Et lib. de Initiandis capit. 9. *Quantis* (inquit) *utimur exemplis, ut probemus, non hoc esse, quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit, majoremque vim esse benedictionis, quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur.* Et infra; *Quod si tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret, quid dicimus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Domini Salvatoris operantur?* quod latius ibidem prosequitur. Hoc etiam significavit Augustinus lib. 20. contra Faustum cap. 13. dicens: *Panis, & calix non quibus, sed certa consecratione mysticus fit nobis corpus Christi, non nascitur.* Quod verbum ultimum Algerus lib. 1. de Sacramentis cap. 6. ita accurrate perpendit: *Cum panis mysticus non nascatur, nec aliqua naturæ terrenæ origine, vel conditione in hoc divino gratiæ sacramento creetur, sed ita corpus Christi fiat, ut panis esse desinat, quomodo Christus in pane, qui jam non est, impanari dicitur?* Denique Cyprianus in sermone de Cœna Domini eodem modo loquitur, dicens: *Immortalitatis alimonia datur, a communibus cibis differens, corporalis substantiæ retinens speciem, sed virtutis divinæ invisibili efficientia probans adesse præstantiam.* Et infra: *Panis iste communis in carnem, & sanguinem mutatus, procurat vitam, & incrementum corporibus.* Et infra: *Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus omnipotentia Dei factus est caro.* Pluraque similia in sequentibus tradit; quibus eandem veritatem confirmat.

Et in eundem sensum dixit Tertullianus libr. 4. contra Marcionem cap. 40. *Acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit: Hoc est Corpus meum, dicendo.* Videtur, inquient Protestantes, sententiam destruere, cum addit, *id est figura corporis mei.* Sed sine dubio non intellexit ea verba in eo sensu, quo illa accipiunt adversarii: alioqui & in eodem contextu pugnantia diceret, & sibi ipsi in multis aliis locis esset contrarius. Vel ergo intellexit, non panem jam consecratum, sed panem, olim oblatum, vel aliquo modo sanctificatum fuisse figuram corporis Christi, ut in oblatione Melchisedech, & in panibus propositionis, quia Christus dandus erat nobis in cibum sub specie panis. Propter quod etiam nomine panis corpus appellatum est a Jeremia dicente, *Venite, mittamus lignum in panem ejus,* quem locum ibi Tertullianus allegat, & ex illo, & ex aliis verbis idem Tertullianus ibi, *figuram illam veterem* appellat. Et hunc sensum late ibi confirmat Pamelius cum Gagnæio, & aliis. Vel certe, si panem consecratum vocavit figuram corporis Christi, per figuram nihil aliud, quam sacramentum intellexit: nam licet corpus Christi vere sit in Hostia consecrata, nihilominus simul est signum corporis Christi ibi contenti; & ita explicare voluit Tertullianus, panem consecratum non esse verum, seu materialem panem, quia solum ibi sunt species ejus, continentes, & sic figurantes corpus Christi, quod propterea & panis olim est vocatum, & per panem quondam præfiguratum. Et hunc sensum confirmat cum subdit: *Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.* Item: *Aut si propterea panem corpus sibi finxit, quia corporis carebat veritate; ergo panem debuit tradere pro nobis.* Nam per hæc verba explicat, non ficte, sed vere, Christum fecisse panem corpus suum, non illum tantum ad significandum imponendo, neque sibi per modum corporis uniendo, sed eundem in verum sui ipsius corpus convertendo. Hæc ergo fuit Tertulliani sententia, quam in lib. de Orat. cap. 6. & lib. 2. ad Uxor. cap. 5. confirmat. Ubi est illud, *Etsi sciverit, panem non illum esse credit, qui dicitur.* Et habet similia

Evasio hæreticorum rejicitur.

lia lib. de Pudicitia, & lib. de Resurrect. carnis, & aliis similibus. Præter præfatos etiam antiquiores Patres, eandem veritatem amplexi fuut omnes, qui post quingentesimum Christi annum floruerunt, Damascenus, Theophylactus, Gregorius, Beda, Remigius, Paschasius, Algerus, Lanfrancus, Anselmus, Bernardus, Bonaventura, & alii, quorum testimonia obvia sunt, & eorum idcirco per transennam solum nomina indico, ut ex perpetuo Patrum consensu in diversis temporibus constet, ecclesiæ sensum semper eundem extitisse, nullamque novitatem in hoc mysterio a recentioribus Pontificibus introductam fuisse.

CAPUT III.

De Transubstantiationis veritate.

EX his demum duobus principiis catholicis, & antiquissimis, quod sub speciebus consecratis vere adsit substantia corporis Christi, & absit substantia panis, evidenter sequitur veritas transubstantiationis, quam immerito Rex inter nuperas novitates memorat. Cum enim transubstantionem carpat: interrogo rem ne ipsam defugiat? vel solam vocem devitet? Si de re agatur, testimoniis omnium Patrum quinque primorum sæculorum, transubstantiationem non esse novam, sed omnibus sæculis traditam evincitur. Nam per transubstantiationem Ecclesia nihil aliud intelligit, quam conversionem, seu transitum panis in corpus Christi, aut (quod perinde est) desitionem panis, non simpliciter in nihilum, sed loco illius corpore Christi succedente. Vel e converso transubstantiatio nihil aliud est, quam mirabilis actio, qua corpus Christi sub speciebus panis constituitur, & substantia panis expellitur. At certe allegari Patres antiqui conversionem panis in corpus sub his etiam confitentur verbis, & in eodem sensu nomine transmutationis panis in corpus utuntur sæpe, vel panem fieri corpus asserunt, vel tandem distincte negant, post consecrationem manere naturalem panem, & esse mysticum, cœlestem, ac verum Christi corpus contestantur: ergo re ipsa nihil aliud docent, quam transubstantiationem; res ergo transubstantionis nova non est, sed antiquissima, & catholica veritas.

Transubstantiationem omnibus seculis recentam fuisse, ostenditur.

Si autem Rex in sola voce transubstantiationis novitatem adinvenerit, immerito proculdubio offenditur, quia licet non sit illius antiquitatis, quam ipse desiderat, ante quadringentos annos illa usa est ecclesia, & maxima illius concordia, & authoritate approbata est in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cui Græci, & Latini, Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi fere quadringenti octoginta, & complures alii Abbates, & Prælati, & Legati Imperatorum, Romani, & Orientis, & Regnum Hispaniæ, Galliæ, Angliæ, & aliorum, cum summo Pontifice, & Cardinalibus, interfuerunt. In ejus autem c. 1. sic dicitur. *Una vero est fidelium universalis ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur. In qua idem ipse sacerdos, & sacrificium Jesus Christus, cujus corpus, & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis, & vini veraciter continentur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem, potestate divina, ut ad perficiendum mysterium unitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro.* Neque opinari oportet verbum illud a dicto Concilio fuisse inventum: nam ante illa tempora invenimus usum illo fuisse Gaufredum Cistercienesem monachum ep. ad Cardinal. Atanensem, quam refert Baron. ann. 1188. n. 18. ubi etiam indicat fuisse tunc communiter a Theologis usu receptũ. Atque idem verbum invenimus in historia quadam authentica, quam idem Baron. refert anno 1192. in fine. Ignoratur ergo initium consuetudinis utendi hoc verbo ad mysterium Eucharistiæ explicandum. Sed tamen ante Concilium Lateranense non erat publica authoritate confirmatum, ibi vero universa ecclesia in usu illius vocis *Transubstantiationis* ad explicandum hoc mysterium consensit. Et postea Concilium Florentinum quamvis illa voce non fuerit usum, loco illius, ejus definitionem, seu descriptionem apposuit dicens: *Substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem convertuntur.* Nihil enim aliud Lateranense Concilium transubstantiationis voce significare voluit, nisi conversionem totius substantiæ in aliam integram substantiam, hujus siquidem conversionis genus optime illa voce significatur, & exprimitur. Nam & præscindit a voce mutationis, quæ in physico rigore solet subjectum postulare, & excludit quemcunque errorem asserentem manere sub speciebus panis, vel naturam panis, vel partem ejus ut materiam, aut formam, vel aliquid ejus, ut ipsum esse, vel subsistentiam panis. Ideoque merito Concilium Tridentinum sess. 13. c. 4. & canon. 2. asseruit conversionem illam totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem Christi *convenienter, proprie, & aptissime a Sancta ecclesia Catholica transubstantiationem esse appellatam.*

Transubstantiationis nomen & antiquum, & maxima authoritate introductum est.

Cōc. Florentinum loco transubstantiationis eius definitione usum est.

Denique superiori libro ostensum est, solere ecclesiam in Conciliis præsertim œcumenicis novas adinvenire voces, quibus antiqua mysteria fidei contra insurgentes hæreticos, & novas eorum opiniones, tergiversationes, & calumnias declarer, ac defendat; cur ergo non potuerunt Concilium Lateranense, & Tridentinum in simili vocis institutione, vel approbatione antiqua Concilia Nicænum. 1. & Ephesinum. 1. imitari. Quid ergo habet Rex, quod in transubstantiationis voce improbet, cum rem negare nequeat, si catholicus non tantum nomine, sed & re vera, quod summopere optamus, esse velit: aut quomodo potest negare, transubstantiationem esse antiquissimam, eo quod sola vox minus antiqua sit, cum in causis non dissimilibus similes antiquorum hæreticorum tergiversationes Athanasius, Cyrillus Alexandrinus, & alii Patres illis æquales gravissime reprehenderint. Atque hæc de hujus mysterii substantia, ac veritate pro hujus loci opportunitate dixisse sufficiat, ut ad alios notatos errores transitum faciamus.

CAPUT IV.

Eucharistiam latriæ adoratione convenienter adorari, & in hunc finem elevari, & circumgestari.

NOn est difficile ex posito principio fidei veritatem hanc evidenter elicere, & alterum Protestantium errorem, quo Sacrosanctę Eucharistiæ adorationem taxant, vel negant, satis perspicue refellere. Nam Christum Dominum verum Deum hominem unica, & perfecta latriæ adoratione adorandum esse docuit expresse Cyrillus cum cōcilio Alexandrino in ep. ad Nestorium de Excom. his verbis: *Cum verbum carni secundum hypostasim unitum esse confitemur, unum adoramus filium ac Dominum JesumChristum.* Et in anathematismo. 8. damnat hunc modum loquendi *assumptum hominem una cum Deo Verbo esse adorandum, & glorificandum*, & anathema dicit in eum, *qui magis una adoratione emmanuelem honorat, & unam illi glorificationem, sicuti Verbum caro est factum, adaptat.* Quam doctinam approbavit Concilium Ephesinum. 1. & Concilium Chalcedonense, ut supra retuli, & ab universa Ecclesia recepta est, nec potest illam negare Rex Angliæ, qui se quatuor prima concilia venerari profitetur. Præsertim quia sæpe in Evangelio legimus, hujusmodi adorationem Christo Domino non raro datam, nec ab ipso recusatam, sed approbatam potius. Ut patet Joan. 9. in cæco a Christo illuminato, qui jam credens *procidens adoravit eum*, & cap. 20. in Thoma dicente, *Dominus meus, & Deus meus.* Et Paulus ad Philippenses 2. de hac adoratione loquitur, cum dicit, *In nomine Jesu omne genuflectatur.* Et ad Roman. 14. de Christo interpretatur illud Isai. 45. *Mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deum.* Est ergo de fide certissimum, Christum Dominum in sua specie visibili perfectissimo cultu adorandum esse. Cum igitur ostensum sit eundem Christum Deum hominem vere, & realiter esse in Eucharistia præsentem, nullus re vera credens Incarnationis & Eucharistiæ mysteria, negare potest, Eucharistiam esse adorandam.

Christum Dominũ cultu latriæ adorandum esse, ostẽditur.

An forte quia Christus ibi modo naturali, & visibili non existit, & sub speciebus sacramentalibus latet, ideone tandem non æque adorandus, ac si corporeis oculis objiceretur? At hoc solummodo contingat illis, qui suis tantum sensibus fidem adhibent, qui profecto etiam in specie visibili Christum non adorarent, quia ejusdem divinitatem non viderent. Qui ergo vera fide in sua religione, & adoratione ducitur, sicut adorat invisibile Verbum cum carne sub qua latet, ita adorat Verbum carnem factum, licet speciebus sacramentalibus sit obvelatum. Unde sicut Christus Dominus Thomæ dixit, *quia vidi-*

sti 2

sti me Thoma, credidisti: nam videndo Christi corpus, & ejus vulnera, ipsum Deum credidit, & ut talem adoravit, ita quilibet Catholicus fidem adhibens verbis Christi, & videns species ejusdem verbis cōsecratas, Deum sub illis per fidem intuetur, & ita sacramentum illud adorat.

Quamob causam hæc Eucharistiæ religio, & adoratio antiquissima etiam est in ecclesia, quod nullus, qui antiquos Patres legerit, negare potest, quos breviter commemorabo, ut hac etiam ratione constet, immerito Regem Angliæ hunc articulum inter novos, & nuperos annumerasse. Et in primis Ambr. lib. 3. de Spiritu S. c. 12. prius de Angelis dicit, Adorare non solum divinitatem Christi, sed etiam *scabellum pedum ejus*, quod de mysterio Incarnationis intelligit, & scabellum *terram illam, quam Dominus Jesus in carnis assumptione suscepit*, interpretatur, & ita exponit verba Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum ejus*, dicens, *per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Jesu, ut supra diximus, adorarunt, neque enim divisus est Christus, sed unus*. Ubi aperte loquitur de perfecta adoratione latriæ, & adorationi Christi in propria specie existentis, hanc ipsiusmet sub speciebus sacramentalibus latitantis æquiparat. Atque eodem modo exponit prædicta verba Psalmi 98. Augustinus ibi, ubi eandem movet quæstionem, quomodo præcipiamur adorare scabellum pedum Dei, quod terra esse dicitur Matth. 4. & respondet: *Fluctuans converto me ad Christum*. Et infra. *Suscepit enim de terra terram, caro enim de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit, & quia in ipsa carne hic ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit, nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit: inventum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando*. Quod utinam attente legat, & consideret Rex Angliæ. Simili modo de hoc sacramento intelligit Augustinus concion. 1. in Psalm. 21. verba illa, *Manducaverunt, & adoraverunt omnes pingues terræ*, quod eodem modo exponit epist. 120. cap. 7. & epist. 118. & cap. 3. comparans eum, qui frequenter ad Eucharistiam accedit cum illo, qui propter reverentiam abstinet. *Faciet* (inquit) *unusquisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum, neuter enim eorum exhonorat corpus, & sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt*.

Hunc articulum immerito a Rege inter nuperos recenseri, ex Patribus ostēditur.

Præterea Cyrillus Hierosol. cath. 5. Mystag. in qua fere liturgiæ ritum describit, cum de communione tractat, prius docet, quanta reverentia corpus Domini suscipiendum sit, deinde post communionem corporis Christi, inquit; *Accede & ad calicem sanguinis illius, non extendens manum, sed pronus adorationis in modum, & venerationis*. Plura tradit Chrysost. hom. 24. in 1. ad Cor. præsertim in fine, ubi inquit; *Hoc corpore etiam jacens in præsepi reveriti sunt Magi, & cum multo metu, & tremore adorarunt, imitemur ergo vel barbaros nos cœlorum cives*. Et infra: *Tu non in præsepi vides, sed in altari*. Et iterum: *Non solum hoc corpus vides sicut illi, sed nosti ejus virtutem, & dispensationem*: inferius adhuc: *Nos ergo ipsos excitemus, & formidemus, & longe majorem, quam illi barbari ostendamus reverentiam*. Ubi etiam est consideranda æquiparatio inter Christi adorationem in propria specie visibili, & in sacramento. Præterea homil. 3. de incomprehensibili Dei natura, circa finem: *Angelos etiam ait, genua flectere Domino in hoc sacramento pro hominibus intercedentes, & dicentes, pro his supplicamus, pro quibus tuum largitus es sanguinem, pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti*. Addit etiam ibi, *solitum fuisse Diaconum in Missa tempore consecrationis ducere energumenos*, quos, *agitatos*, vocat, utique a dœmone, *& jubet* (inquit) *caput inclinare*. Videri etiam possunt Gregorius Nazianzenus Orat. 11. de S. Gorgonia, & Origenes homil. 6. in Josue, & Eusebius Emisenus homil. 5. Paschali, Theodoret. dialog. 2. & 3. & Joannes Climacus, gradu. 23. *Donum* (inquit) *cœleste suscipiens adoro*; & Damascenus lib. 4. de Fide cap. 13. Neque contra veritatem hanc aliquid Rex adducit, nec quid afferri possit, facile conjicere valeo.

Ex quo fundamento nullo quidem negotio evertitur, quod in hoc puncto de elevatione eucharistiæ post consecrationem adorandi causa, adducit Rex. Hoc enim reprehendi non potest, quia malum sit, sicut etiam nec quia novum. Primum patet ex dictis, quia si adorare Eucharistiam ducatur sanctum, illam, ut adoretur, proponere, & ostendere populo, non potest esse malum; ergo elevare idem sacramentum propter eundem finem, non potest esse reprehensibile, sed potius maxime laudabile. Quid enim vel in substantia illius actus, vel in modo reprehensione dignum excogitari potest? Quod autem mos ille novus non sit, constat ex Dionysio. 3. cap. de Eccl. Hier. p. 3. ubi de sacerdote consecrante ait: *Sicque venerandissima mysteria consummat, & laudata oculis subjicit in signis sancte propositis*; & Basilius lib. de Spiritu S. c. 27. hanc ponit inter Apost. traditiones, quanvis non elevationem, sed *ostensionem vocet divini corporis, & sacri poculi*.

Eucharistiæ elevatio maxime laudabilis & antiqua.

Et quamquam res non esset adeo antiqua, nihil obstaret, quominus approbante illam ecclesia cum omni fide, & reverentia susciperetur. Et ideo merito Concilium Viennense inter alios errores Beguardorum, & Beguinarū hunc damnavit, *quod in elevatione corporis Jesu Christi non debent assurgere, neque eidem reverentiā exhibere*. Quod tamen non de omnibus fidelibus, sed de quibusdam valde perfectis asserebant, quia dicebant imperfectionis esse, ab altissima contemplatione ad ministeriū Eucharistiæ descendere, quę erat ridicula dæmonū elusio. Ideoque etiam est valde laudabilis consuetudo ecclesiæ, quod eo tempore, quo corpus Domini elevatur, pulsetur campanula, qua circumstantes ad Dominum adorandum excitentur. Neque hoc itidem est adeo novum, quin ante quadringentos annos fuerit a Gregorio 9. Pontifice approbatum, teste Nauclero, generat. 42. Et Ivo Carnotensis ante quingentos annos gratias egit Reginę Anglorum pro campanis, quas ecclesiæ Carnotensi dono dederat, indicans, solitas esse pulsari consecrationis tempore. Hujusmodi ergo mores, cum ad optimum finem ordinentur, & in se nihil indecens, aut divino cultui indecorum contineant, sive parum, sive multum antiquitatis sortiti fuerint, laudabiles omnino sunt habendi.

Atque hinc etiam responsum est ad articulum 3. a Rege notatum, videlicet de usu circumgestandi divinum sacramentum in supplicationibus, quem ut superstitiosum damnare solent Protestantes, quia novum, humano ingenio inventum, & ad cultum eucharistiæ introductū. Quibus breviter respondemus, in primis confitendo, non esse morem nimis antiquum, quanquam neque nimis recentem omnino: cū ante tercentos quinquaginta annos inductus sit authoritate Summorum Pontificum Urbani IV. & Clement. V. cum generali Concilio Viennensi, ut habetur in Clement. unic. de Reliquiis, & Venerat. Sanctor. Et statim universali consensu totius ecclesiæ, & mirabili acclamatione, & fructu susceptus est, & in dies confirmatus, & auctus. Quod non sine speciali Spiritus S. providentia, ac nutu prorsus divino factum esse, dubitare nemo potest, qui promissionibus Christi fidem dederit, quibus, & se, & Spiritum Sanctum ecclesiæ suæ in perpetuū gubernatorem, & protectorem est pollicitus affuturum. Deinde in hoc etiam puncto locum habet ratio facta, quia hujusmodi instituto, & Eucharistiæ solemnis circūgestatio finem habet optimum, & in actione ipsa nulla est superstitionis umbra, sed potius ad propositum sibi finem magna utilitas, & aptitudo maxima. Finis enim illius solennitatis est tanti beneficii memoria populum Christianum ad gratiarum actionem excitare, & ad percipiendum uberius tanti sacramenti gratiam, & fructū commovere, ut prædicti Pontifices in exordio, & discursu illius capitis summa cum pietate declararunt. Actio vero ipsa de se indifferens est, unde facta propter bonum finem, & debita fide, ac reverentia, fit honestissima, & religiosa, sicut in figura legimus de circumgestatione arcæ Numer. 14. & maxime 2. Regum. 6. & 1. Paralip. 15.

Eucharistiæ in supplicationibus circumgestationē non vituperandā sed potius laudendā valde esse ostenditur.

Ratio sumpta ex fine.

Quid ergo sit, quod adversarii in hoc solenni ritu reprehendant, nescio. Dicent fortasse, non potuisse ecclesiam hujusmodi novum ritum introducere. Sed hoc ab ipsis sine Scriptura, sine ratione, sine ullo prorsus fundamento, imo contra Scriptutam, & rationem assertum est. Scriptura enim nunquam hoc prohibuit; imo ubique significat, ea, quæ pertinet ad cultum, cæremonias, & ritus hujus sacramenti, ecclesiæ providentię, & dispositioni esse

Refutatur hæreticorum evasio. Ecclesia potest statuere quidquid ad majorem Dei cultum opportunū fuerit.

se commissa, juxta illud 1. ad Cor. 11. *Cætera cum venero, disponam*. Deinde in veteri lege fuit potestas instituendi novum aliquod festũ, ut constat 2. Macha. 4. & Esther, & Judith. ult. ac proinde multo magis est hęc potestas in ecclesia, & ita consuevit a primordiis, dies festos instituere ad Deum in Sanctis suis laudandum; ergo majori ratione potuit peculiarem diem instituere in honorem Sancti Sanctorum, & tanti beneficii commemorationem, ut Clem 5. supra in virtute argumentabatur. Denique naturalis ipsa conditio humanæ naturæ postulat in his rebus varietatem, & mutationem, unde incredibile est reliquisse Christum ecclesiam suam ex hominibus congregatam sine hujusmodi potestate.

In principio ecclesiæ potuit hæc circũgestatio non esse utilis. In principio igitur nascentis ecclesiæ potuit hæc celebritas non solum non esse necessaria, verum etiam neque utilis, quia Christiani inter infideles viventes, eisque subditi non poterant sine periculo, tam publico, & solenni ritu sacramẽtum hoc colere. Postea vero licet fieri potuisset, tamen per multum temporis nõ est judicata necessaria hujusmodi solennitas, quia pura, & sincera fide hoc mysterium ab omnibus Christi professoribus tenebatur, & quotidie, vel saltem singulis Dominicis, ac festis diebus ejus memoria cum magna devotione, ac fructu recolebatur. Postea vero cum errores contra veritatem hujus sacramenti ingruentes multiplicarentur, & charitas etiam, ac devotio fidelium remitti videretur, prudentissime quidem ejusmodi instituta est solennitas, quæ & fidelium animos in fide tanti sacramenti magis confirmaret, & ad gratitudinem, dilectionemque excitaret ardentiorem. Quapropter merito Conc. Tridentinum anathema dixit illis, qui sacramentum hoc non esse adorandum asserent, festivaque celebratione peculiari venerandum, & in supplicationibus solenniter circumgestandum pernegarent. Nam in his omnibus vel supponitur error veritati præsentiæ Christi in hoc sacramento contrarius, vel saltem includuntur alii errores non minus verę fidei adversantes, ut ecclesiam universalem posse in moribus errare, vel non posse præcipere, nisi quod in Scriptura præceptum invenitur, vel, quod inde sequitur, omnes cæremonias per ecclesiam institutas esse superstitiosas. Et similia, quæ aliis locis satis sunt refutata, & in sequentibus sæpius occurrent obvianda.

CAPUT V.

De Laicorum sub una tantum specie panis communione.

Laicorũ sub una specie cõmunionẽ immerito reprehendit Rex. CUm Rex in 4. articulo ecclesiam Catholicam novitatis insimulat, eo quod laicis in specie tantum panis eucharistiam exhibeat, in eadem salebra hærere videtur, in eo enim nititur, quod ecclesia in usu, vel ritibus sacramenti nihil addere, aut minuere possit, vel immutare, quod universe, & sine limitatione sumptum, rationi, & Scripturæ contrarium esse demonstravimus. Quamvis enim illa, quæ sunt de substantia sacramentorum, & a Christo sunt instituta, mutari per ecclesiam non valeant, nihilominus ea, quæ ad accidentales ritus, & ad mores utentium pertinent, variationem accipere, & ecclesiæ authoritate pro temporum opportunitatibus mutari possunt. At in præsenti articulo solent adversarii urgere dicentes, mutationem hanc contrariam fuisse Christi institutioni & præcepto. Nam Christus omnibus præcepit utriusque speciei perceptionem illis verbis Joan. 6. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Quæ verba ita fuisse principio ecclesiæ intellecta, antiquus usus communicandi omnes fideles comprobare videtur. Accedit etiam, quod ipsa mutilatio sacramenti videtur esse contra illius institutionem, ac subinde intrinsece mala, tali institutione supposita.

Objectio hæreticorum.

Solutio. Sed in his etiam objectionibus non recedunt hæretici a superba præsumptione, qua judicium suum ecclesiæ catholicæ authoritati præferunt, eaque in exponendo vero Scripturæ, & Christi sensu, errare posse; imo & errasse, dicere audent. Quia igitur ex contrario fundamento in hoc articulo potissime convincendi sunt, & illud satis est in superioribus confirmatum; ideo in præsenti breviter dictis objectionibus satisfaciemus, simulque morem ecclesiæ nec novum esse, nec a verbis Christi alienum, ostendemus. Duo vero, ut clarius procedamus, in usu Eucharistiæ in una tantum specie distinguere oportet. Unum est, an liceat interdum manducare corpus separatim ab usu calicis: vel hoc semper, & quasi intrinsece malum sit: aliud est, an liceat privare fideles toto vitæ tempore usu calicis, quia licet ponamus, aliquando posse licite unam speciem sine alia sumi, nihilominus superesse potest quæstio, an liceat nunquam sumere utramque, posset enim esse necessarium interdum, vel in discursu vitæ utramque sumere, esto unam tantũ accipere aliquando liceat. Deinde distinguere oportet inter inter oblationem eucharistię ut sacrificium est, & participationem ejus, ut sacramentum est. Quoties enim hoc sacramentum conficitur, sacrificium Deo offertur, ut Catholica docet ecclesia (quicquid hæretici sentiant, quod nunc agendum non est) & quia sacrificium hoc incruentum imago est cruenti sacrificii in Cruce oblati, quod Christus Dominus in consecratione utriusque speciei separatim facta repræsentari voluit, ideo nunquam ecclesia permittit, vel sacramentum hoc in una tantum specie confici, vel a sacerdote sacrificante in una tantum specie consumi. Et ita de mutilatione sacrificii, vel communionis sacerdotalis, seu sacrificalis (ut sic rem declarem) nulla est quæstio, illam enim fatemur, nunquam esse licitam, & probabile est, licet non de fide certum, illam esse jure divino prohibitam, vel fortasse intrinsece malam, supposita institutione. Sed hæc Theologis omittimus: nam solum de laicorum communione, seu participatione sacramenti extra sacrificium nunc tractamus.

In usu Eucharist. sub una specie duo consideranda.

Sacerdoti sacrificanti communio sub una specie non permittitur.

Communio in sola specie panis ab initio ecclesiæ usitata est. De usu ergo communicandi ex præconsecratis in sola specie panis dicimus in primis, nec per se malum esse, neque unquam fuisse in ecclesia prohibitum, imo neque esse novum, sed potius ab initio ecclesiæ fuisse in illa usitatum. Et quoniam ex hoc usu cætera sufficienter probantur, & Rex maxime hujusmodi novitatem reprehendit, illũ præcipue ostendemus. Primo ex antiquo usu servandi Eucharistiam sub specie panis sola, & ministrandi illam infirmis, & deferendi in domum, vel in itinere, utique ad consumendam illam opportuno, vel necessario tempore. Morem autem hunc colligimus in primis ex his, quæ ex Dionysio Alexandrin. Eusebius narrat lib. 6. Histor. c. 36. de Serapione Sene, qui cum diu communione privatus, pœnitentiam egisset, eo quod sacrificium idolis obtulisset, tandem in articulo mortis existens presbyterum ad se vocari jussit; cum vero ille morbo etiam vexatus, ad Serapionem accedere non posset, *Exiguam Eucharistiæ particulam nuncio dedit, præcipiens, ut eam madefactam in os Senis infunderet*, quod postquam factum est, Senex feliciter e vivis excessit. Ex qua historia perspicuum relinquitur, particulam illam fuisse panis consecrati, & pro tempore necessitatis conservati, & illum sine vino, vel sanguine pro integra communione fuisse datum, eamque communionem non sine miraculo, vel singulari Dei gratia fuisse a sancto illo Sene expectatam, ac proinde Deo fuisse gratam, ut sancta etiam mors Senis statim subsequuta comprobavit.

Serapio Senex in sola specie panis Eucharistiam recepit.

Ambrosius in sola specie panis Eucharistiã suscepit. Nec dissimile est, quod de Ambrosio animam agente in fine vitæ ejus scribit Paulinus, Honoratum Vercellensis ecclesiæ sacerdotem in lecto suo jacentem ter vocem audivisse, dicentem sibi, *Surge, festina. quia modo est recessurus, qui descendens* (ait Paulinus) *obtulit Sancto Domini corpus, quod ubi accepit, emisit spiritum, bonum viaticum secum deferens*, ubi de sanguine nulla est mentio. Præterea eundem ecclesiæ morem ostendit historia, quã de suo fratre Satyro refert idem Ambrosius in Orat. funebri de ipso, videlicet e navi secum corpus Domini tulisse, cujus virtute a naufragio liberatus est, ut in superioribus bis jam attigimus. Item Gregorius Turonen. lib. de Sancta Patrum vita c. 3. de S. Gallo Episcopo refert, cum revelationem instantis mortis accepisset, post triduumque migraturum, *convocasse populum, & omnibus confracto pane, communionem sancta, ac pia voluntate partitum fuisse*. Hoc etiam confirmat antiqua consuetudo Eucharistiam servandi pro infirmis, quæ sumitur ex Concilio Turonico 2. sub Joanne Papa III. anno 570. celebrato, & Concilio Matisconensi paulo post sub Pelagio IV. canon. 6. & ex Beda lib. 4. Histor. Anglor. cap. 24. Non est enim verisimile servatam fuisse unquam Eucharistiam sub specie vini, cum brevi tempore, & facile acescat, & corrumpatur: servabatur ergo in sola specie panis, ut nunc etiam fit.

Alia

Euchariſtiam in domum ſecum deferre, olim fidelibus licebat.

Alia etiam fuit antiqua conſuetudo, qua liberum erat fidelibus corpus Domini, quod viri in manibus, fœminę in linteolis nitidis accipiebant (ex Auguſt. ſerm. 252. de Temp.) vel in eccleſia conſumere, vel ſecum in domum deferre ad ſecrete communicandum tempore opportuno, quæ communio ſine dubio in ſola ſpecie panis fiebat. Et ita ſumitur ex Tertulliano lib. 2. ad Uxor. cap. 5. ibi; *Non ſciet maritus, quid ſecreto ante omnem cibum guſtes, & ſi ſciverit, panem non illum credit eſſe, qui dicitur.* Et in eodem ſenſu poſſunt intelligi verba ejuſdem lib. de Orat. cap. ult. *Accepto corpore Domini, & reſervato, utrumque ſalvum eſt, & participatio ſacrificii, & executio officii.* Quamvis poſſint hæc verba optime intelligi de priori reſervatione pro infirmis. Dicta etiam conſuetudo colligitur ex verbis Cypriani lib. de Lapſis, non longe a fine, ubi refert de quadam fœmina, *cum arcam ſuam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterritam eſſe, ne auderet attingere,* quod refert inter Euchariſtiæ miracula. Illud ergo Sanctum in privata arca recluſum nihil aliud erat, niſi corpus Domini in propriam domum portatum juxta prçfatam conſuetudinem, quam etiam commemorat lib. de Lapſis dicens: *Dimiſſus, & adhuc gerens ſecum, ut aſſolet, Euchariſtiam.* Qui mos ſolum primis quingentis annis Chriſti duraſſe videtur. Nam in Concilio Cæſarauguſtano anno 518. cap. 3. anathematizatur, qui probatus fuerit, *Acceptam Euchariſtiæ gratiam non conſumpſiſſe in eccleſia.*

Manifeſtum ergo eſt, uſum communicandi interdum in ſola ſpecie panis, antiquiſſimum fuiſſe in eccleſia; ergo propter novitatem non poteſt a Rege Angliæ reprehendi, cum in primis quinque ſæculis fuiſſe probetur. Et eadem ratione reprehendi non poteſt propter abuſum, vel aliquam inordinationem, cum ipſi etiam hęretici fateantur, in illis prioribus ſæculis mores eccleſię fuiſſe puros, & verbo Dei conſentaneos. Ratio autem Theologica, & Catholica eſt, quia Chriſtus Dominus nunquam prohibuit, unam ſpeciem ſine alia ſumere, neque ex vi inſtitutionis, & attenta ſola rei natura id pravum eſt. Priorem partem contra adverſarios ſufficienter probamus, petendo ab eis Scripturæ locum, ubi illa prohibitio ſcripta ſit. Nam cum illum oſtendere nequeant, ſatis in eorum principiis convincuntur, nullam eſſe talem prohibitionem ſpecialiter a Chriſto latam. Nos autem addimus, etiam ex traditione eccleſiæ non haberi, ſed contrarium potius, ut videbimus. Imo ſi vera eſt opinio dicentium, Chriſtum poſt reſurrectionem dediſſe panem conſecratum duobus diſcipulis Luc. 24. inde habemus, exemplo Chriſti hujuſmodi communionem in una ſpecie eſſe comprobatam; & ſane Auguſtinus id plane ſupponit lib. 3. de Conſenſu Evangeliſtar. c. 25. & ſerm. 140. de Tempore, & Beda, & Theophylact. ibi.

Hic communicandi modus non eſt a Chriſto prohibitus.

Chriſtus Dominus ſub qualibet ſpecie totum ſacramenti effectum communicat.

Altera vero pars, prçterquam quod ſufficienter auctoritate eccleſiæ probatur, ex principiis etiam fidei oſtendi poteſt, quia Chriſtus Dominus, qui eſt veluti ſubſtantia hujus ſacramenti, totus eſt ſub ſingulis ſpeciebus, potenſque ſub utriſque, vel ſeparatim ſumptis ad vitam dandam recipienti; ergo ſumptio ſolius panis ſufficit, & ad recipiendum Chriſtum, & ad recipiendum effectum ſacramenti, & ad ſignificationem ſacramentalem, quæ in uſu Euchariſtiæ, quatenus ſacramentum eſt, invenitur. Nam quomodocunque hoc ſacramentum ſumatur, ſemper ſignificat perfectum convivium ad refectionem animæ ſufficiens propter excellentiam panis cœleſtis ſub ſpeciebus terreſtris panis contenti, & ſignificati. Sicut etiam hoc ſacramentum ut eſt Angelorum panis ſufficienter ſignificatus fuit per Manna, vel per panes propoſitionis ſine adjectione potus, aut vini, quamvis ubi ſub ratione ſacrificii, & oblationis præfiguratum eſt, utraque ſpecies intervenerit, ut in oblatione Melchiſedech, quando panem, & vinum obtulit.

Reliquum eſt, ut de altera parte propoſita aliqua curſim ſaltem ſubnectamus: de perpetua nimirum carentia, ſeu ſeparatione fidelium non conſecrantium ab uſu calicis. In qua breviter dicimus, Chriſtum nunquam præcepiſſe Paſtoribus eccleſię, ut aliquando communicent ſubditos ſub utraque ſpecie, nec ipſis fidelibus hujuſmodi communionem ſub legis, vel ſalutis neceſſitate conſtituiſſe. Priorem partem probamus in primis, quia tale præceptum non invenitur ſcriptum, hoc enim pro adverſariis ſufficit, ut jam dixi. Dicent fortaſſe, præceptum hoc datum eſſe a Chriſto Paſtoribus eccleſiæ, dicente Apoſtolis ſuis in nocte Cœnæ, *Hoc facite in meam commemorationem*, quibus verbis id facere præcepit, quod ipſe fecerat, ipſe autem *accepit*, *benedixit*, ac *diſtribuit* diſcumbentibus utramque ſpeciem; ergo idem a miniſtris ſuis fieri voluit, & præcepit. Sed in primis cum Proteſtantes contra univerſalem eccleſiæ ſenſum, nec ſubſtantialem ritum hujus ſacramenti, nec ſacrificii oblationem ex illis verbis probari velint, profecto nulla veriſimili ratione poſſunt præceptum cõmunicandi ſub utraque ſpecie inde colligere. Præſertim quia neque præceptum communicandi, quoties ſacrificio Miſſæ aſſiſtitur, in verbis illis continetur, ut alibi oſtendimus, & ex antiquis Conciliis infra attingemus. Verbis igitur illis non præcepit Chriſtus, imitari factum illud quoad omnes circumſtantias, quas tunc pro temporis, & occaſionis opportunitate obſervavit; alias oporteret, noctu ſemper, & poſt cœnam; imo & poſt lotionem pedum communicare. Item eſſet neceſſarium de jure divino in azymo conficere, ſicut Chriſtus fecit. Item quoties ſacramentum conficitur, aliis neceſſario tribuendum eſſet, eademque ratione ſemper deberet ſacerdos totum panem, quem conſecraverat, diſtribuere, & a ſolo illo ſacerdote, qui ſacrum confecit, & finita ſtatim conſecratione accipiendum eſſet, ac denique ante calicis conſecrationem diſtribuere neceſſarium eſſet: nam ita etiam fecit Chriſtus Dominus; hæc autem omnia incredibilia ſunt, & contra perpetuam eccleſiæ conſuetudinem. Solus ergo ſubſtantialis ritus hujus ſacrificii, & ſacramenti illis verbis præceptus eſt, ut Concilium Trident. docuit ſeſſ. 22. cap. 1. reliqua enim, quæ accidentaria ſunt, eccleſiæ diſpoſitioni Dominus commiſit, ut jam dixi, & Auguſtin. epiſt. 118. affirmavit.

Nullum datur prçceptũ communicandi ſub utraque ſpecie.

Evaſio hæreticorum.

Rejicitur evaſio, & verus ſenſus præcepti Euchariſtiã conficiendi, traditur.

Objicitur locus Luc. 22.

Non deſunt vero ex adverſariis, qui præceptum hoc colligant ex aliis verbis Chriſti Domini apud Lucam c. 22. *Bibite ex hoc omnes*, quod non ſolum de his, qui tunc præſentes aderant, ſed etiam de omnibus futuris fidelibus intelligi obtendunt: ajuntque, non ſine myſterio, & quaſi prophetico ſpiritu additum eſſe verbum illud in diſtributione ſanguinis, potius quam corporis, ad præcavendum, & prohibendum morem futurum in eccleſia Romana excludendi fideles a participatione calicis. At hæc ponderatio frivola eſt: quamvis enim verba illa futuros homines comprehendere concederemus, de omnibus fidelibus illa intelligere neutiquam oporteret, ſed ad ſummum de omnibus ſacerdotibus, quia ibi ſoli Apoſtoli aderant, qui tunc ordinati ſunt ſacerdotes, ut ſatis indicavit Concilium Trident. ſeſſ. 22. c. 1. & can. 2. dicens Chriſtum in cœna Apoſtolos ſacerdotes conſecraſſe, dicens eis, & in eis ſucceſſoribus eorum, *Hoc facite, &c.* ubi licet excluſivam expreſſe non ponat, tamen ſolos Apoſtolos nominando, illos ſolos ibi adfuiſſe ſatis ſignificavit. Idemque ex Matt. 26. & Joan. 13. & aliis Evangeliſtis colligitur. Nam ſolos diſcipulos nominant, per quos quaſi per antonomaſiam Apoſtolos intelligunt, & Matthæus expreſſe addidit numerum duodecim, & quos in particulari nominant, omnes erant Apoſtoli. Ac denique communis eccleſiæ ſenſus eſt, Chriſtum non omnium diſcipulorum, ſed duodecim tantum Apoſtolorum pedes laviſſe; illos ergo tantum præſentes in Cœna habuit, iliſque ſolis dixit, *Hoc facite*, illis ergo tantum dixit, *Bibite ex hoc omnes*. Deinde ineptum eſt, particulam *Omnes* ad futuros fideles referre, cum Chriſtus ad ſolos præſentes, & de ſolo illo calice, quem illis præbebat, qui non poterat, niſi inter præſentes, dividi, loquutus fuerit. Et ita Marcus expoſuit ibi ſtatim eſſe impletum, quod Chriſtus præceperat, dicens: *Et biberunt ex illo omnes.* Neque in illo verbo, vel ſigno aliquod invenitur myſterium, ſed quia Chriſtus panem prius fregerat, & in duodecim particulas diviſerat, & unicuique ſuam porrexerat, non fuit neceſſarium dicere, *Accipite omnes, & comedite:* quia vero unum calicem præbebat, ut ex eo omnes biberent, ideo verbis ſuis illud etiam expreſſit. Quod aliis verbis, & ſine illa diſtributione expreſſit Lucas dicens, *Accipite, & dividite inter vos*; ubi particula *Vos* præſentes tantum deſignat, non futuros.

Explicatur locus Lucæ 22.

Poſterior autem pars de neceſſitate fidelibus impoſita communicandi aliquando ſub utraque ſpecie maxime fundari ſolet in verbis Chriſti Joan. 6. *Niſi manducaveritis*

Objicitur locus Joan. 6.

ritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Verumtamen hic locus a Calvinistis urgeri non potest, cum ipsi plerumque negent Christum Dominum in toto illo capite Joan. 6. de Sacramento Eucharistiæ fuisse loquutum. Deinde multi etiam catholici negarunt, verba illa intelligenda esse de Sacramentali manducatione corporis, & sanguinis Domini, quorum sententiam hactenus ecclesia non damnavit, nec certum sensum illorum verborum declaravit, sed solum unum falsum, quem nunc hæretici approbant, exclusit. Unde Concilium Trident. sess. 21. cap. 2. dixit; *Ex illo sermone Domini non colligi, communionem sub utraque specie esse a Domino præceptam, utcumque juxta varias Sanctorum Patrum, & Doctorum interpretationes, intelligatur.* Probabilior autem expositio esse videtur, ibi quidem impositam esse fidelibus communionis Christi in Eucharistia necessitatem, non tamen esse impositam omnibus, & singulis fidelibus utriusque speciei obligationem, sed tantum sumendi carnem, & sanguinem Christi, sive uno actu, sive multis sumatur. Quia tota necessitas posita est in unione cum Christo per hujus sacramenti sumptionem, quæ ad salutem, & vitam sufficiat: ad vitam autem sufficit totius Christi manducatio, ut ex verbis ejus statim id elicientes confirmabimus. Sicut ad salutem sufficit credere in Christum, & illud est credere carnem, & sanguinem ejus, licet hæc non singulis, seu distinctis actibus credantur, ita quia Christus totus sub singulis speciebus continetur, sola Eucharistici panis receptio ad salutem sufficit, quia in illa totus Christus accipitur, & (ut sic dicam) sanguis ejus re ipsa bibitur, licet non per modum potus accipiatur. Unde fit, ut præceptum illud integre impleat, qui corpus Domini accipit; & e contrario sequitur, illum tantum violare præceptum illud, & Christi comminationem incurrere, qui a corpore, & sanguine Domini abstinet, ut recte exposuit Fulbert. Carnoten. epistol. 1. ad Deodatum in fine. Et Christi verba egregie hunc sensum recipiunt, ita ut negatio inclusa in particula, *nisi*, cadat in totam sequentem sententiam, & utrumque membrum ejus, & sensus sit, si nec corpus meum manducaveritis, nec sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis. Et ita legit Athan. lib. de commun. essentia Patris, &c. *Qui non comedit carnem meam, nec bibit sanguinem meum, non habebit vitam æternam.* Et eodem modo exponit August. tract. 26. in Joan. Cujus verba paulo post referam.

Explicatur locus Joan. 6.

Per illa ergo verba solum voluit Dominus ostendere, quam sit necessarium fidelibus per hoc Sacramentū Christum ipsum intra se sumere. Voluit autem distincte explicare sumptionem corporis, & sanguinis, non quia necesse sit, distinctis actibus illa sumere, sed vel ut fidem hujus sacramenti distincte proponeret, vel ut passionem suam significaret, in cujus memoriam celebrandum semper est hoc Sacramentum; vel quia futurum erat, ut in ecclesia sua necessarium esset, carnem, & sanguinem suum sub diversis speciebus accipere, quamvis non omnibus, sed his, qui sacrificant, hæc necessitas imponenda esset. Intentionem autem Christi domini in verbis allegatis esse, quā diximus, ex mente Concilii Trid. in hunc modum probatur. Nam ipsemet Christus Dominus dixit, manducationem panis cælestis sufficere ad salutē; ergo non constituit ut necessariam sumptionem vini in propria specie, & ut distinctam a sumptione panis. Consequentia evidens est, quia non potest una species esse sufficiens, si duplex est necessaria. Assumptum vero constat ex multis verbis Christi Domini Joan. 6. scil. *Hic est panis de Cælo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.* Et infra: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum, & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Et infra post prædicta verba, quibus necessitatem carnis, & sanguinis docuit, addidit; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Ubi particula, *Et*, copulative quidem, non tamen conjunctim, sed divisim (ut dialectici loquuntur) sumitur juxta vocis proprietatem, & materiæ exigentiam, & juxta communem etiam Scripturæ usum. Cum enim dicitur Exod. 21. juxta Hebraicam lectionem; *Qui percusserit patrem, & matrē, morte moriatur:* non est sensus cōjunctus, ut qui utrunque simul parentē occiderit, moriatur, sed divisus, ut tam qui occiderit Patrem, quam qui occiderit matrem, moriatur.

Confirmatur expositio tradita.

Sic ergo in præsenti sensus dictorum verborū Christi est: *Qui manducat meam carnem, in me manet, & ego in eo, & qui bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo;* ergo sumptio uniuscujusque speciei sufficit ad salutem. Et rationem indicavit Christus in verbis sequent. *Qui manducat me, & ipse vivet propter me*, quasi diceret, sive quis manducet carnem, sive bibat sanguinem meum, me totum accipit, & ideo propter me vivet. Unde iterum subjungit, *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.*

Præterea Patres antiqui nihil aliud sub illis verbis intellexerunt præceptum esse a Christo, nisi ut Christum sacramentaliter, & spiritualiter recipiamus; neque in hoc vim faciunt, quod sub una vel duabus speciebus recipiatur, sed in hoc solum, ut manducando, vel sumendo ipsum, illi uniamur. Sic Cyrillus Alexandr. lib. 4. in Joan. cap. 14. rationem illorum verborum his verbis reddit. *Non enim possūt cum sanctificatione beatæ vitæ fidei participes esse, qui per mysticam benedictionem Jesum non susceperint.* Et infra. *Quia corpus Christi vivificare potest, & solo tactu suo corrupta redintegrare, quomodo non vivemus, qui carnem illam & gustamus, & manducamus? Reformabit enim omnino ad immortalitatem suam participes sui.* Ubi est notanda particula exclusiva in antecedenti posita: nam ex vi illationis etiam in consequenti subintelligitur. Idem etiam Chrysostomus Hom. 46. in Joan. ubi tam illis, quam sequentibus verbis nihil aliud sentit voluisse Christum docere, nisi necessarium esse, quod alii putabant impossibile, & persuadere, se esse verum cibum, qui salvat animam, *Ne obscure loquutum in parabolis arbitrarentur, sed scirent omnino necessarium esse, ut corpus comederent.* Et idem fere habet Theophylactus in illum locum.

Idem ex Patribus confirmatur.

Augustinus præterea tract. 26. in Jo. prædicta verba Christi, *Nisi manducaveritis, &c.* exponit per sequentia, *qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam*, dicens; *Hanc ergo non habet, qui istum panem non manducat, neque istum sanguinem bibit.* Et infra, *qui non manducat ejus carnem, nec bibit ejus sanguinem, non habet in se vitam.* Non ergo privatur vita, nisi qui neutram speciem recipit: a contrario vero, *& qui manducat carnem, & qui bibit sanguinem ejus habet vitam*, ut idem Sanctus subjicit; & tract. 27. generaliter dicit, Christum dedisse corpus suum ad manducandum propter æternam vitam, & *signum* (inquit) *quia quis manducavit, & bibit, hoc est si manet, & manetur, si habitat, & inhabitatur.* At vero in eo, qui manducat solum panem, Christus manet, & ipse in Christo, ut ipsemet Christus testificatus est; ergo ille sufficienter manducat, & bibit, teste Augustino, quia totum Christum recipit, & perfecte reficitur, quod illa verborum distinctione maxime significatum est, ut sumitur ex eodem Augustino serm. 1. de Verbis Apostoli, & ex Eusebio Nicæno hom. 5. de Paschate, & Cypriano in serm. de Cæna Domini inter alia dicente; *Potus, & esus ad eandem pertinent rationem, quibus sicut corporea nutritur substantia, & vivit, & incolumis perseverat, ita vita spiritus hoc proprio alimento nutritur, &c.*

Neque antiqua ecclesiæ consuetudo ab hoc verborum Christi sensu aliena est, sed illum potius confirmat. Nam licet verum sit, in primitiva ecclesia usum utriusque speciei frequentem fuisse, & fidelibus cōmunem, nihilominus etiam est certum, alterum usum manducandi in una specie fuisse ab illo tempore inchoatum. Nam quod Lucas refert Actor. 2. de usu fractionis panis, multi referunt ad cōmunicationem sub una specie. Et quidem ex vi verborū nihil aliud colligi potest. Unde cum certum sit, omnes fideles tunc communicasse in fractione panis, non est certum, nec probari potest, omnes cōmunicasse sub specie vini; imo verisimilius est, non omnes fuisse ad hoc coactos. Nam (ut reliquos in præsenti subticeam) qui ex Nazaræis ad fidem convertebantur, non prohibebantur tunc servare legalia; ergo non est verisimile, fuisse coactos ad sumendum calicem, cum ex peculiari professione sua a vino abstinerent. Idemque cogitari potest de multis abstemiis, qui vel vino usi nunquam fuerant, vel ab illo abhorrebant. Quamvis ergo usus calicis tunc etiam fuerit in usu: quod id ex necessitate imponeretur omnibus, sive semper, sive aliquando, nullo sufficienti testimonio, nec satis verisimili conjectura ostendi potest. Quin potius solum usum panis fuisse generalem, & communem

Eundem sensum ecclesiæ consuetudo comprobat.

nem omnibus, indicant prædicta verba Lucæ, & confirmant illa Pauli, 1. ad Cor. 10. *Unus panis, & unum corpus multi sumus omnes, qui de uno pane participamus.*

Et similiter antiqui Patres, licet interdum utriusque speciei usus mentionem faciant: sæpius de sola manducatione corporis Christi loquuntur, quod ejus usus generalior esset, & sufficiens existimaretur. Ut patet ex Ignatio Epist. 13. ad Ephes. ubi prius dicit; *Date operam, ut crebrius congregemini ad Eucharistiam, & gloriam Dei.* Et in fine subjungit; *Obedientes Episcopo, & presbytero, mente indivisa frangentes panem unum, quod pharmacum immortalitatis est, mortis antidotum, vitamque in Deo concilians per Jesum Christum, medicamentum purgans vitia, & cuncta pellens mala.* Idem sumitur ex Hieronymo epist. 50. ad Pammachium, quæ est apologia pro libris contra Jovinianum versus finem, ibi; *Probet se unusquisque, & sic ad corpus Christi accedat, non quod dilata communionis unus dies, vel biduum sanctiorem efficiat Christianum, ut quod hodie non merui, cras, vel perendie merear, sed quod dum doleo, me non communicasse corpori Christi, abstineam me paulisper ab amplexu uxoris, ut amori conjugis amorem Christi præferam.* Et lib. 2. contra Jovinianum: *Quasi non & nos Christi corpus æqualiter accipiamus.* Similia legi possunt in dialogo contra Luciferianos. Item apud Augustinum ep. 180. ad Honorat. ubi ait, Diabolum sæpe persuasisse, apostatas fieri fideles, *quibus quotidianum ministerium Dominici corporis defuit.* Unde infra his verbis exhortatur ecclesiæ Pastores: *Magis timeamus, ne membra corporis Christi destituta spirituali victu necentur, quam membra corporis nostri opressa hostili impetu torqueantur.* Denique idem significavit Tertull. lib. de Orat. cap. ult. dicens: *Quod statio solvenda sit accepto corpore Domini.* Et infra: *Accepto corpore Domini, & reservato.* Quæ verba clariora sunt de solo corpore, quia sanguis sub specie vini nunquam potuit commode reservari.

Antiquissima consuetudo communicandi infirmos sub specie panis eundem etiã sensum ostendit.

Unde maxime confirmatur hæc consuetudo ex communione, quæ semper fuit infirmis tradita per modum viatici. Nam si in aliquo tempore est necessaria Eucharistia de jure divino, maxime in articulo mortis, ut est communis Theologorum sententia valde consentanea rationi, quia præcepta affirmativa tunc potissimum obligant, quando & maxime urget necessitas, & tempus aptum ad implendum præceptum absolvitur. Sed in illo articulo non consuevit ecclesia dare utranque speciem, sed solum corpus Domini; ergo signum est, semper ecclesiam sensisse communionem sub una specie ad salutem sufficere. Nam quod illa consuetudo antiquissima fuerit, ex Ambrosio, Gregorio Turonensi, & aliis adductis in præcedenti puncto colligitur, & clarius ex Concilio Nicæno cap. 12. juncto 14. alias c. 13. & 18. nam in c. 12. & 13. dicitur de iis, qui recedunt ex corpore: *Antiqua legis regula observabitur etiam nunc, ut ultimo, & necessario vitæ suæ viatico non defraudentur.* In cap. autem 14. prohibetur *Diaconus corpus Domini aliis porrigere;* & additur; *quod si non fuerit in præsenti Episcopus, vel Presbyter, Diaconi proferant, & edant.* Similiaque sunt verba Gelasii ep. 6. ad Episcopos Lucaniæ: *Sacri corporis prærogatione, sub conspectu Episcopi, vel Presbyteri, jus non habet exercendi:* Utique Diaconus, quibus in locis non sine causa de solo corpore Domini fit mentio, quia Diaconus, cum non possit consecrare, non potest dare Eucharistiam, nisi ex præ consecratis, & reservatis, solum autem reservabatur corpus Christi sub specie panis. Simileque est, quod in Concilio Rhemensi c. 2. reprehenduntur Presbyteri: *Qui laico, aut fœminæ sacrum corpus Domini tradunt ad deferendum infirmis.* Ubi etiam fit mentio solius corporis, quia debebat esse reservatum ex consecratione prius facta, & non nisi corpus reservabatur. Cum ergo præcipue conservatum sit hoc sacramentum propter viaticum infirmorum, judicatum fuit semper sufficiens sub specie panis, ut pro viatico daretur. Ergo etiam judicabatur sufficiens ad implendum divinum præceptum de communione hujus Sacramenti.

Ex Conc. Rhemensi refert Gratianus in c. Pervenit de Consecr. dist. 2. sed vide, quæ ibi notantur.

In quo puncto notari potest historia, quam refert Beda lib. 4. Anglicanæ historiæ c. 14. de quodam Monacho, cui ægrotanti Petrus, & Paulus apparuerunt, & mortem instantem revelarunt; *Sed primum* (dixerunt) *expectare debes, donec Missæ celebrentur, ac viatico Dominici corporis, ac sanguinis accepto, sic infirmitate simul, & mortte absolutus, ad æterna in cœlis gaudia subleveris.* Et tamen inferius subditur de Prælato Monasterii, *Missas fieri, atque omnes communicare more solito, simulque infirmanti puero de eodem sacrificio Dominicæ oblationis particulam deferri mandavit.* Ubi expendo dictionem, *Particulam*, quæ solum significat parvam aliquam partem panis consecrati, & illam datam esse pro viatico Dominici corporis, & sanguinis, quia per illam totum sacrificium participatur, & in illa utrumque continetur. Expendo etiam quod ait, omnes communicasse, *more solito*, refert autem idem Beda lib. 2. ejusdem historiæ c. 5. consuetudinem Angliæ tunc fuisse, *Eucharistiam populo dare sub specie panis, quem videntes barbari, panem nitidum appellabant*, & a sacerdote petebant, quibus ille respondit: *Si vultis ablui fonte salutari, potestis panis sancti esse participes.*

Pro eadem etiam consuetudine notari potest decretum Concilii Toletani 11. cap. 11. ubi refertur canon Toletani Concilii primi, 14. dicens. *Ut si quis acceptam a sacerdote Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur*, quem canonem explicat posterius Concilium, intelligendum esse, si id voluntate fiat, non vero si ex infirmitatis impedimento id contingat. Nam multi infirmi, ut ibi dicitur, Eucharistiam sibi oblatam rejiciunt, non ex infidelitate, sed quia *Præter Dominici calicis haustum, traditam sibi non possunt Eucharistiam deglutire.* In quibus verbis satis indicat, consuetudinem ordinariam fuisse, dandi infirmis Eucharistiam sine haustu calicis, & in eodem sensu intelligere videtur alterum canonem antiquioris Concilii. Aliqui vero inde colligunt, infirmo, qui hostiam deglutire non potuerit, in sola specie vini viaticum tribuendum esse: quod non repugnat quidem juri divino, ibi tamen non dicitur. Magis colligi posset ex Concilio Carthaginensi 4. cap. 76. ubi de infirmo in simili casu dicitur: *Si continuo creditur moriturus, infundatur ori ejus Eucharistia*: infusio enim est rei liquidæ. Sed nihilominus id intelligi posset de particula hostiæ, quæ in calice posita intra vinum non consecratum, proprie dici potest infundi ori infirmi. Et attenta præsenti consuetudine ecclesiæ potius hoc ultimo modo esset communicandus talis infirmus, quam sub specie vini consecrati, quia & minus habet periculi, & magis est Ecclesiæ consuetudini consentaneum: nam usus calicis extra sacrificium generatim prohibitus est, & nulla est necessitas, quæ cogat ad utendum epicheia, cum alter communionis modus sufficiat, qui per se prohibitus non est. Nam licet in Concilio Bracarensi 3. c. 1. videatur prohibitus ille communicandi modus, ut intellexisse videtur Glossa in c. *Is qui* 26. q. 6. quia ibi dicitur, non esse dandam, *intinctam Eucharistiam* populis: nihilominus vel illa prohibitio non extenditur ad casum necessitatis, vel (quod verius existimo) non est facta in illo sensu, sed adversus quosdam; *Qui intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigebant.* Nam in vino consecrato immergebant, seu humectabant Eucharistiam, & illam dabant pro complemento communionis, quod erat superstitiosum, quia satis completa est communio in sola specie panis ministrata sine ulla tinctione, & quando ambæ species accipiendæ essent, ut potuerunt aliquando accipi, seorsim ministrandæ essent, sicut Christus Dominus illas præbuit.

Ægroto deglutire non valenti, hostia in vinum non consecratum immissa sub ministranda est.

Neque huic consuetudini obstat, quod aliquando legatur prohibita sumptio corporis sine sumptione sanguinis, ut ex Gelasio Papa refert Gratianus in c. *Comperimus* de Consec. d. 2. quod alii tribuunt Leoni, apud neutrum autem invenio in epist. ad Majoricum, & Joannem, ex qua citatur. Sed cujuscumque fuerit illa prohibitio, non obstat, vel quia refertur ad sacerdotes sacrificantes, ut ibi Gratianus cum Glossa voluit, & aliqui ex Scholasticis sequuntur, sic enim facta fuerat talis prohibitio in Concilio Toletano 12. c. 5. vel (quod magis est textui, & historiæ consentaneum) ibi solum est prohibitum id facere ex superstitione, ut in textu dicitur, ibi, *quoniam nescio, qua superstitione docentur obstringi*, existimantes utique non esse licitam vini sumptionem. Qui videtur fuisse error Manichæorum; nam ut refert Leo Papa serm. 4. Quadrag. c. 5. cum sentirent, in Christo non fuisse veram carnem, ad tegendam infidelitatem suam, nostris audebant interesse mysteriis. *Ita vero* (inquit) *in sacramentorum communione se temperant, ut interdum tutius lateant, ore*

In sacrificio vel ex superstitione corpus sine sanguine sumi, prohibetur.

indigno Christi corpus accipiunt, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omnino declinant. Hoc ergo spiritu, & errore non solum prohibitum, sed etiam per se malum, & sacrilegum semper fuit, a calice abstinere. Hæc autem eadem fraus, & hypocrisis illorum hæreticorum ostendit, communionem corporis sine calice fuisse tunc inter fideles usitatam, & morem illum sanctum, & religiosum fuisse existimatum, alioqui non ausi fuissent Manichæi, ad occultandum suum errorem usum illum, si novus esset, introducere. Unde tunc etiam Pontifex posset præcipere, ut corpus non sumeretur sine sanguine, ubi ad vitandum illud scandalum necessarium fuisset, quamvis enim mihi non constet, id factum esse, potestas nihilominus non deest. Ex illa tamen colligi non potest, Christum prohibuisse accipere unam speciem sine altera, sed infertur solummodo, posse ecclesiam præcipere, vel prohibere aliquid, quod Christus non præcepit, vel prohibuit, quod verissimum est; & ex eodem principio nos concludimus, potuisse ecclesiam, quando temporis occasio, & generalis ratio id postulavit, prohibere laicis usum calicis, quamvis Christus illum non prohibuerit, sed absque præcepto concesserit.

Statuta veritas ratione confirmatur. Unde posset ultimo hæc veritas persuaderi rationibus, quibus ostendi potest inprimis non fuisse conveniens, Christum præcipere, & sub necessitate salutis constituere usum calicis pro omnibus, & singulis fidelibus, tum quia totus Christus sub singulis speciebus futurus erat, & omnem necessarium, ac convenientem effectum hujus sacramenti se sumentibus sub qualibet specie tribuere potest: tum etiam quia vix posset id moraliter fieri sine magnis incommodis, & periculis contra reverentiam huic sacramento debitam, quæ vel propter multitudinem communicantium, vel propter eorum varietatem, tam in conditionibus, & affectibus corporis, quam in animi prudentia, & circumspectione, vel denique propter ministrantium incuriam, nullatenus possent juxta humanam conditionem evitari. Deinde contrariis rationibus probari posset, prudentissime fecisse ecclesiam, introducendo, & approbando consuetudinem hanc communicandi laicos sub sola specie panis, quia illis nullum inde provenit spirituale incommodum, quod ad effectum hujus sacramenti pertineat; imo eisdem esse potest modus ille communicandi utilior, tum ad fidem erga hoc sacramentum perfectius exercendam, utique Christum in toto sacramento, eundemque Dominum totum in singulis sacramenti partibus fidei oculis intuendo; tum etiam ad majorem observantiam, purioremque ejusdem sacramenti cultum, ut satis explicatum est. In his enim, & aliis rationibus declarandis, immorari non est operæ pretium, quia in commentariis Theologicis, ad quos magis, quam ad disputationem de fidei fundamentis, pertinent, copiose pro viribus nostris id præstitimus.

CAPUT VI.

De Missis privatis.

Venio ad ultimum punctum circa divinum Eucharistiæ mysterium a Rege tactum, de Missis privatis, quarum usum inter novitios, & nuperos ritus ponit, & reprehendit. Notanda vero sunt verba Regis dicentis; *In his articulis privatas illas Missas numero, in quibus sacrificus simul, & populi personam, & sacerdotis sustinet.* Nam in illis videtur Rex de Missa tanquam de vero sacrificio loqui, alias immerito *Sacrifici, & Sacerdotis* nomina interponeret, ac sacerdotem in Missa pro populo intercedere, & ideo ab illo distingui debere, supponeret. Propter quod dubito, an in illis verbis ex propria sententia loquatur, credens, quod de Missæ sacrificio supponit, cum Lutherus, Calvinus, & alii protestantes id negent, an vero solum intendat, Catholicos ex propriis principiis redarguere? Nos vero Catholicam doctrinam de veritate, ac proprietate hujus sacrificii supponentes, dicimus in primis Missam, sive publice, sive secrete fiat, semper esse verum sacrificium, ac subinde nunquam esse ita privatam, quin de se actio sit publica, sit enim a sacerdote, ut a ministro publico, auctoritate Christi, & nomine ecclesiæ constituto in his, quæ sunt ad Deum, ut pro universo Christiano populo Deo sacrificium offerat. Et ideo merito dixit Concilium Trid. sess. 22. cap. 6. *Missas, etiam si nullus in eis communicet, vere communes censeri debere, partim, quod in eis populus spiritualiter communicet, partim vero, quod a publico ecclesiæ ministro, non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.*

Missas privatas Rex abhorret.

Missa etiam si secrete fiat, est verum sacrificium, & actus de se publicus.

Juxta hanc ergo catholicam doctrinam nulla est Missa, quæ (ut ita rem explicem) per se, & substantialiter sit privata: nam quoad principalem offerentem, qui est Christus, & quoad ministerialem, qui est sacerdos, & quoad rem oblatam, quæ est caro, & sanguis Christi, & quoad Deum, cui offertur, & quoad ecclesiam Catholicam, pro qua offertur, communis est, hæc autem sunt, quæ ad ejus substantiã maxime pertinent, eique per se convenire dici possunt. Solum ergo possunt aliquæ Missæ dici privatæ ex conditionibus, seu circumstantiis, quæ in illius celebratione intervenire possunt. Quoniam autem hæ circũstantiæ multiplices esse possunt, per singulas discurrere oportet, & expendere, an in aliquo sensu Protestantium reprehensio, vel potius calumnia contra ecclesiam Catholicam verisimile aliquod fundamentum habere possit.

Missa quoad substantiam semper est actio publica.

Et primo quidem dici potest Missa privata, quæ sine populi concursu celebratur. Quem sensum indicat Rex, cum affirmat, Missas privatas vocare, *In quibus sacrificus simul, & populi personam, & sacerdotis sustinet*: hoc autem si attente consideretur, neque necessarium, neque in rigore verum esse potest, nisi supponatur, sacerdotem omnino solum esse, quando sacrificat: nam si ministros, vel saltem ministrum habeat, ille populi personam sustinebit, & non solus sacerdos. Tales autem Missas privatas, in quibus nullus ministret sacerdoti, ecclesia non permittit, nec permisit unquam: prohibet enim Missam dici a sacerdote sine ministro. Nam in Concilio Moguntino sub Leone III. c. 43. dicitur nullum presbyterum recte posse solum Missam facere, & ita observat universalis ecclesiæ consuetudo, & omnes Catholici Doctores docent. Hoc autem satis est, ut non dicatur solus sacerdos simul populi, & sacrifici personam sustinere: nam minister, vel solus, vel simul cum persona sacerdotis populi personas sustinet. Cum enim Paulus ad Hebr. cap. 5. dicat, Pontificem creatum, quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre, nullum est inconveniens, quod ipsemet sacerdos saltem simul cum ministro populi personam sustineat. Quin potius si solam sacrificii generalem rationem spectemus, non colligitur ex vi illius necessitas alicujus ministri, neque alicujus populi adstantis, constat enim Abel, Abraham, & alios Patriarchas in lege naturæ obtulisse interdum sacrificium solos, sine aliis ministris, vel assistentibus, quia licet sacerdos esset solus, poterat nomine populi, & pro se, & pro illo toto simul offerre. Unde quod nunc requiratur aliquis sacerdoti ministrans, est ex peculiari institutione, quæ videtur magis esse Ecclesiastica, quam divina, quia magis postulatur propter accidentales cæremonias, quam propter essentialem ritum consecrationis.

Variis modis potest dici Missa privata. 1 Ex defectu concursus populi.

Hinc ergo fit, nullam dari verisimilem causam, ob quam reprehendi possit Missa privata quoad hanc circumstantiam, id est, cui nullus assistit præter unum ministrum, quia in tali modo offerendi nihil committitur, vel contra naturalem legem, vel contra præceptum Christi, vel contra præceptum, aut consuetudinem ecclesiæ. Primum constat ex dictis, & est per se manifestum, quia nec communis ratio sacrificii, nec peculiaris modus, aut dignitas Eucharistici sacrificii multorum præsentiam requirit, potest enim cum debita reverentia, devotione, & integro ritu a sacerdote cum uno tantum ministrante fieri. Præceptum item Christi ostendi non potest, quia neque actio ejus in nocte Cœnæ, neque verba, quæ tunc Apostolis dixit, continent tale præceptum, ut ex similitudine rationis colligi potest ex iis, quæ in præcedenti puncto tradidimus. Item ex iis, quæ tradunt Cyprianus epist. 62. ad Cæcilium, versus finem, & Augustinus epist. 118. cap. 6. dicentes, non præcepisse nobis Christum in conficiendo hoc mysterio observare omnes circumstantias, quas ipse observavit, sed quæ ad ritum substantialem pertinent. Sic ergo quamvis ipse coram multis celebraverit, non ideo præcepit semper ita fieri. Alias necessarii essent saltem duodecim assistentes, vel etiam non deberent permitti plures, quia Christus non omnes discipulos, sed tantum duodecim Apostolos ad cœnam vocavit, & simili ratione non in conspectu feminarum, sed tantum virorum esset hoc sacrificium offerendum.

Missa hoc modo privata omnino irreprehensibilis est.

dum. Denique non potest designari multitudo assistentium, vel numerus eorum jure divino necessarius ad conficiendum hoc sacramentum: ergo neque est datum præceptum, ut corā multis absolute fiat, quia non magis uno, quam alio modo ostendi potest, vel scriptum, vel traditū.

Præcepto autem Ecclesiastico videri potest olim fuisse statutum, ne Missę dicantur, nisi coram testibus saltem duobus, ut habetur in Concilio Nannetensi c. 30. & alii referunt ex Anacleto Epist. 1. ubi generaliter de Sacerdotibus dicit, *Non soli sacrificent, sed testes secum adhibeant*, postea vero in Episcopis plures requirit. Verumtamen hoc jus, vel nunquam fuit generaliter introductum in Ecclesia per modum rigorosi præcepti, vel certe per consuetudinem contrariam abrogatum est, quia in his, quæ accidentaria sunt, potest esse in ecclesia varietas, ut ratio, vel occasio temporum exigit. Et ita multiplicatis sacerdotibus potuit, vel necessarium, vel magis conveniens judicari, ut unus minister sufficeret, ne propter solam assistentium paucitatem, aut penuriam divinus cultus minueretur, & ecclesia, ipsique sacerdotes fructibus sacrificiorum privarentur.

Nullum præceptū ecclesiasticum obligat ad sacrificandū coram multis.

Secundo modo dicitur Missa privata, in qua solus Sacerdos sacramentum consumit, & communicat, & in hoc magnam vim faciunt Protestantes, fingentes esse non solum contra antiquam ecclesiæ consuetudinem, sed etiam contra jus divinum. Sed ducuntur solo spiritu contradicendi, & calumniandi ecclesiam Romanam, quia sine fundamento fingunt tale pręceptum, ut facile ostendi potest discursu sæpe facto. Nam ex facto, aut verbis Christi non colligitur de hac re præceptum divinum, ut testimonia adducta, & ratio probant, quia solum Christi factum non inducit præceptum, neque per aliqua Christi verba sufficienter indicatum est. Deinde licet verum sit, in principio ecclesiæ frequentius observatum fuisse, ut fideles assistentes fractioni panis de illo participarent, tamen quod id factum fuerit ex obligatione præcepti, maxime divini, nullo indicio ostendi potest, verisimiliusque est, ex sola devotione, & fervore fidelium, eo tempore id provenisse. Præsertim cum dicat Paulus 1. ad Cor. 11. *Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat*, nam poterant etiam tunc multi adesse sacrificio, qui se probantes, non dispositos ad communicandum invenirent, & ideo semper etiam in ecclesia fuit facilius Missam audire, quam in illa communicare; quod non ita esset, si quoties Missa auditur, communicare oporteret, quia non eadem probatio conscientiæ, idemve justitiæ status æque ad utrumque postulatur. Deinde paulo post Apostolorum ex hac vita discessum designari cœperunt tempora, in quibus soli fideles communicare obligabantur, cum tamen extra illa tempora, & diebus saltem Dominicis Missas audire tenerentur. Merito ergo Concil. Tridentinum damnavit dicentes, illicitas esse Missas, in quibus solus sacerdos communicat. De quo puncto plura in scholasticis disputationibus disseruimus.

Secundo dicitur Missa privata quia solus sacerdos in ea communicat.

Tertio potest Missa dici privata ex aliis circumstantiis, ut ex loco, quia in privata domo dicitur, & non in publico templo, pro toto populo deputato: vel ex tempore, scilicet, quia non fit hora consueta, in qua populus solet ad sacrificium convenire, sed quacunque alia sacrificanti opportuna: vel ex modo, quia non fit cum cantu, vel aliis similibus solemnitatibus. Et de his omnibus modis certum est, Missam privatam non fieri illicitam, nisi aliquid contra specialem ecclesiæ prohibitionem, vel contra reverentiam sacramento debitam committatur. Ratio generalis est, quia in his ritibus accidentalibus nihil est jure divino positivo definitum, & ideo quidquid non est per se malum, nec per ecclesiam prohibitum, indifferens est. Unde quod ad locum spectat, solum est per se necessarium, ut locus sit per ecclesiæ Pastores approbatus, juxta antiquos canones, a Concilio Trid. gravissime commendatos, & innovatos. Dico autem per se, quia semper in ecclesia usitatum fuit, ut ex prudenti causa, vel necessitate Missæ in privatis locis, aut domibus pro debito tempore, & opportuna occasione oblata dicantur.

Tertio dicitur Missa privata ex circumstantiis loci, & temporis.

Prædictæ circumstantiæ non reddunt Missam privatam illicitam.

Clemens Epist. 3. & Felix 4. ep. 1. & multa Concil. quæ citantur de dist. 1. Cōsecrat.

Quem morem miraculis etiam confirmatum esse, antiquæ historiæ prodiderunt. Nam Paulinus in vita Ambrosii refert, cum aliquando Romæ adesset, sacrificium in domo cujusdam Matronæ nobilissimæ obtulisse, & paralyticam in lecto jacentem miraculose sanasse. Et August. lib. 22. de Civit. c. 8. refert, quendam Presbyterum suum sacrificium corporis Christi in quadam privata domo, quæ a dęmonibus vim noxiam patiebatur, obtulisse, & orationibus suis habitatores illius domus ea vexatione dęmonis liberasse. Theodoretus etiam in Historia religiosa c. 20. de se narrat mysticum sacrificium in privata domo cujusdam viri sancti Maris vocati, propter ejus consolationem obtulisse. Pius tandem 1. Summus Pontifex in sua epist. 1. ad Justum Veronensem Episcopum habet; *Euprepia titulum domus suæ pauperibus assignavit, ubi nunc cum pauperibus nostris commorantes Missas agimus.* Quæ quidem Missæ saltem quoad modum videntur fuisse privatæ, quoad locum autem potest esse dubium, quia per titulos significantur domus ad divinum cultum mancipatæ, ut notat Baronius an. 112. num. 4. Quia vero Pius non dicit domum illam jam fuisse cultui divino dicatam, sed ab Euprepia pauperibus assignatam, & in illa adhuc cum pauperibus habitasse, satis verisimile est, illā non fuisse ecclesiam publicis officiis divinis dicatam, sed fuisse domum habitationi pauperum destinatam, in qua privatim Missæ dicebantur. Et hoc maxime solitum est fieri tempore persecutionis Tyrannorum, vel hæreticorum, ut sumitur ex multis, quæ memorat Victor lib. 3. de Persecut. Vandalica, & Sozomenus lib. 7. Historiæ c. 5. & Augustinus in Breviculo Collation. c. 17. Item in illo tempore dicebantur Missæ in Cryptis. Unde Cornelius Papa ad Lupicinum Viennensem Episcopum exaggerans vim persecutionis ait; *Neque in Cryptis notioribus, Missas agere Christianis licet*, ubi expendo particulam, *Notioribus*, nam significat in secretioribus, privatim, & occulte dici potuisse. Dicebantur denique tunc in carceribus, teste Cypriano Epist. 5. apud quem notanda est prudens monitio; *Ita* (inquit) *ut Presbyteri quoque, qui illic apud confessores offerunt, singuli cum singulis Diaconis per vices alternent:* quibus verbis etiam significat, Missas illas fuisse privatas quoad modum, & quoad personarum concursum.

Consuetudo celebrandi in privatis locis miraculis cōfirmata.

Quo circa eisdem exemplis facile probari potest consuetudine receptum fuisse, ut Missæ quocumque opportuno tempore dicerentur, quia nec necessarium erat, nec moraliter possibile, definitam horam celebrandi in tanta varietate occasionum, & locorum observare. Accedit semper fuisse licitum sacerdotibus, quotidie celebrare, si vellent, sicut de Andrea Apostolo dixisse legimus; *Ego omnipotenti Deo immolo quotidie, non taurorum carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatum Agnum in altari.* Hieronymus etiam epist. 150. ad Hedibiam q. 2. de se dicit; *Quotidie in sacrificiis ejus de genimine vitis veræ rubentia musta calcamus.* Quod de Missis privatis, quæ ab ipso quotidie dicebantur, necessario intelligi debet. Nam de eodem Hieronymo ait Epiphanius epist. ad Joannem Hierosolymit. quæ est 60. inter Epistolas Hieronymi, ipsum non fuisse solitum publicas Missas celebrare. De Cassio etiam Narniense Episcopo refert Gregorius homil. 37. in Evangel. morem illi fuisse; *Quotidianas Deo Hostias offerre, ita ut pene nullus dies vitæ ejus abscederet, quo non omnipotenti Deo Hostiam placationis immolaret.* Et similia in historiis de vitis, & gestis Sanctorum frequenter reperiuntur, ex quibus manifeste colligi potest, eos neque certam diem hebdomadæ, neque publicam, ac definitam diei horam ad celebrandum observasse, sed pro sua devotione, aut commoditate elegisse horam intra diei tempus ab ecclesia permissum. Et inde a fortiori etiam perspicuum manet, Missas privatas quoad intentionem offerendi, aut alias circunstantias eodem modo fuisse semper licitas, & in usu: tum quia de illis est eadem ratio: tum etiam quia non poterant aliter Missæ tam frequenter celebrari. Atque hæc sufficiunt de hoc puncto, in quo nullam rationem dubitandi, vel difficultatem, quæ ad dogmata fidei pertineat, invenio; alia vero, quæ ad sacrificium Missæ spectant, a Rege non attinguntur, & alibi ex professo a nobis tractata sunt.

Consuetudo celebrandi Missam quocunq; opportuno tempore exempl. confirmatur.

3. Tomo 3. partis disp. 73. & seq.

CAPUT VII.

De erroribus, qui circa cultum, & invocationem Beatæ Virginis in Regis Præfatione notantur.

INter alia, quæ in reddenda ratione suæ fidei Rex Jacobus scribit in Præfatione sua, nonnulla de B. Virgine confitetur, quæ ex catholica doctrina desumpsit, a qua nihi-

nihilominus in aliis discrepat, quæ breviter expendere, & non minus certa esse, quam priora, ostendere, necesse est. Primo ergo dum Mariam sanctissimam B. Virginem appellat, recte de perpetua illius Virginitate sentire videtur, non enim potest simpliciter Virgo appellari, quæ aliquando virginitatem servavit, si postea illam amisit. Deinde recognoscit, illam fuisse veram Dei Matrem, eo quod Salvatori nostro placuerit, ex illa humanum sibi corpus assumere, & in Christo non posse a divinitate humana natura separari; quod recte dictum est, utpote a Concilio Ephesino 1. cum Leone Magno, & Cyrillo Alexandr. mutuatum. Præterea dicit, se *pie ingenueque fateri constanterque contendere, illam Virginem supra omnes beatorum hominum, ac spirituum ordines ad cœlestem gloriam elatam, ejus filio Deo simul, & homine excepto*. In qua confessione veritatem laudo, & complector, illius tamen certam fidem postulo, & fundamentum requiro. Si enim Rex dicens, pie, & ingenue illam veritatem fateri, & pro illa constanter contendere, solum piam quandam credulitatem, constantemque opinionem illius veritatis se habere significare intendit, confessioni fidei Catholicæ non satisfacit. Nam traditio antiquissima ab Apostolis orta, & unanimi consensu Patrum ad nos usque derivata, & ab universali ecclesia sine ulla dissensione, aut hæsitatione recepta, certam fidem illius veritatis apud Catholicos facit. Si vero Rex serenissimus verbis suis hanc fidem indicare voluit, aliquid esse firma fide credendum, quod in libris Canonicis expresse non sit scriptum, fateatur necesse est. Veruntamen quia in veritate doctrinæ quo ad hanc partem convenimus, & de modo, & regula credendi, satis in superioribus dictum est; ideo in hac veritate confirmanda non immoror, & lectorem ad ea, quæ alibi scripsimus, remitto.

Denique hanc Beatissimam Virginem se venerari, Rex profitetur, quod etiam libenter legimus, & admittimus. Nec de verbo venerandi, vel adorandi quæstionem movemus, licet fortasse Rex primum admittere, posterius autem cavere consulto studuerit: nam hoc etiam sine reprehensione fieri posse, si sana mente, & legitimo sensu fiat, non dubitamus. Nam Conc. Trid. sess. 25. in Decreto de Invocatione, & venerat. Sanctorum, illum loquendi modum observavit, dicens; *Christum adoremus, & Sanctos veneremur*. Epiphanius contra hæresim. 78. cum doceat, Virginem honore, & veneratione prosequendam esse, adorandam esse negat, utique adoratione latriæ, seu divino cultu, de quo ibi tractabat, & per antonomasiam verbo adorandi simpliciter dicto significari solet.

Quid inserit inter verba honorandi, adorandi & venerandi. Itaque majoris claritatis gratia, & ut pure, & sincere hujus dogmatis sensum sine ambiguitate verborum explicemus, tria verba notanda sunt, scilicet, honorare, adorare, & venerari, nam duo priora distinxit August. contra serm. Arianorum c. 23. *Nam honorat (inquit) omnis qui adorat, non vero adorat omnis, qui honorat*; honoramus enim non solum superiores nobis, sed etiam æquales; imo & inferiores, quin etiam Rex interdum subditum honorat, ut dicitur Esther. 6. Adoratio autem solum exhibetur potentiori, & superiori in signum dignitatis, & excellentiæ. Est ergo honor testimonium virtutis absolute spectatæ, quomodocunque ad honorantem comparetur. Adoratio vero est etiam virtutis testificatio cum recognitione tamen superioris dignitatis, excellentiæ, & ideo qui honorat, non statim adorat; e contrario vero qui adorat, necessario etiam honorat. Venerandi autem verbum licet magis ad proprietatem adorandi accedere videatur, quia exhibitionem reverentiæ, & observantiæ indicat; interdum tamen solet pro verbo honorandi, & in eadē significatione usurpari, ut ex latina proprietate, & usu constat. In præsenti ergo cavendum est, ne in hac tantū postrema significatione verbum venerandi usurpemus: parum est enim Virginem honorare, nisi id fiat cum debita mentis submissione, & æstimatione excellentis virtutis, & dignitatis ejus. Honor autem sic exhibitus est proprie veneratio, & reverentia, & dici etiam potest quædam adoratio.

Adorationis plures species. Latria. Nam ipsa etiam adorationis vox generalis est, & varios gradus, seu species habet; quædam enim in signum supremæ & increatæ excellentiæ exhibetur, quæ latria dicitur, & interdum nomine adorationis simpliciter prolato significari solet; alia vero est, quæ ob minorem excellentiam indicandam exhibetur, in qua significatione interdum usurpatur in Scriptura verbum adorandi, ut 1. Reg. 24. & 25. & 3. Reg. 1. & alibi sæpe. Atque eodem modo distinguunt Theologi adorationem inferiorem (quam per nominum accōmodationem duliam vocant) a suprema adoratione latriæ, & sub priori membro cum singulari quadam excellentia, & perfectione observationem Virgini debitam constituunt, & hyperduliam vocant. Dulia. Qua adoratione B. Virgo adoranda. Quę verba fortasse Regi non placebunt, sed de illis non contendemus, dummodo res non displiceat, & per venerandi verbum non quemcunque honorem, sed illum, qui cum debita æstimatione, & animi submissione in signum singularis excellentiæ, & sanctitatis, Virgini exhibetur, significemus. Merito enim dixit August. lib. de Genes. ad liter. c. 4. *Dummodo intelligatur, quod intelligendum est, non magnopere curandum quid vocetur*. Nos igitur hac mente confitemur Beatam Virginem esse venerandam, & ab adorandi verbo, ne quempiam in fide infirmum offendat, abstinemus. Nec videtur Rex ab hoc sensu alienus: nam statim fatetur, Virginem esse veram Dei Matrem, quam nemo prudens negare potest, esse singularem excellentiam, & insuper addit, Virginem in cęlesti gloria supra omnes Beatorum spirituum ordines esse collocatam, ergo necesse est, ut cum recognitione ejusdem excellentiæ, & in testimonium, ac significationem ejus, honorem illi exhibeat, quando ipsam veneratur.

Quid Rex in veneratione B. Virgini debita coarguat, ejusque objectio. His vero non obstantibus aliquid obmurmurat, vel reprehendit Rex in cultu, & veneratione, quam Catholici Beatæ Virgini tribuimus, dicens; *Sed nec ipsam deridiculo ausim habere, nec impias in Deum voces emittere, non illi divæ modo, sed & Deæ nomen tribuens*. Quibus alia adjungit, quę proprie ad invocationem pertinent, ideoque commodius inferius tractabuntur. Hęc autem reprehensio hanc fere objectionem continere videtur: nam cultus, vel adoratio, non tantum factis, sed etiam verbis divinitatem significantibus exhibetur; ergo cum illa verba divinitatem in Virgine significent, adorationem simpliciter, seu latriæ continent; ergo non ad honestam, & debitam observantiam, sed ad idololatriæ labem spectant. Objectio ex verbis Regis collecta. Hæc vero objectio nec fundamentum habet, neque alicujus momenti est. Nego habere fundamentum, quia nunquam ecclesia Romana, seu Catholica in laudanda, seu invocanda Beata Virgine illis vocibus usa est, & ideo immerito illi tribuitur, siquid fortasse hujusmodi in aliquo privato Doctore invenitur. Satisfit objectioni. Addo etiam, similes voces rarissime inveniri in Patribus, vel Doctoribus Theologis, qui apud nos sunt alicujus authoritatis. Solum memini legisse me nomen *Deæ*, apud Gregorium Nazianzenum in Tragedia de Christo patiente in fine, ubi sic inquit; *Veneranda o Virgo casta felicissima, quando Beata nunc Beatorum in polo, exuta quidquid fæcis humanæ sedes, æternitatis pallio ornata, ut Dea habita senectæ expers*. Verus Nazianz. sensus traditur. Ex hujusmodi autem, vel similibus verbis dico frivolam capi reprehendendi, vel objiciendi occasionem, quia tam ex fide, & sapientia scribentis, quam ex antecedentibus, & sequentibus verbis constat, non esse usurpatam ad significandam veram Deitatem per essentiam, sed quandam excellentem participationem ejus. Unde possemus Regi respondere, verbis Christi Domini Joannis decimo, *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, &c.* Cum ergo Scriptura justos, Principes, & judices Deos vocet propter quandam participationem, quid mirum, quod Gregorius Nazianzenus ad significandam inter omnes res creatas singularem excellentiam, dignitatem, & propinquitatem (ut sic dicam) Virginis ad Deum, Deæ nomen usurpaverit. Eo vel maxime, quod non simpliciter asseruerit, illam esse Deam, sed ut Deam habitam, nam particula, *Ut*, diminuit, & solum participationem quandam, & imitationem dicit. Sicut Christus Dominus Matth. 5. dixit: *Estote perfecti, sicut, & Pater vester perfectus est*, Joan. 16. *Et sint unum sicut & nos unum sumus*. Denique addere possumus Nazianzenum quasi licentia Poetica usum, & necessitate carminis compulsum vocem illam præter consuetum morem fideliter interposuisse, nullum timens periculum, sicut re vera nullum erat, quod legentes posset in aliquem errorem inducere. Et hæc nunc sufficiunt pro iis, quæ de veneratione Virginis Rex attingit.

Invocationem B. Virg. redarguit Rex Jacob. Contra invocationem autem ejusdem Virginis severius Rex invehitur, nam & substantiam (ut sic dicam) & modum reprehendit. Negat enim in primis, orandam esse Virginem a nobis, ejusque dogmatis egregium fundamen-

fundamentum mirabilemque rationem, vel potius conjecturam indicat, dicens; *Ne illud quidem in animum induco, tam otiose in cœlis eam degere, ut absurdis cujuslibet inepti hominis orationibus pateat, seque ejus rebus, ac negotiis immisceat.* Et infra; *In cœlis, in æterno Sanctarum animarum receptaculo, in æterna est felicitate collocata, nunquam a tantis gaudiis ulla terrenarum rerum cura, aut solicitudine avocanda.* Ex quibus verbis hæc ratio summatim colligi videtur: non potest B. Virgo, nostra curare, vel nostris precibus attendere, nisi a sua felicitate avocetur; at hoc fieri non potest; ergo neque illud a nobis faciendum, aut tentandum est. Deinde in modo interpellandi Virginem tria potissimum taxat. Primo, quia illam oramus, ut non solum precibus, sed etiam imperio cum filio suo agat, & quod illi imperet, ac dominetur. Secundo quia perridicule eam habemus, dum fingimus, ipsam in terras ad sacerdotum oscula, & complexus descendere. Tertio, quod similiter credimus, propter nos acri, ac pertinaci altercatione cum dæmonibus contendere. Alii denique addunt, quod eam omnipotentem facimus, illi tribuendo, quod cunctas hæreses sola interemerit in universo mundo, & eam postulando, ut beatos nos faciat filium ostendendo, ac denique eam vocando spem nostram, quod est proprium Dei, & mediatricem, seu advocatam, quod est proprium Christi.

1. Objectio contra modū invocandi B. Virginem.

Vide Baronium tom. 9. Anno Christi 767. n. 27.

Veruntamen quod ad priorem partem attinet Protestantes in ea sequuti sunt Constantinum Copronymum, de quo Suidas ita memoriæ prodidit; *Mortalium omnium impurissimus præcipere ausus est, ne quis Mariæ intercessionem imploraret.* Quem errorem statim universa ecclesia detestata est, & auctores, qui errorem referunt, satis ostendunt, morem invocandi Virginem antiquissimum in ecclesia fuisse. Sic enim ait Theophanes, si quisquam corruens, vel dolens solitam Christianorum vocem emitteret, dicens, *Deigenitrix juva*, ut inimicus Imperatoris damnabatur. Et Theosterictus ejus temporis scriptor apud Nicetam sic ait; *Quam Christus sibi in domicilium elegit, gloriosissimam, inquam, suam Matrem, omnibus aliis rebus creatis superiorem, omnium hominum salutem, mundi patrocinium, quæ propter Virginitatis suæ præstantiam prope Deum versatur; hujus, inquam, venerandum nomen multis modis ab ecclesia expellere studuit, ejus vero intercessiones, per quas mundus consistit, illas nec nominare quidem voluit, cum diceret nemini eam posse opitulari.* Contra quem errorem satis nunc erit, morem hunc invocandi Sanctissimam Virginem ex Sanctis, & antiquioribus Patribus, tanquam testibus Apostolicæ traditionis ostendere.

Primus sit Ambrosius Precat. 2. præparationis ad Missam, ubi cum Deum pro charitate obtinenda precatus esset, subjungit: *Et ut efficax hæc mea sit deprecatio B. Mariæ Virginis suffragia peto, quam tanti meriti esse fecisti, ut prima inter mulieres novum munus offerret, & nulla præter ipsam tam novum acciperet.* Huic adjungo Augustinum, qui in lib. Meditationum cap. 35. post longam ad Christum Dominum orationem ita concludit; *Propter bonitatem tuam suscipe preces servi tui, & da mihi effectum petitionis meæ, & desiderii mei intercedente, & orante, & impetrante gloriosa Virgine genitrice tua Maria Domina mea cum omnibus Sanctis tuis. Amen.* Et c. 40. sic orat Virginem: *Sancta, & immaculata Virgo Dei genitrix Maria, & Mater Domini nostri Jesu Christi intervenire pro me digneris apud illum, cujus meruisti effici templum;* & Serm. 18. de Sanctis, insignem habet orationem ad Virginem, ex qua ecclesia sumpsit illa verba, *Sancta Maria succurre miseris, &c.* Notatur autem in Antuerpiensi editione sermonem illum ab aliquibus tribui Fulgentio: sed inter opera ejus non invenitur, & ideo merito Theologi Lovanienses non in appendice, sed inter vera Augustini opera illum collocarunt. Ipse autem Fulgentius in sermone de Laudibus Mariæ ex partu Servatoris; *Venite* (inquit) *virgines ad Virginem, venite matres ad Matrem*: & post multa similia concludit; *Ideo omnes istos cursus naturæ Virgo Maria in Domino nostro Jesu Christo suscepit, ut omnibus ad se confugientibus fœminis subveniret, &c.*

His accedat Gregor. Nazianz. qui Orat. 18. de S. Cypriano refert, B. Justinam a Dæmone solicitatam ad Deū confugisse; posteaque adjungit: *Virginemque Mariam supplex obsecrans, ut periclitanti virgini suppetias ferret, jejunii, & chameuniæ pharmaco se se communit, &c.* Et in Tragædia citata circa finem hæc addit; *Senectæ expers supremo ex æthere, benigna adesto vocibus meis, preces admitte Virgo, o inclyta hic quando tibi Verbi parenti, sed supra modum tamen, legemque, solus inter omnes contigit honor;* quam precationem piissime, & elegantissime usque ad finem prosequitur, eamque his tribus versibus concludit; *Regina, Domina, generis humani bonum, Amica semper esto tu mortalibus, Maximaque quovis in loco mihi salus.* Eadem fide, & pietate Chrysost. in Proœmio ad Psal. 118. station. 3. in fine; *Hæc* (inquit) *fratres, Patrum monumenta, & documenta sunt, ex quibus nos haurientes, cum ea, quam adhiberi par erat, animadversione vobis impertivimus, quæ nimirum Dei mandata in vobis proficiant, ut juxta sinceram vestram fidem, ac religionem probæ quoque actiones sint. In quibus confirmabit vos Dominus Deus, dans vobis uberes misericordias, & per intercessiones incontaminatæ Dominæ nostræ Deiparæ, ac semper Virginis, &c.* Omitto Athanasium, Gregorium Nicænum, & alios, quos de hac re alibi disputans allegavi, libetque hic adjungere Basilium Seleuciæ Archiepiscopum, qui Synodo Constantinop. adfuit, & licet in Chalcedonensi action. 1. in fine legatur depositus, non tamen propter fidem, & paulo post restitutus est, ut ex action. 5. colligitur. Ille ergo in Orat. 1. de Annuntiatione Deiparę, inter multa alia, quæ de laudibus, & intercessione Virginis dicit, hac tandem oratione concludit. *O ter Sacrosancta Virgo aspice nos de cœlo oculo propitio, & nunc quidem educ nos hinc cum pace: ad judicis autem thronum a confusione liberos nos siste, ac stationis tandem ad dexteram participes nos effice, &c.*

2. Tom 1. partis disp. 23. Refertur tom. 2. Bibliothecæ.

His addi possint multa ex Damasceno Orat. 1. de Nativit. Mariæ ad finem, & Orat. 2. de ejusdem Dormitione, & Epiphanio in ser. de Laudibus Virginis, & Ephrem de ejusdem Laudibus, Beda in simili homil. de S. Virgine, Anselmo lib. de Excellentia B. Virginis, præsertim c. ult. & Bernardo in homiliis super *Missus est*, & in sermonib. de Assumptione, Ildephonso in lib. de Virginit. Mariæ, Laurentio Justiniano, & aliis quam plurimis Patribus, sive antiquioribus, sive recentioribus. In omnibus enim illis frequenter invenientur devotissimæ orationes ad B. Virginem cum magna reverentia, laudibus, & encomiis de illius excellentia, & exhortationes ad fideles postulandi Virginis intercessionem cum magna fiducia. Et ex illis omnibus evidenter colligimus, consuetudinem hanc non novam, sed antiquissimam fuisse, neque etiam fuisse antiquatam vel mutatam aliquando, sed conservatam semper in cordibus, & ore fidelium. Immerito ergo videtur illam Rex ponere inter eas consuetudines, quas nuperas, & novitias vocitat.

Ratio autem, quæ contra illam objicitur, Regii sane ingenii videtur indigna, potiusque apparet esse alterius hominis parum in mysteriis fidei, & rebus theologicis versati. Nam qui Sanctorum felicitatem contemplari noverunt, non ignorant, visionem illam divinitatis, quæ homines, & angelos beatos efficit, eos non impedire, quominus, quæ apud nos aguntur, cognoscere, & curare possint. Est enim visio illa beata eminens quædam participatio divinæ scientiæ, qua Deus se ipsum comprehendit, & ideo sicut contemplatio, quam Deus de se ipso habet, ipsum non impedit, quominus nostra consideret, & omnibus exactissime provideat; ita in suo gradu, & proportione contemplatio beatorum non necessario excludit nostrarum rerum cognitionem; imo potius illam unicuique juxta suæ felicitatis gradum, & statum confert. Unde etiam fit, ut sine suæ felicitatis diminutione, aut intercessione possint Beati nos diligere, & secundum charitatis suæ gradum pro nobis intercedere. Sic enim de Sanctis Angelis dixit Christus: *semper vident faciem Patris, qui in cœlis est*, Matth. 18. & nihilominus eos vocat Angelos hominum dicens, *Angeli eorum*, utique custodes, juxta illud Psalm. 33. *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Si ergo Angeli beati possunt homines custodire, & ex hac terrenarum rerum cura, & solicitudine ab æternis gaudiis suæ felicitatis non avocantur: quis cogitare potest, non posse B. Virginem orationes nostras audire, & pro nobis intercedere, quin a sua felicitate distrahatur?

Responsio ad Regis verba. Optime stat visio beata cū cognitione & dilectione creaturarum.

B. Virgo potest pro nobis intercedere, quin felicitati suam detrahat.

Quod si hoc cuipiam difficilius videtur, quia longe feliciorem, & gaudiis æternis magis intentam B. Virginem

nem esse credit, manifeste decipitur: nam cum ipsa felicitate, & ejus gaudio crescit etiam, & facultas considerandi res humanas simul cum divinis, & affectus charitatis ad illarum curam, pro ratione sui status, & propter majorem Dei gloriam, suscipiendā. Unde Christus etiam ipse licet a principio conceptionis suæ longe felicior fuerit in anima sua, quam nunc sit Beata Virgo, nihilominus summā curam, & solicitudinem nostræ salutis semper habuit, & pro nobis intercessit, & nunc etiam nostras exaudit orationes, nostrique curam habet, neque propterea a tantis gaudiis suæ æternæ felicitatis avocatur. Certe Beatus Petrus, cum fidelibus scriberet, *Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis*, non timebat, ne post obitum suum a sua felicitate propter nostri recordationem, & intercessionem retardaretur, ita enim illum locum intellexit Chrysostom. Orat. in Petrum, quem alii sequuti sunt; cur ergo Rex cogitat, non posse B. Virginem sine suæ felicitatis imminutione nobis opitulari?

2.Petr.1.

Quod vero ait Rex, non posse in animum inducere tam otiose Virginem in cœlis degere, ut absurdis cujuslibet inepti hominis orationibus pateat. Interrogo, quid per absurdas orationes intelligat, quove sensu dicat eis patere Virginem? Absurdæ enim orationes dici possunt, quibus aliquid absurdum, vel indecens a Virgine postulatur, & has orationes audit Virgo, sed non exaudit. Neque est alienum a perfectione Virginis, vel eximia ejus felicitate, esse in eo otio, in quo possit has orationes audire: nam Deus ipse in eo est otio, ut hujusmodi etiam orationibus pateat, & eas videat, non ut eas recipiat, sed ut puniat potius. Quia otium illud non est vanum, aut vitiosum sed contemplationis otium, omni quidem labore vacuum, non tamen rerum omnium cognitione, & altissima providentia destitutum; illud ergo otium in suo gradu B. Virgo participat. Quod si absurdas orationes Rex vocat omnes illas, quæ ab infimis, & vilibus hominibus, vel a magnis etiam peccatoribus fiunt, hoc nihil obstat, quominus, si fideliter, & honeste fiant, aditum patentem ad Virginem inveniant, & ab illa non solum cognoscantur, sed etiam acceptentur, quantum secundum ordinem divinæ providentiæ expedire judicaverit, quod cæteris etiam sanctis commune est, ut capite sequenti dicemus.

Diluitur objectio contra modum invocandi Virginem. Ecclesia non tribuit B. Virgini imperium in Christū Dominū.

Ad primam vero objectionem contra modum invocandi Virginem fundatam in verbo *imperandi*, eandem responsionem damus, quam supra de nomine *Deæ* exhibuimus. Ecclesia enim non consuevit petere a Virgine, ut imperet filio, nec docere, habere Virginem hanc potestatem, aut illa iterdum uti consuevisse. At vero Augustinus lib. 2. de Symbolo ad Catechum. c. 5. significat, B. Virginem, quando Christo dixit Joan. 2. *Vinum non habent, tentasse, jubere se filio posse tanquam matrem*, Christum autem ideo respondisse, *Quid mihi, & tibi est mulier? ut distingueret inter Deum, & hominem*, & significaret, virtutem faciendi miracula esse a divinitate, secundum quam non erat subditus matri. Unde August. tacite reprehendit dicentes, B. Virginem posse petere a filio per imperium. Neque vero putandum est, hac mente Virginem in nuptiis ad filium fuisse loquutam, sed humiliter rogando, & ex charitate petendo, ut cum Hilario, Ambrosio, Cyrillo, & aliis Patribus alibi tradidimus. Neque etiam est nobis verisimile, hoc fuisse Augustinum de Virgine suspicatum, cum in illius verbis nullum sit talis suspicionis fundamentum, aut vestigium. Solum ergo videtur indicare August. Christum ita respondisse, ut ab omnibus eam suspicionem auferret. Vel certe usus est Augustinus verbo jubendi latiori modo, pro verbo petendi cum materna fiducia, unde simul ait: *tentavit jubere tanquam Domina, quæ se agnoscebat ancillam*. Non ergo poterat ex proprio imperio petere, si se agnoscebat ancillam. Ita ergo ecclesia nunquam postulat a Virgine, ut jubeat, vel imperet. Solumque Petrum Damianum serm. 1. de Nativitate Mariæ inveni dicentem, *Accedit non solum rogans, sed etiam imperans, Domina, non ancilla*, non tamen propterea ecclesia modum illum loquendi approbat; imo neque illum fidelibus permitteret, si eo communiter uti vellent. Et nihilominus pietas Christiana docet, verba, quę per tropum, & exaggerationem dicta sunt, sana mente interpretari. Nam Josue 10. ad vocem Gedeonis, *Sol ne movearis*, dicitur Sol stetisse *obediente Deo voci hominis*: si autem Deus obedivit, homo imperavit. Est autem metaphorica locutio ad exaggerandam efficaciam orationis hominis apud Deum. Ita ergo Petrus Damianus loquutus est exaggerando, quanta sit materna fiducia apud filium.

Solvitur secunda objectio.

Ad secundam objectionem respondemus, fundatam esse in falsa calumnia fortasse conficta ab aliquibus Protestantibus: nam in Catholicorum libris non existimo aliquid simile reperiri. Quamvis enim sæpe legatur, & pium, ac verisimile sit, B. Virginem supplicibus suis, ad spiritualem consolationem interdum apparere, & loqui, vel per se, vel per ministerium Angelorum: nunquam tamen legitur, aliquid indecorum, vel quod pudicissimū non sit, in hujusmodi apparitionibus contigisse. Aut certe si aliquid hujusmodi lectum alicubi fuerit, quod piam, & prudentem interpretationem non recipiat, credendum est, aut fuisse opus dæmonis, se in angelum lucis transfigurantis, aut (quod sæpe contingit) esse malevolorum hominum deceptiones, qui ad eludendam auctoritatem revelationum, & ignominiæ, vel infamiæ notam his cęlestibus visitationibus inurendam, similes confingere fabulas non verentur.

Satisfit tertiæ objectioni, & quomodo B Virgo dæmones propulset declaratur.

Ad tertiam objectionem de fuga dæmonum, respondemus, hunc effectum sæpe fieri per orationes Virginis, & ideo a Patribus sæpe illi tribui: nam Cyrillus Alexandrinus homil. 6. contra Nestorium in Concilio Ephesino dicta, inter alia multa, quæ de Virginis excellentia, & efficacia prædicat, inquit: *Salve, per quam cœlum exultat, per quam Angeli, & Archangeli lætantur, per quam dæmones fugantur*. Et Laurentius Justinianus serm. de Annunciat. eam vocat inter alia *dæmonum fugam*. Et ecclesia ad Virginem orat; *Maria mater gratiæ, tu nos ab hoste protege*. Refertque Surius S. Richardum Anglum Cicestriensem Episcopum in mortis articulo semper in corde simul & voce illa verba habuisse, suisque capellanis mandasse, ut ad ejus aures illa pronuntiare non cessarent. Denique de fidelibus suis dixit Christus Marci ultimo. *In nomine meo dæmonia ejicient*. Quid ergo mirum est, quod Beatissima Christi mater ad dæmones fugandos sit potens? Quod vero in objectione dicitur de pertinaci, & acri altercatione Virginis cum dæmone, calumniam sapit novatorum, & est modus loquendi ab eis inventus ad fidelium pietatis & devotionis irrisionem: nunquam enim a Catholicis Doctoribus assertum est, Virginem altercari cum dæmone, sed vel illi imperare, vel (quod frequentius est) per orationem ad filium, illius fugam impetrare.

Quomodo B. Virgo hæreses interimat.

Atque hoc etiam modo dicitur Virgo omnes hæreses vincere, scilicet, per Christum, qui est verum lumen, qui illuminat omnem hominem, qui suo proprio judicio damnari nolit. Et sic etiam multi alii effectus gratiæ tribuuntur Virgini, non quia per se illos efficiat, sed vel quia nobis Christum omnium gratiarum auctorem peperit, vel quia per illum, & ab illo eos nobis impetrat. Et sic etiam dicitur Virgo spes nostra, vel quia per illam habuimus Christum, qui est spes nostra, ut exposuit Epiphanius in sermone de Laudibus Virginis, vel ad explicandam magnam fiduciam, cum qua ad illam recurrimus. Et ad eundem modum facile intelliguntur quamplurimæ aliæ locutiones Sanctorum, in quibus ea, quæ secundum excellentiam sunt Christi propria, per singularem participationem Virgini tribuunt, phrasim, & modum loquendi Scripturæ imitando. Qui sensus tam est notus fidelibus, & per se patens, ut nullam patiatur calumniam, nec majori interpretatione, aut persuasione indigeat. Quod Canisius, & alii Catholici scriptores copiose, & erudite responderunt; & nos etiam aliis locis aliquid attigimus. De nomine autem Advocatæ, seu Mediatricis in cap. 9. de Sanctis generaliter dicemus.

Canis. l.5. de B.Virg. c. 10. & seq. 1.tom. 3.p q.26. art.1. in com. & in 2. tom. disp. 23. sectio 2. & 3 to. 2, de Relig. tract. 1. lib.3 c.9. n.4. & seq

CAPUT VIII.

De iis, quæ circa cultum Sanctorum in Regis Præfatione notantur.

MUlta sunt, quæ in Præfatione, & fidei suæ professione Rex objicit contra veram doctrinam, quam Ecclesia Catholica de Sanctis vita functis credit, & profitetur, possuntque ad quatuor capita reduci, videlicet ad cultum, & invocationem Sanctorum, reliquiarum, & imaginum adorationem, quæ breviter prosequemur, quia non plenam disputationem, sed solam sufficien-

tem

item responsionem dare intendimus, obiter ostendendo non solum non esse nupera, seu nova, quæ in his ecclesia observat, verum potius a perniciosa novitate, temerarioque errore excusari non posse, qui hæc reprehendere ausi sunt.

De cultu ergo Sanctorum sic Regi placuit in sua statuere præfatione: *Colo equidem illorum memoriam, cujus honestandæ ergo nostra publice ecclesia tot solênes dies instituit; quos Scripturæ authoritate in album Sanctorum relatos legimus. Sed tot nugis, quæ in novitiorum Sanctorum actu, ac legendis perscribuntur, sane credulitatem meam deludi non patior.* Ex quibus verbis confessionem Regiam ex ea parte recipimus, qua saltem in genere contendit, Sanctos homines cum Christo regnantes esse a nobis colendos, tanquam honore, & veneratione dignos. Id enim non solum Scriptura, & Sancti Patres, ac ecclesiæ traditio, sed etiam ratio naturalis docet, ut confirmant verba illa Psal. 138. *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus*, idest, ita sentio, amicos Dei maxime colendos, & honorandos esse, seu, amicos tuos, Deus, valde colo, & veneror. Quo testimonio ad hanc veritatem confirmandam usus est Hieremias Constantinop. in suo ad Protestantes resp. c. 15. & ita etiam exponit Basilius cum in Scholio ait; *Præscivisti me, inquit, & cum nondum essem, adduxisti me, & ego vicissim rependo, ut diligentes te honore prosequar.* Ubi valde notandum est, quod Basilius indicat, & ex verbis David colligit, ita esse gratum Deo suos amicos honorare, ut tanquam obsequium pro beneficiis ab eo acceptis ex gratitudine illi possit offerri. Nam ut recte Ambrosius ser. 1. de Sanctis: *Quisquis honorat Martyres, honorat & Christum, & qui spernit Sanctos, spernit & Dominum, cum ipse dicat ad sanctos suos, qui vos honorat, me honorat, & qui vos spernit, me sperit.* Sic etiam Hieron. ep. 53. ad Ripari, *Honoramus servos, ut honor eorum redundet ad Dominum, qui dixit. Qui vos suscipit, me suscipit.* Quod ita etiam exposuit Athanasius lib. de Virg. circa finem. Alia consulto prætermitto, quia frequentia, & alibi tractata, & quia, ut dixi, Rex Angliæ, se etiam Sanctorum memoriam colere profitetur.

Sanctos colendos esse Scriptura, & Patres testantur.

Refert ibi Genebrar.

Luc. 10. Matth. 10.

tom. 1. 3. p. disp. 52.

Non omittam autem advertere, hic etiam abstinuisse Regem a verbo adorandi, verboque colendi usum esse. Nos vero juxta ea, quæ in præcedenti capite notavimus, vocum quæstiones devitantes, in illis non insistimus, dummodo eorum sensus verus sit, & catholicus. Itaque si adorandi verbum per antonomasiam cultum latriæ significet, noverunt catholici omnes, sanctos in hoc sensu non esse adorandos, quo sensu asseruit Hieronymus supra, sanctos honorari a nobis, non adorari: nam potius eos honorando, Deum adoramus; & lib. 1. contra Vigil. cum dixisset, *Quis Martyrem adoravit?* illud explicando addit, *Quis hominem putavit Deum?* Eodemque modo loquuntur Justinus, Epiphanius, Damascenus, sæpe Augustinus. Et nihilominus sumpto adorationis verbo in ampliori significatione, non dubitavit idem Augustinus dicere in Psalm. 25. de Sanctis; *Beatissimum Petrum piscatorem modo genibus provolutis adorat multitudo credentium, per Dominum nostrum Jesum Christum.* E contrario autem sumpto verbo colendi strictiori modo, dixit idem Augustinus epist. 44. ad Maximum Grammaticum: *Ne te hoc lateat, & in sacrilega convitia imprudentium trahat, scias a Christianis catholicis nullum coli mortuorum*, id tamen exponens subjungit. *Nihil denique ut numen adorari, quod sit factum, & conditum a Deo.* Addendo enim particulam *Numen*, se de cultu, & adoratione latriæ loqui, declaravit.

Adorandi verbum Rex Iacobus detrectat.

Præter hanc verbi colendi, & adorandi ambiguitatem aliam præcavere necesse est, quia verba Regis lubrica sunt, & Calvinismum etiam in hac parte redolent. Calvinus enim civilem honorem, & cultum Sanctis vita functis concessit, deferendum; sacrum vero, & religiosum cultum eis sine idololatria dari posse negavit. Regis autem verba talia sunt, ut de civili cultu intelligi facile possint, nam, & solennes dies, quos Sanctorum memoriã honestandi gratia in sua pseudo ecclesia institutos esse dicit, solum ob civilem honorem instituti esse feruntur, sicut etiam in Regum, & Principum sæcularium natalitiis interdum institui solent. Quod si in hoc tantum sensu de cultu Sanctorum Rex loquitur, immerito ad solos illos, qui Scripturæ authoritate in Sanctorum album relati sunt, suas illas solennitates coarctat, possumus enim cultu civili benefactores defunctos, vel insignes homines colere, etiam si de illorum felicitate certi non simus, saltem dum non constet, illos esse damnatos. Catholica vero ecclesia non civilem tantum, sed sacrum, & religiosum cultum sanctis tribuendum esse censet: licet non latria, sed inferioris rationis cultu sit, ad quem significandum nomen duliæ Theologi accommodarunt, sicut in cultu B. Virginis explicuimus, est enim in cæteris sanctis in gradu suo similis ratio. Illos enim propter excellentiam quandam omni civili dignitate superiorem veneramur, eosque in felicitatis æternæ celsitudine constitutos, tamquam suo modo nobis superiores, & in illo ordine singulariter excellenter recognoscimus; merito ergo eos sacro, & excellentiori cultu, & a civili distincto adorandos esse profitemur.

Civili honore potius quam religioso cultu Sanctos decorare videtur Rex Iacobus.

Sanctos sacro, & religioso cultu veneratur ecclesia Catholica

Hanc vero doctrinam nuperam non esse, sed antiquissimam, testimoniis Sanctorum Patrum evincere facile possumus. Ambrosius enim in dicto ser. 1. de Sanctis, qui est in festo S. Luciæ, de Thesauro abscondito in agro, sic concludit; *Igitur fratres, quotiescumque Martyrum memoriam celebramus prætermissis omnibus sæculi actibus, sine aliqua dilatione concurrere debemus, reddere illis honorificentiam, qui nobis salutem profusione sui sanguinis pepererunt, qui tam sacrata hostia pro nostra propitiatione Domino sunt oblati.* Honor ergo Sanctorum, teste Ambrosio, non est tantum civilis, ille enim sæculi actibus exhiberi solet; hic autem per actiones religiosas, & sacras, consentaneas fidei, & sacræ causæ, propter quam datur, tribuendus est. Unde dixit Damascenus lib. 4. de Fide c. 16. *Quibus rebus Deus colitur, eisdem servi oblectantur, qua propter, psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus Sanctos colimus.* Est ergo suo modo spiritualis hic cultus, qui actionibus spiritualibus exhibetur: nec propterea est æqualis cum divino, quia semper spiritus, & intentio adorandi est longe diversa. Est autem hic cultus cum divino cultu conjunctissimus, totusque in supremam Dei venerationem redundat, ut Athanasius, Hieron. & Ambrosius supra, & Basil. orat. in 40. Martyres notant. Ideoque consuevit ecclesia eisdem fere rebus, quibus Deum colit, sanctos honorare, ut jejuniis, vigiliis, orationibus, & aliis similibus actionibus, ut sumitur ex Concilio Toletan. 3. cap. 23. & Hieronymo contra Vigilantium, & Cypriano epist. 34. & 37. & Augustino 20. contra Faustum cap. 21. Unde recte Eusebius Cæsariensis lib. 13. de Præparat. Evangelica cap. 7. sic inquit; *Veræ pietatis milites, ut Dei amicos honorantes ad monumenta quoque illorum accedimus, votaque ipsis facimus tanquam viris Sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum profitemur.*

Consuetudinẽ sacro cultu Sancti honorandi antiquissimam esse ex Patribus cõvincitur.

Neque contra hunc modum venerationis, & cultus Sanctorum aliquid objicere solent Protestantes, quod alicujus momenti esse videatur, & qualecunque illud sit, alibi responsum est a nobis. In præsenti vero tacite Rex objicit, Catholicam ecclesiam immerito publice venerari aliquos homines vita functos, de quorum æterna felicitate sacræ Scripturæ authoritate non constat, & ideo ait, suam ecclesiam (quam catholicam nominare non audet; imo velit, nolit, eam a Catholica distinguit) eorum tantum solennitates servare, quos Scripturæ authoritate Sancti esse leguntur. Et virtute hoc confirmat, quia alias exponuntur fideles periculo, ut eorum credulitas deludatur, hominem damnatum pro sancto adorando, quod videtur magnum absurdum, prudenti modo operandi contrarium. Ut autem illud periculum suadeat, adjungit; *in Sanctorum actis, ac legendis quam plures nugas esse conscriptas.*

Tacita Regis objecta.

Veruntamen Rex semper hæret in eo errore, nihil posse aut debere certo credi, nisi quod Scripturæ authoritate immediate (ut dicam) seu proxime probari potest, quod esse contra eandem Scripturam, & contra ecclesiæ authoritatem in eadem Scriptura confirmatam, in superioribus abunde satis ostensum est. Et in præsenti sufficienter probari potest exemplo Innocentium ab Herode interfectorum, quos sanctificatos per mortem fuisse, & nunc cum Christo regnare Scripturæ quidem authoritate probari non potest: & nihilominus authoritate ecclesiæ nixi sine ullo periculo, aut falsitare illos colimus. Ut recte tradit Augustinus lib. 3. de Libero arbit. c. 23. & lib. 2. de Symbolo ad Catech. c. 5. & lib. 3. c. 4. & in Sermoni-

Satisfit objectioni Regis, & sanctos omnes ab ecclesia approbatos colendos esse ostẽditur.

monibus de Innocentibus, qui sunt sermo.8.& 9. de Sanctis, & Origenes homil.3. in diversos, circa finem, de eisdem loquens, inquit: *Horum memoria semper, ut dignum est, in Ecclesiis celebratur secundum integrum ordinem Sanctorum.* Et infra. *Bene ergo, & secundum voluntatem Dei eorum memoriam Sancti Patres celebrari mandaverunt sempiternam in ecclesiis, velut pro Domino morientium, vel ut pro Judæis, & gentibus credituris, vel etiam pro ipsis parentibus, ut eis intercessio filiorum apud Deum plurimum profuisset.* Pluraque videri possunt in Cypriano serm. de Stella, Mag. & Innoc.

Consuetudo celebrandi dies festos Martyrū ab Apostolis originem trahit.

Præterea constat fuisse a temporibus Apostolorum ecclesię consuetudinem, memoriam in sacrificio facere aliquorum Martyrum in particulari, & notare diem Martyrii, ut singulis annis illud solenniter celebraretur, ut sumitur ex Cypriano ep. 34. & 37. & Cyrillo Hierosol. catech. 5. mystagog. Eusebio lib.4. Histor. c. 14. alias 15. ubi de Martyre Polycarpo peculiarem mentionem facit, & ex Tertulliano lib. de Corona militis c.3. ubi hanc ponit inter traditiones non scriptas, quæ summam in ecclesia authoritatem habent, eamque confirmat Clemens Papa lib.8. Constit. c.39. Non est ergo novum in ecclesia colere Sanctos aliquos, quamvis eorum sanctitas, & felicitas Scripturæ authoritate probari non possit. Quod egregie confirmant verba episcoporum Europæ in ep. ad Leonem, & testificantur orationes, seu conciones, vel homiliæ antiquorum Patrum factæ in honorem, & cultum plurium Sanctorum in particulari, in quibus sæpe de honore sanctis debito egregię loquuntur. Ut sunt apud Gregorium Nazianz. oratio 18. in S. Cyprianum, & Orationes in laudem Basilii, Athanasii, & apud Gregorium Nicænum orat. in Theodorum Martyrem, & similes sunt plures apud Ambrosium, Augustinum, Chrysost. & alios, ut de S. Ignatio, Laurentio, Gervasio, & Protasio, Philogono. Maxime vero notanda sunt verba Chrysost. serm. in Juventinum, & Maximum Martyres tom.3. quem sic inchoat. *Heri beatus Babylas cum tribus pueris nos hic congregabat, hodie vero pars Sanctorum militum in acie exercitum Christi ostendit, impar eorum est ætas, sed par fides, illi tempore superiores, isti recentiores. Et cum tantus thesaurus sit ecclesiæ novas, & veteres habentis margaritas, sed una omnium est gratia.* Et infra; *Quod scientes non aliter priscos, aliter recentiores colitis sanctos, sed eadem alacritate omnes. Non enim exploratis tempus, sed exquiritis fortitudinem, fidem, zelum fervidum, & eas virtutes, quas præ se ferunt Sancti, ob quorum honorem hodie convenimus.*

Definat ergo Rex despicere Sanctos, quos novitios vocat, quia non antiquitas, sed vera sanctitas, & felicitas eos tali cultu, & honore dignos efficit. Neque timeat errare, aut decipi, colendo ut sanctos, quos universa ecclesia colit, quæ est columna, & firmamentum veritatis, sed potius vereatur censuram ab Augustino datam, quam hoc nostro tempore præ oculis habendam, ac sæpius repetendam censeo. In epistola enim 1.8.c.5. in tres ordines mores ecclesiæ distinguens, in primo ponit ea, *quæ divina Scripturæ præscribit authoritas*, de quibus ait, *non esse dubitandum, quin ita facere debeamus, ut legimus.* In tertio ponit ea, *quæ per loca, & regiones variantur*, de quibus ait, in unaquaque provincia servandum esse, quod neque cōtra fidem, neque contra honestos mores fieri solet. In medio vero ordine ponit ea, *quæ toto orbe servat ecclesia, de quibus*, ait, *disputare, quin ita faciendum sit, insolentissima insaniæ est.* Non sane alia ratione, nisi quia catholica, & universalis ecclesia in his, quæ communi consensu approbat, & observat, errare, non finitur a Spiritu Sancto, quem illi Christus peculiariter promisit, ut ab eo specialiter regatur. Ergo quando universa ecclesia Catholica de alicujus Sancti felicitate non dubitat, & in illius cultu concordat, non licet viro Catholico, & prudenti *disputare, quin ita faciendum sit.* Nam cum veritas, & puritas non minus in cultu, & recta existimatione Sanctorum, quam in cæteris moralibus rebus necessaria sit, sine ulla dubitatione cum Bernardo dicere potest, & debet unusquisque catholicus; *Ego quod ab ecclesia accepi securus & teneo, & trado, quod non scrupulosius fateor admiserim.* Loquitur ad Canonicos Lugdunenses de hac eadem materia colendi Sanctos, de qua tractamus.

Quamobrem nihil ad causam refert, quod Rex addit de nugis in actis, & legendis Sanctorum conscriptis, nam sive illud verum sit, sive per exaggerationem dictum, cultus, quem ecclesia præbet alicui Sancto in Scriptura non canonizato, non fundatur in quavis humana historia, etiam gravi, nedum suspectæ authoritatis, sed fundatur vel in antiqua traditione, cum universali totius ecclesiæ consensu, vel in authentica Pontificis declaratione, quam canonizationem vocamus, quæ tanto morū, & miraculorum examine, & tam gravi inquisitione, ac diligentia fit, ut ipsa per se posset moralem quandam certitudinem, ac securitatem conferre: adjuncta vero Spiritus Sancti assistentia, & gubernatione, quam credimus esse a Christo promissam, fit certitudo longe major, quæ omne morale periculum, omnemque prudentem dubitationem excludit. Sine hac vero certitudine nemo cogitur, hominem vita functum colere. Siquis vero sua peculiari opinione aliquem esse sanctum credat, & privatim colat, non statim damnandus est, sed monendus, ut prudenter prius rem examinet, & postea debitam circunspectionem in modo colendi exhibeat. His enim observatis non nocebunt veris fidelibus nugæ, si quæ forsan essent in Sanctorum actis: quia si eas discernere valeant, non eis adhibebunt fidem, vel si in aliquo forte decipiantur, non perniciosus error, sed de rebus indifferentibus esse solet. Imo etiam in his magna cura, & diligentia a Pastoribus ecclesię adhibetur, ut Sanctorum historię, quam fieri possit, emendatę, & ab erroribus purgatę per manus fidelium circumferantur. Audivimus autem circumferri in Anglia historias quasdam de gestis Sanctorū, non solum incertæ authoritatis, sed etiam a fidei hostibus plerumque confictas, quibus deludi nolumus Regiam credulitatem. Itaque Regem monemus, qui tam religiose non patitur credulitatem suam his rebus deludi: longe majori cura ferre non debere, fidem suam tot Calvini, Lutheri, & Protestantium, non dicam, nugis, sed perniciosissimis erroribus, in his, quæ ad salutem animæ necessaria sunt, corrumpi.

Qua authoritate nitatur ecclesia in colendis Sanctis.

CAPUT IX.

De sanctorum invocatione.

Quanvis Rex hanc Sanctorum invocationem inter novitios, & nuperos articulos ecclesiæ Romanæ, ut ipse loquitur, numeret, ideoque illam simpliciter non approbet, neque admittat, non tamen satis explicat, in quo gradu, vel ob quam potissimum causam illam rejiciat. Interdum enim solum significat esse superfluam, aliamque viam, Deum per solum Christum invocandi tutiorem, & ad salutem esse potiorem, interdum vero objiciendo indicat, hanc Sanctorum invocationem superstitiosam, & prohibitam esse. Tria igitur a nobis breviter ostendenda. Primum, hunc morem non esse novum in ecclesia Romana, sed antiquissimum, & perpetua traditione constantem in ecclesia Catholica. Secundum, non esse inordinatum, sed pium, & religiosum. Tertium non esse minus tutum hac Sanctorum uti intercessione, sed tutius, & utilius longe, quam illa carere. Hęc igitur ostesuri, objectionibusque, quas Rex subinnuit, sumus satisfacturi.

Quibus conjecturis Sanctorum invocationem Jacobus Rex despiciat.

Antiquitatem ergo hujus consuetudinis orandi Sanctos vita functos, ostendunt in primis testimonia Patrū, quibus Sanctos esse colendos tradunt; nam simul etiam docent, esse a nobis invocandos, & interdum hanc ipsam orationem in partem cultus, & honoris Sanctorum ponunt: aliquando vero inter alias causas illius cultus assignant, quod cum Sancti de nostra salute sint soliciti, & pro nobis orent, justum est, ut a nobis honorentur, vel e contrario dicunt, honorari a nobis, ut suis orationibus nos adjuvent, ut ait Augustinus 20. contra Faustum c.21. & fere idem habet 21. Civit. c.27. in fine. Unde frequenter supponunt, vel aperte docent Patres, Sanctos in cœlo pro nobis apud Deum intercedere. Quod tradunt generatim, licet quasi aliud agentes, Cornelius Papa epist.1. ad omnes fideles, Anacletus ep.3. Leo ser.2. Apost. Petrus & Paulus & ser.1.& 4. de Jejunio Pentecost. & ser. 5. de Jejunio septimi mensis, Hilarius in Psal.24. *Montes in circuitu ejus*, Ambrosius ep.39. ad Horatian. & lib.10. in Lucæ 21. parum a princ. & optime lib. de Viduis post medium, & lib.2. de Jacob, & vita beat. c.10. Gaudent. ser. de Petro, & Paulo, August. lib.2. quæstionum in Exod. q.108. Idem optime Psal.85. in fine. *Dominus Jesus Christus adhuc interpellat pro nobis. Omnes Martyres, qui cum illo*

Antiquitas cōsuetudinis invocandi Sanctos ex Patribus deducitur.

sunt, interpellant pro nobis. Non transeunt interpellationes eorum, nisi cum transierit gemitus noster. Et de S. Cypriano dixit l. 7. de Bapt. c. 1. *Adiuvet nos orationibus suis.*

Sic etiam Hieronymus contra Vigilantium fusius: *Si Apostoli* (inquit) *& Martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti, quanto magis post coronas, & victorias, & triūphos;* quod late prosequitur. Unde ep. 25. ad Paulam super obitu Blesillæ filiæ; *Pro te* (inquit) *Dominus rogat, mihique ut de ejus mente securus sum, veniam impetrat peccatorum.* In quibus verbis Patrum duo consideranda sunt; unum est, Sanctos non solum in generali, sed etiam in particulari pro nobis nostrisque necessitatibus orare. Aliud est, ex eo quod Sancti pro nobis orent, optime colligi, etiam posse a nobis honestissime orari, quia cum illos oramus, maxime ab illis petimus, ut pro nobis intercedant, nam sicut necessitates nostras cognoscunt, ut pro illis orent, ita etiam orationes audient, quas Deo repræsentent, & propter illas ad orandum pro nobis inclinentur. Unde idem Hierony. in vita Hilarionis in calce totius libri commemorat devotionem cujusdam S. Constantiæ, quæ *solita erat, pervigiles in sepulchro Hilarionis noctes ducere, & quasi cum præsente ad adiuvandas orationes suas sermocinari.* Cyprianus tandem lib. de Mortalitate in fine, de cœlesti patria loquens dicit; *Magnus illi nos carorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos, & copiosa turba desiderat, jam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute solicita.* Et in ser. de Stella, & Magis, de SS. Innocentibus ait; *A cunabulis in cœlum translati facti sunt superni capitolii senatores, & judices, nonnullis veniam obtinentes immeritis.* Et epist. 57. ad Cornelium scribit; *Si quis hinc nostrum prior divinæ dignationis celeritate præcesserit, perseveret apud Dominum nostra dilectio, pro fratribus, & sororibus nostris apud misericordiam Patris nō cesset oratio.* In quibus verbis (ut egregie animadvertit Pamelius) aperte supponit Cyprianus, Sanctos cum Christo regnantes, sicut viventes, quos hic cognoverunt, eadem prosequuntur charitate, ita & pro illis orare. Eandemque fidem ostendit Cyprian. in lib. de Habitu Virgin. cum in ultimis verbis ad illas dicit; *Mementote tunc nostri, cum incipiet in vobis virginitas honorari.*

Apud D. Augustinum infinita sunt pro hujus veritatis antiquitate testimonia, ex quibus nonnulla annotabo. Unum est tract. 1. super epist. 1. Joannis circa illa verba: *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum,* quæ in hac materia solent nobis objicere hæretici, & ipse quoque sibi objicit, dicens; *Sed dicit aliquis; ergo Sancti non petunt pro nobis; ergo episcopi, vel præpositi non petunt pro populo.* Respondet autem; *Sed attendite Scripturas, & videte, quia & Præpositi commendant se populo, nam Apostolus dicit plebi, orantes simul & pro nobis, orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo, oramus pro vobis fratres, sed & vos orate pro nobis, invicem pro se omnia membra orent, caput pro omnibus interpellat,* utique excellentiori modo, ut qui solus est propitiatio pro peccatis nostris, & per quem omnes alii orant, sive pro se, sive pro aliis intercedant. Nec refert, quod Augustinus ibi de Sanctis hic viventibus loqui videtur, tum quia re vera non restringit sermonem, sed de Sanctis absolute loquitur, tum etiam, quia ratio, quam insinuat, dum ait, *Membra pro se invicem orent,* generalis est, quia non solum viatores inter se, sed etiam cum beatis unius sunt mystici corporis Christi membra, tum denique, quia excipiendo solum Christum tanquam singularem advocatum, generalem regulam de membris constituit, quod possint esse pro suis fratribus intercessores, si alii indigeant. Accedit, quod ser. 44. de Tempore de Sanctis defunctis aperte loquitur, cum dicit; *Tunc pro nobis absque ulla dubitatione Sancti Martyres intercedunt, quando in nobis aliquid de suis virtutibus recognoscunt.* Et in quodam tractatu de expositione Symboli, qui olim erat sermo 181. de Tempore, & nunc in appendice positus est 59. qui a Lovaniensibus non est visus Augustini, sed sumptus ex Gregorii scriptis, mihi autem phrasim, & doctrinam Augustini, magis quam Gregorii redolet, utcumque vero sit, saltem est certum esse magnæ authoritatis. Ibi ergo in cap. 13. *Sanctorum communionem,* ita explicat; *id est, cum illis Sanctis, qui in hac, quam suscepimus fide defuncti sunt, societate, & spei communione teneamur. Si igitur cum Sanctis communionem in æterna vita habere volumus, de imitatione eorum cogitemus, debent enim in nobis recognoscere aliquid de suis virtutibus, ut pro nobis dignentur Domino supplicare.* In quibus duobus testimoniis supponit Augustinus aliud fundamentum hujus veritatis, nimirum cognoscere Sanctos post hanc vitam actiones nostras, & juxta exigentiam illarum ad orandum pro nobis moveri, quod maxime per orationes, & petitiones illis oblatas fieri potest. Sunt etiam alia loca, in quibus Augustinus non solum docendo, sed etiam orando hujus consuetudinis antiquitatem ostendit, ut in libro septimo de Baptismo c. 1. cum de B. Cypriano dixisset; *Jam corpore, quod corrumpitur, non aggravante, animam ipsam perspicere veritatem.* Subdit; *Adjuvet nos orationibus suis in istius carnis mortalitate tanquam in caliginosa nube laborantes, ut donante Domino, quantum possumus, opera ejus imitemur.* Præsertim vero videri apud ipsum possunt c. 24. & 40. Meditationum, ubi ad omnes Sanctos in generali, & ad plures in particulari devotissime orat. Et quamvis in ejus verbis multa notari possint, quibus & ratio, & fructus orationum ad Sanctos declaratur, illa tamen ad prolixitatem vitandam missa facio, ut pauca quædam ex Græcis Patribus adjungam.

Objectioni hæreticorum satisfacit Augustin. Ad Colos. 4.

Inter quos Chrysostomus sæpissime Sanctorum pro nobis orationes commendat, simul requirens cooperationem nostram per illorum imitationem, ut hom. 79. ad Populum in fine, & in quodam sermone secundo contra desperationem, & super Psal. 48. circa illa verba: *Frater non redimet, redimet homo,* ubi interrogat: *Quid ergo? sunt ne supervacaneæ Sanctorum preces? Nequaquam, sed magnas etiam vires habent, quando tu quoque eis auxilium tuleris.* Quæ verba posset quis restringere ad Sanctos hic viventes, verum & Chrysostomus simpliciter loquitur, & ratio eadem est, ut jam dicam. Eodemque modo loquitur homilia 5. in Matthæ. Præcipue vero notandus est locus in orat. 8. ex decem nuper translatis, circa finem, ubi hæc habet verba: *Habemus Dominam nostram S. Mariam Dei genitricem, sed & Apostolorum precibus opus est. Dicamus & nos Paulo, quemadmodum & prisci illi, cum in Macedoniam pertransieris, nobis auxiliare.* In quibus verbis obiter adverto, sentire Chrysostomum, ita nos posse nunc loqui cum Paulo, sicut cum eodem hic vivente alii loquebantur. Et subjungit. *Rogemus, ut dixi, S. gloriosam Virginem, & Dei genitricem Mariam, rogemus Sanctos, & præclaros Apostolos, rogemus Sanctos Martyres.* Et infra eleganter docet, non esse expectandum necessitatis tempus ad colendos, & nobis conciliandos sanctos, sed honore, & imitatione præveniendos esse, quod humanis etiam exemplis aptissime declarat, & concludit: *Simus itaque Martyrum amici, non ob necessitatem, sed dilectionem: ante tempestatem, ut tempestatibus afflicti, in tempestate vero, ut serenitatem inveniamus.*

Similia multa sumi possunt ex Basilio Hom. 20. quæ est de Sanctis quadraginta Martyribus, ubi inter alia ait: *Paratum est hic Christianis auxilium. Sæpe laborastis, ut unum pro vobis orantem inveniretis, quadraginta sunt hi, unam orationis emittentes vocem, ubi enim sunt duo, vel tres in nomine Domini congregati, ibi est Deus, ubi vero quadraginta fuerint, quis dubitet, Deum esse præsentem? Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat, qui rursus lætatur, hos oret, ille, ut a malis liberetur, hic ut duret in rebus lætis.* Cyrillus etiam Hierosol. Catech. 5. mystag. *In sacrificio* (inquit) *incruento mentionem facimus Prophetarum, Apostolorum, & Martyrum, ut Deus orationibus illorum, & deprecationibus suscipiat preces nostras.* Cyrillus item Alexandrinus lib. 12. Thesauri c. 10. exponens illud 1. ad Timoth. 2. *Unus Deus & unus mediator hominum Jesus Christus,* dicit, Christum esse unicum mediatorem naturaliter, & substantialiter, *nam aliter,* ait, *quomodo unum mediatorem Christum Paulus dixisset? multi enim Sanctorum mediationis ministerio usi sunt.* Et adducit in exemplum Paulum, & Moysem, quorum ministerium fuit alterius rationis, præter orationem; addit vero Jeremiam: *Præcipue* (inquit) *quando clamabat ad Deum, recordare, quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum.* Et sic etiam ait alios Apostolos, & Prophetas fuisse mediatores. Et quamvis de illis hic viventibus loqui videatur,

non

non tamen solummodo: nam de eodem Jeremia jam defuncto dixit Onias jam etiam defunctus; *Hic est fratrum amator, & populi Israel, hic est, qui multum orat pro populo, & universa sancta Civitate Jeremias Propheta Dei* 2. Machab. 15. Et de eodem Onia dicitur, visum esse manus extendentem, & pro populo orantem. Atque ita illo testimonio ad hanc veritatem confirmandam utitur Eusebius lib. 12. de Præparat. Evang. c. 1.

Ante adventum Domini Sancti nō invocabantur, & cur.

Sed oportet advertere, licet ante Christi adventum Sancti defuncti orarent pro vivis, non tamen legi viventes homines ad defunctos eo tempore orasse, sed ad Deū, ut *orationem mortuorum audiret*, ut dicitur Baruch cap. 3. quia tunc Sancti defuncti non videbant Deum, & ita non poterant cognoscere viventium orationes, nisi fortasse ex speciali privilegio. Nunc autem in statu felicitatis constituti merito orantur, quia ratione sui status omnia, quæ ad ipsos pertinent, cognoscunt. Nam ut dixit Gregorius, *Quid non vident, qui videntem omnia vident?* Unde Apocalypsis cap. 5. viginti quatuor seniores offerebant Deo orationes Sanctorum, quod facere neutiquam possent, nisi illas cognoscerent. Et ideo etiam Angeli Sancti semper potuerunt, non solum orare pro hominibus, sed etiam orari ab hominibus, quia semper viderunt Deum, & ita etiam orationes hominum, quantumvis occultas semper cognoscere potuerunt, ut sumitur ex Tobiæ 12. Danielis 10. Zachariæ 1. & Apocalysis 8.

Hoc denique confirmant antiqui Patres in concionibus, seu homiliis, vel etiam in historiis de Sanctis: nam sæpissime inter concionandum, aut scribendum, vel orationes fundunt ad sanctos, quos laudant, vel populum ad illos orandos exhortantur, vel interdum scribunt, Sanctos ipsos hic degentes suas orationes post suum obitum promisisse. Ita videre licet ex Sanctis citatis in Ambrosio precatione secunda ante Missam, & Chrysostomo loco citato cap. præcedenti de Beatissima Virgine, Basilio dicta Homilia 20. & Nysseno Orat. in Theodorum Martyrem, Ephrem dicta Orat. de Laudibus Virginis, Nazianzeno Orat. 18. in Cyprian. 20. in Basilium, & idem sentit Orat. 24. loquens de Athanasio. Est etiam optima oratio apud Victorem Uticensem lib. 3. de Persecutione Vandalic. *Deprecamini Patriarchæ, orate Sācti Prophetæ, estote Apostoli suffragatores. præcipue tu Petre beate, tu Sancte Paule gentium magister, universimque ingemiscite Sancti pro nobis Apostoli. Prostrati rogamus, ut non spernatis vestros miseros peccatores.*

Eusebius etiam lib. 6. hist. cap. 4. alias 5. de Virgine Potamiæna ad martyrium eunte refert, quendam Basilidem, unum ex satellitibus, qui eam humanius tractaverat, bono animo esse, jussisse. *Nam* (ait) *se simul abiret e vita, a Domino suo veniā, & gratiam pro eo efflagitaturam*; & lib. 8. cap. 17. de Theodosia Virg. refert, accessisse ad quosdam Sanctos confessores, qui vincti confidebant ante tribunal Tyranni, *eos obsecraturam, ut cum essent apud Dominum, illius recordarentur*, & ea occasione martyrium subjisse. Denique Augustinus lib. 22. de Civit. c. 8. de Petronia, & Palladia, & aliis narrat, per orationes ad sepulchra martyrum, & per eorum intercessiones salutem miraculose impetrasse. Et similia attingemus in puncto sequenti, & alia multa leguntur apud antiquos Patres, quæ ipsi tanquam vera, & sibi nota referunt, & ideo a nullo prudente possunt nugæ reputari, sed fide humana dignissima existimari, ex quibus aliqua in sequenti puncto referemus. Accedit, quod cap. est, Patres, qui hæc referunt, certissime credidisse, illum modum orandi, impetrandi, & faciendi miracula, esse honestissimum, & frequenter in ecclesia Catholica usitatum.

Ex his manifestum relinquitur, fidem de intercessionibus Sanctorum, & morem illos invocandi ad illas petendas, non esse res novas, sed antiquissimas in ecclesia Catholica, quod primo loco probandum proposuimus. Inde vero sufficienti etiam authoritate probatum relinquitur, quod secundo loco polliciti sumus, hunc ritum orandi Sanctos nec superstitiosum, nec malum esse, sed sanctum, & Deo gratum. Quis enim credat potius Luthero, Calvino, & similibus Novatoribus Sanctorum orationes improbantibus, & in hac parte antiquos hæreticos Vigilantium, Constantinum Copronymum, & alios similes sectantibus, quam Augustino, Hieronymo, Ambrosio, Basilio, Nazianzeno, Chrysostomo, & aliis similibus Patribus verbo, & exemplo suo hanc orationem approbantibus; imo etiam referentibus, Deum magnis miraculis, quæ Christus inter potissima signa suæ ecclesiæ posuit, illam approbasse, & confirmasse? Talis autem est hęc veritas, ut non solum authoritate credi, sed etiam ratione convinci possit apud eos, qui aliqua fundamenta, seu principia nostræ fidei non inficiantur.

Oratio unius pro alio grata Deo est.

Unum enim ex principiis, etiam in ipsa Scriptura cōtentis, est, sanctum esse, & Deo placitum, ut unus pro alio apud Deum intercedat, orando. Paulus enim 1. ad Timot. 2. obsecrat, orationes fieri pro Regibus, Principibus, &c. & ad Ephes. 6. præcipit orare pro omnibus sanctis, id est, fidelibus, & Jacobus c. 5. dicit: *Orate pro invicem, ut salvemini, multum enim valet deprecatio justi assidua.* Quod confirmat exemplo Eliæ 3. Regum 17. Idemque exemplo suo nos docuit primitiva ecclesia, cum ad Deum pro Petro orabat Actorum 2. imo & Christus Dominus exemplo suo idem ostendit Joan. 7. & Luc. 22. & 23. Hinc ergo manifeste colligimus sanctum esse, & Christo placitum, ut homines, qui cum ipso regnant, pro peregrinantibus hominibus apud ipsū intercedāt, quia in utrisque, scilicet, viatoribus, & beatis opus est ejusdem honestatis, & religionis respectu Dei, & charitatis respectu eorū pro quibus oratur; neque fingi potest ratio, ob quam hęc ratio in homine vivente in corpore mortali admittatur, & non in spiritu glorioso Deo magis grato, nam hæc intercessio non est beatorum statui incongrua, sed maxime decens, & accommodata. Et ideo Scriptura sacra hanc etiam orationem commendat tam in Angelis beatis, quam in animabus sanctis, vel gloriosis, vel nondum etiam gloriam assequutis, ut ex libris Machabæorum, & Apocalypsis, Tobiæ, & Danielis supra probavimus.

Rogare aliquem, ut pro se oret, sanctum est.

Aliud principium fidei est, sanctum, & Christo proinde gratum esse, unum hominem ab alio petere, ut pro se oret rem licitam, & cum aliis conditionibus ad honestam orationem requisitis. Hoc certe naturali ratione evidens est, quia qui ab alio petit, ut pro se oret, ab illo actum licitum postulat, qui & in gloriam Dei per se cedit, & utrique, scilicet, petenti, & a quo petitur potest esse utilis; cur ergo illa petitio non erit honestissima? Deinde recte fecit serenissimus Jacobus, monendo fideles, ut pro se invicem orarent, & sanctissime præcepit Paulus vigilare in obsecratione pro omnibus Sanctis ad Ephes. 6. ubi etiam addidit, *Et pro me ut detur mihi sermo*, & cætera, & ad Colossenses c. 4. *Orationi instate, Vigilantes in ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium, &c.* Et similia habet 2. ad Thessal. 3. ergo similiter licitum est cuicunque viatori ab alio fideli petere, ut pro se oret, non enim magis est nobis hoc prohibitum, quam Paulo, neque nos minus indigere possumus orationibus aliorum, quam Paulus.

A paritate rationis concluditur, licitum esse Sanctos vita functos orare.

Ex his ergo principiis evidenter colligimus, sanctum, & Deo gratum esse, rogare homines vita functos, quos Sanctos, & jam beatos esse credimus, ut pro nobis orent. Probatur illatio, quia nulla ratio, vel occasio malitiæ, vel inordinationis in hoc actu cogitari potest, magis quam in ea petitione, quę fit ab homine nobiscum vivente: nam differentia, quæ ab adversariis cogitari potest, tantum in fidei defectu potest esse fundata. Vel enim credunt homines justos ex hac vita decedentes non videre Deum, nec fieri beatos usque ad mundi finem; at hoc tam contra fidem Catholicam est, quam contra id, quod ut plurimum a Protestantibus Anglis est receptum. Vel forte timent, ne justi, & felices non sint illi, quos oramus, & hæc hæsitatio respectu eorum Sanctorum, quos universa veneratur ecclesia, etiam est contra fidei integritatem, ut ostēdimus. Vel denique timent, ne homines mortui, etiam si felices sint, nostras orationes non audiant, & hoc etiam est contra sanam doctrinam satis ab ecclesia approbatam. Præter quam quod talis suspicio, vel metus nullum habet verisimile fundamentum, quia Deo facillimum est, hanc cognitionem Sanctis secum regnantibus præbere, estque valde consentaneum providentiæ ipsius Dei, ut illam præbeat, tum ad explendum justum illorum desiderium, tum quia & eorum statui, & nostro est maxime consentaneum, ut spiritualem aliquam communicationem inter nos habere possimus, cum simus membra ejusdem corporis, cujus caput est Christus, ut sumitur ex Paulo ad Ephes. 1. & 4.

Ex his ergo tandem ita concludimus, orare, & invocare

Invocatio Sanctorū nec mala est nec prohibita.

re Sanctos cum Christo regnantes nec ex natura rei malum esse, neque etiam prohibitum, esse subinde omnino bonum, & licitum. Consecutio per se evidens est. Major autem discurrendo per omnes circunstantias hujus actionis, & per comparationem ejus ad similem petitionem inter viventes est demonstrata. Minor vero facile etiam ostenditur, quia illa prohibitio non est juris divini positivi, quia in Scriptura non invenitur, & traditio ecclesiæ potius ostendit, jus divinum hunc ritum orandi permittere, vel approbare, neque etiam est prohibita per jus ecclesiasticum, ut per se notum est: nam potius contrarius error in multis Conciliis, & novissime in Tridentino damnatus est. Unde licet ecclesia non omnibus præcipiat orare Sanctos, præcipit tamen omnes de invocatione Sanctorum recte sentire, & omnibus hujusmodi orationem consulit, & aliquibus ministris suis interdum hanc orationem præcipit, instituendo peculiarem modum, & ritum orandi Sanctos in divinis, & publicis officiis, quem Sacerdotes, & ministri ecclesiæ observare tenentur. Est ergo ex omni capiet sancta, & religiosa hujusmodi oratio.

1. Regis objectio contra doctrinam traditam.

Contra hanc autem catholicam doctrinam objectiones quasdam indicat Rex, quæ licet ab ipso cursim, & quasi timide proponantur, omittendæ non sunt. Primam sumit ex verbis Christi Matth. 11. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Ex quibus verbis videtur colligere voluisse, ad solum Christum esse accedendum, ut pro nobis intercedat, vel ut necessitatibus nostris subveniat. Veruntamen sensus verborum Christi est, ipsum esse unicum Redemptorem, qui peccatorum onus, & labores, ac pœnas ex peccatis contractas possit auferre, eundemque esse authorem gratiæ, & legis Evangelicæ, qui ab onere legis veteris nos liberavit. Vocat ergo Christus omnes ad se tanquam ad medicum, & authorem salutis. Et hoc modo vera est exclusiva, ita scilicet nos Christum vocare ad se, ut ad nullum alium abire permittat. Per hoc autem non prohibuit nobis invocare Sanctos ut intercessores ad ipsum Christum, seu ad Deum per ipsum, neque ullus Sanctorum Patrum illationem hujusmodi fecit, aut verba illa ad præsentem materiam accommodavit, vel illa aliter intellexit. Ut videri potest in D. Hieronymo ibi, Chrysostomo hom. 39. in Matthæ. Augustino ser. 9. & 10. de Verbis Domini, quos alii expositores Latini, & Græci imitantur. Potestque hic locus ex aliis declarari, in quibus venire ad Christum, idem significat, quod credere in ipsum. In hoc enim sensu dixit Joann. 6. *Qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum.* Et iterum: *Omne, quod dat mihi Pater, ad me venit, & eum, qui venit ad me, non ejiciam foras*, id est, in gratiam meam ipsum recipiam, & fructum redemptionis meæ communicabo. Hoc ergo modo jubemur venire ad solum Christum, quia *non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Hoc autem non obstat, quominus ad sanctos per orationem accedere possimus, ut ab ipso, & per ipsum auxilium nobis obtineat, ut ad ipsum veniamus, vel si jam venimus, ut ab eo non recedamus. Sic enim, non obstante sufficientia redemptionis Christi, recte petimus a viventibus, ut pro nobis orent.

Solutio.

Christus Dominus tanquam Redemptor, Sancti vero tanquam mediatores ad ipsum invocantur.

2. Object. ex Paulo ad Colos. 2.

Altera objectio est, quia Paulus ad Colossen. 2. *prohibuit humilitatem, & religionem Angelorum, omnemque ejusmodi venerationis cultum in superstitione, & humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.* Ita Rex proponit verba Pauli, & non amplius declarat, quomodo ex eis aliquid contra invocationem Sanctorum colligatur, cum tamen in eum finem ab ipso referantur: nam alioqui immerito, & extra rem illa ibi proponeret. Pauli tamen intentio longe diversa est, ut ex contextu manifeste constat, omniumque Patrum expositione. Monuerat enim Paulus Colossenses, ut sicut acceperant Jesum Christum Dominum, ita in ipso ambularent radicati, & superædificati in ipso. Unde postea infert: *Nemo ergo judicet vos in cibo, &c.* Quibus verbis eos cavere docet Judaicas cæremonias, & observationem legis, deinde vero subdit: *Nemo vos seducat, volens in humilitate, & religione Angelorum*, per quæ verba nō prohibet debitam venerationem, & invocationem Sanctorum Angelorum, ut Novatores sentiunt, hoc enim neque ex verbis Pauli colligi potest, neque ex Patribus, aut expositoribus. Unde aliqui illam posteriorem clausulam cum præcedenti conjungunt, & omnia intelligunt de observatione legalium. Communior tamen, & magis literalis expositio est, illa posteriora verba dici a Paulo contra errorem quorundam hæreticorum, qui dixerunt, Angelos esse hujus mundi factores, & per ipsos accedendum esse ad Deum, & non per Christum. Quā fuisse hæresim Simonis Magi refert Epiphanius hæres. 21. & illam voluisse damnare Apostolum, docuit ibi Chrysostomus homilia 7. quem Oecumenius, & Theophylactus sequuntur, qui explicant, illos hæreticos per fictam humilitatem dixisse, non oportere per Christum adduci ad Deum, quia hoc majus est, quam ut id possimus assequi, sed commodius esse, ut per angelos accedamus, ideoque peculiarem cultum, & religionem Angelorum introduxisse, & hanc prohibuisse Paulum, affirmant.

Solutio.

Paulo vero aliter Theodoretus ibi dicit, eosdem, qui observantiam legis veteris defendebant, ad Angelos colendos induxisse, dicentes, legem fuisse per eos datam, refertque Concilium Laodicenum hac ratione Angelorum cultum prohibuisse. Ita enim videtur legisse canonem 35. illius Concilii, qui juxta versionem antiquam, & Gentiani sic habet; *Non oportet, ecclesiam Dei relinquere, & abire, & angelos nominare, & congregationes facere, quia interdicta noscuntur. Si quis igitur inventus fuerit huic idololatriæ serviens, sit anathema, quia dereliquit Dominum nostrum Jesum Christum.* Alia vero translatio non legit angelos, sed angulos, damnatque eos, qui in angulis congregabantur ad idola colenda. Verisimilior autem est illa prior lectio, cum Theodoretus author Græcus, & illi tempori vicinus ita illum canonem referat. Constat autem, ibi non fuisse damnatum omnem cultum Angelorum, sed eum, qui ab ecclesia, & a Christo separat: legem per angelos datam, legi Christi præferendo, ut Theodoretus vult. Aliter vero Tertullianus lib. de Præscrip. hæreticor. cap. 33. generaliter dicit: *Simonianæ Magiæ disciplina angelis serviens, utique & ipsa inter idololatrias deputabatur.* Unde fit verisimilis conjectura, Paulum per religionem Angelorum intellexisse, omnem superstitiosum cultum, qui per magicam artem malis angelis datur. Quæcunque vero fuerit illa, quæ a Paulo vocatur, *Religio Angelorum*, certum est, fuisse superstitiosam, & partem idololatriæ, ut exponit Hieronymus ep. 151. ad Algasiam, q. 10. qui illa verba exponit de Judæis, qui post Christi mortem, & abolitionem legis: *Quascunque offerunt victimas, non Deo offerunt, sed angelis refugis, & spiritibus immundis.* Augustinus vero ep. 59. ad Paulinum generatim ait, illa verba dicta esse a Paulo, *propter superstitiones gentilium, Angelos* (inquit) *volens intelligi principatus, quos elementorum mundi hujus præpositos in his observationibus colendos esse arbitrantur*; & de illis observationibus ait, per eos fieri, *Ut cor hominus velut religione humile reddatur falsa humilitate, quæ magis inflat*, ut inferius dicit. Longissime ergo distat talis superstitio a cultu, & invocatione Sanctorum, sive hominum, sive Angelorum.

Sensus Pauli.

Denique ponderanda sunt verba dicentis: *Nemo vos seducat volens in humilitate*, utique ficta, *& religione angelorum*, utique malorum, *quæ non videt, ambulans frustra inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus, & conjunctiones subministratum, & constructum crescit in augmentum Dei.* Hæc enim verba non possunt in ecclesiam Catholicam convenire, quatenus Sanctos colit, & invocat. Quia neque hoc facit inflata sensu carnis suæ, sed exemplis, ac doctrinis Sanctorum Patrum in divina Scriptura fundatis instructa. Neque per illum cultum recedit a capite, quod est Christus, sed ad illum potius refert omnem sanctorum cultum, per illum enim Sanctos omnes impetrare, & ad illum etiam pro nobis intercedere profitetur. Et ita neque fictam humilitatem, neque falsam religionem introducit, neque impedit corporis Christi augumentum per influxum gratiæ ab ipso manantis, sed potius per hanc conjunctionem, & communicationem omnium membrorum hujus corporis, totius corporis unitas, & sanctificatio melius perficitur. Quapropter majori quidem ratione possunt talia verba in Protestantes converti, illisque possumus serenissimum Regem alloqui, *Nemo vos seducat, &c.* Nam Protestantes re vera Regem seducunt, *inflati sensu carnis suæ*, quia neque ab ecclesia, neque a Patribus doceri volunt, *sed dulci nomine scientiæ* (ut Augustinus supra loquitur) Regem *seducunt, & avertunt a lu-*

ce veritatis, quæ est Christus Jesus. Unde licet ore Christū confiteantur, re ipsa caput non tenent, ex quo totum corpus crescit in Domino, quia non possunt tenere idem caput, qui nolunt esse in ejus corpore, nec possunt in illo crescere per nexus, & conjunctiones, qui Sanctorum unionem, & communicationem recusant. Denique licet isti aperte non fingant religionem angelorum, quos colant, fingunt tamen illorum religionem angelorum, a quibus decipiuntur, & per quos alios seducunt. Dicta igitur verba Pauli, si secundum proprium sensum considerentur, reprehensionem gentilium continent, non Catholicæ Ecclesiæ. Si vero secundum generalem doctrinam, quam includunt, spectentur, hæreticos omnes, & præcipue Protestantes redarguunt, & convincunt.

3. Objectio. Tertiam objectionem his verbis indicat Rex: *Sed qua fiducia, quove authore decurratur ad Deos Penates istos, sive Tutelares, quasi aulicos, & familiares Dei Optimi Maximi, equidem nescio. Id illis probandum reliquerim, qui nova disputandi, ac philosophandi ratione Theologiam corruperunt.* Non quidem immerito prius quam respondeam, possum cum Augustino interrogare, *Seriumne aliquid inter nos agitur, an jocari libet?* (Ep. 44. ad Maximū.) Credere namque non possum Deorum Penatum, aut Tutelarium memoriam Regem renovare voluisse, nisi jocari potius, quā serio agere maluisset. Quod si res istæ tam leves Regi esse videantur, nobis jocari non vacat. Si autem graves existimentur, mirum est, quod nominum Deorum Penatum, & Tutelarium absurditate, vel gentilitate terrere voluerit ignorantes. Non enim ignorare potest Rex a Christianis Catholicis, nullum mortuorum hominum, aut Deum vocari, aut tanquam numen coli, aut invocari. *Nihiloque secius* (ait Theodoretus) (Lib. contra Græcos.) *urbium custodes, ac locorum præsides venerantur, quorum precibus & interventu apud Deum utentes, per eos demum divina munera consequuntur.* Et paulo inferius. *Quid ergo adversus nos indignationem concipitis, cum nullum quidem nostrorum hominum referamus in Deos, quanquam debitos honores Martyribus persolvamus, ut Dei testibus servisque amantissimis.*

Responsio. Relicto ergo, & contempto Deorum nomine, quod Rex dicit se ignorare, qua fiducia ad Sanctorum intercessionem recurramus, mirum profecto non est; nam fides est fiduciæ fundamentum, & ideo ubi vera fides non est, fiducia esse non potest. Nos autem credimus, justos vita functos, & cum Christo regnantes pro hominibus in hac vita peregrinantibus apud Deum intercedere, eorumque orationes Deum propter Christum exaudire, & hac fiducia ad illos accedimus, non dubitantes, quin & nostras petitiones audiant, & magna charitate benigne suscipiant. Possumusque Regem interrogare, an interdum a suis subditis, quos fideles esse credat, ut pro se Deum precentur, postulet. Nam si hoc contemnit, Paulo contradicit, qui & pro se orari postulabat, & pro Regibus orare monebat: si vero id probat, & facit, peto, qua fiducia id faciat, certe non alia, nisi ea, quæ in aliqua fide fundetur: simili ergo fiducia ad Sanctos vita functos nos accedimus, quia neque minus apud Deum posse, nec minori charitate res nostras curare credimus. Unde cum iterum Rex interrogat, quo authore hoc audemus; fidenter respondemus, in primis Spiritu Sancto principali authore nos id facere: ille enim est principalis author, qui ecclesiam Christi docet, eique omnem suggerit veritatem. Deinde id etiam Christo authore nos facere, tum quia ipse nos ecclesiam suam audire præcipit: tum etiam quia per suos Apostolos nos docuit, pro invicem orare, & per Apostolorum successores, quos ipse dedit ecclesiæ Pastores, & Doctores, Sanctos etiam vita functos invocare docuit, non solum illorum verbo, sed & eorundem exemplo. His enim modis hactenus ostendi, qua fide sancti sint invocandi. Neque vereor in eorum numero comprehendi, quos falsa Protestantum calumnia deceptus Rex corruptores Theologiæ appellat. Hoc enim non veritatis indicium, sed hæreticorum convicium est, de quo proinde Theologus, & Doctor Catholicus gloriatur.

Superest, ut Sanctorum invocationem non solum superstitione carere, sed etiam tutiorem, & utiliorem esse ostendamus; hoc enim ultimo loco promisimus, quoniam verba Regis hoc a nobis efflagitant, subjungit enim: *Mihi satis est, Deum per Jesum Christum prout jubemur invocare, & hanc viam tutiorem, ideoque in rebus ad salutem spectantibus potiorem insistere.* In quo puncto necessarium est, opus a fide, & usum a judicio secernere. Nam licet alicui satis fortasse possit esse ad salutem, Deum per Jesum Christum invocare, etiam si Sanctos non invocet, non tamen sola per Christum invocatio satis erit ad salutem, si de Sanctorum invocatione male sentiat, vel judicet. Quia per hoc judicium pertinax hæreticus constituitur, heretico autem homini sola invocatio Christi prodesse non potest, quia neque ex vera, & catholica fide, neque cum charitate conjuncta esse potest. (De invocatione Sanctorū male sentienti Dei per Christum invocatio nihil prodest.) Deinde quāvis homini de fide invocationis Sanctorum recte sentienti, usus talis invocationis possit non esse impositus sub præcepti necessitate, & ideo illi satis esse possit, Deum per Christum invocare: multis vero, quibus necessitas invocandi Sanctos ex officio, & debito, ac precepto incumbit, non satis est, Deum per Christum invocare, nisi Sanctos invocando, obligationi suæ, ac præcepto sibi imposito satisfaciant. Quia licet Christi redemptio, & interpellatio de se ad nostram salutem sufficiat, nostrā tamen cooperationem, & præceptorum obedientiam requirit, ideoque licet ab aliquo preceptorum contemptore invocetur, ad salutem non sufficit, nec talis invocatio ab ipso Christo, vel a Deo per Christum exauditur.

Addimus præterea, licet invocatio alicujus Sancti absolute, & per se spectata, non sit ad salutem necessaria: interdum posse contingere, ut ex divina ordinatione, & mirabili providentia necessaria sit. (Invocatio alicujus Sancti potest interdum esse ad salutē necessaria.) Quod si hoc Rex non intelligit, aut non credit, legat Augustinum dicentem: (Aug. ser. 1. & 4. de Sanctis.) *Si Stephanus sic non orasset, ecclesia Paulum non haberet; sed ideo de terra excitatus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus.* Quamvis ergo Paulo satis esse potuisset ad salutem Deum per Christum invocare, nihilominus (teste Augustino) necessaria illi fuit ad salutem intercessio Stephani: utique quia beneplacitum fuit Deo per tale medium, & non aliter Paulum ad cognoscendum, & invocandum Christum vocare. Ita ergo in aliis hominibus, & prædestinatis potest contingere, ut unius salus per alterius Sancti intercessionem præordinata sit: & ut Sanctus non sit pro illo intercessurus, nisi ab eo invocetur. Hoc igitur modo unius hominis pro alio intercessio, & consequenter invocatio potest ex divinæ providentiæ ratione esse necessaria, ut cum effectu salutem consequatur ille, qui Sanctum invocat, & pro quo Sanctus intercedit. Quamobrem neque secure, neque pie dicitur, satius esse, Deum per solum Christum invocare, quia licet unum jubeatur, aliud non excluditur, & quia ad invocandum Deum per Christum, sicut oportet, necessarium est divinum auxilium, quod interdum per alicujus Sancti invocationem impetrandum est.

Ex quo evidentius concluditur, non solum tutius, sed etiam utilius esse, invocatione Sanctorum interdum uti, quam illam omnino prætermittere. (Sanctorū invocatio tutior, & utilior.) Est quidem tutius, tum quia qui omnino illam prætermittit, eam despicere, vel contemnere videtur, quod perniciosum est, & quāvis forte non contemnat, huic periculo se exponit, quod tutum non est. Tum maxime, quia in hac invocatione facta ex recta fide nihil periculi ad salutem esse potest, cum sit pia, & Deo grata, & aliunde, ut dixi, contingere potest, ut Deus per tale medium orantem salvare, vel bonum illud, quod optat, tribuere destinaverit; non est ergo satis tutum ab implorando Sanctorum patrocinio abstinere, tantum abest, ut tutius sit. Multiplex vero utilitas hujus invocationis in multis ecclesię orationibus satis indicata est. Una est, *ut quod nostris meritis non valemus, Sanctorum patrocinio assequamur;* alia esse potest, *ut multiplicatis intercessoribus* Deus largiatur, quod fortasse soli oratori roganti non concederet. (Actor. 10. Ezech. 6.)

At inquiunt Protestantes: Deus non est sicut homo, ut personas respiciat, Deus enim personarum acceptor non est, & ideo nihil ad impetrandum confert vel qualitas precantis, vel intercedentium multitudo. (Hæreticorum evasio precluditur.) Sed hoc tam contra rationem, quam contra Scripturam profertur. Aliud est enim accipere personam, aliud veram personæ dignitatem, seu conditionem ad negotium pertinentem expendere. Acceptio enim personę in communi usu, & in allegatis Scripturæ verbis vitium sonat distributionis, vel donationis, in qua conditio personæ, quæ ad causam non refert, neque personam tali muneri, vel dono magis aptam, vel dignam reddit, consideratur. At vero in præsenti talis personarum acceptio locum non habet: nam

sa-

sanctitas personæ orantis, vel intercedentis talis est conditio personæ, quæ ad impetrandum illam reddit digniorem, & consequenter multitudo etiam deprecantium, quatenus in eis, & majora merita, & augmentum aliquod sanctitatis considerantur, efficaciorem apud Deum orationem reddit. Non enim sine causa dixit Jacobus cap. 5. multum valere deprecationem justi, sed quia, licet oratio peccatoris interdum impetret, multo facilius justi oratio exauditur. Alioqui si Deus faciem orantis non respicit, & illius conditionem non considerat, cur dixit ad amicos Job: *Ite ad servum meum Iob, & servus meus Iob orabit pro vobis, faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia*, nisi quia propter sanctitatem, & patientiam Job, illius potius, quam ipsorum esset orationem exauditurus? Et e converso ad exaggerandam iram suam dixit

Ezech. 14. Dominus per Ezechielem: *Terra cum peccaverit, &c. Et si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel, & Job, &c.* ac si diceret, cum isti me possent maxime placare, eos etiam pro tali populo orantes non exaudiam: quia non satis est plurium, & sanctissimorum virorum intercessio, si is, pro quo orant, non cooperetur, ut notavit Chrysost. hom. 79. ad Pop. ubi nihilominus ostendit, orationem plurium efficaciorem esse, quod etiam late prosequitur orat. 3. de Incompreh. Dei natura.

Estque ad hoc propositum valde notanda oratio Gregorii Nysseni ad Theodorum Martyrem sub finem, ubi cum multa a Martyre postulasset, subjungit. *Quod si majori opus fuerit advocatione, ac deprecatione, fratrum quoque tuorum Martyrum coge chorum, & cum omnibus una deprecare: multorum justorum preces, multitudinum, ac populorum peccata luant, admone Petrum, excita Paulum, Joannem item Theologum, ac discipulum dilectum, ut pro ecclesiis, quas constituerunt, soliciti sint, &c.* Multo ergo magis orationes nostræ cum Sanctorum intercessionibus conjunctæ efficaciores fiunt, ac subinde utiliores. Neque propterea Dei, vel Christi cultus minuitur, sed augetur, quia dum Sanctos invocamus, divinam majestatem magis reveremur, nostramque indignitatem recognoscimus, & per Sanctos Deum magis honorare, & glorificare cupimus, eique gratias pro tot beneficiis agimus. Quia, ut recte dixit Ambrosius ser. 14. de SS. Nazario, & Celso: *Immensa ejus pietas multiplex ad bonitatem, & artifex ad salutem proponens arduam virtutum palmam, raro appetitore pretiosam, in paucorum triumphis, plurimorum commodis prospicit, illorum siquidem merita, nostra vult esse suffragia.* Quod infra exaggerans addit, licet aliquis Sanctus, alicujus loci *peculiaris putetur privilegio sepulchri, omnium tamen esse communione suffragii, non clauditur enim locis, quod diffunditur meritis. Invocasti ubique Martyrem, ubique te exaudiet ille, qui honoratur in Martyre.* Merito ergo Catholica Ecclesia Sanctorum invocationem tamquam magis piam, & Deo gratiorem, sibique tutiorem, & utiliorem elegit, semperque retinuit.

CAPUT X.

De sanctarum reliquiarum custodia, & veneratione.

DUo in hoc puncto potissimum carpit Rex, adorationem videlicet reliquiarum, & usum asservandi particulas a corporibus Sanctorum separatas, ut a Christiano populo videri, vel tangi possint. Prius vero, ut vulnus suum occultet, & ne cum Juliano apostata, & Constantino Copronymo, & aliis hæreticis reliquias Sanctorum detestantibus sentire videatur, quædam verba præmittit, quibus se Sanctorum reliquias honore prosequi ostendit, dicens: *Quod ad reliquias Sanctorum, si quas ejus modi haberem, quas constaret Sanctorum corporum partes esse, eas ego honorificis tumulis solenniter inferrem.* Hic zelum Regis laudo, quod autem secundum fidem non sit, doleo. In eo enim, quod Sanctorum reliquias honore aliquo dignas esse censet, recte judicat, insinuat vero non religioso cultu, sed solo civili honore Sanctorum reliquias tumulandas esse; quod si ita sentit, non recte, neque secundum fidem Catholicam sentit. Ipsum vero in hoc sensu fuisse loquutum, verba, quæ paulo post subjungit, satis declarant, in quibus, *reliquiarum adorationem pro intolerabili idololatria habere se*, dicit, *& abominari.*

Quem cultum Sanctorum reliquiis tribuat Rex Iacobus.

In his autem verbis in primis adverto, cum superius tractando de cultu B. Virginis, & Sanctorum, non verbo *Adorandi*, sed *venerandi*, vel *colendi*, usus fuerit, hic mutata locutione, *adorationem*, reliquiarum abominari. Interrogo igitur, quo sensu, qua ve significatione nomen adorationis accipiat: nam si perfectam illam, & absolutam, ac summam latriam, quæ soli Deo debetur, per nomen *adorationis* intelligit, merito, quidem abominaretur eos, qui Martyrum ossa, aut corpora, vera latria soli Deo debita adorarent; & immerito talem adorandi modum ecclesiæ tribueret. Quod profecto facere convincetur, cum eam, quam abominatur reliquiarum adorationem inter Romanæ ecclesiæ articulos numerare intendit.

Sanctorũ reliquias latria a catholicis adorari falso machinantur Protestantes.

Sciat ergo calumniam hanc nec novam esse, nec alia responsione, quam data ab antiquis Patribus indigere. Augustinus enim Maximo Philosopho gentili, qui ep. 43. ita ad Augustinum scripserat, ut ignoranter hanc idololatriæ notam inurere Christianis videretur in ep. 44. sub finem ita respondet: *Ad summam tamen, ne te hoc lateat, & in sacrilega convitia imprudentem trahat, scias, a Christianis Catholicis, quorum in vestro oppido etiam ecclesia constituta est, nullum coli mortuorum, nihil denique ut numen adorari quod sit factum, & conditum a Deo, sed unum ipsum Deum, qui fecit, & condidit omnia.* Hieronymus vero contra Vigilantium, qui eandem calumniam impudentius ecclesiæ imponebat, sic loquitur in ep. 53. *Os fœtidum rursum aperire, & putorem spurcissimum contra Sanctorum Martyrum proferre reliquias, & nos qui eas suscipimus, appellare cinerarios, & idololatras, qui mortuorum hominum ossa veneremur.* Et infra. *Nos autem non dico Martyrum reliquias, sed ne Solem quidem, aut Lunam, non Angelos, non Archangelos, non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen, quod nominatur, & in præsenti sæculo, & in futuro, colimus, & adoramus, ne serviamus creaturæ potius, quam creatori, qui est benedictus in sæcula. Honoramus autem reliquias Martyrum, ut eum, cujus sunt Martyres, adoremus.* In quibus verbis adverto consulto usum fuisse Hieronymum verbis venerandi, & honorandi, ut calumniam hæretici evitaret, & adorandi verbum Deo reservaret. Idemque observat in alio lib. contra Vigilantium, ubi reliquias, *ossa veneranda*, appellat, quam venerationem negabat Vigilantius, propter illam ecclesiæ imponens idololatriæ maculam, contra quem Hieron. *Quis unquam, O insanum caput, aliquando Martyres adoravit? Quis hominem putavit Deum?* Ex quibus etiam verbis, & ex supra dictis concluditur evidens ratio. Nam si Martyres ipsos, seu eorum beatos Spiritus fideles illo modo non adorant, ut supra declaratum est, multo minus eorum reliquias, & corpora mortua sic adorabunt. Quę ratio in reliquiis ad Christum Dominum pertinentibus nō ita procedit, quia Christo specialis debetur adoratio, quomodo autem ejus reliquiæ venerandæ sint, infra dicemus.

Hæreticorum calumnia ex Patribus refellitur.

Quod si Rex non adeo stricte nomen adorationis intellexit, cur venerationis nomine ad vitandam verbi invidiam, & amphibologiam usus non est? Vel (quod ad rem proprius accedit) quid est, quod in adoratione reliquiarum abominatur, cum ipsemet reliquias Sanctorum aliquo honore dignas esse fateatur? Certe non video, quid ei displicere possit, nisi quod reliquias tanquam res sacras, actibus etiam sacris, & religiosis veneramur. Sed in hoc etiam puncto (si ita sentit) toti antiquitati Catholicę contradicit, & ab antiquis damnatis hæreticis, Eunomio, Vigilantio, & similibus non dissentit. Quod variis modis potest breviter ostendi. Primo, quia Patres ideo docent, reliquias esse venerandas, quia earum honor, illorum Sāctorum, quorum sunt reliquiæ, est veneratio, & inde eisdem signis, actionibus, ac rebus Sanctos, & eorum reliquias colendas esse demonstrant. Quia ita est cultus reliquiarum cum honore Sanctorum conjunctus, ut unus non possit ab alio omnino separari, quia utriusque ratio eadē est, nimirū excellentia sanctitatis, quę proprie, & ut ajūt, formaliter in animo existit, & in corpus, & alias reliquias per quandam participationem, & habitudinem redundat. Quam veram, & Catholicam doctrinam his verbis eloquentissime declaravit Ambrosius dicto Serm. 14. in fine, simul fundamentum adversariorum proponens, & evertens. *Quod si dicas mihi: Quid honoras in carne jam resoluta, atque consumpta, de qua nulla jam Deo cura est? Et ubi est illud, charissimi, quod ipsa veritas loquitur per Prophetam? Pretiosa, inquit, in conspectu Domini mors San-*

Eodem cultu Sanctos & eorum reliquias venerantur catholici.

Sanctorum ejus. Et iterum: Mihi autem valde honorificandi sunt amici tui Deus. Honorare debemus servos Dei, quanto magis amicos Dei? De quibus alio loco dicitur: Dominus inquit, custodit omnia ossa eorum, & unum ex his non conteretur. Honoro ergo in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices, honoro viventis memoriam perennitate virtutis, honoro per confessionem Domini sacratos cineres, honoro in cineribus semina æternitatis, honoro corpus, quod mihi Dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reverentur & Dæmones? Quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulchro. Honoro itaque corpus, quod Christus honoravit in gladio, quod cum Christo regnabit in Cœlo.

Altiori cultu, quã civili Sãctorum reliquias afficiendas esse.

Ex ratione igitur honorandi has reliquias, quæ longe altior est omni humana justitia, vel dignitate politica, recte colligimus, honorem etiam esse altiorem, atque ita sacrum esse, & per res sacras exhibere deberi. Sicque idem Ambrosius ep. 58. ad fideles per omnem Italiam, &c. refert, sibi revelatum esse, ut in nomine Sanctorum, Gervasii, & Protasii ecclesiam ædificaret, in qua eorum corpora collocaret, quod sine dubio ad sacrum honorem pertinet. Et in fine epistolæ ponit hæc verba relata ex libello cum reliquiis invento. *Ego servus Christi Philippus abstuli cum filio meo furtim nocte Sancta corpora, & in domo mea, Deo solo teste, in ista arca saxea sepelivi, credens, me orationibus eorum consequi misericordiam Domini nostri Jesu Christi.* Honorabat ergo illos altiori mente, & fide, quam soleant mortuorum corpora solo Civili honore tractari, mens autem, & affectio est, quæ qualitatem cultus constituit, & distinguit. Et eodem modo idem Ambrosius ep. 55. in fine ad eosdem Italiæ populos de inventione reliquiarum Sanctorum Vitalis, & Agricolæ, ita concludit. *Hæc vobis pauca, & compendiario, dilectissimi fratres, de corporum Sanctorum Martyrum inventione significare curavimus, ut ipsorum memoriam in ecclesiis facere valeatis.*

Similique modo, & ob eandem rationem, de hoc cultu reliquiarum sentit Eusebius lib. 13. de Preparat. Evang. cap 7. circa princ. dicens: *Hæc nos quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites, ut Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votaque ipsis facimus tanquam viris Sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum juvari profitemur.* Quomodo tandem Sanctis vota fieri possint, & debeant, alibi a nobis explicatum est, certum est autem cultum sacrum continere, proprieque Deo fieri in honorem Sanctorum cum Christo regnantium. Addit vero Eusebius, specialiter solere fieri circa monumenta sanctorum, ut idem cultus in honorem etiam reliquiarum aliquo modo redundet. Et multa similia habet Theodoretus lib. 8. ad Græcos, & apud Gregorium Turonensem lib. 2. de Historia Francor. c. 37. & colligitur etiam ex his, quæ refert Augustinus lib. 20. contra Faust. cap. 3. De hoc denique sacro honore loquuntur Patres, quoties de honore reliquiarum loquuntur, ut videri potest apud Hieronymum ep. 7. ad Lætam in princip. *Inundans*, inquit, *populus ante delubra semiruta currit ad Martyrum tumulos, si non extorquet fidem prudentia, extorqueat saltem verecundia*; & epist. 7. ad Eustochium: *Martyrum*, inquit, *ubique sepulchra veneramur, & sanctam favillam oculis apponentes, si liceat, etiam ore contingimus.* Similia in vita Hilarionis, & in epitaphio Paulæ, & alibi sæpe. Et Augustinus lib. de Cura pro mortuis agenda cap. 17. & 18. Basilius homil. in Quadraginta Martyres, Gregorius Nazianzenus orat. 18. in Cyprianum, & optime Chrysostomus homil. 66. ad Populum, ubi inter alia hæc notatu dignissima: *Etiam ipse, qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulchra, & fastu deposito stat Sanctis supplicaturus.* Et homil. in Psalm. 115. *Contemplare* (inquit) *civitates*, &c.

Tom 2 de Relig. tract. lib. 3. c. 16.

Reliquiarum venerationem Deo gratam esse.

Denique quod in hoc genere cultus nihil contra Dei religionem fiat, imo Deo gratissimus sit, ratione fit perspicuum, & miraculis frequenter Deus ipse contestatus est. Ratio ex dictis clara est, quia ossa mortuorum Sanctorum non coluntur divino honore; ergo ex hac parte in hoc cultu non fit contra religionem Deo debitam. Deinde non coluntur ex falsa existimatione, ac superstitione, ac si illa perciperent honorem ipsis exhibitum, vel in se haberent excellentiam, propter quam exhibetur: nã hac mente illis præbere etiam civilem honorem, absonũ plane esset, & stultum. Coluntur ergo ea fide, qua credimus, illa esse organa, & vasa, quibus ad bona opera sanctus usus est spiritus, ut argute admodum scripsit August. lib. 1. de Civit. c. 13. Et quia totum illud redundat in honorem sanctarum animarum, quas etiam credimus non ignorare, & gratum habere obsequium, quod ipsis in corporibus suis a fidelibus fit; ergo nullus recta ratione utens potest hunc cultum accusare, vel levissimæ inordinationis, etiam contra duliam, ne dum contra latriam.

Eadem veritas miraculis confirmatur.

Testimonium denique Dei per miracula multiplex a Sanctis Patribus antiquis refertur, & præcipue videndus est Ambrosius dictis epist. 53. & epist. 54. ad Marcellinam sororem, ubi inter alia dicit: *Dum transferimus Sanctorum corpora, cæcus sanatus est, &c.* Quod miraculum cum aliis contra hæreticorum calumnias constantissime defendit serm. 5. de eisdem Sanctis Gervasio, & Protasio, qui omnino videndus est. Eademque miracula (ut in duorum tantæ authoritatis, & ocularium testium ore irrefragabile sit hoc verbum) recognoscit Augustinus lib. 9. Confession. cap. 7. & dicto etiam cap. 17. de Cura pro mortuis agenda, & lib. 22. de Civit. cap. 8. ubi alia multa de reliquiis S. Stephani, & aliorum Sanctorum refert. Et ideo epist. 103. commendans Episcopo Tinciano Gallam, & Simpliciolam, inquit: *Portant reliquias beatissimi, & gloriosissimi Martyris Stephani, quas non ignorat Sanctitas vestra, sicut & nos fecimus, quam convenienter honorare debeatis.* Plura etiam alias refert Theodoretus dicto lib. 8. ad Græcos.

Confirmant præterea Patres frequenter veritatem hanc exemplo Elisei, cujus ossa mortuum excitarunt, ut videre licet in Clemente lib. 6. Const. c. ult. Chrysost. Orat. in laudem Ignatii Mart. & singulariter in Cyrill. Hierosol. Catechef. 18. Nam id factum esse dicit: *Ut non solum animæ Sanctorum honorentur, sed credatur, quod etiam corporibus mortuorum inest virtus, seu potentia, propter tot annorum inhabitationem animarum justarum in illis, quorum ministerio usæ sunt.* Denique ad hoc testimonium spectat efficacia reliquiarum Martyrum contra dæmones, tum ad expellendos illos, tum ad coercendos, ne in idolis responsa darent. In quo genere pulchra est historia de reliquis S. Babilæ Martyris, quas impius Julianus ex quodam sepulchro transferri jussit, quia impedimento erant Apollini, ne in quodam vicino loco gentilibus responsa daret: fidelium autem ecclesia magna fide, & alacritate concurrit ad transferendam arcam Martyris, quam deferebant psallentes summis clamoribus, cum exultatione dicentes: *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui confidunt in simulachris suis*: ita refertur in vita Athanasii ex Sozomeno lib. 5. Historiæ c. 18. & 19. idem referunt aliæ ecclesiasticæ historiæ, Ruffini lib. 2. cap. 35. Theodoreti lib. 3. cap. 9. Socratis lib. 3. cap. 16. Tantum ergo abest, ut reliquiarum veneratio idololatria sit, ut potius ad illam confundendam argumentum sit efficacissimum.

Sanctorũ reliquiis dæmones fugantur.

Particulas reliquiarum publice ostendere, antiquum, & Sanctum esse.

Quia vero Rex Argliæ peculiariter offenditur, ac perturbatur consuetudine separandi particulas reliquiarum, seu corporum sanctorum, & illas publice ostendendi, seu proponendi, idcirco necessarium est, antiquitatem etiam, & pietatem hujus consuetudinis specialiter demonstrare. Tam est enim antiqua hæc religio erga Martyres, ut de illis sic scribat Theodoretus dicto lib. 8. *Animæ quidem triumphatorum Martyrum in cœlesti nunc patria vitam agunt, angelorum choros interfitæ, eorum vero corpora non singula quidem singulis monumentis conduntur, sed civitates, oppida, paganique conventus hæc inter se sortito partiti sunt, laborantibusque animis, ac ægrotis corporibus salutares eos consiteri non cessant.* Eundemque morem, ejusque rationem brevi, sed gravi, & egregia sententia, ut solet, explicavit Ambrosius dicto Serm. 4. de SS. Nazario, & Celso, ubi prius dixerat. *Exultant felices singularum urbium populi, si unius saltem Martyris reliquiis muniantur. Ecce nos populos Martyrum possidemus.* Deinde vero ita subjungit; *Beatum itaque Nazarium Martyrem Christi Sancta Mediolanensis ecclesia licet totum corpore secum retineat, & mundo tamen totum in benedictione trasmisit.* Et addit rationem, quam nunc expendimus: *Hæc est enim Sanctorum Martyrum gloria, quorum & si per uni-*

ver-

versum mundum seminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo. Quasi dicat, magna prudentia, & pietate communicari fidelibus per partes reliquias Martyrum, quoniam, & tota ratio venerationis in singulis contemplari potest, ut integre in eis Sancti colantur, & tota etiam virtus obtinendi a Deo beneficia, & miracula per talia instrumenta, & Sanctorum intercessiones in singulis invenitur.

Sic etiam dixit Basilius dicta hom. 20. de Sanctis quadraginta Martyribus: *Hi sunt, qui nostram obtinentes regionem quasi quædam turres contra adversariorum incursum refugium exhibent, nec uno in loco se se clauserunt, sed in multis locis hospitio recepti, multorum patrias ornaverunt, nec tamen separati, sed inter se commisti, si in singulos ipsos diviseris proprium numerum non excedunt.* Et infra; *Nam hi quadraginta sunt unum, & omnes apud singulos.* Sic item Gregorius Nazianz. Oratio 3. quæ est prima contra Julianum, §. *Non victimas*, inter alias Martyrum laudes adjungit; *Quorum vel sola corpora idem possunt, quod animæ Sanctæ, sive tangantur, sive honorentur, quorum vel solæ sanguinis guttæ, atque exigua passionis signa idem possunt, quod corpora.* Et in carmine Jambico 18. ita scribit; *Venerationi tanquam magna est veritas, Exiguus etiam pulvis, ut vel ossium Particula veterum quæpiam, aut paulum comæ, Vestisve, sparsi aut sanguinis quædam nota, Cultum parem habeant, atque corpus integrum.* Unde similiter orat. 18. in Cyprianum inter narranda ejus miracula dicit, *Vel cineres Cypriani miracula fecisse.*

Gregorius vero Nyssen. orat. in S. Theodorum Martyrem cum majori exaggeratione dicit, quod *pulverem, quo conditorium, ubi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere pulvis accipitur, ac tanquam res magni pretii condenda terra colligitur. Nam ipsas attingere reliquias, si quando contingat, ut id facere liceat, quam id sit multum desiderandum, & optandum, ac summarum precum donum, sciunt experti, & ejus desiderii compotes facti.* Ex verbis autem, quæ subjungit, discere possumus causam, ob quam ex reliquiis Martyrum partes aliquæ separatæ serventur, ut interdum possint populo ostendi, ut fide, ac pietate illas aspiciant, & si opus fuerit ad spiritualem fructum complectantur. Nam ut idem Sanctus subjungit; *Qui eas intuentur, quasi corpus per se vivens, & florens amplectuntur; oculis, ori, auribus, omnibus sensuum instrumentis adhibentes: deinde officii, & affectionis lachrymas Martyri, quasi integer esset, & appareret superfundentes, ut pro ipsis precator intercedat, supplices preces offerunt.*

Epist. ad Pamachi. in fine.

Hoc denique recte confirmat, & antiquum morem apertissime ostendit Hieronymus contra Vigilantium, non longe a principio, ubi verba ejus refert dicentis; *Quid necesse est, te adorare illud, nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis, quid pulverem linteamine circumdatum adorando osculaŗis.* Contra quem postquam Hieronymus declaravit illam non esse adorationem latriæ, seu divinam, subjungit; *Et audes dicere, illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis. Quid est illud nescio quid? Scire desidero, expone manifestius, ut tota libertate blasphemes. Pulvisculum, inquit, in modico vasculo pretioso velamine circumdatum. Dolet, Martyrum reliquias pretioso operiri velamine, &c.* Et infra. *Ergo sacrilegi sumus, quando Apostolorum Basilicas ingredimur? Omnes Episcopi non solum sacrilegi, sed & fatui judicandi, qui rem vilissimam, & cineres dissolutos in serico, & vase aureo portaverunt.* Non potuit profecto clarioribus verbis usum præsentis ecclesiæ testimonio, & exemplo omnium Episcoporum sui temporis approbare. Videat Rex Angliæ utrum audeat, illos ut sacrilegos, & fatuos damnare, quod Hieronymus tanquam absurdissimum, & prorsus incredibile reliquit.

Unde etiam facile ostenditur, quam sit frivola, & indigna collatio, quam Rex, quasi irridens proponit inter hunc modum venerandi reliquias, & supplicium, quo solent puniri malefactores, capita eorum, aut alias cadaverum partes in publicis, & excelsis locis ad perpetuam infamiam, & pœnam post mortem duraturam, suspendendo. Nullus enim reliquias Martyrum ad infamiam in publico collocat, nisi qui fideles persequendo Martyres facit, & postea gloriam martyrii per similem infamiam, & pœnam obscurare conatur. Quapropter non immerito possumus, Hieronymum imitando exclamare; *Nos ne sumus, qui Sanctos honoramus, an ille qui honorantibus illos vivis habitaculum, mortuis sepulchrum, negat, qui fratrum* (utique fidelium) *exilia postulat?* Et paulo inferius: *Quis ossa SS. & innoxios cineres hucusque verberari ab imbribus sinit?* Profecto, ut dixi, non nisi ille, qui fideles persequendo, Martyres facit. Ecclesia autem Catholica non ad infamiæ imaginem, ut Rex ludificatur, sed ad majorem honorem, & ad ostensionem amoris, & ad fidem, ac devotionem excitandam reliquias Sanctorum, illo singulari modo conservat, suisque fidelibus videndas, & tangendas proponit. Imo insuper addo, hanc ipsam consuetudinem ostendere, longe altiori modo ecclesiam de SS. reliquiis sentire, quam vulgarium hominum mortua corpora soleant reputari. Quod mihi Gregorius Nyssenus in dicta Orat. de S. Theodoro his verbis explicavit. Postquam enim dixit, *Corpus S. Theodori veluti rem charam magnique æstimatam, atque reconditam, in tempus regenerationis servari, multis singularibus, & eximiis rebus præditum, propter quas ad alia corpora, quæ communi, & vulgari morte dissoluta sunt, ne comparandum quidem est, idque in simili materia naturæ,* subjungit; *Nam cæteræ quidem reliquiæ abominabiles plerisque sunt, ac nemo lubenter sepulchrum præterit, aut si ex inopinato apertum offendit, &c. prætercurrit. At si venerit in aliquem locum similem huic, ubi hodie noster conventus habetur, ubi memoria justi, Sanctæque reliquiæ sunt, primum quidem earum rerum, quas videt, magnificentia oblectatur.* Et infra; *Cupit deinceps ipsi conditorio appropinquare, Sanctificationem, ac benedictionem, contrectationem ejus esse, credens.* Consulens ergo ecclesia huic pietati fidelium, illis interdum publice particulas reliquiarum videndas, & tangendas proponit, idque in majorem Sanctorum gloriam cedere, quidquid adversarii calumnientur, prudenter existimat.

Nec omittam in hoc puncto addere; multas esse reliquias Sanctorum, quæ partes corporum non sunt: & ideo cum eis sepeliri non debent, sed cum debito honore servari, quarum Rex nullam mentionem fecisse videtur, quia illam suam imaginem infamiam ad illas non poterat accommodare. Hujusmodi sunt vestes sanctorum, quæ manibus contactæ ægritudines interdum repellunt, ut de vestibus SS. Gervasii, & Protasii affirmat Ambrosius Epist. 54. & de sudariis SS. Vitalis, & Agricolæ idem dicit ep. 55. ubi etiam clavos, & cruces Martyrum inter has ponit reliquias. Multi etiam ex allegatis Patribus mentionem faciunt vestium Sanctorum, easque aliis reliquiis æquiparant, & in eodem habent honore, ut ex Nazianz. & Aug. maxime intelligi potest. Unde Cyril. Hierosf. Catechef. 18. *Etiam sudaria, & semicinctia extra corpus existentia,* dicit, *contacta ab ægrotis, illos ab infirmitate liberabant.* Ratio autem moralis sumi potest ex August. lib. 1. de Civit. c. 13. *Quia paterna vestis, & annulus, ac si quid hujusmodi, tanto charius est posteris, quanto erga parentes major affectus.* Sic ergo vestium Sanctorum affectus, & reverentia, erga ipsos sanctos amorem, & venerationem ostendit. Unde in vita Antonii legitur, cum Antonius in morte sic præcepisset, *Melotem, & pallium tritum, cui superjaceo, Athanasio Episcopo date, quod mihi novum ipse detulerat,* idem Athanasius vitam scribens sic subjungit; *Legatarius autem Antonii benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio ejus meruerat accipere, Antonium in Antonii muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter vestimentum recordatur, imaginem Sanctitatis.*

Et in hoc ordine reliquiarum ponendæ sunt res aliæ, quibus sancti in hac vita familiariter usi fuerunt, ut sunt libri, & res similes, nam omnium est eadem ratio. Atque ita cathedra S. Jacobi Apostoli, & primi Hierosolymorum Episcopi usque ad tempus suum fuisse ab illius successoribus cum magna æstimatione servatam, refert Eusebius lib. 7. Histor. c. 14. in fine, & subdit. *Unde declarat perspicue, quemadmodum veteres Patres ad nostram usque ætatem Sanctis viris ob eorum veram erga Deum pietatem, debitam venerationem & tribuerint, & adhuc tribuere non cessent.* Quam traditionem conservans Sancta, & Catholica Romana ecclesia, Petri, & Pauli non solum corporum reliquias, sed etiam Petri cathedram, & catenas usque ad hodiernam diem religiose conservat,

Reliquiæ, licet Sanctorum partes nō sint, eandem venerationē sibi vendicant.

easque in propriis festivitatibus Christiano populo videndas, tangendas, & venerandas proponit.

CAPUT XI.

De vera imaginum Sanctarum veneratione seu adoratione.

CONtra imagines Sacras vehementius invehitur Rex Angliæ, earumque venerationem, sicut & reliquiarum, *intolerabilem idololatriam* appellat; non vult tamen Iconomachus haberi, semper enim nomen, & notã hæreticorum fugit, quorum doctrinam sequi non dedignatur. Probat autem se non esse Iconomachum, *Quia non arguo* (inquit) *si quis aut fingere statuas, aut imagines pingere, sive ad publicum splendorem, sive ad privatorum hominum domesticos usus volet.* At hoc non satis est, ut Iconomachus non sit, nisi etiam fateatur, sacras imagines venerandas esse, & non solum ad externum splendorem, & domesticos usus, sed maxime ad usus sacros, ad Dei, Sanctorumque honorem, & bonum animæ, retinendas esse confiteatur. (Iconomachorum hæresis qnam Anglia excitat.) Prima enim, ac præcipua hæresis Iconomachorum fuit, imagines Christi, & Sanctorum venerandas non esse, ejusque auctor fuit Xenaias Persa, qui cum esset servus, & nondum baptizatus, Episcopus a Petro Gnapheo factus est, ut refert Nicephor. lib. 16. Hist. c. 28. & subjungit; *Primus (O audacem animum, & os impudens) vocem illam evomuit, Christi, & eorum, qui illi placuerunt, imagines venerandas non esse.* Et ex Theodoro Lectore, antiquiore Scriptore eadem historia, eademque origo illius hæresis habetur per Anastasium in septima Synodo action. 1. Et in eodem sensu eandem heresim postea sequuti sunt Leo Isauricus, Copronymus Constantinus, & alii posteriores.

Denique in eodem sensu damnata fuit illa hæresis ab ecclesia. Nam si satis esset ad fidei integritatem, confiteri, imagines esse aptas ad splendorem humanum, & domesticos privatosque usus, vix credo, inventus esset homo rationis compos, qui omnem imaginum usum, etiam humanum damnasset, ac si ars pingendi intrinsece mala esset, vel specialiter Christianis prohibita. Vel certe si Manichæi, vel alii antiquiores hæretici illum errorem docuerunt, ut multi volunt, ad damnandum talem errorem, satis fuisset ecclesiæ definire, non omnem usum imaginum malum esse, seu civilem, ac privatum usum earum permitti. Quia vero per hoc non sufficienter condemnabatur error Iconomachorum; ideo contra illos definitum est, venerandas esse sacras imagines, & publicum, ac sacrum, seu Ecclesiasticum illarum usum retinendum. Si ergo Rex Angliæ hoc neget, Manicheus quidem poterit non esse, Iconomachum autem se esse negare non potest.

Præterea præcipuus error Iconomachorum fuit, idololatriæ accusare, & damnare ecclesiam, eo quod Christi, & Sanctorum imagines coleret, seu veneraretur, unde ipsas imagines idola vocabant, & hac ratione eas e templis auferebant, & omnibus ignominiis afficiebant, & in ignem tandem conjiciebant. Quæ omnia constant ex antiquis Historiis, & ex VII. Synodo Action. 1. & sequentibus latissime, quę in summam redegit Photius in epistol. de septem Synodis, quæ in tertio tomo Conciliorum ante eandem Synodum præmittitur. Rex autem Angliæ expresse dicit, se pro intolerabili idololatria habere, & abominari adorationem imaginum, intelligens sine dubio adorationem, quam ecclesia Romana imaginibus dare consuevit, & paulo inferius conatur probare, imaginem esse idolum, & ad utrumque suadendum Scripturæ testimoniis utitur, quæ Iconomachi etiam contra Ecclesiasticam traditionem allegabant, ut ex dicta Synodo action. 3. & 7. habetur; Ergo negare non potest Rex, quin sententiam in Iconomachis damnatã ipse defendat, quid ergo illi deest, ut Iconomachus sit? An forte, quod imagines non confringat, ignominiis afficiat, aut cõburat; profecto licet hoc ita esset, eum ab hæresi Iconomachorum non excusaret, cum heresis in animo, & pertinaci sententia sit, etiam si in illos exteriores effectus non prodeat.

(Sanderus lib 1. & 2. de Schismate Anglicano.) Verumtamen de Protestantibus notum est, in violandis imaginibus non fuisse antiquis Iconomachis impares, ut ipsi etiam Angli satis experti sunt, & recentiores ipsorum historiæ copiose testantur; ergo Rex, qui eidem Protestantium sectæ adhæret, & regiam illi exhibet auctoritatem, easdem imaginum contumelias approbat, & earum auctor censeri debet. Contra hanc hæresim nunc novam disputationem instituere supervacaneum duco, cum hæresis nova non sit, & eisdem temporibus, quibus olim exorta est, plenissima eruditione, & summa auctoritate sit in septima Synodo generali damnata. Damascenus etiam libros pro imaginibus scripsit, qui ad impugnandam illam hæresim sufficiunt. Præter quam quod nostris temporibus multi viri Catholici de hoc argumento copiosissime, & efficacissime disputarunt. Nihilominus tamen prætermittere non possumus, quin singula Regis verba expendamus, ut objectionibus, quas indicat, satisfaciamus, inde namque veritas enim Catholica confirmabitur.

Primo ergo ecclesiam novitatis accusat per hæc verba, *Quod illas* (id est imagines) *adorare, quod illis supplicari, quod aliquam Sanctitatis opinionem affingi illis oporteat, id quidem antiquis inauditum.* In quibus verbis oportet, vel falsa a veris discernere, vel obscura, & ambigua declarare, ne vana sit contentio, & ubi non est, error cogitetur, vel fingatur. Et in primis verbis illis, *Quod illis supplicari*, significatur esse in ecclesia, vel ab illa approbari consuetudinem orandi imagines, vel illis supplicandi; hoc autem non ita est, in nullo enim decreto Ecclesiastico, vel gravi scriptore Catholico ille modus loquendi invenietur. (Fideles nunquam imagines orant.) Imo Concilium Tridentin. sess. 25. Decreto de Vener. imaginum expresse dicit, *Habendas, & retinendas esse imagines, eisque debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quod credatur, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda.* Notum est autem omnes Catholicos hujus Sacri Concilii doctrinam indubitanter amplecti, ergo falso attribuitur Catholicis, quod imagines ipsas orent, & ab ipsis petant. Erravit autem fortasse, qui hoc dixit, quia idem esse credidit, orare coram imagine, & illi supplicare, cum tamen longe diversa sint. Nam fidelis, qui orat coram imagine Virginis v. g. mentem habet in Virgine fixam, & illam precatur, & non imaginem, licet illam oculis corporis conspiciat. (Orare coram imagine, & illi supplicare multum inter se diffident.) Non enim ignorat, solum illum esse orandum, qui possit preces audire, & facere, vel intercedere prout rogatur: orat tamen nihilominus coram imagine, ut ad majorem devotionem, & attentionem illius conspectu moveatur. Supplicaret autem imagini, qui ab illa peteret tanquam ab auditum, & mentem habente, quod non solum Catholici instructi in fide, verum etiam nec rustici homines cogitare possunt, & ideo licet coram imaginibus oremus non tamen imagines ipsas. Coram illis autem orare antiquissimum in ecclesia fuit, ut intelligi potest ex liturgia Chrysostomi, & aliis, atque etiam ex Historiis, quas infra adducemus.

Deinde in verbis illis, *Quod aliquam sanctitatis opinionem affingi illis oporteat*, non solum antiquis, ut ibi dicitur, sed etiam præsentibus omnibus fidelibus, ac vere Catholicis inauditum quidpiam a Protestantibus, Regi in hac re sicut in aliis perniciose imponentibus, falso tribuitur, nisi fortasse in verbo sanctitatis aliqua vel ignorantia, vel deceptio lateat. Nam in primis idem Concil. Tridentinum citato loco pariter dixit: *Non quod credatur, aliqua inesse in iis divinitas, vel virtus propter quam sint colendæ.* (In imaginibus nullam sanctitatem intrinsecam agnoscũt Catholici.) Ubi excludendo ab imaginibus divinitatem, principaliter excludit veram sanctitatem per essentiam: dum vero ait non habere aliquam divinitatem, significat, neque veram aliquam participationem divinæ excellentiæ, & Sanctitatis eis inesse. Hocque magis declarat, dum subjungit, non esse in eis virtutem aliquam, nam perinde fuit, ac si diceret, non esse in eis veram Sanctitatem etiam creatam. Ergo illa opinio sanctitatis afflictæ imaginibus commentum est Protestantium, qui Regi imposuerunt, nam a Catholicorum sensu aliena est, cum sit in orthodoxo Concilio damnata.

Dixi autem, *Nisi in verbo Sanctitatis aliquid lateat.* Nam juxta doctrinam Augustini libr. 2. de Peccatorum merit. & remission. cap. 26. *Non unius modi est Sanctificatio*, & sic etiam *multi modi sunt Sanctitatis*, ut idem Augustinus dixit, Serm. 14. de Verbis Apostoli c. 9. Nam etiam communes cibos per verbum Dei, & orationem sanctificari dixit Apostolus, 1. ad Timoth. 4. & de pane benedicto, qui olim catechumenis dabatur, dicit idem Augustinus, Sanctum esse, & Sanctiorem, quam sint cõmunes cibi, etiam privatim benedicti: & panes propositionis in lege veteri dicebantur Sancti, & arca fœderis

Sancta

Sancta censebatur, juxta illud Psal. 98. *Adorate Scabellum pedum ejus, quoniam Sanctum est*, quod ad literam recte de arca intelligitur, quæ Scabellum pedum Domini dicitur 1. Paralip. 28. Et Arca testamenti vocata est arca Sanctificationis. Psal. 131. Et dies festivi dicuntur, *Sancti, & venerabiles*. Exodi 12. & vestes sacerdotales dicuntur Sanctæ Exodi 28. Denique templum ipsum, & maxime sacratior pars ejus, & Sacra vasa, & alia cultui divino dicata, Sancta dicebantur. In his ergo omnibus aliqua Sanctitas cogitanda est, quia nihil nominatur Sanctum, nisi ab aliqua Sanctitate. Non est autem illa Sanctitas vera, seu formalis, & intrinseca (ut ajunt) sed habitudo quędam ad veram aliquam Sanctitatem, ut Theologi latius declarant.

Imagines dicuntur sanctæ ab extrinseco.

Cum ergo dicitur, oportere aliquam sanctitatis opinionem de imaginibus concipere, si non de vera sanctitate, quæ propria est intellectualium rerum, sed de analoga, & quasi metaphorica sanctitate, per habitudinem, seu denominationem (ut ajunt) extrinsecam intelligatur, id non solum sine rubore, aut metu tanquam verum admittimus, sed etiam a Patribus traditum, & ratione naturali evidens esse, suppositis maxime fidei principiis ostendemus. Nam sacrę imagines eo ipso, quod ad repręsentandas personas vere Sanctas, formatę, & ad honorem aliquē eisdem sanctis exhibendum, & ad decentem, & religiosum ornatum templorum, & ad spiritualem profectum animarum institutæ, ac deputatæ sunt, inter res Sacras merito censeri debent. Unde sicut loca, vasa, & vestimenta Sacra, & alia proxima divini cultus instrumenta sanctitatem quandam extrinsecam, ut dixi, participare censentur, & ita passim in Exodo, & Levitico, & aliis locis Scripturæ Sanctæ vocantur; ita etiam imagines Sanctorū his rebus sacris in hoc genere sanctitatis æquiparantur. Quod sæpe tradit Concilium Nicęnum 2. & specialiter in act. 2. Adrianus Papa in epist. ad Imperatores; *Non est dubitandum* (inquit) *omnia, quæ in ecclesiis Dei ad laudem, & decorem domus illius constituuntur, sancta, & colenda esse.* Atque id ex similitudine rationis facile intelligi potest, & ex Sanctorum testimoniis, quæ statim referemus, magis constabit. Declarari denique potest humana, & morali ratione, ac exemplo imaginis Regię, quo in hac materia sæpe utuntur sancti: nam imago Regis non est quidem Rex, neque in se veram Regis excellentiam habet, tamen quia Regem repræsentat, & quasi vicem ejus sustinet, tanquam quid regale æstimatur, & ideo peculiarem quandam reverentiam sibi conciliat; ergo altiori modo, & ratione imagines Sanctorum, quatenus ipsos repræsentant, umbram quandam sanctitatis participant, ratione cujus sanctæ, & sacræ per quandam analogiam nominantur. In his ergo duobus punctis nihil amplius immorari existimo necessarium.

Methodius Orat. 2. de Resurrect. Basilius lib. de Spiritu S. cap. 18.

Venio ad verbum, *Adorandi*, quod ad substantiā causæ, ut sic dicam, spectat. In quo iterum adverto, mutasse Regem verbum venerandi, quo in principio confessionis suæ uti cęperat, in verbum adorandi, ut exaggeret, vel magis apparentem reddat reprehensionis causam. Nos autem ad verbi invidiam, & amphibologiam tollendam, sicut in reliquiis fecimus, ita etiam hic interrogamus, quid per verbum adorandi significare voluerit. Nam si illo utitur ut antonomastice significat supremum, & absolutum latriæ cultum soli Deo debitum, fatemur quidem ingenue, inauditum esse antiquis, oportere imagines adorari. Imo nos addimus, non solum esse inauditum, sed etiam sæpissime negatum, non solum ab antiquis, sed etiam ab illis Patribus, quos Rex ipse recentiores appellat, etiam si ante mille annos præcesserint. Gregorius enim lib. 7. in dict. 2. ep. 53. ad Secundinum, qui ab illo imagines petierat, ejus laudans desiderium, ait; *Scio, quod imaginem Salvatoris nostri non ideo petis, ut quasi Deum colas, sed ut ob recordationem Filii Dei, in ejus amore recalescas, & nos quidem non quasi ante divinitatem, ante illam prosternimur, sed illum adoramus per imaginem, aut natum, aut passum, sed in throno sedentem recordamur.* Et infra ep. 109. ad Serenum, & latius lib. 9. ep. 9. ad eundem, illum reprehendit eo quod imagines confregerit; zelum autem laudat, quoniam putaverat non esse adorandas, utique tanquam Deos, seu tanquam idola, in quo aliqui errabant: ait autem Gregorius illos fuisse docendos, & instruendos ob privatum autem errorem non fuisse imagines confringendas.

Latriæ cultum imaginibus exhibere prohibitum est.

Et in hoc sensu sæpe utuntur verbo adorandi antiqui Patres, ut supra annotavi, & in eodem dicitur in septima Synodo act. 7. in definitione fidei, *secundum nostram fidē non exhiberi imaginibus veram latriam.* Et inferius Tharasius in epist. ad Constantinum, & Irenem, licet utatur verbo, *adorandi*, statim explicat, non intelligere de divina adoratione, & ideo ostendit, verbum, *adorandi*, juxta græcam proprietatem, minores etiam adorationes comprehendere. Et in eodem Concilio action. 3. Constantinus Constantię Episcopus, qui Iconomachus fuerat, abjurando hæresim ita loquitur: *Complector venerandas imagines, adorationem autem, quæ fit secundum latriam, hoc est Dei culturam, tantummodo Trinitati conservo*, & Adrianus Papa in Epist. ad Constantinum, & Irenem, & in altera Epistola ad Tharasium, accurate distinguit modum venerandi imagines, & interdum verbum, *adorandi*, singulariter Deo tribuit, comparatione utique imaginum, quas dicit, esse honorandas, licet interdum etiam dicat, esse adorandas. Denique Concilium etiam Trident. citato loco imaginibus dixit. *Debitum honorem, & venerationem impertiendam: per illas vero* (ait) *Christum adoramus, & Sanctos veneramur.* Sumpto igitur adorandi verbo in hac restricta significatione, immerito Rex ecclesiæ Catholicæ attribuit, quod imagines adoret, vel adorandas esse doceat. Incredibile autem videtur, Regem Angliæ tanta ignorantia rerum Romanarum laborare, ut sibi persuaserit, Romanam ecclesiam hoc modo adorare imagines, aut Concilia, & Patres, qui pro imaginum veneratione pugnarunt, in hoc sensu fuisse loquutos. Neque magis credibile est, per calumniam voluisse Regem hoc crimen Catholicis imponere. Est ergo verisimilius, credere Regem, quamcunque venerationem imaginum, præsertim sub specie sanctitatis, & religionis esse pravam, & inseparabilem ab idololatria, & ideo verbum adorandi in latiori significatione usurpasse.

Si ergo Rex verbum adorandi in generali significatione, & de quacunque sacra veneratione intellexit, profecto non minus mirabile est, quomodo ausus fuerit dicere, inauditum esse antiquis, imagines adorari, seu adorandas esse, cum oppositum tam sit vulgare, & evidens, ut vix possit ignorari. Nam in primis in prædicta septima Synodo, & a Damasceno in libris de Imaginibus, & ab Adriano I. Pontific. lib. de Imaginibus contra libros Pseudocarol. & a Jona Aurelianensi, & ab aliis recentioribus tam multa ex antiquis Patribus ad hujus fidei, & consuetudinis antiquitatem ostendendam allata sunt, ut nullus, qui ea legerit, dubitare possit, hanc esse traditionem a temporibus Apostolorum inchoatam, & per continuam seriem, ac successionem perpetuam in ecclesia retentam. Primo enim ipsummet Christum imaginem sui non manu factam ad Abagarum misisse in Edessam, antiquæ historiæ Ecclesiasticæ referunt. Euagrius lib. 4. Hist. c. 26. Nicephor. lib. 2. cap. 7. & Damasc. lib. 4. de Fide c. 17. & recipitur in dicto Concilio Nysseno 2. act. 5. & defenditur ab Adriano Papa epist. 3. ad Carolum Magnum cap. 18. qui etiam affirmat Stephanum Papam prędecessorem suum illam historiam approbasse.

Imaginum adoratio ab Apostolis inchoata.

Deinde in eodem Concilio Nicæno 2. act. 1. Gregorius quidam Episcopus Pessinuntis refert canonem Apostolicum de imaginibus in templis collocandis editum in Concilio Antiocheno, tempore Apostolorum coacto, cujus meminit Innocentius 1. ep. 18. ad Alexandr. illiusque canones ex inventis a Pamphilo in Bibliotheca Origenis refert Turrianus lib. 1. contra Magdeburgenses c. 25. ubi hunc canonem de imaginibus plenius refert, quā in septima Synodo referatur, & sic habet, *Ne decipiantur salvati* (id est fideles) *ob idola, sed pingant ex opposito divinam humanamque manu factam, impermixtam effigiem Dei veri, ac Salvatoris nostri Jesu Christi, ipsiusque servorum contra idola, & Judæos, neque errent in idolis, neque similes fiant Judæis.* Ubi obiter notari potest, tantum abesse, ut imagines sint idola, ut potius ad confutationem idolorum introductæ sint, & veluti ad medium inter judaismum, & gentilismum tenendum, ut infra explicabo. Nota item est historia de antiquissima imagine Salvatoris, Cæsareæ collocata a fœmina, quam Dominus a profluvio sanguinis liberavit Matt. 9. quam refert Eusebius lib. 7. Histor. cap. 14. qui addit, non esse mirum, hoc effecisse fœminam illam in recognitionem accepti beneficii, *cum & nos* (ait) *Petri, & Pauli Apostolorum, & Chri-*

& Christi etiam ipsius imagines in picturis colorum varietate expressas, conservatasque aspexerimus. Eandem historiam de Statua Christo erecta a prædicta muliere in memoriam beneficii refert Nicephorus lib. 10. cap. 3. & addit a Juliano apostata fuisse ablatam, & contumeliose confractam, Christianos vero, sicut potuerunt, illam in ecclesiã transtulisse, & cultu convenienti prosequutos esse.

Constantinum præterea cum ecclesias ædificare cœpit, eas simul variis imaginibus, & statuis argenteis Apostolorum, & aliorum Sanctorum ornasse, memoriæ proditum est a Damaso Pontific. in Sylvestro, & a Paulino epist. 12. & aliis. Ad hæc Augustinus 22. contra Faust. c. 73. commemorat, imaginem Abrahæ sacrificantis filium multis locis fuisse depictam, & lib. 1. de Consensu Evangelistar. idem affirmat de imaginibus Christi, & Apostolorum Petri, & Pauli. Ambrosius etiam epist. 57. cum Gervasio, & Protasio apparuisse sibi personam gravem, *quæ similis* (inquit) *erat Beato Paulo, cujus me vultum pictura docuerat*, id est, imago Pauli, quam familiarem habuisse videtur. Quod etiam de B. Chrysostomo refert Damascenus orat. 1. de Imaginibus, dicens: *Habebat autem effigiem Apostoli Pauli in imagine, in loco, ubi propter corporis imbecillitatem quiescebat.* Gregorius etiam Nyssenus oration. in Theodorum Martyrem, refert certamina Sanctorum Martyrum; & eorum Præsidis Christi tanquam in libro quodam potuisse in ecclesiis legi, coloribus artificiosis depicta. Et Sanctus Basilius Homil. de Sancto Barlaam, quæ est 18. postquam lingua sua Martyris fortitudinem depinxit, sic concludit; *Exurgite nunc, o præclari athleticorum gestorum pictores. Mutilam Ducis imaginem vestro illustrate artificio, & obscurius a me depictum coronatum athletam vestra industria coloribus conspicuum reddite. Abiba certaminum, ac victoriarum Martyris a vobis posita imagine victus, gaudebo tali hodie per vestram dexteritatem victoria superatus.* Et infra, *Pingatur in tabula una, & certaminum agonotheta Christus, cui sit gloria in sæculorum sæcula.*

Legi etiam potest Nazianzenus orat. 23. circa principium, ubi commemorat, Angelos cum corporea forma, vestitu candido solitos fuisse depingi, *ad significandum* (inquit) *naturalem ipsorum puritatem.* Et idem usus imaginum colligitur ex eodem epist. 49. ad Olympium, & infinita alia ex Patribus, & historiis afferre possemus. Quod si fortasse Protestantes prædictas historias ut incertas rejecerint, nihilominus scripta Patrum, & testimonia, quæ usum imaginum supponunt, & probant, negare non possunt. Deinde licet in una vel alia historia possit esse aliquis error, seu defectus veritatis, tamen ubi tot concurrunt exempla, multis, & gravissimis testibus confirmata, valde temerarium esset, omnia falsitatis arguere, propter solam pertinaciam propriæ opinionis sine alia probatione. Denique licet Protestantes hæc non admittant, saltem sine ullo fundamento astruent, cultum imaginum fuisse ab antiquis inauditum.

Evasio refellitur. Dicent fortasse, prædictis historiis, & testimoniis probari quidem usum imaginum, non autem cultum, vel adorationem, de qua Rex præfatis in locis loquitur. Advertant autem obsecro, non quemcunque usum politicum, & privatum, sed ecclesiasticum, & sacrum ex dicta traditione demonstrari. Et cum eo conjunctam esse venerationem imaginum, quę sæpe in eisdem locis expresse ostenditur. Quod quidem Patres septimæ Synodi diligentissime expenderunt, & ideo postquam in action. 7. exhibendam esse imaginibus salutationem, & honorariam adorationem definiissent, protinus addiderunt: *Sic enim SS. nostrorum Patrum optima disciplina, & ecclesiæ Catholicæ habet traditio*, & in fine exclamavit sancta Synodus; *Omnes sic credimus, hæc est fides Apostolorum, hæc est fides Patrum. Nos antiquæ ecclesiæ legislationi insistimus, nos decreta Patrum custodimus.*

Finis imaginũ. Potest autem hæc veritas ita declarari, nam imagines quidem non sunt per se, ac principaliter factæ, ut adorentur, sed potius, ut per eas colantur, & honorentur personæ, quas repræsentant, simulque ut ad sacrum templorum cultum, & ad spiritualem utilitatem fidelium inserviant. Hinc autem necessitate quadam etiam naturali rationi conformi, ortum est, ut ipsæ etiam imagines venerandæ sint, & debito honore tractandæ. Quod fieri potest duplici modo, & ratione. Primo, quia in eis & per ipsas adorantur prototypa, ad quæ intentio adorantis præcipue fertur, ut Concilia Nicænum, & Tridentinum, declararunt. Unde fit, ut qui sic adorat Christum, v. g. in imagine, id faciat simul venerando imaginem circa illam signum reverentiæ exercendo, ut osculando, salutando, &c. In quo est notandum discrimen inter orationem, & adorationem: nam oratio sive mente, sive voce fiat coram imagine, nullo modo ad imaginem pertinet, neque illam (ut ita rem explicem) contingit, quia ad intelligentẽ solum potest immediate referri; adoratio vero, quæ per actionem corporis exhibetur, licet dirigatur ad personam, proxime exerceri potest circa rem distinctam a persona, quatenus illi conjuncta est, vel re ipsa, ut est vestis, vel thronus, in quo Rex sedet, vel habitudine, ut est imago, reliquiæ, & similia. Et ideo quando per hæc quasi instrumenta adorantur personæ, necesse est, ut etiam ista instrumenta, seu imagines aliquo modo coadorentur. (Oratio nullo modo tendit in imagine, adoratio vero proxime versari circa illã potest.)

Alio modo possunt, & debent imagines cum veneratione tractari, quoties actio aliqua circa illas exercetur, etiamsi tunc propria, & formalis adoratio personæ non fiat, sed solum spectetur imago ut res quædam sacra, quę cum debita veneratione tractanda est, sicut ad alias res sacras *reverenter accedimus*, ut septima Synodus in sua definitione dixit. Et sic etiam dixit Gregor. libr. 7. indict. 2. epistol. 5. *Sublata, cum ea, qua debitum est, veneratione, imagine Genitricis Dei, & Cruce.* Et nihilominus hæc etiam reverentia respectiva est respectu imaginis, quia tota exhibetur propter rem repræsentatam. Atque ita fit, ut tota hæc veneratio imaginum sit diminuta, & secundum quid respectu venerationis prototyporum. Et consequenter efficitur, ut veneratio imaginum quorumcunque Sanctorum angelorum, & hominum, infra Christum Dominum, non solum deficiat a vera latria, sed etiam a propria dulia simpliciter dicta; quæ est absoluta veneratio propter propriam excellentiam. Unde veneratio etiam, quæ exhibetur imagini Christi, licet cum ipsius Dei adoratione sit conjuncta, non tamen est absoluta latria, prout circa imaginem versatur, sed respectiva, & secundum quid, quia tota tendit ad Deum, & in ejus excellentia fundatur. Et hac ratione interdum dicunt Patres, solas intelligentes personas esse venerandas, vel adorandas utique absolute, & propter se: aliquando vero asserunt etiam res inanimes posse adorari, cultu scilicet respectivo, & propter aliud, ut videre licet in dicta epistola Adriani ad Constantinum, & Irenem, & sępe in aliis locis ejusdem Concilii. Et sic etiam dixit Augustinus lib. 3. de Trinit. cap. 10. *Signa mirabilia operum Dei, præsertim divina virtute facta, & permanentia, & stuporem habere tanquam mira, & honorem tanquam religiosa, quæ vero ab hominibus fiunt, honorem habere posse tanquam religiosa, licet stuporem non efficiant.* (Solæ intellectuales creaturæ propter se coluntur.)

Sic ergo intellecta hac imaginum veneratione, recta ratione concluditur, tam esse antiquam in ecclesia, quam est antiquus sacer imaginum usus, ut recte dixit Nicephor. Constantinopolitanus in dialogo orthodoxo de imaginibus, apud Turrianum supra, ubi inter alia inquit: *Cum quærit hæreticus, ubi scriptum sit de adoranda Christi imagine, respondendum est ibi scriptum esse, ubi scriptum est, adorandum esse Christum, quia imago unum est cum prototypo, non natura, sed habitudine, & ideo communionem etiam habet, & nominis, & honoris*, modo utique prædicto. Quam doctrinam Athanasii auctoritate, & aliorum Patrum confirmat. Potest præterea idem colligi ex ipso antiquo usu sacrarum imaginum: nam in templis, & altaribus collocatæ semper fuerunt, ut ex testimoniis citatis constat, & epist. 3. Adriani Papæ ad Carolum Magnum: hoc autem pertinet ad religiosum cultum, & venerationem; præsertim, quia etiam in sacris calicibus ponebantur, ut constat ex Tertulliano in lib. de Pudicitia cap. 7. & 10. Item in sacris litaniis, & processionibus consuetum fuit, imagines crucis, & Sanctorum deferri, & Beda lib. 1. Historiæ Anglorum cap. 25. refert, Augustinum, & socios ad prædicandum Evangelium ingressos fuisse, *Crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Salvatoris in tabula depictam.* Idem etiam ostendit usus accendendi lumina coram imaginibus, ut ex Fortunato lib. 4. de Vita Sancti Martini in fine colligitur. (Venerationem imaginũ esse æque antiquam atque earũ usum, concluditur.) (Notavit Baronius anno Christi 402. n 53.)

Accedit, sępe probasse Deum hanc venerationem imaginum,

Sacrarum imaginũ veneratio ex miraculis comprobatur. ginum, miraculis, seu signis mirabilibus, quale fuit, in illa Christi imagine Cæsareæ collocata per modum statuæ, quod ad ejus pedem quædam herba exorta, cum simbriam ejus crescendo attingeret, vires ad pellendum morbos, accipiebat, ut Historici, & Patres supra allegati referunt, & Gregorius Turonensis lib. 1. de Gloria Martyrum cap. 21. & similia divina beneficia facta per imaginem Christi ad Abagarum missam referunt historiæ supra citatæ. Huc etiam spectat, quod sæpe sola unctione olei lampadum ardentium coram imaginibus, infirmi sanati sunt, ut constat ex Fortunato supra, & aliis. Item satis admiratione dignum est, quod Damascenus lib. 3. de Imaginibus, circa finem, refert de Theophilo Alexandrino, qui propter inimicitias, quas cum Chrysostomo in vita gesserat, mori non est permissus, *donec allata fuit imago Chrysostomi, quam ille cum adorasset, spiritum emisit.*

Imagines contumelia efficere gravissimum sacrilegiũ. Præterea imaginum sacrarum injuriæ, vel contumeliæ semper sunt reputata gravissima sacrilegia contra Sanctorum, & rerum sacrarum debitum cultum, ergo signum manifestum a contrario est, cultum eis debitum, semper fuisse sacrum existimatum. Consequutio profecto evidens est. Assumptum vero colligimus in primis ex verbis Simeonis Stylitæ in epist. ad Imperatorem Justinum relata in dicta septima Synodo act. 1. *Omnem* (inquit) *blasphemiam excedit improbum hoc factum, quod in Deum Verbum pro nobis incarnatum, ejusque gloriosam Matrem, & venerandam, sanctamque Crucem designarunt. Nam cum videamus pias leges vestras, eos, qui imaginem, aut statuam Imperatoris ignominia afficiunt, extremo, & justo mortis supplicio plectere, qua tandem pœna puniendi sunt, qui in imaginem Domini nostri, ejusque Matrem nefando facinore grassati sunt.* Ubi clare sentit, excedere hoc delictum injuriam civilem, etiam in personam Imperatoris redundantem. Unde interdum acerbitas hujus criminis cœlesti signo monstrata est, quale fuit copia sanguinis, quæ ex imagine Crucifixi a Judęo telo confixa manavit, ut refert Sigebertus in Chronic. anno 560. & Gregorius Turonensis lib. 1. de Gloria Martyrum cap. 22. Et quoddam simile ex Athanasio refertur in septima Synodo action. 4.

Denique iidem Patres eisdem locis loquentes de imaginibus, eas sæpe sacras, sanctas, & venerabiles vocant, & interdum verbo adorandi, interdum autem verbo venerandi, aut salutandi eas, utuntur, ut patet ex proxime allegatis, & ex Anastasio Sinaita in Orat. de Sacra sinaxi, dicente: *Non esse satis ingredi in ecclesiam, ac divinas imaginum Sanctorum formas, pretiosasque ac venerabiles cruces venerari, nisi etiam peccatorum sordes confessione, & lachrymis abluantur.* Quam orationem in Latinum conversam Pontifici Gregorio XIII. Achilles Statius Lusitanus obtulit, ut refert Baronius anno Christi 599. num. 9. & 10. Qui etiam anno 656. ex actis, & vita Sancti Maximi refert pulchram historiam, & colloquiũ inter Maximum, & quosdam Legatos Imperatoris ad eum missos, quod his verbis concluditur: *Postea surrexerunt omnes cum lætitiæ lachrymis, & humili reverentia inclinarunt sibi invicem, & oratio facta est. Et unusquisque eorum sancta Evangelia, & pretiosam crucem, & imaginem Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi, & Genitricis ejus Dominæ nostræ Deiparæ salutarunt.* Quæ fere verba commemorat Euthymius Sardensis Episcopus in dicta Synodo act. 4. Et in eis etiam expendi potest juramentum, quod actio sacra, & religiosa est, super Evangelia, & imagines tanquam super res sacras, & religiosa veneratione dignas factum esse.

Ratio naturalis imaginũ venerationẽ cõmendat. Est ergo ex traditione Patrum manifestum, antiquam ecclesiam cum usu imaginum earum sacram venerationem semper observasse. Et profecto ratio naturalis idem demonstrat, quia talis est honor, qualis est excellentia, in qua fundatur; ratio autem venerandi imagines Christi, vel Sanctorum est eadem excellentia, vel sanctitas prototyporum; ergo earum veneratio ad eundem ordinem, seu ad eandem virtutem spectat, ad quam honor talium personarum pertinet, quia ad eas omnino refertur. Sicut honor imaginis Regiæ, Regius quodammodo est, & illius injuria ad crimen læsæ majestatis pertinere censetur, quo exemplo, & argumento, ut dixi, Patres, & Concilia utuntur.

CAPUT XII.

Objectionibus regis contra imaginum venerationem satisfit.

AT Rex Jacobus mirari non desinit, *quod hominum ingenium, quæ Satanæ fraus, hoc tam audax commentum ecclesiæ Christianæ obtrudere attentarit.* Vehementerque ambigit pag. 59. *an in ultimo judicio excusationes istius modi, ex illis argutiarum ineptiis petitæ, Christi idololatriam exprobranti, probandæ sint.* In Præfat. pag. 49. Hæc fere sunt verba Regis, quibus prudenter, & pro causæ dignitate obviare, mihi difficilius est, quam fortissimis, & clarissimis rationibus, aut testimoniis respondere. Nam si leviter id egero, timeo, nec fidei Catholicæ causam, remissius, quam par sit, agere videar: si vero tantæ verborum acerbitati eadem loquendi libertate me opponam, vereor, ne inde Rex alicujus offensionis occasionem sumat: ideoque satius duco, hujusmodi verba, quę rationem ad causam pertinentem non continent, prætertire, & objectionibus, quas Rex innuit, satisfacere. Prius tamen serenissimum Regem monere non omittam, ut consideret, quam sit securius catholicæ ecclesiæ, Conciliis, ac Patribus antiquis simpliciter credere, quam de eorum sententia, & auctoritate proprio arbitrio judicium ferre. Quamobrem iterum, atque iterum humiliter obsecro, ut consilium, quod aliis præbet, sibi accipiat, mediteturque attentissime, quam rationẽ, vel (ut ipse loquitur) defensionem, aut excusationem in ultimo judicio Christus Servator noster accepturus est, an illius, qui in Deo, Sanctis, & eorum imaginibus colendis, vestigia Patrum sequitur, eorumque doctrinis operationes suas accommodat: an vero illius, qui novos doctores antiquis præfert, & proprio judicio traditiones Patrum damnare non veretur.

At inquit Rex, obediendum esse Deo potius, quam hominibus; Deus autem in Scripturis omnem imaginum adorationem, omnisque rei a Deo conditæ similitudinem coli vetat. Objectio prima. Deinde omnis imago est idolum, idolum enim non est nihil, *non enim nihil fuit, cui Deus cultum deferri interdixit*; Secunda. ergo omnis imago Dei, aut cujuscunque rei creatæ est idolum; ergo omnis adoratio imaginis est adoratio idoli, ac subinde idololatria. Tandem neque serpens æneus, neque corpus Moysis nihil erant, ille tamen contritus est, & hoc absconditum. Tertia.

Respondetur, fieri non posse, ut quod ecclesiæ Catholicæ definitio, ac traditio approbat, seu præcipit, divino præcepto contrarium sit, cum ecclesia ab Spiritu Sancto regatur, & Spiritus S. non possit sibi ipsi contraire. Primæ objectioni satisfit. Negamus ergo imaginum usum, & venerationem esse contrariam divino præcepto. Nam vel illud præceptum ex novo testamento allegatur, aut ex veteri; in novo ostendi non potest, nisi fortasse existimetur inclusum in prohibitione idololatriæ, quod frivolum, & vanum esse, statim ostendemus. Imaginũ veneratio nullo præcepto divino positivo prohibetur. Si autem ex veteri testamento allegetur, interrogabo rursus, utrum afferatur tanquam positivum illius legis mandatum, vel tanquam naturale. In priori enim sensu nolumus examinare, an in lege veteri fuerit tale præceptum positivum, nec ne, quia hoc ad dogmata fidei non pertinet. Nam illo dato, inde inferre, venerationem imaginum, quam ecclesia approbat, esse contra divinum præceptum, Judaicum continet errorem, quia si tale præceptum positivum fuit, cæremoniale fuit, aut ergo creditur, nunc obligare, & hic est Judaicus error: nam secundum fidem cæremonialia mortua sunt, imo & mortifera; vel creditur, esse abrogatum, & sic non potest ratione illius veneratio imaginum reputari contraria divino præcepto, quia præceptum abrogatum jam non est præceptum, neque opus illi contrarium, voluntati legislatoris repugnare dici potest.

Si vero pręceptum illud reputetur naturale, & morale, negamus, inveniri tale præceptum in testamento veteri. Nullum datur præceptũ naturale imaginũ venerationem prohibens. Maxime enim sumi potest ex verbis Exodi 20. & Deuter. 5. *Non facies tibi sculptile, neque similitudinem omnem, quæ est in cęlo desuper, & in terra deorsum, neque eorum, qui sunt in aquis sub terra.* In his autem verbis, vel non omnes rerum imagines, sed solum ordinatæ ad indebitum cultum (ut multi probabiliter credunt, etiam ex antiquis Patribus) prohibebantur: & sic quidem præceptum erat naturale; negamus tamen sub illo comprehendi Sanctorum imagines: illæ enim non ad indebitum, sed ad honestissimum cultum, institutæ sunt, ut ostendimus. Ex locis Exodi 20. & Deut. 5. nihil concludi ostenditur. Vel illo præcepto omnes imagines simpliciter, & absolute, &

te, & propter quemcunque usum institutæ (ut alii volunt) prohibitæ sunt, & sic preceptum non fuit naturale, & ita nihil ex illo inferri potest ad præsentis temporis obligationem, ut jam declaratum est. Et Protestantes, qui illud in hoc sensu allegant, & nihilominus esse preceptum morale affirmant, probare id certe non possunt ex Scriptura: nam in illa hoc non dicitur; apud illos autem nulla alia probatio firma est, nec nos illam admittere tenemur. Verumtamen etiam non est sufficiens conjectura, quod verba illa in promulgatione decalogi inferantur: nam ibi etiam multis verbis proponitur præceptum tertium de observatione sabbathi, quod nihilominus quoad talem temporis determinationem non morale fuit, sed cæremoniale. Deinde nullus est Sanctorum Patrum, qui illa verba in dicto absoluto sensu intellecta dixerit continere præceptum morale naturale, & non potius positivum illi tempori accommodatum. Denique nulla verisimili ratione ostendi potest, illam prohibitionem esse ex intrinseco dictamine legis naturalis.

Et certe ipse etiam Rex hoc idem concedere cogitur; ait enim aliquem usum imaginum non esse prohibitum nunc, & consequenter nec naturali jure, idemque necessario fatetur de imaginum effectione: cum tamen verbum absolutum Dei fuerit: *Non facies tibi sculptile*; ergo vel per illa verba non fuit tantum prohibitum illud, quod erat per se malum, & ita continebant præceptum positivum, quod cessavit, vel si dicatur, per illa non esse prohibitum absolute facere imagines, sed facere ad venerationem, pari ratione restringi verba debebunt ad venerationem indebitam, seu superstitiosam. Non enim omnis veneratio imaginum de se mala est, aut honori divino contraria, ut in superioribus ostensum est, & in sequenti puncto amplius declarabitur. Et ideo qui verba illa intelligunt de absoluta prohibitione imaginum, consequenter dicunt, effectionem, & usum imaginum, & statuarum ita fuisse prohibitam, ut illas per se depingere, aut fabricare non liceret; hoc autem manifestum est, non esse juris naturalis, quamvis potuerit esse positivi, quod modo non curamus, quia nihil ad præsentem causam refert.

Satisfit secundæ objectioni.

In altera parte confundit Rex idolum cum imagine, & in hoc fundat objectionem, quæ proinde parvi est momenti: nam sacræ imagines Christi, & Sanctorum, idola non sunt, & oppositum in VII. Synodo Act. 7. damnatum est. Quamvis enim simulachra gentium, quæ idola erant, re vera imagines fuerint, non propterea quælibet imago idolum est, sed illa tantum, *quæ est Dei falsi simulachrum*, ut dixit August. lib. Quæst. in librum Judic. 441. Et idem fere sensit Tertullianus lib. de Idololatria c. 4. dicens: *Idola esse imagines earum rerum, quas colit humanus error.* Quanquam hæc verba generaliora sunt, & comprehendunt omnem imaginem inventam, vel propositam ad colendum id, quod non est cultu, aut veneratione dignum.

Discrimē inter idolum, & imaginē.

Est ergo differentia inter idolum, & imaginem, quod idolum est falsa imago, id est, rei, quæ non est, vel quæ non est adoratione digna, ut communiter Patres de idolis scribentes interpretantur; imago autem dicitur, etiamsi veram repræsentationem habeat. Restringendo autem generalem rationem imaginis ad sacras, & Ecclesiasticas imagines, de ratione illius est, ut sit de re vera, & vere sancta, ac proinde vere digna adoratione. Et sic dixit Adrianus P. in ep. ad Constantinum, & Irenen in VII. Synodo Act. 2. *Imagines tantum ob recordationem Sanctorum pingi, venerari, & coli, quos clare constat, servos esse Dei, & pro nobis apud Deitatem obsecrari, & intercedere.* Unde etiam constat, quantum distet veneratio imaginum sacrarum ab idololatria: nam omnis cultus idololatriæ vel sistit in idolo tanquam in vero Deo, vel per simulachrum tendit ad colendum pro Deo eum, qui non est, vel ad colendum ut numen, impium aliquem, seu dæmonem; veneratio autem imaginum tendit, vel proxime in honorem Dei, vel saltem alicujus personæ vere sanctæ, qui tandem in Dei etiam honorem redundat.

Veneratio imaginum ab idololatria longissime distat.

Neque contra hoc obstat, sive idolum dicatur esse aliquid, ut Rex contendit, sive esse nihil, ut ipse Catholicis objicit. Nemo enim unquam negavit idola gentium quoad ipsa corporea simulachra esse res aliquas etiam materiales, & sensibus patentes, quod commune etiam est imaginibus sacris; in hoc ergo sensu idolum aliquid est. Et nihilominus propter falsam repræsentationem dici potest nihil (sicut vocatur a Paulo 1. ad Corint. 8. & 10.) quia res, quam repræsentat, vel nulla vera res est, vel nullam veram excellentiam habet, ob quam sit colenda, ut Origenes Homil. 8. in Exodum, & aliqui interpretes Pauli illud ejus verbum intellexerunt. Quamvis etiam possit idolum dici nihil, quia nullius est virtutis, aut potentiæ, ut ibi interpretatur Chrysost. homil. 20. quem Theophylact. & alii sequuntur. Et sic etiam asseruit Augustinus 20. contra Faustum c. 5. ea, quæ colunt gentes, aliquid esse, quia sunt idola, in quibus dœmonia adorantur, vel aliquæ partes mundi, quæ sunt vera corpora, non tamen colenda, *sed ad salutem* (ait) *nihil sunt.* Sicut alias etiam dixit idem Augustinus, peccatum nihil esse, non quia actus peccati nihil sit, sed quia malitia ejus, qua in ratione peccati constituitur, non est aliquid, sed privatio boni. Et simili modo Hieronym. in Oseæ 7. in fine dicit, *Hæreticos impiissimas hæreses extruentes converti in nihilum*, juxta translationem septuaginta ibidem; *Non quo desierint esse, sed quo comparatione Dei omnes, qui contra Dominum sapiunt, non esse dicuntur: nam si Deus est veritas, quidquid contrarium veritati est, mendacium est, & nihil nominatur.* Et ita etiam intelligit ibidem illud Esth. 14. *Ne tradas sceptrum tuum iis, qui non sunt. Haud dubium* (ait) *quin idola significet*; nimirum, quia falsa sunt, & mendacium, ut tale est, nihil est. Est ergo idolum res aliqua ut imago, & materia quædam est, & est nihil, quatenus nihil est, quod repræsentat, sive sit omnino nihil, seu nulla vera res, sive sit nihil quatenus aliquid divinum, aut sanctum repræsentatur, quod vere sanctum non est. Et hinc habet idololatria, quod mala sit, & quod idololatria sit, & ideo multum ab illa differt sacrarum imaginum veneratio.

Qua ratione idololatria...

Verum hujusmodi responsiones a Rege despiciuntur tanquam sophistica, & arguta effugia: *nam Scriptura* (inquit) *omnis rei a Deo conditæ similitudinem coli vetat.* Sed nihil nos movent verba Regis, tum quia distinctiones illæ non sunt a nobis inventæ, sed a Patribus, tum etiam quia sunt rationi naturali valde consentaneæ. Ad Scripturam vero in primis respondemus, juxta Patrum, & ecclesiæ traditionem, rectamque rationem esse intelligendam. Deinde negamus, Scripturam prohibere omnis similitudinis rei conditæ venerationem; nullibi enim potest hoc præceptum ostendi, nisi forte in prohibitione faciendi sculptile, omnemque similitudinem, intelligatur inclusa. Et tunc ad responsionem datam revolvimur. Nam vel fuit positiva, & nunc non obligat, vel si naturalem, & moralem obligationem continet, intelligitur de effectione idolorum, seu (quod perinde est) de effectione imaginum, quæ tanquam Dii, vel tanquam Deorum simulachra colantur. Estque hoc ipsi Scripturæ consentaneum, quæ aliquam creaturæ adorationem permittit, vel interdum jubet. Quod argumentum auctoritate Hieronymi confirmat Adrianus Papa in dicta epist. ad Constantin. afferentis in exemplum *duo Cherubim aurea, & crustas* (inquit) *illas, quas fabricavit Moyses.* Dicitque Deum concessisse Judæis hæc adorare. Quamvis enim hoc expresse in Scriptura non legatur, tamen id videtur collegisse ex eo, quod erant imagines sacræ, vel certe quia erant veluti partes Propitiatorii, quod etiam veneratione dignum erat, & ita in epist. 17. inter Epistolas Hieronymi, quæ est Pauli, & Eustochii ad Marcellam, & stylus docet a Hieronymo esse conscriptam, sic dicitur: *Venerabantur quondam Judæi Sancta Sanctorum, quia ibi erant cherubim, & propitiatorium, & arca testamenti, manna, virga Aaron, & altare aureum*, & additur: *Nonne tibi venerabilius videtur sepulchrum Domini?* quæ posteriora verba declarant, priora etiam intelligi de veneratione sacra. De qua clarius dicitur Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est*, ubi (ut supra dixi) per *scabellum pedum Domini* arca testamenti intelligitur, & ex ratione adorandi, quæ proponitur, constat sermonem esse de sacra veneratione. Et hanc fuisse Dei voluntatem, patet ex modo, quo volebat, arcam illam reverenter tractari, Deuteron. 17. & Josue 3. & 1. Reg. 6. Et ratio sanctitatis in eisdem verbis data, ostendit, res etiam alias dicatas divino cultui, quæ sanctæ in Scriptura vocantur, fuisse simili veneratione tractandas, ut aperte sentit Damascenus libr. 4. de Fide c. 17. Non ergo omnis veneratio rei creatæ erat in Scriptura prohibita, sed illa tantum, quæ ad cultum veri Dei referri non poterat.

Adoratio alicuius creaturæ est Scripturæ cōsentanea.

Occurritur objectioni tertiae.

Denique ad exempla illa, quae Rex adducit de serpente aeneo, & de corpore Moysi, respondemus, ex rebus partim incertis, partim ad causam non pertinentibus sumpta esse. Nam licet verum sit, Regem Ezechiam confregisse serpentem aeneum, quia filii Israel adolebant ei incensum, ut habetur 4. Regum 18. Non est tamen certum, fuisse prohibitum in illa lege quocunque modo adorare illum serpentem. Imo multi putant, licuisse, & in principio id factum fuisse debito modo: utique venerando in illo, & per illum Deum auctorem tanti beneficii. Quod potuisse recte fieri, testatur D. August. libr. 3. de Trinitate cap. 10. & non constat, specialiter fuisse a Deo prohibitum. *Postea* vero ait Augustin. lib. 10. de Civitat. cap. 8. *Cum populus errans, serpentem propter facti memoriam reservatum, tanquam idolum colere coepisset, Ezechias Rex religiosa potestate Deo serviens cum magna pietatis laude contrivit.* Sic autem facto illo explicato, nihil ad causam de imaginibus ecclesiae pertinet, quia imagines non adorantur a fidelibus ut idola, neque hujus mali periculum morale imminet. Et quando aliquis error alicubi contingeret, non fractione imaginum, sed doctrina, & luce Evangelii depellendus esset error, & pius imaginum usus conservandus, ut dixit Gregorius in dicta ep. 9. libri 9. Alii vero existimant, nunquam Judaeos veneratos esse serpentem illum, imo id fuisse prohibitum in lege veteri, non naturali praecepto, sed positivo, nec speciali lege, sed illa generali, qua, probabiliter credunt, tunc fuisse prohibitam omnium imaginum venerationem, populum autem coepisse agere contra illud praeceptum, & ideo Ezechiam ad occasionem tollendam serpentem confregisse. Qua etiam admissa sententia, nihil habet commune illud exemplum cum causa imaginum, tum quia praeceptum illud, si fuit, in lege gratiae cessavit, tum etiam quia occasio errandi, quae tempore legis erat, ex propensione ad idololatriam partim ex gentilium consuetudine, & exemplo, partim ex ignorantia, & infirmitate fidei profecta, tempore legis gratiae non invenitur, ut recte notavit Damascenus dicto libr. 4. cap. 17. & latius orat. 1. de Imaginibus.

Satisfit secundo exemplo.

In alio vero exemplo de corpore Moysi solum ex Scriptura habemus, mortuum fuisse jussu Dei, & ab eodem sepultum, ejusque sepulchrum occultum fuisse hominibus Deuteron. ult. Quam vero ob causam Deus voluerit occultare corpus Mosi, Scriptura non declarat: Protestantes vero existimare videntur, causam fuisse, ne Judaei occasionem sumerent, committendi idololatriam, corpus Moysi, vel ejus sepulchrum venerando. Et in hoc videtur fundari Regis argumentum, ut saltem propter tollendam occasionem imagines etiam tollendae sint. Cui in primis respondere possumus, negando illationem, & similitudinem, quia jam ostensum est, non esse in hac imperfectione ecclesiam synagogae aequiparandam. Alias etiam sepulchra Apostolorum, & Martyrum deberent esse fidelibus ignota; imo reliquiae Sanctorum omnium comburendae essent, ne fideles ad idololatriam per occasionem inducerent, quod non solum impium, sed etiam ridiculum est.

Deinde responderi potest, argumentum illud non in Scriptura, sed magis in propria conjectura esse fundatum, & ideo parvi momenti esse. Nam est quidem illa ratio probabilis, ut illam expendit Abulensis, ad illam accommodans altercationem inter Archangelum, & diabolum super Moysi corpore, cujus meminit Judas Apostolus in sua canonica. Et eandem rationem insinuat Chrysostom. Hom. 5. in Matth. quamvis non dicat, occultasse Deum sepulchrum Moysi propter illam causam, sed ait: *Non introduxisse Moysem populum in terram promissionis, ne Judaei illi prorsus tribuerent omnia beneficia, quae per illum a Deo receperant*; & adjungit: *Ut igitur omnis hujusmodi amputaretur occasio, ipsum quoque est occultum ejus sepulchrum.* Eandemque rationem indicavit Augustinus, vel Auctor operis de Mirabilibus Sacrae Scripturae libr. 1. capite ultimo. Sed nihilominus non est ratio necessaria. Nam idem Auctor de Mirabilibus Sacrae Scripturae addit aliam, videlicet, *ut illam faciem, quae consortio sermonis Domini rutilaverat, mortis moerore repressam, nullus videret.* Dici etiam potest, id factum esse quasi ad complementum, & aggerationem poenae injunctae Mosi propter culpam diffidentiae circa fluxum aquae de petra; illa enim de causa terra promissionis privatus est, numer. 20. ut recte ponderat Chrysostomus lib. 4. de Sacerdotio prope initium, & Augustinus in lib. 50. homiliarum, hom. 27. & Enarrat. in Psal. 98. versus finem. Videtur autem voluisse Deus ad majorem populi terrorem, ut nec vivus, nec mortuus illam terram ingrederetur, ideoque occultavit sepulchrum ejus, ne Judaei ossa illius secum deferrent, sicut ossa Jacob, & Josephi transtulerunt. Praeterea dici potest, occultasse Deum corpus Moysi, ut in majori admiratione, & interna reverentia haberetur. Hoc enim insinuavit Hieron. Amos cap. 9. dicens: *Ascendit Dominus cum Moyse, cujus sepulturae locus, quia in coelum ascenderat, in terra non potuit inveniri.* Denique dici potest, & fortasse securius, hoc esse unum ex his, quae secundum consilium voluntatis suae operatur Deus, quorum causas invenire non possumus, & quaerere supervacaneum est, id, quod insinuavit Chrysost. Orat. 20. ad Hebr. dicens: *Quaedam antiquorum Patrum ossa translata esse in terram promissam, Moysis autem ossa sita fuisse in terra aliena, & non solum illius, sed etiam Aaronis, Jeremiae, & Danielis. Et similiter*, ait, *quorundam Apostolorum, ut Petri, & Pauli, & caet. sepulchra novimus, aliorum autem nescimus, cujus rei rationem quaerere superfluum esset.* Illa ergo conjectura in tam gravi causa supervacanea etiam est.

CAPUT XIII.

De Imaginibus Dei, ut Deus est.

Objectio Regis contra imaginis Dei adorationem.

PRaeter objectiones generales de veneratione imaginum, duas alias in particulari proponit Rex, unam contra imaginem Dei, utique ut Deus est; aliam contra crucis Christi adorationem; de hac posteriori dicemus capite sequenti, hic prior expendenda est. In qua dicit, *Non solum est prohibitum* (scilicet in veteri testamento) *adorare imaginem Dei, sed etiam effingere, additaque ratio, Deum sub nullius unquam aspectum cecidisse.*

Imago Dei duplex.

Verumtamen in hoc puncto vulgaris distinctio imaginum Dei praemittenda est; una est propria, ut si quis velit per depictam formam ad vivum exprimere propriam Dei formam, seu naturam, quae dici potest formalis imago; alia vero est metaphorica imago, in qua per aliquam figuram corpoream repraesententur aliquo modo, & per analogiam proprietates rei superioris, sicut per figuram juvenis, pennas, & indumentum album habentis, repraesentantur Angeli.

Propria, & formalis Dei imago describi nequit.

Quod ergo spectat ad primum genus imaginum de fide certum est, non esse licitum, imo esse stultissimum, conari, talem imaginem Dei depingere. Quia cum Deus corpore careat, impossibile est, per imaginem corpoream, sive sculptam, sive depictam ad vivum Deum repraesentare. Et hoc est quod dicitur Isaiae 40. *Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* & cap. 46. *Cui assimilastis me, & adaequastis, & comparastis me, & fecistis similem?* Quae verba, si attente considerentur, non tam continent prohibitionis formam, quam declarant, esse per se malum, & impossibile, talem Dei similitudinem, aut imaginem formare. Et ideo non solum in veteri testamento, sed etiam in novo eodem fere modo idem prohibitum est, dicente Paulo Actor. 17. *Non debemus aestimare auro, & argento, aut lapide, sculpturae artis, & cogitationis hominis Divinum esse simile.* De hoc ergo genere imaginis Dei nulla est controversia, nam in hoc sensu & Patres communiter, quos referre non est necesse, & septima Synodus Act. 3. & 5. & Scholastici omnes has imagines Dei omnino improbandas, tanquam verae Dei existimationi contrarias, constantissime docent.

De altero vero genere imaginum Dei nihil hactenus est certa fide stabilitum, & consulto Concilium Trident. de imaginibus Christi, Deiparae, & Sanctorum agens, nihil de imaginibus Dei dixit, & Concilium Nicenum 2. reprobando priores imagines Dei, de posterioribus tacuit, & ita inter Catholicos Doctores variae sunt in hoc puncto opiniones. Cum ergo hic solum de dogmatibus fidei agamus, possemus hanc Regis objectionem omittere, ut in hac parte in suo sensu abundet. Quia vero docere intendit, talium imaginum usum esse impium, & contra divinum praeceptum, & nos credimus, longe probabilius esse, neque malum, neque prohibitum; imo honestum esse, & magis pium, si prudenter fiat, magisque consentaneum ecclesiae usui, ideo utrumque breviter probandum est. Primum ergo ostendimus fere discursu su-

Deſcriptionem metaphoricæ imaginis Dei, neque manu neque prohibitam eſſe.

pra facto, quia depingere talem imaginem Dei non eſt prohibitum in novo teſtamento ſpeciali præcepto poſitivo, quia de imagine Dei ſolum inveniuntur in novo teſtamento citata verba Pauli, quæ aperte tantum jus naturale declarant.

Si autem dicatur, contineri hanc prohibitionem in veteri teſtamento, de illa iterum interrogamus, qualis fuerit illa prohibitio? res enim dubia eſt, tam quoad ſenſum, quam quoad genus præcepti. Unde ſi prohibitio dicatur eſſe moralis, & ex lege naturali, intelligenda erit de imagine propria, & non de metaphorica, quia nulla eſt veriſimilis ratio, quæ oſtendat eſſe per ſe, & intrinſece malum, Deum metaphorice depingere, ut ſtatim dicam. Et quidē in locis Iſaiæ citatis, in quibus jus ipſum naturale explicatur, de propriis imaginibus Dei ſermo eſt: nam ut notat Hieronymus in c. 40. irridet Iſaias ſtultitiam gentium, qui putabant idola ſua eſſe Deos, vel propriam Dei formam repræſentare. Unde ad illa verba, *Cui ſimilem feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* addit Hieronymus, *qui ſpiritus eſt, & in omnibus eſt, &c.* In cap. autem 46. reprehenduntur Judæi gentium ſtultitiam in hoc imitantes. De hac item forma poſſunt convenienter intelligi verba Moyſis Deuter. 4. *Loquutuſque eſt Dominus ad vos de medio ignis, vocem verborum ejus audiſtis, & formam penitus non vidiſtis.* Quamvis etiam ſenſus eſſe poſſit, nullam omnino formam vel quaſi perſonam ſenſibilem vidiſſe, ſed tantum vocem loquentis audiviſſe: nam hoc magis indicant alia verba, quæ Moyſes infra repetit: *Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die, qua loquutus eſt nobis Dominus in Oreb de medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis cunctam ſimilitudinem.* Et ita eſt probabile, fuiſſe ibi, & Exodi 20. prohibitum, fingere quamcunque imaginem Dei, ſub quovis prætextu, quia rudis ille populus facile exiſtimaret, illam eſſe propriam formam Dei, vel ipſas ſtatuas ut Deos adoraret. Tale autem præceptum ſic intellectum poſitivum fuit, ac cæremoniale, convenienſque illi populo propter imperfectionem ſuam; & ideo nunc jam ceſſavit; & mutato etiam rerum ſtatu non fuit neceſſarium, quia illa occaſio, ſeu periculum ſublatum eſt, ut ſupra dixi. Cujus etiam rei ſufficiens ſignum eſt, quia in Chriſti eccleſia permittitur uſus talium imaginum Dei, non ſolum nunc, ſed ante mille trecentos annos, ut intelligi poteſt ex variis carminibus, quæ de his imaginibus habet Paulinus Epiſt. 12. At eccleſia non permiſiſſet illas tot ſæculis, ſi divino jure prohibitæ fuiſſent.

Exponentur loca Scripturæ de imaginibus Dei loquentia.

Inſtantia Regis.

Sed inſtat Rex, non ſolum propter periculum adorationis, ſed etiam propter indecentiam, & inutilitatem, prohibitum eſſe tales imagines effingere. Nam *cum Deus* (inquit) *ad vivum exprimi non poſſit, ſupervacaneus eſt labor, conatuſque inanis, id falſa adumbratione corrumpere, quod imitari non poſſis: quod nemo, non dico, Princeps, ſed vix quiſquam homo plebeius in ſua effigie ferre ſuſtineat.* At rationes iſtæ in Scriptura non leguntur, ſed a Proteſtantibus excogitatæ ſunt. Et in priore earum quidpiam falſum ſupponitur, & ſanctæ Scripturæ contrarium, ne dicam injurioſum. Nam ſi omnes metaphoricæ imagines, quæ ad vivum non poſſunt imitari prototypa, falſa adumbratione illa corrumpere dicenda ſunt, *omnes etiam parabolæ, ac figuræ ſignificandarum quarumcunque rerum, quæ non ad proprietatem accipiendæ ſunt, ſed in eis aliud ex alio eſt intelligendum, dicentur eſſe mendacia*, ut in ſimili dixit Auguſt. lib. contra Mendacium c. 10. Sic ergo, quando deſcendit Spiritus Sanctus in ſpecie columbæ, vel quando ſub ſpecie linguarum tanquam ignis miſſus eſt, falſa adumbratione forma ejus corrupta eſt. Idemque erit dicendum de imagine Chriſti ſub ſpecie agni, cum tamen illius imaginis uſus antiquiſſimus in eccleſia ſit. Item imago Angeli ſub ſpecie juvenis, &c. eſſet formæ Angelicæ corruptio, quod non ſolum eſt contra ſeptimam Synodum, ſed etiam contra Scripturam, quatenus in illa legimus imagines Cherubim Exod. 25. 3. Reg. 6. Imo etiam eſt contra omnem rectam rationem, quia nos non capimus res incorporeas, niſi inſtar corporearū, ut recte declarant Dionyſius c. 2. & ult. de Cœleſti Hierarch. & Tertullian. in Apolog. cap. 29. Denique omnes ſenſibiles apparitiones Dei, aut Angelorum in Scripturis eſſet formarum illorum falſæ corruptiones. Quia ergo in metaphorica repræſentatione non eſt falſitas, ideo metaphoricæ imagines Dei falſitatis argui non poſſunt.

Enodatio.

Neque etiam poteſt inanis, aut ſupervacaneus reputari uſus earum, cum deſervire poſſint ad manuducendum quaſi intellectum hominis, ut inviſibilia inſtar viſibilium cognoſcat, & ad memoriam myſteriorum, quæ Deus ſub forma viſibili operatus eſt.

Unde facile etiam patet reſponſio ad aliam conjecturam, quod nullus Princeps, imo nec privatus homo talem deformationem ſuæ formæ permitteret: nam eodem modo Deum, qui ſæpe ſub forma viſibili apparuit, arguerent, quia nullus homo ita ſe ipſum deformaret. Imo etiam reprehenderent Scripturam, quia ſæpe loquitur de Deo tanquam de homine tribuens illi dolorem, pœnitentiam, corporis membra, & ſimilia: nam eſt eadem ratio de verbis ſcriptis, quæ de imaginibus: quia (ut recte dixit Gregorius) illud eſt imperitis imago, quod doctioribus Scriptura. Eſt ergo debilis illa conjectura, tum quia in illis imaginibus nulla eſt turpis deformatio, ſed metaphorica ſignificatio, tum etiam quia non fit ſine gravi cauſa, & neceſſitate, orta partim ex divina excellentia, quæ non poteſt aliter repræſentari, partim ex indigentia hominis, qui non poteſt ſpiritualia prout in ſe ſunt, concipere, cum tamen per ſenſus debeat excitari ad eorum cognitionem, vel recordationem. Ideoque non eſt ſimile, neque magni momenti argumentum ab hominibus ſumptum, quia homo ſenſibilem formam habet propriæ imaginis capacem, & nihilominus non dedignatur homo, etiam Princeps, aut Imperator excellentiam ſuam, aut fortitudinem, per metaphoricam imaginem aquilæ, aut leonis, aut aliam ſimilem repræſentari.

CAPUT XIV.

De crucis Chriſti adoratione.

Ultimo invehitur Rex contra crucis Chriſti venerationem. Sed ne diutius forſan quam neceſſarium, aut par ſit, in hac materia immorer, hoc punctum breviter expediam, tum quia eadem fere eſt ratio de Cruce, quæ de aliis reliquiis, vel imaginibus, tum etiam, quia Rex nihil in hoc objicit, niſi argutias quaſdam, quas olim Claudius Taurinenſis, & Uviclephus objecerant, & a Catholicis inanes reputatæ ſunt. De Cruce igitur triplex eſt conſideratio, ut alibi dixi, ſcilicet, de ſigno ejus circa propriam perſonam digito, vel manu expreſſam, vel de imagine crucis facta ex permanenti materia, vel de ipſamet cruce, in qua Chriſtus paſſus eſt, vel integra, vel de particulis ejus. De prima conſideratione nihil Rex attigit, & de illa dixi loco citato ſect. 3. Secundam etiam conſiderationem Rex omiſit, quia eadem ratio eſt de imagine crucis, quæ de reliquiis.

1. tom. 3. p. diſp. 56.

Contra crucem vero tertio modo ſpectatam quod veneranda non ſit, hac brevi ratione multis verbis conatur efficere. Nam ſi veneranda eſſet, maxime ratione contactus: hanc enim rationem præcipue ſolent ſcholaſtici aſſignare. *An igitur ratione omnis contactus, vel alicujus?* Primum dici non poteſt, tum quia licet mulier, quæ erat in fluxu ſanguinis, tangendo fimbriam veſtimenti Chriſti ſenſerit virtutem ejus, non ideo eam ſenſerunt omnes, qui Chriſtum premebant, Luc. 8. tum etiam quia alias labia Judæ oſculo Chriſtum tradentis, & manus militum cædentium, & crucifigentium Chriſtum, & terra Chanaam, quotidianis Chriſti veſtigiis tacta, eſſent a nobis adoranda, quod impium, & prophanum eſt dicere. Si autē non omnis contactus, ſed aliquis ſingularis ad hoc genus adorationis ſufficit, oportet oſtendere, quis ille ſit, & ubi Chriſtus ſingularem hanc benedictionem in lignum illud effuderit, vel privilegium conceſſerit. Augetque objectionem his modis. Primo quia Chriſtus mulieri ſibi dicenti, *Beatus venter, qui te portavit*, reſpondit, *Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei.* Secundo, quia licet Chriſtus dediſſet ſuæ cruci virtutem faciendi miracula, non ideo eſſet adoranda, nam umbra Petri faciebat miracula, quæ non idcirco poterat adorari. Tertio, quia Prophetæ maledicunt cultoribus imaginum, quæ oculos habent, & non vident, & aures, quæ non audiunt; ergo hæc acerbius dicerent in eos, qui partem ligni, neque ad aurium, vel oculorum ſimilitudinem formatam venerantur.

Dilemma Regis adorationem Crucis Chriſti oppugnātis.

Videtur Rex in ſua objectione ſupponere, vel exiſtimare, nos fingere, aut cogitare, crucem Chriſti & ſingulas partes ejus ex contactu corporis Chriſti vim aliquam, ſeu virtutem faciendi miracula, aut extraordinaria beneficia conferendi elicuiſſe, aut Chriſtum ipſum ſpeciali conceſſione, & voluntate illi contactui vim ſimilem, vel dignitatem

Nullam vim patrandi miracula ex contactu corporis Chriſti in cruce fuiſſe derivatam.

tatem contulisse. Hoc autem a sensu ecclesiæ Catholicæ alienum est. Nam in primis licet verissimum sit, & historiis, ac testimoniis Patrum satis comprobatum, Christum per crucem suam multa edidisse miracula, quæ nunc referre non est necesse: nihilominus nullus asseruit, vel cogitavit, Christum virtutem aliquam miraculorum effectricem cruci suæ indidisse, aut certa lege, & promissione statuisse, ad præsentiam, vel tactum illius signa facere, nam hoc nullo fundamento affirmari potest, neque ad illius crucis venerationem ducitur necessarium. Neque etiam fingere oportet, Christum speciali voluntate, & quasi positiva institutione dedisse illi cruci peculiarem dignitatem, ob quam honoretur: nam hoc etiam figmentum non modo fundari potest, verum nec satis intelligi, & ad veritatem, & rem, de qua tractamus, supervacaneum est, & impertinens.

Vide Paulinum ep. 11. ad Severum, Evang. l. 4 Hist. c. 25. Ruffinum l. 10. hist. c. 3. Theodoretum lib. 1. cap. 18. Severi Sulpici. l. 2. sacræ hist.

Catholica de Christi crucis adoratione doctrina explicatur.

Doctrina ergo ecclesiæ & Theologorum Catholicorum est, sicut reliquiæ sanctorum sunt venerabiles, non ex virtute, vel institutione superaddita, sed quia supposita vera sanctitate animarum, seu personarum, cum quibus peculiarem habuerunt conjunctionem, vel relationẽ sufficientem, ut aliquid illarum esse censeantur, ex natura rei sequitur, ut propter excellentiam talis animæ, vel personæ in veneratione habeantur: ita etiam majori ratione crux Christi, & quęcunque illius pars, tanquam pretiosæ Salvatoris reliquię a veris, & piis Christianis habetur. Quia sustinendo Christum ipsum, instrumentum fuit nostrę redemptionis, ipsi Christo peculiari modo conjunctum, & ab illo sanctificatum. Ut significarunt Petrus 1. ep. c. 2. & Paulus ad Colos. 1. & 2. qui etiam ad Hebr. 9. indicat, fuisse quasi altare, in quo Christus se pro nobis obtulit. Ac proinde ob ejusdem Christi amorem, & reverentiam venerabilis est. Atque ita rationẽ venerandi Christi crucem explicuit Damasc. lib. 4. c. 12. dicens, *Hoc ingentis pretii lignum, ac venerandum, in quo Christus seipsum sacrificii causa pro nobis obtulit, ut ex sancti corporis, & sanguinis contractu sanctificatum optimo jure adorari solet.* Et infra: *Nã si eorũ, quorũ amore flagramus, & domus nobis chara est, & lectus, & vectis, quanto magis ea, quę Dei, ac Salvatoris sunt, per quę nobis salus parta est.*

Et hanc fuisse mentem antiquæ ecclesiæ, satis colligitur ex canon. 73. sextæ Synodo attributo, & ex septima Synodo, & ex Hieronymo ep. 17. Ambrosio Orat. de Obitu Theodosii, Chrysostomo Homil. Quod Christus sit Deus, ubi ait: *Totum orbem contendere aliquid ex illo ligno habere, Et qui habent* (ait) *viri, & mulieres illud auro includunt, ut cervicibus suis aptent, & inde valde sunt honestati, & magnifici, & muniti, & protecti.* Et Gregorius Nyssenus Orat. de sancto baptismate, non longe ab initio, *Lignum crucis* (ait) *omnibus hominibus salutare est.* Per quod verbum indicat beneficia, quæ Deus solet per hujusmodi crucis reliquias conferre, cum vera fide, & pia veneratione illa petentibus. Quamvis enim sola miracula sufficientem rationem adorandi non continerent, ostẽdunt tamen, placitam esse Deo hujusmodi venerationẽ, ac subinde crucem ipsam veneratione dignam esse. Adduntque dicti Patres præsertim Damascenus, idem esse de aliis Christi reliquiis, ut sunt *clavi, lancea, præsepe, indumenta, & vivificum sepulchrum.* Adducitque Damascen. illud Psalm. 131. *Adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.* Idemque confirmat illud Isai. 11. *Erit sepulchrum ejus gloriosum*, quod de Christi sepulchro ab omnibus intelligitur, & merito, qui relativum *ejus* refert *radicem Jesse*, quam esse Christum, exponit Paulus ad Romanos 15. Dicitur autem illud sepulchrum gloriosum futurum, non solum eo tempore, quo Christi corpus in illo jacuit, sed etiam perpetuo ratione illius. Et ita Hieronymus ep. 17. dicit, *ibi esse prædictum locum sepulturæ Domini esse ab omnibus honorandum.* Hæc ergo veritas ex principiis fidei, & ex Scriptura colligitur, & rationi naturali est consentanea, & nullum ostendi potest præceptum, quo talis veneratio crucis prohibeatur. Quid ergo est, quod Protestantes in tam pio religionis opere calumnientur?

Vualden. fis tom. 3. c. 18.

Occurritur dilemmati Regis.

Ad objectionem autem Regis, & interrogationem in ea factam respondit venerabilis quidam Anglus, non omnem contactum corporis Christi fuisse sufficientem rationem hujus venerationis, *sed tactum innoxium*, & ita vitabat absurdum illatum ex osculo Judæ. Addunt vero alii ad majorem explicationem, si præcise spectaretur ratio contactus: non deesse in illo sufficientem causam adorationis respectivæ, propter Christi excellentiã, impietatem autem personę, illam impedire, ne adoratio in hominem impium refundatur. Et simili modo ubi fuerit indecentia, vel occasio scandali, vitanda erit adoratio, non obstante contactu, quod ad exemplũ de asina, in qua Christus sedit, accommodandum est. De terra vero illius regionis, quam Christus suis pedibus tetigit, si constaret, nunc permanere quoad illas partes, quas Christus tetigit, in eadem esset habenda veneratione. Nam & Augustinus 22. de Civit. c. 8. testatur, suo tempore *miracula facta esse per terram sanctam de Hierosolymis allatam*, & a fidelibus fuisse in reverentia, & honore habitam. Hoc vero tempore verisimile est terram illam adeo esse mutatam, ut ratio illa contactus cessaverit. Et nihilominus si aliquis viva fide, & recordatione Christi, & vestigiorum ejus, illam veneretur, pie faciet, & nulla erit reprehensione dignus, quia tota illa actio ad Christum refertur, & relatio illa (ut sic dicam) sufficiens fundamentum habuit in actionibus, & gressibus Christi.

Unde ad dilemma Regis respondemus, contactum per se sufficere ad hanc venerationem respectivam, nisi aliquid aliud secundum prudens judicium impediat. Et ideo non oportet ostendere, ubi Christus hanc prærogativam suæ cruci contulerit, quia suis operibus id satis ostendit recta fide, & ratione utentibus: neque hoc est privilegium crucis, sed est communis proprietas omnium reliquiarũ Christi. Unde exemplum ibi adductum de muliere tangente, & turbis prementibus Christũ, prędictis recte perpensis nequaquam urget, quia hæc venerationis ratio, quæ ex contactu sumitur, non est aliquod opus miraculosum, quale fuit illius mulieris sanitas, quam Christus contulit soli indigenti, & ex fide petenti, sicut voluit, & altissimo suæ voluntatis consilio disposuit.

Ex aliis confirmationibus prior nihil ad causam facit, quia Christus respondens, *Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei*, docuit quidem beatiorem fuisse Beatissimã Virginem credendo, & diligendo Christum, quam illum corporaliter concipiendo, non tamen negavit, quin fuerit magna dignitas Virginis, Christum in ventre suo portare, neque negavit mulierem illam vere, & fideliter dixisse, *Beatus venter, qui te portavit*, quamvis neque omnem, neque præcipuam rationẽ illius beatificationis explicaverit, ut eleganter attigit Beda lib. 4. in Lucam cap. 49. Alia vero de umbra Petri facile expeditur negando exempli similitudinem, tum quia umbra nihil est, tum etiam, quia (ut dixi) ratio hujus adorationis non est virtus aliqua faciendi miracula. Denique veneratores Crucis longe sunt a maledictionibus Prophetarum contra adorantes idola, quia non respiciunt ad formam, vel figuram ligni, sicut idololatræ; sed ad Christum, quem in ligno, & propter quem lignum adorant.

Responsio ad primã confirmationem.

Ad secundam.

Ad tertiã.

CAPUT XV.

De errore circa purgatorium.

Inter alia dogmata Catholicæ fidei, in quibus Rex ab ecclesia Romana se dissentire fatetur, articulum de Purgatorio ponit pag. 52. Pręfat. tam leviter tamen illum attingit, ut ludere potius, quam fidei causam agere videatur. Nam licet irrideat, & contemnat Purgatorii articulum (quod ipse commentum vocat) nihil tamen solidum ad illum impugnandum adducit, imo licet illum non credat, non tamen absolute negat esse Purgatorium; sed *si forte sit*, dici, *nobis esse ignotum, satisque nobis esse credere, eas animarum sedes, quas nobis Deus in Scripturæ revelavit, cælos*, scilicet, *& inferos, neque ulterius de divinæ providentiæ arcanis scrutandum esse.* Quocirca fundamentum præcipuum Regis est, quia Purgatorii assertio ex Scriptura ostendi non potest: *Sane* (inquit) *Bellarminus nullum ei ex Scriptura fundamentum astruere potuit.* Unde infert, *Satis certe nobis fuerit, eas animarum sedes cognoscere, quas Deus suo verbo nobis voluit esse revelatas.* Præter hoc vero fundamentũ, tacite, & quasi aliud agens, infert aliud quasi latenter, dicens de Christo, *Ipse est vera expiatio, verumque purgatorium nostrorum peccatorum*, quasi subinferens, ergo aliud Purgatorium necessarium non est. In his autem verbis radix non solum hujus erroris, sed etiam plurium aliorum, a quibus iste pendet, delitescit, & ideo ab illo incipiendum est, & totum ulcus breviter aperiendum, ut integra errorum connexio detegatur, ut vel inde Rex intelligat, non recte

Iacobus Rex purgatorium irridet.

1. fundamentum.

Secundũ.

recte de rebus ad salutem necessariis judicare, cum hæc *indigna existimet, in quibus tempus, & opera impendatur*.

Error Protestantium circa redemptionem Christi, & justificationem impii.

Protestantes igitur ita de Christi redemptione, & impii justificatione, seu remissione peccatorum plerumque saltem censent, ut totam nostram justitiam in remissione peccatorum ponant. Remissionem autem hanc solum in hoc docent consistere, quod peccata nobis a Deo propter Christum non imputentur, nō in hoc quod, vel non sint, vel non fiant. Addunt deinde, tunc non imputari, quando aliquis firma fide credit, sibi non imputari peccata propter Christum, sive quæ prius fecit, sive quę in præsenti cũ tali fide, & apprehensione actu committit: nam Christus hoc nobis promeruit; pro peccatis nostris sufficienter satisfaciendo. Atque ad hoc suadendum verba Pauli, & cæteras Scripturas depravant ad suam ipsorum perditionem, ut Petrus præmonuit.

2 Pet. 3.

Ex his autem principiis inferunt, quoties quis habet eam fidem, quę sufficit, ut peccatum non imputetur, prorsus non imputari, omnemque illius pęnam remitti. Nam vel peccator firma fide credit, justitiam Christi satis esse, ut sibi peccatum omnino, & integre tollatur, & ad nullam pœnam imputetur, si ita credat; vel aliter de justitia Christi, & non imputatione peccati per fidem cogitat: si hoc posteriori modo in fide illa speciali claudicet, vere non credit, ideoque neque integre, neque ex parte peccatum ei remittetur, seu non imputabitur: sin vero plenam fidem non imputationis concipiat, ad nullam omnino pœnam reputabitur peccatum; atque ita remissio pęnæ, ad quam posset peccatum mortale imputari, semper aut integra est, aut nulla.

Denique ex eisdem principiis inferunt in homine justo nullum esse veniale peccatum, sed aut mortale esse, quod justitiam auferat, aut nullum esse: nam si justus quodlibet opus, quantumvis leve faciat, credens sibi imputari ad aliquam culpam, eo ipso infidelis est, & graviter peccat, & Christo gravem injuriam infert, de illius meritis, & satisfactione diffidens; si vero hæc faciat, firmiter credens ad nullam vel minimam pœnam imputari; nec leve peccatum committi (utique quod imputetur) nam per Christum purgatur præveniente (ut ita dicam) purgatione, seu non imputatione. Atque in hoc sensu videtur Rex vocasse Christum nostrum purgatorium. Cessat igitur, si hæc vera sunt, omnis purgatorii necessitas, quia in homine justo nihil remittendum relinquitur, & ita si in eo statu moriatur, non indiget purgatione; si vero sine justitia moriatur, peribit in æternum.

Hæc sunt monstra, & portenta ab hęreticis inventa, ut purgatorium de medio tollere possint, ut vel hinc videat Rex, an assertio purgatorii parvi sit momenti, cum ad illam evertendam necessarium sit, potissima fidei fundamenta convellere; imo etiam opus sit contra divinam justitiam, & ordinatam providentiam, addo etiam contra naturalem rationem, comminisci plurima. Fides ergo Catholica principiis, ac fundamentis omnino contrariis subsistit, quæ breviter, & per transennam tantum indicabo, ut ad scopum intentum perveniam: nam si ex professo singula probanda, & disputanda forent, justum, atque integrum opus necessarium fuisset. Primum ergo fidei fundamentum est, licet Christus ex se sufficienter, & copiose omnes homines redemerit, & pro omnibus satisfecerit, nihilominus cum effectu non omnes salvare, ut ipsemet docet Matth. 25. & est in nostra fide per se notum, idque Rex Angliæ in citato loco supponit, dum confitetur, duo esse domicilia, cœlum, ac infernum, humano generi in æternum constituta. Ex quo fundamento aperte aliud sequitur, videlicet, non obstante Christi redemptione necessarium hominibus esse ad salutem consequendam, ut aliquid agant, vel in eis fiat, quo meritum, & satisfactio Christi illis applicetur. Probatur, quia existente infinito merito, & satisfactione Christi, volentis omnes salvare, ut Paulus dicit, ac subinde pro omnium salute se offerentis: nihilominus quidam salvantur, alii vero perpetuis destinantur ignibus; ergo hæc differentia non aliunde provenire potest, nisi quia præter actiones, & passiones, quas Christus ipse exhibuit, necessarium sit aliquid fieri ex parte nostra, quo infinita Christi redemptio nobis applicetur. Atque hoc etiam satis agnoscit Jacobus Rex, cum istum articulum concludit, dicens, *Id agamus, ut alterum consequamur, alterum defugiamus*.

Discrimen ergo inter Protestantes, & Catholicos incipit ab hac necessaria applicatione meritorum Christi, per quam, nimirum, actionem, cognitionem, aut affectũ fiat. Sit ergo secundum fidei fundamentum, hanc applicationem non fieri per illam fidem specialem, quam Protestantes fingunt de propria justitia, aut non imputatione peccatorum, neque per illam peccata pręterita remitti, neque pręsentia non imputari, neque justitiam veram, quam propter Christum accipimus, in illa non imputatione consistere. Quę omnia contra Regem, & Protestantes in eorum principiis sufficienter probantur, quia Scriptura sacra nullibi invenimus impositam hominibus necessitatem credendi sibi non imputari peccata, eo ipso, quod talis non imputatio credatur, alioquin locum prodant, ubi vel illa credulitas pręcepta sit, vel ejus objectũ, seu illa non imputatio revelata. Nos enim audimus Paulum dicentem, *Sine fide impossibile est placere Deo*, & rationem subjicientem, *credere enim oportet accedentem ad Deũ, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*. Hęc ergo fides dogmatum est necessaria ad salutem, non de propria justitia, quæ nullibi exigitur. Christus etiam Dominus Marci ultim. dixit: *Prædicate Evangelium omni creaturæ, qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit condemnabitur*. Et Matthæi ultimo addit, *Docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis*. Fides ergo Evangelii, seu dogmatum, & baptismus cum obedientia mandatorum sunt media, seu actiones a Christo præscriptæ ad participandam redemptionem ejus; de fide autem speciali, aut non imputationis peccatorum, nec verbum ipse loquutus est, nec per Apostolos, aut ecclesiam suam id nobis tradidit.

Meritorũ Christi ad homines applicationem non fieri per non imputationẽ peccatorum.

Adde, per se incredibile esse, peccata licet re ipsa committantur, transgrediendo etiam divinam, & naturalem legem, eo ipso a Deo remitti, vel tanquam nihilum reputari, quod is, qui illa committit, ita credit, & illa fiducia delinquit. Quid enim hoc est, nisi dare hominibus liberã licentiam peccandi? Profecto nihil cogitari potest justitiæ Dei, & sapientissimæ providentiæ magis contrarium. Neque minus repugnat redemptioni Christi, sic enim non venisset ad dissolvenda, sed potius ad fovenda, & multiplicanda opera diaboli. Dicit autem Joannes 1. ep. c. 3. *Scitis, quia ille apparuit, ut peccata tolleret*. Et infra: *In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli*, & Petrus 1. ep. c. 2. *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus qui peccatum non fecit, &c.* & Paulus, ad Gal. 5. *Vos in libertatem vocati estis, tantumne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus servire invicem*. Non ergo applicatur homini Christi meritum per illam commentitiam fidem specialem, sed *per fidem, quæ per charitatem operatur*. Et ex hac fide spem justitiæ concipimus, intercedente pœnitentia præcedentium peccatorum, cum observantia mandatorum, sine qua non potest subsistere vera justitia. Non enim, qui se justum reputat, sed, *Qui facit justitiam justus est*, ut loco supra allegato idem Joannes ait. Et sic etiam cætera omnia, quæ dixi, frequentissima sunt in Scripturis, & in propriis locis ex professo tractata sunt.

Tertio docet Catholica fides, & sequitur ex dictis, fructum meritorum, & satisfactionum Christi non semper æqualiter omnibus credentibus, & justis applicari: Ac subinde, non quoties peccata mortalia remittuntur quoad culpam, ita remitti quoad pænam, ut ad nullam omnino etiam temporalem amplius imputentur. Utrumque docuit Concilium Trident. Primum Sess. 6. c. 7. & 10. & Canticorum 14. Quod etiam sumitur ex Paulo 1. ad Cor. 15. dicente: *Stella enim a stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum*. Et ex verbis Christi Jo. 14. *in domo patris mansiones multæ sunt*. Quæ sunt variæ, & inæquales sedes beatorum, ut omnes Patres exponunt, & singulariter Aug. tract. 67. in Jo. dicens, *Multæ mansiones diversas meritorum in una vita æterna significant dignitates*. Sicut ergo in patria sunt inæquales coronæ, ita in vita est inæqualitas in gratia, & justitia, & consequenter etiam in participatione meritorum Christi. Omnis enim interna justitia, ejusque operatio per gratiam Christi confertur, atque ita fructus est, & participatio meritorum ejus; est ergo in hac participatione inæqualitas.

Secundum autem docuit idem Concilium Trident. eadem Sess. 6. c. 14. & canon. 30. & Sess. 14. sequiturque manifeste ex priori: nam qua ratione meritum Christi

non

non semper æqualiter applicatur quo ad perfectionem justitiæ, eadem satisfactio Christi non semper in nobis habet æqualem effectum quoad remissionem pœnæ temporalis. Ratio vero est, quia remissio pœnæ fit interveniente dispositione aliqua, vel satisfactione ex parte hominis; hæc autem dispositio, vel operatio potest esse major, & minor; ergo & pœnæ remissio. Peccata ergo mortalia post baptismum commissa (nam de baptismate alia est specialis ratio) quamvis per pœnitentiam remittantur propter Christum, non semper quoad pœnam temporalem omnino remittuntur, sed juxta modum pœnitentiæ, & dispositionis. Et ideo orabat David Psal. 50. *Amplius lava me ab iniquitate mea*, & ob eandem causam omnes Scripturæ pœnitentiam de peccatis, etiam remissis, & eleemosynas, aliaque bona opera, ad eorum plenam remissionem obtinendam, consulunt. Eademque est communis doctrina Sanctorum, ut videre licet in Aug. lib. de vera, & falsa pœnitent. c. 15. Chrysostomo homiliis de Pœnit. præsertim in 5. Et optime Ambrosius lib. 7. in Lucam ad finem c. 12. dicente: *Sicut qui pecuniam solvunt, debitum reddunt, nec prius evacuatur fœnoris nomen, quousque totius sortis ad minimum usque quocumque solutionis genere, qualitas universa solvatur, sic compensatione charitatis, actuumque reliquorum, vel satisfactione quacumque peccati pœna dissolvitur*. Et infra: *Aut charitatis redimitur injuria, aut injuriæ æstimatione pœna relaxatur*. Et infra: *Uniuscujusque peccatum supra scriptæ genere conditionis eluitur, cum tandiu exercetur noxius pœnis, ut commissi supplicia erroris expendat*. Qui ergo non plene satisfecit, licet justus sit, alicujus pœnæ debitor est.

Matt. 3. & 4. Eccl. 5. Ezech. 23. cum simil. lib.

Aliqua peccata hominibus etiam justis insunt, quæ gratiam non tollunt.

His accedit aliud fidei fundamentum, nimirum, esse in hominibus etiam justis, quædam peccata, quæ gratiam non tollunt, nec hominem Deo inimicum, aut reum æternæ pœnæ constituunt, & ideo venialia vocantur. Ita docuit Concilium Trident. dicta Sess. 6. c. 15. & nunc sufficienter probatur ex illo Proverbiorum 21. *Septies in die cadit justus, & resurgit, impii autem corruunt in malum*. Illi enim casus justorum aliqua peccata sunt, non tamen talia, quæ justitiam auferant, alias etiam justus corrueret in malum, quoties sic peccaret. Unde recte August. serm. 41. de Sanctis hæc vocat *minuta peccata, a quibus in hac vita sancti non sunt immunes, quæ animam non occidunt licet deforment*; & ep. 103. in fine, illa vocat *peccata levia justorum, quæ ordinariis remediis tolluntur*. Et propter eadem asserit lib. 2. de Peccator. merit. c. 7. protulisse Joannem: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus &c.* 1. Joan. 1. Item ad eadem peccata pertinet illud Jacobi 3. *In multis offendimus omnes*, ut ibidem notat Beda, & Augustin. in Enchirid. c. 78. ubi multa exempla talium peccatorum ponit, & plura lib. de Natura, & Grat. cap. 36. & 38.

Ratio etiam naturalis hoc suadet, quia prudens, ac perfecta amicitia non dissolvitur propter levem aliquam negligentiam, vel offensionem; ergo incredibile est amicitiam cum Deo propter quemlibet defectum levē amitti, aut quodlibet peccatum levissimum reddere hominē divino odio, & æterna pœna dignum. Quamvis autem hæc peccata tam acerbam pœnam non mereantur, nihilominus eo ipso, quod peccata sunt, aliqua certa pœna digna sunt, ut recte notavit Augustinus lib. octoginta trium quæstion. q. 26. quia unicuique culpæ secundum debitum justitiæ ordinem, & juxta qualitatem ejus, aliquis modus pœnæ respondet; Deus autem justissimus est, & ideo hæc etiam peccata, quæ legi suæ aliquo modo derogant, impunita non sinit, juxta illud Matth. 5. *Amen dico tibi non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem*, ubi Hieronymus: *Hoc est, quod dicit, non egredieris de carcere, donec etiam minima peccata persolvas*. Et eodem fere modo exposuit Ambrosius lib. 7. in Luc. ad finem capit. 12. Denique ut Augustinus dixit dicto serm. 41. quamvis hæc peccata *animam non occidant, ita eam deformem faciunt, ut eam ad amplexus Sponsi cœlestis, aut vix, aut cum grandi confusione venire permittant*. Quod de hujus vitæ statu, & de contemplatione Dei, & dilectione, quæ in hac vita haberi potest, intelligendum puto: nam si de amplexu Patriæ, & visionis beatæ intelligatur, non vix, sed omnino haberi non poterit talis amplexus Sponsi, nisi prius deformitas talium peccatorum auferatur. Quia ut dicitur Apocalyps. 2. *Non intrabit in illam civitatem aliquid coinquinatum*, & in illo statu maxime complebitur quod Paulus dixit ad Ephes. 5. *Christus dilexit ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea*. Et infra. *Ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam neque rugam*.

Amicitia cum Deo non dissolvitur propter quodcunque peccatum.

Ex his igitur principiis plane concluditur purgatorii necessitas, in hunc modum. Homines justi dum in hac vita vivunt habent simul cum justitia, vel reatum aliquem pœnæ temporalis debitæ propter peccata remissa, vel propter venialia postea commissa; contigit autem sæpe justos mori in hujusmodi statu, quia vel post multa, & gravia peccata seram, ac levem, & remissam pœnitentiam agunt, vel quia licet multo tempore ante mortem in gratia vivant, frequenter venialiter peccant, & in adhibendis remediis, & satisfactionis operibus exercendis negligentes sunt; ergo necessarium est, ut post mortem sit purgatorii tempus, & locus, in quo ab his maculis mundari, & debitas pœnas solvere, atque ita paradisum ingredi valeant; quandoquidem secundum fidem nullus ad beatitudinem admittitur sine integra remissione culparum, & pœnarum, ut ostensum est. Quæ ratio ad hoc dogma fidei confirmandum sufficeret, etiam si ex Scriptura expressius probari non posset, quia principia hujus discursus in Scriptura ipsa fundata sunt, & aliqua ex parte, quātum ex facto pendent, sunt etiam experientia notissima, & illatio est etiam necessaria, ac evidenter nota. Hæc autem sufficiunt, tum ad reddendam assertionem omnino certam, tum etiam ut ab ecclesia definiri potuerit, & fidelibus proponi, ut eam de fide credere teneantur, ut in superioribus ostensum est. Ecclesiam autem ita veritatem hanc definivisse, ex Conciliis Florentino, & Tridentino constat. Et quamvis tam expressa definitio facta non fuisset, universalis consensus cum antiquissima ecclesiæ Catholicæ traditione ad fidem faciendam sufficeret.

Articulus de Purgatorio antiquissimū esse ex patribus ostēditur.

Unde ulterius infero, immerito Jacobum Regem hūc articulum de Purgatorio inter eos, quos nuperos, & novitios vocat, recensere, cum neque Augustinus, nec Hieronymus, nec alii Patres illis æquales, qui certe nuperi non sunt, veritatem tot fidei fundamentis subnixam ignorare potuerint. Quod etiam eorum verbis ostendere non est difficile; Augustinus enim in Psal. 37. in princ. de Purgatorio exponit verba illa: *Domine ne in furore tuo* (vel ut ipse legit) *In indignatione tua arguas me, neque in ira tua emendes me*; sic enim legit, & dicit, *hanc emendationem in ira, per quam emendati salvabuntur, futuram esse post mortem, sic tamen quasi per ignem*. Unde sic exponit, *in hac vita purges me, & talem me reddas, cui jam emendatorio igne non opus sit*. Præterea lib. Octoginta trium quæstionum q. 26. loquens de venialibus peccatis dicit, eis deberi certam pœnam, & in hoc sæculo, & in futuro, ubi vel particulam, &, pro disjunctione posuit, vel sub conditione intellexit deberi illam pœnam in futuro sæculo, si in præsenti non luatur. Clarius vero dicto serm. 11. de Sanctis, de eisdem peccatis agens dixit: *Quidquid de istis peccatis a nobis redemptum non fuerit, illo igne purgandum est, de quo dixit Apostolus, quia in igne revelabitur, & si cujus opus arserit, detrimentum patietur, aut enim dum in hoc mundo vivimus, ipsi nos per pœnitentiam fatigamus, aut certe, volente, aut permittente Deo, multis tribulationibus pro istis peccatis affligimur, & si Deo gratias agimus, liberamur*. Et infra: *Ita peccata ipsa in hoc sæculo purgantur, ut in futuro ille ignis purgatorius, aut non inveniat, aut certe parum inveniat, quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tandiu in illo purgatorio igne moras habebimus, quamdiu supra dicta peccata minuta, tanquam ligna fœnum, stipula consumantur*.

Item in libro de Octo quæstionibus ad Dulcitium licet in q. 1. solum dicat, *Salvari aliquos sic tamen quasi per ignem, & non esse incredibile ita contingere aliquibus post hanc vitam, utrum vero ita sit, quæri posse*; tamen in quæst. 2. repetit, quæ dixerat lib. de Cura pro mortuis agenda c. 1. quod allegat, & definite, & tanquam certum docet suffragia vivorum prodesse aliquibus ex mortuis, qui nec tam mali fuerunt, ut illis prodesse non possint, ut sunt damnati, nec tam boni, ut illis non indigeant, sed medii cujusdam status, quos ipse vocat, *non valde malos, quia licet bona pereuntia dilexerint, non tamen sunt tales, quales illi, de quibus dictum est, quod regnum Dei non possidebunt, sed justi aliqua indigentes purgatione*. Idemque docet in Enchirid. c. 68. cum 96. ubi ait, *Negandum*

non

non est, defunctorum animas pietate suorum viventium relevari. Ideoque Monica gloriosa Augustini mater catholica fide bene instructa, dum animam ageret, nihil a filio, & sociis ejus postulavit, nisi ut ad Domini altare memoriam ejus haberent, ut ipse refert lib. 9. Confession. c. 11. & in 3. insignem illam fidem, & pietatem commendat, & pro matris anima orat, aliosque ut orent, interpellat. Præterea lib. 21. de Civit. cap. 16. ubi de infantibus morientibus cum solo baptismo ait, ita esse ad beatitudinem dispositos, ut non solum pœnis non præparentur æternis, *sed ne ulla quidem post mortem Purgatoria tormenta patiantur*. In quibus verbis aperte supponit, esse post hanc vitam purgatorias pęnas, de quibus infra dicit: *Purgatorias autem pœnas nullas futuras, quis opinetur, nisi ante illud ultimum, tremendumque judicium?* Utique universale. Nam post illud non erit necessarius purgatorii locus, quia ante illud integra peccatorum purgatio in omnibus justis fiet, & ideo in illo judicio tantum in duo loca perpetuo duratura, omnes judicandi dividuntur. Et ita intelligenda est Scriptura, quoties de illis duobus terminis ultimis loquitur. Videri etiam potest apud eundem August. (si ejus est opus) lib. 5. Hypognost. c. 5. & 6.

Post diem judicii nõ remanebit purgatorii locus.

Denique in lib. Quinquaginta homiliar. homil. 16. circa finem hanc veritatem, idem August. plenissime docet, cujus aliqua verba referam, quia & omnia fundamenta supra posita confirmant, & vehementer pungunt adversarios: *Qui temporalibus pœnis digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit, si cujus opus arserit detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem, per fluvium igneũ (de quo Propheticus sermo commemorat) & vada ferventibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta, & pertranseundi mora, quãtum exegerit culpa tantum sibi ex homine vindicabit quędam flammæ rationabilis disciplina*. Et infra. *Illic sermones otiosi, & cogitationes iniquæ, vel sordidæ, illic multitudo levium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exundabunt, illic stagnum, vel plumbũ diversorum subrepentium delictorum, quæ divinam imaginem obscuraverant, consumentur, quæ omnia hic ab anima separari per eleemosynas, & lachrymas cõpendiosa transactione potuissent.* Et ut Rex intelligat, quomodo Christus sit purgatorium nostrum, concludit: *Ecce sic exigere habet ab homine rationem, qui seipsum pro homine dedit, & confixus clavis legi mortis se junxit*, & in hoc Catholico sensu dixit idem August. 10. de Civit. c. 24. *Dominum Jesum Christum esse principium, cujus incarnatione purgamur, eum quippe* (id est, Dęmonem) *in sua carne contempsit, quam propter sacrificiũ nostræ purgationis assumpsit.* Et infra. *Hunc ille Platonicus non cognovit esse principiũ, nam agnosceret purgatorium.* Nihil aliud ergo est in Christo esse purgatorium, quam esse redemptorem, per quem possunt homines in hac vita perfectissime mundari, si velint se disponere, alioqui si in hac vita id assequuti non fuerint, in futura, si justi sint, per condignas pœnas secundum rigorem justitiæ purgabuntur, nisi aliqua ex parte propter suffragia viventium subleventur.

Præterea D. Hieronymus diserte affirmat, dari post hanc vitam aliquam pęnam ignis temporalem in c. ult. Isaię, fere in ultimis, docetque aliquorum Christianorum opera esse per ignem probanda, & purganda, ita ut purgatio temporalis sit, & finiatur. Et in lib. contra Jovinianum, eodem modo exponit locum Pauli 1. ad Corinth. 5. & concludit: *Si is cujus opus arsit, & periit, & damnum sustinuit laboris sui, perdet quidem laboris præmium, sed ipse servabitur, non tamen sine probatione ignis, ergo is, cujus manserit, quod superædificavit sine ignis probatione salvabitur, & inter salvationem, & salvationem erit utique diversitas aliqua.* Quæ verba notanda sunt, nam discursum supra factum cõfirmant, licet ordine commutato. Hieronymus enim ex diverso modo consequendi salutem per ignem purgatorium, vel sine illo, colligit quasi a posteriori diversitatem meritorum, & præmiorum: nos vero e contrario ex diversitate operum, vel malorum, vel bonorum disponentium ad justitiam, necessitatẽ purgatorii deduximus. Et in c. 1. Ezechiel. idem Hieron. ita concludit: *Ex quo ostenditur, post pœnas, atque supplicia, & purgationem peccatorum futuram misericordiam duntaxat in his, qui Deum meruerint videre regnantem.*

Eandem veritatem docuit Ambrosius in c. 4. Apoc. circa illa verba: *Sine macula enim sunt*, dicens; *Animæ sanctorum sine macula sunt, quia si quas sordes ex mundana habitatione contraxerunt, aut per pœnitentiam, & lachrymas, charitatisque opera, aut per flagella, aut certe post mortem igne purgatorio deleta sunt*. Et similia habet in c. 20. ad illa verba: *Hæc est resurrectio prima*. Scio in dubium revocari, an illud opus sit Ambrosii, nemo autem dubitat, quin sit alicujus Patris, & satis antiqui. Veruntamen precatio secunda præparans ad Missam extra dubium Ambrosii est, & tamen in illa sic orat Christum: *Recordare, quia advocatus meus es ipse, qui judicas. Quod si etiam in illo adhuc sæculo aliquid in me vindicandum reservas, peto, ne me potestati dæmonum tradas, dum scelus meum purgatoria pœna detergis.*

His accedat S. Cyprianus, qui ep. 52. ad Antonianum, dicit: *Aliud est ad veniam stare, aliud ad gloriam pervenire, aliud missum in carcerem, non exire inde, donec solvas novissimum quadrantem, aliud statim fidei, ac virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo cruciatum dolore emundari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.* Idem sumitur ex Tertulliano lib. de Anima c. 35. & c. 58. in fine, ubi ita exponit dictum locum Matth. 5. dicens: *Carcerem illum inferos intelligimus, & novissimum quadrantem, modicum quoque delictum, mora resurrectionis illic luendum interpretamur.* Quam fere expositionem habet etiam Athanasius in lib. Variarum Scripturar. quæstion. q. 62. Et plura alia ex Patribus græcis pro hac veritate congerit Gennadius Scholarius Patriarcha Constantin. in defensione Concilii Florent. c. 3. Suntque præcipua tam in Græcis, quam in Latinis illa, in quibus asserunt, sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia bona opera viventium juvare defunctos ad aliquam remissionem pęnarum, si in eo statu recesserunt, in quo illius auxilii sint capaces. Quæ loca Sanctorum contestantium hanc antiquissimam traditionem tam sunt frequentia, ut supervacaneum videatur illa referre, præsertim cum articulus ille propriam disputationem requirat. Qui autem illum tradunt, necesse est, ut crediderint, aliquas fidelium animas ita post mortem puniri, ut possint ab illis pęnis liberari, & hoc est, quod purgatorium vocamus. De illo autem dogmate videri possunt specialiter Augustinus dicto libro de Cura pro mortuis agenda, & Cyrillus Hierosol. Catech. 5. Mystag. & Cyprianus ep. 66. ad Clerum, & c. & Ambrosius orat. de Obitu Theodosii & orat. 2. de Obitu fratris sui Satyri. Damasc. orat. de Def. fidei.

Ex quibus intelligere præterea licet, sine causa Regem Angliæ astruere voluisse, non potuisse Bellarminum purgatorium ex Scripturis probare, nam sicut Sancti Patres non sine Scripturis illud astruxerunt, licet simul ex traditione Apostolica illud docerent; ita etiam Illustrissim. Bellarminus sapienter, & erudite veritatem hanc ex Scripturis comprobavit, illas intelligendo, prout Sancti Patres interpretati sunt. Quod si hoc Regi non satisfacit, quia sua certa scientia aliter illas intelligit, jam responsum est, scientiam illam, quæ a sensu Patrum, & catholicæ ecclesię discrepat, non esse veram scientiam, neque ex spiritu Dei esse, eo vel maxime, quod (ut sępe dixi & cum Paulino in eadem fere causa dicit Augustinus lib. de Cura pro mort. agend. c. 1.) Licet Scriptura deesset, ecclesiæ authoritas sufficeret. Nam certe cum Scriptura docet, ecclesiam esse columnam, & firmamentum veritatis, & traditiones Apostolicas credendas esse, virtute continet purgatorii assertionem, quam & ecclesia, & traditio docent. Deinde addimus, veritatem hanc contineri satis in illis Scripturæ locis, in quibus dicitur Deus retribuere unicuique secundum opera sua, juxta illud 2. ad Corinthiorum 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum*. Hinc enim habemus, nullum malum impunitum a Deo relinqui, ideoque, si in hac vita non puniatur, vel pro illo satisfiat, in futura vindicandum esse pęna condigna, & culpæ commensurata, ac subinde pęna temporali, si persona alioqui justa, & gratia Deo sit.

Denique dicimus, etiam proxime, & immediate probari sufficienter veritatem hanc in novo testamento, ex loco sæpe citato 1. Cor. 3. *Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit*. Et infra: *Si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Quamvis enim non negemus, verba illa aliter interdum

terdum

interdum ab aliquibus Patribus exponi (quorum interpretationes nunc expedire non vacat) nihilominus hęc rejici nullo modo potest, quia & est valde conformis textui, & sensui ecclesiæ, & a multis Patribus approbatur, ut ab Augu. Hieron. quos jam retulimus, & Ambros. in Paulū, ubi multi alii eam probant, & Origen. copiose hom. 6. in Exod. & optime Paulin. in ep. 9. ad Severum, ubi purgatorium vocat *ignem sapientem*, & in carmine continente paraphrasim Psal. 1. ubi, *ignem arbitrum*, illud appellat. Et ita etiam exposuit Gregor. in c. 3. Reg. circa finem, & in lib. 4. Dialog. c. 39. & Cæsar. Arelaten. homil. 8. in eundem locum. Locus etiam Matth. 5. *Ne in carcerem mittaris, amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem*. Si recta ratione pensetur, non parum juvat, maxime cum ita etiam intelligatur a Patribus allegatis, Tertullianus Cyprianus Ambrosius & Hieron. ut recentiores omittam. Denique hoc etiam insinuari, vel supponi a Christo in verbis Matth. 12. *Non remittetur ei neque in hoc sæculo neque in futuro*, Patres intellexerunt, ut Augustinus 21. de Civitat. c. 13. quem imitati sunt Gregorius dicto c. 39. Beda in eum locum, ac Bernard. Et si attente consideretur prudens loquendi modus, nemo de re aliqua pro duobus temporibus ita loquitur, nisi in utroque tempore, vel statu res fieri soleat.

Ex veteri etiam testamento aliqua testimonia in superioribus tacta sunt. Quale est illud Psal. 37. *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me*. Juxta interpretationem August. supra relatam, quam etiam tradit Gregorius Psal. 1. Pęnitentię. Maxime vero illa cōvincunt testimonia, in quibus, operibus viventium posse juvari mortuos, vel asseritur, vel supponitur. Inter illa vero notius, & clarius est, quod lib. 2. Machab. c. 12. habetur; *Sancta & salubris cogitatio est pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur*. Quod defugere non potest Rex, nisi negando librum esse canonicum. At hoc miserrimum refugium est, & de illo nunc disputare esset in longum, vel potius in infinitum ire. Sufficiunt ergo, quæ de regula discernendi libros canonicos a non canonicis in superiori libro diximus, & quod Patres communiter illo libro ut canonico utantur; & quod specialiter August. dicto lib. de Cura pro mortuis agend. c. 1. inde veritatem hanc confirmet. Cum ergo veritas hæc de purgatoriis pęnis tanto pondere authoritatis, & rationis firmata sit, videat Rex, quo spiritu ductus illam vocare audeat *commentum indignum, in quo opera impendatur*. Neque putet catholicis esse contentionem cum hæreticis, vel de statu loci purgatorii, vel an unus, aut multiplex sit, nec de modo, aut qualitate pęnarum ejus: nam licet hæc a Theologis sobrie, & prudenter disputentur (sicut inquiri etiam posse, dixit interdum Augustinus in superioribus allegatus) si vero Regi harum rerum meditatio non placet, cum illo de his non contendimus, dummodo temporales post mortem pęnas pro aliquibus justis imperfectis destinatas esse, non neget.

De his vero, quę purgatorium consequi subjungit Rex, & frivola appellat, cum ab ipso non impugnentur, nunc multa dicere non est necesse. Quia vero in margine libri hæc frivola esse dicuntur, *indulgentiæ, jubilæa, & satisfactiones pro defunctis*, dicam breviter, non nisi a Protestantibus, levibus profecto, & impudentissimis hominibus, qui Regem in infantia perverterunt, hæc potuisse frivola reputari. Aut enim frivola dicuntur, quia veritatis fundamentum non habent, vel quia licet vera sint, parvi sunt, aut nullius momenti. Hoc posterius nullius hominis mentem, si recta ratione non careat, subire potest. Quis enim parvi momenti reputet a debito gravissimæ pęnæ liberari? aut quis contemnendum putet, aut charitatis opus esse neget; orationibus ad Deum fusis & propriis afflictionibus & eleemosynis proximum a gravissima pęna liberare; aut quis non magni ęstimet potestatem pene divinam, Christi, & sanctorū satisfactiones ad compensandas purgatorii pęnas, efficaciter applicari? Profecto hæc & similia, non ideo quia parvi momenti sunt, sed quia incredibilia infidelibus videntur, a Protestantibus frivola reputantur. Putant ergo non habere veritatis fundamentum. At si verum est, quod Rex dicit, hæc consequi assertionem purgatorii, cum ostensum sit, purgatorium maximæ, & infallibili authoritati nixum esse, profecto non possunt cætera, quæ illud assertum consequuntur, non esse magno pondere authoritatis fundata; ergo hæc etiam ratione non frivola, sed veritatis catholicæ dogmata certissima dici possunt.

Si autem illi Pseudotheologi, qui in hoc Regi imposuerunt, in sacra doctrina versati essent, suffragia, & indulgentias ad purgatoriū consequi non assererent: non enim in illo fundantur, neque cum illo necessariam habent connexionem. Nam posset Deus, si justitiæ rigore uti voluisset, purgatorii pęnas ab hominibus defunctis, & illarum reis sine ulla remissione, vel compensatione exigere. At indulgentiæ, & satisfactiones nihil aliud sunt, quam pęnarum purgatorii remissiones quædam, & compensationes, quas Deus propter infinitam bonitatem suam, & propter eximia Christi merita ecclesię suę concessit; ut & pęnæ illę mitiores per Christum fierent, & ut inter Christi membra major, & excellentior esset charitatis mutuę communicatio. Quocirca licet purgatorium, satisfactiones pro defunctis, & indulgentiæ unam habeant communem materiam, videlicet, debitum temporalis pęnæ, quod in aliquibus justis interdum post hanc vitam manet, & ideo possit aliquo modo unum ex alio colligi, nihilominus proprie loquendo, unum in alio non fundatur, sed unumquodque per se gravissimum habet veritatis fūdamentum. Nam purgatorii pęna fundatur in ordine divinæ justitiæ per regulas fidei nobis sufficienter manifestato, rationique valde consentaneo, ut ostensum est.

Indulgentiæ propter Christi merita a Deo ecclesiæ largiuntur.

At vero suffragia, seu satisfactiones fundantur *in communione Sanctorum*, quam in symbolo profitemur. Nam communionem illam non solum inter mortales hic viventes, sed etiam cum justis jam defunctis juxta uniuscujusque statum intercedere, ecclesiæ authoritate traditum est, & in Scriptura sacra sufficiens fundamentum habet. Quod in superioribus capitibus de cōmunione inter nos, & Sanctos cum Christo regnantes, ostensum est, quatenus, & illos intercessionibus suis nos adjuvare, nosque ab illis eas postulare; atque ipsos venerari, laudare, & Deo pro ipsorum gloria gratias agere posse, & debere, ostendimus. Communio vero nostra cum justis defunctis nōdum beatis, sed in carcere, pro aliquibus debitis, detentis, perpetua etiam ecclesiæ in traditione, & in Scriptura sacra fundata est, ut ex dictis in hoc capite intelligi potest. Oratio enim, eleemosyna, sacrificium, & similia opera Deo pro defunctis oblata, ut a peccatis solvantur, ad hanc communicationem pertinent; docent autem Scriptura, & ecclesiæ consuetudo, optimum esse orare, & operari pro defunctis. Unde recte colligit August. jam allegatus, sufficienti authoritate convinci, hoc non fieri sine fructu: non est ergo frivola satisfactio pro defunctis, sed sufficientissime fundata. Accedit, genus hoc communicationis charitati etiam, & rationi esse valde consentaneū & benignę providentiæ divinæ valde dignum: non ergo pro Catholico reputari potest, qui hanc tam Catholicam ab universali ecclesia receptam veritatem reputaverit frivolam.

Indulgentiarum vero concessio (ad quam etiam jubilęa pertinent) duo habet solidissima fundamenta. Unum est infinitus thesaurus meriti, & satisfactionis Christi Domini, & Sanctorum, quem thesaurum saltem quantum ad Christi divitias, eorumque sufficientiam, non existimo a Protestantibus negari, idque nunc nobis satis est, quia satisfactiones Sanctorum non ut necessariæ, sed ex abundātia adjunguntur, quod amplius explicare, & probare pręsentis loci non est. Alterum fundamentum est suprema potestas ligandi, & solvendi, quam Christus suo Vicario concessit, quæ in Evangelio satis fundata est, ut libro sequenti ostendemus. Quod autem illa potestas ad hanc dispensationem, & indulgentiarum concessionem extendatur, ecclesiastica traditio, & antiquissimus ejusdem potestatis usus communi consensu ecclesiæ probatus satis ostendit, ut latius in disputationibus Theologicis tractavimus, in quarto tomo 3. partis disput. 48. & seq.

CAPUT XVI.

De erroribus circa ecclesiæ Ritus, & Benedictiones.

Inter alia exempla, quæ Rex ponit pro articulis, quos novitios, & nuperos vocat, hæc verba adjungit p. 48. Præfationis, in princ. *Baptizatio campanarum, & mille preterea nugæ*, quæ vero sint istæ nugæ, nec ipse declarat, nec in margine exponitur. Unde videtur sub illis verbis omnes similes benedictiones comprehendere: nam Protestantes æque solent de his omnibus nugari. Quanquam de hac, quam vocat baptizationem campanarum, magna exaggeratione Magdeburgenses dixerint, horrendum

Refert Bellarm. l. 4. de Pōtif. c. 12. cét. 10. c. 6.

dum esse errorem, magnumque sacrilegium contra Christi institutionem. Et ideo ad hujus libri complementum operæpretium visum est, pauca de his ritibus dicere, ad propriam objectionem ex particulari exemplo sumptã, respondendo, & illius occasione aliquid de toto genere talium benedictionum attingendo.

Duo ergo in hujusmodi signis, quæ campanæ nuncupantur, spectari possunt, videlicet, usus talis instrumenti ad aliquas actiones publicas convenienter exercendas, & ritus ab ecclesia institutus ad benedicendas campanas, & de utroque sigillatim dicendum est. Principio igitur certum est, antiquam ecclesiæ consuetudinem fuisse, ut Missæ, & alia divina officia in sacris locis, ac templis fierent, ut certis horis, vel diebus Christianus populus ad illa conveniret. Unde necessarium etiam fuit, esse in ecclesiis signum aliquod, quo dato populus ad ecclesiam accederet. Ad hoc ergo minus institutæ sunt campanæ, quæ propterea solent interdum nomine Signorum absolute significari, ut in c. *Solent*, de Consecrat. d. 1. & in c. 1. & 2. de Offic. custodis. Considerata igitur hac propria, & quasi literali institutionis ratione campanarum usus, nemo prudens dubitare potest quin fuerit & utilissimus, & convenientissimus, quia signum aliquod publicum moraliter necessarium erat. Unde etiam in veteri testamento dixit Deus Moysi n. 11. *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem, quando movenda sunt castra, &c.* Et ex Levitic. 23. colligitur, in festivitatibus solitum fuisse populum tubis clangentibus convocari, seu admoneri. Idem indicant verba illa Joelis 2. *Canite tuba in Sion.* Necessitas ergo alicujus signi, etiam in ecclesia Christi moralis erat. Determinatio autem ad sonitum campanæ ex humano arbitrio pendebat; & ideo recte, & legitime potuit ab ecclesia fieri, sicut facta est, & in re per se indifferente sufficiebat ecclesiæ consuetudo, ut nemo prudens, ac moderatus in illa offenderetur. Præsertim cum instrumentum illud ad prædictum finem sit aptissimum, tum quia facile, & sine magna industria pulsari potest, tum etiam, quia ejus sonus late diffunditur, tũ denique quia est magis durabile, & quasi perpetuum.

Campanarum usus ante mille annos introductus. Accedit, hunc campanarum usum non esse novum in ecclesia. Quamvis enim, ut eruditi authores testificantur, certo non constet, quo tempore inceperint, non est tamen dubium, quin ante mille annos usus illarum jam fuerit in Latina ecclesia communis. Nam anno 615. vixit S. Lupus episcopus Senonensis, in cujus Actis refertur, tempore cujusdam Obsidionis Senonensis civitatis, *S. Episcopum ad Protomartyris Stephani ædem se contulisse, & ad convocandum populum signum tetigisse*, ut est apud Surium tom. 5. die 1. Septembris. Ubi etiam refert mirabilia Dei opera circa signum illud, seu campanam demonstrata. Item anno 665. obiit S. Eligius Episcopus Noviomensis, in cujus vita lib. 2. c. 21. refertur, cum prohibuisset Presbyterum in ecclesia sacra facere, & Presbyter prohibitione contempta, campanam pulsare tentaret ad populum convocandum, ipsam sonum non reddidisse, donec Presbytero pœnitentiam agente, Sanctus Episcopus prohibitionem sustulit. Refert Surius tom. 6. Præterea Beda lib. 4. histor. Anglicanæ cap. 23. mentionem facit campanæ, ad cujus sonum ad orationes excitari, & convocari solebant quædam religiosæ, quando aliqua earum de sæculo migrabat. Aliqui autem conjectant, tempore Anastasii Persæ Mart. nondum fuisse introductum campanarum usum, quia in VII. Synodo Actorum 4. ex miraculis ejus refertur, in quadam solemni supplicatione convocatos fuisse fideles, non ad signum campanæ, sed per *ligna sacra pulsata*. Sed hoc & non multum obstat, quia Sanctus ille 27. anno post sexcentesimum passus est, & præterea verba illa de ecclesia Græca dicta sunt, in qua signa illa lignea usque ad annum Domini 865. durasse creduntur. Nam in illo anno ferunt, Venetiarum Ducem misisse campanas ad Michaelem Imperatorem, & tunc earum usum apud Græcos incepisse, relictis ligneis signis, ut notat Baronius eodem anno in fine. Quamvis alibi dicat, illa lignea signa non fuisse in usu communi ad convocandum alicujus ecclesiæ populum, sed tantum inter religiosos ad convocandos monasterii Monachos.

Die 1. Decemb.

1. Tom 10. an. 58.

Quidquid vero in hoc acciderit, certum est, semper fuisse existimata necessaria aliqua hujusmodi signa, quæ (quod prætereundem non est) sacra etiam dicebantur; & inter ea campanarum usum tanquam utiliorem, & durabiliorem prævaluisse. Recte autem advertit Vualfridus Strabo lib. de Rebus ecclesi. c. 5. hæc signa publica non potuisse commode in ecclesia primitiva in usu haberi: quia divina officia, propter multitudinem gentilium, & præsertim proter vim persecutionum non poterant esse tam publica, nam potius ut secrete fierent, curabatur. Et ideo aliis modis invitabantur fideles, ut prænunciando in uno conventu alium proxime futurum, vel scriptis tabulis eum prodendo, ut ait Strabo loco citato, vel privatim singulos percursores vel Diaconum monendo, ut ex epistolis Ignatii 11. & 13. Baronius conjectat. Post datam vero pacem ecclesiæ, ejusque amplitudinem necessarius fuit signorum publicorum usus, & ita verisimile est, paulo post Constantini tempora campanarum ritum fuisse introductum, qui postea perpetua traditione probatus est. De qua videri possunt, quæ refert Coccius in Thesaur. tom. 2. lib. 3. art. 6. To. 1. an. 58. n. 102.

Cum ergo constet nihil esse in simplici campanarum usu, quod hæretici carpere possint, videamus, quid in earum benedictione, & (ut sic dicam) symbolico usu reprehendant. Aut enim in universum omnem sacrarum rerum benedictionem & cæremonialem consecrationem ab ecclesia institutam ut superstitiosam detestantur, vel peculiare aliquid in campanarum benedictione reprehẽsione dignum inveniunt; utrũque autem unico Aug. verbo refutare possemus, dicentis: *Si quid per totum orbem servat ecclesia, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est.* Et quod alibi ait; *non esse credendum, inaniter fieri, ubi universæ ecclesiæ claret authoritas.* Ulterius vero illud prius generale membrum nõ solum traditioni, sed etiam Scripturæ, & rationi repugnat. Ait enim Paulus, creaturam omnem verbo Dei, & oratione sanctificari. 1. Timoth. 4. Unde legimus, Christum ad multiplicandos panes, benedictione usum esse in cœlum aspiciendo Matth. 14. Additque Marcus c. 6. etiam pisces benedixisse, & Lucæ 24. benedixit panem, per cujus fractionem voluit a discipulis cognosci. Quid ergo est, cur ecclesia non possit, vel res aliquas sanctificare benedicendo illas, vel in hoc Christum imitari? aut ubi hoc Christus prohibuit? vel quæ moralis seu naturalis ratio cogitari potest, cui hoc repugnet? ecclesia enim in hujusmodi benedictionibus potissime utitur signo crucis, & oratione, ex quibus oratio a Christo Domino maxime commendata est; signum vero crucis magnam sanctificandi vim ab ipsius morte accepit, quandam enim virtualem invocationem, & propter Christi mortem deprecationem continet: ergo utroque titulo benedictiones ecclesiæ religiosæ sunt, & Deo gratæ.

In campanarum benedictione nihil reprehendi posse ostenditur.

Ep. 118. c. 5.

Atque hoc etiam confirmant antiquæ benedictiones aquæ lustralis, panis, olei, cerei Paschalis, & aliæ similes, de quibus non est hic dicendi locus. Certum autem est, non esse novas, sed in primitiva ecclesia usitatas, ut facile posset ex Patribus ostendi, sed id tanquam ab hoc loco alienum omitto, & locum hunc præclaro testimonio Gregorii Nazianz. concludo. Nam oratione prima contra Julianum hujusmodi ritus, & sanctiones ecclesiæ (ita enim illas appellat) sic laudat, ut dicat, *aptissime illi congruere, talesque esse, ut nullus eorum, qui vestigiis nostris insistere cupiunt, æmulari possit, quadoquidem non magis humanis ingeniis, atque inventionibus, quam vi divina, temporisque firmitate vigorem adeptæ sunt.* Addereque possumus, hunc ritum Campanarum etiam miraculis fuisse interdum a Deo confirmatum, ut videri potest in Sigeberto in Chron. anno 1081. & in Baronio t. 8. anno 615. n. 14. & in Duranto lib. 1. de Ritibus eccl. c. 22. Versus finem paragr. Neque enim. n. 96.

Si vero peculiarem ritum benedicendi campanas spectemus, nihil habet præter orationes quasdam, quibus peculiaria Dei beneficia per campanæ sonum pro fidelibus postulantur, in quibus nihil est quod valde pium, & religiosum non sit. Prius enim præmissis quibusdam Psal & communi ritu benedicendi aquam hæc oratio interponitur; *Assistat super eam virtus Spiritus S. ut cum hoc vasculum ad invitandos ecclesiæ filios præparatum, in ea fuerit tinnitum ubicumque postmodũ sonuerit ejus tinnitus procul recedat virtus insidiantium, &c.* Et postea petitur, ut in Christianis audientibus tale signum, *crescat devotionis augmentum, & in ecclesia digne orent, & Deum laudent*, & hæ petitiones in aliis orationibus iterantur, & specialiter, *ut quicunque ad sonitum ejus convenerint ab omnibus inimici tentationibus liberentur in corpore, & a*

pra-

pravis cogitationibus mundentur in mente, semperque fidei Catholicæ documenta sectentur, atque tuæ consolationis gratiam recipere mereatur, Salvator mundi, &c. Quæ omnes petitiones piissimæ sunt, & magnam fidem ostendunt. Et ex eis licet colligere, licet prima ratio, seu occasio inveniendi hęc signa, fuerit moralis necessitas convocandi Christianum populum, postea vero ecclesiam fideli cogitatione, & sapienti institutione illa ordinasse ad spirituales effectus, & assumpsisse illa (ut sic dicam) tanquam instrumenta, per quæ fidelium fidem excitaret, qua interveniente, ejusmodi beneficia per Christum a Deo impetrarent. Quocirca licet ipsa signorum instrumenta propter corporalem (ut ita loquar) effectum fiant, scilicet, propter fidelium convocationem, benedicuntur autem propter spirituales effectus, arcendi dœmones, & omnia incommoda tam spiritualia, quam corporalia, quæ per eorum insidias nobis proveniunt, & excitandi fideles ad fidei & devotionis augmentum.

Sed urgent Protestantes hoc esse genus quoddā superstitionis, quia vanum est sine pręcepto, aut authoritate divina spiritualem fructum intendere per materialem sonum campanarum, ex vi solius humanæ benedictionis. Respondemus autem facile, præceptum divinum nō esse necessarium, nam satis est, actum de se malum non esse, neque à Deo specialiter prohibitum. Deinde dicimus, authoritatem Dei non deesse, saltem in radice, & origine, quia ipse dedit authoritatem Pastoribus ecclesiæ ad regēdam ecclesiam, & disponenda ea, quæ ad accidentarios ritus ecclesiæ pertinēt. Et in iis, quæ pro universali ecclesia approbati sunt, non deest etiam authoritas Spiritus S. ecclesiam docentis, ac gubernantis. Denique fiducia, qua similes benedictiones fiunt, est fundata in fide Christi, & promissionum ejus, & ita longe abest ab omni superstitione. Quia ille spiritualis effectus nō expectatur, nisi a Deo per orationes ecclesię, quę in illa benedictione funduntur; & licet quoad nos transire videantur, & in re benedicta virtutem non relinquant, semper manent in divina cognitione. Ideoque licet non semper infallibiliter obtineant effectus postulatos, sępe nihilominus impetrant, quādo aliæ oportunę conditiones concurrunt, quia generaliter hoc promissum est justæ orationi, qualis maxime censenda est illa, quæ nomine totius ecclesiæ funditur.

Objectio hæreticorum dis. solvitur.

Instabunt vero adversarii, quia in hac benedictione interveniunt non solum deprecationes, sed etiam actiones quædam, quæ nullum possunt habere effectum, & ideo vanæ, ac superstitiosæ videntur. Et præcipue calumniantur Protestantes lotionem campanarum; undique enim intus, & extra cum aqua benedicta lavari jubentur. Et ideo fortasse Rex non sub nomine benedictionis, sed nomine baptizationis hunc ritum appellat: vel forte, quia Calvino omnis usus aquæ benedictę profanatio quędam baptismi visus est. Sed hoc vanum omnino est, cum in tali usu, nec intentio, nec forma baptismi intercedat. De nomine autem curandum non est, tum quia ecclesia neque in ritu benedicendi campanas, neque in aliquo decreto verbo baptizandi, sed verbo benedicendi campanas usa est. Tum quia nihil habet reprehensione dignum, & non est novum, sed satis antiquum, ut ex his, quæ Durand. refert lib. 5. de Ritib. c. 22. n. 6. intelligi potest.

Instantia.

Rejecta ergo voce, de hujusmodi actionibus fatemur, non fieri propter aliquem effectum, quem proprie efficere, aut impetrare possint, & nihilominus negamus, vane, aut superstitiose fieri, quia propter aliquam convenientem significationem fiunt, ad memoriam, vel affectum fidelium excitandum. Quæ ratio valde consentanea est humanę conditioni; & ideo Deus ipse tam in sacramentis antiquis, quam in novis illam observavit, quem suo modo, & pro suo captu in instituendis suis rebus, & cæremoniis ecclesia imitatur. Et ita per illam lotionem campanę significatur in primis quędam illius dedicatio ad usum sacrum, & ab aliis signis profanis separatio. Item significatur quanta puritate, & decentia interna, & externa, quantaque fidei integritate accedere ad ecclesiam debeant illi, qui ad sonitum talium signorum ad ecclesiam cōvocantur. Circa hujus autem ritus antiquitatem non immoror: nam licet quidam Joanni 13. Pontifici illum tribuant, alii vero antiquiorem esse existiment, res tamen incerta est, parumque refert ad doctrinę veritatem. Nam in his rebus, quę ex institutione humana pendent, & mutatio, & novitas esse potest, ut supra dixi. Non enim omnis novitas, sed profana, detestanda est: potest autem aliqua esse pia, & prudenter; ac legitima potestate inducta; talis autem est usus, & ritus, de quo tractamus, & ideo quocunque tempore inceperit, irreprehensibilis est.

Sūma, & concl. totius libri cū apostrophe ad Angliæ Regē.

De nostræ fidei mysteriis, quæ Rex Jacobus in sua Pręfat. attigit, ea strictim tractavimus, quæ homini ad prudenter credendum parato sufficere, non credituro autem nimis multa videri possunt. Quamvis enim divina hæc, & sacrosā. mysteria, ea pręsertim, quę ad divinam Eucharistiam, ac B. Virginis, aliorumque SS. cultum, invocationemque pertinent, adeo fines humanæ rationis, & naturæ terminos excedant, ut ad eorum intelligentiam nihil, quod ab homine dicatur, satis valeat existimari: ad puram nihilominus, & sinceram fidem adversus scripta Regis Angliæ persuadendam, nostræ fidei antiquitatem, & in ea SS. Patrum consensionem ostendere satis, superque esse judicavimus. Ideoque & id solum demonstrare promisimus, & promissum, qua potuimus diligentia, certitudine, & claritate implevimus.

Vide Berna. ser. 67. in Cantic.

Superest, serenissime Rex, ut sicut nos, quod promisimus, summa fidelitate exhibuimus, ita etiam a te, quod & ipse promisisti, qua debemus humilitate, exigamus. Hæc enim tua sunt verba in Præfat. ad Christianos Principes: *Ego vero id ingenue spondeo, quoties religionis illius, quam profiteor, ullum caput ostendatur non antiquū, Catholicum, & Apostolicum, sed novitium esse (in rebus spectantibus ad fidem) me statim ab eo discessurum.* Et inferius: *Sic* (inquit) *hunc locum concludam. Me nunquam ullum fidei dogma, quod quidem ad salutem est necessariū, amplecti recusaturum, quod tota Cath. ecclesia jam inde ab Apostol. temporibus sine intermissione, multis post sæculis constanter docuerit, & crediderit.* Cum igitur non unum tantum, sed plura fidei gravissima dogmata, nimirum, de veritate corporis, & sanguinis Domini in Eucharistia, de ejusdemque cultu, debito usu, sacraque oblatione, de Sanctorum cum Christo regnantium, & præcipue SS. Virginis invocatione, de fidelium animarum, purgatione indigentium, pœnis, atque suffragiis, aliaque similia, quæ Romana ecclesia docet, ac credit, antiquissima in ecclesia Catholica fuisse, manifeste ostendimus, cumque Regem Angliæ illa negare, & contraria ut vera, & Catholica profiteri, manifestum sit, negare profecto non potest, conditionem ab ipso postulatam, a nobis, & ante nos ab aliis Catholicis esse impletam, ac subinde ipsum sua sponsione teneri, cujus proinde exhibitionem multis titulis postulamus.

Primum, quod promissio sit Regia, quam decet esse constantissimam. Deinde quod supposito rerum Anglicanarum statu, fuerit prudentiæ, ac religioni valde consentanea. Ad hæc, Rex serenissime, quia nisi veritati manifestatæ acquiescas, summum tibi periculum salutis immineat: nam ignorasse veritatē, humanum, sed nolle agnoscere declaratam, vel oppugnare agnitam, periculosissimum est, cum ex lance fidei libretur æternitas. Demum, quod nulla honesta ratione, nullove prætextu, verborum tuorum vincula subterfugere valeas. An clariorem lucē, majusve testimonium requiris? audi Chrysost. dicentem: *Sicut semper discere, signum est, nunquam posse proficere, sic testimonium semper quærere, signum est, nunquam velle credere.* An de tuis viribus, & potestate contra fidei hostes diffidis? at si voluntatis promptitudo non desit, non est, cur impotentiam verearis; nam quod prudentia persuadet, quodque fides docet, ac religio jubet, idem nullo profecto negotio exequi potest Regia potentia; præsertim quia si animus tibi non defuerit, Deus certe non deerit, cujus donum est ipsa fides, fideique defensio. An scandalum perversorum hominum times? Audi August. *Si de veritate scandalum sumitur, utilius nasci scandalum permittitur, quam veritas relinquatur.* Cæci ergo sunt, & duces cæcorum, contemne illos, tui sunt, abscinde eos, facile fiet, quod pro Deo, & re tua, & sua fit. Vel tandem humanum aliquid pateris, & ne, si Romano subjiciaris Pontifici, aliquid authoritati tuæ derogetur, times? Securus esto, non tua quærit Rom. Pontifex, sed te; nam fidei obedientia regnum non minuit, sed temporale potius auget, & pandit æternum, cujus claves Rom. Pontifici commisse sunt, & ideo de tua est salute solicitus. Quod ut persuasum tibi habeas, quod tuum quodque ipsius sit jus, & potestas, sequens liber ostendet.

LIBER III.

DE SUMMI PONTIFICIS

Supra temporales reges excellentia, & potestate.

HActenus ostensum est, in quas hæreses, gravesque errores, contempto Catholicæ fidei fundamento, Anglia tandem inciderit. Superest, ut de totius lapsus origine, id est, de negata Pontifici Summo debita obedientia, & usurpato a temporali Rege falso nomine supremi capitis in spiritualibus sui regni, disseramus. Hoc enim fuit totius schismatis initium, & de schismate ad hæresim perventum est, ut supra vidimus. Non est autem necesse, iterum miseram, & turpem causam commemorare, quæ tantæ mutationi, & horrendo schismati occasionem præbuit: nam historiæ veritas satis perspicue in principio primi libri describitur; argumentum vero evidens, quod inde sumitur, mutationem illam Anglicanam non a Deo vero, sed a principe tenebrarum ortam esse, satis etiam in eodem libro inculcatum manet, ideoque his, quæ ad præteritum factum spectant, omissis, de jure Regis, & Pontificis, in hoc libro tractandum superest. Et quamvis de absoluta temporali Regis potestate, nulla lis, aut controversia mota sit, sed solum de illius ad Romanum Pontificem subordinatione, dependentia, ac debita obedientia: nihilominus ut exactius res tota intelligatur, & Regi Angliæ plenius satisfaciamus (qui in Præfatione sua conqueritur, Pontificem tantam in Reges potestatem inique usurpasse, ut se posse contendat *pro libito* regna mutare, dare, & auferre) ideo prius quid de Regum temporalium munere, & jurisdictione fides doceat, postea vero de Romani, Summique Pontificis primatu, & potestate, quam pro ratione sui muneris in quosvis temporales Principes exercere valeat, differemus. Observato autem, pro uniuscujusque loci opportunitate, ordine doctrinæ, simul errores varios ad hoc punctum pertinentes, quos sparsim Rex in Præfatione, & in Apologia profert, animadvertemus, & refutabimus, objectionibusque quas indicat, satisfaciemus; ad alia vero multa, quæ in hoc puncto dici possent, non digrediemur.

CAPUT I.

Utrum principatus politicus legitimus, & a Deo sit.

Error aliquorum Judæorũ nullum principatum humanum agnoscẽtium.

POtest hoc loco referri antiquus error quorumdam Judæorum, qui dicebant solum Deum esse tanquam Principem, & Dominum recognoscendum, illi enim videntur, omnem Principatum humanum, ac subinde regnum etiam politicum tanquam humanæ libertati contrarium respuisse. Ita refert Josephus libro 18. de Antiquit. cap. 1. ubi authorem hujus erroris vocat Judam Gaulanitam, fortasse enim ex origine hoc cognomen habebat: nam c. 2. vocat Judam Galilæum, forte ex patria lib. autem 2. de Bello Judaic. cap. 2. vocat Simonem Galilæum, tamen in Actibus Apostolorum c. 5. illius videtur fieri mentio sub nomine Judæ Galilæi, de quo dicitur: *In diebus professionis avertit populum post se, & ipse periit, & omnes quotquot consenserunt ei dispersi sunt.* Cujus seditionis meminit etiam Joseph. loco citato, & lib. 7. de Bello Jud. cap. 29. & 31. & aliqui existimant hos esse Galilæos, *quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum*, ut refert Lucas c. 13. & exponit ibi Oecumenius, & Anastasius Nicænus q. 67. in Scripturam. Et quoniam Christus Dominus Galilæus erat, & ex Galilæa discipulos congregaverat, ideo fortasse Judæi calumniam illi hujus erroris moliebantur, quando illum interrogaverunt, *licet ne, censum dare Cæsari, an non?* ut sensit Augustinus enarrans verba illa Psalmi 118. *Principes persequuti sunt me gratis*, & Hieronymus ad Titum. 3. in princ.

Non constat autem mihi, an Judas ille Galilæus de universis hominibus, an de solis Judæis sententiam suam protulerit; potuit enim specialiter de Judæis sentire non potuisse ab Imperatoribus ethnicis in subjectionem redigi, vel ad solvenda tributa cogi, neque debere illos ut Dominos recognoscere, quia populus ille sub peculiari Dei regimine susceptus erat. Et ideo fortasse postea etiam Apostoli, & Christiani in principio de hoc errore suspecti fuerunt gentibus, ut ex Justino Apolog. 2. & Clement. Alexandri. lib. 4. Stromat. accipi potest, & latius c. 3. dicam. Quod si Judas ille absolute de omnibus hominibus, & Principibus humanis loquutus est, fundari forte potuit in naturali hominis dignitate. Nam homo factus ad imaginem Dei, sui juris, solique Deo subditus creatus est, & ideo, non videtur posse juste in alicujus hominis servitutem, vel subjectionem redigi; ergo non potest unus homo juste compelli, ut alium tanquam Principem, & Dominum temporalem recognoscat; ac subinde Principatus politicus, qui hunc dominatum usurpat, nec legitimus, nec a Deo est.

Nihilominus veritas catholica est, politicum Principatum debito modo introductum, justum, & legitimum esse. Dico, *debito modo introductum*, ut excludam potestatem per tyrannidem usurpatam, quia de illa constat, esse violentiam iniquam, non veram, & justam potestatem, cum justo titulo dominii careat; quis autem hic titulus justus sit, capite sequenti attingam. Sic ergo explicata dicta resolutio habetur expresse in Sacra Scriptura Proverb. 29. *Rex justus erigit terram*, & iterum, *Rex, qui judicat in veritate pauperes, thronus ejus in æternum firmabitur* Sapien. 6. *Rex sapiens stabilimentum populi est.* In his enim locis, & similibus aperte supponitur, temporales Reges esse veros, ac legitimos Principes, seu Dominos. Et ideo Petrus 1. canon. cap. 2. præcipit; *subjecti estote omni humanę creaturæ propter Deum, sive Regi tanquam præcellenti, &c.* Et infra: *Regem honorificate*, & Paulus ad Roman. 13. *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Et infra: *Non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*, non tenetur autem aliquis propter conscientiam obedire, nisi legitimam potestatem ad præcipiendum habenti. Prętere a ex Patribus docuerunt veritatem hanc Clemens libro quarto Constit. cap. 12. dicens: *Estote subjecti omni Regi, & potestati in iis, quæ Deo placent tanquam ministris Dei, & impiorum judicibus.* Et ulterius, *Exhibete eis omnem metum debitum, omne vestigal, omne tributum, &c.* Et concludit: *Hæc enim est Dei lex.* Idem habet lib. 7. c. 17. & Basilius in Moralibus regul. 79. ubi etiam adducit illud ad Titum 3. *Admone illos, principatibus, & potestatibus subditos esse.* Hieronymus epist. 4. post medium. Ubi exemplis etiam ex brutis animalibus sumptis id confirmat dicens: *etiam muta animalia, & ferarum greges ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt, grues unum sequuntur ordine literato, Imperator unus, judex unus provinciæ, &c.* Et sumpsisse videtur ex Cypriano lib. de Idolorum vanitate.

1. Assertio Principatus politicus debito modo introductus justus est.

Atque ex his testimoniis colligi in primis potest ratio hujus veritatis, quæ ex necessitate hujus principatus, & potestatis ejus, & consequenter ex fine illius, qui est conservatio humanæ, ac civilis reipublicę sumitur. Homo enim natura sua propensus est ad civilem societatem, eaque ad convenientem hujus vitæ conservationem maxime indiget, ut recte Aristoteles docuit. 1. Politicorum cap. 1. & 2. quod etiam a Deo esse sic ordinatum ad conciliandum inter homines concordiam, & charitatem longo discursu expendit Chrysostom. homil. 34. in 1. ad Corinth. Non potest autem communitas hominum sine justitia, & pace conservari, neque justitia, & pax sine gubernatore, qui potestatem præcipiendi, & coercendi habeat, servari possunt; ergo in humana civitate necessarius est Princeps politicus, qui illam in officio contineat. Propter quod dicitur Proverb. 11. *Ubi non est gubernator, populus corruet*, & ecclesiast.

Ratione probatur assertio.

10.

10. additur, *Væ tibi terra, cujus Rex puer est*, quia non satis est, habere Principem, nisi sit etiam aptus ad gubernandum. Et ideo in pœnam comminatur Deus Isaiæ 3. *Dabo pueros Principes eorum, & effœminati dominabuntur eis*. Cum ergo humana natura non possit esse destituta mediis ad suam conservationem necessariis dubitari non potest, quin ex natura rei, & attento jure, & justitia naturali, possit esse Princeps politicus in civili societate habens in eam legitimam, & sufficientem potestatem. De quo discursu videri potest Augustin. lib. Propos. in epistol. ad Roman. prop. 72. quem imitatur Anselm. Roman. 13. & ibidem Primas & Laur. Justin. de Triumphali Christi. agon. cap. 12.

Potestque idem declarari naturali exemplo corporis humani, quod sine capite conservari non posset. Est enim humana respublica ad modum unius corporis, quod sine variis ministris, & ordinibus personarum, quæ sint instar plurium membrorum, subsistere non potest. Unde multo minus conservari poterit sine gubernatore, & Principe, ad quem totius corporis commune bonum procurare pertineat. Idem explicari potest exemplis ab arte (ut ita dicam) desumptis, ut est de navi, quam necesse est perire, si gubernator desit, Item de exercitu, si desit dux, & similibus. Atque huc etiam tendunt exempla ex aliis animantibus e Cypriano, & Hieronymo desumpta. Quibus (quod notandum est) non solum intendunt concludere, necessarium esse Principem in republica, sed etiam unum tantum esse debere: *Nunquam enim regni societas* (dixit Cyprianus) *aut cum fide cœpit, aut sine cruore desiit*. Loquuntur autem de supremo Principatu, nam sub illo esse possunt plures gubernatores in diversis provinciæ partibus; necesse est autem, ut omnes uni subordinentur, in quo sit suprema potestas. Nam si plures essent, nec inter se nec alteri subordinati, fieri nullo modo posset, ut unitas, seu concordia, & obedientia cum justitia, & pace conservarentur, ut per se satis notum est. Intelligendum vero etiam hoc est de uno Principe, non quoad personam propriam, sed quoad potestatem & consequenter quoad personam aut veram, aut mysticam, seu politicam: nam ad regimen, & conservationem civilis societatis humanæ non est absolute necessarius unus Monarcha (sunt enim alii modi regiminum sufficientes, licet fortasse non ita perfecti, ut infra attingemus) & ideo cum de uno Principatu politico loquimur, unum tribunal, seu potestatem unam intelligimus, sive illa in una naturali persona, sive in uno Consilio, seu congregatione plurium tanquam in una persona ficta, ut in uno capite existat.

Ad Principatum politicū unum caput mysticum sufficit.

2. Assertio. Potestas politici Principis a Deo dimanat. Rom 13.

Præter rationem sumptam ex fine, & ex necessitate hujus potestatis, justitiam ejus ex illius origine ostendere necesse est. Propter quod addimus, Principem politicum potestatem suam a Deo ipso recipere. Quod etiam absolute loquendo, de fide est: nam expresse Paulus pro ratione obedientiæ debitæ tali Principi, adjunxit; *Non est enim potestas, nisi a Deo, quæ autem sunt a Deo, ordinata sunt*. Et infra: *Dei enim minister est;* & Proverbiorum 8. dicit divina sapientia; *Per me Reges regnant;* & Sapient. 6. *Audite Reges, &c. quoniam data est a Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo*. Et ita 3. Reg. 10. de Rege Salomone dicitur: *Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, & posuit te super thronum Israel*; & Daniel. cap. 2. ad Nabuchodonosor dixit; *Deus cœli regnum, & fortitudinem, & imperium dedit tibi*. Et idem sumitur ex Jeremia 27. Eadem est communis doctrina Patrum exponentium prædicta loca Pauli, præsertim Chrysostomus hom. 23. & Origen. lib. 9. in epistol. ad Roman. & Oecumen. ibidem, qui ait; *Quia æqualitas in omnibus seditiosa res erat, ideo Deus potestatem adjunxit*. Homilia in Psal. 148. circa verba illa, *Reges terræ, omnes populi, Principes, & omnes judices terræ*, inter alia dicit; *fuisse opus Dei providentiæ in eos, qui magistratus gerunt, & in eos, qui illis parent, universum divisisse*. Nazianzen. orat. 17. & Epiphanius contra Archontic. & hæref. 40. ubi inter alia de potestate Principis ait: *Non aliunde est, sed ex Deo*; & Isidorus Peleusiota lib. 2. ep. 206. imperium a Deo formatum, atque institutum dicit; & Theophilus Antiochen. lib. 1. ad Autolyc. *Deum* (inquit) *non Cæsarem adorabo, sciens Cæsarem ab ipso esse ordinatum*; & infra dixit, Regem, sive Cæsarem esse honorandum, & pro illo ad Deum esse orandum; *Nam regnum* (ait) *seu imperium, rerumque administratio ipsi a Deo commissa, seu demandata est*. Idem late docet Irenæus lib. 5. contra hæref. cap. 24. ubi loca Scripturæ, præsertim Pauli in hunc sensum exponit, & alias interpretationes refellit, & optime Tertullian. libro ad Scapulam cap. 2. *Christianus nullius est hostis, nedum Imperatoris, quem sciens, a Deo suo constitui, necesse est, ut & ipsum diligat, & revereatur, & honoret, & salvum esse velit*. Denique Augustinus lib. 5. de Civitat. cap. 21. *Non tribuamus* (inquit) *dandi regni, & imperii potestatem, nisi Deo vero, &c.* Idemque confirmant Patres in priori assertione allegati, & alii, quos in sequenti capite referam.

Ratio assertionis.

Ratio hujus assertionis multum pendet ex modo, quo credendum est, Deum dare hujusmodi principatum, seu potestatem, quod sequenti capite tractandum est. Et ideo nunc breviter probatur, primo quia omnia, quæ sunt de jure naturæ, sunt a Deo ut auctore naturæ; sed principatus politicus est de jure naturæ; ergo est a Deo ut auctore naturæ. Et ita hæc assertio fundatur in præcedente: nam cum hic principatus justus, & legitimus sit, non potest non esse consentaneus juri naturali, & cum sit necessarius ad conservationem humanæ societatis, quam ipsa humana natura appetit, etiam hoc titulo est ex jure naturali talem potestatem exigente; igitur sicut Deus, qui est author naturæ, est etiam author juris naturalis, ita etiam est author hujus primatus, & potestatis. Nam, ut Philosophus dixit, qui dat formam, dat ea, quæ consequuntur ad ipsam. Deinde potest eadem illatio fieri hoc modo, quia omne bonum dimanat a Deo ut a principali auctore, juxta illud Jacobi 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est*; sed principatus politicus est bonus, & honestus, ut ostensum est; ergo est a Deo. Denique hac ratione terreni Reges ministri Dei vocantur in Scriptura, ut vidimus; ergo eorum potestas ministerialis est respectu Dei; ergo ipse est principalis auctor hujus regiminis. Declaratur autem maxime ex potestate, quam Princeps politicus habet ad vindictam de malis sumendam, etiam illos vita privando, si oportuerit: nam hoc sine divino nutu fieri non potuisset, cum solus Deus sit Dominus vitæ hominis, & hoc significavit Paul. dicens; *Non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram, &, qui malum agit*. Unde etiam est illud Augustini lib. de Natura boni contra Manichæos: *etiam nocentium potestas non est nisi a Deo*, & citat illud *per me Reges regnant*, & similia.

Diluitur fundamentum erroris in principio positi.

Atque hinc facile patet responsio ad fundamentum contrarii erroris intellecti in posteriori sensu supra declarato, in quo est propositæ veritati catholicæ contrarius. Quamvis enim homo liber creatus sit, non tamen sine capacitate, & aptitudine, ut justa causa, & rationi consentanea possit alteri homini subjici, imo subjectio aliqua est homini naturalis, vel supposito naturali modo generationis, ut est subjectio filii ad patrem, vel supposito aliquo pacto, ut est subjectio uxoris ad virum. Sic ergo, supposita societate civili, subjectio singularum personarum ad publicam potestatem, seu principatum politicum naturalis est, tanquam consentanea rectæ rationi naturali, & ad convenientem humanæ naturæ conservationem necessaria. Et ideo neque conditioni hominis hæc subjectio repugnat, neque etiam in aliquam Dei injuriam redundat, quia licet Princeps politicus in gradu suo sit Rex, legislator, & Dominus, longe tamen diverso, & inferiori modo, quam Deus. Nam de homine solum per participationem quandam tanquam de ministro Dei hæc dicuntur; soli autem Deo per essentiam, & principaliter conveniunt. Quod si error ille in priori sensu intelligitur, non opponitur assertioni catholicæ a nobis propositæ, quia licet Judaicus populus ex peculiari Dei privilegio esset exemptus, ne jure Principibus ethnicis subjici posset, nihilominus in ipsa Judæorum republica legitimus principatus politicus inveniri potuit, sicut re vera suis temporibus fuit, & similiter in aliis regnis, & provinciis gentium esset idem principatus, & in unoquoque Principe supremo esset similis potestas in populos sibi subjectos. Veruntamen etiam in illo sensu non habuit sententia illa fundamentum solidum; non vacat autem nunc, illud expendere, neque etiam examinare, an Judæi jure, & legitime, vel per injuriam, & tyrannidem fuerint Romanis subjecti, & ad solvendum Imperatori tributum coacti,

cti, nam hujusmodi quæstiones nihil ad præsens institutum referunt.

CAPUT II.

Utrum principatus politicus immediate à Deo sit, seu ex divina institutione.

Principatum politicum immediate a Deo esse opinatur Jacobus Rex. In præfat. pag. 140.

QUæstio tractata in præcedenti capite, propter hanc, quam nunc propono, declarata est: in illa enim nulla est nobis contentio cum Rege Angliæ: sed necessario præmittenda fuit, ut hæc possit intelligi. In qua Rex serenissimus non solum novo, & singulari modo opinatur, sed etiam acriter invehitur in Cardinalem Bellarminum eo quod asseruerit, *Non Regibus auctoritatem a Deo immediate perinde, ac Pontificibus esse concessam.* Asserit ergo ipse Regem non a populo, sed immediate a Deo suam potestatem habere, suam vero sententiam quibusdam argumentis, & exemplis suadere conatur, quorum efficaciam in sequ. capite expendemus.

Sed quanquam controversia hæc ad fidei dogmata directe non pertineat (nihil enim ex divina Scriptura aut Patrum traditione in illa definitum ostendi potest) nihilominus diligenter tractanda, & explicanda est. Tum quia potest esse occasio errandi in aliis dogmatibus. Tum etiam quia prædicta Regis sententia, prout ab ipso asseritur, & intenditur, nova, & singularis est, & ad exaggerandam temporalem potestatem, & spiritualem extenuandam videtur inventa. Tum denique quia sententiam, Illustrifs. Bellarmini antiquam, receptam, veram, ac necessariam esse censemus. Quod ut ostendamus, declarare prius oportet, quid sit, potestatem aliquam esse immediate a Deo, seu (quod perinde est) Deum esse immediatam causam, & auctorem alicujus potestatis. In primis enim requiritur, ut Deus sit causa proxima, sua voluntate conferens talem potestatem. Non enim satis est, ut Deus tanquam prima causa, & universalis potestatē tribuat: nam licet illo etiam modo possit Deus aliquo modo dici immediate efficere, vel donare, quidquid ab ipso tanquam a prima causa pendet, sive ratione proximę virtutis, sive ut immediatum suppositum, ut Philosophi distinguunt: nihilominus hic modus immediatæ effectionis in præsenti non satis est. Quia nulla est potestas, quę hoc modo non sit a Deo, ut a prima causa, ac proinde immediate in illo genere: atque ita potestas etiam data immediate ab hominibus, a Rege, vel Pontifice, datur etiam a Deo ut prima causa immediate influente in illum effectum, & in actū voluntatis creatæ, per quam proxime donatur. At vero talis potestas non dicitur simpliciter esse immediate a Deo, sed solum secundum quid: nam proxime ab homine datur, & ab illo pendet. Tunc ergo dicitur potestas absolute data immediate a Deo, quando solus Deus per voluntatem suam est causa proxima, & per se donans talem potestatem, & hoc modo in præsenti loquimur, alioqui frivola, & inutilis esset disputatio.

Quæ requiritur, ut aliqua potestas immediate a Deo concedatur.

Imo ulterius duos modos distinguere oportet, quibus Deus potest, & solet immediate, id est, sola sua potentia, & voluntate, aliquam potestatem conferre. Unus modus est, dando potestatem, ut ex natura rei necessario connexam cum aliqua natura rei, quam Deus ipse condit, quod in Physicis facultatibus facile potest considerari: nam Deus creando animam dat illi immediate intellectum, & voluntatem, quia licet hujusmodi potentiæ ex anima ipsa naturaliter fluant, tamen quia solus Deus animam immediate creat, dicitur etiam immediate conferre potentias, quæ illam consequuntur. Idem ergo est servata proportione in morali potestate, nam potestas patris in filium moralis est, & a Deo ipso ut auctore naturæ immediate confertur, non ut peculiare donum a natura omnino distinctum, sed ut necessario consequens illam, supposito generationis fundamento: sicut e contrario subjectio filii ad Patrem naturalis est, & a Deo immediate, non ex peculiari institutione addita naturæ, sed ut necessario consequens ad talem naturam rationalem sic productam. Alio modo datur a Deo immediate potestas per se (ut ita dicam) & peculiari donatione, non ut necessario connexa cum alicujus rei creatione: sed ut voluntarie a Deo super addita alicui naturæ, vel personæ. Cujusmodi possumus exempla quasi physica, & moralia adhibere; nam potestas proxima faciendi miracula quasi physica est, & tamen Deus illam immediate confert, cui vult, non ex aliquo debito, sed ex consilio voluntatis suæ. Potestas quoque jurisdictionis, Petro v. g. data moralis fuit, & tamen Deus illam immediate, directe ac per se contulit. Ratio autem distinctionis non est alia, nisi quia potestates ipsæ possunt esse diversarum rationum, vel ordinum, & Deus potens est ad operandum, & connaturali, & præter, vel supernaturali modo.

Quamobrem cum Rex adstruat, Deum immediate dare Regibus principatum, & potestatem temporalem, videndum est, an illa assertio aliquo ex prædictis modis vera esse possit. Prius vero declarandum est subjectum, cui dicitur Deus immediate dare hanc potestatem, & ad quod, vel quale regimen illam dare censeatur. Nam hæc potestas considerari potest, vel prout est, seu esse potest, in toto corpore politico communitatis, seu civitatis humanæ, vel prout in his, aut illis membris ejusdem communitatis existit, vel existere potest. Item considerari potest eadem potestas vel præcise, & abstracte, vel ad certam speciem politicæ gubernationis determinata. Nam (ut est moralis doctrina Philosophis communis) triplex potest esse regimen reipublicæ humanæ, monarchicum unius Principis supremi, qui sit una singularis persona, Aristocraticum unius supremi Consilii, seu tribunalis ex pluribus optimatibus coacti, & Democraticum, per totius populi suffragia, qui tres modi simplices sunt, ex illis autem possunt alii componi, qui vel duos illorum, vel etiam omnes participent, quæ gubernationes mistæ solent appellari. Potest igitur principatus politicus, vel per se, & præcise considerari, ut potestas quædam suprema regendi civiliter rempublicam, abstrahendo ab hoc, vel illo modo regiminis tam simplici, quam mixto, vel prout determinatus ad aliquam regiminis speciem ex his, quas numeravimus. Quibus sic propositis, & distinctis sine ulla prorsus ambiguitate, evidentique ratione statui potest, quomodo Principatus politicus sit immediate a Deo, & nihilominus Regibus & senatibus supremis non a Deo immediate, sed ab hominibus commendatus sit.

Primo enim suprema potestas civilis per se spectata immediate quidem data est a Deo hominibus in civitatem, seu perfectam communitatem politicam congregatis, non quidem ex peculiari, & quasi positiva institutione, vel donatione omnino distincta a productione talis naturæ, sed per naturalem consequutionem ex vi primæ creationis ejus, ideoque ex vi talis donationis non est hęc potestas in una persona, neque in peculiari congregatione multarum, sed in toto perfecto populo, seu corpore communitatis. Hæc resolutio quoad omnes partes communis est, non solum Theologorum, sed etiam Jurisperitorum, quos statim referam. Nunc ratione ostendo singulas partes. Primam quidem, & secundam, quia hæc potestas politica naturalis est: quia nulla etiam interveniente supernaturali revelatione, aut fide, ex dictamine rationis naturalis agnosceretur hæc potestas in humana republica, ut illius conservationi, & æquitati omnino necessaria: signum igitur est, esse in tali communitate ut proprietatem consequentem naturam, seu creationem, & naturalem ipsius institutionem. Nam si pręter hanc esset necessaria specialis Dei donatio, & concessio non connexa cum natura, non posset sola naturali ratione de illa constare, sed opus esset, ut per revelationem hominibus manifestaretur, ut de illa certi esse possent, quod tamen falsum est, ut ex dictis constat.

Suprema potestas civilis soli cōmunitati perfectæ immediate a Deo confertur.

Probatur prior assertionis pars primo.

Quod autem saltem hoc modo necessario dicendum sit, hanc potestatem esse immediate a Deo, facile ex eisdē principiis concluditur, quia quæ consequuntur naturam, immediate dantur a proprio, & immediato auctore ejusdem naturæ, ut declaravi; sed hæc potestas est proprietas quædam consequens humanam naturam, ut in unum politicum corpus congregatam, ut etiam ostensum est; ergo datur immediate a Deo, ut est auctor, & provisor talis naturæ. Deinde probari hoc potest, quia hæc potestas est a Deo, ut capite præcedenti probatum est, & respectu talis communitatis non intercedit medium (ut sic dicam) inter Deum & ipsam, per quod tribuatur. Nam eo ipso, quod homines in corpus unius civitatis, vel reipublicæ congregantur, sine interventu alicujus creatæ voluntatis resultat in illa cōmunitate talis potestas, cum tanta necessitate, ut non possit per voluntatem humanam impediri; signum proinde est, esse immediate a Deo, interveniente solum illa naturali resultantia, seu consequutione ex natura, & dictamine rationis naturalis ostendentis potius, quam

Probatur secundo.

quam

quam ejusmodi potestatem exhibentis. Neque immediatam emanationem hujus potestatis a Deo hoc modo declaratam, negavit unquam Cardinalis Bellarminus, sed illam potius supposuit, quia non inter populum, & Deum medium posuit, sed inter Regem, & Deum voluit populum esse medium, per quod Rex talem accipit potestatem, quod longe diversum est, ut jam declarabitur.

Altera pars assertionis ostenditur.

Atque hinc evidens etiam est (quod in ultima parte assertionis dicebamus) potestatem hanc præcise spectatam, ut est ab auctore naturæ quasi per naturalem consequutionem, non esse in una persona, neque in aliqua peculiari communitate, sive optimatum, sive quorumcunque ex populo, quia ex natura rei solum est hæc potestas in communitate, quatenus ad illius conservationem necessaria est, & quatenus per dictamen rationis naturalis ostendi potest; sed ratio naturalis solum ostendit, esse necessariam in tota cōmunitate, & non in una persona, vel senatu; ergo prout est immediate a Deo, solum intelligitur esse in tota communitate, non in aliqua parte ejus. Quod intelligo de parte cōmunitatis non solum individue, seu materialiter (ut sic dicam) designata, sed etiam formaliter, seu indeterminate, aut vage concepta, id est, non est immediate in una certa persona, v.g. Adamo, Jacobo, vel Philippo, neque etiam ex natura rei postulat esse in una singulari persona, & idem est cum proportione de senatu, sive spectetur materialiter, ut constans ex talibus personis, sive formaliter, ut est cōgregatio ex tali, vel tāto personarū numero. Et ratio est manifesta, quia ex vi rationis naturalis nulla potest excogitari ratio, cur hæc potestas determinetur ad unam personam, vel ad certum numerum personarum infra totam communitatem magis, quam ad alium; ergo ex vi naturalis concessionis solum est immediate in communitate. Declaratur denique quia ex vi solius rationis naturalis non determinatur Principatus politicus ad Monarchiam, vel Aristocraticam, simplicem, vel mistam, quia nulla est ratio, quæ definitum modum regiminis necessarium esse convincat. Quod usus ipse confirmat: nam propterea diversæ provinciæ, vel nationes diversos etiam gubernationis modos elegerunt, & nulla illarum contra rationem naturalem, aut contra immediatam Dei institutionem operatur. Quare signum est, potestatem politicam non esse a Deo immediate donatam uni personæ, Principi, Regi, aut Imperatori, alioqui illa esset monarchia immediate a Deo constituta: vel uni, vel alicui particulari senatui, aut particulari congregationi paucorū Principū, alioqui illa esset Aristocratia a Deo immediate instituta, idemque argumentū de quacunque mista gubernatione fieri poterit.

Objectio.

Dices: si hæc ratio efficax esset, etiam probaret, Deum non dedisse immediate toti cōmunitati hanc politicam potestatē, quia alias Democratia esset immediate ex divina institutione, sicut de Monarchia, & Aristocratia nos inferebamus. At hoc non minus est falsum, & absurdū in Democratia, quam in aliis speciebus regiminū, tum quia sicut ratio naturalis non determinat, ut necessariā, Monarchiā, vel Aristocratiā, ita nec Democratiā; imo multo minus istam, quia omniū imperfectissima est, ut Aristoteles testatur, & est per se evidens. Tum etiam quia si illa institutio esset divina, non posset per homines immutari.

Solutio.

Respondetur, negando primam illationē, nam potius ex eo quod hæc potestas non est data a Deo instituente monarchiā, vel aristocratiam, necessario concluditur datam fuisse toti cōmunitati, quia non relinquitur aliud subjectum humanū, ut sic dicam, cui dari potuerit. Ad alteram vero illationem, scil. hinc sequi, democratiam esse ex divina institutione, respondemus, si hoc intelligatur de institutione positiva, negandā esse consecutionē: si vero intelligatur de institutione quasi naturali, sine ullo inconvenienti admitti posse, & debere. Est enim valde notanda differentia inter has species politicæ gubernationis, nam monarchia, & aristocratia introduci non potuerunt sine positiva institutione divina, vel humana, quia sola naturalis ratio nude sumpta non determinat aliquā ex dictis speciebus ut necessariam, sicut dixi; unde cum in humana natura per se spectata absque fide, seu revelatione divina non habeat locū positiva institutio, de illis speciebus necessario concluditur, non esse immediate a Deo. At vero democratia esse posset absque institutione positiva, ex sola naturali institutione, seu dimanatione cū sola negatione novæ, seu positivæ institutionis, quia ipsa ratio naturalis dictat, potestatē politicā supremā naturaliter sequi ex humana cōmunitate perfecta, & ex vi ejusdē rationis ad totam cōmunitatem pertinere, nisi per novā institutionem in alium transferatur, quia ex vi rationis neque alia determinatio locū habet, neq; immutabilior postulatur.

Quomodo democratia dicatur esse de iure naturæ.

Quocirca potestas hæc, prout a Deo immediate datur cōmunitati, juxta modum loquendi Jurisperitorum, dici potest de jure naturali negative, non positive, vel potius de jure naturali concedente, non simpliciter præcipiente. Quia nimirum jus naturale dat quidem per se, & immediate hanc potestatem cōmunitati, non tamen absolute præcipit, ut in illa semper maneat, neque ut per illam talis potestas immediate exerceatur, sed solum quādiu eadem communitas aliud non decreverit, vel etiam ab aliquo potestatem habente mutatio legitime facta fuerit. Exemplum est de libertate hominis, quæ servituti opponitur, est enim de jure naturali, quia ex vi solius naturalis juris homo nascitur liber, nec potest sine legitimo aliquo titulo in servitutem redigi, jus autem naturæ non præcipit, omnem hominem semper manere liberum, seu (quod perinde est) non simpliciter prohibet, hominem in servitutem redigi, sed solum, ut id non fiat vel sine libero illius consensu, vel sine justo titulo, & potestate. Sic ergo perfecta cōmunitas civilis jure naturæ libera est, & nulli homini extra se subjicitur, tota vero ipsa habet in se potestatem, quæ si non mutaretur, democratica esset, & nihilominus, vel ipsa volente, vel ab alio habente potestatem, & titulum justum, potest tali potestate privari, & in aliquam personam, vel senatum transferri.

Nullus principatus politicus est immediate a Deo.

Ex quibus tandem concluditur, nullum Regem, vel Monarcham habere, vel habuisse (secundum ordinariā legem) immediate a Deo, vel ex divina institutione politicum principatum, sed mediante humana voluntate, & institutione. Hoc est *egregium Theologiæ axioma*, non per irrisionem, ut Rex protulit, sed vere, quia recte intellectum verissimum est, & ad intelligendos fines, & limites civilis potestatis maxime necessarium. Non est autē novum, aut a Cardinali Bellarmino inventum, ut prædictus Rex illi attribuere videtur: nam multo antea illud docuit Cardinalis Cajetanus in Apologia, seu tract. 2. de Auctoritat. Papæ p. 2. c. 10. & Castr. lib. 1. de Leg. pœnal. c. 1. & Dried. lib. 1. de Libertat. Christ. c. 19. & Victor. in Relect. de Potestat. civil. n. 8. & sequent. & sumitur ex eodem in relect. 2. de Potestat. Eccles. concl. 3. & ad 1. Soto lib. 4. de Justit. q. 2. art. 1. in discursu conclusionis 1. & latius qu. 4. art. 1. quos sequutus est Ludovic. Molina tract. 2. de Justit. disput. 21. Et insinuat D. Thom. 1. 2. q. 90. art. 3. & quæst. 97. art. 3. & clarius 2. 2. quæst. 10. art. 10. Nec solum a Theologis, sed etiam a Jurisperitis doctrina hæc tradita est communiter in lib. 3. ff. de Constitut. Princip. & in l. 2. ff. de Origin. juris, & ex Modernis, a Navarro in cap. *Novit*, de Judiciis, notab. 3. præsertim num. 41. & 85. & 94. & num. 112. & sequentibus usque ad 121. & num. 147. Covarruvias in Practicis quæstionibus cap. 1. num. 6. qui alios etiam referunt.

Ex Patribus confirmatur assertio.

Præterea sumi potest hæc veritas ex Sanctis Patribus, primo, quia sæpe asserunt, hominem a Deo fuisse creatū ingenuum, & liberum, solumque accepisse a Deo immediate potestatem dominandi brutis animalibus, & inferioribus rebus; dominium autem hominum in homines per humanam voluntatem, propter peccatum, aut adversitatem aliquam fuisse introductum. Quod tradidit Ambrosius ad Coloss. 3. in fine, & latius August. 19. de Civit. c. 15. & lib. Quæstion. in Genes. q. 153. & Gregorius lib. 21. Moral. cap. 10. alias 11. & in Pastorali p. 2. c. 6. Quod enim illi de libertate uniuscujusque hominis, & servitute illi opposita dicunt, eadem ratione in persona mista, seu ficta unius communitatis, seu civitatis humanæ verum habet. Nam prout a Deo immediate regitur jure naturæ libera est, & sui juris, quæ libertas non excludit, sed includit potius potestatem regendi se ipsam, & imperandi membris suis, excludit autem subjectionem ad alium hominem, quantum est ex vi solius naturalis juris, quia nulli hominum dedit Deus immediate talem potestatem; donec per institutionem, vel electionem humanam in aliquem transferatur. Deinde hoc egregie confirmat sententia Aug. stini lib. 3. Confess. c. 8. dicentis: *Generale pactum est societatis humanæ obedire Regibus suis*. Nam per hæc verba significat, Regium principatum, & obedientiam illi debitam fundamentum habere

bere in pacto societatis humanæ, ac subinde non esse ex immediata institutione Dei, nam humanum pactum humana contrahitur voluntate.

Et fortasse hoc pactum nomine *legis Regiæ* significatur in l. 1. ff. de Constitut. Princip. ubi Ulpianus ait, ideo Principis placitum legis habere vigorem, *quia lege Regia, quæ de imperio ejus lata est, populus ei, & in eum omne suum imperium, & potestatem transtulerit*. Quæ verba probavit, & transcripsit Justinianus Imperator in §. *Sed & quod Principi*, institut. de Jure natur. genti. & civili: illa enim lex non dicitur Regia, quia ab aliquo Rege lata sit, sed quia de imperio Regis lata est, ut in eadem l. 1. dicitur, ubi etiam significatur, constitutam esse a populo creante, & instituente Regis dignitatem, transferendo in illum suam potestatem, ut ibi etiam Glossæ, & Doctores exponunt. Non potuit autem illa lex ferri per modum solius præcepti, cum per illam populus se abdicaverit a suprema juris dicendi potestate; ergo intelligi debet constituta per modum pacti, quo populus in principem transtulit potestatem sub onere, & obligatione gerendi curam reipublicæ, & justitiam administrandi, & Princeps tam potestatem, quam conditionem acceptavit; ex quo pacto firma, & stabilis permansit lex Regia, seu de Regali potestate; non ergo immediate a Deo, sed a populo Reges hanc habent potestatem. Unde etiam dicitur in l. 2. §. *Novissime*, ff. de Origi. juris, *quia Senatus non omnes provincias probe regere poterat, constituto Principe, datum esse ei jus, ut quod constituisset, ratum esset*.

Ratione probatur cõclusio. Ratio autem assertionis ex dictis facile colligitur: nam illa potestas dicitur esse in aliquo immediate a Deo, quæ vel per solam Dei voluntatem, vel ex vi solius rationis naturalis, aut alicujus divinæ institutionis ad illum pervenit; sed potestas, de qua tractamus, nullo ex his modis data est Regibus a Deo, loquendo secundum ordinariam legem, quia nec per specialem voluntatem Dei immediate data est (talis enim voluntas Dei nec revelata, nec nota facta est hominibus); neque etiam solum jus naturale per se dictat, hanc potestatem debere esse in Regibus, ut ostensum est: institutio denique seu determinatio, aut translatio hujus potestatis ad Reges non a Deo immediate facta est, ut ex usu ipso cõstat. Item quia alias talis institutio immutabilis esset, & omnis mutatio in ea facta per homines fuisset iniqua; imo omnes civitates, regna, vel respublicæ deberent eandem institutionem servare, quia non est major ratio de una, quam de alia, neque una magis accepit ex divina revelatione talem institutionẽ, quam alia. Est ergo hæc humana institutio, quia per homines immediate facta; ergo per homines immediate datur potestas Regibus, quorum dignitas per illam institutionem creata est. Mediate autem dicitur Deus dare hanc potestatem Regibus, tum quia immediate dedit illam populo, qui in Regem illam transtulit; tum quia Deus huic etiam translationi proxime a populo factæ, consentit, & cooperatur tanquam prima, & universalis causa; tum denique quia illam approbat, & servari vult. Sicut etiam lex humana immediate quidem obligat ex voluntate Principis humani ferentis illam, mediate vero etiam obligat ex vi voluntatis Dei volentis, ut legitimis Principibus obediatur, juxta illud Petri: *Subjecti estote, &c. quia sic est voluntas Dei.*

Eadem conclusio exemplis ostenditur. Potest denique hoc exemplo dominii humani circa res inferiores declarari. Simpliciter enim loquendo, omnes res, quarum homines habent dominium, ipsis a Deo donatæ sunt, non tamen eodem modo. Nam immediate non dedit Deus (ordinarie loquor) alicui homini proprium, & peculiare dominium alicujus rei, sed immediate omnia fecit cõmunia, privata autem dominia partim jure gentium, partim jure civili introducta sunt; & nihilominus illa etiam privata dominia sunt mediate a Deo; tum quia ducunt originem ex prima donatione Dei; tum etiam quia per suam generalem providentiam ad illa concurrit; tum denique quia illa servari vult, postquam sunt constituta. Sicque dixit Augustin. tract. 6. in Joan. in fine: *Unde quisque possidet, quod possidet, nonne jure humano? nam jure divino Domini est terra, & plenitudo ejus*, jure tamen humano dicitur, *hæc villa mea est, hæc domus mea, hic servus meus est*. Et infra concludit: *Ipsa jura humana per Imperatores, & Reges sæculi Deus distribuit generi humano*. Ita ergo proportione servata, Deus est, qui distribuit regna, & Principatus politicos, sed per homines, seu consensus populorum, vel aliam similem institutionem humanam.

Cap. Quo jure d. st. 1.

Objectio. Dicet vero fortasse aliquis, hoc discursu solum probari, potestatem Regis non dari a Deo alicui personæ sine interventu voluntatis, vel actionis humanæ, id tamen non satis esse, ut non detur immediate a Deo, nam etiam dignitas Apostolica data est Matthiæ mediante actione aliorum Apostolorum, & nihilominus data illi est immediate a Deo, & similiter Summus Pontifex a Cardinalibus eligitur, & tamen immediate a Deo accipit potestatem. Et similiter qui succedit in majoratu per generationem a proximo parente jus illud tandem consequitur, & nihilominus immediate censetur habere illa bona a primo institutore majoratus, quia ex vi solius voluntatis ejus, etiamsi proximus parens maxime nolit, majoratum consequitur. Sic ergo licet temporales Reges per successionem dignitatem Regiam obtineant, a Deo immediate illam recipiunt ex vi primæ institutionis.

Verumtamen hæc objectio non enervat, sed confirmat potius discursum factum, tum quia exempla non sunt similia, tum etiam quia non asseruimus, quamcunque interpositam hominis voluntatem, vel actionem sufficere, ut potestatis donatio a Deo immediate non sit, sed solum id fuit dictum de peculiari mutatione, & translatione facta per novam institutionem humanam. Duobus itaque modis potest actio, aut voluntas humana intervenire in collatione potestatis a Deo ipso ducentis originem, primo solum designando, vel constituendo personam, quæ succedat in dignitate a Deo instituta, eodem prorsus modo, quo instituta est, & sine auctoritate, vel potestate illam mutandi, augendi, vel minuendi. Atque hic modus quoad Pontificiam dignitatem servatus est in lege veteri secundum successionem carnalem; in lege autem nova fit per legitimam electionem, qua persona designatur. De hoc ergo modo successionis verum est, nihil obstare, quo minus potestas a Deo immediate conferatur, & hoc tantum probant exempla adducta. Et ratio est, quia semper confertur potestas ex vi primæ institutionis, & solius voluntatis Dei, cujus signum est, quia integre, & immutabiliter, prout instituta est, confertur; & quia successio etiam in eadem potestate ab eadem institutione originem habet, ideo enim in lege veteri per generationem carnalem in Pontificatu succedebatur, quia ita a Deo ipso institutum erat; nunc autem designatio personæ alio, magisque spirituali modo fit, quia Ecclesiastica traditio docet, ita esse a Christo institutum, qui modum electionis, seu designationis personæ Vicario suo definiendum commisit. — *Duobus modis potest intercedere voluntas hominis in collatione potestatis a Deo manantis. Primus modus.*

Secundus modus. Alio ergo modo potest fieri collatio potestatis ab homine per novam donationem vel institutionem ultra designationem personæ, & tunc etiam si talis potestas fundamentum habeat in aliqua priori donatione divina alteri facta, nihilominus collatio illa, quæ postea fit, simpliciter est de jure humano, & non divino, & immediate ab homine, non a Deo. Exemplum est in servitute, nam si aliquis homo se vendat in servum alteri, servitus illa simpliciter est de jure humano, & potestas, quam Dominus in servum accipit, ab ipso servo immediate data est per potestatem, & libertatem naturalem, quam ipse immediate habuit ab auctore naturæ. Ita ergo est in præsenti de subjectione totius communitatis humanæ ad unum Principem, nam immediate procedit a voluntate communitatis, & ideo immediate est ab homine, & de jure humano, licet originem trahat a potestate naturali, quam eadem communitas supra se ipsam a suo auctore accepit. Et ratio clara est, quia in his, & similibus casibus nec sufficit designatio personæ, neque est separabilis a donatione vel contractu, aut quasi contractu humano, ut habeat effectum conferendi potestatem, quia sola naturalis ratio non inducit translationem potestatis ab uno homine in alium per solam designationem personæ sine consensu, & efficacia voluntatis ejus, a quo potestas transferenda, seu conferenda est. Unde intelligi non potest collatio potestatis, quæ a Deo immediate fiat, media generatione, electione, aut simili designatione humana, nisi ubi successio est ex divina institutione positiva; potestas autem Regia non ex divina institutione positiva, sed solum ex ratione naturali ducit originem, media libera voluntate humana, & ideo necessario est ab

est ab homine immediate conferente, & non tantum personam designante.

Et hinc etiam oritur (quod est clarum indicium hujus veritatis) ut hæc Regia potestas non sit æqualis in omnibus Regibus, neque cum eisdem proprietatibus durationis, perpetuitatis, aut successionis & similibus. In quibusdam enim potestas est simpliciter Monarchiæ, in aliis vero cum mistione Aristocratiæ, seu cum dependentia ab aliquo senatu, etiam quo ad suffragia decisiva, & interdum tantum in certis casibus, interdum in omnibus gravioribus: vel aliquando in multis, aliquando in paucioribus. Item quibusdam Regibus data est potestas non solum personæ, sed etiam ejus generationi (ut sic dicam) id est, ut possint ad filios, vel nepotes dignitatem transferre: aliis vero interdum datur pro persona, & sine carnali successione, ut uno Rege mortuo, alter eligatur, sicut modo in regno Poloniæ, & in ipso imperio Romano fit; imo etiam posset Rex ad certum tempus eligi, si ita fuisset alicubi in principio introductum, quia ex natura rei hoc non repugnat. Ergo signum manifestum est, hanc esse immediatam institutionem humanam, & ideo recipere posse totam illam varietatem, quæ rationi non repugnet, & sub humano arbitrio cadere possit.

Atque hinc tandem fit, ut hęc Regia potestas, seu dominatio variis modis obtineri possit, quos hic etiam adnotare oportet, ut plenius resolutio tradita intelligatur. Primus enim modus conferendi uni Principi hanc potestatem, in primæva institutione, est per voluntarium populi consensum. Hic autem consensus variis modis intelligi potest; unus est, ut paulatim, & quasi successive detur, pro ut successive populus augetur. Ut v.g. in familia Adę, vel Abrahæ, aut alia simili in principio obediebatur Adamo tanquam parenti, seu patrifamilias, & postea crescente populo, potuit subjectio illa continuari, & consensus extendi ad obediendum illi etiam ut Regi, quando communitas illa cœpit esse perfecta; & fortasse multa regna (& in particulari primum regnum Romanæ civitatis) ita inceperunt. Et in hoc modo (si quis recte consideret) Regia potestas, & communitas perfecta simul incipere possunt. Alius vero modus esse potest, quando communitas jam perfecta voluntarie Regem eligit, in quem suam transfert potestatem, qui est modus per se maxime conveniens, & rationi consentaneus. Postquam vero hæc translatio semel facta est firma, & perpetua, tunc non est ulterius necessaria nova electio, vel novus populi consensus, sufficit enim ille, qui in primordio regni datus est, ut ex vi illius eadem Regia dignitas, & potestas per successionem transferatur. Et hoc modo in regnis successivis Reges etiam dici possunt habere potestatem immediate a populo, non per novum consensum, sed ex vi antiqui; a parentibus enim habent filii eadem regna in virtute primæ institutionis, magis quam parentum voluntate, nam etiam si pater nolit, primogenitus succedit in regno, & ideo pater solum se habet quasi applicans, seu constituens personam, in quam eadem potestas ex vi ejusdem primi contractus transferatur.

Præter hunc autem voluntarium modum solent interdum provinciæ, seu populi liberi involuntarie subjici Regibus per bellum: hoc autem contingit, & juste, & injuste fieri. Quando ergo bellum justum habuit titulum, tunc re vera privatur populus potestate, quam habebat, & princeps, qui contra illum prævaluit, verum jus, & dominium talis regni acquisivit, quia supposita justitia belli, illa est justa pęna. Sicut capti in justo bello privantur libertate a natura concessa, & efficiuntur vere servi in pœnam justam. Et ideo supra dixi, potestatem Regiam fundari in contractu, vel quasi contractu: nam justa punitio delicti vicem contractus habet quoad effectum transferendi dominia, & potestates, ideoque ęqualiter servandus est. Sępius vero contingit occupari aliquod regnum per bellum injustum, quo fere modo clariora orbis imperia amplificata fuere, & tunc quidem in principio non acquiritur regnum, nec vera potestas, cum titulus justitiæ desit, successu vero temporis contingit, ut populus libere consentiat, vel ut a successoribus regnum bona fide præscribatur, & tunc cessabit tyrannis, & incipiet verum dominium, & Regia potestas. Atque ita semper potestas hæc aliquo humano titulo, seu per voluntatem humanam immediate obtinetur.

CAPUT III.

Fundamentis, & objectionibus Regis Angliæ contra doctrinam superioris capitis satisfit.

DUo videntur esse præcipua fundamenta Regis Jacobi, ut existimet, Reges non a populis, sed immediate a Deo suam habere potestatem. Primum proponit, redarguendo Bellarminum, & quædam incommoda inferendo. Primum incommodum est, quia contraria sententia est; *Seditionum fundamentum, factiosis, ac rebellibus avidissime arripiendum.* Quia si Princeps a populo suam potestatem haberet, *posset populus in Principem insurgere, seque in libertatem vendicare, quandocumque ipsi videretur, nimirum fretus eodem jure, & potestate, quam in Regem transtulit. Præsertim cum Bellarminus dicat populum nunquam ita suam potestatem in Regem transferre, quin illam sibi in habitu retineat, ut in certis casibus etiam actu recipere possit.* Atque eodem modo inferre posset Rex, integrum esse subditis, potestatem Principis restringere, & leges ejus abrogare, & alia similia facere, quæ superioris sunt potestatis. Nam si Rex a populo habet potestatem, ab illo semper pendet: ergo potestas populi superior est; ergo potest omnia, quæ intulimus efficere. Illa autem sunt absurda, nam seditionibus occasionem præbent, & Principum potestatem enervant, ut severitatem, ut integritatem justitiæ servare non valeant. *Primum Regis fūdamentū ab inconvenienti desumptum.*

Respondemus, nullum ex his incommodis sequi ex resolutione, sententiave proposita. Nam in primis negamus, ex ea occasionem rebellionum, aut seditionum contra legitimos Principes populo dari. Nam postquam populus suam potestatem in Regem transtulit, non potest juste eadem potestate fretus suo arbitrio, seu quoties voluerit, se in libertatē vendicare. Nam si potestatem suam Regi concessit, quam ille acceptavit, eo ipso Rex dominium acquisivit; ergo quamvis Rex habuerit a populo illud dominium per donationem, vel contractum, non ideo licebit populo dominium illud Regis auferre, nec libertatem suam iterum usurpare. Sicut particularis persona, quæ suæ libertati renunciavit, & se in servum vendidit, aut donavit, non potest postea suo arbitrio se a servitute eximere. Idem ergo est de persona ficta, seu communitate, postquam se alicui Principi plene subjecit. Item postquam populus suam potestatem Regi contulit, jam se illa privavit; ergo non potest illa fretus juste in Regem insurgere, quia nitetur potestate, quam non habet, & ita non erit usus justus, sed usurpatio potestatis.

Quod vero Bellarminus ex Navarro dixit populum nunquam ita suam potestatem in Principem transferre, quin eam in habitu retineat, ut ea in certis casibus uti possit, neque contrarium est, neque fundamentum populis præbet ad se pro libito in libertatem vindicandum. Quia Bellarminus non simpliciter dixit, retinere populum potestatem in habitu, *ad quoscumque actus pro libito, & quoties velit exercendos,* sed cum magna limitatione, & circumspectione dixit, *in certis casibus, &c.* Qui casus intelligendi sunt, vel juxta cōditiones prioris contractus, vel juxta exigentiam naturalis justitiæ, nam pacta, & conventa justa servanda sunt. Et ideo si populus transtulit potestatem in Regem, reservando eam sibi pro aliquibus gravioribus causis, aut negotiis, in eis licite poterit illa uti, & jus suum conservare. Oportebit autem, ut de tali jure, vel antiquis, & certis instrumentis, vel immemorabili consuetudine sufficienter constet. Et eadem ratione si Rex justam suam potestatem in tyrannidem verteret, illa in manifestam civitatis perniciem abutendo, posset populus naturali potestate ad se defendendum uti, hac enim nunquam se privavit. Extra hos vero, & similes casus, nunquam licet populo a legitimo Rege suam potestate fretus deficere, & ita cessat omnis seditionis fundamentum, aut occasio. *A redargutione Regis Illustrissimus Bellarminus vendicatur.* *Quando possit populus in Regē insurgere, seque ab ejus potestate eximere.*

Atque eadem ratione non licet populo semel subjecto potestatem Regis magis restringere, quam in prima trāslatione, seu conventione restricta fuit, quia id non permittit lex illa justitię, quę docet, legitima pacta servanda esse, & donationem absolutam semel valide factam revocari non posse, neque in totum, neque ex parte, & maxime quando onerosa fuit. Imo nec leges Principis justas potest populus sua potestate nixus abrogare, sed solum tacito, vel expresso ejusdem Principis consensu fretus, *Potestatē semel in Regem translatā populus restringere nequit neque ejus justas leges abrogare.* *Lib. 7. de Legib.*

ſus, ut D. Thomas ſupra docuit, & nos alibi latius diximus. Unde non eſt ſimpliciter verum, Regem pendere in ſua poteſtate a populo, etiam ſi ab ipſo eam acceperit, quia poterit pendere in fieri, ut ajunt, & poſtea non pendere in conſervari, ſi plene, & abſolute illam accepit. Quocirca poſtquam Rex legitime conſtitutus eſt, ſupremam habet poteſtatem in his omnibus, ad quæ illam accepit, etiamſi a populo illam habuerit, quia lex juſtitiæ hoc exigit, ut declaravimus.

Secundū fundamētū Regis. Secundo loco inducit Rex exempla Saulis, & David, qui non a populo, ut Bellarminus contendit, ſed a Deo immediate Principatum acceperunt. Quod ſpecialiter de Saule confirmat, quia per ſortes nutu divino electus eſt, quod dicit eſſe ſignum certum poteſtatis immediate a Deo acceptæ. Quod & ſuadet exemplo electionis Matthiæ, de quo inde ſcimus Apoſtolicam dignitatem immediate a Deo accepiſſe, quia per ſortes ad illam electus eſt, *Solutio.* Actor. 1. Reſpondemus, circa exempla Saulis, & David in utramque partem diſputari poſſe, an illi duo Reges a Deo, vel a populo immediate acceperint poteſtatem: neutrum enim aperte ex Scriptura ſacra colligitur. Nam licet ex eadem Scriptura certo conſtet, utriuſque perſonam divino nutu, voluntate, ac revelatione fuiſſe in Regem deſignatam, non tamen inde ſequitur Deum etiam immediate illis poteſtatem dediſſe: hæc enim duo diverſa ſunt, & ex uno non recte aliud colligitur. Nam ſicut Deus interdum concedit hominibus facultatem deſignandi perſonam, cui daturus eſt ipſe immediate poteſtatem: ita e converſo Deus potuit ſibi reſervare poteſtatem deſignandi perſonam, cui populus daret immediate poteſtatem.

Atque ita in facto illorum Regum contigiſſe ſatis veriſimiliter conjectat Cardinalis Bellarminus ex verbis Deuter. 17. *Cum ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & poſſederis eam, habitaveriſque in illa, & dixeris, conſtituam ſuper me Regem, ſicut habent omnes per circuitum nationes, eum conſtitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum, non poteris alterius gentis hominē regē facere, qui non ſit frater tuus.* In quibus verbis duo tanquā diſtincta ponuntur, ſcilicet eligere eum, qui futurus eſt Rex, & conſtituere eum Regem, & illud prius reſervat ſibi Deus, ſecundum autem populo concedit, ſeu relinquit, ut patet ex illis verbis. *Eum conſtitues, quem Dominus Deus tuus elegerit*, & ex cap. 28. ibi; *Ducet te Dominus, & Regem tuum, quem conſtitueris ſuper te, in gentem, quam ignoras, &c.* Conſtituere autem Regem, non ſignificat tantum petere Regem, ſicut poſtea ille populus petiit 1. Reg. 8. ſed ſignificat facere Regem. Tum quia ita exponitur in dicto cap. 17. Deuter. ibi: *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere*; tum etiam, quia ibidem præcipitur populus conſtituere Regem eum, quem Deus elegiſſet: petitio autem Regis non poterat eſſe particularis perſonæ electæ a Deo, nam præceſſit talem electionem; ergo illa Regis conſtitutio non erat niſi creatio Regis, & immediata collatio Regiæ dignitatis, ac poteſtatis; ergo electio perſonæ, quam Deus ſibi reſervavit, nihil aliud erat, niſi perſonæ deſignatio. Supponitur ergo in illo loco, populum ex natura rei habere poteſtatem conſtituendi ſibi Regem, non enim eam ibi peculiariter illi populo Deus conceſſit, ſed ſuppoſuit tanquam communem aliis gentibus, & illum ea uti permiſit, vel aliquando uſurum prædixit, ſicut impletum eſt 1. Reg. 8. & ſequentibus, Et quamvis poteſtas etiam deſignandi perſonam naturaliter cuilibet populo conveniat, nihilominus in peculiarem favorem illius populi, ut aptior perſona ſemper deſignaretur, poteſtatem eligendi perſonam ſibi Deus reſervavit.

Saulem poteſtatē ſuam a populo accepiſſe probabilius. Ex illo ergo loco optima conjectura fit, ita obſervatum eſſe in creatione primi Regis illius populi, qui fuit Saul, quod etiam ex hiſtoria electionis ejus colligi poteſt. Nam 1. Reg. 10. poſtquam ſors cecidit ſuper Saul, dixit Samuel ad populum, *Certe videtis, quem elegit Dominus*, quaſi petens, & expectans populi conſenſum & tunc clamavit populus dicens, *Vivat Rex*. Poſtea vero Rege jam conſtituto, ſubjungit, ſcripſiſſe Samuelem legem regni, &c. Neque refert, quod prius in eodem capite ante ſortes miſſas dicitur, Samuelem unxiſſe Saulem, *Ecce unxit te Dominus ſuper hæreditatem ſuam in Principem*, quia (ut Bellarm. ait, & eſt probabile) non fuit illa collatio poteſtatis, aut regni traditio, ſed certa promiſſio, & prædictio more prophetico futuri effectus, & veluti præparatio quædam animi Saulis ad futuram dignitatem, Quin potius quia poſt Dei electionem, & populi acclamationem, adhuc multi repugnabant, additur in cap. 11. Samuelem convocaſſe iterum populum in Galgala ad innovandum regnum, & ſubditur: *Perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saul coram Domino.* Quibus verbis non ſignificatur nova regni electio, ſed fuit confirmatio prioris, ut firmior apud populum maneret, & ut omnium ſubditorum animi magis acquieſcerent, omniſque diviſio, & diſſenſio tolleretur, ut recte dixit Abulenſis ibi quæſt. 12. & 13. & confirmat Joſephus lib. 6. Antiquit. cap. 6. & addit, ibi inſpectante tota multitudine iterum Samuelem unxiſſe Saulem ſacro oleo, quod tamen Scriptura non refert: inde vero intelligi poteſt, unctionem ſimilem non ſemper fuiſſe cum regni traditione ſimul conjunctam, ſed potuiſſe etiam eſſe ſignum jam factæ, vel futuræ.

Unde eodem lib. 1. Reg. cap. 16. ſimili modo ſecrete fuit unctus David a Samuele cum promiſſione regni, quod poſtea per multos annos pacifice poſſedit Saul; quod eſt apertum ſignum, per illam unctionem non fuiſſe Davidem factum Regem, ſed in ſucceſſorem regni deſignatum. Et ideo poſtea lib. 2. cap. 2. iterum unctus eſt a tribu Juda, ut *regnaret ſuper domum Juda*; & ibi etiam refertur dixiſſe David: *Licet mortuus ſit Dominus veſter Saul, tamen me unxit domus Juda in Regem ſibi*, ſignificans promiſſionem Dei per populi conſenſum fuiſſe completam. Ideoque ſuper alias tribus regnare non cœpit, donec (ut refertur cap. 5.) *Venerunt Seniores Iſrael ad David in Hebron, & percuſſit cum eis Rex David fœdus in Hebron coram Domino, unxeruntque David in Regem ſuper Iſrael.*

Eſt ergo probabilis hæc ſententia, contra quam parum valet argumentum Regis de ſortibus, nam electio per ſortes ſpeciali Dei providentia directas per ſe ſolum probat, deſignationem perſonæ a Deo ipſo fuiſſe immediate factam. Neque inde fit Matthiam per ſortem electum non recepiſſe immediate a Deo Apoſtolicam dignitatem, & poteſtatem. Quia licet ex ſolo modo electionis per ſortes id ſufficienter non colligatur, ex qualitate, & excellentia talis dignitatis, & poteſtatis id colligitur. Erat enim dignitas Apoſtolica ſupernaturalis, & immediate a Chriſto inſtituta, & ideo ſolus ipſe poterat illam immediate donare. Unde quamvis Apoſtoli ſine ſortibus ſolum Matthiam elegiſſent (quod facere potuiſſent, ſi illum digniorem eſſe certo cognoviſſent, ut frequentius Patres inſinuant) nihilominus ab ipſo Chriſto immediate accepiſſet dignitatem, & poteſtatem; ergo non ex ſortibus, ſed ex qualitate poteſtatis colligendum eſt, an immediate a Deo conferatur. *Matthias Apoſtolatum ſuum immediate a Deo accepit.*

Juxta hanc ergo expoſitionem, illis locis, & exemplis potius confirmatur communis ſententia tradita. Quia vero expoſitio illa de fide non eſt, neque omnino neceſſaria, concedamus Regi ut probabile, Saulem, & David regnum, & poteſtatem immediate a Deo accepiſſe, facile enim poterit quiſque, ſi velit, Scripturę verba ad hunc ſenſum accommodare. Et de David id aperte affirmat Soto lib. 4. de Juſt. q. 2. a. 1. & de utroque Navarr. dict. c. *Novit*, notabil. 3. n. 33. & 147. idem ſentit Abulenſ. ſupra. Nihilominus hoc non ſolum non obſtat reſolutioni poſitæ, ſed potius inde non minus efficaciter confirmari poteſt. Primo, quia exempla ſpecialia parum valent ad inferendam univerſalem regulam, imo ſolent eſſe exceptiones a regula, & ideo ex illis ſumi ſolet argumentum, quod Juriſtæ vocant ab ſpeciali, ad inferendam regulam in contrarium. Deinde quia in eiſdem locis ſupponitur manifeſte, eſſe in populo libero poteſtatem conſtituendi ſibi Regem, imo & eligendi, & deſignandi perſonam, cui jus regni tribuat, quod probāt aperte teſtimonia Scripturæ, quæ ſupra ponderavi. Et ideo Deus peculiariter ſibi reſervavit electionem perſonæ in Regem illius populi conſtituendę, quia ſecluſa Dei revelatione, & pręcepto, totum hoc erat in arbitrio populi conſtitutum. Igitur neque inde inferri poteſt generalis regula pro omnibus regnis, videlicet, quod ad Deum pertinuerit, immediate deſignare, aut eligere perſonā in throno regni conſtitutā, ſive in initio talis regni, ſive in ejus progreſſu (alias oſtendat Rex Angliæ, quando Deus peculiari revelatione, aut ſingulari ſigno elegerit vel ipsū, vel aliquē ex progenitoribus *Exemplis a Rege adductis Principatum politicum immediate a Deo non eſſe convincitur.*

tibus suis in Britanniæ Regem); neque etiam potest inde inferri, Deum ordinarie dare, aut dedisse Principatum Regibus temporalibus, etiam si fortasse in initio Israelitici regni propter specialem, quam assumpserat illius curam, semel atque iterum id fecerit. Quod tandem colligi etiam potest ex alia prohibitione facta illi populo dicto c.17. Deuter. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere*: illa enim prohibitio absque dubio non fuit naturalis, sed positiva. Constat enim, alias gentes, & nationes potuisse creare sibi Reges ex quacunque provincia, vel natione, & in ipsis etiam Imperatoribus Romanis ita observatum esse sine ulla injustitia, vel violatione juris naturalis; fuit ergo illa prohibitio positiva, & specialis; ergo supposuit potestatem in illo populo creandi sibi Regem ex quacunque gente, nisi divinitus prohiberetur, & consequenter, ante illam prohibitionem in populo Israel, in aliis vero populis, quos illa prohibitio non pertinebat, semper hanc liberam potestatem fuisse, & per illam Reges incepisse, concluditur.

Tertia objectio. Tertio possumus in Regis favorem, ejusque sententiæ confirmationem urgere loca Scripturæ, & Sanctorum, quibus supra probavimus, Reges esse ministros Dei, & ab ipso habere potestatem; nam in illis locis soli Deo tribuitur hujus potestatis donatio; ergo intelligenda sunt de Deo immediate donante, quia hæc est purior, & simplicior interpretatio, nam quidquid illi additur, præter scripturam dicitur. Item minister alicujus ordinario & meliori modo immediate solet ab eo constitui, cujus est minister. Denique hac ratione nos dicimus, Pontificem habere potestatem suam immediate a Deo, quia Christus ipse illam contulit, & ex vi illius primæ donationis ad alios transfertur, licet per ministerium, seu electionem hominum transferatur; ergo eadem ratione potestas Regia erit immediate a Deo.

Solutio. Ad hæc vero in primis respondemus, ipsam Regiam potestatem esse immediate a Deo auctore naturæ, ut diximus. Quia vero non est per specialem revelationem, seu donationem, sed per quandam naturalem consecutionem, quam ratio naturalis ostendit, ideo immediate solum datur a Deo illi subjecto, in quo ex vi solius rationis naturalis invenitur; hoc autem subjectum est populus ipse, & non aliqua persona ejus, ut declaravi. Quia vero hanc eandem potestatem populus in Regem transfert; ideo potestas Regia dicitur esse data a Deo. Et præterea quia ipsamet Regis electio non fit sine divina cooperatione, nec sine peculiari providentia ejus. Quod egregie declaravit Chrysost. homil.23. in Epist. ad Rom. ubi tractans verba illa: *Non est potestas, nisi a Deo*, sic inquit, *Quid dicis? omnis ergo princeps a Deo constitutus est? Istud* (inquit) *non dico. Nec enim de quovis Principe mihi sermo nunc est, sed de ipsa re*, id est de ipsa potestate. Unde subjungit: *Quod enim principatus sint, quodque hi quidem imperant, illi vero subjecti sunt, quodque non simpliciter, ac temere cuncta feruntur, divinæ sapientiæ opus esse dico. Propterea non dicit, Non enim Princeps est, nisi a Deo, sed de re ipsa disserit, dicens: Non enim potestas est, nisi a Deo.* Ubi Theophylact. idem docet. Neque vero necessarium est, ut hæc omnia ita distincte in Scriptura explicentur. Nam constat, varios effectus eisdem fere verbis Deo in Scriptura attribui, & ex materia subjecta secundum rectam rationem colligendum esse modum, quo a Deo esse dicantur. Nam etiam dicitur sæpe Deus dare regna, propter specialem permissionem, licet per injuriam, & seditionem usurpentur, ut Rex ipse Angliæ de Jeroboam sentire videtur, & in aliis multo est certius, ut notavit Augustinus lib.5. de Civit. cap.21. & Origen. Homil. 4. in libr. Judicum. Ut autem Reges dicantur ministri Dei, satis est, quod ab illo habeant potestatem, licet mediante populo, quia ille est modus maxime connaturalis, & optimus, qui intra latitudinem naturalis rationis cogitari potest.

Ad comparationem autem, seu æquiparationem, quæ in hoc fit inter Pontificem, & Reges, respondeo, esse rationem longe dissimilem. Nam in primis Pontificia Monarchia in universam ecclesiam ab ipso Deo immediate est instituta, & præcepta, ita ut mutari non possit. Modus autem regiminis temporalis non est a Deo definitus, nec præceptus, sed hominum dispositioni hoc relictum est. Deinde spiritualis potestas nunquam fuit in communitate totius ecclesiæ, quia Christus non contulit eam corpori ecclesiæ, sed capiti, seu Vicario suo, ideoque non potest ecclesia in electione Pontificis concurrere tanquam dans potestatem, sed tanquam personam designans. Potestas autem civilis ex natura rei est in ipsa communitate, & per illam in hunc, vel illum Principem translata est, voluntate ipsius communitatis, eam (ut ita dicam) tanquam rem suam alteri donantis. Unde etiam fit, ut spiritualis jurisdictio suprema Pontificis ita sit jure divino collata, ut limitari non possit, nec minui, nec augeri etiam per universalem ecclesiæ consensum, imo nec per ipsiusmet Pontificis voluntatem. Quamdiu enim dignitatem retinet, non potest illam in se minuere, vel mutare. Potestas autem Regia, vel cujusvis supremi tribunalis temporalis potuit a principio major, vel minor constitui, & successu temporum poterit mutari, aut minui, prout ad bonum commune expediens fuerit, per eum, qui ad hoc habuerit potestatem.

CAPUT IV.

Utrum inter Christianos sit legitima potestas civilis, cui Christiani parere teneantur.

QUamvis in quæstione hac non sit nobis cum adversariis controversia, quia vero multi ex illis (ut audio, & ut Rex Angliæ in sua Præfatione sæpe inculcat) Romanum Pontificem ejus doctrinæ insimulant, quæ jura, & dominia Principibus debita evertat: quid de hac re vel fides catholica statuat, vel sanior Doctorum sententia tueatur, explicandum existimavi, ut hoc etiam modo ad præcipuam controversiam de summi Pontificis primatu clarior, & aptior sternatur via. Duobus ergo modis existimatum est, & affirmatum, Christianos Reges non habere supremam potestatem civilem ad leges ferendas, punienda delicta, & jus politicum dicendum. Unus eorum fuit, qui dixerunt, in ecclesia Christi non posse esse talem potestatem, neque usum ejus legitimum, quia Christiani nulli temporali dominio possunt esse subditi. Alius est, eorum, qui licet fateantur, esse in ecclesia temporalem potestatem, negant tamen esse supremam in Regibus temporalibus, sed in solo Pontifice, a quo Regum potestas per concessionem, vel tolerantiam derivatur. De hoc secundo puncto in capite sequenti dicemus, quia vero supponit primum, illud hic breviter expediemus, quia etiam novi sectarii in illo non recte sentiunt.

Multi ergo ex antiquis hæreticis, veluti sequentes, aut imitantes Galilæorum errorem in cap. 1. relatum dixerunt, Christianos non esse subjectos Principibus temporalibus, præsertim Ethnicis. Quod aliqui solum de perfectis Christianis, & maxime spiritualibus dixerunt, ut Beguardi; alii de omnibus justis, alii de omnibus Christianis, quos errores hic latius recensere superfluum duco. Hinc effutierunt Anabaptistæ, & alii similes principatum politicum non esse Christianis licitum, præsertim in Christianos. Horum autem errorum diversa cogitari possunt fundamenta. Primum, & peculiare respectu Principum Ethnicorum est, quia indignum, & periculosum est, infidelem dominari fidelibus, ideo enim Paulus monet, 2. ad Cor.6. *Nolite jugum ducere cum infidelibus.* Et rationem variis modis explicat, dicens: *quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras, quæ autem conventio Christi ad Belial, aut quæ pars fideli cum infideli, qui autem consensus templo Dei cum idolis.* Cum ergo primatus politicus a Deo sit, non debet intelligi concessus contra ordinem debitum, & cum periculo fidei, nam quæ a Deo sunt, ordinatissima sunt; ergo eo ipso quod aliquis in Christo baptizatur, & fidem ejus recipit, fit immunis ab Ethnicorum Principum subjectione. Et confirmari hoc potest ex verbis illis Matth. c.17. ubi cum Christus Petrum interrogasset; *Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel censum? a filiis suis, an ab alienis?* & Petrus respondisset, *ab alienis*, conclusit Dominus, *Ergo liberi sunt filii*, utique a tributis, & consequenter etiam a potestate, nam hæc duo correlativa sunt. Nomine autem filiorum, Christus omnes fratres suos, ac subinde omnes fideles comprehendit, *quia omnes sunt filii regni illius, sub quo sunt, omnia regna terrena*, ut dixit Divus Augustin. lib. 1. Evangelicarum quæstionum, quæst.23. Vel alio titulo illi eandem libertatem participant, quia omnes sunt speciali, & excellenti modo de familia Christi, qui est filius naturalis; cum autem filius liber esse dicitur, cum illo comprehenditur ejus familia, ut dixit Lyran. in eum locum, quem

Antiquorum hæreticorū error.

Primum prædicti erroris fundamentum.

quem alii imitantur, & sensit Hieronymus dicens; *Ille pro nobis & crucem sustinuit, & tributa reddidit, nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filii Regis a vectigalibus immunes sumus.* Quæ verba non possunt restringi, ut quidam volunt, ad solos Sacerdotes, vel Clericos: æque enim illa duo conjunxit, *pro nobis & crucem sustinuit, & tributa reddidit.* Subiit autem crucem pro omnibus simpliciter, tam laicis, quam Clericis; ergo pro omnibus solvit tributa; ergo omnes a tributis solvendis temporalibus regibus liberavit; ergo & ab illorum dominatu, & jurisdictione illos exemit, quia una libertas aliam comitatur.

Secundũ fundamentum. Secundum, & generalius fundamentum hujus erroris est, quia Christiani liberi sunt etiam a potestate Christianorum Principum, quia hoc postulat Christiana libertas, quam in hoc sensu intelligunt, & maxime exaggerant Lutherus, & alii hujus temporis sectarii ad hunc sensum detorquentes varias Scripturas, quibus abunde satisfecimus lib. 1. de Legib. c. 18. & 19. & lib. 3. cap. 31. & ideo illas nunc omittimus. Ex hoc autem principio, seu libertate Christiana sic intellecta recte infertur, in Principibus etiam Christianis non esse potestatem civilem aut politicam in homines fideles, quia si isti non tenentur parere, illi non habent jus præcipiendi, quia hæc duo correlativa sunt, & uno ablato, alterum auferri necesse est. Unde inducunt etiam testimonia novi testamenti, in quibus Christianis, & dominari, & subjici dicunt esse prohibitum. Nam de dominatu dicitur Luc. 22. *Reges gentium dominantur eorum*, & cæt. *Vos autem non sic*, vel ut Matthæus ait c. 20. *Non ita erit inter vos*, ubi D. Chrysostomus hom. 56. dixit Christum voluisse discrimen hoc inter gentiles, & Christianos constituere. De subjectione autem ait Paulus 1. ad Cor. cap. 7. *Nolite fieri servi hominum*, & indicat rationem, præmittens, *Pretio empti estis*, quasi dicat, indignum esse, redemptos a Christo terrenis subjici potestatibus.

Reiicitur prædicta hæresis ex Scripturis, & patribus. Hæc vero sententia tota sine dubio hæretica est. Nam in primis Apostoli docuerunt fideles jam ad Christum conversos, ut Regibus, & potestatibus obedirent, non tantum propter vitandam pœnam, nec quia tunc resistere non poterant, nec solum propter scandalum vitandum, sed etiam, *propter conscientiam* & *quia ministri Dei sunt*, ut ex Petro, & Paulo in cap. 1. probavimus. Loquebantur autem hi Apostoli eo tempore, quo Imperatores, & Reges, ac Præfecti eorum, seu potestates infideles erant; & idololatræ; ergo ex eorum doctrina habemus, Christianos esse subjectos Principibus etiam ethnicis, & consequenter veros Reges infideles potestatem habere in Christianos in suis terris degentes. Deinde ita intellexerunt illa loca, & docuerunt antiquissimi Patres, ut D. Chrysostomus, Ambrosius, Origenes, Epiphanius, & alii in cap. 1. allegati, & expresse Justinus Apologia 2. ad Antoninum Pium Imperatorem ethnicum, aliquantulum a principio, ubi ex professo Christianos ab hac calumnia liberat, dicens; *Tributa vero, & census iis, qui a vobis constituti sunt, ubique in primis conamur pendere, quemadmodum ab eo instituti sumus*; & affert verba Christi Matthæi 22. *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo*; & concludit; *Hinc Deum solum adoramus, vobis autem in aliis rebus læti servimus, Regesque vos, & Principes hominum esse profitemur, rogamusque ut vos cum regali potestate sanam, bonamque mentem habere inveniamini.* In quibus verbis nomine omnium Christianorum profitetur, esse infideles veros Reges, & Principes Christianorum, ut homines sunt, & posse in eos habere potestatem, etiam si sanam mentem non habeant. Idem sensit Ignatius Epist. 10. ad Smyrnens. & Optatus lib. 3. contra Parmenian. ubi expresse dicit; *etiam, si talis esset Imperator, qui gentiliter viveret.* Possumus denique ad hoc afferre verba Ambr. lib. 4. in Luc. cap. 5. in fine, ubi expendens verba Christi Matth. 17. dicit; *Magnum quidem est, & spiritale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subjecti, ne quis constitutionem Regis terreni putet esse solvendam*: ubi etiam alludit ad verba Pauli ad Rom. 31. Unde manifeste loquitur de legitimo Rege, etiam si Christianus non sit, nam ita loquutus est Paulus, & Christus de Cæsare Imperatore ethnico loquebatur, & in eodem sensu loquuntur alii Patres, quos statim referemus.

Ratione ex D. Th. sumpta cadit hæresis rejicitur. Rationem vero hujus veritatis attigit D. Thom. 22. quæst. 10. art. 10. quia *Dominium* (inquit) *vel prælatio introducta sunt ex jure humano, distinctio autem fidelium, & infidelium est ex jure divino: Jus autem divinum, quod est ex gratia, non tollit jus humanum, quod est ex naturali ratione:* & ideo distinctio fidelium, & infidelium secundum se considerata non tollit dominium, & prælationem infidelium supra fideles. Quæ ratio est optima, & potest in hunc modum explicari; nam quando subditi alicujus Regis gentilis convertuntur ad fidem, non eximuntur ipso facto, aut ex vi juris divini a jurisdictione temporali sui legitimi Principis, quia non possunt auctoritate propria privare alterum dominio, & jure suo; neque etiam, eis datum est, ut id faciant auctoritate Dei, quia hoc neque illis est revelatum, nec ratio naturalis id dictat, imo contrarium docet Scriptura, & recta etiam ratio. Tum quia non interveniente concessione divina, illud esset, per se loquendo, contra justitiam; tum etiam, quia cederet in scandalum infidelium, & quandam ignominiam Christianæ religionis, cujus propagatio maxime posset illo modo impediri. Confirmatur, & explicatur exemplo de matrimonio inter infideles, quia non dissolvitur ipso facto per conversionem, verbi gratia, uxoris ad fidem, sed adhuc manet uxor subdita viro infideli, quia retinet potestatem in ipsam, teste D. Paulo 1. ad Corinth. 7. ut late explicat D. Augustinus lib. 1. de Adulterin. conjugiis in cap. 18. Ratio autem est, quam D. Thomas tetigit, quia matrimonium inter infideles consistit jure naturæ, professio autem fidei per se non mutat jus naturæ, vel humanum contractum in illo fundatum. Quam rationem judicavit etiam Innocentius in cap. *Gaudemus*, de divortiis. Ergo eadem ratione non amittitur legitima potestas civilis propter conversionem subditorum ad fidem.

Vis rationis D. Thomæ declaratur. Est autem valde notandum circa doctrinam D. Thomæ in citato loco, rationem factam solum procedere, quando dominium, & potestas Principis ethnici præexistit ante fidem subditorum, in quo etiam casu videntur maxime procedere testimonia Petri, Pauli, & traditio Patrum, Unde addit Divus Thomas, si sermo sit de instituenda, vel tribuenda de novo potestate infidelibus supra fideles, hoc nullo modo esse permittendum: *Cederet enim* (inquit) *hoc in scandalum, & fidei periculum*, nam subditi nisi sint magnæ virtutis facile sequuntur imperium Principis, & religionem; *Et similiter* (ait) *infideles contemnent fidem, si fidelium defectus cognoscant.* Hæc vero doctrina intelligenda est, quando nova subjectio fidelium ad Principem infidelem ex fidelium consensu, & voluntate pendet; in eo enim casu procedunt efficaciter rationes Divi Thomæ, & testimonium Pauli, quod inducit 1. ad Corinth. 6. *Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum judicari apud iniquos* (id est infideles, ait Divus Thomas) *& non apud Sanctos* (id est fideles.) Ut paulo inferius ipsemet Apostolus declarat, dicens: *Frater cum fratre judicio contendit, & hoc apud infideles.* Si enim ad privata etiam judicia inter fideles non sunt infideles voluntarie in judices eligendi, multo certe minus potest aliqua Christiana plebs infidelem Principem sibi præficere, & ideo, ut D. Thomas ait, nullo modo id permittit ecclesia. Regem infidelem sibi de novo voluntarie creare fidelibus non licet.

At vero si contingeret, plebem fidelem involuntarie subjici denuo Principi infideli justo titulo, tunc procederet etiam assertio posita, & ratio facta. Ut verbi gratia, Si Rex gentilis justo bello civitatem Christianam occuparet, tunc verum dominium acquirer, nam hoc etiam est de jure gentium a naturali derivatum, quod fides non tollit. Nec ecclesia per se loquendo hoc impedit, quando Princeps infidelis Ethnicus est, & ipsi ecclesiæ non subditus, prout modo loquimur. Idemque esset, si contingeret, Regem infidelem legitimo jure successionis Christianum populum Principi Christiano antea subjectum obtinere, quia tunc etiam fides subditorum non impedit acquisitionem dominii, nec pendet ex illius populi voluntate, sed necessario venit ex aliqua priori, & justa institutione. Hæc autem intelligenda per se sunt, id est, præcavendo scandala, & pericula fidelium, quæ sequi etiam possunt ex subjectione fidelium ad antiquos Principes infideles, ideoque in utroque casu si talia incommoda probabiliter timerentur, & vitari

Rex gentilis justo bello civitatem Christianam occupans verum etiam dominium in illam consequitur. Quando subjectio ad Principem vergit in detrimentum fidei, possunt fideles se ab ea eximere.

non

non possent nisi vel non ferendo, vel non acceptando talem Principem, fieri posset, & deberet, quia jus, & potestas ad id faciendum ecclesiæ non deest. Atque hac ratione generaliter dixit D. Thomas citato loco, posse ecclesiam de jure instituere, ut infideles priventur dominio, & prælatione super fideles, qui transferuntur in filios Dei, quamvis propter vitandum scandalum ecclesia non utatur hac potestate circa Principes infideles, alias sibi non subditos.

Unde ulterius considerandum est, aliquos infideles esse subditos ecclesiæ temporaliter tantum, ut sunt Judei habitantes in terris Principibus Christianis subjectis, & de illis infidelibus non agimus, quia non sunt supremi Principes, de quibus maxime nunc loquimur. Tamen de illis certum est, posse ecclesiam, vel Christianos Principes illos ita gubernare in temporalibus, & maxime in his, quæ spectant ad libertatem, & securitatem fidelium, prout ad bonum fidei expedire judicaverint, quod alterius considerationis est. Alii vero sunt infideles subditi ecclesiæ spiritualiter, etiam si alias sint supremi Principes temporales, quales sunt hæretici baptizati, qui nomine Christiani sunt, re tamen vera sunt infideles, quia vera fide carent, subditi vero ecclesiæ sunt ratione baptismi characteris. Et de his vera est dicta resolutio, non solum propter vitandum periculum fidelium, sed etiam propter directam potestatem, quam habet ecclesia ad puniendos hæreticos, etiamsi Reges sint, ut infra videbimus. Alii vero sunt infideles nullo modo subditi ecclesiæ, neque temporaliter, neque spiritualiter, neque jure, neque facto. Et in his solum procedit illa doctrina D. Thomæ de potestate indirecta, per quam potest ecclesia suos fideles subditos a moralibus periculis, & occasionibus amittendi fidem, liberare, ac defendere. Nam per se non habet ecclesia jurisdictionem in hos Reges infideles, juxta illud Pauli 2. ad Cor. 5. *De his, qui foris sunt, nihil ad nos*; & ideo sicut non potest illos ad fidem cogere, ita nec propter infidelitatis crimen eos punire, quapropter, neque hoc titulo potest illos privare dominio, & jurisdictione, quam super Christianos habuerint. Solum ergo id potest facere ecclesia propter spiritualem gubernationem, & necessariam providentiam circa suos subditos fideles. Quod autem hoc titulo possit, verissimum censeo, quia qui dat gubernandi potestatem, consequenter tribuit quidquid ad illius convenientem usum necessarium est, ut in sequentibus latius ostendendum est.

Potestque in præsenti optimum argumentum sumi ex doctrina recepta, & approbata ab ecclesia, & sumpta ex Paulo 1. ad Cor. 7. dicente, conjugem prius infidelem ad fidem conversum, si alter neque converti ad fidem velit, neque cohabitare sine injuria creatoris, posse dimittere illum, & matrimonium dissolvere; ergo eadem, vel majori ratione data est potestas ecclesię ad liberandum fideles a jugo infidelium quorumcunque, quando ex tali subjectione fides periclitatur, hic enim æque urget ratio Pauli dicentis: *Non enim servituti subjectus est frater, vel soror in hujusmodi.* Quin potius notari potest in hoc discrimen, nam quia vinculum matrimonii indissolubile est natura sua, & inter duas tantum determinatas personas consistit, ut illo titulo dissolvi possit, necesse est, ut in particulari de periculo conjugis fidelis constet; at potestas Regia in multitudinem hominum cadit, & de se non est adeo immutabilis, ideoque satis est generale, & commune periculum, in quo fideles Principibus infidelibus subditi moraliter loquendo versantur, ut ecclesia possit omnes a tali subjectione liberare, etiam si de singulorum periculo in particulari non constet, quia leges morales, quæ in universali feruntur, considerant ea, quæ ut plurimum eveniunt, etiam si in particulari cessare contingat. Nihilominus tamen raro ecclesia utitur hac potestate, & licite id facit, etiam si fideles suos in aliquo periculo relinquat, quia vel non habet vires cum effectu, & fructu potestatem suam exequendi, vel quia majora scandala probabiliter timet. Et nihilominus tunc singuli fideles subditi licite poterunt, vel fugere, vel alio medio uti ad evadendum periculum, si de illo moraliter constet, tum quia magis tenentur consulere animę suę, quam juri alterius, tum etiam quia tunc a tali Principe injuriam, & violentiam patiuntur, & ideo parere non tenentur.

Quando possit dissolvi matrimonium inter infideles propter alterius conversionem ad fidem.

Ex quibus ulterius certissimum, ac de fide est, in ecclesia Christi esse Christianos Principes, ac Reges veram potestatem politicam, seu civilem habentes in subditos suos etiam Christianos, & fideles. Hæc assertio non est sub his terminis *Fidelium, & Christianorum Principum*, in toto novo testamento expressa, fortasse, quia quo tempore scriptum est, nondum erant temporales Reges ad fidem conversi, & ita non occurrit occasio de illis loquendi. Adducta tamen testimonia sufficienter illam probant, tum ex similitudine, vel certe ex majori ratione; tum etiam quia verba Apostolorum valde indefinita, & universalia sunt. Ait enim Petrus: *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi quasi præcellenti.* Et infra: *Regem honorificate.* Et deinde præcipit servis, subditos esse dominis; *non tantum bonis, sed etiam discolis*; ergo idem a fortiori intelligit de omnibus fidelibus subditis Principibus, sive bonis, sive malis; non possunt autem dici boni Principes, nisi sint fideles. Denique admonitio Pauli ad Titum. 3. *Admone illos Principibus, & potestatibus subditos esse*, quam latius tradit ad Roman. 13. non fuit ab eo data pro solo illo tempore primitivæ ecclesiæ, sed ut perpetuo in ea duraret; ergo nunc etiam habet locum respectu Principum Christianorum. Potestque idem cōfirmari testimoniis veteris testamenti, quibus constat Principes fideles habuisse politicum regimen subditorum fidelium, quorum imperio isti obedire tenebantur, ut de Moyse, Josue, & aliis judicibus usque ad Samuelem, & postea de Saule, Davide, & successorib. eorum colligitur ex Deuteronom. 1. & 17. & ex libris Judicum, & Regum, & 2. Paralipomen. 19. ubi etiam fit mentio inferiorum judicum, & magistratuum; ergo multo magis illa subordinatio, & subjectio servanda est in lege gratiæ, quia non spectat ad cæremonialia legis veteris, & in generali loquendo, non pertinet ad propria judicialia illius legis, sed ad legem moralem juris naturalis, vel immediate, vel mediante aliquo jure humano, quæ jura in lege gratiæ durant, & perfectius obligant.

Conclusio, inter

Christianos esse veros Reges ac Principes de fide certum est.

Dicet vero fortasse aliquis, hoc fundamentum recte concludere ex hypotesi, quod in ecclesia Christi sint veri Reges, & Principes temporales verum dominium, & jurisdictionem in Christianos, habentes: nam hoc posito lex naturalis justitiæ, & obedientiæ evidenter obligant subditos ad parendum. Adversarii autem, qui contrariū errorem defendunt, hoc principium negant, dicentes repugnare institutioni Christi, & libertati Christianæ, seu perfectioni legis gratiæ. Contra hoc vero probari potest illa suppositio ex perpetua ecclesiæ traditione ab eo tempore, quo Imperatores, & Reges ad Christum converti, & baptizari cœperunt, semper enim pro veris Regibus, & Principibus habiti sunt, non minus, imo perfectius, & excellentius, quam antea essent. Hoc constat ex Historiis Ecclesiasticis Eusebii, & aliorum, præsertim de Constantino, Theodosio, & similibus. Item hoc sæpe profitentur Concilia generalia, ut patet ex Nicæno primo, cui Constantinus adfuit, & aliis. Præterea Summi Pontifices scribentes ad Reges, & Principes Christianos, illos ut veros Principes, & Dominos temporales recognoscunt, ut patet ex multis Epistolis D. Leonis, & D. Gregorii, & ex aliis, quos cap. sequenti referemus. Nunc solum notamus verba Symmachi Papæ, Apolog. ad Anastasium Imper.: *Nos* (inquit) *potestates humanas suo loco suscipimus, donec contra Deum suas non erigunt voluntates.* Concilium etiam Toletanum 12, c. 1. sub excommunicatione declaravit, Ervigium esse verum Regem Hispaniæ, & Concilium Meldense capit. 15. & 16. anathema fert in eos, qui Regiæ potestati contradicere præsumpserint, & loquitur de Regibus Christianis, & de illis, ait, habere potestatem a Deo, juxta sententiam Apostoli, quam proinde etiam de Regibus Christianis intelligit.

Evasio.

Rejicitur evasio.

Atque eodem modo intellexerunt Apostolica testimonia Chrysostomus, Ambrosius, & alii Patres, & optime D. Augustinus lib. Quarundam propositionum in Epist. ad Romanos, prop. 72. circa illa verba: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Rectissime* (inquit) *admonet, ne quis ex eo, quod a Domino in libertatem vocatus est factus Christianus, extollatur in superbiam, & non arbitretur in hujus vitæ itinere servandum esse ordinem suum, ut potestatibus sublimioribus, quibus pro tempore rerum temporalium gubernatio tradita est, existimet, non se esse subdendum.* Et infra. *Siquis ergo putat, quoniam Christianus est, non sibi esse vectigal reddendum,*

dum, aut tributum; *aut non esse exhibendum honorem debitum eis, qui hæc curant potestatibus, in magno errore versatur.* Ubi loquitur Aug. de suo tempore, quando in Ecclesia jam erant Principes Christiani, & ita verba Pauli accommodat ad omnes Principes pro tempore regnantes. Et verba illa Augustini mutuatus est Anselm. in Paul. & brevius Primasius. Idemque Augustinus lib. 3. contra Crescon. cap. 51. declarat, quam necessarium sit Regis officium etiam inter Christianos, & quanto melius, & salubrius per bonos, id est, pios, & fideles Reges, quam per malos, & infideles exerceatur.

Præterea hoc confirmant honorifici tituli, quibus antiqui Patres ad fideles Principes scribunt, ut Cyrillus Alexand. in lib. de recta fide ad Theodosi. ubi prius Christianissimum Regem illum appellat, & postea ad eundem ait: *Vos estis summarum dignitatum fontes, & supra omnem eminentiam, humanæque felicitatis principium, ac origo.* Et infra: *Tam pii, & præclari vestri imperii summum præsidium est Dominus noster Jesus Christus; nam per illum Reges regnant, &c.* Et infra se ostensurum promittit, *quod gloriosa in Deum pietas Regiis honoribus immobile sit fundamentum.* Similia videri possunt in Ambrosio in Epist. ad Gratianum Augustum, quam ad libros de fide præmittit, ubi etiam illum vocat, *Christianissimum Principem, & Principum Christianissimum.* Item in ejusdem concionibus in obitu Theodosii, & in obitu Valentiniani, & in varis Epistolis ad sui temporis Imperatores Christianos. Idemque agnovit Gregorius Nazianz. Orat. 17. cujus verba optima inferius commodiori loco referam.

Addo preterea antiquius testimonium Martialis Episcopi Lemovicensis, qui prope tempora Apostolorum vixit, & in Epist. 2. ad Tolosanos cap. 8. refert convertisse ad fidem Principem quendam Galliæ, quem Reegm appellat, ejusque fidem valde commendat, & addit: *Cui obedire debetis in omnibus, quia Princeps vobis a Deo est constitutus, &c.* Notari etiam potest locus Tertulliani lib. de Idololatria c. 15. ubi prius ait, reddenda esse Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei, Deo, sicut Christus docuit. Unde postea subinfert: *Igitur quod attinet ad honores Regum, & Imperatorum satis præscriptum habemus, in omni obsequio esse nos oportere secundũ Apostoli præceptum, subditos magistratibus & Principibus, potestatibus. Sed intra limites disciplinæ quoad usque ab idololatria separamur.* Ubi licet loquatur de tempore Imperatorum gentilium, tamen generaliter doctrinam intelligit. Unde c. 17. addit, Christianos eo tempore potuisse ab Imperatoribus dignitatem, & administrationem potestatis civilis accipere, dummodo sine ulla idololatriæ labe illam exercerent. Unde tandem recte scripsit Prosper in lib. Epigrammaton cap. 34.

Reddendum est quidquid mundi bene postulat ordo,
Propositumque piæ non violat fidei.
Mitibus, & Sanctis nulla est spernenda potestas,
Æquum servire est Regibus, & Dominis.
Ut Christi famulis ad verum prosit honorem,
Dilexisse bonos, & tolerasse malos.

Ratione probatur assertio.

Ratione facile etiam persuaderi potest hæc veritas, quia Christiana fides, aut baptismus non facit aliquem incapacem Regiæ dignitatis, vel principatus, aut potestatis politicæ; ergo si quis ante fidem illam habebat, non amittet illam propter baptismum, aut fidem, si ad illam convertatur: vel si jam Christianus per legitimam electionem, vel alio justo titulo ad illam assumatur, vere illam acquirit, verusque Rex, Princeps, aut Magistratus constituitur; ergo subditi etiam fideles, & Christiani illi parere tenentur. Illationes quidem per se, & ex dictis evidentes sunt. Antecedens autem probatur, quia vel illa incapacitas esset ex peculiari Christi institutione, vel ex natura rei, seu naturali aliqua repugnantia: nullum enim aliud fundamentum cogitari potest: utrumque autem illorum omnino falsum est, & irrationabile.

De primo patet, tum quia nullibi legimus, Christum prohibuisse fidelibus Regium principatum, ut facile infra ostendetur fundamentis contrariæ sententiæ satisfaciendo. Tum etiam, quia potius de Christo, & de tempore gratiæ prædictum erat, Reges terræ fuisse in Christum credituros, ipsumque adoraturos, Psal. 71. *Reges Tharsis, & insulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes Reges terræ, &c.* Unde Psal. 2. prius dicitur adstitisse Reges terræ adversus Christum, & postea subditur: *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram, servite Domino in timore, &c.* Et Isajæ 49. *Erunt Reges nutritii tui, vultu in terram demisso adorabunt te, & scies, quia ego Dominus, super quo non confundentur, qui expectant eum.* Et cap. 60. *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui, &c.* Neque dici, aut cogitari potest, Reges venientes ad Christi fidem eo ipso amittere regna, & Reges esse desinere, quia ut ecclesia canit: *Non eripit mortalia, qui regna dat cœlestia.* Neque alia fuisset suavis, vel conveniens providentia, nam si Reges ad Christum conversi statim ab ipso privarentur regnis juste possessis, pauci profecto essent ita regnorum contemptores, qui Christiani fieri vellent. Non est ergo credibile, Christum, qui omnium ordinum homines ad se vocat, & sapienter, ac suaviter media ad illorum conversionem apta disposuit, tam magnum impedimentum conversioni Principum temporalium posuisse, talemve institutionem in ecclesia sua reliquisse.

Tacitæ evasioni occurritur.

Maxime, quia neque ad ecclesiæ splendorem, neque ad bonum temporale regimen, neque ad spiritualem perfectionem talis institutio pertinebat. Primum patet, quia multo magis illustrat Christi fidem, & ecclesiam, quod Imperatores, Reges, ac Principes terræ Christo, ejusque Vicario subjiciantur, & hoc sine dubio est, quod in supra positis promissionibus commendatur. Secundum etiam patet: nam ratio supra facta de necessitate politici principatus ad conservationem societatis humanæ non minus habet locum in ecclesia Christi, quam extra illam, quia etiam Christiani indigent communitate politica, in qua pax, & justitia serventur, & ad hoc etiam Christiani indigent directione, & coactione civili, ut per se notum est: ergo cum Christus nec suam Ecclesiam in temporalibus male gubernari voluerit, neque etiam miraculose illã regere decreverit, non debuit quasi connaturale regimen ab ipsa tollere, & consequenter nec Principatum politicum auferre. Tertia denique pars probatur, quia principatus politicus non est contra essentialem ecclesiæ perfectionem, quæ in vera, & viva fide per charitatem operante consistit. Cum enim ille principatus sit justitiæ, & rationi naturali consentaneus, non potest esse charitati contrarius. Neque etiam est contra perfectionem consiliorum, nam ad hanc non spectat, ut carentia temporalis dominii, aut jurisdictionis sub necessitate constituatur, sed solum sub consilio liberæ voluntati relinquatur, juxta illud: *Si vis perfectus esse, &c.* Atque ita perfectio evangelica, & efficacia gratiæ Christi in hoc potius ostenditur, quod multi Imperatores, & Principes voluntarie imperia, & regna abdicarunt.

Ex quibus satis probatum manet alterum membrum, nimirum, Christianos non esse incapaces principatus politici ex natura rei, vel ex aliqua naturali repugnantia. Tum quia potius ostensum est ex natura rei esse hoc regimen necessarium Christianis, quibus multo etiam melius est, per Principes Christianos gubernari, quam per non Christianos, ut obiter etiam ostensum est, satisque est per se notum; ergo potius ex natura rei necessarium fuit, Christianos esse capaces regnorum, & magistratuum temporalium. Tum etiam quia si esset aliqua repugnantia, vel esset cum libertate Christiana, vel cum fide. At libertas Christiana non consistit in exemptione a justis legibus humanis, neque in immunitate a justa coactione, aut vindicta peccatorum, quando contra pacem, & justitiam committantur; sed consistit in exemptione, vel a lege Moysi, vel a timore servili, seu (quod perinde est) consistit in libera servitute ex amore, & charitate, cui humanum regimen non repugnat, sed potius illam juvat, si adsit; si vero desit, illius defectum per coactionem supplet. Fidei etiam nihil repugnat prædicta potestas, vel subjectio illi respondens, quia utraque est conformis rationi naturali, quæ non est fidei adversa. Quod certe satis confirmat Paulus in epist. ad Philemonem, in qua manifeste supponit, propter fidem, quam Philemon habebat, & Onesimus servus ejus susceperat, nec illi fuisse ablatum jus dominii, nec huic servitutem esse ademptam; ergo a fortiori idem dicendum est de jurisdictione politica, & illi correspondente subjectione.

In quo consistat libertas Christiana.

Ad primum ergo fundamentum contrarii erroris respon-

Solvuntur fundamenta primi erroris. Primum. pondemus, verba illa Pauli: *Nolite jugum ducere cum infidelibus*, ad literam intelligi de infidelibus, ut infideles sunt, id est, nolite cum infidelibus in propriis eorum operibus, quæ ut infideles operantur, communicare. Et hunc sensum probant omnes rationes Pauli. Ex hac autem sententia solum concluditur, fideles nõ debere obedire Principibus infidelibus, si aliquid contra fidem, aut contra veram religionem præcipiant. Atque in hunc modum intellexerunt ibi locum illum Ambrof. Theodoret. & D. Thomas, & August. lib. contra Donatistas post collationem c. 6. & 21. Hieronymus autem lib. 1. contra Jovinian. & ep. 11. ad Ageruchiam, per jugum intelligit matrimonium, sentiens, ibi prohiberi fœminę Christianæ cum gentili contrahere. Sed sine dubio Apostolus ibi non loquitur specialiter de vinculo matrimonii, quia neque de illo mentio ibi fit, neque in toto illo contextu occurrit occasio de illo specialiter tractandi. Probabile sane est, quod Chrysostomus ibi ait Homil. 6. admonere Paulum fideles generatim, ut nimiam consuetudinem, & familiaritatem cum infidelibus evitent, utique propter periculum, ne in fide, aut moribus ab eis corrumpantur. In quo sensu non tradidit Paulus ibi novum præceptum positivum, sed explicat naturale, quo unusquisque tenetur vitare periculum, ne in illo pereat. Atque hoc modo etiam respublica Christiana tenetur vitare Principem infidelem, & non acceptare illum, si ex ipsius consensu pendeat, vel etiam repellere, si ex illius imperio morale periculum eversionis timeatur, quod tamen non privata, sed publica authoritate facere debet, quando alioqui Princeps jus ad regnum legitimum habet. Atque ita servatur debitus ordo, & vitatur periculum.

Exponitur locus Matt. 17. Ad locum Matt. 17. quoniam tractando de immunitate ecclesiastica latius expendendus est, nunc breviter dico, nomine filiorum non comprehendi ibi omnes fideles, neque etiam omnes justos, quia Christus ad litteram loquitur de filiis naturalibus, ut ex contextu, & ex omnium expositione constat. Ad Augustinum vero respondet D. Thomas 2.2.q.104.art.6. ad primum, loquutum esse in sensu spirituali, & ita filios regni liberos esse a servitute peccati, & a tributo, quod ratione illius pendere debebant. Quod non placet Cajetano ibi, & ideo exponit, sub filiis regni, sub quo subsunt regna terrena, intellexisse Augustinum non omnes justos, sed eos, qui præsunt quasi filii, ut sunt Episcopi, & alii Ecclesiastici. Verumtamen etiam isti filii naturales non sunt, & ideo sub nomine, & ratione filiorum (si modo verborum proprietati stetur) non comprehendetur. Et ideo Jansenius putat, Augustinum esse loquutum de solo Christo, etiam si in plurali de filiis loquatur, quia Christus Dominus generatim de filiis naturalibus loquebatur. Neque etiam comprehenduntur sub illa libertate omnes Christiani propter alium titulum, quod sint de Christi familia, ut satis explicuit Paulus ad Roman. 13. quia illa conjunctio cum Christo in eadem familia, id est ecclesia, & valde ampla, & generalis est, & alterius ordinis, scilicet, spiritualis, quæ non tollit corporalem servitutem, seu subjectionem, & consequenter nec tollit ordinem justitiæ, qui ex illa nascitur. An vero ratione illius tituli immunitas illa ad omnes ecclesiasticas personas extendatur ex vi verborum Christi, postea videbimus, & verba Hieronymi, quæ hoc attingere videntur, exponemus.

Solvitur secundum fundamentum. Ad aliud fundamentum jam responsum est, veram Christianam libertatem non excludere honestam subjectionem ad legitimos Principes temporales non solum Christianos, sed etiam infideles, ut ex doctrina Apostolorum satis declaratum est, & latius in dicto lib. de Legibus. Ad verba demum Christi Domini respondemus, Christum non intendisse per illa tollere justum Principatum inter Christianos, sed solum eos docere, ne gentilium Principum ambitionem, & tyrannidem imitentur. Et ideo non simpliciter de Regibus, sed cum determinatione dixit, *Reges gentium dominantur eorum*, ubi etiam verbum *dominandi* indicat nimium affectum, & ambitiosum gubernandi modum, sicut Petrus 1. can. c. 5. dixit: *Non dominantes in clero*. Atque ita exposuit Chrysost. Homil. 56. in Matth. & in alia brevi narratione in Matth. cap. 20. Et ex occasione, in qua Dominus, ad reprimendam discipulorum ambitionem, & de primatu contionem, loquutus est, & ex verbis, quæ subjunxit: *Vos autem non sic, sed qui major est in vobis, fiat sicut minor*, manifestissime constat, Christum non exclusisse ordinem, & gradus majoris, & minoris, sed affectum discipulorum moderari voluisse.

Ad Paulum autem respondetur, cum ait: *Nolite fieri servi hominum*, non loqui de civili subjectione; imo nec de servitute pœnali, seu rigorosa, neutra enim repugnat, vel derogat pretio redemptionis Christi, nam ibidem paulo antea dixerat: *Servus vocatus es? non sit tibi curæ*. Imo addit, posse servitutem præferri libertati, utique propter humilitatem, ut cum Ambrosio, & Gregorio, D. Thomas exponit. Igitur, cum ait: *Nolite fieri servi hominum*, intelligit de servitute, qua homo Christo præfertur, serviendo homini in iis, quæ Dei servituti opponuntur. Et quia hoc contrarium esset effectui redemptionis Christi, idcirco optimam rationem Paulus præmisit dicens: *Pretio empti estis*. Hoc ergo modo servire hominibus alienum esse debet a redemptis a Christo; subjici autem legitimis Principibus in iis, quæ Deo non repugnant, non est indignum, sed potius debitum, juxta ejusdem Redemptoris verba: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*.

CAPUT V.

Utrum reges Christiani in civilibus, seu temporalibus supremam potestatem habeant, & quo jure?

Potestas aliqua tunc suprema dicitur, quando superiorem non recognoscit: nam vox illa, *suprema*, negationem superioris denotat, cui alter, qui supremam potestatem habere dicitur, obedire teneatur. Intelligitur autem de superiore in terris, seu humano: nam cum Deo nulla sit comparatio, quis enim humanus Princeps, nisi atheus, vel amens sit, divinæ se subtrahere potestati vel conari præsumat? excluditur ergo per negationem illam subjectio ad superiorem hominem mortalem. Potest autem illa negatio variis modis sumi, & ideo ut quæstionis titulus intelligatur, & ab aliis quæstionibus, quæ hic esse possunt, discernatur, modum, ac sensum illius negationis declarare necesse est. Primo enim negare potest simpliciter omnem subjectionem ad superiorem hominem tam in spirituali materia, quam in civili. Secundo potest negare subjectionem in eadem materia temporali, ac civili. Et quamvis in priori quæstione maxima sit dissensio inter nos, & Regem Angliæ, ipse enim nemini in terris subesse vult, etiam in spiritualibus, quod nos contra fidem, & obedientiam Christianam esse credimus; nihilominus quæstionem illam nunc non tractamus, quia nondũ de spirituali potestate diximus, sine cujus cognitione illius resolutio intelligi nullo modo potest: ideoque in ultimam hujus libri partem illam remittimus, & in præsenti illam potestatem temporalẽ supremam vocamus, quæ in eodem ordine, seu materia alteri subjecta non sit.

Deinde solet in præsenti distingui duplex subjectio, directa scilicet, & indirecta. Directa vocatur, quæ est intra finem, & terminos ejusdem potestatis, indirecta, quæ solum nascitur ex directione ad finem altiorem, & ad superiorem, ac excellentiorem potestatem pertinentem. Propria enim potestas civilis de se solum directe ordinatur ad convenientem statum, & temporalem felicitatem humanæ reipublicę pro tempore vitæ præsentis, & ideo etiam potestas ipsa temporalis appellatur. Quamobrem tunc civilis potestas dicitur in suo ordine suprema, quãdo in eodem, & respectu sui finis ad illam fit ultima resolutio in sua sphæra, seu in tota communitate, quæ illi subest: ita ut a tali Principe supremo omnes inferiores magistratus, qui in tali communitate, vel in parte ejus potestatem habent, pendeant, ipse vero Princeps summus nulli superiori in ordine ad eundem finem civilis gubernationis subordinetur. Quia vero felicitas temporalis, & civilis ad spiritualem, & ęternam referenda est, ideo fieri potest, ut materia ipsa potestatis civilis aliter dirigenda, & gubernanda sit in ordine ad spirituale bonum, quam sola civilis ratio postulare videatur. Et tunc quamvis temporalis Princeps, ejusque potestas in suis actibus directe non pendeat ab alia potestate ejusdem ordinis, & quæ eundem finem tantum respiciat, nihilominus fieri potest, ut necesse sit, ipsum dirigi, adjuvari, vel corrigi in sua materia superiori potestate gubernante homines in ordine ad excellentiorem finem, & æternum, & tunc illa depẽdentia vocatur indirecta, quia illa superior potestas (Subjectio duplex, directa, & indirecta utraque quid.)

cir-

circa temporalia non per se, aut propter se, sed quasi indirecte, & propter aliud interdum versatur.

Hinc fit, ut negatio illa subjectionis in temporalibus, quam prærogativa supremæ potestatis temporalis includere creditur, in duos præterea sensus subdistinguenda sit. Potest enim negare, vel omnem subjectionem tam directam, quam indirectam, vel tantum directam, & ita duplex alia suboritur quæstio. Prior est, an potestas Regis Christiani sit priori modo suprema, id est, nec directe, nec indirecte recognoscens superiorem in materia civili, & temporali; altera est, an posteriori saltem modo sit suprema, id est directum superiorem in temporalibus nō recognoscens. Inter quas quæstiones tanta est diversitas, ut prior ad dogmata fidei pertineat, & in illa fere punctum totius controversiæ inter nos, & Regem Angliæ versetur: posterior autem neque ad materiam fidei pertineat, nec in ea sit inter nos dissensio. Nihilominus tamen præsens quæstio non in priori sensu, neque de indirecta subjectione, vel potius exemptione accipienda est: quia (si attente consideretur) ad quæstionem de spirituali potestate pertinet, quia indirecta illa subjectio solum ad spiritualem potestatem esse potest, vel (quod perinde est) si qua potestas excogitari potest, cui temporalis suprema indirecte subjiciatur, sola spiritualis esse potest, ut de ipsa disputando videbimus, ideoque in illum etiam locum hanc quæstionem rejicimus. Titulus ergo præsentis quęstionis solum de suprema potestate, quæ in eodem ordine superiorem directe non recognoscat, intelligendus est. Nam licet, ut dixi, in hoc puncto non sit nobis cum Rege contentio, quia tamen sæpe ipse de Catholicis conqueritur, quod Christianorum Principum jurisdictionem, & obedientiam eis debitam abnegemus, ideo quæstionem illam non esse hoc loco prætermittendam censui, ut Regiam potestatem Christianorum Principum in his omnibus, quæ juri naturali consentanea sunt, sartam tectam juxta catholicam doctrinam servari, ex illius resolutione manifestum fiat.

Sensus quęstionis aperitur.

1. sententia negis.

Fuit itaque quorundam Catholicorum, præsertim Jurisperitorum sententia, in ecclesia Christi non solum spirituale regimen, sed etiam temporale esse monarchicum, ac proinde in universa ecclesia Catholica unum tantum esse supremum Principem temporalem habentem per se, & directe supremam potestatem civilem in universam ecclesiam, eumque esse Summum Pontificem ex Christi institutione. Vnde consequenter collegere, nullam rempublicam, nullumve Regem, aut Imperatorem habere supremam potestatem in temporalibus, quia non possunt esse duo suprema capita in eodem ordine: igitur si Pontifex habet supremam potestatem temporalem directe, ac per se, necesse est, ut in reliquis omnibus Principibus temporalibus non sit suprema potestas, quia nullus erit, qui superiorem in temporalibus non recognoscat. Imo aliqui etiam addunt, omnia jura regnorum, & dominia Petro collata esse tanquam Christi Vicario, & ita Romanum Pontificem in illo jure succedere, ideoque supremam potestatem civilem in habitu (ut ipsi loquuntur) solum esse in Pontifice; quamvis per alios Reges ex tacita, vel expressa concessione illam administret. Ita loquuntur præcipui ex antiquis juris Pontificii interpretibus, Glossa, Innocentius, Hostiensis, Jo. Andreas, Panormitanus, Felinus, & Decius in c. *Novit*, de Judiciis, & in c. *Causam quæ* 2. & in c. *Per venerabilem*. Qui fil. sint legit. & in c. *Solitæ*, de Major. & obed. & in cap. *Quod super his*, de Voto, & alii in cap. *Quoniam*, d. 10. & in c. *Cum ad verum*. 96. d. & ex interpretibus juris Cæsarei Barthol. Oldrad. Paulus de Castro, & aliis, quos Navarr. & Covarr. infra citandi referunt. Quibus accessit D. Anton. 3. p. tit. 22. c. 5. §. 13. & 17. Alvarus Pelagius, & August. de Ancona cum multiis aliis a prędictis relati.

1. fundamentum.

Fundantur primo in multis decretis Summorum Pontificum, qui hoc affirmare videntur, quæ infra referemus, cum eorum mentem explicabimus. Secundo in usu, & variis effectibus ostendentibus hanc potestatem. Hujusmodi sunt transferre imperium a Græcis ad Germanos, & instituere modum eligendi Imperatorem, & confirmare illum, & interdum etiam deponere, qui omnes sunt actus superioris potestatis temporalis. Si autem Imperator non est supremus, multo minus alii Reges. Unde interdum etiam Reges fuerunt a Pontificibus depositi. Tertio ut scripturas etiam ad hoc probandum inducant, supponunt, Christum habuisse directam potestatem non solum spiritualem, sed etiam temporalem. Tum quia ipse dixit, *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra*; tum etiam quia erat filius Dei naturalis. Unde inferunt, utramque potestatem Vicario suo æqualiter commisisse, tum quia ipse nihil distinxit, sed absolute dixit Petro, *Pasce oves meas*, sub quo verbo *pascendi* non minus comprehenditur civile regimen, quam spirituale: nam de David dicitur 2. Reg. 5. *Tibi dixit Dominus, Tu pasces populum meum Israel.* Tum etiam quia ad bonum ecclesiæ regimen, ejusque unitatem, & pacem ita expediebat. Unde additur quarto naturalis ratio, quia in uno corpore tantum esse debet unum supremum caput, a quo omnes actiones vitæ, sive corpori, sive spiritui servientes tanquam a primario fonte procedant; sed ecclesia est unum corpus mysticum, ut jam supra declaratum est; ergo postulat unum supremum gubernatorem in utroque ordine; imo utramque potestatem in una persona; quia si in personis diversis sint, infinitæ dissensiones, & lites orientur, quæ vix possunt humana diligentia, & ratione componi, ut experientia ipsa ostendit.

Vera sententia statuitur.

Nihilominus dicendum est, Reges Christianos habere potestatem civilem in suo ordine supremam, nullumque alium recognoscere directe superiorem intra eundem temporalem, seu civilem ordinem, a quo in actibus suę potestatis per se pendeant. Unde fit, non dari in ecclesia unum supremum Principem temporalem totius ecclesiæ, seu omnium regnorum ejus, sed tot esse, quot sunt regna, seu respublicæ supremæ. Hæc est magis recepta, & probata sententia inter Catholicos, quos statim referemus. Probatio autem prioris partis ex posteriori pendet: nam si non est unum caput temporale, consequens necessario est, ut sint multi Reges supremi, ut a nobis propositum est; nunc enim non intendimus in particulari expendere, an hic, vel ille Rex supremus sit, nec Principes ipsos temporales inter se conferre, id enim a præsenti instituto satis esset alienum.

Et ob eandem causam non tractamus nunc quæstionem illam, an Imperator sit superior jurisdictione in omnibus Christianorum provinciis, & regnis, & consequenter sit supremus Monarcha in universa ecclesia. Quia licet ad posteriorem partem assertionis posset pertinere, tamen nihil fere pertinet ad dogmata fidei explicanda, ideoque breviter supponimus, Imperatorem non habere hoc dominium aut supremam jurisdictionem temporalem in universam ecclesiam (quidquid Bartholus, & nonnulli alii Jurisperiti censeant) quia vel nunquam illam habuit, vel licet habuisset, majori ex parte illam amisit. Quod autem nunquam illam habuerit, probabilissimum est, quia neque supernaturali, aut extraordinario modo a Christo Domino, vel Romano Pontifice illam habuit, ut ex dicendis a fortiori constabit, neque etiam aliquo humano jure illam acquisivit, quia nunquā vel per electionem, vel per justum bellum unus Imperator totum orbem, vel totam ecclesiam sibi subjecit. Ut enim demus, antiquos Imperatores Christianos fuisse legitimos Principes totius ditionis suæ, non tamen inde fit, fuisse etiam supremos Principes omnium Christianorū, quia extra illorum territorium multi populi potuerunt esse Christiani. Nam (ut recte dixit Prosper. lib. 2. de Vocat gent. c. 6.) *Gratia Christiana non contenta est eosdem limites habere, quos Roma, multosque populos sceptro Crucis subdidit, quos armis suis ipsa non domuit.* Unde & est illud, quod Leo Papa in ser. 1. Apostolorum, de Roma dixit, *ut latius præsideres religione divina, quam dominatione terrena.* Accedit, illud ipsum Romanum Imperium in Orientale, & Occidentale fuisse divisum, & deinde Occidentale Imperium (quod solum in Christianis permansit, orientali a paganis occupato) licet quoad dignitatem in una persona duret, quoad jurisdictionem in multos Principes, & Reges divisum esse. Ex quibus licet aliqui sint Imperatori subjecti, plures censentur legitime exempti, jure præscriptionis, accedente simul populorum consensu, vel titulo justi belli. Ac proinde pręter Imperatorem plures esse Reges temporales ab illius jurisdictione omnino liberos, ut sunt Rex Hispaniæ, Galliæ, & Angliæ, nunc supponimus.

Imperator non habet supremam potestatē temporalē in universam ecclesiam.

Solum ergo superest probanda assertio de Summo Pontifice, nam si ille non habet proprium dominium jurisdictionis temporalis supremæ in universa regna ecclesiæ, nullus

Major in 4 d. 24. q. 3. Cajet. com. 1.

Opusc. tract. 1. c. 3. & 2. 2. q. 11. ar. 8. Victor. in suis Relectionib. Soto lib. 4 de Just. c. 2 Bellar. lib. 5. de Sum. Pontif. c. 1 & seqq.

nullus alius fingi potest, qui talem primatum habeat, ac subinde plures erunt Reges temporales supremi. Quod ergo Pontifex talem jurisdictionem temporalem in universa ecclesia non habeat, tenuerunt ex Theologis præcipue Major, Cajetan. Victor, Soto, & Bellarminus, qui plures alios refert. Et ex Jurisperitis Covarru. in Regul. *Peccatum*, 2. p. §. 9. n. 7. & Navarr. in c. *Novit*, notab. 3. latissime, & plures alios referendo n. 41. & Petrus Bertrand. tract. de Orig. jurisdiction. q. 3. Et (quod caput est) ipsimet Pontifices Summi multis in locis hanc veritatem simpliciter recognoscunt.

Auctoritate summorum Pontificum probatur assertio. Nicol. Papa.

Unde illorum juribus in primis probanda est assertio; Nicolaus enim Papa ad Albinum Archiep. ita scribit; *Sancta Dei ecclesia gladium non habet, nisi spiritualem*, nomine autem *gladii* significari solet in jure canonico potestas temporalis; ergo maxime id debet intelligi, & de directa potestate, & de jurisdictione, quam S. ecclesia per se, & ut sic dicam ex intrinseca sua ratione habet. Nam in proprio territorio alio titulo comparato habere potest ecclesia, seu ecclesiasticus Prælatus gladium temporalem, sicut Romanus Pontifex in sua peculiari ditione illum habet. Præterea idem Nicolaus in epist. ad Michaelem Imperatorem sic ait: *Nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium usurpavit, quoniam Christus sic actibus propriis, & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit, &c.* Idem nobis tradidit Gelasius Papa, cum epist. 10. ad Anastasium Imperatorem scribit: *duo esse, quibus principaliter mundus regitur, authoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas*; & Gregor. Papa I. lib. 2. indict. 11. epist. 61. alias c. 100. ad Mauritium Imperatorem ait: *Ad hoc potestas super omnes homines Dominorum meorum pietati data est, ut terrestre regnum cœlesti regno famuletur*: & Joannes Papa I. in epist. ad Justinianum Imperatorem, quæ habetur in l. *Inter claros* C. de Sacra Trinit. ejus supremum principatum, & Regiam potestatem recognoscit.

Præterea Innoc. III. in c. *Novit*, de Judiciis, aperte sentit Regem Francorum supremam habere jurisdictionem temporalem, quam Papa perturbare, aut minuere nolit: & ideo infra dicit: *Non enim intendimus judicare de feudo, cujus ad ipsum spectat judicium*, aperte significans, ad se non pertinere utique; directe, ut recte Glos. & Innoc. adnotarunt. Quod amplius declarat, dum addit: *Nisi forte juri communi per speciale privilegium, vel consuetudinem sit derogatum.* Nam per hanc exceptionem declarat, per jus divinum non esse juri Regio derogatum. Idem præterea Innocentius in c. *Per venerabilem*, Qui fil. sint leg. de Rege Francorum expresse dicit, superiorem in temporalibus non recognoscere. Et de Apostolica Sede dicit: *In patrimonio B. Petri libere* (id est directe & absolute) *posse disponere, in quo & summi Pontificis authoritatem exercet, & summi Principis* (utique temporalis *exequitur potestatem*, plane sentiens, in aliis regnis non ita libere posse circa temporalia disponere. Idem in c. *Solitæ*, de Major. & obed. Imperatorem fatetur, *in temporalibus præcellere in ditione sua*, & de Regali potestate dicit, *in carnalibus præesse*, & in c. *Causam*, 2. Qui fil. sint legitimi, Alexander 3. expresse dicit, ad Regem, non ad ecclesiam pertinere de temporalibus possessionibus judicare, & loquitur in particulari de Rege Angliæ. Satis ergo constat, ipsosmet Romanos Pontifices nunquam sibi hujusmodi potestatem arrogasse, quod amplius ex sequ. discursu constabit.

Eadem conclusio rationibus probatur.

Secundo principaliter veritas hæc demonstratur, quia nullus potest justus titulus assignari, quod directum dominium jurisdictionis temporalis in omnia ecclesiæ regna summo Pontifici conveniat; ergo illam non habet, neque enim sine justo titulo obtineri potest. Assumptum probatur, quia vel ille titulus esset juris divini positivi, vel juris humani, manifestum est enim ex supra dictis, non posse esse immediate ex jure naturali. Nam probatum est, ex immediato naturali jure solum communitatẽ humanam perfectam, & politice in corpus unius reipublicæ congregatam habere supremam jurisdictionem temporalem in se ipsam. At congregatio ecclesiæ licet sit unum corpus spirituale, seu mysticam Christi, & in hoc genere habeat fidei, baptismatis, & capitis unitatem, non tamen est unita in ratione unius politicæ congregationis, sed in se continet varia regna, & respublicas, quę in politico genere nullam inter se habent unitatem; ergo ex vi juris naturalis non est in tota communitate ecclesiæ immediate una suprema jurisdictio temporalis, & universalis super totam ecclesiam, sed tot sunt jurisdictiones temporales supremæ, quot sunt politicæ communitates, quæ non sunt membra unius regni, seu reipublicæ civilis.

Et hinc non minori evidentia concluditur, talem potestatem non esse in aliquo ecclesiastico Principe aliquo titulo humano, quo mediante potestas illa naturalis in ipsum translata fuerit. Quia hic titulus vel est electio, & consensus populorum, & hic in præsenti locum non habet, ut per se manifestum est: nunquam enim omnes populi Christiani propria voluntate, & consensu uni homini tanquam supremo Principi temporali se submiserunt. Vel est titulus justi belli, & de hoc etiam clarum est non habere locum in aliquo ecclesiastico Principe. Vel est titulus legitimæ successionis, & hic etiam esse non potest, præcise sistendo in jure humano, quia supponit legitimum titulum, & dominium in prædecessore, & ita ascendendo necessario sistendum est in aliquo, qui alio priori titulo humano tale dominium sine successiõe obtinuerit, qui non potest esse, nisi vel consensionis populorum, vel belli, quod aut a principio fuerit justum, aut per tacitum consensum subditorum per legitimum tempus justum fuerit factum; nihil autem illorum habet locum in aliquo Pontifice, cujuscunque temporis, vel superioris sæculi cogitetur. Vel denique hic titulus est alicujus donationis ab homine factæ, & de hoc fere eadem est ratio, quæ de titulo successionis. Quia nemo potest donare, nisi quod habet; nullus autem Princeps etiam temporalis habet unquam supremam jurisdictionem temporalem directam in omnes provincias, & regna Christiana, ut supra tetigi; ergo nullus est, qui ecclesiæ, vel Pontifici talem donationem facere potuerit.

Suprema potestas civilis non competit Summo Pontifici jure humano.

Quæ omnia recte confirmant illa jura canonica, quæ tradunt Pontificem Romanum legitimum jus, & temporale dominiũ habere Romani regni, seu patrimonii (quod vocant) S. Petri, per donationem a Constantino Imper. factam, ut patet ex c. *Constantinus* 1. & 2. 96. dist. & ex c. *Fundamenta*, de elect. in 6. & c. *Futurum*. 12. q. 1. Nam hinc aperte colligitur, titulo donationis solum habere directe temporalem jurisdictionem in regnum, & civitates, quæ sunt de patrimonio Petri, sub quo patrimonio comprehendimus omnem ditionem temporalem, quam nunc possidet Rom. Pontifex, sive totius patrimonii donatio facta fuerit a Constantino, sive ab illo fuerit inchoata, & ab aliis Regibus, & Principibus aucta.

Idem probatur de jure divino.

Superest dicendum de titulo juris divini positivi, qui solum potuit incipere per Christi Domini donationem, & perseverare per legitimam successionem; a Christo autem Domino nulla talis donatio facta est, & consequenter nulla potest esse in tali jurisdictione temporali legitima successio; ergo neque hoc titulo convenit Pontifici hujusmodi jurisdictio. Quod autem Christus illam jurisdictionem non dederit ecclesiæ, probatur in primis, quia si dedisset alicui, maxime Petro, ut nunc suppono ex his, quę inferius de primatu Romani Pontificis dicenda sunt. Petro autem non donasse satis colligitur ex Matth. 16. ubi ante illa verba: *Quodcunque ligaveris, & quodcunque solveris*, præmittit Christus promissionem: *Tibi dabo claves regni cœlorum*; non ergo promisit Christus Petro claves regni terreni, ac proinde non promisit temporale dominium, vel jurisdictionem temporalem directam, sed spiritualem potestatem. Quocirca quod statim Christus addit; *Quodcunque ligaveris*, vel, *Quodcunque solveris*, secundum potestatem, quam nomine clavium promiserat, sine dubio intelligendum est. Et similiter verbum, *Pasce oves meas*, secundum eadem potestatem intelligendum est, nam ibi promissionem prius factam Christus adimplevit. In nullo autem alio loco indicavit Christus, se dare temporale dominium, aut regnum proprium directum Petro, vel ecclesiæ suæ, neque etiam ecclesiastica traditio hoc ostendit, sed potius oppositum, ut visum est; ergo nulla supernaturali via nobis constare potest de tali jurisdictione temporali, & directa Pontificis: ergo non potest cum fundamento illi attribui, cum nonnisi supernaturaliter possit illam habere.

Deinde est optima conjectura, quia ipse Christus sibi in humanitate sua non assumpsit regnum terrenum, seu tem-

temporale, cum dominio, & jurisdictione temporali directa, qualis est in Imperatore, vel aliis Principibus humanis: ergo neque illam tribuit Vicario suo in terris. Antecedens supponimus ex his, quæ in 1. tom. 3. partis de regno Christi diximus, & nunc breviter ostenditur ex his, quæ Scriptura dicit de paupertate Christi Domini, ut est illud 2. ad Cor. 8. *Scitis gratiam Domini nostri Jesu Christi, qui propter nos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis.* Unde Joan. 2. in Extravagant. *Cum inter nonnullos*, de Verbor. signifi. docens, habuisse Christum, non obstante paupertate, quarundam paucarum, & usualium rerum dominium, manifeste supponit, non accepisse regnorum dominium, vel aliarum rerum, quarum proprietas homines divites constituit. Et hoc significavit ipse Dominus, cum Matth. 8. & Luc. 9. dixit: *Filius hominis non habet, ubi caput reclinet.* Et de temporali jurisdictione idem significavit Luc. 12. ubi cuidam petenti: *Dic fratri meo, ut mecum dividat hæreditatem*, respondit: *Homo, quis me constituit judicem, aut divisorem super vos*, quasi diceret, non assumpsisse illud judicium, nec ad temporalem jurisdictionem exercendam in mundum venisse, ut recte Ambros. Theophylact. & Euthym. adnotarunt.

Disput. 48. sect. 2.

Et hoc etiam confirmavit idemmet Dominus Joan. 18. dicens: *Regnum meum non est de hoc mundo*, id est, non est temporale, & terrenum, quale est regnum Cæsaris, ut ibi exponunt Cyrillus lib. 12. in Joan. cap. 10. & sequentibus & Chrysostomus hom. 82. in Joan. & optime Augustin. tract. 115. dicens: *Audite omnia regna terrena, non impedio dominationem vestram in hoc mundo, regnum meum non est de hoc mundo.* Unde omnes Patres docent assumpsisse Christum regnum spirituale, quod veram paupertatem non excludit. Ideoque Zachar. 9. prædicitur venturus Salvator, qui esset Rex, & pauper, quod in Christo impletum esse declaravit Matth. cap. 21. & Joannes c. 12. & in Psal. 2. de Christo dicitur: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem Sanctum ejus*, & statim additur: *prædicans præceptum ejus*, ad significandum regnum illud esse spirituale, non terrenum. Unde Augustinus supra, montem illum, super quem Christus est Rex constitutus, non esse de hoc mundo, dixit: *quia credentes in Christum, qui sunt regnum ejus, non sunt de hoc mundo*: Hilarius autem dixit, non esse Hierusalem terrestrem, sed cœlestem. Et hoc etiam modo prædictum est ab Angelo de Christo: *Dabit illi Dominus sedem David patris ejus*, & statim subjungit, *& regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis*, quia non temporale, sed spirituale futurum erat, ut adnotarunt Epiphan. hæref. 29. & Hieronymus Jeremiæ 22. & Zachar. 6. Ratio vero est, quia temporale regnum non fuit Christo necessarium ad honorem, vel majestatem suam, & ad exemplum, ac redemptionem nostram fuit magis expediens, ut illud non assumeret.

Objectio.

Atque hinc facile probatur prior illatio, quia Christus non contulit Vicario suo potestatem, quam non ipse assumpsit. Dices, quamvis Christus non habuerit temporale regnum caducum, & imperfectum, habuisse tamen etiam in humanitate sua propter gratiam unionis dominium quoddam excellentius, per quod poterat sua voluntate uti quibuscunque rebus, vel regnis temporalibus, & consequenter per illud etiam potuisse dare Vicario suo temporalia regna, & directam jurisdictionem temporalem.

Solutio.

Respondemus, non negari, quin id facere potuerit, sicut etiam potuit sibi assumere, sed colligimus, non dedisse, cum illud non assumpserit, quia non reliquit in terris, nisi Vicarium illius regni, quod ipse de facto assumpsit, quod regnum spirituale est, ut ostendimus, & perfecte quidem consummatur in gloria, in hoc vero mundo inchoatur in ecclesia militante. Item quia Christus habuit perfectam spiritualem potestatem sine jurisdictione temporali directa; ergo etiam potuit communicare Vicario suo perfectam, seu sufficientem jurisdictionem spiritualem, sine altera directe temporali. Ac denique quia sicut fuit expediens, Christum ipsum non assumere temporalem jurisdictionem, ita etiam conveniens fuit, ut Vicario suo illam non communicaret, ne aut Reges terræ perturbaret, aut spiritualia sæcularibus miscere videretur.

Unde possumus ultimo ratione argumentari, quia dominium temporale, cum jurisdictione directa, & civili in universam ecclesiam non erat necessarium ad spirituale regimen ecclesiæ, ut per se manifestum est, neque etiam ad eundem finem erat utile, imo potius magno impedimento esse potuisset; ergo non est verisimile a Christo fuisse datum. Minor probatur primo, quia temporale regimen est longe diversum ab spirituali, & implicat homines negotiis sæcularibus, quæ maxime avertunt ab spiritualibus, propter quod dixit Paul. 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus*: ergo incredibile est, Christum Dominum conjunxisse has duas supremas, & universales potestates in uno supremo Pontifice ecclesiæ, cum moraliter impossibile sit, unum hominem sufficere utrique ponderi universalis gubernationis.

Objectio.

Dices. Hac ratione probaretur, Summum Pontificem, vel alios Episcopos non posse, nec debere esse simul temporales Principes. Respondetur, in primis verum esse, Christum Dominum id non instituisse, neque præcepisse, neque alicui ex suis ministris, seu Pastoribus temporalem Principatum dedisse. Et hoc probat discursus factus, & cōfirmant, quæ de Christi Domini regno diximus, quia ille nec totius orbis, nec alicujus partis ejus Principatum temporalem, aut sæculare judicium sumpsit, unde nulli etiam Episcopo, vel Vicario suo illud communicavit: quod ergo ipse de se dixit: *Quis me constituit judicem inter vos*, in unumquemque Episcopum convenit. Quod etiam aliis testimoniis, & longo discursu ostendit Bernar. lib. 1. de Considerat. ad Eugenium c. 6. & lib. 2. c. 6. Addo nihilominus, non prohibuisse Christum, ne Pontifex, aut Episcopus possit esse simul temporalis dominus, quia nec talis prohibitio ostendi potest, ut supra tactum est, & ex dicendis magis constabit: neque etiam sequitur ex ratione proposita, quia non est per se malum, eundem esse ecclesiasticum Pastorem, & Principem temporalem. Quin potius licet temporalis cura nimis ampla, & universalis nō recte conveniat cum spirituali solicitudine, nihilominus principatus aliquis temporalis moderatus potest non solum esse licitus, sed etiam expediens ad ecclesiæ splendorem, & authoritatem conservandam, & ad necessarios sumptus, & alios similes honestos fines, ut recte dicitur in c. *Fundamenta*, de Elect. in 6. Et ideo Christus Dominus hoc non prohibuit, sed humanæ dispositioni recta ratione regulatæ, & pro temporum opportunitate id reliquit.

1. Responsio.

Aliter vero responderi posset rationi factæ, illa solum probari exercitium utriusque jurisdictionis universalis non debuisse simul eidem personæ committi, nihilominus tamen in habitu potuisse utramque jurisdictionem dari Pontifici, datamque esse ea lege, & conditione, ut spiritualem per se, temporalem vero per alios ordinarie exerceret. Sed hoc etiam facile impugnatur, non solum quia etiam illa jurisdictio in habitu nullo titulo, aut probabili modo ostenditur, ut probatum est, sed etiam, quia vel est impertinens, vel odiosa valde. Aut enim qui illam habet, nūquam per se ipsum uti illa debet, & sic erit otiosa, & inutilis, quia nunquā poterit quis illa uti per alios, nisi prius per se illa utatur, saltem illam delegando, vel ordinariam committendo. Si vero ad hunc usum data dicatur, interrogo ulterius, an Pontifex v. g. committendo hanc jurisdictionem, illam omnino a se abjicet, & omnē illius curam prorsus relinquat, an vero ita illam committat, ut semper maneat temporaliter superior, & cum potestate revocandi commissionē, vel saltem limitandi eam, vel etiam sub arbitratu corrigendi, aut emendandi acta per illā. Si priori modo hæc jurisdictio in habitu cogitetur, est sine fructu, & otiosa. Quid enim refert, quod Pontifex habeat hanc potestatem in habitu, si necessario debuit illam dare aliis, per quos exercetur, & postquam dedit, jam non potest actum superioris exercere in illo ordine? Imo potius sequitur, jam nunc illam non habere, & solum fingitur aliquando habuisse, ut emanatio hujus potestatis ad Principes sæculares Pontifici attribuatur, quod invidiæ satis plenum ducitur, odiosumque nimis, & alias est etiam sine fructu, & fundamento.

2. Solutio.

Rejicitur responsio.

Si vero posteriori modo cogitetur hæc potestas ita in habitu, ut possit exire in actum, quando libuerit, vel quādo oportuerit, sic augetur odium, & invidia, quia jam Principes temporales non erunt supremi Reges, falsumque erit Sedulii carmen ab ecclesia receptum, & celebratum satis: *Non eripit mortalia, qui regna dat cœlestia*, poteritque Pontifex pro libito suo regna temporalia auferre, vel mutare, & judicia temporalium rerum, dispensationes, & similia sibi etiam ad libitum vindicare, saltē vali-

valide, nã licet fortasse non bene faceret propter perturbationem ordinis, factum nihilominus teneret, quia esset ex suprema jurisdictione, a qua inferior pendet. Hoc autem non solum odiosum est, & Regum animos perturbare potest non sine causa; verum etiam est per se incredibile, quia est contra universalem pacem ecclesiæ, & contra universalem, ac perpetuum usum ejus. Unde etiam Jurisperiti, qui dicunt Summum Pontificem habere supremam jurisdictionem temporalem, id nõ admittunt. Imo in multis actibus jurisdictionis temporalis absolute negant, posse Pontificem extra ditionem suam temporalẽ illos usurpare, etiam valide, ut communiter tradunt Doctores in c. *Per venerabilem*, Qui filii sint legitimi. Ac denique si hoc modo haberet Pontifex jurisdictionem tẽporalem totius ecclesiæ, non minus oporteret ipsum esse solicitum de bono temporali regimine omnium regnorum ecclesiæ, quam de regimine spirituali omnium Episcopatuum: nam est eadẽ ratio, & obligatio, servata proportione: & ita procedit ratio facta, quod illa duplex solicitudo universalis humanas vires, & capacitatem moraliter excedat, fitque contra omnem rationem, & usum.

Ex fundamentis contrariæ sententiæ primum, & secundum procedunt tantum de potestate indirecta. Et profecto multis ex auctoribus pro illa sententia relatis, de eadem tantum superiori potestate loquuntur, ut in fine hujus libri declarabimus. Tertium autem fundamentum procedit ex falso principio, quia Christus Dominus dominia temporalia non assumpsit, ut dictum est. Simili modo deficit quartum fundamentum, quia ecclesia non est una respublica temporalis, sicut est spiritualis, & ideo non indiget una temporali potestate directe suprema, sed una spirituali, quæ ad temporalia extendatur, ut infra etiam videbimus.

Solvuntur fundamenta contrariæ sententię.

CAPUT VI.

Utrum sit in ecclesia Christi spiritualis potestas jurisdictionis externæ, & quasi politicæ a temporali distincta?

Diximus hactenus de potestate temporali, ut constet, nullum Principem Christianum jure posse Catholicam ecclesiam, vel doctrinam arguere, quod debitam potestatem illi pro libito eripiat: nunc dicendum est de spirituali potestate, ut etiam ostendamus, quid Reges schismatici in hoc genere indebite usurpent, & in quibus ecclesiasticæ potestati contra divinum jus obedire, & subjici recusent. Quia vero potestas ecclesiastica multiplex est, ideo in titulo restringimus quæstionem ad potestatem jurisdictionis spiritualis, & externæ. Duplex enim distingui solet potestas ecclesiastica, scilicet, ordinis, & jurisdictionis: ad hæc enim duo membra alia, quæ adnumerari solent, reducuntur, ut recte Navarr. adnotavit. De potestate ergo ordinis hic non tractamus, non enim pertinet ad præsentem controversiam, quia illa non est potestas superioris in subditos, sed est facultas quædam moralis ad cultum Dei religiosum ordinata, vel per oblationem sacrificii, vel per administrationem, aut dispensationem sacramentorum, quæ ad sanctificationem fidelium sunt instituta; vel denique per quascunque alias cæremonias, quæ ad ornatum sacrificii, aut sacramentorum, convenienter, & ordinate fieri debent. Unde etiam Protestantes non omnino videntur hanc potestatem negare, quamvis ita illam interpretentur, ut nomine potius, quam re illam confiteantur. Sed hoc in tractatu de Sacramentis examinandum est.

Potestas ecclesiastica alia ordinis, alia jurisdictionis.

Potestas item jurisdictionis subdistinguitur in jurisdictionem interni fori pœnitentiæ, & externi fori ecclesiastici. Prior proxime constituit sacerdotes superiores, & judices in quodam divino, & secreto foro, quod in sacramento pœnitentiæ exercetur. Et quamvis de hac etiam sit magna contentio hæreticorum hujus temporis contra ecclesiam Catholicam, illam nunc prætermittimus, quia neque Rex Jacobus illam attigit, neque ad exteriorem politiam etiam ecclesiasticam spectat. His ergo potestatibus omissis sermo est de potestate jurisdictionis externæ datę ad gubernandam ecclesiam, quatenus est quędam spiritualis respublica, & corpus Christi mysticum, quam spiritualem vocamus, ut a temporali eam distinguamus. Unde juxta intentionem nostram idem est quęrere, an hæc jurisdictio sit, & an sit a temporali distincta.

Jurisdictio item ecclesiastica duplex.

Sensus quæstionis.

In hac ergo quæstione fuit hæresis Marsilii Paduani, qui fere ante quingentos annos inter alias hæreses dixit, Christum nullam jurisdictionem ecclesię suę, aut Episcopis, vel Romano Pontifici dedisse, vel in laicos, vel in clericos; vel ad præcipiendum seu obligandum, vel ad cogendum, seu puniendum; sed solum dedisse sacerdotibus potestatem ministrandi sacramenta, & prædicandi verbum Dei, & in reliquis omnibus dispositioni, & jurisdictioni temporalium Principum eos subjectos reliquisse. Ita errorem hunc referunt plures auctores, sed distinctius, quã cæteri Albertus Pighius lib. 5. de eccles. Hierarch. Et in hoc errore videtur fuisse fundatus Henricus VIII. Rex Anglię ad schisma contra ecclesiam Romanam excitandum. Ut enim Pontifici obedientiam negaret, consequenter etiam negavit, se habere in terris superiorem tam in spiritualibus, quam in temporalibus, & consequenter asseruit in suo regno se habere totam potestatem supremam, quę in ecclesia respective esse potest. Idemque de quocunque Rege temporali Christiano censuisse videtur, quia non potuit majorem rationem, aut titulum talis potestatis in se, quam in aliis supremis Regibus invenire: idque diserte, ac frequẽter vel affirmat, vel supponit Rex Jacobus in sua ad Christianos Principes Præfatione.

Marsilii hæresis, & fundamentum schismatis Anglicani.

Ex quo manifeste convincuntur, non agnoscere in ecclesia aliam potestatem jurisdictionis præter eam, quæ est in Regibus temporalibus, vel quæ ab illa manat, quia nulla alium titulum ad illam usurpandam prætendere possunt. Unde sicut supra diximus, Regiam potestatem a populo ad Reges manasse, ita referunt Anglicanę historię, Regem Henricum ex consensu regni in Parlamẽto hanc sibi arrogasse potestatem, idemque in simili conventu fuisse in Eduardo proximo successore declaratum, posteaque in Elizabetha innovatum. Ego signum est non aliter de hac potestate, quam de politica sentire. Idemque satis ostendit Jacobus Rex, cum jure hæreditario, & titulo carnalis successionis illam habere profiteatur. Neque ab hoc errore alienus fuit Calvinus, aut Lutherus, nam licet Calvinus primatum Henrici non approbaverit, nihilominus ex alio principio hujusmodi spiritualem potestatem negare cogitur. Ille enim cum Luthero, & aliis omnes Christianos pares in sacerdotio faciunt, & distinctionem cleri a populo laico e medio tollunt, atque ita nullam potestatem specialem ponunt in ecclesia ad gubernandam illam præter eam, quæ est in magistratu politico, vel quæ in aliqua communitate ad servandum rectum ordinem ex natura rei existit.

Fundamenta hujus erroris diversa sunt. Nam isti, quos ultimo loco retuli, fundari potuerunt, quia crediderunt, in ecclesia nullum esse verum, ac proprium sacrificium, & consequenter nec verum, ac proprium sacerdotium, sed tantum spirituale, ac metaphoricum, quod omnibus Christianis commune est, de quibus dicitur 1. Petr. 2. *Et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum offerre spirituales hostias acceptabiles Deo per Jesum Christum*. Et infra. *Vos autem genus electum, regale sacerdotium*. Marsilius autem licet sacerdotium non negaverit, & clerum, seu presbyteros a populo distinxerit, negavit tamen in clero hierarchicũ ordinem, dixitque omnes presbyteros esse æquales Episcopis, & Episcopos Papę; unde intulit non habere inter se, vel respectu populi subjectionem, aut prelationem, sed omnes dixit esse subjectos politico magistratui. Afferebatque illud Lucæ 22. *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic*, quibus verbis arbitratus est, prohibitum esse clericis omnem dominatum, seu jurisdictionẽ. Inducebatque alia testimonia Scripturæ, quæ a sæcularibus curis clericos abstrahunt, ut est illud: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus* 2. ad Timoth. 2. & illud: *Sæcularia judicia si habuerit, contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite ad judicandum* 1. ad Corinth. 6. De Regibus autem Anglię non mihi constat, quo alio fundamento nitantur, nisi, quia detorquendo Scripturas ad alios sensus, negant in eis esse fundatam spiritualem potestatem, & exaggerant, quod Scripturæ præcipiunt omnibus Christianis, Principibus, & magistratibus temporalibus subesse. Unde in hoc æquiparant ecclesiam Christi synagogæ, aut reipublicæ fideli, quæ in lege naturæ esse poterat, in quibus putant, non fuisse aliã potestatem gubernativam præter eam, quę vel Regibus data est in lege veteri, vel in alio statu ex natura rei esse poterat

Funda. ment. dictæ hęresis.

rat in tali communitate ordinata per fidem ad veri Dei cultum,& religionem,& a populo in Principes,vel(quod perinde est)ex consensu populi in primogenitos transferebatur,tanquam una,& eadem potestas connaturalis.

1. Assertio de fide.

Nihilominus veritas catholica est,dari in ecclesia spiritualem potestatem veræ, & propriæ jurisdictionis, per quam possit Christianus populus in ordine ad salutem animæ convenienter gubernari. Hæc assertio de fide certa est, ut communi consensu Catholici docent, & probatur primo apertissimis Scripturæ testimoniis. Præcipua sunt illa duo: *Quodcunque ligaveris, &c.* Matth. 16. *& Pasce oves meas*, Matth.21. quæ inferius ex professo tractanda sunt. Simile etiam est illud Matth. 18. *Si ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*;& adjungit: *Amen dico vobis, quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque solveritis super terram, erunt & soluta in cœlo*; ligare enim,& solvere manifeste sunt actus jurisdictionis, & ibi nõ est tantum sermo de jurisdictione in foro interno, seu secreto pœnitentiæ,ut per se constat,nec de jurisdictione temporali. Nam excommunicatio, de qua ibi sermo est, censura est ecclesiastica, quam etiam ipse Rex Jacobus interdum spiritualem appellat,in præfatione.Sunt etiam expressa verba Pauli 2.Corint.13. *Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, non in destructionem.* Potestas autem spiritualis erat,nam temporalis,vel Regia in Paulo nõ erat.Item ad eandem potestatem pertinet, quod idem Apostolus ait Actor.20. *Attendite vobis,& universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere ecclesiam Dei,quam acquisivit sanguine suo*;ubi aperte dicit, Episcopis datam esse a Deo potestatem regendi ecclesiam; regimen autem, & gubernatio idem sunt. Unde, nisi magna vis fiat verbis, de potestate jurisdictionis Apostolus loquitur, ut autem significet illud regimen esse spirituale,addit de ecclesia: *quam acquisivit sanguinem suo*, non enim acquisivit Christus suo sanguine temporale regnum, sed spirituale.

Probatur ex Scriptura.

Unde optima ratione simul cum Scripturæ testimoniis potest hæc veritas confirmari. Habemus enim ex Scripturis, Christo Deo homini promissum esse a Patre regnum æternum juxta illud Psal. 131. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam*,& Isai. 9. *Super solium David,& super regnum ejus sedebit.* Et addit Angelus Luc. 1. *Dabit illi Dominus sedem David Patris ejus,regnabit in domo Jacob in æternum,& regni ejus non erit finis.* Hoc autem Christi regnum non in cœlo tantum, sed in terra etiam tradendum, seu inchoandum promissum est, ut patet ex Daniel. 7. *Aspiciebam in visione noctis, & ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat.* Et infra: *& dedit ei potestatem, & honorem,& regnum, & omnes populi,tribus, & linguæ ipsi servient, potestas ejus potestas æterna, quæ non aufertur, & regnum ejus, quod non corrumpetur*; illum autem filium hominis esse Christum, qui in Evangelio sæpe filius hominis appellatur, omnes intelligunt, illiusque regnum post alia imperia fuisse in terra inchoandum, & perpetuo esse duraturum, tum illo loco, tum etiam Daniel 1. aperte prædicitur, & concordat illud Ezechiel 37. *Faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israel, & Rex summus erit Dominus imperans, & non erunt ultra duæ gentes.* Quæ verba de Christo, & ejus ecclesia evidenter intelliguntur, ut ex toto contextu usque ad finem capitis constat. Hoc autem regnum Christi corporale, seu temporale non est, sed spirituale,& æternum, ut cap. 4. diximus, & colligitur ex verbis ejusdem Ezechielis: *Salvos eos faciam de universis sedibus, in quibus peccaverunt, &c.* & ex Jerem. 13. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo David germen justum, & regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet judicium, & justitiam in terra, in diebus illis salvabitur Juda, & Israel habitabit confidenter, & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster.* Et hoc ipsum confirmant alia testimonia ex Scriptura, & Patribus dicto cap. 4. adducta.

Ex quo ulterius concludimus hoc regnum Christi non esse nisi ecclesiam ejus, in qua ipse spiritualiter regnat. Ut dixit Gregorius lib.1.in 1.Reg. in ultimis verbis. Et Augustin. tractat. 115. in Joan. *Quod est regnum ejus, nisi credentes in eum? Quibus dicit de mundo non estis.* Et infra: *Unde non ait, regnum meum non est in hoc mundo, sed non est de hoc mundo, nec dicit, non est hic, sed non est hinc. Hic est enim usque ad finem sæculi.* Ergo sicut regnum spirituale est, ita per spiritualem potestatem regi debet. Hoc autem regnum perpetuum est non solum in cœlo,sed etiam in terra,quamdiu mundus durabit, ut ex Augustino retuli,& in lib. etiam primo tractando de ecclesia ostendi; ergo etiam potestas spiritualis ad regendũ illud ita est a Christo huic ecclesiæ concessa,ut in ea perpetuo duret, quia non potest regnum sine potestate gubernatrice illi proportionata conservari. Unde recte dixit Epiphan. hær. 29. *Thronus David, & Regia sedes, est Sacerdotium in S. ecclesia, quam dignitatem Regiam, simulque Pontificiam simul conjunctim largitus est Dominus S. ecclesiæ suæ, translato in ipsam throno David non deficiente in æternum.* Et infra. *A domo carnali Juda, & Israel Regia dignitas translata est, firmiter autem sedet thronus in S. Dei ecclesia in æternum.*

Evasio Regis Angliæ ejusque rationes.

Ad hanc autem rationem tacite respondet Rex Jacobus in Præfat.pagin. 5. 7. his verbis: *Nec si regna terrestria a Monarchis terrestribus regi debent, ideo ecclesiam sequitur a terrestri quoque Monarcha debere gubernari.* Cur autem non sequatur, duas rationes indicat. Prior est; *Quia neque unus est aliquis totius orbis, regnorumque omnium moderator, ac Monarcha.* Altera est: *quia Christus ecclesiæ suæ Monarcha est, Christique vices explet, quem venturum promiserat Spiritus Sanctus*, & hic illud adjungit: *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* Sed in his verbis attingit Rex aliam quæstionem de Monarchia infra tractandam, quæ diversa est a præsenti. Nunc enim solum tractamus de spirituali potestate suprema ad regendum regnum Christi, quod est ecclesia, necessaria, & hanc dicimus esse debere in ipsa ecclesia, prout in terris versatur, sive sit in una persona, sive in multis, seu in congregatione ex illis composita, quod postea videbimus. Verba autem Regis eo tendunt, ut nulla sit necessaria in hoc regno Christi potestas, quæ vices Christi gerat, ut maxime patet ex posteriori ratione, quam de munere Spiritus Sancti affert, ideoque hic prætermitti non potuerunt.

Prima.

Secunda.

Rejicitur evasio Regis.

Circa primam ergo æquiparationem spiritualis regni ecclesiæ cum regno terreno dicimus, si cum proportione fiat comparatio, non minus esse necessarium in ecclesia supremum aliquem gubernatorem terrestrem, id est visibilem hominem,& mortalem quam si in regno terrestri. Quia ecclesia Christi universa non minus est una, seu regnum unum in suo ordine, quam sit regnum quodlibet temporale in suo. Et licet ecclesia quoad finem, & præcipua media spirituale regnum sit, nihilominus, quoad personas, ex quibus constat, etiam est terrestris,& actiones, in quibus regi, vel dirigi, & corrigi debet, terrestres etiam sunt, id est, externæ,& sensibiles,& illis mediantibus, servanda est pax, unitas, religio, & cætera omnia, quæ ad convenientem hujus corporis gubernationem sunt necessaria; ergo non minus est in hoc regno necessaria potestas suprema, quæ humano, & sensibili modo membra ejus,& actiones eorum in ordine ad æternam salutem dirigat,& gubernet. Et ideo recte Bonifaci. 2. ep. 1. & Gregor. lib.4.ep.c.96. alias epist.52.ind.3. de eadem ecclesia loquentes dixerunt: *Ad hoc divinæ dispensationis provisio gradus diversos,& ordines constituit esse distinctos, ut una concordiæ fieret ex diversitate connexio,& recte officiorum gereretur administratio singulorum, Neque enim universitas poterat alia ratione subsistere, nisi hujusmodi magnus eam differentiæ ordo servaret.* Quia vero in hac graduum diversitate, & ordine in infinitum procedi non potest, nec in eis esse divisio, ideo necesse est, in aliquo supremo capite uniri, seu terminari. Unde subjungit Gregorius: *Tunc unumquodque salubriter impletur officium, cum fuerat unus, ad quem possit recurri, Præpositus.* Quod profecto sicut in unaquaque congregatione spirituali, seu ecclesiastica,& in unoquoque Episcopatu, vel particulari ecclesia, seu provincia verum est, ita in universali ecclesia multo majori ratione est necessarium. Et ideo dixit Anastasius P. in Apolog. adversus Anastasium Imper. *Si omnis potestas a Deo est, magis ergo quæ rebus est præstituta divinis*, quam nos nunc spiritualem potestatem vocamus. Optima ergo est illatio, quam Rex improbat, si terrenum regnum a terrestri Monarcha regi debet, etiam ecclesia suum Monarcham, seu supremum gubernatorem in terris habere, necessarium fuit.

Prior

Satisfit primæ probatio ni Regis. Prior autem Regis ratio non solum hoc non expugnat, sed potius comprobat, si alia diversitas inter ecclesiam, & totum orbem quoad regna terrena consideretur. Nam in universo orbe terrarum non est una tantū respublica, vel unum temporale regnum, sed varia, & plurima, quæ inter se non componunt unum politicum corpus, & ideo neque unus Monarcha, neque (generalius loquendo) una præfectura, vel unum supremum tribunal politicum, & humanum pro toto universo esse oportuit. Imo neque moraliter, vel humano modo potuit. At vero ecclesia Christi est unum corpus mysticum perfectum, & unum (ut sic dicam) simplex regnum per universum orbē diffusum, ut in lib. 1. tractando de ecclesia Catholica dictū est. Et ideo una suprema potestas, quæ toti illi præsit, necessaria est. Quocirca si supponamus ecclesiæ regimen esse monarchicum, ut infra ostendetur, comparatio ejus cum temporali regno non est cum universo orbe faciēda, sed cum singulis orbis regnis, ita ut sicut unūquodque regnum tēporale ab uno Monarcha terreno regitur, terreno, inquā, quoad personā, quoad potestatem, quoad materiam, & proximum finem, ita totū ecclesię regnū ab uno regatur Monarcha, terreno quidem quoad personam, cœleste vero, quoad potestatem, materiam, & proximum, ac principalē finem. Hac enim ratione Christi ecclesia militans, licet terrenum regnum dici possit, propterea quod ex mortalibus hominibus in terra degentibus constat, nihilominus in Scriptura sæpe regnum cœlorum appellatur, & Christus de illo dixit, *Regnum meum non est hinc*. Ubi Augustinus notat, non dixisse; *non est hic*, quia re vera in hoc mundo est, sed *non est hinc*, quia licet sit in mundo, non est de mundo, sed de Cęlo venit, ideoque tale regnum gubernatore indiget terrestri simul, & cœlesti.

Dissolvitur secunda Regis ratio. Ad alteram rationem concedimus quidem, Christum Dominum esse principem ecclesiæ suæ monarchā. Ideoque quamdiu in terris deguit, & cum Apostolis suis conversatus est, illam per se ipsum tanquam supremus illius Rex, & Pontifex gubernavit, Apostolos elegit, Sacerdotes, & Episcopos consecravit, & ad prædicandum misit, eisque discipulos adjunxit, & pro illius temporis, & status ecclesię opportunitate cætera necessaria providit. Quia vero nunc est absens ab ecclesia militante quoad visibilem prȩsentiam, ideo non potest sicut antea, per se, ac proxime pastoris munus ecclesię prȩstare, & idcirco ad compensandam visibilem præsentiam suam Vicariū, seu Prȩfectum providit, cui ecclesiæ suæ regimen cōmisit. Quod quidem non negat Rex Angliæ, sed (quod mirabile est) ait, hunc Vicarium esse Spiritum S. quia ad dirigendos, & docendos Apostolos non Petrum, ait, sed Spiritum S. se relicturum Christus pollicitus est. Sed hoc, vel non proprie, vel non vere, neque ad rem, & causam, de qua tractamus; dictum est. Scio quidem Tertullianum aliquando vocasse Spiritum S. Christi Vicarium, libro de Præscription. hæreticor. c. 13. & 28. impropria tamen, & metaphorica loquutione, solum quia Christus dixit Joan. 14. *Alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in ȩternum spiritum veritatis*. Et infra: *Hęc loquutus sum vobis, apud vos manens. Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis*. Per quę verba promittit Christus Spiritum Sanctum, qui internam virtutem, illustrationem, & suggestionem per gratiam suam fidelibus conferat.

Hæc autem operatio non potest Spiritui Sancto attribui tanquā Vicario alterius, si proprietas verbi servetur.

Spiritus S. non potest proprie dici Vicarius Christi. Quia Vicarius proprie est alterius principalis auctoris minister, qui vices ejus gerit, & ejus potestate sibi cōmissa utitur; at vero Spiritus interius docet, & inspirat tanquam principalis, & proxima causa gratię, & internę virtutis, quomodo Paulus dixit: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*. Non potest ergo in proprietate sermonis Spiritus Sanctus dici Vicarius Christi. Lato autem, & improprio modo Tertullianus ita loquutus est, quia Spiritus S. missus fuit, ut loco Christi Apostolos consolaretur, & doceret, vel explicaret multa, quæ pro temporis brevitate, & opportunitate Christus ipse, vel tradere non potuerat, vel non oportuerat. Unde dixit, *Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis*, ac si diceret, in me habebatis consolatorem, quamvis autem discedam, eo non carebitis, nam Pater alium dabit vobis, qui loco mei vos consoletur. Et in eodem sensu (ut Euthymius significat) dixit, de Spiritu S. *quem mittet pater in nomine meo*, id est, ut ea perficiat, quæ ego incepi, suggerendo, & declarando vobis, quæ docui, & addendo, quæ non potestis portare modo, & testimonium de me perhibendo. Hac ergo ratione dici aliquo modo potest Spiritus S. vices Christi gessisse, seu explevisse, non per vicariam, aut ministerialem virtutem, quod inferioris esset, sed ut principalis causa perficiens, quod Christus absolvere in brevi tempore vitæ suæ non potuit. Unde hoc modo quicumque alteri in officio succedit, vel perficit, quod alter inchoavit, & perficere non potuit, dici potest vices ejus supplere, etiam si vicarius ejus proprie non sit, nec per potestatem inferiorem, & participatam, & ab altero dependentem operetur.

Quod si hoc tantum modo Rex Angliæ intellexit, Spiritum S. vices Christi explevisse, immerito sentit, illam Spiritus Sancti operationem sufficere ad externum, & hominibus accommodatum ecclesiæ regimen, quia illa virtus, & operatio Spiritus Sancti invisibilis est, & mere spiritualis, ac interna, homines autem indigent etiam externo, & visibili rectore. Deinde si ille invisibilis influxus Spiritus S. sufficiens esset pro ecclesia visibili, non tantum Spiritus Sanctus, sed etiam Christus ipse absens, & nunc nobis invisibilis dici posset sui ipsius præsentis, seu visibilis Vicarius, quia de se etiam promisit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*, utique invisibili protectione, & auxilio, ut in superioribus explicavi. Præterea si Christus, quia est principalis Monarcha ecclesiæ, illi non contulit rectorem visibilem, qui loco ipsius eam gubernaret, cur Rex Angliæ in sua Prȩfatione, se, & alios Reges Vicarios Dei appellat? nam (juxta suam opinionem, qua se credit esse caput ecclesiæ in regno suo, etiam in spiritualibus) necesse est, ut cum se appellat Vicarium Dei, intelligat, non solum quoad regnum temporale, sed etiam quoad ecclesiam Britannicam; ergo repugnat sibi ipsi, cum dicit Christum non reliquisse Vicarium sui præter Spiritum Sanctum. Pag. 134.

Denique falsum est, Christum non promisisse Petrum, qui alios dirigeret, aut doceret, non enim solum promisit, sed etiam dedit, nam promittendo ei claves, & clavem regiminis, & clavem scientiæ promisit. Item quando illi dixit, *Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*, statim addidit: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. Ac denique cum illi dixit, *Pasce oves meas*, & doctrinam, & regimen, seu directionem manifeste comprehendit, ut infra videbimus. Et ultra hæc in multis aliis locis significavit Christus futuram esse in ecclesia præfecturam spiritualem, & aliquem, vel aliquos ministros suos, qui tanquam proprii, & visibiles Vicarii vicem ejus gerant. Ita intelligunt Patres illud Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit*, Ambros. ibidem & Hilar. Can. 27. in Matth. Idem colligit Chrysost. lib. 2. de Sacerdotibus ex Lucæ 12. Nam cum Christus sub parabola patris familias, qui vult magna vigilantia, & solicitudine a suis subditis expectari, & obediri, declarasset, quomodo sit Domino serviendum, Petrus eum interrogavit, *Domine ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes?* Respondit autem Christus, *Quis putas, est fidelis dispensator, & prudens?* significans, Apostolos specialiter vocatos fuisse, ut essent tanquam præcipui servi, quibus aliorum cura demandanda erat; et præcipue Petrum, qui super totam familiam Christi erat constituendus non solum ad communem vigilantiam, sed etiam ad specialem fidelitatem, & prudentiam obligari. Quam curam, & obligationem commemorabat Petrus, cum dicebat; *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum*. Et consonant verba Pauli 1. Cor. 4. *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei; hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur, &c.* & c. 3. dixerat; *Quid igitur est Apollo, quid vero Paulus? ministri ejus, cui credidistis*, id est, Vicarii ejus, & loco illius ecclesiam regentes, & ad Rom. 13. temporalem Principem, vel judicem Dei ministrum appellavit.

Veram spirituale jurisdictionem Christus Dominus Petro cōtulit.

1. Petr. 5.

Nam quod illud ministerium Apostolicum fuerit etiam cum potestate, & jurisdictione ad ferendum judiciū, satis declarat idem Paulus in eod dict. c. 4. dicens: *Quid vultis? in virga veniam ad vos?* & cap. 5. *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu jam judicavi, ut* præ-

præsens eum, qui sic operatus est in nomine Domini nostri Jesu Christi, &c. tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus ejus salvus fiat, &c. Et 2. ad Cor. 13. *Si venero iterum, non parcam, &c.* Et expresse ad Hebr. 13. *Obedite Præpositis vestris, & subjacete illis, ipsi enim pervigilant, &c.* Et 1. ad Timoth. 5. *Qui bene præsunt presbyteri duplici honore digni habeantur.* Et ad Titū 1. *Oportet, Episcopum sine crimine esse sicut Dei dispensatorem, &c.* Et c. 2. *Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio.* Denique huc spectant loca Pauli, in quibus describit unitatē corporis ecclesiæ, & varia membra ejus, ut ad Roman. 12. ubi inter alia ait: *Qui præest in solicitudine*, & 2. ad Cor. 12. & ad Ephes. 4. ubi ponit, *Apostolos, Prophetas, Evangelistas, Pastores, & Doctores in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.* Quem modum gubernationis dicit esse duraturum, *usque ad consummationem Sanctorum*, id est, usque ad mundi finem, ut in superioribus explicatum est.

Distinctio inter spiritualem, & temporalem potestatem. Atque ex his constat manifeste, hanc potestatem spiritualem esse omnino distinctam a temporali. Primo quidem, & principaliter in fine; nam temporalis potestas ordinatur ad servandam reipublicæ pacem, & moralem honestatem, juxta illud Pauli 1. ad Timoth. 2. *Ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate.* Potestas autem ecclesiastica ad æternam salutem consequendam ordinatur, juxta illud Pauli ad Ephes. 4. *Ad consummationem Sanctorum, &c.* & illud ad Hebræos 13. *Obedite Præpositis vestris, ipsi enim pervigilant tanquam rationem pro animabus vestris reddituri.* Alia differentia est in origine, quia potestas temporalis trahit originem a Deo auctore naturæ media ratione naturali, & ita per se spectata est de jure naturali: prout vero est in Rege, vel senatu, est de jure humano: potestas autem ecclesiastica est de jure divino positivo, & speciali promissione, & concessione Christi: *Tibi dabo claves, Pasce oves meas, Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Sicut enim finis, ad quem ordinatur hęc potestas, & actus, ac media, quæ illi subsunt, sunt supra naturam, & vires humanas, ita & potestatem ipsam habere originem supra jus naturæ, vel humanum necesse est. Et ideo tandem hæ potestas differunt tanquam materialis, & spiritualis, naturalis, & supernaturalis, terrestris, & cœlestis. Atque ita explicant distinctionem hanc Gelasius Papa de Vinculo anathematis, & Nicolaus I. in epistol. ad Michaelem Imper. circa finem, dicens; *Mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus sic actibus propriis, & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in inferno demergi, ut Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritalis actio carnalibus distaret incursibus.* Easdem differentias attingit Gregorius VII. lib. 4. Epistol. ep. 2. ad Hedimanum, easque ex Anastasio Papa in ep. ad Anastasium Imperat. & Gregorio in Pastorali confirmat. Idem docet Symmachus in Apologia contra eundem Anastasium Imperat. dicens: *Conferamus honorem Imperatoris cum honore Pontificis, inter quos tantum distat, quantum ille humanarum rerum curam gerit, iste divinarum.* Et infra: *Tu humana administras, ille tibi divina dispensat.* Idem Symmachus in Synodo Romana, & refertur late in cap. *Bene quidem* 96. dist. & plura alia in duobus capitibus sequentibus referemus.

Solvuntur fundamenta errorū in principio capitis relatorum. Neque huic doctrinæ catholicæ obstant fundamenta aliorum errorum, quæ in aliis hæresibus fundantur, quas non possumus hoc loco ex professo refutare. In fundamento ergo primi erroris hæreticum est dicere, non esse in ecclesia Christi verum, & visibile sacrificium, aut verum, & proprium sacerdotium. Et similiter hereticum est dicere, omnes fideles esse in sacerdotio equales, quæ omnia alibi sunt a nobis disputata, & probata. Marsilius etiam Paduanus in fide errat, dum supponit, omnes clericos, seu sacerdotes, & Episcopos jure divino esse æquales. Nam quoad potestatem ordinis ex institutione Christi Episcopus excedit presbyterum, & presbyter diaconum, &c. ut in tractat. de Sacramento ordinis late ostenditur. In potestate autem jurisdictionis est de Apostolis certissima differentia, quæ ex adductis testimoniis facile colligi potest, & quoad Petrum, & successores ejus latę in sequentibus ostendetur. Præterea quod ait Christum prohibuisse Pontificibus temporaliter regnare, in primis omnino falsum est, & erroneum, ut cap. 8. ostendemus. Deinde ad id, quod nunc agimus, nihil refert, quia etiam si illud admitteretur, solum inde posset inferri Episcopos, aut Pontifices per potestatem quam habent, ut tales sunt, non temporaliter regnare, sed spiritualiter, quod nos omnino contendimus, cum dicimus, potestatem illorum non temporalem esse, sed spiritualem.

Et hoc ad summum probat testimonium illud, *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic*, (quod etiam Rex Angliæ non omisit) nam etiam in illo sensu non prohibet Christus Apostolis regnare, sed sic regnare sicut Reges gentium, id est, temporaliter; necesse est autem, ut spiritualiter regnent saltem illi, qui supremam in illo ordine potestatem habent. Nisi velimus dicere, etiā summum Pontificem non tam proprie regnare spiritualiter, quam vice regnare, quia non tanquam supremus Rex, sed tanquam Vicarius summi Regis ecclesiæ præest. Veritas autem est, non prohibuisse Dominum regnare, sed gubernare dominando personis, per elationem se illis præferendo, aut inhumaniter subditos tractando, ut dixit Gregorius in Pastoral. 2. p. cap. 6. qui verba Christi exponit per illa ecclesiast. 32. *Ducem te constituerunt*, alias, *Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis quasi unus ex ipsis*; & per illa 1. Petr. 5. *Non dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo*, & per illa Pauli 2. ad Cor. 1. *Non quia dominemur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri.* Et similia habet Gregorius 36. Moral. cap. 19. alias 22. & lib. 1. Registri, & Bernard. lib. 2. de Consider. in principio. Et ita per hæc etiam responsum est ad fundamenta, quæ in hoc puncto attingit Rex Angliæ; ad alia vero, quæ objicit contra primatum Pontificis, & contra verum sensum Scripturarum, quibus ille probatur, in sequentibus dicendum est.

CAPUT VII.

Potestatem regendi ecclesiam in spiritualibus, seu ecclesiasticis rebus, in temporalibus Regibus, seu Principibus non existere auctoritate probatur.

PRæter differentias inter potestatem spiritualem, & temporalem in præcedenti capite traditas intercedit alia, quam quia origo est, & præcipuum Anglicani schismatis fundamentum, in hoc caput examinandam reservavimus, quanquam ex principiis positis in præcedenti capite manifeste concludatur. Consistit autem hoc discrimen in hoc, quod potentia temporalis, & spiritualis per se non respiciunt easdem personas, quibus convenire debeant, sed potius sunt subjecto separabiles, quod plane supponit distinctionem inter illas, & eam indicat. Quomodo se se habeant potestas spiritualis, & temporalis, in ordine ad subjectū. Duobus autem modis extreme contrariis circa discrimen hoc errari potest. Primo, asserendo potestates has non solum esse distinctas, sed etiam esse adeo repugnantes, ut in eadem persona conjungi, divino juri contrarium sit. Et ita videtur errasse Marsilius de Padua, quanquam ille vel spiritualem potestatem cum temporali confundat, vel non in quocunque subjecto, sed solum in sacerdotibus neget, posse simul convenire. Verumtamen hic error hoc sensu intellectus fundamentum non habet, & in capite sequenti breviter impugnabitur, quoniam ad præsens institutum parum refert. Alius ergo modus errandi est proprius Anglicanæ sectæ, cujus principium, & fundamentum est, potestatem spiritualem non separari a temporali, sed Regio sceptro esse annexam. Error Anglicanæ sectæ circa subjectum spiritualis potestatis. Ita voluit Henricus VIII. quem successores ejus Eduardus, & Elizabetha sequuti sunt, ut late refert Sander. in tribus primis libris de schismate Anglicano, ubi etiam varias leges ad hujus potestatis amplificationem in illo regno a dictis Principibus latas describit.

Denique in hoc errore persistit Rex Jacobus, ut ex factis ejus satis constat, & in Præfat. sua sæpe profitetur, præsertim pag. 5. prefationis, dicens; *Nam neque me Pontifice ulla ex parte inferiorem esse credam.* Et in eodem sensu dicit pag. 2. de temporalibus Regibus, *quos Deus in altissimo dignitatis gradu quasi suos vicarios, & legatos ad exercenda judicia in suo solio collocavit.* Et iterum ad Reges pag 10. *Quos Deus præcipuos sibi in terris vicarios in administratione justitiæ esse jussit.* Et in eodem sensu dicit pag. 14. controversiam, quam cum suis subditis

Catho-

Catholicis habet, non aliunde esse motam, *quam ab ambitiosa Pontificum tyrannide*, *quam illi contra auctoritatem Scripturarum*, *contra Conciliorum*, *antiquorumque Patrum mentem*, *sibi in temporalia Regum jura injuste usurparunt*. Tandemque ibidem concludit, in hac Regum auctoritate asserenda (utique in hoc sensu) totam suam Apologiam impendisse. Hujus autem erroris fundamentum solum videtur esse, quia non agnoscit distinctionem inter potestatem spiritualem, & temporalem, & quia negat primatum Petri, & successorum ejus, de quibus in sequentibus capitibus dicemus.

V. Conclusio. Regibus temporalibus ut tales sunt, nulla spiritalis potestas competit.

Veritas ergo catholica est, Reges temporales, ut tales sunt, seu ratione suæ jurisdictionis supremæ in Principatu politico nullam habere in ecclesia spiritualem potestatem. Hæc assertio probari potest auctoritate Scripturę duobus modis. Primo quia in testamento novo hæc potestas promissa, & data est a Christo illis personis, qui Reges temporales non erant. Secundo quia non invenitur data Regibus temporalibus, & ex utroque capite tam sigillatim, quam simul sumpto recte concluditur, non esse in Regibus temporalibus, quia non potest esse nisi in illis, quibus a Christo data est, & eorum legitimis successoribus. Prior pars sufficienter probatur testimoniis adductis capite præcedenti, quibus constat, Christum singulariter promisisse, & dedisse hanc potestatem Petro. Deinde aliunde etiam monstratur, dedisse illam omnibus Apostolis Joan. 20. quibus, & successoribus eorum sub nomine ecclesiæ eam promiserat. Matth. 18. Alia etiam testimonia ostendunt, Paulum sępe esse usum hac potestate, eamque in Episcopis, & ecclesię Prępositis inveniri, & ab eisdem exerceri, nullus autem istorum Rex erat, aut jurisdictionem temporalem administrabat. Unde etiam sumitur efficacissimum argumentum: nam prius quam in ecclesia essent Reges temporales, erant in ecclesia Pastores cum vera jurisdictione spirituali ad regendam ecclesiam, ut ex usu ejusdem potestatis, & ex allegatis testimoniis manifeste colligitur: ergo potestas hęc de se non pendet ex Regia potestate, neque cum illa ex vi illius cōjuncta est: tunc enim Reges temporales illam non habebant, neque ab eis illam receperant, qui legitime illa utebātur.

Et hinc etiam aperte probatur ex Scripturis (quod etiam capite superiori attigimus) hanc potestatem alterius esse originis, quam temporalem: nam temporalis potestas prout invenitur in Rege, vel alia simili persona; vel proxime, vel per successionem, aut alium humanum titulū provenit a multitudine populi, qui suam auctoritatem Principi contulit; hæc autem potestas illam originem non habuit: nam in primitiva ecclesia Apostoli illam habuerunt, non a populo Christiano, sed ab ipso Christo; & aliis Episcopis illam communicarunt auctoritate sua, & independenter a populo, ut patet ex illo Pauli ad Titum 1. *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea, quæ desunt corrigas*, *& constituas per civitates presbyteros*, *sicut & ego disposui tibi*. Et 1. ad Tim. 4. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi*. Et c. 5. ostendit fuisse cum jurisdictione Episcopali, dicens: *Adversus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus, &c.* Cum ergo ex præcedentibus capitibus constet, totam potestatem Regiam a populo proxime manasse, consequens profecto est, ut ex vi Regiæ potestatis nulla sit in Rege spiritualis jurisdictio, vel potestas.

Tandem altera probatio ab auctoritate, quam vocant, negativa Scripturæ, in pręsenti efficax est ex eodem principio, & fundamento. Nam, ut recte dixit D. Thomas, *in his, quæ sunt supra naturam soli auctoritati creditur*, &, *quæ ex sola Dei voluntate proveniunt supra omne debitum creaturæ, nobis innotescere non possunt, nisi quatenus divinitus revelata sunt*; sed spiritualis potestas ecclesiæ donum est superans naturam, & ex divina voluntate, & institutione pendet tam ut sit, quam ut in tali persona, vel per talem modum, aut successionem sit. Nulla est autem divina revelatio, vel auctoritas, quæ ostendat, Christum potestatem hanc Regibus temporalibus dedisse; ergo ut D. Thomas supra dicit: *Ubi authoritas deficit*, *sequi debemus naturæ conditionem*. Quæ quidem conditio naturæ in præsenti est, ut temporalis Rex solum eam potestatem habeat, quam homines naturali ratione ducti illi conferre potuerunt, ac subinde nudam, ac præcisam habeat temporalem potestatem. Quod autem divina auctoritas majori potestati Regum testimonium non præ-

1. p. q. 101. art. 1.

beat, manifestum est. Nam in primis extra Scripturam adversarii non admittunt verbum Dei, & quāvis admitterent, nulla est sacra, seu Apostolica traditio, quæ talem potestatem in Regibus indicet, sed contrarium potius, ut ex discursu hujus capitis, & totius libri præsentis constabit. De Scriptura vero sufficienter id probamus postulando testimonium, ubi Christus hanc potestatem Regibus contulerit, quod sine dubio ostendi non poterit, neque in veteri, neque in novo testamento. Nam testimonia, quæ afferri solent, in quibus Regibus obedire præcipimur, frivola sunt, cum nihil de nova potestate a Christo Regibus concessa contineant, sed illius tantum obligationis naturalis nos moneant, qua Regibus in his, quæ ad eorum jurisdictionem pertinent, pręcipientibus obedire tenemur, ut latius inferius respondendo ad objectiones declarabimus. Hic vero ponderari potest, Paulum, ubicumque ecclesiasticam hierarchiam describit, ejusque fundamenta, structuram, ministeria, & gubernationes distinguit, numerare quidem Apostolos, Prophetas, Pastores, & Doctores, Regum autem, & Imperatorum nullam facere mentionem, non quia illi non essent in ecclesia futuri, sed quia quod ad ordinem hierarchicum ecclesiæ spectat, illi proprium gradum non constituunt, sed cum laico populo computantur, nec inter eos, qui ad ædificandum in rebus spiritualibus Christi corpus usque ad consummationem Sanctorum positi sunt; sed inter eos, qui ædificandi sunt, & consummandi tantum recensentur. Denique expendi potest, quod Christus Dominus interrogatus, an liceret censū dare Cęsari, accurate respondit, *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*, indicans profecto, Cæsari, idest, Imperatori, vel Regi solum illud esse reddendum, quod ex vi Cæsareæ, seu Regiæ potestatis debetur. Christus ergo, ut graviter Salmeron notavit, sicut potestatem Regiam non abstulit, ita neque illam auxit, neque peculiare jus pascendi oves suas ei commisit. Addit etiam Chrysost. homil. 71. in Matth. *Cum audis reddenda esse Cæsari, quæ sua sunt, illa solum dici non dubita, quæ pietati ac religioni nihil officiunt. Nam quod fidei, ac virtuti obest, non Cæsaris, sed diaboli tributum, ac vectigal est*. Clarius Ambrosius in epist. 14. alias 33. ad Marcellinam Sororem: *Allegatur* (ait) *Imperatori licere omnia, ipsius esse universa. Respondeo, noli te gravare Imperator, ut putes, te in ea, quæ divina sunt, imperiale aliquod jus habere, noli te extollere, sed si vis divinitus imperare, esto Deo subditus; scriptum est. Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris, Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesia, publicorum tibi mœnium jus commissum est, non sacrorum*.

Tertio probanda est assertio Pontificum & juris canonici testimoniis, quæ licet in propria causa dari videantur, maximam etiam in illa auctoritatem habent, tum propter clavem scientiæ, quam habent ad docendam ecclesiam, ut in lib. 1. monstravimus, tum etiam, quia certam, & immutatam ecclesię traditionem ostendunt. Non enim soli moderni, sed etiam antiquissimi Pontifices, Sācti, & Martyres huic veritati testimonium præbuerunt. Primoque possemus afferre omnia, quę de primatu Romanę ecclesię scripserunt, sed hęc postea cōmemoranda sunt, & ideo nunc tantum ea afferemus, in quibus utramque potestatem inter se conferunt, vel in quibus obedientiam etiam ab Imperatoribus, & Regibus exigunt, quod, si in principibus temporalibus esset suprema spiritualis potestas, facere non possent. Hujusmodi est illud Anastasii II. Pontificis ad Anastasium Imperatorem. *Illud vero pecularius pro amore imperii vestri, & beatitudine, quæ consequi poterit regnum, pro Apostolico officio prædicamus, ut sicut decet, & Spiritus Sanctus dictat, monitis nostris obedientia præbeatur*. Et infra. *Hæc me suggerentem frequentius non spernat pietas tua, ante oculos tuos habens Domini in Evangelio verba. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit, qui autem me spernit, spernit eum, qui me misit*. Et Gelasius Papa in epist. 10. ad eundem Anastas. eandem potestatem sibi, & non Imperatori convenire constantissime docet, ubi inter alia habet illa verba. *Duo sunt Imperator Auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas, &c.* Et Symmachus Papa, ad eundem Imperatorem. *Si Christianus Princeps es, qualiscunque Præsulis Apostolici debes vocem patienter audire*. Et infra. *Conferamus honorem Imperatoris cum honore Pontificis*,

Ex Summis Pontificibus probatur assertio.

tificis, &c. Et infra: *Si omnis potestas a Deo est, magis ergo quæ rebus est præstituta divinis; defer Deo in nobis, & nos deferemus Deo in te.* Ubi aperte negat potestatem spiritualem esse in Imperatore, sed in Pontifice, & postea subdit: *Omnes catholici Principes sive cum imperii gubernacula susceperunt, sive cum Apostolicæ Sedi novos agnoverunt Præsules institutos, ad eam protinus sua scripta miserunt, ut se docerent, ejus esse consortes.* Quod scripsit Symmach. ante mille centum annos & usque ad nostra tempora servatum videmus.

Præterea hoc confirmat definitio ejusdem Symmachi Papæ in Concilio Romano 3. *Non licere laicis, quamvis religiosis, vel potentibus in quacumque civitate, quolibet modo aliquid decernere de Ecclesiasticis facultatibus, quarum solis sacerdotibus disponendi indiscusse a Deo cura commissa docetur.* Quæ ratio, & definitio in quacunque causa Ecclesiastica locum habet. Multa etiam ad hanc veritatem confirmandam congerit Gratian. 96. dist. Et præsertim eam late confirmant Nicolaus Papa in epistola ad Michaelem Imperat. ubi inter alia multa inquit. *Cum ad verum ventum est*, id est, ad evangelicam veritatem) *neque Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium usurpavit, quoniam idem mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus sic actibus propriis, & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit, ut & Christiani Imperatores, pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices, pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur.* Idem tradit late Gregor. VII. in epistol. ad Herimannum Metensem Episcopum lib. 4. epistol. 2. & in alia ad eundem lib. 8. epist. 21. ubi dictis, & factis aliorum Pontificum, & Imperatorum, eandem veritatem confirmat. Item Innocent. III. cap. *Solitæ*, Imperatorem ait, in temporalibus, Pontificem autem in spiritualibus antecellere. Et Bonific. VIII. in extravag. unic. de Majorit. & obed. dicit, in ecclesia esse gladium spiritualem manu sacerdotis exercendum, & gladium temporalem manu laicorum pro ecclesia, & ad nutum, & patientiam sacerdotis exequendum. Quod tacite confirmat Clemens V. in extravag. *Meruit*, de Privileg. licet declaret, per extravagantem Bonifacii, Regem, aut regnum Galliæ non magis esse subjectum Apostolicæ Sedi, quam antea esset. Denique hoc confirmat, quod Gratian. dist. 63. cap. 1. refert ex Adriano Papa; *Ut laici Principes, vel Potentes non intersint Ecclesiasticis electionibus, quia in Ecclesiasticis rebus nullam habent potestatem.* Habeturque in Concilio Constantinop. 4. alias Synodo 8. c. 22. ubi etiam c. 12. non solum negatur Principibus temporalibus potestas creandi Episcopos; sed etiam deponendus dicitur, qui per eorum tyrannidem fuerit intrusus. Item in 7. Synodo c. 3. irrita dicitur electio Episcopi a Principe temporali facta, refertur a Gratiano supra dicta dist. 63. cap. *Omnis*. Sic etiam dixit Innocentius III. in cap. *Ecclesia* de Constitut. *laicis super ecclesiis, & personis Ecclesiasticis nulla est attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi.* Et similia habet in c. *Tua*, 1. de Decimis. Quæ sumpta sunt ex Concil. 4. sub Symmach. 3. Multaque alia jura canonica possent afferri, in quibus exemptio causarum Ecclesiastic. a potestate laicorum præscribitur: in illis enim supponitur, non esse in Magistratibus temporalibus spiritualem potestatem, sed illa omnia in librum de immunitate Ecclesiastica reservamus.

His testimoniis adjungi possunt aliorum Patrum sententiæ, qui licet Summi Pontifices non fuerint, Episcopi tamen, Archiepiscopi, & Patriarchæ, aut Sancti Ecclesiæ doctores, & in prioribus ecclesiæ sæculis fuerunt. Inter quos egregie Chrysostom. homil. [illegible] & 5. de Verbis Isai. inter alia multa dixit; *Quanquam admirandus videtur thronus Regius, tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec præter potestatem hanc præterea quidquam habet auctoritatis.* Et homil. 88. in Matth. ad Diaconum dicit. *Majorem illo* (id est, sæculari Principe) *potestatem habes*, utique in Ecclesiastica administratione. Idem plura in lib. 3. de Sacerdotio. Et Cyrillus Hierosolym. *Nonne* (inquit) *habet ecclesia vitulum, & leonem simul pascentes sicut ad hodiernum usque diem cernimus mundanos Principes regi, & instrui ab ecclesiasticis.* Ubi alludit ad locum Isai. 65. *Lupus, & agnus pascentur simul, Leo, & bos comedent paleas*, & sub verbo *pascendi* duo illa includit, *regi, & instrui.* Cyrillus etiam Alexandr. in epist. 31. ad Joan. & Synodum Antiochenam, & refertur in Synodo Ephesina tom. 5. cap. 9. in fine, ubi admonet Episcopos, ut audiant eos, qui alios de hæresi accusare volunt, ne apud extera tribunalia tumultuentur, & subdit. *Est autem multo melius, ac justius, ut Ecclesiasticæ quæstiones in Ecclesiis agitentur, ac formentur, & non apud alios externos, quibus sane hujusmodi causarum tractatio prorsus non convenit.*

Celebris etiam est sententia Nazianzeni orat. 17. ad cives gravi timore perculsos, ubi postquam ad subditos concionem habuerat, subjungit; *Quid autem vos Principes, & Præfecti? ad vos enim tam nostra se convertit oratio.* Et infra. *An me libere loquentem æquo animo feretis? Nam vos quoque lex Christi imperio meo, ac throno subjicit, imperium enim nos quoque gerimus, addo etiam præstantius, ac perfectius, nisi vero æquum est spiritum carni fasces submittere, & cœlestia terrenis cedere.* In quibus verbis illa præcipue pondero, *Lex Christi subjicit.* Ex quibus constat juxta sententiam Nazianzeni, institutionem hanc, & potestatum distinctionem divinam esse, & ex lege Christi. Multaque similia ex eodem sumi possunt Orat. 1. quæ est Apologia pro absentia sua, & ex Orat. 27. circa finem. Optime etiam Damascen. Orat. 1. de Imaginibus circa finem; *Neque enim*, ait, *piorum est Regum Ecclesiastica statuta convellere.* Et infra: *His de rebus statuere, atque decernere non ad Reges pertinet &c.* Et Oration. 2. parum a principio: *Regum* (inquit) *partes non sunt, ut ecclesiæ leges præscribat*, quod confirmat testimoniis Pauli 2. ad Cor. 12. & ad Hebr. 13. supra tractatis. Et apud Theodoretum libr. 4. Histor. cap. 16. est egregia sententia Eulogii Presbyteri, qui cum a præfecto Imperatoris Valentis hæretici moneretur, *Communica cum Imperatore*. Ait Theodoretus, *dissimulanter, sed valde facete respondit. Nunquid cum imperio est etiam sacerdotii dignitatem consecutus?* Cumque Præfectus ironia cognita in iram provocaretur, ipse iterum respondit, se habere Pastorem, cujus nutum sequeretur. Simile factum narrat Suidas verbo, *Leontius Tripolis Lydiæ Episcopus.* Cum enim Constantius in Conventu Episcoporum præsideret, & multa præscriberet, aliis annuentibus, ipse tacebat, cumque ab Imperatore interrogaretur, cur taceret, respondit. *Miror qui fiat, ut aliis curandis destinatus, alia tractes, qui cum rei militari, & reipublicæ præsis, Episcopis ea præscribas, quæ ad solos pertinent Episcopos.*

Ambrosius præterea in epist. superius allegata ad sororem Marcellinam 14. alias 33. expresse negat, Imperatorem in ea, quæ divina sunt, Imperiale aliquod jus habere. Idemque late, & constantissime docet in Orat. seu conc. 1. contra Auxentium, ubi inter alia inquit; *Scitis & vos ipsi, quod Imperatoribus soleam deferre, non cedere, suppliciis me libenter offerre, non metuere, quæ parantur.* Et infra: *Respondi ego, quod sacerdotis est, quod Imperatoris est, faciat Imperator.* Et infra de Arianis, qui ab Imperatore petebant ecclesiam, inquit: *Videte quanto pejores Ariani sunt, quam Judæi illi quærebant, utrum solvendum putaret Cæsari jus tributi, isti Imperatori volunt dari jus ecclesiæ.* Et infra: *Imperator bonus intra ecclesiam, non supra ecclesiam est, bonus enim Imperator quærit auxilium ecclesiæ, non refutat. Hæc ut humiliter dicimus, ita constanter exponimus.* In Actis etiam Conc. Aquilejensis cum Palladius hæreticus damnationem Episcoporum fugiens ad præsentes laicos provocaret, sic respondit Ambros. *Sacerdotes laicos judicare debent, non laici de Sacerdotibus.* Et infra: *Et si in multis impietatibus deprehensus sit, erubescimus tamen, ut videatur, qui Sacerdotium sibi vendicat, a laicis esse damnatus. Ac per hoc quoniam & in hoc ipso damnandus est, qui laicorum expectat sententiam, cum magis de laicis sacerdotes debeant judicare, eum pronuncio sacerdotio indignum.*

Confirmat optime veritatem hanc Athanasius referens prius, & commendans verba Hosii ad Constantium in epist. ad solitariam vitam agentes; *Desine quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem judicii, serva te in illam diem purum, ne te misceas ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potius ea a nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt ecclesiæ concredidit, & quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ, ita*

& tu

& tu cave, ne quæ sunt ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date (scriptum est) quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere, neque tu Thymiamatum, & sacrorum potestatem habes Imperator. Et inferius sic ex propria sententia scribit Athanasius: *Si istud est judicium Episcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? sin contra ista minis Cæsaris constantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis, quando a condito ævo auditum est, quando judicium ecclesiæ auctoritatem suam ab Imperatore accepit?* Vocat autem titulo Episcopos, quos Constantius sua auctoritate creaverat, qui titulo tenus, ut infra dicit, erant Episcopi, non veritate, quod mirum in modum in Episcopos Anglicanos convenit. Denique August. in epist. 48. & 162. Donatistas reprehendit, quod in causa Ecclesiastica ab Episcoporum judicio ad Constantinum Imperatorem appellare ausi fuerint. *Neque ausus est* (inquit) *Christianus Imperator sic eorum tumultuosas, & fallaces querelas suscipere, ut de judicio Episcoporum, qui Romæ sederant, ipse judicarit.* Et infra: *Qua in re illos quemadmodum detestetur audistis* Et quoniam Constantinus tandem hæreticorum importunitate victus sententiam dixit, eum tacite excusat Augustinus dicens: *Eis ipse cessit, ut de illa causa post Episcopos judicaret, a Sanctis Antistibus postea veniam petiturus, dum tamen illi, quod ulterius dicerent, non haberent, &c.* Et consonat, quod eadem de causa refert Optatus Milevitan. lib. 1. contra Parmen. circa finem. *Donatus* (inquit) *appellandum esse ab Episcopis credidit*, ad quam appellationem Constantinus Imperator sic respondit: *O rabida furoris audacia, sicut in causis gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.*

Ex imperatoribus eadem veritas stabilitur.

His addere possumus ipsorummet Imperatorum confessiones, seu testimonia. Justinianus enim Imperator in Authent. *Quomodo oporteat Episcopos, &c.* in principio sic ait. *Maxima quidem in omnibus sunt dona Dei a superna collata clementia, sacerdotium, & imperium: illud quidem divinis ministrans, hoc autem humanis præsidens, aut diligentiam exhibens, ex uno, eodemque principio utraque procedentia, humanam exornant vitam.* Intellexit ergo Justinianus Imperator, non habere Imperatorem spiritualem potestatem circa res divinas. Idemque sensisse Constantinum Magnum, qui judicium inter Episcopos in Nicæno Concilio recusavit, agnoscens, & ad se non pertinere, dicens: *Deus vos constituit sacerdotes, & nobis a Deo dati estis judices, & conveniens non est, ut homo judicet Deos, sed ille solum, de quo scriptum est, Deus stetit in synagoga Deorum in medio autem Deos dijudicat*, refert Ruffin. lib. 1. Histor. additę ad Eusebe. c. 2. Et Adrian. Papa in epist. ad Michael. Imper. ubi etiam refert Theodosium in epist. ad Synodum Ephesinam scribentem: *illicitum est, eum, qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Refert etiam Sozomenus lib. 6. histor. c. 7. cum Episcopi quidam legatum ad Valentinianum Imperat. mitterent, potestatem petentes ad conveniendum in Concilio pro rebus fidei, ipsum respondisse; *Sibi, qui unus e laicorum numero erat, non licere se ejusmodi rebus interponere*, quod etiam refert Nicephor. lib. 11. c. 40. Atque de eodem Valentiniano refert Sozomenus lib. 6. histor. c. 21. *pie admodum in Deum affectum fuisse adeo, ut neque sacerdotibus quidquam imperare, neque novare aliquid in institutis ecclesiæ, quod sibi deterius videretur, ut melius omnino aggrederetur, nam quamvis esset optimus sane Imperator, & ad res agendas valde accommodatus, tamen hæc suum judicium longe superare existimavit.* Et in hist. tripartita lib. 7. c. 8. de eodem Valentiniano refertur, cum Mediolani mortuo Auxentio hæretico, ordinari cuperet Episcopum Catholicum, ad Episcopos dixit; *Nostis aperte, eruditi quippe divinis eloquiis, qualem oporteat esse Pontificem.* Et infra. *Talem itaque in Pontificali constituite sede, cui & nos, qui gubernamus imperium, syncere nostra capita submittamus, & ejus monita, dum tanquam homines deliquerimus, necessario velut curantis medicamenta suscipiamus.* Cumque Episcopi peterent, ut ipse decerneret tanquam pius, & sapiens, respondit ille, *Super nos est talis electio.* Extat præterea inter epistolas Innocentii I. quædam Honorii Augusti ad Arcadium, in qua scribens in causa Chrysostomi, ait; *Cum, si quid de causa religionis inter Antistites ageretur, Episcopale oportuerit esse judicium, ad illos enim divinarum rerum interpretatio, ad nos religionis spectat obsequium.* Et infra. *Rebus denique ipsis docetur, quid de his senserit divina majestas, &c.* Denique inter Acta octavæ Synodi generalis refertur a Surio oratio Basilii Imperatoris, in qua pie admodum, & fideliter ad laicos loquitur. *De vobis quid amplius dicam, non habeo, quam quod nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem habere. Hæc enim investigare, & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, ligandi, atque solvendi potestatem habent, qui Ecclesiasticas, & cœlestes adepti sunt claves, non nostrum, qui pasci debemus, &c.* quæ late, & sapienter, ac pie prosequitur.

CAPUT VIII.

Eadem veritas rationibus confirmatur.

Prima ratio.

CUm Catholica veritas sufficienter auctoritate fundata sit, ratione ex eisdem principiis facile potest demonstrari. Quia potestas regendi in nullo homine inveniri potest sine justo titulo, ex quo principio supra probavimus, in Pontifice non esse directam temporalem potestatem supremam; ex eodem ergo plane convincitur, in temporali Rege non esse potestatem ad spirituale regimen. Unde qui primum libenter audiunt, necesse est, ut secundum admittant, nisi velint ad libitum voluntatis suæ sine ratione loqui. Quia multo minus invenitur justus titulus spiritualis potestatis in temporali Principe, quam temporalis potestatis in spirituali pastore. Assumptum autem principium probatur breviter, quia vel titulus ille esset juris naturalis, vel positivi divini, vel humani; hæc autem omnia facile ex dictis excluduntur. Nam de jure naturali esse non potest, tum quia potestas ipsa naturalis non est, ut jam est probatum, tum etiam quia nulla potestas dominandi, vel regendi alios est in particulari persona immediate ex jure naturali, sed in communitate: hæc autem potestas spiritualis non est in communitate humana tanquam ab illa naturaliter fluens, neque prout est in particulari persona, proxime fundari potest in voluntate ejusdem communitatis, tanquam conferentis, seu transferentis in alium talem potestatem, quia est longe altioris ordinis: ergo non potest esse in rege de jure naturali. Et eadem ratione convincitur, non esse ex jure humano, quod in solo naturali fundetur, vel ab illo ducat originem, quale est jus gentium, vel civile, quia si jus ipsum naturale non attingit talem potestatem, multo minus alia inferiora jura, quæ in illo fundantur.

De jure autem divino res est manifesta ex dictis, quia tale jus auctoritate divina probandum est: nulla est autem auctoritas, non solum divina, verum nec probabilis humana, quæ tale jus Regibus datum esse ostendat. Imo licet interdum possit ratione suaderi, aliquid esse de jure divino, oportet, ut ex principiis revelatis sufficienter colligatur, vel saltem, ut supposita institutione ecclesiæ, magis consentaneum divinæ providentiæ ostendatur. Nihil autem horum in præsenti intervenit, quia nullum est revelatum principium, ex quo talis potestas spiritualis in Regibus verisimiliter comprobetur, quin potius omnia principia revelata illi dogmati repugnant, ut ostensum est. Ac denique omnis ratio convenientis providentiæ, & ecclesiasticæ disciplinæ ostendit, non debuisse cœlestem hanc potestatem temporalibus Regibus committi, tum quia temporalibus curis, & negotiis sæcularibus sunt implicatissimi, tum etiam quia literis Sacris, & divinę scientiæ vacare non possunt, quæ tamen doctrina maxime necessaria est in Ecclesiasticis Pastoribus. Propter quod Paulus dicebat Timotheo, *Attende tibi, & doctrinæ.* Ubi etiam indicat aliam rationem, quia cum hæc potestas ad spiritualem finem, & salutem animarum conferatur, requirit in eo, cui confertur, statum vitæ spiritualis, & perfectæ, ut possit non minus verbo, & exemplo, quam potestate subditis prodesse. Reges autem temporales moraliter loquendo, & ex vi status hoc vitæ genus non habent, vel profitentur, & ideo ad hoc munus apti non erant. Denique ob hanc causam in Ecclesia Christi cum regno non est per se conjunctum sacerdotium; non enim assumpti sunt Reges, ut pro hominibus constituantur in iis, quæ sunt ad Deum: ergo eadem ratione neque regi-

regimini spirituali apti erant. Atque hinc consequenter excluditur omnis titulus fundatus in jure canonico, tum quia jus canonicum a jure positivo divino derivatur, tum etiam quia rationes factæ non minus in illo procedunt: tum denique quia ostensum est, jus canonicū tali Regum præsumptioni omnino repugnare. Atque hic discursus evidentior fiet ex cap. seq. in quo quam sint levia, quæ Rex sui juris adducit fundamenta, ostendemus.

2. Ratio. Aliam rationem in hunc modum formare possumus, quia si potestas spiritualis esset in temporalibus Regibus, tot essent in ecclesia supremi Principes spirituales, quot sunt supremi Principes temporales, quod & absurdum est, & principiis fidei multum repugnat. Consequutio manifesta est. Primo quia si potestas regendi ecclesiam in spiritualibus intrinsece conjuncta est cum potestate Regia; ergo non reducitur in superius principium infra Deū, neque ab alia mortali potestate pendet. Secūdo, quia non est major ratio, cur unus Rex alteri in spiritualibus subdatur, quam e contrario. Sed forte Protestantes Anglicani, non solum hoc concedunt, verum etiam præcipue intendunt. Neque existimant esse ullum incōveniens, quia non admittunt plura capita in spiritualibus totius ecclesiæ universalis, sed plurium particularium Ecclesiarum, quæ sunt in diversis regnis tanquam partes ecclesiæ universalis, atque ita similiter habere poterunt plura capita partialia. Quam vero hoc sit absurdum, & monstrosum in ecclesia Christi militante in hoc mundo, facile intelliget, qui ex scripturis consideraverit, ecclesiam Christi esse unum corpus mysticum perfectissime institutū. Nam tale corpus requirit unam supremam potestatem, quę supra omnia membra ejus efficaciā habeat, sive illa potestas sit in una persona vera, sive in una congregatione (quod postea videbimus) quia sine tali potestate non potest esse debita unio, & conformitas inter membra talis corporis.

Evasio protestā tium.

Rejicitur.

Alia evasio præcluditur & ecclesię supremū caput debere esse unum ostenditur.

Dicent fortasse satis esse, quod omnes ecclesiæ particulares in uno capite Christo uniantur. Sed contra hoc est, quia ecclesia militans, ut est in hoc mundo, est unum spirituale regnum, & corpus mysticum perfecte unum in suo genere; ergo requirit etiā in hoc mundo unum supremum tribunal, sub quo gubernetur, alias non potest dici habere unitatem, prout in hoc mundo versatur. Quod declaratur a simili, nam plura regna, quę sub diversis Regibus, aut Imperatoribus militant, non sunt unum regnum, vel imperium, quia non habent unum supremū regimen in terris, quamvis omnia uniantur in uno Rege Deo, qui est supremus Rex etiam temporalis omnium Regū. Unde ex illa sententia sequitur aperte plures ecclesias, quæ sunt in mundo, non magis constituere universalem ecclesiam, quæ sit proprie una, quam plura temporalia regna sint una respublica temporalis, vel unum imperium aut regnum. Et declaratur amplius alio exemplo accommodato: nam si in diversis provinciis versentur duo exercitus Regis Hispanię, sub duobus Ducibus supremis, & inter se nullo modo subordinatis, non possunt dici esse unus exercitus, etiam si in eodem Rege remote uniantur, & ab eo alterius rationis influxum recipiant. Ita ergo dicendū esset de diversis regnis quatenus sunt ecclesiæ distinctæ, si sub supremis capitibus Ecclesiasticis militarent.

Objectio. Accedit tandem, quod unitas ecclesiæ sine unitate fidei, & sacramentorum conservari non potest: hæc autem unitas fidei in diversis regnis, & provinciis conservari non posset sine magno miraculo, si partes ecclesiæ, & capita earum in terris essent inter se omnino divisa, & sine subordinatione ad aliquam supremam potestatem, cui omnes in terris obedire teneantur. Nam hoc satis ostendit experientia, hinc enim orta sunt omnia schismata, & Ecclesiarum divisiones. Et ratio est clara, quia si duo Reges temporales sunt supremi in spiritualibus, & unus eligat in suo regno talem modum religionis, & alius alium; unus unam fidem suo judicio ex Scriptura sumat, alius contrariam, quomodo poterunt ad unitatem reduci? Atque hinc tandem concluditur, moraliter fieri non posse, ut duæ ecclesiæ supremæ, id est, non recognoscentes in spiritualibus superiorem in terris, sint unitæ etiam in Christo, quia non uniuntur Christo, nisi per veram fidem, ac subinde per unam, & eandem fidem, quia vera fides non est, nisi una: sed tales ecclesiæ non possent in una fide conservari, ut ostensum est: ergo neque unionem in Christo retinere possent.

Dices, discursum hunc eodem modo procedere de Episcopis, vel Apostolis, etiamsi in eis dicatur esse suprema potestas spiritualis. Respondeo, verum esse, etiam illos reducendos esse ad unum supremum caput, ut possit ecclesiæ unitas conservari. Quod autem, quale sit hoc caput, infra videbimus: nam ex vi prædicti discursus solum sequitur debere esse unum, sive illud sit unus Episcopus, sive una Episcoporum congregatio. Instabis: similiter ab Anglicanis dici posse, quod licet Rex temporalis sit etiam in suo regno supremus in spiritualibus, comparatione facta ad quamcunque aliam singularem personam: nihilominus possit ex omnibus Regibus Christianis Concilium, seu Conventus congregari, in quo sit spiritualis potestas superior singulis Regibus, cujus auctoritate possit unitas ecclesiæ conservari. A qua responsione non videtur alienus Rex Angliæ: nam & auctoritatem legitimi Concilii recognoscere videtur, quandoquidem primis quatuor Conciliis fidem adhibet, & quod jam in usu non sint conqueritur, Regibusque potestatem illa congregandi, & non Pontifici convenire contendit.

Solutio.

Instantia.

Responsio. Veruntamen evasio hæc non solum rem non expedit, sed potius magis involvit. Nam in primis si ante illius Concilii, vel conventus convocationem nullus Rex habet superiorem in spiritualibus, quis habebit potestatem illud congregandi? nam si aliqui repugnent, nemo illos cogere poterit. Quod si etiam Episcopi convocandi sint, nullus Rex poterit Episcopos sibi non subditos ad conveniendum compellere, vel authentice vocare: erit ergo res moraliter impossibilis, & ab auctore ecclesiæ insufficienter provisa. Sicut in rebus politicis si ad disponendum ea, quæ ad bonum regimen totius universi sunt necessaria, oporteret Reges omnes, & Principes supremos in temporalibus ad comitia convenire, profecto impossibilis esset talis convocatio, & ab omni prudente providentia aliena. Deinde quis futurus esset præsidens in tali conventu, nullus enim alteri cedere volet, cum sit æque supremus, & præsertim si agendum esset de rebus fidei, nam si in illis inter se dissentirent, unusquisque potius suo spiritui, quam aliorum opinionibus credendum putaret. Præsertim si vera esset Regis Angliæ regula, qua propriam uniuscujusque scientiam pro fundamento suæ fidei omnibus Regibus proponit.

Præterquam quod admisso illo monstroso conventu, vel Concilio, si illud esset supra singulos Reges jam nullus temporalis Rex esset supremus in spiritualibus, prout Rex Angliæ pertinaciter contendit. Et ideo existimo mentem illius non esse admittere potestatem alicujus Concilii tanquam superiorem, sed solum deservire ad quandam prudentem cōsultationem, & magis publicam rerum examinationē. Ideo enim de ipsis Conciliis constanter non loquitur, sed quæ vult, approbat, & quæ non placent, rejicit, judicē se illorum constituens. Imo in quodam loco Præfat. suo arbitrio discernit inter convocandos ad Concilium generale, si nunc congregandum esset.

Tandem, si Reges supremi in temporalibus habent etiam in suis regnis spiritualem potestatem supremam respectu aliorum Regum, nullum relinquitur fundamentū ad asserendum, congregationem talium Regum habere in ecclesia potestatem supra totam ipsam, & supra omnes Principes ejus. Quia ex sola rei natura hoc non sequitur, neque affirmari potest. Sicut in temporalibus, licet congregatio Regum fieret, non haberet supremam jurisdictionem supra singulos illorum, nisi sponte unusquisque renunciaret juri suo, mutando prius regimen, & ex pluribus monarchiis unam Aristocratiam constituendo, quod voluntarium esset, & cogitatione potius cōfictum, quam in re subsistens. Idem ergo erit in potestate spirituali, si ex natura rei esset cum temporali conjuncta. Quod si quis fingat, Christum ex peculiari institutione voluisse singulos Reges esse in spiritualibus subjectos ipsorum congregationi, oportet, ut vestigium aliquod hujus institutionis ostendat. Eo vel maxime quod omnia, quæ contra potestatem singulorum Regum diximus, æque contra quamcunque multitudinem, seu congregationem illorum procedunt. Est ergo commentitia, & plane monstrosa hęc spiritualis potestas suprema temporalium Principum, quomodocunque fingatur, aut cogitetur.

Evasio quædam refellitur.

3. Ratio. Tertiam denique rationem ab incommodis conficere possumus: nam in primis ex tali positione sequitur, posse Reges Christianos, si velint, per se ipsos omnes actiones proprias Sacerdotum, & Episcoporum exercere, quales

les sunt offerre Deo sacrificium, vel (si hoc non admittunt) ministrare sacramenta, ligare per excõmunicationes, & censuras, & absolvere ab eis, aut a peccatis, & alia, quę ad publicum Dei cultum pertinent. Hęc autem inaudita sunt in ecclesia Christi; imo etiam in Judęorum synagoga dictum est Regi: *Non est officii tui Ozia, ut adoleas incensum Domino*, & quia non cessavit, percussus est lepra. *2. Paral. 26.* Quod non minus habere locum in Rege Christiano recte docuit Chrysost. hom. 5. de Verbis Isai. Et pręterea si Rex temporalis eo ipso, quod est Rex, potest has actiones per se ipsum legitime administrare, licebit etiam mulieri easdem per se exercere, nam est capax Regiæ potestatis, & cum illa, juxta Protestantium opinionem, eandem supremam potestatem spiritualem habet. At Paulus *1. ad Cor. 14.* mulieres in ecclesia nec loqui permittit, nedum actiones sacras exercere, sed jubet tacere, & subditas esse.

Possunt vero adversarii, distinguendo inter actiones, quæ potestatem ordinis requirunt, vel solam jurisdictionem, respondere, posse Regem omnem actum jurisdictionis Ecclesiasticæ per se exercere, & ad hoc habere supremam potestatẽ, idque satis esse, ut primatum in spiritualibus habeat, etiamsi actiones alias, quę potestatẽ ordinis requirunt, per se non valeat exercere. *Responsio hæreticorum.* Sed hoc in primis alienum est ab institutione Christi: nam ipse per illos voluit ecclesiam regi, quos principales ministros verbi Dei, & sacramentorum esse voluit, nimirum per Episcopos, in quibus potestas ordinis per excellentiam existit. Deinde satis absurdum est, ut supremus ecclesiæ gubernator non possit exercere præcipuos actus tam ad divinum cultum, quam ad sanctificationem fidelium ordinatos. In republica enim civili nihil efficere possũt inferiores magistratus in ordine ad finem suæ potestatis, quod non possit Rex, aut Imperator altiori potestate in ordine ad eundem finem præstare: ergo multo magis in Christiana republica, cum potestas Ecclesiastica sive ordinis, sive jurisdictionis ad spiritualem finem, & sanctificationem animarum referatur: ita debuerunt illæ duę potestas inter se ordinari, & institui, ut in supremo Principe ecclesiæ cum omni perfectione, & excellentia conjungerentur, ideoque nihil per inferiores fieri, quod non possit a superiori, vel supremo perfici, quantum est ex vi potestatis.

Ex principiis Protestantium peculiariter refellitur prædicta responsio. Possumus etiam Protestantes ex ipsorum principiis convincere. Nam apud illos potestas ordinis nihil est, nisi deputatio ministrorum a Rege, vel Magistratu temporali facta. Nam si fortasse in Anglia (ut ferunt) alię cærimoniæ in constituendis ministris adhibentur, non reputantur necessariæ, nec a Christo institutæ, sed propter quendam ornatum exteriorem humano arbitrio excogitatę, aut servatæ. Ergo sine illis posset Rex ministros ad easdem actiones instituere; ergo multo magis posset per se ipsum omnes illas actiones exercere. Idemque Regina Elisabetha ex vi ejusdem dignitatis potuisset, eademque ratione fœminas posset in ministros ecclesię suæ constituere. Quis enim credat fœminam posse esse caput ecclesiæ, & non ministrum? Absit autem ab Ecclesia Christi tam absurda gubernatio, & hierarchia.

Ab hujusmodi eadem responsio impugnatur. Primo. Quin potius si suprema spiritualis jurisdictio temporalem cõsequitur, & potestatem ordinis nullo modo postulat, profecto etiam in Rege ethnico esse poterit supra omnem ecclesiam ditionis suæ, quia tam perfectam potestatem jurisdictionis habet sicut Rex Christianus, & ex Scriptura non magis probari potest, ad usum talis jurisdictionis esse necessarium baptismum, quam Episcopatum, seu clericalem ordinem. Et declaratur hoc amplius: nam ecclesia Romana, Constantinus v. g. priusquam ad fidem converteretur, habebat supremam potestatem temporalem: vel ergo jam etiam habebat spiritualem, & sic admittitur inconveniens illatum, quo nihil potest esse absurdius: vel si Constantinus illam non habebat, profecto apud Sylvestrum erat; ergo etiam post baptizatum Constantinum eandem potestatem Sylvester retinuit, non Constantinus. Quis enim illam transmutationem, seu translationem potestatis a Sylvestro in Constantinum effecerit? aut quo verbo Dei factum est, ut Constantinus per solum baptismum ex ove factus sit Pastor, & ex spirituali filio in supremum parentem, & gubernatorẽ transierit? Sunt profecto hæc incredibilia, & absurda. Quod si Constantinus baptizatus solam potestatem temporalem retinuit, eandem profecto solam ad posteros transmisit, eademque in alios Reges, vel Principes, qui nunc extant, divisa est. Vel si qui sunt alii Reges postea facti Christiani, inde non trahentes originem, eadem ratio ad illos cũ proportione applicari potest. Et simili modo, si post baptismum Constantini Sylvester in suo Pontificatu cum eadem spirituali potestate perseveravit, eadem ad successores usque ad hodiernũ diem pervenit. Idemque est cum proportione de Anglia, & de quocunq; Christiano regno.

Aliud etiam absurdum inferre possumus. *Secundo.* Nam si cum potestate suprema temporali conjuncta est similis potestas spiritualis, cur non similiter in quolibet inferiori Magistratu, vel Principe temporali, etiam si superiorem recognoscat, non est conjuncta utraque potestas cum debita proportione, & subordinatione ad superiorem? Est enim eadem ratio, neque ex vi juris naturalis discrimen constitui potest. Et Scriptura non magis dat spiritualem potestatem supremis Principibus, quam inferioribus. Ubi autem Scriptura de obedientia Principibus temporalibus debita loquitur, generaliter tam de Regibus, quam de aliis magistratibus loquitur. Sic enim illud Pauli intelligitur; *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*; ut magis Petrus exposuit, dicens; *Sive Regi quasi præcellenti, sive Ducibus tanquam ab eo missis.* *Ad Rom. 13. 1. Pet. 2.* Si autem hoc absurdum concedatur, totam hierarchiam ecclesiasticam quoad regimen externæ gubernationis everti necesse est. Nam ubi Rex temporaliter creditur supremus gubernator in spiritualibus, eo ipso Summus Pontifex inde excluditur; ergo si præfectus Regius unius civitatis ibi etiam habet spiritualem præfecturam, excludendus consequenter erit Episcopus ab spirituali regimine, quia non possunt esse duo capita ejusdem ordinis, seu a fortiori excludentur omnes alii Pręfecti, seu Ecclesiastici gubernatores, & ita velit, nolit Rex Anglię, in Puritanorum Anarchiam, quod attinet ad regimen Ecclesiasticũ, incidemus.

Responderi potest, non esse eandem rationem de supremo Rege, & inferioribus Magistratibus, quia Rex per se, & quam ex necessitate habet utranque potestatem conjunctam; *Evasio.* inferiores vero a Rege habent suam potestatem, & ideo potest Rex sua voluntate illas potestates dividere, & temporalem communicare Præfecto civili, spiritualem autem Episcopo. Sed in primis hoc totum non transcendit voluntatem, & institutionem humanam, *Rejicitur.* quam Rex suo etiam arbitrio poterit mutare, sicut illam constituit; ergo potest totam hierarchiam Ecclesiasticam evertere quoad ecclesiæ regimen. Deinde Rex in sua opinione non consequenter loquitur, si hoc concedat, jam enim admittit potestates spiritualem, & temporalem esse distinctas, & subjecto separabiles, vel etiam separatas in utriusque ordinis capite, aut quo titulo ostendere potest, se utramque potestatem habere?

Alia etiam ratione non potest hoc constare cum dictis Regis: nam ipse reprehendit Bellarminum eo, quod negaverit, *Prædicta evasio ipsi Iacobo Regi repugnat. In præf. p. 54. Lib. 4 de Rõ. tif. c. 15.* Episcopos immediate a Deo suam potestatem accepisse: sentit ergo ipse, Episcopos immediate a Deo jurisdictionem suam habere. Quomodo ergo potest nunc dicere, se illis dare jurisdictionem, & in voluntate sua esse positum, illam non ipsis, sed suis Magistratibus temporalibus conferre? Nisi forte se ipsum faciat jure etiam divino superiorem. Deinde Rex Angliæ in eodem loco fatetur, se a Puritanis dissentire circa jurisdictionem Episcoporum, Puritani autem affirmant jurisdictionem Ecclesiasticam conferri a Magistratu temporali; ergo si Rex dicit, se conferre jurisdictionem Episcopis, non differt a Puritanis in puncto jurisdictionis Episcopalis, quidquid de differentia in ordinis dignitate sentiat. Ut ergo gubernatio ecclesiæ per Episcopos, & non per temporales Magistratus firma, & stabilis sit, hanc institutionem esse divinam, & jurisdictionem etiam Episcoporum a Christo descendere, sive mediante Papa, ut Bellarminus probabilius sentit, sive immediate, ut alii etiam Catholici probabiliter volunt. Ad præsentem enim causam non refert: nam quomodocunque sit a Christo per positivam institutionem, non potest esse a temporali Rege, neque ab illo per se dependere, & consequenter non potest Regia potestas esse directe, ac per se supra Episcopalem, ac subinde neque suprema in latitudine Ecclesiasticæ jurisdictionis. Quam repugnantiam in dictis, & opinionibus suis, ductus fortasse spiritu contradicendi Bellarmino, Rex non consideravit, cum tamen satis clara sit, ut in sequenti capite iterum declarabimus.

CAPUT IX.

Solvuntur aliqua objectiones contra veritatem in superioribus capitibus probatam.

MUlta sunt, quibus Rex Angliæ suadere conatur, justo titulo spiritualem potestatem, & supremi capitis, seu gubernatoris spiritualis nomen in regno suo sibi arrogare, & omnia, quæ adducit, objectiones sunt contra veritatem a nobis probatam, quas, licet difficiles non sint, prætermittere non possumus, ut omnibus satisfaciamus. Quia vero plures illarum ex factis Regum, vel Imperatorum sumuntur, & ad præsens punctum non pertinent, ut clarius singulæ suis locis propositæ percipiantur, oportet hic tres quæstiones distinguere. Una est, quam nunc tractamus, an spiritualis potestas sit in Principe necessario conjuncta cum potestate temporali. Altera est, supponendo, has potestates esse in diversis personis, an sit una altera superior, & quæ illa sit, de quo puncto a c.21. dicturi sumus. Tertia est generalis quæstio de exemptione clericorum a potestate temporali, etiam in causis civilibus, criminalibus, & tributis, quæ sine dubio est longe diversa ab aliis duabus, & ex aliis principiis in libro sequenti tractanda. Igitur si quæ sunt exempla aut facta Catholicorum Principum, quæ contra jurisdictionem ecclesiasticam objici aliquo modo possint, ad quæst. 3. de immunitate clericorum maxime pertinent, ut ibi videbimus, & pauca etiam circa secundam quæstionem attingemus. In præsenti vero puncto vix credo, invenietur ante Henricum VIII. exemplum Principis vel solo nomine Christiani, licet heretici, qui ex vi propriæ, & innatæ potestatis, actum jurisdictionis spiritualis usurpare, nedum supremam jurisdictionem, & primatum spiritualis potestatis sibi arrogare tentaverit. Et ideo his exemplis omissis, breviter alios titulos expendemus, quibus Rex jus suum firmare, aut apparenter defendere tentat.

1. Objectio.

Primus est, quia jure naturæ hæ duæ potestates conjunctæ sunt, Regia, & Sacerdotalis; ergo hoc jus naturę manet integrum in lege gratiæ, quia gratia non destruit naturam, neque lex Christi data est ad tollendam legem naturæ, sed perficiendam. Assumptum probatur, quia ante legem Christi, & Moysi jus tantum naturale observatum est; nam ideo tempus illud naturalis legis vocatur. In illo autem tempore iidem erant Reges, & Sacerdotes, ut constat de Melchisedech, Abraham, Isaac, Jacob, & generaliter ex recepta regula, quod eo tempore primogeniti, & regni hæredes erant simul Sacerdotes, ut sumitur ex Hieronym. epist. 126. ad Enagri, & Ruperto lib. 5. in Genes. c. 12. Unde Paulus ad Hebr. 12. Esau prophanum vocat, eo quod primogenituram vendiderit, quæ sacra erat ratione sacerdotii.

Hunc titulum non invenio a Rege expresse propositum, propter complementum autem doctrinæ, & quia Rex allegando in favorem suum quædam testimonia novi testamenti, illum supponere videtur, omittendum non duxi, quamvis re vera frivolus sit. Nam in primis admissa illa antiqua consuetudine, quæ non solum inter fideles, sed etiam inter gentiles viguisse videtur, negamus, illam esse de jure naturali, id est, lege naturali præceptam, licet mediante ratione, & voluntate humana a generalibus principiis juris naturalis originem duxerit. Quia licet sacrificium sit aliquo modo de jure naturali, & consequenter etiam sacerdotium, quod autem tali modo sit institutum, & his, vel illis personis attributum, non est jure naturæ præscriptum, sed jure aliquo positivo definiri, necesse est. Et hoc modo ante legem Moysi, vel jure gentium, vel moribus populorum introductum est, ut dignitas sacerdotalis præcipua cum regali esset conjuncta. Qui mos sicut in lege veteri mutatus fuit, etiam in lege nova mutari potuit. Imo ita factum esse, & ad perfectionem legis gratiæ hoc pertinere, docuit Nicolaus Papa ad Nicolaum Imperatorem dicens. *Fuerunt hæc ante adventum Christi, ut quidam typice Reges simul & sacerdotes existerent, quod sanctum Melchisedech fuisse, sacra prodit historia, &c.* Et infra: *Sed cum ad verum ventum est, eundem Regem, atque Pontificem ultra nec Imperator, nec Pontifex usurpavit.*

In lege naturæ nulla fuit potestas supernaturalis ordinis.

Deinde si sermo sit de sacerdote quoad potestatem ordinis, manifesta est differentia, nam in lege naturæ non erat propria, & supernaturalis potestas ordinis, sed erat solum ministerium sacrificandi, & intercedendi pro populo, ad quod poterat aliquis sua sponte, vel per consensum populi deputari, quia Deus eo tempore nihil in particulari de sacerdotio, vel sacrificio præscripserat, & sic Anacletus Papa epist. 2. negat, Melchisedech, vel Abraham, vel alios illius temporis viros sacrificium obtulisse *sacerdotali auctoritate*, utique a Deo peculiariter instituta. In lege autem veteri sicut determinavit Deus sacrificia, ita & sacerdotium, seu Pontificatum, absque interventu populi, vel consensu ejus. Quod etiam altiori, & excellentiori modo in nova lege Christus instituit. Si autem sit sermo de sacerdotio quoad potestatem jurisdictionis, supponit in primis illa objectio vel falsum, vel valde incertum, nimirum, sacerdotem, vel Pontificem in lege naturæ habuisse jurisdictionem spiritualem, quod vel falsum, vel incertum est. Quia talis potestas neque a Deo specialiter data est in illo statu, ut per se notum est, nec ex jure naturali potest hominibus convenire, quia potestas gubernativa humana non transcendit ordinem humanum, & principaliter instituitur ad ordinandum homines adinvicem, ita ut licet curam etiam habere possit divini cultus, semper in modo, ac determinatione illius respiciat commune bonum reipublicæ humanæ, ut in simili dixit D. Thom. 1. 2. quæst. 99. art. 3. Quapropter non recte fit comparatio inter legem naturæ, & gratiæ, quia in lege naturæ omnis potestas gubernativa sub temporali sufficienter comprehendebatur, nam illa eadem posset disponere de iis, quæ pertinent ad cultum Dei, prout expediret communi bono humanæ reipublicæ; secus vero est in lege gratiæ, quæ est lex divina, quæ principaliter ordinat homines ad Deum, & bonum ipsius reipublicæ refert ad amicitiam hominum cum Deo. Ideoque sacerdotalis potestas in hac lege spiritualis est, & altioris ordinis, & non potest esse ab ipsis hominibns, vel eorum communitate, sed ab ipsomet Christo manare debuit, sicut de facto manavit, ut supra ostensum est.

In lege naturæ nulla jurisdictio spiritualis extitit.

Objectio

Dices, illud esse verum de hominibus tantum, ut homines sunt, consideratis, sic enim manifestum est, in eis esse non posse nisi potestatem naturalem, secus vero esse de hominibus Christianis ut Christiani sunt, & ut componunt civitatem, non tantū politicam, sed etiam Christianam. Nam sicut talis cōmunitas fundatur in fide, & religione supernaturali, ita ex ea habet potestatem altioris ordinis connaturalem ipsi gratię ad disponendum ea, quę spectant ad divinum cultum consentanee ad veram fidem, & amicitiam Dei; ergo talis censenda nunc est potestas Ecclesiastica, & consequenter potuit a tota cōmunitate Regi suo temporali conferri. Respondeo, antecedens potuisse habere locum, si Christus Dominus ecclesiā suam, & regimen ejus non instituisset peculiari modo, & longe excellentiori, quam ex sola rei natura possit esse in communitate hominum, etiam ut Christiani sunt. Nunc autem Christus sua peculiari institutione prevenit (ut sic dicam) & sublimavit spirituale regimen ecclesiæ. Primum instituendo illam, per modum unius corporis mystici per totum orbem diffusi, in quo unitas fidei, & concordia in substantiali ritu religionis ad Dei cultum, & sanctificationem hominum ordinato, conservari posset; hoc autem sine suprema spirituali potestate fieri non posset, ut supra ostendi. Universalis autem potestas supra universum mundum non potuit ab ipsis hominibus ubique etiam dispersis procedere; debuit ergo esse a Christo. Item instituit Christus quandam ecclesiam, quæ in fide esset columna veritatis, & in moribus semper esset sancta, ideoque talem ei dedit potestatem spiritualem, ut per illam ad utrumque finem recte, & sine defectu substantiali posset dirigi; talis ergo potestas necessario esse debet plus quam humana. Denique ex sola rei natura, etiam si homines ecclesiæ spectentur ut Christiani sunt, non esset necessarium regi per Episcopos, vel alios similes pastores, quibus specialis cura animarum incumbat; nunc autem ecclesia necessario regi debet per Episcopos, & sacerdotes, quorum institutio, & distinctio ex divino jure sine dubitatione descendit; ergo potestas gubernativa ecclesiæ Christi in spiritualibus non est a populo Christiano etiam fide illuminato, sed est ab ipso Christo, vel immediate, vel per participationem ab illo, cui Christus ipse immediate illam communicavit.

Solutio.

Secunda objectio.

Secunda objectio sumitur ex aliquibus locis veteris testamenti, in quibus significatur, Pontifices legis veteris fuisse inferiores, & subjectos Regibus. Sed hanc obje-

ctio-

stionem nunc omitto, quia quod ad præsentem locum spectat, manifestum est ex veteri testamento, Pontificiã dignitatem, & potestatem Regiam in diversis fuisse personis, quod nunc tantum tractamus. De comparatione autem harum potestatum infra dicendum est, & ibi melius videbimus, an sit necessarium, eandem habitudinem, seu relationem inferioris, & superioris habere, seu habuisse in utraque lege, veteri scilicet, & nova.

Tertia objectio ex novo Testamento petita.

Est ergo tertia objectio sumpta ex testimoniis novi testamenti, in quibus præcipitur Christianis omnibus, Regibus temporalibus obedire, ut sunt in superioribus allegata, & a Rege accumulata in Apol. pag. 129. scilicet, Roman. 13. 1. Petri 2. ubi etiam adjungit illud 1. ad Tim. 2. ubi Paulus præcipit orari pro omnibus, sed præcipue pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, & illud Matth. 22. *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, &c.* & illud Jo. 18. *Regnum meum non est de hoc mundo*, & illud Luc. 12. *Quis me constituit judicem inter vos?* & illud Luc. 22. *Reges gentium dominantur eorum, &c.*

Solutio ad prima duo testimonia.

Sed nullum ex his testimoniis ad causam facit, & nonnulla illorum contra Regis intentionem probare possunt. Nam in primis in nullo illorum est sermo in particulari de spirituali potestate, neque in eis insinuatur, fuisse Regibus temporalibus concessam, aut, quod illis in materia talis potestatis præcipientibus obediendum sit. Cum ergo Paulus inquit: *Omnis anima Potestatibus sublimioribus subdita sit*, generatim loquitur de omnibus superioribus, ut ex tenore verborum constat. Unde recte intelligi possunt cum partitione accommoda, scilicet, unicuique in eo, in quo superior est, obediendum esse ab iis, qui ei sunt subjecti. Nam ita etiam inferius dicit: *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui honorem, honorem, &c.* Est ergo generalis distributio singulis accommodanda juxta mensuram potestatis, quæ autem hæc sit in singulis Potestatibus, ibi non explicatur. Demus autem ibi loqui Paulum in particulari de potestate temporali, de qua paulo post dicit: *Non sine causa gladium portat.* Quid aliud ex illo loco sic intellecto colligi potest, nisi obediendum esse Principibus temporalibus in his, quæ juste, & recte, præcipiunt? quis autem hoc negat? aut quomodo inde colligi potest, etiam in spiritualibus, & ecclesiasticis esse illis parendum? Certe Paulus non tantum de Principibus Christianis, sed etiam eo maxime tempore de Regibus ethnicis loquebatur, quibus tanquam Dominis temporalibus Christiani etiam obedire tenebantur, nec propterea prudens aliquis dicet, fuisse tunc illos capita ecclesiarum in regnis suis. Omnia ergo, quæ ibi Paulus, & Petrus in sua epistola dicunt, ad eundem sensum referuntur: nam vel intelliguntur respective, ut unicuique reddatur jus suum, vel obedientia debita, juxta gradum potestatis suæ, vel si definite de dominis temporalibus intelligantur, etiam sunt in eorum foro, & materia intelligenda, prout ratio ipsa justitiæ postulat, ibi enim Apostoli non condunt novum jus, sed jus ipsum naturale observari præcipiunt. Simili enim modo servos monent subditos esse dominis, & mulieres subditas esse viris, &c.

Ex tertio testimonio 1. ad Tim. 2. nihil contra statutam veritatẽ colligi.

Ad tertium autem testimonium fatemur, Paulum obsecrare, fieri orationes pro omnibus hominibus, & deinde in speciali addere, *pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam, & tranquillam vitam agamus.* Quid vero hoc pertinet ad primatum spiritualem Regis temporalis? Nunquid quia Reges in primo loco posuit, ideo dixit, illos esse capita ecclesiarum in spiritualibus? Vana profecto est collectio, & longe aliam rationem reddit Chrysost. ibi Homil. 6. videlicet: *ideo addidisse pro Regibus, quia neque tunc Reges Deum colebant, & multis postea temporibus in infidelitate, quam per seriem successionis acceperant, perstiterunt.* Et infra. *Quoniam vero consequens esse cernebat, ut Christiani ad ista torpescerent, neque hujusmodi admitterent monita, si quidem pro gentili, & sacramentorum tempore preces oporteret offerre, vide, quid sequutus adjunxit, ut ex consideratione lucri admonitionem facilius, libentiusque reciperent. Ut quietam* (inquit) *& tranquillam vitam agamus.* Ergo ex mente Chrysostomi non ideo designavit Reges, quia ipsi fiunt spiritualia capita ecclesiarum (quod maxime tunc esse non poterant, cum essent gentiles, sed potius ne propter hanc causam fideles putarent, non esse pro eis publice orandum. Neque Paulus dixit, *præcipue pro Regibus*, illam enim particulam *Præcipue*, Rex de suo addidit, sed simpliciter loquutus est, ac si diceret, etiam Reges ethnicos sub *omnibus* comprehendi; nam licet essent gentiles, orandum pro eis erat, ut ad fidem converterentur. Et hoc magis significavit Paulus in ratione, quam subjunxit: *Hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Ac denique quamvis Paulus addidisset particulam, *præcipue*, nihil referret, nam quia conversio Regum, & difficilior erat, & ad commune bonum ecclesiæ magis est necessaria, ideo etiam potuit specialiter, ac præcipue commendari.

Testimonium Mat. 22 oppositum eõ cludit.

De verbis autem Christi, *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari*, jam supra ex mente Chrysostomi, Ambrosii, & Athanasii ostensum est, potius probare contrarium, scilicet, *Cæsari*, id est, Regi temporali: *reddenda esse quæ sunt Cæsaris*, id est, temporalis potestatis, quæ præcisa responsio vim habet exclusivæ, ut significavit Theophyl. dicens: *Jesus autem per hoc quod figuratum erat numisma imagine Cæsaris, persuadet illis deberi Cæsari, quæ ejus sunt, hoc est, quæ habent ejus imaginem, nam in corporalibus, & externis obediendum est Regi, in internis autem, & spiritualibus Deo*, utique vel immediate præcipienti, vel per Pastores suos juxta verbum Pauli: *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis*, ad Hebr. 13. De aliis etiam Christi verbis: *Regnum meum non est de hoc mundo*, dicimus etiam probare contrarium, quod ex dictis non difficile colligitur. Tria enim ex doctrina Augustini, & aliorum Patrum ex illis verbis adnotavimus, scilicet, Christum habere regnum, etiam in hoc mundo, licet non de hoc mundo, unde merito colligimus, Reges hujus mundi, ex eo quod tales sint, non habere potestatem in regno Christi, quatenus altioris originis est, & pari consecutione inferimus, hoc regnum Christi non carere suis gubernatoribus, qui licet non sint Reges hujus mundi, id est temporales, sunt spirituales Pastores, & Regale sacerdotium. Eademque ratio est de aliis verbis Christi: *Quis me constituit judicem, & divisorem inter vos?* probant enim, temporales causas per se non pertinere ad Christi regnum, seu Vicarium ejus, unde potius a contrario, seu a commutata proportione inferendum erat, causas spirituales ad temporalem Regem non pertinere. Denique idem dicimus de ultimis verbis: *Reges gentium dominantur eorum.* Nam Christus non addidit: Vos autem non gubernetis, vel non præcipiatis, aut corrigatis subditos, sed potius supponit, illos futuros fuisse Rectores, seu Pastores, & ideo dixit, *Vos autem non sic*, quasi præsupponendo regimen, & distinguendo illud a regno temporali, & modum diversum in illo postulando, quem pluribus verbis declaravit Petrus priori epist. c. 5. ut in superioribus adnotatum est.

Testimonia etiam Ioan. 18. Luc. 12. & 22. doctrinam traditam esse firmare ostẽditur.

Quarta objectio.

Quarta objectio sumi potest ex nomine Vicarii Dei, quem Rex Angliæ cujvis Regi temporali attribuit. Et ne videatur novus loquendi modus, ante Jacobum illo usus est Eduardus Rex Angliæ, ut ex suis legibus c. 19. relatum invenio, qui tamen in numero Sanctorum ponitur. Possumusque idem confirmare authoritate Augustini lib. Quæstionum veteris, & novi testamenti, p. 2. q. 91. ubi de Rege dicit: *Adoratur in terris quasi vicarius Dei.* Eleutherius etiam in quadam epist. ad Lucium Britanniæ Regem, sic scripsisse fertur: *Suscepistis nuper miseratione divina in regno Britanniæ legem, & fidem Christi, habetis vos in regno vestro utranque paginam, ex illis Dei gratia per consilium regni vestri sumite legem, vos enim in regno vestro Vicarius Dei estis.* Ergo præter hunc vicarium non est alius necessarius, qui immediate sub Deo sit, ac subinde in Rege est tota potestas Vicaria divinæ potestatis, sive illa spiritualis sit, sive temporalis. Augereque possumus hanc objectionem ex Isidoro lib. 3. Sent. seu de Summo bono c. 49. dicente: *Dedit Deus Principibus præsulatum pro regimine populorum*, Præsulatus autem nomen est spiritualis potestatis: nam præsul non dicitur, nisi qui spiritualibus præest.

Solutio ad 4.

Respondeo breviter, consecutionem esse nullius momenti, quidquid de modo loquendi in antecedente sumpto sentiatur, de quo non est contendendum, quamvis ea, quæ pro illo allegantur, apocrypha sint? Nam liber ille Quæstionum novi, & veteris testamenti, judicio omniũ doctiorum non est Augustini, quia nec stylus est, nec doctrina in multis locis est Augustiniana. Quanquam illa

Augustinus immerito pro c'trario errore citatur.

sen-

sententia bene explicata vera sit, Regem nimirum, adorari, id est coli, & venerari propter dignitatem, in qua Deum quodammodo repræsentat, cujus vicem gerit. Epistola etiam illa, quæ ex Eleutherio citatur commentitia est, quia neque inter epistolas Pontificias, neque in tomis Conciliorum, neque apud Catholicos authores mentio illius invenitur, sed ab aliquo hæretico conficta est, ut notavit Sander. lib. 5. de Clave David cap. 6. Et illamet verba, quæ ex illa referuntur, id satis ostendunt, est enim phrasis propria Novatorum, & a Pontificibus Romanis prorsus aliena.

Supra dictam ep. Eleutherio tribui.

Non negamus autem posse Regem in bono, & sano sensu Vicarium Dei appellari: nam Paulus ad Rom. 13. Reges vocat ministros Dei, quod perinde fere est. Unde Ambrosius ibi ait, Principem *vicem Dei agere*, & ideo subjectionem esse illi servandam. Idem autem est, vicem agere, quod Vicarium esse. Hinc autem non recte infertur, Reges esse vicarios Dei in spiritualibus: nam Deus primarius Rex est, tam in regno temporali, quam in spirituali ecclesię, & in utroque suos vicarios posuit, in temporali Reges, in spirituali Episcopos, & præsertim Summum Pontificem. Unde ex eo, quod Rex in uno regno Vicarius sit, male infertur esse in utroque. Nam etiam Reges gentiles, de quibus etiam Paulus loquebatur, sunt ministri Dei, ac subinde vicarii, non tamen in spiritualibus, sed in temporalibus tantum. Idem ergo dicendum est de Regibus Christianis. Quamvis illi possint etiam dici peculiari titulo vicarii Dei, ad defendendam ecclesiam, & protegendum Prælatos, ut possint in pace, & cum fructu spiritualia ministrare. Et in hoc sensu S. Eduardus locutus est. Isidorus autem lato quodam modo præsulatum vocavit præfecturam, seu quamcunque regendi potestatem, sicut etiam c. 49. antecedente sub titulo de *Prælatis* ponit Reges, & quascunque seculi potestates non solum fideles, sed etiã infideles. Unde clarum est, non loqui de Prælatis in eo rigore, quo jam communi usu vox illa pro ecclesiastico Antistite sumitur, sed prout generaliter a verbo *Præfero* derivatur, & quemcunque superiorem, vel primarium gubernatorem significare potest.

Ad verba Isidori respondetur.

Quinto obiici possunt nonnulla Patrum testimonia, qui Regi, vel Imperatori primatum tribuere solent. Sed ex his quædam pertinent ad comparationem utriusque jurisdictionis, quæ infra, ut dixi, tractabuntur. Alia vero sunt hujus loci propria, quia in eis videntur proprios actus spiritualis potestatis Regibus tribuere. Tales enim actus sunt, veritatem docere, errores depellere, & similes; & tamen Epiphan. hæref. 40. dicit, Reges datos esse, ut omnia ex Deo bene disponantur, & administrentur, *& ad bonam* (inquit) *ordinationem terræ, ubi cædes, & pugnæ, ignorantiaque ac doctrina bona, &c.* Significans hæc omnia cadere sub Regis curam. Et sic etiam Alcuin. in Præfat. ad lib. de Trinit. ad Carolum dicit, Sapientiam illi datam esse, *ut regat, & doceat pia solicitudine subjectos*. Et infra, ad illum pertinere ait, *justa decernere, rata pręcipere, sancta admonere, ut quisque lætus cum perpetuæ salutis præcepto domum redeat*. Et infra subdit: *Principem populi Christiani cuncta scire, & prædicare, quæ Deo placent, necesse esse, notissimum est. Neque enim quenquam magis decet, vel meliora nosse, vel plura, quam Imperatorem, cujus doctrina omnibus prodesse debet subjectis, &c.* Quin potius Concilium Arelatense sub eodem Carolo M. c. ult. post decreta omnia subjungit: *Hæc Domino Imperatori præsentanda decrevimus, poscentes ejus clementiam, ut si quid hic minus est, ejus prudentia suppleatur, si quid secus, quam se ratio habet, ejus judicio emendetur, si quid rationabiliter taxatum est, ejus adjutorio, divina opitulante clementia perficiatur*. Addi etiam hic possent objectiones ex Actibus congregandi generalia Concilia, vel præsidendi in illis; item creandi, vel deponendi Pontifices, hi enim actus, & similes proprii sunt ecclesiasticæ jurisdictionis; & tamen illos sæpius exercuisse Imperatores, Rex Angliæ in sua Præfat. contendit.

5. Objectio ex Patribus.

Ad priorem partem respondeo, Patres nunquam tribuere Regibus proprios actus jurisdictionis spiritualis, sed interdum per modum exhortationis, vel laudis, aut honoris illos excitare ad exercendos actus aliquos, qui sine jurisdictione exerceri possunt, vel ad procurandum ut alii in ecclesia cum fructu fiant per Pastores, a quibus legitime exerceri possunt. Unus ex illis actibus esse potest, curare, ut ignorantia ab ecclesia tollatur, & ut bona, & sana doctrina conservetur, & augeatur, de quo loquitur Epiphanius. Habetque locum etiam in politica republica intra limites suos, ut per se notum est, & sic pertinet ad Regem ex vi propriæ potestatis. Respectu vero ecclesiæ, & quoad doctrinam fidei, pertinere potest ad Regem, non quidem prædicando publice per se ipsum, neque dando authoritatem prædicandi, sed præbendo auxilium Catholicis Prælatis, & prædicatoribus, & sacrarum literarum studia fundando, suaque potestate seminatores malę doctrinæ coercendo. Et hunc sensum declararunt Patres Concilii Turonensis sub Carolo M. in principio: postquam enim commendarunt pietatem, & sapientiam Imperatoris, subjungunt: *His igitur intentus, pios, a religiosos Dei sacerdotes ecclesiæ gubernacula in regno sibi divina largitate collato tenentes saluberrimis exhortationibus admonuit, ut operam darent, & actibus eminerent, quibus & se bene operando, & sibi commissos verbis, & exemplis instruendo regerent*. Et idem supra indicant Alcuinus dicens: *Multa est omnibus fidelibus in vestra pietate gloriandi facultas, dum clementiæ vestræ solicitudo sacerdotalem, ut decet, habet in prædicatione verbi Dei vigorem*.

Solutio. Verus sensus Patrũ aperitur.

Reliqua vero, quæ retulimus, laudis sunt, & honoris verba, nam etiam Imperator Christianus esse potest doctus, & bene instructus in doctrina sacra, & privatim juxta occurrentes occasiones potest veritatem docere. Simili etiam modo verba Patrum Concilii Arelatensis eo tendunt, ut protectionem, & adjutorium ad executionem suorum decretorum ab Imperatore petant, ut ex ultima clausula verborum constat, reliqua autem sunt verba modestiæ, & urbanitatis, ex quibus nullum judicium vel subjectionis in spiritualibus ex parte Concilii, vel spiritualis potestatis in Imperatore, sumi potest. Ad aliam etiam partem objectionis uno verbo dicimus, illos actus proprie non esse imperatoriæ potestatis, posse tamen, vel aliquando potuisse aliquam cooperationem, seu pręparatoriam dispositionem, aut conditionem, quæ spiritualem potestatem non requirit, in eis exercere, ut in sequentibus latius declarabimus.

Germana Concilii Arelaten. expositio.

CAPUT X.

Utrum Christus dominus supremam ecclesiæ spiritualem potestatem Petro contulerit?

PRius quam spiritualem potestatem cum temporali conferamus, ex qua præsens controversia maxime pendet, inquirere oportet, an hæc potestas sit in Pontifice Romano, cum quo lis, & contentio tota Regis Angliæ versatur. Quia vero Romanus Pontifex non potest habere hanc potestatem, nisi per legitimam successionem, & successio ab origine, & institutione pendet, quæ a solo Christo fieri potuit, ideo de hac institutione prius videndum est. In quo puncto duæ quæstiones distingui possent, una abstracta (ut sic dicam) seu generalis, an Christus in sua universali ecclesia Monarchicum regimen in aliqua persona, quæ vices ejus gereret, reliquerit. Altera quæstio est contracta, seu particularis, an tali personæ, scilicet, Petro, Christus vices suas, & potestatem supra omnes fideles commiserit, simul tamen illas tractabimus, quia quod ad fidem, & authoritatem attinet, non possumus melius ostendere institutionem, quam ex singulari Christi facto, & rationem illius ex generali causa institutionis postea investigabimus.

Neque oportet in recensendis erroribus, qui in hac materia fuerunt, & nunc a Lutheranis, & Calvinistis, cæterisque Protestantibus pertinaciter defenduntur, immorari, quia & notissimi sunt, & nunc solum de Anglicana secta tractamus, cujus caput, & defensor, ejusdem Angliæ Rex sæpe in sua Præfatione contendit, Christum non dedisse Petro majorem, quam cęteris Apostolis potestatem, & p. 22, & 24. & præsertim 58. in alios sensus verba Scripturæ detorquere conatur. Sed illius fundamenta postea expendemus, nunc prius catholica veritas stabilienda est. Et quoniam quam plurimi Catholici, & eruditissimi viri in hac veritate confirmanda diligentissime laborarunt, operæ pretium non erit, omnia, quæ illi dixerunt, transcribere, & in hunc locum congerere, sed pauca quædam, quę judicio nostro selectiora, & efficaciora videbuntur, ex illis mutuabimur, & qua poterimus brevitate, & perspicuitate proponemus.

Di-

Conclusio de fide. Dicimus ergo, Christum Dominum instituendo ecclesiam suam militantem, prius quam quoad visibilem præsentiam corporalem eam relinqueret, illam Petro tanquam Vicario suo, ac supremo Pastori commendasse, ac subinde supremam spiritualem potestatem ad gubernandam illam ei contulisse. Conclusio est certa de fide, quam præcipue probabimus gemino illo testimonio, quo non solus Bellarminus, quem in hoc Rex Angliæ reprehendere ausus est; sed omnes Pontifices, & Patres eandē veritatem confirmarunt. Primum est illud Matth. 16. ubi Christo quærenti: *Quem dicunt homines esse filium hominis?* cum Petrus respondisset: *Tu es Christus filius Dei vivi*, Christus dixit illi: *Beatus es Simon Bar Jona, quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est*; & *ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ędificabo ecclesiam meam, & portę inferi non prævalebunt adversus eam, & tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis*. Hæc fuit Christi promissio, qui fallere non potest in promissis, & ideo dubitari non potest, quin postea impleverit, quod tunc promisit. Videamus autem, cui promiserit, & quid promiserit: nam si hæc duo plene, & fideliter intelligantur, hoc solum testimonium ad assertionem confirmandam sufficit.

Probatur conclusio ex promissione Christi.

Prædicta promissio Petro in propria persona facta est. Primo ergo evidens est ex tenore verborum, promissionem esse factam Petro in sua propria persona, tot enim circumstantiis designata est, ut de hoc dubitari nō possit. Primo enim Evangelista retulit Simonem Petrum confessionem divinitatis Christi fecisse. Neque existimo vacare mysterio, quod Evangelista utrunque nomen conjunxit *Simon Petrus*. Nam prius Petrus vocabatur Simon, ut constat Joan. 1. Unde quia hoc erat quasi proprium, & primævum nomen Petri, in negotio tam gravi omitti non debuit, nomen autem Petri a Christo fuit illi impositum Jo. 1. & hic adjunctum est, tum propter tollendam omnem ambiguitatem, quia alius etiam Apostolus Simon vocabatur, tum propter mysterium, quod statim Christus declaravit. Deinde addit Evangelista, Christum ad eundem esse loquutum. Et ut hoc magis esset testatum, Christus iterum eodem nomine illum appellat, dicens: *Beatus es Simon*, & quia nomen Petri ad mysterium explicandum reservabat, ne nomen Simonis videretur ambiguum, addidit aliam circumstantiam propriam illius personæ, dicens: *Bar Jona*, id est filius Jonæ, seu Joannis, sicut idem dixerat Joan. 1. *Tu es Simon filius Jona*. Nominavit autem Christus Simonem in dicto loco, simul laudando illum, ut inde etiam intelligi posset, qualis esset promissio, & cui fieret: erat enim remunerativa, & illi facienda erat, qui laudem in confessione meruerat. Sicut Hilarius ibi canon. 26. dixit: *Et dignum planę confessio Petri pręmium consequuta est, quia Dei filium in homine vidisset*; & Hieronym. ibid. *Testimonio de se Apostoli reddit vicem, Petrus dixerat, Tu es Christus filius Dei vivi, mercedem recepit vera confessio, Beatus es Simon Bar Jona*. Volens ergo Christus non sola laude, sed etiam mirabili promissione Petrum remunerare, subjungit: *Et ego dico tibi*, ubi recte Hieronymus: *Quia tu mihi dixisti, Tu es Christus, &c. & ego dico tibi, non sermone casso, & nullum habente opus, sed dico tibi, quia meum dixisse, fecisse est*. Illa ergo particula *tibi*, eandem personam Simonis designat, ad illam ergo verba Christi diriguntur, illi ergo fit promissio. Maxim. Homil. 1. in Natali Petri, & Pauli, & Prosp. lib. 2. de Vocat. Genes. c. 28.

In verbis autem Christi considero, quædam esse tantum affirmativa per modum indicativi: *Tu es Petrus*, alia prædictionem, & promissionem continentia, scilicet: *Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo, &c.* Prima ergo affirmatio eo etiam tendere potuit, ut magis exprimeretur persona, de qua futura erat prędictio, & cui fiebat promissio. Commemorare ergo voluit Christus hunc Simonem esse illum, cui multo antea dixerat: *Tu es Simon filius Jona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*. Simulque (ut existimo) indicare voluit Christus, quam ob causam nomen Petri Simoni imposuerit, nimirum, propter firmissimam, & immobilem fidem, quam recepturus erat, cujus primam, & insignem confessionem tunc effecit, & ideo audire meruit: *Tu es Petrus*. Unde recte Ambrosius serm. 6. de Variis actionib. *Cum vocaretur* (inquit) *Simon, per hanc devotionem vocatus est Petrus*. Imo addit, quia Christus est petra: *cum fideli Simone nomen suum communicasse*. Quod etiam attigit Chrysost. Hom. 10. in Marcum. Optime vero Cyrill. lib. 2. in Joan. c. 12. adnotat, prævidisse Christum futuram Petri fidem, & ideo illi dixisse vocaberis *Cephas, id est, Petrus, vocabulo ipso commode significans, quod in eo tanquam petra, lapideque firmissimo suam esset ædificaturus ecclesiam*. Denique addit Chrysost. Hom. in Psalm. 50. in 1. ejus parte paulo post principium, *propterea Petrum a Christo appellatum, quia saxea fide præditus erat*. Ubi etiam bis illum appellat *basim fidei*, & Hom. 9. de Pœnit. *Cum Petrum dico, Petram nomino indebilem, non se, crepidinem immobilem, &c.* significans, Christum vocasse Simonem Petrum propter immobilitatem, non quam in se, aut ex se haberet, sed quam in fide accepturus erat, & ideo alibi *fidei petram firmam, & solidam*, illum appellat. Quæ omnia eleganter complexus est Leo Pap. ser. de transfigur. c. 1. dicens de Petro: *Tantumque in hac fidei sublimitate complacuit, ut beatitudinis felicitate donatus, sacram inviolabilis Petræ acciperet firmitatem, super quam fundata ecclesia portis inferi, & mortis legibus prævaleret*.

Unde ulterius clare intelligitur, quid designaverit Christus, cum dixit: *Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*. Nam sine dubio eundem Petrum designavit, ut frequentius antiqui, & gravissimi Patres intellexerunt, & ex contextu aperte constat. Ideo enim Christus prius illi dixit: *Tu es Petrus*, ut ad eundem statim diceret, super ipsum se ædificaturum ecclesiam, & ad hoc munus illum per suam gratiam petram effecisse. Deinde ostensum est, illa verba cum sequentibus continere promissionem remunerativam; ergo eidem fit, qui propter bonam confessionem beatificatus est, & nomen Petri meruit; ergo idem per vocem, *hanc Petram*, designatur. Quod fiet evidentius si consideretur, Christum non esse usum voce *Petri*, vel *Petræ* tanquam diversi generis. Unde si Christi verba hoc modo Evangelista retulisset: *Tu es petra, super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*; nemo dubitaret, quin illæ particulæ: *Tu*, & *hanc*, eandem petram, atque adeo eandem personam designarent; at Christus ita loquutus est, & Matthæus etiam Hebraice, vel Syriace ita scripsit, nam in illis linguis vox fœminina, & masculina Petri, aut Petræ non distinguuntur, & ita utroque loco habet *Petra* Syriaca versio, Græcus autem, & Latinus interpres personæ Petri, quia vir erat, masculinum nomen accommodarunt, fundamentum autem ædificii fœminino nomine petram appellarunt, quia in his linguis ita solet cum proprietate vocari.

Præterea per illud signum *hoc*, vel *hanc*, designari solet res singularis præsens, ibi autem non erat alia res nomine petræ significata, & cui jam nomen petrę tanquam proprium, & sine metaphora, esset impositum, nisi persona Petri; ergo illum sine dubio designavit Christus, dicens: *Super hanc petram*. Nam ut omnis occasio errandi, imo & dubitandi tolleretur, præmisit: *Tu es Petrus*, quasi præ oculis ponens eum, quem designare volebat. Prętterea cum Christus proxime subjunxit: *Et tibi dabo claves regni cœlorum*, quis dubitet, per pronomen *Tibi*, Petrum designasse? & ad illum esse loquutum, cum ad illum a principio sermonem suum direxerit, & eodem tenore semper cum eodem fuerit loquutus? ergo etiam cum dixit: *Et super hanc Petram*, de eadem persona loquutus est. Denique quia non est credibile, in tam claro, & continuo contextu Christum nunc ad Petrum loqui, deinde rem aliam per pronomen *Hanc*, designare, & statim ad Petrum redire. Sic enim incerta, & ambigua esset tota sententia, & promissio, & supervacanea fuisset diligentia tot modis, & circumstantiis determinandi personam, cui promissio fiebat.

Eadem veritas ex summis Pontificibus confirmatur. Atque ita intellexerunt hunc locum quoad hanc partem de persona, cui fit promissio, in primis omnes Pontifices Romani, qui hoc punctum attigerunt, præsertim Clemens ep. 1. ad Jacobum, & Anacletus ep. 2. & 3. Leo supra, & ser. 2. & 3. in die assumption., suæ, & epist. 89. cujus alia verba in sequentibus referemus, & multa ex Gregor. adduximus lib. 1. c. 6. & plura congerit Gratianus in suo decreto dist. 12. 21. & 22. & in sequentibus plura referemus, in quibus Pontifices suum primatum non in humano, sed in divino jure fundant, ob successionem

fionem Petri, ad quem Dominus promittendo in hoc testimonio loquutus est.

Idem ex Patribus ostēditur.

Et eodem modo hæc verba intellexerunt alii Sancti Episcopi, & antiquissimi Doctores ecclesiæ Cyprianus epist. 55. ad Cornelium, dicens, in Petro fundatam esse ecclesiam, & eodem modo loquitur epist. 69. 71. & 73. & aliis locis, quæ supra lib. 1. cap. 5. & 6. adnotavimus. Item Hilarius canon. 16. in Matth. ubi post verba supra citata; *Dignum plane confessio Petri præmium consequuta est*, subjungit; *O in nuncupatione novi nominis felix ecclesiæ fundamentum, &c.* Idem habet libr. 6. de Trinit. & Psalm. 131. Ambros. lib. 4. de Fide cap. 3. *Habes* (inquit) *in Evangelio quod Petro dixit, Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, eidem autem supra dicenti, Tu es Christus filius Dei vivi, respondit, Tu es Petrus, & super hanc petram, &c.* & subjungit verba valde notanda; *Ergo cui propria authoritate regnum dabat, hujus fidem firmare non poterat? quem cum petram dicit, firmamentum ecclesiæ indicavit.* Idem optime Psal. 40. circa finem; *Ipse* (inquit) *est Petrus, cui dixit, Tu es Petrus, & super hanc petram, &c.* & addit, *ubi Petrus, ibi ecclesia.* Idem late ser. 9. supra citato, & serm. in Cathedram S. Petri, & ser. 11. de Sanctis. Late etiam August. serm. 29. de Sanctis, qui est quintus S. Petri, & Pauli: *Solus inter Apostolos meruit audire, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Dignus certe qui ædificandis in domo Dei populis lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clavis ad regnum*; & multa similia habet in serm. 16. qui est de Cathedra Petri, & ser. 49. de Verb. Dom. c. 3. & lib. 2. de Baptism. c. 1. referens hæc verba Cypriani: *Petrus, quem primum Dominus elegit, & super quem ædificavit ecclesiam suam*, adjungit: *Ecce ubi commemorat Cyprianus, quod etiam nos in Scripturis sanctis didicimus, Apostolum Petrum, in quo primatus Apostolorum tam excellenti gratia præeminet, a posteriori Apostolo Paulo esse correctum, &c.*

Optime etiam Pacianus epist. 3. ad Sympronian. circa medium; *Ipso* (inquit) *referente Matthæo ad Petrum loquutus est Dominus, ad unum ideo, ut unitatem fundaret ex uno*; & statim refert verba, *super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* Super etiam retuli Cyrillum Alexandrin. & Chrysost. quibus addi potest Cyrillus Hierosol. catech. 18. dicens: *Ordinavit Salvator nostram sanctam ecclesiam Christianam, de qua dixit Petro, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Et Nazianz. orat. 26. *Vide* (inquit) *quemadmodum ex Christi discipulis, magnis utique omnibus, & excelsis, atque electione dignis, hic petra vocetur, atque ecclesiæ fundamenta in fidem suam accipiat.* Item Basilius in c. 2. Isai. cum dixisset ecclesiam fuisse ædificatam in Prophetis, & Apostolis, subdit: *Quorum unus erat Petrus, super quam petram pollicitus fuerat suam se ædificaturum ecclesiam*; & lib. 2. contra Eunomium circa principium de Petro ait: *qui quoniam fide præstabat, ecclesiæ commissam sibi ædificationem suscepit*; & Hom. 29. quæ est de Pœnitentia: *Petrus tertio abnegavit, & collocatus est in fundamento.* Et infra: *Petrus dixerat jam antea, & beatus pronuntiatus fuerat, dixerat: Tu es filius Dei excelsi, & vicissim audierat, se esse petram, ita laudatus a Domino: licet enim petra esset, non tamen petra erat ut Christus. Ut Petrus petra erat. Nam Christus vere est immobilis petra, Petrus vero propter Petram. Axiomata namque sua Jesus largitur aliis: largitur autem ea non evacuatus, sed nihilominus habens. Lux est. Vos estis lux mundi, inquit, Sacerdos est, & facit sacerdotes. Ovis est, & dicit. Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Petra est, & petram facit. Quæ sua sunt, largitur servis suis.* Similiter Epiph. in Anchorato non longe a principio de Petro loquens sub nomine Principis Apostolorum subjungit: *Ipse autem Dominus constituit eum primum Apostolorum, petram firmam, super quam ecclesia Dei ædificata est, &c.*

His Patribus accedunt alii exponentes Matthæum, Theophylact. & Euthymius sequentes Chrysostomum, sed præcipue Hieronymus, dicens; *Simoni, qui credebat in Petram Christum, Petri largitum est nomen, ac secundum metaphoram petræ recte dicitur ei, Aedificabo ecclesiam meam super te.* Non potuit sane literalis sensus verius, aut clarius explicari. Unde aliis locis sæpe dicit, ecclesiam Christi super Petrum fuisse fundatam, Dialog. 1. contra Pelagian. aliquantulum a princ. & ep. 54. & 57. & lib. 1. contra Jovinian. prius Petrum *Petram Christi*, appellat, postea vero tacitæ occurrens objectioni, & rationem declarans, inquit; *Super Petrum fundatur ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claves cœlorum accipiant, & ex æquo super eos ecclesiæ fortitudo solidetur: tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio.* Ubi est attente considerandum, inter Apostolos, & æqualitatem quandam & caput nihilominus constituere. Æqualitas enim est in Apostolatu, in certitudine doctrinæ, super quam fortitudo ecclesiæ solidatur, & in universali clavium potestate: caput autem unum, quod propter tollenda schismata positum est, authoritatem, & jurisdictionem Petri in alios etiam Apostolos indicat, & perpetuitatem potestatis, sine qua concordia schismatibus contraria perpetua in ecclesia esse non posset.

Similemque sententiam habet Leo Papa ep. 89. c. 1. dicens; *Hujus muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, ut in Beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, ut exortem se mysterii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortio individuæ unitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo; Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, ut æterni templi ædificatio mirabili munere gratia Dei, in Petri soliditate consisteret.* Denique apud alios Patres frequens est, ut Petrum hac ratione vocent ecclesiæ catholicæ fundamentum, Petram ecclesiæ. Ponrificem ecclesię primum. Ut videri potest in Isidoro lib. 2. de Offic. ecclesi. c. 5. & lib. de Vit. & mor. Sanctor. c. 69. & aliis locis, quæ lib. 1. c. 6. indicavimus. Et Petr. Chrysolog. ser. 107. Laurent. Justinian. lib. de Obed. c. 12. Tertull. sæpe antequā in hæresim incidisset, eisdem modis de Petro loquutus est, ut in lib. de Præscript. c. 22. & lib. de Monogamia c. 8. A qua sententia etiam factus hæreticus non discessit, quamvis illam aliquo modo corruperit lib. de Pudicitia c. 25. ut c. 17. commodius animadvertemus.

Nemo igitur dubitare potest, quin Petro facta sit illa promissio, superest jam explicādum, quid illi promiserit. Duplex enim in verbis videtur esse promissio, una de fundamento ecclesiæ; alia de potestate ligandi, & solvendi: existimo tamen, esse eandem, prius per metaphoram, & postea per verba magis propria explicatam. Cum ergo Christus dixit, fundaturum ecclesiam super Petrum, promisit Petro, effecturum ipsum ecclesiæ fundamentum adeo firmum, & immobile, ut & totam ecclesiæ molem sustinere posset, & cum tanta firmitate, ut cadere nunquam, aut ruere posset. Hinc Ambrosius in dicto lib. 4. de Fide c. 3. dicens in verbis supra allegatis, *cui propria authoritate regnum dabat*, significat, Christum ibi promisisse Petro regnum ecclesiæ; & quia hoc regnum & fide constituitur, & perpetuum esse debet, ideo addit Ambrosius, potuisse etiam Christum firmare fidem Petri, & illum firmamentum ecclesiæ constituere, indicans, hoc totum in illis verbis fuisse Petro promissum. Quod etiam declaravit serm. 2. ex variis, qui est de Cathedra Petri, dicens, Petro esse promissum, ut *tamquam saxum immobile totius orbis Christiani compagem, molemque contineat.* Et similia fere habet Augustin. dicto serm. 16. de Sanctis. Hieronymus vero dicto lib. 1. contra Jovinian. sentit ibi esse promissum Petro, futurum fuisse caput Apostolorum; Cyprianus autem cum Augustino dicto lib. 2. de Baptism. c. 1. Primatum ecclesiæ sentiunt, ibi esse Petro promissum. Chrysostom. etiam Homil. 55. in Matthæ. dicit promissum esse Petro, fore ecclesię Pastorem. Hæcque omnia in idem recidunt.

Petrus Mat. 16. in ecclesię fundamentum designatus fuit. Probatur ex patribus.

Ratio denique metaphoræ est, quia singularis aliqua dependentia ecclesiæ a Petro per illam metaphoram significata est, quæ non potest in alio consistere, nisi quia danda erat Petro singularis potestas ad instruendam, & regendam ecclesiam in fide, & moribus, a qua tam ædificatio quam conservatio ecclesiæ perpetuo penderet. Ut si navis fundata in aliqua persona, statim per metaphoram intelligitur pendere ab illa tanquam a gubernatore, & nauclero, & sic etiam regnum dicitur in Rege fundari, & e converso Rex dicitur fundamentum regni. Quocirca

Probatur ratione.

licet

licet metaphora fundamenti, vel Petræ alios etiam possit habere usus, & significationes, tamen accommodata ad hunc locum & has circumstantias, nulla præter hanc potest esse accommodata, & ideo Patres, & ecclesia ita illam intellexerunt.

Ut vero rem apertius explicaret Christus, addidit aliam metaphoram, & explicationem ejus, dicens, *Tibi dabo claves Regni cœlorum*: solet enim nomine clavis potestas Regia, seu regendi significari, ut patet Isai. 22. *Dabo clavem domus David super humerum ejus*, id est, Principatum, vel potestatem, de qua paulo antea dixerat: *Potestatem tuam dabo in manu ejus*. Christus ergo promittens claves regni cœlorum Petro, nihil aliud promisit, quam potestatem regendi ecclesiam, quæ in terra est regnum spirituale tendens ad regnum cælorum consequendum, & ideo per potestatem quandam cœlestem gubernanda est. Quam potestatem per verba satis propria statim explicavit Christus dicens: *Et quodcunque ligaveris super terram, &c.* his enim verbis expresse promisit Petro singularem potestatem ligandi, atque solvendi, quæ potestas non est alia, nisi potestas leges ferendi, quæ homines ligent, seu obligent, vel etiam puniendi, aut censuras ferendi, aut similia opera imponendi, vel auferendi, ut patet, tum ex communi usu talium verborum, tum ex similibus verbis Matth. 18. *Quæcunque ligaveritis, &c.* Et ex aliis Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, &c.* Ergo claves illæ non aliud per metaphoram significant, nisi potestatem spiritualem ad regendam Christi ecclesiam in ordine ad regnum cœlorum consequendum. Ex hoc ergo loco manifeste probatur primatus Petri, quamvis heretici variis objectionibus, & evasionibus illum obscurare nitantur, quibus in sequ. capite respondebimus, ne veritatis positæ confirmationem intermittamus.

Christus per claves supremam spiritualem potestatem Petro contulit.

Confirmatur eadem assertio ex Jo. 21.

Omnia igitur, quæ de prædicta Christi promissione diximus, ex aliis Christi verbis Joan. 21. maxime confirmantur, & ex utroque loco simul sumpto, & inter se collato evidentissima fit veritatis testificatio. Nam quod Christus promiserat, ad Patrem ascensurus implevit, dicens Petro, semel, & iterum: *Pasce agnos meos*, & tertio, *Pasce oves meas*, per quæ verba curam, & gubernationem totius ecclesiæ illi commisit, & Vicarium suum illum constituit, & tunc plane claves regni cœlorum & potestatem ligandi, atque solvendi proprio, & peculiari modo illi tribuit, sicque super humeros ejus tanquam super firmum fundamentum, & saxum immobile ecclesiæ ædificium imposuit. Quæ omnia facile persuaderi possunt, si totum Christi factum, eiusque verba pura intentione, & mente considerentur. Prius enim, quam Christus Petrum Pontificem Summum crearet, ter illum interrogavit: *Simon Joannis diligis me plus his?* & *diligis me?* seu *amas me?* per quod in primis significare voluit, aliquid magnū, & excellens, & sibi maxime charum voluisse Petro commendare, suam nimirum ecclesiam, quam ipse maxime diligebat, pro qua seipsum tradidit, & patrem, ac matrem reliquit, ut ostendit Paulus ad Ephes. 5. Deinde manifestato amore Petri erga ipsum dixit illi Christus: *Pasce oves meas*. Per quæ verba contendunt hæretici nullam potestatem esse datam Petro, sed solum præceptum prædicandi verbum Dei, quod est animarum cibus. Sed est vana, & ridicula expositio, nam de missione ad prædicandum jam Christus dixerat Joan. 20. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*, & dicturus erat postea in discessu suo, *Euntes docete omnes gentes*: quid ergo necesse erat pro solo munere prædicationis tam singulariter cum Petro agere, tantumque pondus verborum, & interrogationum præmittere.

Reiicitur quædam hæreticorum expositio.

Quid verba pascendi in Scriptura significet.

Deinde, verbum *pascendi* eo modo, quo ibi a Christo usurpatum est, non solum significat actum (ut sic dicam) ministrandi cibos, sed etiam munus, & solicitudinem procurandi omnia, quæ & ad nutriendas oves, & ad illas regendas, tuendas, & in vita conservandas pertinent, Denique omnia, quæ sunt pastoralis muneris, comprehendit. Perinde enim fuit, Petro dicere, *Pasce*, ac dicere Pastorem mearum ovium te relinquo. Bonus autem pastor, ut ipsemet Christus dixit Joan. 10. *Intrat per ostium, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas, & ante eas vadit, & eum oves sequuntur, quia sciunt vocem ejus*, Et infra: *Bonus pastor animam suā dat pro ovibus suis*, & ut ibidem significat, nō se gerit sicut mercenarius, qui cū non sit pastor, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit; ergo ex Christi sententia ad munus Pastoris intrantis per ostium, id est, per ipsummet Christum, ut ipse explicuit, seu (quod idem est) ab ipso super gregem suum constituti, pertinent non solum cibum ministrare, sed etiam custodire, & regere, & omnia alia, quæ pastoralis cura requirit: non ergo solam verbi prædicationem, sed totam hanc curam gregis sui Christus Petro commendavit. Et sine dubio hæc est maxime usitata significatio illius verbi in ea metaphora usurpati, non solum in communi loquendi modo, sed etiam in Scriptura Sacra, ut patet ex illo 1. Petr. 5. *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deū*, ubi *pascere* sino dubio non significat tantum prædicare, nam per solam concionem non solet fieri coactio; sed significat regimen seu gubernationem, quæ interdum nimis violenta esse solet, & ideo subjungit: *Non dominantes in cleris*. Similiter, Verbum, *providentes*, manifeste ostendit, Petrum esse loquutum de providentia, & solicitudine Pastoris in regendis, & custodiendis ovibus, & non de sola verbi prædicatione. Sic etiam 2. Reg. 5. *Tu pasce populum meum Israel*, in cujus explicationem additur: *Tu eris dux super Israel*; & c. 7. *Numquid loquens loquutus sum ad unam de tribubus Israel, cui præcepi, ut pasceret populum meum Israel*, quod statim declaratur per illa verba: *Ego tuli te de pascuis sequentem greges, ut esses dux super populum Israel*. Et de Christo dicitur Isai. 40. *Sicut pastor gregem suum pascet*, & infinita similia sunt in Prophetis; ergo hoc ipsum significavit Christus Petro, cum illi oves suas pascendas commisit.

Ac denique cum oves indefinite posuit, omnes absque dubio sine discrimine comprehendit, quia in similibus locutionibus indefinitus sermo æquivalet universali, & quia nulla est major ratio de his, quam de illis ovibus talia verba interpretandi. Imo, quia ibi nominatim distincti sunt agni, & oves, Euthymius existimat, significatū esse, non solum imperfectos, sed etiam perfectos Petri curæ fuisse subjectos. Bernardus autem lib. 2. de Considerat. ad Eugenium exponit, non solum communem plebem, sed etiam Prelatos, & Episcopos usque ad ipsos etiam Apostolos Petro commendatos, & subjectos fuisse. Unde sic ait c. 8. *Non modo ovium, sed & Pastorum tu unus omnium Pastor. Unde id probem, quæris? Ex verbo Domini*. Cui enim, *non dico Episcoporum; sed etiam Apostolorum sic absolute, & indiscrete totæ commissæ sunt oves? Si me amas Petre, pasce oves meas, Quas? illius, vel illius populos civitatis, aut regionis, aut certi regni. Oves meas inquit, Cui non planum, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? Nihil excipitur, ubi distinguitur nihil. Et forte præsentes cæteri condiscipuli erant, cum committens uni, unitatem omnibus commendaret, in uno grege, & uno pastore, secundum illud, una est columba mea, formosa mea, perfecta mea. Ubi unitas, ibi perfectio*. Quibus verbis egregie Bernardus prædictum sensum confirmavit, & locupletavit.

Potestas Petri ad totam ecclesiam extenditur.

Neque nova est, aut recens hæc interpretatio, eodem enim modo veteres Patres dicta Christi verba intellexerunt. Nam Leo Papa ser. 3. Assumptionis suæ in eandem sententiam dixit; *De toto mundo unus Petrus eligitur; qui & universarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis cunctisque ecclesiæ Patribus præponatur, quamvis in populo Dei, multi Sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit & Christus*: Chrysost. homil. 87. in Joann. *Quid tandem*, ait, *aliis omissis, de his duntaxat Petrum affatur? os erat Apostolorum, & Princeps, & vertex ipsius cœtus, propterea & Paulus eum præter alios visurus ascendit, simul ut ei ostenderet, jam sibi fiduciam habendam, tanquam enim negationis oblivisceretur, fratrum curam ei committit*, Et infra. *Ter autem interrogat, & sæpe idem præcipit, ut demonstret, quanti ovium suarum curam faciat, & quod hoc maximum sit amoris argumentum*. Cyrillus item lib. 11. Joan. cap. 64. *In singulis*, inquit, *confessionibus, variatis parumper verbis, audivit, rationalium ovium curam sibi esse habendam*. Et similiter August. tract. 123. *Nec aliud totiens audit a Petro, quam se diligi, nec aliud totiens commendat Petro, quam suas oves pasci*. Quid autem sit pascere oves Christi, paucis verbis in fine ejusdem tractatus declarat, dicens, *debere eos usque ad sanguinem pro veritate certare, quibus oves ipsas pascendas, regendasque committit*. Et sermon. 62. de

Traditur expositio verborum Christi ex Patribus confirmatur.

de Verb. Domini, explicans eadem verba: *Pasce oves meas. Pertineant* (inquit) *ad nos cura, ad vos obedientia, ad nos vigilantia pastoralis, ad vos humilitas gregis, &c.* ubi verbo, *Pascendi*, verbum *obediendi* opponit. Intellexit ergo, pastoralem curam non consistere tantum in docendo, sed etiam in regendo, & præcipiendo, & hanc esse commissam Petro super totam ecclesiam. Sicut etiam dicit ser. 49. de Verb. Domini; *dicit Dominus Petro, in quo uno format ecclesiam, Petre amas me? Respondet, amo; pasce omnes meas.*

Et item Ambrosius ser. 48. de Tempore in feriam 3. hebdomadæ sanctæ, eundem locum tractans, ait: *Qui ante lachrymas prævaricator extitit, post lachrymas pastor assumptus est, & alios regendos accepit, qui prius seipsum non rexit.* Et in dict. ser. 1. de Sanctis, seu de cathedra Petri; *Tanquam bonus Pastor* (inquit) *tuendum gregem accepit, ut qui sibi infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum.* Ubi ad utrumque testimonium alludit, & alterum cum altero conjungit. Et ad Galat. 1. declarat per verbnm, *pascendi*, delegatam esse Petro curam ecclesiarum, dicens de Paulo; *Dignum fuit, ut cuperet videre Petrum, qui primus erat inter Apostolos, cui delegaverat Salvator curam Ecclesiarum.* Deinde lib. 10. Lucam c. 24. in fine. *Dominus* (inquit) *non dubitat, qui interrogabat non ut disceret, sed ut doceret, quem elevandus in cœlum amoris sui nobis velut Vicarium relinquebat, sic enim habet, Simon Joannis diligis me? utique tu scis Domine, quia amo te, dicit ei Jesus pasce agnos meos.* Et infra. *Jam non agnos ut primo, nec oviculas ut secundo, sed oves pascere jubetur perfectiores, ut perfectior gubernaret.* Et lib. 5. de Fide in Procemio late eundem locum in eodem sensu explicat, dicens, Petrum esse servum illum prudentem, & fidelem, quem constituit Dominus super familiam suam. Idem fere habet lib. de Dignitate Sacerdotali c. 2. Utrumque vero testimonium optime connectit Cyprian. lib. de Unit. eccles. circa principium, dicens: *Loquitur Dominus ad Petrum, Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, &c. Et iterum eidem post resurrectionem suam dicit, pasce oves meas. Super illum unum ædificat Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oves suas, & quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat, Sicut misit me Pater, &c. Et quorum remiseritis peccata, &c. tamen ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituit, & unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua authoritate disposuit.* Et infra. *Primatus Petro datur, ut una Christi ecclesia, & cathedra una monstretur.* Et infra. *Qui cathedram Petri, super quam fundata est ecclesia, deserit, in ecclesia se esse confidit?*

Ex epithetis Petri eadem veritas ostēditur.

Denique veritatem hanc confirmant varia epitheta, quæ solent Patres Petro tribuere ad illud munus explicandum, & potestatem, quam a Christo in dictis locis recepit. Sic enim vocatur *Caput Apostolorum* a Hieronymo lib. 1. contra Jovinian. & Optat. lib. 2. & 7. Cont. Parmeni. Cyril. Alex. lib. 12. in Joan. c. 64. caput & Principem, & lib. 13. Thesaur. c. 2. Apicem Apostolorum vocat. Dicitur etiam constitutus, *Pastor Pastorum*, ab Eusebio Emisseno in ser. de S. Joan. Evangelist. & rationem reddit, quia *regit subditos, & Prelatos. Omnium igitur pastor est, qui a præter agnos, & oves in ecclesia nihil est.* Unde Isidor. de Vita, & morte Sanctor. c. 69. Petrum vocat Pastorem humani gregis. Item Origen. lib. 5. in c. 6. ad Roman. circa finem, ait: *Petro cum summa rerum de pascendis ovibus traderetur, & super ipsum, velut super terram fundaretur ecclesia, nullius confessio virtutis alterius ab eo, nisi charitas exigitur.* Vocatur itē Petrus Christi Vicarius in Concilio Nicæno cap. 39. de quo canone plura dicemus inferius. Et Anselm. Matt. 16. illum vocat principalem Vicarium, quia etiam alii Episcopi omnes, qui potestatem ligandi, & solvendi accipiunt, sunt modo suo Vicarii Christi, Petrus autem est principalis. Quem ob eandem rationem ibi vocat Principem Apostolorum, quod est frequens in aliis Patribus. Et sic etiam frequenter dicunt, accepisse primatum ecclesiæ, ut est apud Ambros. 2. ad Cor. 12. & ad Galat. 2. & optime Beda ex dictis verbis: *Pasces oves meas* in Homil. de Vigilia Apostolor. Petri, & Pauli. Idemque voluit Chrys. Hom. 80. ad populum dicens: *Et per totum terrarum orbem ecclesiæ præsidentiam traditam esse, seu orbis terrarum curam esse demandatam*, ut ait hom. 87. in Joan. Vel *totius Ecclesiæ gubernacula suscepisse*, ut ait Damasc. orat. de Transfigurat. ubi ad Petrum ita de ecclesia loquitur. *Hanc Christus suo ipse cruore comparavit, tibi autem ut fidissimo famulo in fidem tradidit.* Et infra. *Qui te cœlestis regni clavicularium instituit.* Et infra, dicit voluisse Christum Petrum adesse suæ transfigurationi, *ut Antistitem, qui totius ecclesiæ gubernacula susceptisset.* Unde tandem dixit Ephrem serm. de Transfigurat. sicut unus Moyses Hebræorum Princeps fuit, ita Petrum ecclesiæ Christianorum fuisse Principem constitutum. Et plura videri possunt in Gregor. Hom. 21. in Evangel. & lib. 3. epistolar. ep. 3. alias cap. 67. & lib. 1. ep. 24.

Tandem si velimus aliquam rationem hujus divini consilii reddere, oportet, institutionem regiminis ab electione personæ separare. Electionis enim nullam possumus propriam reddere causam præter divinum beneplacitum. Nam licet Deus ea fide, & charitate Petrum disposuerit, quæ ad tale ministerium suscipiendum dignum illum redderet, ut ex verbis Matthæi, & Joannis supra tractatis manifestum est; nihilominus fides Petri non fuit prima ratio electionis ejus, sed voluntas Dei, nam quia illum elegerat, ideo illum ita vocavit, ut cooperando vocationi Vicarius Christi fieri posset dignissime. Institutionis autem primatus propria ratio fuit, quam Cypr. Leo P., & alii Patres tetigerunt, unitas ecclesiæ, & optimum regimen ejus, quia si in ecclesia non fuisset unum caput, ad quod diversa ecclesiæ membra recurrerent, facile per diversa schismata rumperetur, ut etiam Anselmus supra recte dixit.

Ratio institutionis Primatus Petri.

Ut autem optimum esset regimen, oportuit caput hoc unum esse Monarcham, nam Monarchia forma regiminis est omnium optima, ut ex Patribus, Theologis, Philosophis, & historiis erudite ostendit Cardinalis Bellarminus lib. 1. de Roman. Pontif. c. 2. & sequentibus. Quod si in aliis communitatibus, aut regnis humanis hoc verum est, multo certe magis in regimine totius ecclesię fuit necessarium, quia cum respublica ecclesiastica sit amplissima, & pro universo mundo sit instituta, non posset convenienter per unam potestatem supremam gubernari, nisi talis potestas in uno homine resideret. Nam si esset in congregatione multorum, non esset in mundo talis potestas apta ad regendum, nisi quando tales personę in unum Concilium essent congregatę. Quo modo ergo posset difficultatibus occurrentibus subveniri, quando talis congregatio deesset, vel a quo posset cū efficacia cogi, si nullum esset in ecclesia caput, ad quod hujusmodi generalis providentia, & cura ecclesiæ perpetuo pertineret? Profecto hæc ratio convincit primatum Petri fuisse moraliter necessarium, eademque convincit, fuisse illum Principatum non pro sola persona Petri, sed perpetuum, ut convincunt etiam illa verba: *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, sicut in lib. 1. late probatum est, & sequentibus amplius confirmabitur.

Regimen Ecclesiasticum Monarchicum esse debet.

CAPUT XI.

Objectionibus contra superioris capit. doctrinam satisfit.

Contra primatum Petri intellectum in sensu a nobis superiori capite declarato, nonnulla in transcursu, & quasi obiter attingit Rex Jacobus, quibus satisfacere necesse est. Dicit enim ille in pag. 60. suæ Præfationis: *Verum quidem esse Petrum, & ætatis, & temporis, quo a Christo vocatus est, ratione, unum ex primariis Apostolis fuisse, Principem ordine illorum duodecim, quos primos Christus elegit, & de tribus illis unum, quos ordinis servandi gratia cæteris præposuit.* Et pag. 59. doctrinam, quam Catholicam esse ostendimus, *nuperam, & novitiam* vocare veritus non est. Quod apud me argumentum efficax est, Protestantes, vel Sanctos Patres non legisse, vel regem suum turpiter decepisse. Nam ex dictis luce clarius constat, doctrinam traditam de primatu Petri cum ipsa ecclesia ortam esse, & in verbis Christi eo modo intellectis, quo ab antiquissimis Patribus exposita sunt, esse fundatam: nullus ergo, qui non ex industria fallere, & falli velit (quod de Serenissimo Rege credendum non est) doctrinam hanc nuperam, aut novitiam vocare potest. Loquutus est ergo ex deceptione, & veritatis ignoratione, non tamen probabili, vel quæ illum a gravi lapsu, & culpa excuset, cum possit facile ignorantiam, & errorem

Petri primatum nemo novitatis arguere potest.

depel-

depellere, si velit. Praeter quam quod si Petrum fatetur esse Principem duodecim Apostolorum, quid quaeso est, quod addit: *Principem*, aut *ordinis servandi gratia*? aut quis est iste ordo, vel in qua excellentia, aut dignitate personae fundatus est? Omnis enim ordo, ut juste, ac prudenter inter aliquas personas constituatur, fundamentum aliquod excellentiae, seu excessus, aut inaequalitatis in eis requirit, quod constituendo ordini proportionatum, & accomodatum sit.

Petrum non posse dici Principem Apostolorum nisi ratione supremae potestatis.

Si ergo Petrus nullam dignitatem, vel potestatem habet majorem, quam caeteri Apostoli, nec jurisdictionem in illos, secundum quem ordinem princeps illorum appellatur? Nam excessus aetatis, vel antiquitas vocationis, apud Deum parvi momenti sunt, apud quem sicut non est personarum acceptio, ita neque est aetatum differentia: imo in conspectu illius saepe sunt novissimi primi, & primi novissimi. Praesertim, quia non constat, Petrum fuisse seniorem caeteris Apostolis, aut ante omnes vocatum, cum saltē Andreas illum praecesserit, ut de vocatione sumitur ex Joannis 1. & de aetate probabile censet Epiphan. haeres. 51. Neque etiam fundari potest ille ordo in gradibus sanctitatis, nam hoc judicium Deo reservatum est, neque hactenus est nobis revelatum, quis Apostolorum in vera Sanctitate apud Deum caeteris major fuerit. Neque item satis est, quod Christus familiarius cum illo egisset, & in nonnullis actibus, quibusdam aliis eum praetulisse videatur: nam hac ratione etiam Joannes dici poterit Princeps ordine: imo & Jacobus, nam fuit unus ex illis tribus, quos in aliquibus negotiis Christus peculiares socios habere voluit. Praesertim quia sola illa peculiaris favoris, aut amoris Christi ostensio non erat sufficiens fundamentum alicujus ordinis inter Apostolos permansuri post Christi discessum. Accedit, quod Rex semper loquitur de ordine politico in Hierarchia ecclesiastica, ad quam praeteritus ille favor, seu benevolentia parum referebat, neque prudens aliquis Paulum reputabit ordine minorem, quia ex illis tribus non erat, vel quia Christo in mortali corpore viventi familiariter non adhaesit.

Denique eo modo, quo Petrus inter Apostolos Princeps censetur, non ab hominibus, sed a Christo, ac proinde jure divino illum Principatum habuit; ergo si fuit Princeps ordine, necesse est, talem ordinem ab ipso Christo creatū, & institutum esse. At non legimus Christum in ecclesia sua instituisse dignitates aliquas, quae propter solum ordinem politicum specialem honorem, aut sedes primas in sedendo, aut loquendo sibi vendicent, sed legimus tantū, 1. ad Cor. 12. Christum posuisse in ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, alios Pastores, & Doctores, ac denique alias gratias, vel ministeria distribuisse: in his autem omnibus non potest dici Petrus Princeps inter Apostolos ratione ordinis. Ut ergo quod verum est, afferamus, cogitatio talis ordinis politici in ecclesia Christi, ut ab ipso institutae, nupera est, & novitia, nam ordo ille inter Petrum, & alios Apostolos in superiori potestate ad regendum, & gubernandum tā illos, quam universam ecclesiam in perpetuum fundatus est. Et hoc docuit nos Christus, & legimus in antiquis Patribus, reliquae vero adinventiones, & novitates humanae sunt.

Objectio Regis contra probationem Primatus Petri ex scripturis.

Sed in primis invehitur Rex contra duplicem illam probationem primatus Petri ex locis illis, *Tu es Petrus*, &c. & *Pasce oves meas*. Et prius quidem quasi Bellarminum irridens pag. 22. ait: *Nec posterius disputationis meae caput aliis machinis adoritur, quam illis Christi verbis: Pasce oves meas: & Tibi dabo claves Regni coelorum.* Postea vero pag. 24. Sic (ait) *novum, & egregium, scilicet, sensum his Christi verbis affinxit, Pasce, &c. quasi hoc significarent, tolle, proscribe, abdica Christianos Principes, atque Reges. His quoque quodcunque solveris, &c.* Ac denique pag. 128. eo progreditur, ut *inverecundam, ac impudentem vim* appellet, *illam, quam sensui illorum duorum locorum Cardinalis attulit, ut ex eis supremam in temporalibus Pontificis potestatem supra Reges, ac Principes astrueret*. In his autem verbis nulla ratio, nullumve testimonium objicitur, sed solum convicia, & Protestantium calumniae, quibus Rex fidem adhibet, proferuntur, ideoque possemus facile illa praeterire; ne autem aliquem, ob rerum confusionem, & veritatis ignorationem, moveant, falsa a veris discernere, & rem totam explicare necessarium est.

Bellarminus ergo, & nos omnes, qui in hac causa unū sumus, ex illis locis non probamus proxime, & immediate primatum Petri in civilibus seu temporalibus, sed in ecclesiasticis, seu spiritualibus: an vero hęc potestas spiritualis ad temporalia extendatur, alia quaestio est tractanda, & decidenda, & authoritate ecclesiasticae traditionis, & vi rationis, ex priori fundamento supremae spiritualis potestatis, praedictis testimoniis comprobato. At Rex ita refert Bellarmini probationem, ac si testimoniis illis Pontificem absolutum temporalem dominum regnorum omnium esse, & suo arbitrio posse illa dare, vel auferre probare voluerit, quod a vera illius mente longissime distat. Unde in sua responsione modeste, prudenterque interrogat: *Ubi quaeso expositionem illam tam incivilem, & inverecundam in libello meo vidisti?* Non igitur ipse affinxit sensum illum Christi verbis, qui nunquam in libris ejus extat, sed qui te decepit (o Rex) eum sensum sine ulla specie verisimilitudinis affingit. Igitur sensus, quem Bellarminus illi testimoniis affinxit, idem est cum illo, quo Primatum Petri in spiritualibus probavimus, qui vere quidem egregius est, & non novus, sed communi Patrum antiquorum consensu probatus.

Solutio. Ex Scriptura immediate soli primatum Petri in spiritualibus probant catholici.

Ex hoc vero sensu per illationem, & necessariam consequutiōem recte potuit Bellarminus eisdem testimoniis convincere Petri abdicandorum Regum potestatem, non quidem omnium arbitratu suo: *ita ut, ad libidinem condonare, & adimere regna possit*, ut Rex pag. 23. loquitur, sed haereticorum, & incorrigibilium, vel ad illorum dignum supplicium, vel ad suarum ovium necessariam defensionem, ac proinde non ex dominio absoluto, vel directa (ut vocant) potestate, sed ex in directa. Non dicat ergo Rex Angliae, verba, *Pasce oves meas*, ita a nobis exponi, ac significarent, *Tolle, proscribe, abdica Christianos Principes*, hoc enim nullus catholicus dixit. Si autem quod verum est, syncere testatū cupit, dicimus, inter alia multa, quae in illis verbis, & potestate per ea data continentur, etiā illud esse, *Tolle, proscribe, abdica haereticos Reges*, qui emendari nolunt, & subditis suis in rebus ad fidem catholicam pertinentibus, perniciosi sunt. Hic autē sensus nullam vim verbis Christi affert, sed necessaria consecutione ex eis elicitur: nec est novus, sed perpetua ecclesiae traditione comprobatus, neque ex illo directa potestas Petri in temporalibus, sed tantum indirecta colligitur, quam a suprema spirituali potestate separari non posse ostendimus.

Quando possit Pōtifex Principibus temporalibus regna adimere.

Pergit autem Rex objiciendo contra expositionem illorum locorum, quatenus ad probandam singularem Petri spiritualem potestatem afferuntur. Et primo argumentari videtur ab authoritate Doctorum etiam catholicorum, qui variis modis loca illa sunt interpretati, unde Bellarminum alloquutus pag. 58. ait. *Sed neque est inscius, quam rationem veteres afferant, cur Sancto Petro potissimum oves pascere Christus mandaverit.* Deinde ipse approbare videtur expositionem dicentium, utrunque scilicet: *Tibi dabo claves*, & *Pasce oves*, Petro quidem dictum esse, sed ad omnes pertinuisse Apostolos, quorum ipse personas sustinebat. Quod inde confirmat, quia alibi potestas clavium in plurali numero concessa est Matth. 18. *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in coelo, & quaecumque solveritis super terram, erunt soluta & in coelo.* Ex quibus verbis colligere vult, clavium potestatem non minus caeteris Apostolis, quam Petro fuisse collatam, ac proinde non habuisse primatū. Imo multi sunt ex Protestantibus, qui non solis Apostolis, sed toti ecclesię potestatem clavium collatam esse velint, quia in dicto loco Matth. c. 18. Christus dixerat: *Dic ecclesiae, si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*, & statim quasi rationem reddens subjungit: *Quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata & in coelo*: signum ergo est, loquutum fuisse Christum ad Apostolos, vel discipulos, prout ecclesiam repraesentabant, vel virtute continebant.

1. Objectio.

Sed quia hęc objectio utrumque testimonium involvit, & non est in utroque eadem omnino ratio, sigillatim de illis dicere necesse est. Et in primis de verbis: *Pasce oves meas*, non invenio apud veteres Patres dissentientes sententias, aut expositiones, neque circa personam, cui singulariter dictum est *Pasce*, neque circa significationem verbi *Pascendi*, neque circa personas nomine ovium & agnorum comprehensas. Quamvis enim in exponendis his duabus vocibus ultimis sit aliqua varietas, an illę duę voces, *agni*, & *oves* easdem, vel diversas personas significent,

Respōsio.

cent, re tamen vera nulla discrepantia est, quæ ad præsentem causam referat. Omnes enim catholici conveniunt totum Christi gregem, cunctasque oves fuisse Petro commissas, sive sub singulis vocibus agnorum, & ovium, sive sub utraque simul propter diversas proprietates omnes significatę fuerint. Et hinc necessario sequitur, verba illa ad solum Petrum pertinuisse, eique non ut gerenti aliorum personam, sed propriissime, & speciatim propter singulare munus ipsi commissum, dicta fuisse. Quod ex communi consensu Patrum in præcedenti capite satis probatum est, & ex contextu ipso satis probari potest. Tum quia Christus interrogando Petrum, *Diligis me plus his*, satis distinxit illum a cæteris, ut tantum cum propria ejus persona, non ut repræsentante cæteros, sed ut ab illis distincta, negotium transfigeret. Tum etiam, quia sub nomine ovium alios Apostolos comprehendit, ut supra probatum est: ergo verbum *Pasce*, necessario dictum fuit Petro ut soli, seu ut pastori sub aliqua ratione unice constituto: quia non poterant singuli Apostolorum simul esse pastores eorundem universorum: neque ipsorum aliquis factus est Pastor Petri, sicut Petrus cæterorum omnium est Pastor constitutus.

Verba Jo. 21. Pasce, &c. ad solum Petrum dicta sunt.

Neque aliquis veterum Patrum, ut dixi, aliter quoad hanc partem verba illa intellexit. Quamvis enim nonnulli Patres dicant, quod tunc Christus Petro dixit, cæteris etiam Episcopis, & Pastoribus ecclesiæ dictum esse: intelligunt dictum esse in Petro tanquam in exemplari, & convenire aliis secundum convenientem proportionem. Nam licet solus Petrus sit universalis Pastor ecclesiæ constitutus, non excluduntur particulares Pastores, quorum singulis non omnes, sed quædam ex ovibus committantur, juxta illud 1. Petri. 5. *Pascite, qui in vobis est gregem Dei*, ubi particula, *qui in vobis est*, particularem gregem determinat, & Act. 20. *Attendite vobis, & universo gregi, in quo posuit vos Spiritus S. regere ecclesiam Dei.* Sicut ergo alii Pastores ad partem solicitudinis cum Petro assumuntur, ita intelligere debent, sibi esse dictum, *Amas me? Pasce oves meas*. Non quia quando Christus similia fere verba protulit, ad omnes particulares Pastores formaliter loqueretur, vel ad Petrum in persona omnium, sed quia virtus, & ratio verborum Christi in omnibus Pastoribus cum proportione locum habent. Non enim possunt esse recte dispositi ad pascendum gregem Christi, nisi ipsum ament Christum. Et hoc sensu dixit Augustin. lib. de Agone Christiano. *Cum Petro dicitur, ad omnes dicitur, Amas me? pasce oves meas*.

Prima expositio verborũ Matth. 16. Et super hanc petram &c.

Venio ad alium locum Matth. 16. in quo nonnulla major est expositionum varietas, præsertim quoad illa verba: *Et super hanc petram*: nam interdum Patres exponunt illam particulam, *Hanc*, designare fidem Christi Dei, & hominis, super quam dicunt, fundatam esse ecclesiam, ut indicat Chrys. ibi hom. 55. & Hilarius. Frequenterque alii dicere solent, fidem esse fundamentum ecclesiæ. Alii vero exponunt Christum dicendo, *Super hanc petram*, se ipsum designasse, quia ut dicitur. 1. ad Cor. 3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter illud, quod positum est, quod est Christus Jesus*, de quo c. 10. dicitur: *Petra autem erat Christus*. Quam expositionem habet Aug. tract. 27. & 124. in Joan. & ser. de Verbis Domini. Verumtamen nullus ex his Patribus, qui aliter hunc locum exposuit, negavit, Petrum esse peculiari modo petrã, & fundamentum ecclesię, ut supra de Hilario, & Chrysostomo, ostensum est, & idem est de Ambrosio, & aliis, qui solent pro expositione priori allegari. Nam eisdem locis utrunque dicunt, scilicet, & Petrum, & fidem Christi, seu confessionem ejus esse fundamentum ecclesiæ. Utrunque enim sub diversis rationibus verum est, quia Petrus tanquam Christi Vicarius, locum ipsius absentis tenens, ecclesię fundamentum est, eamque suo modo post Christum sustinet. Fides autem dicitur fundamentum tanquam ratio fundandi (ut sic dicam) nam propter fidem singularem Petrus factus est ecclesiæ fundamentum, & per fidem cõstitutus est firma petra ad ecclesiam fundandam accommodata. In hoc ergo sensu dicti Patres loquuti sunt, & Chrys. hom. 2. in Ps. 50. recte dixit: *Ob robur confessionis vocatus est Petrus, dicente Domino: Tu es Petrus, & super hanc petram, &c.* Quod si non de fide Petri in specie, sed de fide in genere sermo sit, illa etiam dicitur fundamentum ecclesiæ, quia est prima ratio, & quasi forma ecclesię membra constituens, & uniens. Et hoc modo solent interdum illa verba per accommodationem, & in sensu mystico ad totam ecclesiam, & singulos fideles applicari, ut fecit Origen. tract. 4. in Matt. Qui tamen non negat, in proprio, & literali sensu solum Petrum ibi esse a Christo nomine *Petræ* significatum, & in fundamentum ecclesię promissum, ut ex eodem constat homil. 5. in Exod.

2. expositio.

Etiam auctores prædictarũ expositionum Petrum fundamẽtũ ecclesię constituunt.

Fundamẽtum ecclesiæ quomodo in Petrõ, & fidem quadret

Altera vero sententia Augustini, quod Petra sit Christus, quoad doctrinam per se spectatam verissima est, quoad sensum autem verborum Christi difficile accommodari potest. Nihil enim verius dici potest, quam Christum esse lapidem angularem, & petram, in qua principaliter ecclesia fundata est. Imo solum Christum per se, & virtute sua ecclesię fundamentum esse. Quod vero in dicto loco Matth. de se fuerit Christus loquutus, aut dicendo; *Super hanc petram*, se ipsum signaverit: re vera nõ potest literali, ac proprio verborum sensui accommodari, ut ex dictis in superiori capite manifestum est. Unde vel expositio Augustini non ut literalis, sed ut mystica ab ipso est tradita: vel ad præcedentem expositionem reducenda est. De Christo enim loquitur, ut est objectum fidei, quam confessus est Petrus, & ita eo modo dicitur, per *hanc Petram*, Christus indicari, quo fides, utique ut ratio, propter quam Petrus factus est Ecclesiæ fundamentum. Sic autem loqui Augustinum de Christo ex ejus verbis sumi potest. Nam lib. 1. Retract. c. 21. sic ait: *Postea sic exposuit, quod a Domino dictum est, Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. super hanc intelligeretur, quem confessus est Petrus dicens, Tu es Christus, &c.* Adde, Augustinum proponere sensum illum non ut certum, sed ut probabilem, & ad illum motum fuisse ex diversitate vocabuli Petri, & *petræ*, quæ in re nulla fuit, ut jam dixi. Denique Augustinus alium sensum non excludit, multoque minus de veritate ipsius sententiæ dubitat, quod Petrus etiam fuerit petra, in qua fundata sit ecclesia, id enim sæpe docet in locis capite superiori allegatis: in dictoque c. 21. lib. 1. Retract. ait, sensum illum ore multorum cantari in versibus B. Ambrosii: *Hoc ipsa petra Ecclesiæ canente culpam diluit.*

Expenditur.

Denique quod Rex objicit de verbis: *Quæcunque ligaveris*, quod alibi in plurali dictum sit: *Quæcumque ligaveritis*, difficultatem non habet, nam certum est, & Petrum, & Apostolos potestatem ligandi, & solvendi recepisse, verumtamen ipsa verborum differentia ostendit, aliter Petro, aliter omnibus Apostolis potestatem illam fuisse promissam. Nam Petro promissa est, ut ordinaria, & universalis, ac perpetuo in ecclesia permansura, aliis vero Apostolis data erat, vel solum quasi delegata pro eorum personis; vel si consideretur ut in Episcopis eorum successoribus permansura erat, data est dependenter a Petro, & per Petrum, ut Leo Papa, Anselmus, & alii patres supra allegati adnotarunt. Et ex circumstantiis utriusque loci id manifeste colligitur, ut ex dictis in superiori capite satis constat. Sicut Jo. 20. generaliter Petro, & aliis dixerat Christus: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*, & nihilominus cap. 21. specialiter dicit Petro, *Pasce oves meas*, utique tanquam supremus Pastor, omnibus, etiam ipsis Apostolis superior.

Potestas ligandi, & solvendi perpetua, & in se, independens extitit in Petro, in aliis vero dependẽter abillo.

Neque contra veritatem hanc obstant nonnulla testimonia Augustini, quę hic objici solent, quia dicit, Petrum quando claves accepit, ecclesiam significasse: intelligit enim significasse ecclesiam, quia ut ecclesię princeps potestatem clavium accepit, non pro sua persona tantum, sed ut in Christi ecclesia, & in successoribus, & aliis Pontificibus, & Episcopis adjutoribus suis perpetuo durarent. Et ita dixit tract. 50. in Joan. *Si hoc Petro tantum* (id est, pro sua tantum persona) *dictum est, non facit hoc Ecclesia*, quia nimirum cum Petro potestas extincta fuisset. Unde quia nunc ecclesiam etiam ligat, & solvit, infert: ergo *Petrus, quando claves accepit, utique Ecclesiam Sanctam significavit.* Quæ illatio nulla fuisset, si intellexisset, Petrũ repræsentasse ecclesiam tanquam vices ejus gerentem, quia id neque necessario sequitur, neque verum est. Cum neque ecclesia hanc repręsentationem, seu delegationem Petro commiserit, nec Christus sua potestate illam fecerit, cum verbis suis illam non significaverit. Ergo intellexit Augustinus, Petrum ecclesiam tunc repræsentasse ratione sui Primatus, & sedis, sic enim quod datur capiti propter corpus, censetur dari ecclesiæ in suo capite, sicut quod datur Regi ad regendum, regno dari existimatur. Et sic dixit idem Aug. tract. 124. in Joan. Petrum propter

Exponuntur quędam loca Aug.

pri-

primatum suum personam ecclesiæ gessisse. Quod apertissime explicat dicens: *ecclesia, quæ fundatur in Christo, claves regni cœlorum accipit in Petro*.

Expositio verborum Augustini ex Christi verbis cōprobatur.

Denique hic etiam fuit modus loquendi Christi Matth.18. *Dic ecclesiæ*, id est ecclesiæ Pastoribus, ut omnes exponunt, & res ipsa clamat; non enim potest peccatum fratris toti cætui ecclesiæ denunciari, sed Pastores nomine ecclesię significantur, quia ecclesia est in episcopo tanquam in capite. Simili ergo modo dicitur Petrus in dictis locis ecclesiam repræsentasse. Et ita etiam solutum relinquitur, quod ex eodem loco Matth. objiciebatur, quia quod subjunxit Christus, *Si ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus, & publicanus*, simili modo Pastores ecclesię intellexit; eisdem ergo, seu ratione illorum dixit: *Quæcumque alligaveritis*, ibique in plurali loquutus est, quia peccata non erant denuncianda soli supremo Pastori, sed etiam cæteris, ideoque ut diximus, sine præjudicio singularis potestatis Petri illud dictum est. *Nam si quid cum eo commune cæteris voluit esse Principibus, nunquam nisi per Petrum dedit, quod aliis non negavit*, ut egregie Leo Papa ser. 3. assump. suæ.

Instantia in Præfat. pag. 58. 1. Cor. 5.

At vero contra responsionem hanc urget Rex ulterius in hæc verba, *Quod ni esset* (id est, si non Apostoli omnes, vel Petrus nomine omnium æque a Christo claves accepisset) *qui potuit, quæso, Paulus Corinthiorum ecclesiæ auctor esse incestum illum excommunicandi, cum spiritu suo? dicendum sane fuerat cum spiritu Petri, Qui potuerunt omnes Apostoli censuris suis in nomine Christi uti, nec ullibi ejus Vicarii meminisse?* Verumtamen hæc

Refellitur.

conjectura parvi momenti est. Nam in primis licet Petro claves singulariter datæ sint, nihilominus etiam Paulo, & aliis Apostolis immediate Christus contulit ligandi, & solvendi potestatem, & ideo recte potuerunt censuras ferre in nomine, & virtute Christi, cujus erant proximi ministri, nulla Petri facta mentione. Deinde etiam si a Petro immediate potestatem accepissent (sicut nunc Episcopi accipiunt, juxta probabiliorem sententiam) non oporteret, in ferenda excommunicationis sententia Vicarii Christi meminisse, sicut neque nunc Episcopi catholici, licet Episcopum Romanum, ut Christi Vicarium recognoscant, cum excommunicationis sententiam ferunt, non dicunt in nomine, vel virtute Papæ, sed vel simpliciter utuntur sua ordinaria potestate, vel dicere etiam possunt in virtute Christi, vel per potestatem sibi a Christo concessam. Et ratio est, quia licet Petrus sit universalis Pastor ecclesiæ, non est tamen principalis author, & Dominus, sed illius Vicarius. Unde etiam ipse Petrus, ferendo censuram, dicere poterat in nomine Domini nostri Jesu Christi, id est, vice & authoritate ejus. Idem ergo facere possunt inferiores Prælati, quia licet mediante Petro tanquam dispensatore principaliter a Christo debent authoritatem, & in virtute illius operantur. Sicut Prorex alicujus regni, vel provinciæ sæpe authoritatem a Rege accipit constituendi per civitates gubernatores, & magistratus, & nihilominus illi omnes in publicis sententiis, & præsertim quando gladio utuntur, se authoritate Regia, non Proregis id facere profitentur.

Prælatus inferior potest in censura sua addere, se id facere potestate a Pontifice accepta, addere vero in virtute Papæ non ita congruit.

Nec tamen nego posse ministrum, vel legatum Pontificis excommunicando, dicere, se id facere potestate a Pontifice accepta. Nam verum dicerent, & sine injuria Christi: quia per illa verba non attribuitur effectus Pontifici ut principali causæ simpliciter, sed tantum in genere ministri, seu Vicarii communicantis jurisdictionem suam. Quod secus fortasse esset, si diceretur in nomine aut virtute Petri, aut Papæ, quia hæc verba videntur significare authoritatem principalis Domini, ut sensit D. Thom. 1. ad Corinth. 5. Et ideo talis modus loquendi non est in usu. Alio vero, scilicet, authoritate mihi a Papa concessa, vel alio simili uti solent interdum ecclesiastici judices præsertim delegati. Dico tamen etiam illum modum loquendi non esse necessarium neque usitatum ab ordinariis Pastoribus, ut sunt Episcopi, qui post acceptam potestatem ad modum causæ proximæ suo jure utuntur. In Apostolis vero, ut dixi, intercessit major ratio, quia non a Petro, sed immediate a Christo habuerunt authoritatē. Unde constat, merito dixisse Paulum, *& spiritu meo*, nec debuisse, imo nec potuisse dicere, *& spiritu Petri*, tum propter rationem datam, quia Paulus non habebat potestatem a Petro, quia erat Apostolus non ab hominibus, neque per homines, sed per Jesum Christum, ut ipse dicit ad Galat.1. tum etiam quia ibi particula illa: *Et spiritu meo*, non significat virtutem, seu potestatem operandi, sed conditionem necessariam ad judicandum, nimirum, notitiam sufficientem causæ, ut patet ex illis verbis: *Absens corpore præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum, qui sic operatus est*: nam in eodem sensu subjungit, *congregatis vobis, & meo spiritu*, id est, mea notitia, & spirituali præsentia. Hæc autem conditio non poterat attribui Petro, imo neque proprie Christo, quia est propria, & personalis conditio requisita ex parte ministri, præter quam requiritur authoritas principalis Domini, ideoque Paulus addidit, *cum virtute Domini nostri Jesu Christi*.

Ultima objectio ex variis indiciis. Primum indicium in Præfati. pag. 59.

Tandem objicit Rex indicia quædam directe contra Petri primatum. Unum est, *quia in omnibus Apostolorum congressibus Petrum, ut e multis unum, legimus inter illos consedisse*, ut in Concilio, cujus fit mentio Actor. 15. Ubi etiam ad nuncios mittendos, solum dicitur; *Visum est Apostolis, & presbyteris, totique ecclesiæ mittere electos viros. Sed merum* (ait Rex) *de ecclesiæ capite silentium. Sic in eorum literis Apostolorum seniorum & fratrum fit mentio, de Petro nec verbum*. Alterum indicium est, quia Paul. 1. ad Cor. 1. æque reprehendit dicentes; *Ego sum Cephæ*, ac dicentes: *Ego sum Pauli, ego autem Apollo*; cum tamen si Cephas esset caput ecclesiæ, damnandi potius essent, qui ab eo non stabant, tanquam a fide catholica recedentes, & soli Petri sectatores habendi essent fideles. Tertium indicium est, quia Paulus ad Galat. 2. cum Petro tam parum comiter egit, ut illi non se æquaret modo, sed etiam anteferret. Quartum indicium, licet per intisionem positum, addit, quia Paulus ad Galat. 1. dicens, se profectum Hierosolymam, *ut Petrum viseret, & certis de rebus cum eo ageret*, non addit, *eo quoque se ad sacra pedum oscula esse profectum*.

2. Indicium. Tertium. Quartum.

Hæc vero, & similia digna non sunt, quæ contra totius ecclesię authoritatem, & verba Christi satis expressa proponantur, illis tamen satis faciendum est, ne aliquid omisisse videamur. Ad primum in primis dicimus, falsum esse quod sumitur, nam Actor. 1. refertur quidam Apostolorum congressus, & tamen non solum Petrus tanquam caput 1. loco ponitur, sed etiam ipse, tanquam caput, totum cætum alloquutus est, & de creando duodecimo Apostolo loco Judæ, decrevit, quod alii secuti sunt. Ubi recte Chrys. Hom. 1.3. inquit; *Quam est fervidus, quam agnoscit creditum a Christo gregem, quam in hoc choro Princeps est*: ergo teste Chrysostomo, quem alii sequuntur, in illo conventu Petrus ut superior ceteris, & universalem curam gerens proponitur. Quod etiam notavit Leo Papa 9. ep. ad Michaelem c.16. dicens, ibi Petrum authoritate suam usum fuisse. Unde non sine causa fere semper ubi numerantur Apostoli, primo loco ponitur Petrus tanquam dux, & Princeps cæterorum, quod non casu, neque ob aliam excellentiam, aut prærogativam factum esse, erudite Bellarminus ostendit lib.1. de Summo Pontif. c.18. Quocirca etiam in Hierosolymitano Concilio primus est, qui loquitur, & magna authoritate suam sententiam profert, quod etiam ad primatum, & (ut sic dicam) ad præsidentiam ejus in Concilio pertinuisse, multi adnotarunt. Unde necessarium non fuit, postea in decernenda legatorum missione, vel in forma decreti specialem mentionem Petri facere, tum quia Petri, & sententiæ ejus jam facta sufficienter fuerat, tum etiam quia non specialiter nomine Petri, sed nomine totius Concilii epist. & definitio scribebatur. Addi etiam potest, in authoritate, & spiritu non errandi in fide habuisse tunc Apostolos quandam æqualitatem, & ideo quoad hoc omnes in primo ordine positos fuisse.

Petrus in omnibus congressibus tanquam caput primum locum obtinuit.

Ad secundum.

Ad secundum indicium respondemus, nihil ad præsentem causam pertinere: nam ut notat Chrys. Orat. 3. in 1. ad Corinth. Inter Corinthios *non erant schismata eo, quod in fide dissiderent, sed ex eo, quod humana contentione divisa esset sententia*. Quod satis explicuit idem Paulus, tum blande, & leniter eos obsecrando, *ut sint perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia*, tum explicando quales essent contentiones, quia de privatis magistris, aut baptizatoribus gloriabantur, & ab eis nominabantur, dicentes, *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ*. Posuit autem Paulus suum, & Petri, & Apollinis nomen, non quia re vera sub his nominibus divisiones, & contentiones fierent, sed illa ponendo loco illorum, qui erant ca-

pita factionum, vel ne illos nominando magis exacerbaret, vel ut rem magis exaggeraret, nam si sub nominibus Principum Apostolorum non licebat, contentiones, & divisiones facere, multo minus aliorum nominibus. Cum ergo contentiones solum essent, quod unusquisque de proprio magistro, seu ministro gloriabatur, ac si melius ab eo esset baptizatus, aut instructus, non oportebat, vel damnare eos, qui a Cepha non nominabantur, vel eos laudare, qui de illius baptismo gloriabantur, sed illos tãtum commendare, qui dicebant, *Ego sum Christi*. Quia neque illi, qui dicebant: Ego sum Pauli, vel Apollo, a Petro visibili capite in fide diffidebant, sed solum in speciali affectu, vel æstimatione baptismi, aut magistri sui: nec qui Cephæ se esse dicerent, in hoc essent tolerandi, quia licet Petrus esset visibile caput, non tamen ut Princeps supremus, sed ut Vicarius Principis, qui est solus Christus, a quo solo nominandi sunt Christiani. Nec per privatos affectus etiam circa Petrum, & Paulum, dividendus est Christus, seu Christianorum nomen, quia nec baptismus est melior, eo quod a meliori ministro detur, neque similes contentiones in ecclesia movendæ sunt.

Ad tertiũ.

De tertio indicio sumpto ex facto Pauli resistentis Petro, dici possent multa, nisi nuper in lib. 9. de Legibus a nobis dicta fuissent, ideoque breviter dico, etiam antiquos hæreticos inde sumpsisse argumentum contra dignitatem, vel potius contra doctrinam Petri. Quibus uno verbo respondet Tertull. lib. de Præscrip. hæret. dicens; *Ceterum si reprehensus est Petrus, conversationis fuit vitium, non prædicationis.* Falsum ergo est, Paulum aut parum comiter egisse cum Petro, aut illum sibi æquasse, nedum antetulisse. Quid enim? si Rex Angliæ minus considerate, & cum scandalo suorum subditorum aliquid ageret, & aliquis familiaris, vel consiliarius suus eum moneret id non recte fieri, vel esse injustum, aut aliis esse offendiculo, ideo se Regi anteferret, aut illum ut Regem non recognosceret? Minime vero, alioqui nunquam licebit subdito fraterne corripere Prælatum suum, aut illi cum debita reverentia resistere, ut scandadum publicum tollatur, quod dici non potest. Igitur ex illo facto Pauli colligi non potest, se anteposuisse Petro in potestate, vel prælatione: nam licet esset inferior, poterat illo charitatis officio uti. Et ita intellexit locum illum Aug. ep. 19. & D. Th. 2. 2. q. 33. art. 4. ad 2.

Ad quartum.

Ad quartum de profectione Pauli ad videndum Petrum, Galat. 1. certe Hier. ibi dicere non dubitavit, ascendisse *studio honoris priori Apostolo deferendi*, & Ambr. *dignum fuit, ut cuperet videre Petrum, qui primus erat inter Apostolos, cui delegaverat Salvator curam ecclesiarũ.* Et alii etiam Patres ita sæpe loquuntur. Et quamvis fateamur, ex solo illo facto Pauli non colligi necessario prælationem Petri, tamen suppositis aliis testimoniis dignitatem Petri commendantibus, magnum indicium inde sumitur, Paulum recognovisse Petrum ut caput suum, & universalem ecclesiæ Pastorem, ideoque quamprimum commode potuit, ascendisse Hierosolymam, invisere illum, & debito prosequi honore. Nec dubitandum est, quin Paulus pro humilitate sua pedes Petri osculari cuperet, verumtamen nec id modestia, & submissio Petri permisisset: nec denique necesse fuit, Paulum eo loco referre modum honoris, ac reverentiæ, quam Petro exhibuit. De cõsuetudine autem venerandi Pontificem per pedum oscula, cui tacite Rex Angliæ hic detrahere voluit, non est hic dicendi locus, legat cui placuerit Josephum Stephanum opusc. de Adorat. pedum in Tom. 13. Tractatuum.

CAPUT XII.

An primatus Petri perpetuo, & per successorem in ecclesia perseveret.

Hæreticorum error.

NOn desunt ex hujus temporis hæreticis, qui non solum absolute negent Petrum, vel pontificem Romanum esse totius ecclesiæ Pastorem, Christive Vicariũ, sed etiam ex hypothesi, licet Petrus illam prærogativam habuisset, cum illo extinctam fuisse dicant, ut hoc modo facilius in Pontifice Romano perseverare abnegent. Ut ergo errorem hunc funditus evertamus, & per eosdẽ gradus ad veritatem intentam perveniamus, prius ostendemus hoc capite, Petrum non extraordinario jure, seu singulari, vel (ut sic dicam) vitali privilegio, sed jure ordinario, & ratione ecclesiæ perpetuo duraturæ Vicarium Christi creatum fuisse, postea vero ad Romanum Pontificem in sequenti capite gradum faciemus.

Conclusio de fide.

Principio igitur statuimus, Primatum Petri non illi soli pro sua persona fuisse collatum, sed ut perpetuo in ecclesia duraret in eo fuisse institutum. Hoc facile probari potest ex dictis in duobus capitibus præcedentibus. Nam hac ratione postquam Christus dixit Petro, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, statim adjungit, *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, promittens perpetuam ecclesię durationem in Petro fundatam, tanquam in petra firmissima, & perpetuo duratura, ut supra lib. 1. late comprobatum est, & confirmatum ex alia Christi promissione, *Ego rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua.* Et hac etiam ratione dixit Augustinus, ut præcedenti capite explicuimus, Petrum repræsentasse ecclesiam, quando illi claves datæ sunt, quia non pro illius tantum persona, sed pro illius sede, ut perpetuo cum ecclesia duraret, eamque regeret, suoque modo sustentaret, illi datæ sunt. Unde sicut ex illis verbis, *Tu es Petrus, &c.* intulit Ambros. Psal. 40. ita nos inferre possumus, *ubi ecclesia, ibi Petrus*, & quamdiu durat ecclesia, tamdiu durat Petrus, quod etiam significavit idem Ambrosius subjungens, *Ubi ecclesia, ibi nulla mors, sed vita æterna*, & ideo addidit, *Et portę inferi non prævalebunt ei.* Recte quidẽ dixit, *ubi ecclesia, ibi nulla mors*, quia, licet singuli de ecclesia moriantur, ecclesia non moritur, & licet Petrus defecerit, sedes Petri non deficit.

Primatus Petri cum eo non fuit extinctus. Probatur Matt. 16.

Joan. 21.

Alia præterea verba Christi, *Pasce oves meas*, si ejus intentio, & institutionis ratio prudenter considerentur, non minus efficaciter dictam veritatem confirmant. Nã in primis ratio ex Patribus supra adducta, quod Christus indefinite Petro commendans oves suas, universas oves illius curę commisisse intelligitur, æque in totius temporis, ac in cujuscunq; loci ovibus procedit, quia sicut futurę erant oves Christi in diversis locis, ita in diversis temporibus, & in quolibet tempore oves indigebant supremo aliquo Pastore, sicut & in omni loco. Denique cum Christus dixit, *Pasce oves meas*, certum est, non fuisse loquutum de solis ovibus, quæ jam tunc erant in ovili suum congregatæ, paucę namque illę erant, Christus autem futuræ ecclesiæ suę ex omnibus gentibus congregandę providebat. Igitur non tantum præsentes, sed etiam futuras oves suas Petro commendavit, cumque limitationem temporum non adhibuerit, omnium temporum oves Petro commisit, sicut de loco diximus, vel de numero dici potest. Dicet aliquis, recte hinc probari, commendatas fuisse Petro oves etiam futuras, dum ipse viveret, non vero postea futuras. Quomodo enim futuras post se oves pascere posset? Respondetur illud esse incredibile, quia alias non satis Christus ovibus suis providisset, cum tamen non minorẽ curam gereret ovium post mortem Petri futurarum, quam ipso vivente. Unde recte Chrysost. homil. 55. in Matt. *Aperte* (inquit) *hic prędixit magnam eorum, qui credituri, & erant, & sunt, multitudinem fore, & sublimiora sapere ipsum facit, & ecclesię Pastorem constituit.* Utique futuræ ex omnibus, qui erant, & sunt credituri. Neque est difficile ad explicandum, quo modo Petrus post mortem suam potuerit pascere oves Christi in hoc mundo relictas. Tum quia hinc intelligimus Christum non tantum Petro in persona sua, sed Sedi Petri, seu Petro ut continenti in se tanquam in semine, & fundamento omnes successores suos, oves suas commendasse. Tum etiam quia propter hanc causam ad Pastorale munus Petri pertinuit providere modum, quo sibi succederetur, ut oves Christi sine Petro Pastore non relinquerentur, etiam si persona Petri deficeret, & ita usque hodie Petrus pascit oves Christi per successores suos.

Atque hoc confirmant optime verba Christi Joan. 10. *Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet, me adducere, & fiet unum ovile, & unus Pastor.* Nam ex illis colligimus, in ecclesia Christi tam esse futurum semper unum Pastorem, sicut unum ovile, ac subinde Pastorem illum a Christo datum, & institutum duraturum esse, donec totum ovile Christi congregetur. Significavit etiam Christus in illis verbis, Pastorem unum in ecclesia sua necessarium esse propter ovilis unitatem; hæc autem unitas ovilis omni tempore servanda erat, quia in omni tempore una est ecclesia; ergo & unus Pastor a Christo constitutus pro omni tempore datus est, non in eadem persona, sed in eodem throno, sicut ecclesia una est, non in eisdem personis, sed in ejusdem populi successione. Unde Augustinus lib. de Pastorib. c. 13. *Hic invenio* (inquit)

omnes

omnes Paſtores bonos in uno paſtore. Non enim vere boni Paſtores deſunt, ſed in uno ſunt. Multi ſunt, qui diviſi ſunt. Hic unus prædicatur, quia unitas commendatur. Neque enim vere modo ideo tacentur Paſtores, quia non invenit Dominus, cui commendet oves ſuas: tunc autem ideo commendavit, quia Petrum invenit. Imo vero in ipſo Petro unitatem commendavit. Multi erant Apoſtoli, & uni dicitur, Paſce oves meas.

Evaſio. Rejicitur. Sed dicent forte Adverſarii, illum unum Paſtorem eſſe Chriſtum, nam ſtatim Auguſtinus addit; *Omnes boni Paſtores in uno ſunt, unum ſunt, illi paſcunt, Chriſtus paſcit.* Reſpondetur, Chriſtum quidem eſſe principalem Paſtorem, in quo omnes alii Paſtores ſimul etiam cum Petro nituntur, & uniuntur, nihilominus tamen etiam in terris, neceſſarium eſſe unum Paſtorem Chriſti Vicariū, in quo inferiores Paſtores proxime uniantur, & nitantur. Quia ſicut eccleſia militans viſibilis eſt; ita Deus in ea poſuit viſibiles Paſtores, & Doctores, cum quibus plebs uniri debet, & ut ipſi Paſtores inter ſe uniantur, neceſſarius etiam eſt unus Paſtor viſibilis, qui locum Chriſti abſentis teneat. Unde Auguſtinus ſupra ſubjungit. *Nam & ipſum Petrum, cui commendavit oves ſuas, quaſi alter alteri unum ſecum facere volebat, ut ſic ei oves commendaret, ut eſſet ille caput, ille figuram corporis portaret, id eſt Eccleſiæ, & tanquam ſponſus, & ſponſa eſſent duo in carne una.* Et ſerm. 24. de Sanctis cap. 2. in eodem ſenſu dixit: *In uno Petro figurabatur unitas omnium paſtorum.*

Multo vero clarius, & copioſius Cyprianus libro de Unit. Eccleſ. circa principium; *Ut unitatem* (inquit) *manifeſtaret, unam cathedram conſtituit, & unitatis ejuſdem originem ab uno incipientem ſua auctoritate diſpoſuit.* Ubi manifeſte inſtitutionem, & diſpoſitionem unius cathedræ, ad unitatem eccleſiæ conſervandam inſtitutæ, diſtinguit ab ipſomet Chriſto inſtituente. Et ſimiliter præter Chriſtum deſignat unum alium Paſtorem, in quo illa cathedra, & inſtitutio incepit, ut ab illo originem duceret; non ut cum illo finiretur. Unde ſubjungit; *Exordium ab unitate proficiſcitur. Primatus Petro datur, ut una Chriſti eccleſia, & Cathedra una monſtretur,* ſentiens, tantum durare cathedram illam, quantum eccleſia durat. Et hoc ipſum multis aliis locis ſignificavit idem Cyprianus, præſertim epiſt. 40. *Deus unus eſt, & Chriſtus unus, & una eccleſia, & cathedra una ſuper Petrum Domini voce fundata.* Et epiſtol. 55. ubi habet illam celebrem ſententiam, *inde oriri hæreſes, & ſchiſmata, quod ſacerdoti Dei non obtemperatur, neque unus in eccleſia ad tempus Sacerdos, & ad tempus judex vice Chriſti cogitatur.* Et ſimilia fere habet epiſtol. 69. ad Florentinum, & epiſtol. 73. ad Juvaianum: *Petro* (inquit) *primum Dominus, ſuper quem ædificavit eccleſiam, & unde unitatis originem inſtituit, & oſtendit, poteſtatem iſtam dedit, ut illud ſolveretur in cœlis, quod ipſe ſolviſſet in terris.* Quem locum recognoſcens Auguſtinus lib. 3. de Baptiſmo cap. 17. dicit: *Quia in typo unitatis Petro Dominus dedit poteſtatem, manifeſtum eſt, quod illa unitas etiam una columba perfecta ſit dicta.* Ex ratione ergo illius inſtitutionis manifeſtum eſt, non fuiſſe ſolum ſpecialem favorem, vel gratiam perſonæ Petri factam, ſed diſpoſitionem regiminis perpetuo in eccleſia duraturi.

Ratione probatur aſſertio. Unde etiam ſumitur ratio moralis, in optima eccleſiæ gubernatione fundata. Eſt enim Chriſtus Dominus ſupremus Rex, quem dedit Deus caput ſupra omnem eccleſiam, ut ad Epheſ. 1. dicitur, id eſt, ſupra triumphantem, & militantem, quæ una eſt, & unum corpus Chriſti, quaſi ex illis duabus partibus conſtitutum, ut ibidem, & ad Coloſſen. 1. dicitur. Sunt ergo illæ duæ eccleſiæ quaſi duo regna partialia unius integri regni Chriſti, ideoque ad ipſum tanquam ad proprium Regem pertinet utriuſque regni gubernatio. Fieri non poterat ſine ingenti, & extraordinario miraculo, ut ſimul eſſet Chriſtus viſibiliter præſens in utraque hujus regni parte, & alioqui cœleſtis locus poſt reſurrectionem ratione ſtatus illi debitus erat, & ad fidem credentium non expediebat, ut inter eos Chriſtus viſibiliter permaneret, ſicut ipſe dixit, *Expedit vobis, ut ego vadam;* ideoque celeſte regnum per ſe ipſum nunc immediate regit. Ergo cum non poſſit eodem viſibili modo partem hanc militantem ſui regni gubernare, ad illius ſapientiam pertinuit modum regiminis hominibus accommodatum in eo providere. Ergo ſicut regnum hoc duraturum eſt, quamdiu mundus duraverit, ita modus regiminis ejus non poteſt eſſe alius, niſi quem Chriſtus inſtituit, & e converſo inſtitutio regiminis ejus ita facta eſt, ut non minus, quam regnum ipſum ſit duratura, alioqui imperfecta fuiſſet, & inſufficiens. Fuit autem illa inſtitutio monarchiæ in Petro, ut vidimus; ergo non tantum pro Petro, ſed etiam pro ſucceſſoribus ejus facta eſt. Quod his fere verbis declaravit Cyprian. ep. 27. *Dominus noſter eccleſiæ ſuæ rationem diſponens in Evangelio loquitur, & dicit Petro, Ego dico tibi, quia tu es Petrus & ſuper iſtam Petram ædificabo eccleſiam meam.* Et infra. *Inde per temporum, & ſucceſſionum vices Epiſcoporum ordinatio, & eccleſiæ ratio decurrit, ut eccleſia ſuper Epiſcopos conſtituatur, & omnis actus eccleſiæ per eoſdem Præpoſitos gubernetur.* Ubi non ſolum Pontificatus Romani, ſed etiam omnium aliorum Epiſcoporum ſucceſſionem ab illa primaria, & quaſi radicali inſtitutione derivari ſignificat, quod libro etiam de Unit. Eccleſiaſt. latius proſequitur.

Denique non ſolum Petro, ſed etiam ſucceſſoribus ejus datam eſſe poteſtatem, & paſtoralem curam, & ita primatum ejus eſſe perpetuum, aperte declarat Leo Papa in ſerm. 2. de Aſſumpt. ſua dicens; *Et ſi multis Paſtoribus curam ſuarum ovium delegavit, ipſe tamen dilecti gregis cuſtodiam non reliquit. De cujus principali, æternoque præſidio etiam Apoſtolicæ opis munimen accepimus, quod utique ab opere ſuo non vacat, & firmitas fundamenti, cui totius eccleſiæ ſuperſtruitur altitudo, nulla incumbentis ſibi templi mole laſſeſcit. Soliditas enim illius fidei, quæ in Apoſtolorum Principe eſt laudata, perpetua eſt, & ſicut permanet quod in Chriſto Petrus credidit, ita permanet quod in Petro Chriſtus inſtituit.* Et infra. *Manet ergo diſpoſitio veritatis,* & cætera, quæ proſequitur. Et ſimili modo Chryſoſt. lib. 2. de Sacerdot. ubi tractans locum Joan. 21. inter alia inquit; *Quanam de cauſa Chriſtus ſanguinem effudit ſuum? certe ut pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri ſucceſſoribus committebat.* Et adjungit: *Jure igitur, ac merito ſic loquebatur Chriſtus: Quiſnam fidelis ſervus, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam?* Et infra dicit aperte, ſucceſſores Petri ea nunc agere, *quæ cum Petrus ageret,* inquit, *illum Chriſtus auctoritate præditum eſſe voluit, ac reliquos item Apoſtolos longe præcellere.* Similiter D. Auguſt. libro de Utilit. credendi c. 16. per ſucceſſiones Epiſcoporum ab Apoſtolica ſede hanc perpetuitatem declarat, & lib. 11. contra Fauſtum c. 2. *Vides in hac re, quid eccleſiæ Catholicæ valeat auctoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum uſque ad hodiernum diem ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie, & tot conſenſione firmatur.* Et eodem modo hanc veritatem declarant Optatus, Pacianus, & alii, quos in ſequenti capite commodius referemus.

Sed objicere poſſunt hæretici, quia alii Apoſtoli pro ſuis tantum perſonis legationem, ſeu dignitatem Apoſtolicam acceperunt; ideoque poſt mortem non habuerunt in illa dignitate ſucceſſores; ergo nec Petrus in ſuo Apoſtolatu ſucceſſorem habuit, quia licet inter Apoſtolos fuerit primus, & inter eos principatum aliquem, vel poteſtatem acceperit, propter ſervandum ordinem, & cōcordiam; nihilominus nulla major ratio ſucceſſionis in eo, quam in aliis reperitur. Objectio. Reſpondetur, contrarium poſſe eodem argumento probari, nam in Apoſtolis duo conſiderari poſſunt a Chriſto Domino illis collata, ſcilicet, poteſtas ordinis, & dignitas Apoſtolica. Diluitur objectio, & retorquendo. Prior nihil aliud in eis fuit præter ordinationem, ſeu conſecrationem Epiſcopalem, quæ ad fundamenta eccleſiæ pertinet, & ideo cum illis extincta non eſt, ſed in illa habent Epiſcopos ſucceſſores, ut ſentit Cyprianus lib. de Unit. Eccleſiæ, & aliis epiſtolis citatis, Auguſtinus enarrat in Pſalm. 44. & Hieron. epiſt. 85. ad Evagrium. Et ideo de hac poteſtate intelligendum eſt, quod ibidem ait, omnes Epiſcopos eſſe æquales. Poſterior vero, id eſt Apoſtolica dignitas, multa includebat privilegia, nimirum, poteſtatem immediate a Chriſto delegatam ad prædicandum per univerſum orbē cum auctoritate, & ſpeciali poteſtate ab ipſo Chriſto conceſſa, juxta illud, *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos.* Item multas gratias, & prærogativas tali muneri accommodatas, ut fuerunt abundantia ſpiritus cum confirmatione in gratia, & in fide, cum quadam ſcientiæ plenitudine,

dine, ita ut in rebus fidei nec falli, nec fallere possent, vel docendo, vel scribendo, itemque ut præter donum linguarum, quod ad docendum habebant, haberent etiam directionem spiritus ad canonice scribendum. In hac ergo dignitate verum est, Apostolos non habuisse successores, erat enim extraordinaria, & solum pro initio disseminandi Evangelium, & plantandi ecclesiam requisita, non vero ad ordinarium regimen ejus necessaria.

Romani episcopi in prima au, non in omnibus privilegiis Petro succedunt. Unde etiam in hac parte, quoad multas ex dictis prærogativis Petro non succeditur. Præter hæc autem duo, aliquid singulare tributum est Petro, nimirum, jus supremi Pastoris, & Vicarii Christi in ejus ecclesia, simpliciter, & absolute pro quocunque loco, & tempore spectata. Et in hoc non est comparandus Petrus cum cæteris Apostolis, alias nihil singulare accepisset, & ideo quoad hanc partem illatio est nullius momenti, & potius (ut dixi) oppositum inferre licet ex singulari concessione, & ex ratione muneris. Potest autem in cæteris Apostolis peculiari modo auctoritas Episcopalis quoad jurisdictionem considerari, quatenus ordinarium regimen, & sedem alicujus ecclesiæ receperunt, sicut Jacobus frater Domini Hierosolymis constitutus est Episcopus, quod tamen de aliis non est certum, quamvis eadem ratione fieri potuerit. Quoad hanc ergo Episcopalem auctoritatem, quia ordinaria est in ecclesia, etiam succeditur Apostolis, sicut Jacobo Simeon successit. Et ita quoad hoc potest aliqualiter admitti cõparatio, longe tamen diversa ratione, tum quia hæc ordinaria dignitas Episcopalis non est data alicui Apostolo extra Petrum, jure divino, sed mediante Petro, ut de Jacobo refert Eusebius lib. 2. histor. cap. 1. & de Joanne Ephesi commorante verisimile fit ex Irenæo lib. 3. c. 3. in fine, ut omittam, quæ de Andrea, Barnaba, & aliis historiæ referunt. Ubi ergo Apostoli ut proprii Episcopi particulares ecclesias regebant, jurisdictio illa certis limitibus continebatur, & intra illos tantum eis succedebatur; Petri autem jurisdictio, quam a Christo immediate recepit, fuit universalis pro tota ecclesia; & ita fuit etiam illi propriũ, in hac dignitate successorem habere.

Vide Baron. to. 1. Annal. an. 44. n. 29 & seq. & an. 51. n. 54.

CAPUT XIII.

Romanum Episcopum verum Petri successorem esse, & in eo Petri potestatem perseverare, ex divina Scriptura credendum esse, ostenditur.

1. Assertio. Supponimus id, quod satis in superioribus probatum est, semper in ecclesia requiri aliquem Petri in ejus universali regimine successorem, nunc vero addimus, illum in unoquoque tempore unum tantum supremum Episcopum, unamque personam esse posse. Quia ostensum est, ecclesiasticam rempublicam, ejusque spirituale regimen ita semper conservari debere, sicut a Christo est institutum; est autem monarchicum ex institutione Christi; ergo ita debet per successionem conservari; ergo unus tantum simul, seu quovis tempore potest esse Petri successor, licet per successionem in diversis temporibus multiplicari, necessarium sit. Declaratur amplius, quia si plures Episcopi simul Petro succederent, tribus modis id posset intelligi.

1. Ratio cõclusion. Primo, ut unusquisque eorum succederet tantum in parte pastoralis muneris, quasi primatum inter se dividendo, ita ut totus quidem esset in omnibus simul, non tamen in singulis; neque in omnibus collective, sed divisus in singulis per partes. Et hunc modum asseruisse referuntur aliqui ex Protestantibus, allegantes illud Cypriani de Unit. Eccles. *Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur.* Veruntamen hoc nihil aliud est, quam veram successionem in primatu Petri negare: nam eo ipso, quod primatus eo modo divideretur inter multos, nullus eorum esset universalis pastor ecclesiæ, sed tantum ejus partis, quæ illi contingeret; ergo nullus eorum esset verus, & (ut sic dicam) adæquatus successor Petri, nullus enim esset supremus simpliciter, quem cæteri recognoscerent, quod habuit Petrus. Et consequenter nullus esset petra fundamentalis ecclesiæ, & ad nullum eorum pertinerent verba Christi, *Pasce oves meas*, quatenus per illa omnes oves uni Pastori commendatæ sunt. Denique in nullo eorum unitas ecclesiæ servaretur, sed potius in illis multis ecclesia scinderetur, sicut Occidens, & Oriens in diversa imperia divisa fuerunt, quod quantum repugnet unitati ecclesiæ supra ostensum est. Nec sensus verborum Cypriani est ille, quem Protestantes fingunt, cum idemmet Cyprianus tum in eodem libro, tum aliis locis jam sæpe allegatis unam cathedram maxime commendet, & unum Episcopum ecclesiæ Catholicæ, sine quo ejus unitas subsistere non potest. Sensus ergo est, Episcopatum totius ecclesiæ unum esse; sub illo tamen particulares esse Episcopos, qui in partem solicitudinis vocantur, non ut supremi Pastores in suis diœcesibus, sed sub uno, qui supremus est. Quem sensum satis declaravit Cyprianus, subjungens: *Ecclesia quoque una est, quæ in multitudinem latius incremento fœcunditatis extenditur.* Et post varia exempla sumpta ex multis radiis, ramis, vel fluminibus, qui unitatem habent in origine, de unitate ecclesiæ ita concludit. *Unum tamen caput est, & origo una, & una mater fœcunditatis successibus copiosa*, quam matrem alibi in particulari designat, ut mox videbimus.

Secundo modo cogitari potest successio plurium simul in primatu Petri, non divisim, sed collective, & per modũ unius tribunalis, seu congregationis. Et hunc modum excogitare potuerunt, qui non obstante primatu Petri, dixerunt, generale Concilium esse supra Papam. Quanquã illi fortasse dicere cogerentur, etiam tempore Petri, Apostolorum, vel Episcoporum Concilium fuisse supra Petrum, quia eadem est servanda proportio, neque est major ratio de uno tempore, quam de alio, imo nec potest aliter doctrina subsistere, ut statim ostendam. Ita vero sentire de Petro, & de ejus primatu non solum fundatum non est in Evangelio, verum etiam verbis Christi repugnat, ut constat ex his omnibus, quæ de primatu Petri diximus. Nam Christus Petro commendavit simpliciter oves suas, sive sigillatim singulas, sive simul totum earum gregem, & supra illum Petro tribuit potestatem, & ideo totius corporis ecclesiæ fundamentum illum constituit. Ipsis autem ovibus, sive divisim, sive simul toti gregi non solum potestas supra Petrum data non est, verum etiam neque ulla omnino potestas legitur immediate a Christo collata. Sed de hoc alias, nunc enim satis a nobis probatum est, Petro simpliciter datam esse potestatem supra totam ecclesiam, non pro ejus persona tantum, sed ut ei succederetur. Hoc ergo supposito, dicimus, successorum in ea potestate, quam Petrus habuit, unam tantum personam esse posse, & non plurium congregationem, alias mutata fuisset Christi institutio, ex monarchica in Aristocraticam, quod esse non potest sine ejusdem Christi auctoritate, quæ revelata non est, neque per Scripturam, neque per traditionem. Et deinde illa non esset successio, sed esset nova creatio, seu alterius regiminis institutio, cujus originem ostendere oporteret: nam Petri primatus ex vi primæ institutionis per solam successionem perseverat, ut ostensum est. Denique abstrahendo a quæstione de comparatione Papæ, & Concilii, certum est, Petrum habuisse primatum in tota ecclesia, quamdiu actu non erat congregatum Concilium, cujus congregatio ex voluntate Petri pendebat, cum solus ipse in tota ecclesia esset superior; ergo successor etiam Petri in hac eadem potestate debet esse una persona, unum Episcopatũ gerens, quidquid inde circa illius cum Concilio comparationem subsequatur, quod præsenti instituto nihil refert. 2. Ratio.

Tertio tandem modo cogitari potest, habere Petrum simul, & pro eodem tempore plures successores, divisim, & in solidum habentes integrum primatum, & universalem curam pastoralem. Et hic modus a nullo etiam heretico assertus, aut excogitatus est. Nam in primis repugnantiam involvit, quia si plures essent primi, nullus eorum esset positive primus, id est, superior omnibus, sed ad summum negative, id est, non habens alium supra se; utrunque autem repugnat. Quia ex priori membro sequitur, nullum eorum successisse Petro in primatu, quia Petrus positive fuit omnibus superior, & simpliciter fuit pastor omnium ovium Christi extra ipsum, quod nullus illorum haberet. Ex altero vero membro, & unitas ecclesiæ destruitur, & corpus ejus monstrosum fingitur, ut pote habens simul duo capita æqualia, quæ nec pacem, nec cõcordiam inter se habere potuissent. Et ideo ipsa etiam natura universa hanc potentatuum multitudinẽ abhorret, ut dixit etiam philosophus in fine Metaphysicæ, & melius Cyprianus de Idolor. vanit. & Athanasius contra Idola. Unde ipsa etiam bruta animalia ducem unum sequi solent, ut late Hieron. epist. 4. Denique si alii Apostoli non habuerunt cum Petro similem æqualitatem, Tertio probatur conclusio.

qui

qui fingi potest, aliquem postea fuisse Episcopum successori Petri in jurisdictione æqualem? aut quæ fingi potest institutio, vel necessitas plurium simul in unius potestatis adæquate, & in solidum successionis? Est ergo certum Petri successorem unam tantum personam, seu unum Episcopum esse posse. Quo semel legitime creato, ut recte dixit Cyprian. ep. 52. *Quisquis jam Episcopus fieri voluerit, foras fiat necesse est, neque habet ecclesiasticam ordinationem, qui ecclesiæ non tenet unitatem. Quisquis ille fuerit, multum de se licet jactans, & sibi plurimum vindicans, prophanus est, alienus est, foris est. Et cum post primum secundus esse non possit, quisquis post unum, qui solus esse debeat, factus est, non jam secundus ille, sed nullus est.* Sit igitur constans in una sede Episcopali, seu in una Episcoporum serie successionem hanc constituendam esse.

2. Assertio de fide.

Hinc ergo concludimus solum Romanum Episcopum esse verum successorem Petri, & potestatem Petro datam ad oves Christi pascendas, in illo perseverare. Hæc assertio certa, & catholica fide tenenda est, nam licet expresse, & in propriis terminis in Sacra Scriptura non legatur, in principiis in illa revelatis virtute continetur, quod per ecclesiam sufficienter declaratum est, imo quadam rerum evidentia, & experimento constat. Declaratur in primis, nam ex Scriptura habemus, Petro datum esse primatum ecclesiæ, ut perpetuo in illa duraturum, ut satis probatum est. Hæc autem duratio, cum non esset futura in una, & eadem persona, necessario futura erat per plurium personarum in eadem dignitate successionem, & hoc etiam sufficienter in Scriptura continetur, non per additionem aliquam, sed per legitimam ejusdem Scripturæ interpretationem. In qua autem Sede, vel Episcopatu relicta fuerit hæc successio, & personarum series in hac dignitate succedentium, Scriptura non retulit, quia historia canonica novi testamenti usque ad mortem Petri non pervenit. Ideoque ut ecclesiæ certo constet, in tali sede impletam esse, & hactenus impleri institutionem a Christo factam, & in Scriptura revelatam, satis est, ut applicatio (ut sic dicam) illius institutionis, & dignitatis ad talem episcopatum per evidentem traditionem, & continuum, ac notissimum usum eidem ecclesiæ sufficientissime proponatur.

Vicarium Christi visibilem & in determinata sede esse debere.

Nam sicut in primo lib. ex ratione, institutione, & fine ecclesiæ Christi necessarium esse ostendimus, illam in individuo, & in particulari esse visibilẽ, ita ex institutione, & fine muneris Vicarii Christi, necessarium est, illum esse visibilem ecclesiæ in particulari, ac determinata sede, & successione. Quid enim prodesset ecclesiæ confuse credere, esse in terris aliquem Episcopum, seu episcopatum cum potestate, & munere Vicarii Christi, si in particulari non agnosceret, ac certo crederet, quisnam talis episcopatus esset? Aut quomodo possent oves suum Pastorem sequi, vel ad illum recurrere, vel vocem ejus audire, & recognoscere, nisi in particulari talem Episcopum in tali sede, vel episcopatu sedere crederent? Sicut ergo ecclesia visibilis non tantum fide humana, sed etiam divina creditur esse ecclesia, quia sensibilia signa, per quæ videtur, non sunt ratio credendi, sed proponunt ut evidenter credibile, illam esse veram ecclesiam, quam Deus semper in mundo esse futuram revelavit: ita non solum fide humana, sed etiam divina credendum est, Romanum Pontificem esse caput visibile hujus ecclesiæ vice Christi, quia signa illa, quibus hoc caput ostendimus, faciunt credibile evidenter, illum esse, quem Christus ex vi suæ institutionis Vicarium suum constituit. Hoc ergo modo dicimus, assertionem positam esse de fide, & in Scriptura, ecclesiæ traditione adjuncta, sufficienter contineri.

Probatur cõclusio.

Superest, ut signa, & testimonia hujus evidentis credibilitatis afferamus. Primumque & quasi fundamentale sit, D. Petrum in Episcopatu Romano ultimo tempore vitæ suæ sedisse, ibique mortuum fuisse; nam hinc fit consequens, ut successores ejus in eadem sede permanserint. Ut antecedens melius intelligatur, tria tempora, seu status Petro post Christi ascensionem distinguere possumus. In primo præfedit universali ecclesiæ Christi sine determinatione ad propriam, & specialem curam alicujus particularis Episcopatus, nimirum per quinque vel sex annos prius quam Antiochiæ sedem figeret, ut ex Eusebio in Chronico, & ex aliis antiquis historiis constat. In secundo sedit Petrus Antiochiæ ab ultimo Tiberii anno per 7. annos. Quibus finitis secundo, vel, ut alii volunt, tertio Claudi anno, & 44. vel 45. adventus Christi ecclesiam Romanam fundavit, ac sedem suam in eam transtulit, ibique usque ad mortem sedit, quam in eadem urbe Roma per martyrium passus est.

Hinc ergo fit, successionem in cathedra Petri non potuisse in Hierosolymitana, vel Antiochena ecclesia contingere. Quia in priori nunquam sedit, sed in ea Jacobum primum omnium sedere fecit, cui Simeon successit, ut diximus, & est in historiis notum. In posteriori autem non permansit, sed ad tempus tantum in ea sedit, & consequenter adhuc vivens, ibi successorem habuit, quam ipse sua authoritate constituit, vel Evodium, vel Ignatium, de quo videri potest Turrianus in Constitutiones Clementis lib. 7. c. 46. & Baronius in Martyrolog. die 1. Februarii. Successit autem Evodius Petro in particulari Episcopatu Antiocheno, non vero in primatu, seu episcopatu universali. Nam Antiochenam sedem, non a Christo immediate, seu divino jure, sed arbitrio suo, & humano jure Petrus sibi assumpserat, & ideo facile potuit illam relinquere, & alteri tradere. Pontificiam autem dignitatem immediate a Christo, & divino jure habuit, ideoque quamdiu vixit, illam non reliquit, neque ut existimo, relinquere potuit, quia ex immediata electione, & collatione, ac præcepto ipsiusmet Christi ecclesiam universalem habuit sibi commendatam. Relinquitur ergo, ut in Romana Sede Petrus habuerit sui Pontificatus successorem, tum quia in nulla alia potest esse vestigium, vel ratio hujus successionis, etiam si sit Alexandrina, quia nunquam Petrus in ea sedit, vel Constantinopolitana, quæ vivente Petro fundata non fuit; tum etiam, quia Petrus in morte habere debuit successorem; ergo in episcopatu, in quo mortuus est, scilicet, Romano, illum habuit.

Solum in Romana sede potuisse Petrum habere Primatus successorem.

Non defuerunt nihilominus hæretici, qui ut vim hujus argumenti fugerent, Petrum Romæ sedisse, aut in ea mortuum esse, negaverint. Sed supervacaneum duco, contra eos disputationem longiorem texere, tum quia neque Rex Angliæ hoc insinuat, neque ut opinor Protestantes Anglicani in hac sententia permanent, licet fortasse aliquando illam tentaverint; tum etiam quia evasio illa nullum habet veritatis vestigium, neque probationem, cui respondere necesse sit. Aliunde vero Petrum Romæ fuisse, ipsiusmet verba indicant ep. 1. c. 5. *Salutat vos ecclesia, quæ est in Babylone collecta*, ibi enim nomine Babylonis Romam significari, omnes Catholici interpretes, & Doctores interpretati sunt, quos moderni ibi congerunt, & ideo eos referre non est necesse: nam inferius etiã tractando de Antichristo aliquid de hoc puncto attingemus. Ac denique in eadem Roma Petrum usque ad mortem Pontificatum gessisse, & ibi mortuum esse, omnes Patres antiqui tam Græci, quam Latini communi consensu tradiderunt, quos late refert Sander. lib. 6. Visibili monarchia cap. 10. & Bellarmin. lib. 2. de Romano Pontifice a principio per plura capita. Nunc sufficit nobis authoritas Hieronymi lib. de Scriptoribus ecclesiast. & ad Galat. 2. & Eusebii in Chronico, cujus fere verba Hieronymus mutuatus est, & cum eis alii tam Latini, quam Græci historici consentiunt. Præter testimonia ipsorummet Pontificum successorum Petri, quę statim referemus.

Refellitur evasio quorundam hæreticorũ.

Addunt denique nonnulli Catholici, licet hæreticis daremus, Petrum non fuisse Romæ, nihilominus potuisse Pontificem Romanum esse successorem Petri: nam potuit Petrus alibi existens, aut sedens, vel Romæ, vel alibi successorem sibi deligere. Quod quidem vere dictum est, & ex abundantia ad confusionem hęreticorum, procedit tamen solum de possibili, seu de potestate. Ut autem de facto constet, multum refert, quod Petrus Episcopus Romanus fuerit usque ad mortem. Nam si Petrus alibi sedem habuisset usque ad mortem, ut Romanus Episcopus in Pontificia sede illi succederet, oporteret illam institutionem ostendere ex peculiari Petri ordinatione, quæ re vera non extitit, quia non alibi, sed in Romana sede, & urbe mortuus est. Quo posito non fuit necessaria nova institutio, aut voluntas Petri, nam ex natura rei, supposita priori institutione divina, qui in Romana sede Petro successit, primatum etiam ejus consequutus est, & ita per successionem ad reliquos Romanos Pontifices derivatus est.

Sander. l. 3. de Clave David, c. 6.

Aliter vero fugere possunt adversarii, etiamsi vel inviti, fateri cogantur, Petrum fuisse Episcopum Romanum

Alia evasio hæreticorum.

num usque ad mortem, videlicet, inde solum sequi, successorem Petri fuisse Episcopum Romanum, non tamen recte inde colligi, eundem successorem fuisse etiã totius ecclesiæ Catholicæ Episcopum,& pastorem.Quia hę duę dignitates, seu episcopatus distincti sunt, & separabiles: nam potest esse Pontifex ecclesiæ universalis, licet non sit Episcopus alicujus diœcesis particularis, sicut in Petro in initio sui pontificatus vidimus. Potest præterea universalis illa dignitas prius conjungi cum particulari Episcopatu, & postea ab illo separari, sicut factum vidimus in sede Antiochiæ,ubi Petrus habuit successorem in Antiocheno episcopatu,qui non successit in Papatu;ergo potuit idem contingere in morte Petri, & Romano Episcopatu;quia in ipso etiam Petro conjunctio talis Episcopatus cum primatu non erat de jure divino, sed humano, utique ex voluntate Petri, & ita potuit facile per mortem cessare.Imo eo ipso, quod successor Petri a Romana tantum, & non ab universali ecclesia electus est, videtur consequens, ut in particulari episcopatu, non in universali successerit.

Refellitur evasio.

Respondemus,non minus certum esse,primum successorem Petri, & consequenter reliquos in episcopatu ecclesiæ Catholicæ, quam in Episcopatu Romanæ ecclesiæ successisse.Hoc probamus,quia una tantum persona semper Petro successit, ut ex historiis constat,& ex patribus, quos capite sequenti referemus; ergo vel illa persona simul cum episcopatu Romano primatum ecclesię habuit, quod intendimus, vel primatus sine successione relictus est,& periit;hoc autem posterius est impossibile, quia est contra jus divinum,& contra promissionem Christi;ergo prius est omnino certum. Quocirca ex quo Petrus sedem suam Romæ collocavit, & Pontificalem dignitatem illi Episcopatui conjunxit(sive illa conjunctio fuerit ex divina institutione,per speciale pręceptum,ac revelationem, ut aliqui volunt, sive fuerit ex humana voluntate Petri, licet divinitus inspirata) eo ipso, quod a Petro vivente mutata non est,rata mansit,ideoque qui Petro in episcopatu suffectus est,illi in utraque dignitate necessario successit. Et quidquid sit de illa quæstione,quæ a Theologis disputatur, an possit Summus Pontifex separare primatum a Romana sede,& illum, vel in alio episcopatu collocare,vel ab omni particulari episcopatu separatum relinquere,certum esse existimo,dum aliquis Summus Pontifex id non fecerit, non posse universam ecclesiam, vacante Papatu,id efficere,quia non potest inferior potestas mutare,quod per superiorem constitutum est, & quia sicut Petro soli datus est primatus pro ipso,& successoribus ejus,ita ad solum illum,seu ad Summum Pontificem spectat determinare sedem Pontificalem,&modum electionis,& successionis ejus præscribere. Sic ergo cum Petrus suam sedem Romæ collocaverit,& in illam totum suum primatum, & potestatem contulerit, illamque institutionem vivens non mutaverit, non potuit postea ecclesia acephala per mortem Petri illam institutionem mutare, ideoque successor Petri in Episcopatu Romano ex necessitate simul in primatu successit.

Successor Petri in Romano Episcopatu,in primatu etiã necessario successit.

Neque obstat, quod illius successoris electio a clero Romano,& non ab universa ecclesia facta fuerit,nam(ut dixi)determinare modum successionis non ad corpus ecclesiæ,sed ad ipsum Petrum pertinebat,ideoque sicut voluit Petrus, Pontificatum in sede Romana stabiliter collocare, ita etiam statuit, electionem successoris a clero Romano fieri. Vel certe Petrus ipse Clementem sibi successorem designavit, ut author est ipse Clemens epist. 1. ad Jacobum fratrem Domini,& lib.7.Constitution.c.45. licet (ut probabilior sententia fert) ipse Lino, & Cleto prius cesserit, & postea illis successerit. Atque ita omnes illi in Pontificatu, simul cum Episcopatu Romano successerunt, eodemque modo successio ad omnes sequentes Episcopos Romanos derivata est.

CAPUT XIV.

Romanum Pontificem successorem esse Petri, testimoniis Sanctorum Patrum ostenditur.

CUm ad confirmanda omnia fidei dogmata,magnam vim habet ecclesiastica traditio, maximam profecto in præsenti articulo habere debet, quia veluti in quodam facto, & rerum concursu, continuaque successione consistit.Ideoque necessarium duximus,omni testimoniorum genere veritatem hanc confirmare. Et primo utemur testimoniis antiquorum Patrum, qui non solum affirmant,Episcopos Romanos Petro in Pontificatu successisse,sed etiam inter præcipua fundamenta,& signa veræ,& catholicæ ecclesiæ hanc enumerant successionem, ut in l.1.sæpe insinuatum est,& nunc breviter recensebimus. Primo enim Irenæus lib.3.c.3.sic inquit; *Quoniam valde longum est, omnium ecclesiarum enumerare successiones,maximæ,& antiquissimæ,& omnibus cognitæ a gloriosissimis Apostolis Petro,& Paulo Romæ fundatæ,& constitutæ ecclesię indicantes,&c.* Et infra. *Fundantes igitur, & instruentes Beati Apostoli ecclesiam,Lino episcopatum administrandæ ecclesiæ tradiderunt.* Et postea enumerat successores usque ad Eleuterium. Et in illis verbis adverto simpliciter dicere, *Episcopatum administrandæ ecclesiæ tradiderunt*, & sine restrictione ad Romanam ecclesiam,quia non poterat una ab altera separari, & ideo de Romana ecclesia præmisit: *Ad hanc ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est, omnem convenire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quæ est ab Apostolis traditio.*

Secundo Augustinus contra epist. Fundamenti cap. 4. inter certa indicia Catholicæ ecclesiæ hoc ponit. *Ab ipsa Sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit usque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum.* Et in Psal. contra partem Donati; *Numerate Sacerdotes vel ab ipsa Petri Sede. Et in ordine illo Patrum,quis cui successit videte. Ipsa est Petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Ubi clarissime ostendit, successionem esse in ipsa Pontificali dignitate,quæ per Petram significatur.Et ita lib.2. contra Litter. Petilian. c.51. eandem dicit esse cathedram ecclesiæ Romanæ,& cathedram,in qua tunc Anastasius sedebat.Ac denique ep.165.successiones omnium Pontificum a Petro usque ad Anastasium enumerat. Simili modo Optatus lib.2. contra Parmenian. *Videndum est* (ait) *qui, & ubi prior cathedra sederit.* Et infra. *Negare non potes, scire te, in urbe Roma Petro primo cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur.* Ubi clare loquitur de cathedra Episcopali supra totam ecclesiam.Unde addit inferius; *Ergo cathedra unita, quæ est prima de dotibus* (scilicet ecclesiæ Catholicæ) *sedit prior Petrus, cui successit Linus, &c.* usque ad Siricium.

Eandem successionem accurate refert Epiphan. hęres. 27.circa finem,& post illam subjungit. *Et ne quis miretur, quod singula ita exacte recenseamus, per hæc enim semper claritas ostenditur*: sentiens,ad claritatem veræ, & Catholicæ doctrinæ necessariam esse hujusmodi successionem, ejusque notitiam, quia, ut de Petro ipse dixit in Ancorato circa principium: *Hæc est Petra firma, super quam ecclesia ædificata est, & portæ inferorum, quæ sunt hæreses,& hæresiarchæ,non valebunt adversus illam. Juxta enim omnem modum in ipso firmata est fides, qui accepit claves cœlorum, & solvit in terra, & ligat in cœlo.* Quam petram, & potestatem usque ad sua tempora per successionem deducit, ut ostendat in ea esse firmatam fidem, contra quam hereses non prævalent. Eandem Pontificum seriem descripsit versibus Tertullianus libro 5. contra Marcionem cap. ultim.ubi loquens de Apostolorum discipulis, qui *successere per orbem*, subjungit.

Ex quibus electum magnum, plebique probatum,
Hac cathedra Petrus, qua sederat ipse locatum,
Maxima Roma Linum primum considere jussit, &c. quę prosequitur usque ad Thelesph., de cujus tempore dicit.
Constabat pietate vigens Ecclesia Romæ,
Composita a Petro cujus successor & ipse.
Namque loco nono cathedram suscepit Higinus. Et postea Pium,& Anicetum recenset. Et lib. de Præscript. c.30.mentionem facit Eleuterii,qui post Anicetum,imo, & post Soterum sedit.Sic enim ait; *Constat, Catholicam primo doctrinam credidisse apud ecclesiam Romanensem, donec* (supple, relegatus est Marcion) *sub Episcopatu Eleuteri Benedicti*; & cap. 36. *Habes Romam, unde nobis quoque authoritas præsto est. Statu felix ecclesia, cui totam doctrinam Apostolicam sanguine suo profuderunt*, ubi per *totam doctrinam* intelligo etiam firmitatem, & doctrinæ incorruptionem.

Deni-

Denique D. etiam Hieronym. breviter successionem hanc declarat lib. de Scriptor. Eccles. in Clemente. Et sæpe Cyprianus agens de Electione, & ordinatione Cornelii, præsertim epistol. 45. ad Cornelium, ubi prius ecclesiam Romanam vocat, *Ecclesiæ catholicæ radicem, & matricem*. Postea vero dicit; *Nunc Episcopatus tui & veritas pariter, & dignitas apertissima luce, & manifestissima, & firmissima comprobatione fundata est. Ut te* (sicut prius dixerat) *universi Collegæ nostri, & communicationem tuam, id est, catholicæ ecclesiæ unitatem, pariter, ac charitatem probarent firmiter, ac tenerent*, ubi clare docet Episcopum Romanum rite electum ita esse Petri successorem, ut in illo universalis fundetur, & uniatur ecclesia, sicut in Petro fundata, & unita fuit. Unde loquens de eodem Cornelio epist. 52. ad Antonianum: *Factus est* (inquit) *Cornelius Episcopus, cum nemo ante se factus esset, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri, & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret*. Atque hi quidem Patres de ipsa successione Pontificum in sede, & dignitate Petri expressius loquuntur, sunt vero alii plurimi, qui dignitatem ipsam in episcopo Romano recognoscunt, & exaggerant, quos infra cap. 17. referemus.

CAPUT XV.

Pontificem Romanum in dignitate, & potestate, ac Primatu Ecclesiæ successorem esse Petri eorundem Pontificum auctoritate comprobatur.

Quamvis hoc probationis genus Protestantes parum moveat, ut infra dicam, nihilominus illud omittendum non censui, tum quia re vera est gravissimum, & pro Catholicis utilissimum, multaque argumentorum genera in se complectitur: tum etiam quia Rex Jacobus in sua Præfatione pag. 60. cum dixisset, Petrum esse primum, vel Principem Apostolorum ætate, vocatione, vel ad summum ordine, non potestate, subjungit: *Nec aliquid sibi amplius trecentis post Christum annis Romanæ sedis Episcopus arrogavit*. Ut igitur testimonium hoc per errorem, & deceptionem a Rege datum esse convincam, non solum per trecentos, sed etiam per sexcentos, vel plures Christi annos discurram, & evidenter ostendam, Romanos Pontifices a principio nascentis ecclesiæ, Primatum ecclesiæ non tantum quoad ordinem politicum, sed multo magis quoad superioris auctoritatem, & potestatem, & Petro, & sibi arrogasse.

Ut autem verborum, & testimoniorum vis percipiatur, oportet advertere, varios esse modos, quibus Pontifices suam dignitatem astruunt. Unus est expresse in Petro declarando excellentiam potestatis, seque appellando successores Petri, & verba de Petro dicta, sibi applicando. Alius est, eos dignitatis titulos assumendo, qui non nisi ratione talis primatus eis convenire possunt. Alius est, sibi attribuendo, vel reservando actus supremæ jurisdictionis, & spiritualis potestatis supra totam ecclesiam. Cum enim existimari non possit, injuste jurisdictionem usurpare voluisse, supponunt, in illa sede successionem in hac suprema dignitate conservari. Ultimus denique est, ex professo pro hac veritate pugnando, & contra errores illi repugnantes disputando. Ex quibus loquendi, & probandi modis & ex variis actibus supremæ potestatis, quos Romani Pontifices semper exercuerunt, varia genera argumentorum ad confirmandam veritatem sumi possunt. Ut tamen perpetua ecclesiæ traditio evidentius pateat, commodius visum est, servato temporum ordine, quid singuli pontifices in omnibus sæculis de suo primatu docuerint proponere.

Primo ergo Anacletus Papa epist. 1. Apostolicam Sedem esse dicit, super quam Christus fundavit ecclesiam, & ideo majores causas ad ipsam pertinere, epist. 2. *Ecclesiæ* (inquit) *gubernacula tenemus*, & epist. 3. ex professo hanc veritatem confirmat, & declarat, dicens, Romanam, & Apostolicam ecclesiam ab ipso Salvatore primatum obtinuisse, & eminentiam potestatis super universas ecclesias. Secundo Evaristus epist. 1. *Romanum Episcopum caput vocat, ad quod in dubiis recurrendum est*. Alexander primus epist. 1. vocat, *apicem, & caput*. Tertio, Sixtus I. Epist. 1. *Omnium ecclesiarum caput*. Quarto, Anicetus epistola unica, *ad se pertinere*, ait, *terminare omnia Episcoporum judicia*. Quinto, idem habet Eleutherius in sua epistola c. 2. Sexto, Victor. epist. 1. ad Theophilum dicens: *Contrarium agere, nihil aliud esse, quam Apostolorum successorumque ipsorum terminos transgredi, ac decreta violare*.

Zephirinus epist. 1. ex loco Matth. 16. ubi caput totius ecclesiæ vocat Romanam ecclesiam, & ad eam cæteras Apostolica auctoritate instruere, pertinere dicit, & in fine: *Memor enim sum, me sub illius nomine ecclesiæ præsidere, cujus a Domino Jesu Christo est glorificata confessio, & cujus fides omnes semper destruit errores*. Octavo idem supponit Anterus ad Episcopos per Bæticam, & Toletanam provinciam constitutos, respondens ad eorum consultationem de mutatione Episcoporum, & prius per occasionem dixit, *Petrum*, quem *sanctum Magistrum nostrum, & Principem Apostolorum* vocat, de Antiochia utilitatis causa translatum esse Romam. Idemque fieri posse declarat in aliis Episcopatibus Apostolica auctoritate subjungit. *Hæc ut petiistis, licet vobis incognita non sunt, tenenda mandamus*. Et in fine. *State itaque fratres, & tenete traditiones Apostolorum, & Apostolicæ Sedis*. Nono Fabianus in epist. 1. Pontificiam auctoritatem statim ostendit, tum in titulo ad omnes comministros *ubique Catholicæ ecclesiæ*, tum in exordio, *divinis præceptis, & Apostolicis monemur institutis, ut pro cunctarum Ecclesiarum statu, impigro vigilemus affectu. Unde consequens est, debere vos scire, quæ apud Romanam in sacro aguntur ritu ecclesiæ, ut ejus sequentes exempla, ejus veri filii inveniamini, quæ vestra est mater vocata*. Ubi certe supponit appellationem hanc jam tunc fuisse ubique pervulgatam, & receptam. Idemque eodem modo colligitur ex epist. 3. quæ ad omnes Orientis Episcopos, & ex epist. 3. ad Hilarium, ubi de se dicit: *Ob hoc divina gratia fuisse ad fastigium sacerdotale provectum, & in quadam sacerdotum Dei specula constitutum ad prohibendum illicita, & docendum sequenda*. Et deinde servandum ordinem Ecclesiasticis judiciis præscribit. *Salva* (inquit) *in omnibus Apostolica auctoritate*, utique Romanæ ecclesiæ.

Decimo, Cornelius epist. ad Cyprianum, quæ est 46. inter epistolas Cypriani, refert quosdam per ignorantiam deceptos, schisma contra ipsum fecisse, postea vero, veritate agnita, resipuisse per verba sequentia, quæ illorum propria esse affirmat. *Nos Cornelium Episcopum Sanctissimæ Catholicæ ecclesiæ electum a Deo omnipotente, & Christo Domino nostro scimus*. Et infra. *Mens nostra semper in catholica ecclesia fuit, neque enim ignoramus, unum Deum esse, unum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, unum Spiritum Sanctum, unum Episcopum in Catholica ecclesia esse debere*. Quam confessionem ita ipse approbat, ut dicat; *Ista eorum professione non moveremur?* Et infra. *Has literas existimo, te debere ad cæteras ecclesias mittere*. 11. Lucius in epistola ad Occidentales sic incipit; *Literas dilectionis vestræ, quas ad Beati Petri Apostoli Sedem pro vestri causa negotii misistis, libenter suscepimus*. Et postea tanquam universalis Pastor, respondet, & multa disponit. 12. Sixtus II. in epistol. 1. prius dicit, *se illius nomine ecclesiæ præsidere, cujus a Christo est laudata confessio, & cujus fides nullum unquam fallit, sed omnes hæreses destruit*. Postea vero subdit, licitum esse Episcopis ad Sedem Apostolicam appellare. *Cujus dispositioni omnes majores ecclesiasticas causas, & Episcoporum judicia antiqua Apostolorum, eorumque successorum, atque canonum auctoritas reservavit, quoniam culpantur Episcopi, qui aliter erga fratres egerint, quam ejusdem Sedis Papæ fieri placuerit*.

Decimo tertio, similia habet Dionysius Epist. 2. ad Severum Episcopum; *Ab initio* (ait) *tantam accepimus a B. Petro Apostolorum Principe fiduciam, ut habeamus auctoritatem, auxiliante Domino universali ecclesiæ subvenire*. Et postea parochiarum divisionem fieri præcipit, & normam ab ipso datam omnibus fieri notam. *Ut non specialis fiat*, (ait) *sed generalis hæc præceptio*. 14. Felix epist. 1. *Majores causas totius ecclesiæ sibi reservatas esse confirmat*. 15. Marcellus epist. 1. ad Episcopos Antiochenæ provinciæ sic incipit; *Solicitudinem omnium Ecclesiarum juxta Apostolum circumferentes, & cætera*. Quæ late prosequitur, omnia supra dicta confirmando, & addit; *Nullam Synodum legitime fieri posse sine Romanæ Sedis auctoritate*. Atque hæc ad Regis asseverationem confutandam sufficere possent:

nam Marcellus usque ad annum Christi 310. supervixit, ad majorem autem veritatis evidentiam saltem per alia tria sub sequentia sæcula discurrendum est.

Decimo sexto, Eusebius Epistolam tertiam sic incipit; *Benedictus Dominus Deus noster, qui per misericordiam suam Romanam Ecclesiam Beati Petri Apostoli sacerdotio dicavit, nobisque viam monstrandam circa nos (propter universalem curam, quæ nobis est propter privilegium ejusdem ecclesiæ) invicem charitatis indulsit, & cætera*. 17. Melchiades in epist. ad Episcopos Hispaniæ, dicens, ad se pertinere de Episcopis judicare, subdit; *Hos enim Dominus suo judicio reservavit, hocque privilegium Beato clavigero Petro sua vice solummodo commisit. Quod ejus juste prærogativum succrescit sedi, futuris hæreditandum, atque tenendum temporibus, quoniam & inter Apostolos fuit quædam discretio potestatis, & cætera*. 18. Ex Sylvestro afferre possumus canonem ultimum Romanæ Synodi sub illo constitutæ, qui sic habet; *Nemo judicabit primam sedem, quoniam omnes sedes a prima sede justitiam desiderant temperari. Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque a Regibus, neque a populo judex judicabitur*. Et subscripserunt ducenti octuaginta quatuor Episcopi cum aliquibus presbyteris, & diaconis, & ipse etiam Constantinus Augustus. 19. Marcus in epistola ad Athanasium, & Episcopos Ægypti; *Hæc* (inquit) *est sancta, & Apostolica mater omnium Ecclesiarum, Christi Ecclesia*; quam etiam esse dicit immaculatam in fide, quia promissio facta Petro in Romanis Pontificibus impletur. 20. Julius 1. epistola ad Orientales, Romanam sedem primam vocat, & ad illam pertinere dicit jura convocandi Synodos, judicandi Episcopos, & majores causas ad se reservandi, *quia omnibus prælata est non solum canonum, & Sanctorum Patrum decretis, sed Domini Salvatoris nostri voce*. Quod etiam repetit in rescripto contra Orientales pro Athanasio.

Vigesimo primo. Liberius in rescripto ad Athanasium in principio auctoritatem dicit, se in Petro super universam ecclesiam accepisse. 22. Felix II. in rescripto ad Athanasium, & Ægyptios de Romana sede intelligit Christi verba, Matth. 16. 23. Damasus in epistola ad Episcopos Africæ, prius dicit; *Nos qui supra domum Domini, hoc est, universalem Ecclesiam Catholicam Episcopale suscepimus ministerium*. Deinde subjungit; *Scitis firmamentum a Deo fixum, & immobile, atque titulum lucidissimum suorum sacerdotum, id est omnium Episcoporum, Apostolicam sedem esse constitutam, & verticem Ecclesiarum*. Et subjungit statim verba Christi. Et inter epistolas hujus Pontificis extat quædam ad ipsum, Aurelii Carthaginensis Episcopi postulantis ab ipso statuta, & decreta in Romana Sede a fine Petri usque ad ipsum Damasum, *juxta Apostolicæ* (inquit) *Sedis auctoritatem*. Quæ mittens Damasus ait epist. 5. *Ea te custodire optamus, & aliis prædicanda, ac publicanda mandamus, ut ab omnibus inviolate debita veneratione custodiantur, &c.* Siricius epist. 1. ad Himerium Tarraconensem Episcopum: *Portamus*, (inquit) *onera omnium; imo hæc portat in nobis Beatus Apostolus Petrus*. Et epistola tertia ad universos orthodoxos; *Nobis loqui necessitas imperavit, cui omnium Ecclesiarum cura est*. 25. Anastasius cunctis Germanicis, & Burgundiæ regionis Episcopis sic scribit; *Exigit dilectio vestra, ex auctoritate Sedis Apostolicæ vestris respondere consultis*. Et postea sub hac verborum forma respondet. *Apostolica auctoritate mandamus*.

Vigesimo sexto. Innocentius primus variis loquendi modis, & in multis epistolis hanc veritatem docet, & universalem potestatem, quam in Evangelio fundat, præcipiendo, & decernendo exercet, quę omnia hic referre, prolixum esset. Et ideo satis erit loca designare, scilicet, ep. 1. ad Victricium 2. ad Exuperium 3. ad Innocentium, & fere per omnes subsequentes, specialiter vero notanda est epist. 17. ad Arcadium Imper. in qua his verbis illum excommunicat. *Ego minimus, & peccator, cui thronus magni Apostoli Petri creditus est, segrego, & rejicio te, & illam a perceptione immaculatorum mysteriorum Christi Dei nostri, &c.* quæ ibi prosequitur, potestate ligandi, & solvendi utendo in omnes Episcopos, & Patriarchas. Notanda est etiam epist. 27. ad Episcopos Macedoniæ: nam cum Innocentius ab eis epist. accepisset: *In eis*, ait, *multa posita esse pervidi, quæ stuporem mentibus nostris inducerent*. Et infra illa explicans dicit: *Quæ cum sæpius repeti fecissem, adverti, Sedi Apostolicæ (ad quam relatio quasi ad caput ecclesiarum missa currebat) fieri injuriam, cujus adhuc in ambiguum sententia duceretur*. In ep. etiam 29. ad Decentium late idem ostendit. Et optime in epist. 31. & 32. ad Concilia Carthaginense, & Milevitanum.

Vigesimo septimo Zosimus epist. 1. ad Hesich. Episc. *Miramur*, ait, *ad dilectionem tuam statuta Apostolicæ sedis non fuisse perlata*. Et infra; *Siquid auctoritati tuæ æstimas defuisse, supplemus*. Et infra; *Sciet quisquis hoc postposita Patrum & Apostolicæ sedis auctoritate, neglexerit, a nobis districtius vindicandum*. 28. Bonifacius I. epist. 2. ad Episcopos Galliæ, de judiciis Episc. in gravibus causis ita concludit; *Nostra necesse est auctoritate firmentur*; & epist. 3. ad Hilarium Episc. ita scribit; *Metropolitanæ jure munitus, & præceptionibus nostris fretus accede, &c.* 29. Celestinus I. epist. 1. ad Episcopos provinciarum Viennensis, & Narbonensis; *In specula* (inquit) *a Deo constituti*. Et infra: *Circa longinqua spiritualis cura non deficit, sed se per omnia, quæ nomen Dei prædicatur, extendit*. Et in epist. 4. ad Ecclesiam Constantinopolitanam, de Athanasio loquens, inquit; *In hac sede quietem communionis invenit, a qua semper catholicis subvenitur*. Et epist. 5. ad Nestor. curam fidei, & omnium Ecclesiarum ad se dicit pertinere, idemque ex cæteris ejus epistolis aperte colligitur.

Trigesimo ex Leone Papa multa in superioribus adducta sunt, nam in omnibus fere epistolis se ostendit universæ ecclesiæ pastorem, ut epist. 4. in initio, verbis etiam expressis, dicens; *Divinis præceptis, & Apostolicis monitis incitamur, ut pro omnium Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu*. Notanda etiam in epist. 47. ad Synodum Chalcedon. in qua cum dixisset, voluntatem Imperatoris fuisse, ut congregaretur Concilium, addit; *Beatissimi Petri Apostoli jure, atque honore servato*, & infra dicit per suos Vicarios se in universali Synodo præsidere. Et ep. 53. in qua reprehendit Anatolium Patriarcham Constantinopol. eo quod Alexandrinæ, & Antiochenæ ecclesiæ præferri voluisset, quod in duabus sequentibus Epistolis repetit, & in posteriori, quæ est ad Pulcheriam Augustam, sic inquit; *Consensiones Episcoporum, sanctorum canonum, in Nicæna Synodo conditorum regulis repugnantes, unita nobiscum vestræ fidei pietate in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus*. Optima est etiam epist. 84. ad Anastasium Thessalonic. Episcopum, cui, ut ipse dicit, vices suas delegaverat; *ut curam* (ait) *quam universis Ecclesiis principaliter ex divina institutione debemus, imitator nostræ mansuetudinis effectus adjuvares*; & in epist. 89. ad Episcopos Viennensis provinciæ ex professo declarat divinam institutionem de Ecclesiastica monarchia in Petro, & ejus successoribus Romanis Episcopis. Quam inter alia probat ex consuetudine consulendi eandem Sedem, appellandi ad illam, & quod ab illa fuerint retractata, vel confirmata judicia, quam *dignitatem divinitus datam*, se tueri dicit, *non sua quærens, sed quæ sunt Christi*. Idem optime tractat in sermonibus de Assumptione sua, præsertim in tertio.

Trigesimo primo idem profitetur Hilarius Papa ep. 3. ad Ascanium Episc. & in principio Concilii Romani sub ipso congregati 32. Idem supponit Simplicius epistol. 1. ad Zenonem Hispalensem Episcopum, cui Apostolicæ Sedis vices committit, & in epist. 3. ad Zenonem Imperat. quem filium vocat, & ad fidem tuendam excitat, dicens inferius; *Perstat enim in successoribus suis* (id est Leonis Papæ) *hæc, & eadem Apostolicæ norma doctrinæ, cui Dominus totius curam ovilis injunxit, & cætera*. Et in epist. 5. ad Acacium habet illa verba notanda: *Quia sanctę memoriæ prædecessorum nostrorum ex tanta doctrina, contra quam nefas est disputare, quisquis recte sapere videtur, novis assertionibus non indiget edoceri*. Et epist. 9. ad Zenonem Augustum; *Ecclesiarum* (inquit) *omnium curam sustinens, & cætera*. Quod etiam ostendit in epist. 13. ad eundem, ubi etiam in quodam canone Concilii Nicæni dispensat.

Trigesimo tertio. Magnus præterea hujus dignitatis defensor fuit Gelasius 1. epist. 2. ad Episcopos Dardaniæ, & 6. ad Episcopos Lucaniæ cap. 11. & 27. & maxime in epistola 10. ad Anastasium Imperatorem, ubi veritatem

hanc late confirmat, & quantum Pontifex Imperatorem, quem filium vocat, antecellat, declarat. Et in epist. 11. ad Dardanos testatur, Apostolicam Sedem omnes Synodos confirmare, & nullum Episcopum posse judicium ejus subterfugere, &c. Multaque similia habet in commonitorio ad Faustum, & in tomo de Vinculo anathematis, & maxime in decreto de Apocryphis scripturis in principio 34. Anastasius 2. in ep. ad Anastasium Augustum, illum monet, ut suis mandatis obediat, quia sedes Petri ex ordinatione divina in universali ecclesia tenet principatum 35. idem latius ostendit Symmachus in Apologet. contra eundem Anastasium Augustum, ex quo multa in superioribus desumpsimus. 36. Hormisda Epist. 1. ad Anastasium Augustum jam aliquo modo correctum, eum laudat, dicens; *De orthodoxa concordia cogitatis, ecclesiam in B. Apostoli Petri reverentia, divina specialiter præcepta servantes*. Et infra; *Directis ad nos sacris affatibus, commemorationem Sancti Concilii facere pietas vestra dignata est. De qua re tunc plenissimum poterimus præbere responsum, dum causam congregationis nos volueritis evidenter agnoscere*. In quibus verbis satis ostendit decretum Concilii congregandi ad se, & causa cognita pertinere, de qua re plures epistolæ inter eosdem Pontificem, & Imperatorem videri possunt. Et similia habet idem Pontifex in epist. 22. ad Justinum Imperatorem cum multis sequentibus.

Trigesimo septimo Bonifacius 2. in epist. ad Eulalium Alexandrinum Episc. in principio eandem dignitatem, & fiduciam in potestate Petri ostendit. 38. Idem optime Joannes 2. epist. 2. ad Justinianum Imperat. 39. Vigilius Papa epist. 1. cap. 7. sic ait: *Nulli vel tenuiter sentienti, vel pleniter sapienti dubium est, quod Romana ecclesia forma, & fundamentum sit ecclesiarum, &c.* Idem sumitur ex epist. ejusdem 2. ad Justinianum Augustum, quem filium appellat. Idem ex epist. 4. ad Aurelianum Episcopum, & in fragmento Theodori Episc. Cæsareæ, & aliorum, & ex ep. 7. ad universum populum Dei. 40. Pelagius 1. in epist. 1. ad Vigilium in fine post confutationem cujusdam erroris addit: *Det operam tua dilectio, ut omnibus ecclesiæ filiis innotescat, &c.* & subjungit rationem: *Memor enim sum, me sub illius nomine ecclesiæ præsidere, cujus Domino Jesu Christo est glorificata confessio, & cujus fides omnes hæreses destruit*. Epist. etiam 3. optima est, & valde notanda pro his, quæ in sequentibus dicemus, & epistol. 5. in dubitationibus circa universales Synodos ad sedem Apostolicam esse recurrendum. 41. Joannes 3. in epistola ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ dicit, eos suis literis Apostolicis admonere, antecessorum vestigia sequendo, & iterum versus finem: *Monente* (inquit) *Dominicæ vocis imperio, quo Beatissimus Apostolus Petrus trina repetitione mysticæ sanctionis imbuitur, ut Christi oves, qui Christum amat, diligenter, & cum magna cura pascat, quoniam ipsius Sanctæ Sedis, cui per abundantiam divinæ gratiæ præsumus, ipsius amore cohortamur, &c.* 42. Pelagius 2. epist. 2. contra Joannem Constantinopolitanum Episcopum, qui primatum ambiebat, inquit: *Rejecta penitus audacia, quæ contra Apostolicam Sedem, & contra ipsam Domini Salvatoris vocem sumpta est, disputandi contra Domini præcepta vana errantium corda conquiescant*, & cætera, quæ late prosequitur, docens, Romanam Sedem instituente Domino caput esse omnium ecclesiarum, ad ipsamque pertinere Concilia congregare, nec posse legitima esse, quæ illius authoritate non fulciantur.

Quadragesimo tertio. Magnus tandem Gregorius, qui usque ad sexcentesimum decimum annum Domini ecclesiæ præsedit eandem Pontificiam authoritatem, actibus exercuit, & verbis confirmavit, ut ex epistolis ejus constat, ex quibus aliqua breviter perstringemus. Nam generatim loquendo in omnibus fere illis curam universalis pastoris egregie demonstrat, & præsertim notanda est epist. 24. libro 1. quæ est ad omnes orbis Patriarchas, in qua onus sibi impositum exaggerat, & quinque generalia Concilia veneratur, & quasi denuo confirmat, & epist. 71. *Quanto Apostolicæ sedi* (ait) *ab ecclesiis cæteris reverentia exhibetur, tanto eam in earum decet esse tuitione solicitam*; & lib. 1. indict. 11. epist. 7. cap. 46. potestatem supra omnes Episcopos, & ad omnes causas arduas terminandas profitetur, & exercet. Postea vero libro 3. epistol. 32. alias indict. 13. cap. 76. graviter reprehendit elationem Joannis Constantinop. & minatur coercitionem, nisi resipiscat, & per occasionem dicit; *Cunctis Evangelium scientibus liquet, quod voce Dominica totius Ecclesiæ cura, & principatus committitur*. Quæ etiam repetit libro 7. epistola 69. ubi etiam dicit, sine Apostolicæ Sedis consensu, & authoritate nullum Concilium vires habere. Et in eodem libro epist. 64. agens de eodem Episcopo Constantinop. ait; *In quodam crimine Byzantius primas fuerat accusatus, & piissimus Imperator eum juxta statuta canonica per nos voluit judicari*. Et infra de eodem primate ait; *quod se dicit sedi Apostolicæ subjici, si qua culpa in Episcopis invenitur, nescio, qui ei Episcopus subjectus sit*. Et lib. 6. indict. 15. cap. 37. alias cap. 201. ad Eulogium Alexandrinum Episc. refert illius Patriarchæ epistolam, in qua recognoscit cathedram Petri in sede Romana, & adjungit. *Quis est, qui nesciat Sanctam Ecclesiam in Apostolorum principis soliditate firmatam? &c.* Libro 4. epist. 51. alias cap. 95. pallium mittit cuidam Episcopo. Idem epist. 54. & sæpe Episcopos confirmat, & interdum deponit, vel excommunicat. Et lib. 7. epist. 125. *Quæ semel* (inquit) *Apostolicæ sedis authoritate sancita sunt, nil egent firmitatis, &c.* & innumera similia in illis epistolis invenientur.

Præcipue vero notandus est insignis locus ejusdem Pontificis super 5. Psalm. pœnitentiæ, circa illa verba, *Qui laudabant me, adversus me jurabant*. Ibi enim quasi describens hujus temporis schismata, inquit; *Erroris vesania nostris maxime temporibus malitiæ suæ virus exercuit. Et totius Ecclesiæ pacem schismatica infestatione turbavit. Concitavit enim adversus ecclesiam Dei non solum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam Regiam, si fas est dicere, potestatem. Nulla enim ratio sinit, ut inter Reges habeatur, qui destruit potius, quam regat imperium, & quotcumque habere potest perversitatis suæ socios, eos a consortio Christi efficit alienos. Qui turpissimi lucri cupiditate illectus sponsam Christi efficit captivam, cupit abducere, & passionis Dominicæ Sacramentum ausu temerario contendit evacuare. Ecclesiam quippe, quam sui sanguinis pretio redemptam Salvator noster voluit esse liberam: hanc iste potestatis Regiæ jura transcendens, facere conatur ancillam. Quanto melius foret sibi dominam suam esse agnoscere, eique religiosorum Principum exemplo devotionis obsequium exhibere, nec contra Deum fastum extendere dominationis, a quo suæ dominium accepit potestatis? Ipse enim est, qui ait. Per me Reges regnant. Sed immensæ cæcatus cupiditatis caligine, & divino, ut patet, ingratus beneficio, & contra Deum fastuosus, terminos, quos posuerunt Patres nostri, contempto divino timore, transgreditur, & contra catholicam veritatem suæ furore tyrannidis effertur. In tantum autem suæ temeritatem extendit vesaniæ, ut caput omnium Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vendicet, & in dominam gentium terrenæ jus potestatis usurpet. Quod omnino ille fieri prohibuit, qui hanc Beato Petro Apostolo specialiter commisit, dicens: Tibi dabo Ecclesiam meam. Obstruatur ergo os loquentium iniqua & omnis hæreticorum acies obmutescat: quia nullas vires habet mendacium, quod ipsius voce veritatis invenitur dictum.*

Posteriores etiam Pontifices æque constanter suum primatum tutati sunt.

Sicut his sex primis sæculis Romani Pontifices primatus sui testimonium, & manifestissima signa dederunt, ita prorsus in omnibus posterioribus sæculis ipsorum successores constantissime docuerunt, & pro hac veritate ad unitatem fidei, & ecclesiæ conservandam necessaria maxime propugnarunt. Non existimo autem opportunum singulorum sententias sigillatim prosequi, tum quia Protestantes de his maxime posterioribus Pontificibus hoc non negant; tum etiam quia omnia jura, & decreta canonica, quæ in Decreto, & Decretalibus continentur, plena sunt hujusmodi testimoniis. Quædam vero insigniora loca, quæ præsenti controversiæ magis videntur accommodata designanda breviter censui. Videndæ ergo sunt epist. Honorii 1. ad Eduinum Regem Anglorum, & Honorium Episcopum, nam ex illis constat, tum Regem, tum Episcopos Angliæ ab Apostolica sede spiritualia jura impetrasse, vel accepisse. Nam ibi Pontifex ad Regis petitionem duo pallia mittit duobus Metropolitanis, & utrique, ut authoritate Papæ successorem in morte possit sibi subrogare concedit. Videri etiam potest epistola Leo-

nis

nis II.ad Episcopos Hispaniæ de recipienda sexta Synodo; cujus fit mentio in Concilio Toletan.14.eamque integram refert ex vetusto, & authentico codice Garsias Loaisa in sua collectione Conciliorum Hispaniæ. In illa ergo Leo Romanam Ecclesiam,& Apostolicam sedem S. ecclesiam omnium matrem appellat,&de se ait; *Nos licet impares vice tamen Apostolorum Principis fungimur.* Et similiter Benedictus 2. in ep. ad idem Concilium in eodem loco relata; *Beati*,(inquit) *Petri Apostolorum Principis licet impares pro commisso, divina ope, ministerio locum implemus.* Est etiam consulenda ep. Agathonis ad Constantinum Imperatorem, quæ habetur in sexta Synodo act.4, ubi loca Evangelii supra tractata ad Rom.ecclesiam pertinere ostendit, & in hoc maxime insistit, quod in fide nunquam erravit,nec errare potest.

Est etiam valde notanda ep. Adriani 1. ad Imperatores Constantinum, & Irenem, quæ habetur in Septima Synodo. Nam in priori parte ejus: *Imperatorem exhortatur ad permanendum in fide Petri, & Ecclesiæ Romanæ,& ad honorandam Sanctissimam Romana ecclesiam, Principem Apostolorum, sicut a superioribus piis Imperatoribus factum est, qui ex toto corde Vicarium ejus dilexerunt.* In altera vero parte, quæ a Græcis omissa est, tamen in Vaticana bibliotheca servatur, & ab Anastasio addita est,de hac sede dicit; *in toto orbe terrarum primatu fungens, caput omnium ecclesiarum constituta est, &c.* reprehenditque Patriarcham Constantinop. quod auderet universalis Episcopi nomen assumere, cum neque in secundo ordine sine authoritate Pontificis Romani unquam potuerit nomen habere. Et addit notanda verba: *Quod si super prælatam sibi SanctamRomanā ecclesiam, quæ est caput omnium ecclesiarum, describatur, tanquam Sanctarum Synodorum rebellem,atque hæreticum se manifestare certum est. Quia si universalis est, etiam nostræ Sedis primatum habere dignoscitur, quod ridiculum omnibus fidelibus Christianis apparet, quia in toto orbe terrarum a Redemptore mundi B. Petro Apostolo principatus ac potestas data est, & per eundem Apostolum ecclesia Romana usque hactenus tenet principatum, potestatem, & authoritatem.*

Præterea Nicolaus 1.in suis epist.sæpe hanc veritatem profitetur, præsertim ep.6. ad Photium, & in septima responsione ejus,copiose vero,& efficaciter in epist. 8. ad Michaelem Imperatorem, quæ est prima ad ipsum, & in altera ad eundem idem confirmat, & in 10.ad Episcopos Constantinopolitanæ sedi subjectos, & in 18. 20. & 30.fere in reliquis.Multa etiam similia habentur in epistolis Joannis 8.quæ licet in tomis Conciliorum non habeantur,in 3. tomo epistolarum Pontificalium novissime editæ sunt, specialiter vero epistol. 73. ad Lambertum Comitem notari possunt illa verba: *Sedem Apostolicam, quam Deus omnipotens supra petram sui nominis fundare dignatus est, non solum Reges, & Principes terræ, verum etiam Imperatores Augusti, & totius orbis Domini suis apicibus, ut pote caput omnium ecclesiarum Dei honoraverunt, dignisque præconiis ejusPontifices Vicarios scilicet B. Petri Apostolorum Principis laudaverunt, votisque supplicibus deprecari studuerunt, & usque in finem sæculi Petri manente nomine, ac memoria, supplicare non desinent.* Idem epist. 84. ad Ludovic. Regem Caroli Imperatoris filium, quem vice Patris suum a secretis consiliarium constituit.

Deinde Leo 9. in Apologia contra Michaelem, & Leonem c.9.inter hæreses Orientalium Episcoporum ponit præsumptionem assumendi nomen universalis Episcopi,quod ait,Romano Episcopo oblatum esse a Synodo Chalcedonensi, & licet post Christum illi maxime convenire possit, propter modestiam, & humilitatem illud non acceptasse, &c. 10. decernit,de Apostolica sede neminem mortalium posse facere judicium; *Beatissimo*(inquit) *& Apostolico Pontifice Sylvestro divinitus decernente, spiritualique ejus filio Constantino, religiosissimo Augusto, universa Nicæna Synodo approbante, ac subscribente &c.* Videri etiam potest ejus epist. ad Petrum Episc. Antiochenum, & epistol. ad Constantinum Monomachum Imperat. Gregorius item 7. in suis epistolarum libris multa habet in hujus veritatis confirmationem,specialiter autem videri possunt in lib. 1. epist. 63. ad Regem Aragoniæ, & 64. ad Alphonsum, & Sancium Reges Hispaniæ, ubi fidelitatem eorum ad Apostolicam sedem laudat, & concordiam cum illa commendat, & lib.3.epist.10.ad Henricum Regem,ubi in ipsa salutatione ait; *Henrico Regi salutem, & Apostolicam benedictionem, si tamen Apostolicæ sedi, sicut Christianum Regem decet, obedierit, &c.* Et deinceps tota epist. est in confirmationem Romani primatus;& postea excommunicat Sigefredum Moguntinum Archiepiscopum & alios propter schisma ab ecclesia Romana. Et tandem ipsum etiam Regem excommunicat, & *omnes Christianos a vinculo juramenti, quod illi fecerunt, vel facient, absolvit, & ut nullus ei serviat, interdicit.* Libro autem 4. ep. 12,ad Episcopos, & Principes regni Theutonicorum refert, qualiter idem Rex humiliatus ad pænitentiam, *absolutionis veniam impetraverit*, recepto ab eo securitatis juramento.Et in eodem lib.ep.ult.ad Regem, & Principes Hispaniæ, eandem curam universalem profitetur,ut latius ibi videri potest. Innocentius etiam III. egregie de primatu ecclesiæ Romanæ scripsit in ser. 2.de Consecr.Pontificis,& in variis epistolis decretalibus tam lib.1.quam secundo sæpe idem repetit.Ac denique fere in omnibus Bullis, Constitutionibus, & extravagantibus eandem supremam potestatem moderni Pontifices exercuerunt semper,& exercent.Est ergo evidens in hoc puncto perpetua eorundemPontificum traditio,&consensio.

CAPUT XVI.

Occurritur protestantibus, argumentum ex Pontificum traditione sumptum eludentibus, & authoritate Conciliorum confirmatur.

ALtero vero e duobus modis solent adversarii ecclesiæ Romanæ allatis testimoniis Pontificum respondere. Prior est, non constare,prædictas epist. decretales esse legitimas; imo multa in eis reprehendunt, propter quæ earum authoritatem contemnunt.Verum tamen hæc responsio non solum apud catholicos, sed etiam apud quoscunque eruditos, & prudentes viros tanquam frivola, & incredibilis rejicienda est,ut late ostendit noster Franciscus Turrianus in libris in defensionem illarum epistolarum editis,in quibus omnibus calumniis Magdeburgensium respondet. Nos autem breviter dicimus, in primis tantam esse epistolarum antiquitatem,ut timeri non possit ad confutandos novos errores fuisse confictas.Præterea de Leonis 1.epistol.nullus hactenus dubitavit, & tamen ipse epist.2.c.5.*custodire mandat*, omnia decretalia constituta, tam beatæ recordationis Innocentii, quam omnium prædecessorum suorum. Et clarius Gelasius Papa, qui ante mille centum annos fuit, in decreto de Libris authenticis, quod Gratianus etiam refert dist. 15.cap.3. sic inquit; *Decretales Epistolæ, quas beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe Romapro diversorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendæ sunt.* Idemque post trecentos, & quinquaginta fere annos confirmavit Nicolaus 1. in epist. 42. ad Episcopos Galliæ, cujus magnam partem Gratianus inseruit Decreto, distin. 19. cap. 1. D. item Hieronymus epist. 11. ad Geruch. testatur, aliquando juvisse Damasum Orientis, atque Occidentis consultationibus respondentem. Non potest ergo dubitari, fuisse consuetudinem Pontificum Romanorum per has epistolas ecclesiam gubernandi; ergo neque verisimile est omnes perjisse, neque alias esse, nisi quæ in ecclesia Romana receptæ, & servatæ sunt. 1.Evadendi modus.

Ad hæc,multæ ex his epistolis insertæ sunt, & connexæ cum epistolis aliorumPatrum,quæ in dubium revocari non possunt sine magna impudentia, & temeritate. Ut patet ex epistolis Cornelii cum epistolis Cypriani. Innocentii,cum scriptis Chrysostomi, & Augustini. Item ex epistola Marci Pontificis cum epist. Athanasii ad eundem, itemque ex epist. Liberii. Item ex multis aliis inter epistolas Hieronymi,& Augustini. Item ex epist. Theodoreti ad Leonem cum responso ejus. Quædam etiam sunt inter alia opera eorundem Pontificum recepta,ut inter opera Gregorii, Leonis, &c.Neque est major ratio de illis, quam de cæteris operibus dubitandi. Multæ item a gravissimis historiographis referuntur,ut capite sequenti probabo. Extant præterea antiquissima exemplaria plurium epistolarū in Vaticana bibliotheca, ex quibus summa fide, & diligentia novissime editæ sunt, & correctæ. Denique quanquam de una, vel altera epistola, vel parte ejus posset aliqua ratio dubitationis vel suspicionis oriri, nihil-

nihilominus quod attinet ad præsentem causam, tantam habemus impositam nubem testium (ut verbis Pauli utar) tantamque concordiam sententiarum, & actionum supremæ jurisdictionis, ut nullus nisi nimis pertinax & impudens dubitare possit, quin hic fuerit omnium Romanorum Pontificum sensus, & consensus, universa item ecclesia cum eis conspirante, & consentiente.

Confutatur alia evasio.

Tunc vero occurrit altera responsio dicentium, in hoc negotio non esse Pontificum testimonium audiendum, quia nemo in propria causa est legitimus testis. Verumtamen hæc etiam responsio a viro catholico audiri non potest. Primo quia re vera Pontifices Romani in hoc negotio non tam sunt testes in propria causa, quam in causa Christi, & universali totius ecclesiæ. Deinde, quia non tam sunt testes, quam judices in similibus causis, nam ad eos spectat, dogmata fidei declarare, & ecclesiæ proponere, ut in superioribus visum est; hic autē articulus ad dogmata fidei pertinet, ut iidem Pontifices eadem certitudine decernunt, & ex divina Scriptura in superioribus probatum est. Unde sive judices, sive testes dicantur, non proprio, sed divino spiritu ducti, veritatem docuisse credendi sunt. Præterea etiam si eorum testimonium, ut humanum consideretur, maximæ authoritatis est, & rem facit evidenter credibilem; nam credibile non est, in hoc puncto per ignorantiam errasse, quia aliqui eorum fuerunt sapientissimi, nonnulli vero Apostolorum discipuli fuerunt; & cum eis familiariter conversati sunt, presertim Clemens, & Anacletus, quos fuisse Petri Diaconos Ignatius testatur in Epist. 5. ad Trallianos, per illos autem cum Lino, Cleto, & similibus hæc traditio ad successores pervenit. Fuerunt etiam illi viri sanctissimi, ut propterea credi non possit ex ambitione, & arrogantia potestatem sibi non datam usurpare voluisse. Multi etiam ex illis fidem suam suo sanguine consignarunt. Cum ergo hunc articulum inter dogmata fidei docerent, non solum verbo, sed etiam vita, & morte sua illum confirmatum reliquerunt. Denique cum Rex Angliæ profiteatur, se non audere antiquis Patribus primorum sæculorum resistere, si constanter loqui velit, necesse est, ut in tantorum Patrum conspectu taceat, eisque contradicere non audeat. Ut autem illum amplius urgeamus, addemus quatuor Concilia generalia, quæ ipse veneratur, mire cum dictis pontificibus consentientia.

Traditio Pontificū ex 4. Conciliis generalibus roboratur.

Concilium itaque Nicænum primum lib. 3. in canonibus sumptis ex Julio Papa 1. epist. 2. in canon. 1. sic dicitur; *Non debent præter sententiam Romani Pontificis Concilia celebrari.* Et canon. 2. *Episcopi in gravioribus causis libere Apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrem confugiant, &c.* Et canon. 3. *Dum iterato judicat Apostolicæ sedis Pontifex causam Episcopi, nullus alius in ejus loco ordinetur*; & redditur ratio, *quia inconsulto Romano Pontifice, non est permissum, tales causas omnino definire*, cum Petro dictum sit a Domino: *Quodcunque ligaveris, &c.* Et in canonibus. 80. ex Græco, & Arabico translatis, in can. 39. sic dicitur: *Ita præest Patriarcha iis omnibus, qui sub potestate ejus sunt, sicut ille, qui tenet sedem Romæ, caput est, & Princeps omnium Patriarcharum, quando quidem ipse est primus, sicut Petrus, cui data est potestas in omnes Principes Christianos, & omnes populos eorum, ut qui sit Vicarius Christi Domini nostri super cunctos populos, & universam ecclesiam Christianam, & quicumque contradixerit a Synodo excommunicatur.* De quo canone videnda sunt, quæ in tom. 1. Conciliorum notantur. Et illi concordat Concilium Sardicense in can. 4. & 7. quæ sunt de causis Episcoporum a Pontifice Romano terminandis.

Deinde in Concilio Constantinop. 1. can. 3. alias 5. dicitur: *Constantinopolitanus Episcopus habeat honoris primatum post Romanum Episcopum.* In quo canone unum supponitur, & aliud statuitur. Supponitur quidem, Summum Pontificem habere primatum in ecclesia, & hoc est, quod nunc ad nos spectat: nam generale Concilium id supponit, quod pro certo, & indubitato habuit. Neque fingere potest Rex Angliæ Concilium loqui de primatu solum ratione politici ordinis, quoad aliquem externum splendorem, vel honorem: nam loquitur de primatu eo modo, quo ab ipsis Romanis Pontificibus gerebatur, jurisdictione nimirum & potestate, & canon. 2. proxime præcedente, constat Concilium loqui de Primatu in regimine, & gubernatione ecclesiæ. Altera vero pars illius Canonis multis temporibus recepta non est, ut constat ex Leone Papa epist. 53. alias 51. ad Anatolium cap. 2. & ex duabus sequentibus ad Marcianum, & Pulcheriam Augustos. Et ex Gregorio lib. 6. epistolarum, epist. 31. & 37 & ex Nicolao 1. & Leone IX. locis supracitatis. Sed hoc etiam primatum ecclesiæ Romanæ commendat, ideo enim statutum illud, neque tunc, neque post multa tempora vim habuit, quia Romana ecclesia illud non probavit, quando vero illa consensit, habere cœpit effectum, ut constat ex Innoc. 3. cum Concilio Lateranensi cap. *Antiqua*, de Privilegiis.

Præterea Concilium Ephesinum primum in epist. ad Cœlestinum Papam, quæ habetur tomo quarto, illius Synodi c. 17. illum tanquam supremum Pastorem, & fidei judicem alloquitur in hunc modum; *Sanctitatis tuæ circa pietatem, zelum, ejusdemque circa fidei syncerritatem, curam nostri omnium servatori apprime gratam, & placitam cum omni admiratione complectimur: est enim vobis tam eximiis in more positum, ut in omnibus celebres sitis, studiaque vestra solida ecclesiarum firmamenta constituatis.* Ubi certe non tantum de persona Cœlestini, sed de more ipsius sedis loquitur, unde subjungit: *Quia vero necessitas exigebat, ut omnia, quæ in hac sacra Synodo acciderunt, sanctitati tuæ declararentur, non potuimus hisce nostris literis ad tuam sanctitatem non perscribere, &c.* In quibus verbis etiam ostendunt dependentiam a Pontifice Romano. Unde tomo secundo ejusdem Concilii c. 15. cum totum Concilium, auditis Cœlestini literis in absentia legatorum ejus acclamasset, & illius instructionem sequutum fuisset, cumque legati postea advenissent, & quod factum fuerat, intellexissent, Philippus unus ex illis dixit; *Gratias agimus sanctæ, venerandæque huic Synodo, quod literis Cœlestini sanctissimi, Beatissimique Papæ vobis recitatis Sancta ecclesiæ membra Sanctis vestris vocibus, piisque præconiis, sancto vestro capiti vos exhibueritis: non enim ignara est vestra beatitudo totius fidei, cæterorumque omnium Apostolorum caput Beatum Apostolum Petrum extitisse.* Quod iterum latius repetit idem Philippus, dicens nulli esse dubium, Petrum fuisse Christi Vicarium ab ipso constitutum, nec non per successores suos huc usque semper vivere, ejusque successorem, & Vicarium Sanctum esse Romanum Pontificem. Quos Sermones Sacra Synodus detestata non est, sed potius consensit legatis Apostolicis, & magna conformitate eidem fidei cum illis subscripsit. Et cap. 17. in epist. Synodi ad Imperatores inter alia referunt, Cœlestinum literas misisse ad Cyrillum, ut suas in hac parte vices subiens, Romæ definita perficeret, & postea misisse Philippum Presbyterum: *Qui Sanctissimi Cœlestini* (inquit) *personam hic sustinet.* Multaque alia similia evidentia signa primatus Pontificii in illo Concilio leguntur.

Neque pauciora reperimus in Concilio Chalcedonensi, in quo fuerunt etiam legati Leonis Papæ loco illius Concilio præsidentes, ex quibus Paschasius Actor. 1. in principio sic loquutus est: *Beatissimi, atque Apostolici viri Papæ urbis Romæ, quæ est caput omnium ecclesiarum, præcepta habemus præ manibus, quibus præcipere dignatus est ejus Apostolatus, ut Dioscorus Alexandrinorum Archiepiscopus non sedeat in Concilio, sed audiendus intromittatur*, & totum Concilium Leoni tanquam capiti obedivit. Et in Actor. 2. lectis Leonis epistolis, omnes Concilii Patres dixerunt; *Ita credimus*; *Petrus per Leonem ita loquutus est.* Et in acto. 3. Leo sæpe vocatur *universalis Patriarcha, & universalis Archiepiscopus*; & circa medium Julianus Episcopus dixit ad legatos Papæ: *Nunc vestra sanctitas Primatum tenet sanctissimi Leonis.* Et infra: *Petimus vestram Sanctitatem, qui habetis locum Sanctissimi Papæ Leonis, contra eum* (id est, contra Dioscorum) *proferre sententiam, &c.* quæ omnia partim nomine totius Concilii fiebant, partim illis consentiebat. Præter hæc refert Surius in fine actionis 15. ejusdem Concilii sequentes sententias. *Veneramur secundum Scripturas, & canonum definitionem sanctissimum antiquæ Romæ Episcopum primum esse, & maximum omnium Episcoporum.* Item alia *Si quis Episcopus prædicatur infamis, liberam habeat sententiam appellandi ad Beatissimum Episcopum Antiquæ Romæ, quia Petrum habemus petram refugii, & ipsi soli libera potestate loco Dei sit jus discernendam Episcopi criminati infamiam secundum,*

dum claves a Domino sibi datas. Item. *Alia omnia ab eo definita teneantur tanquam a Vicario Apostolici throni.* Hæ vero sententiæ non inveniuntur nunc in Concilio Chalcedon. sed eas allegat Surius ex D. Thoma in Opusculo contra errores Græcorum, apud quem invenio 2. & 3. in c. 32. §. *Ostenditur etiam quod Petrus*, primam autem ibi non invenio, sed in §. *Ostenditur etiam quod Prædictus*, sic inquit; *Legitur in Chalcedon. Concilio, quod tota Synodus clamavit Leoni P. Sanctissimus Apostolicus, & universalis Patriarcha, per multos annos vivat.*

Preter hæc vero sunt expressa testimonia ejusdem Cōcilii act. 16. in ep. ad Leonem, in qua referuntur gesta in Concilio, ubi prius ex illo Matth. 16. *Ubi sunt duo, aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*, inferunt, *quantam circa sacerdotes peculiaritatem potuit demonstrare, qui & patriæ, & labori, suæ confessionis notitiam prætulerunt, quibus tu quidem sicut membris caput præeras in iis, qui tuum tenebant ordinem.* Et infra Eutychetis scelera referens, ait. *Et eos quidem, qui ea, quæ pastoris sunt, sapiunt, abscidit, eos vero qui lupi demonstrati sunt, super oves imposuit, & post hæc omnia insuper & contra ipsum, cui vineæ custodia a Salvatore commissa est, extendit insaniam, id est, contra tuam quoque Apostolicam Sanctitatem. Et excommunicationem meditatus est contra te, qui corpus ecclesiæ unire festinas.* Et inferius petunt confirmationem decretorum ab ipsis, & specialiter circa præeminentiam Patriarchæ Constantinop. Et quamvis hoc Pontifex non probaverit, ut supra diximus, tamen in ipsa petitione confitetur Synodus primatum Pontificis, & ita exponunt decretum secundæ Synodi supra relatum: *Quæ præcepit* (ajunt) *post vestram sanctissimam, & Apostolicam sedem honorem habere Constantinopolitanam, quæ est secunda ordinata, confidentes quia lucente apud vos Apostolico radio, usque ad Constantinop. ecclesiam consuete gubernando, illum spargentes, hunc sæpius expandititis, &c.*

Ex aliis Synodis eadē traditio confirmatur. Eodem modo confirmari potest eadem traditio ex multis, quæ habentur in quinta Synodo generali Constantinopolit. 2. a Vigilio Papa confirmata. Item ex sexta Synodo act. 17. & 18. & ex 7. Synodo sub Adriano Papa coacta, quæ sub ejus obedientia, & juxta ejus instructionem in omnibus processit, ut ex act. 7. in fine colligitur. In octava etiam Synodo extat canon 21. in quo Primatus tribuitur ecclesię Romanę, quam vocat sedem Petri principis Apostolorum. Et ut alia omittam, quæ, si legitima fuerunt, sub obedientia Romanæ sedis semper processerunt, specialiter hanc veritatem docuit Concilium Lateranense, sub Innocentio 3. c. 5. & 6. expressius eam definit Concilium Florentinum in literis unionis, Græcis cum Latinis consentientibus his verbis: *Definimus S. Apostolicam sedem, & Romanum Pontificem in universum orbem obtinere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse B. Petri principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque ecclesiæ caput & omnium Christianorum Patrem, ac Doctorem existere, & ipsi in B. Petro, pascendi, regendi, & gubernandi universalem ecclesiam a Domino Jesu Christo plenam potestatem datam esse, &c.* Denique Concilium Tridentinum a principio, & in toto suo progressu Pontificis authoritatem recognoscit, ejusque confirmationem in fine postulat, & specialiter Session. 6. cap. 1. de Reformatione, eum vocat Dei in terris Vicarium habentem supremæ sedis authoritatem.

Ex conciliis etiam provincialibus possent multa congeri, quæ brevitatis causa prætermittimus, videri tamen possunt Concilium Romanum sub Sylvestro, & Romanum tertium, & quartum sub Symmacho, & Concilium 4. Aurelianense c. 1. & Concilium Carthaginense, & Milevitanum in epist. ad Innocentium Papam, quæ sunt 90. & 92. inter epistolas Augustini, in quibus authoritas ecclesiæ Romanæ ad plenam hæresis damnationem postulatur. Quod etiam confirmant alii Episcopi cum eodem Augustino in ep. 95. ad eundem Innocentium, quarum facit etiam mentionem idem Augustinus in epist 106. dicens, *Ex duobus Conciliis Carthaginensi, & Milevitano relationes ad Apostolorum sedem missæ sunt, scripsimus etiam ad beatæ memoriæ Papam Innocentium præter Conciliorum relationes epistolas familiares, &c. Ad omnia nobilis ille rescripsit eodem modo, quo fas erat, atque oportebat Apostolicæ sedis Antistitem.* Et concordat cum illis Concilium Africanum sub Bonifacio cap. 35.

Præter hæc vero animadverti potest Concilium Turonicum secundum, in cujus c. 21. habentur illa notanda verba: *Quis sacerdotum contra decreta, quæ a Sede Apostolica processerunt, agere præsumat.* Et fere similia habet Concilium Bracharense primum c. 18. ubi omnes Episcopi dixerunt, conveniens esse, ut omnia inter ipsos concordi celebrarentur officio, & adjungunt, *præcipue cum & de certis quibusdam causis instructionem apud nos sedis Apostolicæ habeamus, quæ ad interrogationes suas quodam venerandæ memoriæ Profuturi prudenti ab ipsa Beatissimi Petri accepit cathedra.* Et addidit Lucretius Bracharensis Episcopus: *Recte paternitas vestra authoritatem sedis Apostolicæ recordata est, &c.* Et statim 22. & 23 statuunt, ut in ordine Missæ & baptismi prædictam instructionem Romanæ sedis sequantur. Unde Concilium Toletanum 1. in assertione fidei in ultimo anathematismo dicit: *Si quis in salutaris baptismo contra sedem Sancti Petri aliquid faciat, anathema sit.* Maxime vero nostrum propositum confirmant verba Conc. Toletani 3. satis antiqui can. 1. *Permaneant in suo vigore Conciliorum omnium constituta, simul & synodicæ Sanctorum Præsulum Romanorum epistolæ.* His enim verbis satis constat, quanta fuerit eo tempore authoritas non solum ecclesiæ Romanæ, sed etiam epistolarum decretalium ejus, de quibus simile decretum habetur in Concil. Toletan. 14. cap. 11.

CAPUT XVII.

Eadem traditio patrum authoritate confirmatur.

QUamvis ad confirmandam fidem de Romani Pontificis primatu satis superque sit authoritas pontificum, & Conciliorum, nihilominus non est omittenda authoritas Sanctorum Patrum, ex quibus nonnullos supra adduximus, qui successioni Pontificis Romani in cathedra Petri expressum testimonium præbuerunt; nunc vero alii inducendi sunt, qui de excellentia ipsius cathedræ, ejusque dignitate testificentur, quibus & concordia traditionis evidentius constabit, & eorum authoritate fortasse Rex Angliæ, qui aliquid patribus deferre videtur, magis movebitur. Est autem præ oculis habendum eosdem argumentandi modos ex doctoribus posse desumi, quos in Pontificibus adnotavimus, nimirum ex verbis, & titulis, quibus Romanos Pontifices honorant, ex actibus supremæ jurisdictionis spiritualis, quos illi tribuunt, & ex illustrioribus sententiis, quibus eorum primatum profitentur. Prius ergo a Græcis, qui in præsenti causa minus suspecti judicare possunt, incipiemus.

Primo ergo Ignatius in ep. 15. ad Romanos Romanam ecclesiam honorificentissime salutat, & de illa dicit. *Quæ præsidet in loco Romanæ regionis.* Polycarpus item cum *Romam venit, ad Anicetum ecclesiam in urbe regentem*, ut eum de Paschæ quæstione consuleret (teste Hieronymo de Scriptoribus ecclesiasticis in Polycarpo, & Irænæo lib. 3. c. 3.) satis recognovisse videtur Pontificem Romanum ut Pastorem, & fidei magistrum. Clarius vero, & uberius Irenæus lib. 3. c. 3. Romanam ecclesiam maximam, & antiquissimam vocat, & ab Apostolis Petro, & Paulo fundatam esse dicit. Et subjungit. *Ad hanc ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem convenire ecclesiam, hoc est eos, qui sunt undique fideles, &c.*

Deinde D. Athanasius in epist. ad Marcum Romanorum Episc. sic eum salutat. *Domino Sancto, & Apostolici culminis venerando Marco Sanctæ Romanæ, & Apostolicæ sedis, atque universalis ecclesiæ patri, Athanasius, & universi Ægyptiorum Episcopi salutem.* Et infra petitionem subjungens, ait; *Optamus, ut a vestra S. sedis ecclesiæ authoritate, quæ est mater omnium ecclesiarum, &c.* Et infra. *Vestri sumus, vobisque obedientes cum omnibus nobis commissis, & sumus, & esse semper volumus.* Et in ep. ad Felicem 2. quæ inter acta ejusdem Felicis in tom. 1. Conciliorum habetur, ipse cum aliis Episcopis Aegypti auxilium sedis Apostolicæ implorat his verbis: *Vestro Sancto suggerimus Apostolatui, ut nostri more solito solicitudinem gerere dignemini.* Et infra. *Quia semper antecessores nostri, & nos a vestra Apostolica S. sede auxilium hausimus & nostri vos curam gerere agnovimus, præfatam Apostolicam, & summam expetimus juxta canonum decreta sedem, ut inde auxilium capiamus,*

piamus, unde prædecessores nostri ordinationes & dogmata, atque sublevationes ceperunt. Ad eam quoque quasi ad matrem recurrimus. Et infra. Quod nequaquam vobis inconsultis agere præsumimus (scilicet, de fide definire) canonibus jubentibus, absque Romano nos de majoribus causis nihil debere decernere Pontifice. Et infra. Ob id vos, prædecessoresque vestros, Apostolicos videlicet, Præsules in summitatis arce constituit, omniumque ecclesiarum curam eis habere præcepit. Et infra. Cui omne Episcoporum judicium est commissum. Et infra, de hoc Primatu exponit locum Matt. 16. & authoritate Conc. Nicæn. omnia confirmat. Huic concordat Basil. epist. 52. quæ est ad eundem Athanas. dicens: Visum est mihi consentaneum, ut scribatur Episcopo Romæ, ut quæ hic geruntur, consideret, &c.

Gregorius etiam Nazianzen. orat. 23. in laudem Heronis commemorat Petrum Alexandrinum Athanasii successorem a sede sua pulsum a Lucio Ariano, ad Romanum Pontificem confugisse; Ac per tacitam (inquit) accusationem omnibus lachrymas movit, ut calamitatis magnitudinem in oculis, & aspectu defigerent, & auxilium nancisceretur, quemadmodum & nactum esse scimus. In quibus verbis Nazianzenus simul cum Petro Alexandrino Pontificis authoritatem ad judicandas etiam Orientis causas recognoscit. Quod etiam ex eodem Nazianzeno colligitur orat. 52. quæ est secunda ad Cledonium, ubi commemorat Vitalium Apollinaris sectatorem quendam fidei libellum fraudulenter edidisse, hæresim occulte profitendo, Damasum autem, fraude cognita, eum ab ecclesiæ cœtu abdicasse: denique libellum cum anathematismo delevisse. Eodem modo Pontificiam potestatem testatus est Chrysostomus in epistolis ad Innocent. 1. petens ab illo auxilium contra eos, qui injuste illum deposuerant, tum declarando depositionem fuisse irritam, tum puniendo malefactores, pro quibus tamen pie intercedit, ut si resipiscant, non excommunicentur, in hoc ipso potestatem Pontificis recognoscens.

Quæ est 18. inter ep. Cyril. & habetur in Conc. Ephes. tom. 1. c. 29. ep. 12. inter ep. Cyril. & dicto tom. 1. c. 16.

Simili modo Cyrill. in epist. ad Cœlestinum in causa Nestorii rem totam ad ipsum sicut ad caput retulit, & subjungit: At quamvis res ita habeas: non prius tamen illius communionem deserere ausi sumus, quam hæc ipsa pietati tuæ indicaremus, &c. cui Cœlestinus respondit; Nostræ sedis authoritate ascita, nostraque vice, & loco cum potestate usus, ejusmodi non absque exquisita sedulitate sententiam exequeris, nempe ut nisi decem dierum intervallo ab hujus nostræ numerationis die numerandorum nefariam doctrinam suam conceptis verbis anathematizet. Et infra: Illico sanctitas tua illi ecclesiæ prospiciat, is vero modis omnibus se a nostro corpore segregatum esse intelligat. Cui epistolæ Cyrillus obedivit, ut constat ex eius epist. ad Nestorium, quæ est de excommunicatione, dicens: Quod nisi juxta tempus in literis Cœlestini sacratissimi, Reverendissimique Romanorum Episcopi expressum præstiteris, certo scias, nullam tibi deinceps cum Episcopis, & Sacerdotibus Dei consuetudinem, nullum sermonem, nullum denique inter eos locum futurum esse. Et similia habet in sequenti epist. ad Clerum, populumque Constantinop. Refert præterea D. Thomas opusc. 1. contra errores Græcor. c. 32. §. Habetur, eundem Cyrillum in libro Thesaurorum dicentem; Sicut Christus accepit a Patre plenissimam potestatem, sic & Petro, & ejus successoribus plenissime commisit. Item nulli, quam Petro, quod suum est plenum, sed ipsi soli dedit. Ubi particula Soli non excludit successores, sed alios Apostolos, nam paulo post dicit, dedisse Petro potestatem, & ecclesiæ. Et inferius ait D. Thomas; Ostenditur etiam, quod subesse Romano Pontifici sit de necessitate salutis, dicit enim Cyrillus in libro Thesaurorum: Itaque fratres, si Christum imitamur, ut ipsius oves vocem ejus audiamus, manentes in ecclesia Petri, &c. Nec dubitandum est de his testimoniis, etiamsi nunc in Thesauro non inveniantur, tum propter D. Thomæ authoritatem; tum etiam, quia plures libro Thesauri periisse scimus.

Ep. 10. & dict. tom. 1. c. 14.

Ex consuetudine graviores causas ad Pontificē deferendi, idem

Denique ex ecclesiasticis historiis a Græcis etiam conscriptis constat, antiquissimam ecclesiæ praxim fuisse, ut in causis gravioribus ex tota ecclesia etiam Orientali ad cathedram Petri fieret recursus, ad petendam, vel fidei declarationem, vel alicujus hæresis damnationē, vel Synodi congregationem, aut confirmationem, vel ad petendum judicium per modum appellationis, aut justæ defensionis, ex quibus manifeste constat potestatem supremam Romani Episcopi omnibus Græcis a principio ecclesiæ agnitam, & creditam fuisse. Hujus autem praxis præter testimonia adducta, optimum argumentum sumitur ex Historia Euseb. lib. 7. c. 24. ubi de Paulo Samosateno ait; Ubi simul cum orthodoxa fide Episcopatum amisisset, & ex Episcopi domo ejus ecclesiæ propria exire nollet: Imperator Aurelianus de ea re rogatus sententiam, sanctissime quid esset agendum decrevit. Præcepit enim, ut domus ecclesiæ illis tribueretur, quibus Christiani Italiæ, & urbis Romæ Episcopi per literas tribuendam præscriberent. Tanta enim erat fama publica Primatus Romani inter Christianos Græcos, ut etiam gentiles non lateret, & ideo Imperator licet infidelis eam sententiam protulit, sanctissime, ut ait Eusebius, approbans sententiam illam, & consequenter etiam Primatum, quia fidei conformis fuit, licet ab infideli lata fuerit. Primatus colligitur.

Eadem traditio sumitur ex Theodor. lib. 2. hist. c. 22. ubi de Conciliabulo Ariminensi ait; Præjudicii vim habere non debet, presertim cum formula illa composita sit, neque Episcopo Romano, cujus sententia præ cæteris omnibus expectanda erat, consentiente, &c. & lib. 5. c. 10. refert, Damasum post exortam sectam Apollinaris, illum, & discipulum ejus Timotheum abdicasse, & per literas Orientalibus significasse, quas ibi refert, earumque initium est. Quod vestra charitas debitam sedi Apostolicæ reverentiam tribuit, filii honoratissimi, vobis quoque ipsis maximo sane honori est. Nam licet in Sancta ecclesia, in qua S. Apostolus sedens nos docuit, quo pacto illius gubernacula, quæ suscepimus, tractanda sint, nobis primæ partes deferuntur, tamen confitemur nos illo dignitatis gradu longe inferiores esse. Et infra significat idem Pontifex, Orientales catholicos ad ipsum recurrisse, dicens: Quid est, cur abdicationem Timothei a me rursus requiratis, qui etiam hic judicio sedis Apostolicæ, Petro quoque Episcopo Alexandrino presente abdicatus est una cum magistro Apollinario, Quibus omnibus Theodoretus assentitur. Imo ipse etiam cum aliquando in fidei suspicionem venisset, ad Leonem Papam per epist. confugit, dicens; Ad Apostolicam vestram sedem currimus, ut ecclesiarum ulceribus medicinam a vobis accipiamus, vobis enim per omnia primos esse convenit. Multis enim, quibus superiores estis, ornatur vestra sedes. Alias enim urbes ornat vel magnitudo, vel pulchritudo, &c. Vestræ autem redundantem bonorum copiam dedit is, qui est omnium largitor, ea est enim omnium maxima, & præclarissima, & quæ præest orbi terrarum. Et cætera, quæ late prosequitur.

Huic denique traditioni adstipulatur Socrates lib. 2. Histor. c. 5. ubi Concilium Antiochenum illegitimum fuisse significat, quia Julii Pontificis Romani authoritatem non habuit; Cum canon (ait) ecclesiasticus jubeat, non oportere absque sententia Episcopi Romani decreta ecclesiæ sancire. Et c. 11. referens Athanasium, & plures alios Orientales episcopos ab ecclesiis suis electos, Romam pervenisse, ut Julium Episcopum Romanum de suo statu certiorem facerent, inquit. Quoniam ecclesia Romana privilegium præter cæteras obtinebat; & lib. 4. c. 3. similia referens de Petro Alexandrino, de illo adjungit: Cum literis Damasi Episcopi Romani reversus esset, populus illis confisus expellit Lucium, Petrum autem in locum illius introducit. Et Sozomenus lib. 3. histor. c. 8. referens fugam Athanasii, & aliorum ad Julium Romanum Episcopum addit; Quorum criminationes cum Episcopus Romanus intellexisset, in communionem recepit. Et cum propter sedis dignitatem cura omnium ad ipsum spectaret, singulis suas ecclesias restituit, scripsitque ad Episcopos Orientis, eosque incusavit, &c. Deditque mandatum, ut quidam illorum, omnium nomine ad diem constitutum accederent. Et c. 9. alias literas ejusdem Julii refert, in quibus præter alia illud continebatur, Legem esse ad sacerdotii dignitatem spectantem, quæ pronunciat, acta illa irrita esse, quæ præter sententiam Episcopi Romani constituuntur. Additque (quod notandum est) cum suis literis apud rebelles Orientis Episcopos nihil proficeret, a Constante Imperatore quasi a seculari brachio adjutorium postulasse, atque ita tandem Orientales Episcopos Romam venire coegisse, & lib. 6. c. 22. orta controversia de Spiritus S. dignitate, inquit: Episcopus Romanus

manus de ea certior factus, scripsit ad Episcopos Orientis literas, ut una cum Episcopis, & sacerdotibus Occidentis Trinitatem consubstantialem esse, & gloria aequalem crederent. Quo facto singuli rebus ab ecclesia Romana semel judicatis acquieverunt, sicque illa controversia finem habere visa est. Et hæc de Patribus Græcis sufficiunt.

Patres Latini in eandem veritatē conspirantes.

Ex Latinis multa in superioribus capitibus, & in primo lib. adducta sunt, quę hic non sunt repetenda, sed breviter insinuanda, & aliqua ex parte locupletanda. Primo ergo Tertullian. lib. de Præscrip. c. 36. *Habes Romam, unde* (inquit) *authoritas praesto est.* Et lib. de Pudicit. c. 1. Episcopum Romanum vocat *Pontificem maximum, & Episcopum Episcoporum*, ubi Pamelius plura ejusdem authoris loca designat, quæ omitto, quia hic author cum ab ecclesia Romana defecerit, non recte de Primatu illius sensit, quamvis non omnino illum ignoraverit. Magnus igitur, & fidelis hujus veritatis assertor fuit Cyprianus, qui in suis epistolis sæpissime ad unitatem ecclesiæ requirit unum supremum caput, illudque esse dicit in ecclesia Romana, ut videri potest ep. 40. 45. 52. & 55. & 76. cujus verba sæpe retulimus. Item Ambros. Orat. de Satyro fratre, & 1. ad Timot. 3. & lib 1. epist. in 7. ad Siricum Papam cum aliis Episcopis, sic inquit: *Recognovimus literas sanctitatis tuae boni Pastoris excubias, qui fideliter commissam tibi januam serves, & pia solicitudine Christi ovile custodias, dignus, quem oves Domini audiant, & sequantur.* Et epist. 4. ad Imperatores Gratianum, &c. agens de vitandis Arianis: *Quomodo* (inquit) *fieri potest, ut eum, quem societati eorum insertum vidimus, non etiam assertorem perfidiae judicemus. Quid etiam si defuisset? tamen totius orbis Romani caput Romanam ecclesiam, atque illam sacrosanctam Apostolorum fidem ne turbari sineret, obsecranda foret clementia vestra, inde enim in omnes veneranda communionis jura dimanant, &c.* Et ep. 9. ad Theophylact. Alexandrinum: *Referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanae sacerdotem ecclesiae, quoniam praesumimus ea te judicaturum, quae etiam illi displicere nequeant.* Et infra. *Ut nos quoque accepta vestrorum serie statutorum, cum id gestum esse cognoverimus, quod ecclesia Romana haud dubie comprobaverit, laeti fructum hujus examinis adipiscamur.* Quibus verbis ad Orientalem episcopum scriptis, de consuetudine Romani Episcopi gubernandi etiam Orientales satis testatur Ambrosius.

Ejusdem usus, & potestatis testis est Hieronymus ep. 11. ad Ageruchiam, dicens (ut supra retuli) se aliquando juvisse Damasum in respondendo ad Orientis, & Occidentis synodales constitutiones. Et epist. 16. ad Principiam referens, quod supra tactum est de Athanasio, & Petro Alexandrino, qui persecutionem Arianæ hæreseos declinantes, *quasi ad tutissimum communionis suae portum Romam confugerant.* In epist. etiam 8. ad Demetriadem circa finem, Sedem Romanam *Cathedram Apostolicam* vocat, idem de Primatu ejus sentiens, quod de Primatu Petri, de quo ejus sententiam supra retulimus. Idem copiosius in epist. 57. ad Damasum, cujus verba jam in superioribus adducta sunt, ubi etiam docet, habere illam sedem privilegium Petri non errandi in fide. Quod etiam sentit Apolog. 2. seu lib. 3. Apolog. contra Ruffinum, ubi habet illa verba: *Attamen scito, Romanam fidem Apostolica voce laudatam hujusmodi praestigias non recipere, etiam si Angelus aliter annunciet, quam semel praedicatum est?* Et infra: *Et tamen miror, quomodo probaverit Italia, quod Roma contempsit, Episcopi susceperint, quod Sedes Apostolica condemnavit,* tacite negans, id fieri potuisse, aut se illud credere.

Ex Augustino etiam recurrente ad Romanum Pontificem tanquam ad Christi Vicarium, multa supra diximus epist. 90. 92. & 95. ejusdem Augustini. Quibus concordat idem August. lib. 2. Retract. cap. 50. dicens, *Pelagianam heresim ab Episcopis Ecclesiae Romanae Innocentio, & Zosimo cooperantibus Conciliorum Africanorum literis damnatam esse.* Et in ep. 157. in principio se subditum Romani Pontificis aperte profitetur, dum ait; *Me apud Caesaream praesente venerunt, quo nos injuncta nobis a venerabili Papa Zosimo Apostolicae Sedis Episcopo ecclesiastica necessitas traxerat.* Et infra, relatis verbis ejusdem Zosimi, ad probandam necessitatem baptismi in remissionem peccatorum, subjungit. *In his verbis Apostolicae Sedis tam antiqua, atque fundata, certa, & clara est catholica fides, ut de illa nefas sit dubitare Christiano.* Et ep. 162. de Romana ecclesia inquit; *In qua semper Apostolicae cathedrae viguit Principatus*, & ibi etiam refert, in causa Donatistarum judicium Apostolicæ sedis expectatum fuisse. Idemque repetit lib. 1. contra epist. Parmen. c. 5. & epist. 16. ubi ait, ad cognoscendam ecclesiam Catholicam maxime spectandam esse successionem in sede Petri, sentiens, illam esse petram, super quam fundata est ecclesia. Quod expressius declaravit in Psalmo contra partem Donati tom. 7. dicens; *Numerate sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede, ipsa est Petra, quam non vincunt superbae inferorum portae.*

Præterea ex eodem fundamento dicit lib. 1. contra Julianum c. 4. *Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronari. Cui ecclesiae praesidentem Beatum Innocentium si audire voluisses, jam tunc periculosam juventutem tuam Pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit ville sanctis Africanis respondere Conciliis, nisi quod antiquitus Apostolica sedes, & Romana cum caeteris tenet perseveranter Ecclesia.* Qui locus est valde notandus: nam in eo plane docet Augustinus, definitionem Pontificis facere certam fidem, etiam sine generali Concilio. Unde in lib. 2. de Peccato origin. c. 7. etiam de Cœlestio Pelagii socio refert, *non fuisse ausum, beati Papae Innocentii literis obsistere*, imo se omnia, quæ sedes illa damnaret, damnaturum esse promisisse. Denique lib. 1. ad Bonifacium in principio inter alia dicit; *Non dedignaris, qui non alta sapis, quamvis altius praesideas, esse amicus humilium, & amorem rependere impensum.* Et infra: *Cum communis sit omnibus nobis, qui fungimur Episcopatus officio, quamvis ipse in eo praeemineas celsiore fastigio speculae Pastoralis, facio quod possum pro mei particula muneris, &c.*

Concordat cum Augustino Prosper contra Collatorem cap. 10. ubi definitiones Innocentii, & Zosimi contra Pelagium infallibiles reputans, tanquam absurdum infert contra Collatorem. *Secundum tuam censuram erravit Papa Innocentius Petri sede dignissimus.* Et infra: *Erravit sacrosancta Beati Petri Sedes, quae ad universum orbem Papae Zosimi ore loquitur.* Et cap. 41. iterum inquit: *Beatae memoriae Innocentius nefandi erroris capita Apostolico mucrone percussit.* Et infra: *Africanorum Conciliorum decretis beatae recordationis Papa Zosimus sententia suae robur adnexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armavit Antistitum.* Ubi addit etiam Bonifacium, de quo ait, *Contra inimicos gratię Dei non solum Apostolicis, sed etiam Regiis utebatur edictis.* Et de Cœlestino adjungit: *praedecessorum suorum statuta, & decreta synodalia inviolabiliter servanda censebat.* Et de eodem subdit: *Nec segniore cura ab hoc eodem morbo Britannias liberavit, &c.* Et infra dicit, eadem cura Scotiam fecisse Christianam. Et in libro de Ingratis cap. 2. sic ait. Cap. 16. alia 56.

Sedes Roma Petri, quę pastoralis honoris,
Facta caput mundi, quicquid non possidet armis,
Religione tenet. Et similiter lib. de Vocat. gentium imitatus Leonem, ait: *Roma per Apostolici sacerdotis principatum amplior facta est arce religionis, quam solio potestatis.* Quomodo etiam dixit Fulgentius lib. de Incarnat. & gratia cap. 11. *Romanam ecclesiam Petri, & Pauli verbis tanquam splendentibus radiis illustratam, eorumque decoratam corporibus, mundi cacumen esse.* Ex Optato etiam Milevitano contra Parmenian. multa relata sunt; specialiter vero lib. 2. *Negare* (inquit) *non potes, scire te in urbe Romana Petro primo Episcopalem cathedram esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur, ut jam schismaticus, & peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret.*

Similiter Isidor. in ep. ad Eugenium Toletanum Episc. cum potestatem Petro datam modo a nobis supra tradito explicasset, subjungit; *Cujus dignitas potestatis, etsi ad omnes ecclesiarum Episcopos est transfusa, specialius tamen Romano Antistiti, singulari quodam privilegio, velut capiti, ceteris membris celsior permanet in aeternum.* Et in Præfatione ad canonum collectionem, quæ habetur primo tomo Conciliorum, ait, cum Conciliis collegisse decreta, & epistolas synodicas Pontificum; *Quia in eis pro culmine Sedis Apostol. non impar Con-*

cilio-

ciliorum extat authoritas. Et in fine: *Synodorum*(inquit) *congregandarum authoritas Apostolicæ Sedi privata commissa est potestate, nec ullam Synodum ratam esse legimus, quæ ejus authoritate non fuerit congregata, vel fulta: hæc canonica testatur authoritas, hæc historia ecclesiastica roborat, hæc SS. Patres confirmant.* Hoc etiam confirmat Beda in Homil. D. Benedicti Angli tom. 7. de quo ait: *Ad Beatorum Apostolorum limina peregrinaturus advolavit, ut quia rudis adhuc in gente Anglorum fides, & Ecclesiarum institutio florebat, ibi potius perfectam vivendi formam sumeret, ubi per summos Christi Apostolos totius ecclesiæ caput eminet eximium.* Et lib. 2. Histor. Anglor. cap. 1. de Gregorio ait: *Cum primum in toto orbe gereret Pontificatum, & conversis jam dudum ad fidem veritatis esset Prælatus ecclesiis, nostram gentem eatenus idolis mancipatam Christi fecit ecclesiam, &c.* Et lib. 3. cap.25. refert Regem Angliæ, & alios illo jam tempore credidisse, claves Petro datas in ecclesia Romana permanere. Et in lib. 4.c.1.& sæpe in illa historia ostendit, quanta fuerit semper Romani Pontificis circa Anglos providentia, & eorundem ad eundem Pontificem obedientia.

Denique omnes etiam posteriores Patres eandem veritatem constantissime docuerunt, ex quibus duos tantum numerabimus, Anselmum, & Bernardum, qui gravissime de Pontificia dignitate loquuti sunt. Anselmus enim lib. de Incarnatio. Verbi, sic incipit: *Domino, & Patri universæ Ecclesiæ in terra peregrinantis Summo Pontifici Urbano Frater Anselmus.* Et infra: *Quoniam divina providentia vestram elegit sanctitatem, cui vitam, & fidem Christianam custodiendam, & ecclesiam suam regendam committeret, ad nullum alium rectius refertur, si quid contra Catholicam fidem oritur in ecclesia, ut ejus authoritate corrigatur, nec ulli alii tutius si quid contra errorem respondetur, ostenditur, ut ejus prudentia examinetur.* Et in Præfatione ad epistolam ad Romanos dicit, illam epistolam primo loco poni, quamvis prima omnium scripta non fuerit, quia & in illo tempore Roma caput totius Orbis extitit, & usque hodie Romana ecclesia omnium ecclesiarum obtinet Principatum.

D. autem Bernardus multo copiosius hoc ipsum docet epist. 125. ad Gaufridum, ubi inter alia dicit: *Alemaniæ, Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Hispaniarum, & Hierosolymorum Reges cum universo clero, & populis favent, & adhærent Domino Innocentio, tanquam filii Patri, tanquam capiti membra, soliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis.* Item epist. 131. fere de eodem argumento ad Mediolanenses, & epist. 183. ad Conradum Regem Romanorum: *Legi* (inquit) *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, Quam sententiam cupio vos, & omnimodis moneo custodire in exhibenda reverentia summæ, & Apostolicæ Sedi, & Beati Petri Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab universo servari imperio.* Et de sublimitate illius Sedis egregie loquitur epist. 137. ad Eugenium, & latius lib. 3. de Considerat. ad eundem, cap. 8. ex quo plura verba in superioribus relata sunt, & ideo illa prætermittimus. Addi etiam hic possent temporalium Regum, & Imperatorum testimonia, & exempla, sed ex illis aliqua in superioribus tacta sunt, & plura in sequentibus afferemus, spiritualem potestatem temporali comparando. Nunc sufficiant notanda verba Constantini Imperatoris in cap. *In memoriam*, dist. 19. ubi sic inquit: *Honoremus Sanctam Romanam, & Apostolicam sedem, ut quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat ecclesiasticæ magistra rationis. Quare servanda est cum mansuetudine humilitas, ut licet vix ferendum ab illa sancta Sede imponatur jugum, tamen feramus, & pia devotione toleremus.* Præter authoritatem autem non est hic specialis ratio postulanda. Sufficiunt enim adductæ de perfecto regimine ecclesiæ, & de necessitate unius capitis in uno corpore ad unitatem ejus, & fidei conservandam. Nam quod hoc caput in tali Sede sit constitutum, licet plures habeat morales congruentias, quæ & a Patribus insinuantur, & facile cogitari possunt, propria ratio est voluntas Christi, & Petri, quæ ex adductis testimoniis nobis satis innotuit.

CAPUT XVIII.

Duabus objectionibus contra Primatum Pontificis ex Scriptura, & Conciliis desumptis, satis fit.

CONtra Pontificis Romani dignitatem, & Primatum multa sparsim in suo libello objicit Rex Angliæ præter ea, quæ contra Primatum Petri supra retulimus, ex quibus multa comparationem inter Pontificem, & Reges temporales attingunt, quæ melius post dictam comparationem factam in sequentibus examinabimus. Ubi etiam de potestate Pontificis supra Reges in temporalibus dicendum est. Nunc solum his, quæ contra supremam spiritualem Pontificis potestatem absolute objici videntur, respondebimus. Hæc autem tam in Præfatione, quam in Apologia Regis ad tria capita reduci videtur, his exceptis, quæ ex factis Regum, vel Imperatorum desumuntur, de quibus, ut dixi, postea videbimus.

Primum caput est, quia hoc dogma nullum vel debile fundamentum habet in verbo Dei, ut dicit in Apolog. pag. 18. & in Præfatione pag. 22. 28. 60. & aliis quam plurimis locis. Possumusque in hujus objectionis confirmationem ponderare, quod Paulus ad Ephes. 4. ministeria ecclesiastica, & ordinem ecclesiæ describens, nullam de Vicario Christi mentionem facit, cum tamen ille aptissimus locus videretur ad illum proponendum, si ad hierarchiam ecclesiæ pertineret. Unde valde miratur Rex dicta pag. 60. & ignorare se dicit; *Quibus artibus Pontifices Romani facti sint Vicarii Christi; imo vero Dii in terra, triplici corona insigniti, cœli nimirum, terræque ac inferorum Reges, totius orbis judices, & ipsi a nemine judicandi, fidei capita*, & cætera, quæ prosequitur concludens; *Quibus, inquam, artibus ad tantum fastigium ascenderint, equidem nescio.* 1. Objectio. Confirmatio.

Veruntamen vel hoc ipso intelligere Rex posset, si sapere vellet, hoc non esse humana arte factum, sed in virtute illius verbi, *Super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, ut sancte, & catholice antiqui Patres intellexerunt. Qua enim arte Sylvester Papa Constantinum Imperatorem ita sibi subjecit, ut Christi Vicarium, & Petri successorem, & majori honore se ipso dignum confiteri non erubuerit: eadem reliqui Sancti Pontifices eandem dignitatem, & potestatem conservarunt, & contra portas inferi defenderunt. Artes etenim illæ non fuerunt aliæ præter verbum Dei, magna virtute spiritus libere prædicatum, & interdum divinis virtutibus, & illustrationibus pro temporum, juxta divinæ providentiæ dispositionem, opportunitate confirmatum. Errat ergo Rex, & verbo Dei contradicit, dum ait, Primatum Papæ debile in verbo Dei habere fundamentum. Nam & in verbo Dei scripto Petri Primatus perpetuus, & per successionem semper duraturus sufficienter continetur, & per verbum ejusdem Christi non scriptum, sensus verbi scripti cum certitudine traditus est. Et præterea successionem illam Petri in Romana Sede permansisse evidenter est declaratum. Nec possunt Rex, vel doctores ejus Protestantes vim hujus verbi effugere, nisi & negando veritatem verbi non scripti, & verbum scriptum sua certa scientia, & privato spiritu interpretando. Utrunque autem esse a catholica veritate alienum, imo hæresum omnium, & schismatum fundamentum, in primo libro satis demonstratum est. Solutio.

Ad confirmationem a nobis additam ex loco Ephes. 4. respondere possumus ex doctrina Augustini lib. de Fide, & operib. c. 9. ubi tractans locum Actor. 8. de Eunucho, quem baptizavit Philippus, licet nihil plus dixerit, quam *credo, filium Dei esse Jesum Christum*, unde aliqui argumentabantur, non esse necessarium aliquid aliud docere catechumenos, ut baptizentur; ipse vero respondet; *Scriptura tacuit, atque intelligenda admisit cætera, quæ cum illo spadone baptizando Philippus egit.* Sic ergo nos dicimus, licet Paulus tacuerit illo loco de uno Christi Vicario, totius ecclesiæ pastore, illud intelligendum reliquisse in cæteris, quæ describit. Diluitur confirmatio.

Potest autem hæc responsio in nos retorqueri: superius enim hoc loco usi sumus ad probandum Reges non habere in ecclesia spiritualem potestatem, quia Paulus nullam, vel in illo loco, vel in aliis similibus illorum mentionem fecit: quæ illatio eodem prorsus modo eludi potest. Respondeo ex verbis ejusdem Augustini loco citato. *Atque in eo, quod ait* (scilicet Lucas) *Baptizavit eum Philippus, intelligi voluit impleta omnia, quæ licet taceantur* Instantia.

tur in Scripturis gratia brevitatis, tamen serie traditionis scimus implenda: pari modo etiam in eo, quod scriptum est, evangelizasse Philippum spadoni Dominum, nullo modo dubitandum est, & illa in catechismo dicta esse, quæ ad vitam, moresque pertinent ejus, qui credit in Dominum Jesum Christum. Ita ergo in præsenti dicimus, Paulum sub illa descriptione ecclesiæ comprehendisse omnia, quę vel ex traditione, vel ex aliis Scripturæ locis, ad ecclesiæ ordinem, & hierarchiam pertinere perspicuum est. Est autem satis nobis traditum, & in Scriptura, & extra illam, ecclesiam visibilem esse unum ovile sub uno Pastore visibili, vicem Christi gerente; hunc ergo Pastorem sub generali nomine Pastorum Paulus explicuit, quia non assumpsit ibi provinciam in particulari explicandi gradus omnes, & ministeria ecclesiastici ordinis. Cujus etiam argumentum est, quia tractans idem argumentum, 1. Corinth. 12. omisit Evangelistas, quos sub Prophetis conprehendit, & ibi ponit virtutes, & alia, quę in loco ad Ephes. omisit; & in neutro loco ponit presbyteros, & diaconos, quamvis ad eccles. hierarchiã pertinere, ex aliis Scripturæ locis manifestum sit. At vero de Regibus nulla Scriptura, vel traditio docet, in ecclesiastica hierarchia habere peculiarem locum, aut munus ecclesiastici regiminis, aut ministerii, ideoque dum illis locis præcipuis tacetur, prorsus excluduntur: præsertim quia nec sub specifica, nec sub generali verborum forma comprehensi sunt.

Ex Scriptura primatus Pontificis, non Regum colligitur.

2. Objectio.

Secundam objectionem paucis his verbis indicat Rex in Præfat. pag. 60. *Ita interim generalibus Conciliis suberant* (utique Romani Episcopi) *ut & per Constantiense Concilium tribus Pontificibus abdicatis, quartum inauguraverit.* Quæ objectio confirmari potest, quia in aliis casibus deponuntur Pontifices, vel aliter judicantur ab ecclesia, mediantibus Conciliis. Ita enim fieri posse, dictum Concilium Constantiense definivit, & Basiliense confirmavit, & utrunque id exequi tentavit. Et olim Marcellinus Papa depositus fuit a Concilio Sinuessano; & in casu hæresis deponi posse traditur in cap. *Si Papa*, distinct. 40. & communiter ab omnibus Catholicis receptum est.

Confirmatio.

Respondeo in primis, objectionem hanc ad quęstionem potius de comparatione Papæ, & Concilii generalis, quam ad quæstionem de Primatu Pontificis pertinere. Patres enim, qui Conciliis Constantiensi, & Basiliensi interfuerunt, & Gersonius, aliique Doctores, qui generale Concilium supra Pontificem esse opinati sunt, nihilominus certa fide credebant, Episcopum Romanum esse supremum, & universalem ecclesiæ Pastorem, supra omnes Episcopos, & Patriarchas, habentem in illos spiritualem jurisdictionem, & in omnes fideles cujuscunque conditionis existant, etiamsi Reges, vel Imperatores sint, & contra hoc objectio facta non procedit, ut per se constat, idque instituto nostro sufficiebat, quidquid de altera quæstione comparata sentiatur. Quia tamen omnino verum esse credimus, in Concilio generali nullam esse jurisdictionem immediate a Christo collatam, ideoque dum legitimus, & indubitatus Pontifex vivit, ab illo pendere Concilii generalis jurisdictionem, ac proinde illi subesse (quod alibi tractandum est) ideo breviter dictis objectionibus satisfaciendum est.

Solutio objectionis.

Ab objectionem ergo principalem respondemus, tempore Concilii Constantiensis tres fuisse in ecclesia prætensos Pontifices, Gregor. 12. Benedict. 13. & Joan. 23. nominatos. Cum autem certum sit, & supra probatum, non posse simul esse in ecclesia plures veros Pontifices, fit consequens, ut non omnes illi fuerint Pontifices. Unde etiam fieri potuit, ut nullus eorum esset certus Pontifex, atque adeo nec Pontifex, quia nondum erat aliquis eorum sufficienti consensu ecclesiæ receptus, nec credebatur legitime electus. In tali autem casu jus habet Concilium generale, quamvis acephalum, ad inquirendum de vero, & legitimo Pontifice, & si nullum ex prætensoribus legitimum, ac certum Pontificem esse invenerit, omnes deponere, vel potius nullum eorum verum Pontificem esse declarare, ac subinde de vero Pontifice ecclesiæ providere. Et hoc ad summum fecit Constantiense Concilium deponendo dictos tres Pontifices, & Martinum 5. eligendo. Ex hoc autem facto nihil contra Pontificis dignitatem, aut potestatem colligi potest, quia cum Pontifices dubii non sint veri Pontifices, potestas Concilii supra illos, nihil derogat veris Pontificibus, nam electo postea vero Pontifice per tale Concilium, in illo erit plena Pontificia potestas, ipso Concilio superior, quia non ab illo habet potestatem, sed a Christo. Quia vero dicere quis potest, Joannem 23. fuisse Pontificem satis certum, quidquid de hoc sit, addere possumus, ipsum tamdem voluntarie renunciasse Papatui, ut ex historiis constat, & similiter cessit Gregor. 2. Benedictus autem 13. alias Petrus de Luna, licet nunquam cedere voluerit, mortuus tamen est paulo post Martini electionem, & Clemens quidam, qui in locum ejus fuerat suffectus, paulo post renuntiavit, & Martinus V. tamquam unicus, & verus Pontifex ab universa ecclesia cognitus, & receptus est.

Refellitur instantia quædam.

Quod si quis instet, Basiliense Concilium subsequens depositionis sententiam contra Eugenium 4. unicum, & indubitatum Pontificem tulisse, & Amadeum Felicem appellatum, loco illius creavisse. Respondetur, in hoc errasse Concilium illud, quod mirandum non est, quia jam tunc non legitime, nec sub obedientia Apostolicę sedis procedebat. Unde etiam erravit in approbanda assertione, quod Concilium generale sit supra Papam, in Concilio Constantiensi traditam. Unde consequenter existimavit, Concilium semel legitime congregatum sine suo consensu non posse dissolvi a Pontifice; imo posse, ipsum Pontificem ad assistendum Concilio cogere. Quod tamen fundamentum omnino falsum est, & in eo Constantiense Concilium errare potuit, quia nec a vero, ac certo Pontifice convocatum fuerat, nec illius præsentiam per se, vel legatos habebat. Unde solum ad tollendum schisma legitime coactum fuerat, non ad dogmata fidei definienda. Excessit ergo terminos potestatis suæ, & ideo errare potuit, & consequenter etiam in hoc erravit Basiliense illud sequens, quia, ut dixi, jam tunc non legitime procedebat. Atque ita prædicta assertio postea a Pontificibus, & Concilio Lateranensi sub Leone X. reprobata est. Et Eugenius. 4. tam assertionem, quam sententiam Basiliensis Concilii pro nihilo habuit, ut in eodem Concilio refertur sess. 38. Et cum Eugenio sensit universa ecclesia, quæ non obstante illa sententia tam Eugenium, quam successorem ejus Nicolaum V. pro veris Pontificibus habuit, Antipapa Felice repudiato, qui postea Nicolao cessit, & ita semper Pontificia dignitas integra mansit.

Respõsio ad confirmationẽ. In Apolog. p. 105.

Antiquum vero exemplum de Marcellini depositione a Rege non objicitur, qui acta illius Concilii non admittit, & contradictionis arguit, quia in eis sæpe dicitur, *Pontificem a nemine judicari*, & nihilominus Marcellinus inde judicatus exivit; nam sententia anathematis in eum lata est, cui omnes Episcopi subscripserunt, neque enim poterat Marcellinus se ipsum excommunicare. Neque desunt etiam ex Scriptoribus Catholicis, qui de illa historia Marcellini dubitent, ut videre licet in Baronio tom. 2. ann. 302. n. 95. & sequ. & ann. 303. n. 89. & sequentib. Veruntamen ipsemet admonet, non oportere antiquam historiam communiter in ecclesia receptam in dubium revocare. Præsertim cum Nicolaus Papa in epist. ad Michaelem Imperatorem, illam ut veram referat, & illa utatur ad Apostolicæ sedis authoritatem confirmandam.

Est igitur advertendum, peccatum Marcellini cujusdam infidelitatis fuisse, & ideo ad Concilium pertinuisse de illo inquirere, tum propter publicum scandalum in materia fidei, tum propter ecclesiæ securitatem. Quia tamen culpa solum fuerat contra confessionem fidei, & non hæresis, ideo Episcopi congregati sæpe dixerunt; *Tuo te ore judica, nam prima Sedes a nemine judicatur.* Ex quibus verbis authoritas suprema Pontificis confirmatur. Ipse autem Marcellinus videtur in se ipsum sententiam protulisse, dicens, *Peccavi coram vobis, & non possum in ordine esse sacerdotum.* Per quæ verba visum est aliquibus renunciasse Pontificatui, eamque renunciationem Episcopos accepasse, & propterea de illis dici; *Subscripserunt in ejus damnationem, & damnaverunt*, non vi jurisdictionis, quam in ipsum, dum fuit Pontifex, haberent, sed voluntarie consentiendo illi: & renunciationem acceptando. Atque ita nemo eum, dum esset Pontifex, judicavit, sed, ut statim subjungitur, *ore suo damnatus est.* Postquam autem desiit esse Pontifex, potuit etiam a Concilio censuris ligari, ut per se constat. Vel fortasse Papatui non cessit, ut est probabilius, quia hoc ibi exprese non dicitur, nec verba citata renunciatio-

Ex dicto etiam Cõcilio Sinuessano primatus Pontificis confirmatur.

Marcellinus non fuit a Concilio depositus.

ciationem præse ferunt, sed pœnitentiam, nec Damasus, nec Platina, vel Romanum Breviarium id referunt, sed potius fuisse Pontificem, etiam eo tempore, quo martyrium passus est, significant, & clare testatur Baronius anno Christi 304. Hoc autem supposito dicendum consequenter est, ipsum non fuisse proprie in ecclesiastico foro damnatum, seu punitum, vel censura ligatum, sed voluntarie ad aliorum exemplum, & in sui peccati vindictam se ipsum separasse, & ab officio quasi suspendisse, seu abstinuisse. Quod judicium Concilium illud probavit, & quasi declaratoriam sententiam criminis tulit, ipsomet Marcellino annuente, & in hoc sensu dicitur, Concilium illud damnasse Marcellinum. Et ita nulla est in dictis illius Concilii contradictio.

Occurritur exeplo de Papa hæretico. Ad ultimam partem illius objectionis de Papa hæretico respondemus in primis, non esse certum: an Papa etiam ut persona privata possit in hæresim pertinaciter labi. Unde si vera est sententia quæ negat, Papam esse posse hæreticum, cessat objectio. Quia vero contrarium videntur canones, & Concilia supponere, ut patet ex cap. *Si Papa* dist. 40. & ex Concilio Romano sub Adriano, & ex octava Synodo, admisso illo casu concedendum est, Papam tunc posse judicari, & dignitate privari. Quomodo autem id fiat sine præjudicio dignitatis, varie a Doctoribus explicatur; non est autem in præsenti necessarium singulas sententias referre, & examinare. Dico ergo breviter Papam hæreticum non ab hominibus, sed ab ipso Deo deponi, quamvis non sine ministerio ecclesiæ, seu Concilii ferentis in ipsum sententiam declaratoriam criminis. Sicut enim Papa ab hominibus eligitur, & nihilominus non ab hominibus, sed ab ipso Christo immediate dignitatem recipit; ita etiam licet per sententiam hominum declaretur hæreticus, nihilominus non jure humano, sed divino statim manet dignitate privatus. An vero ad talem privationem, seu depositionem necessaria sit talis sententia, vel ipsummet peccatum hæresis sufficiat, saltem externum, & facto ipso notorium, a Doctoribus controvertitur. Mihi autem rationi, & mero regimini magis consentaneum videtur, necessariam esse sententiam criminis declaratoriam, datam a Concilio authoritatem habente, ut omnia ordinate fiant, & schismatū pericula tollantur.

Papa hæreticus a Deo ipso deponitur, non ab hominibus.

Ante depositionē Pontificis sententia criminis declaratoria præmitti debet.

CAPUT XIX.

Explicantur quædam loca Gregorii, quæ Rex objicit, & veri tituli Romani Episcopi defenduntur.

Recensentur testimonia Gregorii. Tertia objectio principalis sumitur ex Gregorio in variis epist., in quibus reprehendit Joannem Constantinopolitanum eo quod universalem Episcopum seu Patriarcham se ipsum appellaret, & nominari vellet, & ad illum magis confundendum, adjungit; *Nullus unquam prædecessorum meorum hoc tam prophano vocabulo uti consensit*, lib. 4. indict. 3 cap. 80. alias epist. 39. ad Anastasium Antiochenum, ubi etiam ait: *Sicut enim veneranda vestra sanctitas novit, mihi per sanctam Chalcedonensem Synodum Pontifici sedis Apostolicæ, cui Deo disponente deservio, hoc universitatis nomen oblatum est, sed nullus, &c.* Et similia habet ep. 32. ad Mauricium 33. & 34. ad Constantiam, & 38. ad eundem Joan. & 36. ad Anianum, & lib. 7. epist. 69. ad Eusebium Thessalonicen. Et addit lib. 6. epist. 30. ad Mauricium alias c. 194. *Ego fidenter dico, quia quisquis se universalem sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo se cæteris præponit.* Aliam etiam rationem reddit Gregor. quia si unus Patriarcha universalis dicitur; *Patriarcharum nomen cæteris derogatur. Et ideo*, ait, *nullus Romanorum Pontificum hoc singularitatis vocabulum assumpsit, nec uti consensit, ne dum privatum aliquid daretur uni, honore debito sacerdotes privarentur universi.* Quæ ratio æque in Summo Pontifice procedit. Unde idem Gregorius lib. 7. indict. 1. epist. 30. ad Eulogium Alexandrin. qui ad ipsum scribens, eum universalem Papam vocaverat, ait; *Quod peto dulcissima mihi sanctitas vestra ultra non faciat, quia vobis subtrahitur, quod alteri plus, quam ratio exigit, præbetur.* Et infra: *Si enim universalem me Papam vestra sanctitas dicit, negat se hoc esse, quod me fatetur universum.* Ubi significat, repugnare unum esse universalem Episcopum, & alios esse veros Episcopos. Et hanc sententiam tradidit ante Gregorium Pelagius 2. contra eundem Joannem in epist. 1. ad illegitimum Concilium Constantinop. Et ante hos Pontifices legitur in Concilio Carthaginensi 3. cap. 26. & in Concilio Africano tempore Bonifacii, canon, qui sic habet. *Primæ sedis Episcopus non appelletur Princeps sacerdotum, vel summus sacerdos, aut aliquid hujusmodi, sed tantum primæ sedis Episcopus.*

Hoc argumentū valde urget Rex Angliæ in Apologia pag. 106. & 107. & ex allegatis testimoniis Gregorii multa ex his, quę pro primatu Romani Pontificis adduximus, vel certe omnia enervari putat. Maximeque redarguit Bellarminum, eo quod in favorem primatus Romani Pontificis alio testimonio Gregorii usus fuerit, in quo Apostolicam sedem, *Caput fidei*, vocat lib. 11. ep. 42. Nam *qui nomen* (inquit) *universalis Episcopi repudiabat, his caput fidei se se vocari æquo animo laturus erat?* Et ideo ipse exponit de capite, seu gubernatore in genere; sive ille sit Papa, sive Rex intra ditiones, & fines suos. Et quia videbat expositionem hanc esse violentam, ut revera est, veniam petit, ut si illa rejiciatur, dicere possit, *Gregorium, vel minus caute loquutum esse, vel per excessum.* Cum eadem tamen Regis venia, ipse simul utrumque committit, quia sine ulla ratione, vel fundamento non solum verbis Gregorii, sed omnium etiam antiquorum Patrum liberam censuram adhibet. Imo addere possumus, etiam in verba Christi redundare, non est enim minus esse fundamentum ecclesiæ, quam esse caput fidei: Christus autem de Petro, id est de Petri sede, ut supra probavi, dixit, esse fundamentum ecclesiæ; excessit ergo, vel incaute loquutus est Christus, si excessit, vel incaute loquutus est Gregorius, Apostolicam sedem caput fidei appellando.

Non enim de sua persona tantum, sed de sede sua loquebatur Gregorius. Sic enim ait: *Illud autem admonemus, ut Apostolicæ sedis reverentia nullius præsumptione turbetur, tunc enim status membrorum integer manet, si caput fidei nulla pulsetur injuria, & canonum maneat incolumis atque intemerata semper authoritas.* Ex hac enim verborum serie constat, eandem Apostolicam sedem, cui reverentiam exhiberi monuerat, postea vocare *caput fidei, quod a membris nulla est pulsandum injuria, ut eorum status integre perseveret.* Quod ego maxime de fidei statu intelligo, quia qui contra reverentiam Apostolicæ sedi debitam omnia perturbant, in vera, & integra fide perseverare non possunt. Et ideo fortasse modum loquendi mutavit, & quam prius vocaverat, *Apostolicam Sedem*, postea vocat, *caput fidei*, ut indicaret magnum periculum imminere, contemnendo obedientiam, & reverentiam debitam Apostolicæ sedi, nam facile transit usque ad periculum amittendi fidem. Et confirmatur: quia non excessit certe, neque incaute loquutus est Christus, cum dixit Petro: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*: hoc autem munus cum illo privilegio: *Ego rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua*, non tantum personæ, sed etiam sedi Petri collatum est, ut lib. 1. ostendimus; ergo nullus est excessus, neque incauta loquutio, si Pontifex, qui tanquam viva regula fidei ad confirmandos fratres positus est, caput fidei appelletur. Unde Patres Concilii Chalcedonensis in Epistol. ad Leonem Pap. *firmitatem fidei*, illum appellant dicentes: *Firmitas tua filiis, quod decet, adimpleat.*

Eo vel maxime, quod recte potest intelligi, vocari caput fidei, quia est caput omnium fidelium, posito abstracto pro concreto, ad denotandum, non esse veram fidem, nisi in membris hujus capitis, vel fidem ipsam esse, quæ membra cum capite conjungit. Unde fit, ut tam caput, quam membra fidei appellentur, quia per fidem in unum corpus coalescunt, quod est ecclesia. Atque ita nihil aliud est esse caput fidei, quam esse caput ecclesiæ, in quo capite in suo genere fides ecclesiæ nititur. Quapropter ridiculum est, verba illa ad Reges temporales accommodare, aut tantum de gubernatore politico, & solum ordinis externi causa leges ferente, caput illud interpretari, cum Gregorius aperte loquatur de capite totius ecclesiæ, & in spiritualibus: nam propter hanc etiam causam caput fidei vocat. Et quamvis verum sit, in principio epistolæ Gregorium tractasse de concedendo Panormitano Episcopo usu pallii, qui usus ad quandam Ecclesiasticam cæremoniam pertinet, inde sumpta occasione illum postea monet, ut disciplinam ecclesiasticam circa reverentiam Apostolicæ sedis, & circa incolumem, & inteme-

temeratam canonum authoritatem, & morum integritatem observet, & observari faciat, quæ omnia ad ecclesiasticum, & spirituale regimen pertinent; igitur de capite hujus regiminis loquebatur Gregorius, cum sedem Apostolicam caput fidei appellavit.

Legitima testimoniorum Greg explicatio traditur, & argumentum Regis in eum retorquetur.

Retorquendo ergo Regis argumentum, ex hoc loco legitimus aliorum sensus erui facile potest. Nam si Gregorius sedem suam caput fidei vocavit, quia firmitas fidei, & cura, ac solicitudo conservandi, ac propagandi illam, & consequenter etiam honestos mores, qui ex illa pendent, illi sedi commissa est, quando nomen universalis Episcopi recusavit, non supremam pastoralem curam suæ sedis negare, sed verbi invidiam, & elationis, vel ambitionis speciem cavere voluit. Neque solum ex citato loco, sed ex aliis etiam innumeris, imo ex eisdem, ubi de nomine universalis tractat, manifeste colligitur, Gregorium in se, & in sede sua curam supremi, & universalis Pastoris agnovisse. Nam in eadem epist. 32. ad Mauricium, dixit: *Cunctis Evangelium scientibus liquet, quod voce dominica sancto & omnium Apostolorum Petro Principi Apostolo totius Ecclesiæ cura commissa est*, Et infra. *Cura ei totius ecclesiæ, & Principatus committitur, tamen universalis Apostolus non vocatur.* Ecce ubi & Principatum agnoscit, & nomen abnuit. Et in epist. 36. & 38. simul nomen illud contemnit, & universali potestate utitur, dissolvendo, & reprobando illegitimum Concilium sine authoritate suæ sedis congregatum, & comminando censuras Joanni, nisi resipisceret. Imo in lib. 7. epist. 64. eundem Joannem propter idem nomen reprehendit, licet ipse non negaret, se Apostolicæ sedi subjici, ut idem Gregorius refert, qui etiam addit, se nescire Episcopum, qui eidem sedi subjectus non sit; ergo recusando vocabulum universalis, non intendit suæ sedi universalem jurisdictionem negare. Unde etiam epist. 69. tractaturus eandem causam, sic incipit; *Suscepti regiminis cura constringimur officii nostri solicitudinem vigilanter extendere, &c.* Et infra, eandem curam ostendit, dicens, *Acta in Concilio sine sedis Apostolicæ authoritate, atque consensu nullas vires habere*; & in fine profert generalem censuram contra violantes sua præcepta: ut omittam alia loca supra citata, in quibus Gregorius Primatum Romanæ Ecclesiæ, & commendat, & exercet.

Cur ergo Gregorius nomen universalis Episcopi tanquam prophanum vetuit, & repudiavit? Respondetur cum Cardinali Bellarmino lib. 2. de Clericis, cap. ult. in fine, duobus modis posse nomen universalis Episcopi usurpari. Primo ad significandum unum Episcopum, qui sit proprius, & proximus pastor totius ecclesiæ universalis, & omnium ecclesiarum, ac diœcesum particularium, eo utique modo, v.g. Conimbricensis est unicus Episcopus totius diœcesis suæ, in qua potest habere vicarium unum, vel plures, non tamen alium Episcopum. Hoc igitur modo fingere universalem Episcopum totius ecclesiæ, contra jus divinum est, & ideo vox illa universalis Episcopi, in hac significatione usurpata, prophana est, & sacrilega. Alio modo potest dici universalis Episcopus, qui per modum causæ universalis jurisdictionem habet in totam ecclesiam, non excludit autem particulares Episcopos, qui & veri Episcopi sint, & quasi causæ proxime habentes ordinariam jurisdictionem sub Pontifice Summo. Et in hac significatione sumpta vox illa in se quidem non est prophana, quia rem veram, & maxime sacram, & ecclesiæ necessariam significat, tamen ut usurpata a Patriarcha Constantinop. prophana erat, & plena superbiæ, & præsumptionis, quia per eam sibi tribuebat, quod non habebat. Et ob contrariam rationem attributa in eo sensu Pontifici Romano non est prophana, sed veritatem significat, & ideo in Concilio Chalcedonensi Leoni Pap. attributa est, ut Greg. Papa in dictis epistolis sæpe testatur. Et in eodem sensu æquivalentia nomina a Conciliis, & Patribus Episcopo Romano sunt attributa, ut esse *caput universalis ecclesiæ*, in Concilio Chalcedon. act. 16. *habere curam universalis ecclesiæ*, Leo epist. 82. Euseb. epist. 3. Dionys. epist. 2. *Rectorem domus Dei*, Ambros. 1. ad Timoth. 3. denique *Episcopum universalis ecclesiæ*, ut sæpe vocatur in epistolis Pontificis supra allegatis, & in Concilio Chalcedon. act. 3. & in multis aliis epistolis Episcoporum, vel Principum scribentium ad Pontifices Romanos, quæ in Actis Conciliorum, & inter Epistolas Pontificias referuntur, & specialiter videri possunt, quæ in Concilio Chalcedonensi act. 3. leguntur.

Nominis universalis episcopi duplex acceptio.

Nomen universalis episcopi si alios particulares Episcopos nō excludit Pontifici congruit.

Cur Greg nomen universalis episcopi devitarit.

Nihilominus tamen Gregorius nomen universalis Episcopi repudiavit, tum propter humilitatis excessum; nam in hoc melius dicere potuisse Rex Angliæ excessisse Gregorium, non per ambitionem, sed propter humilitatis exemplum: tum etiam ut efficacius superbiam Constantinopolitani Episcopi cohiberet; tum denique quia propter vocis ambiguitatem posset alios Episcopos offendere, & hac ratione sæpius utitur Gregorius, & quia hoc periculum in usu aliarum vocum non invenitur, ideo alias detestatus non est. Et per hæc etiam responsum est ad Pelagium Papam, nam eadem ratione, qua Gregorius, motus est, ut ex verbis epist. 1. est manifestum, & simul in eadem epistola Romanum Episcopum vocat caput omnium ecclesiarum.

De nomine autem Summi Pontificis nunquam dubitatum est, ut testatur Justinianus Imper. in Authentico de ecclesia Rom. collat. 1. dicens; *Ut legum originem anterior Roma sortita est, ita & summi Pontificatus apicem apud eam esse, nemo est, qui dubitet*; imo Concilium Chalcedonen. Leoni, in ep. ad eum, dicit, *Summitas tua, &c.* & Gregor. lib. 1. Dialog. c. 4. referens historiam de Equitio, ait; *Equitius cœpit immensas gratias omnipotenti Deo agere, asserens, quod se per summum Pontificem visitasset*, cum nuncius a Pontifice missus ei dixisset, *quia Pater ejus Apostolicus Pontifex eum videre vellet*. Hieron. vero in Præfat. ad Evangelia Damasum vocat *summum sacerdotem*, quod perinde est. Canon ergo ille Concilii Carthagin. & Africani non intelligitur de Romano Pontifice, sed de Primate Africano, ut recte Glossa exposuit in cap. 3. distinct. 99. Neque enim provincialia seu nationalia Concilia, quomodo Papa vocandus esset, statuere poterant; imo fortasse, ne Papæ fieret injuria, Primatem suum Summum Pontificem appellari Patres illorum conciliorum vetuerunt.

CAPUT XX.

Aliis objectionibus ex factis Imperatorum, & conjecturis desumptis respondetur.

Quarta Regis objectio & hujus capitis prima.

QUarta objectio insinuatur a Rege in Præfat. pagin. 60. Phocæ memoriam faciente, affirmanteque usque ad Phocæ tempora Pontifices Romanos Imperatoribus paruisse. Unde indicat, quod alii Protestantes asserere solent, Phocã statuisse, ut Romanus Episcopus Primatum inter alios obtineret. Quibus aliqui ex historicis favere videntur, nam Beda de Temporib. in Phoca, sic inquit; *Hic rogante Papa Bonifacio statuit, sedem Romanæ, & Apostolicæ Ecclesiæ caput esse omnium Ecclesiarum, quia ecclesia Constantinopolitana primam se omnium scribebat.* Et eodem modo id narrant Paulus Diaconus in lib. 4. de Gestis Longobardorum c. 11. & Anastasius Bibliothecarius in sua historia, & Antonius Sabellicus Æneade 8. lib. 6. & Pomponius Letus in compendio historiar. Romanar. in Phoca, & plures alii eodem modo historiam referunt. Et propter illa sola verba persuadere volunt Protestantes, eo anno (qui fuit sexcentesimus septimus, ut Genebrardus cum aliis, vel sexcentesimus sextus, ut vult Baronius) incepisse Romanum Pontificem habere Primatum in universam ecclesiam, præsertim in Orientalem. Quamquam neque in hoc sibi constet: nam Magdeburgenses centur. 6. dixerunt Romanum Pontificem a Justino Imperatore anno 520. factum esse Patriarcham, nisi forte isti loquuti sint de Patriarchatu Occidentali, illi vero de Primatu, qui ad Orientalem etiam ecclesiam extenderetur.

Alii dixerunt Romanam ecclesiam a Constantino IV. habuisse Primatũ, quia Platina in Benedicto 2. dicit *Constantinum Benedicti sanctitate permotum, ad illum sanctionem misisse, ut ille, quem clerus, populus, exercitusque, Romanus Pontificem delegisset, eundem statim verum Christi Vicarium esse, omnes crederent, nulla vel Constantinopolitani Principis, vel Exarchi Italiæ expectata authoritate, ut ante fieri consueverat.* Alii in Constantinum I. hanc Romani Episcopi referunt dignitatem, quia in edicto Constantini in cap. penult. d. 96. sic dicitur. *Constantinus Imperator quarta die sui baptismi, privilegium Romanæ ecclesiæ Pontifici contulit, ut in toto orbe Romano sacerdotes ita hunc caput habeant,*

sicut

sicut judices Regem. Et postea ponuntur late verba Privilegii, quę etiam referuntur in 1. tom. Concil. & approbantur a Gelasio cum Conc. 70. Episc. Et eisdem fere verbis utitur Leo 9. contra Michael. c. 10. Atque hinc alii dixerunt a Concilio Nicæno datum esse privilegium ecclesiæ Romanæ; nam Leo 9. supra dicit Pontificem a nemine judicari posse, *Beatissimo, & Apostolico Pontifice Sylvestro decernente, & Constantino Augusto spirituali ejus filio cum universa Synodo Nicæna approbante*. Similesque loquutiones inveniuntur in Concil. 4. sub Symmacho, & in aliis supra allegatis. Alii denique ad tempora quidem Apostolorum hanc referunt institutionem, dicunt tamen Apostolicam esse, non divinam, quia interdum dicunt antiqui Pontifices Petrum volentibus aliis Apostolis in Principem eorum constitutum fuisse. De quibus, & aliis erroribus videri possunt Turrecrem. lib. 2. de eccl. c. 39. & seq. & Bellar. lib. 2. de Pontif. c. 17.

Primatum pontificis ab Imperatoribus esse non potuisse convincitur.

Verumtamen hæc omnia neque fundamentum habent, neque verisimilitudinem ullam, quia Primatus ecclesiæ Romanæ antiquior est omnibus Imperatoribus Christianis, ut ex traditione antiquissima supra demonstratum est. Preter quam quod etiam probavimus, temporales Reges nullam habere spiritualem potestatem, vel jurisdictionem, qua de rebus ecclesiasticis possint disponere. Primatus autem ecclesiasticus spiritualis, & supernaturalis est, ut probavimus, quomodo ergo poterant Imperatores illum instituere, aut conferre? Denique probavimus, dignitatem hanc esse ex Christi institutione, & ex vi illius durare per continuam successionem, semper ex eodem divino jure transire ad Romanum Pontificem, supposita determinatione ad talem sedem a Petro facta; ergo vanum est quærere institutionem hujus dignitatis ab Imperatoribus. Quin potius neque a Conciliis, vel Patribus, neque ab Apostolis, sed ab ipso Domino initium habuit, ut Anacletus, & alii Pontifices supra relati testantur, & ex Evangelio ita a Patribus intellecto probavimus. Unde ubicunque scriptum inveniatur ab aliquo ex Patribus, vel Scriptoribus catholicis, Romanam sedem ab aliquo Concilio, vel a Patribus habere Primatum, sensus est, habuisse non tanquam ab instituente, vel donante, sed ut a declarante, vel defendente, seu conservante talem dignitatem; sic enim Concilium Nicænum declaravit, Romanum Episcopum habere primatum in omnes, & addit, *semper etiam habuisse*. Optime vero Nicolaus I. in ep. ad Michaelem Imperatorem dixit: *Privilegia huic sanctæ ecclesiæ a Christo sunt donata, a Synodis non donata, sed celebrata, & honorata.* Sic dixit Justinian. Imp. in Authen. de ecclesiast. tit. cap. 1. *Sancimus secundum definitionem synodorum, sanctissimum senioris Romæ Papam primum esse omnium sacerdotum.*

Ad Phocam Objectioni occurritur.

Quod ergo Rex Angliæ dixit, ante Phocam Romanos Pontifices paruisse imperatoribus, ad sequentia capita spectat, ubi de comparatione utriusque potestatis agemus, & id falsum esse ostendemus. Quod vero insinuat, & clarius contendunt alii Protestantes, Phocam aliquid potestatis, vel jurisdictionis Romano Pontifici contulisse, falsum est, & aut ex ignorantia, aut (quod verisimilius est) ex malevolentia Protestantium introductum. Est enim ex dictis in præcedenti puncto recolendum inter Gregorium, & Joannem Constantinopolitanum fuisse contentionem de vocabulo *universalis*, quæ non tam fuit de re, seu de potestate ipsa, (nam Joannes ipse, ut vidimus subditum se esse Gregorio fatebatur:) quam de titulo, qui propter aliorum offensionem, superbiam, & periculum transeundi in schisma, Romanis Episcopis maxime displicuit. Cum ergo Pelagius, & Gregorius, neque suis monitis, neque interventu Imperatorum Joannem Constantinopolitanum ad suam sententiam, & saniorem mentem trahere potuissent, & Cyriacus Joannis successor in eadem dementia perseveraret, Bonifacius III. qui post Sabinianum unius tantum anni Pontificem Gregorio successit, apud Phocam obtinuit, ut Cyriacum compelleret, illum titulum non usurpare, declarando soli ecclesiæ Romanæ posse competere, ut recte Platina in Bonifacio III. Blondus lib. 9. decad. 1. Genebrar. in Chronico ann. 607. & Baronius in Annalib. ann. 606. declararunt. Estque per se evidens, quia multo ante Phocam in Conciliis Nicæno, & aliis declaratus fuerat sedis Apostolicæ Primatus, & specialiter in Concilio Chalcedonensi proclamatus fuerat Romanus Pontifex universalis Episcopus, quamvis Pontificum modestia, ac moderatio nomen illud acceptare noluerit. Advertit etiam Baronius Cyriacum non negasse subjectionem, & obedientiam Romano Pontifici, quia statim post electionem suam responsales suos simul cum Epistola synodali ad Gregorium Papam misit, ut ex eodem Greg. habetur lib. 6. epist. 31. Ex quo etiam constat, Gregorium nunquam fuisse conquestum de usurpata jurisdictione, sed de ambitioso titulo, aliis Episcopis, & maxime sedi Romanæ injurioso. Igitur Phocas authoritate sua Romanam sedem defendit, & superbiam Cyriaci compressit, nihil vero novum Benedicto contulit.

Phocas solã Pontificis primatum tutatus est. Ad Justin.

De Justino autem nullam invenio historiam, quæ in authoritate sit, referentem, Justinum seniorem aliquid potestatis Romano Episcopo contulisse, non solum in illo anno quingentesimo vigesimo, verum etiam nec in toto tempore Imperii sui. Nam licet cum magna fide & reverentia ad Hormisdam Pap. sæpe scripserit, & ad ecclesiam Romanã munera miserit; nunquam tamen specialia privilegia illi sedi contulit, unde igitur errorem illũ, vel suspicionem ejus hæretici sumere potuerunt? Præsertim quia ex actis in Concilio Chalcedonensi & multis aliis supra adductis evidenter ostensum est, Primatum ecclesiæ Romanę ante Justinum in universo orbe fuisse notissimum. Atque eodem modo facile confutatur, quod de Constantino IV. dicebatur, nam hic plus quam ducentis annis post Justinum imperavit; sed Primatus ecclesię Romanæ antiquior fuit Justino, & ideo ab illo esse non potuit; ergo multo minus a Constantino noviore oriri potuit. Neque verba Platinæ hoc judicant, sed solum Imperatorem Constantinum cessisse consuetudini, qua solebat consensus Imperatoris, vel Hexarchi ad consummatam Pontificis creationem expectari, de potestate autem summi Pontificis nihil Constantinus loquutus est, imo ex verbis ejus aperte colligitur, ipsum sensisse, Pontificem rite electum statim esse Vicarium Christi.

Ad Constantinum junior.

Ad Const. Magnum.

Eadem responsio locum habet in Constantino Magno, nam ante illius conversionem Pontifex Romanus ecclesiasticam jurisdictionem in universa ecclesia exercebat, non solum in Occidente, sed etiam in Oriente ut satis in superioribus ostensum est. Nihil ergo ad hanc potestatẽ pertinens Constantinus ecclesiæ Romanæ contulit, sed quod invenit, id probavit, & credidit; imo etiam sua obedientia, & subjectione recognovit, & in reverentiam & honorem tantæ dignitatis temporalia etiam bona ecclesiæ Romanæ concessit, ut majorem honorem, & splendorem illi conciliaret. Quod ex verbis ejusdem edicti constare potest. Nam in principio confitetur, Deum per Apostolos Petrum, & Paulum mirabilia erga se operatum esse. *Interveniente* (ait) *Patre nostro Sylvestro, & universali Papa*. Et infra sic inquit: *Quantam potestatem idem Salvator noster suo Apostolo B. Petro contulit in cœlo, ac terra lucidissime nobis idem venerabilis Pater edixit.* Et infra subjungit. *Judicavimus, ut sicut in terris S. Petrus Vicarius filii Dei videtur esse constitutus, etiam & Pontifices, qui successores sunt ipsius Principis Apostolorum, Principatus potestatem amplius, quam terrena Imperialis amplitudo habere videtur, obtineant*. Interponit autem hæc verba, *Concessam a nobis, & a nostro imperio*, quod intelligendum est de concessione per consensum, & recognitionem, non per propriam donationem, ne verba hæc repugnent præcedentibus, in quibus, Petrum fuisse Christi Vicarium, & Rom. Pontificem esse successorem ejus, confessus est, & ideo ejus Principatum præfert Imperiali: non poterat autem Imperator dare potestatem Imperiali majorem. Vel etiam intelligitur concessisse sedi Petri splendorem, & Principatum temporalem in spiritualis honorem, ut ita in majori esset honore, quam ipsum imperium. Quod significant verba seq. in quibus valde notandum est, appellare imperium *terrenam potentiam, & terrenum thronum*, Pontificatum vero *sacrosanctum, & sedem sacratissimam B. Petri, &c.*

Ad Conc. Nicæn.

Ad ultimam partem de Concilio Nicæno, & aliis, patet etiam responsio ex dictis, & ex verbis Leonis 9. ibidem citatis; prius enim dicit, Pontificem a nemine judicari, *Sancto Sylvestro divinitus decernente*, hoc est, non a se statuente, sed jus divinum declarante: hoc enim verba in rigore indicant, & materia postulat, non enim poterat ipse authoritate sua se ipsum eximere; declaravit ergo se divinitus exemptum. Et addit Leo, *Constantino Augusto, &*

& Nicæna synodo approbante, & subscribente, utique definiendo, declarando, & promulgando tale esse divinum privilegium Apostolicæ sedis. Et nihilominus addit Leo, Constantinum contulisse hoc privilegium, quod necessario intelligendum est juxta superius dicta, contulisse, scil. approbando, & ut observaretur, statuendo. Et sic etiam dixit Joannes 2. in ep. ad Justinianum Imper. *Romanæ sedis reverentiam conservatis, & ei cuncta subjicitis, & ad ejus deducitis unitatem, ad cujus authorem, hoc est, Apostolorum primum Domino loquente, præceptum est: Pasce oves meas, quam esse omnium vere ecclesiarum caput, & Patrum regulæ, & Principum statuta declarant, & pietatis vestræ reverendissimi testantur affectus.* Quibus verbis complectitur, quid Christus, quidve Patres, & Principes huic dignitati contulerint, nam a Christo est institutio, & collatio potestatis cum præcepto pascendi, a Patribus vero est declaratio, ac definitio, Imperatoribus vero proprie competit recognitio, & defensio. Denique idem cum proportione dicendum est de Apostolis respectu Petri: non enim alii Apostoli contulerunt Petro potestatem, ut ex Evangelio constat, sed datam a Christo libentissime acceptarunt.

Alia objectio ex conjecturis.

Præter has objectiones solent a Protestantibus aliæ fieri ex rationibus, seu conjecturis petitæ, ut quod unus homo non possit ecclesiam per universum orbem diffusam commode gubernare. Unde ad hoc persuadendum solent exaggerare, vel etiam fingere defectus, aut vitia, quæ in aliquibus Pontificibus notata sunt, & Rex Angliæ non prætermittit insimulare quædam, quæ in electionibus Pontificum committi affirmat. Denique alii addunt vulgarem, & in multis rebus communem eorum objectionem, quia fit magna injuria Christo, si præter ipsum aliud constituatur totius ecclesiæ caput.

Solutio.

Sed hæc parvi momenti sunt, nam si hoc ecclesiæ regimen mere humanum esset, & solis humanis viribus, prudentiave morali, aut solo naturali arbitrio peragendum esset, non immerito unius hominis capacitatem excedere judicaretur; quin potius fatemur neque ordinaria gratiæ auxilia ad id sufficere, nisi Deus longe majora, & specialia offerret. Cum autem Christus Dominus & singularem providentiæ suæ præsentiam, & Spiritus Sancti assistentiã suo Vicario promiserit, & pro illius fide peculiariter rogaverit, quamvis humanæ fragilitati difficile sit onus spiritualiter gubernandi totum universum, non est tamen impossibile, nec ita moraliter difficile, quin plures Pontifices, & majori ex parte egregie illud sustinuerint, & perfecte, ac sancte impleverint. Eo vel maxime, quod licet unus sit supremus Pontifex, non tamen solus ubique & immediate gubernat, sed alios etiam Episcopos, & Pastores in partem solicitudinis ex divina institutione vocat, eisque quantum expedit, partem suæ jurisdictionis communicat, sibique majora, & graviora, omnemque recursum ad conservandam unitatem, & concordiam necessarium reservat. Atque hoc modo unius regimen non solum fit possibile, sed etiam ad unitatem ecclesiæ conservandam fuit necessarium, ut ostendimus; imo etiam esset suo modo facile, nisi per errores, & schismata perturbaretur.

Plures ex Pontificibus regimini totius ecclesiæ perfectissime satisfecerunt.

Criminationes hæreticorum refelluntur.

Ad ea vero, de quibus personas Pontificum eorum hostes criminantur, dicere in primis possumus cum Aug. epist. 165. *In illum ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro usque ad Anastasium* (nos dicamus usque ad Paulum V.) *qui nunc eandem cathedram sedet, etiam si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præjudicaret ecclesiæ, neque innocentibus Christianis, quibus Dominus prævidens de Præpositis malis ait: Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim, & non faciunt, ut certa sit spes fidelibus, quæ non in homine, sed in Domino collocatur.* Deinde addere possumus, quod idem Augustinus Donatistis respondit, lib. de Unico baptismo contra Petilian. c. 16. *Quid opus est, ut Episcoporum Romanæ ecclesiæ, quos incredibilibus calumniis infestatus est, objecta ab eo crimina diluamus? Nam licet de criminibus arguantur, nunquid etiam convincuntur? aut convicti aliqua instrumentorum firmitate monstrantur?* & cætera, quæ eleganter prosequitur. Non negamus tamen aliqua peccata, & scandala de aliquibus Pontificibus in historiis referri, sed hi & pauci sunt comparatione multitudinis tot illustrium, & Sanctorum Pontificum, & mirum esse non debet, quod in tanta multitudine pauci mali inventi sint, cum inter duodecim Apostolos unus traditor fuerit. Unde sicut iste Apostolicam dignitatem non fœdavit, ita neque ullus Pontifex pravus Apostolicam sedem maculavit, quia nullus in eis fuit hæreticus, saltem qui hæresim publice docuerit, & vita mala sanctitatem sedis non diminuit. Et quod de personis Pontificum dicimus, de eorundem electione dictum intelligatur. Nam quod Rex Angliæ obmurmurat, nostra ætate accidisse ignoramus, & licet fortasse interdum commissum sit, immerito notatur, ac reprehenditur, ac si frequens, vel perpetuum esset, ideoque merito Bellarminus respondit, *solenne est adversariis, id, in quo unus aliquando peccavit, ad omnes transferre.* Ac denique licet in tali electione homines, ut homines interdum delinquant, nõ inde necessario fit, ut electio non sit ab Spiritu Sancto, qui novit malis bene uti, etiam ad dignam personam eligendam; & licet interdum propter sua occulta judicia permittat, ut in electione personæ erretur, nihilominus propter ecclesiæ bonum, & firmã institutionem Spiritus Sanctus assistit, ut rite electo, quicunque ille sit, suam conferat potestatem, & ita peccata hominum non obstant, quo minus uno, vel alio modo electio ab Spiritu Sancto sit.

Pontificis primatus non in u[n]ria Christi, sed e[j]us singularem erga Ecclesiam providentiã præ se fert.

Denique ad ultimam partem negamus, in injuriam cedere Christi, quod unum habeat in terris Vicarium, qui suo modo caput visibile militantis, & visibilis ecclesiæ sit, quia hoc est caput ministeriale; ipse autem Christus solus semper est caput principale. Sicut etiam supra de Petra dicebamus, vel sicut Christus etiam in Scriptura dicitur, *Pastor animarum nostrarum.* 1. Petr. 2. quod non obstat, quo minus aliis hominibus dicatur: *Posuit vos Spiritus Sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Act. 20. Nam licet Christus sit *Princeps Pastorum*, supremus, & principalis, ut dicitur. 1. Petr. 5. nihilominus alii etiam sunt pastores tanquam ministri illius Principis; imo isti etiam interdum Principes appellantur, juxta illud: *Constitues eos Principes super omnem terram*; omnes tamen sunt sub illo supremo Principe. Ita ergo Papa & est Pastor, & Episcopus, & Princeps Pastorum, & Episcoporum, utique mortalium, seu ministeralium sub immortali, & absoluto Principe. Atque eodem modo est ministeriale, & mortale caput sub principali, & immortali. Et ideo hoc non solum non derogat dignitati Christi, sed etiam charitatem, & potentiam ejus, & singularem erga ecclesiam suam providentiam commendat.

CAPUT XXI.

Utrum personæ principum, seu Regum temporalium spirituali potestati Summi Pontificis subjectæ sint.

Potestas spiritualis, & temporalis dupliciter inter se conferuntur.

QUamvis in præsenti præcipue agendum sit de subordinatione, seu comparatione spiritualis, & temporalis potestatis, nam ad illarum perfectam cognitionem hoc præcipue declarandum superest, nihilominus ab ipsis personis, in quibus tales potestates insunt, initium sumimus, quia fundamentum prædictæ subordinationis inde maxime pendet. Quod ut declarem, adverto, prædictas potestates spiritualem, & temporalem posse comparari vel in nobilitate, & excellentia, vel in subordinatione, & subjectione unius ad alteram: hæc enim duo adeo diversa sunt, ut possint separari, ad eum modum, quo in physicis facultatibus potest una esse excellentior alia (ut visus auditu) etiam si una alteri in actione sua non subjiciatur, vel subordinetur. Nunc ergo non comparamus has potestates in absoluta perfectione, & excellentia: nam explicando distinctionem spiritualis potestatis a temporali, satis ostendimus, illam esse excellentiorem ista, quod etiam ex professo docui in opere de legibus, & supposita distinctione utriusque potestatis, vix potest habere dubitationem. Quia spiritualis potestas est altior quædam participatio divinæ potestatis, perfectiores effectus, altiorem finem, nobiliorem originem, & quoddam esse divinioris, atque excellentioris ordinis habens, ut variis etiam loquendi modis Patres ostendunt, quos in citatis locis adnotavi.

Comparamus ergo has potestates in subordinatione, ac dependentia unius ab alia, quæ vel inter ipsas potestates formaliter (ut sic dicam) cogitari potest, vel solum inter personas, in quibus tales potestates existunt. Inquiri enim potest, an una ex his potestatibus possit alteram ad suos

ctus applicare, vel ab eis cohibere: vel an persona habens unam potestatem subjiciatur habenti aliam quoad actus ad illam pertinentes, in quo etiam quæri potest, an hæc subjectio reciproca, vel tantum ex altera parte sit. Quæ omnia, ut punctum difficultatis attingamus, de illis personis tractanda proponimus, in quibus hæ potestates in supremo excellentiæ gradu inveniuntur, ut sunt Imperator, & Pontifex Summus. Tres igitur resultant quæstiones. Prima est, an Summus Pontifex Personas Regum, & Principum temporalium habeat sibi spiritualiter subjectas. Secunda, an Pontifex habeat sibi subjectam non solum personam Regis, sed etiam ejus potestatem temporalem, quantumvis supremam, ita ut possit illius actus præcipiendo dirigere, exigere, supplere, vel impedire. Tertia his consequens est, an Pontifex ratione suæ spiritualis potestatis possit, Christianos Principes non solum dirigere præcipiendo, sed etiam cogere puniendo, etiam usque ad regni privationem, si opus fuerit, quod est fere punctū, & cardo totius controversiæ, & ideo accuratius tractandum est. Possuntque tres similes quæstiones e converso moveri, S. an Rex, vel Imperator personas Papæ, vel aliorum Episcoporum habeat sibi in temporalibus, & civilibus subjectas. Item an Rex sua temporali potestate possit spirituali dominari, in ordine ad suam gubernationem illā excitando, aut cohibendo. Tertio, an possit Rex præcipere Pontifici cum potestate coerciva, etiam usque ad depositionē. Ex his autem tribus posterioribus quæstionibus prima ad disputationem de exemptione clericorum a potestate civili pertinet, cui totum librum sequentē dicamus, & ideo ibi copiose tractabitur; hic vero solum de persona Pontificis aliquid attingemus, quantum ad solvendas aliquas objectiones fuerit necessarium. Secunda vero quęstio supposita resolutione priorum quæstionum, nullam habet difficultatem, & ideo cum illis per quandam consequutionem expedietur. Tertia vero quæstio annexa est præcedentibus, & quatenus spectare potest ad Pontificem, ut Pontifex est, in sequentibus etiam obiter expedietur, quatenus vero de Pontifice, ut est homo, vel civis, in sequenti libro simul cum prima resolvetur.

Variæ quæstiones quæ ex unius potestatis ad aliam subordinatione oriuntur.

Error Protestantium circa Regum ad Pontifices subjectionē.

In hoc ergo capite prima quæstio proposita transtanda est, in qua sententia Protestantium est, Regem temporalem, & in universum Principem in temporalibus supremum nulli homini in spiritualibus esse subjectum, ac subinde nec potestatem Regis a potestate alicujus hominis pendere. Qui error a Marsilio Paduano originem duxit, & illi maxime adhæsit Henricus VIII. Rex Angliæ, quem nunc serenissimus Jacobus imitatur, ut non solum ejus facta, sed etiam verba, quæ in variis locis suæ Præfationis posuit, ostendunt. Nam in hoc sensu pagin. 2. de temporalibus Regibus ait: ***Quos Deus in altissimo dignitatis gradu quasi suos vicarios, & legatos ad exercenda judicia in suo solio collocavit.*** Et clarius in pagin. 5. ***Nam neque me Pontifice ulla ex parte inferiorem esse credam.*** Et iterum ad Reges pagin. 10. ***Quos Deus præcipuos in terris Vicarios in administratione justitiæ esse jussit.*** Et in eodem sensu dicit pagin. 14. controversiam, quam cum suis subditis Catholicis habet, non aliunde esse motam, ***quam ab ambitiosa Pontificum tyrannide, quam illi contra authoritatem Scripturarum, contra Conciliorum, antiquorumque Patrum mentem sibi in temporalia Regum jura injuste usurparunt.*** Tandemque ibidem concludit, in hac Regum authoritate asserenda (utique in hoc sensu) totam suam Apologiam impendisse. In quibus locis, licet interdum de subjectione in temporalibus loquatur, intelligit tamen de subjectione tam directa, quam indirecta, ut enim utramque a Regibus excludat, spiritualem etiam negat, ideoque potestatem etiam spiritualem sibi arrogat, & in hoc fundamento tota ejus machina nititur.

Cum hæc scriberem, liber Illustrissimi Cardinalis Bellarmini ad manus meas pervenit, in quo Guillelmo Barclajo, qui Pontificis potestatem in rebus temporalibus novo quodam modo negavit, respondet. Profitebatur enim ille habere Pontificem supremam potestatem in spiritualibus, etiam supra Reges, & Imperatores, & nihilominus negavit subordinationem potestatis temporalis ad spiritualem, & consequenter etiam negavit, posse Pontificem in temporalibus rebus ad jus, vel dominium Regis pertinentibus mutationem aliquam facere, vel in illis aliquid disponere. Et quanquam in prędicto lib. multa ejus fundamenta referantur, nullum tamen grave vel ab authoritate, vel ab urgente ratione petitum invenio, & qualiacunque illa sint, illis tam plene & erudite Cardinalis satisfacit, ut nihil addere necesse sit. Summa itaque omnium est, quia Reges Christiani habent supremam potestatem in temporalibus; repugnat autem esse supremā, & esse alteri subjectā, sive directe, sive indirecte. Ad utrumque autem persuadendum ex Scripturis colligit vulgaria testimonia, quibus obedientia ad temporales Principes commendatur, & adjungit potestatem Pontificis quoad temporalia nullum in Scriptura habere fundamentum, neque in usu vel traditione ecclesiæ. Multa etiam accumulat, in quibus quæstionem hanc de potestate spirituali Pontificis cum quæstione de exemptione clericorum confundit, cum tamen, ut sæpe dixi, distincta sint, & ex principiis longe diversis definiendæ: ideoque omnia, quę ad exemptionem pertinuerit, in sequentem librum remittimus, aliis vero in capite sequenti satisfaciemus.

Fundamentum præd. erroris.

Assertio de fide.

Reges temporales in spiritualibus subjiciuntur Pontifici.

Principio ergo contra Regem Angliæ id statuimus, quod Barclajus admittit, Pontificem Romanum esse spiritualem Patrem, & Pastorem summum Regum, & Principum temporalium, quantumcunque in suo ordine supremi sint: ac proinde in his, quę ad animam, & spirituale regimen spectant, Reges esse Pontifici Romano subjectos. Hęc assertio directe respondet primę quæstioni propositæ, estque de fide Catholica tenenda. Et nova probatione non indiget, sequitur enim evidenter ex principiis capitibus præcedentibus traditis. Ostendimus enim Papam esse Pastorem omnium ovium Christi; at Reges Christiani inter oves Christi computantur, alioqui extra ovile, & extra ecclesiam Catholicam erunt; ergo etiam illorum Pastor est Papa; ergo e converso ipsi spirituali Pontificis potestati subjacent: nam hæc duo correlativa, & inseparabilia sunt. Quapropter Scripturæ, Pontificum, Conciliorum, & Patrum testimonia, quæ probant, Pontificem Summnm succedere Petro in universali potestate regendi ecclesiam, probant etiam Reges subdi eidem potestati Pontificis, saltem in spiritualibus: nam potestas data in totum ovile, seu corpus, ad singulas oves, seu partes extenditur. Et qua ratione illa potestas cæteros baptizatos cujuscunque inferioris conditionis sub se complectitur, eadem Reges etiam, & Imperatores comprehendit, quia nullo jure exempti sunt, & Regia dignitas cum Christiana subjectione non repugnat, alias etiam cum Christiana fide, & professione pugnaret, cum ipsa Christi fides obedientiam hanc a suis cultoribus requirat.

Probatur conclusio primo ex Concilio Niceno, & Patribus.

His generalibus rationibus, & testimoniis addi possunt specialia verba, in primis Concilii Nicæni canon. 39. inter octuaginta ex Arabico translata, ubi de Pontifice Romano dicit; *Ipse est primus sicut Petrus, cui data est potestas in omnes Principes Christianos, & omnes populos eorum, ut qui sit Vicarius Domini nostri Jesu Christi super cunctos populos, & universam ecclesiam Christianam.* Unde Symmachus Papa Apolog. ad Anastasium Imper. sic ad eum loquitur: *Tu si Christianus Princeps es, qualiscunque Præsulis Apostolici debes vocem patienter audire.* Et Anastasius Papa II. in epist. 1. ad Anastasium Imper. obedientiam in his, quæ illum monebat, ab ipso requirit. Et Gelasius ad eundem: *Licet præsideas humano generi dignitate rerum terrenarum, tamen Præsulibus divinarum devotus colla submittis.* Et infra: *Subdi te debere cognosce religionis ordine, &c.* Ex testimoniis etiam supra allatis, quibus Primatum Romanæ Sedis ostendimus, multa expresse declarant, inter oves Petro commissas, etiam Reges, & Imperatorem numerari. Præsertim Nazianzenus in Oratione ad Populum timor. percul. *Suscipe (ait) vocem liberiorem, scito, te esse ovem gregis mei.* Et Chrysostomus Homil. 83. *Si is, qui diademate coronatur, indigne adeat, cohibe, majorem illo potestatem habes.* Et Ambrosius lib. de Dignitat. Sacerdot. cap. 2. ait, *Regum colla submitti pedibus Sacerdotum.*

Ex factis Imperatorum probatur secundo assertio.

Multum denique veritas hæc e factis, exemplis, ac testimoniis Christianorum Imperatorum, ac Regum manifestatur: nam in primis de Philippo primo Imperatore Christiano memoriæ proditum est, obedivisse Fabiano Papæ, præcipienti, ut ad communionem non prius accederet, quam inter publicos pœnitentes sedens peccata defleret, ut Eusebius refert lib. 6. Histor. cap. 25. alias

alias 27. & Nicephor. lib. 5. c. 25. alias 27. & Nicephor. lib. 5. c. 25. De Constantino etiam nota est historia, quod in Concilio se ab Episcopis judicandum esse dixerit, non de illis judicaturum, apud Ruffin. lib. 1. c. 2. Satis etiam pie Justinus Imper. in l. 4. C. de Summ. Trinit. & fide Cathol. *Nos* (inquit) *reddentes honorem Apostolicæ Sedi, & vestræ Sanctitati, quod semper nobis in voto fuit, & ut decet Patrem, honorantes vestram sanctitatem, omnia, quæ ad ecclesiarum statum pertinent, festinavimus ad notitiam deferre vestræ sanctitatis, quoniam nobis semper fuit magnum studium unitatem vestræ Apost. Sedis, & status SS. ecclesiarum custodire*. Et alia, quæ prosequitur, quibus satis se ostendit spiritualiter Apostolicæ Sedi subjectum, ut recte intellexit, & laudavit Joannes Pontifex in rescripto, quod in eadem lege refertur §. *Inter claras*, ubi inter alia dicit: *Romanæ Sedis reverentiam conservatis, & ei cuncta subjicitis, & ad ejus deducitis unitatem*, & cætera, quæ supra retulimus.

Sunt etiam valde notanda verba Caroli Magni Imperatoris; *In memoria B. Petri honoremus S. Romanam, & Apostolicam sedem, ut quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat magistra ecclesiasticæ rationis, quare servanda est cum mansuetudine humilitas, ut licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur jugum, tamen feramus, & pia devotione toleremus*. Quæ verba ex capitulis Caroli refert Gratian. in c. 3. dist. 19. & Nauclerus volum 2. generat. 28. dicit esse unum ex viginti tribus legum capitulis, quæ Carolus ad suos subditos misit. Et receptum est a Patribus in Concilio Triburiensi can. 30. Unde etiam dixit Symmac. Papa in sexta synodo Romana. *Non licet Imperatori vel cuiquam pietatem custodienti quidquam, quod Apostolicis regulis obviet, agere*. Et refert Gratianus in c. 2. dist. 10. ubi similia verba ex Calixto, Marcellino, & Adriano Papa referuntur. Imo idem Adrianus Papa in ultimo suorum capitulorum. *Generali* (ait) *decreto constituimus, ut execrandum anathema sit, & veluti prævaricator catholicæ fidei semper apud Deum reus existat, quicunque Regum, vel Potentum deinceps Romanorum Pontificum decretorum censuram in quocunque crediderit, vel permiserit violandam*, ut est apud Gratianum in c. *Generali* 25. q. 1.

Possunt præterea his adjungi plura signa reverentiæ, & obedientiæ sedi Apostolicæ data ab Imperatoribus, & Regibus in omnibus locis, ac temporibus. Nam in primis fere omnes vocant *spiritualem Patrem*, & addunt, *Beatissimum*, *Sanctissimum*, aut aliquid æquivalens, ut videri licet in multis epistolis diversorum Imperatorum ad Leonem Papam, Hormisdam, Anastasium, & alios, specialiterque notari possunt verba Ladislai Regis Ungariæ in orat. ad Nicolaum V. ubi vocat *Pontificem maximum, unicum Christianorum Principem, & Regum Regem, ac in terris Deum*. Ut extat apud Cocleum lib. 11. Historiæ Hussitarum. Deinde confitentur sæpe, & recognoscunt cathedram Petri in Pontifice Romano, ejusque universalem jurisdictionem in totam ecclesiam, ut constat ex Constantino, & aliis supra allegatis, & ex Valentiniano Epist. ad Theodos. in Act. 1. Conc Chalced. & in alia ejusdem ad Leonem, ubi eum ait; *habere principatum sacerdotii, fidei præsidentem, & ipso authore congregandum esse Concilium*, & ex aliis quæ ibi videri possunt. Item ex Justiniano in legibus, & Authenticis in superioribus citatis, & ex literis ad Bonifacium II. quæ inter gesta Bonifacii tom. 2. Conciliorum referuntur, ubi prius de Apostolica sede intelligit illud, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*; & subjungit. *Hæc, quæ dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in sede Apostolica extra maculam semper est catholica servata*, Et infra; *Anathematizamus omnes, qui contra S. Romanam, & Apostolicam Ecclesiam superbiendo suas erigunt cervices, sequentes in omnibus Apostolicam sedem & prædicantes ejus omnia constituta*.

Et Federicus I. in Epistol. ad Emanuelem græcum Imperatorem prius dicit Romanam Ecclesiam omnium ecclesiarum unicam matrem, Dominam, & magistram a Deo esse ordinatam. Unde infert: *Summo Pontifici, quem nomine tenus sanctum appellas, debitam obedientiam exhibeas, & honorem*. Fertur etiam epistola Leonis Armenorum Regis ad Innocent. III. *quem Dominum, & in Christo Patrem & universalem Papam appellat, & Pastorem, quem Deus ecclesiæ suæ præesse voluit*. Et subjungit. *Vestri luminis gratia informati omne regnum nobis a Deo commissum, & omnes Armenos ad unitatem S. Romanæ ecclesiæ divina inspirante clementia revocare cupimus, & optamus*. Similia scripsit Michael Paleologus ad Gregorium X. sub annum 1274. Et plura Andronicus Imper. græcus in epist. quæ extat in Bibliotheca Palatina, ubi Rom. ecclesiam dicit habere supremum, absolutumque Principatum super universam catholicam ecclesiam ab ipso Domino traditum, &c.

Præterea Carolus Rex Franciæ in epistola ad Adrianum II. sic scribit. *Sanctissimo Patri Adriano summo, & universali Pontifici Carolus Dei gratia Rex, & spiritualis filius vester, &c.* Et Hugo Rex Franciæ ad Joannem Papam XV. inter alia dicit: *Hoc ex integro affectu dicimus, ut intelligatis, & cognoscatis, nos & nostros vestra nolle declinare judicia*. Et Ludov. etiam Rex Galliæ epist. ad Pium 2. prius his verbis illum salutat: *Beatissimo Patri nostro Pio Papæ II. obedientiam filialem*, & deinde *subjungit*: *Te Vicarium Dei viventis ea veneratione prosequimur, ut sacra tua monita, præsertim in ecclesiasticis rebus velut vocem Pastoris audire, illisque parere prompta mente velimus, te Dominici gregis Pastorem profitemur, & scimus, teque jubentem sequimur, &c.* Ita S. Ludovicus Rex Franciæ inter documenta ad Philippum filium ante mortem scripta inquit: *Sis devotus, & obediens matri Romanæ ecclesiæ, ejusque Pontifici tanquam spirituali patri te morigerum præbeas*. Præterea Sigismundus Rex Poloniæ in epistola ad Concilium Lateranen. sub Leone X. quæ habetur in ejus act. 7. obedientiam præstat Summo Pontifici, & addit, *juxta consuetudinem majorum meorum*. Nangius de gestis sancti Ludovici & apud Surium.

Et in eodem Concilio sess. 2. in principio habetur mandatum Regis catholici Ferdinandi, in quo inter alia multa illustrissima suæ fidei testimonia hoc ponit: *Profitemur nos filium sanctæ Romanæ Ecclesiæ matris nostræ deditissimum, proque ejus honore, atque statu animam ponere paratissimum*. Et infra subdit, se mittere legatum, ut intersit Concilio, *ibique* (ait) *obedientiam debitam præfato beatissimo Domino nostro Papæ toties, quoties opportunum fuerit, præstandam, &c.* Et similia fere verba ex Carolo V. habentur in edicto Vuormatiensi. Neque plura testimonia Hispaniarum Regum referre necesse est, quia res est notissima, & quia Rex Alphonsus in suis Legibus, Parte prima tit. 5. l. 2. 3. 4. & 5. ex professo nō solum profitetur, sed etiam erudite Pontificiam dignitatem, & potestatem declarat, dicens, ratione illius esse speciali modo, *Vicarium Christi, & successorem Petri*, ac propterea per antonomasiam *Apostolicum* appellari, & nominari etiam *Papam*, quia *Pater Patrum, & caput Episcoporum, & aliorum Prælatorum. Et propterea*, (inquit) *omnes Christiani totius orbis, quando ad ipsum accedunt, pedem ejus osculantur*. Addit deinde in fine legis 4. *Eum, qui negaverit Pontificem habere hanc potestatem, vel esse caput Ecclesiæ, non solum excommunicatum esse, sed etiam hæreticum*. Et in l. 5. generaliter & sine exceptione dicit, omnes Christianos teneri ab obediendum Pontifici in spiritualibus, &c.

Venio ad Reges Angliæ, qui a principio suæ vocationis ad fidem usque ad Henricum VIII. Romanum Pontificem tanquam supremum ecclesiæ Pastorem recognoverunt. Primus enim Britanniæ Rex Lucius statim ac fidem suscepit ad Eleutherium misit Epistolam; *Obsecrans* (ait Beda) *ut per ejus mandatum Christianus efficeretur, & mox effectum piæ postulationis consequutus est*. Quo facto, & exemplo ostendit aperte, recognovisse Pontificem ut Pastorem suum, quomodo enim sacramentum tam necessarium ab alio, quam a Pastore suo postulasset? Item professus est, illum habere claves totius ecclesiæ, & ad illum principaliter pertinere per januam baptismi Reges, & Principes intra ecclesiam recipere. Alioqui cur non potius ab aliquo Episcopo Britannico (si fortasse aliquis tunc ibi erat ex prædicatione, & ordinatione Josephi succedens) vel saltem, ab aliquo vicino Episcopo baptismum postulasset? Nam, ut ex Irenæo lib. 1. c. 8. sumimus, jam eo tempore in Germania, Gallia, & Hispania, quæ sunt provinciæ Britanniæ Insulæ, quam Roma viciniores, erant fundatæ ecclesiæ, & Episcopi creati, cur ergo ad nullum illorum nuncios misit, sed ad Romanum solum? Non certe alia ratione, nisi quia illum Plures Reges Angliæ assertionem positam amplexati fuere.

illum tantum universalem jurisdictionem, & superiorem potestatem in ecclesiam habere credidit. Supra etiam retulimus ex Beda Regem Osuvi cum audisset Petro principaliter esse datas claves regni Cœlorum, & illius successorem Romanum Pontificem esse crederet, dixisse: *Ego vobis dico, quia hic est ostiarius ille, cui ego contradicere nolo, sed in quantum novi, & valeo, hujus cupio in omnibus obedire statutis. Hæc dicente Rege* (ait Beda) *faverunt assidentes, & ad ea, quæ meliora cognoverant, sese transferre festinabant.* Multaque alia de recursu Regum Angliæ ad Apostolicam Sedem in rebus, & negotiis ecclesiasticis Beda refert.

Beda lib. 3. cap. 25.

Item Joannes Papa X. Eduardum Regem tanquam ovem suam admonuit, ut refert Polydorus lib. 6. Estque optima epist. Regis Eduardi ad Nicolaum. 2. quam sic inscribit: *Summo universalis ecclesiæ Patri Nicolao, Eduardus gratia Dei Anglorum Rex debitam subjectionem, & obedientiam.* Et postea in epist. confitetur, & postulat, ut quod prædecessor Papæ ipsi injunxerat sub nomine obedientiæ, & pœnitentiæ pro quodam voto, ratum habeat, & ut quædam privilegia confirmet, & postea dicit, se augere, & confirmare donationes, & consuetudines pecuniarum, quæ habet S. Petrus in Anglia, easque mittere collectas cum regalibus donis, &c. Similes fere inveniuntur epistolæ alterius Eduardi Regis Angliæ ad Bonifacium. 8. & alterius ad Clementem 6. Et sunt etiam optima verba Regis Richardi 2. ad Clementem 3. *Justiorem exitum facta Principium sortiuntur, cum a Sede Apostolica robur, & favorem accipiunt, & sanctæ Romanæ ecclesiæ colloquio diriguntur. Propterea dignum duximus ad notitiam Beatitudinis vestræ transmittere, quæ inter nos, & Dominum Tancredum illustrem Siciliæ Regem publico nuper, & necessario sunt celebrata contractu.* Et infra: *Sanctitatem vestram, & Sanctam Romanam ecclesiam obnixe rogamus, ut sancta Sedes Apostolica fidejussionem pro nobis suscipiat, & ut confidenter id faciat testimonio præsentium literarum vobis liberam concedimus potestatem, nos & hæredes nostros, & terram nostram districtius coercere, si contra præfatam pacem venerimus, &c.*

Baron. Ann. 1060. n. 9

Baron. Ann. 1190.

Præterea Kenulphus Rex Merciorum in Anglia epistolam scripsit ad Joannem 3. Pontificem, in qua prius gratias Deo agit, quia *Cum gloriosissimum gregis sui Pastorem Adrianum perpetuo remunerandum super æthera duxisset, suis tamen ovibus pia erexit providentia eum,* id est, *Leonem, qui scit ovile domini cum ad caulas superioris vitæ agitare.* Et infra: *Quapropter opportunum arbitror tuis sanctis jussionibus aurem obedientiæ nostræ humiliter inclinari.* Et postea humiliter benedictione postulata, subjungit: *Hanc benedictionem omnes, qui ante me fuerunt Merciorum Reges meruerunt ab antecessoribus tuis adipisci, hanc ipse humilis peto, & a vobis, o Sanctissime, impetrare cupio, quatenus inprimis adoptionis sorte me tibi filium suscipias, sicut te mihi patris personam deligo, & totis obedientiæ viribus semper amplector.* Refert etiam Petrus Blesensis epistolam quandam Reginæ Angliæ, quæ apud ipsum est 144. in qua contra tyrannidem cujusdam Principis Christiani auxilium Cœlestini Papæ implorat: *Quem constituit*, inquiens, *Deus super gentes, & regna in omni plenitudine potestatis.* Et infra: *Nec ista dissimulare potestis sine criminis, & infamiæ nota, eum sitis Vicarius crucifixi, successor Petri, Deus etiam Pharaonis.* Et cum postea tyrannum claves ludibrio habere retulisset, concludit. *Etsi vestram non vultis injuriam prosequi vobis tamen Petri opprobrium, & injuriam Christi dissimulare non licet.*

Baron. Ann 169.

Potest præterea hoc loco in signum hujus spiritualis subjectionis Regum Angliæ adduci consuetudo illa, cujus supra Eduardus meminit, solvendi tributum Romanæ ecclesiæ in D. Petri reverentiam, quæ consuetudo ab Ina Rege initium sumpsit, teste Polydoro lib. 1. & a successoribus conservata, & aucta est, ut in lib. 5. & aliis locis prosequitur. Posteaque lege lata a Guillelmo Conquæstore Angliæ confirmata est, & inter ejus leges dicitur esse decima, & de Denario Petri inscribitur. Atque ita usque ad tempora Henrici VIII. tributum illud Rom. ecclesiæ persolutum est. Unde optime colligit Sander. d. lib. 5. c. 6. verisimile non esse, Reges Angliæ, qui in honorem Sancti regnum suum vectigale Rom. Sedi fecerunt, spiritualem ejusdem regni gubernationem eidem Sedi negasse. Potestque indicium hoc locupletari ex his, quæ Azor. congerit in 2. p. suarum instit. lib. 4. c. 35.

Ex Anglorum factis eadem Regum subjectio stabilitur.

Tandem confirmari hoc potest ex antiquo usu, & praxi antiquorum Catholicorum Regum Angliæ, qui semper a Pontificibus postulaverunt, tum dispensationes in votis, aut ecclesiasticis legibus, tum Episcoporum confirmationes, tum etiam pallium Archiepiscopis dari solitum, & sæpe ipsos Archiepiscopos pro suscipiendo pallio Romam interdum mittebant, aliquando vero Reges a Pontificibus, ut daretur absentibus, postulabant. Interdum etiam episcopi, & Reges in controversiis, quas inter se habebant, ad Pontificem appellabant, de quibus, & multis similibus videri possunt Neubrigensis lib. 1. Rerum Anglicarum & Malmesburiensis lib. 1. de Gestis Pontificum, & lib. 1. histor. Novel. Et Petrus Blesensis epistol. 136. cum aliis multis, & Matthæus Parisius in Historia Regum Angliæ, Baronius anno 1100. & 1117. & 1174. & quoties de Regibus Angliæ historia occurrit. Aliqua etiam in summam redegit Sanderus in Clavi David lib. 5. cap. 6. Quæ his repetere non est necesse, cum ipse etiam Henricus VIII. Rex Angliæ (ut supra notavimus) prius, quam in schisma incideret, magnum pro Sede Romana, ejusque authoritate testimonium scriptum reliquerit in assertione Sacramentorum contra Lutherum artic. 2. Ubi inter alia dicit: *Non tam injurius ero Pontifici, ut anxie, & solicite de ejus jure discептem, quasi res haberetur pro dubia.* Ideoque dispensationem a Papa postulavit, quia eo tempore se spirituali potestati Pontificis subjectum agnoscebat, secundum fidem, & traditionem, quam non solum a prædecessoribus suis, sed ab universo orbe Christiano acceperat: cui etiam traditioni in suo libro testimonium perhibuit.

Alia eorumdem gesta præsens institutum cõfirmantia inducuntur.

Denique veritas hæc ex quodam principio in cap. 6. hujus libri demonstrato manifeste sequitur; probavimus enim, temporalem Regem ex vi suæ regiæ dignitatis nullam habere potestatem, vel jurisdictionem spiritualem. Quod principium non minus verum in Regibus Anglicanis est, quam in aliis, ut per se notum est, nam propterea Rex Jacobus contrarium persuadere nititur omnibus Regibus, quia videt, causam, & rationem esse communem. Ex hoc ergo principio ita concludimus: Temporales Reges non habent in ecclesia spiritualem potestatem; ergo necesse est, ut in spiritualibus subsint ecclesiasticæ potestati. Probatur consequentia, quia in ecclesia non sunt, nisi oves, & Pastores, seu ovile, & Pastor, sed qui non habet spiritualem potestatem, non est Pastor; ergo oportet, ut sit ovis, alioqui in ovili non erit, neque ecclesiæ membrum. Et quidem contra omnem rationem, & rectum ordinem esset, quod in ecclesia sint aliqui, qui nec regere spiritualiter possint, nec regi, alioqui neque Papa esset Christi Vicarius integre, & perfecte, neque res ordinate fierent, nec ecclesia posset in unitate, & pace conservari, nec denique omnibus fidelibus sufficienter esset ad salutem provisum.

Ratione etiam efficaci eadē Regum subiectio demonstratur.

Unde hæc ratio non solum probat temporalem Regem esse subditum Pontifici in spiritualibus, sed etiam jure ordinario unumquemque Regem esse subjectum suo Episcopo, nisi a Pontifice eximatur, & sub protectione, seu jurisdictione sua immediate recipiatur. Quod Rex Angliæ male fert, & in Bellarmino reprehendit, est tamen manifestum, si debitus ordo Hierarchiæ ecclesiasticæ consideretur. Nam Reges inter oves nullam jurisdictionem spiritualem habentes computantur, ergo ex vi sui status, & attento solo jure naturali, vel divino, non habent majorem exemptionem a jurisdictione Episcoporum, quam cæteri laici in eadem diœcesi commorantes. Et hoc probat exemplum Ambrosii, & similia, & quod dixit Chrysostomus, *majorem illo potestatem habes*, & nonnulla alia, quæ supra retulimus. Clarius vero id traditur a Clemente 3. in cap. *Omnes Principes*, de Majorit. & obedientia, ubi id notat Glossa, Panormitanus & alii Doctores, & in cap. *Solitæ*, eodem titul. Ab hoc autem ordinario jure solent eximi Reges per privilegia Pontificum, ab ipsius autem Pontificis obedientia eximi nullo modo possunt, & ideo illi præcipue spiritualiter subjecti dicuntur.

Theod. lib 5. Hist. c. 17.

CAPUT XXII.

Reges Christianos non solum quoad personas, sed etiã quoad Regiam potestatem, id est, non solum ut homines, sed etiam ut Reges Christianos potestati Pontificis subjici.

1. Conclusio.

ASsertioni in præced. capite probatæ altera subjicienda est, quæ ex præcedenti sequitur, & secundæ quæstioni in principio præcedentis capitis propositæ respondet, nimirum, Pontificem Summum ex vi suæ potestatis, seu jurisdictionis spiritualis esse superiorem Regibus, & Principibus temporalibus, ut eos in usu potestatis temporalis dirigat in ordine ad spiritualem finem, ratione cujus potest talem usum præcipere, vel prohibere, exigere, aut impedire, quantum ad spirituale bonum ecclesiæ fuerit conveniens. Per potestatem enim directivam non intelligimus solam potestatem consulendi, monendi, aut rogandi, hæc enim non sunt propria superioris potestatis, sed intelligimus propriam vim obligandi, & cum morali efficacia movendi, quam aliqui solent coactivam appellare, sed hæc vox magis ad pœnas pertinet, de quibus in cap. seq. dicturi sumus, hic autem de jurisdictione ad obligandum in conscientia loquimur.

Assertio est communis Catholicorum.

Assertio ergo sic explicata communi consensu Catholicorum recepta est, quos ex parte in c. 4. hujus libri allegavi. Nam illi authores, qui absolute docent, Papam habere supremam potestatem etiam temporalem in universo orbe, hoc præcipue intendunt, & fortasse vel omnes, vel plures illorum in hoc tantum sensu loquuti sunt. Nam licet interdum indistincte, & sine sufficienti declaratione, vel etiam improprie loquantur (quia potestas Papæ temporalis non est, sed spiritualis, quæ temporalia sub se continet, & circa illa indirecte, id est, propter spiritualia versatur) nihilominus sæpe hunc sensum declarant, & distinctionem vel expresse vel virtute attingunt. Affirmant enim aliqua posse indirecte Pontificem, & directe negant. Ut judicare de feudo, sicut dixit Glossa in c. *Novit*, de Judiciis, verb. *Judicare*, ubi Innocentius eam sequitur, & Panorm. num. 17. & sequentibus; imo si attente legatur a num. 11. non aliter intellexit, habere Pontificem supremam potestatem temporalem. Similiter dixit Glossa in regula *Possessor*, 2. de Regulis jur. in 6. Papam indirecte posse revocare legem civilem intuitu vitandi peccatum non tamen directe, & per se, id est, cessante ratione pertinente ad salutem animæ, ubi licet non utatur formaliter his terminis, directe, vel indirecte, in re tamen, & per descriptionem eundem sensum declarat.

Simile exemplum est in Glossa, cap. *Per venerabilem*, Qui fil. sint legitim. verb. *Habeat potestatem*, estque de legitimatione ad temporalia, quam Pontifex directe dare non potest, licet possit indirecte. De quo exemplo videri possunt Covar. in 4. Decretal. 2. p. c. 8. §. numer. 13. & sequentibus & Molin. lib. 3. de Primogen. cap. 2. num. 10. & sequentibus, & plures alii, quos allegant. Reliqui vero Doctores, præsertim Theologi d. cap. 4. allegati negantes habere Pontificem absolutum dominium regnorum omnium, seu directam potestatem temporalem supra omnes Reges, unanimi consensu docent veritatem hanc de potestate Pontificis directiva Regum, & Principum, & jurisdictionis, ac regiminis eorum. Qui plures alios Doctores pro hac veritate referunt, & multo plures Bellarm. in principio responsionis ad Barclajum, ex quibus in seq. assert. aliquos notabimus.

Probatur primo cõclusio.

Primum, ac præcipuum fundamentum ex illis Scripturis sumimus, in quibus Pontifici universalis animarum cura commissa est. Nam ad gerendam hanc curam plena, & perfecta potestas data est Petro, & consequenter etiam ejus successoribus Romanis Episcopis, quia qui succedit in munere, succedit etiam in potestate; ergo talis potestas data est ad omnia, quæ ad hoc regimen necessaria sunt; ergo in illa potestate spirituali includitur vis directiva cujuscunque potestatis temporalis in Regibus, vel supremis Principibus existentis. Assumptum manifestum est, tũ ex verbis Domini, *Quodcunque ligaveris*, & *Quodcunque solveris*, & *Pasce oves meas*, tum quia ad sapientem Christi Domini providentiam hoc pertinebat. Unde facile etiam prima consequentia ostenditur, quia non solum Christus verus Deus, cujus opera perfecta sunt, sed etiam quilibet prudens gubernator, qui vices suas alicui committit, vel suam potestatem delegat, consequenter dat potestatem ad omnia, quæ ad finem, vel effectum talis commissionis, seu delegationis necessaria sunt, ut prudens ratio naturalis, & jura tam civilia, quam canonica disponunt, l. 2. ff. de Jurisdict. omnium Judic. *Cui jurisdictio data est, ea quoque concessa esse videntur, sine quibus jurisdictio explicari non potuit*. Et cap. *Præterea*, de Offic. deleg. *Ex eo, quod causa alicui committitur, super omnibus, quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recepit potestatem*.

Superest, ut subsumptam illationem probemus, nimirum in hac spirituali potestate indirecta vim directivam temporalium includi. Hoc enim est, quod maxime adversarii negant, expressumque a nobis Scripturæ testimoniũ postulant, quo talis inclusio doceatur. Nos vero facile respondemus, non in omnibus esse necessarium expressum Scripturæ testimonium, satisque esse, si ex scriptis clara, & necessaria ratione, vel Patrum traditione, & interpretatione colligatur. Dicimus ergo hoc contineri in Scriptura tanquam particulare in universali, vel tanquam unum ex necessariis mediis in fine, seu in potestate dirigendi ad finem talis potestatis spiritualis. Potest autem hoc dupliciter explicari, scilicet, vel ex parte ipsius Principis temporalis, vel ex parte subditorum ejus. Nam, ut dixi, Reges temporales spiritualiter subditi sunt Petro, & successoribus ejus; at vero potestas spiritualis data Petro universalis est ad omnes actus subditorum dirigendos, quibus vita æterna perdi, vel comparari potest, ut probat indefinitum verbum *Pasce*, & universalis potestas ligandi, & solvendi; unus autem ex his actibus in Christiano Principe est debitus usus potestatis gubernativæ, nam si illa non juste utatur, condemnabitur; ergo ad Pastorem spiritualem talis Principis pertinet facultas dirigendi illum in usu suæ temporalis potestatis, si alicubi a recta ratione, aut a fide, justitia, vel charitate deviet. Sic ergo potestas illa ad temporalia indirecte extenditur, nam usus ipse temporalis potestatis, quatenus animæ obesse, vel prodesse potest, sub spiritualibus tanquam particulare sub universali continetur, & tanquam medium necessarium sub fine, ad quem potestas spiritualis ordinatur. Et hanc rationem insinuavit optime Gelasius Papa ad Anastasium Imperatorem, ubi distinguit duas potestates, spiritualem, & temporalem, & addit: *In quibus tanto gravius pondus est sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus hominum in divino sunt reddituri examine rationem*. Quapropter verba illa Pauli: *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis*, ad Hebr. 13. non minus Reges comprehendunt, quam cæteros, quia & universalia sunt, & ratio a Paulo subjuncta: *Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*, in Regibus etiam procedit, ut ex Gelasio dixi: merito ergo dicere possumus in verbis illis potestatem hanc Præpositorum ecclesiæ contineri.

Pontifici vim directivã Regum inesse, ex parte ipsorũ Regum ostẽditur.

Cap. Duo sunt 96 d.

Alio etiam modo, & non minus efficaci hæc inclusio ostenditur ex parte subditorum Regis temporalis Christiani, quia si ipse iniqua præcipiat, vel plus, quam expedit, permittat subditis illicitos usus temporalium actionum, vel bonorum, in magnum spirituale detrimentum subditorum cedet; sed Pontifex tenetur habere curam spiritualem totius populi Christiani subditi temporalibus Regibus; ergo in hoc munere includitur potestas avertendi a Christiano populo omnia spiritualia incommoda, quæ ex abusu potestatis temporalis in illum possunt redundare; ergo hoc etiam titulo necesse est, ut potestas spiritualis Principis ad temporalia indirecte extẽdatur, dirigendo, ubi oportuerit, potestatem temporalem, ut ita temporalia disponat, quod spiritualibus non noceant. Et hæc etiam ratio insinuatur a Gelasio supra, si ut alia lectio habet, legatur, *Quanto pro ipsi regiminibus hominum reddituri sunt rationem*. Et utrumque etiam significat Nicolaus Papa ad Michaelem, dicens, *Christianos Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigere*.

Dilemmate efficaci idem evincitur.

Declaraturque amplius hæc ratio, nam utraque potestas temporalis, & spiritualis, prout in ecclesia existunt, ita conferri, & possideri debuerunt, ut communi bono, & saluti Christiani populi proficiant; ergo necessarium est, ut hæ potestates aliquem ordinem inter se observent, alias non posset pax, & unitas in ecclesia servari, nam sæpe temporalia commoda repugnant spiritualibus, & ideo, vel erit bellum justum inter utramque potestatem, vel

vel necesse est, alteram alteri cedere, ut omnia recte ordinentur. Ergo vel potestas spiritualis erit sub temporali, vel e contrario. Primum nec dici, nec cogitari potest secundum rectam rationem, quia temporalia omnia ordinari debent ad spiritualem finem; ergo dicendum e contrario est, potestatem temporalem subjectam esse spirituali, ut a suo fine non deflectat. Nam ita subordinantur potestates, sicut & fines. Ideoque merito dixit D. Thom. 2. 2. q. 40. art. 2. ad 3. bella subordinari potestati Papæ: quia potentia, virtus, vel ars, respiciens superiorem finem, habet sibi subjectas facultates inferiores in ordine ad eundem finem. Et q. 60. art. 6. ad 3. sic ait: *Potestas temporalis subditur spirituali, sicut corpus animæ, & ideo non est usurpatum judicium, si spiritualis Prælatus se intromittat de temporalibus.* Et in 2. dist. 44. in expositione textus ad 4. ait, *sæcularem potestatem esse sub spirituali in his, quæ ad salutem animæ pertinent, & ideo in iisdem magis esse obediendum spirituali potestati, quam temporali, licet in his, quæ ad bonum civile pertinent, magis sit obediendum potestati sæculari*, In quibus verbis etiam superiorem distinctionem plane indicat. Addit vero limitationem dicens: *Nisi forte potestati spirituali etiam sæcularis potestas conjungatur, sicut in Papa, qui utriusque potestatis apicem tenet.* Quod intelligi posset, unius directe, & alterius indirecte juxta superiora verba. Quia vero hæc posteriora verba exceptionem continent a prioribus, videtur in eis potius loqui de utraque potestate directa, & consequenter loqui de Pontifice, ut simul est Pontifex, & Rex temporalis. Denique habere apicem utriusque potestatis, quia in utroque ordine habet potestatem supremam, licet non æque universalem. Ut etiam dixit Innoc. 3. in dicto cap. *Per venerabilem*.

Atque ad hunc modum intelligenda sunt alia, quæ de hac potestate idem D. Thom. tradit. lib. 1. de Regimine Princ. c. 14 & lib. 3. c. 10. 11. 12. & 13. si tamen ejus est opus. Quibus locis variis exemplis, & similitudinibus ad hanc veritatem declarandam utitur, multisque historiis, & gestis Summorum Pontificum eandem confirmat. Idē optime, & satis copiose Alexand. Alens. 2. p. q. 118. memb. 3. art. 1. & 3. p. q. 40. membr. quæst. penult. & 4. p. q. 10. memb. 5. post art. 2. in tract. de Officio Missæ p. 2. art. 2. Hugo de S. Victor. lib. 2. de Sacram. p. 2. c. 4. Turrecrem. in Sum. de ecclef. lib. 2. c. 113. Vuald. tom. 1. in doct. fid. antiq. l. 2. c. 76. Cajetanus in Apolog. pro Roman. Pontif. c. 13. Henric. quodlib. 6. quæst. 23. ubi ait: *Sacerdotem Apostolicum se habere ad Reges, sicut Architectum civilem ad alios artifices in civitate.* Bellarminus de Sum. Pontif. lib. 5. c. 6. 7. & 8. Albert. Pigh. lib. 5. de ecclef. Hierarc. c. 14. & 15. Sander. de Visib. ecclef. monarch. præsertim c. 4. Victor. duplici Relect. de Potest. ecclef. & altera de Potest. civili, & in Relect. de Indis p. 1. n. 29. Dried. de Libert. Christ. lib. 2. cap. 2. Soto in 4. d. 25. q. 2. art. 5. & lib. 4. de Justit. q. 5. art. 4. Navarr. in c. *Novit* de Judic. notab. 3. num. 19. & sequentibus Almain. de Potest. ecclesia. cap. 8. Molin. referens plures 1. tomo de Justit. disput. 29. & consentiunt Jurisperiti, quos infra referemus.

Declaratur præterea hæc dependentia, & subordinatio optimis exemplis. Primum est de Domino, & servo: nam Dominus habet peculiarem potestatem in servum, quam sine dubio non habet Papa in servum alienum, unde recte dicitur, non habere directam potestatem dominativam in illum, & nihilominus certum est, quemcūque dominum temporalem subesse potestati Pontificis, quoad debitum usum sui dominii, ita ut non sit contrarius spirituali saluti, vel domini, vel servi, & in hoc sensu recte dicitur Pontifex habere superiorem potestatem indirectam in servum alienum. Et simili modo patria potestas directe convenit proprio parenti, & non spirituali Pastori, & nihilominus illa potestas, quamvis a natura data, subdest spirituali potestati, ut ab ea regatur, & dirigatur, & ita potest dici spiritualis potestas indirecte extendi ad filiorum Christianorum gubernationem. Pari ergo ratione potestas temporalis Regis per spiritualem potestatem Pontificis gubernanda, & dirigenda est. Possuntque exempla ad Principem ipsum temporalem accommodari, ut ex eis a fortiori argumentum desumatur. Nam Rex non habet quidem formalem, ut ita dicam, seu directam potestatem patriam in filium alicujus Vasalli sui, nec proprium dominium servi alicujus subditi sui, & nihilominus habet eminentem, seu indirectam potestatem ad dirigendum vasallum suum in usu patriæ potestatis, quam habet in filium, & in usu dominii, quod habet in servum; ergo multo magis Vicarius Christi habet similem potestatem in Reges Christianos in ordine ad spirituale bonum totius populi Christiani.

Eadē Regum a Pontifice dependentia exemplis declaratur.

Explicatur præterea hæc potestas ex usu ejus; multiplex enim esse potest, ad duos tamen præcipue revocatur, qui juxta duas temporalis Principis potestates distingui possunt. Est enim in Principe potestas jurisdictionis, quæ proprie dicitur civilis, & moralis, de qua præcipue tractamus. Ut autem hæc timeri possit, & conservari, conjunctam habere debet aliam potestatem, non juris, sed facti, ut sic dicam, quæ physica est, & executiva, seu militaris potest appellari. Juxta has ergo duas potestates temporalis Principis distinguimus duos modos hujus spiritualis regiminis, seu directionis. Primus pertinet ad actus jurisdictionis civilis, talis est emendatio, seu correctio legum civilium, quando bonis moribus consentaneæ non sunt. Potest enim tunc Pontifex illas emendare, vel contrarias ferendo, vel præcipiendo Principibus sæcularibus, ut eas revocent, aut corrigant. Quæ est doctrina communis Theologorum cum D. Thoma 1. 2. q. 96. art. 5. Eandemque tradunt copiosius Jurisperiti, Barthol. in l. *Privilegia* C. Se Sacrof. ecclef. q. ult. Alex. in l. *Captatorias*, C. de Testam. milit. Anton. & Imola in c. *At si clerici*, de Judiciis, Joan. Andr. Cald. & Abb. in c. 1. de Novi oper. nunciat. Felin. in c. *ecclesia*, de Constitut. n. 41. Covarr. in Epito. 4. Decret. 2. p. c. 8. §. 9. n. 6. & sequentib. Anton. Gomez in l. 9. & 10. Tauri n. 37. & 38. Fortun. Garci. in tractat. de ust. fin. utriusque jur. n. 51. qui alios referunt. Et hic usus frequentissimus est in jure canonico & communi sensu, & more ecclesiæ approbatus, ideoque non licet catholico viro de potestate Pontificia dubitare.

Est autem advertendum, materiam proximam legis civilis interdum esse per se, ac directe omnino distinctam a canonica, ut quando est pure temporalis, & nullo modo sacra, nec ad finem spiritualem de se ordinata, ut est verbi gratia definire pretium mercium, ordinem judiciorum civilium disponere, & cætera: aliquando vero communicare aliquo modo cum materia legis canonicæ ratione rei subtractæ utrique legi, ut leges circa matrimonia, circa funera, circa legata pia, & similes. Quando ergo leges civiles sunt hujus posterioris generis, non solum indirecte, sed etiam directe per potestatem spiritualem emendari, & irritari possunt, quia materia illa, vel est directe spiritualis, vel est misti fori, & ideo spiritualis potestas directe circa illam versatur, ideoque omnes leges civiles, quæ in talibus materiis versantur, si contrariæ sint juri canonico, per illud corriguntur, quia ab excellentiori potestate superantur. Et hoc modo leges civiles circa matrimonia disponentes, per leges canonicas auferuntur, si illis repugnent, & illæ solæ valorem habent, quæ leges canonicas juvant, modo ab eis permisso. Ut verbi gratia, leges civiles permittebant matrimonia inter consanguineos in secundo gradu, quibus prævalent canonicæ illa irritantes.

Materia legis civilis, & canonicæ.

Cap Cum cōtingat, de Iur. Cap Licet de Jur. iur. in 6. ubi Glos verb excomm. L. Celebran. . . de Nuptiis C. Non debet de Consang. & affinit.

Ad hunc etiam ordinem pertinent canonicæ leges disponentes circa juramenta promissoria, ut omnino servētur, non obstante lege civili, & præcipientes judicibus laicis, ut eas servari faciant. Item huc etiam spectant canones statuentes contra civiles leges, ut legata pia valeant cum duobus tantum testibus. Nam piæ causæ directe sub potestatem spiritualem cadunt. Leges item civiles, quæ in multis casibus secundas nuptias prohibent, & puniunt, per canones derogantur, ut constat ex tit. de secundis nuptiis, & sic de aliis. At vero quando materia legum civilium est pure temporalis, tunc solum indirecte corriguntur per Pontifices, quando vel peccatis favent, vel illis occasionem præbent. Ut sunt leges concedentes præscriptionem cum mala fide, quæ per canones sublatæ sunt, ut constat. Idemque est de legibus permittentibus usuras, cōcubinatus, &c. Vel etiam quando sunt minus consentaneæ æquitati naturali, ut sunt leges negantes alimenta filiis spuriis, quæ per canones temperātur. Atque eadem servata proportione si lex aliqua civilis ad spirituale bonum regni judicaretur conveniens, & Reges in ea ferenda negligentes essent, posset Pontifex authoritate sua illam ferre, ut fecit Pius V. dando formā constituendi census, quę materia satis temporalis est; for-

Trid. sess. 24. Cap. Relatum de Test.

Cap ult. de Præscript. C. Possessor, de Reg jur. in 6. Authent. Ex complexu. C. de Incertis nupt. Cap. Cum haberet de eo, qui in matri.

ma autem visa conveniens ad pericula usurarum vitanda, & ita intervenit eadem ratio indirectæ potestatis.

Leges civiles de reb. ecclesiasticis disponentes ipso jure irritæ sunt.

Quibus addi potest alius modus irritationis legum civilium ex vi ecclesiasticæ potestatis, nimirum, quando disponunt in materia pure canonica, ut sunt illa, quæ de clericis, vel rebus ecclesiasticis in particulari feruntur, & aliæ similes, quæ libertati ecclesiasticæ derogant. Hæ tamen leges ipso jure naturæ irritæ sunt, & per canones potius irritæ declarantur, quam fiant, quia in aliena materia, & extra sphæram jurisdictionis temporalis versantur: possunt tamen dici, virtute spiritualis potestatis irritari, quasi in radice, quando materia illa per spiritualem potestatem canonica effecta est, & pro ecclesiastico foro reservata. Hoc enim etiam potest virtute jurisdictionis spiritualis fieri, quando materia illa divinum cultum, vel religionem concernit, ut in materia de Legibus latius dictum est. Extantque de hujusmodi legibus obvia exempla in jure canonico sub titulis de Immunitate ecclesiarum, & sub tit. de Constitut. & plura ex illis adducit Gloss. in Extravagant. *Quia in futurum* Joannis 22. verb. *Torneamenta*. Extra jus vero commune optimum sumitur ex epist. Ludovici Galliæ Regis ad Pium 2. in qua inter alia sic inquit: *Sicut mandasti, pragmaticam sanctionem sedi infensam a regno nostro, nostroque Viennensi delphinatu, & omni ditione nostra per præsentes pellimus, dejicimus, stirpitusque abrogamus.*

Quando possit P. Ss. tifex judiciis sæcularibus se intromittere.

Et quod de legibus dictum est, de judiciis, ac sententiis potest cum proportione intelligi, nam directe non potest Papa sæcularia judicia usurpare, in casu vero ad spirituale bonum necessario, potest vel iniquam sententiam irritare, vel causam aliquam temporalem ad se avocare. Præsertim quando inter eos lis versatur, qui superiorem in temporalibus non recognoscunt, & ad commune bonum ecclesiæ conveniens judicatur. Sicque dixit Innocent. 3. in c. *Per venerabilem*. Qui fil. sint legit. Super patrimonium Petri plenam se exercere potestatem: *In aliis autem regionibus*, ait, *certis causis inspectis temporalem jurisdictionem casualiter exercemus.* Et fere idem in sententia dixit Bernardus lib. 1. de Consider. nam in c. 6. dicit, temporalia judicia ad Pontifices non pertinere, addit vero in c. 7. *Sed aliud est incidenter excurrere in ista, causa quidem urgente, aliud vero incumbere istis tanquam magnis.* Ratio est, quia ad munus Pontificis spectat impedire publica peccata, eorumque occasiones morales, præsertim quæ cum vi aliqua, vel authoritate inferuntur, auferre; ergo si leges civiles, vel judicia sæcularia fovent peccata, aut illorum occasionem præbent, possunt per Pontificem vel irrita declarari, vel etiam irritari, ut recte dixit Victor. Relect. 1. de Potestat. eccles. q. 3. §. *Utrum potestas spiritualis sit supra, &c.* n. 13. Simili etiam modo ad Pontificem spectat, promovere fidem, religionem, & pietatem, & ideo in earum favorem potest aliquid statuere, & præcipere, ut servetur, non obstante quacunque lege civili.

V. de Sanderl lib. 2. de Visib. mon. c. 4.

Alter usus spiritualis potestatis esse potest in dirigenda temporali, quatenus potestatem, & vires exequendi, seu ministrandi habet. Potestque hic usus esse duplex, unus est cohibendo abusum illius potestatis: alter movendo ad necessarium usum, & si opus fuerit, in auxilium fidei, vel defensionem Christianæ religionis, illum imperando. Ad utrumque igitur residet in Pontifice potestas. Et de priori quidem res est per se evidens, quia ut dixit Innocentius tertius in cap. *Novit* de Judiciis, cohibere peccata proprium est spiritualis potestatis, & maxime ad id tenetur, quando sunt publice nociva, & contra commune bonum; sed talis est abusus ille potestatis Regiæ ad nocendum, & injustum bellum inferendum; ergo sine dubio in hoc subditur Rex Pontifici, qui sic ei possit talem potestatis suæ usum prohibere.

Ad defensionem fidei Reges a Pontifice compelli possunt.

Quod autem, etiam posteriori modo possit Pontifex Regibus imperare, probatur, quia Principes Christiani vel ex officio suo, vel ex justitia quadam legali, qua membrum reipublicæ illi subvenire obligatur, vel ex charitate Christiana ecclesiam defendere, eique auxilium conferre tenentur. Ergo necessitate, vel causa exigente potest Pontifex ut spiritualis Pastor tam universalis ecclesiæ, quam ipsorum Principum, eos movere ad usum potestatis suæ, eos excitando, & obligando per imperium. Assumptum ex terminis videtur notum, quia omnes Christiani sunt membra unius corporis ecclesiæ, membra autem, ut ait Paul. 1. ad Cor. 12. pro invicem, & maxime pro bono totius corporis soliciti esse debent, unumquodque juxta suam potestatem, & dignitatem; ergo quando Principis potentia necessaria est, hæc solicitudo, & cura ei maxime incumbit. Unde Leo Papa ep. 75. ad Leonem Augustum: *Debes* (inquit) *incunctanter advertere Regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad ecclesiæ præsidium esse collatam.* Et Gregorius lib. 2. indict. 11. epist. 61. seu cap. 100. *Ad hoc potestas pietati Imperatorum data est, ut qui bona appetunt, adjuventur, & terrestre regnum cœlesti regno famuletur.* Et optime Augustin. epist. 50. tractans illud Psal. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram, servite Domino in timore: Aliter* (inquit) *servit, quia homo est, aliter, quia etiam Rex est. Quia homo est, ei servit, vivendo fideliter, quia Rex est, servit, leges justas præcipientes, & contraria prohibentes convenienti vigore sanciendo.* Unde Concil. Paris. sub Ludovic. & Lothar. lib. 2. c. *Rex* (inquit) *primo defensor esse debet ecclesiæ, servorum Dei, &c.* Ideoque iidem Ludovicus, & Lotharius Imper. ad Eugenium P. scripserunt. *Veraciter nos debitores cognoscimus, ut his, quibus regimen ecclesiarum, & ovium Dominicarum cura commissa est, in omnibus causis ad divinum cultum pertinentibus, opem, & auxilium pro qualitate virium nostrarum, & intellectus nostri capacitate feramus.* Et catholicus Imperator Carolus V. in edicto Uvormaciensi. *Ad honorem*, dixit, *Dei omnipotentis, Romanique Pontificis, & S. Sedis Apostolicæ debitam reverentiam pro Imperialis dignitatis officio debito, nec non zelo, & studio, quo nostrorum majorum more, & ingenita etiam nobis vi ad defensionem catholicæ fidei, sanctæque Rom. & universalis ecclesiæ honorem, tutelam, & protectionem omnes nostras vires, & facultates, imperium, regna, dominium, vitam denique & animam ipsam exponere sumus parati.*

Ex his autem illatio superius facta facile monstratur. Nam si Rex, aut Princeps in hoc auxilio ecclesiæ præstando sit negligens, sine dubio potest Pontifex illum excitare, & præcipiendo movere. Primum ex illo principio supra probato, quia Papa non solum est Pastor Regis ut hominis, sed etiam ut Regis, quia in utroque munere se recte gerere debet, ut salvari possit, & Deo placere; ergo potest Pontifex curare, & illi præcipere, ut Regis obligationē in hac parte adimpleat. Deinde quamvis non ita urgeret ecclesiæ necessitas, ut ex lege ipsa charitatis quasi naturalis oriretur obligatio, sufficiente causa interveniente, posset Pontifex illam imponere, quia præceptum esset justum: nam in ordine ad spiritualem finem esset rationi consentaneum, ac subinde esset legitima potestate impositum. Quia cum Pontifex sit caput, & superior in spiritualibus, potestatē habet imponendi ea præcepta, quæ in ordine ad spiritualem finē, & bonū ecclesiæ, justa, & prudentia sunt.

Atque hac ratione dixit Bonifacius P. in extrav. *Unam Sanctam*, de Major. & obed. tacite approbans sententiam Bernardi l. 4. de Consider. c. 3. in sede Petri non solum esse spiritualem gladium, sed etiam temporalem: *Sed is quidem pro ecclesia, ille vero ab ecclesia exercendus, ille sacerdotis, is manu Regum, & militum, sed ad nutum, & patientiam sacerdotis, quia oportet gladium esse sub gladio.* Quod late probat, ostendendo, debitam ecclesiæ institutionem hunc ordinem postulare, & concludit; *Romano Pontifici omnem humanam creaturam subesse definimus, & pronunciamus omnino esse de necessitate salutis.* Atque eodem modo Nicolaus Papa 2. de Rom. ecclesia loquens, inquit; *Eam solus ille fundavit, qui Beato æternæ vitæ clavigero terreni simul, & cœlestis imperii jura commisit*, utique cœleste per se exercendo, terrenum vero ipsius potentia utendo, illam per imperium, si opus fuerit, efficaciter excitando. Et hoc modo idem Pontifex in epist. ad Episcopos Galliæ, illis, eorumque defensoribus mandat, *ut spirituali simul, & temporali gladio malignos quosdam usque ad recuperationem bonorum ecclesiæ insequantur.* Quod cum partitione accommoda accipiendum est, nam Episcopi spirituali gladio, defensores autem, id est, Patroni, vel Principes gladio materiali ecclesiam defendere præcipiuntur.

Multa similia sumi possunt ex Decreto dist. 96. c. *Si Imperator*, ubi Joannes P. ait. *Ex Dei ordinatione omnes sæculi potestates ecclesiæ debere esse subjectas*, & Gelas. cap. *Duo sunt*, ad Imperat. Anastas. scribens: *Nosti* (ait

inter

inter alia) *ex illorum te pendere judicio, non illos ad tuam redigi voluntatem*: *&c.* Idem in c. *Quamvis*, dist. 21. Innocent. I. in c. *Quoties*, 24. q. 1. Similia habentur ex Gregorio VII. in c. *Quis dubitet*, & ex Innocen. III. in c. *Solitæ* de Majorit. & obed. ubi potestatem Pontificiam ita ad imperialem comparari ait, sicut animam ad corpus, vel sicut Solem ad Lunam. Idem in c. *Per venerabilem* Qui fil. sint legitimi, in hoc sensu dixit: *certis causis inspectis, temporalem jurisdictionem in aliis etiam regionibus casualiter exercemus*; id est, non directe sicut in proprio patrimonio ecclesiæ, sed indirecte, quando ratio spiritualis finis id postulat. Quod confirmat ex Deuteron. 7. *Si quid difficile, & ambiguum, &c.* & ex 1. Cor. 6. *Nescitis, quoniam Angelos judicabimus, quanto magis sæcularia.* Sic denique accipiendum est, quod Bernard. supra, & epist. 256. ad Eugenium dixit: *Exercendus nunc est uterque gladius, per quem autem, nisi per vos? Petri uterque est, alter suo nutu, alter sua manu, quoties necesse evaginandus.* Expendenda est enim illa particula, *suo nutu*, est enim de voluntate justa, & prudenti intelligenda, ut per alteram particulam, *Quoties necesse*, satis declaratur. Supponit autem hæc voluntas potestatem, quæ eminenti quadam ratione materialis gladius appellatur, quatenus per illam efficaciter moveri potest. Est ergo in Pontifice quoad hanc etiam partem potestas directiva in Principes temporales. Atque ita satis declarata, & probata est assertio posita, quę in capite sequenti amplius confirmabitur.

CAPUT XXIII.

Pontificem summum potestate coerciva in Reges uti posse, usque ad depositionem etiam a regno, si causa subsistat.

Scopus cōtroversiæ cū Rege Angliæ

HIc est, ut dixi, cardo, & præcipuus scopus præsentis controversiæ. Nam Rex quidem Jacobus, qui Pontificis jurisdictionem in universam ecclesiam, & pręcipue in Reges abnegat, de directiva potestate parum sollicitus est. At vero potestatem coactivam Pontificis anxie timet, eam præcipue, quæ usque ad regni expoliationem protendatur, quia persistendo in errore suo non credit se esse in suo sceptro securum, si a subditis suis talis potestas in Pontifice esse credatur. Ut ergo libere possit in sua cæcitate persistere, ecclesiam Christi vult omni remedio contra hereticos Principes privare. Quod ante illum etiam Marsilius Patavinus, & alii ecclesiæ hostes commenti sunt. Contrarium autem docent omnes catholici Doctores, quos supra commemoravi, & latius Bellar. in novo opusculo allegato eos allegat, estque non minus certum, quam cætera, quæ dicta sunt. Imo si ea ponderentur attente, & dictum refutare errorem, & veritatem Catholicam, usu, authoritate, & ratione comprobatam defendere, difficile non erit.

In Summo Pontifice est vere potestas iniquos Reges coercendi.

Primum enim in Pontifice esse potestatem ad coercendos temporales Principes iniquos, & incorrigibiles, & præsertim schismaticos, & pertinaces hæreticos, evidenter ex dictis sequitur. Quia vis directiva sine coactiva inefficax est, teste Philosopho lib. 10. Ethic. cap. ult. ergo si Pontifex habet potestatem directivam in Principes temporales, etiam habet coactivam, si justæ directioni per legem, vel præceptum obedire noluerint. Probatur consequentia, nam quæ a Deo sunt, ordinata sunt, & optime instituta; ergo si pontifici dedit potestatem directivam, dedit coactivam, quoniam institutio aliter facta esset imperfecta, & inefficax. Unde contraria ratione docent Theologi non habere ecclesiam potestatem actus mere internos præcipiendi, quia de illis judicium ferre non potest, & consequenter neque pro illis pœnam imponere, quod ad vim coactivam pertinet, ut author est D. Thomas 1. 2. q. 91. art. 4. & 100. art. 9. Ergo a converso, cum Pontifex possit imperando efficaciter dirigere potestatem temporalem in actibus suis, potest etiam cogere, & punire Principes sibi non obtemperantes in iis, quæ juste præcipit.

Ex Scripturis idem suadetur.

Atque hæc ratio sine dubio erat sufficiens, quia vero adversarii scripturas exigunt, ex illis etiam possumus veritatem hanc non obscure confirmare. Paulus enim 2. Corinth. 10. prius sic inquit: *Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum.* Et infra subjungit: *In promptu habentes ulcisci omnem in obedientiam.* Et infra. *Nam & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ędificationem, & non in destructionem vestram, non erubescam.* In his autem verbis aperte docet Apostolus habuisse a Deo potestatem vindicandi, & puniendi omnem inobedientiam quorumcunque fidelium quantum ad ecclesiæ ædificationem, & bonum oportuerit; potestas autem ulciscendi, seu puniendi coactiva est, ut per se constat. Unde Chrysostomus ibi homilia 22. sic inquit: *Ad hoc potentiam accepimus, ut ædificemus. Quod si quis obluctetur, & dimicet, atque ita affectus sit, ut nulla ratione sanari possit, tum demum altera quoque facultate utamur, eum diruentes, ac prosternentes.* Theophylac. etiam ita exponit: *In promptu habemus pœnam, & ultionem.* Et infra. *Præcipue quidem ad ędificationem accepi* (utique potestatem) *sin quisquam fuerit incurabilis, demolitione utemur.* Et infra. *Si voluero* (inquit) *gloriari, quod Deus aliquid amplius mihi dederit, ut potestatem habeam benefaciendi in primis, & quando cogor etiam puniendi, non erubescam, hoc est non monstrabor arrogans, aut mendax.* Atque eodem modo ad literam exponunt Theodoretus & alii Græci, & ex Latinis Anselmus, & Cajetanus ibi, & D. Augustinus epistola 50. dum hoc testimonio utitur ad probandum, posse ecclesiam hæreticos pœnis ad resipiscendum cogere.

Per virgā in Scriptura potestas coactiva significatur.

Eandemque vindicandi potestatem nomine virgæ significavit Paulus 1. ad Cor. 4. cum dixit: *Vultis in virga veniam ad vos*, juxta Scripturæ phrasim, *Reges eos in virga ferrea*, Psal. 2. & locis similibus, & Psal. 22. *Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt*, ut exponit Hieronymus Zachariæ 1. Idemque sentit de prædictis verbi Pauli ad Galat. 6. Clarius ita exposuit Augustinus lib. 3. contra Epist. Parmen. cap. 1. dicens; *Jam hic apparet, eum loqui de vindicta, ad cujus significationem virgam nominavit.* Et Ambrosius epist. 18. ad Marcell. sororem: *Quem virga sacramentis abdicavit cœlestibus, eundem mansuetudo restituit.* Et lib. 1. de Pœnit. c. 12. *Quid esset in virga venire docet invectio fornicationis, accusatio incesti, reprehensio tumoris, postremo condemnatio rei.* Idem in sententia habent Gregorius lib. 1. ep. 4. & Tertull. lib. de Pudicit. c. 14. ut expositores in eundem locum prætermittam.

Exploduntur evasiones adversariorum.

Nec video, quid ad hæc loca responderi possit, nisi fortasse, vel Paulum loqui ad communem plebem ecclesiæ sibi subjectam, non de Regibus, qui superiores sunt: vel loqui de potestate specialiter concessa, ex qua non licet, ad ordinarium ecclesiæ regimen argumentari. Sed utrumque futile est. Cur enim sermo Pauli Reges Christianos, & inobedientes, & pertinaces non comprehendit? Num ne, quia tunc nulli erant in ecclesia temporales Reges? At fortasse tunc etiam non erant in ecclesia Angli; ergo etiam illos omnes non comprehendet? Vel forte quia Reges sunt in potentia, & dignitate temporali altiores? at hoc non obstat, quominus jugo Christi, & ecclesiasticæ potestati subditi sint, ut ostendimus; ergo si illa potestas coerciva est malorum Christianorum, teste Paulo est etiam punitiva Regum Christianorum; vel si Rex Angliæ exemptum se esse gloriatur, aut se non Christianum fateatur, aut privilegium divinum ostendat, & exemptionem verbo Dei factam, alioqui a causa jure cadit, licet facto resiliat. Quamvis autem potestas illa Pauli, quantum spectat ad personam, & Apostolicam dignitatem ejus, cum illo fuerit extincta, non sequitur in ecclesia non perpetuo manere, quia illa eadem potestas perfectius fuit in Petro ordinario jure, & ut ei succederetur, quia ad munus pascendi, & conveniens Ecclesiæ regimen necessaria erat, ut in superioribus ostensum est.

Potestas ligandi potestatē coercivā includit.

Et confirmatur tandem ex potestate ligandi, & solvendi singulariter data Petro, nam potestas ligandi etiam potestatem coercendi, & puniendi includit. Et si adversarii hoc negaverint, oportet, ut exceptionem ostendant, nam Christus universim loquutus est, dicens, *Quęcunque ligaveris.* Accedit, quod ipsemet Christus ita potestatem illam interpretatus est, Matth. 18. Nam cum dixisset: *Si ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*, subjungit: *Quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata, & in cœlis.* Quasi diceret, si ecclesiæ liganti non obedierit, sit tibi tanquam ethnicus, quia non deerit in ecclesia potestas ad ligandum ita efficax, ut quod ipsa ligaverit, in cœlo etiam ligatum judicetur. Et ita licet Calvinus, & sequaces locum hunc,

sicut

sicut cætera, depravent, ex illo semper ecclesia intellexit, esse in Pastoribus suis potestatem coercendi, saltem per excommunicationis censuram, quæ est spiritualis pœna. Quod tempore Apostolorum esse in ecclesia usitatum, Paulus satis ostendit 1. ad Cor. 5. & ita esse perpetua traditione servatum, omnia jura, omnia Concilia, omnia decreta Pontificum, omnia SS. Patrum scripta, denique omnes historiæ testantur, ut ea in medium adducere supervacaneum sit. Maxime vero contra hæreticos esse necessariam hujusmodi coercitionem, satis ostendit Paulus ad Tit. 3. dicens: *Hæreticum hominem post primam, & secundam correctionem devita*. Et illud. 1. Joan. 2. *Nec Ave ei dixeritis*.

Solum id, quod ad causam maxime refert, non prætermittam, nimirum, hac censura sæpe usos esse Pontifices contra Imperatores, & Reges, compertissimum esse. Innocent. enim 1. excommunicavit Arcadium, & Eudoxiã ob crimina contra Sanctum Chrysostomum commissa, ut patet ex ultima epistolarum ejus, & ex Nicephor. lib. 13. c. 34. idemque retulit Gregorius 7. lib. 8. Regis c. 21. Gregorius 2. Synodico anathemate obstrinxit Leonem Imperatorem cum sectatoribus ejus in eversione imaginum, ut ex Zonara, & aliis refert Baron. Anno 726. n. 24. Idemque postea Gregorius 3. confirmavit, ut Platina refert. Idem Gregorius 7. Henricum 4. Imperatorem sæpius admonitum excommunicavit in Romana Synodo ut habetur in lib. 3. epistolarum ejus, Epistola 5. & 10. Illamque sententiam a successoribus Pontificibus & a Conciliis confirmatam erudite defendit Cardinalis Bellarminus contra Barclajum c. 9. Idemque Gregorius 7. in alio Romano Concilio Imperatores, Reges, & alios temporales Principes usurpantes investituras Episcopatuum, vel aliarum dignitatum ecclesiasticarum, vinculo excommunicationis ipso facto astrinxit, ut habetur lib. 7. epistolarum post epist. 14. idemque Poloniam propter gravissimum Regis delictum in S. Stanislai occisione commissum interdixit, ut est apud Baronium Anno 1079. n. 40. Præterea Alexand. 3. Fridericum 1. Imperatorem excommunicavit, ut refert Platina in Alexandro 3. ubi etiam multa alia commemorat, quæ hanc supremam potestatẽ in Pontifice ostendunt. Postea Innocent. III. *Othonem quintum Imperatorem anathemate notavit*, ut ait Plati. in vita ejus. Gregorius IX. 2. Fridericum excommunicavit, ut habetur ex c. *Ad Apostolicę*, de sent. & re jud. in 6. Joannes denique 22. Ludovicum Bavarum intrusum Imperatorem excommunicavit, ut late refert Albert. Pighius lib. de Visib. Monar. c. 14. Præterea potestatem hanc in ecclesia supponit Concilium Later. sub Innoc. 3. c. 3. cum jubet, ut si necesse fuerit per censuram ecclesiasticam compellantur sæculares potestates, quibuscunque fungantur officiis, ut pro defensione fidei publicæ juramentum præstent, &c. Quæ forma ferendi censuras, quæ Reges & Imperatores comprehendant, frequentissima est, & non est noviter usurpata, sed antiqua satis, cum in privilegio quodam concesso a Gregor. 1. monasterio S. Medardi inveniatur, ut post illius epistolas habetur. Eumque Gregorii locum refert alter Gregor. 7. idemque argumentum ex illo sumit lib. 8. Reg. ep. 21. ad Herimetensem.

Basilius etiam Imper. eandem in Pontifice potestatem supra Imperatores in VIII. Synodo act. 6. confessus est, dicens; *Nicolaus P. cum S. Romanorum ecclesia anathema pronunciavit contra resistentes hujusmodi decreto, atque sententiæ. Hoc autem nos olim scientes, & paventes judicium anathematis promulgari, obsecundare Synodico judicio Romanæ ecclesię necessarium duximus*. Eandem recognovit Philip. 1. Rex Galliæ, qui excommunicatus ab Urban. 2. & postea a Paschali resipuit, & Romam pro solutione misit, ut videri potest in Baronio anno 1100. & 1101. Eandem agnovit Ludovicus Rex Gallię cum ad Alexandrum 3. scripsit, enixe postulans, ut contra Regem Angliæ pro morte S. Thomę Cantuariensis potestate sua uteretur. Et Henricus ipse Rex Angliæ resistere non est ausus, & pœnitentiam a Pontifice impositam humiliter suscepit, ut Platina refert. Simile exemplum refert Petrus Blesens. epist. 145. de Eleonora Angliæ Regina, quæ in defensione filium suum, & filii sui injuste a Rege Galliæ in carcere detenti auxilium Summi Pontificis, & usum spiritualis gladii contra Regem postulavit. Denique eandem potestatem in Pontifice agnoscebat Rex Angliæ, qui Regem Galliæ ad Innocentium 3. detulit, ut eum corriperet, & si ipsum audire nollet, excommunicaret, ut ex cap. *Novit* de Judiciis colligimus, ubi pontifex habet illa verba; *Non intendimus judicare de feudo*. Et infra. *Sed decernere de peccato, cujus ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere possumus, & debemus*. Unde de eodem Innocen. 3. refert Matt. Paris. anno 1204. Joannem Angliæ Regem excommunicasse, & regnum ipsum interdixisse.

Qua propter ipse etiam Marsil. Paduanus, ut referunt, non est ausus negare, posse Pontificem coercere Principes, & Reges præsertim hæreticos per censuras ecclesiasticas excommunicationis, vel etiam interdicti, sed negavit, posse ulterius contra illos procedere. Et Rex Jacobus in defensione sui juramenti fidelitatis non tã acriter videtur resistere potestati excommunicandi, quam temporaliter puniendi, ideoque hoc maxime titulo illud juramentum defendit, quod per illud non cogat subditos abjurare potestatem Papæ ad excommunicandum Regem, sed solum ad privandum illum Regio dominio, ac potestate. Existimat enim ut in Præfat. p. 12. dicit, *Abdicandorum Regem jus nullo legitimo titulo Pontifici quæsitum esse. Et hanc*, quam vocat, *injustam Paparum usurpationem, & violentiam sæcularem excommunicationis, quæ spiritualis censura est, longe, lateque excedere* Ex quibus verbis satis constat, non ita spiritualem censuram, sicut temporalem coercitionem aversari. (Azor. 2. p. Inst. lib. 4. c. 19.)

Superest ergo, ut & contra ipsum, & contra Marsilium, & alios ulterius procedamus, eandemque Pontificis potestatem ad coercendos Reges temporalibus pœnis ac regnorum privationibus, quando necessitas postulat, extendi posse, ostendamus. Quod eodem fere discursu ex eisdem Scripturæ locis sufficienter fieri potest. Nam Christus Dominus dedit Petro, & successoribus potestatem corrigendi omnes Christianos, etiam Reges, & consequenter si inobedientes, atque incorrigibiles sint, eos coercendi, ac puniendi; sed hanc potestatem non limitavit ad censuras ecclesiasticas, ergo nec potest a nobis, vel ab aliquo ecclesiæ Principe limitari, sed ad ipsummet Romanum Pontificem pertinet decernere, & determinare pœnam convenientem juxta occasionem, vel necessitatem occurrentem. Priorem propositionem satis jam probavimus, posteriorem autem ex verbis Christi sæpe adductis, & recte perpensis ostendere possumus. Nam verbum Christi: *Pasce oves meas*, indefinitum est, unde quatenus in verbo pascendi includitur etiam potestas coercendi, quæ in omni Pastore necessaria est, talis potestas non definitur ad censuras, sed relinquitur determinanda ad modum pœnæ, seu coercitionis per prudentiam, & justitiæ æquitatem. Nam quilibet Pastor habet potestatem ad coercendas oves, non secundum determinatum modum, sed prout fuerit conveniens, & expediens ovibus. (Posse Pontificem temporales reges pœnis etiam temporalibus punire, ostenditur.)

Deinde hoc etiam colligimus ex aliis Christi verbis: *Quodcumque ligaveris*, nam illa etiam generalia & indifferentia sunt. Quod si quis dixerit Matth. 18. fuisse declarata, & determinata ad ligamen censuræ. Respondemus, declaratum ibi esse in illa generali potestate ligandi includi excommunicationis vinculum, non tamen ad illam solam pœnam imponendam potestatem illam limitari. Tum quia nulla talis limitatio ex illo contextu colligitur, tum etiam quia licet ibi solius excommunicationis facta sit mentio, nihilominus aliæ censuræ sub illam potestatem cadunt, ut interdictum, suspensio, & aliæ item ecclesiasticæ pœnę. Imo etiam vinculum pręcepti, & legis sub illa potestate includitur; & ex vi talium verborum potestas illa ut directiva est, non determinatur ad hunc modum directionis per personale pręceptum, vel per stabilem legem hoc, vel illo modo obligantem, sed omnem convenientem directionem indefinite complectitur. Idẽ ergo est de coactione. Et ita ex illo loco colligit hanc potestatem Innoc. 4. cum Conc. Lugdun. in cap. *Ad Apostolica*, de Sent. & re jud. in 6.

Præterea potestatem hanc adumbratam esse in facto Petri, ad cujus increpationem Ananias, ejusque uxor mortui fuerunt, indicat Beda lib. 3. in Luc. c. 40 dicens, verbis Apostoli Ananiam, & uxorem ejus cecidisse, quia expediebat in novo etiam testamento fieri interdum, licet rarius, tales vindictas ad aliorum correctionem. Et in lib. 3. de Mirabilib. Sacræ Script. c. ult. dicitur nomine Augustini, id factum esse, *ut Apostolica authoritas quanta esset*. (Ex facto S. Petri idem colligitur.)

ta esset ostenderetur, & quam magnum fuisset peccatum, & ut cæteri illo exemplo castigarentur. Clarius Gregor. lib. 1. ep. 24. tractans de munere Pastoris, & de benignitate, & severitate, ac zelo justitiæ, quem requirit, Petrum in exemplum adducit, dicens; *Hinc est namque, quod Petrus authore Deo S. ecclesiæ Principatum tenens, a bene agente Cornelio immoderatius se venerari recusavit, & cum Ananiæ, & Saphiræ culpam reperit, mox quanta potentia super cæteros excrevisset, ostendit. Verbo namque eorū vitam perculit, quam spiritu scrutante deprehendit, & summum se in ecclesia contra peccata recoluit.* Itaque licet factum illud extraordinarium fuerit, & speciali Spiritus Sancti instinctu, ac virtute factum, nihilominus ut infra ait Gregorius: *Zelus ultionis vim aperuit potestatis.*

Et eandem ostendit Paulus 1. ad Corint. 5. quando fornicarium illum non solum excommunicavit, sed etiam *tradidit Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fit in die Domini*: quod enim ait: *in interitum carnis*, clare indicat præter spiritualem censuram, etiam per corporalem vexationem fuisse punitum, & ad penitentiam agendam coactum, ut spiritus ejus salvus fieret. Sicque exponit locum illum Chrysost. ibi Orat. 15. dicens, ita fuisse illum traditum dœmoni ad interitum carnis, sicut Job, licet non pro eadem causa, ut *eum flagellet*, ait, *malo ulcere, aut morbo alio* Theophy. *Ut morbo eum maceret, & tabescere faciat.* Anselm. etiā licet aliam expositionē adjungat, in hac magis persistit. Nā in fine c. 24. explicās actus *virgæ*, id est, Apostolicæ potestatis ad coercendum ait, *Alios excommunicando, alios dure increpando, alios corporaliter (ut decet patrem) flagellando.* Et postea c. 5. interitum carnis significare dicit, *validam corporis afflictionē per diabolum factam.* Refertque habuisse Apostolum potestatem, *ut si quem excommunicasset, statim ille corriperetur a diabolo, & vexaretur, quamdiu & quantum Apostolus vellet.* Qui modus vexationis singularem virtutem quasi executivam, vel dœmoni imperativam requirebat, quæ communiter aliis non datur: sed nihilominus supponit jurisdictionem ad cogendum non sola excommunicatione, sed etiam modis aliis. Eandemque expositionem significat Pacian. in Parænesi de Pœnit. dum ex illo loco colligit, necessariam esse interdum corporis pœnam, & afflictionem, & similiter Ambrof. lib. 1. de Pœnit. c. 12. quatenus cum afflictionibus Job illum interitum carnis comparat, sicut fecit Chrysostomus. Igitur juxta hanc Patrum expositionem ex illo loco habemus ecclesiasticam correctionem, & vindictam non in sola spirituali censura sistere, sed etiam interdum in corporis afflictione, ac proinde Pastores ecclesiæ temporali punitione in ordine ad spirituale bonum uti posse.

Usus Pontificum eandem veritatem cōfirmat.

Secundo possumus veritatem hanc authoritate, & praxi ecclesiæ ostendere. Nam ex his Pontificibus, quos Imperatores, & Reges excommunicasse diximus, Gregor. 2. Romam cum tota Italia a Leonis imperio recedere fecit, ut ex Theophane refert Baron. anno 730. n. 3. & 4. Idemque tribuit Gregor. 3. Sigebertus in Chronic. ann. 731. dicens, *Leonem Imperatorem erroris redarguit, & populum Romanum, & vectigalia Hesperiæ ab eo avertit.* Gregor. autem 7. Henricum 4. & imperio, & regno privavit, ut constat ex sententia supra citata, cujus hæc sunt verba: *Beate Petre Apostolorum Princeps, inclina, quæso, aures tuas nobis.* Et infra. *Hac itaque fiducia fretus pro ecclesiæ honore, & defensione ex parte omnipotentis Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti per tuam potestatem, & authoritatem Henrico Regi filio Henrici Imperatoris, qui contra tuam ecclesiam inaudita superbia insurrexit, totius regni Teutonicorum, & Italiæ gubernacula contradico, & omnes Christianos a vinculo juramenti, quod sibi fecere, vel facient, absolvo, & ut nullus ei sicut Regi serviat, interdico.* Similiter Innocen. 3. Othonem, quem excommunicavit, *imperii titulis privavit*, ut ait Platina. Item Innoc. 4. in Conc. Lugdun. Fridericum secundum Imperatorem a Greg. 9. jam excommunicatum, imperio privavit, non solum subditos a juramento fidelitatis absolvens, sed etiam *Authoritate Apostolica firmiter inhibendo, ne quisquam de cætero sibi tanquam Imperatori, vel Regi pareat, & intendat.* Et excommunicationis censura ipso facto ligando eos, qui deinceps illi tanquam Imperatori, vel Regi consilium, vel auxilium præstiterint, seu favorem. Tandem Clemens 6. Ludovicum Bavarum, qui inique imperium occupaverat,

Vide Sigon. l. 3. de Regn. Italiæ an. 726

jam a prædecessoribus suis excommunicatum imperio dejecit, aliumque legitimum Imperatorem, nimirum, Carolum 4. eligi fecit.

Præter hæc autem, quæ ad Imperium spectant, in Regno Galliæ Zacharias Papa in simili casu titulum regni a Childerico Rege in Pipinum transtulit, ut est apud Greg. 7. l. 8. Registri ep. 21. c. *Alius* 15. q. 9. Bar. ann. 751. in prin. & ann. 841. n. 3. Ubi etiam refert mutationem factam in regno Galliæ tempore Lotharii Imperatoris, & Ludovici, ac Caroli fratrum, qui authoritate freti Episcoporum, regnum inter se diviserunt, & Lotharium ob scelera sua illo privarunt. Bonifacius etiam 8. Philippum Pulchrum Galliæ Regem regno privatum declaravit, & illa occasione Extravagant. *Unam Sanctam*, de Majorit. & obedient. edidit, & refert Aemilius in vita ejusdem Philippi. Greg. item 7. quando Poloniam propter Stanislai interfectionē interdixit, Regem Bonislaum regno privavit, teste Cromero l. 4. rerum Poloniæ. Insigne vero exemplum in ipsamet Anglia habemus in Joanne Rege, quem, cum ingentia crimina contra Religionem, Sacerdotes, & alios innocentes committeret, & ab Inno. 3. sæpius admonitus, ut inobediens, ac pertinax resipere nollet, sed potius quotidie deterior fieret, idem Innocentius post magnam cum Patribus consultationem (ut Polydorus ait) Regia dignitate abdicavit, populosque illi subjectos jure jurando absolvit, & Christianos Principes de ea re certiores factos, ut Joannem tanquam ecclesiæ hostem persequerentur, admonuit. Qua sententia deterritus Joannes, & imminentis periculi timore perculsus, tandem juravit, se Pontificis arbitrio staturum, & diadema capiti ademptum Pandulpho Pontificis legato tradidit, nunquam id ipse, aut hæredes accepturi, nisi a Pōtifice Romano. Hæc Polydor. lib. 15.

At vero hæc omnia, & similia non temere, nec in angulo, sed aliqua ex illis in Conciliis frequentissimis & aliquando in generali, ut in Lugdunensi acta sunt; & in conspectu totius orbis Christiani, a quo approbata, & executioni mandata fuerunt; ergo incredibile est, fuisse actus usurpatæ, & non veræ potestatis. Accedit Conc. Lateranense sub Innoc. 3. cap. 3. eandem potestatem supponere, dicens; *Si Dominus temporalis monitus ab ecclesia terram suam purgare neglexerit ab hæretica fœditate, per metropolitanum excommunicetur. Et si satisfacere neglexerit intra annum, significetur hoc Summo Pontifici, ut ex tunc ipse vasallos ab ejus fidelitate denunciet absolutos, & terram exponat catholicis occupandam, &c.* Ex quibus omnibus tale concluditur argumentum. Universalis ecclesia errare non potest in his, quæ ad fidem, & mores pertinent; sed universalis ecclesia consensit in hujusmodi factis, & illa probavit tanquam consentanea divino, & naturali juri, & similiter approbat leges canonicas imponentes hujusmodi pœnas Principibus temporalibus, propter gravissima scelera, & contumaciam in illis, maximeque in hæresi; ergo tam est certum, posse Pontificem coercere, vel punire Principes temporales his pœnarum generibus, quam est certum, non posse ecclesiam in fide, & moribus errare.

Ratione id convincitur.

Tertio declaratur ratione hæc veritas, nam duplici titulo erat necessaria hæc potestas in supremo capite, & Pastore ecclesiæ, scilicet, & propter ipsos Imperatores seu Reges, ac quosvis temporales Principes, & propter populos illis subjectos. Priori titulo necessaria est hæc potestas, ut possit Pontifex, vel rebellem Principem corrigere, & emendare, vel etiam digne punire, utrumque enim ad Pastorem pertinet: sæpe autem contingit, ut solæ censuræ ad illos effectus non sufficiant, ut diuturna experientia satis ostendit; ergo necessario dicendum est Christum Vicario suo hanc potestatem contulisse, cum non minus illum constituerit Pastorem Christianorum Principum, quam cæteræ Christianæ plebis. Quocirca quod ad priorem titulum attinet, quando vel solum, vel principaliter agitur de emendatione Principis, qui peccavit, solent maxime Pontifices censura uti, quia illa est propria medicinalis pœna, de qua loquutus est Christus Matth 18. Quod si contingat, Principem per censuram corrigi, & emendari, non solet ecclesia ad rigorosam vindictam pergere, & publicas pœnas contra eos procedere, potest tamen, & solet pœnas aliquas injungere, tum ad resarciēda damna, si quæ forte ab eis illata fuerunt, tum etiam ut tam Deo, quam universæ ecclesiæ aliquam satisfactionem tribuant. Nam resarcire damna, & illatas injurias recompensare, nō tam

est

est pœna, quam restitutio quædam, & debiti solutio, quamvis coactio ad illam faciendam potestatem superiorem requirat. Præter hanc vero recompensationem ex justitia commutativa debitam, ratio communis boni, & justitiæ legalis postulat, ut aliqua pœna in vindictam delicti ad ecclesiæ satisfactionem, & aliorum exemplum, & timorem adhibeatur. Quando vero non obstante censura Rex contumax est, & incorrigibilis in delicto, tunc graviores pœnæ adhiberi debent, & hujusmodi sunt fere omnes casus supra enumerati, ut notavit D. Tho. 3. lib. de Regimine Princip. cap. 10.

Confirmatio. Et confirmari potest hæc pars, quia circa alios fideles, seu Christianos baptizatos habet ecclesia potestatem non solum ad coercendum illos per censuras ad emendationem delicti, sed etiam ad vindicanda delicta commissa per alias pœnas temporales, vel corporales secundum modum accommodatum ecclesiastico judici, & Pastori; ergo eandem potestatem habent legitimi ecclesiæ Prælati, & maxime Summus Pontifex in Principes temporales etiam supremos. Assumptum ex perpetuo usu ecclesiæ manifestum est: solent enim canones imponere pecuniarias pœnas interdum usque ad bonorum confiscationem. Interdum etiam imponunt pœnas corporales citra vitæ aut membrorum periculum, ut est flagellationis pœna, interdum etiam usque ad damnationem ad triremes, & quando necessaria est pœna sanguinis, licet ecclesiastici judices illam ferre non soleant propter statusdecentiam, possunt reum committere judici sæculari, ei præcipiendo, ut secundum legum æquitatem illum puniat. Quæ omnia maxime possunt in crimine hæresis considerari. Hæretici enim non solum ab ecclesia excommunicantur, & aliis spiritualibus afficiuntur pœnis, sed etiam bonis omnibus temporalibus privantur, non solum per leges Imperatorum, sed etiam virtute canonum. Ac denique si vel contumax fuerit, vel relapsus, per leges Imperatorum capite punitur, per canones autem sæcularis judicis arbitrio relinquitur, recepturus pro qualitate facinoris ultionem, juxta cap. *Ad obolendam*, de Heret. cum similibus.

Potestas temporalibus pœnis puniendi est ecclesiæ necessaria. Has autem pœnas esse justissimas ecclesiæ usus satis convincit, & defendit optime Augustinus ep. 48. & 50. & lib. 3. contra ep. Parmen. c. 1. Esse autem necessariam in ecclesia Christi, ut ab illo est instituta, hanc potestatem, ratio convincit, quia si ecclesiæ subditi non possent per hujusmodi pœnas coerceri, facile spirituales contemnerent, & plurimum sibi, ac aliis nocerent. Nam ut dicitur Prov. 29. *Puer, qui relinquitur voluntati suæ, confundit matrem suam.* Unde non esset res Christiana convenienter instituta, nec illi esset sufficienter provisum, si nō haberet potestatem cogendi rebelles, qui censuris obtemperare nollent. Nec satisfaciet, qui dixerit, satis esse,

Tacita evasio præcluditur. quod in Christianis Principibus temporalibus sit hæc potestas, tum quia etiam ipsi Principes possunt delinquere, & correctione indigere, ut jam dicam. Tum etiam, quia vindicta malefactorum per se solum pertinet ad civiles Magistratus, quatenus politico fini, & paci Reipublicæ, & justitiæ humanæ contraria sunt; coercere autem illa, ut sunt religioni, & saluti animæ contraria, per se spectat ad spiritualem potestatem, & ideo ad illa maxime pertinere debuit facultate utendi temporalibus pœnis ad talem correctionem, vel per se se illas inferendo, vel temporalis brachii ministerio utendo, ut omnia decenter, ordinate, & efficaciter fiant.

Non magis eximuntur Reges a prædicta potestate coerciva Pōtificis, quam cæteri. Superest, ut priorem illationem probemus, nimirum, si in cæteros fideles inferioris ordinis potestatem istam habet ecclesia, etiam in supremos temporales Principes, in Petro maxime, & successoribus ejus jam accepisse. Probatur ergo consecutio ex principio supra posito, quod hi Principes tam sunt oves Petri, quam reliqui omnes, neque temporalis dignitas, vel potentia eos reddit immunes, seu a tali potestate, vel pœna exemptos, quia neque ex Christi verbis, neque ex alio principio, vel ratione colligi potest talis libertas, seu potius peccandi licentia. Quin potius multo magis necessaria est in ecclesia potestas hæc ad coercendos hujusmodi Principes, quam eorum subditos. Primo quidem quia ipsi liberiores sunt, & ita facilius labuntur, & semel lapsi difficilius corriguntur. Deinde quia Principum peccata præsertim contraria fidei, & religioni, perniciosiora sunt, facile enim subditos ad sui imitationem pertrahunt, vel exemplo, vel beneficiis, ac pro missionibus, vel etiam minis, ac terroribus. Propter quod merito dixit Sapiens ecclesiastici cap. 10. *Rex insipiens perdet populum suum. Nam qualis est rector civitatis, tales & habitantes in ea.* Quod etiam ducti ratione, & experientia Philosophi docuerunt, ut Cicero ex Platone lib. 1. Epist. Unde idem Cicero lib. 3. de Legibus recte etiam dixit; *Vitiosi Principes non solum vitia concipiunt ipsi, sed etiam ea infundunt in civitatem.* Denique quia *Principes gravius, quam cæteri delinquunt, & ideo etiam per Pastores suos gravius puniri debent*, ut de ipsismet Pastoribus dixit Gregor. in Pastor. p. 3. cap. 5. & refertur a Nicolao Papa contra Lotharium Regem Galliæ in ep. ad eundem, & refertur in c. *Præcipue* 11. q. 3.

Atque hinc tandem facile ostendi potest alius titulus hujus potestatis in Reges, nimirum, propter defensionem subditorum, nam ad Pastorem non solum spectat, oves errantes corrigere, vel ad ovile revocare, sed etiam lupos arcere, & ab hostibus defendere, ne extra ovile trahantur, & pereant: sed iniquus Rex præsertim schismaticus, & hæreticus subditos constituit in magno periculo perditionis, ut ex proxime dictis notum factum est; & ideo Claudianus dixit,

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Mobile mutatur semper cum Principe vulgus. Ergo ad Pontificis munus spectat, subditos hæretici, vel perversi Principis defendere, & ab illo evidenti periculo liberare; ergo Christus, qui bene, & optime omnia fecit, & instituit, hanc potestatem Petro contulit, eamque sub verbo *Pasce*, & sub potestate ligandi, & solvendi comprehendit. Ergo per illam potest & talem Principem dominio suo privare, & arcere, ne noceat subditis, & hos a juramento fidelitatis solvere, vel solutos declarare, quia illa conditio in tali juramento sēper intelligitur inclusa.

Qui titulus D. Thomæ, & probatis Theologis, tam gravis, & efficax visus est, ut per se solus sufficiat ad privandum Regem infidelem dominio, & potestate supra fideles, etiam si prior ratio vindictæ, & justæ punitionis cesset. Nam juxta Pauli doctrinam, *de his, qui foris sunt*, ecclesia non judicat. Unde colligunt iidem Theologi, non posse Pontificem punire Regem ethnicum non baptizatum propter infidelitatem, vel alia peccata. Et nihilominus si habeat subditos fideles, potest eos a subjectione illius eripere propter morale, & evidens eversionis periculum, ut docet D. Thom. 2. 2. q. 10. art. 10. Et colligitur ex Paulo 1. ad Cor. 6. reprehendit enim fideles, quod apud infideles judices litigarent, supponitque posse ecclesiam creare judices, qui inter fideles etiam in temporalibus judicent, ne ad infideles ire cogantur, & ad hoc suadendum ait; *Nescitis, quia & Angelos judicabimus, quāto magis sæcularia?* Quæ verba allegat Greg. lib. 7. ep. 21. & ex illis infert. *Cui ergo aperiendi, claudendique cæli data est potestas, de terra judicare non licet? Absit.* Hinc etiam conjux fidelis separari potest a conjuge infideli, si cum illo non possit injuria creatoris habitare, juxta doctrinā Pauli 1. ad Corint. 7. Et ex eadem radice filii baptizati a patrum infidelium potestate, & consortio liberantur, ne illorum iterum involvantur erroribus, ut dicitur in Concil. Toletan. 4. c. 59. Ergo simili, vel majori ratione privatur Rex Christianus, seu subditus ecclesiæ ratione baptismi, potestate, & dominio in vasallos suos; ergo titulus est per se sufficiens, ut possit Pontifex in hos Principes animadvertere, eosque regnis jure privare, & ad hoc uti gladio aliorum Principium, ut ita gladius sit sub gladio, ut ad propugnandam, & defendendam ecclesiam mutuo juventur.

Etiam si Pontifex Regem ethnicum punire nequeat, potest fideles subditos ab ejus dominio liberare.

Possem hoc loco alios titulos explicare, confirmare, ac defendere, quibus potest Romanus Pontifex circa temporalia justis ex causis disponere, ut fecit in translatione Imperii, & in instituendo modo electionis Imperatoris, & in ejus administratione, cum vacat, & in aliis etiam casibus in temporalibus causis jus dicendo: veruntamen nec hujusmodi operis brevitas hæc omnia prosequi permittit, nec intentioni nostræ, ac instituto necessaria sunt, & ideo ad alios authores, qui hæc eruditissime disputarunt, lectorem remitto.

CAPUT XXIV.

Objectionibus contra Doctrinam superiorum capitum ex Scriptura petitis occurritur.

Ut Catholica doctrina, quam tribus præcedentibus capitibus ostendimus, magis confirmetur, necessarium duximus, in fine hujus libri nonnullis objectionibus, quibus potestas Pontificis in temporales Principes impu-

impugnari ab adversariis solet, satisfacere. Et quoniam copiose hoc præstat Cardinalis Bellarminus in ultimo opere contra Barclajum, ideo illas tantum objectiones proponam, quæ vel a Rege Angliæ insinuantur, vel nonnullam difficultatem habent, vel quarum resolutio utilitatem aliquam ad majorem veritatis manifestationem afferre possit. Adverto autem (quod in superioribus etiam monui) sæpe in his objectionibus confundi causam de Primatu, & potestate Pontificis in laicos, cum causa de exemptione clericorum a jurisdictione & potestate laicorum, quæ controversiæ, sicut diversæ sunt, ita a nobis (sicut ab aliis catholicis authoribus) disputatione separantur, & ideo omnia, quæ ad exemptionem pertinent, in sequentem librum reservamus, & ibi objectionibus peculiariter ad rem illam pertinentibus satisfaciemus. Quia vero exemptio personæ ipsiusmet Pontificis Summi cum ejus dignitate divino, & naturali jure conjuncta est, omnisque subjectio ad Imperatores, vel alios Reges, illius dignitatem obscurare, & minuere videri potest, ideo prætermittere aliqua non possumus ex his, quę contra Pontificis immunitatem summamque ab omni humano judicio exemptionem objici solent. Et quamvis superior potestas Pontificis in Reges, & Principes, tam in spiritualibus, quam in temporalibus distinctis assertionibus quasi per partes, seu gradus a nobis declarata fuerit, quia tamen Rex indistincte contra Primatum loquitur, idcirco eodem fere modo objectiones ejus proponemus: respondendo autem, quid per unamquamque directe oppugnetur, distincte declarabimus, atque ita singula, quæ a nobis dicta sunt, clarius, & facilius defendemus.

1. Objectio. Prima ergo objectio ex Scriptura sumitur, duasque habet partes, unam scholastico more vocare possumus positivam, alteram negativam. Priorem indicat Rex in Præfat. pag. 14. dum in generali ait, authoritatem, & potestatem, quam Pontifices sibi in temporalia Regum jura usurparunt, nihil aliud esse, quam ambitiosam tyrannidem contra authoritatem Scripturarum: & de eadem dicit pag. 22. potestatem a Pontificibus inique usurpatam cum Scripturis pugnare. Quæ autem sint hæ Scripturæ in illis locis non declarat, sed ad Apologiam remittit, quam totam in authoritate Regum asserenda impendisse dicit. In Apologia vero solum invenio in pag. 25. & 129. quædam Scripturæ testimonia, in quibus obedientia ad sæculares Principes, etiam propter conscientiam commendatur, Romanorum 13. cum aliis, quæ ex novo testamento in principio hujus libri satis a nobis tractata sunt. Quibus ibi adjungit multa ex veteri testamento, quæ duplicis ordinis esse adverto. Quædam enim sunt, in quibus obedientia Principum etiam iniquorum, & infidelium vel permittitur, vel laudatur, aut præcipitur, vel alio simili modo stabilitur, ut est illud Josue, 1. *Quemadmodum Moysi obedivimus in omnibus, ita & tibi obediemus*; & illud Jerem. 17. *Submittite corda vestra subter jugum Regis Babylonis, eique, & populo ejus servite, ut vivatis.* Item illud adjungit, quod Exodi 5. filii Israel veniam abeundi a Pharaone supplicarunt, & quod 1. Esdrę 1. similem veniam a Cyro Rege Persarum impetrarunt. Et in hoc ordine annumerari debent alia testimonia Scripturæ, quæ postea ipse congerit, in quibus variis honoris titulis Regis dignitas in veteri testamento declaratur, nam Reges vocantur *filii altissimi*; *Dii*, *Uncti Domini*, *in Dei solio sedentes*, *famuli Dei*, *angeli Dei*, *facti juxta cor Dei*, *lumina Israelis*, *nutricii ecclesiæ*. In alio ordine ponit facta quædam Regum Israel, de quibus cap. sequenti dicemus.

Ad testimonia novi testamentis responsio. Veruntamen prędicta testimonia neque ad pręsentem causam aliquid conferunt, neque in se spectata difficultatem habent, vel controversiam, præter unum quod peculiaris cujusdam quæstionis occasionem prębet: illa vero quæstio ejusmodi est, ut tradita ab illius resolutione non pendeat, quod per singula discurrendo, breviter declaro. Nam in primis loca novi testamenti probant quidem esse in Regibus veram jurisdictionem civilem a Deo ipso originem trahentem, ideoque Regem convenienti modo honorandum esse, illique esse obediendum, non solum ob timorem pœnę, sed etiam propter conscientiam, quę omnium secundum fidei doctrinam vera esse in principio hujus libri docuimus. Inde vero nulla verisimilitudine inferri potest, Reges nullum habere superiorem, a quo in spiritualibus, & consequenter etiam in temporalibus in ordine ad spiritualia, regantur, & ideo dixi, testimonia illa nihil ad præsentem causam pertinere. Quin potius neque satis ex illis locis convincitur, Regum temporalium potestatem ita esse in suo ordine supremam, ut in temporalibus directe superiorem non recognoscat; hoc enim, ut dixi, in rigore ad fidem non spectat, quamvis longe verissimum sit, & scripturæ sacræ magis consentaneum, sicut etiam disputando ostendimus.

Ad testimonia veteris testamenti. Neque priora testimonia veteris testamenti aliquid amplius probant, nam ex eis solum habemus, obediendum esse Regi, vel Principi, aut gubernatori communitatis, utique in foro suo validum præceptum ferenti. Hoc enim, & nihil aliud obtulerunt Josue filii Israel, cum dixerunt; *Sicut obedivimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi, tantum sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse.* Verba autem Jeremiæ, si intelligantur de absoluta Dei voluntate, qua decrevit dare filios Israel sub verum Dominium, & potestatem Regis Babylonis, ad summum probant, obediendū esse temporalibus Regibus, sicut de aliis testimoniis dictum est. Si vero solum intelligantur de voluntate permissiva, qua Deus decreverat permittere in pœnam peccatorum populi Judaici, ut Rex ille potentia sua, & facto potius, quam jure, illum populum sibi subjugaret, sic verba illa ad rem nihil faciunt, quia non de vero Rege, sed de tyranno in loco illo sermo est, cui monentur Israelitæ subjicere colla, non tam propter conscientiam, quam propter majora mala vitanda, ut subjuncta verba indicant; *Servite ei, & populo ejus, & vivetis, quare moriemini tu, & populus tuus gladio, & peste, & fame? &c.* Et juvat etiam, quod verba illa dicta sunt a Propheta prius quam populus in servitutem Nabuchodonosor redactus esset, & ita potius inducebat eos ad non resistendum dominationi, & potentię ejus, & consequenter ad serviendum saltem facto, quomvis jure non tenerentur. Eademque ratio est de aliis locis, sive Pharao, & Cyrus fuerint veri Reges populi Judæorum, sive non, vel (quod perinde est) sive populus Israel jure teneretur veniam illam petere ad discedendum, sive tantum de facto propter potentiam illorum Principum ausi non fuerint, sine illorum venia, & voluntate discedere.

Prærogativæ a Rege Jacobo adductæ expendū̄tur. Multo vero minus urgent testimonia illa, in quibus varii tituli venerationis, & honoris Regibus tribuuntur, tum quia quidam illorum communes sunt aliis, qui non sunt Reges, quidam vero non omnibus Regibus conveniunt, sed fuerunt prærogativæ aliquarum personarum. Quod patet breviter discurrendo per singula. Nam in primis titulum, *Filii Dei*, Regi temporali tribui, solum colligit Rex Angliæ ex illis verbis, quæ de Salomone dixit Deus, 2. Regum 7. *Ego ero illi in Patrem, & ipse erit mihi in filium*. Hæc autem verba, ut ibi dicta sunt, profecto non sunt omnibus Regibus communia, sed peculiarem promissionem Salomoni factam continent, ut patet, tum ex præcedentibus verbis; *Ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum*; tum ex verbis subjunctis: *Qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum, misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli a Saul, quem amovi a facie mea, &c.* Ex quibus verbis aperte constat, verba illa: *Ego ero illi in patrem, &c.* in Saulem non convenire, quamvis ille fuerit temporalis Rex electus a Deo immediate, ac sine successione, authore Deo, Rex creatus: non est ergo excellentia illa communis omnibus Regibus, sed singularis favor promissus Salomoni. (Nomen filiorum Dei non omnibus Regibus convenit.)

Imo sunt, qui putent, verba illa neque ipsi Salomoni in proprietate convenire, nec de illo ad literam dicta esse, sed de solo Christo per Salomonem significato, quia de Christo illa Paulus allegat ad Hebræ. primo, & quia in solo Christo impletum est, quod statim Deus promisit, *Et fidelis erit domus tua, & Regnum tuum usque in æternum ante faciem tuam, & thronus erit firmus tuus jugiter.* Sed licet verum sit, verba illa singulari quodam modo in Christum convenire, & de illo dicta esse, vel in historico, vel saltem in mystico sensu, nihilominus negare non possumus, de Salomone ad literam esse dicta, id enim ex illo contextu, & ex 3. Regum 1. & 1. Paralipom. 22. & 28. aperte colligitur. Dicta autem de illo sunt non propter solam Regis temporalis dignitatem, vel potestatem, alias de omnibus Regibus dicta fuissent, & Sauli convenirent, quod falsum esse ostensum est, sed vel pro-

pter

pter singularem providentiam, regimen, ac protectionem, sub qua Deus Salomonem assumere statuerat, vel quia nunquam illum privare regno decreverat, etiam si peccaret, sed ut filium castigare, ut suis verbis Deus ipse satis declaravit. Vel certe quia Sanctum, & justum illum facere decreverat, & nomen filiorum Dei, justorum potius, quam Regum, proprium est. Nam Reges si impii sint, filii Dei non sunt. Ideoque si verba illa de filiatione Dei adoptiva intelligantur, conditionem habent adjunctam, *si perseveraverit facere præcepta mea, & judicia*, ut expresse additur 1. Paralipo. 28. & infra refertur dixisse David Salomoni: *Si quæsieris eum, invenies, si autem dereliqueris eum, projiciet te in æternum.* Hoc autem modo cuique justo vere dicitur nomine Dei, *Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium.* Quæ igitur prærogativa temporalium Regum ex illis verbis colligitur?

Alter titulus Regum, quem Rex magni facit, est, quia interdum *Dii* vocantur, & allegat Psalm. 81. *Ego dixi, Dii estis.* Sed unde ostendit Rex verba ista de Regibus temporalibus singulariter dicta esse? certe ostendere id non potest, cum falsum sit. Nam Christus Joan. 10. aliter illa verba exposuit, cum dixit: *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est.* Nam sermo Dei non est factus ad solos Reges, sed magis ad Prophetas, vel etiam ad omnes fideles, & maxime ad justos. Unde Augustin. ibi tractat. 48. de omnibus hominibus, qui per sermonem Dei, filii Dei per participationem fiunt, Christi expositionem intelligit, & præsertim de fidelibus Judæis, qui tunc in Deum credebant. Præterea initium ipsius Psalmi, scilicet, *Deus stetit in synagoga Deorum, &c.* vix potest ad Reges accommodari, ad fideles autem, & Prophetas optime, vel etiam ad Sacerdotes; maxime vero ad judices, eorumque congregationem, nam subditur, *In medio autem Deos dijudicat, usquequo judicatis iniquitatem?* ut Euthymius, & alii notant. Sicut etiam Exod. 22. judices Dii appellantur; ibi *Applicabitur ad Deos*, id est, ad judices, & infra: *Diis non detrahes*, quanquam hoc de Sacerdotibus intelligit Chrysost. Psal. 173. in princ. dicens, solere Scripturam Sacerdotem vocare Angelum, & Deum. Itemque de Sacerdotibus, & de judicibus multi intelligunt verba Psal. 49. *Deus Deorum Dominus loquutus est*, & illa Psal. 46. *Dii fortes terræ vehementer elevati sunt.* Quæ verba possunt quidem Reges comprehendere, non tamen solos, sed quoslibet magnates, vel potentes terræ, qui Dii dicuntur, non quia sint, sed quia ita dominari volunt, ac si essent Dii, vel (si in bonam partem accipienda sit appellatio) quia potestatem, & prælationem Dei speciali modo participant. Quo quidem modo multo magis Sacerdotes, quam Reges Dii per participationem appellari possunt.

Frequentius Sacerdotes, quam Reges Uncti vocantur in Scriptura.

Tertia nota Regum est, quia *Uncti* appellantur 1. Reg. 24. At hæc appellato multo frequentius Sacerdotibus tribuitur, quia per unctionem consecrabantur, ut est notum Exod. 29. Levit. c. 4. & 8. Unde cum Psalm. 104. dicitur, *Nolite tangere Christos meos*, non solum Reges, sed etiam Sacerdotes comprehenduntur. Et ideo fortasse (quod notandum est) 2. Machabæor. 1. utrumque conjungitur, cum de Aristobulo dicitur, *qui est de genere christorum sacerdotum*, vel ad distinctionem christorum Regum, vel ad distinctionem eorum sacerdotum, qui christi non erant, ut inter gentiles, vel in lege naturæ existebant. Denique unctio externa nullam de se confert potestatem, nec aliam indicat dignitatem, nisi illam, ad quam significandam imponitur; si ergo Rex loquitur de Christo, vel uncto hac externa unctione, unde probat nobis, unctionem Regum significasse potestatem eorum supra Pontificem, vel in res ecclesiasticas, & non potius per unctionem Pontificis ipsius Primatum, & excellentiam supra Reges significari? nulla profecto ratio reddi potest. Veritas autem est, ex vi solius unctionis neutrum significari, aut posse probari, sed ex aliis principiis colligendum esse. Quod non de sola exteriori unctione, sed de invisibili, & interiori sit sermo, cum illa fiat per internam Spiritus Sancti gratiam, sic non soli Reges, sed omnes justi, & aliquo modo omnes fideles uncti possunt appellari, & de illis etiam intelligi possunt citata verba, *Nolite tangere christos meos.* Neque etiam omnes Reges hoc modo christi dici possunt, & clarum est, Davidem in loco allegato cum de Saule loqueretur, non in hoc sensu christum illum appellasse.

Hæc laus specialiter Regibus Israel attributa est.

Quarta prerogativa est, *in solio Dei sedere* ex 2. Paralip. 9. ibi: *Sit tibi Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum.* Sed in primis in verbis illis *Thronus Dei* nihil aliud significat, nisi regimen populi Israel, seu regni sedem in illo populo. Nam sicut populus ille singulari modo dictus populus Dei, quia illum singulariter elegit, ac sanctificavit, & peculiarem illius curam suscepit, juxta illud Exodi 19. *Eritis mihi in peculium de cunctis populis, & regnum sacerdotale, & gens sancta*, ita regnum ejus dicitur thronus Dei, & frequentius appellatur thronus David, & thronus Israel 3. Reg. 1. & 2. ac sæpe alibi. Unde sicut dixit Deus Samueli 1. Reg. 8. *Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos*, ita thronus illius regni dici etiam potuit thronus Dei, quia Reges illius regni, & a Deo facti sunt, & quodammodo in regimen, ac curam illius regni pro Deo substituti sunt. Illa ergo laus sic intellecta non communis omnibus Regibus, sed propria Regum Israel, neque in illis aliam excellentiam, vel potestatem, sed solam civilem illi peculiari populo, speciali modo, ac electione a Deo datam, significat. Deinde licet omnes Reges dici possint sedere in solio Dei, quia ministri Dei sunt, & ab eo potestatem habent, quid inde habetur, nisi potestas Regum temporalis, & ad summum in suo ordine suprema. Nam in hac significatione non unus tantum datur Dei thronus, sed multiplex, quia ut Nazianzenus dixit: *etiam Episcopus thronum suum habet, in quo positus est regere ecclesiam Dei.* Actorum 20. Datur ergo thronus temporalis, & thronus spiritualis, & thronus potest esse sub throno, vel in eodem ordine, ut Episcopus est sub Pontifice, & Rex interdum suo modo sub Imperatore; vel in diverso, & sic thronus temporalis est sub spirituali, quia licet uterque sit Dei, seu a Deo, tamen *quæ a Deo sunt, ordinata sunt.*

Excellentius multo sacerdotes vocantur Dei ministri, quam Reges.

Quinta excellentia Regum ponitur, quod sunt servi Dei, & ita appellantur. 2. Paral. 6. At hæc duobus modis potest Regibus attribui. Primo eo ipso quod Reges sunt, quia sunt ministri Dei, cui præcipue in munere suo serviunt, vel servire debent; & hoc quidem modo prærogativa illa Regibus omnibus convenit; multo vero magis, & nobiliori modo sacerdotibus, & Pontificibus, quia in rebus majoris momenti, & excellentioris ordinis Deo ministrant, & ab ipso immediatius in eo munere constituti sunt, & ideo Paulus sic inchoat epist. ad Roman. *Paulus servus Jesu Christi*, & epistolam ad Philipp. *Paulus, & Timotheus servi Jesu Christi*, ad Titum, *Paulus servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi*, & eodem modo loquuntur Petrus, & Jacobus, & Judas in principio suarum Epistolarum, & Joannes Apocalyps. 1. Actor. vero 4. ac 17. Prædicatores Evangelii servi Dei appellantur; imo etiam vocantur *dispensatores mysteriorum Dei*, 1. ad Corinth. 4. imo & adjutores, & ministri 1. ad Cor. 3. Alio vero modo servi Dei appellatio dicitur ratione obedientiæ ad Deum, & observantiæ præceptorum ejus, juxta illud ad Roman. 6. *Nunc autem liberati a peccato, servi autem facti Deo.* In quo sensu absque dubio Salomon Patrem suum vocavit servum Dei in dicto loco Paralipomenon, & sic neque omnes Reges sunt servi Dei, sed tantum pii, Deoque obsequentes, neque soli Reges, sed omnes liberati a peccato sunt servi Dei, ut ex dictis verbis Pauli, & ex frequentissimo usu Scripturæ manifestum est. Igitur hæc appellatio nullam peculiarem excellentiam in Regibus denotat.

Sexto ponderat Rex nomen Angeli interdum Regibus tribui, solumque adducit locum 2. Reg. 14. ubi mulier quædam dixit ad David; *Tu Domine mi Rex sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei*, quæ superius etiam dixerat; *Sicut Angelus Dei, sic est Dominus meus Rex, ut nec benedictione, nec maledictione moveatur.* Possumusque similem locum addere ex 1. Reg. 29. ubi Achis dixit ad David, *Scio, quia bonus es in oculis meis, sicut Angelus Dei.* Veruntamen hæc non omnibus Regibus, sed uni tantum David, & non propter dignitatem Regiam, quam in posteriori loco allegato nondum consequutus fuerat, sed propter peculiares rationes in ipso inventas illi dicta fuerunt; videlicet, propter sapientiam, lenitatem animi, & morum probitatem; persona ergo illius Regis, non ipsa Regia potestas inde commendatur. Accedit, in illis locis non appellari David Angelum, sed in aliqua proprietate Angelo comparari, quod longe diversum est, ut per se constat.

David nō Angelus vocatus, sed in aliqua proprietate ei æquiparatus fuit.

Neque

Neque illa comparatio secundum æqualitatem, sed secundum quadam imitationem, seu proportionem etiam analogam accipienda est. Sic enim particula, *Sicut*, frequenter in Scriptura accipitur, ut Joan. 17. *Unum sint, sicut & nos unum sumus*, & Matth. 5. *Estote perfecti sicut & Pater vester perfectus est*. Estque simillimus locus Actor. 6. ubi de Stephano dicitur, *Viderunt faciem ejus tanquam faciem Angeli*. Per quæ verba neque Stephanus Angelus appellatur, neque aliqua potestatis excellentia indicatur, sed sola mirabilis pulchritudo, aut fulgor, seu luminis splendor, qui tunc in facie ejus apparuit. Est enim illa phrasis Hebraica, qua excellentia alicujus virtutis, vel pulchritudinis ad instar Angelicæ exaggeratur, ut est vulgare. Sic ergo in dicto loco mulier illa voluit laudare sapientiam David, non illum Angelum vocare. Unde si vere, & in rigore loquamur, nullus est in Scriptura locus, in quo nomen Angeli, vel omnibus Regibus, vel alicui temporali Regi tribuatur, cum tamen de Sacerdote scriptum sit Malach. 2. *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est*, ubi Cyrillus Alexandr. *quia voluntatem Dei perspicue nunciat, & legem sermonis hortatricem habet*; & Hieronymus: *Sacerdos Dei Angelus dicitur, quia Dei, & hominum sequester est, ejusque ad populum nunciat voluntatem*. Ergo ex Angeli appellatione multo magis sacerdotalis dignitas, quam Regia commendatur. Nam licet sacerdos per metaphoram, seu analogiam Angelus dicatur, fundatur tamen proportio in ipso munere, seu dignitate sacerdotali, non aliqua proprietate in alicujus sacerdotis persona inventa, sicut de persona Regis David explicatum est.

Reges nullibi Angeli appellantur, Sacerdotes vero maxime.

Idem paralogismus committitur, cum ex eo, quod de David dixit Samuel: *Quæsivit sibi Dominus virum juxta cor suum*. 1. Reg. 13. infertur, Reges vocari factos juxta cor Dei, quæ aperta est fallacia, tum quia ibi non dicitur David factus juxta cor Dei, quando factus est Rex, sed dicitur inventus vir secundum cor Dei, & ideo assumptum esse a Deo, ut esset Dux populi; ergo non potestas Regia fecit illum secundum cor Dei, sed gratia, quam Deus illi prius contulit, ut jam factum secundum cor suum, Regem etiam faceret. Igitur non recte inde infertur aliqua excellentia potestatis Regiæ, sed solum ostēditur æquitas electionis Dei, & singularis electio gratiæ circa personam David. Unde non minorem dignitatem & potestatem Regiam Sauli contulit Deus, cum tamen illū non invenerit secundum cor suum. Nam Deus, dicens, *Inveni David filium Jesse virum secundum cor meum; subdit, quia faciet omnes voluntates meas*, ut dicitur Act. c. 13

Evasio quædam impugnatur.

Quod si quis dicat, Regem propter similitudinem, & participationem potestatis dici factum secundum cor Dei, & ita convenire omnibus Regibus. Respondemus in primis hunc non esse sensum illius loci, ut probatum est; imo neque inveniri locum in Scriptura, in quo id fundari possit. Deinde addimus, licet id gratis concedatur, nihil amplius inde probari, quam Regē participare peculiari quodam modo potestatem Dei, aut Regiam institutionem esse placitam Deo, & ab ejus providentia originem ducere. Sed hoc quid attinet ad comparationem cum dignitate sacerdotali, vel Pontificia potestate? cum hæc multo magis sit secundum cor Dei, quia & illi placet magis, & altiori modo ab ipso ducit originem. Imo si de Israelitico populo loquamur, speciali ratione Pontificia dignitas magis, quam Regia dignitas fuit secundum cor Dei: nam priorem ex solo suo beneplacito, & sapientia Deus invenit, & instituit; posteriorem autem quasi coactus ad populi petitionem concessit, ut ex 1. Reg. 8. sumitur. Multoque majori ratione in Christiano populo Pontificatus dici potest secundum cor Dei, quia & est divinior, & altioris ordinis, & a Deo etiam ex majori providentia, & benevolentia ecclesiæ suæ concessus.

Neque est multum dissimile argumentum, quod ex octavo titulo Regis sumitur, sumpto ex 2. Reg. 21. ubi David appellatus est a suis subditis *Lucerna Israel*. Nam etiam verba illa (ut ibi sensit Abulensis) intelligi possunt specialiter dicta de persona David, in quem totius populi oculi tanquam in lucernam intenti erant propter singularem virtutem, & fortitudinem ejus, & ideo valde timebant, ne extingueretur, id est, interficeretur, quia per illū magna Dei beneficia sperabant. Sed demus, propter eminentiam dignitatis Regiæ lucernam appellari, & sub eadem metaphora nomen illud Regibus omnibus conveni-re, quid inde contra Pontificiam eminentiam colligi potest? cum Christus Apostolis, & consequenter etiam successoribus suis dixerit: *Vos estis lux mundi*, quod multo majus est, quam esse lucernam, ac subinde in metaphora persistendo majorem dignitatem indicat.

Ex eo quod Reges lucernæ appellantur, nulla spiritualis potestas eis tribuitur.

Ultimum titulum sumit R. ex Isajæ c. 49. ubi de ecclesia ex gentibus congreganda prædixit: *Erunt Reges nutricii tui, & Reginæ nutrices tuæ*, taciteque interpretatur, Reges vocari nutricios propter eminentiam potestatis, quam in ecclesia Christi, & in ecclesiasticis rebus habituri erant. Sed in primis Hieronymus ibi de Apostolis, & Apostolicis viris locum exponit, sensus autem videtur mysticus. Fatemur ergo, ad literam esse ibi sermonem de Regibus gentium ad fidem Christi convertendis, negamus tamen, ibi extolli eorum potestatem, sed futuram pietatem. Qualis fuit in Constantino, Carolo Magno, & fuit etiam, & nunc est in nostris Catholicis Regibus, qui totis suis viribus in adjuvandis fidelibus, & in vera Christi ecclesia tuenda, & propaganda, incumbunt. Et hoc significavit Augustinus de Unit. Eccles. cap. 7. cum dixit, ab Esaja prædictum esse, Reges terræ, qui prius persequebantur ecclesiam, postea ejus adjutores futuros fuisse. Addit præterea Cyrillus Alexandrin. lib. 4. in Isajam, & optime, prophetiam illam esse impletam, quia *licet videre propter Dominorum pietatem, honore affectos, & omni misericordia dignatos eos, qui in Christum crediderunt, adeo, ut nihil aliud quam eorum alumni esse videantur*. Accedit, quod ipsum metaphoricum nomen *nutricii* nihil aliud significat, aut indicat, quam curam nutriendi, & promovendi prolem, juxta illud Paul. 1. ad Thessalo. 2. *Facti sumus parvuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foveat filios suos*.

Unde non solum Reges, sed etiam Apostoli, & Pontifices dici possunt ecclesiæ nutricii prout Hieronymus voluit, & Paulus indicavit, sed longe diverso modo. nam Reges per se (ut ita dicam) sunt nutricii in temporalibus, Apostoli vero in spiritualibus. Juxta illud Pauli 1. ad Corint. 3. *Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi*. Et ita Pontifices per se nutriunt ecclesiam, ut ecclesia est, Reges vero, ut civilis, seu politica congregatio est. Quia vero id, quod spirituale est, supponit id, quod est animale, ideo per bonum civile regimen, & per temporalia beneficia ecclesia multum in spiritualibus adjuta est, ideoque boni, ac pii Reges ecclesiæ nutricii appellati sunt. Illud enim nomen magis est benignitatis, & condescensionis, quam potentiæ, & majestatis. Sub qua metaphora Deo etiam tribuitur Oseæ 2. & aliis locis. Et hunc esse sensum verborum Isaję declarant verba sequentia, ubi eisdem Regibus statim subjungitur; *Vultu in terram demisso adorabunt te*, id est, ecclesiam, seu Christum in ea, ut Patres exponunt. Nam quia Christus est caput ecclesiæ, ait Hieronymus, recte Christus adoratur in corpore, & præsertim in Vicario suo. Recte ergo intelligimus, prophetiam illam ad literam impletam esse in Imperatoribus, & Regibus osculantibus pedes Pontificis vultu in terram demisso, quod multi præsentes, & coram fecerunt, alii per epist. paratum animum ostendebant, & specialiter Rex Angliæ Eduardus in epist. ad Clementem VI. Cui consonat aliud ejusdem Prophetæ vaticinium: *Venient ad te curui filii eorum, qui humiliaverunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum*.

Reges sunt ecclesiæ nutricii in temporalibus, Pontifex vero in spiritualibus.

Constat igitur manifeste, ex hujusmodi notis Regiæ dignitatis nihil aliud colligi, quam Regibus deberi honorem, & obedientiam intra suam ditionem, & in materia illi subjecta, quod nullus est qui neget, non vero licet inferre aliquid, quod Pontificiæ dignitatis deroget. Nam omnes illi tituli Sacerdoti, & præsertim Summo Pontifici excellentiori modo conveniunt, ut obiter declaratum est. Et præterea Sacerdotes, & Apostoli dicuntur ecclesiæ fundamenta, sal terræ, lux mundi, ministri Christi, dispensatores mysteriorum Dei, adjutores Dei, parentes, seu genitores filiorum Dei, ad Galat. 4. & 1. ad Cor. 4. mediatores inter Deum, & homines, legati Christi, & Dei 2. ad Cor. 5. & ad Ephes. 6. clavigeri regni cœlestis, ac proinde thronum Regalem habentes, non terrenum, sed cœlestem, ut dixit Chrysost. Homil. 5. de Verb. Isajæ. Denique a Christo, & Apostolis Pastores nominantur; utique rationalium ovium, id est, duces, & rectores gregis Christi, ut dixit Ambr. lib. 2. in Lucam, & lib. 1. de Dignit. Sacerd. c. 2.

Prærogativas a Rege inductas nihil contra supremā Pontificis potestatē cōducere concluditur.

c. 2. Potuissetque Rex Angliæ nomenclaturam hanc etiam Regi tribuere, quia Davidi dictum est: *Tu pasces populum meum Israel*. 2. Reg. 5. & inde posset contra nos apparentius argumentum sumere, quia nos ex verbo pascendi Petri potestatem colligimus. Sed ad hoc etiam facile respondemus, verbum pascendi, cum metaphoricum sit, diversa posse significare, & juxta subjectam materiam, & alia Scripturæ loca, & Patrum interpretationem intelligendum esse. His autem modis manifestum est, dictum de David solum significasse gubernationem civilem, & temporalem, ut ibidem, & c. 7. statim explicatur, cum dicitur, *Ut sit dux super populum meum Israel*, *&c.* Dictum autem de Petro significat altiorem, & spiritualem gubernationem per potestatem ligandi, atque solvendi, & claves regni cælorum, quibus necesse est temporales Reges subjici, si cœleste regnum consequi velint.

Solutio.

CAPUT XXV.

Alteri objectioni ex Factis Regum, quæ in veteri testamento narrantur, sumptæ satisfit.

PRo fundamento hujus objectionis conatur Rex ex Scriptura ostendere, Reges in Judæorum populo *cuncta moderatos esse*, quæ ad ecclesiasticum regimen quoquo modo pertinent. Quia cum credendum non sit, eos jurisdictionem a Deo non datam usurpasse (cum Reges etiam justi, & sancti actiones illas exercuerint) recte infertur, potestate Regia omnia fecisse. Unde ulterius etiam efficitur, idem posse nunc Reges in ecclesia Christi, tum quia neque illi antiqui Reges aliam potestatem habebant, præter Regiam; neque nunc minor est Regum potestas, quam tunc fuerit.

Objiciuntur variæ actiones Regum.

Ut ergo fundamentum illud suadeat, inducit in primis locum 2. Paralip. 14. ubi tria de Rege Josaphat referuntur. Primum, *Abstulisse lucos de terra Juda. Egressum esse ad populum suum, & revocasse ad Dominum Deum Patrum suorum*. Item in Hierusalem, *constituisse Levitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israel, ut judicium, & causam Domini judicarent habitatoribus ejus*. Ex his autem nihil colligi potest, nam lucos auferre, seu idola, quod & alii Reges Israel fecerunt, Asa 3. Reg. 15. & Ezechias 4. Regum 18. Hoc (inquam) etiam ad Reges temporales ex officio pertinet. Nam colere idola est contra rationem naturalem, & contra commune bonum humanæ civitatis, seu reipublicæ. Unde etiam seclusa fide Reges gentium ad hoc ipsum tenerentur, si naturali lumine rationis convenienter uti vellent, majorique ratione ad hoc tenentur Reges fideles, sive in lege veteri, sive nunc in lege gratiæ. Illa ergo actio non est propria spiritualis, seu ecclesiasticæ potestatis, sed communis utrique, seu utriusque fori, ut ajunt, quia ad finem utriusque potestatis conducit. Maxime vero quoad executionem ejus solet esse necessaria potentia Regum, ut erat revera in populo Israelitico propter duritiam ejus, & ideo maxime laudantur Reges, qui idola destruxerunt, qui vero illa induxerunt, vel in eis evertendis fuerunt negligentes, maxime reprehenduntur, & notantur. Ex illa ergo actione nihil colligitur, ut magis statim in alia simili declarabitur.

Responsio ad singulas.

Jure naturali tenentur Reges idola auferre.

Et ad hoc genus actionis spectat, quod multi ex Regibus populi Judaici reprehenduntur, eo quod excelsa non abstulerint. Sive enim illa *excelsa* fuerint aliqua idola in excelsis montibus, vel collibus ad cultum posita, sive fuerint quælibet altaria in variis montibus, aut locis extra templum, seu locum tabernaculi ad immolandum etiam vero Deo erecta, fere semper illa vox in Scriptura in malam partem accipitur, & significat locum, in quo indebite, & superstitiose sacrificabatur. Quia vel idolo immolabatur, vel si vero Deo, non secundum voluntatem ejus, id est, non in loco ab eo deputato, id est in templo jam ædificato, vel antea in loco tabernaculi. De quo videri potest Abulensis. 3. Reg. 3. q. 3. Illo igitur modo, quo possunt, & debent Reges idola evertere, tenebantur etiam Reges Israel *excelsa* auferre, non tanquam Pontifices, sed tanquam executores, & adjutores Pontificum. Et ideo in illis contraria negligentia specialiter reprehenditur, quia potestate sua efficacius valebant illa destruere, quam Pontifices doctrinis, vel præceptis suis, & præterea, quia de Regibus ibi præcipue historia texebatur.

Idem fere in 2. actione considerari potest. Cum enim ibi dicitur, *Josaphat rursum egressum esse ad populum suum & revocasse illum ad Deum*, non per se ipsum, sed per nuncios, vel ministros aliquos id fecisse, intelligendum est, ut communiter ibi interpretes notant. Nam illa particula *Rursum*, jam prius iterum egressum fuisse indicat, non legitur autem alius egressus Josaphat ad populum suum præter id, quod legitur 2. Paralip. 7. scilicet; *Tertio anno regni sui misisse de Principibus suis, ut docerent in civitatibus Juda, & cum eis Levitas, & Sacerdotes*: hoc ergo ipsum dicitur in cap. 19. iterum fecisse, scilicet, misisse, qui circumirent cunctas civitates ad docendum, & erudiendum populum in lege Domini. Hæc autem actio, licet per se, & ex officio pertineat ad Pontifices, & Sacerdotes, suo tamen modo etiam Regum est suum providentiæ modum circa illam exhibere. Sic enim etiam nunc Reges Catholici dicuntur mittere prædicatores ad gentes sibi subditas, quia ad voluntatem, seu petitionem eorum, & sub eorundem protectione, atque ipsorum expensis mittuntur. Ita ergo Josaphat ex providentia Regis fidelis, ac zelum Dei habentis potuit per prædicatores, & Doctores egredi ad erudiendum populum, servato tamen ordine, & modo, secundum ritum illius temporis necessario. Et ideo dicitur misisse Sacerdotes, & Levitas, ad quos illud munus per se pertinebat.

Josaphat per Sacerdotes populum ad Deum deduxit.

Quod autem etiam miserit quosdam de *Principibus suis*, non obstat, etiam si fateamur illos Principes non fuisse de tribu Levi, sed mere laicos, cum a Levitis distinguantur. Hoc, inquam, non obstat, tum quia vel illi laici mitti potuerunt, non ad docendum, sed ut Levitas, & Sacerdotes tuerentur, & rebelles, ac idololatras, qui tunc erant, in officio continerent, & si opus esset, etiam ad audiendum verbum Dei cogerent. Vel certe licet illi etiam docerent, nullum est inconveniens, quia licet ad laicos non pertinerent, vel dubia legis resolvere, aut doctrinam fidei definire (hoc enim Sacerdotibus commissum erat, Deuter. 17.) nihilominus poterant esse docti, & eruditi in lege, ac fide, ut alios instruere, & exhortari possent, hoc enim neque ex natura rei malum est, nec invenitur in lege veteri prohibitum, maxime cum id facerent ex consensu Sacerdotum. Sicut Actor. 13. cum Paulus, & Barnabas ingressi essent quandam synagogam, Principes synagogæ miserunt ad eos dicentes, *Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite*, cum tamen Paulus de tribu Levi non esset, & ideo a Judæis tanquam mere laicus reputaretur. Simileque exemplum de Christo habemus Luc. 4. Sic igitur actio illa Josaphat recte intellecta non pertinuit ad propriam ecclesiasticam gubernationem, sed ad Regiam protectionem, & fidei defensionem, ac propagationem, quod munus jura etiam canonica Christianis Regibus commendat.

Cur Josaph. Principes cum Sacerdotib. miserit. Abulensis dicto c. 17. q. 16.

Videndus Ioan. Lorinus ibi

Tertia actio fuit, constituere judices. Et ibi etiam Levitæ, Sacerdotes, & Principes numerantur. Ubi etiam duo similia explicanda sunt, scilicet, quomodo ad Regem pertinuerit, Levitas, & Sacerdotes in eo munere constituere, & quomodo cum eis laicos Principes miscuerit. Utrunque autem facile intelligetur, si alia verba, quæ inferius adduntur, considerentur, scilicet: *Amasias autem Sacerdos, & Pontifex vester in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit; porro Zabadias filius Ismael, qui est Dux in domo Juda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent*. Ubi aperte distinguuntur officium Regis, & officium Pontificis, & hic præsidere dicitur in his, quæ ad Deum spectant, Rex autem, vel Vicarius ejus in his, quæ ad homines. Ita ergo cum dicuntur constituti Sacerdos, Levitæ, & Principes ad judicium faciendum, duplex sub illa voce comprehenditur judicium, ut recte Cajetanus ibi notavit, scilicet, sæculare, & quasi ecclesiasticum, sed ad res sacras pertinens. Et ita facile expeditur posterior interrogatio, non oportet enim judicia, vel personas miscere, sed cum partitione accommoda eos intelligere, nam Principibus sæcularibus sæculare judicium committi debuit, Levitis autem ecclesiasticum. Et ita plane oportet intelligi, cum alteri judicio præesse deberet Pontifex, alteri vero gubernator Regius, quando, & quomodo oporteret.

Josaphat solum designavit Sacerdotes potestatem judicandi a Deo habentes.

Atque eadem fere ratione, quamvis Rex dicatur constituisse utrosque judices, non oportet, eodem modo de omnibus intelligi, nam judices laicos constituit per se, & virtute sua eligendo illos, & dando illis potestatem; Levi-

Levitas autem & Sacerdotes non ita, sed solum applicando, & designando illos ad tale munus, nam potestatem illud exercendi ex institutione divina habebant, vel per Pontificem Summum. Quod declaratur ex aliis verbis: *Amasias Sacerdos, & Pontifex vester præsidebit in his, quæ sunt ad Deum, Zabadias in aliis*: quæ licet videantur eodem modo dicta, nihilominus respectu Pontificis non efficiebant, ut sic dicam, seu conferebant potestatem, sed declarabant, quid jure suo ad Pontificem pertineret, ut patet ex Deuteron. 17. Respectu vero civilis præsidis a Rege manabat potestas, quia pro Rege specialiter constituebatur. Ita ergo licet uno verbo dicatur constituisse hos, & illos judices, nihilominus cum distributione accommodata, & legi, ac debito ordini consentanea, de singulis intelligendum est. Principes ergo per se, & vi sua judices fecit, Levitas vero solum ad modū causę per accidens, quasi applicando, seu nominando personas, non tamen sine consensu Pontificis eos creando. Atque ita hęc actio fere ejusdem rationis est cum præcedenti, & non pertinet ad propriam jurisdictionem ecclesiastici regiminis, sed solum ad solicitudinem quandam, piumque fidelis Regis zelum, ut in aliis explicatum est.

4. Actio a Rege Jacobo inducta, solvitur. Deinde addit Rex aliam actionem, quam possumus quarto loco numerare, scilicet, *corruptelas purgare, & abusus tollere*. Ad hanc vero probandam solum adducit locum 2. Reg. vel ut ipse allegat 2. Samuel 5. n. 6. ubi nulla fit mentio de corruptelis purgandis, aut abusibus tollendis: sed solum refertur, cum David iisset in Hierusalem ab Jebusæum, ut civitatem expugnaret, dictum esse illi ab habitatoribus civitatis: *Non ingredieris huc, nisi abstuleris cęcos, & claudos dicentes, non ingredietur David huc.* Hęc autem verba non possunt applicari ullo modo ad reformationem morum, vel ablationem abusuum, quia nec de hac re ibi agebatur, neque cogitari potest Jebusæos hoc voluisse consulere Davidi sub illa quasi metaphorica loquutione. Unde licet illa verba sint obscura, & ideo ab interpretibus varie exponantur (ut in Glossa, Theodoreto, Abulensi, Chartusiano, Cajetano, & aliis ibi videre licet) nihilominus omnes conveniunt, illis verbis solum fuisse propositum Davidi, ut medium necessarium ad civitatem capiendam tollere cæcos, & claudos. Sive per has voces significentur aliqui inimici David ex Jebusæis, qui insurrexerunt dicentes, *Non ingredietur David huc, & cęci* appellantur propter errorem mentis, & *claudi*, quia non recte cum David ambulabant. Sive re vera fuerint corporaliter claudi, & cęci positi supra muros civitatis ad defendendam illam in ludibrium, & irrisionem David (ut videtur probabilius, & magis consentaneum textui secundum vulgatam editionem) in neutro vero sensu quicquam ad præsentem causam refert, quia de purgandis corruptelis nihil ibi agitur. Nam licet statim subjungatur, proposuisse David præmium pro auferentibus cæcos, & claudos, odientes animam David, & inde ortum esse proverbium, *Cæcus, & claudus non intrabunt in templum*, non potest inde verisimiliter inferri, Davidem auferendo cæcos, & claudos, voluisse significare, ad se pertinere abusus tollere, & corruptelas purgare, quæ est enim hæc consequutio, connexio, vel conjectura? profecto esse non potest, nisi mera divinatio.

Alia adjungitur actio a Rege Jacobo. Ad hanc vero actionem pertinet etiam alia, quam infra Rex ponit, dicens de Regibus, *Reformationes publicas instituere, convocatis eo fine, & congregatis promiscue sacerdotibus, & laicis*: nam ad reformationem publicam maxime spectat, abusus tollere, & corruptelas purgare. Ad probandas autem illas reformationes, solum adducit locum jam tractatum 2. Paralip. 17. unde solum habetur, Josaphat ordinasse, seu procurasse quandam reformationem, mittendo Principes, Sacerdotes, & Levitas, qui docendo, & instruendo populos in lege Domini, illos reformarent. Cur autem laici cum Levitis missi fuerint, jam declaratum est, neque ibi legitur alia congregatio ex laicis, & levitis promiscue facta. Sicut ergo diximus, missionem illam non fuisse actum jurisdictionis, ita de hac reformatione dicendum est.

Suo modo Regibus competit abusus tollere. Quapropter (quidquid sit de probationibus) facile concedimus pertinere ad Reges intra ordinem suum, & modo sibi accommodato abusus tollere, & corruptelas sui regni purgare. Nam in primis si corruptelæ, & vitia sint contra naturalem justitiam, vel civiles leges justas, vel contra pacem reipublicæ, ad Regem directe pertinet, subditos suos a talibus vitiis repurgare. Si vero vitia sint in materia religionis, vel fidei, postquam per eandem fidem, vel per Pontifices (ad quos voluntatem Dei explicare pertinet) illos esse abusus, & corruptelas constiterit, etiam ad Regem pertinet hujusmodi abusus tollere, vel pœnis, & coercitione in sibi subditos utendo, vel etiam solicite procurando, ut ecclesiastici Pastores simul in hoc suam operam adhibeant, vel denique forti brachio suo occasiones pravarum consuetudinum tollendo. Sicut paulo superius de idolorum destructione dicebamus. Nam illa profecto erat in illo populo præcipua pars reformationis morum, & purgationis corruptelarum. Quamvis ergo expresse in veteri testamento diceretur, Reges abstulisse abusus, & corruptelas purgasse, modo prędicto, & sine ulla usurpatione Primatus Ecclesiastici intelligi posset, & deberet. Sicut etiam nunc Catholici, & pii Reges abusus, & corruptelas suarum ditionum auferunt. Imo & inferiores Principes in suis territoriis, & privatus paterfamilias in domo sua potest pro modo suo, & juxta capacitatem suam corruptelas a domo sua expellere, & omnem, vel politicam, vel œconomicam providentiam adhibere, quæ ab ipso circa suos subditos exerceri valet, & ad illum finem potest deservire.

Atque ad hoc caput spectat exemplum aliud, quod idem Rex adducit ex 4. Reg. 18. de serpente æneo ab Ezechia confracto. Illud enim ad similem reformationem, & abusuū ablationem pertinet, Nam (ut lib. 2. c. 12. dixi) licet ille serpens Dei jussu fabricatus fuerit, & bonam habuerit significationem, propter quam bonum etiam usum in principio habuit: nihilominus postea cœpit esse Hebræis in occasionem scandali, & ruinæ propter illius populi ignorantiam, mentisque cæcitatem, ac duritiam cordis ex prava consuetudine generatam. Ideoque recte potuit Rex serpentem confringendo, illam occasionem ruinæ populo tollere. Quamvis enim ex Dei præcepto factus esset, non propterea jusserat Deus illum conservari: sed ad memoriam divini beneficii, prudenti, & pio arbitrio præcedentium Principum illius populi servabatur: postquam vero cœpit irreligiose coli, & adorari, confringi debuit, juxta legem præcipientem, *Confringite statuas, lucosque succidite*. Et quia hæc lex non solum ad Sacerdotes, sed etiam ad Reges loquebatur, ideo potuit Josaphat, non jurisdictionem sacerdotalem exercendo, sed legem implendo, serpentem frangere.

David nō tetigit arcā Dei. Quinto loco ponimus actiones alias recensitas a Rege, quæ multo minus, quam præcedentes ad causam conducunt: talis quidem est, *arcam Dei ad constitutum locum perducere*, 1. Paralip. 13. Nam David, de quo ibi est sermo, non portabat arcam, nec contingebat illam, primum enim solis Levitis, secundum autem solis Sacerdotibus licebat, Numer. 4. 2. Reg. 6. non autem Davidi, licet esset Rex. Et ideo tantum honoris divini causa arcam comitabatur, quod non solum Regi, sed cuilibet de populo licebat, ut paulo inferius ibidem dicitur: *David, & omnis domus Israel ducebant arcam, &c.* Et simile habetur 3. Reg. 8. Sed additur, *Regem David arcæ præsaltasse*. Sed quid tum? erant ne illa actio propria Sacerdotum, aut Regum? profecto magis propria videri poterat hominum inferioris conditionis. Unde paulo inferius in eodem loco despectus, & reprehensus fuit David a Michol, non quia actionem magnę dignitatis exercuisset, sed quia *tanquam unus de scurris factus esset*, ipse vero ex magna devotione, & gratitudine erga Deum, respondit, *Laudam, & vilior fiam, plus quam factus sum, & ero humilis in oculis meis*. Non ergo censuit David, illam actionem fuisse dignitatis sacerdotalis, nedum Pontificiæ, vel supra illam, sed fuisse magnæ humilitatis, & reverentiæ erga Deum, & ad hoc indicandum expressit Scriptura personam David, addidit vero 2. Reg. 6. *David, & omnis Israel ludebant coram Domino*.

Facta Salomonis a Rege objecta 1. Paral. 28. 2 Paral. 6. Hæc facta nullam spiritualem potestatē præferunt. Ejusdem ordinis sunt facta quędam Salomonis, ex quibus etiam Regium argumentum sumptum est, scilicet, *templum ædificare, ædificatum dedicare, & sua præsentia consecratum honestare*. At hæc omnia hodie etiam nunc Reges faciunt; imo etiam alii inferiores, pii, & potentes viri, & non propterea opus ecclesiasticæ potestatis, nedum Primatus exercere censentur. Nam ædificare templum de se tantum est actus religionis, qui præter piam voluntatem solum requirit ex parte ædificantis facultatem

tem ad necessarios sumptus, ex parte vero Dei necessaria est acceptatio per se, vel per Vicarios suos. Tunc autem Deus speciali revelatione satis voluntatem suam ostendererat, ideoque ex parte Salomonis tantũ Regia potestas, & magnificentia cum pia, & fideli voluntate desiderari poterat; ergo nihil aliud ex illo facto recte colligitur.

Dedicatio templi quomodo potuerit a Salomone fieri.

Dedicare vero templum, duo potest significare. Unum est, propria aliqua actione religiosa consecrare illud; aliud est, propria voluntate exterius manifestata illud Deo offerre, & donare. Priori modo, dedicare templa pertinet ad Sacerdotes, vel Pontifices. In illius autem templi dedicatione hęc actio non videtur alia fuisse, nisi vel ex parte hominum sacrificiorum oblationes, quæ ad solos Sacerdotes pertinebant, ut jam explicabo: vel ex parte Dei præsentia illa, seu descensus sub specie nebulæ, quæ templum replevit, ad significandum Deo placuisse dedicationem illam, & ideo, ut dicitur 3. Reg. 8. *Implevisse gloriam Domini, Domum Domini*, quæ actio non fuit hominis, sed divinæ dignationis, cui Rex Salomon testimonium dedit, dicens, *Dominus dixit, ut habitaret in nebula*. In hoc ergo sensu non potest dici Rex Salomon dedicasse templum, neque id de Salomone legitur, nec Rex Angliæ illi hoc tribuit, cum solum dicat, sua præsentia opus consecrationis honestasse. Posteriori autem modo recte dicitur Salomon dedicasse templum. Sed inde nullum sumitur argumentum: nam quilibet potest rem, vel domum suam ad divinum cultum offerre. Sicut Exod. 35. dicitur; *Omnes viri, & mulieres mente devota obtulerunt donaria, ut fierent opera, quæ jusserat Dominus per manum Moysi*. Et statim subditur. *Cuncti filii Israel voluntaria Domino dedicaverunt*. Sic ergo in dicto loco. 3. Reg. 8. dicitur; *Dedicaverunt templum Domini Rex, & filii Israel*. Denique quod additur, Regem sua præsentia opus consecrationis honestasse, clarum est, toti populo fuisse commune, & ita nihil ad rem facere.

Ad discernendum vero modum præsentiæ, discernendæ sunt actiones, quę in illa dedicatione peractę sunt: prima fuit, inferre arcam, tabernaculum, & vasa sanctuarii in templum, & de hac dicitur; *ferebant ea Sacerdotes, & Levitæ*, & additur: *Rex autem Salomon, & omnis multitudo, quæ cum illo convenerat, gradiebatur ante arcam*, ubi Rex cum populo conjungitur, & a sacerdotali ordine distinguitur. Altera actio fuit, sacrificiorum oblatio, & hæc fiebat sine dubio a sacerdotibus tanquam a propriis ministris; tribui autem videtur tam Regi, quam populo, cum de eis dicitur: *Et immolabant, & oves, & boves absque æstimatione, & numero*, intelliguntur autem immolasse per Sacerdotes, ut est frequens in Scriptura, & in communi etiam usu loquendi. Et sic etiam dicitur ibi; *Mactavit Salomon hostias pacificas*; & iterum: *Sanctificavit Rex medium atrii, quod erat ante domum Domini, fecit quippe ibi holocaustum, & sacrificium*. Utique per Sacerdotes, in quo nulla potestas supra illos ostenditur, sed potius inferior status, & conditio. Unde etiam nunc Reges, sicut & cæteri laici, solum per Sacerdotem offerunt. Tertia fuit actio orandi, & hæc etiam communis est toti populo. Alia denique fuit, rationem reddere populo de templi ædificatione, & dedicatione, quam quidem Salomon cum authoritate Regia, & tanquam singularis (ut ita dicam) illius templi Patronus exercuit, nihil tamen Pontificium usurpavit, neque Pontifice se superiorem ostendit. Igitur totum illud factum nihil omnino ad causam de potestate ecclesiastica, & Regia, aut earum comparatione pertinet.

Alia duo ejusdem ordinis facta.

Denique ad probandam eandem Regis potestatem duo alia facta ejusdem fere ordinis afferuntur, quæ non majorem vim habent, quam pręcedentia. Unum est, quod *librum legis e tenebris erutum populo recitare fecerunt*, ex 4. Reg. 22. Veruntamen eo loco refertur quidem Elciam Pontificem ad Saphan scribam dixisse; *librum legis reperi in domo Domini*, & additur, dedisse illum Saphan, qui & legit illum, & postea Regi dixit, Elciam sibi librum dedisse, quem etiam legit Saphan coram Rege. Quod autem Rex fecerit, librum illum populo recitari, in eo capite non dicitur, sed solum, Regem lectione libri valde commotum misisse Sacerdotes, qui super ea re Deum consulerent. In cap. autem 23. additur, sacerdotes renunciasse Regi quidpiam, quod prophetissa quædam dixerat, & subjungitur: *Qui misit, & congregati sunt ad eum omnes senes Juda, & Hierusalem. Ascenditque Rex templum Domini, & omnes viri Juda, universique, qui habitabant in Hierusalem cum eo, Sacerdotes, & Prophetæ, & omnis populus a parvo usque ad magnum: legitque cunctis audientibus omnia verba libri fœderis*: ubi Abulensis exponit, *legit*, id est, fecit legere, putat enim, Saphan scribam legisse librum, quod non est alienum ab usu illius loquutionis, ut ex alia simili capitis 12. recte ipse probat. Nihilominus tamen ex 2. Paralip. 34. magis colligitur, ipsum Regem per se legisse librum, nam ibi expresse dicitur: *Quibus audientibus in domo Domini legit Rex omnia verba voluminis*. In hac vero historia quid, quæso, est, quod in Rege Pontificiam potestatem, vel Primatum ostendat? An congregare populum, aut legere librum? neutrum sane. Nam congregare populum non est de se spiritualis, seu Ecclesiastica actio, sed indifferens, quæ authoritate Regia propter varios fines fieri poterat. Ut autem tunc fieret propter spiritualem finem, non provenit ex potestate spirituali Regis, sed ex sancto zelo, & intentione illius. Rex enim fidelis divina gratia, & fide adjutus, potestate sua Regia, & civili in spirituale bonum sui populi sæpe uti potest, quia licet proxime in materia civili, vel indifferenti operetur, potest ad dictum finem illam referre. Legere autem librum, magis fuit opus dignationis, humilitatis, ac devotionis, quam potestatis. Et quamvis ipse non legisset, sed recitari fecisset, nullam majorem authoritatem ostenderet, quia perinde est, per se fecisse, vel per Saphan scribam, & ministrum suum, & quia, licet liber esset sacer, actio legendi illum Sacerdotibus, & laicis communis est.

Hoc factum ad causam nihil refert.

Aliud factum est, quod illi Reges *fœdus inter Deum, & populum aliquando redintegrarunt*. Citaturque in margine Apologiæ Regis locus Nehem. seu 2. Esdræ 9. in fine. In illo tamen loco non dicitur, Regem redintegrasse fœdus inter Deum, & populum, nec dici poterat, quia eo tempore jam non erant Reges in Israel. Cum ergo in principio illius capitis dictum fuisset: *Convenerunt filii Israel in jejunio, & in saccis*. Et infra additum esset: *Surrexerunt autem super gradum Levitarum Josue, & quidam alii, & dixerunt, surgite, benedicite Domino, &c.* in fine capitis concluditur: *Nos ipsi percutimus fœdus, & scribimus, & signant Principes nostri, Levitæ nostri, & Sacerdotes nostri*. Ex quo contextu plane constat, totum populum, vel sua sponte, vel Levitarum verbis excitatum fœdus redintegrasse, & ideo Principes nomine totius populi cum levitis, & sacerdotibus fœdus consignarunt. Quod si quis fortasse ponderet, *Principes* (quos laicos fuisse verisimile est) primo loco poni, advertat, etiam Levitas Sacerdotibus anteponi, & inde conjectat, posteriorem locum in illo ordine digniorem videri, ut sæpe contingit. Allegatur etiam in eadem margine secundus Regum (nobis quartus) cap. 8. num. 4. Sed in toto illo capite nihil invenio. Negare autem non possumus in c. 23. supra tractato post lectionem libri fœderis addi, *Stetitque Rex super gradum, & fœdus percussit*: coram Domino. Et paulo post additur. *Acquievitque populus pacto*. Sed in hoc etiam facto nihil aliud, nisi pietas, & sanctus zelus Principis relucet. Nam illa redintegratio, seu percussio fœderis nihil aliud erat, nisi renovatio quędam fidelitatis ad Deum, seu quasi nova promissio obedientiæ ad legem ejus; hanc autem quilibet homo, vel quilibet populus vel sua sponte, vel alterius exemplo, aut verbo provocatus facere potest. Ita ergo illam fecit prædictus Rex, & in illa facienda alios anteivit, ut suo exemplo, & verbo alios provocaret. Unde recte Cajetanus ibi notat: *Vide quanti boni causa bonus sit Princeps*.

Ex his ergo omnibus exemplis, & testimonis nulla spiritualis jurisdictio, vel specialis potestas in his, quæ ad Deum pertinent, in Regibus tempore legis veteris fuisse ostenditur. Optime vero ostenditur, bonum, ac fidelem Regem defensorem esse debere divinæ fidei, ac verę religionis, & diligenter curaturum, ut omnes errores, & superstitiones contra veram, & ab ecclesia approbatam doctrinam, vel ingressum non habeant, vel ubi inventi fuerint, expellantur. Hanc ergo fidelitatem ad Deum prædicti Reges boni ostenderunt, & in lege nova Constantinus, Carolus Magnus, & quintus, & alii Reges Catholici summa pietate observarunt, quamvis se non ecclesiæ Parentes, aut Prælatos, vel Prælatis superiores, sed filios, subditos, & protectores agnoscerent.

CA-

CAPUT XXVI.

Argumento sumpto ex comparatione Regis, & Pontificis satisfit.

Object. Regis ex facto Salomonis.

POst reliqua facta Regum Israel, inducit Rex Angliæ factum Salomonis, qui *Abiathar Sacerdotem exauthoravit, ut non esset Sacerdos Domini*, ut ipse refert, indeque colligit, Regem fuisse Pontifice superiorem, ut inde concludat, idem in Christi ecclesia servandum esse. Fundaturque hoc argumentum in loco 3. Reg. 2. ubi Salomon quasi in exilium ire jussit Abiathar Pontificem, dicens: *Vade in Anathoth agrum tuum: equidem vir mortis es, sed hodie te non interficiam, quia portasti arcam Domini, &c.* Et infra concluditur: *Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset Sacerdos Domini*. De hoc autem facto nunquam in Scriptura reprehenditur Salomon; imo cap. 3. additur: *Dilexit autem Salomon Dominum ambulans in præceptis David Patris sui, excepto, quod in excelsis immolabat*. Quæ exceptio qualiscunque illa sit (quod nunc non refert) ostendit, Salomonem usque ad illud tempus servasse alia præcepta, & consequenter in facto illo non peccasse. Imo aliqui in eodem facto clementiam Salomonis commendant, quia cum Abiathar esset dignus pęna mortis, propter Sacerdotis munus, quod exercuerat, & quia laborum Patris sui particeps fuerat, vitam ei condonavit, & in mitiorem exilii, & depositionis pęnam commutavit. Ut autem illa eadem pęna juste illata fuerit, necessarium est, ut Salomon jurisdictionem, & superiorem potestatem in Pontificem habuerit; ergo Rex tunc erat Pontifice superior. Quod hoc argumento inter alia ducti fatentur ibi Abulensis quæst. 28. & 31. & fuit sententia D. Bonaventuræ in tractatu de ecclesiast. Hierarch. part. 2. §. 1. in fine, & in 4. distinct. 24. in expositione literæ, quam etiam tradidit Divus Thomas, si ejus est opusculum 20. lib. 1. de Regim. Principum c. 14. in fine, quem multi etiam alii graves authores sequuti sunt. Ex hoc ergo facto infert Rex Angliæ etiam in lege nova Regem esse Pontifice superiorem, ac subinde habere Primatum in regno suo.

Hæc vero objectio fundatur in re valde dubia, scilicet, an in lege veteri Pontifex esset exemptus a jurisdictione Regis quoad delicta, & judicium, seu pęnam illorum, quam hic disputare nolumus, quia non putamus veritatem fidei, quam docuimus, ex quæstione illa inter Catholicos controversa pendere. Præsertim, quia ut sæpe dixi, quæstio de exemptione Clericorum a jurisdictione laicorum in temporalibus, diversa omnino est a quæstione de Primatu, & de potestate in spiritualibus. Ex illo autem facto ad summum colligi potest, Pontificem in lege veteri non fuisse exemptum a jurisdictione Regia, quoad tribunalia sæcularia, sive civilia, sive criminalia. Inde vero inferre non licet, Regem Salomonem habuisse jurisdictionem aliquam in spiritualibus, seu pertinentibus ad Deum, quia causa illa temporalis fuit. Nam crimen, quod Abiathar commisisse supponitur, fuit læsæ majestatis propter conspirationem cum Adonia contra Salomonem. Pęna item exilii temporalis erat. Depositio autem a Pontificali munere, vel consequuta est ex priori pęna exilii, vel solum fuit separatio quædam ab usu illius muneris, quod facilius tunc fieri potuerit, quia duo tunc eo munere fungebantur, scilicet, Sadoc, & Abiathar, & ita potuit ex justa causa removeri Abiathar, ut solus Sadoc Pontificatum generet. Et fortasse sicut sacrificia illius temporis carnalia erant, & cæremoniæ illæ vocantur a Paulo, *justificationes culturæ, & sanctum sæculare*, ad Hebr. 9. ita Pontificatus ille non erat adeo spiritualis, quin posset quis propter gravissimum crimen læsæ majestatis illo privari ab eadem læsa majestate, si jurisdictio illi non deerat. Etenim si poterat illum vita privare, ut verba illa indicant: *Equidem vir mortis es, &c.* quid mirum, quod posset illum Pontificatu privare.

Factum Salomonis nullā in eo potestatem spiritualē indicat.

Etiam in veteri testamento Pontifex Rege superior extiti.

Addo vero ulterius, etiam hoc concesso, seu permisso, non sequi, Pontificatum eo tempore non fuisse, & dignitate, & potestate simpliciter superiorem Regi. Probatur, quia in primis illa munera erant omnino distincta, & impermista per se, seu directe. Nam de Rege supponimus habuisse supremam potestatem in temporalibus, quod verum simpliciter est: de potestate directa sive extenderetur ad Sacerdotes, & Pontificem, sive non, a qua nunc quęstione abstrahimus, ut dixi. Deinde Pontifici commissa erat potestas, & administratio spiritualium, seu in his, quæ ad Deum, & ad fidei doctrinam, & legis declarationem pertinebant, ut constat ex Deuter. 17. *Si difficile, & ambiguum, & usque ad illud: Qui autem superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto judicis, morietur homo ille, &c.* Et ideo 2 Paralip. 19. præsidere dicitur in his, quæ sunt ad Deum. In his ergo non poterat Rex se intromittere, ut satis probatur ex facto Oziæ Regis, qui cum ministerium Sacerdotis exercere tentasset, adolendo incensum super altare hymiamatis, & sacerdotibus resistētibus comminaretur, percussus est lepra usque ad diem mortis suæ, ut refertur 2. Paral. 26. Quod factum late expendens Chrysostomus Homil. 4. de Verbis Isajæ, &c. sic ad Regem affatur: *Mane intra terminos tuos; alii sunt termini Regis, alii termini sacerdotii*.

Ozias Rex punitus fuit quia Sacerdotum munus subire tentavit.

Quod autem inter illas duas dignitates major simpliciter fuerit Pontificia, expressis verbis subjungit idem Chrysostomus, dicens: *Hoc regnum*, utique sacerdotale, *illo majus est*, id est temporali. *Neque enim* (ait) *ex his, quæ videntur hic, declaratur Rex, neque e gemmis illi affixis, neque ex auro, quo amictus est, debet æstimari Rex. Ille quidem ea, quæ sunt in terris, sortitus erat administranda, cæterum Sacerdotii jus e supernis descendit*. Quod postea late prosequitur. Et quamvis sæpe, & in multis de sacerdotio novæ legis loquatur, tamen de veteri etiam loquitur, unde inferius ait: *Major hic Principatus, propterea Rex caput submittit sacerdotis manui, & ubique in veteri Scriptura Sacerdotes inungebant Reges*. Unde item Chrysost. in Psal. 113. exponens illa verba: *Domus Israel speravit in Domino adjutor eorum, & protector eorum est, domus Aaron speravit in Domino, adjutor eorum, & protector eorum est*: excellentiam sacerdotii inde colligit, dicens: *Dividit orationem in Israelem, & genus sacerdotale, quia non est conferendus privatus cum Sacerdote, sed hic eum longe superat*. Itaque majoris honoris causa putat, sacerdotale genus divisum esse a reliquo populo filiorum Israel, sub quibus Reges etiam comprehendi manifestum est. Eademque excellentiam multi colligunt ex eo, quod Levit. 4. nobilior victima pro Pontifice, quam pro Rege offerri præcipitur; illud enim fuisse indicium excellentioris dignitatis, notavit Philo lib. de Victimis, & sequuntur ibi Theodoret. Procopius, & alii. Et ex 19. Exodi num. 27. & 35. solent alia indicia hujus excellentiæ desumi.

Ratione dicta Pontificis præeminentia ostenditur.

Ratio vero majoris dignitatis sumi potest ex materia utriusque muneris: nam Pontificatus, etiam legalis proxime ordinabatur ad Deum, & non attingebat homines, nisi per ordinem ad Deum: regnum vero e contrario totum versatur circa homines, & quantum est ex se, seu ex vi sui objecti, non attingit Deum, nisi quantum ad hominum, & reipublicę bonum expedit. Unde materia Pontificatus altioris ordinis, & aliquo modo spiritualis etiam tunc erat. Ac denique sicut virtus religionis altior est, quā justitiæ, ita Pontificatus, ad quem munera religionis spectant, dignior est regno, cujus est tractare justitiam. Hæc enim ratio etiam in lege veteri locum habebat. Atque eadem fere proportione ostendi potest excessus non tantum in dignitate, sed etiam in potentia. Nam quod Pontifex tunc etiam haberet suam potestatem, non solum ad ministrandum, sed etiam ad præcipiendum, & judicium in controversiis de lege, vel doctrina ferendum, negari non potest ex locis citatis Deut. 17. & 2. Paralip. 19. Quod vero ejus potestas in suo ordine suprema fuerit, probant illa verba Deuter. 17. *Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, &c.* Et ex eisdem colligi potest, etiam Regem comprehendere: nam universalia sunt; ergo etiam Rex erat subjectus huic potestati Pontificis, tenebaturque stare definitionibus, ac decretis ipsius, ejusque præceptis in sua materia obedire; ergo ex hac parte erat Pontifex Rege superior. Quod si fortasse Pontifex quoad temporalia, vel civilia crimina subjiciebatur Regi, & ideo diversis respectibus, & fundamentis mutuam relationem inferioris, & superioris inter se habebant, nihilominus propter excessum in materia, & fine potestas Pontificis major, & superior simpliciter appellari potest.

Addo præterea ex facto illo Salomonis (quod ad præsens spectat) non satis colligi, habuisse Regem jurisdictionem supra Pontificem in causa temporali, seu criminali (quidquid sit, an possit aliunde probari.) Probatur primo

Ex facto Salomonis etiam civilis potestas ejus supra

Pontifice non satis colligi- tur. mo quia multi censent. Salomonem non ut Regem, sed ut Prophetam deposuisse Abiathar, ut Theodoretus ibi, q.9.& Procopi.ibidem, & plures ex modernis. Et fundantur in subjectis verbis. *Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset sacerdos Domini, ut impleretur sermo Domini, quem loquutus est super domum Heli in Silo.* Erat enim Abiathar ex semine Heli, cui per Samuelem prædixerat Deus 1. Reg. 2. fore aliquando, ut Pontificatus familiæ suæ auferretur, propter peccata filiorum ejus: quæ fortasse fuerunt in Abiathar completa. Salomon autem spiritu prophetico id intelligens, & divino instinctu permotus, executioni mandavit, quod Deus fuerat comminatus. Quod si hoc ita est, nihil ex illo loco colligi potest de potestate, seu jurisdictione ordinaria Regum supra Pontifices, quia illa fuit extraordinaria. Atque hæc responsio facile sustineri potest, probari autem difficile: quia verba illa, *Ut impleretur, &c.* frequenter dicuntur, etiamsi comminationes Dei per malos ministros, & mortes, aut violentias injustas impleantur. Quia per illa verba non redditur ratio, quæ movet hominem ad operandum, sed quæ Deum movit ad permittendum, seu tantum significant consequutionem unius ex alio, non causam. Sicut de militibus crucifigentibus Christum dicitur, divisisse Vestimenta, *Ut impleretur, &c.* Matth. 27. Nihilominus tamen illa responsio probabilis est, quam authoritate Innocent. 3. in lib. seq. confirmabimus, & eam defendit Cardinal Bellarm. tum ex aliis Scripturæ locis, tum ex ponderatione verbi Hebraici, in c. 15. contra Barclai.

Alii vero non dubitant dicere Salomonem in eo facto injuste egisse, usurpando potestatem, quam non habebat. Ego vero id affirmare non audeo propter verba Scripturæ, quæ ex c. 3. allegavi, & quia apud antiquos Patres, & expositores non invenio factum illud inter peccata Salomonis numeratum, eive in culpa tributum. Quocirca si nec jurisdictionem, nec peculiarem instinctum, aut revelationem habuit, potius excusare illum, dicendo relegasse, vel separasse Abiathar, qui contra ipsum conspiraverat non puniendo delictum, sed quasi defensioni suæ, & conservationi pacis, & regni consulendo. Nam si Abiathar contra ipsum conspiraverat, & Adoniæ amicitia conjunctus erat, timere non immerito poterat Salomon, ne post Adoniæ mortem Abiathar in Pontificatus ministerio, & Hierosolymis manens aliquid in suam pernicem moliretur. Tales ergo circumstantiæ tunc occurrere potuerunt, ut posset Rex prudenter, & sine peccato illo modo cogere Pontificem, etiamsi jurisdictionem in illum non haberet.

Argumentum ex veteri Pontificatu ad novum, desumptum nullum est in præsenti causa. Addo vero ultimo, etiam si daremus (quod nunc non concedimus) Pontificem in lege veteri non fuisse exemptum a potestate coerciva Regis, nullum inde argumentum sumi ad tempus legis gratiæ. Nam potestas Regum in lege gratiæ in se non est major, quam fuerit in lege veteri, in utraque enim est mere civilis, & naturalis ordinis, ac originis, quamvis in lege veteri fuerit specialiori modo a Deo collata. Dignitas autem, & potestas Pontificia est longe major, & altioris ordinis, ut ex hactenus dictis satis constat, & in tractatu de Legibus dictum est. Ideoque nullum argumentum fieri potest a Pontifice veteri ad Christi Vicarium in his, quæ ad subjectionem, & imperfectionem pertinent. Nam Mosaico Pontifici non sunt datæ claves regni cœlorum, neque illa potestas ligandi, & solvendi, cujus actio in terris rata habetur in cœlis, quæ Summo Pontifici Vicario Christi datæ sunt cum suprema ecclesiæ gubernatione longe majori, quam haberet vetus Pontifex ad regendam synagogam, cui nullibi dictum est, *Pasce oves meas*, sicut dictum est Petro. Ergo multo magis pugnat cum Pontificatu legis novæ subjectio ad temporalem Principem, quam in lege veteri repugnaret, ac proinde ex factis legis veteris nullum argumentum ad legem novam sumi potest. Præterquam quod Pontificatus illius legis ad cæremonialia ejus pertinebat, quæ jam omnino cessarunt, & nova institutio facta est, secundum quam suprema potestas, & exemptio Vicario Christi data est.

Instantia hæreticorum. Sed urgent adversarii postulantes a nobis, ut hanc institutionem ex Scriptura ostendamus, utunturque altero modo contra nos argumentandi ex Scripturis, quod supra negativum vocavimus, nimirum, quod nullibi in novo testamento scriptum inveniatur, Pontificem Romanum habere Primatum, seu potestatem in Reges, præsertim quæ ad temporalia aliquo modo extendatur. Si autem quæ hactenus diximus, expendantur, non solum facile huic argumento respondemus; sed etiam plane evidenter in Regem Angliæ illud retorquemus. Primum enim, quod attinet ad potestatem, & Primatum in Reges, jam constat ex superius dictis, ubi declaravimus, quomodo hæc potestas ex Scriptura, & verbis Christi colligatur, neque esse necessarium, ut ipsa etiam collectio in Scriptura sit expressa, sed satis superque esse, ut traditione, & definitione ecclesiæ declarata, ac firmata sit. Quod vero ad exemptionem pertinet, præter quam, quod ex ipsa superiori potestate manifeste colligitur, ex verbis etiam Christi, & simili ecclesiæ traditione in libro sequenti probabitur. Responsio.

Argumentum adversariorum in ipsos retorquetur. Ad argumentum ergo negativum negamus, potestatem Pontificis Romani in Reges ex Scriptura non probari. Retorquemus autem argumentum hoc modo: Primatus Regis Angliæ non probatur ex Scriptura, & secundum fidem ejus, nihil est credendum, quod in Scriptura non continetur; ergo secum repugnat, illum asserendo, & subditos ad illum credendnm cogendo. Major probatur, quia ex veteri testamento non ostenditur, tum quia omnia testimonia, quæ afferuntur, id non probant etiam de statu legis veteris, ut vidimus; & licet probarent de illo tempore, nihil pro statu legis novæ efficerent, ut etiam ostensum est. Neque etiam ex novo testamento probari potest: nam omnia testimonia, quæ Rex adducit, nullius momenti sunt, ut ostendimus. Unde Sacellanus ejus (ut relatum invenio) ingenue fassus est, fundamentum illius Primatus in solo veteri testamento quæri oportere, & nullum illius in novo vestigium, aut exemplum inveniri. Idemque argumentum fieri potest contra exemptionem Regis Angliæ a jurisdictione coactiva Pontificis, nam illius fundamentum, si quod esse posset, esset certe in veteri testamento quærendum; in novo autem nullum habet, sed pugnat potius cum generalibus verbis Christi, *Quodcumque ligaveris, & pasce oves meas*.

CAPUT XXVII.

Aliis Objectionibus ex Conciliis sumptis satisfit.

Additam præterea Rex Angliæ in sua Præfat. pag. 22. *Prædictam in Reges potestatem a Pontificibus usurpatam cum Conciliis, & Patribus pugnare*: dicitque in sua Apologia id demonstrasse. In ipsa vero Apologia pag. 29. in primis inducit Concilium Arelatense tempore Caroli Magni congregatum, quod in fine capitulorum ita concludit. *Hæc igitur sub brevitate, quæ emendatione digna perspeximus, quam brevissime adnotavimus, & D. Imperatori præsentanda decrevimus, poscentes ejus clementiam, ut si quid hic minus est, ejus providentia suppleatur, si quid secus, quam se ratio habet, ejus judicio emendetur, si quid rationabiliter taxatum est, ejus adjutorio divina opitulante clementia perficiatur.* Ex quib. verbis colligere vult Rex Angliæ, Patres illius Concilii recognovisse Imperatorem, ut judicem, & superiorem suum, & suorum decretorum. 1. Objectio.

Nihil tamen minus ipsi senserunt, aut Imperatorem sentire existimarunt. Nam in prologo ejusdem Concilii sic Imperatorem loquuntur. *Ecclesiæ Dei statum vigili instantia roborare disponit.* Et infra. *Omnibus Dei sacerdotibus obsecrans, & obtestans, ut ecclesias, quas regendas susceperunt, pia prædicatione instruant, &c.* Et in fine prædictorum verborum non postulant, sua decreta ab Imperatore confirmari, sed ejus adjutorio perfici, id est, executioni mandari. Regimen vero ecclesiarum non Imperatori, sed sibi creditum esse cognoscunt: duo vero Imperatoris officia in hujusmodi rebus indicant, scilicet, exhortari, adjuvare Pastores ecclesiæ in suo regimine, quæ ut sæpe diximus, ad jurisdictionem non pertinent, sed ad pietatem, & humanam potentiam, seu authoritatem. Est præterea in verbis illis advertendum in eis non esse sermonem de rebus fidei, sed de decretis pertinentibus ad moralem usum, ut patet ex verbis illis, *quæ emendatione digna perspeximus, quam brevissime notavimus.* Quia ergo in illis multa decreta erant, quæ laicos simul cum clericis contingebant, ut patet ex cap. 4. 5. 12. 13. 15. 22. & 23. ideo prudenter fecerunt, illa Imperatori præsentando, ut ejus authoritate adjuti, ea possent facilius executioni man- Solutio.

ni mandare. Cætera autem verba urbanitatis, modestiæ, & humilitatis sunt, ut ex usu similium verborum constat, ideoque vanum est, ex illis propriam subjectionem, vel jurisdictionem colligere.

Secunda objectio ex quibusdam Provincialibus Conciliis. Diluitur.

Secundo objicit Rex. *Sex Concilia generalia*, quæ ait, *se se penitus Carolo Magno tradidisse*. Nominat autem Concilium Francofordiense, Arelatense, Turonense, Cabilonense, Moguntinum, ac Rhemense. Sed in primis non video, cur hæc generalia Concilia vocet, cum fere omnia provincialia sint, & ad summum quædam sint nationalia; deinde nihil in dictis Conciliis reperio, propter quod dicantur, *se penitus Carolo tradidisse*. Et in primis Concilium Francoford. sine dubio generale non fuit, nã, ut ex titulo Epist. ejusdem Concilii ad præsules Hispaniæ constat, solum Episcopi Germaniæ, Galliæ, & Aquitaniæ in eo interfuerunt, & de legatis Apostolicis, ejusve confirmatione nulla fit mentio. De Carolo autem M. in titulo libelli sacrosyllabi solum dicitur, Concilium fuisse habitum sub præsentia Clementiss. Principis Caroli. Ubi Carolus non ut author, sed ut exhortator, & defensor: neque ut pars Concilii, sed ut honorificus testis ponitur. Et quamvis in principio libri sacrosyllabi Carolus necessitatem extirpandi quendam errorem Concilio proponat, postea vero solum Concilium est, quod veritatem docet in discursu illius libri, cujus author dicitur fuisse Paulinus, qui in fine libri sic ait; *Nos autem Domini, & charissimi fratres sequentes praecedentium Patrum sanam fidei doctrinam, respuentes per omnia deliramenta nugacium hominum corde credamus ad justitiam, & ore confiteamur ad salutem, &c.* Postea vero solum orat pro Carolo M. *ut Deus eum protegat, & defendat, &c.* eumque postea precatur, ut contra visibiles hostes pro Christi amore dimicet. Neque ibi aliud verbum invenio, quo illud Concilium *se penitus Carolo tradiderit*. Satisque fecisset Rex Angliæ, si in actis illius Concilii considerasset, eundem Carolum in epist. ad Elipandum, & alios Hispanos sacerdotes, non Patrem, aut Primatum ecclesiæ, sed filium & defensorem S. Dei ecclesiæ seipsum appellare. Item potuisse advertere, Patres illius Concilii cum in fine dicti libri sententiam protulissent, statim addidisse, *reservato per omnia juris privilegio Summi Pontificis D. & Patris nostri Adriani primæ sedis Papæ*. Item notare posset, quod inferius ajunt, *& B. Petri primi Pastoris ecclesiæ*. Ac denique notari potest, solam synodum Episcoporum scripsisse doctrinam fidei ad Elipandum, & alios: postea vero scripsisse Carolum tamquam protectorem, & defensorem synodi.

Ad Conc. Turon.

De Concilio Arelatensi jam diximus. In Turonensi autem nihil aliud invenitur, nisi quod in ejus præfatione illum laudant, & saluberrimis ejus exhortationib. illuc convenisse fatentur; in fine autem his verbis concludunt: *Hæc nos in conventu nostro ita ventilavimus, sed quomodo deinceps piissimo Principi nostro de his agendum placebit, nos fideles famuli libenti animo ad nutum, & voluntatem ejus parati sumus*, Quid enim aliud religiosi, & prudentes, ac modesti Episcopi dicturi erant ad pium Imperatorem, qui sancto zelo ea tantum, quæ ad bonum ecclesiæ pertinebant, procurabat, non tanquam ecclesiæ gubernator, sed tanquam filius, & defensor.

Ad Concil. Cabil.

In Concilio autem Cabilonensi in principio habentur similia verba supra tractatis ex Concilio Arelatensi, & ideo idem repetere necesse non est. Nam in illo Concilio solum agitur de moribus, & inter illius decreta etiam inveniuntur aliqua laicis communia, ut c. 18. & 21. & maxime 43. Ubi eam ob causam in adhibendo remedio quibusdam publicis, & communibus vitiis sententia Imperatoris expectanda dicitur. Neque aliud verbum in illo Concilio invenio, quo se penitus Imperatori tradiderit. Sed in c. 66. tantum decretum est, ut ab omnibus indesinenter oretur pro Rege, quod longe diversum est. Imo ibi additur dixisse Concilium, Scripturarum monita, & canonum instituta diligenti indagatione inquirenda, & simili observatione perficienda esse, in quo non Imperatoria, sed ecclesiastica authoritas post scripturas commendatur. Quin potius illi subjectioni Concilii ad Imperatorem, quam exaggerat Rex Angliæ, repugnant cap. 28. & 37. ejusdem Concilii. Nam in priori dicitur, de gradibus propinquitatum, matrimonia utique prohibentium, vel irritantium, canones ecclesiasticos consulendos esse, non Regem. Posteriori vero dicitur, Conciliorum canones a sacerdotibus legendos esse, & intelligendos, quia per eos vivere debent, & docere.

Ad Mog. Conc.

Idem fere judicium est de Concilio Moguntino, nam licet in Præfat. Concilii Patres eodem honore tractent Imperatorem, & omnia ad illum referant, sicut præcedentia, nihilominus satis ibidem distinguunt potestates, & laicis controversias mundanarum legum, *vulgique justitias* (ut ajunt) committunt, & unicuique personæ, & statui proprium honorem impendunt; *Secundum dictum* (inquit) *B. Petri primi Pastoris ecclesiæ*. Unde inferius subdunt. *Insuper etiam congruum nobis esse videbatur, ut sacerdotes, & ecclesiæ Dei jure legitimo, & inconcluso honorarentur: de quibus Dominus ait: Qui vos audit, me audit, & qui vos recipit, me recipit, Qui autem me recipit, recipit eum, qui me misit. Et Apostolus ad Hebræos: Obedite, inquit, Præpositis vestris, & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem reddituri pro animabus vestris.* Inferius vero in c. 6. cum de filiis exhæredatis a parentibus quædam disponerent, quoniam civilem materiam attingere videbantur, addunt: *Quantum ad nos, vel ad nostram pertinet potestatem*, & ad Imperatorem ajunt; *Quod si forte extra officium nostrum alicubi inventum fuerit admonere vestram clementiam audeamus, ut emendentur*. Ubi aperte sua potestate in causis spiritualibus, & piis disponunt, ubi autem sæculare auxilium necessarium est, illud ab Imperat. postulant. Sicque in c. 7. in causis pauperum ajunt: *Hoc omnino emendetur per jussionem vestram*. Et in c. 8. optime de utraque potestate loquuntur.

1. Petri 2.

Luc. 10.

Hebr. 13.

Ad Conc. Rhemens.

Denique in Concilio Rhemensi fit inquidem in principio honorifica mentio Imperatoris, nihil autem ei tribuitur, quod jurisdictionem aliquam in Concilio ei concedere videatur. Imo cum in principio dicatur (quod in superioribus etiam quatuor Conciliis dictum erat) *conventum illum a Domino Carolo piissimo Cæsare more priscorum Imperatorum fuisse congregatum*, quasi in declarationem illius moris additur, *Ordinante Ulfario ejusdem Sanctæ Sedis Archiepiscopo*. Quod paulo post in Conciliis etiam generalibus explicabimus. Nam hæc quinque, de quibus diximus, provincialia tantum sine dubio fuerunt, & ideo convocatio propria, & cum potestate jurisdictionis ad Archiepiscopum pertinebat, tribuitur autem Imperatori tanquam petenti, & per temporalia subsidia cooperanti.

Tertio objicit Rex quatuor prima generalia Concilia. *Imo, & alia* (inquit) *quatuor sic vulgo appellata Imperatoris prudentiæ, ac pietati se se in omnibus subjecisse. Adeo, ut Ephesinum illud quater satis distincte inculcet, se accitos cōisse Imperatoris oraculo, nutu, sanctione, & mandato*. Inducit præterea verba ejusdem Concilii in epist. ad Augustos, ubi Patres dicunt, *universos se supplices ad pietatis ejus dominationem confugere, ut quæ contra Nestorium, & illi consentientes gesta sunt, robur suum haberent*.

Solutio.

Verumtamen in quatuor primis Conciliis dissimulat Rex ea omnia, in quibus Episcopi Romani Primatus, & potestas supra Imperatores, & supra Concilia generalia ostenditur, & unum tantum, vel aliud verbum arripit, quo Imperatoria dignitas in suo gradu commendatur, & facilem habet ex aliis locis intelligentiam. Et quoniam de Concilio Nicæno nihil in particulari Rex adducit, multa a nobis in superioribus allegata sunt, nihil hic addere necesse est, præsertim cum sit notum, quantum Constantinus Imperator in illo Concilio Episcopis, & eorum potestati detulerit.

Ex Concilo etiam Constantinop. 1. nihil Rex notat, cum tamen ignorare non debeat, quid Patres illius Concilii ad Damasum Papam scripserint, nimirum: *Mandato literarum superiore anno a vestra reverentia post Concilium Aquileiense ad Sanctissimum Imperatorem Theodosium missarum, ad iter duntaxat Constantinopolim usque faciendum nos præparavimus, atque de hoc uno Concilio celebrando consensum Episcoporum una nobiscum attulimus*. Ecce quomodo Imperatores ad cogenda Concilia concurrunt, scilicet, vel impetrando, & postulando a Pontifice convocationis mandatum, vel illo obtento illius executionem procurando, vel in virtute illius jubendo.

Theodoret. lib. 5. hist. c. 9.

Ex Concilio etiam Ephesino posset Rex Theodosii, & Valentiniani Imperatorum verba, quæ in ep. ad Concilium

lium posuerunt, notare. Cum enim Candidianum Comitem ad Concilium mitterent, ut esset quasi Concilii protector, & pacis conservator, subjungunt: *Sed ea lege, & conditione, ut cum quæstionib. & controversiis, quæ circa fidei dogmata incidunt, nihil quidquam commune habeat; nefas enim, qui sanctissimorum Episcoporũ catalogo adscriptus non est, illum Eccles. negotiis, & consultationibus se se immiscere.* Habetur hæc ep. in tom. 1. illius Concilii c. 32. Et in c. 29. habetur epist. Cyrilli ad Cælestinum P. in qua petit, ut sententiam suam in causa fidei, quæ tunc contra Nestorium tractabatur, Macedoniæ & totius orientis Episcopis perspicue per literas exponat. Et ex tom. 2. præsertim a c. 13. constat nihil in illa Synodo sine Pontificis authoritate actum esse. Præterea in actis præambulis ad Concilium Chalcedon. habetur ep. Valentiniani, & Marciani Augustorum ad Leonem P. ad quem ita loquuntur; *Tuam Sanctitatem Principatum in Episcopatu divinæ fidei possidentem sacris literis in principio justum credimus alloquendam, invitantes, atque rogantes, ut pro firmitate, & statu nostri Imperii æternam divinitatem tua Sanctitas deprecetur, & ut tale propositum, atque desiderium habeamus, quatenus omni impio errore sublato per celebrandam Synodum te authore, maxima pax circa omnes Episcopos fidei catholicæ fiat.* In quibus verbis maxime expendo illam particulam, *Te authore*; nam ex illa cum præcedentibus optime explicatur, quid Imperator, quidve Pontifex in congregando Concilio conferat, sc. Imperator intercessionem, Pontifex authoritatem. Eademque verba sufficiunt ad explicanda verba Concilii Ephesini de convocatione illius per Imperatorem. Quæ vero Patres ejusdem Concilii post illius definitionem ad Theodosium scripserunt supplicantes, ut in illo gesta, ac definita suum robur obtineant, eundem supra explicatum sensum habent, scilicet, petiisse Patres illos, ut authoritate sua fidem protegerent, ac defenderent. Unde inferius in alia ep. ad Augustos, eos exhortantur, ut vestigia majorum suorum imitentur, ut *quemadmodum* (inquiunt) *singuli eorum SS. Patrum synodis Imperii sui tempore celebratis paruerunt, Patrumque sanctiones legibus suis munierunt, & quam illis deferret observantiam, decretis suis ostenderunt, ita & vos, &c.* Ubi clare Imperatoris esse docent, parere, & observantiam exhibere decretis Synodorum generalium, deinde vero suis legibus ea munire, & executionem procurare. De quo puncto legi etiam potest Synodus 3. Romana sub Symmacho, ubi non solum Patres, sed etiam Theodoricus Rex Pontifici tribuunt potestatem cogendi Concilia, licet ad petitionem Imperatorum, aut Regum illa frequenter utatur.

Habentur tom. 4. ejusdem Conc. c. 14.

Cap. 16.

CAPUT XXVIII.

Patrum testimoniis, quæ Rex objicit, satisfit.

In Apolog. p. 26. Primum Augustini testimonium. Hoc testimonium nihil favet Regi.

VLterius objicit Rex quasdam Patrum sententias. Prima est Augustini Psal. 124. ubi ait, Julianum tametsi iniquum, infidelẽ, & idololatram, nihilominus fuisse verum Dominum temporalem, illique fuisse a Christianis obediendum. At quis hoc negat? superius enim ex professo a nobis probatum est, infideles etiam esse posse veros Reges, & Dominos, eisque in rebus justis, & licitis parendum esse. Quod etiam verum esse dicimus de Rege hæretico, & schismatico, quamdiu per ecclesiam non deponitur, seu regno privatur. Atque ita loquutus est Augustinus. Quod si Rex dicit, non posse deponi, oportet, ut aliunde id probet, nam Augustinus certe id non dicit, & in aliis locis generaliter docet, justum esse, hæreticos per cruciatus, & pœnas ad fidem compelli. Quod si Rex argumentum inde sumat, quod apostata ille impiissimus per ecclesiam depositus non est. Respondemus, argumentum nullius esse momenti, non enim ideo id facere omisit ecclesia, quia jure non posset, sed quia otiosum fuisset id tentare, quod exequi tunc non poterat.

3. Testimonium ex Tertulliano.

Secundum testimonium est Tertulliani lib. ad Scapulam c. 2. *Christianus nullius est hostis, ne dum Imperatoris, quem sciens a Deo suo constitui, necesse est, ut & ipsum diligat, & revereatur, & honoret, & salvum velit, cum toto Romano Imperio, quousque sæculum stabit, tamdiu enim stabit. Colimus ergo & Imperatorem sic, quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, ut hominem a Deo secundum, & quidquid est a Deo consequutum, & solo Deo minorem. Hoc & ipse volet. Sic, enim omnib. major est, dum solo vero Deo minor est.* Hoc vero testimonio, & alio Tertulliani nos etiam supra usi sumus, ut potestatem supremam Regum temporalium probaremus, nihilque aliud ex verbis illis cum fundamento colligi potest. Nam quod imperatorem vocat *hominem a Deo secundum*, ideo dictum est, quia in ordine temporalis regiminis Imperator, vel Rex supremus immediate sub Deo est, & nullum alium in eo ordine superiorem recognoscit. Atque in eodem sensu accipiendum est, quod illum vocat *solo Deo minorem*, utique in suo imperio, obedientia, ac regimine pure civili, ac temporali. Nam alioqui manifestum est, posse unum Regem vel Imperatorem temporalem esse majorem alio in potestate, & ditione, etiam si unus alteri non subjiciatur. Majorique ratione Pontifex major est Imperatore, quia non solum dignitate, & ditione excedit, sed etiam illi superior est in alio excellentiori ordine, & in ordine ad altiorem finem. Sicque locum habet limitatio, quam in eisdem verbis Tertullianus adhibet: *Colimus Imperatorem sic quomodo & nobis licet, & illi expedit*, utique in his, quæ potestati illius subjacent, & Deo, ejusque fidei non repugnant. Nam cum in his excedit, & delinquit Imperator, jam non legitima potestate utitur, & si Christiãus sit, ut talis superiorẽ habet, a quo corrigatur.

Hoc testimonium tantum supremã Regum in temporalibus potestatem commendat.

3 Ex Justino.

Neque plus probant verba, quæ tertio loco ex Justino adducit Apolog. 1. pro Christian. quę nos etiam supra tractavimus, & nihil probant, nisi Imperatorem, & Regem, quamdiu Rex est, esse verum Dominum, cui obediendum est in his, quæ illi subjacent. Nemo autem dubitabit, posse Regem, vel regno renunciare, vel illud amittere, & tunc etiam dominium ejus, ac potestatem, & consequenter etiam obligationem illi obediendi cessare.

4 Ex Ambrosio.

Quarto adducit verba Ambrosii orat. contr. Auxent. de Basilic. non tradend. in initio: *Dolore potero, potero flere, potero gemere, adversus arma, milites, Gothos, quoque lachrymæ meæ arma sunt. Talia munimenta sunt sacerdotis. Aliter neque debeo, nec possum resistere.* Quibus verbis videtur velle concludere Rex Angliæ, Pontifices non posse iniquis schismaticorum Regum conatibus potestate resistere, sed solo verbo, exhortatione, ac precatione. Longe vero diversa erant mens Ambrosii, quam satis ostendit, quando Theodosio non sola prece, sed imperio, & spirituali potestate restitit. Sententia igitur Ambrosii fuit, non esse sacerdotis officium arma sensibilia, & materialia contra Imperatorem tyrannum, aut rebellem sumere, & militum castris illi resistere. Et nihilominus non negat habere ecclesiam potestatem, qua illi resistat, sed quia hæc sæpe contra incorrigibiles, & contemptores efficax non est, ideo, ait, ultimum refugium sacerdotis in lachrymis, & precibus ad Deum positum esse. Potuisset autem Rex Angliæ attentius expendere verba, quæ in fine orationis posuit Ambrosius: *Quid honorificentius, quam ut Imperator filius ecclesiæ esse dicatur? Quod cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim bonus intra ecclesiam, non supra ecclesiam est.* Ergo sicut filius corrigi poterit a Patre, & ut inferior a superiore, quia si superior non est, profecto inferiorem esse necesse est: nam duo capita æqualia sine schismate esse non possunt. Estque similis locus, eodemque modo explicandus apud Chrysost. Homil. 4. de Verb. Isai. *Nam sacerdotis tantum est arguere, liberamque præstare admonitionem, non movere arma, non clypeos usurpare, non vibrare lanceam, nec arcum tendere, nec jacula mittere, sed tantum arguere, ac liberam præstare admonitionem.* Sub verbo enim arguendi intelligendum est comprehendi quicquid ad correctionem ecclesiasticam pertinet, & tunc etiam locum habet, quod idem Chrysostomus præmittit: *Ubi sacerdos contemptus est, dignitasque sacerdotii conculcata, neque quicquam præterea potuit sacerdos* (dicit Deo.) *ego quod erat mei officii præstiti, nihil amplius possum, succurre sacerdotio, quod conculcatur*, &c. Agit autem de Azariã, qui quantum potuit restitit Oziæ, & cum proportione de Pontifice novæ legis intelligendum est.

Vera Ambrosii mens.

5. Ex Optato. Verus ejus sensus.

Quinto loco adducit verba Optati lib. 3. contr. Parmen. *Super Imperatorem non est, nisi solus Deus, qui fecit Imperatorem.* Sed hæc verba eodem modo quo similia Tertulliani, exponenda sunt, scilicet Imperatorem esse in suo ordine sub Deo supremum, quod non excludit subordinationem ad spiritualem potestatem, quam ut Christianus habet. Et hanc fuisse intentionem Optati ex aliis locis ejus in superioribus allegatis, & ex occasione,

quam

quam tunc habuit Imperatoriam dignitatem tuendi, satis manifestum est. Agebat enim ibi contra Donatum, qui Imperatorum leges despiciebat, dicens: *Quid est Imperatori cum ecclesia*, quę ut ait, *contra pręcepta Apostoli Pauli meditabatur*. De quibus pręceptis inferius ait, servanda esse, *etiam si Imperator gentiliter viveret*. Quod ergo ait, solum Deum esse majorem Imperatore, etiam de Imperatore gentili intelligit, de quo cogitare non potuit, habere in ecclesia Primatum, vel spiritualem potestatem; loquitur ergo de Imperatore solum quoad temporalem potestatem.

6. Testimoniũ ex Gregor. Sexto majorem vim facit in verbis Gregor. lib. 2. ep. 61. indict. 2. alias c. 100. quę est ad Mauritium Imperatorem super legem, quam tulerat, ut milites in monasterio non susciperentur, quæ erat injusta, & contra supernaturalem finem, & nihilominus non est ausus revocare illam per eam indirectam potestatem, quam nos illi tribuimus; non ergo illam in se agnoscebat. Unde postquam Gregorius verbis submissionis, & humilitatis Imperatorem alloquutus fuerat, eum *Dominum suum*, *seque famulum pietatis suæ*, appellans, deinceps iniquitatem legis ostendens inter alia sic inquit; *Ego vero hæc dominis meis loquens, quid sum, nisi pulvis, & cinis? sed tamen quia contra Dominum Deum hanc intendere constitutionem sentio, dominis tacere non possum.* Et nihilominus in fine epistolæ ita concludit: *Ego quidem jussioni subjectus eandem legem per diversas terrarum partes transmitti feci, & quia lex ipsa omnipotenti Deo minime concordet, ecce per suggestionis meæ paginam serenissimis Dominis nunciavi. Utrobique ergo quæ debui exolvi, qui & Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo, quod sensi, minime tacui.*

Respondemus, satis in superioribus ostensum esse, quid D. Gregorius de Imperatorum potestate in ecclesia senserit, cum in Psal. 5. Pænit. alias 101. circa versum illum, *Tota die exprobrabant mihi inimici mei*, contra eundem Mauricium Imperatorem scriptum reliquerit: *In tantum suæ temeritatem extendit vesaniæ, ut caput ecclesiarum Romanam ecclesiam sibi vendicet, & in domina gentium terrenę jus potestatis usurpet.* Et infra in alium versum; *Initio tu Domine terram fundasti*, eundem Mauricium inter ecclesiæ persecutores annumerat, dicens: *Quid Nero, quid Diocletianus, quid denique iste, qui hoc tempore ecclesiam persequitur?* Ex hoc ergo loco alterius intelligentiam recte colligunt Cardinales Baron. & Bellarm. Cum enim ille Imperator, licet catholicus, & alias ecclesiæ benefactor, sua potestate abuteretur, prudenter egit Gregorius ad eum submisse scribendo, & blande illum exhortando, & instruendo, ut facilius illum ad legis emendationem, vel revocationem induceret. Igitur non idcirco statim potestate sua usus non est, quia illam non haberet, sed quia non speravit tunc fructum, si rigore uteretur. Et ideo in principio ejusdem epistolæ ad hoc insinuandum, & ad tuendam sui muneris dignitatem ait: *Ego autem indignus pietatis vestræ famulus in hac suggestione, neque ut Episcopus, neque ut servus jure reipublicæ, sed jure privato loquor.* Et nihilominus providentiam erga ecclesiam eo tempore necessariam non omisit, nam legem illam, quam in fine illius epistolæ ad varias mundi partes transmitti fecisse, dicit: non sine debita correctione, & moderatione trasmisit: ut constat ex ejusdem epistola ad Episcopos diversarum regionum, quæ habetur lib. 7. indict. 1. ep. 11. Ubi postquam dixit, *legem quam Imperator dedit, &c. Vestræ studui firmitati transmittere*, &c. subdit: *Hoc maxime exhortans*, &c. *ut nisi eorum vita fuerit subtiliter inquisita, suscipiendi non sint, post sufficientem autem probationem, & examinationem*, ait suscipiendos esse. In quo manifeste usus est authoritate, quam habebat supra leges civiles in ordine ad bonum animæ, & spiritualem finem moderandi legem.

Responsio. Baron. ann. 593. n. 14. & sequenti. Bellarm. in Respon. ad Regem Angl.

Alia Patrum testimonia Imperatoriam dignitatem commendantia, eorumque explicatio. Ultimo possumus addere nonnullas alias Patrum loquutiones, quæ nimium potestati, seu dignitati civili favere videntur. Ignati. epist. ad Smyrnen. *Honorare oportet & Regem; neque enim Rege quisquam præstantior, aut quisquam similis ei in rebus omnibus creatis.* Intelligitur autem de præstantia, & similitudine in potestate, utique in suo ordine, ut diximus. Unde ibidem de Episcopo etiam ait, esse honorandum, *ut Principem sacerdotum, imaginem Dei ferentem, & Christi.* Et infra: *Nec Episcopo, qui Deo consecratus est pro totius mundi salute, quicquam majus est in ecclesia.* Quod etiam respective, & cum proportione intelligendum est. Cyrill. etiam Alexandr. lib. de Recta in Deum fide ad Theodosium in principio sic ait. *A Deo, cujus est summa celsitudo, vobis clarissimi Reges humanæ claritudinis fastigium incomparabilibus excellentiis præ omnibus aliis exurgens, & exaltatum, eximiaque ac honesta sors sunt data. Vos enim estis summarum dignitatum fontes, & supra omnem eminentiam, humanæque felicitatis principium, ac origo. Et vestræ quidem majestatis clementissimis nutibus, quidquid regni soliis substratum est, ut vitam legitimam, & admirabilem agat, gubernatur, at qui jugum non ferunt, facile a vestro robore victi cadunt.*

Hæc autem verba superius dictam intelligentiam facile recipiunt, & tanta moderatione, ac prudentia scripta sunt, ut non solum verum sensum statim per se prodant, sed etiam esse aliam potestatem excellentiorem, & plus quam humanam satis indicent. Ideo enim dixit Cyrillus, datum esse Regibus humanæ celsitudinis fastigium, quia sacerdotale, & Pontificale plus est, quam humanum. Unde cum postea dixit, Imperatorem esse summarum dignitatum fontem, & supra omnem eminentiam, statim addidit, *humanæ felicitatis principium, & origo*. Nam illa omnia de dignitatibus terrenis, ac temporalibus, quæ ad humanam, id est, naturalem, seu civilem felicitatem ordinantur, intelligenda sunt. Quod magis declarant illa verba. *Quidquid regni soliis substratum est, ut vitam legitimam, & admirabilem agat, vestris nutibus gubernatur.* Sciebat enim Cyrillus, esse multa, quæ regni soliis non substernuntur, quæ tunc clarius explicare non erat necesse; quia non doctrinam ecclesiasticam tradere tunc instituerat, sed tantum Imperatorem ad veram de Christo fidem audiendam benevolum reddere. In prædictis aliam dignitatem Regiæ præstantiorem insinuavit Cyrillus.

Ultimo possunt notari verba Symmachi Papę in Apologet. adversus Anastas. Imperatorem, ubi comparans Pontificem cum Imperatore in honore eis debito ait: *Ut non dicam superior, certe æqualis honor est.* Verumtamen ex antecedentibus constat sensus, & modestia Pontificis. Dixerat enim, *Conferamus honorem Imperatoris cum honore Pontificis, inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanarum curam gerit, iste divinarum.* Ex quo principio potuisset quidem expresse concludere, majorem honorem Pontifici esse debitum, propter modestiam vero noluit. Vocavit autem honorem æqualem, non simpliciter, sed secundum proportionem, quatenus uterque eorum in suo ordine supremus est. Postea vero in discursu Apologiæ diserte affirmat, & probat, habere se authoritatem superiorem, ad cogendum Imperatorem, si hæreticus sit, aut cum hæreticis ab ecclesia damnatis communicet.

CAPUT XXIX.

Objectionibus ex rei novitate, & factis Imperatorum, Regumque desumptis satisfit.

Primatum Pontificis novitatis arguit Rex. Conqueritur ulterius Rex Angliæ, quod potestas hęc in Christianos Principes *per ambitionem, & abusum sit usurpata*, ut in Præfat. ait pag. 22. Ut autem hoc persuadeat, etiam usum ejus novum esse contendit. Sic enim in Præfat. pag. 24. dicit, *novum esse, & absurdum* sensum illorum verborum Christi: *Pasce oves meas*, & *Quodcumque ligaveris*, ex quo genus illud potestatis colligitur. Et pag. 60. cum dixisset Petrum fuisse illorum Apostolorum, quos Christus elegit, Principem tantum ordine quodam, subjungit: *Nec aliquid sibi amplius trecentis post Christum annis Romanæ sedis Episcopus arrogavit.* Deinde, ut hanc novitatem suadeat, ibidem in generali dicit Romanos Episcopos usque ad Phocæ tempora Imperatoribus subjectos fuisse. Sed hoc quam sit a veritate alienum, satis in superioribus ostensum est. Antea vero pag. 28. & sequ. aliqua Imperatorum, & Regum facta recensuerat, quæ ad prædictam novitatem usurpatæ jurisdictionis, & antiquam subjectionem Romanorum Pontificum ostendendam induci possunt, de quibus propterea hic nobis dicendum est.

Quam sit antiquus pontificis primatus. Prius vero ad generalem de novitate querelam refutandam sufficere quidem possent ea, quæ ad probandam hanc potestatem ex antiquo usu, & traditione adduximus. Breviter tamen addimus, si sermo sit de ipsa potestate, tam antiquam esse, quam est antiqua monarchię ecclesiasticæ institutio, quæ ab ipsomet Christo verbis satis expres-

expressis facta est. Nam hunc esse legitimum sensum illorum verborum, eumque non novum, sed antiquissimum; imo & perpetuum in Catholica ecclesia fuisse, satis demonstratum est. In illa vero institutione, ac potestate includi jus hoc ad cogendos Christianos Principes hæreticos, schismaticos, vel ecclesiæ inobedientes, perniciosos, & incorrigibiles evidentibus rationibus, ac testimoniis ostensum est. Quibus cum Rex Angliæ nihil habeat, quod respondeat, fingit, catholicos asserere, *posse Pontificem ad libidinem regna tollere, & condonare*, ut ait in Præf. pag. 23. imo etiam *pro libidine posse illos ad occisionem ducere*, ut pag. 24. adjungit. Ubi etiam addit, verba illa Christi: *Pasce oves meas*, ita a nobis exponi, *Tanquam hoc significarent, tolle, proscribe, abdica Christianos Principes, atque Reges*.

Sed (ut iterum jam in superioribus dixi) hæ sunt evasiones frivolæ, vanaque portenta a Protestantibus inventa, ut & Regi imponerent, & odium in catholicos, & in veritatem ipsam excitarent. Nunquid enim quia Rex Angliæ potestatem habet ad coercendos subditos suos justis pœnis, quando deliquerint contra suas leges, ideo dicendus est, ad libidinem suam posse occidere subditos, eosve bonis suis privare? Certe neque subditi sui hoc audire vellent, neque ipse tantam tyrannidem sibi attribui permitteret. Cur ergo in Christi Vicario fingit, quod de se puderet audire? Vera ergo novitas in hac tyrannica potestate fingenda a Protestantibus reperta est, antiquitas autem legitimæ potestatis Pontificiæ ad justam Principum coactionem, etiam usque ad privationem regnorum, si causa sit digna, & ipsi rebelles sint, evidenter a catholicis Doctoribus suppositis Christi verbis ostensa est: nec de ipsa potestate aliud dicendum superest.

Si vero sit sermo de usu, distinguere possumus usum directivæ potestatis, & coactivæ, & de utroque facile confitemur non fuisse in ecclesia erga Christianos Imperatores, aut Reges, trecentis post Christum annis, non quia esse non posset, sed quia non erat materia ejus: nulli enim fuerunt illis temporibus Christiani Principes, aut Imperatores. Quid ergo mirum, si Pontifices præceptis suis, ac legibus illos gubernare non possent, nec sua potestate cogere, cum Paulus dixerit; *De his, qui foris sunt, nihil ad nos?* Solum ergo tunc poterant illis fidem prædicare, quamdiu vero illam voluntarie non suscipiebant, & per baptismum non profitebantur, efficacius dirigi, aut regi non poterant. Ab hoc autem tempore, breve illud excipio, in quo Philippus Imperator Christianus fuit: nam in illum Fabianus Pontifex sua potestate, quantum occasio justa tulit, usus est, ut supra ex Eusebio retulimus. Ut hoc exemplo appareat, non esse solidam, neque simpliciter veram illam Regis absolutam loquutionem. *Neque amplius trecentis post Christum annis Pontifices Romani sibi arrogarunt*, quandoquidem quantum illius temporis occasio tulit, Fabianus ea legitime usus est. Accedit quod illo etiam tempore ecclesia usa est sua potestate spirituali in materia etiam temporali, prout ad suum bonum expediebat, nulla habita ratione civilium legum, sed illas corrigendo, aut limitando propter spiritualem finem. Exemplum optimum est in lege facta a quodam Concilio Africano, ut Cyrill. refert. epist. 66. ne clericus possit in testamento in tutorem nominari, cum leges civiles neminem a tutela eximi posse disponant. ff. de Excus. tutor. per plures leges.

Imperator Philippus primus catholicus extitit, in eumque Pontifex sua potestate usus est.

Cap. Displicet. Parag. Repetis 23. q. 4.

Præterea post illa tempora semper Pontifices usi sunt hac potestate in Christianos Principes, prius quidem monitis, & præceptis eos dirigendo, & ubi oportuit, eorum leges emendando, ut de Gregorio capite præcedenti vidimus, & de aliis supra retulimus. Postea vero etiam cogendo, quantum necessitas postulabat & ratio temporum permittebat. Usus enim hujus potestatis coercivæ non est per se necessarius, sed cogente necessitate. Atque utinam necessitas illius usus nunquam fuisset, id est, nunquam fuissent quæ ad illum exercendum obligarent. Quamdiu ergo talia crimina in Principibus Christianis inventa non sunt, sine præjudicio potestatis potuit talis usus in ecclesia non esse. E contrario vero, non fuit necesse, ut statim ac Imperatores Christiani Apostatæ, vel ecclesiæ rebelles esse cœperunt, tota sua potestate ecclesia, seu Pontifices in eos usi fuerint: quia ex tali usu non fructum, sed majus ecclesiæ nocumentum timere potuerunt. Unde August. respondens simili argumento Donati ep. 204. ad eundem ait: *Repetis sicut audio, quod in Evangelio scriptum est, recessisse a Domino septuaginta discipulos, & arbitrio suæ malæ, atque impiæ discessionis fuisse permissos, cæterisque duodecim, qui remanserant, fuisse responsum. Nunquid & vos vultis ire? Et non attendis, quia tunc primum ecclesia novello germine pullulabat, nondumque in ea fuerat completa illa prophetia. Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes servient illi. Quod utique quanto magis impletur, tanto majore utitur ecclesia potestate, ut non solum invitet, sed etiam cogat ad bonum.* Idem ergo in illis primis temporibus Juliani v. g. vel aliorum accidit, qui per potentiam, & tyrannidem more gentilium ecclesiam persequebantur. Et nihilominus non defuit circa eadem tempora usus hujus potestatis, quando cum fructu adhiberi potuit, ut ex censura Ambrosii in Theodosium, & Innocentii in Arcadium aperte ostenditur, & ita etiam postea successu temporum juxta occurrentes occasiones usus hujus potestatis adhibitus est, ut vidimus.

Sed occurrit Rex Angliæ ex contrariis factis ostendens contrarium jus Imperatoriæ potestatis in Pontifices. *Nam Imperatoris* (inquit) *assensus longo annorum decursu eligendis Pontificibus intervenit, &c.* Quæ late prosequitur, ex quibus argumentum excellentioris potestatis Imperatoriæ desumere conatur. Quia vero de electione Pontificum in propria materia de Pontifice tractatur latius, nunc breviter fatemur, servatum esse aliquo tempore, ut electio Pontificis per consensum Imperatoris confirmaretur, ut ex Platina in Firmiano Papa, & ex aliis historiis constat, & aperte ex Gregor. lib. 7. indict. 1. epist. 1. in fine, ubi voluntate Imperatoris se factum esse Pontificem illis verbis affirmant: *Ecce serenissimus Dominus Imperator, fieri simiam, leonem jussit. Et quidem provisione illius vocari leo potest, fieri autem leo non potest. Unde necesse est, ut omnes culpas, ac negligentias meas non mihi, sed suæ pietati deputet, qui virtutis mysterium infirmo commisit.* Addimus vero deinde, multis temporibus factos esse Pontifices sine consensu Imperatorum, aut Regum, nimirum & ante conversionem Imperatorum ad Christianam fidem per trecentos, & plures annos, & post conversionem Constantini per alios ducentos annos usque ad Justinianum Augustum, a cujus tempore Imperatores jus illud usurpare cœperunt, ut vulgare est in historiis. Unde colligimus, non recepisse Imperatores hanc potestatem divino jure, quia alias nunquam sine illorum suffragio Pontificis electio valide fieri potuisset. Neque etiam habuisse illam ex vi Imperii, tum quia alias a principio illam sibi arrogassent: tum præcipue quia Imperium terrenum est, & humanum, Pontificis autem dignitas suo modo divina, & cœlestis est.

Argumentum Regis ex Imperatoris suffragio in Pontifice eligendo, desumptum.

Exercuerunt ergo illam potestatem vel usurpatam, vel ab ipsis Pontificibus concessam. Et quidem priori modo illam per vim, ac potentiam a Justiniano usque ad Constantinum IV. exercuerunt. Atque hanc vim, ac tyrannidem deploravit Gregor. in Psal. 5. Pœnit. supra allegatum, & notavit Baron. ann. 590. n. 5. ubi etiam commemorat Imperatorem violentiam, avaritiam, & simoniam in extorquenda pro sua confirmatione pecunia, quæ consuetudo usque ad Agathonem Papam duravit, ut sumitur ex c. *Agatho*, d. 36. Quapropter vana est, quam Rex sumit ex hac consuetudine, argumentatio, quia ex summa vi, & injuria nullum jus colligi potest. Posteriori autem modo dicunt aliqui, usos esse hac potestate Carolum Magnum, & Othonem Imperatores virtute privilegiorum, quæ Adrianus 1. & Leo 8. illis concesserunt, prout Gratianus refert in c. *Hadrianus* 2. & c. *In synodo*, d. c. 63. Veruntamen capita illa Gratiani ex falsis historiis desumpta esse, & privilegia illa ab schismaticis fuisse conficta, late ostendit Cardinalis Bellarmin. in sua responsione ad Regem, & latius Cardinalis Baron. Ann. 774. an. 10. & ann. 964. a n. 22. ubi inter alias rationes inde argumentum sumit, quod nulla historia narrat, Carolum, vel successores ejus tali privilegio usos fuisse. Et ita omnino evertitur Regium argumentum.

Quo jure Imperatores in Pontificum electione suffragium aliquando tulerunt.

Et quamvis hanc Cardinalium sententiam omnino veram esse existimem, ne tamen quis putet solutionem argumenti pendere ex reprobatione historiæ, quam nunc examinare non vacat, addendum censuimus (quod etiam Bellarminus non omisit) etiam si vera esset historia, & verum privilegium, satisque de legitimo illius usu constaret,

ftaret, nihil inde inferri contra eminentiam Pontificiæ potestatis; imo in hoc extolli, quod tanta est, ut electio etiam successorum Pontificum ex illius institutione, & determinatione pendeat, valueritque partem aliquam, vel electionis, vel confirmationis futuri Pontificis Imperatoribus ex privilegio communicare. Quod licet aliquis Pontifex concessisset, aliquis etiam successor ejus revocare potuisset. Nam semper summus Pontifex manet Imperatore superior, & privilegium a superiore liberaliter concessum ab eodem, vel æquali successore revocari potest: præsertim si tale privilegium parum sit universali ecclesiæ utile, quale illud sine dubio, vel potius perniciosum fuisset. Quod autem Imperator non obstante tali privilegio semper maneat Pontifice inferior, manifestum est, quia per tale privilegium nulla jurisdictio spiritualis Imperatori data esset. Nam jus nominandi, eligendi, vel confirmandi non est jurisdictio, sed authoritas quædam, quæ (qualiscunque illa sit) versatur circa personam eligendam in Pontificem, non tamen circa Pontificem jam electum, supra quem neque ipsemet Pontifex potest jurisdictionem aliquam, vel potestatem concedere, aut delegare. Neque etiam propter tale privilegium Imperator a jurisdictione Pontificis exemptus fuit, quia etiam repugnat, Pontificem simile privilegium concedere in diminutionem dignitatis, & curę sibi a Christo demandatę. Neque ad effectum talis privilegii est talis exemptio necessaria, nam ante quam Pontifex eligatur, non habet locum exemptio; postquam vero electus, etiam qui illum elegerunt, illi subjiciuntur, ut in Cardinalibus, & in aliis electoribus patet. Cursu vero, & mutatione temporum privilegium illud sublatum est, meliorque electionis forma instituta, de qua alibi Deo dante dicetur.

Privilegium ab uno concessum ab alio æquali revocari potest.

Pergit Rex, objicitque secundo, *Passim occurrere Imperatorum exempla, qui Romanis Pontificibus suam potestatem abrogarunt.* Adhibetque exempla in Othone Imperatore, qui Joannem 12. Pontificem, & in Henrico III. Imperatore, qui Benedictum IX. Greg. VI. & Sylvest. III. deposuerunt. Sed in primis licet hæc vera essent, nihil contra veritatem efficerent. Quia ex factis, quæ justa, & licita non probantur, nullum ostenditur jus. Deinde dicimus partim vera non esse, partim non fideliter narrari. Nam Otho non deposuit Joannem. Aut enim potestate temporali, & hac non potuit legitime in Pontificem uti, non solum quia ex vi Pontificatus erat exemptus, ut libro sequenti ostendam: sed etiam quia jam tunc Pontifex erat Rex, & supremus in temporalibus, sicut nunc est: vel id fecisset Otho spirituali potestate, & hoc etiam dici non potest, quia nec illam habebat, ut ostendimus, nec legimus illam usurpasse, aut eo errore laborasse Othonem, ut se caput ecclesiæ faceret. Imo tam de illo, quam de aliis Imperatoribus catholicis legimus, nunquam brachio, aut virtute sua, sed alicujus synodi, quam congregari procurabant, authoritate, de Pontificum causis, vel abdicatione tractasse.

Alia objectio Regis ex actis Imperatorum in Pontifices desumpta.

Otho Joannem Pontificem non deposuit.

Unde Platina in vita Joannis XIII. licet prius dicat, Othonem persuadente clero Leonem VIII. loco Joannis, qui aufugerat, creasse; nihilominus statim id declarat, dicens, cum Romani instarent apud Imperatorem, ut alium Pontificem, abrogato Joanne crearet, respondisse, electionem ad populum, & clerum pertinere, & ita clerum elegisse Leonem, Othonem vero illum suscepisse. Imo etiam indicat, Joannem non fuisse depositum propter solos mores, sed quia, *Alberici Patris potentia Pontificatum occupaverat;* nam in his verbis indicare videtur, non fuisse recte electum, sed per vim, & potentiam intrusum. Et hoc sentit Onufrius in additionibus ad Platinam, dum sentit Leonem VIII. fuisse rite electum vivente Joanne. Sed quia fortasse verius est, nec Joannem fuisse rite depositum, nec Leonem valide electum, addendum est, Othonem excessisse zelo non secundum scientiam, synodumque fuisse privatam, & illegitimam, potuisseque errare, existimando, posse deponi Pontificem propter crimina extra heresim, vel fortasse magis propter violentiam Imperatoris, & humanum timorem id fecit, quam quia sentiret legitime fieri potuisse. Vide Baronium ann. 964. n. 15. Quod vero ad alios tres Pontifices spectat, imprimis falsum est, omnes fuisse veros Pontifices, nam de Sylvestro certum est fuisse intrusum, & schismaticum. De aliis vero nonnulla etiam dubitatio est, licet probabilius credatur, legitimos Pontifices fuisse. De-

Ex allegatis Pontificibus non omnes legitimi extiterunt.

inde Sylvester non ab Henrico, sed a Benedicto IX. legitimo Papa ejectus fuit. Ipse item postea non ab Henrico delectus, sed sua sponte (vel persuasione cujusdam sancti Abbatis, ut aliqui referunt: vel ut liberius viveret) pecunia accepta, Papatui renunciavit. Atque hoc tandem modo Gregorius VI. introductus est; quem solum Henricus postea deponendum curavit, in quo potuit idem error, qui in Joanne 12. contingere, quamvis illum etiam voluntarie cessisse multi tradant. Vide Baronium Anno 1044.

Tertio Rex post Imperatores ad Reges transitum facit, & prius generatim dicit, non minori constantia Reges hoc in se jus Pontificis temporale aspernatos fuisse: deinde facta quædam aliquorum Regum Galliæ, & Angliæ refert, ex quibus concludere vult, nullum jus in Reges ex divina institutione habere; nec præscriptione illud assequi potuisse, cum per similia facta satis fuerit interrupta. Sed non censui necessarium in examinanda veritate historiarum circa facta hujusmodi immorari, quia licet omnia, ut referuntur, admittantur, nihil ad concludendum, quod intenditur, conducunt. Primo ex illa generali ratione, quod facta Regum temporalium parum valent ad ostendendum divinum jus; tum quia illud per se cognoscere, vel docere non illorum munus est, sed Prælatorum ecclesiæ, & præcipue summorum Pontificum; tum etiam quia nimirum sæpe potentia sua freti, & vel ambitione dominationis, vel turpissimi lucri cupidate illecti, potestatis Regię jura transcendunt. Secundo, & specialius, quia omnia verba, & facta, quę referuntur, ad alias causas, seu materias pertinent, ex illisque non solum inferri non potest, Romanum Pontificem non habere supremam potestatem in spiritualibus, quæ ad directionem & correctionem Regum, etiam in materia temporali, se extendat, verum etiam nec colligi potest, Reges illos ita sensisse. Quod brevi discursu per singula, quæ afferuntur, discurrendo, demonstro.

3. Objectio ex factis Regũ.

Responsio.

Primum enim affert inepta quædam verba Philippi Pulchri Francorum Regis, quæ in epist. quadam ad Bonifacium VIII. aliquo animi furore, aut impetu iracundiæ ductus, scripsit, ex quibus argumentum sumere contra rationem est. Sed omissa contumelia, quid tandem Rex ille affirmavit? *Scias, nos in temporalibus alicui non subesse.* At quid tandem hinc sequitur? aut quis hoc inficiatur? Certe qui definite dixit, se in temporalibus alicui non subesse, tacite confessus est, in spiritualibus subesse, cui autem magis, quam Pontifici? Quod si ei in spiritualibus subesse fassus est, negare profecto non potuit, si temporalibus contra spiritualia Rex abutatur, ratione spiritualium posse etiam in temporalibus vexari, & corripi.

Deinde allegat sanctum Ludovicum, qui *publica sanctione exactiones omnes curiæ Papalis intra regnum suum prohibuit.* Quam ex Arrestis allegat. Cum illorum tamen copiam non habeamus, non possumus certum illius sensum explicare, nihil enim credimus a tanto, ac tali Rege sancitum, quod justum, ac religiosum non fuerit. In tomo autem 6. Biblioth. Sanctorum in fine, quandam Pragmaticam sanctionem ejusdem Regis typis mandatam invenimus, in qua in favorem ecclesiasticę jurisdictionis, & liberæ provisionis beneficiorum, & cum observantia sacrorum canonum multa legimus scripta; de exactionibus autem curiæ Romanæ penitus nihil. Alii vero prohibitionem illam non absolute, sed cum limitatione referunt, videlicet, *exactiones, & onera gravissima, &c. colligi nullatenus volumus, nisi pro rationabili, pia, & urgentissima inevitabili necessitate.* Itaque si quid sanctus Rex sancivit, non fuit spiritu elationis, aut exemptionis ab obedientia Papæ, sed quatenus existimavit justæ sui regni conservationi esse necessarium, & ad suam jurisdictionem temporalem pertinere. Adeo enim fuit ab usurpatione spiritualis potestatis alienus, ut cum ejus legatus ultro ecclesiarum cathedralium a Papa impetrasset *Bullam provisionum, Rex in ignem illam projecerit, dicens, gratias non agimus tibi de his, quæ in periculum animarum nostrarum impetrasti, videlicet, ut ecclesiis provideamus.* Et illa uti noluit. Ita refert Rebuff. in Concordat. in Procemi. §. *Quadam nobis* verb *Optamus.*

S. Ludovic. Rex.

Denique Rex Angliæ late commemorat factum Ludovici 11. Regis Galliæ, qui Pio II. Pontifici petenti revocari quandam pragmaticam sanctionem non acquievit. Sed hoc etiam nihil ad causam facit, nam tota illa con-

Ludovic. 11.

controversia fuit sine schismate, semper enim Rex ille obediens Papæ fuit, ut ex literis ejus ad Pium II. supra ostensum est. Nec video, cur Rex Jacobus potius Pii II. Lodovicique 11. quam sequentium Pontificum, & Regum usque ad Leonem X. mentionem fecerit, cujus tempore lis illa finita est, & pragmatica abrogata in Concilio Lateranen. sub eodem Leone X. sessio. 11. Ubi tota illa historia late refertur, & ex illa constat Pontifices nunquam absoluta potestate fuisse in illo negotio usus, sed suaviter processisse, ut servata concordia, cum fidei unitate tandem res perficeretur.

Error Gersonis de concilii in Pontificem potestate.

Deinceps vero post magnam, & prolixam exaggerationem, quam Rex non probat, ad quæstionem longe distinctam divertit, librumque Gersonis commemorat, in quo graviter quidem lapsus fuit, tribuendo Concilio generali potestatem coactivam in Pontificem, etiam usque ad depositionem propter alia crimina præter hæresim, nullo tamen modo Regibus tribuit spiritualem potestatem, nec a subjectione, & potestate coerciva Pontificum illos eximit. Nec in dubium revocavit ecclesiasticā monarchiam, quam a Christo esse institutam, & auferri, aut in alium regimen transferri non posse, in eodem loco cōfirmat: supervacaneum ergo est, his verborum exaggerationibus, & digressionibus veritatem obscurare.

Tandem Rex Jacobus sex enumerat Reges Angliæ, qui vel Episcoporum investituram sibi arrogarunt, vel ecclesiasticarum personarū libertatem violarunt, vel Pontifici obedire noluerunt. Veruntamen hæc facta turpia sunt, & occultanda potius, quam in medium producenda, & parū ad rem faciunt. Nam investituræ Episcoporum aliquando fuerunt concessæ, vel permissæ Regibus: unde Richardus, vel alius similis Rex Angliæ non juri divino innixus, sed fortasse consuetudini, vel alicui prætenso privilegio, illam potestatem retinere, aut exercere audebat. Et licet inobediens esset, ac pertinax Pontificum prohibitionibus utique Gregorii VII. ac successorum resistendo: non tamen sibi Primatum ecclesiæ arrogabat, neque absolute obedientiam Pontifici negabat, sed in particulari facto, vel practice tantum errabat, vel colore aliquo jus suum defendere fingebat. Tandem vero resipuit, *Et investituras Deo & sancto Petro remisit*, ut ait Guilielmus Malmesburiensis lib. 5. Histor.

Similiter negare non possumus, aliquos Reges Angliæ pertinaces nimium in usurpanda jurisdictione in personas ecclesiasticas fuisse. Sed ex abusu, & tyrannide male colligitur legitima potestas: & præterea error ille, seu peccatum ad aliam controversiam pertinet, ut sæpe dixi. Unde iidem ipsi Reges Primatum Pontificis recognoverunt, ejusque potestatem coactivam timuerunt, ut supra de Henrico II. visum est, qui adeo libertatis ecclesiasticæ violator fuit, ut neci S. Thomæ Cantuar. occasionem dederit, & nihilominus Pontifici cervicem summisit, & publicam pœnitentiam egit. Similiter Edvardus tam 1. quam 2. & 3. licet in factis illis errarent, a Pontificis obedientia non recedebant, ut ex illorum epistolis supra vidimus, ubi etiam similes literas Richardi 2. recensuimus. Quapropter frivolum est, quod in hoc puncto Rex Jacobus respondet; *satis est, injustam meorum jurium usucapionem, quotiescunque licuit, fuisse interruptam*. Potestas enim Pontificis non humano jure præscripta, sed divino concessa est, ideoque nulla hominum tergiversatio, nulla inobedientia, nullave multorum annorum consuetudo illam mutare potest, vel minuere.

CAPUT XXX.

Objectionibus ex nonnullis rationibus desumptis satisfit.

1. Objectio.

QUamvis in libro Regis Angliæ nullam novam rationem inveniam, qua errorem suum, & omnimodam exemptionem a potestate Papæ, præsertim in temporalibus suadere nitatur, nihilominus ad hujus libri complementum nonnullas, quæ communiter circumferuntur, vel potiores judicantur, breviter proponere, & expedire necessarium visum est. Prima igitur esse solet (& videtur etiam esse Regis fundamentum) quia Rex est supremus in temporalibus, ut ex scripturis sumitur, & supra etiam ratione probatum est; ergo non potest esse simul in temporalibus subjectus. Probatur consequentia, quia qui est subjectus in aliqua materia, habet superiorem in illa; repugnat autem esse supremum, & habere superiorem. Dices, id esse verum de subjectione, & prælatione ejusdem generis, id est, ut utraque sit directa, vel indirecta: quod autem idem sit supremus respectu potestatis directe superioris, quia illam supra se non habet, & nihilominus sit indirecte subjectus alicui, non repugnat. Sed contra, quia ut Juristæ dicunt, quod directe fieri prohibitum est, nequit per aliam viam fieri, etiam indirecte, quia alias enervaretur, & inutilis fieret prohibitio; ergo simili modo in præsenti. Quomodocunque enim Rex dicatur alteri subjectus (etiam indirecte) in temporalibus, ejus excellentia in illo ordine tollitur.

Instantia.

Solutio.

Sed nihilominus responsio est optima, & replica est nullius momenti, quia nullum est jus absolute prohibens subjectionem Regis supremi in temporalibus, respectu superioris altioris ordinis, & ipsa temporalia excedentis. Quia vel hoc jus est naturale, & hoc non, quia hęc subjectio indirecta est superioris ordinis, & a jure divino positivo manat; vel est jus humanum, & hoc non potest esse juri divino contrarium, nec contra illud prævalere. Quocirca jus naturale in hac parte, sicut est fons, & origo principatus civilis, & supremę potestatis ejus, ita etiam dici potest directe tollere, seu prohibere subjectionem ad similem potestatem ejusdem ordinis, respectu vero subjectionis indirectæ ad potestatem alterius ordinis, & spiritualem quasi negative se habet: quia Principem civilem in temporalibus supremum nemini quidem subjicit in eisdem temporalibus, etiam indirecte, non tamen repugnat, quominus per jus superioris ordinis subjiciatur. Accedit, quod hæc subjectio indirecta in temporalibus intrinsece conjuncta est cum subjectione in spiritualibus, præsertim respectu potestatis spiritualis supremæ in suo ordine, & ideo nihil repugnat, etiam juxta principia juris humani, Regem directe supremum in temporalibus, fieri indirecte subditum in eisdem, quatenus hæc subjectio intrinsece conjuncta est cum spirituali; sic enim jura ipsa dicunt, id, quod est directe prohibitum, posse alia via fieri, quando hoc necessario sequitur ex alio, quod eodem, vel altiori jure concessum est. Neque propterea tollitur excellentia supremæ potestatis temporalis, vel supervacanea, aut nullius momenti redditur, tum quia semper retinet negationem directi superioris in eodem ordine; negatio autem indirecti superioris de illius ratione non est: tum etiam quia ille modus negotiationis, seu supremæ potestatis sufficit ad omnes morales effectus, qui ad rectam gubernationem politicam necessarii sunt, & sufficiunt.

2. Objectio.

Contra hoc vero objici potest secunda ratio, quia Rex infidelis non baptizatus est ita supremus in temporalibus, ut in eis nullum recognoscat superiorem neque directe, neque indirecte; ergo etiam Christiani Principes sunt eodem modo supremi; ergo nulli subsunt in temporalibus etiam indirecte, ac subinde neque Pontifici. Probatur consequentia, tum quia non sunt pejoris conditionis fideles Principes, quam infideles; tum etiam quia per baptismum non privantur aliis bonis temporalibus, ergo neque regnis, neque suis temporalibus prærogativis, juxta illud, *Non eripit mortalia, qui regna dat cœlestia.* Tum denique quia alias hoc esset magnum impedimentum conversionis infidelium Regum ad fidem, & baptismum, si per illum sua libertate suprema sive directe, sive indirecte privarentur. Atque ita omnia argumenta, quibus hoc supra de subjectione directa in temporalibus probavimus, de indirecta etiam urgere videntur.

Solutio. Discrimē inter Reges baptizatos, & non baptizatos.

Respondemus, æquiparationem hanc inter fideles, & infideles Reges non esse cum omni æqualitate admittendam, quia Rex non baptizatus non est subjectus directe spirituali potestati Ecclesiæ, & ideo mirum non est, quod potestas ejus temporalis non subordinetur spirituali jurisdictioni, neque ab illa pendeat etiam indirecte, quoad vim directivam, aut coactivam. Rex autem baptizatus est directe subditus spirituali potestati, ut vidimus, & ideo consequenter etiam potestas ejus temporalis subordinata manet spirituali saltem indirecte in ordine ad illius finem. Quocirca potestas temporalis in utroque Rege eadem quidem est, vel æqualis, neque in Rege Christiano proprie, & intrinsece minuitur (ut sic dicam) sed solum ratione subjecti novam incipit habere regulam, vel proximam, & internam, quę est fides, & prudentia infusa, vel externam, quę est spiritualis Pastor, & lex, seu potestas ejus, quatenus ad spiritualem finem ordinatur,

Et ita cessant aliæ objectiones, quæ solum probant, non fieri diminutionem intrinsecam in illa potestate ratione fidei, non tamen probant, non addi prædictam subordinationem, hæc enim intrinsece sequitur ex fide. Et non est imperfectio, sed potius excellentia illius potestatis, ideoque non addit gravamen, vel impedimentum conversioni Regum ultra difficultatem intrinsecam, quã ipsa fides, & obedientia ecclesiastica secum afferunt. Hoc autem qualecunque gravamen intrinsece continetur in professione fidei Christianæ, in qua includitur tacitum pactum, & promissio obedientiæ ad Pastores ecclesiæ, & ad perdendum omnia propter Christum, si opus fuerit, juxta illud: *Qui venit ad me, & non odit patrem, matrem, &c. adhuc autem, & animam suam, non potest meus esse discipulus*, Luc. 14. Et consequenter etiam sequitur obligatio ad perseverandum in fide, & ad defendendum illam pro ratione sui status, ac denique inde etiam oritur, ut quilibet christianus sit subjectus correctioni, ac dignæ pœnæ, si contra hujusmodi obligationem deliquerit. Hæc ergo obligatio, & professio communis est Christianis Principibus, & ideo eidem potestati debita proportione subjiciuntur.

Vide Bellarminũ contra Barclajũ cap 3.n.3.

Addo vero ultimo, etiam Reges ethnicos juxta sui status capacitatem spirituali potestati ecclesiasticæ esse subordinatos, & e converso potestatem Ecclesiæ indirecte saltem posse superioris actum in illos exercere. Nam si habeant subditos Christianos, potest ab eorum dominatu eos liberare, vel quando eos conantur a fide avertere, ut limitat Durandus in 2. distinct. 44. q. 3. vel simpliciter, & absolute ratione periculi, ut vult D. Thomas 2.2. q. 10. art. 10. Quod est probabilius, quia in rebus ad bonos mores pertinentibus cavendum est morale periculum, prius quam expectetur eventus, & ideo potestas extenditur etiam ad vitandum periculum, quamvis in usu ejus prudenter caveatur scandalum, ut supra diximus. Si vero Reges ethnici nullos habent subditos Christianos, ordinarie non habet ecclesia potestatem super illos, etiam ratione subditorum, nisi in casu, quo Evangelii prædicationem impedirent, vel subditos cogerent, ne illam reciperent. Unde fieri videtur, potestatem formaliter (ut sic dicam) esse eandem, seu sub eodem titulo, & respectu, licet usus illius circa diversas personas juxta varias conditiones, & status illarum rarior, aut frequentior, & major, aut minor esse possit. Nonnulla vero intercedit differentia. Quia potestas Pontificis in Principes Christianos est propria jurisdictio, quæ licet spiritualis sit, indirecte ad temporalia extenditur. At vero circa Principes ethnicos non est per modum jurisdictionis in ipsos Principes, sed in eorum subditos Christianos, propter quos tuendos potest infideles arcere, vel in officio continere, & ideo quidquid circa illos operatur, est per modum defensionis fidelium, non per modum vindictæ, aut punitionis infidelium. Denique addere possumus, sicut potestas Regia ex conjunctione ad fidem, aliquam recipit subjectionem, ita etiam majorem quamdam amplitudinem, & excellentiã participare, & ita illud qualecunque onus hoc beneficio compensari. Nam Rex Christianus ductus regulis fidei multa potest præcipere, dirigendo illa ad fidei defensionem, vel religionis Christianæ honorem, vel aliud supernaturale commodum, quæ ductus pura ratione naturali præcipere non posset, & similiter multa punit delicta, quæ ex vi solius rationis naturalis non puniret, ut verbi gratia hæresim, vel aliud simile.

Vltima obiectio extrinseci medio conflata. Primum.

Ultimo adduntur rationes quædam minoris momenti. Una est, Pontifex satis magnam solicitudinem habet in spirituali cura; ergo non debet temporalibus immisceri: nam si omnibus, qui Deo militant, hoc prohibuit Paulus, multo magis hoc videtur supremo Pastori prohibitum, qui & aliorum exemplar esse debet, & majoribus curis spiritualibus distinetur. Altera ratio est, Quia in Pontifice per se loquendo, & ex vi Pontificatus non invenitur formaliter (ut sic dicam) Regia dignitas; ergo nec potest Regia potestas illi esse subordinata. Probatur consequentia, quia non potest una potestas alteri subordinari, & subjici, nisi eadem potestas, quæ est in subordinato, inveniatur in eo, cui subordinari dicitur. Alia ratio est, quia non potest Papa dispensare in jure naturali, nec divinam institutionem mutare; ergo nec potest aut naturalem obligationem obediendi Regi, a subditis, seu vasallis, aut a Rege potestatem, quam Deus ipse contulit, auferre.

Secundũ.

Tertium.

Hæc vero facile expediuntur. Ad primum enim respondemus, illud ad summum procedere de administratione directa rerum temporalium, non vero de indirecta. Tum quia prior est distincta, & separabilis ab spirituali potestate, posterior vero non est distincta, sed per se, & intrinsece pertinens ad potestatem spiritualem, ideoque non potest illam impedire, cum potius sit usus, & exercitium ejus. Tum etiam quia administratio directa temporalium per se, & ex instituto circa illa versatur, & ideo necesse est, ut præcipua intentione, ac subinde, vel fere semper, vel majori ex parte circa illa occupetur; at vero administratio indirecta raro, & per occasionem tantum (ut supra ex Bernardo attingimus) occurrit. Ideoque nec dici potest sæcularis cura, nec spiritualem impedire. Addo denique, quamvis Pontifex ex vi Pontificatus non habeat directum regimen temporale, non fuisse contra munus ejus, aut contra consilium Pauli, ut aliunde acceptum utrumque simul conjunctum habeat, quia ad commune bonum ecclesiæ, & ad meliorem usum ipsiusmet spiritualis potestatis fuit ita conveniens. De quo puncto alibi latius diximus, & videri potest Gennadius in expositione pro Concilio Florentino cap. 5. sect. 3. & 4.

Solutio. Ad 1.

Li. 4. de leg.

Ad secundum respondetur, negando consequentiam, nam propositio illa, quę in probatione ejus assumitur, simpliciter loquendo, falsa invenitur, tam in potentiis physicis, quam in artibus, & consequenter etiam in moralibus. Nam voluntas subjacet intellectui, & ab illo pendet, etiam si formalis potestas voluntatis in intellectu nõ inveniatur. Item ars frænefactiva subordinatur equestri, quamvis hæc illam formaliter non includat, & patria potestas subordinatur Regię, quamvis in Rege formaliter non sit patria potestas circa filios suorum subditorum. Sic ergo potestas Regia subordinatur Pontificali, etiam si Pontifex temporalis Imperator formaliter non sit. Et ratio est, quia hæc subordinatio fundatur in potestate altioris ordinis, quasi eminenter alterã continente. Item quia oritur ex subordinatione inter fines utriusque potestatis, quæ sufficit, ut potestas, quæ ordinatur ad finem inferiorem subjiciatur potestati respicienti altiorem finem. Illa ergo propositio, quod habens aliquam potestatem non subordinatur alteri, nisi habenti eandem, seu similem potestatem, ad summum est vera in potestatibus ejusdem ordinis, quarum una est participatio alterius, ut est potestas delegata, & ordinaria, seu potestas Vicarii, & Prælati. Non habet autem locum illa propositio, quando subordinatio fundatur in eminentia superioris potestatis, & finis ejus, ut declaratum est.

Ad 2.

Ad tertium respondemus, licet Papa non possit dispensare in jure naturali, posse nihilominus mutare materiã ejus, qua mutatione facta ipsum naturale jus cessat, & ita in præsenti potest de subdito facere non subditum; subjectione autem ablata, cessat ratio, & obligatio naturalis obediendi. Subjectio autem ipsa, sicut & potestas Regia non est immediate de jure naturali, sed de jure humano, ut supra ostensum est, & ideo ex justa causa per superiorem Pontificis potestatem auferri potest. Eo vel maxime, quod aliqua bona a natura immediate collata, ut libertas, & vita possunt interdum per superiores potestates humanas juste auferri, ut ipso usu licito, & honesto satis constat, quia Deus ipse, qui illa dona contulit, dedit etiam hominibus publicam potestatem ad auferenda illa ex justa causa. Sic ergo subordinatio Regum temporalium ad spiritualem potestatem, ab ipso Deo est, qui talem potestatem contulit, ideoque non est contra jus naturę, sed supra illud, & servata proportione illi maxime consentanea existit.

Ad tertiũ

Summa præcedentis libri cum apostrophe ad Regem Angliæ.

Cum summi legislatoris, a quo omnis potestas in cęlo, & in terra derivatur, inviolabili lege sancitum sit, reddenda esse Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & quæ sunt Dei, Deo: hanc regulam ita in hujus libri doctrina servare studuimus, ut nemo, si rectis oculis aspiciat, unicuique datum a nobis esse, quod summum est, dubitare possit. Ostendimus enim duplicem illam, quam mundus hic regitur, potestatem, temporalem, & spiritualem, Regiam, & Pontificiam a Deo datam esse, & utramque in suo ordine supremam esse comprobavimus. Ita vero illas inter se differre monstravimus, ut Regia humanarum, ac temporalium rerum curam tantummodo gerat: Pontificia

vero

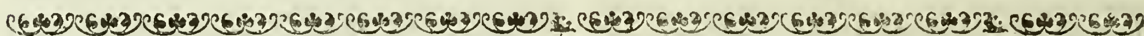
vero rerum temporalium fines transcendens, & spiritualis vitæ finem ultimum intuens, divinis, ac æternis rebus ordinandis incumbat. Unde tandem conclusimus, tantum inter se potestates has distare, quantum a corpore anima, a temporalibus æterna, a corporalibus spiritualia, & a terrenis cœlestia dissident. Ac proinde sicut æquum est, corpus animæ subjici, & ad sempiterna temporalia referri, eisque subordinari; ita necessarium esse, ut in Christi ecclesia, in qua omnia recto, & optimo ordine constituta esse debent, Regia potestas Pontificiæ subjecta sit, ut ab ea in æternam beatitudinem dirigatur, & sicubi ab eo fine deflexerit, emendetur, ac corrigatur.

Hac itaque justa, & æquissima distributione servata, Pontifici dedimus, quæ sua sunt, quæque illi Princeps Pastorum, & totius gregis dux contulit; & tibi, quæ tua sunt, Rex serenissime, non negavimus. Superest igitur, ut eidem Christi regulæ, ac legi te subjectum esse consideres, ne plus, quam oportet, de tua potestate præsumendo, terminos tibi præscriptos transcendas, & quæ divinæ sunt potestatis, usurpes. Scito te ovem gregis Christi esse, non pastorem: noli ergo Pastores pascere, ac regere, aut fines a supremo Pastore præscriptos transilire. Audi Nazianzenum alicubi imperium suum terreno imperio præferentem, & inter oves suas Imperatores, & Reges annumerantem. Ad quas oves alibi hunc in modum loquitur. *Oves, pastores ne pascite, nec supra fines vestros, assurgite, satis enim vobis est, si recte pascamini. Judices, ne judicate, nec legis latoribus leges præscribite. Non est enim dissensionis, & confusionis Deus, sed pacis, & ordinis. Nequis igitur caput sit, qui vix, aut manus, aut pes, aut vilius quoddam aliud corporis membrum est: verum quo vocatus est, in eo gradu quisque maneat, etiamsi alioqui præstantiori dignus sit, plus utique*

Orat. 17. ad Cives gravi timore perculsos.

laudis habiturus ex eo, quod præsenti gradu acquiescit, quam si eum quærat, quem non accepit. Ne quis, cum sine periculo alium sequi liceat, præire cum periculo expetat: nec obedientiæ lux, quæ tam terrena, quam cœlestia tuetur, atque conservat, infringatur.

Quid, quæso, Rex humanissime, a tuis subditis tam anxie postulas, & summo jure exigis, sicut obedientiam Principi debitam? Illam Pauli sententiam in tuo libro frequenter inculcans: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: imple igitur naturalem illam legem a Christo propositam, & commendatam: *Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis*. Et quam obedientiam a subditis requiris, eam fideliter præsta illi prudenti, ac fideli dispensatori, quem Christus super omnia bona sua constituit, tibique ita præposuit, ut rationem pro anima tua redditurus sit. Quod enim Paulus fideles omnes monuit, & præcepit: *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis, ipsi enim pervigilant tanquam rationem pro animabus vestris reddituri*, non minus ad Regem, si Christianus sit, quam ad cæteros fideles pertinet. Quod si fortasse, Rex serenissime, verbis meis non digneris attendere, audi, quæso, Bernandum ad Conradum Regem scribentem, & pro me loquentem: *Regis dedecus, regnive diminutionem nunquam volui, violentos odit anima mea. Legi quippe, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, & Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Quam tamen sententiam cupio vos, & omnimodis moneo custodire in exhibenda reverentia summæ, & Apostolicæ Sedi, & B. Petri successori, sicut ipsam vobis vultis ab universo vestro servari imperio*. Et adjungit, quæ non minus libenter usurpo sequentia verba. *Sunt, quæ non putavi scribenda, præsens ea fortassis opportunius intimarem.*

LIBER IV.

DE IMMUNITATE ECCLESIASTICA,

Seu exemptione Clericorum a jurisdictione temporalium Principum.

Dogmatis de Immunitate ecclesiastica, seu de exemptione clericorum a temporalium Principium jurisdictione, veritatem sæpe in superioribus supposuimus, eamque in præsenti libro expendere, confirmare, ac defendere, tum in principio hujus operis, tum in c. 9. superioribus libri promisimus, quoniam ad hujus operis complementum, plenamque ad querelas, & objectiones Regis Angliæ responsionem, necessarium esse judicamus. Rex etenim in fine Apologiæ pro Juramento fidelitatis, & in Præfatione ad Principes Christianos, dogma istud ex libris Bellarmini *mirabundus* (ut ipse ait) referens, non solum audaciam, & temeritatem in Cardinali, sed etiam in dogmate ipso novitatem affingere, & reprehendere ausus est. Et inde maxime catholicos Reges contra Pontificem excitare, ac provocare nititur, quod *eorum præcipue intersit, ne quid prærogativis Legalibus detrahatur*. Unde ad illos sic loquitur: *Quod si potentissimus quisque vestrum alte, serioque recogitet, pene tertiam populi, solique vestri partem ecclesiæ esse dicatam: non ne quæso, illius jacturæ sensus animos vestros percutiet, quæ tantum hominum fundorumque vestro juri subtrahat, ut ubique Pontifici coloniæ, provinciæque constituantur?* & alia prosequitur, quæ infra referemus; nam objectiones quasdam continent, quibus in discursu hujus libri satisfaciendum est. Prius ergo catholicum dogma de vera libertate, seu immunitate ecclesiastica, & clericorum exemptionem juxta vera Theologiæ, ac juris canonici principia explanare, & divinis testimoniis, ac rationibus pro nostra tenuitate stabilire curabimus. Deinde vero non solum Regias objectiones, sed etiam quæ occurrerint graviores, in medium afferemus, eisque ita, ut spero, satisfaciemus, ut locum in hoc dogmate habere constet, quod alias Chrysostomus dixit: *Nihil veritate clarius, nihil simplicius, nisi maligni esse velimus.*

In præf. pag. 25.

pag. 27.

Homil. 15. in Joan.

CAPUT I.

Quid nominibus ecclesiasticæ immunitatis, ac exemptionis significetur?

Quoniam hujus libri materia non solum fidei, sed etiam morum doctrinam complectitur, ita a nobis tradenda est, ut & contra ecclesiæ Catholicæ adversarios veritatem fidei ostendamus, & pro morali usu, ac praxi catholicis inservire possimus. Ac propterea non solum sacræ paginæ testimonia, sed etiam leges tum canonicas, tum civiles diligenter considerabimus, & expendemus, ab his enim maxime doctrina præsertim moralis pendet. Ideoque in primis voces, quibus jura de hac materia loquentia uti solent, explicandæ sunt, ut ita res ipsa, & jura melius intelligi valeant. Sunt autem potissimum hæ voces tres illæ, quas in titulo proposuimus; quas breviter in hoc capite declarabimus.

Methodus in hoc libro servanda.

Prima vox est *Immunitas*, quæ generatim sumpta describitur, ut sit, *Privilegium, quo res aliqua, vel persona a communi aliqua obligatione, seu onere eximitur*. Quam descriptionem sumo ex l. *Munus* 18. ff. de Verbor. signific. ubi *munus* inter alia onus significare dicitur, de quo subjungit Paulus I. C. *Cum remittitur, vacationem militiæ, munerisque præstat, inde immunitatem appellari*. Ubi *militiæ* nomen exempli causa positum videtur, quatenus onerosum munus est; immunitas autem generatim esse dicitur vacuitas muneris, pro onere sumpti, quæ per quandam remissionem, seu concessionem datur: hæc igitur carentia, seu ablatio oneris ad ecclesiam applicata dicitur immunitas ecclesiastica. Quid autem per hanc particulam ultimam denotetur, ex dicendis constabit. Potest autem in hac immunitate considerari, vel actus remittendi, seu jus speciale, quo aliquis eximitur a communi onere, vel effectus illius juris, qui est carentia, seu

Immunitatis descriptio.

seu vacatio talis oneris, & obligationis. Et utrumque potest nomine immunitatis significari, ut sumi potest ex titulo de Immunitate nemini conced. C. lib. 10. Immunitatem ergo ut significat jus vacandi a muneribus, dicimus esse privilegium excusans ab onere communi. Utimur autem nomine privilegii lato modo, ut comprehendere potest jus aliquod naturale, vel divinum alicui specialiter conveniens comparatione aliorum, ut in sequentibus magis declarabimus. Immunitas autem sumpta pro ipso effectu privilegii dici potest vacuitas, seu excusatio a munere, utique legitima, & aliquo jure fundata. Et fortasse hoc modo distingui possunt duo tituli juris civilis ff. de Vacat. & excusat. munerum, & de Jure immunitatis. Sed de hoc alias. In præsenti ergo utroque modo sumi potest immunitas, quæ ecclesiastica appellatur, quatenus res, vel personas ecclesiasticas ab oneribus, aliis rebus, vel personis communibus, eximit, & in talium rerum, vel personarum decentiam, ac reverentiam concessa est.

Immunitas triplex, locorum, personarum, & bonorum.

Hæc autem immunitas ex parte subjectorum, seu rerum, quibus concessa est, & quasi adhæret, duplex, vel triplex distingui solet. Una est immunitas locorum, seu temporalium, aut ecclesiarum; alia est immunitas personarum, seu clericorum; tertia est immunitas bonorum, quæ ad duas priores revocari potest, quia bona aut sunt Ecclesiarum, aut clericorum, & ratione illorum ab oneribus, seu tributis eximuntur. Prima locorum sacrorum immunitas in duobus consistit, primo in vacatione ab actionibus prophanis talium locorum sanctitati repugnantibus, aut ea polluentibus. Secundo in hoc, quod sunt loca refugii, securitatis, ac custodiæ, tam reorum ad ea confugientium, quam bonorum, quæ in eis reponuntur. Ita sumitur ex titulis de immunit. Ecclesiarum, & ex 17. q. 4. fere per totam, & notavit specialiter Glos. in c. *Cum devotissimam* 12. q. 2. verb. *Pro violata immunitate*. De hac vero immunitatis specie dictum late a nobis est in tom. 1. de Religione lib. 3. toto, nihilque hoc loco addendum occurrit, maxime cum ad præsentem causam nihil pertineat. Aliæ vero duæ immunitates personarum, & bonorum præsentis considerationis maxime sunt, & utramque attingit Rex Angliæ, cum ingentem personarum, & fundorum partem regio juri subtrahi conqueritur, & ideo de utraque dicemus.

Immunitas locorum in quo consistat.

Quid libertas ecclesiastica sit. 1. Opinio.

Atque ex hujus vocis declaratione facile intelligitur, quid libertas ecclesiastica sit, aliqui enim existimant has voces esse synonymas, alii differentiam aliquam inter eas constituunt. Ut videre licet in Cajetano in Sum. verb. *Immunitas*, ubi licet prius illas voces confundat, in fine tamen in ordine ad intelligentiam canonum, illas ita distinguit, ut nomine libertatis ecclesiasticæ solam immunitatem personarum in se, & in bonis suis, nomine autem ecclesiasticę immunitatis locorum tantum exemptionem significari velit, ideoque violantem templi immunitatem non censet agere contra libertatem ecclesiasticam, nec censuras contra violantes ecclesiasticam libertatem latas incurrere. Et ad id confirmandū expendit Cajetan. verba Benedict. 11. in Extravag. 1. de Privileg. ubi referens casus reservatos, distincte numerat *Ecclesiarum immunitatis, & ecclesiasticæ libertatis violatores*; ergo sentit verbis illis diversa privilegia ecclesiæ significari.

2. Opinio.

Nihilominus voces illas idem significare docuit Covar. d. c. 20. lib. 2. Variar. in princ. & sequutus est Tuschus ver. *Ecclesiæ immunitas*, concl. 8. n. 9. Potestque suaderi ex descriptione immunitatis, quia immunitas non est nisi carentia quædam subjectionis, & oneris, quę carentia nomine etiam libertatis significatur, sicut etiam libertas significare solet carentiam servitutis, seu necessitatis; ergo addita eadem determinatione ecclesiasticæ libertatis, sicut & immunitatis, idem utraque voce significabitur. Unde ponderat Covar. in dicta Extravag. 1. non addi eandem determinationem, sed variari, cum dicitur, *Ecclesiarum immunitatis, & Ecclesiasticæ libertatis*, nam voces: *Ecclesiarum, & Ecclesiasticæ*, non idem significant, quia nomine *ecclesiarum* ibi significantur templa juxta vulgarem usum, & ita per illam vocem compositam solum ibi significatur immunitas sacrorum locorum; cum vero dicitur *ecclesiastica libertas*, nomen *ecclesiastica* sumptum est generaliter ab ecclesia maxime ratione ecclesiastici status: & ideo ibi proprie significat exemptionem ecclesiasticarum personarum tam in se, quam in bonis suis. At hæc libertas etiam vocatur in jure immunitas ecclesiastica in cap. *Adversus* de Immunitate ecclesiarum juncto cap. *Non minus* eodem. Ergo stante eadem determinatione ecclesiasticæ libertatis, & immunitatis idem utraque voce significatur. Unde in communi usu Doctorum voces illæ tanquam synonymę usurpantur, ut videre licet in Joan. Lup. tractat. de Libertat. Ecclesiast. a princip. per totum, & præsertim, 1. p. q. 3. & 2. p. q. 11. Rebuff. tract. de Immunit. & Hier. Alban. in tract. alio de Immunit. & reliquis in Rubricis de Immun.

Præfertur secunda sententia.

Quocirca hæc posterior sententia in rigore vera est, recteque probatur, attento usu, & verborum proprietate. Nec Cajeta. simpliciter contradicit, fatetur enim voces illas sępe confundi; addit vero, in usu canonum censuram ferentium contra violantes ecclesiasticam immunitatem, vel contra ecclesiasticam libertatem, illam differentiam servari, quod priora tantum puniunt inferentes injuriam locis sacris, posteriora vero eos, qui agunt contra immunitatem personarum. Quæ etiam differentia non satis firma est, nam prior pars ad summum habet locum, quando in canone est sermo de immunitate ecclesiarum, nam tunc ordinarie nomine ecclesiarum significantur templa, ut dixi, & ex illo addito determinatur canon ad loca sacra. At si canon disponat contra violantes immunitatem ecclesiasticam, plane omnia comprehendit, nisi ex actione, quam punit, vel ex aliis circumstantiis constet, de immunitate locorum, vel personarum specialiter loqui: & ita vox de se indifferens est, & omnia comprehendit, nisi aliunde determinetur. Idemque est, si canon loquatur de immunitate *Ecclesiæ* in singulari, tum quia vox *Ecclesiæ* de se solum generaliter determinat immunitatem ecclesiæ concessam, sive in locis, sive in personis: tum etiam quia præcipue significare solet congregationem fidelium, nisi aliunde determinetur, vel ex contextu constet, sermonem esse de materiali templo.

Differentia inter canones delicta cōtra immunit. vel libertatē ecclesiæ punientes.

Alia vero differentia excogitari potest inter canones punientes eos, qui contra immunitatem ecclesiæ aliquid faciunt, vel contra libertatem. Duobus enim modis potest immunitas violari. Primo solo facto, sive usurpatione juris, secundo sub prætextu juris alicujus, seu legitimæ potestatis. Priori modo agit contra immunitatem, qui ecclesiam incendit, infringit, spoliat, bona ecclesię surripit; posteriori modo agit contra immunitatem judex, qui reum ab ecclesia extrahit. Unde posterior hic modus non solet committi, nisi a gerente publicam potestatem, vel sub aliquo ejus colore, seu prætextu, prior vero a quocunque, privata potestate per violentiam potest committi; utroque autem istorum modorum fit contra immunitatem, proprie vero contra libertatem ecclesiasticam tantum posteriori modo committi videtur. Sic enim qui violentas manus in clericum injicit, contra immunitatem ecclesiæ agit, non tamen videtur agere contra libertatem ecclesiasticam; e contrario vero judex sæcularis judicium in clericum usurpans, violator est ecclesiasticæ libertatis proprie (ut ita dicam) & specifice, licet ibi etiam generatim includatur immunitatis violatio, quia non potest jus immunitatis violari sine actione immunitati contraria.

Quando contra immunitatem, & quando contra libertatem ecclesia fiat.

Simili modo qui privata authoritate per solam vim, & injuriam aliquam personam ab ecclesia extrahit, contra immunitatem tantum ecclesiæ agit, qui autem id facit titulo publicæ potestatis, & jurisdictionis, vel qui statuit, ut ecclesiæ non habeant privilegium securitatis, & asyli delinquentium confugientium ad ipsas, etiam libertatem ecclesiasticam violat, quia non solum usum, sed etiam jus immunitatis ecclesiæ eripere conatur. Et hoc modo videntur optime intelligi verba Benedicti 12. supra citata. Et ratio reddi potest, quia minus requiritur ad agendum contra immunitatem, quam contra libertatem ecclesiæ, ac subinde latius patet agere contra immunitatem, quam contra libertatem; omnis enim, qui libertatem infringit, immunitati etiam derogat, non vero e converso, sicut omnis hæreticus schismaticus est, non vero e converso, nam qui negat facto tantum obedientiam ecclesiæ ad summum erit schismaticus. Et hac etiam ratione dixit Cardinalis Zabar. in Repetit. c. *Perpendimus*, de Sentent. excomm. n. 2. opposit. 7. odiosius esse

esse clericum judicari a laico, quam ab alio ut privato percuti, nimirum, quia illud prius est contra libertatem ecclesiasticam, hoc vero posterius tantum videtur contra immunitatem. Habetque hoc fundamentum in cap. *Si vero*, de sentent. excomm. ubi percussio clerici facta a ministro Potestatis, non ut ministro, sed ut privata persona, & sine usurpatione jurisdictionis, non censetur semper inducere censuram reservatam Pontifici; percussio autem facta ab officiali potestatis, utique ut ministro ejus, semper declaratur reservata, cujus ratio non videtur esse alia, nisi quia hæc posterior est gravior, & odiosior actio, utpote contraria libertati ecclesiæ, & non tantum immunitati, sicut prior. Denique differentia hæc etiam videtur proprietati verborum consentanea, nam ille proprie agit contra libertatem alicujus, qui vult illum in servitutem redigere, & onus servitutis illi imponere, qui vero facto tantum injuriam alteri facit, eumque tanquam servum percutit, non proprie agit contra libertatem ejus.

Veruntamen in hoc puncto negare quidem non possumus, illos duos modos violandi ecclesiasticam immunitatem esse distinctos: et ex suo genere gravius multo esse delictum, quando non solum facto, sed etiam prætenso jure immunitas rumpitur, sicut longe gravius est jus decimarum ecclesiæ negare, quam decimas non solvere. Nihilominus tamen hoc non obstat, quominus utroque modo violetur libertas ecclesiastica, sicut immunitas, quia (ut ostendi) immunitas, & libertas ecclesiastica, eodem modo determinata in re idem sunt. Et quamvis verum etiam sit potuisse facile nomen violationis libertatis ecclesiasticæ quasi per antonomasiam applicari ad significandum modum violationis, qui non solum violentia, sed etiam præsumpto, & usurpato jure nititur: eo quod libertatis nomine magis jus ipsum significari videatur, & quia frequenter videntur jura hanc violationem immunitatis contra libertatem ecclesiasticam vocare, ut in dicto c. *Non minus*, & in multis censuris Bullæ Cœnę videre licet; nihilominus affirmare non possumus, differentiam illam esse in jure constantem, nec tanquam regulam constituere, quod censura lata contra violantes libertatem ecclesiasticam non comprehendat omnes violatores immunitatis, nisi ex verbis, vel materia legis limitatio talis colligatur. Quia illa regula, vel differentia nullo jure satis fundata est, nec est in usu Doctorum, ut constat ex his, quæ congerit Joan. Lup. tract. de Libert. ecclesiastic. p. 1. quæst. 10. & aliis, quæ enumerat Guilielmus Luveranus in tract. de Arbore jurisdict. in illius declarat. num. 15. & ex Rebuff. in Concordat. tit. de Firma, & irrevoc. concordat. stabili §. Penult. verb. *Quæro, quæ sunt statuta*.

Quid exemptio ecclesiastica significet.

Atque ex his tandem explicata relinquitur tertia vox, *Exemptionis ecclesiasticæ*, nam in re idem significat, quod immunitas, vel libertas, & ita communiter solet una vox per aliam explicari, seu describi. Videtur tamen nomen exemptionis esse magis facti, quam juris, ac proinde magis significare effectum privilegii, quam privilegium ipsum immunitatis. Unde potest non immerito quæri, an omnis exemptio privilegio concessa templis, rebus, aut personis ecclesiasticis, censeatur ad immunitatem, vel libertatem ecclesiasticam pertinere, ita ut qui omnem hujusmodi exemptionem violaverit, censeatur contra immunitatem, vel libertatem ecclesiasticam agere, & censuras contra ejusdem libertatis usurpatores latas incurrere. Duplex enim potest esse tale privilegium, unum generale, concessum ecclesiis omnibus, ut ecclesiæ sunt, vel personis ecclesiasticis, qua tales sunt, & de ejusmodi privilegio certum est, ad immunitatem ecclesiasticam pertinere, in hoc enim consentiunt omnes, & patebit ex dicendis. Alia vero potest esse exemptio ex privilegio particulari dato tali ecclesiæ, vel dignitati, aut personæ ecclesiasticæ ex peculiari illius consideratione.

An privilegium alicui specialiter concessum ad immunitatem ecclesię pertineat. 1. Sententia Rebuffi fundamento,

Et de hac exemptione est dubium, an pertineat ad immunitatem ecclesiasticam, ita ut violatio illius sit ecclesiasticæ immunitatis violatio. Affirmat enim aperte Rebuffus in Concord. loco proxime citato referens plures: sequitur Card. Tuschus verb. *Libertas Ecclesiastica*, concl. 341. num. 17. & sequentibus, ubi alios allegat. Et idem videtur sentire Rochus Curt. tract. de Consuet. sect. 5. circa 2. partem Glossæ num. 21. & Joan. Lup. dicto tractat. de Libert. ecclesiast. p. 1. q. 10. casu 12. & 16. Moveri potuerunt hi Doctores, vel quia immunitas ecclesiastica comprehendit omnia privilegia ecclesiis, vel ecclesiasticis personis concessa, vel quia ad agendum contra libertatem ecclesiasticam, satis est agere contra libertatem unius ecclesiæ. Nam statuta privata unius reipublicæ contra ecclesiam, tantū ecclesias illius territorii lędunt, & nihilominus sunt contra ecclesiasticam libertatem, quia in una ecclesia offenduntur omnes, sicut in percussione unius clerici totus clerus offenditur, & timidior fit.

Nihilominus dicendum est, secundum juris usum & ecclesiasticum morem, solam illam exemptionem ad ecclesiasticam immunitatem, vel libertatem pertinere, quę manat ex generali privilegio dato ecclesię, vel in honorem, & reverentiam templorum, vel ob decentiam, & dignitatem ecclesiastici status, seu clericalis ordinis. Hæc est communis sententia Jurisperitorum in c. *Noverit* de sent. excomm. & in Authent. *Cassa* C. de Sacro sanct. eccles. ut testantur Panormitanus in dicto c. *Noverit* num. 2. & lib. 1. Consil. in 83. num. 1. & Decius in dict. Authent. *Cassa* num. 18. Juli. Clar. lib. 5. §. ultim. q. 77. num. 28. Sylv. verb. *Excommunicatio. 9.* Excom. 10. & Lapus, Allegat. 3. & alios retuli, & sequutus sum tom. 5. de Censur. disp. 21. sect. 2. num. 89. & 90. ubi hoc latius explicui. Et idem sensit Cajetanus in Summa verb. *Immunitas*, dicit enim, quoad pœnas juris sub immunitate non venire, nisi exemptiones, quæ ex generali privilegio ecclesię competunt, quoad culpam vero ejusdem rationis esse posse violationem exemptionis speciali privilegio alicui ecclesiæ datæ, cum violatione immunitatis communiter ecclesiæ concessæ, licet prior culpa non ita puniatur in jure, sicut posterior. Unde sentit, & bene, exemptionem alicujus ecclesiæ ex speciali privilegio in re ipsa vere esse quamdā immunitatem, & libertatem ecclesiasticam. Quia est liberatio ab onere, quam vox immunitatis generatim significat; est autem concessa rei sacræ qua talis est, ac subinde religiosa, & suo modo sacra merito dici potest; ergo violatio ejus est irreligiosa, sacrilega, & consequenter ejusdem speciei cum violatione similis immunitatis concessæ ecclesię per generale privilegium. Et nihilominus jura non puniunt has violationes specialium privilegiorum, neque de illis tractant, quando libertatem, & immunitatem ecclesiasticam tuentur, sed de his, quæ generaliter ad ecclesiam, & ecclesiasticum statum spectant. Et ideo diximus, in usu juris sub immunitate ecclesiastica solas exemptiones ex privilegiis universalibus manantes comprehendi.

Unde fit, ut determinatio illa immunitatis cum ecclesiastica dicitur, habitudinem dicat ad ecclesiam secundum communem rationem suam. Non quia debet privilegium esse concessum ecclesiæ universali in omnibus membris suis, hoc enim necessarium non est, ut constat, sed ut respiciat totam ecclesiam pro illis membris, vel locis, quæ talis immunitatis sunt capaces. Unde etiam recte adnotavit Cajetan. ad violationem hujus immunitatis non esse necessarium, ut in tota ecclesia, vel in omnibus personis, aut locis, quibus convenit, violetur, sed satis esse quod violetur in uno, seu in quolibet, cui ex vi generalis privilegii competit. Et hoc solum probat fundamentum contrariæ sententiæ, & aliqui ex prioribus authoribus nihil aliud intendunt, pręsertim Rochus Curti. qui alios refert. Et est manifestum ex juribus, quæ ipse allegat c. 2. de Reb. Eccles. non alienan. & c. 2. de Foro compet. ubi etiam ratio redditur, quia injuria facta uni personæ contra generale privilegium communitatis, & propter communitatem concessum, in totam communitatem redundat, & ideo est propria violatio immunitatis, quam jura puniunt. Unde etiam obiter intelligitur, licet contingere possit, violationem specialis privilegii, propriæ immunitatis ecclesiasticæ quoad speciem culpæ esse ejusdem rationis, nihilominus ex genere, seu modo suo violationem immunitatis hoc habere peculiare, quod est veluti communis injuria, & in communitatem speciali titulo redundans: ita ergo immunitas proprie dicit exemptionem aliquam ecclesiæ communem.

De qua immunitate in hoc opere agitur.

Ex quibus tandem concluditur de hac sola propria immunitate, seu libertate ecclesiastica in præsenti tractari, & quia jam locorum immunitatem exclusimus, solum de immunitate personarum, vel in rebus esse sermonem. Addendum vero est personis ecclesiasticis duplicē immunitatem, seu duplex generale privilegium esse concessum,

sum, unum appellatur privilegium canonis, aliud fori. Prius est privilegium (ut ita dicam) securitatis, & indemnitatis personarum ecclesiasticarum, cui per canonem, *Si quis suadente* 17. q. 4. cautum est, singularem censuram ferendo contra percussores clericorum. Et de hac immunitate nulla est nobis controversia cum Rege Angliæ, & alioqui materia illius canonis alibi est a nobis tractata, & ideo de illa exemptione seu immunitate non erit in præsenti sermo. Privilegium autem fori dicitur illud, quo clericis exemptio a jurisdictione laica concessa est, cui consequenter annexa est exemptio a tributis, & & in his tota controversia versatur.

CAPUT II.

Utrum clerici in spiritualibus, & ecclesiasticis causis a potestate Principum sæcularium jure divino exempti sint.

Aliquorum hæreticorum error, PUnctum hoc in principiis superiori libro positis virtute definitum est; illud autem hic præmittimus, tum quia Rex Angliæ clerum in omnib. rebus, & causis sibi

Fundamentum. fore subjectum in suo regno contendit, idemque respective de cæteris Regibus, & regnis cum Marsilio Patavino, & aliis similibus affirmat; tum etiam quia hoc errore rejecto majori claritate, & certitudine constabit, in quo propria immunitas, & exemptio clericorum posita sit. Fundamentum ergo prædicti erroris est, quia vel nulla est in ecclesia Christi spiritualis potestas, sed sola civilis, seu temporalis, qua omnia tam sæcularia, quam ecclesiastica gubernanda sunt, & omnes leges ferendæ, & judicia terminanda, in quacumque materia versentur. Quia omnia tam ecclesiastica, quam civilia conprehenduntur sub politico ordine, ac regimine, neque aliter cadunt sub potestatem humanam; totus autem politicus ordo sub regiam potestatem cadit. Vel certe, si illius erroris sectatores aliquam spiritualem potestatem agnoscunt, illam volunt esse in Regibus in supremo gradu, ex eodem fere fundamento, quod totus ordo Hierarchicus Ecclesiæ est tantum politicus, id est, propter externam politiam ecclesiasticam, quæ unum corpus facit cum civili, & ideo necesse est totam eidem Regi supremo subjici. Unde ad hoc confirmandum expendunt, Paulum omnia, quæ ad humanum regimem spectant,

Rom. 13. Regi supposuisse sine ulla exceptione, dicens. *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Ex quibus verbis quidam intulit, Principes sæculares habere authoritatem ferendi leges in omni materia, & obligantes omnes personas, juxta illud: *Per me Reges regnant, & legum*

Prov. 8. Confirmatio. *conditores justa decernunt.* Confirmatur hoc, quia Theodosius Imp. in suo Cod. & postea Justinian. in suo multas leges de spiritualibus rebus condiderunt, ut de Sacrosanctis Ecclesiis, de Episcopis, & clericis, &c. Et plures similes habet Alfonsus Hisp. Rex in suis legibus Partitar. part. 1. ergo *qui illis resistit* (teste Paulo) *Dei ordinationi resistit.*

Conclusio de fide. Veritas nihilominus catholica est, clericos in spiritualibus seu ecclesiasticis causis omnino esse immunes a jurisdictione temporalium Principum: ita docet omnes catholicis scriptores in locis infra allegandis, conveniuntque omnes, immunitatem clericorum quoad hanc partem esse de jure divino: quam æque certum, ac de fide esse censeo, quia eisdem principiis, & fundamentis nititur. Hæc autem principia tria sunt præcipua, quæ in superiori libro probata sunt. Unum est, esse in ecclesia potestatem gubernativam spiritualem, a civili distinctam, & superioris ordinis, datam ipsi Ecclesiæ ex singulari Christi institutione, & donatione ultra omne jus naturæ. Quod principium in c. 6. præcedentis libri probatum est. Aliud principium est hanc potestatem spiritualem non esse in Regibus, vel Principibus temporalibus, sed in Pastoribus ecclesiæ a Christo datis, & præsertim in Summo Pontifice, qui est Romanus Episcopus, & hoc principium probatum est in eodem libro a cap. 10. Tertium principium est, hanc spiritualem potestatem non esse subordinatam potestati Regum, sed potius habere illam sibi subjectam, quod in eo libro a cap. 20. fuse probatum, ac defensum est.

Probatur assertio ratione. Ex his ergo principiis sic concluditur. Causæ spirituales per spiritualem potestatem stabiliendæ, ac definiendæ sunt; sed hæc potestas spiritualis neque est in Regibus, neque subordinatur potestati eorum; ergo tales causæ spirituales sunt extra forum, & potestatem sæcularium Principum tam directe, quam indirecte; ergo personæ ecclesiasticæ quoad has causas ex vi divini juris extra jurisdictionem Principum constituti sunt, ac subinde eodem divino jure tali exemptione, seu immunitate gaudent. Major est per se evidens, supposito primo principio, quia si potestas jurisdictionis spiritualis, & temporalis distinguũtur, necesse est, ut circa distinctas materias versentur, & unaquæque materiam sibi proportionatam vendicet, & intra illam contineatur; ergo spiritualis materia quoad omnem dispositionem, & regimẽ ad potestatem spiritualem pertinet; & e converso spiritualis potestas in materia spirituali tanquam in propria sphæra operatur, eamque pro adæquato, & proprio objecto habet. Minor autem in secundo, & tertio principio probata est. Prima vero illatio evidenter ex præmissis infertur, quia nulla potestas operatur directe nisi in sua materia, neque extenditur indirecte, nisi ad materiam potestatis sibi subordinatæ; neutrum autem habet potestas civilis respectu materiæ spiritualis, ut ostensum est; ergo spiritualis materia omnino est extra jurisdictionem temporalium Principum. Et inde tandem evidenter concluditur altera illatio, quia in primis clerici ut clerici sunt ad spiritualem materiam pertinent, ratione ordinis, qui spiritualis est, & ex Christi institutione. Deinde personæ sortiuntur forum pro ratione materiarum, seu causarum, quia jurisdictionis actus proxime versatur circa aliquam materiam, quam præcipit, vel discutit personæ subjectæ, & ideo si materia est extra jurisdictionem alicujus, etiam personæ, ad quas pertinet talis materia sub ratione tali erunt ab eadem jurisdictione immunes.

Hac ergo manifesta probatione supposita, ex principiis fidei jam probatis, non aliter ostenditur hæc veritas ex Scriptura, quam ex illis locis, in quibus ecclesiæ regimen Pastoribus ecclesiæ a Christo commissum esse ostenditur, *Pasce oves meas*, & *Quodcunque ligaveris*, &c. *Qui vos audit, me audit*, &c. Item ex illis, quibus ex institutione Christi ostenditur, esse in ecclesia potestatem judiciariam, & ecclesiasticum tribunal, juxta illud: *Quid vultis? in virga veniam ad vos? &c.* Et illud: *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu jam judicavi ut præsens eum, qui sic operatus est, &c.* Et infra: *Nam etsi amplius gloriatus fuero de potestate nostra, &c.* Item illud: *Obedite Præpositis vestris, &c.* Et quod ad hanc potestatem pertineat clericorum regimen, satis declaratur ex verbis Pauli ad Timotheum: *Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus.* Inde enim satis constat, causas clericorum, saltem ut clerici sunt, ad Prælatos ecclesiæ pertinere, & ad solos illos. Nam licet exclusiva ibi expresse non addatur, satis ex eo colligitur, quod illa potestas superioris ordinis est, & aliis data non est, nisi ecclesiæ Pastoribus, nec inferiori potestati subordinata est, ut dixi.

Ex Scripturis ostenditur conclusio. 1. Cor. 4. 1. Timot. 2.

Atque hoc modo veritatem hanc ex Christi, & Apostolorum doctrina sumserunt sacri Pontifices, & Concilia. Huc enim spectant verba illa Joan. Papæ. *Si Imperator Catholicus est, filius est, non præsul ecclesiæ.* Et infra: *Ut Dei beneficiis non ingratus contra dispositionem cælestis ordinis nihil usurpet, ad Sacerdotes enim voluit Deus, quæ ecclesiæ disponẽda sunt, pertinere, non autem ad sæculi potestates, &c.* In quibus verbis aperte declarat, hanc institutionem esse de jure divino, & illud verbum *Discuti*, ponderandum est, nam ex illo constat, causas clericorum ad forum Ecclesiasticum tantum pertinere ex divino jure. Quod saltem de causis Ecclesiasticis, & de clericis, ut clerici sunt, necessario intelligendum est. Eandem doctrinam comprobant, & confirmant Gelasius, Nicolaus I. & Symmachus Pontifices in variis decretis synodalibus in eadem dist. 6). allegati. Et Felix Papa, atque iterum Nicolaus in cap. *Certum est*, & cap. *Imperium*, & cap. *Quoniam*, distin. 10. & Innoc. 3. in cap. *Ecclesia*, de Constit. & in cap. *Solitæ*, de Majorit. & obedien. & in cap. *Novit*, de Judiciis, ibique cap. 2. idem habetur ex Concil. Rhemens. sub Eugenio, & ex Honor. Papa in cap. 2. de Jurament. calum.

Confirmatur ex Summis Pontificibus.

Scio quidem Regem Angliæ cum suis Protestantibus tantorum Pontificum authoritatem contemnere, eosque tanquam judices in causa propria recusare. Veruntamen jam dixi in præcedenti libro, istorum vel ignorantiam, vel pertinaciam Pontificum authoritatem, quæ in Christi verbis, ac promissionibus fundata est, non posse minue-

re. Eo vel maxime, quod non soli Romani Pontifices, sed alii etiam antiquissimi Patres in eandem veritatem conspirant, ut ex Ambr. Greg. Nazianz & aliis multis in superiori lib. c. 9. & sequent. late monstratum est, & ideo eorum sententias iterum referre supervacaneum judico. Quod si de his omnibus dicatur, esse Episcopos, aut Sacerdotes, & in propria causa loqui: certe ecclesia nunquam habuit alios Pastores, aut Doctores, a quibus doceretur, & per quos divinas, & Apostolicas traditiones acciperet, & in fidei puritate, & sana Scripturarum intelligentia conservaretur, *Ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*, ut dixit Paul. ad Ephes. 4. Impium ergo est, cogitare, eos in hac causa ecclesiæ imposuisse, aut humano affectu fuisse loquutos, sed ecclesiæ causam, quæ a sua separari non poterat, defendisse non potestatem novam sibi arrogando, sed quam a Christo per Apostolos, & eorum successores acceperunt, conservando, & posteris ad ecclesiæ utilitatem deferendo.

Sic ergo confirmata catholica assertione tam infallibili authoritate, quam firma ratione, & ex eadem probatione intelligi potest primo, hanc immunitatem, seu exemptionem clericorum non esse per modum ablationis, seu diminutionis jurisdictionis, quæ prius esset in Principibus, sed per modum negationis, quia nunquam talem jurisdictionem habuerunt, neque unde illam habeant, ostendere potuerunt. Quia (ut sæpe dixi) Christus Dominus concedendo novam spiritualem Rempublicam nullam Principibus temporalibus dedit potestatem (ubi enim, aut quando illam contulit?) sed eam dedit ecclesiæ Pastoribus, ideoque temporales Reges nullam potestatem habent in Ecclesiasticas personas, & earum causas, prout tales sunt, neque hujusmodi personæ quoad tales causas Regibus subjiciuntur, & hoc modo dicuntur exempti, non quia illorum jurisdictioni subtracti sint, sed quia ipsi Reges potestatē in ipsos nunquam acceperunt. Quod declaratur optime ex tempore primitivæ Ecclesiæ, in quo Principes temporales infideles erant, nemo enim dicet, eos habuisse tunc potestatem ad judicandas ecclesiasticas causas clericorum, & nihilominus tunc ecclesia non carebat perfecta potestate ad se gubernandum, & ad judicium ferendum in hujusmodi causis, & de hujusmodi personis, quæ ad Principes sæculares nullo modo pertinebant. At sæculares principes propter conversionem ad fidem non acquisierunt jurisdictionem aliquam novā in Ecclesiam (quis enim eis illam contulisset?) ergo neque nunc illam habent. Recte igitur dicuntur clerici in his exempti, non per propriam subtractionem, & quasi ex privilegio novo, sed quia ipsi Principes ex se carent tali potestate in clericos quoad hujusmodi causas.

Omnes etiam spirituales causæ a sæculari potestate eximuntur. Secundo colligo ex dictis, licet hæc exemptio præcipue eluceat in clericis, quia & personæ sacræ sunt, ac divino cultui specialiter dicatæ, ideoque & canonicis legibus principaliter gubernantur, & consequenter causæ ecclesiasticæ in eis maxime & quasi in proprio subjecto locum habent: nihilominus etiam in aliis fidelibus quatenus spirituales causæ ad eos etiam pertinere possunt, eandem exemptionem observari, quia non tantum ex proprio statu personæ ecclesiasticæ, sed ex generali ratione talium causarum nascitur, ut declaratum est. Vocantur autem spirituales causæ omnes illæ, quæ ad fidem, sacramenta, sacrificium, & in universum ad divinum cultum, & ad salutem animæ, ejusque a peccatis curationem, ac remedium pertinent, ut in lib. 4. de Legib. qui est de legibus canonicis, latius diximus, & tractant Doctores in dicto cap. *Ecclesia*, de Constit. & varia exempla videri possunt in Tuscho, verb. *Libertas Ecclesiastica*, cap. 1. & nonnulla de hoc puncto addemus infra cap. 15. & 16.

Solutio ad fundamentum contrarii erroris. Ultimo ex dictis patet responsio ad fundamentum contrarii erroris. Principia enim, in quibus fundatur, hæretica sunt, satisque in superioribus impugnata. Verba autem Pauli: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Et verba Sapientiæ: *Per me Reges regnant*, ineptissime inducuntur. Nam Paulus loquitur de potestate in suo foro, & intra limites suos præcipiente. Cum enim dixit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, non intellexit, omnem hominem debere esse subjectum cuicunque Regi, sed suo, nec enim Hispanus tenetur Regi Galliæ parere, aut subesse; unusquisque ergo suo Regi subesse præcipitur: ita ergo etiam dicitur Dei ordinationi resistere, qui potestati se superiori, & ordinate seu in materia sibi subjecta præcipienti resistit. Neque Paulus dixit, Regi obediendum esse in omni materia, sed simpliciter loquutus est, sicut alibi etiam dixit: *Obedite Præpositis vestris.* Ideoque necessarium non fuit addere limitationem, vel exceptionem, quia in ipsa obedientiæ ratione intrinsece includitur respectus ad superiorem, ut superior est, & legitime præcipit. Et in alio loco, sicut dixit Sapiens, Reges per sapientiam regnare, ita statim addit, *& legum conditores justa decernere.*

Ad confirmationem. Ad confirmationem de Legibus Justiniani in materia canonica, dixi in allegato lib. 4. de Legib. c. 11. illas non esse veras leges, sed per modum instructionis, non per modum juris haberi posse, ideoque in his, in quibus canonibus contradicunt, nullius esse utilitatis, etiam declaratur in l. *Privilegia*, & Anthent. *Cassa*. C. de Sacrosanct. eccl. Et specialiter de causis Ecclesiasticis id declaravit idem Justinian Novel. 38. quæ habetur collat. 6. tit. 11. ut clerici apud proprios Episcop. &c.

Objectio. Una vero superest objectio contra illam partem, in qua dictum est, immunitatem hanc esse de jure divino, nam inde fieret esset immutabilem, & non posse per Pontificem minui, aut dispensari, quod falsum est. Nam ex exconsensu Doctorum, potest Pontifex causas ecclesiasticas, & spiritualem jurisdictionem laicis committere; poterit ergo clericos in eisdem etiam causis Regibus subjicere. Solutio. Respondeo, hanc exemptionem (ut dixi) esse de jure divino negative, quatenus jus divinum non dedit Regibus spiritualem potestatem in clericos, vel ecclesias, aut Ecclesiasticas causas. Unde quoad hoc est prorsus immutabilis divina institutio, fieri enim non potest, ut Rex ex vi suæ Regiæ potestatis jus dicere possit clerico in hujusmodi causis. Neque hoc potest per ullam dispensationem honestari, quia repugnantiam contra rationem naturalem involvit. Unde etiam est jure divino prohibitum, ne quis per solam jurisdictionem Regiam sine altiori jurisdictione tale judicium usurpet. in hoc ergo dispensatio, aut limitatio non cadit.

Non est autem sic eodem divino jure prohibitum, ne spiritualis jurisdictio laicis committatur; & ideo licet canones hoc prohibeant, & regulariter non fiat etiam per usitatam dispensationem, nihilominus de absoluta potestate Pontificis fieri non repugnat, ut cum communi sententia in libris de Censuris, & Legibus diximus. Et tradunt Panorm. Felin. & alii expositores communiter in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitutionib. Existimo autem, hoc esse intelligendum de jurisdictione delegata, vel in aliquo particulari casu, nam ordinarium regimen ecclesiæ non existimo posse Regibus, aut laicis committi, quia jure divino statutum est, ut per Episcopos gubernetur, ut Actorum 2. constat. Et ob eandem rationem existimo, fieri non posse, ut clerici in propriis, & ecclesiasticis rebus, causis, sæcularibus Principibus ordinario jure subjiciantur, etiam per concessionem Pontificis: nam hoc modo multum everteretur ordinarium Ecclesiæ regimen a Christo institutum, & non potest habere justam, & rationabilem causam, ob quam valide fieri posse videatur.

CAPUT III.

Utrum personæ ecclesiasticæ a jurisdictione Principum etiam in rebus, & causis temporalibus eximi potuerint, & exemptæ sint?

IN hoc puncto est præcipua controversia cum his schismaticis, qui licet primatū Romani Pontificis non negent quoad spiritualem potestatem, nihilominus primatum in temporalibus tam civilibus, quam criminalibus, etiam respectu clericorum Regibus temporalibus attribuunt, & ideo illud prius generatim proponimus inquirendum, an sit talis exemptio, ut nostra originem, proprietates, & effectus ejus speciatim declaremus. In quæstione autem proposita duo insinuantur, unum est de potestate id est, an potuerint clerici eximi a jurisdictione Regum in rebus temporalibus, aliud est, an de facto exempti sint,

sint. Hæretici enim sectatores Marsilii Paduani, & Illyricus, aliique novorum schismatum inventores constanter negant, factam esse in ecclesia eam clericorum exemptionem, quam Principes temporales supremi observare teneantur. Ut autem hujus assertionis fundamentum aliquod inveniant, negant consequenter, potuisse fieri in ecclesia talem exemptionem sine gravi lapsu, & errore contra jus divinum, & naturale. Quam rationem astruendi hunc errorem habuisse videntur post alios Barclajus, cui novissime Illustrissim. Bellarm. respondet: atque hos etiam Rex Angliæ laudat, & imitatur.

Ad illud autem suum fundamentum persuadendum solum utuntur illis testimoniis Scripturæ, in quibus Reges dicuntur ministri Dei, & eorum potestas a Deo esse dicitur, & ideo eorum obedientia præcipitur, tanquam jure naturæ necessaria, *propter conscientiam*, ad Rom. 13. Proverb. 8. cum similibus. Ex quibus hoc etiam principium tanquam certum statuunt, Reges a Deo immediate habere potestatem, & curam impositam gubernandi omnes homines ditionis suæ. Ex quo tandem inferunt, exemptionem clericorum uniuscujusque regni a suo Rege esse repugnantem legi divinæ, ac naturali, ac propterea esse impossibilem. Hæc autem ultima illatio in hunc modum potest a nobis deduci, ut umbram aliquam rationis habere videatur: nam hæc exemptio, vel potuit fieri a Deo ipso, vel ab aliquo homine; neutrum dici potest; ergo simpliciter introduci non potuit. Minor quoad priorem partem de Deo probatur, tum quia Deus non est sibi contrarius; si ergo ipse præcepit Regibus, ut haberent curam omnium hominum, qui sub imperio suo nascuntur, & degunt, & his omnibus præcepit, ut suis Regibus obedirent, fieri non potest, ut Regibus potestatem in clericos subditos ademerit, vel (quod perinde est) ut clericos a Principum potestate exemerit. Tum etiam quia hæc exemptio est contraria juri naturali, Deus autem vel omnino non potest dispensare in jure naturali, vel certe ordinaria potestate id non facit, maxime in lege gratiæ, & dispensatione adeo universali.

Altera pars de homine probatur in primis ratione universali, quia multo minus potest homo, quam Deus, naturale jus evertere. Deinde utor alio dilemmate, quia si quis hominum talem exemptionem facere potuisset, aut esset Papa, aut Imperator, seu Rex, aut Princeps quilibet supremus in suo territorio: nam si hi non possunt, multo certe minus inferiores poterunt. Quod autem Papa non potuerit hanc exemptionem clericis concedere, probatur, quia non potest Reges potestate sua privare, neque *Regalibus prerogativis detrahere*, ut inquit Rex Angliæ. Nam eadem est ratio totius, & partis; si ergo Papa non potest Regem aliquem Christianum tota sua jurisdictione privare; ergo neque aliqua illius parte, præsertim adeo magna, & notabili, qualis esset *tertia hominum, & fundorum pars*, ut idem Rex conqueritur. Et confirmatur, quia non potest Papa exemptionem hanc concedere clericis respectu Principis ethnici, & non baptizati, si clerici sint illius subditi, ut verbi gratia nunc est in Japone, vel China; ergo neque respectu Christianorum Principum id facere potest. Probatur consequentia, quia Reges Christiani non sunt minus supremi in temporalibus, quam Reges ethnici, & quamvis demus, Christianos Principes esse subditos spiritualiter Summo Pontifici (quod Rex Angliæ, & Protestantes non admittunt) hoc nihil confert, ut eos possit sua temporali jurisdictione privare; in hoc ergo æquiparantur Principibus ethnicis, & nullo modo ecclesiæ subditis. Dicet fortasse aliquis, hoc ad summum probare, non potuisse Pontifices hoc facere invitis Regibus Christianis, ex consensu autem illorum potuisse. Sed hoc imprimis non sufficit ad repugnandum adversariis, nam inde schismatici inferent, exemptionem clericorum non esse per se firmam, sed pendere semper ex consensu Principum, ac proinde pro eorundem arbitrio revocari posse. Deinde Rex Angliæ dicet, se esse supremum in temporalibus, & nunquam consensisse, sed restitisse, non solum se, sed etiam antecessores suos. Denique etiam videndum superest, an ipsimet Reges consentire potuerint, nam perinde est consentire, ac facere; probabimus autem Reges non potuisse hanc exemtionem concedere; ergo neque ex illorum consensu potuerunt Pontifices illam introducere.

Confirmatio.

Evasio.

Replica.

Quod igitur Rex temporalis non possit privilegium talis exemptionis clericis sui regni concedere, ut illos faciat sibi non subditos, probatur in primis principio a Jurisperitis recepto, quod Principes non possunt, privilegium concedere, quod directe sit contra Regiam dignitatem, quia non possunt illam minuere, aliquid ei detrahendo, quia neque in eorum utilitatem principaliter creata est, neque illius absolutum dominium acceperunt, sed ut eam pro suis successoribus integram conservarent. Nam ob hanc etiam causam non potest Summus Pontifex suam dignitatem minuere, nec privilegium concedere, quo dignitati suæ aliquid detrahatur. Unde intulit Navar. in c. *Novit*, de Judiciis, corollar. *69*. n. *166*. nullum Regem posse regno, vel regniculis suis privilegium concedere, ut neque sibi, nec magistratibus suis parere teneantur. Quod & confirmat, tum quia tale privilegium esset contra legem naturæ dictantem, Principibus, & superioribus obediendum esse; tum etiam quia respublica ipsa, si in se retineret potestatem supremam a Deo sibi datam, non posset membrum aliquod reipublicæ a lege sibi obediendi eximere, quia non posset se abdicare illa naturali potestate, quam a natura accepit in cives suos, manente eadem relatione, & unione civium cum civitate, seu membrorum cum corpore; ergo neque nunc Rex potest id facere, cum potestas ejus eadem sit, quæ in republica præcessit, & in eum translata fuit.

Possumus denique nos hoc confirmare exemplo adducto de Summo Pontifice, qui non potest aliquem hominem baptizatum a sua jurisdictione ita eximere, ut sibi parere non teneatur: nam idem dicendum videtur in Rege temporali, quia ita comparatur ad regnum suum, & personas ejus in regimine temporali, sicut Papa ad ecclesiam in spirituali. Ratio autem utrique communis est, quia Deus tam Regi, quam Pontifici commisit curam subditorum, ac præcepit, ut eis jus dicerent, & in officio continerent, iniquos puniendo, & bonos defendendo; ergo non potest Rex personas sibi a Deo commissas eximere, & liberas relinquere, quia hoc esset contra divinam institutionem, & contra sui muneris naturalem obligationem. Et hoc est, quod Rex Angliæ, & alii contendunt, quando dicunt, hanc exemptionem esse contra jus naturale. Tandem confirmatur hæc pars simul cum præcedenti, quia talis exemptio non esset in ædificationem, sed in detrimentum ecclesiæ; ergo neque a Rege, neque a Pontifice introduci potuerit. Quam rationem intendisse videtur Rex Angliæ, cum Principes monet, ut recogitent, *quantum spinarum, & tribulorum* (inquit) *in mediis vestris ditionibus relinquitur, cum asseratur tam potens hominum factio sub imperiis vestris nasci, educari, opimisque prædiis frui posse, quæ a vestra potestate immunis sit, nec ullo jure vestris legibus, judiciisque subjecta*. Sequi autem hoc incommodum ostendere quidam conatur, quia cum Prælati ecclesiastici non possint in subditos gladio materiali uti, eos pœna mortis mulctando, inde fit, ut vitia, & peccata in ecclesia augeantur. Unde concludit, hanc libertatem, quam ecclesiastici prætendunt, nihil aliud esse, quam peccandi libertatem.

Confirmatio.

Nihilominus vera, & catholica sententia est, clericos juste potuisse a jurisdictione temporalium Principum eximi. Hæc assertio quatenus authoritate ecclesiæ fundanda est, pendet ex facto, de quo nondum dictum est, & ideo prius ostendemus veritatem ipsam de possibili, postea ex facto certitudinem ejus probabimus. Dicimus ergo, exemptionem hanc juste fieri potuisse tribus modis in argumentando factis, videlicet, a Deo, & a Pontifice, & ab Imperatore, seu Regibus. Et quidem prima pars adeo est evidens, ut a nemine possit sine magna cæcitate, & impietate negari: nam Deus est absolutus Dominus, vitæ, & mortis, ac libertatis humanæ; ergo justissime sua potestate, & jure utendo, potest quemlibet hominem alterius servum, vel dominum efficere, & subditum, vel superiorem, & similiter potest quemcumque hominem proprio dominio, aut potestate privare, & prout libuerit alteri eam donare. Et ideo dixit Daniel cap. 2. *Sit nomen Domini benedictum a sæculo, & usque in sæculum, quia sapientia, & fortitudo ejus sunt, & ipse mutat tempora, & ætates, transfert regna, & constituit*. Ergo eadem facilitate potuit transferre clericos sub potestatem Pontificis, auferendo Regibus potestatem, quam in illas personas habere poterat, & illam Pontifici conferendo.

Vera, & catholica sententia.

Probatur primum.

Solvitur ratio contra dictō concessionis modum.

Neque ratio, quæ in contrarium fiebat, ullius est momenti, quia per hujusmodi exemptionem, mutationem, seu translationem nullam mutationem in ipso Deo fieri necesse est; manens enim ipse immutatus, mutat imperia, & humanarum rerum status, & ita in ipsa Ecclesia pro diversis temporibus distinctos esse voluit gubernationis modos juxta consilium voluntatis suæ sine ulla ejusdem voluntatis mutatione, aut contrarietate. Nam licet Deus alicui regnum, vel aliam potestatem tribuat, non cogitur perpetuo illam conservare, sed juxta suæ providentiæ rationem potest illam auferre, & alteri donare, non quia priorem voluntatem retractet, sed quia a principio sub ea lege, & conditione, ac dependentia a sua voluntate omnia disposuit. Nec denique in hoc negotio intervenit aliqua dispensatio in jure naturali, sed solum quædam mutatio in materia ejus, quæ non solum a Deo, sed etiam per hominem fieri potest, ut alibi a me latius dictum est, & statim etiam attingam.

Per Clericorum exemptionem Reges privātur jurisdictione in ipsos.

Unde duo hic breviter distinguenda sunt, quæ adversarii confundunt, ut tenebris rem involvant, cum tamen res sit clarissima, & cuilibet mediocriter docto manifesta. Aliud est enim eximere aliquem ab obedientia alicujus, auferendo ab alio jurisdictionem, seu omne jus superioris circa talem personam, etiam si circa alias potestatem retineat. Aliud vero est, conservando in Principe, vel Prælato eandem jurisdictionem in talem personam, idemque jus præcipiendi, nihilominus auferre a subdito obligationem parendi. Exemptio igitur explicata in hoc posteriori sensu (quem Theologico more compositum appellare possumus) verissime dicitur, esse contra jus naturale quoad hoc indispensabile, quia involvit apertam repugnantiam, & contradictionem etiam in ipsa divina voluntate. Nam inde fieret, Deum simul velle, ut superior possit vere præcipere, ac proinde subditum efficaciter obligare, & ut nihilominus possit subditus licite non obedire, & consequenter, ut simul sit subditus, & non subditus; itemque ut sit bellum justum ex utraque parte, non in ignorantia, sed in re ipsa fundatum, quæ est intolerabilis, & incredibilis perplexitas. Quis autem unquam exemptionem clericorum ita intellexit? nullus profecto, qui sanæ mentis sit. Alter igitur modus exemptionis non solum possibilis, sed etiam facillimus, imo & quotidianus est in his potestatibus, quæ ab hominibus dantur, & ab eisdem auferri, aut limitari possunt. Sic enim eximit Rex aliquem nobilem a jurisdictione inferioris Magistratus, & Pontifex eximit religiosum a jurisdictione Episcopi. Ita ergo eximere potuit Deus clericos a jurisdictione Regum sine ulla dispensatione in lege naturali, quia nulla est lex naturalis, quæ præcipiat, ut Reges in clericos, vel omnes incolas suorum regnorum jurisdictionem habeant: sed potius cum Reges sint Dei ministri, & ab ipso habeant potestatem in quoslibet subditos, ipsa ratio naturalis dictat, posse Deum potestatem illam minuere, & ab illa quos libuerit ex subditis eximere.

Probatur secundū.

Altera pars erat, non esse impossibile, neque contra rationem naturalem, hanc exemptionem a Summo Pontifice efficaciter fieri, ita ut justa sit, & valida; ideoque sæculares Principes eam admittere, & servare teneantur. Quę pars propriam disputationem postulat, quam cap. 11. trademus, ubi authoritate, & ratione illam directe ostendemus, nunc ergo solum declaranda est, ut constet, nullam habere repugnantiam. Duobus ergo modis intelligi potest, Pontificem hanc libertatem clericis conferre, primo potestate humana, seu mere naturali, secundo potestate aliquo modo divina, id est, supernaturali, & divinitus data. Priori modo fatemur, Pontificem non potuisse hanc exemptionem introducere, hoc enim saltem probat ratio facta, quod non possit Pontifex jure humano, vel potestate naturali, seu acquisita Regum potestatem auferre, seu minuere, cum illi sint supremi in suo ordine, & secundum naturalem potestatem ei non subjiciantur.

Objectio.

Dicet forte aliquis titulum præscriptionis humanum esse, ac naturalem, potuisse autem Pontificem usu præscribere hoc jus contra temporales Principes, eximendi clericos ab eorum potestate.

Responsio.

Respondetur, hunc titulum non habere locum in præsenti materia, neque in illo fundari Pontifices, ut interdum Rex Angliæ existimasse videtur, & in suis verbis indicat. Ratio vero reddi potest, vel generalis, quia illa, quæ sunt de intrinseca ratione supremæ potestatis, non possunt contra supremum Principem præscribi, ut est communis sententia Juristarum cum Bartholo in l. *In omnibus*, ff. de Diversis, & temporalibus præscriptionibus, & Panormitanus in cap. *Cum nobis*, de Præscript. & aliis, quos refert Covar. in Practicis cap. 4. & in Regula *Possessor*. p. 2. §.2.n.8. Vel potest esse ratio peculiaris, & propria, quia exemptio clericorum seclusa concessione, seu voluntate ipsorum sæcularium Principium non posset sola humana ratione, aut titulo juste inchoari, seu bona fide, & ideo necesse est, ut potestas non procedat ab usu, sed potius e contrario usus legitimus supponat potestatem, & ab illa inchoetur.

Oportet ergo, ut hæc potestas sit supernaturalis, & a Christo specialiter indita; hoc autem modo evidens est, non repugnare, quod Christus dederit Vicario suo hanc potestatem per quandam participationem ejus dominii, & potentiæ, quæ in ipso est per essentiam, vel excellentiam. Quid est enim, cur hoc fieri non potuerit? aut quę deformitas aut malitia contra rationem naturalem in hoc excogitari potest? Concessa enim Pontifici tali potestate, per illam constituitur superior Regibus tanquam minister Dei superioris ordinis, & ideo exemptio facta per hujusmodi potestatem erit quidem supra merum jus naturæ, non tamen contra illud. Neque in hoc video esse posse quæstionem, sed solum in hoc, an Christus de facto hanc potestatem Pontifici dederit, quam quæstionem in citato loco tractabimus, & ibi ex professo respondebimus objectionibus circa hoc punctum supra propositis, nam eo præcipue tendunt, ut ostendant, de facto non esse datam Pontifici hanc potestatem. Nunc ergo breviter dicimus, argumenta illa solum probare, Pontificem non posse hanc exemptionem conferre clericis per directam potestatem, quam in temporalibus habeat supra Reges terræ, non tamen probare, hoc excedere potestatem spiritualem ejus, quatenus per eam est superior Regibus temporalibus, saltem indirecte, & in ordine ad spiritualia, quæ potestas etiam supra Reges ethnicos in multis casibus locum habet, ut superiori libro ostensum est. Quomodo vero hęc potestas indirecta ad effectum exemptionis sufficiat, in dicto loco videbimus.

Pontifex per suam indirectā in Reges potestatem potest clericos eximere.

Tertia pars supra posita fuit de Regibus temporalibus, de quibus dicimus potuisse licite juri suo renunciare, & quamvis nulla superiori virtute aut potestate cogerentur, potuisse abdicare se jurisdictione temporali, quam habebant in clericos, eamque in Pontificem Romanum, vel alios ecclesiasticos Prælatos transferre. Hanc partem tanquam certam supponunt multa jura civilia, & canonica, & communiter eorum interpretes, ac Doctores Theologi, ut in sequentibus capitulis late referemus. Ratio autem aperta est, quia Rex supremus est verus Dominus, & habet liberam potestatem utendi sua jurisdictione quocunque modo, neque intrinsece malo, neque sibi prohibito: sed actus eximendi clericos a jurisdictione laica, est actus dominii, & ejusdem jurisdictionis voluntariæ, qui nec fuit Regibus prohibitus, nec est intrinsece malus: ergo potuit valide, & licite fieri a quocunque Rege supremo. Consequentia optima est, & legitima. Majorem etiam non negabit Rex Angliæ, est enim Regibus favorabilis, & quidem merito, nam est res clara, & evidens ex dictis supra de Regia potestate. Quamvis enim Rex non sit ita factus reipublicæ dominus, ut possit ad libitum sua potestate uti, & omnia in utilitatem suam convertere, nihilominus verus est Dominus, quatenus verum, & proprium jus habet præcipiendi, judicandi, gubernandi, & disponendi circa res sui regni communem utilitatem, & ita Juristæ hoc vocant dominium jurisdictionis, quod in supremo Principe habet per se, & in genere suo independentiam ab omni alio superiore intra Deum, & ideo habet amplissimam, & liberam facultatem ad omnem usum non prohibitum, seu rectę rationi non repugnantem.

Probatur tertium.

Superest ergo, ut talem esse probemus concessionem exemptionis, de qua tractamus. Illa enim quidam usus est supremæ jurisdictionis, nam (ut dixi) exemptio privilegium quoddam est, concessio autem privilegii actus est jurisdictionis voluntarię, ut in lib.8. de Legib. late tractavimus. Recte ergo dictum est, exemptionem hanc esse usum voluntariæ jurisdictionis, quam oportet esse supremam in suo ordine, ut possit etiam a se ipse supremus Princeps, privilegiatum eximere. Alia etiam ratione dici

Exemptio est actus voluntariæ jurisdictionis.

dici potest hic actus usus jurisdictionis, quia est quædam jurisdictionis donatio, nemo enim dare potest jurisdictionem, nisi qui illam habet. Est autem peculiare in hoc modo concedendi jurisdictionem, qui per hanc exemptionem fit, ut Princeps, qui illam alteri concedit, se ipsum illa privet, quia etiam a sua potestate subditum eximit: quod non invenitur in aliis modis delegandi, vel committendi jurisdictionem, nec in exemptione ab inferiori magistratu, quam Princeps concedit. Unde si illa exemptio consideretur, ut est jurisdictionis collatio, actus jurisdictionis recte appellatur: si vero ut abdicatio proprii juris spectetur, magis videtur esse actus dominii, & liberalitatis: sub utraque autem ratione optime cadit in supremum gubernatorem, & Dominum. Quod ergo hic usus jurisdictionis suæ non sit prohibitus supremo Principi lege positiva, manifestum est, quia non habet superiorem, a quo lex illa ferri potuerit. Supponimus enim, illam legem non esse positivam divinam, nullibi enim lata est, aut ostendi potest. Deinde etiam, non esse canonicam, tanquam per se notum sumimus. Et ideo se solo directe superiore loquimur, cum negamus, Regem habere superiorem, a quo lex illa ferri potuerit, quia deberet esse lex humana, & civilis, quæ a solo Principe directe superiore in temporalibus fieri poterat. Neque fingi potest lata ab ipsomet Rege, quia non potest supremus Princeps se per se primo sua lege obligare, sed ad summum per quandam consecutionem, quando lex communitati imposita similem obligandi rationem habet in Principe: hæc autem lex, si daretur, non communitati, sed soli Principi imponeretur, ideoque non potest ab eodem met Principe ferri. Nec denique fingi potest, quod sit lex a republica lata: nam postquam respublica potestatem suam in Regem transtulit, illo est inferior, ut illum non possit positivis legibus obligare.

Exemptio Clericorum nec justitiæ, nec rationi naturali repugnat.

Solum ostendendum superest, illum usum non esse per se, & intrinsece malum, seu quod perinde est, privilegium illud non esse contra justitiam, vel naturalem rationem. Quod quidem per se evidens videtur, quia est in favorem fidei, & religionis, & nulli nocet, nec præjudicat, nisi ipsimet Principi concedenti privilegium, quod voluntarie facere potest, & pie, si propter dictum finem, & sine alicujus nocumento id faciat. Declaratur præterea in hunc modum, quia vel usus ille est per se malus, quia est contra pactum cum republica initum, cum primum in Regem transtulit potestatem suam; vel quia est contra naturalem legem justitiæ, qua Rex tenetur habere curam suorum subditorum, seu incolarum omnium regni sui, juxta exigentiam sui muneris, quod a republica accepit; utrumque autem sine fundamento excogitatur, facillimeque excludi potest; nulla est ergo vera ratio intrinsecæ malitiæ in tali privilegio.

Prior pars minoris probatur, quia gratis fingitur tale pactum inter rempublicam, & Regem, nimirum, quod respublica suam potestatem sub ea conditione, seu limitatione in Regem transtulerit, ut non posset tale privilegium exemptionis aliquibus civibus concedere. Unde enim probari potest talis conditio, aut quod illius signum ostendi potest? Præterea ipsamet respublica non habebat potestatem suam ita limitatam, quia non ex aliquo pacto simili, sed a Deo ipso illam recepit quasi congenitam cum natura; & sub ea tantum conditione, ut illa juste, & secundum rectam rationem uteretur; ergo eodem modo illam in Regem transtulit, & quidquid aliud fingitur voluntarium, & impertinens est. Præsertim quia si humana respublica consideretur in statu legis naturæ, in quo se ipsam regere posset per rationem rectam, vel naturalem tantum, vel fide illustratam; potuisset & temporales Reges sibi, & Sacerdotes ad Dei cultum peculiariter dicatos instituere, Sacerdotesque a Regum potestate eximere, & sub aliquo gubernatore in suo ordine supremo eos constituere; in hoc enim genere institutionis nulla est repugnantia, vel deformitas; ergo etiam Rex, quamvis simpliciter totam potestatem a republica receperit, posset postea simile privilegium Sacerdotibus concedere; ergo supervacaneum est fingere pactum illud, & conditionem, seu limitationem sibi a republica impositam, cum ad convenientem reipublicæ gubernationem necessaria non sit. Quin potius talis conditio, si extenderetur, ut locum habeat etiam respectu Sacerdotum, seu Pontificum supernaturali modo a Christo institutorum, sic neque venire poterat in mentem humanæ reipublicæ secundum se spectatæ, & contra rationem, & publicam honestatem esset, & ideo nullius momenti, vel valoris foret. Igitur ex hoc capite non est ligata potestas Regum, quominus recte, & valide privilegium hoc clericis dare potuerint, etiam si aliunde illud non haberent.

Atque inde tandem facile probatur alterũ membrum, nimirum privilegium hoc non esse contra naturalem legem justitię, qua Rex tenetur curam omnium civium habere, ut convenienter gubernentur. Nam Rex concedendo hoc privilegium, non omittit hanc curam, sed altiori, & convenientiori modo illi providet. Unde duobus modis cogitari potest, Regem aliquem sibi subditum a sua jurisdictione eximere. Primo abdicando a se omnem potestatem, & jurisdictionem circa illum, & nulli alteri illum subjiciendo, sed omnino vagum, ut sic dicam, & absque lege, & gubernatore illum relinquendo. Et hunc modum privilegii fatemur esse inordinatissimum, & intrinsece malum, quia est bonis moribus contrarium, & ex se communitati reipublicę valde perniciosum. Non est autem hujusmodi clericorum exemptio, ut nunc supponimus. Alio modo potest Rex eximere subditum a sua jurisdictione, potestatem in eum alteri tribuendo, vel relinquendo; & hic modus malus non est, sed potest habere convenientem rationem, quia per se non repugnat bonis moribus subditorum, quia non relinquuntur sine sufficienti gubernatore, & aliunde potest esse magis decens, magisque ad commune bonum conveniens, propter peculiarem statum aliquorum civium. Talis autem est exẽptio clericorum, ut infra probabimus; ergo illam concedere, non fuit contra bonum usum Regię jurisdictionis, & potestatis, ac proinde nec rationi naturali repugnat tale privilegium, nec excedit supremi Principis potestatem.

Ita aliquẽ eximere, ut nulli subjiciatur, intrinsece malum est.

Solvuntur argumenta contra hunc exẽptionis modum.

Neque etiam contra hoc obstant argumenta, quæ supra tertio loco proposita sunt. Quod enim in primo dicitur, non posse Principem suam jurisdictionem, seu potestatem minuere, eam alteri communicando, non est in universum verum, quando talis divisio, vel communicatio jurisdictionis ad bonum reipublicæ conveniens judicatur, quia potestas illa de se mutabilis est, & ad commune bonum reipublicæ ordinatur, & ideo nulli juri repugnat, quod in illa fiat hujusmodi mutatio. Præsertim, quia per tale privilegium non privatur respublica tali jurisdictione in se, & in omnibus suis membris, sed ab uno in aliũ transfertur, quod multis de causis fieri potest, ut constat. Neque in hoc est æquiparatio cum jurisdictione Summi Pontificis admittenda, quia dignitas Pontificia altiorem habet institutionem, ratione cujus immutabilis est, ut in superioribus dixi, & ideo fieri non potest, ut baptizatus aliquis ab ea eximatur, cum jure divino illi subjectus sit, quod secus in potestate Regia, quæ simpliciter, & proxime est ex institutione humana. Quod autem Navarrus, & aliqui Juristæ dicunt, non posse Regem, aliquem a sua obedientia eximere, intelligendum est de exemptione mere privativa, id est, quæ subditum sine lege, & gubernatore relinquat, non vero de exemptione transferente jurisdictionem in alium, ut declaratum est. Et hoc ipsum confirmat exemplum de ipsamet republica, quod Navar. adduxit, ut etiã ex dictis constat.

Ad confirmationem.

Ad ultimam confirmationem respondeo, impiam & blasphemam esse vocem illam, libertatem ecclesiasticam clericorum nihil aliud esse, quam libertatem, seu licentiam peccandi; nam libertas, quam Pontifices docuerunt & sacri canones defendunt, & pro qua multi Sancti Pontifices usque ad sanguinem decertarunt, & Imperatores, & Catholici Reges pie, ac fideliter cum universa ecclesia receperunt, & laudarunt, non est licentia libere, aut impune peccandi, sed est veneratio quædam ecclesiastici ordinis, & conveniens jurisdictionum distributio, ut omnia in ecclesia ordinate, ac decenter fiant. Neque argumentum Pauli est alicujus momenti. Primo, quia judex ecclesiasticus, vel Pontifex potest pęnam corporalem etiam mortis imponere, licet ob decentiam, & lenitatem per se ipsum id non faciat, ut significavit Innocentius in c. 1. Majorit. & obedi. & ibidem Baldus, & notat Bernardus Diaz in Practic. crimina. c. 61. & Covarru. lib. 2. Variar. c. 20. num. 10. ubi ad hoc expendit cap. 1. de Homicid. in 6. ubi Pontifex imponit pœnam diffidationis propter homicidium per assassinos perpetratum, quæ diffidatio pœnam mortis virtute includit, ut ibi declarat.

Ecclesiasticus judex potest pœnam mortis imponere.

Unde quod judex Ecclesiasticus per se ipsum non utatur gladio, nec per se proferat sententiam sanguinis, non est, quia non possit, saltem Pontifex, vel qui ab eo singularem potestatem receperit, sed quia non decet. Nihilominus tamen quando gravitas delicti postulat, Ecclesiasticus judex reum clericum brachio sæculari tradit, ut per eum juxta rigorem legum puniatur; ergo ex hac parte non datur clericis impunitas in similibus delictis perpetrandis. Deinde extra casum pœnæ mortis possunt clerici (ut notat Panormit. in c. *Cum non ab homine*, de Judic. n. 26.) ab ecclesia gravissimis pœnis affici; damnantur enim interdum ad perpetuum carcerem, & adeo arctum, ut mors potius diuturna censeri possit, quam vita, ut sumitur ex c. *Novimus*, §. 1. de Verbor. signifi. Deinde etiam est satis gravis pœna diuturnum, & onerosum exilium, damnatio ad triremes, fustigatio gravis, & aliæ similes.

Ac denique quamvis fortasse ex majori benignitate, & lenitate ecclesiastici judicii nonnulli pravi homines sumant occasionē peccandi, non ideo damnabile est privilegium exemptionis ecclesiasticę, quia illud per accidens est, & contra intentionem ecclesiæ, & multo majora, & necessaria commoda ex illo sequuntur, ut infra ostendemus, nullumque bonum est, quo pravi homines non interdum male utantur, neque propterea damnandum est. Sicut in ipso sæculari judicio inter laicos fit aliqua discretio, nam qui nobiles sunt a gravioribus tormentis, & infamibus pœnis per privilegium nobilitatis eximuntur, quo multi illorum ad licentiam peccandi abutuntur, & ob eam causam privilegium ipsum non reprobatur, sed qui male illo utuntur digni censentur illo privari; cur ergo non idem cum proportione dicetur de libertate ecclesiastica? cum clericalis ordo ex genere suo in altiori gradu dignitatis, & nobilitatis constitutus sit.

Ultima assertio. Exemptio clericorum antiqua, & sancta.

Ultimo ergo concludimus, exemptionem clericorum non solum potuisse juste concedi, sed etiam de facto esse sancte concessam, & in ecclesia esse antiquissimam. Quam assertionem non solum veram, & piam, sed etiam catholicam esse credimus, ita ut absque errore in fide negari non possit. Quia vero in discursu hujus libri late tractanda, & confirmanda est, eam nunc breviter sic probamus.

Probatur.

Nam in primis hanc exemptionem servandam esse in ecclesia docuerunt, & præceperunt Pontifices, & Concilia fere ab initio ecclesiæ usque ad præsentem diem, ut constat ex Alexandro I. epist. ad omnes Orthodoxos, qui sedit ann. 109. testaturque a temporibus Apostolorum id observatum fuisse, quod postea etiam præcepit Cajus Papa ep. ad Felicem Episcopum ann. 283. & Marcellinus epist. 2. ad Universos Episcopos Orientis ann. 196. Sylvester Papa in quodam Concilio Romano, quod sub illo primum ordine ponitur canon. 4. ann. 314. Gelas. apud Gratianum in c. *Christianis* & c. *Sylvester*. 11. q. 1. & Bonifacius 5. in ep. ad Episcopos Galliæ, ut refert Gratianus supra in c. *Nullus*. 3. nam in originali non invenitur, & magis videtur caput illud desumptum ex Authentica *Nullus* C. de Episcopis, & Clericis. Idem tradit Gregor. quem Gratianus ibidem refert ex lib. 9. Epist. indict. 4. ep. 32. ad Romanum defensorem Siciliæ, & idem habet in ep. 74. ad Bonifac. defensorem Corsicæ, ubi sic ait: *Pervenit ad nos, quod quidam clericorum te illic posito, a laicis teneantur. Quod si ita est, tuæ hoc culpæ noveris reputari, quia hoc fieri, si homo esses, non debuit. Et ideo de cætero solicitudinem te habere necesse est, ut hoc fieri non permittas, sed si quis contra aliquem clericum causam habuerit, Episcopum ipsius adeat, &c.* Omitto posteriores Pontifices, quia de illis res est manifesta, & apparet ex usu quotannis promulgandi Bullam cœnæ Domini.

C. Pervenit. 11. q. 1.

Addo duos antiquiores, & gravissimos testes, quos Gratianus prætermisit: unus est Leo I. in epist. 96. ad Episcopos, & presbyteros Thraciæ, cujus sunt verba notanda: *Tanta sæculi potestates circa sacerdotalem ordinem reverentia prævalere, etiam hi, quos sub imperiali nomine terris divina potentia præesse præcepit, ut jus distinguendorum negotiorum Episcopis sanctis, juxta divalia constituta permiserint. Quod cum & juris antiqui formulis, & illibatis frequentius sit legibus confirmatum, præsenti tamen tempore a plerisque invenimus fuisse calcatum. Nam prætermisso sacerdotali judicio, passim ad examen sæculare transiere. Quo circa nobis visum est, ut hanc & sacræ legis, & nostri ordinis contumeliam, & ad præsens, ulcisceretur plena districtio, & observandam formulam constitueret in futurum &c.* Alter est Telesphorus Papa 9. a Petro, qui in sua epist. ad omnes fideles sic inquit: *Discreta esse debet vita clericorum a laicorum conversatione, & sicut laici, & sæculares homines nolunt eos recipere in accusationibus, & infamationibus suis, ita nec clerici debent eos recipere in impulsationibus suis.* Ostendens per hæc verba, quanta jam tunc fuerit distinctio inter utrumque forum.

Multa præterea sacra Concilia generalia, & provincialia, antiqua, & recentiora, clericos non a laicis, sed ab Episcopis, vel a Conciliis provincialibus judicandos esse tradiderunt, ut constat ex Concilio Chalcedonensi act. 15. c. 9. & ex Carthaginen. 3. antea coacto ann. 397. c. 9. ubi inter alia dicitur, male de ecclesia sentire clericum, qui de judicio sæculari petit auxilium. Et in c. 38. petitur facultas ab eodem Concilio ad implorandum brachium sæculare contra quendam incorrigibilem Episcopum, & respondet Aurelius consentientibus aliis, hoc non esse contra formam disciplinæ, quando clericus admonitus contumax fuerit, & contempserit. Et in Concilio Toletan. 3. c. 13. puniuntur clerici deferentes judicia ecclesiastica, & ad sæcularia euntes. Idemque habetur in Concilio Agathensi tempore Symmachi c. 8. & 32. Aureli. 3. c. 31. Milevit. c. 19. Matiscon. 1. c. 8. & 32. & latius Matiscon. 2. c. 9. & 10. ubi notanda sunt illa verba. *Reverendissimi canones, atque sacratissimæ leges de Episcopali audientia in ipso pene Christianitatis principio sententiam protulerunt, tamen quia eadem postposita, humana in sacerdotes Dei grassatur temeritas, &c.* Quæ verba sunt valde notanda tum pro exemptionis antiquitate, tum quia in eis insinuatur, illam magis esse per canones & leges declaratam, atque defensam, quam institutam: hoc enim ille modus loquendi indicat. *Pro episcopali audientia protulisse sententiam*.

Idem refertur ex Concilio Parisiensi in c. 2. de Foro compet. & ex Concilio Lateran. sub Alexandr. 3. in c. *Si clericus*, eodem tit. in quo multa sunt decreta de distinctione utriusque fori, & plura in c. *Qualiter, & quando*, & c. *Clerici*, & c. *Cum non ab homine*, de Judiciis. Deinde in Concilio Coloniensi. 1. p. 9. c. 20. dicitur, *hanc immunitatem esse antiquissimam*, & in Concilio Lateran. sub Leone X. sess. 9. in Bulla reformationis, innovantur omnes sanctiones Apostolicæ in favorem libertatis Eccles. *Cum a jure* (inquit) *tam divino, quam humano laicis potestas nulla in ecclesiast. personas attributa sit*. Ac denique Concilium Triden. sess. 25. c. 20. de Reform. sic inquit: *Decernit, & præcipit S. Synodus, sacros canones, & Concilia generalia omnia, nec non alias sanctiones ecclesiasticas in favorem ecclesiasticarum personarum, ac libertatis eccles. & contra ejus violatores editas, quæ omnia præsenti etiam decreto innovat, exacte ab omnibus observari debere.* Atque his canonicis decretis concordant jura civilia, quæ postea referemus.

Ex his ergo testimoniis evidenter concluditur, datum esse in ecclesia Christi clericis privilegium exemptionis a potestate sæculari. Nam impossibile est, tot Pontifices sanctos, & sapientes, quorum multi etiam Martyres fuerunt, & tot Concilia ecclesiam in hoc decepisse. Unde etiam est incredibile, clericos contra Imperatores, & Reges privilegium hoc per tyrannidem, vel injuriam usurpasse. Imo de fide certum esse debet, institutionem, & observationem hujus privilegii honestam, & sanctam fuisse, & esse. Quod in hunc modum ex principiis fidei, & citatis testimonijs colligitur. Quia de fide est, ecclesiam non posse errare in præceptis morum, quæ universali authoritate Pontificum, aut Conciliorum generalium observari præcipiuntur; sed in ecclesia per multas leges canonicas, & universales approbatur hoc privilegium exemptionis clericorum, & observari præcipitur, & novissime innovantur, & confirmantur a Concilio Tridentino loco citato; ergo de fide certum est, tam hoc Concilium, quam superiora decreta in hoc puncto non errasse; ergo eodem modo est de fide certum, & privilegium hoc justum, ac validum esse, & convenienter institutum. Quibus autem rationibus concessum sit, in sequentibus videbimus, investigando, quo jure fuerit introductum. Nam ex dictis in hoc capite constat, tribus modis dari potuisse, scilicet, divino, canonico, & civili, & ideo a quo illorum emanaverit, inquirendum superest.

De facto fuisse clericis exemptionem concessam concluditur.

CA-

CAPUT IV.

Utrum summus Pontifex omni jure, divino & humano ab omni jurisdictione sæcularium Principum exemptus sit.

QUamvis privilegium exemptionis commune sit Summo Pontifici cum reliquis clericis, cum ipse non solum clericus sit, sed etiam clericorum, & totius ecclesiæ Princeps, & caput: tamen quia in illo propter singularem eminentiam notior est talis privilegii origo, & quia illius cognitio parare potest viam ad investigandam originem immunitatis aliorum Ecclesiasticorum, ideo prius de Papa in particulari sermonem instituimus. De quo etiam hæretici non negant, nunc de facto exemptum esse ab omni sæculari potestate, quia ipse cum Pontificatu conjunctum habet temporale regnum, in quo superiorem non recognoscit; quia vero regnum istud non a Deo immediate, sed hominum devotione, vel alio simili humano titulo consequutus est, ideo talis exemptio non est per se conjuncta cum Pontificia dignitate, nec ex divino jure, sed ex humano ducit originem, vel certe supposito tali statu temporalis Principis ex natura rei sequitur, sicut in aliis Regibus, qui exempti sunt ex vi sui status, quia non habent superiorem. Unde ad respondendum quæstioni propositæ, præscindenda est Regia dignitas a persona Pontificis, & solum ut Pontifex considerandus est, sicut fuerunt Petrus, & successores ejus ante Constantinum.

Sensus quæstionis.

Sic ergo tam Protestantes, quam Rex Angliæ negabunt plane, habere Pontificem Romanum hanc exemptionem. Vel quia non plus esse credunt, quam privatum quendam Episcopum, vel ad summum Patriarcham; de omnibus autem Episcopis, & Archiepiscopis censent esse subditos suis Regibus in temporalibus. Vel certe quia Pontifex neque jure divino exemptus est, ut patet in Petro, & cæteris Apostolis, quibus nunquam Christus tale privilegium concessit: neque jure canonico, quia non potest Pontifex hoc privilegium sola sua authoritate sumere; jus autem canonicum Pontificia authoritate præcipue nititur. In jure autem civili nihil singulare legitur de Pontifice Romano magis, quam de cæteris. Unde etiam inter catholicos Palatius in 4. dist. 25. asserere ausus est, Papam non esse exemptum a potestate civili jure divino, vel canonico, sed jure tantum civili, seu ex privilegio Imperatorum. Nam idem sentit de aliis ecclesiasticis, & nihil singulare Pontifici quoad hoc privilegium attribuit. Veruntamen hæc sententia quatenus totum hoc privilegium revocat in solam donationem Imperatorum, etiam de aliis clericis Summo Pontifice inferioribus perniciosa est, & minime probanda, ut infra ostendam: de Summo autem Pontifice omnino reprobanda, & minime toleranda est.

Error Protestantium.

Opinio Palatii minime permittenda.

Dicendum ergo est, Summum Pontificem ex divino jure habere exemptionem, & immunitatem ab omni judicio, ac jurisdictione sæculari, etiam Imperatorum, & Regum. Hanc assertionem tenent in primis omnes catholici Doctores, qui generaliter affirmant, exemptionem hanc in toto ecclesiastico statu esse de jure divino, quos c. 8. referemus. Præter eos vero, qui de inferioribus vel id negant, vel dubii sunt, de Summo Pontifice propter ejus singularem dignitatem id ingenue fatetur Soto lib. 5. de Justit. q. 4. art. 1. idem sentit Bannes 2. 2. q. 67. art. 1. dub. 3. & sumitur ex Cajetano eodem loco, & tom. 1. Opusculor. tract. 1. de Potest. Papæ, & Concilii c. 27. ad 2. expressius id notant, & probant Turrecre. lib. 2. summ. c. 93. & Bellarm. lib. 2. de Sum. Pontif. c. 26. sequitur Molina 1. tom. de Justit. disp. 31. Valentia 3. p. disp. 5. q. 11. punct. 1. Henricus lib. 7. de Indulgent. c. 24. & Driedo lib. 1. de Libert. Christian. c. 9. circa medium. & c. 15. circa finem.

Prima conclusio.

Probarique generatim potest hæc assertio ex jure canonico, quatenus in eo simpliciter asseritur. Papam non habere superiorem in terris, a quo possit judicari, aut cogi. Ita tradit Concilium Romanum sub Sylvestro cap. 20. *Nemo* (inquit) *judicabit primam sedem, quoniam omnes sedes a prima sede justitiam desiderant temperari.* Et ne quis existimet Concilium illud loqui de solo judicio, seu potestate spirituali, subditur statim: *Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque a Regibus, neque a populo judex judicabitur.* Quæ fere verba ex Innocentio P. refert Gratianus 9. q. 3. c. *Nemo judicabit primam sedem, &c.* Atque eadem verba ex Sylvestro refert Nicolaus Papa in ep. 1. alias 8. ad Michaelem Imperator. §. *Consonat autem.* Et in §. sequenti refert similia verba Concilii congregati in casu Marcellini, scilicet, *Prima sedes non judicabitur a quoquam,* quam sententiam variis testimoniis, & argumentis confirmat. Ac tandem ipse concludit: *Satis evidenter ostenditur, a sæculari potestate, nec ligari prorsus, nec solvi posse Pontificem.* Unde cum tempore Leonis 3. seditio contra ipsum Romæ mota esset, & Carolus Magnus ad illam sedandam Romam venisset, & in Basilica S. Petri adstante populo, & clero Episcoporum omnium, qui eo ex tota Italia, & Francia convenerant, sententias, & vota de vita, & moribus Pontificis rogaret, ab omnibus una voce responsum est, *Sedem Apostolicam omnium ecclesiarum caput, a nemine* (*laico præsertim*) *judicari debere,* Carolus autem audito tam gravi responso, quæstionem omisit. Ita refert Platina in vita Leonis, & habetur etiam in tom. 3. Concilior. Et eandem sententiam late comprobat Ennodius Diaconus in libro pro defensione Symmachi, qui recipitur, & probatur in 5. Synodo Romana sub eodem Symmacho. Eandemque refert ex dictis Bonifacii Martyris Gratian. in cap. *Si Papa,* dist. 40. & sumpsit ex Cardinali Deusdedit in historia de Rebus ecclesiastic. lib. 1. cap. 231. prout late refertur in decreto Gregoriano sub dictum cap. *Si Papa.* Denique in synodo 8. generali Constantinopolitana 4. can. 21. egregie locupletatur illa sententia, quia non solum de Papa, sed etiam de aliis Patriarchis dicitur: *Neminem prorsus mundi potentiam eos posse inhonorare, aut a proprio throno movere;* & additur, *præcipue quidem sanctissimum Papam senioris Romæ.* Et infra: *Sed nec alium quemquam conscriptiones contra Sanctissimum Papam senioris Romæ, ac verba complicare, vel componere liceat, sub occasione quasi diffamatorum quorundam criminum.* Et infra ait etiam synodum generalem non posse sententiam dicere contra summos senioris Romæ Pontifices.

Probatur assertio primo ex jure Canonico.

Ex hoc ergo tam antiquo, & constanti dogmate colligimus, privilegium hoc Summi Pontificis non humanum esse, sed divinum, quia neque ipse sibi arrogare illud facto auderet, nisi jure potuisset: non enim tanta facilitate, & consensione ab ecclesia, & Principibus Christianis, sine ulla vi, vel coactione (quam profecto neque ipsi Pontifices efficere poterant) admissum fuisset: neque etiam Pontifex id petere jure potuisset, nisi ad hoc potestatem, & authoritatem haberet, quam ratione suæ dignitatis a Christo recepit. Quod si ab ipso Christo authoritatem habet declinandi omnem jurisdictionem humanam, profecto jure divino ab illa exemptus est. Neque credibile est, hoc jus ab Imperatoribus accepisse; tum quia ante Imperatores Christianos dogma illud in ecclesia cognitum est, ut de tempore Marcellini diximus; tum etiam quia Imperator non poterat hoc privilegium concedere pro omnibus Regibus, & populis non sibi subjectis, cum tamen in dicta Synodo Romana generaliter, & respectu omnium illa sententia proferatur. Tum denique quia Concilia, & Pontifices non fundant dogma illud in aliquo beneficio Imperatoris, sed in eminentia dignitatis Romanæ sedis. Et ideo censent tale privilegium esse perpetuum, ac omnino firmum, & immutabile, quod non posset habere, si ab Imperatore originem habuisset. In quo etiam considero, nec Imperatorem ipsum, vel Regem esse ita exemptum in terris ab omni jurisdictione temporali, ut in nullo casu possit ab hominibus, vel a tota communitate judicari, & cogi, quia ut dictum est lib. 3. potestas cujuscumque Monarchæ temporalis manat a republica cum aliqua limitatione, & conditione inclusa; exemptio autem Pontificis multo major, & altior est: ergo non potest in concessione Imperatorum, vel Regum fundari; datum ergo fuit tale privilegium a Deo ipso. Unde Ennodius supra: *Aliorum* (inquit) *hominum causas Deus voluit, homines terminare, sed sedis istius Præsulis suo sine quæstione reservavit arbitrio.*

Cap. Aliorum 9. q. 3.

Ut autem ratione aliqua distinctius declaremus, ubi aut quando Christus privilegium hoc immediate Pontifici contulerit, distinguere oportet duos modos, quibus intelligi potest, hoc privilegium esse divinum, scilicet, vel naturali jure, vel positivo. Intelligendum autem est in præsenti materia jus naturale, non respectu naturæ humanæ in sua pura conditione spectatæ, nam hoc modo per se notum est exemptionem hanc non esse de jure naturali; sed naturale in præsenti dicitur, quod est connatu-

Quando dicatur aliquid esse de jure divino naturali vel positivo.

rale alicui gratiæ, vel supernaturali dignitati homini collatæ, id est, quod, posita tali dignitate, secundum rectam rationem ex illa necessario sequitur. Ex jure autem positivo divino dicetur esse tale privilegium, si per se, ac directe, seu propria, & peculiari voluntate a Christo Domino Vicario suo collatum esse constiterit. Dicimus ergo utrunque modum verum esse, quod sigillatim ostendendum est.

Exemptio summi Pontificis est de jure naturali, & posit. vo divino.

Probatur assertio quoad primam partem cap. Patet 9. q. 3.

Et in primis, hanc exemptionem esse de jure divino naturali, his verbis significavit Nicolaus P. in ep. citata: *Patet profecto sedis Apost. cujus authoritate major non est, judicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus licere judicare judicio.* Et infra. *Nemo unquã Apost. culmini manus obvias audacter intulit, nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit judicari.* Ac si diceret, Pontificem ex vi Apostolici culminis, & authoritatis, qua major non est, exemptum esse ab humano judicio. Et Ennodius in loco proxime citato hanc exemptionem fundat in verbis Christi: *Tu es Petrus*, & *Quodcumque solveris*, *&c.* Ac si diceret, ibi Christum dedisse Petro hanc exemptionem, ubi illum Vicarium suum, & supremum ecclesiæ Pastorem creavit, etiam si nihil aliud expressisset, quia, nimirum, ex natura rei privilegium hoc tale dignitatem comitatur, & ideo est de jure divino naturali tali dignitati, licet simpliciter, & in se sit de jure divino supernaturali, quod in radice (ut sic dicam) positivum etiam dici potest. Ratio autem hujus consecutionis, seu naturalis juris esse debet, quia per illam dignitatẽ factus est Petrus supra omnes non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus, ut supra visum est; ergo ex ipso exemptus est ab omnium potestate, & subjectione.

Difficultas circa propositã probationem.

Non est autem hæc illatio tam evidens, quin aliquam patiatur difficultatem. Quia Pontifex ex vi suę dignitatis non est superior omnibus in temporalibus directe, imo ex vi juris divini nullam jurisdictionem directe temporalem habet, sed tantum spiritualem, quæ indirecte tantum extenditur ad temporalia; ergo non repugnat, esse subjectum directe temporali jurisdictioni, & habere indirectam potestatem supra temporalem Regem; ergo e converso exemptio illa in temporalibus non sequitur intrinsece ex illa spirituali dignitate Hæc posterior consequentia est evidens, & Antecedens in superiori lib. probatum est. Prima vero consequentia ostenditur, quia illa duo, subjectio, & prælatio, sunt diversarum rationum, & ideo non opponuntur, nec repugnat simul eidem personę convenire. Et declaratur, quia non secundum eandem rationem, nec respectu ejusdem, & secundum idem referuntur: nam licet Pontifex ut Pontifex sit superior in suo ordine, ut homo potest esse subjectus in inferiori ordine. Item quia solum potest Papa uti indirecta sua potestate in temporalibus, quando Rex v.g. sua abutitur potestate in ordine ad spiritualem finem; ergo hoc non obstat, quo minus possit esse subjectus Imperatori juste in ipsum animadvertenti per suam directam potestatem. Denique aliis exemplis constat non pugnare, eum, qui uno titulo superior est altero, sub alio esse illi subditum, ut si quis habeat filium Regem, naturali titulo Patris illo est superior, & nihilominus erit illi ut Regi subjectus.

Resolutio prædictæ difficultatis.

Nihilominus connexio tali privilegii cum tali dignitate multum est rationi consentanea, variisque modis ostendi potest. Primo quia sicut in naturalibus dans formam, dat consequentia ad formam, ita in moralibus dans jurisdictionem, censetur dare omnia necessaria ad illius debitum usum, & administrationem. Sed in præsenti materia, ut possit Pontifex suam supremam potestatem, & jurisdictionem inirectam in temporalibus supra omnes Principes temporales exercere, necesse est (moraliter loquendo) ut nulli eorum sit directe subjectus in temporalibus causis, ad personam ipsius Pontificis quocunque titulo, aut modo pertinentibus; ergo talis exemptio data est Pontifici ex vi suæ dignitatis. Nam, cum Deus omnia sapientissime, & suavissime disponat, non est verisimile, dedisse dignitatem, & potestatem sine exemptione necessaria, vel conveniente ad debitum usum talis potestatis. Quod autem talis dignitas talem exemptionem postulet, ostendi potest, tum quia minime decebat, ut supremũ ecclesiæ caput, cui omnes Reges terrę subjici debent, ab eisdem judicari possit, cogi, & puniri, tum quia perpetuum fuisset divisionum, ac schismatum seminarium, tum etiam quia non possent Pontifices debita libertate, & authoritate sua jurisdictione, & potestate uti in Reges, & Principes terræ, si alia via illis essent subjecti, & ab eis possent in vincula conjici, & puniri.

Secundo magis hoc declaratur, quia Pontifex ex vi suę dignitatis, & potestatis supremæ potest disponere de omnibus juribus temporalibus, atque etiam de ipsa suprema sæculari potestate, prout necessarium fuerit ad rerum spiritualium convenientem gubernationem, ut supra ostensum est; ergo idem Pontifex ex vi ejusdem spiritualis jurisdictionis habet authoritatem præcipiendi cuicumque Regi, ne in personam suam audeat manum extendere, aut potestatem suam exercere, potestque irritare, & pro nihilo ducere, quidquid sæcularis potestas in contrarium attentaverit, quia sine dubio hoc maxime pertinet ad spirituale bonum ecclesiæ, & ad reverentiam debitam Christo, & personæ gerenti vices ejus in terris; ergo plane repugnat, Pontificem esse subjectum quoad vim coactivam Regi temporali, quia vis coactiva requirit talem potestatem in alium, ut ab illo superiori potestate impediri, aut ligari non possit. Confirmatur, quia hac ratione in sequentibus ostendemus, posse Pontificem eximere alios clericos a jurisdictione sæculari, non expectato Principum temporalium consensu: ergo multo magis potuit eximere seipsum; hoc autem perinde est, ac esse exemptum ex vi dignitatis, & potestatis acceptę: nam qui in sua voluntate, & facultate habet non subdi alterius coactioni, profecto ab illa est immunis, & exemptus.

Tertio explicatur, quia impossibile est, magistratum temporalem habere vim coactivam in Regem se directe superiorem, a quo in suæ potestatis usu pendet; ergo non minus repugnat, Pontificem esse subjectum illo modo potestati temporali. Antecedens receptissimum est apud Juristas supra citatos, & sumitur ex cap. *Cum inferior*, de Majorit. & obed. ubi dicitur inferiorem non posse ligare superiorem. Estque aperta ratio, quia repugnat eundem respectu alterius esse simul inferiorem, & superiorem ex fundamento ejusdem jurisdictionis involuntariæ, & coactivæ. Ratio autem hujus est, quia coactio non potest fieri per virtutem propriam ejus, qui cogitur, & consequenter nec per inferiorem potestatem, quæ pendet a superiori potestate, existente in eo, qui cogendus est. Consequentia vero probatur, quia licet potestas Pontificis non sit directe temporalis, nec ejusdem ordinis cum potestate Regum, nihilominus eminenter continet illam, & omnem efficacitatem ejus circa materiam etiam temporalem habentem sufficientem habitudinem ad spiritualem, qualem esse ostendimus judicium de persona ipsa Papæ; ergo æque repugnat, Pontificem subjici tribunali Principis tempor. quem ita habet sibi subditum, & subjectum. Eodem ergo divino jure, quo temporales Principes ita subjiciuntur Papę, eodem, inquam, ipse Pontifex ab illorum jurisdictione exemptus est. Superest probanda altera pars de jure divino positivo, quã in sequ. capite prosequemur.

CAPUT V.

Expenditur locus Matthæi, Da eis pro me & te, *pro Summi Pontificis exemptione.*

JUs divinum positivum hic appellamus privilegium a Christo concessum peculiari, & directa voluntate. Quod ita declaro, ne videatur hæc pars præcedenti contraria, nam in rigore loquendo jus positivum dicitur quod naturale non est, sed per liberam Dei voluntatem additum, & ita videtur repugnare, hoc privilegium esse simul ex utroque jure divino, naturali, & positivo. Ideo ergo dicimus, jus positivum hic latius sumi pro quocumque jure fundato in expressa & directa Christi voluntate, etiamsi fundari etiam possit in alia remota, medio discursu, seu ratione naturali. Unde etiam dici potest hoc jus positivum declarans potius privilegium, quod jam erat connaturale ratione prioris dignitatis, quam illud denuo concedens. Sic ergo declarata voce, probatur assertio proposita ex verbis Christi Matth. 17. ubi cum exactores tributi, quod eo tempore Judæi Augusto viritim solvebant, Petrum interrogassent: *Magister vester non solvit didrachma?* & ipse affirmando respondisset: postea Christus ut Petrum, & in eo ecclesiam suam instrueret, eum interrogat: *Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel censum, a filiis suis, an ab alienis?* Petrus autem respondit, *ab alienis*, unde intulit Christus; *Ergo liberi sunt filii.*

Quo sensu exemptio Pontificis sit ex jure divino positivo.

Ut

Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, &c. Et invenies staterem, illum sumens, da eis pro me, & te. Ex quo facto non solum non colligunt hæretici immunitatem Petri a solutione tributorum, sed potius inferunt, Christum etiam fuisse debitorem tributi, quandoquidem jussit, illud pro se solvere. Sed errant manifeste, tum quia Christus argumento suo colligere voluit, se esse immunem a solutione tributi, quia filius Regis terreni immunis est a tributis, tum etiam quia expresse dicit, *Ut non scandalizemus eos*, quasi diceret, quamvis non simus debitores tributi, ut isti non offendantur, solve pro me, & pro te. Ut ibi Hieronymus, Chrysost. & omnes intelligunt, & August. ser. 6. de Verb. Apost. c. 7. de Christo ait, *Non debebat, & persolvebat*, & Ambr. in Annotationibus in Exod. cap. 31. *Non debebat (ait) filius Dei, non debebat Petrus, sed ne scandalizentur, ait, &c.*

Illatio quædam hæreticorum rejicitur.

Dubium primum de quibus filiis fuerit loquutus Christus Dominus.

1 Ratio dubitandi.

Prius vero, quam ex hac Christi sententia hoc sedis Apostolicæ privilegium colligamus, inquirendum est, de quibus filiis Christus fuerit loquutus, & quæ sit vis argumentationis, & consequutio verborum ejus. Aut enim loquutus est de solis filiis propriis, & naturalibus, vel latius etiam de adoptivis, & impropriis; hoc posterius dici non potest, alias omnes justi essent exempti a tributis Principum, quia omnes sunt filii adoptivi, & quia de æterna justitia singulorum hominum constare non potest, omnes Christiani erunt exempti, quia omnes sunt in statu filiorum, vel quantum est ex vi professionis suæ illum habere possunt, & per fidem, & baptismum jam inchoatum habent, propter quod solent in Scriptura præsertim a Paulo omnes fideles sancti vocari. Imo etiam omnes homines possent eandem exemptionem a subjectione aliorum hominum prætendere, quia omnes sunt filii Dei per creationem, hic enim titulus satis est, ut omnes possint Deum tanquam Patrem invocare.

2. Ratio dubitandi.

Si autem Christus Dominus de solis filiis naturalibus est loquutus, duo insurgunt dubia: unum est, quomodo recte inferat Christus, se esse liberum, quia ipse non erat filius naturalis Augusti Cæsaris, ut hoc titulo esset immunis a tributo, quod Cæsari pendebatur. Nam filius naturalis unius Regis non est exemptus a solvendo tributo cuicunque Regi, sed tantū Patri suo, nam si filius unius Regis extra ditionē paternam in alienis provinciis versetur, fieri poterit vectigalis alterius Regis. Quod servata proportione optime accommodatur Christo, qui licet ut Deus sit filius naturalis Regis, & ideo, ut sic, liber sit a tributo respectu Patris, & a fortiori respectu omnium humanorum Regum, quia omnes sunt sub ditione paterna, & consequenter ipsi etiam ei subsunt: nihilominus ut homo non est filius naturalis Dei cum illa proprietate, sed est filius per gratiam; ergo cum de se tanquam homine loqueretur, non potuit ex titulo filiationis recte inferre, se esse liberum, & solum propter vitandum scandalum tributum solvere. Sicut etiam licet Christus, ut Deus, sit Rex, & Dominus omnium hominum, nihilominus multi putant, ut hominem non fuisse Regem, neque habuisse dominium regnorum temporalium; ergo eadem ratione nihil obstabat filiatio naturalis, quominus ut homo esset tributi debitor. Altera dubitatio, & major est, quia videtur Christus in hac exemptione secum Petrum conjungere, & ex vi ejusdem principii, quod liberi sunt filii, æque immunem illum facere, quandoquidem proxime intulit, *ut non scandalizemus eos, solve pro me, & pro te*; perinde enim fuit, ac si diceret, ambo liberi sumus, expedit autem eos non scandalizare, & ideo pro utroque solve. Hæc autem illatio in Petro nullum habebat fundamentum, quia nullo modo erat filius naturalis.

Ad primam interrogationem Augustinus lib. 1. quæst. Evangelicarum q. 13. indicat, Christum cum intulit, *Ergo liberi sunt filii*, loquutum esse de filiis non tantum naturalibus, sed etiam adoptivis, seu per gratiam, sic enim ait: *Quod dixit, Ergo liberi sunt filii, in omni regno intelligendum est, liberos esse regni filios, id est, non esse vectigales; multo magis liberi esse debent in quolibet regno terreno filii regni illius, sub quo sunt omnia regna.* Non sunt autem in regno terreno filii supremi Regis, id est, Dei, nisi per gratiam: extendit ergo Augustinus illationem Christi etiam ad filios per gratiam. Nihilominus dicendum sine dubio est, Christum loquutum esse de filiis propriis, & naturalibus, nam hoc plane convincunt rationes prius factæ. Et præterea quia Christus non interrogavit Petrum, nisi de illis filiis, de quibus ipse poterat verba simpliciter dicta intelligere; Petrus autem sine dubio non intellexit interrogationem, nisi de filiis naturalibus, quia de filiis per gratiam vel tunc intelligere non valebat, vel saltem ex illo simplici, & communi sermone in illam cogitationem tunc ascendere non poterat. Sicut quando respondit *ab alienis*, nihil de injustis, aut peccatoribus cogitavit, sed tantum de extraneis, qui filii naturales non sunt.

Resolutio primi dubii.

Unde Chrysost. ibi hom. 59. ex illis verbis probat, Christum esse naturalem filium Dei, dicens: *Perpendis, quomodo distinxit filios a non filiis, si enim filius non esset, hoc profecto Regum exemplo usus non fuisset. Sed filius quisquam (inquies) est, non autem proprius. Non ergo filius, quod si non filius, nec proprius, nec omnino ejus, sed alienus. Ita exemplum nullas vires habebit. Non enim de filiis simpliciter, sed de propriis, & Regum hæredibus disputat. Atque ita distinguendo alienos opposuit, quo vocabulo eos appellavit, qui ab ipsis Regibus nati non sunt, suos vero ex se genuerunt.* Et hoc ipsum indicavit Hilarius canon. 17. in Matth. dicens: *Nunquid ambiguum est, filios Regum tributis obnoxios non esse, & quibus regni veritas est, liberos esse a servitute?* nam per regni veritatem, veram, & naturalem Regiam originem indicavit. Et infra utens fere argumento Chrysost. ait: *Ut ostenderet, legi se non esse non subjectum, & ut in se paternæ dignitatis gloriam contestaretur, terreni regni posuit exemplum, censu aut tributis filios Regum non teneri.* Argumentum ergo Christi a naturalibus filiis sumptum est. Augustinus autem vel in sensu mystico ad filios Dei per gratiam, & ad immunitatem eorum a servitute peccati, & tributo dæmoni solvendo inde digressus est, ut de Origene notavit D. Th. in eundem Matthæi locum. Vel certe Augustinus etiā de filiis naturalibus loquutus est, nam licet filius Dei naturalis unicus tantum sit, potuit in plurali loqui, ut formā verborum Christi observaret, nam perinde esset, etiam si tales filii Dei plures essent, ut notarunt Jansenius in c. 69. Concordiæ, & Salmerō tom. 6. de Mirac. Christi tract. 37.

Ad secundam rationē dubitandi.

Ad priorem vero dubitationem secundo loco propositam respondent omnes Patres allegati, & cæteri expositores, argumentum Christi esse a fortiori desumptum a filiis naturalibus Regum temporalium ad filium naturalem Regis illius, sub quo sunt omnia regna terrena, ut supra dixit Augustinus. Unde ad objectionem in contrarium factam respondemus, verum quidem esse filium Regis terreni solum in paterno regno esse immunem a tributo, non vero respectu alterius Regis, si aliqua ratione ei subjiciatur, vel in ejus ditione versetur. Imo etiam in regno paterno non est filius exemptus a jurisdictione Patris, sed ex voluntate ejus exemptus est ab omnibus ministris ejus, & ab exactione tributorum, omnique alia jurisdictione, quæ per ministros Patris exercetur. Negamus autem consecutionem, vel similitudinem rationis ad Christum filium Regis cœlestis. Nam unusquisque Rex terrenus limitatus est, & non habet sibi subjectos alios Reges supremos. Deus autem est Rex omnium Regum, & ideo filius naturalis ejus etiam est supra omnes illos, ac subinde liber, & immunis ab omni tributo, & ab eorum jurisdictione exemptus, cum illi non sint nisi quidam ministri supremi Regis patris sui.

Christus Dominus etiam ut homo est naturalis Dei filius.

Ad replicam autem, quia hoc procedit de Christo ut Deus est, & non ut homo, respondemus, negando assumptum, nam Christus etiam ut homo est filius Dei naturalis propter gratiam unionis, per quam ipsa naturalis filiatio substantialiter est humanitati conjuncta, & consequenter etiam gratia creata facta est illi homini connaturalis. Eademque ratione inde etiam habuit Christus, ut tanquam homo non solum liber esset ab omni terreni Regis potestate, & tributo, verum etiam ut esset per quandam singularem excellentiam Rex Regum, & Dominus dominantium, sicut de illo dicitur Apocalyps. 17. Proprietatem enim, & dominium hujus regni, quod nunc habet in cœlis semper in terris habuit ratione unionis, quamvis usum illius in vita mortali non acceperit. Quomodo intelligendi sunt, qui negant, Christum ut hominem fuisse Regem, vel fortasse loquuntur de proprio regno temporali, & caduco, quod verum est, Christum non accepisse, nec jure hæreditario habuisse. Habuit vero supra omnia regna terrena regnum, & dominium altioris rationis, & potestatem excellentiæ, & ideo etiam habuit

inna-

innatam libertatem ab omni tributo mortali Regi, vel Imperatori debito, quam immunitatem habet ratione filiationis naturalis, & ideo optime de se, etiam ut homine, argumentatus est.

Ad tertiā dubitationem. Senten-tia. Major difficultas est in altera dubitatione, quæ postulat, cur Christus Petrum in hac libertate secum conjunxerit, & quasi æqualem fecerit, dicens illi, *ut non scandalizemus eos, solve per me, & te.* Aliqui negant, id colligi ex prædictis verbis; vel aliquod in illis verbis latere mysterium. Sed Christum in plurali dixisse Petro, *ne scandalizemus eos*, non quia Petrus solum ratione scandali vitandi teneretur solvere tributum, sed vel quia de propria persona potuit facile ita loqui, plurali pro singulari utendo, vel quia scandalum Christi in Petrum, & alios Apostolos redundaret. Atque ita postea Christum jussisse Petro, solvere tributum etiam pro se ex statere invento in ore piscis, quia cum Petrus esset debitor tributi, voluit Christus simul illi subvenire, & fortasse illi soli, quia alii Apostoli tunc non aderant. Quam sententiam libenter hæretici arripiunt. Mihi tamen verisimilis non est. Nam in primis dum ajunt hi expositores, tunc temporis alios Apostolos ibi non adfuisse, nullo fundamento loquuntur, sed divinant. Deinde ipse modus, quo exactores tributi Petrum in plurali interrogarunt: *Magister vester non solvit didrachma?* satis indicat, non tantum Petrum, sed etiam alios Apostolos tunc adfuisse cum Christo, unde communiter Patres id supponunt, ut statim referam.

Rejicitur prædicta sententia.

Addo ulterius, verisimile non esse Christum in eo facto nullum intendisse mysterium, aut peculiarem affectum erga Petrum non ostendisse. Quia cum Christus ibi docuerit, se esse filium Dei naturalem, & ideo non esse obnoxium solutioni tributi, sed tantum propter vitandum scandalum præcepisse, ut solveretur, & in hac prærogativa, & modo solvendi tributum Petrum sibi specialiter conjunxerit, sine dubio significare voluit, se communicaturum Petro quandam participationem sui privilegii, ratione cujus, etiam ipse non esset debitor tributi, nisi propter scandalum vitandum. Et addit Chrys. ibi, Christum conjunxisse secum Petrum in solutione tributi, in retributionem fidei, per quam ad rem ita natura incredibilem illico paruit; illamque retributionem vocat honoris excellentiam, quam Christus Petro ostendit, dicens, *Da eis pro me & te.* Unde etiam alii Apostoli intellexerunt, Christum in eo facto Petrum ipsis prætulisse. Hinc enim orta est occasio interrogandi Christum: *Quis putat, major est in regno cœlorum*, ut statim in initio cap. 8. Matthæus refert, & exponit ibi Hieronymus dicens: *Post inventum staterem, post tributa reddita, quid sibi vult Apostolorum repentina interrogatio?* & respondet, *Quia viderant, pro Petro, & Domino idem tributum redditum, ex æqualitate pretii arbitrati sunt, Petrum omnibus Apostolis esse prælatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus.* In quo, si recte illud comprehendissent, non decipiebantur, sed errabant putantes, illam excellentiam, vel dignitatem futuram fuisse in aliquo regno temporali more humano, & ex invidia interrogabant. Et propterea Hieronymus addit: *Videns Jesus cogitationes eorum, & causas erroris intelligens, vult desiderium gloriæ humilitatis contentione sanare, dicens, Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum.*

Petrum in aliqua dignitate tempora li sibi prælatum existimabant Apostoli.

Eandemque doctrinam habet Chrysost. homil. 59. in Matthæum, dicens: Aliquid humanum passos fuisse discipulos in illa interrogatione, & ad illud significandum, addidisse Evangelium illam particulam, *In illa hora quando scilicet cæteris omnibus Petrum prætulit.* Et infra dicit, ex multis causis fuisse inflammatos discipulos, & numerat singularem promissionem, *Tibi dabo claves*, & *Beatus es Simon Bar Jona*, & his adjungit præsentia verba: *Da pro me, & te*, sentiens singularem excellentiam, & prærogatinam per illa significasse. Idem tradit Origen. tract. 5. in Joan. expendens eodem modo verbum illud, *In illa hora*, & dicens. *Ego arbitror, quoniam maximum hunc existimantes honorem in Petrum a Christo collatum, quasi per hoc indicasset, Petrum cæteris discipulis meliorem, cupiebant quod suspicabantur, caute cognoscere, &c.* Idemque habetur nomine Augustini in libro Quæstionum novi, & veteris testament. q. 75. ubi ait, præcepisse Christum singulariter solvere pro Petro, quia constituerat illum facere caput aliorum Apostolorum, & Pastorem gregis sui, & comparat illa verba cum illis: *Ego rogabo pro te.* Quod etiam notavit Lyran. Matth. 17. & 18. & fere alii Doctores catholici fatentur, ibi esse significatam specialem prærogativam Petri, quamvis in illa explicanda non omnes conveniant.

Aliorum opinio.

Aliqui ergo existimant Christum ostendisse ibi peculiarem amorem, & curam Petri, non vero exemptionem. Sed hoc parvi momenti est in re adeo mirabili, & tanta diligentia ab Evangelista observata, & a Patribus exaggerata. Alii agnoscentes aliquod altius mysterium, ad mysticos sensus divertunt, ut videtur esse Augustinus sermon. 6. de Verbis Apostoli, dicens, *Petrum Ecclesiam repræsentasse, pro qua Christus indebitam mortem solvit, ut eam a debito* mortis liberaret, quod Anselm. & D. Thom. sequuntur. Ita vero est hoc accipiendum, ut literalis sensus non omittatur. Negari ergo non potest, quin Christus specialiter jusserit, solvi tributum pro persona Petri, sicut & pro se, hoc enim in proprietate significant verba illa: *Da eis pro me, & te*, & ita notant Patres nuper allegati, æquiparando hæc verba, cum illis, *Tibi dabo claves* & *Ego rogabo pro te*; nam in omnibus illis pronomen illud designat individuam personam Petri. Significavit ergo Christus in illis verbis Petrum futurum esse exemptum a solutione tributi, sicut ipse erat. Atque ita credimus ex hoc loco ut minimum colligi, Christum concessisse Petro privilegium hoc exemptionis, quia futurus erat Princeps Ecclesiæ, Christique Vicarius. Unde consequenter fit, hoc privilegium non fuisse personale in Petro, sed reale ratione dignitatis, atque ad successores transire ex vi divini juris, & peculiaris institutionis, seu voluntatis Christi. Quam sententiam satis significant Hieronymus, Chysostom. Theophylact. Eutym. & alii, quatenus dicunt, illam prærogativam fuisse concessam Petro, quia erat caput Apostolorum, & quatenus æquiparant hunc locum cum aliis, in quibus Christus loquens ad Petrum, cum illo, & successoribus ejus loquitur.

Privilegium Petri ad successores transit.

Ad difficultatem autem propositam, quomodo Christus extendat illationem ad Petrum, qui non erat filius Dei naturalis, respondent multi, tacite supposuisse Christum aliud principium, scilicet, sub filiis Regum comprehendi domesticos, & familiares eorum, nam etiam hi solent esse a tributis exempti ratione filiorum, quibus adhærent. Sed de hac ratione dicemus inferius; nam si vera est, non solum ad Pontificem, sed etiam ad alios extenditur privilegium illud, ut divinum est. Dico ergo, significasse Christum, non solum se esse immunem a solutione tributi, sed etiam potuisse illud privilegium communicare Petro tanquam sibi conjunctissimo, & valde simili in potestate, quam illi concessurus erat supra totam Ecclesiam, & supra omnes Reges terræ. Quocirca quando Christus post factam illationem: *Ergo liberi sunt filii*, adjunxit, *Ut autem non scandalizemus eos, da pro me, & te*, non oportet, ut hæc posteriora verba intelligantur adjuncta ex vi prioris illationis, sed per modum novæ declarationis, & extensionis ex speciali Christi voluntate. Vel certe dici potest, quia argumentum Christi fuerat a minori ad majus, ut supra declaravi, ideo Christum non fuisse contentum inferendo, se esse immunem a tributis, sed etiam Petrum secum conjunxisse, ut ostenderet, se utpote filium Dei naturalem longe altiori modo esse immunem, quam sint filii Regum terræ, quia non solum est immunis ab illis, sed etiam est superior omnibus illis, & potuit Petro suam potestatem, seu participationem ejus ita communicare, ut ejusdem etiam exemptionis illum faceret participem.

In dictis verbis Christi potestatem alios a tributis eximendi demonstrat.

Objectio.

Sed instabit tandem aliquis: nam licet concedamus, ex hoc loco colligi exemptionem a tributis, non sequitur, colligi etiam exemptionem ab omni subjectione, & potestate coerciva Principum. Nam filius Regis terreni licet sit liber a tributo patri solvendo, non est liber a potestate directiva Patris, quia tenetur ejus leges servare, nec a potestate coerciva. nam potest Rex filium suum punire secundum justitiæ æquitatem. Respondeo, concedendo, illationem non esse formalem (ut ajunt) quia non tenet in omni materia, ut argumentum factum probat. Nihilominus tamen in præsenti materia, & ratione illius recte colligimus unam exemptionem ex alia. Nam in primis in ipso Christo sicut ex filiatione naturali infertur immunitas a tributo, ita infertur immunitas ab omni subjectione,

Responsio.

Ex immunitate a tributis recte colligitur.

immunitas a sæculari potestate. ctione,& jurisdictione Principum temporalium, quia filiatio, quæ est ratio unius exemptionis, necessario etiam est ratio alterius, quia est ratio dominationis & excellentiæ supra omnes Reges. Simili ergo modo, seu accommodata proportione intelligimus, hoc privilegium esse communicatum Petro, ideoque ex immunitate a tributis colligimus exemptionem ab omni subjectione,& jurisdictione temporali, quia ratione dignitatis, & potestatis supra ipsos Reges communicata est.

CAPUT VI.

Objectionibus contra resolutionem superiorum capitum satisfit.

QUoniam Summi Pontificis exemptio cum ejus dignitate, & potestate supra Reges temporales conjuncta est, ideo eædem fere objectiones contra exemptionem hanc, quæ contra potestatem opponuntur: & quia fere omnes in superiori libro tractavimus, ideo illas breviter attingendo, unam, vel alteram addemus, quæ hujus loci visæ sunt magis propriæ. 1. Objectio. Prima objectio sumitur ex lege veteri, in qua Summus Pontifex a jurisdictione Regis exemptus non erat; imo ab eo puniri poterat, ut factum Salomonis ostendit. 3. Reg. 2. ubi Salomon exauthoravit Abiathar propter crimen læsæ majestatis illum authoritate Regia puniendo. Solutio. Huic vero objectioni supra respondimus assumptum non satis probari ex illo facto, tum quia fortasse Salomon id fecit, non ut Rex, sed ut Propheta; tum etiam quia unum factum non ostendit jus, cum a Regibus multa per violentiam fiant. Unde cum ex aliis locis Scripturæ non probetur subjectio Pontificis ad Regem in lege veteri, relinquitur, vel falsum esse illud Antecedens, vel saltem incertum. Deinde adjunximus, quidquid fuerit in veteri lege nullum inde sumi posse argumentum ad Pontificatum legis gratiæ, qui longe altioris est ordinis. Nunc ergo solum addendum occurrit, objectionem similem factam esse ante quadringentos annos ab Imperatore Constantinop. in ep. ad Innocent. III. ex qua sumptum est caput *Solitæ* de Major. & obed. qui non de Salomone, sed de Davide argumentabatur, *quia David Rex Abiathar Pontifici præeminebat*. Vide Turrecrematam lib. 2. Summæ Ecclesiast. c. 96. ad 4. Cui Pontifex eisdem modis respondet, dicens; *David quamvis regni diadema obtineret non tam ex dignitate Regia, quam authoritate prophetica imperabat. Verum quidquid horum fuerit in veteri testamento, nunc aliud est in novo, ex quo Christus factus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech.* Et concludit: *Circa illum præcipue, qui successor est Petri, & Vicarius Jesu Christi.*

2. Objectio. Secundo objici potest, quia ea, quæ sunt jure divino a Christo constituta, statim a principio ecclesiæ habuerunt effectum: sed Pontifex Romanus non solum a principio ecclesiæ, verum etiam toto tempore, quo Imperatores Romani fuerunt ethnici, non fuerunt ab eorum jurisdictione exempti; ergo non habuerunt a Christo hujusmodi exemptionem. Minor propositio probatur ex Paulo ad Rom. 13. dicente: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*. In quo loco præcipue loquitur Paulus de politico principatu, & de obedientia Regibus debita, ut ibi notant expositores, & August. epist. 54. ad Macedonium, & Basilius in Constitut. monasticis c. 23. Et ipse Paulus inferius aperte ostendit, cum dicit; *non sine causa gladium portat*, & cum ait, *ideo enim & tributa præstatis*. Itaque ut iidem Patres advertunt, illud specialiter monuit contra nonnullos, qui eo tempore prædicare cœperant, Christianos non teneri ad parendum Principibus temporalibus; ipse autem contrarium de omnibus Christianis docet, & ut nullum excipi declaret, inquit; *Omnis anima, &c.* ut ibi expendit Chrysost. Hom. 23. dicens: *Ostendens, quod ista imperentur omnibus, & sacerdotibus, & monachis, & non tantum sæcularibus, id statim in ipso exordio declarat, cum dicit. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, etiam si Apostolus sis, si Evangelista, si Propheta, sive quisquis tandem fueris, neque enim pietatem subvertit ista subjectio.* Et eodem modo loquuntur ibi Theodoretus, Theophylactus, & Oecumen. Juxta Apostoli ergo sententiam sic expositam etiam Petrus erat tunc subditus potestatibus sublimioribus. Cum enim Chrysost. dixisset, etiam Apostolos fuisse subditos, & sententiam auxerit, dicens, *Sive quisquis tandem fueris*, profecto etiam Petrum comprehendere visus est. Multo ergo majori ratione Pontifices successores Petri fuerunt subditi Imperatoribus, saltem quamdiu isti Christiani non fuerunt. Et ratione potest hoc confirmari, quia Princeps ethnicus non est subditus Pontifici; ergo potest esse illi superior; ergo de facto erat superior, quia habebat potestatem universalem in omnes, & non habebat subjectionem, ratione cujus privaretur potestate in Petrum, vel successores ejus.

Responsio. Respondetur concedendo, privilegium hoc, quatenus a Christo Domino concessum est Petro, & successoribus ejus, habuisse suum proximum effectum statim ac Christus Petro contulit Pontificiam dignitatem, quia illud privilegium, vel cum ipsa dignitate intrinsece conjunctum est, & quasi ab illa manat, vel per specialem Christi voluntatem datum est, quę voluntas efficax fuit, neque impediri potuit per ullam temporalem potestatem. Et non minus comprehendit exemptionem a subjectione respectu infidelium Principum, quam fidelium, tum quia Christus Matt. 17. absolute loquutus est & occasio sermonis ejus sumpta fuit ex tributo, quod Imperatori ethnico solvebatur, tum etiam quia non est major ratio de Principe fideli, quam de infideli. Imo si Pontifex, verbi gratia Sylvester fuisset subditus Constantino ante conversionem ejus, etiam post conversionem maneret subditus, quia, ut supra dixi, nullus Rex infidelis ipso facto amittit jurisdictionem aliquam propter conversionem ad fidem. Denique quando Concilia, & Patres docent, Pontificem non habere superiorem in terris, omnem excludunt, sive fidelis, sive infidelis sit.

Pontifices summi semper fuerunt exempti. Dico ergo, & Petrum, & ejus successores toto tempore gentilium imperatorum fuisse exemptos ab eorum jurisdictione quoad privilegium, licet usum privilegii pro eo tempore habere non potuerint, quod nihil repugnat juri divino. Sicut etiam eo tempore habuerunt dignitatem, & potestatem supra omnes Imperatores a Christo datam, non expectato temporalium Principium consensu, usum autem, & exercitium illius potestatis circa eosdem Principes non statim habuerunt Petrus, aut successores, quia juxta ejusdem Christi ordinationem ex voluntaria fidei receptione pendebat. Eadem ergo ratio est de prædicto privilegio accessorio dignitati, nam illud contulit solus Christus sine dependentia a consensu Principum, seu aliorum hominum, usus autem partim ex voluntate, partim ex potentia, & factis hominum pendebat.

Ad verba Pauli. Nec verba D. Pauli quantumvis generalia videantur, excludunt privilegium speciale a Christo concessum, nam regula juris est generale jus per speciale limitari, etiam si speciale antiquius sit, quæ regula hic satis accommodari potest. Præsertim quia D. Paulus ibi solum explicat jus antiquum, & naturale, docetque observandum esse a Christianis, ac proinde tradit, (ut Theophylact. ibi ait) Evangelium non docere defectionem, aut inobedientiam erga magistratus, sed moderationem, & obedientiā. Hoc autem jus naturale non violatur, sed materia ejus ex parte mutatur per privilegium exemptionis a Christo concessum, quod ibi Paulus non exclusit, neque illius mentionem fecit, quia necessarium non erat. Quanquam si attente verba Pauli considerentur, ex forma illorum intelligi potest, Vicarium Christi sub eis non comprehendi, dicit enim, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, quæ verba sunt respectiva, & comprehendunt tam privatos homines respectu eorum, qui proxime prę-sunt, quam magistratus inferiorum ordinum respectu sublimiorum potestatum. At vero comparatione Vicarii Christi nulla est in terris sublimior potestas, & ideo in eo non habet locum sententia Pauli.

Ad Chrys. Ad Chrysostomum vero, quod attinet ad præsentem quæstionem, similiter respondemus, generatim fuisse loquutum, neque ibi exclusisse speciale privilegium Petri, neque tractasse quæstionem, an Vicarius Christi habeat in terris potestatem sublimiorem, cui ex vi naturalis, & divini juris parere teneatur. Quod vero spectat ad alia specialia exempla, quæ inducit de Apostolis, sacerdotibus, & monachis, infra ex professo tractandum est, an illorum exemptio sit de jure divino, vel humano. Nunc solum dicimus, quidquid sit de aliis etiam Apostolis, de Petro ut Christi Vicario esse specialem rationem; tum propter specialem dignitatem, tum propter verba Christi illum singulariter eximentis a debito solvendi tributum. Qua propter jus hoc exemptionis æquale fuit in Pon-

Pontificibus respectu ethnicorum Principum, & Christianorum, quia privilegium, ut dixi, non fuit pendens ex fide subditorum, licet usus sine illa esse non potuerit.

Ad rationem in eadem objectione factam.

Neque obstat ratio in contrarium facta, quia licet Princeps infidelis pro illo statu non sit directe subditus Petro, nihilominus ex divino jure tenetur illi subdi, suscipiendo fidem, & baptismum, per quem unusquisque fit de grege Christi, & consequenter subditus Petro. Et præterea etiam ante baptismum est hujusmodi Princeps indirecte subditus Petro, qui jus habet cogendi infideles Principes, ne Evangelii prædicationem in suis terris impediant, neve subditos suos ad fidem negandam, vel non suscipiendam cogant, aut alio modo religioni Christianæ infesti sint. Hac ergo ratione Pontifices simpliciter facti fuerunt a Christo immunes a potestate Principum temporalium, sive fidelium, sive infidelium, nam infidelitas non facit eos melioris conditionis, neque eorum auget jurisdictionem; quoad usum vero non potuerunt Pontifices temporibus infidelium Principum judicia illorum declinare, sicut etiam non poterant se vel dignitatem suam ab omni injuria vindicare, quod mirum esse non debet, cum etiam sub fidelibus Principibus interdum similia passi sint, id permittente Deo, vel ad eorum probationem, vel ad majorem fidei confirmationem.

3. Objectio ex factis Imperatorũ.

Ex quo facile etiam solvitur tertia objectio, quæ & a Rege Angliæ, & ab aliis schismaticis, & schismatum fautoribus sæpius inculcatur, sumiturque ex factis quorundam Imperatorum, qui superiorem potestatem in Summos Pontifices sæpius exercuerunt, vel illos eligendo, seu in sede collocando, & confirmando, vel eos puniendo, & exauthorando. Ad quod præcipue inducunt factum Othonis I. (quem Imperatorem piissimum fuisse dicunt) qui Joann. 12. alias 13. propter pravos mores a sede deposuit.

Responsio.

De hoc tamen argumento dixi multa in superiori lib. c. ult. ad quem locum lectorem remittimus; hic enim solum illud commemoravimus, ne objectionem in hoc puncto frequentem intactam relinqueremus. Addere vero possumus, priorem objectionis partem ad præsentem causam nullo modo pertinere. Quid enim si daremus Imperatores aut Reges posse esse Pontificum electores, nunquid propterea esse possent eorum legislatores, aut judices? aut propter aliquam in eos jurisdictionem superiores? Profecto Cardinales sunt electores Pontificum, & nihilominus, postquam Pontificem elegerunt, nullam in illum habent potestatem, vel jurisdictionem; imo potius illi sunt omnino subjecti. Ratio vero est, quia dum suffragia ferunt, aliquem sibi æqualem nominant, vel eligunt, ille autem, qui rite electus est, a Christo ipso statim investitur, & fit superior suis electoribus, quibus antea erat æqualis, vel fortasse inferior. Accedit, quod ipsi electores a sede Apostolica habent eligendi potestatem tanquam a superiore, & Christi Vicario, ad quem spectat modum eligendi sibi successorem præscribere. Idem ergo cum proportione dicendum est de Imperatore, etiamsi vel ad eligendum Pontificem, vel ad confirmandam suo consensu electionem ejus fuerit admissus, quia non propterea factus est superior Pontifice, sed manet semper inferior Pontifice jam instituto, sicut etiam erat subditus illi, a quo talem prærogativam accepit.

Cur suffragium eligendi Pontificẽ Imperatori jurisdictionẽ aliquam in ipsum non impertiat.

De altera vero objectionis parte in citato loco ostendi, historias in quibus factum illud, & alia similia referuntur, & incertas esse, ac varias, seu inter se dissentientes, & non satis fideliter referri. Nam ex eis non solum colligi non potest Imperatorem jure deposuisse aliquem Pontificem, verum etiam neque facto id tentasse ex vi propriæ jurisdictionis, judicii, ac sententiæ, sed aut apertam vim, aut tyrannidem, per quam aliqui Principes Christiani manus violentas in Pontificem injecerunt, vel ad summum industria, & authoritate sua procurando, ut congregaretur aliqua Synodus, quæ sententiam depositionis in Pontificem, quidquid sit de potestate talis Synodi, & an ex errore, vel malitia processerit; nam ita accidisse in facto Joan. 12. citato loco ostendimus. Et sane cum pœna depositionis canonica sit, in illa peculiarem deformitatem, & repugnantiam habet, quod per potestatem sæcularem possit imponi. Neque in eum errorem incidere potest, nisi qui de Pontificia dignitate nihil supernaturale, vel spirituale, sed tantum politicum, seu civile cogitaverit. Et ideo si quis Imperator vere fidelis temerario ausu, & indiscreto zelo de Pontifice dijudicando tractavit, non per se, ut dixi, sed per congregationem aliquam, quæ speciem saltem potestatis spiritualis habere videretur, deponendum curavit. Quia vero illa depositio summa est in eo genere spiritualis pœnæ, & jus divinum attingit, a quo per se, & immediate est Pontificia dignitas, ideo ex parte Pontificis maximam causam requirit, qualis est sola hæresis, quæ fundamentum talis dignitatis quodam modo tollit; ex parte vero ecclesiæ requirit sententiam, non cujuscumque Synodi, sed legitimæ, & universalis, & nihilominus ex parte Dei necesse est, ut ipsemet talem dignitatem auferat, quam ipse per se contulit.

Depositio Pontificis per civilem potestatem fieri nequit.

4. Objectio ex Matt. 18.

Quartam objectionem sumunt heretici ex verbis Christi Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum, & cætera*, ac tandem, *dic Ecclesiæ, & si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*. Hanc enim Christi sententiam, & legem non minus erga Pontificem, quam erga alios fideles procedere censent, quia etiam Papa est homo, & potest coram aliis, & cum eorum scandalo, & injuria delinquere; ergo potest, & debet corripi; vel secreto, vel coram testibus, & si emendari noluerit, poterit ecclesiæ denunciari, quam si non audierit, poterit per eam excommunicari, ut ab aliis tanquam ethnicus, & publicanus habeatur; ergo subest Pontifex potestati coercivæ ecclesiæ. Dices, hinc ad summum sequi, Pontificem non esse omnino exemptum a potestate spirituali, non vero non esse exemptum a potestate sæculari.

Solutio.

Sed contra, nam ex primo potest inferri secundum, saltem quantum est ex vi juris divini, quia si Papa non est divino jure exemptus a foro ecclesiastico, non habet illam supremam dignitatem, in qua præcipue fundabamus jus divinum de exemptione illius a sæculari potestate. Item quia si Pontifex potest per ecclesiam excommunicari, eadem ratione poterit gravius puniri pro qualitate delicti, ergo poterit etiam degradari, & brachio sæculari remitti; ergo non est omnino exemptus jure divino a jurisdictione sæculari, alias non posset per ecclesiam iterum sæculari potestati subjici.

Replica.

Solutio.

Respondeo in primis, hec posteriora argumenta efficacia non esse, tum quia licet fingeretur, Pontificem esse subjectum alicui tribunali ecclesiastico, v. g. Concilio generali, nihilominus posset esse jure divino exemptus a sæcularibus, vel ex speciali privilegio Christi, vel quia semper manet super omnes Principes sæculares, etiam si per impossibile in ordine spiritualium potestatum Concilio subesset. Tum etiam quia eadem argumenta fieri possunt de Episcopis, & inferioribus clericis, de quibus postea dicemus. Deinde addo, etiam si argumenta illa admittantur, potius ostendere incommoda, & absurda, quæ ex priori antecedente sequuntur, quam illud confirment. Negamus ergo posse ecclesiam vim coercivam in Pontificem exercere, sive per censuram, sive quocunque alio modo, nisi prius a Pontificatu cadat, vel per voluntariam renunciationem ab ecclesia acceptatam, vel per culpam hæresis ab ecclesia juridice declaratam. Quia quamdiu persona illa verus Papa existit, jurisdictionem habet supra totam ecclesiam, etiam simul sumptam, ideoque necessario est jure divino exemptus spiritualiter, id est, non subditus sublimiori potestati spirituali extra Christum, quia nulla talis in mundo invenitur, ut in superiori libro satis tractatum est.

Ecclesia nullam habet vim coercivã in Pontificem.

Unde ad objectionem respondeo, correctionem fraternam habere posse locum erga Summum Pontificem, quatenus est charitatis officium, & intra illud sistitur, hoc enim modo potest interdum major a minori, & Prælatus a subdito admoneri, sicut Paulus cum Petro se gessit, ut explicuerunt Aug. ep. 19. ad. Hier. & Gregor. hom. 18. in Ezechiel. Cessat autem correctionis progressus, quando ad viam coactionis fit transitus. Itaque cum reverentia corripi, vel admoneri potest Pontifex, prius solus, si crimẽn sit secretum, deinde coram aliquibus, si res, & necessitas postulet. Quod vero ulterius sequitur, *Dic ecclesiæ*, in eo locum non habet, quia ibi nomine ecclesiæ non corpus ecclesiæ, sed Prælati ejus intelliguntur, nec enim potest peccator toti corpori ecclesię denunciari, sed pastori. Unde necesse est, ut respective, seu cum proportione accommoda intelligatur, ita ut unusquisque peccator suo pastori, ac prælato denunciari debeat, nam extraneus non potest efficaciter corripere, aut cogere sibi non subditum. Quia ergo Pontifex superiorem Prælatum non habet, in eo lo-

Quomodo fraterna correctio erga Pontificem exerceri valeat.

eo lo-

eo locum non habet illa denunciatio, sed potius quia ipse est supremus Pastor totius ecclesiæ, satis ecclesiæ dicitur peccatum ejus, cum ipsi dicitur. Posset autem respectu Pontificis non male intelligi nomine *ecclesiæ* confessor ejus, qui eum monere, & suo modo corripere, & peculiariter obligare in foro suo potest. Quod autem sequitur: *Si ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*, proprie non potest in Pontifice locum habere, quia excommunicari non potest, cum non habeat vim coercivam superiorem. Neque hoc est inconveniens, quia præceptum illud affirmativum est, & circa unumquemque obligat juxta capacitatem ejus.

Objectio. Contra hoc vero insurgit statim quinta objectio, nam sequitur, Christum non satis providisse ecclesiæ suæ, nec convenienter illius regimen instituisse. Nam ut nos dicimus, dedit uni homini supremam in sua ecclesia potestatem, eumque constituit, *Super gentes, & regna, ut evellat, & destruat, & disperdat, & dissipet, & ædificet, & plantet*. (Jerem. 1.) Potest autem talis esse Papa, ut potestate sua in destructionem utatur, nam libertati suæ relinquitur, & peccator esse potest; ergo si in ecclesia non est potestas ad coercendum illum, imperfecte instituta est, insufficienterque est illi provisum. Quale enim est corpus, quod membrum putridum non possit per violentiam aliquam purgare, vel, si hoc non sufficiat, abscindere, ne totum corpus corrumpat? Ergo cum ecclesia sit unum corpus mysticum, & Papa sit unum membrum ejus, quod eo plus potest illi nocere, quo potentius, & principalius est: necessarium est ad hujus ecclesiæ conservationem, ut in ea sit aliqua potestas, quæ jure, & facto valeat iniquo Pontifici resistere, & illum cogere, vel abscindere etiam si necesse sit; hæc autem potestas non est alia, nisi potestas Regia, vel Imperatoria, ergo.

Solutio. Respondeo, hoc etiam argumento usos esse, qui existimarunt, Concilium generale esse supra Pontificem, posseque illum deponere, non tantum in causa hæresis, sed etiam propter alia crimina ecclesiæ valde nociva. Et quidem, si argumentum tantam efficaciam haberet, ut propter illud esset in ecclesia admittenda aliqua potestas coerciva Pontificum abutentium potestate sua in ecclesiæ perniciem, potius ponenda esset illa potestas spiritualis, quam temporalis, & in generali Concilio potius, quam in aliqua particulari persona. Et ita non procederet objectio, negatur enim ultima propositio assumpta, nimirum potestatem hujusmodi solum Regiam, vel Imperatoriam esse posse. Vera nihilominus responsio est, non esse in ecclesia talem potestatem supra Pontificem, neque spiritualem, neque temporalem, ut satis in superioribus probatum est. Objectio autem facta retorqueri potest contra Regem Angliæ multo majori ratione, nam ipse vult ita esse caput in imperio suo, ut neque in spiritualibus, neque in temporalibus superiorem habeat, idemque de quolibet supremo Rege affirmare cogitur, ne tantam dignitatem pro sola sua libidine usurpare videatur. Nonne est ergo multo majus incommodum, ut in ecclesia Christi, quæ unum corpus esse debet, sint multa capita ita suprema, ut quolibet illorum suos subditos dijudicet, & ipsum a nemine judicetur, quam quod sit unum tantum hoc habens singulare privilegium sub Spiritus Sancti directione specialiter constitutum? (Nulla potitur ecclesia potestate coerciva in Pontificem. Objectio in Regem Angliæ retorquetur.)

Dico ergo potius in hoc ostendi singularem Christi providentiam in suam ecclesiam. Nam regna terrena sunt inter se divisa, & non subordinata, quia in temporalibus, & civilibus non habent unitatem, & ideo sicut sunt multa corpora, ita non est inconveniens, quod habeant multa capita suprema, & licet in unoquoque regno possint sequi incommoda ex eo, quod Rex supremus a nemine judicari in temporalibus, vel puniri possit, illa incommoda vel tolerantur propter majora commoda (quod in humana providentia sæpe fieri necessarium est, & ad rectitudinem prudentiæ pertinet) vel unaquæque respublica habet suas leges, & modos justos, quibus his incommodis occurrat. At vero respectu ecclesiæ Christi non erat conveniens, ut intra illam essent plura capita simpliciter suprema, neque plures Reges ita supremi in temporalibus, ut nulli superiori capiti subordinarentur, saltem in ordine ad spiritualem finem, ideoque optima institutio postulabat unum supremum caput. Et ad majorem unitatem, & facilius, ac suavius regimen oportuit illud esse unicam personam, & ad tollenda schismata fuit etiam conveniens, ut sub nulla ratione suis subditis subjiceretur. Ex quo tandem necessarium fuit, ut unum illud caput a solo Deo puniri, vel deponi per coactionem, & potestatem superiorem possit.

Quod si hinc contingat sequi aliquos defectus, vel incommoda, mirum non est, quia quanquam hæc sit divina institutio, versatur circa homines, & per ipsos exercetur, & ideo necessario aliquid de providentia humana participat, quæ non semper omnia incommoda evitat, sed pauciora eligit. Unde illa imperfectio non potest attribui Christo, sed homini, nam Christus, quantum in se est, sufficientia media providit ad hæc incommoda vitanda. Et majora quidem, quæque fidem, vel sanctitatem ecclesiæ maculare possent, omnino prævenit, & abstulit, dando Vicario suo certam, & infallibilem directionem in definiendis rebus ad fidem, vel mores ecclesiæ pertinentibus. Item quia hæresis serpit, ut cancer, & tollit ecclesiæ fundamentum, etiam jus statuit, virtute cujus a dignitate caderet Papa, si esset hæreticus, dando etiam ecclesiæ facultatem, ut de tali crimine cognosceret, & sententiam declarantem illud, & divinam depositionem inde subsequutam proferre possit. At vero in reliquis, quę ad mores pertinent, non pertinebat ad suavem, & sapientem providentiam Christi, aut Pontifices omnes libertate morali privare, aut eos in gratia confirmare, & ideo in eis etiam peccata permisit. Noluit tamen, ut per homines coerceri, aut puniri possent, ne debitus ordo providentiæ, & regiminis inverteretur, & majora mala, ac perturbationes sequerentur.

Et nihilominus varia remedia providit, quibus hoc malum, vel impediretur, vel ei quoad fieri posset, subveniretur. Primum, ac præcipuum est internum auxilium Spiritu Sancti, quod longe majus, & specialius Pontifici paratum esse credimus, simul cum Angelica custodia singulari, & excellentiori. Secundum est oratio tum universalis ecclesiæ, tum singulorum fidelium, quę pro ipso capite semper esse debet major, & frequentior, & tunc oportet esse ferventiorem, quando contigeri caput languere. Tertium, & optimum medium est secreta admonitio, vel si peccata scandalosa fuerint, etiam publica, servata debita reverentia, & humilitate, & si necessitas id postulet, interdum fieri potest hæc admonitio per Reges, & Principes temporales, quorum authoritas apud Pontificem multum valere potest, & debet, si prædictam modestiam, & animi submissionem conjunctam habet. (Varii modi protectionis Pontifici a Christo provisi. Vide Cajetanum in Opusc. de Potest. Papæ c. 27.)

Quartum remedium non quidem iniquum, sed magis humanum, & periculosum, ideoque non sine extrema necessitate adhibendum, est justa defensio; nam si Pontifex manifestam violentiam, & injustam vim inferat, ei resisti potest per modum defensionis, intra terminos inculpatæ tutelæ; quia vim vi repellere naturale remedium est, & nemini denegatur, & non requirit potestatem superiorem, vel jurisdictionem in eo, qui se defendit, sed solum jus, & vires ad se tuendum. Nam si in alterum malum inferat, non illum punit, sed illo medio proprium malum juste evitat. Quocirca si Pontifex corporalem vim inferat per aggressionem, vel injustum bellum, ei poterit per similem actionem resisti ad defensionem, non ad offensionem. Si autem violentia esset spiritualis, præcipiendo iniqua, vel sacra prophanando, aut destruendo; ei proportionato modo resisti poterit, procurando, ne talia executioni mādentur. Hęc tamen rara sunt, &, ut hęc licentia sumatur, esse debent evidentissima. Denique (quod valde notandum est) hoc modo per mille, & sexcentos annos ecclesia gubernata est, recognoscendo in Pontifice hanc potestatem, & exemptionem, & hunc honorem, & reverentiā illi deferendo, & tolerando iniquos, qui comparatione sanctorum, & bonorum pauci fuerunt, neque in hac tolerantia tot incommoda passa est ecclesia, quot in temporibus schismatum, & rebellionum Potestatum temporalium adversus Pontifices, sustinuit: ergo gratis, & sine fundamento fingunt hæretici imperfectionem, vel defectum in hac institutione, quam potius Deo dignam esse, ipsa experientia præter alia, quæ adduximus, ostendit. (Pontifici bellum injustum inferenti resisti potest.)

CAPUT VII.

Sextæ objectioni satisfit, & tractatur quæstio, an Papa possit se humano judicio submittere.

Ultima superest objectio, quia Pontifex Romanus saltem voluntate propria potest renunciare huic privilegio, non tantum renunciando Papatui (quod clarum (6. Objectio.)

rum est) sed etiam dignitate retenta; ergo signum est, non esse hanc exemptionem de jure divino, neque ex natura rei esse necessario cum dignitate conjunctam, nam si talis esset, nec immutari, nec separari posset per humanam voluntatem. Antecedens probatur ex usu, nam id fecit Leo IV. judicio Michaelis Imperatoris, & Legatorum ejus se subjiciendo, ut refertur in c. *Nos si incompetenter.* 2.q.7. & Symmachus Regis temporalis judicio se submisit, ut sumitur ex Concilio 3. Rom. sub eodem, & Gregorius Papa in c. *Si quis.* 42. 2.q.7. sic ait, referente Gratiano: *Si quis super his nos arguere voluerit, & extra authoritatem nos facere contenderit, veniat ad Sedem Apostolicam, &c. ut ibi ante confessionem S. Petri mecum juste decertet, quatenus inibi unus ex nobis sententiam accipiat suam*; ubi se committit alterius judicio. Et Sixtus III. in c. *Mandasti.* 2. q. 5. dicit, cum injuste criminaretur, coram Valentiano Augusto, & Synodo se purgasse, & addit; *Sed non aliis, qui noluerint, aut sponte hoc non elegerint, faciendo formam, exemplumque dans*. Idemque refertur de Leone III. in c. *Auditum*, eadem causa, & qu. De Marcellino etiam constat, se cujusdam Synodi judicio submisisse. Denique in sacramento confessionis Pontifex se submittit jurisdictioni privati confessoris; cur ergo non poterit se etiam submittere in causa civili, vel temporali? Aliqui etiam inducunt Christi exemplum, qui se potestati Pilati supposuit, dando illi veram potestatem supra se, ut ostendunt ejus verba apud Joan. cap. 19. *Non haberes potestatem in me ullam, nisi tibi datum esset desuper.* Quo exemplo utitur D. Thomas 2. 2. q. 67. art. 1. ad 2. ut probet, posse superiorem subjici judicio inferioris, ubi etiam simpliciter ait, Leonem Papam subjecisse se judicio Imperatoris.

Vide quæ de hoc facto Leonis 3. citantur in decreto Gregoriano, & Paulo Æmilium lib. 3. de Gestis Francor.

Hoc punctum late tractatur a Theologis in 4. d. 18. & 19. scilicet, D. Thoma, Paludan. Bonavent. Richardo, Alberto, & aliis, & a Cajetano dicta q. 67. art. 1. & a Canonistis in cap. *Ecclesia S. Mariæ*, de Constit. ubi late Panorm. n. 7. & Felin. 2. & Baldus in l. *Est receptum.* C. de Jurisdict. omni. jud. Breviter tamen, quod ad rem præsentem spectat, dicendum in primis est, Papam non posse ita se subjicere Imperatori, ut illius temporali, seu civili jurisdictioni subjectus vere maneat, & ab illo cogi, vel obligari possit ratione talis jurisdictionis. In hoc conveniunt authores allegati, & probatur, quia Imperator non habet jurisdictionem civilem supra Pontificem, illam enim ei abstulit Christus, eximendo Pontificem. Nec etiam Pontifex potest illam ei tribuere, quia ut Pontifex est (ita enim nunc de illo loquimur) non habet temporalem jurisdictionem directam etiam supra alios, nedum supra se ipsum; ergo nec potest illam dare Imperatori supra se, quia in hoc genere non dat, quod non habet; ergo non potest se submittere jurisdictioni sæcularis Imperatoris. Probatur consequentia, quia non posset se submittere, nisi dando illi talem jurisdictionem, quia ipse jam illam non habet: ergo licet Pontifex velit judicari ab ipso, si non det illi jurisdictionem, non submittetur jurisdictioni illius, neque Imperator poterit Pontificem judicare tanquam habens jurisdictionem in ipsum. Loquor autem de jurisdictione temporali, quia sola subjectio respectu temporalis jurisdictionis, est contraria exemptioni, de qua nunc tractamus. Potestque hoc confirmari ex alio principio, quod nemo potest renunciare privilegio in favorem communitatis, & dignitatis concesso; talis autem est exemptio Papæ, non enim intuitu personæ, sed in honorem ipsius Christi data est: de quo argumento plura inferius. Et hoc etiam probat objectio facta, quæ per hoc solvitur, negamus enim, posse Pontificem renuntiare suæ exemptioni, se alteri præsertim laico subjiciendo; quia tali jurisdictioni non potest Pontifex subjici, ut dixi, quia non potest illam dare non habenti. Nec potest facere, ut jurisdictio temporalium Regum, supra quam Christus Vicarium suum constituit, supra illum extendatur. Ita ergo sufficienter objectioni satisfit.

1. Conclusio. Pontifex jurisdictioni temporali se subjicere nequit. Probatur.

Solutio ad sextam objectionem.

Pontifex exemptioni suæ renunciare nõ potest.

Quia vero, quæ in illa adducuntur, probant, posse Pontificem aliquo modo voluntarie se submittere alterius judicio, declarare oportet, quomodo id intelligendum sit. Dico ergo ulterius, non posse Pontificem se submittere in foro exteriori jurisdictioni ecclesiasticæ, seu spirituali alteri commissæ quoad vim coactivam ejus, sive directe in causis spiritualibus, sive indirecte temporalibus, tam omnibus, quam singulis, vel una, aut altera causa. Ita sentiunt plures ex authoribus citatis, & optime Bellarminus lib. 2. de Conciliis c. 18. & Turrecrem. lib. 2. Sum. c. 104. & 105. & idem sensit Cajetan. tract. 2. de Potest. Papæ. Et probatur aperte, quia nulla jurisdictio ecclesiastica esse potest in aliquo extra Pontificem, quæ non pendeat, & manet ab ipso Pontifice; ergo nunquam potest Pontifex illi subdi quoad vim coactivam. Antecedens supponimus, nam licet non sit certum omnem jurisdictionem Episcopalem manare a Pontifice, est tamen probabilius. Et præterea certum est, omnem hujusmodi jurisdictionem pendere a Pontifice, posseque ab illo & ampliari, & restringi quoad causas, personas, & loca; quod nobis nunc satis est. Imo licet fingeremus, datam esse alicui jure divino aliquam jurisdictionem ecclesiasticam independentem a Pontifice, id est, quæ ab illo tolli, aut limitari non posset, nihilominus illa non posset sufficere ad judicandum Pontificem, quia, ut supponimus, ipse jure divino exemptus est ab omni humano superiore; illa ergo jurisdictio licet esset jure divino data, non esset supra Pontificem, neque supra totam ecclesiam, quia hæc soli Petro commissa est, sed ad summum esset in hoc, vel in illo Episcopatu, & in aliquo inferiori gradu. Igitur cogitari non potest, Pontificem judicari ab aliquo per potestatem spiritualem, nisi per potestatem manantem ab ipso.

2. Conclusio. Pontifex nõ potest spirituali potestati quoad vim coercivam se submittere.

Probatur assertio.

Hinc ergo evidenter concluditur, hanc jurisdictionem non posse esse propriam & coactivam. Probatur primo; quia Pontifex non accepit talem potestatem supra se ipsum, nemo enim habet vim coactivam in se, quia licet se punire possit, volens id facit, & sic non cogitur; ergo nec potest alteri talem potestatem communicare. Secundo, quia Pontificis causæ divino judicio sunt reservatæ, ut dicunt Canones, qui maxime loquuntur in ordine ad forum externum, & coactivum; ergo non potest Pontifex illas causas alteri committere quantum ad idem genus judicii coactivi, quia non potest inferior dare jurisdictionem in casibus, seu causis reservatis superiori. Tertio, quia non potest Papa ita committere aliquam causam inferiori, quin ipse maneat semper superior in illa causa, & consequenter possit, vel revocare jurisdictionem, si velit, vel de sententia ab inferiori data dijudicare, quia hoc totum intrinsecum est dignitati Pontificiæ, ideoque ita inest Pontifici ex vi juris divini, ut nunquam possit illud a se abdicare, nisi toti Pontificatui renunciando. Ergo licet fingatur Pontifex committere alteri jurisdictionem in se ipsum, illa non potest esse vere coactiva, quia tam in duratione, quam in executione pendet a voluntate Pontificis; quod autem ita voluntarium est, non potest esse coactum. Quæ ratio æque procedit in omnibus, & in singulis causis; nam in nulla potest Pontifex a se abdicare supremam jurisdictionem, quam habet.

Pontifex non habet potestatem coactivã sui ipsius.

Confirmatur hoc, quia Pontifex in nullo casu, etiam si alicui se subdere velit, potest per censuram compelli, ut est communis consensus Theologorum in 4. dist. 18. & 19. & in tractatu de Censuris latius diximus. Ratio autem non est alia, nisi quia semper manet superior illo, cui jurisdictionem committit, & ideo nec contumax esse potest respectu hominis, neque ligari censura, aut alia violenta pœna affici, aut deponi. Nam licet in casu hæresis possit deponi, tunc re vera non deponitur ab homine, sed ab ipso Deo, præmissa legitimi Concilii declaratione, ut dixi, & ita ibi non intercedit voluntaria subjectio, neque etiam involuntaria coactio personæ Pontificis, quamdiu Pontifex est, sed solum cognitio, & examinatio causæ, quam ipse in eo casu juste impedire non potest, quia est concessa a Deo tanquam justa & necessaria defensio.

In casu hæresis depositio Pontificis fit a solo Deo.

Concludo igitur ultimo, quod attinet ad externum judicium humanum, solum posse Pontificem se submittere judicio alterius, tanquam arbitro, non tanquam proprio judici, jurisdictione utenti in ipsam personam Pontificis. Ita explicuit suam sententiam D. Thomas in dicta solutione ad 2. & sequuntur alii allegati. Et sequitur a sufficienti partium enumeratione, nam Pontifex potest se aliquo modo submittere judicio aliorum, etiam in causis personalibus, de quibus præcipue tractamus, ut probant ea, quæ in objectione adduximus; sed non potest subjici propriæ jurisdictioni alicujus, ut ostendimus; ergo saltem potest se submittere judicio alterius ut arbitri, quia non est alius modus subjectionis voluntariæ. Dico autem *volunt-*

Ultima cõclusio. Pontifex solum tãquam arbitro potest alteri se subdere.

luntaria, quia licet per vim. & tyrannidem, aut usurpatam jurisdictionem possit Pontifex ab aliquo judicari, & ipse Pontifex possit etiam id permittere, vel etiam eligere ad vitandum majus malum, ut fortasse fecit Paulus, quando appellavit Cæsarem: nihilominus illa submissio simpliciter est involuntaria, & judicium de se violentum est, & iniquum, in subjectione autem voluntaria, de qua tractamus, judicium de se fieri potest sine vi, vel injuria aliqua. Ratio autem est jam tacta, quia tunc non fertur sententia juridica in jurisdictione, seu superioritate fundata, sed fertur sententia arbitraria fundata in facto, seu conventione aliqua. Et ita in illo actu non se gerit Pontifex ut Pontifex, committendo jurisdictionem suam, sed ut homo, qui voluntarie vult facere, quod quilibet privatus posset præstare.

Objectio.

Dices, postquam Pontifex se subjecit alicujus judicio, tenetur in conscientia, & interdum ex justitia parere sententiæ latæ, si justa sit; ergo procedit ex potestate superiori, & ex vi coactiva, quia omnis necessitas quædam coactio est. Ad hoc Cajetanus loco citato concedit, ibi intercedere aliquam potestatem superiorem saltem secundum quid, & eodem modo dicit servari ibi vim coactivam, ac denique indicat, illam sententiam ferri in virtute jurisdictionis a Pontifice commissæ. Sed hoc ultimum, ut dixi, admittendum non est, in reliquis vero porest esse æquivocatio in verbis, quæ cavenda est. Et

Solutio.

ideo respondeo breviter, in sententia arbitraria non requiri potestatem superioris, sed purum judicium arbitri: nec esse necessariam vim coactivam, & ideo dixit D. Thomas ibidem solere in arbitriis adhiberi pœnam, quia in judice non est coactio. Quod adeo verum est, ut neque ad ipsam pœnam possit cogere. Unde quamvis Papa, cum se submittit alicujus judicio, possit promittere sub aliqua pœna stare sententiæ, non poterit ad illam pœnam cogi, licet in conscientia possit interdum ad illam obligari.

Ad argumentum ergo nego consequentiam, quia necessitas obligationis in conscientia non oritur ex vi coactiva, sed ex directiva, quæ potest admitti in tali sententia. Adverto tamen, hoc esse intelligendum de virtute ostensiva potius, quam effectiva, quia talis sententia respectu Pontificis non habet vim præcepti, quod possit Pontificem in conscientia obligare, quam vocamus vim directivam effective, sed habet vim puræ sententiæ declarativæ ostendentis debitum justitiæ, quod ex injuria, vel pacto, vel alio simili titulo potest cadere in Pontificem ex vi legis naturalis, & ita est res perspicua. Et ob eandem causam non existimo necessariam distinctionem Cajetani dicentis, Papam posse se subjicere judicio aliorum in quibusdam causis, & non aliis, verius enim, & facilius dicitur, in omnibus se posse submittere quoad vim directivam modo explicato, in nullis autem quoad coactivam.

Pontifex non potest ad pœnam ab arbitro impositam cogi.

Ad objectionem ergo principalem respondetur, in prædicto modo subjectionis voluntariæ nullam intervenire renunciationem privilegii exemptionis, ut constat. Ad primum autem exemplum Leonis IV. respondetur, non excessisse prædictum modum arbitrariæ sententiæ, ut ex textu, & ex historiis constat. Idem dicendum est de Symmacho, in quo tamen facto est considerandum, cum Theodoricus abuti vellet modestia Pontificis, & per modum superioris judicare, clamasse Concilium, Pontificem a nemine judicari posse, utique illo modo, ipse etiam consentiente. Sicut etiam in alio Concilio de Marcellino conclamatum fuerat. Et similiter alia facta Sixti, & Leonis 3. clariora sunt, quia in eis Pontifices non se submiserunt aliorum judicio, sed solum ad tollendum fortasse scandalum, se voluntarie purgare voluerunt, utique vel publico juramento, vel aliis probationibus, & rationibus innocentiam suam ostendendo.

Solutio objectionis in principio positæ.

Verba autem Gregorii, quæ a Gratiano indicto capite *Siquis*, referuntur, suntque Gregorii IV. in Epi. unic. ad Episcopos Europæ, quę in fine secundi tomi Epistolarum Decretalium refertur, nihil ad præsentem causam faciunt; proprius tamen illorum sensus satis intelligi non potest, nisi & finis epistolæ, & pręcedentia verba considerentur. Scripsit enim Pontifex illam epistolam in defensionem Aldrici Episcopi, qui accusatus forte ab aliquibus, ad Sedem Apostolicam confugerat, ejusque auxilium imploraverat. Et hac occasione decernit ibi Pontifex, Apostolicæ Sedis privilegium esse, ut omnibus liceat ad illam appellare, & ut *nihil prius de eo, qui ad sinum sanctæ Romanæ confugit ecclesiæ, ejusque implorat auxilium, decernatur, quam ab ejusdem ecclesiæ fuerit præceptum authoritate.* Postquam autem hæc verissima principia graviter fundavit, subjungit: *Super quibus si quis nos arguere voluerit, aut extra authoritatem nos facere contendit, veniat ad Sedem Apostolicam*, & cætera, quæ supra retulimus. Unde constat, ipsum non tractare de aliqua propria causa, vel judicio personæ suæ, sed de dogmatibus fidei, & de authoritate Sedis Apostolicæ, ad cujus judicium, non ad aliud humanum provocat, ut patet, cum dicit: *Veniat ad Sedem Apostolicam, quo omnia ecclesiastica negotia, de quibus quæstio habetur, confluere jussa sunt.* Ad demonstrandam autem confidentiam de virtute doctrinę addidit idem Pontifex, *ut ibi ante confessionem S. Petri mecum juste decertet*, utique non in forensi judicio, sed in veritate inquirenda, neque testibus factum aliquod comprobantibus, sed Pontificum, Conciliorum, & consuetudinis authoritate. Et concludit, *quatenus inibi unus ex nobis sententiam suscipiat suam*, id est, ut ille vincat, qui suam sententiam melius probaverit. Non tamen dubitans, sed, ut dixi, certus de sua veritate ita loquitur.

Ita legit Gratian. at in originali Romano habetur mihi, sed prius videtur melius.

Ad exemplum de foro confessionis respondemus, esse in multis dissimilem rationem. Primo quia Pontifex non est ullo jure exemptus a judicio sacramentalis confessionis, cum sit homo, & peccator, & obligetur eodem præcepto pœnitentiæ, vel confessionis. Secundo, quia illud judicium est altius, & divinius quocunque judicio externo, unde in illo principalis judex est solus Deus, & confessor solum est instrumentum Dei, ejusque vicem immediate gerit. Tertio dicunt aliqui confessorem in illo foro habere jurisdictionem immediate a Deo, Pontificem autem solum applicare materiam, seu eligere confessorem, quod est probabile, præcipue in illo casu speciali.

Ut Pontifex judicio Confessoris & non alterius se subdat.

Mihi autem probabilius est, Papam dare jurisdictionem confessori supra se ipsum ut peccatorem, sed in hoc esse illam jurisdictionem dissimilem, quod non est omnino coactiva, sed medicinalis, cujus signum est, quia confessor non potest pœnitentem omnino cogere ad pœnam satisfactoriam, sed oportet ab illo voluntarie acceptari. Item est alia dissimilitudo, quia jurisdictio illius fori, licet quatenus immediate datur ab homine, ab illo pendeat in conservari, quia ab eodem revocari potest, nihilominus in se est altior, & divinior, quia etiam de occultissimis, & quæ in corde latebant, judicat, & de omnibus ultimam sententiam profert, a qua neque ad Pontificem, neque ad ullum hominem appellari potest.

Pontifex suo confessori jurisdictionem tribuere probabilius.

Ad exemplum de Christo Domino, aliqui existimant, Christum vere se subjecisse jurisdictioni Pilati, dando illi veram potestatem supra se ipsum, ut hominem, in quam sententiam inclinat Toletus Joan. 19. annotat. 4. & refert Irenæum lib. 4. cap. 34. Sed adverto, aliud esse loqui de potestate Pilati absolute, aliud de potestate respectu Christi, qui etiam respectus potest esse aut juris, aut facti. Potestas ergo ipsa, qua de facto Pilatus utebatur in Christum, a Deo erat, & sic non permissive tantum, sed etiam positive intelligi potest, quod Christus dixit; *Non haberes in me potestatem ullam, nisi tibi datum esset desuper*, ut ibi sentit Augustin. tract. 116. & Bernard. ep. 42. At vero potestas illa ut relata ad Christum non fuit data in illum tanquam in subditum, quia illa jurisdictio per se, & in se spectata in illum tanquam in subditum non cadebat, ut probant sufficienter verba Christi Matth. 17. & quæ circa illa capite præcedenti tractavimus. Solum ergo per violentiam Judæorum, & per ignorantiam Pilati factum est, ut illa potestas exerceretur circa Christum, & quoad hoc permissive tantum intelligitur, potestatem illam esse a Deo, ut recte ibi docent Chrys. Hom. 83. & Cyrillus lib. 12. c. 22. & certe non aliud docuit Irenęus. Quocirca subjectio illa Christi Domini ex parte sua tantũ fuit tolerantiæ, & permissionis, & non alicujus concessionis potestatis, vel jurisdictionis, nec renunciationis alicujus privilegii, & ideo exemplum nihil proposito deservit.

Utrum Christus Dominus Pilato se subjecerit.

CAPUT VIII.

Utrum clerici omnes sub Pontifice existentes a jurisdictione temporalium Principum jure divino exempti sint, & tractantur duæ contrariæ opiniones.

IN hoc puncto duæ sunt opiniones contrariæ, & valde communes, quas in hoc capite cum suis fundamentis breviter referam, in sequenti vero meum qualecunque judi-

1. Sententia negans. judicium interponam. Prima itaque sententia absolute negat, hanc immunitatem esse de jure divino. Quam tenent multi Doctores, ex quibus quidam affirmant esse de jure humano, & tacite indicant exclusivam. Alii vel in genere, vel in specie declarant, non esse de jure naturali. Sic refertur pro hac sententia D. Thomas ad Romanos 13. lect. 1. ubi ait, Sacerdotes esse immunes a tributis solvendis, concessione Principum consentanea æquitati naturali; eadem autem, vel major ratio est de exemptione a foro, seu jurisdictione Principum, ut supra tactum est, & in sequentibus dicetur. Henricus etiam quodlib. 9. qu. 13. dicit, immunitatem clericorum esse ex statutis Papæ, & Imperatorum, ubi licet non ponat expresse negativam partem, scilicet, non esse de jure divino, satis eam significat, dum originem hujus immunitatis humanis tribuit statutis. Expressius tenet Almain. in 4. dist. 25. q. 1. ubi refert Ochamum, & communem sententiam Parisiensium.

Latius hoc tenent moderni Theologi, Medin. C. de Restitut. q. 15. ubi præcipue agit de Tributorum exemptione, sed ad omnia extendit sermonem. Idem tenet Victor. in Relect. 1. de Potestate eccles. q. 6. concl. 2. Sot. in 4. dist. 25. q. 2. art. 2. Ledesm. 2. part. quart. quæst. 20. artic. 4. versic. *Hæsitabit*, concl. 2. & 3. Palatius in 4. dist. 25. disput. 3. circa finem, Salon. 2. 2. qu. 67. art. 1. controvers. 1. c. 4. & Bannez ibid. dub. 2. Albertus Pighius lib. 5. ecclesiasticæ Hierarch. c. 7. ubi hac ratione constituit differentiam inter Principes ethnicos, & infideles, quod clerici fuerunt sub jurisdictione sæcularium Principum, quamdiu ethnici fuerunt, vel nunc etiam sunt in regnis, ubi Reges sunt gentiles, Principibus autem Christianis non subjiciuntur. Ratio autem differentiæ est, quia Principes ethnici nec cesserunt juri suo, nec legibus ecclesiasticis subduntur, sicut Christiani Principes. Quæ doctrina aperte supponit, exemptionem hanc tantum esse de jure humano, & sequitur Jansenius c. 69. Concordiæ, indicat Maldonat. Matth. 17. exponendo Hieronymum, expressius Salmeron tom. 6. in Evangel. tract. 37. versus finem. Et eandem opinionem tenet Molina. 1. de Just. disp. 31. Henriq. lib. 7. de Indulg. c. 24. Ex Canonistis idem sentit Innocentius c. 2. de Majorit. & obed. Licet enim sub distinctione loquatur, tamen hanc partem posteriori loco ponit, & in eam magis inclinat. Eandem tenet Covarr. in lib. Practic. quæstionum cap. 31. ubi alios refert.

1. Fundamentum. Fundamentum hujus sententiæ duobus modis explicari potest, negative scilicet, & positive. Negativum argumentum est, quia nec authoritate, nec ratione satis probatur hoc divinum jus. Estque hoc argumentum negativum efficax, supposito antecedenti, quia non sunt præcepta juris divini admittenda sine testimonio satis certo, aut ratione cogente. Quod autem hoc non constet, declaratur, quia vel illud jus est positivum, & hoc nullo testimonio sufficienter probatur; vel est naturale, & hoc oportet, ut ratione convincatur, quam invenire facile non est. Prior pars probatur, quia unus tantum locus Evangelii solet ad hoc jus divinum positivum probandum adduci, verba scilicet, Christi Matth. 17. *Ergo liberi sunt filii*, quæ non videntur efficacia, quia supra diximus intelligi de filiis naturalibus, & Christum, propter singularem participationem suæ dignitatis, quam Petro tribuebat, ad ipsum illa extendisse. Sed instatur, alia consideratione extendi ad totum clerum, quia est veluti specialis familia Christi, exemptio autem filii naturalis extendi solet ad familiares.

At vero hæc verborum Christi inductio non videtur multum urgere, tum quia non est ex natura rei necessarium, ut exempto naturali filio, eximatur familia, sed hoc pendet ex voluntate Patris, seu Principis, quam voluntatem Christus ibi non ita erga alios declaravit, sicut erga Petrum; imo specialiter designando Petrum, alios excludere, seu non comprehendere visus est; tum etiam, quia licet sæpius eximatur familia cum patrono, non semper, imo raro æqualiter; quo modo ergo inde concludi potest æqualis exemptio a potestate sæcul. Principum omnium clericorum cum Petro, vel etiam Christo? vel si æqualis non infertur, quanta colligitur? Præsertim quia hic magis urget difficultas quædam supra tacta, quod illo loco tantum est sermo de exemptione a tributis; est autem multo difficilior exemptio a foro, & jurisdict. respectu familiæ, cum neque ipsismet filiis concedi soleat.

Posterior vero pars de jure naturali probatur, quia hoc jus debet esse fundatum in aliqua proprietate supernaturali, quia ut supra de Pontifice explicui, hoc jus non regulatur mero lumine naturali, sed ut illustrato per fidem, supposita aliqua proprietate, vel dignitate supernaturali. In præsenti autem nulla videtur esse proprietas supernaturalis, ad quam talis exemptio necessario consequatur. Probatur, quia si aliqua esset, maxime character clericalis; hoc autem non ita videtur, tum quia servus ordinatus contra voluntatem Domini non statim liberatur a servitute ex vi characteris, juxta cap. 2. & penult. de servis non ordin. neque omnes habentes characterem hoc gaudent privilegio, sed multi illo privantur, ut infra videbimus. Tum etiam quia per characterem clericalem solum dedicatur homo peculiari modo divino cultui, seu recipit peculiarem potestatem ad ministrandum in illo; non repugnat autem ex natura rei, aliquem esse peculiari modo deputatum divino obsequio, & simul esse subditum temporali Principi in his, quæ divino obsequio non repugnant. Tum etiam quia alias daretur ansa dicentibus, Christianos omnes esse exemptos a jurisdictione Principum temporalium ex vi characteris baptismalis, quia per illum sunt peculiari modo consignati, & consecrati cultui divino multo aliter, quam reliqui homines. Tum præterea, quia multi sunt clerici non habentes characterem, ut qui tantum sunt tonsurati; & nihilominus, si aliæ conditiones necessariæ concurrant, habent eandem exemptionem, quam alii clerici; ergo signum est, non oriri ex illo jure naturali. Idemque argumentum sumitur ex aliis personis ecclesiasticis fruentibus hac exemptione, etiam si nec tonsuram habeant, ut sunt religiosi laici, seu conversi, & religiosæ fœminæ, & si qui sunt hujusmodi. Tum denique quia quod est de jure divino illo modo, ita est necessarium, ut contrarium sit intrinsece malum, clericum autem judicari per jurisdictionem laicam non est intrinsece malum; ergo oppositum, nimirum, quod clericus sit exemptus a tali jurisdictione, non est de jure divino naturali.

Atque hæc ultima ratio non tantum negative, sed etiam positive (quod secundo loco proposui) videtur hanc sententiam persuadere. Nam, quod est contra jus divinum, nunquam licet; subjectio autem huic exemptioni contraria sæpe licet; ergo signum est, hanc exemptionem non esse de jure divino. Et confirmatur primo, quia clerici non semper fuerunt in Ecclesia exempti a foro judicis sæcularis, ut ex Paulo ad Romanos 13. cum expositione Chrysostomi, & aliorum colligitur; ergo non est de jure divino, alioqui simul cum ipsa ecclesia natum fuisset. Potestque argumentum in hunc modum explicari. Quia longe aliter fuerunt a principio nascentis ecclesiæ exempti clerici a foro sæculari in causis spiritualibus, ac in temporalibus. Nam in prioribus nullo modo tenebantur laicis obedire in conscientia, nec poterant ad illorum tribunalia recurrere pro expeditione talium causarum. At in posterioribus tenebantur eis obedire, & poterant ad illos recurrere, quantum erat ex vi jurisdictionis. Ergo signum est distinctionem fori in spiritualibus longe aliter esse de jure divino, quam distinctionem fori in temporalibus. Ergo signum est hoc privilegium quoad temporalia non esse immediate, & per se ex divino jure. — 2. Fundamentum. 1. Confirmatio.

Secundo hoc confirmatur, quia ecclesia interdum tradit clericum brachio sæculari, ut ab eo possit etiam morte puniri, præmissa declaratione, per quam privat clericum privilegio fori, & in jure sunt aliqui casus, in quibus privantur clerici tali privilegio; ergo signum est privilegium illud non esse juris divini. Nam quæ sunt jure divino statuta mutari, aut auferri non possunt. Nec satisfaciet qui dixerit, tunc non auferri privilegium, nec mutari jus divinum, quia judex sæcularis non sua authoritate, vel ut causa principalis (ut sic dicam) sed ut ecclesiæ minister, & per ejus potestatem in clericum animadvertit. Hoc (inquam) non satisfacit, tum quia jura, & Doctores passim dicunt, tunc privari clericum suo privilegio fori, seu (quod idem est) non gaudere immunitate ecclesiastica; tum etiam quia cum judex utitur gladio materiali ad pœnam mortis, certe non imperat per jurisdictionem spiritualem, sed per temporalem, quia spiritualis non extenditur ad hujusmodi pœnam, nisi permissive, ut sic dicam. Quapropter non se gerit tunc ut causa per se influens (ut ita rem explicem) sed ut removens prohibens, — 2. Confirmatio. Evasio quædam refellitur.

utique auferendo privilegium, & tollendo pro illo casu præceptum prohibens, laicum judicare clericum; ergo signum est, illud non esse juris divini.

§. Confirmatio. Denique similis confirmatio sumi potest ex eo, quod si hæc exemptio esset de jure divino, esset æqualis in omnibus clericis, quia jus divinum naturale nihil inter eos distinguit; non est autem ita, quia in primis clerici conjugati non ita gaudent hoc privilegio, sicut alii, ut constat ex jure. Item clerici minores, licet conjugati non sint, nisi beneficium ecclesiasticum habeant, vel tonsuram, & habitum clericalem deferant, non gaudent privilegio fori. Deinde licet clericus conveniri non possit coram judice laico, potest tamen reconveniri saltem in causa civili, licet non in criminali, ut ex jure notat Sylvester verb. *Judex*. n. 4. Item in causa feudi non servatur exemptio, & in nonnullis aliis casibus, & præsertim solet in jure excipi, nisi consensus Prælati accedat, c. 2. de Judiciis; ergo non est uniformitas, neque æqualitas in hac exemptione. (Cap. unic. de Cleric. conjug. in 6. — Conc. Trid. sess. 23. c. 6. de Reform.)

Evasio. Quod si quis dicat, attento jure divino solo, uniformem esse exemptionem de omnibus, & pro omnibus, varietatem autem illam esse humano jure inductam.

Impugnatur. Contra hoc facit, quia hoc videtur signum sufficiens, ipsam immunitatem absolute non esse de jure divino, alias non posset jure humano ita variari. Sicut nos colligimus, jurisdictionem Episcoporum non esse immediate de jure divino, quia per hominem limitari, ampliari, & variari potest.

2. Sententia affirmans. Nihilominus est secunda sententia, quæ simpliciter affirmat, exemptionem clericorum esse de jure divino, quæ satis communis est; authores tamen ejus fere non declarant, an de jure divino positivo, vel naturali loquantur: plures tamen eorum de jure naturali loqui videntur, quantum ex rationibus, & allegationibus eorum colligi potest, quamvis nonnulli aliquid etiam de jure positivo divino attingant. Ita ergo potest pro hac sententia in primis allegari Glossa in c. *Si imperator*, verb. *Et discuti*. 69. dist. quæ aperte dicit, constitutiones ecclesiæ eximentes clericos a foro sæculari, esse declarationes juris divini, quo talis exemptio illis concessa est ante omnem constitutionem ecclesiæ. Non tamen declarat illa Glossa, quale sit illud jus divinum, nec etiam expresse loquitur de exemptione in causis temporalibus. Possetque intelligi de causis Ecclesiasticis, de quibus textus ipse maxime loqui videtur. In eandem sententiam inclinat Glossa in c. *Quanquam*, verb. *Divisio*, de Censib. in 6. ubi etiam textus favet, dum ait, Ecclesias, & Sacerdotes non solum humano, sed etiam divino jure a jugo tributorum temporalium esse exemptos. Quæ duæ Glossæ communiter in illis locis receptæ sunt, ut late cum aliis multis Doctoribus refert Covarruvias supra citatus. Hanc item sententiam non improbat Innocentius in cap. 2. de Majorit. & obedient. Tenet Rota in titul. de Consuet. decis. 3. & 10. in Antiquis, Abbas in c. *Ecclesia S. Mariæ*, de Constit. n. 6. ubi Felinus numero etiam 6. plures alios allegat, & expressius declarat, contra rationem naturalem esse, ut clerici judicentur a laicis. Quod latius declarat Rebuff. alios referens in Concordat. titul. ultim. Idemque tenet Navarr. in c. *Novit*, de Judic. notab. 6. num. 30. saltem quoad exemptionem in criminalibus causis, de quibus idem sentit, quod de exemptione in spiritualibus, licet de civilibus aliter sentiat. Ex Theologis tenet Almain. de Potest. Ecclesiast. c. 8. ubi censuit hanc opinionem probabiliorem, & refert quendam Carlerium in tract. contra Bohemos, qui illam defendit. Eam etiam tenet Bellarminus in libro primo de Cleric. cap. 28. proposit. 5. & cap. 29. & latius in disp. speciali tom. 2. in fine, & tandem in lib. Recogni. circa eadem loca, & circa lib. 2. de Pontifi. c. 29. Tenet etiam Julius Clar. referens alios lib. 5. §. fin. q. 36. Cened. collect. 37. & indicat Sylvest. verb. *Immunitas*, 1. qu. 4. & Angel eodem verb. n. 33.

Fundamenta hujus sententiæ ad tria capita reducuntur. Fundamenta hujus sententiæ, quædam generalia sunt, & ab utroque jure divino positivo, vel naturali abstrahentia; alia jus naturale attingunt; alia vero positivum. In primo ordine ponimus jura canonica, quæ hoc significant, in quo ordine allegari solent multa jura, quæ supra in c. 2. retuli, sed illa omitto, quia loquuntur de exemptione in causis spiritualibus, & ideo ad exemptionem in temporalibus in rigore extendi non possunt. Afferuntur etiam multa, quæ in fine capitis tertii adduxi, quæ similiter prætermitto, quia licet affirment exemptionem in temporalibus, de origine ejus nihil dicunt; quomodo autem induci possint, infra declarabo. Ex antiquis ergo decretis solum invenio cap. *Relatum* 11. q. 1. quod est Alexandri Papæ ep. 1. quod pro hac parte induci potest, quatenus contra violatores immunitatis personarum ecclesiasticarum ita concludit: *Taliter prævaricantes prævaricati sunt in Deum suum, & non obediunt præceptis ejus*. Secundo facit textus Concilii Lateran. sub Innocent. III. in c. *Nimis*, de Jurejuran. quod sic habet: *Nimis de jure divino quidem laici usurpare nituntur, cum viros ecclesiasticos nihil temporale obtinentes ab eis præstandum sibi fidelitatis juramenta compellunt*.

Tertio facit c. *Quanquam*, de Censib. in 6. quatenus dicit: *Ecclesiasticæque personæ, ac res ipsarum non solum jure humano, quinimo & divino a sæcularum personarum exactionibus sunt immunes*. Ubi licet sit sermo de exemptione a tributis, inde sumitur argumentum ad privilegium fori, vel a paritate rationis, vel quia Paulus ad Rom. 13. dixit: *Non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui male agit*. Et subdit inferius: *Ideo enim, & tributa præstatis, ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes*, significans illa duo esse conjuncta, jus regendi temporaliter, & jus exigendi tributum, & consequenter e converso inferri posse, si jus divinum exemit clericos a tributis, etiam a civili subjectione eos exemisse. Quarto induci possunt c. *Continua*, 11. q. 1. & c. *Futuram* 12. qu. 1. quatenus in eis referuntur verba Constantini Imperat. quæ in Conc. Nicæno Episcopis dixit: *Vos a nemine judicari potestis, sed judicio Dei reservamini*: nam ex vi juris divini loquutus videtur, cum eo tempore nondum esset jus humanum in hac parte satis stabilitum.

Quinto ex recentioribus Conciliis generalibus est optimum testimonium Concilii Lateranensis sub Leone X. in sessione nona in Bulla reformationis curiæ dicentis: *Cum a jure tam divino, quam humano laicis potestas nulla in ecclesiasticas personas attributa sit, & cætera*. Nam si ab aliquo jure laici non habent potestatem in clericos, profecto illam non habent, quia sine justo titulo, & in aliquo jure fundato illam habere non possunt; ergo sicut laici, quantum est ex vi juris divini hac carent potestate, ita clerici ex vi ejusdem juris divini sunt exempti, quia nemo subditus est potestate carenti. Sexto hoc valde confirmat Concilium Tridentinum sessione 25. c. 20. de Reformatione dicens: *Ecclesiæ, & personarum ecclesiasticarū immunitatem Dei ordinatione, & canonicis sanctionibus constitutam*. Illud autem dicitur esse de jure divino, quod Dei ordinatione statutum est. Tandem ad idem faciunt verba Concilii Coloniens. 1. part. c. 20. dicentis, hanc immunitatem esse *vetustissimam jure pariter divino, ac humano introductam*.

In secundo ordine ponenda sunt ea fundamenta, quæ hoc esse jus divinum naturale suadent. Et quamvis, ut dixi, hoc jus non sit pure naturalis ordinis, sed per connaturalitatem ad sacerdotium supernaturale, nihilominus ab ipsa pura natura magnum indicium, & quasi a fortiori argumentum sumitur. Nam inter infideles, sui qualescunque Sacerdotes quasi ductu naturalis luminis ab oneribus laicorum erant exempti; ergo multo magis hæc exemptio erit de jure divino naturali in lege gratiæ. Quo argumento fere utitur Pontifex in c. *Non minus*, de Immunit. ecclesiarum, adducens exemplum Pharaonis, *qui*, ut ait, *legis divinæ notitiam non habebat, & nihilominus, omnibus aliis servituti subjectis, sacerdotes, & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & eis alimoniam de publico administravit*, Genes. 47. & simile est factum Artaxerxis, qui Sacerdotes, Levitas, & alios ministros domus Dei a vectigalibus, tributis, & annonis liberos fecit 1. Esdræ 7. Denique Anacletus Papa epistola 2. ad hoc inducit illud Zachar. 3. *Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei*. Cui consonat illud Psalm. 104. *Nolite tangere christos meos*, id est Sacerdotes. Nam in his verbis declaratur peculiaris reverentia, quæ Sacerdotibus debetur ex dictamine juris naturalis, quia sunt peculiariter Deo dicati, & conjuncti, juxta illud Numeror. 3. *Eruntque Levitæ mei*, & cap. 18. dicuntur tradi *in domum Domino*, & ideo Josue. 13. Dominus dicitur possessio Leviticæ tribus. Sicut ergo naturalis ratio dictat, Sacerdotes esse peculiariter venerandos, ita etiam dictat, non esse subjiciendos sæcularibus judiciis. (Fundamē. ta immunitatē juri naturali tribuentia.)

Hoc autem argumenti genus majorem profecto vim ha-

Ratio pro hac parte. habet in statu clericorum legis gratiæ, quia excellentiori modo sunt Deo consecrati. Unde in hunc modum argumentari possumus. Personæ ecclesiasticæ sunt speciali consecratione Deo dicatæ, & sacræ effectæ; ergo ex jure naturæ debetur illis peculiaris reverentia ad religionem pertinens; ergo etiam exemptio talium personarum a jugo sæcularis potestatis est quasi connaturalis, seu jure naturæ debita statui talium personarum, præsertim quoad causas criminales, & personales earum. Sicut vas aureum, & argenteum, quod ex se posset licite communi usui deservire, eo ipso quod consecratum est in calicem, ex natura rei manet liberum, & immune a tali usu; nec potest sine sacrilegio ad illum transferri juxta regulam 51. de Regul. jur. in 6. *Semel Deo dicatum non est ad usus humanos transferendum*, cum similibus. Sic ergo videtur dicendum de persona, quæ Deo consecrata est respectu subjectionis ad tribunal sæculare. Quia non posset usus talis subjectionis non cedere in magnam irreverentiam talium personarum, & totius ecclesiasticis status.

9. Confirmatio. Confirmant Juristæ rationem hanc primo, quia Sacerdos ex vi sui status est superior laico, distin. 96. cap. *Duo sunt*, sed ex natura rei inferior debet honorem superiori; ergo & laicus clerico. Contra hunc autem honorem clericis debitum fit, si in judicium sæculare vocentur, & ex natura rei id redundat in vilipendium, & ignominiam Ecclesiasticę dignitatis, & prębet occasionem vulgari populo contemnendi clerum; ergo ex talium personarum statu ex natura rei sequitur talis exemptio. Quam rationem optime declarant, & confirmant verba Concilii Matisconen. c. 9. ubi improbans violentias sæcularium judicum contra clericos, rationem hanc subdit. *Nefas est enim, ut illius manibus Episcopus, aut jussione de ecclesia trahatur, pro quo semper Deum exorat, & cui invocato nomine Domini, ad salvationem corporis, animæque Eucharistiam sæpe porrexit*. Ponderandum est enim, quod ad probandum id esse *nefas*, non positivam legem, sed dignitatem sacerdotalem, & rationem in illa fundatam adducit. Secundo confirmatur, quia contra rationem est, ut inferior judicet superiorem c. *Cum inferior*, & c. *Solitæ*, de Majorit. & obed. & ideo nulla consuetudine introduci potest, ut inferior acquirat jurisdictionem in superiorem, ut Doctores colligunt ex c. *Inferior* dist. 21. Est ergo naturali rationi contrarium, ut laicus inferior Sacerdotem se superiorem judicet. Quod recte confirmant verba Gregorii VII. libro 8. epist. 21. quæ retulit Gratian. dist. 96. cap. 9. *Quis dubitet, Sacerdotes Christi, Regum, & Principum, omniumque fidelium patres, & magistros censeri. Nonne miserabilis insaniæ esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare, & iniquis obligationibus illum suæ potestati subjicere; a quo credit non solum in terra, sed etiam in cœlis se ligari posse, & solvi?* Denique addunt Felinus, & Rebuff. contra rationem esse, ut aliquis feratur ad tribunal suspectum odii, & inimicitiarum; sed laici ordinarie sunt infesti clericis, cap. *Laicos* 2. q. 7. cap. *Clericos*, de Immunit. Ecclesiæ in 6. ergo.

Fundamenta exemptionē juri divino positivo ascribentia. Ultimo loco adducuntur fundamenta, quæ suadeant, exemptionem hanc esse de jure divino positivo, quæ tria potissima sunt. Prius sumitur ex verbis Christi jam tractatis Matth. 17. *Ergo liberi sunt filii*, ubi sub filiis comprehendi clericos tanquam familiares Christi, indicat Hieronymus ibi, dicens: *Ille pro nobis, & crucem sustinuit, & tributa reddidit, nos pro illius amore tributa non reddimus, & quasi filii Regis a vectigalibus immunes sumus*; sub illo enim pro nomine Nos, se, & alios presbyteros, seu clericos solos comprehendere videtur, quia non est verisimile, loqui de omnibus Christianis. Eademque expositio tribui solet Augustino lib. 1. Quęstionum Evangel. q. 23. quatenus ex dictis verbis infert, *in quolibet regno terreno liberos esse filios summi Regis, sub quo sunt omnia regna terrena*; nam per filios summi Regis non potuit intelligere omnes justos, & ideo verisimile est, intellexisse Episcopos, presbyteros, & clericos, eo quod tales præsunt in regno Dei tanquam Regis filii, ut exposuit Cajetanus Matth. 17. Sed hęc re vera non fuit mens illorum Patrum, ut in superioribus dixi, neque habet fundamentum in verbis Christi, & ideo aliter verba illa inducuntur per quandam extensionem. Nam filii Regum ita sunt liberi, ut etiam familiæ eorum cum eis eximantur; clerici autem peculiari modo sunt familiares Dei, & Salvatoris, ut dixit Thelesphorus Papa in ep. ad omnes fideles; ergo Christus in illis verbis secum illos comprehendit, & sub Petro, quando illi dixit: *Da eis pro me, & pro te*, quia Petrus vicem totius ecclesiastici status tunc gerebat, ut indicavit Augu. ser. 6. de verb. Apostoli.

Dices, hanc extensionem non contineri in verbis Christi, neque præceptum aliquod vel institutionem, quæ juris divini esse possit, ibi traditam esse. Neque etiam exemptionem familiæ cum filio naturali esse fundatam in aliquo jure naturali, sed in quadam congruentia, & usu humano, & ideo non posse inde satis inferri dictam divinam institutionem. Objectio. Respondent verum esse, Christum non dixisse aperte, familiam esse liberam cum filiis, neque etiam sequi per necessariam, & evidentem consequutionem, propterea enim prædicta sententia quoad hanc partem nec de fide est, nec omnino certa. Responsio. Nihilominus tamen verisimillimum est, extensionem illam esse de mēte Christi, tum quia argumentatur a fortiori a filiis naturalibus hominum ad se ipsum, & ideo si in aliis privilegium extenditur ad familiam, excellentiori modo extendi debet ad familiam Christi, quia & ejus privilegium ratione tantæ dignitatis majus esse debet, & ejus familia nobilior, & excellentior est; tum etiam quia licet conjunctio familiæ in exemptione non videtur necessaria in rigore juris, seu consecutionis naturalis; est tamen valde consentanea rationi: per se autem credibile est, Christum assumpsisse privilegium exemptionis optimo modo, magisque rationi consentaneo.

Accedit altera probatio ex traditione ecclesiæ, quando enim traditio est constans, ac perpetua, ostendere solet jus divinum, præsertim, quando non apparet ratio illam tribuendi Apostolicæ institutioni; talis autem esse videtur traditio hujus exemptionis; est enim adeo antiqua, ut nullum ejus agnoscatur initium; nam pro temporum opportunitate semper observata est, præcipue vero post tempora Christianorum Imperatorum, ut c. 12. latius videbimus. Sub Imperatoribus autem ethnicis non potuit quidem executioni mandari respectu Magistratuum infidelium, qui ecclesiæ non parebant, quod ad factum pertinet, jus autem ecclesię non defuit; cujus signū est, quia semper Prælati ecclesiastici hoc jus immunitatis observari fecerunt, quantum inter ipsos fideles fieri poterat. Et hoc ostendunt antiqui canones in fine cap. 3. allegati, qui nunquam referunt hanc consuetudinem in aliquam institutionem Apostolicam, sed tanquam divinam illam venerantur, & observari student His ergo modis utraque ex his opinionibus probabiliter fundata videtur. Corroboratur hæc pars ex traditione Ecclesiæ.

CAPUT XI.

Privilegium fori clericorum jure divino, & humano esse fundatum, & quomodo id intelligendum sit.

Resolutio certa, & indubitata in hac materia est, clericos esse exemptos a potestate civili *jure divino pariter, & humano*: nam his fere verbis hoc docent jura canonica supra relata, & sacra Concilia præsertim Lateranense sub Innocentio 3. & aliud sub Leone X. Tridentinum, & Coloniense, quæ supra citavi. Conclusio. Unde necesse est, ut authores omnes pro utraque opiniones allegati in capite præced. in hac generali resolutione consentiant. Quam etiam probant utriusque sententiæ fundamenta, nam re vera probant, hoc privilegium esse aliquo modo in utroque jure fundatum. Quomodo autem hoc intelligendum sit, id est, quid in hoc negotio sit singulis juribus tribuendum, explicandum pro viribus est, & inde etiam constabit, quæ sit diversitas inter prædictas sententias, vel an ad concordiam redigi possint. Quoniam vero jus humanum duplex est, scilicet, civile, & canonicum, & de illis in capitibus 11. & 12. ex professo dicendum est, ideo nunc breviter suppono, hanc exemptionē non dependere per se ex jure civili, quia de se illud antecedit, esse tamen ab illo, vel tanquam a continente, & approbante, vel tanquam a donante, quantum est ex parte sua, seu si opus sit, vel tanquam a præcipiente judicibus laicis, ut immunitatem Clericorum observent. Jus humanum duplex. De jure autem canonico certum est, & satis probatum, præcipere hujus immunitatis observantiam. An vero hoc præcipiat conferendo illam, vel solum declarando, quam Deus contulit, & observari voluit, pendet ex modo, quo talis jurisdictio esse potest a jure divino, & ideo simul explicabitur. An vero solum jus canonicum per se

suffice-

sufficeret, ad hoc privilegium conferendum, etiam si nec a Deo ipso datum esset, nec jus civile cooperaretur, sed potius resisteret, in capite undecimo videbimus.

1. Positæ assertionis explicatio.

Prima ergo explicatio resolutionis positæ esse potest, ut per jus humanum intelligatur jus civile, divinum autem, jus canonicum, quod interdum divinum appellatur, quatenus & potestate divina, & supernaturaliter collata latum est, & quia de rebus divinis, & ad bonum animæ pertinentibus potissime disponit, & in dictis, vel exemplis Scripturæ frequenter fundatur. Et sic exposuit jus divinum in præsenti materia Hostiensis in c. *Nimis*, de Jurejurand. ita interpretando caput illud, quem sequutus est Salmeron dicto tract. 37. ita exponendo c. *Quanquam* de Censibus in 6. Et juxta hanc expositionem omnino rejicitur secunda sententia præcedenti capite tractata, ideo enim per jus divinum allegati authores in dictis juribus canonicum interpretantur, ut defendant hanc exemptionem nullo modo esse a jure divino proprio, id est, quod a Deo ipso immediate originem trahit.

Probatur prædicta expositio.

Ab hac vero sententia recedit Panormit. in d. c. *Nimis*, in fine. Et sane merito. Tum quia valde improprie jus mere canonicum divinū appellatur, raroque aut nunquam usus ille in ipsomet jure canonico invenitur. Tum quod licet in uno, vel altero loco posset illa interpretatio permitti, præsertim si aliæ circumstantiæ juvarent, nihilominus quando tot jura, & Concilia in jure divino asserendo conveniunt, valde violenta est incredibilis illa interpretatio. Accedit, quod Concilium Tridentinum fortasse ad excludendam illam verbi æquivocationem, seu abusionem expresse distinxit inter jus canonicum, & divinum, dicens, personarum Eccles. immunitatem, *Dei ordinatione*, & *canonicis sanctionibus* esse constitutam. Quid enim sunt *canonicæ sanctiones*, nisi jus canonicum? illæ autem sanctiones etiam sunt ex ordinatione divina, mediis Pastoribus ecclesiæ; ergo distinguuntur ab illa ordinatione divina, quæ est immediate a Deo: hoc autem est jus divinum proprium; ergo de illo loquitur Concilium, & tacita cætera jura de eodem interpretatur. Concilium etiam Lateran. sub Leone X. cum ait, nec divino, nec humano jure potestatem aliquam esse datam laicis in clericos; necesse est, ut de divino jure proprio loquatur, alias non satis probasset, laicos non habere hujusmodi potestatem, quia posset quis dicere, habere illam proprio jure naturali, & divino, ut hæretici contendunt. Sit ergo certum, assertionem, seu resolutionem propositam intelligendam esse de jure divino proprio, seu immediato, & sub humano canonicum præsertim comprehendi, licet non excludatur civile, quia Concilia hoc aperte afferunt, neque possunt aliter commode explicari, quod satis est, ut simpliciter sit confitendum ita esse, quamvis in declarando modo, quo jus divinum ad conferendum hoc privilegium concurrit, possit salva fide esse inter Catholicos controversia, & varietas.

2. Eiusdē assertionis declaratio.

Secunda ergo delcaratio assertionis esse potest, privilegium exemptionis partim esse de jure divino proxime, ac proprie, partim esse de jure canonico institutum. Nam jure divino duobus modis existit; primo quia ab ipso Christo immediate datum est Pontifici; secundo quia illi data est potestas, & præceptum divinum communicandi privilegium illud toti clericali statui. Jure autem canonico quasi completum, & executioni mandatum est hoc privilegium, in particulari, ac definito modo illud conferendo singulis clericorum ordinibus sub Pontifice summo contentis, & ita per hoc jus canonicum quasi determinatum, & executioni mandatum est generale præceptum divinum eximendi clericos a jurisdictione sæculari, quod hæc opinio esse supponit, & per illud maxime a præcedenti differt. Potest autem intelligi tale præceptum esse vel positivi juris divini, vel naturalis. Priori modo, vel intelligitur esse contentum sub illo generali præcepto dato Petro, *Pasce oves meas*, utique singulas juxta earum statum, & conditionem; vel dicitur divinum, quia per imitationem, & similitudinem ex testimoniis, & exemplis veteris testamenti sumptum est. Sicut præceptum decimarum dici solet ex jure divino manasse, ut in c. *Tua nobis*, 2. & c. *Decimas*, 1. de Decim. Et ideo sicut decimarum præceptum quoad cottam jure canonico completum est, ita & hoc exemptionis privilegium. Maxime vero censeri potest illud præceptum juris divini naturalis, quia supposita divina institutione clericalis ordinis, ex principiis naturalibus deducitur per illationem vel evidentem, vel ita necessariam moraliter, ut eam ob causam obligetur supremus Ecclesiæ Prælatus privilegium illud inferioribus clericis communicare, & sub certa lege, & modo illud constituere.

Bellar. lib. 2. de Cler. c. 28. 29 & 30.

Hæc declaratio amplius elucidatur.

Ut autem fundamentum hujus declarationis, seu sententiæ intelligatur, quatuor assertiones in ea distingui possunt. Prima est, jure canonico præceptum esse, ut clerici sint exempti: & hæc pars verissima est, abstrahendo pro nunc a modo talis præcepti, & ita assertio in superioribus probata est, & in capite sequenti amplius confirmabitur. Secundo supponit hæc opinio esse in ecclesia potestatem ad dandam clericis hanc exemptionem, etiam data hypothesi, quod jure divino id factum non esset. Et hoc etiam facile concedi potest, de quo in 11. cap. dicemus. Tertio affirmat hæc sententia, exemptionem hanc esse jure divino præceptam, quod omnino verum esse censemus, non solum de improprio præcepto divino per imitationem, nec per solam moralem deductionem ex principiis divini juris, quæ per humanam constitutionem compleatur, sed per proprium, & rigorosum præceptum vel immediate a Christo Domino latum, vel saltem media ratione naturali. Ratio est, quia sine hac exemptione non potest decentia, & dignitas clericalis status cum debita reverentia & honestate conservari; ergo cui Christus illius status curam commisit, illi certe præcepit, ut clerum a sæculari potestate exemptum haberet, vel conservaret, sive explicite hoc ei præcipiendo, sive implicite, & ex vi muneris, quod illi committebat, ex quo per illationem moraliter evidentem talis obligatio colligitur.

Ius divinum singulis clericis præbere immediate exemptionem negat hæc opinio.

Quarto docet hæc sententia privilegium hoc non esse singulis clericis, aut clericorum ordinibus immediate a Deo datum, sed soli Pontifici, ut per ipsum applicetur, & distribuatur reliquis. Et in hoc convenit hæc sententia cum prima opinione capite præcedenti relata, & ita eisdem nititur fundamentis. Præcipue quia usus ipse videtur hoc declarare, quia hæc exemptio non omnibus personis, neque in omnibus temporibus, neque in omnibus casibus est æqualis, & variari amplius potest; ergo signum est non fuisse ita distributam immediate jure divino, sed fideli dispensationi Vicarii Christi commissam. Item quia hoc sufficit ad ea, quæ canones de hac exemptione docent, & in summa reducuntur ad verba Concilii Tridentini dicentis, exemptionem hanc *Dei ordinatione, & ecclesiasticis sanctionibus esse constitutam*. Nam primum proprissime verificatur propter dictam obligationem, & præceptum juris divini, secundum autem ratione executionis ecclesiasticæ. 1. Fundā.

Et declarari potest ex quæstione simili, quæ de jurisdictione Episcoporum tractari solet. An sit immediate de jure divino, vel a Pontifice. Et in ea resolutio probabilior esse solet, jus quidem divinum immediate præcipere, ut Ecclesia Episcopos tanquam per ordinarios pastores, & Principes gubernetur, & quia hoc sine jurisdictione facere non possunt, ideo eodem jure divino præceptum esse, ut eis sufficiens jurisdictio communicetur, & nihilominus in re ipsa, & in effectu immediate per Pontificem communicari. Ita ergo de privilegio exemptionis clericis tribuendo affirmat hæc opinio. Est enim similitudo, & proportio non parva: nam sicut exemptio clericorum in genere est de jure divino, ita Episcopale munus est de jure divino; & e converso sicut jurisdictio Episcoporum non est certa, & determinata jure divino, sed per Pontificem ampliari, & restringi potest, ita etiam exemptio non est determinata jure divino pro singulis clericis, causis, locis, aut temporibus, sed per Pontifices variari, augeri, & minui potest: ergo sicut jurisdictio Episcoporum, licet ex præcepto divino sit, tamen immediate per Papam confertur, ut ab eodem certum modum, & mensuram recipiat; ita privilegium hoc immediate concessioni Pontificum relictum est, ut per eum certum modum, ac determinationem acciperet, sine qua non poterat convenienter actu conferri, sub obligatione tamen conferendi illud tanquam fidelis dispēsator, & prudens. 2. Fundā.

Tertium.

Et hæc regula generalis est in aliis Ecclesiæ observantiis, quæ in particulari non habent certam determinationem ex divino jure, licet in generali habeant necessitatem ex jure divino positivo, vel naturali: talia enim licet possint dici ex divino jure quoad generalem obligationē,

nihilominus, quoad institutionem propriam, & particularem solent esse immediate ex jure humano. Ita videre licet in censuris, quæ fundamentum habent in illo jure divino: *Si ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*; & nihilominus censuræ, prout illis utitur ecclesia, immediate sunt ab illius institutione. Idem conspici potest in multis ritibus, & cæremoniis ecclesiasticis; nam jus divinum generatim præcipit, sacramenta, verbi gratia & sacrificium decenti modo, & ornatu fieri; quia tamen ipsum divinum jus immediate hoc non determinat, in effectu talis institutio ecclesiastica est, originem ducens a divino jure, & similia multa exempla afferri possent. Generalis autem ratio est, quia jus divinum immediate non statuit ea, quæ mutationi, & variationi obnoxia sunt, & quia propria institutio non fit, nisi in particulari, & cum certo modo, ac mensura.

3. Conclusion. expositio. Tertia declaratio propositæ assertionis est, privilegium exemptionis clericorum immediate, & cum omni proprietate esse de jure divino, quia ab ipso Christo non solum promissum, vel jussum, sed etiam datum, & actu concessum est, & nihilominus esse etiam de jure canonico declarante jus divinum, & privilegium hoc conservante, vel, prout expedit, moderante. Juxta quam declarationem refellitur omnino prior sententia superiori capite tractata, & posterior in sensu maxime proprio, & rigoroso stabilitur: & licet pauci ex auctoribus pro illa relatis illam sic declarent, nihilominus multi profecto ita sensisse videntur, præsertim Carlerius, quem refert, & sequitur Almainus. Idemque sensit Rebuff. & alii, qui dicunt, clericos jure nunquam fuisse subjectos Imperatoribus, etiam ethnicis a principio ecclesiæ, quod etiam sentit Turrecrem. lib. 2. summæ de Ecclesia cap. 96. ad 3. Estque hæc opinio, & declaratio prædictæ assertionis valde pia, rationique maxime consentanea, ideoque a nobis defendenda, & diligenter explicanda est.

Exemptio clericorũ Pontifici quo ad modum subordinatur. Et in primis licet admittamus hoc privilegium esse a Christo immediate datum clericis, nihilominus non negamus, quin subordinatum fuerit Petro, & successoribus ejus quoad modum servandum in usu ejus, tam ex parte personarum, quibus applicandum est privilegium, quam ex parte rerum, causarum, vel negotiorum; in quibus talis exemptio servari debet. Hoc enim aliqua ex argumentis factis pro priori sententia, & alia, quæ ex usu ecclesiæ sumi possunt, manifeste convincunt. Videmus enim clericum in causa civili, si actoris personam gerat contra reum laicum, non esse exemptum in tali actione a tribunali laico, sed teneri ad sequendum forum rei. Cur autem hoc ita est, nisi quia ecclesia determinavit, ut exemptio clericorum intra hos limites contineretur, potuissetque aliter id disponere, si aliter expedire judicasset. Similiter omnes concedunt clericos obligari quoad vim directivam ad servandas quasdam leges, quæ ad communem, & convenientem statum civium spectant: quod non aliunde provenit, nisi quia ecclesia ita expedire judicavit, ut alibi ostendi. Igitur istud privilegium exemptionis, quod a jure divino indifferens, & quasi generale est, subest quoad determinationem, limitationem, vel ampliationem ecclesiasticæ potestati. Neque vero dici potest, hæc omnia solum fieri ab ecclesia per modum declarationis juris divini, vel naturalis, quia sine dubio multa fiunt ex prudenti arbitrio humano, & ideo diversis temporibus mutantur, ut quod clerici conjugati gaudeant hoc privilegio in his rebus, & non in illis, & clerici minores cum his circumstantiis, & non sine illis; & quod in tali crimine clericus tradatur brachio sæculari, & non in alio interdum graviori. Fiunt ergo hæc non tantum per potestatem interpretandi, sed etiam constituendi jus novum, & limitandi, vel extendi antiquum.

Quomodo institutio divina cũ dependentia exemptionis a Pontifice subsistat. Ut autem explicemus, quomodo hæc cohæreant, cum Ecclesia non habeat potestatem supra jus divinum, suppono ex tractatu de Legibus, hoc nomen *jus* interdum significare propriam legem, seu præceptum; aliquando vero, & satis proprie, ac frequenter significare facultatem utendi, vel (ut ita dicam) quasi jus facti, sicut distinguuntur jura servitutis, vel jus in re, & ad rem, & similia. His ergo duobus modis potest etiam in præsenti jus divinum accipi. Nam privilegium ipsum exemptionis quatenus est libertas quædam a subjectione alterius, est facultas quædam moralis ad non parendum tali potestati; vel libere operandi sine respectu, vel impedimento illius: hæc ergo facultas a Deo ipso data dicitur jus divinum, non tanquam præceptum, sed tanquam Dei donum. Sicut libertas a servitute, quæ homini est naturalis, dicitur optime in hoc sensu esse de jure divino naturali. Posito autem tali privilegio sequitur etiam lex divina præcipiens, ut habenti tale privilegium non fiat vis, nec coactio, sed immunitas illi data servetur, & ita intervenit etiam in tali exemptione jus divinum præcipiens, contra quod fit exemptionem clericorum violando.

Ex hoc autem duplici jure illud, quod in facultate generali consistit, & est veluti quoddam donum, quod proprie dicitur privilegium, hoc, inquam, licet divinum sit, id est, a Deo datum, amissibile, seu mutabile esse potest ex justis caúsis; sicut vita ipsa, & corporis membra, & jus libertatis naturalis a Deo donata sunt, & de jure naturæ esse dicuntur: & nihilominus ex justa causa auferri, vel minui possunt per potestatem humanam, quam intelligimus a Deo esse concessam, quia communi bono reipublicæ humanæ ita expediebat. Sic ergo intelligi debet, quamvis privilegium exemptionis a Deo ipso fuerit clericis datum, nihilominus ex justa causa, & per legitimam potestatem minui posse vel auferri, quia communi bono ecclesiæ ita erat necessarium. Unde consequenter fit, ut aliud jus divinum præcipiens observantiam talis privilegii, non contineat absolutam prohibitionem, ne tale privilegium minui, vel auferri possit, sed ne id fiat sine legitima potestate, & justa causa, sicut dicimus de libertate naturali.

Est autem illa potestas solum in Pontifice, quia est potestas spiritualis, & supernaturalis, & dispensativa mysteriorum Dei, & potestas ligandi, & solvendi, & suprema in suo ordine. Legitima autem causa generatim loquendo erit, quoties limitatio aliqua, vel privatio hujus exemptionis ad convenientem Ecclesiæ ordinem, & decentiam, aut bonos mores Ecclesiastici status, necessaria, vel conveniens judicabitur, quod judicium prudentiæ illius, cui claves datæ sunt, etiam est commissum. Sic ergo intelligitur facile, non obstante varietate, quam in usu legitimo hujus exemptionis videmus, de jure divino esse potuisse, quia per illam varietatem non agitur contra aliquod præceptum divinum, neque in illo dispensatur, sed ipsummet præceptum includit talem limitationem, vel conditionem accommodatam tali privilegio, & conditioni ejus, ut explicatum est. Atque hoc modo solvi facile possunt argumenta, quæ prima sententia contra hoc divinum jus directe, & positive objiciebat. Exemptio hæc duob. modis potuit a Christo concedi.

Hoc autem privilegium sic declaratum duobus modis intelligi potest fuisse a Christo Domino datum statui clericali, scilicet, vel quia tali modo Ecclesiam suam diversosque ordines, & actus illius, & modum gubernationis ejus instituit, ut inde per naturalem, ac necessariam consecutionem hoc privilegium sequatur: vel etiam quia peculiari, & expressa voluntate hanc exemptionem clericis concesserit. Hic posterior modus satis fit verisimilis ex verbis Christi Matth. 17. prout illa præcedenti capite pro secunda sententia expendimus, adjuncta etiam Ecclesiastica traditione, quæ est optima verborum, & legum Christi interpres. Atque hæc pars ex priori magis confirmabitur: nam ratio, qua ex institutione ipsa ecclesiæ, & status clericalis privilegium hoc deducitur, etiam suadet, Christum in verbis, *Ergo liberi sunt filii*, totum clericalem statum voluisse comprehendere. Quod ergo priori saltem modo sit hoc privilegium de jure divino naturali, supposita divina institutione Ecclesiastici status, & totius Ecclesiæ probatur in hunc modum. Quia clerici tam quoad corpus, quam quoad animam sunt Petro specialiter subjecti jure divino Evangelico; ergo eodem jure sunt a jurisdictione Principum sæcularium exempti.

Assumpta propositio declaratur ex doctrina D. Hieronymi, quæ refertur in cap. *Duo sunt*. 11. q. 1. ubi duo distinguit genera Christianorum, unum mancipatum divino officio, & deditum contemplationi, & orationi, ut est status clericorum, & religiosorum: aliud genus est Christianorum laicorum, qui licet generali ratione divino servitio destinati sint, secundum communem vivendi modum temporalibus rebus principaliter intendunt. Cum ergo Christiani omnes Petro in spiritualibus sint subjecti jure divino, ut libro 3. ostensum est, & illa subjectio dici possit quoad animam; quia tantum est in spiritualibus rebus, & ad cultum Dei pertinentibus, de clericis Confirmat.

dici-

dicimus,fuisse subjecto Petro eodem divino jure non tantum quo ad animam, sed etiam quoad corpora. Quod probatur ex dicta doctrina, quia specialiter sunt dicati, & traditi Deo, & cultui ejus non solum quoad animam, sed etiam quoad corpora; ergo consequenter quoad utrumque sunt etiam Petro subjecti. Probatur consequentia, quia eo ipsoquod clerici sunt dicati Deo secundum corpus, & animum, pertinent utroque modo ad jus Dei peculiare: multoque majori ratione dicendi sunt traditi in donum Domino, ac proinde majori titulo esse Dei, quam Levitæ,de quibus hæc dicta sunt Numero 3. & 18. ergo eo ipso constituti sunt clerici secundum utramque rationem sub propria jurisdictione Petro, ut Christi Vicario collata. Nam peculium Christi, & quidquid ad peculiare jus ejus pertinet, Vicario suo tanquam proprio œconomo, & dispensatori committit.

Et confirmatur,nam bona ecclesiarum,& res sacræ jure divino sunt commissæ Prælatis Ecclesiasticis, & præsertim Petro quoad curam, & dispensationem earum, nimirum,quia pertinent peculiari modo ad dominium Dei, & patrimonium Christi; ergo eadem, & majori ratione tota gubernatio clericorum tam in his,quæ ad corpus,& temporalem vitam,quam in his, quę ad animã spectant, Petro est specialiter per Christum commissa. Antecedens expresse traditur in Synodo Romana 4. sub Symmacho. Dicitur enim non posse laicos, etiam religiosos, & potentes aliquid quomodolibet de ecclesiasticis facultatibus decernere,quarum *suis sacerdotibus disponendi indiscusse a Deo cura commissa docetur*. Consequentia vero non minus certa videtur, tum quia magis pertinet ad Christum, & res Ecclesiasticas personæ ipsæ, quam ecclesiasticæ facultates; tum etiam quia universa cura divini cultus est sub jurisdictione Petri ex divino jure, quia immediate ordinatur ad spiritualem finem,&hac ratione res omnes, quæ ad cultum Dei dicatæ sunt, simpliciter, & absolute sunt sub jurisdictione, & administratione ecclesiæ, inter quas res Deo dicatas primum locum tenent personæ clericorum; ergo simpliciter, & absolute, & secundum omnem rationem juri divino commissæ sunt jurisdictioni, & dispositioni Petri.

Hoc ergo posito, prima consequentia, nimirum, si commissi sunt Petro, consequenter fuisse a jurisdictione Principum temporalium exemptos, per se se videtur evidens ex illo Evangelico dogmate: *Nemo potest duobus Dominus servire,aut enim unum odio habebit,& alterum diliget,aut unum sustinebit, & alterum contemnet.* Similis enim impotentia,& moralis repugnantia invenitur in hoc,quod clerici secundum idem,id est,secundum corpus sint subjecti Pontifici,& Regi,quia possent interdum contraria præcipere,& necessarium esset uni obedire,& alterum contemnere. Ut verbi gratia, posset Rex præcipere clerico, ut militet, vel aliis actionibus temporalibus occupetur, Pontifex autem illa prohibere poterit, vel alia repugnantia præcipere. Item cum clerici quoad actiones corporis debeant esse divinis ministeriis addicti, & a sæcularibus negotiis abstracti, necesse est, ut a Pontifice habeant regulam & modum vivendi, & operandi, & utendi etiam temporalibus rebus, vel officiis; ergo non possunt esse simul sub jurisdictione Principum temporalium, etiam quoad ea, quæ ad corpus pertinent. Sicut vasa Deo sacrata eo ipso, & ex natura rei a prophanis usibus exempta sunt, & contractus matrimonii in sacramentum consecratus, eo ipso in forum Ecclesiasticum transit, & a sæculari exemptus est.

Matth. 6.

Hinc ergo optime infertur, clericos esse exemptos absolute a jurisdictione temporali Principum,quia hæc jurisdictio præcipue versatur circa subditos ratione corporum,& consequenter circa omnia illa,quæ ad convenientem conservationem vitæ corporalis ordinantur, ut in tertio libro late ostensum est; ergo si clerici sunt exempti a jurisdictione Principum etiam secundum corpora, profecto ab eorum jurisdictione temporali exempti sunt. Unde etiam concluditur non solum esse exemptos clericos a potestate Principum quoad vim directivam, utique disponendo, vel gubernando illos in his, quæ ad actiones præsentis vitę spectant,sed etiam quoad vim coactivam: tum quia una subjectio non separatur ab alia, nec potest recte consistere sine alia, & ideo quoad utramque sunt Pontifici subjecti ex divino jure, & consequenter ab aliis exempti: tum etiam quia non minus necessaria est hæc exemptio ad cultum Dei, & convenientem usum rerum cultui divino dicatarum, quam alia. Ideoque merito dixit Nicolaus P. in ep. ad Michaelem Imper. *Hi, quibus tantum humanis rebus, & non divinis præesse permissum est, quomodo de his per quos divina ministrantur,judicare præsumant, penitus ignoramus.* Et hoc etiam multum confirmant verba illa Concilii Lateran. sub Leone X. *A jure tam divino,quam humano laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa est.* In quibus in primis adverto de omni potestate esse sermonem,ac proinde non spiritualem tantum, sed temporalem comprehendere; imo hanc posteriorem præcipue,quia de altera nulla erat controversia. Deinde supponit Concilium, laicos non posse habere ullam jurisdictionem in Ecclesiasticas personas, nisi aliquo jure divino, vel humano sit illis concessum. Unde necesse est, ut vel supponat jure naturali laicos illam non habere, vel certe ut sub jure divino tam positivum, quam naturale includat, alias diminute procederet, & nihil concludet. Ergo intentio Concilii est, laicos ex vi juris divini non habere talem jurisdictionem in clericos, quia neque jus divinum positivum illam tribuit, ut est per se notum nec naturale illam permittit, sed clericos eximit a jurisdictione laicorum, eo ipso quod speciali titulo eos Pontifici subjecit. Denique adverto, etiam aliam partem de jure humano de canonico maxime intelligi, de quo est illa sententia manifesta. De civili autem nullam rationem videtur Concilium habuisse,quia supponit,non esse potestatem in Principibus temporalibus ad tale jus validum constituendum, cum ad hoc ipsum jure divino potestatem non habeant.

Clerici tam quo ad vim directivam quam coactivam sunt exempti.

His præterea addi possunt alia Concilia generalia, & provincialia supra adducta, quæ constanter docent esse hanc exemptionem de jure divino; quod potest, & debet cum proprietate intelligi juxta materiæ capacitatem. Non dicitur autem proprie de jure divino, quod immediate ab ecclesia statuitur, etiam si ex præcepto, vel potestate jure divino datis originem ducat. Sicut potestas Regia non est, nec proprie dici potest esse de jure divino, etiamsi a naturali lege & potestate ducat originem. Et ob eandem rationem nec cæremoniæ ecclesiasticæ extra Sacramenta dicuntur esse de jure divino:neque etiam jurisdictio Episcoporum juxta opinionem eorum, qui a Pontifice immediate conferri censent. Cum ergo Concilia de hac exemptione tam constanter, & absolute dicant esse de jure divino, profecto cum majori proprietate intelligenda sunt.Et similiter Concil.Trid.ait hanc exemptionem esse ex ordinatione divina, rectissime intelligitur juxta communem modum jurium, quod sit ordinata, & constituta ab ipso Deo, & declarata, ac stabilita per canonicas sanctiones. Accedit, quod ipsimet Imperatores, non lege quidem humana seu ecclesiastica, sed ratione fide illustrata ducti, exemptionem hanc recognoscere potius quam concedere visi sunt.

Exemptionem hanc in omni rigore esse de jure divino.

Sic Carolus Magnus in suo capitulari lib.6.c.109.cum ita sanxisset: *Clerici non sæcularibus judicibus, sed Episcopali audientiæ reserventur*, rationem declarat dicens: *Fas enim non est, ut divini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio.* Est autem *Fas*, teste Isidoro,lex divina,quę & ad Deum pertinet,& ex quadam naturali æquitate descendit: tale igitur sensit Carolus esse jus exemptionis clericorum. Cui consonat, quod in Concil. Matiscon. 2. c. 9. *Nefas esse* dicitur Episcoporum immunitatem violare, quod in can. 10. ad alios clericos extenditur. Estque attente ponderandum, quod in initio illius c. 9. dicitur, *Reverendissimos canones, atque sacratissimas leges de Episcopali audientia in ipso pene Christianitatis principio sententiam protulisse.* Loquitur enim Concilium apertissime de audientia quoad temporales,& personales causas,ut statim explicat,& non dicit leges humanas illam introduxisse,sed pro illa sententiam dedisse utique declaratoriam juris quasi connaturalis jurisdictionis Episcopalis, & ecclesiasticæ exemptionis.Theodosius etiam Imperator,ut Ambros.ep.32.alias lib.2.ep. 13. ad Valentinianum refert, æque sanciunt *in causa fidei,vel Ecclesiastici alicujus ordinis eum judicem esse debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis. Hoc est* (ait Ambros.) *sacerdotes de sacerdotibus*, quasi utrumque ejusdem juris divini sit.Quod etiam sensit Constantinus in facto,& verbis sępe repetitis ex Gregor.lib.4. ep.13.ind.13.alias c.75.Ruffin.& aliis ecclesiast.historiis.

Isido. 5. Ety. c. 2. & c. 1. d. 1

Ex sacerdotio legis veteris idem ulterius confirmatur. His addi possunt conjecturæ ex jure legis veteris sumptæ. Nam si sacerdotes, & Levitę in illa lege erant a temporali potestate exempti, nemo negabit idem dicendum esse in lege nova ex vi divini juris saltem naturalis. Tum quia hoc pertinet ad majorem perfectionem sacerdotii legis novæ. Tum etiam quia si talis exemptio in populo Israelitico inventa est, non fuit certe ex lege aliqua humana, nulla enim talis lex vel in Scriptura legitur, vel cum fundamento cogitari potest, præsertim cum hujusmodi leges eo tempore fuerint rarissimæ, quia omnia erant in ipsa Dei lege minutatim præcepta. Colligebatur ergo ex ipso statu sacerdotali, & ex generalibus verbis, quibus Levitica tribus ad illum assumpta est, & donata Deo, & potestati Pontificis omnino subjecta, & subordinata; ergo eodem modo colligendum est simile jus divinum in lege nova. Non quia antiquum, prout cæremoniale erat, in lege nova obliget, sed quia illud antiquum jus non in vi cæremonialis, sed in vi moralis ad tale sacerdotium consequutum fuit. Ergo simili modo ex suppositione melioris sacerdotii idem morale jus divinum in lege nova consequutum est. Quod autem illud jus exemptionis fuerit in lege veteri, fit valde verisimile ex modo loquendi Scripturæ Numer. 3. *Eruntque Levitæ mei*, utique peculiari titulo, & donatione. De qua c. 8. dicitur. *Cum levitæ fuerint coram Domino, ponent filii Israel manus suas super eos; & offeret Aaron debitum munus in conspectu Domini a filiis Israel, ut serviant in ministerio ejus.* Et infra. *Cōsecrabis levitas oblatos Domino, & separabis de medio filiorum Israel, ut sint mei.* Et infra. *Quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israel.* Et infra. *Sanctificavi eos mihi, tradidique eos dono Aaron, & filiis ejus de medio populi, ut serviant mihi, &c.* Et similia repetuntur cap. 18. & ad Aaron dicitur: *Excubabunt levitæ ad præcepta tua.*

Ex his ergo & similibus modis loquendi satis probabiliter colligitur, ex vi illius separationis, ac deputationis Leviticæ tribus ad ministerium templi fuisse exemptam a jurisdictione civili, quæ ex natura rei erat in communitate illius populi. Primo quia populus abdicando a se partem illam, & donando illam Deo, aliqua potestate, & quasi dominio se privavit, & illam in Deum transtulit: hæc autem esse non poterat, nisi potestas jurisdictionis, quia non erat alia potestas dominativa in communitate illa respectu illius partis, & consequenter Deus acceptando donationem speciali titulo illud jus sibi reservavit, & Pontifici illius populi commisit. Secundo quia ex vi illius separationis immunes facti sunt sacerdotes, & Levitæ ab oneribus, & muneribus mere sæcularibus, & temporalibus, quę vel possent Levitas a ministerio templi distrahere, vel essent incongrua, & indecentia illi statui. Cujus signum est, quod Numer. 1. Quando Deus jussit populum numerari, *Levitæ non sunt numerati cum eis*, quia dixit Deus Moysi: Tribum *Levi noli numerare*. *Quia Levitæ sacri erant* (ait Joseph. lib. 3. Antiq. c. 11.) *& immunes a militia.* Et eadem ratione ab aliis sæcularibus muneribus & tributis, ut sensit etiam Abulens. q. 25. in c. 1. numer. dicens tribum Levi, cum esset destinata ad ministerium tabernaculi, non potuisse vacare aliis oneribus, & necessitatibus populi. Et propterea Levitæ non acceperunt partem in terra promissa, sed loco illius acceperunt jura Sanctuarii. Numer. 18. Deuteron. 18. Josue 13. Hinc addit etiam ibidem Abulens. non fuisse numeratos Levitas cum reliqua multitudine, quia non faciebant cum illis unum populum. *Omnes enim*, ait, *decem tribus erant unus populus: & communicabant cum omnibus, & diviserunt sibi totam terram, & vacabant rebus pure sæcularibus: Levitæ autem in nullo conveniebant cum populo.* Et hinc etiam tribus Levi quasi separata est ab aliis, & pręter illam solent duodecim tribus populi numerari. Sic enim in dict. c. 1. Numer. censentur duodecim tribus excepta Levi, quia ut notat Josephus supra, pro Levi inter capita tribuū ponitur Manasses, & pro Joseph ponitur Ephraim, quos Jacob in adoptationem a Josepho impetraverat. Genes. 48.

Cur Scriptura duodecim tantum tribus numeret. Estque considerandum, quod licet juxta dictam computationem, & adoptationem fuerint tredecim tribus, nunquam in Scriptura nisi duodecim numerantur propter numeri perfectionem. Observatum autem est, quoties tribus numerantur in ordine ad spiritualia, numerari Levi, & aut tribus Ephraim, & Manasse reduci ad unam Joseph, ut Genes. 46. & Exod. 28. Deutero. 27. vel excludi aliquam, ut Apoc. 7. omittitur tribus Dan, propter Antichristum. Cum vero recensentur tribus in ordine ad sæcularia, vel temporalia excludi Leviticam, & Manassen, ac Ephraim in duas distingui, ut Numer. 1. Deuter. 18. &c. quia in ordine ad temporalia erat tribus Levi quasi separata ab aliis. Atque eodem modo quando sub Jeroboam divisæ sunt duodecim tribus, & duæ, scilicet Juda, & Beniamin manserunt sub Roboam, & reliquæ decem ad Jeroboam transierunt, in illis non numeratur Levi, ut ex 2. Reg. 11. & 2. Paral. 11. aperte sumitur, quia nimirum (ut conjectare licet) illa ad temporale regnum non pertinebat. Ex his ergo probabiliter colligitur exemptio sacerdotalis tribus a jurisdictione Regum in lege veteri. Et non parum confirmatur ex auctoritate, & potestate pręcipiendi data Pontifici illius legis Deuter. 17. de qua in super. l. dictum est. Multo ergo majori ratione credi debet talis exemptio in lege nova divino jure clericali statui cōcessa.

Ultima assertionis declaratio secundę præfertur. Tandem rejectis prima sententia capite præced. relata, & prima declaratione assertionis catholicæ in hoc capite posita, quæ cum dicta prima opinione coincidit, & conferendo hanc postremam declarationem cum secunda, quod hæc postrema pręferenda sit, in hunc modum potest morali ratione declarari. Conveniunt enim duæ illæ declarationes, seu sententiæ, privilegium ecclesi. immunitatis esse ex jure divino, & humano, cujus ratio reddi potest, quia oportuit tale privilegium esse perpetuum, fixum & immobile, & ideo debuit esse de jure divino, simulque necessarium fuit esse aliqua ex parte mutabile, vel variabile, & ideo juri etiam humano aliquo modo substerni debuit. Conjunctio autem utriusque juris circa tale privilegium duplici modo cogitari, vel fieri potuit; primo, ut jus divinum tantum remote tale privilegium concedi præciperet, jus vero humanum illud constitueret hominum arbitrio. Secundo e converso, ut jus divinum illud proxime contulerit, cōmiserit tamē homini, ut illud in particulari moderari, & accommodare posset. At vero ex his duobus modis hic posterior convenientior est; ergo credendū est, isto modo fuisse a Christo datū ecclesię suę hoc privilegiū.

Declaratur minor ex illis duabus proprietatibus, quæ in hoc privilegio considerari possunt, scilicet stabilitas, & aliqua varietas: nam prior multo major erit, & securior, si hoc privilegium immediate per ipsum jus divinum constitutum sit, & concessum. Sic enim per nullam, humanam potestatem sive temporalem, sive ecclesiasticam poterit omnino auferri, quod ad conservationem ecclesiastici status, & reverentiam divino cultui debitam necessarium fuit. Item hoc modo nulla usurpatio, vel præsumpta humana præscriptio poterit contra hanc immunitatem prævalere, quod ad cohibendam temporalium Regum vim, & ambitionem etiam convenientissimum, ac pene necessarium fuit. Denique hoc modo etiam ipsi Pastores ecclesiæ cautiores erunt in mutationibus faciendis in his privilegiis, majorique titulo poterunt importunis precibus Principum sæcularium resistere, ne facultates, vel licentias huic privilegio aliquo modo derogantes, absque gravissimis, & urgentibus caussis illis concedant. Posteriori autem parti in usu hujus privilegii necessariæ, nimirum, ut in particularibus casibus, vel personis interdum variari vel mutari possit, sufficientissime provisum fuit, subordinando privilegium potestati Pontificis quoad hanc mutationem, ex causa faciendam; ergo hæc fuit convenientissima institutio. Tertia ergo sententia, quæ in hunc modum privilegium hoc declarat, alteri præferenda est.

Diluuntur secundæ declarationis fundamenta. Ac propterea non recte æquiparatur hoc privilegium cum aliis observantiis, vel cæremoniis ecclesiasticis, quarum institutio in particulari est de jure humano, licet generale præceptum illarum sit de jure divino: est enim in multis dissimilis ratio. Primo, quia illarum institutio per divinū jus fieri non poterat in genere, abstrahēdo nimirū a particularibus cęremoñiis, quia institutio est actio, seu effectio quędam, quę non potest circa genus, sed circa particularia versari: præceptū autē optime potuit in generali ferri, committendo arbitrio alterius particularē institutionem, seu determinationē. Hanc enim immediate per divinum jus fieri non expediebat, nec oportebat, nisi quoad ritus substantiales sacramentorum & divini sacrificii. Exemptio autem optime potuit absolute concedi per jus divinum in generali, seu in universali, ut ita dicā, quia ibi generalitas non consistit in abstractione a particularibus, sed in comprehensione omnium personarū Ecclesiasticarum,

rum,& omnium effectuum immunitatis,seu totalis libertatis a temporali jurisdictione, & ita dicimus de facto esse institutam jure divino,dando clericis absolutam exemptionem ab omni jurisdictione laicorum, quam clerici haberent,etiamsi ecclesia nihil in hoc disposuisset. Secúdo,quia aliæ cæremoniæ, vel ritus ecclesiæ non sunt tam proxime de dictamine juris naturalis, neque ita immediate consequuntur ex aliqua priori institutione divina, sicut hæc exemptio, ut satis declaratum est. Tertio quia alii ritus particulares non erant ita necessarii ad bonum regimen ecclesiæ,& ad splendorem, & decentiam religionis,sicut hoc privilegium. Et eadem ratione non est simile exemplum de jurisdictione Episcoporum. Quia quod Episcopi recipiant a Christo immediate jurisdictionem,nec invenitur scriptum,aut satis insinuatum inScriptura, nec habet necessariam connexionem cum alia priori Christi institutione, neque ita necessarium ad bonum ecclesiæ regimen,nec conveniens erat, ut omnibus, & singulis tota spiritualis jurisdictio sine ulla limitatione daretur, & cum varietate,& limitatione non poterat immediate a Christo ipso concedi, & idcirco convenientius fuit,ut Vicario suo illam distributionem committeret. Præter quam quod ad majorem unionem, & subordinationem membrorum cum capite multo convenientius erat, ut in hoc omnes inferiores Episcopi a Vicario Christi penderent. In exemptione autem longe diversa ratio in his omnibus invenitur, ut declaratum est.

CAPUT X.

Quomodo singulis clericorum, vel personarum Ecclesiasticarum ordinibus exemptio Ecclesiastica jure divino conveniat.

UT veritas in superiori cap. confirmata magis elucescat, operæ pretium visum est,in singulis statibus, seu ordinibus personarum Ecclesiasticarum illam explicare, & in singulis proprias rationes hujus privilegii expendere: nam in quibusdam inveniri poterunt majores, vel urgentiores,quam in aliis, licet in omnibus sufficientes sint. Varii ergo distingui possunt gradus ecclesiasticarum personarum sub Petro:nam de Petro, & ejus successoribus jam diximus.In primo,ac præcipuo gradu fuerunt alii Apostoli a Petro, in secundo sunt Episcopi, qui Apostolis non ut Apostolis,sed ut Episcopis successerunt. Sub his sunt sacerdotes, ex quibus quidam sunt parochi, & pastores animarum,alii sunt simplices sacerdotes vel omnino, vel in aliqua dignitate constituti. Sub sacerdotibus sunt inferiores clerici in sacris, & sub his alii in minoribus ordinibus constituti, conjugati, vel non conjugati. Ac denique sunt aliæ personæ, quæ licet ordinem aut tonsuram non habeant, ratione status Ecclesiasticæ censentur, & privilegio canonis gaudent. De his igitur omnibus sigillatim dicendum est.

Varii gradus personarum exemptionem gaudentium.

Primum dubium est, an Apostoli extra Petrum habuerint hoc privilegium, ita ut jure licuisset non parere Imperatoribus, si facto possent, & e converso Magistratus sæculares injuste eos judicarent propter usurpatam jurisdictionem, nisi forte ignorantia privilegii eos excusaverit. Rex enim Angliæ in Præf. pag.139.constanter negat hanc Apostolorum exemptionem dicens, *Primitivæ ecclesiæ temporibus nunquam id fuisse in dubium revocatum.* Quam sententiam aliqui etiam catholici saniore quidem mente, & non cum tanta exaggeratione defendunt. Quibus favere videntur Chrysostomus, & Theophylact. ad Rom. 13. dicentes etiam Apostolos non eximi ab obedientia, & subjectione Magistratuum temporalium, & loquuntur non solum quoad vim directivam, sed etiam quoad coactivam, prout Apostolus etiam loquebatur. Et inter alios auctores modernos hoc expressius docuerunt Albertus Pighi.& Jansenius in locis jam citatis.Qui generaliter in hoc fundantur, quod clerici non erant exempti a potestate Principum ethnicorum,quando in eorum regnis degebant, quia illi Principes non erant sub jurisdictione ecclesiæ, quæ ratio etiam in Apostolis locum habuit. Verumtamen illa ratio non probat, sed supponit, hoc privilegium non fuisse Apostolis a Christo concessum; nam si Christus illud concedere voluit, nihil obstare posset, quod infideles Principes non essent Petro, aut ecclesiæ directe subjecti, quia ipsi Christo subjecti erant, ideoque potuit ab eorum jurisdictione eximere quos vellet, sicut exemit Petrum.

1. Opinio negans.

1. Fundam.

Si ergo Apostoli hoc privilegium non habuerunt, non est,quia Principes infideles erant extra jurisdictionem ecclesiæ, sed quia hoc pendet ex voluntate Christi, & de hac non constat per aliquam revelationem scriptam, aut non scriptam: privilegium autem extraordinarium, & supernaturale asserendum non est,nec credendum sine testimonio voluntatis Principis. Secundo, quia tale privilegium fuisset Apostolis inutile,quia nunquam illo erant usuri, neque in effectu habituri erant talem facultatem. Tertio addi solet,quod Paulus Actorum 25.Cæsarem appellavit, tanquam judicem, & legitimum superiorem suum in causa criminali, de qua tractabatur. Quem locum vehementer urget Rex Angliæ, eumque ita intellexit Albertus Pighius,& approbavit aliquando Bellarminus, quos Lorinus sequutus est. Et suaderi hoc potest, quia alias non bene fecisset Paulus appellãdo ad judicem non suum, & tacite renunciando privilegio, cui nullus Prælatus renunciare potest. Denique sumi potest argumentum ex Matth. 17. ubi Christus pro se tantum,& Petro tributum solvi jussit, & per hoc alii Apostoli intellexerunt(ut supra ex Patribus retuli) aliquod speciale privilegium Petro fuisse collatum; non est ergo, cur dicamus, fuisse commune cæteris Apostolis.

2. Fundam.

Tertium.

Contrariam sententiam supponit Turrecremata loco citato,eamque tandem prætulit Bellarminus,qui hac ratione dicunt, Paulum non jure, sed facto Cæsarem appellasse,non tanquam ad superiorem suum,nam ab illius jurisdictione exemptus erat, utique jure divino, sed quia alia ratione non poterat inimicorum insidias evitare,neque locus ille in rigore amplius cogit, ut statim dicam. Unde sententia hæc omnino præferenda est,& præter generalia fundamenta de toto statu clericali, confirmari potest, primo ex his, quæ de Petro diximus,nam licet Petrus respectu Apostolorum esset illis superior: nihilominus respectu ecclesiæ,& omnium temporalium, & totius orbis habebant quandam cum Petro æqualitatem, nam fuerunt Principes constituti super omnem terram, & ab ipso Christo immediate habuerunt jurisdictionem directam, vel indirectam super omnes Principes terræ; ergo ex vi illius excellentiæ fuerunt exempti a jurisdictione Principum sæcularium. Est enim præposterum, & indecorum, superiores Principes ab inferioribus judicari, & pastores ovibus subdi. Hinc etiam verba Christi; *Ergo liberi sunt filii*, ad Apostolos extendi possunt majori certe ratione, quam ad quoslibet alios clericos. Tum quia illi magis proprie, & stricte fuerunt de familia Christi filii Dei, fuerunt enim magis illi conjuncti, & unum collegium cum illo componebant, & mensa, & si qua habebant temporalia bona, omnibus erant communia. Tum etiam quia singulari modo participarunt excellentiam, & potestatem, quam Christus in homines habuit, & ideo etiam in exemptione ab humanis potestatibus illum imitari debuerunt, atque ita sub nomine filiorum veniunt tanquam accessorium sub principale. His ergo modis satis videtur constare de Christi voluntate.

2. Sententia affirmans.

Neque refert,quod Apostoli nunquam erant illa libertate usuri, nam erat quasi connaturalis eorum dignitati, vel certe maxime decens,& ideo non debuerũt illa nobilitate (ut sic dicam) vel ingenuitate privari, etiam si propter hominum ignorationem, vel malitiam permittendi non essent,illa gaudere,sicut etiam de ipso Petro dicendum est. Et ita etiam contingere potuit in facto Pauli, in quo non fuisse Præsidem legitimum judicem probat novissime,& optime Cardinalis Bellarm. in cap. 13. suæ Apolog.quia causa Pauli,quæ tunc agebatur,non erat civilis,sed religionis, utique de prædicatione Pauli ad gentes,Actorum 22.de Resurrectione mortuorum cap. 23.& & quod esset sectæ Nazaræorum defensor,cap.24. *Ac denique de quæstionibus suæ superstitionis,& de quodam Jesu*, ut ipse Præses dixit c. 25. In causa autem religionis non poterat laicus,& ethnicus homo esse legitimus judex. Neque propterea male fecit appellando ad judicem laicum, & infidelem, quia vitari non poterat simile judicium, in quo jam sub inferiori judice laico etiam, & infideli erat constitutus, & ideo prudenter fecit appellando ad legitimum superiorem ejusdem inferioris judicis, & suorum accusatorum, quorum injustam vexationem hoc modo redimebat. Præsertim quia etiam potuit Paulus Cæsarem appellare intentione implorandi ejus auxilium eo meliori modo,quo posset. Sic enim factum illud interpretari videtur Athanasius Apol. ad Constantium; im-

Solvuntur fundamenta cõtrariæ opinionis.

plorare autem auxilium Principis sæcularis contra vim, & injuriam illatam ab inferiori judice laico, non est illicitum, neque libertati ecclesiasticæ repugnans, imo illi maxime consentaneum, ut ibidem significare voluit Athanasius, & August. ep. 48. 50. & 204. contra Donatistas docuit. Et hoc significant verba Pauli Act. 28. *Coactus sum appellare Cæsarem*, videlicet, ut eum eriperet e manibus Judæorum, a quibus per solum Præsidem liberari non posse timebat.

An Episcopi sint exempti.

Secundo loco dicendum est de Episcopis, in quibus considerari potest potestas ordinis, in qua Apostolis æquales sunt, & superiores sacerdotibus, unde hoc titulo potest aliqua major ratio hujus privilegii in eis considerari, quam in sacerdotibus, major vero sumitur ex munere pastorali. Nam præter potestatem ordinis considerari potest, & debet in Episcopis Pastoralis dignitas, & potestas jurisdictionis Episcopalis, ratione cujus sunt spirituales Principes ecclesiæ, non quidem universales, sicut Apostoli, sed in suis Diœcesibus, propter quod dicuntur esse successores Apostolorum. Hac ergo ratione post Apostolos videtur efficacius probari, habere Episcopos a Christo Domino hoc privilegium fori sæcularis. Nam ad illos possunt cum proportione applicari rationes de Apostolis factæ. Quia illi sunt altiori modo, quam cæteri de familia Christi, & cum Pontifice specialiter vocati in partem solicitudinis, & ideo ab eo fratres vocantur; merito ergo censeri possunt inter filios a Christo comprehensi, cum dixit: *Ergo liberi sunt filii*. Tum etiam quia Episcopi sunt Patres principum sæcularium, & simpliciter illis superiores, & ideo indignum est, & indecens, ut ab eis judicentur.

Cap. Accusatio 2.c.2.q.7.

Unde Anacletus P. de Episcopis loquens in Epist. 2. c. 2. sic ait; *Unde liquet, quod summi sacerdotes, id est, Episcopi a Deo sunt judicandi, non ab humanis, aut pravæ vitæ hominibus lacerandi, sed potius ab omnibus fidelibus portandi, ipso Domino exemplum dante, quando per se ipsum, & non per alium vendentes, & ementes ejecit de templo*, & cætera, quæ prosequitur. Et idem optime confirmant verba Gregorii VII. lib. 8. in Ep. 21. quæ supra jam retuli: *Quis dubitet, sacerdotes Christi Regum, & Principum, omniumque fidelium Patres, & Magistros censeri? non ne miserabilis insania esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare, & iniquis obligationibus illum potestati suæ subjicere, a quo credit non solum in terra, sed etiam in cœlis se posse ligari, ac solvi*. Ubi constat, præcipue de Episcopis loqui, quibus convenit ligandi, & solvendi potestas in exteriori foro, seu judicio Ecclesiastico.

Unde statim idem Pontifex ex altero Gregorio lib. 4. Ep. 32. c. 75. refert historiam supra tactam de Constantino, qui in Concilio Nicæno *nullam judicis sententiam super Episcopos dare præsumpsit, sed illos etiam Deos vocans, non suo debere subesse judicio, verum se ab illorum pendere arbitrium judicavit*. Imo addit Melchiades P. in cap. *Futuram* 2. q. 1. dixisse Constantinum, *Episcopos solius Dei judicio reservari*. Unde colligunt adversarii, verba illa Constantini urbanitatis tantum fuisse, quoniam alias Episcopi neque a Papa possent judicari. Sed longe aliter hoc declarat, & confirmat Melchiades P. in epist. ad Episc. Hispaniæ dicens; *Episcopos, quos sibi Dominus tanquam oculos elegit, & columnas Ecclesiæ esse voluit, quibus etiam ligandi, & solvendi dedit potestatem, suo judicio servavit, hocque privilegio B. clavigero Petro sui vice solummodo commisit*. In quibus verbis omnes Episcopos in hoc videtur Papæ similes efficere, quod illos Deus judicio suo reservavit. Unde ex hac parte divina ordinatione erunt exempti a judicio mere humano, seu sæculari. Differunt tamen a Pontifice, quia in terris habent judicem, cui Deus suas vices commisit. Pontifex autem superiorem hominem non habet, a quo judicetur. Quæ omnia etiam de Apostolis a fortiori procedunt, & videntur hanc partem multum persuadere.

De exemptione sacerdotum.

Tertio dicendum est de sacerdotibus, in quibus non invenitur ratio illa specialis, quam in Episcopis consideravimus, quia non habent propriam jurisdictionem ecclesiasticam in foro externo, & ideo non sunt ecclesiæ Principes, nec superiores Principibus laicis quoad potestatem imperandi, & judicandi illos in exteriori foro. Sunt tamen illis statu & gradu digniores, & Christi personam in suis ministeriis excellentiori modo repræsentant. Præsertim in tremendi sacrificii oblatione, & in peccatorum absolutione, ubi Christi personam gerunt. Et ad illa munera ex vi sui ordinis & statu deputati sunt, ideoque in verbis, *Ergo liberi sunt filii*, merito censendi sunt sacerdotes comprehensi, quia peculiari titulo, & modo sunt de familia Christi, licet non in tam excellenti gradu, sicut Episcopi. Quod vero pertinet ad jus naturale videtur etiam habere majorem congruentiam in sacerdotibus, quam inferioribus, ratione characteris Sacerdotalis. Primo quidem quatenus dat potestatem in corpus Christi verum, nam per illam maxime participant sacerdotium Christi, & efficiuntur res maxime sacræ, ideoque sunt eo ipso abstractæ a jurisdictione sæculari, & spirituali potestati subjectæ. Deinde accedit potestas in corpus Christi mysticum, ratione cujus fiunt spirituales patres laicorum, & judices loco Dei in spiritualibus causis, quæ ad Deum maxime spectant, & in foro maxime sacro. Ratione quarum potestatum maxime in sacerdotes legis gratiæ conveniunt tituli Regum, & Deorum, quibus Scriptura solet ornare sacerdotes, ut jura etiam canonica supra citata expendunt, ad considerandum, quam sit indecens, Sacerdotes a laicis judicari. Quæ indecentia ex natura rei inest, & fundatur in excellentia Sacerdotalis characteris; ergo valde credibile est, ex vi illius esse exemptos.

An inferiores clerici jure divino eximantur. 1. Opinio negans.

Atque hinc tandem constat, quid dicendum sit de inferioribus clericis. Aliqui enim dixerunt, illos non esse exemptos jure divino, etiam si majoribus ordinibus consecrati exemptionem a jure divino habeant, quod sensit Bernard. Diaz de Lugo in Pract. cap. 65. & Joan. Lupus tract. de Libert. Christi. p. 2. q. 5. Quod omnino non placet, tum quia quod aliquis ordo peculiari modo major, aut sacer reputetur, ex jure positivo pendet juxta cap. *Miramur* de Servis non ordinand. tum etiam quia jura supra allegata generaliter & sine distinctione loquuntur. Tum denique, quia non solum clericis in minoribus ordinibus constitutis, sed etiam in universum personis ecclesiasticis, sive recipientibus characterem per aliquem ordinem, qui sit verum sacramentum, sive per quemcunque alium ritum, vel modum ab ecclesia institutum, possunt cum proportione applicari discursus facti. Nam omnes sub peculiari familia Christi comprehenduntur, & omnes ad ordinem rerum sacrarum, & Ecclesiast. pertinent: & magis, aut minus non variant speciem. Sicut bona ecclesiastica quædam sunt magis propria, quam alia, & inter res sacras quædam sunt aliis sacratiores, & nihilominus omnes æque sunt Ecclesiæ commissæ, & a sæculari potestate exemptæ ex divino jure. Idem ergo erit in personis.

Sententia Navarri præfertur.

Melius ergo Navarr. in c. *Novit*, de Judiciis, notab. 6. n. 30. respondendo ad 6. argumentum n. 15. absolute docet, ex vi characteris clericalis sequi ex natura rei exemptionem a jurisdictione laica personæ sic sacratæ, non solum quatenus sacra est, sed etiam quatenus homo est.

Objectio ipsius.

Objicit tamen sibi, quia sequeretur, omnem Christianum ex vi characteris baptismalis eximi a potestate laica, quia per illum characterem est Deo consecratus.

Responsio ejusdem.

Quod si respondeatur, verum esse, Christianum ut charactere insignitum subdi spirituali potestati, & non sæculari, id est, in his, quæ ad Christianismum pertinet, ut homine vero subdi potestati sæculari, replicabitur facile, quia idem dicitur de clerico ut affecto charactere clericali. Unde ipse Navarrus laborat in differentia assignanda, rejectisque aliorum sententiis tandem respondet, negando illationem, constituendoque discrimen inter utrunque characterem, *quia baptismalis*, inquit, *non discernit inter Christianos, sed potius illos congregat in unum corpus, clericalis autem distinguit inter clerum, & Christianum populum*. Quod amplius non declarat, sed potius dicit, se omittere quædam quæ in alia editione objecerat, quia facilem solutionem habebant.

Declaratur amplius solutio Navarri.

Sed nihilominus videtur res indigere expositione, quia difficultas non videtur soluta. Nam in primis omnis forma constituens, & uniens aliquo modo omnes similem formam habentes, distinguit illos a reliquis forma illa carentibus, & sic character baptismalis distinguit ab ethnicis, seu infidelibus ecclesiæ non subditis, unde solum differt a clericali, quia baptismalis solum distinguit ab his, qui omnino sunt extra ecclesiam, clericalis autem distinguit inter fideles. At hoc non videtur sufficere, ut unus efficiat exemptum, & non alius, quia etiam character sacer-

cerdotalis distinguit non solum inter fideles, sed etiam inter clericos superioris, & inferioris ordinis; ergo licet character sacerdotalis secum afferat exemptionem, non erit idem in inferioribus, vel certe non æqualiter. Simileque argumentum fieri poterit in inferioribus, præsertim distinguendo clericos in sacris a minoribus. Vel certe si character clericalis in primo gradu, vel etiam tonsura, quæ primo facit distinctionem clerici a non clerico per specialem quandam consecrationem, eo ipso affert exemptionem personæ: etiam character baptismalis cum faciat primam distinctionem Christiani a non Christiano, consecrando personam baptizatam Christo, afferet secum simile privilegium. Et augetur difficultas, quia saltem afferet character baptismalis exemptionem a potestate Principum ethnicorum, quod dici non potest, ut supra visum est. Sequela patet, nam character ordinis, quia distinguit clericum a laico, eximit personam clerici a judicio laici; ergo servando eandem porportionem, baptismalis character distinguendo Christianum ab ethnico, ab istius jurisdictione eundem eximet. Et confirmatur, quia non minor indecentia, nec minus periculum invenitur in hoc, quod fidelis judicetur ab infideli, quam in hoc, quod clericus judicetur a laico, & ideo Paulus 1. ad Cor. 6. reprehendit fideles, qui apud infideles litigabant, & non apud sanctos, id est, fideles, ubi D. Thomas varias rationes indecentiæ, & periculi adducit, quæ servata proportione ad utramque causam æque possunt applicari, ut legenti, & consideranti facile patebit. Unde Alexander P. inde e converso sumit argumentum ad exemptionem clericorum persuadendam, cap. *Relatum*. 11. q. 1.

Confirmatio.

Auctoris responsio.

His vero non obstantibus, & suppositis, quæ de charactere sacerdotali diximus, respondemus, idem esse dicendum de omni charactere ordinis. Ad quod asserendum non parum juvat sententia Alexandri I. in canone proxime allegato, cum aliis, quæ supra retulimus. Ratio vero est, quia licet isti characteres differant secundum magis, & minus, tamen in hoc conveniunt, quod consecrant personam, dedicando illam divino cultui, & alicui ministerio sacro, inchoando ab aliquo inferiori, & de se ordinato ad supremum, quod est sacerdotale, vel Episcopale, & hac ratione talis character statim constituit personam sacram, & eximit a sæcularibus. Et in hoc potest constitui discrimen inter characterem ordinis, & baptismi, nam character baptismi non sacrat personam deputando illam ministerio sacro, sed tantum consignat illam Christo, eamque ad fidem ejus retinendam specialiter obligat, & de se communis est omnibus hominibus, per accidensque est, quod aliquibus non insit. Ideoque per se non distinguit inter fidelem, & infidelem in his, quæ ad temporalem vitam, & policitum statum spectant, & propterea non ita secum affert exemptionem a jurisdictione fidelium in eisdem rebus civilibus, & humanis, sicut character ordinis eximit clericum a potestate laici, quia dicando personam ministerio sacro, per se distinguit utrumque statum clericalem, & laicalem, & hoc fortasse est discrimen, quod Navar. indicare voluit in d. cap. *Novit*.

Hac exemptione gaudent quæcunque personæ in statu Ecclesiastico ab Ecclesia constitutæ.

Atque hinc tandem videtur idem dicendum de aliis personis, quæ alio quocunque modo ab ecclesia instituto seu determinato in statu Ecclesiastico constituuntur. Quod sensit Navarr. supra conjungens monachatum cum clericatu, monachatus enim non imprimit characterem, & ex ecclesiæ institutione, vel determinatione existit. Idemque dici potest de prima tonsura, quę initium est clericatus sine impressione characteris, & siqua sunt sunt similia. Et confirmari potest ex cap. *Duo sunt*. 12. qu. 1. ubi duo distinguuntur genera Christianorum, & unum esse dicitur, *quod mancipatum divino officio, & deditum contemplationi, & orationi ab omni strepitu temporalium cessare convenit, ut sunt clerici, & Deo devoti*. Ex quibus verbis colligere licet, eandem esse rationem exemptionis in hoc toto genere personarum, quia totum est Deo, & divino culti dicatum, quod est fundamentum exemptionis, licet modus consecrationis diversus sit; ergo omnes hæ personæ eodem jure censentur quantum ad exemptionem.

Atque ita ad hoc totum genus personarum applicari poterit jus positivum divinum, quia ex hoc toto personarum genere integra Christi familia completur, juxta sententiam Thelesphori P. in epist. sua, ubi de omnibus ecclesiasticis personis sub nomine clericorum loquitur, & familiares Christi appellat. Potest etiam ad omnes applicari jus divinum naturale, quatenus in generali ratione consecrationis, seu dedicationis ad divinum cultum fundatur, ut dixi. Neque obstabit, quod modus hujus consecrationis, seu dedicationis ad divinum cultum in multis ex his personis sit ex ecclesię institutione, quia nihilominus facta tali institutione resultare potest jus naturale. Sicut licet consecratio calicis sit de jure ecclesiastico, exemptio calicis consecrati ab omni usu communi, & non sacro, naturali jure consequitur. Vel sicut in materia de Simonia diximus, licet consecratio, aut benedictio alicujus rei sit de jure ecclesiastico, nihilominus quod vendi non possit, quatenus consecrata, est de jure naturali: ita ergo in præsenti dici potest.

CAPUT XI.

Utrum secluso jure divino immediato potuisset exemptio clericorum per jus canonicum sine adminiculo juris civili introduci.

HÆc quęstio simpliciter, & absolute proposita necessaria non est, cum ostenderimus præcedenti capite, hoc privilegium a jure divino esse immediate concessum, & supra cap. 3. etiam probatum sit, jure canonico esse stabilitum: nihilominus tamen ex hypothesi tractanda a nobis est proposita quæstio tum ad materiæ complementum, ne opinionem ullam intactam, & indiscussam relinquamus: tum ut ecclesiasticam potestatem tueamur, & nonnullis objectionibus, quæ contra superiorem resolutionem militant, satisfaciamus. Quærimus enim, an remoto jure divino immediate concedente hoc privilegium, potuerit Summus Pontifex suprema sua potestate illud concedere sine consensu sæcularium Principum, vel tantum, supposita eorum donatione, aut consensione illius observantiam præcipere, & tueri valuerit. In quo puncto non solum Marsilius Patavinus, & alii hęretici, & schismatici, qui illius doctrinam sequuntur, negant, potestatem ecclesiasticam ad hoc sufficere sine sęcularis consensu; verum etiam aliqui ex Catholicis eis in hac parte consentire videntur. Id enim supponunt, qui dicuntur hanc immunitatem esse de jure civili primario, ut sentiunt Medina C. de Restitut. q. 15. qui ait, hoc privilegium esse ex concessione sæcularis potestatis, significans, aliter induci non potuisse. Idemque aperte sentit Palacius in 4. dist. 25. disput. 3. circa finem, & antea id tradiderat Hostiens. in Summ. lib. 3. tit. de Immunit eccles. § *Sed nec alia* circa finem dicens: *Non poterat autem Imperator cogi ab initio, ut privilegia daret, sed ex quo dedit, auferre non potest*; & ut Rebuff. & Covarr. allegandi referunt, istam sententiam ex professo docuit Petrus de Ferraria in sua Practic. in forma libelli, verb. *Plenam*.

Sensus quæstionis.

Fundamentum hujus sententiæ esse potuit, quia Principes sæculares a principio jure naturæ, vel saltem gentium habebant jurisdictionem civilem in personas clericorum, & illa non fuerunt immediate privati ab ipso Deo, ut ipsi sentiunt, & nos disputationis gratia permittimus: ergo neque a Pontifice possunt privari, quia sicut non possunt privari dominiis suis, ita nec parte illorum, qualis est hæc jurisdictio, & quasi dominium super personas clericorum; ergo nec potest concedere Pontifex privilegium exemptionis, quia hoc subsistere non potest, nisi Principes jurisdictione priventur. Dices; licet Pontifex directe non possit privare Principem sęcularem dominio suo, indirecte interdum id posse per spiritualem potestatem, & hoc modo posse hoc privilegium concedere. Sed contra, quia hic usus indirectæ potestatis solum habet locum quasi per accidens, vel per modum defensionis subditorum fidelium, quando Princeps illis esset perniciosus, & occasio ruinæ, vel per modum punitionis ecclesiasticæ, quando Princeps criminosus, & incorrigibilis fit dignus tali pœna, in quibus casibus etiam laicos subditos potest Pontifex eximere a subjectione talium Principum; hic autem loquimur per se, & nulla interveniente causa, vel culpa ex parte Principis. Et hoc argumentum maxime urget in Principibus infidelibus, quia non sunt subditi eccles. potestati, nec directe, neque etiam indirecte; extenditur autem, ad Principes fideles, quia per conversionem ad fidem non sunt facti deterioris conditionis, nec parte aliqua jurisdictionis sunt privati.

Potest-

Confirmatio.

Poteſtque de utriſque hoc confirmari. De fidelibus quidem, quia legimus, Epiſcopos, vel judicium ab Imperatoribus poſtulaſſe, quandiu illi juri ſuo non ceſſerunt, ut in facto Conſtantini, & Epiſcoporum Concilii Nicæni ſæpe commemorato plane oſtenditur; vel privilegium hoc ab Imperatoribus impetraſſe, quando illud habere deſiderarunt, ut colligitur ex novella 83. *Ut clerici apud proprios Epiſcopos, &c.* titu. 11. collat. 6. ubi Juſtinianus ait, ſe plures leges ſcripſiſſe, quibus voluit Eccleſiaſticos ab Epiſcopis tantum judicari, & poſtea ſubjungit: *Petiti ſumus a Menna, Deo amabili Archiepiſcopo, reverendiſſimis clericis hoc dare privilegium, &c.* Et in multis aliis legibus, quas capite ſequenti referemus, Imperatores ſignificant privilegium hoc ab ipſis donari, & a ſua voluntate pendere. Imo Concilium Toletan. 3. c. 21. privilegiũ exemptionis pro ſervis eccleſiarum, Epiſcoporum, & clericorum a Rege Hiſpaniæ poſtulavit, ut habetur in cap. *Eccleſiarum ſervos* 12. q. 2.

De principibus autem infidelibus fieri poteſt argumentum, quia antequam convertantur ad fidem poſſunt expreſſe conditionem exigere, & cum eo pacto converti, ut nullus ſubditorum ſuorum ab eorum juriſdictione eximatur, ſive clericus ſit, ſive laicus: at ſi Reges Japoniæ, Chinæ, aut ſimiles ſub ea conditione baptiſmum peterent, & aliter illum acceptare nollent, non propterea eſſet illis denegandus, quia conditio illa neque eſt intrinſece mala, neque repugnat voluntati credendi omnia neceſſaria ad ſalutem, & illis obediendi; ergo admittenda, vel ſaltem toleranda eſſet propter tantum bonum, quale eſt unius regni integra converſio; ſemel autem admiſſa conditio, ſervanda eſſet, cum non ſit injuſta; ergo ſignum eſt, habere temporales Principes jus, licet ad fidem convertantur, ſuis ſubditis, aut parte illorum non priventur, & conſequenter licet illam conditionem expreſſe non ponant, implicite illam includunt, vel ſupponunt, quia nullus cenſetur juri ſuo renunciare, niſi ſatis expreſſe id declaret.

2. Et vera ſententia.

Nihilominus vera, & certa ſententia eſt, ſive hoc privilegium exemptionis immediate ſit ab ipſo Chriſto omnibus clericis collatum, ſive non ſit, potuiſſe Pontifices illud conferre, ejuſque obſervantiam Principibus ſæcularibus præcipere, & ad conſentiendum eos cogere. Ita docuit Innocent. in cap. 2. de Majorit. & obedient. Nam proponens quæſtionem, quis exemit clericos, prius dicit, quod *Papa, conſentiente Imperatore*, poſtea *quod exempti ſunt a Deo*, & tandem ait, vel dic, *quod Papa, etiam ſine conſenſu Imperatoris eos potuit eximere a juriſdictione Imperatoris per ſuas conſtitutiones, quia cum clerici ſpirituales res ſint, & ex toto corpus ſuum, & animam dederunt in ſervitium, & ſortem Chriſti, per conſequens Papæ judicio, & conſtitutionibus ſubſunt*, Eadem eſt communis ſententia Canoniſtarum in c. *Eccleſia S. Mariæ*, de Conſtitut. præſertim Panormita. Felin. & Deci. & Rebuff. in Concordat. titul. ult. ubi ſententiam Petri de Ferrara falſam, & damnatam appellat, & idem tenet Alvarus Pelagius lib. . de Planct. Eccleſ. cap. 44. in fine referens, & ad literam ſequens ſententiam Innocentii. Idem Driedo lib. 1. de Libertate Chriſtian. c. 9. & Covarr. in lib. Practic. q. cap. 31. concl. 3. & 4. Soto 4. d. 25. qu. 2. art. 2. concl. 6. Molin. tom. 1. tract. 2. de Juſtit. diſput. 31. § *Tertia vero*, Henriq. l. 7. de Indul. c. 24.

Probatur primo.

Probatur primo ex illis decretis, quibus obſervantia hujus immunitatis ſub cenſuris ipſis etiam Principibus temporalibus præcipitur, ut conſtat ex c. *Noverit*, & c. *Gravem*, de Sent. excom. & cap. ult. *de rebus Eccleſ. non alienand.* & c. *Quanquam*, de Cenſib. in 6. fere toto tit. de Immunit. Eccleſiar. in decretal. & Sexto, & ex Bulla cœnæ Domini tot annis a tot Pontificibus repetita; nam in ea per varios articulos, & latis graviſſimis cenſuris etiam contra Principes, & Reges temporales hanc libertatem eccleſ. defendunt.

Evaſio.

Dicere vero poſſet aliquis, hæc omnia decreta eſſe noviora, & ſupponere privilegium exemptionis prius ab Imperatoribus collatum, & ita jam ſupponere conſenſum temporalis Principis, qui ſemel datus retractari non poteſt, & ideo facta illa ſuppoſitione locum habere omnia illa præcepta, nihilominus tamen in principio neceſſarium fuiſſe conſenſum Principum, & ſine illo non potuiſſe eccleſiam ſimilia præcepta ferre.

Exploditur dicta evaſio.

Sed hoc profecto incredibile eſt, tum quia dicti Pontifices non fundantur in illo principio, quod privilegium eccleſiæ datum ab Imperatore ab eo revocari non poteſt, nam licet illud verum ſit, ut infra videbimus, non eſt tamen ita certum, ſicut eſt certum illa decreta, & cenſuras obligare omnes Principes etiam ſupremos ad immunitatem eccleſiaſticam non violandam. Non ergo nituntur Pontifices in illo principio, ſed vel in jure divino, vel in ſuprema poteſtate, quam a Chriſto habent ad regendam eccleſiam, & præſertim res ſacras, & eccleſiaſticas, ut expedire cenſuerint ad divinum cultum, & ad ſupernaturalem hominum finem. Unde multi etiam ex antiquioribus Pontificibus clericos a laicis judicari, vel apud illos cauſam movere, vetuerunt, etiam illis temporibus, quibus Imperatores infideles erant, ut patet ex c. *Relatum.* 11. q. 1. & aliis, quæ cap. 3. & 4. allegavimus. Præcipue vero veritatem hanc confirmat Concilium Tridentinum ſeſſ. 25. cap. 20. de Reformat. quia nulla facta juris civilis mentione dicit, *Eccleſiæ, & eccleſiaſticarum perſonarum immunitatem divina ordinatione, & eccleſiaſticis ſanctionibus eſſe conſtitutam.* In quo aperte ſupponit, immunitatem hanc, non a jure civili, ſeu a conceſſionibus Principum ſæcularium duxiſſe originem, alias propriam, & immediatam hujus immunitatis cauſam tacuiſſet, & in rigore, aut falſa, aut nimis diminuta fuiſſet doctrina. Deinde vero admonet, Imperatorem, Reges, &c. vt *quo largius bonis temporalibus, atque in alios poteſtate ſunt ornati, eo ſanctius, quæ Eccleſiaſticis juris ſunt tanquam Dei præcipua, ejuſque patrocinio tecta venerentur, & debitam ſacris Summorum Pontificum, & Conciliorum conſtitutionibus obſervantiam præſtent.*

Ratione vero, & Scripturæ authoritate ſimul fundata eſt hæc veritas in poteſtate data Petro ad gubernandam Eccleſiam, & ad ligandum, & ſolvendum in omnibus, quæ ad bonum religionis Chriſtianæ, & conveniens eccleſiæ regimen neceſſaria fuerint. — 2. Fundamentum. Nam hæc exemptio per ſe loquendo, & quaſi ex natura rei eſt valde neceſſaria religioni Chriſtianæ, ut res Eccleſiaſticæ, & divinus cultus debita veneratione tractentur: ergo propter hunc finem data eſt Petro, & Pontifici poteſtas ad ſolvendum, ſeu eximendum clericos a poteſtate civili, & ad ligandum ipſam poteſtatem civilem, ut perſonis eccleſiaſticis hanc immunitatem cuſtodiat. Conſequentia hæc evidens eſt ex dictis ſupra de poteſtate Pontificis circa temporalia in ordine ad ſpiritualem finem, ibi enim oſtenſum eſt, hanc poteſtatem eſſe divinam, & ſupernaturalem, ac ſubinde per ſe ſufficientem, ut in ſua materia efficaciter operari poſſit, non expectato ſubditorum conſenſu, etiam ſi ſint temporales Principes, ſed illos ad conſentiendum obligando, & ſi neceſſarium fuerit, cogendo. Antecedens autem ſatis declaratum, & probatum relinquitur ex duobus capitibus præcedentibus. Nam ſi hæc exemptio eſt proprie, & complete de jure divino poſitivo, vel naturali; clarum eſt, poſſe, & debere Pontificem cogere Chriſtianos Principes ad illud jus obſervandum. Si vero ad minimum eſt hæc immunitas valde propinqua juri naturali, & valde conſentanea juri divino, & conſenſioni omnium gentium, ut omnes Doctores ſine diſſenſione fatentur, profecto negari non poteſt, quin hæc exemptio ex natura rei ſit ita neceſſaria religioni, & cultui divino, ut ſine illa convenienter adminiſtrari non poſſit.

Roboratur diſcurſus factus.

Poteſtque hoc amplius declarari ratione ſupra tacta, quam in hoc puncto indicavit etiam Innocentius ſupra, quia res ſacræ ex vi conſecrationis eccleſiaſticæ poteſtati ita ſubduntur, ut non ſolum circa conſecrationem ipſam, ſed etiam circa materiam, & uſum convenientem illius jam conſecratæ diſponat, & prohibeat non ſolum ea, quæ ſunt intrinſece mala, ſed etiam illa, quæ frequenter, ac moraliter poſſunt in irreverentiam rerum ſacrarum vergere; perſonæ autem eccleſiaſticæ ſunt res valde ſacræ, & per ſubjectionem ad ſæcularem juriſdictionem poſſunt & a divino cultu valde diſtrahi, & a ſæcularibus hominibus irreverenter tractari, & contemni, ſi eorum crimina inter laicos publice ad tribunalia communia deferrentur; ergo talis exemptio per ſe ſpectat ad poteſtatem ſpiritualem propter ſpiritualem finem. Denique hac de cauſa potuit eccleſia circa matrimonium diſponere non ſolum quatenus ſacramentum eſt, ſed etiam quatenus eſt quidam contractus, quia jam eſt materia rei ſacræ, & ſic etiam diſponit de bonis eccleſiarum, & de decimis,

& de

& de aliis multis,quæ materialiter temporalia sunt;ergo eandem potestatē habet in hac materia,quæ suo etiā modo sacra est,& ad divinum cultum non minus necessaria.

Quæsitum. Resolutio.

Sed quæret aliquis, an solus Pontifex hanc habeat potestatem non solum respectu totius Ecclesiæ, sed etiam respectu singulorum Episcopatuum. Nam priori modo clarum est, solum Pontificem habere hanc potestatem universalem pro tota Ecclesia, per quod non excludimus Concilium generale;nam in illo esse debet Pontificia authoritas,&per illam confirmandum est,ut leges ferre possit universam Ecclesiam ligantes. Solum ergo quæri potest, si hoc privilegium non esset a Christo, vel Pontifice generatim in tota ecclesia clericis datum,an singuli Episcopi in propriis diœcesibus illud suis clericis dare possent. Ratio autem partem affirmantem suadens esse potest quia unicuique Episcopo incumbit cura disponendi omnia in sua ecclesia, quæ ad conveniens illius regimen spectant, & ad hunc finem unusquisque Episcopus potest in sua diœcesi quidquid sibi prohibitum non est, vel per superiorem non est aliter præscriptum; sed hoc non invenitur eis prohibitum; ergo licet exemptio non esset per Pontifices introducta, unusquisque Episcopus in sua diœcesi posset illam tribuere.

An Episcopi in suis diœcesibus clericis hanc exemptionem per se conferre valeant. Ratio dubitandi pro affirmativa parte.

Ratio pro parte negativa.

In contrarium vero est, quia Episcopi in suis diœcesibus non possunt quidquid eis non prohibetur, sed tantum quod eis conceditur, quia non habent jurisdictionem ex jure divino, sed a Pontifice; hoc autem non legitur eis concessum. Deinde majores causæ Pontifici sunt reservatæ, ut dicitur in cap. *Majores*, de Baptism. Exemptio autem clericorum, per quam supremi Principes temporales sua jurisdictione ex parte privantur, gravissima res est, magnaque indiget authoritate, & potestate; ergo vel a Christo facta est, vel ejus Vicario est reservata. Et confirmatur, quia Episcopi non possunt in suis diœcesibus hanc exemptionem augere; ergo nec possent introducere, si non esset. Denique ex hujusmodi exemptione possunt scandala, & perturbationes inter Principes, & Prælatos oriri, nisi magna prudentia, & authoritate fiat; ergo quidquid circa hoc privilegium statui potest, ad solam Pontificis authoritatem, & potestatem pertinere credendum est.

Confirmatio.

Pars negativa præponitur.

Hæc ergo posterior pars verisimilior est, quam etiam praxis ecclesiæ confirmat. Pontifices enim maximam habuere curam disponendi omnia, quæ ad hanc exemptionem pertinent, neque hanc facultatem Episcopis reliquerunt. Estque optima ratio, quia hoc privilegium (ut dicitur in cap. *Si diligenti*, de Foro compet.) non in favorem hujus, vel illius personæ, neque etiam in favorem hujus, vel illius episcopatus, sed simpliciter *in favorem totius collegii ecclesiastici* inductum est; ergo potestas illud conferendi est in solo capite universali totius collegii,vel Principali, quod est Christus, vel in ejus Vicario, qui est Summus Pontifex. Hoc autem intelligendum est de hoc privilegio ut pure canonico, & per solam spiritualem potestatem concesso independenter a consensu, vel donatione secularium Principum.

Duobus autem modis possent Episcopi exemptionem præcipere in suis Episcopatibus, etiam si non esset generaliter introducta. Primo ex parte clericorum tantum, præcipiendo clericis sibi subditis, ut in omnibus causis ab ipsis movendis, seu in quibus ipsis liberum esset judicem eligere, vitarent laicum judicem, & suum Episcopum adirent.Hoc enim præceptum justum esset,& in rigore non derogaret jurisdictioni laicorum; ergo non excederet ordinariam potestatem Episcoporum.Sicut enim Paulus 1. ad Corinth. 6. reprehendit fideles inter se moventes lites,quia coram infidelibus illas tractabant,& sive id reprehenderit,quia malum,sive quia minus decens, & periculosum,non est dubium, quin illud prohibere potuerit: ita etiam Episcopi prohibere possent clericis, ne quantum in ipsis est,coram laicis litigarent,etiam si alias exempti non essent,quia sicut non decet, fidelem coram infideli causam agere, ita servata proportione indecens, & periculosum est,clericos a laicis judicari, argumento cap. *Relatum*. 11.q. 1. Alio modo posset quilibet Episcopus in sua diœcesi præcipere observantiam alicujus exemptionis, acceptando privilegium aliquod a Principe, seu supremo Domino terræ concessum,quod est per se manifestum, quia tale privilegium esset ecclesiæ beneficium, quod laico facere licet,& Episcopo acceptare, quo semel

Episcopi possunt prohibere, ne clerici sæcularia judicia adeāt.

obtento, potestatem habet Episcopus præcipiendi observationem ejus, quia tunc jam non privat laicum potestate sua, sed rem Ecclesiasticam tuetur, ac defendit.

Ad fundamentum contrariæ sententiæ.

Ad fundamentum contrariæ sententiæ recte ibi responsum est,ex hypothesi, quod Christus per se ipsum hoc privilegium clericis non contulerit, Pontifices per potestatem spiritualem potuisse illud concedere, & consequenter, & quasi indirecte auferre a Principibus sæcularibus jurisdictionem, quam in personas clericorum habebant, vel habere debuissent, si clerici non essent. Ad replicam autem ibi factam, quod hic indirectus usus potestatis spiritualis solum habet locum per accidens propter crimina, vel tyrannidem Principis, negatur assumptum, nam etiam extenditur spiritualis potestas ad temporalia, etiam si nulla interveniat culpa ex parte Principis temporalis, sed causa sufficiens ex parte materiæ, qualis est connexio,vel conjunctio sufficiens rei materialis cum spirituali, vel talis habitudo ad spiritualem finem,ut ratione illius expediat, per spiritualem potestatem dirigi,&ordinari.Tunc enim Pontifex circa talia habet cœlestis,& terreni imperii jura,ut dixit Nicolaus Papa II. in c. 1. dist. 22. Atque in hoc sensu non repugnat, usum hujus potestatis spiritualis esse per se, licet sit indirectus;vocatur enim per se,quia non est per modum pœnæ, neque per occasionem alicujus mali casu insurgentis, sed quia supposita conditione humana, & tali institutione ecclesiastici status, exemptio est moraliter necessaria ad spiritualem finem, & nihilominus ille usus indirectus appellatur, quia non est propter temporalem finem, sed propter spiritualem, ut supra declaratum est.

Usus indirectus potestatis spiritualis etiam absque sæcularium Principũ criminibus est necessarius.

Ratio autem est, quia hæc potestas per se data est ad ordinarium, & conveniens regimen Ecclesiasticæ Monarchiæ, & ideo per se potest quidquid moraliter expedit ad finem ejus,etiamsi ad eum finem aliquid circa temporalia disponere,vel immutare necesse sit.Eo vel maxime, quod temporalibus Regibus non est data potestas propter ipsorum commodum, sed propter convenientem reipublicæ gubernationem. Ergo si in ipsa republica talis mutatio fiat, ratione cujus ad ejusdem majus bonum expediat,personas aliquas excipere a Principum jurisdictione, mirum non est,quod ecclesiæ Princeps, qui altiorem curam,& providentiam habet ejusdem reipublicæ ad altiorem ordinem, & statum elevatæ, propter eundem finem id possit præstare. Maxime cum hæc respublica ecclesiastica, ut per Christum instituta est, supernaturalis sit,& divinum cultum principaliter respiciat, ad quem præcipue hæc immunitas ordinatur. Potestque hoc declarari exemplo. Nam si servus ordinetur in sacris, interdum liberatur a servitute c. *Per venerabilem*, qui filii sint legitimi,& c. *Si servus*. 54. dist. c. *Miramur*, de Servis non ordinand.Quod potuit ecclesia statuere in debitum usum, & decentiam sacramenti ordinis,& ministerii,etiam privando dominum potestate, quam antea habebat in servum,vel reddito illi pretio,vel etiam non reddito, quando dominus in ordinationem consensit. Ergo mirum non est,quod ratione ordinum possint clerici per ecclesiasticam potestatem a jurisdictione temporali liberari, nam majus in suo genere est dominium servi, quam solius jurisdictionis,& Principes sæculares,præsertim fideles consensum suum,vel expresse,vel tacite præbent tali ordinationi, & Ecclesia habet jus non dandi illis ministros in spiritualibus, nisi veluti sub hoc pacto, & conditione (quæ justissima est)ut immunitate tali statui convenienti gaudeant; ergo merito potest Pontifex sola sua authoritate hanc immunitatem stabilire, & sæculares Principes ad eam observandam obligare.

Servus sacris ordinibus initiatus a servitute eximitur.

Quia vero in fine illius argumenti dicitur, illud maximam vim habere respectu Principum infidelium, addendum est, etiam tempore infidelium Principum potuisse Ecclesiam, & nunc etiam posse in regnis, & provinciis Principum infidelium, in quibus sunt fundatæ ecclesiæ, posse(inquam) hoc privilegium clericis concedere, invitis Principibus. Oportet autem potestatem a facto, seu jus ab usu distinguere. Nos enim de jure, ac potestate loquimur,& eodem principio,& rationibus factis nitimur. Et declaratur,nam supra cum D. Thoma diximus, posse Ecclesiam omnes fideles a potestate infidelium eximere propter periculum; ergo majori ratione poterit sacerdotes, & clericos eximere ob reverentiam divini cultus. Pontificis enim potestas in ordine ad suum finem, etiam supra

Invitis Principibus ethnicis potest Ecclesia clericos ab eorum jurisdictione eximere.

supra infideles extenditur, & ideo jus habet instituendi, quæ ad verum Dei cultum pertinent, & quæ ad illum decent, & expediunt, etiam invitis Principibus infidelibus. Sicut posset præcipere, ne in templis secularia judicia fiant, etiam a Magistratibus infidelibus, & habet jus illos cogendi ad id observandum, si posset. Quod enim pertinet ad factum, sive usum, non ita potest cum fructu, & effectu uti ecclesia hac potestate cum Principibus infidelibus, quia ipsi non cognoscunt in Papa potestatem ullo modo superiorem, nec possunt cogi per censuras, seu per gladium spiritualem; uti autem materiali gladio belli difficile est, vel interdum magis noxium. Et ideo facilius potuit Ecclesia illo tempore dissimulare. Quomodo autem tunc se gesserit, aut gerere potuerit, infra inquiremus.

Ad confirmationem. Ad priorem partem confirmationis, quæ erat de usu antiquo Prælatorum ecclesiæ postulandi ab Imperatoribus, vel judicium in causis, & controversiis suis, vel privilegium exemptionis pro suo clero, responderi potest in primis, illud in principio Ecclesiæ locum fortasse habuisse, quia tunc exemptio clericorum, vel non satis erat usu introducta, vel non satis erat nota Imperatori recens ad fidem converso, ut erat Constantinus tempore Concilii Nicæni. Et ideo tunc Episcopos judicium ab illo postulasse voluntarie, & non coacte. Vel dici etiam potest, Episcopos non accessisse ad Constantinum tanquam ad judicem in eos jurisdictionem habentem, sed vel tanquam ad defensorem, & protectorem, quod est Imperatoris munus, vel certe, quod verisimilius apparet, tanquam ad arbitrum, quem voluntarie eligebant, quia tunc non erat prohibitum: ipse autem propter Episcoporum reverentiam munus illud acceptare recusavit. Atque eadem ratione potuerunt olim Episcopi hoc privilegium ab Imperatoribus postulare, non quia jure ipsis Episcopis non competeret, sed quia vel facto illis non permittebatur, etiam a fidelibus Magistratibus, quibus fortasse tunc jus illud clericorum satis notum non erat; vel certe ex urbanitate, & ut res suavius fieret, consensum Principis postularunt. Ac denique aliqui Imperatores ita in suis legibus loquuntur, ac si essent hujus privilegii authores, quia fortasse per ignorantiam ita existimabant, vel ut ostenderent, omnino juri suo renunciare, & quantum est ex se ita donare, ac si ab eorum sola voluntate, & potestate penderet.

In altera parte illius confirmationis petitur, an possit infidelis Princeps ad baptismum admitti, nolens in suo regno exemptionem clericorum permittere, imo sub conditione, & pacto postulans, ne tali jurisdictione privari possit. In quo puncto in primis dicimus, etiamsi demus, Pontificem in tali casu posse id permittere, quia non est intrinsece malum, ac proinde potest talis Princeps esse dispositus ad fidem, & baptismum: nihilominus inde non sequi, hanc immunitatem per se, & jure pendere a voluntate Principum, sed solum sequi, Pontificem posse aliquando dissimulare, & non uti sua potestate ad concedendum, vel exequendum de facto tale privilegium propter majora mala vitanda. Addo vero præterea, tam iniquam esse illam conditionem, & contrariam juri divino aut immediate, aut saltem mediate, ut permittenda non sit, neque baptismus sub tali pacto alicui Principi concedendus. Primo quia nunquam potest Papa renunciare potestati, quam habet ad concedendum hoc privilegium, vel usum ejus, quoties Ecclesiæ universali, vel particulari expedire judicaverit; per illud autem pactum videretur renunciare huic potestati, alias conditio esset frivola, & nullius effectus; ergo nunquam licet illam admittere. Imo licet sub ea conditione aliquem Principem ad ecclesiam reciperet, illam postea servare non teneretur, tum quia esset contra bonos mores ecclesiæ, tum etiam quia per iniquam vim esset extorta, sicut est in mutuo conditio solvendi usuras.

Princeps ethnicus sub conditione exemptionem clericorũ non observandi ad fidem admitti non debet. Prima ratio.

2. Ratio. Unde oritur altera ratio, cur hoc non liceat, scilicet, quia talis Princeps est indispositus ab baptismum recipiendum, tum quia graviter peccat vim illam ecclesiæ inferendo, tum etiam quia videtur suum temporalem statum baptismo anteponere, quandoquidem non vult illum admittere, nisi tali conditione sibi concessa. Tum denique quia ex illa conditione admissa in uno regno posset ecclesia perturbari in aliis provinciis jam catholicis, & in illa etiam, quæ de novo convertitur, nunquam posset immunitas ecclesiastica convenienter introduci, semperque perturbationes, & scandala timeri possent. Quamobrem absolute loquendo, iniqua videtur, & nullo modo admittenda hujusmodi conditio præsertim absolute, & sine temporis determinatione, vel alia honesta limitatione proposita.

Quod si hæc vera sunt (ut re vera sunt) ubi ecclesia non videtur habere jus acquisitum super Principem nondum baptizatum, profecto longe fortiori ratione permittenda non est talis resistentia in Principe jam fideli, seu baptizato, qui subditus est ecclesiæ, ejusque justis legibus obedire tenetur. Neque verum est, illam conditionem esse implicite inclusam in voluntaria susceptione baptismi, cum enim sit iniqua, & rejicienda, si forte exprimatur, quomodo potest implicite includi? Conditio ergo, quæ implicita cogitari potest, solum est, ut temporalis Princeps suis juribus non privetur in his omnibus, quæ fidei, aut eccles. obedientiæ non repugnant.

CAPUT XII.

Utrum privilegium fori clericorum etiam jure civili fundatum sit.

Sensus quæstionis. Hujus tituli, seu quæstionis sensus ex doctrina capitis superioris accipiendus est, jam enim non quærimus, an prima origo, vel principalis, aut necessaria causa hujus privilegii sit jus civile, seu voluntas, aut donatio Principum sæcularium; sed an de facto ipsis consentientibus introductum sit; vel certe an sit de jure civili eo modo, quo esse potest, vel expedit, quicunque tandem ille modus sit.

1. Conclusio. Exemptio clericorũ etiam est de jure civili. Hoc ergo sensu proposito, assertio certa, & communi consensu recepta est, hoc privilegium etiam esse concessum clericis jure civili, seu a Principibus temporalibus, quæ intelligitur ab eo tempore, quo Principes facti sunt Christiani; nam antea, clarum est, infideles Principes nullum privilegium clericis concessisse, statim vero ac Imperatores Christiani esse cœperunt, immunitatem clericis concesserunt. Unde primus omnium creditur hoc privilegium acceptasse Constantinus (nam de Philippo propter temporis brevitatem ratio non habetur.) Nonnullique dixerunt tempore Julii I. Pontificis Constantinum huic privilegio annuisse, prout refert Almainus in 4.d.25.q.1. quos ipse etiam sequitur, sed id nec probari potest, nec cum veritate historiarum consistere. Nam Constantinus in initio Pontificatus Julii I. mortuus est, unde probabile est, authores illos de Constantio loqui voluisse. Alii vero censent, Constantinum in Concilio Nicæno privilegium hoc Ecclesiasticum inchoasse, quando Episcopis dixit, a solo Deo fore judicandos, quod significat Palacius in 4.d.25.disput.3. Sed re vera ex verbis illis Constantini non colligitur, Constantinum novum privilegium dedisse, sed vel Episcoporum dissensiones, illos simul honorando, uno verbo componere, ac sopire voluisse: vel certe recognovisse in Episcopis aliquam immunitatem divinitus eorum dignitati concessam.

Constantinus exemptionem clericorum concessit. Præterea dubium non est, quin Constantinus privilegia immunitatis clericis concesserit, nam l. 1. C. de Episcop. & cleric. clericos, & mancipia eorum eximit *a novis collationibus*, & ne hospites suscipere cogantur, quæ lex habetur etiam in Codice Theodosiano l. 16. l. 8. sed Constantio tribuitur, & illi adduntur hæc verba, quę Justinianus omisit. *Et si qui de vobis alimoniæ causa negotiationem exercere volunt, immunitate potientur*, & in l. 1. de Lustral. collat. in eodem Codice Theodosian. idem Constantinus clericos eripit a quodam tributo, quod *lustralis collatio* vocabatur, fortasse quia per lustra exigebatur. Præterea in l. 1. de Episcop. & cleric. in eodem Theodosiano Codice idem sancit, *ne clerici contra indulta sibi privilegia nominationibus, seu susceptionibus prægraventur*: loquitur autem de nominationibus ad publica officia sæcularia, & a muneribus civilibus, a quibus clericos immunes esse voluit, ut clarius explicat in l. 2. ejusdem tituli, & rationem addit, dicens; *Ne sacrilego livore quorundam a divinis obsequiis avocentur*. Et simile rescriptum Constantini refert Eusebius, per quod clericos Africanæ provinciæ *ab omnibus omnino communibus, & civilibus rerum publicarum ministeriis immunes, & absolutos vult.* Rationem vero addit generalem omnibus clericis, *ut nullo modo per errorem, vel per sacrilegium, ac prophanam prolapsionem, quæ in hujusmodi negotiis accidere solent,*

Refert Gratianus in c. Generaliter. §. Novarum 16. q. 1.

Euseb. l. 10. Hist. cap. 7. Nicephor. l. 7. c. 42. Sozomen. lib. 1. c. 9.

acul-

a cultu divinæ majestati debito abstrahantur. Idemque privilegium supponit, & quomodo servandum sit declarat idem Constantinus in l. 6. eodem tit. in Theodosiano Codice.

Quia vero in his legibus non sit expressa mentio privilegii fori, licet cum aliis connexum esse videatur, addenda est lex 7. eodem tit. & cod. in qua sic dicit idem Constantinus: *Clerici, qui per injuriam hæreticorum ad curiam devocati sunt, absolvantur, & de cætero ad similitudinem Orientis ad curias minime advocentur, sed immunitate plenissima potiantur.* Ubi oportet advertere, licet de hæreticis in illo rescripto mentio fiat, quia per occasionem persecutionis Donatistarum datum fuit illud privilegium, nihilominus ipsum privilegium latum fuisse absolute, supponiturque antea fuisse concessum in Oriente, & ad Occidentalem ecclesiam extenditur. Imo, quod maxime notandum est, tantum aliquando Constantinus detulit judicio Episcoporum, ut omnibus etiam laicis in causis civilibus ad Episcopos provocare concesserit, eorumque sententias Magistratuum sæcularium sententiis prætulerit, ut constat ex l. 1. Episcopali judicio in Codice Theodosiano, & ex Sozomeno lib. 1. Histor. c. 9.

Vide Baronium ann. Christi 330. in fine.

Constantius etiam eadē privilegia clericis concessit.

Preterea in eodem codice Theodosiano, tit. de Episcop. & cleric. habentur variæ leges Constantii Imper. in quibus similia privilegia clericis concedit, nam in l. 9. clericos eximit a *curialibus muneribus, & ab omni inquietudine curialium functionum*, & in leg. 10. concedit eis *immunitatem ab exactionibus munerum sordidorum*, & *a negotiatorum dispendiis*, quæ videtur fuisse exemptio a tributis solvendis ex jis, quæ sua industria lucrabantur, hoc enim significat in ratione, quam subdit, dicens, *Cum certum sit, quæstus, quos ex tabernaculis, atque ergasteriis colligunt, pauperibus profuturos.* Et additur; *Parangariarum quoque pari modo cesset exactio*; & infra. *A censibus etiam jubemus perseverare immunes.* Et similiter in l. 11. eximit clericos *a muneribus curialibus*. Addit vero notandam restrictionem dicens. *Clerici, qui in totum nihil possident, ac patrimonio inutiles sunt*, quia fortasse tunc clerici illum statum profitebantur.

Veruntamen in his non satis explicatur privilegium fori, quamvis interdum per generalia verba insinuari videatur. In lege autem 12. prohibet idem Imperator, *Episcopos in judiciis publicis accusari*; *Ne libera sit* (inquit) *ad arguendos eos animis curialibus copia*, & ideo subjungit, *causas Episcoporum ad Episcopos esse deferendas.* Conjectatque Baronius, hoc privilegium concessisse Constantium ad petitionem Hilarii, qui in libro ad eundem, cujus initium est, *Benignifica natura tua*, sic inquit, *provideat, & dicernat clementia tua, ne judices posthac præsumant, & usurpent, ac putent, se causas cognoscere clericorum, &c.* ubi expendo verba *Præsumant*, atque *usurpent*, quibus non tam novum privilegium, quam ne antiquum violaretur, postulare visus est. Atque ita Constantius antiquum potius privilegium confirmavit, quam novum concesserit; eodemque modo in l. 13. ejusdem tituli simul cum Juliano confirmat privilegia clericis urbis Romæ concessa, & l. 14. itidem confirmat exemptiones clericorum a tributis a Constantino concessas.

Cæteri etiam Imperatores eandem exemptionem confirmarūt.

Præterea hæc immunitas a posterioribus Imperatoribus confirmata est, licet interdum eam restringere, vel mutare tentaverint. Valentianus enim 1. ut refert Ambrosius lib. 2. ep. 13. alias ep. 32. *Non solum sermone respondit, verum etiam legibus suis sanxit, in causa fidei, vel ecclesiastici alicujus ordinis eum judicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt* (ait Ambrosius) *hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit judicare. Quin etiam si alias quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad Episcopale judicium pertinere.* Postea vero quia multis causa vitandi onera curalia, atque potiendi ecclesiæ privilegiis, clerici fiebant, idem Valentinianus de Episcop. & cler. statuit, ut non nisi qui decennio in clericatu perseverasset, clericorum immunitatibus potiretur, ut colligitur ex l. 19. de Episcop. & cler. in codice Theodosiano. Post modum vero Gratian. in l. ult. de Episcopal. judic. statuit, *ne clerici ad judicia sæcularia pertrahantur.* Et deinceps Honorius absolute idem privilegium fori clericis restituit, ut constat ex l. 41. de Episc. & cler. in Codice Theodos. dicens de clericorum causis: *Hujusmodi causas duntaxat Episcopi sub testificatione multorum actis audire debent*, & in l. 29. 30. & 38. confirmat privilegia omnia a suis prædecessoribus clericis concessa, inter quæ sine dubio privilegium fori continetur. Expressiusque colligitur ex l. 45. 46. & 47. ejusdem tit. Unde idem servatum esse sub Theodosio juniore colligi potest ex epist. 54. Augustini, cujus verba paulo post referemus. Postea vero Valentinian. 3. clericos privilegio fori omnino privavit, ut constat ex libro Novellarum ejus tit. 12.

Valentinianus exemptione clericos privavit.

Refert item Baronius ann. 455. n. 25. Marcianum Valentiniani successorem personas ecclesiasticas pristinę restituisse libertati, revocatis legibus contra illam a prædecessoribus promulgatis: solum tamen allegat Novellam ejusdem Imperatoris, quæ est ultima in lib. 3. Novell. in Cod. Theodos. & in l. *generali.* C. de Sacros. Eccles. in illa vero solum revocantur leges, quibus prohibebantur clerici, ne aliquid ex testamento relictum a viduis caperent, de privilegio autem fori nihil ibi legitur. In quodam vero scholio ad Novellam Valentiniani notatur, illius revocationem retractasse Majorianum Augustum, quod etiam notat Baron. ann. Christi 452. n. 52. dicens. *Hæc quidem Valentinianus turpiter Romæ promulgat, sed quam inique, & impie, lata a successore Majoriano his contraria sanctio demonstravit.* Non referunt autem hi authores sanctionem Majoriani, nec inter novellas ejus, quæ lib. 4. Novellar. post Codicem Theodos. habentur, continetur. Neque de statu hujus privilegii ab illo tempore usque ad Justinianum aliquid ab Imperatoribus clarius statutum, quod certo affirmare valeam, invenio.

Privilegium fori ante Justinianum clericis fuisse concessum.

Ex dictis autem manifeste falsum esse convincitur, quod quidam schismaticorum fautores hoc tempore dixerunt, distinctionem fori inter Ecclesiasticos, & laicos ante Justinianum in Ecclesia non fuisse. Nam ex dictis ostenditur, plures Imperatores hanc fori distinctionem concessisse, seu admisisse, ut de Constantino, Honorio, & Valentiniano 1. & aliis ostendimus. Item multo antiquior Justiniano est gravis illa in Concilio Aquilejensi sententia, *non laicos de sacerdotibus, sed potius sacerdotes de laicis judicare debere*, quam etiam habet in dicta ep. 13. ad Valentinian. Augustum, & in ea distinctionem fori significat. Quam etiam supponit August. in ep. 53. ad Macedonium Proconsulem, & judicem sæcularem, qui cum Augustinum interrogasset, cur Sacerdotes in sæculari foro pro reis intercederent, ipse Augustinus vicissim respondet: *Scio ego, te ipsum cum aliis amicis tuis in ecclesia Carthaginensi intercessisse pro clerico, cui merito succensebat Episcopus, & utique nullum ibi discrimen sanguinis in incruenta disciplina timebatur.* In quibus verbis aperte supponit, & declarat fore distinctionem, quæ jam tunc in usu erat. Quin potius Concilium Matisconense. 2. c. 9. distinctionem hanc *in ipso pene Christianitatis principio, non solum canonum, sed etiam legum interventu introductam esse*, asseruit.

Justinianus ergo non fuit author distinctionis fori ecclesiastici a sæculari, nec privilegium fori clericis primus ipse concessit. Quin potius licet antiqua de hoc foro privilegia concedere, aut innovare visus fuerit, ea tamen ad civiles causas limitavit. Nam in criminalibus, quando crimina non ecclesiastica, sed communia sunt, ut furta, homicidia, &c. voluit clericos a laicis judicari, & puniri, ut constat ex Novella 83. alias Authent. *Ut clerici apud proprios Episcopos, &c.* & ex Authent. *Cassa*, & Authentica *Clericus*. C. de Episcop. & cleric. Aliqui vero existimant, privilegium fori iterum fuisse plene restitutum per Carolum Magnum per quandam legem, qua renovavit aliam Constantini, & Theodosii, quam supra retulimus, qua statuebatur, ut omnes causæ etiam laicorum possint per Episcoporum sententiam terminari, prout refert Gratian. in c. *Omnes* 11. q. 1. & latius Baronius tom. 9. ann. 801. circa medium. Sed in primis lex illa non de criminalibus causis, sed de civilibus loquebatur, valde enim alienum esset ab Episcopali munere, in criminalibus causis laicorum sententiam dicere. Deinde per illam legem non concedebatur clericis privilegium fori, sed potius facultas dabatur laicis, ut coram Episcopis possent suas civiles causas tractare, ac definire. Denique hoc ipsum privilegium vel receptum non fuit, vel certe non multum duravit, sed usu abrogatum est, ut notant Glossa, Hugo, Turrecremat. & alii Doctores in dicto c. *Omnes*, & cap. *Quicumque* 11. q. 1. & latius notat Glossa in c. *Relatum*, eadem

In criminalibus clericos a laicis judicari voluit Justinianus.

An privilegium fori per Carolum Magn. fuerit restitutū.

eadem causa, & qu. Quocirca licet ex historiis constet, Carolum Magnum multa beneficia, & privilegia clericis, & sacerdotibus contulisse, an vero singulare aliquid circa hoc privilegium fori statuerit, scriptum non invenio, neque de aliis Imperatoribus, qui post illum usque ad Fridericum II. fuerunt.

Privilegium fori in civilibus, & criminalib. plenissimae statuit Fridericus.

Hic autem Fridericus sub Honorio III. plenissimum privilegium fori tam in criminalibus, quam in civilibus causis clericis contulit, ut constat ex ejus constitutione, quae habetur in volumine post libros feudorum, & ex Authentico *Statuimus* Cod. de Episcop. & cleric. ex Authent. *Cassa*. Cod. de Sacrosanct. Eccles. Quas leges acceptavit Papa in fine dictae constitutionis his verbis. *Nos Honorius Episcopus servus servorum Dei has leges a Friderico Romanorum Imperatore filio nostro charissimo pro utilitate omnium Christianorum editas laudamus, approbamus, & confirmamus tanquam in aeternum valituras*. Atque ita receptum fuit hoc jus in toto orbe Christiano, ex quo satis constat, privilegium hoc jure communi civili stabilitum esse. Quod etiam imitatae sunt leges particularium regnorum, praesertim Hispaniae tam in antiquioribus legibus, Partita 1. tit. 6. l. 51. & sequent. quam in nova recopilatione, lib. 1. tit. 3. a principio, praesertim Leg. 11. & 12. Lusitaniae lib. 2. Ordinationum per varias leges, idemque de Legibus aliorum catholicorum regnorum arbitramur.

Variis etiam legibus civib. hoc privilegium in Hispania introductum est.

CAPUT XIII.

Difficultati, quae ex praecedenti capite oritur, occurritur, & quomodo Ecclesia diversis temporibus privilegio fori usa fuerit, explicatur.

1. Dubium circa usu privilegii fori.

Ex dictis in praecedenti capite circa usum hujus privilegii fori dubium nascitur, nam videtur sequi, aut Ecclesiam non fuisse usam hoc privilegio plene, & constanter ante Frederici II. tempora, aut multis temporibus, renuentibus Imperatoribus, illud observasse; primum autem videtur magnum esse inconveniens, secundum vero difficile creditu est, quid ergo dicendum est de istius usu antiquitate, & modo? Nam quod Pastores ecclesiae contra Imperatorum voluntatem privilegium hoc non exercuerint, sed dissimulaverint, eorumque voluntati, ac potentiae cesserint, colligi potest, tum quia frequenter in suis decretis Imperatorum, aut Regum consensum, seu jurium civilium concordiam allegant: tum etiam quia non legimus, censuras fulminasse contra aliquem Imperatorem, qui ante Fredericum II. privilegium fori, vel omnino, vel ex parte clericis abstulerit, ut de Valentiniano & Justiniano retulimus. Imo ipsimet Imperatores, qui maxime videntur clericis in hoc privilegio favisse, interdum in aliquibus causis, etiam ipsismet Episcopis, & clericis postulantibus, hanc jurisdictionem assumebant, quibus Pontifices non resistebant, sed potius videndo, & tacendo, consentire videbantur.

Rationes dubitandi.

2. Dubiu, an clerici ab imperiali potestate fuerint exempti. Ratio dubitandi pro negativa parte.

Atque hinc nascitur alia difficultas, quam Barclajus c. 35. apud Bellarmin. tetigit, quia licet multi Imperatores concesserint clericis hanc exemptionem a suis judicibus, & Magistratibus, non tamen legimus, eos a sua propria, & Imperiali potestate exemisse. Nunquam enim id declararunt, quod tamen in tam speciali privilegio necessarium videbatur. Et factis oppositum ostendebant, ut dixi. Ipseque allegat modernum factum Caroli V. qui Hermannum Archiepiscopum Coloniensem in jus ad se vocari jussit, ut de criminibus sibi objectis se purgaret. Possetque allegare difficilia verba Justiniani in Auth. *Nullus Episcopus*, C. de Episc. & cleric. quae sic habent; *Nullus Episcopus invitus ad civilem, vel militarem judicem in qualibet causa producatur, vel exhibeatur, nisi Princeps jubeat*. Ubi constat, concedi exemptionem ab inferioribus, non ab ipso Principe. Et idem sumi potest ex Auth. *Sed hodie*, eodem tit. ibi: *Nisi cum ex jussione Principis ad alias provincias vocantur*.

Ratio pro parte affirmante.

In contrarium vero est, primo quia hoc repugnat multis Conciliis asserentibus, hanc immunitatem esse antiquissimam, & a principio Christianitatis observatam. Quod etiam ratio suadet, quia videtur incredibile, ecclesiam tanto tempore caruisse usu, & observantia immunitatis ad bonum religionis, & decentiam ecclesi. status prorsus necessaria. Praesertim cum ex divino jure proprie, & immediate sit, vel saltem adeo illi propinqua, ut sine illa non possit conservari. Secundo quia inde sequeretur, etiam nunc non gaudere clericos integra exemptione, quia saltem erunt subjecti jurisdictioni Imperatoris, Regum, & quorumcunque supremorum Principum, quia nec Fredericus II. aliter in hanc exemptionem consensit, quam sui praedecessores, sed quod ipsi fecerant, *instauravit, innovavit, & servari mandavit*, neque etiam alii Imperatores, vel Reges post Fredericum magis se sua jurisdictione abdicarunt: consequens autem intolerabilis error est, quamvis Barclajus illud insolenter admittat.

In hoc puncto breviter duo tempora distinguenda sunt; unum est a principio ecclesiae usque ad Constantinum, quando Principes temporales ethnici erant; aliud est a Constantino usque ad Fredericum II. omittimus autem tertium tempus a Frederico usque ad nostra tempora, quia de his quadringentis annis nullus dubitat, quin Ecclesia Catholica plene, ac integre hoc privilegium servaverit, juxta sacrorum canonum dispositionem, sine contradictione alicujus Principis Christiani, qui haereticus, vel schismaticus habitus non fuerit. Praeterea circa duo prima tempora praemittenda est alia distinctio supra data, de jure utendi hoc privilegio, & de facto, seu de ipso usu cum effectu: saepe enim privilegiatus suo privilegio non utitur, licet jure possit, quia de facto non valet. Haec autem impotentia facti esse potest, vel in singulis privatis personis Ecclesiasticis, si ad saecularia judicia ire cogantur, vel in Summo Pontifice, si cum effectu, vel fructu non possit saeculari potestati hanc vim inferenti resistere.

Ad resolutionem duo tempora distinguuntur.

De primo ergo tempore dicendum est, hoc privilegium non potuisse ab ecclesia plene observari, seu vindicari, non ex defectu juris, sed ex defectu potentiae facti, seu executiva (ut sic dicam.) Haec assertio in superioribus insinuata est, & quoad priorem partem de jure sufficienter probata est, quia hoc privilegium, & immediate est jure divino concessum, & licet non esset, data est Ecclesiae potestas & imposita obligatio inducendi illud. Est autem notanda differentia inter hos duos modos, quibus hoc privilegium potuit esse de jure divino, quia juxta illos distingui etiam poterit duplex modus habendi jus circa hoc privilegium. Nam priori modo erit jus illud in re respectu omnium, & singulorum clericorum; posteriori autem modo erit tantum jus ad rem. Si enim privilegium priori modo est a Christo concessum, omnes clerici in quocumque tempore fuerunt actu exempti a jurisdictione Principum ethnicorum, & hoc vocamus jus in re, & consequenter Principes etiam fuerunt privati jurisdictione in clericos, quia haec duo connexa sunt. Ex quo etiam sequitur, potuisse illo tempore clericos in conscientia non parere legibus, vel sententiis Principum, vel judicum ethnicorum, & si ab eis cogerentur, vim vi repellere, si viribus valerent, quia si infideles jurisdictionem non habebant in ipsos, injuriam ab eis patiebantur clerici, & in conscientia non tenebantur illam sustinere, nisi fortasse propter vitandum scandalum, vel aliam similem extrinsecam rationem.

1. Conclusio.

At vero si privilegium tantum posteriori modo, id est, per Pontifices in vi potestatis, ac praecepti juris divini est concessum, sic solum habuerunt clerici in illo primo tempore jus quoddam ad illud privilegium, non tamen jus in illo, quia non fuerunt actu exempti, donec Ecclesia illud instituit, & actu concessit. Et consequenter Principes infideles eo tempore non fuerunt privati jurisdictione sua, quam habebant in personas clericorum, quia non legimus, Ecclesiam eo tempore usam esse potestate, seu jure, quod habebat ad eximendos clericos, seu privandos Principes jurisdictione in ipsos. Unde ulterius fit, obligatos fuisse clericos eo tempore in conscientia parere, legibus, & sententiis Magistratuum etiam ethnicorum, quia ex vera jurisdictione procedebant. Et eadem ratione tenebantur subesse vi coactivae illorum, si alioqui juste illa uterentur.

Inter hos autem duos modos explicandi hoc jus, licet prior sit probabilior, tamen in utroque optime declaratur, morem, quem in usu talis privilegii Ecclesia servavit, semper fuisse rationi, ac prudenti gubernationi Ecclesiae consentaneum. Nam licet Pontifices eo tempore haberent potestatem, & praeceptum eximendi clericos omnino a jurisdictione saecularium Principum, nihilominus prudenter se gerebant, non utendo illa potestate, quia eccle-

In usu privilegii fori prudenter semper se gessit ecclesia.

ecclefiæ non expediebat, quia fine fructu,& cum fcandalo, & impedimento fidei id agere tentarent, ideoque jus divinum non tranfgrediebantur, quia præceptum illud affirmativum erat,cujus natura eft,non obligare pro femper,& ita pro illo tempore non obligavit. Et fimiliter licet privilegium fori fuerit priori modo immediate a Chrifto conceffum, probabiliffime, & prudentiffime explicatur,datum effe cum tali dependentia ab ecclefiæ Paftore,& gubernatore,ut fine illius confenfu,&determinatione non liceat fingulis privatis perfonis illo privilegio fuo arbitrio uti. Nam hæc dependentia negari non poteft, ut jam dixi, tum quia ipfo ufu, & experientia probatur, tum etiam quia erat valde neceffaria ad pacem, & bonum ecclefiæ regimen. Unde fit abfolute dicendum effe,non potuiffe clericos eo tempore in confcientia refiftere jurifdictioni Principum fæcularium, quia ecclefia nihil in hoc declaraverat, aut ftatuerat, & alioqui illi Principes fuo jure bona fide exiftimato utebantur, licet alioqui infideles effent. Et hic modus explicandi hoc jus eft confentaneus Paulo ad Rom. 13.& fententiis Patrum præfertim Chryfoftomi,& Græcorũ illum exponentium.

Ex quibus colligere licet, an dicendum fit clericos illo tempore fuiffe exemptos jure, licet facto non effent, & (quod perinde eft) fuiffe fubjectos jurifdictioni Principum facto, non jure, ac fubinde ufurpato judicio,non vero: vel potius aliquo modo fuerint vere, & jure fubjecti. Dicendum enim cenfeo, clericos ex parte fua jure fuiffe exemptos,quia jure divino hoc potiebantur privilegio,ut dictum eft.Et confequenter fæculares Principes ethnicos non habuiffe jurifdictionem propriam in illos; per ignorantiam vero a formali tyrannide excufari potuiffe. Et nihilominus ad vitanda majora mala,& ne per ignorantiam daretur bellum juftum ex utraque parte, permififfe tunc Paftores ecclefiæ, ut ecclefiafticæ perfonæ Regibus, & Magiftratibus temporalibus parerent: volueruntque illos haberi ut legitimos judices, & fuperiores in rebus temporalibus, & honeftis: quia minus malum erat illos tolerare, & quafi eis committere vices fuas, quam vel ftatum ecclefiafticum perturbare, vel clericos fine legitimis judicibus in ipfo ufu relinquere. Hoc ergo modo non obftante immunitate jure divino conceffa clericis, potuerunt illo tempore judicari a laicis, non proprie ufurpato judicio, fed vero, fi alioqui caufa erat temporalis, & legitime tractabatur.

Principes ethnici nunquam habuerũt veram jurifdictionem in clericos.

Addendum vero ulterius eft,habuiffe clericos illo tempore aliquo modo ufum hujus privilegii intra ipfam ecclefiam refpectu aliorum fidelium, ita etiam difponente ecclefia,quantum ftatus illius temporis permittebat.Probatur,& declaratur in hunc modum; quia femper ecclefia prohibuit fidelibus,ne clericos ad laicos judices deferrent, fed ad ecclefiafticum forum. Quam legem invenimus, non folum a multis Conciliis poft tempora Chriftianorum Principum coactis, & fupra in fine capitis 3. allegatis, fed etiam a nonnullis Pontificibus antiquioribus latam, præfertim ab Alexandro, Cajo, & Marcellino in fuis epiftolis decretalibus, quas in eodem loco citavi. Quamvis enim eo tempore infideles principes fuam exercerent jurifdictionem, & ideo eorum Magiftratus poffent effe veri judices in caufis Clericorum modo declarato, clericufque accufatus, vel citatus coram judice laico infideli teneretur comparere ad juffionem talis judicis: nihilominus potuit ecclefia epifcopale forum erigere, in quo caufæ clericorum, quantum fieri poterat ex parte ecclefiæ, tractarentur. Nam ad hoc femper habuit, & poteftatem a Chrifto datam, & illam exequendi opportunitatem. Ideoque a tempore Apoftolorum ufum etiam ejus habuit, ut aperte fumitur ex illo primæ ad Timot. 5. *Adverfus Presbyterum accufationem non recipias, nifi fub duobus, vel tribus teftibus*, quæ verba fupponunt jam tunc fuiffe Epifcopale tribunal pro clericorum caufis dijudicandis erectum.

Clerici inter fideles femper privilegio fori gavifi fuerunt.

Eftque attente confiderandum, Paulum non loqui de folis caufis ecclefiafticis, fed de querelis contra clericos in caufis criminalibus: nam in illis fit propria accufatio; & cum Paulus indefinite, & fimpliciter loquatur, non eft reftringenda illius fententia ad crimina ecclefiaftica: de quocumque ergo crimine poterat, & debebat tunc presbyter accufari in tribunali ecclefiaftico. Nec refert, quod Chryfoftom. Theophylact. & Græci nomen presbyteri non ad dignitatem facerdotii, fed ad ætatem fenectutis accommodant; Non, inquam, hoc obftat, tum quia etiam in illo fenfu probatur ex illo loco tribunal ecclefiafticum pro caufis fidelium, & majori ratione pro caufis clericorum, non enim effe poterat pejoris conditionis, fi alii admittebantur, quod nunc non examinamus, quia ad caufam præfentem parum refert. Tum etiam, quia probabilior eft expofitio Ambrofii, fi ejus funt commentarii; & Hieronymi, cum eadem correctione, Anfelmi, D. Thomæ,& Latinorum, qui de facerdotibus locum illum interpretantur. Nam de illis loquebatur Paulus in verbis proxime præcedent. dicens: *Qui bene præfunt prefbyteri, duplici honore digni funt, maxime, qui laborant in verbo, & doctrina*, & ftatim fubjungit; *Adverfus prefbyterum noli accufationem recipere, &c.* Eratque major ratio erigendi tribunal ecclefiafticum pro clericis, quam pro aliis fenioribus laicis fidelibus, quia fpecialiori ratione funt clerici fub cura, & regimine prælatorum, quam communis plebs fidelium, eo quod fpecialius funt ad ecclefiaftica minifteria deftinati, ut dictum eft. Atque hoc modo fuit ab initio in ecclefia aliqua diftinctio fori ecclefiaftici a civili, non folum pro caufis Ecclefiafticis, fed etiam pro aliis, & pro criminibus faltem clericorum, ut fupra etiam notatum eft.

Sententia Patrum de fenioribus locum Pauli intelligentium traditæ refolutioni nõ adverfatur.

Hac ergo diftinctione fuppofita, optime potuit ecclefia illo tempore prohibere, ne clerici accufarentur, vel deferrentur ad tribunalia laicorum per alios clericos, vel fideles. Quamvis enim hoc prohibere non potuerit infidelibus, inter quos fideles tunc vivebant, quia neque erant fubditi ecclefiæ, neque illos cogere valebat, & ita poterant movere litem, vel accufationem contra clericum coram fuo judice, quem folum ut legitimum recognofcebant: nihilominus fidelibus fubditis potuit ecclefia præcipere,ut fi presbyterum accufare vellent, id facerent in tribunali ecclefiaftico,quia ita erat valde conveniens, ac neceffarium ad fervandum divinum jus, & ad honorem Chriftianæ religionis,& decentiam ecclefiaftici ftatus,quam in omni tempore, quantum illius conditio, & ftatus patiebatur, Ecclefiæ Prælati procurare debuerunt.

Ecclefia femper potuit cogere fideles ad exemptionem clericorum fervandam.

Prohibitio autem illa erat jufta illo tempore,quia licet Principes fæculares fuam exercerent jurifdictionem,fideles eorum fubditi non tenebantur aliquo jure ad movendam accufationem, vel litem coram ipfis, fed poterant quocunque alio honefto modo fuas controverfias, vel lites componere; ergo licite, ac prudenter potuit ecclefia prævenire,ac præcipere fidelibus,ut adverfus clericum in ecclefiaftico judicio agerent, non in fæculari, & confequenter potuit etiam graviter punire per ecclefiafticas cenfuras tranfgreffores hujus præcepti. Eo vel maxime, quod licet per hoc præceptum aliquo modo fubtraherentur hujufmodi caufæ judicibus laicis, eorumque jurifdictio ex parte impediretur,vel tolleretur,id totum licebat, non folũ ex vi divini privilegii,fed etiã quia indirecte faltem cadebat fub poteftatem fpiritualem ecclefiæ,propter bonum religionis,& fupernaturalem finem, & ufus talis poteftatis exerceri tunc potuit fine fcandalo infidelium, aut impedimento, vel perturbatione fidei. Merito ergo ecclefia ficut de jure potuit, ita de facto prohibuit, ne clerici ad tribunalia fæcularia deferrentur. Quod Alexander Papa confirmat, quia fi Paulus Chriftianorum caufas ad ecclefias deferri,& ibidem terminari præcepit (1. ad Corint. 6.) etiam potuerunt Pontifices præcipere, ut facerdotes coram folis Epifcopis accufarentur,quo argumento ufum etiam eft Concilium Carthaginenf. 3. c. 9. & de illo videri poteft D. Thomas fuper locum Pauli.

Sic igitur cœpit ecclefia illo tempore eo modo, quo potuit,clericos a fæcularium judicio eripere, eodemque modo cœpit eorum immunitatem tueri,non quidem plene,& omni ex parte,quia tunc non erat opportunum, fed ut dixi, quantum fieri poterat ex parte fidelium. Unde merito poteft illa prohibitio quoddam privilegium fori clericorum appellari, ficut prohibitio fub fpeciali cenfura, ne quis in clericum violentas manus injicere audeat, eft magnum privilegium clericorum, quod canonis appellatur. Sicut enim hæc prohibitio canonis facta eft in gratiam ftatus ecclefiaftici, ita etiam illa antiqua pofita fuit, ut clerici tanquam res facræ, & religiofæ judicio etiam quodammodo facro, quoad fieri poffet, refervarentur. Auctumque fuit hoc privilegium illo tempore per aliam ecclefiafticam legem,qua conceffum eft clericis,ne poffent a laicis, fed tantum a clericis accufari, vel e con-

verfo

verso prohibitum erat laicis, ne clericos accusare auderent, de qua prohibitione multa decreta refert Gratian. 2.q.7.ex quibus antiquiora sunt Evaristi in ep. 2.Fabian. ep.1.& 2.Eusebii ep.1. & 2. hæc tamen prohibitio postea magis declarata, vel limitata est, ut in tota illa quæstione videri potest. Et hæc de illo primo tempore sufficiunt.

8. Conclusio. Cum Imperatorib. Christianis exemptione gaudere clerici cœperunt. Probatur.

De secundo tempore dicendum est, fere ab initio Imperatorum Christianorum clericos fuisse exemptos a foro sæculari, tum jure proprio, & in re obtento per privilegium actu concessum: tum etiam facto, nisi quando per injuriam, vel tyrannidem impediebantur, seu cogebantur. Hæc assertio ex dictis in capite præcedenti facile probari potest. Et prima quidem pars nota est, quia hoc privilegium ab ipso Christo immediate collatum est. Imo quamvis esset necessaria applicatio aliqua per Pontificem, probari posset in hunc modum. Nam ecclesia, seu Pontifices semper, quantum in ipsis fuit, voluerunt immunitatem hanc clericorum conservare, quia ad hoc ex lege divina tenentur, & quia ad bonum religionis est maxime conveniens: in tempore autem ethnicorum Principum propter incapacitatem illorum hoc perficere non tentarunt; ergo eo ipso, quod Christiani Principes huic immunitati faciles se præbuerunt, Pontifices usum illius introduxerunt, ac perfecte statuerunt. Ostendimus autem Constantinum factum Christianum, immunitatem hanc vel recognovisse, & admisisse; vel si opus erat, donasse; ergo statim etiam Pastores ecclesiæ, & donationem acceptarunt, & si quid amplius ex parte sua necessarium erat, addiderunt; ergo ex tunc cœperunt clerici habere non solum jus ad immunitatem, sed etiam privilegium ipsum, & usum ejus actu concessum.

Unde facile persuadetur secunda pars assertionis, quia ut observantia hujus privilegii non solum jure, sed etiam facto introduceretur, solus consensus, & authoritas Christianorum Principum desiderabatur: sed Constantinus, ut diximus, statim præbuit consensum, & ut executioni mandaretur, authoritate sua statuit; ergo nihil obstare potuit, quo minus hæc immunitas facto, & usu executioni mandaretur. Idemque credendum est de aliis, qui Constantino simul cum imperio in fide, & pietate successerunt, paucis exceptis, qui vel per ignorantiam, vel per ambitionem aliquid contra hanc immunitatem attentarunt. Quod satis confirmant cætera, quæ de aliis Imperatoribus usque ad Fredericum adduximus. Et in dicto titulo de Episcopis, & clericis inveniuntur multæ leges Imperatorum, in quibus reprehenduntur Magistratus civiles aliquid agentes contra hanc clericorum immunitatem, & si quæ contrariæ consuetudines paulatim erant introductæ, reprobantur, ac retractantur; ergo signum est, ordinarie, & justis judicibus servatam esse exemptionem etiam facto. Unde Imp. Fredericus, qui clarius, & generalius hoc confirmavit, non quasi rem novam illam decernit, sed ut jam stabilitam *per Imperiales, & canonicas sanctiones*, ideoque in citata lege statuit, ut nullus præsumat, clericum ad sæculare judicium adducere, *contra Imperiales* (inquit) *& canonicas sanctiones*; ergo jam ante illud factum erat præsumptuosum, & iniquum, ac subinde contrarium erat legitimum & illo tempore debitum.

Et hinc aperte sequitur ultima assertionis pars. Nam quod ad usum attinet, negare non possumus, in discursu illorum temporum multa esse facta, & tentata contra hanc immunitatem non solum ab inferioribus Magistratibus, sed etiam ab ipsis Imperatoribus; inde vero non licet inferre, facta illa aut valida, aut licita fuisse, nam sæculares judices sunt clericis infesti, ut de laicis dicitur in c. *Laici* cum similibus 2. q. 7. Semperque suam jurisdictionem amplificare student, vel humana ambitione propria, vel affectu placendi temporalibus Principibus; vel interdum quidem ex zelo justitiæ, non tamen secundum scientiam. Quidquid ergo eo tempore contra immunitatem fiebat a quocumque Magistratu, vel Principe Christiano, non minus erant iniquum, & tyrannicum, quam quod posterioribus temporibus usque ad hodiernum diem factum est, vel fit. Quia post concessum, & firmatum privilegium exemptionis, quidquid contra illud fit, est opus usurpatæ jurisdictionis, ac potestatis, ac subinde injustum, & tyrannicum. Atque in hoc ordine ponenda est quælibet privilegii prius concessi retractatio per sæcularem potestatem etiam Imperatoriam facta, quia non potest Imperator auferre, quod Christus donavit, sive immediate per se ipsum, sive per Vicarium suum. Neque refert, quod privilegium non fuerit datum sine consensu Imperatoris, quia non fuit ille consensus causa propria, & per se talis privilegii, imo nec conditio ad illius valorem simpliciter necessaria, sed tantum ad usum fuit ex benigna, & prudenti ecclesiæ providentia expectata, ideoque retractatio illius consensus postea subsequuta privilegium auferre, aut immuture non poterat. Imo licet hoc privilegium fuisset principaliter ab Imperatoribus datum, ab eisdem postea revocari non potuisset, ut infra latius ostendam.

Quapropter non obstante revocatione a Valentiniano, vel quolibet alio facta, locum semper, & veritatem habuit hæc pars assertionis, quod omnia, quæ in illo tempore postea fiebant, iniqua erant, & tyrannica, quia semper subsistebat privilegium, cui erant contraria, & quia cum ipsa revocatio per tyrannidem facta esset, quidquid in virtute illius fiebat, eamdem iniquitatem participabat. Loquor autem semper de ipso opere secundum se spectato, non de personis, quæ forte per ignorantiam interdum excusari potuerunt. Nam certe Imperatores illo tempore non videntur propriam originem, & excellentiam hujus privilegii cognovisse, ideo enim ita de illo loquuntur, ac si esset proprium ipsorum Imperatorum donum, ab eorum nimirum arbitrio pendens, atque ita aliqui eorum per ignorantiam humanam, & absque hæresi cogitare potuerunt, se posse privilegium semel datum auferre. Sed quidquid de eorum culpa, vel excusatione sit, factum ipsum in se spectatum, & injustum, & nullius valoris, vel efficacitatis fuit. Et ideo Patres Concilii Andegavensis, qui post revocationem a Valentiniano 3. factam in Gallia congregati fuerunt, nulla ratione legis Valentianæ habita pro defensione immunitatis statuerunt, ut clericis contra Episcopale judicium resilire non liceat, neque inconsultis sacerdotibus sæcularium judicia expetere, ut refert Baron. ann. 453. n. 53. illud enim Concilium in tomis Conciliorum non habetur. Et Concilium Chalced. quod proxime post Valentinianum 3. celebratum fuit c. 9. similiter distinctionem fori servandam a Clericis præcepit. Et licet hæc Concilia solis sacerdotibus, ne ad judices sæculares accedant, præcipere videantur, tamen Concilium Matisconense 1. post 130. annos celebratum c. 7. etiam judices ab ecclesiæ liminibus arcendos disponit, qui clericos judicare præsumpserint. Ex quib. satis intelligitur revocationem illam nullius valoris, vel momenti ab ecclesiæ Patribus reputatam esse. Quod postea etiam Imperatores melius intellexerunt, & ideo ad pristinum statum immunitatem ecclesiasticam restituerunt.

Ad primam ergo difficultatem in principio positam facilis est responsio; dicimus enim semper ecclesiam usam fuisse ecclesiastico foro pro suis clericis, non tamen semper potuisse æqualiter illos eximere a sæculari, quia tempore infidelium Imperatorum, ut dixi, respectu illorum immunitatem non exercuit; quod licet sine incommodo fieri non potuerit, patienter sustinendum fuit, quia vel sine majori incommodo vitari non poterat, vel certe, quia simpliciter, & cum effectu executioni mandari non poterat. Post tempora vero Christianorum Imperatorum semper ecclesia retinuit integrum privilegium suum; expectavit autem in principio ad usum ejus consensum Christiani Imperatoris, ut res suavius, & efficacius fieret ad imitationem divinæ sapientiæ, & prudentiæ. Et ob eandem causam Pontifices in suis decretis legum civilium consensum allegant. Et ob eandem rationem, licet alioqui Imperatores in illis antiquis temporibus tergiversarentur, & aliquid contra hanc immunitatem agerent; non statim a Pontificibus damnabantur, aut puniebantur, quia nondum satis illis erat notum, & explicatum jus, & fundamentum exemptionis, nec fortasse tunc erant illius capaces, & ideo non poterant sine majori detrimento violenter cogi, sed magis opportunum Patres judicarunt, interdum aliquid dissimulare, & paulatim veritatem docere, usumque immunitatis introducere. Nunquam vero Episcopi, vel Pontifices in causis ecclesiasticis, vel clericorum, judicium sæculare ab Imperatoribus postularunt, nisi fortasse hæretici, aut schismatici; catholici autem solum ad judicium legitimum, & Ecclesiasticum sine impedimento obtinendum authoritatem Principum interponebant. Quod paucis verbis recte explica-

Solvuntur rationes dubitandi in primo dubio positæ.

tur

Cap. Placuit. 11. q. 1.

tur in Concilio Milevit. cap. 19. *Placuit, ut quicumque ab Imperatore cognitionem publicorum judiciorum petierit, honore proprio privetur. Si autem Epiſcopale judicium ab Imperatore poſtulaverit, nihil ei obſit*. Et idem declaratum eſt in Concilio Carthagin. 3. c. 38. & habetur in in cap. *Petimus*. 11. q. 1. & ſimile ibidem habetur in capite ſequenti, & ſumitur ex cap. *Chriſtianis*. 11. q. 1. quod eſt Gelaſii Papæ ſcribentis ad quendam Comitem, ut quoſdam clericos a violentia cujuſdam Principis ſæcularis tueretur: *Sublimitatis* (inquit) *tuæ tuitione valleantur*. De qua re videri etiam poteſt ep. 68. Auguſtini.

Satisfit rationibus in dubio ſecundo poſitis.

Ad alteram difficultatem, quam Barclajus movit, reſpondetur, licet fortaſſe aliqui Imperatores ita per ignorantiam, vel errorem hoc privilegium intellexerint, ut per illud a ſua ſuprema poteſtate clericos non eximi exiſtimaverint, nihilominus ipſos deceptos eſſe, quia eccleſia aliter exemptionem hanc introduxit, aut declaravit. Nam in dicto c. *Placuit* proxime citato expreſſe dixit Concilium Milevitanum, *etiam ab Imperatore* non poſſe peti clericorum judicium, & in d. c. *Chriſtianis*, Gelaſius P. contra Immunitatem eccleſ. eſſe cenſet, *per authoritatem Regiam* contra clericum procedere, & Gregor. Papa lib. 4. ep. 31. alias c. 75. ad Mauritium Imper. ſcribit, ne *terrena poteſtate ita dominetur clericis, ut debitam reverentiam eis non impendat*. Ubi tacite eum reprehendit, quoniam tunc tyrannice in ſacerdotes imperare ſtudebat, ut ipſe Gregor. deplorat in Pſal. 4. pœnitentiæ (ut ſupra retuli) moderate autem ad illum loquitur, ne fortaſſe ad majorem ſævitiem provocaretur. Non omiſit tamen illi proponere exemplum Conſtantini, qui Epiſcopis inter ſe diffidentibus reſpondit: *Ite, & inter vos cauſas diſcutite, quia dignum non eſt, ut judicemus Deos*. Præterea in multis aliis decretis abſolute dicitur, laicos non habere jurisdictionem ullam in clericos, ut expreſſe dicitur in Concilio Conſtantienſ. ſeſſ. 31. & Conc. Lateranen. ſub Leone X. ſeſſ. 9. & aliis, quæ ſupra retulimus: manifeſtum autem eſt, laicorum nomine etiam Imperatores comprehendi, nam cum non ſint clerici, laici profecto ſunt.

Cap. Sacerdotib. 11. q. 1.

Vide Reb uffium lib. 10. hiſt. c. 2.

Denique ipſi etiam Imperatores licet de ſe ipſis in ſpeciali non loquantur, ſæpe tamen loquuntur generaliter, & cum tanta declaratione, ut ſatis eundem ſenſum ſignificent. Conſtantinus enim in dicta L. 7. Codicis Theodoſiani de Epiſc. & Cleric. ſtatuit, ut clerici in Occidente ſicut in Oriente *immunitate pleniſſima potiantur*, & Theodoſius in L. ult. ejuſdem tit. confirmans hoc privilegium, dicit cauſas clericorum reſervari *Epiſcopali audientiæ*; eximuntur ergo ab omni laicali, etiam imperiali. Neque poteſt dici, hoc ſolum intelligi in prima inſtantia, per modum vero appellationis ſemper licuiſſe ad Imperatorem provocare; hoc enim & gratis dicitur, & falſum eſſe probatur. Tum quia ab Epiſcopis nunquam fuit in Eccleſia appellatum ad Imperatorem, ſed vel ad Metropolitanos, aut Patriarchas; vel tandem, ad Summum Pontificem, ut expreſſe in Conc. Chalcedonenſi c. 9. traditum eſt. A Summo autem Pontifice nunquam licuit ad aliud tribunal, ſive eccleſiaſticum, ſive laicum appellare, ut dixit Gelaſius Papa ad Epiſcopos Dardaniæ, & ad Fauſtum, & Conc. Sardicenſe canon. 4. & 7. & tradunt multa alia decreta Pontificum, & Conciliorum, quæ ſuperiori libro ad probandam ſupremam Pontificis authoritatem retulimus. Igitur cauſæ clericorum eo ipſo, quod reſervatæ ſunt Epiſcopis, intra forum eccleſiaſticum terminandæ ſunt, ac ſubinde extra totum forum laicum, uſque ad ipſum Imperatoris tribunal conſtitutæ ſunt. Et certe ratio, quam illa lex ultima reddit, hoc ſatis confirmat; *Fas enim* (inquit) *non eſt, ut divini muneris miniſtri temporalium poteſtatum ſubdantur arbitrio*: nam profecto poteſtas Imperatoria temporalis etiam eſt; ergo etiam illa ſub indefinita voce, quæ univerſali æquivalet, comprehenditur. Ac denique eodem modo, indefinita, & generali loquutione idem privilegium conceſſit Fredericus 2. illudque Honorius 3. confirmavit.

Evaſio quædam præcluditur.

Ad facta vero Imperatorum, quæ in contrarium alleguntur, vel allegari poſſunt, generatim reſpondemus, fortaſſe multa illorum non fuiſſe exercendo actum jurisdictionis, ſed interceſſionis, vel auxilii, quod ſolet brachium ſæculare eccleſiaſtico tribuere, ut in ſuperiorib. de Conſtantino, & aliis diximus. Vel certe interdum excuſari poſſunt, quia non propria authoritate, ſed petentib. ipſis Prælatis, & quaſi arbitri inter illos judicabant, vel potius diſſidia componebant; denique ſi aliqua ex his, vel aliis rationibus excuſari non poſſunt, reſpondendum eſt, exceſſiſſe, jurisdictionem uſurpando, ut de Mauritio dixit Gregorius paulo antea citatus, & de Valentiniano 3. jam diximus, & late oſtendit Baronius ann. 452. & 453. Ad noviſſimum autem exemplum Caroli V. quem ſcimus fuiſſe inſignem eccleſiaſticæ libertatis protectorem, & obſervatorem, reſpondemus, Carolum potuiſſe ad ſe vocare Hermannum Archiepiſcopum, non ut Archiepiſcopum, ſed ut Principem imperii. Item potuiſſe vocare non ut judicem, ſed ut protectorem cleri, & Academiæ Colonienſis. Nam Surius, qui factum illud refert anno 1545. in commentario, ſimul dicit; *Hujus anni menſe Junio Cæſar clerum, & Academiam Colonienſem in ſuum patrocinium recepit*. Ut ergo afflictis patrocinaretur, potuit vocare Epiſcopum, ut veritatem agnoſceret, & eccleſiæ nocumenta vitaret, donec Papa cauſam ad ſe traheret; quod paulo poſt fecit, in ſequenti menſe Julio Hermannum citando, quem poſtea etiam Pontifex depoſuit, cooperante Carolo, ut idem author in initio ann. 1547. refert. Denique ad verba Juſtiniani in illis authenticis nihil invenio a Gloſſis, vel Juriſperitis dictum; mihi autem videtur exceſſiſſe in his legibus circa res eccleſiaſticas condendis, & non ſatis perſpectam habuiſſe vim, & originem eccleſiaſticæ immunitatis, & ideo multa per errorem, & ſine legitima poteſtate circa illam diſpoſuiſſe, ut jam ſupra tactum eſt, & in ſequentibus iterum, atque iterum occurret.

Ad facta Caroli V.

CAPUT XIV.

Qualis ſit clericorum exemptio in cauſis civilibus.

Hactenus ſolum oſtendimus, immunitatem clericorum ipſis convenire, ſeu privilegium fori illis eſſe conceſſum: ſimulque originem hujus privilegii explicavimus; & rationem ejus reddendo, efficientem, & finalem cauſam ejuſdem privilegii declaravimus: conſequenter igitur ſequitur, ut quid ſit hoc privilegium explicemus; quod fieri non poteſt, niſi inquirendo, quid per hujuſmodi privilegium conferatur; nam tota ratio, & eſſentia cujuſcunque privilegii in jure, ſeu poteſtate, quæ per illud datur ſecundum ſuam generalem rationem cōſiſtit: ſpeciem autem ſumit ex materia, in qua vel circa quam verſatur. Atque ita etiam fiet, ut quidquid de cauſa veluti materiali hujus privilegii deſiderari poteſt, ſimul explicetur. Nam de formali quidem nihil eſt, quod dicamus, quia ipſa libertas, ſeu immunitas eſt quaſi moralis, & interna forma, in qua privilegium ipſum conſiſtit: forma autem externa non eſt, niſi conceſſio ipſa, quæ per verba Scripturæ, aut canonum fit, quæ verba in his, quæ hactenus diximus, & in diſcurſu totius libri ſæpius tractantur, & expenduntur. Ex materia igitur immunitatis illius cognitio maxime pendet: hæc autem materia in duo membra diſtingui poteſt, in uno continentur res, actiones, vel paſſiones, aut munera, aliaque ſimilia, a quibus datur exemptio: ſub alio perſonæ, quibus hæc exemptio datur, comprehenduntur. De his igitur ſigillatim dicendum eſt, atque ita non ſolum eſſentiam, & cauſas, ſed ſimul etiam effectus hujus privilegii explicabimus.

Cauſa formalis privilegii fori.

Materia privilegii fori, duplex.

Prima ergo, & (ut ſic dicam) antiquiſſima materia hujus privilegii eſt forum civile, ſeu tribunal ſæculare, in quo temporales lites ad externa bona fortunæ pertinentes tractantur. Certum ergo eſt, clericos exemptos eſſe a ſæculari foro in cauſis civilib. Probatur primo ex jure canonico c. 2. de Foro compet. ubi in generali ſermo eſt, ſicut etiam 11. q. 1. c. 1. & 3. cum multis aliis, ſimiliter indefinite præcipitur, ut clerici ad ſæcularia judicia non pertrahantur; & in cap. *Nullus clericus*, additur diſtributio: *Omne negotium clericorum in Epiſcopi ſui, &c.* & in cap. *Nullus Epiſcopus*, in ſpecie dicitur, *Neque pro civili cauſa*, & in cap. *Placuit*: *quicunque ab Imperatore cognitionem publicorum judiciorum petierit*. & in cap. *Placuit*. 2. ibi, *Vel civilis cauſa fuerit commota*, & ſimilia, multa in ea quæſtione leguntur. Et in cap. *Sæculares*, de Foro competent. in ſexto dicitur, cenſura eccleſiaſtica eſſe compeſcendos judices ſæculares, qui perſonas eccleſiaſticas ad ſolvenda debita, audita, & judicata cauſa, compellere præſumunt, quæ cauſa ſine dubio civilis eſt.

1. Concluſio. Clerici in cauſis civilibus a judicio ſæculari exempti ſunt. Probatur.

Idem præterea certum, & conſtans eſt in jure civili antiquo-

quorum Imperatorum, qui de toto foro indefinite loquuntur. Et licet Imperator Leo cum sociis in Leg. *Omnes*. Codice de Episcopis, & Clericis in certis casibus, & cum quibusdam conditionibus concesserit, ut Clerici cōveniri possent in foro sæculari, etiam in civilibus causis, postea hoc revocatum est, tum per Justinianum, qui de causis civilibus absolute loquutus est in Auth. *Ut Clerici apud proprios Episcopos, & cætera*, collat. *6.* alias novella. 83. tum maxime per Fridericum, qui in sua constitutione de utrisque causis civilibus, & criminalibus in specie loquutus est. Et notavit Gloss. in Auth. statuimus, v. *Vel civili*, C. de Episc. & Cleric. Et ita hæc pars indubitata est inter catholicos Doctores. Ratio vero, seu congruentia est, quia in hac materia eadem, vel major necessitas hujus exemptionis est, quæ in quavis alia invenitur, tum quia lites civiles frequentiores esse solent, tum etiam quia majus erat periculum, ne circa hæc temporalia sæculares judices minus favorabiles clericis essent, vel saltem in exhibenda illis justitia, in judicio essent remissi, ut dicitur in c. *Cum sit generale*, de Foro comp.

Ratione eadem suadetur.

Prædicta exemptione solum quando sunt rei gaudent clerici.

Huic vero regulæ addenda est declaratio, nimirum, clericos esse exemptos in causis civilibus, quando sunt rei, seu ad litem provocati; nam si sint actores, sequi debent forum rei, ut statuit Pelagius Papa relatus in c. *Experientia*, & c. *Si quisquam*. 11. allegans generalem regulam utriusque juris, quod actor sequitur forum rei, cap. *Neminem*, cum multis aliis 3. q. 6. l. ult. C. *Ubi in rem actio*, & in l. 2. & in l. 4. de Jurisdictio. & ubi quis convenire debeat in Codice Theodosiano. Unde regula hæc non solum procedit, quando clericus provocat clericum diversi Episcopatus, seu distincti fori ecclesiastici, sed etiam quando clericus a laico postulat, tunc enim non potest uti privilegio fori, quia sequi debet forum rei.

An ecclesia potuerit privilegium fori absque limitatione concedere.
1. Ratio pro negativa parte.

Ut autem hujus declarationis rationem reddamus, quæri potest, an ecclesia ita limitaverit hoc privilegium, quia non potuerit majus concedere, vel solum quia noluit. Videtur enim illud prius asserendum, nam si ecclesia potuisset clericos abstrahere a judiciis sæcularibus, etiam quando sunt actores litium civilium, profecto fecisset: nam eadem necessitas tunc intercedit, quia non minora nocumenta possunt clericis provenire ex communicatione cum laicis in sæcularibus judiciis, sive actores, sive rei existant, idemque periculum erit perdendi causas, & infestos habendi judices sæculares juxta regulam c. 2. de Imm. eccl. in 6. ergo si ecclesia id non fecit, ideo est, quia non potuit. Et confirmatur, quia Pontifex non potest usurpare jurisdictionem laicorum juxta c. *Novit*, de Judic. & alia supra tractata: sed si clericum etiam actorem eximeret a sæculari judicio, usurparet jurisdictionem laicorum; ergo non potest id facere. Probatur minor, primo, quia judices laici privarentur jurisdictione, quæ ad eos pertinebat. Secundo & melius, quia reus cogeretur comparere coram non suo judice, nimirum, ecclesiastico, & ita ecclesia usurparet jurisdictionem in laicum.

2. Confirmatio.

In quo est notanda differentia inter actorem, & reum: nam actor non coactus venit ad judicium, sed voluntarie movet illud, & ideo quando agit contra clericum, mirum non est, quod ad judicem per se non suum, sed clerici ire compellatur, quia melioris conditionis esse debet is, qui cogitur, quam qui cogit; at vero quando laicus est reus, cogitur comparere, & ideo compelli non potest, nisi coram directo suo judice, alias usurparetur jurisdictio in ipsum: ergo eadem ratione non potuit concedi clerico actori privilegium trahendi laicum ad suum forum, seu (quod idem est) extra forum illius. Et confirmatur ex Bart. in dict. l. 2 de Jurisdict. omnium judic. ubi quærit, an possit fieri statutum, ut reus sequatur forum actoris, & respondet, pro subditis posse Principem hujusmodi facere statuta, non autem posse statuere, ut homo non suæ jurisdictionis teneatur sequi forum actoris, quia nemo potest statuere de his, quæ suæ jurisdict. non sunt. Quæ decisio Bartoli, & ratio ejus æque videtur in præsenti procedere, quia laicus in temporalib. ecclesi. jurisdict. non subest. Potestque amplius confirmari, nam si fidelis litem civilem moveret contra infidelem ecclesiæ non subditum, non posset ecclesia cogere reum infidelem ad sequendum forum actoris fidelis; ergo idem erit in præsenti casu.

3. Confirmatio.

3. Confirmatio.

1. Conclusio ecclesia potuit clericum etiam actorem eximere.

Nihilominus dicendum est, non deesse in ecclesia potestatem ad eximendum clericum etiam actorem a foro sæculari, licet ex suavi providentia, & prudenti gubernatione id non fecerit, propter quandam naturalē æquitatem, cui consentaneum est, ut is, qui impetitur, & invitus trahitur ad judicium, extra forum suum ire non cogatur, ne duplex incommodum sustineat. Nam propter hanc etiam æquitatem, *Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori*, ut habet regula 11. juris in sexto. Prior pars assertionis sumi potest ex Glossa in cap. *Si clericus*, verb. *De consuetudine*, & in capite *Ex transmissa*, in principio, de Foro competent. quatenus dicit, non solum posse Papam, sed etiam frequenter, concedere rescripta, & privilegia clericis, ut in quacunque causa, etiam agendo contra laicum, ad suum forum illum venire compellant, quam sententiam sequitur ibi Panormitan. & refert Archidiac. & Speculatorem. Hostiensis vero in Summa tit. de Foro compet. §. *Quibus ex causis*, vers. *Ex præmissis*, dicit, in curia Romana indistincte clericum contra laicum impetrare hujusmodi favorem.

Probatur assertio.

Ex hac ergo consuetudine, & sententia communi probatur assertio, quia privilegium favorabile, quod Papa potest concedere multis clericis ut singulis potest etiam omnibus clericis in favorem totius communitatis, & status clericalis concedere, si judicet expedire; sed sæpe concedit multis personis ecclesiasticis, ut etiam agendo sint exempti a foro sæculari; ergo potuit etiam idem concedere toti statui clericali. Major probatur primo, quia eadem est ratio totius, & partis, quod ad potestatem attinet, si causa proportionata subsit. Secundo, quia illa consuetudo sufficienter ostendit, hujusmodi privilegium ex suo genere, & forma non esse intrinsece malum; nec contra naturalem justitiam; ergo nec respectu totius cleri potest talis iniquitas probabili ratione ostendi; ergo non est, cur tale privilegium excedat Pontificiam potestatem. Quæ ratio absolute probat assertionem, & ostendit, consuetudinem illam concedendi talia privilegia personis aliquibus esse justam, & rationi consentaneam, quod magis respondendo ad argumenta comprobabitur. Accedit, quod cum ostensum sit, privilegium hoc exemptionis esse immediate concessum jure divino, difficilius videtur ad explicandum, quomodo potuerit ecclesia hanc limitationem facere, quam utrum possit illam non facere: quia stando in jure divino, privilegium absolutum omnino est, & sine limitatione concessum; ergo potuisset ecclesia ita illud exequi, & plenum illius usum conservare. Quia vero, ut diximus sæpe, hoc privilegium ita fuit datum a Christo, ut dispositioni Pontificum quoad moderationem, extensionem, vel particularem mutationem commissum sit, ideo potuit ecclesia prædicto modo illud moderari, & ex parte cedere juri suo, propter congruentes rationes, quas solvendo argumenta magis explicabuntur, & altera pars assertionis confirmabitur.

Solvuntur rationes in cōtrarium factæ.

Ad primam ergo conjecturam respondemus negando consequentiam, non enim omnia, quæ fieri possunt, vel licent, expediunt. Unde licet verum sit, non deesse congruentias, ob quas posset ecclesia hunc favorem concedere clero; nihilominus voluerunt Pontifices conformari legibus civilibus in hac regula, ut actor sequatur forum rei, ut dicitur in dicto cap. *Si quisquam*, 11. q. 1. tum quia hoc est valde consentaneum æquitati naturali, ut dixi, tum etiam quia hujusmodi actiones, & motiones litium pro rebus temporalibus, ordinarie procedunt ex nimio affectu divitiarum, qui personas ecclesiasticas non decet, ideoque regulariter loquendo, vitare debent clerici hujusmodi actiones, præsertim pro suis secularibus bonis, nisi evidens, & gravis ratio cogat. Ne igitur ecclesia hujusmodi lites fovere videretur, noluit clericos eximere agendo, sed tantum respondendo, quia tunc solum se defendunt, quod & justum, & honestum est. Potuit etiam id facere ecclesia, ne judicia ecclesiastica tot litibus laicorum gravarentur, & ne laicos etiam offenderet, & forensem jurisdictionem nimium affectare videretur. Ideoque quando privatæ exceptiones, vel favores ab illa regula fiunt per specialia privilegia, non propter solas generales rationes decentiæ, aut commodi clericalis status, sed adjunctis aliis specialibus juxta varias occurrentes circumstantias conceduntur.

Ad Barto.

Ad secundam confirmationem, & ad Bartoli doctrinam respondetur, posse in contrarium retorqueri: nam si Princeps potest inter subditos statuere, vel privilegiū dare, ut reus sequatur forum actoris, etiam Papa poterit idē privilegium dare clericis respectu aliorum fidelium; quia

omnes

omnes sunt ejus subditi. Neque obstat, quod fideles laici non sint directe subditi Papæ in temporalibus: nam satis est, quod indirecte subdantur: nam sicut spiritualis potestas sufficit ad disponendum circa temporalia, quando spiritualis ratio, & finis id requirit, quod est indirecte disponere, ita eadem potestas sufficit ad concedendum illud privilegium inter directe subditos in spiritualibus, & indirecte in temporalibus. Quam ob causam quando Papa concedit hujusmodi specialia privilegia, non usurpat jurisdictionem sæcularis judicis, sed potestate sua superiori illam alteri committit. Neque etiam reus cogitur comparere coram judice non suo, sed ab uno judice in alium causa transfertur per eum, qui legitimam potestatem habet. Quod ergo in particularib. privilegiis dicimus, in generali etiam dicendum esset, si de absoluta potestate Pontificis concederetur. Unde ultimam ampliationem addo, potestatem hanc Pontificiam de se etiam extendi ad concedendum hoc privilegium respectu infidelium, si ad bonum fidei, & vitanda moralia pericula necessarium esset, ut in superiorib. dictum est; usus tamen hujus potestatis in effectu non ita potest executioni mandari circa infideles, quia non possunt spiritualiter cogi sicut fideles, & ad cogendos illos corporaliter sæpe vires non suppetunt.

An prædicta privilegii fori exemptionem admittant. Interrogari autem potest, an prædicta regula, ejusve declaratio aliquam exceptionem patiatur. Ad quod breviter affirmando respondemus. Advertendum est autem exceptionem hanc assignari posse, vel ex parte personarum, quibus hoc privilegium conceditur, vel ex parte causarum, seu materiarum, de quib. tractatur. Nunc ergo priorem modum excipiendi omittimus; nam infra agendum est de personis, ibique dicemus quænam simpliciter hoc privilegio gaudeant, quę vero cum aliqua limitatione. In posteriori ergo genere prima exceptio ab aliquibus assignatur de causis realibus, id est, fundatis in re mere temporali, non interveniente actione aliqua personali ipsius clerici, in qua lis, seu causa fundetur: quia tunc persona non est obligata, nec trahitur ad judicium, sed res, quę mere temporalis est. Privilegium autem fori solum eximit personas clericorum, ne conveniri possint civiliter. Hæc autem exceptio vera non est, & multum derogat privilegio clericorum, & ideo communiter rejicitur, ut bene notavit Abbas in c. *Qualiter*, de Judic. n. 8. & in c. *Ecclesia*, de Constitut. n. 22. & usu ipso satis improbatur. Ratio est, quia generalis regula jurium eximit clericos, ne conveniri possint civiliter in judicio sæculari: at vero causa realis civilis est, nec potest tractari sine citatione personæ, ad quam bona pertinent; ergo si talis causa pertinet ad judicem laicum, etiam si Dominus bonorum sit clericus, necessarium erit, clericum ipsum conveniri civiliter coram judice sæculari: hæc autem est exceptio a regula, quę nullo jure probatur; ergo admittenda non est. Præsertim quia est parum consentanea aliis juribus, ut in Panor. supra, Felin. & aliis videri potest.

1. Exceptio ab aliquibus assignata.

Rejicitur prædicta exceptio.

2. Exceptio. Alia igitur exceptio vera, & communis est de feudis, seu bonis feudalib. nam in causis, quæ ad hæc bona pertinent, licet clericus sit reus, & conveniatur a laico, coram Domino feudi conveniri debet, etiamsi laicus sit, cujus ratio non est alia, nisi quia in favorem feudorum ita in jure dispositum est, c. *Ex transmissa*, & c. *Verum*, de Foro compet. ubi late expositores. Vel certe ratio etiam reddi potest, quia res, quæ in feudum dantur, a principio sub hoc onere, vel conditione conferuntur, & ideo servanda est.

3. Exceptio. Unde alia est generalis exceptio, quæ sub his verbis interdum per leges civiles traditur, scilicet, ut clericus conveniendus sit in causa civili coram ecclesiastico judice, *nisi bona, super quibus lis movetur, Regalia sint*, nam sub hac conditione data censentur. Idemque est, quoties bona a principio data fuerunt clericis, vel ecclesiæ sub ea conditione, ut semper sub eodem foro maneant, sub quo tunc existebant. Nam talis conditio non est per se mala, & voluntarie potuit apponi, & ideo servanda est, juxta regulam communiter a Jurisperitis receptam, quando aliqua bona dantur ecclesię sub aliqua conditione, onere, aut pacto non illicito, servandum esse, quia servare pactum est de jure naturæ, cui jus canonicum non contradicit; imo expresse, & in propria specie id confirmat c. *Verum*, de Condit. appositis, ubi id notant Panorm. & alii Doctores, Joan. Andr. & Hostiens. in c. *Verum*, de Foro comp. Felin. in c. *Ecclesia S. Mariæ*, de Constit. & Ancharran. conf.

223. Præter has exceptiones solent addi aliæ, quas attigit Navarr. in cap. *Novit*, de Judiciis, notabil. 6. ex Stephano Aufrerio, decisi. 126. & 167. & ex Gullielmo Benedicto in repetition. c. *Rainutius*, de Testam. illas tamen omitto, quia incertæ sunt, & quia materia hæc non tam ad Theologos, quam ad Jurisperitos pertinet. Unde alias exceptiones late prosequitur Gregor. Lopez in l. 57. tit. 6. parit. 1.

4. Exceptio. Circa declarationem autem assertionis notari possunt exceptiones aliæ. Una est, si bona, de quibus lis movetur, sint ecclesiæ, vel clerici, nam tunc clericus potest trahere laicum coram ecclesiastico judice. Ita tenet Panorm. in cap. *Ecclesia S. Mariæ*, n. 22. ubi dicit esse casum singularem in c. *Si clericus laicum*, de Foro compet. ubi idem ipse docet, ita interpretans illum textum. Addit etiam ita servari in curia, ut refert (inquit) & sequitur Collector in c. *Qualiter*, & in c. *Clerici*, de Judiciis. In contrariam tamen sententiam inclinat Felin. in dict. c. *Si clericus laicum* n. 4. Fundamentum ejus est, quia hoc non statuitur directe in dict. c. *Si clericus*, ut constat ex verbis ejus; *Si clericus laicum de rebus suis, vel ecclesiæ impetierit, & laicus res ipsas non ecclesiæ, aut clerici, sed suas proprias asseverat, debet de rigore juris ad forensem judicem trahi.* In quibus verbis solum disponitur, quando laicus negat res esse ecclesiæ, vel clerici, non posse trahi ad judicium ecclesiasticum. Hinc autem non potest inferri, quando id non negat, posse trahi, nisi ad summum a contrario sensu. Quod argumentum non est efficax, quando talis sensus est contra alias generales regulas juris, prout est in præsenti, quod reus non est trahendus ad forum actoris, sed ad suum. Et hæc sententia mihi magis placet.

Quibona ecclesiæ injuste rapit, coram judice ecclesiastico conveniri debet. Potest autem notari aliqua differentia inter bona Ecclesiæ, & bona clericorum. Nam si certo constet, bona ecclesiæ rapta esse, vel injuste ablata, vel retenta, tunc ratione sacrilegii potest conveniri laicus coram ecclesiastico judice; secus vero erit, si non constet, injuste detineri, & laicus contendat aliquo justo titulo se illa possidere. Et hoc tantum probatur in dict. cap. & in c. *Similiter*. 16. q. 1. sumpto ex Concilio. 6. Roman. sub Symmacho. Bona autem clericorum non sunt ita sacra, sicut res ecclesiæ, & ideo accipi possunt etiam injuste sine sacrilegio, ideoque licet de illis propter hanc causam lis moveatur, coram laico judice conveniendus erit reus laicus, nisi allegetur vis aliqua clerico facta, quæ sacrilegium involvat, ut sensit Innocent. in cap. *Cum sit* de Foro compet. Objici autem potest, quia in dicta Synodo sub Symmacho res Episcoporum æquiparantur in hoc bonis Ecclesiæ. Sed consideranda est ratio Pontificis. *Quia Episcoporum res non dubitantur esse ecclesiæ*. Et ita intelligo textum illum secundum consuetudinem illius temporis, in quo dominium bonorum Episcopi apud ecclesiam esse censebatur; nunc autem satis nota est distinctio dominiorum, & ideo alia est ratio.

Objectio quædam refellitur.

5. Exceptio. Alia exceptio est, quod ex consuetudine interdum actor ecclesiasticus potest reum trahere ad forum suum, & ita fit exceptio in hac materia circa illam regulam, quod actor sequitur forum rei, nisi ubi aliud sit consuetudine introductum. Hæc exceptio colligi solet ex c. *Si Clericus*, de Foro comp. ubi postquam Alexander tertius dixit, actorem de rigore juris debere sequi forum rei, addit; *Licet in plerisque partibus aliter de consuetudine habeatur*. Quæ verba duobus modis intelligi possunt, primo, ut prædicta regula, & rigor juris servetur, etiam si contraria consuetudo allegetur, quia est contra omnia jura, ut ibi ait Glossa. Secundo ut regula illa, & rigor juris servetur, nisi ubi fuerit illi per consuetudinem derogatum. Et hic posterior est legitimus sensus, ut ibi Hostiensis, Joannes Andreas, Panormitanus, & alii expositores agnoscunt, & in illo fundant prædictam exceptionem. Quam aperte indicant ipsa verba Pontificis, quæ in ipso Concilio Lateranensi sub Alexandro 3. p. 8. cap. 7. sic leguntur, *Licet in plerisque partibus aliter de consuetudine fiat*, quod factum non reprobat, sed potius tacite approbat. Et ratio est, quia illa consuetudo non est mala, nec contra jus naturale, ut ex proxime dictis constat, ergo ex hac parte potest derogare juri positivo; aliunde vero est etiam favorabilis religioni, & ideo merito approbanda, & servanda est.

Nulla consuetudine potest In quo est notanda differentia inter hanc consuetudinem, & aliam (si alicubi introducatur) ut actor laicus

clericus reus ad sæculare judicium trahi. ad suum forum trahat clericum provocatum, nam licet prior valida sit, hæc est invalida, quia prior favet ecclesiasticæ libertati illamque auget, posterior vero est immunitati contraria, multumque divino juri derogat. Ideoque in jure esse reprobatam & iidem interpretes in eodem c. notant; & infra suo loco latius dicemus. Dicit tamẽ Glossa in d. c. *Si clericus*, hanc consuetudinem per occasionem negligentiæ judicum sæcularium introductam esse, quia clericis justitiam non exhibebant argumento c. *Cum sit generale*, & c. *Licet*, & c. *Ex tenore* de Foro compet. Verumtamen hoc ad factum pertinet, potest enim illa consuetudo ex pietate laicorum, vel ex quadam incogitantia introduci. Et quacunque occasione introducatur, exceptio locum habet, quia & textus ille simpliciter loquitur, & ratio eadem procedit. Similisque exceptio esse potest, ut actor sequatur forum rei, nisi aliud ei sit speciali privilegio legitime concessum, quę satis constat ex dictis, nihilque addere oportet, nisi quod tenor privilegii juxta communes privilegiorum regulas observetur.

6. Exceptio. Hinc vero addi potest alia exceptio, nimirum, ut etiam seclusa consuetudine, vel privilegio, si judex laicus negligat justitiam exhibere clerico actori, possit laicus coram ecclesiastico judice conveniri. Ita videtur sentire Glossa in c. *Cum sit generale*, v. *Remissi*, & in c. *Licet*, v. *Vacante*, de Foro comp. quam ibi approbant Doctores, & in illis textibus fundant, quamvis ex eis non satis colligatur, nisi in casibus in illis expressis, videlicet, in quibusdam causis criminalibus, de quibus in capite sequenti dicendum est, vel quando imperium, aut Magistratus ita vacat, ut clerici judicem sæcularem non inveniant, ad quem recurrant, ut justitiam ipsis exhibeat. Nihilominus tamen ex paritate rationis admittenda est exceptio.

Declaratur exceptio. Intelligenda tamen videtur hoc modo, ut quando laicus judex est negligens, recurrere possit clericus ad judicem Ecclesiasticum, qui potest laicum per censuras compellere, ut suo munere juste utatur, argumento cap. *Administratores*, 23. quæst. quinta quia illa est gravis culpa, & clericis injuriosa, & ideo ad judicem ecclesiasticum pertinet remedium adhibere. Unde si judex laicus contumax fuerit, merito potest judex ecclesiasticus causam ad se advocare, partim in pœnam judicis negligentis, & contumacis, partim in clerici defensionem. Et ita etiam facile possunt intelligi aliæ exceptiones, quas ponit Glossa in dicto cap. *Licet*, de quibus ibi etiam expositores videri possunt.

An propter ecclesiastici judicis negligentiã possit clericus reus ad sæculare judiciũ trahi. Ratio dubitandi. Queri autem potest, an hæc exceptio de negligentia judicis laici similiter habeat locum, quando judex ecclesiasticus est negligens respectu actoris laici rem suam a clerico postulantis. Videtur enim esse admittenda, quia Justinianus in Authentica de Sanctissimis Episcopis, collatio. 9. alias novel. 123. cap. 21. §. *Siquis autem pecuniaria*, statuit, in casu negligentiæ judicis ecclesiastici licitum esse actori laico, coram sæculari judice clericum vocare. Et in novell. 83. seu Authent. *Ut clerici apud proprios Episcopos*, &c. hoc ad alios casus extendit. Et refertur in cap. *Siquis cum Clerico*. 11. quæst. 1. Et favet cap. *Filiis* 16. quæst. 7. ubi Glossa, verb. *Regis*, idem sentit. Verumtamen in hoc nulla ratio habenda est decisionum Justiniani, qui non potuit exemptionem clericorum limitare, quia materia hæc non juris civilis est, sed canonici, ut infra generalius dicam.

Resolvitur dubium. Dicendum ergo est, non licere propter negligentiam judicis ecclesiastici clericum conveniri coram sæculari. Ita statuit Innocentius Tertius in c. *Qualiter*, & *quando* de Judiciis, ubi Prælatis præcepit, ut laicis de clericis conquerentibus plenam faciant justitiam exhibere, ne hac occasione clerici a laicis trahantur ad judicium sæculare, *quod* (inquit) *omnino fieri prohibemus*. Quæ prohibitio ita intelligenda est, ut non solum vetet simpliciter, Clericos trahi ad sæcularia judicia, quod jam antea prohibitum erat; sed etiam prohibeat, ut propter illam causam, vel occasionem, aut sub illo colore non fiat. Et ita intellexerunt textum illum Glossa ibi, & optime Panormitan. n. 7. & idem tenet Glossa in c. *Placuit*. 1. 11. q. 1. verbo *Vetierit*; & Archidiacon. in dicto capite, *Filiis*. Ratio autem est, quia judex sæcularis nullam habet jurisdictionem in clericum reum, nec Imperator illam dare potest, aut Rex; nec propter negligentiam judicis ecclesiastici ipso facto illam acquirit ex vi juris naturalis, divini, aut canonici; ergo non potest sine jurisdictione talem causam suscipere. Deinde judex laicus est inferior ecclesiastico; inferior autem non potest supplere defectum superioris. Ergo.

Cur negligentia judicis sæcularis possit suppleri per ecclesiasticum, non vero e converso. Et hinc facile colligitur differentia inter judices sæcularem, & ecclesiasticum; nam secularis est inferior, & ideo negligentia ejus potest suppleri per ecclesiasticum; utique in virtute juris canonici, quod est supra civile, & ita statuit per potestatem, quam Pontifex habet ad corrigendos defectus judicum sæcularium. Judex autem ecclesiasticus est superior, & ideo sæcularis non potest per se, & (ut dicam) virtute sua ejus defectum supplere; neque etiam virtute juris civilis, quod etiam potestatem in clericum non habet, nec directam, nec indirectam. Neque jus canonicum talem potestatem ei dare voluit, neque id permittere propter decentiam clericorum, & Prælatorum ecclesiæ. In illo ergo casu remedium postulandum est a superiori Prælato. Quod autem in dicto cap. *Filiis* dicitur; si Prælatus sit negligens implorari posse Regem, vel intelligitur tantum in speciali casu, quando bona ecclesiæ per clericos dilapidantur, in quo loquitur ille textus: vel intelligitur, adiri posse Regem non ut judicem, sed ut Protectorem, & defensorem, ut authoritate sua moneat Prælatum, & sua potentia res ecclesiæ interim tueatur, ac defendat, donec Summus Pontifex consuli possit. Quomodo intelligenda, & concilianda sunt multa jura, quæ a Gratiano referuntur 11. q. 1. cap. *Si quis clericus*, cap. *Placuit*, cap. *Christianis*, & 23. q. 3. cap. *Ab Imperatoribus*, & q. 5. cap. *Regum*, & cap. *Administratores*. De quibus infra cap. ult. aliquid addemus.

Exponuntur jura in contrarium adducta.

CAPUT XV.

Qualis sit exemptio clericorum in causis criminalibus.

1. Assertio. Regula generalis est, personas ecclesiasticas gaudere immunitate, seu privilegio fori in causis criminalibus, *non solum in criminibus ecclesiasticis*, *sed etiam in civilibus*, ut verbis utamur Justiniani ita distinguentis loco statim citando. Assertio hæc certissima est, & ab omnibus scriptoribus Catholicis recepta; & negari non potest, nisi negando aliquod principium fidei. Tam evidenter enim traditur in jure canonico, ut nemo, qui magna ignorantia non laboret, negare possit assertionem, nisi qui negaverit, esse in ecclesia potestatem ad hujusmodi exemptionem vel tuendam, vel concedendam; quod repugnat principiis fidei, ut ostendimus. Decreta autem Canonica de hac re antiqua habentur 11. qu. 1. Ex quibus aliqua indefinite prohibent, ne clerici ad judicium sæculare deferantur, ut cap. 1. cap. *Placuit*, cum similibus; quæ ut supra dixi, omnem causam tam civilem, quam criminalem comprehendunt; alia prohibent laicis accusare, distringere, comprehendere, vel punire clericum, ut c. 2. cap. *Nullus clericus*, cap. *Si quis clericos* cum aliis. Illa autem verba propria sunt criminalium causarum. Alia loquuntur expresse & in specie de criminali causa c. *Nullus Episcopus*, c. *Clericus nullus*, c. *Placuit*. 2. ex Concil. Carthag. c. 9. & c. *Clericum* 3. ex Concilio Agath. c. 3.

Jura canonica exemptionem a foro sæculari absolute concedentia.

Lectiones diversæ cap. Clericum 3. In quo canone advertendum est, aliter legi in ipso Concilio, quam a Gratiano citetur. Gratianus enim in casu accusandi ait, *Clericum nullus præsumat apud sæcularem judicem pulsare*, &c. In Concilio vero legitur in casu nominandi, *clericus non præsumat apud sæcularem judicem quemquam pulsare*. Et eodem modo legitur simile decretum in epist. 2. Marcellini Papæ, unde videtur Concilium illud sumpsisse. Illæ autem lectiones sensus multum diversos reddunt, ut constat. Unde verisimile est, vel Gratiani codices fuisse corruptos, vel ipsum Gratianum usum fuisse aliquo Concilio male conscripto, quia nec præsumi potest, Gratianum ex industria verba Concilii mutasse, neque ita probabile est in epistola Pontificis, & in Concilio mendum accidisse. Sed hoc nihil obstat, tum quia alia decreta sufficiunt ad confirmandam veritatem; tum etiam, quia ibidem adduntur alia verba, quæ eandem exemptionem significant. Nam Marcellinus, postquam dixit, *clericus nullum præsumat ad sæculare judicium attrahere*, addit, *nec laico quemlibet clericum liceat accusare*; quod si absolute, ut sonat, intelligatur, majus certe privilegium clericorum est: si vero referatur ad judicium sæculare tantum, ut est probabile juxta verba proxime præcedentia, ibi continetur exemptio clerici in

cri-

criminali causa a judicio sæculari. Nam ideo accusari non potest, quia judicari non potest. Quod si a laico accusari non debet, multo minus a clerico, quod ibi tanquam notum supponitur.

Concilium etiam postquam prohibuit clericum, ne alium pulset, addit: *Sed si pulsatus fuerit* (utique clericus, de illo enim sermonem prosequitur) *non respondeat, nec proponat, neque audeat criminale negotium in judicio sæculari præponere*, vel potius *proponere*, ut legit Gratianus. Juxta quem sensum utrumque in illo canone continetur, scilicet, ut clericus non accuset laicum coram judice sæculari præsertim criminaliter, inconsulto suo Episcopo, & ut accusatus, seu pulsatus non respondeat. In quo privilegium fori quoad criminalia continetur; ideo enim clericus respondere non debet, quia non in suo foro pulsatur. Et ita quoad sensum in idem redit Gratiani lectio, ordine commutato. Nam priori loco, cum ait, *Clericum, &c.* declarat privilegium clerici; in fine vero cum dicit: *Nec criminale negotium audeat in sæculari judicio proponere*; alteram prohibitionem factam clerico accusandi laicum criminaliter sine licentia Episcopi insinuat. Quam prius tradiderat Fabianus Papa epist. 2. & habetur in c. *Si quis sacerdotes*, 2. q. 7. Et similis canon habetur in Conc. Aurelianensi 3. c. 31.

Decreta etiam posteriora eandem immunitatem in criminalibus decernunt cap. *Clerici*, *&* cap. *Qualiter, & quando*, de Judiciis, & cap. 2. & cap. *Si diligenti*, cum similibus de Foro competenti. Et in dicto cap. *Clerici* dicit Alexander III. in hoc jus civile cum canonico concordare, quia leges tradunt generaliter, ut de omni crimine clericus debeat coram ecclesiastico judice conveniri. Quod est verum de moderno jure civili; nam Fridericus in sua constitutione id specialiter expressit, & habetur in Authent. *Statuimus*, de Episcop. & Cleric. & Honorius III. illud acceptavit, & per omnia posteriora jura regnorum catholicorum confirmatum est.

Quid de criminibus clericorum Gratian. statuerit.

Jure vero antiquiori civili contrarium statuerat Justinianus dicta novell. 83. Ubi distinguit duplicia crimina, quædam ecclesiastica, ut error in fide, sacrilegium, delicta in administratione ordinum, aut beneficiorum; & de his concedit, ut clericus ad solum ecclesiasticum forum deferatur, quæ non est concessio (quidquid ipse existimasse videatur) sed recognitio, & confessio divini juris. Alia vocat delicta civilia, & de his voluit, judicium etiam in personis clericorum ad sæculares judices pertinere. Addit vero limitationem his verbis: *Illud palam est, si reum esse putaverit eum, qui convenitur, provinciæ Præses, & pœna judicaverit dignum, prius hunc spoliari ab Episcopo sacerdotali dignitate, & ita sub legum fieri manu.* Quod videtur intellexisse quantum ad executionem pœnæ; nam ad inchoandam, & prosequendam causam, & ad cognitionem illius sumendam, nulla requirebatur facultas, vel diligentia Episcopi. Et ita sentit Glossa ibi.

Addit tamen eadem Glossa, ad sententiam condemnatoriam ferendam, præmittendam fuisse spoliationem illam, seu privationem sacerdotii, quamvis sententiam absolutoriam posset judex sæcularis proferre sine cooperatione Episcopi. Sed non video, quomodo possit Episcopus aliquem degradare (hoc enim est, spoliare sacerdotio) ante latam sententiam de crimine, & de pœna propter illud inferenda. Unde verba ipsa hoc indicant, ibi: *Si reum esse putaverit, & pœna judicaverit dignum*. Oportebat ergo antecedere hoc judicium, utique forense, & authenticum, quod per sententiam condemnatoriam profertur. Cum ergo subjungit, *prius hunc spoliari*, subintelligendum est, prius quam pœna infligatur, non prius quam sententia feratur. Et ita declaratur in Authent. *Clericus* C. de Episcop. & cler. ibi: *Nec tamen puniatur, etiam si reus fuerit inventus*. Ac præterea non videtur id posse intelligi generaliter de omni sententia condemnatoria, nec de omni pœna; sed de pœna sanguinis, vel corporali adeo gravi, aut contumeliosa, ut privationem sacerdotii prærequirat; hanc enim non omnis pœna præexigit, ut patet in exilio, perpetuo carcere, pecuniaria, & similibus. Igitur ex vi illius legis omnino privabantur clerici privilegio fori in criminibus non canonicis quoad totum negotium, & causam, præterquam in executione quarundam pœnarum, quæ postulant degradationem per Episcopum faciendam. Postea vero idem Justinianus in Authentico de Sanctissimis Episcopis cap. 21. hoc limitavit, fecitque hæc crimina clericorum misti fori, & quando ad sæculare prius deferuntur, alium ordinem constituit, qui ibi videri potest. Et ante Justinianum prius hoc fuerat statutum a Valente, & sociis in lib. 23. de Episcop. & Cleric. in Codice Theodosiano.

Prædictæ leges Justiniani nullæ fuerunt.

Veruntamen hæ leges non solum revocatæ sunt per constitutionem Friderici (ut notavit Glossa in dicta Auth. *Statuimus*) sed etiam per jura canonica, imo a principio fuerunt invalidæ, & nullius effectus, quia & erant contra jus divinum, & contra jura canonica, & contra priorum Imperatorum concessiones, præsertim Constantini l. 7. C. de Episc. & cleric. quam cum aliis similibus innovarunt Theodosius, & Valentinianus in l. 46. & 47. ejusdem tit. Ubi prius generaliter omnia privilegia a piis Imperatoribus antea clericis concessa innovantur; postea vero additur; *Clericos etiam, quos indiscretim ad sæculares judices debere deduci infaustus præsumptor* (utique Julianus apostata) *edixerat, Episcopali audientiæ reservamus. Fas enim non est, ut divini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio.*

Solum unus superest scrupulus in jure canonico ex Concilio Matisconensi 1. cap. 7. ubi prius regula generalis his verbis traditur. *Nullus clericus de qualibet causa extra discussionem Episcopi sui a sæculari judice injuriam patiatur, aut custodiæ deputetur*. Postea vero additur exceptio, in qua est difficultas: *Quod si quicunque judex cujuscunque clericum absque causa criminali, id est, homicidio, furto, aut maleficio hoc facere fortasse præsumpserit, quamdiu Episcopo loci illius visum fuerit, ab ecclesiæ liminibus arceatur*. Ubi dicens, *absque causa criminali*, videtur exceptionem constituere regulæ a nobis positæ contrariam. Unde videtur illud Concilium, quod paulo post tempora Justiniani celebratum est, jus civile illius temporis fuisse imitatum, vel fortasse in Gallia fuisse tunc illam consuetudinem. Adverto tamen ibi non excipere Concilium omne judicium criminale, alias esset exceptio regulæ contraria; sed excipere quædam peccata, quæ per antonomasiam crimina vocat, qualia sunt, quæ ibi numerat. Et hoc modo potuit esse exceptio tolerabilis eo tempore, & solum pro illa provincia, in qua forte tunc Episcopi poterant similem facultatem laicis dare, ut infra videbimus. Nunc autem neque Episcopis hoc licet, ut infra etiam ostendam, nec similis exceptio admittenda est, ut mox dicam.

An assertio tradita exceptionem patiatur. Conclusio.

Dubitari ergo potest, an regula posita aliquam admittat exceptionem. Quæ interrogatio, ut capite præcedenti dixi, intelligi potest, vel ex parte personarum, vel ex parte materiæ, seu criminum. De personis dicam infra, nunc autem suppono, nullas personas excipi, nisi quæ vel per legem canonicam, vel per justam sententiam ecclesiasticam, vel per Pontificis delegationem judici laico factam, hoc privilegio privantur. De criminibus autem dico, nullum omnino a prædicta regula excipi ex vi juris communis. Probatur, quia ita est in jure expressum in c. *Cum non ab homine*, de Judic. ibi: *Sive in furto, sive in homicidio, sive in perjurio, sive in alio crimine, &c.* Et in c. *At si clerici*, eodem tit. prius absolute dicitur, clericos non solum non posse pro crimine a judice sæculari condemnari, verum etiam acta coram tali judice, etiam si in eis clericus convictus sit, vel confessus, nihil ei nocere. Et ex illo textu cum §. sequ. constat, tam majora, quam minora crimina clericorum ad ecclesiasticum judicem pertinere. Et in c. *Clerici* dicitur, sacros canones imitari leges generaliter statuentes, ut de omni crimine clericus debeat coram ecclesiastico judice conveniri. Denique in communi jure nulla talis exceptio invenitur, neque etiam consuetudine introduci potest, quæ legis vim habeat, ut expresse dicitur in dicto cap. *Clerici*; ergo non potest talis exceptio cum fundamento affirmari.

Ratione confirmatur assertio.

Addi etiam potest ratio satis congrua, quia si exceptio admittenda esset; vel id foret propter gravitatem criminis, vel propter levitatem: hoc posterius nullus dicet, quia leviora peccata facilius possunt per proprium ecclesiasticum judicem cognosci, & puniri. Crimina vero graviora clericorum, magis necessarium est, non tractari a laicis; imo neque cognosci, aut sciri, si fieri posset: & præterea per ecclesiasticum judicem possunt sufficienter vel curari, vel vindicari. Quod si ad hoc fuerit necessaria potentia sæcularis, non propterea debuit judicium talium criminum

ſæcularibus committi; multo enim convenientius eſt, ut ipſi non ſe intromittant, donec vocentur, & ut requiſiti ab eccleſiaſtico judice, auxilium ſuum impendere teneantur, juxta cap. *Ut famæ*, de Sentent. excommunicatio. Dixi nihilominus, hoc intelligendum eſſe *de jure communi*; nam ex privilegio ſolent in aliquibus regnis excipi aliqua crimina clericorum, de quibus Magiſtratus civiles cognoſcere poſſunt, ut crimen læſæ majeſtatis, fabricationis falſæ monetæ, & cæt. oportet tamen, ut privilegium illud Pontificium ſit, quia nullus Rex, vel Princeps ſæcularis poteſt hoc privilegium dare, ut infra dicetur.

An regula poſita amplietur.

Secundo quæri poteſt, an regula hæc aliquam ampliationem admittat. Ad quod breviter reſpondeo ex parte materiæ, ſeu criminum non poſſe ampliari, quia extenditur ad omnia crimina, quibus nullum addi poteſt. Ex parte vero judicii, ſeu judicis notari poteſt duplex ampliatio. Una eſt, ut neque directe, neque per modum reconventionis poſſit laicus judex de crimine clerici cognoſcere, ut notavit Joannes Lup. tract. de Libert. Eccleſ. p. 2. q. 1. num. 2. ex cap. *Qualiter, & quando* de Judiciis, in quo expendo particulam illam *omnino prohibemus*, nam perinde fuit dicere *omnino*, quod quocunque modo. Item ampliatur ab eodem authore, ut etiam in caſu negligentiæ judicis eccleſiaſtici non poſſit ſecularis de quocunque crimine clerici cognoſcere, hoc enim a fortiori probant ſupra dicta in fine capitis præcedentis. Quid vero poſſit interdum agere ſæcularis poteſtas circa clericum malefactorem per modum defenſionis, vel auxilii infra videbimus.

Reſponſio. Vide Julium Clar. parag. final. q. 56. & Stephan. Aufreri in Clement. in ut cleric. de Offic. ordina. limitat. 13. Etiam in criminalibus actor debet ſequi forum rei.

Tertio quæri poteſt, an in materia criminali locum habeat declaratio de actore, & reo capite præcedenti data in materia civili. Reſpondeo, ſine dubio eſſe eandem, vel majorem rationem de criminibus, quam de cauſis civilibus. Ita docent authores allegati præcedenti capite. Et eiſdem juribus probari poteſt, nam præter ea, quæ generaliter loquuntur, in c. *Si quiſquam*, 11. quæſt. 1. dicitur, canones imitari leges in dicta regula, quod actor ſequi debet forum rei: hæc autem regula expreſſe traditur pro cauſis criminalibus in l. *In criminali* Cod. de Juriſd. omni. judic. in l. ult. Cod. *ubi in rem actio*. Rationes etiam ſupra factæ non minus de criminalibus cauſis procedunt, quam de civilibus. Imo major quædam ratio in rebus criminalibus intercedit; quia minus decet, magiſque periculoſum eſt, clericum contra laicum actionem criminalem intentare, quam civilem, quia in criminali intercedit quædam vindicta, & periculum odii, & ita poteſt facilius ſcandalum generare. Quod adeo verum eſt, ut ob hanc cauſam antiqui canones prohibuerint, clericum, inconſulto Epiſcopo, laicum accuſare.

Nihilominus tamen in hac materia additur quædam exceptio in cap. *Cum ſit generale*, de Foro compet. his verbis: *In favorem eccleſiæ eſt introductum, ut malefactores ſuos, qui ſacrilegi ſunt cenſendi, venerabilium locorum rectores poſſint ſub quo maluerint judice conveniri*; ubi ſolum adverto, non excipere omnes malefactores clericorum, alias exceptio deſtrueret regulam; excipit ergo malefactores eccleſiarum, quales ſunt raptores, & ſimiles, ut ibi Gloſſa notat. Verum eſt tamen, etiam percuſſores clericorum poſſe ad eccleſiaſticum judicium deferri, non ratione perſonæ accuſantis, ſi ſit clericus, quaſi ipſa trahat reum ad ſuum forum, ſed ratione ſacrilegii, quod eſt eccleſiaſtici, vel ſaltem mixti fori. Reliqua de hac declaratione videri poſſunt in Gloſſa, & Doctoribus ibi. Et quæ de alia moderatione fundata in negligentia judicis laici ſupra diximus, hic applicanda ſunt, ut conſtat.

Malefactores eccleſiarum & clericorum percuſſores in judicio eccleſiaſtico conveniri poſſunt.

An privilegium fori ad crimina ante illud commiſſa extendatur. Ratio dubitandi pro parte negativa.

Tandem inquiri hic poteſt, an hoc privilegium, ſeu exemptio extendatur ad præterita, id eſt, ad crimina ante clericatum commiſſa, ſeu eo tempore, quo aliquis non gaudebat privilegio fori quacunque ex cauſa, etiamſi alias clericus eſſet. Ratio dubitandi eſt, quia qui deliquit in ſtatu clericali, licet poſtea relinquat ſtatum clericalem (ut contingere poteſt in clericis non ordinatis in ſacris, & in religioſis non profeſſis, vel profeſſis, qui per diſpenſationem ſtatum mutarunt) ille (inquam) ſemper gaudet privilegio quoad illud delictum, durante ſtatu, commiſſum, ut docent Covarru. in Pract. c. 31. num. 8. Julian. Clar. §. final. q. 36. num. 11. Barboſa in l. *Titia* ff. ſolut. matrimon. qui alios referunt. Et fundamentum eſt, quia ad gaudendum privilegio attenditur ſtatus temporis, in quo delictum committitur, juxta l. 1. ff. de Pœnis. Item quia quando commiſſum eſt delictum, fuit immune a juriſdictione ſæculari; ergo etiam ſi relinquatur ſtatus, non ſubjicitur illi. Quia nullum eſt jus canonicum, quod talem pœnam imponat, vel quod declaret amiſſionem privilegii per dimiſſionem ſtatus retro trahi ad tempus præteritum, in quo durabat ſtatus, ſeu ad delictum tunc commiſſum; non eſt autem ſine jure, vel evidenti ratione irritandum privilegium, neque aſſerendum aliquid, quod pœnale eſt, & odioſum. Ergo ſimili modo qui in ſtatu laici deliquit, & poſtea accipit ordinem, vel ſtatum eccleſiaſticum, non gaudebit privilegio pro his delictis, quæ antea commiſit, cum eſſet in ſtatu laici. Probatur conſequentia, tum quia ſequitur ex eodem principio, quod ad gaudendum privilegio attenditur tempus delicti; ergo qui non erat clericus, vel ſi erat non vivebat in ſtatu clericali, & tunc commiſit delictum, licet poſtea ordinetur, vel accipiat inſignia clericalia, erit ſubjectus ſæculari judicio quoad illud delictum. Tum etiam quia illud delictum a principio pertinuit ad forum ſæculare, & nullum eſt jus, quod extrahat illud, vel quod retro trahat privilegium ad illum effectum; ergo. Et ita videntur ſentire Covarru. & Barboſa in locis allegatis.

Ratio pro parte affirmante.

In contrarium vero facere videtur primo, quia privilegia amplianda ſunt, quantum proprietas verborum patitur, maxime in favorem religionis; ſed jura concedentia hoc privilegium ſimpliciter eximunt perſonas ipſas inſignitas charactere, vel dicatas Deo tali modo, & non limitant ad delicta commiſſa poſt clericatum, vel ante; ergo non eſt limitandum, ſed extendendum privilegium. Secundo, quia etiamſi delictum præceſſerit, non poteſt non cedere in ignominiam clericatus, quando ille, qui jam eſt clericus, puniatur a laico, vel judicetur; ergo cum privilegium magis reſpiciat decentiam clericatus, quam commodum perſonæ, habere debet locum etiam quoad delictum præcedens. Sicut is, qui antea erat ſervus, ſi ordinetur, per jus eximitur a ſervitute propter honorem clericatus, licet non ſemper eodem modo, ut ex materia de Irregularitate conſtat. Ergo etiam in præſenti licet quis ratione delicti ſit obnoxius foro ſæculari, per ordinationem liberabitur, ſaltem a foro; licet non a debito alicujus pœnæ. Tertio qui poſt delictum confugit ad eccleſiam materialem, gaudet immunitate, quid ergo mirum, quod illa gaudeat, qui confugit ad ſpiritualem gradum eccleſiaſticum?

De hoc puncto diſputat Panormitanus late in cap. unic. de Obligatis ad ratiocinia, & plures alii ibi, & in locis, quos refert copioſe Felin. in cap. ultimo Conſtitut. numero 14. circa finem, & ex modernioribus Avendan. in tractat. de Mandat. Reg. exequend. cap. 22. & Covarr. in Pract. cap. 32. num. 4. Qui varias referunt ſententias, & multis diſtinctionibus utuntur, quas hic referre, & diſcutere prolixū eſſet, & alienum a noſtro inſtituto. Maxime quia non afferunt jura canonica, quæ in hoc aliquid clare diſponant. Quo circa loquendo in generali, & conjectura utendo, mihi placet ſententia dicens, ordinem ſubſequutum poſt delictum eximere perſonam clerici a juriſdictione ſæculari, etiam pro illo delicto. Primo propter rationes factas. Deinde a ſimili vel a fortiori ex l. *Hos accuſare*, ff. de Accuſat. quatenus ait, legatum provinciæ accuſandum non eſſe de illo crimine, quod ante legationem commiſit. Ergo eadem, vel majori ratione clericus, qui in ſtatu laici deliquit, non eſt de illo crimine in judicio ſæculari accuſandus.

Vera reſolutio.

Quorundam limitatio rejicitur.

Solent autem Juriſtæ adhibere limitationem, *niſi mala fide aſſumpſerit clericatum*; per malam autem fidem intelligunt, aſſumere clericatum ad fugiendum ſæculare forum, unde ipſi clerico imponunt onus probandi, non habuiſſe malam fidem. Sed certe non videtur pertinere ad dolum, vel malam fidem, quod quis ex intentione ſe eximendi ab illo foro, & cuſtodiendi ſuam perſonam, illum ſtatum aſſumat; ſicut non eſt mala fides confugere ad eccleſiam poſt delictum ad ſe tuendum: illa enim intentio non eſt mala, unde ſi in cæteris bona fides ſervetur, non videtur obſtare. Malam ergo fidem ego intelligerem, ſi quis ficte, vel ſimulate, & ad tempus aſſumpſiſſet illum ſtatum ad evitandam forum. Quapropter quoad hoc cenſeo aliter eſſe judicandum, ſi quis ordinatur in ſacris, vel tantū in minoribus. Nam ille prior aſſumit ſtatū

per-

perpetuum, & immutabilem, & ideo non potest de illo præsumi fictio, nisi evidenter appareat: ideoque censeo illum manere immunem, etiam si constet, occasione delicti, & ad mutandum forum id fecisse, quia id nec est malum, nec grave incommodum reipublicæ affert.

At ille, qui tantum minores ordines assumit, potest facile mala fide id facere, id est, non quia velit se vere cultui Dei dicare, sed solum ad tempus, ut facilius liberetur, & postea mutet statum, & tunc censeo procedere priorem limitationem. Multoque magis in clerico jam ordinato in minoribus, qui tempore delicti habitum, & tonsuram non gestabat, & postea assumit, & vult gaudere privilegio. Merito enim timeri potest, dolose incedere; tunc ergo non gaudebit privilegio, nisi contrarium animum probet, quod difficillimum est. Addunt vero iidem Doctores aliam limitationem, nimirum, *posse clericum bona fide ordinatum gaudere privilegio, si causa esset integra*: nam si esset jam inchoata coram judice sæculari, alia esset ratio, juxta cap. *Proposuisti*, de Foro compet. Item addunt, in illis casibus, in quibus hic clericus judicatur a sæculari judice de priori crimine, non posse ab illo corporaliter puniri, sed aliis modis. De quibus, & aliis punctis similibus ad prædictos authores lectorem remitto.

CAPUT XVI.

An privilegium fori exemptionem a legibus civilibus includat, & qualis illa sit.

Laici suis legibus nullatenus ecclesiasticas personas ligant.

SUpponimus, ecclesiasticam immunitatem includere exemptionem ab obligatione, & vinculo civilium legum, quatenus a potestate, & jurisdictione humana vim aliquam habent. Hoc certissimum est in jure canonico, licet fortasse in civili expresse, & in particulari non inveniatur. Quod nihil obstat, quia jus canonicum sufficit, ut supra dixi. Hoc autem canonicum jus habetur in cap. *ecclesiæ Sanctæ Mariæ*, de Constitut. & dist. 96. per multa capita, in quibus locis etiam dicitur, laicos nullam habere potestatem, seu jurisdictionem in ecclesias, vel ecclesiasticas personas. Quod etiam multa Concilia testantur, ut in superioribus probatum est. Constat autem neminem posse sua lege obligare eum, in quem jurisdictionem non habet; ergo neque legislatores laici possunt suis legibus clericos ligare, quia ut dictum est, nullam jurisdictionem in eos habent; jurisdictio autem legislativa magna est; cum ergo Concilia *nullam* dicant, etiam hanc negant. Juvatque Authent. *Cassa*, Cod. de Episcop. & cleric. ubi cassa, & irrita dicuntur esse omnia statuta laicorum ecclesiasticæ libertati contraria, nam eo ipso, quod leges civiles fiant ad ligandos clericos, libertati ecclesiasticæ repugnant. Hoc igitur in genere certum est; quomodo autem sit intelligendum, ampliandum, vel limitandum, explicandum superest.

An privilegium fori clericorum exemptionem a legibus civilibus includat.

Prius autem adverto aliquos dubitare, an sicut immunitas ecclesiastica, ita etiam privilegium fori clericorum hanc exemptionem a vinculo civilium legum includat. Dico tamen, quæstionem hanc esse de solo nomine. Nam si nomen fori stricte sumatur, solum comprehendere videbitur exemptionem a judiciis fori sæcularis tam in causis civilibus, quam criminalibus, quia forum proprie significat locum, ubi judicia exercentur, & consequenter etiam ipsum judicium, vel jurisdictionem, per quam exercetur. Unde si privilegium fori ita stricte sumatur, non comprehendet totam clericorum libertatem. Nam immunitas, seu exemptio clericorum, de qua tractamus, plura comprehendit, ut in principio hujus libri dixi, scilicet, immunitatem ab aliquibus oneribus, muneribus, tributis, & legibus sæcularibus, quæ omnia libertas ecclesiastica comprehendit. Potest tamen privilegium fori in tota hac amplitudine accipi. Sic enim duo solent distingui privilegia clericorum, scilicet, canonis, & fori, ex quibus prius solum significat specialem immunitatem a violenta manus impositione, & ideo sub privilegio fori, ut adæquata sit numeratio, reliqua libertas tota personarum ecclesiasticarum comprehendenda est. Et ita loquitur expresse Sylvest. verb. *Ecclesia*, 1. quæst. 5. vers. *Primum*. Nec sine fundamento, nam privilegium fori, ut diximus, non solum eximit clericum a jurisdictione temporali inferiorum Magistratuum, sed etiam a suprema Regum, & Imperatorum jurisdictione, quia ergo ab illa eadem jurisdictione manant omnes leges civiles, & omnia onera, quæ per hujusmodi leges possunt imponi, ideo privilegium fori extensum est ad exemptionem ab his omnibus significandam. Quapropter explicata exemptione a judiciis, ut hoc privilegium integre declaremus, superest, ut exemptionem a legibus exponamus: nam sub hac omnes aliæ immunitates includuntur.

Vis legis civilis duplex directiva, & coactiva, & utraque quid.

Ad hoc autem explicandum, oportet supponere, multiplicem esse vim legis humanæ, id est, civilis, de qua specialiter loquimur. Duo tamen sunt præcipua capita, ad quæ alia reduci possunt, scilicet, vis directiva, & coactiva. Et ne sit in verbis æquivocatio (ut esse solet) per vim directivam intelligimus potestatem præcipiendi sub obligatione non solius pœnæ, sed etiam conscientiæ. Vis autem coactiva est vis cogendi per pœnam, nam licet hæc coactio ordinarie fiat in executione per homines, scilicet per judicem, & ministros ejus, tamen etiam fit suo modo per legem, idque dupliciter, scilicet, vel imponendo tantum debitum, seu reatum certæ pœnæ transgressoribus legis, vel infligendo etiam ipsam pœnam, quando talis est, ut executione hominis non indigeat, sed per legem ipsam fieri possit, si sufficienter in ea exprimatur.

Plures alii effectus legū civilium ad prædictam vim directivā, & coactivam reducuntur.

Præter has duas potestates legis numerari possunt aliæ, ut taxare pretia rerum, quod optime potest ad vim directivam reduci, quia ratio justitiæ obligans in conscientia inde resultat. Item irritare contractus vel, illos cum eo rigore prohibendo, vel instituendo formam, sine qua validi non sint, quod aliquibus visum est pœnale, & ideo ex virtute coactiva proficisci. Sed hoc non semper ita est, nam interdum fit propter solam directionem morum, & bonum regimen reipublicæ; & tum magis pertinet ad vim directivam. Item habet lex vim imponendi tributum reale, vel personale, & huc etiam spectat impositio cujuscunque oneris, vel sæcularis muneris præsertim sordidi, & vilis, seu onerosi magis, quam honorifici. Et ex hac parte reputatur hæc virtus legis quasi coactiva, quamvis revera proprie talis non sit, quia per se hæc non imponuntur per modum pœnæ propter culpam, vel legis transgressionem, sed directe, & per se, quia in humana republica necessaria sunt. Declarandum est ergo, quomodo per privilegium fori clerici ab his omnibus eximantur, in hoc vero capite solum dicemus de legibus ut præcipientibus, vel prohibentibus, sive pure, sive adjecta pœna, in capitibus vero sequentibus de aliis legibus præsertim onerosis dicemus.

Distinctio legum civilium ex parte personarum, & ex parte materiæ.

Prius vero iterum distinguendæ sunt leges civiles ex parte personarum, & ex parte materiæ. Nam communiter hæ leges generaliter feruntur pro omnibus civibus, abstrahendo a laicis, & clericis; utrique enim cives sunt, & civitatem componunt. Aliquando vero feruntur pro solis laicis, possent etiam aliquando ferri pro solis clericis, possent (inquam) facto, quid vero de jure dicendum sit, videbimus. Deinde materia legis aliquando esse potest propria clericorum, quæ potius erit ecclesiastica, quam civilis; aliquando est propria laicorum: sæpius vero est communis utriusque. Item aliquando materia, vel dispositio legis, sive in specie, sive generatim factæ, est onerosa clericis, vel eorum statui minus decens, aliquando vero est favorabilis: interdum vero est indifferens. Quia licet respectu communitatis utilis sit, nihilominus respectu singularum personarum interdum affert incommodum, licet frequentius omnium commodis prospiciat: juxta hanc ergo legum varietatem, varie etiam de hac exemptione judicandum est.

Leges civiles pro solis laicis latæ clericos non obligant.

Nonnulla vero ex dictis colligere possumus, quæ clara, & extra controversiam sunt. Primum est, leges civiles latas pro solis laicis, clericos non obligare. Hoc enim verum est, non solum ratione exemptionis, sed etiam propter formam talis legis, nulla enim lex obligat, nisi personas, ad quas loquitur, seu dirigitur. Secundum est, leges etiam civiles, quæ disponunt in materia mere laica, & sæculari, licet cum laicis personis in particulari non loquantur, sed indefinite ferantur, clericos non obligare, ut leges civiles ordinantes judicia sæcularia non obligant in foro ecclesiastico, & sic de aliis. Ratio est clara, tum propter exemptionem, tum etiam quia materia legis restringit ejus obligationem ad eas personas, quarum propria est talis materia, ut est per se clarum.

Tertio dicendum est, leges civiles si in materia ecclesiastica disponant, nullam obligationem inducere, pro-

Leges civiles in materia ecclesiastica statuentes nullæ sunt. pter exemptionem talis materiæ. Hæc assertio constat ex dictis supra cap. 2. ubi ostendimus, res omnes, & causas ecclesiasticas a jurisdictione laicorum exemptas esse; ergo leges latæ a laicis circa hujusmodi materias sunt ipso jure nullæ ex defectu jurisdictionis. De qua re plene dixi in tomo de Legib. lib. 4. c. 11. Unde quarto addendum est, leges civiles disponentes circa personas clericorum in particulari, etiamsi in materia civili disponere videantur, non obligare clericos ratione exemptionis illorum. Hæc assertio simul cum præcedenti expresse traditur in cap. *ecclesia S. Mariæ*, de Constitut, & c. *Quæ in ecclesiarum*, eodem tit. & cap. ult. de Rebus eccles. non alien. & in c. *Bene quidem*, cum multis sequent. 96. dist. quibus locis late hanc materiam tractant authores, præsertim Panormitanus, & Felinus, & Barthol. in leg. *Cunctos populos*, Cod. de Summ. Trinitat. Ratio autem ibidem redditur, quia super ecclesiis, & ecclesiasticis personis nulla est laicis attributa potestas, *quos obsequendi manet necessitas, non authoritas imperandi*. Hinc enim fit, ut hujusmodi leges non obligent clericos, non quia sint validæ, & ad illos non extendantur; sed potius, quia nullæ sunt ex defectu jurisdictionis in personas, ad quas diriguntur.

Objectio. Dices, hoc ad summum procedere, quando tales leges civiles detrimentum, vel onus aliquod afferunt clericis; secus vero esse debere, si sint favorabiles clericis, quia privilegium, quod in favorem datum est, non debet ita extendi, ut privilegiato noceat; sed quod hujusmodi leges sint nullæ, etiam si sint favorabiles clericis, in nocumentum eorum caderet; ergo non est verisimile, privilegium exemptionis ad hunc effectum extendi. Et confirmatur, Confirmatio. nam Princeps laicus potest clerico privilegium validum conferre, ut sumitur ex cap. *Novit*, de Judiciis, & ex multis aliis canonibus, & legibus in superioribus allegatis, in quibus Imperatores ecclesiis, & Prælatis, vel ministris earum privilegia conferunt; privilegium autem quædam lex favorabilis est; ergo.

Nihilominus dicendum est quarto, tales leges, etiamsi favorabiles videantur, non posse obligare, de his enim etiam loquitur dict. cap. *ecclesia S. Mariæ*, ut bene ibi Panormitanus exponit in principio, & in fine. Et ratio textus ibi convincit, quia talis lex re vera non est lex, etiam si videatur favorabilis, quia a jurisdictione non procedit; ergo non potest obligare. Item est optima ratio, quia eo ipso, quod lex prohibet, vel præcipit clericis in particulari, supponit, & exercet potestatem superiorem in illos; ergo supponit potestatem quæ non est, ac proinde nulla est. Imo eo ipso non potest censeri favorabilis, quia magis nocet usurpando jurisdictionem, quam profit, aliquid commodi afferendo. Et ita responsum est ad contrariam conjecturam. Ad confirmationem respondetur, aliud esse de privilegio, nam privilegii concessio non est actus jurisdictionis; sed dici potest actus liberalitatis, & dominii illius rei, vel juris, quod per privilegium datur, & ideo potest quispiam dare privilegium non subdito, imo & superiori, & sic etiam potest laicus concedere privilegium clerico. Nec privilegium habet propriam rationem legis respectu privilegiati, quia per se non imponit illi obligationem, & ita non datur prohibendo, vel jubendo privilegiato, sed concedendo, aliis vero solet præcipere observantiam privilegii, & sic habet privilegium propriam rationem legis, ut in materia de Legibus latius declaravi. Atque ita leges civiles concedentes privilegia clericis, favent quidem clericis, non tamen ligant, obligant autem laicos, ut clericis privilegia observent.

Ad confirmationem.

Leges civiles circa ecclesiarum, vel clericorum bona disponentes nullæ sunt. Quinto addere possumus ampliando superiorem assertionem, leges etiam civiles in particulari disponentes circa bona ecclesiarum, vel clericorum, non esse validas, nec posse ecclesias, aut clericos obligare. Ita docent Glos. & Doctores, præsertim Abbas in d. c. *ecclesia*, n. 20. & 21. Et quod attinet ad eccles. bona habetur expresse in illo textu, & in d. c. *Bene quidem*, cujus decisionem Innoc. 3. in priori c. allegat. Nam ibi statutum cujusdam Basilii laici, quia in particulari statuebat circa bona ecclesiæ etiam in eorum favorem, irritum censetur, quia non fuit authoritate Apostolica confirmatum. Idem sumitur ex cap. *Quæ in ecclesiarum*, eodem tit. & cap. ultim. de Reb. eccles. non alien. & ex cap. *Decernimus*, de Judic. ubi negotia omnia ecclesiastica exempta dicuntur a sæculari foro. Ratio autem est, quia bona ecclesiastica inter res sacras computantur, & ideo prorsus sunt exempta a jurisdictione laicorum, non solum humano, sed etiam divino jure, juxta ea, quæ in decretis traduntur tota dist. 96. & quæ supra cap. 2. tractata sunt.

Ratio prioris partis.

In bonis autem propriis, seu patrimonialibus clericorum non militat ratio dicta, quia bona propria clericorum non sunt sacra, sicut bona ecclesiarum, & ideo necesse non est, ut eadem, vel tanta exemptione gaudeant, quanta bona ecclesiastica, seu ecclesiarum. Ratio autem differentiæ reddi potest, quia ecclesiastica bona videntur esse sub immediato dominio Dei, & ideo nemo potest circa illa disponere, nisi vel Deus ipse, vel dispensatores suorum mysteriorum, & bonorum ab ipso constituti Bona autem clericorum immediate sunt sub dominio talium hominum, quod illis convenit, non ut clericis, sed ut cives, vel homines sunt, & ideo circa talia bona videntur posse disponere leges civiles.

Ratio posterioris partis. Sed nihilominus etiam in his bonis clericorum, veram esse censeo sententiam Panormitani, quanquam jura, quæ allegat, non directe hoc disponant, sed per argumentum a simili, vel a paritate rationis afferantur. Ratio vero illam convincit, quia non potest lex civilis aliquid in particulari disponere circa bona clericorum, nisi obligando clericos ad talis legis observationem, quia bona adhærent personæ, & lex disponens circa bona non potest nisi per aliquam personam observari. Sed lex civilis non potest in particulari obligare personas clericorum; ergo nec circa illorum bona in particulari disponere. Item lex non fertur sine jurisdictione; nemo autem habet jurisdictionem, seu potestatem juridice disponendi circa bona alicujus, nisi habeat jurisdictionem supra personam. Cum ergo Rex temporalis jurisdictionem non habeat circa personam clerici, neque habere post circa bona, quæ adhærent personæ tanquam accessorium principali; ergo lex facta a potestate civili circa bona clericorum in particulari est nulla tanquam sine jurisdictione facta. Ratio autem in contrarium solum probat, non ita certum esse, bona clericorum esse jure divino exempta a potestate civili, sicut est certum de ecclesiasticis bonis, quia non sunt ita immediate, & quasi per se exempta. Nam res sacræ, & bona ecclesiæ exempta sunt propter sanctitatem quandam, quam participant per immediatam habitudinem ad Deum; bona autem clericorum exempta sunt propter habitudinem ad tales personas exemptas; hoc autem non obstat, quominus illarum exemptionem participent.

Sexto addendum est, leges civiles, quæ generaliter loquuntur ad cives, abstrahendo a clericis, vel laicis, & disponentes in materia temporali omnibus communi, ad eorumque mutuam societatem, & uniformitatem pertinente, obligare clericos quoad vim directivam. In hac assertione conveniunt omnes catholici, quos in superioribus retuli, & late tractavi in lib. 3. de legibus c. 34. Et ratio ex parte causæ finalis est, quia uniformis observantia talium legum est necessaria ad reipublicæ pacem, & ad servandam inter cives æquitatem; ergo & obligatio directiva debet esse generalis omnibus. Ex parte autem principii efficientis, seu potestatis talis obligationem imponentis, non omnes eandem reddunt rationem. Multi enim putant, id provenire ex vi potestatis, & jurisdictionis Principis temporalis: quoad has leges ferendas, dicunt retinuisse jurisdictionem in omnes, etiam clericos: quia ita erat necessarium ad convenientem totius reipublicæ gubernationem, & ideo non oportuit clericos eximi quoad hanc partem, cum usus talis exemptionis non esset futurus utilis reipublicæ Christianæ, ac proinde non esset in illa observandus. Unde, sicut supra diximus clericum ut actorem contra laicum esse obnoxium judicio sæculari in causa temporali, ac subinde quoad hunc actum non esse exemptum, ita non est inconveniens, clericum ut civem communicantem cum laicis in hujusmodi actionibus communibus non esse exemptum a virtute, & jurisdictione legis civilis, quoad vim directivam. Atque hunc modum dicendi avide arripiunt hæretici, & schismatici, illumque approbant multi catholici Doctores, quos in loco citato retuli, & non est improbabilis, seclusо schismaticorum spiritu, & errore circa totam exemptionem clericorum. 1. Opinio.

Aliorum tamen sententia est, clericos non obligari 2. Opinio.
ad

ad observandas hujusmodi leges ex vi ipsarum legum, id est, ex vi jurisdictionis, quam legislatores civiles habeant in clericos, sed ex vi rationis, id est, quia posita tali lege justa de re ad omnes pertinente, & quæ a clericis decenter, & sine speciali gravamine servari potest; ratio naturalis dictat, esse servandam etiam a clericis, vel quia sunt partes talis communitatis, & turpis est pars, quæ non concordat toti in his, quæ commode potest: vel quia non servabitur æquitas debita inter clericos, & laicos, si laici hujusmodi leges servent, & non clerici. Quæ posterior ratio maxime locum habet in legibus definientibus medium justitiæ, quales sunt illæ, quæ valorem, & pretium rerum taxant; de quibus propterea nemo dubitat, servandas esse a clericis ex vi justitiæ naturalis, sive obligentur vi talium legum, sive non. Eademque ratio procedit de legibus disponentibus circa quasdam actiones humanas, quasi reciprocas, & quandam mutuam habitudinem inter ipsos cives includentes, quia tales leges non possunt, vel cum securitate, vel cum æquitate servari a laicis, quin serventur a clericis, ut sunt leges prohibentes talia arma, vel ne tali tempore, aut loco ferantur; vel prohibentes, ne tales res, aut merces extra regnum trahantur, & similes. Prior vero ratio habere poterit locum circa leges disponentes de aliis actionibus civium, in quibus non invenitur hic mutuus respectus æquitatis aut securitatis, conservationis, aut rerum abundantiæ ad omnes pertinentis; sed solum pertinent ad convenientem vivendi modum uniuscujusque secundum politicum statum, ut sunt verbigratia leges prohibentes ludum alearum, & similes, quibus regulariter adjungitur ratio scandali, si a clericis non serventur.

Atque hanc sententiam, quod leges hujusmodi non obligent clericos ex vi jurisdictionis laicæ, sed ex vi rationis, defendit Bellarminus in suis controversiis, præsertim in ultima editione, & sæpius illam inculcat in his posterioribus opusculis, scilicet, in libro recognitionum, & in libro contra Barclajum, & in Apologiis contra Regem Angliæ. Et ideo Rex ipse sæpius circa hunc articulum ipsum mordet, ut in Præfatione pag. 25. & in catalogo mendaciorum sub titulo, *Nova dogmata*, ut in fine Apologiæ. Veruntamen neque sententia hæc nova est, nec peculiaris Bellarmini, sed antiqua, & multorum gravium authorum, ut in citato de Legib. ostendi, & ideo immerito Rex vel illam novitatis accusat, vel de Bellarmino specialiter conqueritur. Neque etiam rationem aliquam, vel testimonium alicujus momenti affert, sed solum Bellarminum, vel odii, vel affectus in Reges temporales minus propensi insimulat, quod valde frivolum est, nisi forte apud illos, qui veritatem suis inordinatis affectibus repugnantem odium reputant.

Aliunde vero illa sententia optime fundatur in divino jure concedente simpliciter hoc privilegium. Additis testimoniis Conciliorum, & canonum dicentium, laicis supra clericos nullam esse attributam potestatem, vel jurisdictionem, sine qua non possunt directe, & ex vi legis illos obligare. Item hac ratione non possunt Reges obligare clericos legibus illis peculiariter impositis; ergo eadem non possunt eos obligare ex vi sui præcepti per leges communes, quia lex quoad vim suam non transcendit potestatem ferentis illam. Et ita sententia hæc quoad hanc partem negativam probabilior est, & vera; quoad aliam vero partem, explicandi obligationem ex sola vi rationis, est quidem probabilis, tamen si nude, & præcise intelligatur, sæpe invenietur insufficiens ad gravem obligationem convincendam. Et ideo libenter addere soleo, obligationem illam etiam niti in virtute canonum disponentium, ut hujusmodi leges a clericis serventur, quos in citato loco retuli cum authoribus, qui obligationē talium legum hoc modo declarant, & rationibus, quæ hunc modum dicendi confirmant. Quæ non repugnat sententiæ dicenti, has leges obligare ex vi rationis, quia illa non excludit acceptionem canonum, aut virtutem eorum, nec prohibet recursum ad illam, quando sola vis rationis gravem obligationem in clericis ad hujusmodi leges civiles servandas non ostenderit.

Authoris sententia.

Sed quæres, supposita hac sententia, quod clerici non obligentur ad observationem harum legum ex vi illarum, sed aliunde, an clerici simpliciter dicendi sint exempti, vel potius non exempti a vi directiva talium legum. Et ratio dubitandi est, quia si non obligantur in virtute illarum, non potest esse nisi ratione exemptionis a jurisdictione, qua feruntur tales leges, ut declaratum est; ergo simpliciter dicendi sunt exempti a talibus legibus. Item qui non tenetur ex obedientia legi parere, profecto exemptus est ab illa; clerici autem, si non obligantur talibus legibus ex vi illarum, non tenentur illas servare ex vi obedientiæ authoribus earum debitæ; ergo sunt exempti a talibus legibus. In contrarium vero est, quia clerici absolute tenentur observare tales leges; ergo absolute non sunt ab illis exempti, quia exemptio absolute dicit libertatem, & carentiam obligationis; quomodo ergo obligatus manens potest dici exemptus?

An clerici sint a vi directiva legum civilium exempti.

Propter quas rationes varie solent loqui authores. Aliqui enim, licet dicant, clericos non obligari his legibus virtute illarum, negant nihilominus esse exemptos ab illis. Alii vero consequenter putant dicendum, illos esse exemptos etiam a vi directiva talium legum, quandoquidem non vi illarum obligantur, sed rationis, vel canonici juris. Mihi tamen videtur controversia solum de modo loquendi, existimoque proprie dici posse, illos non esse exemptos ab observantia talium legum, neque ab obligatione faciendi id, quod per ipsas præcipitur, & vitandi, quod prohibetur. Et nihilominus posse etiam dici, esse exemptos a virtute, seu proprio vinculo earundem legum, nam hæc duo non repugnant, & utrumque probant rationes pro utraque parte factæ. Et ita potest de clericis dici, observare has leges ut liberos a jugo illarum, quia non sunt liberi a jugo rationis naturalis, & juris canonici, quod ad perfectam exemptionem pertinet, & ipsorum statui consentaneum est.

Variæ sententiæ.

Authoris judicium.

Ultimo dicendum est, leges civiles etiam communes omnibus civibus, & clericis non noxias, neque indecentes, non obligare clericos quoad vim coactivam, ac subinde exemptionem ab hujusmodi vi talium legum ad plenam ecclesiasticorum libertatem maxime pertinere. Assertio est certa, in qua conveniunt omnes doctores Catholici, quos loco supra citato allegavi. Sequiturque manifeste ex præcedenti; nam si verum est, has leges non obligare clericos virtute sua etiam obligatione directiva, multo minus poterunt cogere illos vi coactiva. Declaratur autem simpliciter in hunc modum, quia lex in tantum ligat vi coactiva, in quantum pœnam imponit, quod duobus modis potest efficere, scilicet, vel ipso facto inferendo pœnam, vel præscribendo per judicem inferendam. Priori modo non potest lex civilis per se ipsam punire clericum, quia exemptus est in criminalibus a foro sæculari, ut supra probavimus, quod verum est non solum de foro inferioris judicis, sed etiam supremi Regis, ut etiam ostendi; ergo lex civilis, seu Regia non procedit a potestate coactiva clericis: ergo non potest per se ipsam illum punire, quia virtus ejus commensuratur potestati, a qua procedit. Et confirmatur, quia non potest Princeps temporalis in actuali, seu personali judicio sententiam (quam ab homine vocant) contra clericum proferre: ergo nec potest per legem sententiam latam in clericum dicere, seu sub tali sententia clericum comprehendere, quia extra forum suum jus diceret.

Leges civiles non noxiæ nō obligant clericos quoad vim coactivam.

Neque etiam leges imponentes pœnam posteriori modo possunt exercere vim suam in clericos, quia non exercent illam, nisi mediante judice; aut ergo judex ille erit laicus, aut clericus. Si sit judex laicus, nō solum non potest exequi talem pœnam in clericum, verum etiā nec condemnare illū, nec cognoscere de causa, vel de peccato ejus, etiamsi legem civilē fuerit transgressus, quia non est judex competens ejus in aliqua causa sive civili, sive criminali, ad quam clericus ut reus trahatur, sicut ostensum est: ergo per judicem sæcularem non potest lex civilis suam vim coactivam in clericum exercere. Si autem judex sit ecclesiasticus, non tenetur pœnam legis civilis clerico imponere; tum quia sæpe non erit, vel decens, vel accommodata statui clericali; tum maxime, quia judex ecclesiasticus non tenetur secundum leges civiles judicare, aut pœnas imponere, sed secundum jus canonicum; quod si in illo nulla lex sit designans pœnam pro tali delicto inferendam, judex ecclesiasticus arbitrio suo illam imponet. Et poterit quidem si opportunum, & absque inconvenienti fieri posse judicaverit, leges civiles imitari (nam canones ipsi hoc non dedignantur, ut ipsimet dicunt) non tamen tenetur. Nam lex civilis designando pœnam per judicem imponendam, instruit, obligando judicem sæcularem,

non

non ecclesiasticum, super quem jurisdictionem non habet. Et quamvis lex illa ut imponens pœnam in communi loquatur, abstrahendo a judice sæculari, vel ecclesiastico, nihilominus sub ea ratione non est ex illis legibus communibus, quas clerici observare tenentur. Quia uniformitas in suppliciis, & pœnis in omnibus membris reipublicæ non pertinet ad bonum regimen ejus, ideoque nec canones illam præcipiunt, nec ratio naturalis illam dictat, sed potius postulat, ut pro diversitate statuum diversis modis transgressores puniantur. Definire autem pœnas clericis accommodatas pro quocunque delicto, non pertinet ad leges civiles, sed ad ecclesiasticas, & ubi illæ defuerint, arbitrio ecclesiastici judicis merito relinquuntur, quia ipse etiam melius judicabit de qualitate pœnæ clerico imponendæ, quam civilis potestas, sive per sententiam, sive per legem loquatur; ergo nullo modo lex civilis sub vi sua coactiva clericum comprehendit.

Objectio. Dices. Ergo clericus puniri non poterit propter transgressionem legis civilis, vel saltem judex ecclesiasticus non tenebitur illum propter tale delictum punire; consequens est valde absurdum, quia inefficax valde esset vis directiva sine ulla coactiva, & delicta publica contra commune bonum manerent impunita. Prior sequela probatur, quia clericus exemptus est a vi coactiva legis civilis; ergo exemptus est non solum a tali specie pœnæ, sed etiam simpliciter a pœna, quia alias lex illa aliquam vim coactivam exerceret in clericum, ligando illum ad pœnam, seu debitum pœnæ inferendo. Et a fortiori non tenebitur judex ecclesiasticus tale delictum punire, quia vel reus ex vi talis legis simpliciter non subjicitur pœnæ, vel certe judex ipse non tenetur secundum talem legem judicare, & ideo sicut non tenetur reum punire tali modo, ita nec simpliciter punire.

Solutio. Respondetur negando sequelam quo ad utramque partem; nam transgressor talis legis quamvis sit clericus, eo ipso quod transgreditur legem, quam quocunque titulo servare tenetur, fit reus pœnæ, non ex vi legis civilis, sed ex vi juris naturalis, & gentium, quo peccator fit reus pœnæ non solum apud Deum, sed etiam apud homines, quando crimen rempublicam offendit. Et ita cessat ratio in contrarium, quia, hic reatus pœnæ non oritur proprie ex vi coactiva legis civilis tanquam ex causa, sed ex lege naturali; lex autem civilis solum fuit quasi remota occasio, quia non posita illa lege, actio illa non fuisset mala, & consequenter nec pœna digna. Similiter ad alteram partem dico, teneri judicem ecclesiasticum punire simile delictum clerici, si ad judicium suum deferatur, non ex vi legis civilis, ut probat argumentum, sed ex vi legis justitiæ, & officii sui, quo tenetur vindicare, & emendare delicta subditorum suorum, contra quamcunque legem commissa. Eo vel maxime, quod illud crimen magis est contra legem canonicam, vel naturalem, quam contra legem civilem, etiam si existentiam talis legis prærequirat.

An leges civiles clericorũ contractus irritare valeant. Quæri tandem hic potest, an hæc exemptio clericorum respectu civilium legum extendatur ad vim irritandi aliquos actus, seu contractus humanos, quam hæ leges interdũ exercent: quod est quærere, an lex civilis irritans contractus, qui tam a clericis, quam a laicis fieri solent, irritet etiam illos factos a clericis, ut verbi gratia, an testamentum factum a clerico sine solennitate requisita jure civili, sit validum, &c. Respondeo breviter, distinguendum esse de irritatione; quædam enim est pœnalis, ut quæ in pœnam imponitur, vel quæ resultat ex inhabilitate aliqua ipso jure imposita per legem in pœnam alicujus criminis; alia vero est irritatio, quæ per se fit propter bonum commune, etiam si culpa operantis non intercedat. Dico ergo, legem civilem irritantem, si proprie pœnalis sit, non comprehendere clericos quoad vim, seu actum irritandi. Probatur, quia lex civilis non ligat clericum quoad vim coactivam, nec quoad pœnam ipso facto impositam, quæcunque illa sit, ut probatum est; sed talis irritatio fit per vim coactivam legis, & per modum cujusdam pœnæ imponitur; ergo non ligat clericum irritando actum ejus: sicut etiam si imponat aliquam inhabilitatem ad similem actum, non inducit illam in clericum, quia omnes rationes factæ de cæteris pœnis, etiam in his procedunt.

At vero si lex civilis per se directe irritet actum propter bonum commune, dicendum est, comprehendere clericos quoad vim irritandi, quia tunc non pertinet ad vim coactivam, sed ad directivam. Esset que hoc manifestum, si verum esset, leges hujusmodi obligare clericos ex vi legis, & jurisdictionis, quia tunc nihil est, quod eximat clericum a tali effectu legis, cum ab eadem jurisdictione directiva morum procedat. Verumtamen etiam tenendo has leges solum obligare clericos vi rationis, id asseruit Vasquez 1.2.disp.167.c.4. quia talis (inquit) irritatio necessaria est, ut pax, & bona reipublicæ gubernatio constet. Quod non caret difficultate, quia irritatio hæc positiva, seu per hominem inducta non fit sine jurisdictione, & potestate supra personam, vel voluntatem, cujus actus irritatur. Et ideo merito addere possumus, leges civiles habere hunc effectum, quia per jus canonicum simpliciter quoad vim directivam acceptantur, atque ita irritatio illa fundatur in jurisdictione potius ecclesiastica, quam civili. Unde etiam prædicta assertio limitanda est, ut non procedat, quando jus canonicum alia via sustinet actum, vel in favorem clerici, vel (ut sic dicam) in favorem ipsius actus, tunc enim prævalet jus canonicum respectu clericorum. Ut verbi gratia testamentum clerici valet sine solennitate civili, quia jus canonicum minori contentum est in favorem ultimæ voluntatis, c. *Cum esses*, *de Testament.* & idem est in similibus.

CAPUT XVII.

Quale sit ecclesiarum Privilegium quoad suam, suorumque bonorum exemptionem ab oneribus, & a potestate sæculari.

Superest dicendum de alia virtute legis humanæ, quæ est ad imponendum onera, vel tributa subditis: & quoniam hæc interdum personis, interdum rebus ipsis solent imponi, ideo de illis sigillatim dicendum est. Quia vero non solum clerici, sed etiam ecclesiæ ipsæ hac gaudent immunitate, dicemus prius de ecclesiis ipsis, & ecclesiasticis bonis, postea vero de clericis, & eorum bonis. Distinguimus ergo in primis bona ecclesiastica a bonis clericorum: nam priora, ut supra dixi, sunt magis sacra, & religiosa, quia ad divinum cultum, & ad opera pietatis per se ordinantur, bona autem clericorum de se mere temporalia sunt, quamvis personis Ecclesiasticis quasi adhæreant, & ideo de his postea dicemus.

Nunc circa bona ecclesiastica est ulterius advertendum, multa sub illis comprehendi posse, inter quæ primum locum tenent ipsæmet ecclesiæ, a quibus reliqua bona sacra ecclesiastica denominari videntur. Quæri autem potest, quid nomine ecclesiarum, vel ecclesiæ hic intelligamus. Potest enim intelligi vel templum ipsum, quod ad usum sacrificii, sacramentorum, & ut in eo fideles ad orandum, & verbum Dei audiendum conveniant, dedicatum, & consecratum est: vel potest nomine ecclesiæ particularis intelligi collegium clericorum, qui unicuique ecclesiæ seu templo ad servitium ejus, & divini cultus, & fidelium curam, cæterarumque rerum sacrarum, & bonorum custodiam & administrationem deputati sunt. Vel tertio nomine ecclesiæ particularis intelligi potest tota congregatio fidelium ad eandem ecclesiam, seu templum pertinentium, quatenus in illa recipiunt sacramenta, & illius Pastori in his, quæ ad animam pertinent, proxime subsunt, & secundum eam rationem peculiarem unionem spiritualem habent. Aliquæ ecclesiæ acceptiones præmittuntur.

Et quamvis verum sit, vocem illam in omnibus his significationibus esse usitatam, præsertim in prima, & tertia, nihilominus hæc ultima præsenti instituto non inservit. Quia ecclesia illo modo sumpta non habet peculiarem exemptionem, seu libertatem eccles. præter eam, quæ ad spirituale regimen spectat, de qua diximus in c. 2. Neque illa congregatio habet alia eccles. bona, præter ea, quæ ad clerum, vel templum spectant. Ecclesia etiam secundo modo accepta, quæ frequentius dicitur clerus, vel capitulum, si consideretur ut persona quædam ficta, eandem rationem exemptionis habet, quam clerici, & ideo sub illis comprehenditur: si vero spectetur quoad bona ad usum sacrum, & templi deputata, ejusque curæ commissa, sic non habet exemptionem aliam, præter illam, quam de bonis eccles. explicaturi sumus. Superest ergo, ut de ecclesia loquamur, ut est locus sacer, ad cujus servitium, vel ornatum, & ad ministeria sacra, quæ in illa fiunt, cæteraque opera pietatis alia bona eccles. ordinantur. Quæ ex dictis acceptionib. præsenti inserviat instituto declaratur.

Potest

Poteſt item eccleſia hoc modo ſumpta conſiderari, vel ſub generali ratione rei ſacræ,& ſic habet exemptiones, ſeu immunitates cæteris rebus ſacris, cum quibus in illa generali ratione convenit, communes, de quibus ſtatim dicemus. Vel etiam conſiderari poteſt eccleſia ſub ratione propria loci,ſeu domus, quæ ad cuſtodiendas, vel protegendas perſonas, quæ in ea exiſtunt, vel ad eam confugiunt;vel ad cuſtodiam rerum, quæ in ea collocantur, ordinatur.Et ſub hac ratione habent eccleſiæ,& loca ſacra, quatenus talia ſunt, privilegia quædam propria, & ſibi ſpecialiter accommodata. Quæ privilegia in generali ſumpta ex ratione naturali reſultant, in particulari vero aliqua ſunt per leges canonicas determinata, vel declarata. Suppoſita enim inſtitutione, & benedictione, vel dedicatione ſacra talis loci, ratio ipſa naturalis dictat, ut ab omni actione indecente, vel quæ ſit contra reverentiam tali loco debitam, ſervetur immunis. Quæ autem actiones cedant in injuriam, vel irreverentiam loci ſacri, ſi per legem eccleſiaſticam non definiatur, prudenti arbitrio relinquendum erit.

Variæ ecclesiarum immunitates.

Magna autem ex parte hoc determinavit eccleſiaſtica lex, privilegia aliquarum immunitatum eccleſiis conferendo. Primo definiendo, per quas actiones eccleſia polluitur juxta eccleſiaſticam inſtitutionem, eaſque vetando.Secundo prohibendo,ne eccleſiæ ut laicæ domus tractentur, in eis communia ſupellectilia ſine magna neceſſitate recipiendo,ſeu admittendo,c.2.de Cuſtodia Euchariſtiæ.Tertio præbendo eccleſiis immunitatem,& exemptionem ab actionibus forenſibus, quæ ad ſæcularia judicia, vel ad tractanda negotia politica, aut bellica, vel ad mercaturam pertinent. Quarto tribuendo eccleſiæ peculiarem vim cuſtodiendi bona in eis depoſita, vel quovis modo collocata, ut ſine ſpeciali ſacrilegio per injuriam inde ſubtrahi non poſſint. Denique,ut alia omittam, datum eſt templis privilegium tuendi reos ad ea confugientes,ita ut a miniſtris ſæcularis juſtitiæ ſine injuria,& gravi ſacrilegio inde non poſſint per violentiam extrahi.De quibus immunitatibus dixi late in tract. 2. de Relig. toto lib.3.& præſertim de hac ultima a c.8.uſque ad finem,& ideo illam nunc prætermittimus. Solum enim ea tetigimus, ut conſtet; quomodo eccleſię prout eſt locus ſacer, ab oneribus, ſeu actionibus,& (ut ita dicam) paſſionibus prophanis, & ab eccleſia prohibitis exempta ſit. De exemtione autem a tributis reſpectu eccleſiæ ſic acceptæ nihil dicere neceſſe eſt, quia licet ſit res immobilis, non eſt res (ut ita dicam) fructifera temporalium bonorum, ſeu fructuum, & ideo non eſt capax tributi, præterquam quod quatenus eccleſia eſt res ſacra, habet, ut dixi, omnem exemptionem communem aliis bonis, & rebus ſacris, de quibus jam dicendum eſt.

Bona ecclesiastica duplicia, quædam specialiter consecrata, alia non ita.

Præter eccleſias ergo cætera eccleſiaſtica bona in duo membra diſtingui poſſunt; quædam ſunt,quæ proprie dicuntur res ſacræ, quia vel per ſpecialem benedictionem conſecratæ ſunt, vel ſunt inſtrumenta divini cultus; aliæ vero ſunt,quę generale nomen retinent,& proprie dicuntur bona eccleſiaſtica,ſive mobilia, ſive immobilia, quæ quatenus ad Dei cultum, ſuſtentationem miniſtrorum, ſubſidium pauperum, & alias templorum expenſas deſtinata ſunt, inter res ſacras computatur, teſte D. Thom.2. 2.q.99.art.4 & q. 185.art.7. De rebus ſacris prioris ordinis certum eſt gaudere multis immunitatibus a communibus uſibus,vel miniſteriis,& ab omni injuria, & iniqua alienatione. Nam hoc genus immunitatis ratione naturali fundatum eſt, quia Sancta debent ſancte tractari; ea vero,quæ Deo dicata ſunt quandam ſanctitatem participant; ergo ipſa ratio dictat, non eſſe ad uſus prophanos transferenda. Et ita in lege veteri vaſa templi in magna erant veneratione, & ideo ſpecialiter conſecrabantur, ut ait D.Thomas 1.2. q. 102. art.4. ad 9.& propterea non poterant ad alios uſus prophanos,vel communes applicari. Unde Daniel. 5. Balthaſar Rex Babyloniæ, qui vaſa templi in quodam ſuo convivio prophanare auſus eſt,ſtatim divinam ſenſit vindictam, ut ibi Hieronymus, & Theodor. notant, & Stephanus P. 1. ep. 1. ad Hilar.c.3. & habetur in c. *Veſtimenta*, de Conſ. diſt. 1. Quin etiam inter gentiles ſuo modo fuit hoc jus rebus ſacris conſervatum, ut colligimus l. *Inter ſtipulantem*, §. *Sacra*.ff.de Verb. obligat. nunc autem maxime jure canonico confirmatum eſt, ut conſtat ex c. *Ligna* cum multis ſequ. de Conſ. diſt. 1. & cap. *Quæ ſemel* cum ſequ. 19. quæſt. 3. & ex reg. *Semel* de Regulis juris in 6. & novo etiam jure civili declaratum hoc eſt in l. *Sancimus*, Cod. de Sacroſanct. Eccleſ.

Pertinet autem hæc immunitas ad quandam venerationem, ſeu honorarium cultum hujuſmodi rerum ſacrarum, & ideo in materia de Adoratione explicata eſt. Et propter eandem cauſam non ita convenit hæc immunitas aliis bonis eccleſiaſticis ſecundi ordinis, quia illa non ſunt proxima inſtrumenta divini cultus. Ideoque priora bona dici ſolent exempta ab humano commercio,& uſu; hæc vero poſteriora eſſe poſſunt in humano commercio, & ad ordinarios uſus applicari, dummodo debito modo, & cum pietate fiat. Ut ſumitur ex c. *Sine exceptione*; c. *Aurum*, & c. *Gloria*, cum aliis multis. 12. qu. 2. Nam quia hæc etiam poſteriora bona aliquo modo ſacra ſunt, hoc ſaltem ex vi ſuæ inſtitutionis requirunt, ut ſolum in religioſos, vel pios uſus proxime conſumantur, quia ad hunc finem eccleſiæ data ſunt, ut multi canones tradunt in dicta 12.qu.2.Quod ſi bona ſint immobilia, vel pretioſa,peculiare habent privilegium, ut alienari non poſſint, niſi modo,& ratione jure canonico præſcriptis, cap. *Nulli* cum aliis de Rebus eccleſiæ non alienandis.

Res divino cultui dicatæ ab humanis usibus eximuntur. Vide Suar. mient. de Reddit. eccles.

Præterea omnia illa bona Eccleſiaſtica dici poſſunt gaudere privilegio fori, ſeu, quod idem eſt, eſſe exempta ab omni juriſdictione, ſeu, poteſtate ſæcularium Principum,ſeu Magiſtratuum.Primo quoad adminiſtrationem, nam per eccleſiæ miniſtros cuſtodiri,conſervari,transferri,aut permutari,diſtribui,vel quando oportuerit,alienari debent,non per laicos, quibus nulla ſuper hæc bona eſt attributa poteſtas juxta ſupra dicta in cap. 2. & 15. & ex dictis ibi conſtat, immunitatem harum rerum quoad hanc partem ex jure divino deſcendere, ſuppoſita inſtitutione eccleſiæ, & poteſtate data Petro, & ſucceſſoribus ejus ad univerſas res eccleſiaſticas per ſe,vel per miniſtros ſuos adminiſtrandas.Unde in Concilio Lateran.ſub Leone X.in Bulla de Reformatione curię §.*Et cum fructuum*, dicitur, prohibitum eſſe jure divino, ne laici jus adminiſtrandi bona eccleſiaſtica uſurpent.

Omnia ecclesiar. bona gaudent privilegio fori.

Ratio vero eſt,quia hæc bona ſi conſiderentur ut ſacra, per ſe ordinantur ad ſpiritualem, & ſupernaturalem finem, & ideo ex vi juris divini adminiſtratio eorum ad ſpiritualem poteſtatem pertinet. Si vero conſiderentur ratione materiæ, ſic eo ipſo, quod tradita ſunt eccleſiæ, facta ſunt extra dominium, & poteſtatem laicorum, & divino cultui dicata ſunt, & ſub ſpeciali ratione ſub dominio Dei conſtituta, ut ſignificavit Concilium Tridentinum ſeſſ. 25.cap.1.de Refor. prohibens Epiſcopis, ne res Eccleſiaſticas, *quæ Dei ſunt*, conſanguineis donent, qui modus loquendi eſt frequens in ſacris canonibus,ut videre licet in multis decretis. 12.qu.1.& 2. 16.q. 1. & 7.& in cap. *Cum ſecundum Apoſtolum* de Præbend. ubi hæc bona vocantur patrimonium Chriſti, quod etiam habetur in cap. cum ex eo de Elect. in 6. & in cap. *Tua nobis*, de Præbend. decimæ peculiari titulo & modo dicuntur eſſe bona Dei. Ergo adminiſtratio talium bonorum ad eos pertinet, quos Deus diſpenſatores ſuorum bonorum conſtituit; hujuſmodi autem diſpenſatores ſunt præcipue Romanus Pontifex, & ſub illo epiſcopi in ſuis diœceſibus, juxta menſuram poteſtatis ſibi conceſſæ, ut Pontifices, & varia Concilia docuerunt, quæ apud Gratianum videri poſſunt diſt. 96. præſertim cap. 1. & ultimo, & dicta 12. q. 1. & 2. & 17. q. 1. & 7. Et optime Ambroſ. in cap. *Convenior*. 23. q. 8. ex epiſt. 33. ad Sororem. Et propterea ſacrilegi appellantur, qui per poteſtates ſæculares hujuſmodi bona eccleſiaſtica uſurpant, tanquam rerum ſacrarum violatores.

Ratio dictæ exemptionis.

Secundo dici poſſunt hæc bona gaudere privilegio fori, quia exempta ſunt a legibus civilibus, ita ut nihil circa illa in particulari diſponere poſſint, ut ex dictis in capite præcedenti ſatis notum eſt,& ſumitur ex cap. *Eccleſia*, & cap. *Quæ in Eccleſiarum*, de Conſtitut. & cap. ult. de Rebus eccleſiæ non alienandis. Et traditur apertiſſime in Concilio Romano ſub Symmacho, quod allegavit Innocentius 3. in dicto cap. *Eccleſia*, & refertur in cap. *Bene quidem*, 96. diſt. ubi lex quædam ſuper Eccleſiaſtica bona lata a quodam Baſilio homine laico, & urbis Romæ Præfecto, licet eſſe favorabilis Eccleſiæ, nulla declaratur ex defectu poteſtatis. Ne in exemplum remaneret præſumendi, quibuslibet laicis, quamvis religioſis, vel potentibus in quacunque civitate quolibet modo aliquid de-

Bona ecclesiastica etiam a legibus civilib. sunt exempta.

decernere de ecclesiasticis facultatibus, quarum solis sacerdotibus disponendi indiscusse a Deo cura commissa docetur. Ratio ergo est, quia tales leges sunt nullæ, utpote sine jurisdictione factæ; nam sicut civilis Magistratus, aut Princeps non habet potestatem administrandi ecclesiastica bona, ita nec jurisdictionem habet ad ferendas leges, per quas circa eadem bona aliquid disponat. Tum quia eadem ratio versatur, videlicet, quod hæc bona eo ipso, quod speciali titulo facta sunt divina, & spiritualia per specialem habitudinem ad supernaturalem finem, constituta sunt extra objectum, & materiam jurisdictionis temporalis. Tum etiam, quia dispositiones legum circa aliqua bona continent (ut sic dicam) principalem dispositionem, & administrationem talium bonorum quasi eminenter, seu virtute; quia hujusmodi leges sunt regulæ, per quas dirigi debet talium bonorum administratio; ergo qui talia bona administrare non possunt, multo minus potuerunt leges circa illa concedere. Quapropter non minus juris divini est hæc exemptio a lege civili, quam ab administratione laicorum. Est tamen variis modis determinata hæc exemptio per ecclesiasticos canones præscribentes modum circa alienationes, translationes, & alios modos dispensandi, vel administrandi hæc bona, ut videre licet in decretis antiquis allegatis præsertim 12. qu. 1. & toto titulo de Rebus Eccles. non alien. & in cap. *Pastoralis*, de His, quæ fiunt a Prælatis sine consensu capituli. Unde per easdem leges canonicas aucta est hæc exemptio per varia privilegia ecclesiis concessa circa bona sua, ut circa alienationes, præscriptiones, & similia, de quibus hic non est dicendi locus, sed videri possunt Doctores Canonistæ in cap. *Nulli*, de Rebus ecclesiæ non alienandis, & summistæ præsertim Sylvest. verb. *Alienatio*, & verb. *Ecclesia*, 2. & 3.

Bona ecclesiastica exempta sunt a judiciis sæcularibus.

Tertio eadem ratione gaudent hæc bona exemptione ab onere judicii sæcularis. In quo breviter advertendum est, duobus modis posse hæc bona considerari; primo præcise quatenus res sacræ sunt, & ut sic manifestum est, non posse circa illa versari sæcularia judicia, nam si dubitatio aliqua, vel lis circa illa ut sacra sunt, moveatur, ex ipsa rei natura & divino jure, ad ecclesiasticum judicium pertinet, quia est materia sacra, & spiritualis: ut si tractetur, an ecclesia sit polluta, nec ne, vel an calix sit recte consecratus, & similia. Alio modo possunt hæc bona considerari ratione materiæ, secundum quam temporalia bona sunt, & de illarum dominio, vel jure utendi, aut fruendi illis litigari potest, & hoc modo etiam constat, hæc bona esse exempta a judicio sæculari, ut notant Glossa, Panormit. & Doctores in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitut. per illum textum, & per cap. *Si clericus*, cum similibus de Foro comp. & cap. *Decernimus*, de Judiciis cum aliis, quæ cap. 13. adduximus. Hæc enim pars fere coincidit cum his, quæ ibi diximus de exemptione clericorum in causis civilibus. Nam si clerici eximuntur quoad propria bona a sæculari judicio, multo magis quoad bona ecclesiastica. Unde hoc intelligendum est cum declaratione ibi addita, nimirum, ut procedat, quando ipsa ecclesia est rea, seu in judicium vocatur a laico, vel (quod perinde est) quando laicus prætendit, talia bona esse sua, vel aliquod in eis jus habere. At vero si e converso ecclesia, seu Pastor ejus pro hujusmodi bonis, quæ ecclesiastica esse prætendit, laicum conveniat, tunc non habet locum exemptio a sæculari judicio, quia reus in foro suo conveniri debet, nisi fortasse sacrilegium intercesserit, ratione cujus potest reus immediate trahi ad judicium ecclesiasticum, ut in prædicto capite satis explicatum est.

CAPUT XVIII.

An exemptio a tributis sæcularibus conveniat ecclesiis, earumque bonis, quatenus Christi patrimonium sunt.

Ecclesiarum nomine, ut præcedenti capite explicavi, ipsa materialia temporalia, vel loca sacra intelligimus; per ecclesiastica autem bona res omnes sacras, & quæ ad usus ecclesiarum, Deo, seu ipsis ecclesiis donatæ sunt, & sub administratione ejusdem ecclesiæ, seu ministrorum ejus perseverant. Nam de bonis propriis clericorum postea dicemus. Distingui autem possunt hæc bona in immobilia & mobilia. Sub immobilibus non solum fundos, prædia, domos, & similia corporalia bona, quæ fixam radicem habent, sed etiam jura fructifera, ut census, quibus annui redditus respondent, & servitutes, & similia bona perpetua, quæ incorporalia dicuntur, comprehendimus, juxta juris consuetudinem in Clementin. *Exivi*. §. *Cum annui redditus*, de Verbor. signific. & quæ notantur a Doctoribus in cap. *Nulli*, de Reb. eccles. non alienand. & Glossa in cap. 2. de Reb. eccles. non alienand. verb. *Jura*. Sub mobilibus autem cæteras res omnes ecclesiæ usibus deputatas, cujuscunque æstimationis, vel valoris sint, complectimur. Nam licet, in ordine ad perpetuam conservationem, prohibendamque alienationem soleant res pretiosæ ecclesiæ sub immobilibus comprehendi, quia eodem jure censentur, ut notat Panormitan. in cap. *Tua* de his, quæ fiunt a Prælatis, &c. tamen in ordine ad tributa non habent peculiarem rationem, & ideo inter mobilia censentur sicut re vera talia sunt, juxta l. *Lex quæ mancipia*, Cod. de Administrat. tutorum. Ea vero, quæ se moventia vocantur, licet immobilia proprie dici non possint, ut per se constat, quatenus fructifera esse solent, & per quandam successionem possunt esse perpetua, ad illa nunc revocantur.

Bona ecclesiastica quædam mobilia, alia immobilia, utraque quid.

Sæcularia tributa quæ.

Per tributa vero sæcularia, illa intelligimus, quæ a Regibus, seu temporalibus Monarchis, vel aliis Magistratibus jure possunt, vel solent imponi. Nam de tributis, quæ a Summo Pontifice possunt exigi, & ecclesiastica possunt vocari, non est in præsenti consideratio, illa enim non sunt contra exemptionem ecclesiasticam, nam hæc est a potestate civili, non a Pontificia. Imo quia hæc bona subsunt plene potestati Pontificis, eximuntur a potestate sæculari, eoque ista exemptio refertur, ut illa subjectio plene possit impleri: ideoque dubium non est, quin ecclesiastica bona possint aliquibus tributis ecclesiasticis subjici, saltem per Summum Pontificem, qui est supremus eorum dispensator. Qualia vero, & ob quas causas futura sint, & an ab inferioribus Prælatis introduci possint, non est, ut dixi, præsentis considerationis, sed in materia de Præbendis, & beneficiis ecclesiasticis tractandum est.

Tributa sæcularia duplicia.

Deinde tributa sæcularia, quamvis multiplicia sint, ut in lib. 5. de Legib. dixi, in præsenti in duo capita distingui possunt, juxta divisionem positam rerum mobilium, & immobilium: quædam ergo tributa de rebus immobilibus postulantur, & solent vocari tributa realia, seu pensiones, aut vectigalia, quamvis hæc nomina interdum communiora sint. Alia vero sunt tributa, quæ de rebus mobilibus petuntur, ut gabella, quæ etiam vectigal a vectando appellatur. Est enim differentia notanda inter res mobiles, & immobiles, quod mobiles, quia non sunt fructiferæ, de se non sunt capaces tributorum, nisi quatenus subsunt negotiationi, vel transportationi ab uno loco in alium, & ideo talia tributa inde accipiunt nomina vectigalium, &c. Res autem immobiles quatenus fructiferæ sunt, per se sunt capaces alicujus pensionis, & ideo hac voce circa illas utemur.

1. Conclusio. Omnia ecclesiastica Bona a tributis sunt exempta.

Dico ergo. Bona ecclesiastica tam mobilia quam immobilia a tributorum solutione esse exempta. Conclusio est certa, & communis Doctorum locis infra citandis, & sumitur ex c. *Non minus*, & c. *Adversus*, de Immunit. ecclesiar. & cap. *Quanquam*, de Censib. in 6. & c. 1. de Immunit. ecclesiast. in 6. & Clement. 1. eodem titul. Et in Extravag. *Quod olim*, eodem. Item in jure civili confirmata est hæc immunitas præsertim in constitutione Friderici post libros Feudorum, & habetur etiam in l. 1. §. *Item nulla*, C. de Episcop. & Cleric. Denique optimum argumentum sumitur ex capit. 2. de Censib. quatenus dicit, tributum esse signum subjectionis; cum ergo neque ecclesiæ, neque earum bona sint subjecta potestati sæculari, neque etiam tributis sæcularibus subjici possunt. Quæ ratio generalis est de omnibus ecclesiasticis bonis, & ita etiam loquuntur alia jura.

Ratione probatur conclusio.

Ut autem fundamentum hujus immunitatis in his bonis specialiter declaremus, advertere oportet duos respectus in eis considerari posse, ut in eis hæc immunitas fundetur: unus est, quod hujusmodi res sunt sub speciali dominio Dei, ut dixi: alius est, quia tales res sunt specialiter consecratæ, aut benedictæ. Prior respectus generalis est omnibus his bonis, quæ ecclesiastica nuncupantur, & ideo de illo in hoc capite dicemus, de altero vero, qui minus universalis est, dicemus capite sequenti. Dico ergo, habitudinem illam ad Deum tanquam ad peculiarem dominum sufficere ad fundandam dictam exemptionem,

non

non solum in humano, sed etiam in divino, & naturali jure. Nam si Dominus bonorum non potest esse subjectus tributis, neque etiam ipsa bona possunt tributis onerari, ut infra etiam de clericis dicemus, tum quia bona adhærent personæ, & sequuntur conditionem ejus tanquam accessorium principale; tum etiam, quia solutio talis tributi per se non potest ab alio, nisi a Domino bonorum postulari, & ita necesse est, ut in ipsum redundet, & virtute illi tributum imponatur. At vero dominus horum bonorum ecclesiasticorum non potest esse subjectus tributis, cum sit ipsemet Christus; ergo neque ipsa ecclesiastica bona. Atque hic optime accommodantur verba Christi: *Ergo liberi sunt filii*, nam filius naturalis Regis sicut in persona sua exemptus est a tributo, ita & in suis propriis bonis; ergo multo magis bona ecclesiastica, quæ propria sunt Christi & veluti proprium patrimonium ejus, ut Concilia loquuntur, libera sunt a vectigalibus, & tributis.

Objectio. Dices proprium, & quasi proximum dominium horum bonorum re vera non esse immediate apud Deum, vel Christum solum, sed apud aliquos homines, vel hominum congregationem habentem jus utendi, & fruendi talibus bonis, & de illis disponendi in omnem usum lege non prohibitum. Ut v. g. bona alicujus monasterii ecclesiastica sunt; & tamen dominium illorum est apud conventum talis monasterii, & bona alicujus ecclesiæ matricis sunt sub dominio totius cleri talis ecclesiæ, ut est quædam particularis, & spiritualis congregatio ex clericis coalescens. Ergo ille titulus divini dominii non est sufficiens ad fundandam hanc exemptionem a tributis: quia tributum magis consideratur respectu proximi domini: nam ab illo solvendum est. Alioqui etiam *Domini est terra, & plenitudo ejus*, omnia enim altius, & perfectius sunt sub dominio divino, quam humano; tamen quia illud dominium divinum non excludit humanum, sub hoc posteriori respectu bona humana capacia sunt tributorum; ergo idem erit cum proportione in bonis eccles. Nam licet peculiari modo dicantur esse Dei, quia ad ejus cultum peculiari modo ordinata sunt; nihilominus quatenus sunt bona temporalia, quibus homines uti debent, non possunt non esse sub aliquo humano dominio.

1. Responsio. Duobus modis respondemus; primo negando assumptum: est enim valde probabilis sententia Navarri asserentis, bona ecclesiastica proxime, & immediate esse sub dominio Dei, & Christi Domini, non per metaphoram, sed per omnimodam proprietatem, ita ut nullus homo, vel hominum congregatio habeat proprium dominium, sed tantum dispensationem cum majori, vel minori plenitudine potestatis. Quam sententiam dicit Navar. esse communem consensum omnium catholicorum Doctorum. Et eam late probat decretis Pontificum, & Conciliorum, ac rationibus, ut videre licet in Apologia de Redditibus ecclesiasticis, q. 1. monito 18. & 24. & in noviori editione tract. de Redditib. q. 1. monit. 16, 21. & 40. & q. 3. monit. 31, n. 7.

Bona Ecclesiastica esse immediate sub dominio Dei probatur. Estque hæc opinio satis pia, & probabilis, quæ hac ratione præter alias suaderi potest, quia si aliquis homo esset Dominus horum bonorum, maxime Summus Pontifex, nam apud illum est suprema potestas dispensandi omnia eccles. bona, ut supra visum est, & passim in canonibus traditur dist. 96. 12. q. 2. & in titulis de Reb. eccles. non alienand. & de Immunit. Ecclesiar. At Pontifex ipse non habet proprium dominium rerum ecclesiast. etiam illarum, quæ specialiter sunt ecclesiæ Romanæ; ut sumitur ex Concilio Roman. 3. sub Symmacho, c. *Non licet*, 12. q. 2. Non enim potest suo arbitrio hæc bona expendere, vel alienare, sed tantum ut fidelis dispensator & prudens; ergo nec tota ecclesia universalis habet tale dominium in talia bona, quia ipsi videantur in suo capite donata: sicut neque aliqua ecclesia particularis habet proprium dominium suorum bonorum Ecclesiasticorum, quia quælibet ecclesia pendet a Pontifice in suorum bonorum administratione, & universalis ecclesia etiam in hoc est illo inferior; ergo omnes isti sunt tantum dispensatores horum bonorum, & non veri domini. Neque est inconveniens, quod aliqua bona humana, & temporalia fiant extra dominium mortalium hominum, quia fideles altiori mente, quam humana, scilicet, per fidem operando, illa Christo donare potuerunt, & voluerunt, & ipse quamvis per ministros suos illa acceptet, fieri potest, & fit proprius illorum dominus.

Quia vero non desunt graves authores, qui dominium harum rerum apud homines esse dicunt, saltem apud ecclesiam, vel universalem, vel particularem respective, juxta intentionem eorum, qui talia bona ecclesiis donarunt, ut videre licet in Turrecrem. cap. *Videntes*, 12. q. 1. in art. 2. & Cajetan. 2. 2. q. 43. art. 8. ideo respondendum est aliter, abstrahendo ab opinionibus, inter quas fortasse quod ad hoc punctum attinet, magis est quæstio de nomine, quam de re. Dico ergo, esto talia bona sint sub aliquo humano dominio, hoc non obstare, quominus a tributis exempta esse debeant divino jure. Tum quia non obstante illo dominio ecclesiæ, negari non potest, quin ad jus Christi Domini peculiari modo pertineant, cum ad ejus cultum & honorem peculiariter donata sint, propter quod patrimonium Christi dicuntur, ut vidimus; & in canon. 39. Apostolar. alias 40. vocantur hæc bona *Dominica*, seu *res Dominicæ*; hoc ergo satis est, ut neque ad alios usus applicari, nec tributaria fieri debeant. Tum etiam, quia illæmet personæ, vel communitates, quibus talium rerum dominium attribuitur, non sunt subjectæ sæcularium Principum jurisdictioni; ergo nec talia bona debent ab eisdem Principibus tributis subjici, juxta regulam paulo antea positam. Assumptum declaratur, quia ecclesia, sub cujus dominio dicuntur esse hæc bona, non habet hoc dominium, ut est communitas civilis, sed ut ecclesiastica, & ut est corpus Christi mysticum; sed ecclesia ut talis est, non subest sæculari Principi, sed Pontifici; ergo nec ecclesiastica bona.

CAPUT XIX.

An exemptio a tributis secularibus conveniat Ecclesiæ, & rebus sacris ob earum specialem sanctitatem, seu consecrationem.

ALiud fundamentum hujus exemptionis esse potest peculiaris consecratio, aut benedictio, vel deputatio talium rerum, ut sint quasi proxima instrumenta divini cultus. Quæ ratio non est ita universalis sicut præcedens; in his tamen rebus, in quibus reperitur, sufficientem causam huic exemptioni a tributis præbet. Et in primis inter bona immobilia tantum ecclesiæ ipsę, seu templa, & similia loca divino cultui proxime dicata hunc peculiarem modum sanctitatis participant. Nam cætera bona immobilia, ut sunt prædia ecclesiarum, & similia non habent hujusmodi respectum, sed solum illum, ratione cujus remote pertinent ad divinum cultum, quatenus ad sustentationem ministrorum ordinantur. Et ideo D. Thom. 2. 2. q. 99. art. 1. hæc bona collocat in ultimo gradu tertiæ speciei rerum sacrarum, cum tamen templis, & locis sacris secundam speciem tribuat.

Inter bona ergo immobilia, ecclesiastica templa, & loca sacra merentur (ut ita dicam) hujusmodi exemptionem a tributis ob peculiarem titulum sanctitatis. Ita sumitur ex c. *Secundum canonica*; & c. *Sancitum est*, 23. q. 8. & c. 1. *De censib.* in quibus juribus area ecclesiæ seu fundus ubi ædificata est, imo & horti juxta ecclesiam positi, & prædia in dotem ecclesiæ peculiariter collata (quæ solent mansus appellari) a tributis eximuntur; ergo multo magis domus ipsæ, seu fabricæ templorum, aut ecclesiarum eadem gaudent exemptione. Nam reliqua, quæ adiacent ecclesiæ, & sunt quasi partes ejus, eximuntur propter sanctitatem ipsarum ecclesiarum; ergo multo magis ipsæ ecclesiæ, juxta Dialecticorum regulam, *Propter quod unumquodque tale, &c.* Quamvis possit etiam alia ratio in ecclesiis considerari, quia non sunt res fructiferę aliquorum temporalium proventuum, neque habent usum civilem, seu sęcularem pretio ęstimabilem, sed tantum usum sacrum, ad quem sanctificatæ sunt, vel peculiariter dicatæ; & ideo intrinsece sunt incapaces temporalis tributi. Et eadem ratio exemptionis invenitur in area ecclesię, & in atrjis, & in aliis partibus, vel locis adiacentibus ecclesiæ, quæ alium fructum non habent pręter ejusdē ecclesię usum, seu servitium. Dos autem, seu mansus ecclesiæ licet temporales proventus ferre possit, quia vero omnes illi fructus ad ecclesiæ sustentationem censētur necessarii, ideo cum ipsa ecclesia dos ejus eximitur. 1 Conclusio. Locis sacris etiā ratione consecrationis debetur immunitas.

In aliis autem ecclesiastic s bonis tam immobilibus, quam mobilibus, quæ tantum ad sustentationem ministrorum, vel expensas eccl. siæ ordinantur, ut sunt pecunia, triticum, vinum, & aliæ res usu consumptibiles, non habet locum ratio specialis consecrationis, ut constat, sed solum eximuntur in prædictis juribus, vel ex ratione gene- Bona ecclesiastica ad sustentationem ministrorum ordinata non

gene-

Eximuntur ratione alicujus consecrationis.

generali divini dominii, vel quia integre, & sine diminutione ad sustentationem ecclesiæ necessariæ sunt. Hæc tamē posterior ratio minus universalis videri potest, quia interdum possunt esse abundantiores alicujus ecclesię fructus, ita ut sumptus computentur, sicut re vera fieri debet, atque ita illa ratio moraliter loquendo erit etiam adæquata, & universalis. Alia vero sunt mobilia bona ecclesiæ, quæ peculiari, & altiori modo res sacræ dicuntur, quas D. Thomas supra in tertia specie, & in secundo gradu ejus numerat. In primo enim gradu ponit sacramenta, quæ ad præsens non referunt; in secundo vero ponit vasa consecrata, imagines sacras, & reliquias Sanctorum, sub quibus comprehendit etiam vestimenta sacra; imo & generaliter addit omnia, quæ ad ornatum ecclesiæ, & ministrorum pertinent; eademque ratio, vel major est de Chrismate, & Oleo benedicto, quæ ad sacramenta reduci possunt: itemque de Agnus Dei, granis benedictis, & simil.

An res sacræ ratione materiæ vendantur, tributis subjiciantur.

De hoc ergo posteriori genere rerum sacrarum dubitari potest, an secluso respectu ad peculiare dominium Dei, vel ecclesiæ, ex vi solius consecrationis, seu quasi sanctificationis, quam habent, exemptæ sint a tributis, quorum res mobiles sunt capaces, ut gabellarum, si ratione materiæ vendantur, aut vectigalium, si ab uno in alium locum transferantur. In quo dubio nihil invenio specialiter dictum ab authoribus. Solum enim de bonis ecclesiasticis in generali tractant, & de illis tam mobilibus, quam immobilibus indefinite, ac proinde universaliter definiunt, a tributis esse exempta. Sub bonis autem ecclesiasticis omnes res sacras, quas enumeravimus, plane comprehendunt, & consequenter sentiunt, omnes illas eadem exemptione gaudere. Potest autem hæc sententia fundari in alio principio nimirum, quod illi duo respectu supra positi, scilicet, rei existentis sub peculiari dominio Dei, & rei specialiter sacratæ, & divino cultui proxime dicatæ, ita distinguantur, ut prior respectus possit separari a posteriori, tanquam universalior illo; nihilominus posterior nunquam separetur a priori, quia eo ipso, quod res aliqua est aliquo modo sacra definit esse sub humano dominio, & ad solum divinum proxime pertinet, & inde consequenter fit, ut a tributo humano sit exempta, remote quidem ratione consecrationis, proxime vero ratione personæ Christi, sub cujus dominio existit.

An res sacræ ex vi solius consecrationis ab humano dominio eximantur.

Illud autem fundamentum, nimirum rem sacram eo ipso, quod talis est, extra humanum dominium fieri, valde commune est inter jurisperitos: ita enim sentit Glossa de rebus inanimatis in c. *Frequens*, dist. 54. v. *Reddi*, & in c. *Comperimus*. 14. q. 6. & in c. *Episcopus in Diœcesim*, 7. q. 1. v. *Altaria*, quas Glossas ibi Doctores probant. Verum est, illas expresse non dicere, rem inanimem consecratam non posse esse sub humano dominio, sed non posse ad vulgares, & communes usus iterum converti, & ideo si res ante consecrationem erat sub alicujus dominio, & invito domino consecrata sit, non esse illi restituendam. Quod videtur aperte docere Gregorius in d. cap. *Comperimus*, alias lib. 7. ep. 58. in d. 2. Clarius Navarr. in dicta Apolog. de Reddit. monit. 24. n. 5. universaliter ait bona sacra nullius puri hominis, vel hominum esse, sed Dei tantum, & Domini nostri Jesu Christi. Quod probat ex §. *Nullus*, Instit. de Rerum divis. ubi res sacræ nullius esse dicuntur, ubi ratio redditur his verbis: *Quod enim divini juris est, id nullius in bonis est*. Non dicitur autem esse nullius, quia ita careat Domino, ut possit fieri primo occupantis; ergo dicitur nullius, quia non est sub dominio alicujus puri hominis, sed sub speciali dominio Dei, ut notavit Glossa in dicto §. *Nullius*, & in l. 2. ff. de Rerum divis. quæ Glossæ ibi communiter approbantur, ut Navarr. refert. Et pro hac sententia allegari possunt Jurisperiti dicentes, si quis furetur calicem ex privata domo, non competere actionem furti contra illum domino domus, nisi fortasse nomine Dei, quia res sacra nullius hominis est, sed solius Dei, ut videre licet apud Sylvestr. v. *Sacrilegium*. §. 2. Denique confirmari potest hæc sententia, quia laicis non licer vasa, aut vestimenta contrectare, c. *Insancta*, & c. *Vestimenta*, de Consecr. dist. 1. cum similibus; ergo multo minus capaces sunt dominii talium rerum.

Res sacræ ex vi solius consecrationis non eximuntur ab humano dominio.

Hoc autem fundamentum ita indistincte sumptum, non videtur verum, saltem in eo rigore, in quo Navarr. loquitur. Primo, quia nullum est jus ecclesiasticum, quo omnes privatæ personæ, vel communitates humanæ in capaces fiant dominii talium rerum eo ipso, quod consecratæ sunt; neque etiam ex natura rei sunt incapaces, nam possunt habere verum titulum dominii circa rem ipsam, seu circa materiam rei consecratæ, nulla enim ratio est, cur consecratio sola dominium auferat. Multi enim Theologi dicunt, hominem habere dominium, etiam ipsius gratiæ, quæ multo magis supernaturalis est, quam vas consecratum. Deinde si persona privata sit ecclesiastica, præsertim sacerdos, non est, cur non possit esse proprie dominus calicis, vel aliarum rerum sacris ministeriis deservientium, quia ex parte materiæ potest illas suis sumptibus facere, & ex parte consecrationis potest illis libere, & suo jure uti legitimo usu, quod satis est ad rationem dominii. Si vero sit laicus, potest etiam habere titulum dominii circa materiam. Et licet post consecrationem non possit per se ipsum licite illis rebus uti, propter incapacitatem personæ; potest tamen illis uti per alios convenientes ministros, & similiter aliis potest facultatem concedere utendi hujusmodi rebus, & ipso invito nemo potest tales res, vel usum earum usurpare sine injustitia; ergo signum est, privatum hominem, etiam laicum, posse habere talium rerum dominium. Denique usus etiam, & experientia hoc persuader, nam multæ privatæ personæ possident tamquam proprias hujusmodi res consecratas, ut vestimenta sacra, & calices, & paramenta altarium, quæ sæpe habent in suis privatis oratoriis, in quibus, vel etiam in propriis cubiculis habent sacras imagines, reliquias sanctorum, & alias res benedictas, de quibus etiam disponunt tanquam proprii domini, donando, mutando, vel etiam vendendo, quantum ex parte materiæ fieri potest, quæ omnia non solum ecclesiasticis, sed etiam laicis licita esse, idem usus persuadet, nam ab hominibus piis, & prudentibus fiunt, & a Prælatis sine reprehensione, vel contradictione tolerantur.

Quapropter non videtur verum esse, quod prædictæ Glossæ absolute dicunt, hujusmodi res semel consecratas non esse laicis reddendas, etiam si ante consecrationem ipsorum essent, & ipsis invitis consecratæ sint. Nam in primis hoc non dicit Gregor. in d. c. *Comperimus*, in quo loquebatur de quibusdam synagogis Judæorum, quæ ipsis invitis in ecclesias fuerant translatæ, & consecratæ, de quibus ait Gregor. licet consecratæ fuissent sine causa, nihilominus non esse reddendas Judæis, sed pretium domorum solvendum, & rationem reddit, *quia quod semel consecratum est, non valet Judæis restitui*. Ubi non loquitur universe de laicis fidelibus, sed de Judæis infidelibus, qui ad usus prophanos illas domos convertere volebant, quod post consecrationem non licet. Unde ex illa sententia pro laicis fidelibus ad summum colligere licet, non esse illis res sacras reddendas; imo nec permittendas, ut eis ad prophanos, seu communes actus utantur: si autem solum ad sacros usus illas possidere, & retinere velint, non est, cur illis non tradantur, si alioqui jus proprium in hujusmodi res habere supponantur. Atque ob similem rationem non videtur vera alia Juristarum assertio, videlicet, non committere verum furtum, qui calicem v. g. aut aliam rem consecratam a privata persona, quę eam tanquam propriam possidet, surripit. Nam licet illi furto addatur circumstantia sacrilegii, non ideo tollitur vera malitia furti, nam est injusta acceptio rei alienæ invito Domino. Neque illa injustitia est contra alium, præterquam contra illum, qui rem illam licet sacram, tanquam propriam possidet; ergo contra illum furtum committitur, & non est, cur actio furti illi denegetur. Non videtur ergo illo modo satis expediri proposita difficultas.

Verū furtum committit, qui rem consecratam alicujus privatæ personæ surripit.

Nihilominus tamen probabilius mihi videtur, hujusmodi res ex vi suæ consecrationis exemptas esse a vectigalibus, & similibus tributis, quia jura, & Doctores indifferenter loquuntur de bonis ecclesiasticis, sub quibus omnes res sacras comprehendunt. Item quia est hoc valde consentaneum divino, & naturali juri, quia his rebus tanquam sacris debetur honorarius, & religiosus cultus, ut in septima Synodo dicitur; ergo contra rationem est, ut per exactionem tributorum prophanentur. Preterea, quia licet negare non possimus, hujusmodi res sacras interdum esse sub dominio privatorum fidelium, nihilominus etiam verum est, ad Deum speciali jure, & titulo pertinere, quatenus ad illius cultum ita dicatæ sunt, ut jam non

Res consecratæ etiam si ab humano dominio non eximantur, manent a tributis exemptæ.

Materia rei semel consecrata et iterum ad prophanos usus applicari nequit. non possint ad prophanos usus converti, præsertim quamdiu consecrationem, & formam ad illam necessariam retinet; imo etiam si illam amittant, materia ipsa propter respectum ad priorem consecrationem a communibus usibus abstrahitur, juxta cap. *Ligna*, & cap. *Altares*, de Consecr. dist. 1. Ex quo etiam fit, ut licet manere possint sub hominis dominio, nihilominus dominium illud valde restringatur, & coarctetur ad solum usum sacrum; ergo merito hujusmodi res exemptæ esse debent a tributo, tum quia videtur peti propter habitudinem, quam habent ad usum sacrum, cum jam non habeant alium moralem usum; tum quia videtur exorbitans, & iniquum, temporale tributum exigere a domino talis rei, cum jam illam non ut temporalem, sed ut sacram, & quodammodo spiritualem possideat.

CAPUT XX.

Utrum quælibet bona cum ecclesiastica fiunt, eo ipso sint ab omni tributo, & onere civili illis inhærente exempta.

HÆc quæstio maxime locum habet in rebus immobilibus, quibus solent imponi onera realia, quæ ipsis moraliter inhærent, & cum illis incedunt, & ratione illarum solvuntur, quatenus fructiferæ sunt, vel usum habent pretio æstimabilem distinctum a dominio. Rebus autem mobilibus non solent imponi ista onera, seu tributa realia propter contrariam rationem, quod per se fructiferæ non sunt, ideoque solum de illis exiguntur tributa, mediate aliqua actione, qualis est negotiatio, vectio &c. Non repugnat tamen super rem mobilem imponi onus per modum alicujus servitutis, & ideo generalis proponitur quæstio, an quæcunque bona desinant esse cuicunque civili, aut sæculari oneri subjecta, eo ipso, quod ecclesiastica sunt.

Ratio autem dubitandi est, nam pensio aliqua, seu tributum potest super hæc bona imponi, vel postquam facta sunt ecclesiastica bona, vel antequam ecclesiæ donata fuerunt. De prioribus tributis certissimum est, bona hæc postquam ecclesiastica facta sunt, non posse fieri tributaria: quod in universum sine exceptione procedit, ut jura allata probant, & omnes Scriptores catholici sine dissensione fatentur. De posterioribus autem oneribus est non parva controversia, nam communis sententia tenet, bona ecclesiastica non eximi a tributis realibus, quæ ipsis inerant, prius quam ecclesiastica fierent. Ita tenet Barthol. in leg. *De iis* Cod. de Episc. & Cleric. & in leg. *Placet*. Cod. de Sacrosf. ecclef. Innocent. in cap. *Non minus*. de Immunit. eccl. n. 4. Glossa in cap. *Secundum canonicam*, 23. q. 8, quam ibi sequitur Archidiaconus, item Glossa in c. *Tributum*, v. *De exterioribus*, & in c. *Sancitum*, v. *Annua*, & in c. *Secundum*, eadem causa, & qu. & in c. 1, de Immunitat. ecclesiarum in 6. verb. *Bonorum*, ubi idem Joann. Monachus, & Joannes Andreas docent, & Panormitan. in dicto cap. 1. de Censib. num. 6, & 7. & in cap. ultim. de Vita, & honestate Clericorum, num. 12. Ubi declarat opinionem hanc esse intelligendam, quando onus est perpetuum, & invariabile, quia tunc intelligitur esse annexum possessionibus, non vero alias. Idem habet in conf. 26. volum. 1. & conf. 3. & 6. volum. 2. Et hanc opinionem sequitur Sylvest. verb. *Immunitas*. 1. quæst. 5. versicul. *Tertium*, quamvis fateatur, hoc in Italia non servari, & Angelus eodem verb. *Immunitas*. n. 36, ubi distincte explicat, hoc procedere, sive onus impositum fuerit ex dispositione publica, puta Principis, sive ex dispositione privata. Et idem cum eadem declaratione latius tradit Gregor. Lopez partit. 1. titul. 6. l. 51. Gloss. 4. & tit. 15. l. 1. Glos. 4. in fine, ubi etiam leges Regni Castellæ in eandem sententiam allegat.

1. Sententia negans.

1. Fundamentum. Fundatur hæc sententia primo in aliquibus jurib. civilibus præcipue in l. ult. Cod. de Exaction. tributorum lib. 10. Auth. *Idem prædium*. C. de Sacrosf. ecclef. quæ refertur etiam a Gratiano in §. *Idem prædium*. 10. q. 2. quatenus ibi supponitur, prædium ecclesiæ posse habere onus fiscale, id est, tributi solvendi Principi, ut notat etiam Glossa ult. in Authent. *Sicut alienatio*. Cod. eodem. Expressius hoc fundatur in leg. *Placet*. Cod. de Sacrosf. Ecclef. & leg. *De iis*. Cod. de Episc. & Cleric. & a simili in l. 1. Cod. de indiction. lib. 10. ubi dicitur, similia bona transire ad fiscum cum onere, etiam si fiscus jure civili soleat in privilegiis ecclesiæ æquiparari. Secundo fundatur in juribus canonicis, cap. *Convenior*, cum aliis proxime allegatis ex 23. q. 8. & c. *Si tributum*, &c. *Magnæ*. 11. q. 1. Tertio additur urgens ratio, quia res habens annexum onus transit cum onere suo; ergo si bona antequam essent ecclesiæ, habebant hoc onus annexum, cum illo transeunt ad ecclesiam, quando illi donantur, vel ab illa emuntur, & consequenter ecclesia tenebitur ad solvendum onus, seu tributum ratione rei acceptæ. Consequentia videtur clara, & antecedens in primis est vulgare in jure c. *Ex clericis*, de Pignorib. & in c. *Si quis laicus*, 16. q. 1. cum similibus. Et ratione videtur efficaciter probari, quia nemo potest plus juris in alterum transferre, quam ipse habeat; ergo qui non habet dominium rei, nisi cum tali onere, non potest illam, nisi cum eodem onere in ecclesiam transferre, quia sicut non erat in potestate sua rem illam habere, vel possidere sine tali onere, ita nec potest facere, ut ab alio sine onere possideatur. Et confirmatur, ac declaratur hæc ratio, quia alias fieret injuria Principi, vel alteri habenti jus ad illud onus, quia privaretur jure suo sine suo consensu, quod est contra naturalem justitiam. Et confirmatur secundo, quia alias donationes immobilium bonorum ecclesiis factæ cederent in magnum præjudicium Principum temporalium, quia privarentur magna parte suorum proventuum, quibus ad sustentanda onera, & honorem sui muneris, maxime indigent. Quod argumentum sæpius inculcat in suo libello Rex Angliæ, ut Christianos Principes contra immunitatem ecclesiasticam moveat.

Secundum. Tertium. 1. Confirmatio. 2. Confirmatio.

Nihilominus non desunt authores, qui absolute dicant, bona ecclesiastica non solum nō posse novis tributis onerari, verum etiam eximi a tributis solvendis, quibus bona onerata erant, prius quam ipsi ecclesiæ acquirerentur, seu (quod perinde est) bona ipsa liberari a talibus oneribus eo ipso, quod in ecclesiam transferuntur. Pro hac sententia citat Panormitan. Glossam in dicta leg. *Placet*, Cod. de Sacrosf. ecclef. & in dict. leg. *De iis*. Cod. de episc. & Cleric. quia dicit, leges illas revocatas esse per constitutionem Friderici, quod etiam asseruit Cynus in dict. leg. *Placet*, in fine. Verumtamen hinc non satis colligitur, illas glossas fuisse hujus sententiæ, nisi supponatur. Fridericum in sua constitutione loquutum esse de oneribus etiam realibus adhærentibus ipsis bonis, prius quam ad ecclesiam pervenirent, quod tamen dictæ Glossæ non declarant: in hoc autem favent, quod indefinite, & sine limitatione loquuntur. Hanc vero sententiam late, & satis diligenter, & erudite persuadere conatur Cardinalis Albanus in tract. de Immunit. ecclesiast. cujus sententia valde pia, & ad veritatem accedere mihi videtur. Quia vero, nimis indistincte, & absolute loquitur, & rationes ejus aliquid ultra id, quod verum est, suadere possunt, ideo distinctione adhibita videtur resolutio hujus dubii clarius proponenda.

2. Sententia affirmans.

Duobus itaque modis potest onus reale esse impositum rei immobili. Primo ex vi proprii dominii circa talem rem, & interveniente aliquo pacto inter eum, cui pensio solvenda est, & eum, qui est Dominus talis rei; vel e converso inter eum, qui prius fuit dominus talis rei, & eum, in quem illam transtulit cum tali onere, sive in eum transtulerit dominium directum, sive tantum utile. Exemplum prioris membri est, quando quis emit censum super domum, vel vineam alterius, nam tunc res illa manet tali pensione onerata, quam dominus rei censuario, seu pensionario solvere tenetur, obligatione reali ex vi talis contractus, nec potest rem illam vendere, aut alienare sine tali onere. Exempla vero alterius membri sunt, quando dominus dat alteri bona sua in feudum, vel in emphyteusim, vulgo *prazo*, & quantum est ex natura rei potest etiam dari in censum, transferendo totum dominium rei in alium propter solam obligationem solvendi tale onus, vel cum illa conjungendo aliquam partem pretii, prout æqualitas justitiæ postulaverit. Alio modo potest onus esse impositum prædio, non ex vi dominii illius, sed ex vi supremæ jurisdictionis Regiæ super tale prædium, vel in tali territorio, hoc enim modo potest Princeps imponere tributa in terris sibi subjectis, sicut in personis, vel in rebus mobilibus. Et de hoc secundo genere realium onerum est propria controversia, quia hæc sunt proprie tributa, & ita illa simpliciter appellavimus; alia vero vel generali nomine *pensiones*, aut *privata onera*, vocabimus.

Duo modi imponendi onera rebus immobilibus.

Dico

Bona ecclesiæ non eximuntur a tributis vi alicujus pacti antea contractis.

Dico ergo primo. Bona temporalia, quæ antequam fiant ecclesiæ, habent annexum reale onus privatum, seu pensionem solvendam alteri ex vi dominii, & pacti præcedentis, etiam si ecclesiastica fiant, eidem subjacent oneri, quod ecclesia solvere tenetur, nec privilegium exemptionis ipsam a tali onere liberat. In hoc videtur mihi non solum vera, sed etiam certa communis sententia. Neque dissentit Cardinalis Albanus, imo expresse id concedit in quarta ratione pro communi sententia, cum ejus solutione. Et haberi potest hæc assertio, ex cap. *Verum*, de Conditionibus apposit., ubi dicitur, quando bona dantur ecclesiæ interposita conditione, servandam esse, si autem non servetur, non statim posse revocari donationem, nisi forte in ea sit additum, *Quod ea cessante, debeat revocari*; ergo etiam, si conditio sit onerosa, servanda est; ergo pari modo si olim fuit imposita & ipsi rei quasi adhæret, servanda est. Idem aperte colligitur ex cap. *Cum dilecti*, de Donat. Ratione item probatur ex illo principio, quod res transit cum onere suo, item ex illo, quod donatio pia, seu religionis ratio non invertit justitiæ ordinem; esset autem contra justitiam, privare alterum, ipso invito, jure, quod habet in tali re ad talem pensionem, cum sit verus dominus illius juris eo modo, quo tales res incorporeæ (ut a Juristis vocantur) sub dominium cadere possunt.

Ratione suadetur conclusio.

Ex quibus principiis hæc potest ratio confici, quia quando ecclesia acquirit hujusmodi bona, quocunque modo, sive per legatum, sive per donationem, sive per emptionem, &c. vel liberatur res ab illo onere ex vi voluntatis ejus, a quo illam recipit, vel vi alicujus legis positivæ, vel ex natura rei. Nihil horum dici potest; ergo nullo modo liberatur. Supponimus enim, non concurrere voluntatem ejus, cui pensio debetur; nam si ipse velit remittere, non est quæstio: illud tamen est accidentarium, & extrinsecum, hic vero tractamus de hac præcisa ratione, quod bona ecclesiastica fiant. Primum autem membrum Antecedentis per se est evidens; quia nullus potest in alium plus juris transferre, quam ipse habeat; tum etiam, quia nullus potest disponere de jure alterius ipso invito, cum unusquisque sit rei suæ moderator, & arbiter. l. *In re Mandata*. C. *Mandati*. Secundum patet, quia nulla talis lex positiva ostendi potest, sive divina, sive humana, nam quæ de hac materia loquuntur, de propriis tributis tractant. De illis enim loquebatur Christus, cum interrogavit Petrum; *Reges gentium a quibus accipiunt tributum*? &c. Et de eisdem tantum loquuntur leges, & canones, ut statim videbimus. Et moraliter loquendo, non possunt amplius extendi, quia justitiæ repugnarent. Nam etiam humanæ leges non possunt ita absolute privare homines suis rebus, & dominiis, nisi ubi evidens necessitas, vel magna utilitas boni communis cogeret, quod in præsenti dici non potest, ut per se constat.

Tertium denique membrum de jure naturali, seu *ex natura rei*, probatur, quia non est contra rationem, vel decentiam religionis, ut ecclesia sustineat, & solvat hujusmodi onera realia. Solum enim inde sequitur, ut Ecclesia minus ditetur, quod per se non est indecens, neque aliud inconveniens affert, præsertim quando talia bona, vel liberaliter dantur ecclesiæ, vel ipsa justo pretio illa comparat. Nam si pertineant ad ipsum locum sacrum, vel ad dotem ejus, tunc habent specialem rationem, propter quam aliquid est in jure de illis peculiariter statutum, quod servandum est, ut capite sequenti dicemus. Denique servare contractus justos, & solvere debita, quæ ex illis proxime, vel remote nascuntur, non solum non repugnat ecclesiæ, sed potius illam maxime decet, quia nemo a contractibus reperitur immunis, neque ab obligatione, quæ ex illis nascitur, cum Deus ipse obligetur ex pacto, ut dixit Bald. in l. 1. ff. de Pactis, magis ut Theologus, quam ut juris peritus, & ideo Magistrum Sententiar. allegat. Unde si attente res consideretur, ecclesia non solum non est incapax hujus oneris, seu obligationis, quando in bonis præcessit, antequam ecclesiæ fierent, verum etiam illud posset imponere in bonis suis, nisi esset sibi prohibita alienatio ecclesiasticorum bonorum: ideoque habita facultate alienandi, vel in casibus in prohibitione exceptis, etiam potest super bona sua hoc onus imponere, ut quotidie fieri videmus; ergo signum, est, non repugnare hoc ecclesiasticis bonis; ergo ex natura rei non cessat tale onus, quando in bonis ipsis præcessit.

Assertionis ampliatio.

Ex quibus colligo, assertionem hanc veram esse, ac procedere non solum quando onus a privata persona, sed etiam quando a Principe impositum fuit, si ex simili pacto, & peculiari dominio talis rei, & non ex mera potestate jurisdictionis processit. Quod ideo adverto, quia fortasse ad intelligendos authores communis sententiæ poterit deservire. Ratio autem clara est, quia sicut persona privata potest habere proprium dominium alicujus prædii, & ex vi ejusdem dominii onus aliquod prædio imponere, ita etiam Rex, ut per se manifestum est; hoc autem posito, rationes pro assertione factæ æque procedunt in Principe, ac in quocunque privato. Unde in his tributis, seu pensionibus, quę in certa mensura, seu invariabili quantitate de aliquibus prædiis, aut agris solvuntur Principibus, attente considerandum est, an illa prædia olim fuerint sub proprio dominio Principis, & illa dederit in feudum, vel emphyteusim, vel simpliciter pro tali pensione. Nam si de hoc constare potuerit, profecto in eis procedet sententia communis, ut talia bona licet Ecclesiastica fiant, cum onere suo ad ecclesiam transeant, ut ex dictis satis aperte sequitur. Potest autem de hujusmodi origine constare, vel per Scripturas antiquas, vel per constantem traditionem. Et juxta prædictos authores magnum signum erit, si talis pensio nunquam minuatur, vel augeatur, etiam si alia propria tributa regalia multipliciter varientur, & quod bona illa nunquam fuisse legantur, aut credantur extra jus Regium, vel sub alterius dominio, sine onere solvendi Regi talem pensionem. Quia hoc videtur esse sufficiens indicium illius originis, & quia cum contrarium constare non possit, merito in favorem Regis præsumitur.

Objectio.

Objici vero potest contra assertionem, quod de Joseph legitur Genes. 47. quod cum totam terram Aegypti Pharaoni tributariam redderet, nihilominus terram sacerdotalem exemerit. Illud enim tributum non ex mera jurisdictione Regia, sed ex pacto proficiscebatur. Nam cum Aegyptii triticum a Rege vellent emere, & pecuniam non haberent, possessiones loco pretii dabant, quas sub tributario onere, solvendi quintam partem fructuum Regi, ab eodem, tanquam a proprio illarum domino acceperunt: ergo cum terra sacerdotalis ab illo tributo exempta fuerit, satis significatum est, bona eccles. libera esse debere, etiam ab his pensionibus, quæ ex pacto imponitur.

Solutio.

Respondeo in primis, ibi non esse sermonem de tributo prius imposito, sed de imponendo possessionibus, quæ prius liberæ sacerdotibus datæ fuerant, sic enim dicitur. *Præter terram Sacerdotum, quæ a Rege data fuerat eis*: non ergo fuit terra illa exempta a tributo antea imposito, sed ab imponendo. Deinde (quod præcipuum est) terra illa Sacerdotum non fuit tunc exempta ab illo tributo ex peculiari privilegio, sed quia non fuit subjecta pacto, in quo tributum illud fundatum fuit. Laici enim, quia fame, & egestare premebantur, vendebant pro tritico possessiones, & postea per onus tributarium illas redimebant; de Sacerdotibus autem subditur: *Quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & ideo non sunt compulsi vendere possessiones suas*. Sic ergo manserunt ab illo tributo liberæ, quia nulla venditio, vel redemptio illarum facta est, & ita non fuit in illis necessaria peculiaris exemptio a privilegio, cum pactum, quod erat fundamentum tributi, in eis non intervenerit. Favor ergo Sacerdotum tantummodo fuit, quod ex publicis horreis cibaria illis necessaria præbebantur; quod nunc per decimarum solutionem in ecclesia servatur, quæ possunt integre donari, etiamsi de aliquibus eccles. bonis pensiones aliquæ ex præced. pacto solvantur.

Bona ecclesiæ eximuntur a tributis ex vi Regiæ potestatis impositis.

Dico secundo. Bona ecclesiastica exempta sunt a propriis tributis, quæ ex vi Regiæ jurisdictionis imposita sunt, etiamsi talia bona prius quam ad ecclesiam pervenirent, illi tributo, & oneri essent subjecta. Hæc videtur fuisse præcipua intentio Cardinalis Albani, & videtur etiam sumi ex mente Abbatis in conf. 26. volum. 1. ubi eadem fere distinctione a nobis data utitur. Et fortasse alii authores non contradicunt, nam Innocent. aperte loquitur, quando ecclesia ex pacto obligata est, non vero dicit ex sola jurisdictione Principis posse obligari.

Denique sententiam hanc eodem modo declaratam invenio apud Gutierrez lib. 1. Practicar. quæst. q. 3. n. 15. ubi exponit verba legis cujusdam Hispaniæ lib. 1. novæ Recopilat. tit. 3. l. 11. quæ sic habent: *Los clerigos, que com-*

compraren heredades tributarias en que se a el tributo a propriádo a la heredad, paguen el tal tributo, id est, clerici ementes prædia, quibus tributa imposita sunt,& quasi inhærent, solvant hujusmodi tributa. Ait autem dictus author intelligendam esse dictam legem, *quando prædia antea erant affecta onere tributorum expresse, & specialiter ex conventione partium, secus vero si tantum sint affecta, vel obnoxia tributis ex generali lege, quia si talia bona pervenerint ad clericum, non transeunt cum onere.* Nec refert, quod non de bonis ecclesiarum, sed clericorum loquatur, a fortiori enim id sequitur, quia per se loquendo, major, & excellentior est exemptio ecclesiarum. Unde paulo inferius generaliter loquitur de bonis ecclesiæ, seu ecclesiasticis, referens pro hac sententia Alphonsum Guerrero in Thesauro Christianæ religio. cap. 36. & Otaloram, Didacum Perez, & Quesada modernos Jurisperitos Hispanos.

Ut autem assertionem probemus, supponimus, quando talia bona traduntur ecclesiæ, non liberari ab his tributis ex efficacia voluntatis privatæ personæ donantis, vel aliter contrahentis cum ecclesia: nam rationes prioris sententiæ, & aliæ factæ in priori assertione manifeste convincunt, nullum privatum dominum aliquorum bonorum posse illa eximere a tributis debitis Principi sua authoritate,& voluntate. Necesse est ergo, ut hæc exemptio fiat per superiorem aliquam voluntatem, vel aliquo jure declaratam, vel ab ipso Principe per expressum, ac personalem consensum demonstratam. Unde quia difficile est invenire jus, quo talis voluntas ostendatur, dixerunt aliqui, necessarium esse, ut quando hujusmodi bona tributis subjecta in ecclesiam trasferuntur, Princeps, ad quem spectant tributa, actu, & specialiter consentiat, vel saltem ut donationi, seu translationi præbeat assensum, nam tunc virtualiter consentit remissioni, alioqui, ajunt, vel donatio non tenebit, vel bona cum suo onere transibunt. Sed hæc limitatio destruit assertionem: nam illo modo non fiet exemptio illa ex vi privilegii ecclesiarum, sed per novam Principis remissionem, cujus contrarium in assertione intendimus, & in eo sensu disputatur quæstio: nam quod Princeps sua voluntate possit remittere tributa, nemo unquam dubitavit. Item ex illa declaratione sequitur, ecclesiam vel non posse acquirere hujusmodi bona sine consensu Principis, vel si absque ejus consensu illa acquirat, necessario fieri tributariam quoad talia bona: primum autem expresse repugnat juri canonico in cap. 1. de Immunit. ecclesiar. in 6. secundum vero falsum esse contendimus.

Quo jure ecclesiastica bona eximantur.

1. Opinio.

Rejicitur dicta opinio.

2. Opinio dictam exemptionem juri divino & canonico tribuens.

Fundamenta primæ partis.

Gen. 47.

Propter hoc ergo Albanus supra conatur ostendere, hæc bona eximi ab hujusmodi tributis ex vi juris divini, canonici, & civilis. Ut autem probet esse juris divini solum inducit locum Genesis paulo antea tractatum,& locum Esdræ lib. 1. cap. 7. Ubi Artaxerxes Rex sacerdotes & Levitas a tributis exemit. Sed in priori loco, ut dixi, & notat Abulensis, non concessit Rex Pharao specialem exemptionem terris sacerdotum, sed quia egestas non compulit sacerdotes ad vendendas terras suas, consequenter factum est, ut tributariæ non manserint. In altero vero loco non est sermo de tributis realibus adhærentibus rebus immobilibus, sed de tributis personalibus, aut mistis, quæ ratione bonorum mobilium imponi solent: neque est sermo de antiquis tributis rebus ipsis prius impositis, sed de nova impositione, quæ personis sacris tam in se, quam in bonis suis fieri prohibetur. Verba enim Regis hæc fuere: *Vobis quoque notum facimus de universis Sacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus Nathinæis, & ministris domus Dei hujus, ut vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos.* Nihil ergo inde colligi potest de tributis prius impositis, & quasi adhærentibus ipsis terris, si personis illis, vel templo denuo acquirerentur. Præterquam quod ex illis locis non colligitur jus positivum divinum, ut per se constat, sed ad summum indicatur jus naturale; an vero tale illud sit, ut per se inducat necessitatem talis exemptionis, & illam conferat, vel tantum honestatem, vel ad summum obligationem, ut Princeps illam concedat, ex illis locis non satis definiri potest, sed aliis rationibus inquirendum est, ut in superioribus est generaliter disputatum, & in hoc particulari puncto statim attingetur.

Matth. 17.

Quocirca solum video, posse probabiliter colligi hoc jus divinum ex verbis Christi, *Ergo liberi sunt filii*, inducendo illa prout supra insinuavi, quia naturalis filius Regis ita est exemptus a tributis, ut bona etiam ejus immunia fiant; ergo hoc jus maxime servandum est Christo, & bonis ejus, qualia sunt ecclesiastica bona, ut ostendimus. Filius autem naturalis Regis non solum gaudet naturali privilegio, ut super bona jam sua non imponantur nova tributa, sed etiam, ut si de novo acquirat ea bona, quæ apud alios subditos erant tributaria, sub suo dominio fiant libera, & ingenua, sicut ipse est; ergo multo magis Christus, & bona ejus ecclesiastica, cum hac amplitudine hoc gaudent privilegio. Quod si quis objiciat, locum illum isto modo inductum etiam contra priorem conclusionem probare posse. Respondetur, negando assumptum, nam etiam filius naturalis Regis non liberatur ab omni onere ex pacto antiquiori bonis inhærente, etiam respectu inferiorum, cum nec Rex ipse sit liber ab omni obligatione ex pacto. Rationem autem differentiæ bene attigit Panormit. in dicto cons. 26. & ex illo Albanus circa finem, respondendo ad quartam rationem, quia propria tributa repugnant exemptioni ipsius personæ, cujus sunt bona, nam propter illam præstantur, ut significavit Paulus ad Rom. 13. aliud autem pensionis genus non est professio, vel indicium subjectionis, sed justitiæ,& obligationis ejus ex pacto ortæ, quæ nulli personæ quantumvis liberæ, & excellenti, seu supremæ repugnat.

Unde possit colligi jure divino eximi.

Objectio.

Responsio.

Cur tributum exemptioni repugnet, non vero pensio.

Fundamenta secundæ partis.

Secundo ut prædictus author hoc jus esse etiam canonicum ostendat, inducit c. *Sancitum.* 23. q. 8. quod idem est cum c. 1. de Censib. & dicit, esse textum expressum, quia in eo decernitur, tributa, quæ antea exhibebantur de aliquibus bonis, postquam illa facta sunt ecclesiæ, solvenda non esse. Idemque confirmat ex cap. *Secundum canonicam* 23. q. 8. Quod si quis respondeat, ibi non esse sermonem de universis bonis, seu prædiis ecclesiæ, sed de manso, domibus, atriis, & hortis juxta ecclesiam positis. Contra hoc objicit, alienum esse ab omni ratione,& veritate discrimen inter hæc, & alia bona ecclesiæ constituere, tum quia eadem ratio immunitatis, quæ est in horto, & manso, viget in aliis prædiis, quę ecclesię acquiruntur, scilicet, quia omnia sunt dicata Deo, seu sunt Dei, quæ ratio est fundamentum hujus immunitatis: tum etiam quia una & eadem substantia ecclesiæ non debet diverso jure censeri, cap. *Cognovimus*, cum Glossa. 12. q. 2. Unde concludit, textus illos irrefragabiles esse.

Ex adductis juribus non probatur dicta sententia.

Sed nihilominus censeo, ex illis non probari assertionem; imo ex ultimis verbis posse sumi objectionem non facilem in contrarium, ut capite sequenti videbimus. Quia mansus, & reliqua loca ecclesiæ, quæ ibi specialiter numerantur, non solum eximuntur a propriis tributis regalibus, sed etiam a quacunque pensione,& privato onere etiam præexistente, & in quocunque pacto fundato, eximuntur, ut Glossa ibi, & communiter doctores intelligunt. Et colligitur ex ipsis juribus, quatenus solum ecclesiasticum excipiunt, quæ exceptio firmat regulam in contrarium quoad cætera omnia tributa. Quod adeo verum est, ut neque ipse Patronus possit aliquam pensionem de illis bonis sibi reservare,& si antea ipsi rei onus inerat, debeat necessario remitti, aut redimi, ut ecclesia in dictis bonis libera maneat. At vero hoc non ita est in cæteris prædiis ecclesiæ, ut expresse notat Panormit. & alii cum Glossa in dicto c. 1. de Censib. & in dicto cap. *Secundum canonicam* 23. q. 8. Et ex ipso cap. *Sancitum*, in fine aperte colligitur. Ergo necessario est constituenda differentia inter bona ibi specialiter nominata, & alia ecclesiastica bona; cum jus illud speciale non possit ad omnia extendi. Ergo inde non potest sumi argumentum efficax ad id, quod intendimus, alias æque probaret de eo omni genere tributi, vel pensionis temporalis, quod aperte falsum est. Neque est inconveniens, ut aliqua pars bonorum ecclesię majori gaudeat exemptione ex speciali privilegio. Rationem autem privilegii, & discriminis inter hæc, & alia bona capite sequenti trademus.

Alia jura ex quibus dicta exemptio colligi potest.

Secundo colligi potest hoc jus ex aliis decretis, in quibus simpliciter præcipitur, ut bona Ecclesiarum non subjiciantur tributis, aut exactionibus temporalibus a quibusvis laicis potestatibus, ut constat ex c. *Non minus*, & c. *Adversus* de Immun. Eccl. & in cap. *Quamquam*, de Censib. in 6. Verumtamen responderi potest, in his juribus solum prohiberi, quod Ecclesiis, aut Ecclesiasticis bonis hæc tributa imponantur, non vero vetari, quod tri-

tributa antiqua, quæ ipsis bonis inerant, prius quam ecclesiastica fierent, in ipsis permaneant, & ab ecclesiis solvantur, non quia ipsis imponatur tributum, sed quia cum illo onere bona acceperunt. Unde cum ibidem prohibetur, exactiones tributorum ab ecclesiis propter talia bona fieri, recte intelligitur de exactionibus, quæ fiunt ob tributa imposita ecclesiæ super bona jam sua, tum quia exactiones referuntur ad tributa, de quibus ibi erat sermo, tum etiam quia alias non possent omnes exactiones absolute, & sine distinctione prohiberi, cum aliquæ possint fieri ab ecclesia juste, & sine læsione immunitatis ecclesiasticæ, ut si petantur, quæ justo titulo debentur, & in judicio ecclesiastico, si coactio necessaria sit. Sed quamvis hæc interpretatio satis sit consentanea verbis, & menti illorum jurium, nihilominus ex identitate rationis credimus inde sumi efficax argumentum, ut decisio illorum jurium etiam ad tributa antiqua, & ad exactiones, quæ propter illa fiunt, extendatur, quod paulo inferius afferendo rationes assertionis explicabimus, prius enim alia jura expendere necesse est.

Tertio ergo colligi potest hoc canonicum jus ex cap. 1. de Immunit. eccles. in 6. ubi prius querela, & abusus sæcularium Potestatum refertur, *quæ nituntur, & student, ut illis collectas, & talias, & alia hujusmodi ecclesiæ persolvant, prætextu bonorum, quæ acquisiverunt, vel extra manum suam ponant hujusmodi acquisita*. Et postea talis abusus damnatur, declaraturque, *non licere quibuscunque jurisdictionem temporalem exercentibus exactiones quascunque ecclesiis imponere, vel exigere ab eisdem pro domibus, prædiis, vel quibuscunque possessionibus ab eisdem ecclesiis legitime hactenus acquisitis, vel in posterum acquirendis*. In quibus verbis in primis expendo, non solum reprobari exactiones de bonis, quæ jam possidebantur ab ecclesia, quando fuit impositum tributum, sed etiam de bonis, quæ postea acquiruntur, etiam si talia bona, cum antea essent sæcularia, tributis essent subjecta. Nam quod de hujusmodi bonis sit sermo, manifestum est. Propterea enim laici volebant cogere ecclesiam, ut vel tributum solveret, vel bona dimitteret, ne ipsi privarentur tributo bonis annexo; ergo de his bonis tributariis loquitur jus illud, & nihilominus statuit, ut talia bona eo ipso, quod ad ecclesiam transeunt, ab exactionibus talium tributorum sint exempta. Unde etiam expendo, ibi distincte, & universaliter prohiberi, *quascunque collectas, vel exactiones imponere, vel exigere*, utique circa ecclesiastica bona; ergo non solum est prohibitum, hæc imponere, sed etiam exigere quæ imposita jam erant, prius quam ecclesia illa bona acquireret. Atque hic textus adjunctus præcedentibus proxime allegatis videtur mihi satis probabiliter sententiam hanc ex jure canonico comprobare.

Ex jure civili probatur assertio. Primo.

Superest dicendum de jure civili, ex quo nonnulla verba Justiniani adduci solent, quibus hæc assertio videtur significari, & in primis afferuntur illa, quæ Gratianus refert in cap. 2. 10. q. 2. *Ea, quæ ad beatissimæ ecclesiæ jura pertinent, vel posthac forte pervenerint, tanquam ipsam sacrosanctam, & religiosam ecclesiam intacta convenit venerabiliter custodiri*. Quæ verba fuerunt Imperatoris Leonis, & referuntur a Justiniano in l. *Jubemus*. C. de Sacros. eccles. In eis autem generaliter dicitur, omnia bona, quæ ad ecclesiam perveniunt, esse intacta servanda, sicut ipsam ecclesiam; ergo jam non licet tributa pro illis exigere, sicut nec pro ecclesia. Sed ut supra in simili dicebam, si argumentum efficax esset, nimium probaret, videlicet, omnia ecclesiæ bona debere ita intacta servari, ut nulla pensio, vel onus etiam ex præcedenti pacto proveniens pro illis exigi possit, quia ipsa ecclesia, seu fundus, & area ejus hac immunitate gaudet, quod esse falsum ostendimus. Ergo illa æquiparatio non universaliter, sed juxta materiam subjectam accipienda est. Unde attendendum est, in ea lege specialiter prohiberi alienationes bonorum ecclesiasticorum, & in hoc sensu dici debere intacta custodiri, id est, sine diminutione, venditione, aut alia simili mutatione, sicut conservantur ecclesiæ. Et ita accepit illam decisionem Pontifex in cap. *Nulli*, de Rebus eccles. non alien. cum ita concludit, *Omnes Sacerdotes ab hujusmodi alienatione abstineant, pœnas timentes, quas Leonina constitutio comminatur*. Ergo vox illa *Intacta* sine fundamento in textu extenditur ad tributa, & præsertim ad ea, quæ inhærent bonis, prius quam

Hæc jura non probant sufficienter assertionem.

ecclesiastica fiant. Nam si ecclesia recipit bona sub tali onere, licet postea illud solvat, nihil propterea proprium alienat, quia talia bona non fuerunt a principio integre (ut sic dicam) translata in ecclesiam, sed cum diminutione talis oneris, & ideo illud postea solvendo, non alienat proprium, sed justum debitum solvit.

Unde etiam Gratianus non pro exemptione a tributis, sed ab alienationibus verba illius legis adduxit, & ad eundem finem alia multa ex decretis Pontificum adducit, tum ibi, tum etiam 12. q. 2. in quibus aliqua verba sunt generalia, quæ non recte ab aliquibus ad tributa applicantur. Ut sunt illa Pii epist. 3. *Ad sedem Apostolicam perlatum est, quod quidam prædia divinis usibus tradita humanis applicant usibus, & Domino Deo, cui tradita sunt, ea subtrahunt, ut suis usibus inserviant; quapropter ab omnibus illius usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia usibus secretorum cœlestium dicata, a quibusdam irruentibus vexentur*. Quibus verbis aliqui volunt, esse prohibita omnia tributa ex ecclesiasticis prædiis, quia solutio tributi humanus quidam usus est, omnis autem applicatio talium bonorum ad humanum usum ibi censetur prohibita. Sed licet hoc possit per accommodationem quandam ad propria tributa Regia applicari, non tamen in universum ad omnia temporalia onera, vel pensiones, quas interdum potest ecclesia ex prædiis suis etiam laicis solvere ex justo antecedente titulo juxta priorem assertionem. Ibi ergo tantum est sermo de usu humano injusto, & contra jus ecclesiæ usurpato, ut declarant illa verba, *Deo, cui tradita sunt, ea subtrahunt*. At vero solutio pensionis justo titulo debitæ non est injustus usus, nec per illum Deo subtrahitur, quod illi fuerat donatum: nam a principio fuerat donatum cum tali onere; jus ergo ad tale onus non fuerat donatum, & ita non subtrahitur Deo, quod traditum illi erat, sed quod in ipsa donatione fuerat reservatum. Ideoque dici etiam potest, illum usum non proprie esse ecclesiasticorum bonorum, ut talia sunt, sed ut aliqua ex parte sæcularibus oneribus subjecta permanserunt. Quapropter nisi aliunde probetur, antiqua tributa non permanere in bonis postquam ecclesiastica fiunt, ex illis verbis, & similibus non probatur, solutionem talis tributi ad alienationes, vel alios usus prohibitos ecclesiasticorum bonorum pertinere.

Cap. Prædia 12. q. 2.

Deinde potest confirmari assertio ex l. *Jubemus* C. de Sacros. eccles. ubi Valentinianus, & Marcianus ecclesiastica privilegia confirmant, & subjungunt: *Quia humanitatis nostræ est, egenis prospicere, ac dare operam, ut pauperibus alimenta non desint: salaria etiam, quæ sacrosanctis ecclesiis in diversis speciebus de publico hactenus ministrata sunt, jubemus nunc quoque inconcussa, & a nullo prorsus imminuta præstari, liberalitatique huic promptissima perpetuam tribuimus firmitatem*. Ex quibus verbis, & similitudine rationis non improbabile sumi quidem potest argumentum, formaliter autem, seu dispositive non probant intentum, quia lex illa nihil disponit de exemptione a tributis, sed tantum confirmat salaria, seu subventiones, seu annuas præstationes, quas Imperatores de publicis bonis ecclesiis fieri jusserant. Hinc vero recte colligi potest, non fuisse Imperatorum voluntatem, ut ex bonis ecclesiæ acquisitis Imperialia tributa exigerentur, cum potius ipsi Imperatores multa ex aliis bonis ad subventionem pauperum ecclesiis dare præciperent. Unde etiam ratio illa de subventione egenorum non minus suadet, debuisse fructus ecclesiasticorum prædiorum inconcussos, & imminutos a publicis tributis servari, quam alia subsidia, quæ ad eundem finem ex publicis bonis ecclesiis præstabantur.

Probatio altera ex civili jure.

Proprie igitur censetur dispositum, & latum hoc jus civile a Friderico Imperatore in sua constitutione, in qua generaliter statuit, ut *nulla communitas, vel persona publica, vel privata collectas, vel exactiones, &c. ecclesiis, vel piis locis imponere præsumat*. Quæ lex cum indefinite loquatur, omnes exactiones proprium tributorum, quæ collectæ, vel alio simili nomine appellantur, ab ecclesiis, & earum bonis fieri prohibentur. Obstat tamen expositio Bartoli in l. *De iis* C. de Episcop. & Cleric. ubi ait, constitutionem Friderici intelligendam esse solum de tributis personalibus, seu mistis, quæ imponuntur personæ pro rebus; nam hæc tantum vocantur proprie collectæ, & ideo non prohibere, quin prædia ecclesiæ sint tri-

Fridericus proprie dicta ecclesiarũ bona a tributis exemit.

Bartoli expositio.

tributaria, prout in eadem lege *De iis*, & in leg. *Placet* Cod. de Sacrosanct. eccles. statuitur. Ideoque reprehendit Glossas ibi dicentes, illas leges *De iis*, & l. *Placet*, derogatas esse per Authenticam, *Item nulla*, C. de Episcop. & Cleric. Quæ sententia placuit etiam Panormitano in dicto cap. 1. de Censib.

Rejicitur expositio. Eam tamen merito reprobat Bald. in dicta l. *Placet*, & viversaliter sumpta videtur improbabilis. Nam ex illa sequitur, prædia ecclesiæ ex vi illius Authenticæ, seu constitutionis Friderici, & consequenter ex vi juris civilis non esse exempta a tributis realibus, etiam de novo impositis, postquam illa prædia ecclesiastica facta sunt, si tributa tanquam ordinaria, & perpetuo duratura imponantur: consequens est omnino falsum, & ab omnibus reprobatum, ut in principio hujus capitis ex dictis in præcedenti supposui. Sequela probatur, quia prædicta tributa permittebantur per dictas leges *Placet*, & *De iis*; ergo si non sunt derogatæ per Fridericum, adhuc in sua vi manent, & consequenter ex vi juris civilis prædia ecclesiæ erunt tributaria, etiam quoad tributa imposita postquam ecclesia talia bona acquisierat. Quapropter negari non potest, quin Authentica *Item nulla*, loquatur etiam de tributis realibus, nam absolute, & universaliter prohibet, exactiones ullas imponi ecclesiis; nomine autem exactionum omnia tributa veniunt tam ordinaria, quam extraordinaria, & tam realia, quam personalia, præsertim quia in ipso textu expresse distinguntur *exactiones ecclesiis, & piis locis, vel personis ecclesiasticis imponendæ*, & omnes prohibentur; ergo etiam ecclesia, & pia loca ab impositione cujuscunque tributi eximuntur.

Expositio Baldi. Aliter responderi posset, ibi quidem prohiberi, ecclesiis, & piis locis exactiones imponi, non tamen illas postulari, quæ antea erant impositæ super bona, quæ cum illo onere ad ecclesiam transierunt. Et ita limitat illam constitutionem Baldus cum quodam Jacobo in dicta Auth. *Item nulla* n. 4. addit vero, Imperatorem non permittere, ut prædia Italica sint tributaria, extra Italiam vero, ubi sunt prædia tributaria, transire ad ecclesiam cum onere suo. Verumtamen hæc distinctio, & limitatio admittenda non est. Primo quia beneficium Principis ample interpretandum est, maxime in causa religionis juxta vulgarem legem *Sunt personæ* ff. de Religiosis, & sumptib. funer. Secundo quia privilegium universale extenditur ad præsentia, & futura juxta cap. *Quia circa*, de Privileg. & notat Barthol. in dicta l. *Placet* n. 8. ergo ex vi illius constitutionis fuerunt a tributis exempta omnia bona, quæ tunc erant ecclesiastica, quando illud privilegium concessum fuit, etiam si antea essent onerata tributis; ergo multo magis idem servandum est in omnibus bonis postea ecclesiæ acquisitis. Tertio, quia verbum *Imponere*, in rigore non videtur ibi significare novam tributi impositionem, quia hoc modo solus Princeps supremus potest tributum imponere, & tamen ibi prohibitio fit omnibus communitatibus, & personis non solum publicis, sed etiam privatis; ergo necesse est, ut verbum *Imponere* ibi significet, vel comprehendat actionem, quæ ab omnibus exerceri possit; ergo prohibetur ibi omnis petitio, seu distributio, seu impositio solutionis tributi, quæ ab ecclesia fiat, sive ex bonis acquisitis, sive ex acquirendis. Atque hoc modo confirmatur etiam satis probabiliter hæc sententia ex jure civili.

Explodi-tur expositio.

Ultra hæc vero jura adducit prædictus Author varias rationes, quibus eandem assertionem confirmat, quæ in eo videri possunt; solum cavendum est, ne aliquæ sint nimium generales, & de omnibus oneribus, seu pensionibus tam publicis, quam privatis. Item adverto, plures illarũ, si attente considerentur, supponere, privilegium exemptionis extendi ad antiqua tributa, potius quam illud probent. Quapropter illæ rationes mihi videntur efficaces, quæ vel ex generali ratione tributi, vel ex æquiparatione inter antiqua, & nova tributa sumuntur. Talis est illa ratio, quod tributa propria jure subjectionis imponuntur, unde eodem jure exiguntur, & solvuntur, juxta illud Pauli ad Rom. 13. *Necessitate subditi state, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam, ideo enim & tributa præstatis*; ergo cessante subjectione, non potest juste exigi tributum, quia cessante ratione debiti, cessat tributũ, quando ratio est adæquata, ut est in præsenti. At vero bona quælibet eo ipso, quod ecclesiastica fiunt, desinũt esse subjecta Principi laico, quia extra ejus jurisdictione fiunt, ipsa etiam ecclesia, ad quam bona pertinent, est extra jurisdictionem ejusdem Principis, & multo magis ipse Princeps Christus, cujus sunt bona; ergo eo ipso, quod talia bona fiunt ecclesiastica, fiunt exempta ab omnibus tributis, quæ in sola jurisdictione fundantur. Sicut si persona uni Regi subjecta a jurisdictione ejusdem Regis eximatur, eo ipso a tributis ejus eximitur; imo non solum persona, sed etiam bona ejus ab his tributis eximuntur, quia ratione personæ imponuntur; ergo similiter quando bona immobilia in eum statum transferuntur, ut neque ipsa, neque illi, qui habent dominium utile eorum (ut sic dicam) neque proprius, ac principalis dominus eorum sub jurisdictione Principis maneant, eo ipso a tributis eximuntur.

Tandem ratione conclusio ostenditur.

Et confirmatur hæc ratio ex alio principio juris, quod ubi dispositio aliqua ad eum casum venit, a quo incipere non potuisset, prior dispositio cessat, quando nimirum eadem ratio militat in continuatione, quæ in inceptione. Ita vero est in præsenti; nam impositio, vel exactio tributi non potest incipere in ecclesiasticis bonis; ergo nec potest in eisdem bonis, postquam ecclesiastica facta sunt, continuari. Ideoque in talis tributi impositione a principio hæc conditio intelligitur inclusa, ut tamdiu duret, quamdiu res illa non fuerit inhabilis, seu incapax talis tributi, tunc enim sicut inchoari non posset tributum, ita neque conservari, quia eadem est utriusque ratio, ut declaratum est, & magis ex responsione ad fundamenta prioris sententiæ constabit. Confirmatio.

Ad jura ergo civilia respondetur, leges omnes, quæ permittebant ordinaria tributa ab ecclesiis exigi, revocatas esse per constitutionem Friderici, unde ad l. 1. de Indictionib. respondetur, non oportere, fiscum in omnibus ecclesiæ æquiparari, nam, ecclesiam majoribus privilegiis gaudere, æquum est. Authentica vero illa, quæ supponit, esse posse in ecclesiæ bonis onera fiscalia, verum habere poterit in oneribus prioris generis, si fortasse bona, quæ ad ecclesiam transierunt, prius erant ex contractu, vel quasi contractu fisco obligata, & in eo casu locum habere potest decisio illa, quam retulit Gratianus in c. 2. §. *Item prædium* 10. q. 2. Ad jura canonica respondebimus ex professo duobus capitibus sequentibus. Ad rationem, quod res transit cum onere suo, respondetur, efficaciter probare priorem assertionem, non tamen urgere contra secundam. Ratio autem discriminis est, quia illud axioma procedit, quando res non transfertur in statum, in quo talis oneris incapax fiat: nam si tanta sit mutatio, consequens necessario est, ut res a tali onere eximatur. Sic enim servus, si legitime ordinetur, ab onere servitutis eximitur, & res consecrata, licet antea esset muneribus sordidis, aut prophanis subjecta, vi consecrationis ab eis eximitur. In præsenti ergo bona, cum ecclesiastica fiunt, in altiori quodam statu constituuntur, in quo tributorum sunt incapacia, non tamen aliorum realium onerum, quæ ex contractib. privatis nascuntur; & ideo per talem mutationem propria tributa cessant, non vero aliæ pensiones, nisi in casibus specialib. in jure expressis. Et tunc necesse est, ut vel is, qui jus aliquod habebat in talia bona, talem eorum mutationem fieri consentiat, vel, ut ei recompensatio fiat, juxta ea, quæ capite sequenti dicemus. Responsio ad jura civilia in principio adducta. Ad rationem quod res transit cum onere suo.

Sed interrogabit aliquis, cur non idem postuletur respectu Principis, quando bona illi tributaria in ecclesiam transferuntur. Cum enim inde detrimentum, & diminutionem in bonis suis patiatur, injuste cum illo fieri videtur, si absque illius consensu, vel compensatione talis mutatio fiat. Respondetur, neutrum hic esse necessarium. Et ratio diversitatis est, quia Princeps antea non habebat proprium dominium, vel jus aliquod particulare dominio æquivalens, ratione cujus ei deberetur tributum, sed solum ratione jurisdictionis illud exigere poterat, quia sub ejus superiori administratione erat res ipsa, vel Dominus ejus. Nulla autem ratio justitiæ obligat ad conservandã rem illam sub jurisdictione temporalibus Principis, quia dominus ejus potest de ipsa libere disponere. Maxime vero potest eam Deo dicare, seu donare, per quam donationem fiunt talia bona eccles. non est autem necessarius consensus Principis, ut bona sæcularia ecclesiastica fiant. Quod (ut dixi) & jure canonico cautum est, & jure divino naturali, ratione dicta satis videtur fundari. Quæsitum. Expeditio.

Neque refert, quod proventus Principis inde possint diminui, quia diminutio non fit in propriis bonis, sed in stipen-

stipendiis communibus, estque per accidens, consequitur enim ex subtractione materiæ, religiose, & juste facta, & ob hanc causam non debetur recompensatio. Præsertim quia etiam e contrario contingere potest, ut si bona ecclesiastica vendantnr, & sæcularia fiant, contraria esse incipiant, & ita proventus Principis augetur. Quæ omnia in privatis oneribus ex peculiari jure, seu dominio profectis locum non habent, ut ex dictis satis constat. Accidit, quod cessatio tributi in eo casu non fit privata voluntate, vel authoritate donantis; sed fit authoritate juris, vel divini, vel humani in divino fundati. Et ideo ibi etiam non deest consensus Principis ipso jure datus virtute dictæ legis civilis, qui revocari amplius non potuit, postquam ecclesia beneficium illud, & privilegium acceptavit, quanquam etiam sine illo id fieri posset virtute juris divini, vel etiam canonici, sicut supra de hac exemptione ecclesiastica generaliter ostensum est.

Ad ultimã confirmatioñé. Unde ad ultimam confirmationem respondetur, detrimentum illud ordinarie non esse magni momenti, neque illius considerationem haberi, propter rationes factas. Si tamen aliquando contingeret, tot bona ecclesiæ acquiri, ut in grave præjudicium, magnamque diminutionem Regalium proventuum redundaret, summus Pontifex cõsulendus est: nam ad illum spectat, in hujusmodi casibus remedium adhibere. Non enim licet Christianis Principibus *eccles. bona invadere*, ut in dicta Auth. *Item nulla* expresse dicitur, nec etiam possunt de illis disponere, aut statuere, ut in superioribus probatum est.

CAPUT XXI.

Aliquibus objectionibus occurritur, & quam sit antiqua hæc bonorum ecclesiasticorum exemptio, obiter explicatur.

1. Objectio ex jure canonico. Contra ea, quę in superioribus capitibus definita sunt, aliqua objici possunt, quæ vel falsam esse doctrinam, vel saltem nimis novam suadere possunt. Et primo ex jure canonico objicitur cap. *Si tributum* 11. q. 1. sumptum ex Ambrosio orat. seu concion. 1. de Basilicis non tradend: in fine, ubi inquit: *Si tributum petit Imperator, non negamus, agri ecclesiæ solvunt tributum*. Et similia fere habet in cap. *Convenior* 23. q. 8. sumpto ex eadem oratione, & epist. 33. ad Sororem, quæ nunc est 13. lib. 2. Secundo objicitur c. *Tributum*. 3. q. 8. ubi Urbanus Papa sic inquit: *Tributum in ore piscis, piscante Petro, inventum est, quia de exterioribus, quæ palam cunctis apparent ecclesia tributum reddit*. Et infra. *De exterioribus ecclesiæ, quod constitutum antiquitus est, pro pace, & quiete, qua nos tueri, ac defensare debent, Imperatoribus persolvendum est.* Tertio objicitur c. *Sancitum est*, 23. q. 8. ubi specialiter dicuntur exempta a tributis ecclesia cum hortis, atriis, & domibus ei conjunctis, & mansis ejus, postea vero additur. *Et si amplius aliquid habuerint; inde senioribus suis debitum servitium impendant*, per quæ verba tributum aliquod significatur, ut omnes intelligunt, & ipsa præ se ferunt. Hæc ergo est generalis regula, quod bona ecclesiæ solvunt tributum illis paucis exceptis, quæ in principio posita fuerant, quæ exceptio regulam in cæteris firmat. Et quamvis caput illud sit Concilii Uuormatiensis provincialis cap. 50. pro universa ecclesia receptum est in c. 1. extra de Censib. per Greg. 9. qui solum ante quadringentos fere annos præcessit.

2. Objectio ex jure civili. Secundo principaliter ex jure civili objicitur l. *Placet* C. de Sacros. eccles. quæ est Honorii, & Theodosii in l. 40. de Episcop. & Cleric. in C. Theodosiano, ubi licet ecclesiæ eximantur a muneribus sordidis, & ab extraordinariis tributis, non tamen ab ordinariis, ut patet ex illis verbis apud Justinianum: *Nihil præter canonicam illationem*, id est, præter ordinariam, & certa regula statutam impositionem. Imo etiam posse exigi aliquid, *si adventitiæ necessitatis sarcina repentina poposcerit*, quã legem suo decreto inseruit Gratianus in c. *Generaliter* §. *Placet*. 16. q. 1. significans, jus canonicum legem illam non repudiare. Secundo objicitur lex *De iis* C. de Episcop. & Cleric. ubi prædia clericorum cogenda dicuntur *ad pensitanda fiscalia*, sub prædiis autem Clericorum etiam ecclesiarum intelligi videntur. Tertio objicitur l. ult. C. de Exactor. tribut. lib. 10. quæ sic habet: *Si divina domus, aut quæcunque alia cujuscunque dignitatis, atque fortunæ fundos quolibet titulo possederit, & non impositas reipublicæ functiones agnoverit, quemadmodum prior dominus dependebat, omnibus modis possessiones eorum publico vindicentur*, ubi Glossa per publicas functiones exponit *tributa*, & *annonas*, *onera*, (inquit) *rerum, & ideo cum rebus ipsis ambulatoria*. Sic enim Imperatores rescripserunt. *In vectigalibus ipsa prædia conveniri* l. *Imperatoris*. ff. de Publicanis, & Vectigalib. ac subinde hujusmodi tributa onera esse realia, & ab ecclesiis deberi (juxta illam legem) quacunque ratione prædia ad eas devenerint.

Responsio universalis ad omnes objectiones factas. Ad has objectiones possemus unico verbo respondere, illa jura procedere secundum antiquum morem, jam vero revocata esse, majoraque privilegia esse ecclesiis concessa. Quæ responsio non gravate acceptari posset pro legibus civilibus, prout illam tradiderunt Glossæ in dicta l. *Placet*, & in dicta l. *De iis*. Quod tamen spectat ad jus canonicum, incredibile est, per illud fuisse aliquando approbata hujusmodi tributa, præsertim post tempora Christianorum Imperatorum, & ideo prius, quam ad singula respondeamus, explicare oportet, quam sit antiqua quoad hanc partem tributorum, ecclesiarum exemptio: nam de illa fere idem sentiendum censeo, quod de exemptione ipsa in genere in superioribus dixi, quia hæc pars quædam est ecclesiasticæ immunitatis, & non minus necessaria, minusve rationi consentanea, quam alia. Distinctio igitur supra tradita hic etiam præmittenda est: nam aliud est loqui de jure, aliud vero de facto.

1. Conclusio. Quam sit antiquum privilegium non solvendi tributa ex bonis ecclesiæ. Primo ergo dicimus, privilegium, seu jus non solvendi tributa ex ecclesiasticis bonis, a principio inditum, & cum ipsa ecclesia quasi concreatum fuisse. Hoc facile patet ex supra dictis in genere de origine ecclesiasticæ immunitatis, & eodem modo declarandum est. Nam in primis censeo, hoc jus intrinsece oriri ex ipsa ecclesiæ institutione, prout a Christo facta est: nam ex vi talis institutionis ecclesia capax est ad acquirendum bona tam immobilia, quam mobilia, quę ad solum Dei cultum, vel pietatis opera sint destinata. Non enim habet ecclesia hanc capacitatem, seu potestatem ab Imperatoribus, aut ab hominibus, sed intrinsece, & ex natura rei illam habet, eo ipso quod est hominum mortalium congregatio habens specialem unitatem, & vinculum ex Christi institutione. Sive talis capacitas consideretur in ecclesia, ex eo quod est congregatio hominum utentium libertate, quæ est fundamentum dominii externarum rerum; sive consideretur, ut est unum corpus, cujus principale caput est Christus, qui multo magis capax est talis dominii. Unde a principio ecclesiæ cœperunt fideles bona sua ipsi ecclesiæ tradere, quæ eo ipso fiebant communia ipsius corporis ecclesiæ, per quam distribuebantur singulis quoad eorum usum, ut ex Actibus Apostolorum manifestum est. Et licet tunc solum haberet ecclesia bona mobilia, paulo post cæpit immobilia acquirere, non ex privilegio extrinseco, sed ex intrinseca potestate, & prudenti voluntate, ac dispensatione Pastorum ecclesię, ut ex Urbano P. in epist. sua c. 1. intelligimus, & habetur in c. *Videntes* 12. q. 1. Vixit autem Urbanus anno. 227. & tamen commemorat, jam antea ordinatum esse a summis sacerdotibus, ut prædia, quæ dabantur ecclesiæ, non venderentur, sed sub potestate ejusdem ecclesiæ conservarentur, ut ex redditibus eorum melius posset omnibus fidelium necessitatibus subvenire. Qui mos a tempore Constantini multum quidem auctus est, non quia Constantinus ipsi ecclesiæ potestatem dederit talia bona acquirendi, sed quia sua fide facultatem dedit omnibus donandi ecclesię quęcunque vellent, & suo exemplo illos præivit, & excitavit, ut sumitur ex edicto de Primitiva ecclesia, & munificentia Constantini, quod habetur t. 1. Conc. & in c. *Futuram* 12. q. 1.

Ex quo ulterius colligimus, ab eadem ecclesiæ institutione prout a Christo facta est, intrinsece oriri, ut hæc bona, quæ ecclesiæ traduntur, vel acquiruntur, Christo tanquam principali Domino acquirantur, quia non acquiruntur ecclesiæ, nisi ut corpori mystico, cujus principale caput est Christus. Et ideo licet in ecclesia sit potestas dispensandi hæc bona, illa tantum est ministerialis a Christo descendens, & in Pastoribus ecclesię pręcipue residet, quia illi sunt dispensatores mysteriorum, & bonorum Christi in terris. Atque hinc tandem jus exemptionis talium bonorum ab humanis tributis videtur necessario consequens ad talis ecclesiæ institutionem, quia caput hujus ecclesiæ, quod est præcipuus dominus talium bonorum,

rum, habet connaturalem non tantum exemptionem, sed etiam potestatem, & dominium super omnes Reges terrae. Unde non est dubium, quin & Christus potuerit immediate, & per se ipsum talia bona eximere a tributis eo ipso, quod sua sunt, & quod hoc sit valde consentaneum divinitati, & excellentiae personae suae.

Pontifex summus potuit se solo bona ecclesiae a tributis eximere.

Addendum praeterea est, etiam si talia bona jure ipso divino non fuissent immediate a tributis exempta, Pontificem sua potestate potuisse illa eximere, sicut supra de personis diximus: est enim fere eadem ratio servata proportione. Unde sicut ecclesia semper habuit hanc potestatem, ita semper habuit jus ad gaudendum hac immunitate quoad ecclesiastica bona. Probatur autem primo ex illo principio, quod Christus habet jus; ergo prudentem illius executionem Pastoribus ecclesiae, & praesertim Vicario suo commisit, sicut illi etiam praecipue commisit aliorum bonorum suorum dispensationem. Secundo hac ratione habet Vicarius Christi potestatem, & obligationem bene administrandi patrimonium Christi; sed unus ex praecipuis actibus hujus administrationis est vindicare illa bona ab oneribus, & tributis, quantum pietas, & religionis ratio, servata justitia, postulaverit. Sicut ergo a principio ecclesiae administratio, & dispensatio talium bonorum in Christi Vicario, & Episcopis fuit, ut late probatur in decretis *96.* d. & 12. q. 1. & 2. ita & jus exemptionis talium bonorum perpetuo in ecclesia fuit. Tertio, eadem est ratio de exemptione a jurisdictione, & a tributis; imo haec posterior sequitur ex priori, ut probatum est; sed ecclesia ex vi potestatis dispensandi, & administrandi talia bona, habuit semper potestatem, & jus ad eximendum haec bona a jurisdictione saeculari, ut supra probatum est; ergo idem jus habuit semper etiam circa tributa.

Probatur primo. — Secundo. — Tertio.

Quarto.

Ultimo declaratur, & optima ratio hujus potestatis redditur, quia potestas ecclesiastica, ut est in capite, & Vicario Christi, est suprema in suo ordine, & quia ille ordo est divinior caeteris, ideo illa etiã est suprema simpliciter respectu omnium potestatum terrae. Illa vero potestas licet spiritualis sit, indiget usu temporalium bonorum ad convenientem gubernationem, & executionem suę potestatis; ergo etiam ut versatur circa bona temporalia sibi commissa, est potestas simpliciter suprema; ergo per se sufficit ad eximendum haec bona ab impositionibus, quae per quamcunque aliam terrenam potestatem fieri possent. Unde ipse Pontifex potest talia bona tributis onerare independenter a consensu alterius, tanquam supremus gubernator, dummodo id faciat tanquam fidelis dispensator, & prudens, juxta Clementin. 1. *ut lite non contestata* in fine, cum similibus; non posset autem Pontifex habere tam liberam, & supremam potestatem, si non posset bona illa a gravaminibus aliorum Principum eximere, alioqui saepius talia bona nimium gravarentur, & bellum justum ex utraque parte oriretur, si una potestas alteri non cederet. Quod si altera recognoscenda, & praeferenda est, illa profecto spiritualis potestas esse debet, ut saepe dictum, & probatum est.

2. Conclusio.

Secundo dicendum est de facto, seu executione hujus exemptionis a tributis realibus, bonis immobilibus impositis, nec semper fuisse in ecclesia necessariam, nec semper possibilem, nec certo constare quando inceperit, verisimile tamen esse, a principio Christianorum Imperatorum introductam esse, & quantum per Pastores ecclesiae fieri potuit, fuisse servatam. Prima pars manifesta est de illo primitivo tempore, in quo ecclesia haec immobilia bona non habebat, sed agros, & praedia sibi a fidelibus oblata ad sustentanda communia onera vendebat, ut in dicto cap. *Videntes* dicitur. Tunc enim non erat in ecclesia materia, seu fundamentum talium tributorum, & ideo dicimus, non fuisse illi necessariam hujusmodi exemptionem. Secunda pars procedit de secundo tempore, ex quo coepit ecclesia talia immobilia bona possidere, & retinere (juxta idem cap. *Videntes*) usque ad tempora Christianorum Principum, seu Constantini. Nam eo tempore Imperatores, & Reges, quibus haec tributa solvebantur, non erant Ecclesiae filii, ac subditi, neque fide carentes intelligere valebant, quale esset ecclesiae jus ad liberum usum talium bonorum, ideoque non potuit eo tempore ecclesia aut efficaciter, aut cum fructu, imo neque sine scandalo illo jure uti. Tertia pars de incertitudine in primis sumi potest ex objectionibus factis. Ac deinde, quia non invenimus jura, ex quibus initium hujus executionis, seu observatae exemptionis clare, & cum certitudine colligamus.

Privilegium exemptionis bonorum ecclesiae non semper observatum fuit. Probatur conclusio.

Dico autem, esse incertum hoc initium quoad negationem prioris temporis: nam quoad affirmationem alicujus temporis, in quo stabilita est exemptio, semper in posterum duratura, satis certo assignari potest, saltem a tempore Friderici 2. & Honorii 3. ut ex hactenus dictis satis constat. Quod vero ante illud tempus saltem jure canonico fuerit stabilitus usus hujus exemptionis, manifestum est ex Concilio Lateran. sub Alexandro 3. quod fere centum annis praecessit, & ex alio Lateran. sub Innoc. 3. postea celebrato c. *Non minus*, & c. *Adversus*, de Immun. eccles. Atque ex eisdem decretis colligitur, hoc jus non fuisse in illis inchoatum, sed antiquius esse, & in illis Conciliis sub gravioribus cẽsuris, & declarationibus fuisse confirmatũ. Unde licet forte non inveniatur antiquius decretum expresse, & in specie hanc exemptionem bonorum ecclesiasticorum stabiliens, ex hoc ipso probabiliter conjectamus, non tam jure Pontificio scripto, quam nõ scripto, traditione, & praeceptis Praelatorum fuisse observatam in ecclesia hanc immunitatem, ex quo inceperunt Pontifices expeditam, & liberam habere suam potestatem eccles. bona administrandi, id est, postquam impedimentum ethnicorum Imperatorum sublatum fuit.

Unde etiam mihi verisimile est, Constantinum statim exemptionem hanc eccles. bonis concessisse, vel in eam potius consensisse. Nam omnes historiae tradunt, eum statim omnia bona ecclesiis restitui praecepisse, & non solum maxima liberalitate ecclesiis praedia donasse, sed etiam magnis privilegiis illas munivisse. Eumque successores pii, & catholici imitati sunt. Imo notat Baronius an. 387. n. 13. post Imperatores gentiles non nisi apostatas, vel hereticos Imperatores de bonis ecclesię tributum exegisse, primumque eorum Julianum Apostatam fuisse. Quamvis ergo in Codice Justiniano, vel Theodosiano non inveniatur lex civilis expresse concedens hoc privilegium ante constitutionem Friderici, nihilominus credendum est, longe antea, imo a principio Christianorum Imperatorium fuisse ab eis concessum, vel admissum. Et licet interdum fuerit intermissum, patienter ferente ecclesia, non consentiente, non jure, sed per tyrannidem est factũ, tum quia contra jus divinum, & canonicum, tum etiam quia tale privilegium semel concessum revocari non poterat; ideoque quoties Imperatores generaliter renovant privilegia a suis praedecessoribus ecclesiis concessa, sub illis hoc etiam comprehendi existimandum est.

Vide edictum Constantini supra citatum, & Eusebium l. 10. Hist. c. 5. & in orat. de Laudibus Constantini.

Exemptio bonorum Ecclesiae ante Fridericum per leges civiles statuta fuit. Vide Codicem Theodosianum tit. de Episcop. & cleric. in multis legibus praesertim in ultimis.

Ad Ambrosium ergo in c. *Si tributum.* 11. q. 1. Glossa ibi videtur simpliciter concedere, prędia ecclesiae subjecta esse tributis, solumque in hoc gaudere privilegio, quod licet illud non solvat ecclesia, non poterunt ejus bona vindicari. Sed hoc si intelligatur de hoc tempore omnino falsum est; si vero intelligatur de tempore Ambrosii, magis est tolerabile, sed non verum. Alia igitur Glossa in cap. *Secundum canonicam.* 23. q. 8. textum illum intelligit de oneribus realibus, cum quibus bona ad ecclesiam transierunt, sentitque ex sententia Ambrosii teneri ecclesiam ad illa solvenda. Videtur autem intelligere de propriis tributis, nam de his certe loquitur Ambrosius, ut patet ex illis verbis: *Si tributum petat Imperator, &c.* In hoc autem sensu falsa esset sententia, ideoque illam non admittimus.

1. Responsio ad Ambrosium. — Secunda.

Verus ergo intellectus verborum Ambrosii est quem late tradit Card. Albanus supra, & uno verbo complexus est Cardinalis Baronius supra dicens, verba illa dicta esse ab Ambrosio, permittendo potius, quam probando, & factum afferendo, non jus confitendo. Verisimile enim est, illo tempore, quod erat Valentiniani junioris, & pueri, Justinam ejus matrem, & pro illo gubernantem, & Arianam tributum aliquod ab ecclesiis exegisse, prudenterque censuisse Ambrosium, non fuisse tunc illi resistendum, vel propter vitanda scandala, vel quia majora pericula tunc imminebant ecclesiae, quibus magis occurrere oportebat, nec poterat simul omnibus resisti. Unde eodem tenore verborum subjungit Ambrosius; *Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum, nemo nostrum intervenit, potest pauperibus collatio populi redundare, non faciant de agris invidiam, tollant eos, si libitum est*; explicans autem quo sensu hoc dicat, subjungit, *Imperatori non dono, se non nego*, quasi dicat, permitto non approbo. Multo vero facilius poterat tributum,

3. Et vera responsio.

quam usurpatio prædiorum permitti: nam hæc posterior ita continet injustitiam, & sacrilegium, ut excusari per ignorantiam non possit, tributorum autem exactio non ita præ se fert intrinsecam malitiam, quin ignoratione occultari, vel aliquo apparenti titulo colorari valeat. Et ideo potuit hoc facilius dissimulare Ambrosius, existimans etiam, tributum illud tunc non fuisse omnino injustum, nam inferius in eadem oratione subjungit: *Solvimus, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, tributum Cæsaris est, non negatur, ecclesia Dei est, Cæsari utique non debet addici, quia jus Cæsaris esse non potest.* Et ita etiam responsum est ad cap. *Convenior.*

Ad cap. Tributū. 1. Responsio. Ad cap. *Tributum* Albanus supra eandem accommodat responsionem, videlicet, Urbanum de facto fuisse loqutum, non de jure, dicens, persolvendum esse tributum ab ecclesia sponte, & ad vitandum scandalum, non ex obligatione, aut debito. Et ad hoc suadendum inducit verba illa, *Pro pace, & quiete, &c.* Sed violenta videtur interpretatio, nam verba Pontificis sunt: *Quod constitutum antiquitus est, pro pace, & quiete, qua nos tueri, & defensare debent, Imperatoribus persolvendum est.* Quorum verborum sensus non est, solvendum esse tributum gratia vitandi scandalum, & servandi pacem, sed solvendum esse Imperatoribus propter officium, & obligationem, quam habent, nos tuendi, & in pace conservandi. Unde verba illa magis indicant jus, quam factum; nam de facto in principio dixerat, *De exterioribus suis ecclesia tributum reddit*, postea vero reddit rationem, propter quam persolvendum est. Et ita ibi Turrecrem. & alii textum illum intellexerunt, non solum de facto, sed etiam de debito. Unde aliter respondent, interpretando textum illum de solis bonis, quæ ad ecclesiam cum onere tributi pervenerunt.

Rejicitur.

Alia responsio.

Impugnatur. Mihi vero etiam hoc non satisfacit, quia textus indifferenter loquitur de tributo. Gratis enim limitaretur ad tributum improprium, seu privatum onus in pacto aliquo fundatum; nam potius verba declarant, sermonem esse de tributo, quod Imperatori solvitur ratione publici muneris, quod ecclesia non debet, sive antiquum, sive novum sit, quia ejusdem sunt rationis, ut dixi. Adverto igitur, caput illud referri a Gratiano ex Urbano Papa, non designat autem, quis ille Urbanus fuerit: licet autem nulla habeamus decreta in tomis Conciliorum, aut Epistolarum decretalium, Urbani 2. vel posteriorum illo nomine nuncupatorum, neque inter acta Urbani primi decretum illud in tomo 1. Conciliorum reperiatur, conjectamus nihilominus potius esse Urbani primi, quam aliorum, quia modus loquendi illius textus magis redolet antiquitatem Urbani primi, quam noviora tempora aliorum Urbanorum. Hoc ergo dicimus, Urbanum fuisse loqutum juxta morem sui temporis, quando Imperatores erant ethnici, & ecclesia nondum sibi libertatem ab hujusmodi tributis vindicaverat, jam vero jus illud cessasse.

Vera responsio.

Ad c. Sancimus. Ad cap. *Sancimus*, & cap. 1. de Censibus Glossæ ibi intelligunt illa ultima verba de antiquioribus oneribus realib. Quæ responsio pro textu illo mihi placet, dummodo intelligatur de oneribus privatis, de quibus præcedenti capite in conclusione prima loquuti sumus. Et ad hunc sensum confirmandum ponderari potest, ibi non fieri mentionem tributi, neque Principis, sed *majoribus*, vel potius ut habet originale, *Senioribus suis* (inquit Concilium) *debitum servitium impendant.* Quæ verba (quidquid Gratianus in §. sequenti, & Glossa ibi dicant) ampliora sunt, nam *debitum servitium*, recte de quocumque onere dicitur, per *seniores* autem intelligunt Glossa, & Joan. Andr. in dict. c. 1. de Censib. antiquos Dominos, a quibus res transierunt ad ecclesiam cum onere suo, & ideo illis persolvendum est ab ecclesia de eisdem bonis, quando non pertinent ad mansum ecclesiæ, nec ad alia loca illi conjuncta, de quib. ex speciali illius juris dispositione nihil præter ecclesiasticum solvi permittitur. Quæ exceptio *Ecclesiastici* firmat regulam in contrarium respectu aliorum onerum realium, cujuscumque generis sint. Si autem ecclesia præter hæc bona aliquid amplius habuerit, ut in textu dicitur, obligata erit ad onera realia, quæ ad antiquiores dominos virtute alicujus pacti pertinuerint. Ratio autem specialis exemptionis priorum bonorum esse potest, quia vel censentur quasi partes accessoriæ ipsius Ecclesiæ, quæ totam illam immunitatem meretur, & accessorium sequitur naturam principalis, vel ad ecclesiæ sustentationem judicantur necessaria, ut ibi notat Abbas, & ideo alia onera in eis non permittuntur. Unde si prius illa habebant, eo ipso, quod bona uniuntur ecclesiæ, cessant onera, ut in præcedenti capite declaratum est.

Bona ad mansum ecclesiæ spectantia ab omni tributo manent exempta.

Ad leges civiles in contrarium inductas. Tandem ad leges civiles unico verbo respondetur cum Glossis supra citatis derogatas esse illas leges per constitutionem Friderici. Aut fortasse melius diceretur, leges illas semper fuisse nullas, ut in simili significavit Glossa in c. *Generaliter* 16. q. 1. verb. *Collationibus.* Ratio autem est, quia tales leges erant contra privilegia prius ecclesiis concessa, quæ revocari non poterant, vel certe, quia disponebant in materia ecclesiastica, & in ecclesiæ præjudicium, quod leges civiles facere non possunt, ut sæpe dictum est. Quibus addimus, inter ordinationes Lusitaniæ lib. 2. tit. 22. inveniri optimam legem, quæ doctrinam datam confirmat.

CAPUT XXII.

Qualis sit exemptio ecclesiastica quoad personalia onera clericorum.

Non intendimus in hoc capite declarare, quæ personæ, vel quomodo hac exemptione gaudeant, hoc enim ad alteram partem materiæ quasi remotam pertinet, de qua in capite vigesimo tertio, dicere incipiemus; sed generatim supponimus, id, quod per se notum in hac materia est, clericos privilegio exemptionis gaudere, & quia in superioribus ostensum est, materiam illius exemptionis esse judicia sæcularia tam criminalia, quam civilia, & leges civiles tam coactivas, seu pœnales, quam directivas, seu obligationem directe inducentes, ideo dicendum superest, ac respectu earundem personarum tributa etiam sint materia hujus exemptionis. Hæc autem tributa, quædam imponi solent ipsis personis sine respectu ad bona, quæ dicuntur pure personalia, & appellari solent nomine *census*, ut Matth. 17. juxta multorum expositionem, & in jure Cod. de Capitatione civium censibus eximenda lib. 11. ubi idem tributum *census*, & *capitatio*, appellatur, quia per capita juxta numerum sine respectu ad bona componebatur. Aliquando vero imponitur tributum ratione bonorum, quod vel reale, vel mistum appellatur, ut dicemus cap. seq. ubi de bonis tractabimus, nunc enim de puris personalibus oneribus agimus.

Clerici a censib. sunt exempti. Primo ergo dicendum est, personas ecclesiasticas gaudere personali immunitate quoad census, seu capitationis tributum. Hæc assertio certissima est inter catholicos, nam expresse habetur multis decretis juris Canonici supra ad probandam exemptionem in generali inductis, ut cap. *Adversus*, cap. *Non minus*, de Immunitat. Ecclesiar. & in cap. *Quanquam* de Censib. in 6. & in aliis, in quibus specialis fit mentio personarum. Et ita ibi notant omnes expositores, idemque docent Theologi in 2. d. 34. Estque hæc exemptio antiquissima non solum jure canonico, sed etiam civili, ut colligi potest ex Codice Theodosiano tit. de Episcop. & Cleric. leg. 8. quam tribuit Constantino Gratianus in cap. *Generaliter*, 16. q. 1. & his verbis eam refert, *Juxta Sanctionem, quam dudum meruisse perhibemini, fundos, & mancipia vestra, &c.* tamen in Codice Theodosiano tribuitur Constantino, & hoc modo legitur: *Vos, & mancipia vestra nullus novis collationibus obligabit, sed vacatione gaudebitis.* Et eodem modo legitur in l. 1. Cod. de Episcop. & Clericis, ubi Constantino tribuitur. Idem Privilegium confirmavit Gratianus in l. 26. eodem tit. ubi habet hæc verba notanda. *Quis eos capite censos patiatur devinctos, quos necessario intelligat supra memorato obsequio* (scilicet ecclesiæ) *mancipatos.* Idéque privilegium magis declaratum, & confirmatū est a Friderico.

Dicta Clericorum a tributis exemptio est de jure divino. Probatur primo. Et quidem si aliqua clericorum exemptio est de jure divino naturali, & conformis Evangelico, maxime hæc, quæ est a tributis mere personalibus. Probatur, quia personæ non imponitur justa ratione tributum, nisi vel ratione bonorum, vel ratione propriarum actionum, quatenus per eas aliquid lucrari potest, unde tale tributum solvat. At vero quando priori modo tributum imponitur, non est pure personale, sed mistum, & ideo non pertinet ad præsentem quæstionem, sed ad aliam tractandam capite sequenti. Posteriori autem modo non sunt capaces clerici tributi personalis secundum rectam rationem,

quia

quia ratione sui status sunt omnino dicati cultui divino, & ex vi talis status actiones suas non ad lucra temporalia, sed ad spiritualia ministeria ordinare debent; ergo ex vi sui status jure naturali exempti sunt a tributis personalibus, & temporalibus. Nec refert, quod stipendium aliquod temporale propter talia ministeria possunt recipere: nam illud non est per modum temporalis lucri, sed est per modum justæ, & congruæ sustentationis, quæ non debet subtrahi, vel diminui per impositionem tributi. Eo vel maxime quod illud stipendium est quasi annexum, & accessorium ministerio spirituali, & ideo participat ejus naturam, & conditionem, ac proinde libertatem, & exemptionem, quam spiritualia ministeria habent ab omni sæculari potestate.

Tacitæ objectioni occurritur.

Unde etiam est evidens alia ratio, quia nemo potest personale tributum imponere, nisi in personam suæ jurisdictioni subjectam; sed personæ clericorũ non sunt subjectæ jurisdictioni sæcularium Principum; ergo nec tributis personalibus ab eis possunt onerari. Atque juxta hæc principia colligitur hæc exemptio clericorum ex verbis Christi Matth. 17. *Ergo liberi sunt filii*: ibi enim de exemptione a tributis, & præsertim personalibus sermo erat. Nam tributum illud, quod Cæsari solvebatur, & census appellabatur, idem esse videtur, quod per capita impositum fuit a Cæsare, quando jussit, *ut describeretur universus orbis*, ut dicitur Luc. 2. Ab hoc autem tributo principaliter liberi sunt filii, consequenter vero liberi etiam esse debent familiares eorum, qui & omnino circa personas, & obsequia filiorum occupati sunt, & eorum bonis aluntur. Sic ergo per quandam consecutionem clerici sub illis verbis continentur. Ad quem sensum trahi recte possunt verba Hieron. ibi: *Nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filii Regis a vectigalibus immunes sumus.* Oportet autem, ut sub illo pronomine: *Nos*: non omnes Christianos, sed Ecclesiasticos tantum comprehenderet.

Idem probatur secundo.

Hincque D. Thomas in d. 44. q. 2. art. 2. ad 1. tractans eundem locum, ait: *Quod Christus loquitur de se, & suis discipulis, qui nec servilis conditionis erant, nec res temporales habebant, quibus suis dominis obligarentur ad tributa solvenda*. Unde ulterius subinfert, ex vi eorundem Christi verborum eximi omnes, *qui Apostolicam vitam profitentur, nihil in hoc mundo possidentes, & a conditione servili immunes*. Videtur autem conditionem servilem appellare, vel temporalem subjectionem ad jurisdictionem sæcularem, vel curam, & solicitudinem, quæ lucris temporalibus acquirendis incumbit. Et eandem doctrinam habet Bonavent. art. 3. q. 1. ad 1. & Richard. art. 3. q. 1. ad 1. ex argumentis secundo loco positis, & Thomas de Argentina ibidem art. 4. in quadam solutione ad 3. Et eodem modo exposuit Lyra eadem verba Matt. 10. & Glossa ordinaria usurpans verba Augustini lib. 1. Quæstion. Evangelicar. quæst. 23. dicit, liberos esse filios regni illius, sub quo sunt omnia regna terrena. Exponunt autem scholastici supra citati per filios regni intelligendos esse, non omnes Christianos, sed eos, qui propter Christum omnia reliquerunt. De quo sensu, quod fuerit intentus ab Augustino, non assero; probabile autem censeo, omnes has personas per quandam consecutionem, saltem quantum ad hæc tributa personalia, sub verbis Christi comprehendi.

Clerici sunt exempti a muneribus sordidis.

Dico secundo. Clerici exempti sunt non solum a tributis pecuniariis, sed etiam ab omnibus, quæ in actione aliqua sordida, aut sæculari, vel in obligatione subeundi talia munera consistere possunt. Hæc assertio frequens est in jure civili, præsertim in Codice Theodosiano in tit. de Episcop. & Clericis, nam in l. 1. præcipit Constantinus, *ne clerici nominationibus, seu susceptionibus aliquibus, quas publicus mos exposcit, contra indulta sibi privilegia prægraventur*. Et l. 2. dicit, *ab omnibus omnino muneribus excusentur, ne a divinis obsequiis avocentur*. Et in l. 9. ait Constantius: *Curialibus muneribus, atque omni inquietudine civilium functionum exortes clericos esse oportet*; & in l. 10. *Repellatur ab his exactio munerum sordidorum*. Idem in l. 11. & l. 14. Idem Valentinianus in l. 21. & 22. & 24. & Arcadius, & Honorius in l. 36. injungunt: *Ab his, quos a publici laboris actu, & gradus clericatus, & (quod non minus est) sanctior vita defendit, præcipimus temperari.*

Præterea in l. 1. C. de Episcop. & Clericis notanda sunt illa verba: *Nullus novis collationibus vos obligabit, sed vacatione gaudebitis*. Ubi Glossa addit, *sordidorum munerum*. Item aliud exemplum hujus exemptionis ibi additur, cum dicitur: *Neque hospites suscipietis*, quod continet speciale privilegium, ut ibi late Glossa notat, & in l. 2. eadem immunitas generaliter traditur, & distinctius in l. *Placet* 17. eodem tit. *Placet, ut nihil commune clerici cum publicis actionibus, vel ad curiam pertinentibus, cujus corpori non sunt annexi, habeant.* Et in l. *Generaliter*, eodem tit. specialiter eximuntur a tutelis, & curis pupillorum, & additur, tale beneficium illis fieri, qui non sunt divagantes, neque circa divina ministeria desides: *Cum propter hoc* (inquit) *ipsum beneficium eis indulgeamus, ut aliis omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministeriis inhæreant*. Et idem privilegium habetur l. *Placet.* C. de Sacrosanct. Eccles. & sumitur a simili ex l. *Sancimus* eodem tit. ubi notanda sunt illa verba: *Cur non facimus discrimen inter res divinas, & humanas, & quare non competens prærogativa cœlesti favore conservetur.*

Ex jure canonico confirmatur assertio.

In jure autem Canonico non solum is modus exemptionis approbatur, & recipitur, toto tit. de Immunit. eccles. sed etiam observari mandatur in toto tit. *Ne Clerici, vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant*. Et per locum ab speciali sumi potest ex cap. *Pervenit* de Immunit. eccl. ubi dicitur in tempore necessitatis nullum clericum esse excusandum a murorum vigiliis, sed ad hoc generaliter posse compelli, *ut cunctis vigilantibus, melius valeat civitatis custodia procurari*. Imo tunc etiam requiritur, ut id fiat, Episcopo approbante, & ut, si necessaria sit coactio, per eundem fiat juxta ea, quæ cap. sequ. notabimus. Duo ergo sunt in hoc genere exemptionis distinguenda; unum est, ut non possint clerici cogi, aut obligari adhæc munera subeunda; aliud est, prohibere, & cum necessitate obligare, ne illa exerceant. Primum fieri potest non tantum per leges canonicas, sed etiam per civiles, quia in hoc non exercent jurisdictionem circa clericos, neque utuntur vi coactiva, aut directiva propria, sed concedunt privilegium, quod non semper spectat ad jurisdictionem, sed ad liberalitatem, ut supra dixi. Quanquam si res attente consideretur, supposito privilegio fori, prædictæ leges magis loquuntur cum ministris sæcularibus, quam cum clericis, magisque declarant, quid illi agere teneantur, quam aliquid de novo clericis concedant. Nam cum clerici a jurisdictione laicorum exempti sint, non possunt leges, vel Magistratus sæculares clericos cogere, ut hæc onera subeant, vel ut ab his, vel illis muneribus abstineant. At vero lex Canonica utrumque facere potest, & facit: nam efficaciter eximit clericos a muneribus prophanis, vel sæcularib. prohibendo, & cogendo, si opus sit, laicos, ne ad illa subeunda clericos compellant, & ipsos etiam clericos obligando, ut ab illis abstineant, utriusque enim præcipere potest in ordine ad spiritualem finem, ut sæpe dictum est.

Ex divino iure assertio ostenditur.

Ex quibus etiam facile intelligitur, exemptionem clericorum quoad hanc partem, seu materiam ex jure divino naturali sequi, in multis quidem necessaria illatione, in aliquibus autem valde propinqua, quæ jure ecclesiastico determinantur. Declaratur breviter, nam clerici ex vi status destinati sunt divinis obsequiis, quibus duplici titulo repugnare possunt sæcularia munera. Primo quia nemo potest duobus Dominis servire, ideoque non possunt clerici sæcularibus negotiis implicari, quin a divinis obsequiis avocentur. Secundo, quia sancta sancte, & cum honore, ac reverentia tractanda sunt, clerici autem per ordinationem, & deputationem ad divinum cultum peculiarem sanctificationem acquirunt, & ideo ut sancte, & honorifice tractentur, necesse est, ut ab his sæcularibus, aut vilioribus muneribus sint exempti. Unde sicut supra de rebus sacris dicebamus, ita de personis sacris nunc dicimus, ex natura rei sequi, ut in abstractione a sordidis muneribus singularem prærogativam habeant.

Inter hæc autem munera quædam sunt, quæ manifeste derogant sanctitati personarum, vel ecclesiastica munera impediunt & quoad hæc necessario sequitur hæc exemptio ex vi juris naturalis. Imo sæpe non solum sequitur exemptio, sed etiam prohibitio, ut quando munera sunt vel nimis prophana, de quibus maxime dicit Paulus 2. ad Timot. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.* Alia vero sunt munera, in quibus non statim apparet tanta deformitas, ut est v.g. tutela, vel cura pupillo-

sum, honestam, & moderatam, vel necessariam artem exercere, & similia. Atque in his determinari potest exemptio per jus canonicum. Quod interdum fit prohibendo talia numera; aliquando vero solum concedendo, ne clerici aliqua hujusmodi munera acceptare teneantur. Et hoc posterius etiam iure civili fit, sic enim clericus exemptus est a tutela in Auth. *Presbyteros* sub l. 41. C. de Episc. & Cleric. & nihilominus possunt eam acceptare, si velint, ut ibi notat Glossa, & alia Glossa in cap. *Irreligioso*. d. 87. Et similiter licet clerici non cogantur testificari coram judice saeculari, nihilominus in aliquibus causis id facere possunt, & ita de aliis similibus.

Clerici utilitatibus omnibus civilibus communibus privari nequeunt.

Dico tertio, Ad hanc libertatem, seu exemptionem clericorum pertinere, ut juribus, commoditatibus, aut aliis rebus omnibus civibus communibus non priventur. Hanc assertionem sumo ex doctrina Bartholi in Authentica *Cassa*. C. de Sacrosanct. Eccles. ubi dixit, leges civiles, per quas Clerici timidiores fiunt, contra libertatem Ecclesiasticam esse, etiam si tales leges cum ipsis clericis non loquantur. Idem tradit in l. 1. §. *Quæ honorandæ*. ff. *Quarum rerum actio non detur*, eamque doctrinam communiter sequuntur Canonistæ in cap. *Noverit*, de Sent. excom. præcipue Panormit. & Felin. & in capite ult. de Immunit. ecclesiar. in 6. ubi specialiter videri potest Ancharranus, & in repetit. capitis 1. de Constitut. & Cardinalis in Repetit. Capituli *Perpendimus*, de Sentent. excommunicat. §. *Et specialiter quæro*. Quid autem sit, Clericos fieri timidiores, non satis perspicue a dictis authoribus explicatur, cum tamen possit, & nimis ample, & nimis restricte intelligi.

Clerici non redduntur timidiores, quoties ex legibus civilibus aliquod onus in eos resultat.

Nimis ampla erit explicatio, si quis existimet, quoties laici aliquid faciunt, vel statuunt, ex quo redundat aliquod onus, vel incommoditas clericorum, toties fieri contra exemptionem, seu immunitatem eorum, quod interdum insinuant Canonistæ in cap. *Ecclesia S. Mariæ*, de Constitut. & in cap. 1. de Novi operis nunciat. Sed illud non est indistincte verum, nam quando gravamen illud, vel præjudicium generale est, & in utramque partem potest evenire, interdum in gravamen, & interdum in commodum, tunc si dispositio generalis est pro civitate, & in re ad commune bonum ejus spectante, non potest dici imponi clericis gravamen contra libertatem eorum, quia nihil tunc fit contra eorum privilegia, neque contra naturalem justitiam. Item quia omnes fere leges humanæ hoc habent, ut licet communitati, & regulariter omnibus utiles sint, interdum in alicujus præjudicium, vel gravamen redundent, neque propterea censentur injustæ, vel nocivæ: tum quia bono communi intendunt, & propter illud juste permittunt privatum incommodum: tum etiam quia licet in una occasione, vel tempore videantur gravamen inferre, in aliis juvant, & afferunt commodum, & ita unum ex alio compensatur.

Leges in materia communi & in generali loquentes immunitati clericorum nō derogant.

Tales ergo leges, si disponant in materia communi omnibus civibus, & in generali loquantur, non erunt contra clericorum libertatem, nec vere dici possunt eis gravamen imponere, imo ab illis observandæ erunt eo modo, quo canones disponunt, quove supra diximus, teneri clericos ad servandas leges civiles justas, & politicas suo statui non repugnantes. Atque hæc explicatio, & sententia communis est expositorum in cap. 1. de Novi. oper. nunciat. ex quo textu hoc ipsum probatur. Idem habent Felinus, & alii in cap. *Ecclesia S. Mariæ*, de Constit. & eandem doctrinam supponunt plures Doctores, quos refert Tiraquel. in legibus connubialibus gloss. 8. q. 17. n. 169. & sequentib. & de utroque retractu p. 1. §. 1. gloss. 23. n. 5. Idem sentiunt Cajetan. verb. *Excommunicatio*, c. 31. & Navarr. in Sum. c. 27. n. 120. quatenus dicunt, legem civilem moderantem funeralem pompam quantum ad honorem humanum, prout esse potest materia talis legis, non esse contra libertatem Clericorum, etiam si fortasse aliquod gravamen inde sentiant, quia lucrum eorum aliqua ex parte impeditur, quia hoc est accidentarium, & aliunde potest compensari.

Quando clerici per civiles leges timidiores fiant.

Nimis vero stricte intelliget doctrinam illam, qui existimaverit, tantum fieri timidiorem clericum, quando ex facto Principis sæcularis, vel ex illius lege, ac dispositione laici assumere possunt licentiam nocendi, vel affligendi clericos, quia hoc videntur in proprietate, & rigore illa verba significare, *timidiores fieri*. Nam licet verum sit, hunc modum gravandi clericos esse contra immunitatē eorum, tamen & magna ex parte pertinere potest ad violationem privilegii canonis potius, quam fori, si clerici timidiores fiant, ne violentæ manus suis personis injiciantur juxta doctrinam Baldi in Auth. *Cassa*, C. de Sacrosan. Eccles. q. 3. n. 4. Et quatenus spectare hoc potest ad privilegium fori, non adæquat illud, quia multis aliis modis possunt gravari clerici, & timidiores fieri, etiam si eis non inferatur metus alicujus nocumenti, vel læsionis, quæ sibi a laicis fieri possit, ut statim patebit.

Imo neque satis explicatur hic effectus eo modo, quo Cajetanus, & Navarr. supra illum explicare videntur, dicentes, tunc legem violare immunitatem clerici, quando aliquo modo gravat illum contra speciale privilegium illi concessum, quia clericus, vel quia persona ecclesiastica est, non vero si gravet illum, quatenus civis, vel homo est. Quibus videtur favere Innocentius in c. *Noverit*, de Sentent. excom. quatenus dicit illa esse proprie contra immunitatem ecclesiasticam, quæ sunt contra privilegia Ecclesiæ concessa. Quod etiam videntur sentire Baldus in dicta Auth. *Cassa*. q. 2. n. 3. & Lapus allegat. 92. sub tit. *An constitutio sit contra libertatem ecclesiæ*. Quia licet verum sit, hoc modo gravari clericum contra suam immunitatem, non est tamen verum, hoc solum significari per illa verba *timidiores fieri*, quia non tantum gravantur clerici contra suam immunitatem, quando gravantur contra privilegia, quæ habent ut clerici sunt, sed etiam quando specialiter gravantur ut cives sunt, id est contra jura, quæ illis competunt, quia cives sunt, id est, quæ omnibus civibus sunt communia, sive jure gentium, sive civili, seu positivo clericis debeantur, ideoque si in illis graventur solum quia clerici sunt, contra libertatem ecclesiasticam committitur, ut ex sequentibus patebit.

Per leges privantes clericos rebus jure naturæ, vel civili communibus, timidiores ipsi redduntur.

Dico ergo, doctrinam illam Bartoli explicandam esse juxta tertiam assertionem propositam. Quotiescunque enim per statutum, seu legem, aut mandatum, aut vim laicorum clerici privantur illis rebus, quæ jure naturali gentium, vel civili communia sunt civibus, eo ipso, quod sunt membra talis communitatis, gravantur contra ecclesiasticam libertatem, & tunc dicuntur fieri timidiores, quia illo modo avertuntur homines a statu clericali, quando vident, ita clericos tractari a laicis, eo quod clerici sint. Vel etiam dici possunt timidiores fieri, quia non sinuntur libere uti, & frui juribus, seu rebus communibus cæteris civibus, etiam si statui clericali non repugnent. Et hæc sententia sic explicata communis est authorum, quos pro conclusione allegavi. Idem sentiunt Joann. Andr. & alii in cap. ult. de Immunit. ecclesiar. in 6. & Panormit. in lib. 1. consf. 26. melius in 83. Idem sentit Felin. in cap. *Noverit*, de Sentent. excom. in 6. num. 2. Ubi addit, non aliter sentire Innocentium, quam senserit Bartolus, quia ea, quæ competunt ex jure communi, fortiora sunt, quam quæ ex privilegio.

Addo etiam Innocentium non tantum fuisse loqutum de privilegio Papæ, vel Imperatoris, sed etiam Dei, expresse enim numerat ibi multa privilegia a Deo ecclesiæ concessa, & postea concludit, quidquid est contra privilegium a Deo, Papa, vel Imperatore ecclesiæ datum, esse contra immunitatem. Nomine autem privilegii non intelligitur tantum illud, quod est præter legem universalem tanquam exceptio ab illa, sed etiam omne id, quod convenit vel ecclesiæ, vel clericis ex vi juris divini, sive positivi, sive naturalis suppositis tali institutione eccles. Monarchiæ, & Hierarchiæ. Multæ enim prærogativæ ecclesię, quas inter hęc privilegia numerant Innocentius, Panormit. & alii, non aliter conveniunt ecclesiæ, quam ex jure divino positivo, vel naturali, licet supponant aliquam divinam institutionem. Et in superioribus ostensum est, exemptionem eccles. ex genere suo ad hoc jus divinum pertinere, & multæ, quæ sub hac exceptione continentur esse immediate ab hoc jure, licet aliqua fortasse per ecclesiam, vel Imperatores addita, vel aucta sint.

Leges adimentes clericis res aliis civibus communes libertati ecclesiasticę repugnant.

Adhunc ergo modum dicimus, ad immunitatem clericorum pertinere, ut per potestatem laicorum non fiant pejoris conditionis, etiam in his commodis temporalibus, quæ communia sunt omnibus civibus. Exemplum optimum est in cap. ult. de Immun. eccles. in 6, ubi contra eccles. libertatem committere dicuntur temporales Domini, *Qui suis subditis, ne personis eccles. quidquam vendant, aut emant aliquid ab ipsis, neque ipsis bladum molant, coquant panem, aut alia obsequia exhibeant, inter-*

terdicunt. Hæc enim omnia non sunt contra specialia privilegia clericorum, vel ut clerici sunt, sed contra communem societatem civilem, & nihilominus contra ecclesiasticam libertatem judicantur, & ut talia prohibentur, & puiunntur. Respondet tamen Cajetanus, ibi non dici, interdicta illa, seu statuta esse contra libertatem eccles. sed præsumi. Veruntamen de sensu illius verbi, *Præsumantur*, infra cap. 32. dicendum est; nunc breviter dico, qualiscunque illa præsumptio cogitetur, ut vera, & fundata esse possit, necessarium est, ut supponat verum, & proprium objectum criminis contra libertatem ecclesiasticam, privare clericum communi jure civilis societatis, etiam si id non fiat exercendo jurisdictionem in clericum, sed per alium quemcunque modum.

Evasio.

Refellitur.

Ratio conclusionis.

Ratio autem est, quia licet talia jura communia civibus, non debeantur clericis, quia clerici sunt, debentur tamen ipsis ut civibus, etiam si statum diversum a laicis habeant; imo quia clerici sunt, ideo illis novo, & majori titulo debetur, ne his communibus juribus priventur, quia propter statum clericalem non amittunt jura communia civium, & alioqui ratione status majori honore, & reverentia digni sunt; ergo ad immunitatem naturali jure debitam clericis, pertinet, ut his juribus non priventur. Optimeque juvatur hæc ratio verbis Arcadii, & Honorii Imper. in l. 19. Cod. de Episc. & Clericis: *Omnibus, qui ecclesiis serviunt, tuitio deferatur, quia temporibus nostris addi potius reverentiæ cupimus, quam ex his, quæ olim præstita sunt, immutari*. Et ideo in l. 31. Sacrilegum appellant, *qui sacerdotibus, & ministris ecclesiæ aliquid importat injuriæ*, illudque crimen æquiparant cum injuria loco, vel cultui sacro facta. Et confirmatur, quia per hujusmodi actiones, vel dispositione laicorum vilescit multum clericalis status, & irreverenter tractatur, & consequenter clerici timidiores fiunt, & alii ab illo statu suscipiendo avertentur, cum videant, ea, quæ jure gentium ceteris civibus communia sunt, ipsis denegari; ergo illa omnia sunt contra ecclesiasticam immunitatem.

1. Confirmatio.

Secunda. Confirmatur tandem, quia hujusmodi gravamina clericorum ordinarie procedunt ex odio aliquo ipsius status clericalis, non quidem propter ordines, vel ministeria eorum (hæc enim non nisi heretici, vel alii infideles abominantur) sed propter exemptiones, & libertates, quibus in eo statu gaudent, & præsertim, quia ab oneribus communibus eximuntur, quod in aliquod laicorum gravamen solet redundare, & ideo interdum cupiunt, a suis communibus commodis clericos excludere; ergo eo ipso læduntur privilegia clericorum, nam & fiunt odiosa, & per quandam recompensationem fiunt infructuosa, quia occasione illorum clerici æqualibus, aut majoribus bonis privantur. Atque ita talia gravamina dici possunt imponi clericis, ut clerici sunt, quia licet formaliter non consistant in privatione alicujus rei debitæ clerico, ut clericus est; nihilominus fiunt in odium, vel cum injuria, vel contemptum clericatus, quod satis est, ut propriam violationem immunitatis contineant. Et ita fundamento contrariæ sententiæ sufficienter responsum est.

CAPUT XXIII.

Utrum redditus ecclesiastici clericorum a tributis exempti sint.

Licet de ecclesiasticis bonis multa in superioribus dicta sint, quia tamen certum non est, bona clericorum eodem jure censeri, quo bona ecclesiarum, ideo de illis in particulari dicere necessarium est. Duo autem genera talium bonorum distinguuntur a D. Thom. quodlib. 6. art. 12. quædam, quæ clerici lucrantur ex bonis ecclesiæ, ut ex decimis, vel prædiis eccles. seu ex beneficiis suis, quæ propter officium dantur; alia sunt, quæ vel a parentibus, hæreditarunt, aut sua industria, vel arte conpararunt. Priora vocat D. Thom. Ecclesiastica, utique lato modo; nos ad tollendam æquivocationem clericalia vocabimus, alia vero patrimonialia, seu sæcularia vocantur. His addit tertium membrum Navar. tract. de Redditib. eccles. q. 1. monito 19. nimirum, eorum bonorum, quæ per actiones spirituales tanquam stipendia illarum a clericis comparantur, non jure, aut titulo alicujus beneficii, sed solo titulo actualis, & quasi mercenarii operis, ut sunt stipendia Missarum, & similia. Merito tamen addit idem Navarrus, hæc ad patrimonialia reduci, quia & de temporalibus bonis laicorum immediate illa lucrantur, & non ex bonis suorum beneficiorum, & sine ulla conditione tacita, vel expressa dominium temporale talium bonorum consequuntur, postquam suum ministerium implent, ac denique quia suo labore, & industria, vel actione illa comparant, estque valde extrinsecum, & accidentarium ad qualitatem talium bonorum, quod actio illa spiritualis, vel omnino materialis sit. Quanquam vero hoc ita sit in ordine ad alios effectus, vel obligationes clericorum, de quibus nunc non tractamus, nihilominus in ordine ad exemptionem a tributis nonnulla major ratio in his ultimis bonis spectari potest, ut videbimus.

Bona Clericorum duplicia.

Primo ergo certum est, bona primi generis, seu ecclesiastica clericorum exempta esse ab omnibus tributis sive realibus, sive mistis. Conclusio est certa, & communis omnium catholicorum; habetur enim expresse in jure canonico in cap. *Non minus*, ibi, *De bonis ecclesiarum, & clericorum, & pauperum Christi usibus deputatis*. Et clarius in cap. *Adversus*, ibi: *Qui ecclesias, & ecclesiasticos viros taliis, seu collectis, &c.* ubi sermo est de tributis, quę imponuntur ratione bonorum, & distincte eximuntur non tantum ecclesiæ, sed etiam ecclesiasticæ personæ. Et in cap. *Clericis*, de immunit. ecclesiar. in 6. expresse, & late talia tributa prohibentur, & licet cap. illud per Clementinam unic. de immunit. ecclesiar. revocatum sit quoad pœnas, non vero quoad ipsam exemptionem, sed potius confirmatur, & latius in Concil. Lateranens. sub Leone X. sess. 9. in Reformationibus curiæ §. *Et cum a jure*, preter alia antiquiora, quę in superioribus allegata sunt, quę omnia renovat Concilium Trident. sess. 25. c. 20. de Reformat.

1. Conclusio.

Deinde in jure civili habetur expresse hoc privilegium in constitut. Friderici Imper. l. seu Auth. *Item nulla*, Cod. de Episc. & Cleric. ubi prohibet collectas, vel exactiones imponere ecclesiis, vel eccles. personis. Et ex antiquioribus legibus colligi potest hoc privilegium ex l. 10. de Episc. & cler. in C. Theodosiano, ubi Constantius & Constans de clericis dicunt: *Negotiatorum dispendiis minime obligentur*, id est, tributa, quæ negotiatoribus imponuntur, solvere non cogantur, & addunt rationem: *Cum certum sit, quæstus, quos ex tabernaculis, atque ergasteriis colligunt, pauperibus profuturos*; & in l. 14. dicit Justinian. *omnis a clericis indebitæ conventionis injuria, & iniquæ exactionis repellatur improbitas*: in l. 1. de Lustr. collat. eodem Cod. excipiuntur clerici a quodam tributo, quod lustralis collat. dicebatur.

Ratio autem hujus partis reddi potest, vel generalis ad omnia bona clericorum, & de hac dicemus in cap. sequenti, vel specialis, quia hæc bona, de quibus tractamus, inter res sacras numerantur a D. Thom. 2. quæst. 99. art. 3. & ideo vel natura sua exempta sunt a tributis, vel saltem cum cæteris bonis ecclesiasticis intelliguntur exempta. Et confirmatur hæc ratio, quia rapere, seu furari hujusmodi bona clericorum est sacrilegium, quod non solum de his bonis, sed etiam de quibuscumque aliis nonnulli tradiderunt, ut infra referam, de his autem est multo verisimilius propter dictam rationem, quod hæc bona censentur sacra; ergo eadem ratione esse debent a tributis exempta.

Ratio conclusionis.

Confirmatio.

Hæc autem ratio non videtur solida. Nam hæc bona considerari possunt, vel prius quam applicentur ipsis clericis, & fiant propria eorum; vel postquam jam ad illorum dominium transierunt. Priori modo recte quidem probat ratio dicta, illa bona esse sacra, & exempta a tributis: non tamen aliquid probat de bonis clericorum, quia illa bona in tali statu spectata non sunt clericorum, sed ecclesiæ, seu Dei. Alio modo possunt illa bona considerari, quatenus a clericis acquiruntur. Et hæc ipsa consideratio subdividi potest: nam loqui possumus vel de acquisitione ipsa talium bonorum, vel de ipsis bonis jam integre, & sine diminutione tributi acquisitis. Et in priori quidem ex his duobus modis recte etiam probatur, non esse talia bona capacia tributorum sæcularium, id est, non posse clerico imponi tributum solvendum ex redditibus sui beneficii, seu ex quibuscunque bonis eccles. Tum quia si tale tributum imponatur personæ, est contra exemptionem, quam talis persona habet potestate judicis sæcularis. Si vero imponatur rei sive fructibus ejus, sic imponitur bonis eccles. quia impositio præcedit, priusquam talia bona clerico acquirantur, & tunc adhuc eccles. sunt, & ita fit contra talium bonorum immunitatem.

Expenditur ratio pro conclusione facta.

Si ve-

Si vero tale tributum intelligatur imponi super ipsammet actionem lucrandi tales redditus, vel stipendia, etiam est contra immunitatem, quia illa actio spiritualis est, & omnino extra forum potestatis sæcularis, & ideo non est capax tributi. Item, quia illud lucrum non est per modum mercaturæ, aut civilis contractus, sed est per modum stipendii annexi ministerio spirituali, & ideo sequitur naturam, & forum sui principalis, solumque ab spirituali potestate minui potest, ideoque jure canonico statutum est, ut beneficia sine diminutione conferantur. Quoad hanc ergo partem, & usque ad prædictum statum talium bonorum recte probatur illa ratione, non posse clericis imponi tributa de talibus bonis. Et hoc modo videtur intelligi statutum Concilii Vormatiensis, quod refertur in cap. *Sancitum*, 23. quæst. 8. & in cap. 1. Extra de Censib. ubi dicitur: *Presbyteri in Ecclesiis constituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium aliquod servitium faciant præter Ecclesiasticum.*

An redditus ecclesiastici, in clericos translati tributis subjaceant. At vero si talia bona considerentur ut jam sunt facta propria clericorum, non videtur illa ratione probari, esse incapacia tributorum sæcularium. Probatur, quia jam illa bona re vera non sunt sacra, neque in ulla specie talium bonorum a D. Thoma numerantur, si attente legatur; nam in ultima specie ponit bona, quæ sunt deputata ad sustentationem ministrorum, *sive mobilia sint, sive immobilia*. Aliud autem est esse deputata, aliud vero esse jam ministrorum facta, nam primum habent, quamdiu sunt communia, & sub potestate ecclesiæ, ac speciali dominio Dei: postquam vero personis clericorum dividuntur, & applicantur, statum mutant, & sacra esse desinunt, quia respectum illum peculiarem ad Deum, & annexionem ad spiritualem titulum amittunt. Cujus signum est, quia in quoslibet usus converti possunt, & quia possunt donari laicis propria authoritate privati clerici, cujus sunt, & propter causam, vel rationem temporalem. Denique quia bona illa in se spectata temporalia sunt, & dominium, quod clericus de illis acquirit, temporale est, quod autem acquisitio fuerit media actione, vel jure spirituali, non refert, quia respectus ille transit, & non manet. Sicut quando ex bonis ecclesiæ datur pauperi eleemosyna, eo ipso, quod pauper illa acquirit, incipit pars illa esse mere temporalis; ita ergo esse videtur in his bonis clericorum. Igitur in ordine ad tributa eadem ratio erit de illis, quæ de aliis bonis patrimonialibus clericorum.

Quid dicendum, si clerici nō sunt talium redituum domini. Adverto tamen, punctum hoc pendere ex alia celebri controversia de redditibus ecclesiasticis, an clerici postquam illos recipiunt titulo sui beneficii, illorum verum, & proprium dominium consequantur, ita ut de illis possint libere disponere, quantum spectat ad obligationem justitiæ, vel semper maneant dispensatores eorum bonorum, ut ex illis inprimis congrue alantur, & deinde cætera in pia opera dispensent. Qui enim hoc posterius censent, ut Navarr. & alii, consequenter dicere possunt, & debent, & illa bona semper esse sacra, quia semper manent sub dominio Dei, ac subinde æquiparari ecclesiasticis bonis, quia re vera semper manent ecclesiastica. Unde juxta hanc sententiam per applicationem talium bonorum ad hanc, vel illam personam clerici, non mutatur eorum status quoad dominium proprium Dei, nec quoad generalem finem, ad quem bona ecclesiastica sunt destinata, sed solum mutatur facultas proxima dispensandi illa. Nam antequam clericus illa acquirat peculiari titulo, facultas dispensandi illa est in pastoribus ecclesiæ, vel in commuuitate, aut ministris ejus, postquam vero beneficiatus illa acquirit, illi committitur propria facultas ea dispensandi sua authoritate, semper tamen ut ecclesiastica, & ut fidelis dispensator, & prudens. Et consequenter etiam in hac opinione satis probabile est, raptorem talium bonorum etiam de potestate clerici, esse sacrilegum, non ratione personæ, a qua furatur, nec ratione loci, unde furatur, sed ratione ipsorum bonorum, quia sacra sunt. Ac tandem juxta eandem sententiam satis consequenter dicitur, talia bona clericorum esse a tributis exempta non solum ratione personæ, sed ratione sui, quia sacra sunt, & piis usibus semper destinata, & quidquid ex illis per tributum detraheretur, non tam clerico, quam piis usibus minueretur. Atque de his maxime clericorum bonis, & cum eodem fundamento procedere potest eorum sententia, qui dicunt, bona clericorum æquiparari bonis eccles. in omni exemptione, præsertim a tributis, ut videre licet in Glossa 2. in c. *Ecclesia S. Mariæ*, de Constit. & ibi Decius num. 18. & aliis, quos refert Covar. lib. 1. Variar. c. 4. num. 2. & 3.

At vero si contrariam sententiam supponamus, nimirum, clericos beneficiatos acquirere proprium dominium illius portionis, seu partis redditūum suorum beneficiorum, quæ illis in stipendium datur: consequenter profecto dicendum est, idem esse judicium de illis bonis, quod de aliis patrimonialibus clericorum quoad exemptionem a tributis. Hoc enim sufficienter probant rationes factæ, illo fundamento supposito, quia per illam particularis dominii acquisitionem transferuntur bona illa a superiori ordine ad inferiorem, sicut quando dantur laicis ministrantibus ecclesiæ in stipendium laboris sui, seu ministerii temporalis, vel quando dantur clericis propter actiones communes laicis, ut docendi, canendi &c. Nam æque mutatur dominium, & consequenter status talium bonorum. Quod autem id fiat in stipendium spiritualis, vel corporalis actionis, accidentarium est, & non mutat conditionem bonorum, quam in inferiori statu consequuta sunt. Hæc autem sententia de dominio clericorum circa hæc bona hodie magis recepta est, & probabilior censetur, & sine dubio fuit opinio D. Thomæ dicto quodlib. 6. art. 12. ad 3. & ideo etiam in præsenti supponimus, quoad tributa, & exemptiones eandem esse rationem de his bonis, quæ de patrimonialibus clericorum. Vera resolutio.

Unde a fortiori constat, idem esse dicendum de bonis, quæ Navarrus quasi patrimonialia vocat, illa enim partim conveniunt, partim differunt a præcedentibus. Conveniunt quidem quoad modum acquirendi, seu lucrandi illa per actionem, seu ministerium spirituale, & ideo existimo etiam in hoc convenire, quod acquisitio talium bonorum est de se a tributis immunis, ideoque etiam illa bona, ut sunt stipendia talium ministeriorum, sunt natura sua a tributis exempta. Militat enim eadem ratio supra facta, nimirum, quod illa actio est spiritualis, & ideo jure divino exempta a jurisdictione civili; ergo etiam stipendium, quod ratione illius datur, & est quasi accessorium illi, debet esse eodem modo exemptum, ut non possit per impositionem sæcularis tributi diminui. Item hæc lucra natura sua sunt subjecta potestati spirituali, ad quā pertinet illa taxare, moderari, vel augere; imo & Pontifex posset super illa, si essent copiosa, pro pauperibus, vel sumptibus ecclesiæ aliquod tributum imponere; ergo ratio postulat, ut ab impositionibus laicorum sint exempta, quia non debent duplici onere prægravari. Differunt autem hæc bona a propriis ecclesiasticis redditibus, quia non manant ex propriis ecclesiasticis bonis, neque ex titulo spirituali alicujus ecclesiastici beneficii, sed ex quibuscunque bonis temporalibus per modum mercenarii stipendii interveniente humana conventione, seclusa imperfectione dandi unam rem pro alia, sed considerando solum rationem debitæ sustentationis. Ex hac autem differentia, quæ in facto ipso notoria est, sequitur alia, nimirum, de his posterioribus lucris in omni opinione probabili certum esse, clericos acquirere proprium, ac temporale dominium talium bonorum, posseque de illis prout voluerint, salva justitia, disponere, ut etiam Navarr. loco supra citato fatetur. Et ideo etiam quoad tributa est similiter certum, eandem esse rationem de his bonis jam acquisitis in facto esse, ut sic dicam, quæ de patrimonialibus, de quibus dicendum superest. Quid de bonis quasi patrimonialibus clericorum.

CAPUT XXIV.

Utrum patrimonialia, & in universum bona temporalia clericorum sub communibus legibus sæcularium tributorum comprehendantur.

Ratio dubitandi sumi potest primo ex cap. *Magnum* 11. q. 1. quod est Ambrosii lib. 4. in Luc. circa illa verba, *Et sedens docebat de navicula turbas*, ubi attingens locum Matth. 17. ubi Christus soli Petro jussit mittere hamum, & tollere staterem inventum in ore piscis, & solvere tributum, in quo ait Ambrosius significatum esse, *magnum, & spirituale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subjecti, ne quis constitutionem terreni Regis putet esse solvendam.* Et videtur, clericos comprehendere, nam subjungit: *Si enim censum Dei filius solvit, quis tu tantus es, qui non putes esse solvendum?* 1. Ratio dubitandi.

Secundo faciunt dubium leges civiles, quæ frequenter sta-

Secunda. statuunt, hæc tributa solvenda esse a clericis. Quamvis enim aliquæ sint antiquæ leges eximentes clericos ab aliquibus ex his tributis, ut patet in l. 2. C. de Episc. & Cler. & in aliis, quæ supra ex Codice Theodosiano retulimus: nihilominus illæ sunt quasi peculiares exceptiones, nam generalis regula legum civilium esse videtur, clericos non eximi a solvendis tributis suorum temporalium bonorum, quando generaliter similibus bonis imposita sunt, ut sumitur ex l. *De iis*, C. de Episcop. & Cleric. & ex l. *Ad instructionem*, & l. *Neminem*, Cod. de Sacrosanct. ecclef. & ex epist. Valentiniani adud Theodoret. lib. 4. hist. c. 7. dicentis: *Episcopi vectigalia uti leges postulant, pensitare non recusant*.

Tertia. Tertio videtur hoc esse rationi consentaneum, quia licet personæ Clericorum sacræ sint, & ideo sint etiam exemptæ, bona tamen eorum temporalia sunt, & mere civilia, & ideo sunt temporalibus Principibus subjecta; ergo merito possunt Principes ex illis tributa exigere. Neque enim obstat, quod illa bona respectum habeant ad personam sacram, & exemptam tanquam ad proprium dominum, quia illud dominium est mere temporale, & ad temporalem finem de se ordinatum. Et ita respectus ille non est ad talem personam ut sacram, vel exemptam, sed præcise ut civem. Neque etiam obstat, quod Princeps non habeat jurisdictionem in personam clerici, quia possit illum ad solvendum tributum cogere, quia satis est, quod juste possit illud petere tanquam debitum, ut clerici in conscientia reddere teneantur. Quod si renuant, & necessaria sit coactio, apud suum judicem conveniri poterunt, ut debitum solvant. Quod si hoc non sufficiat, vel commode fieri non possit, poterit Princeps, vel minister ejus tributi coactor rem temporalem non tam jurisdictionis, quam defensionis titulo occupare, ne jure suo privetur. Atque hæc omnia ex eo maxime confirmantur, quod in multis regnis ita fieri & consuetudine receptum esse videmus, Principibus Catholicis, & Pastoribus ecclesiæ scientibus, & tacentibus.

Omnia clericorũ bona exẽptione gaudent. Nihilominus dicendum est, omnia clericorum bona exempta esse ab oneribus tributorum civilium, sive realia, sive mista censeatur, præterquam in casibus a jure canonico exceptis. Ita sentiunt Doctores Canonistæ in c. *ecclesia*, & c. *Quæ in ecclesiarum*, de Constit. & in c. *Si clericus*, de Foro comp. quibus locis videri maxime possunt Panormit. Decius, & Felinus, & in c. ult. de Vita, & honest. Cleric. & in c. *Adversus*, & c. *Non minus*, de immunit. ecclef. & in c. 1. de Immun. ecclef. in 6. & Barr. in l. *Placet*. C. de Sacrof. ecclef. n. 25. & sequent. & Bald. in l. 2. C. de Episc. & Cleric. & in illis locis alii juris civilis interpretes, Paulus de Castro in l. *Ad instructiones*, C. de Sacrosan. ecclef. & Gregor. Lopez in l. Si & 54. tit. 6. part. 1. & Summistæ communiter v. *Immunitas*, & Navarr. in Manual. c. 17. n. 200. & in c. 27. n. 97. & Medin. C. de Restit. q. 15. Probatur autem primo ex jure canonico, nam in omnibus capitibus proxime citatis eximuntur clerici ab hujusmodi tributis. Nam in c. *Non minus*, expresse dicitur *de bonis ecclesiarum, & Clericorum*, in c. autem, *Quamquam* de censib in 6. apertius dicitur; *districtius ne ab ecclesiis, & personis ecclesiasticis talia exigantur*. Et infra: *ecclesiasticæ personæ, ac res ipsarum jure divino, & humano a sæcularium personarum exactionibus sunt immunes*. Ubi quædam Glossa marginalis addit ad nomen illud *res* limitationem *non patrimoniales*, sed corrupit textum: nam ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, præsertim sine textu, vel cogente ratione. Igitur indefinita illa locutio æquivalet universali, idem enim est dicere, res clericorum esse exemptas, ac dicere nulla bona clericorum esse tributis sæcularibus subjecta, præsertim quia negatio inclusa in voce exemptionis cadit supra res exemptas, & ita vocem illam distribuit.

Atque hoc magis declaratur in Clement. un. eodem tit. quæ præcipit observari, *quidquid contra exigentes ab ecclesiis, & ecclesiasticis personis talias, collectas, aut exactiones quascumque*, a prioribus Pontificibus, vel Conciliis statutum est, ubi distributio illa *quascunque* dictam limitationem excludit. Nec refert, quod non de rebus, sed de personis loquatur, quia non potest pro re exigi tributum, quin a persona, cujus talis res est, exigatur. Præterea hoc magis declaratur ex Clement. ult. de Censibus, ubi tam a personis ecclef. quam pro earum rebus propriis tributa extorqueri prohibentur, &c. Ubi, & distincte ponuntur res, & personæ, & dum additur *pro rebus propriis*, satis significatur, sermonem esse de omnibus bonis etiam propriis, talia enim maxime sunt patrimonialia, nam quæ ex suis beneficiis clerici acquirunt, vel non sunt ita propria, vel certe non ita solent in jure canonico vocari. Et præterea additur ibi exceptio, scilicet, ut id intelligatur de rebus, *quas non negotiandi causa deferunt, aut deferri faciunt, vel transmittunt*, quæ exceptio firmat regulam in contrarium: nam res, quæ negotiationis causa feruntur, inter patrimonialia bona cōtinentur, ergo si hæ excipiuntur a regula, reliqua omnia patrimonialia bona sub illa comprehenduntur. Atque hoc modo idem cofirmatur ex cap. ult. de Vita, & honestat. clericor. ubi Pontifex a clericis permittit exigi tributa, quæ a mercatoribus solvi solent, quando ipsi clerici eisdem negotiationibus se implicant, de qua exceptione infra dicemus, nunc enim solum ex ea colligimus, extra casum negotiationis, nulla clericorum bona, per se loquendo esse obnoxia secundum canonicum jus sæcularibus tributis.

Ex jure civili probatur conclusio. Præterea huic juri canonico consentit civile in constitutione Friderici supra citata, & habetur in Authent. *Item nulla*, Cod. de Episc. & Cleric. ubi prohibetur, ne collectæ, vel exactiones ecclesiasticis personis imponantur. Nec refert, quod expresse non loquatur de bonis: tum quia (ut dixi) non potest talis exactio ex bonis personarum fieri, quin a personis fiat, quorum sunt bona, & e converso non possunt aliter tributa hujusmodi exigi a personis nisi de illorum bonis ea postulando, & juxta illorum quantitatem, seu proportionem. Non enim de solo censu, seu capitationis tributo, sed in universum de exactionibus, & vectigalibus, angariis, & perangariis ibi sermo est, sub quibus verbis certum est, comprehendi etiam illa tributa, quæ personis ratione bonorum imponuntur. Unde per illam constitutionem derogata est Lex *De iis*, vel si quæ forte alia libertati clericorum in hac parte derogantes in libris Codicis, vel in authenticis Justiniani reperiuntur. Vel potius renovantur antiquæ leges priorum Imperatorum, in quibus hæc exemptio adeo clericis concessa est, ut etiam ex aliqua honesta, & moderata negotiatione ad victum comparandum accommodata ab eis illa exigi prohiberent, ut sumitur ex leg. 10. 14. & 36. de Episcop. & Cleric. in Cod. Theodosiano.

Ratione suadetur conclusio. Ratione probari potest absolute hæc assertio, quia hęc immunitas, etiam quoad bona, est valde consentanea rationis naturali, & dignitati sacerdotali: nam si viri nobiles solent in humana republica ab hujusmodi tributis eximi, cur non magis eximentur personæ sacræ Deo dicatæ? Secundo potest idem concludi ex alia exemptione clericorum a jurisdictione sæculari: nam tributa solvuntur quasi in signum subjectionis, & in stipendium laboris in administranda suprema jurisdictione impensi, ut significavit Paulus ad Rom. 13. ergo sicut clerici omnino exempti sunt a jurisdictione sęculari, ita etiam consequenter ab omnibus tributis solvendis eximuntur. Dices, licet

Objectio. sint exempti a jurisdictione Principum, non tamen a commodo, & utilitate gubernationis, & solicitudinis eorum: nam eorum providentia in pace conservantur, defenduntur, & saltem secundum communem rationem civium gubernantur. Ac denique simpliciter vasalli sunt, & honorem debitum Principi tanquam Domino exhibere debent; ergo justum etiam esset, ut per aliquam contributionem ad Principis sustentationem juvarent.

Responsio. Respondeo ex verbis Pauli 1. ad Cor. 9. *Si nos vobis spiritualia seminamus, magnũ est, si nos carnalia vestra metamus*. Sic ergo dicimus, sicut clericalis status a Regibus in temporalibus juvatur, ita Reges a clericis in spiritualibus juvari: nam pro illis, & pro tota republica apud Deum intercedunt, & peculiariter pro Regibus obsecrant, ut Paulus monet 1. ad Timoth. 2. Per hæc ergo sufficienter compensant beneficium, quod a Regibus accipiunt. Eo vel maxime, quod fere nullus labor, vel sumptus Principibus sæcularibus accrescit ex eo, quod politicum regimen, & regum protectio in eorum commodum redundet. Accedit præterea ratio supra facta, quod Summus Pontifex, cui directe subsunt clerici, potest ab eis exigere tributa, cum rationabilis causa occurrerit, & consequenter etiam potest prohibere, ne alteri solvant, saltem sine sua facultate, quod etiam (ut infra dicam) mora-

moraliter necessarium est, ut Clerici a laicorum importunitatibus & injuriis immunes conserventur. Denique propter hanc immunitatem clericorum, etiam quoad bona ipsorum, non desunt Regibus, & Principibus sufficientia stipendia, & redditus, quibus onera suorum munerum possint sustinere. Quod si interdum indiguerint ecclesiastico subsidio, non sua potestate, sed ejus, qui patrimonium Christi dispensat, & ecclesiastici status peculiarem curam gerit, illud postulare debent, ut scandala, & excessus evitentur, & omnia ordinate fiant.

Ad Ambrosium prima responsio. Ad fundamenta ergo in contrarium facilis est responsio ex dictis. Et in primis ad Ambrosium aliqui respondent, illum loqui de facto, non de jure, clerici enim (in illo præsertim tempore) quando ab illis exigebatur tributum, pacifice illud solvebant, non ex justitiæ debito, sed ex charitatis affectu ad vitandum scandalum, & ne propter affectum temporalium bonorum Principibus subesse nolle viderentur. Colliguntque hanc mentem Ambrosii ex facto Christi jubentis Petro solvere tributum, quod in exemplum adducit; constat autem ex verbis Christi, ipsum non ex debito, sed ad vitandum scandalum, Petro, ut tributum solveret, præcepisse. Ut ergo exemplum sit accommodatum, necessarium videtur, ut sententia Ambrosii in eodem sensu intelligenda sit. Est ergo expositio probabilis, quamvis verba illa Ambrosii, *Christiani viri docentur, potestatibus sublimioribus debere esse subjecti*, & similia, aliquid amplius significare videntur.

2. Ad eundem. Aliter ergo responderi potest, Ambrosium non esse loquutum de clericis, sed simpliciter dixisse, *Christiani viri*. Quod verbum indicat, magnum illud documentum, quod ibi tradit, præcipue datum esse contra antiquum errorem, asserentem, Christianos exemptos esse a tributis Principum eo ipso, quod Christiani sunt. Illum enim errorem refellebat Paulus ad Roman. 13. cum protulit sententiam, quam Ambrosius allegat: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*. Cum autem Ambrosius interrogat: *Quis tu tantus es, qui non putes esse solvendum?* non oportet, ut clericos comprehendat, nam statim subdit: *Tu, qui sæculi sequeris lucrum, cur sæculi obsequium non recognoscas? Cur te supra sæculum quadam animi arrogantia feras, cum sæculo sis misera cupiditate subjectus?* Loquitur ergo de sæcularibus, seu laicis. Denique licet demus, in priori interrogatione clericos comprehendere, sensus non incongruus esse potest, eos non debere sua authoritate, & quasi propria præsumptione negare tributum, sed vel juxta concessiones Principum, vel juxta suorum Prælatorum decreta.

Ad secundam objectionē ex jure civili. Ad leges civiles, fatemur, aliquas leges Justiniani non favere huic exemptioni, jam vero responsum est, illas esse revocatas, & de legibus antiquiorum Imperatorum Christianorum verius est, plenam immunitatem a tributis Clericis concessisse. Quamvis negari non possit, inter ipsos Imperatores fuisse varietatem, quam ecclesia tunc tolerabat, quia ita tunc expediebat, ad quod fortasse etiam allusit Ambrosius, ut supra notavimus. Ad rationem recte ibi responsum est, bona adhærere personæ, ideoque non posse personam esse plene, & perfecte exemptam, nisi bona etiam exempta sint. Et ideo non refert, quod bona temporalia sint, neque quod respiciant clericum, non ut clericum, sed ut temporalem dominum, vel civem, quia ille non tantum est exemptus ut clericus, sed etiam ut civis, & simpliciter ejus persona, & consequenter etiam ea, quæ illi quasi accessoria sunt. Ad id vero, quod de jurisdictione attingitur, jam ostensum est, exemptionem a tributis valde conjunctam, vel consequentem esse cum exemptione a jurisdictione, cum ipsa tributi impositio, & exactio actus jurisdictionis sit. Neque potest ullo modo dari laicis licentia occupandi per vim, seu violenter subtrahendi bona clericorum, in quos jurisdictionem non habent, quia hoc est contra omne jus naturale, solumque in casu extremæ necessitatis permitti posset, ut statim dicam. Denique ad consuetudinem, quæ objicitur, respondemus, ad nos nunc non pertinere modum, & qualitatem consuetudinis expendere, quæ ad factum pertinet, non ad jus, ideoque solum nunc dicimus, talem consuetudinem ex genere suo iniquam esse, & in jure reprobatam tanquam ecclesiasticæ libertati contrariam, nisi vel per Pontificem expresse approbata sit, vel in aliqua exceptione juris sit fundata juxta ea, quæ in sequentibus dicemus.

Ad tertiam.

CAPUT XXV.

An clerici teneantur ad onera realia solvenda, quæ rebus immobilibus adhærent.

Duæ exceptiones a regula in præcedenti capite posita excogitari possunt, quas expendere necesse est. Prima est de tributis realibus, quæ rebus immobilibus inhærent, priusquam in potestatem clericorum perveniant; nam de posterioribus tributis, quæ superveniunt, postquam talia bona clericorum effecta sunt, certum est, sub generali regula comprehendi, quia omnia jura sine distinctione loquuntur, & rationes supra adductæ æque de immobilibus, & de mobilibus procedunt, quia etiam onera bonorum immobilium redundant in Dominum, & tandem ex fructibus solvuntur, quæ mobilia sunt. Deinde quando onera, seu tributa in bonis ipsis antecedunt, si sint ex pensionibus procedentibus ex proprio, ac privato dominio ejus, qui primo pensionem imposuit mediante aliquo pacto, sic certum est, rem transire cum suo onere, ac subinde esse a clerico solvendum: nam quæ in hac parte diximus de ecclesiis, in clericis locum habent.

An bona ecclesiarum, & clericorū æquali gaudeant exemptione. Dubitatio ergo est de propriis tributis Regiis, quæ ex vi solius jurisdictionis imposita fuerunt. Videturque hujus dubii resolutio ex alia dubitatione pendere nimirum, an bona clericorum in hac exemptione bonis ecclesiasticis æquiparentur: nam si non gaudent æquali privilegio, non est, cur in hoc speciali casu de tributo reali prius bonis ipsis inhærente fiat æquiparatio, cum sit privilegium valde speciale ecclesiarum. Quod autem non sit æqualis immunitas bonorum personarum ecclesiasticarum, & ecclesiarum, seu ecclesiasticorum bonorum, sumitur ex Gloss. 2. in Clement. 1. de in Integrum restitut. & ex Glossa in cap. *Possessiones*, 16. qu. 4. & ex Abbate, Felin. & aliis, quos refert Covarr. lib. 1. Variar. c. 4. n. 3. ubi ipse concludit, non esse æqualia in exemptione bona patrimonialia clericorum, nisi in casibus, in quibus in jure id expressum est. Et videtur hoc rationi consentaneum; quia bona ecclesiastica sunt simpliciter sacra, & tantum ad sacros, & pios usus destinata, quod non habent propria clericorum. Cum ergo hic casus, de quo tractamus, non sit in jure expressus, non videtur ad bona clericorum extendendus. Unde in legibus Hispaniæ lib. 1. Novæ recopilat. tit. 3. l. 11. & 12. expresse cautum est, ut clerici talia tributa prædiis inhærentia, *postquam talia prædia emerint, vel aliter acquisiverint*, solvere teneantur. Et ita simpliciter docuit Gregor. Lopez part. 1. tit. 6. l. 51. num. 4. & Valasc. de Jure emphyteut. q. 17. n. 10. qui plures referunt, & eos sequitur Molin. tract. 2. de Justit. disp. 456. Verum est, eos indistincte in hoc loqui de bonis ecclesiarum, & clericorum, unde omnes authores, qui ita sentiunt de bonis ecclesiasticis, a fortiori idem dicent de bonis clericorum.

Opinio negans.

Fundamentum ejus.

Conclusio. Bona ecclesiarum, & clericorū in exemptione a Regalibus tributis sunt æqualia. Nihilominus contrariam sententiam veram censeo (loquendo de propriis tributis, ut supra distinximus,) quam expresse tenet Cardinalis Albanus in tractatu supra citato, & Gutierrez in Practicis quæstion. lib. 1. qu. 3. a n. 15. ubi tractat legem Recopilationis citatam, eamque juxta distinctionem a nobis superius traditam exponit, dicens, intelligendam esse, *quando bona sunt affecta onere tributorum expresse, & ex conventione partium, secus vero esse, si tantum sint affecta tributis ex generali lege*, qua prædia privatorum Regi pro tributis sunt obligata: *nam si talia bona* (inquit) *pervenerint ad clericum, non transeunt cum onere*. Idque confirmat exemplo alterius legis Hispaniæ lib. 4. Ordinamenti l. 12. quæ statuit, cum vir nobilis (Hispane *Hijodalgo*) bona emerit ab alio tributis solvendis obnoxia, non transire cum onere. Ita ergo contingit, si clericus similia bona emat, aut hæreditario jure acquirat. Ratio enim omnibus communis est, quia per mutationem personæ mutatur qualitas inhærens rei ratione personæ, argumento l. *Locatio*, §. *Fiscus*, ff. de Publican. & vectigal. & l. *Per procuratorem* 89. ff. de Acquirend. hæredit. Unde ob hanc eandem rationem, bona ante sacerdotium possessa post sacerdotium gaudent privilegio exemptionis. Et pro hac sententia refert Gutierrez plures modernos, ex quibus videri potest Matienzo in librum 5. Novæ recopilat. tit. 10. lib. 11. Gloss. 4. & Alfonsus Guerrero in Thesauro Christianæ religionis c. 36. n. 9. & 33.

Insinuant autem isti authores, propria tributa Regia,

quæ

quæ dicuntur realia, & quasi inhærentia rebus immobilibus, non adhærere illis quasi per se, & absolute spectatis, sed ratione personarum, sub quarum dominio existunt, ac proinde solum esse quasi pignora, seu hypothecas obligatas virtute leg. 1. C. *In quibus causis hypotheca contrahatur*. Quod est valde probabile. Et inde optime confirmatur (quod supra de ecclesiis, & nunc de clericis dicimus) talia bona non transire ad ipsos cum tali onere solvendi tributa, utique in futurum. Nam si prior dominus aliquo tempore, quo talia bona possidet, tributa debita non solveret, transirent bona cum illo onere, quia semper habent respectum ad priorem dominum, & ratione illius, & propter subjectionem ejus semper debetur, quæ ratio cessat in tributis solvendis ab eo tempore, quo talia bona in personam exemptam fuerunt translata.

Confirmatur assertio. Potest etiam hæc sententia confirmari ex supra dictis in simili dubio de bonis ecclesiasticis: nam esto in rebus aliis, seu in specialibus prærogativis, ac privilegiis hæc bona non sint æqualia, nihilominus in exemptione a tributis merito æquiparantur. Tum quia sicut ecclesiæ sunt omnino exemptæ a jurisdictione sæculari, ita & personę clericorum; tum etiam quia jura, in quibus hæc exemptio a tributis præcipitur, æque de ecclesiis, & ecclesiasticis personis, & de utrarumque bonis loquuntur. Atque ita æquiparationem hanc comprobat Glossa 2. in cap. *ecclesia S. Mariæ*, de Constit. ubi late Felin. n. 7. & 8. item Gloss. ultim. de Vita, & honest. cleric. quæ ad hoc ponderat textum illum. Ubi Panormitan. n. 11. eam limitare videtur, sed re vera limitatio non procedit in materia tributorum, sed in aliis privilegiis, quæ non est limitatio ad Glossam, quia non generaliter, sed in tributis tantum loquitur, sicut & textus ille, quem inducit. Et idem sentit Glossa penult. in c. *Ex literis* de Pignoribus, & optime Glossa 1. in c. *ecclesiarum* 12. qu. 2. & sumitur etiam ex illo textu, qui est Concilii Toletan. 3. c. 21. & ex aliis antiquis, quos eadem Glossa allegat. Et melius id confirmat c. 1. de Immunit. ecclesiar. in 6. quod (ut supra notavi) distincte loquitur de bonis acquisitis, & acquirendis, & nunc adverto, etiam loqui expresse de ecclesiis, & ecclesiasticis personis, ac earum bonis. Et eodem modo loquitur Clementina ult. de Censib.

Solutio ad fundamentum contrariæ sententiæ. Ex quibus patet responsio ad rationem dubitandi in principio positā, negamus enim, privilegium hoc quoad hanc partem esse speciale ecclesiarum, aut non esse in jure satis expressum, ex Glossis enim, & juribus allegatis contrarium constat. Doctores autem ibi allegati negantes hanc æquiparationem, intelligendi sunt, ut dixi, quoad alia privilegia, non vero quoad hoc privilegium exemptionis a tributis. Neque in hoc obstat ratio ibi inducta, quod ecclesiastica bona sunt magis sacra, quam bona clericorum, nam hoc conducet quoad alios effectus, ut verbi gratia quod major sit culpa, distrahere bona ecclesiastica in usus prophanos, quam bona propria clericorum, etiam intuitu ecclesiæ comparata. Item quod major sit culpa furandi bona ecclesiæ, quam propria clericorum: nam illud est sacrilegium juxta doctrinam D. Thomæ quæst. 99. art. 3. & 4. quam omnes sequuntur, & sumitur ex multis decretis 11. q. 2. & 16. qu. 1. cap. *In canonibus*, furtum vero a clerico factum non est vere sacrilegium, nisi vis personæ inferatur, juxta cap. *Quisquis* 17. qu. 4. & notavit Panormit. in cap. *Cæterum* de Judiciis, n. 17. licet aliud senserit Sylvest. v. *Sacrilegium*. Et sic de aliis privilegiis, quæ pertinent ad majorem tutelam, & religiosum usum ecclesiasticorum bonorum. In tributis vero facta est æquiparatio in jure, quia non in bonorum ipsorum sanctitate, sed in absoluta exemptione personæ fundatur. Ad legem Hispaniæ jam responsum est, intelligendam esse de specialibus tributis fundatis in conventione partium. Et eodem modo exponendi sunt authores ibi allegati, vel eorum sententia admittenda non est. Et juxta doctrinam hanc intelligenda videntur quæ in libro 2. ordin. hujus regni tit. 33. disponuntur de quodam tributo, quod *Jugadas* vocant. Nam illud sine dubio ortum fuit ex dominio directo Regum, & conventione cum subditis, quibus illa bona tribuebant, ut ex principio illius tituli constat, & idem in rigore non continetur in generali privilegio clericorum, vel ecclesiarum. Nihilominus tamen servanda sunt specialia privilegia, quę ibidem etiam in hac materia illis conceduntur.

Qui bona ecclesiæ surripit sacrilegiū cōmittit. Raptor bonorum clerici nisi illi vim inferat, sacrilegium non committit.

Ad Leges Hispan.

CAPUT XXVI.

An clerici ad communes civium expensas contribuere teneantur.

Altera exceptio ad bona mobilia pertinens esse potest de quibusdam tributis, quæ non tanquam stipendia Regia imponuntur, sed tanquam sumptus necessarii ad communem utilitatem civium inter ipsos distribuuntur. Hujusmodi sunt tributa, quæ imponuntur ad reficiendas vias, pontes, aut fontes, aut muros civitatis, & similia, ad communem usum civium etiam clericorum necessaria. Ratio autem dubitandi esse potest, quia jura civilia non permittunt, clericos ab his contributionibus eximi, ut constat ex l. *Ad instructiones* C. de Sacrosanct. eccles. ubi etiam venerabiles ecclesiæ, & divinæ domus huic tributo solvendo adscribuntur, ibi vero tantum fit mentio *de pontium, & itinerum instructione*. In lege autem ult. Cod. Quibus muneribus &c. lib. 11. additur *murorum constructio, & frumenti, aliarumque specierum comparatio, seu communis provisio*. Unde idem jus in rebus omnibus ejusdem rationis locum habebit. Atque hoc jus commune imitantur leges Hispaniæ in l. 20. tit. 32. part. 3. & l. 54. tit. 6. p. 1. ac tandem in lib. 1. Novæ recopilat. tit. 3. l. 11. ubi prius ponitur regula generalis de tributis pro communi bono impositis, & deinde ponuntur exempla supra dicta, & adduntur alia, idemque cum aliis exemplis statuitur in l. 12.

Ratio dubitandi pro parte affirmāte.

Leges Hispanæ.

Non videtur autem posse jus canonicum derogare in hac parte juri civili, quia dispositio illa videtur justitiæ, & æquitati, imo & pietati valde conformis. Nam hujusmodi impositiones re vera non sunt tributa, quæ indicent subjectionem, vel in propria jurisdictione fundentur, quia non imponuntur, ut Regibus tanquam Dominis, & Principibus solvantur, sed solum sunt distributiones, quæ inter cives fiunt ad proprios usus ipsorum civium. Ratio autem, & justitia postulat, omnes, qui hujusmodi rebus communibus indigent, & utuntur, ad expensas, quæ in illis fiunt, justa distributione concurrant; ergo cum clerici fruantur his communibus commodis, debent etiam participare hujusmodi onus cum cæteris civibus. Nam eadem ratio obligationis, & debiti in illis concurrit, & non est contra dignitatem sacerdotalis status, hæc tributa solvere, magis quam pretio suo emere res, quibus ad victum, & vestitum indigent. Imo quia priora bona ad commune bonum spectant, ex ea parte est talis contributio pietati consentanea, ideoque in dicta lege *Ad instructiones*, dicitur, *Venerabiles ecclesias tam laudabili titulo libenter adscribimus, quia non est inter sordida munera numeratum*. Et in dicta l. 11. novæ recopilationis Hispaniæ dicitur: *En estas cosas tales, a fellecimiento de proprios de concejo, deven contribuir, y ryudar los dichos clerigos, per quanto es pro comunal de todos y obra de piedad*; ac si diceret, quando ad hujusmodi sumptus bona communia totius populi, seu eorum redditus non sufficiunt, tunc ratio pietatis, & communis utilitatis postulat, ut clerici contribuant. Estque illa limitatio valde notanda, nam multum confirmat hujus contributionis æquitatem. Quia ubi communia bona non sufficiunt, necessario debet ex propriis & particularibus bonis singulorum civium suppleri; cur ergo cogentur singuli cives laici ex propriis bonis aliud pro clericis solvere, aut eis de rebus necessariis, licet communibus propriis sumptibus providere? Quæ ratio videtur ostendere, neque Pontificem, neque ipsum Regem posse hanc exemptionem clericis concedere, ipsis communitatibus laicorum invitis.

In contrarium autem videntur jura Canonica urgere, præsertim c. *Non minus*, &c. *Adversus* de Immunit. eccles. Nam in priori statuitur sub anathemate universaliter, & sine limitatione, ut hæc onera ecclesiis, vel clericis non imponantur: *Nisi Episcopus, & clerus tantam necessitatem, vel utilitatem aspexerint, ut absque ulla exactione ad relevandas communes utilitates, vel necessitates, ubi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per ecclesias existiment conferenda*. In altero vero capite in primis significatur, hanc contributionem clericorum, etiam in illo casu non esse ex debito, sed ex gratia, additur enim ibi: *Prædicti laici humiliter, & devote recipiant cum gratiarum actione*. Et, quod gravius est, adjungitur sequens limitatio: *Propter imprudentiam tamen quorundam Romanus Pontifex prius consulatur, cujus interest*

ere ſt communibus utilitatibus providere. Addi etiam poſſunt c. *Quanquã*, de Cenſib. in 6. & c. 1. & 3. de Immunit. eccleſ. in 6. quatenus in eis generaliter dicitur, eccleſias & eccleſ. perſonas ab omni exactione ſæcularium eſſe exemptas.

Reſolutio affirmans. In hoc puncto Doctores in hoc videntur convenire, ad hujuſmodi ſumptus communes, quando bona communia civitatum non ſufficiunt, ideoque neceſſarium eſt, ut cives contribuant, clericos etiam debere concurrere, & cum debita proportione, ac moderatione contribuere. Hoc enim etiam jure canonico permiſſum, & approbatum eſt, habetque naturalem æquitatem, ut declaravimus. Difficultas autem eſt, tum in genere obligationis, tum maxime in modo impoſitionis, & exactionis. Nam de genere obligationis dubitari poteſt, an clerici ſolum ex quadam honeſtate, & quaſi ex conſilio debeant in hujuſmodi caſibus contribuere; vel ex neceſſitate, & obligatione conſcientiæ teneantur. Aliqui enim ſolum putant teneri priori modo, quod ſignificat Panormitanus lib. 1. conſil. 3. n. 1. circa finem dicens: *Etiam imminente communi utilitate clericorum, & laicorum, non tenentur clerici aliquid conferre, niſi ſponte velint.* Dum enim ait, *ſponte*, indicat voluntariam eſſe contributionem, non neceſſariam. Et ad hoc inducit verba cap. *Non minus*, quæ ſtatim referemus. Et ratione poteſt ſuaderi hæc opinio, quia clerici non obligantur ex vi legum civilium, neque ex vi conſignationum, quæ a laicis fiunt ſub quocunque tenore præcepti, cum non ſint illis ſubjecti: nec invenitur lex canonica, quæ illis talem obligationem imponat, nec denique lex ſola naturalis eos obligat, quia hæc obligatio pendet ex multis circumſtantiis, quæ non ſunt de jure naturali, ſed ex pactis, conventionibuſque inter ipſos cives reſultat.

Fundamentum ejus.

2. Opinio. Nihilominus contrarium in hac parte ſentit Gregor. Lopez in l. 54. tit. 6. partit. 1. Gloſſ. 2. quem ſequitur Gutierr. in Practic. quæſt. lib. 1. c. 3. n. 8. & idem ſentit Guerrero in Theſauro Chriſt. relig. cap. 36. n. 32. Fundantur in verbis cap. *Non minus*, ibi, *Niſi Epiſcopus, & clerus tantam neceſſitatẽ, vel utilitatem aſpexerint, &c. ut ſubſidia per eccleſias exiſtiment conferenda*: nam ubi res committitur exiſtimationi, non cenſetur committi liberæ voluntati, ſed juſto judicio, & arbitrio, ut declarat Ulpian. in l. *Fideicommiſſa* §. *Si fideicommiſſum*, verſ. *Quanquam* ff. de Legat. 3. ubi ait, per conditionem hanc, *Si exiſtimaveris*, non committi rem plenæ voluntati, ſed prudenti arbitrio, & quaſi viro bono; ergo in hoc ſenſu dixit Pontifex, clerum, *ſi exiſtimet*, prudenti arbitrio, communem utilitatem, vel neceſſitatem urgere, debere contribuere; ergo ſuppoſita tali exiſtimatione hoc debitum eſt moralis neceſſitatis, & non tantum voluntatis. Et præterea partem hanc videntur efficaciter perſuadere rationes in priori parte factæ. Et ad alteram, quam proxime in contrarium fecimus, reſpondebitur facile, obligationem hanc oriri ex æquitate naturali, cujus materia in hac parte mutata non eſt per jus poſitivum, quia jus civile potius illam confirmat, cui jus canonicum in hoc non contradicit, ſeu judicium practicum, & in particulari talis æquitatis Paſtoribus eccleſiæ committit.

Fundamentum hujus.

Vera reſolutio. Quocirca in hoc puncto dicendum eſt, clericos ſingulos, ſeu ſigillatim ſumptos non teneri ad hujuſmodi contributionem, donec per Epiſcopum cum clero prudens exiſtimatio facta ſit, & decretum, in eo caſu intervenire neceſſitatem, vel utilitatem communem, ad quam clerus contribuere debet. Hoc probat dictum cap. *Non minus*, ubi ſtatuitur, debere præcedere Prælati approbationem, ut paulo inferius magis declarabimus; ergo ante illam non tenentur ſinguli clerici ſolvere contributionem; imo neque poſſunt, ut infra videbimus. Deinde dicendum eſt, ſi in re ipſa vera neceſſitas, vel utilitas communis cum debitis circumſtantiis intercedat, teneri Epiſcopum ad contributionem approbandam, & contra rationem, & juſtitiam facturum eſſe, ſi contradicat. Et hoc eſt, quod præcipue Gregor. Lopez, & alii intendunt. Et probatur, quia hoc non eſt ejus liberæ voluntati, ſed prudenti arbitrio commiſſum; ergo ex officio, & juſtitia tenetur tributum admittere, ſi re vera exiſtimet, caſum neceſſitatis ſubſiſtere, vel ſi exiſtimare debet, ita ut per ignorantiam invincibilem non excuſetur. Ulterius vero addendum eſt, clericos non poſſe cogi a laicis ad ſolvendum tributum, etiamſi per Epiſcopum jam fuerit approbatum, quia nunquam laici habent juriſdictionem ad cogendos clericos. Poterunt ergo petere, rogare, & requirere clericos, ut ſponte ſolvant, non tamen vim inferre. Et fortaſſe in hoc ſenſu dixit Panormitanus clericos debere ſponte ſolvere. Et ob eandem cauſam exiſtimo, addita eſſe in dict. cap. *Adverſus*, verba illa: *Prædicti laici humiliter, & devoti recipiant cum gratiarum actione, &c.* Quapropter ſi clerici in eo caſu ſolvere noluerint, per ſuum Prælatum cogendi ſunt, ut recte dixit Gutier. ſupra cum aliis, quos allegat. Quod ſi Epiſcopus vel clericos in hoc peccantes cogere noluerit, vel ipſe injuſte agat, nolens contributionem admittere, quando tenetur; ad ſuperiorem prælatum recurrendum erit, & ita clericorum immunitas ſervabitur, & ſubſidium communi bono neceſſarium non deerit.

Ubi neceſſitas occurit Epiſcopus clericorũ contributioni conſentire tenetur.

Probatur.

Nunquam poſſunt laici clericos ad contribuendum cogere.

An in contributione hac forma jure canonico præſcripta ſit ſervanda. Opinio negans.

Supereſt tractanda alia pars dubitationis circa modum in hac contributione ſervandum, videlicet, an in imponenda clericis, vel ab eis exigenda contributione ad hujuſmodi communis utilitatis opera, ſervanda ſit forma præſcripta in dictis decretis, vel nulla illius ratione habita poſſint laici Principes leges ſuas executioni mandare. Non enim defuerunt multi Juriſperiti, qui dixerint, nihil eſſe in hac parte derogatum juri civili per canonicum, ac ſubinde ad exigenda a clericis hæc tributa, non eſſe neceſſarium recurſum ad Summum Pontificem, qui poſtulatur in dicto cap. *Adverſus*, neque approbationem Epiſcopi, aut cleri, prout præſcribitur ibidem, & in dicto c. *Non minus*, ſed ſatis eſſe Regis edictum proponentis cauſam ut communem, & neceſſariam & contributionem ut moderatam, & juſta proportione diſtributam. Quam ſententiam indicant Gloſſ. & Hoſtienſ. in d. cap. *Non minus*, eamque defendit late Lucas de Penna in l. *Cum ad feliciſſimam*. C. *Quibus muneribus*, lib. 10. quem cum aliis multis pro hac ſententia refert Gutierr. ubi ſupra, & ſpecialiter illam defendit Rebuff. in commentar. ad conſtitut. Galliæ tom. 1. tract. de Sentent. proviſ. art. 3. gloſſ. 6. ubi alios refert. Et cum ſibi objiciat, Imperatorem non potuiſſe clericos ſua lege adſtringere, reſpondet: *Verum eſt, tamen hæc opinio de facto ſervatur in Francia.* In quo ſentit, per conſuetudinem eſſe in hac parte juri canonico derogatum. Quod fundamentum falſum omnino eſſe infra oſtendemus.

Vt ergo hujus ſententiæ fundamentum aliquo modo tolerabile ſit, in hoc conſtitui debet, ſcilicet jura Canonica preſcribentia formam ſervandam in poſtulandis hujuſmodi tributis a clericis, non extendi ad hæc tributa, quando authoritate Regia imponuntur. Hoc autem duobus modis declarari poteſt. Primo, quia c. *Non minus*, ſolum loquitur de conſulibus, & rectoribus civitatum, & aliorum, qui ſimilem poteſtatem habere videntur, & illis prohibet, ne clericis tributa imponant, niſi Epiſcopo approbante, &c. Unde in ſequ. cap. *Adverſus*, quod eſt Concilii Lateranenſ. ſub Innocentio 3. his verbis refertur deciſio prioris Concilii Lateranenſis ſub Alexandro 3. *Adverſus Conſules, & rectores civitatum, vel alios, &c.* Ego ex vi talium verborum non impediuntur Reges ſupremi hęc onera clericis imponere. Et hanc ſententiam tenet aperte Lucas de Penna loco citato, & inſinuat Hoſtienſis in Summa tit. de Immunitate eccleſiar. §. *A quibus*, verſicul. *Verum ad extraordinaria*, quamvis enim dicat, legem *Ad conſtitutiones*, & ſimiles corrigendas, vel moderandas eſſe per jus canonicum, nihilominus addit limitationem, *niſi Princeps præcipiat.* Verum eſt tamen, in contextu ejus ambiguum eſſe, an dicere voluerit, illicitas eſſe has exactiones reſpectu clericorum tantum, vel ſimpliciter reſpectu omnium ſubditorum eſſe illicitas, niſi fiant authoritate Principis, & hic poſterior videtur magis eſſe ſenſus ejus, ſi totus contextus conſideretur.

Cujuſcunque tamen ſit illa limitatio cap. *Non minus*, & ſimilium admittenda non eſt, quia in primis repugnat Pontificiæ declarationi in Bulla cœnæ Domini, ubi expreſſe prohibitio extenditur ad quoſcumque *cujuſuis præeminentiæ, & dignitatis, etiam Imperialis, & regalis*, & additur: *Innovantes decreta ſuper his per ſacros canones tam in noviſſimo Lateranenſi, quam aliis Conciliis generalibus edita*, ubi præcipue intelligit cap. *Adverſus*, & cap. *Non minus*, exponendo (ut arbitror) potius, quam addendo, illorum diſpoſitionem ad omnes Principes temporales.

Rejicitur.

pora-

porales extendi. Deinde in illis decretis licet fortasse propter occasionem facti, quod ibi refertur, nominentur Consules, & Rectores, tamen in fine adduntur generalia verba, quæ omnes potestatem habentes ad imponenda tributa comprehendunt, ut in c. *Non minus*. *Nec non, & alii, qui potestatem habere videntur*. Et in c. *Adversus* ibi: *Consules, & Rectores civitatum, vel alios*. Ubi non dixit alios similes, sed simpliciter alios, plane comprehendens omnes, qui ecclesiasticis viris has exactiones imponere nituntur, & in c. *Clerici* §. *Nos igitur*, de Immun. eccles. in 6. expresse nominantur *Imperatores Reges, &c.* Et in hac parte confirmatur in Clement. unic. eodem tit. quamvis per verba generalia, scilicet, *contra quoscunque laicos, &c.* Et ita etiam interpretatur, & confirmat Clement. V. decisiones Conciliorum Lateran. sub Alexandro, & Innocentio. Denique in c. *Quanquam*, de Censib. expresse dicitur: *Nec collegium, nec universitas, nec aliqua etiam singularis persona, cujuscunque dignitatis existant, &c.* Est ergo certissimum, non posse limitari illa decreta ex parte personarum laicarum, quacunque potestate vel dignitate præemineant, ac proinde sententiam illam Juristarum in hac declaratione fundatam improbabilem esse.

2. Dictam opinionē defendendi modus. Alio igitur modo posset illa sententia defendi, dicendo, illa jura non loqui de his impositionibus, quæ per modum justæ distributionis inter cives fiunt ad res omnibus necessarias, vel valde utiles; sed loqui de propriis tributis, quæ in subsidium Principum, vel Regum imponuntur. Et ratio reddi potest, quia illæ priores exactiones, seu contributiones (ut supra dicebam) non sunt propria tributa superiori potestate, & voluntate Principis imposita, sed sunt veluti quidam sumptus debiti, quia ex natura rei resultant ex tali opere communitati necessario. Quia nec clerici juste possunt resistere, aut contradicere, ne tale opus fiat; neque possunt impedire, quin in ipsos sicut in alios cives resultet obligatio naturalis solvendi quotam partem sumptuum, quæ secundum justam proportionem singulos contingit, ideoque talis obligatio non oritur ex jurisdictione sæculari, neque ex lege civili, sed ex ratione naturali supposito tali facto justo, & communitati moraliter necessario. Unde fit, non repugnare talem contributionem ecclesiasticæ libertati, ac proinde non esse contra canonica jura, quę prohibent omnes temporales actiones a clericis fieri, quia solum prohibēt exactiones contrarias eccles. libertati, qualia sunt, quæ in jurisdictione laicorum, & in positiva lege civili fundantur.

Refellitur. Sed quamvis fundamentum hoc speciem quandam probabilitatis habeat, nihilominus solidum non est, nec decretis consentaneum. Primo, quia (ut notavit Abbas in dicto consil.) dictum cap. *Non minus*, prius dicit, *Sive fossata, sive expeditiones*; & deinde adjungit: *Sive alia qualibet*. *Fossata enim* ad custodiam civitatis fieri solent, & ita pertinent ad utilitates clericis, & laicis communes, idemque fere esse solet de expeditionibus; ergo cum additur distributio *Alia qualibet*, omnia similia ad minimum comprehenduntur. Unde in cap. *Adversus*, distincte explicatur prædicta decisio de exactionibus, quæ ad relevandas utilitates, vel necessitates communes ordinantur. Præterea in aliis juribus absolute, & sine limitatione prohibentur exactiones, & collectæ, quibus nominibus solent etiam hę contributiones communes significari, & Clement. unica addit distributionem, *Quascunque exactiones*, & præterea adjungit: *Nec non & circa præstandas subventiones laicis a Prēlatis, vel aliis personis eccles.* nomine autem subventionum hujusmodi contributiones maxime significari solent. Et in dicta Auth. *Item nulla* declarantur *angariæ*, & *parangariæ*, quæ solent etiam pro communi utilitate exigi; ergo limitatio illa verbis ipsorum jurium repugnat.

Satis fit rationi pro prædicto fundamento adductæ. Deinde ratio, seu conjectura adducta in illo fundamento non est sufficiens ad interpretanda jura contra eorum verba, quia non probat, esse necessariam limitationem illam, ut decisio illorum canonum justa, & rationabilis sit. Primo quidem quia bona ecclesiastica, quibus clerici aluntur, sunt ad altiores fines deputata, qui in bonum, & utilitatem ipsorum laicorum redundant: nam subventio pauperum magna utilitas laicorum est, templa etiam, & omnes sumptus illorum, laicorum usibus inserviunt, & ideo non est a ratione alienum, ut laici ex solis bonis suis temporalibus contribuant ad publica opera civilia, etiam si in communem utilitatem clericorum redundent. Præsertim quia bona sacris usibus deputata non debet ad prophanos, & communes usus converti, & ideo merito eximuntur ab his etiam temporalibus contributionibus. Quam rationem late prosequitur Panormitanus in dicto consilio.

Objectio. Dices, has rationes ad summum procedere de bonis ecclesiæ, non vero de bonis clericorum, quia & possunt esse patrimonialia, & quamvis sint ex redditibus ecclesiæ, postquam sunt facta propria illorum, jam non sunt sacra, sed patrimonialibus comparantur, ut supra dictum est.

Solutio. Respondetur, etiam procedere satis congruenter rationem illam in bonis clericorum: præcipue in his, quæ proveniunt ex redditibus ecclesiasticis, quia ex vi suæ exemptionis, & dignitatis postulant, ut sine diminutione, & sine temporali onere conferantur. Deinde merito extenditur etiam ad bona patrimonialia, tum quia hæc sunt veluti accidentaria, & accessoria, expeditque, ut participent exemptionem personæ, & aliorum bonorum, ne detur occasio laicis illo colore onerandi clericos; tum etiam quia ipsis clerici communi utilitati laicorum inserviunt, & ideo illis quodam modo debitum est, ut gaudere possint utilitatibus temporalibus cæteris civibus communibus, etiam si ad illas temporaliter non concurrant. Hac enim ratione solent eximi milites, & Magistratus; ergo jure etiam eximuntur sacerdotes, qui non minus ad jus, seu commune bonum pertinent, quam civiles Magistratus, juxta sententiam Isidori lib. 5. Etymologiar. cap. 8. cap. *Jus publicum* distin. 1. & idem habetur in l. 1. ff. de Instit. & jure. Denique quamvis demus, in aliquibus casibus justum, & rationabile esse, ut clerici ad hæc opera contribuant, inde non sequitur, dicta jura canonica de his exactionibus, seu contributionibus non loqui, quia non omnino illas prohibent, sed modum, & formam in illis servandam statuunt. Hoc autem maxime consentaneum rationi est, quia ad Prælatos ecclesiæ spectat, clericorum curam specialem habere, & dijudicare, an talia onera juste illis imponantur, non tantum generatim, sed etiam in particularibus casibus, & eventibus, in quibus solent excessus, & violentiæ comitti. Quam rationem dicta jura attigerunt.

Conclusio. In his exactionibus servanda est forma jure canonico præscripta. Dicendum ergo sine ulla dubitatione est, in postulandis a clero hujusmodi contributionibus a laicis Principibus, & Magistratibus ordinatis, servandum esse modum, & formam in jure canonico præstitutam, præsertim in dictis capitibus, *Non minus*, & *Adversus*. Ita docet late Panormit. in dicto conf. 3. & in dicto cap. *Non minus* n. 18. ubi refert alios antiquos Doctores in hac veritate consentientes, præcipue Glossam in c. *Generaliter*, v. *Collationibus*, quę ait, legem ad *Instructiones* derogatam, vel certe limitatam esse per jus canonicum. Et idem sensit Hostiens. in Summ. tit. de Immunit. §. *A quibus*, circa finem, & communiter Canonistæ super dicta decreta, Paulus Castrens. Jason, & alii in dicta l. *Ad instructiones*, & Gregor. Lopez dict. tit. 6. partit. 1. l. 51. & melius in 54. n. 1. & 2. & lex illa multum favet. Nam licet dicat, Clericos debere has contributiones solvere; tamen simul declarat, hoc esse ex consensu ecclesiæ, dicens, *Tubo por bien la Sancta Iglesia*. Et infra adjungit, non posse laicos cogere clericos ad hanc solutionem, sed solum simpliciter ab eis petere, & si dare noluerint, per Episcopos cogendos esse; de Episcopis autem dicit, teneri ad id pręcipiendum: quod intelligendum est juxta priorem declarationem, scilicet, juxta probationem ecclesiæ, & modum ab ea præscriptum. Et plura pro hac sententia, & præsertim quoad Doctorum allegationes videri possunt in Gutierrez in dicta q. 3. lib. 1. Practicar.

Quas conditiones requirat forma jure canonico præfinita. 1. Conditio. Forma autem, seu modus in his tributis servandus, ut a clericis exigi possint, tribus conditionibus consistit, quæ ex dictis capitibus, *Non minus*, & *Adversus* sumuntur. Prima ponitur his verbis: *Ubi laicorum non suppetunt facultates*. Circa quæ verba dubitari potest, de quibus facultatibus intelligenda sint, an de solis facultatibus communibus reipublicæ, an etiam de facultatibus singulorum civium. De quo nihil invenio a Glossa, vel Doctoribus ibi explicatum, neque in aliis juribus canonicis, neque etiam in legibus juris communis civilis; imo lex *Ad instructiones*, omnino illam conditionem omisit; solumque in dicta lege Hispaniæ novæ recopilationis explicatur illa conditio, & ad communia bona limitatur per illa ver-

la verba, *Afallecimiento de proprios de consejo.* Cui legi stari posse videtur, quamdiu ex jure canonico aliud non constiterit, tum quia est satis rationi consentanea, ut ex supra dictis constat; tum etiam quia alia esset nimia restrictio, vix enim potest moralis accidere casus, in quo bona propria omnium, & singulorum civium ad hujusmodi opera efficienda non sufficiant, & difficilius erit hoc examinare, vel probare. Ut ergo clerus consentire debeat, satis erit, ut moraliter constet, communia bona non sufficere, & singulos cives non posse sine magno gravamine suis solis sumptibus tale opus efficere.

Secunda. Altera conditio est, ut contributio non fiat, nisi Episcopus, & Clerus, re inspecta, & considerata, existiment esse conferendam. Ita habetur in cap. *Non minus*, & expressius in cap. *Adversus* dicitur, *Episcopus simul cum clericis*. Unde constat, non posse Episcopum solum contributionem approbare, vel jubere, etiam juxta dispositionem cap. *Non minus*, quia concursus clerici simul postulatur. Interrogari autem potest, quid nomine cleri, vel clericorum intelligatur, nam videtur in rigore significari, necessariam esse diœcesanam synodum: nam hæc videtur intelligi nomine cleri, & quia quod omnes tangit, ab omnibus debet comprobari; ergo oportet ut omnes conveniant, saltem per capita, & in synodo. In contrarium autem est, quia hoc non videtur observari in usu, & est moraliter valde difficile, ut in omnibus occasionibus occurrentibus practice servari possit. Qua propter satis probabile est, sufficere consensum Episcopi cum capitulo suæ cathedralis ecclesiæ; nam illud solet in jure intelligi nomine clericorum, juxta cap. 1. cum aliis, de iis, quæ fiunt a Prælatis sine consensu capituli. Multum etiam in hoc valere potest consuetudo: nam ubi ex more præscripto Episcopus habuerit proprium consilium suorum officialium, vel clericorum ad hoc munus deputatorum, & cum eis graviora diœcesis negotia expedire solet, illud videri potest sufficiens ad conditionem hanc in illis juribus requisitam implendam.

3. Conditio. Tertia conditio in dicto cap. *Non minus* est, ut contributio fiat sine ulla exactione. Hæc vero magis pertinet ad modum petendi tributum jam impositum, quam ad modum servandum in imponendo tributo. Intelligitur autem de exactione coactiva, ut jam supra explicatum est, & de illa conditione videri potest Gigas de Pension. quæst. 90. in fine, ubi alios refert. Insinuatur etiam in eodem textu alia conditio, scilicet, ut contributio fit *ad relevandas communes utilitates, vel necessitates*, sed hæc non est nova conditio, sed finis, & quasi fundamentum *justitiæ* talis impositionis, quod in toto hac capite principaliter supposuimus. His ergo conditionibus omissis propriam tertiam conditionem addit Innoc. 3. in dict. cap. *Adversus* his verbis. *Propter imprudentiam tamen quorundam Romanus Pontifex prius consulatur, cujus interest communibus utilitatibus providere.* In qua conditione propter difficultatem ejus, & moram, quam necessario secum affert, fundantur maxime contrariæ sententiæ authores, ut putent, non esse extendendam ad has actiones, quæ frequenter necessariæ sunt, & habent quasi innatam naturalem æquitatem, & pietatem. Sed nihilominus evidens est, Innocentium 3. de eisdem exactionibus, vel tributis cum Alexandr. 3. esse loquutum, ac proinde hanc conditionem ad omnia tributa, in quæ priores conditiones cadunt, extendi. Ideoque licet difficilis videatur, servandam esse, quia sic scripta ab eo, qui potestatem habuit illam imponendi, & potuit esse expediens propter vitanda incommoda, quæ frequenter occurrunt. Existimo tamen, si Episcopus, & clerus consentiant inconsulto summo Pontifice, licet male faciant, & puniri possint, nihilominus factum tenere, quia ibi non additur verbum irritans consensum eorum, & aliqui habebant jure ordinario potestatem ad illum consensum præstandum.

Evasio. Posset autem aliquis dicere, conditionem hanc esse in presumptione fundatam, ut indicant illa verba, *Propter imprudentiam quorundam*, & ideo ubi fuerit evidens justitia, & ratio contributionis, & consensus sit debitus secundum prudentiam, non obligare legem illam quoad hanc conditionem. Quia præsumptio cedit veritati, & consequenter cessat etiam lex in præsumptione fundata. Respondeo negando assumptum, quia illa lex re vera non supponit rem præsumptam, in qua fundetur, sed solum morale periculum, & occasionem frequentis mali, & nocumenti. Hoc autem satis est, ut lex universaliter feratur, & obliget etiam in particulari casu, licet in eo negative cesset finis, seu ratio legis. Solum ergo limitari potest illa conditio in casu urgentis necessitatis, quando est periculum in mora, argumento cap. *Pervenit*, de Immunit. ecclesiar. & quia necessitas caret lege. Et hanc limitationem addiderunt Panormitanus & Gregor. Lopez supra, & Sylvester verb. *Immunitas*, numero 20. Gutierr. supra, qui alios refert. Hæc autem necessitas maxime potest contingere in exactione, quæ ad unum actum, vel ad breve tempus fit: nam si longiori tempore sit duratura, licet in casu necessitatis possit inchoari inconsulto summo Pontifice, vel longiori tempore protrahatur, consulendus erit, quia potest quoad hanc partem lex impleri, necessitate non obstante, quia hoc modo illi sufficienter subvenitur. Limitatio admittenda in hac tertia conditione.

CAPUT XXVII.

Utrum omnes clerici tam in sacris, quam in minoribus ordinibus constituti, & in statu clericali perseverantes, integre gaudeant ecclesiastica libertate?

EXplicuimus causas, & effectus hujus exemptionis, solum superest, ut de personis, seu subjectis, quibus hoc privilegium conceditur, disseramus. Et quoniam ex hactenus dictis satis in genere constat, privilegium hoc personis ecclesiasticis concedi, duo sub hac generalitate explicanda supersunt. Unum est, quæ sint istæ personæ ecclesiasticæ hoc privilegium participantes. Aliud est, an singulis earum totum hoc privilegium integre, & quoad omnes suas materias communicetur. Primum ergo distinguendus est duplex ordo ecclesiasticarum personarum juxta partitionem a Hieronymo traditam in cap. *Duo sunt*. 12. q. 1. Unus est clericorum, alius est eorum, qui Conversi, seu Deo devoti ibi appellantur, qui sub nomine *Monachorum* significantnr in cap. *Si quis suadente* 17. qu. 4. & jam communiter sub nomine religiosorum, aut regularium comprehenditur.

Differunt autem hæc duo genera personarum ecclesiasticarum, quia clericatus proprie sumptus requirit ordinationem aliquam sacramentalem, vel saltem primam dispositionem, & quasi inchoationem ejus per primam tonsuram (in hac enim amplitudine nunc sumitur juxta cap. *Cum non ab homine*, de Sentent. excom. & cap. *Cum non ab homine*, de Judiciis:) Monachatus vero nullum requirit ordinem, sed solum sacrum aliquem statum, per quem persona Deo specialiter dicetur, & ut talis ab ecclesia recipiatur. Deinde in Clericatu sunt diversi gradus, nam quidam sunt Clerici in sacris, ut sunt omnes, qui per ordinationem ratione voti annexi inhabiles ad matrimonium facti sunt, juxta c. *Miramur*, de Servis non ordin. Alii vero sunt clerici in minoribus, qui votum non emittunt, & ideo subdistinguendi sunt, nam quidam sunt clerici continentes, alii conjugati. Et ita resultant quatuor gradus personarum ecclesiast. de quibus suo ordine dicemus, in hoc vero capite simul tractabimus de omnibus clericis non conjugatis, quia in generali regula conveniunt, qua constituta exceptiones, vel differentiæ, quæ inter eos fuerint, facile intelliguntur. Differentia inter has ecclesiasticas personas.

Dicendum ergo est, omnes clericos tam in sacris, quam in minoribus, etiam in prima tonsura constitutos, & in clericali statu perseverantes, plene & integre gaudere privilegio clericali, per se loquendo, id est, nisi propter crimina illo priventur. Hæc assertio extra controversiam est inter Catholicos: nam ex jure canonico manifeste probatur. Præsertim cap. 2. de Foro competent. ibi: *Neque presbyterum, neque diaconum, aut clericum ullum, aut minores ecclesiæ*, per quod ultimum membrum intelligi videntur juvenes, seu juniores (ut habet alia litera) primam tantum tonsuram habentes, quamvis alii magis vocem illam extendant, ut infra videbimus. Idem probatur in dicto cap. *Cum non ab homine*, de Judiciis, ibi: *Clericos cujuscunque ordinis*. Et iterum *Clericus in quocunque ordine constitutus*. Alia vero jura indefinite loquuntur de clericis, sub qua voce omnes comprehenduntur, præsertim in favorabilibus, nisi limitatio addatur, & in hac materia specialiter explicatur in cap. *De persona* 11.

1. Conclusio.

Probatur conclusio primo ex jure canonico.

n. 11. quæstion. 1. ubi multa alia jura eodem modo de clericis loquuntur; tractant vero specialiter de privilegio fori tam in materia criminali, quam in civili. Et cum eadem generalitate loquuntur jura Canonica de clericis quoad exemptionem a tributis, ut videri potest in omnibus titulis de Immunitate ecclesiar. Denique jus etiam civile eodem modo de exemptione clericorum loquitur, ut patet ex Auth. *Cassa*, Cod. de Sacros. eccles. & Auth. *Item nulla*, Cod. de Episc. & Cleric. ubi Frideric. *de personis ecclesiast.* indefinite loquitur, quod nomen generalius est. In Codice etiam Theodosiano multæ sunt leges sæpe jam indicatæ, in quibus privilegium hoc vel absolute conceditur clericis, vel interdum etiam minoribus in particulari. Unde a fortiori constat, convenire majoribus.

Probatur secundo ex jure civili.

Ratio assertionis non est alia, nisi quæ ex jure sumitur. Nam si hoc privilegium, ut est a jure divino, spectetur, sic nullam habet limitationem ex parte clericorum, quia omnes sunt speciali titulo de familia Christi, & ad divinum cultum consecrati, & deputati: nam licet inter ipsos clericos sit differentia majoris, vel minoris consecrationis, seu magis, aut minus sacri ministerii, hoc non satis est, ut dicamus, quosdam fuisse magis exemptos ex vi juris divini, quam alios, ut supra cap. 10. declaratum est. Si autem hoc privilegium spectetur ut per jus ecclesiasticum determinari, aut limitari potest quoad personas, sic etiam non invenitur facta discretio inter clericos in sacris, vel in minoribus, dummodo in statu clericali perseverent, modo inferius explicando. Ratio autem colligi potest ex cap. *Si diligenti.* de Foro compet. quia hoc privilegium sicut non est personale, id est, intuitu personæ concessum, ita non est datum intuitu hujus, vel illius ordinis, sed intuitu status clericalis, & ideo dicitur ibi *toti collegio ecclesiastico indultum*, ad quod collegium quilibet clerici pertinent, ut ibi dicitur. Nec dubitandum est, quin etiam Clerici solius primæ tonsuræ sub hac generaliter comprehendantur; & ideo de his solent interdum authores loqui in particulari, vel ad tollendum omne dubium, vel ut a fortiori intelligantur omnes superiores comprehensi, ut videre licet in Joanne Lupo tractat. de Libertate ecclesiastic. cap. 2. & Covarru. in Practic. cap. 31. 32. & 33. & est satis expressum in dicto cap. 2. de Foro compet. & clarius in Concilio Trident. sess. 23. cap. 6. de Reformat. quod decretum statim exponemus.

Ratione probatur assertio.

Quod autem hoc intelligendum sit de plena, & integra exemptione, ut in altera parte assertionis dixi, æque certum est, & eodem fere modo est probandum: nam jura canonica, & civilia, tam quæ exempionem fori in criminalibus, & civilibus, quam quæ immunitatem a tributis concedunt, de ecclesiasticis personis æqualiter, sive indefinite, sine cum distributione loquuntur. Unde omnia, quæ hactenus de generalitate exemptionis tam in criminalibus, & civilibus judiciis, quam in legibus etiam civilibus, & tributis diximus ad omnes clericos cujuscunque ordinis in statu clericali perseverantes æqualiter applicanda sunt, quia jura quoad hanc partem nihil inter eos discernunt, unde neque nos discernere debemus, nisi fortasse in aliquo casu particulari in jure expresso, de quo nunc non tractamus.

Limitatur assertio.

Dixi autem *in clericali statu perseverantes*. Primo ad declarandum conclusionem intelligi de clericis non conjugatis, nam illi soli integra exemptione gaudent, ut ex dicendis in capite sequenti constabit. Deinde posita est illa particula ad explicandum decretum Concilii Trident. supra allegatum, & differentiam, quæ inter clericos majorum, vel minorum ordinum in hoc invenitur. Supponit autem hæc differentia discrimen aliud inter status utriusque ordinis clericorum. Nam licet omnibus clericis commune sit, ut characterem indelebilem accipiant (quod cum proportione, & quadam imitatione de prima tonsura accipiendum est) nihilominus quoad perseverantiam in statu, & munere clericali ordines sacri secum afferunt majorem stabilitatem, & obligationem. Nam clerici in sacris tenentur in statu clericali perseverare c. *Decernimus* dist. 28. neque possunt illum sine apostasia deferere, unde ad habitum, & insignia clericalia retinenda cogi possunt, cap. *Tua* de Apostatis adjuncta Glossa communiter probata. Clerici autem in minoribus, ut eadem Glossæ notat, possunt sine apostasia statum clericalem deponere, & laice vivere, & sæcularibus negotiis implicari, juxta c. *Joannes*, de Clericis conjug. & cap unic. eodem titul. in 6. Ex hac ergo differentia oritur, ut clerici in sacris absolute, & sine ulla alia conditione dicantur ex vi suæ ordinationis gaudere privilegio Clericali, quia talis ordinatio secum trahit perseverantiam in illo statu, & consequenter etiam trahit privilegium clericale, per se loquendo, quam particulam, seu limitationem infra explicabo. Inferiores autem ordines, quia per se non obligant ad perseverantiam in illo statu, per se soli non sufficiunt ad gaudendum privilegio clericali, sed aliquas conditiones requirunt, quæ indicent, talem personam durare in statu, in quo est divino cultui, & ecclesiastico ministerio dicata, quæ est potissima ratio, ob quam hoc privilegium conceditur.

Ordines sacri per se soli privilegium exemptionis induunt, minores vero non ita.

Hinc ergo Tridentina Synodus sess. 23. cap. 6. de Reformat. in hunc modum decernit. *Nullus prima tonsura initiatus, aut in minoribus ordinibus constitutus ante decimum quartum annum beneficium possit obtinere. Is etiam fori privilegio non gaudeat, nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum, & tonsuram deferens alicui ecclesiæ ex mandato sui Episcopi inserviat, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel universitate de licentia Episcopi quasi in via ad majores ordines suscipiendos, versetur.* Ex qua decisione constat, mentem Concilii fuisse, ut non gaudeant privilegio clericali clerici in minoribus constituti, nisi ecclesiasticis ministeriis actu dicati sint, quod nos explicuimus per verbum *perseverandi in statu clericali*. Voluit autem Concilium, ut minoribus ordinibus aliquid aliud adjungeretur, quo ista perseverantia, seu dedicatio ad divinum cultum indicaretur. Duos autem modos Concilium distinxit. Unus est, si clericus minor beneficium ecclesiasticum habeat. Alius est, si tonsuram, & habitum clericalem deferat, & ad serviendum alicui ecclesiæ, vel alio modo in via ad ecclesiasticum obsequium per Episcopum applicatus, vel constitutus sit. Qui duo modi singuli per se sufficiunt: nam a Concilio sub disjunctione, *aut*, ponuntur.

In clericis minoribus tres conditiones requiri ad fruendum hoc privilegio.

Clericus ergo minor habens clericale beneficium, eo ipso gaudet privilegio fori, etiam si conditiones alias in clericis minoribus non beneficiatis requisitas non observet, quia Concilium in illo membro solum beneficium cum ordinibus requirit, quia ex vi beneficii censetur esse actu dicatus ecclesiastico ministerio, & tenetur habere animum in clericali statu perseverandi, vel saltem non habendi contrarium, alias nec beneficium retinere, nec illius fructus suos facere potest. Dices; ergo licet talis clericus in habitu clericali non incedat, nec tonsuram deferat, & in reliquis ut laicus vivat, gaudebit privilegio clericali, quod videtur absurdum, cum graviter peccet, & satis videatur clericalem statum deseruisse. Respondeo concedendo, non amittere privilegium ipso facto, quia nullo jure privatur, nec Concilium in tali clerico aliam conditionem ut simpliciter necessariam ad gaudendum privilegio requirit. Poterit tamen talis clericus moneri, & si incorrigibilis sit, privilegio privari juxta cap. *In audientia*, & cap. *Contingit* 2. de Sentent. excomm. Idem enim in clericis in sacris contingit, ut infra dicemus, & notat Glossa in cap. *Tua*, de Apostatis, & Innocent. in cap. 1. eodem tit.

Objectio

Quæri autem potest, an sufficiat cum tali ordine habere pensionem. Respondeo, si pensio talis sit, quæ possit haberi a laico, clarum est, non sufficere, quia talis pensio neque est insigne clericatus, neque ad statum clericalem, vel officium obligat, neque beneficio ecclesiastico ullo modo æquiparatur. Si autem pensio sit clericalis, videri potest sufficere, propter contrarias rationes, æquiparatur enim ecclesiastico beneficio, & ideo solet sub illa voce comprehendi, præsertim in favorabilibus. Habemusque ad manum exemplum in eodem decreto Concilii Tridentini: nam in principio statuit, ut ante decimum quartum annum nullus possit beneficium obtinere; ibi autem congregatio Cardinalium censuit, sub beneficio pensionem comprehendi; ergo eadem, vel majori ratione cum inferius dicitur, clericum minorem, si habeat beneficium gaudere privilegio, debet etiam nomen beneficii ad pensionem extendi.

An pensio cum minoribus ordinibus ad hoc privilegium sufficiat.

Nihilominus invenio responsionem aliam ejusdem congregationis, in qua contrarium declarari videtur his

his verbis: *Cui reservata fuit pensio, si non incedat in habitu, & tonsura, non gaudet privilegio fori.* Et ratio redditur, quia Concilium Trident. corrigit jus commune, & tres casus excipit per dictionem, *Nisi.* Hæc enim decisio non potest subsistere, nisi supponamus, ibi sub nomine, *Beneficii*, non venire pensionem. Nam licet verum sit Concilium corrigere jus commune in eo, quod non requirit trinam monitionem, quam postulabant cap. ult. de Vita, & honest. cleric. & cap. *Contingit*, de Sent. excommunic. nihilominus in primo membro illorum, quæ excipit, solum beneficium cum aliqua ordinatione requirit; ergo si pensio venit nomine beneficii, quando alicui ut clerico reservatur, qui illam habuerit, gaudebit privilegio, etiamsi habitum, & tonsuram non deferat. Vel e contrario si ille non gaudet privilegio (ut habet responsio Cardinalium) non sufficit sola pensio sine aliis requisitis, ac subinde sub beneficio non comprehenditur.

Unde tenendo hanc sententiam, responderi poterit, hic restringi nomen beneficii, quia hoc cedit in favorem Religionis, ne is, cui pensio tanquam clerico reservatur, facile habitum, vel tonsuram deserat, si absque illis posset privilegio gaudere. Mihi tamen, ut verum fatear, hoc non satisfacit, ideoque difficilis videtur hæc posterior decisio, nec rationem ejus satis intelligo, ideoque dubito, an fideliter sit descripta, ac propterea judicium in hoc puncto aliis remitto. Adverto tandem in hoc priori membro, quod licet ad beneficium ætatem quatuordecim annorum Concilium requirat, ad gaudendum privilegio non est necessaria, quia in nullo membro a Concilio postulatur. Solum in hoc primo videtur consequenter exigi ratione beneficii, vel potius supponi. Si tamen per dispensationem contingat, clericum minorem quatuordecim annis habere beneficium, privilegio clericali gaudebit, quia in re habet conditiones a Concilio requisitas, nihilque refert, quod eas per jus commune, vel per dispensationem habere potuerit, quia in hoc Concilium nihil distinguit.

14. Annorum ætas ad hanc exceptionẽ non requiritur.

Clericus in minoribus ex defectu cujuscunque ex dictis conditionibus ipso facto privilegium amittit.

Circa aliud membrum solum oportet notare, in clerico minori non habente beneficium, tres conditiones postulare Concilium copulative. Ideoque quacumque illarum deficiente, ipso facto, & nulla declaratione, vel monitione præmissa, non gaudebit talis clericus privilegio, ut congregatio etiam Cardinalium expresse declaravit, citans Innocentium in cap. 1. de Apostatis, & Geminianum in cap. *Si judex*, de Sentent. excom. in 6. Et ratio est, quia illa non est lex pœnalis, sed constituta formæ necessariæ ad tale privilegium, & ideo deficiente forma, ipso facto perditur privilegium. Declarat prætereа dicta congregatio, habitum debere esse decentem, & usque ad talos. Eademque ratione oportebit, tonsuram esse secundum communem consuetudinem patriæ. Alia de his duabus conditionibus videri possunt in Covar. in Pract. cap. 31. numer. 7. & Julio Claro lib. 5. §. ult. q. 36. num. 17. Et inter leges Hispaniæ lex. 1. tit. 4. lib. 1. Novæ recopilat. ubi quædam declaratio Pii 4. pro his regnis refertur. Quacunque ergo ex his duabus conditionibus deficiente, juxta consuetum morem amittere privilegium: ut autem deficere judicentur, non satis est, semel aut iterum in eis deficere, sed veluti habitu, & permanenter sine illis incedere, ut eadem congregatio sensit arg. c. *In audientia*, de Sent. excom. In casu vero dubio ecclesiast. judex discernit, an clericus sufficienter habitum, vel tonsuram dimiserit, juxta c. *Si judex*, de Sent. excomm. in 6. Vide Covarr. in Pract. c. 33. in princ. Jul. Clar. §. ult. q. 36. n. 21. Salzed. in Pract. c. 62. n. 14. & 19.

Atque hæ duæ conditiones habitus, & tonsuræ jure communi videbantur sufficere etiam post trinam monitionem, Concilium vero addit tertiam, nimirum, ut talis clericus ex mandato Episcopi alicui ecclesiæ inserviat, seu addictus sit, quæ satis per se est perspicua, & sine dubio est necessaria, non tamen absolute, sed nisi per aliam ab eodem Concilio approbatam suppleatur. Ponit enim Concilium sub disjunctione duo membra, scilicet: *Vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel universitate de licentia Episcopi versetur*, de quibus dubitari potest, an singula ex illis contineant singulas conditiones per se sufficientes ad hoc privilegium, vel solum sint quasi partes tertiæ conditionis in secundo membro principali positæ, & cum illo solo sub disjunctione construendæ. Sed sine ulla dubitatione hic posterior est sensus Concilii. Alioqui constituenda essent quatuor membra principalia illius decisionis, & clericus in minoribus existens in studio de licentia Episcopi gauderet privilegio, etiam si habitum, & tonsuram clericalem non deferret, & beneficio careret: consequens est contra rationem, & contra consuetudinem, quæ est optima legum interpres. Non sunt ergo illa quatuor membra principalia, sed duo, quia vero in secundo membro tres ponuntur conditiones, tertia illarum disjunctive ponitur sub triplici membro minus principali. Itaque in omnibus clericis minorum ordinum in primis requiritur habitus, & tonsura, loco vero tertiæ conditionis de ecclesiæ ministerio sufficit esse in seminario, vel in studio de licentia Episcopi.

An clericus minor, si alicui ecclesiæ non inserviat, nec studiis vacet, sit a tributis exẽptus.

A liquorum opinio affirmans.

2. Et vera opinio.

Ulterius vero potest circa hanc partem interrogari, an clericus minor habitum, & tonsuram deferens, beneficium non habens, neque ecclesiæ deserviens, neque aliter hanc tertiam conditionem observans sit immunis a tributis, esto non gaudeat privilegio fori. Aliqui enim affirmant, illas conditiones a Concilio posito non esse necessarias ad gaudendum immunitate a tributis, quia Concilium solum ad privilegium fori eas requisivit, sunt autem illa duo privilegia diversa, & ideo neque ab uno ad aliud argumentari, neque extensionem facere licet contra privilegium aliud, cum potius favores ampliandi sint. Sed contrariam sententiam censeo veram, & in primis certum est, consuetudine receptum esse, ut isti clerici, qui beneficium non habent, nec ecclesiæ deserviunt, vel habitum, aut tonsuram non ferunt, a tributis non excusentur, ut testatur Covarr. in Practic. cap. 31. in fine, quæ consuetudo si esset contra immunitatem ecclesiasticam, non ita prævalere potuisset, ut justa esset exactio, sicut infra dicetur, quod tamen de hac consuetudine dici non potest, nullus enim est qui hanc consuetudinem reprehendat.

Deinde in superioribus ostensum est, non posse esse aliquẽ tributis subditũ, nisi sit jurisdictioni, & foro subjectus, quia impositio tributi quidam actus jurisdictionis est; ergo e converso, qui non eximitur a jurisdictione Principum, non est, cur censeatur ab eorum tributis exemptus, nisi Principes ipsum eximere velint; ergo clerici minores non gaudentes privilegio fori ex defectu dictarum conditionum, consequenter non gaudent immunitate a tributis. Et ideo in superioribus dixi, privilegium fori, ut distinguitur a privilegio canonis, omnem immunitatem etiam a legibus tributorum includere, & sumitur ex cap. *Quanquam* de Censib. in 6. cum similibus. Concilium ergo absolute loquens de privilegio fori, in hoc sensu accipiendum est. Et confirmatur: nam si isti clerici non gaudent privilegio fori; ergo subduntur legibus civilibus, non solum quoad vim directivam, sed etiam quoad coactivam; ergo etiam subduntur legibus tributorum: nam est eadem ratio. Est etiam magna congruentia, quia si per solam primam tonsuram v. g. sine ulla alia professione clericatus homines fierent a tributis immunes, multi tonsurarentur solum, ut a tributis eximerentur absque ulla intentione ecclesiastici status.

Expenditur quædam Hispaniæ lex.

Major quidem mihi difficultas est, in quadam lege Hispaniæ lib. 1. Novæ recop. tit. 4. l. 2. quæ declarat, clericos non habentes beneficium ecclesiast. licet observent cætera requisita a Concilio ad gaudendum privilegio clericali, solum gaudere illo quoad causas criminales, non vero quoad tributa, contributiones, & cætera omnia. Illa enim lex non potuit decretum Concilii limitare, Concilium autem absolute dicit, hos clericos gaudere privilegio fori, quod de se non limitatur ad causas criminales, sed omnia complectitur, quæ supra explicuimus. Videtur ergo illa lex supponere, hos clericos minores carentes beneficio non gaudere ex vi juris communis exemptione a tributis, & causis civilibus. Quod si ita esset, recte diceretur, etiam ex vi Concilii illa non gaudere, quia Concilium Trident. non addidit privilegium his clericis ultra jus commune, sed solum non abstulit, quod antea habebant. At vero suppositio illa revera non est in jure fundata, quia nullibi fit talis distinctio; imo dictum cap. *Quanquam* absolute, & generaliter loquitur, & similiter alia jura supra citata de Judiciis, & Foro competenti. Sed fortasse in Hispania hoc jus commune quoad hanc partem derogatum esse supponitur, ut Covar. supra significat. Ut hoc autem admittatur, oportet, ut constet, talem consuetudinẽ, & derogationem esse a Pon-

tifice

tifice approbatam, alioqui non censeo posse in conscientia legem illam cum his clericis, qui gaudent juxta Concilium privilegio fori, observari.

An clerici semel hoc privilegio privati, illo amplius possint gaudere. 1. Sententia.

Tandem circa hos clericos dubitari potest, an qui semel carent privilegio ex defectu dictarum conditionum, illo gaudere incipiant, quotiescunque formam Concilii servare cœperint; non enim defuerunt qui hoc negaverint, quia privilegium a superiore semel ablatum non recuperatur propria authoritate, sed oportet, ut a superiore iterum concedatur; at vero Concilium aufert privilegium, & non restituit; ergo non recuperatur sola voluntate clerici ad statum clericalem redeuntis. Aliqui vero addiderunt, hoc maxime habere locum, quando clericus punitus est a judice, & privatus privilegio, quia sine habitu clericali incedebat, quia tunc proprie videtur habere locum ratio facta. Vel etiam quia tunc maxime videtur quis renunciare privilegio, simulque acceptatur renunciatio; postquam vero aliquis sic renunciat privilegio, non potest sua voluntate ad illud redire. Et pro hac sententia citatur Innoc. in c. 1. de Apostatis.

Auctoris sententia.

Nihilominus contrarium censeo certum, quandocunque enim clericus habitum, & tonsuram deferre cœperit, & ecclesiæ inservire aliquo ex modis a Concilio præscriptis, incipiet gaudere privilegio, etiam si ob aliquem defectum antea illo non gauderet. Ita docuit Abbas in simili puncto in cap. *Joannes*, de Clericis conjugat. n. 4. Sequitur Angelus verb. *Excommunicatio* 5. num. 23. & in hac sententiam refert. Joannem Monachum, Archidiac. & Joan. de Lignano. Idem Sylvester Excommunicat. 6. n. 4. & Antonin. 3. part. tit. 24. cap. 2. & idem sumitur aperte ex quadam responsione congregationis Cardinalium. Cum enim interrogatum esset, an clericus, qui beneficium ecclesiasticum obtinuit, cui, animo uxorem ducendi, una cum clericatu renunciavit, postea vero mutata voluntate habitum clericalem assumpsit, & aliud beneficium obtinuit, an recuperaret privilegium clericale, respondit congregatio affirmando, quia clericus non potest privilegio renunciare, juxta c. *Si diligenti* de Foro compet. Et est responsio juri consentanea, ut a simili sumitur ex cap. unic. de Cleric. conjugat. in 6. & ex his, quę Panormit. & alii notat in c. *Clericus* 2. de Vit. & honest. clericor. Hæc autem decisio eandem in præsenti rationem habet. Nam Concilium Tridentinum duas conditiones sub disjunctione posuit, ut vidimus; sed in priori, licet clericus dimittens beneficium, etiam animo renunciandi clericatui, desinat gaudere privilegio, si beneficium iterum obtineat, privilegio gaudere incipit; ergo etiam in posteriori casu licet clericus non beneficiatus si dimittat habitum, pro tunc non gaudeat privilegio, postea ad formam clerici a Concilio præscriptam rediens illo gaudebit. Probatur consequentia ex paritate rationis, & quia ex priori casu ostenditur fundamentum contrariæ sententiæ nullius esse momenti.

Unde argumentor in hunc modum, quia vel talis clericus non recuperaret privilegium, quia fuit omnino, & radicitus (ut sic rem explicem) illo privatus; vel quia voluntate illi renunciavit; neutrum autem est verum, neque probabile. Primum patet, quia nec Concilium, nec aliud decretum Canonicum talem privationem efficit. Nam Concilium solum dicit, *Is etiam privilegio fori non gaudeat, nisi, &c.* Et sub his verbis ponit utrumque membrum, illa autem verba non continent privationem perpetuam, sed solum conditionem requisitam ad gaudendum privilegio. Hæc autem est vis, & natura conditionalis, ut sit ad utrunque parata, si vera sit, nimirum, ut, non posita conditione, non sequatur effectus, & illa posita, sequatur, etiam si antea ob defectum conditionis positus non fuerit: nam hoc nihil refert, quia quod conditio tardius, vel citius impleatur, impertinens est. Præsertim quia illa mora per se non est peccaminosa, nec pro tunc privatur clericus privilegio in pœnam, sed ex defectu formæ, seu status, in quo se gerit ut laicus, & ideo sicut laicus incipit gaudere, si ordinetur &c. ita & iste clericus, si habitum, & alia requisita reassumat.

Aliud membrum de renunciatione jam probatum est. Nam regulariter non est necesse, ut talis clericus habeat animum renunciandi, sed ad summum non gaudendi pro illo tempore. Et deinde licet velit, non potest renunciare privilegio, nisi renunciando etiam clericatui, seu beneficio &c. Perseverando autem in debito statu, vel resumendo illum, non potest non gaudere privilegio, etiam si velit, quia non potest renunciare tali privilegio in favorem clericatus inducto. Unde impertinens est, quod per sententiam fuerit talis clericus exemptione privatus, tum quia illa sententia non inducit novum effectum, sed declarat effectum juris; tum etiam, quia licet illam privationem imponeret per modum pœnæ, illa non est absoluta, nec perpetua, sed habet inclusam conditionem, seu terminum, scilicet, *donec assumat habitum*, &c. vel *quamdiu non assumpserit*. Unde est quasi suspensio, quæ sub illis terminis lata, cessat adveniente termino, seu cessante conditione, ut alibi diximus, & ad rem præsentem optime probatur ex Clement. 1. de Vita, & honest. Cler. ibi, *quamdiu præmissis institerint*, ubi id notat Glossa, & aliis juribus confirmat.

Propter crimina posse interdum clericum hoc privilegio privari.

Atque ex his facile declarari potest, cur in fine conclusionis addiderimus, intelligendam esse per se; quia propter crimina interdum privantur clerici etiam in sacris, privilegio fori, & ob nullam aliam causam solent illo privari, neque fortasse possunt. Quia vel illud habent a jure divino, vel ab ecclesiastico in divino ita fundato, ut ad illud proxime accedat; ergo nisi ipsi clerici indigni fiant tali privilegio, non possunt illo privari. Non fiunt autem illo indigni, nisi per crimina; ergo non possunt illo privari, nisi in criminum pœnam, quamdiu scilicet statum clericalem retinent. Quod addo propter clericos in minoribus. Nam illi, qui sunt in sacris ex vi solius characteris censentur esse semper in statu clericali, quamdiu per ecclesiam non degradantur, quod non fit, nisi in pœnam aliquorum criminum. In minoribus autem clericis non sufficit character sine aliis conditionibus ad illum statum ab ecclesia requisitis, & ideo ex defectu talium conditionum carent privilegio sine culpa, vel pœna; illis autem stantibus nunquam illo privantur, nisi in pœnam.

Et confirmatur hoc, quia hoc privilegium non est in gratiam personæ, sed totius status clericalis; ergo nullus clericus potest illo privari, nisi fiat illo indignus, quia id redundaret in magnum totius status clericalis incommodum, ac detrimentum. Quod autem propter crimina auferatur, redundat in commune bonum totius status, & ideo ita fieri potest, & non aliter. Et ob eamdem causam, ut in superioribus attigi, etiam si hoc privilegium datum esset clericis immediate ab ipso Christo, possent in pœnam illo privari, sicut privantur homines libertate, aut vita in pœnam, etiam si dono authoris naturæ illam habuerint, quia intelligitur data quasi sub hac conditione, seu subordinatione ad commune bonum reipublicæ, & potestatis, quæ illius curam gerit: ita cum proportione de hoc privilegio censendum est, & datum nimirum esse cum subordinatione ad potestatem ecclesiasticam, quod multo magis locum habet, si fortasse per illam proxime fuit concessum.

Quibus modis pœna privationis hujus privilegii clericis imponatur.

Statim vero occurrebat inquirendum, quibus modis fiat hęc privatio privilegii in pœnam. Sed hoc magis pertinet ad tractatum de Censuris ecclesiast. ubi id attigimus disp. 30. sect. 2. Resolutio autem breviter est, regulariter non privari clericum hoc privilegio, nisi per degradationem realem juxta c. *Novimus* de Verbor. significat. & c. 2. de Pœnis in 6. & docent Canonistæ in c. *At si clerici*. §. de Adulteriis, de Judiciis, & alii, quos refert, & sequitur Covar. in Pract. c. 3. & Joannes Lupus tract. de Libert. ecclesiast. part. 2. cap. 5. n. 5. Aliquando vero fieri potest hæc privatio per solam sententiam a judice ecclesiastico latam, etiam si realis degradatio non sit subsequuta, quod tamen nunquam fit, nisi supposita incorrigibilitate in delictis enormibus, & servata forma pręscripta in cap. *Cum non ab homine* de Judiciis, de qua videri possunt ibi Doctores, præsertim Panormit. n. 24. Decius n. 28. Felin. n. 9. & Covar. supra. n. 2. Et ratio sufficiens est, quia in pęnis inferendi sicut potestas a jure data sufficit, ita forma concessionis servanda est; imo & restringenda, quia materia est odiosa. Tertio denique modo potest hæc pęna immediate per ipsam legem canonicam ferri. Ad intelligendum autem, quando, & quomodo talis pœna per canonem inferatur, in primis proprietas verborum stricte observanda est juxta principia generalia de lege pœnali.

Privilegia canonis, &

Deinde est in hac materia specialiter advertendum, privilegia canonis, & fori clericorum in jure canonico esse

foriclericorum in jure distingui. esse distincta, ut notavit Panormit. cap. 1. de Apostatis, ideoque attente considerandum esse, de quo privilegio lex loquatur, ut ab uno ad aliud non extendatur. Unde licet in c. *Perpendimus*, cap. *In audientia*, c. *Ut fama*, c. *Contingit*, 2. de Sentent. excom. clerici ter admoniti, & nihilominus in quibusdam criminibus obdurati, priventur ipso facto privilegio canonis, nihilominus illa jura non sunt extendenda ad privilegium fori, ut notavi disput. 22. de Censur. sect. 1. tum quia pœnæ sunt restringendæ, tum etiam quia, ut recte dixit Angelus v. *Excommunicatio.* 5. n. 23. & Sylvest. *Excommunicatio. 6.* n. 4. privilegium fori difficilius tollitur, quam canonis. Nam privilegium canonis pure humanum est, solum enim consistit in peculiari modo tuendi, ac defendendi incolumitatem personarum ecclesiasticarum, gravissimam censuram contra earum percussores ferendo, & ideo idem jus canonicum, quo illa censura lata est, merito non vult, illam habere locum in prædictis casibus, in quibus judicat, clericos ut laicos viventes, & post tot admonitiones pertinaces, tali defensione fieri indignos, licet non statim omni alio majori privilegio, & a jure divino manente, priventur, vel privari mereantur.

Unde si quis recte consideret canones, qui de hoc privilegio loquuntur, pauci sunt, qui pœnam hanc ipso facto sine alia sententia judicis ecclesiastici ita imponant, ut eo ipso persona clerici subjecta maneat potestati sæculari. Nam quoad clericos in sacris vix reperitur jus certum præter cap. 1. de Homicid. in 6. de quo supra dicto loco de Censuris dictum est, & videri possunt Sylvest. verbo, *Assassini*, quæst. 3. & 4. Juli. Clar. lib. 5. §. ult. num. 30. & Covar. lib. 2. Variar. cap. 20. num. 10. Alia vero jura, quæ in certis casibus privant ipso facto clericos hoc privilegio sub quibusdam conditionibus in cap. *Ex parte* 3. de privileg. & c. unic. de Vita, & honest. cleric. in 6. & Clement. 1. eodem tit. hæc (inquam) jura, & similia solent de clericis minoribus exponi. Quod nunc examinare, & ex professo tractare nec nostri instituti est, nec vacat, sed videri ibi possunt Glossæ, & Doctores, & in c. 1. de Apostatis, & Panormit. in c. *Perpendimus*, de Sent. excom. & Joan. Lupus in dicto tract. de Libert. eccles. part. 2. q. 5.

CAPUT XXVIII.

An clerici conjugati privilegio ecclesiasticæ exemptionis gaudeant.

Hæc quæstio tractari potest, vel de jure antiquo, vel de novo. Prior sensus parum utilis est, & ideo illum prætermittimus. Verisimilius autem est, prius quam ecclesia hoc discrimen constitueret inter clericos conjugatos, & reliquos, Privilegium indifferenter clericis concessum ad conjugatos pertinuisse non minus quam ad reliquos, quia non possumus nos excludere, quos lex non excludebat, & quia privilegium Principis ample interpretandum est. Imo in legibus Imperatorum nonnullæ habentur, in quibus privilegium hoc saltem ex parte ad uxores, & filios clericorum extenditur, ut videre licet in titulo de Episcop. & Cleri. in Cod. Justiniani, & Theodosii. Relicto ergo antiquo tempore, quæstio tractatur secundum novum jus capituli unic. de Cleric. conjugat. in 6. quod confirmat, & aliquo modo restringit Concilium Trident. sess. 23. cap. 6. de Reformat. Statuit autem Bonifaci. in dicto capite, ut clerici conjugati præter privilegium canonis solum gaudere possint privilegio fori quoad causas criminales, sive criminaliter, sive civiliter tractentur. Ut autem hac immunitate gaudeant, tres requirit conditiones. Prima, ut tonsuram deferant, secunda, ut incedant in habitu clericali, tertia, ut cum unicis, & virginibus contraxerint, Concilium vero Tridentinum addidit quartam dicens. *Modo hi clerici alicujus ecclesiæ servitio, vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem ecclesiæ serviant, & ministrent.*

4. Conditiones ad exemptionem clericorum conjugatorum requisitæ.

Clerici conjugati nunquam gaudent integ. clericali privilegio.

Ex quo jure tres propositiones, & quasi generales regulas in hoc puncto colligimus: prima est. Nullus clericus conjugatus gaudet toto privilegio clericali. Probatur, quia etiam si omnes dictas conditiones impleant, non sunt exempti a judicio sæculari in causis mere civilibus, & consequenter nec ab obligatione legum civilium saltem quoad vim directivam, neque a tributis, neque ab aliis muneribus, vel oneribus publicis, nisi per leges civiles expresse, & specialiter eximantur. Probatur, quia in dicto cap. concessa prius exemptione in criminalibus, additur. *In cæteris autem eos gaudere nolumus privilegio clericali*, ubi aperte omnia excludit, & singularis exceptio firmat regulam in contrarium. Et hæc regula communiter recepta est per Joannem Andr. & alios expositores in dicto cap. unic. Panormitanum, & alios in c. *Joannes* de Clericis conjug. & in c. 2. de Foro compet. & alios, quos referunt, & sequuntur Covar. in Pract. c. 31. n. 7. Gutier. de Juram. confirmatorio p. 1. c. 17. n. 12. Sylvest. v. *Clericus*, 1. q. 6. Non defuerunt autem, qui contrarium docuerint, ut dicti authores referunt, sed non est res disputatione digna, ubi jus est tam clarum, & evidens. Neque rationes eorum sunt alicujus momenti, ut in dictis authoribus videri potest. Quo circa juxta hoc decretum optime procederet lex 2. tit. 4. lib. 1. Novæ recopilat. supra tacta, si de his tantum clericis conjugatis loqueretur.

Solum circa hoc jus adverto in illo ex intentione Pontificis solum esse sermonem de clericis in minoribus constitutis, nam clerici in sacris uxores ducere non possunt. Duobus autem modis contingere potest, clericum majorum ordinum esse conjugatum. Primo quia cum antea conjugem haberet, postea modo legitimo ordinatus, & a conjuge separatus est. Et tunc ille non reputatur ab ecclesia tanquam conjugatus, sed tanquam continens viduus, quia civili quodam modo, & quoad usum, & societatem matrimonii uxor illi quasi mortua est, & ideo ille perinde potest gaudere privilegio clericali, ac cæteri clerici in sacris, & forte ob eam causam de hujusmodi clericis nulla specialis mentio, vel distinctio in jure fit. Alio modo potest clericus in majori ordine constitutus uxorem ducere per dispensationem Pontificis, & tunc ille omnino abstrahitur, & quasi deponitur a statu clericali, ideoque tanquam laicus reputatur, & gaudere non potest privilegio clericali, nisi fortasse quoad criminale forum concurrentibus conditionibus in aliis clericis conjugatis requisitis, quia nihil aliud de illo invenimus in jure dispositum, nisi per specialem dispensationem illi concedatur.

Quo privilegio fruatur, qui post sacros ordines uxorē ducit.

Secunda propositio, seu regula est, clericum conjugatum observando clericalem statum modo a jure requisito, gaudere saltem exemptione a judicio sæculari in criminalibus causis. Ita statuitur, & declaratur in dictis decretis, quæ potuisse in hoc ita disponere, satis ex superioribus constat. Unde solum supersunt explicandæ conditiones ad prædictum statum requisitæ. Prima erat tonsura, circa quam nihil occurrit addendum, quia eodem modo debet ab his clericis deferri, quo a minoribus non conjugatis. Secunda erat habitus clericalis, circa quam notant Doctores, non oportere in hac conditione observari omnimodam æqualitatem, seu æquiparationem inter hos clericos conjugatos cum non conjugatis, quia licet in utriusque honestior habitus in qualitate, figura, colore, & longitudine, quam in laicis postuletur, nihilominus in illismet circumstantiis, præsertim in figura, longitudine, & materia vestium plus aliquid conjugatis permitti potest, quam non conjugatis. Sufficiet ergo, ut habitus satis honestus sit, & secundum communem consuetudinem aptus ad discernendum clericum a laico. Hinc vero intelligi potest, non satis esse, hujusmodi clericum deferre habitum clericalem illis horis, seu temporib. quibus actu in ecclesia ministrat, sed necessarium esse, ut in communi vivendi modo in habitu clericali incedat, quia in hoc æquiparatur clerico non conjugato.

Qualem habitum deferre debeant hi conjugati ad gaudendum exēptione.

Unde etiam infert Julius Clar. dicto §. ult. quæst. 36. n. 12. necessarium esse, ut hujusmodi clericus arma non portet, quam dicit esse communem opinionem cum Bertrando conf. 13. n. 5. quia arma clericis sunt prohibita. Aliquibus autem videtur, hanc prohibitionem non extendi in clericos conjugatos, quorum statum arma non dedecent. Et ideo Azor. tom. 1. lib. 13. cap. ult. quæst. ult. putat non repugnare huic privilegio, arma deferre, si alias clericalis habitus retineatur. Nihilominus tamen securius est, non deferre modo præsertim a laicis consueto, ita ut exterius videri possint, quia non bene conveniunt cum clericali habitu. In his tamen circumstantiis multum valet consuetudo a Prælatis non improbata, ut generaliter notavit Covarr. in Pract. c. 31. n. 7.

An dicti clerici, si cum armis incedant, hoc privilegio fruantur.

Tertia conditio erat, ut cum unica tantum, & Virgine contraxerint, bigamo enim noluit ecclesia etiam hanc

par-

Bigami clerici nō gaudent exemptionis privilegio. An contrahens cum Virgine a se antea corrupta hac exemptione gaudeat. partem sui privilegii concedere. Sed quid si clericus contrahat cum ea, quam ante matrimonium Virginem cognoverat,& corruperat,tunc enim re vera non contrahit cum Virgine; ergo nec gaudebit hanc exemptione. Sed nihilominus dico gaudere, quia, ut dixi, illud decretum solum intendit excludere bigamos: per illud tamen matrimonium non contrahitur bigamia,ut in materia de Irregularitate Disp.49.sect.3.Ratio vero est,quia in favorē matrimonii fictione juris quasi retro trahitur usus ejus. Unde sicut per matrimoniū subsequens proles prius concepta legitima efficitur, ita præcedens usus quasi matrimonialis reputatur,& consequenter matrimonium illud cum virgine contractum esse censetur. Deinde inquiri potest, quid dicendum sit si clericus cum duabus virginibus contraxit, non tamen cum utraque consummavit, quia prius altera illarum vel mortua fuit,vel religionem professa est. Respondeo hoc non obstare, quin talis clericus gaudeat hac immunitate,quia per illud duplex matrimonium non contrahitur bigamia,ut in citato loco dixi. Unde cum in dicto decreto dicitur, *Clerici, qui cum unicis,& virginibus contraxerunt*, intelligendūm est de matrimonio perfecte contracto,& consummato: nam antea non habet perfectam suam significationem, & lex illa in hac parte ad actum omnino perfectum restringenda est, Et ita in utroque hoc puncto sensit Glossa ibi communius approbata, licet aliqui contradixerint.

An qui cū duabus cōtraxit, & cum altera tantum consūmavit, exemptione gaudeat.

Per quam bigamiā clericus conjugatus exemptione privetur. Denique interrogari potest circa hanc conditionem, an per solam bigamiam contractam per duplex matrimonium consummatum,vel per matrimonium cum Vidua, fiat clericus incapax hujus privilegii. Et ratio dubitandi est, quia in omni bigamia est eadem ratio, & ideo extendenda videtur lex propter identitatē rationis,quamvis verba non omnino conveniant, quia nimirum aliter bigamia contracta est, quam verbis illius textus explicetur. Nihilominus censeo standum esse verbis legis,ideoque solum bigamum clericum cum altero ex illis duobus modis esse inhabilem ad hoc privilegium. Et ideo qui contraxit cum unica,& Virgine, quæ postea adulterium commisit,& nihilominus eam deinde maritus cognovit, licet fiat bigamus quoad alios effectus,& interpretative, nihilominus hoc privilegium non amittit,quia conditionem a jure requisitam servavit:nam cum unica, & virgine contraxit,& jus illud nihil amplius quoad hanc conditionem postulat. Neque illa extensio per identitatem rationis admittenda est,tum quia sumus in materia odiosa,& stricta, qualis est diminutio, vel limitatio immunitatis Ecclesiast. in hujusmodi autem materia raro, & vix admittenda est talis extensio, nisi tanta sit vis rationis, ut contrarium injustum,vel irrationabile appareat,quod hic dici non potest. Tum etiam quia neque identitas rationis hic invenitur, multo enim major defectus, vel indecentia in bigamia propria,quam in metaphorica invenitur. Tum denique quia Pontifex ipse non loquens generatim de bigamia,sed explicans species,& modos ejus, satis indicavit, illas tantum species voluisse excludere. Et ita sentit Julius Clar. d. q. 36. n.9.& 10.referens Auferium dicentem, ita sentire communiter omnes, & in facti contingentia ita fuisse decisum.

Quarta conditio a Concilio addita,supra in minoribus clericis non conjugatis fere declarata est, solum adverto duo. Unum est,Concilium hic definite postulare,ut talis clericus sit ministerio ecclesiæ ab Episcopo deputatus, & non addere alia duo membra, quæ in clericis non conjugatis posuit. Et sane merito: nam unum illorum, scilicet, in seminario clericorum educari, non potest moraliter in conjugato clerico locum habere, ut per se constat. Aliud vero membrum de studio in aliqua universitate de licentia Episcopi, licet aliquo modo posset a Clerico conjugato observari,non tamen eo modo,quo a Concilio postulatur, addit enim *quasi in via ad majores ordines suscipiendos versetur*, quæ via non potest in clerico conjugato considerari,cum per matrimonium ad majores ordines ineptus factus sit. Igitur præcise, ac definite necessarium est ecclesiæ ministerium. In quo adverto secundo,Concilium non tantum dixisse,debere esse deputatum servitio, vel ministerio ecclesiæ,sed addidisse,*ut ei ministret, vel inserviat*, quib. verbis plane significare voluit nō satis esse,quod habeat titulum, vel officium, si per alium tantum inserviat, sed necessarium esse, ut per se ipsum ministret. De modo autem ministerii nihil in par-

Clericus conjugatus in Universitate literis vacans non manet exemptus.

ticulari Concilium determinat, & ideo quodlibet sufficiet, sive aliquo modo spirituale sit, ut est, ministrare in Missa,vel in choro;sive temporale, ut est,res ecclesiæ custodire,mundare,& similia,quæ ad officium sacellani,aut Thesaurarii pertinent.

An Cleriens conjugatus mercaturam exercens hoc privilegio fruatur. Resolutio. His conditionibus nonnulli quintam addunt, nimirum,ut clericus conjugatus negotiationem,seu mercaturam non exerceat. Hanc ponit Julius Clar. dict. qu. 36. n. 12.& refert Alexandrum de Novo conf. 60.dicentem ita sentire communiter Doctores cum Innocentio in c. ult. de Vit. & honest. cleric. in quo textu potuit hæc opinio fundari:& quia negotiationes clericis prohibitæ sunt. Hæc tamen sententia probanda non est. Primo quia cum in dict. c. unic. veluti constituatur forma servanda, ut aliquis gaudere possit hoc privilegio,nihil ultra illam requiri potest, nisi aliquo alio jure additum sit, unde ante Concil. Trident.nihil aliud requirebatur; post illud vero requiritur quarta conditio, quia ab ipso addita est; illa vero quinta conditio nullo jure est adjuncta; ergo necessaria non est. Et ita tenet expresse Covar. dict. c. 31.n.8. citans Francum,Alexandr.& Immolam, & idem tenent Summistæ Sylvest. *Clericus* 3. qu. 3.& ibidem Tabien. qu.1.Angel.*Clericus* 9.n.3.& alii moderni.

Neque ex cap.ultim.de Vit.& honest. cleri. aliud colligitur. Nam præterquam quod ibi est sermo de clericis non conjugatis,ut ex toto contextu constat, ibi solum dicitur, clericos negotiationibus vacantes non esse immunes a tributis, quibus negotiantium bona subdita esse solent. Quæ decisio pro clericis conjugatis non erat necessaria, quia, ut jam diximus, nulla immunitate a tributis gaudent. Neque etiam est verum,omnem negotiationem esse prohibitam his clericis conjugatis: nam contrarium supponitur in c. *Joannes* de Clericis conjugat. Præterquam quod etiam alii clerici, quibus prohibita est negotiatio, licet peccent, illam exercendo, & quoad illa bona non gaudeant immunitate a tributis, quoad crimen, & quoad reliqua omnia non statim amittunt totum privilegium clericale, donec per judicem ecclesiasticum priventur, si incorrigibiles fiant. Et simili modo crediderim, quod licet clericus conjugatus ecclesiæ serviens, & insignia clerici portans,possit moderatam, & honestam negotiationem ad onera matrimonii sustentanda exercere,gaudendo sua immunitate in criminalibus, nihilominus non posse talem, & tantam negotiationem exercere, quæ & clericalem habitum, & ministrum non deceat, posseque per Prælatum compelli, ut vel a tali negotatione abstineat,vel insignia clerici deponat,argumento d.cap. *Joannes*; atque ita fiet, ut ille privetur privilegio, vel in pœnam ab homine impositam, vel ex defectu aliarum conditionum, non vero quia nova conditio per se necessaria sit.

Qui clerici conjugati omnino exemptione privatur. Tertia,& ultima regula, quæ ex dictis colligitur, est, multos esse clericos conjugatos, qui privilegio fori omnino non gaudent. Probatur, quia omnes illi, quibus deest aliqua ex dictis conditionibus,trahi possunt ad judicia sæcularia, etiam in criminalibus per prædicta jura, & juxta sententiam omnium. Nec requiritur sententia, aut declaratio hominis, quia ex defectu conditionis, & formæ statim sequitur privatio, ut a fortiori constat ex dictis de clericis non conjugatis. Unde reliqua ibi dicta possunt hic applicari. Solum est advertenda differentia inter conditionem unici matrimonii cum Virgine, & alias:nam si illa semel desit, defectus est perpetuus, & ita reddit personam simpliciter inhabilem ad tale privilegium,in aliis vero potest esse vicissitudo, & ideo licet per defectum earum amittatur privilegium, possunt iterum assumi,& redire privilegium,si fundamentum illud unius conjugii cum virgine non desit, quia tunc procedunt dicta de cæteris clericis,ut per se manifestum est.

CAPUT XXIX.

Utrum aliæ personæ ecclesiasticæ ordinem nullum habentes exemptione fori integre gaudeant.

Ratio dubitandi esse potest, quia jura canonica, quę de hoc privilegio fori loquuntur, solis clericis illud tribuunt; clerici autem solum dicuntur illi, qui ordinem aliquem, vel saltem primam tonsuram acceperunt.

Neque nomine clericorum solent monachi comprehendi, sed potius condistingui solent, ut sumitur ex Hieronym. epist. 2. & 3. Et confirmari potest ex cap. *Si quis suadente*. 17. q. 4. ubi privilegium canonis institutum est, & quia Pontifex voluit non solis clericis, sed etiam monachis illud concedere, distincte dixit, *In clericum, vel monachum*; ergo a contrario privilegium fori solis clericis ordinatis conceditur, cum de illis tantum canones loquantur. Quod si quis respondeat, inde potius contrarium sumi argumentum, quia principium receptum est, omnes illos gaudere privilegio fori, qui gaudent privilegio canonis, ex communi Doctorum sententia in c. 2. de For. comp. & ex Sylvest. verb. *ecclesia* 1. n. 6. Hoc non satisfacit, quia, ut supra diximus, majus est privilegium fori, quam canonis; ergo quoad concessionem non valet argumentum a minori ad majus privilegium, sicut etiam supra dicebamus, quoad ablationem non valere argumentum, si aufertur privilegium canonis, auferri etiam privilegium fori.

Assertio. Personæ ecclesiasticæ absque ullo ordine gaudent privilegio exemptionis. Probatur assertio, & ratio dubitandi solvitur.

Nihilominus sine ulla dubitatione dicendum est, personas ecclesiasticas, integre gaudere hoc privilegio, etiam si multæ illarum nullum ordinem habeant, ut sunt monachi antequam ordinentur, & sanctimoniales, quæ ordinis sunt incapaces. Assertio est recepta ab omnibus Doctoribus, probaturque primo ex jure canonico, destruendo simul rationem dubitandi, quæ ex falso principio procedit. Quamvis enim aliqua jura de hac immunitate sub nomine clericorum loquantur, ut c. *Non minus*, & c. *Adversus*, de Immun. eccles. nihilominus alia loquuntur sub nomine ecclesiasticarum personarū, quod generalius est, & monachos in rigore comprehendit. Ita constat ex c. *Quanquam* de Censib. in 6. & ex c. *Clericis*, de Immun. eccles. in 6. ubi etiam distincte additur, *ecclesiasticis personis regularibus, vel sæcularibus*. Et in antiquioribus decretis in c. *Experientiæ*. 11. qu. 1. declaratur, hoc privilegium fori convenire omni *personæ ecclesiastici officii*, quæ vox etiam proprie convenit monachis. Denique in c. *De persona eadem*. 11. q. 1. expresse loquitur Greg. de Episcopis, clericis, & monachis, allegando Authent. Iustiniani, quam in hoc approbat, & recipit. Accedit, quod D. Hieron. ut citatur in c. *Duo sunt*. 12. q. 1. distinguens duo genera Christianorum; sub primo comprehendit omnes personas divino officio, & contemplationi, & orationi mancipatas, & in eis prius numerat clericos, & monachos, quos Deo devotos, & conversos appellat, postea vero omnibus tribuit clericorum nomen, quia omnes forte electi, & specialiter vocati sunt. Ita ergo accipiendum est nomen clericorum in hoc privilegio, etiam ubi contigerit per illud tantum nomen explicari.

Ex jure civili probatur secundo assertio.

Secundo potest assertio etiam ex legibus civilibus probari. Nam in primis in lege 36. de Episc. & cleric. in Codice Theodos. cum exemptio a tributis clericis tribueretur, additur: *Quos gradus clericatus, & quod non minus est, sanctior vita defendit*. Præterea Justinianus Imper. in Authent. de SS. Episcopis &c. collat. 9. novel. 123. c. 2. *Si quis contra*. 21. concedens privilegium fori, expresse recenset clericos, & monachos, & fœminas etiam Deo dicatas, ut notavit Gregor. lib. 11. ep. 53. Denique Fridericus in sua constitutione simpliciter loquitur de ecclesiast. personis, ecclesiis, ac locis piis. Unde non est dubium, quin præter clericos Monachos etiam comprehendat, ideoque postquam dixerat: *Statuimus, ut nullus eccles. personam in criminali quæstione, vel civili trahere ad judicium sæculare præsumat*, subdit inferius: *Statuimus, ut si quis clericis, vel personis eccles. justitiam denegare præsumpserit*, &c. Ubi expendo disjunctionem illam, quia ne forte dicendo tantum, *si quis clericis*, ambiguitas, de restrictione verbi oriretur, addidit aliam particulam, *Vel eccles. personis*, declarans subinde, privilegium illud personis eccles. datum non solis clericis proprie dictis concedi, sed omnibus divino obsequio specialiter mancipatis, quæ nomine ecclesiasticarum personarum significantur.

Et ex eisdem juribus, & verbis constat, totum hoc privilegium integre concedi personis eccles. non ordinatis, æque ac clericis non conjugatis, seu in statu clericali integre permanentibus. Probatur, quia Fridericus sub eodem generali nomine, eodemque tenore verborum hanc exemptionem omnibus concedit. Atque eodem modo illam confirmat, & approbat Honorius Papa in fine ejusdē constitutionis. Decreta etiam antiquiora nullam in hoc distinctionem faciunt inter illa duo genera personarum ecclesiasticarum, de illisque simpliciter asserunt, ecclesiastica immunitate gaudere. Denique utrunque est consentaneum rationi; ac subinde juri divino, a quo privilegium hoc emanat.

Ratione suadetur assertio.

Nam clericis ordinatis ideo hoc privilegium conceditur, quia peculiari modo divinis obsequiis dicati sunt, ideoque ad familiam Christi specialiter pertinent, & a curis, ac perturbationibus sæcularib. debent esse abstracti; hac autem ratio non minus in monachis, & similib. personis militat, etiam si per propriam ordinationem sacratæ non sint, quia hic modus peculiaris cōsecrationis non est cur ad privilegium exigatur, quando principalis ratio, & quasi proxima, & fundamentum privilegii alia via comparatur. Quod fundamentum, ut dixi, est peculiaris dedicatio ad divinum obsequium, ut notavit Innoc. in c. 2. de Majorit. & obed. Sicut etiam inter ipsos clericos, qui primam tantum tonsuram acceperunt, re vera non sunt ordinati sacramētali ordine a Christo instituto, & nihilominus quia per illam cæremoniā ab ecclesia institutam peculiari modo dicantur, & consecrantur divino cultui, ex illa parte id sufficit ad privilegiū exemptionis; ergo eadem, vel majori ratione religiosa professio, vel quilibet alius modus ab ecclesia probatus, quo persona divino cultui peculiariter consecratur, ad exemptionem sufficit; omnes autem personæ, quæ simpliciter ecclesiasticæ vocantur aliquo simili modo, vel ritu ecclesiastico Deo dicantur, & consecrantur; ergo & speciali modo pertinent ad familiam Christi, & ejusdem exemptionis debent esse participes. Et hinc D. Thom. in 2. d. 44. q. 2. art. 2. ad 1. & ibi D. Bonav. Rich. & alii dicunt, sub illis Christi verbis: *Ergo liberi sunt filii*, non tantum clericos ordinatos, sed etiam omnes, qui Apostolicam vitam sequuntur, omnia propter Christum relinquentes, comprehendi.

Quæ personæ non ordinatæ Ecclesiasticæ censeantur.

Jam vero interrogandum occurrit, quæ personæ non ordinatę sub hoc genere personarum ecclesiasticarum venire, aut comprehendi censeantur. In quo puncto in primis certum est, omnes religiosos, & religiosas professas sub hoc membro comprehendi, sive monachorum, sive regularium, sive religiosorum nomine significentur, & in hoc omnes Doctores conveniunt, quia est in jure manifestum. Unde recte dixit Panormit. in c. 2. de Foro compet. duo maxime eximere personam a potestate sæculari, ordinationem, & professionem.

Professio voto simplici emissa sufficit ad gaudādum hoc privilegio. Novitii etiam religiosi eadem fruuntur exemptione.

Addendum vero nunc est professionem intelligendam esse, non solum illam, quæ fit per vota solennia, sed etiam illam, quæ fit per vota simplicia ab ecclesia approbata, & recepta ad constituendum verum, ac proprium religiosum statum: nam sicut tales personæ sunt veri religiosi, ita æque primo, ac per se gaudent eadem ecclesiastica immunitate. Deinde vero extenditur idem privilegium per quandam participationem, & extensionem ad novitios religionum, quia sicut in ordinem clericorum prima tonsura initiati habitum clericalem ferentes, & ecclesiæ servientes inter personas Deo dicatas computari incipiunt, ita etiam novitius religionis, quatenus incipit esse in via ad statum religionis, ejusque insignia defert eique inservit, inter religiosas personas quoad gaudendum privilegio computatur.

Alii status ecclesiastici, qui absque voto hāc exemptionem inducunt.

Ultra hos vero sunt alii status, vel modi vivendi ecclesiastici, qui licet per tria vota perfectionis non constituantur, sed per unum, aut aliud, vel per aliquem traditionis, oblationis, aut congregationis modum ab ecclesia approbatum, sufficere censentur ad gaudendum hoc privilegio, vel ex speciali concessione, vel quia generalis consuetudo ita interpretata est decreta, quæ personis ecclesiasticis hoc privilegium concedunt. Et sub hoc membro continentur illi, qui dicuntur *conversi laici* in aliquibus religionibus juxta c. *Non dubium*, de Sent. excom. Item aliqui Eremitæ, & alii, quos late enumerat Sylvest. v. *ecclesia* 1. q. 5. per totam, & Panormit. in dict. cap. de Foro compet. & Archid. in c. *Duo sunt* 12. q. 1.

Gaudentes privilegio canonis, etiam hoc privilegio fruuntur.

Ut autem generalem regulam constituamus, censeo illam veram, quam in principio argumentando tetigimus, nimirum, omnes personas, quæ gaudent privilegio canonis, gaudere etiam privilegio fori. Quæ regula intelligenda est per se, & ex vi juris communis, nam in pœnam poterit quis uno privilegio privari, licet non privetur alio, & ex jure speciali poterit aliquibus personis unum privilegium sine alio communicari, per se tamen loquendo, omnes personæ, quæ ad unum privilegium sufficientem

eccle-

ecclesiasticum statum habere censentur, habent etiam ad aliud, quia si persona defenditur ab ecclesia speciali privilegio canonis, ideo est, quia supponitur esse sacra, & sufficienter Deo dicata, ac denique ecclesiastica, ergo consequenter gaudent communi jure immunitatis quoad forum. Quin potius licet privilegium fori majus, magisque ex jure divino esse censeatur, nihilominus prius, & intimius (ut sic dicam) convenit personis ecclesiasticis, eo ipso, quod sacræ, & Deo dicatæ sunt, quam privilegium canonis: nam illud est quasi per se conjunctum cum tali statu, illique valde conveniens, hoc vero solum quasi per accidens ad coercendam hominum audaciam, aut malitiam, quia, ut dixi, solum consistit in speciali censura contra percussores clericorum lata. Et ideo etiam antiquius est privilegium fori, quam canonis, ac subinde magis necessarium est, ut omnes, qui gaudent privilegio canonis, gaudeant etiam privilegio fori, quam e converso.

Tom. 5. disp. 22. sect. 1. n. 19. & seq. De facto tamen eisdem personis est utrumque privilegium concessum, & ideo, quæ de his personis dixi alibi, tractando de privilegio canonis, hic etiam sufficiunt.

Inter has autem personas possumus quoddam discrimen notare per analogiam & porportionem ad personas clericorum, nam quædam sunt habentes statum ecclesiasticum omnino immutabilem, ut sunt religiosi solenniter professi; aliæ vero habent statum, aut modum vitæ mutabilem, quia in aliquo casu possunt ad laicorum statum transire.

Religiosus professus habitũ laicum deferens exẽptionem retinet. Priores comparamus clericis in sacris, quia absolute, & ex vi professionis semper gaudent hoc privilegio absque alia conditione, vel limitatione, quamdiu illo non privantur. Unde licet religiosus professus habitum deferat, & apostata tanquam laicus incedat, semper gaudet, hoc privilegio, quia semper est persona sacra, & religiosa, cui simpliciter concessum est. Quod si objicitur c. 1. de Apostatis. Respondemus in primis, ibi non esse sermonem de religiosis, sed de clericis, qui *relicto clericali habitu in apostasia tanquam laici conversantur*. Deinde ibi non videntur apostatæ simpliciter privilegio privari: nam solum dicitur, *Si in criminibus comprehensi teneantur, per censuram ecclesiasticam non præcipimus liberari*, ubi Glossa advertit, solum juberi, ut judices sæculares non cogantur per censuras jurisdictionem suam in apostatas nõ exercere, non tamen dari eis facultatem illam exercendi: hæc enim duo diversa sunt, & in materia pœnali non est ab uno ad aliud facienda extensio. Unde Panormit. ibi, & in c. *Perpendimus* de Sent. excom. satis probabiliter dixit, in eo casu non privilegium fori, sed tantum canonis amitti, cui sententiæ favent Paulus 4. constit. 29. contra Apostatas, & Pius IV. constit. 8. simili, quæ in Bullario Romano videri possunt. Denique licet ibi esset ipso jure facta privatio illius privilegii, illa esset quædam pœna, quæ non nisi post sufficientem monitionem, & incorrigibilitatem incurretur, ut eadem Glossa notavit. Per se ergo, & ex vi juris communis professi semper gaudent hoc privilegio. Aliæ vero personæ ecclesiasticæ infra hunc gradum constitutæ habent statum mutabilem aliquo modo, & ideo licet quamdiu in statu permanent, privilegio fruantur, statim ac statum deserunt illud amittunt, non in pœnam, sed quia fundamentum privilegii jam in eis non invenitur, ideoque hujusmodi personas cum clericis minoribus comparavimus.

Qui ante professionem religionem deserit, privilegium amittit. Sicque novitius statim, ac habitum dimittit, privilegio non gaudet; imo & religiosus, qui simplicia tantum vota emiserat, si absolutus a votis dimittatur, privilegium simul amittit. Idemque a fortiori est in omnibus aliis.

Ecclesiis, vel clericis servientes an hoc privilegio gaudeãt. Ultimo vero dubitari hoc loco potest, an sub his personis ecclesiasticis, quæ hoc privilegio gaudent, comprehendantur omnes in quocunque munere ecclesiæ servientes, etiam si ordinati non sint. Idemque dubitari solet de familiaribus Episcoporum, imo & de iis, qui cæteris clericis inserviunt. In quo puncto Glossa in cap. 2. de Foro compet. verb. *Minores*, per illud verbum intelligit ecclesiæ servientes, quos dicit eodem privilegio gaudere. Videturque intelligere etiam si ordinati non sint, tum quia in textu *Minores* illi, seu *Juniores* (ut legitur in c. 2. 11. qu. 1.) distinguuntur ab omnibus clericis, verba enim sunt: *Neque presbyterum, neque diaconum, aut clericum ullum aut minorem ecclesiæ*, tum etiam quia Gloss. illa citat cap. *ecclesiarum* 12. q. 2. in quo sine dubio est sermo de communibus servis, non solum ecclesiarum, sed etiam Episcoporum, & omnium clericorum.

Resolutio negans. Dicendum nihilominus est, nullos ecclesiæ ministros, aut servos gaudere privilegio fori, quantum est ex vi juris communis. Ita docent Panormit. Felin. & alii in dict. cap. 2. de Foro compet. & Archidiac. in dict. c. *ecclesiarum*, & in c. *Clericum* 11. q. 1. & Jul. Clar. dict. §. ult. qu. 35. n. 18. & 19. Et sufficienter probatur, quia nullo jure cavetur. Item post Concil. Trident. est evidens, quia in clericis etiam minoribus servientibus ecclesiæ requirit habitum, & consuram ad hoc privilegium; ergo multo minus poterit laicus serviens ecclesiæ tali privilegio frui, cum neque tonsuram deferre possit. Unde idem est longe certius de servis, seu famulis clericorum.

Quid de familiaribus Episcoporũ. De familia autem Episcopi dicunt prædicti authores, esse consuetudine receptum, ut a judiciis sæcularibus sint exempti, & omnes ad hoc allegant cap. ult. de Offic. Archidiac. quod certe mihi non probatur. Consuetudini ergo standum esse censeo, & ubi de usu contrarium non constiterit, a communi sententia non est recedendum: nam talis consuetudo valde rationabilis est in favorem Episcopalis jurisdictionis, & authoritatis. Et ob eandem causam eadem consuetudo, & cum majori amplitudine circa familiares Cardinalium servatur, ut ex Julio Claro supra numero vigesimo septimo, & ex aliis authoribus, qui de Cardinalibus scripserunt, intelligi potest.

Neque in contrarium obstat dictum c. 2. de Foro compet. in verb. *Minores*, seu *Juniores*. Nam in primis Hostiensis ibi per minores intelligit Monachos, & conversos, quæ expositio non potest accommodari lectioni, quæ habet *Juniores*. Sed quia illa non sine causa permissa est a Gregorio 9. intelligere possumus, vocem, *Minores*, ab ipso usurpatam esse, non ut significet minores ætate, sed minores gradu. Et ita sub illa voce comprehendentur omnes personæ ecclesiasticæ nullum ordinem habentes, quia in ordine Hierarchico sunt in inferiori gradu, juxta cap. *A Subdiacono* 93. dist. cum similibus. Secundo dicere possumus, per minores intelligi scholares (ut ait Glossa, & late exponit Panormitanus) vel juvenes destinati ministerio, vel servitio ecclesiæ, non tamen omnino laici, sed habentes saltem primam tonsuram. Atque ita nomine clerici in illo textu solum intelligetur ille, qui aliquo vero ordine insignitus est, ut habeat locum illa disjunctio, *aut ullum clericum, aut minorem ecclesiæ*. Neque hic usus illius vocis est novus, nam olim inter clericos solum usque ad ostiarios numerabantur, ut patet in cap. 17. dist. & in dict. cap. *A subdiacono*.

Ad c. ecclesiar. Neque etiam obstat dictum cap. *Ecclesiarum servos*, quia ibi non agitur de quibuscunque famulis conductitiis, aut liberis servientibus, sed de servis perpetuis, ut ibi Glossa, & alii exponunt, & Panorm. ac Felin. in dicto c. 2. de Foro compet. Dicuntur autem ibi a Concilio Toletan. 3. hujusmodi servi esse immunes ab oneribus, & officiis tam publicis, quam privatis laicorum, quia invitis dominis, non possunt cogi. Quod quidem quantum attinet ad privata obsequia laicorum, pertinet ad rationem justitiæ, nullus enim privatus juste potest alienum servum ad sibi serviendum compellere. Altera vero pars de publicis oneribus, & officiis ad exemptionem a tributis reducitur, juxta superius declarata. Nam mancipia ecclesiarum; imo & clericorum a tributis exempta sunt in l. 1. Cod. de Episcop. & Clericis. Et ratio est, quia servi, seu mancipia inter bona Domini computantur, & ideo sicut alia bona clericorum exempta sunt a tributis, vel sicut domus, equi, aut boves clericorum a publicis oneribus exempta sunt, ita etiam servi. Unde hæc exemptio non est per se, & directe concessa personis servorum, sed redundat ex privilegio clericis concesso, quia onus impositum servo, redundaret in dominum, & ita esset contra immunitatem ejus.

CAPUT XXX.

An privilegium immunitatis clericorum ab aliquo homine revocari possit?

HActenus explicuimus omnes causas, & effectus hujus immunitatis ecclesiasticæ, de qua tractamus, nunc de proprietatibus ejus consequenter dicendum videbatur. Si quis tamen diligenter consideret, quæ inter explicandas causas, & effectus hujus privilegii dicta sunt, fere omnes proprietates, quæ in illo spectari possunt, declaratas inveniet. Nam in primis ex dictis colligitur,

privilegium hoc esse divinum, id est, a Deo ipso concessum, quæ magna dignitas est talis privilegii, a qua consequenter habet, ut & immutabile in universali, seu simpliciter sit, & ut etiam ex parte non sine magna, & justa causa possit auferri, ut in c.28. attigimus, & paulo post amplius declarabimus. Deinde habemus ex dictis, privilegium hoc non esse juris privati, sed publici, non solum quia in publicam utilitatem universalis ecclesiæ latum est, sed etiam quia utrique juri Canonico, & civili insertum est, ideoque eminentiori modo habet prærogativas omnes, quas privilegia in corpore juris inserta habere solent, ut ex generali doctrina de Privilegiis suppono. Tertio haberi potest ex dictis, privilegium hoc maxime favorabile esse, quia in primis favet religioni, cujus jus summo favore dignum est, ut sensit etiam Jureconsultus in l. *Sunt personæ*. ff. de Religios. & sumptib. funer. Ac deinde non in favorem unius loci, vel provinciæ, aut gentis, sed ob augmentum, & decentiam divini cultus, & honorem totius ecclesiast. status institutum est. Unde etiam fit, regulas omnes, quæ de ampliandis favoribus in jure latæ sunt, ad hoc privilegium applicandas esse. Quarto denique concludi potest ex dictis, privilegium hoc non personale tantum esse, sed reale, quia non intuitu alicujus personæ, sed dignitatis Pontificiæ, & totius clericatus concessum est, ut dicitur in c. *Si diligenti*, de Foro compet. & ex dictis de finali causa, & ratione hujus privilegii est manifestum. Unde tandem fit, hoc privilegium non extingui cum persona, sed de se perpetuum esse, nam hæc proprietas privilegia realia comitari solet.

De his ergo proprietatibus, ultima excepta, nihil nobis dicendum superest, sed juxta generalia principia, & doctrinas de privilegiis explicandæ, & amplificandæ sunt. Solum circa perpetuitatem declarandum superest, quanta illa sit, & an omnem modum amissionis, ablationis, seu desitionis talis privilegii excludat. Perpetuum enim dicitur, quod incorruptibile est, vel si latius loquamur, quod saltem non corrumpitur, nec finem habet. Si ergo hoc privilegium perpetuum est, amitti non poterit, nec auferri. In contrarium vero est, quia multa sunt alia privilegia, quæ dicuntur perpetua, & desinere possunt. Solet enim privilegium dici perpetuum, quoties vel adhæret rei de se perpetuæ, ut fundo, vel, si adhæret personæ, non cum vita illius extinguitur, sed ei perpetuo succedi potest, & nihilominus talia privilegia tolli, vel amitti possunt, per superiorem potestatem, aut efficacem aliquam voluntatem, actionemve contrariam. Videndum itaque superest, an major sit hujus privilegii perpetuitas, quod non potest commodius fieri, quam explicando, an modus aliquis, quo solent privilegia desinere, in hoc privilegio immunitatis locum habeat.

Tres modi privilegium amittendi. Privilegium hoc immunitatis per lapsum temporis, vel mortem concedentis amitti nequit.

Oportet ergo præ oculis habere modos, quibus privilegia destruuntur, quos nunc ad tres reducimus, qui sunt revocatio privilegii, renunciatio ejusdem, usus ei contrarius, & per hos modos breviter discurremus. Nam duo alii modi corruptionis, qui in aliis privilegiis humanis accidere solent, scilicet, vel per lapsum temporis, vel per mortem concedentis, per se notum est, in hoc privilegium cadere non posse. Alius vero modus, qui dici solet per abusum, quomodo circa hoc privilegium interdum contingat, in superioribus capitibus explicatum est, declarando, quomodo privatio clericalis privilegii interdum sit pœna. Et ad hoc etiam reducitur, quod per mutationem clericalis status, interdum etiam amittitur, vel minuitur modis supra declaratis: quamvis ille non tam proprie dicatur abusus, quam mutatio subjecti, per quam interdum solet accidens corrumpi. Et ita posset etiam illa privatio reduci ad cessationem causæ intrinsecæ, a qua hoc privilegium pendet, qui est alius modus, quo solent privilegia amitti, & illa tantum consideratione potest in hoc privilegio locum habere. His igitur prætermissis.

1. Conclusio.

Dico primo. Hoc privilegium ita est perpetuum, ut etiam irrevocabile sit. Assertio est communis, & certa, quæ in hunc modum breviter ostenditur, quia privilegium hoc, maxime a Deo, vel a Rege temporali, seu Imperatore, vel a Pontifice Summo revocari posset, in nullo enim alio talis potestas cum aliquo apparenti fundamento cogitari potest. Probatur ergo assertio de singulis. Et in primis de Deo nulla est controversia, nam si vellet, potest omnia mutare: si autem velle, repugnet promissioni ejus, non volet, neque potest velle in sensu composito, ut ajunt, quia non potest esse infidelis, neque se ipsum negare. Ita ergo in præsenti privilegium hoc, quatenus ab ipso Deo concessum est, simpliciter irrevocabile ab ipso dici potest. Quia si datum est positivo jure divino legis gratiæ, sicut ipsa lex gratiæ data est simpliciter, & cum absoluta promissione perpetuitatis, utique quamdiu mundus duraverit, ita etiam hoc jus immunitatis ecclesiasticæ ex absoluta voluntate Dei, & sine ulla subintellecta conditione perpetuo stabilitum est, quamdiu sacerdotium novæ legis cum mundo duraverit; ergo eodem modo est hoc privilegium perpetuum, & irrevocabile. Nam in fine mundi non revocabitur, sed cessante illius fundamento, ac fine, seu necessitate, consequenter cessabit. Si vero privilegium hoc est a Deo solum ratione juris naturalis, sic magis ab intrinseco irrevocabile est, quamdiu fundamentum, & materia illius juris eadem perduraverint ut per se clarum est, & in lib. 2. de Legib. latius est declaratum.

An per Reges possit hoc revocari. Ratio dubitandi.

De secundo puncto, scilicet, de Regibus temporalibus, major est difficultas. Primo quia jus hoc sub ea ratione humanum, & civile est, ac subinde mutabile. Secundo quia unaquæque res per quas causas nascitur, per easdem dissolvitur; ergo quatenus hoc privilegium per voluntatem Regis constitutum est, retractari potest, quia voluntas Regis terreni mutabilis est. Hæc est enim ratio, ob quam cætera privilegia humana revocari possunt. Tertio quia sæpe Imperatores talia privilegia revocarunt, ut sumitur ex Gratiano in c. *Omnes* §. *Hæc si quis* 11. q. 1. & ex l. *Si quis curialis* C. de Episc. & Cleri. & ex l. *Neminem*, & ex Authent. *Quas actiones* C. de Sacros. eccles. & ex l. 19. de Episc. & Cleric. in Codice Theodosiano. Et in legibus particularium regnorum inveniuntur leges similes, quibus exemptio clericorum saltem ex parte revocatur. Quarto, quia Reges, qui nunc vivunt, dicere possunt, non concessisse tale privilegium, neque suos antecessores, ipsorum juri præjudicare potuisse.

Probatur conclusio etiam quoad Reges.

Nihilominus dicendum est, privilegium hoc non posse per voluntatem temporalium Principum revocari. Quæ assertio duobus modis potest intelligi. Primo non posse revocari absolute, & simpliciter, etiam quatenus per Dei, vel Pontificum voluntatem constitutum est: alio modo intelligi potest, etiam quoad id, in quo potuit a Principibus temporalibus propria voluntate donari. In priori sensu assertio quoad Deum per se nota est, quoad Pontifices autem sequitur evidenter ex principiis supra positis, neque alia probatione indiget. Nam Pontifex potest clericos eximere a sæculari potestate, etiam temporalibus Principibus invitis, ut in superioribus ostensum est; ergo non possunt Reges revocare privilegium fori, seu exemptionis ut a Pontificibus concessum, quia sicut tale privilegium non pendet a voluntatibus Principum in fieri, ita neque in duratione seu conservatione sua. Et confirmatur, quia non potest inferior mutare jus a superiore statutum, vel auferre jus a superiore concessum; sed Pontifices constituerunt hoc jus immunitatis, quatenus sunt superiores Regibus temporalibus, saltem indirecte per spiritualem potestatem, ut in superioribus declaratum est; ergo non potest per Principes temporales mutari. Neque contra hanc partem procedunt rationes dubitandi, neque in illa est controversia inter authores catholicos, nisi forte apud illos, qui negant, posse Pontificem propria potestate, & sine consensu Principum exemptionem concedere. Sed illa sententia, & paucorum est, & certe improbabilis, & quod ad rem maxime spectat, illimet authores, qui illam defendunt, nihilominus docent, exemptionem semel introductam cum consensu Regũ non posse ab eisdem Regibus revocari, in hoc vero loquuntur juxta posteriorem sensum assertionis a nobis propositum.

Procedit ergo assertio etiam in secundo sensu supra explicato, qui sensus per hanc conditionalem declaratur, nam licet hoc privilegium haberet suam primam originem a liberali donatione Principum, non posset per illos revocari. Vel aliter exponi potest, si Pontifex intelligatur nunc habere triplicem modum jurisdictionis super clericos in criminalibus, & civilibus. Unus modus est jurisdictionis temporalis directe datæ a Deo in tales personas. Alius est jurisdictionis indirectæ ex vi potestatis spiritualis, & has, sine dubio non habet a Regibus, & ita neque auferri per eos possunt. Tertius modus est jurisdictionis directæ in tali materia circa tales personas, quam habuerint Pontifices ex donatione Imperatorum, quia ut supra

dice-

dicebamus, eximendo clericos a sua directa jurisdictione temporali, non reliquerunt eos exleges, seu absque directo superiore in temporalibus, sed jurisdictionem suam directam in Pontifices transtulerunt. Dicimus ergo, etiam hoc posito, non posse Principes amplius auferre jurisdictionem illam a Pontificibus, & sibi iterum eam resumere, præsertim ipsis Pontificibus non consentientibus. Quæ sententia sic exposita communis est. Innocentius in cap. *Novit* de Judiciis, & ibi Panormit. n. 23. Felinus c. 1. de Constitution. n. 19. vers. *Alius casus*, & in capite primo de Prob. & hi duo plures alios antiquos referunt. Idem Hostiens. in dicto c. *Novit*. n. 2 & in sum. tit. de Immun. ecclesiar. §. *Sed nec illa*, & Alvarus Pelagius lib. 1. de Planct. eccles. c. 44. & Driedo lib. 1. de Libert. Christian. c. 9. Covarr. in Pract. c. 31. Soto in 4. d. 25. quæst. 2. art. 2. conclus. 6. Molin. 1. tom. de Justit. disputation. 31. Et idem defendunt Medina, & Pelacius, etiam si alias existimaverint exemptionem hanc non aliter, quam ex donatione Principum incepisse.

Fundatur autem primo hæc veritas in quodam principio in materia de Privilegiis recepto, quod privilegium vel superiori, vel æquali concessum non potest amplius a concedente revocari. Et ratio est, quia tale privilegium transit in pactum, ut Juristæ ajunt, pacta autem servanda sunt, etiam cum subditis, nedum cum non subditis, & multo magis cum superioribus. Vel aliter magis rationem explicando, licet in idem redeat, quia talis concessio potius est donatio quædam, quam privilegium, ut recte dixit Driedo: est enim, ut paulo antea explicavi, collatio quædam jurisdictionis propriæ, a se illam auferendo, & in alium transferendo: hæc autem quædam donatio est. Item quia inferior non potest dare privilegium superiori, quasi exercendo jurisdictionem in ipsum, cum illam non habeat; ergo solum potest id facere, paciscendo, vel donando. Talis autem donatio completa, & acceptata non potest a donante revocari, invito donatario, quia post donationem jam non est dominus rei qui eam donavit, sed cui donata est; nemo autem potest auferre rem alterius, invito Domino. Et confirmatur, ac declaratur, quia si Princeps posset talem donationem revocare, aut esset per dominium, seu potestatem dominativam, aut per potestatem jurisdictionis, nullus enim alius titulus justus cogitari potest. Non per dominium, nam hoc amissum est per donationem, seu talis privilegii concessionem, præcedens autem dominium, quod jam non est, nullam potestatem, seu facultatem moralem relinquit. Supponimus enim, privilegium esse simpliciter, & absolute concessum absque aliqua conditione, nam si illam includeret, ob eam non impletam posset interdum prior dominus donationem revocare, quia tunc non omnino priori dominio renunciavit; hic autem non ita est, sed exemptio pure, & absolute facta est; ergo propter præcedens dominium revocari non potest. Neque etiam per potestatem jurisdictionis, quia nullam habet unus Princeps in suum superiorem, cum in æqualem sibi non subditum illam non habeat, ut ex terminis constat, ergo.

Hoc autem principium, quod sine dubio evidens est, recte in præsenti puncto applicatur, quia hoc privilegium, ut manare intelligitur a Principib. sæcularibus, datum est non subditis, & superiori, nimirum, clericis, ecclesiis, Pontifici. Dices, imo datum esse subditis, si supponamus, ante concessionem hanc clericos fuisse Principibus laicis subditos in temporalibus. Respondeo, privilegium hoc partim intelligi concessum omnibus ecclesiasticis inferiorib. Pontifice, partim ipsi summo Pontifici; illius, a sua jurisdictione eos eximendo, huic, supremam jurisdictionem temporalem directam circa tales personas in ipsum transferendo. Juxta priorem ergo considerationem fateor, privilegium concessum esse subditis. At per eandemmet concessionem facti sunt non subditi, & consequenter privilegium factum est irrevocabile a concedente, quia jam inest non subditis, & ideo nec per potestatem jurisdictionis potest laicus illos accepto beneficio privare, quia nec dominium habet in homines liberos, nec jurisdictionem in non subditos, nec justum titulum illam iterum usurpandi. Juxta posteriorem autem considerationem privilegium hoc datum est non subdito, etiam antecedenter, quia Pontifex jure divino est exemptus, ac proinde non subditus Imperatori; imo etiam superiori datum est, quia Pontifex superior est Imperatore, etiam

Evasio. Refellitur.

in temporalibus saltem indirecte, & illi ut supremo Pastori data est etiam directa jurisdictio temporalis in clerum, ut commodius, & liberius (ut ita dicam) illum in temporalibus regere, & judicare possit. Et ita generale illud principium omnibus modis respectu Pontificis locum habet.

Addo denique non solum in hoc privilegio, sed etiam in omnibus aliis concessis ecclesiæ non tantum ab Imperatoribus, vel Regibus, sed etiam a quibuscunque Principibus, vel dominis, habere locu principium illud sub terminis universalioribus propositum, quod nullum privilegium per quamcunque potestatem temporalem, etiam non supremam concessum ecclesiæ, & ab ipsa acceptatum, potest per civilem potestatem, etiam supremam, revocari. Ratio est fundata in alio jure divino, quo omnia bona ecclesiastica a jurisdictione, omnique potestate sæcularium Principum exempta sunt, ut supra ostensum est. Ex quo principio ita colligimus, privilegium ecclesiæ concessum eo ipso, quod incipit esse in possessione, & usu ecclesiæ, inter bona ecclesiastica computatur, ut per se constat; sed Princeps sæcularis, quantumvis supremus, nullam habet potestatem super ecclesiastica bona; ergo nec potest quidquã circa privilegia ecclesiastica disponere; ergo multo minus illa revocare, aut auferre poterit.

Nullum privilegium ecclesiæ semel concessum, per sæcularem potestatẽ revocari potest.

Et declaratur per comparationem ad alia bona magis sensibilia, & corporalia: nam si Imperator fundum, castrum, aut civitatem ecclesiæ donavit, non potest amplius illam auferre, sicut non potuit Constantin. donationem Urbis, & aliorum bonorum, quam ecclesiæ Romanæ fecit, revocare, aut circa bona illa quidquam disponere, quia jam ecclesiastica facta sunt; ergo similiter non potuit jurisdictionem, quam semel in ecclesiam transtulit, revocare, aut iterum usurpare. Atque hoc exemplo utitur Hostiensis in hanc materiam, optimeque rem declarat: nam licet jurisdictio, etiam temporalis, magis incorporea sit, quam prædium v.g. nihilominus inter bona humana, & temporalia computatur, sicut etiam aliæ actiones, vel jura, quæ a Jurisperitis bona incorporalia nominantur; ergo postquam hæc transeunt in dominium ecclesiæ, omnia fiunt ecclesiastica bona, ac proinde eandem immunitatem jure divino induunt. Unde idem exemplum, & argumentum sumi potest ex bonis a quocunque inferiori, seu privato domino ecclesiæ donatis: nam postquam donatio habuit suum effectum, nec donator, nec Rex temporalis potest illa contingere, nisi quantum jura canonica disponunt, vel si quid fuerit in donatione ipsa per aliquod justum pactum exceptum; ergo idem est de quocunque privilegio in temporalibus ecclesiæ dato a potestate civili, nam cujuscunque gradus, vel ordinis sit, revocari non potest per quamcumque potestatem civilem, licet superior, vel etiam suprema sit.

Ampliatur præterea quoad hanc partem regula posita, quia non solum non potest hoc privilegium fori per potestatem civilem integre revocari, verum etiam neque ex parte diminui, vel limitari, aut restringi; imo nec restricte declarari cum legis authoritate potest virtute solius civilis potestatis. Hoc totum sequitur evidenter rationibus, & discursibus factis, quia circa bona, & jura ecclesiastica nulla est laicis tributa potestas; ergo similiter circa privilegium ecclesiasticum, vel jurisdictione semel in ecclesiam translatam nihil potest sæcularis potestas; ergo nec diminuere, nec restringere, nec legem aliquam, quæ in præjudicium illius cedat, ferre potest. Et similiter potest hic illud principium applicari, quod nullus, etiam si sit Rex supremus, potest minuere, vel aliquid disponere de privilegiis, vel juribus alterius Regis, vel cujuscunque personæ non subditæ, a quocunque, vel quocunque justo titulo illa habuerit, ac possideat; ergo majori ratione non possunt Principes temporales circa privilegium fori aliquid disponere, quod in illius præjudicium cedat. Talis autem est cujuscunque legis editio, privilegii concessio, jurisdictionis delegatio, seu commissio, aut executionis jussio, quibus ecclesiastica libertas minuatur, aut restringatur, & ideo omnes hujusmodi actiones, vel dispositiones non solum illicitæ, sed etiam irritæ sunt, & inanes, quia sine legitima potestate fiunt. Et ideo uttales declarantur in Authentica *Cassa*, C. de Sacrosanct. Eccles. & cap. *Noverit*, & c. *Gravem*, de Sentent. excommunicat. & aliis multis sub titulis de Immunit. ecclesiar. de Foro comp. & de Judiciis.

Privilegium immunitatis nec limitari quidem per civilẽ potestatẽ posse.

Dices.

Objectio. Dices. Posset Rex temporalis in suo regno ecclesiasticam libertatem augere, concedendo v. g. ut clerici non solum ut rei, sed etiam ut actores possint laicos ad tribunal ecclesiasticum vocare; vel etiam concedendo, ut temporales causae inter laicos possint ad tribunal ecclesiasticum deferri, si rei velint, ut Constantinum concessisse legimus in cap. *Omnes*. 11.q.1. Ergo poterit etiam quando sibi expediens videbitur, immunitatem restringere, ut aequitas servetur. Respondetur primo, negando consequentiam, nulla enim aequitas hoc postulat. Tum quia Rex temporalis potest privilegium favorabile ecclesiis concedere, non tamen legem condere onerosam, aut nocivam ecclesiis, vel eccles. personis, quae illas obliget; tum etiam quia quilibet potest donationem a se factam augere, non vero minuere, quia prius liberalitatis est & non tollit jus alterius, sed confert; posterius autem repugnat juri acquisito, & consequenter est contra justitiam. Atque ita in praesenti augere immunitatem ecclesiasticam de se opus est liberalitatis, & non repugnat justitiae, aut religioni, quia non est dispositio de juribus jam ecclesiasticis, sed de jure proprio, ut ecclesiasticum fiat, quod de se potius est opus religionis. At vero immunitatem restringere, aut limitare liberalitatis non est, religionique derogat, & injustitiam involvit, quia est falcem mittere in alienam segetem. Deinde circa antecedens advertimus, licet possint Principes temporales per nova privilegia clericorum exemptionem, aut jurisdictionem Episcoporum in temporalibus augere, nihilominus haec privilegia non cogere ecclesiae Praelatos, ut illa observent, sed necessarium esse eorum liberum consensum, ut effectum habeant, quia in tali materia nec vim coactivam, nec directivam habere possunt, ut supra est ostensum. Et praeterea ut talia privilegia a clericis acceptari valeat, necesse est, ut legibus canonicis non sint contraria, quia contra illas nulla dispositio civilis valida esse potest.

Solutio. Privilegia per Reges ecclesiasticis personis concessa ante Praelatorum acceptationem effectum non habent.

Neque rationes dubitandi in principio hujus puncti positae assertioni obstant. Ad primam enim dicimus, licet hoc privilegium ut ab Imperatore manavit, jus civile dici possit, tamen postquam per ecclesiam est approbatum, esse, ut Juristae loquuntur, canonizatum, id est, jus canonicum effectum, materiamque ejus esse ad altiorem ordinem eccles. rerum elevatam, & ideo sine consensu Pontificis revocari non posse. Quod de omni lege civili canonizata docuerunt Glossae, Innocent. Dominicus, & alii apud Felinum c. 1. de Constit. n. 19. & Panormit. in cap. *Novit*, de Judic. n. 27. Ad 2. respondetur, principium illud, Rem, per quas causas nascitur, posse dissolvi, tantum habere locum in his, quae pendent in fieri, & conservari a causa: in praesenti autem licet exemptio, prout nunc consideratur, in fieri pendeat a voluntate concedentis, postquam vero data est, jam non pendet, quia, ut dixi, ad altiorem ordinem rerum est evecta. Accedit, quod effectus ille per potentiorem voluntatem confirmatus est, & ideo per solam saecularis Principis voluntatem retractari non potest. Ideoque non est eadem ratio de hoc privilegio, & aliis, quae subditis conferuntur.

Solvuntur rationes dubitandi cōtra hanc partem propositae. Prima. Secunda.

Tertia. Ad tertium in primis dicimus; narrari facta, non tamen ostendi jure esse facta. Et ita Felinus in cap. *Ecclesia*, de Constitut. respondet ad dictam legem, *Si quis curialis*, quod licet de facto quoddam privilegium revocaverit, jure tamen non potuit. Idemque responderi potest ad alias leges, praesertim antiquas, quia Imperatores in principio non satis perspectam habebant vim ecclesiasticae immunitatis. Deinde vero dicitur, aliqua forte fuisse privilegia, quae vel nunquam fuerunt a Pontificibus acceptata, sed ad summum permissa, ut fortasse fuit privilegium datum a Constantino, quod laici possent ad ecclesiasticos judices appellare. Et si quae talia fuerunt, per contrariam voluntatem, vel usum revocari potuerunt, quia nec proprie pertinebant ad immunitatem, neque inter jura, seu bona ecclesiastica computabantur, & ita cessant in illis rationes factae. At vero privilegia a Pontifice acceptata, & probata, sine consensu Pontificis revocari non potuerunt, & ideo leges contrariae, vel effectum non habuerunt, vel non, nisi Pontifice annuente tacite, vel expresse, illum consequi potuerunt. Quod videtur recognovisse Rex Hispaniae Alphonsus in l. 54. tit. 6. part. 1. dicens, licet clerici ob clericatum in multis exempti sint, quaedam vero esse, in quibus Ecclesiae placuit, ut non eximantur, Hispane *Tubo por bien la Sancta Iglesia*, quasi diceret, se non posse exemptionem tollere, aut minuere, sed solum declarare, quid in eo genere ecclesia admiserit.

Ad 4. respondetur, Reges, qui nunc vivunt, comparari posse vel ad praecedentes quibus haereditario jure succedunt, vel ad Imperatores, quorum regna ex parte aliqua occuparunt, & justo titulo eum suprema potestate civili possident. De prioribus dico, succedere unumquemque in regno eo modo, quo antecessores illud habuerunt, si ergo ab aliquo antecessore privilegium hoc valide concessum est, eo ipso fuit illa jurisdictio ab illo throno Regio separata, ideoque successor non potest cum ampliori jurisdictione illud haereditare, nec separationem prius factam revocare, quia nullam potestatem consequitur respectu non subditorum. Et fere eadem ratio est de Regibus supremis, qui nunc sunt in terris, quae olim erant imperii: nam etiam obtinuerunt illa regna in eo statu, in quo sub Imperatore antea erant, & ita non potuerunt juri ecclesiae derogare. 4. Ratio solvitur.

Evasio. Quod si quis dicat, exemptionem hanc, ut est ab Imperatoribus, a temporibus Friderici II. incepisse, quo tempore jam multi erant supremi Principes, & Reges Christiani, qui constitutionem Friderici acceptare non tenebantur. Respondetur in primis (quidquid sit de antiquitate juris, & excellentia uniuscujusque regni, quod nunc examinare nobis necessarium non est) Fridericum non dedisse, sed innovasse, & ad pristinum, ac debitum statum ecclesiasticam exemptionem reduxisse, prout ab antiquis Imperatoribus concessa jam fuerat, ut in superioribus visum est. Deinde negari non potest, quin omnia regna Romani orbis legem illam acceptaverint, & usu, ac moribus observaverint, imo & in suis regni propriis legibus confirmaverint, quod satis est, ut hoc speciali titulo fuerit ecclesiae jus acquisitum. Cujus etiam sufficiens indicium est, quia ut in aliquibus casibus possint contra exemptionem agere, privilegia ab Apostolica sede obtinuerint, ut respondendo Barclajo, ejusque argumentum in ipsum retorquendo, Bellarminus notavit, ex Julio Claro lib. 5. §. ult. q. 36. n. 26. in fine, & Aufrerio in Clementin. *Ut clericorum*, de Offic. Judicis ordinarii limitatio. 13. Et de republica Veneta similia privilegia refert Gigas in tract. de Crimine laesae Majestatis sub Rubrica. *Quis de illo cognoscat*. n. 20. Signum ergo est, hoc jus exemptionis, in toto orbe Christiano receptum esse, & in eodem orbe esse quasi jus gentium, ideoque temporales Reges non posse auctoritate sua illud revocare. De Regibus vero supremis, qui fortasse de novo convertuntur ad fidem, jam supra dictum est, posse ab ecclesia cogi ad hanc exemptionem admittendam, & quasi cum illis contrahere, neque aliter illis ministros ecclesiasticos tribuere, nisi eos ab ipsorum temporali jurisdictione exemptos admittant. Quae conditio, licet non expresse proponatur, in ipsa professione obedientiae ad Pontificem Romanum includitur, ideoque hoc etiam titulo non possunt hujusmodi Reges hoc privilegium revocare, aut infringere. Dissolvitur.

Tertio dicendum de Summo Pontifice, an possit hoc privilegium revocare, in quo eaedem fere rationes dubitandi possent proponi. Illis tamen non obstantibus breviter dico, etiam Summum Pontificem non posse privilegium hoc simpliciter, & absolute revocare. Ita dicunt communiter Canonistae in cap. *Ecclesia*, de Constit. ubi praecipue Panormitan. Decius. & Felin. & in c. 2. de Majorit. & obedien. Cardinalis in Repetit. c. *Perpendimus*, de Sentent. excom. opposit. 7. Rebuff. in Concordat. tractat. ultim. ubi alios refert, & Jacobatius lib. 1. de Concil. art. 6. Probatur autem haec assertio, discurrendo breviter per tria jura, a quibus haec exemptio originem ducere potuit. Et in primis cum diximus esse immediate a jure divino naturali, vel positivo, clarum est, non posse per Pontificem revocari, & in hoc principio dicti auctores fundantur. Quo supposito, evidens est consecutio, quia Pontifex non potest divinum jus abrogare; ergo non potest revocare privilegium jure divino immediate collatum, & institutum, quia per hoc jus quoddam divinum abrogaret. Et hac ratione diximus supra, non posse Pontificem seipsum hoc privilegio privare, quia jure divino est suae dignitati annexum, neque potest ab illa sine ejusdem dignitatis diminutione divelli; ergo eadem ratione non potest universale privilegium cleri revocare, quatenus a jure divino est.

Etiā per summum Pontificē non posse hoc privilegium simpliciter revocari.

Veruntamen etiam ex hypothesi, quod hoc privilegium

gium non esset immediate collatum a Christo cæteris clericis infra Summum Pontificem, vera esset assertio de eodem privilegio, ut est ab hominibus. Et primo de jure civili, quia res est facilior. Non potest enim Pontifex renunciare huic privilegio eo modo, quo ab Imperatoribus, & Regibus conferri potuit, & de facto collatum est, nisi abdicando a sede sua omnem directam jurisdictionem temporalem ipsi collatam a Principibus sæculi, eamque illis renunciando; hoc autem non potest facere Pontifex; ergo vel ex hoc capite non potest Pontifex hoc privilegium revocare. Major satis in superioribus declarata est. Minor probatur, quia Pontifex non est Dominus absolutus bonorum, & jurium suæ Sedis, etiam illorum, quæ ab hominibus illi donata sunt, quia principaliter sunt data Christo, ipsi autem tantum ut Vicario ejus, & ideo non personæ, sed Sedi datę sunt; ergo solum est illorum dispensator fidelis, & prudens; ergo non potest suo arbitrio illa donare, alienare, vel dissipare. Et ob hanc causam non posset nunc Urbem, aut reliquum Patrimonium Petri Imperatori reddere, aut alteri libere donare. Eadem autem, vel major ratio est de prædicta jurisdictione, postquam semel in potestatem, & dominium ecclesiæ translata est: nam inter temporalia bona est res magnæ æstimationis, & ecclesiæ magis necessaria ad ejus decorem, & bonum regimen, quam temporale regnum, vel similia bona temporalia; ergo multo minus potest jurisdictionem illam, & potestatem relinquere, & sedem suam illa privare.

Ex parte clericorũ suadetur assertio.

Deinde ex parte clericorum non minus evidenter hoc ostenditur: nam per hoc privilegium etiam illis est jus acquisitum, per quod specialem libertatem a temporali jugo consequuti sunt, & illius libertatis facti sunt domini; ergo non potest Pontifex pro suo arbitrio eos privare hoc jure acquisito, seu libertate, cujus sunt domini; ergo nec potest revocare privilegium illud ut ab Imperatore datum, quia per talem revocationem dicto jure, & libertate clerici privarentur, iterumque potestati sęculari subjicerentur. Dices, hoc argumento recte probari, non posse Pontificem sine causa privare clericos illo jure acquisito, ex causa tamen posse. Respondetur, tam necessariam esse exemptionem hanc statui clericali, ut nulla causa justa excogitari possit, propter quam totus ecclesiasticus status juste, aut valide possit tanto beneficio privari. Itaque ut aliquis clericus in particulari interdum hac libertate privetur, poterit interdum ex parte illius sufficiens causa intervenire, ut ex supra dictis intelligi potest, quoniam clerici in pœnam criminum, vel quia statum clericorum non servant, interdum hoc privilegio, vel omnino, vel ex parte privantur. Respectu vero totius ecclesiæ, & status clericalis nulla ratio, vel causa sufficere potest ad talem mutationem, seu revocationem juste faciendam, & ideo neque valide in tali materia fieri potest.

Evasio quædam rejicitur.

Non potest Pontifex omnia jura immunitatem cõcedentia abrogare.

Atque hinc tandem idem facile probatur de eodem privilegio, ut per jus canonicum est stabilitum, quia non posset nunc Pontifex totum jus canonicum concedens, vel confirmans hoc privilegium abrogare. Quia non est illi data potestas in destructionem, sed in ædificationem; talis autem abrogatio nullum commodum posset ecclesiæ afferre, sed potius perturbationem, & alia nocumenta. Quia eo ipso vellent Christiani Principes potestatem in clericos usurpare. Nam etiam stante jure canonico vix possunt in officio contineri, quid ergo futurum esset, si jus canonicum in hac parte abrogaretur? Dices, licet male faciat Princeps, seu Pontifex abrogando sine causa, vel ratione legem a se, vel a suis prędecessoribus constitutam, nihilominus si id faciat, factum tenere, quia valor talis legis ex legislatoris voluntate absolute pendet; ergo similiter in præsenti illa abrogatio vel revocatio valida esset, quamvis injusta.

Objectio.

Solutio.

Respondeo in primis, talem revocationem non solum fore injustam ex illa generali ratione, quod est contra justitiam legalem, sed etiam alia speciali, scilicet, quia non obstante dicta suppositione, adhuc esset contra jus divinum saltem præcipiens, ut talis exemptio fit in ecclesia quoad commode fieri potest. & ex hac parte esset fortasse talis revocatio non solum injusta, sed etiam invalida, quia juri divino contraria. Secundo dicitur, quando lex semel posita contulit jus, & mutationem in ipsis rebus fecit, non posse sine causa boni communis ita abrogari, ut subditi priventur rebus, vel juribus jam acquisitis; quia ergo status clericalis perpetuum jus immunitatis per hanc legem canonicam acquisivit, non potest per revocationem sine causa, & temere factum valide illo jure privari. Denique dico, quidquid sit de hypothetica quæstione, an si talis revocatio fieret, valida esset, non esse timendum, quod talis revocatio aliquando fiat, quia cum non posset fieri sine magno dispendio, & perturbatione universalis ecclesiæ, non permittet Spiritus Sanctus, cujus speciali providentia ecclesia regitur, ut Pontifex in suæ potestatis usu tam graviter erret. Et ita considerando illam potestatem, non ut pure subsstat voluntati humanæ, sed præcipue ut a Spiritu Sancto regitur, dicimus, non posse Pontificem talem revocationem facere, quia esset intolerabilis error moralis contra universale bonum ecclesiæ, ut alibi in præcepto decimarum declaravi.

Tom. 1. de Relig. tract. 1. l. 1. c. 14. n. 10.

CAPUT XXXI.

Utrum privilegium clericorum possit per renunciationem amitti, vel diminui?

Per voluntariam renunciationem hoc privilegium amitti non potest.

RESolutio est, hanc ecclesiasticam immunitatem, per renunciationem eorum, quibus concessa est, propria voluntate, & authoritate factam amitti non posse, quia a nullo potest valide, & efficaciter renunciari. Hæc assertio quatenus peculiari ratione ad Summum Pontificem pertinere potest, in c. 7. hujus libri tractata est. Quoad cæteros vero intelligi potest vel de singulis personis, vel de toto clero, seu statu clericali. De singulis ergo personis traditur expresse ab Innocent. III. in c. *Si diligenti*, de Foro compet. redditque rationem his verbis: *Cum non sit beneficium hoc personale, cui renunciari valeat, sed potius toti collegio ecclesiastico publice sit indultum, cui privatorum pactio derogare non potest*. Unde concludit, talem renunciationem etiam juramento firmatam validam non esse, nec tale juramentum obligare, quia est contra bonos mores. Talis enim renunciatio est injusta, & sacrilega, quia est injuriosa statui clericali. Atque hoc jus ante Innocentium traditum erat, ut ipse notat, in Concilio Carthaginens. 3. c. 9. cap. *Placuit*. 2. 11. q. 1. ubi peculiari pœna puniuntur clerici huic privilegio renunciantes tam in criminali, quam in civili causa. Idemque de privilegio canonis statuitur in cap. *Contingit*. 1. de Sentent. excom. Ex quibus juribus colligitur notanda differentia inter hoc privilegium, & alia, quæ in favorem privatorum conceduntur: nam hæc, quæ privata jura dicuntur, non habent vim legis, & præcepti respectu eorum, quibus conceduntur, sed potius sunt quasi permissiones, seu dispensationes, seu favores, quibus uti possint, si velint. Hoc vero privilegium, quia continet publicum jus, habet vim præcepti, non solum respectu aliorum, sed etiam respectu privilegiatorum, quia non solum eis tribuit favorem, sed etiam præcipit, ut illo utantur, seu prohibet, ne illud renuncient; aliis autem jubet, ne illud violent, etiam si clerici consentiant.

Privilegium fori respectu privilegiatorum inducit præceptũ.

Unde quoad utranque partem per hoc jus canonicum non solum revocatum, sed etiam emendatum est jus civile Justiniani in l. *Si quis in conscribendo*. C. de Episc. & cleric. in qua statuebatur, *Si clericus promiserit, non uti suo privilegio fori, non posse adversus sua pacta venire*, & in simili l. *Si quis* Cod. de Pactis, ubi præcipitur judicibus laicis, ut eam legem observari faciant. Et ratio in utroque loco redditur, *quia est regula juris antiqui, omnes licentiam habere his, quę pro se introducta sunt, renunciare*. Veruntamen lex illa semper nulla fuit, & in ea condenda graviter excessit Imperator (fortasse per ignorantiam) tum quia disposuit in materia non sua, & circa personas sibi non subjectas, tum etiam, quia nititur falso fundamento, quod vel non intellexit vim, & naturam hujus privilegii, quod non propter privata commoda personalia, sed propter commune bonum religionis principaliter institutum est; vel si hoc intellexit, male applicavit juris antiqui generalem regulam, nam illa intelligenda est de iis, quæ pro privato uniuscujusque commodo introducta sunt, ut recte Pontifex intellexit, ad quem, & non ad Imperatorem pertinet, quale sit privilegium clericale, & quomodo a clericis observandum sit, declarare.

Sed quæri non immerito potest, an de licentia Episcopi possit quilibet clericus huic privilegio renunciare. Et ratio dubitandi est, quia multa jura antiqua prohibentia, ne clerici in judicio sistant sæculari, addunt hanc limita-

An de licentia Episcopi possit quilibet clericus

Huic privilegio renunciare. Ratio dubitandi.

limitationem *sine licentia, vel sine permissu Episcopi*, ut patet in ep. 2. Marcellini P. & ex Conc. Agathens. c.32. Aurel.3.can.31.& habetur in c. *Clericum*. 1. 2.& 3. 11. qu. 1. Venetico sub Leone I. c.9. Epaunensi can. 11. Denique idem sumitur ex c. 2. de Foro compet. ubi dicitur: *Nullus judicum, &c. sine permissu Pontificis clericum per se distringere, aut condemnare præsumat*; ergo hæc omnia jura significant, de licentia Episcopi posse, & clericum renunciare juri suo, & laicum illum judicare.

Vera resolutio.

Nihilominus dicendum est, quoad propriam fori renunciationem non posse Episcopum talem licentiam concedere. Ita docet Glossa in c. *Qualiter, & quando*, de Judiciis, verb. *Prohibemus*. Item Glossa in cap. *Significasti*, de Foro compet. verb. *Clerici* in fine, & colligitur ex illo textu ibi: *Clerici in judicem non suum (nisi forte sit persona ecclesiastica, & Episcopi diœcesani voluntas accedat) consentire non possunt*. Duas ergo conditiones requirit ibi Gregor.IX. ad talem consensum, vel renunciationem; ergo si desit prima conditio, & judex sit laicus, non sufficit Episcopi licentia. Et ita etiam sentiunt Panormitan. & alii expositores his locis, Glossa item, & Doctores in cap. 2. de Foro compet. Ratio vero est, primo, quia non solum inferior clericus, sed etiam quilibet particularis Episcopus est privata persona respectu totius ecclesiastici status, & ideo non potest ipsemet Episcopus respectu suæ personæ renunciare juri suo, & judicio sæculari se committere; ergo nec potest dare suis clericis licentiam, ut id faciant; nam est eadem ratio, per utrunque enim fit contra privilegium in favorem totius status concessum.

Ratio hujus resolutionis.

2. Ratio.

Secundo id amplius declaratur, quia hoc jus, ut dixi, non tantum est privilegium concedens, sed etiam est prohibens, seu præcipiens, & est jus superioris generale, & gravissimum; ergo non potest inferior, qualis est quilibet privatus Episcopus, in eo dispensare. Tertio in privilegio canonis non potest Episcopus licentiam concedere clerico, ut permittat, se ab alio verberari, nec potest facere, quin laicus verberans etiam de licentia sua excommunicationem incurrat, ut recte dixit Glossa in d. c. *Significasti*, & colligitur ex cap. *Universitatis*, de Sent. excom. ergo nec potest clerico dare licentiam, ut renunciet privilegio fori, nec judici sæculari permittere, ut tali renunciatione utatur. Dixi autem, hoc intelligi quoad propriam fori renunciationem, ut adverterem, in tributorum solutione posse admitti aliquem modum exceptionis. Quanquam si attente res consideretur, proprie non est exceptio; tum quia secundum novum jus cap. *Adversus*, de Immunit. eccl. etiam in tributorum solutione non sufficit licentia Episcopi, sed consulendus est Papa; tum etiam quia licet in casu instantis necessitatis videatur admittenda exceptio per epiikiam, nihilominus attento modo, & ratione contributionis non est propria exceptio, quia illa contributio non fit, nec permittitur tanquam debita in ratione tributi, id est, in signum subjectionis, vel ex vi legis civilis, sed quia ex charitate, vel ex legali justitia, vel alio modo ex vi rationis ipsimet Prælati ecclesiæ judicant, expedire, ut a clericis fiat, ut supra declaratum est. Unde non est renunciatio, sed veluti naturalis juris prudens interpretatio.

Tertia.

Solvuntur jura in contrarium objecta. Glossæ responsio.

Ad jura vero antiqua in contrarium allegata vario modo respondet Glossæ. Quædam enim in dicto c. *Significasti*, dicit, in illis textibus supplendam esse particulam *maxime*, ita ut sensus sit, semper esse illicitum clerico renunciare huic privilegio, maxime vero, id est, majori culpa, sine licentia Episcopi, quia peculiarem illi facit injuriam. Sed, ut Juristæ ajunt, misera est interpretatio, quæ fit, addendo legi verba in illa non contenta. Præsertim quia aliquando illi canones ita loquuntur, ut non nisi violenter, & destruendo sensum particula illa addi posse videatur, ut in Concilio Epaunensi, verba sunt: *Clerici sine ordinatione Episcopi sui adire publicum judicium non præsumant, &c.* certe ex vi horum verborum, qui ex ordinatione Episcopi id faceret, legem illam non violaret, & evidentiora sunt verba Concilii Venetici: *Clerici nisi ex permissu Episcopi, &c.* ibi enim particula *maxime* accommodari non potest. Alia igitur glossa in dicto cap. 2. de Foro compet. respondet uno verbo: *Hic vacat argumentum a contrario sensu*, id est, illi canones specialiter prohibent, ne talis renunciatio fiat sine licentia Episcopi, non tamen propterea concedunt, ut cum illa fieri possit: nam hoc est argumentum a contrario sensu, quod argumentum non est efficax, quando aliis juribus repugnat. Estque probabilis responsio, sed dura satis, & quasi violenta, si verba tot canonum simpliciter expendantur. Et similes sunt aliæ solutiones, quas multiplicat Panorm. in dicto cap. n. 12. Mihi ergo verior, & simplicior videtur responsio Glossæ in d. cap. *Clericus* 1. dicentis: *Hodie nec cum consensu Episcopi potest*, quibus verbis significat, olim secundum jus antiquum id licuisse, nunc vero non licere. Et idem sensit Glossa in dicto cap. *Qualiter, & quando*, de Judiciis, dicens, hoc non licere, *licet jura antiqua contrarium innuere videantur*.

Alia glossa.

Vera responsio.

Ad c. 2. de Foro cōp.

Ad cap. autem 2. de Foro comp. quod magis modernum est, non videtur illa responsio accommodari posse, & ideo considero, canonem illum non loqui ad clericos, prohibendo, ut non renunciēt foro, sed loqui ad judices sæculares, prohibendo sub censura ipso facto, *ne clericos per se distringere, aut condemnare præsumant*. Et respectu illorum recte additur particula *sine permissu Episcopi*, quia interdum possunt de licentia Episcopi distringere clericos, quia verbum *distringere* in rigore non significat judicare, aut jurisdictionem exercere, sed coactionem aliquam aut pœnam exequi, capiendo, incarcerando, & torquendo; hæc autem, & similia possunt interdum facere judices sæculares jussu Episcopi, juxta cap. *Ut famæ*. de Sentent. excommun. quia, ut ibi dicitur, tunc sæcularis judex non sua authoritate, sed Episcopi illa exequitur, & quia sæpe Prælati indigent potentia, & authoritate talium ministrorum. Addi etiam potest alia ratio, quia si Episcopus jurisdictionis actum sæculari judici in clericum committat, videtur ei suam jurisdictionem delegare, & judex sæcularis potest præsumere, Episcopum posse talem delegationem facere. Hæc vero posterior ratio tolerari posset, si judex sæcularis alias esset clericus, saltem in minoribus, & committeretur illi causa, jure canonico, & ecclesiastico more clericis accommodato tractanda, alias non potest habere locum, quia Episcopus non potest jurisdictionem in clericum puro laico committere, neque etiam laicorum more, & per leges civiles clericum judicari permittere, juxta c.2. de Judiciis Ideoque solum respectu Summi Pontificis posset hic intellectus illius textus quoad hanc partem habere locum. Neque est contemnenda expositio, quæ textum illum ad Summum Pontificem restringit; non enim dicit sine permissu Episcopi, sed sine permissu Pontificis, quæ vox solet per antonomasiam pro Summo Pontifice sumi, præsertim quando per literam majusculam P. scribitur, ut ibi habetur in collect. 1. Antonii August. cap. 3. illius tituli.

Episcopus jurisdictionē in clericum laico nullis ordinibus insignito committere nequit.

De licentia Pontificis potest clericus huic privilegio renunciare.

Unde manifestum est, posse quemlibet clericum de licentia Pontificis summi huic privilegio renunciare, prout in illo textu tradunt Panormitan. ibi numer. 12. inducens textum illum in eodem sensu, & Glossam in dicto cap. *Clericum* 2. qu. 3. verb. *Sæcularem*. Indeque argumentum sumit, quia Papa potest delegare laico causam spiritualem juxta cap. *Illud*. 10. qu. 3. & de purgatione Episcopi in causa criminali: idem sumitur ex cap. *Mennam*, 2. qu. 5. Et ratio est, quia Summus Pontifex habet potestatem dispensandi in quolibet jure canonico etiam præcipiente, & determinare, vel ex parte mutare privilegium jure divino concessum, quod respectu Pontificis non includit præceptum, ut nunquam mutetur. Item quia Pontifex potest suam jurisdictionem committere laico, præsertim in causis temporalibus, etiam si ad personas clericorum pertineant. Hoc tamen rarissime facit Pontifex, quia per se non decet statum clericalem. Unde etiam constat, necessariam esse causam, & satis gravem, ut Papa facultatem hanc recte, & legitime concedat: nam ad omnem dispensationem communis juris, ut licet fiat, necessaria est causa; ergo multo magis in hoc jure, quod gravissimum est, & statum ipsum clericalem universe respicit, & ad jus divinum pertinet, vel illi est conjunctissimum.

Advertendum autem est, duobus modis posse facultatem hanc a Pontifice concedi. Primo per se ac directe ipsi clerico intuitu suæ personæ, & in favorem ejus, & tunc datur proprie facultas ad renunciandum privilegio, ideoque non datur potestas judici sæculari ad cogendum clericum, sed licentia ad judicandum causam ejus, si ipse illi se submittere voluerit. Et ex hac parte minor fit derogatio privilegii, ac subinde minor etiam causa sufficiet

ex hoc

ex hoc capite, ut facultas hæc licite concedatur, ex alia vero parte difficilius honestari potest, præsertim in causis criminalibus, quia solum potest ad privatum, & personale commodum ordinari, & ideo vix potest sufficientem habere causam, ideoque raro, ut opinor, talis facultas conceditur. Alio modo fit hæc concessio directe judici, seu Principi sęculari, dando illi potestatem, & jurisdictionem, ejus intuitu, & in favorem ejus. Et tunc magis quidem derogatur privilegio, quia tunc non solum volentem, sed etiam invitum clericum potest judex sæcularis cogere, & judicare, ideoque gravior requiritur causa. Ideoque frequentius fit vel in singularibus occasionibus occurrentibus, vel in aliquib. privilegiis circa aliqua graviora crimina, ut læsæ majestatis, quia tales concessiones ad commune bonum, & pacem reipublicæ ordinantur, vel ad defensionem, & congruentem favorem aliquorum Principum, quæ quidem causæ frequentius occurrunt. Hic autem posterior modus concessionis non pertinet ad renunciationem privilegij, cum in illo voluntas privilegiati non concurrat, sed pertinet ad ablationem privilegii in aliquo casu, vel causa, quæ ut superiori capite dixi, fieri potest a Pontifice in pœnam, vel odium alicujus culpæ, & secundum potentiam ordinariam aliter non fit, quia vix potest alia causa necessaria, vel sufficiens occurrere.

Ratio dubitandi.

Tandem quæri potest circa hanc assertionem, an communitas aliqua ecclesiastica, vel saltē totus ecclesiasticus status possit huic privilegio renunciare. Et ratio dubitandi esse potest, quia tunc cessat ratio textus in dicto cap. *Si diligenti*, & procedit regula generalis, quod unusquisque potest renunciare juri sibi concesso. Hæc enim regula generaliter, & sine limitatione procedit in quacunque persona vera, vel ficta, cui per se primo, & quasi adæquate privilegium concessum est, ut ex materia de Legibus suppono. Hoc autem privilegium concessum est statui clericali, ut dicitur in dicto c. *Si diligenti*; ergo totum corpus clerici per modum unius personæ poterit huic privilegio renunciare. Hæc autem ratio in primis non procedit de quacunque privata communitate ecclesiastica, sive sit unius ecclesiæ, sive unius diœcesis, sive unius Metropolis, sive unius provinciæ, aut regni, quia nulla istarum communitatum est subjectum adæquatum (ut sic dicam) istius privilegii, sed ad totum corpus cleri tanquam pars, ac proinde tanquam particularis persona in suo ordine comparatur. De quacunque igitur hujusmodi communitate certum est, non posse huic privilegio renunciare, quia in ea procedit ratio cap. *Si diligenti* & consequenter etiam decisio.

De toto vero corpore status clericalis procedit difficultas posita, quæ ad quęstionem hanc reducenda videtur, an Concilium generale possit huic privilegio renunciare, quia non videtur posse morali modo cogitari alia via, qua possit universus ecclesiæ clerus ad consentiendum in hujusmodi renunciatione congregari, aut convenire. De Concilio ergo generali dico breviter duo. Unum est, Concilium generale sine Pontifice, id est, sine illius facultate, & approbatione non posse privilegio renunciare. Hoc certum est multis de causis. Primo quia Concilium generale nihil potest facere sine approbatione Pontificis, cujus authoritate congregari debet, & continuari. Quod si contingat, Sede Apostolica vacante, congregari Concilium (quod fieri non debet, nisi quando ratione schismatis non possit electio veri, ac certi Pontificis aliter fieri) tale Concilium non potest aliquid de statu universalis ecclesiæ immutare, & ideo multo minus posset huic privilegio renunciare, ideoque talis renunciatio non solum a futuro Pontifice facile revocari posset, sed etiam a principio esset invalida tanquam sine potestate facta.

Secundo quia talis renunciatio est contraria juri Pontificis duplici modo. Nam & est contra jus canonicum latum, vel approbatum a Pontificibus, cui nullum Concilium sine Papa potest derogare. Et præterea est contra jurisdictionem Papæ, privaretur enim per talem renunciationem illa singulari, & suprema directa jurisdictione, quam super totum clerum etiam in causis temporalibus habet. Tertia, & optima consideratio, quæ rationem dubitandi solvit, est, quia hoc privilegium est concessum statui clericali ab ipso Christo, non absolute ratione talis communitatis, sed quatenus est specialis familia Christi filii Dei naturalis, ut supra visum est. Estque omnino verum, sive hæc exemptio dicatur esse immediate de jure divino, sive mediante jure canonico: nam utrumque jus, imo etiam jus civile hoc præcipue in toto collegio ecclesiastico consideravit, ut privilegium hoc ei concederet, atque ita magis in Christi Dei honorem, quam in ipsorum hominum commodum hoc jus introductum est. Propterea enim dixit Imperator in l. *Sancimus*, Cod. de Sacrosanct. eccles. *Cur non facimus descrimen inter res divinas, & humanas? & quare non competens prærogativa cœlesti favori conservetur?* Et in l. *Generaliter*. Cod. de Episcop. & Cleric. *propter hoc eis beneficium indulgemus, ut omnibus aliis derelictis, Dei omnipotentis ministeriis inhæreant*. Quia ergo totum Collegium ecclesiasticum, seu Concilium generale non potest juribus ipsiusmet Christi derogare, neque illa, quæ in Dei cultum, & honorem inducta sunt, tollere, ideo non potest huic privilegio renunciare. Sicut etiam inter homines non posset familia Principis, Cardinalis, aut Episcopi renunciare sine consensu ejus privilegio in peculiarem honorem, vel decentiam Domini, ipsi familiæ concesso.

Concilia generale etiam cũ Pontifice huic privilegio renunciare minime potest.

Atque hinc ulterius addimus, etiam Concilium cum Pontifice, id est, cum ejus consensu, & approbatione, non posse huic privilegio renunciare. Hoc mihi satis probat ratio proxime facta, quia privilegium familiæ Christi, qua talis est, a nemine potest sine consensu ipsiusmet Christi renunciari. Neque satisfaciet, qui dixerit, consentiente Papa, consentire Christum per Vicarium suum, quia non est verisimile, potestatem Papæ extendi ad hujusmodi consensum loco Christi præstandum, quia non est data ei potestas in destructionem, sed in ædificationem; talis autem renunciatio prorsus in destructionem esset. Unde confirmatur: nam supra dicebamus, non posse Papam revocare hoc privilegium, quia non potest habere justam causam, vel rationem, & quia esset contra præceptum divinum saltem in generali, & ideo semper esset in destructionem; ergo neque cum Concilio potest facere validam talem renunciationem, neque interpretari, Christum in eam consentire; nam eadem est ratio, & quoad effectum eodem revolvitur, & quia consensus ipsius cleri parum in hoc operari potest, cum ad Christi honorem, & Dei cultum præcipue intendatur. Ac denique quia quod potest in ecclesia facere Papa cum Concilio generali, potest etiam facere se solo, quia non est minoris potestatis; ergo si non potest solus e medio tollere hoc privilegium per modum abrogationis, neque etiam cum Concilio potest illud tollere per modum renunciationis. Hoc autem de integra, seu totali renunciatione intelligendum est: nam in aliqua particulari causa, vel materia, consentiente Pontifice, fieri posset, quia potest ad hoc interdum sufficiens ratio, & causa intervenire. Ideo namque etiam diximus, posse hoc privilegium restringi, aut in particulari minui per solius Pontificis potestatem; facilius ergo fieri poterit per modum renunciationis, quando pars ipsa, quæ lædi videtur, juri suo cedit; imo propter hoc verisimile est, tunc minorem causam posse sufficere.

CAPUT XXXII.

Utrum privilegium clericorum consuetudine amitti, vel minui possit.

Probatur primo assertio de non usu

RESpondeo, exemptionem clericorum nulla consuetudine amitti, vel diminui posse. Ut difficultatem hujus assertionis attingamus, distinguenda est propria consuetudo privilegio contraria, a non usu privilegii, utrumque enim solet sub consuetudine late sumpta comprehendi. In præsenti autem certum est, hoc privilegium non amitti, vel diminui per purum non usum, qui contrarium usum non includat. Probatur, quia privilegium non amittitur per non usum, nisi in vi tacitæ renunciationis, vel ratione præscriptionis alterius contra privilegiatum: sed neuter modus hic habet locum. De priori probatur ex dictis, quia in hoc privilegio non habet locum expressa renunciatio; ergo multo minus tacita; ergo non usus nihil operari potest contra hoc privilegium in vi tacitæ renunciationis. Altera pars probatur, quia si non usus sit mere negativus, sine aliquo usu contrario juri alterius partis, cui privilegium videtur præjudicium afferre, non potest induci præscriptio, ut in tractat. de Legibus probavi, quia est contra rationem, & definitionem præscriptionis; ergo neque hoc modo potest in præsenti sufficere non usus sine contrario usu. Eo vel maxime, quod statim

Lib. 8. c. 34.

tim generaliter ostendimus, nullam præscriptionem humanam contra hoc privilegium prævalere posse.

Assertio ergo etiam de propria consuetudine huic privilegio contraria intelligenda est. Et ita est communiter recepta per Canonistas in c. *Clerici*, de Judiciis, ubi Abbas n. 5. Decius n. 14. Ripa in cap. *Decernimus* de Judic. n. 15. Probus in c. 2. de Probat. ubi assertionem ad immemorialem consuetudinem extendit. Tradit etiam Rota tit. de Consuet. in Antiquit. decis. 3. & 10. alias 123. & 840. Idem Barth. in l. *De quibus* ff. de Legibus n. 5. Rochus Curtius in c. ult. de Consuet. & Gregorius Lopez in l. 2. tit. 2. part. 1. n. 6. Navarr. in c. *Cum contingat* de Rescr. Remed. 1. & Stephanus Aufreri. in tract. de Potest. civ. supra eccles. reg. 1. & 2. Addit vero ibi plures limitationes, seu exceptiones, quas omitto, quia nullam propriam exceptionem censeo esse admittendam, ut ex discursu hujus capitis, & ultimi constabit.

Probatur secundo de propria consuetudine. Probatur autem assertio ex dicto c. *Clerici*, de Judiciis, ubi dicitur, cum Canones generaliter tradant; *Ut de omni crimine clericus debeat coram ecclesi. judice conveniri, non debet in hac parte canonibus ex aliqua consuetudine præjudicium generari*. Ubi licet videatur sermo esse tantum de privilegio fori in criminalibus, nihilominus ab omnibus de tota immunitate ecclesiastica intelligitur: tum quia ratio textus in quacumque materia hujus exemptionis æque procedit, ut Panormitanus & Decius notarunt: tum etiam quia alii canones absolute de libertate ecclesi. loquuntur, ut c. *Cum terra*, de Elect. ubi damnatur quædam consuetudo, *quia in gravamen, & perniciem ecclesiasticæ libertatis redundabat*. Idemque sumi potest ex c. *Ad nostram*, & c. *Cum inter*, de Consuetud. & notat Glossa ultim. in dicto c. *Clerici*. Denique aperte probatur assertio ex Auth. *Cassa*, Cod. de Sacrosf. eccles. ubi omnis consuetudo contra libertatem ecclesiasticam cassa, & irrita denunciatur, quæ Authentica sumpta est ex constitutione Friderici, quam tanquam *in æternum valituram* Honorius III. confirmavit. Unde idem Honorius in c. *Noverit*, de Sent. excom. excommunicat omnes, qui consuetudines introductas contra eccles. libertatem servari fecerint.

9. Ratio. Ratio autem hujus assertionis in primis reddi potest ex illo fundamento, quod hæc exemptio est de jure divino, contra quod non potest consuetudo humana prævalere. Quia vel illud divinum jus est naturale, & sic consuetudo illi contraria est iniqua, ut pote rationi contraria, & ideo non potest jus inducere, vel auferre, juxta c. ult. de Consuetud. Si autem jus illud est divinum positivum, non possunt voluntates humanæ, vel actiones earum, quantocumque tempore, vel numero multiplicentur, contra Christi voluntatem prævalere, aut quod ipse statuit minuere. Sed licet hæc ratio vera sit, non est illi soli insistendum: tum ut ex variis capitibus magis fiat certa, & indubitata probatio: tum etiam quia citati canones aliam rationem indicant, quæ in dicto cap. *Ad nostram*, his verbis explicatur: *Attendentes, quod consuetudo, quæ canonicis obviat institutis, nullius debeat esse momenti, &c.* Eademque insinuatur in dicto c. *Clerici*, cum in ejus principio præmittitur *in canonibus generaliter tradi, &c.*

2. Ratio: An consuetudo contra jus canonicũ prævalere valeat. Ratio dubii. Confirmatio. Est ergo secunda ratio principalis, quia talis consuetudo est juri canonici valde contraria, & ideo non potest contra illud prævalere, quia inferior non potest jus superioris abrogare. Satim vero insurgit difficultas, quia consuetudo potens est ad derogandum juri humano, ut est constans in materia de Legibus; sed canones tantum constituunt jus humanum; ergo non satis est, consuetudinem hanc esse contra canones, ut non possit contra canones prævalere, & jus per illos inductum auferre. Nam si in aliis materiis jure canonico prohibitis id potest facere consuetudo, cur non in ista? Et confirmatur, quia consuetudo sufficit ad obtinendam jurisdictionem, & consequenter etiam ad amittendam, vel ad inducendam etiam subjectionem, quia hæc inter se cohærent; ergo hoc modo poterit etiam in præsenti hæc consuetudo tollere, vel minuere exemptionem clericorum.

Præmittuntur duo modi quibus potest aliqua lex consuetudine abrogari. Ad explicandam ergo vim hujus rationis, oportet ex materia de legibus supponere, duos esse modos, quibus legi humanæ, vel privilegio potest per contrariam consuetudinem derogari, scilicet, vel per modum abrogationis, seu retractationis legis, vel per modum præscriptionis contra legem, vel contra jus per illam concessum. Inter quos modos variæ constitui solent differentiæ; duæ vero sunt, quæ præsenti instituto deserviunt. Una est, quod derogatio per modum revocationis legis inchoari potest, & paulatim fieri per actus malos, & mala fide contra legem factos; præscriptio autem requirit bonam fidem, ut est notum, præsertim secundum jus canonicum. Altera differentia est, quod derogatio legis quando priori modo per consuetudinem fit, innititur voluntati legislatoris, quam, vel tacite, vel expresse consentiendo consuetudini, mutat, & suam legem revocat: quando vero derogatio fit per modum præscriptionis, non fundatur in peculiari voluntate legislatoris, neque expressa, neque tacita, sed in aliquo alio jure positivo, quo talis præscriptio concessa est, ut late in lib. 7. de Legibus declaratum est.

Prius ergo probatur assertio de priori genere derogationis, variis modis. Primo ex hac secunda differentia, seu conditione requisita, ut consuetudo deroget legi. Nam in præsenti materia necessarius est consensus Pontificis; sed ipsemet Pontifex non potest voluntate sua huic privilegio derogare sine alia causa, ut supra ostensum est; ergo multo minus id poterit facere consuetudo, accipiendo vim, & efficaciam a voluntate Pontificis, quia talis voluntas nec præsumi potest, nec si daretur, sufficeret. At hæc ratio habet quidem vim quoad abrogationem totius privilegii, etiam si non fiat pro tota ecclesia, sed in aliqua provincia, aut diœcesi, in qua talis consuetudo cogitetur, quia revera etiam similis abrogatio totius immunitatis in aliquo loco ecclesiæ esset valde injuriosa toti statui clericali, & scandalosa ecclesiæ, & non posset esse in ædificationem, sed in destructionem, & ideo verisimillimum est, etiam hoc modo non posse a Pontifice fieri, certiusque credimus non permissurum Deum, ut id faciat Pontifex. — Dubii enodatio.

Addimus vero, licet fingatur casus, in quo ad vitanda majora mala hoc possit Pontifex in aliqua provincia permittere, nihilominus nunquam posse per solam consuetudinem id fieri, quia talis consuetudo de se valde irrationabilis est, & multum derogans juri divino, & nunquam potest præsumi, tacitam voluntatem Pontificis illi assistere, quia in re tam ardua, & quæ vix, aut ne vix quidem potest honestari, non potest præsumi consensus Pontificis, nisi præcedente causæ cognitione, magnaque deliberatione, & ideo necessarius semper erit expressus consensus, & tunc ratione illius fiet abrogatio pro tali loco, non ratione consuetudinis. Verumtamen non ita urget hæc ratio in derogatione immunitatis partiali seu in aliqua parte materiæ, ut in aliquo actu jurisdictionis, vel in aliquo tributo, &c. quia hæc derogatio fieri potest interdum per Pontificis privilegium, quod est privata lex; quidquid autem fieri potest per legem humanam, introduci consuetudine potest, & ubi voluntas expressa potest esse honesta, & efficax, etiam tacita esse poterit.

Nihilominus tamen assertio posita etiam de propria derogatione in particulari materia procedit: nam in hoc sensu sine dubio loquuntur jura, & Doctores, & ideo in hoc aliæ rationes reddendæ sunt. Una est, quia jus canonicum propter rei gravitatem, & majorem immunitatis incolumitatem, non solum prohibet quemlibet actum illi contrarium, sed etiam abrogat omnem consuetudinem libertati ecclesiasticę contrariam, ut constat ex citatis decretis, & ex multis aliis sub titulis de immunitate ecclesiar. Quoties autem Lex non solum prohibet actum, sed etiam abrogat consuetudinem, non potest per consuetudinem derogari, quia lex ipsa prævenit (ut sic dicam) & vires abstulit consuetudini ad derogandum se, alias inutilis esset illa clausula, quod dicendum non est, cum sæpissime addatur in legibus tam civilibus, quam canonicis, non solum de præterita consuetudine, sed etiam de futura. Propter quam rationem videtur esse illud principium communiter receptum in materia de Legibus. — Etiã quoad partẽ per consuetudinem hæc immunitas abrogari nequit.

Sed fieri potest communis replica, quia illamet lex abrogans futuram consuetudinem contrariam, est humana; ergo potest per posteriorem consuetudinem abrogari, sicut potest per aliam posteriorem legem scriptam tolli: nam voluntas Principis mutabilis est, & ideo sicut per expressam, & ita & per tacitam posteriorem voluntatem mutari potest. Neque propterea erit illa clausula supervacanea, quia saltem operabitur, ut consuetudo non possit — Objectio.

fit prævalere contra talem, fine certa scientia, & patientia Principis, nihilominus tamen valere poterit illa interveniente, quia illa scientia, & patientia Principis mutationem voluntatis ejus indicat. Ergo in præsenti etiam materia poterit consuetudo prævalere contra canones, non obstante illa clausula.

Respōsio. Respondemus in primis, admissa illa generali doctrina, objectionem tantum procedere de possibili; de facto vero non recte applicari, quia certissimum est, nunquam intervenire in hac materia tacitum consensum Apostolicæ Sedis, cujus authoritate talis consuetudo jure communi prohibita est. Assumptum probatur, quia semper Apostolica sedes per sententias, vel per expressa edicta his consuetudinibus contra libertatem ecclesiasticam resistit, & specialiter in Bulla Cœnæ singulis annis eas revocat, vel potius irritas declarat; ergo nunquam potest præsumi tacitus consensus Pontificis. Nam licet fortasse interdum non ignoret, multa per consuetudinem fieri in aliquibus locis contra libertatem ecclesiasticam, quæ non punit, sed quodammodo tolerat, non ideo est, quia consentiat, sed quia sine periculo majoris mali non potest efficacius resistere, & ideo non consentit, sed permittit.

Accedit præterea alia ratio, quia jus canonicum non solum prohibet consuetudines contra exemptionem ecclesiasticam, sed etiam reprobat illas, quod majus est. Nam potest lex prohibere consuetudinem non quia per se irrationalibilis sit, sed quia propter alias rationes expedit illam non permittere, & tunc dici potest consuetudo irrationabilis, quia prohibita; non autem prohibita, quia irrationabilis: aliquando vero lex prohibet consuetudinem, quia supponit, illam esse irrationabilem, quod censetur facere, quoties prohibendo consuetudinem declarat, esse irrationabilem, addendo *esse corruptelam*, vel *contra nervum disciplinæ*, aut esse *abusum*, vel quid simile, ut constat ex toto titulo de consuetudine. Hoc ergo posteriori modo prohibet jus canonicum consuetudines contra libertatem ecclef. ut omnes sumunt ex c. 1. de Consuet. ubi Gregor. ait; *Consuetudines, quæ ecclesiis gravamen inducere dignoscuntur, nostra nos decet consideratione remittere*, id est, non permittere, seu dissolvere, aut irritare, utique tanquam irrationabiles, hoc enim indicat verbum *decet*, quia illas tolerare esset indecens. Et c. *Ad nostram* eodem tit. dicitur talis consuetudo *minus rationabilis, & canonicis obvians institutis*, & proinde nullam habere firmitatem. Item leges omnes contrariæ immunitati ecclesiasticæ tanquam irrationabiles reprobantur, ut constat ex pluribus decretis de Immunit. ecclesiar. eadem autem ratio est de consuetudine: nam æquiparatur legi. At vero juxta doctrinam recepta consuetudo reprobata per legem nunquam potest contra legem prævalere. Quia ut consuetudo legi deroget, rationabilis esse debet, juxta cap. ult. de Consuet. omnis autem consuetudo, quam lex præsertim canonica ut irrationabilem reprobat, vere irrationabilis habenda est, quia juris declaratio authentica est: ergo.

Vide Bart. in l. De qui ff. de Legi. n.4. Antonium in c. Cum ex officiis de præscr. n. 3. Rochū in c. ult. de Consuet num. 321. qui alios refert.

Sed in hac ratione, quæ in hac materia ex præcipuis est, occurrit difficultas, quia licet respectu consuetudinis totam exemptionem abrogantis efficacissima sit, quia talis consuetudo statim præ se fert absurditatem, & indecentiam, propter quam diximus, etiam per legem scriptam talem abrogationem fieri non posse; nihilominus non videtur universe procedere de omni consuetudine particulari in una materia, vel causa, hæc enim non semper irrationabilis est. Quod probatur, quia per legem scriptam sæpe fieri potest juste, & prudenter talis derogatio: ergo signum est, derogationem ipsam non esse irrationabilem; ergo nec consuetudo illam introducens erit irrationabilis, quia ex ipsa materia, & singulis actibus habet consuetudo quod rationabilis, vel irrationabilis sit. Unde tali consuetudini non poterit obesse jus positivum declarans, seu reprobans consuetudinem contrariam libertati ecclef. ut irrationalem, quia illud jus non facit consuetudinem esse irrationabilem, sed supponit talem esse, & ideo illam reprobat, ut diximus; ergo non cadit nisi in eam consuetudinem, quæ re vera omni ratione destituitur. Unde fieri potest, ut aliqua consuetudo, quæ in uno tempore irrationabilis est, in alio mutatis rebus ratione sufficienti honestari possit. Et similiter consuetudo aliqua, quæ respectu ecclesiæ regulariter irrationabilis est, in aliqua provincia potest habere peculiarem, & sufficientem rationem; ergo pro tali tempore, vel pro tali loco non censebitur talis consuetudo reprobata per legem absolute, & generatim loquentem; ergo idem contingere potest in hac materia exemptionis. Atque ita sentire videntur multi authores approbantes, & defendentes aliquas consuetudines contrarias immunitati, præsertim Covar. in Practic. qu. 31. & Julius Clar. lib. 5. §. ult. q. 36. n. 3. Joannes Garsia de Nobilit. gloss. 9. n. 44. & sequentibus, & multi alii, qui in hanc partem potissime inclinant, ut particulares quasdam consuetudines diversorum regnorum tueantur.

Nihilominus dicendum censeo, omnem consuetudinem, sive generalem, sive particularem contrariam libertati ecclesiasticæ esse irrationabilem, & in jure reprobatam, ac subinde non posse privilegio immunitatis aliqua ex parte derogare. Hæc est sententia communiter recepta a Theologis, & Jurisperitis in locis allegatis, & aperte colligitur ex decretis citatis. Non enim loquuntur de consuetudine abrogante totam immunitatem clericorum, vel in tota materia ejus, vel in omnibus criminibus, vel omnibus causis civilibus, vel alia simili magna parte exemptionis, quia nunquam tales consuetudines fuerunt in regnis catholicis a multis annis introductæ, vel etiam intentatæ, neque hoc authores canonum ignorabant. Loquuntur ergo de particularibus, ut attente legenti textus ipsos constabit. Et specialiter notari potest lectio integra dicti cap. *Clerici*, sic enim habet: *Clerici maxime in criminalibus causis in nullo casu possunt ab aliquo, quam ab ecclesiastico judice condemnari, etiam si consuetudo Regia habeat, ut fures a judicibus sæcularibus judicentur.* Ubi constat, particularem consuetudinem non potuisse universali privilegio ex parte derogare; eadem autem est ratio de aliis similibus, quia etiam in illa particulari consuetudine posset ratio aliqua honestatis considerari. Et hoc maxime confirmant variæ prohibitiones, quæ in Bulla cœnæ quotannis fiunt omnium fere actuum, per quos hujusmodi particulares consuetudines introduci possunt, & renovantur jura tales actus, & consuetudines reprobantia. Rationem autem hujus veritatis, & dictorum jurium, respondendo ad difficultatem positam, reddemus.

Authoris sententia.

Refert late Azor, tom. 1. l. 5. c. 12. q. 1. §. Sed dubitari posset.

In Collect. Decretal. l. 2. tit. 1. c. 8. Et in corpore juris canonici jussu Greg. 13. edito.

Ad objectionem ergo in primis responderi posset juxta aliquorum opinionem, consuetudinem semel per legem reprobatam non posse amplius prævalere, aut rationabilem reputari propter quamcunque materię mutationem, vel novam circumstantiam successu temporis, aut in diverso loco exortam. Sententia tamen hæc generatim sumpta rigorosa est, & non necessaria. Nihilominus vero in præsenti materia est valde probabilis, tum quia vix potest mutatio esse tanta, ut sit conveniens ecclesiæ fieri talem exemptionis diminutionem, vel derogationem, tum etiam quia licet fortasse in aliquo loco expediat, non inde statim sequitur, ibi esse consuetudinem rationabilem: nam cum hoc privilegium toti Collegio Clericorum concessum sit, fieri potest, ut illi non expediat, & ut pars secundum rectam rationem propter bonum totius aliquid incommodi sustinere teneatur. Tum præterea quia hæc materia odiosa est laicis, & ideo est morale periculum, ne hujusmodi mutationes, vel novæ rationes ad honestandum talem consuetudinem sine sufficienti causa excogitentur, vel exaggerentur. Imo ut experientia docet in omnibus consuetudinibus, quas juristæ defendere conantur, re vera non inveniuntur novæ rationes, præter eas, quæ vel sunt intrinsecæ tali materiæ, vel facile potuerunt a Pontificibus considerari, quibus non obstantibus, propter graviores rationes ad bonum religionis, ad vitanda majora incommoda clericatus pertinentes tales consuetudines irrationabiles judicarunt; ergo nunquam potest aliqua talis consuetudo in particulari rationabilis censeri.

Satisfit rationi pro opposita sententia factæ.

Potestque hoc amplius declarari, distinguendo inter derogationem aliquam, seu diminutionem exemptionis, & modum introducendi illam per consuetudinem. Fieri enim potest, ut aliqua diminutio exemptionis expediat, & nihilominus modus introducendi illam per solam consuetudinem non expediat, propter moralia pericula, quę modo dicebamus. Sicut interdum expedit, clericos contribuere ad aliquos sumptus communes civium, & nihilominus propter excessus vitandos statuerunt Pontifices, ne ipsis inconsultis id fieret, unde si aliter fiat, non rationa-

tionabiliter fit, etiam si contributio ipsa rationabilis esse videatur. Sic ergo, licet diminutio exemptionis in aliquo casu, vel loco sit rationabilis, consuetudo nihilominus erit irrationabilis, quia modus ille introducendi derogationem privilegii est periculis expositus, & (ut ita dicam) temerarius, meritoque ut talis reprobatus. Unde facile solvitur quædam objectio supra facta ex æquiparatione legis, seu privilegii, & consuetudinis, fieri enim potest, ut superior in aliqua materia possit communi juri per privilegium, seu specialem legem derogare, & quod consuetudinem solam fieri convenienter non possit, quia nimirum, ut derogatio convenienter fiat, major consideratio, & deliberatio necessaria est, quam in sola consuetudine esse soleat. Et propterea in Bulla Cœnæ postulatur in hac materia expressus & specialis consensus Pontificis, quia regulariter datur cum majori causæ cognitione, aut deliberatione, quam tacitus.

Ultima ratio pro hac parte addi potest, quia omnis consuetudo, quæ contra immunitatem introduci solet, est consuetudo laicorum, utique Principum, vel judicum exercentium actus jurisdictionis in clericos. At consuetudo laicorum, licet possit juri civili derogare, non tamen juri canonico, neque etiam potest Clericis aliquod detrimentum inferre: ergo neque potest huic privilegio derogare. Minor certa est, quia non plus potest consuetudo, quam lex cæteris paribus; sed lex civilis non potest derogare juri canonico, nec potest clericis gravamen imponere, vel præjudicium afferre; ergo nec consuetudo laicorum hæc potest. Probatur consequentia, quia consuetudo laicorum est mere civilis, & in sola authoritate civili, & temporali nititur. Unde est communis doctrina Jurisperitorum, consuetudinem laicorum non posse clericos obligare, ut videri licet in Innocentio in Rubric. de Consuetudin. num. 6. & Panormitano cap. *Quod Clerici*, de Foro competent. n. 2. Felin. in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constit. n. 100. Hostiens. in Sum. tit. de Consuetud. §. *Et de virtute*, vers. *Sed pone*, & aliis, quos refert Azor. tom. 1. lib. 5. cap. 18. quæst. 12. Qui varia jura allegant, quæ magis loquuntur de lege, vel statuto civili, sed per æquiparationem inducuntur, ut c. 1. distin. 10. & dictum cap. *Ecclesia*, de Constit.

Addunt præterea, hoc maxime procedere, quando talis consuetudo laicorum derogat ecclesiæ libertati. Quod etiam notavit Bartholus in l. 1. Cod. de Summa Trinit. & l. 2. Cod. de Leg. & l. *De quibus* ff. de Leg. & per argumentum ab speciali probari potest ex c. ult. de Vita, & honest. Cleric. ubi in speciali casu, in quo clerici abutuntur privilegio exemptionis, & negotiationibus sæcularibus ad lucrandum implicantur, permittit Pontifex, *ut de suis facultatibus statutis, & consuetudinibus patriæ subjaceant, cum facto* (inquit) *privilegium abjiciant clericale*: ergo extra hujusmodi casum non potest consuetudo clericos gravare. Imo adverto, etiam in illo casu necessariam fuisse Pontificiam declarationem, & prohibitionem. Considero etiam, quoad hunc effectum consuetudinem, & legem, sive statutum civile ibi parari.

Objectio. Dices, interdum fieri posse, ut consuetudo non tantum laicorum sit, sed etiam clericorum, ut si non coacte, sed voluntarie laicorum consuetudinem observent, eorum adeundo judicia, vel tributa solvendo, vel in aliis similibus cooperando, tunc enim consuetudo erit mista, seu communis laicis, & clericis, quæ etiam in ecclesiasticos vim habet. 1. Resp. Ad hoc Covarru. in d. cap. 31. concedit, in eo casu consuetudinem, quantum est ex hoc capite, posse derogare ecclesiasticæ libertati, si alioqui rationabilis sit. Sed in primis existimo, talem consuetudinem vix posse moraliter inveniri, quia licet unus, vel alius clericus interdum voluntarie consentiat hujusmodi violentiis laicorum, rarissime contingit, & nunquam dici potest per modum consuetudinis fieri. Rejicitur. Addo vero, etiam si talis consuetudo fingatur, sententiam Covarruviæ falsam esse in hac parte. Primo, quia consensus clericorum nihil potest ibi operari: nam est quædam privata renunciatio privilegii, quæ ut diximus, nulla est, & nullius efficaciæ, ideoque ad introducendam consuetudinem valere non potest, ut recte notavit Felinus supra cum Paulo de Castro conf. 59. Secundo, quia tali consensui Clericorum nunquam assistit voluntas expressa, vel tacita Pontificis, sine qua non potest voluntas clericorum quantocunque tempore operetur, juri Pontificio derogare, ergo neque illa consuetudo mista potest habere hunc effectum. Antecedens quoad utramque partem in superioribus declaratum, & probatum est. Consequentia vero est evidens, quia id, quod additur ex parte clericorum illi consuetudini mistæ, nullum valorem, vel efficaciam eidem addere potest. Quocirca cum dicitur consuetudo mista posse operari in rebus, vel personis ecclesiasticis, intelligendum est de consuetudine, quæ non præjudicat sacris canonibus, vel si præjudicat, in illam Pontifex consentit, saltem tacite; in præsenti autem materia necessarius esset expressus consensus, ut supra dixi. Tum quia ipsi Pontifices ita voluerunt, & declararunt, tum etiam quia in hac materia non potest præsumi tacitus consensus, quia & est valde odiosa pontificibus, & quia vix posset talis consensus tacitus sine majori cognitione causæ prudenter, & licite dari: quoties autem consensus non esset prudens, & honestus in Principe, non præsumitur.

Contra immunitatem consuetudinem præscribi non posse ostenditur. Quia vero hic consensus necessarius non est in abrogatione legis, quæ fit per modum præscriptionis, ideo probandum superest aliud membrum, quod supra posuimus, nimirum, etiam per viam præscriptionis non posse consuetudinem immunitati ecclesiasticæ præjudicium afferre. 1. Ratio. Probatur autem primo, quia nulla consuetudine præscribitur, nisi intercedat bona fides, ut nunc suppono; hic autem non potest bona fides intercedere; ergo neque potest præscribi. Probatur minor, quia talis consuetudo irrationabilis est, & jure Canonico reprobata, quod adeo notum est, ut non possint Principes, vel judices sæculares prætextu ignorantiæ probabilis excusari; ergo semper actus talis consuetudinis sunt illiciti, ac proinde mala fide facti; ergo non possunt præscriptionem inducere. Secunda. Secundo, quia non potest exemptio aliqua ex parte diminui, nisi acquiratur judici laico jurisdictio aliqua in clericum, quam antea non habebat, quia sicut exemptio est liberatio a jurisdictione, & consequenter est diminutio jurisdictionis in alio; ita e converso non potest exemptio diminui ex parte clerici, quin ex parte magistratus sæcularis jurisdictio augeatur. Sed laici non possunt sola præscriptione jurisdictionem supra clericos acquirere; ergo nec clerici possunt propter præscriptionem laicorum aliquid de suo privilegio amittere. Major probatur primo ex communi sententia Juristarum dicentium, laicos non posse præscribere spiritualia, vel quæ spiritualia concernunt, quatenus illis annexa sunt, ut non potest laicus præscribere jus conferendi beneficium, & similia, quæ notant Panormitanus in cap. *Novit* de Judiciis, num. 22. & ibi Decius, num. 12. & Joan. Andr. in cap. 2. de Præbend. in 6. Et alii in cap. 2. de Pœnitent. & remiss. in 6. Qui textus solet ad hoc induci, quatenus dicit, facultatem eligendi confessorem non posse præscriptione acquiri: nam videtur esse eadem ratio de cæteris rebus spiritualibus, & in præsenti de jurisdictione supra clericum, quæ licet in se temporalis videatur, quatenus cadit in clericum, spiritualia concernit.

Ratio autem reddi potest vel eadem, quæ tacta est, quia actus præcedentes ad talem præscriptionem nunquam possunt bona fide fieri, vel, quia præscriptio requirit personam capacem illius rei, quam debet præscribere, laicus autem non est capax administrationis rerum, vel personarum spiritualium, & ideo non potest jus in illas præscriptione acquirere. Quam rationem attingit Panormitanus supra. Intelligi autem debet de capacitate non absolute, sed secundum ordinarium jus: nam laicus non est omnino, & absolute incapax alicujus ecclesiasticæ administrationis, vel potestatis in Clericum. Jure autem communi, & potestate ordinaria laicus censetur incapax, quia ex se nullam habet proportionem, & omnia jura illum excludunt, ideoque sola præscriptio non sufficit sine expressa voluntate, & concessione Summi Pontificis. Et in his casibus recte dicunt Juristæ, multa posse privilegio concedi, quæ consuetudine præscribi non possunt, argumento cap. *Quanto* de Consuetudine.

3. Ratio. Unde etiam potest addi tertia ratio, quia omnis præscriptio requirit juris adminiculum, per quod aliquo modo Princeps concedat, vel dominium rei præscribendæ, vel jurisdictionem, si illa est præscribenda, quia mutatio illa, seu acquisitio, quæ fit in præscriptione, non potest fieri sine authoritate, & voluntate alicujus superioris. In præsenti autem nullum est jus, quod tali præscriptioni adminiculum præbeat: nam jus civile nihil in hoc potest, jus

jus autem canonicum omnino resistit, & voluntas Pontificis omnibus modis ei opponitur; ergo non habet locum præscriptio in præsenti materia. Ex dictis ergo satis constat, nullam consuetudinem, etiam si immemorialis sit, ullo modo contra immunitatem ecclesiasticam prævalere posse. Ita enim authores citati conclusionem interpretantur, & rationes & jura adducta in eodem sensu illam confirmant, & difficultates, quæ contra illam occurrere possunt, probando assertionem, expeditæ sunt. Solum objici solent quædam peculiares consuetudines aliquorum regnorum, quę licet sint contra immunitatem ecclesiasticam, sine scrupulo a Magistratibus laicis observantur. Ad illas vero possemus uno verbo respondere, illas consuetudines non ad jus, sed ad facta hominum pertinere, propter quæ veritatem negare non possumus, neque illorum rationem, aut excusationem dare tenemur, sed ad illos hoc spectat, qui consuetudines illas observant, fortasse tamen in capite ultimo, pauca de illis adjiciemus.

CAPUT XXXIII.

Quibus modis possit immunitas ecclesiastica violari.

HActenus illa omnia, quæ ad explicandam, & tuendam immunitatem ecclesiasticam, clericorumque exemptionem opportuna visa sunt, pro viribus explicare conati sumus, nunc duo tantum tractanda supersunt. Unum est, quod proposuimus, quibus modis immunitas hæc violari soleat: aliud, quibus modis excusari hoc crimen soleat. Circa primum supponimus, hujusmodi violationem ex se malam, & ex genere grave peccatum esse, quia vel est immediate contra jus divinum, vel saltem contra jus canonicum sub gravissimis censuris, & pœnis hanc violationem prohibens. Et illo jure posito est etiam contra justitiam, quia & est usurpatio jurisdictionis non habitæ, & est coactio aliqua, vel exactio sub titulo potestatis legitimæ, sine vera jurisdictione, ac potestate facta. Denique includit etiam culpam sacrilegii, quia injuria illa circa personas, vel materiam sacram versatur, & quia prohibitio illa intuitu Religionis, & divini cultus facta est. De hac ergo culpa quoad speciem & gravitatem ejus nihil superest dicendum: nam suppositis, quæ de jure hujus immunitatis hactenus dicta sunt, gravitas, & species culpæ clara est, si de violatione immunitatis constet. Quia vero hæc violatio variis modis fieri potest, & in aliquibus obscura esse potest transgressio, seu violationis ratio, ideo de hac varietate, quæ in modis violandi libertatem esse potest, pauca dicemus. Et quia interdum actio, quæ contra libertatem ecclesiasticam esse videtur, excusationem aliquam, veram, vel prætensam habere solet, ideo de his excusationibus nonnulla in seq. capite expendemus. Videbatur autem consequens, ut pœnas & censuras, quæ per hanc transgressionem incurruntur, explicaremus, quia vero in libro de Censuris sufficienter de illis diximus, ab earum tractatione in præsenti abstinemus.

Proponuntur duo modi immunitatẽ violandi. Primo ergo possumus duos modos distinguere, quibus immunitas clericorum violari solet, scilicet, vel legibus, vel actionibus: hos enim duos modos multa jura indicant, & pœnis diversis puniunt. Prior est, quando Principes, vel Magistratus civiles leges, vel statuta condunt contraria ecclesiasticæ libertati. Quod duobus etiam modis contingere potest. Primo, quia lex specialiter dirigitur ad personas, vel res ecclesiasticas, vel licet lex generalior sit, ad eas peculiariter extenditur. Talis enim lex eo ipso repugnat libertati ecclesiasticæ, etiam si id, quod disponit, non sit contra ecclesiæ commoda; imo etiam si alioqui esset rationabilis dispositio talis legis, & ecclesiæ conveniens, si debita potestate lata fuisset. Ita sumitur ex cap. 2. de Judiciis, & cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, & c. *Quæ in Ecclesiarum*, de Const. & cap. *Benequidem*, cum aliis, 96. dist. & est communis resolutio, ut supra tactum est, & latius in materia de legibus. Et ratio est, quia Princeps laicus ferens talem, per ipsam se exhibet superiorem, & legislatorem in rebus ecclesiasticis; ergo eo ipso per talem actum contra exemptionem agit. Et quia hæc contrarietas non tam in objecto legis, quam in ipso actu præcipiendi consistit, ideo vocari potest hic modus formaliter contrarius libertati ecclesiasticæ. Et ob eandem causam non habet locum hic modus læsionis, quando laicus privilegium concedit clericis, quia tale privilegium non includit præceptum respectu privilegiati, neque per se est actus jurisdictionis, ut supra diximus.

Aliæ vero sunt leges, quæ dici possunt contrariæ libertati ecclesiasticæ objective, quia præcipiunt aliquid fieri, quod est contra statum ecclesiasticum, vel ejus exemptionem, sive præceptum dirigatur ad laicos respectu clericorum, ut verbi gratia pręcipiendo illis, ut a clericis exigant tributa, aut quid simile; sive dirigatur ad ipsos clericos, præcipiendo eis, ut solvant vectigal, vel coram judice laico compareant, & tunc lex dici potest habere utramque repugnantiam, & formalem, & objectivam. Et hujusmodi leges, quæ objective sunt contra libertatem ecclesiasticam, præcipue in jure prohibentur, & puniuntur, præsertim in cap. *Noverit*, de Sentent. excom. & in Authentica *Cassa*, *& irrita*, Cod. de Sacrosanct. eccles. quamvis illa, & similia jura non immerito possint ad omnes leges quomodocunque contrarias libertati extendi, quia verba eorum generalia sunt.

Circa aliud vero membrum de violatione immunitatis per facta hominum solum occurrit adnotandum, sub illo nunc non comprehendi percussiones, seu violentas manus in clericum: nam licet actiones illæ sint contra immunitatem generatim sumptam, non sunt contra privilegium fori, de quo nunc tractamus, sed contra privilegium canonis. Quod tamen intelligendum est de illis actionibus, quatenus in sola violentia, & privata injuria consistunt, nam si fiant sub titulo jurisdictionis, & potestatis publicæ, erunt contra privilegium fori, & habebunt utramque malitiam, ut si judex sæcularis, aut ministri ejus per vim clericum detineant, & vinculis, aut carceri tradant. Idemque judicium est (servata proportione) de actionibus contra immunitatem ecclesiarum, quatenus sunt loca refugii, seu quatenus sunt loca sacra, quæ per injuriam, vel indecentes actiones violari non debent: nam si tales actiones fiant, non jurisdictionis titulo, sed per privatam injuriam, seu malitiam, quamvis lato modo sint contra immunitatem, nihilominus sunt sacrilegia alterius rationis, ut in principio hujus materiæ diximus. Omnia ergo facta, quibus libertas eccles. proprie læditur, ad duo capita reducuntur, nimirum, ad actiones forenses, & judiciorum tam civilium, quam criminalium, quæ circa clericos tanquam reos exercentur, & ad exactiones tributorum, vel coactiones, quæ eisdem personis fiunt in aliquibus oneribus publicis eis imponendis. Et ita hæc duo genera actionum specialibus pœnis, & censuris prohiberi solent in jure in titulis de Imm. eccl. maxime vero in Bulla cœnæ claus. 15. 18. & 19. Quando percussio clerici sit contraria privilegio fori.

Secundo distinguendi sunt alii duo modi violandi ecclesiasticam libertatem, qui tam in legibus, quam in factis possunt contingere, maxime vero in ferendis legibus civilibus libertati ecclesiast. contrariis observari solent. Prior modus est, quando directe, & manifeste aliquid fit, vel disponitur contra clericorum exemptionem, & de hoc modo nihil addere oportet, quia & per se facile cognosci potest, & ille maxime in jure reprobatur. Committitur enim quasi per expressam contradictionem, vel contrarietatem ad legem, quæ jubet talem exemptionem servari. Ut si lex civilis directe præcipiat clericis, vel si jubeat, eos sub tributis comprehendi, vel si judex laicus clericum ad comparendum coram se citari jubeat, & sic de cæteris. Alius modus est violationis indirectæ, qui & difficilius cognoscitur, & ejus malitia obscurior est. Habet tamen fundamentum in jure cap. ultim. de Immunitat. ecclesiar. in 6. ubi dicitur, excommunicationem incurrere illos sæculares Magistratus, qui laicis subditis suis præcipiunt, ne clericis vendant, aut ab illis emant, vel ne eorum triticum molant, aut aliqua similia obsequia eis exhibeant, & ratio redditur, *quia talia in derogationem ecclesiasticæ libertatis præsumuntur*. Per quæ verba declaratur, illam esse indirectam violationem libertatis ecclesiasticæ, quia licet talia statuta, vel præcepta directe non ordinarentur ad clericos quoad verba, quoad intentionem vero, & effectum fraudulenter, ut ait ibi Glossa, transitum faciebant de persona ad personam, loquendo cum laico, & gravando clericum. Similis decisio est in cap. *Quanto* de Privileg. ubi de quibusdam, qui cum non possent excommunicare Monachos, Modi hoc privilegium violandi tam legibus quam factis hominum communes.

excommunicabant eos, qui cum Monachis communicarent, dicitur: *Privilegiorum non vim, & potestatem, sed verba servantes, monachos quodammodo excommunicant, quando aliis prohibent, ne cum ipsis communicent.* Et ita dicuntur ibi similia fieri in fraudem privilegiorum, ubi non tantum est sermo de proprio privilegio immunitatis ecclesiasticæ, sed latius de quocunque privilegio, a fortiori tamen in præsenti definitio illa locum habet.

Quando libertas ecclesiastica indirecte violetur. Hanc ergo fraudulentam, & latentem læsionem ecclesiasticæ libertatis indirectam vocamus, potestque describi, ut sit illa, quæ fit per verba, vel actiones, quæ licet versentur directe circa personas laicas, nihilominus ordinantur ad gravandum clericos, vel universalius dici potest, indirecte fieri violationem, quando verbis non apparet, tamen re ipsa fit. Sicut dicitur quis violare legem indirecte, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem, ut dicitur in regula ultim. de Regulis juris in 6. & in l. *Contra legem* ff. de Legibus, & in l. *Non dubium*, Cod. de Legibus, quia vis, & potestas legis magis in voluntate jubentis, quam in verbis posita est. Hæc autem fraus, seu indirectum gravamen multis modis fieri potest, qui non videntur posse sub numero certo comprehendi, quia per humanam sagacitatem, & malitiam possunt facile multiplicari, ideoque prudenti judicio, consideratis circumstantiis discernendum est, an moraliter æquivaleant directis gravaminibus. Et quo ad forum conscientiæ pendere hoc multum potest ex intentione operantis, seu præcipientis: nam si id faciat, ut quod sibi est directe prohibitum facere circa personam clerici, per illum circuitum, etiam invito clerico, consequatur, magnum signum est indirectæ violationis.

1. Opinio. Ut autem violatio hæc indirecta, & malitia ejus magis explicetur, interrogari potest, an hæc sit vera, & in re ipsa subsistens violatio libertatis ecclesiasticæ, malitiam ejusdem rationis, & speciei participans; an vero sit tantum præsumpta, quia ex circumstantiis externis talis apparet, quamvis si animus, vel intentio prava desit, talis in re ipsa non sit. Hanc enim posteriorem partem videtur docere Cajetanus in summa verb. *Excommunicatio* cap. 31. ait enim; tunc legem civilem esse contra libertatem ecclesiasticam, quando per se, & intentione sua contra illam tendit, quia voluntas, & intentio distinguit maleficia, & quæ sunt per accidens, sub artem non cadunt. Ad explicandum autem, quando lex civilis talis sit, adjungit, id non esse difficile scientibus, *idem esse per se, quod ex propria natura, & intentione*, quod exemplis declarat dicens: *Sicut detractio contra famam, contumelia contra honorem, homicidium contra humanam vitam, ita statuere quod clericis non dentur decimæ, aut eleemosynę, quod non possint judicare in causis ecclesiasticis, quod solvant vectigalia de rebus suis absque negotiatione, & similia, est contra libertatem ecclesiasticam.* Quæ omnia exempla, si quis ea recte consideret, ad directam oppositionem, & violationem ecclesiasticæ libertatis pertinent, atque ita indicat Cajetanus, solam illam legem esse per se, & natura sua contra libertatem ecclesiasticam, quæ directe contra illam disponit. Unde in eodem verbo cap. 37. ait, actiones prohibitas in dicto cap. ult. de Immun. ecclesiar. in 6. non esse proprie contra libertatem ecclesiasticam, sed contra humanam societatem, quia vero in odium ecclesiæ fiunt, præsumi contra libertatem ecclesiasticam fieri.

Et hanc opinionem sequitur Navar. in sum. cap. 27. n. 119. & 120. Fundantur primo, quia dictum c. ult. utitur verbo præsumendi, dicens; *Cum talia in derogationem eccles. libertatis præsumantur.* Secundo quia cum actio ipsa, seu verba legis directe non lædant libertatem, transgressio, & derogatio pendet ex intentione facientis: si enim id faciat animo gravandi clericos, erit violatio libertatis; si autem id faciat propter suum commodum permittens gravamen aliorum, non erit contra libertatem, quamvis interdum esse possit contra charitatem, vel contra humanam societatē. Cum ergo de intentione non possit constare, neque etiam certo judicari potest, sed ad summum pręsumi violatio libertatis eccles. quatenus talis intentio ex circumstantiis externis præsumi potuerit. Unde juxta hanc sententiam, si contingat, veritatē non subesse præsumptioni, in conscientia non erit violatio libertatis.

2. Nihilominus contrariam sententiam veram censeo, quam aperte tenet Glossa in illo cap. ult. ibi communiter probata, & in dicto c. *Quanto*, ubi bene Panormitanus. Sumitur etiam ex communi sententia Barto. in Authent. *Cassa*, C. de Sacros. eccles. & aliorum dicentium, omnem legis civilis dispositionem, per quam clerici redduntur timidiores, esse contra libertatem eccles. non præsumptive tantum, sed vere, & proprie, ut in superioribus explicavimus. Probatur autem primo ex dicto cap. *Quanto* de Privileg. ubi non dicitur, similes sententias, aut dispositiones legum præsumi, sed esse in fraudem privilegii, & per illas observari verba, non vim, & potestatem privilegii; ergo si non servatur, violatur vis, & potestas privilegii, hæc autem est vera, non præsumpta violatio. Probatur 1.

Unde argumentor secundo ex generali principio legis, *Non dubium*, in quo Pontifex in illo textu fundatur. *Non dubium est, in legem committere eum, qui verba legis amplexus contra legis nititur voluntatem*, ubi non dicitur præsumi, committere in legem, sed certum esse committere, ut dicitur etiam in ultima regula juris in 6. at committere in legem, est contra legem peccare, aut agere, ut constat ex proprietate verbi Latini, & ex glossis, & communi expositione in citatis juribus, præsertim ex Bart. in dicta l. *Non dubium*. Imo addit Gloss. in c. *Si postquam* de Elect. in 6. verb. *Mente*, eadem pœna puniri, qui in legem committit per fraudem, & sub verborum cortice, ac illum, qui aperte, & directe contra legem agit; ergo eodem modo vere, & proprie violat legem, seu privilegium immunitatis, qui indirecte illam violat, quia in fraudem privilegii agit, ut in dict. c. *Quanto* dicitur. Tertio est propria ratio, quia in moralibus voluntas indirecta ad directam revocatur, eandemque speciem malitię participat, ut est primum principium in materia morali: nam voluntariū directum, & indirectum ad idem reducuntur, ut non impedire nocumentum, cum possis, & debeas, perinde est, ac directe nocere, & sic de aliis. Sic ergo in præsenti parum refert, quod violatio sit indirecta, si in re eundem habeat effectum. Et cōfirmatur, quia alias vel inutile esset privilegium, vel saltem multum minueretur, si per unam viam quasi obliquam (ut sic dicam) liceret, quod directe, & simpliciter est per privilegium prohibitum. Secundo,

Ad fundamentum contrariæ sententiæ de verbo, *Præsumantur*, quo utitur dictum cap. ult. responderi potest primo, interdum vocari præsumptionē illam, quæ sub aliqua fraude, vel simulatione fit, etiam si vere fiat, & non tantum fieri præsumatur. Secundo vero, & melius dicitur, ibi verbum præsumendi non significare judicium, vel suspicionem, quę de tali facto ex conjecturis ejus desumitur, sed significare modum operandi ex certa scientia, & deliberatione, vel quadam animi arrogantia, ac temeritatę. Nam usus hujus verbi in hac significatione valde communis est in jure canonico, & ita sumitur in illo textu; imo bis in eadem significatione ibi ponitur, primo in narratione facti, ibi, *aut alia obsequia eximere præsumant*, & iterum in reddenda ratione juris, seu excommunicationis latæ ibi: *Cum talia in derogationem ecclesiast. libertatis præsumantur*, utique non a jure, sed ab illis, qui talia facere, vel præcipere præsumunt, sicut prius dictum fuerat. Unde ille textus sic expositus potius confirmat, quod diximus, nam talia puniuntur ut vere, & ex pręsumptione contra libertatem ecclesiæ facta. Addi etiam potest, quod licet illa de se non esset vera violatio libertatis ecclesiasticæ, ex vi illius textus prohibentis illam, jam esset vera violatio libertatis. Sed licet hoc ex hypothesi vere dictum sit, simpliciter non censeo, similes actiones esse contra libertatem ecclesiasticam, quia ibi prohibentur propter periculum, & præsumptionem, sed potius e contrario, ibi prohiberi sub censura speciali, quia re vera de se sunt violationes libertatis ecclesiasticę: nam hęc ratio ibi redditur, & supponitur in re subsistisse ante illam legem. Satisfit fundamentis oppositæ sententiæ. Primo,

Ad secundum respondeo, sicut recte Cajetan. citato loco de violatione directa dixit, non pendere ex intentione operantis, sed operis, ita etiam dicendum esse de violatione indirecta. Nam si legislator civilis ferat legem, quę re vera sit contra libertatem ecclesiasticam, saltem indirecte, quamvis non intendat clericorum nocumentum, sed suum, vel suorum civium commodum, contra libertatem ecclesiasticam peccat, quia, ut dixi, in materia morali eadem est ratio de directo, & indirecto. Si autem legislator civilis directe tale gravamen imponeret, contra libertatem ecclesiasticam ageret; ergo idem est licet indirecte id faciat. Quapropter non potest illa dici tantū per- Secundo,

missio,

missio, quia magistratus civilis tenetur simpliciter vitare tale gravamen clericorum. Alioqui si in casu dicti cap. ultim. laici illas actiones prohiberent, non intendentes gravamen clericorum, sed suum commodum, non agerent contra libertatem, nec illam censuram incurrerent, quod absurdum est.

Ad melius autem intelligendam hanc indirectam violationem immunitatis oportet advertere, non differre a directa in materia; imo necessarium esse, ut in eadem materia versetur, utique prohibita per immunitatem, ita ut differentia solum sit in modo, nam in una violatione actio, vel lex recta tendit ad personam clerici, in altera vero, scilicet, indirecta, solum per circuitum. Siquis tamen attente consideret, semper illam attingit, saltem in obliquo, ut cum lex prohibet laico, ne vendat necessaria clerico, &c. Imo licet quoad obligationem legis non directe imponatur clerico, quoad effectum ita in illum redundat, ut vel talem effectum directe efficiat, si onerosus sit, vel indebite impediat, si sit favorabilis, & debitus. Sicut qui impedit alium, ne mecum communicet, me directe privat communicatione illius, vel saltem inique illam impedit, & qui prohibet, vel detinet notarium, ne adsit testamento Clerici, satis directe impedit clericum, ne testamentum facere possit, & multa similia in Glossis, & legibus tractatis videri possunt, quæ sub illa generali regula comprehenduntur: *Non refert cum quo lex loquatur, sed in quem intentio legis dirigatur*, Lex. *Cumpater.* §. *Donationis* ff. de legat. 2.

CAPUT XXXIV.

Quibus modis actiones contra libertatem ecclesiasticam excusari soleant, & quid de illis judicandum sit.

CUm laici Magistratus, & judices frequenter ecclesiasticam immunitatem invadere soleant, varias rationes excogitarunt, quibus actiones suas honestare, & a sacrilegii, & injustitiæ crimine excusare valeant, quas in fine hujus libri ptoponere, & examinare necessarium duxi. Sex autem hujusmodi excusationes excogitatas invenio, quæ sunt ignorantia, necessitas, consuetudo, pactum, seu concordia, privilegium, & justa defensio, de quibus sigillatim dicendum est.

Sex modi quibus immunitatis violatio excusatur.

Ignorantia.

De prima ignorantiæ excusatione pauca dicere necessarium est, quia proprie loquendo non est ex his, quas nunc inquirimus. Duobus enim modis potest cogitari excusatio in hujusmodi actionibus, quæ videntur libertatem ecclesiasticam lædere. Primo ut talis sit excusatio, quæ reddat actionem in re ipsa licitam, & validam, sitque tanquam exceptio quædam a generali privilegio exemptionis: alio modo potest excusatio talis esse, quæ sufficiat excusare personam a culpa; licet actio ipsa per se spectata prava sit, quatenus est privilegio contraria. Hic ergo præsertim inquirimus prioris generis excusationem, & sic excluditur ignorantia, quia licet interdum fortasse possit operantem a culpa liberare, nihilominus non dat jurisdictionem, & ita nec reddit actum secundum se, aut licitum, aut validum. Illo autem modo, quo ignorantia potest culpam impedire, excusatio illa generalis est omnibus delictis, & fere nihil speciale de illa in præsenti dicendum relinquitur. Duplex enim ignorantia hic intervenire potest, una facti, altera juris. Prior duobus modis accidere potest, primo ex ignoratione personæ, circa quam actio versatur, ut si laicus clericum capiat, aut judicet, putans esse laicum. Et hoc genus ignoratiæ interdum excusare potest a culpa, quia potest esse invincibilis, an vero in particulari talis sit, in foro conscientiæ standum erit confessioni partis, seu pœnitentis, & ex circumstantiis ab eo propositis ferendum erit judicium, in foro autem externo ex legitimis indiciis, & probationibus. In casu autem dubio, an talis persona pro eccles. habenda sit, nec ne, vel an gaudeat privilegio clericali, ad quem judicem, laicum vel eccles. talis causæ cognitio pertineat, tractant Jurisperiti, ad quos illa materia pertinet. Vera tamen resolutio est, pertinere ad judicem eccles. quia materia illius judicii ecclesiastica est, ut definitur in c. *Si judex*, de Sent. excom. in 6. ubi fere omnia, quæ in simili dubitatione fieri debent, statuuntur, & videri possunt, quæ late tractat Covar. in lib. Pract. quæst. cap. 33.

Alius modus ignorantiæ esse potest circa materiam ipsam, circa quam actio, vel judicium versatur, quia non existimatur ecclesiastica, vel spiritualis, vel non creditur ad exemptionem pertinere. Hæc tamen ignorantia interdum nasci potest ex solo defectu cognitionis ipsius materiæ, de qua tractatur, & tunc est propria ignorantia facti, idemque judicium de illa ferendum est, quod de ignorantia personæ: nam est eadem ratio. Aliquando vero illa ignorantia, vel dubitatio occurrit ex varietate opinionum circa jus ipsum, quomodo sæpe est inter Doctores controversia, an hæc, vel illa actio sit contra libertatem ecclesiasticam, vel an cognoscere de culpa periurii commissi a clerico testimonium ferente in judicio sæculari, sit ejusdem sæcularis fori, vel ecclesiastici, & similia, quorum dubitatio ad ignorantiam juris revocatur.

Circa ignorantiam ergo juris advertendum est, aliquando oriri tantum ex defectu personæ, ut quando in re ipsa satis constat aliquid contineri sub jure exemptionis, qui vero in contrarium operatur illud jus nescit, & ideo ignoranter exemptionem violat. Aliquando vero ignorantia, vel incertitudo oritur ex re ipsa, quia videlicet jus ipsum occultum est, ita ut etiam apud peritos, & post diligentem inquisitionem jus dubium sit, vel sub opinione constitutum. Quando ergo ignorantia juris est prioris modi, vix reputari potest invincibilis, saltem in ipsis Principibus, vel judicibus laicis, tum quia ex vi sui muneris tenentur vel jus scire, vel ab his actionibus abstinere; tum etiam quia supponitur tale jus esse satis publicum, & manifestum, ideoque vix credi potest, hujusmodi personas illud invincibiliter ignorare, sed vel ex negligentia valde supina, vel, quod frequentius fortasse contingit, ex affectata nescientia, ut exercere possint jurisdictionem, quam valde affectant. Dico autem *vix* propter conscientiæ forum, nam in externo, & ecclesiastico foro talis excusatio (ut opinor) nunquam reputabitur sufficiens, tamen in foro conscientiæ aliquando poterit juxta operantis intentionem, & occurrentes circumstantias admitti. Dixi etiam hoc præcipue habere locum in ipsis Principibus, eorumve Consiliaris, & judicibus, qui jus scire possunt, & debent, quia inferiores ministri facilius possunt per ignorantiam excusari, juxta vulgarem regulam cap. *Qui culpatur.* 23. q. 1. At vero quando ignorantia, vel dubitatio circa jus provenit ex rei ipsius difficultate, & opinionum varietate, tunc si nihil certum, & exploratum possit ex sacris canonibus colligi, servandæ sunt generales regulæ de opinionum delectu, & in hac materia est valde observandum, ut in favorem Religionis, & consequenter in favorem exemptionis amplietur potius, quam restringatur ecclesiastica immunitas. Et juxta hæc judicandum est de multis singularibus casibus, quos congerit Azor. tom. 1. lib. 5. c. 13. & 14.

Ignorantia juris unde proveniat.

Necessitas.

Secunda excusatio *ob necessitatem*, valde ordinaria est in hac materia, fundaturque in illo principio, quod necessitas caret lege. Contingere enim potest, ut ad commune bonum reipublicæ necessarium sit, aliquid agere contra immunitatem clericorum; ergo tunc jus immunitatis non obligabit. Et confirmatur, quia hoc jus, saltem ut applicatum, & determinatum ad talem materiam, vel actionem, non est divinum, sed humanum; sed omne jus humanum, etiam si canonicum sit, potest in particulari casu cessare per epiikiam propter occurrentem necessitatem, propter quam contingere potest, ut servare jus humanum in tali casu sit contra jus naturale; ergo, & in præsenti. Exemplum optimum est in c. *Pervenit*, de Immunit. ecclesiar. ubi dicitur, tempore magnæ necessitatis non excusari clericos a vigiliis in muris civitatis. Et simile est in materia tributorum, quando ad sublevandam communem necessitatem laici non sufficiunt, nisi clerici contribuant. In materia etiam fori judicialis solet esse commune exemplum, quando deest judex ecclesiasticus muneri suo, & laici, vel clerici magnum detrimentum patiuntur, tunc enim propter necessitatem poterit judex laicus causas expedire, etiam si in eis clerici rei sint, ut multi juris canonici interpretes affirmarunt cum Glossa in cap. *Filiis, vel nepotibus*, 16. qu. 7. ut latius ibi, & in cap. *Qualiter, & quando*, de Judiciis tractari solet. Et maxime urgere potest hæc necessitas, si ecclesiasticus judex omnino non inveniatur legitimus, ut in terris hæreticorum, & schismaticorum sæpe potest accidere.

Quid de hac excusatione sentiendum sit.

Nihilominus tamen existimo, non esse hanc excusationem, moraliter loquendo, necessariam, saltem intra catholicam ecclesiam. Probatur hæc assertio primo quasi inductione quadam discurrendo per casus insinuatos, ad quos omnes alii, qui excogitari possunt, reducuntur. Aut enim necessitas est in materia tributorum, vel in materia, seu causis fori judicarii. In priori materia supra ostensum est, nunquam propter necessitatem posse clericos cogi a laicis ad tributa solvenda. Nam si aliquando tenentur contribuere, vel opus aliquod communis oneris sustinere, non est ex vi legis imponentis tributa, sed ex aliqua obligatione charitatis, aut communis justitiæ, & juxta canonum dispositionem. Unde in hujusmodi casibus non possunt clerici per judices sæculares ad satisfaciendum huic obligationi compelli, sed per suos Prælatos, & secundum canonicum jus. Quod si ipsi Prelati suo muneri satisfacere nolint, ad Pontificem recurrendum est, ut eos compellat. Quod si sit periculum in mora, quia extrema, vel gravis necessitas boni communis auxilium clericorũ statim requirit, tunc non per modum jurisdictionis, sed per modum defensionis licere poterit, quod recta ratio ad subveniendum communi bono, vel impediendum damnum imminens, necessarium esse dictaverit. Et ita in eo casu excusatio reducitur ad alteram, quæ sub nomine justæ defensionis ponitur, & infra tractabitur, declarabiturque non continere propriam excusationem, seu exceptionem a generali privilegio, sed esse aliam speciem actionis ad privilegium non pertinentem.

Eadem fere ratio est de casibus in materia judiciali occurrentibus: nam in primis in c. 13. ostensum est, non posse judicem laicum propter negligentiam judicis ecclesiastici in causis clericorum se intromittere, quia manifeste repugnat juri Canonico. Nec ex illa negligentia sufficiens necessitas insurgit, nam si judex ecclesiasticus fuerit negligens, superiorem habet, a quo emendari possit, & debeat. Quod si proximus superior etiam neglexerit, ad aliquem ejusdem ordinis magis remotum recurrendum erit, & ita usque ad Romanum Pontificem, in quo tanquam in supremo capite sistendum est: nam si ipse neglexerit, non est per Regem cogendus, sed rogandus, vel cum debita submissione monendus, ut in principio libri præcedentis dictum est. Sicut in republica mere temporali, ac ethnica, vel nunc in Anglia, si judices Regii in una provincia negligentes essent in administranda justitia, non possent Magistratus alterius provinciæ ad supplendam horum negligentiam in eorum territoriis judicia usurpare: multoque minus possent inferiores judices ejusdem provincię de superioribus suis jus dicere, aut eorum tribunalia titulo necessitatis usurpare, quia esset summa confusio, & injuriarum occasio. Ergo necessarium tunc est aliquem superiorem Magistratum, vel senatum adire, vel si non sufficiat, usque ad Regem procedere. Quod si Rex ipse negligens sit, profecto nollent Reges, ut inferiores sibi subditi judicia sua emendent, aut usurpent. Cur ergo volent, ut sęculares judices ecclesiasticas causas sibi arrogent sub prętextu negligentiæ ecclesiasticorum judicum? aut cur potius negligentia, vel iniquitas in ecclesiasticis judicibus, quam in sæcularibus timetur? Imo vero quia contrarium potius præsumendum est, & quia in Christiana, & catholica republica Prælati ecclesiastici sunt superiores laicis judicibus, seu Magistratibus, ideo juxta canones possunt Prælati supplere negligentiam laicorum, non autem e converso, ut in eodem c. 13. declaratum est.

Clericũ, si coram aliquo superiore suo conveniri possit, non posse a laico judicari cõcluditur.

Atque hinc possumus universaliter colligere, nunquam posse sæcularem judicem usurpare jurisdictionem in clericum prætextu necessitatis, quandiu aliquis prælatus ecclesiasticus, sive proximus, sive remotus adiri potuerit. Ratio generalis est, quia sola necessitas non dat jurisdictionem; sine jurisdictione autem non potest usurpari judicium; ergo nec sub prætextu necessitatis potest aliquid fieri contra privilegiu\[m\] fori clericorum. Patet consequẽtia, quia non cessat exemptio in aliquo casu ex parte clerici, nisi jurisdictio laici in eodem casu augeatur. Antecedens autem quoad posteriorem partem per se notum est, quoad priorem vero, probatur, quia jurisdictio requirit potestatem, & voluntatem superiorem, a qua proveniat: nam licet unus homo indigeat correptione, aut pęna, & delit superior, qui possit illum coercere, non ideo potest alius privatus jurisdictionem in illum usurpare, sed ad summum tunc ea licent, quæ ad justam, & moderatam defensionem fuerint necessaria, alias non posset pax, & justitia in humana societate servari. Sola ergo necessitas ut sic nunquam dat jurisdictionem, ideoque neque ad excusandam violationem immunitatis sufficit. Quomodo autem ad justam defensionem sufficiat, infra videbimus.

Solum superest casus ille ultimo loco propositus quando clericus versatur inter paganos, vel hæreticos, ubi nulli sunt Prælati, vel judices veram ecclesiasticam jurisdictionem exercentes. Et tunc in primis dicendum est, si status ille sit durabilis, & valde generalis in aliqua provincia, consulendum esse summum Pontificem, si fieri possit, ut remedium adhibeat, quia ipse est supremus judex, & ibi alius propinquior deest. Si vero aut casus est particularis, & extraordinarius, aut non datur locus consulendi Pontificem, aut exequendi mandata ejus, tunc casus reducitur ad terminos juris naturalis, vel gentium, & ideo licebit uti remedio quocunque honesto secundum rectam rationem. Vel dici etiam potest, tunc posse conveniri clericum coram judice laico jure defensionis, quia ille tunc est modus suavior se defendendi, vel jus suum conservandi, aut recuperandi, aut etiam communi bono consulendi.

Consuetudo.

Tertia excusatio erat consuetudo, de qua multa in superioribus diximus, quibus non obstantibus, Doctores frequenter hoc solo nomine varias actiones exemptioni repugnantes, quę in variis locis sunt in usu, excusare conantur. Quales sunt punire clericum ob crimen læsæ Majestatis, de qua consuetudine testatur Julius Clarus, & illam dicit posse excusari cap. *Perpendimus*, de sentent. excommunicat. supra allegatum. Unde videtur illam consuetudinem ad justam defensionem revocare, quia cum crimen illud mortem Principis intentet, jure defensionis videtur Princeps, posse traditorem per suos ministros, vel judices interficere. Alia consuetudo referri solet de clerico, qui coram judice sæculari testimonium dicens, de perjurio convincitur, ut possit ab eodem judice laico puniri, quando cognitionem de tali crimine ipse prævenit, quam consuetudinem in Gallia servari, refert Covarr. in Pract. c. 18. num. 8.

Alia dicitur esse in Gallia Consuetudo, nimirum, ut clerici in actionibus realibus coram judice sæculari conveniantur, quam defendit Joannes Garsia de Nobilit. gloss. 9. n. 49. cum Fabro, & aliis quos refert. Et similiter est ibi cõsuetudo, ut de quibusdam delictis gravibus judices laici contra clericos cognoscant. Item ut clerici portantes arma prohibita, vel tempore prohibito, illis per Magistratum civilem priventur, consuetudine receptum est, & defenditur, ut videre licet in Covarruvia dict. lib. Practic. cap. 33. circa fin. & lib. 2. Var. cap. ultim. in fin. Jul. Clar. supra n. 26. Salced. in Practic. c. 55. In Hispania etiam solent clerici ministri Regis, qui sunt a consiliis ejus, de delictis, vel defectibus in suis officiis commissis visitari, inquiri, ac puniri. Et in multis dubiis, & controversiis inter judices ecclesiasticos, & laicos, vel in causis, in quibus subditi, seu vasalli a Prælatis, vel judicibus ecclesiasticis gravari conqueruntur, Regia tribunalia judicant. Hæc autem, & multa similia, quæ authores referunt, sola consuetudine defenduntur, ut videri licet in Covar. supra a c. 31. usque ad 35. Navarr. in cap. *Novit* de Judiciis notab. 3. n. 31. & Azor. tom. 1. lib. 5. c. 13. & 14.

Consuetudo non excusat actum contra immunitatem factum.

Nihilominus dicendum est, hanc excusationem consuetudinis nunquam esse posse sufficientem, si actus vere sit contra libertatem ecclesiasticam, & consuetudo per similes actus introducta sit. Hoc evidenter sequitur ex his quæ c. 32. dicta sunt, & ita communiter traditur ab omnibus authoribus supra allegatis. Nam consuetudo nunquam potest derogare, vel minuere privilegium immunitatis, nec potest dare jurisdictionem laico in clericum; ergo omnis actus jurisdictionis, quem laicus exercet in clericum solo titulo consuetudinis, est actus sine jurisdictione factus; ergo est violentia contra immunitatem ecclesiasticam; ergo sola consuetudo nunquam sufficit ad culpam, seu libertatis ecclesiasticæ violationem excusandam. Quæ ratio (supposito dicto principio est moralis demonstratio, illud autem principium, ut opinor, satis demonstratum est. Unde omnia jura canonica, quæ consuetudinem illam dicunt esse corruptelam, & tanquam damnabilem reprobant, hanc etiam assertionem aperte confirmant. Nam corruptela, & damnabilis con-

consuetudo, non est aliud, nisi frequentia peccandi; peccatum autem subsequens non excusatur propter frequentiam præcedentium, sed quodammodo augetur. Quocirca consuetudines, quæ alleganiur, vel aliis titulis a consuetudine distinctis excusandæ sunt, vel simpliciter reprobandæ, nam propter facta hominum non sunt jura divina, vel canonica neganda, vel falsis interpretationibus corrumpenda. Et ita Rota decision. 804. quæst. 10. de Consuetud. in antiquis damnat consuetudinem quandam, quæ etiam ante schisma in Anglia vigebat, scilicet, ut Rex, vel ejus ministri clericos judicarent in actionibus civilibus, etiam personalibus, & in criminalibus, quando agitur civiliter. Et idem profecto etiam dicendum erit de Gallicana consuetudine, ut clerici judicentur a laicis in actionibus realibus, nisi alia via excusetur. Idemque de similibus dicendum est, ut latius prosequitur Azor. loco citato.

Duo autem sunt tituli, quibus similes consuetudines excusari solent. Unus est, quia facta, seu actiones, quibus introducuntur, & postea defenduntur, non sunt actus contra libertatem ecclesf. quia non sunt actus jurisdictionis laicæ in clericum, sed sunt actus justæ defensionis, vel reipublicæ, vel innocentum, quæ defensio non est contra libertatem ecclesiasticam. Juxta quam doctrinam actio revera non excusatur propter consuetudinem, sed potius consuetudo excusatur propter modum, & titulum actionis, ipsa vero consuetudo post quam introducta est, & a viris prudentibus, ac timoratis servata creditur, ad summum indicat, & est argumentum, actiones illas non fuisse usurpatæ jurisdictionis, ac proinde per modum defensionis fieri consuevisse. Atque hoc modo excusatio hæc reducitur ad ultimam infra tractandam, ideoque nunc illa generali doctrina supposita solum advertimus, necessarium esse, ut ad talem materiam, seu actionem vere, & convenienter applicetur, alioqui si materia non sit capax defensionis, quia ibi non fiebat violentia, nec morale periculum ejus, erit ficta excusatio, & de solo titulo, non vera, nec de re; oportet ergo, ut & causa, & necessitas defensionis supponatur, & ut in ipsa defensione debita moderatio servetur, ut infra explicabitur.

Quomodo excusentur, arma prohibita a clericis auferentes. Atque hoc titulo potest aliquo modo excusari consuetudo illa auferendi a clericis arma prohibita. Nam certe si id fiat per usum jurisdictionis, vel aliqualis punitionis, non video, quomodo excusari possit, quidquid Covarr. & alii sentiant. Quod ex parte sensit Navarr. consil. 27. alias 44. de Excom. num. 5. quatenus excusat hujusmodi factum, eo quod ordinatur ad impediendum aliquod delictum, additque interdum fieri per modum pacti, & conventionis inter clericum, & ministros justitiæ; solent enim clerici arma offerre, ne ad suos superiores, & Prælatos deferantur, vel denuncientur. Quod si ita est, cessat violatio ecclesiasticæ libertatis, quidquid sit de injustitia, vel turpitudine pacti. Quando vero arma tolluntur solum per modum defensionis ad tollendam occasionem rixæ, vel periculum perturbationis civitatis, tunc non auferuntur in pœnam, & ideo non videtur licere ex vi talis facti omnino spoliare clericum armis, privando illum dominio eorum, quia nullus apparet justus titulus, quo id fieri possit; ergo tantum debent pro illa occasione auferri, ut postea reddantur, nisi clerici voluntarie consentiant donationi eorum, ut dictum est.

Quo pacto excusetur consuetudo comprehendendi clericos in delicto cōperto. Sic etiam honestari solet consuetudo, qua solent ministri secularis justitię clericos in delicto inventos, vel quos probabiliter præsumunt ad delinquendum incedere, detinere, & comprehendere, ut suis Prælatis eos præsentent, nullo enim modo id facere possunt titulo jurisdictionis, ut constat ex c. *Cum non ab homine*, de Judic., & c. *Si vero*, de Sent. excom. & c. *Si clericus*, de Foro comp. & c. *Si clericus*, de Sent. excom. in 6. Unde nulla consuetudine introduci potest, ut eo modo tale factum liceat. Solet autem justificari per modum defensionis, quia expedit valde reipublicæ, ut impediantur delicta, & hoc munus videtur maxime commissum ministris justitiæ secularis. Et ita docent Panormitan. in c. *Ut famæ*, de Sentent. excom. n. 6. & in c. *Cum non ab homine*, de Judic. ubi etiam Decius num. 10. & Felinus ibi, & in c. *Si vero*, de Sent. excom. n. 2. & Navarr. in dicto conf. & in Sum. cap. 27. n. 83. & Julius Clar. dicto §. ult. qu. 28. n. 6. Censetur etiam ibi intervenire tacita voluntas Prælatorum, quam etiam potest interpretari consuetudo, & potest ibi sufficere, quia ibi non intervenit commissio jurisdictionis, sed tantum quidam usus facti, quo Prælatus utitur ministro justitiæ ad comprehendendum subditum suum delinquentem, quod optime per seculare brachium facere potest. Denique ad hunc modum sub hac specie defensionis excusantur aliæ consuetudines, ut excludendi clericum a curia Regis, vel etiam a regno, vel aliæ similes, quas nunc examinare, non est nostri instituti, sed videri possunt Doctores allegati. Præsertim Azor. supra, & Henriq. lib. 14. de Irregul. cap. 12. num. 6. litera P. & sequentib.

Alius modus dictā consuetudinem defendendi. Alius modus defendendi hanc consuetudinem est, fundando illam in privilegio Pontificio. Non est enim dubium, quin possit Pontifex concedere alicui Regi, vel regno speciale privilegium derogans aliqua ex parte privilegio exemptionis, de quo infra dicetur. Hoc ergo privilegio supposito, actus, qui ex illo fiunt, honesti sunt, & ita etiam consuetudo illorum est honesta. Tunc autem consuetudo non derogat immunitati, sed derogatam supponit, & ideo non est consuetudo, quæ excusat, sed privilegium, de quo statim dicam. Unde non probo, quod Navarr. in dicto conf. 27. de Sent. excom. 1. dicit, consuetudinem immemorialem Galliæ, quod judex secularis possit punire clericum, habere vim privilegii, citans Aufredum in Clement. 1. de Offic. ordinar. regul. 1. fallentia 10. Insinuat enim, talem consuetudinem posse inducere privilegium, quod in hac materia non censeo esse verum, quia si consuetudo sit turpis, & reprobata, etiam si immemorialis sit, non potest inducere privilegium, & ideo cum in hac materia consuetudo sit reprobata, ut diximus, etiam si immemorialis sit, non potest vi sua privilegium introducere, ut recte dixit Probus in c. 2. de Probat. & sentiunt alii authores supra citati. Ergo oportet, quod privilegium præcedat, ut consuetudinem honestet.

An immemorialis consuetudo sit sufficiens signum privilegii a Pontifice concessi. Quæri autem potest, an immemorialis consuetudo sit sufficiens indicium, seu testimonium, quod ex legitimo privilegio inchoata fuerit, videtur enim valde probabile, ita esse præsumendum, quia immemorialis consuetudo præsumitur honesta, ut multi Jurisperiti tradiderunt, quia cum non possit probari mala, præsumitur bona. Nihilominus censeo, solam, & nudam consuetudinem etiam immemorialem non sufficere in hac materia ad probandum privilegium. Tum quia illa regula non procedit in consuetudine reprobata per legem, ut Rochus Curtius, & alii tractantes de consuetudine tradiderunt; tum etiam quia valde odiosum est privilegium hoc & difficile, ac raro conceditur, & ideo nisi legitime probetur, non præsumitur; solus ergo usus quantumvis antiquus, cum in facto consistat, non probat sufficienter jus, seu privilegium. Loquor autem de nuda, & pura consuetudine, quia si cum illa conjungatur constans fama, & traditio æque antiqua, seu immemorialis, quod præcesserit privilegium, & talis traditio integre probetur, videtur sufficiens, ut talis consuetudo pro privilegio reputetur.

Consuetudo in privilegio fundata potest a Pontifice revocari. In tali vero casu addendum est, non obstante illa traditione, & probatione, posse talem consuetudinem per Pontificem revocari. Tum quia illa consuetudo non accipit vires a præscriptione, sed a privilegio, privilegium autem a superiori datum semper potest revocari, præsertim ex justa causa. Tum etiam quia licet admitteretur ibi aliqua præscriptio, non posset obstare, quo minus Pontifex posset revocare jurisdictionem receptam per illud privilegium & quasi præscriptam illa consuetudine, quia semper illa jurisdictio est quasi delegata a Pontifice, & consequenter ab ejus voluntate pendens. Item quia contra Papam nemo præscribere potest in his, quæ ad supremam ejus potestatem pertinent. Nam, ut recte dixit Innocentius in cap. 2. de Postul. Prael. n. 2. *quia Papa circa spiritualem potestatem omnia potest, & plenitudinem potestatis habet, nullus potest quærere possessionem, quæ ei præjudicet, cum illam habeat a Domino tantum*. Idemque docuit Glossa in cap. *Cum nobis*, de Præscr. ubi Panormit. n. 1. & 12. eam valde commendat, & in c. *Si diligenti*, eodem tit. n. 11. Pontifex autem ex vi potestatis spiritualis, quam a Christo accepit, potest exemptionem clericorum, vel conservare, vel redintegrare, si aliqua ex parte fuerit diminuta, & ideo semper potest quamcumque consuetudinem illi contrariam quomodocunque introducta sit, revocare, quia illa potestas, quæ a Domino con-

concessa est, per nullam consuetudinem diminui potest, neque ipse Pontifex illam potest a se abdicare.

Concordia.

Quarta excusatio erat concordia, seu pactum. Solent enim judices laici nonnullas actiones suas contra immunitatem defendere titulo alicujus antiquæ concordiæ inter Reges, & Prælatos, seu clerum transactæ, per quam concessum fuerit sæcularibus judicibus, ut in talibus causis, vel occasionibus possint circa materiam ecclesiasticam jurisdictionem suam exercere. Atque hunc titulum video in hoc regno sæpius allegari, & in regno Galliæ scimus, facta esse similia concordata tempore Leonis X. & Regis Francisci, quæ Rebuffus commentatur, & in regno Hispaniæ, & aliis desiderari scimus, propter vitandas perturbationes, quæ inter judices sæculares, & ecclesiasticos oriri solent.

Concordia inter ecclesiasticos, & sæculares absque Pontificis auctoritate facta, immunitati nihil derogat. Circa hanc autem excusationem in primis advertendum est, quoties cunque hujusmodi concordia inter Episcopos etiam in Concilio provinciali, vel nationali congregatos, & Reges, aut Senatus fit, nihil posse contra privilegium immunitatis operari, nisi authoritate Summi Pontificis facta sit, vel confirmetur. Ita notavit Rebuff. in Concordat. titul. de Approbat. Conventor. verb. *Firmitatem*. Ratio autem est manifesta ex superius dictis, quia Episcoporum consensus non est sufficiens ad dispensandum, vel privilegium concedendum, quo exemptio clericorum minuatur, quia non potest inferior dispensare, nec privilegium concedere in jure superioris, præsertim, quando est tam grave, & tam difficilem, ac raram habet dispensationem, ut de hoc privilegio supra ostendimus; ergo solum potest consensus Prælatorum operari per modum renunciationis, per quam aliqua ex parte cedant juri suo; at vero talis renunciatio propria authoritate facta non valet, ut supra etiam est probatum; ergo neque illa concordia potest esse valida sola authoritate Prælatorum etiam cum inferiori clero facta.

Nec refert, quod illa non videatur esse simplex renunciatio, sed quasi commutatio per modum transactionis facta, tum quia per illam transactionem nunquam suppletur in ipsa exemptione diminutio, quæ in aliqua parte materiæ illius fit, neque novum aliquod jus ecclesiastico statui conceditur, sed ordinarie solet ab ecclesiasticis fieri ad fugiendam vexationem, vel majus malum vitandum, ut sæculares illa parte contenti majorem non usurpent. Quod certe fieri non debet contra commune bonum; si autem fiat, sive cum culpa, ex humano timore, sive sine culpa ob necessitatem ad vitandum majus malum, erit potius tolerantia quædam, vel permissio, quam concordia, etiamsi fortasse hoc nomine appelletur, & ideo non reddet tutos in conscientia judices sæculares, donec consensus Pontificis legitime informari accedat. Tum etiam quia licet fingamus, aliquid juris, vel commodi tribui Clero a Principibus sæcularibus, ut in aliqua parte exemptionis cedant juri suo, etiam hoc modo non potest privatus Prælatus, seu particularis clerus in aliquo renunciare exemptioni, quasi alienando partem ejus per modum commutationis, tum quia hoc etiam est contra commune bonum status clericalis, in cujus favorem exemptio est introducta; tum etiam quia illa est quædam alienatio jurisdictionis ecclesiasticæ, quæ inter bona ecclesiastica merito computatur, ideoque sub prohibitione alienandi bona ecclesiastica merito comprehenditur.

Concordia per Pontificem confirmata valida est, & sufficiens. Accedente autem Summi Pontificis consensu, non est dubium, quin talis concordia valida sit, & consequenter sufficientem excusationem inducat. Est autem considerandum, hanc Papæ approbationem habere vim cujusdam privilegii, ut in simili notavit Rebuffus in Concordatis tit. de Approbatione Conventor. verb. *Privilegiis*, & est per se manifestum, quia etiam si fiat per modum contractus, est peculiaris favor permanens, & stabilis cum aliqua juris communis derogatione. Quocirca excusatio hæc ad sequentem de privilegio revocatur, unde sicut ibi dicemus, privilegium revocari posse per Pontificem, ita de qualibet simili concordia ab eodem confirmata dicendum est. Nam licet post confirmationem Prælati non possint a concordia recedere sua authoritate, saltem invitis Principibus sæcularibus, nihilominus Pontifex semper potest concordiam revocare, quia ut dixi, confirmatio illa fuit quasi privilegii cujusdam concessio, quod revocari semper posse infra ostendam.

Contra hoc vero allegari potest Rebuffus in Concordatis tit. de Collat. qui in præfat. quæstionem proponit in §. *Insuper quæro, an altera pars valeat derogare his concordatis*. Et respondet, non posse, loquiturque de concordatis inter Regem, & Papam. Et licet plura argumenta multiplicet, unicum tamen est fundamentum, scilicet, quia concordia illa transit in contractum, contractus autem obligat partes, etiam si supremi Principes sint. Sed in primis casus, in quo versamur, videtur esse diversus, quia quando concordia fit inter Episcopos, vel clerum alicujus regni, & Regem, illi tantum sunt partes contrahentes, Pontifex autem confirmando pactum, solum se gerit ut supremus dispensator, favorem, & gratiam concedens utique parti contrahenti tanquam sibi subditæ, & inferiori, & ideo illam revocare potest. Quia vero instari potest, quod Papa in illo casu cōjungitur clero tanquā caput ejus consensum consumando, ideoque etiam considerari tamquam partem contrahentem, propterea ulterius addo, resolutionem illam Rebuffi aliqua declaratione, vel limitatione indigere. Nam ex parte Regis simpliciter verū est, non posse recedere a concordatis cum Papa, tum propter dictam rationem contractus, tum etiam quia si aliquid privilegii, vel favoris ex parte Regis ibi intercedit, concessum est a subdito suo superiori, & ideo est irrevocabile. Solutio.

At vero ex parte Pontificis distinctione opus est, quia per nullum contractum potest Pontifex a se abdicare supremam potestatem spiritualem, quam habet ad disponendum ea, quæ ad convenientem ecclesiæ gubernationem pertinent, & ideo licet sine causa non possit a concordia recedere, si tamen postea mutatis rebus, vel melius perspectis concordiam ecclesiæ nocivam, aut non convenientem esse intellexerit, potest, revocando illam ab ea recedere, compensando alteri parti damnum, si quod fortasse ratione pacti præcedentis patiatur. Sic enim Rex temporalis potest privilegium subdito suo concessum, etiam si in vim pacti transierit, revocare, dummodo & ad commune bonum regni expediat, & subdito restituat, vel recompenset, quod ille in pacto præcedente ex parte sua contulerat, ut in materia de Privilegiis latius traditum est. Quæ generalis doctrina speciali ratione locum habet in hac materia exemptionis, tum quia, ut dicebam, quidquid in ea remittitur ex parte ecclesiæ, ordinarie liberaliter sine compensatione conceditur; tum maxime quia in hac exemptione magis est attendendum bonum commune status clericalis, quam ulla conventio cum temporali Principe facta, quia necesse est, ut semper habeat illam conditionem tacite inclusam, dummodo in præjudicium, aut vexationem, vel vilipendium status clericalis non cedat, aut aliquando sequatur ex concordia. Intercedente ergo simili causa poterit revocari, sine illa vero non poterit, saltem licite, si tamen fiat, existimo factum tenere propter supremam spiritualem potestatem Papæ, quæ in se minui non potest, ut de privilegio statim dicam.

Oportet autem advertere hæc omnia dicta esse, quando per concordiam conceditur laicis jurisdictio aliqua in clericos contra privilegium clericale: nam si non conceditur jurisdictio, sed tantum executio aliqua, vel ministerium facti, non repugnat fieri per concordiam inter Prælatum, & judicem sæcularem, ut hic possit tanquam organum, & minister Episcopi actiones aliquas circa clericos exercere, quæ ad impedienda peccata, vel perturbationes publicas convenientes judicentur, & sine indecentia clericalis status fieri possint, ut sunt, eripere arma clericis noctu illa portantibus, vel comprehendere clericum in gravi delicto inventum, & similes. Hoc supponunt omnes authores supra allegati, approbantes hujus modi consuetudines, quæ maxime ex hoc pacto saltem implicite honestantur. Sumitur etiam ex juribus, quæ declarant, esse in Episcopis potestatem ad utendum hoc modo auxilio brachii sæcularis, cap. *Si vero*, de Sentent. excom. cum aliis supra allegatis. Non enim est necesse, ut id semper faciant per speciale mandatum. Cur enim non poterunt etiam id efficere per aliquam generalem commissionem, seu concordiam, quatenus necessitas suæ diœcesis juxta suum prudens arbitrium postulaverit? Intelligendum autem est, hujusmodi licentiam, seu concessionem, seu concordiam semper esse debere ab arbitrio Prælatorum ecclesiæ dependentem, non enim possunt jus aliquod in hac parte tribuere sæcularibus judicibus, sed tantum Concordia inferioris Prælati cum laico absque jurisdictionis concessione facta valida est.

illis

illis ut instrumentis uti, instrumentum autem semper pendet a motione principalis agentis. Et ideo semper est integrum Prælatis prohibere judicibus, ne tales actiones exequantur, non obstante quacunque licentia, vel prætensa concordia, etiam consuetudine firmata; ita enim expedit ad bonum regimen status clericalis, & oppositum exemptioni clericorum multum derogaret.

Ultimo possunt ad hoc caput reduci nonnulli actus jurisdictionis, quos Principes sæculares interdum circa ecclesiasticos exercent, non ut ecclesiastici sunt, sed ut sunt, feudatarii, vel ministri civiles talium Principum. Sic diximus supra causas feudales tractari debere coram domino feudi, etiam si supra ecclesiastica bona, & contra clericos moveantur. Sic etiam Card. Bellarminus contra Barclajum cap. 35. defendit factum Imperatoris Caroli V. qui Hermannum Coloniensem Episcopum ad suum tribunal vocavit. Quod factum objiciebat Barclajus, Cardinalis autem respondet, verum quidem id esse, sed vocasse illum ut Principem imperii. Sic etiam solent Reges visitare ministros suos, & Consiliarios, etiam si clerici sint, eosque temporalibus pœnis pecuniariis, vel depositione ab officio sæculari, & aliis similibus clericis non indecentibus, punire. Quam consuetudinem defendunt Aufrerius in Clem. *Pastoralis*, de Officio Ordin. reg. 1. fallent. 27. & 28. & Chasseneus in Consuetud. Burgundiæ, v. *Justitiæ*. Videtur autem in hoc maxime fundari, quod tunc non considerantur, nisi sub respectu mere civili, & maxime, quia sub ea conditione, & pacto ad ea ministeria, & officia Regia acceptantur, quod pactum nec contra exemptionem ecclesiasticam, nec contra decentiam eccles. status, aut bonos mores esse videtur, & ita est communi usu receptum, & approbatum.

Privilegium.

Quinta excusatio erat privilegium, de quo in jure, ut sic dicam, nulla est difficultas, in facto autem est maxima. Duo enim, quæ ad jus pertinet, certa sunt: unum est, posse hoc privilegium concedi saltem a summo Pontifice, quod supra probatum est, & ex usu satis constat. Alterum est, hoc privilegium posse a Pontifice revocari, ac proinde, ut ad legitimam excusationem prosit, non satis esse, quod semel concessum, seu obtentum sit, sed oportere, ut perseveret non revocatum. Atque hoc etiam ex usu Pontificum constat, frequenter enim hujusmodi privilegia revocant per illa verba: *Non obstantibus quibuscumque privilegiis*, ut patet ex cap. *Clericis* §. ultim. de Immunitat. in 6. ubi id notat Glossa, & ex cap. *Quia sæpe* de Election. in 6. cum similibus, & singulis annis fit talis revocatio in Bulla cœnæ Domini. Ratio vero est, quia privilegium concessum subdito revocari potest ab eodem superiore, vel ejus successore, ut in lib. 8. de Legibus cum communi sententia probatum est. Hoc autem privilegium est hujusmodi, etiam si Imperatori, aut Regibus sit concessum, quia datur a Papa, qui est superior illis, & ideo semper potest illud revocare.

In quo est considerandum, quod Papa, quando hoc privilegium concedit Imperatori, verbi gratia, non solum remitti aliquid de privilegio, quod fortasse ab ipso Imperatore acceperat, seu committit illi aliquam partem jurisdictionis temporalis directæ, quam ipse Imperator ecclesiæ prius donaverat, sed etiam ex parte aufert privilegium a Christo ipso concessum, & derogat juri canonico, & in illo dispensat per suam spiritualem potestatem. Quia ergo hæc potestas semper in Pontifice manet integra, (quia per nullum privilegium potest supremam jurisdictionem a se abdicare, ut cum Aretino, Baldo, & aliis recte notavit Felinus in cap. *Novit* de Judiciis, num. 8.) ideo semper potest Papa privilegium suum revocare, prohibendo sæculari Principi usum temporalis potestatis circa clericum, sed reducendo jus divinum, & canonicum ad suum integrum statum, ablata dispensatione. Imo etiam potest jurisdictionem temporalem directam, quam per suum privilegium Principi sæculari commiserat, ab illo auferre, & ad se revocare, seu in se solo retinere. Quia verisimilius est, non illam a se abstulisse, sed quasi delegasse, & commisisse dependenter semper a voluntate sua, quia non amplius necessarium est ad finem privilegii, nec ex verbis ejus plus colligi potest. Hoc autem privilegium, quod minuit immunitatem, odiosum est, & ideo restringendum, ut illo modo intelligatur concessum, quo immunitati minus præjudicet, ideoque semper est revocabile, & per potestatem spiritualem, per quam Pontifex potest clericos eximere, & per supremam potestatem civilem, quam Pontifex nunc habet in personas, & bona clericorum, quam nunquam a se abdicat, etiam si talia privilegia concedat.

Difficultas autem est, an de facto integra sint aliqua hujusmodi privilegia, vel potius omnia, quæcunque fuerunt concessa, nunc sint revocata, ideoque talis excusatio, licet de possibili justa esse possit, de facto locum non habet. Ratio dubitandi sumitur ex Bulla cœnæ Domini, (in aliis enim antiquis juribus, vel Bullis non invenitur generalis revocatio) nam in clausula 19. post prohibitas actiones contra immunitatem adduntur in Bulla Gregorii XIII. hæc verba: *etiam prætextu quorumcunque privilegiorum a Sede Apostolica ex quibusvis causis, ac sub quibuscunque tenoribus, & formis, in genere, vel in specie concessorum quibuscunque Regibus*, &c. *quæ nolumus illis in aliquo suffragari, illa omnia ex nunc in irritum vocando*. Per quæ verba aperte revocantur privilegia omnia, & tot particulis additis augetur revocatio, ut omnia privilegia, & omnes modos, seu species illorum, omnemque materiam, & omnem formam, & quascunque personas comprehendere videatur. Et quamvis in posterioribus Bullis usque ad novissimam mutata sint illa verba, nihilominus eundem sensum referre videntur, nam post prohibitionem sub censura additur hæc sola limitatio: *Sine speciali, specifica, & expressa hujus sanctæ Sedis Apostolicæ licentia*. Quæ exceptio extendit prohibitionem ad omnes alios casus, non obstantibus quibuscunque aliis privilegiis; nam licentia actualis, & particularis in casu specifico non est proprie privilegium, sed potius dispensatio quædam, quæ a privilegio differt, ut in libro de Privilegiis dixi. Unde Navarr. in sum. c. 27. n. 72. verba utriusque Bullæ referens, ingenue fatetur, ibi esse revocata omnia privilegia, dubitat autem, an possint excipi privilegia remunerativa, vel quæ sunt immemoriali consuetudine firmata, & sequitur Salzedo in Scholiis ad practicam criminalem Bernardi Diaz, c. 55. §. *Apud Gallos*. De qua exceptione statim dicam.

An aliqua privilegia contra immunitatem irrevocata subsistant. Ratio dubitandi.

Nihilominus multi authores non solum antiqui, sed etiam moderni utuntur hac excusatione privilegii ad aliquorum regnorum consuetudines defendendas. Ut de Hispania affirmat Bannez 2. 2. q. 67. art. 1. dub. 2. concl. 6. & Menochius de Retinend. possess. remed. 3. n. 354. & de Gallia Aufrerius in Clementin. 1. de Offic. ordinarii, limitat. 13. & Jul. Clar. lib. 5. § ult. quæst. 6. n. 26. & de republica Veneta Gigas in tract. de Crimin. læsæ Majest. quoad illud crimen in particulari. Difficile autem est solidum fundamentum hujus sententiæ afferre, aut probabili modo explicare illa verba revocatoria, ut prædictum effectum in omnibus privilegiis circa talem materiam non consequantur. Fortasse autem illi authores existimarunt, talia privilegia esse remuneratoria, vel immemoriali consuetudine firmata, quæ etiam Navarr. excepit. Sed re vera immerito excipiuntur ab iis verbis (præsertim ut habentur in Bulla Gregorii XIII.) privilegia, quæ sunt in antiquo usu etiam immemoriali, quia ut supra dixi, consuetudo in hac materia non addit firmitatem privilegio, cum in vi consuetudinis nullum jus inducat, ideoque immemoriale privilegium nihil speciale, & proprium habet, ratione cujus sub generali revocatione, & appellatione privilegiorum non comprehendatur. Quod etiam dicitur de privilegio remuneratorio, non satisfacit tum quia sine probatione dicitur, omnia talia privilegia esse remuneratoria, tum etiam quia illa revocari possunt, ut supra dixi, & videntur satis comprehensa sub illis verbis, *Ex quibus causis, ac sub quibuscunque formis, ac tenoribus concessorum*.

Sententia negans.

Quapropter mihi valde probabile est, ex vi illorum verborum esse revocata privilegia quoad causas criminales, nam de illis tantum in illa clausula sermo est, ideoque in aliis materiis pertinentib. ad immunitatem clericorum habere poterit locum excusatio privilegii, ubi de illo satis constiterit. In criminalibus autem causis, & præsertim in capitalibus (ita enim loquitur expresse Gregor. XIII. in Bulla) videntur, ut dixi, privilegia revocata. Quia vero Sixtus. V. & posteriores Pontifices non ita expresse illam revocationem posuerunt, & verisimile est, non sine causa illa verba mutasse, ideo non audeo damnare usum talium privilegiorum, sed hoc Apostolicæ sedi remitto.

Sententia auctoris.

Nam etiam Cardinalis Bellarminus cap. 35. contra Barclajum, cum ille diceret, esse in Gallia quædam delicta gravia, quæ privilegiata dicuntur, ipse respondet, ideo dici privilegiata, quia privilegio Sedis Apostolicæ indultum est Regibus Francorum, ut ea delicta cognoscere possint. Quibus verbis videtur, illam excusationem non improbare, sicut illam non improbant Julius Clarus, & Aufrerius, quos allegat.

Defensio justa.

Sexta, & ultima excusatio est justa defensio regni, aut innocentum, vel propria, & hæc est valde usitata in Regiis tribunalibus, quia per se, & generatim spectata habet magnam quandam speciem illius naturalis æquitatis, qua *vim vi repellere licet*. Nam defensio ex suo genere omnibus licita est, si necessaria sit, & debito modo fiat; unde etiam contra Papam licitam esse Regibus, vel ecclesiæ in tertio libro notatum est cum Cajetan. in Opusc. de Potest. Papæ c. 27. Idemque in hac materia de Exemptione notat Victoria Relect. 1. de Potesta. Ecclesiæ. n. 8. seu proposit. 8. Covarruvias, & multi alii moderni scriptores, Hispani præsertim, & Galli, ex quibus videri possunt Didacus Perez in legem 5. tit. 1. lib. 2. Ordinamenti, & Didacus Castillo in l. 49. Tauri. n. 3. & Matthæus de Afflict. in decisionib. Neapolitan. decis. 2. 24. 85. & 363. Et ex antiquis Decius in l. *Vim.* ff. de Justit. & jur. n. 25. & Platea in l. *Prohibitum.* C. de jure fisci lib. 10. Fundamentum autem est, quia illud principium, *Vim vi repellere licet*, est de primævo jure naturali, teste Isidoro in 5. lib. Etymologiar. c. 4. & refertur in cap. *Jus naturale*, distinct. 1. & confirmat D. Thom. 2. 2. qu. 96. art. 4. Et ita illo utuntur jura canonica in cap. *Significasti.* 2. de Homicid. cap. *Si vero.* 1. de Sentent. excomm. ergo etiam licet laicis uti illa defensione contra clericos.

In hac autem materia videtur hic usus maxime necessarius, quia nisi hæc defensio interdum adhibeatur, sæpius innocentes gravissime opprimentur a suis proximis judicibus, vel Prælatis ecclesiasticis, quia vel omnino non possunt, vel non sine magno dispendio ad superiores Prælatos recurrere, & præsertim ad Romanam curiam longe distantem. Et addit Covarru. signum hujus necessitatis esse, quod fere omnia catholica regna hac utuntur defensione, quod videantur, sine illa non posse innocentes suos defendere, cum tamen hoc ad suam conservationem, & consequenter ad officium suum pertineat. Sicut enim unusquisque homo jus habet vim vi repellendi, non solum quando fit toti corpori, sed etiam si cuilibet membro fiat, ita respublica habet potestatem ad propulsandam vim cuicunque membro suo factam. Respublica autem transtulit suam potestatem, & curam in Regem, ideoque defensio hæc Regibus specialiter commendata est, teste Hieronymo Jerem. 22. & Isidoro lib. 3. Sententiar. c. 53. & habentur in cap. *Regum*, & cap. *Principes* 23. q. 5. & Augustino ep. 50. & habetur in cap. *Maximinianus.* 23. q. 3. Et idem tradit Concilium Parisiense 1. sub Ludovico p. 2. c. 2. & 3. Rex autem per sua tribunalia Regia, & alios ministros, illa potestate utitur. Ergo est justa hæc excusatio, quia & actio fit legitima potestate, & non est contra exemptionem, quia non est actus jurisdictionis, seu superioris, sed defensoris; a defensione autem nullus est exemptus.

Quamvis autem hæc defensio habeat, ut dixi, hanc speciem naturalis æquitatis, nihilominus illam applicare ad praxim, & ad excusanda plurima facta judicum sæcularium, difficillimum profecto est. Ut autem punctum difficultatis explicemus, suppono, sermonē esse de defensione, quæ fit, non titulo, vel potestate jurisdictionis circa aggressorem, sed quæ fit propria authoritate, viribus, seu potentia, supposito justo titulo dominii, vel administrationis ejus rei, quæ defenditur, ne per violentiam auferatur. Quia cum sæcularis judex non habeat jurisdictionem in clericum, non potest propter defensionem, uti jurisdictione in ipsum; ergo solum facto potest adversus clericum se vel alios defendere. In quo potest notari differentia inter Prælatum ecclesiasticum, & Magistratum civilem: nam si Magistratus inferat vim Prælato, potest Prælatus se defendere per potestatem jurisdictionis spiritualis, in qua semper est superior præcipiendo, interdicendo, & excommunicando; imo hic modus defensionis est illi magis proprius, quia per se non utitur gladio materiali, quamvis per laicos possit interdum illo juvari, pro ut necessarium, vel opportunum fuerit. At vero judex laicus non potest se defendere a vi per clericum immissa, exercendo jurisdictionem in illum, quia illam non habet; oportet ergo, ut sit defensio facti, qualis a privata persona fieri potest, si impetatur, etiam usque ad occisionem aggressoris, si necessaria fuerit.

Deinde ut habeat locum hæc excusatio, necessariæ sunt duæ illæ vulgares conditiones requisitæ ad licitum usum illius principii, *Vim vi repellere licet.* Una est, ut actualis vis ab altera parte inferatur, nā hoc ipsum in primis supponitur in illismet verbis. Unde in præsenti oportet, ut vis sit clara, & manifesta, quia contentio est inter subditum, & superiorem, de quo subditus conqueri solet, quod sibi vim inferat, & ideo necesse est, ut sit clara, & manifesta: nam si res sit dubia, semper pro superiori præsumendum est, ideoque tunc nulla potestas laica vim facere potest contra judicem, vel Prælatum ecclesiast. ut suum subditum defendat, quia injustam vim inferret Prælato, privando illum jure suo, quod habet in casu dubio. Neque satis erit, quod potestas sæcularis probabili judicio, aut suspicione ducatur, nisi certo sciat, nullam esse opinionem contrariam probabilem, juxta quam possit ecclesiasticus Prælatus practice juste præcipere, vel coactionem aliquam subdito inferre, quia si ita procedat re vera, practice nullam vim facit: nam speculative tantum res est dubia. Altera conditio est, ut defensio sit moderatæ tutelæ, ut jura, & omnes Doctores declarant, ut alibi latius declaravi. Ad hanc ergo conditionem spectat, ut defensio per potestatem laicam necessaria sit: nam si is, qui conqueritur de suo Prælato, vel de alia persona ecclesiastica coram potestate laica, possit sine gravi incommodo, vel periculo æqualis, vel majoris nocumenti, a superiori Prælato ecclesiastico defensionem postulare, profecto non inculpate se defendit a clerico per laicum, nec laicus ipse juste se intromittit, neque inculpate utitur potestate sua defensiva, quia sine ratione, aut justo titulo jus alterius, & munus usurpat. Et ita canones non permittunt, postulare auxilium sæcularis potestatis contra insolentias clericorum, nisi ubi per superiores Prælatos remedium adhiberi non potest, vel ab eis negligitur. Ut aperte docet Gelasius Papa in c. *Quo ausu*, & Concilium Antioch. in cap. *Si quis Episcopus* 23. q. 3. & Concilium Toletan. 9. in cap. *Filiis* 16. q. 7. Supposita autem necessitate, etiam pertinet ad hanc conditionem, ut actiones ipsæ, quibus fit defensio, non excedant modum debitum, ac prudenti arbitrio moderatum.

[Duæ conditiones ad hanc excusationem omnino requisitæ.]

[Tom. 5. disp. 40. sect. 1.]

Ex his ergo principiis oritur, ut dicebam, non parva difficultas in applicatione justa istius excusationis ad casus in hac materia occurrentes. Primo quidem quia hæc potestas, quam usurpant laici in ecclesiasticas personas, vel causas, fere semper est per usum jurisdictionis, quia exercendo illius actiones, dicunt, eum defendere, qui vim patitur. Nam frequentius fit hæc defensio deferendo causas clericorum, vel ecclesiasticas ad tribunalia Regia, ut ibi examinetur, & judicetur, an judex ecclesiasticus vim inferat, nec ne. Hoc autem faciunt judices sæculares causam ad se advocando, & acta causæ cum processu in eccles. tribunali formato ad se afferri præcipiendo, & postea causam juridice examinando, ac tandem sententiam de appellatione injuste negata, vel censura male imposita, vel alia vi simili injuste illata, proferendo; hi autem omnes sunt actus jurisdictionis. Respondent authores, qui hunc morem defendunt, tunc judicem sæcularem non judicialiter, sed extrajudicialiter procedere. Sed videntur profecto verbis illudere. Quid enim est judicialiter procedere, nisi advocata causa, illam publice examinare, & sententiam in illa cum authoritate ferre? hæc autem facit judex sæcularis in illo articulo, in quo defensionem præbere dicit. Respondent alii, non esse inconveniens, quod jurisdictione utatur in solo articulo, quem judicandum assumit, dummodo de principali causa, quæ est fundamentum controversiæ, non judicet. Sed hoc etiam nihil ad excusationem confert, satis est enim, quod ille etiam articulus ad materiam ecclesiast. pertineat, & quod eccles. persona ad judicium sæculare tanquam rea in eodem articulo deferatur. Ergo in omnibus hujusmodi casibus non servatur prima conditio ad defensionem necessaria.

[Hanc defensionē semper fere per usum jurisdictionis a laicis exerceri.]

[Cuidam evasioni obviatur.]

[Refellitur alia evasio.]

Unde etiam deficit alia, quia non præcedit certa, & manifesta violentia. Et inde fit, ut sine sufficienti causa,

vel

vel occasione sub nomine defensionis usurpentur actiones, quæ re vera non pertinent ad defensionem facti, ut sic dicam, sed ad defensionem juridicam, quam potest præstare judex legitimus sua jurisdictione utendo. Unde ulterius efficitur, ut illa non possit dici defensio moderatæ tutelæ, neque possit fundari in solo illo principio naturali *vim vi repellere licet*, tum quia non fit per actionem licitam, sed per usurpatam jurisdictionem, ut ostensum est, tum etiam quia fit, antequam constet certo vim inferri innocenti. Quod ex ipso facto manifestum est, quia ad hoc ipsum suam operam adhibet, & se interponit judex sæcularis, ut juridice examinet, an fiat vis, nec ne; ergo non supponit certam, & evidentem violentiam; ergo non supponitur talis status causæ, seu injuriæ, in quo possit juste per solam defensionem facti vis vi repelli. Quæ ratio locum habet, quotiescunque juridice cognoscendum est de justitia, vel injustitia alicujus facti ecclesiastici judicis, vel cujuscunque clerici. Et declaratur a contrario, nam si laicus de suo judice sæculari conqueratur, quod illi inferat vim, negando appellationem, vel quid simile, non patienter feret judex sæcularis, ut ecclesiasticus se intromittat, & authoritatem suam interponat, acta causæ postulando sub præcepto, vel censura ad examinandum, & judicandum, an judex sæcularis vim faciat, nec ne. Neque sæculares judices illam vocabunt defensionem in judice ecclesiastico, sed suæ jurisdictionis usurpationem; ergo eodem jure ipsi judices sæculares respectu ecclesiasticorum censeri debent, vel certe majori. Quia majorem potestatem habet ecclesiasticus judex supra laicum, quam e contrario, ut sæpe dictum est, quia Prælatus ecclesiasticus potest judicare de peccatis omnium suarum ovium juxta cap. *Novit*, de Judiciis, & cap. *Ex tenore*, de Foro compet. & c. *Si quis de Potentibus* 24. q. 3. Et similiter munus defendendi innocentes magis incumbit Prælatis ecclesiasticis, quam sæcularibus Magistratibus, ut notavit Glossa in cap. *Regum*, 23. q. 5. & sumi potest ex multis decretis. 87. dist.

Defensionem spiritualis potestatis usurpationem includentem admittendā non esse.

Quapropter difficile videtur hunc modum defensionis admittere, aut approbare tanquam justum ex vi solius legis naturalis, qua vim vi repellere licet, quoties non supponitur evidens, & manifesta violentia solo facto impedienda, non jure examinanda, aut vindicanda. Hæc enim duo in hac materia discernenda maxime sunt, ne jurisdictio pro defensione usurpetur. Poteruntque facile illa duo hoc exemplo distingui: nam Rex Galliæ si videat manifestam vim, & injuriam inferri innocenti a subdito alterius Regis, v. g. Angliæ, qui ad innocentem subditum suum occidendum aggreditur, potest illi facto resistere, & innocentem defendere, vim vi repellendo. Si tamen vis non sit manifesta, & evidens, neque per actionem exterius violentam inferatur, sed in judicio sibi fieri subditus alterius Regis conqueratur, opusque sit judiciario examine ad cognoscendum de violentia, non poterit profecto Rex Galliæ sub specie defensionis, & ex vi illius principii, *vim vi repellere licet*, acta causæ postulare, ut de querela cognoscere, & judicare valeat, ut est per se manifestum, tum ex usu, & communi jure gentium, tum etiam quia si contrarium permitteretur, plurimarum perturbationum, & dissensionum seminarium esset. Ergo signum est, hanc posteriorem non esse defensionem, nec ex vi naturalis juris ei licere, qui jurisdictionem non habet.

An prædicta defensio per jus canonicū liceat. 1. Opinio.

Hinc ergo nonnulli authores videntes fortasse, illam non esse legitimam excusationem pro omnibus similibus causis, vel actionibus, addiderunt, excusari judices sæculares similia facientes, quia hoc est illis jure canonico concessum, ideoque non sine debita jurisdictione procedere. Unde in Bulla cœnæ cum damnantur judices similes actus exercentes, additur: *Nisi in casibus jure concessis*. Ita sentit Covar. in Pract. c. 35. n. 4. §. *Cæterum in hac Regia*, ubi alios authores refert. Idem Navarr. in c. *Cum contingat*, de Rescr. remed. 1. §. *Secundo infertur*, Rebuff. in comment. ad Constit. Gallic. tom. 3. tit. de Appellationibus tanquam ab abusu n. 14 & in Concordat. tit. ult. de Protect. concordator. Azebedo in lib. 1. Novæ recopilat. legum Hispaniæ tit. 6. l. 2. Quod autem jus canonicum hanc potestatem Principibus sæcularibus, vel eorum Magistratibus tribuerit, colligunt dicti authores ex c. *Filiis*, *& nepotibus* 16. qu. 7. quia in eo dicitur, *Si Metropolitanus talia gerat, Regis hæc auribus intimare non differat*. Et simili modo allegant c. *Principes*, & c. *Regum*, c. *Administratores*, 23. qu. 5. & c. *Christianis*, & c. *Petimus* 11. qu. 1. Item c. *Quidam Monachi*, & c. *Probinum*. 16. qu. 1. & c. *Non licuit*, dist. 17. & c. *Maximinianus* 23. qu. 3. & c. *Boni Principis* 96. dist.

Prædicta sententia in jure canonico fundamētum non habet.

Circa hanc autem sententiam duo mihi dicenda videntur; unum est, sententiam illam nullum in jure canonico habere fundamentum. Nam illa omnia, quæ afferuntur, sunt antiqui juris, & ideo licet aliquid simile in eis esset concessum, per noviora jura Decretalium, & Bullarum Pontificum esset revocatum. Sic enim ad cap. *Filiis*, *& nepotibus*, respondet Panormitan. in c. *Qualiter*, *& quando*, de Judiciis, ubi etiam Glossa idem sentit, & idem habet Stephanus Aufrerius in Tract. de Potest. sæcular. in ecclesiastic. & Azor. tom. 1. lib. 5. c. 14. q. 2. in fine. Non existimo tamen necessarium, ad revocationem antiquorum canonum recurrere, quia in nullo eorum, quæ allegantur, sermo est de potestate jurisdictionis in res, vel personas ecclesiasticas, quæ laicis tribuatur. Et præsertim in cap. *Filiis*, solum dicitur, ut patronus ecclesiæ, si viderit, bona ecclesiæ ab inferioribus clericis defraudari, moneat Episcopum: si ab ipso Episcopo, moneat Metropolitanum; si a Metropolitano, *Regiis auribus intimare non differat*, quod non oportet intelligi, ut Rex jurisdictione utatur in Metropolitanum, sed ut authoritate sua illum moneat, vel si non satis sit, implorato Pontifice, illius authoritate illum cohibeat, interim vero facto, & potentia impediat, ne ecclesia in bonis suis injuriam aliquam, vel damnum patiatur. Qui sensus & est conformis intentioni Concilii Toletani 9. cujus est illud cap. ut indicant illa verba, *Aut commonitionis honesta conventione compescant*, quæ licet de ipsis Patronis dicta sint, nihilominus Regi accommodari possunt, quatenus indicant, mentem Concilii fuisse, ut unaquæque persona ibi nominata juxta modum status, & conditioni suæ accommodatum, remedium adhibeat. Nam si Concilium voluisset novam jurisdictionem Regi in Metropolitanum tribuere, profecto clarioribus verbis id facere debuisset. Item alias potuisset tunc Rex Metropolitanum in jus vocare, in carcerem mittere, & punire, quod est incredibile. Imo censeo solius Concilii provincialis authoritate sine approbatione Pontificis fieri non potuisse. Denique, cum Concilium aliud non declaraverit, secundum regulas juris loquutum fuisse intelligendum est; regula autem juris etiam antiquioris illo Concilio est, ut qui judicium ab Imperatore petierit, *Honore proprio privetur: si autem Episcopale judicium ab Imperatore postulaverit, nihil ei obsit*. Ex Concilio Milevitano c. 19. c. *Placuit*. 11. qu. 1. Atque hic etiam sensus non displicuit Panormitano, & insinuatur etiam in marginali nota, quæ in C. Gregoriano habetur, & ex Archidiacono sumpta est.

Satisfit juribus in opposito adductis.

Ex juxta hunc sensum facillime, & omnino vere intelliguntur reliqua jura allegata, in nullo enim illorū est sermo de jurisdictione, nec de actu, qui illam requirat, sed de defensione, tuitione, aut auxilio, quod & Principes sæculares ecclesiæ debent, & eccles. Prælati ab illis possunt exigere. Sic Isidorus in dicto cap. *Principes*, dixit, ipsos rationem esse reddituros Deo propter ecclesiam, quam a Christo *tuendam* suscipiunt. Hieronymus vero in dict. cap. *Regum*, duo de Regibus dicit, scilicet, officium eorum esse facere judicium, & justitiam; & liberare de manu calumniatorum vi oppressos, & miseris, qui facilius opprimuntur a potentibus, præbere auxilium, ubi nihil in speciali dicit de clericis. Unde prior pars in suo foro, & respectu subditorum intelligenda est, sub posteriori vero possunt clerici in legitimo sensu comprehendi. Joannes autem Papa in dicto cap. *Administratores*, solum monet Magistratus sæculares, ut Prælatis eccles. eos monentibus, ut ad ecclesiarum *tuitionem*, pupillorum, ac viduarum *protectionem*, rapaciumque refrænationem invigilent, obediant. Gelasius autem Papa in cap. *Christianis* potius dicit, *cœlestem militem*, id est, clericum, *non nisi forum suum debere sectari*, occasione quorundam clericorum, qui per Regiam potestatem opprimebantur, ut in servitutem redigerentur. Et ideo statim in capite sequenti duabus ecclesiasticis personis causam delegat, commendat tamen cuidam Comiti, *ut si ad delegatorum judicium eorum adversarii venire contempserint, sublimitatis ejus tuitione vallentur, ne quid illis aut subreptio, aut inimica legis violentia necessitatis imponat*. Ubi

im-

imploratur brachium saeculare ad resistendum alteri laico, non ad judicandum clericum.

Et hoc ipsum confirmat Concil. Carthag. 3. in d. cap. *Petimus*, & extendit ad petendum auxilium a brachio saeculari, ad resistendum Praelato intruso, & tyranno, quod his verbis moderatur, & declarat, *servata forma disciplinę non aestimabitur appetitus, si a vestra charitate modeste conventus recedere detractaverit, cum fuerit, sua contumacia faciente, etiam authoritate judiciaria*, id est, saeculari, *conventus*. Similiter Concil. Chalcedonense in dicto cap. *Quidam monachi*, dicit, monachos esse cogendos per brachium saeculare (utique imploratum ab Ecclesiastico) ut e curia exeant. Idemque facit Gelasius Papa in dicta cap. *Probinum*, & in dicto cap. *Non licuit*. Similiterque August. in dict. cap. *Maximianus*, solum dicit, esse laudabile in Episcopo petere ab Imperatore auxilium contra hostes ecclesiae. Denique Marcellus Papa in dicto cap. *Boni Principis*, quod ad rem pertineat, solum dicit, *Boni Principis esse, sacerdotes Dei honorare, atque tueri*, tueri autem non est judicare, & multo minus est honorare, quin potius contra honorem sacerdotum est, quod a laicis judicentur. Est ergo evidens in illis juribus, nihil jurisdictionis in ecclesiasticos laicis tribui.

Jus canonicum dictum defensionis modum non approbare. Unde ulterius concludo, verisimilem non esse supra dictam excusationem, nimirum, haec fieri a laicis licentia, seu jurisdictione eis jure communi concessa. Probatur, quia jura antiqua illam non concedunt, ut probavi, nulla enim alia referuntur; jura autem noviora non solum non concedunt, sed omnino prohibent, ut cap. *Qualiter*, *& quando*, de Judiciis, cum similibus, maxime vero hoc convincunt verba Concilii Lateranen. sub Leon. X. sess. 9. in reformatione curiae; *Cum a jure tam divino, quam humano laicis potestas nulla in eccles. personas attributa sit, innovamus omnes constitutiones*, &c. Unde Concilium Trid. sess. 25. cap. 3. *nefas* dicit *esse, cuilibet Magistratui saeculari, prohibere eccles. judici, ne quem excommunicet, aut mandare, ut latam excommunicationem revocet*, &c. Et rationem hanc reddit: *Cum non ad saeculares, sed ad ecclesiasticos haec cognitio pertineat*. Hujusmodi autem sunt omnes actiones, de quibus tractamus, ad quas saeculares judices jurisdictionem non habere, Concilium aperte tradit.

Denique est manifesta ratio, quia judices saeculares etiam in materiis spiritualibus hanc vim (ut ipsi loquuntur) per easdem actiones auferre volunt, in illis autem materiis necessaria est jurisdictio spiritualis, quae nullo jure divino, aut naturali competit laicis, & jure canonico semper a principio fuit denegata laicis talis jurisdictio, ut supra probatum est, & constat ex decretis dist. 96. Et quamvis Papa de absoluta potestate eam possit illis delegare, ordinarie id non facit; ergo non est verisimile, jure communi esse datam saecularibus totam jurisdictionem ecclesiasticam, quae ad honestandas omnes illas actiones, quas ipsi usurpant, necessaria est. Imo inde etiam concluditur, nullam omnino communicari, tum quia eadem est ratio totius, & singularum partium, tum etiam quia si quis recte consideret, semper causa, quam isti judices ad se advocant, & de qua volunt cognoscere, ecclesiastica est, nimirum, sententia a judice ecclesiastico lata, vel aliquid simile.

Aliorum evasio. Quapropter alii authores sentientes cum praecedentibus, necessariam esse jurisdictionem ab ecclesiastico Praelato manantem, ut tales actiones juste fiant, ad privilegium Apostolicum recurrunt, affirmantque in regnis catholicis, in quibus hae actiones in praxi tolerantur, esse privilegium a Pontificibus concessum ob causas justas, praesertim ad reprimendos Vicarios Episcoporum ab insolentiis (ut ait Bannez statim citandus) & ut pauperes, & minus potentes, qui saepius hanc vim patiuntur, facilius, vel sine magno dispendio remedium aliquod habere possint. Atque ita de regno Galliae testatur Menochius de Retinend. possess. remed. 3. n. 354. & indicat saepe Rebuff. in locis allegatis, & de Hispania idem affirmat Dominus Bannez 2. 2. q. 67. art. 1. dub. 2. concl. 6. Et in hoc regno, scimus, fieri multa similia, & praetextu similis privilegii defendi, vel ratione cujusdam concordiae per Pontificem approbatae, vel concessę, donec per sedem Apostolicam aliud ordinetur, quod perinde est. Et re vera ego etiam aliam viā non invenio, qua possint similes actiōes a violatione exemptionis excusari. Quia vero pendet haec excusatio ex facto, id est, an talia privilegia sint re vera his regnis, vel eorum Principibus concessa, & an in sua vi perseverent, fuerint ve perpetua, de quibus circumstantiis mihi non constat, ideo neque approbare possum, nec reprobare hujusmodi facta, sed illud Apostolicae sedi remitto. Solumque assero, ut Principes, vel Magistratus civiles tuta conscientia possint hoc genus jurisdictionis exercere, necessarium esse, ut de privilegio, quod est illius fundamentum, sufficientem, satisque probabilem notitiam habeant, & quod a Pontificibus revocatum non sit, hac autem notitia supposita, caetera quae ad hanc materiam spectant, sufficienter ex principiis positis definiri posse existimo.

Superioris libri summa.

Quamvis in hoc opere fidei catholicae causam, & defensionem potius, quam mores instruendi minus assumpserim, nihilominus in hoc quarto libro utrunque officium pro viribus explere necessarium duxi. Tum ut labor noster catholicis, quibus maxime debitores sumus, usui magis esse posset; tum etiam ut non solum haereticorum errores refellendo, argumentaque solvendo, sed etiam morum honestatem, & aequitatem, quae in utriusque fori ecclesiastici, & civilis distinctione, ac separatione cernitur, explicando, plenius Regi Angliae, ejusque Protestantibus, aliisque libertatis ecclesiasticae inimicis, quantum in nobis est, satis faceremus. Cum ergo in tractatu de Clericorum exemptione, seu ecclesiastica immunitate duas controversias esse conspicerem, ad fidem unam, alteram ad mores spectantem, ita utramque pertractare curavi, ut & illius, quae in nobis est, fidelis doctrinae rationem redderem, & quomodo in usu, & praxi servanda sit, docerem. Quam ob causam prius exemptionem ipsam ex fidei principiis, ac fundamentis, hoc est, ex verbo Dei scripto, & non scripto, sed antiqua Patrum, & ecclesiae traditione firmato, stabilire studui. Deinde immunitatē hanc ecclesiasticam non solum jure Pontificio, ac Caesareo introductam esse, verum etiam ipsi divino juri, tam veteri, quam novo; imo etiam naturali valde consentaneam esse demonstravi. Quia re vera neque in divino cultu reverentia debita, ac decentia, neque in ecclesiasticis moribus honestas, neque in ecclesiastica Hierarchia decor, ordo, & pulchritudo sine hoc immunitatis jure, ac privilegio subsistere posset. Quod ut evidentius constaret, rationem, & modum, quo usu, & moribus talis exemptio servanda est, luculentius declaravi.

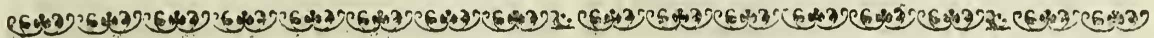
Quae omnia, si Rex serenissimus Angliae, attente, ac sincere, depositoque nimio dominandi, ac imperandi affectu, considerare voluerit, futurum spero, ut non tā gravate ferat, quam in sua Praefatione significat, tantam hominum, & fundorum partem Regum potestati, & jurisdictioni subductam esse: quia neque Majestas Regia inde obscuratur, sed illustrior fit, nec minuitur potentia, sed augetur. Nihil enim Christianum, & catholicum Regem ita illustrat, clarumque ac celebrem reddit, sicut integra in Deum pietas, & religionis cultus: nam (ut optime dixit Cyrillus) ad Theodosium scribens: *Gloriosa in Deum pietas Regiis honoribus immobile fundamentum est*, unde subjungit, *Principes pietatis cultores sine labore vincere, & adversariis praevalere*. Ideoque (ut Nicephor. refert) idem Theodosius nihil aliud filiis Arcadio, & Honorio moriens mandavit, quam ut veram pietatem integram servarent, per quam & pacem habituros, & victoriam a Deo consequuturos esse sperabat. Filii autem parenti fidem, & obedientiam exhibentes (eodem Nicephoro teste.) *Quaecunque decessores eorum pii Imperatores pro ecclesiis statuerant, & ipsi confirmarunt, eaque firmiter servarunt, aliaque insuper Deo grata addiderunt*. Intelligebant quippe religiosi Principes, praerogativas, & immunitates rebus divinis concessas, non hominibus datas esse, sed Deo, a quo regnorum omnium felicitas, & conservatio pendet, ac proinde, *tunc Christi dextera imperium defendi, quando ecclesiae status inconcussus servatur*, ut Leo Papa dixit. Ex quo intulit D. Thomas lib. 2. de Regim. Princip. sub finem, Regem, & Principem toto conatu, & sollicitudine divino cultui teneri incumbere: non solum quia homo, sed etiam Dominus, & Rex est, & Dei vices gerit, a quo maxime pendet. Unde subdit inferius: *Omnes Reges, qui ad divi-*

Lib. de Recta fid. ad Theodos.

Lib. 14. Histor. cap. 1.

Epist. 15.

divinam reverentiam fuerunt soliciti, feliciter suum cursum consummasse: qui vero e contra, infelicem consequutos exitum fuisse. Absit igitur a Christiano Rege, ut ecclesiasticam libertatem propter divinum cultum introductam, & tam divina, quam humana lege sancitam, & diuturna ecclesiæ catholicæ consuetudine stabilitam, & antiquorum Patrum, posteriorumque fidelium scriptorum authoritate probatam, paucorum Novantium studio, vel studio, ac desiderio temporalem dominationem amplificandi, evertere moliatur. Id enim non gloriam, sed ignominiam ei afferet, & terrenum regnum non augebit, sed auferet sempiternum. Quod ne Jacobo Regi contingat, toto corde optamus, & obnixe petimus ab illo, in cujus manu cor Regis est, & in saniorem partem illud vertere potest, & veritatis radiis ita illustrare, ut amplius ab ipso non avertatur.

LIBER V.

DE ANTICHRISTO,

Cujus nomen, & Personam per calumniam, & Injuriam falso protestantes Pontifici attribuunt.

Quoniam doctissimi nostri temporis, catholicique scriptores (ut interim antiquiores omittam) totam de Antichristo materiam accurate disputarunt, eandemque nos jam alibi pro nostra tenuitate prosequuti sumus, liber hic parum necessarius alicui videri potest, præsertim quia superioribus non ita connectitur, ut propter doctrinæ consequutionem postulari videatur. Verumtamen Rex Angliæ, cui initio hujus operis respondere proposuimus, nos vel invitos laborem hunc iterum subire compellit. Ille enim in sua Præfatione post suæ fidei professionem, ad disputationem de Antichristo repente digreditur, & peculiarem eorum, quæ pro sua opinione protulit, responsionem postulat, dicens: *Id mihi maxime in votis est, ut si cui hanc meam de Antichristo conjecturam libebit refellere, singulis disputationis meæ partibus ordine respondeat*: ideoque necessarium ducimus, & cum illo digredi, & singulis ejus conjecturis peculiare tribuere responsum. Neque enim illud prætermittendum censuimus, eo quod Rex solis conjecturis se niti fateatur: quia in re adeo absurda, & plane incredibili, & ecclesiæ Catholicæ nimis odiosa, & perniciosa, nec conjecturæ permittendæ sunt, sed penitus extirpandæ. Quam ob causam iterum de Antichristo disputationem texere, imo etiam si necesse sit eadem iterum repetere non sum veritus, dummodo quantum in me est, omnibus tam sapientibus, quam insipientibus satisfaciam, utriusque enim (teste Apostolo) debitores sumus. (Rom. 1.) Ne tamen lectori molesti simus, non omnia, quæ de Antichristo tractari solent, sed ea solum, quæ causæ, & peculiari responsioni, quam Rex postulat, inservire queant, attingemus. Et singula membra, quæ Rex distinguit, singulatim etiam expendemus, non tamen eodem ordine, sed ea semper præmittemus, quæ vel evidentiora sunt, & in Scripturis clariora, vel quorum cognitio ad ea, quæ minus nota sunt, vel a prioribus pendent, aliquid conferre posse censebimus.

CAPUT I.

De Antichristi nomine, ejusque varia significatione.

(Nominis etymon.) Prius quam de re ipsa dicamus, visum est de nomine Antichristi pauca præmittere, ut omnes Protestantium tecnas, vel potius in Christi Vicarium contumelias detegamus. Nomen igitur *Antichristus*, græcum esse, seu a Græcis desumptum nemo est, qui nesciat. Componitur autem ab ἀντί & χριστός. In qua compositione certum est, Christi nomen, ut est proprium Jesu Salvatoris nostri, usurpari. Quamvis enim hoc nomen, ut ab unctione derivatum generalius sit, & quoscumque homines per sacram aliquam Unctionem in dignitate assumptos significare soleat, juxta illud: *Nolite tangere Christos meos* Psal. 104. nihilominus Messiam, seu Christum Dominum, præsertim post ejus adventum per antonomasiam significat, sicut etiam in lege veteri fuerat præsignificatum, ut Joannes cap. 4. indicavit: *Scio, quia Messias veniet, qui dicitur Christus*, & exposuit August. tract. 15. & 33. in Joan. & optime Cyrillus catechef. 4. mystag. Euseb. lib. 1. Histor. c. 3. & lib. 4. de Demonstrat. c. 10. & Lactan. lib. 4. c. 7. & alii, quos late retuli in tom. 1. 3. partis disput. 18. Sect. 2.

(Falsa hæreticorū de hoc nomine etymologia.) Particulam vero ἀντί contendunt hæretici, non oppositionem, sed vicem, seu loco alterius subrogationem in illa compositione significare, & ita Antichristum eum esse, qui se Christi vicarium appellat. Sed ducuntur profecto spiritu decipiendi simplices, saltem per nominis ineptam accommodationem. Et ideo omissa quæstione de illa duplici significatione dictionis ἀντί secundum se, & generali usu Græcorum spectatæ, a nobis solum considerandà est, prout in illius nominis compositionem secundum Scripturæ, ecclesiæ, & Patrum usum assumpta est. (Antichristus significat Christi adversarium.) Sic ergo certum est, contrarietatem, & oppositionem significare, nomenque *Antichristi*, insignem Christi hostem designare. Sumpsit enim ecclesia vocem hanc ex Scriptura, in qua nullum alium habet significatum. (Probatur ex Scriptura. 1. Joan. 2.) Nullibi enim reperitur hæc ipsa vox in Scriptura nisi in epist. 1. & 2. Joannis, ibi autem aperte significat hostem Christi. Nam cum cap. 2. dixisset, *Audistis, quia Antichristus venit*, subdit inferius: *Quis est mendax, nisi is, qui negat, quia Jesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem, & Filium*. Ex quibus verbis evidenter constat, Antichristum opponi Christo, negando Jesum esse Christum, illum utique singulariter promissum, ex duplici natura in una persona divina compositum, & ipsamet divinitate, & Spiritu Sancto singulariter unctum, ac proinde per antonomasiam Christum. Unde cap. 4. repetit: *Omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Solvere autem Jesum*, nihil aliud est, quam negare, Jesum esse divinitate unctum per singularem utique unionem humanitatis ad Verbum: & hæc est summa ad Christum oppositio, ut idem Apostolus iterum epist. 2. explicavit dicens: *Multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur, Jesum Christum venisse in carne, hic est seductor, & Antichristus*. In Scriptura ergo non habet nomen illud alium usum. In aliis vero Scripturæ locis, in quibus non nominatur, sed describitur Antichristus, summus adversarius Christi depingitur. Nam Daniel. 9. & Matth. 24. per *abominationem desolationis*, Antichristum prædici creditur, & de illo dicitur, sedem, & nomen Christi usurpaturum, maximamque persecutionem contra Christum in ecclesia sua esse excitaturum. Et de eodem intelliguntur verba Christi Joan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me, si alius venerit nomine suo, illum accipietis*. De eodem etiam loquitur Paul. 2. ad Thessalon. 2. ubi his nominibus illum onerat: *Homo peccati, filius perditionis, qui adversatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo sedeat, ostendens se tanquam sit Deus*. Et tandem ut ostendat Paulus summam oppositionem Antichristi cum Christo, adjungit. *Tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui*. Apud Danielem item, & in Apocalypsi describitur Antichristus tanquam insignis Christi adversarius, ut infra videbimus.

(Probatur ex Patribus.) Atque in hunc modum de Antichristo, & nomine ejus senserunt SS. Patres exponentes hæc loca, Chrysost. Hom.

4. in

4. in Joan. Cyrill. lib. 3. in Joan. cap. 6. & ibi Theophyl. Euth. & Beda, & late Iren. lib. 5. contr. hæres. cap. 25. Ambr. in Psal. 43. Et lib. 1. de Spirit. S. c. 14. Nazianz. orat. 47. quę inscribitur *Significatio, in Ezech.* & in Jambico inscripto *Definitionis minus exactæ*, in fine, Ruffin. in exposit. Symbol. Hilar. lib. de Unit. Pat. & Fil. satis a princ. si ejus est opus. Melius, & certius lib. contr. Auxent. in princ. *Nominis Antichristi proprietas* (inquit) *est, Christo esse contrarium*. Et Hieronym. ep. 151. ad Algas. q. 11. *Ipse est enim universorum perditio, qui adversatur Christo, & ideo vocatur Antichristus*. Et hac ratione lib. 2. contr. Jovinian. in princip. *Quomodo dies, & nox misceri non possunt, ita nec justitia, & iniquitas, peccatum, & bona opera, Christus, & Antichristus.* Aug. tract. 3. in ep. 1. Joan. *Latine*, ait, *Antichristus, contrarius est Christo*, & postea reprehendit eos, qui interpretabantur nomen Antichristi, id est, ante Christum, & inquit: *Non sic dicitur, non sic scribitur, sed Antichristus, id est, contrarius Christo.* Et optime Damasc. lib. 4. c. 27. *Non nobis, sed Judæis veniet, non pro Christo, sed adversus Christum, qua etiam de causa Antichristus dicitur*. Et in tom. 9. operum Augustini, author. tract. de Antichristo sic inchoat: *De Antichristo scire volentes, primo notabitis, quare sic vocatus sit, ideo scilicet, quia Christo in omnib. contrarius erit, & Christo contraria faciet*. Et licet ille tractatus non censeatur esse Augustini, authoritatem habet, & Rabani esse creditur. Et Hugo Eterian. lib. de Regres. animar. cap. 23. *Erit* (inquit de Antichristo) *homo, non Angelus, qui adversabitur Christo, & membris ejus, inde Antichristus appellandus*. Pluresque alios in sequ. cap. referemus.

Cum ergo hæretici nec etymologiam hanc, nec significationem negare possint, quid eis prodest, mutata vocis etymologia, & nova significatione ex proprio cerebro illi attributa, saltem nomine Vicarium Christi Antichristum appellare? Nam si de solo nomine in hoc contendere student, contemnendi sunt, & ad scholas grammaticorum remittendi. Si vero sub illa specie, & umbra vocis suadere contendunt, illum esse verum Antichristum sub hac propria vocis significatione, & tanquam illi adversarius, qui se Vicarium Christi, atque adeo Antichristum in alia ab eis cogitata significatione, appellat, ita ut intelligant, non quemlibet hostem Christi, sed illum, qui sub nomine Vicarii ejus illi opponitur, esse Antichristum. Respondemus in primis, eum, qui non per rapinam, vel usurpationem se Christi Vicarium nominat, sed quia ab ipso Christo constitutus est, non esse Christi hostem, & ex hac parte non posse esse Antichristum. Deinde dicimus, illud signum Antichristi non inveniri in Scripturis, nec in illis, vel a Patribus traditum esse, nimirum, Antichristum esse oppugnaturum Christum sub specie Vicarii ejus, sed aperte usurpando ipsum Christi nomen, & dignitatem. Et ideo hac vana cogitatione, & novitate omissa per signa Antichristi in Scriptura fundata discurrendum est.

Nominis, Antichristi duplex significatio.

Non possum autem omittere, quin prius advertam ex hac nominis hujus etymologia, & ex dictis testimoniis duplicem hujus vocis acceptionem distinguendam esse. Unam propriam, aliam communem, seu translatam appellare possumus. Nam quia nomen Antichristi hominem Christi contrarium significat, per Antonomasiam accipitur ut nomen proprium singularis cujusdam hominis maximi Christi, & Ecclesiæ adversarii, generali autem modo, etiam de aliis Christi hostibus dicitur. Hac duplici ejus nominis acceptione usus est Joannes dicta ep. 1. cap. 2. cum dixit. *Audistis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt*. Et rationem hujus posterioris significationis inferius insinuans, dicit. *Qui negat, quoniam Jesus est Christus, hic est Antichristus*. Idemque fere repetit cap. 4. & in epist. 2. Et ita ex hoc loco duplicem hanc illius nominis acceptationem adnotarunt Patres ibi, & Matt. 24. & 2. Thessal. 2. ubi Hieronym. Chrys. Oecumen. & alii. Et optime Cyprian. epist. 76. in principio dicens, Joannem, *universos, qui de ecclesia exissent, quique contra ecclesiam facerent, Antichristos appellare*. Et infra. *Unde apparet, adversarios Domini Antichristos omnes esse*; & similia fere habet ep. 7. Et August. lib. 2. contra Adversarium legis, & Prophetarum cap. ultimo de illo ait: *Deus verus est, in cujus templum falsus ille* (id est Antichristus) *sessurus est, ad quem pertinet etiam iste* (utique legis adversarius) *qui sub nomine Christi, quod est nomen Dei, hoc est, Christianum se videri volens, semper extollitur contra Christum, seque ostendit Antichristum, non unum illum majorem cæteris, sed ex his aliquem, de quibus dicit Joannes Evangelista, nunc antichristi multi facti sunt. Eos enim dicebat hæreticos, qui temporib. Apostolorum esse jam cœperant*. Idem lib. 20. de Civita. cap. 19. Unde etiam Hieronym. Naum 2. tractans illud. 1. Petr. 5. *Adversarius vester diabolus tanquam leo, &c.* subjungit: *Catulus leonis Antichristus, & omnes doctrina perversæ, &c.* Et infra. *Audistis, inquit Joannes, quia Antichristi multi sunt, tot enim Antichristi sunt, quot dogmata falsa*. Et Matt. 7. in fine, omnes, *qui contra Christum sapiunt*, Antichristos vocat. Quæ omnia confirmant quod diximus, Antichristum ex summa ad Christum oppositione ita esse appellatum, & inde derivatum esse nomen ad alios insigniores Christi adversarios denotandos. Sicut etiam communi usu, hominem valde crudelem Neronem esse dicimus, & similem tyrannum esse Diocletianum, & magnum Philosophum esse Aristotelem, & sic de aliis. De hac ergo translata significatione nulla est dubitatio; de altera vero superest cum hæreticis controversia, quam sequenti capite prosequemur.

1. Joan. 2.

CAPUT II.

Utrum Antichristus proprie dictus sit homo aliquis singularis, vel sedes aliqua seu imperium.

Opinio hæreticorum.

HÆretici contendunt, non esse singularem personam, sed seriem, vel genus personarum in aliqua sede, vel imperio succedentium: quem errorem excogitarunt, ut Papam Antichristum esse suaderent. Hunc errorem insinuarunt Vuicleph. art. 30. & Joan. Hus. art. 19. damnati in Concilio Constant. sess. 8. & 15. Clarius Luther. in cap. 49. Genes. ubi hac ratione rejicit communem sententiam afferentem, Antichristum futurum esse de tribu Dan, quam fuisse dicit diaboli inventum. Et quidam Rodolphus Gualter. in Homiliis de Antichristo irridet eos, qui asserunt Antichristum fore certum singularem hominem. Sic etiam Beza in 2. Thess. 2. dicit, licet Paulus loquatur de Antichristo, ut de quodam homine, sub illo nihilominus intelligere totum corpus ecclesiasticę tyrannidis, ita vero, ut peculiarem tyrannidem declaret, nimirum Romanam. Unde concludit, manifeste hallucinatos esse, quicunque Paulum de uno quopiam homine esse loquutum intellexerunt, nisi dent quempiam, qui a Pauli sæculo ad diem usque judicii superstes maneat. Denique Calvinus etiam in eodem loco, & lib. 4. de Justit. c. 7. idem supponit, cum Papam dicit esse Antichristum. Et hæc sententia placuit Jacobo Regi, qui solis conjecturis duci fatetur, quales autem illæ sint postea videbimus.

In Præfa. p. 28. 29.

Veritas Catholica tenet, Antichristum singularem futurum. Probatur ex Scriptura.

Veritas catholica, & in fide certa est, Antichristum proprie, seu antonomastice sumptum, futurum esse singularem quendam hominem insignem, ac peculiarem Christi adversarium. Ita docent sapientes, & catholici viri, qui hac ætate contra hæreticos decertarunt, & hoc punctum magna diligentia, & eruditione tractarunt. Et probatur breviter ex sacra Scriptura, & Patribus. Et in primis expendo locum 2. ad Thessal. 2. ubi licet Antichristus hoc nomine non exprimatur, de illo nihilominus loqui Paulum, sancti omnes, & catholici docent, nec hæretici negant; imo eundem locum in contrarium inducunt, ut postea videbimus. In illo igitur loco instruit Paulus Thessalonicenses, ut non perturbentur cogitatis diem Domini, id est, ultimi judicii, jam esse propinquum, quia necesse est, ut Antichristi adventus, & persecutio antecedat. Unde ait: *Neque vos seducat ullo modo, quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, tanquam sit Deus.* Et infra. *Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet, &c.*

Bellarmin. lib. 3. de Roma. Pontif. Sander. l. 8. de Visib. Monar. Tho. Malvend. in opere de Antichr. Joseph. Acos. in opere de Tempor. rib. noviss.

Expenduntur singula D. Pauli verba.

Profecto si verba singula attente ponderentur, non possunt proprie, ac syncere intelligi, nisi de singulari, ac definita persona. Quis enim thronum aliquem, vel sedem regni, *hominem peccati*, aut, *filium perditionis*, appellare solet? Similia enim verba non collectionem, vel successionem,

sionem, sed determinatam personam in rigore significant, neque a sua propria significatione violenter, & sine causa extrahenda sunt; Præsertim quia tot circumstantiis, moribus, & conditionibus ille homo vestitur, & a Paulo, ac prophetis describitur, ut necessario uni tantum personæ convenire debeant. Ut cum Paulus ait: *Cujus est adventus secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus*, & similia, quia verisimile non est, in omnibus successoribus, seu Regibus alicujus regni omnes illas proprietates, & morum qualitates esse futuras. Accedit Paulum non absolute *hominem*, sed cum articulo græco, *illum hominem peccati* dixisse, ut etiam latine Ambrosius legit, & Vatablus vertit, articulus autem græcus vim habet indicandi singularem personam, ut infra ex Patribus ostendam. Imo notatione dignum est, Paulum quater repetere illum articulum dicens, *ille homo peccati, ille filius perditionis, ille, qui adversatur*, &c. Et infra: *Tunc revelabitur ille iniquus*. Positus ergo est ad designandam singularem personam, quam etiam demonstrat relativum, *Cujus est adventus*, &c. Et adhuc apertius pronomen, *Ille iniquus*, cum subsequenti relativo, *quem Dominus Jesus interficiet*, &c.

2.Thess.2

Probatur ex Patribus.

Atque ita hunc locum Patres intellexerunt, D. Chrysostomus orat. 3. & 4. in illum locum, qui per comparationem ad Christum, personæ Antichristi singularitatem declarat. Nam sicut Christus prædictus fuerat tanquam singularis homo, & data sunt certa ejus indicia, utique per signa, & prodigia, quæ erat facturus, ita illi opponitur Antichristus, ejusque adventus tanquam cujusdam particularis hominis prædicitur, & per signa, & prodigia falsa, quæ operaturus est, indicatur. Ergo ita est futurus Antichristus determinata persona, sicut fuit Christus. Sic etiam Theophylact. illa verba exponens interrogat; *Quis autem ille est? nunquid Satanas? nequaquam, sed homo quispiam omnem Satanæ operationem recipiens*. Idemque fere habet Theodoret. qui antithesim inter Christum, & Antichristum magis expendit, dicens, dæmonem imitari consilium Dei; *Nam sicut Deus humana suscepta natura, nostram procuravit salutem, ita ille, cum eliget hominem, qui possit omnem ejus suscipere operationem, per eum omnes homines decipere conabitur, seipsum Christum, & Deum & hominem nominans*. Ubi solum notamus æquiparationem in hoc, quod uterque est certa, & particularis persona, nam in modo est diversitas. Non enim sicut Christus est verbum in humanitate assumpta, ita erit Antichristus persona Dæmonis in assumpta natura hypostatice, sicut quidam falso finxerunt, quos alibi impugnavimus; solum ergo fit in hoc comparatio, quod sicut Christus fuit individuus homo, ita etiam erit Antichristus. Unde etiam ipse Theodoretus docte mutavit loquendi modum, nam de Christo dixit, *sicut Deus humana natura suscepta*, &c. de dæmone autem ait, *ita ille cum eliget hominem, qui possit omnem ejus suscipere operationem*; sentiens futurum non solum specialem naturam, sed etiam particularem personam inter alias electam a dæmone tanquam aptam ad omnem suam pravam operationem.

Antichristus dæmon non erit.

Alia ratio ex Theodoreto.

Denique in eisdem verbis Theodoreti ratio alia ponderari potest. Nam præcipua intentio Antichristi maximeque ad Christum oppositio erit, quia persuadere conabitur, se esse Christum, & verum Messiam, & ostendere *tanquam sit Deus*, ut ibidem ait Paulus. Hoc autem non potest fingi de throno aliquo, aut sedentium in illo successione. Nam sicut Christus non est prædictus, nisi ut particularis homo, ita nemo se finget Christum, nisi in sua particulari persona. Et licet multi se finxerint Christum, nullus autem nisi in sua, & pro sua propria persona, & inter eos, qui in signis, prodigiis, mendaciis, ac potentia præcellet, per antonomasiam erit Antichristus. Unde Ambrosius ibidem ait, Antichristum futurum esse *primum, & summum pravorum hominum, qui se ut Deos coli voluerunt*. Recte etiam Tertul. lib. 5. contr. Marc. c. 16. *Qui est (ait) homo delicti, filius perditionis, quem revelari prius oportet ante Domini adventum*, &c. *Secundum nos quidem Antichristus, ut docent veteres, & nova Prophetia*.

Expenduntur verba D. Joannis.

Atque hinc Ambr. Chrys. & alii Patres cum citatis verbis Pauli conjungunt alia Christi verba Joan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me, si alius venerit in nomine suo, illum accipietis*. In quibus manifeste constat, Christum loqui de aliqua determinata persona, quam Judæi ut Messiam suscipient. Et ita dicti Patres, & alii præcedenti capite allegati verba illa Christi de Antichristo interpretantur. Et August. tract. 29. in Joan. exponens verba illa c. 7. *Quia a semetipso loquitur, gloriam propriam quærit*, dicit, talem futurum esse Antichristum, *Ipsum quippe annuncians Dominus, gloriam suam quæsiturum, non gloriam Patris, ait ad Judæos; ego veni*, &c. & Ambr. in Psal. 43. ait, significasse Christum illis verbis, *Judæos in Antichristum credituros, qui in illum credere noluerunt*. Et idem habet lib. 1. de Spirit. Sanct. c. 14. Quamvis enim multi futuri essent Pseudo Christi, & Pseudo Prophetæ, (ut ipse etiam prædixit Matth. 24.) quos aliqui Judæi pro Messia suscepturi essent, (ut ex parte impletum legimus Actor. 5. & postea apud Euseb. lib. 8. Histor. c. 6.) Nihilominus neminem Judæi ita pro Messia suscipient, sicut Antichristum, & ideo illum singulariter Christum verbis suis designasse intelligimus. Et sic etiam dixit Cyrillus Hierosolymitan. catechef. 12. *Judæorum liberi venientem rejecerunt, male autem venturum expectant, verum Christum negaverunt, falsum autem ipsi errantes recipient. Qua de re etiam Salvator vere dixit, ego veni*, &c. Quod autem ille falsus Christus futurus sit singularis quidam homo, & Antichristus, declarat late idem Cyrill. catech. 15.

Joan. 5.

Alia ejusdem verba ponderantur.

Præterea hoc aperte confirmat modus loquendi Joannis epist. 1. *Et sicut audistis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt*. Nam in his verbis distinguit quendam Antichristum singulariter prædicatum, & prædictum, a multis, per quandam ejus participationem, & translationem sic nominatis. Ergo aperte supponit, illum priorem esse particularem personam. Præsertim quia illi multi Antichristi, quos Joannes dicebat jam factos, non erant multa regna, aut imperia tyrannica, sed vel multi, qui ex Judæis contra Christum jam insurgebant, vel plures hæretici, ut Ebion, Cherintus, Simon Magus, vel plures etiam Imperatores Romani Christianorum persecutores, ut Nero, Domitianus, ut Sancti passim exponunt; ergo etiam ille singularis Antichristus est una certa, ac definita persona. Accedit, in dictis verbis, & paulo inferius, & in cap. 4. & epist. 2. ubicunque ponitur in singulari nomen *Antichristus*, poni cum articulo, *is*, id est, *ille*, qui articulus vim habet designandi certam personam, & cum quadam singularitate, juxta generalem Patrum regulam, quam tradunt Epiphanius lib. 1. contra hæref. Secta 9. & lib. 2. hæref. 56. & Chrysost. enarrat. in c. 7. Isai. Ponderans, non dixisse Prophetam: *Ecce virgo concipiet*, sed addidisse articulum ad designandam singularem, & excellentem virginem; & Cyrill. lib. 1. Joan. c. 4. circa finem, ponderans, addidisse Joannem articulum, cum dixit, *In principio erat verbum*. Et Orig. tom. 7. in Joan. circa illa verba, *Propheta es tu?*

Probatur idem ex articulo græco.

Ex Daniele confirmatur.

Ad hanc etiam veritatem confirmandam multa argumenta desumi possunt ex locis Daniel. & Apoc. in quibus Antichristum prædici, & Patres docent, & hæretici non negant. Itaque Dan. c. 7. postquam explicuit, quartam bestiam esse regnum quartum, utique Romanorum, postea per decem Reges dividendum, subjungit; *Et alius consurget post eos*, per quem omnes Patres Antichristum intelligunt, ubi Hieronymus testatur, & sequitur August. 20. de Civit. c. 23. & D. Greg. lib. 32. Moral. c. 12. ubi particula *alius* satis demonstrat singularem personam, cujus actiones statim describit Propheta satis consentanee ad Paulum. Et certe negari saltem non potest, in throno, & imperio illius, qui contra decem Reges pugnaturus est, quique tres destruet, & septem alios sibi subjiciet, futurum esse aliquem primum Regem, qui contra alios insurget: necessarium ergo est, illum esse certam, ac determinatam personam, ille autem erit Antichristus. Tum quia in illum specialiter conveniunt omnia, quæ ibi subjiciuntur, *Sermones contra excelsū loquetur, sanctos altissimi conteret*, &c. Tum maxime quia tempus regni illius tam erit breve, ut in eo non sit habiturus successorem, sed in illo, & cum illo sit thronus ejus extinguendus, ut ex eodem loco Danielis, & ex c. 11. & 12. & ex Apoc. c. 11. & sequentibus, & ex verbis Pauli, *Quem interficiet Dominus Jesus spiritu oris sui*, & ex aliis infra ostendemus.

2.Thes. 2.

Hoc argumentum etiam convincit, illum ultimum Regem per cornu parvum significatum non fuisse Mahometum, (ut aliqui voluerunt) neque alium similem

tyran-

Daniel, non fuit Mahometus, aut alius tyrannus.

tyrannum. Unde etiam potest hæc veritas confirmari ex circumstantiis temporis, loci, originis, bellorum, & aliis similibus, cum quibus describitur Antichristus venturus in allegatis Scripturæ locis, quæ postea tractaturi sumus, non enim potest singularis persona evidentius designari, quam per circumstantias hujusmodi, vel (ut cum dialecticis loquamur) per collectionem proprietatum, quæ non nisi in unum, & particulare individuum convenire possint; ita autem Antichristus describitur in Scriptura: negari ergo non potest, quin particularis persona futurus sit.

Iterum Veritas authoritate Patrum roboratur.

Denique de Antichristo singulariter prædicto a Daniele, Paulo, & Joanne Evangelista omnes antiquissimi Patres, qui de illo scripserunt, ubique supponunt, esse futurum singularem hominem, cujus genus, mores, & alias proprias circumstantias describunt. Ut constat ex his, quæ tradunt Irenæus lib. 5. cont. hæres. cap. 25. Hypolit. orat. de Consummat. mundi, Ephrem tract. de Antichrist. in tom. 1. Cyrill. Hierosolymitan. Cateches. 15. Ambr. lib. 10. in c. 21. Lucæ, ubi tres numerat Antichristos, Diabolum, Arium, & omnes hereticos similes, & singularem, & famosum Antichristum, qui persequuturus est ecclesiam in fine mundi. Sic etiam depingit Antichristum Lactanti. lib. 7. divin. inst. c. 16. 17. 18. & 19. concludit: *Hic est autem qui vocatur Antichristus, sed se ipse Christum mentietur, & contra verum dimicabit.* Similiaque repetit in Epitom. Institution. cap. 11. & eodem modo loquitur Hug. Eterian. dict. lib. de Regres. animar. cap. 23. Prosper in Dimidio tempor. a c. 6. usque ad 16. præsertim vero Hieronym. Daniel. 7. dicens: *Putamus Antichristum unum esse de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus sit.* Idem supponit epist. 151. ad Algasi. q. 1. ubi late ita exponit locum Pauli ad Thessalonicens. Idemque habet Theodoret. in eisdem locis Daniel. & Paul. Et similiter Chrysost. orat. 3. in 2. ad Thessalon. ait, Antichristum non esse futurum ipsum Satanam, *Sed hominem quendam suscipientem omnem ejus operationem.* Ubi eadem verba habet Theophyl. dicens: *Non erit Satanas, sed homo quispiam.* Cypr. etiam lib. 3. ad Quirin. c. 118. de Antichristo exponit illud Isai. 14. *Hic homo, qui concitat terram,* supponens profecto futurum particularem hominem.

August. 20. de Civit. cap. 19. *Nulli* (inquit) *dubium est, cum de Antichristo ista dixisse, dieque judicii. Hunc enim appellat diem Domini, & ait, non esse venturum, nisi ille prior venerit, quem refugam vocat, utique a Domino Deo. Quod si de omnibus impiis merito dici potest, quanto magis de isto.* Et infra tractans locum Joannis, ait: *Sicut ante finem exiterunt multi hæretici de medio ecclesiæ, quos multos dicit Antichristos, ita omnes tunc inde exibunt, qui non ad Christum, sed ad illum novissimum Antichristum pertinebunt.* Et c. 23. ita etiam exponens Danielem ait, *Antichristi adversus ecclesiam futurum sævissimum regnum, licet exiguo spatio temporis sustinendum, donec Dei ultimo judicio regnum sancti accipiant sempiternum, qui non dormitans hæc legit, dubitare non sinitur.* Præterea idem docet Gregor. lib. 14. Moral. capit. 11. ubi Antichristum dicit, futurum esse caput omnium iniquorum, & quæ in c. 9. Job dicuntur, ita intelligi de unoquoque iniquo, *ut referri quoque debeant ad ipsum specialiter caput iniquorum.* Et lib. 31. c. 12. *Antiquus hostis, ait, illum perditum hominem ingredietur, qui specialiter Antichristus nuncupatur.* Ac denique Damascen. lib. 4. de Fide c. 27. *Omnis, ait, qui Christum non confitetur, Antichristus est. Cæterum peculiari, ac præcipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophen venturus est.*

CAPUT II.

Duabus protestantium objectionibus ex Daniele, & Paulo sumptis contra doctrinam superioris capitis, satisfit.

Sinistra Bezæ interpretatio in Danielem.

Quoniam si Antichristus una singularis persona futura est, evanescit hæreticorum phantasia, quod in throno Apostolicæ sedis Antichristus sedeat, conantur veritatem ex Scripturis demonstratam, eisdem Scripturis impugnare. Et primo objicit Beza locum Dan. 7. ubi per quatuor bestias quatuor regna significata sunt, singula autem illorum regnorum multo tempore durarunt, & plures Reges habuerunt, qui per singulas bestias significati fuerunt, & eodem modo dicuntur ibidem decem cornua quartæ bestiæ esse decem Reges, quos non oportet esse singulas personas, sed plurium seriem in unius regni sede; ergo eadem ratione dicendum est de regno Antichristi, quod per cornu parvum significatur, non esse unum tamen hominem, sed unum thronum, in quo multi per successionem sedebunt; quorum collectio vocatur a Paulo *homo peccati*, quia erit velut unum corpus sibi succedentium tyrannorum.

Respōsio ad illam.

Respondeo in primis, dissimilem esse rationem de verborum significatione, & de repræsentatione per figuras, vel imagines apparentium rerum, ut bestiarum, vel animalium. Nam verba habent propriam significationem quasi permanentem, & communem, a qua extrahenda non sunt, nisi ubi necessitas, vel sufficiens authoritas coegerit, & maxime cavendus est sensus improprius, & metaphoricus, quando ex aliis verbis, & circumstantiis in ipso contextu, & sermone adjunctis proprietas sermonis constare potest. At vero res, vel imagines apparentes non habent per se stabilem significationem, sed illam tantum, ad quam tunc, cum apparent, assumuntur, seu imponuntur, quæ metaphorica, seu quasi analoga est, pendetque ex voluntate, seu intentione Dei revelantis, & ideo est obscurissima, & intelligi non potest, nisi ab eodem Propheta per verba declaretur, vel ex aliis Scripturæ locis significatio colligatur, vel certe postea tandem ex effectu cognoscatur. Paulus ergo non per visiones imaginum, sed per verba loquutus est de Antichristo, & talibus verbis eum indicat, ut plane de illo tanquam de una singulari persona loquatur, & mores ejus, ac circumstantias ita describit, ut uni tantum, & non omnibus, qui in aliquo throno succedunt, convenire soleant.

Quid Daniel sub bestiarū nomine intellexerit.

At vero Daniel narrat futura sibi revelata, non verbis, sed sub imaginibus bestiarum. Unde utitur quidem verbis, quæ immediate significant bestias, & ut indicet, non esse veras, sed apparentes, non absolute dicit, prima erat leæna, sed *quasi leæna*, secunda *similis urso*, tertia *quasi pardus*, ipsæ autem bestiæ id significabant, ad quod repræsentandum per quandam analogiam fuerant imposita, & ostensa, & aliam significationem impropriam, seu translatam non habebant. Ideoque potuerunt facile repræsentare regna, & non certas personas, & e converso, pro arbitrio revelantis. Hinc ergo fit, ut per bestias interdum significentur regna, interdum certæ personæ. Nam Daniel. 7. per leænam alas aquilæ habentem significatur regnum Chaldæorum; per ursum, regnum Persarum, & Medorum; per pardum regnum Græcorum, & per quartam bestiam, Romanorum regnum. At vero in c. 8. per Arietem significatur Darius Rex; per Hircum, Alexander, ut ipsemet Daniel exposuit. Igitur ex repræsentatione per visionem bestiarum nullum fieri potest argumentum ad significationem verborum, nam illa variatur, vel imponitur pro arbitrio revelantis, hæc vero de se fixa est, & certa, nisi aliunde constet, ad metaphoricum sensum transferri.

1. Reges bestiarū nomine significantur.

Addo præterea, licet per bestias significentur regna apud Danielem c. 7. nihilominus per singulas principaliter significari primos uniuscujusque regni conditores, & amplificatores, in quibus præcipue inveniuntur proprietates, quæ per tales imagines, & visiones repræsentantur. Et sic leæna alata præcipue repræsentabat Nabuchodonosor regni Chaldæorum fundatorem, hominem ferocissimum, & libidini deditum, ut notat Hieronymus, qui etiam ait, ursum, Cyrum majorem Imperii Persarum conditorem ob ejus duritiam, & ferocitatem repræsentasse. Pardus vero alatus significabat Alexandrum imperii Græcorum caput, qui magna fortitudine, ac velocitate orbem domuit. Ita ergo per quartam bestiam significari potuit Julius, vel Augustus Cæsar, licet probabilius videatur, non fuisse significatam particularem personam, quia imperium illud in principio non monarchicum, sed aristocraticum fuit.

Cornua decem, totidem reges repræsentant.

Per decem autem cornua illius bestiæ expresse dicuntur significari decem Reges, utique illi, qui decem regna, in quæ imperium Romanum divident, debellaturi sunt. Ita ergo per cornu parvulum Rex quidem novi imperii inchoator repræsentatus est, qui non est alius, nisi Antichristus, ut Hieronymus, Theodoretus, & omnes Patres

tres intellexerunt. Est autem differentia, quia de cæteris imperiis, vel de decem Regibus non dicitur, quantum throni eorum duraturi fuerint, vel sint, & ideo tam ipsi fundatores, quam eorum successores poterunt per illasmet imagines bestiarum, aut per decem cornua repræsentari: de imperio autem Antichristi satis significatur, tum ibi, tum aliis locis infra tractandis, brevi tempore esse duraturum, & cum suomet fundatore esse extinguendum, & ideo per illud cornu parvulum ita significatur Antichristi imperium, ut etiam una tantum, & singularis persona repræsentetur.

Alia Bezæ interpretatio in Divum Paulum.

Secundo objiciunt Protestantes locum Pauli 2. ad Thessal. 2. dicuntque (ut supra ex Beza retuli) nisi unus homo detur, qui a temporibus Pauli usque ad diem judicii superstes maneat, non posse Antichristum esse certum aliquem singularem hominem: nam Paulus citato loco cum Thessalonicenses docuisset, *Diem Domini* (utique ad judicandum) nondum instare, quia *nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, non veniet dies illa*, subjungit: *Nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore. Nam mysterium jam operatur iniquitatis, tantum, ut qui tenet nunc teneat, donec e medio fiat, & tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui.* Duo ergo docet Paulus, scilicet, Antichristum jam tunc incepisse operari suam iniquitatem, & apostasiam a Christo in fine mundi esse ab Antichristo consummandam, ipsumque esse interficiendum, & tunc diem Domini esse venturum. Hæc autem non possunt de eadem persona intelligi, quia non potest unus, & idem homo operari iniquitatem tempore Pauli, & durare persequendo ecclesiam usque ad finem sæculi, & tunc revelari, & a Christo interfici.

Propter hoc testimonium quidam dixerunt, Neronem fuisse Antichristum, quorum sententiam infra c. 43. tractabimus, quia illi non negabant Antichristum esse particularem personam. Illa ergo opinione omissa, Protestantes vel ignorant, vel ignorare se simulant duplicem significationem nominis Antichristi secundo capite positam, nam ex illius ignoratione objectio facta procedit. Sicut enim dixit Joannes, *Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt*, quia unus est, qui singulariter prædictus est, & multi, qui ejus iniquitatem participando, illum quasi præfigurant, & ideo nomen etiam ejus participant: ita etiam dixit Paulus, Antichristum suo tempore jam inchoasse operari iniquitatem, licet id in fine mundi sit consummandum. Errant ergo hæretici non distinguentes inter Antichristum communiter, & proprie dictum, seu (quod idem est) inter Antichristum in typo, & in persona. Antichristus enim in typo non est una persona, sed corpus, vel successio plurium tyrannorum nomen Christi persequentium. Proprius autem Antichristus in persona, & qui per antonomasiam prophetatus est, unica est, & singularis persona. De utroque autem loquutus est Paulus in citato loco. Nam cum ait, *Mysterium jam operatur iniquitatis*, loquitur de Antichristo typico. Quem tunc fuisse Neronem multi Patres intellexerunt, præsertim Chrysostom. ibi, & Theophyl. Et idem Chrysost. serm. de Eleemosyn. & collat. & Homil. de Præmiis Sanctor. Ambr. ibi, & Hieronym. ep. 151. ad Algasi. q. 9. Attigit Tertullian. lib. de Resurrect. carn. c. 24. & August. 20. de Civitat. c. 19. ubi incertam quidem dicit esse expositionem propter loci ambiguitatem, non tamen illam reprehendit. Addit vero aliam, quam Theodor. & Sedulius in Paulum sequuntur, scilicet, quemlibet Hæresiarcham, & Christi hostem sub illo, *qui mysterium operatur iniquitatis* comprehendi. Quod parum ad præsens refert: omnes enim in hoc conveniunt, quod ille, qui tunc operabatur mysterium iniquitatis, non erat Antichristus, sed typus, imago, præcursor, aut insigne membrum Antichristi. Quod ut significaret Paulus, non dixit simpliciter, operatur iniquitatem, sed *mysterium operatur iniquitatis*, vel ipsum Neronem vocando mysterium iniquitatis, si nomen *mysterium* sit suppositum illius propositionis, & in casu nominandi positum sit, & vocetur mysterium, quia figura erat Antichristi; vel certe ipsammet persequutionem Neronis vocando mysterium iniquitatis in casu accusandi, quia Nero persequendo Christianos, operabatur mysterium iniquitatis; id est, tyrannidem, quæ erat imago persecutionis Antichristi futuræ.

Duplicem notionem nominis Antichristi, se nescire, hæretici simulant.

1. Joan. 2.

Antichristus in typo multiplex est, unicus in persona.

Hæresiarchæ, Antichristi dicuntur.

2. Thess. 2.

Unde tantum abest, ut ex illo loco probetur, Antichristum proprium non esse unam certam personam, ut oppositum potius inde convincatur. Nam Paulus evidenter distinguit mysterium iniquitatis, seu illum, qui tunc operabatur mysterium iniquitatis ab *illo iniquo, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui*. Imo inde docet Thessalonicenses, nondum instare diem judicii, quia *nondum revelatus fuerat homo peccati*, id est, verus, & proprius Antichristus. De quo etiam subjungit: *Quid detineat, scitis, &c.* nimirum, ne ille Antichristus veniat. Non declarat autem aperte Paulus, quidnam esset, quod adventum Antichristi detineret, sed significat, Thessalonicenses jam illud scisse, quia cum esset cum illis, eos jam instruxerat (ut statim subjungit) Antichristum non esse venturum, donec Romanum imperium e medio tolleretur, vel ad eum statum pervenerit, in quo per Antichristum posset omnino destrui, ut Patres exponunt. Ergo semper Paulus supponit, proprium Antichristum esse alium distinctum ab eo, qui tunc operabatur mysterium iniquitatis, & de illo semper tanquam de singulari homine loquitur, ut capite præcedenti ponderavi.

Ex iisdem verbis Pauli Bezæ interpretatio impugnatur. 2. Thess. 2.

Unde etiam Rex Angliæ in Præfat. pag. 67. fatetur ex illo loco potius probari, *tempus, quo venturus est Antichristus, & universalis discessio futura est, non nisi longo post tempore, quo Paulus scripsit illam epistolam futurum fuisse.* Nam hoc ipsum est, quod Paulus Thessalonicensibus tradere, & persuadere, studebat ex illo principio, quod Antichristus non solum nondum venerat, sed neque tam cito venturus erat, alioqui non recte conclusisset, diem Domini nondum instare. Nihilominus tamen idem Rex negat, Antichristum esse particularem personam, quamvis non ex illo loco, sed ex alio id suadere nitatur, ut capite sequenti videbimus.

Regis Angliæ sententia.

CAPUT IV.

Alteri objectioni ex cap. 17. Apocalypsis sumpta contra eamdem resolutionem capitis secundi satisfit.

Tertio objicit Rex Angliæ in Præfat. pagin. 98. ubi sic inquit: *Scorto Babylonio, quod bestiæ inequitat, sedem alicujus imperii, & successione continuatam aliquorum hominum seriem illi præsidentem, non unum aliquem designari, perspicuum est, ex forma, qua diversis libri locis Antichristus ipse describitur*, utique in Apocalypsi, & inducit cap. 17. ejusdem libri, in quo refert Joannes ostensam sibi esse *mulierem meretricem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem.* De qua muliere concludit in fine capitis; *Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ.* Ex quo Rex concludit, mulierem illam *non posse significare certam unius hominis personam, sed plures homines sibi continenter succedentes, quorum sedes est magna illa civitas.*

Objectio regis Angliæ ex Apocalypsi.

Respondeo, etiamsi Regi demus, civitatem illam per mulierem significatam, esse Romam (ut ipse intendit) & septem Reges per septem cornua significatos esse septem formas regiminis illius civitatis, & octavum futurum esse Antichristum, ut idem Rex arbitrio suo commentatur: licet (inquam) hæc omnia gratis demus, non video, unde inferre possit cum fundamento in illo textu, Antichristum non esse unam certam personam. Nam licet mulier significet civitatem, in qua est aliquod imperium per bestiam repræsentatum, cum successione plurium Regum, seu plurium formarum regiminis: nihilominus bestia, quæ etiam significare dicitur Antichristum unum tyrannum, unumque hominem significare poterit. Neque ex textu aliquid induci potest, quod vel apparenter aliud indicet. Nam si forte fiat argumentum a simili, quia si mulier significat civitatem, & bestia imperium cum successione præsidentium in illa, etiam bestia, ut repræsentat Antichristum, simili modo significabit seriem tyrannorum, &c. profecto consequentia nullius momenti est. Nam hæ imaginariæ repræsentationes, seu ænigmaticæ figuræ non semper ostenduntur, seu proponuntur ad significandum idem, vel eodem modo, ut per se constat.

Responsio.

Addo, in illa expositione Regis, in qua suam objectionem

Meretricis nomine, aut Roma ethnica, aut mundus intelligitur.

nem fundat, esse quidem aliqua, in quibus cum nonnullis Catholicis convenit, quæ probabilia sunt, sed incerta, alia vero esse Regis propria, quæ vix, aut nullo modo possunt subsistere. Nam in primis licet probabile sit, meretricem illam Romam repræsentasse, ut exponit Hieronym. ep. 151. ad Algasi. qu. 11. & Tertull. lib. 3. contra Marci. & contra Judę. qui non intelligunt Romam Christianam, sed ethnicam; tamen etiam est valde probabile, non repræsentasse civitatem aliquam particularem, sed civitatem diaboli, aut mundi, sicut illam Augustinus distinxit a civitate Dei, id est, totum cœtum impiorum. Quomodo etiam dixit Hieron. Psalm. 54. duas civitates esse in mundo, Babylonem, & Hierusalem. *Per Babyloniam* (inquit) *intelliguntur mali*. Et hæc solet Scriptura mundum appellare. In illum enim conveniunt omnia, quæ de illa muliere dicuntur, nam cum illa fornicati sunt omnes Reges terræ, & ab ea inebriantur omnes, qui inhabitant terram, utique tanquam terreni, & animales homines. Et cætera simili modo. Hac autem posita mulieris interpretatione, non oportet, bestiam, cui insidere visa est, esse Antichristum, sed satanam, ut multi Scriptores docuerunt, diabolus enim quasi sustinet totum impiorum corpus, & ideo illi insidere dicitur: & cætera, quæ ibi dicuntur, facile diabolo accommodantur. Cum ergo diabolus, vel satanas non sit collectio personarum sibi in aliquo imperio succedentium, sed una certa singularis persona, non est necessarium, bestiam illam repræsentasse, ut Rex vult, continuatam personarum seriem, sed unum Principem dœmoniorum, qui ad Christum ejusque ecclesiam impugnandam satellitib. suis tam malis angelis, quam pravis hominibus, multisque tyrannis per temporum successionem utitur.

Bestia, qua meretrix vehebatur, Antichristi figura erat, non Antichristus.

Præterea licet demus, *Scortum illud Babylonium* (ut Rex loquitur) esse Romam, & bestiam, cui insidet, esse Antichristum, non est necesse, illum esse solum Antichristum in persona, seu verum, & proprium. Sed potius dicendum est, illam bestiam prius fuisse Antichristum in figura, seu mysterio, tandem vero in proprium, ac verum Antichristum desecturam. Ac proinde licet demus Antichristum per bestiam repræsentatum non unum tantum hominem, sed plurium successionem postulare; nihilominus dicimus, illam successionem in Imperatoribus, qui malitia sua, & tyrannide Antichristum præsignarunt, impleri: cum autem in vero Antichristo successio consummabitur, illum tantum esse futurum unam singularem personam. Quam vero responsio hæc sit consentanea Evangelistæ, facile intelliget, qui attente consideraverit, quam apposite Imperatores Romani tyrannidem exercentes in Christianos significentur per *bestiam coccineam*, & *plenam nominibus blasphemiæ*; hæc enim epitheta non fœminæ, sed bestiæ attribui, & omnes interpretes docent, & ex græco textu manifestum est. Dicitur autem *coccinea*, quia *erat circumdata purpura, & coccino*, ut infra dicitur, per purpuram autem imperium significari solet, quia erat quasi proprium illius dignitatis insigne, & ad id magis explicandum dicitur etiam bestia illa circumdata *inaurato auro, & lapide petioso, & margaritis*. Potest etiam dici *coccinea* propter sanguinem Martyrum, de quo infra dicitur, & vidi *mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum*. Quamvis enim bestia sanguinem effunderet, & inde coccinea denominari possit, mulier tamen, id est civitas illum bibebat, eo quod inebriabatur, odio persequens Christianos, & idola colendo, propter quod etiam *mater fornicationum, & abominationum terræ* ibidem appellatur.

Imperatores etiam Christianorum persecutores, in bestia coccinea significati.

Nero, bestia fuit & mysteriũ iniquitatis in figura.

Quod autem bestia illa non solum Antichristum in persona, sed etiam in figura in sua repræsentatione complectatur, illo verbo *mysterium* a Joanne interposito satis significatum est, & explicatur optime per verba Pauli. 2. *Mysterium jam operatur iniquitatis*, utique Nero, qui cœpit in Christianorum persecutione Antichristum adumbrare, ut omnes Patres exponunt. Idemque optime declarant alia verba ibi subjuncta, & sic intellecta: *Bestia, quam vidisti, fuit, & non est, & ascensura est de Abysso, fuit*, utique in mysterio, & figura, quia prius quam Joannes id scriberet, jam Nero mysterium operabatur iniquitatis, quem multi imperatores postea imitati sunt: *Non est*, autem in persona, *sed ascendet de abysso, & in interitum ibit*, ut c. 11. & 13. de Antichristi persona prædictum fuerat. Denique sic etiam intelligi non incongrue possunt alia verba postea subjuncta, *& bestia, quæ erat* (utique in figura) & *non est*, id est, nondum venit, *& ipsa octava est*, quia est distincta persona a septem Imperatoribus, qui tyrannide sua illam insignius repræsentarunt, & ideo *de septem est*, quia eorum imperium usurpabit, & crudelitatem augebit, & consummabit, ipsa tamen, *in interitum vadit*: quia brevi tempore regnabit, & statim condemnabitur. Ex hac ergo interpretatione, quæ valde probabilis est, potius colligitur, quod sicut Imperatores septem, qui mysterium iniquitatis Antichristi operati sunt, personæ fuerunt certæ, & singulares, ita & proprius Antichristus, qui post illos veniet, erit certa, & singularis persona. Imo licet priora septem capita possint ita intelligi, ac exponi, ut in singulis non tantum personæ unicæ, sed aliqua successio personarum intelligatur: nihilominus octava, *quæ erat, & non est*, erit singularis persona unica, quia brevissimo tempore durabit, & statim sine successione *in interitum ibit*, ut ibidem significatur.

Per septẽ Reges aliqui intelligunt bonorum persecutores in septem ætatibus.

Quapropter ad objectionem dissolvendam, non multum refert exponere, qui sint illi septem Reges, quos per septem capita bestiæ significari Angelus interpretatus est; Quomodocunque enim illi Reges intelligantur, Antichristus, qui post illos futurus est, persona erit unica, & singularis, quod breviter declaro juxta duas magis receptas expositiones. Una est multorum, qui ad explicandos septem illos Reges, distinguunt septem mundi ætates, primam ab Adam usque ad diluvium; secundam a diluvio ad Abraham, tertiam ab Abraham usque ad David; quartam a David usque ad Babylonicam captivitatem, & finem ejus; quintam a fine, seu exitu populi a captivitate usque ad Christum; sextam a Christo usque ad Antichristum; & septimam tribuunt temporibus Antichristi. Unde in prioribus sex ętatibus per singulos Reges intelligi dicunt omnes Reges crudeles, & tyrannos, qui per singulas ætates sanctos persequuti sunt. Ex quibus Regibus *quinque* præcesserunt, seu *ceciderunt*, ut ait Joannes, *unus*, id est, *sextus est*, *& alius*, id est septimus, *nondum venit*, utique Antichristus. De quo addit Joannes: *Et cum venerit, oportet illum brevi tempore manere*, ut significet, licet priores Reges non in una persona, sed in plurium successione duraverint, quia ætates illæ diuturnæ fuerunt, ultimam vero futuram esse brevissimam, & ideo Regem in ea regnaturum, unam tantum, & singularem futuram esse personam. Juxta hanc tamen expositionem bestia, quæ statim octava esse dicitur, non intelligitur esse Antichristus, sed diabolus, qui dicitur *fuisse*, in prioribus, quia solutus erat, nunc vero in sexta ætate dicitur *non esse*; quia ligatus per Christum est, & postea dicitur *ascensurus de abysso*, quia solvetur tempore Antichristi, & in ipso veniet, & cum ipso regnabit.

In ea opinione diabolus bestia illa est.

Alii Antichristum, & ejus præcursores intelligunt.

Altera expositio supponit, per bestiam non dœmonem, sed Antichristum intelligi, vel potius imperium Romanum non absolute, & in tota sua amplitudine, sed, ut operans mysterium iniquitatis, id est persecutionis Christianorum in præcursoribus Antichristi, usque ad Antichristum verum, qui omnem iniquitatem effundet, Et sic bestia illa in Nerone incepisse optime, & consentanee ad Paulum intelligitur. Dicitur autem habere capita septem propter Imperatores successores ejus: sub quibus aliqui putant, comprehendi omnes, qui in illo imperio persequuti sunt Christianos, sive plures, sive pauciores fuerint, sumpto numero certo pro incerto, seu pro universali. Sed difficile hoc creditu est, cum Joannes distincte numeret quinque qui præcesserunt, & unum, qui est, & alium, qui futurus est, hæc enim tam distincta computatio non fit in numero incerto. Et ideo alii proprie verba intelligunt de septem tantum Imperatoribus, qui post Neronem usque ad Nervam fuerunt. Illo enim tempore Joannes vixit, & prophetavit, & ideo tantum mysterium iniquitatis, quod in eo tempore, in quo scribebat, partim præcesserat, partim agebatur, partim duraturum proxime erat, commemoravit, inde vero ad Antichristum transitum fecit. Quod etiam difficile videtur. Cur enim alii ibi non numerantur, præsertim Trajanus, qui eodem fere tempore, & vivente Joanne, acerbissime Christianos vexavit? Unde addi potest, per septem Reges intelligi posse aliquos insigniores Christi persecutores, qui inter ethnicos Imperatores Romanos fuerunt, & typi fuerunt Antichristi. Quamvis enim ecclesiæ persecutiones variis modis

Septem capita nõ significare numerum incertum.

modis numerentur, nihilominus sub aliqua non contemnenda consideratione ad eum numerum reduci possunt, qui illi visioni accommodari possit. Severus enim Sulpitius lib. 2. sacr. hist. novem tantum numerat ecclesiæ persequutiones, illas a Nerone inchoando. Alii vero ab eodem principio numerant decem, teste Augustino lib. 18. de Civit. c. 51. Unde aliquam ponit Sulpitius, quæ in narratione Augustini omittitur, & e converso; quare facile possemus nos illa ad septem, vel octo reducere. Augustinus autem non putat esse inchoandum a Nerone, nec sistendum in Diocletiano, ut alii faciunt, & ideo in multo majori numero esse putat, eumque esse incertum, & pro varietate temporum multiplicari.

Ecclesiæ persecutiones novem, secundum alios plures.

Sed quidquid sit de re ipsa in se, & nude spectata: in ordine ad locum Joannis, quem tractamus, non sine causa dicitur, Neronem fuisse primum Christi persecutorem, quia Joannes non de omnibus Christi hostibus, sed de Antichristo, & præcursoribus ejus loquitur, & fortasse non absolute, & simpliciter de omnibus; sed de his, super quos Romanum Imperium, vel Romana civitas insidebat. Inter hos autem Nero fuit primus, qui post Christum publico edicto contra Christum bellum movit, propter quod de illo singulariter dixit Paulus, *mysterium jam operatur iniquitatis*, de quo mysterio etiam Joannes loqui videtur, ut dixi, ideoque merito ille reputatur initium, & quasi fundamentum Antichristianismi mystici in Romano imperio. Post illum vero numerat Joannes alios septem, in quibus eos numerare, & intelligere probabile est, qui novarum persecutionum Christianorum capita fuerunt. Nam ut dixit Optat. lib. 3. adversus Parmenian. *Tunc nova persecutio Christianorum in Romano imperio facta esse censetur, cum publico Imperatorum edicto nova aliqua ratione Christiani divexati sunt*; idcoque non omnes, qui persecutionem ab uno inceptam continuarunt, inter persecutores, & Antichristos mysticos distincte numerantur, sed illi soli, qui vel novis modis, & edictis persecutionem innovarunt, vel qui eam, quæ jam cessaverat, redintegrarunt. Sic post Neronem inter persecutores numeratur Domitianus, & post hunc Trajanus, licet inter eos alii intercesserint, & sic possunt alii numerari, ut Marcus Aurelius, Decius, Diocletianus, Julianus Apostata, vel alius similis.

Nero primus Christianorũ persecutor.

Post Neronẽ alii Ecclesiam persecuti.

Obstant vero maxime huic expositioni verba Joannis, ubi de illis septem Regibus ait: *Quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit*; significat enim Joannes his verbis, quando illa scribebat, quinque ex septem illis præcessisse, & sextum actu imperasse; quod si ita est, non poterunt in illo numero computari Imperatores, qui post Joannem fuerunt, ut Decius, Diocletianus, & alii. Posset tamen quis dicere Joannem loquutum esse prophetico more de re futura, partim ut præterita, vel præsenti, partim ut futura diversis respectibus in ordine ad imperium Christianum. Ita ut cecidisse dicat Joannes illos quinque præcipuos Christi hostes, qui ante Christianos Imperatores, id est, ante Constantinum ecclesiam persecuti sunt, quales probabiliter existimari possunt primi quinque, illi, qui proxime post Neronem imperarunt, scilicet Galba, Vespasianus, Titus, Domitianus, & Nerva. Prætermissis Othone, & Vitellio, quorum propter temporis brevitatem non habetur ratio: & non computato Nerone, quia necesse non est, ut in illo numero comprehendatur. Sextus vero, qui additur tanquam præsens, non male intelligi potest Licinius, qui statim in principio imperii Christiani tempore Constantini gravissime Christianos persecutus est, teste Eusebio in vita Constant. lib. 1. c. 4. & lib. 2. c. 1. & in Histor. lib. 10. c. 9.

Ratio dubitandi in contrarium.

Respõsio.

Alter vero, qui venturus postea dicitur, non immerito Julianus Apostata intelligi potest, in quem recte convenit illud, quod Joannes subjungit: *Oportet illum breve tempus manere*, & fuit ultimus Imperator Romanus, qui Christum ipsum, & Christianum nomen persequutus est. Nam licet multi alii Imperatores hæretici Ecclesiam Catholicam impugnaverint, ut Constans, & Valens, Constantinus Copronymus, & similes, illi tamen non contra Christum apertum bellum moverunt, sed sub nomine Christiano veros Christianos insequebantur. Aliorum vero persecutorum ecclesiæ, (licet plurimi in variis regnis, & sectis fuerint) hic ratio non habetur, quia (ut dixi) solum de Romano imperio Joannes loquebatur. Verumtamen hæc omnia incerta esse fatemur, quia non certa verborum expositione, sed sola conjectura, & humana accommodatione nituntur; ea tamen solum proponimus, ut ostendamus quocunque modo probabili locus ille exponatur, ex illo non colligi octavum illum Regem, per quem Antichristus designatur, esse corpus aliquod tyrannorum, aut seriem Regum sibi succedentium, sed futurum esse certum & singularem hominem, sicut fuit Nero, vel Diocletianus, & alii Imperatores ibi designati.

Juliani persecutio gravissima.

At vero Rex Angliæ his expositionibus non contentus, novam invenit, vel a suis Protestantibus didicit, ad hoc solum inventam, ut ad Apostolicam sedem revelationem illam Joannes accommodent. Ait enim, septem Reges non esse personas certas, nec Imperatores Romanos, sed varias formas regiminis, quæ in civitate Romana a principio ejus usque ad ejus destructionem erunt, quas dicit esse septem, & illas intelligi per septem capita bestiæ, seu per septem Reges, quos per septem capita significari, Evangelista declaravit: *Nam Romæ* (inquit) *Reges primo fuerunt, deinde exactis Regibus, Consules, Dictatores, Decemviri, Tribuni militum. Sexta erat, quo tempore Joannes conscripsit Apocalypsim, Cæsarum Imperatorum, septima, quæ nondum venerat, & exiguo tempore erat duratura, Ecclesiastica est Episcoporum, quæ translationem Imperii Roma Constantinopolim subsequuta est. Licet illorum regimen* (ait) *Imperatoribus quodammodo fuit subordinatum.* Et infra addit, Octavam esse Antichristum, quod multis verbis declarat, dicens, illum esse regimen eorundem Episcoporum Romanorum, quod post annos 276. in eadem sede subsequutum est, utique a tempore Bonifacii tertii, ut inferius expresse dicit. Quæ omnia sine ulla probatione, sola dicendi authoritate producit.

Rex Angliæ per 7. capita septem formas regiminis Romæ intelligit.

Prius quam de hac interpretatione judicium proferam, Tertulliani animadversionem præmittendam censui, in lib. de Præscript. cap. 17. dicentis: *Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stylus. Variæ præsumptiones necessario nolunt agnoscere ea, per quæ revincuntur, & his nituntur, quæ ex falso composuerunt, & quæ de ambiguitate cœperunt.* Hoc igitur in tota hac causa de Antichristo Protestantibus accidisse vel ex hac ipsa interpretatione, quam tractamus, manifestum est. Nam in primis in tota illa auctoritatem aliquam fide dignam, vel probationem requirimus, nam si hæc omnia tanquam dictata prophetico spiritu vendicantur, oportet, ut talis propheticus spiritus aliquo signo, vel modo sufficiente nobis ostendatur; si autem sola humana conjectura, vel potius accommodatione inventa sunt, qua facilitate dicuntur, contemnuntur. Non solum quia humana conjectura plerumque fallitur, sed etiam quia illa nullum habet in textu fundamentum, neque in verbis. Imo Rex illa detorquet ad peregrinam, & inusitatam significationem. Qualis est, quod per quinque Reges, qui præcesserunt, seu ceciderunt, intelligantur Reges, Consules, Dictatores, Decemviri, & Tribuni Romanæ civitatis: & ideo nullus ante Novatores, illos Reges ita intellexit. Deinde immerito illa quinque membra numerantur ut quinque regimina illius civitatis inter se distincta, & sibi succedentia. Nam Consules, ex quo incœperunt semper durarunt, & ordinarium regimen tenuerunt, usque ad Imperatores. Nunquam enim ante Julium Cæsarem fuit in illa Republica ordinarium regimen per Dictatorem, sed solum per occasionem interdum ad breve tempus creabatur. Ideoque Consules, & Dictatores dici non possunt multiplicasse Reges, vel ordinaria regimina in illa Civitate. Nam Consules semper durabant, etiam si suborta gravi occasione, Dictator crearetur, qui post sex menses, vel cessante occasione, cessabat. Unde solum erat quasi extraordinarium subsidium, non regiminis mutatio.

Ostenditur sine fundamẽto hæc effingi.

Livius de ead. 3. lib 3. circa medi.

Eademque vel major ratio in decemviris militat, quia decemviri non ad mutandum reipublicæ regimen, sed tantum legum ferendarũ causa creati sunt & interim potestatem regendi Rempublicam acceperunt. Intra triennium autem cessarunt, & partem illius temporis non tam reipublicæ authoritate, quam vi obtinuerunt. Hoc autem non satis est, ut illa censeatur peculiaris regni, seu regiminis mutatio, alioqui etiam numeranda esset mutatio regni in interregnum, in quo centum gubernabant, unus tamen cœteris præerat, cujus imperium tantum per quinque durabat dies, & ita vicissim inter se per anni cir-

Idem dicendum de Decemviris.

cultum sortiebantur. Nam hæc ratio gubernandi non minus a regno distat, quam decemuiratus a Consulatu, nec minori tempore interregnum, quam decemuiratus duravit. Tandem eadem fere ratio in tribunis militum urget. Quia propter tribunorum militum adjectionem, nihil de regimine, vel de Consulibus immutatum est, sed illi sunt adjuncti de plebe tribuni militum, solo fere nomine a Consulibus distincti. Est ergo illa distinctio, & numeratio non solum voluntaria, sed etiam in rigore falsa, & contra veritatem historiæ conficta. Nam omnes historiæ tantum tria tempora Romanæ gubernationis usque ad Constantinum distinguunt, Regum, Consulum, & Imperatorum: nam cæteræ dignitates tantum fuerunt quasi comitantes tempora Consulum, eosque in diversis occasionibus, vel ministeriis adjuvantes.

Pontificū regimen non significatur a Joanne per Regē qui septimus dicitur.

Præterea incredibile est, & intolerabile, quod septimus Rex esse dicatur, regimen Sanctorum Pontificum a Sylvestro usque ad Bonifacium tertium. Eo enim tempore non fuit Roma meretrix fornicaria, per idolorum cultum, nec habebat in manu sua populum plenum abominatione, sed doctrinæ, fidei, & sanctitatis. Nam licet fortasse plures idolorum cultores in ea invenirentur, civitas ipsa in Christum credebat, & verum Deum adorabat, & quatenus talis erat Pontificum humeris insidebat. Ideoque Pontificum regimen, quod eo tempore fuit, dici non potest esse unum ex illis septem capitibus; præsertim cū Joannes dicat, bestiam illam coccineam plenam esse nominibus blasphemiæ, cui meretrix magna insidebat. Impium ergo est cogitare, bestiam illam, ut fornicationum fundamentum, seu fulcimentum, esse in illo capite repræsentatam aliqua ex parte, seu, quoad unum caput fuisse Sanctorum Pontificum regimen, vel (quod perinde est) hoc Pontificium regnum unum ex illis septem capitibus bestiæ fuisse. Præter quam quod immerito diceretur de illo septimo Rege, *Oportere illum brevi tempore manere*, si 270. annis duravit, nam licet comparatione sequentium illud regimen sit minus diuturnum, absolute, & in se non potest dici breve. Et præsertim quia comparatione præcedentium, fuit diuturnus, quam primorum Regum Romanorum, qui septem tantum fuerunt, & juxta receptam sententiam ad summum annis 240. durarunt, & ab initio Consulum usque ad initium imperii Augusti solum 478. anni transierunt, juxta communiorem computationem. Unde si ille numerus annorum in tria regna dividatur, ut Rex vult, quodlibet eorum longe breviori tempore duravit, quam regnum illud Sanctorum Pontificum, quod Rex septimum facit: cur ergo de illo potius, quam de omnibus præcedentibus dictum fuisset, oportere illud brevi tempore manere? Neque omittam advertere, falsum omnino esse, quod Rex obiter, & quasi aliud agens, interponit, regimen illorum Pontificum Imperatoribus fuisse subordinatum, contrarium enim in superioribus ostensum est.

Contrarium repugnat verbis Apocalypsis.

A tempore Bonifacii nihil ex antiqua fide immutatum.

Denique quod supponit, regimen Pontificium, seu Romanorum Episcoporum a tempore Bonifacii tertii adeo fuisse diversum a regimine superiorum Pontificum, ut ex Christiano factum sit Antichristianum, dogma hæreticum est, & impia Protestantium, ac mera impostura, contra omnem historiam; imo contra experientiam usque ad hodiernum diem. Nam eadem fides, quæ in prioribus fuit, in Bonifacio tertio, & successoribus ejus perseveravit, & Primatum, quem idem Bonifacius habere voluit, & professus est, non per rapinam usurpavit, sed a suis prædecessoribus (ut sic dicam) hæreditavit, eundem enim illi exercuerunt, & tutati sunt; ut in superioribus demonstratum est, neque in ulla re alia substantiale discrimen regiminis ecclesiastici ostendi potest. Est ergo vana illa distinctio regiminum in Romana sede, & consequenter tota expositio Regis, totaque calumnia Antichristianismi Romanis Episcopis imposita evanescit. Ac tandem evidenter convincitur, ex dicto loco Joannis non colligi, Antichristum esse seriem plurium hominum in eodem regno, sed potius contrarium indicari, nimirum, illum futurum esse aliquem singularem hominem, licet ex aliis Scripturæ locis id evidentius comprobetur.

CAPUT V.

De tempore persecutionis, & mortis Antichristi.

Per singula procedendum.

Quamvis ex sola proprietate nominis Antichristi, & certitudine, ac singularitate personæ ejus, evidentissimum sit, ineptissime ad thronum Romanæ sedis applicari ea, quæ de Antichristo prædicta sunt, nihilominus, quia Rex Angliæ contrarium nititur saltem conjecturis ostendere, discurrendo per tria capita, ad quæ revelationes de Antichristo factas reducit, scilicet, ad tempus adventus ejus, sedem ejus, & descriptionem personæ ejus, operæpretium existimamus singula ponderare, & in omnibus ostendere, non solum conjecturam probabilem ad id, quod intenditur, deinde non sumi, verum potius positum ex singulis convinci. Incipimus autem a temporis circumstantia, quia notior, & evidentior est.

De Antichristo quatuor prædicta, ortus: regnum: persecutio: Mors.

De Antichristo autem quatuor nobis prædicta sunt, scilicet, venturum in hunc mundum, regnaturum in eo, persequuturum ecclesiam, ac tandem interficiendum esse a Christo. Hæc omnia patent: nam de adventu ejus dicitur Daniel. 7. *Ecce aliud cornu parvulum ortum est de medio eorum*: de regno subditur: *Porro cornua decem ipsius regni, Reges decem erunt, & alius consurget post eos, & ipse potentior prioribus, & tres Reges humiliabit.* De persecutione vero dicitur ibidem: *Sermones contra excelsum loquetur, & sanctos Altissimi conteret.* Denique de illius fine subditur: *Judicium sedebit, ut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat usque in finem.* Et clarius Paul. 2. Thessal. 2. *Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & illustratione adventu sui.* Juxta hæc igitur quatuor, totidem puncta de tempore adventus inquiri possunt, primum quo tempore orietur in hoc mundo, secundum quando regnare incipiet, & quanto tempore regnabit, antequam aperto marte contra ecclesiam pugnare incipiat, tertium quando incipiet persequi Christianos, quantumve temporis in hac persecutione durabit; quartum quando interficietur, id est, quanto tempore ante judicii diem. Et quamvis ordine temporis ortus, & regnum ejus priora futura sint, nobis tamen notiora esse possunt tempora persecutionis, & mortis ejus, quia clarius sunt in Scriptura revelata, & ideo de illis prius in capite præsenti dicemus, de aliis vero duobus temporibus in sequentibus.

Variæ Protestātium opiniones de tempore adventus Antichristi.

Protestantes ergo varie de persecutione, & fine Antichristi loquuntur: nam de initio ejus quidam dicunt, ab initio ecclesiæ fuisse, ut duobus capitibus præcedentibus visum est. Alii in quadringentesimum Christi annum illud initium referunt, alii in sexcentesimum sexagesimum sextum, vel circa; alii circa septingentesimum; alii circa millesimum ducentesimum, ut late tractat Bellarminus libro 3. de Romano Pontifice cap. 3. Rex vero Angliæ eam sententiam eligere videtur, quæ initium Antichristi ponit anno circiter sexcentesimo. Dicit enim in Præfatione pag. 98. incœpisse Antichristi regnum ducentis septuaginta sex annis post translationem imperii Roma Constantinopolim per Constantinum factam, quæ, ut probabilius creditur, anno trecentesimo trigesimo Christi facta, ex quibus, additis ducentis septuaginta sex, efficiuntur sexcenti sex, quo tempore Bonifacius tertius sedit, a quo Antichristum incœpisse Rex affirmat. Neque ipse inter persecutionem, & regnum distinguere videtur, quia sub eodem Bonifacio utrumque incœpisse autumat. Imo sentit, non aliter incœpisse regnum Antichristi, quam inchoando persecutionem, nova dogmata cudendo, & ipsius Christi potestatem in terris usurpando. De tempore autem durationis ejusdem persecutionis sentit, non esse definitum, sed esse totum tempus futurum ab ejusdem persecutionis initio usque ad finem mundi, vel prope illum. De tempore namque mortis ipsius Antichristi, seu fine persecutionis, & regni ejus nihil etiam Rex definit, sed ignorari ait, quanto tempore ante diem judicii sit futurum, ut patebit ex fundamentis ejus, quæ capite sequenti expendemus.

Rex Angliæ circiter annumChristi 60. ponit adventum Antichristi.

Persecutio Antichristi judicii diem non multum præcedet.

Nos autem in primis statuimus, id, quod fortasse neque Rex, neque alii Protestantes negabunt, persecutionem Antichristi prope judicii diem finiendam esse, seu (quod perinde est) judicium non multo post consummatam, & finitam Antichristi persecutionem, sed proxime, & quasi immediate post illam, futurum esse. Ita videtur aperte prædicere Christus Dominus Matth. cap. 24. *Statim autem post tribulationem illorū dierum Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suū, & stellæ cadēt de cœlo, virtutes cœlorum commovebuntur, & tunc parebit signū filii hominis in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ, &*

Probatur ex Matthæo.

re, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, & majestate. Quæ verba evidenter describunt secundum Christi adventum ad judicium, nec de hoc fuit unquam, nec potest esse controversia. At vero tribulatio illorum dierum, de qua in eisdem verbis fit mentio, plane est tribulatio sub Antichristo futura, de qua paulo antea dixerat Dominus. *Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, usque modo, neque fiet.* Dices, multos Patres, & expositores intelligere hæc verba de tribulatione Judæorum in destructione Hierusalem per Titum, & Vespasianum. Nam hanc prædixerat Daniel cap 9. ubi prædicit futuram abominationem desolationis in templo, cujus Christus in eodem loco meminit, dicens: *Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat, tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes.* Respondeo, licet probabile sit, Christum hanc etiam tribulationem voluisse comprehendere, tamen negari non posse, quin simul, & præcipue loquatur de tribulatione sub Antichristo futura. Tum quia hoc consonat antecedentibus, & subsequentibus verbis. Discipuli enim simul de tempore destructionis templi, & consummationis sæculi, & adventus Domini ad judicandum interrogaverunt, quia forte putabant simul esse futura, & ita Christus respondet verbis, quæ ad utramque tribulationem possunt applicari, & postea tandem de judicio aperte sermonem instituit. Tum etiam quia in rigore sola tribulatio Antichristi erit ita magna, ut nulla similis antea fuerit, vel futura sit postea. Et ideo de illa maxime loquutus est Christus, eademque merito dici potest *desolatio abominationis*, id est, Antichristi. Nam ut Irenæus recte exposuit lib. 5. cap. 25. ipsemet Antichristus *abominatio desolationis* merito vocatur. *Abominatio* quidem, quia erit homo summe abominabilis, & cognominatur *desolationis*, quia in sanctis & Christianis incredibilem desolationem efficiet. Ergo ex verbis Christi satis colligitur, statim post finitam, & consummatam tribulationem ab Antichristo Ecclesiæ Christi faciendam, incœptura esse signa diei judicii, & paulo post, Christum esse ad judicandum venturum. Quod ex sequentibus magis confirmabitur.

Objectio.

Responsio.

Antichristus recte dicitur abominatio, & ejus persecutio tribulatio.

Addimus ergo secundo, tribulationem illam cum morte, & per mortem ejusdem Antichristi, & non antea esse terminandam: nam licet Christus ibi hoc non expresserit, in aliis Scripturæ locis evidenter declaratur. Paulus enim 2. ad Thessalon. 2. sic inquit: *Et tunc* (id est sublato Romano imperio) *revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui, cujus est adventus secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis.* Ex quibus verbis aperte colligitur, non destiturum Antichristum a persecutione sua, donec ab ipsomet Christo, ejusque jussu, & imperio interficiatur. Nam tribulatio illa maxime consistet in coactione per tormenta, in inductione per promissiones temporales, & in seductione per portenta & falsa prodigia; ab his autem non desistet ille iniquus, donec a Christo interficiatur, & potentia ejus destruatur; ergo, teste Paulo, tribulatio finitur per Antichristi mortem, & non antea. Et hoc idem significavit Daniel cap. 7. dicens, per tribulationem illam *Sanctos tradendos esse in manu Antichristi usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Et statim subdit: *Et judicium sedebit, ut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat usque in finem.* In quo loco de Antichristo ad literam loqui, manifestum est, & omnes Patres, & expositores Catholici unanimi consensu docent. Unde idem Daniel in cap. 8. loquens de Antiocho dicit: *Contra Principem Principum consurget, & sine manu conteretur,* quæ verba dicta etiam esse de Antichristo in persona Antiochi repræsentato, author est Divus Gregorius lib. 30. Morali. cap. 12.

Tribulatio Antichristi ante ejus mortem non terminabitur.

In quo consistat illa tribulatio.

Denique Apocalyp. 19. de Antichristo, & quodam pseudopropheta ejus, qui *fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ,* dicitur, *Vivi missi sunt isti duo in stagnum ignis,* additurque de sociis eorum. *Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum,* nimirum, Christi, quem prius se vidisse Joannes narraverat. Constat igitur finem tribulationis sub Antichristo futuræ, etiam esse futurum finem imperii, & vitæ ejus. Nam licet sit dissensio inter Catholicos, an in hoc mundo interficiendus sit propter Pauli verba, vel vivus in infernum tradendus, ut Joannes significat, vel vivus absorbendus a terra per hiatum ejus, ut intra illam conclusus ibi moriatur, & sepeliatur, & anima in infernum descendat, ut ita facilius loca concilientur: hæc quæstio nihil ad rem præsentem refert, quocunque enim modo ille præsentem vitam in hoc mundo inter mortales finiat, satis nobis est, non prius amissurum regnum, vel a persecutione cessaturum, quam vivere in hoc mundo desinat.

Persecutionem Antichr. sti ejus morte terminandã.

Tertio dicendum est, persecutionem illam brevi tempore esse duraturam, nimirum, tribus annis cum dimidio, ac subinde totidem annis ante mortem Antichristi esse inchoandam. Ita docent Patres omnes, Irenæus lib. 5. cap. 30. Hippolyt. de Consummat. mundi, Lactant. lib. 7. cap. 17. *Dabitur* (ait) *Antichristo desolare orbem terræ mensibus quadraginta & duobus.* Idem Cyrillus catechef. 14. Chrysosto. homil. 49. in Matthæum, in imperfecto, Ephrem tract. de Antichristo, Hieronym. Danielis 17. & 12. dicens, *Sanctos permittendos esse potestati Antichristi per tres annos, & dimidium.* Item Augustinus 20. de Civitate cap. 18. & 23. dicens, *Antichristi adversus Ecclesiam sævissimum regnum, exiguo spatio duraturum esse, qui vel dormitans hæc legerit, dubitare non posse.* Et statim idem tempus declarat, Idem habet Prosper in dimidio tempor. cap. 14. & Raban. in tractatu de Antichristo, qui fertur sub nomine Augustini, Et eadem est communis sententia interpretum Daniel. 7. & 12. ubi præsertim Theodoret. & in Apocalypsi octavo & sequentibus. Victorin. Primasii, Bedæ, Anselmi, Ruperti, Aret. & recentiorum.

Persecutio Antichristi tres annos cum semisse durabit.

Fundaturque hæc sententia primo in verbis Daniel. 7. *Tradentur in manu ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* In quibus verbis nomine *temporis* annus significatus est, ut notant ibi Hieronymus, Theodoretus, & omnes, & Augustinus 20. de Civitate cap. 23. & patet ex Daniel. 4. *Donec septem tempora mutentur super eum.* Et iterum: *Septem quoque tempora mutabuntur super te.* Idemque inferius repetitur. Est ergo ille usus Scripturæ maxime in illo Propheta, quem Joannes in Apocalypsi imitatus est. Item necesse est, ut ibi tempus significet definitam aliquam temporis mensuram, quia alias non posset numerari: non potest autem significare horam, diem, hebdomadam, aut mensem, quia esset nimis parvum tempus, nec significat multitudinem aliquam annorum, quia esset nimia duratio contra alia loca Scripturæ. Denique tempus in motu Solis præcipue conspicitur, cujus integra revolutio annum consumat, & ideo merito nomine temporis, vel unius temporis significatur, quando enim incipit altera solis conversio, quasi novum tempus inchoatur, in nulla vero multitudine annorum potest tam certa ratio metaphoræ occurrere, ut nomine temporis in singulari significetur. Unde etiam intelligitur, quando dicitur *per tempus*, perinde positum esse, ac si diceretur, per unum tempus, maxime cum statim additur, *& tempora.* Hoc autem plurale de duobus intelligendum est, & non de pluribus tum quia illud sufficit ad vim vocis, cujus amplitudo coarctanda est, ne in immensum crescere, & sine termino ampliari possit, quod repugnat intentioni prophetiæ, & additioni dimidii temporis, quæ statim fit, & plane indicat, tempus illud stricte sumi: tum etiam quia ut Hieronymus & Augustinus supra notant, in Hebræo ibi est numerus dualis, qui Latinis non est in usu, & ideo pluralis pro duali positus est. Igitur vox *tempora* ibi duos annos significat; sunt ergo tres anni cum dimidio.

Probatur ex cap. 7. Dan.

Accedit (ut notat Augustinus supra) quod hoc tempus per dierum numerum ab eodem Propheta explicatur; sic enim ait, cap. 12. *Et a tempore, quo oblatum fuerit juge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta,* qui efficiunt tres annos cum dimidio, & supersunt duodecim dies, quod non refert, quia non oportet dimidium annum esse præcisum, nam communi sermone dicitur annus dimidius, etiam si aliqui dies ultra sex menses supersint. Præterea Apocalypsis 12. similiter dicitur: *Postquam vidit Draco, quod projectus esset in terram, persequutus est mulierem, quæ peperit masculum, & datæ sunt mulieri* (id est Ecclesiæ) *alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in desertum in locum suum, ubi alitur per tempus, & tempora, & dimidium*

Probatur idem ex c. 12. ejusdē Prophetę.

Probatur etiam e Apocalypsi.

midium temporis a facie serpentis. Qui locus intelligitur ab omnibus de tempore persequutionis Antichristi in eadem illarum vocum significatione. Unde paulo antea in eodem capite per dies idem tempus declaratur, dum dicitur: *Mulier fugit in solitudinem, ubi habet locum paratum a Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta*. Et similiter cap. 11. per dies, & menses idem tempus explicatur, cum dicitur: *Civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus*, & de prædicatione Eliæ, & Enoch subjungitur: *Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis*. Qui non conficiunt integros annos tres cum dimidio, desunt enim 18. dies.

Difficultas. Solutio.

Unde oritur difficultas, quia supra dictum est, hoc tempus mensium, vel annorum non esse præcisum quoad dies, quia nonnullis diebus pluribus abundat, hic autem deficiunt dies; fieri tamen non potest, ut in eodem mensium numero sit excessus, & defectus dierum. Dicendum vero est, hoc ita esse in ordine ad eundem effectum, seu ad eandem rem, quæ narratur, secus vero esse posse in ordine ad res diversas. Quocirca quoties fit numeratio per dies, numerus dierum sine dubio est præcisus, quia hoc requirit veritas narrationis, licet non oporteat, extremos dies esse completos, sed sit satis esse inchoatos. Similiter etiam narratio per menses requirit præcisum numerum quoad menses, ultimus tamen potest esse non impletus, & ideo in numero dierum non requiritur tanta præcisio. Quod si certo numero mensium addatur dimidium, tunc necesse est, reliquos menses esse integros, quia dimidii mensis additio hoc requirit ad numeri mensium veritatem, & nihilominus quoad numerum dierum non requiritur tanta æqualitas; nam dimidium mensis dicitur mensis non completus, sive sit præcise dimidius, sive plures, aut pauciores dies, quam quindecim fuerint.

Idem ergo est cum numerantur tot anni, verbi gratia tres, & additur dimidium, nam priores anni requiruntur integri, in dimidio autem potest esse varietas, quia non semper requiritur aut completus, aut præcisus quoad numerum dierum, & mensium integritatem. In præsenti ergo tempus persecutionis Antichristi sine dubio erit triũ annorum cum semisse. Et quia in alia numeratione per dies adduntur aliqui dies ultra præcisum tempus trium annorum cum dimidio, ideo necessario sunt intelligendi illi anni quoad præcisum numerum dierum, etiam si non oporteat, ut dixi, ultimum diem integrum esse. Non est autem necesse prædicationem Eliæ, & Enoch durare toto tempore, & omnibus diebus persecutionis Antichristi: potuerunt enim mitti aliquot diebus post inchoatam persecutionem, vel quod verisimilius est, occidi aliquot diebus ante mortem Antichristi, & consequenter ante finitam ejus persecutionem, & ideo licet prædicaturi dicantur Elias, & Enoch per tres annos, & dimidium, vel per quadraginta & duos menses, nihilominus possunt non esse integri quoad numerum dierum, licet in persecutione non solum integri sint, sed etiam aliquibus diebus abundent. Et simili modo dicitur ecclesia in persecutione illa in desertum fugere, & ibi manere per idem tempus annorum, & mensium, quia Sancti eo tempore fugient in montes, & se abscondent in solitudinem, & ibi manebunt. Fieri tamen potest, ut non statim a principio se recipiant in solitudinem, sed post aliquot dies ab inchoata persecutione, & ideo quoad numerum dierum illudmet tempus annorum, vel mensium minus recensetur.

Quarto dicendum est, finem persecutionis Antichristi, & mortem ejus per solos quadraginta quinque dies antecessuram esse diem judicii, seu diem judicii esse futurum post mensem cum dimidio a morte Antichristi. Contra hanc assertionem tres possunt referri sententiæ. Prima est antiqua Chiliastarum, qui dixerunt, post Antichristum debellatum regnaturum Christum cum Sanctis in hoc inferiori mundo in summa pace, & gloria terrena per mille annos. Hanc vero sententiam omitto, quia jam est ab ecclesia rejecta tanquam hæresis manifesta, & quia nihil ad præsentem causam refert, & in aliis locis ex professo tractatur a Theologis in 4. d. 43. & ab expositoribus Apocal. cap. 20. ubi videri potest Ribera, & Perer. lib. 8. in Daniel. in fine. Hac ergo omissa sententia, altera est, dicentium moram illam esse futuram per tempus septem annorum. Quia Ezechiel. cap. 38. & 39. describens persecutionem Antichristi sub nominibus *Gog*, & *Magog*

1. Sententia.

(ut est probabilior expositio) dicit, superato *Gog*, id est, Antichristo, & destructo *Magog*, id est, ejus exercitu, tantam esse futuram stragem inimicorum, tantamque pacem in populo Dei, ut post lustratam, & purgatam terram per septem menses mortuos sepeliendo, habitatores ejus per septem annos non indigeant lignis de saltu ad succendendum ignem, quia spolia ex armis inimicorum ad illum usum sufficient.

Ezech. 39

3. Regis Angliæ dicentis id certo sciri non posse.

Tertia vero sententia negat, posse certo sciri quanta temporis mora inter Antichristi mortem, & diem judicii intercessura sit. Quam tanta exaggeratione tradit Rex Angliæ in Præfat. pag. 74. ut dicat, *Sententiam, quam Pontificii sequuntur, tempus illud trium annorum cum dimidio, & tot dierum, proprie, & ad amussim intelligendo, toti novo testamento repugnare*. Nimirum quia in illo dies judicii ignoratus ab omnibus, & repentinus futurus prædicatur. Et alioqui si quæ sunt hac de re prophetiæ, tam sunt obscuræ propter verborum significationem variam, & sæpius metaphoricam, ut nihil certum ex eis colligi possit. Unde concludit, in loco citato sumi diem pro anno, & numerum definitum pro incerto, seu pro duratione diuturna.

Probatur assertio posita auctoritate Patrum.

Nihilominus assertio posita communis est Patrum. Eam docet Hieronymus Daniel. 14. Theodoret. orat. 10. in Daniel. Beda Apocal. 8. Anselm. 2. Thessalon. 2. & frequentius moderni, Bellarmin. lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 17. Ribera, & Perer. supra. Probatur ex loco citato Daniel. 12. ubi postquam dictum fuerat, persequutionem Antichristi duraturam diebus 1290. statim additur: *Beatus, qui expectat, & pervenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque*. In quo numero 45. dies adduntur priori numero, quod non alia ratione factum intelligitur, nisi quia tot diebus, & non pluribus differendum est judicium post finitam persecutionem. Nam quia in illis diebus peccare potest, damnari etiam ille, qui in tentatione Antichristi firmus permanserit, non potest proclamari beatus intra illum dierum numerum; qui autem pervenerit usque ad finem illorum dierum constans in eadem viva fide, pronuntiatur beatus, quia jam erit finita via, post quam peccari non poterit. Atque ita locum illum intellexerunt authores allegati.

Opinio recentiorum. Vide Malu. lib. 1. c. ult. Riber. apoc. 20. n 13. Improbatur.

Quidam vero alii recentiores dicunt, ex illo quidem loco colligi, 45. dies futuros ante judicium post necem Antichristi, non tamen statim post illos futurum esse judicium, quia ibi hoc non dicitur. Veruntamen si attente ponderetur vis illius beatificationis, *Beatus, qui expectat, & pervenit usque ad dies*, ut nos illam expendimus, valde probabiliter, utrunque inde colligitur. Quia nisi finitis illis diebus 1335. statim esset futurus finis mundi, & judicium, non esset, cur absolute beatificarentur perseverantes usque ad illum numerum dierum, quia adhuc in periculis versarentur. Et eadem ratione possent dici beati, qui perseverassent usque ad dies mille ducentos nonaginta, quia jam vicerunt Antichristi tribulationem; & e converso dici possent beatiores, qui usque ad dies quatuor mille perseverarent. Non ergo sine mysterio ille præcisus numerus dierum positus est, sed quia in illo finienda sunt bella, & pericula Sanctorum in terris. Habetque hoc argumentum, ut statim dicam, magnam vim, quando tam accurate futurum tempus per dies, & numeros magnos, & parvos, perfectos, & imperfectos computatur; nam tunc denotatur magna præcisio narrationis, & quod in illo puncto mysterium aliquod sit implendum, hic autem nullum aliud cogitari potest, nisi quod sit finis mundi futurus, seu (quod idem est) judicii dies.

Opinio aliorum.

Dicunt aliqui significari potuisse, non omnes Christi hostes, & Antichristi ministros cum illo simul esse occidendos, & ideo persecutionem non esse omni ex parte finiendam in termino illorum millium nongentorum dierum, sed per alios 45. occidendos esse hostes Sanctorum, & ideo ex tunc beatos appellari, quia in majori tranquillitate, extinctis hostibus, Christo servire poterunt, etiam si judicium tam cito futurum non sit. Sed hæc est voluntaria conjectura, & non multum probabilis. Tum quia tempus persecutionis satis præcise numeratur Daniel. 7. & 12. Tum etiam quia non est verisimile, extincto mirabiliter Antichristo, & pseudopropheta ejus, futurum esse timorem hostium in sanctis ecclesiæ, aut futurum esse aliquem ministrum Antichristi, qui eos persequi audeat. Tum præterea quia Ezechiel. 39. sub nomini-

minibus *Gog*, *& Magog*, ita describitur Victoria contra Antichristum, omnesque fautores ejus, Gog, Magog, ut simul ipse & omnes ejus ministri sint occidendi, sic enim dicitur: *Super montes Israel cades tu, & omnia agmina tua, & populi tui, qui sunt tecum.* Et infra: *Super faciem agri cades, & immittam ignem in Magog & in his, qui habitant in insulis confidenter.* Hæc ergo narratio illas moras non admittit, neque erunt necessariæ, cum non humano brachio, sed divina virtute, & prodigiis occidendus sit, non tantum Antichristus, sed omnis etiam exercitus, omnesque fautores ejus. Ergo ratione victoriæ, & quietis a persecutione Antichristi, beati dici possent omnes, qui usque ad millesimum trecentesimum nongentesimum diem perseverarunt; ergo alia altiori, & veriori ratione dicuntur beati, qui usque ad millesimum trecentesimum trigesimumquintum diem constantes fuerunt, utique quoniam ad finem omnium periculorum pervenerunt, & *stabunt in sorte sua in finem dierum*, sicut statim ibidem dicitur a Daniele. Hæc ergo expositio simplicior est, & verbis ipsis magis consona.

Non obstat locus Ezechielis. Neque obstant verba Ezechiel 39. de septem mensibus pro sepeliendis mortuis, & septem annis pro armis hostium ad ignem consumendis, quia non sunt posita ad prædicendum futurum, sed ad exaggerandam præsentem stragem. Itaque sensus non est assertivus futurarum actionum, sed potentialis, id est, tot erunt cadavera, ut pro sepeliendis illis septem menses sint necessarii, & tot armorum spolia ad fovendum ignem, ut pro septem annis sufficere possint. Ubi etiam septem anni, vel menses non certum, sed indefinitum tempus, id est, longam, & longiorem moram significare possunt, ut Bellarminus notavit. Eundemque sensum vidit Ribera num. 71. & aliis testimoniis illum confirmat, nescio autem cur paulo post illi displicuerit.

Adverto etiam, intelligendo locum illum juxta corticem, & proprietatem literæ, ad summum inferri, futurum tempus septem annorum a morte Antichristi usque ad judicium, ut eodem numero 23. Ribera tradit. Quod quidem intentioni nostræ nihil obstaret, quia satis breve est tempus illud ad concludendum nondum venisse Antichristum. Verumtamen supposito illo sensu, nullum relinquitur fundamentum illius exclusivæ, nimirum, solum per septem illos annos differendum esse judicium, saltem ex vi illius prophetiæ. Quia Ezechiel tantum dicit, ignem per septem annos fovendum esse ex spoliis armorum, non vero dicit postea non esse futurum mundum hunc inferiorem ad humanum usum ignis, & lignorum, sicut est. Neque hoc posterius ex priori colligitur, sed solum post illud septennium, consumptis jam armis, necessarium fore colligere ligna, vel scindere arbores ex saltu; ergo nihil certum inde colligitur, licet brevitas temporis in confuso aliunde habeatur, ut statim dicam.

Etsi tempus certè significarent, nihil efficiunt veræ sententiæ.

Dies a morte Antichristi ad judicium multi esse non possunt. Unde tandem addo, licet obscuritas prophetiarum, & varietas expositionum sufficiat, ut ante ecclesiæ definitionē non sit certa sententia hæc de quadraginta quinque diebus, nihilominus hoc non obstare, quominus probabilior, vel etiam simpliciter vera censenda sit. In quo etiam animadverto, licet non sit certum de fide, tot dies, tantumve temporis præcise sumptum interponendum esse inter finem Antichristi, & diem judicii, nihilominus certissimum esse illud tempus esse satis breve, nec posse per plures annos differri. Nam Christus Dominus dixit Matth. 24. *Statim autem post tribulationem illorum dierum Sol obscurabitur*: non potest autem cum proprietate dici, statim post tale tempus fieri, quod fit per plures annos post finitum illud tempus; imo valde credibile fit ex his verbis, signa illa, quæ diem judicii præcedent, & mortem Antichristi sequentur, inceptura esse ante transactos illos quadraginta quinque dies, quia hoc indicat verbum *Statim*, a Christo positum; & per se est necessarium, ut dies judicii in fine illorum, & post prædicta signa, vel paulo post esse possit.

CAPUT VI.

Primæ objectioni regis Angliæ contra doctrinam superioris capitis satisfit.

Rex Angliæ contendit regnum Antichristi longius duraturū. TRia potissimum argumenta ex Præfatione Regis colligo, quibus probare nititur, Antichristum longiori tempore esse duraturum; ipse autem nihil distinguit inter persecutionem, & regnum Antichristi, quia vel æqualis durationis illa facit, vel saltem utrumque censet longo tempore esse duraturum, & ideo etiam nos in hoc capite de illis tanquam de uno loquemur, nam postea illa accuratius distinguemus.

Primum erga argumentum sumit ex c. 13. Apocalyps. juncto 17. In priori enim ait Joannes, vidisse bestiam ascendentem de mari habentem capita septem. Et de eadem postea subjungit: *Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis ejus curata est.* Sentit ergo Rex, bestiam illam esse Romam, & vulnus illud lethale, quod accepit, esse vastationem, & quasi destructionem ejus a Gotthis, & Vandalis factam, & hoc vulnus *curabitur*, ait, *in capite, sive in Rege Antichristo, qui deinde exurget, atque ad diuturnum tempus regno potietur.* Quod non aliter confirmare videtur, nisi ex consonantia alterius capitis 17. In quo etiam Joannes narrat vidisse bestiam habentem capita septem, quæ capita declarat esse Reges, quibus postea octavum addit, qui *ex septem etiam est*, & qui *erat, & non est. Qui* (ut Rex exponit) *est Antichristus, qui regnare incipiet Romæ, postquam per operationem iniquitatis Christiana Roma plane corrupta fuerit, & sinceritatem religionis amiserit.* Unde quia ipse jam hoc esse completum existimat, & *lethale vulnus Romæ a Gotthis inflictum, jam dudum curatum est, & adhuc idem thronus Romæ durat*, infert ipse, Antichristum, & regnum ejus multo longiori tempore, quam per triennium cum dimidio esse duraturum. — Fundamento caret.

In toto hoc argumentandi modo nullam vim rationis, vel authoritatis invenio, quia pro libito asseritur, & sine probatione sumitur, quod propriæ opinioni deservit, nihilominus tamen istud proponimus, ne aliquid prætermittere videamur, & ut dum per occasionem hanc visionem Joannis explicuerimus, veritatem catholicam magis confirmemus. De visione igitur capitis 13. breviter respondemus, probabile valde esse bestiam illam Antichristum repræsentasse. Nam omnia, quæ statim de illa bestia dicuntur, propria sunt Antichristi opera, & signa, & quia statim introducitur alia bestia, quæ priorem prædicat, & nomen ejus adumbrat, quod omnes intelligunt de nomine Antichristi. Et ita hunc locum exposuerunt Patres antiqui Irenæus lib. 5. c. 28. & 30. Hypolit. orat. de Consummat. mundi, & Method. in simili orat. Ephrem tract. de Antichristo, Gregorius 33. Moralium cap. 26. Ambrosius Rupert. Andreas, Aret. Anselmus, & alii Apocalypsim exponentes.

De septem autem capitibus ejus licet varia sit expositio, tamen simplicior, magisque recepta est, illa septem significare Reges, ex illis decem, qui tempore Antichristi erunt, & per decem cornua apud Danielem, & Joannem significantur. Nam quia ex illis decem tres interficientur, & destruentur ab Antichristo, alii vero septem illi subjicientur, & sociabuntur, & cum illo simul regnabunt, fasces illi submittendo, ideo Antichristus dicitur habere capita septem. Unde quod additur, *Unum ex his capitibus fuisse quasi occisum in mortem*, nō oportet de propria persona Antichristi intelligi, hoc enim ibi non dicitur, sed quod in uno ex capitibus suis graviter vulnerabitur, & curabitur. Ergo non bestia, sed unum ex capitibus ejus plagam accipiet, ipsa autem bestia curabit plagam illam, specie quidem externa, mirabili quodam modo, ita ut *admirata fuerit universa terra post bestiam, &c.* Igitur sensus est, unum ex illis septem Regibus, qui Antichristo servient, fore lethaliter vulnerandum, fortasse in aliquo bello, vel proprie, & ad literam in suo corpore vulnus lethale recipiendo, & postea subito esse ab Antichristo dæmonis arte tam mirabili modo sanandum, ut omnes rapiantur in admirationem, & Antichristum adorent. Vel certe intelligitur magis metaphorice de vulnere in statu, & regno, quia aliquis ex illis Regibus vincetur ab hostibus, ita ut videatur omnino destructus, & suo regno privatus, & subdito ab Antichristo summa potentia curabitur, id est, restituetur in pristinum statum, & regnum, & hostibus superatis, ita ut omnes dicant. *Quis similis bestiæ, & quis poterit pugnare cum ea?* Vel fortasse utrumque simul continget, & significatur. — 7. Bestiæ capita 7. Reges sunt Antichristi socii.

Unde juxta hanc expositionem cum infra eodem capite Antichristus vocatur *Prior bestia cujus curata est plaga mortis*, intelligendum est, non in se, sed in uno ex suis capitibus. Et eodem modo, quod infra dicitur, *quæ habet pla-* — Aliæ ejusdem loci expositiones.

plagam gladii, & vixit, intelligendum est habere in uno ex suis sociis, qui erunt quasi membra ejus. Nisi forte ipsemet Antichristus habiturus sit septem regna, & in uno eorum recepturus sit plagam illam, quam subito restauret, & curet. Quocunque autem ex his modis intelligatur, inde non colligitur diuturnitas magna in regno Antichristi, tum quia hoc totum poterit uno mense fieri; tum etiam quia accidere poterit, antequam Antichristi persecutio incipiat, in progressu regni ejus, juxta dicenda capite nono. Et juxta hanc expositionem constat immerito conjungi visionem capitis 17. cum hac capitis 13. tum quia fortasse bestiæ in utraque visæ diversas res significant, ut ex supra dictis patet; tum etiam quia licet eundem Antichristum significent, non tamen eosdem Reges, nam in c. 17. significantur septem Reges, qui successive erant, ibi enim expresse dicitur quinque præcessisse, & alium esse, aliumque futurum esse. In capite autem 13. significari videntur septem Reges, qui simul erunt cum Antichristo, & ita non recte inter se conjunguntur. Tum denique quia licet ex cap. 17. colligatur diuturnitas necessaria ad illam successionem, non tamen in proprio Antichristo, & regno ejus, sed in successione tyrannorum, qui eum præcedent, eumque adumbrabunt, & quasi præcurrent, ut in c. 5. declaravi.

Non bene coniunguntur visiones capitum 17. & 13. Ap.

Addo vero non deesse catholicos scriptores, qui in cap. 13. bestiam illam interpretantur esse Romanum imperium, & septem illos Reges esse fortasse eosdem septem, qui c. 17. per septem etiam capita bestiæ repræsentantur. Quæ certe non est improbabilis sententia, cum in dicto c. 17. probabilissimum sit, bestiam illam esse Romanum imperium, ut dixi c. 4. & verisimile fit, in utroque loco eandem bestiam significari; intelligendum autem hoc puto de Romano imperio ethnico, & tyrannico in illis septem capitibus repræsentato. Neque ideo excluditur communis expositio, quod illa bestia sit Antichristus, intelligitur enim non adæquate (ut sic dicam) sed quia erit præcipuum caput illius bestiæ. Nam Romanum imperium (ejus deleto nomine) occupabit, & prædecessorum suorum tyrannidem augebit, & consummabit. Qua expositione posita, caput illud plagam mortis accipiens erit ipsemet Antichristus, qui se ipsum cum omnium admiratione subdito curabit, sive plaga illa tantum fuerit verum lethale vulnus, proprie curatum, antequam mors consummaretur: sive plaga illa fuerit ipsamet mors, nō vera, sed ficta, & curatio fuerit etiam ficta resurrectio, ut ibi volunt Primasi. Beda. Anselmus, & nonnulli alii, & sentit Gregor. lib. 11. ep. 3. dicens, quod veniens Antichristus mori se, & resurgere simulat. Nam hoc etiam verisimile est, ut se Christum fingat, & ab illis verbis non est alienum. Ex quo etiam sensu nihil habet Rex Angliæ, quo diuturnam durationem Antichristiani imperii ostendat, quia brevi tempore poterit factum illud contingere, neque in eo capite dicit S. Joannes regnaturam esse bestiam multo tempore postquam a plaga curata fuerit.

Aliqui Catholici bestiæ nomine imperium Rom. intelligunt. Bellar. lib. 3. de Rom. Pontif.

Ad hanc vero expositionem videtur magna ex parte accedere Jacobus Rex, quod attinet ad bestiæ significationem. Nam sicut censuit, in c. 17. bestiam esse regimen, seu imperium Romanæ civitatis, ita sentire videtur, bestiam capitis 13. idem imperium, seu regimen significare, Unde consequenter ait, bestiam in uno ex suis capitibus vulneratam esse Romam, *quæ a Gotthis lethale vulnus accepit, & postea curata est*, & deinceps *in ea multo tempore regnat Antichristus*. De qua interpretatione, seu accommodatione, quatenus bestiam esse Urbem, vel ejus imperium, aut regimen exponit, non controvertimus, quamvis enim minus probabilis sit, non continet errorem contra fidem, & ideo id permittimus. Quod vero deinde addit Rex, vulnus illatum bestiæ in uno ex capitibus suis esse illud, quod a Gotthis, & Vandalis Roma accepit, confuse dictum est, nam sæpius Roma ab illis hostibus vulnerata est: & non explicatur, quando illud vulnus acceperit, & a quo per Antichristum, seu Antichristi tempore sanata fuerit. Quod, si per singula breviter discurramus manifestum fiet, quocunque modo id Rex intellexerit, non posse applicari expositionem.

Dictis favet ex parte rex Jacobus.

Prima enim Gotthorum Romana obsessio ab Alarico facta est, anno Domini 410. & tunc quidem non negamus, per convenientem metaphoram dici posse, Romanā urbem lethale vulnus accepisse. Nihilominus tamen immerito dicitur, Joannem de illo fuisse loquutum, quia vulnus illud non fuit illatum bestiæ in uno ex capitibus suis, ut ait Joannes, sed in ipso corpore bestiæ, utique in ipsa civitate; caput enim, quod tunc bestia illa habebat (ut Rex ipse vult) Romana sedes, seu Pontifex Romanus erat. At Romana sedes nihil mali per Alaricum passa est. Nam in primis Innocentius, qui Romę pręsidebat, quando Alaricus illam pene destruxit, ad pacem inter Alaricum, & Imperatorem componēdam discesserat: & Ravennę subsistebat: *Deo ita providente, ne verbi videret excidium*, ut ait Orosi. lib. 7. c. 39. & attigit Sozom. lib. 9. c. 7. & Niceph. lib. 13. c. 35. ubi subjungit, Alaricum suis concessisse, ut domos expilarent, & opes diriperent, jussisse autem, ut uni templo, in quo tumulus Apostoli Petri est, parcerent. *Quæ res* (inquit) *in causa fuit, ne Roma omnis funditus interiret. Cum enim propter timorem plurimi confluxissent, ob Apostoli reverentiam servati, urbem denuo ædificiis restaurarunt.* Igitur neque Petri sedes, neque persona Pontificis, qui tunc sedebat vulnus accepit, sed civitas ipsa, quæ propter vitiorum multitudinem, & præsertim propter reliquias idololatriæ cladem illam accepisse creditur, ut iidem authores, & multi alii tradunt. Ergo non recte accommodantur ad illud excidium verba Joannis dicentis: *Vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem.*

Vulnus illud non potest sumi pro prima Gotthorum obsidione sub Alarico.

Unde multo minus potest altera pars illius prophetiæ huic interpretationi adaptari, ait enim Joannes. *Plagam mortis, quam unum caput bestiæ acceperat, curatam esse, & admiratam esse universam terram post bestiam*, nimirum post Antichristum, de quo subditur: *Et adoraverunt draconem, qui dederat potestatem bestiæ, & adoraverunt bestiam dicentes, quis similis bestiæ?* Utique quia modo quodam extra ordinario, & mirabili plagam mortis curavit, ut omnes exponunt. A qua interpretatione non discrepat Rex cum subdit: *Atque ita illud lethale vulnus, quod a Gotthis, & Vandalis acceperat, curabitur in illo capite, sive Rege Antichristo, qui deinde exurget.* Hoc autem subsistere non potest, si ea, quæ historiæ tradunt, cum his, quæ Rex ipse alibi supponit, conferantur. Nam vulnus Romæ illatum a Gotthis, duce Alarico, statim curatum est, non extraordinario modo, aut virtute dœmonis, sed speciali Dei providentia cooperantibus hominibus communi, & ordinario modo. Ait enim Augustinus in tracta. seu sermone de excidio urbis, Deum speciali providentia noluisse tunc Romam destruere, sed castigare, & ideo multos cives salvos servasse, a quibus postea civitas instauraretur. Quod amplius declaravit Nicephorus loco, & verbis supra citatis, dicens, *cum ad D. Petri templum plurimi confluxissent ob Apostoli reverentiam servatos, Urbem denuo ædificiis instaurasse.* Quæ instauratio per paucos annos fere ad perfectionem perduci potuit.

Regis expositio non stat cum aliis verbis ejusdem capitis.

Post annos vero quadraginta quinque Gensericus Rex Vandalorum Urbem obsedit, & incendere, ac demoliri incœpit, & ita Romæ, jam a priori plaga curatæ, novam intulit. Illa autem plaga non solum caput Urbis non attigit, verum etiam interventu ejusdem capitis factum est, ut Urbs ipsa a lethali vulnere, non tam curata fuerit, quam divina providentia præservata. Unde Sanctus Leo Papa in serm. de Octav. Apostol. *Quis hanc* (inquit) *urbem reformavit saluti? quis a captivitate eruit? quis a cæde defendit? Ludus Circensium, an cura Sanctorum? quorum utique precibus divinæ censuræ flexa sententia est, ut qui merebamur iram, servaremur ad veniam.* Et infra: *libertatem nostram, non sicut opinantur impii, stellarum effectibus, sed ineffabilis omnipotentis Dei misericordiæ deputantes, qui corda furentium barbarorum mitigare dignatus est.* Hoc autem fecisse Deum intercessione ejusdem Sancti Leonis, refert Paul. Diaconus lib. 15. dicens: *Occursu Leonis Papæ mitigatus est Gensericus ab incendio, cædibus, atque suppliciis urbem immunem servavit.* Addit vero, omnibus opibus ablatis, plures Christianos in Africam adduxisse. Illud autem nec dici potest lethale vulnus, & facile reparari potuerit, ut per se notum est.

Roma Vandalorum obsidione vulnus in capite non accepit.

Ulterius vero post viginti fere annos jam urbe instaurata, iterum illam obsedit, & occupavit Odoacer Rex Erulorum anno 476. ut Evagr. lib. 2. Histor. cap. 16. & Nicephorus lib. 16. cap. 11. & Cassiodorus in Chron. referunt, qui tamen non civitatem incendisse, aut destruxisse, sed tantum occupasse dicunt. Imo de illo

Odoacer Romam occupavit, non tamen vastavit.

ait

ait Cassiodorus. *Cum extinctis adversariis Italiæ libere dominaretur, modeste, ac temperate tanta usum esse felicitate.* Nullum ergo lethale vulnus tunc inflictum est Romanæ civitati nec proprio imperio, quo tunc regebatur, Pontificio; nam Simplicius, qui tunc præsidebat, nec id est, dignitate, nec civitate sua privatus est, aut imminutus, sed civitas in eodem statu, in quo antea erat, in Simplicio, & successoribus ejus, Felice 3. & Gelasio toto tempore, quo Odoacer vixit, perseveravit.

Totila Romam graviter afflixit, sed nō lethali vulnere. Denique anno Domini 547. & 550. Totila Gotthorum Rex Romam vexavit, & occupavit, & ex parte diripuit, ac diruit, non tamen lethale vulnus inflixit & illud qualecumque fuit, statim reparatum est, seu curatum. Nā in primo ingressu interventu Pelagii tunc Diaconi, & postea Papæ ejus nominis primi, & Belisarii Ducis, tam cum Romanis, quam cum ipsa civitate benigne se gessit, & quamvis partem murorum everterit, paulo post per eundem Belisarium instaurati sunt. In secundo vero ingressu licet Totila in principio urbem demoliri, & destruere tentaverit, tandem vero, & habitatores ejus revocavit, & ipsam novis ædificiis munivit, & illustravit. Ergo multo minus eo tempore recepit Roma lethalem plagam, aut expectare illam oportuit Antichristum, qui eam a sua plaga curaret.

Argumēto ad hominem Regis Angliæ assertio refellitur. Accedit, post has omnes plagas, seu persecutiones bestiam illam, seu Romanam urbem per 56. annos sanam, & integram in pace sub eodem imperio Pontificio, & in eadem fide perseverasse (etiam ex sententia Regis, & Protestantium) priusquam inceperit Antichristus, quem ipsi confingunt. Rex enim ait, ecclesiam Romanam cœpisse esse Antichristianam anno 606. ultima vero Romana irruptio anno 550. præcessit, ut dixi; ergo quando venit illud tempus, jam non habebat bestia plagam, quæ sub Antichristo sanaretur. Multoque minus accommodari potest, quod Joannes addit, *admiratam esse universam terram post bestiam*, utique propter curationem vulneris lethalis. Neque etiam ex eo tempore, vel ob illud factum potentia Romanæ civitatis, aut Romani Pontificis major visa est mundo, ut propterea omnes bestiam adorarent, dicentes: *Quis similis bestiæ? & quis pugnare poterit cum ea?* Nec denique eo, quod excidium Romanum inquacumque ex dictis obsidionibus factum postea instauratum est, nec ex modo, quo plaga illa curata est, colligi potest, quod Joannes ait, *Draconem dedisse potestatem bestiæ*. Nemo enim unquam cogitavit, instaurationem illam factam esse virtute dæmonis, sed divina virtute, & providētia, quæ voluit populum suum corripere, non perdere, ut recte dixit Augustin. in dicto tract. de Excidio urbis, & lib. 1. de Civitat. c. 1. unde nullus nisi amens, vel ethnicus inde potuit ad draconem adorandum, sed potius ad Deum laudandum & glorificandum excitari; ergo nihil eorum, quæ Joannes eo loco prædicit, potest secundum illam frustra cogitatam expositionem accommodari.

Male verba quædam Joannis textui adduntur. Ex quibus tandem manifestum est, ultima verba, quæ ad suam interpretationem Rex adjecit, dicens, *Plaga mortis curabitur in suo capite, sive Rege Antichristo, qui deinde exurget, atque ad diuturnum tempus regno potietur.* Hæc (inquam) verba ultima (quæ ad præsentem causam solum pertinebant) sine ullo fundamento in illa visione seu prophetia Joannis, a Rege addita esse. Nam ibi nihil docet Joannes de duratione diuturna regni Antichristi; imo de bestia illa, quę in uno de suis capitibus vulnus acceperat, & sanata fuerat, dicit: *Et data est ei potestas facere menses quadraginta duos*, facere (inquit) ea omnia, quæ ibi declarantur, scilicet, *loqui blasphemias contra Deum, & contra eos, qui in cœlo habitant, & facere bellum cum Sanctis, &c.* quibus persecutio, & impietas Antichristi describitur. Ergo illa diuturna duratio Antichristi non solum sine fundamento in illo textu, sed etiam contra ejus verba excogitata est.

CAPUT VII.

Alteri objectioni regis Angliæ ex cap. 18. Apocalypsis desumptæ satisfit.

2. Regis Angliæ ex Apoc. objectio. SEcundo, ac præcipue colligit Rex Angliæ hanc diuturnitatem regni Antichristi ex loco alio Apocalyp. 18. ubi prius describitur ingens casus, & interitus civitatis magnæ Babyloniæ, quam Rex Romanam esse supponit, & deinde prædicitur maximus planctus Regum, & mercatorum terræ super illam, & timor ex admiratione desolationis ejus. Unde Rex Angliæ sic concludit. *Ex illo gravissimo planctu planissime constat, regnum Antichristi longius triennio, & semestri spatio, aut unius hominis ætate duraturum.* Hoc autem probat, quia *Reges qui cum ea fornicati sunt, & in deliciis vixerunt, tempus habuisse diuturnius ad magnam illam necessitudinem contrahendam, oportuit. Mercatores autem terræ sic ejus, dum stetit, prolixe copias, & felicitatem ostentant, quasi suarum fuisset emporium divitiarum, quæ tam exiguo tempore non poterant, ac ne uno quidem sæculo coarcervari.* Ex his ergo duabus conjecturis concludit Rex, esse necessarium, ut regnum Antichristi non trium annorum, nec tantum unius hominis vitæ, imo nec unius sęculi, sed plurium futurum sit: quomodo autem ex illis conjecturis hoc sequatur, non declarat, cum tamen inter se nullam connexionē habere videantur, ut a me breviter explicabitur.

Prius vero necesse est exponere, quæ sit illa Babylon, de qua Joannes tam in hoc cap. 18. quam in præcedentibus loquitur. Duplex enim ab hominibus distinguitur Babylon, una materialis, & propria in Chaldæa sita, quæ initium imperii Chaldæorum fuit, alia mystica. Et licet Andreas, cap. 53. de utraque censeat posse Joannem intelligi, cæteri tamen omnes pro certo supponunt, non loqui Joannem de propria Babylone, quod & ipse satis indicavit, cap. 17. dicens, fuisse in fronte civitatis scriptum. *Mysterium, Babylon magna*, illique multa attribuit, quæ non recte veræ Babyloniæ accommodantur. Loquitur ergo Joannes de Babylone mystica, quæ autem illa sit inquiro. In quo solum invenio Aretam, qui c. 53. illam Babylonem, de qua Joannes loquitur c. 16. in fine, Constantinopolim esse, interpretatus fuerit, sed sine fundamento in Scriptura, vel ratione. Babylon alia vera, alia mystica.

Duæ igitur sunt probabiles expositiones: una est, hanc Babylonem esse universum mundum quoad pravorum congregationem, quam Augustinus Diaboli civitatem appellavit in libris de Civitate præsertim in 18. a principio. Unde enarrat. 2. in Psal. 26. sic ait: *Est quædam civitas, quæ Babylonia dicitur. Civitas ista societas est omnium impiorum ab oriente, usque ad occidentem, ipsa habet regnum terrenum, &c.* Et enarrat. in Psalm. 61. *Omnes (inquit) qui terrena sapiunt, omnes, qui felicitatem terrenam Deo præferunt, omnes, qui sua quærunt non quę Jesu Christi, ad eam civitatem pertinent, quæ dicitur Babylonia mystice, & habet Regem diabolum.* Idemque repetit Enarrat. in Psal. 28. circa id: *Memor ero Raab, & Babylonis scientium me: Babylon (ait) civitas dicitur secundum sæculum, una civitas iniqua Babylon, omnes iniqui ad Babylonem pertinent, &c.* De hac ergo Babylone exponunt dictum locum Apocalypsis graves, & antiqui expositores, Beda, Victori. Tyconi. Homil. 16. in Apocalyp. Anselmus, Primas. Nec non etiam Ambrosius ac Augustinus in commentariis, quæ sub nomine illorum inter illorū opera feruntur, præter alios modernos expositores in eum locum. Et idem docuit Aretas suo c. 41. 42. 53. & 55. licet aliis locis aliter interpretari videatur. Nec dissentit Andre. licet ad alias etiam Babylones verba accommodet. Expresse, & optime Prosper in Dimidio temporis capite septimo, ubi ita exponit illud Psal. *Filia Babylonis misera, &c.* Babylon dicitur universus mundus. Psal. 86.

Possunt etiam pro hac expositione referri Petrus Damianus epistola tertia ad Blancam, capite decimo secundo, quatenus ait, omnem animam iniquam nomine Babylonis comprehendi. Et de pœnis inferni verba illa exponit: *Quantum glorificavit se, & in delicis fuit, tantum date illi tormentorum.* Et hoc etiam habet Pacianus Paræn. de Pœnit. in fine. Et similiter D. Augustinus, Psal. 149. exponit illa verba capitis 18. Apocal. *Duplicate duplicia secundum opera ejus, in poculo, quo miscuit, miscete illi duplicia*: intelligitque dicta esse de mundo, qui nomine Babylonis significatur, licet prædicta verba non ad literam referat, sed *Sic*, ait, *scriptum est, reddite illi duplum, ad quod fecit.* Atque ex hismet verbis, seu locis fit probabilis hæc expositio. Et præterea ex illis, *Facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi.* Hæc enim propriissime de civitate impiorum dicuntur, & vix in aliquam particularem civitatem convenire possunt. Item illa, *Exi de ea populus meus, ne particeps sis delictorum ejus*, quæ sic exponit Cyprianus lib. de Lapsis. Sicut etiam illa, *Væ væ civitas illa magna, in qua* Gagnæjus & Meloin Apocal. Apoc. 18. Apoc. 18.

qua divites facti sunt omnes. Item illa. *Quia in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes, & in ea sanguis Prophetarum, & Sanctorum inventus est, & omnium qui interfecti sunt in terra.* Hæc enim non videntur posse nisi civitati universum orbem occupanti adaptari, hæc autem est civitatis impiorum: bene ergo illa per Babylonem intelligitur. Idemque confirmat Aretas suo cap. 41. ex illo adjectivo, quo sæpe illa civitas *magna* vocatur, putat enim non poni ad distinctionem civitatis parvæ (sic enim parum emphasis haberet, & nihil magnum significaret) sed ad denotandam absolutam magnitudinem, id est, universalitatem illius civitatis: nam omnia loca, & omnia tempora occupavit, quod videtur etiam significare Hieronymus epist. 17. ad Marcel. non hoc caput, sed 13. Apocalypsis explicando.

Neque est difficile ad hanc significationem Babylonis cætera omnia, quæ in c. 17. de illa dicuntur, accommodare: nam Babylon in hac significatione sumpta non est aliud, quam mundus in malam partem acceptus, prout est frequens in sacra Scriptura, ut 1. Joan. 5. *Mundus totus in maligno positus est, & hæc est victoria, quæ vincit mundum fides nostra*; & Christus Joan. 15. *Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit.* Unde inter tres præcipuos salutis animarum inimicos mundus numeratur, & intellectus creditur a Joannes 1. can. c. 2. per *superbiam vitæ*, de qua statim subjungit, *quæ ex mundo est*. Hac ergo ratione recte dicetur de hac Babylone mundi, *Sedere super aquas multas*, super *populos, gentes, & linguas*, ut infra idem Joannes declarat. Vocatur etiam *meretrix magna*, quia re vera *De vino fornicationis ejus biberunt omnes gentes, & Reges cum illa fornicati sunt, & mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt*, & similia, quibus vanitas, & mundi malitia optime describitur. Ac tandem merito de illa dicitur, esse *Ebriam de sanguine Sanctorum, & de Sanguine Martyrum Jesu*, quia omnes impii Sanctos persecuti sunt, & Martyres in universis mundi provinciis sanguinem suum pro Jesu Christo fuderunt. — *Apoc. 18.*

Babylon hæc destruetur, cum impii perierint. Sicut autem hæc Babylon non est de lapidibus facta, sed ex hominibus pravis coalescit, ut dixit Tycon. dicta Hom. 16. ita ejus excidium non consistet in murorum, & ædificiorum demolitione, aut incendio, sed in ultima impiorum omnium perditione. Et ita hæc Babylon non per Antichristum, nec ante diem judicii destruetur, sed ipso judicii die, & per Christum, & Angelos ejus justitiæ ministros. Unde dicitur Apoc. 18. *In uno die venient plagæ ejus, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur, quia fortis est Deus, qui judicabit illam.*

Apoc. 18. Objectio. Solutio. Dices: quomodo ergo *Reges terræ & mercatores flebunt illam, & longe stent propter timorem tormentorum ejus*, cum ipsi membra sint illius civitatis, & tormenta ejus vitare non possint. Respondeo, imo hac ratione merito ploraturos, *quia plangent se super illam*, ut ibidem dicitur, & quia valde horrebunt illa tormenta, dicuntur, *longe stare*, utique non corpore, sed affectu, ita & quantum in se est, fugere cupiant, sed non possint. Denique juxta hanc expositionem verum quidem est, quod Rex Angliæ assumit, Reges, & mercatores terræ non nisi diuturno tempore amicitiam, & negotiationem habuisse cum illa civitate, inde autem non sequitur, Antichristum longo tempore regnaturum, sed civitatem malorum per multa sæcula durare, prius quam a Deo judicetur, & puniatur.

Babylonis nomine etiam Roma significatur. Secunda expositio est, ut Babylonis nomine ibi Roma significetur: ita ut ibi prædicetur, destructionem, & stupendam urbis ultionem divinam ante finem mundi futuram esse. Quod enim Babylonis nomine Roma interdum significetur, clare tradit Augustinus lib. 18. de Civit. c. 2. dicens, *Veram Babylonem fuisse primam Romam, & veram Romam fuisse secundam Babylonem.* Et Hieronymus de Scripr. eccl. in Marco, Petrum, ait, cum 1. epist. c. 5. inquit, *Salutat vos ecclesia, quæ est in Babylone collecta*, figuraliter Romam significasse, idemque habet Isajæ 47. in princ. ita etiam exponens loca Apoc. Et in epist. 17. ad Marcellam, de Roma exponit locum hunc Apoc. 17. & 18. Idem Isajæ 24. Romam esse sentit spiritualem Babylonem, de qua Joannes loquitur. Idem habet Orosius lib. 7. contra Paganos c. 2. Et Tertullianus lib. 3. contra Marcionem c. 13. ubi Pamel. advertit, hoc intelligendum esse de Roma ethnica, seu mundana, non de S. Ecclesia ibi congregata. Satis enim aperte illas distinxit Petrus, dicens: *Salutat vos ecclesia, quæ est in Babylone collecta.* Denique quod in hac significatione in Apocalypsi sumatur Babylon, satis communis interpretatio est inter antiquos, & modernos Apocalypsim exponentes, tam in hoc capite 18. quam aliis, ut sunt Victorin. Andrc. Arethas, Riberus, Viegas, item Bellarminus lib. 3. de Summo Pontif. cap. 13. Sander. lib. 8. de Visib. monarch. cap. 8. & alii complures. Estque probabilis expositio, quia Joannes cap. 17. (si proprietas verborum teneatur) de speciali civitate loquitur, & in cap. 18. non loquitur tantum de populo, sed etiam de materiali civitate, ut ex domibus, & aliis ædificiis constante, & particulari loco terræ sita, quæ ab aliis terræ locis distare, vel propinqua esse potest, ut indicant illa verba: *Longe stantes propter timorem tormentorum ejus*, & illa: *Omnis, qui in latum navigat, & nautæ, & omnes, qui in mari operantur, longe steterunt, & clamaverunt videntes locum incendii ejus.* Si autem illa Babylon est civitas aliqua particularis, non potest certe esse, nisi Roma, ut ex dictis satis constat, & ex superioribus capitibus ejusdem Apoc. est manifestum. — *Lorin. 1. Pet. 5. refert quam plures. Id de Roma Ethnica, non religiosa dicendum.*

Romam ante diem judicii delendam probabile est. Hac ergo admissa expositione, ex illa ad summum colligitur Romanam civitatem ante finem mundi delendam esse, & prorsus evertendam etiam quoad materialia ædificia, & igni tradendam. Quod multi Catholici non solum sine rubore, sed etiam constanter docent, ac defendunt, quos refert, eorumque sententias late describit Thomas Malvenda lib. 4. de Antichristo cap. 4. & 5. & quamvis ipse timeat in eorum descendere sententiam, ideoque aliis modis conetur loca Apocalypsis interpretari (quos nunc examinare, probare, aut improbare non est necesse) nihilominus negari non potest, sententiam illam probabilissimam esse, multumque, & locis Apocalypsis, & Antiquis Patribus consentaneam, præsertim Hieronymo, cujus hæc sunt verba Isai. 24. *Atteretur civitas vanitatis, sive omnis civitas, vel spiritualis Babylon, quæ sedet in septem montibus purpurata, cujus supplicia in Apocalypsi Joannis legimus.* Nec ab ea sententia discrepat libro secundo contra Jovinian. licet indicet, prophetiam non esse absolutam, sed comminatoriam, dicens: *Ad te loquor, quæ scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti, &c. maledictionem, quam tibi Salvator in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per pœnitentiam, habens exemplum Ninivitarum.* Accedit Lactanti. lib. 7. c. 25. qui testimonio Sibyllæ confirmat, casuram, & incendendam esse *urbem caput Orbis*: *Et tunc (ait) quis dubitet venisse jam finem rebus humanis, orbique terrarum.* Et certe supposita devastatione orbis præsertim Christiani futura in fine mundi ante judicium, partim per decem Reges, qui Antichristum præcedent, partim per ipsum Antichristum, qui majori potentia, & acerbitate, ac odio Christum, & ejus ecclesiam persequetur, per se probabilissimum est, aliquem, vel plures eorum irruituros in urbem, eamque penitus eversuros, ut Romanum nomen, imo & Christianum, si possint, Roma deleta, prorsus extinguant.

Tempus illius eversionis incertissimum est. Modus autem, ordo, & tempus hujus eversionis, licet futuram esse supponamus, longe incertiora sunt, quam ipsa eversio: nam de ipsa eversione habemus fundamentum in Scriptura, juxta probabilem sensum ejus, de cæteris autem circumstantiis fere nihil. Unde modus ille, quo vir eruditus Thom. Malvenda ultimum excidium Romanum describit juxta eorum sententiam, qui de Romana urbe prophetias Apocalypsis intelligunt, neque ab omnibus, qui illum sensum approbant, asseritur: nec mihi videtur necessarius, aut cogente fundamento fultus. Ait enim Romam circa finem mundi ad plura, & majora scelera, & flagitia redituram, quam prius, cum esset ethnica, commiserit, nam & fidem negabit, & Pontificem a se abjiciet, & ecclesiasticos ordines trucidabit, & ad idololatriam redibit. Nam antiquam temporalem potentiam iterum recuperabit cum majori amplitudine, & imperii majestate, quam antea habuerit, decemque Reges potentissimos sibi subjectos habebit, quorum opera sanctos persequetur acerbius, & martyriis crudelioribus afficiet, quam sub Imperatoribus ethnicis passi fuerint. Postea vero intra breve tempus (ait) Reges illos a Roma defecturos, & adversus illam insurrecturos, ac penitus deleturos, Deo id permittente, in vindictam scelerum

ejus,

ejus, tam præteritorum, quam illo tempore præsentium. Hoc enim videtur indicasse Joan. Evangelista, cum eodem c. 18. dixit: *Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cœlum, & recordatus est Dominus iniquitatum ejus.* Credendum enim est, Deum non permissurum tam grave Romę supplicium, nisi ipsa prius antiquis peccatis nova super adderet, & ita iram Dei in se excitaret. Atque ad hunc modum accommodat cætera, quæ in hoc capite, & præced. Joannes prædicit. Ac tandem post destructionem Romæ a decem Regibus factam, venturum esse dicit Antichristum juxta alias prophetias supra tractatas.

Impugnatur quoad primam partem. Hæc vero omnia, licet impossibilia non sint, neque cum aliqua prophetia, aut promissione Romę facta, quam ego sciam, repugnent, non videntur mihi necessaria, nec satis fundata. Nam (supposita expositione Babylonis, quam prosequimur) ex hoc loco Joannis solum habemus esse evertendam, ac penitus destruendam, ita ut *ultra jam non inveniatur*, ut ait Joannes, id est, non amplius instaurabitur, nec habitabitur, ideoque *nec tibia canentium, nec artifex, nec vox molæ, nec lux lucernæ, nec vox sponsi, & sponsæ amplius audientur, aut invenientur in ea*, ut ibi dicitur. Erit ergo desolatio sempiterna, ideoque certum, & exploratum videtur, oraculum illud de Roma intellectum, in nullo præcedentium excidiorum Romanę urbis, impletum esse, ut facile conjectabit lector, si attente ea, quæ de illis excidiis in capite præced. diximus, cum verbis adnotatis præsentis prophetiæ contulerit. Imo inde valde probabile fit, tale excidium Romanum, si futurum est, non nisi prope finem mundi esse futurum, quamvis hoc in dicto c. 19. non asseratur, neque alibi sit prophetatum, & ideo minus certum sit. Inde tamen aliquomodo suadetur, quia verisimile est tam mirabilem urbis destructionem, & immanem sedis Apostolicæ persecutionem non nisi temporibus Antichristi, vel prope illa esse futuram, quia illa fore videbitur tribulatio maxima ecclesiæ, & in ea implebitur, quod Daniel prædixit cessaturum juge sacrificium, & similia.

Impugnatur quoad secundam partem. Quod vero ante illam destructionem redditura sit Roma ad pristinam potentiam, & temporale imperium, non video, unde probari possit, quia non omnia, quæ hoc capite de Roma dicuntur, necesse est in ea inveniri in illo ultimo tempore, in quo destruetur, sed in toto discursu temporis ex quo fuit condita usque ad finem: *Quia* (ut ibi dicitur) *pervenerunt peccata ejus usque ad cœlum, & recordatus est Dominus iniquitatum ejus*, utique omnium, quæ in ea quovis tempore facta sunt. Qua propter etiam non video, unde satis probetur, redituram Romam ad idololatriam, vel ad similia scelera, quæ ex veri Dei ignoratione prodeunt, tum quia ut dicantur peccata pervenire usque ad cœlum, satis est, quod prioribus flagitiis impiorum semper addantur nova, & gravissima peccata Christianorum, quibus Deus magis quodammodo ad iram movetur, quam delictis hominum cęterorum ignorantium verum Deum, & fieri poterit, ut in illo tempore peccata, & flagitia in illa urbe multiplicentur cum majori luxu, & corruptione, quam in præteritis Christianitatis temporibus; tum etiam quia licet illud excidium futurum sit in supplicium multitudinis pravę, credibile est, futurum etiam esse in probationem bonorum, & in purgationem, & meritum prędestinatorum, ut de persecutione Antichristi Christus significat, & Patres ubique docent. Non erit ergo necessarium, Romam ad idololatriam redire, ut illius destructionem Deus permittat.

Impugnatur quoad tertiam. Quod denique additur, decem Reges prius futuros esse subjectos temporali imperio Urbis, & postea esse contra illam insurrecturos, non video, quo fundamento asseratur. Nam quod hic ait Joannes, *Reges terræ fornicatos esse cum illa, & plancturos se super illam*, ad summum indicat, illos futuros esse Romanæ civitatis amicos, vel forte prius illius scelera imitatos fuisse, postea vero naturali affectu ejus perditionem doluisse. Addo etiam non videri necessarium, ut illi Reges, qui prius fornicati erunt cum Babylonia, & postea planget cum illa, sint illimet decem, qui proxime antea adventum Antichristi regnabunt, sed alii Reges terræ, qui non deerunt extra imperium Romanum, ut in Persia, in Africa, India, & aliis regionibus, qui fortasse usque ad mundi finem permanebunt. Denique non oportet, per Reges terræ intelligere solos supremos, & principales Reges terræ, sed etiam magnos Principes, & quasi regulos, ut sunt nunc multi

Apoc. 18.

Duces, & Potentatus Italiæ, & Germaniæ, & similes, qui ultra decem illos famosiores Reges esse poterunt tempore destructionis urbis Romæ, & cum illa prius fornicari, non tantum per idololatriam, sed per alia vitia sectando mundi vanitatem, & postea de illius perditione dolere, ac plangere.

Quocirca ex illo loco, supponendo per Babyloniam Romam intelligi, solum potest certo colligi, Romam tandem aliquando esse omnino, & irreparabiliter evertendam, unde fit verisimilius, id futurum esse prope diem judicii, & tempore Antichristi, vel circa. In quo vero statu erit Roma proxime antequam destruatur, tam in temporali imperio, quam in spirituali, & in fide, non video esse revelatum, nec cum fundamento definiri posse. Nullum vero est inconveniens, quod perseverando in fide, religione, & regimine tam temporali, quam spirituali per Apostolicam sedem, sicut nunc est, in fine mundi destruatur per aliquem tyrannum infidelem, sive paganum, sive apostatam. Sicut enim hoc magna ex parte contigit in tempore Alarici, ita poterit acerbius, & omni ex parte in fine mundi consummari. Neque hoc est contra sanctitatem illius urbis, tum quia non obstante fide, & præsentia Vicarii Christi, poterunt in illa ita multiplicari peccata, ut conjuncta præcedentibus, Dei judicium, juxta occulta consilia providentiæ ipsius, contra ipsam excitent. Tum etiam, quia licet civitas, & capita ejus in fide permaneant, fieri poterit, ut multitudo populi, & præcipuorum civium exemplo, & minis, vel promissionibus tyrannorum infidelium corrumpatur, & deficiat. Tum denique, quia (ut dicebam) illud excidium non erit tantum propter vindictam, sed etiam ad probationem, & multorum Martyrum perfectiorem consummationem. Ideoque non est etiam contra promissiones factas Ecclesiæ, & sedi Apostolicæ de perseverantia in fide, & in cathedra Petri, quod Roma illo modo destruatur, quia cathedra nunquam deficiet, nec fides ejus, sive in hoc, sive in illo loco consistat, ubique enim eadem erit, semperque ecclesia visibilis durabit, etiam si vi persecutionis cogatur ad montes fugere, vel in locis occultis magna ex parte se abscondere.

Incertum an ea destructio facienda sit ab Antichristo, vel aliquo ex ejus administris. Deinde neque ex illo loco, neque ex alio (quod ego sciam) satis colligi potest, an hæc ultima Romæ destructio ab ipsomet Antichristo perficienda sit, & consummanda, vel ante illum, per aliquem, vel aliquos ex illis decem Regibus, qui Romano orbe tunc regnabunt. Nam quod altero ex his modis futurum id sit, posita dicta expositione, fit valde probabile, quia ut dixi, tam generale excidium urbis capitis mundi, tantaque ecclesiæ calamitas, & persecutio non potest a temporibus Antichristi multum distare, & ideo vel ab illo erit, vel ab his, qui proxime illum antecedent. Itemque ex alio principio id fit multum credibile, quia vel ante deletum prorsus Romanum imperium Antichristus non veniet, vel per illum destructio Romani imperii consummabitur, tunc vero maxime delebitur Romanum imperium, quando Roma prorsus extincta fuerit, & e converso dum illa in suo statu perseveraverit, adhuc reliquiæ Romani imperii durabunt. Ergo sicut imperium Romanum, ita & urbs eodem tempore, & sub eisdem tyrannis destruetur. Quod autem alterutro ex dictis modis contingere possit, & neuter illorum vel revelatus sit, vel repugnet revelatis, patet, quia nullibi revelatum est, Romanam urbem esse duraturam usque ad tempora Antichristi inclusive, seu intrinsece, ut sic rem explicem, poterit ergo antea per decem Reges destrui. Item non solum probabile est, sed etiam aliqui contendunt esse certum, ante adventum Antichristi imperium Romanum esse omnino per decem Reges delendum; ergo probabile est, ab eisdem esse Romam evertendam. Quod in capite etiam 17. Apocalypsis insinuatur.

Probabile est Romæ vastationem ab Antichristo consummandam. E contrario vero nullibi etiam est revelatum, Antichristum non esse venturum, donec Romana urbs sit destructa: ergo si per ipsum destruatur, satis implebitur prophetia hujus capitis, quod tractamus de destructione Babylonis. Item supra diximus, esse valde probabile, & Patribus consentaneum, Romanum imperium, licet per decem Reges Antichristi proximos præcursores ita sit dividendum, & extenuandum, ut prope deleatur, per ipsum nihilominus Antichristum esse consummandam destructionem ejus; ergo per ipsum etiam poterit Roma destrui,

strui, atque extingui. Cum autem dico, *per ipsum*, non intelligo esse necessarium, ut ipse Antichristus præsens sit in tali bello, satis est enim, quod per se, vel duces suos, vel Reges sibi subjectos id faciat. Itaque utroque modo potest intelligi, quod de muliere fornicaria dicitur Apocalypsis 17. & de decem cornibus bestiæ, seu de decem Regibus, quod *odient fornicariam, & desolatam facient illam, &c.* si per fornicariam Romam, per bestiam autem Antichristum intelligamus, ut est probabile, sed incertum, ut supra dixi, & 2. tom. 3. part. disput. 56. Sect. 2. Ubi nihil aliud de ultimo Romæ excidio docui; imo de illo tanquam de re incerta loquutus sum. Neque aliter loquitur Bellarminus, qui potius sentit, Romam ab ipso Antichristo esse delendam. Nam lib. 3. c. 13. sic ait: *Antichristus odio habebit Romam, & cum ea pugnabit, eamque desolabit, & incendet.* Idemque sentit lib. 4. c. 4. in fine. Eundemque dicendi modum sequitur Bozius lib. 24. c. 6. & citat Tertullianum, Lactant. Cyrillum, Chrysost. Ambrof. Hieronymum, & Augustinum.

Concluditur ex Apo. 18. non colligi persecutionem Antichristi ultra 3. annos cum semisse, duraturam.

Ultimo tandem (ut Regi Jacobo respondeamus) dicimus, ex toto hoc cap. 18. Apocalypsis, vel ex destructione Urbis in illo prædicta, vel ex circumstantiis, cum quibus describitur, colligi non posse, persecutionem Antichristi longiori tempore, quam per triennium, & semissem esse duraturam. Nam si decem Reges Urbem demolituri sunt, licet bellum illud per plures annos duret, vel post illud Roma per plures annos destructa jaceat, nihilominus Antichristus postea veniens, poterit brevi tempore durare. Si vero ipsemet Antichristus Romam debellaturus est, poterit id facere, antequam spiritualem (ut ita dicam) persecutionem ecclesiæ incipiat, cum temporale imperium acquirit, quod pluribus annis durare poterit, prout persecutionem antecedet, ut capite nono dicam. Et tunc poterit persecutio durare tantum brevi tēpore dicto, ut per se manifestum est. Vel certe licet demus, ipsam Urbis destructionem futuram esse partem Antichristianæ persecutionis, adhuc poterit triennio, imo biennio compleri quidquid de illa destructione Joannes præsignificat. Quia non solum intra annum, sed etiam menses paucos circundari poterit, & expugnari, & incendio tradi, & alia pati, quæ ibi describuntur. Et paulo post sequi poterit gravissimus ille planctus Regum, & mercatorum, quem Joannes commemorat, nam si planctus ille futurus est in provinciis, & insulis Romæ vicinis, intra paucos dies poterit notitia incedii ad eas pervenire, ad remotiores autem intra plures, vel intra annum, planctus autem ipse breviori tempore poterit consummari.

Quod autem Rex objicit, quia & Reges ad contrahendam necessitudinem magnā cum illa Babylonia, & mercatores ad congerendas divitias, longiori tempore indigebunt: hoc (inquam) probat quidem, & Reges, & mercatores, & Babyloniam ipsam longo, & diuturno tempore esse duratura, priusquam Antichristus veniat, vel Babyloniam destruat, non vero probat destructionem ipsius urbis, vel planctum postea subsequutum futurum esse diuturnum. Tum quia hæc diversa sunt: tum etiam quia frequenter illa, quæ multo tempore durarunt, uno momento extingui solent. Eo vel maxime, quod in toto illo capite nullum est verbo de Antichristo, unde licet ea, quæ ibi narrantur, diuturnius tempus postularent, facile responderemus, illa consummanda esse ante ortum Antichristū (ut declaravi posse evenire) ipsum vero Antichristum postea esse venturum, & brevi esse consummandum.

CAPUT VIII.

Tertiæ objectioni regis angliæ ex variis novi testamenti verbis desumptæ satisfit.

Contendit 1. Rex Angliæ positum tempus certum pro incerto.

Tertio impugnat Rex Angliæ fundamentum, quo nitimur ad asserendum, Antichristi persecutionem brevi tempore duraturam. Contra quod objicit. Unum est, non esse necessarium Joannis de illo tempore loquentis verba in proprio sensu interpretari, quia inspecto more loquendi Prophetarum, satis commode potest metaphorice intelligi. Duplicem autem in illis verbis ipse meditatus est allegoriam, una est ut numerus certus pro incerto ponatur. Quia certum est, Joannem id facere consuevisse, ut c. 7. cum duodecim millia Salvandorum ex singulis tribubus numerat, & c. 9. cum ait: *Et numerus equestris exercitus vices millies dena millia, &c.* idemque habet aliis in locis præsertim c. 14. cum numerat: *Centum quadraginta quatuor mille virgines*, & c. 20. cum sæpius dicit, Christum regnaturum cum suis sanctis *mille annis*, & c. 21. cum varios numeros mensurarum describit. Accedit, quod Joannes in his numerationibus antiquos Prophetas imitatur, præsertim Danielem, Ezechielem, & Zachariam, apud quos sæpe sumitur numerus certus pro incerto, ut Daniel 7. *Decies millies centena millia ministrabant ei*, & alibi sæpe.

Apoc. 7. & 9.

Apoc. 14. & 20. & 21.

Contendit. 2. tempus a Joanne assignatū significare dimidietatem spiritualis hebdomadæ.

Altera Regis allegoria est, ut illa tria tempora, & dimidium temporis neque annos, neque certum tempus significent, sed dimidiam spiritualem hebdomadam: *Nam qui recordantur* (ait) *Joannem in visionibus morem Prophetarum imitari, admodum verisimile esse comperiet, in illis tribus diebus, & dimidio eum imitari Danielis hebdomadas, hebdomadam unam accipiendo totum illud tempus, quod inter adventum Christi primum, & secundum intercesserit, cujus temporis, sive spiritualis hebdomadæ dimidio triumphantem inducit Antichristum.* Potestque interpretatio hæc juvari sententia Lyrani, qui Daniel. 12. incertum putat esse, an dies ibi proprie sumatur pro naturali die, vel metaphorice pro anno, sicut hebdomada apud eundem Danielem sumitur. Idem ergo dici poterit de locis Joannis in Apoc. & ita erit probabilis hæc expositio.

3. Argumentatur ab incertitudine diei judicii.

Altera objectio principalis est, non posse verba Joannis in sensu proprio intelligi, quia talis sensus aliis Scripturæ locis, & cuidam fidei dogmati repugnat. Argumentatur ergo, quia si Antichristus certo numero dierum regnaturus est, & post mortem ejus intra quadraginta quinque dies judicium futurum est, statim ac Antichristus regnare, ac persequi Ecclesiam cœperit, certo scient fideles homines, quo die futurum sit judicium. Hoc autem est contra Christi verba multis in locis. Nam in primis Matth. 24. dixit: *De die autem illa, & hora nemo scit, neque Angeli cœlorum, nisi solus Pater.* Deinde similitudine diluvii declarat, quam repente venturus sit dies ille, dicens: *Sicut autem in diebus Noe, ita erit adventus filii hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes, & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes usque ad eum diem, quo intravit Noe in arcam, & non cognoverunt, donec venit diluvium, & tulit omnes, ita erit adventus filii hominis. Tunc duo erunt in agro, unus assumetur, & unus relinquetur, duæ molentes in mola, una assumetur, & una relinquetur. Vigilate ergo, quia nescitis, quia hora Dominus vester venturus sit. Quibus omnibus* (ait Rex) *significatur illorum temporum summa securitas, futuros esse homines variis negotiis, & curis humanis implicatos, cum hora novissima eos repente, nec opinatos occupet.* Sicut Christus in dicto loco concludit. *Illud autem scitote, quoniam si sciret pater familias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam: ita & vos estote parati, quia qua nescitis hora filius hominis venturus est.*

Multa cōgerit testimonia ex Scriptura.

Secundo Matth. 25. ad declarandam illius diei incertitudinem adducit Christus parabolam decem virginum, & concludit, *Vigilate itaque quia nescitis diem, neque horam.* Tertio addere possumus verba Christi Actor. 2. *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quę Pater posuit in sua potestate.* Quarto addit Rex verba Petri 1. canonic. c. 5. *Sobrii estote, & vigilate. Petrus* (ait) *jubet nos vigilare, & sobrios esse, ad excipiendum illum diem semper intentos.* Quinto (ait) *Joannes in Apocalypsi bis nos admonet, ut furem nocturnum, sic Christum esse venturum. Veniam* (dicit Spiritu S. Apocal. 3.) *ad te tanquam fur, & nescies, qua hora veniam ad te*, & c. 16. *Ecce venio sicut fur.* Sexto addere possumus, hoc dixisse Paulum. 1. ad Thessal. 5. *De temporibus autem, & momentis fratres non indigetis, ut scribamus vobis. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte ita veniet. Cum enim dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus.* Denique id etiam dixit Petrus ep. 2. c. 5.

Regis fūdamenta evertuantur.

Ad priorem partem respondeo, literalem expositionem verborum Joannis, quam Pontificii, id est, Catholici sequuntur, fundatam esse in primis in proprietate verborum Scripturæ, quæ præferenda est. Cavendū enim omnino est periculum deferendi verum Spiritus S. sensum: *Quem*, ut lib. de Pudicit. cap. 9. Tertullianus dixit,

xit, *omnino observare debemus, æque ac præceptum*; quia *non levior est transgressio in interpretatione, quam in conversatione*. Magnum autem est periculum aberrandi a vero sensu, quando proprietas verborum sine auctoritate, vel necessitate relinquitur, neutra autem ratio hic invenitur ad proprium verborum sensum relinquendum, ut infra ostendemus. Imo e contrario dictus sensus proprius fundamentum habet in consonantia, & concordia diversorum locorum Scripturæ, & in variis modis explicandi eandem rem per tempora, menses, & dies, & in veteri, & in novo testamento, ut credibile non sit, omnia esse per metaphoram, & improprietatem dicta. Fundatur præterea in communi consensu Patrum, per quos Deus ecclesiam verum sensum Scripturarum docet, qui autem Patres ita sentiant, satis constat ex his, quos cap. sexto attulimus. Denique fundari potest, quia nulla metaphora ibi quadrare potest, neque habet probabile fundamentum, ut facile constabit per ea discurrendo, quæ Rex adducit.

In Scriptura sæpe numerus perfectus pro incerto ponitur.

Ad priorem ergo metaphorici sensus partem, in qua dicitur accipi numerum certum pro incerto, & ad indicandum longum, aut breve tempus, magnumque aut parvum numerum indefinitum, respondemus, regulam in generali sumptam veram esse, & hoc modo ex testimoniis ibi relatis, & aliis multis, quæ afferri possunt, recte probari, male tamen ad præsentem expositionem applicari. Nam inprimis, ut docte notavit Bellarminus lib. 3. de Romanis Pontif. c. 8. tunc in Scriptura numerus definitus pro indefinito tempore sumitur, quando est perfectus, & in aliquo ordine consummatus, ut sunt decem, centum, mille. Quando vero numerus comprehendit non tantum magnum, sed etiam parvum numerum, tunc esse signum propriæ, & præcise numerationis. Et ratio est in promptu, quia simplex, & absoluta expressio unius numeri consummati facile potest esse capax talis metaphoræ, vel propter aliquam numeri perfectionem, vel per aliquod mysterium, ut solet considerari in septenario numero propter mundi creationem, vel in millenario propter ejus perfectionem aptam ad significandam quandam temporis plenitudinem, ut dixit Augustinus 20. de Civit. c. 7. ubi etiam ita exponit illud *centuplum*, de quo Dominus loquitur Matt. 19. ut copiosum præmium significet. Et alia exempla profert in lib. 2. de Doctrin. Christ. c. 16. At vero quando minute, & distincte additur numerus minor majori, & dimidius integro, signum est definitæ, ac propriæ numerationis, quia alias nunquam haberemus certum aliquem in Scriptura numerum. Item quia nec in illa imperfectione numerorum perfectio aliqua, vel diuturnitas durationis cogitari potest, nec ratio probabilis reddi, cur talis additio, & multiplicatio numerorum fiat. Estque optimum exemplum ad hoc confirmandum Dan. 8. ubi de Hierosolymitana vastatione per Antiochum facta dicitur, duraturam esse *dies duo millia trecentos*. Quem numerum omnes intelligunt, præcise, & cum proprietate esse intelligendum, propter specialem modum, quo præscribitur. Et ita D. Hieronymus ibi ex libris Machab. & Josepho illum comprobare, & declarare studet. Idem tradit Theodoret. orat. 8. & Glossa, Lyran. & accurate Benedict. Pereira.

Per numerum imperfectũ determinata duratio significatur.

Locus ille Joannis metaphoricum sensum admittere non potest.

1. Regis fundamentum evertitur.

Quocirca partem hanc ita censeo veram, ut in ea nullam declarationem, aut limitationem credam esse necessariam, tum quia per se fundata est in verissima exponendi Scripturam regula, scilicet retinendum esse proprium sensum, quando nihil est, quod metaphoram indicet, vel ad illam excogitandam cogat, tum etiam quia nulla particularis exceptio illius partis occurrit. Nam si quis objiciat exemplum de centum quadraginta quatuor millibus signatis ad salutem Apocal. 7. & aliud de centum quadraginta quatuor millibus Virginibus stantibus cum Agno Apoc. 14. Respondet ibi Ribera, per illos numeros ibi definitam, ac præcisam multitudinem significari. Sed quia hoc difficile creditu est, respondeo, numerum illum sic multiplicatum mysterium continere, & ideo pro indefinita multitudine poni: nam duodenarius numerus est numerus universalis, & per se ipsum multiplicatus juxta numerum duodecim tribuum illum numerum efficit; ut Beda, Rupert. & alii interpretati sunt.

Perfectus etiam numerus ponitur pro tempore determinato.

At vero in alia parte de sensu metaphorico, quia non gratis, & ubique confingendus est, necessario addenda est limitatio. Quia sæpissime numerus perfectus significat in Scriptura definitum tempus, certamque durationem, ut quando dicitur creatus mundus sex diebus, vel quando dicitur Dan. 4. *Septem tempora mutabuntur super te*, ubi licet in verbo *tempora* sit aliqua metaphora, quam supra explicui, in numero septenario nulla esse intelligitur. Item in prophetia Danielis de 70. hebdomadibus Daniel. 9. & sæpe alias. Ideoque illa pars permissive tantum, seu potentialiter intelligenda est, id est, posse in illo sensu tales numeros accipi, & metaphoram illam esse usitatam in Scriptura. Nihilominus tamen in usu, & applicatione ejus ad hunc, vel illum locum, necessarium est, circumstantias considerare, ita ut illis quadret metaphora, nulloque modo illis adversetur. Item etiam observandæ sunt communes ecclesiæ, & Patrum interpretationes. Quæ duo (ut dixi) persuadent, etiam in dictis locis Apocal. non habere locum metaphoram, quia neque circumstantiis locorum accommodata est, neque Patres ibi illam invenerunt, sed certum, ac definitum tempus ibi prædici intellexerunt.

2. Regis fundamentum destruitur.

Altera vero pars metaphoræ, quam excogitavit Rex, plane improbabilis est. Primo quia nec Joannes in Apocalypsi, neque Daniel c. 12. nominarunt hebdomadam, sed tempora, menses, & dies, & multo minus loquuti sunt de dimidia hebdomada, sed per alios numeros mensium, & dierum proprietatem sui sermonis declararunt. Et confirmari hoc potest, quia ubi Daniel voluit tres annos, & dimidium, per dimidiam hebdomadam significare, id fecit aperte cap. 9. dicens: *Et in dimidio hebdomadis deficiet hostia, & sacrificium*, id est transactis tribus annis cum dimidio hebdomadæ septuagesimæ. Secundo, nunquam per hebdomadam significatur in Scriptura omnino indefinitum tempus, sed quoties vox illa per metaphoram sumitur, saltem servatur porportio ad septenarium numerum, metaphora vero in eo ponitur, quod ad numerum annorum extenditur, ut in dicto loco Danielis, & Genes. 29. *Imple hebdomadam dierum*, id est, septem annos. At vero in tempore toto, quod inter primum & secundum Christi adventum decurrit, nulla ratio septenarii numeri cogitari potest, nec probabilis causa talis metaphoræ afferri, nec authoritas, nec exemplum: quæ est ergo hæc licentia ad libitum interpretandi, vel potius corrumpendi Scripturam? Tertio licet metaphora dimidiæ hebdomadæ posset accommodari verbis illis, *Per tempora, tempus, & dimidium temporis*: nullo tamen modo potest accommodari numerationi quadraginta duorum mensium, vel mille ducentorum nonaginta dierum: quæ enim ratio, vel proportio, seu analogia ad fingendam talem metaphoram excogitari potest? Quin potius, ut sæpe dixi, ille modus explicandi tempora per menses, & numerum mensium per numerum dierum, excludit omnem hujusmodi metaphoram, & proprium esse sensum ostendit.

Aliter Dan. de hebdomadis aliter de tribus annis loquutus est.

Mensium, & dierum numeratio hebdomadæ accommodari non potest.

Quarto si tres illi anni cum dimidio, qui de adventu, & duratione Antichristi prædicti sunt, dimidiam spiritualem hebdomadam illo modo intellectam significarent, saltem non excederent dimidium temporis illius, quod inter primum, & secundum Christi adventum intercedit; at juxta Regis sententiam Antichristianismus incepit anno Christi 606. & ita jam duravit mille septem annis, & adhuc durat, & durabit quantum scit Deus; ergo incredibile est, totum illud tempus per trium annorum cum dimidio spatium propter allegoriam dimidiæ hebdomadæ significari. Denique juxta hanc interpretationem inutilis est omnis illa numeratio temporum, dierum, & mensium, quæ tam accurate a Joanne fit: quia ex illa nihil certum, vel probabile de initio, vel duratione temporis Antichristi conjectari potest, sed unusquisque fingere potest, quod voluerint initium, & temporis spatium, & asserere illud esse dimidiam spiritualem hebdomadam. At vero Scripturæ verba, licet interdum sint metaphorica, non tamen inutilia, nec frustra prolata; ergo quando metaphora talis est, ut pervertat prophetiæ usum, intentionem, & fructum, abjicienda prorsus est, & vitanda.

Lyrani dubitatio rejicitur.

Quapropter deponenda est etiam, seu rejicienda dubitatio Lyrani, an in illis locis dies metaphorice pro anno sumatur. Et pro certo statuendum est, ibi proprie sumi, & naturalem diem significare. Est autem advertendum hoc intelligi posse, vel de illis locis, in quibus est sermo de mille ducentis nonaginta duobus persequutionis

An-

Antichristi, vel ubi est sermo de quadraginta quinque diebus post mortem ejus. Lyranus enim non de prioribus, sed de his posterioribus loquitur. De prioribus autem non negat, futuros esse naturales dies, quod intentioni nostræ maxime deservit, &c. Ideoque breviter ostenditur esse certum. Nam si dies ibi annum significaret; ergo cum dicitur persecutio Antichristi duratura per mille ducentos nonaginta dies, intelligetur de totidem annis. Quomodo ergo verum erit verbum Christi: *Nisi breviati essent dies illi, non fuisset salva omnis caro, sed propter electos breviabuntur dies illi*. Quomodo enim breviabuntur, si tot fere futuri sint, quot hactenus tempus legis gratiæ duravit? Similique ratione consistere non poterit, quod Joannes ait Apocalyp. 12. *Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens, quia modicum tempus habet*. Et cap. 20. dicit, Satanam ligatum fore per annos mille, & postea solvendum modico tempore; at vero tempus mille ducentorum, ac plurium annorum non potest dici absolute modicum, neque comparate ad tempus, quo Satanas est ligatus. Ergo impossibile est, ibi accipi diem pro anno, sed pro vero die.

Dies illo loco pro anno sumi non potest. Matt. 24.

Confirmatur primo, quia numerus ille dierum postea per numerum mensium explicatur, quis autem dicat, mensem ibi significare triginta annos? Nunquam enim in Scriptura talis metaphora mensium, sicut hebdomadarum invenitur. Confirmatur secundo, quia si detur licentia, diem pro annos explicandi, eandem alius sumet ad intelligendum mille annos, quia scriptum est: *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna, quæ præteriit*. Et consequenter sequitur, duraturum Antichristum plusquam per mille annorum millia, quod ridiculum est. Denique confirmatur ex Justino contra Tryphonem, qui hac ratione irridet ejus interpretationem. Putabat enim ille, per tempus ibi intelligendos esse centum annos. *Quod si ita est, scelestum illum hominem ut minimum tercentum quinquaginta annos regnare oportet*. Quod tanquam absurdum, & ridiculum omittit: præterquam quod nulla probabilis ratio, vel fundamentum in Scriptura talis significationis, aut metaphoræ potest afferri.

Psal. 89.

Ex quo ulterius eadem certitudine concluditur, etiam in ultimis quadraginta quinque diebus, de naturalibus diebus sermonem esse. Primo quidem, quia fingi non potest, in eadem supputatione, respectu temporis persecutionis Antichristi diem accipi proprie, respectu vero temporis postea futuri, sumi meatphorice pro anno, quia uno, & eodem verbo dicitur de utroque tempore, seu de toto illo duraturum esse, *duobus millibus triginta quinque diebus*; ridiculum autem esset dicere, idem nomen, in eadem oratione semel positum, partem temporis significare proprie, & partem metaphorice. Secundo quia rationes factæ de illis etiam diebus procedunt, & præsertim quia etiam dixit Christus Matth. 24. *Statim post tribulationem illorum dierum sol obscurabitur*; ergo inter finem Antichristi, & initium signorum judicii non intercedent quadraginta quinque mille anni, imo nec quadraginta quinque, quia quod post quadraginta quinque annos fit, non statim fit. Denique metaphora Lyrani non habet fundamentum in Scriptura, ut ipse putat. Non enim potest ex Scripturis ostendi, diem interdum significare metaphorice annum. Nam in loco, quem Lyra adducit, Ezechiel. 4. ubi dicitur, *Diem pro anno dedi tibi*, dies non significat metaphorice annum, sed utraque vox in in sua proprietate sumitur, dicitur que annus pro die computari, quia quot diebus Ezechiel vinctus, atque constrictus sub sinistro, vel dextro latere dormiturus erat, tot annis Israel, & Juda captivi erant futuri. Sicut Hier. & omnes exponunt, veluti cum dicitur in Psal. 89. *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies*, dies proprie sumitur pro die naturali, comparantur autem mille anni cum naturali die; imo cum momento respectu divinæ Aeternitatis.

Dies in illa prophetia eodem sensu sumitur.

Confirmatur ex loco Ezechielis.

Ad posteriorem partem objectionis, in primis generatim dico, totam illam objectionem non procedere contra præcipuum dogma, quod docemus, nimirum, persecutionem Antichristi brevi tempore esse duraturam, & testimonia Danielis, & Joannis, quæ de illo tempore loquuntur, proprie, & ad literam esse intelligenda. Nam ad summum procedit objectio contra illam ultimam partem de quadraginta quinque diebus a morte Antichristi usque ad diem judicii interponendis. Etenim si diximus, illos quadraginta quinque dies non esse præcise definitos, ut illis consummatis certo futurus sit judicii dies, omnino cessabit objectio, etiam si cætera de tribus annis cum dimidio, quibus persecutio Antichristi tantum durabit, certissima sint, & constanter teneantur. Quia si post mortem Antichristi non est certum, futurum judicium finitis quadraginta quinque diebus, ex morte Antichristi nunquam præscietur, quando futura sit dies, vel hora judicii; ergo cessat objectio. Pars autem illa de quadraginta quinque diebus, post quos sit futurum judicium, non est dogma fidei, nec de illo pertinaciter contendendum est, & ideo tota objectio non multum ad causam refert. Dummodo non negetur, illos etiam 45. dies proprie esse intelligendos, tam quoad numerum, quam quoad naturales dies: hoc enim necessario conjunctum est cum alia certa sententia de brevi tempore Antichristi, ut declaratum est. Quia hoc non obstante multi catholici censent, ex Scriptura quidem colligi, post mortem Antichristi non esse venturum diem judicii intra quadragintaquinque dies, non tamen inde colligi, finitis illis diebus, statim esse futurum, & hoc satis esse, ut sit incertus, & consequenter ut cesset objectio.

3. Regis fundamentum veræ sententiæ non impugnat.

Non est de fide, statim post quadraginta quinque dies futurum judicium.

Nos vero addere possumus, verum quidem esse, Scripturam non dicere aperte, immediate post illos quadragintaquinque dies futurum esse judicium, insinuare tamen illud, satisque probabiliter ex illa colligi, ut supra ostendi. Hoc autem non satis esse, ut certo præsciatur dies judicii, sed solum ut conjectari possit cum magna probabilitate, quod nullum est inconveniens, quia non repugnat testimoniis adductis, cum in illis de certa præcognitione, & præscientia sermo sit. Denique addimus, etiam si conjectura illa de quadraginta quinque diebus incerta sit, nihilominus visa morte Antichristi post sufficientem cognitionem personæ ejus, certum esse posse scientibus Scripturas, prope esse diem judicii, neque longe distare, etiam si dies, & hora certo non cognoscatur. Illud autem non solum verbis Christi non repugnat, sed potius in eis continetur, cum ipse dixerit: *statim autem post tribulationem illorum dierum sol obscurabitur*, &c. Illud autem *statim* erit proxime post mortem Antichristi, ut ex Scripturis ostensum est; ergo qui noverint Scripturas, evidenter intelligent, propinquissimum esse diem judicii, nam illud *statim* hanc propinquitatem aperte indicat. Unde subjungit idem Dominus: *Ab arbore autem fici discite parabolam, cum jam ramus ejus tener fuerit, & folia nata, scitis, quia prope est æstas, ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote, quia prope est in janua*. Ergo talis præcognitio diei judicii, vel certa quoad propinquitatem ejus, & non quoad definitum diem, vel probabilis, & conjecturalis quoad ipsum diem, non repugnat, sed potius est maxime consentanea Scripturis. Neque contra hoc aliquid probant testimonia adducta, ut discurrendo per singula facile constabit.

Judicii dies conjecturis cognosci potest ex scriptura sumptis.

Matt. 24.

Ad locum Matt. 24. respondeo, priora verba Christi, *De die illa nemo scit*, intelligi de certa, & infallibili præscientia, non de probabili conjectura. Dico præterea, conjecturam etiam haberi non posse, nisi ex revelatis, quia determinatio illius diei pendet ex Dei voluntate, quæ non potest nisi ex effectibus, vel signis revelatis cognosci. Posita autem revelatione signorum præcedentium diem judicii, ex illis conjectari potest tempus illius diei, majori quidem, vel minori probabilitate, juxta modum revelationis, & signorum. Et his conjecturis sæpe Sancti Patres usi sunt ad judicium aliquod faciendum de appropinquante die judicii; imo ad hunc finem revelata esse a Deo illa signa, ex allegatis verbis Christi aperte colligitur. Ad cætera autem verba, quibus docet Dominus, horam novissimam diei judicii repente occupaturam esse homines, respondeo, eamdem objectionem fieri posse contra verba Christi: *Scitote, quia prope est in janua*: nam hæc præcognitio satis esse potest, ut dies judicii non repente præoccupet eos, qui verba Christi crediderint, & eventum illorum observaverint, & cōsiderare voluerint.

Matt. 24.

Dico ergo in primis, hos futuros esse rarissimos, quia pauci erunt, qui prædictas prophetias perspectas habeant, easque intelligant, ac recogitent. Ideoque licet pauci aliqui intelligentes, & in fide sapientes possint ex illa expectatione parati esse ad Domini adventum, hoc non obstat, quo minus totus fere mundus nihil minus, quam de illius fine cogitet, atque ita totum fere orbem repente occupet

Paucissimi tunc erunt, qui conjecturis illustrentur.

cupet Christi adventus. Quod recte declaratur exemplo diluvii, quo Christus utitur, aliqui enim fuerunt tunc homines, quos non repente pluviæ præoccuparunt, utique Noe, & familia ejus, & nihilominus absolute ait Christus, diluvium venisse, & imparatos homines invenisse, omnesque oppressisse; ita ergo erit in adventu ad judicium. Aliud simile esse potest de tempore primi adventus Christi, nam simpliciter repente venit, respectu orbis, licet pauci sapientes potuerint intelligere, jam prope instasse adventum ejus.

Judicii incertitudo tripliciter considerari potest.

Deinde adverto, illam incertitudinem diei judicii posse considerari, vel respectu nostri, & omniũ, qui futuri sunt ante revelatum Antichristum, & inchoatam persecutionem ejus. Vel respectu eorum, qui eo tẽpore futuri sunt, quo persecutio Antichristi jam grassabitur, nondum vero finem ejus viderunt; vel respectu eorum, qui vivent post Antichristi mortem, & antequam inchoentur proxima signa judicii, scilicet, *Sol obscurabitur*, & similia; vel respectu eorum, qui talia signa jam prospexerint. In primis igitur temporibus dies judicii est omnino incertus, imo vix potest per conjecturam aliquid de illius mora, vel propinquitate judicari, ut Augustinus ep.80. late ostendit, & experimẽto satis cognitum est in Patribus, qui ante mille annos diem judicii propinquare existimarunt. Neque in hoc est controversia. De secundo tempore dicimus, sapientes quidem magna fide, intelligentia, & attentione tunc res considerantes conjectare posse, diem judicii non longe abesse, quia certo credent, tribulationem illam brevem esse futuram, & illa finita, statim incœptura esse signa judicii, utrunque enim Christus prædixit. Unde Gregor.34.Moral. c.10.in fine alias 15. *Appropinquante* (ait) *die judicii, vel præcursoris vocibus, vel quibusdam erumpentibus signis, ipsa eis jam aliquo modo advenientis Domini virtus interlucet*. Erit tamen illa conjectura & confusa respectu definiti temporis, & rara respectu totius mundi, & incerta, respectu plurium, quia cum multæ futuræ sint tribulationes, & multi pseudochristi, teste ipso Christo, Matth. 24. difficillimum erit intelligere, an illa sit ultima, & maxima, & an ille sit proprius Antichristus.

Regis objectio. Responsio.

Sed ait Rex: *At Pontificii dicant, mundus non ignorabit, illum esse Antichristum, duorum testium doctrina*. Respondeo, duos illos testes prædicaturos brevi tempore, & fortasse in paucis orbis locis, & provinciis: & ita non sufficiet, ut totus orbis sciat, illum esse Antichristum. Imo etiam ubi prædicabunt, multi erunt increduli, sicut fuerunt in diebus Noe, vel sicut fuerunt Judæi, quando Joannes testimonium præbuit Christo, ideoque licet aliqui credant, & possint eandem conjecturam appropinquantis judicii facere, nullum est inconveniens, quia cæteri omnes, & mundus, simpliciter loquendo, nihil tale cogitabit. Unde Ambros. 5. Thessalon. 5. in princ. de illo tempore intellexisse videtur multa ex dictis testimonis: *Dies Domini ut fur veniet* & *Vigilate, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit*. Et illud, *Si quis vobis dixerit, Ecce hic Christus, aut ecce illic, nolite credere. Subito enim* (ait) *& ex insperato apparebit, sicut coruscatio apparet ab Occidente in Orientem, habens secum militiam exercitus Dei Patris ad perditionem Antichristi, & satellitum ejus. Cum enim securi fuerint perfidi de regno diaboli, interfectis Sanctis, id est Enoch, & Elia, & læti de victoria, invicem sibi mittentes munera, sicut dixit Apocalypsis, tunc illis subito veniet repentinus interitus*. In quibus verbis repentinum Christi adventum dicit inchoari ante mortem Antichristi, & ad illum interficiendum, & tunc maxime futurum repentinum incredulis: nam pauci credentes jam poterunt illum expectare; quamvis illi etiam de die, & hora etiam sint incerti futuri.

2. Petr. 3. Matt. 24. Isai. 3.

At vero in tertio tempore post mortem Antichristi, & ante signa judicii major quidem esse poterit conjectura judicii appropinquantis, tamen illa etiam in paucis erit. Nam in primis brevissimum erit tempus illud inter Antichristi mortem, & signa judicii, ut sæpe probatum est ex verbis Christi Domini dicentis: *Statim autem post tribulationem illorum dierum, Sol obscurabitur*. Deinde in tam brevi tempore mors Antichristi non poterit nota fieri universo mundo, neque magnæ illius parti, quia Christus descendens ad Antichristum interficiendum, non revelabitur universo mundo, sed in illo tantum loco apparebit, ubi Antichristus adfuerit, & inde mors ejus divulganda erit per famam, vel literas per temporis decursum, prout humano modo fieri potest. Ergo interim nihil magis solicitus erit mundus de die judicii, quam si Antichristus non esset mortuus. Denique apud illos etiam, qui noverint Antichristum, & mortem ejus viderint, aut crediderint, paucissimi erunt, qui legerint, & intellexerint prophetias de tempore adventus Christi ad judicandum post occisum Antichristum. Imo illi etiam qui illas intellexerint, nunquam erunt satis certi de sensu illarum, donec impletas illas videant: ideoque licet probabiliter credere possint, post tot dies futurum judicium, non tamen certo scient diem illum. Et ita nihil sequitur contra testimonia Scripturę de incertitudine diei judicii, etiam si in rigore de toto tempore, & de omnibus personis intelligantur. Eo vel maxime, quod etiam non constat, an illi quadraginta quinque dies terminum habituri sint in ipso die judicii, vel in die, in quo omnium hominum mors consummabitur, post quam diem, non est revelatum, an statim, vel post aliquos dies, futura sit resurrectio universalis, & judicium. Et ita semper manent incerta dies, & hora judicii.

Matt. 24. Antichristi mors nota non erit omnibus hominibus.

Multi eorum qui mortem Antichristi viderint, Scripturas nõ intelligent.

At vero de ultimo tempore postquam inchoata fuerint signa judicii, de quibus Christus ait: *Statim post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur*: ex eodem Evangelio constat, notum esse futurum universis fidelibus, mundi consummationem, & judicii diem esse propinquissimas, cum Christus dicat: *Cum videritis hæc omnia, scitote, quia prope est in januis*. Infideles autem cum talia signa, & finem, seu significationem eorum, vel prorsus ignoraverint, vel non crediderint, terrebuntur quidem, & contremiscent, nihil vero de futuro eventu intelligent, aut cogitabunt. Nihilominus tamen respectu omnium verum semper erit, quod Christus proxime subjungit: *De die autem illa & hora nemo scit*, quia infideles penitus illam ignorabunt, fideles autem etiam sapientes, licet cognoscant esse propinquam, definite tamen nescient, tali die, & hora esse futuram: quia ignorabunt destinatum diem ad universalem mortem omnium hominum, & alium præfinitum ad resurrectionem, aliumque præordinatum ad judicium; imo etiam ignorabunt, an sint futuri distincti dies, & quantum inter se distabunt. Et præterea nescient, quanto tempore duratura sint illa signa antecedentia judicium post mortem Antichristi, qui licet sapientiores fideles conjectare possint, non duratura ultra quadraginta quinque dies, nescient nihilominus, an totos illos dies occupatura sint nec ne: & consequenter nescient, quo die conflagrabit mundus, & ita de cæteris, quæ usque ad diem judicii sunt futura. Atque ita omnia Christi verba ad literam, & in omni rigore, ac proprietate vera sunt, etiam si verba Joannis in proprio etiam, & rigoroso sensu intelligantur, quod in sequentibus testimoniis amplius declarabitur.

Fidelibus in ultimo tempore judicii nota erit, non infidelibus. Matth. 24.

Ad secundum testimonium sumptum ex parabola de Virginibus Matth. 25. respondetur, posse quidem omnia, quę in illa dicuntur ad privatum uniuscujusque judicium accommodari, nam ejus etiam dies, & hora incerta est hominibus, & in illud judicium optime quadrat totius parabolæ conclusio: *Vigilate itaque quia nescitis diem, neque horam*. Hæc autem ignorantia diei, & horæ mortis non tollit, quin ante illius eventum, & consequenter ante judicii particularis momentum præsentiri possit mors, & judicium illud prope esse conjectari, quamvis de die, & hora certa, & definita cognitio non comparetur, vel præconcipiatur. Et ita duo in eadem parabola inopinate eventura ante hoc judicium distinguere necesse est. Unum est, prius prænunciari adventum sponsi, aliud est, ipsum sponsum postea venire. Primum in illis verbis continetur: *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obviam ei*, aliud ibi subjungitur: *Dum autem irent emere, venit sponsus, & quæ paratæ erant, intraverunt cum eo, &c.* Ex quo intelligimus, magis repentinam esse denunciationem adventus judicii, quam sit futurus ejus adventus, nam prior dormitantes, vel dormientes invenit omnes Virgines, id est, nihil de appropinquante judicio cogitantes: adventus autem sponsi prudentes invenit paratas, & accensis lampadibus ipsum expectantes, & ita licet diem, & horam utriusque, scilicet, prænunciationis, & adventus ignoraverint, non tamen tam inopinatus illis fuit sponsi adventus, sicut illius propria denun-

Explicatur parabola de decem virginibus de Judicio particulari.

Judicii denunciatio magis repentina erit, quam ejus adventus.

nun-

nunciatio. Unde in particulari judicio illa duo ita distingui possunt, ut momentum mortis sit idem, quod erit adventus judicii, dispositiones autem præviæ proximæ ad mortem, prænuncient judicii adventum, ut ægritudines, & alia frequentia pericula mortis. Et ita dixit Gregorius Homil. 13. in Evang.: *Venit Dominus cum ad judicium properat, pulsat vero cum jam per ægritudinis molestias mortem vicinam esse designat*. Et hanc interpretationem prosequitur Origenes Homilia 22. in Matth. & eam censet maxime literalem D. Thomas ibi, nec displicet Augustino Ep. 80. Unde si illam sequamur, nihil ex illa parabola ad materiam præsentem conducere potest, quia regnum Antichristi non ante privatum judicium, sed ante universale futurum est. Quod si loqui velimus de judicio particulari illorum hominum, qui post Antichristi mortem futuri sunt, illi etiam ignorabunt diem, & horam suæ mortis, & consequenter etiam sui particularis judicii, præsentire autem poterunt, non longe distare per signa, & præconia appropinquantis finis mundi.

Eadem parabola intelligi potest de Judicio universali. Unde ulterius dicimus, licet hic sensus probabilis sit, non ita esse accipiendum, ut negemus, posse etiam illam parabolam de universali judicio intelligi, sine præjudicio eorum, quæ de tempore Antichristi diximus. Nam duobus modis possunt exponi verba illa: *Media autē nocte clamor factus est.* (Matt. 25.) Primo ut per clamorem illum intelligamus tubam, & vocem magnam, qua Angeli clamabunt ad electos congregandos, sicut Christus dixit Matth. 24. ut exponunt Hieron. Chrysostom. & alii Matth. 23. & Augustin. epist. 120. cap. 34. Sed difficilis est expositio, & æquiparatio: nam tuba illa, & vox Angelorum præcedet judicium jam venientem post universorum hominum mortem, eosque vocabit, ut ad vitam resurgant, & in judicium veniant, juxta illud Pauli. 1. ad Cor. 15. *Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti*. At vero clamor hic, qui in parabola Virginum antecessurus dicitur, fiet ante mortem hominum, quando adhuc possint præparari, & disponi ad sponsum recipiendum, sicut prudentes virgines fecerunt; ergo per hunc clamorem non potest vox illa Angelorum significari.

Respondet autem Augustinus, etiam clamorem illum, de quo in parabola de Virginibus est sermo, futurum esse post mortem omnium hominum, quæ per somnum ibi significatur illis verbis, *dormitaverunt omnes, & dormierunt*, & consequenter ait, illum clamorem non esse, (Alia expositio.) ut homines præparentur ad lumen justitiæ recipiendum de novo, sed ut resurgant. Tunc autem Virgines prudentes ornare lampades suas, se præparando per recogitationem bonorum operum suorum ad rationem reddendam. Atque juxta expositionem hanc, nihil etiam ex illa parabola ad præsentem controversiam sumi potest: nam post universalem mortem omnium hominum, certum erit, diem, & horam resurrectionis, & adventus judicii prope adesse; semper tamen quæ futura sit ignorabitur, donec audiatur vox tubæ, nisi forte animæ beatæ illam jam in Verbo videant, quod non repugnat verbis Christi, licet sit incertum.

3. Expositio. Alia vero expositio esse potest, ut clamor ille non sit vox tubæ, sed sit prædicatio Enoch, & Eliæ, & aliorum servorum Dei, qui eo tempore vivent, vel etiam sint signa judicii, quæ præcedent, *ut Sol obscurabitur, &c.* illa enim suo modo clamabunt, diem Domini appropinquare. Et sic etiam in illo adventu duo supra dicta distinguenda erunt; unum est prævia denunciatio adventus judicii, quæ erit non tantum antea ignorata, sed etiam inexpectata, & repentina, quia ante illam non præcedet alia publica excitatio, seu præmonitio præter generales, quæ jam satis in Scriptura factæ sunt. Aliud est adventus judicis, & hic non erit ita repentinus, quin præparatio, & expectatio ad illum præcedere possit, semper tamen dies, & hora ejus definite ignorabitur, donec veniat. Et hoc modo explicavit hanc incertitudinem Oecumenius. 1. Thess 5. sua c. 6. dicens, signa propinquantis adventus posse certo cognosci, adventum autem ipsum non ita.

Explicatur locus ex c. 1. Act. Ad tertium testimonium ex Actor. 1. respondeo primo, per verba illa: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta*, ad summum excludi certam præcognitionem definiti diei, & horæ secundi adventus Domini, ut notavit Cyprian. lib. 3. ad Quirin. cap. 89. Deinde dico, voluisse Christum reprehendere curiosam investigationem, & inutile desiderium sciendi futura, maxime quæ a divina potestate, & præfinitione pendent, ut notavit Justinus qu. 112. ad Gentes. Augustinus autem in ep. 78. addit, per illa verba etiam excludi numerum quemlibet annorum, intra quem, vel postquem immediate futurus sit secundus Domini adventus, quia hoc etiam proprie significat vox illa *tempora*, & ideo in nullius hominis cognitionem cadere potest post quot annos futurum sit judicium. Quod adeo confirmat, ut dicat, licet ex verbis Christi Matth. 24. colligatur, non esse futurum judicium, nisi prius Evangelium in universo orbe prædicetur, dicente Domino: *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio*. Nihilominus etiam impleto illo signo, nunquam posse cognosci tempora (id est annorum numerum) quæ usque ad judicii diem supersunt. In quo significat duo, unum est, verba Christi: *Non est vestrum nosse, &c.* non solum excludere cognitionem per astra, aut alia humana signa, sed etiam per signa revelata, & per prophetias. Aliud est, non solum dicta esse a Christo pro solis illis discipulis, qui tunc aderant, & ipsum interrogabant, sed etiam pro omnibus hominibus quocunque tempore futuris. Quod latius tradit Epist. 80.

Hinc vero sumi potest objectio contra dicta. Nam hinc fieri videtur, nunquam posse certum esse, quot anni residui erunt usque ad judicii diem: hoc autem repugnare videtur his, quæ diximus de tribus annis cum dimidio persecutionis Antichristi. (Objectio.) Respondeo in primis, verum quidem esse, verba Christi non solum ad Apostolos, & discipulos, qui Christum audiebant, sed ad omnes nos etiam pertinere, omnium enim inordinatum desiderium præsciendi futura, quæ a Dei dispositione pendent, repressit Christus, docuitque non pertinere ad homines ea investigare, nec velle cognoscere, nisi quatenus ea Deus voluerit revelare. (Solutio. Verba Christi non ad solos Apostolos coarctanda.) Ex quo recte etiam infertur, incerta nobis esse tempora adventus Domini, quia nihil de numero annorum durationis mundi nobis revelatum est. Et hoc est, quod precipue Augustinus in illis locis agit, & intendit. Sub adventu autem Domini comprehendit etiam signa proxima adventus ejus, & inter ea ponit interdum Antichristi persecutionem, ut in lib. 18. de Civit cap. 53. postquam dixit; *Illam sane novissimam persecutionem, quæ ab Antichristo futura est, præsentia sua ipse extinguet Jesus* &c. Subjungit: *Hic quæri solet, quando istud erit? importune omnino*. Et statim inducit verba Christi, *Non est vestrum nosse tempora*, &c. Et in dicta Ep. 80. dicit, Paulum tradidisse nobis, *Antichristum manifestum futurum, & interficiendum ore Domini Jesu Christi. Sed post quantum temporis* (inquit) *hoc sit futurum, nec saltem obscure loquutus est*. Itaque tempora usque ad Antichristum incognita esse contendit Augustinus, post manifestatum autem Antichristum, non negat August. ab his, qui illum cognoverint, & scripturas intellexerint, & consideraverint, posse cognosci, quam brevi tempore sit jam tunc mundus duraturus. (Tempus ante Antichristi manifestationem esse incertum contendit Augustinus.)

Unde quod in eadem epist. 80. paulo post subjungit: *Quod autem de signis Evangelicis, & propheticis, quæ quotidie fieri cernimus, propinquum Domini adventum sperare debeamus, quis negat? Quotidie quippe magis, magisque fit proximus. Sed quanto intervallo propinquet, hoc dictum est, non est vestrum scire*, hoc (inquam) de signis remotis secundi Domini adventus intelligendum puto, non de proximis, de quibus inferius ait: *Puto, quod non erunt sic, quando erunt, quæ in Evangelio prædicta sunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium*, quæ ipse allegorice de persecutione ecclesiæ tempore Antichristi interpretatur. Tunc ergo poterunt sapientes fidelium brevitatem residui temporis usque ad judicium præcognoscere. Neque agent contra verbum Christi: *Non est vestrum nosse tempora*, quia non per humanas conjecturas, aut naturalia signa, nec per singularem revelationem, aut inordinatam curiositatem illam cognitionem inquirent; sed per revelationem in Scriptura factam videbunt impleri, quod prædictum est. Sicut enim in primo suo adventu quædam signa Deus dedit, quibus a sapientibus cognosci poterat, vel jam factum esse, vel brevi tempore distare, antequam fieret, & post certum annorum numerum, saltem per hebdomadas Danielis, licet semper dies, & hora fuerint ignorata; ita cum proportione intelligendum est in secundo.

Ad quartum ex verbis Petri: *Sobrii estote*, respondeo in pri-

Explicatur locus ex 1. Petr. 5. Vigilandum nobis ob dæmonis insidias, & mortis incertitudinem.

in primis, Petrum ibi non agere de incertitudine mortis, vel judicii, sed de certa, & quotidiana dæmonis persecutione, qua homines ad peccatum trahere conatur, *circuit, quærens, quem devoret*, hanc enim causam adduxit Petrus, ob quam sobrios nos esse, & vigilare monebat. Et ad hoc passim allegantur a Patrib. illa verba, & res est adeo perspicua, ut superflua sit probatio. Unde licet alicui esset revelata hora mortis, vel judicii, nihilominus necessarium esset illi consilium Petri; imo, si saperet, quo certius appropinquare diem judicii agnosceret, eo magis vigilaret, & sobrius esset, ne a dæmone vinceretur. Addo vero ulterius, licet illud consilium datum esset a Petro propter incertitudinem mortis, vel judicii, nihil nobis obstare, nam Christus Dominus licet aliquando nos moneat *vigilare, ne intremus in tentationem.* Matth. 26. alibi sæpe similem vigilantiam admonet propter mortis incertitudinem, ut in parabola de Virginibus, & alibi frequenter. Unde sicut diximus circa dictam parabolam, illam incertitudinem non solum a nobis non excludi, verum etiam nec ab hominibus futuris tempore Antichristianæ persecutionis, ita dicendum esset de his verbis Petri, etiam si in illo sensu dicta fuissent, quia semper homines de die suæ mortis, & judicii incerti erant.

Eodem modo alia scripturæ loca exponuntur.

Ad cætera testimonia, quæ continent sententiam, & comparationem illam, quod *Dies Domini veniet ut fur*. Dico in primis, illam non solum ad judicium universale, sed etiam ad diem mortis, & privati uniuscujusque judicii referendam esse, ut sapienter docuit Augustinus dicta epist. 80. Ubi etiam ita exponit verba Marci 13. ubi post longum sermonem de die universalis judicii, concludit Christus: *Vigilate ergo (nescitis enim quando Dominus domus veniet, sero, an media nocte, aut galli cantu, aut mane) ne cum venerit, repente inveniat vos dormientes*. Probatque optime, quia verba illa omnibus nobis dicta sunt, sicut Christus subjunxit: *Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Dies autem universalis judicii non inveniet nos, & omnes homines in hac vita, ut propter illius incertitudinem oporteat nos omnes vigilare; ergo unicuique hoc dicitur propter suum privatum, ne illi ut fur, veniat: *Quod unusquisque* (ait August.) *debet etiam de die hujus vitæ suæ novissimo formidare*. Cum autem hoc monuerit Christus, cum de universali judicio sermonem fecisset, hac ratione, & verbis exposuit August. *In quo enim quemque invenerit suus novissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi novissimus dies, quoniam qualis unusquisque in hoc die moritur, talis in illo die judicabitur*. Et infra: *Tunc ergo unicuique veniet dies ille*, scilicet, universalis judicii, *cum venerit ei dies, in quo talis hinc exeat, qualis judicandus est illo die.* Unde recte colligitur, unicuique in tantum venire diem judicii ut furem, in quantum dies mortis venit, ut fur: nam ut etiam ait Augustinus: *Illum imparatum inveniet dies ille, quem imparatum inveniet vitæ suæ ultimus dies*. Eodemque modo de privato judicio explicuit comparationem illam Oecumen. 1. Thess. 5.

Cū mors venit, ut fur tunc etiam judicium venit.

Mors ipsa non omnino ut fur venit.

Non dicitur autem mors venire ut fur, quia omnibus sit repentina: nam licet dies, & hora ejus incerta sint, ordinarie instare præcognoscitur, & præcedunt signa, non solum generalia, sed etiam specialia, quæ nos possunt ad vigilandum excitare, ne mors noctu, id est, dormientibus, & imparatis nobis tanquam fur veniat: tamen quia etiam ipsa specialia signa mortis repente solent evenire, & tunc vix potest homo se ad mortem præparare, ideo mors, ut prævius suis præcursoribus conjuncta dicitur venire ut fur. Hinc ergo etiam dies universalis judicii dicitur ventura ut fur, nobis quidem mediante nostro particulari judicio, ut exposuit Augustinus: illis vero, qui in illis ultimis temporibus vivent, quia dies illa cum suis proximis signis, repente incipient, ut cum Ambrosio supra dixi. Nihilominus tamen non erit tam repentinus ille dies, quin per signa antecedentia sint homines, qui tunc vixerint, excitandi, ut vigilent; & se præparent, ne illos imparatos inveniat. Unde Paulus in eodem loco. 1. Thess. 5. ut ibidem Oecumen. notat, alio exemplo mulieris prægnantis hoc declaravit dicens: *Tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habentis, & non effugient*. Partus enim in se spectatus non est omnino repentinus, nam præcedunt dolores, quæ sunt illius appropinquantis signa, tamen dolores ipsi repente veniunt, & ideo antea oportet præparari, alias magnum imminet periculum, & sic partus suis doloribus conjunctus dici potest venire ut fur, quia dies, & hora ejus semper sunt incerta, & dolores ejus repente incipiunt; ita ergo de die judicii intelligendum est.

Mors imparatis ut fur venit.

Addit denique Augustinus epist. 80. diem Domini *non omnibus*, sed *imparatis, ac dormientibus*, ut furem esse venturum. Quod egregie colligit ex illis Pauli verbis: *Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tanquam fur comprehendat. Omnes enim vos filii lucis estis, & filii diei, non sumus filii noctis, neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus, & sobrii simus.* Igitur dormientibus, & rebus hujus mundi intemperate utentibus dies ille veniet ut fur; non autem vigilantibus, & se præparantibus. Quia licet ignorent illius judicii tempus, diem, & horam, non ignorant tamen proxime instare, vel in se, vel in particulari judicio uniuscujusque, & ideo vigilant, ne illos dies illa tanquam fur comprehendat. Unde quod ibidem ait Paulus: *Cum dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus*, etiam de illo tempore, in quo Antichristi persecutio grassabitur, & proxima judicii universalis signa videri incipient, Augustinus intelligit, dicitque illos, qui sanctos tribulabunt, dicturos esse, *pax & securitas*, eisque tanquam furem venturum repentinum interitum: eos autem, qui persecutionem patientur, id est, filios ecclesiæ, partim esse timore magno afficiendos (juxta illud: *Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione eorum, quæ supervenient universo orbi*. Quod maxime continget fidelibus peccatoribus, qui minus paratos eo tempore se se invenient) partim esse spe sublevandos, juxta illud, *Surgite, & levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra*, quod his eveniet, qui sancte vixerint, & sobrii, ac vigilantes inventi fuerint.

Quamvis definitum sit tempus a morte Antichristi, dies judicii recte dicitur ignorari.

Hæc autem omnia sic intellecta, impleri optime possunt, etiam si tempus, quo Antichristus persequuturus est ecclesiam, & quod inter mortem ejus, & adventum Domini intercedet, certum, ac definitum, & in Scripturis revelatum sit. Nam hoc non obstante homines mali, & persecutores ecclesiæ dicent, pax, & securitas, saltem toto tempore ante mortem Antichristi, quo tempore eis repentinus veniet interitus, & dies Domini, ut fur, & adhuc post diem interfectionis Antichristi, multitudo infidelium in sua ignorantia, & incogitantia permanebit, & plures etiam ex credentibus mysterium ignorabunt, & male antea viventes in eadem consuetudine perseverabunt, donec signa judicii incipient, quando vehementer timebunt, & licet diem certum suæ mortis, vel judicii venturi non agnoscant, nihilominus vel inviti intelligent, diem Domini instare, quando vix poterunt se se ad illum præparare, & ideo illis etiam dies Domini veniet, ut fur. Electis autem, & justis non ita veniet, quia Christi, & Prophetarum verba intelligentes, & præ oculis habentes, divinaque gratia excitati, & adiuti, spe gaudentes judicem expectabunt.

CAPUT IX.

Alteri difficultati occurrendo, tempus regni Antichristi, & initium ejus amplius declaratur.

Antichristum non dum venisse.

Ex his, quæ præcedentibus capitibus disputavimus, solum concluditur, neque præcessisse, neque inchoatam esse Antichristi persecutionem; si enim præcessisset, jam mundus judicatus fuisset, & si esset inchoata intra breve tempus consummandus esset, quod est incredibile, quia neque aliqua persecutio nunc est acerbior, quam præteritis temporibus fuit, nec juge sacrificium publice in ecclesia celebrari cessavit, & alia signa diem judicii antecessura, quæ prædicta sunt, partim non sunt completa, partim nondum apparere inceperunt, & longius tempus requirunt, ut compleantur, ut prædicationis Evangelii per totum orbem consummatio, divisio imperii Romani in decem regna, ejusque integra destructio, & aliqua similia, quę intra quatuor annorum tempus expectari non possunt. Unde omnia bella, hæreses, & alia orbis mala, quæ hactenus patimur, nostrique majores experti sunt, ad illa pertinent, de quibus Christus dixit: *Audituri estis prælia, & opiniones præliorum, multi venient in nomine meo, & multos seducent, multi pseudo* Matt. 24.

pro-

prophetæ surgent, scandalizabuntur multi, tradent vos in tribulationem, & occident vos, &c. Et nihilominus adjungit: *Videte ne turbemini, oportet enim hæc fieri, sed nondum statim finis.* Hæc enim omnia videmus, & esse nunc, & fuisse olim in ecclesia, & cum eadem rerum vicissitudine diuturno tempore. Ipse ergo rerum humanarum, & ecclesiæ status cum prophetiis conjunctus evidenter ostendit, non esse finem mundi ita propinquum, ut intra tempus præfinitum, & abbreviatum illius ultime tribulationis consummandus sit; ergo manifestum est tēpus persecutionis Antichristi nondum inchoatum esse.

Proponitur difficultas de initio regni Antichristi.

Superest vero difficultas, quia ex hoc principio non est demonstratum nondum venisse, & regnare cœpisse Antichristum, quia regnum ejus diuturnius futurum est, & non constat, quantum durabit, nec quanto tempore ante diem judicii incipiet. Eo vel maxime, quod non est etiam revelatum, an regnum illud Antichristianum unius tantum hominis, & Regis futurum sit, an plurium in eodem throno sibi succedentium. Nam licet ostensum sit, proprium Antichristum futurum esse unicum tantum singularem hominem, non tamen inde concluditur necessario, futurum esse unicum Regem in suo regno, seu throno, poterit enim esse unus ex multis in eodem throno sibi succedentibus, atque regnantibus, & ab illo denominabitur illud Antichristi regnum, & sic fieri poterit, ut thronus Antichristi, seu regnum Antichristi sit inchoatum, & in mundo prævaleat, licet in illo nondum sederit unicus ille, & proprius Antichristus. At vero si hoc totum concedatur, enervabitur argumentum contra hæreticos, saltem quoad eam partem, qua contendunt, Regnum, & thronum Antichristi jam incepisse.

1. Responsio, regnū Antichristi intra triennium cum semisse terminandū.

Huic difficultati duobus modus occurri potest, unus est, asserendo, non solum persecutionem, sed etiam absolute, & simpliciter regnum, & imperium Antichristi duraturum esse solum per dictum tempus trium annorum cum dimidio. Fundarique potest responsio, quia plures ex Patribus allegatis ita loqui, & sentire videntur. Irenæus, & Hyppolitus absolute dicunt, regnaturum Antichristum tribus annis cum dimidio. Augustinus etiam ait, Antichristi sævissimum regnum exiguo tempore duraturum. Eodemque fere modo Victorinus loquitur, & multi alii præsertim ex modernis, ut Bellarmin. lib. 3. de Rom. Pontifice cap. 8. & Ribera in cap. 8. Apocalypsi. Potestque ex Scriptura deduci, quia illa indifferenter loquitur de Antichristo, illique solum triennium, & menses aliquot ad regnandum tribuit, neque inter ejus regnum, & persequutionem distinguit; ergo nec nos distinguere possumus, nec habemus fundamentum, quo plus temporis ad regnandum, quam ad præliandum contra Christum illi tribuamus. Præsertim quia Scriptura dicit, dæmonem totam suam virtutem, & potestatem illi communicaturum, dæmon autem non indiget multis temporum moris ad regna hominum debellanda, si a Deo permittatur, permittetur autem illo tempore, ut libere agat, propter quod dicitur *solvi modico tempore* Apoc. 20. & cap. 12. dicitur: *Væ terræ, & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens, quia modicum tempus habet.* Ergo non est, cur regnum Antichristi, quod veluti regnum diaboli futurum est, diuturnius cogitetur.

Responsio illa improbatur.

Nihilominus responsio hæc non potest satisfacere, nam ut attigi in 2. tomo 3. partis disp. 54. sect. 5. licet de monarchia Antichristi recte declarata vere dici possit, tantum esse duraturam illo tempore quadraginta duorum mensium, utique ab eo tempore, quo extinctis tribus Regibus, & superatis aliis septem, seu cæteris totius orbis Romani, vel etiam Christianis Regib. solus incipiat dominari: nihilominus necessarium est, ut tempus vitæ, & regni ejus futurum sit diuturnius. Et de tempore quidem vitæ id est per se manifestum, quia nascetur infans more aliorum hominum, & paulatim crescet, & per multos annos ad ætatem adultam perveniet, antequam regnaturus sit. Maxime quia (ut infra dicam) non habebit regnum hæreditario jure, sed per tyrannidem, & fraudem illud usurpabit, quod nisi in adulta ætate facere non poterit.

De tempore autem regni expressius, quam alii hoc attigit Benedict. Pereira lib. 15. in Daniel. non longe a medio, §. *Cæterum*, &c. & ait, licet de tempore, quo est Antichristi persecutio duratura, ex Scriptura constet, nihilominus quamdiu (ait) *simpliciter Antichristus regnaturus sit, a nullo, quod ego sciam traditur, & nulli opinor mortalium fuisse compertum.* Et statim tacite explicat Patres proxime allegatos, ut loquantur de Antichristi duratione ab eo tempore, ex quo *incipiet atrociter, & crudeliter insectari sanctos, ipsisque prævalebit.* Et videtur sententia hæc fuisse Lyrani Daniel. 12. nam circa illa verba, *Et a tempore ex quo ablatum fuerit juge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, &c.* inquit: *Hic Angelus instruit Danielem de termino, a quo sunt computandi tres anni cum dimidio.* Et infra: *Ab illo sunt computandi dies mille ducenti nonaginta.* Unde inferius colligit, *tres annos persecutionis Antichristi non esse computandos ab illo tempore, quo se incipiet ostendere, & aliquos ad se attrahere, sed ab illo tempore, quo jam erit tantæ potestatis, quod se exhibebit adorandum hominibus, & quo fideles non audebunt publice celebrare sacrificium.* Et certe si verba aliquorum Patrum attente expendantur, non plus significant. Ait enim Lactantius: *Dabitur ei desolare orbem mensibus quadraginta duobus.* Ephrem vero ait: *Postquam tria tempora cum semi impleta fuerint potestatis, & operationis scelesti Antichristi &c.* Et similiter Hieronymus Daniel. 7. *Tribus annis, & sex mensibus Sancti potestati Antichristi permittendi sunt.* Aug item lib. 2. de Civit. c. 8. solum dixit: *tempus, pro quo solvendus est Satanas, futurum trium annorum cum dimidio,* & cap. 23. non absolute regnum, sed *sævissimum regnum* Antichristi dixit *exiguo tempore* duraturum.

Tempus regni Antichristi determinate ignotum est.

Regni tempus longius erit, quam persecutionis.

Probatur ex Daniele.

Denique ex ipsa Scriptura videtur hæc sententia satis probari, primo quia Daniel cap. 12. expresse designat initium illius temporis dierum mille ducentorum nonaginta, scilicet, *A tempore, in quo ablatum fuerit juge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem.* At non est verisimile, illud ipsum futurum esse initium regni, & præliorum Antichristi, quia tam magna acerbitas persecutionis, quæ a publico sacrificio Christianos abstinere cogat, & ingens audacia sedendi in templo, tanquam sit Deus, quæ est abominatio desolationis, supponunt magnam potentiam, & regnum satis superbum, & amplum; ergo duratio regni Antichristi non potest claudi illa brevi duratione. Consonatque ordo narrationis Joannis Apocal. 13. ubi prius ait, *Vidi de mari bestiam ascendentem,* quam esse Antichristum fere omnes intelligunt, & subjungit: *Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam.* Et postea. *Admirata est universa terra post bestiam,* utique propter victorias, & signa miranda: quæ omnia persecutionem præcedent. Nam postea subditur: *Et data est ei potestas facere menses quadraginta duos, &c.*

Ex Apocal.

Iterum ex Daniele.

Denique idem confirmat narratio Danielis capit. 7. ubi post visionem quartæ bestiæ habentis decem cornua initium regni Antichristi sic describit; *Ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum, & tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus, & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.* Et infra addit; *Et majus erat cæteris.* Et deinde subjungit. *Aspiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum adversus Sanctos, &c.* Ex quo discursu apparet, cornu illud, priusquam contra Sanctos bellum inchoet, habiturum parvum initium, & postea bellaturum tria regna, & subjugaturum alia, & ita esse augendum, ut fiat majus aliis, hæc autem non possunt parvo tempore fieri: & tamen post illa sequetur initium persequutionis; ergo necesse est, ut initium regni Antichristi per multum tempus antecedat initium persequutionis ejus. Ac proinde fit, ut tempus totius regni Antichristi longius sit quam trium annorum cum dimidio; quibus (ut ibidem ait Daniel) *Sancti tradentur in manu ejus,* utique *Antichristi.* Aperte significans, illud breve tempus futurum esse solius persecutionis, tempus autem regnandi majus esse futurum.

Tempus persecutionis certum est, monarchiæ incertum.

Quantum autem futurum sit tempus regni simpliciter Antichristi, nullibi revelatum invenimus, & ideo nihil cum certitudine affirmari potest, nisi futurum esse majus, quam quadraginta duorum mensium. Neque enim satis erit auxilium dæmonis, ut sine mora temporis, & aliquorum annorum tot prælia efficiat, totque regna debellet, quia modo humano hæc facturus est, quanquam credibile sit, per dæmonis auxilium brevius, & facilius id esse consequuturum. Unde etiam fit, ut regnum Antichristi aliquot annis antecessurum sit ejus monarchiam

con-

consummatam, & perfectam, quia non in momento, sed discursu temporis illam consequetur, ideoque prius erit in fieri, quam sit perfecta. Regnum autem incipiet, simul ac per tyrannidem ditionem aliquam occupaverit, supremamque vim, & jurisdictionem in aliqua provincia obtinere inceperit. Et ita probabile est, consummatam monarchiam tantum illo brevi tempore quadraginta duorum mensium esse duraturam, quia simul atque fuerit potitus regnis omnibus, persecutionem incipiet. Hoc autem non est ita certum, quia etiam post monarchiam perfecte obtentam fieri potest, ut non statim persecutionem incipiat, & ideo de sola persequutione certum est, duraturam per solos illos menses. De monarchia vero est probabile, sed incertum, de regno vero simpliciter certum est, futurum esse diuturnius.

Tempus regni Antichristi hominis vitam nō excedet, &c. Ut autem difficultati tactæ in principio occurramus, addendum censemus: licet definire non possimus certam quantitatem durationis illius regni, nihilominus credendum esse, tempus illud non esse diuturnius, nec longius futurum, quam esse possit, & regulariter soleat esse unius hominis vita, nimirum septuaginta, aut octoginta annorum. Et in Antichristo credibile est multo brevius futurum esse tempus durationis ejus, quia non permittetur vivere toto tempore, quo naturaliter posset, sed divinitus occidetur, aut vivus in infernum mittetur, fortasse in dimidio dierum suorum, quia *propter electos breviabuntur dies illi*. Ergo merito conjectare possumus, initium totius vitæ Antichristi vix antecessurum initium persecutionis per quinquaginta annos, & initium regni vix per triginta, & fortasse erit brevius. Nam Alexander Magnus breviori tempore mundum subjugavit, ut ex lib. 1. Machab. c. 1. sumitur; verisimile autem est, Antichristum velocius occupaturum omnia propter dœmonis auxilium, & licentiam seu permissionem Dei amplam, ut jam dixi. Quod autem totum tempus durationis Antichristi non sit futurum majus, quam possit esse tempus unius vitæ humanæ, ex alio principio c. 2. posito convincitur, nimirum Antichristum futurum esse unum singularem hominem tantum, ut statim amplius explicabimus.

Matt. 24.

Instantia hæreticorum. Adhuc enim superest instantia supra facta, scilicet, hoc recte dici, & concludi de proprio Antichristo, ut futurus est una singularis persona, & consequenter etiam de regno ejus ut futuro sub ejus personali imperio, ut sic dicam; non probari tamen sufficienter ex dictis imperium Antichristi ab ipsomet Antichristo esse inchoandum: Cur enim non poterit ab ejus progenitoribus inchoari, & tandem ad illum pervenire? Quod si hoc ita contingere potest, unde constabit nondum venisse, seu inchoatum esse thronum illum, & regnum, in quo Antichristus sessurus est, & inde proditurus ad alia temporalia regna occupanda, ac tandem ecclesiam Christi persequendam. Fieri ergo potest, ut regnum illud jam inceperit, & quod per multa annorum sæcula duraturum sit: quia illius regni non est præfinitum aliquod tempus in Scriptura, nec data sunt signa ad cognoscendum initium ejus, sed tantum finem. Quod si hoc concedatur, consurgit difficultas in principio tacta, quia nihil erit contra hæreticos effectum: illi enim solum contendunt, thronum, & regnum Antichristi jam venisse, non personam aliquam singularem, quæ sit Antichristus.

Respōsio. Respondeo, in primis, fugam hanc nihil hæreticis hujus temporis prodesse, illi enim contendunt, proprium Antichristum jam venisse, & singularem persecutionem sub ipso prædictam jam esse inchoatam, & durasse per multos annos usque ad mille, vel plures, & fortasse per multos adhuc duraturam. Hoc autem esse falsum ex allegatis prophetiis aperte convincitur, & aliis circumstantiis planius fiet. Et præterea errant isti hæretici, quia in illo diuturno throno Antichristiano, quem fingunt, non censent solam aliquam personam in illo sedentem esse proprium Antichristum, sed omnes qui in illo throno sedent, per totum hoc tempus, ex quo Antichristianismus secundum eorum imaginationem cæpit, dicunt, esse vere, ac proprie Antichristum. Quo posito explicare non possunt, quis illorum sit, qui tribus tantum annis cum dimidio persequetur ecclesiam, *tribulatione illa magna qualis nunquam fuit*; quisve sit ille, quem *Christus occidet spiritu oris sui*, non enim occidet omnes sedentes in illo throno, nec plures, de uno enim tantum id est prædictum: quis denique sit ille, cui dœmon a Deo specialiter solutus, & permissus, suam totam virtutem communicabit, & potestatem conferet, ut signa mendacia faciat, & prodigia, nam hæc, & similia hactenus non fiunt, & de uno tantum homine prædicuntur. Quod si dicant, hunc esse futurum illum, qui postremo sederit in tali throno, qui in illo destruendus est, & prorsus extinguendus. Certe solum illum vocat Scriptura per antonomasiam Antichristum, & solum illum nobis tribuit inter signa certa futuri judicii; frustra ergo hæretici plures alios, qui æqualiter hoc nomen mereantur, fingunt, cum in aliis non possint illam proprietatem Antichristi ostendere. Et præterea voluntarie, & ex sola malitia confingunt dari jam aliquem thronum Regium, in quo ultimus Rex futurus sit ille propriissimus Antichristus. Quæ enim sunt signa talis throni? aut ubi in Scriptura indicatus est? aut cur non poterit quis voluntarie dicere, illum esse thronum regni Angliæ? sicut ipsi malitiose dicunt, esse thronum Apostolicæ Sedis, & alius finget esse thronum Turcæ, vel alium similem. Est ergo vana illa cogitatio.

Scriptura de Antichristo, ut uno tantum homine loquitur.

Thronū Antichristi jam inchoatum falso fingunt hæretici.

Quin potius addo, licet non sit tam evidens ex Scripturis, totum tempus regni, & throni, quod possidebit Antichristus, non esse futurum diuturnius, quam fuerit duratio vitæ Antichristi, nihilominus magna probabilitate posse ex Scriptura colligi, minori tempore duraturum regnum, quam personam Regis in statu Regio. Quod ita declaro, quia in primis persona Antichristi nec nascetur ex Regibus, nec erit legitimus hæres alicujus regni. Utrumque colligo ex Daniel. 11. ubi sic dicitur. *Et stabit in loco ejus despectus, & non tribuetur ei honor Regius, & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.* Quæ verba non possunt ad aliquam seriem hominum in throno aliquo sibi succedentium accommodari, sed de una aliqua singulari persona prædicuntur, nam in longa successione Regum in eodem throno, licet fortasse primus fuerit despectus, & clam introierit per fraudulentiam, non possunt hæc de omnibus successoribus affirmari. Dicuntur ergo illa omnia simul de uno aliquo tyranno fundatore (ut sic dicam) vel inchoatore alicujus regni. Præterea illammet personam futuram esse Antichristum, testatur Hieronym. ibi contra Porphyrium, qui de Antiocho locum illum interpretabatur, dicens; *Nostri autem & melius interpretantur, & rectius, quod in fine mundi hæc sit facturus Antichristus, qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Judæorum, & tam humilis erit, atque despectus, ut ei non detur honor Regius, & per insidias, & fraudulentiam obtineat principatum.* Dum vero ait, *Nostri autem*, aperte significat, hanc fuisse tunc ecclesiasticorum concordem sententiam, quam etiam sequitur Theodoret. ibi. Confirmarique potest ex Daniel. 7. ubi dicitur: *Et ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum*, quod de Antichristo omnes Scriptores ecclesiastici intellexerunt, ut ibi ait Hieronymus. Dicitur autem parvulum, quia erit abjectus, & infimæ originis, ac subinde non hæres regni alicujus, imo nec Regiæ stirpis, & ideo dicitur, nasci, *de medio eorum*; utique regum, non ex illis. Igitur Antichristus non succedet in aliquo regno, vel throno, sed erit primus Rex in suo throno, quem ipse inchoabit, eriget, seu usurpabit.

Regnum Antichristi brevius vita ejus futurum.

Antichristus regnum fraude nō hæreditate obtinebit.

His addo, Antichristum non habiturum in suo regno successorem, quia ipsemet, qui regnum per fraudulentiam obtinebit, illud per diaboli potentiam in immensum augebit, & sanctos postea persequetur, ac tandem a Christo occidetur, & regnum ejus destruetur; ergo non habebit in regno successorem, & consequenter non plus, imo minus durabit regnum, quam Rex, quia simul finientur, & tardius incipiet Antichristus regnare, quam esse. Quæ omnia ex eisdem locis scripturæ colliguntur. Nam Joan. dicto cap. 13. sub nomine bestiæ de uno, & eodem homine loquitur, qui consurget de terra, cui diabolus dabit suam virtutem, & potestatem, per quam universam terram subjugabit, & postea bellum faciet sanctis per menses quadraginta duos. Idem sumitur ex Dan. 7. ubi sub specie cornu parvuli scribitur idem Antichristus cum eodem progressu in erectione throni, & augmento temporalis potentiæ, & transitu ad persecutionem sanctorum; & blasphemias contra Deum, & Christum, *usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis*, quo tempore & ipse, & regnum ejus destruentur; & consonant huic veritati

Antichristus ut primus in suo throno, sic erit postremus.

ritati saltem in sensu mystico verba Job. 18. *Non erit semen ejus, neque progenies in populo suo, nec ulla reliquia in regionib. ejus.* Quæ verba interpretans Greg. l. 14. Mor. c. 11. per illa 2. Thess. 2. addit. *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui. Dum ergo ejus iniquitas cum mundi statu terminatur, progenies ejus in populo suo non relinquetur*, &c. *At nulla ejus progenies in mundo remanet, quia districtus judex iniquitates illius cum isto mundi fine concludet*, &c. *Quod vero hæc de Antichristo intelligi debeant, demonstratur, cum subditur. In diebus ejus stupebunt novissimi, & primos invadet horror*, &c. Concludimus ergo durationem regni Antichristi non esse futuram diuturniorem, quam vita unius hominis esse possit. Unde fit evidens, Antichristum usque ad nostra tempora non venisse, neque regnum ejus inchoatum esse, non solum in persona ejus, quod est evidentius, verum neque in aliquo, vel aliquibus, quibus ipse legitime succedere possit.

Signa adventus Antichristi nondum sunt impleta.

Atque ad hanc veritatem confirmandam addi possunt duo alia signa temporis adventus Antichristi; unum est prædicatio Evangelii per universum orbem, quæ debet præcedere adventum Antichristi, & nondum est facta; aliud est destructio omnimoda Romani Imperii, quæ vel præcedere etiam debet Antichristi adventum, vel per ejus potentiam, & victorias est consummanda. De his vero signis aliquid in secundo tomo tertiæ partis disp. 34. sect. 2. breviter attigi, & in disp. 56. sect. 1. & 2. eadem late, ac diligenter tractavi, ideoque in præsenti nihil de illis addendum existimavi. Solum circa posteriorem de Romani Imperii destructione adverto, eruditum quendam virum me reprehendisse, quod ibi dixerim signum hoc de eversione Romani imperii incertum esse, nec satis constanter ex Pauli, aliisque Scripturæ vaticiniis colligi posse. Si tamen attente legantur quæ diximus, non signum ipsum in dubium revocavimus, quod certum, & communi Patrum traditione, quæ nobis etiam Apostolica visa est, constare diximus. De modo autem, quo exponendum, & intelligendum sit, tantam certitudinem esse negavimus, quia neque Patrum traditio, & consensio æque in modum ipsum cadit, nec ex prophetiis satis definiri potest. Quod nunc etiam verum esse censemus, & brevem expositionem adjungimus.

Thomas Malven. lib. 2. de Antichristo c. 3. & l. 4. c. 14.

Tunc Romanum imperium evertendum. Modus eversionis incertus est.

Variis enim modis intelligi potest, extinguendum esse Romanum imperium ante Antichristi adventum, primo quia dividendum est in decem, vel plura regna Romani Imperii sub Regibus, qui illud inter se divisum occupabunt, & retinebunt, donec Antichristus veniat, & illa omnia usurpet. Et hoc, si aliud non addatur, est certissimum, & plane colligitur ex prophetiis præsertim Danielis, & est concors sententia Patrum, ut ibi diximus. Secundus modus addit præcedenti, futurum esse ante adventum Antichristi, ut per illa decem regna omnino extinguatur nomen, & dignitas imperii, aut Imperatoris, aut Regis Romanorum, & hunc modum diximus non esse certum, neque satis colligi ex prophetiis, neque affirmari ab omnibus Patribus. Quia licet in aliquo, vel pluribus illorum Regum nomen, & dignitas Romani Regis perseveret, fieri poterit, ut per Antichristum ipsum vincantur, & spolientur. Et sic totalis destructio Romani Imperii non omnino antecedet Antichristum, sed per illum consummabitur.

Confirmatur ex Patribus.

A qua sententia, & explicatione certe non multum distat Hieronymus Daniel. 7. cum ait: *Dicamus, quod omnes scriptores scholastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter se dividant, & undecimum surrecturum esse Regem parvulum, qui tres Reges de decem superaturus sit.* Et infra: *Quibus interfectis, etiam alii septem victori colla submittent.* Quæ verba ad prædictum sensum trahi possunt, licet in eis non declaret, an in illis decem Regibus, vel in aliquo illorum nomen Romanum permansurum sit, donec per Antichristum extinguatur. Cyrillus autem catechef. 15. licet prius dicat, veniet Antichristus, *cum impleta fuerint tempora Imperii Romani*, non explicat, an debeant esse impleta, ita ut jam omnino extinctum sit, vel ita ut jam sit impletum tempus, in quo sit extinguendum. Unde infra subjungit, *decem simul Reges Romanorum excitabuntur, post quos Antichristus Romanorum potestatem rapiet.* Tertullian. autem in Apolog. cap. 32. *Vim maximam orbi imminentem, Romani imperii commeatu* (dicit) *retardari.* Ubi scholiastes ait: *Sicut Medorum dominatum Babylonii pessumdedere, Babyloniorum vero Persæ, Persarum rursus Macedones, Macedonum porro Romani, ita Romanorum Imperium Antichristus, & Antichristi postremo Dominus noster.* Idemque Tertullian. lib. ad Scapul. cap. 2. dicit de Romano imperio: *tamdiu durabit, quamdiu sæculum stabit*, quia usque ad Antichristi persecutionem stabit. Imo And. Cæsar. in Apoc. cap. suo 36. ait Antichristum assumpturum nomen, & titulum Regis Romanorum, & totum illum principatum in decem regna jam divisum, funditus eversurum. Præterea Lactan. lib. 7. c. 15. dicit, Romanum imperium esse delendum, non declarat autem, an omnino ante Antichristum, vel per illum, cap. autem 25. addit, *quamdiu Roma incolumis fuerit, non futurum judicium.* Et Chrysost. Homil. 4. in 2. ad Thessalon. *Romanum imperium ab Antichristo extinguendum esse* dicit, & alia multa ex Augustino, Theodoret. & aliis in dicto loco adduximus, quibus hanc partem probabilem esse ostendimus, neque aliquid denuo allegatum video, quo posterior hic modus improbabilis, prior vero certus omnino esse ostendatur.

Quin potius addo verisimile videri saltem temporale regnum Pontificis Romani duraturum esse usque ad Antichristi tempora inclusive, donec per illum destruatur, & usurpetur, ut infra videbimus; atque hoc satis judicari posse, ut Romanum imperium non censeatur omnino extinguendum ante adventum Antichristi, sed per eum esse tyrannidem consummandam. Denique ad majorem explicationem distingui possunt duo tempora Antichristi, unum temporalium præliorum, quibus decem Reges vincet, & omnia usurpabit, aliud persecutionis Sanctorum, & apostasiæ a Christo. Quod ergo ante hoc posterius tempus Romanum imperium omnino auferendum sit, certum est ex omnibus dictis, & ex aliis, quæ dicto loco adduxi, & copiosius dictus author prosequitur. De priori autem tempore censeo valde probabile, in illomet tempore, & per Antichristi prælia destructionem Romani imperii consummandam esse, ut suadent cætera, quæ insinuavi, & ita optime intelliguntur verba Pauli 2. ad Thessal. 2. *Tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat, & tunc revelabitur ille iniquus.* Utique extollendo se *supra omne, quod dicitur Deus*, &c. Et facile etiam omnia Patrum dicta conciliantur. In hoc ergo sensu diximus, non esse certum, an imperium Romanum omnino sit ante inchoatum regnum, & prælia Antichristi, vel per illa omnino extinguendum, quod nunc etiam verum existimamus.

CAPUT X.

Aliis duobus argumentis satisfit, & obiter nonnullæ Catholicorum opiniones de tempore Antichristi refelluntur.

PRæter ea, quæ Rex Angliæ objicit, duo alia solent ex Scriptura sacra contra ea, quæ de temporibus Antichristi diximus, a Protestantibus opponi, quibus ad hujus puncti complementum satisfacere necessarium visum est. Primum est, quia licet finis Antichristi in fine mundi futurus sit, non opus est, ut ejus initium tanto tempore differatur: & consequenter fieri non potest, ut ejus duratio tam brevis sit quantum a nobis est descripta. Ad hoc autem suadendum tria loca inducunt. Primus est illud Pauli. 2. Thess. 2. supra tractatum: *Mysterium jam operatur iniquitatis, &c.* Secundus est 1. Joan. 2. *Antichristus venit*, ubi de proprio Antichristo loquitur, ut indicat articulus in Græco additus juxta superius dicta. & tamen de præsenti dicit, *venit*. Tertius locus est 1. Joan. 4. ubi eodem modo de Antichristo loquens ait: *De quo audistis, quoniam venit, & nunc jam in mundo est.*

Hæc vero ex supra dictis facilem habent solutionem, quia vero non solum hæretici, sed etiam aliqui catholici nobis in hoc puncto negotium faciunt, illa iterum proponimus, ut opiniones quasdam Catholicorum attingamus, omnibusque satis faciamus. Igitur propter hæc testimonia præsertim Pauli, aliqui ex antiquis Scriptoribus dixerunt, Antichristi personam tempore Apostolorum venisse, non tamen tunc totam suam iniquitatem exercuisse, & consummasse, sed in fine mundi iterum venturum, ut

Antichristum jam fuisse tempore Apostolorum, & iterum venturum, aliqui dixerunt.

suum cursum expleat, & omnia, quæ de illo scripta sunt, impleantur. Hanc opinionem veterum Scriptorum fuisse, Hieronymus, & Augustinus referunt, ille Daniel. 11. hic lib. 20. de Civit. cap. 29. eamque sequutus est Victori. in suo commentario super Apocalyp. circa medium, ubi exponens 13. c. sic de Antichristo scribit: *Fuisse autem eum jam in regno Romanorum, & fuisse inter Cæsares, Paulus contestatur, dicens, Qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat*. Unde sentit, eum, qui tunc tenebat imperium, utique Neronem, fuisse Antichristum. Eundem vero putat, esse iniquum illum, qui postea revelandus est. Nec tamen existimavit eum vivere, aut usque ad finem mundi victurum, sed mortuum esse, & resurrecturum: *non sua* (inquit) *virtute, nec Patris* (utique carnalis, seu per humanam generationem) *sed Dei jussu suscitatus* ob hominum peccata, ut postea prosequitur.

Neronem iterum venturū, opinio aliquorū fuit.

Sulpitius etiam Severus lib. 2. sacr. Histor. circa medium refert, suo tempore, *multorum opinione receptum esse, Neronem Antichristum venturum fuisse*, quam ipse ibi nec affirmat, neque negat, sed solum ait: *Dignus extitit, qui persecutionem in Christianos primus inciperet, nescio, an & postremus explebit*. Inferius vero ait: *Unde creditur, etiam si se gladio ipse transfixerit curato vulnere ejus, servatus sub finem sæculi mittendus*. Cui sententiæ adhærere videtur, & secundum illam de Nerone intelligit illud Apocalyp. 13. de bestia, quæ plagam mortis ac cepit, quæ postea curata est. Unde sentit, Neronem nunc non esse mortuum, sed reservatum, ut in fine mundi veniat, mysterium iniquitatis completurus. Idem vero in Dialog. 2. de Vita S. Martini in fine, licet affirmet, rediturum Neronem in fine mundi, & debellaturum decem Reges, & iterum imperaturum in Occidente, & acerbam persecutionem in Christianos renovaturū, ut eos ad idola colenda inducat: non tamen dicit, illum futurum Antichristum, sed potius eodem tempore excitandum in Oriente Antichristum, qui se Christum venditet, & Christianos a Christo avertere conetur, non tamen ad idola, sed ad se adorandum, Judaismumque servandum trahat, eumque dicit pugnaturum esse contra Neronem, & illum superaturum, ac orbem subjugaturum, donec a Christo occidatur.

Hæc vero sententia, licet anilem fabulam contineat, non tamen ex hæresi processit, nec illam in rigore continet, neque negat receptam traditionem, propriumve Scripturæ sensum, quo habemus Antichristum esse unam certam personam, & venturum esse in fine mundi, & parvo tempore duraturum. Sed adjungit alia, non quidem Scripturæ contraria, sed male in ea fundata, & per se vana, & incredibilia. Paulus enim licet (juxta probabiliorem, magisque receptam expositionem) dixerit, Neronem suo tempore operatum esse iniquitatem Antichristianam (ut sic dicam) non tamen eandem, quam postea Antichristus operabitur, sed ad imitationem ejus, vel quasi imaginem ejus. Unde licet dixerit, Neronem esse Antichristum, addit, in mysterio, seu esse *mysterium iniquitatis*, id est typum Antichristi, ut supra explicuimus. Sine fundamento ergo fingitur, Neronis personam eandem futuram esse cum persona Antichristi: vaneque, & præter divinam consuetudinem, imo & contra bonitatem cogitatur, suscitandum esse a Deo Neronem jam mortuum, ut iniquitatem, quam inchoaverat in priori vita, postea consummet. *R*esurrectionis enim opus, quod proprium Dei est, non fit propter iniquitatem operandam, sed propter altiores, & honestiores fines Deo dignos, & suæ divinæ sapientiæ, ac providentiæ consentaneos. Præter quam quod Scriptura nunquam significat, Antichristum supernaturali modo esse a Deo procreandum, vel revocandum in mundum, sed more aliorum hominum generandum.

Opinio illa in Paulo fundamentum nō habet.

Fabula est Neronem modo vivere.

Unde non minus vana fuit cogitatio dicentium, Neronem conservari nunc in vita mortali, donec iterum appareat. Nam hoc etiam sine miraculo fieri non potest; ineptum autem est talia miracula Deo tribuere propter tales fines, seu causas. Neque minus frivolum est, locum Apocalypsis de plaga bestiæ curata, sic exponere, tum quia longe aliter a Patrib. exponitur, ut supra visum est; tum etiam, quia ex verbis c. 13. clare colligitur, tam plagam, quam curationem ejus tempore Antichristi esse futuram, quando admirata terra post bestiam, draconem adorabit; tum etiam quia ex historiis constat, Neronem se ipsum jugulasse, ac vere interfecisse. Ut enim ait Gregor. Turonen. l. 1. Histor. Francor. c. 25. *excitatam super se seditionem fugere tentans, quarto ab urbe lapide propria se manu interfecit*. Idemque habet Paulus Oros. lib. 7. Histor. anno ab urbe condita 88. additque in eo omnem Cæsarum familiam consumptam esse. Idemque refert Euseb. in Chroni. anno Domini 70. eodemque modo de Neronis morte loquitur Nicephor. lib. 2. c. 27. & lib. 4. c. 1. & in historiis prophanis est res notissima. Denique si (ut posteriori loco dicebat Sulpitius) Nero non est futurus Antichristus, cur vel quo fundamento fingitur iterum in fine mundi venturus? hæc ergo licet hæretica non sunt, ut fabulosa sunt contemnenda.

De Antichristo, & Nerone ut distinctis loquitur D. Paulus. 2. Thes. 2.

Locus autem Pauli satis ex dictis declaratus est, quia, ut supra dixi, Neronem, vel totum imperium Romanum ethnicum Antichristi mysterium, seu typum appellavit Paulus, illum autem evidenter a vero Antichristo distinxit, dicens, *Quid detineat scitis, donec e medio fiat, & tunc revelabitur ille iniquus*. Ad priora autem Joannis verba respondemus primo Augustinum lib. 20. de Civitat. cap. 29. de futuro allegare verba illa: *De quo audistis, quoniam venturus est*, sive quia ita legit ex græco, sive quia tacite ita interpretatus est. Non est enim novum in Scriptura præsens pro futuro accipi, ut Joan. 4. dixit Samaritana: *Scio, quia Messias venit*, de præsenti loquens, & tamen statim per futurum declarat, *Cum ergo venerit ille, nobis annunciabit omnia*.

Opinio putantiū aliquos hæresiarchas, Antichristū fuisse.

Verumtamen hic nobis occurrunt alii Catholici, esto verum sit Antichristum non venisse Apostolorum tempore, non tamen esse expectandum circa finem mundi: nam ille met loquendi modus propinquitatem majorem indicat: ideoque non esse incredibilem, Antichristum jam venisse in Luthero, vel alio hæresiarcha simili. Præcipue vero notari obiter potest opinio Joannis Annii, qui super Apocalypsim, Mahometum esse Antichristum sibi persuasit, quem nonnulli sequuti sunt, quos refert, & sequitur Fevard. lib. 5. Irenæ. c. 30. Illi vero non verbis Joannis, aut Pauli, nec aliquo Scripturæ testimonio, sed solis conjecturis, quibus ea, quæ de Antichristo prædicta sunt, Mahometo accommodant, nituntur.

De Mahometo idē aliqui affirmant.

Mahometum non fuisse verum Antichristum ostenditur.

Non censeo autem necessarium illas vel referre, vel refellere, tum quia id diligenter præstitit Benedict. Pereir. in proprio opusc. contra Annium, quod suis disputationibus in Apocalypsim adjunxit. Tum etiam quia licet unum, vel alterum signum Antichristi in Mahometo reperire valeant, id mirum non est, quia nullus est hostis Christi, qui aliquam de proprietatibus Antichristi non participet: ideo enim omnes illi generali quadam appellatione Antichristi vocantur, ut supra vidimus. Necessarium ergo est, omnium signorum Antichristi collectionē in aliquo ostendere, ut eum esse proprium, ac verum Antichristum concludatur. Hoc autem in Mahometo ostendere impossibile est, nisi negando prædictiones multas de Antichristo, præsertim eas, quæ sunt de tempore persecutionis, & mortis ejus, in illo sensu proprio, quo a Patribus intellectæ sunt, easque ad sensus metaphoricos, alienos a proprietate verborum, & a multis circumstantiis, quas in ipsis prophetiis ponderavimus, detorquendo: atque etiam illas, quæ sunt de brevi tempore, quo est persecutio Antichristi duratura, & de morte illius prodigiosa, per quam persecutio finietur, & paulo post sequetur judicium. Accedunt etiam, quę de imperii Romani defectione tradunt Patres ita interpretantes verba Pauli. 2. Thes. 2. *Quid detineat scitis, tantum ut qui tenet, teneat, donec e medio fiat, & tunc revelabitur ille iniquus*. Anno enim 630. quando Mahometus apparuit, adhuc vigebat Romanum imperiū sub Heraclio, & postea etiam floruit, & usque ad nostra tempora durat, licet semper in diminutionem iverit.

Nec in throno Mahometi successive est Antichristus.

Præterea omnia, quæ in sequentibus de testibus contra Antichristum mittendis, & de sede, & Antichristi errorib. variisque descriptionib. dicemus, opinionem illam aperte confundunt. Ideoque coguntur authores ejus, quædam ad personam Mahometi referre, alia ad thronum ejus, seu imperium duraturum usque ad mundi finem, & tunc acerbius in Christianos sæviturum, ideoque qui sic opinantur in multis cum Protestantib. conveniunt, vel ad metaphoras voluntarias confugiendo, vel etiam non de una, & eadem persona, quæ de Antichristo prædicta sunt, interpretando, contra Scripturæ contextum, ac certitudinem. Et ideo licet opinio hæc non contineat impietatem Protestantium, cavenda est, ne illis major errandi occasio de- tur,

tur, & ne pravis interpretationib. res per se difficilis, & obscura magis involvatur. Unde merito Damascen. lib. de Haeresib. in fine Mahometum typum, & praecursorem Antichristi vocat, non ipsum verum Antichristum; idemque de Luthero, & de aliis haeresiarchis, qui hactenus fuerunt, intelligendum est: nam ex eisdem principiis de illis ferendum est judicium, ne circa singulos immorari necesse sit.

Respondetur locis initio adductis. Ad objectionem ergo factam circa verba Joannis nego verbum *venit* de praesenti accipi pro futuro propter propinquitatem effectus, sed saepe propter certitudinem prophetiae. Quod optime comprobatur Ezechiel. 3. ubi praesenti additur praeteritum, cum dicitur: *Ecce venit, & factum est*, & tamen sermo est de die judicii, ut exponit Hieronym. qui & propter certitudinem prophetiç, & propter exaggerationem, ut semper cogitetur quasi praesens, & jam factum, per verba de praesenti, & de praeterito significatur. Ita ergo loquutus est Joannes. Quod satis de-

1. Joan. 2. claravit, adjungendo: *Et nunc Antichristi multi facti sunt*, perinde enim fuit, ac si diceret, licet unus Antichristus singularis, ac caeterorum caput, & exemplar certissime veniat, id est, venturus sit: jam vero nunc in praesenti tempore multi Antichristi facti sunt, id est, multi ejus ministri, & praecursores, qui sicut facta, ita & nomen ejus participant. Dum ergo Joannes ait, hos jam venisse, satis declarat, alterum nondum venisse, sed dicit venire, quia certissime veniet, quia dum alii quasi vias ejus prçparant, quodammodo jam venire dicitur.

Explicatur locus 4. Joannis. Et sic facile etiam intelliguntur alia verba capitis quarti. Nam in primis cum *omnis spiritus, qui solvit Jesum* dicitur *esse Antichristus*, vel intelligi debet de Antichristo generaliter sumpto, quia multi fuerunt haeretici solventes Jesum, & omnes Judaei solvunt illum, negantque esse verum Messiam & verum Deum: vel intelligendum est esse Antichristum, non persona, sed spiritu, sicut Joannes dicitur esse Elias, Matthaei 11. & Luc. 1. Unde graece legitur, *Et hic est Antichristi*, utique spiritus Antichristi, sicut legit Cyprian. lib. 2. ad Quirinum cap. 8. Seu *est de Antichristi spiritu*. Et sic recte ponitur ibi Antichristus cum articulo, quia omnes, qui solvunt Jesum, imo omnes haeretici habent illius spiritum, licet non sint ipse in persona. Et ita etiam convenienter exponuntur sequentia verba, *de quo audistis, quoniam venit*, id est, venturus sit, & jam venire incipiat per suos praecursores, per quos jam in mundo est secundum spiritum suum, & muneris, ac nominis participationem, quos propterea praecursores spiritus Antichristi recte vocat Tertullian. lib. 5. contra Marcion. c. 16.

Objiciunt haeretici facta Antichristi brevi tempore claudi non posse. Altera principalis objectio haereticorum est, quia ea, quae facturus est Antichristus, & de illo praedicta sunt, non poterunt brevi tempore a nobis praescripto, consummari. Et praecipue exaggerant verba illa Pauli, *Nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, &c.* Quae discessio (ut Calvinus dixit) tam universalem

Quid a Paulo nomine discessionis significetur. Apostasiam totius orbis a Christo significat, ut multorum annorum, imo & multorum tyrannorum, haereticorum, aut hostium Christi successione opus habeat, quia unius hominis vel vita, vel diligentia ad illam consummandam non sufficit. Talem autem futuram esse illam apo-

In Praefat. pag. 64. stasiam, eamque per *discessionem* a Paulo significari. Pontificiorum omnium sententiam esse Rex Angliae in sua Praefatione tanquam rem certam supponit, & quadam notanda ratione suadet, dicens: *Alioqui eorum ecclesia quotidie esset erroribus obnoxia, quod omnino ipsorum doctrinae repugnat*. Denique initium, & authorem ejusdem Apostasiae futurum esse Antichristum, & per eundem esse consummandam, satis indicavit Christus, cum dixit,

Matt. 24. *tunc futuram esse tribulationem, qualis nunquam fuit, & propter electos esse cito consummandam*, utique interfecto ipso Antichristo, ut Paulus declaravit.

1. Significari potest Romani imperii eversio. Respondemus in primis, non esse necessarium, in loco Pauli per *discessionem* intelligere universalem apostasiam a fide, sed integram destructionem Romani imperii, seu divisionem ejus in decem regna, ut interpretatur Tertullianus lib. de Resur. carnis, cap. 24. & Hieronym. dicta qu. 11. ad Algas. Ambros. & Primasi. ibi Destructionem autem Romani imperii fatemur, non brevi tempore esse peragendam, sed paulatim per plures annos, & Reges. Prius enim dividetur Romanum imperium in decem, sive plures Reges, postea vero veniet Antichristus, qui cum illis per aliquos annos certabit, & eos tandem superabit, ut diximus. Ad totam ergo discessionem, seu defectionem Romani imperii non sufficiet unius hominis vita, ad ultimam vero consummationem per Antichristum faciendam unius hominis vita sufficiet, ut satis explicatum est.

Secundo dicimus nomine *discessionis* significari ibi ipsum Antichristum, sic enim Augustinus 20. de Civitat. cap. 19. *refugam* legit, & ait: *Illum refugam vocat, utique a Domino Deo: quod si de omnibus impiis merito dici potest, multo magis de isto*. Graece vero ibi ponitur nomen *apostasia*, quo nomine ipsum Antichristum significari, intellexerunt ibi Graeci, indicat Chrysostom. Homil. 3. ut illum intellexit, & sequitur Theophylact. Idemque tradunt Theodoret. & Oecumen. & Hugo Eterian. lib. de Regress. animar. cap. 23. Potest autem Antichristus ita vocari, vel ad declarandum futurum esse summum apostatam, sic enim solent abstracta pro concretis poni ad significandam excellentiam, seu excessum in tali proprietate, vel certe per metonymiam nomen effectus authori, seu causae tribuitur, nam quia Antichristus erit causa maximae apostasiae in ecclesiam futurae, nomen apostasiae illi tribuitur. 2. Antichristus ipse discessio vocatur.

Ex quibus constat, non subsistere, nec verum esse, quod Rex Angliae pagin. 64. Praefationis dicit, Pontificios omnes constanter affirmare, *discessionis* nomine generalem apostasiam ibi significari. Nam licet aliqui, in meliori, & saniori sensu quam Protestantes, ita vocem illam interpretentur, non tamen omnes constanter hoc affirmant, ut visum est. Nec satis intelligo rationem, qua Rex suadere conatur, Pontificios omnes necessario debere ita sentire, *quia* (inquit) *alias eorum ecclesia esset quotidie erroribus obnoxia*. Nam quae est haec illatio? Nunquid si per discessionem Romani imperii destructio, vel Antichristus ipse significetur, ideo ecclesia Romana erit quotidie erroribus obnoxia? Nulla profecto est connexio, nulla illationis verisimilitudo. Fortasse autem argumento illo solum probare voluit, apostasiam illam, quam significari vult nomine *discessionis*, generalem esse futuram, & non particularem. Verumtamen neque hoc etiam inde probatur, nec illatio etiam in hoc sensu habet ullam verisimilitudinem. Quia licet quotidie, vel frequenter fiant apostasiae particulares ab ecclesia Romana, & catholica, non ideo illa quotidie fit erroribus obnoxia, quia & semper damnat errores eorum, qui ab ipsa discedunt, & ipsi apostatae statim extra illam exeunt, & ita ipsa licet personis interdum minuatur, semper immaculata manet, juxta illud. 1. Joan. 2. *Et nunc Antichristi multi facti sunt*. Et infra. *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis, si enim essent ex nobis, permansissent utique nobiscum*. Et infra. *Vos unctionem habetis a Spiritu Sancto, & nostis omnia*. Semper ergo Ecclesia retinet Spiritum sanctum, & veritatem (ut addit cap. 4.) licet quotidie multi ab ea discedant. Unde etiam in ultima apostasia, quae sub Antichristo futura est, licet sano modo generalis dici possit, semper ecclesia catholica, & Romana erit ab erroribus immunis, ut statim dicetur. Discessio non necessario significat generalē apostasiā. Apostatae ecclesiam non maculant, quia extra ipsam sunt.

Tertio ergo addimus, & concedimus, *discessionem* ibi significare apostasiam ab ecclesia Rom. & fide Christi, futuram in mundo, in fine ejus, retenta nimirum voce graeca in sua sincera proprietate. Quam expositionem videtur mihi magis indicare Chrysost. iterum Anselmus, licet expositionem de defectione a Romano imperio primo loco ponat, statim addit: *Sive ut multitudo ecclesiarum discedat a Pontifice Romano, aut multitudo hominum discedat a fide*. D. autem Thomas intelligens, illam discessionem esse futuram defectionem a Romano imperio, addit, intelligendam esse non solum de imperio Romano temporali, sed etiam de spirituali, *in quod teste Leone Papa temporale commutatum est*. Discessionem autem a spirituali imperio Rom. dicit esse discessionem a fide catholica Rom. ecclesiae. Fuitque haec antiqua expositio, ut August. supra refert, quam ipse non improbat. 3. Nomine discessionis intelligitur apostasia.

Haec autem apostasia a fide non erit, sicut haeretici fingunt, ita generalis, ut fides vera a tota Christi ecclesia perituta sit; hoc enim, & fundamentum nullum habet, & repugnat promissioni Christi: *Et portae inferi non praevalebunt adversus eam*. Matth. 16. & aliis verbis ejus Matt. 24. *Propter electos breviabuntur dies illi*, utique ne illi a cha- Apostasia illa non erit generalis.

ritate

ritate excidant, nedum a fide. Et Daniel c. 12. dicit. *In tempore illo salvabitur omnis, qui inventus fuerit in libro vitæ*; & in fine concludit: *Beatus, qui expectat, & pervenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque*; quod aliis verbis dixit Christus Matt. 24. *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Non deerunt ergo qui perseverent. Quin potius tantum abest, ut omnes antea credentes tunc sint fidem amissuri, ut multi potius, & maxime ex Judæis tunc sint convertendi ad fidem, ut testatur ibi Theodoret. & Gregor. Homil. 12. in Ezechiel. & August. 20. de Civit. cap. 29. ait. *Per Eliam Thesbitem ultimo tempore ante judicium, Judæos in Christum verum, hoc est, in Christum nostrum esse credituros, celeberrimum esse in sermonibus, cordibusque fidelium.*

Multi tūc fidem sunt recepturi.

Unde idem Augustinus eodem l. c. 8. ait, ecclesiam a Deo electam, & prædestinatam nunquam esse seducendam, neque etiam in persecutione Antichristi, sed *erit* (inquit) *hic ecclesia illo tempore, etiam quo solvendus est diabolus, sicut ex quo hic est instituta, hic fuit, & erit omni tempore.* Et infra dicit, tunc esse solvendum satanam, *ut fidelissima patientia electorum probetur*, non ut vincatur, *tales enim erunt*, (inquit) *cum quibus ei belligerandum est, ut vinci tanto ejus impetu, insidiisque non possint.* Inferius vero in eodem capite ulterius dubitat, an in illo apostasiæ tempore non solum aliqui ex credentibus permansuri sint, sed etiam aliqui, qui in fide non fuerant, ad illam accessuri sint: & respondet in primis, parvulos multos esse illis tribus annis cum dimidio baptizandos a parentibus fidelibus, & ita illos saltem denuo ad fidem accessuros. Deinde generaliter ait: *Neque qui cadant ab Ecclesia, nec qui accedant ad ecclesiam illo tempore defuturos*, quod late confirmat. Dicitur ergo tempus illud discessionis, seu apostasiæ, non quia tota ecclesia, & omnes fideles Christum negaturi sint, sed quia magna erit clades, pluresque superabit tentatio, quam victores permanebunt, vel quam unquam in persecutione aliqua victi fuerint. Quanta vero futura sit apostatantium multitudo, incertum est, licet enim aliqui dicant, duas partes fidelium esse casuras, & tertiam permansuram, nullibi esse revelatum, aut satis fundatum invenio.

Apostasia illa brevi tempore consummabitur.

Non erit igitur hæc apostasia adeo universalis, ut non possit intra illud breve tempus, utique trium annorum cum dimidio fieri, tum quia in illis postremis temporibus, prius etiam, quam Antichristus veniat, ecclesia erit multis persecutionibus, & contradictionibus agitata. Nam ut prædixit Christus Matth. 24. *Scandalizabuntur multi, & invicem tradent, & odio habebunt invicem, & multi pseudo prophetæ surgent, & seducent multos, & quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Et ita cum Antichristus venerit, inveniet homines valde dispositos, ut brevi tempore magnam illorum jacturam facere possit. Unde August. 20. de Civit. c. 19. refert, multos ex antiquis expositoribus intellexisse verba illa Pauli, *Et nunc quid detineat, scitis, & mysterium operatur iniquitatis*, non de Romano imperio: *Sed de malis, & fictis, qui sunt in ecclesia, donec perveniant ad tantum numerum, qui Antichristo magnum populum faciat, & hoc esse mysterium iniquitatis, quia videtur occultum.* Et inferius ait, tunc omnes hos malos, vel occultos hæreticos prodituros, & conjungendos Antichristo, ut illi adhæreant, eumque ad cæteros evertendos adjuvent. Accedit, ut infra ex Paulo, & Apocalypsi dicit, quod *præsentia ejus futura est secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, ac prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, tunc enim solvetur Satanas, & per illum Antichristus mirabiliter quidem, sed mendaciter operabitur.* Hinc ergo facile intelligitur, non esse necessariam successionem multorum sæculorum (ut Calvinus dixit) ad illam generalem apostasiam, quæ tempore Antichristi fiet, vel certe si per multa sæcula ad illam generalem discessionem mundus disponetur, illa dispositio non sub Antichristo, nec per Antichristum fiet, sed per plures hæreticos, & præcursores Antichristi. Utrunque enim significavit Christus Matt. 24. & Joannes 2. epist. c. 2. & 4. & Paulus 2. ad Thessalon. 2.

2. Thess. 2.

Instantia.

Quod si quis urgeat, hoc recte procedere, si apostasia Antichristiana aliquam provinciam tantum, vel ad summum unam partem mundi occupatura esset; non fore autem ita, sed mundum occupaturam universum, neque videri posse in tam brevi temporis mora tam late extendi.

Solutio.

Respondemus in primis, non constare in quot regionibus orbis persecutio Antichristi propria grassabitur: & verisimile esse, non ita esse disseminandum errorem Antichristi per totum mundum, sicut evangelium est ante diem judicii in toto orbe prædicandum, quia illiud prius non ita prædictum est in Scriptura, sicut hoc posterius. Neque etiam dicunt vaticinia Antichristum regnaturum in toto orbe proprie, & in tota sua universitate sumpto, sed dicunt, Antichristum occupaturum orbem Romanum in decem regna prius divisum, & postea bellum contra sanctos esse moturum, unde verisimile sit in eodem orbe Romano futuram esse illam spiritualem stragem, & multorum fidelium apostasiam. Ad illam autem non erit necessaria multorum Regum, aut temporum successio. Nam unus Antichristus quam plurimos habere poterit suæ iniquitatis ministros, qui simul per varias ejusdem Orbis partes errores ejus disseminabunt: simulque (permittente Deo) Dæmon totas suas vires exeret, & partim signis, & portentis mendacibus, partim promissionibus temporalibus, partim coactione, & exquisitis tormentis brevi efficiet, ut major fidelium pars Christo renunciet, & characterem bestiæ suscipiat. Et ita non solum multorum sæculorum, verum etiam nec vitæ unius hominis tempus ad prædictam Apostasiam efficiendam necessarium erit.

Incertum est an hæc apostasia totum orbem occupatura sit.

Addo denique non esse necessarium, ut totum orbem Romanum talis persecutio, & discessio invadat, quia hoc revelatum non est, sed solum quod futura sit major, quam unquam fuerit, quod esse poterit, & intensive (ut sic dicam) ubi fieri contigerit, & extensive respectu aliarum persecutionum, quod habere poterit, etiam si non omnes provincias, & loca totius Monarchiæ, nedum omnes mundi partes attingat. Præsertim quia sicut Christus dixit, propter electos breviandos esse dies illos, ita propter eundem finem fieri poterit, ut intra certos orbis terminos concludatur, non permittente Deo amplius extendi, propter eundem finem, aliaque secreta suæ providentiæ consilia. Vel certe si fortasse tribulatio illa quoad loca, seu Regiones, & Provincias Orbis generalior futura est, & in omnibus illis magnam illam apostasiam est effectura, etiam ad illum effectum non erit necessaria diuturnior temporis duratio, quia non oportet, ut successu temporum in diversis locis fiat: simul enim per varios ministros in diversis locis fieri poterit. Nam solvendus est Satanas, qui ubique habet invisibiles ministros paratissimos, & visibiles non deerunt Antichristo, ac brevi tempore poterit illos ubique transmittere, cum magna vi, & potestate humana, dæmonis industria, & potestate adjutos, illosque ad summam diligentiam, & celeritatem instabit: *Sciens, quia modicum tempus habet.* Ergo quacumque ratione apostasia illa intra tempus a Deo breviatum consummari poterit.

Dæmon potissimus minister erit hujus apostasiæ.

Apoc. 12.

CAPUT XI.

Antichristi tempore duos veros homines ad testimonium contra illum ferendum mittendos esse ex cap. 11. Apocalypsis contra duas falsas Protestantium expositiones ostenditur.

QUoniam de Antichristi tempore dicere incepimus, priusquam ad cætera capita a Rege proposita transeamus, necessarium est, cum illo digredi, & de testibus contra Antichristum mittendis disputare, præsertim quia disputatio hæc cum ea, quam de tempore Antichristi prosequuti sumus, valde conjuncta est. Nam unum ex præcipuis signis, quibus ostendere possumus Antichristum nondum venisse, inde sumitur, quod testes contra illum mittendi nondum venerunt. Hoc autem fundamentum de duorum testium missione ex cap. 11. Apocalyp. sumptum est. Ideoque verus illius prophetiæ sensus inquirendus, & explicandus est. Cum itaque Joannes prædixisset Antichristi persecutionem verbis illis: *Civitatem sanctam conculcabunt mensibus quadraginta duobus*, subjungit. *Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis.* Qui dies fere totidem menses, utique quadraginta duos efficiunt.

Circa hanc igitur prophetiam primo inquiremus, an illi duo testes, quos Deus promittit, se daturum tempore persecutionis Antichristi, futuri sint veri homines, vel quid sint. Nam Rex Angliæ totum hunc locum metaphorice interpretatur, duasque habet expositiones, quas in hoc cap. & seqq. expendemus. Juxta priorem expositionem negat, illos duos testes futuros esse homines, sed ait esse duo testamenta, vetus & novum, quæ contra Antichristum, & *monarchiam Babylonicam*(ut ipse loquitur) *constans & manifestum testimonium præbent, ideoque illa maxime Antichristus odio prosequetur, nihilque intactum relinquet, quo* illa *dedecoret, corrumpat & supprimat.* Hæc fere Rex, qui invehitur hac occasione in Summos Pontifices, Romanamque ecclesiam, fingens ab eis esse contra divinam Scripturam multa dicta, & facta *probri, & ignominiæ plena. Qualia sunt*(ait) *illam nasum cereum, literam mortuam, & regulam lesbiam appellare, cum illa libros apocryphos miscuisse, eosque illi æquiparare tentasse: imo tradit ones hominum illi præferre, eademque supprimere sub linguis peregrinis, & ne in vulgari sermone legatur prohibendo, occultare,* ac denique *illam destruxisse, & interfecisse*, quando alias translationes latinas præter vulgatam Pontificum authoritate correctam & emendatam iidem Pontifices sub censuris prohibuerunt. Hos autem testes ab Antichristo interfectos, Deus tandem per Regem Angliæ, ejusque ministros excitavit, seu in pristinam lucem, & integritatem reduxit, ut ipse vult. Sicque concludit impletam esse prophetiam illam.

Duos illos testes, duo testamenta, ait Rex Angliæ.

Huic interpretationi metaphoricæ quoad eam partem, ut duo illi testes sint duo testamenta, occasionem aliquam dederunt nonnulli antiqui Scriptores. Nam in lib. super Apocalypsim, qui inter opera Augustini sub nomine illius ponitur, in Homilia 8. sic habetur: *Dabo duobus meis; id est, duobus testamentis.* Illud autem opus sine dubio non est Augustini, meritoque a Lovaniensibus in appendicem rejectum est. Creditur autem esse Ticonii, cujus opus in Apocalypsim, idem Augustinus allegat libr. 13. Trinitate cap. 3, ubi etiam dicit, Ticonium illum hæreticum Donatistam fuisse. Ideoque non multum curandum est de illius interpretatione. Quamquam ille non omnino negat, illos testes esse homines, infra enim ait, illos esse ecclesiam, quæ propter duo testamenta binario numero ponitur. Quam expositionem imitatus est Beda lib. 2. in Apocalyps. cap. 11. ubi per testes etiam intelligit, *ecclesiam ex duobus populis unitam*, & *duorum testamentorum lumine radiatam.* Veruntamen Beda & mystice loquutus videtur, & in ea expositione non insistit, nam statim refert aliam de Elia, & Enoch, & non rejicit, sed tacite approbat. Et siquis postea Scriptor Catholicus illam mysticam expositionem, vel probare vel insinuare visus est, ab alio literali sensu recedere non est ausus. Itaque metaphora illa prout a Rege traditur propria est Protestantium, & a quodam Roberto Abbato Calvinista inventa dicitur, & quatenus alium sensum proprium, & literalem excludit, improbabilis omnino est, quatenus vero contra ecclesiam Romanam applicatur, erroribus scatet, & hæresibus.

Illi expositioni favent aliqui.

Fevard. l. 5. Joa. c. 3 30.

Dico ergo, testes illos, de quibus Joannes loquitur futuros esse veros homines, ad testimonium pro Christo contra Antichristum reddendum, specialiter mittendos. Assertionem hanc ita certam esse censeo, ut sine temeritate negari non possit. Probatur primo ex verborum proprietate, quam relinquere sine fundamento, magna temeritas, & corruptio Scripturarum est. Hic autem nullum est fundamentum, vel in ipsa Scriptura, ut ex verbis constat, in quibus illa metaphora nullum fundamentum habet, neque in Patribus, quia omnes contradicunt, ut infra videbimus, neque in aliqua ratione, vel conjectura, nullas enim Rex adducit, sed solam voluntariam accommodationem, propriis opinionibus, & erroribus accommodatam, contumeliisque contra ecclesiam Catholicam redundantem. Illa ergo non est Scripturæ interpretatio, sed corruptio.

Duo illi testes, veri homines futuri.

Præterea si paulatim singula expendamus, quam sit inepta accommodatio, facile intelligemus. Nam in primis ex verbis illis colligimus, promisisse Deum dare duos testes tempore adventus, & persecutionis Antichristi, ut ex contextu Joannis constat, ideo enim conjungit illa duo: *Civitatem Sanctam conculcabunt, & cætera,* & statim: *Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt*, id est, dabo illis spiritum prophetandi, seu ad prophetandum in tempore illius calamitatis mittam illos. Non possunt ergo duo illi testes promissi ad literam esse duo testamenta, nam hæc data sunt ecclesiæ a principio, neque tempore Antichristi aliquid eis addetur, aut novo modo dabuntur, nisi quatenus mittentur illi prophetæ, qui sacram doctrinam majori spiritu proponant, & interpretentur. Quin potius, si juxta Regis sententiam, Antichristus venit a 606. Christi anno, ab eodemque(ut Protestantes etiam fingunt)cœperunt Scripturæ per traditionem hominum corrumpi, nullo modo tunc dati sunt duo testes ad prophetandum, sed qui multo jam antea dati erant, tunc interfici, seu corrumpti cœperunt.

Probatur ex verbis sacri textus.

Deinde in eodem loco Apocalypsi dicitur, duos illos testes prophetaturos dies mille ducentos sexaginta, id est, toto fere tempore, quo Antichristus civitatem sanctam, id est, ecclesiam calcabit, quod tempus, juxta expositionem Regis comprehendit omnia hæc tempora Romani Pontificatus a sexcentesimo sexto Christi anno, usque ad Lutherum verbi gratia. Ergo toto hoc tempore utrumque testamentum in sua virtute, & integritate conservatur in ecclesia, eorumque doctrina ecclesiæ maxime innotescit, & contra Antichristum pugnat, nec aliquis audebit illam corrumpere, quia ibi dicitur de illis testibus pro illo tempore. *Si quis voluerint eis nocer, eignis exietde ore eorum, & siquis voluerit eos lædere, sic oportet, eum occidi.* Et statim illorum magna virtus, & potentia describitur, & tandem additur: *Et cum finierint testimonium suum, bestia, quæ ascendit de abysso, faciet contra eos bellum.* Ergo Antichristus non corrumpet Scripturas usque ad finem temporis & persecutionis suæ. At vero juxta sententiam Regis, Scripturæ patiuntur bellum a Papa, ex quo cœpit in Papatu Antichristianismus, & toto hoc tempore non prophetant Scripturæ in ecclesia, sed traditiones humanæ, quibus Scripturæ obscurantur, & corrumpuntur: quæ est ergo accommodatio talis metaphoræ, aut concordia prophetiæ Joannis cum ficta ista interpretatione?

Præterea Joannes ait, quod postquam illi duo testes a bestia, seu Antichristo occisi fuerint, *corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, ubi Dominus eorum crucifixus est, per tres dies, & dimidium*, quod Rex dictum declarat, *quia ad dimidium spiritualis hebdomadæ, quod inter primum, & secundum Christi adventum intercedit, Scripturæ tanquam cadavera jacebunt omnium contemptui exposita, dedecorata, corrupta, suppressæ, &c.* In quibus verbis duo notanda sunt. Primum est, ut juxta suum metaphoricum sensum hæc duo cadavera Prophetarum ad duo testamenta accommodet, multa fingere, & exaggerare, quæ nec probare potest, neque ullam verisimilitudinem habent, ideoque per errorem a suis Protestantibus accepisse convincitur; ac subinde nihil ad metaphoram explicandam deservire. Ait enim, libros Scripturæ multis retro temporibus *ad silentium esse damnatos, quia laicis eorum lectio interdicta est, ita ut pro hæretico combureretur, qui in manus sumere auderet, aut inspicere.* Utrumque autem horum evidenter falsum est, tum quia neque lex, neque exemplum de his ostendi potest, tum etiam quia contrarium manifeste constat ex usu, & praxi ecclesiæ Catholicæ.

Alia verba Joannis dure, & false duobus testamentis accommodantur.

Addit vero Rex Scripturæ libros in ignota lingua absconditos jacuisse. At latina lingua non est ignota in ecclesia Latina, nisi rudibus, & idiotis, quibus utile non est per se ipsos velle scripturas intelligere, aut interpretari, sed magis expedit, ut quæ illos scire, & intelligere de Scripturis convenit, a suis Pastoribus, & Evangelii prædicatoribus addiscant. Neque aliter Scriptura sacra in catholica ecclesia conservata, & tractata est. Denique ut interfectionem illam metaphoricam utriusque testamenti Rex confingat, dicit, depravatam esse scripturam, cum tamen in sua integritate, tam librorum omnium canonicorum, quam omnium eorum partium per ecclesiam sit conservata, & legitima authoritate proposita. Item ait corruptam esse: quod falsum plane est, quia per ecclesiam ubi oportuit, lectio, quæ corrupta erat, emendata est, ubi vero mutatio facta non erat, in sua antiquitate conservata est. Tandem vero dicit fuisse interfectam anno millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, quia præter emendatam editionem vulgatam ab ecclesia propositam, aliæ ab hæreticis facta, & corruptæ non permit-

Lingua latina ignota non est, utRex fingit.

mittuntur. Quae omnia & per se frivola sunt, & ad explicandum dictum Scripturae locum valde aliena.

Non esse duo testamenta ex tempore determinato a Joanne convincitur.

Aliud in dictis verbis Regis notandum est, in his suam iterum inculcare expositionem, scilicet, Joannem per hos dies, & menses non certum tempus, sed dimidium totius temporis cursum a primo usque ad secundum Christi adventum intellexisse, quam expositionem satis in superioribus refutavimus. Nunc vero interrogo, cum dicit *ad dimidium illius temporis* Scripturae testamenta *tanquam cadavera jacitura, contemptui exposita, neglecta pene ab omnibus, nec a pluribus intellecta*: interrogo (inquam) quid intendat, cum ait, *Ad dimidium temporis*; aut enim vult toto dimidio tempore, quod inter primum, & secundum Christi adventum intercedit, scripturarum corpora tanquam cadavera in illo statu jacitura; vel solum in dimidio tempore esse interficienda sine designatione temporis, pro quo mortua jacebunt. Hoc posterius repugnat vaticinio Joannis dicentis, *Corpora eorum jacebunt in plateis civitatis.* Et infra: *Et videbunt de tribubus, & gentibus corpora eorum per tres dies, & dimidium.* Jacebunt ergo cadavera illa per totam dimidiam hebdomadam, quae si spiritualis est, ut vult Rex, includit totam dimidiam partem temporis decurrentis inter primum, & secundum Christi adventum.

Si autem hoc concedatur, & priorem sensum suorum verborum Rex eligat, nobis quaeso declaret, qui fieri possit, ut per illam eandem spiritualem hebdomadam duo illi testes testimonium suum daturi sint, quomodove prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, prout Joannes ait, per quos dies etiam dimidiam spiritualem hebdomadam significari Rex docet. Maxime quia Joannes dicit, testes illos esse occidendos, postquam finierint suum testimonium dare, quod non potest intelligi de priori dimidia parte illius hebdomadae spiritualis, id est, de sexcentis annis a primo adventu Christi, in quo (ut Rex vult) Scriptura vixit, nam Joannes aperte loquitur de eodem tempore, in quo Antichristus Ecclesiam persequetur; ergo in fine illius temporis occidentur testes, quomodo ergo postea per integram dimidiam hebdomadam eadem cadavera in platea jacebunt? Accedit, quod postquam occisi fuerint illi testes, non amplius ferent testimonium contra Antichristum, quia jam finierunt suum testimonium, & quia statim, ac revixerint, vocabuntur ad coelum, & quia statim occidetur Antichristus. At vero ex sententia Regis duo testamenta postquam per spiritum Lutheri, vel similem revixerunt, adhuc perseverant, testimonium ferendo contra Antichristum, & inter homines versantur, & quem ipse vocat Antichristum, ipse adhuc vivit, & usque ad finem saeculi vivet. Nullo ergo modo subsistere potest accommodatio illa, vel potius fictio.

In haereticos retorquentur metaphorae, quas confingunt.

Praeterea si vanis hujusmodi interpretationibus, aut accommodationibus uti liceret, quid esset facilius, quam ostendere, metaphoras illas de duobus testamentis tanquam duobus testibus ab hostibus Christi interfectis, &c. multo verius accommodari hujus temporis haereticis, vel ipsimet Regi, quam Ecclesiae Catholicae. Tunc enim homo interficitur, quando spiritu, quo vivit, & loquitur, privatur; ergo tunc maxime dici posset Scriptura interfici, quando spiritu illo, quo facta est, & interpretari debet, privatur. Scripturae enim veluti corpus est scripta litera, spiritus autem, & vita ejus est illius sensus; tunc ergo vere interficitur, quando proprio uniuscujusque spiritu humano, vel forte diabolico declaratur, & ad testificandum inducitur. Constat autem a Rege, & Protestantibus non aliter Scripturam tractari, & exponi, ut in hac ipsa praesentis loci expositione Rex ostendit, & superius in statuenda regula suae fidei testatus est. Ergo necesse est, ut apud hujusmodi homines Scriptura tanquam mortua jaceat, ejusque corpus tanquam cadaver in manibus eorum feratur. Quibus optime etiam illud convenit. Quod *inhabitantes terram, gaudent super illos, & jocundantur, quia* (ut Rex addit) *carnales sua libidines non amplius comprimuntur, nec in ordinem rediguntur gladio verbi Dei*, quia apud illos non est *vivum, & efficax, sed mortuum, ac sine divino spiritu*. Nam quocunque modo vivant, per solam fidem, quod illis peccata non imputantur, justitiam, & gloriam sibi promittunt, & neque mandatorum observationem, neque poenitentiam de peccatis secundum scripturas necessariam esse,

Scriptura ab haereticis jugulatur.

praedicant. Denique dum isti jactitant, se solos intelligere novum, & vetus testamentum, certissimum est sine vita, & spiritu illa possidere, atque adeo tanquam mortua corpora apud eos jacere.

Ad hunc denique modum potest illa interpretatio metaphorica ex discursu fere totius dicti c. 11. refutari, & confundi. Nam si illi duo testes non sunt veri homines, sed sunt tantum verbum Dei in duobus testamentis scriptum, vel impossibile est, seriem totius capitis tenere, & commode interpretari; vel infinitae metaphorae voluntarie, & sine fundamento fingendae sunt, quod sinceritati scripturae, & convenienti rationi eam explicandi repugnat. Nam si illis testes non sunt futuri veri homines, & prophetae, quid est, quod de illis dicitur, *Hi habent potestatem claudendi coelum, ne pluat diebus prophetiae ipsorum*: Quomodo enim Scripturae hanc habent potestatem toto tempore prophetiae ipsarum? Quod ut est tempus duorum testamentorum, nisi vel totum tempus, quo durat ecclesia, vel illud certe maxime, in quo ipsam scripturam magis integram, incorruptam, & vivam conservatam esse, Protestantes volunt? Item illud: *Potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quotiescunque voluerint*, quo probabili modo potest ad duo testamenta, vel ad aliquid aliud praeter duos homines accommodari? Idemque argumentum de reliqua parte capitis fieri potest, ut jam satis declaratum est; necesse est ergo, ut verba illa in sensu proprio de hominibus intelligantur. Quam sententiam quoad hanc partem, quod illi duo testes futuri sint veri homines, catholicam esse censemus, tum quia in Scriptura est satis expressa, nec potest ad metaphoricum sensum nisi cum magna violentia detorqueri; tum etiam, quia Patres, & expositores communiter ita verba illa intellexerunt, ut in capite sequenti videbimus.

Alia protestantium metaphorica interpretatio.

Jam vero sequitur examinanda alia interpretatio, quam Rex frequentius receptam esse dicit, utique inter suos Protestantes. Qui ut prophetiam illam suis novi Evangelii praedicatoribus accommodent, metaphoram in binario illo numero ponunt, quos (ait Rex) duo testes appellari, quia pauci fuerunt, & in ciliciis, seu saccis apparuisse, *quia poenitentiam praedicarunt*, occisos vero fuisse, quia multi crudeliter interfecti, & igne combusti sunt, resurrexisse autem in successoribus suis, quia non defuerunt, qui verbi Dei praedicatione illorum virtutem, & locum tenerent: miracula vero illorum fuisse, quia brevi tempore virtute spiritus magnas nationes, & multas in veram, scilicet, fidei viam reduxerunt. Haec fere Rex ex suo spiritu proprio, non tamen ex certa scientia, sed (ut ipse ait) ex sua conjectura, quam neque in sanctis Patribus fundare potest, illos enim in Apocalypsis explicatione errasse confitetur, neque in ipsis Scripturae verbis, cum pro libito ad metaphoras sibi deservientes ea detorqueat, quae satis quidem ad illam expositionem contemnendam esse possent. Ad majorem tamen erroris ejus ostensionem animadverto, quaedam in accommodatione illa inveniri falsa, alia prave accommodata, & alia omissa, fortasse quia nullum locum, vel sensum commodum in illa metaphora recipere possunt.

Primum enim falsum est, hos pseudoprophetas tam paucos fuisse, ut duorum nomine merito significari credantur. Nam sectae hereticorum hujus temporis tot sunt, ut vix possint numerari: & tot sunt capita, quot sententiae; imo in unaquaque plura capita, pluresque magistri inveniuntur. Eo vel maxime, quod in illo duorum numero non tantum vult Rex primos uniuscuique haeresis inventores, sed etiam eorum successores, qui usque ad hodiernum diem novam fidem praedicant, comprehendi; isti autem plures profecto sunt, quam ut duorum nomine apte significentur. Deinde evidentius falsum est, hos novos praedicatores predicando poenitentiam apparuisse, cum constet, unum ex praecipuis falsis articulis eorum esse, poenitentiam non esse necessariam, sed novam vitam, quam in sola, nova, & inaudita fide propriae justitiae constituunt. Praeter quam quod Prophetae non dicuntur apparere vestiti saccis, quia poenitentiam praedicant, sed quia vitam asperam, & poenitentem profitentur, seu quia poenitentiam agunt: isti autem novi Evangelii praedicatores quam quaeso vitae asperitatem profitentur, quamve poenitentiam egerunt? Certe neque ipse Rex id dicere est ausus, ne manifestum mendacium affirmaret.

maret. Non sunt ergo isti testes saccis amicti, quos Deus contra Antichristum missurus est.

Hæresiarchæ a ficto illo Antichristo non sunt occisi.

Præterea, si per duos testes omnes isti prædicatores intelliguntur, cum Joannes dicit, duos illos fuisse ab Antichristo interfectos, consequenter intelligendus est, affirmare, omnes illos prædicatores ab eadem Bestia fuisse interfectos, nam eodem modo dicit, duos fuisse interfectos, sicut duos prædicasse. At hoc falsum est, pauci enim sunt ex his hæresiarchis, qui ab hominibus interfecti fuerint, vel per ecclesiam digna mortis pœna puniti, sed plures eorum non sine prodigiis, & signis divinæ justitiæ mortui sunt; ergo vel interpretatio illa falsum supponit, vel metaphora non subsistit. Multo vero magis incongruum est, quod in suis successoribus resurrexisse dicantur, hæc enim non est resurrectio, sed nova prolis generatio, Joannes autem loquitur de eorundem, qui ceciderant, excitatione, & resurrectione. Ait enim: *Et post dies tres, & dimidium spiritus vitæ a Deo intravit in eos*, utique in illos eosdem, qui interfecti jacebant. *Et steterunt super pedes suos*. Præterea quod pravi prædicatores imitatores, & successores habeant, novum non est, ideoque neque admirationem, neque stuporem efficit, at ex illorum testium occisorum resurrectione, *timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos*. Illa ergo resurrectio non est alterius personæ similis successio, sed ejusdem miraculosa, seu prodigiosa excitatio. Denique additur, inimicos illorum prædicatorum vidisse illos ascendentes in cęlum, ad quod statim post resurrectionem suam vocati fuerant, quando autem in successoribus Lutheri, Calvini, aut Henrici 8. aliquid simile vidit, vel audivit ecclesia? Est ergo frivola accommodatio.

Hæretici magis ex seipsis surgere, quam resurgere dicendi sunt.

Falsitas illius metaphoræ ostenditur a tempore. Ostenditur etiam a loco.

Atque hinc denique convincitur esse etiam insufficientem. Nam in primis explicare non possunt, cur isti sui prophetare dicantur mille ducentis sexaginta diebus, cum in Scriptura non soleat tempus tot numeris, & partibus definitum pro indefinito poni, nec ratio talis metaphoræ, aut exemplum simile afferri possit. Multoque minus explicare possunt, cur dicatur, quod corpora istorum suorum prophetarum jacebunt *in plateis civitatis magnæ, & ubi Dominus eorum crucifixus est*. Nam cum illi in hac parte fateantur, sermonem esse proprium de vera morte suorum Prophetarum, etiam hæc verba proprie intelligenda erunt de corporibus eorum mortuis, quomodo ergo illa jacebunt in plateis civitatis per tres dies, & dimidium, cum fere omnia, quæ pęna mortis interiere, statim combusta fuerint. Deinde neque locum accommodare possunt, nam per civitatem magnam, in qua Dominus eorum crucifixus est, Romam intelligunt, ut infra videbimus; at neque Lutherus, neque Calvinus, vel eorum successores Romæ interfecti sunt. Idemque argumentum procedit, etiam si civitas illa, ut veritas habet, Hierusalem intelligatur, de nullo enim Protestantium legimus, ibi esse propter suum novum Evangelium interfectum. Neque etiam possunt exponere, qui sint illi tres cum dimidio, nisi recurrendo ad spiritualem hebdomadam, quæ juxta illorum sensum plus quam mille annos comprehendere potest. Præterea ubi est inventa in his pseudoprophetis, *potestas claudendi cœlum, ne pluat in diebus prophetiæ ipsorum*, aut *convertendi aquam in sanguinem, vel percutiendi terram omni plaga, quotiescunque voluerint*, aut faciendi aliqua alia mirabilia opera, quæ per illa verba metaphorice significata fuerint. Certe nullum miraculosum opus hos falsos prophetas fecisse legimus. Et perversio potius, quam conversio provinciarum, & regnorum, quæ per illorum falsam doctrinam facta est, nullum signum est virtutis verbis, aut spiritus ipsorum, cum homines non ad pœnitentiam, & præceptorum observantiam, aut vitæ perfectionem attraxerint, sed licentiam vivendi sine ecclesiastica obedientia, imo sine jugo legis divinæ, per solam fidem salutem promittendo, homines ad sensibilia proclives facile deceperint.

Hæreticorum prophetæ regna non convertunt, sed pervertunt.

Veritas catholica stabilitur.

Vera ergo, & catholica sententia est, illos Prophetas a Joanne prædictos futuros esse duos tantum homines, mortales, divina virtute, ac providentia mittendos in mundum tempore adventus Antichristi, cum gratia, & virtute Spiritus sancti ad prædicandum verum Christum Dominum nostrum, contra Antichristum, ejusque fidem veris, ac novis miraculis confirmandum, per veros, ac præcisos mille ducentos sexaginta dies, id est, fere toto tempore persecutionis Antichristi, prout verbis Joannis in proprietate intellectis asseritur, & supra capite 3. explicatum est. Et habet convenientissimam rationem divinæ providentiæ, ne in tempore tam acerbæ persecutionis videatur Deus ecclesiam suam sine externo auxilio sufficiente, & proportionato relinquere. Congruum est enim, ut Deus hominibus per homines subveniat, quod in omnibus temporibus, & occasionibus observatum ab ipso videmus; ergo in illis etiam diebus simile auxilium per illos testes hominibus præstabit.

Civitas illa mundum significat, sed magis proprie, ac vere Hierusalem.

In fine vero illorum dierum occidentur vere, & proprie illi duo prophetæ ab Antichristo, utique vel per se, vel per ministros ejus, hoc enim Scriptura non declarat, & utroque modo veritas verborum salvatur. Item post mortem vere jacebunt eorum corpora in plateis civitatis magnæ per tres dies integros, & partem alterius, per quam civitatem mundum aliqui intelligunt, quatenus pravis hominibus abundat, nam ibi dicitur civitas illa spiritualiter vocari *Sodoma, & Aegyptus*, quibus nominibus solet hic mundus in Scriptura vocari: sed melius intelligitur Hierusalem, nam additur ibi, *Ubi & Dominus eorum crucifixus est*. De quibus verbis plura inferius dicemus. Illis autem diebus mali, & Antichristi sectatores vere, ac proprie gaudebunt de morte illorum Prophetarum, & in eorum ignominiam non sinent, eorum cadavera sepeliri. Quod etiam consulto permittet Deus, ut mirabilior sit eorum resurrectio, quæ post tres dies, & dimidium vere, ac proprie continget. Juxta verba illa, *Et post tres dies, & dimidium spiritus vitæ intravit in eos*, quæ non possunt intelligi de glorificatione animarum illorum Prophetarum, ut aliqui hæretici finxerunt, tum quia glorificatio animarum illorum Martyrum non differetur per tres dies, neque per momentum, tum quia statim additur, *Et steterunt super pedes suos*, ubi evidenter est sermo de resurrectione corporum. Quæ pro illis duobus Prophetis non reservabitur in tempus generalis resurrectionis, sed statim fiet, videntibus, & mirantibus aliis hominibus adhuc in vita mortali viventibus, audientque vocem illam de cęlo illos vocantem, *Ascendite huc*, cui voci ipsi obedient, ascendendo in cęlos mirantibus eorum hostibus. Quorum magna pars statim, terræ motu magno corruente civitate, oppressa, & interfecta est, alii vero, qui permanserunt, terrore perterriti gloriam Deo dederunt, ut Joannes concludit.

Neque oportet aliter hæc omnia confirmare, quam ipso contextu, & verbis Scripturæ, nam in proprietate sua hoc significant, & nulla subest ratio, vel necessitas, imo nec commoditas ad metaphoricos sensus illa trahendi, proprio arbitrio, & solo affectu ad proprias opiniones illa accommodandi, ut revera Rex Angliæ, & alii Protestantes faciunt. Accedit, quod omnes Patres, & interpretes verba illius prophetię proprie intelligunt: quanvis enim vel in personis illorum testium designandis, vel in aliquibus minutioribus circumstantiis differant, ut mox videbimus: in hoc vero dogmate, quod vaticinium illud proprie, & ad literam intelligendum sit, omnes conveniunt, ut in sequenti capite referemus. Solum hic refero Lactantium lib. 7. cap. 17. ubi tacito nomine dicit, Prophetam magnum venturum tempore Antichristi, de quo locum Apocalypsis ad literam interpretatur. Non video tamen, cur in singulari de Propheta magno loquatur, & non de duobus Prophetis, sicut expresse Joannes loquitur. Ita ergo intelligenda res est. Neque contra hunc proprium sensum illius contextus aliquid Rex affert, præter ea, quæ de Enoch, & Elia disputat, de quibus capite sequenti videbimus. Nunc enim plane dicimus, licet illi duo testes non essent futuri Enoch, & Elias, non inde fieri, non esse futuros homines, verosque Prophetas, ac prædicatores, proprie interficiendos ab Antichristo, & a Christo resuscitandos. Posset enim Deus ex sanctis hominibus tunc viventibus duos ad illud ministerium sua gratia vocare, eisque spiritum prophetiæ, & miraculorum impertiri, & in eis possent omnia, quæ ibi prædicuntur, proprie, ac verissime impleri. Hic ergo sensus, & veritas in hoc capite demonstrata per se potest subsistere, quidquid in quæstione alia de Enoch, & Elia sentiatur.

Quamvis illi duo testes non essent Enoch, & Elia, adhuc essent veri homines.

Unde tandem concludo, locum hunc in hac proprietate, & generalitate explicatum sufficere ad demonstrandum, Antichristum nondum venisse, abstrahendo etiam

ab spe-

Locus ille Apoc. ostendit Antichristum nondum venisse.

ab speciali disputatione de Enoch, & Elia. Quia non solum est evidens, non venisse Eliam, & Enoch, verum etiam nec aliquos duos Prophetas contra aliquem Christi hostem ita prædicantes, ut in eis impleta fuerint omnia, quæ ibi Joannes de illis duobus testibus, ac Prophetis prędicit, hactenus apparuisse, ut est evidens, considerando cum proprietate, & veritate circumstantias omnes, quas notavimus. Nulli enim prædicatores hactenus fuerunt, qui per 260. dies prædicaverint, cum potestate faciendi mirabilia in cœlo, aquis, & terra, quique post illos dies fuerint publice interfecti, eorumque corpora per tres dies cum dimidio jacuerint in plateis alicujus civitatis, & postea publice resurrexerint. Ergo stante illo proprio, & vero sensu, evidens est, illos duos testes nondum esse missos, ac proinde neque Antichristum venisse. Multo ergo evidentius est non posse vaticinium hoc ad Papam accommodari.

Nec duo illi Prophetę, nec alii eis similes ad huc fuerunt.

CAPUT XII.

Eliam, & Enoch esse testes illos, qui contra Antichristum mittendi sunt, ostenditur.

Quamquam, ut dixi, ad ostendendum quod intendimus, necessarium non sit scire, aut definire, quinam futuri sint illi duo singulares homines, quos Deus testes, ac prædicatores contra Antichristum daturus est: quia, dummodo constet illos futuros esse veros homines, quicunque illi futuri sint, procedit demonstratio, ut ostendi: nihilominus quoniam in hoc puncto vehementer invehuntur Protestantes contra Patres, contra Catholicos, & contra perpetuam ecclesiæ traditionem, & communem sensum, suoque arbitrio, & spiritu Scripturas eludunt, ideo quæstionem hanc prætermittere non potuimus. In qua ea solum addemus, quæ ad respondendum Regi, ejusque novam sententiam confutandam necessaria videbuntur, nam cætera, quæ hic dici poterant, alio in loco a nobis tractata sunt. Contendit igitur Jacobus Rex, sententiam asserentem, Eliam, & Enoch venturos in fine mundi in sua carne mortali ad prædicandum contra Antichristum falsam esse, eamque consueta Protestantium licentia, ac libertate, *futilem, & anilem fabulam*, imo *vanitatem fabulæ Judaicæ, otiosumque somnium* appellat. Sic enim Protestantes, quod rationibus, aut testimoniis confirmare non possunt, solent conviciis, & exaggerationibus, rudibus, & indoctis suadere. Rex igitur nulla testimonia, nullasve rationes adducit, quibus suam sententiam persuadeat, sed illa tantum testimonia, quæ Bellarminus ad cofirmandum verus dogma adduxit, efficacia non esse convincere conatur: idque ad suæ sententiæ confirmationem sufficere putavit, quia nostram, humanum captum superare, supponit, ut statim referam. Nos vero primum omnium errores, in quibus ipse versatur, detegemus, & confutabimus, deinde Ecclesiasticam, & veram sententiam confirmabimus, postremo vero illius objectionibus, vel potius evasionibus satisfaciemus.

Testes illos non futuros Enoch, & Eliam contendit Rex Jacobus.

Enoch, & Elias adhuc sunt in vita mortali.

Principio ergo statuimus, Eliam, & Enoch usque nunc vivere, non vita cœlesti, & gloriosa, sed mortali, id est, in qua nec Deum facie ad faciem vident, nec immortalitatem, vel claritatem gloriæ in corporibus assequuti sunt. Priorem partem, quod Elias, & Enoch vivant, ut certam Rex admittit, in cęteris vero contrarium dogma supponit, & fundamentum suæ sententiæ ponit, cum dicit: *Qui possit hoc cum Theologia, vel ratione consistere, ut hæc duo glorificata corpora de paradiso, cęlove descendant, prædicent, pugnent contra Antichristum, & interficiantur ab eo?* Hoc autem fundamentum colligere in primis videtur ex Genes. 5. ubi de Enoch dicitur: *Ambulavit cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Deus. Vel ad se* (ait) *recepit*. Et ex 4. Regum 2. ubi Elias dicitur visus in cęlum ferri. Deinde hoc utitur dilemmate. *Nunc oportet illos, aut in cęlo esse, aut in paradiso, si in cęlo* (*quod haud dubie verum est*) *glorificata sint corpora eorum oportet, cum nihil corruptibile eo possit penetrare*. Apoc. 20. *Quod si sunt in terrestri paradiso, primum scire avemus, ubi sit ille paradisus, &c.* Et infra subjungit: *Blasphemum esse credere, ex quo Adam ab illo paradiso ejectus est, aliquem ex Adami posteris illuc pervenisse.* Posteaqua addit, terrestrem illum paradisum diluvio, si non ante, deletum esse.

Veruntamen fundamentum illud non solum novum, & inauditum est, sed etiam repugnat universalibus loquutionibus Scripturæ, a quibus nihil excipere, sine authoritate, vel ejusdem Scripturæ, vel verbi Dei non scripti per traditionem ecclesiæ, & Patrum manifestati, quod hic ostendi non potest, sed potius contrarium. Assumptum duobus modis ostenditur. Prior sumitur ex universali regula Scripturarum, nullum hominem mortalem transferri ad immortalem, & beatam vitam, nisi intercedente morte corporali, & consequenter neminem consequi corporis gloriam, nisi media resurrectione, quæ est ad vitam. Utrunque docuit satis aperte Paulus 1. Corint. 15. dicens. *Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum, & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur*. Et infra. *Insipiens, tu quod seminas, non vivificatur nisi prius moriatur.* Et infra. *Seminatur in corruptione, & resurget in incorruptione, seminatur in ignobilitate, surget in gloria, &c.* Et cætera, quibus apertissime docet, hanc esse generalem regulam, a qua neque Christus excipi voluit, nam ipsum etiam mori oportuit, & ita intrare in gloriam suam, & ideo *primogenitus mortuorum*, & *primitiæ resurgentium* appellatur. Nemo ergo illum ad gloriam comitatur, nisi prius mortem gustaverit. Unde ad Hebræos 9. ait idem Paulus. *Quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium; sic & Christus semel oblatus est, &c.* Et ad Romanos 5. *Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit.*

Probatur ex Scriptura.

Nemo gloriam assequitur, nisi prius moriatur.

At vero Elias, & Enoch hactenus mortui non sunt, ut de Enoch docet Paulus ad Hebr. 11. dicens: *Fide Enoch translatus, ne videret mortem*; & de Elia colligitur ex quarto Regum 2. ubi narratur, vivum fuisse *in cęlum translatum, cum sermocinaretur cum Eliseo*. Et ita de utroque idem fatetur Rex cum tanta exaggeratione, ut dicat, omnes Patres super hoc consentire, *utrumque Enoch, atque Eliam adhuc vivere, quod* (ait) *nemo Christianus unquam, opinor, negaverit*. Et infra explicando, quomodo vivant, inquit: *Deus enim viventium est, non mortuorum Deus, quanto magis in vivis sunt Enoch, & Elias, qui nunquam mortem more aliorum gustaverunt*. Ergo cum nondum gustaverunt mortem, nondum in cęlo domicilium, & perfectam beatitudinem animæ, & corporis possident, juxta prædictam Scripturæ regulam.

Enoch, & Elias gloriam assecuti non sunt.

Responderi vero potest, nullam esse tam generalem regulam, quæ exceptionem non patiatur, vel privilegium admittat; itaque licet dicta regula generalis sit, ex privilegio potuerunt facile Enoch & Elias excipi. Neque hoc mirum videri debet, cum multorum Patrum sententia fuerit, illos homines, qui prope judicium vivi invenientur, non esse morituros, sed immutandos, & rapiendos in gloriosum statum, si justi fuerint; cur ergo non poterunt cum illis excipi Enoch, & Elias? Præsertim quia generalis lex est, ut homines præsentem vitæ cursum intra paucos annos absolvant, & certum sit, ab hac lege exemptos esse Enoch, & Eliam, qui per tot annorum millia mortui non sunt. Veruntamen licet fateamur, non esse tam certum, in hac posteriori regula non esse admittendam exceptionem sicut in priori, nihilominus vera sententia, & a Theologis recepta, & magis a Patribus probata, & Scripturis omnino consentanea est, etiam hanc regulam, nullam admittere exceptionem. Nam omnes omnino homines, etiam illi, qui in fine mundi erunt, prius morientur, quam Dominus ad judicandum veniat, juxta ordinem a D. Paulo positum in verbis proxime allegatis: *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium*. De qua re alibi latius disputavi. Addimus vero, licet illa exceptio de hominibus in fine mundi futuris ab errore, vel temeritate excusetur, quia ex Scriptura occasio illius sumpta est, & in Patribus habet aliquod fundamentum, nihilominus exceptionem hanc de Elia, & Enoch excusari non posse a temeritate ex vi hujus secundæ regulę, propter novitatem suam, & sine fundamento in Patribus; cum præter citata loca David Psalm. 88. cum magna ponderatione dicat, *Quis est homo, qui non videbit mortem?* Tanquam certum supponens, nullum esse, de quo id possit affirmari. Cum ergo Enoch, & Elias nondum viderint mortem, profe-

Evasio.

Responsio.

Hebr. 9.

cto

cto nondum sunt immortales effecti, juxta hanc Scripturæ regulam.

Ante Christi adventum nemo gloriam consequutus est.

Ut autem certius constet, sententiam illam non posse sine errore defendi, addamus alteram generalem Scripturæ regulam, videlicet, nullum hominem descendentem ex Adamo fuisse cœlestem gloriam, vel in sola anima, vel, quod gravius est, in corpore, & animo consequutum ante Christi Domini adventum, & mortem. Hanc regulam nobis tradidit Paulus ad Heb. 9. dicens, In secundum tabernaculum, seu sancta sanctorum solum Pontificem solitum fuisse cum sanguine ingredi, *Hoc significante Spiritu Sancto non esse propalatam Sanctorum viam, adhuc priori tabernaculo habente statum*. Quem utique habuit usque ad punctum mortis Christi, quando velum templi scissum est, & janua cœlestis regni fuit aperta. Unde in Hymno *Te Deum laudamus* canit ecclesia: *Tu devicto mortis aculeo, aperuisti credentibus regna cœlorum*. Et Innocentius III. in cap. *Majores*, de Baptism. dixit, *Regnum cœlorum usque ad mortem Christi fuisse omnibus obseratum*.

Evasio.

Dicetur forte, non fuisse quidem eo tempore ita propalatam viam, ut omnibus justis esset pervia, neque ita januam apertam, ut omnibus esset obvia, nihilominus

Responsio.

uni, vel alteri, cui Deus voluit hoc beneficium conferre, extraordinarie patuisse. Sed contra, nam hæc est exceptio a regula data ab Spiritu Sancto, quam non licet ex proprio cerebro fingere. Deinde contra illam obstant verba Christi Joannis 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis, qui est in cœlo*. Certe qui dicit *Nemo*, omnes præter se excludit, & exceptio illa firmat regulam in contrarium. Item Paulus ad Hebræos 11. cum inter Patres antiquos Enochum numerasset, subjungit. *Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis aliquid melius providente, ut non sine nobis consummarentur*. Ergo neque Enoch, neque Elias repromissionem acceperunt, neque consummati sunt, id est, nondum corporis, & animi beatitudinem acceperunt. Nam Enoch in proprio nomine, & persona induxerat Paulus, Eliam vero sub Prophetis sine dubio comprehenderat, & illum maxime designat, cum infra ait: *Circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis*, nam de Elia legimus, quod *incedebat zona pellicea accinctus renibus* 4. Reg. 1. *Et circumibat* fugiens persecutionem Jezabelis, *egens, angustiatus, & afflictus errans in montibus, & in spelunca latens*. 3. Reg. 19. Ergo sicut Enoch, & Elias comprehenduntur sub omnibus, qui fuerunt testimonio fidei probati, ita etiam sub his, qui non acceperunt repromissionem, nec consummati fuerunt.

Enoch, & Elia gloria non potiri indicat Paulus.

Præterea idem Paulus sic ait, in cap. 10. ejusdem epistolæ: *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi, quam initiavit nobis viam bonam*. *Quam initiavit* (inquit) id est, cui ipse initium dedit, seu per quam ipse primus omnium ingressus est, vel ut Theophylactus ait, *novam viam fecit, per quam primus ivit*. Idem latius Theodoret. & eodem modo intellexerunt Chrysost. & Oecumen. Unde si vel unus homo ante ipsum Christum viam illam perambulavit, & beatitudinis januam ingressus est, non initiavit Christus viam illam bonam. Et similia sunt verba capitis sexti:

Hebr. 6.

Confugimus ad tenendam propositam spem, incedentem usque ad interiora velaminis, ubi præcursor pro nobis intravit Jesus. Certe si prius ingressi sunt Enoch, & Elias, illi potius intrarunt præcursores, quam Christus. Unde quia nemo illuc ingredi poterat ante ipsum, sic loquutus est Dominus ad Apostolos Joan. 14. *Vado parare vobis locum, & si abiero, & præparavero vobis locum, iterum veniam, & recipiam vos ad meipsum*. Quæ testimonia alio in loco latius expendi, & Patrum expositionibus confirmavi, & veritatem hanc fuse probavi, ac defendi, & ideo nunc a longiori confirmatione abstineo.

Patres eidem sententiam tuentur.

His Scripturæ documentis accedunt testimonia Patrum, qui unanimi consensu docent, Enoch, & Eliam mortem non gustasse, sed adhuc vivere in corpore, & animo; nullus autem eorum dicit, eos vivere in corpore immortali, & glorioso, & multi vel indicant, vel aperte docent, in corporibus mortalibus adhuc vivere, quamvis divina virtute conserventur, & ab omni alteratione corruptiva usque ad præfinitum tempus præserventur. At inquit Rex Angliæ Bellarminum ad suam sententia confirmandam, quinque Patrum adduxisse testimonia, Irenæum, Tertullianum Epiphanium, Hieronymum, & Augustinum, illos vero solum dicere, Enoch, & Eliam vivere, eorum autem corpora esse mortalia non affirmare. Imo addit contrarium tradere Irenæum, & Tertullianum. Ille enim dixit, *Enoch, & Eliam in Paradiso remansuros usque ad consummationem conspicantes æternitatem*. Hic autem ait: *Enoch non gustasse mortem, ut æternitatis candidatum*, Sed oportet, diligentius expendere singulorum testimonia.

Card. Bellar. immerito Rex accusat.

Divi Irenæi verba expenduntur.

Irenæus quidem lib. 5. dicit, *Enoch, & Eliam, ibi manere conspicantes incorruptelam*. Sed ubi quæso, manere dicit? certe, *in paradiso* (ait) *ubi primus est positus homo*, id est, in paradiso terrestri; at ille non est locus corporum beatorum; ergo contradicit Irenæus Regi dicenti, *Enoch per multa retro tempora esse in cœlo in corpore glorioso*. Quin potius subdit Irenæus, *Ibi*, in eodem scilicet paradiso terrestri, *manere usque ad consummationem*, id est, usque ad finem mundi. Quomodo vero hoc intelligendum sit, ex eodem Irenæo accipimus lib. 4. cap. 30. ubi de Enoch ait; *Translatus est, & conservatur usque nunc*. Hæc enim verba non significant, certe translatum esse ad immortalitatem, sed modo extraordinario a Deo conservari, *usque nunc*, & usque ad finem mundi, quem nomine *consummationis* in alio loco significavit. Unde quod ait: *Conspicantes incorruptelam*, non significat, jam induisse immortalitatem, seu incorruptibilitatem, sed actualem incorruptionem, quam illi in se experiuntur, & vident, idem enim est *conspicantes*, quod *conspicientes*, & intuentes suam incorruptionem. Per quam etiam dici possunt, quasi in signo, & participatione quadam conspicari immortalitatem, & spem illius dare, eo quod si Deus homines mortales ita conservat, facile credi potest, etiam posse mortuos ad vitam immortalem resuscitare, hoc enim ibi persuadere Irenæus intendebat.

Tertulliani sententia expenditur.

Præterea Tertullianus lib. contra Judæ. cap. 2. sic de Enoch scribit. *Enoch justissimum non circumcisum de hoc mundo transtulit, qui necdum mortem gustavit ut æternitatis candidatus*, ubi esse candidatum non significat jam esse in æternitate, sed esse illi propinquum, & ad illam aspirare, tanquam certum signum illius habens, hoc enim vox candidati in proprietate significat. Unde idem Tertullian. lib. de Anim. c. 50. *Translatus est* (inquit) *Enoch, & Elias, nec mors eorum reperta est, dilata. Ceterum morituri reservantur, ut Antichristum sanguine suo extinguant*. Impetrando nimirum a Deo suo martyrio, ut Antichristum interficiat spiritu oris sui. Quid est ergo quod Rex Angliæ dicit, Tertullianum plane negare, Enoch esse moriturum, cum tamen expressis verbis hoc loco illud fateatur? Nec Tertullianus sibi est contrarius, quia vocavit Enoch *æternitatis candidatum*, quia (ut dixi) esse candidatum æternitatis non est, esse translatum in æternitatem, sed esse aspirantem ad æternitatem. Unde frivolum est Regis argumentum, cum inquit, *Jam male sibi firmatum habet jus æternitatis, si iterum moriturus est*. Nam potest habere firmum jus æternitatis suo tempore obtinendæ, licet sit moriturus, sicut habuit Christus dum in vita mortali vixit, & justi in gratia confirmati dici possunt habere firmatum jus æternitatis, id est, ad æternitatem, licet prius morituri sint. Sic ergo Enoch habere potest firmatum jus æternitatis, licet moriturus sit, quia sine dubio in gratia est confirmatus, & præordinatus, ut per martyrium transeat ad æternitatem, ut in hoc posteriori loco Tertullianus dixit. Et ita utrunque conjunxit in libro de Resurrectio. carn. cap. 58. ubi de Enoch, & Elia dicit; *Nondum resurrectione dispuncti, quia nec morte functi, quia tamen de orbe translati, & hoc ipso jam æternitatis candidati, ab omni vitio, & ab omni injuria, & contumelia, immunitatem carnis ediscunt*. Cujus sententiæ clarus sensus est, nondum esse resurrectione dispunctos, quia nondum ad eam perfectionem gloriæ corporum pervenerunt, quam post mortem, & resurrectionem obtinebunt, sed per translationem aliud genus immunitatis ab effectibus, & injuriis mortalitatis consequuti sunt, ratione cujus dicuntur candidati æternitatis. Unde subjungit: *Cui nam fidei testimonium signant, nisi qua credi oportet hæc futuræ integritatis documenta?*

Circa Epiphanium non immoror, sed ingenue fateor,

ubi.

ubicunque Enoch, aut Eliæ sermonem attigit, solum dicere, eos non esse mortuos, & adhuc vivere testimonium dantes æternitati, & corporum perpetuæ durationi futuræ: an vero postea venturi sint, vel morituri, non tractat, neque alterutrum definit, ut videri potest contra hæres. 9. & contra hæres. 64. proxime post fragmentum ex Methodio, & in Anchorato versus finem. Venio ad Hieronymum, cujus clarior est in hac re sententia, nam epistol. 148. ad Marcellam tractans locum Pauli. 1. ad Thessal. 4. de his, *qui rapientur obviam Christo in aera*, ait: *vis nosse, utrum sic occurrant in corporibus, ut non ante moriantur, cum & Dominus noster mortuus sit, & Enoch, atque Elias secundum Apocalypsim Joannis morituri esse dicantur, ne scilicet, ullus sit, qui non gustaverit mortem.* Et epistol. 61. ad Pammach. contra errores Joan. Hieron. versus finem dicit. *Eliam, & Enoch necdum mortuos, paradisique colonos, habere membra, cum quibus rapti sunt, atque translati, &c.* Et licet non declaret, quid de illis postea futurum sit, satis indicat, non esse translatos ad cœlestem gloriam, sed in paradisum eisdem corporibus, & ejusdem qualitatis divinitus conservari. Quod inferius magis declarat, dicens: *Tanto tempore in eadem permanent ætate, qua rapti sunt, & habent dentes, & ventrem, & tamen cibis non indigent.*

D. Hier. sententia clarior est.

D. Aug. aperte pro nobis stat.

Denique etiam Augustinus diserte suam in hoc puncto sententiam aperuit, & veram fidei doctrinam tradidit lib. 1. de Peccat. merit. & remiss. cap. 3. ubi cum dixisset, Adam in paradiso fuisse mortalem, licet non esset moriturus, si non peccasset, adjungit: *Talem puto habitudinem adhuc in corpore animali, atque mortali, etiam illis, qui sine morte hinc translati sunt, fuisse concessam. Neque enim Enoch, & Elias per tam longam ætatem senectute marcuerunt, nec tamen credo eos jam in illam spiritualem qualitatem corporis commutatos, qualis in resurrectione promittitur, quæ in Domino prima præcessit.* Latius id tradit idem Augustinus lib. 9. Genes. ad litteram, c. 6. dicens. *Neque arbitrandum est, Eliam vel sic jam sicut erunt sancti, quando peracto operis die, denarium accepturi sunt, vel sic quemadmodum sunt homines, qui nondum ex hac vita migrarunt, de qua tamen ille non morte, sed translatione migravit* Et infra dicit idem sentiendum esse de Enoch, & de utroque concludit: *Enoch, & Elias in Adam mortui, mortisque propaginem in carne gestantes, quod debitum ut solvant, creduntur etiam redituri ad hanc vitam, & quod tandiu dilatum est, morituri.* Et alia loca infra referemus, quæ profecto si Rex vidisset, non asseruisset, Hieronymum, & Augustinum negasse tantum Enoch, & Eliam esse mortuos, non tamen affirmasse esse morituros, utrumque enim disertissime affirmant, & ex generalibus regulis fidei confirmant.

D. Amb. in eadem est sententia.

His Patribus addi potest Ambros. nam lib. de Paradis. c. 3. in primis dicit, Enoch mortem non vidisse, idemque de Elia dicit in lib. 1. de Abel c. 2. Tamen super 1. ad Corinth. c. 4. exponens verba illa: *Puto, quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit*, ait. *Hoc ideo personæ suæ deputat, quia semper in necessitate fuit, persecutiones, & pressuras ultra cæteros passus, sicut passuri sunt Enoch, & Elias, qui ultimo tempore futuri sunt Apostoli. Mitti enim habent ante Christum ad præparandum populum Dei, & muniendas omnes ecclesias ad resistendum Antichristo, quos persecutionem pati, & occidi lectio Apocalypsis testatur.* Idemque fere dixerat. 1 Thessal. 5. Quod siquis fortasse his testimoniis non acquiescat, quia non est certum, opus esse Ambrosii, in primis dicimus negari non posse, quin sit alicujus gravis, & satis antiqui expositoris. Deinde addimus opus indubitatum Ambrosii tractat. de Symbol. ubi cap. 23. dicit, *Resurrectionis testes sunt Elias, & Enoch, qui per tot annorum curricula, & usque ad secundum Domini adventum Christi in carne perpetuo manebunt.* Ac denique in lib. 4. de Fide cap. 1. expresse dicit. *Translatus erat Enoch, raptus Elias, sed non est servus supra Dominum, nullus enim ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo. Nam & Moysem licet corpus ejus non apparuerit in terris, nusquam tamen in gloria cælesti legimus, nisi postea quam Dominus resurrectionis suæ pignore vincula solvit inferni, & piorum animas elevavit. Translatus ergo Enoch, raptus Elias, ambo famuli, ambo cum corpore, sed non cum resurrectione, non cum manubiis mortiis, &c.* id est, non cum gloria resurgentium, neque cum dotibus gloriæ, quæ sunt quasi spolia mortis, & crucis Christi.

Magnus item Gregorius lib. 9. Moral. c. 3. alias 4. sic de Enoch, & Elia loquitur. *Hinc est, quod duo illi prædicatores eximii dilata morte subtracti sunt, ut ad prædicationis usum in fine revocentur. Hi sunt duæ olivæ, & duo candelabra. Quorum unum in Evangelio per semetipsum veritas pollicetur, Elias venturus est, & restituet omnia.* Matth. 17. & lib. 14. cap. 11. in fine, alias 12. in principio: *Illi* (ait) *qui in prioribus mundi partibus præcesserunt Enoch, & Elias, ad medium revocabuntur, & crudelitatis ejus* (id est Antichristi) *sævitiam in sua adhuc mortali carne passuri sunt*, ubi noto particulam, *Adhuc mortali carne*, quia per illam in ea nunc mortali carne vivere significat: & lib. 20. cap. 25. *Et si ad cœlum raptus est Elias, mortem distulit, non evasit.* Et Homilia 29. in Evangel. *Eliam* (ait) *raptum esse in cœlum aereum, ut in secretam quandam regionem terræ duceretur, ubi in magna carnis, & spiritus quiete viveret, quousque ad finem mundi redeat, & carnis debitum solvat. Ille enim mortem distulit, non evasit.* Denique Cyprianus lib. de Montibus Sina, & Sion contra Judæos, non longe ab initio dicit, Enoch traslatum esse vivum in locum, ubi Deus scit, & in fine mundi ex loco venturum esse ad confundendum Antichristum, unde evidenter supponit, non esse in gloria, sed vivere potius in carne mortali.

CAPUT XIII.

Joannem per duos testes Enoch, & Eliam intellexisse, conjectura, & Patrum authoritate ostenditur.

Ex eo quod mortui non sunt, uno turos obviam Antichristo significatur.

Ex impugnatione igitur hujus erroris ratio valde urgens colligitur ad persuadendum, illos duos testes futuros esse Enoch, & Eliam, etiamsi ad id confirmandum, nullum aliud nobis suppeteret Scripturæ testimonium. Nam si Elias, & Enoch non vivunt in gloria, neque habent immortalia corpora, sed divinitus conservantur, tot annis a morte, & a corruptione præservati, cur quæso tam insigne miraculum, & extraordinarium providentiæ genus factum est, nisi quia illorum virorum via nondum consummata est, & in hac vita aliquod insigne opus illis agendum superest, propter quod a Deo reservantur, & ut pro ipsius honore aliquid in corporibus mortalibus patiantur? Ergo quando alia testimonia deessent, magnum argumentum hinc sumitur, eos reservari ad resistendum maximo Christi hosti Antichristo, & ad subveniendum Judæis, & gentibus in summo periculo, & maximæ necessitatis tempore, & ad sustinendam pro Christo insignem mortem. Ergo quamvis Joannes Evangelista eos non nominet, satis eos indicat, dum dicit: *Dabo duobus testibus meis*, supple, spiritum, seu virtutem, & *prophetabunt*. In quo modo dicendi innuit illos testes non esse denuo creandos, seu producendos, sed jam existere, & tunc mittendos esse cum spiritu prophetiæ, &c. Merito ergo intelligimus, illos testes futuros esse Enoch, & Eliam.

Probatur hæc conjectura Patrum traditione.

Cui conjecturæ accedit communis Patrum traditio. Nam Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & Gregorius in locis allegatis expresse id tradunt. Itemque Gregorius Homil. 12. in Ezechiel. & Ambrosius Apocalypsim exponens, Augustinus tract. 4. in Joan. specialiter de Elia, & 20. de Civit. cap. 29. de eodem tractans, habet verba notanda dicens, Eliam venturum ante judicium, & per illum Judæos in verum Christum credituros, *Celeberrimum esse in cordibus, oribusque fidelium.* Idem de Elia tradit Justinus Martyr Dialogo contra Tryphon. dicens Eliam in persona futurum præcursorem secundi Christi adventus, sicut spiritualis Elias fuit præcursor primi adventus. Idem Dorotheus in Synopsi de Elia inquit: *Contra Antichristum Dux belli servatur, qui se se illi opponet, & seductionem illius, ac superbiam redarguet, qui id a Deo accepit, ut secundi, & illustris Domini adventus præcursor futurus sit.* Idem late de Elia docet Julian. Pomerian. lib. 1. de Judæis ante medium, & Chrysostomus Homilia quarta in 2. Thessal. *Veniet* (inquit) *Elias fideles confirmans*, & alia prosequitur, quæ capite sequenti expendemus. D. Prosper. in Di-

in Dimid. temporis cap.13.de Enoch,& Elia exponit locum Apoc.Optime Damascenus lib.4.fidei cap.27. *Mittentur* (ait) *Enoch, & Elias Thesbites, & Patrum corda in filios, hoc est, synagogam ad Dominum nostrum Jesum Christum, & prædicationem Apostolorum convertent; ab eoque trucidabuntur*. Idem tradit Theodoretus Daniel. 12. & Malac.4. Denique idem tradunt communiter expositores Apoc. 11. Præsertim Andreas Cæsareensis suo cap.30. qui dicit, plerosque Doctorum per illos testes Eliam, & Enoch accepisse, quos ipse sequitur: & ait esse ex traditione præconum Christi in ecclesia invariabiliter recepta. Consentiunt denique Beda, & Anselmus, & Thomas Anglus, qui nomine D. Thomæ solet circumferri. Pluresque alios Patres capite sequenti addemus.

Regium responsũ. Præf.pag. 88.

Ad illos vero omnes unico verbo satis a mente catholica alieno Rex Angliæ respondet, dicens: *Quoniam in hunc de Patribus antiquis sermonem incidimus, finite, quæso, hac occasione obiter vos moneam, mirum non esse, si sæpius Patres hic errent, & minus recte multa Apocalypsis mysteria intelligant, propterea quod liber ille eorum temporibus adhuc obsignatus fuit; & licet mysterium iniquitatis jam tunc ageretur, ille tamen homo peccati nondum erat revelatus. In omnibus enim obscuris prophetis certissima est regula, nunquam eas satis intelligi posse usque dum compleantur*. Et inferius verba subjungit acerbissima. *Tantum abest, ut huic futili, & anili fabulæ credam, ut contra, isto tam erudito sæculo, hoc qui credat (Deum testor) non modo pro magni nominis theologo, sed ne Christiano quidem habeam, quin potius scribis, & pharisæis accenseam, qui sic insaniebant, ut quamvis Christus contrarium docuisset, semper tamen venturum esse Eliam somniarent. Veteribus autem Theologis, si qui in hac parte erraverint, æquior sum, propter rationem, quam supra memoravi*. Hæc sunt verba Regis, a quo juste expostulare possumus, ut talium verborum pondus, rationem, constantiam, & veritatem expendamus.

Regis dicta singillatim expenduntur.

In primis enim quod tot, & tam insignes Patres reprehendere audeat, sponsioni prius ab ipso factæ parum est consentaneum. Deinde quamvis prophetia nondum impleta obscura esse soleat, quoad varias circumstantias, & quoad ea, quæ solum per ænigmata, & metaphoras prædicuntur, nihilominus in his, quæ ad substantiam prophetiæ spectant, & quæ per verba propria revelantur, non solet ita esse obscura, quin saltem toti ecclesiæ, & sapientibus Doctoribus ejus nota sit. Quis enim diceret, prophetias de Christo venturo, antequam implerentur, non fuisse a sapientibus populi Dei intellectas saltem quoad substantiam articuli de Messia venturo, & insigni Propheta futuro? Et quoad alias circumstantias expresse, & verbis propriis prædictas, ut quod nasciturus esset in Bethleem ex Virgine, & similes? Sic ergo in præsenti dicimus, esto liber Apocalypsis sit obsignatus, & obscurus quoad multa in eo revelata, dum non implentur: nihilominus aliqua esse satis clare prædicta in propriis verbis, in quibus exponendis communis Patrum consensus non errat. Alia vero licet sint obscura, ex consonantia, & collatione cum aliis prophetiis clarioribus illustrantur, & in his etiam exponendis non errant Patres, quando communi consensu eundem sensum, ut certum dogma ecclesiasticum tradunt. Quando enim prophetia adeo est obscura, & unica, ut dici possit consignata, etiam ipsi Patres non tradunt suas expositiones ut certas, sed conjecturis utuntur, & ideo in eis regulariter non concordant. In præsenti autem satis clara est prophetia Apocalypsis de duobus testibus saltem in genere, quod sint futuri homines, & Prophetæ, ut capite præcedenti ostensum est; ex aliis vero Scripturis, & omnium concordia concludunt Patres fere unanimi consensu, & magna asseveratione, & certitudine, illos testes futuros esse Enoch, & Eliam; ergo sine ingenti audacia (ne quid gravius dicam) dici non potest eos in hac parte errasse.

Impletam esse hanc prophetiam Rex sine fundamento supponit.

Præterea ratio, seu excusatio Regis errorem deteriorem supponit, dicit enim latuisse Patres intelligentiam illius prophetiæ, quia nondum erat impleta; supponitur autem impleta, quia Papa est Antichristus, & quia vel duo testamenta ab ecclesia Romana corrupta, vel quia Lutherus, Calvinus, aut similes Apostatæ sunt illi duo testes promissi. Quam suppositionem neque Rex probat, nec probare potest, quia neque vestigium, neque umbram veritatis habet, sed Protestantium calumniam, & imposturam, ut ex hactenus dictis evidenter constat, & in sequen. magis illustrabitur, & confirmabitur.

In Præfat. pag. 63. & 129.

Adhæc, si Regi jam est liber ille reseratus, quomodo in conjecturis semper versatur, dum illum conatur exponere, totamque de Antichristo disputationem ita obscuram, & involutam esse tradit, ut neminem ad credendum cogat, imo & opinionem suam solum conjecturam appellat? Profecto postquam de sensu prophetiæ ex eventu, & quia impleta jam est, constat, non est amplius ambiguum, vel conjecturale quod per eam fuerat prædictum, nec sola opinione, sed certa fide credendum est. Quod si forte dicat, se non certa fide credere, prophetiam illam Joannis de Antichristo esse impletam, sed hoc ipsum solum conjectura quadam opinari, ac subinde totam expositionem suam esse tantum conjecturalem. Profecto si ita respondeat, convincitur in primis, immerito affirmare, librum illum his temporibus jam esse reseratum, vel esse revelatum hominem peccati, ac prophetiam de illo ita impletam, ut satis jam intelligi possit. Nam quod humana conjectura affirmatur, nec revelatum est, nec satis intellectum. Unde majori certe ratione conjectare, imo & conspicere, ac dicere possumus, errare Regem, dum putat, se intelligere hujus libri mysteria, quæ Patres assequi non potuerunt, ut ipse ait.

Denique interrogo, cur pro Christiano non habeat, eum, qui prædictam de Enoch, & Elia sententiam credit? Nam si ipse in tota sua disputatione solis conjecturis ducitur, nunquid Christianus non est, qui conjecturis, & somniis Protestantium seducentium Regem Angliæ, non credit? Dicet, ideo non esse illum Christianum habendum, quia non credit Christo dicenti, Eliam jam venisse, & ideo cum Judæis adhuc sperat venturum: hoc enim in verbis suis Rex significat. At profecto jam Christus suum de Elia testimonium dederat ab initio ecclesiæ, & nihilominus Patres constanter sententiam illam de Enoch, & Elia docuerunt; ergo si consequenter loquatur, necesse est, ut omnes illos Patres pro Christianis non habeat, quia quamvis (ut vult) Apocalypsim non intelligerent, saltem verbis Christi fidem adhibere debuerunt. Quod si illis licuit sine amissione Christianitatis, Christi verba aliter, quam Rex illa interpretatur, intelligere, cur etiam nobis non licebit, cum Patribus potius, quam cum Rege de sensu verborum Christi sentire, eisque fidem adhibere? Concludimus ergo, non solum salva Christianitate, verum etiam secundum sanam fidem hominis Christiani, & secundum veram, & gravem Theologiam credendum, sperandumque esse, Eliam esse venturum: quod ut planius fiat, verba Christi, & prophetarum in capite sequenti diligentius expendemus.

Fundamento Regis satisfit.

Prius vero necesse est Regis fundamento satisfacere, quod supponit Enoch, & Eliam habere jam glorificata corpora, & ideo ingenue fatetur, *captum suum superare, qui possit cum Theologia, vel ratione consistere, ut e cœlo descendant, prædicent, & pugnent, contra Antichristum: interficiantur ab eo, postea quam per multa annorum millia exempti fuerunt a maledictione mortis*. Confirmat hoc dilemmate supra facto, quia vel sunt in cęlo, vel in paradiso, & utrumque impugnat. Denique addit, *cum eorum corpora tamdiu fuerunt a peccato libera, non indigere maceratione, ac subinde non esse, cur oporteat saccis apparere induta*. Sed in primis nostra parum refert, quod sententiam catholicam captum suum superare affirmet, id enim certe non tam ex mysterii altitudine, vel rei difficultate, quam vel ex præconcepto errore, vel ex Theologiæ defectu nascitur. Apprehendit enim corpora Eliæ, & Enoch, & esse jam glorificata, & ideo non capit, quod sint iterum ad prædicandum, pugnandum, & moriendum ventura. Deponat igitur errorem illum, & facile cætera capiet. Addo vero etiam glorificata corpora posse Deum ad statum mortalitatis revocare, & omnia prædicta eis agenda, vel patienda committere: sicut potuit Paulum usque ad tertium cęlum rapere, vel (ut graves Doctores affirmant) usque ad visionem divinæ essentiæ elevare, & postea ad communem statum viatorum reducere. Verumtamen non est nunc nobis illud miraculum necessarium, quia certum nobis est, illa corpora non esse glorificata. Cur enim hoc rex non credit? ex eo forte, *quod per multa annorum millia exempti fuerunt Enoch, & Elias a maledictione mortis, cui per naturam omnes subjacent*. Sed hoc nullius momenti est, facile enim est Deo corpus

mor-

mortale a morte præservare quanto voluerit tempore sine dotibus gloriæ, sicut, Adamo non peccante, omnibus in statu innocentiæ datum esset. Quibus Augustinus locis supra citatis Enoch, & Eliam comparat, recte distinguens inter corpus immortale, quod non potest mori, & corpus mortale, quod licet mori possit, per specialem Dei providentiam, aut operationem diu non moritur. De Enoch autem, & Elia nunquam Scriptura dixit, non posse mori, sed hactenus non esse mortuos; cur ergo Rex non capit fieri posse, & futurum esse, ut aliquando inter homines redeant, & moriantur?

Curiosum magis est, quã utile, scire ubi sint Enoch, & Elias.

Cum autem interrogat, ubinam sint, respondemus primo cum Patribus, quæstionem esse curiosam magis, quam necessariam ad cætera fidei, vel Theologiæ dogmata capienda, & defendenda. Ubi enim Deus voluit, illa potuit conservare, & ubicumque sint, inde poterit illa huic inferiori mundo restituere. Sic Augustin. lib. 2. de Peccat origin. cap. 23. inter quæstiones, quæ salva fide tractantur, & in quibus vel conjectura utimur, vel judicium propter ignorationem suspendimus, ponit hanc, *Ubi sint nunc Elias, & Enoch, quos tamen (ait) non dubitamus, in quibus nati sunt corporibus vivere*, Chrysostō. etiam Homil. 21. in Genes. de Enoch, ait: *si quis curiose interroget, & dicat, quo ipsum transtulit? discat, non convenire humanis mentibus, curiosius ea, quæ a Deo fiunt, explorare, &c.* Et similia habet Homilia 22. ad Hebræos in fine literæ. Deinde dicimus fortasse translatos esse in aliquem cœlestem locum, ubi ab elementorum immutationibus, & impressionibus immunes sint, etiam si usque ad empyreum cœlum, quod glorificatorum corporum propria sedes censetur, non sint perducti. Verba enim Scripturæ ab hoc dicendi modo non dissonant, neque res ipsa magnam difficultatem, vel admirationem habet. Quod enim Rex quasi irridendo, & tanquam absurdum infert, quod futuri sint, *viridariorum more ultro, citroque cælum, & terram cursitantes*, frivolum est, & risu dignum. Nam si Angeli quotidie ascendunt, & descendunt in Cœlum propter salutem hominum, si Christus ipse postquam semel ascendit, iterum descensurus est ad judicandum, & rursus ascensurus ad regnandum, quid mirum, quod duo homines electi a Deo ad extraordinarium opus, & ministerium, translati semel fuerint, & iterum revertantur ad suum cursum, ac ministerium implendum, ac tandem in cœlum redeant consummati.

Probabilius est illos in terrestri paradiso agere.

Denique probabilius censemus, esse in paradiso terrestri, in quo Adam fuit conditus, ut dixit Athanasi. in epistola pro Synodo Nycæn. circa principium, & de Enoch significatur in libro sapientiæ, ut in capite sequenti videbimus, ubi hoc etiam magis confirmabimus. Nec repugnat, quod de Elia scriptum est, visum esse in cœlum ferri, nam ut recte dixit Gregor. homil 29. in Evangel, de cælo aereo, non de æthereo id intelligendum est. Quod autem Rex dicit, *blasphemum esse credere, ex quo Adam ab illo paradiso ejectus est, aliquem ex Adami posteris illuc pervenisse*, si intelligeretur de eo, qui diceret, aliquem propria virtute, industria, aut labore posse illuc pertingere, aut ingredi, recte dictum esset. Si autem intelligatur de illo, qui divinæ virtuti, ac dono, seu dispensationi hoc tribuit, non solum sine fundamento dictum est, verum etiam cum illa censura, non dissimili censura dignum est, quia est contra Sanctorum Patrum sententiam; cui sacra Scriptura multum favet; ut statim dicam. Quod autem ad hoc impugnandum ulterius Rex interrogat, ubi sit ille paradisus? ad quæstiones adiaphoras pertinet, ut supra etiam dixit Augustinus, & quidquid in ea sentiatur, parum ad causam præsentem refert.

Paradisũ terrestrẽ eversum non fuisse probabilius est.

Denique quod adjungit, *Paradisum terrestrem haud dubie deletum esse*, si exaggerationem illam, *haud dubie* abstulisset, tolerabile esset, quia non desunt graves authores, qui ita sentiunt, & quia non est illa sententia damnabilis, cum non sit aperte contra Scripturas, vel communem traditionem, aut ecclesiæ sensum. Quod autem *haud dubie* ita sit, sine fundamento dicitur, quia nullum potest Rex ostendere scripturæ locum, quo dubitationem omnem illius assertionis auferat. Quin potius longe probabilius est, paradisum non esse deletum per aquam diluvii, sed usque nunc in sua amœnitate, & pulchritudine conservari, ibique Eliam, & Enoch in quadam vitæ felicitate vivere, ut eam recte describit Bernardus ser. 3. & 6. de Ascens. Domini. Et August. dicto c. 23. de Peccat. origin. dixit, curiose quidem iniquiri; *Qualis, vel ubi sit paradisus, ubi Deus constituit hominem, quem formavit ex pulvere. Cum tamen esse illum paradisum, fides Christiana non dubitet.* Ubi non tantum dicit fuisse, sed *esse*. Veruntamen de hac quæstione alibi pro captu meo disputavi, & ideo illam omitto, & quia præsens controversia ab illa non pendet. Nam licet paradisus ille fuisset per diluvium deletus, potuisset Deus vel alibi locum statui illorum duorum prophetarum convenientem præparare, vel illummet locum, aut partem ejus ad pristinum statũ, vel saltem ad amœnitatẽ illis hominibus convenientẽ restituere. Ac denique quamvis ibi nunc illi testes feliciter, & sine peccato vivant, venient nihilominus saccis vestiti, non ut pro præteritis peccatis satisfaciant, neque fortasse quia illa maceratione carnis ad alia vitanda indigebunt, sed propter exemplum hominum tunc viventium, ut luctum, & mœstitiam (ut Athanasius inquit) ostendant.

CAPUT XIV.

Utrum ex aliis scripturæ locis ostendi possit Eliam, & Enoch futuros esse secundi Christi adventus præcursores, & testes contra Antichristum.

Pag 77.

REx Jacobus in sua Præfatione fidenter affirmat, *Verbum nullum in Scripturis reperiri, quod innuat, vel Enochum, & Eliam redituros esse, & cum Antichristo dimicaturos, in eoque conflictu occidendos, aut quidquam simile passuros.* Ut autem hoc ostendat, discurrit per ea Scripturæ loca, quibus non solum Bellarminus, quem ipse tantum accusat, sed etiam antiquissimi Patres, & catholici omnes solent dogma illud confirmare: & omnibus respondere aggreditur, imo & *mala fide agere*, qui dicta loca illo modo interpretantur, contra evincere. Nos vero catholicorum sententiam sequentes asserimus, multa esse in Scriptura testimonia, quibus verum illud dogma ita confirmatur, ut licet per se certam fidem divinam non faciant, nihilominus ita prædictam veritatem comprobant, ut sine formidine prudenter credi possit, præsertim accedente consensu antiquorum Patrum, & omnium fere expositorum interpretatione. Et quoniam de loco Apocalypsis satis jam diximus, nunc per cætera discurremus. Et quia illa, quæ de Elia loquuntur, clariora sunt, prius de Elia, postea de Enocho dicemus.

Multa alia Scripturæ loca significant duos illos testes fore, Enoch, & Eliam.

Dicimus ergo primo, Eliam venturum esse, ut sit præcursor secundi Christi adventus, & ut reliquias Israel ad Christum convertat, & ab Antichristo avertat, & sic contra Antichristum pugnet. Hæc assertio in primis probatur ex verbis Malachiæ cap. 4. *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis, & convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad Patres eorum, ne forte veniam, & percutiam terram anathemate.* Quæ verba de vero Elia in persona, & de missione illius ante diem judicii finalis, & prope illum fere communi consensu antiqui Patres intellexerunt, Chrysostom. Homil. 58. in Matth. & 4. in 2. ad Thessal. Theodoret. orat. 10. in Dan. in fine circa cap. 12. Ambros. 1. Corinthior. 4. in id, *Puto enim quod Deus, &c.* Augustin. 20. de Civitat. c. 29. Gregorius 9. Moral. c. 4. Prosper in Dimid. temporis c. 13. Damascenus lib. 4. de Fide c. 28. Isidorus lib. de Vita, & morib. sanctor. c. 35. & Julian. Pomer. lib. 1. contra Judæos ante medi. Item expositores in eundem locum, præsertim Cyrillus, Theodoretus, & in loca Matth. 11. & 17. præsertim Hieronymus, Euthymius, Theophylactus, Anselmus, & D. Thom. & in Apocalyps. 11. præsertim Aretas dicens: *Et certe quod Elias venturus sit, manifestum est, quoniam Scriptura hoc prædixit, quæ per Malachiam vaticinatur: Ecce ego mittam vobis Eliam.*

Id in primis ostenditur de Elia.

Rex Jacobus Malachiam de primo adventu, & Joanne Baptista interpretatur.

His vero non obstantibus Rex Angliæ interpretationem hanc non solum judicat esse falsam, sed etiam Judaicam fabulam, ac subinde hæresim, quam qui credit, Christianum esse non putat, quia verbis Christi contradicit. Ait ergo Malachiam non loqui de Elia in persona, sed in spiritu, nec de secundo Christi adventu, sed de primo cujus diem *magnum & horribilem* vocat propter diem passionis, & mortis Domini, ac proinde prophetiam illam in Joanne Baptista fuisse completam. Quod

totum

totum probat testimonio Christi Matth. 11. ubi cum multa de Joanne dixisset, adjungit: *Omnes Prophetæ, & lex usque ad Joannem prophetaverunt, & si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est.* Quid clarius? Et addit c. 17. cum discipuli ipsum interrogassent: *Quid ergo scribæ dicunt, quod Eliam oportet primum venire.* Respondens ait: *Elias quidem venturus est, & restituet omnia: dico autem vobis, quia Elias jam venit, & non cognoverunt eum.* Et subdit Evangelista, *Tunc intellexerunt discipuli, quia de Joanne Baptista dixisset eis.* Et similia fere habet Marc. cap. ultim. quæ postea ponderabimus. Et pro hac sua sententia solum quendam Bibliandrum hæreticum allegat. Posset vero Hieronymum etiam adducere, qui non solum Joannem Baptistam, sed omnem chorum Prophetarum Christo testimonium perhibentium nomine Eliæ ibi significari intelligit, & addit, Christum in Evangelio in Elia Joannem intellexisse, & Rupertus ibi dubius esse videtur de sensu Malachiæ, quamvis simul dicat, plures Doctores, *quibus omnes* (ait) *fere consentimus*, credere Eliam ad literam esse venturum, & omnia restiturum.

Malachias in sensu proprio de secundo Christi adventu loquitur.

Sed adverto, aliud esse loqui de primario sensu literali, & maxime proprio Malachiæ, aliud de sensu, vel secundario, vel mystico, & spirituali. Dico ergo, negari non posse, quin Propheta ad literam, & in sensu maxime proprio, & nomini consentaneo loquatur de secundo Christi adventu, & de propria persona Eliæ. Probatur primo, quia a principio capitis aperte loquitur Malachias de die judicii, de illa enim ait: *Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula, & inflammabit eos dies veniens, &c.* Quæ verba manifeste indicant, sermonem esse de die iræ, & vindictæ divinæ, ante quam præcedet ignis omnia comburens, quæ propriissime conveniunt in diem judicii, in diem autem, vel tempus primi adventus Christi nullo modo. Et in toto contextu sequenti idem sensus comprobatur. Et ita in hoc nec Hebræi, nec catholici expositores, vel Patres discordant. Ergo cum postea dicit, *Antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis*, de eodem die judicii loquitur, qui erit *magnus justis, & horribilis peccatoribus* (vt ait Hieron.) nam & contextus, & literæ consecutio hoc postulat, & proprietas verborum id satis indicat, & consonant verba Joel. 2. Nam sicut dixit Malachias, *Mittam Eliam antequam veniat dies magnus, & horribilis.* Ita Joel postquam late depinxisset præcedentia ad diem judicii, dicens, *Ante faciem ejus ignis volans, sol, & luna obtenebrati sunt, Dominus dedit vocem suam*, & similia, concludit: *Magnus enim dies Domini, & terribilis valde*; ergo dies illa magna, & horribilis in utroque loco est dies judicii. Quam etiam *magnam* appellat Sophon. cap. 1. & horribilitatem ejus egregie describit, dicens: *Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis, dies iræ dies illa, dies tribulationis, & angustiæ, &c.* Similiter eundem diem vocat *magnum, & iræ* Joannes Apocalypſ. 6. Non ergo accommodantur recte verba Malachiæ diei passionis Christi, nec invenietur antiquus expositor, vel Sanctus, qui ita intellexerit. Et specialiter notavit Chrysostom. Homilia 58. in Matth. ponderans ultima verba Malachiæ: *Ne forte veniens percutiam terram anathemate*, quæ non primo adventui Christi, sed secundo recte accommodantur.

Malachias literaliter loquitur de Elia secundi adventus præcursore.

Secundo hinc fit, ibi etiam Malachiam proprie, & ad literam loqui de Elia, & prædicere, illum esse futurum secundi adventus Christi præcursorem. Quod magis confirmant Septuaginta interpretes: *Ecce ego mittam Eliam Thesbitem*, ut habetur in versione Hieronymi, & in Latina nuper correcta, & legunt Cyrill. & Theod. in Michæam, & Tertul. lib. de Anima c. 35. Aug. Euth. Arethas supra; & Chrysost. Homil. 38. & 58. in Matth. Qui notat, additam nomini Eliæ fuisse circumstantiam patriæ, ut tolleretur ambiguitas, & notaretur, sermonem esse de propria persona Eliæ.

Clarius id insinuatur in libro Ecclesiastici.

Tertio idem comprobatur ex verbis Ecclesiastic. 48. ubi a principio capitis de Elia propheta loquitur Sapiens, ejusque insignem sanctitatem, magna prodigia, & signa mirabilia, singularemque translationem describit, & postea subjungit: *Qui scriptus es in judiciis temporum, lenire iram Domini, conciliare cor Patris ad filium, & restituere tribus Jacob.* Ubi quæso, scriptus est in hunc modum Elias, nisi apud Malachiam? ergo de eodem Elia Malachias loquitur, de quo Sapiens, ac subinde de propria persona Eliæ. Ad quæ verba respondet Rex Angliæ, cum constet Ecclesiasticum alludere ad verba Malachiæ, Christum interpretando Malachiam, etiam Jesum Sirach exposuisse: *Neque dedecori est* (ait) *huic mortali Jesu explicari ab immortali, veroque Jesu, licet ad pudorem, & confusionem hæreseos Jesuitarum.* Similiaque convicia libere proferunt Protestantes, quando nec probabilia, nec verisimilia facere possunt, quæ dicunt. Quis enim legens caput illud Ecclesiastici sibi persuadeat, non loqui a principio de vero Elia. Sumpserat enim ille Jesus onus laudandi viros gloriosos parentes suos, ut dixerat cap. 44. & incipiens ab Enoch, per Noe, Abraham, Isaac, Jacob, & cæteros Prophetas, pervenit ad Salomonem in fine cap. 47. & postea incipit in 48. *Et surrexit Elias Propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat, qui induxit in illos famem, &c. Et dejecit de cœlo ignem ter*, & alia, quæ historice aperte refert usque ad illud: *Elias quidem in turbine tectus est, & in Eliseo completus est spiritus ejus.* Et postea de Eliseo sermonem prosequitur. In medio autem illius enarrationis de Elia interponit illa verba, *Qui scriptus es in judiciis, &c.* Qui ergo verisimile est, relativum, *Qui*, non referre personam propriam illius Eliæ, de quo in antecedentibus, & sequentibus sermo texebatur? aut quis talem interpretationem Christo imponat? Præsertim cum eodem loquutionis genere illi dicatur: *Qui sustulisti mortuum ab inferis, Qui dejecisti Reges, Qui audis in Sina judicium, Qui ungis Reges, Qui receptus es in turbine ignis*, & statim, *Qui scriptus es.*

Hunc locum Protestantes cum ratione non possint convicijs dissolvũt.

De eodem Elia omnia hæc ab Ecclesiastici authore prædicta sunt.

Suspicor sane, sub verbo *Explicandi* intellexisse Regem verbum *emendandi*, vel *corrigendi*, & ideo dixisse, non fuisse dedecori Jesu mortali *exponi*, id est, *corrigi*, & *emendari* a Jesu immortali, sentiens Jesum mortalem non recte intellexisse verba Malachiæ, & ideo aliter, quam ipse senserit, explicatum esse a Jesu immortali. Cum enim Rex sentiat, illum librum non esse canonicum, facile in illo admittet aliquid, quod emendari potuerit. Sed licet hoc non esset dedecori homini mortali a se loquenti, fuisse tamen dedecori Spiritui Sancto, qui per illum loquebatur: ut vera fides docet, illum librum ut canonicum nobis proponens. Talis ergo interpretatio Regia non potest Jesuitis esse pudori, Rex videat, an ipsi sit honori. Neque per illam aliqua hæresis confutatur, quæ per Dei gratiam hactenus in Jesuitis cum veritate notari potuerit, sed potius interpretatio illa hæresim involvere convincitur, quia vel male sentit de libro Ecclesiastici, vel certe non interpretationem, sed corruptionem verborum ejus Christo attribuit.

Regis expositio confutatur.

Quarto Malachiam de persona Eliæ fuisse loquutum, probamus ex ipsis Christi verbis Matth. 17. ubi interrogantibus discipulis, quid esset, quod Scribæ dicebant, oportere Eliam venire primum, id est, ante adventum Messiæ, respondit Christus dando primum: *Elias quidem venturus est, & restituet omnia.* Deinde vero addit secundum, scilicet: *Dico autem vobis, quia Elias jam venit, & non cognoverunt eum, sed fecerunt in eum quæcumque voluerunt, sic & filius hominis passurus est ab eis.* Ex quo contextu in primis colligo, Christum de duplici Elia esse loquutum, nam de uno ait, *esse venturum*, de alio vero dicit *jam venisse*; de primo item dicit, quod *restituet omnia*, de altero vero non hoc dicit, sed potius esse male tractatum, & quasi contemptum a Judæis, quia illi non crediderunt, et *fecerunt in eum quæcunque voluerunt.* Denique tacite indicat duplicem suum adventum, unum in quo passurus fuit a Judæis, ante quem venit spiritualis Elias, de quo proximo loco sermonem fecerat: alium, in quo non ad patiendum, sed ad complendum omnia veniet, ante quem venturus est proprius Elias, de quo propterea prædixit, quod *restituet omnia.* Juxta quem sensum summa, seu paraphrasis responsionis Christi est: Verum quidem est, Eliam verum, & proprium esse venturum, non tamen modo, sed eo tempore, quo restituenda sunt, & complenda omnia: Dico autem vobis, esse alium spiritualem Eliam, quia jam venit tanquam præcursor illius mei adventus, in quo veni ad patiendum pro hominibus, a quibus ipse etiam male, & infideliter tractatus est.

De duplici Elia, altero vero, altero mystico Christus loquitur.

Hunc autem esse verum, & literalem sensum verborum Christi, ostendo primo, quia est simplicissimus, & valde consentaneus verborum contextui, & proprietati, quæ

quæ servanda est, nisi ubi clara fuerit metaphora, & ita hic fit. Nam in priori sententia, & nomen Eliæ, & futurum verbum *veniet*, proprie intelligitur, idemque de verbo *restituendi omnia*, statim explicabimus. In altera vero parte nomen Eliç spiritualiter exponitur, quia Christus ipse tam aperte illud declaravit, ut discipuli sensum intellexerint, alia vero verba omnia in sua proprietate retinentur. Accedit, quod in prioribus verbis aperte Christus annuit sententiæ scribarum, quæ in illo populo erat vulgaris, & receptissima, & tanquam vera illam approbat, nimirum, Eliam Prophetam esse venturum. Neque unquam significavit, deceptos fuisse, qui de vero Propheta Elia prophetiam illam intelligebant. Postea vero quasi addens mysterium novum non destruens prophetiæ literam, & veritatem, sed illam elevans ad spiritualem sensum, addit: *Dico autem vobis, jam venit, & non cognoverunt eum*. Cum ergo hic sit planus sensus, sine causa laborat Rex Angliæ, ut illum evertat, dicendo, Christum in priori parte usum esse verbo futuro *veniet*, non affirmando, sed referendo, quod Propheta dixerat, & postea addidisse præteritum *venit*, ut explicaret prophetiam, & donec, jam esse impletam. Sed profecto magnam vim facit illis verbis: *At ille respondens ait, Elias quidem venturus est*, nam hæc non sunt verba referentis, sed affirmantis, & consentientis. Nec discipuli dubitabant, an Propheta id dixisset, sed an futurum esset, ipse autem respondit, ita quidem futurum esse, & nihilominus addit, alio spirituali modo Eliam jam venisse. Sicut enim Paulus 2. ad Thessalon. 2. de Antichristo dixit, *mysterium jam operatur iniquitatis*, & de eodem subdit, *& tunc revelabitur*. Ita intelligere possumus, dixisse Christum, Eliam in mysterio jam venisse, in persona vero adhuc esse venturum. Et hoc magis declaravit Marcus c. 9. ubi prius refert, dixisse Christum, *Elias cum venerit primo restituet omnia*. Et infra subjungit, *Sed dico vobis, quod & Elias venit*, ubi priora verba clarissime affirmando dicta sunt, & non referendo, & in posterioribus particula &, unius Eliæ ab alio, & duplicis etiam adventus distinctionem denotat.

Vulgarē de Elia venturo opinionē Christus non improbavit.

Secundo confirmatur dicta expositio, quia optime concordat cum aliis Scripturæ locis, in quibus de proprio Elia venturo, & de spirituali Elia, qui jam venit, sermo est. Nam ubi est sermo de Elia proprio venturo, de illo dicitur, vel quod *convertet homines ad Deum*, vel quod *placabit iram Dei*, & sic etiam illi tribuit Christus, quod *restituet omnia*, quo verbo omnia, quæ aliis verbis Malachias, & Ecclesiasticus dixerunt, complexus est. Nec possunt illa verba Joanni Baptistæ recte accommodari, cum sua prædicatione parum Judæis profecerit. Quod enim Calvinistæ respondent, restituisse omnia, quia prædicavit Christum, qui omnia restituit, frivolum, & valde extortum est. Tum quia verbum, *restituet omnia*, significat efficaciam, & effectum prædicationis ipsiusmet Eliæ futurum eodem tempore, & per ipsum, ut aperte constat ex proprietate verborum. Tum etiam quia alias quilibet Christi prædicator dicetur restituere omnia, etiam si prædicatione sua nihil proficiat: quod ridiculum est. Tum denique quia cum Malachias dicit de Elia, *Et convertet corda Patrum ad filios*, non potest exponi, id est, prædicabit eum, qui convertet: imo nec recte exponemus dicendo, ita prædicabit, ut ad convertendum sufficiat, sed sensus planus est, convertet efficaciter, seu ita prædicabit, ut convertat: hæc enim est vis verbi, & hoc declarant verba Dei per eundem prophetam subjuncta: *Ne forte veniam, & percutiam terram anathemate*. Ita ergo dixit Christus, *restituet omnia*, quia cum Judæi priori Eliæ non crediderint, & a vero Christo discesserint in ejus primo adventu, per alterum Eliam Christo restituentur, juxta illud Isai. 10. & Pauli ad Roma. 9. *Si fuerit numerus Israel tanquam arena maris, reliquiæ salvæ fient*. Altera vero pars de spirituali Elia consonat verbis ejusdem Christi Matth. 11. *Si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est*, id est, Joannes Baptista, & ut intelligeretur loqui de Elia in spirituali sensu, præmisit, *Si vultis recipere, ipse est Elias*, id est, ipse vobiscum exercebit Eliæ ministerium, quod erit convertere homines, præsertim Judæos ad Christum. Quia vero sine consensu illorum perfici non poterat, ideo dixit, *si vultis*, ut Chrysostom. & Theophylact. notarunt. Et Hieron. *Hoc* (inquit) *quod dictum est, si vultis recipere ipse est Elias, mysticum esse, & indigere intelligentia sequens sermo Domini demonstrat*, dicens: *Qui habet aures audiendi audiat*, id est, qui valet intelligere, attendat, & altiorem sensum verborum percipiat. Nam sicut Angelus de Joannes prædixerat Lucæ 1. venturum esse *in spiritu, & virtute Eliæ*, ita in præsenti dicitur esse Elias.

Joannes Baptista non restituit omnia cum paucos convertegit.

Elias primo adventu paucos secundo plurimos cōvertet.

Tertio ipsa metaphora, quia nomen Eliæ Joanni attributum est, indicat, de propria persona illius Prophetæ, cui nomen illud prius impositum est, prædictum fuisse, mittendum fore præcursorem alicujus adventus Christi, & prædicaturum Judæis, ut convertantur ad Christum, nam quia in hoc munere Joannes assimilatus est vero Eliæ, ideo ipse Elias nominatus est, tanquam venturus in spiritu, & virtute Eliæ. Sicut declaravit idem Lucas c. 1. addendo, *ut convertat corda Patrum in filios*, alludens ad locum Malachiæ, ut ex verbis ipsis constat, & notavit præter expositores ibi, Aug. tract. 4. in Joannem, dicens, Joannem dictum esse in spiritu Eliam, quia hoc fuit in primo adventu, quod Elias erit in secundo. Idem Gregor. homil. 7. in Evang. ipsa ergo metaphora Eliæ Joanni attributa, indicat, priorem prophetiam ad literam esse prædictam de proprio Elia. Quod ita etiam confirmatur, nam cum Angelus ait: *Veniet in spiritu, & virtute Eliæ*, aperte distinguit Eliam a Joanne; ergo supponit proprium Eliam *venturum in spiritu, & virtute, ut convertat corda Patrum in filios, &c.* ac subinde supponit, de illo Elia distincto a Joanne prius fuisse similia verba prædicta. Quocirca licet daremus, verba Malachiæ interdum afferri de Joanne Baptista, quasi in eis fuerit prædictus, intelligendum id esset in sensu spirituali, fortasse etiam a Spiritu S. intento, non tamen est excludendus proprius literalis sensus, qui multis aliis modis evidenter comprobatur. Sicut quando Joannes de Christo adducit verba illa, *Os non comminuetis ex eo*, non excluditur proprius literalis sensus, quo significatur: in typo id ad literam servatum esse, ut observavit August. tractat. 120. in Joannem, & Chrysost. homil. 84. Ita ergo licet verba Malachiæ Joanni in spirituali sensu accommodentur, ad literam servanda est proprietas. Nam de Joanne ad literam prædictum fuerat per eundem Malachiam cap. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te*. Quę verba prius retulit Christus Matt. 3. tanquam proprie de illo dicta, unde pręmittit, *Hic est enim ae quo scriptum est, &c.* postea vero longe aliter inducit locum Malachiæ, vel potius ad illum alludit per attributionem, vel in spirituali sensu ad Joannem verba accommodat.

Joannes Elias tropice dicitur a veri Eliæ similitudine.

Ultimo authoritate Patrum hæc expositio verborum Domini comprobatur. Hieronymus enim Matt. 11. dicit, Joannem mystice vocatum esse Eliam propter similitudinem, & addit, quod sicut Elias futurus est præcursor secundi adventus Christi juxta Malachiam, ita Joannes fuit pręcursor primi. Quamvis enim ibi solum hanc referat, ut aliorum, sententiam, ultimo tamen loco eam ponit, & tacite approbat: Matthæi vero 17. supponit ut veram traditionem Hebræorum de vero Elia venturo præcursore secundi adventus, & postea sic exponit verba Christi. *Ipse, qui venturus est in secundo Salvatoris adventu juxta corporis fidem, nunc per Joannem venit in veritate, & spiritu.* Et August. lib. 83. Quæstio. q. 58. *In secundo* (ait) *adventu in claritate Dominus venturus est, cujus adventus præcursor speratur Elias, sicut primi Joannes fuit, & ideo dicitur a Domino, Elias jam venit, & multa ei homines fecerunt, & si vultis scire ipse est Joannes Baptista, qui venturus est. Quia in eodem spiritu, & in eadem virtute, & tanquam præcedentis præconis officio, & hic jam venit, & ille venturus est*. Ubi clarissime exponit, Christum loquutum esse de duplici Elia, vero, & mystico. Et lib. 1. Quæst. Evang. q. 21. de vero Elia intelligit illa Domini verba: *Elias quidem venturus est*, & quod additur, *Et restituet omnia*, exponit, *Vel eos, quos Antichristi persecutio conturbaverit, vel ipse restituet moriendo, quæ debet*. Idem tract. 4. in Joann. ut supra retuli. Et similiter Ambros. lib. 1. in Luc. circa illa verba: *Et præibit ante illum in spiritu, & virtute Eliæ*. Inter alias rationes, & similitudines ponit. *Quia hic prioris, ille sequentis Dominici præcursor adventus*. Et lib. 2. de Virginibus in principio dicit: *Eliam, qui virgo fuit, ideo raptum esse in cœlum, & Dominici*, ait, *venturus est præcursor adventus*. Gregor. etiam lib. 35 Moral. cap. 9. alias 6. de vero Elia intelligit, quomodo autem Luc. 1.

Authoritate Patrum sententia Catholica constabilitur.

resti-

restituet omnia, declarat, dicens; *Nunc enim amisit Israelitas ecclesia, quos convertere prædicando non valuit, sed tunc Elia prædicante, dum quotquot invenerit, colligit, velut plenius recipit, quod amisit*. Et eodem modo intellexit verba Christi idem Gregor. lib. 20. Moral. c. 25. & Hom. 12. in Ezech.

Patrum græcorũ dicta proponuntur.

Præterea Origen. tracta. 3. in Matth. post interrogationem Apostolorum: *Quid ergo dicunt Scribæ, quod Elias oportet venire primum?* addit: *Ad hoc respondit Jesus, non reprobans quidem, quæ a Scribis tradita fuerant de Elia, sed alium Eliæ adventum ante se denotat factum, quem ignoraverant Scribæ*. Et ita statim exponit sequentia verba Christi de duplici Elia in persona, & in spiritu, quorum alter venturus est, alter jam venit. Unde optime Chrysost. Homil. 58. in Matt. 11. *Significavit* (inquit) *Christus, Joannem, utrique enim unam administrationem susceperunt, & præcursores ambo constituti sunt. Quapropter non dixit, hic est profecto Elias, sed, si vultis suscipere, hic est*, & cæt. quæ eleganter prosequitur tum ibi, tum latius, & melius hom. 58. ubi exponit verba Christi, *Elias venturus est*, de Elia Thesbite, de quo etiam loquutus fuerat Malachias. Et hom. 4. in 2. ad Thessalon. similiter declarat, Joannem dictum esse Eliam propter ministerium præcursoris, in quo vero Eliæ similis fuit. Et Theophyl. Matt. 17. exponens verba Christi ait: *Dicendo, quod Elias quidem veniet, ostendit, quod nondum venit, & in secundo veniens restituturus sit ad fidem Christi omnes Hebræos, quos persuasibiles inveniet, &c.* Denique Tertull. lib. de Anima, c. 35. eidem favet expositioni, ut posteriores omittam, Bedam, Anselm. & alios, qui verba Christi ita intellexerunt.

Bellarminus defenditur.

Quid est ergo, quod Rex Angliæ ait, nihil esse in Scripturis, quod innuat, Eliam esse venturum ante judicium? Nunquid verisimile est, tot Patres tanta concordia in assertione hac ex sacra Scriptura colligenda convenisse, sine magno, & evidenti in eadem Scriptura fundamento? Quapropter multum excedit, dum prædictam interpretationem verborum Christi in Bellarmino reprehendens, eam impudentem vocat, & paraphrasim non ferendam, vel callide, & pessima fide inductam fuisse dicit. Aut enim Sanctos Patres non legit, aut omnes in uno Bellarmino tecte, & callide, & contra id quod alibi profitetur, reprehendit, utrumque autem intolerabile est, & Rege indignum. Eo vel maxime, quod nec rationem ullam, nec ponderationem verborum Christi alicujus momenti affert, quo receptum sensum verborum Christi impugnet: neque his satisfacit, quæ nos ad illum persuadendum induximus. Cum ergo, & alia testimonia Scripturæ aliter recte intelligi non possint, & verba Christi in optimo, & plano sensu cum illis concordent, & communis Patrum interpretatio consentiat, dubitandum non est, quin Elias futurus sit secundi adventus Christi præcursor, ac subinde unus ex duobus testibus a Joanne in Apocalypsi prædictis.

Regis de Enoch sententia.

De Enoch vero quasi irridendo sic ait Rex: *Sed Enochum oportet in hoc negotio cum Elia conjungi, nullam aliam ad rem, ni fallor, nisi ad jugum ex altera parte tollendum*. Verumtamen dicteria hæc, & irrisionis verba non Bellarminum tantum (ut Rex dissimulat) sed Patres omnes; imo ipsum Joannem Evangelistam pungunt. Nam si prædicta verba audienda sunt, non solum adversus Enochum, sed in universum omnem socium Eliæ in prædicatione, & adventu suo irrident, & excludunt. Ita enim dicere aliquis poterit, quid oportet, alium quemcunque Eliæ conjungi, nisi forte ad jugum ex altera parte tollendum? Cur ergo Joannes, duos testes, duosque Prophetas venturos esse prædixit? Quis novit sensum Domini, aut quis Consiliarius ejus fuit? Aut quis rationem ab illo exiget, cur duos testes missurus sit, & non unum tantum, vel non plures? Vel cur in primo suo adventu unum tantum præcursorem miserit, in secundo vero duos? Vel cur ad prædicandum Evangelium miserit duodecim Apostolos, & non plures, neque pauciores, & in fine mundi contra Antichristum duobus testibus contentus futurus sit? Sunt ergo futiles hujusmodi objectiunculæ: nam Deus *omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ*.

Congruæ aliquot rationes,

Quamquam recte consideranti statim multæ rationes hujus divinæ providentiæ occurrere possunt. In primo enim adventu unus tantum præcursor missus est, quia solum ad unum Judæorum populum, & ad unum terræ locum mittebatur, & eo tempore, quo adhuc ille populus in fide perseverabat, & prophetarum doctrinis erat instructus, ideoque unus testis eximius, qui esset *lucerna ardens, & lucens*, visus est sufficiens. Elias autem mittendus est ad ecclesiam per totum orbem jam diffusam, & ex gentibus, ac Judæis constantem, & eo tempore, quo vix juvenient fidem super terram propter ingentem Antichristi persecutionem, & ideo socium aliquem habebit, qui eum ad ferendum jugum Evangelicæ prædicationis, & Christi defensionis juvet. Ut sint duo candelabra in cõspectu Domini stantia, & utrunque populum illuminantia; & duæ olivæ, ex quibus majori abundantia gratiæ in tempore tantæ necessitatis ecclesiæ communicetur. Itaque gravissime Rex errat, de numero duorum testium dubitando, vel illum tanquam ratione carentem irridendo.

cur alius socius sit Eliæ adjungendus.

Apoc. 11.

Quis autem futurus sit ille socius, non est tam exploratum, & certum, sicut quod alter futurus sit Elias. Unde in eo, quod addit Rex, nullum Scripturæ locum de reditu Enoch loqui, minus errat. Nam etiam Aretas Apocal. 11. suo c. 30. dixit. *Quod Elias venturus sit, manifestum est, de Enoch vero testimonium quidem, quod ad adventum spectet, ex Scriptura non habemus*. Unde factum est, ut de hoc socio Eliæ varie senserint Doctores catholici. Victorin. enim Apocalyp. 11. opinatus est, Jeremiam cum Elia esse venturum, Hilar. autem canon. 20. in Matth. reprobata illa sententia Moysem sociavit Eliæ, cujus sententiam aliqui moderni expositores Matth. 17. sequuti sunt. Alii vero hoc munus prophetandi cum Elia tempore Antichristi Joanni Evangelistæ tribuunt cum Hypolito lib. de Consum. mundi. Qui tamen non excludit Enoch, sed tertium Joannem adjungit. Hoc vero fundamentum non habet, & ipsi Joanni repugnat, qui duorum tantum testium mentionem facit. Neque absolute credibile est, Moysem, Jeremiam, aut Joannem venturum esse cum Elia, quia nullum vestigium, vel indicium ejus rei in Scriptura habetur, & longe verius est, illos omnes mortuos esse, & cum Christo jam regnare, & ideo verisimile non est illos esse iterum morituros, & de cœlo ab statu beatifico abstrahendos, ut ad pugnandum cum Antichristo descendant, ut latius alibi tractavi.

Quis Eliæ sit adjungendus, non ita compertũ est.

2. Tom. 3. p. disp. 55. sect. 3.

Superest, ut omnino asseramus, Enoch esse venturum simul cum Elia, ut sit alter testis, & prædicator contra Antichristum. In hac enim affirmanda sententia gravissimi Patres, & fere omnes conveniunt. Tertullian. lib. de Anima c. 50. Augustin. lib. 9. Genes. ad liter. c. 6. & lib. 1. de Mirabil. lib. Sacræ Script. c. 3. Ambros. 1. Corint. 4. Damascen. lib. 4. c. 27. Beda, Anselm. & D. Thomas in Apocalyp. ubi etiam Andr. Cæsar. dicit, plerosque Doctorum hanc sequi sententiam, & Aretas dicit, haberi ex traditione præconum Christi. Et argumentum magnum est, quia Enoch mortuus non est, sed translatus, ut Scriptura docet Genes. 5. unde fit, aliquando esse moriturum, *quia statutum est hominibus semel mori*, a qua regula non potest cum fundamento excipi. Ergo verisimillimum est, ad hunc finem reservari, ut cum Elia veniat, & pro Christo moriatur.

Probabilissimum est Eliæ socium Enoch futurum.

Heb. 11.

Accedunt verba Ecclesiast. 44. *Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, ut det gentius pœnitentiam*. Quæ verba de paradiso terrestri intelliguntur a Patribus, ut supra retuli. Rex autem Angliæ contendit, sufficienter sic exponi, qui positus fuit in exemplum futuris hominibus, quo ad pœnitentiam agendam, & sectandum Deum incitarentur. Quam expositionem Theodoret. quæst. 45. in Genes. tradidisse videtur. Et posset tolerari, si alia non excluderetur, vel si multæ aliæ circumstantiæ, aliquid amplius in verbis illis significatum esse, interpretari non cogerent. Nam si solum in exemplum translatus esset, non certe in paradisum terrestrem, sed in cœlestem transferendus fuisset, nec in mortali corpore in terra servandus, sed gloria, & honore statim coronandus. Deinde pauci profecto futuri erant, qui illos exemplo tam distanti, tamque abscondito permovendi essent ad pœnitentiam; alius ergo modus commovendi homines ad pœnitentiam ibi prædicitur. Denique in illa nota causali, *translatus est, ut det gentibus* (seu generationibus ut habent Græca) satis indicatur, ex speciali providentia reservatum esse ad excitandos homines aliquando ad virtutem, & pœnitentiam. Unde probabile est, non sine mysterio positum esse *gentibus*, quia Elias magis ad Judæo-

Favent maxime verba Ecclesiastici.

Elias ad Judæos, Enoch ad

gentiles convertẽdos præcipue destinabitur.

dæorum conversionem, Enoch vero ad revocandos lapsos ex gentibus mittetur. Hoc ergo habet hæc assertio satis probabile in Scriptura fundamentum, quod Patrum authoritate, & conjectura confirmatum, nisi quis velit voluntarie tergiversari, & plus sapere, quam oportet, rem satis credibilem, & moraliter certam efficit.

CAPUT XV.

Antichristi sedem, & loco, & gradu longissime a Pontificis sede distare.

Romam Antichristi sedem esse Rex Jacobus suadere conatur.

De tempore adventus Antichristi, & consequenter de testibus ad prædicandum contra ipsum venturis, satis (ut opinor) disputatum est, sequitur dicendum de Antichristi sede, quod est secundum membrum disputationis Regis Angliæ, seu alter locus, unde ostendere nititur, Antichristum jam in sede, ac throno suo sedere. Videturque in hunc modum argumentari. Roma futura est sedes Antichristi, ergo magnum signum est, eum, qui nunc Romæ sedet, esse Antichristum. Verumtamen nec Rex ita expresse colligit, neque illatio ullius momenti esset. Duobus enim modis potest Antecedens illius argumentationis intelligi; uno modo de sede ipsa Romani Pontificis, quatenus est Pontificius thronus, in quo dicatur sessurus Antichristus; alio modo solum de loco Romanæ urbis, ita ut in illa collocaturus sit Antichristus thronum, & Regalem curiam imperii sui. Non potest autem Antecedens illud in priori sensu intelligi, quia esset inutilis argumentatio, & petitio principii: nam illa est conclusio, quam Rex suadere conatur, nimirum Antichristum sessurum esse, imo & jam sedere in Pontificia, seu Romana sede; si ergo in illo sensu Antecedens illud intelligeretur, pro fundamento, & principio argumentationis, probanda conclusio assumeretur, essetque ridicula argumentatio.

De Roma ipsa, non de Pontificio throno loquitur.

Oportet ergo, ut Rex loquatur de loco ipso Romanæ civitatis, & pro fundamento suæ rationis sumat, Antichristum collocaturum sedem imperii sui in illa civitate, ut inde colligat, Romanum Pontificem esse Antichristum, quia in eadem civitate sedem Pontificatus sui habet. Et sic collectio quidem per se spectata frivola est, quia in eadem civitate possunt varii Principes, imperio, moribus, & titulo, ac modo regnandi valde dissimiles, sedes imperii sui saltem diversis temporibus collocare. Neque propterea inde inferri potest, unum imperium esse aliud. Alias eodem modo inferri posset, Constantium fuisse Turcam, quia in eadem civitate Constantinopolitana sui imperii sedem collocavit, in qua postea Turca sedet. Imo & inferri posset, Petrum, & successores ejus etiam ante Bonifacium fuisse Antichristum, quia sedem suam in eadem Romana civitate habuerunt.

Quamvis autem hæc conditio habendi sedem imperii in eadem civitate non sit satis ad ostendendum esse eundem, qui sedet, neque habere proprie eandem sedem, id est, eodem regnandi titulo, eademve potestate, ac dominatione, nihilominus est conditio necessaria, & ideo Rex cum suis Protestantibus maxime conatur ostendere, conditionem hanc figendi sedem Romæ vero Antichristo convenire, ut ex illa adjunctis aliis inferant, eum, qui nunc sedet in illa civitate, esse Antichristum. Cum autem ex hactenus dictis constet, conditiones alias de tempore Antichristi prædictas, in eum, qui nunc sedet, non convenire, & in sequentibus ostendendum sit, alias etiam

Etsi Roma Antichristi sedes esset futura non inde recte infereba tur in sede Petri sessurum.

qualitates, & proprietates de persona Antichristi revelatas in Pontifice non reperiri, etiam si daremus, Romam futuram esse locum sedis Antichristi, nihil referret ad concludendum, Antichristum aut venisse, aut esse Pontificem. Nihilominus tamen, quia etiam illud principium, scilicet, Antichristum Romæ sessurum, falsum est, ut evidentius constet, quam sit vana fictio, & impostura de Antichristiana sede Romæ collocata, vel collocanda, expendemus in hoc capite Regis probationes, ostendemusque assertionem ejus falsam esse, suisque principiis, & expositionibus Apocalypsis repugnantem; postea vero de futura sede Antichristi pauca subjiciemus.

Præfat. pag. 64. Probationes Regis proponuntur.

Romanam ergo civitatem futuram esse locum sedis Antichristianæ, probat Rex primo ex Paulo 2. ad Thess. 2. dicente de Antichristo: *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus*, *id est*, (ait Rex) *in sinu atque adeo in penetralibus ecclesiæ*. Et addit: *Jam ubi sit Apostolica illa sedes, cuilibet relinquo divinandum, sed & quis in ea sedens pro Deo se se gerat, peccata condonans, fidei articulos definiens, omnium hominum censor, & judex, ipse a nemine judicandus*. In quibus verbis hoc argumentum virtute continetur: Antichristus sedebit in ecclesia, quæ est templum Dei; ergo sedes ejus erit in sinu, & penetralibus ecclesiæ, id est, in præcipuo, & (ut sic dicam) in intimiori loco ejus; ergo erit Romæ; ergo Apostolica sedes, quæ ibi est, est sedes Antichristi. Probat virtute hanc ultimam illationem, *quoniam qui illic sedet, ostendit se tanquam sit Deus*. Hactenus Rex.

Templi nomine an Ecclesiam Paulus intellexerit.

In hoc ergo argumento in primis non hæremus in Antecedente prout a nobis propositum est, & virtute continet expositionem, quod Paulus per templum Dei ecclesiam intellexerit. Nam hic sensus errorem non continet, sed potius probabilis est: Hieronymus enim epist. 151. ad Algasi. q. 11. sensum illum cæteris præfert, illumque sequitur Hugo Eter. lib. de Regres. anim. c. 23. & Oecumen. ibi ita hunc sensum probat, ut alios excludat, dicens: *Non dicit templum, quod erat Hierosolymis, sed Ecclesiam Dei.* Alii vero Græci interdum insinuant, Paulum non loqui solum de templo Hierosolymitano, sed etiam de Ecclesiis Christi, indicantes, prius non excludere. In quam sententiam citatur Chrysost. 2. Thessal. 2. dicens: *Jubebit, se in templo Dei collocari, non Hierosolymitano solum, sed etiam in ecclesiis.* Ita enim vertit Musculus in Veneta impressione anni 1549. in novis autem editionibus Parisiensibus anni 1581. & 1588. interprete Germano Herveto, non legitur particula *solum*, nec *ecclesiis* in plurali, sed in singulari, hoc modo. *Jubebit ipsum pro Deo adorare, & sedebit in templo Dei, non quod est Hierosolymis, sed in templo ecclesiæ*. Theophylactus autem aliter videtur legisse, vel exposuisse Chrysostomum dicens: *Non in templo specialiter, quod est Hierosolymis, sed in Ecclesiis simpliciter, & omni divino templo.* Apud Theodoretum etiam non invenio exclusivam secundum versionem ejusdem Germani Herveti, in Coloniensi editione anni 1573. sed verba ejus sunt: *Templum Dei appellavit ecclesias, in quibus primam sedem arripiet*. In quibus verbis potius videtur tacite excludere templum Hierosolymitanum, licet absolute dicendo *Ecclesias*, omnes includat, & consequenter etiam illas, quæ Hierosolymis fuerint.

Per templum congregatio fidelium exponi potest.

Quocirca etiam ecclesiam per templum Dei intelligendo, duæ, vel tres sunt illius vocis expositiones. Una, ut per ecclesiam non materialis locus adorationis Dei, sed formalis (ut ita dicam) ecclesia, id est ipsa congregatio fidelium intelligatur. Et hanc indicat Hieronymus supra dicens: *Vel in Ecclesia, ut verius arbitramur, sedebit, ostendens se, tanquam ipse sit Christus, & filius Dei.* Et idem significat Matth. 24. exponens illud, *In loco Sancto, id est in Ecclesia.* Et certe verba Chrysostomi, quę retuli juxta Hervetum, ab hoc sensu aliena non sunt. Et eundem sensum ut probabilem ponit Andr. in Apocal. c. suo 62. Alia expositio est, ut templum Dei sumatur pro materiali loco sacrificii, & adorationis, quod *Ecclesiam* vocamus. Et hæc expositio potest subdistingui.

2. Ecclesię excludendo templum Hierosolymitanum.

Unde secunda expositio erit, ut templum Dei generaliter sumatur pro Ecclesiis Christi, & specialiter pro illis solis, ita ut templum Hierosolymitanum excludatur: & hanc posuit expresse Oecumen. & ab illa non discrepat Theodoret. licet exclusivam expresse non posuerit.

3. Quilibet locus Dei cultui dicatus.

Tertia erit, per templum Dei intelligi omne divinum templum, sive sit in ecclesia Christi, sive in Synagoga. Et hanc tradit Theophylactus, & sequitur Cajetanus dicens, *Non determinatum templum, sed quodlibet Deo dicatum significari*. Ita ut templum Dei positum sit ad excludendum tantum idolorum templa, ut voluit etiam Augustinus in lib. 20. de Civit. c. 19.

D. August. ipsum Antichristũ putat dictum Dei templum.

Addit vero ibi Augustinus quartam expositionem magis metaphoricam. Nam per templum Dei intelligit ipsummet Antichristum, & ponderat, Græca non habere, *ut sedeat in templo Dei*, sed *in templum Dei*, id est, ut se gerat tanquam Dei templum. Quod potest intelligi vel de ipsa persona Antichristi, & sic intelligendum erit, non illo communi modo, quo justi dicuntur templum Dei, sed alio singulari modo, quo ipse haberi volet, ut verus Deus. Sicut dicitur in Christo habitare plenitudo divinitatis corporaliter: & ita humanitas Christi, seu Christus ut homo potest dici singulari modo templum Dei.

2.Thes. 2.

Dei. Unde cum Paulus ait: *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus*, juxta hanc expositionem, non ponit illa duo tanquam diversa, sed posterior pars est prioris explicatio, exhibebit enim se Antichristus in templum Dei, se ipsum verum Deum prædicando, & ut sic adorandum ostentans. Vel per Antichristum intelligi potest non sola persona Antichristi, sed simul cum corpore mystico ex pravis hominibus, qui illum sequentur, congregato: & sic dicitur Antichristus sedere in templo Dei, quia suam congregationem ostentabit tanquam veram Dei ecclesiam; in qua ipse sedebit tanquam Deus. Et hunc posteriorem sensum magis sequitur Augustinus.

Optio datur quamlibet ex dictis expositionibus eligendi.

Si ergo Regi Angliæ placet, ut templum Dei in illo loco Pauli ecclesiam significet, non contendimus, eligat autem ipse ex dictis expositionibus quam magis probet: nunc enim nihil nostra refert, inter eas dijudicare, sed ad rem solum spectat, breviter ostendere, nullam earum Protestantium assertioni, seu vanæ potius cogitationi posse deservire. Nam si ecclesia per templum Dei significata est fidelium congregatio, licet Antichristus in hac ecclesia sessurus sit, ostendens se tanquam sit Deus, non sequitur in Romana civitate collocaturum sedem suam. Nam fidelium congregatio est per totum orbem diffusa, & de se abstrahit a materiali loco: unde sedere hoc modo in ecclesia tanquam Deum, nihil aliud est, quam in ipsa Christi Ecclesia, & ab his, qui fuerint membra ejus, pro Deo haberi, ac reputari. Quod verum esse poterit, sive Romæ, sive Constantinopoli, sive Hierosolymis contingat; imo sive in Europa, sive in Asia eveniat. Oportet autem advertere, congregationem illam, in qua Antichristus adorabitur ut Deus, vocari templum, vel ecclesiam Dei, quia antequam per Antichristum perverteretur, erat templum, & Ecclesia Dei: ipsum autem pro Deo suscipiendo, quoad eam partem facta erit Synagoga Satanæ, seu Antichristiana. Juxta hunc ergo sensum nihil colligitur de Romana civitate, quod sit futura sedes Antichristi. Imo aliunde evertitur blasphemia dicentium, Pontificem ibi sedentem esse Antichristum: nam (ut ait Hieronymus) *Antichristus sedebit in ecclesia, ostendens se esse Christum, & filium Dei*, Pontifex autem non ita sedet, sed ut minister Dei, & Christi Vicarius, & servus servorum Dei. Et hæc ratio fere eodem modo de quarta expositione procedit, ut facile consideranti patebit, nam expositio Augustini ad hoc etiam revolvitur, ut per ecclesiam hominum congregatio, non materialis locus designetur, eademque nomine *templi Dei* significetur.

Si vero placeat, per Ecclesiam intelligere solas Christianorum ecclesias, cum Paulus indefinite de templo, seu Ecclesia Dei loquatur, non magis potest inferri sessurum Antichristum in aliquo templo Romano, quam in Constantinopolitano, vel Hierosolymitano, aut alio simili. Nec refert, quod Rex addit, sessurum Antichristum *in sinu, & penetralibus Ecclesiæ*, tum quia hæc verba non sunt Pauli, sed ipse illa adjunxit de suo capite, ideoque pari facilitate contemnuntur. Tum etiam quia satis erat Anglia in sinu, & penetralibus ecclesiæ, & tamen Deo permittente facta est sedes Antichristi: & Lutherus, ac Calvinus in medio quidem ecclesiæ, ac subinde in sinu, & penetralibus ejus virus suum effuderunt, licet Romam evertere non potuerint. Dicet forte Rex, licet templum Dei indefinite positum fuerit, per antonomasiam sumptũ esse pro Roma, vel Romano templo tanquam omnium præcipuo. Possetque juvari verbi Theodoreti 2. Thessalonic. 2. dicentis: *Templum Dei appellavit Ecclesias, in quibus primam sedem arripiet*: nos enim dicimus, primam sedem esse Romanam; illam ergo arripiet Antichristus. Sed illud etiam voluntarie dicitur, & sine probatione. Et præterea facile respondebimus, sessurum Antichristum non in templo, quod re vera præcipuum est, sed quod ipse volet, & prædicabit esse præcipuum, credibilius autem est, illud esse futurum in Judæa potius, quam in Italia. Nam cum Antichristus se pro vero Christo, & Messia venditaturus sit, caput ecclesiæ suæ dicet esse Hierusalem, non Romam, ut mox videbimus. Theodoretus autem per *primam sedem* re vera non intellexit Romanam, neque aliquam ex primariis ecclesiis, sed in unaquaque Ecclesia, vel templo primarium locum, ac sedem soli Deo debitam: vel loquutus est de prima sede, non quæ nunc sit, vel suo tempore erat, sed quam ipse Antichristus eriget. Atque hic discursus æque procedit

Ex Regis conjecturis non magis sequitur Antichristum in Romano quam in aliis templis sessurum.

Instantia.

Responsio.

juxta tertiam expositionem, quæ sub nomine templi tam Judaicum templum, quam ecclesias Christianorum complectitur: nam sic magis ampla est, & indefinita Paulina propositio, ideoque minus potest ex ea inferri determinatus locus Romanæ civitatis.

Sinus ecclesiæ amplissimus est, nec solum Romam includit.

Ex quibus etiam concluditur, frustra Regem divinandum proponere, ubi sit Apostolica sedes: nam licet omnibus pateat, illam esse Romæ, non sequitur, Antichristum ibidem collocaturum sedem suam, etiam si sessurus sit in sinu Ecclesiæ. Quia sinus Ecclesiæ amplissimus est, & boni, ac mali in illo existunt, & unus quidem legitime sedet, alius per ambitionem, & tyrannidem caput ecclesiæ fingitur. Præterquam quod (ut supra dicere cœperam) licet Antichristus Roma expelleret Pontificem, & suam ipse sedem ibi collocaret, non sederet in eadem sede, neque inde posset concludi, eum, qui nunc legitime sedet, ita sedere, sicut Antichristus sedebit. Nam qui nunc sedet, non se Christum, aut Messiam esse prædicat, sicut prædicabit Antichristus. Quapropter vanum est, quod Rex subjungit, Pontificem pro Deo se gerere, *peccata condonando, &c.* Nam aliud est, vicem Dei gerere, & ut ministrum ejus, modoque ab ipso instituto supernaturales effectus operari, & divinam jurisdictionem exercere: aliud vero est, se pro Deo gerere, se ipsum tanquam Deum credendum, adorandumque proponere. Illud enim legitime facit Pontifex, hoc autem posterius erit proprium Antichristi, ut Scripturæ docent, & Patres interpretantur, & in capitibus sequ. fusius declarabimus.

Pontifex non se Deum venditat, sed Christi Vicarium exhibet.

Altera Regis probatio ex Apocalypsi.

Alteram probationem, quod Roma futura sit sedes Antichristi, Rex assumit ex Apocalypsi, supponitque ex cap. 13. Bestiam, quam Joannes vidit ascendentem, habentemque capita septem, & cornua decem esse Antichristum. Deinde vero argumentum sumit ex cap. 17. ubi Joannes narrat, se vidisse mulierem meretricem sedentem super eandem bestiam (ut Rex interpretatur) de qua mulier sic Joannem in fine capitis concludit. *Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ*, Et de eadem prius dixerat, *ejus nomen esse Babylon magna*, & eodem modo illam appellat c. 18. ergo *locus hic* (ait Rex) *perspicue, & sine ulla contradictione declarat, Romam esse, aut fore sedem Antichristi.* Probat illationem. *Primum quia nullus jam Papista inficiatur, Babylonis nomine ibi planissime Romam intelligi. Deinde hanc mulierem*(ait) *esse illum Antichristum, liquet ex tempore, quo vim suam, & operationem exercet, quod erit 42. mensium prout 13. cap. habetur.*

Mulier cum bestia confundi non debet.

Prius vero, quam huic argumento respondeam, in his, & aliis Regis verbis adverto, illum confundere mulierem cum bestia, & e converso: nam mulierem dicit esse Romam, & Babylonem, eandemque rursus dicit esse Antichristum, & paulo inferius constare dicit, bestiam septem capitum esse Antichristum. Et tamen pag. 108. dicit bestiam illam esse civitatem regiam. Et similiter pag. 99. mulierem cum bestia confundit, & nunc civitatem, nunc imperium ejus, nunc Antichristum significare dicit. Quæ confusio & communi expositioni repugnat, & intelligentiæ lumen obfuscat, nam si mulier, & Babylon est Roma, quomodo est Antichristus? aut quomodo insidet bestiæ, quæ dicitur esse Antichristus? Deinde in c. 13. non dicitur potestas data mulieri per menses 42. sed bestiæ; ergo inde non probatur, mulierem esse Antichristum, sed bestiam. Non debent ergo confundi: aliud enim mulier, aliud bestia repræsentat, neque potest bestia se ipsam portare. Neque vero hoc dicimus, ut objectionem vitemus, sed ut verum sensum declaremus, viamque paremus ad cavendas calumnias, quæ in illa confusione, & æquivocatione delitescunt, ut infra c. 20. videbimus. Objectio autem in hunc modum formari potest. Mulier fornicaria, quę magna Babylonia nuncupatur, est Roma, & illa dicitur insidere bestiæ, id est, Antichristo tanquam Principi, & fundamento suo; ergo Roma futura est Antichristi sedes. Probatur consequentia, quia licet potius Princeps videatur sedere in civitate, ubi habet solium, quam civitas in ipso, tamen etiam civitas ipsa dicitur sedere super Principis humeros, quatenus ejus potentia, & virtute regitur, & conservatur. Sic ergo Roma visa est sedere super bestiam Antichristum; erit ergo sedes ejus.

De hac objectione multa dici possent, nisi essent in superioribus dicta. Possemus ergo facile objectionem vitare dicendo, fornicariam illam in cap. 17. Apocalypsis a Joan-

a Joanne visam, non Romam, sed mundum significare, & bestiam, cui insidere visa est, non Antichristum, sed diabolum esse. Veruntamen ad respondendum Regi necessarium non est, probabiles, nedum magis receptas interpretationes negare. Concedimus ergo mulierem illam Romam significare, non tamen Christianam, sed ethnicam, ut c. 6. declaravi. Cum vero subsumitur, bestiam, cui mulier insidebat, esse Antichristum, respondemus, vel negandum id esse, vel certe distinguendum, & sano modo intelligendum. Nam illa bestia dicitur habere septem capita, quæ ibi exponuntur esse septem Reges, quorum nullus est Antichristus, sed alius, qui octavus esse dicitur, licet de septem sit, & vocatur specialiter, *bestia, quæ erat, & non est*, ut supra tractatum est. Igitur bestia habens septem capita, & cornua decem, non est adæquate (ut sic dicam) Antichristus, sed est successio tyrannorum persequentium Christianos in Romano imperio, post quos ortus est Antichristus tanquam *cornu parvum de medio eorum*, ut dicitur Dan. 7. Hinc ergo non recte infertur, Romam aliquando insidere super illum Antichristum verum, & proprium, sed super Imperatores Romanos ethnicos, ecclesiæ persecutores, & Antichristos typice, & per figuram, seu participationem. Horum ergo Imperatorum, seu Antichristorum fuit quidem Roma sedes, quando tenebat imperium super omnes Reges terræ, & erat ebria de sanguine Martyrum, id est, quando erat Roma ethnica, non Christiana.

Si mulier illa Roma est, ethnica, non Christiana est. Bestia cui inequitat, non significat Antichristum, sed seriem tyrannorum Gentilium.

Unde si attente consideretur c. 17. Apoc. nunquam in illo significatur, mulierem illam fornicariam visam esse sedentem super illam bestiam, quatenus proprium Antichristum, sed solum quatenus tyrannos præcursores ejus, & Romanos imperatores ethnicos repræsentabat. Et ideo fortasse quando Joannes dicit, vidisse mulierem sedentem super bestiam, solum addit, *Habentes capita septem, & cornua decem*, quia Antichristus nec est unum ex illis septem capitibus, nec de decem cornibus. Nam ipse Joannes postquam dixerat, de septem Regibus quinque præcessisse, & unum esse, & alterum nondum venisse, sed fuisse venturum, & brevi tempore duraturum, subjungit: *Et bestia, quæ erat, & non est, & ipsa octava est, & de septem est, & in interitum vadit*. Et postea declarat, *decem cornua esse decem Reges, qui potestatem accipient post bestiam*, cui *suam virtutem, & potestatem dabunt*. Deinceps vero de his subjungit, quod *odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes ejus manducabunt, & igne concremabunt*, utique in hoc bestiæ servientes, cum qua *habent unum consilium, cuique suam virtutem tradent*, ut prius dixerat.

Confirmatur, expendendo verba Apocalypsis.

Unde ulterius colligo, tantum abesse, ut dicat Joannes, fornicariam sedisse super illam bestiam, quatenus verum, & proprium Antichristum adumbrabat, ut potius significet, per ipsum, vel per Reges ministros ejus esse destruendam. Ergo ex illa visione non solum non liquet, nec colligi potest, Antichristum fixurum sui imperii sedem Romæ, sed potius contrarium non obscure probatur, cum per ipsum Antichristum destruenda sit. Quod in cap. 18. multum confirmatur, maxime contra Regem Angliæ, qui verba illius capitis: *Cecidit, cecidit Babylon illa magna*, de Romana civitate intelligit, & ita ex illius sententia ibi describitur desolatio, & abolitio perpetua Romanæ urbis, unde necessaria fere consequutione infertur, illam Romæ destructionem per Antichristum, & Reges illi subjectos faciendam esse. Primo ex verbis antecedentis capitis, quæ proxime retulimus. Secundo ex sequenti c. 19. quia illud excidium Babyloniæ, quod c. 18. describitur, non est totius orbis consummatio, & combustio, sed cujusdam particularis civitatis, juxta illam interpretationem; erit ergo ante mundi finem. Et tamen ex cap 19. colligitur, illud Babylonicum excidium prope finem mundi esse futurum, nam statim post illud ostenditur Christus descendens super equum album, & cum gladio ex utraque parte acuto procedente ex ore ejus, cœlestibus exercitibus comitantib. ad perdendam bestiam cũ Regibus, & exercitibus suis, qui occisi sunt in gladio *sedentis super equum*; ergo illam Babylonicam destructionem per Antichristum, & exercitum ejus futuram esse satis consequenter intelligitur. Ergo inde evidenter concluditur non esse futuram Romam sedem Antichristi.

Ex eo loco colligi non potest Antichristum sedem Romæ fixurum Apoc. 18. Magis colligitur Romam ab Antichristo evertendam.

Apoc. 19.

Dilemmate idem probatur.

Tertio idem ita concluditur, nam si Roma est illo modo in fine mundi destruenda, vel id fiet per Antichristum, vel per alium; si per Antichristum, certe sedes ejus non erit, quia hæc duo inter se repugnant. Neque fingi potest, quod prius in illa fixurus sit sedem, si postea illam sit destructurus; tum quia neque hoc habet fundamentum, neque verisimilitudinem, tum quia monarchia Antichristi non tanto tempore durabit, ut ad illam vicissitudinem rerum possit sufficere, tum præterea, quia (ut ex c. 17. colligitur) ex odio fornicariæ destruat illam per se, vel per Reges amicos suos; ergo a principio gerent hostile bellum contra illam: ergo cogitari non potest, quod prius sit Roma futura sedes Antichristi, & postea per illum destruenda. Neque etiam dici potest destruenda per alium, postquam Antichristus in illa sedem suam fixerit, tum quia repugnat cum verbis citatis ex c. 17. ubi dicitur destruenda per Reges amicos bestiæ, id est, Antichristi, & executorum consiliorum ejus. Tum etiam quia ex aliis locis Apocalypseos, & ex Daniele, & Paulo constat, Antichristum a nullo puro homine esse superandum, sed ab ipso Christo esse interficiendum; ergo si Antichristus semel sedem suam Romæ collocaret, non esset Roma ab ullo hoste Antichristi destruenda, neque ab ipso Christo ante generalem mundi conflagrationem, quia Christus, cum venerit ad Antichristum interficiendum, nullam destruet civitatem, neque hoc de illo legitur, sed solum quod Antichristum, & pseudoprophetam ejus vivos in infernum mittet, & cæteros illorum socios in gladio suo occidet, Apocalyp. 17.

Alia pars dilemmatis.

Assertio ergo, quod Roma futura sit Antichristi sedes, & a Rege non probatur, & dictis, ac expositionibus ejus contraria est, & plane falsa. Denique est optima conjectura, quia Antichristus destructurus est Romanum imperium, & magno odio illud prosequuturus, ut etiam ex 17. Apocalypsi colligitur, & ex 2. Thess. 2. & ex omnibus Patribus; ergo non est verisimile, collocaturum esse Romæ sedem suam, quia etiam Romanum nomen cum imperio suo cupiet extinguere.

Conclusio.

CAPUT XVI.

Ubi futura sit Antichristi sedes.

Longe quidem certius est, Romam non esse futuram sedem Antichristi, quam sit certum, quis locus, vel civitas futura sit, in qua thronum suum sit collocaturus. Neque id mirum esse debet, quia in omnibus rebus obscuris, quæ a cognitione humana longe distant, facilius quid non sit, quam quid sit agnoscitur. At nobis etiam non est tam necessarium, cognoscere, ubi sit Antichristus sessurus, quam scire, non esse Romæ imperaturum, quia hoc posterius ad hæreticos confundendos multum conducit; illud vero prius, licet sit ignotum, vel incertum, non multum refert. Nihilominus tamen ut ex hac affirmatione negationem demonstratam in sup. cap. in hoc ampliori authoritate confirmemus, quid in hoc puncto verisimilius videatur, paucis proponemus.

Certius est Antichristi sedem non futuram Romæ, quam ubi futura sit.

Catholici ergo Doctores, verisimillimum censẽt Hierusalem futuram esse regalem sedem Antichristi, templumque Hierosolymitanum utcunque per Antichristum instauratum futurum esse quasi fundamentum, & caput falsæ religionis, quam Antichristus in mundum inducere conabitur. Quæ opinio sine ulla dubitatione ex antiqua traditione descendit. Nam Irenæ. lib. 5. c. 25. aperte dicit, Antichristum regnaturum in Hierusalem. Lactant. lib. 7. c. 15. & 17. dicit, regnaturum esse in Oriente, in eaque Asiæ parte, quæ Syria vocatur, id est, in Judæa. Hypol. in orat. de Consum. mundi, dicit Hierosolymis sessurum. Idem Augustin. vel potius Rabanus tract. de Antichr. Gregor. Turon. lib. 1. Histor. Francor. in princip. *Antichristus (ait) primum circumcisionem inducet, se asserens Christum, deinde in templo Hierosolymitano statuam suam collocabit*, &c. Idem Cyrill. catech. 15. Damas. lib. 4. c. 27. Sever. Sulpit. dialog. 2. de S. Martin. & omnes exponentes Scripturas statim tractandas. Tantus autem Patrum consensus non potuit certe in sola humana suspicione, aut opinione fundari, cum sit de re futura contingente, & ex divina providentia, ac permissione maxime pendente; ergo credendum est, manasse ex communi intelligentia scripturarum: sunt enim in Scriptura multa testimonia, quæ hoc significant, tamen quia prophetica, & obscura sunt, ex traditione aliqua verum illorum sensum Patres colligisse videntur.

Regiam Antichristi Jerosolymis futuram communis opinio est.

D. Pauli testimonium maxime favet. 2.Thess.2. Duo autem videntur esse præcipua testimonia, quibus hæc veritas confirmatur, quæ nunc expendemus, & obiter alia testimonia, & rationes, seu congruentias attingemus. Primum testimonium est illud Pauli, quo Rex utebatur. *Ita ut in templo Dei sedeat*. Nam Paulum ibi loqui de templo Hierosolymitano longe verisimilius est. Primum enim ita exponunt frequentius antiqui Patres, Iren. lib. 5. cap. 25. *Transferet* (inquit) *regnum suum in Hierusalem, & in templo Dei sedebit, seducens eos, qui adorabunt eum, quasi ipse sit Christus*. Et c. 30. *sedebit* (ait) *in templo Hierosolymis*. Idem Hypolit. in orat. de Consumm. mundi. Ephrem orat. de Antichrist. p. 3. *Honorabit* (inquit) *Judæos supra modum, & Judæorum populi ipsum maxime honore afficient. Unde & ipse tanquam eos honore præferens, designabit ipsis omnibus locum suum, ac templum, suamque illud instaurandi providentiam*. Idem Cyrillus Hierosolymitan. catech. 15. Damasc. l. 4. c. 27. exponens Paulum, ait; *Porro Dei templum non nostrum intelligit, sed Judaicum, non enim nobis, sed Judæis veniet*. Ita etiam interpretantur locum Pauli Sedulius, Haymo, D. Thomas, & alii communiter.

Probabilius est D. Paulum loqui de templo Hierosolymitano quam de Ecclesia. Et potest ita suaderi. Nam verisimilius est, loqui Paulum de templo materiali, quod est locus adorationis, & sacrificii, quam de templo metaphorico ecclesiæ, vel animi humani; tum quia illa significatio vocis templi est magis propria, magisque usitata, faciliusque poterat a fidelibus intelligi, quos tunc Paulus instruere volebat; tum etiam quia sine dubio alludit ad verba Christi Matt. 24. *Cum videritis abominationem stantem in loco sancto*. Ubi non est dubium, quin Christus de materiali templo loquatur. Tunc autem quando Paulus scribebat, solum templum Hierosolymitanum *templum Dei* quasi per antonomasiam a fidelibus vocabatur, quia tunc vel nondum incæperant Christiana templa, vel non hac voce appellabantur, ut ex antiquis Patribus constat. Neque in alia significatione invenitur in Scriptura, & præsertim in novo testamento vox illa *templi Dei* in proprietate sua, & prout locum sacrificii significat; ergo verisimilius est, in eadem significatione Paulum illa voce usum fuisse.

Præcedens expositio ex Matth. confirmatur. Confirmatur hoc testimonium ex alio Matt. 24. ubi Christus ait: *Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto*, ibi enim per locum sanctum templum Hierosolymitanum intellexisse testes sunt omnes, qui de statua, seu imagine Cæsaris locum interpretantur, ut Chrys. Hom. 76. Theophyl. ibi. Item Hilar. can. 25. in Matt. dicens, *De Antichristi temporibus hæc loquutus est*. Et infra. *Atque a Judæis susceptus in loco sanctificationis insistet, ut ubi sanctorum precibus Deus invocabatur, illic ab infidelibus receptus Dei honore venerabilis sit*. Ambros etiam lib. 10. in c. 21. Lucæ, de *templo interiori Judæorum* exponit. Et eundem sensum indicavit ibi Hieronymus, cum dixit, verba Christi posse intelligi, aut simpliciter de Antichristo, aut de imagine Cæsaris, quam in templo posuit Pilatus, aut de statua Adriani, quæ in Sancto sanctorum loco posita fuit; intellexit ergo Hieronymus illum locum Sanctorum esse templum & Sancta sanctorum, & tamen ibidem ait, de eodem loco Paulum loqui. 2. Thessal. 2. Utrumque autem optime confirmatur ex loco Daniel. 9. *Et erit in templo abominatio desolationis*, quidquid enim ibi per abominationem desolationis significetur, dubitari non potest, quin templum Hierosol. Daniel intellexerit, nullum enim aliud templum Dei veri tunc erat, nec de alio est sermo in testamento veteri. At Christus Dominus locum Danielis allegat, ergo idem templum per locum sanctum intellexit: Paulus autem ad utrunque alludit; ergo de eodem templo loquitur, de quo Daniel, ut recte notavit Origen. lib. 6. contra Celsum circa medium.

Aliud testimonium ex Apocalypsi nostram sententiam corroborat. Secundo principale testimonium est Apocalyp. 11. ubi dicitur, testes prædicaturos contra Antichristum interficiendos esse *in civitate magna, ubi Dominus eorum crucifixus est*, id est Hierosolymis: interficientur autem ab Antichristo, ut ibidem dicitur, & ibidem Antichristus ipse interficiendus est; ergo longe verisimilius est, ibi præcipue regnaturum esse Antichristum. Sic Andr. in illum locum suo cap. 30. *In hac namque civitate* (ait) *ad imitationem Davidis regni sedem* (*ut probabile fit*) *constituet*. Idem cap. 62. cum majori dubitatione. Clarius Aret. cap. 30. *Corpora* (inquit) *illorum insepulta projiciet in plateis Hierusalem, in ea enim regnabit tanquam Rex Judæorum, quos seducet*. Et eodem modo locum illum de civitate Hierusalem intellexerunt reliqui expositores antiqui, & moderni in illum locum, multique alii Patres docuerunt, Eliam, & Enoch in Hierusalem esse ab Antichristo occidendos, quod non nisi ex hoc loco sumpserunt. Unde satis probabiliter colligitur, civitatem illam futuram esse Regiam Antichristi, ideo enim in illa potius, quam in aliis testes Christi constanter prædicabunt, quia caput superstitionis erit, sicut olim Petrus, & Paulus in Romana urbe, quæ caput erat ethnici imperii, præcipue docere studuerunt: unde sicut ipsi martyrio ibi coronati fuit, ita etiam Enoch, & Elias interficientur ab Antichristo in civitate sua Regia Hierusalem. Cum enim Judæus futurus sit, & pro Messia a Judæis suscipiendus, & adorandus, ut paulo post dicemus, per se verisimile est, postquam in Oriente monarchiam usurpaverit, in civitate Regia Judæorum, quam ipse instaurabit, solium suum collocaturum. Illa ergo civitas ab Antichristo instaurata, & aucta ibi a Joanne *civitas magna* vocatur, vel certe *magna*, quia in ea magna, & mirabilia contigerunt; quia vero fide, & moribus corruptissima erit illo tempore, ideo *spiritualiter Sodoma, & Aegyptus* in eodem loco a Joanne appellatur. — Enoch, & Elias Hierosolymis occidendi sunt.

Rex Jacobus civitatis magnæ nomine Romã significatam certat. Apoc. 11. 1. Ejus cõfirmatio. At vero Rex Angliæ, non obstante dictorum verborum evidentia, Romam a Joanne illis verbis significatam esse contendit. Et primo advertit, cum Joannes dixit: *Corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Aegyptus*, illud verbum *spiritualiter* tam Hierosolymis, quam Sodomæ, & Aegypto tribui, ut credatur, non esse sermonem de Hierusalem materiali, sed mystica, per quam Romam intelligit. Deinde expendit, post prædicta verba Joannem non addidisse simpliciter, *ubi Dominus eorum crucifixus est*, sed interposita particula, *Et, ubi & Dominus eorum, & cæt*. & ita exponit: *Sedes Antichristi jam plena futura est spiritualibus fornicationibus, & idololatriis, atque olim fuerunt Sodoma, & Aegyptus, imo persecutione Sanctorum tam cruenta, ut in ea iterum Christus sit crucifigendus in membris suis*, juxta regulam vulgarem, ut quæ in corpore, & membris fiunt, capiti tribuantur. Tertio expositionem hanc confirmat ex verbis Joannis c. 18. in fine, ubi de mystica Babylone dicit. *Et in ea sanguis Prophetarum, & Sanctorum inventus est, & omnium, qui interfecti sunt in terra*. Nam sub illa distributione *omnium* Christum etiam comprehendi vult, quia ille interfectus est in terra. Unde videtur colligere, etiam Christum dici Romæ interfectum. — Secunda. — Tertia. — Apoc. 18.

Cõtendit etiam dici posse Christum Romæ occisum. Joan. 19. Tandemque addit, posse dici Romæ occisum Christum, quia authoritate Romani imperii occisus fuit, & tanquam reus in Imperatorem Romanum, *ita ut qui illum excusare niteretur, Cæsaris amicus non haberetur*. Potestque hæc interpretatio juvari, quia nonnulli Catholici non intelligunt in proprio sensu verba illa. Nam Hier. ep. 7. multis argumentis persuadere conatur, ibi non esse sermonem de civitate propria Hierusalem. Primum quia in initio ejusdem c. 11. vocat Joannes Apoc. 11. Hierusalem *civitatem sanctam*, dicens: *Et civitatem sanctam conculcabunt mensibus 24*. Deinde quia in Scriptura sacra non civitas specialis, sed mundus solet spiritualiter Sodoma, & Aegyptus appellari, & ita concludit civitatem illam esse mundum. Lyranus vero in illum locum per civitatem illam magnam, congregationem infidelium intelligit; ergo si licet a proprio verborum sensu recedere, non erit, cur interpretatio Regis probabilis non videatur.

1. Regis probationi occurritur. Respondemus in primis ea, quæ Rex advertit, levia esse, vel ad suam expositionem suadendam, vel ad veritatem evertendam. Nam quod primo notat, adverbium illud *spiritualiter*, non solum Sodomæ, & Aegypto, sed etiam Hierosolymis tribui, manifeste falsum est, & contra literam. Quia in primis non ponitur ibi nomen Hierusalem, ut spiritualiter accipi notetur, sed per periphrasim describitur, per alia nomina metaphorica, quibus ejus viles, & fœdæ proprietates notantur, & per mortem Domini, quæ in ea contigit, & ita non apparet, quomodo illud adverbium *spiritualiter* ibi potuerit Hierusalem tribui. Deinde id fit manifestius, ordinem verborum notando, quæ sic habent: *Corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Aegyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est*. Ubi clare constat

constat vocem *spiritualiter* non conjungi cum *civitate magna*, nec poni ad indicandum, non proprie, sed metaphorice vocari civitatem, aut magnam, sed conjungi cum verbo *vocatur*, & poni ad explicandum, quomodo illa civitas vocetur *Sodoma*, *Ægyptus*, utique mystice,& non proprie; extrahit ergo a propria significatione voces (ut sic dicam) in prædicato propositionis positas, non subjectum ipsum, cui illa metaphorica prædicata tribuuntur. Neque etiam potest conjungi vox illa *spiritualiter*, cum posterioribus verbis: *Ubi & Dominus eorum crucifixus est*, quia illa jam est quasi nova propositio, indicans,illam civitatem magnam per aliam conditionem, seu proprietatem ejus valde diversam, cui verbum *spiritualiter* ibi non tribuitur, nisi quis velit ad suum arbitriū verba pervertere. Ergo verbum *spiritualiter* nullo modo tribuitur Hierosolymis, quia neque sub hac ipsa voce, neque sub periphrasi, seu descriptione de illa dicitur. Atque ita concluditur, ex vi illius contextus propter vocem illam *spiritualiter* non posse ibi metaphorice intelligi, nisi nomina Sodomæ, & Ægypti, & in hoc conveniunt Hieronymus, & Lyran. supra allegati cum expositoribus omnibus.

2. Regis confirmationi satis fit. In his autem, quæ secundo loco Rex notat particula *Et*, quam Rex ponderat, nihil veritati obstat, sensus enim literalis, & clarus est, civitatem illam non solum esse spiritualiter Sodomam,& Ægyptum, sed etiam in illa commissum esse illud horrendum facinus occidendi Christum. Unde libenter accipimus,quod Rex ibi fatetur, sermonem ibi esse de civitate illa,in qua erit sedes Regia Antichristi. Item admittimus, quod addit, futuram esse plenam tenebris, & fornicationibus, vel spiritualibus, vel carnalibus,ob quas Sodoma,& Ægyptus appellatur. Quam vero subjungit interpretationem, ut Christus non in se, sed in suis membris crucifixus ibi dicatur, omnino rejicimus, & improbamus. Nam licet illa regula interpretandi Scripturas de Domino, & ejus corpore trita sit, tamen,ut ait Augustinus 3. de Doctr. Christian. c. 31. illam explicans, *Quid corpori, quid capiti conveniat, utique intelligendum est*. Quia licet regula in se, ac generatim sumpta vera sit, in mala ejus applicatione; sine delectu,& intellectu facta,gravissime errari potest. Quod sine dubio Regi non solum in hoc puncto, sed etiam in toto hoc discursu de Antichristo, imo etiam in aliis fidei dogmatibus, & in abusu aliarum regularum interpretandi Scripturas sæpe contingit, ut aliquoties jam in superioribus notavimus.Et in præsenti est manifestum,primo quia ibi nulla est necessitas talis regulæ,vel metaphoræ,& illa non est applicanda, neque affingenda sine fundamento. Secundo quia verba non juvant, sed potius repugnant, cū enim dicitur *Dominus eorum*, expresse distinguitur caput a membris, & ab illis membris, qui pro ipso interfecti fuerunt. Tertio quia verba illa, *Ubi & Dominus*, ponuntur ad designandam civitatem magnam, de qua erat sermo,& distinguendam illam a cæteris; si autem sit sermo de capite in membris,inutile est signum,quia nec tantum Hierosolymis, nec tantum Romæ, sed per universum mundum, & fere in omnibus urbibus ejus Christus est in suis membris crucifixus. Denique nullus expositorum ita locum illum intellexit, neque aliquis ex Patribus.

Ad tertiā Regis cōfirmationem respondetur. Confirmatione,quam tertio loco Rex addidit ex c. 18. Apocalypsis, maxime moti sunt Beda, & alii,qui dixerunt, Babylonem in illo capite non civitatem aliquam specialem, sed universum mundum significare, quam expositionem valde probabilem esse supra ostensum est: illa autem posita cessat objectio. Supponendo autem illam Babylonem esse Romam, argumentum Regis parvi momenti est:nam si ex illis verbis,*Sanguis omnium,&c.* colligi putat, etiam Christum interfectum esse Romæ, & ideo exponit esse occisum in membris suis; ergo Abel,& Machabæi martyres,item Stephanus,Andreas,& omnes Apostoli Romæ interfecti sunt, nam illi etiam interfecti sunt in terra. At non sunt interfecti Romæ in propriis personis, nec in membris suis, quia Abel, aut alius similis non fuit caput Martyrum, nec in eis locum habet regula de capite,& corpore; quomodo ergo omnes illi Romæ interfecti sunt? Quod ergo Rex de aliis responderit, nos de Christo respondebimus, multoque facilius, & probabilius, quia non est necesse illam distributionem intelligere de omnibus Sanctis a principio mundi interfectis, sed de illis, qui per tyrannos persequentes Christi Ecclesiam interfecti sunt, & ita non est necesse sub illis comprehendere Christum.

Romæ dicitur inveniri sanguis eorum Martyrū, qui ejus authoritate vel approbatione occisi sunt. Dices saltem necessarium videri omnes Martyres novi testamenti comprehendi. Propter hoc respondent docti expositores moderni, sensum non esse, omnes Sanctos interfectos esse Romæ, sed dici in ea inveniri sanguinem omnium Martyrum, quia Romana potentia,& authoritate interfecti sunt,quotquot ubique pro Christo interfecti fuerunt,maxime usque ad tempora Joannis.Potestque expositio hæc satis in litera fundari, sic enim habet: *In ea sanguis Prophetarum, & Sanctorum inventus est, & omnium, qui interfecti sunt in terra*. Ubi pondero particulam illam *in terra*, in hoc enim posteriori loco non dixit *in ea*, id est, in Babylone, sed *in terra*, id est, ubique in mundo; ergo non dicit, omnes esse Romæ interfectos, sed omnium ubique interfectorum sanguinem Romæ attribui. Sed instabit aliquis, quia etiam hoc modo non omnes Martyres Romanorum Imperatorum,aut Magistratuum ipsorum,opera interfecti sunt. Nam Stephanus interfectus est a Judæis populari impetu, aut propria authoritate, multi etiam in Perside, & aliis locis extra Romanum imperium interfecti sunt. Respondetur in primis, hos paucos esse,eorumque non haberi rationem, neque esse necessarium, ut universales sermones Scripturæ sine ulla exceptione semper intelligantur. Vel dici etiam potest, omnium pro Christo interfectorum sanguinem Romæ inveniri, quia omnium martyria Roma suo exemplo approbavit, & omnibus tyrannis exemplum, & animos præbuit ad persequendum Christianos, ac denique quia vel omnium mortibus cooperata est, vel affectu suo consensit, & ita particeps facta est interfectionis omnium.

Etsi Christus Romana authoritate sit ocisus violenter ex Joannis verbis dicitur Romæ occisus. Atque hæc omnia optime in Christi mortem conveniunt, sicque melius accommodantur, quæ Rex ultimo loco in sua interpretatione dicit, Christum dici interfectum Romæ, quia Romani Imperatoris authoritate interfectus est. Hoc enim violentissime accommodatur ad verba Joannis cap. 11. Nam ibi non agit de authoritate, sed de loco, *Ubi Dominus eorum crucifixus est*, ut verba ipsa ostendunt, & occasio, propter quam adjuncta fuere, utique ad signum exhibendum,quo intelligeretur,de qua civitate sermo esset, ad quem finem parum deservit, aut authoritatem, aut potentiam, qua Christus occisus est, nosse: potuit enim in toto orbe Romano, & in quacunque ejus civitate interfici, etiam si authoritate Imperatoris necaretur. At vero in cap. 18. omnes interfecti,sub quibus Rex vult Christum comprehendi, non dicuntur interfecti Babylone,sed *in terra*, sanguis autem omnium dicitur esse Babylone,seu Romæ,utique per participationem,authoritatem,cooperationem,seu consensum,ut dictum est. Hoc autem modo etiam sanguis Christi non in membris tantum,sed etiam in sua persona Romæ inventus est, vel propter rationem Regis, quia per Romanos milites,& Magistratum,& quasi in defensionem authoritatis Cæsaris interfectus est, vel certe, quia Romani Imperatores persequendo, & occidendo Christianos, maximum in Christum odium profitebantur, & ita interfectionis ejus participes fiebant. Rex ergo sua illa interpretatione solvit quidem propriam objectionem, quā in præcedenti confirmatione posuerat: non vero exponit, sed corrumpit verba cap. 11. quæ tractamus.

Romæ est sanguis martyrū, qui Romæ occisi non sunt.

D. Hieronymi explicatur. Ad Hieronymum respondemus in primis, non favere Regi,quia non de Roma,sed de toto mundo locum interpretatur. Et nihilominus dicimus, etiam illam interpretationem non probari a nobis, quia est a verbis, & a mente scribentis aliena, ut explicatum est, censentque viri docti, Hieronymum ibi non tam in propria persona, quam nomine Paulæ,& Eustochii loqui, eaque proponere,quæ ad Hierusalem commendandam,& ab ignominia vindicandam illæ conferre putabant, non expendendo, nec examinando rigorose veritatem eorum,quę dicebantur. Nec rationes Hieronymi cogunt, tum quia eadem civitas diversis respectibus, vel temporibus sancta, & iniqua nuncupatur, ut est frequens in Scriptura, tum etiam quia probabile est, *civitatem sanctam*, de qua Joannes loquitur in initio illius capitis, non esse eandem cum *civitate magna*, de qua in fine loquitur, nam prior est ecclesia Christi, posterior vero est Hierusalem. Nec est inusitatum in Scriptura, Hierusalem comparari Sodomæ, ut ibi late expositores ostendunt, & licet alibi factum non esset,

esset, hoc non obstaret, quo minus Joannes prævidens futurum Hierosolymitanum statum sub tempore Antichristi, eam comparationem faceret, illaque metaphora uteretur. Nam etiam Roma in antiqua Scriptura non invenitur Babylon appellata, & tamen Petrus, & Joannes nomen illud per metaphoram imposuerunt. Denique idem Hieronymus Daniel. 11. in fine ex professo docet, Antichristum Hierosolymis collocaturum esse solium regni sui, & ibi in monte Sion esse a Christo interficiendum. Et in hunc sensum exponit late locum Danielis, quem sensum, ut ipse ait, *prolixe prosequutus est, ut ostenderet Porphyrii calumniam, & Scripturæ difficultatem, cujus intelligentia absque Dei gratia, & doctrina majorum sibi imperitissimi vel maxime vendicant.* Quæ verba ideo refero, ut meam etiam in hoc libro prolixitatem eisdem excusem.

Alibi Hieronymus suam mentem clarius expressit.

CAPUT XVII.

Ex descriptione personæ Antichristi, quam Paulus tradit 2. ad Thessal. 2. illum Pontificis adversarium maximum potius, quam Papam esse futurum, evidenter ostenditur.

HOc est tertium caput disputationis, quam Rex de Antichristo proposuit. Qui statim in ejusdem disputationis initio inducit descriptionem personæ Antichristi traditam a Paulo, 2. ad Thessal. 1. *Homo peccati, filius perditionis, qui extollitur supra omne, quod dicitur Deus.* In qua omissis duabus prioribus particulis, solum tertiam expedit, & illam Pontifici accommodat, ut illum Antichristianismi arguat. Et in hunc fere modum colligit: Papa se extollit supra omne, quod dicitur Deus; ergo est Antichristus. Antecedens patet, nam de Regibus, vel Sacerdotibus, vel de utrisque ait Deus. *Ego dixi, Dii estis*, Psal. 82. At Papa se extollit supra omnes Reges, & Episcopos, nam *super utriusque gladii potestatem se effert.* Ergo extollit se supra omne, quod dicitur Deus, ac proinde est Antichristus. Neque in eo loco verbis Pauli proprietatem aliam, unde Antichristi persona describi, seu cognosci possit, considerare voluit, sed post longam digressionem de sede, & tempore Antichristi, in pag. 102. ad descriptionem personæ illius revertitur, eamque non ex locis clarioribus Scripturæ, sed ex obscurissimis Apocalypsis visionibus eruere conatur. Sed prius quam ad illa obscuriora, minusque utilia necessitate coacti cum illo divertamus, circa hunc locum Pauli insistendum est. Quoniam ex eo evidenter constare potest, talem describi Antichristi personam, ut non solum a Pontifice Romano distinctus, sed etiam fide, & moribus omnino diversus, & oppositus, ac denique summus Apostolicæ sedis hostis, & adversarius cogitandus sit.

Summum Pontif. Antichristum esse Rex Jacobus colligit.

Et in primis exponendo verba priora, quæ Rex omisit, *Homo peccati, filius perditionis.* Nam per hæc verba describitur ille homo ut iniquissimus, & quod perditissimus sit futurus. Quod paulo post apertius idem Apostolus explicuit, dicens: *Ille iniquus, cujus est adventus secundum operationem Satanæ, & in omni seductione iniquitatis.* Unde Chrysostom. ibi Homil. 3. *Vocat eum hominem peccati, quia faciet innumerabilia.* Et Theodor. *Ipsum* (inquit) *hominem peccati appellavit, quandoquide, natura homo est, qui omnem operationem diaboli in se suscipit. Filius autem perditionis, ut & ipse pereat, & aliis perditionem procuret.* Unde in hoc dicit Christum æmulaturum, ut sicut Christus omnium fuit causa salutis, ita ipse sit author perditionis omnium. Theophyl. *Hominem peccati illum ipsum vocat, ut qui omne peccatorum genus peracturus sit, & alios ad peccatum supplantaturus.* Similia habet ibi Oecumenius, eisdemque coloribus Antichristum depingunt Cyrill. catech. 15. *Judæos* (ait) *decipiet, eosque omni genere inhumanitatis, & malis circumscribet, ita ut omnes, qui ante illum improbi, & impii fuerint, excellat malitia.* Et S. Ephrem serm. de Antichristo. *Evomet draco in eum universam suam amaritudinem cum omni sua malitia, propinabitque fraudulenter latens in se lethiferum virus.* Et similia habet Damasc. lib. 4. c. 27. & alii, qui de Antichristo scribunt, vel expresse, vel tacite ita verba Pauli interpretando. Verba enim illa Pauli: *Homo peccati, Filius perditionis,* per exaggerationem, & antonomasiam dicta sunt. Habent namque illa genitiva locum adjectivorum, & absolute posita illam magnam vim habere solent, sicut idem Paul. ad Coloss. 1. Christum vocavit *filium dilectionis suæ*, id est, dilectissimum, in quem Pater omnes thesauros dilectionis suæ effudit, ut sensit Augustin. 15. de Trinit. c. 19. in fine. Ad hunc ergo modum vocat idem Paulus hoc loco Antichristum hominem peccati, id est, summe malum, ac perditissimum, vel ut Hug. Card. exposuit, *servum peccati*, vel, ut ait Cajetan. *homo habens plenitudinem omnium peccatorum.* Et hinc etiam Theologi cum Gregorio. 15. Moral. c. 28. Antichristum dicunt esse caput malorum omnium sub Satana, quia in illo futura est omnis malitiæ plenitudo. Et quia sicut Christus est sanctior omnibus bonis, ita Antichristus futurus est pejor omnibus malis, ut dixit cũ gloss. D. Thom. 2. Thes. 2

Quis ergo ita sit audax, & impudens, ut descriptionem hanc Bonifacio III. aut Pontificibus, qui post illum fuerunt, attribuere non vereatur? Quid enim mali fecit Bonifacius III. propter quod *homo peccati, & filius perditionis* vocari meruerit? Nihil profecto tale memoriæ proditum in historiis legimus. Nam sancte vixit, & sancta decreta edidit, & sancte mortuus est, ut constat ex Platina, & aliis. Solumque illi ei objiciunt Protestantes, quod ambitionem Constantinopolitani Patriarchæ, primatum ecclesiæ appetentis, represserit, & sedem Romanam matrem esse, & caput ecclesiarum constanter, fideliterque defenderit. At hoc summa laude dignum est, non enim fuit ab eo usurpatum, aut noviter inventum, sed a Deo concessum, & a Patribus, ac prædecessoribus suis acceptum. Id enim omnes superiores Pontifices, usque ad sanctum Gregorium Magnum fecisse, in superioribus ostensum est.

Ostenditur Antichristi notas summis Pontificibus non convenire.

Sed instant, nomen universalis Episcopi ab Imperatore Phoca sibi concessum usurpasse, ut Anastasius refert. Respondemus in primis, aut eos tractare de nomine universalis Episcopi, aut de re per illud significata, scilicet, primatu ecclesiæ. Primatum quidem ecclesiæ Romanæ supra Constantinopolitanam, & alias conferre non potuit Phocas, nam ante illum semper in ecclesia Romana fuit, & ipsi Patriarchæ Constantinopolitani longe antea, ac semper illum recognoverunt, ut in superioribus ostẽsum est. Ad summum ergo potuit Phocas Rom. ecclesiæ primatum contra insolentiam Cyriaci moderni Archiepisc. Constantinop. defendere, ac declarare. Atque hoc tantum fecisse, Anast. & Paul. Diac. retulerunt, quorum verba recitat Baron. an. 606. n. 2. Si vero de nomine Oecumenici, seu universalis Episcopi tractant, & in eo ponunt hoc grande peccatum, inprimis in verbis Anastasii, aut Pauli Diaconi hanc vocem non invenio, sed voces Primatus, primę sedis, & capitis ecclesiarum, quę antiquissimę sunt. Deinde etiam si verum sit, Joannem Archiepiscopum Constantinop. nomen universalis Episcopi usurpare voluisse, & Cyriacum eadem ambitione laborasse, & propterea Bonifacium obtinuisse a Phoca, ut illum compesceret, ipsumque Phocam id fecisse, & imperiali edicto declarasse, nomen illud solum Romano Pontifici posse convenire: nihilominus nec Anastasius refert, neque ostendi potest, Bonifacium, aut successores ejus titulum illum accepisse, illa voce explicatum, & significatum. Denique concedamus, si placet, Bonifacium illo titulo, & nomine usum fuisse, nunquid hoc grande peccatum est, ut propterea mereatur Bonifacius homo peccati appellari? Certe si res ipsa, & dignitas vera est, ut re vera est, non multum refert, hac, vel illa voce illam explicare, & fortasse in ea occasione ad reprimendum, & confundendum Cyriacum illo nomine uti volentem, videri potuit expediens. Alioqui si Bonifacius titulum illum acceptans peccavit, gravius certe Chalcedonensis Synodus deliquit, quæ nomen illud Leoni Magno ejusque successoribus obtulit, teste Gregor. lib. 7. indict. 1. epist. 30.

Phocas Romanæ sedi primatum non dedit, sed ad summum declaravit.

Quod si Gregorius, & prædecessores ejus, ut idem ait, illud acceptare noluerint, vel propter humilitatem, vel quia suis temporibus non judicarunt necessarium, vel quia vocis ambiguitatem timuerunt, existimari posse, arbitrantes, illo nomine universalis Episcopi omnem alium episcopatum de medio tolli; potuit nihilominus Bonifacius suo tempore jam satis explicata voce, & intentione Cyriaci Constantinopolitani Episcopi, ad resistendum illi sine humilitatis præjudicio, ad dignitatem ipsam tuendam nomen acceptare. Admiratione profecto dignum est, quod Henricus Rex Angliæ ad suæ libidinis excusationem nomen capit. ecclesiæ usque ad illa tempora inau-

Henricus vere debuit homo peccati appellari.

ra inauditum ausus fuerit usurpare, & a Jacobo Rege non homo peccati, sed potius verum ecclesiæ caput, cui ipse succedere, quemque imitari debeat, censeatur: & Bonifacium III. propter acceptum a majoribus nomen, defensamque dignitatem, Antichristum, hoc est, hominem peccati, & filium perditionis appellare ausus sit. Omitto cæteros Pontifices, qui post Bonifacium sederunt, neque illo titulo ordinarie usos esse, neque indignum illud nomen hominis peccati meruisse. Nam licet non negemus, aliquos improbis moribus fuisse, illi tamen pauci fuerunt, & inter eos nullus tam iniquus habitus est, ut homo peccati, & filius perditionis per antonomasiam dici meruerit, & e converso multi fuerunt sanctissimi, ex quibus aliqui martyres fuerunt, multi vita, & sanctitate illustres, ac reliqui omnes sine ulla improbitate, vel scandalo ecclesiam in fide, & justitia conservarunt. Descriptionem ergo Antichristi illis verbis a Paulo insinuatam nemo, qui vel judicium rationis habeat, Pontifici Romano accommodabit.

Alia Pauli verba a Rege supprimuntur. Venio ad alia verba, quæ Rex expendit, licet non integre illa referat, sic enim habent: *Qui adversatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur.* Omisit enim Rex verbum *Adversatur*, quia suæ interpretationi non congruebat, Pontifex enim non adversatur Christianis Regibus, aut Episcopis, quos Rex ibi Deorum nomine significari vult, sed eorum se spiritualem Patrem, & protectorem, æquissimumque moderatorem esse profitetur. Prætermisit etiam illa posteriora verba; *aut quod colitur*, quia sensum ab illos excogitatum prorsus evertunt. Sed videamus prius, quomodo sancti Patres verba illa intellexerint. Certe illi non Reges, judices, aut Principes mundi, vel ecclesiæ sacerdotes, aut Prælatos Paulum intellexisse existimarunt, sed ut sonant verba: *Omne quod dicitur Deus*. Et specialiter solent Patres de idolis, & diis gentium id exponere, quia omnes abjiciet Antichristus, & supra omnes elevabitur, id est, supra omnes qui Dei, licet falso, dicuntur. Sic Chrysost. inquit: *destruet Deos gentium, jubebitque se pro Deo adorari.* Similiter Theodor. *Se ipsum Christum, & verum Deum dicet, & ita contra omne, quod dicitur Deus, insurget.* Idem fere Theoph. Oecumen. & Ambros. aliique expositores. Iren. vero clarius lib. 3. c. 6. de diis gentium locum Pauli interpretatur, *qui dicuntur dii, sed non sunt*, & supra illos ait, extollendum esse Antichristum, *non supra verum Deum*. Quod quomodo intelligendum sit, dubitare quis potest. Nam idem Irenæ. lib. 5. cap. 25. licet eodem modo verba illa exponat, simul de eodem Antichristo dicit; *Existens apostata, & latro, quasi Deus vult adorari.* Unde adjungit: *Idola quidem seponens ad suadendum, quod ipse sit Deus, se autem extollens unum idolum.* Itaque Antichristus re vera supra verum Deum, & supra falsos, seu idola se extollet. Sentit autem Irenę. Paulum per illa verba *supra omne quod dicitur Deus*, tantum falsos deos intellexisse, exaltationem vero ejus supra verum Deum in aliis verbis: *Ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus*, significasse. Unde c. 28. ait. *In templo Dei sedente, ut sicut Christum adorent, illum, qui seducuntur ab illo.*

Tam verum Deū, quam falsum a Divo Paulo significari. Non est autem alienum ab universalitate dictorum verborum, ut intelligantur, tam verum, quam falsos Deos comprehendere, scilicet *supra omne, quod dicitur Deus*, sive vere, sive false dicatur, & sive religiose, sive superstitiose colatur. Et ita Lyran. ibi, & Rab. in tract. de Antichristo, *supra omnes*, inquiunt, *deos gentium, & non solum supra illos, sed etiam supra omne, quod colitur*, id est, supra Sanctam Trinitatem, quæ solum colenda, & adoranda est. Idemque clare sentit Oecumen. ibi dicens: *Adversabitur, & extolletur sua superbia non solum adversus Deum universorum, sed etiam adversus idola. Neque enim ad idololatriā ducet homines, sed ut ipsum tanquam Deum adorent, propterea dicitur, quod efferetur super omne, quod dicitur Deus, aut Numen.* Et 1. Ioan. 4. eadem verba tractans, adjungit: *Per hoc, quod addit, & omne numen etiam Christianismum significat*, in quo nimirum est cultus veri Dei. Præterea Chrysost. ubi, cum Paulus simul dicat, *Adversatur, & extollitur*, ita exponit: *Non enim inducet ad cultum idolorum, sed erit quidam Dei adversarius*, utique veri Dei; ergo etiam supra illum extolletur, nam faciet se *pro Deo adorari*, ut idem Chrysost. subjungit Homil. 40 in Joan. 5 exponens verba illa: *Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Antichristus* (ait) *neque se missum a Patre, neque ejus voluntate venire, sed omnem potestatem tyrannice vindicabit, se omnium Deum profitebitur, ut Paulus inquit, supra omne, quod dicitur Deus, aut colitur.* 2. Thess. 2. Alii vero Patres nunc de idolis & falsis Diis, nunc simpliciter de omni cultu Dei loquuntur. Sic enim Tertullian. lib. de Resurrect. carn. cap. 24. *Adversatur* (ait) *& super extollitur supra omne, quod dicitur Deus, vel religio, ita ut in templo Dei sedeat, adfirmans Deum se.* Idemque habet lib. de Anima cap. 57. & lib. 5. contra Marcion. cap. 16. *Supra omne* (ait) *quod Deus dicitur, & omnem religionem.* Similia videri possunt in Hypolit. Ephrem, & aliis in tractat. de Antichrist. Cyrill. catechef. 15. Lactant. lib. 7. c. 17. Hierony. dicta q. 11. ad Algas. & idem sentit August. tract. 29. in Joan. Parumque refert, quod per priora, vel posteriora verba Paulus id dixerit, dummodo constet, in integra descriptione Antichristi, quam ibi posuit, non tantum de diis metaphoricis (ut sic dicam) seu per participationem quandam, ut sunt Reges, & Prælati, nec tantum de Diis gentium falsis, seu idolis, sed etiam de vero Deo loquutum fuisse.

Principes, & si aliquando dii dicantur, ea significatio Pauli loco non congruit. Valde ergo frigida est, & inanis Protestantium expositio, aut potius accommodatio. Primo quia est contra communem sensum Patrum. Secundo, quia *omne, quod dicitur Deus*, plus comprehendit. Vel si verbum illud, *quod dicitur*, habet emphasim illam, *quod dicitur, cum non sit*, ut Irenæus significavit, sic non ad Reges, vel Prælatos, sed ad idola pertinet, quia Reges, & Prælati eo modo, quo dicuntur Dii, non falso dicuntur, cum ore ipsius Dei dicantur secundum quandam analogiam, vel participationem, vel si absolute sumitur *omne, quod dicitur*, sive sit, sive non sit, omnem appellatum Deum includit. Et præterea illud nomen *Deus* debuit maxime comprehendere id, quod frequentius, & ab omnibus, & a toto vulgo dicitur Deus; Episcopi autem, aut Reges, licet semel, aut iterum in Scriptura dii dicantur, vulgo tamen, & communiter non ita appellantur; idola autem gentium tunc maxime deorum nomine significabantur, & præter illos Deus verus, præsertim a Christianis, tunc maxime Deus dicebatur; ergo de his potius, quam de Regibus loquitur Paulus.

Summa Antichristi superbia non erit in eo, quod velit hominibus, sed ipsi Deo præcellere. Accedit etiam non contemnenda conjectura, quod Paulus ibi non quamcunque animi elationem, sed summe pravam, & inordinatam, in illo homine peccati voluit ostendere, ac describere, ut verba ipsa, & magis, quæ inferius adjungit, præ se ferunt. Ergo non loquitur tantum de exaltatione super alios homines in potestatibus temporalibus, vel humanis. Hoc enim modo multi fuerunt superbissimi Imperatores supra omnem humanam potestatem se extollentes, & ipse Rex Angliæ in suo regno ita vult extolli, ut solus recognoscatur in temporalibus, & spiritualibus, & ita se effert supra utrumque gladium, ut infra Deum nolit recognoscere superiorem, etiam in ordine ad salutem animæ, sed omnium volens esse judex, a nemine putat se posse judicari. Multo ergo majori ratione potest hujusmodi Rex Antichristus saltem in imagine, seu imitatione appellari. Nam Athanas. epistol. ad solitar. vit. agent. circa finem, ita de Constantio loquitur: *Gravia sunt ista, & plusquam gravia, tamen istius modi, quæ congruant in eum, qui Antichristi imaginem gerit. Quis enim videns, eum in decernendo se facere Principem Episcoporum, & præsidere judiciis ecclesiasticis, non merito dicat, illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ a Daniele prædicta est.* Hæc de Constantio dixit Athanasius, quia judicia Episcoporum in rebus ecclesiasticis, & præsertim in causa fidei usurpare volebat; quid ergo de sæculari Principe, qui spiritualem primatum sibi arrogat, dicturus fuisset?

Antichristus supra Deum se efferet. Veruntamen licet hoc genus superbiæ imaginem Antichristi referat, nondum tamen veritatem, majorem enim voluit Paulus de Antichristo indicare, & ideo non ibi descriptionem conclusit, sed addidit: *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* Quæ verba sine causa Rex in illa descriptione omisit, cum illa maxime declarent personam Antichristi, & superbiam ejus, exponantque, quomodo intelligendum sit prius verbum: *Extollit se super omne, quod dicitur Deus*: non quidem super utriusque gladii potestatem se efferendo, intra ordinem ministrorū Dei sed supra ipsum Deū se exaltando, & jubendo se in templo adorari ut Deum. Et hoc magis de-

declarant, quæ postea adjungit; *Cujus est adventus secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus*. Nam hæc omnia eo tendent, *ut se Deum faciat in omni seductione iniquitatis*.

Argumentum ad hominem. Ex quibus etiam constat, argumentum Regis contra ipsum evidenter retorqueri. Primo ad hominem, quia ipse dicit, Romanum Pontificem esse idololatram, adorando sanctos, numina, & Deos, ac subinde illis se subjiciendo, & serviendo; at vero Antichristus nulli numini se subjiciet, sed supra omne illud extolletur, nec idola, aut simulachra venerabitur, sed eis adversabitur, ut Patres ex verbis Pauli colligunt; ergo non loquitur consequenter Rex dicens, Papam esse Antichristum. Deinde evidentissimum est, Papam non se facere Deum, nec jubere, se adorari ut Deum, nec esse Dei, aut Christi adversarium: nam ejus gloriam, verumque cultum tanquam ejus minister procurat: non est igitur Antichristus, neque se extollit sicut Antichristus. Item Antichristus, ut ex Chrysostomo referebam, non se dicet a Patre, vel Deo missum, sed in nomine suo veniet, ut Christus etiam significavit Joan. 5. Pontifex autem non solum a Patre missum, sed etiam a Christo sibi esse potestatem commissam, confitetur, & servum ejus, imo & servorum Dei se profitetur; quæ igitur est conventio lucis ad tenebras, Christi ad Belial, Vicarii Christi ad adversarium Christi?

Proprie non se extollit qui jus suum juste tuetur. Unde addo, injustissime attribui Pontifici verbum *extollendi se*, eo quod dignitatem suam supra utriusque gladii potestatem tueatur. Nam qui jus suum, & a Deo sibi propter bonum ecclesiæ datum defendit, non *se extollit* (quod verbum excessum, & arrogantiam significat, & in hoc sensu sine dubio acceptum est a Paulo) sed divinam institutionem defendit, & universale bonum ecclesiæ procurat: Pontifex autem re vera est a Christo constitutus supra utriusque gladii potestatem; ut in superioribus ostensum est; ergo non se extollit, cum illum gradum honoris sedi suæ vendicat. Et quidem si hoc titulo Antichristi nomen mereretur, non a Bonifacio III. sed a principio ecclesiæ Antichristianismus incepit, semper enim Pontifices illum excellentiæ gradum in sua sede recognoverunt, & defenderunt, ut supra ostendimus. Denique non minus efficax argumentum sumitur ex ultimis verbis, quibus describitur Antichristus ut operans signa, & prodigia mendacia; nam Romana sedes non est usa his artibus, aut prodigiis ad suam dignitatem tuendam. Imo ipse Rex Angliæ dixit, se nescire, quibus artibus ad illud fastigium potestatis ascenderit; neque mirum, si illas nesciat, quia nullæ sunt, præter sinceritatem verbi Dei, & efficacitatem promissionis Christi stabilientis ecclesiam suam supra petram, verisque miraculis illam confirmantis, ut cap. 19. attingemus.

Mendacibus signis Pontifices Catholicis illudere calumniantur Protestantes. Sed dicit Rex, hæc prodigiosa signa, & mendacia, esse miracula, quæ Catholici in ecclesia facta esse, & fieri gloriantur, quæ ipse irridet, adhibens etiam exemplum de miraculo circa Eucharistiam facto, quo illius veritatem alibi Bellarminus confirmavit. Quod exemplum tam docte, & pie idem Bellarminus defendit in sua respons. c. 9. ut nihil illi addi posse videatur. Solum advertere oportet, hæc falsa prodigia interdum tribui Antichristo, ut in hoc loco Pauli, interdum vero prædici de quodam pseudopropheta ejus, ut Apoc. 13. ver. 12. & 13. Et utrumque locum exponit Rex de falsis miraculis ecclesiæ, confundit tamen Antichristum cum propheta ejus, & Romanum Pontificem cum ecclesia. Ut autem errorem ejus, & Protestantium calumniam detegamus, illa duo loca, & puncta distincte tractare necesse est. Hic ergo de miraculis ipsiusmet Antichristi Apostolus loquitur. Ut ergo Pontificatum Romanum in Antichristianismum transisse Rex nobis probet, oportet, ut demonstret, aliquem Romanum Pontificem, qui præstigiis, & prodigiis mendacibus ad Antichristi imperium erigendum usus fuerit. At hoc ostendere non potest: fateatur ergo necesse est, descriptionem Antichristi a Paulo datam Pontifici non convenire.

Nullum Pontifice Rom. præstigiis grassatum ostenditur, & in primis de Bonifacio. Minorem ex historiis probare possumus a Bonifacio III. incipiendo, & per alios discurrendo, quod esset prolixum: satis ergo sit in summa dicere, Bonifacium nulla signa fecisse, quibus dignitatem aliquam, vel potestatem, aut imperium consequutus sit, ut ex historiis, & ex superius dictis satis est evidens. De successoribus autem ejus etiam sanctissimis, pauca vera miracula in ecclesiasticis historiis leguntur, tantum abest, ut falsa confingantur. Nam Leonem 2. qui multis annis post Bonifacium 3. sedit sanctum virum fuisse, Anastasius, Platina, & alii tradunt, & Romana ecclesia anniversario cultu inter sanctos eum veneratur. Et tamen nulla de illo miracula, vel signa leguntur, quibus vel potentiam aliquam usurpaverit, vel sanctitatis nomen obtinuerit. Martinus autem primus, qui post Bonifacium 3. ante Leonem 2. sedit, non solum signis, aut portentis non est usus ad ecclesiam decipiendam, verum potius sola Pontificia fide, & spirituali potestate, ac animi constantia Constanti Imper. & Paulo Constantin. Episc. restitit, dicens. *Etiam si totus orbis dogmata peregrina, & a fide aliena complecti velit, se nec minis cujusquam, nec blandimentis, nec morte ipsa a doctrina Apostolica, & Evangelica ullo pacto posse avelli*. Hac ergo fide non falsis miraculis Apostolicam sedem commendavit, & ideo eandem fidem in suis Epistolis maxime laudat. Et ob eamdẽ fidem Deus vero miraculo illum a manu Spatharii volentis jussu Imperatoris, & Exarchi Olympii tentantis illum occidere liberatus est, eumque postea vivum, & mortuum veris miraculis honoravit. Sic etiam Pontifex Deusdedit Martino antiquior, & junior Bonifacio in historiis Sanctus prædicatur, & anniversaria traditione colitur, suamque dignitatem sine prodigiis mendacibus conservavit, vera sanctitate vitæ, quam & historiæ referunt, & ecclesia veneratur, & Deus aliquando simplici, & vero miraculo, solo osculo ægrum a lepra mundando, manifestavit. Et similia de Gregor. 2. 3. ac 7. Agathone, Leone 8. & aliis in gravibus, ac fide dignis historiis referuntur, eisque cum Sanctitate vitæ nonnulla miracula sine ulla fictione, vel mendacii suspicione tribuuntur. (Baron. Anno 649. n. 4. Baron. supra n. 50. ex Anastas. Baron. An. 654. n. 3. & 6.)

Miracula ergo, quæ a Pontificibus Romanis post Bonifacium interdum facta sunt, longe distant a signis Antichristi: nam hæc erunt *in omni seductione iniquitatis*, ut Paulus ait, illa vero in fidei defensionem, & Christi honorem semper facta leguntur. Denique Rex ipse alio loco fatetur, se ignorare artes, per quas thronus ille Romanæ sedis ad tam excellentem potestatem evectus est; cur ergo nunc fingit, per falsa signa, & portenta mendacia esse comparatum? (2. Thess. 2.)

Tandem addit Paulus aliud signum, & quasi particulam aliam descriptionis Antichristi, dicens: *quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui*. Quæ verba Protestantes, & Rex illos sequens etiam ad metaphoram traducunt, dicentes, spiritum oris Christi esse verbum Dei prædicatum per Lutherum, & ministros ejus, quo Deus Papatũ debilitavit, & paulatim destruit. Veruntamen neque iste est sensus Pauli, neque etiam in eo sensu verum est, quod dicitur. Paulus enim per spiritum oris Christi, eius imperium efficax, & per illustrationem adventus ejus, verum descensum, & gloriosam apparitionem ad interficiendum Antichristum intelligit. Hoc enim verba in proprietate significant, & non est, cur ad metaphoricos sensus torqueantur. Et ita illa Patres intellexerunt. Chrysost. ibi orat. 4. *Jussu* (inquit) *solo, & præsentia, satis est enim eum adesse, & hæc omnia perierunt.* Theodoret. *Cum e cœlo apparuerit, loquetur tantum, & scelerato isti omnino afferet interitum.* Et adjungit locum Isai. 11. *Spiritu oris sui interficiet impium.* Oecumen. *Spiritum oris vocat jussum, & præceptum.* Ambros. 1. Thessal. 5. *Subito, & ex insperato apparebit Christus sicut coruscatio apparet, habens secum militiam exercitus Dei Patris ad perditionem Antichristi, & satellitum ejus.* Et id confirmat ex Apoc. 11. Hieron. dicta qu. 11. ad Algas. exponit *Spiritu oris sui*, id est, *Divina potestate, & suæ majestatis imperio, cujus jussisse fecisse est.* Et infra: *Quomodo tenebræ solis fugantur adventu, sic illustratione adventus sui eum Dominus destruet, atque delebit.* Et Augustin. 18. de Civit. c. 53 *Illam* (inquit) *novissimam persecutionem, quæ ab Antichristo futura est, præsentia sua ipse extinguet Jesus, sicut scriptum est, &c.* & inducit verba Pauli. Juxta hanc ergo verborum proprietatem, verumque sensum, satis constat descriptionem Antichristi quoad hanc partem non esse in Romanis Pontificibus impletam. (Refellitur Patrum consensu.)

Protestantes de verbo Dei glorian tur. Sed neque id, quod in sua metaphora jactant Protestantes, ostendere unquam potuerunt. Gloriantur enim de verbo Dei, cum tamen nihil minus credant, aut in veritate habeant. Retinent enim corpus inanime verbi Dei

(ut

(ut supra dicebam) & spiritu proprio illud induunt. Huicque spiritui proprio fidem adhibent, illoque solo bellum contra Dei ecclesiam, & Romanum Pontificem movent, ut evidenter in lib. 1. demonstravimus. Absit ergo, ut tali verbo, & spiritu oris sui prævalere possint contra Petram, super quam Deus fundavit ecclesiam, contra quam portę inferi non prævalebunt. Neque propterea quod multos a fide, & obedientia Romanæ Ecclesiæ perverterunt, ideo per eos impleta est Pauli prædictio, nulli enim fuerunt hæretici, qui non multos deciperent, & plures pervertit Arrius, quam Lutherus, & non ideo delere potuit Christi Vicarium, vel ecclesiam; est ergo inanis gloriatio illa, vanaque præsumptio. Qui ergo integre consideraverit signa omnia, & colores, quibus Paulus describit venturum Antichristum, evidenter intelliget, non solum dissimilem Pontifici futurum, sed etiam ex diametro contra illum pugnaturum: nam cum sit futurus Christi hostis, non potest non esse maximus Vicarii Christi adversarius.

CAPUT XVIII.

Quæ ex visionibus cap. 6. & 9. Apocalypsis Rex inducit, refelluntur.

Equi pallidi sessorem Apoc. 6. Antichristum Rex interpretatur.

PErgit Rex in sua Præfatione pag. 102. & ad suam de Pontificum Antichristianismo persuadendam conjecturam, quatuor visiones Apocalypsis inducit, in quibus ait Antichristum depingi. Prima est in c. 6. ubi Joannes narrat apertiones sex sigillorum libri, quem c. 5. clausum viderat, & post primam visionem equi albi, cui Christus insidebat, & secundam equi rufi persecutionem, quam Christiani, vel a tyrannis, vel a suis cognatis, & amicis passuri erant, & tertiam equi nigri, qui famem, & alias plagas, vel potius hæreticorum tenebras, & persecutiones significabat, adjungit quartam visionem equi pallidi, quæ his verbis describitur: *Ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum nomen illi mors, & infernus sequebatur eum, & data est illi potestas super quatuor partes terræ* (vel ut Rex ex græco legit super quartam partem terræ) *interficere gladio, fame, & morte, & bestiis terræ.* Hunc ergo equum pallidum, vel sessorem ejus vult Rex esse Antichristum, quod inde confirmat, quod statim illi connectitur quinti sigilli reseratio, in qua SS. Martyres clamant, & accelerari judicium, & vindictam exposcunt, quod statim in apertione sexti sigilli concessum est eis. Quid autem tota hæc explicatio ad causam referat, Rex non declarat.

Occurritur Regis conjecturis.

Breviter ergo respondemus, vel falsum, vel valde incertum esse per illum equum pallidum significari Antichristum. Si enim accurate Apocalypsis expositores percurrantur, tot fere invenientur expositiones, quot capita. Nam quidam applicantes ea sigilla variis Imperatoribus Romanis ethnicis, & insignibus ecclesiæ persecutoribus, equum illum pallidum Domitiano accommodant, ut Petrus Aureol. quem Viegas sequitur. Alii diversorum ordinum persecutiones ibi significari intelligentes equum pallidum Trajano tribuunt, quia illi facile applicantur insignia pallidi coloris, mortis, & inferni: Ecclesiamque persecutus est fere illo tempore, quo Joannes visionem illam videns, a quarto animali mysterium illud didicit, ut Ribera ibi prosequitur. Andreas autem Diocletianum, seu Maximianum intelligit, quorum tempore persecutio simul cum peste, & fame ecclesiam vexavit. Quod etiam Arethas refert, & sequi videtur. Alii aliter cætera interpretantes, per equum pallidum Mahometum, ejusque per se, & per successores suos Christianorum persecutionem significari existimarunt, ut Joachimus, & Pannonius. Alii falsos fratres significari dicunt, hypocritas, & pseudoprophetas ecclesiam persequentes, ut Anselmus, Richardus, Vict. Hugo Card. At vero Victor. per equum rufum, nigrum, & pallidum, bella, famem, & pestem a Christo in Evangelio prænunciata significari dicit. Idemque placuit Tychonio Hom. 5. qui etiam addit, per equum pallidum *homines malos* intelligi, *qui persecutiones excitare non desinunt.* Ambrosius item, vel qui ejus nomine fertur, longe aliter, & valde mystice locum interpretatur, & in aliis infinita est varietas. Neminem tamen reperio, qui de Antichristo sigillum illud quartum specialiter intellexerit; quamvis si generaliter de Pseudoprophetis, & hypocritis illud intelligamus, recte sequitur, Antichristum per antonomasiam sub illo comprehendi.

Idcirco potest Antichristo quoque accommodari. Confirmatio. Apoc. 6.

Et hoc quidem probabile est: & ad summum ad id suadendum valet conjectura illa, quod in quinti sigilli resignatione proponuntur petitiones sanctorum Martyrum postulantium vindictam, & judicium, & statim in sexto sit ad judicium transitus. Quamquam neque illud in rigore suadet. Nam ibidem in apertione quinti sigilli legimus sanctis esse responsum, *ut expectarent modicum tempus, donec implerentur fratres eorum, & conservi illorum, qui interficiendi sunt, sicut & illi.* Ex quo responso intelligimus, illas sanctorum interpellationes proponi, ut factas ante finem persecutionum, & maxime ante persecutionem Antichristi, ad quam referri potest illud *modicum tempus*, quod sancti expectare jubentur. Nihil ergo est, quod nos cogat per equum pallidum Antichristum intelligere. Sed id gratis Regi concedamus. Quod quæso inde argumentum ad suam de Romano Pontifice cogitationem fundandam, vel persuadendam sumere potest? Nullum profecto, nam licet ibi describatur Antichristus venturus, nullum illius descriptionis vestigium in Pontifice invenitur. Color enim pallidus (ex omnium sententia) indicat timorem nimium, quem tyranni, & præsertim Antichristus hominibus, & fidelibus maxime, incutiet; Pontifex autem ex terroribus, & comminatione mortis homines sibi subjectos habet, sed in virtute spiritus, & verbi Dei, amore potius, quam timore illos gubernat. Unde quod sequitur, *mors, & infernus*, nullo modo in Pontificem conveniunt; quia non profitetur, se recepisse potestatem *ad interficiendum gladio, fame & bestiis terræ*, hęc enim fecerunt Imperatores tyranni, & Reges apostatæ, rebelles: sed accepit Pontifex potestatem gladii, quo dissipet errorum tenebras, & disperdat vitia, & virtutē plantet. Igitur illius sigilli reseratio, quocunque modo intelligatur, nihil ad punctum, quod tractamus, pertinebat.

Alio Apocalypsis loco Rex vult ostēdere pontificem esse stellam de cœlo cadentem.

Secundam visionem affert ex c. 9. Apocalypsis, in quo quintus Angelus tuba cecinit; in capite enim 8. dixerat Joannes, cum agnus aperuisset sigillum septimum, vidisse se septem Angelos stantes in conspectu Dei, & datas illis esse septem tubas, & in eo capite quatuor primarum tubarum clangorem descripserat, in nono vero capite incipit dicens: *Et quintus Angelus tuba cecinit: & vidi stellam de cęlo cecidisse in terram, & data est ei clavis putei abyssi, & aperuit puteum abyssi, & ascendit fumus putei sicut fumus fornacis magnæ, & obscuratus est sol, & aer de fumo putei. Et de fumo putei ascenderunt locustæ in terram, & data est eis potestas.* In quibus verbis, & in toto sonitu hujus tubæ duo tantum Rex expendit. Primum est, *Stellam illam, quæ de cœlo cecidit, significare aliquem eximiæ dignitatis qui de cœlo cecidit, quia cum deberet esse lux mundi, sicut Christus præcepit, ille contra munus suum deserens, instar Luciferi deficit, regnum sibi erigit.* Secundum est, locustas indicare pestiferum, *examen subdolorum, & immanis sævitiæ animalculorum, quod stella illa in mundum emisit. Et ad hunc modum* (ait Rex) *sedes Antichristi cępta est erigi*, sentiens, stellam illam esse Antichristum, & illum virum eximiæ dignitatis, qui instar Luciferi defecit, esse Bonifacium 3. quem Antichristi initium facit. Quæ autem sint animalcula illa sævissima, non declarat, videtur autem intelligere, vel omnes Pontificios, vel Doctores omnes, & pastores, aut forte Jesuitas, qui Pontificis imperium dilatare student.

Multa vitia Pontificibus falso objecta.

Postea vero Rex transitum facit ad clamorem sextæ tubæ, in quo solum considerat, quod in fine capitis dicitur. *Et cæteri homines, qui non sunt occisi in his plagis; neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare, & non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque a veneficiis suis, neque a fornicatione, neque furtis suis.* Quæ omnia Protestantium more de catholicis, vel (ut ipse vult) de Papistis interpretatur. Et primo illis attribuit, quod adorent dæmonia Vazquez lib. 3. de Cult. & adorat. disp. 6. cap. 3. Secundo per simulacra, &c. Imagines intelligit, *quia negari non potest, quin caput doctrinæ de cultu earum sit Romanensis ecclesia.* Tertio per homicidia, exponit cędes, & trucidationes, quas Romana ecclesia efficit, hæreses persequendo. Quarto, veneficia dicit esse *Agnos Dei, benedicta indusia, reliquias, orationes, quibus putantur homines a variis periculis præservari.* Quinto, forni-

fornicationem dicit, partim spiritualem esse per idololatriam, partim propriam, quia in ecclesia frequentior est propter cælibatum sacerdotum, & clericorum in sacris, propter *tot otiosos monachorum & sanctimonialium greges. Nam otium est magnum libidinis incentivum.* Sexto, furta denique & metaphorice, & proprie nobis attribuit, dicens: *Furti autem in eo maxime se alligant, quod Deo surripiunt titulos honorum, & amplitudinem potestatis illi soli debitam, quam in Antichristum caput suum conferunt. Nec minus in accumulandis opibus furti tenentur, Jubilæis, indulgentiis, reliquiis, & id genus aliis,* &c.

Alia loca a Rege contra Romanū Pontificē accumulantur.

Tertio ut suadeat Rex, in his omnibus describi tempora Antichristi, transit ad cap. 10. Apocalypsis, ubi Joannes vidit Angelum stantem super mare, & super terram voce magna clamantem: *Quia tempus non erit amplius, sed in diebus vocis septimi Angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos Prophetas.* Consequenter vero progreditur ad cap. 11. dicens, ibi describi exitium Antichristi, & ex professo ostendit, illum significari per bestiam ascendentem de abysso, illamque bestiam esse eandem, quę cap. 13. & 17. commemoratur, *quia semper ex abysso ascendere dicitur.* De quo non multum contendimus, ut ex supradictis constat, & infra iterum dicam. Hic autem hoc ideo Rex inculcare videtur, ut suadeat, Joannem in c. 9. de Antichristo tractare, post cujus destructionem sequetur judicium, & tempora cessabunt.

Protestantium somnia non veritate, sed calumniā di studio nituntur.

Hæc fere Rex: in quibus si attente rem expendamus, ea, quæ pertinent ad interpretationem illam, ut per stellam, aut bestiam Antichristum intelligamus, indifferentia sunt, nihilque ad fidei ostensionem, vel defensionem spectant: illa vero, quæ calumnias, falsa testimonia, & (ut quod re vera sunt, dicam) blasphemias contra Romanam ecclesiam continent, nullam habent probationem, sed solam maledicendi libertatem, & Protestantium consuetudinem, a quibus Rex misere deceptus, eorum sermones imitatur, & ideo responsionem omittere, & omnia contemnere possemus; quia vero Sapientibus, & insipientibus debitores sumus, dicemus prius de literali expositione cap. 9. Apocalypsis, postea vero vanas Regis accommodationes, falsasque calumnias refutabimus.

Per stellam e cœlo cadentem Apoc. 9. intelligunt aliqui bonū Angelum.

Primo ergo stella illa, quam Joannes vidit cecidisse de cœlo, & datam esse illi clavem abyssi, duas habet apud catholicos præcipuas expositiones, unam in bonam partem, alteram in malam, stellam illam interpretantes. Primo ergo dicunt aliqui, stellam illam non esse malum Angelum, nec personam aliquam pravam, sed esse aliquem sanctum Angelum a Deo mittendum circa finem mundi, ut aperiat puteum abyssi, permittendo, nimirum, principibus tenebrarum, ut inde ascendant ad infestandos homines, partim tenebris hæresum, & infidelitatum, excæcando mentes eorum, partim gravissimis malis, & persecutionibus justos affligendo. Quæ expositio non potest facile refutari. Nam cum dicitur stella illa cecidisse de Cœlo, non significat casum moralem a justitia ad iniquitatem, sicut dicitur cecidisse de Cœlo Lucifer Isai. 14. Sed significat descensum localem velocissimum, & ideo verbo illo declaratur. Et cum postea dicitur *obscuratus Sol, & cætera*, non dicitur stellam misisse tenebras, vel mala subsequentia operatam fuisse, sed solum aperuisse, id est licentiam dedisse, seu impedimenta abstulisse, & tunc sequutum esse, quod subjungitur. *Et ascendit fumus putei*, & cætera, quæ sequuntur. Explicaturque interpretatio hæc ex alia simili Apocalyps. ubi Joannes vidit *Angelum descendentem de Cœlo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua. Qui apprehendit diabolum, & satanam, & ligavit, & misit eum in abyssum, & clausit, &c.* Illum enim Angelum bonum esse dubium non est; quid ergo mirum, quod idem Angelus missus etiam fuerit ad *solvendum diabolum modico tempore*, ut ibidem subjungitur. Est sane sententia hæc valde probabilis.

Alii stellam illam Luc. ferum esse dicunt.

Altera vero expositio, quæ in malam partem stellam illam interpretatur, non minus probabilis est, in plures autem dividitur. Antiqui enim expositores stellam illam diabolum esse interpretantur, nempe Luciferum, de quo in persona Regis Babylonis dictum creditur Isai. 14. *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris, corruisti in terram, &c.* usque ad illud, *Ad infernum detraheris in profundum laci.* Unde ponderant, non dixisse Joannem, vidi stellam descendere, sed descendisse de cœlo, quia non tunc descendit, sed antequam homines conderentur, vel peccarent, descenderat. Vel si fortasse Joannes vidit tunc quasi stellam descendentem, significabat Angelum malum, qui jam longe ante descenderat. Huic autem stellæ sic expositæ dicitur data clavis abyssi, quia potestas inferni ei commissa est tanquam regni. Nam locustæ illæ feroces, quas Joannes descripserat, *habebant super se Regem Angelum abyssi*; hic autem angelus abyssi idem esse videtur, qui dicitur stella cadens, cui clavis abyssi data est, quia potestas ei data est in cæteros illius regni incolas. Unde etiam Christus Dominus Matth. 12. regnum attribuit Satanæ dicens. *Si satanas satanam ejicit, quomodo stabit regnum ejus?* Et ibidem; *Belzebub dicitur princeps dæmoniorum.* Neque obstabit, quod clavis illa ad aperiendum deservierit, ut ibidem dicitur: nam potestas regni, civitatis, vel domus etiam ad hunc actum extenditur. Et juxta hanc expositionem possunt cætera intelligi; nam fumos fornacis recte intelliguntur esse dæmonis tentationes, & locustæ ministri ejus, sive mali Angeli, sive perditi homines, &c.

Nonnulli malis hominibus stellam cadentem accomodant.

Alii vero per stellam illam non angelum malum, sed vel genus aliquod malorum hominum, vel aliquem pravum hominem intelligunt. Amb. enim ibi: *Per stellam* (inquit) *hæresiarchæ designantur*, quia sicut *stellæ in cœlo refulgent, ita etiam ipsi, ante quam caderent, doctrina, atque sapientia refulgebant in ecclesia.* Et sic consequenter intelligit, locustas esse ministros hæresiarcharum, atque ad hunc modum cætera prosequitur. Anselmus vero licet per stellam dœmonem intelligat, per locustas hæresiarchas ipsos dœmonis ministros interpretatur, quia sicut locustæ saliunt, & non volant, sed statim in terram recidunt, & mordent, ac corrodunt, ita hæretici superbia saliunt, sed cum per cognitionem in altum volare non possint, in terram recidunt, & sunt bonorum corrosores. Unde consentanee ad hanc expositionem possumus recte per stellam illam intelligere insignem hæresiarcham Lutherum, qui cum antea suo modo stella esse videretur, aut esse deberet, occulto Dei judicio permissus est in abyssum errorum cadere, & tenebras effundere, ex quibus ingens locustarum, ministrorum, vel potius etiam hæresiarcharum multitudo pullulavit.

Alii transferunt visionem ad insignem aliquem Ecclesiæ hostem.

Alii denique per stellam intelligunt non quemcunque hæresiarcham, sed aliquem insignem, qui non solum tenebras effundendo, sed etiam per tyrannidem, & potentiam persequendo, Christianos infectatus fuerit. Et sic Lyranus per stellam illam intelligit Valentem Imperatorem, qui persuasione uxoris suæ de altitudine fidei catholicæ cecidit in hæresim Arianam, & misit prædicatores, qui Vandalos, & Gothos eadem hæresi inficerent. Quos Vandalos significatos dicit per locustas, qui Italiam, & alias provincias catholicas devastarunt. Quam expositionem sequuti sunt Petrus Aureol. in eundem locum, & Antonin. 1. part. Hist. tit. 6. cap. 1. §. 2. quoad hanc posteriorem partem: nam per stellam cadentem, potius Gensericum, vel alium similem Vandalorum Regem, quam Valentem interpretantur. Quid ergo mirum, si quispiam simili allegoria dicat, Henricum viii. Regem Angliæ fuisse stellam illam de cœlo cadentem, qui non solum de altitudine fidei in turpissimum schisma, & hæresim lapsus est; sed etiam ex illustri Romanæ ecclesiæ, non solum armis, sed etiam doctrina, & scripturis defensore, in acerrimum hostem commutatus est: unde statim densissimus fumus pravæ doctrinæ per totam ditionem ejus sparsus est, & fidei lumen ac intelligentiam obtenebravit, indeque pravi ministri, & acerrimi catholicorum persecutores tanquam locustæ, & scorpiones, brevi tempore multiplicati sunt.

Per eam stellam nemo antiquorum Antichristum intellexit.

Hæc quidem, & similia facile a quolibet excogitari possunt. Non tamen ideo illa propono, quia omnia interpretationi Scripturæ apta, aut probabilia esse judicem, sed ut intelligat lector, non magis esse verisimilia, quæ Regi Angliæ Protestantes persuaserunt: nam solum per voluntariam accommodationem sine fundamento in textu Joannis, & sine consequutione, & observatione eorum, quæ in illo clangore buccinæ proponuntur, excogitata fuerunt. Unde cum tanta fuerit varietas inter antiquos authores in exponenda illa stella, cumque multi eorum dicant, ibi præcursores Antichristi calamitates in ecclesia futuras prope tempora Antichristi designari

nul-

nullum tamen ante Regem Angliæ, & magistros ejus reperio, qui dixerit, stellam illam esse Antichristum, vel locustas esse proprios ministros ejus, sed ad summum præcursores, ut eos vocant Anselmus, & alii ex authoribus allegatis.

Antichristus dici non potest stella de cœlo cadens.

Et merito quidem per stellam cadentem nullus Antichristum intellexit, quia longe diversa futura sunt Antichristi initia ab his, quæ per stellam cadentem significantur. Nam in Apocalypsi semper inducitur Antichristus ut bestia de abysso ascendens, ut paulo antea Rex ipse notavit, stella autem visa est, ut de cœlo cadens, qui modus oriendi longe diversus est. Nec refert, si quis dicat, etiam dæmonem repræsentari per bestiam ascendentem de abysso, & nihilominus etiam per stellam cadentem significari posse, nam dæmon prius fuit stella, & cadendo in terram in draconem, & bestiam abyssi commutatus est. At vero Antichristus non erit prius stella, nec erit tanquam Angelus in cœlo, vel tanquam insignis persona habens in hoc mundo, vel in ecclesia aliquem excelsum, vel regni, vel sacerdotii locum, a quo ceciderit, sed erit (ut illum depingit Daniel c.7.11.) *parvus, & despectus, vilissimus, & indignus decore Regio*, talia enim erunt Antichristi exordia, ut supra tactum est, & in sequentibus iterum dicam. Igitur non quadrat in illum accommodatio, seu repræsentatio stellæ in terram cadentis. Ut omittam alia, quæ vix possunt cohærenter ita exponi: nam in omni interpretatione summam habent obscuritatem.

Esto Antichristus esset stella cadens, nulli Pontificum id quadraret.

Tandem, esto, stella illa sit Antichristus, & per eam significetur aliquis eximiæ dignitatis vir: profecto hac permissa interpretatione, ex illa convinci potest, neque ullum ex Pontificibus, neque signatim Bonifacium Tertium Antichristum fuisse. Nullus enim hactenus suam dignitatem ita deseruit, ut Sedem Apostolicam sua majestate, & excellentia privaverit, sed omnes constantissime illam tutati sunt, ac defenderunt. Quod si aliqui per tyrannidem, vel violentam mortem illa privati sunt, ille non est casus, sed consummatio dignitatis; imo licet aliquis per culpas, vel hæreses ab illa dignitate cecidisset, nullum esset judicium Antichristianismi, quia ille fuisset casus personalis, non qui adhæreret sedi, nec in illam, nec in successores redundaret. Verumtamē etiam hic casus per Dei gratiam in Pontifice Romano inventus non est, præsertim ut Pontifex est, & Ecclesiam illuminat, nunquam enim Pontifices hæreses docuerunt, aut seminarunt, ut supra late ostensum est. Maxime vero de Bonifacio Tertio in nulla historia legitur, doctrinam pravam in Ecclesiam introduxisse, aut aliquid contra illa verba Christi Matth. 5. fecisse, *Vos estis lux mundi.* Qua ergo fronte, qua specie veritatis dicitur fuisse *stella cadens de cœlo, quia in eximia dignitate constitutus ad mundum illuminandum, munus suum deseruit?* Respondet tacite, Rex deseruisse munus suum, quia regnum sibi erexit. Sed hoc jam satis refutatum est. Et iterum hoc modo improbatur: nam vel erexit sibi spirituale regnum, vel temporale. Non primum, quia non usurpavit Pontificatum, sed ad illum legitime electus est, & in illo constitutus, nihil sibi spiritualis potestatis arrogavit, quod a prædecessoribus suis traditum, & observatum non fuerit, ut sæpe in superioribus dictum & demonstratum est, ubi de nomine universalis Episcopi etiam est sufficienter dictum. Nec etiam erexit sibi Bonifacius regnum aliquod temporale, quia nullum bellum temporale gessit: nec de tyrannide temporali ab aliquo historiographo accusatus est. Quod est sufficiens argumentū, longissime distare ab Antichristo, qui prius temporale bellum geret, & imperium usurpabit, postea Sanctos persequetur.

Fumus ab ore putei ascendens nihil ad Bonifacium.

Atque hinc facile convinci potest, cætera, quæ in illo clangore buccinæ audita sunt, *de fumo ascendente de ore putei, &c.* non posse ad tempora Bonifacii accommodari, quia per fumum illum densissimum, solem, & aerem obscurantem, omnes expositores hæreses intelligunt, pravasque doctrinas, nihil enim magis apposite per illas tenebras, & fumum significari potest, cum certum sit, illa omnia non proprie, sed metaphorice ibi fumi. Nam licet in visione imaginaria sub specie visibili viderentur, non tamen repræsentabant corporalem fumum aliquando ascensurum, ad solem obscurandum, sed aliquam spiritualem tribulationem, in ecclesia futuram, fidei veritatem, & lumen obscurantem. At tempore Bonifacii Tertii nulla talis doctrina ex officina Romana prodiit, nec aliquid circa veritatem fidei innovatum est, nec cum aliquo fundamento aliquid tale designari potest, ut in libro primo, & secundo late ostendimus; ergo non cæpit tunc in Romana sede hæc prophetia impleri. Quod argumentum de toto reliquo tempore usque ad nostram ætatem fieri potest: quia nunquam ab illa sede fumus infidelitatis ascendit, ut in eodem loco probatum est.

Post Bonifacium in ecclesia non locustæ subdolæ, sed multi viri Sanctissimi floruerunt.

Denique quod in hoc puncto Rex subjungit de examine locustarum, id est, *immanis sævitiæ animalculorum, & subdolorum*: quomodo post Bonifacium subsequutum sit, ostendere non potest. Nam post Bonifacium fuerunt in Ecclesia sanctissimi, & sapientissimi Pastores, & Doctores, quales fuerunt ex Græcis Damascenus, Maximus, Germanus Constantinop. Theophylactus, Photius, Euthymius, & alii. Ex Latinis vero Remigius, Bernardus, D.Thomas, D.Bonaventura, Petrus Damianus, Laurentius Justinianus, Hugo, & Richardus de S.Victore, & singulariter ex Anglia Beda, Anselmus, Lanfrancus, & infiniti alii ex omnibus Christiani orbis provinciis, Romanæ sedis adhærentes, ejusque fidem, & doctrinam ab antiquis acceptam illustrantes, & posteris tradentes. Neque etiam in ministris illius Sedis sævitia ulla, vel persecutio per vim, aut cruciatus scorpiacos in Ecclesia facta est. Ergo locustæ illæ, vel sæva animalcula ineptissime accommodantur Doctoribus, vel ministris Ecclesiæ Romanæ, cum potius hæreticos, vel alios Antichristi præcursores, vel ministros animalia illa repræsentaverint, ut omnes antiqui, & sapientes intellexerunt. Et licet demus significare proprios ministros veri, & singularis Antichristi, inde potius convincitur, illum a Bonifacio, & successoribus suis quam longissime distare.

Contra Catholicos inepte Protestantes buccinantur.

Exclusa vero verborum accommodatione, quæ per tubam quintam insonuerant, facile refutantur cætera, quæ ex clamore sextæ tubæ per solam calumniam ad detrahendum de catholicis a Protestantibus arripiuntur. Oportet autem advertere, in illa visione describi ingentem cladem, & interfectionem futuram in mundo in novissimis temporibus, sive sub Antichristo, sive (quod probabilius est, magisque receptum) prope tempora illius, sub illis Regibus, qui Romanum imperium disperdent, antequam Antichristus veniat. Tria vero in visione illa distinguere necesse est, scilicet, multitudinem ingentem ferocium equorum cum sessoribus suis, multitudinem hominum occidentium, & homines ipsos occisos, qui dicuntur esse *tertia pars hominum*, & alios, qui remanserunt, de quibus in fine dicitur, *Nec egisse pœnitentiam*, & cætera. Igitur feroces equi sine dubio repræsentant vel hæreticos, & eorum ministros, ut multi volunt, vel exercitus tyrannorum, ut verisimilius alii opinantur, & ab his occidenda dicitur tertia pars hominum, utique eorum, *qui signum Dei non habebant*, ut in principio capitis dicitur, & communiter de iniquis, & impiis exponitur. Præter hos reliqui fuerunt homines, qui non sunt occisi in his plagis, de quibus in fine capitis dicitur non egisse *pœnitentiā ab operibus manuum suarum*, & hos homines residuos vult Rex Angliæ esse discipulos Antichristi: nam doctrinam Antichristi dicit in illis verbis declarari; & postea omnia accommodat doctrinæ Romanæ Ecclesiæ.

Discipuli Antichristi (ut vult Rex Angliæ) idololatræ non erunt.

Sed in primis repugnat aliis Scripturis, in quibus dicitur Antichristus destructurus idola, Daniel. 11. *Nec quemquam Deorum curabit, quia adversum universa consurget*. Et Paulus 2. Thessal. 2. *extollens se supra omne, quod dicitur Deus*, ut supra late explicuimus, per verba illa: *Nec egerunt pœnitentiam ab operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare*, non posse significari discipulos Antichristi, nec doctrinam ejus, quia ipse potius docebit, non esse adoranda idola, & cultores illorum persequetur. Atque hinc aliqui colligunt, illas plagas, & cædes non esse futuras sub Antichristo, sed illum præcedere, & quia per illas non consumentur omnino idololatræ, per Antichristum esse perimendos. Alii vero censent, nihil referre, quod illi feroces equi sint exercitus ipsiusmet Antichristi: nam licet ille idololatras persequatur, non poterit omnes qui in mundo sunt occidere. Sicut Mahometus etiam insectatus idololatras, eos tamen abolere non potuit. Poterunt ergo aliqui etiam post persecutionem Antichristi vivere, & de iis,

iis, qui remanserint post tot hominum cædes, & a suis idololatriis pœnitentiam non egerunt, recte dicitur, cum ipso Antichristo, vel cum malis Christianis damnandos esse. Nam simili modo licet Antichristus Christianos persequatur, non poterit tamen omnes interficere, nec pervertere, & tamen si qui ex illis residuis pravi fuerint, & non egerint pœnitentiam a suis fornicationibus, & homicidiis, &c. etiam illi damnabuntur.

De peccatoribus, non de Antichristi discipulis loquitur D. Joannes, Et ita possunt posteriora verba Joannis intelligi. *Et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque a fornicatione, neque a furtis suis*. Hæc enim vitia non indicant doctrinam Antichristi, sed pravos mores hominum. Quod notavit ibi Richar. Victor. dicens. *Notandum, ubi ait: Neque egerunt pœnitentiam de operibus manuum suarum, ibi redarguere eorum infidelitatem. Ubi vero dicit, & non egerunt pœnitentiam ab homicidiis, &c. ibi redarguit eorum pravas actiones.* Hæc autem vitia inveniri quidem solent in multis Catholicis, multo vero magis in hæreticis; inter quos præsertim exerceri veneficia, vulgatissimum est: homicidia vero eorum, & injustissimas cædes, & in antiquis hæreticis Donatistis, Arianis, in historiis, & Sanctis Patribus legimus, & in modernis oculis conspicimus, qui eo ferocitatis pervenerunt, ut se ipsos sæpe occidant, ut hostes simul perimant, illorum ne in manus perveniant. Possunt denique sub illis verbis comprehendi etiam alii infideles, qui idola non colunt, ut Pagani, qui maxime vitiis carnis, per fornicationes significatis, dediti esse solent: & Judæi, qui usuris, & aliis injustis negotiationibus frequentius involvuntur. Ac denique sub illis quatuor membris omnia genera peccatorum mortalium comprehenduntur, a quibus qui pœnitentiam non egerint, licet aliquam Dei veri cognitionem habeant, imo licet veram fidem habeant, damnabuntur. In quo etiam perstringunt hæc verba hæreticos Protestantes, qui sine pænitentia peccatoribus salutem promittunt.

Respondet. ad primã ex calumniis Protestantiũ. Superest, ut ad singulas Protestantium calumnias, quas Rex imbibit, breviter respondeamus. Et in primis quoad adorationem dæmonis, notissimum est, in Romana ecclesia non solum reprobari, sed etiam ejus criminis reos gravissime puniri. Neque ullus Doctor catholicus in dubium id revocavit. Gabriel autem Vasquez vir insignis doctrinæ, & pietatis in hoc a catholicis Doctoribus non dissentit: sed tractat quæstionem de facto, & non de jure, an qui illuditur a dæmone sibi apparente sub aliqua specie vel figura Christi, & adorationem exhibet signo ac vel lumini apparenti, possit per ignorationem vel bonam intentionem ab idololatria, vel superstitione excusari. Aitque utroque modo excusari posse, quia si ignoratio sit invincibilis, ut esse potest, culpam excusat. Si vero intentio adorantis non feratur in signum apparens, sed solum in Christum repræsentatum, vel in memoriam revocatum, etiam excusatur culpa, quia utroque modo re vera non adoratur dæmon, sed Christus. Quæ doctrina evidenter supponit, adorationem dæmonis per se esse damnabilem.

Ad secundum de Idololatria. Ad secundum concedimus, catholicæ doctrinæ de cultu, & adoratione imaginum Ecclesiam Romanam caput esse, quantum vero dissidium sit inter imagines, & idola, quantumque adoratio imaginum ab idololatria distet, satis in lib. 2. tractatum est.

Ad tertiũ de homicidiis. Ad tertium de homicidiis dicimus, illa quidem interdum committi a malis christianis, & propter illa fore damnandos, nisi pænitentiam agant: Pœnas vero, quæ authoritate publica in ecclesia catholica interdum hæreticis infliguntur, non esse homicidia, sed justa supplicia.

Ad quartam de veneficiis. In quarta calumnia duo includuntur errores, unus est, damnare sacramentalia Ecclesiæ tanquam superstitiosa, & venefica, quod evidenter falsum est, & blasphemum, cum veneficia dæmonis virtute, & sacramentalia Dei auxilio, oratione, & sanctorum etiam intercessione, Ecclesiæque precatione nitantur, ut in libr. 2. tetigimus, & alibi latius tractavimus. (Tom. 3. in tert. part.) Alius error est, venerationem reliquiarum tacite negare, & miracula divina, quæ illis mediantibus fiunt, damnare contra Scripturam Actor. 19. de sudariis, & semicinctiis S. Pauli, & c. 5. de umbra Petri, & 4. Reg. 13. de reliquiis Elisei, & contra omnem traditionem, & historiam Ecclesiasticam adeo constantem, ut vel illam negare, vel illi fidem non adhibere insolentissimum sit. Quod vero ibi additur de orationibus superstitiosis, Pontificibus, & Pontificiis, nihil obest, quia ipsi damnant superstitionem illam, & illis signis, vel scriptis, aut verbis utentes puniunt; ut tractando de superstitione dixi.

Ad quintam de fornicationibus. Quinta accusatio antiquas hæreses excitat, damnare enim videtur cælibatum, virginitatem, & Monachatum, quæ certe hæreses si ad Christianam doctrinam pertinent, Ecclesiæ fides a principio Antichristi fuit, non Christi. Ipse enim Christus virginitatem, & paupertatem docuit, Paulusque consuluit, & a principio fuerunt in Ecclesia Monachorum greges, & sanctarum Virginum monasteria. Sed hæc aliis locis a nobis late tractata sunt. (Tom. 3. de Relig.) Nunc lectorem breviter advertimus, ut inter otium vitiosum, & sanctum discernat, nam illud libidinis, vel majorum vitiorum est incentivum; hoc vero charitatem nutrit, & ab ea desideratur, dicente Augustino, *Otium sanctum quærit charitas veritatis*. (Lib. 19 de Civit. c. 19.) Hoc enim otium, licet a b operibus externis sæpe vacet, non tamen a divinis studiis, meditationibus, aut orationibus, quarum adjutorio fit, ut libido non dominetur, nec vincat, licet interdum pulset. Et ideo dixit Paul. 1. Corin. 7. *Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta & corpore, & spiritu*. Et subdit inferius: *Porro hoc ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento dominum obsecrandi*. Status ergo continentium non solum perfectior, sed ad ipsam continentiam servandam utilior est, si homo recte illo utatur: nec damnandus est propter particularia personarum vitia, quæ in aliis statibus non desunt, & interdum propter majus commune bonum toleranda, & quantum fieri potest, corrigenda sunt: quod sancte, & prudenter Romana ecclesia observat.

Ad sextã de furtis. Quæ vero in sexto membro de furtis dicuntur, falsæ calumniæ Protestantium sunt, neque aliud responsum merentur; vixque illius sunt capaces, qui odium, & indignationem contra indulgentias conceperunt, & illo ita excæcati sunt, ut pias, & voluntarias eleemosynas a furtis discernere non valeant. Nam in concessione indulgentiarum nullus est quæstus non solum injustus, verum etiam nec indecens, nec resultans in utilitatem temporalem concedentis indulgentiam, sed est paterna providentia succurrendi communibus necessitatibus quorundam fidelium per pia opera aliorum, eos inducendo ad opera satisfactoria pro peccatis, inter quæ sunt eleemosynæ, quibus alii indigentes juvari possunt. Sed de hac materia latius a nobis in proprio loco disputatum est.

Respondetur ad ea, quæ Rex ultimo contra Rom. Pontificem cumulat. Ad ea tandem, quæ Rex tertio loco inducit ex cap. 10. & 11. ut suadeat, in cap. 6. sermonem esse de Antichristo. Respondetur primo, ex verbis illis capitis 10. ubi *Angelus juravit per viventem in sæcula sæculorum, quia tempus non erit amplius*, ad summum probari illas tribulationes, & supplicia divina, quæ in cap. 9. prædicuntur, pertinere ad ultima tempora mundi: inde vero non necessario sequitur, inter plagas dicto cap. 9. prænunciatas contineri ultimam Antichristi persecutionem, satis est enim, quod post illas proxime immineat. Nam quia homines per priores plagas nec pœnitentiam agere, nec emendari voluerunt, tandem permittet Deus ultimam, post quam mundus consumetur. Unde comminatio illa, *quia tempus non erit amplius*, non oportet, ut intelligatur implenda statim post præcedentes plagas, sed post ultimam, quæ jam instabit. Quod ex consequentibus verbis potest facile intelligi, additur enim: *Tempus non erit amplius, sed in diebus vocis septimi Angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei.* At septimus Angelus non statim cæpit tuba canere, sed in c. 11. prius præmittitur persecutio Antichristi, & prædicatio testium contra illum, & in fine additur. *Væ secundum abiit*, id est completum est. *Et ecce væ tertium veniet cito*. At væ secundum inchoatum fuerat in tuba sexti Angeli, nam primum væ in quinta tuba fuerat consummatum, ut in c. 9. dictum fuerat. Ergo væ secundum quatenus in illo includitur Antichristi persecutio, non fuit completum, nec comprehensum totum in vocibus, & prædictionibus sextæ tubæ, sed duraturum est post omnia, quæ dicuntur capite 10. Et in priori parte capitis 11. usque ad dicta verba, *Væ secundum abiit, & ecce væ tertium veniet cito*, utique væ ultimi judicii dei. Unde statim subjungitur. *Et septimus Angelus tuba cecinit*, & cæt.

Unde si quis verba, & contextum Joannis attente consideret, facile intelliget, priores plagas cap. 9. ad universum

Cap.9. Apocalypsis magis ad impios, quā ad Ecclesiæ statū spectat.

sum mundum, & magis ad impios & infideles & iniquos, quam ad ecclesiam, & sanctos pertinere, ut indicant verba illa capitis 9. *Præceptum est illis, ne læderent.* Et infra. *Nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis*: ultimam vero persecutionem Antichristi, quæ c. 11. & sequentibus prænunciatur, futuram esse contra ecclesiam, & contra sanctos, ut patet ex initio cap. 11. Unde ulterius possumus distinguere duo tempora Antichristi, unum, in quo monarchiam expugnabit, & hoc tempus comprehendi potest in visionibus capitis 9. nam sine dubio calamitates, & plagas orbi inferet per bella, & exercitus suos, quibus totum orbem perturbabit: & pro eo tempore non ita se ostendet Christo contrarium, sicut post obtentam monarchiam, imo ficte, & simulate procedet, ut sancti etiam antiquissimi docuerunt. Aliud vero est tempus persecutionis ecclesiæ, & de hac sine dubio incipit loqui Joannes in cap. 11. Denique licet daremus Regi, omnes prædictiones quintæ, & sextæ tubæ pertinere ad personam Antichristi, & futuras esse in fine mundi, inde evidentius concluderemus, illas plagas nondum incæpisse, neque illum Antichristum apparuisse, aut bella sua excitare cœpisse, vel saltem non potuisse incipere ante mille annos a temporibus Bonifacii tertii, jam enim mundus finitus fuisset, ut in superioribus demonstratum est.

CAPUT XIX.

Idem ex cap. 13. ostenditur, & omnia, quæ Rex ex illo decerpit, refelluntur.

TErtiam veluti descriptionem Antichristi colligit Rex ex cap. 13. Apocalypsis, multumque laborat, lateque discurrit, ut eam Pontifici Romano accommodet; sed re vera in vanum laborat, & quo licentius loquitur, & pro suo arbitrio, & affectu verba Scripturæ accommodat, eo magis errorem, in quo versatur, ostendit, & nolens impugnat. Prius vero, quam illius discursus expendamus, summam illius capitis juxta proprium, & literalem sensum magis receptum ante oculos proponamus. Duas etenim habet partes. In priori narrat Joannes se vidisse bestiam ascendentem de mari, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua ejus decem diademata, & super capita ejus nomina blasphemiæ. De qua bestia dicit esse similem pardo, & habere pedes sicut ursi, & os sicut os leonis. Et draconem dedisse illi totam virtutem suam, & unum ex capitibus ejus fuisse abscissum in mortem, & plagam mortis ejus curatam: & admiratam totam terram adorasse bestiam. Et postea describit Joannes potestatem datam huic bestiæ ad loquendum magnas blasphemias, & ad persequendum Sanctos mensibus quadraginta duobus Atque hæc fere sunt, quæ in priori visione, & parte illius capitis continentur.

Periocha capitis 13. Apocalypsis quoad priorem illius partem.

De hac autem priori bestia quid sit, seu repræsentet, & quo sensu accipienda sint, quæ de plaga mortis illi data, & curata, & de tempore persecutionis ejus dicuntur, in capite 6. diximus: ubi Regis metaphoras impugnavimus, Et inde visionem illam ad Pontificem accommodari non posse; imo inde bestiam illam nondum apparuisse, convicimus. Nihilominus tamen necessarium est, hoc loco refellere aliqua, quæ contumeliose per solam maledicentiam Pontifici accommodantur, quæque non nisi Protestantes, & Scripturā adulterantes in ore Regis posuerunt.

Quatuor bestiæ illius proprietates Roman. Pontif. Rex affingit.

Pungens igitur Romanum Pontificem ait, bestiam illam apparuisse pardo similem. *Tum propter colorem, quia respersa erat maculis, id est, corruptelis contaminata, tum quod adulterinam quandam imperandi rationem habet, specie spiritualem, re vera secularem, quia super Reges terræ extollitur.* Secundo ait, hanc bestiam apparuisse etiam leopardo similem, *quæ spuria est bellua, e leone pardoque mista.* Tertio ait, visam esse *ursinis pedibus ad vires ejus significandas, ore autem leonis ad rapacitatem declarandam, sævamque naturam.* Quarto exponit aperuisse os suum ad blasphemias in Deum, & bellum sanctis intulisse, quia *eam* (ait) *terram universam adorare oportet, quod nunquam vetus illa ethnica Roma a quoquam postulavit, quæ dedignata non est, fœdere conjuncto Reges socios, atque amicos comiter appellare.* Probat autem, hanc adorationem dari Summo Pontifici ex more inaugurandi Pontificem, testemque ipsum Cardinalem Bellarminum appellat.

Veruntamen in primo puncto interpretatio ipsa seu analogia ad veritatem, & ad literam comparata apta non est, nec sufficiens, quia Antichristus non erit tantum *corruptelis contaminatus*, sed erit undique corruptissimus, nec usurpabit temporale regimen sub specie, vel umbra spiritualis potestatis, sed primo, ac præcipue temporale imperium occupabit, & violenter usurpabit, & deinceps etiam divinitatem sibi arrogabit, ut partim ex Daniele, & Paulo aperte intelligitur, & in præcedenti capite tactum est, & in sequenti iterum dicetur. Unde longe aliter Richard. Victor. l. 4. in Apocalyp. c. 4. per bestiam illam intelligens imperium ethnicum gentilium Ecclesiam persequentium, ait, *comparari pardo maculoso propter variam philosophorum assertionem*, id est, propter variam superstitionem. Ambrosius vero ibi *hypocrisim Antichristi* in varietate colorum dicit designari: *Nam cum sit futurus homo nequissimus, variis virtutibus se decorabit, ut facilius stultos quosque decipiat.* Beda vero, & Primasius cum Tyconio Homil. 11. in maculis pardi ajunt repræsentari *gentium varietatem Antichristum sequentium*, sive quia erit multitudo collecta ex diversis populis, sive quia diversis hæresibus erit maculata, ut ait D. Anselmus. Unde si maculæ pardi vitia repræsentant, non quoscumque defectus, sed universa vitia in Antichristo futura designant. Accedit, quod Antichristus propter velocitatem pardo comparatur, quia brevissimo tempore imperium consequetur, & omnia conculcabit. Sicut Danielis 7. Alexander Magnus propter hanc causam per pardum repræsentatur, ut D. Hieronymus, & alii exponunt. Item propter crudelitatem in humano sanguine effundendo. Nullus autem, nisi impudentissimus sit, similes proprietates in Romano Pontifice audebit confingere. Imo neque Rex Angliæ, neque tota hæreticorum versutia eas corruptelas, quas in Sede Apostolica effingunt, ostendere potuerunt: nam quæ ad doctrinam pertinent, corruptelæ non sunt, licet ab hominibus contrariis erroribus, & hæresibus corruptis tales judicentur: quæ vero ad mores spectant, maxima ex parte ab eisdem ecclesiæ hostibus ultra veritatem efficta, & exaggeratæ sunt; & si aliquæ hujusmodi in Prælatis ecclesiæ inventæ aliquando sunt, ad personales, & humanos defectus pertinent, qui sedem ipsam non maculant.

Respondetur ad 1.

Unde quæ in secundo, & tertio puncto de similitudine leopardi, & de pedibus ursinis dicuntur, non gravate accipimus, apte enim in verum Antichristum conveniunt. Ex eisdem autem proprietatibus, earumque significatione convincitur, descriptionem illam non posse Pontifici accommodari. Cur enim Bonifacius Tertius, vel alius similis Pontifex ejus successor poterit spurius appellari, cum neque origine talis fuerit, nec electione, sed legitime creatus? Vel quæ rapacitas, aut sæva natura in eis inventa est, ut ursinos pedes habere dicantur? Antichristus enim dicitur pedes ursinos habiturus, quia *pedibus suis omnia conculcabit*, ut dicitur Danielis 7. Quod autem quarto loco addit de adoratione Pontificis, ridiculum est: non enim adoratur ut Deus, sed ut supremus ecclesiæ Prælatus, ac Vicarius Dei. Quid enim est adorationis exhibitio? Ait enim Paulus: *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt*, 1. Timoth. 5. quid ergo mirum, quod is, qui toti ecclesiæ præest, magna veneratione dignus habeatur? præsertim cum in Christi honorem tota illa veneratio redundet.

Respondetur ad 2. & 3.

Immerito autem comparat Rex Romam ethnicam cum Christiana; tantum enim distat imperium illius ab istius potestate, quantum terrestria a cœlestibus, corporalia ab spiritualibus, & temporalia ab æternis discrepant, ut in tertio lib. abunde monstratum est. Romani ergo Imperatores tantum temporales domini erant, limitatamque ditionem possidebant, ideoque aliarum ditionū Reges non ut subditos, sed ut socios comiter tractabant. Romani autē Pontifices spirituales Prælati, ac Reges sunt, totumque mundum pro territorio, omnesque oves Christi pro grege habent, & ideo Reges omnes Christianos subditos appellare possunt; & nihilominus eos (nisi hæretici, vel schismatici sint) non solum comiter, sed etiam humanissime filios, & interdum etiam Dominos appellare non dedignantur. Imo interdum tanta submissione animi id fecerunt, ut eorum verbis abutantur Rex, & Protestantes ad eos Imperatoribus subjiciendos, sicut de Gregorio Papa in tertio libro notavimus. Atque hæc sunt satis de prima bestia.

Romæ ethnicæ, & Christianæ imperia male comparantur.

In se-

Periocha secundæ partis c. 13. Apocalyp.

In secunda parte ejusdem capitis 13. narrat Joannes, *Vidisse aliam bestiam ascendentem de terra, quæ habet cornua duo similia agni, & loquebatur sicut Draco*, de qua multa dicit. Primum, fecisse, ut omnes habitantes in terra, adorarent bestiam primam. Secundo datum esse illi, ut faceret *signa magna*, & in particulari ita *ut ignem faceret de Cœlo descendere in terram in conspectu hominum*. Tertio per hæc signa *seduxisse habitantes in terra, ut faciant imaginem*, prioris bestiæ. Quarto *datum esse illi, ut daret spiritum imagini bestiæ, & ut loquatur imago bestiæ, & faciat, ut quicunque non adoraverint imaginem bestiæ, occidantur.* Quinto, quod *faciet omnes pusillos, & magnos, & divites, & pauperes, & liberos, & servos habere characterem bestiæ in dextera manu sua aut in frontibus suis, ut nemo possit vendere, neque emere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, numerum nominis ejus.* Sexto additur mysterium numeri nomini ejus his verbis. *Numerus enim hominis est, & numerus ejus sexcenti sexaginta sex.* Quæ omnia adeo sunt obscura, ut vix humano ingenio conjectari possint, nedum comprehendi. Et ut recte annotavit Cardinalis Bellarm. signum evidens est, non esse impleta, quia hodie tam sunt obscura, & ænigmatica, sicut quando primum scripta fuerunt, prophetiæ autem, quæ per ænigmata fiunt, licet antea sint obscuræ, saltem quando implentur, intelliguntur, & claræ fiunt, alias inutiles essent; cum ergo hæc perinde obscura sint, ac antea erant, signum est, non esse impleta. Et nihilominus Rex Angliæ suo more ita multa accommodat, sicut vel opinioni suæ, vel ad detrahendum Romanæ sedi putat esse accommodata. Prius vero, quam illi respondeamus, proprium, & literalem sensum hujus visionis proponemus, ut comparatione illius error fictæ interpretationis evidentius appareat.

Hæc posterior bestia Antichristi ejusque emissarios significat.

Hæc ergo posterior bestia, vel generatim repræsentat Antichristi pseudoprophetas, & prædicatores, quos ipse ad suam divinitatem suadendam, & Sanctos persequendos mittet, ut exponunt ibi Primasi. Beda, Ansel. & alii, & sentit Greg. 13. Moral. c. 26. alias 36. vel certe significat aliquem ex illis insignem, & excellentem magum, & potentem etiam viribus, & exercitu, qui per signa seducendo, & per potentiam cogendo, ad Antichristum adorandum homines convertat. Sic Irenæ. lib. 5. cap. 28. postquam priorem hujus capitis visionem retulerat, de hac posteriori subjungit. *Post deinde, & de armigero ejus, quem & pseudoprophetam vocat, loquebatur (inquit) quasi draco, & potestatem primæ bestiæ omnem faciebat ei, in conspectu ejus.* Eamdē sententiam comprobat And. Cæsar. allegans etiam Irenæum suo c. 37. Aretas vero suo etiam capit. 37. licet in principio videatur, per hanc etiam posteriorem bestiam Antichristum interpretari, postea magis rem declarans, vocat hunc *Præcursorem Antichristi*, & illos distinguit, comparans cum Joannes Baptista, & Christo. Victorin. etiam in singulari intelligit falsum Prophetam, qui facturus est portenta, & signa mendacia ante Antichristum. Et hanc nunc frequentius sequuntur eruditi Scriptores, quos refert, & sequitur Malvenda lib. 8. de Antich. c. 19. Ambrosius vero in Apoc. sub disjunctione ait, hanc bestiam esse, aut multos prædicatores Antichristi, vel aliquem deteriorem cæteris.

Loquitur etiā Joannes de primario aliquo Antichristi adjutore.

Sed licet verum sit, sub illo propheta falso per antonomasiam nominato, alios adumbrari, nihilominus negari non potest, quin de singulari aliquo homine insigni fautore Antichristi, & hominum deceptore Joannes loquatur, tum quia contextus ipse sincere spectatus id satis indicat, tum etiam quia in c. 19. evidenter id ostendit idem Joannes dicens: *Apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adoraverunt imaginem ejus, vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure.* Ubi evidenter describit eundem pseudoprophetam, quem sub nomine bestiæ de terra ascendere viderat, & de illo ut de singulari homine æque ac de Antichristo loquitur, & tanquam duos homines speciali modo damnatos numerat, eosque a cæteris sectatoribus Antichristi distinguit, subjungens: *Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, & cæt.* Non est ergo dubium, quin per illam bestiam secundam particularis homo, singularisque Antichristi prædicator significetur, cujus duæ præcipue proprietates per duas bestiæ conditiones designantur. Dicitur enim habere cornua tanquam agni propter hypocrisim; ostendet enim se mansuetum, & erit crudelissimus persecutor, vel ostendet se tanquam verum Christum prædicans, loquetur autem ut draco, quia Antichristum prædicabit, motus, & actus a dracone, qui priori *bestiæ dedit totam virtutem suam, & potestatem.* Atque ita duas illas metaphoricas proprietates exposuerunt Irenæus, Andr. Aret. & alii supra allegati. Et Ticon. alias August. Homil. 11. in Apoc. licet illas omnibus hæreticis accommodet. Idemque sensit Gregor. loco supra cit. easdem tribuendo quasi per participationem omnibus falsis prædicatoribus Antichristi.

Pseudopropheta ille curaturus est, ut Antichristus velut Deus adoretur.

Cætera vero, quæ de hoc falso propheta Joannes prædicit, licet Patres, & expositores Catholici obscura, & difficilia intellectu esse fateantur, omnes tamen, qui eorum literalem sensum investigant, in eis proprietatem verborum, quoad fieri potest, servare student. Itaque cum dicit, facturam esse bestiam illam, ut *omnes habitatores terræ primam adorent*, id de divina adoratione, & vera latria intelligunt, hac enim ipse Antichristus cupiet adorari, ut in c. 17. ex Scriptura, & Patribus ostensum est. Item cum dicit *facturum signa* de sensibilibus miraculis fictis, & mendacibus prodigiis verba exponunt, juxta verba Christi Matth. 24. *Surgent pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia.* Nam sicut quoad pseudochristos per antonomasiam implebuntur hæc verba in Antichristo, ita quoad pseudoprophetas in hoc Antichristi præcursore implenda esse Joannes sentit. Christum autem loqui de signis externis apparentibus, & sensus illudentibus, nemo unquam dubitavit. Unde cum ulterius Joannes ait, facturam illam secundam bestiam, *ut ignis de cœlo descendat*, de vero locali descensu, & de vero igne, vel saltem de corpore sensibili habente speciem tanquam ignis, omnes etiam interpretantur. Quia hoc & est consequens ad priorem interpretationem signorum in generali, & est consentaneum proprietati verborum, & nulla est necessitas alias metaphoras confingendi, præsertim cum Joannes dicat, descensurum ignem *in conspectu hominum.* Similiter quod tertio loco addit Joannes de imagine prioris bestiæ, de propria sensibili imagine, vel statua Antichristi intelligitur, quam facient credentes in eum, & in templis, & fortasse in Hierosolymitano eam collocabunt, ut ipsa adoretur, & Antichristus in ea tanquam verus Deus. Et cum eadem proprietate intelligitur, hunc pseudoprophetam daturum spiritum illi imagini, ut loquatur: nam per pactum cum dæmone hoc facillime fieri potest, sicut in sculptilibus, & idolis gentium immundos spiritus loqui solitos fuisse, in historiis notissimum est.

Character bestiæ erit signū quo Antichristi fautores palam agnoscentur.

De charactere autem Antichristi, ejusque in manibus, vel fronte impressione, omnes etiam in hoc conveniunt, quod sit futurum signum sensibile hominibus accommodatum ad externam suæ religionis professionem, & fortasse tanquam insigne quoddam apostasiæ, vel discessionis a Christiana religione, & ad sectæ Antichristianæ aggregationem: quamvis in particulari nemo divinare possit, qualis character ille futurus sit. Nam illud prius veritas, & proprietas verborum Joannis requirit; hoc autem posterius per illa non explicatur, nec in aliis locis Scripturæ revelatum est, nec ratione investigari potest. Denique de nomine bestiæ omnes etiam docent, tale futurum esse, ut ex literis constet, quæ ad rationem numerorum juxta morem Græcæ linguæ redactis, numerum *666.* contineant. Quia vero innumeris modis possunt Græcæ literæ ita componi, ut illum numerum reddant, addunt dicti expositores, sciri non posse, quale futurum sit Antichristi nomen, donec appareat, & tunc ex effectu cognoscatur prophetiæ sensus, & veritas. Nam licet nunc contingat, nomen alicujus constare ex literis, quæ secundum Græcum idioma illum numerum reddant, ut de Mahometo, vel Luthero aliqui ostendere conati sunt; illud non est sufficiens Antichristi signum, si alia desint, quia est valde ambiguum, & æquivocum, & ideo necesse est, ut cum aliis conjungatur.

Prædicta Patrum consensu firmantur.

Hanc autem brevem paraphrasim, seu expositionem literalem verborum Joannis sumo ex authoribus proxime allegatis, Irenæus enim dicto cap. 28. de hoc pseudopropheta dicit, quod faciet signa *magica operatione.* Et ibidem adjungit cætera verba Joannis, simpliciterque sine alia interpretatione illa proprie intelligit. In cap. vero 30. late docet, quod de numero nominis diximus. Victorin.

rin. in etiam in Apoca. circa signum ignis ait: *Hæc magi per Angelos refugas & hodie faciunt*. Et addit: *Faciet etiam, ut imago aurea Antichristo in templo Hierosolymis ponatur, & intret Angelus refuga, & inde voces, & sortes reddat*. Et de nomine, & nota characteris eodem modo sentit. Idem fere habet Aret. suo cap. 27. ubi de igne aperte dicit descensurum ita, ut videatur, *Intuentium oculos fascinando*, & de charactere ait, futurum esse *Perniciosi nominis insculpturam*, & dandum esse *in signum, quo possint, vel non possint homines negotiari*, supponens, illud futurum esse sensibile. Et Andr. cap. 27. *Quidquid* (inquit) *Pseudochristi præcursor ad hominum deceptionem facturus est, hoc totum per præstigias, & incantationes facturus est: ut Antichristus testimonium habeat a viro, qui tanta miracula patrarit*. Et infra: *Non est mirum, aut novum, si in oculis hominum ignem e cœlo descendere faciat impostor*. Et adducit exemplum de igne virtute diaboli incenso, vel superne dilapso ad Jobi armentum subito absumendum. Postea vero de imagine propria, & loquela ejus alia verba interpretatur, exemplisque similium præstigiarum dæmonum confirmat. De charactere item loquitur tanquam de nota sensibili, intelligitque proprie hominibus imprimendum fore, ut signum necessarium ad emendum, & vendendum etiam res necessarias, *Ut saltem* (inquit) *ob rerum ad vitam necessariarum penuriam ad violentam mortem adigat*, utique illos, qui characterem illum recusaverint.

De Imagine. — *Job. 1.*

Ac tandem cap. 38. quæ de nomine Antichristi diximus, tradit, & authoritate Hyppoliti confirmat. *Dabit characterem in dextra manu, & in fronte, ne quis dextra sua manu pretiosam illam Crucem pingat in fronte*. Inferius autem sentit, characterem illum futurum esse nomen ipsius Antichristi sigillo sensibiliter impressum in fronte, vel manu. De illo autem nomine negat sciri posse, quale futurum sit. Similiter de charactere Antichristi loquitur Ephrem tract. de Antichristo Metro, seu §. 2. *In dexteram manum seu frontem insculpturus est homini characterem hunc suum impium, ne facultas sit homini se signandi signo Christi*. Et in sequenti metro signa, & falsa prodigia similiter de externis sensibilibus præstigiis exponit. Ac tandem in metro ult. idem repetit de charactere, sentiens futurum esse sensibile signum, *quod Christi adversarii pro cruce Salvatoris assument*. Indistincte autem de his loquitur, prout ab Antichristo, vel ab ejus pseudopropheta facienda sunt, omniaque Antichristo tribuere videtur. Denique Primasius, Beda, Rupert. & alii in Apocalypsim; imo & moderni omnes in his, quæ diximus, consentiunt, licet in explicando charactere, & nomine Antichristi varias, & inter se dissentientes sententias tradant, quæ varietas nihil nostræ intentioni obest, ideoque necesse non est, illam referre, aut expendere, unusque pro omnibus videri potest Malvenda lib. 8. de Antichristo c. 18. & 19.

Ne Cruci locus sit, in frontibus characterem Antichristi pseudopropheta ille imprimet.

Superest, ut cum hoc simplici Scripturæ sensu mysticas, & metaphoricas Regis expositiones, seu ad male dicendum accommodationes, conferamus. Ille enim per hanc bestiam secundam, Apostolicam ecclesiam Pontifici Romano parentem, quam ipse more impiorum Protestantium *Apostaticam* appellat, interpretatur. Et nihilominus de illa subjungit: *Cujus firmior origo est, & stabilior, ut quæ visibiliter veræ Ecclesiæ succedat*. In quibus verbis, rei veritate coactus, vel non advertens quid diceret, Romam Ecclesiam veram, & catholicam esse professus est. Nam illa est vera Ecclesia, quæ veræ Ecclesiæ antiquiori visibiliter succedit, ut in primo libro ostensum est. Unde illa comparatio, qua hæc Ecclesia dicitur *firmior*, & *stabilior*, si ad synagogas Satanæ, & congregationes Protestantium, seu Apostatarum fiat, recte, & verissime facta est: si vero fiat ad Apostolicam sedem, non recte fit per excessum, sed per æqualitatem fieri deberet. Nam vera ecclesia non potest a petra separari, neque e converso, ideoque tam firma & stabilis est Petri successio, quam est certa veræ, ac visibilis Ecclesiæ duratio; utraque vero est tam firma, quam est certum verbum Christi: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. Matth. 16.

Metaphoricæ Regis expositiones literali convincuntur.

Quod vero ad interpretationem bestiæ spectat, satis a nobis ostensum est, in proprio sensu significare unum quendam singularem hominem. Concedimus autem mystice posse significare congregationem quamcumque impiorum, hæreticorum, & Apostatarum sequentium, & prædicantium Antichristum, sive generaliter & typice dictum, sicut ex Tychonio retulimus, per hanc bestiam significari omnes hæreticorum sectas, & ministros, sive singularem, & proprium Antichristum prædicantium, ut multi Catholici exposuerunt. Sic ergo verum est, bestiam illam esse Apostaticam congregationem. Hæc autem Apostatica congregatio nunc multiplex est, omnis enim synagoga Satanæ sub nomine Christiano collecta apostatica congregatio est, talisque est omnis Lutheranorum, Calvinistarum, Puritanorum & Protestantium congregatio, similemque esse Anglicanam pseudoecclesiã, in primo lib. ex ejus statu & lapsu evidenter ostensum est.

Bestia singularem hominem proprie significat

Ut autem Romanam ecclesiam per illam bestiam repræsentari Rex ostendat, dicit inprimis habere *cornua similia agni, quia Christi sponsum refert, & sibi propugnatorem ostendit*. At non per hypocrisim, sed per veram fidem, & adorationem Christi, ejusque imitationem hæc refert, in quo multum ab illa bestia differt. Adjungit: *Re vera tamen loquitur sicut draco, quia damnabiles, diabolicasque doctrinas docet*. At hoc numquam ab ipso ostensum est, a nobis autem probatum sufficienter est in lib. 1. testimonium hoc non solum falsum, sed etiam hæreticum esse, quia vera & visibilis ecclesia Christi non potest a fide cadere, cum sit columna, & firmamentum veritatis, propter promissionem Christi dicentis: *Ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*, & *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. Et in lib. 2. cap. 3. non solum Ecclesiam hanc ab omnibus erroribus, quos in illa Rex fingit, vindicavimus, sed etiam propter contrarias hæreses Angliam, quatenus sub Rege suo nunc militat, apostaticam & schismaticam esse convicimus.

Rom. Ecclesia non habet Agni cornua, id est, hypocrisim. — *Nec ut draco errores docet, aut unquam docuit*

Quocirca prius, quam ad alia progrediar, lectorem admonere libet, ut consideret, quanto majori & veriori fundamento, Regis illa metaphora in ipsum suumque miserandum regnum possit retorqueri. Cur enim non dicemus, bestiam illam priorem esse Henricum VIII. & successores ejus illum imitantes, & super capita sua nomen habentes blasphemiæ, utique, *capitis Ecclesiæ*, non solum in temporalibus, sed etiam in spiritualibus supremi. Cur item non dicetur Henricus fuisse maculosus, ut pardus, cum fidei professionem, & doctrinam qua pollebat, turpissimis libidinis, schismaticis, ac tandem hæresis maculis fœdaverit? Quin etiam velocitate, & ferocitate pardum imitari visus est: nam brevissimo tempore totum fere regnum apostatare fecit, & egregios viros in fide constantes atrociter necavit. Denique multo verius dicitur Rex Angliæ adulterina imperandi ratione sub specie temporalis potestatis spiritualem usurpare, & indebitum cultum, adorationemque ambire, dum tanquam suæ ecclesiæ caput vult recognosci, obediri, & honorari. Et ad hunc modum possunt cætera facile accommodari. Similique modo dicemus, alteram bestiam esse Anglicanam ecclesiam a vera fide lapsam, Regem ut spirituale caput suum venerantem, & infinita verba blasphemiæ in veram Dei Ecclesiam Catholicam, Christique Vicarium proferentem: vel certe bestiam illam secundam dicemus esse ministrorum, falsorumque prophetarum Regi applaudentium gregem, seducentem ibi habitantes, ut priorem bestiam adorent, eam, ut caput Ecclesiæ recognoscendo. Hæc ergo, & similia, & facile cogitari possunt, & majori cum fundamento dici, tum quia vera sunt, & notissima in universo orbe, tum quia licet Rex Angliæ non sit Antichristus, inter ejus typos, & præcursores juste numerari potest, cum Christum in sua Ecclesia, & Vicario suo persequatur, quod cum factis exequi non possit, verbis, & probris efficere conatur.

Retorquentur hæreticorum jacula in ipsos.

Unde ulterius Rex progreditur, & quod Joannes dicit de signis, & prodigiis ab hac secunda bestia faciendis, ut gentes seducat, & ad priorem adorandam trahat, ad ecclesiæ Catholicæ miracula accommodat, quæ *falsa*, & *portenta mendacia* esse, & ad conciliandam Pontifici authoritatem, & potestatem fieri affirmat. Quæ cum sine probatione contra omnem divinam & humanam authoritatem, ac fidem dicantur, contemnenda potius, quam refellenda videbantur. Breviter tamen interrogare libet, an credant, in ecclesia Christi veras potuisse fieri virtutes, ac vera miracula post sexcentesimum sextum annum, nec ne? Si negant fieri potuisse, Christi promissiones eludunt, eisque pro suo arbitrio terminũ præfiniunt. Christus enim indefinite dixit: Marc. ult. *Signa autẽ eos, qui crediderint,* *hæc*

Signa fieri ad firmandam Pontificis auctoritatem Rex Jacobus ait.

hæc sequentur, *in nomine meo dæmonia ejicient*, &c. Et Matth. 17. *Si habueritis fidem, sicut granum synapis*, &c. *Nihil impossibile erit vobis*. Et Joan. 14. *Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet*. Hæ ergo promissiones non possunt ad certum tempus limitari, alioqui posset quispiam dicere, solos Apostolos vera miracula facere potuisse, vel quidpiam simile: quod absurdissimum est. Ergo non pro solis prioribus ecclesiæ seculis, sed pro omni ævo concessit Christus ecclesiæ suæ, ut temporibus opportunis talia vera signa in ea fierent.

Dicent, promissiones has factas esse fidei, & ideo potestatem illam durasse in Ecclesia, quamdiu in illa duravit vera fides: postquam vero illa corrupta est, cessasse, & falsa miracula incepisse. Hoc autem est in aliud errorum barathrum incidere: nam si ecclesia vera fide carere incepit,

Matth. 16. periit ecclesia contra verbum Christi: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. Dicent, periisse veram ecclesiam visibilem, sed jam satis ostensum est, Christi veram ecclesiam visibilem esse, eique Christum perpetuitatem usque ad finem promisisse. Præterquam quod signa & miracula sensibilia esse oportet, atque ideo non nisi ab ecclesia visibili vera miracula fiunt; illi ergo factæ sunt Christi promissiones, & in ea semper durabit potestas a Christo promissa.

Miracula olim a pluribus Sanctis facta sunt.

Si ergo potestatem negare non possunt, cur negant esse vera miracula, quæ his temporibus in ecclesia facta sunt? Non enim pauciora signa veritatis in eis, quam in illis, quæ in antiqua ecclesia fiebant, conspiciuntur. Nam in primis facta sunt per viros sanctissimos, Benedictum, Bernardum, Franciscum, Antonium, & alios similes. Deinde frequenter facta sunt ad fidem persuadendam, & in novis provinciis introducendam, ut de Anglia refert lib. 9. Gregorius fere proximus Bonifacii III. antecessor, & similia fuisse postea in eadem provincia facta in ejusdem fidei confirmationem, author est Beda lib. 5. histor. c. 13. & Annales ecclesiastici referunt, cooperatione similium miraculorum in Flandria, Hollandia, aliisque provinciis post tempora Bonifacii fuisse fidem introductam. Præterea eadem veritatis indicia in posterioribus miraculis, quæ in prioribus reperiuntur, nimirum in miraculo suscitandi mortuum, evidentia præjacentis cadaveris mortui, & vera vivificatio temporis duratione, & pluribus actionibus vitæ, & publica conversatione confirmata. Denique non minori fide digna historia hæc, quam illa miracula esse probantur; ergo temere & impie omnia falsa judicantur.

Miracula fiunt ad Christi gloriam, vel fidei confirmationem, non ad Pontificis auctoritatem primario.

Quod autem Rex dicit, hæc miracula ecclesiæ facta esse ad conferendam & extollendam Pontificis potestatem, non ita est: nam ordinarie fiunt, vel in veræ fidei confirmationem, & propagationem, vel in Christi gloriam & honorem; sæpe etiam sunt effectus veræ & firmæ fidei, cui Christus promisit: Matth. 17. *Si habueritis fidem sicut granum synapis, &c.* Aliquando fiunt ex Dei misericordia volentis talia beneficia indigentibus, & petentibus miraculose concedere: aliquando ad ostensionem sanctitatis alicujus personæ, quam Deus ad aliorum exemplum, & consolationem manifestare vult. Dico autem *ordinarie* hoc ita esse, quia cum articulus de primatu Pontificis ad fidei dogmata pertineat, & ad veræ fidei, & ecclesiæ confirmationem notitia ejus maxime necessaria sit, etiam in illius veritatis confirmationem potuerunt vera miracula fieri, quoties opportuna, vel necessaria juxta divinæ providentiæ dispositionem fuerint. Ac denique quamvis vera miracula non semper propter illum finem fiant: nihilominus quatenus fiunt a ministris ecclesiæ Pontifici obedientibus, & ejus authoritate prædicantibus, satis eandem veritatem de Primatu ejus confirmant. Quis ergo non videat, quam sit execranda calumnia, miracula Catholicæ ecclesiæ cum signis Antichristianæ bestiæ comparare?

Excommunicationes a Pontificibus excussas, ignem esse de cælo, Rex fabulus commentatur.

Quia vero Joannes inter signa illius bestiæ unum peculiare designavit, dicens: *Ut etiam ignem faceret de cælo descendere in terram in conspectu hominum*, egregiam profecto his verbis Rex affinxit interpretationem, dicens: *Nempe fulmen excommunicationis, cujus tanta vis est, ut thronis exturbare Principes valeat, adeo ut omnes pro hæreticis occidendi sint, & exurendi, qui bestiæ nolunt imaginem adorare, hoc est, summam ejus potestatem nullis limitibus circumscriptam*. In quibus duplex metaphora indicatur, quæ si in allegorico sensu affertur, parvi momenti est ad persuadendum, eadem enim facilitate, qua fingitur, contemnitur, quia solum ad maledicendum a Protestantibus excogitata est: si vero sensus ille ut literalis proponatur, valde ridiculus est, & intentioni Spiritus sancti, ipsorumque Protestantium dictis repugnans. Utrumque breviter ostendo.

Ignis ille apud D. Joannem non significat excommunicationem.

Prima enim metaphora est, quia *descendere ignem de cælo*, per metaphoram dicitur esse excommunicationem fulminare. At hæc metaphora in primis nova est, sine fundamento in Scriptura, vel Patribus, aut expositoribus, aut communi modo loquendi. Quis autem credat, Joannem usurpasse verba in sola illa metaphorica significatione, quam sibi nuper Protestantes pro sua libidine, & solum ad irridendum confinxerunt? Deinde Joannes illud ponit ut signum novum, singulare, & admiratione dignum; at fulminare excommunicationem non est novum, nec singulare, cum etiam ab ipsis hæreticis fiat, unde nullam habet admirationem, cum quotidianum sit. Imo si illud est Antichristi signum, profecto ante Bonifacium Tertium cœpit Antichristianismus. Nam prius Innocentius Primus contra Imperatorem excommunicationem fulminavit. Denique bestia illa faciet ignem de cælo descendere dæmonis arte, & potestate; fulminatio autem excommunicationis fit potestate a Christo concessa, & in virtute verborum ejus, *Si ecclesiam non audierit, &c.* Matt. 17. Ergo Joannes non de hoc signo loquitur, nec metaphora est verisimilis.

Dicet forte Rex, hæc vera esse de justa, & ordinaria excommunicatione, se autem loqui de fulmine illius excommunicationis, *cujus tanta est vis, ut thronis exturbare Principes valeat*. Sed contra primo, quia etiam talis excommunicatio potest esse justa & legitima potestate facta, ut supra ostensum est. Quanquam re vera improprie dicitur excommunicatio ipsa exturbare a throno: nam licet illi duo effectus tanquam duæ pœnæ ab eadem potestate procedant, & simul imponantur, distincti sunt. Nunc autem ut Regi morem geramus tanquam de uno loquimur. Itaque illud etiam fulmen vera & cælesti potestate fit, & non est signum mendax, sed verum, ut probavimus; est ergo repugnans cum metaphora. Secundo hoc signum, id est, hæc excommunicatio non fulminatur, seu exhibetur in Ecclesia a prædicatoribus, vel fidelibus obedientibus Pontifici, sed a solo Pontifice, & ita secundum Regiam accommodationem non exhibetur a posteriori bestia, sed a priori; at signum illud faciendi descendere ignem de cælo, non tribuitur a Joanne priori bestiæ, sed specialiter secundæ; ergo talis interpretatio bestias confundit. Instantia. Solutio.

Dum Pontifex colitur, imago bestiæ non adoratur.

Altera metaphora Regis versatur circa *imaginem bestiæ*, per quam Rex summam Papæ potestatem significari vult. Hæc autem metaphora eisdem fere argumentis facile refellitur, tum quia nullum fundamentum authoritatis, rationis, aut probationis habet, tum quia recognoscere, ac venerari hanc summam Pontificis potestatem non est novum in ecclesia Christi, sed ante Bonifacium omnes præcedentes Pontifices eam imaginem induerunt, illaque potestate usi sunt, omnesque vere fideles illi paruerunt, ut in lib. 3. fuse probatum est. Ultra hæc vero pugnant cum metaphora verba illa Apoc. 13. *Ducens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiæ*. Quis enim Papistarum (ut isti loquuntur) aut verius Catholicorum docuit unquam fideles, ut facerent, vel conferrent potestatem Pontifici, cum potius constanter doceamus, solum Christum illam conferre? Non est ergo illa imago Pontificia potestas, sed aliquid, quod arte, & manibus hominum fieri potest. Nec dicere potest Rex, nihil aliud esse facere imaginem, quam potestatem recognoscere, & confiteri: nam expresse Joannes duo distinguit, facere imaginem, & adorare illam; at vero respectu potestatis recognoscere potestatem, est venerari illam; ergo aliud est facere imaginem: unde fere evidens est, in illis verbis *faciendi imaginem*, nullam esse metaphoram, ut supra dixi. Quod etiam valde persuadent sequentia verba: *Et datum est illi, ut daret spiritum imagini bestiæ, & ut loquatur imago bestiæ*. Hæc enim aperte ostendunt, sermonem esse de imagine materiali, & sensibili. Quomodo enim fingi potest, ecclesiam dare spiritum potestati Pontificis, ut loqui possit, vel quippiam simile facere.

Verba Apocaly. expenduntur.

Tandem in illis verbis considero duplex signum, unum faciendi descendere ignem de cælo, & hoc signum dicitur secunda bestia facere, non per coactionem, sed per seductionem,

ctionem, ut inducat habitantes in terra ad bestiam primam, ejusque imaginem adorandam, ut patet ex verbis illis: *Et seduxit habitantes in terra propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ*. At vero fulmen excommunicationis non pronunciatur ad inducendos homines per seductionem, sed per vim & coactionem, quæ major fit, si cum excommunicatione deturbatio a regno conjungatur. Ergo non quadrat metaphora excommunicationis cum tali signo. Aliud denique signum, scilicet dare spiritum imagini bestiæ, & facere, ut loquatur, licet etiam fit ad seducendum, tamen ad coactionem progreditur, additur enim: *Et faciat, ut quicunque non adoraverint imaginem bestiæ, occidantur*. Et hic etiam non potest accommodari metaphora: nam Ecclesia non dat spiritum, nec loquelam Pontifici, ut potestas ejus ad occidendos rebelles extendatur, sed potius ipse hanc potestatem suis ministris committit: est ergo ille Scripturæ abusus, non interpretatio.

Characterem bestiæ obedientiam Pontifici esse Rex confingit.

Deinde ultra procedit Rex ad characterem Antichristi Pontifici accommodandum, dicitque characterem bestiæ esse professionem obedientiæ, quæ Summo Pontifici fit. At Paulus Hebr. 3. cum monuit fideles: *Obedite Præpositis vestris*, non censuit, professionem Ecclesiasticæ, & Christianæ obedientiæ esse Antichristi characterem, sed Christi. Veriorique ratione dicere possemus, juramentum fidelitatis, quo Rex premit sui regni Catholicos, esse characterem Antichristi, quandoquidem sub specie professionis civilis obedientię sibi debitæ, Vicarii Christi obedientiam negare compellit. Præterea ultra errorem, in quo accommodatio fundatur, repugnat Joannis verbis. Primo, quia vel per obedientiæ professionem intelligitur solum modus ipse vivendi sub obedientia Pontificis, vel intelligitur aliqua specialis formula hanc obedientiam profitendi. Prior sensus non est juxta mentem Joannis, quia expresse loquitur de aliquo signo gestando a sectatoribus Antichristi, quo protestentur sectam, & obedientiam ejus, ut supra visum est, & ex litera ipsa evidenter constat. Si autem per professionem intelligatur peculiaris forma promittendi obedientiam Pontifici, non quadrat cum verbis Joannis. Primo, quia Joannes ait, *omnes pusillos, & magnos, divites, & pauperes, liberos, & servos* gestaturos esse characterem bestiæ; at vero specialis professio obedientiæ ad Pontificem non exigitur ab omnibus fidelibus pusillis, & magnis, sed a Pastoribus, vel Doctoribus Ecclesiasticis, aliisque in simili gradu constitutis.

Joannes loquitur de signo permanente, non de pura professione.

Nemo sine illo ad contractus humanos admittetur.

Secundo character Antichristi ita esse debet communis, & familiaris omnibus, ut sine illo nullus permittatur emere, aut vendere, etiam ad vitam necessaria. Unde notant Patres, in eum finem esse imprimendum, ut vel propter vitæ sustentationem omnes homines illum suscipere cogantur, sicut nunc in Anglia coguntur Catholici ecclesias hæreticorum adire, vel juramentum fidelitatis profiteri, ne bonis ad vitam necessariis, vel vita ipsa priventur: at in Romana Ecclesia professio obedientiæ ad Pontificem non exigitur, ut homines possint emere, & vendere, nec sub coactione amittendi necessaria ad vitam, sed in specialibus occasionibus, ubi ad securitatem doctrinæ, gradus, vel muneris suscipiendi judicatur conveniens, postulatur: nulla est ergo hujus characteris ad illam professionem comparatio. Tertio character Antichristi futurum est signum aliquod permanens manibus gestatum, vel fronti impressum, quod videri possit, ut homines ad dictos contractus admittantur, professio autem obedientiæ est signum (ut ita dicam) transiens, quod in susceptione alicujus muneris semel exhibetur, postea vero nec in manibus, nec in fronte gestatur. Est ergo frivola characteris accommodatio.

Opinio Regis Jacobi de numero nominis Antichristi.

Pervenit tandem ad numerum nominis Antichristi, & duas expositiones adhibet. Una est, ut ille numerus non sit nominis, sed personæ Antichristi, id est, ut necessarium non sit in literis nominis ejus illum numerum contineri, sed in ipsa persona, quia intra annos illius numeri, scilicet *666.* venturus fuit Antichristus. Quam expositionē colligit ex eo, quod idē numerus, qui prius dictus fuerat *numerus nominis ejus*, postea dicitur *numerus bestiæ*, ibi: *Qui habet intellectum computet numerum bestiæ*, & statim additur: *Numerus enim hominis est*. Apoc. 13. Et in his posterioribus verbis videtur Rex per hominē Christum Dominum interpretari, ait enim juxta hanc expositionem dici numerum hominis, quia est *numerus annorum Domini*. Sic autem ait, impletam esse prophetiam in Bonifacio III. *qui primus* (ait) *se nominavit universalem Archiepisc. quo titulo S. Gregorius Antichristum fore cognoscendum prædixerat*. Atque illa quidem expositio nova non est: nam Jo. Annius, & quidam alii usi sunt, ut ostenderet Mahometum fuisse Antichristum. Et licet illam Regi permitteremus, nihil referret, ut statim dicam.

Lib. 6. ep. c. 30.

Negari non potest numerum illum esse nominis Antichristi.

Negari autem non potest, Joannem prædixisse numerum illum 666. futurum esse in nomine Antichristi, expresse enim dixit, *aut numerum nominis ejus*, id est contentum in literis nominis ejus, & ita intellexerunt illa verba omnes interpretes. Hoc ergo negari non potest, licet non repugnet, per illum eundem numerum nominis mystice indicari aliquam proprietatem ad personam pertinentem. Unde si cum veritate aliarum prophetiarum, vel historię posset consistere, ut per illum numerum significaretur tempus ortus Antichristi secundum numerum annorum Domini, vel tempus durationis throni ejus, ut alii de Mahometo dixerunt, hoc quidem cum verbis Joannis non repugnaret. Tamen illud non ita esse Disp. 5. de Antichristo in Mahomete re ipsa monstratum est, ut ostendit Pereira. De proprio autem Antichristo constat ex aliis prophetiis, juxta quas nec tam cito venire potuit, nec thronus ejus tanto tempore durabit, ut supra ostensum est.

Numerus ille non est temporis adventus Antichristi.

Juxta Protestantium autem accommodationem clarum est, non posse referri numerum illum ad tempus durationis Antichristi, quia opinione illorum jam duravit plus quam mille annis. Propterea ergo Rex studuit numerum accommodare ad tempus ortus ejus. Veruntamen etiam hic sensus nullum fundamentum habet in textu, nam eundem numerum, quem prius vocavit *numerum nominis bestiæ*, statim brevitatis causa vocat *numerū bestiæ*; cum vero subdit, eundem esse *numerum hominis*, per hominem non intelligit Christum, quis enim hoc unquā cogitavit? aut quo fundamento affirmari potest? Accedit, quod neque in illo sensu veritas illi numero respondet, quia Benedictus Tertius anno *666.* non sedit. Respondet primo, numerum illorum non ab anno nativitatis Christi, sed ab eo, in quo Pompejus templum diruit, computandum esse. Sed hoc neque ratione subsistit; cur enim ab illo potius, quam ab alio quovis tempore computandus est ille numerus? neque constanter est dictum, quia jam ille non erit numerus annorum Domini, sicut paulo antea dixerat. Ac propterea respondet aliter, sexaginta annis post Bonifacium fuisse confirmatum regnum Antichristi, & ita fuisse numerum illum expletum. Sed hoc non minus frivolum & voluntarium est, quia neque Pontifices illis sexaginta annis post Bonifacium magis usurparunt nomen universalis Episcopi, quam per centū, vel plures sequentes, neque potestate, aut dignitate magis creverunt.

Bonifacius nomen jam D. Leoni datum ab usurpante vindicavit.

Præter quam quod etiam falsum est, Bonifacium usurpasse nomen universalis Episcopi, quia solum ab alio usurpante vindicavit, & suæ tantum Sedi posse congruere ostendit, licet non constet illo titulo usum fuisse. Quod si hæc usurpatio appelletur, non ille primo, sed Leo Papa ante plures annos illud nomen usurpasse dicendus erit, quia & Synodus Chalcedonensis titulum illum ei tribuit, ut supra ex Gregorio retuli, & ipse in suis epistolis universalis Ecclesiæ Episcopum se nominat, quod perinde est. Falsum denique est, Gregorium dicere, Antichristum titulo universalis Episcopi fore cognoscendum, sed verba Gregorii sunt: *Quisquis se universalem Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo se cæteris præponit*. Quo autem sensu Gregorius nomen illud reprehendit, jam supra declaratum est. Quidquid vero de vocabulo & usu ejus fuerit, ex illo loco Gregorii evidenter colligitur, Bonifacium non esse Antichristum, sed ad summum posse inferri, fuisse elatum, vel imitatione quadam præcurrisse Antichristum, ex quo aperte sequitur, non fuisse Antichristum. Melius certe posset considerare Rex, Gregorium ibi ponere, ut notam Antichristi, quod *se Deum dicet*, & quod *Deus videri velit super omnes homines*. Quod nec Bonifacius, neque ullus Pontificum hactenus fecit. Veriusque nos possumus illi objicere sententiam Athanasii epist. ad Solitari. vit. agent. in superioribus commemoratam, ubi inter imagines Antichristi ponit, *sæcularem Principem Primatum Ecclesiasticum supra Episcopos usurpantem*.

Cõtendit Rex nomẽ Latinus, continere numerum Antichristi.

Aliam denique expositionem illius numeri nominis Antichristi admittit Rex, eamque accommodat Pontifici, quia in hoc nomine *Latinus* Græcis terminis scriptus ille numerus continetur. *Quod rectè* (ait) *cum Romana Ecclesia, cum Romana fide, & cum Latina liturgia congruit*. Sed quam sint hæc omnia violenta & frivola, perspicuum est. Et in primis bene notavit Bellarminus, λατεινος Græce non per ε, sed per ι. scribi, & hoc modo non reddere numerum illum. Nihilominus tamen Aretas suo cap. 38. in Apoc. inter alia nomina, quæ de Antichristo excogitari possunt, nomen λατεῖνος posuit, statim vero addidit, oportere scribi per diphtongum (utique præter morem, & proprietatem Scripturæ) ut possit illum numerum reddere. Deinde Joannes de nomine proprio Antichristi loquutus est; nullus fuit autem Pontifex, qui proprio nomine *Latinus* sit appellatus, communi autem nomine etiam Rex Angliæ est Latinus, & Lutherus, & Calvinus fuit Latinus; cur ergo magis Pontifex, quam quilibet illorum Antichristus censendus est propter nomen Latinum? Hæc igitur omnia, quæ de Antichristo, ejusque Antesignano in illo cap. 13. dicuntur, sincere intellecta, evidenter ostendunt, Antichristum, prout ibi describitur, nondum apparuisse, & toto cœlo a Pontifice Romano distare: extortæ autem, & violentæ interpretationes metaphoricæ Protestantium non minori claritate produnt errorem, in quo isti homines cæci versantur.

CAPUT XX.

Quæ circa XIV. XV. *&* XVI. *caput Apocalypsis Rex notat, discutiuntur.*

Finita tertia visione, prius quam Rex ad quartam transeat, ex c. 17. sumendam, quædam ex c. 14. 15. & 16. arripit, quæ licet leviora sint, operæ pretium duximus, illa notare, ut nihil quod ad causam pertineat, intactum relinquamus. In principio igitur c. 14. prius narrat Joannes peculiarem gloriam sanctorum Virginum sibi manifestatam; deinde narrat visionem Angeli volantis per medium cœlum, & habentis Evangelium æternum, & diem judicii annunciantis. Et in his duobus nihil occurrit annotatione dignum. Tertio ait Joannes, & alius Angelus secutus est, dicens: Apoc. 14. *Cecidit, cecidit Babylon illa magna, quæ a vino iræ suæ potavit omnes gentes*, ubi Rex notat ruinam hanc Babylonis, quam hic Angelus prænunciavit, esse interitum Antichristi. Per Babylonem autem vult intelligi Romam, ut in superioribus sæpius dixerat. Unde significat, Antichristum Romæ, & in ejus incendio, ac destructione esse interimendum. Veruntamen Antichristum esse interficiendum Romæ, nova fictio est sine fundamento excogitata ad suspicionem aliquam pravam de Romana sede generandam. Antiqui enim in Oriente occidendum esse tradiderunt, ut ex Lactant. lib. 7. cap. 17. & sequentibus, & Hyppolit. Irenæo, & aliis antiquis colligitur. Hieronymus autem Isajæ cap. 25. in monte Oliveti dixit, esse occidendum. Potestque colligi ex cap. 11. Daniel. in fine, & ex cap. 11. Apocal. ut supra notavi. Et cap. 19. dixit Evangelista Joannes, Antichristum vivum esse detrudendum in infernum, utique imperio Christi, ut Paulus 2. ad Thessal. c. 2. significavit, & Daniel c. 8. dicens, *Sine manu conteretur*. Si ergo per Babyloniam Roman intelligamus, tantum abest, ut Romæ ruina sit interitus Antichristi, ut potius per illum, vel duces, aut socios ejus abolenda, & igni tradenda sit, ut ex c. 18. Apocal. colligi potest. Nam ut supra notavi, si Roma delenda est ante judicii tempus, non erit, nisi tempore Antichristi, & ejus conatu, ut extincto nomine Romano, ipse novam excellentioremque monarchiam erigere videatur. Si vero per Babylonem mundum hunc intelligamus, incendium illud Babyloniæ supponet jam finitam Antichristi persecutionem, & destructionem, ac perditionem ejus; ergo neque isto modo ruina Babyloniæ erit interitus Antichristi.

Post has vero duorum Angelorum voces, & monita, tertius sequitur Angelus, tam supplicia in Antichristi sectatores superventura, quam beatitudinem eorum, qui patienter tribulationem tolerantes, & mandata Dei custodientes in Domino mortui sunt, denuncians. Et quoniam hæc discretio in judicio facienda est, ideo statim visio, & repræsentatio judicii subjungitur. Hæc vero, ut omnes expositores advertunt, magna ex parte per anticipationem dicta fuere: nam priusquam fiat judicium, præcedent septem plagæ, quæ capite decimoquinto in generali denunciantur, & in capite decimosexto sigillatim recensentur. Quas nunc explicare nostri muneris non est.

In Apocalypsi (ut in aliis prophetiis) aliquando rerum ordo non servatur.

Quia vero Rex sensu earum allegorico ludit, adverto breviter, plagas illas ad literam, & proprie intelligi de tribulationibus, & calamitatibus corporalibus, & externis, ut fuerunt plagæ Ægypti, quibus illas comparant Irenæ. lib. 4. cap. 50. Andr. cap. 46. in Apocal. ubi singulas ita exponit, quem fere imitatur Aretas. Et merito, nam omnia, quæ ibi dicuntur, vere, ac proprie possunt intelligi, & ideo ita sunt intelligenda. Nihilominus tamen illas plagas more suo Rex in maledicta, & opprobria sanctæ Ecclesiæ, & Pontificis per suas allegorias convertit; non tamen omnes accommodat, sed quas pervertere, & accommodare potuit, semperque eosdem errores supponit, per bestiam Pontificem interpretando, per pseudoprophetam vero Apostolicam Ecclesiam, & ita tenebras in quinta phiala super sedem Antichristi effusas, dicit esse tenebras ignorantiæ & erroris Ecclesiæ Romanæ. Ita enim solent hæretici ad excusationem sui erroris & pertinaciæ, Ecclesiam ignorantiæ & cæcitatis arguere: cum enim ipsi cæci sint, Ecclesiæ lumen videre non possunt, ut Augustin. sæpe contra Donatistas notat.

Tenebræ in plaga quintæ phialæ sensibiles erunt, non intelligibiles.

Præterquam quod nec metaphora est necessaria, ut dixi, nec potest accommodari; nam illæ plagæ superventuræ sunt super bestiam, & regnum ejus, id est, super Antichristum, & homines ab eo deceptos, ut ibi dicitur. Unde jam supponent densissimas tenebras spirituales; non est ergo de illis sermo. Sed tenebræ postea per phialam quintam effundendæ, erunt vere corporales, aut saltem temporales, quia vel super Hierusalem, ubi erit sedes Antichristi, & super totam illam regionem sensibiles tenebræ, & frequentissimæ effundentur: vel splendor humanus, & fama Antichristiani regni obscurabitur magnitudine calamitatum, a quibus non poterit Antichristus suis artibus subditos liberare. Unde fiet, ut ingenti dolore omnes affligantur, ita ut *linguas suas præ dolore commanducent, & Deum blasphement præ doloribus, & vulneribus suis, & non agant pœnitentiam ex operibus suis*. Quæ verba nunquam potuit, nec poterit Rex sine rubore ad Ecclesiam accommodare; facile autem intelligi potest, quam meliori analogia, magisque in veritate fundata, possent ad tenebras, & linguas, & blasphemias, & impœnitentiam Protestantium transferri.

Phialam in Euphratem effusam miscent, imperite Protestantes.

Progreditur Rex ad sextum Angelum, qui siccando Euphratem, *præparavit viam Regibus ab ortu solis*, quod dicit, esse impletum, *cum jam homo peccati cœptus est revelari, sublatis omnibus impedimentis, quæ possunt iter eorum*, id est, Orientalium Regum *ad invadendum illum monarcham remorari*. Ubi per *Reges ab ortu solis*, se & similes Reges rebelles Ecclesiæ Romanæ, eamque persequentes intelligit, ut inferius in quarta visione pag. 121. clarius exponit. Et his Regibus ait, parandam esse viam per effusionem illius sextæ phialæ, ut sublatis impedimentis Monarchiam Ecclesiæ (quam ipse Antichristi esse fingit) libere, & inopinato invadant. Sicut Cyrus (ait) inopinato transitu Euphratis Babylonem cepit, & Balthasarem Regem ejus, vasis ad Dei ministerium comparatis abutentem, atque ita tanquam in Dei templo sedentem occidit.

Reges de quibus ibi sermo est, non contra, sed pro Antichristo dimicabunt.

In qua tota metaphora, omissa ejus impietate, & audacia, summam ignorantiam Protestantium sic exponentium adverto, quia non solum extra literalem sensum suo arbitrio loquuntur, sed etiam contra illum verba accommodant. Nam Reges illi, quibus per effusionem sextæ phialæ, & exsiccatione Euphratis via parabitur, non contra Antichristum incessuri prædicuntur, sed potius ad juvandum Antichristum in exterminatione populi Dei, sicut circa Danielis prophetias infra cap. 22. notabimus, & sumi etiam potest ex verbis, quæ Joannes paulo inferius subjungit: *Spiritus dæmoniorum procedunt ad Reges totius terræ, congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentes Dei*. Et ita locum illum de convocatione omnium Regum terræ, & præsertim Orientalium, per Antichristum facienda ad debellandos omnes Christianos, omnes interpretantur. De qua convocatione, & ingenti ad prælium congregatione sub nominibus *Gog*, & *Magog* mentionem fecit idem Joannes c. 20. post Ezech. c. 38. Quomodo ergo quadrare potest metaphora, ut per Reges ab Oriente venturos intelligantur hæretici contra

Pa-

Papam insurgentes? quid magis frivolum, magisque ridiculum dici aut cogitari potuit?

Accedit, quod illi Reges non congregabuntur, quando Antichristus incipiet revelari, sed postquam Antichristus ab universo mundo agnitus, & per suum pseudoprophetam satis publice prædicatus fuerit; imo postquam jam cœperit per alias tribulationes regnum ejus affligi, ut ex præcedentibus phialis, & sequentibus verbis manifestum est: at isti hæretici orti, & congregati sunt, antequam Antichristus notus esset, vel revelari incipiet; ipsi enim primi fabulam illam confinxerunt, & thronus, cur ipsi nomen illud imposuerunt, semper fuit notissimus ecclesiæ, & nihil eorum, quæ per phialas illas prædicuntur, passus est. Denique illorum Regum congregatio futura est in *prælium ad diem magnum omnipotentis Dei*, quando nimirum Christus de illis triumphabit, simulque Gog, & Magog destruet. At hæresiarchæ isti nec in unum diem congregati sunt, & longe ante tempora diei magni Dei prodierunt. In hoc ergo solum conveniunt cum illis Regibus, quod re vera contra Christum surrexerunt, & Antichristo viam parant, & contra Christi Vicarium (sub titulo ficti Antichristi) bellum movent.

Societatis Jesu alūnos ranūculis comparat Rex Jacobus pro Pontifice coaxātibus.

Concludit tamen Rex, hanc suam prolixam allegoriam, inducendo illa verba ejusdem sextæ phialæ a Joanne scripta: *Et vidi de ore Draconis, & de ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ spiritus tres immundos in modum ranarum*. Per quos intelligit novam sectam exurgentem ad thronum Antichristi tenebris obscuratum, & labantem illustrandum, & fulciendum, quam dicit ternario numero significari, quia tribus magistris diriguntur, *Draconis*, id est, Satanæ, *Antichristi*, id est, Pontificis, & *Pseudoprophetæ*, id est, Ecclesiæ Romanæ. Per quam sectam Societatem Jesu sine dubio intelligit, & Doctores, ac prædicatores ejus ranunculis comparat, de quibus hæreticorum more ad libitum detrahit. Pro illis autem respondere, nec mihi decens est, nec necessarium. Opera enim illorum de ipsis testimonium perhibent, estque qui videat, & judicet. Neque parum habent Societatis alumni, & operarii; unde possint gloriari, quandoquidem cum Christi Vicario, ejusque Ecclesia digni habiti sunt, pro Christi fide, ejusque Vicarii obedientia ignominiam, & contumeliam pati.

Non cohæret interpretatio.

Solum quoad verborum Scripturæ abusum, & corruptionem adnotabo, præter alios errores de falsa interpretatione Bestiæ, & Pseudoprophetæ ejus, & abusum aliorum verborum illius scripturæ, in ipsamet allegoria ad textum applicata, non esse constantiam, aut consecutionem. Nam hoc loco dicit, tres spiritus malos mitti ad favendum Antichristo, ejusque thronum sustentandum, unde cum Joannes de illis dicat: *Procedunt ad Reges totius terræ, congregare illos in prælium*, consequitur aperte, Reges ab his spiritibus congregandos esse futuros Antichristi amicos, & fautores: paulo autem superius dixerat, Reges illos, quibus sextus hic Angelus viam parat, esse hostes Antichristi, & illis expediri viam, ut sine impedimento possint Monarchiam Antichristi invadere: hæc autem duo non possunt simul subsistere. Nam Reges venturi sine impedimento, & per illos tres spiritus congregandi iidem sunt, quomodo ergo & ad invadendum, & ad sustinendum labantem thronum Antichristi vocantur.

Societatis Jesu operarii pacem non discordias ferunt.

Præterea isti tres spiritus congregaturi dicuntur Reges in prælium, utique contra visibilem Christi Ecclesiam, quæ tempore Antichristi erit, operarii autem Societatis non congregant Reges in prælium aliquod, sed ad pacem, & unionem cum Christi Vicario, nec ad debellandam ecclesiam visibilem, sed ad pacem, & unionem cum illa. Item illi Reges congregandi sunt specialiter ad prœlium unius diei, qui per antonomasiam dicitur, *dies magnus omnipotentis Dei*, quia in illo *veniet sicut fur*, ut statim dicitur, utique ad destruendum Antichristum, & omnes Reges congregatos cum illo ad prælium, ut c. 20. aperte declaratur sub nominibus Gog, & Magog. At hoc non potest ad prædicatores fidei, qui nunc sunt in Ecclesia Catholica ullo modo accommodari. Ut alia infinita omittam, quæ evidenter ostendunt, Joannem loqui de corporali, seu materiali prælio, designando etiam locum, in quo Reges congregandi sunt; & declarando aperte, ranas illas esse tres spiritus immundos dæmoniorum, facientes signa, quibus Reges ad prœlium illud congregent. Ergo vana est, & impudens allegoria ab ociosis, & obduratis Protestantibus adinuenta.

CAPUT XXI.

Ex visione capitis XVII. *& sequentibus Apocalypsis novum de Antichristo errorem confutari potius, quam confirmari.*

Docet Rex Jacobus mulierem fornicariam esse Antichristum, ac proinde Pontificem.

Refert Evangelista Joannes c. 17. Apoc. se raptum fuisse in desertum, & vidisse mulierem fornicariam sedentem super bestiam coccineam plenam nominibus blasphemiæ, &c. Ex hac visione, quam Rex Angliæ quarto loco posuit, colligere nititur, Romanum Pontificem esse Antichristum, colligitque in hunc modum. Mulier illa fornicaria Antichristum repræsentat, & omnes proprietates, quæ illi mulieri in eo capite tribuuntur, Romano Pontifici conveniunt; ergo ipse est Antichristus. Majorem Rex non probat, sed tanquam notum fundamentum suæ disputationis supponit. Minorem autem late prosequitur ad libitum multiplicando probra contra Romanā sedem sine probatione, aut veritatis fundamento, sed solum quia cum ab infantia sub hæreticorum disciplina falsam illam opinionem, ac depravatam fidem imbiberit, & in ea fuerit consuetudine obfirmatus, nunc & mentis ignoratione, & indignatione permotus audet in cęlum ponere os suum, & sacra prophanis commaculare.

Mulier illa civitatem significat, non hominē.

Sed in primis fundamentum, in quo nititur, falsum est, nam mulier illa non repræsentat Antichristum. Quia Joannes ipse dixit, mulierem illam habere scriptum in fronte *Babylon magna*, nemo autem unquam dixit, Babylonem, vel proprie, vel figurate significare Antichristum: nam Antichristus homo quidam futurus est, ut supra est demonstratum, Babylon autem semper significat civitatem aliquam, vel hominum congregationem, ut idem Joannes in fine illius capitis 17. conclusit: *Mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ*. Et ita Patres omnes, & illius loci expositores in hoc conveniunt, quod mulier illa, seu Babylon magnam aliquam civitatem repræsentet, quia hoc jam non tantum in ęnigmate, sed expresse revelatum, & ab eodem Propheta declaratum est. Quæ autem sit illa civitas varie exponitur. Duas tamen esse opiniones probabiles, unam explicantem hunc locum de civitate impiorum, aliam de Romana civitate exponentem, supra c. 7. retulimus, ubi utramque opinionem declaravimus, & probabilem esse ostendimus, & in utramque convenire omnia pravitatis insignia, quibus Joannes illam onerat, minutatim declaravimus. Advertimus autem ibi, juxta Catholicam & veram declarationem, si Babylon Roma est, intelligendum id esse de Roma non Christiana, sed ethnica, ut erat tempore, quo Joannes scribebat, & quamdiu in illo statu duravit, & forte ad illum, vel omnino, vel magna ex parte ante mundi consummationem reditura est (ut multi opinantur) etiam pro illo statu merito eodem nomine significatur: nam Roma Christiana sub vera fide Christi perseverans, Babylonia dici non potest, cum confessionem falsorum dogmatum, aut plurium sectarum, vel Deorum non admittat. Ideoque merito Hieronymus lib. 2. contra Jovinianum ad finem, ad Romam dixit: *Scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti*, &c. Et hac ratione Petrus accurate distinxit Ecclesiam, quæ erat in Babylone ab ipsa Babylone dicens: *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta*. Et eodem modo loquitur Hieronymus epist. 18. ad Marcel. dicens, *est quidem ibi sancta Ecclesia*, &c.

Calumniæ alię falsę ostēduntur.

Destructo igitur Regis fundamento, ejus argumentum ruit. Quapropter omnes accommodationes, quas sub illo fundamento sumit, calumniæ Protestantium sunt, non Scripturę interpretationes. Neque Rex ipse responsionem hanc effugere potest, cum sæpius in sua præfatione fornicariam illam Romam esse contendat, & nostrorum confessione id confirmet. Hic vero cavenda est calliditas Protestantium, quam notavit Sander. lib. 8. de Visib. Monarch. & Rex in præsenti imitari videtur, nam eandem mulierem dicit esse Romam, & esse Antichristum, & bestiam item esse Antichristum, ut supra c. 15. animadverti, ut ita confundendo Romam cum Romano throno, & cum Antichristo, postea ad omne regimen illius civitatis, ac tandem ad Romam ecclesiam, & sedem sermonem transferat, illique omnia, quæ tam de Antichristo, quam de Romana urbe infideli, ejusque imperio ethnico dicuntur, accommodet. Talia itaque sunt omnia, quæ in toto dis-

cursu circa illud caput comminiscitur. Cum enim Roma dicatur fuisse *mater fornicationis*, quando *omnium gentium idolis, & superstitionibus serviebat*, ut Leo P. inquit ser. 1. de Nativit. & ser. 1. de SS. Petro, & Paulo. Ideo crimen illud in Apostolicam sedem transfert. Et sicut nos propter illam sedem dicimus, Romam esse matrem, & magistram omnium Ecclesiarum, ita Rex matrem omnium spiritualium fornicationum illam appellat. Quæ autem sint illę spirituales fornicationes, quas Romana Ecclesia, vel exercuit, vel docuit, nunquam hactenus ostendere potuit; cum ab antiqua & primitiva fide nec minimum discrepaverit, ut lib. 1. & 2. probatum est.

Roma Christiana Martyrum sanguine nullo modo ebria.

Et simili modo cum Roma ethnica dicatur *ebria sanguine Martyrum*, propter Imperatorum persecutiones, idem audet Rom. Ecclesiæ, & sedi tribuere: quod profecto non video, qua specie, vel umbra veritatis dici potuerit. Quas enim *immanes Christianorum persecutiones* excitavit Ecclesia Romana, aut quando sanguinem Martyrum fudit, ut propterea sanguine Martyrum ebria dicatur? Sed fortasse justas quorundam hæreticorum, & Apostatarum pœnas martyria Rex vocat, cum tamen illa supplicia tam rara sint, ut nec propter illa dici potuerit sanguine hæreticorum ebria; nam ut Patres, & expositores notant, per hæc verba innumera Martyrum multitudo denotatur. Denique, ut cætera omittam, non majori fundamento hæc, quæ de Roma in Apocalypsi dicuntur, tribui possunt Romanæ sedi a tempore Bonifacii Tertii, quam tempore Sylvestri, verbi gratia, ut sæpe dictum & probatum est; desinat ergo Rex tergiversari: & vel Romam ratione illius sedis semper fornicariam fuisse fateatur, vel ethnicæ Romæ crimina in Bonifacium, aliosve sanctos posteriores Pontifices, eorumque legitimos successores traducere desistat.

Bestiæ ac mulieris notæ male confunduntur.

Deinde quia Rex mulierem cum bestia, quæ illam portat, confundit, non solum proprietates mulieris, sed etiam bestiæ insignia de Papa interpretari conatur. Et primo refert interpretationem septem capitum ad septem regimina civitatis, quam supra impugnavimus; deinde mirabilem habet de decem cornibus expositionem, quam in sequenti capite melius tractabimus. Ac tandem ad destructionem Babylonis in c. 18. prædictam explicandam digreditur. Quia vero supra in c. 7. destructionem Babylonis illo c. 18. descriptam fuisse tractavimus, non erit necesse circa omnes allegorias & accommodationes, quas hoc posteriori loco Rex commentatur, discurrere, præsertim, quia nihil novi continent, sed eadem maledicta & convicia contra Romanam sedem in eisdem erroribus fundata, & novis exaggerationibus sine ulla probatione amplificata. Illis ergo fere prætermissis, solum quædam puncta, quæ vel umbram aliquam objectionis habent, vel calumniam magis perniciosam & scandalosam continent, prætermittenda non duxi.

Romam Christianam cum Reg. fornicatam Rex prodit.

Primo ergo in pag. 122. ut simul objiciendo mordeat, verba illa capitis 18. expendit, ubi post descriptam ruinam Romanam dicitur. *Et flebunt, & plangent se super illam Reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in deliciis vixerunt*. Ex quibus concludere intendit, Babylonem illam non esse Romam ethnicam, sed Christianam, quia quod ibi refertur, *cum Roma ethnica, a nullis unquam Regibus factum est, nec fieri potuit, quos vi, & armis subegit*. Ergo illa Babylon est Roma Christiana, & Reges, qui ejus interitum deflebant, sunt illi, *quos honorificis* (ait) *nominibus, titulisque ornavit; veniamque eorum libidinibus, atque illicitis matrimoniis indulsit*. Ad

Ex suis verbis convincitur.

objectionem vero respondemus in primis, eandem posse contra Regem retorqueri, nam etiam cum Roma Christiana illud factum non est, neque fieri potuit, quia Reges illos, quos ipsa honorificis titulis ornavit, licet non vi & armis, fide tamen, & pace Christiana subjecit, ut Leo Papa dixit serm. 1. de Sanct. Petr. & Paul. Deinde dico de utraque Roma, seu de utroque ejusdem Romæ statu impertinentem esse objectionem, quia prophetia illa nondum impleta est, nondum enim Roma fuit penitus extincta. Nam licet aliquas graves calamitates & clades non modicas sub Gothis & Vandalis passa sit, per illas tamen non est impleta illa Joannis prophetia in dicto c. 18. quia per illa excidia factum non est, *ut amplius non inveniatur*, ut in dicto c. 7. animadverti. Quanquam de illis etiam excidiis verissime dici possit Romæ ethnicæ potius quam Christianę supervenisse. Erat enim tum quasi mista, nam licet in ea esset Apostolica sedes, & Christiana religio, tamen adhuc in ea multæ reliquiæ gentilitatis, magnaque pars civium ethnicorum perdurabat, & ad eam ab illa fæce purgandam Deus illas calamitates permisit, ut docte & erudite Malvenda ostendit lib. 4. de Antichristo cap. 6. ideoque licet capta, & diruta Roma, non potuerit non magna incommoda, & damna pati Ecclesia fidelis, quæ in ea tunc erat, quia tamen idololatriæ, & gentilitatis scelera erant causæ ruinarum, ideo potius in Romam ethnicam, quam Christianam pervenisse merito dici potest.

Si Romæ ad mundi finem in priorem statum restituenda est, in eam quadrant verba Apocal.

Unde ulterius addo, quod in dicto cap. 7. ex opinione multorum sapientum retuli, non esse incredibile, Romam prope Antichristi tempora, vel in illis a gentibus iterum superandam esse, & ad priorem ethnicum statum revocandam, ejecta inde Ecclesia, vel ita afflicta, ut quasi in angulo, vel in cavernis terræ delitescat, & tunc impleri optime poterit prophetia Joannis in Roma ethnica, & poterunt illam deplorare Reges ethnici, & idololatræ, qui participes fuerant fornicationum, & deliciarum ejus. Atque ita merito etiam tunc Babylon appellari poterit, sicut antea vocata fuit etiam si in illa esset Ecclesia, cui Babylonicę nomen convenire non potest. Unde sapienter dixit Sander. lib. 8. Monarch. c. 8. Antichristum non Romæ, sed inter reliquias, & fragmenta imperii Romani expectandum esse. Præsertim quia licet fortasse antea Rex aliquis infidelis insurgeret, qui Romam vinceret, ibique suam tyrannidem exerceret, ea res non magis imputanda esset sedi Apostolicæ, aut Ecclesiæ Romanæ, quam Neronis, aut Diocletiani persecutio eidem Ecclesiæ olim adscribebatur.

Tandem dico, fieri etiam posse, ut Roma illud ultimum & perpetuum excidium patiatur, etiam si nunquam ad ethnicismum redeat, sed sub imperio Pontificis permaneat, & quod id patiatur propter sua scelera non tantum præterita, sed etiam in illis diebus ultimis futura. Nam (ut supra dicebam) licet illa Ecclesia fidelis perseveret, poterit vel esse nimium depravata moribus, vel poterunt in ea multiplicari sectæ, vel hæreticorum, vel ethnicorum cum tanta potentia, & libertate, ut Pontifices illos reprimere non valeant. Et in tali statu poterit etiam Babylonia vocari propter confusionem, quæ in illo statu non poterit non esse maxima. Et similiter poterunt illam deflere Reges, qui erant participes delitiarum ejus, sive illi futuri sint ethnici, sive fideles pravis moribus dediti, sive hæretici foventes sectas, & scelera, quæ tunc esse poterunt per universam Italiam, vel Europam, & ita prævalere, ut authoritate, & potentia externorum Regum Romam etiam invadant.

Tunc jure Babylon dicetur.

Ecclesia Romana nunquam esse potest Antichristiana.

Quocunque ergo modo illa prophetia intelligatur, ex ea non solum non potest colligi, jam nunc esse Romā Antichristianam, verum etiam neque ulla verisimilitudine inferri potest, eccles. quæ Romæ nunc est, vel jam esse, vel futuram esse aliquando Antichristianā, vel infidelē, quia licet multi cives, & membra ejus a fide deficiant, eo ipso fiunt extra ecclesiā, quę semper fidelis perseverat. Multoque minus sequitur, caput veræ ecclesiæ esse, vel futurum esse unquam Antichristum, quia licet civitas illa funditus destruatur propter apostasiam, vel propter quamcunque aliam causam, poterit caput, & Petra ecclesię firma consistere, & alibi residere, vel latere. Imo licet Deus permitteret, personam alicujus Pontificis in illis temporibus cadere, & tyrannis cedere, errores profitendo, non ideo Pontifex, ut Pontifex est, caderet, nec ecclesiam falleret, sed illo deposito posset ecclesia sibi Pontificem creare. Quod per exaggerationem, & ad rem magis explicandam dictū est: nam credibilius est, id non esse permissurum Deū, præsertim in tanta ecclesiæ tribulatione, & oppressione.

Mera calumnia est Pontifices veniam dare libidinibus.

Ad calumniam autem, quam Rex obiter in objectione miscet, dicens, solitos esse Pontifices veniam dare libidinibus Regum, aut illicita matrimonia permittere. Respondemus falsum esse, & a Rege non posse probari, a nobis autem, vel ex ipso miserando lapsu Anglicano evidenter convinci. Nam dare veniam libidinibus duobus modis fieri potest. Primo dando libidinosis veniam post libidinum pœnitentiam, & satisfactionem. Et hoc fecerunt sæpissime Pontifices. Ex quo non Antichristi, sed vicarii esse intelliguntur Christi, qui claves cæli illis commisit, & Petro interroganti. *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei, usque septies?* Respondit, *Non* Apoc. 18.

dico

dico usque septies, sed usque septuagies septies, utique si Ecclesiam audierit,& pœnitentiam egerit,alioqui potius separandus est ut ethnicus & publicanus. Alio modo attribui potest Pontificibus, quod libidinibus veniam præbeant, perseverantibus in illis, aut approbantibus similia facta, aut publice, & cum scandalo Ecclesiæ ea dissimulando. Et in hoc sensu tale crimen falso Apostolicæ sedi attribui, testis est ipsa Anglia, non enim aliam ob causam Henricus VIII.& cum illo regnum ejus schisma contra Romanum Episcopum inchoarunt, nisi quia intolerandæ ejus libidini veniam dare noluit. Possentque similia exempla ex historiis Lusitaniæ, & ex aliis ad eandem falsitatem coarguendam peti. Sed in re clara necessaria non sunt, nec nos decet Regum jam oblita & deleta delicta in memoriam revocare.

Vid. Chroni. Duarii Nunez. 1. p. in vita Sancii 2. Regis Portug. & in vita Alfonsi 3. Vid. Bosium. 1. de signis Ecclesi. lib. 12. c. 3.

In altero autem verbo, quod Rex adjungit: *Illicita matrimonia permittere*, alludere plane videtur ad matrimonium Henrici cum Serenissima Catherina, quod Papa permisit, imo non solum permisit, sed constanter etiam defendit, quia non illicitum, sed verum & sanctum fuerat. Probabit autem Rex Angliæ matrimonium Henrici cum Anna Bollena, quod non matrimoniū illicitum, sed turpissimum adulterium, & incestus execrandus fuit. Igitur permissio illiciti matrimonii variis etiam modis fieri potest. Primo approbando matrimonia illicite facta, etiam si invalida sint:& hoc falso tribuitur ecclesiæ Catholicæ, vel Apostolicę sedi, nec a Rege produci potest exemplum, quo id faciat quoquomodo credibile. Imo licet matrimonium fuerit validum, si fuit illicite factum (quod sæpe contingit) licet ecclesia probet matrimonium, non probat delictum; imo nec permittit illud, sed vetat,& punit, si potest; interdum enim, quia sine majori scandalo punire non potest, dissimulat; hæc autem frequenter esse solet culpa Principum potentium, non Apostolicæ sedis. Alio modo permittitur matrimonium, ut cum dispensatione fiat, quod sine illa factum esset illicitum, & hoc sæpe fecit Ecclesia,& justissime facit, quia quando id contingit propter impedimenta jure humano introducta, per potestatem etiam ecclesiæ auferri possunt, & sæpe expedit propter commune bonum, vel aliam causam justam. Et ita factum est in matrimonio Henrici cum Catherina, ut est res notissima, & a multis doctissimis viris demonstrata. Propter has autem dispensationes non sine dolo, vel captione, *dicitur Pontifex permittere matrimonia illicita*: nam hæc verba faciunt sensum compositum, ut sic dicam, significant enim permittere illa permanentia illicita, quod falsum est, sed permittit dispensando, ut licite fiant, quæ sine dispensatione esset illicita.

Invalida matrimonia nunquam approbat Ecclesia.

Pergit ulterius Rex, & occasione illorum verborum Joannis in dicto c. 18. vers. 12. *Quoniam merces eorum nemo emet amplius.* Exaggerat Romanæ civitatis divitias, reprehenditque (ut alia omittam) *ornatum templorum, & cultum sanctarum imaginum.* Additque horrendum Protestantium mendacium, quod illi imposuerunt, videlicet, *Beatam Virginem quotidie novitiis, & exquisitissimis vestimentorum generibus, quamvis habitum referant meretricium, Romæ indui, & exornari.* Veruntamen in hac objectione satis Protestantes ostendunt, se non Romam, quam fingunt novitiam, & Antichristianam, sed veterem,& Catholicam ecclesiam Romanam calumniari,& odio prosequi. Nam ornatus templorum non est novus in Ecclesia, sed ab eo tempore, quo templa publicæ ædificari cœperunt, ornari etiam sumptuose inceperunt, & maxime Romæ. Cujus rei præter gravissimas historias Eusebii,& posteriorum, testes evidentissimi sunt, antiquissima monumenta,& ornamenta templorum, ac reliquiarum, quæ hodie Romæ inspiciuntur, & in actis ipsorum Pontificum, Sylvestri, Damasi, & aliorum usque ad Gregorum copiosissime inveniuntur. Et prĕter exempla id etiam docuerunt Sancti,& antiqui Pontifices, Felix IV.& Leo I. ut alibi latius tractavi. Idem manifestum est de cultu Imaginum, de quo satis in 2. lib. dictum est.

Ornatum B. Virginis, ac templorum Rex carpit.

Tom. 1. in 3. par. disp. 81 sect. 6. in fin.

Calumnia vero de indecenti vestitu, seu cultu imaginis Beatissimę Virginis sufficienter refellitur decreto Oecumenicæ synodi Trid. per Romanos Pontifices confirmatæ, usuque receptæ. Nam sess. 25. in decreto de sanctorum & imaginum cultu, postquam Catholicam doctrinam declaravit, de morali in praxi servanda subjungit: *Omnis porro superstitio in sanctorum invocatione, Reliquiarum veneratione, & imaginum sacro usu tollatur, omnis turpis quæstus eliminetur, omnis denique lascivia vitetur, ita ut procaci venustate imagines non pingantur, nec ornentur.* Rursusque commendat Episcopis: *Curam adhibeant, ut nihil inordinatum, aut præpostere, aut tumultuarie accommodatum, nihil prophanum, nihilque inhonestum appareat, cum domum Dei deceat sanctitudo.* Atque hanc curam, & religiosam solicitudinem in Romanis templis magna diligentia & pietate observari scimus, & per plures annos oculis conspeximus, & in Sanctissimæ Virginis imaginibus majori consideratione animadvertimus: ideoque fidenter in verbis illis non nisi meram calumniam, & hæreticorum impudens mendacium contineri affirmamus.

In Ecclesia decenter imagines amiciuntur.

Neque dissimile crimen est, quod tertio loco Rex Pontificibus objectat occasione illorum verborum Joannis: *Merces auri*, &c. *Et animarum hominum.* Dicit enim: *Omnium autem sumptuosarum mercium, quæ maximi pretii sunt, animæ, scilicet, hominum postremo nominantur*,& statim interponit verba, quibus religiosos, & pios sumptus, quos in cœnobiis Religiosorum ædificandis Catholici insumunt, & specialiter in Societatem Jesu invehitur, quam injuriis & contumeliis onerat. Quę lubens omitto, tum ne piæ aures legentium hoc opus offendantur; tum quia in hoc opere non pro Societate, sed pro Catholica fide, & Apostolicæ sedis singulari prærogativa respondere decrevi. Et licet in illis verbis aliqui errores contra fidem involvantur, ut contra purgatorium, contra suffragia pro defunctis,& contra statum religiosum, tantum obiter tanguntur, & non possunt omnia hoc brevi opere refutari. Ac de prioribus, pro hujus operis opportunitate, satis in 2. libro diximus, de ultimo autem speramus divina ope, aliquando in lucem proditurum opus de statu religioso, germanum socium alterius operis de religionis virtute, in quo errorem illum ex professo confutamus. Post illa ergo verba, quæ omissa facimus, subjungit Rex. *Et certe credo, non est minima illa animarum negotiatio, cum homines spe, & promissione æternæ salutis fascinantur, ut facile persuadeatur fraterculo, Regem suum confodere*, &c. tandem concludit, *Atque ita tam animi, quam animæ jacturam facere.*

Catholicorum liberalitas in Religiosos cōviciis discerpitur.

In quibus verbis Rex significat, vel Romanos Pontifices, indulgentias, seu remissiones peccatorum solere promittere hominibus, si Reges suos,& Principes temporales occidant, vel Catholicos docere, esse pietatis opus, Principi,& Regi hosti fidei,& religionis, mortem machinari, & inferre, esseque maxime meritorium, & genus quoddam martyrii, mortem pro tali facinore perpetrando subire, atque ita promissione salutis æternæ deceptum fuisse fratrem, qui Regem Galliæ interfecit, & alios similes. Et quidem prior sensus videtur fuisse a Rege intentus, est enim satis consequens ad ea, quæ præcesserunt. Ad illum vero breviter,& docte respondet Bellarminus, solere quidem Pontifices indulgentias Christianis militibus in bellis justis contra infideles dimicantibus, vel decedentibus concedere. Nam Gelasius II. ante quingentos fere annos militibus contra Saracenos Hispaniam occupantibus indulgentiam concessit his verbis: *Si quis vestrum accepta de peccatis suis pœnitentia, in expeditione hac mortuus fuerit, nos eum sanctorum meritis, & totius Ecclesiæ precibus a suorum vinculis peccatorum absolvimus.* Et postea pro aliis vivis cooperantibus aliam indulgentiam concedit, ut est apud Baron. Ann. 1118. num. 18. Aliam concessit Joannes VI. tempore Ludov. III. Imperatoris, omnibus decedentibus in bello pro defendenda Ecclesia contra Paganos, ut refert Baron. ann. 878. num. 34. ex epist. 144. ejusdem. Item est celebris indulgentia, quam sumentibus crucem pro expeditione terræ sanctę concessit Urbanus Papa in Concilio Claramont. ann. 1095. ut ibidem Baron. refert. num. 25. & num. 50. Eandem confirmavit Eugenius Tertius anno 1145. ut refert Otho Frisingen. de Gestis Francorum. lib. 1. cap. 34.& late Baron. eodem ann. num. 30.& sequentibus.

Concessio facultatis ad Reges impune trucidandos falso attribuitur Pontifici.

Denique similem concessit Gregorius Octavus in quadam epist. ad universos Christi fideles, quam refert Roger. Anglican. in Annal.& Guillielm. Neubrigen. lib. 3. Histor. Anglican. c. 20. Verba concessionis sunt. *Eis, qui de corde contrito, & humiliato spiritu laborem itineris hujus assumpserint, & in pœnitentia peccatorum, & fide recta decesserint, plenam suorum criminum indulgentiam, & vitam pollicemur æternam. Sive autem supervixerint, sive*

Variæ eōcessiones referuntur ex historia Anglicana.

sive mortui fuerint, de omnibus peccatis suis, de quibus rectam confessionem fecerint, imposita satisfactionis relaxationem, de omnipotentis Dei misericordia, & de Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli authoritate, & nostra, se noverint habituros. Eandemque indulgentiam confirmavit ejus successor Clemens III. ut Rogerius, & Baron. in Annalib. ann. 1187. referunt. Additque Neubrigen. c.21. Richardum Comitem Pictaviensem Regis Anglorum filium primum omnium principum crucem Domini accepisse, & postea Regem patrem ejus simul cum Rege Galliæ in idem propositum convenisse, & per sua regna propriis literis indulgentiam a Papa concessam promulgasse, & postea in Concilio Anglicano pluriumEpiscoporum probatam & receptam esse.

Ex forma concessionum f. lsi. gas d. cto. rum convincitur. Si ergo nunc Rex Jacobus omnes hujusmodi indulgentias reprehendere audet, satis tot Pontificum, Conciliorum, Regum, & totius Ecclesiæ consensu, antiquaque traditione confunditur, præter alia, quæ de hoc puncto in proprio tractatu a nobis disputata sunt. Si autem accusat Tom. 4. disputat. de indulg. Pontifices, quod eis, qui privata authoritate suos Reges audent occidere, similes remissiones indulgent, eosve ad similia crimina perpetranda indulgentiarum promissione excitant, novum crimen hoc est, & in Romana Ecclesia inauditum, sed a Protestantibus ad conciliandam Pontifici invidiam excogitatum. Nam potius in forma concedendi indulgentiam, particulam illam, *Vere pœnitentibus, & confessis*, Romani Pontifices addere, aut aliam æquivalentem apponere consueverunt, tantum abest, ut pro criminibus perpetrandis illam promittant.

Quæstio, an cuivis liceat impune tyrannum occidere, non est hujus loci. In altero vero sensu inculcat Rex in illa sua reprehensione quæstionem celebrem, an liceat cuicunque privato homini legitimum Regem suum tyrannice regnantem, & præsertim religionem, & Catholicam fidem pervertentem interficere. Quam nunc disputare prolixum, & a nostro instituto alienum esset. Solum ergo cum eodem Cardinali Bellarmino respondemus in primis, ex factis quorundam privatorum, etiam si catholici fuerint, non recte colligi, talia facta per ecclesiam approbari: nam ex factis, præsertim paucorum, doctrinam colligere, aut ingens caligo ignorantiæ est, aut manifesta calumnia: cum Christus ipse etiam de Scribis & Pharisæis dixerit: *Quæcumque dixerint vobis facite, secundum opera vero eorum nolite facere*. Deinde dicimus, non Catholicos, sed hæreticos parentes Lutheranorum & Protestantium docuisse, Regem non solum propter hæresim, vel tyrannidem, sed etiam propter quodlibet mortale peccatum regnū amittere, posseque a popularibus pro suo arbitrio corripi. Quā doctrinam secutus est Joannes Hus, eam vero ecclesia Catholica ut hæreticam damnat, ut ex Concilio Constant. sess. 8. & 15. constat, & alibi a nobis ostensum est. Imo in eodem Concilio sess. 15. refertur assertio quædam ad ipsum delata: *Quilibet tyrannus potest, & debet licite, & meritorie occidi per quemcunque vasallum suum, vel subditum, etiam per clanculares insidias, non obstante quocunque præstito juramento, neque expectata sententia, vel mandato, & cætera*. Illa autem assertio hæretica declaratur, eamque pertinaciter defendens, hæreticus a Concilio denunciatur. Immerito ergo Rex Jacobus Romanam Ecclesiam, vel ejus Catholicos Doctores criminatur, quod per doctrinam illam fraterculum, vel quempiam alium ad suum occidendum Regem spe salutis æternæ fascinaverint, aut persuaserint. Et de hoc puncto hęc in præsenti sufficiunt, nam in lib. 6. iterum occurret.

Superbia Rom. Ecclesiæ a Rege Jacobo carpitur. Quarto loco post alia convicia contra Ecclesiam Catholicam, addit Rex Romanam Ecclesiam acerbissime puniendam esse propter superbiam suam, quam superbiam dicit explicari illis verbis: *In corde suo dicit, Sedeo Regina, & vidua sum, & luctum non video*. Et postea hanc superbiam Rex pag. 25. exaggerrat, dicens: *Nulla enim certior est apud illos veræ ecclesiæ nota, quam secundæ res, & externa prosperitas*. Sed in primis quod spectat ad verba Scripturæ, certum est, illa dicta esse de urbe impiorum, Sed alia est mens D. Joannis. vel Roma ethnica, & superba, quæ gloriabatur, quod sederet ut Regina, id est, quia multis regnis & provinciis imperabat, & vidua non esset, quia Imperatori, & supremo Domino gentium nupta erat; sicut e cōtrario deplorabat Hierusalem Jeremias, quod *sederet quasi vidua domina gentium*. Cum vero additur, *Et luctum non videbo*, indicatur error gentilium, qui putarunt, Romam, & imperium ejus fore perpetua, teste Hieronymo dicta quæst. 11. ad Algasi. ubi inter alia ait, nomen blasphemiæ scriptū in fronte meretricis in Apocalypsi esse *Roma æterna*. Et ad hunc fere modum communiter exponitur a Patribus & Doctoribus, ideoque ridicula est & impia Protestantium illusio. Maxime cum in vera Christi Ecclesia non superbia, sed fidelis charitas sit, se sponsam Christi profiteri, cum Paulus ad Ephes. 5. dicat: *Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam*. Et postea explicans similitudinem per verba illa: *Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ*, subjungit, *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*. Unde cum Christus sit Rex Regum, quid mirum est, quod sponsa sedeat *Regina in vestitu deaurato, circumdata varietate?* Non enim in se, sed in Domino, ratione sponsi de tanta dignitate gloriatur. Eandemque ob causam non ex superbia, aut vana præsumptione viduitatem, seu luctum videre non timet, quia a suo sponso audivit: *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, & Matt. 16. *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*. Matth. 18. Quapropter si verbis scripturæ per accommodationem uti liceret, multo justius posset Anglia timere comminationem, & pœnas illas, quia re vera dicit, *Sedeo Regina*, quia nullum sponsum præter temporalem Regem, nec alium superiorem in spiritualibus, vel temporalibus recognosco, *Vidua non sum*, quia supremum caput, & Christi Vicarium proprium, & tanquam sponsum habeo, *& luctum non video*, quia spiritus dictat, hanc esse veram Christi Ecclesiam perpetuo cum Christo mansuram, & paulatim Rom. ecclesiam superaturam.

Denique quod Rex de suo adjungint, nullam certiorem notam veræ Ecclesiæ apud nos esse, quam *res secundas & externam prosperitatem*, duo continet falsa. Primum, & clarissimum cernitur in illa comparatione, nam omnes Catholici uno consensu tradunt ut principaliores, Veræ Ecclesiæ notæ proponuntur. & certissimas ecclesiæ notas, esse *unam Sanctam, Catholicam, & Apostolicam*, cum aliis, quæ in his recte explicatis intime continentur, ut sunt habere legitimam successionem ab Ecclesia primitiva, per certam & indubitatam connexionem cum illa in doctrina, in regimine, & pastorali numere, & præsertim in cathedra Petri. Item esse fundatam in illa Petra per unionem perpetuam, & obedientiam cum illa. Aliæ vero notæ, quæ ab aliquibus Doctoribus Catholicis multiplicantur, vel ad has reducuntur, vel non sunt tam propriæ & certæ notæ, quam veræ Ecclesiæ verisimillima signa.

Aliud assertum falsum est, *externam prosperitatem & res secundas* absolute, & sine aliqua declaratione, vel re- Prosperitas in utramque partem flexibilis est. strictione inter Ecclesię notas numerari. Non enim ignorant pii & sapientes viri, temporalem felicitatem rem indifferentem esse; ideoque prosperos in his rebus successus malis & bonis, fidelibus, & infidelibus, hæreticis, & Catholicis esse communes. Neque etiam ignorant, nihil esse magis proprium Ecclesiæ Christi, aut sæpius ab ipso prænunciatum, quam temporales afflictiones & tribulationes, ac persecutiones: e contrario vero pacem externam, & temporalium rerum abundantiam copiosius solere malis, quam bonis concedi; vel quia si quid boni operantur, illa temporalia bona loco præmii recipiunt, vel quia propter peccata sua merentur, ut eis concedantur bona, quibus Deus prævidet, pejores in dies esse futuros; vel certe ut boni meliores efficiantur, tum carendo illis bonis temporalibus, quæ solent occasionem ruinæ spiritualis afferre, tum sustinendo impiorum molestias, qui prosperitatibus elati ipsos affligunt.

Prosperitas ergo temporalis per se spectata non ponitur a nobis ut nota veræ ecclesię, quia non est nota veræ fidei, Prospera suæ Ecclesiæ Deus moderate providet, etiam per miracula. nec veræ sanctitatis. Quia vero Ecclesia Christi, dum in terris degit, etiam his bonis temporalibus indiget (ut recte dixit D. Augustinus) ideo Christus Dominus sua singulari providentia in horum bonorum largitione, conservatione, ac defensione peculiari cura illi providet. Sæpeque extraordinario auxilio, ac plane cœlesti in prosperis successibus obtinendis, & contrariis vitandis illi assistit. Atque ita prosperitates temporales hoc modo provenientes ecclesiæ, aut principibus inter signa veræ fidei, ac subinde Catholicæ Ecclesiæ a Catholicis recensentur. Sicque Card. Bellarminus lib. 4. de Eccles. cap. ultimo, felicitatem quidem temporalem loco decimoquinto, & postremo tanquam cæteris inferiorem posuit, non

tamen

tamen sine prudenti, & sufficienti declaratione, addit enim, *Temporalis felicitas divinitus iis collata, qui Ecclesiam defenderunt.* Et talia sunt exempla, quæ inducit, & eodem modo loquuntur plures alii authores, quos ipse refert, & copiose Bozius 2. tom. de signis eccles. præsertim c.20 & sequentibus.

Pontificē, & Turcā Rex Jacobus eadē librat statera.

In reliqua parte illius discursus, quam ad cap. 19. 20. & 21. Rex adjungit, nihil notatione dignum, vel ad causam fidei pertinens invenio, præter illud, quod obiter in transcursu dicit, an id, quod de Gog, & Magog Apocalyp. 20. dicitur, *de Papa, & Turca accipiendum sit, nec ne, aliis judicium relinquo*, & rationem reddit, *Quia fere eodem tempore ad suam magnitudinem excreverunt.* In quibus verbis multis modis errat, & peccat. Primo contra pietatem, & humanam etiam urbanitatem, dum Papam inter Christi hostes, & Ecclesiæ persecutores numerat, & Turcæ exæquat; in quo non solum ostendit, quantum ab omnibus Principibus piis, & Catholicis degeneret, qui summa reverentia & honore Papam prosequuti sunt, ut satis est in superioribus ostensum: verum etiam evidenter se prodit, non rationis pondere, sed tantum affectu & odio verba similia effutire. Nulla est enim conventio, vel comparatio Christi Vicarii, fidelium parentis, ac fidei ejus magistri, & defensoris cum infideli tyranno acerrimo Christianorum persecutore. Sed qui sapientes sunt in oculis suis, & proprio spiritu ducuntur, facile dicunt, tenebras lucem, & lucem tenebras.

Sed nulla est conventio lucis ad tenebras.

Pontificis magnitudo Christi jam tempore adolevit.

Deinde contra veritatem historiæ errat, dum ait, Papam, & Turcam eodem tempore ad suam magnitudinem excrevisse. Nam si de magnitudine Papæ quoad spiritualem dignitatem & potestatem loquamur, in ea nunquam crevit; a principio enim integra, & (ut ita dicam) in summo gradu in Petro fuit, eademque sine augmento, aut diminutione est ad successores Petri derivata, ipsam utique potestatem in se spectando: nam usus ejus crescere potuit, sicut crevit Ecclesia, & impedimenta ablata fuerunt, & majores etiam occasiones occurrerunt. Et in hoc etiam sensu dici potest Papa, a temporibus Constantini ad suam magnitudinem pervenisse, tunc enim cœpit ejus dignitas universo Orbi innotescere, & Imperator ipse, aliique temporales Principes illi colla subdere inceperunt. Imo etiam quoad temporalem dominationem tunc fere ad suam magnitudinem pervenit. At Turcæ imperium multum post tempus incepit, nam licet Turcarum gens, qui olim Gazari dicebantur, antiqua sit, tamen secta, & imperium eorum longe recentiora sunt, nam & impius Mahometus post sexcentesimum Christi annum incepit, & Turcæ non cœperunt orientale imperium Romanorum invadere usque ad Constantini Copronymi, & Iconomachi tempora, & usque ad annum millesimum, ac fere centesimum illud non obtinuerunt. Unde si tunc dicatur Turca ad suam magnitudinem excrevisse, ut re vera dicendum est, omnino falsum est, Papam, & Turcam ad suam magnitudinem simul pervenisse. Videtur autem Rex Jacobus ad initium Mahometis respexisse, quia paulo post Bonifacium Tertium in mundo apparuit; verumtamen sic etiam falsum est, aut eo tempore magnitudinem aliquam Pontificatui esse additam, aut Turcarum gentem, vel imperium tunc incepisse. Denique accommodatio illa de Gog, & Magog, non solum in Pontifice, quod evidentissimum est, verum etiam neque in Turca habet ullam verisimilitudinem, ideoque neque in dubium revocari, nec aliorum judicio remitti debuit, ut in superioribus actum est, & in sequenti capite iterū videbimus.

Turcæ multo post rerū summam sunt adepti. Vide Baron. an. 763. & 1048.

CAPUT XXII.

Ex descriptione Antichristi a Daniele Propheta tradita fabula de Antichristianismo Romano evidenter refellitur.

Danielis Prophetias Rex Jacobus in mediū non adducit.

CUm attente discursum Regis Angliæ de Antichristo legissem, & nullam in eo Danielis Prophetæ mentionem fieri vidissem, nisi cursim & obiter asserendo Joannem in Apocalypsi imitari modos loquendi Danielis, Ezechielis, & Prophetarum, miratus sum valde, & dubitare cœpi, an Rex crederet, Danielem de Antichristo prophetasse. Auxitque suspicionem, quod in principio suæ disputationis ait, Paulum clarius explicuisse, quod Joannes suis visionibus obscurius tradit, prætermisso Daniele, quasi nihil ad causam pertineret, vel ac si neque obscure, nec clare Antichristum prædixisset. Quod si fortasse ita verum est, & Rex non credit, Danielem de Antichristo prophetasse, interrogandus est, cur id credat de Joanne, & de Daniele negat? quia uterque per ænigmata loquutus est, & neuter nomen Antichristi expresse posuit, & visiones Danielis, judicio omnium Patrum, & expositorum minus obscure indicant Antichristum, quam Joannis. Imo Christus Dominus Matth. 4. satis indicat Danielem de Antichristo fuisse locutum, eademque est perpetua ecclesiæ traditio. Quod si hoc Rex negare non audeat, miramur, cur in tam prolixa disputatione, & tam immani contra Papam accusatione, tanti Prophetæ gravissimum testimonium omiserit. Suspicor ergo, Danielem silentio præteriisse, quia descriptiones ejus de Antichristo non solum ad errorem suum confirmandum nullo colore detorqueri poterant, sed illum potius redarguunt, & veritatem non obscure ostendunt. Ob hanc ergo causam, licet in superioribus ad ostendendum, Antichristum futurum esse singularem personam, & quanto tempore regnaturus sit, hujus prophetæ testimoniis usi fuerimus, operæpretium duximus, descriptionem Antichristi ex ipso colligere; copiosius enim, quam alii, eam tradit, evidentiusque per illam non solum a Papa, sed etiam ab omnibus aliis, qui falso Antichristi putati sunt, discernitur.

Per bestias apud Danielem imperia adumbrātur.

Primum igitur in capite septimo ait Daniel, se vidisse quatuor bestias, quæ quatuor mundi regna significabant, ut ipsemet declarat, illa vero quatuor regna ex communi sententia, & expositione Catholicorum fuerunt Chaldæorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum imperia, ut supra c.3. breviter declaratum est. Tribus autem bestiis, seu regnis prioribus, quæ cito transierunt, prætermissis, de quarta dicit inter alia Daniel, quod habebat cornua decem, & subjungit: c.7. *Considerabam cornua, & ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum, & tria de Cornibus primis evulsa sunt a facie ejus, & Ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.* In his ergo, & sequentibus verbis, quæ postea addemus, intelligimus Danielem personam Antichristi descripsisse. Quod licet in superioribus obiter, & per occasionem sæpius indicatum sit, hic ex professo & integre exponendum est, quoniam si colligantur simul omnes proprietates, quas Propheta illi parvulo cornui attribuit, falsitatis evidenter convincitur mendacium & impostura Protestantium de Romano Antichristianismo. Oportet tamen, ut supponamus cornu illud parvulum repræsentare Antichristum. Prius autem decem cornua interpretari necesse est, de ipsa vero bestia quarta nihil addere oportet his, quæ Daniel ipse dixit, videlicet, quartam bestiam esse *quartum regnum in terra, quod majus erit omnibus regnis, & devorabit universam terram, & conculcabit, & comminuet eam.* Per quod omnes Catholici Imperium Romanum intelligunt, omissis interpretationibus Porphyrii, & Hebræorum, de quibus videri possunt D. Hieronymus, & alii expositores: nam in hoc nulla est in præsenti controversia.

Descriptio Antichristi.

Per decē cornua quartæ bestiæ, totidem Reges in imperio Romano repræsentantur.

De decem item cornibus Daniel declarat, repræsentare decem Reges futuros, satisque indicat esse futuros non omnino distinctos ab illo Regno maximo per quartam bestiam significato, neque in terris & provinciis extra ditionem totam Romani Imperii, sed esse futuros decem Reges ejusdemmet regni quarti, sic enim ait: *Porro cornua decem ipsius regni decem Reges erunt.* Unde omnes colligunt, ipsummet regnum Romanum, quod prius unum imperium fuit, dividendum esse in decem regna. Quod etiam significatum fuit in c. 2. ejusdem Prophetæ per decem digitos, in quos statua desinebat.

An numerus ille certus sit, an pro incerto positus.

De hoc autem numero decem cornuum dubitatio est, an sicut Daniel præcise vidit decem cornua, & non plura, neque pauciora, ita per illa significentur decem Reges in eodem numero certo, ac præciso, an indefinite multitudo Regum, in quos dividendum fuit Romanum imperium. Quam quæstionem attingit Augustinus 20. de Civit. cap. 23. & incertum esse putat, an denarius ille numerus significet universam multitudinem Regum futurorum in Romano imperio prius quam Antichristus veniat, an vero præcise decem Reges demonstret. Prosper etiam in Dimidio temporis capite octavo, licet de numero non moveat quæstionem, dubitat nihilominus, an per illos decem Reges intelligantur *truculentiores Reges, qui fuerunt in religione Christiana.* Aretas etiam

cap. 36. in Apocaly. generatim dicit, decem cornua significare, *consummationem eorum, quæ juvant ad malitiam, contingere Antichristianam*, ubi numerum indefinitum indicat, quamvis aliam opinionem referat, dicens. *Sed & de his quidam dixerunt, in decem regna divisum tunc iri mundum*. Et in hanc sententiam videtur inclinasse Pereira lib. 2. in Daniel. dum per decem digitos statuæ significari ait: *Romanum imperium novissime divisum iri in multa regna, multosque Reges, quorum alii potentiores, alii imbecilliores futuri sunt, & ideo digiti partim ferrei erant, partim testiles*. Et ibidem ait, per 10. cornua in c. 7. significari *multos Reges*. Idemque lib. 8. tractans sententiam Augustini, sub disjunctione loquitur dicens, negari non posse, quin quo tempore venturus est Antichristus, futuri sint in orbe Romano, *decem Reges, vel multi Reges*.

Patres numerum illum determinatum sentiunt.

Patres autem communiter, nullam dubitationem vel quæstionem moventes, simpliciter dicunt, illa decem cornua significare decem Reges, prout Daniel illos interpretatur, eosque futuros esse in orbe Romano tempore adventus Antichristi. Ita loquitur Iren. lib. 5. c. 25. & in c. 26. fusius in eodem sensu exponit decem digitos statuæ Dan. 2. & decem cornua bestiæ Apocal. 13. & 17. & licet expresse id non declaret, semper tamen tamquam de certo, ac præciso numero loquitur. Hyppolit. etiam orat. de Consummat. mund. solum dicit, cornua decem a Daniele visa esse decem Reges, & eosdem in decem digitis statuæ significari, & eodem modo loquuntur Cyrill. Hierosol. catech. 15. Lact. lib. 7. c. 16. Tertull. de Resurrect. car. c. 24. & 25. & in eadem opinione sunt Hieronym. & Theodoret. Daniel. 7. & 11. intelligentes, per hæc decem cornua bestiæ, ubicunque in Daniele, & Apocalypsi eorum fit mentio, decem regna significari, in quæ erit Romanum imperium divisum. Consentiunt etiam Andreas c. 36. & 53. in Apocal. qui inter alia dicit, *per decem cornua terreni regni, in decem partes sectionem significari*. Quod etiam Aretas c. 54. attingit, referendo tantum aliorum nomine, qui ita inquit, *ajunt*. Et hanc sententiam sequuntur communiter moderni expositores, & Doctores, & quidam satis eruditus tanta exaggeratione illam affirmat, ut dicat, tam manifestum esse, illos decem Reges nec plures, nec pauciores esse intelligendos, ut vehementer miretur potuisse de hoc sanctum Augustinum ambigere. Imo ait, *considerato tanto Patrum consensu, nimium perfrictæ frontis extiturum, qui contra obniti, vel hiscere audeat*.

Thom. Malvend. l. 4. de Antichrist. c. 15. & 21.

Rex Angliæ numerum explicat.

At nihilominus Rex Angliæ in Præfation. pag. 120. tractans locum Apocal. 17. denarium numerum ait ibi sumi pro numero incerto: utroque hoc argumento, quod ibi Joannes alludit ad hunc locum Danielis, quasi supponens ut certius, Danielem denarium pro numero incerto sumpsisse. Additque aliud argumentum, quia septē capitum, & decem cornuum draconis, seu diaboli numerus non potest aliter intelligi, nisi ut numerum declaret incertum. Ego vero in primis non censeo, controversiam hanc pertinere ad dogmata fidei, sed esse rem in opinione positam. Nam Patres pro secunda sententia allegati non tradunt illam, ut certam; imo nec faciunt vim magnam in præciso, ac proprio numero denario, sed in divisione imperii in plura regna, & utuntur illo numero, quia Scriptura ita loquitur. Constat autem numerum denarium esse unum ex his, qui in sacra Scriptura pro multitudine magna, vel universali sumitur. Unde accedente Augustini authoritate, & dubitatione aliorum, non videtur posse damnari, aut temerarius, vel audax censeri, qui de significatione illius numeri denarii in illo loco dubitaverit. Præsertim quia de septenario numero capitum tam in hoc loco Danielis, quam in Apocal. 13. & multo magis in 17. multi dubitant, an significet numerum certum, vel communitatem aliquam, seu collectionem Regum impiorum, ut supra vidimus cap. 4. Unde cum in hoc loco dicit Daniel, tria cornua esse a facie parvi cornu evellenda, licet præcise intelligatur de tribus Regibus, quia numerus ternarius non solet in alia incerta significatione sumi, neque ibi est necessaria, nihilominus per septem alios Reges subjiciendos, vel confœderandos Antichristo intelligi possent omnes alii, qui eo tempore sunt futuri, sive pauciores, sive plures sint, quia septenarius numerus ex mysticis est, qui solent universalitatem significare, & ibi non sine authoritate, nec sine aliqua apparenti occasione præsumitur talis significatio, ut facilius prophetia & intelligatur, & impleatur.

Denarius & septenarius sæpe indicāt numerum incertum.

Certius est denarium pro numero certo poni.

Propter hæc ergo non censeo, nimium esse exaggerandam certitudinem posterioris sententiæ: quamvis illam præferendam, & simpliciter veram existimem. Primo propter scripturæ testimonia, quia non uno, vel alio loco, sed in multis tam in Apocalypsi, quam in Daniele, ubi sub hac figura illa divisio imperii Romani in plura regna prædicitur, fit sub illo numero denario. Secundo, quia nulla est necessitas metaphoræ, vel improprietatis vocis, cum nihil obstet, quo minus illa regna futura sint decem, & non plura, eademque facilitate possit multiplicatio in illo numero, quam in quocunque alio contingere. Maxime quia etiam si fortasse plura regna parva, vel Principatus minores eo tempore in orbe Romano esse possint, nihilominus omnia poterunt ad decem principalia regna, & quasi capita revocari. Ita ergo facile potest ille numerus denarius proprie, & præcise accipi, neque oportet ad incertos numeros recurrere. Tertio propter communionem Patrum consensum.

Fundamēta Regis Angliæ subvertuntur.

Neque prima conjectura Regis Angliæ est alicujus momenti, sed in contrarium verti debet, nam quia Joannes ad hunc locum Danielis alludit, & in hoc loco probabilius est, denarium proprie sumi, ideo in locis Apocalypsis idem judicandum est. Ad aliud vero argumentum, quod sumitur ex comparatione ad numerum septem capitum, & decem cornuum draconi, seu dæmoni attributum, dicens, non posse aliter quam de certo numero pro incerto intelligi, respondemus negando assumptum. Et quoniam ipse non designat locum, de quo loquatur, oportet per tria discurrere, in quibus Joannes illius numeri mentionem facit, utique c. 11. 13. & 17.

De septenario numero distinctius agitur.

Et quidem c. 12. fatemur illum numerum tribui dæmoni: nam aperte dicit Joannes: *Visum est aliud signum in cœlo, & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem*. Et nihilominus etiam in hoc loco dicimus, eadem esse capita, & cornua decem, quæ in c. 3. & quæ sunt apud Danielem c. 7. Nam licet ibi sit sermo de dæmone, & in aliis locis de Antichristo, utriusque organa, & membra, seu instrumenta sunt illa capita, & cornua, id est, illi Reges decem, quorum tres destruet Antichristus, & septem illi servient, nam dæmon & Antichristus conjunctissimi futuri sunt, non quidem unione hypostatica, ut quidam finxerunt, sed morali influxu, & motione. Nam Antichristus dum vixerit, totus a dæmone quodammodo possidebitur, movebitur, & gubernabitur, & ita erit membrum ejus præcipuum & quasi conjunctum organum, quo dæmon cætera ad eundem finem, eosdemque effectus movebit. Et ideo illa decem cornua, & septem capita tam dæmoni, quam Antichristo tribuuntur, dæmoni ut principali agenti in illo ordine, magis vero remoto, Antichristo ut propinquiori, minus vero principali, si ad dæmonem comparetur. Quamvis respectu aliorum hominum Antichristus etiam dici possit principalis causa, unde a sanctis & Theologis caput malorum dicitur, omnium quidem excessu & abundantia malitiæ, eorum vero, quos suo tempore subjugabit, quibusque tanquam instrumentis utetur, etiam influxu, & motione.

Antichristus organum dæmonis.

Gregor. 15. Mor. c. 28. Hier. Abac. 3. D. Thomæ 3. p. q. 8. ar. 8.

Alter vero locus est Apocalyp. 13. & ibi non est sermo de dracone, sed de bestia, *cui draco dedit virtutem suam*, id est, de Antichristo, & ita ibi etiam non oportet explicare numerum certum pro incerto. Tertius locus est Apoc. 17. ubi bestia potest quidem dæmonem repræsentare, & tunc idem dicendum est, quod de c. 12. diximus. Vel significare potest Romanum imperium, ut supra etiam visum est, & tunc iidem decem Reges, in quos desinet Romanum imperium, repræsentantur, ut idem Joannes exposuit, & sic etiam ibi idem numerus definitus est. Et de numero septem capitum supra cap. 5. ostendimus, non incertum, sed certum numerum significare. Quod etiam Rex Angliæ admittit, cum illa septem capita dicat esse septem regimina Romanæ civitatis, & non plura, neque pauciora, ex quo potest argumentum ad hominem retorqueri, idem esse de numero denario dicendum.

Duo Apocalypsis loca de septenario exponuntur.

Decem bestiæ cornua omes Christianos Reges a Bonifacio I.

Prius vero quam ad undecimum cornu parvulum transeamus, oportet hic breviter expendere novam, & mirabilem interpretationem illorum decem Regum, quam Rex Angliæ nobis exhibuit. Illos enim Reges, ait, esse omnes Reges Christianos, qui a tempore declinationis Romani imperii sub obedientia Romani Pontificis militarunt,

Rex Angliæ interpretatur.

tarunt,& de illis exponit illa verba Apocalyp. 17. *Decem cornua, quæ vidisti, decem Reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam Reges una hora accipient, post bestiam, quia illustriora* (inquit) *orbis Christiani regna, non nisi ruente ethnico imperio Romano libertatem suam vindicarunt.* Unde infert, eodem tempore incepisse hos Reges, quo Antichristus suum regnum auspicatus est, id est, tempore Bonifacii Tertii, ut ipse antea exposuit. Et de his Regibus ait perseverasse multo tempore in uno consilio, *adorando bestiam, ejusque pedes exosculando, omnem potestatem, authoritatemque suam ei concedendo, calicem idololatriæ simul cum illa hauriendo, bellum cum agno in persecutione Sanctorum ejus, jubente ea, gerendo, quæ tot nationibus, ac populis imperitabat.* Quod autem Joannes post illa verba, *Cum agno pugnabunt*, subdit, *& agnus vincet illos*, exponit, dicens, *per nostram conversionem postquam tandem aliquando*, ait, *odio meretricem habebimus*, hoc est Romam, *& desertam relinquemus, ac nudam*, & cætera. *Deinde* (inquit) *rationem subjungit* (utique Angelus, seu Joannes) *hujus tam subitæ mutationis in nobis*, dicens, *Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant, quod placitum est illi, ut dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei.* Hæc est Regis interpretatio de decem Regibus in Apocalypsi, cumque ipse dicat Joannem alludere ad Danielis verba, idem de decem cornibus apud Danielem sentire indicat.

De parvo cornu Rex Jacobus omnino tacet.

Prius vero, quam interpretationem hanc rejiciamus, explicare oportet, quid per cornu parvum intelligendum sit. De quo affirmare non possum, quid Rex Angliæ sentiat, quia nullam ejus mentionem in disputatione sua facit, quod, ut in principio capitis dixi, admiratione dignum est, & suspicionem ingerit, non credere cornu illud Antichristum repræsentare. Quod si forte hoc ita est, interrogo, quisnam sit? vel cur separatim, & singulariter numeretur? Præsertim cum Rex dicat, illum numerum denarium non significare numerum certum, sed pro incerto poni, in quo etiam undecimus ille Rex per cornu parvum repræsentatus includebatur. Profecto vix occurrit, quid Rex possit, quod verisimile sit, & prudentibus satisfaciat, respondere. Scio equidem Porphyrium dixisse, illud cornu repræsentasse Antiochum, neque defuisse alios, qui vel Mahometum, vel Turcam significare senserint. Verumtamen Porphyrium confundit Hieronymus, quia Antiochus præcessit imperium Romanum, & ex Alexandro Magno, ac imperio Macedonum illustrem duxit originem, & Rex, seu Princeps natus est, cornu autem illud post imperium Romanum, & divisionem ejus futurum esse prædicitur, & parvum propter humile principium, & ortum dicitur. Aliæ vero opiniones facile etiam refutari possunt, quia in illis regnis non inveniuntur proprietates, quæ ibi illi cornui tribuuntur, ut supra cap. 2. tetigi, & facile ex dicendis lector poterit intelligere: in his enim nunc immorari necesse non est.

Quid alii de eo senserint.

Sit ergo certum & constans, cornu illud parvuum Antichristum repræsentare, consideratis enim aliis locis Scripturæ, & prædictione ipsius Christi de tribulatione magna ecclesiæ futura proxime ante judicium, in nullo alio inveniri possunt proprietates omnes ibi a Daniele prædictæ, & illi cornui attributæ, nisi in Antichristo. Et ita, in hac affirmanda sententia conveniunt Patres, & expositores, Hieronymus, Augustin. & Gregor. quos supra c. 2. retuli, Athanas. epist. ad solitari. vitam agent. circa finem, Justin. contra Tryphon. parum ab initio, Origen. lib. 6. contra Celsum circa medium, Cyrill. Hierosol. catechef. 15. Irene. lib. 5. contra heref. c. 2. & 26. Theodoret. orat. 7. in Daniel. Prosper in Dimid. tempor. c. 8. Ruffin. in exposit. Symbol. circa articulum de adventu ad judicium, & reliqui exponentes tam Danielem, quam Apocalypsim, & Paulum 2. ad Thes. 2. ubi Chrysost. optime.

Ex ipsis prophetiæ verbis Regis Angliæ pacita evertuntur.

Hinc ergo in primis colligimus, falsam esse interpretationem de decem cornubus, quam Rex tradidit, nimirum, illa esse omnia Christiani orbis regna, quæ a tempore Phocæ Imperatoris, usque ad Lutherum, vel usque ad Henricum 8. Regem Angliæ Romano Pontifici obedientiam dederunt. Nam decem illi Reges, quos Daniel commemorat, nunquam dederunt obedientiam Antichristo, seu illi cornui parvulo, sed potius statim ac cornu illud ortum est, tria ex decem cornubus *avulsa sunt a facie ejus, quia*, ut infra dicitur, *cornu illud Rex erit potentior prioribus, & tres Reges humiliabit.* Ubi evidenter loquitur Propheta de potentia temporali, & de usurpatione trium regnorum, per bella, vel aliam similem coactionem. Unde addunt omnes Patres, & expositores, debellatis illis tribus Regibus, reliquos septem manus daturos Antichristo, & illi tanquam inferiores, & subditos potius vi, & metu, quam sua sponte esse sociandos. At nullus Pontifex, sive Bonifacius 3. sive quilibet alius tres Reges bello superavit, neque alii inuiti, & bello aut potentia, & victoriis Papæ conterriti, sed fide & divina vocatione adducti ei se subjecerunt. Ergo quæ de illis decem cornibus, & de undecimo parvo dicuntur, non possunt Regibus Christianis, & Romano Pontifici accommodari. Eo vel maxime, quod tres illi Reges, quos cornu parvulum debellaturum est, sunt Reges Aegypti, & Lybiæ, seu Africæ, ut est communis traditio Patrum, quos sæpe retuli, sumpta ex Daniel. 11. ut ibi Hieronym. Theodoret. & alii exponunt. At Summi Pontifices nunquam in Aegypto, vel Aethiopia bella gesserunt, neque regnis illis dominari cupierunt.

Cornu parvulum exurget post Romani imperium divisum.

Præterea ex visione Danielis constat, ante ortum illud parvum cornu, quartam bestiam, id est, Romanum imperium in decem regna esse distrahendum, nam expresse dixit Angelus Danieli. *Porro cornua decem, ipsius Regni decem Reges erunt, & alius consurget post eos.* Illi ergo decem Reges futuri sunt ejusdem regni Romani; erit ergo inter eos divisum prius, quam cornu parvum oriatur. At Romanus Pontificatus, etiam quoad statum, quem habuit sub Bonifacio 3. incepit ante tantam declinationem, seu divisionem Romani imperii: nam tunc adhuc durabat Romanum imperium sub uno Imperatore Phoca, & multo tempore postea duravit, saltem usque ad divisionem imperii in Occidentale, & Orientale. Et licet multi essent tunc Reges in terris impii, nondum imperii jugum omnino abjecerant, aut supremam potestatem obtinuerant; ergo nec illi fuerunt decem Reges, de quibus Joannes loquitur; nec parvum cornu potuit esse Bonifacius 3. vel alius similis successor ejus.

Bonifacius III. novum regnum non erexit, ut Daniel vaticinatus est.

Præterquam quod non solum rerum eventus cum verbis, & visione prophetiæ non consentiunt, verum etiam veritas ipsius rei resistit. Quia Bonifacius nullum regnum erexit, sicut de parvulo cornu prædicit Daniel, nec novam aliquam potestatem, aut jurisdictionem accepit, vel usurpavit; imo nec novum nomen, aut titulum, ut sæpe dictum est; ergo licet persona ejus orta, vel ad dignitatem electa fuisset post Reges, tamen Papa, vel pontificius thronus, de quo potissime hæretici loquuntur, non potest dici surrexisse post divisionem imperii in decem regna; imo neque post aliquam inclinationem imperii ejus; nam in re ipsa incepit, cum ipso imperio, & externum etiam splendorem, & majestatem, imperio adhuc florente sub Constantino, habere cæpit, & in se nullum augmentum postea accepit, in externo autem, seu temporali dominio parum crevit, variasque temporum vicissitudines habuit: ergo de illo nullo modo dici potest venisse post Reges decem, vel post omnes Reges, in quos Romanum imperium divisum, vel dividendum est. Ac subinde nec decem illi Reges esse possunt, illi Catholici, & Christianissimi Reges, qui hactenus sub obedientia Vicarii Christi militarunt.

Non solum externis regibus, sed Anglicanis insignem injuriam irrogat Rex Jacobus.

Cætera vero omnia, quæ Rex Angliæ post suam de decem Regibus interpretationem, in aliorum verborum Joannis expositionem adjungit, tantam præ se ferunt absurditatem, ut refutatione non indigeant. In primis enim non solum cæteris illustribus Christianis regnis, eorumque Regibus, sed etiam regno suo, suisque progenitoribus magnam irrogat injuriam, dum omnes usque ad Henricum VIII. Christi hostes, cum *Agno bellum gerentes*, & *fidei persecutores*, & *Sanctos persequentes*, & *idolorum cultores, calicem idololatriæ cum bestia haurientes*, appellat. Quod enim bellum tot sancti Reges, & catholici Principes contra Christum excitarunt? aut quos sanctos sunt persecuti, quæve idola adorarunt? Certe si venerari Pontificem Christi Vicarium, fuit Christum persequi, fecit hoc Constantinus, & alii pii, & catholici Imperatores, ac Reges. Si hæreticorum temeritatem, ac pertinaciam reprimere, est sanctos persequi, fecerunt hoc antiqui ecclesiæ Pastores Imperatorum Christianorum potentia adjuti a temporibus Augustini, aliorumque Sanctorum Patrum. Denique si venerari imagines, eisque reverenter uti, cultus idolorum est, fecerunt hoc Christiani omnes

ab

ab initio Ecclesiæ. Igitur vel Principes omnes Catholicos, qui post Constantium in Ecclesia fuerunt, imo & omnes Sanctos Pontifices Antichristianos faciat, vel posteriores, qui a tempore Bonifacii fuerunt, calumniari definat.

Falsa interpretatio a Rege Apocalypsis verbis adhibetur. Apoc. 17.

Præterea interpretatio illorum verborum, *Et Agnus vincet illos*, ut vinceret sit eos convertere, ut contra Papam, & Romanam urbem insurgant, evidenter repugnat proprietati verborum, & contextui Joannis dicentis de illis decem Regibus: *Hi unum consilium habent, & virtutem suam bestiæ tradent*. Nam tres illorum victi, ac superati ab Antichristo, non voluntarie, sed necessitate coacti totam suam potentiam in illum transferent, alii vero timentes potentiam ejus illum juvabunt, ejusque consiliis inservient. Et ita omnes contra Christum insurgent, sicut subjungit: *Hi cum agno pugnabunt, & Agnus vincet illos*, non solum decem Reges, sed etiam ipsum Antichristum principalem hostem, & ducem pugnæ. Non ergo vincet convertendo, sed præliando, & interficiendo, proprie, & vere illos vincendo, *quia Dominus dominorum est, & Rex Regnum*: & hoc magis declarant verba sequentia, *Et qui cum illo sunt vocati, & electi, & fideles*, utique qui tunc erunt, vincent etiam illos, seu erunt participes victoriæ. Ergo illi Reges, qui vincentur, non erunt vocati, nec electi, nec fideles; ergo *vinci* non est *converti*, sed destrui. Et hoc etiam confirmat idem Joannes in c. 16. ubi ait, tres spiritus malos *congregaturos Reges terræ in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei*, id est, in quo Deus ostensurus est potestatem suam contra illos, eos mirabili modo superando, & vincendo, ut c. 21. idem Joannes describit. Nam sine dubio hoc prælium diei magni omnipotentis Dei non est, nisi prælium Gog, & Magog, de quo in dicto c. 21. tractat, ut meliores interpretes intellexerunt. Denique ex locis Danielis paulo post, hunc esse verum sensum illius prophetiæ, & victoriæ per Christum comparandæ, confirmabimus.

Vinci in Joannis loco, non est converti, sed everti.

Ribera. Viegas. Malvend. lib. 5. c. 16. & lib. 10. c. 9. & seq. qui alios referunt.

Decem Reges illi nunquam fuere adversus Antichristū præliaturi.

Unde etiam constat, falsum omnino esse, decem illos Reges convertendos a Deo esse contra Antichristum, aut pugnaturos esse cum illo & victuros illum, sedemque illius, & civitatem Regiam ejus, tanto odio esse prosecuturos, ut illam igni tradant, prorsusque evertant. Nam hoc repugnat expressis verbis Joannis paulo antea citatis. *Hi unum consilium habent, & virtutem, seu potentiam suam bestiæ tradent*. Nam ex sequentibus etiam verbis, quæ exposuimus, colligitur clare, in eo statu esse perseveraturos, donec cum Christo pugnent, & ab eo vincantur; nunquam ergo cum Antichristo pugnabunt, neque vincent illum.

Apoc. 17.

Imo in illis eisdem verbis, quæ Rex detorquet, hoc evidenter continetur. Ait enim; *Deus enim dedit in corda eorum*, utique Regum, *ut dent suum regnum bestiæ*, id est Antichristo, *donec consumentur verba Dei*, id est, impleantur, quæ de Babylonica destructione, & de ipsius Antichristi interitu prædicta sunt. Dicitur autem Deus hoc dedisse in corda illorum Regum, non inspirando, aut suggerendo, sed (juxta morem loquendi Scripturæ) permittendo, & illorum malitia ad executionem providentiæ suæ utendo. Hoc ergo modo permittet Deus, Reges illos fortasse prius catholicos, pravos autem, & iniquos, Antichristo copulari, eique favorem suum, & potentiam impendere, & ita regna sua illi tradere, & forte tributaria efficere, donec consumentur prophetiæ de Antichristo. Durabit ergo illa confœderatio usque ad finem; nunquam ergo illi Reges contra Antichristum, vel regiam ejus insurgent. Quo circa si *Babylon* illa, & *meretrix*, seu *civitas magna*, quam isti Reges odient, & *desolatam facient, ac nudam*, est Roma, profecto inde potius convincitur, Romam nunquam esse futuram regiam sedem Antichristi, & impugnatores Romæ non hostes, sed amicos fore Antichristi. Cum ergo Rex Angliæ se inter eos reges numerat, dicens, *meretricem odio habebimus*, se inter socios, & fautores Antichristi numerat, videat ergo, & consideret, quem fructum ex istis suis interpretationibus consequatur.

Dare in corde, id est, permittere.

Romam non fore Antichristi sedem Apoc. 17

Antichristi descriptio.

Sic ergo explosa interpretatione illa decem cornuum, & supposito pro constanti, illa repræsentare decem Reges futuros tempore Antichristi, & potentiam suam illi tradituros modo explicato, evidentius etiam est, cornu parvum esse Antichristum, ut Ecclesia semper intellexit. Superest ergo, ut breviter videamus, quomodo cornu illud parvum Propheta describat cap. 17. Primo enim ponderanda est proprietas indicata in particula *parvulum*, posita enim est ad significandum, Antichristum ex vilissimis principiis & abjectissimis parentibus, infamique gente esse oriundum, non enim sine mysterio verbum illud additum est, ut omnes intellexerunt. Et aliis verbis statim subjunctis magis declaratur, cum de eodem cornu parvo dicitur, *Ortum est de medio eorum*; significatur enim ibi, ut in superioribus notavi, illum non esse oriturum ex aliquo illorum Regum, sed in terris eorum appariturum.

Unde altera proprietas notari potest, scilicet, non habiturum regnum hæreditario jure, sed ex parvis initiis, variis artibus, & imposturis, ac dæmonis fallacis, brevi tempore ita esse augendum viribus, ut *tria cornua evellantur a facie ejus*, id est, ut tres Reges brevi tempore *humiliet*, & *major, ac potentior fiat cæteris*, ut ibidem additur; ut recte Theodoret. exposuit, dicens: *Quia nascens cornu vidit, parvum appellavit tanquam ex parva natione Judæorum profectum, & interim obscurum regnum obtinens, postquam vero ita evulsit cornua, merito reliquis majus vocat*. Tertiam item proprietatem ex eisdem verbis colligo, nimirum, illum primo, ac præcipue futurum esse tyrannum, qui temporale regnum prius industria, & pravis artibus inchoet, postea per potentiam, & bella illud augeat, tres Reges superando, & suis regnis privando, & alios sibi subjiciendo, vel tanquam inferiores, ac debiliores sibi conjungendo, ut magis Joannes in Apocalypsi declaravit.

Regnum non hæreditate, sed calliditate consequetur.

Quarta proprietas sumi potest ex illis verbis: *Ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu ipso, & os loquens ingentia*. Ubi per oculos hominis Theodoret. significari intelligit, internam mentem, & judicium. Atque Antichristo tribui oculos hominis, quia erit sagacissimus, & prudentia humana gubernabitur. Alii simplicius hoc modo exponunt. Cum habiturus sit faciem hominis, quia verus homo futurus est, loquetur non ut homo, sed ut superbissimus dæmon, quod Joannes alibi dixit, *loquebatur ut draco*. Dicitur enim loqui *ingentia* seu *grandia*, tum quia ingenti superbia se efferet, tum etiam quia blasphemias in Deum proferet, nam ut statim subjungitur, *sermones contra excelsum loquetur*, utrunque enim illis verbis proprie significatur, & unum est ad aliud consequens. Incredibili enim arrogantia se Deum proclamabit (ut ex Paulo notavimus), & ita Deo excelso adversabitur, & contra eum loquetur.

Ingenii acumine ad superbiam, & maledictiam abutetur.

Quinta sumitur ex verbis illis: *Sanctos Altissimi conteret, reputabit, quod possit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis*. Quæ verba sunt de persecutione Antichristi, & de tempore durationis ejus, quæ per occasionem necessariam in superioribus exposita sunt. Nunc solum notanda sunt verba illa: *Putabit, quod possit mutare tempora, & leges*. Quibus declaratur, persecutionem non tantum esse futuram temporalē, & politicam propter dominationem temporalem, sed simul, & maxime futuram esse spiritualem, nam conabitur *mutare tempora*, id est (ut ait Hieronymus) cæremonias, festivitates, vel certe totam Religionem per multa tempora in orbe fundatam, & in cordibus hominum radicatam, & *leges*, utique tam divinas, quam humanas. Nec ipse aliquam ex antiquis religionibus, seu legibus profitebitur, sed novam introducet, credens, se posse leges, & tempora mutare. Et hasmet Antichristi notas colligit Athanasius dicta epist. ad Solitar. vitam agent. dicens: *Nonne visio Danielis istius modi notis Antichristum significat? Nimirum, quod bella cum sanctis gesturus sit, & quod invalescet contra eos, quod malitia superabit omnes, quiante ipsum fuere, & quod humiliabit tres Reges, loqueturque sermones contra Altissimum, & quod meditabitur alienare & legum & temporum articulos*. Sexta proprietas colligi potest ex sequ. verbis. *Et judicium sedebit, ut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat usque in finem, Regnum autem, & potentia, & magnitudo regni, quæ est super omne cœlum detur populo sanctorum Altissimi*, &c. Nam in his ponitur ut nota Antichristi, quod prope tempora judicii veniet, & quod regnum ejus non nisi per adventum supremi Regis Christi conteretur, & ipse interficietur. Quam proprietatem ut pote ad tempora Antichristi pertinentem supra explicuimus, illamque ibi Hieronymus, Theodoret., & alii interpretes indicant.

Religionē conculcabit & sacra invertere conabitur.

Prope judicii diē, non ante venturus est antichristus.

Has

Eædem Antichristi notę aliis locis a Daniele inculcantur.

Has autem Antichristi proprietates idem propheta in sequentibus capitulis partim magis confirmat, & declarat, partim etiam auget. Nam in cap. 8. postquam retulit visionem arietis, & hirci, & de Dario Rege Persarum, & de Alexandro Magno Rege Græcorum illam declaravit, tandem in fine quædam profert, quæ licet ad literam de Antiocho, qui ex Græcis Regibus, qui Alexandro successerunt, descendit, & Judæos multum vexavit, intelligantur, in persona ejus de Antichristo dicta fuisse multi Patres intellexerunt, præsertim Irenæus lib. 5. contra hæres c. 25. & Origen. lib. 6. contra Celsum circa medium & Gregor. lib. 32. Moralic. 12. alias 14. Et re vera verba Prophetæ tam proprie Antichristo quadrant, & ita consonant his, quæ in aliis locis de Antichristo dicuntur, ut propter illum præcipue de illo dicta esse videantur. Nam initium ejus his verbis prædicitur. *De uno ex eis egressum est cornu unum modicum*, & iterum: *Consurget Rex impudens facie*, ubi etiam mores ejus notantur. De progressu vero ejus additur: *Factum est grande contra meridiem, & contra Orientem*, &c. De illius statu. *Magnificatum est usque ad fortitudinem cœli*. Astutia vero, & artes, per quas ascendet, in illis verbis significantur. *Intelligens propositiones*, item in illis, *Roborabitur fortitudo ejus, sed non in viribus*, suis, utique, sed dœmonis, permittente Deo. De bellis autem, & credulitate ejus dicitur, *supra quam credi potest, universa vastabit, & prosperabitur, & faciet*. Deinde sic describitur ejus superbia, & pugna contra Deum. *Usque ad Principem fortitudinis magnificatum est, & ab eo tulit juge sacrificium, dejecit locum sanctificationis ejus*. Et iterum: *Cor suum magnificabit, & contra Principem Principum consurget*. Ac denique de Sanctorum persecutione dicitur. *Dejecit de fortitudine, & de stellis, & conculcavit eas*. Et iterum: *Interficiet robustos, & populum sanctorum secundum voluntatem suam, & dolus in manu ejus dirigitur*. Ac denique de fine ejus dicitur: *Sine manu conteretur*, quod satis consonat verbis Pauli 2. Thes. 2. *Quem interficiet Dominus Jesus spiritu oris sui*.

Quanvis ergo hæc vere, & ad litteram in Antiocho suo modo impleta fuerint, tamen per antonomasiam de antichristo dicta esse creduntur: nam in illo cum majori plenitudine, & excessu omnia inveniuntur tanquam in capite ipsius Antiochi, & malorum hominum. Ex his autem omnibus sex proprietates supra notatę præcipue declarantur. Solumque additur altera de modo interfectionis ejus, quæ potest esse septima. Octava vero sumi potest ex c. 9. ejusdem Prophetæ in illis verbis fere postremis. *Et erit in templo abominatio desolationis*: nam licet aliis modis exponatur tam ibi, quam Matth. 24. nihilominus valde probabile est de Antichristo etiam intelligi, ut voluit Irenæ. lib. 5. c. 25. saltem in secundario, vel mystico sensu. Nam ad literam non erat ibi sermo de Antichristo, sed de destructione Hierusalem facta per Titum, ut constat; tamen verba ipsa multo magis in Antichristum conveniunt, juxta ea, quæ exponendo verba Pauli, & Apocal. late diximus. Est ergo octava proprietas, *quod se faciet Deum, & in templo sedebit, ut adoretur, & suam imaginem collocabit, ut per eam etiam tanquam Deus colatur*, ut in Apocalypsi dicitur. Et hoc magis ex sequenti testimonio confirmabitur.

Antichristus se in templo velut Deū collocabit.

Quæ de Seleuco, & Epiphane Daniel prædixit, conveniunt Antichristo.

Est enim alius locus similis in eodem Propheta c. 11. ab illis verbis: *Et stabit in loco ejus despectus, & non tribuetur ei honor Regius, & veniet clam, & obtinebit enim in fraudulentia*. In tota enim superiori parte capitis prophetaverat Daniel de Regibus Persarum, & Græcorum, & latius de successoribus Alexandri, præsertimque de Regibus Syriæ, & Aegypti, quos Reges aquilonis, & Austri vocat, & pervenit tandem (ut Hieronymus deducit) ad Seleucum Philopatrum, Antiochi Magni filium, quem vocat *vilissimum, & indignum decore Regio*, & de illo subjungit. *Et in paucis diebus conteretur*. Et statim adjungit prædicta verba. *Et stabit in loco ejus despectus*, &c. Quæ juxta literæ contextum, & prophetiæ, seu historiæ consecutionem sine dubio intelliguntur de Antiocho Epiphane, fratre Seleuci impiissimo Rege, qui Dei populum vehementer exagitavit, ut ex libris Machabæorum constat: & fere omnia sequentia in eo capite de illo ad litteram dicuntur, ut fatentur ibi Hieronymus, Theodoret. & alii, & sumitur ex Chrysostom. oratione secunda contra Judæos. Nihilominus tamen idem Hieronymus, Theodoret. & alii expositores ibi, & Gregor. lib. trigesimo secundo, Moral. capite undecimo. Prosper in Dimidio temporis capite nono, multa etiam ex illis verbis de Antichristo dicta esse intelligunt, quia in illum maxime conveniunt, & quia Antiochus in multis typus fuit Antichristi.

Singula de illis, & Antichristo verba expenduntur.

Per illa ergo verba, quæ retulimus, recte confirmantur, & explanantur, quæ de initiis Antichristi in aliis locis dicuntur. Dicitur enim *despectus*, sicut dicitur *parvum cornu*, quia vilem, & despectam habebit originem, & ideo in principio, *non tribuetur ei honor Regius*, quia non orietur ex Regibus, nec regnum jure hæreditario obtinebit, sed *veniet clam, & obtinebit id in fraudulentia*; quia vafer erit, & *propositiones intelliget*. In sequentibus autem verbis describit quidem Daniel bella, & victorias Antiochi, dicens, *Abundantes, & uberes urbes ingredietur*, &c. Sub illarum vero figura Antichristi prælia, & facinora prædixit, & ideo quædam interdum ita exaggerat, ut in solum Antichristum conveniri posse videantur. Quale est illud: *Faciet quæ non fecerunt Patres ejus, & patres patrum ejus*: quod Hieronymus notat, ad Antiochum proprie non accommodari, quia in regno, & divitiis non omnes antecessores suos excessit. Posita ergo sunt propter Antichristum, qui obtinebit multo ampliorem potentiam, & monarchiam, quam ille Antiochus fuerit consequutus. Postea vero describit Propheta persecutionem Antiochi contra Judæos, in figura etiam depingens persecutionem Ecclesiæ sub Antichristo, cui maxime illa verba conveniunt: *Contra firmissimas cogitationes inibit*, utique consilia sua, & potentiam armabit contra firmas cogitationes sanctorum fidelium, ut Patres exponunt, unde infra dicitur: *Cor ejus adversus testamentum sanctum, & faciet*. Et infra. *Et auferent juge sacrificium, & dabunt abominationem in desolationem*. Quæ omnia fecit suo modo Antiochus, sed sicut omnia in figura contingebant Judæis, ita illa fuerunt umbra respectu veritatis per Antichristum futuræ.

Dei contemptus in Antichristo.

Postea vero de superbia, & blasphemiis Antichristi propriissima sunt illa verba. *Et faciet juxta voluntatem suam Rex, & elevabitur, & magnificabitur adversus omnem Deum, & adversus Deum Deorum loquetur magnifica*, &c. Et infra. *Deum patrum suorum non reputabit, nec quenquam Deorum jurabit, quia adversus universa consurget*. Per quæ verba optime explicantur quæ supra tractavimus, ubi de cornu parvulo dicitur habere os loquens ingentia. Item quod circa verba Pauli diximus, quod ostendet se tanquam sit Deus, Dei veri locum, & adorationem usurpans. Unde ex hoc loco colligunt Patres, Antichristum idola gentium demoliturum, & deos gentium non esse adoraturum. Ex quo etiam notat Hierony. hæc verba ita convenire Antichristo, ut non possint de Antiocho intelligi, qui idololatra fuit, & Hebræos ad Deos gentium adorandos compellebat, ut in libris Machabæorum narratur. Hæc ergo esse potest nona proprietas Antichristi, scil. non esse futurum idolorum cultorem, quod saltem in publico, vel de antiquis Diis gentium intelligendum est. Nam statim addit Daniel, illum esse adoraturum Deum *Moezin*, de quo quis sit futurus, magna est controversia, variæque expositiones, sed ad præsens non referunt. Et probabilius videtur, habiturum Antichristum locum aliquem occultum, in quo dœmonem adjutorem suum sub aliqua imagine, vel idolo occulte colat, ut tractavi in 2. tom. 3. part. disp. 54. art 4. ubi non dixi, ut quidam mihi imposuit, forsan illa verba interpretanda esse de solo Antiocho, sed retuli primo loco hanc sententiam, & postea sententiam Hieronymi, ac Theodoreti, & communem prætuli, & ratione Hieronymi, quam in præsenti etiam tetigi, & validissima est, confirmavi.

Antichristus Deos gentium non colet sed dæmonem fortasse in occulto adorabit.

Malvend. lib. 7. c. 12.

Alia Danielis de Antichristo vaticinia c. 11. & 12.

Denique in reliqua parte capitis iterum prædicit Propheta prælia, & victorias Antichristi, & specialiter quomodo tres Reges Ægypti, Africæ, seu Libyæ, & Æthiopiæ vincet, & regna eorum occupabit. Postea vero Hierosolymam, debellaturus eam, cum magna potentia *veniet in multitudine magna, ut conterat, & interficiat plurimos, & figet tabernaculum suum Apadno inter maria super montem inclytum, & sanctum*, quod de monte Sion, vel Oliveti, Hieronymus, & alii exponunt. Ac tandem de morte ejus subjungitur, *veniet usque ad summitatem ejus, & nemo auxiliabitur ei*, quia nimirum, *interficiet illum*

Domi-

Dominus spiritu oris sui, seu imperio suo, & *sine manibus*, præcipiet enim aperiri terram, ut devoret eum, & vivus in infernum demergatur, ut in Apocalypsi dicitur. Postmodum vero Daniel c. 12. declarat, quanto tempore duratura sit illa persecutio Antichristi, & quomodo paulo post mortem ejus futurum sit judicium, & universalis resurrectio, ut exposuit August. 20. de Civit. c. 23. & copiose in superioribus explicatum est. Atque hæc fere sunt notæ, & signa, quibus nobis Antichristum Daniel descripsit, quæ latius Hieron. & Theodoret. prosequuntur, & ex modernis Pereira lib. 8. & 14. in Daniel. & Malvenda sparsim in suis eruditis lib. de Antichristo.

Ex dictis patet Pontificium Antichristianismũ, meram esse imposturam.

Conferant ergo omnes, qui fidem adhibent Scripturis has proprietates, & notas Antichristi cum his, quæ de Romano Pontifice sunt toti orbi manifesta, & luce clarius videre poterunt, quanta fuerit hæreticorum impudentia, & horrenda temeritas, vel potius insania, qui venerandam Apostolicam sedem tam incredibili infamia dehonestare ausi sunt, & quanta sit illorum cæcitas, qui ipsorum nugis, & inanibus cogitationibus se illudi sin sunt. Antichristi enim initia abjecta erunt, & obscura, non tantum generis, & originis (illud enim non multum curandum esset) sed regni, & potestatis. Origo autem Romanæ sedis quoad dignitatem ipsam altior cogitari non potest, ab ipso enim Christo fundata est, & inde ad singulas personas, etiam Bonifacii, & posteriorum per legitimam successionem manavit. Deinde Antichristi regnum ab ipso per falsas artes, & tyrannidem inchoabitur: Pontificis autẽ regnum præcipuum nullum post Christum habuit initium, sed successionem, non per fraudes, vel tyrannidem, sed per legitimam electionem. Ad hæc, Antichristi regnum temporale erit, per fraudes incipiet, & per bella, & cædes hostium dilatabitur. Primatus autem Pontificis spiritualis est, semperque idem quoad dignitatem in se spectatam, & licet quoad populorum subjectionem creverit, non tamen per corporalia bella, sed per verbum Dei, & fidem credentium. Per quam sicut in uno tempore dilatatum est, ita per infidelitatem aliquorum in aliquibus locis fuit imminutum, licet per Dei gratiam alibi semper augeatur. Omitto cætera, quæ ad mores, tempora, sedes, & fines pertinent, nam in superioribus satis ea inter se contulimus, & non solum diversa, sed etiam omnino opposita esse ostendimus. Nuncque solum adnotare voluimus, & advertere, quanta in his omnibus sit Scripturarum consonantia, & concordia, ut inde etiam appareat, quam sint violentæ Protestantium accommodationes ad visiones Apocalypsis: cum non solum sint voluntariæ, & sine duce, & præter verborum proprietatem, & contra rerum veritatem, sed etiam sint contra alia clariora Scripturarum loca, per quæ debent obscuriora intelligi juxta prudentem rationem Scripturam interpretandi.

Eorum, quæ in hoc libro tractantur summa, cum apostrophe ad Regem Angliæ.

QUanvis hujus libri materia, & argumentum nihil aliud præter calumniam, vel certe potius horrendam blasphemiam continere videatur, ideoque multis prudentibus melius fortasse videri posset hæc omittere, quam cum piarum aurium offensione rem per se incredibilem in quæstionem adducere; nihilominus laborem hunc nostrum neque inanem, neque piis auribus offendiculo futurum esse judicavimus. Eum enim serenissimus Angliæ Rex in suo de Antichristo discursu, ita suis conjecturis confidere videatur, ut earum responsionem per singula disputationis membra, tanquam rem nobis arduam, vel certe impossibilem, audacter postulet, non solum utile, verum etiam necessarium visum est, tum ad singula respondere, tum etiam ostendere, omnia, quæ objiciuntur, & sine fundamento solido esse cogitata, & neque conjecturæ nomen mereri. Ita ut mirandum profecto sit, in re tanti momenti, ut in ea salutis æternæ cardo versetur, tam levibus allusionibus, seu allegoriis prudentes viros duci potuisse.

Summa totius libri per singula capita.

Hanc igitur ob causam prius de Antichristi persona fundamentum posuimus, illumque futurum esse singularem quendam hominem, ex Scripturarum verbis, serie, ac concordia, nec non ex communi Patrum consensu demonstravimus. Deinde per singulas partes a Rege propositas discurrendo, in primis tempus ejus nondum venisse, persecutionemque illam, qualis ab initio non fuit, ab eo movendam, nondum inchoatam esse, nec testes contra illum mittendos adhuc apparuisse, ex eisdem principiis ostendimus. Postea vero sedem eius, nec Romæ esse, nec unquam futuram comprobavimus. Ac denique Antichristi personam ex proprietatibus a Prophetis, & Apostolis de illo prædictis late consideravimus; & quomodo per incredibilem tyrannidem & fallaces artes, ac signa mendacia, & ingentia prælia ab infimis principiis ad orbis monarchiam ascendet, & in tantam denique arrogantiam, & superbiam perveniet, ut supra omne quod dicitur Deus, extollatur, ita illum descripsimus, ut evidentissimum sit, nullum mortalem hominem, nedum Romanum Pontificem, tam iniquum, & abominabilem hactenus fuisse.

Hæretici typus Antichristi.

Quod si aliqua illius imago in aliquo terræ loco cogitanda est, non certe in Sancta Romana Sede, sed in cathedris Hæresiarcharum, vel in thronis Regiis Paganorum, aut schismaticorum Romanam Ecclesiam persequentium cogitandam esse ostendimus. Sicut Hieronymus Daniel. 11. & epist. ad Algas. q. 11. Antiochum, & Nerorem; Damascenus lib. de heres. Mahometem; Irenæus Marcionitas, & similes hæreticos; Cyprianus ep. 76. & 79. omnes Christi adversarios Antichristum appellarunt. Nemo enim nisi aliquis ex istis Antichristi, & Christi hostibus in Romanum Pontificem tale nomen, talemve calumniam traduxit. Neque in ejus cogitationem ascendere poterit, qui antiquam illius sedis originem plane divinam, ejusque felicissimum progressum, & admirandam stabilitatem cum Augustino, & aliis Patribus attenta mente consideraverit.

Reliquum est, Rex serenissime, ut omni animi perturbatione deposita, vim rationum, & pondus authoritatis attenta mente recogites, quantaque absurda ex libera Scripturæ commentatione proveniant, mediteris: gravissima D. Hieronymi verba simul considerans, qui cum Porphyrio disputans Danielis 11. ita concludit: *Hoc ideo prolixius posui, ut Scripturæ sanctæ difficultatem ostendam, cujus intelligentiam absque Dei gratia, & majorum doctrina non nisi imperitissimi, vel maxime sibi vendicant.*

LIBER

LIBER VI.

DE JURAMENTO FIDELITATIS REGIS ANGLIÆ.

PROOEMIUM.

In quo controversiæ fundamentum, & origo declaratur.

QUamvis liber hic postremum hujus operis locum sortiatur, quoniam & rerum ipsarum connexio, & doctrinæ perspicuitas, & ordo, quem in libro suo Rex Angliæ tenuit, ita postulabant, nihilominus ejus materia, & argumentum fundamentum, & occasionem toti huic controversiæ præbuit, ut in suæ Præfationis initio Rex ipse late declarat. Quamobrem, ut disputationis scopus præ oculis habeatur, initium, originemque hujusmodi juramenti, ejusque usque ad præsentem statum progressum præ oculis ponere necessarium duxi. In primis vero suppono id, quod nec Catholici, nec schismatici in dubium revocant, juramentum fidelitatis temporali Regi debitum, & convenienti forma præstitum, ex se honestum, ac consentaneum rationi esse, ita ut Regi liceat, illud a vasallis exigere, & hi sancte possint, imo & debeant illud præstare, quando convenienti modo, & ratione petitur, illudque postea observare, ac implere teneantur. Cum enim uniuscujusque Regis subditi, teste Paulo, ei parere, & fidelitatem servare, & in omnibus, quæ ad potestatem Regiam spectant, illi obedire teneantur, ut in lib. 3. ostensum est: per se manifestum est, juramentum de hac obedientia, & fidelitate servanda (quod juramentum fidelitatis appellamus) per se, & ex objecto suo honestum esse: ac subinde & posse a Rege ad suam maiorem securitatem, ac stabilitatem postulari, & tunc a subditis & exhiberi, & servari debere. Unde etiam obiter declaratum relinquitur, juramenti hujus formam, ut honesta sit, talem esse debere, ut potestatis Regiæ terminos non excedat, quia nec Rex potest juste obedientiæ sibi non debitæ promissionem exigere, neque subditi illam facere, aut jurare tenentur. Imo si talis promissio aliorum juribus præjudicet, illam in conscientia facere non possunt, ut in sequentibus latius dicemus.

Hoc autem fidelitatis juramentum, licet per se honestum sit, non adeo necessarium reputatum est, ut a singulis vasallis, & omnium ordinum personis in omnibus regnis exigatur. Quin potius in rebus publicis bene institutis, & quiete, ac in pace viventibus, & præsertim in catholicis regnis consuetudine receptum est, ut in publicis comitiis civitatum Procuratores, aliique Principes, ut magistratus, totius regni nomine, Principi, vel cum primum regni potestatem accipit, vel etiam postea præscriptis temporibus, juxta uniuscujusque regni morem, hoc juramentum obedientiæ, ac fidelitatis exhibeant. A singulis autem de plebe postulari non solet, non quia fieri non possit, sed quia ipsimet Principes in pace, & tranquillitate regnantes, & de subditorum fidelitate confisi, id neque necessarium, neque opportunum, aut conveniens judicant. In regno autem Angliæ ex quo tempore schismata, & hæreses in illo seminari cœperunt, etiam mos exigendi a subditis peculiare juramentum, introduci cœpit. Unde sicut Henricus VIII. schismatis author fuit, ita ipse primus novam jurandi formam subditis suis proponere incepit, qua non solum civilem obedientiam, sed illam etiam, quæ soli Romano Pontifici debetur, sibi promitti postulavit.

Primum juramentum Anglis indictum. Refert enim Sander. lib. 1. de Schism. Anglican. circa medium, Regem Henricum fere in schismatis initio ab omnibus sui regni ordinibus in publicis comitiis petiisse, ut ab Ecclesiasticis omnibus juramentum exigeretur, quo eandem ipsi, quam antea Romano Pontifici consueverant, obedientiam promitterent, quod licet in principio non simpliciter, sed cum quadam limitatione admissum fuerit, ut infra dicam, hac tamen ratione tandem Rex obtinuit, quod expetebat. Non refert autem Sanderus specialem formam hujus juramenti præstandi, ab Henrico editam esse, sed simpliciter formam usitatam jurandi obedientiam Papæ sibi applicasse, utique eodem verborum tenore promittendam, & juramento confirmandam. Neque etiam refert, omnes de populo coactos esse juramentum illud præstare, sed solum Ecclesiasticas personas, neque illas omnes, sed quæ in comitiis suffragium habere poterant, quantum ex historia illa colligi potest. Nec etiam invenio tempore Eduardi aliquod simile juramentum populo, vel Ecclesiasticis iterum fuisse propositum, vel postulatum. Elisabetha vero in initio statim regni sui, seu in primis comitiis, quæ *Parlamentum* vocant, novam jurandi formam tradidit, omnesque, exceptis primatibus laicis, illam solenniter profiteri jussit; formam autem juramenti sequens est, ut eam refert Sander. lib. 3. in initio regni Elisabethæ.

§. Forma Juramenti ab Elisabetha prius subditis proposita: & postea sub Jacobo aucta.

EGo A. B. prorsus testificor, & declaro in conscientia mea, Reginam esse solam supremam gubernatricem, & istius regni Angliæ, & aliorum omnium suæ Majestatis dominiorum, & regionum, non minus in omnibus spiritualibus, atque Ecclesiasticis rebus, vel causis, quam temporalibus, & quod nemo externus Princeps, persona, Prælatus, Status, vel Potentatus, aut facto, aut jure, habet aliquam jurisdictionem, potestatem, superioritatem, præeminentiam, vel authoritatem Ecclesiasticam, aut spiritualem in hoc regno. Ideoque plane renuncio, & repudio omnes externas jurisdictiones, potestates, superioritates, atque authoritates.

Recte aute advertit Sanderus, vel timuisse, vel puduisse fœminam nomen Capitis Ecclesiæ, quod sibi Henricus arrogaverat, usurpare, & ideo illud nomen in supremæ gubernatricis commutasse. In re tamen nullam fuisse differentiam, sed in nomine tantum, nam quod Rex metaphorico nomine dixerat, Elisabetha magis proprio declaravit. Immo postea multi suspicati fuerunt, plus aliquid Reginam per illam juramenti formulam intendisse, nimirum, omnem spiritualem potestatem etiam in administrandis sacramentis, sibi arrogare: ipsam vero declarasse, nihil aliud per illa verba sibi attribuere voluisse, quam quod patri, & fratri sub nomine capitis ecclesiæ ab Ordinibus fuerat concessum.

Hæc igitur juramenti forma tempore Elisabethæ servata est, postea vero Jacobus illam auxit, addendo specialem promissionem servandi fidem, & obedientiam Regi, propter quam potuit jam hoc vocari juramentum fidelitatis, nam antea solum videbatur esse quædam jurata confessio, vel professio Primatus, quasi cujusdam articuli Anglicanę fidei. Forma igitur prioris juramenti a Jacobo Rege præstiti, quam ipse in Apologia refert, præter superiorem formulam, seq. tantum addit promissionem.

Ego A. B. &c. Et promitto, me deinceps fidem, & veram obedientiam Regiæ Majestati, ejusque hæredibus, ac legitimis successoribus præstiturum, & pro virili mea adjuturum, ac propugnaturum omnes jurisdictiones, privilegia, præeminentias, & authoritates Regiæ Majestati, Hæredibus suis, ac successoribus concessas, vel debitas, sive Imperiali hujus regni coronæ unitas, & annexas. Ita me Deus adjuvet, &c.

Postea vero, ut in Præfationis initio, & in principio Apologiæ, & sæpe in suo libello Rex inculcat, occasione proditionis, seu conjurationis, quæ contra eundem, suique publicos regni ordines in unum coeuntes per tormentarii pulveris impetum destinabatur, novam ipse juramenti formam invenit, quam lege, & decreto publico sancivit, ab omnibus suis exigendam, & præstandam fore, tum ut si qui adhuc tanti criminis socii ibi restarent, deprehendi possent, tum ut se, & suos a similibus periculis, & machinationibus securiores redderet. Forma autem juramenti est quæ subsequitur.

§. Ter-

§. Tertia Jurandi formula, quæ a Rege Jacobo fuit excogitata, & defensa.

EGo A. B. Vere & syncere agnosco, profiteor, testificor, & declaro in conscientia mea, coram Deo, & mundo, quod supremus Dominus noster Rex Jacobus supremus, & verus Rex hujus regni, & omnium aliorum Majestatis suæ dominiorum, & terrarum, & quod Papa nec per se ipsum, nec per ullam aliam authoritatem Ecclesiæ, vel sedis Romanæ, vel per ulla media cum quibuscunque aliis, aliquam potestatem, nec authoritatem habeat Regem deponendi, vel aliquorum Majestatis suæ dominiorum, vel regnorum disponendi, vel alicui Principi extraneo ipsum damnificare, aut terras suas invadere, authoritatem concedendi, vel ullos subditorum suorum ab eorum suæ Majestatis obedientia & subjectione exonerandi, aut ullis eorum licentiam dare arma contra ipsum gerendi, tumultus seminandi, aut aliquam violentiam, aut damnum Majestatis suæ personæ, Statui, vel Regimini, vel aliquibus suis subditis infra sua dominia afferendi. Item juro ex corde, quod non obstante aliqua declaratione, vel sententia excommunicationis, aut deprivationis facta, vel concessa, aut facienda, vel concedenda per Papam, vel successores suos, vel per quancunque authoritatem derivatam, aut derivari prætensam ab illo, seu a Sede sua contra dictum Regem, hæredes suos, vel quancunque absolutione dictorum subditorum ab eorum obedientia, fidelitatem tamen, & veram obedientiam suæ Majestati, hæredibus, & successoribus suis præstabo, ipsumque & ipsos totis meis viribus contra omnes conspirationes, & attentata quæcunque, quæ contra personam illius, vel illorum, eorumque coronam, & dignitatem ratione, vel colore alicujus sententiæ, vel declarationis, aut alias facta fuerit, defendam, omnemque operam impendam revelare, & Majestati suæ, hæredibus, & successoribus suis, manifestum facere omnes proditiones, & proditorias conspirationes, quæ contra illum, aut aliquos illorum ad notitiam, vel auditum meum pervenerint.

Præterea juro, quod ex corde abhorreo, detestor, & abjuro, tanquam impiam, & hæreticam, hanc doctrinam, & propositionem, Quod Principes per Papam excommunicati, vel deprivati possint per suos subditos, vel alios quoscunque deponi, & occidi.

Et ulterius credo, & in conscientia mea resolvor, quod nec Papa, nec alius quicunque potestatem habet, me ab hoc juramento, aut aliqua ejus parte absolvendi. Quod juramentum agnosco, recta, ac plena authoritate, esse mihi legitime ministratum, omnibusque indulgentiis, ac dispensationibus in contrarium renuncio. Hæcque omnia plane, ac syncere agnosco, & juro juxta expressa verba per me hic prolata, & juxta planum, ac communem sensum, & intellectum eorundem verborum, absque ulla æquivocatione, aut mentali evasione, vel secreta reservatione quacunque. Hancque recognitionem, & agnitionem facio cordialiter, voluntarie, & vere in vera fide Christiani viri. Sic me Deus adjuvent.

Hujus autem juramenti occasione non solum dubitationes, sed etiam opiniones variæ, & dissensiones inter ipsos Catholicos Angliæ ortæ sunt. Plures enim a tali juramento præstando abhorrebant, eo quod in illa jurandi formula, & si non expresse, tecte, & implicite obedientia Pontifici debita abnegetur, Regique promittatur, ac subinde articulus de Primatu Regis ibi virtute contineatur, & recognoscatur. Alii vero sine scrupulo conscientiæ juramentum illud præstari posse dicebant, dummodo animo, & intentione fieret promittendi tantum Regi civilem obedientiam, nam reliqua, cum in juramento non contineantur, si intentio jurantis recta sit, non possunt juranti attribui: quia licet alii fortasse aliud suspicentur, illud est solum ex ignorantia, quæ per admonitionem, & protestationem prius coram Catholicis factam potest sufficienter auferri, & ita omne scandalum evitari. Hoc autem e medio sublato, nulla interna malitia in illo juramento eis inesse videbatur. Quoniam vero his coloribus decepti, & fortasse nonnullo humano timore inducti aliqui etiam ex primoribus Catholicis, & Ecclesiasticis non solum in hanc sententiam descendebant, verum etiam in juramento præstando anteibant, necessarium fuit in re tam gravi, & periculis exposita, Summum Pontificem pro sua pastorali cura opportunum remedium adhibere. Quamobrem Sanctissimus D. N. Paulus V. ad Catholicos Angliæ, quid in re tam ardua sentiendum, & servandum esset, datis ad eos literis in forma Brevis admonuit, quarum literarum forma talis est.

§. Primum Breve Pontificium.

DIlecti filii, salutem, & Apostolicam benedictionem. Magno animi mœrore nos semper affecerunt tribulationes, & calamitates, quas pro retinenda Catholica fide jugiter sustinuistis. Sed cum intelligamus, omnia hoc tempore magis exacerbari, afflictio nostra mirum in modum aucta est. Accepimus namque compelli vos, gravissimis pœnis propositis templa hæreticorum adire, cœtus eorum frequentare, concionibus illorum interesse. Profecto credimus proculdubio eos, qui tanta constantia atrocissimas persecutiones, infinitas propemodũ miserias hactenus perpessi sunt, ut immaculate ambularent in lege Domini, nunquam commissuros esse, ut coinquinentur communione desertorum divinæ legis. Nihilominus zelo pastoralis officii nostri impulsi, & pro paterna solicitudine, qua de salute animarum vestrarum assidue laboramus, cogimur monere vos, atque obtestari, ut nullo pacto ad hæreticorum templa accedatis, aut eorum conciones audiatis, vel cum ipsis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis hæc facere sine detrimento divini cultus, ac vestræ salutis. Quemadmodum etiam non potestis absque evidentissima, gravissimaque divini honoris injuria, obligare vos juramento, quod similiter maximo cum cordis nostri dolore audivimus, propositum vobis fuisse præstandum infrascripti tenoris, videlicet: Ego A. B. vere, & sincere, &c. ut supra.

Quæ cum ita sint, vobis, ex verbis ipsis perspicuum esse debet, quod hujusmodi juramentum, salva fide catholica, & salute animarum vestrarum, præstari non potest, cum multa contineat, quæ fidei, & saluti aperte adversantur. Propterea admonemus vos, ut ab hoc, atque similibus juramentis præstandis omnino caveatis, quod quidem eo acrius exigimus a vobis, quia experti vestræ fidei constantiam, quæ tanquam aurum in fornace, perpetuæ tribulationis igne probata est, pro comperto habemus, vos alacri animo subituros esse quæcunque atrociora tormenta, ac mortem denique ipsam constanter oppetituros, potius quam Dei Majestatem ulla in re lædatis. Et fiducia nostra confirmatur ex his, quę quotidie nobis afferuntur de egregia virtute, atque fortitudine, quæ non secus, ac in Ecclesiæ primordiis resplendet novissimis hisce temporibus in Martyribus vestris.

State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam justitiæ sumentes scutum fidei, confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus, nec quicquam vos detineat. Ipse autem, qui coronaturus est vos, certamina vestra in cœlo intuetur, bonum opus, quod in vobis cœpit, perficiet. Nostis, quia discipulis suis pollicitus est, se nunquam relicturum esse eos orphanos. Fidelis enim est, qui promisit. Retinete igitur disciplinam ejus, hoc est, radicati, & fundati in charitate; quidquid agitis, quidquid conamini, in simplicitate cordis, & unitate spiritus sine murmuratione, aut hæsitatione unanimes facite. Siquidem in hoc cognoscent omnes, quia discipuli Christi sumus, si dilectionem ad invicem habuerimus. Quæ quidem charitas, cum sit omnibus Christi fidelibus maxime appetenda, vobis certe, dilectissimi filii, prorsus necessaria est. Hac enim vestra charitate diaboli potentia infringitur, qui nunc adversus vos tantopere insurgit, cum ipsa contentionibus, atque dissidiis nostrorũ filiorũ præcipue nitatur.

Hortamur itaque vos per viscera Domini Jesu Christi, cujus charitate e faucibus æternæ mortis erepti sumus, ut ante omnia mutuam inter vos charitatem habeatis. Præscripsit sane vobis præcepta maxime utilia, de fraterna charitate vicissim exercenda, felicis recordationis Clemens Papa VIII. suis literis in forma Brevis ad dilectum filium Magistrum Georgium, Archi Presbyterum regni Angliæ, datis die quinta mensis Octobris 1603. ea igitur diligenter exequimini, & ne ulla difficultate, aut ambiguitate remoremini, præcipimus vobis, ut illarum literarum verba ad amussim servetis, & simpliciter prout sonant, & jacent accipiatis, & intelligatis, sublata omni facultate aliter illa interpretandi. Interim nos nunquam cessabimus, Deum Patrem misericordiarum precari, ut afflictiones, & labores vestros clementer respiciat, ac vos continua protectione custodiat, atque defendat, quos Apostolica benedictione nostra clementer impertimur. Datum

Ro-

Romæ apud Sanct. Marcum, sub annulo piscatoris decimo Calend. Octobr. 1606. *Pontificatus nostri anno* 2.

Quia vero nonnulli eo tempore fortasse ad Catholicos decipiendos, ne illa occasione juramentum recusarent, rumores in Anglia sparserunt, quibus fidem illarum literarum suspectam redderent, dicentes, Breve illud non verum, nec a Pontifice scriptum, sed ab aliquo fuisse confictum, ideo Summus Pontifex secundum Breve, quo prioris veritas certior fieret, conscripsit, cujus tenor est qui sequitur.

§. Secundum Breve.

Dilecti filii, salutem, & Apostolicam benedictionem. Renunciatum est nobis, reperiri nonnullos apud vos, qui, cum satis declaraverimus per litteras nostras anno superiore, x. *Kalend. Octobr. in forma Brevis datas, vos tuta conscientia præstare non posse juramentum, quod a vobis tunc exigebatur: & præterea stricte præceperimus, ne ullo modo illud præstaretis: nunc dicere audent, hujusmodi literas de prohibitione Juramenti, non ex animi nostri sententia, nostraque propria voluntate scriptas fuisse, sed potius aliorum intuitu, atque industria. Eaque de causa iidem persuadere nituntur, mandata nostra dictis literis non esse attendenda. Perturbavit sane nos hic nuntius, eoque magis, quia experti obedientiam vestram (filii nostri unice dilecti) qui ut huic Sanctę Sedi obediretis, opes, facultates, dignitatem, libertatem, vitam denique ipsam pie, ac generose nihil fecistis; nunquam suspicati essemus, potuisse vocari apud vos in dubium fidem literarum nostrarum Apostolicarum, ut hoc prætextu vos ex mandatis nostris eximeretis. Verum agnoscimus versutiem, atque fraudem adversarii humanæ salutis, eique potius, quam vestræ voluntati tribuimus hanc renitentiam. Ea propter iterum ad vos scribere decrevimus, ac denuo vobis significare, literas nostras Apostolicas anno præterito,* x *Kalend. Octob. datas de prohibitione Juramenti non solum motu proprio, & ex certa nostra scientia; verum etiam post longam, & gravem deliberationem de omnibus, quæ in illis continentur, adhibitam, fuisse scriptas, & ob id teneri vos illas omnino observare, omni interpretatione secus suadente rejecta. Hæc autem est mera, pura, integraque voluntas nostra, qui de vestra salute soliciti semper cogitamus ea, quæ magis vobis expediunt. Et ut cogitationes, & consilia nostra illuminet is, a quo Christiano gregi custodiendo nostra fuit præposita humilitas, indesinenter oramus: quem etiam jugiter precamur, ut in vobis filiis nostris summopere dilectis, fidem, constantiam, mutuamque inter vos charitatem, & pacem augeat. Quibus omnibus cum omni charitatis affectu, peramanter benedicimus. Datum Romæ apud S. Marcum sub annulo piscatoris* x. *Kalend. Octob.* MDCVII. *Pontificatus nostri anno tertio.*

His Pontificiis literis, & epistola ab Illustrissimo Cardinali Bellarmino ad Archipresbyterum Angliæ conscriptis exagitatus Rex Angliæ contra utrumque breve, & Epistolam, & in defensionem hujus ultimi juramenti libellum, suo nomine occultato, scripsit, aut scribi fecit, in quo præcipue ostendere conatur, per juramentum illud nihil aliud, quam civilem obedientiam, ac fidelitatem a subditis exigi, & ideo vehementer conqueritur, quod subditi sui ab obedientia civili ei præstanda deterreantur. Sic enim ipse Rex in principio Præfat. pag. 13. affirmat, & in alio loco Apologiæ sic inquit. *Ad proximum caput Brevis quod attinet, quo Pontificiis omnibus interdicit, ne Ecclesias nostras adeant, neve ritus, & cæremonias nostras frequentent, non est mihi jam animus hæc attingere: siquidem id solum negotii nunc incumbit, ut orbi proloquar injurias, & injustitias Pontificis interdicentis subditis meis ne obedientiam suam erga me profiteantur.* Et alio in loco magno verborum pondere, & exaggeratione sic affirmat: *Ego enim, quantum mea mens assequi potest, non cœlum a terra longius distare credo, quam professio obedientiæ civilis erga civilem Regem differt ab iis omnibus, quæ catholicæ fidei, aut Primatui Sancti Petri quoquomodo sunt affinia.*

Hęc autem, & similia multa, quę in illa Apologia continentur, non sine sufficienti responsione, & impugnatione a Card. Bellarm. relicta sunt. Statim enim, ac in manus ejus Apologia pervenit, antidotum contra illam quāvis tecto nomine suo, scripsit; quo illud non fidelitatis, sed infidelitatis juramentum esse, nec solius obedientiæ civilis ad Regem, sed etiam abnegationis Pontificiæ potestatis professionem esse convicit. Qua responsione veluti contempta Rex in hac posteriori Apologiæ editione nihil illi addendum existimavit. Sed initio fere præfationis, postquam in authorem illius responsionis acriter invectus, & de injuriis, cōvitiis, aliisque in modo scribendi defectibus gravissime conquestus est, tandem concludit, *nunquam cum ad id, in quo causa cardo vertitur, directe respondisse.* Hac vero occasione iterum ibi declarat, duo tantum esse capita, de quibus in Apologia disseruit: *Prius* (ait) *ut probarem, infidelitatis sacramento nihil aliud, quam obedientiam mere civilem, & sacularem summis Principibus a subditis debitam contineri. Alterum ut ostenderem, hanc in Reges potestatem a Pontificibus inique usurpatam cum Scripturis Conciliis, & Patribus pugnare.* Ex his autem duobus capitibus hoc posterius in lib. 3. & 4. fuse a nobis tractatum est, ubi satis directe omnibus, quæ in illa parte Apologiæ, vel in Præfatione Rex inducit, respondimus, ideoque illud amplius non attingemus: alterum vero, quod brevius, clariusque judicamus, compendiosius etiam in hoc libro prosequemur. Ne vero nobis etiam objiciat, quod ab scopo aberraverimus, illam paulo fusius, & distinctius iterum proponemus.

CAPUT I.

Quis sit præsentis controversiæ scopus, & causæ status, & quæ ratio disputandi in ea servanda sit.

Ut proprium hujus disputationis scopum, statumque controversiæ præ oculis proponamus, varia juramenti genera, quæ a Rege temporali exigi possunt, & ex dictis colliguntur, distinguere oportet. Unum dici potest civile juramentum, quia est solius obedientiæ civilis in rebus mere temporalibus, & ad Regis potestatem vere pertinentibus. Aliud est juramentum sacrum, seu Ecclesiasticum, scilicet, solius obedientiæ Ecclesiasticæ, seu spiritualis Regi temporali exhibendæ tanquam supremam potestatem Ecclesiasticam, seu spiritualem habenti. Per quod juramentum consequenter Pontificis potestas, eique debita obedientia abjurantur. Tertium dici potest juramentum mistum clare, & aperte, quia per illud expresse fit professio utriusque potestatis in temporali Rege, & utraque obedientia illi promittitur, & consequēter utraque etiam Pontifici abjuratur. Quartum dici potest mistum palliatum, quia per illud obedientia civilis expresse juratur, tecte autem, & sub verbis minus claris obedientia Pontifici debita negatur, & Regi tribuitur. *Genera juramenti fidelitatis.*

De primo genere juramenti (ut dixi) nulla est inter Pontificem, & Regem Angliæ controversia. Quantumvis enim Rex injuriam, & injustitiam sibi fieri a Pontifice conqueratur, prohibendo subditis suis, ne obedientiam civilem illi promittant, & serventque vera non ita est, ut merito notavit Bellarminus in responsione ad Præfationem Regiam c. 2. & in Apologia respondendo ad objecta contra primum Breve Pontificis §. *Pergit deinde author, &c.* Quia in neutro Brevi Pontificio reprehensio talis juramenti invenitur, nec aliquem authorem catholicum allegare potest Rex, qui hoc genus juramenti cum Catholica fide non consentire judicaverit. Quapropter sine causa laborat Rex in sua Apologia p. 25. & sequentibus ex Scripturis, Conciliis, & Patribus probando, vel deberi Regibus in conscientia civilem obedientiam, vel licitum esse juramentum, quo illa promittitur, nam hoc non solum verum, sed etiam catholicum dogma esse omnes confitemur. Hoc autem, & non aliud probant testimonia a Rege allegata, ut in libro 3. ex professo per singula discurrendo ostendimus. Et sane testimonia Patrum, quæ ipsemet adducit, diserte ita loquuntur, nam vel utrāque obedientiam distinguunt, vel cum moderatione, & limitatione loquuntur. Augustinus enim cum dixisset, milites Christianos obedivisse Juliano, licet is Apostata, & infidelis esset, statim adjungit: *Ubi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant, nisi eum, qui in cœlo erat.* Tertullianus vero dicens, *Colimus Imperatorem*, statim addit, *Sic quomodo & nobis licet, & ipsi expedit.* Et similia sunt alia apud Gratian. in Decret. 11. q. 1. sub finē. *Licitum esse juramentum circa obedientiam civilem, catholicum dogma.*

Neque minus supervacanea sunt, quæ in Apologia in initio responsionis ad Epistolam Bellarmini Rex congerit ex Conciliis Toletanis 4. 5. 6. & 10. ut probet juramentum fidelitatis Regi factum esse ab universis subditis servandum. Tractant enim illa Concilia de puro, licito, ac honesto fidelitatis juramento, quod & tunc fiebat in Hispa- *Idem dogma varia concilia docuerunt.*

Hispania suis Regibus, & nunc etiam fit, ac fidelissime servatur. Non enim venit in mentem Patrum illorum conciliorum, esse posse in Ecclesia Catholica aliud juramenti genus, quo principi temporali Ecclesiastica obedientia promittatur, aut aliqua spiritualis potestas in eo recognoscatur, vel in Pontifice abjuretur. Unde in Concilio Toletan. 10. c. 2. expresse dicitur. *Siquis religiosorum ab Episcopo usque ad extremi ordinis clericum, sive Monachum generalia juramenta in salutem regiam, gentisque aut patriæ data reperiatur violasse voluntate profana, mox dignitate privatus, & loco, & honore habeatur exclusus.* Quæ verba satis declarant, sermonem esse de generalibus juramentis, quæ in quacunque republica humana ad ejus conservationem, & ad civilem obedientiam, & vitæ ac rerum suarum securitatem Regni præstandam fieri solent. Et similiter alia Concilia de Juramento, quod non solum inter fideles, sed etiam inter quoscunque gentiles fieri consuevit, aperte loquuntur. Unde concilium Toletan. 4. cap. 75. sic inquit: *Sacrilegium quippe est, si violetur a gentibus Regum suorum promissa fides, quia non solum in eos fit pacti transgressio, sed & in Deum, in cujus nomine pollicetur ipsa promissio.* Et eodem modo loquuntur cætera. Tractant ergo de communi pacto inter Regem, & regnum juramento fidelitatis firmato, quod est juramentum pure civile, & politicum, de quo non est controversia. Unde illa Concilia magis ad speciem, & apparatum, quam ad causæ probationem adducta videntur. Neque plus ad scopum disputationis pertinet canon. 12. Concilii Aquisgran. sub Ludovico, & Gregor. 4. in 2. articulo, seu membro illius, ubi generatim damnantur, qui contra Regem insurgunt, & juramentum fidelitatis illi non servant. Nam loquitur etiam illud Concilium de puro juramento civili, tum quia nullum aliud erat tunc auditum in Ecclesia Regibus fieri, tum etiam quia pro fundamento præmittit Concilium: *Constat, quia quicumque potestati a Domino datæ resistit, juxta Apostolicum documentum Dei ordinationi resistit;* potestas autem Regis civilis tantum est: de simili ergo juramento loquitur Concilium.

Ex Conc. Aquisgra. probatur diversitas primatus Eccles. a laico.

Quod si Rex Angliæ illi gravissimo Concilio fidem adhibet, ut par est, quæso, primum ab eo jactum fundamentum attente consideret, statim enim in principio sic Patres loquuntur: *Primo visum est, normam universæ religionis, atque Ecclesiasticæ disciplinæ in duabus consistere personis Pontificali videlicet, atque Imperiali.* Quod fundamentum primum authoritate Gelasii præferentis authoritatem Papæ potestati Regum confirmat: Deinde testimonio Fulgentii dicentis: *Quantum pertinet ad hujus temporis vitam, in Ecclesia nemo Pontifice potior, & in sæculo Christiano Imperatore nemo potior invenitur.* Et in parte 3. ejusdem Concilii multa de Regali munere, ac potestate traduntur, & in cap. 5. illius partis refertur dictum Constantini ad Episcopos: *Potestatem vobis dedit Deus de nobis quoque judicandi, & ideo nos a vobis recte judicamur, vos autem non potestis ab hominibus judicari.* Quando ergo Concilia juramenta fidelitatis Regibus facta servanda esse decernunt, non confundunt civilem obedientiam cum ecclesiastica, sed unicuique quod suum est, reddendum statuunt, Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & quæ sunt Dei, Deo. Et ita de primo juramento fidelitatis, & obedientiæ tantum civilis nulla est controversia,

Gelas. ad Anastas. Imperat.

Fulgen. lib. de Prædest. in & grat.

Constantini sententia de jurisdictione Episcoporum.

Ruffin. lib 1. alias 10 cap 2.

Principē laicum habere jurisdictionem spiritualem, olim inauditum.

De secundo autem genere juramenti, quo vasallus fidelis Regis Christiani illum recognoscit, ut supremum caput, vel gubernatorem Ecclesiæ in Ecclesiasticis, & spiritualibus rebus, eique obedientiam in eisdem spiritualibus promittit, nulla quidem fuit olim in Catholica Ecclesia controversia, quia nunquam in illa tale juramentum auditum est, quia materia ejus sacrilega, & doctrinæ fidei contraria semper judicata est. A temporibus autem Henrici Octavi cœpit in Regno Angliæ illud juramentum introduci: & in principio ipsemet Rex in comitiis regni sui illud proponere non est ausus, quia res nova esset, & inaudita, sciretque viris Catholicis, & præsertim Ecclesiasticis futuram esse acerbissimam. Ideoque Roffensem, virum magnæ authoritatis, ut illud proponeret, suaque authoritate aliis persuaderet, coegit: ille autē licet iniquitatem juramenti non ignoraret, tunc vel timore, vel rationibus humanis inductus Regi paruit, juramentumque non simpliciter, sed quadam limitationę addita, cæteris Episcopis proposuit, scilicet *quantum eis per Dei verbum permissum esset, ac licitum.* Hujus autem lapsus ex humana fragilitate profecti eum postea gravissime pœnituit, publiceque contestatus est, non debuisse cum exceptione illa Juramentum admittere, ac si res esset dubia, sed per verbum Dei veritatem aperire, ne alii in fraudem inducerentur. Itaque ex tunc schismatici, & timidi juramentum probare, & reddere; Catholici autem detestari, & vitare cœperunt. Idemque dissidium inter Catholicos, & hæreticos usque nunc durat, & perpetuo perseverabit, quamdiu illi Schismatici in suo errore permanserint, quoniam nobis certum est, fidem Catholicam tale juramentum damnare.

Sander. lib. 1. Roffensis retractatio circa præstitū juramentum.

Nihilominus tamen quæstio, quæ nunc versatur, non est de hoc juramento, bene enim novit Rex Angliæ, Romanam fidem illud juramentum damnare, & a veris, ac constantibus Catholicis subditis suis non esse præstandum: imo (ut infra videbimus) ob hanc causam dicit, formulam juramenti mutasse, ne subditos suos in eas angustias cum ingenti discrimine induceret. Quamvis enim ipse, & alii Anglicani Protestantes privato suo errore opinentur, juramentum illud esse licitum, quia putant promissionem esse de re licita, & debita, nihilominus non negant, nec negare possunt, si vel ratione naturali uti velint iniquum esse, tale juramentum contra conscientiam præstare, sive animo non implendi illud, sive credendo talem obedientiam soli Pontifici Summo esse reddendam. Quapropter non manet inter nos in hoc puncto controversia de juramento, sed de materia ejus, quæ coincidit cum controversia de primatu, quæ lib. 3. tractata est.

Non est hic quæstio de 2. juramenti genere, neque de 3.

Atque eadem ratione non est quæstio de tertio juramento, utramque obedientiam civilem, & Ecclesiasticam aperte comprehendente. Cum enim bonum ex integra causa, & malum ex quocunque defectu, & una pars materiæ talis juramenti prava sit, manifestum est totum juramentum esse iniquum. Sicut enim propositio copulativa, cujus una pars est falsa, simpliciter falsa est, ita juramentum illud, cum per illud copulative (ut sic dicam) & civilis, & Ecclesiastica obedientia Regi ut supremo capiti promittatur, simpliciter iniquum, & detestabile est. Denique qui credit, Regem temporalem esse supremum in temporalibus, & spiritualibus, quamvis in priori parte non erret, sed tantum in posteriori, simpliciter hæreticus est, quia una hæresis sufficit ad hæreticum constituendum; ergo similiter juramentum illud est professio cujusdam hæresis, ac proinde abominabile. Idemque non minus evidens, & certum esse debet de quarta jurandi forma, in qua promissio obedientiæ civilis Regi facienda, & abjuratio Pontificia non clare, sed tecte, & simulate proponitur, quia in moralibus illa duo æquiparantur, parumque refert ad fidei constantiam, quod aperte, vel sub aliquo velamine, & simulatione veritas Catholica negetur. Unde etiam de hoc puncto non est principalis controversia; quia vero ab ignorantibus potest in dubium revocari, inferius opportuno loco dictam veritatem confirmabimus.

4. Juramenti genus.

Punctum ergo principale, in quo Rex controversiam constituit, non est de jure (ut sic dicam) sed de facto, id est, an in illa ultima forma jurandi a Rege Angliæ inventa sola obedientia civilis a subditis exigatur, Ecclesiastica vero nullo modo, neque expresse, neque tacite, vel tecte, seu palliate. Et similiter an per illud juramentum abjuretur Primatus Papæ, ejusque suprema spiritualis potestas negetur, vel solum fiat professio supremæ potestatis Regiæ in suo ordine, & gradu sine professione spiritualis potestatis, quam usurpat. Nam Rex Angliæ contendit in eo juramento solam promissionem obedientiæ pure civilis, & professionem supremę Regię potestatis temporalis contineri. Sic enim ait in Præfatio. pag. 12. *Tanto studio, tantaque solicitudine cavebam, ne quicquam hoc juramento contineretur, præter fidelitatis illius, & temporalis obedientiæ promissionem, quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit.* Et infra dicit, scripsisse Apologiam, in qua suscipiebat probandum; *nihil in eo juramento contineri, nisi quod ad obedientiam mere civilem, ac temporalem spectat, qualis summis Principibus a subditis debetur.* Idemque in aliis locis tam Præfationis, quam Apologiæ repetit, ex quibus aliqua in præcedenti præfatione retuli. Hoc ergo in primis est

a no-

a nobis examinandum. Et primo quidem de re ipsa secundum se spectata differemus, & per singulas illius formulæ jurandi partes, prout Rex postulare videtur, discurrendo, quam sit injustum, & fidei contrarium juramentum illud ostendemus. Postea vero ad ea, quæ contra Brevia Pontificia objiciuntur, facile respondebimus. *Controversiæ status ac divisio.*

CAPUT II.

Utrum in prima parte Formulæ juramenti aliquid præter obedientiam civilem, & contra Ecclesiasticam jurandum proponatur?

IN quatuor partes, seu paragraphos dicta juramenti formula divisa est: prima est in ejus initio, secunda in paragrapho, *Item juro*, tertia in paragrapho, *Præterea juro*, quarta in paragrapho, *Et ulterius credo*, quæ discutiendæ sunt, & attente considerandum, an in omnibus, vel in aliqua earum verum inveniatur illud Regis pronunciatum, nihil in illo juramento contineri, nisi quod ad obedientiam mere civilem, ac temporalem spectat. Prius autem, quam ad singulas partes descendam, præmoneo, ab aliquibus notatum esse, verbum *Juro* in prima, & ultima clausula non apponi, & ideo in eis non jurari, ac subinde non tantam requiri certitudinem de veritate earum rerum, quæ in eis proponuntur, quin sine culpa saltē gravi quis possit illa confiteri, licet ea non credat, sicut in aliis duabus partibus, quæ sub juramento proferuntur, necessaria est. Hæc vero consideratio falsa est, & perniciosa. Primo enim citra dubium verum est, etiam illi, quæ in prima, & ultima parte continentur, sub juramento proferri. Nam in prima dicitur: *In conscientia mea coram Deo*, quæ duæ particulæ in rigore sumptæ solent esse formæ jurandi, & licet sigillatim sumptæ interdum sint ambiguæ, tamen simul conjunctę adinvicem se juvant, & determinant significationem ad indubitatam jurandi formam. Et augetur certitudo ex solennitate juramenti, & ex materia ejus, & quia statim in secunda clausula dicitur: *Item juro*, & ex aliis, quæ jam dicam. Nam in ultima etiam clausula ponitur particula; *In conscientia mea*, & deinde supponitur simpliciter juramentum hoc, quoad omnes suas partes esse tam validum juramentum, ut a nulla earum possit Pontifex quenquam absolvere. Et quod tollit omne dubium, infra dicitur: *Hæc omnia plane, ac sincere agnosco, & juro*. Et in fine concluditur: *In vera fide Christiani viri, & sic me Deus adjuvet*. Quod ultimum verbum sufficit ad jurandum omnia præmissa, ut in jure etiam canonico habetur, c. *Ego N.* de jure jurando. Ultimo vero addo, cum in prima parte dicatur, *Agnosco, & profiteor*, & in ultima dicatur, *Credo*, & materia pertineat ad dogmata fidei, etiam si juramentum non interveniret, fore gravissimum peccatum, in illa materia aliquid falsum confiteri, vel profiteri, quia esset contra fidei confessionem, quæ necessaria est ad salutem, teste Paulo ad Roman. 10. *Vide lib. 1. de Juri c. 11. n. 8. 11. & seqq.*

Hoc ergo supposito, in primis in ipso juramenti initio: *Ego A. B. vere, & sincere agnosco, & profiteor, testificor, & declaro in conscientia mea coram Deo, & mundo, quod supremus Dominus noster Rex Jacobus est legitimus, & verus Rex, &c.* adverto, licet hæc verba sincere proposita, & intellecta expresse nihil aliud quam dominii, ac regni temporalis professionem continere videantur, nihilominus in verbis illis: *Supremus Dominus noster Rex*, virus latere. Nam juxta intentionem loquentis, ex alia formula jurandi nunquam retractata, & ex publica ejus professione, & scriptis satis cognita, & juxta vulgarem, & receptum in illo regno sensum, particula, *Supremus Dominus* significat esse supremum simpliciter tam in spiritualibus, quam in temporalibus: supremum (inquam) positive in suo regno, quia est supra omnes tam laicos, quam Ecclesiasticos, tam in temporalibus, quam in spiritualibus: & negative respectu totius orbis, seu Ecclesiæ, quia nullum in ea recognoscit superiorem. Cum ergo in ipsa forma juramenti cogatur omnis, qui jurat, illo modo recognoscere Regem ut supremum Dominum, tacite cogitur confiteri Primatum ejus supremum in magna Britannia, & Hybernia, & exemptionem ejus ab omni superiori potestate, & consequenter tacite abjurare cogitur supremam spiritualem Pontificis potestatem. Sic ergo in illa sola particula: *Supremus Dominus noster*; aliquid ultra obdientiam civilem, ac temporalem continetur. *In prima juramenti parte virus latere ostēditur.*

Dicet aliquis, esto hæc fuerit intentio Regis, quam certe negare non potest, consulto non expressisse illam in ipsa formula, ne Pontificiis (ut ipse loquitur) scrupulus conscientiæ iniiceretur, quem nunc poterunt facile deponere, non jurando juxta intentionem loquentis, sed juxta simplicitatem verborum sonum, & in sensu accommodato, quem possunt illa verba facere, tantum de supremo dominio in temporalibus ea intelligendo. Veruntamen hæc fuga, licet speculative (ut ajunt) & abstracte, ac remoto scandalo posset sustineri, tamen in usu, & praxi in tali loco, & inter tales personas, & cum aliis circumstantiis, ac periculo scandali, quod simul ibi concurrit, vix potest ab illis verbis separari talis significatio, & consequenter illa erit quædam externa confessio, & professio potestatis Regis absolute supremæ in omni materia, & sine ulla limitatione, præter illam quæ in ipsis verbis additur, de terris ejus dominio subjectis. Quæ limitatio auget cætera verba, ut sine ulla limitatione dicta intelligantur. Multoque magis id declarant verba sequentia, ubi jam non tecte, sed expresse ultra civilem, & temporalem obedientiam juramentum extenditur. Additur enim. *Excluditur evasio.*

Et quod Papa nec per se ipsum, nec per ullam aliam auctoritatem Ecclesiæ, vel Sedis Romanæ, nec per ulla media cum quibuscunque aliis aliquam potestatem, nec auctoritatem habeat Regem deponendi. Quis, quæso, dicat, per hæc verba tantum postulari a subditis obedientiam civilem, *qualis Summis Principibus a subditis debetur?* Certe alii Reges Ecclesiæ non minus supremi Principes in temporalibus sunt, quam Rex Angliæ: & tamen neque ipsi talem obedientiam exigunt, nec sibi a subditis deberi credunt, nec subditi illam recognoscunt; ergo aperte declarat Rex Angliæ de se loqui, & sentire tanquam de supremo Principe, nullum in terris habente superiorem, & hanc professionem per illud juramentum a subditis postulare. Deinde per illa verba non tam juratur obedientia Regi, quam abjuratur potestas Papæ; tractare autem de potestate Papæ, & illam jurandam, vel abjurandam proponere, non pertinet ad potestatem civilem, aut temporalem Regis, nec ad obedientiam civilem illi debitam; ergo illa verba evidenter excedunt terminos obedientiæ civilis, tum quia verba ipsa aliquid aliud significant præter obedientiam civilem Regi debitam, ut ex ipsis manifestum est; tum etiam quia ipsemet actus exigendi tale juramentum, & imponendi obligationem profitendi hoc vel illud de potestate Pontificis, est actus jurisdictionis plusquam civilis; imo superioris, vel non subditæ potestati Pontificis: quia ad civilem potestatem non pertinet spirituali potestati, præsertim supremæ terminos præscribere. Duobus ergo modis (ut Theologicis terminis rem declarem) Rex in illis verbis postulat obedientiam plusquam civilem, primo in actu signato proponendo materiam non civilem, secundo in actu exercito, utendo potestate plusquam civili, & cogendo subditos, ut illi se subdant, & sua professione illam recognoscant. *Dictis verbis Papæ potestatem abjurari.*

Accedit, quod per illa verba proponitur professio cujusdam erroris contra doctrinā ab universa Ecclesia probatam. Quamvis enim revera materia illa Ecclesiastica sit, si doctrina proposita vera esset, utcumque tolerabilis esset jurisdictionis usurpatio: cum tamen ipsa forma juramenti errorem contineat, & ad illum profitendum subditos compellat, non solum exigit aliquid ultra obediētiam civilem, sed etiam cogit ad abnegandam Pontificiam potestatem, & ad confitendum aliquid sanæ doctrinæ contrarium. Assumptum ostenditur, quia ille articulus illius juramenti includit hanc propositionem, & fidem ejus: *In Pontifice, vel in universa Ecclesia non est potestas ad deponendum Regem baptizatum in ullo casu, vel propter quancumque causam, vel culpam*. Quamvis enim in ipsa juramenti forma non addantur expresse omnes istæ particulæ, *In ullo casu, vel propter quancumque causam, aut culpam*, in aliis æquivalentibus continentur, nimirum, cum dicitur, quod *Papa nec per se, nec per alios, nec cum quibuscunque aliis aliquam potestatem, nec auctoritatem habet Regem deponendi*. Si enim nullam potestatem habet; ergo nec facultatem puniendi, nec quovis alio titulo potestatem habet effectricem talis effectus, seu depositionis. Et hoc idem per alias clausulas amplificatur, videlicet, quod Papa non habeat potestatem disponendi de regnis sub dominio Regis constitutis, aut alteri Regi *Præcipua ratio.*

sonce-

concedendi auctoritatem illa invadendi. Nam hæc omnia pendent ex illo principio, quod Papa non possit illum cogere per talem pœnam depositionis, etiam si hæreticus, vel schismaticus, vel catholicorum persecutor sit, neque aliquibus mediis coactionis temporalis, seu corporalis uti ad illum puniendum, vel Ecclesiam defendendam, & catholicos a tanto periculo eruendos. Quam vero falsum sit hoc dogma, quamque alienum a principiis fidei, ab usu Ecclesiæ, & ab omni etiam recta ratione, supposito munere pastorali, quod Christus Vicario suo commendavit, satis in libro tertio ostensum est; ideoque in hoc puncto in præsenti non amplius immorabor.

Tandem ejusdem rationis est alia clausula, qua hæc pars hujus juramenti concluditur, in qua Rex suos subditos jurare cogit in Pontifice non esse potestatem, *ullos subditorum suorum ab eorum suæ Majestatis obedientia, & subjectione exonerandi, aut ullis eorum licentiam dare arma contra ipsum gerendi, tumultus seminandi, aut aliquam violentiam, aut damnum Majestatis suæ personæ, statui, vel regimini, vel aliquibus suis subditis intra sua dominia offerendi.* Quæ clausula ejusdem fere rationis est cum præcedenti, & ex eodem errore procedit, nimirum, quod in Pontifice nulla sit potestas coerciva Regis per corporalem violentiam, vel alias temporales pœnas: quam doctrinam erroneam esse in eodem lib. 3. ostensum est. Quamobrem etiam in hac clausula aliquid ultra obedientiam civilem jurandum proponitur, & spiritualis potestas usurpatur, eamque in ipso juramento profiteri, & in Rege agnoscere subditi coguntur. Ac denique etiam potestas Pontificia abjuratur, & error contra fidei doctrinam juratur.

Alii errores in hac clausula contenti. Imo hic involvuntur novi errores. Unus est, quod Papa non habeat potestatem relaxandi juramenta, etiam si justa, & rationabilis causa intercedat, quod est contra Ecclesiasticum morem, Conciliorumque generalium usum, & approbationem cap. 2. *de Re judic. 6.* Et contra catholicorum Doctorum consensuum, & contra potestatem ligandi, & solvendi Petro datam, & ita usu, & moribus totius populi Christiani declaratam. Et præterea est etiam contra rationem, nam in similibus juramentis semper includitur, vel conditio tacita, si promissio impleri possit sine notabili damno, & periculo jurantis, maxime vero quando illud periculum, & damnum, provenit ex injuria, & violentia ejus, cui fit promissio. Vel intelligitur reservatum jus superioris, qui non obstante promissione a subdito facta potest illi prohibere, ne illam impleat, seu ne actionem promissam exequatur, si justa, & rationabilis causa intercedat, & consequenter potest relaxare juramentum, materiam ejus prohibendo. Denique hic error supponit priorem: nam si Papa potest deponere Regem, consequenter necesse est, ut auferre possit vinculum obedientiæ, & juramenti, quia non promittitur obedientia Jacobo, ut Jacobus est, Sed ut Rex, unde si desinat esse Rex, eo ipso non debetur ei obedientia, ac subinde nec juramentum obligat, nam sublata materia juramenti, consequenter juramenti obligationem auferri necesse est.

Alius error. Alius novus error est, quia non solum negatur Pontifici potestas deponendi Regem ipsum hæreticum, sed etiam subditos ejus cogendi per hujusmodi pœnas, ut patet ex illa particula, *vel aliquibus suis subditis.* Est enim circa sensum illorum verborum advertendum, neminem esse, qui doceat, posse Pontificem suo arbitrio, & absque cogente justitiæ ratione, dare alicui Principi licentiam, ut contra alium Regem, vel subditos ejus arma sumat, aut vim aliquam, vel nocumentum ei inferat: sicut etiam nõ potest pro libito dare licentiam subditis excitandi turbas contra Regem suum, prout videtur Rex Angliæ in discursu hujus operis Papæ attribuere, ut in fine libri tertii animadvertimus, ac refutavimus. Quis enim Pontifex hãc sibi unquam potestatem arrogavit? aut quis catholicus, aut rationis usum habens hoc unquam docuit, aut prædicavit? Non oportet ergo tegere, aut palliare verba illa, fingendo, sensum eorum esse, Papam non posse illam licentiam dare ad libitum, & sine causa, hoc enim neque Rex timet, neque in mentem hominum venit.

Sensus ergo est, non posse Pontificem violentiam ali- ... m, vel damnum inferre non solum Regi, verum et- ... nec subditis suis, neque alicui dare licentiam quippiam simile contra subditos Regis Angliæ faciendi, etiam si illi apostatæ sint, & Ecclesiæ Romanæ rebelles, ac schismatum, & hæresum seminatores, vel fautores: hoc ergo modo dicimus, in verbis illis magnum, & novum errorem contineri, vel certe eundem de Primatu magis explicatum. Quid enim hoc aliud est, quam profiteri, subditos Regis Angliæ non habere in terris alium superiorem, præter ipsum Regem, nec ab alio posse cogi, vel puniri propter sua scelera, etiam si aliis catholicis, & Ecclesiæ Christi perniciosa sint. Ergo per omnes has clausulas, vel satis expresse, vel saltem implicite negatur, & abjuratur suprema Pontificis potestas, & Regi tribuitur. Unde concluditur, & falsum esse, nihil in hoc juramento exigi, præter professionem civilis, ac temporalis obedientiæ, & e contrario verissimum esse, juramentum hoc esse mistum, & virtute continere quidquid in prioribus jurandum offerebatur. Neque video, quid possit his rationibus cum aliqua probabilitatis specie responderi: quandam autem fugam, quam Rex insinuat, in sequ. cap. attingemus. *Postremũ juramentum priora virtute continere,*

CAPUT III.

In secunda Juramenti parte aliquid etiam ultra civilem obedientiam, & contra Ecclesiasticam jurandum offerri.

INcipit hæc pars ab illis verbis: *Item juro*, & nihil fere continet diversum a præcedenti, sed in ea magis declarantur omnia, quæ in priori parte contra potestatem Papæ abjurantur, ut nimirum intelligantur non solum de potestate extrajudiciaria (ut sic dicam) seu de potentia faciendi per vires humanas, sed etiam procedere de potestate jurisdictionis & judiciaria, quæ in hac secunda parte expressius negatur, & abjuratur Pontifici sequentibus verbis: *Item juro ex corde, quod non obstante aliqua declaratione, vel sententia excommunicationis, aut deprivationis facta, vel concessa, aut facienda, vel concedenda per Papam, vel successores suos, vel per quancumque auctoritatem derivatam, aut derivari prætensam, ab illo, seu a sua Sede contra dictum Regem, hæredes, aut successores suos, vel quacunque absolutione dictorum subditorum ab eorum obedientia, fidelitatem tamen, & veram obedientiam suæ Majestati, hæredibus, & successoribus suis præstabo, ipsumque & ipsos totis meos viribus contra omnes conspirationes, & attentata quæcunque, quæ contra personam illius, vel illorum, eorumque coronam, & dignitatem, ratione, vel colore alicujus sententiæ, vel declarationis, aut alias facta fuerit, defendam.*

Ut ergo nullus detur subterfugiendi locus, interrogo, an Rex intelligat, sententiam Papæ deponentis Regem baptizatum, & qui se Christianum esse profitetur, propter crimina, posse esse justam, an vero credat, semper esse injustam. Primum, ut credo, non afferet, alias subditos suos ad rem turpissimam jurandam induceret, nimirum ad non parendum sententiæ justæ, quæ secum affert justum præceptum. Nam si sententia justa est, etiam erit justum præceptum, quo illa a subditis servari mandatur, cum aliter non possit executioni mandari. Item si sententia depositionis lata a Papa contra Regem esse potest justa, etiam erit efficax, habet ergo effectum pœnæ, quam imponit. Unde cum pœna imposita per sententiam depositionis a regno sit ipso facto privare Regem dominio, & proprietate regni, sententia justa efficacitate privat regno; ergo contra justitiam, & obedientiam debitam Papæ, est resistere tali sententiæ, & defendere personam Regis contra executionem talis sententiæ; ergo qui primum credit, & nihilominus hoc secundum jurat, rem plane injustam, & iniquam jurat. Et aliunde contradictionem involvit, velle servare obedientiam, & fidelitatem alicui tamquam vero Regi, quem scias per justam declarationem, vel sententiam esse cum effectu a regno depositum. Ut si Papa ipse exigeret a fidelibus juramentum, quod non obstante quacunque sententia, vel declaratione depositionis ejus, etiam propter crimen hæresis a quocunque generali Concilio facta, eum defendent in sua sede, eique eandem obedientiam, & fidelitatem præstabunt, juramentum esset iniquum, quia esset de re iniqua, & Ecclesiæ, ac fidei contraria. Tale ergo est hoc juramentum Regis, si dicta sententia justa supponatur. Hoc ergo sine dubio non admittet Rex, neque etiam opinor, adeo esse suarum rerum iniquum æstimatorem, ut si concedat, sententiam

Duplex sensus 2. partis juramenti.

Prior sensus excluditur, & alienus a mente Regis ostenditur.

a Papa

a Papa latam contra aliquem Regem, esse posse justam, nihilominus neget, contra se posse eandem tenere æquitatem. Quam enim majorem immunitatem, vel innocentiam in se, quam in aliis Regibus, qui Romanæ Ecclesiæ rebelles, aut fidei desertores, & impugnatores fuerunt, allegare potest? Aut licet in se causam depositione dignam non agnoscat, unde scit, in successoribus suis esse non posse, cum tamen de omnibus æque juramentum exigat? Non est ergo dubium, quin fundamentum hujus juramenti sit, talem sententiam non posse esse justam.

Posterior sensus a Rege intentus errorem cōtinere ostenditur.

Hinc ergo evidenter concludimus postulari a subditis Regis Angliæ per illa verba, ut jurent, sententiam depositionis contra Regem neque validam, neque justam esse posse, nam re vera hoc profitentur, cum jurant, tali sententiæ non parere, nec illam servare. Unde ulterius concludimus, ab eisdem peti, ut jurent, non esse in Pontifice potestatem ad talem sententiam ferendam. Probatur, quia non alia ratione credit Rex, & a suis subditis vult credi, sententiam illam fore injustam, nisi quia absque potestate, & jurisdictione Papæ supra Regem lata sit; hoc enim jugum confringere, & a se tollere his omnibus mediis conatur Rex, & ideo in suo libro sæpe repetit, se nihil minus esse a Pontifice, & Pontifici nihil negotii esse cum illo, & similia. Nec potest aliam rationem injustitiæ in tali sententia Rex allegare, aut prætendere, quæ perpetua sit, & huic parti juramenti fundamentum dare potuerit. Nam licet in principio Apologiæ duas alias causas ipse indicet, videlicet, quod dispar religionis cultus non sit sufficiens causa, ut subditi possint contra Regem conjurare, & quod inaudita causa damnatus sit, quas querelas infra tractabo: nihilominus neutra earum est universalis, & perpetua (ut de illarum qualitate modo nihil dicam.) Et ita non potuit juramenti formam in illis causis fundari, tum quia Pontifex nondum breve suum scripserat, de quo Rex conqueritur, tum etiam quia juramentum non loquitur de sententia facta, vel facienda contra Regem, vel successores suos; comprehendit ergo omnem sententiam, sive feratur audita parte, sive non audita, sive propter disparem religionem, sive propter quæcunque alia crimina, vel aliam causam. Ergo injustitia, quam in illa sententia Rex supponit, & in qua fundavit illam juramenti formulam, non est, nisi quia credit, non posse a legitima potestate, & jurisdictione manare.

In ea parte juramenti professionem erroris contra fidem includi.

Concludo igitur, in illis verbis hujus juramenti non tantum postulari a subditis civilem obedientiam, sed etiam professionem hujus erroris, quod Papa non habeat potestatem, & jurisdictionem ad ferendam contra Regem depositionis sententiam quacunque ex causa, ac subinde non esse veram illam Regis propositionem: *Nihil in eo juramento contineri, nisi quod ad obedientiam mere civilem, ac temporalem spectat.* Et inde ulterius infertur, peccare gravissime subditos illud juramentum præstando. Nam profitentur exterius, Papam non habere jurisdictionem supra Regem, qua possit in eum justam sententiam depositionis dicere, quacunque ex causa, & quocunque modo illam ferat, servato ordine, quem naturalis justitia postularet, si potestas non deesset. Aut enim qui hoc juramentum exhibet, hoc, quod profitetur, credit, vel non credit; si credit, corde, & opere schismaticus est, & in doctrina fidei errat; si vero non credit, quod in juramenti forma continetur, & nihilominus jurat, peccat, tam contra fidei confessionem, tum contra religionem juramenti, sive juret absque intentione implendi, quod jurat, sive cum intentione servandi illud, quia priori modo perjurus est, posteriori modo facit juramentum vinculum iniquitatis, & proponit obedire potius hominibus, quam Deo, promittendo obedire Regi contra justam sententiam & præceptum Pontificis.

Quot ibi lateant peccata.

Excluditur evasio.

Quod si dicat, eos, qui simpliciter jurant, non intelligere omnia, quæ in illo juramento continentur. Respondemus, excusationem esse frivolam; tum quia non de personarum ignorantia, sed de juramenti qualitate, & justitia, vel injustitia tractamus; tum etiam quia ignorantia illa in catholicis vix potest esse invincibilis, nisi valde rustici, & parum instructi in religione sint, quia literati, & periti facile intelligent errores in juramento latentes, & qui minus docti sunt, saltem dubitabunt, & tenentur veritatem indagare, & nullus est tam ignorans, qui possit tuta conscientia temere jurare, non inquirendo prius, quale sit juramentum. Quod maxime in Anglia locum habet, quia cum sciant omnes catholici, etiam rustici, Regem, & Consiliarios suos Pontificem maximo odio prosequi, & fidem Romanam aversari, & in ipsa juramenti forma videant, multa contra Pontificem abjurari, necesse est, ut dubitent, qualis illa abjuratio sit; ergo si temere jurant, non excusantur a gravissimis culpis, quas in juramento subesse declaravimus. Ac denique cum tale juramentum cedat in contemptum Apostolicæ Sedis, & in Religionis Christianæ detrimentum, non potest admitti sine magno scandalo, ideoque Pastores, & Doctores catholici illius Ecclesiæ, quæ in Anglia est, non debent tacere veritatem, & ignorantiam simplicium permittere, nam in hujusmodi eventu minus malum est, afflictionem temporalem tolerare, vel aliquorum inconstantiam lapsus permittere, quam veritatem occultare, aut dissimulare.

Sequentia juramenti verba errorem cōtinēt similemque præcedenti.

Atque hic discursus factus circa iniquam abjurationem justæ sententiæ, quæ a Pontifice contra Regem ferri potest applicari etiam potest ad similem abjurationem, quę de omni absolutione a juramento fidelitatis, quam Papa subditis Regis concesserit, fit per illa verba, *Vel quacunque absolutione dictorum subditorum.* Nam hæc verba etiam excedunt obedientiam politicam, quia Papam posse, vel non posse absolvere a juramento, non est materia obedientiæ civilis, sed est materia Ecclesiastica, spectans ad interpretationem potestatis ligandi, & solvendi Petro datæ a Christo Domino. Et præterea hęc verba sunt connexa cum præcedentibus, & eundem errorem continent. Quia obligatio obedientiæ in quocunque ordine, vel statu tantum durat in subdito, quantum in superiori durat dignitas, seu potestas, & jurisdictio, quia hęc sunt correlativa, & unum ab alio pendet. Unde tam in Prælationibus Ecclesiæ, quam in Magistratibus civilibus eo ipso, quod persona superior a Prælatione, vel Magistratu deponitur, cessat in subditis obligatio obediendi tali personæ, quia jam non sunt illi subditi. Quod etiam in summo Pontifice locum habet, si Pontificatui renunciet, vel propter hæresim deponitur: ita ergo si Pontifex potest Regem deponere, potest etiam subditos ab ejus obedientia absolvere: ergo ut minimum est ęqualis error in abjuratione omnis absolutionis fidelitatis per Pontificem factæ, ac in abjuratione omnis sententiæ depositionis. Addo vero, novum errorem in hac posteriori parte involvi, quia etiam sine depositione a regno, potest Pontifex præcipere subditis, ut Regi pertinaci in aliquo errore, vel publico, ac scandaloso crimine, non obediant, & absolvere illos pro tunc a juramento obedientiæ per modum suspensionis obligationis, potius quam absolutæ privationis, ut infra tractando de censura excommunicationis tractabimus.

Alius error ibi inclusus.

Supersunt expendenda ultima verba hujus paragraphi, in quibus petitur juramentum specialis promissionis revelandi omnem proditionem his verbis. *Omnemque operam impendam revelare, & Majestati suæ, hæredibus, & successoribus suis, manifestum facere omnes proditiones, & proditorias conspirationes, quæ contra illum, aut aliquos illorum ad notitiam, vel auditum meum pervenerint.* Circa hanc ergo promissionem adverto, si verba ejus in simplici, ac proprio sensu sumantur, honestam esse, nihilque continere, quod vel fidelitatem civilem excedat, vel sanæ doctrinæ repugnet. *Proditio* enim gravissimum crimen contra Principem, vel rempublicam læsæ Majestatis significat, quod vulgari sermone *Traycion* vocatur; hujusmodi ergo proditiones, & proditoriæ conspirationes, etiam seclusa speciali promissione tenentur subditi revelare Regibus suis legitimis, tum ex lege charitatis, & pietatis, ac observantiæ erga illos, & rempublicam; tum etiam ex titulo subjectionis, & fidelitatis, quam ex ipsa lege naturæ ratione illius subjectionis suo Principi debent: ideoque hanc obligationem promissione, & juramento firmare, & augere, honestum, & sanctum est. Oportet autem, ut verba illa, *quæ ad notitiam, vel auditum meum pervenerint*, sano modo intelligantur de notitia mere humana, & quæ per sacramentalem confessionem comparata non sit: nam confessionis sigillum in nullo casu revelare licet, ut mox dicam. Et quidem si verba hujus promissionis simpliciter (ut dixi) acciperentur, de se illam declarationem, & limitationem includunt, quia (inter Christianos, & catholicos præsertim) illa verba juxta communem eorum sensum generaliter, seu indefinite prolata non alium sensum referunt, nec majorem obligationem inducunt.

Licite possunt ac debent subditi proditionem in principē revelare

Limitatio.

Quamvis autem hoc verum fit, ex vi verborum loquendo, & non confideratis peculiaribus circumftantiis, nihilominus his omnibus penfatis, duplex fraus, vel deceptio in illis verbis cavenda eft. Una eft, quia nomine *proditionis* Rex non intelligit tantum illam, quæ vere, & in re ipfa proditio eft, fed etiam omnem illam, quæ fuo judicio, & juxta præcedentium claufularum errores proditio exiftimatur. Itaque etiam fi Rex fit per Pontificem legitime depofitus, & fubditi fint a vinculo juramenti, & obedientiæ Regi debitæ per eundem Pontificem legitime liberati, & abfoluti, omnem regni, vel reipublicæ, aut fubditorum confpirationem ad depellendum Regem, feque ab ejus tyrannide (fi forte eam exercet) liberandum, vocabit Rex proditionem, & proditoriam confpirationem, cum tamen re vera talis non fit, fed jufta defenfio, vel juftum bellum, aut fupplicium, ut in capite fequenti oftendam. Intelligendo ergo proditionem in hoc fenfu, injufta eft talis promiffionis exactio, & turpe effet, ac facrilegum illam jurare, tum quia illa, ut dixi, non eft proditio, nam in eo cafu potius eft fervanda fides reipublicæ, feu communitati fubditorum vi oppreflorum, quam tyranno, qui illos injufte premit, cum vere jam non fit Rex: tum etiam quia tunc obligat naturale fecretum, fub quo notitia talis confpirationis habetur, quia eft de re jufta, & neceffaria ad commune bonum communitatis, quæ jufte fe defendit, ideoque promiffio illi fecreto contraria neque obligat, neque poteft effe honefta, ac proinde neque fancte jurari poteft. Quo circa illa verba per fe fpectata, & folitarie, ut fic dicam, fumpta poffent fufpicione carere: nihilominus, ut conjuncta præcedentibus, cavenda funt, quia hic pofterior fenfus videtur maxime a Rege intentus.

Si proditio in fenfu improprio fumatur revelanda non eft.

Nec talis revelatio licite promitti juramento poteft.

Alia fraus effe poteft, quia promiffio videtur fieri, etiam fi per confeffionem facramentalem comparata fit: hanc enim fuiffe mentem Regis, & eorum, qui formam illam juramenti ediderunt, inde colligi poteft, quod apud illos nulla eft facramentalis confeffio, & figillum confeffionis pro nihilo ducunt, nullumque difcrimen inter illā notitiam, & quancunque aliam conftituunt. Neque de hac Regis mente multum dubitabit, qui ea, quæ de figillo confeffionis in fua præfat. pag. 147. fcripfit, attente confideraverit. Ibi enim licet fateatur, Scholafticos Doctores ex quo in Ecclefia effe cœperunt, omnes afferuiffe, quidquid confeffario fub confeffionis velo retegitur, quantumcunque noxia, & periculofa res fit, teneri eum confitentis nomen celare: nihilominus doctrinam ita proponit, ut illam potius irridere videatur. Ait enim, *ex quo ifti Scholaftici Doctores in Ecclefia effe cæperunt, cæpiffe etiam antiquæ Theologiæ fundamenta novis e Philofophia petitis labefactari*: Significans, fententiam illam de figillo confeffionis ad hunc Theologiæ lapfum feu defectum pertinuiffe. Sed non ignorat orbis Chriftianus, hujus temporis novatores Theologiam fcholafticam odio habere, vel quia illam ignorant, vel quia eorum errores accuratius detegit, & impugnat. Veruntamen fundamenta illius doctrinæ, & fententiæ de figillo confeffionis antiquiora effe Doctoribus Scholafticis, femperque eadem in Ecclefia fuiffe, & nunc effe, alibi a nobis ex profeffo probatum eft, neque nunc poteft obiter pro dignitate tractari, neque eft neceffarium, cum Rex in citato loco de doctrina illa quoad hanc partem contendere noluerit.

Addit vero, neminem antiquorum fcholafticorum inficiari, fi quid confeffario patefactum fuerit, cujus occultatio magnum nocumentum poffit reipublicæ creare, quoties id acciderit, confeffarium poffe, & debere, quamvis hominem celet, rem indicare, ut periculo occurrat. Quam doctrinam tam certam effe opinatur, ut dicat, contrariam, quam Jefuitis tribuit, novum, & periculofum dogma continere, ita ut neque Rex, neque refpublica poffit effe fecura, ubi doctrina illa affertores invenerit. Hanc vero doctrinam eam ob caufam ibi proponit, & exaggerat, ut Henricum Garnetum tanquam confcium proditionis non revelatæ accufet, illiufque participem, non admiffa excufatione fecreti confeffionis, efficiat. Quamvis hac criminatione non contentus addat poftea, & oftendere conetur, Garnetum non in confeffione, fed extra Sacramentum, confpirationis illius notitiam habuiffe. Sed quod ad tactum Garneti fpectat, nihil ex certa fcientia dicere poffum, quia nec præfens adfui, nec certam illius rei hiftoriam legere potui. Scio tamen Garnetum, quem per annos plures familiariter cognovi, magnis animi dotibus a Deo ornatum fuiffe, nam præter ingenii præftantiam, & egregiam eruditionem, magnum animi candorem, & morum integritatem, ac probitatem in illo femper obfervavi, quam ufque ad mortem cuftodiffe, certis indiciis, ac teftimoniis femper intellexi. Quamobrem, in fervando proditionis fecreto, five antequam comprehenderetur, five in confeffione judiciali præftanda, magnam prudentiam, fidelitatem, ac veritatem fervaffe, non dubito. Ideoque cum Cardinalis Bellarmin. affirmet, teftes multos, & unum in primis gravem, & omni exceptione majorem fancte affirmaffe, in ipfo mortis articulo ex ore Garneti audiviffe, fe illius proditionis confcium non fuiffe, nifi in confeffione facramentali, utrifque fidem adhibendam cenfeo, fcilicet, & Garneto neganti fe aliam notitiam habuiffe, & teftibus affirmantibus Garnetum id negaffe. Neque indigne ferat Rex, fi fidelium, & catholicorum teftimonium, hæreticorum, qui ipfi Regi impofuerunt, teftimoniis præferamus.

Crimen Garneto impofitum.

Quod vero ad jus pertinet, feu ad doctrinam afferentem, rem in confeffione auditam poffe ad ingens detrimentum vitandum, non revelata perfona, indicari, dicimus, illam quidem abfolute veram effe, & a Jefuitis nunquam negatam fuiffe: nam Bellarminus in fua Apologia illam ingenue admittit c. 13. & Ego in tom. 4. de Pœnit. difp. 33. fecretum confeffionis, & præceptum ejus ex profeffo declarans in fect. 3. n. 8. expofui, fecretum illud intelligendum effe cum relatione ad perfonam peccatoris, & ideo propter utilitatem poffe confefforem loqui de re ipfa tacendo perfonam, quod in fect. 7. iterum confirmavi, & declaravi. Neque Rex poterit authorem Societatis oftendere, qui contrariam doctrinam docuerit. Adhibent tamen declarationes neceffarias, ne quis doctrina illa abutatur. Unam in defenfionem Garneti, & Regi refpondendo, acute fane, ac prudenter adhibuit Bellarminus nofter, dicens, licere quidem de proditione in confeffione cognita generalibus verbis Principem admonere, ut periculum caveat, fed tamen intelligendum id effe, de Principe in primis catholico, qui religionem confeffionis facramentalis credat, & in debita reverentia habeat: ac deinde de Principe pio, ac Chriftiano, de quo præfumi non poffit, aliquid ultra fas interrogaturum. Alioqui neque facerdos tenetur in tanto periculo, & difcrimine fe conftituere, nec debet, aut licite poteft fecretum confeffionis illi revelare, quem fcit, & confeffionem pro nihilo habere, & omnibus viribus conaturum de perfona proditoris interrogare, & inquirere.

Res in confeffione audita, ob rationabilem caufam, celata perfona, manifeftari poteft.

1. Limitatio hujus doctrinæ.

Atque huc fpectat alia declaratio generalis, doctrinam illam intelligendam effe, tunc licere de re ipfa in confeffione cognita loqui, quando nec directe, neque indirecte revelatur perfona. Unde quia in moralibus periculum eventui æquiparatur, (nam *qui amat periculum, peribit in illo*) ideo qui de re ipfa ita loquitur, ut morali periculo exponat perfonam confitentis, utique occafionem moralem præbendo, feu parando viam, ut in notitiam ejus perveniatur, contra figillum agit, nam indirecte faltem revelat perfonam, & ideo id nulla ratione licet. Neque doctrina hæc fic intellecta eft contra Regum, aut regnorum fecuritatem. Nam potius hæc tanta illius fecreti religio, & obfervantia neceffaria eft, ut per confeffionis viam, & per confilia, & monita confeffarii remedium aliquod hujufmodi proditionibus, & iniquitatibus adhiberi poffet: quod alias plane ceffaret: nam fi pœnitentes de incolumitate fua per illud fecretum fecuri non fierent, nullus effet, qui fimilia facta in confeffione revelare auderet. Atque ita potius illi, qui vel confeffionem irrident, vel ejus fecretum labefactant, Regum, & Regnorum fecuritate parum confulunt.

2. Limitatio.

Tandem (ut ad punctum noftrum, a quo digreffi fumus revertamur) cum in formula juramenti Rex Angliæ promiffionem a fubditis exigit, revelandi omnes proditiones, quæ ad eorum notitiam pervenerit, merito timere poffunt, imo & credere catholici, fine ulla diftinctione id poftulari, five notitia illa fit per confeffionem, & five revelatio proditionis fiat fimul cum revelatione proditoris, five cum morali ejus periculo, five quocunque alio modo. In quo fenfu etiam illa forma excedit obedientiam civilem, & aliquid contra Catholicam religionem involvit. Ideoque etiam ex hac parte juramentum il-

lud est valde suspectum, ac propterea merito possunt catholici, & prudentes viri majorem illius declarationem exigere, quamvis propter alias causas simpliciter illud recusare teneantur.

CAPUT IV.

Utrum in tertia parte juramenti aliquid ultra civilem obedientiam, & contra doctrinam catholicam contineatur

POst præcedentia juramenta additur tertium in hæc verba. *Præterea juro, quod ex corde abhorreo, & abjuro, tanquam impiam, & hæreticam hanc doctrinam, & propositionem: Quod Principes per Papam excommunicati, vel deprivati possint per suos subditos, vel alios quoscunque deponi, & occidi.* In his verbis tria expendere necessarium est; primum, doctrinam ipsam, secundum, quo jure hoc juramentum a subditis exigatur, tertium, quantum hæc verba illis repugnent, quibus Rex promittit ostendere, nihil in hoc juramento præter obedientiam civilem contineri. Circa primum, quoniam Rex de sua securitate solicitus sæpe inculcat vulgarem illam quæstionem, an liceat privatæ personæ, vel subditis Regem tyrannum interficere, & ab illius vera resolutione hujus, & aliarum partium intelligentia multum pendet, pauca de illa præmittere necessarium duxi. Duplex ergo a Theologis tyrannus distinguitur; unus est, qui non justo titulo, sed vi, & injuste regnum occupavit, qui re vera non est Rex, nec dominus, sed locum illius occupat, & umbram ejus gerit; alter est, qui licet verus Dominus sit, & justo titulo regnum possideat, tyrannice regnat quoad usum, & gubernationem, quia videlicet aut omnia in proprium commodum, communi contempto, convertit, vel subditos injuste affligit, spoliando, occidendo, pervertendo, vel alia similia publice, & frequenter injuste perpetrando. Talis fuit v.g. Nero, quem inter tyrannos, quos Deus interdum dominari permittit, numerat Augustinus lib. 5. de Civit. c. 19. sic legens illud Proverbiorum 8. *Per me Reges regnant, & tyranni per me tenent terram.* Et inter Christianos maxime est in hoc ordine numerandus Princeps, qui subditos suos in hæresim, vel aliud apostasiæ tenus, vel publicum schisma inducit.

Duplex tyrannorum genus.

Quæstio ergo præsens præcipue tractatur de legitimo Principe tyrannice gubernante, quia Rex Angliæ de his Principibus loquitur, & quia in hoc ordine legitimorum Regum nos illum habemus. Dicimus ergo, Principem propter tyrannicum regimen, vel propter quævis crimina non posse ab aliquo privata authoritate juste interfici. Assertio est communis, & certa. Eam docuit D. Thomas in lib. 1. c. 6. de Regimin. Princip. ubi optimis moralibus rationibus id confirmat. Idem tradit Cajetan. 2. 2. quæst. 64. art. 3. ubi alii moderni, & Soto lib. 5. de Justit. q. 1. art. 3. Molin. tom. 4. de Justit. tract. 3. disp. 6. Azor. tom. 1. lib. 8. c. 12. q. 17. & c. 26. q. 7. & tom. 3. lib. 2. c. 2. q. 1. & c. 7. q. 30. Card. Toletus in Summæ lib. 5. c. 6. Et summistæ communiter verb. *Tyrannus.* Consentiunt in hac veritate asserenda Juris periti, Bartol. Alex. Socin. Card. Præposit. & alii, quos refert, & sequitur Gigas tract. de Crim. læsæ Majest. q. 65. per totam. Idem tradit Lucas de Penna in l. 1. C. *Ne armorum usus* lib. 11. & Contrad Brun. tract. de Seditiosis lib. 5. c. 2. n. 9. & 10. & Thomas Actius opusc. de Ludo scacchor. q. 2. num. 50. late, & bene, pluresque referens Restaurus Castaldus tract. de imperat. q. 82. per totam, & Parisius de Puteo tract. de Sindicat. §. *An liceat occidere Regem,* qui hoc intendit, licet confuse loquatur, ut infra dicam. Covarr. in epitom. 4. Decretal. p. 2. c. 3. §. 4. num. 6. Estque hæc veritas conformis præceptis Petri 1. epist. cap. 2. *Subditi estote omni creaturæ propter Deum, sive Regi,* &c. Et infra. *Servi estote Dominis non tantum bonis, sed etiam dyscolis.*

Princeps licet tyrannice gubernet non potest licite privata authoritate interfici.

Magis vero in specie definita est, & contraria, ut hæretica, damnata in Concil. Constantiens. Sess. 15. ubi (ut lib. 5. retuli) damnatur articulus hic. *Tyrannus potest, & debet licite, & meritorie occidi per quemcunque vasallum suum, & subditum etiam per clanculares insidias, & subtiles blanditias, vel adulationes, non obstante quocunque præstito juramento, seu confœderatione facta cum eo, non spectata sententia, vel mandato judicis cujuscunque.* Declaratque Concilium, esse hæreticos, & ut tales puniendos, qui hunc articulum pertinaciter defenderint. Hæc enim definitio, ut omnes authores moderni intelligunt, procedit de tyranno in regimine, non in titulo, & usurpatione regni, quod ex verbis ipsis licet colligere. Nam vasallus, & subditus proprie dicuntur respectu veri Principis, & superioris. Item verba illa: *Non obstante quocunque præstito juramento,* includunt etiam juramenta legitime facta veris Regibus, nam verba universalia sunt. Unde non est dubium, quin author illius articuli saltem fuerit universaliter loquutus de omni tyranno, sive in titulo, sive in regimine, ut ex ejus verbis, & exaggerationibus constat. Item quia ille articulus ex doctrina Vuicleph, & Joannis Hus ortus est, qui dicebant, Dominos temporales per quodlibet peccatum mortale admittere principatum ipso facto, & ideo posse per suos subditos ad suum arbitrium corripi, ut in eodem Concilio sess. 8. habetur. Concilium autem damnat articulum propter suam universalitatem, & præcipationem, quam statim præ se fert in omnibus particulis, & ampliationibus suis, præcipue damnat illum, quatenus veros Reges, & Principes tyrannice gubernantes comprehendit. Potest autem etiam extendi ad tyrannum propriissimum per injustam regni usurpationem, & retentionem, si cum omnibus illis exaggerationibus temere asseratur, scilicet, *non obstante quocunque præstito juramento, vel confœderatione facta cum eo,* nam hoc est falsum, & contra rationem naturalem, quæ dictat pacta, præsertim jurata, servanda esse.

Opposita doctrina ut hæretica damnatur.

Error Vuicleph & Joan. Hus.

Ratio autem assertionis est, quia Rex tyrannice gubernans, vel posset occidi a quolibet subdito privato titulo justæ vindictæ, & punitionis, vel titulo justæ defensionis suæ, vel Reipublicæ. Primum est omnino falsum, & hæreticum, quia potestas vindicandi, vel puniendi delicta non est in privatis personis, sed in superiori, vel in tota communitate perfecta; ergo privata persona occidens Principem suum illo titulo, usurpat jurisdictionem, & potestatem, quam non habet; ergo peccat contra justitiam. Major de fide certa est, eamque tradit Augustinus lib. 1. de Civit. c. 17. & 18. dicens. *Non licet alicui privata potestate hominem occidere nocentem, cujus occidendi licentiam lex nulla concedit*; & c. 21. & 26. dicens: *Qui alium occidit sine publica potestate, ejusve imperio justo, homicidam esse.* Ratio vero est, tum quia vindicta, & pœna delictorum ordinatur ad commune bonum reipublicæ, & ideo non est commissa, nisi ei, cui publica potestas gubernandi rempublicam commissa est; tum etiam quia punire est actus superioris, & jurisdictionis; ergo si a privato fiat, est actus usurpatæ jurisdictionis: tum denique quia alias sequeretur infinita confusio, & perturbatio reipublicæ, & daretur occasio seditionibus, & homicidiis. Quod si hac ratione homicidium est, propria authoritate occidere privatum hominem, etiam homicidam, latronem, & Assassinum, multo majus crimen est, manus in Principem licet iniquum, & tyrannum propria authoritate extendere. Denique alias nulla posset esse in Regibus, & Principibus securitas, nam facile vasalli conqueruntur, quod ab eis injuste tractentur.

Fundamentum veræ doctrinæ.

Alter vero titulus defensionis, licet fortasse in aliquo casu possit habere locum, non tamen in eo, de quo tractamus, scilicet, an possit Rex occidi a privato propter solam tyrannicam gubernationem. Itaque distinguere oportet, an quis defendat se ipsum, vel rempublicam. Item si se ipsum, an defendat vitam, aut membra, seu gravem corporis mutilationem, vel tantum defendat bona externa, & fortunæ. Nam propter solam defensionem externorum bonorum, non licebit Regem invadentem occidere; tum quia præferenda est vita Principis his bonis externis, propter dignitatem ejus, & quia Deum singulari quodam modo repræsentat, ejusque locum tenet. Tum etiam quia Princeps habet quādam superiorem administrationem bonorum omnium subditorum, & licet ille fortasse excedat, non propterea usque ad interfectionem illi resistendum est: satis est enim, quod ipse obligatus maneat postea ex justitia ad res ablatas restituendas, vel compensandas, & quod subditus possit illas exigere, prout sine violentia potuerit. At vero si defensio sit propriæ vitæ, quam Rex violenter auferre aggreditur, tunc quidem ordinarie licebit subdito se ipsum defendere, etiam si inde mors Principis sequatur, quia jus tuendæ vitæ est maximum, & tunc Princeps non est in necessitate, quæ obliget subdi-

Liceat ne in defensione propriæ vitæ principem occidere.

subditum ad vitam pro illo pendendam, sed ipse voluntarie, & inique in illo discrimine se constituit. Dico autem *ordinarie*, nam si ex morte Regis Respublica perturbanda esset, aliave magna incommoda contra commune bonum esset passura, tunc charitas patriæ, & boni communis obligaret ad non interficiendum Regem, etiam cum mortis propriæ discrimine; sed hæc obligatio ad ordinem charitatis spectat, de quo nunc non tractamus.

Quid in rei publ. ex defensionem.

At vero si sermo sit de ipsius rei publicæ defensione, hæc non habet locum, nisi supponatur Rex actu aggrediens civitatem, ut illam injuste perdat, & cives interficiat, vel quid simile. Et tunc certe licebit Principi resistere, etiam occidendo illum, si aliter fieri non possit defensio. Tum quia si pro vita propria hoc licet, multo magis pro communi bono; tum etiam quia civitas ipsa, seu respublica tunc habet justum bellum defensivum contra injustum invasorem, etiam si proprius Rex sit; ergo quilibet civis ut membrum reipublicæ, & ab ea vel expresse, vel tacite motus potest rempublicam defendere in eo cōflictu, eo modo, quo potuerit. At vero in præsenti non tractamus de illo casu, in quo Rex actu infert bellum aggressivum ipsi reipublicæ ad destruendam illam, & multitudinem civium occidendum, sed quando in pace regnans aliis modis rempublicam vexat, eisque noxius est, & tunc non habet locum defensio per vim, vel insidias contra vitam Regis, quia tunc non infertur actualis vis reipublicæ, quam vi repellere liceat. Unde tunc aggredi Principem esset bellum contra illum movere privata authoritate, quod nullo modo licet, *quia ordo naturalis, mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli authoritatem penes rempublicam, seu Principem sit*, ut dixit Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 74. Item quia sicut non licet mala commissa ab aliquo per mortem ejus propria authoritate vindicare, ita nec licet mala futura, quæ ab eodem timentur, per ejusdem interfectionem propria authoritate impedire. Est enim eadem ratio, & in privatis malefactoribus est evidens; idem ergo majori ratione in Principe locum habet.

Tyrannus in titulo licite occiditur.

Ut autem doctrinam hanc amplius illustrare, & ad præpositam jurandi clausulam dictam melius applicare possimus, necessarium prius est de altero membro, id est, de tyranno in ipso titulo dicere, an præcedens doctrina in illo locum habeat, nec ne. Communiter enim inter hæc duo genera tyrannorum constituitur discrimen, nam affeitur, hunc tyrannum quoad titulum, interfici posse a quacunque privata persona, quæ sit membrum reipublicæ, quæ tyrannidem patitur, si aliter non potest rempublicam ab illa tyrannide liberare. Ita sentit D. Thomas in 2. dist. 44. quæ est secunda, art. 2. in corpore, & ad ult. quem fere omnes Doctores citati sequuti sunt, & videri potest Corn. Brun. tract. de Seditios. lib. 6. cap. 3. ubi varia refert exempla, sunt tamen ex justis, & injustis actibus coacervata, & ideo non probant jus, sed usum. Ratio ergo est, quia tunc non occiditur Rex, aut Princeps, sed hostis reipublicæ. Quomodo idem D. Thomas lib. de Regim. Princip. c. 6. defendit factum Aod, Judic. 5. qui cum esset privata persona, Eglon Regem Moab, cui serviebat Israel, interfecit, quia non erat verus Rex populi Dei, sed hostis, & tyrannus. Idemque tradit Abulens. ibi q. 26. & addit, a quolibet Israelita potuisse occidi. Sic etiam Judith Holofernem interfecit, Judith. 13. Estque simile factum Jahel occidentis Sisaram, Judi. 4. quod laudatur c. 5. Sic etiam D. Thomas in priori loco approbat sententiam Ciceronis laudantis eos, qui Cæsarem interfecerunt, qui non justo titulo, sed per vim, & tyrannidem imperium usurpabat. Ideo etiam Doctores dicunt, contra hunc tyrannum non committi crimen læsæ Majestatis, quia in tali tyranno nulla est vera Majestas. Dicunt etiam, nomine *Principis* non venire hujusmodi tyrannum, & ideo decreta, quæ dicunt, non licet Principem interficere, hunc tyrannum non comprehendere, ut videri potest in Gigante tract. de Crimi. læsæ Majest. q. 65.

Addit vero supra D. Thomas limitationem, nimirum hoc licere, quando nullus recursus est ad superiorem, per quem judicium de invasore fieri possit. Quæ limitatio locum habet maxime, quando tyrannis non a supremo Principe, sed ab inferiori aliquando exercetur. Non enim soli Reges, sed etiam inferiores Domini potentes possunt per tyrannidem dominium aliquod, vel jurisdictionem, vel Magistratum usurpare. Tunc ergo licet in actu aggressionis possit populus invadenti resistere, tamen postquam jam facto possidet, & dominatur, non possunt propria authoritate illum occidere, nec novum bellum contra eum movere, si possunt ad superiorem recurrere. Quia cum habeant superiorem, non licet eis propria authoritate gladium sumere, minusque licebit cuicunque privatæ personæ, alias omnia perturbarentur, magnaque confusio in republica oriretur. Et ob eandem causam, etiam quando non est superior, ad quem recurratur, necessarium est, ut tyrannis, & injustitia sit publica, & manifesta: nam si sit dubia, non licebit per vim depellere eum, qui possidet, cum in dubio melior sit ejus conditio, nisi certum etiam sit, possessionem fuisse tyrannicam. Præterea, ut licita sit occisio talis tyranni, oportet, necessaria sit ad libertatem regni obtinendam, nam si alia via minus crudeli possit tyrannus depelli, non licebit statim eū occidere sine majori potestate, & causæ examinatione.

Quæ requirantur ut tyrannus in titulo, licite a privato occidi possit.

Præterea intelligenda est communis sententia, nisi inter tyrannum, & populum fœdus aliquod, vel tregua, aut pactum juramento firmatum intercesserit, ut notavit Abulens. supra, nam pacta, & juramenta etiam cum hostibus servanda sunt, nisi fortasse fuerint evidenter iniqua, & coacte facta. Alia etiam limitatio adhibenda est, nisi eadem, vel majora mala rei publicæ timeantur ex interfectione tyranni, quam sub illo patiatur. Et ita dixit Bart. tract. de Guelfis, & Gebelli. 9. licere in eo casu occidere tyrannum propter cōmune bonum, non propter privatum. Nam si quis occidat tyrannum, ut ipse potiatur imperio per similem tyrannidem, non excusatur a culpa homicidii, præter novam tyrannidem. Item si credatur, filium tyranni, vel alium similem ejus socium eadem mala illaturum reipublicæ, non licebit, quia fit malum sine spe majoris boni, & quia tunc re vera non defenditur respublica, nec liberatur a tyrannide, quo solo titulo illa mors honestatur. Denique oportet, ut respublica non contradicat expresse, nam si expresse repugnet, tunc non solum non præbet authoritatem singulis personis, sed etiam declarat, defensionem non esse tibi convenientem, cui in hoc credendum est, & inde consequenter fit, ut non sit licitum privatæ personæ defendere tunc rempublicam per mortem tyranni.

Alia limitatio. Ultima conditio.

Aliorum sententia.

His vero non obstantibus, non desunt authores, quibus hæc distinctio, & sententia non placeat, sed distincte, dicendum putent, non esse licitum privatæ personæ interficere tyrannum, sive in solo regimine, sive etiam in titulo tyrannus sit. Ita sentit Castro lib. 14. adver. hær. verb. *Tyrannus*, quatenus indistincte loquitur, & eodem modo intelligit Concilium Constantiense, & omnes ejus rationes eo tendunt. Expressius id dixit Azor. dictam communem sententiam reprobando in Tom. 2. lib. 11. c. 5. q. 10. Fundatur primo, quia Concilium Lateran. absolute, & generaliter de tyranno loquitur. Secundo, quia August. 1. de Civit. absolute etiam dicit, sine publica administratione non licere aliquem occidere. Tertio, quia D. Thomas non dicit, hunc tyrannum laudabiliter occidi a quolibet privato, sed indefinite, laudabiliter occidi. Quarto, quia nullus malefactor jure interfici potest, neque is, qui possidet, facto dejici potest, nisi prius audiatur, & judicetur. Nec sufficit evidentia patrati sceleris, nisi sententia præcedat.

Eius reprobatio.

Sed hæc parum cogunt contra receptam sententiam. Nam Concilium Lateranens. ut dixi, non definit universalem propositionem negativam, nullus tyrannus occidi potest, sed damnat universalem affirmativam, omnis tyrannus occidi potest, & non absolute prolatam, sed cum multis ampliationibus, & ideo ejus definitio reducitur ad hanc indefinitam, non omnis tyrannus occidi potest ante sententiam contra illum prolatam, ex quo nullum argumentum contra communem sententiam sumi potest. Ad Augustinum respondeo, illum privatum hominem, qui hujusmodi tyrannum occidit, non id facere sine publica administratione, quia vel id facit authoritate reipublicæ tacite consentientis, vel facit authoritate Dei, qui per naturalem legem dedit unicuique potestatem defendendi se, & rempublicam suam a vi, quam similis tyrannus facit. Ad D. Thomam respondemus, satis clare loqui, nam in corpore illius articuli dicit: *Cum facultas adest, potest aliquis tale dominium repellere*; in solut. vero ad 5. per vocem illam *aliquis*, aperte declarat privatam personā, tū ita interpretādo verba Ciceronis de interfectoribus Julii

Respondetur ad August.

lii Cæsaris, tum quia ita concludit. *Tunc enim qui ad liberationem patriæ tyrannum occidit, laudatur, & præmium accipit.* Ad ultimam rationem dicitur, illam procedere, quando aliquis vel in pœnam delicti interficiendus est, vel privandus his bonis, quæ possidet quiete, & sine conflictu actuali, formali, aut virtuali; in nostro autem casu non de vindicta, sed de defensione agitur, nec tyrannus quiete possidet, sed per vim actualem, quia licet fortasse Respublica non moveat bellum, quia non potest, nihilominus (ut recte Cajetanus notat) semper gerit bellum implicitum, quia renititur, quantum potest.

Nova difficultas proponitur.

Hinc vero nova difficultas suboritur, quia juxta doctrinam hanc nulla est differentia inter utrumque casum, seu tyrannum. Quia etiam tyrannum quoad titulum non licet occidere authoritate privata, sed publica; hoc autem modo etiam licet occidere Regem tyrannice gubernantem. Unde argumentor ulterius, quia vel tyrannus in titulo interficiendus est ad vindictam sui sceleris, vel titulo defensionis. Priori modo jam dictum est, non posse interfici a qualibet privata persona authoritate privata, tum quia punire est actus jurisdictionis, & superioris, ut supra dixi; tum etiam quia nec ipsa respublica a tali tyranno offensa posset hoc modo illum punire, nisi publico consilio, cognita causa, & sufficienter judicata, & ideo ut privata persona id faciat, non sufficit tacitus, vel præsumptus consensus reipublicæ, sed requiritur expressa declaratio per specialem, vel saltem per generalem commissionem. Unde etiam hoc titulo non licet extraneæ personæ privatæ, imo nec publicæ non habenti jurisdictionem in talem tyrannum, illum hoc titulo interficere sine expressa commissione reipublicæ offensæ. Si autem hoc tantum licet privatæ personæ titulo defensionis, sic nulla est differentia inter utrunque tyrannum, quia etiam titulo defensionis licet privatæ personæ occidere Regem verum tyrannice invadentem suum proprium regnum, vel civitatem, ut diximus. Item illo modo non licet talis interfectio ex potestate tacite concessa a republica membris suis, sed ex authoritate Dei, qui per legem naturalem unicuique dedit facultatem defendendi se, & patriam suam; imo & quemlibet innocentem. Ideoque hoc titulo occidere tyrannũ, non solum membris Reipublicæ, sed etiam extraneis licet in utroque casu, & tyranno: nulla ergo est differentia.

Explicatur difficultas.

Respondeo in primis ad ultimam interrogationem, verum esse, tyrannum sine justo titulo regnum occupantem non posse a quolibet privato juste interfici per modum vindictæ, seu punitionis, hoc enim convincunt argumenta facta in priori membro dilemmatis. Unde quoad hoc fateor, non esse discrimen inter hunc tyrannicum Regem, quoad absolutam rationem injustitiæ, licet respectu propriis Regi sit longe gravius crimen, & læsæ Majestatis, quam non est respectu alterius tyranni, sed simplex injustitia, & usurpata jurisdictio. Superest ergo, ut tantum jure defensionis liceat privatæ personæ hunc tyrannum occidere; in hoc vero est magna differentia inter hunc, & Regem pravum. Nam Rex licet tyrannice gubernet, quandiu non movet actuale bellum injustum contra rempublicam sibi subditam, non infert illi actualem vim, & ideo respectu illius non habet locum defensio, neque ullus subditus potest hoc titulo illum aggredi, aut bellum contra ipsum movere. At vero proprius tyrannus quandiu regnum injuste detinet, & per vim dominatur, semper actu infert vim reipublicæ, & ita ipsa semper gerit cum illo actuale, seu virtuale bellum, non vindicativum, ut sic dicam, sed defensivum. Et quamdiu contrarium non declarat, semper censentur velle defendi a quolibet suorum civium; imo etiam a quolibet extraneo, ideoque si aliter defendi non potest, nisi interficiendo tyrannum, cuilibet de populo licet illum interficere. Unde etiam in rigore verum est, id non fieri tunc authoritate privata, sed publica, vel potius regni volentis a quolibet cive tanquam a membro, & organo suo defendi, vel Dei authoris naturæ dantis cuicunque homini potestatem defendendi innocentem. Unde etiam in hoc non est discrimen inter utrunque tyrannum; neuter enim potest occidi authoritate privata, sed necessaria semper est potestas publica. Differentia vero est, quod hæc potestas censetur commissa cuilibet particulari personæ contra proprium tyrannum, non vero contra proprium Dominum propter discrimen declaratum.

Hinc vero nascitur nova difficultas præsenti instituto necessaria. Nam ex hac posteriori resolutione de proprio tyranno sequitur, priorẽ de Rege tyrãnice gubernante solum procedere ante sententiam depositionis contra talem Regem latam, non vero post illam, quod male fert Rex angliæ, & examinatione dignum est. Nam sequela habet in primis magnum fundamentum in Concilio Cõstantiensi: quia illud tantum loquitur de interficiente Principem tyrannum privata authoritate, *non exspectata sententia vel mandato judicis cujuscunque*, sic enim Cõciliũ Constantiense contrariã assertionẽ damnavit; ergo si judex legitimus talis Regis, quicunque ille sit, vel esse possit, contra illum justam sententiam tulit, qua eum ipso facto a regno deposuit, jam non procedit Concilii definitio. Deinde cessat etiam ratio facta, & ita non habebit locum prima assertio, ut proposita est. Nam tunc jam supponitur expectata sententia justa, & legitima, & sic non procedit aggressor authoritate privata, sed in virtute sententiæ, & consequenter ut instrumento authoritatis publicæ. Denique postquam Rex legitime depositus est, jam non est Rex, neque Princeps legitimus, & consequenter non potest in illo subsistere assertio, quæ de legitimo Rege loquitur. Imo si Rex talis post depositionem legitimam in sua pertinacia perseverans regnum per vim retineat, incipit esse tyrannus in titulo, quia non est legitimus Rex, nec justo titulo regnum possidet.

Altera difficultas.

Declaratur hoc amplius in Rege hæretico, nam statim per hæresim ipso facto privatur aliquo modo dominio, & proprietate sui regni, quia vel confiscatum manet, vel ad legitimum successorem catholicum ipso jure transit, & nihilominus non potest statim regno privari, sed juste illud possidet, & administrat, donec per sententiam saltem declaratoriam criminis condemnetur, juxta cap. *Cum secundum leges* de Hæret. in 6. At vero post sententiam latam omnino privatur regno, ita ut non possit justo titulo illud possidere; ergo ex tunc poterit tanquam omnino tyrannus tractari, & consequenter a quocumque privato poterit interfici.

Qua ratione rex hæreticus dominio regni privetur.

Hæc difficultas supponit, contra Regem supremum etiam in temporalibus, posse depositionis pœnam, & privationis regni sententiam ferri, quod Rex Angliæ audire detrectat, est autem verissimum, & ex principiis positis in l. 3. evidenter colligitur, & in sequentibus iterum dicetur. A quo vero possit talis sententia ferri, magna quæstio est, breviter tamen nunc supponimus, potestatem hanc deponendi Regem esse posse, vel in ipsa republica, vel in Summo Pontifice, diverso tamen modo. Nam in republica solum per modum defensionis necessariæ ad conservationem suam, ut supra lib. 3. c. 3. dixi. Ideoque si Rex legitimus tyrannice gubernet, & regno nullum aliud subsit remedium ad se defendendum, nisi Regem expellere, ac deponere, poterit respublica tota, publico, & communi consilio civitatum, & procerum Regem deponere, tum ex vi juris naturalis, quo licet vim vi repellere, tum quia semper hic casus ad propriam reipublicæ conservationem necessarius intelligitur exceptus in primo illo fœdere, quo respublica potestatem suam in Regem transtulit. Et hoc modo accipiendum est, quod ait D. Thomas 2. 2. q. 42. ar. 2. & 3. non esse seditiosum resistere Regi tyrannice gubernanti, utique si legitima potestate ipsius communitatis, & prudenter sine majori populi detrimento fiat. Ita etiam exposuit idem D. Thomas lib. 1. de Regimin. Princip. c. 6. & discipuli ejus Soto lib. 5. de Just. q. 1. art. 3. Bannez. 2. 2. q. 64. art. 3. dub. 2. Molin. tom. 4. de Just. tract. 3. disp. 6. Aliqui vero ex Jurisperitis allegatis confuse in hoc puncto loquũtur, nam Paris. de Puteo supra, & Antonius Massa tract. contr. Duel. n. 78. & 79. ita hoc affirmant, ut in singulis etiam civibus illam licentiam concedere videantur e converso autem Restaur. Castal. dicta qu. 82. ita repugnat, ut etiam communitati id negare videatur, sed juxta prædicta temperandi sunt.

Difficultatis declaratio.

Vide Sotum l. 5. de Just. q. 1. art. 3. Azor tom. 2. lib. 11. c. 5. q. 8. & 9.

Respublica quando possit regem tyrannice gubernantem regno privare.

At vero in Summo Pontifice est hæc potestas tanquam in superiori habente jurisdictionem ad corripiendum Reges, etiam supremos tanquam sibi subditos, ut supra ostensum est. Unde si crimina sint in materia spirituali, ut est crimen hæresis, potest directe illa punire in Rege etiam usque ad depositionem a regno, si pertinacia Regis, & providentia communis boni Ecclesiæ ita postulent. Si vero vitia sint in materia temporali, quatenus peccata sunt etiam potest illa corripere per directam potestatem, quatenus vero fuerint temporaliter nociva reipublicæ Christianæ,

stianæ, indirecte saltem poterit ea punire, quatenus tyrannicum Regimen temporalis Principis semper etiam est salutis animarum perniciosum.

Regnum Christianum in deponendo rege tyranno a Pontifice pendet.

Imo addendum ulterius, licet respublica, seu regnum hominum ex sola rei natura spectatum, prout fuit inter gentiles, & nunc est inter ethnicos, habeat potestatem, quam diximus, se defendendi a tyranno Rege, & illum deponendi in eum finem, si necessarium fuerit: nihilominus regna Christiana quoad hoc habere aliquam dependentiam, & subordinationem ad Pontificem Summum. Primo quia potest Pontifex alicui regno præcipere, ut se inconsulto contra Regem suum non insurgat, vel illum non deponat, nisi prius causa, & ratione ab ipso cognita, propter moralia pericula, & animarum dispendia, quæ in his tumultibus popularibus moraliter interveniunt, & ad vitandas seditiones, & injustas rebelliones. Unde in historiis legimus, fere semper regna in hujusmodi casibus Pontifices consuluisse, vel etiam ab eo petivisse, ut Regem ineptum, vel tyrannum deponeret. Ut de Childerico Rege Galliæ tempore Zachariæ Papæ, cap. *Alius* 15. quæst. 6. & de aliis supra lib. 3. c. 23. relatum est, & de Rege Lusitaniæ *Sancio* Secundo, tempore Innocentii Quarti referunt late Lusitanæ historiæ, fuisse a Pontifice ab administratione Regni depositum, licet non regno privatum, ut refertur etiam in cap. *Grandi*, de Supplend. neglig. Prælatorum, in sexto. Secundo pendet regnum Christianum a Pontifice in hoc, ut possit Pontifex non solum consulere, aut consentire, ut regnum Regem sibi perniciosum deponat, sed etiam præcipere, & cogere, ut id faciat, quando saluti spirituali regni, & præsertim ad vitandas hæreses, vel schismata necessarium esse judicaverit. Quia tunc maxime habet locum usus potestatis indirectę circa temporalia propter spiritualem finem, & quia potest per se immediate Regem deponere in tali casu; ergo potest cogere Regnum, ut id exequatur, si necessarium sit, alias esset ejus potestas non solũ inefficax, sed etiam insufficiens. Denique, quia tale præceptum in illo casu justissimũ est.

Duar-Nunes 1. part. Chronicæ in Sancio 2. alias Capello.

Vide Azar. tom. 3. lib. 2. c. 7. q. 30. Castro lib. 1. de Justa hæret. punit. c. 14.

Post justam sententiam declaratoriam quo modo Rex puniri queat.

Hoc ergo supposito fundamento dicendum est in puncto ultimo proposito, post sententiam condemnatoriam Regis de regni privatione, latam per legitimam potestatem, vel quod perinde est post sententiam declaratoriam criminis habentis talem pœnam ipso jure impositam, posse quidem eum, qui sententiam tulit, vel cui ipse commiserit, Regem privare regno, etiam illum interficiendo, si aliter non potuerit, vel si justa sententia ad hanc etiam pœnam extendatur. Non tamen statim posse Regem depositum a qualibet privata persona interfici, imo neque per vim repelli, donec ei præcipiatur, vel generalis hæc commissio in ipsa sententia, vel jure declaretur. Prior pars evidenter sequitur ex præcedenti principio: nam qui potest aliquem juste condemnare, potest etiam pœnam exequi per se, vel per auxilia ad id necessaria, alias frustra esset illa potestas dicendi jus sine potestate efficaciter coactiva. Atque hac ratione, ut ait August. in lib. 1. de Civit. c. 26. recte facit minister Regis interficiendo hominem ex præcepto Regis, quia tunc magis potestatem Regis, quam suam exequitur. Ita ergo quando respublica juste potest Regem deponere, recte faciunt ministri ejus Regem cogendo, vel interficiendo, si sit necesse, quia jam non potestate privata, sed publica operantur. Sicque recte dixit Soto lib. 5. de Justit. quæst. 1. art. 3. licet Rex in solo regimine tyrannus non possit a quolibet interfici, *Lata vero sententia quisque* (inquit) *potest institui executionis minister.* Eodemque modo si Papa Regem deponat, ab illis tantum poterit expelli vel interfici, quibus ipse id commiserit. Quod si nulli executionem imperet, pertinebit ad legitimum in regno successorem, vel si nullus invẽtus fuerit, ad regnum ipsum spectabit. Et ita tradunt Doctores, servandum esse in crimine hęresis, quando Rex hęreticus per publicam sententiam regno privatus declaratur, ut videri potest in Castro lib. 2. de Just. hæret. punit. c. 7. Siman. de Cathol. institut. tit. 46. num. 75.

Privatum propria authoritate non posse morte damnatum occidere.

Atque ex his facile probatur altera pars, quia licet aliquis sit ad mortem juste damnatus, non potest quilibet privatus suo nutu illum occidere, nisi præcipiatur ab habente authoritatem, vel aliter moveatur, quia nemo potest alium occidere, nisi vel superior habens in se talem potestatem, vel minister ejus: non potest autem dici minister, nisi a principali potestate moveatur. Quod si hoc verum est respectu cujuscumque malefactoris, majori profecto ratione respectu Principis procedit. Dicet forte aliquis, sufficere motionem implicitam, seu tacitam reipublicæ, quæ eo ipso, quod Regem deposuit, vult ab omnibus expelli, & cogi, & si resistat, etiam occidi. At hoc falsum est, & contra rationem cogitatum, seu fictum: nam judex condemnans privatum hæreticum, vel malefactorem, non statim facit omnibus facultatem in illum animadvertendi; ergo nec respublica, vel Papa Regem hæreticum, vel aliter tyrannicum condemnans, omnibus talem licentiam concedit, etiam tacite, vel implicite. Nulla enim justa ratione potest præsumi magis hæc licentia contra Principem, quam contra alios: nam semper est necessaria prudentia, & justus modus in ipsa executione, & majus periculum est turbationis, & excessus in coactione personæ Principis, aut Regis, quam cæterarum. Unde si Papa aliquem Regem per sententiam declaret hæreticum, & a regno depositum, & de executione nihil amplius declaret, non statim potest quilibet Princeps contra illum movere bellum, quia nec est illo superior in temporalibus, ut supponimus, nec ab ipso Papa illam potestatem accipit ex vi solius sententiæ. Et ideo (ut dicebam) solus legitimus successor ejus, si Catholicus sit, habet tunc illam facultatem, vel si ipse negligat vel nullus sit, communitas regni in illo jure succedet, dummodo sit catholica. Ipsa vero petente auxilium ab aliis Principibus, illud præstare poterunt, ut per se constat. Si autem Pontifex (quod sæpius fecisse, exemplis ostensum est in lib. 3.) aliis Regibus potestatem tribuat invadendi tale regnum, tunc juste fieri potest, quia neque deest justa causa, nec potestas.

Ex doctrina tradita convincitur error in juramento inclusus.

Ex hac ergo vera, & certa doctrina manifeste convincimus tertiam partem juramenti ex variis capitibus excessum potestatis, injustitiam contra bonos mores, & errorem contra veram, & Catholicam doctrinam continere. Primum probo, nam qua authoritate cogit Rex suos subditos ad jurandum, ut hęreticam propositionem, quam Ecclesia Catholica hactenus non damnavit? Si enim Rex dicat, esse damnatam in Concil. Constantiensi, in primis non potest constanter hoc dicere, cum authoritatem Conciliorum præsertim moderniorum pro nihilo habeat. Deinde ubi legit in Concil. Constantiensi particulam illam, *Principes per Papam excommunicati, vel deprivati?* ut illam, *Per suos subditos, vel alios quoscunque?* Cum ergo hæ particulæ additæ illi propositioni reddant illam, & sententiam ejus longe diversam, fallaci, & illusoria illatione talis propositio Concilio tribuitur. Quod si non Concilii authoritate, sed sua Rex damnat propositionem illam, excedit procul dubio, & abutitur potestate, quam non habet. Et præterea mirabile est, quod sæpe contemnat Papæ potestatem ad definiendas res fidei, & ipse illam sibi audeat arrogare, nam licet verbis non dicat, facto profitetur. In quo etiam parum sibi constat. Nam alibi gloriatur in eadem Apologia, se non cudere novos fidei articulos more Pontificum. Denique cum ipse nihil putet esse de fide, nisi quod in Scriptura continetur, oportet, ut nobis ostendat in Scriptura, ubi sit illa propositio ut hæretica damnata, vel contraria divinitus revelata, ut illa pro hæretica habenda sit. Certe licet Paulus dixerit, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, nunquam addit, etiam potestatibus excommunicatis, vel deprivatis a Papa omnes subditi sint; neque unum ex alio colligi potest, cum sint longe diversa, ne dicam veluti opposita, nam Rex deprivatus jam non est sublimior potestas. Atque hinc ulterius concludo, professionem illius juramenti quoad hanc partem esse quandam confessionem Regiæ authoritatis, & potestatis, tum ad damnandas propositiones ut hæreticas ad libitum suum, tum ad proponendum fidelibus autentice, quid credere de fide debeant, vel tanquam hæreticum protestari; quod ex parte Regis est excessus, & usurpatio potestatis spiritualis, & ex parte profitentium tale juramentum est quædam virtualis professio falsæ fidei.

Hoc ipsum ex verbis juramenti convincitur.

Præterea ex ipsis verbis apertissime constat, Regem in hoc juramento non solam obedientiam civilem, seu juramentum ejus exigere. Nam sub juramento detestari propositionem aliquam ut hæreticam, plane excedit obedientiam civilem, quę est longe inferioris ordinis a Christiana fide. Maxime quando tale præceptum novum est in Ecclesia, ita ut Rex non solum cogat Christianum subditum ad detestandam propositionem alias damnatam

ab

ab Ecclesia (quod interdum potest facere Catholicus Rex modum debitum servando) sed etiam cogat ad detestandam propositionem, quam ipse denuo sua authoritate condemnat; ut nunc Rex facit. Unde satis etiam probatum relinquitur, injustum esse hoc juramentum ex parte Regis, quia multis modis excedit potestatem suam, & ita est violenta coactio, & alienæ jurisdictionis usurpatio.

Altera ratio. Ex parte vero fidelium etiam est injustum illud acceptare, vel generali ratione, quia vel jurarent rem illicitam, vel mendacium, nam si credant esse hæreticam propositionem illam propter solam Regis authoritatem, vel propter hoc solum damnabile est, multoque magis, quia propositio illa, quæ sic damnatur, verissima est, & ex veris principiis fidei certa, ut in lib. 3. probatum est. Si autem abjurent exterius talem propositionem, quam mente non credunt esse hæreticam, manifestum perjurium committunt, ut per se notum est. Et ultra hoc continet talis professio specialem, & propriam injuriam contra Pontificem, cujus potestatem, & obedientiam propter timorem humanum abnegant.

Duplex error inclusus in 3. parte juraméti. Tandem facile intelligitur ex his, partem hanc juramenti doctrinam etiam erroneam involvere. Unus error est, in Pontifice non esse potestatem ad deponendum Regem hæreticum, vel schismaticum, & regnum suum ad idem schisma, vel eandem hæresim pertrahentem, vel pervertentem. Hujus enim erroris professio præcipue, magisque directe per illa verba fit, quam per alia, ut cuilibet legenti statim patebit, & in superioribus multipliciter est probatum. Alter error minus quidem verbis expressus, in ipsa vero sententia latens, & virtute contentus est, in his quæ ad fidei doctrinam, & detestationem hæresum pertinent, posse temporalem Regem fidem etiam juratam a suis subditis exigere. Immo etiam in hoc esse præferendam sententiam Regis sententiæ Pontificis. Quæ sane virtualis quædam professio est Primatus Regis temporalis in spiritualibus, seu Ecclesiasticis, nihil enim majus est in Petri Primatu, nec magis ad conservationem Ecclesiæ, ejusque unionem necessarium, quam in proponendis rebus fidei, & hæresibus damnandis suprema authoritas, quam in illis verbis sibi Rex Angliæ arrogat; ergo professio talis juramenti est manifesta schismatis, & erroris professio: tenentur ergo veri catholici in conscientia illud respuere.

CAPUT V.

De ultima parte juramenti, & erroribus in ea contentis.

In ult. parte juramenti errores supra positi repetuntur & exaggerantur. IN ultima juramenti parte fere iidem errores repetuntur, & ideo vix aliquid addendum circa illam superest, quia vero partim declarantur, & exaggerantur magis, partim etiam pravitas juramenti augetur, singula breviter notanda, & ita exponenda sunt, ut ab omnibus facile intelligantur. Primo ergo iterum abjuratur Pontificis authoritas, & potestas his verbis. *Et ulterius credo, & in conscientia mea resolvor, quod nec Papa, nec alius quicunque potestatem habet me ab hoc juramento, aut aliqua ejus parte absolvendi.* In his verbis affirmatur aperte hæc propositio: *Papa non potest subditos Regis temporalis a juramento fidelitatis absolvere.* Quia quod de hoc juramento affirmatur, non est propter peculiarem ejus rationem, nec propter dignitatem, quæ in Rege Angliæ major sit, quam in aliis temporalibus Regibus, ut est per se notum, & Rex ipse in sua Præfatione aperte profitetur. Cum autem dicitur, *Papa non potest, &c.* intelligitur simpliciter, id est, nullo modo, nulla ex causa, in nullove casu, hoc enim significant illa verba secundum planum, ac communem sensum, & intellectum eorum, quomodo vult ipse Rex paulo inferius verba hujus juramenti accipi. Præter quam quod ex fine juramenti, & ex prima ejus parte satis clarum est, hanc esse Regis mentem.

Potest Pōtifex subditos hæretici a juraméto fidelitatis absolvere. Sic autem propositio illa hæretica est, quia est contra potestatem ligandi, & solvendi datam Petro, prout illam semper intellexit, & exercuit Catholica ecclesia. Sic enim subditi hæretici cujuscunque eo ipso, quod per sententiam legitimam publice denunciatur hæreticus, a juramento fidelitatis absolvuntur ex decreto Gregorii IX. in cap. ult. de Hæreticis, illiusque pœnæ & potestatem, & justissimam rationem explicat D. Thom. 2. 2. q. 12. art. 2. Simili modo absolvitur quis a vinculo juramenti fidelitatis præstiti Domino, qui publice excommunicatus, ac denunciatus est, per Urbanum II. in cap. ult. 15. q. 6. & Gregorium VII. cum Romana Synodo in cap. *Nos Sanctorum* ibidem. Ubi non omnino, & simpliciter vinculum juramenti tollitur, sed quasi suspenditur pro eo tempore, pro quo excummunicatus in censura contumax perseverat. Quod secus est, quando Rex, vel Princeps propter hæresim, vel alia crimina deponitur, & privatur regni dominio, tunc omnino tollitur, & quasi irritatur, ejus materia subtracta. Atque hoc modo Innocentius IV. cum Concilio Lugdunensi absolute a juramento fidelitatis vasallos omnes Imperatoris Friderici, & alia exempla supra posita sunt, quibus antiquus, & universalis sensus Ecclesiæ ostenditur, qui est optimus Scripturæ interpres. Nam, si de consuetudine humana dicunt omnia jura, esse optimam legum humanarum interpretem, cur legis a Christo latæ, & potestatis ligandi, & solvendi ab eodem, Petro tributæ non erit optima interpres universalis, & antiquissima Ecclesiæ consuetudo & talis potestatis usus. Quam potestatem iidem Pontifices, qui illa usi sunt, summa authoritate, & doctrina defenderunt. Præsertim Gregorius 7. lib. 8. Registri epist. 22. & Innocentius 3. in epist. ad Ducem Caringiæ, in cap. *Venerabilem*, de Elect. & Bonifacius 8. in Extravag. *Unam Sanctam*, de Majorit. & obedientia. Lib. 3. c. 23.

Quod si Rex propositionem hanc in Scriptura fundatam, Pontificum, & Conciliorum authoritate declaratam, & communi hactenus consensu receptam non credit, quo jure, quave authoritate cogere vult omnes subditos suos ad contrariam falsitatem credendam, & ore affirmandam, & juramento firmandam? aut quomodo possunt ipsi *in conscientia resolvi*, ut in juramento dicitur, ad id credendum, & jurandum, sine alia ratione, vel motivo? nisi credant majorem authoritatem habere solum Regem cum suis ministris ad suum errorem confirmandum, ejusque fidem exigendam, quam habuerit Romana, & universalis Ecclesia cum Pontificibus summis tam constanti traditione, & consensu id tradentibus. Quod si hoc Rex intendit, & ad hanc fidem suos obligat, fateatur necesse est, in hoc juramento non pro temporali tantum jurisdictione, sed pro Primatu spirituali pugnare.

Eadem veritas alia ratione cōfirmatur. Quod alio etiam modo evidenter declaro. Nam contra rationem naturalem est dicere, non posse quempiam absolvi a promissione juramento confirmata per materiæ mutationem, illam auferendo, & quasi irritando. Nam licet quis juramento promiserit reddere depositum, si alter cedat juri suo, depositarius juramento absolvetur. Unde si talis mutatio per superiorem potestatem fiat, æque tolletur fidelitatis obligatio. Quod etiam Triphon I.C. agnovit in l. *Bona fide*, ff. depositis, dicens, si quis accepit depositum sub fide reddendi illud Domino, & Dominus postea a Prætore damnatus sit, ejusque bona fuerint publicata, liberari depositarium a fide reddendi depositum eidem Domino, & in publicum illud deferri debere. Quia ut infra dicit, *Ratio justitiæ postulat, ut fidelitas servanda in contractu non sit spectanda ex solo respectu inter contrahentes, sed etiam respectu aliarum personarum, ad quas id, quod geritur, pertinet.* Quod maxime verum est, ubi authoritas superioris, & publicum bonum intervenit. Neque dubitavit, ut opinor, Rex, similem potestatem in regno suo exercere, subditum, v.g. in crimine læsæ Majestatis inventum bonis privando, & consequenter actiones omnes, seu promissiones omnes illi factas, vel in se, aut fiscum suum transferendo, vel certe omnino eas simpliciter imitando, seu debitoribus condonando, vel remittendo, ex quo necessario sequitur, ut licet essent juramento confirmatæ, debitores a juramento absoluti maneant. Ergo negari non potest, quin hic modus absolvendi a juramento honestus, & validus esse possit, si in absolvente sit potestas, vel de materia juramenti, vel de jure creditoris, seu Domini, aut promissarii disponendi. Ergo vel potestas absolvendi vasallos a juramento facto Regi hæretico, vel pernicioso subditis Christianis, injustissime, & contra omnem rationem negatur, Summo Pontifici; vel non ex alio fundamento negatur, nisi quia non creditur habere potestatem ad coercendos, & puniendos Reges temporales. Et ita hæc pars ad superiores revocatur, & aperte continet professionem erroris contra Primatum Pontificis, & assertionem hæreticam de Primatu Regis, ejusque absoluta exemptione ab obedientia Pontificis, maxime quoad vim coactivam per temporales pœnas.

Denique

Juramentū hoc ex se non obligare.

Denique non omittam advertere (quia Rex non generatim de juramento, sed de hoc juramento loquitur) in vero, & Catholico sensu, menti tamen Regis contrario, dici potuisse, neminem posse ab illo juramento jurantem absolvere, quia videlicet nemo absolvi potest proprie, qui ligatus non est: illud autem juramentum non ligat jurantem, quia non potest juramentum esse vinculum iniquitatis, quale illud esset, & ideo nemo potest ab illo solvi. Nihilominus tamen potest declarari absolutus, seu non ligatus, quod speciali authoritate potest facere Pontifex, satisque id fecit, quando declaravit, juramentum esse illicitum, & æternæ saluti contrarium. Inde enim non solum sequitur, non esse præstandum, sed etiam si factum sit, non esse observandum. Unde fit etiam, ut in alio sensu possit Pontifex ab illo juramento jam facto absolvere, id est, a peccato in talis juramenti exhibitione commisso, dummodo digna illius pœnitentia tanquam necessaria dispositio præcedat.

Jurandi hæc forma Regi supremā potestatē spiritualē tribuit.

Secundo in eadem parte fit confessio supremæ potestatis Regiæ in spiritualibus, ejusque exemptionis a Summo Pontifice his verbis. *Quod juramentum agnosco recta, ac plena authoritate esse mihi legitime ministratum.* Et postea his verbis juramentum confirmatur. *Hæcque omnia plane, & syncere agnosco, & juro.* Quod enim illa confessio in verbis illis contineatur, cōstat primo ex illis particulis *plena authoritate*, quamvis enim ex industria vox *suprema* vitata sit, ne forte simpliciores deterreret, nihilominus vox *Plena* ex mente Regis satis ex toto discursu intellecta, pro æquipollenti posita est, non enim dicitur esse ex plena authoritate illud juramentum, nisi quia nulla est inter homines potestas, quæ illud impedire, prohibere, aut auferre valeat, hæc autem est suprema potestas. Deinde cum juramentum ipsum sit expresse contra Papæ potestatem, cum additur plena potestate legitime ministratum, evidenter significatur, potestatem Regiam juramentum ministrantem esse vel superiorem potestate Papæ, vel illi æquivalentem. Quod ergo Rex in aliis locis expresse profitetur, hic tecte, & in ipso usu potestatis usurpatæ involvit. Unde qui tali juramento consentit, plane jurat, actum usurpatæ potestatis, esse actum legitimę potestatis, quod est apertum perjurium, & confessioni Catholicæ fidei contrarium. Ac denique ex his etiam verbis convincitur Rex, non exigere in hoc juramento solam obedientiam civilem, cum recognitionem, & confessionem plenariæ potestatis suæ ad decernendum contra potestatem Papæ expostulet.

In ultimis juramenti verbis iteratur professio omnium errorum præcedentium.

Tertio in ultimis verbis novum juramentum additur hujus tenoris. *Hancque recognitionem, & agnitionem facio cordialiter, voluntarie, & vere, in vera fide Christiani veri, sic me Deus adjuvet.* Quæ est nova confirmatio, & repetitio omnium præcedentium errorum, & confessionis, non solum externæ, sed etiam internæ eorum, ut jurans vel ab interna infidelitate, vel a perjurio excusari non possit. Et præterea expendo particulam illam *voluntarie*, quæ apertum mendacium involvit, quod sufficit, ut sine perjurio jurari a Catholicis non possit. Nam est evidens, ipsos non voluntarios, sed coactos minis, & terroribus juramentum præstare. Quia ut ipsemet Rex paulo antea dixerat eos, *si tali juramento renuntient in discrimen amissionis vitę, & fortunarum misere compingi, & contrudi*, quomodo ergo vere jurare possunt, se voluntarie tale juramentum præstare? Illud enim *voluntarie* ibi non significat quamcunque voluntatem, sed illam, quæ metu gravi, & potenti violentia humana coacta non est, quamque jurans haberet, etiam si non cogeretur, sciunt autem Catholici se non habere talem voluntatem, & Rex ipse hoc non ignorat; ergo ex hoc etiam capite juramentum iniquum est, quod perjurium in hoc involvit, & exigit.

Ex alio capite ostenditur ibi perjurium committi. In Apol. pag. 5.

CAPUT VI.

Rationes, quibus juramentum defenditur, expenduntur.

HActenus *partite, & minutatim*, ut, optare se eisdem verbis Rex declaravit, juramentum refutavimus, ejusque deformitates ostendimus: nunc ne contra inauditam partem, quæ Regis etiam est querimonia, sententiam dicere videamur, necessarium duximus, quidquid in defensionem juramenti vel Rex indicat, vel nos cogitare potuimus, in examen adducere, ut inde evidentius constet, augeri potius inde juramenti damnationem, quam defendi, vel excusari.

Regis fūdamenta.

Primo ergo objici nobis potest authoritas Regia, quæ verbis expressis, ac sæpius repetitis, nihil aliud, quam obedientiam civilem, ejusque professionem a subditis suis per juramentum illud exigere voluisse affirmat. Ita repetit sæpe tam in Apologia, quam in Præfatione. Nam in pag. 4. se inquit satis ostendisse, nihil ultra per juramentum desiderasse, quam ut de subditorum fide, & constantia securus fieret, *quam propter conscientiam*, ait, *mihi præstare tenebantur*. In Præfatione sæpius, & apertius non solum id affirmat, sed etiam probat hoc fere modo: Cum Parlamentum inferioris domus clausulam inseruisset juramento, *qua Pontifici excommunicandi mei potestas adimebatur, illam protinus deleri volui*; ergo hinc licet colligere, *quanta solicitudine cavebam, ne quicquam hoc jure jurando contineretur, præter fidelitatis illius, civilisque, & temporalis obedientiæ professionem, quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit.* Probatio hujus illationis talis ex eodem loco colligitur, quia sublata a juramento abjuratione potestatis Pontificis ad Regem excommunicandum, nihil in eo relinquebatur præter civilem obedientiam, & fidelitatem. Nam si quid argui potest, maxime, *quod abdicandorum Regum jus Pontifici denegatur, & abjuratur; at hoc justissimum est, nec excedit civilem fidelitatem*; *ergo*. Probatur minor primo, quia tale jus *nullo legitimo modo Pontifici est acquisitū, sed per Paparum injustam usurpationem, & violentiam sæcularem vendicatum*, quod in Præfatione sæpe repetit, & præsertim pag. 22. ait, probandum in Apologia sumpsisse, illam usurpationem Pontificum cum Scripturis, Conciliis, & Patribus repugnare. Secundo quia talis abdicatio, seu depositio Regum, *excommunicationis, quæ spiritualis censura est, fines longe, lateque excedit*; non potest ergo excommunicatio Pontificis justam, ac legitimam causam subditis ministrare, ut quicquam in Regem, vel ejus imperium moliantur. Hæc fere Rex in illo loco.

Pag. 11. 12. 13. & 14.

Tria consectaria inde deducta.

Et ex hoc fundamento tacite infert, tum ibi, tum in aliis locis, non posse subditos absolvi per Pontificem ab obedientia civili debita Regi, quia non potest Pontifex deponere Regem a gradu, & dominio suo; ergo nec potest facere, quin obedientia illi debeatur, quia jure naturali debita est, quod jus Papa tollere non potest. Hoc est enim, quod illis verbis Rex significare voluit, *quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit.* Simili modo infert, non posse Pontificem subditos a juramento fidelitatis absolvere, quia materia illius juramenti, quæ est obedientia civilis, & promissio ejus, est immutabilis, & semper honesta, cum sit jure naturæ debita; ergo nulla humana potestate fieri potest, quin juramentum illius semper obliget. Probatur consequentia, quia non potest quis a juramenti obligatione, sub qua aliquid promittit, absolvi, nisi prius promissio ipsa, seu materia ejus remittatur, aut irritetur, quia vinculum juramenti per se inviolabile est, & jure maxime divino, & naturali obligat; cum ergo huic juramento materia subtrahi non possit, profecto nec juramentum ipsum solvi potest. Tertio hinc etiam colligit, multum differre inter hoc ultimum juramentum, & antiquum Primatus juramentum, quia in illo potestas etiam spiritualis abjurabatur, in hoc vero tantum potestas temporalis, quam in Reges usurpat. Unde in Præfatione valde reprehendit Bellarminum, quia, ut ait, *evincere nititur, hoc fidelitatis juramentum nihil esse, præter antiquum illud Primatus juramentum, nunc recens verbis obscurioribus, & per ambages circumloquutionum formatum, &c.* Hinc denique in principio Apologiæ dicitur: *Non in alium finem constitutum esse hoc juramentum, quam ut non modo inter fideles subditos, & perfidos proditores, sed etiam inter ipsos Pontificios, qui fidelitatem Regi servandam esse crederent, & eos, qui prætextu disparis religionis contra Regem conjurare, licitum esse arbitrarentur, discrimen aliquod extaret.* Unde infra concludit *juramentum hoc eo fine constitutum fuisse, ut instar pignoris, & auctoramenti subditorum erga ipsum fidei foret.* Nihil ergo præter civilem obedientiam continet.

Tandem ad hunc locum spectat aliud probationis genus, quod in Apologia in principio impugnationis epi-

stolæ

Ultimum probationis genus.

stolæ Bellarmini Rex inducit, ducendo ad inconveniens. Quia qui hoc juramentum recusandum esse docet, necesse est, ut proditoriis, & absurdis positionibus implicet subditos, quos ab hoc juramento arcere contendit. Numeratque quatuordecim propositiones ejusmodi, quarum omnes, vel aliquas ex juramenti reprobatione necessario inferri dicit. Quæ autem sint illæ propositiones, infra respondendo ad hanc partem constabit.

Regis fundamento satisfit.

Hæc sunt, quæ ex variis locis, & dictis Regis in ipsius defensionem colligere potui, quæ licet frivolæ excusationes sint, & in eodem semper cardine revolvantur, omittendas non censui, tum ut omnibus evidentius fit, nihil officii, quod ad difficultatem, aut veritatem ostendendam possit conducere, a nobis prætermitti: tum etiam, ut si fieri potest, Rex ipse animadvertat, in re tanti momenti tantique periculi, quam levibus rationibus, malequefundatis opinionibus se duci finat. Igitur ad verba Regis in primis dicimus, facta non esse verbis consentanea, magisque factis, & rebus ipsis, quam verbis, aut promissionibus assentiendum esse. Quid enim interest, quod Rex affirmet, se nihil aliud, quam civilem fidelitatem, & obedientiam a subditis suis per illud juramentum exigere voluisse, si ex forma ipsius juramenti, & omnibus partibus ejus contrarium evidenter ostenditur. Deinde verbis Regis ejusdem verba opponimus. Nam in edicto Regio, ubi hæc jurandi formula continetur, titulus illi superscriptus erat: *Ad detegendos, & reprimendos Papistas*, id est, Catholicos, & Papæ obedientes, ejusque Primatum recognoscentes; at vero si juramentum solam fidelitatem civilem, & temporalem obedientiam exigeret, non posset esse signum discernens Papistas a sectariis, seu apostatis a Papa; quia obedientia civilis communis est omnibus, nam illi, qui Papæ obediunt, justam obedientiam civilem suis Regibus non negant. Ergo tale juramentum non alia ratione datum dicitur ad detegendos Papistas, nisi quia illud admittentes, eo ipso censentur renunciare Papæ, ejusque potestatem abjurare, & e contrario qui illud recusant, eo ipso ostendere se fideles, & obedientes Papæ; non ergo datur propter solam civilem obedientiam: nam (ut ipse etiam Rex totis viribus contendit) obedientia civilis non pugnat cum Romana religione, ac subinde neque cum obedientia Papæ, quam profitentur hi, quos Rex Papistas vocat.

Refert Bellarminus in Apologiæ initio, & infra in defensione primi Brevis etiam in princip. Ex titulo juramenti convincitur esse inventum ad discernendos Catholicos a sectariis.

Præterea in eodem edicto Regio duo juramenta continebantur, suis titulis distincta, unum enim *de Primatu Regis in spiritualibus* inscribebatur, quale fuit juramentum sub Elisabetha usitatum, & a Rege Jacobo promissione quadam locupletatum, ut supra in Præfatione notavimus. Aliud vero præscriptum erat, *Contra potestatem Pontificis in Principes Christianos*, quod non est aliud, nisi quod nunc Rex vocat juramentum fidelitatis, nullum enim aliud in illo edicto ferebatur, neque de alio hactenus mentio facta est; ergo ex ipsa inscriptione constat hoc juramentum continere potius abjurationem potestatis Pontificis in Reges, quam fidelitatem subditorum erga Regem. Nam illud est & directe intentum, ut inscriptio ostendit, & proxime, ac expresse per verba declaratum, sæpiusque repetitum: aliud autem indirecte ad summum, ac remote, seu per consecutionem quandam in ipso juramento continetur, licet fortasse ab ipso Rege fuerit per se, ac principaliter intentum. Unde non immerito notare hic possumus, & applicare distinctionem scholasticorum, & moralium Philosophorum de intentione operantis, & operis, & de intentione finis, & electione medii propter finem. Rex enim principaliter intendere potuit per hoc juramentum fidelitatem civilem subditorum, & suarum rerum, suæque personæ securitatem, ac indemnitatem; medium autem, quo ad illam obtinendam usus est, fuit abjuratio Pontificiæ potestatis, & ita licet prior finis fuerit fortasse præcipuus in operante, id est, in Rege instituente juramentum, nihilominus in ipso juramento proprius scopus, & quasi objectum ejus, est abnegatio Pontificiæ potestatis, & hoc modo dicimus esse principalem finem operis, id est, talis juramenti, quia est intrinsecus finis, & proxima ejus materia, ut in singulis ejus partibus declaratum est. Et ita quidquid sit de intentione principali Regis, de qua non curamus, neque illum mendacii arguere volumus, dubitari non potest, quin juramentum ipsum, quo Rex ut medio usus est, excesserit terminos obedientiæ civilis, & ad illam muniendam, ultra quam par est, potestatem Pontificiam invaserit, eam abjurando, simul fundamenta fidei evertendo, & abnegando.

Bellarmin. supra in posteriori loco. Ex titulo alterius juramenti colligitur velle Regem primatum in spiritualibus.

Principalis finis hujus juramenti est abnegatio Pontificiæ potestatis.

Quod ut amplius declarem, adverto, in hac voce *obedientiæ fidelitatis civilis*, prout Rex Angliæ illa utitur, æquivocationem latere, qua possunt facile simplices, & ignorantes decipi. Rex enim talem obedientiam civilem, & fidelitatem a suis subditis exigit, quæ nullum in terris recognoscat Rege superiorem, neque directe, neque indirecte, & quæ in nullo casu, neque propter ullam causam possit per aliquam jurisdictionem in mortali homine existentem impediri, aut tolli. Et quia non potest in Rege recognosci tam suprema potestas, nisi abnegetur potestas Pontificis, quæ sola poterat esse illa in terris superior, etiam in civilibus, saltem indirecte, ideo ad muniendam suam civilem obedientiam in illo gradu, & modo, quo illam efflagitat, usus est illo medio abjurandi Pontificiam potestatem. Et ideo verbis dicit, se tantum fidelitatem civilem a subditis exigere, re tamen vera abjurationem Catholicæ fidei ab eis extorquet. At vero juxta sanam, & veram doctrinam, obedientia civilis generaliter dicitur illa, quæ debetur sublimioribus potestatibus temporalibus, & civilibus, unicuique in suo gradu, & in sua materia, & intra mensuram suam, juxta illud Pauli Rom. 13. *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem*. Et illud 1. Petr. 2. *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi tanquam præcellenti, sive ducibus tanquam ab eo missis, &c.* Itaque etiam Magistratibus civilibus debetur civilis obedientia, tamen subordinata Regibus, qui præcellunt, Regibus autem non recognoscentibus superiorem in temporalibus, debetur etiam obedientia civilis maxima in illo ordine: non potest autem illa non esse subordinata spirituali potestati, si Christiana obedientia sit. Quia esse debet juxta mensuram fidei, nam secundum illam tenentur omnes Christiani, sive Reges sint, sive subditi, *obedire Præpositis suis* ad Hebr. 13. & præcipue Vicario Christi, cui ipse omnes oves suas subjecit, inter quas Reges connumerantur. Ideoque si a Rege temporali talis obedientia civilis postuletur, quæ Pontificis obedientiam excludat, jam non est mera obedientia civilis, sed transit in spiritualem, & Ecclesiasticam. Talis autem est obedientia, quam Rex Angliæ a suis exigit, ideoque in hac formula juramenti quasi oblitus obedientiæ civilis, totus ad Pontificiam potestatem abnegandam, & abjurandam incubuit.

Confirmatur ex æquivocatione verborum.

Potestas civilis subordinatur spirituali.

Unde constat primo, simpliciter falsum esse, quod Rex Angliæ dicit, se tantum postulare per hoc juramentum *a subditis fidelitatem illam, quam propter conscientiam illi præstare tenentur*. Nam propter conscientiam tenentur subditi, ut Christus dixit, *Reddere Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei, Deo*, & consequenter etiam Vicario Christi, quæ sunt illius; & quia singulari modo, & titulo ad Deum pertinent, ideo sub posteriori membro verborum Christi continentur. Quapropter sicut Cæsare contra Deum præcipiente, potius est obediendum Deo, quam hominibus, ut dixit Petrus Actor. 4. & 5. ita licet Christiani in conscientia teneantur obedire Regi tanquam præcellenti in suo ordine, non tenentur tamen, neque possunt illi obedire præcipienti abjurationem Pontificiæ potestatis, neque etiam tenentur illi obedire contra debitam Pontifici obedientiam, quæ altioris est ordinis, cui civilis obedientia ita est subordinata, ut in certis casibus, vel ex justis causis interdum illi cedere debeat. Ergo falsum est, in juramento nihil a subditis Regis postulari, nisi quod ipsi in conscientia præstare tenebantur.

Concluditur postulare hoc juramentum plus quam civilem fidelitatem.

Quod autem paulo post in sua præfat. mutatis nonnihil verbis repetit, *nihil in hoc juramento contineri præter fidelitatis, civilisque obedientiæ professionem, quam natura ipsa omnibus sub regno nascentibus præscribit*, caute, & attente legendum est. Nam continet objectionem, & latentem errorem. Objectio est supra facta, quia obedientia, & fidelitas jure naturali debetur regibus; ergo debetur independenter a Pontifice; unde non magis potest ipse illam mutare, quam jus naturæ, nec magis ab illa solvere, quam a naturali jure. Error autem, vel deceptio latens est, quia non altiori modo judicandum putat de obedientia civili inter Christianos, quam inter ethnicos, nam utrique debent suis Regibus illam obedientiam civilem, quam ipsa natura præscribit, ideoque sentit, non aliis termi-

Latenti regis objectioni occurritur.

terminis, neque aliis regulis definiendam esse obedientiam civilem a Christianis, suis Principibus præbendam, quam ab ethnicis, suis Regibus debitam. Atque hanc fuisse Regis mentem, facile sibi persuadebit, qui alia ejus clariora verba, quæ in Præfat. pag. 24. contra Bellarminum scripsit, in memoriam reduxerit. Ait enim: *Cum me hæreticis annumeret, & Juliano Apostatæ æquet, extra caulam, gregemque Pontificium esse putet, necesse est. Eodem itaque jure ethnicis Principibus censendus sum, in quos ipse nihil posse Pontificem fatetur.* Ex hoc ergo principio in verbis aliis significare voluit, sicut Papa non potest Regem ethnicum deponere, nec ejus subditos ab illius obedientia absolvere, ita neque posse suos subditos a sua obedientia, & fidelitate liberare, ideoque nihil in juramento postulare, nisi quod ipsa natura omnibus sub regno nascentibus imposuit.

Qualis sit obedientia civilis subditorum fidelium. Veritas autem Catholica docet, licet fides, & gratia non destruant naturam, perficere tamen illam & sub altioribus regulis, ac legibus illam constituere, & ideo obedientiam civilem inter Christianos, licet ex lege naturæ oriatur, nihilominus definiri, & limitari ad obedientiam civilem tali statui consentaneam, & fidei, ac religioni non repugnantem, & justis Ecclesiæ legibus, ac præceptis subordinatam. Ac propterea obedientiam civilem inter Christianos non esse æquiparandam in omnibus cum obedientia civili inter ethnicos, vel inter homines, quod pura naturali prudentia sine ullo fidei lumine gubernari possent. Quia ethnici, vel infideles non baptizati non ita subjiciuntur Pontifici, & legibus Ecclesiæ, sicut Christiani, & ideo in multis casibus possunt Christiani Principes, etiam in temporalibus supremi, prohiberi per Pontificiã legem, ne suis subditis aliquid imperent etiam in materia civili, in quibus Principes ethnici cogi non possunt, quia in gremio ovium non sunt, neque unquam introjerunt. Rex autem Jacobus (ut in libro primo probavimus) licet a crimine infidelitatis, seu hæresis, & apostasiæ excusari non possit, non ideo in exemptione ab obedientia Pontificis est ethnicis annumerandus, nam ratione baptismi characterem in se delere non potest, ita neque a debito obedientiæ Ecclesiasticæ eximi potest, etiam si millies jugum confringat, vincula rumpat, & dicat; non obediam. Poterit enim facto resistere, & non obedire, apud Deum autem semper erit inobedientiæ non tantum suæ, sed etiam suorum reus. Quapropter cum dicit, *in hoc juramento nihil contineri præter obedientiam, & fidelitatem civilem, quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit*, si id intelligat (ut videtur) de obedientia soluta ab omni regula, & directione fidei, qualis etiam inter ethnicos recta ratione utentes esse potest; eo ipso satis confitetur sui juramenti errorem, & perversitatem, quam involvit, quia talem obedientiam civilem exigit, quæ Ecclesiasticam excludat, & illi præferatur: si vero sano modo velimus interpretari obedientiam civilem, quam omnibus sub regno nascentibus natura præscribit, sic falsum erit, nihil aliud in illo juramento contineri, ut patebit respondendo ad objectionem, quam ex verbis illis confecimus.

Respondemus enim, fidelitatem, & obedientiam civilem Regibus datam, licet fundata sit, & radicata in jure naturali, verius, & proprius dici, esse de jure gentium, quia non est immediate de jure naturali, sed supposita hominum conjunctione in uno politico corpore, & communicatione perfecta. Obedientia Regibus debita, est de jure gentium. Vel certe ad summum dici potest, esse de jure naturæ supposito pacto, & conventione inter ipsos homines, sicut est de jure naturali obligatio voti ad Deũ, vel promissionis, ac juramenti inter homines, ut supra in lib. 3. & libro etiam 3. de Legib. late declaravi. Qua ratione de jure naturali dici queat? Atque hinc fit, obligationem obedientiæ civilis quoad materiã, & modum non esse æqualem in omnibus hominibus, qui sub regno nascuntur, sed in unoquoque esse juxta regni primævam institutionem, & conditionem pacti, & fœderis inter Regem, & populũ, quę vel per scriptas leges, quę alicubi *fora* vocantur, vel per consuetudinem memoriã hominum excedentem constare solet. Aliquando non obligat. Et inde etiam fit, ut vinculum talis fidelitatis, seu obedientiæ, vel interdum non obliget, vel etiam aliquando rescindi possit, juxta conditiones in primo fœdere inter Regem, & regnum, vel expresse positas, vel ipso jure naturæ exigente intime inclusas. Et sic non obligat illa obedientia ad parendum Regi pręcipienti illicita, vel saluti animę contraria. Tantaque potest esse perversitas Regis contra commune bonum reipublicæ, vel contra fœdera, & conventionem cum regno factam, ut totum regnum communi concilio possit pacta rescindere, & Regem deponere, & ita se ab illius obedientia, & fidelitate civili liberare, ut supra c. 5. diximus.

Ita ergo in bono sensu etiam Christiani, qui sub regno nascuntur, dici possunt habere a natura præscriptam Regum suorum fidelitatem, modo tamen communi juri gentium Christiani, & Catholici orbis, vel potius divino juri, & fidei accommodato. Hic autem modus est, ut civilis obedientia sit subordinata Ecclesiasticæ, & ab ea dirigatur, quantum ad ea, quæ ad salutem animæ spectant, & consequenter ut vinculum illud, in quo obligatio civilis obedientiæ fundatur, per Pastorem Ecclesiæ dissolvi possit, si is, qui potestatem civilem habet, illa in subditorum spiritualem perniciem, vel in suam cum publico aliorum scandalo, & detrimento abutatur. In hoc autem sensu falsum est, Regem Angliæ solum exigere a suis subditis in hoc juramento illam civilem obedientiam, quam ipsa natura omnibus sub regno Christiano nascentibus præscribit, quia in Christianis natura ipsa fide illuminata dictat esse obediendum Regibus in civilibus, nisi aliquid contra fidem, vel contra obedientiam Ecclesiasticam involvant, aut præcipiant, sicut in hoc juramento a Rege Angliæ fieri, satis, superque ostensum est. Civilis obedientia in subditis Christianis a fide divina limitatur.

Ad signum autem, quo Rex conatur contrarium suadere, quia clausulam, in qua potestas ipsum excommunicandi abjurabatur, poni injuramento non permisit, respondemus, esto hoc ita sit (de quo propter verbum Regis de facto testificantis non dubitamus) nihilominus signum esse insufficiens. Refellitur quædam evasio. Primo quia licet expressa abjuratio potestatis excommunicandi sublata fuerit, implicita, & involuta relicta est. Secundo quia expresse est posita in juramento abjuratio potestatis Pontificis deponendi Regem ex quacunque causa, quantunvis justa, & solvendi subditos a quacunque fidelitate, vel obedientia Regi debita, aut promissa, vel jurata, quę potestas non minori certitudine Pontifici convenit, quam potestas excommunicandi. Utrumque ex dictis facile declaratur. Quia duobus modis potest Rex contumax, seu rebellis contra Religionem per Pontificem privari potestate regni, & subditi ejus a fidelitate absolvi, uno modo quoad usum tantum, & per modum cujusdam suspensionis, alio modo quoad proprietatem, & dominium, & per modum depositionis, & utrunque negat Rex Angliæ in hoc juramento, primum quidem in secunda, & quarta clausulis juramenti, expressius quam in aliis, aliud vero in toto jurato, & omnibus partibus ejus. Doctrina autem catholica utrunque docet.

Nam prior modus deprivationis in ipso vinculo majoris excommunicationis intrinsece inclusus est, ut docet Gregor. Papa VII. in cap. *Nos sanctorum* 15. q. 6. ubi ait, eos, qui excommunicatis *fidelitate, aut sacramento constricti sunt, Apostolica authoritate absolvimus, & ne eis fidelitatem observent, omnibus modis prohibemus.* Pontifex per excõmunicationem privat regem jurisdictione regni quoad usum. Quibus verbis non tam fit nova prohibitio, quam declaratur illa, quæ virtute talis censuræ fit. Nam illa censura privat non tantum sacra, sed etiam civili communicatione in omnibus rebus, seu casibus in jure non exceptis, in hoc autem non solum non fit exceptio, sed etiam declaratur prohibitio. Quod autem illa non sit absoluta depositio, sed quasi suspensio, patet ex limitatione ibi adjuncta: *Quousque ipsi ad satisfactionem veniant*, hinc enim constat, illam absolutionem non esse perpetuam, sed durante illo vinculo. Est ergo per modum suspensionis potestatis quoad usum, & non per modum depositionis. Quia vero illa verba ultima dicuntur non inveniri in codice manuscripto in Vaticano invento, similis decisio cum illa expressa declaratione reperitur ex Paschas. II. in cap. *Juratos* 15. q. 6. *quandiu excommunicatus est*. Et similis limitatio habetur in c. ult. de Pœnis.

Neque contra hoc obstat objectio Regis, quia excommunicatio est spiritualis censura, & ideo privatio jurisdictionis, vel temporalis potestatis etiam quoad usum, & per modum suspensionis, ejus fines excedit. Objectio nis confutatio. Negatur enim consecutio. Nam licet excommunicatio dicatur censura spiritualis, vel a principali materia, & fine illius, vel quia a spirituali potestate procedit, tamen sicut potestas ipsa, licet sit spiritualis, indirecte ad temporalia extenditur, ita

ita etiam censura excommunicationis eodem modo & spiritualis est, & indirecte extenditur ad temporalia, privat enim non solum communicatione sacra, sed etiam civili, & humana, ut constat ex institutione, & usu Ecclesiæ, perpetua traditione approbato, & in Scriptura fundato. Nam 2. Joan. 1. dicitur: *Neque ave ei dixeritis*, & Paulus 1. Cor. 5. *Cum ejusmodi nec cibum sumere.* Et rationem ibidem insinuat, cum ait: *Judicavi*, &c. *tradere hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat in die Domini nostri Jesu Christi.* Ita ergo per excommunicationem vexatur homo etiam in temporalibus, & corporalibus, ut vexatio det intellectum, ut a contumacia recedat.

Depositio Regis non est proprius excommunicationis effectus. Vide totum num 5. in 3. part. D. Thomæ disp. 15. Ex diuturno Ecclesiæ usu potestas Pontificis ad deponendum reges ostenditur.

Alter vero modus privationis per modum depositionis a regno, vel ab alia temporali potestate, & consequenter cum perpetua absolutione subditorum a fidelitate, & obedientia civili, non est quidem effectus proprius, & intrinsecus excommunicationis majoris, si nihil amplius addatur, ut ex propria materia suppono, & ex communi usu Ecclesiæ, & ex allegatis etiam juribus satis colligitur. Nihilominus tamen hæc etiam depositio, & absolutio per modum singularis pœnæ adjungitur censuris, quando delicta Principium cogunt Pontifices ad illa severitate utendum, qui usus satis est a nobis in lib. 3. comprobatus. Et inde convincitur potestas, quia tam publicus, & constans usus, & tam efficax sine violentia armorum non potuit esse sine fide Ecclesiæ recognoscentis in Pontifice legitimam potestatem ad illam pœnam imponendam inclusam in potestate ligandi, & solvendi Petro datam a Christo, & in virga Pastorali, quam ad regendam Ecclesiam accepit, ut in citato loco satis ostendimus. Et hic etiam habet locum ratio Pauli, quia oportet sæpe hominem peccatorem corporaliter, & temporaliter gravissime affligere, ut resipiscat. Item est optima ratio, quia subditi sæpe indigent hoc remedio, ne subvertantur. Ideo enim de hæretico dixit Paulus: *Post unam, & secundam correptionem devita*; quod multo magis in Principe, quam in aliis solet esse necessarium. (Ad Tit. 3.)

Satisfit Regis fundamento.

Et ita nihil obstat, quod Rex ait, hanc pœnam longe lateque fines excommunicationis excedere; esto enim ita sit depositione sic intellecta, nihilominus non excedit limites Pontificiæ potestatis, sicut in hoc juramento abjuratur. Cum vero ait, hoc jus nullo legitimo titulo esse acquisitum Pontifici, respondemus, non esse quidem aliquo humano titulo proprie acquisitum, sed divino jure esse inditum, ut ex Christi verbis in lib. 3. ostensum est. Ubi etiam illa verba Regis refutavimus, *per Paparum injustam usurpationem, & violentiam sæcularem*. Est enim facile hæc dicere, præsertim potenti Regi, & affectu supremæ potestatis (ut pace illius dixerim) nimium capto, & obcæcato, probare autem impossibile. Et ita Rex nullam hujus injustæ usurpationis probationem, vel indicium adduxit, nec est verisimile, injustam usurpationem contra potentiam Imperatorum, & Regum prævaluisse. Unde verba illa, quæ adjungit Rex de *violentia sæculari*, magis sunt per se incredibilia, quia hæc violentia non fit, nisi armis, & potentia sæculari, hæc autem in Pontificibus non fuit tanta, ut ad illam violentiam Imperatoribus, & Regibus inferendam sufficeret. Et ita nulla talis violentia Pontificum in historiis legitur, gratis ergo, & per solam dicendi libertatem asseritur.

Confutatio 3. corollarii quod Rex inferebat.

Quocirca ex corollariis, quæ Rex infert, primum, & secundum de absolutione subditorum ab obedientia, & juramento fidelitatis, satis ex dictis rejecta sunt. Tertium vero de comparatione hujus ultimi juramenti cum priori de primatu, facile etiam refellitur. Merito enim Card. Bellarminus dixit, unum virtute, & tecte in alio includi. Quia potestas, per quam Pontifex Reges schismaticos, ac gregi Christi perniciosos deponit, non est alia, quam ipsa potestas, quam a Christo accepit, quæ unica est, & indivisibilis (ut ita rem explicem) & ideo non dividitur, nec minuitur, nec ex parte abjurari potest, & ex parte retineri. Cum ergo in hoc juramento potestas comprimendi, & puniendi Reges Pontifici abjuretur, plane tota ejus potestas spiritualis abjuratur, quod in priori juramento expresse fiebat. Sufficiens autem hujus veritatis indicium est, quod Rex ipse, ut hanc potestatem se deponendi cum fundamento negare videatur, consequenter negat, Christum dedisse Petro, aut per eum Romano Pontifici ad regendam Ecclesiam supremam spiritualem potestatem, sentiens, ita esse hæc connexa, ut unum sine alio negari non possit. Ergo dum in hoc juramento unum expresse abjuratur, aliud consequenter, & virtute, & cum eodem perjurio negatur. Ultima vero illatio, & quasi protestatio Regis de fine juramenti nihil ipsum juvat. Esto enim ipse intenderit per illud juramentum discernere, & cognoscere proditores, medium autem, quo usus est, fuit abjuratio Pontificiæ potestatis. Unde per illud juramentum non solum distinguit fideles civiliter a proditoribus, sed etiam fideles catholicos ad suam fidem prodendam, & abjurandam inducit. ex quo fit, ut multo magis inter credentes, & non credentes discernat, ut saltem inter constanter recusantes iniquam abjurationem, vel misere propter vitanda temporalia incommoda illam simulantes. Quamobrem tale juramentum potius character Anglicani schismatis, quam pignus, vel authoramentum fidei subditorum jure censendum est.

Confutatio ultimi corollarii.

Ultimæ probationi regis satisfit.

Superest, ut ad ultimam Regis probationem sumptam ex quatuordecim propositionibus, quas ex reprobatione juramenti infert, respondeamus. Et in primis dicimus, ex illis evidenter colligi, intentionem juramenti non tam esse de obedientia præstanda Regi, quam de potestate Pontifici abneganda, & sibi usurpanda. Nam ex omnibus propositionibus sola una pertinet ad Regiam dignitatem tuendam, & illa non sequitur ex juramenti improbatione, aliæ vero fere omnes directe sunt de potestate Pontificis, & in sano sensu verissimæ sunt, ideoque merito reprobatur juramentum, quia contradictorias assertiones continet, ut Rex ipse fatetur, dum ait, has propositiones per Antithesim sequi ex reprobatione juramenti. Ut autem hoc evidentius fiat, singulas propositiones, & quid de illis sentiendum sit, adnotabo. Prima est: *Quod ego Jacobus non sim Rex legitimus hujus regni, aliarumque omnium mearum ditionum.* Hæc vero minime sequitur ex detestatione juramenti, nam licet Jacobus sit verus, & legitimus Rex, nihilominus pravum est juramentum, quo abjuratur Pontificia potestas ad illum deponendum ex causa legitima: hanc enim potestatem habet Papa supra legitimos, ac veros Reges, & Imperatores.

Propositiones, quas Rex infert, expenduntur.

II. *Quod Papæ liceat me regno deponere, ex mera sua authoritate, vel si non sua, tamen authoritate Ecclesiæ, Sedis ve Romanæ: Si non Ecclesiæ authoritate, vel Romanæ Sedis, tamen aliis mediis, atque aliorum subsidiis ei liceat, me regno deponere.* III. *Quod Papæ liceat de regnis, ac ditionibus meis pro arbitrio statuere.* IV. *Quod penes Papam sit extraneo cuicunque Principi potestatem concedere invadendi ditiones meas.* V. *Quod Papæ liceat absolvere subditos meos a fide, atque obedientia mihi debitis.* VI. *Quod penes Papam sit, licentiam concedere uni, aut pluribus ex subditis meis arma contra me ferendi.* VII. *Quod liceat Papæ veniam dare subditis meis vim personæ meæ, aut dominiis, aut quibusdam e subditis meis afferendi.* VIII. *Quod si Papa sententia lata me excommunicaverit, aut deposuerit, non sit liberum subditis perstare in fide, atque obedientia mihi debita.* IX. *Quod si Papa me judicialiter excommunicaverit, vel deposuerit, subditis non sit liberum, personam, & coronam meam omnibus viribus defendere.* X. *Quod si Papa sententiam aliquam aut excommunicationis, aut depositionis contra me promulgaverit, subditi ex vi ejus sententiæ nequaquam obligentur retegere omnes conjurationes, aut proditiones contra me initas, quas vel audire vel nosse ipsis contigerit.* XI. *Quod non sit hæreticum, neque detestabile opinari, Principes a Papa excommunicatos impune deponi, aut occidi posse a subditis suis, aliisve quibuscunque.* XII. *Quod Papa habeat potestatem absolvendi subditos meos ab hoc juramento, aut ab ejus aliqua parte.*

Hæ autem assertiones omnes in unam fere coincidunt, quæ quasi per partes illis duodecim positionibus ad rem exaggerandam declaratur. In quibusdam vero illarum interdum additur aliqua particula, quæ verum sensum destruit, & commutat. Quod ergo in secunda dicitur, *Papam mera sua authoritate posse Jacobum Regem deponere*, verissimum & catholicum est, dummodo illa particula *mera* non excludat legitimam causam, sed tantum sufficientiam illius authoritatis sine alterius adminiculo declaret. Et quia propositio loquitur in particulari de tali persona, in qua legitima causa non deest, ut ex dictis satis constat, & universæ Ecclesiæ manifestum est, ideo propositio

positio fine ulla æquivocatione verum sensum facit, quia legitimã causam non excludit, sed supponit. In tertia vero, quæ fere similis est, particula illa *Pro arbitrio* ambiguitatem continet, & calumniæ occasionem præbet. Præsertim quia in aliis locis solet Rex dicere *ad libitum*, vel quid simile. Itaque si intelligatur de arbitrio justo, & legitimo, vera est propositio; si autem de mera, & absoluta voluntate, solaque libidine intelligatur, sic est impostura, nullaque verisimili consecutione ex reprobatione juramenti inferri potest. Eademque ratione est de cæteris. Omnes enim sunt de eadem suprema potestate Papæ ad coercendos Christianos rebelles, etiam si Reges sint, usque ad depositionem eorum, si gravitas causæ, & necessitas spiritualis regni id postulet.

10. Propositio repugnantiam involvit, & occasionemque præbet calumniæ.

Solum in 10. oportet advertere (quod in superioribus indicatum est) partim repugnantiam involvere, partim calumniandi occasionem præbere. Dico involvere repugnantiam, quia si Rex per justam Papæ sententiam ipso facto sit depositus, eo ipso qui antea erant illi subditi, desinunt esse subditi: nam Rex ipse jam non esset Rex, nec superior. Ideoque neque jam possent proprie dici proditiones, si quæ conjurationes contra ipsum fierent. Neque cives tenerentur, saltem titulo fidelitatis, aut subjectionis illas revelare. Addo vero, modum illum loquendi esse posse calumniis expositum, quia Rex criminosus, licet depositus sit, non statim potest a quolibet de populo per conjurationem, vel insidias juste occidi, quia nec privatũ civem criminosum licet aliis civibus his modis authoritate sua interficere. Sed solum authoritate publica, vel potestate ab eo accepta, qui illam dare potest, vel per sententiam, vel per imperium, aut commissionem speciale̅.

Quapropter si post Regem depositum, aliqui per privatas insidias, non accepta a legitimo judice potestate, illi mortem machinarentur, qui extra confessionem illarum esset conscius, obligari posset ex charitate eas detegere, ut malum proximi impediret, concurrentibus circumstantiis, quæ ad talem obligationem necessariæ esse solent. Quando vero contra personam talis Regis juxta tenorem justæ sententiæ procederent, non excedendo limites potestatis a legitimo judice concessæ, tunc cessaret omnis obligatio detegendi secretum, quia jam illæ non essent insidiæ iniquæ, sed esset justum bellum. Quia ergo propositio illa indistincte loquitur, ideo dixi, dare posse calumniæ occasionem, ac si diceretur, etiam quando conjurationes, vel proditiones sunt injustæ, & iniquæ, nunquam teneri cives ullo titulo etiam charitatis, illas manifestare, quod falsum est, nec ex reprobatione juramenti id sequitur, ut per se notum est.

11. Propositionis duplex sensus.

Eademque cautio in undecima propositione adhibenda est, sententia enim illius in summa est, Regem excommunicatum impune deponi, vel occidi a quibuscunque posse. Quæ ita simpliciter prolata falsissima est: nam excommunicatio sola, & nuda non dat potestatem occidendi excommunicatum, nec privandi illum dominio rerum suarum, sed sola communicatione, & consequenter potest privari excommunicatus usu alicujus rei propriæ, si absque tali communicatione fieri non possit. Rex ergo excommunicatus, si sententia nihil aliud contineat, non statim potest a subditis, vel quibuscunque aliis deponi, vel occidi, neque hoc sequitur ex reprobatione juramenti. Si tamen in ea propositione sub voce *excommunicationis* comprehendatur etiam depositio, & diffidatio, quæ per sententiam canonicam interdum fit, sic veritatem continebit; imo etiam intellecta de sola censura excommunicationis in forma communi, si sensus propositionis esset, Principem excommunicatum, durante excommunicatione, esse privatum jure præcipiendi subditis, ut sibi obediant, quod si eos cogat, posse ipsos resistere, etiam per justum bellum, in hoc sensu, erit verissima propositio, & doctrina contraria hæretica est, contra vim, & potestatem clavium Ecclesiæ: per illam tamen propositionem, ejusque nuda verba, non satis hæc omnia explicantur, & ideo calumnia cavenda est, & aperte loquendum.

13. Propositio vera est, & recte sequitur ex juramenti reprobatione.

Decima tertia propositio est, *Quod juramentum hoc neutiquam administretur subditis meis plena, & legitima authoritate*. Hæc quidem aperte sequitur ex reprobatione juramenti, quia juramentum iniquum a nemine potest legitima authoritate præstari. Est tamen propositio verissima, atque certissima, quod ex prioribus evidenter ostenditur, nam ex tenore illarum constat, omnes illos articulos esse de potestate Pontificis, ac subinde in juramento contineri multos potestati Pontificis contrarios; ergo manifestum est, non esse in temporali Rege legitimam authoritatem ad tale juramentum subditis suis administrandum. Et simili claritate sequitur, tale juramentum non de sola civili obedientia, sed de sacra, & Apost. potestate præstari; imo contra illam postulari.

Ultima propositio falsa, & perperã illata.

Ultima propositio est: *Quod juramentum hoc suscipiendum sit cum æquivocatione, cum mentali evasione, aut tacita reservatione, & non ex animi sententia, atque ex intimo pectore, in vera fide hominis Christiani*. Hæc vero nullam cum reprobatione juramenti connexionem, vel consecutionem habet. Quia licet pars etiam illa juramenti reprobetur, non ideo affirmatur, suscipiendum esse hoc juramentum cum æquivocatione. Hæc enim contraria sunt affirmantia, & utrunque potest esse falsum, & inter ea est medium, scilicet, neutro modo tale juramentum præstare. Unde tantum abest, ut dicamus, vel cogitemus, tale juramentum esse suscipiendum cum æquivocatione, ut potius illud etiam reprobemus. Tum quia fieret cum perjurio contra ultimam juramenti partem, tum etiam quia fieret cum scandalo, & cum omissione confessionis fidei tempore debito; imo etiam cum externa fidei negatione, ut sequ. capite magis explicabimus.

Horum verborũ falsitas ostenditur.

Ultimo post has propositiones addit Rex hæc verba: *Hi sunt articuli ex variis juramenti partibus per Antithesim eliciti. Quibus opposita Theses, neque Pontificis Primatum in causis spiritualibus ullatenus attingunt, neque ullo unquam Concilio generali plene finito conclusum, & definitum est, hujusmodi in Reges potestatem ad Pontificis authoritatem pertinere. Et ipsi denique eorum Doctores scholastici inexplicabili quodam litigio de iis inter se diffident in hunc diem*. Jam vero satis a nobis ostensum est, quomodo potestas, quæ his articulis explicatur, ad spiritualem Pontificis dignitatem pertineat, & consequenter, quo modo oppositæ theses in juramento inclusæ illi directe repugnent. Quod vero Rex subjungit, in nullo Concilio generali plene finito conclusum, & definitum esse, hujusmodi in Reges potestatem ad Pontificis authoritatem pertinere; imo de hac ipsa potestate esse dissidium inter scholasticos, aperte falsum quoad utranque partem est, neque potuit a Rege affirmari, nisi quia cum per se non possit Concilia, vel scholasticos evolvere, a Protestantibus deceptus est. Nam supra lib. 3. ostensum est, multa Concilia generalia hanc potestatem in Summo Pontifice recognovisse, & approbasse: præter quam quod sine Concilii definitione, Pontificum definitiones ad certam illam veritatem faciendam sufficerent. Veruntamen sæpius simul Pontifices cum Conciliis generalibus illa potestate usi sunt, ut Inno. III. in Concilio Later. cap. 3. & Innoc. IV. in Concilio Lugdun. Unde non est dubium, quin ipsa Concilia facta approbando, potestatem in Pontifice recognoverint. Præterquam quod communi Ecclesiæ traditione, & consensu hæc veritas fundata est.

Neque in hoc puncto est dissensio inter Catholicos Theologos (hos enim, ut opinor, nomine scholasticorum Rex intelligit, nam sui Theologi scholasticam Theologiam detestantur.) De communi autem consensu Catholicorum in hoc puncto, satis dictum est in lib. 3. & latius a Cardinali nostro lib. contra Barclajum in princip. Et qui dissidere eos dicunt, ostendere debent authores Catholicos, qui huic veritati contradicant, quod certe facere non possunt. Nam etiam illi scholastici, qui potestatem Pontificis interdum restringere visi sunt, ut Okam, Gerson, Parisius, & similes, hanc potestatem deponendi Reges hæreticos, vel perniciosos saluti subditorum, illi nunquam denegarunt, licet in modo loquendi sit inter eos aliqua diversitas, an Papa possit per se, & immediate id facere, an solum præcipiendo subditis, ut talem Regem abjiciant, & in hoc etiam plures ex illis, & qui melius sentiunt, & cæteri omnes utrunque modum censent cadere sub potestatem Pontificis. Et re vera, per se incredibile est, non habere Christianum regnum remedium contra hæreticum Regem, est enim hoc contra omnem rationem, & contra exactam Dei providentiam, cum Rex hæreticus facillime totum regnum inficiat, ut experientia docet. Unde etiam Papa si hæreticus sit, potest ab Ecclesia deponi; ergo necesse est, ut sit potestas in terra, quæ possit Regem hæreticum pertinacem, & incor-

Omnes Catholici doctores admittunt in Papa jurisdictionem ad Regem hæret. deponendũ. Vide Almainum tract. de Suprema potest. laic. Gerson tract. de Potestate Eccles. conf. 12.

incorrigibilem deponere. Ergo maxime esse debet in Pontifice tanquam in supremo animarum pastore visibili in terris, neque in alio potuit convenientius talis potestas collocari, ut illa privatio, quæ multis difficultatibus, & periculis exposita est, majori cum maturitate, & justitia fieret, ut explicatum est.

CAPUT VII.

Summum Pontificem non solum potuisse, sed etiam debuisse Catholicos Anglos a professione dicti juramenti sua monitione avertere.

HActenus injustitiam, & errores prædicti juramenti fidelitatis demonstravimus, vanasque excusationes refellimus, superest, ut Brevia Pontificia defendamus, & querelis Regis, & objectionibus satisfaciamus, quod ex principiis positis, & breviter, & facile expediri potest. In principio igitur Apologiæ audet Rex Pontificem reprehendere, quod *Brevi in Britanniam misso, ibique vulgato Papicolis omnibus interdixerit, ne hoc sacramento fidelitatis se adstringi paterentur.* Triaque peccata in ipso potissimum notat, unum contra ipsum Regem, aliud contra Catholicos Anglos, tertium in modo ipso refutandi juramentum. De primo sic inquit: *Cum indictum bellum non sit, negari non potest, quin fecerit Pontifex contra bonos mores, & consuetudinem Principum maxime Christianorum, quod me inauditum condemnarit.* Unde postea sic colligit: *Pontifex, si existimat se meum judicem, quod dici solet competentem, cur me indicta causa condemnat? sin aliter se res habet, & si nihil Papæ mecum est negotii (quod est verissimum) quare se immiscet operi non suo, & falcem mittit in messem alienā, in re præsertim civili, & quæ ad eum nullatenus spectat.*

Tres objectiones a Rege propositæ contra Breve Pōtificium.

Secundo probat, peccasse contra Catholicos Angliæ, quia *eos in miseras angustias conjecit, ut aut cum discrimine vitæ, & jactura fortunarum fidelitati erga Principem renuncient, aut cum catholicæ fidei detrimento animarum salutem, ut obtendit Pontifex, in periculum adducunt.* Utrumque enim horum periculorum vitaretur, si, ut facere cœperant, bona fide juramentum illud præstare sinerentur. Tertio probat, Pontificem defecisse in modo, *quia multam insumit operam, integram juris jurandi formulam ad verbum recensendo, postea vero uno generali verbo totum juramentum præscribit,* non indicando, quid reprehendat, ut vel emendari, vel benigne interpretari ab ipso posset, vel si hoc ipse facere contemneret, aliquam excusationem sui subditi Catholici haberent, si juramentum recusarent.

Hæ autem objectiones ex duobus erroneis principiis procedunt. Unum est, Pontificem non habere directam potestatem spiritualem supra Regem; aliud est, multo minus habere Pontificem potestatem etiam indirectam supra Regem in temporalib. Contraria vero dogmata in lib. 3. a nobis stabilita sunt, & probata, quibus suppositis facile objectiones omnes refelluntur. Nam in primis dicimus, potuisse Pontificem jure suo formulam juramenti a Rege præscriptam examinare, & quatenus eam judicavit, aut Religioni Christianæ contrariam, aut contra reverentiam juramenti sacrilegam, eam reprobare, ac prohibere. Probatur, primo quia juramentum res valde spiritualis est, & sacra; ergo directe cadit sub potestatem spiritualem Pontificis; ergo ad munus Pontificis pertinuit reprobare juramentum de re iniqua, & valde perniciosa fidelibus, quale in illa formula contineri, satis in superioribus ostensum est.

Fundamēta contrariæ doctrinæ.

Habet ius Pontifex examinādi tale iuramentū.

Secundo, quando lex civilis, vel terminos suos temporales excedit, vel disponit de temporalibus, fovendo peccata, vel illorum occasionem præbendo, Pontifex per potestatem spiritualem, quatenus ad temporalia indirecte extenditur, potest illam reprobare, & irritare, vel irritam declarare, ut supra lib. 3. c. 22. late ostensum est: at vero formula illa (ut Rex ipse contendit) est quædam Regia pragmatica, seu lex civilis, & (ut nos ostendimus) excedit terminos materiæ civilis, & temporalis, & continet multa Religioni, & bonis moribus contraria, ita ut a fidelibus sine dispendio animarum servari non possit; ergo Pontifex illam reprobando legitima clavium potestate usus est, nimirum, clave scientiæ, declarando injustitiam, & malitiam illius juramenti, quod est proprium munus pastoris, ad quem spectat pascere Christi gregem, & clave potestatis, prohibendo usum talis juramenti. Unde etiam confirmatur, nam Summus Pontifex jus habet defendendi potestatem, quam Christus Sedi suæ contulit; sed juramentum illud directe est contrarium Pontificiæ potestati; ergo jure potuit illud efficaciter reprobare, & prohibere.

Deinde addimus, non solum potuisse, sed etiam ex vi muneris, & officii sui debuisse non tacere, nec occultare veritatem, sed subditos suos monere, ut a tali juramento abstineant. Probatur primo, quia tenetur publica scandala, & occasionē peccandi per doctrinam detegere, quando per fraudem, & deceptionem ab hostibus Ecclesiæ fidelibus offeruntur. Et similiter tenetur, quantum in se est, talia pericula per potestatem suam auferre, vel impedire, maxime quando aliqua publica authoritate approbantur, & proponuntur. Utrunque enim horum includitur in verbis Christi, *Pasce oves meas*, ibi enim data est potestas, ut supra late declaratum est, & simul cum collatione potestatis continēt illa verba præceptum Petro, & successoribus ejus impositum, ut constat, tam ex forma verborum, quam ex materia, nam supposito munere, hoc præceptum connaturale est, propter quod dixit Paulus, Ecclesiæ præpositos rationem esse pro animabus subditorum reddituros. At in hoc juramento illa omnia concurrunt, scilicet, latens occasio erroris, & deceptionis, acceptando abjurationem Pontificiæ potestatis sub colore juramenti civilis fidelitatis, & consequenter occasio schismatis, hæresis, & perjurii; ergo tenebatur Pontifex ex vi muneris veritatem aperire, non obstante quocunque incommodo, quia cum tanto spirituali detrimento non est tacenda veritas propter incommoda, quæ ex hominum malitia formidantur.

Pontifex ad reprobandum tale juramentum obligari.

Item ex alio principio sequitur hæc obligatio, quia tenetur Pontifex Ecclesiastica jura tueri, ac defendere tanquam fidelis dispensator, & prudens. Quod cum de omnibus bonis Ecclesiasticis verum sit, maxime locum habet in Pontificia dignitate, & potestate tuenda, quia est fundamentum Ecclesiasticæ unitatis, ut Christus ipse docuit, & ad servandam fidei veritatem maxime necessarium, ut experientia ipsa ostendit, & in lib. 3. probatum est. Hæc autem Pontificia potestas per hoc juramentum labefactatur, in regno quidem Angliæ per potentiam, & pravam doctrinam, & inde posset per pravum exemplum in alia redundare; ergo tenebatur Pontifex, non obstante quacunque difficultate, vel impedimento, illi juramento se se opponere, illudque detestari.

Quin potius ulterius addimus, non solum in re tam clara, quam est illius juramenti perversitas, sed etiam si esset res dubia, ad Pontificem pertinuisse veritatem aperire, ne in re tam gravi, & periculosa fideles in tenebris versarentur. Ita generaliter docet Innocentius III. in c. *Per venerabilem*, Qui fil. sint legit, & adducit illud Deuteron. 17. *Si difficile, & ambiguum apud te judicium fueris, & cæt.* usque ad illud: *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto judicis, morietur homo ille.* Quæ lex, quatenus directiva est, & moralis, etiam nunc habet locum, non virtute legis veteris, sed virtute fidei Evangelicæ, quia supposita potestate Summi Sacerdotis legis gratiæ, illa obligatio necessario sequitur ex lege quasi connaturali illi potestati. Unde ratio propria est, quia materia illa spiritualis est, tum quia pertinet ad doctrinam fidei, & morum, quam declarare ad Pastores Ecclesiæ pertinet, non ad Reges, ut supra ex Scriptura, & Patribus satis probatum est; tum etiam quia proxime attingit salutem animæ, tractatur enim, an tale juramentum animæ noceat, nec ne; ergo ad Pastores animarum, & præsertim ad eorum caput judicium in tali dubitatione pertinet.

Etiam si jurāmenti controversia fores res dubia a Pontifice deciendā esset.

Confirmatur, ac declaratur, nam orta simili controversia inter Regem etiam Catholicum, & Papam, an aliquod juramentum sit licitum, & fidei consentaneum, non est certe talis controversia bello dirimenda, quia nec bellum est conveniens medium ad veritatem moralem declarandam, neque illo modo convenienter esset Ecclesiæ in spiritualibus provisum, nam inde necessario orirentur schismata, & regnum in se divisum non posset subsistere. Neque etiam posset talis controversia per arbitros terminari, quia in declaranda morali veritate, tale judicium circa rem dubiam non transcendit humanam opinionem,

Vide Bellarmin. lib. de Sacram. matrim. c. 32. Victor. Relect. 2. de Potest. Pontif. parag. Vtrum

potestas spiritualis, &c. n. 4. Ledesm. 4. p. 2. q. 20. art. 4. dubio principali post conclus. 8. Molin. tom. 1. de Just. disp. 29 circa finem.

nem, nec potest ab aliquo arbitrio majori potestate ferri, & ideo non sufficit ad securitatem Ecclesiæ, nec potest Pontifex tali judicio se submittere; ergo necesse est, ut talis controversia per Regem, vel per Pontificem dirimenda sit. Nemo autem, qui Scripturas legerit, præferet in eo negotio potestatem Regiam Pontificiæ, cum hæc sit simpliciter superior, spiritualis, ac Vicarii Pastoris, cui Christus oves suas commisit ad eas in fide, & moribus dirigendas. Debet ergo Rex in simili controversia a Pontifice dirigi, & gubernari, & tanquam ovis a Pastore duci, & pasci.

Ex his satis convincitur, Regem Angliæ non solum immerito conqueri de Summo Pontifice, quod de sua juramenti formula judicium tulerit, verum etiam gravissime peccare a judicio illius discordando, cum illi tanquam subditus parere teneatur, præsertim in causis spiritualibus, ad quas controversiam de juramento pertinere evidentissimum est. Accedit, quod nullam justam excusationem, aut defensionem sui juramenti afferre hactenus potuit, ut in priori parte hujus libri ostensum est, & quæ ibi adduximus, nullam inveniri posse convincunt. Neque etiam contra Brevia Pontificia aliquid grave, vel alicujus momenti objecit, præsertim quod ad punctum causæ principalis, quæ est de honestate juramenti, pertineat, ut in sequentibus videbimus.

1. Regis objectio in ipsum retorquetur.

In prima ergo reprehensione, qua Pontificem arguit, quod Pontifex ipsum inauditum condemnarit, cum inter eos bellum indictum non sit, multipliciter Rex ipse arguendo peccat. Primo, quia ratio illa de bello non indicto impertinens est. Nam etiam inter Principes temporales maxime Christianos licet neuter alteri subjectus sit, non licet inauditum condemnare, etiam post bellum indictum. Ut enim bellum ipsum juste indicetur ex parte aggredientis, necesse est, ut contra inauditam partem non moveatur. Nam teste Augustino lib. Quæstionum in Josue, alias lib. 6. Quæst. q. 10. *Justa bella solent definiri, quæ ulciscuntur injurias, si qua gens, vel civitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod a suis improbe factum est, vel reddere, quod per injurias ablatum est.* Hæc autem constare non possunt parti non auditæ; ergo etiam per bellum justum non potest justa condemnatio fieri contra inauditam partem; ergo neque etiam post indictum bellum potest unus Rex alium æqualem, seu supremum per sententiam, vel alio modo inauditum condemnare, prout Rex in sua objectione supponere videtur. Deinde quia quamvis inter alios Principes æque supremos id utcunque procederet, longe diversa ratio inter ipsum, & Pontificem intercedit, ideoque illa etiam comparatione abutitur, cum ipse jure subditus sit Pontifici ratione baptismi, & fidei, quam in illo professus est. Quod si ipse Rex veritatem hanc negare, & contrariam profiteri publice non veretur, quomodo conqueri potest, quod inauditus condemnetur? Præterea cum Rex ait, non esse indictum bellum inter ipsum, & Pontificem, si de bello materiali, seu corporali intelligat, quid ad causam refert, quæ principaliter, & directe (ut sic dicam) spiritualis est? Bellum autem spirituale maxime inter Regem Angliæ, & Summum Pontificem indictum est, illudque primus indixit publice Henricus, quem Jacobus successor ejus imitatur, & hoc satis est, ut etiam si condemnaretur, conqueri non posset, inauditum condemnari.

Pontifex nullam pœnam Regi imposuit.

Denique cur se condemnatum conqueritur? Nam in neutro Brevi Pontificio aliqua ejus condemnatio legitur, nec excommunicatio lata, nec depositio pronunciata, nec aliqua alia pœna inflicta, aut dicta sententia. Quod si juramenti reprobationem, & prohibitionem, condemnationem suam appellet, immerito dicit, se inauditum fuisse condemnatum, quia formula juramenti ubique auditur, & legitur, quod satis est, ut ipsa damnari possit. Neque oportet, amplius audiri personam, cum contra illam nulla sententia declaratoria criminis in editione, vel petitione talis juramenti commissi, neque aliqua pœna propter idem crimen in Regem lata sit. Sed ait Rex, Pontificem ipsum inauditum condemnasse, *partim eum persecutoribus annumerando, partim imperando Anglis catholicis, ut ab hoc juramento abstineant.* Sed neutrum horum ad propriam, & juridicam condemnationem pertinet, quę contra inauditam partem ferri non debet. Nam opinione privata ex publica fama, & effectibus manifesta judicare, & loqui de aliquo tanquam de alicujus criminis authore, sæpe licet, etiam si ipse prius non audiatur, ut est per se manifestum. Qua vero ratione possit juste Rex Angliæ persecutoribus fidelium adnumerari, in decimo capite videbimus. De prohibitione autem juramenti jam diximus, satis esse auditum Regem quoad hanc partem legendo ipsam juramenti formulam, quam neque ipse negat, neque dubitari poterat, ejus authoritate factam, & suis subditis esse propositam.

Quocirca si tantum de condemnatione privata (ut sic dicam) loquebatur Rex, nihil ad rem confert dilemma, quod subjungit, quia ad judicandum de aliquo privatim non oportet esse judicem competentem, id est, jurisdictione utentem, neque etiam est semper necessarium (ut dixi) personam judicandam audire, satis est enim sufficientes causas, rationes, & motiva ad ita judicandum habere. Neque etiam alteri membro de prohibitione juramenti recte accommodatur dilemma, quia ad reprobandam falsam doctrinam non oportet esse judicem competentem authoris ejus, neque ipsum aliter audire, quam per scripta sua. Ad prohibendum autem sub præcepto tale juramentum, necessaria quidem est jurisdictio in eos, ad quos fertur preceptum, quam Angli catholici in Summo Pontifice tanquam in suo pastore recognoscunt. Recte ergo potuit Pontifex Anglis talem prohibitionem imponere, præsertim cum non tam legem novam fecerit, quam divinam, & naturalem de evitando illicito juramento, & falsi erroris professione fugienda declararit, & suo præcepto confirmarit. Respectu autem Regis licet verissimum sit Pontificem esse ipsius judicem competentem, ut supra ostendimus, nihilominus tamen in hoc actu nullum judicium jurisdictionis in Regem exercuit. Nam licet author similis juramenti esset aliquis Princeps ethnicus non baptizatus, si juramentum errorem aliquem in fide Christiana, vel injuriam nostræ religionis involveret, posset Pontifex illud reprobare, & Catholicis sub quocumque Imperatore gentili degentibus prohibere, ut ex hactenus dictis satis manifestum est. Lib. 3.

Discrimen inter Breve Pii, & Pauli V.

Quapropter immerito Rex in pagin. 7. Apologiæ confert, & æquiparat sententiam a Pio V. latam contra Elisabetham cum hoc Brevi Pontificio Paul. V. dicens: *Num potuit is* (id est Pius V.) *aliquod statuere acerbius, aut gravius, quam in me statuit hic Pontifex? Quid enim inter hæc duo intersit, subditos a vinculo obedientiæ solvere, & præcipere, ut arma capessant, quod Pius V. fecit, & edicere subditis, ne Principi juramentum fidelitatis exposcenti obtemperent, quod hodiernus fecit Pontifex, non facile discerni potest.* Sed quamvis utriusque Pontificis factum æquissimum fuerit, tam longe distant, ut facillime illorum discrimen cerni possit. Pius enim V. sententiam in personam Reginæ protulit, gravissimam pœnam indixit, & potestate sua severe, licet juste, in eam usus est. At vero Paulus V. nullam in Regem Angliæ sententiam tulit in suis Brevibus, neque hactenus aliqua pœna illum mulctavit, aut eam incurrisse authoritate sua declaravit, sed improbitatem solius juramenti aperuit, & quod necessario consequens erat, Regi illud imperanti obtemperare prohibuit: non vetuit autem (ut Rex semper causatur) simpliciter, & absolute, ne subditi suo Regi juramentum fidelitatis præbeant, sed ne hoc juramentum, quod fidei, & Religioni Christianæ injuriosum est, præstent. Ideoque valde diversa sunt, prohibere subditis Regis hoc juramentum, vel illos a civili obedientia sui Regis absolvere: possunt enim, sine coactione ad hoc juramentum, eam civilem obedientiam præstare, & jurare, quæ fidei Christianæ puritati non repugnet.

Respondetur ad 2. Regis objectionem.

Ad secundam objectionem de subditorum detrimentis, & periculis respondetur, non a Pontifice veritatem docente, & quod per se malum erat prohibente, sed a Rege tale juramentum imperante subditos Catholicos in eas angustias redigi. Supposita enim Regis vi, & coactione, non potuit Pontifex veritatem tacere, aut errorem dissimulare, suo muneri, ut par erat, satisfaciendo. Ad tertiam responsum optime est ab aliis, Pontificem ut legislatorem scripsisse, ideo breviter quid cavendum sit intimasse. Addere vero possumus, non oportuisse Pontificem designare, quid in illo juramento reprehenderet, nam a principio ejus usque ad finem nihil fere in eo est, quod cavendum non sit, & vitandum, quia in singulis ejus partibus, ut ostendimus, vel iidem, vel diversi errores inculcantur. Et ita sunt omnes ejus sententiæ inter se con-

se connexæ, ut vix ulla sit a suspicione erroris libera. Quapropter non solum prudenti, sed etiam necessario consilio, nihil in particulari Pontifex reprehensione dignum designavit, ne cætera tacite approbare videretur.

CAPUT VIII.

Possintne Angli hoc juramentum admittentes aliqua ratione, aut modo a culpa excusari.

POst initium, & quasi præfationem, suæ Apologiæ, primum Pontificis Breve Rex ad verbum recenset, & deinde ad illud impugnandum aggreditur. Possumus autem Breve ipsum in tres partes distinguere, prius enim Pontifex ad fideles in tribulatione sua consolandos, & in moribus instruendos pauca verba præmittit, deinde juramentum reprobat, ac prohibet, & tandem ad fortiter pro fide resistendum, & ad charitatis concordiam filios suos exhortatur. Quæ fere omnia eodem ordine Rex impugnat, nobis autem commodius visum est, prius materiam de juramento absolvere, postea vero cum Rege circa alia digredi. Proposita ergo juramenti formula, illud exhibere his verbis Pontifex vetat. *Quæ cum ita sint, vobis ex verbis ipsis perspicuum esse debet, quod hujusmodi juramentum salva fide Catholica, & salute animarum vestrarum præstari non potest, cum multa contineat, quæ fidei, & saluti aperte adversantur.* Contra quæ verba nihil novi Rex objicit, sed duas impugnationes repetit, quas licet sæpe inculcet, nullam vim præter verborum acrimoniam illis addit. Prima est, quia Pontifex paucissimis verbis juramentum perstringit, & sine ulla probatione juramentum refellit. Unde subjungit Rex: *Huic vero vetus dictum quadrat, quod de Philosopho circumfertur, multa dicit, sed pauca probat, imo vero nihil omnino probat.* Altera objectio est, quia professio fidelitatis erga Principem non potest Religioni, & saluti adversari, & de contraria assertione inquit. *Ita excedit meam Theologiam, quantulacumque illa est, ut prorsus novam, & exoticam plane assertionem esse, non possim non existimare: nec ejus ore proferendam, qui se universalem Episcopum, & omnium Christianarum animarum œcumenicum pastorem satis insulse venditet.* Et hoc argumentum repetit Rex pag. 30. Apol. & in pag. 31.

Alia duæ objectiones contra Breve.

In his autem objectionibus, ut dixi, si pius, & consideratus lector attendat, nullam rationis vim, nullamve doctrinæ soliditatem, sed tantum dicendi licentiam inveniet. Ad priorem ergo reprehensionem jam capite præcedenti justas brevitatis causas reddidimus. Ad novam autem redargutionem, *quia Papa dicit, & non probat*: recte Bellarminus respondet, illa, quæ Rex allegat, non hominis fidelis, & Christiani esse, sed Philosophi pagani, seu infidelis, sive ille fuerit Aristoteles de Moyse loquens, ut Rex indicat, sive Averroes de Christo, ut ferũt, sive Galenus, ut apud ipsum reperitur scriptum: omnes enim illi non fide, sed proprio judicio, & opinione regebantur, quos in hoc hæretici imitantur, & ideo mirum non est, si Pontifici objiciant, quod alii Christo, vel Moysi opponebant. Pontifex autem cum loqueretur fidelibus, quibus dictum est, *nisi crediderítis, non intelligetis*, non disputationem texuit, nec prolixam probationem adjunxit, sed simplicis veritatis propositionem sufficere judicavit. Cum enim ad orthodoxos loqueretur, qui de illius authoritate, & potestate non dubitant, & inter eos multi sint rudes, & idiotæ, qui rationes, & probationes Theologicas assequi non valent, conveniens non erat, eos rationibus, & probationibus onerare, sed simplicem veritatem docere. Imo etiam pro doctioribus oportebat, non in ambiguitate opinionum, & humanarum rationum rem tanti momenti constituere, sed eam Pontificia authoritate firmare, ac brevi declaratione veritatis rem expedire. Addo vero, etiam in illis verbis certissimam, & evidentissimam probationem Pontificem insinuasse dicendo, *Vobis ex verbis ipsis perspicuum esse debet*, non est enim necessaria alia probatio præter verba juramenti, & illa est sufficientissima, ut in sex primis capitibus a nobis demonstratum est, possuntque pro commentario quodam horum verborum Pontificis deservire.

Satisfit primæ.

Vide Galenum lib. 3. de Different. pulf.

Ad alteram objectionem jam sæpe responsum est, non oportet loqui in communi de juramento fidelitatis civilis, sed de hoc juramento, quod potius est abjurationis fidei erga Pontificem, quam fidelitatis ad Regem. Juramentum ergo fidelitatis in communi sumptum non repugnat religioni Romanæ, nec fidei Christianæ, quæ eadem est, neque etiam saluti fidelium, neque Theologi nomen meretur, qui hoc ignorat. Verumtamen, ut pro veritate libere respondeam, non satis illam ponderavit, qui assertionem illam tribuit Summo Pontifici, cum in neutro ejus Brevi, imo neque in universis decretis Pontificum aliquod ejus vestigium reperiatur. At vero hoc juramentum infidelitatis evidenter pugnat cum Religione vera, & contra salutem est animarum, & hoc est, quod Pontifex dixit, estque verissimum, & ex verbis juramenti perspicuum, ut in præcedentibus a nobis, & prius a Cardinali Bellarmino responsum, & probatum est. Quibus probationibus Rex nihil respondit, sed digreditur postea in sua Apologia ad probandam Regum authoritatem, & potestatem in temporalibus, ac si aliquis catholicorum illam negaret. Unde nihil adducit, quod ad punctum præsentis controversiæ pertineat. Probant enim omnia illa, Reges habere supremam potestatem in temporalib. non tamen probant, non habere illam subordinatam, & subjectam spirituali potestati Pontificis, ut in discursu tertii libri latissime ostensum est. Ubi ad omnia, quæ hic Rex proponit, responsum est, ideoque de hac objectione nihil amplius nobis dicendum superest. Solum advertere non omittam, immerito Regem in pag. 33. Pontifici attribuere, quod incertis rumorib. ductus, temere hoc Breve expedierit, nam ex ejusdem Pontificis paucissimis verbis evidenter constat, non fama, aut rumoribus, nec aliis extrinsecis testimoniis, sed perspicuis juramenti verbis motum, vel potius coactum fuisse, tale juramentum fidelibus interdicere. Neque dissimilia sunt, quæ in subsequentibus usque ad finem hujus partis Rex profert, quæ lubens omitto, quia & ad sola facta pertinent, & illis copiose Bellarminus respondet.

Confutatur secunda.

Dubitare vero quis ulterius potest circa hanc partem Pontificii Brevis, an eo non obstante, possit aliquo modo excusari a culpa infidelitatis, vel sacrilegii, qui juramentum illud exhibere non recusaverit. Et ratio dubitandi in primis esse potest, quia in illo juramento nullum dogma fidei negari, seu abjurari videtur. Ad summum enim in illo negatur Pontifici potestas deponendi Regem, nam cætera ex hoc principio pendent; at vero licet nos credamus esse verum, Pontificem habere hanc potestatem, non tamen videtur pertinere ad dogmata fidei, quia nec in Scriptura invenitur expressum, nec ab Ecclesia tanquam de fide definitum; ergo licet illud negetur exhibendo tale juramentum, non negabitur aliquod dogma fidei. Unde ulterius inferri potest, non teneri aliquem cum magna jactura, & præsertim cum evidenti periculo mortis tale juramentum recusare, quia si non continet fidei abnegationem externam, non est intrinsece malum, neque contra Religionem, ac subinde excusari poterit a culpa propter tam gravem causam.

An suscipiens hoc juramentũ a peccato excusari possit.

Excusatio 1.

Secundo potest augeri excusatio, quia verba juramenti non sunt tam clara, quin possint in alio sensu concipi, & jurari, in quo etiam illa Pontificis potestas ad deponendos Reges non abjuretur; ergo hoc modo licitum, seu a culpa excusabile hoc juramentum. Consequentia probatur, quia licet afferens juramentum, in pravo sensu, & mala intentione illud exigat, jurans non tenetur illius intentioni conformari, sed potest uti amphibologia, quam verba patiantur, & tunc neque contra veritatem juratur, neque contra Religionem, vel fidei confessionem, quia jurans nihil tale jurare intendit. Difficultas itaque videtur esse in antecedente, quod probatur, nam in prima clausula cum juratur Rex, *quod sit supremus dominus, &c.* intelligi potest in sano sensu de supremo dominio temporali, & cum subjungitur, Papam non posse eum deponere, jurans potest subintelligere *suo arbitrio, & libidine*, ut Rex Angliæ loqui solet; possunt ergo ita hæc illius verba sumi, subintellecta illa particula, ac si esset expressa, vel quod in idem redit, subintelligi potest, *sine legitima causa*. Eademque particula mente concipi, & repeti potest in cæteris verbis ejusdem clausulæ. Et in clausula secunda potest specialiter fundari in illis verbis: *Ipsumque & ipsos totis meis viribus contra omnes conspirationes, & attentata quæcunque defendam. Conspirationes* enim, & *attentata* in deteriorem partem accipiuntur ad significandas conjurationes, & tumultus injuste exci-

2. Excusatio.

excitatos. Poteſt ergo unuſquiſque in hoc ſenſu verba illa accipere, & non peccabit in eodem illa jurando; ergo in eodem poteſt omnia præcedentia concipere, & jurare, quia in uno contextu poſteriora verba explicant, & limitant præcedentia. Et ita conſequenter reliquæ clauſulæ ſimilem excuſationem admittent, ut conſideranti facile patebit.

Confirmarique ſolet ab Anglis, ut a fide dignis accepi, hæc amphibologia, quia juramentum in Anglicana lingua editum eſt, & in originali pro verbo *interficiendi Regem* eſt in vulgari lingua verbum *murderari*, quod Anglice ſignificat *injuſte interficere*, & ita communiter accipitur; ergo & in illo juramento poteſt licite ita accipi in ſenſu etiam literali, ac communi, maxime in caſu amiſſionis vitæ, aut bonorum omnium. At in illo ſenſu verum eſt, nunquam eſſe licitum ſubditis *murderari* Regem, & hæreticum eſſe affirmare, id aliquando licere, ſicut hæreticum eſſet dicere, aliquando eſſe licitum injuſtitiam facere. Ergo alia verba trahi poſſunt ad eundem ſenſum propter connexionem. Vel certe, quia tota propoſitio cum copulativa ſit, ratione alterius partis eſt falſa. Nam in tertia clauſula copulative proponitur abjuranda propoſitio, *licere*, *Regem deponere*, *& occidere* (utique injuſte); ergo tota propoſitio erit falſa, & hæretica ratione unius partis, & ita poterit ſine peccato abjurari, quia propoſitio copulativa, cujus una pars eſt falſa, ſimpliciter eſt falſa, & ſimiliter ſi una pars ſit hæretica, ſimpliciter hæretica erit.

Ita legitur in Brevi Pontificio prout a Bellarmino refertur.

Excuſatio 3.

Tertia evaſio vulgaris eſſe ſolet de excuſatione per ignorantiam, quam non ſolum eſſe poſſe, ſed de facto fuiſſe invincibilem apud Anglos, aliqui eorum perſuadere conati ſunt. Quia opinio aſſerens, licitum eſſe illud juramentum exhibere multorum virorum authoritate, & variis rationibus, & expoſitionibus clauſularum facta eſt probabilis; ergo licet juramentum in ſe pravum ſit, ut Pontifex declaravit, nihilominus practice non peccabunt illud admittentes, conformando ſe opinioni probabili in caſu tantæ neceſſitatis, extremique periculi. Atque hæ ſunt excuſationes, quas ad permittendum ſimile juramentum, ab aliquibus inventas eſſe audio, re tamen vera potius ſunt fraudes ad decipiendas animas, quam legitimæ defenſiones talis promiſſionis veræ Religioni contrariæ, ut breviter per ſingulas diſcurrendo convincemus.

Confutatur prima excuſatio

Prima ergo excuſatio ab hæreticis potius, quam a fidelibus theologis inveniri potuit: falſum enim eſt, & hæreticum, quod in principio illius excuſationis ſumitur. Nam propoſitio hæc, Papa poteſtatem habet ad deponendos Reges hæreticos, & pertinaces, ſuove regno in rebus ad ſalutem animæ pertinentibus pernicioſos, inter dogmata fidei tenenda, & credenda eſt. Nam continetur in verbis Chriſti Petro ſingulariter, & peculiari ratione dictis, *Quodcunque ligaveris*, *& quodcunque ſolveris*, & *Paſce oves meas*, prout Catholica Eccleſia, quæ eſt columna, & firmamentum veritatis, illa intellexit, & apertiſſime declaravit Bonifacius Octavus in Extravag. *Unam Sanctam* de Majorit. & obedien. concludens, eſſe veritatem hanc de neceſſitate ſalutis. Et ita omnes Doctores Catholici tam Juriſtæ, quam Theologi in hoc gradu certitudinis veritatem hanc recipiunt, ut in lib. 3. ex profeſſo eſt diſputatum, & ſæpius inculcatum eſt. Cum ergo in illo juramento abjuretur hæc poteſtas, plane abjuratur Catholica fides. Unde ſi ex corde fiat, amittitur fides, & in hæreſim inciditur: ſi vero fiat ſimulate, multiplex perjurium committitur, & contra fidei confeſſionem peccatur, ut conſtat.

Grave peccatum eſt abjurare Pontificis poteſtatem vel in uno actu deponendi regem ex juſta cauſa.

Addo vero etiam eſſe falſiſſimum, quod in poſteriori parte illius excuſationis ſumitur, quia licet veritas illa non eſſet in ſummo rigore de fide, in primario gradu ut ajunt, ſed certa, theologica certitudine, graviſſimum peccatum foret talem veritatem, & illum actum Pontificiæ poteſtatis abjurare. Probatur ratione proxime facta, quia vel abjuratio ficte fit, & committuntur multa perjuria, & injurioſa, ac pernicioſa Pontifici, quod ad minimum eſt contra reverentiam, & obedientiam illi jure debitam, & evidenter includit malitiam ſchiſmatis, quod proinde non audet Rex de ſe negare, quamvis malitiam ejus diſſimulet, ut in primo libro ſatis oſtendimus. Si autem abjuratio fiat ex corde, gravius, & formalius (ut ſic dicam) ſchiſma committitur, & juramentum licet non ſit contra mentem, hoc ipſo fit iniquum, & vinculum iniquitatis. Nam in materia graviſſima, & neceſſaria ad unitatem, & concordiam Eccleſiæ, negare certam veritatem, etiam ſi non eſſet per ſe primo de fide, eſt graviſſimum peccatum contra charitatem eccleſiæ, & contra juſtitiam, negando ſedi Apoſtolicæ, quod legitimo titulo ſuum eſt; ergo jurare talem abnegationem, eſt ſacrilegum, & pernicioſum juramentum. Non poteſt ergo ullo modo propter quæcunque temporalia incommoda vitanda admitti.

Oſtenditur argumento ad hominem.

Declaratur ad hominem: nam certe non eſt de fide, Jacobum eſſe verum Regem Angliæ, nullibi enim revelatum eſt; imo neque theologice certum eſt, ſatis enim erit, ſi quadam fide humana moraliter certa credatur: & tamen non negabit quidem Rex, quin jurare Jacobum non eſſe verum Regem Angliæ ſit grave peccatum, quia vel eſt jurare aliquid, quod in re falſum eſt, vel ſaltē aliquid, quod ſine magna temeritate non poteſt credi, vel affirmari tanquam verum, ideoque facile concedet Rex, tale juramentum etiam propter vitandam mortem fieri non poſſe. At vero quantumcunque Rex in ſua Præfatione tergiverſetur, longe certius eſt, Pontificem habere poteſtatem in ipſum Regem, quam ipſum eſſe verum Regem, plura enim, & altiora principia habet illud prius, quam hoc poſterius. Nam quod Jacobus fuerit verus ſucceſſor regni, ſolum in quadam traditione, & probatione humana fundari potuit, & non parum ipſe formidavit, ne in dubium verteretur, cum eſſet hæreticus, & Reginæ jam declaratæ hæreticæ ſuccederet: quem metum publica regni acceptatio, cum patientia, & tolerantia Pontificis auferre potuit. Poteſtas autem Papæ ſupra Regem fundamentum habet in verbo Chriſti, in Eccleſiæ communi confeſſione, in Decretis Pontificum, & Conciliorum, in doctrinis Patrum, & Theologorum optimorum, & catholicorum, & prudentium utriuſque juris interpretum, & in frequenti, & inveterato uſu; quomodo ergo poteſt una certitudo cum alia comparari? Si ergo Rex non gravate concedet, iniquum eſſe, ſe a ſubditis ſuis Regem abjurari, quomodo diſputare audeat, non eſſe iniquiſſimum, & pernicioſum fidelibus Chriſtianis Pontifici jus ſuū, poteſtatē, & obedientiā abjurare? quod in illo juramēto evidēter fit.

Fundamentum dictæ Pontificiæ poteſtatis.

Refellitur. 2. Excuſatio.

Secunda excuſatio ab hominibus timidis, & in fide, & charitate parum conſtantibus inventa videtur; eſt enim valde frivola, & verbis juramenti multis modis repugnans. Primum enim in fine juramenti additur clauſula excludens omnem extraordinarium ſenſum verborū per ſubintellectas particulas, vel quolibet alio modo. Ita enim dicitur. *Hæcque omnia plane, ac ſyncere agnoſco, & juro juxta expreſſa verba per me hic prolata, & juxta planum, ac communem ſenſum, & intellectum eorumdem verborum, abſque ulla æquivocatione, vel mentali evaſione, vel ſecreta reſervatione quacunque?* Si quis ergo hęc verba proferat abſque intentione implendi illa, eo ipſo perjurus eſt; ſi vero ex corde, & animo proferat, non habet locum tota illa ſecunda excuſatio, ut facile conſideranti patebit. Nam licet daremus, particulam illā *ſine legitima cauſa*, vel ſua *libidine* ſubintelligi poſſe in abjuratiōe poteſtatis Pontificis per ſe ſpectata, & non adjunctis aliis clauſulis, non tamen poteſt talis additio tacita, ſeu mentalis, ſuppoſita illa ultima clauſula, ſine perjurio adjungi.

Deinde in hoc juramento non ſolum fit promiſſio nunquam occidendi Regem, nec cooperandi ad conſpirationem contra illum, vel ſimilia, quæ ad factum pertinent, & poſſent intelligi de injuſtis factis; ſed abjuratur ipſa Pontificis poteſtas cum tot particulis diſtributivis, ut non habeat locum ſenſus ille, ſeu limitatio ſubintellecta. Sic enim dicitur in prima clauſula, *Et quod Papa nec per ſe ipſum, nec per ullam aliam authoritatem Eccleſiæ, vel Sedis Romanæ, vel per ulla media cum quibuſcunque aliis aliquam poteſtatem, nec authoritatem habet Regem deponendi, &c.* Quæ verba nullo modo reſtringi poſſunt ad poteſtatem deponendi injuſte, vel ſine cauſa, tum quia omnis poteſtas illi denegatur; tam in particulari reſpectu hujus Regis, quam in generali reſpectu omnium ſucceſſorum, ut in clauſula ſecunda additur, & cum diſtributionibus, *non obſtante aliqua declaratione, vel excommunicatione, vel deprivatione facta, vel facienda.* Tum etiam quia virtute juratur, talem ſententiam, vel depoſitionem non poſſe eſſe juſtam, nec efficacem ex defectu poteſtatis, etiam ſi Rex qui juramentum exigit, ſeu de quo in ſpecie juratur, hæreticus, vel ſchiſmaticus ſit.

Præ-

Præterea simili modo, & cum eisdem ampliationibus abjuratur potestas absolvendi subditos a vinculo obedientiæ, & quod non obstante quacunque absolutione, defendant subditi Regem etiam contra Papam, & nulla habita ratione alicujus censuræ, vel excommunicationis. Quod non potest mente restringi ad excommunicationem injustam, vel nullam, quia verba sunt adeo universalia, ut illis repugnet talis limitatio, scilicet, *Non obstante aliqua declaratione, vel sententia excommunicationis*, a quibus verbis excludi non potest declaratio, quod talis sit hæreticus, vel schismaticus, quæ sit vera, & a Papa per quamcunque potestatem suam facta, nam verba illa omnia comprehendunt. Denique tota illa professio, confessio, & abjuratio est directe contraria Pontificum, & Conciliorum definitionibus; ergo est expressa exterior negatio dogmatum fidei, quæ nunquam potest esse licita propter subintellectas interpretationes, vel particulas, quia est contra obligationem confitendi fidem, & non negandi illam etiam exterius. Ut omittam scandalum publicum aliorum fidelium, quod non potest a tali actione separari, neque præbendum est, etiam propter vitandam mortem, ut exemplo Mathatiæ Machabęi docemur.

Refellitur confirmatio Pontificiæ potestatis. Unde ad confirmationem de vulgari verbo Anglicano *murderari*, quod dicitur significare idem, quod *injuste occidere*, respondetur, si tantum proponetur jurandum, hæreticum esse dicere; *Regem posse a subditis murderari*, tolerabilem futuram fuisse excusationem. At nunc non solum id proponitur, sed etiam esse hæreticum dicere, Principes per Papam deprivatos, aut excommunicatos posse per subditos deponi, quod est contra doctrinam fidei. Excluditur evasio. Nec habet locum evasio, quod tota copulativa ratione unius partis sit falsa, tum quia in forma juramenti prout habetur in libro Regio, disjunctive legitur, *deponi, aut occidi*; tum etiam quia licet legatur copulative *deponi, & occidi*, sensus idem redit, quia non juratur, totum illud conjunctum, seu propositionem hypotheticam esse hæreticam, sed juratur, singulas partes esse hæreticas, scilicet posse Principem a Papa depositum per subditos deponi, & posse *murderari*, & ita semper damnatur ut hæretica propositio catholica, & secundum fidem certa. Eo vel maxime, quod verbum *murderari* ideo positum ibi est, quia supponitur, non obstante sententia Papæ, occisionem Regis esse iniquam proditionem ejus, & contra fidelitatem Regi debitam, & ita totum hoc ibi juratur. Unde licet verbum illud per se sumptum illam significationem habeat, tamen in illo juramento per multa alia verba declaratur, & extenditur, ita ut non habeat locum limitatio, præsertim respectu totius juramenti, & omnium clausularum ejus. In quibus sæpe fit expressa, & absoluta, & universalis abjuratio potestatis Papę ad puniendos Reges, etiam rebelles, & pertinaces; & præterea recognoscitur in Rege authoritas, & potestas ad exigendum tale juramentum, & miscentur alia, quæ non possunt cum veritate jurari, seu a perjurio per illas verborum æquivocationes, vel subintelligentias excusari.

In quo sensu & in quibus personis 3. excusatio locum habeat. Circa tertiam excusationem distinguere oportet tempora, & personas. Quoad tempora enim possumus loqui de tempore ante declarationem factam a summo Pontifice, vel post illam. In priori tempore potuit fortasse esse aliqua contentio, vel opinionum diversitas inter catholicos, salva conscientia, de quo statim dicam. Post declarationem autem Pontificis, nullo modo existimari potest probabilis opinio illi decisioni contraria, qui apud illum est potestas declarandi hujusmodi dubia ad bonos mores, & fidem pertinentia, cui subditi stare tenentur, alias inutilis esset talis potestas. Deque jam satis in superioribus dictum est. Quoad personas vero distinguere oportet inter eos, qui docti sunt, & per se possunt qualitatem juramenti expendere, & de illo judicium ferre, & alios ignorantes, quos oportet aliorum duci opinione, & judicio. De his posterioribus nō est dubium, quin potuerint aliqui per ignorantiam excusari, si sacerdotes, qui reputabantur probi, & docti, eos docebant, juramentum illud potuisse salva conscientia præstari, retenta intentione non jurandi aliquid contra fidem vel contra Papę potestatem. Hęc autem ignorantia jam non habebit locum etiam in his simplicioribus post Pontificium Breve, quia tenentur illud præferre omnibus suis privatis Doctoribus. Si tamen essent aliqui adeo rudes, qui nihil de Pontificia declaratione audierint, vel intellexerint, posset adhuc in eis talis ignorantia durare, quia perinde se habebunt, ac si Papa nihil declarasset. Veruntamen res adeo est notoria, & in illis partibus publica, ut vix possit casus moraliter accidere. In aliis vero fidelibus doctis, qui per se possunt juramenti momenta expendere, etiam sublato e medio Brevi Pontificio, nunquam censeo fuisse opinionem probabilem eorum, qui professionem talis juramenti licitam esse docebant, quia verba juramenti semper fuerunt tam perspicua, & tam multiplicia, & tot modis conscientiam illaqueantia, & schismatis approbationem & professionem inducentia, ut licet in una, vel alia vocula, aut particula colorata evasio locum habere potuerit, impossibile fuerit modum vere probabilem invenire totum juramentum honestandi, seu excusandi, ac pericula ejus evadendi, ut satis probant, quæ de singulis ejus verbis hactenus ponderata sunt. Si qui ergo in principio doctrina, & vita commendati in illam sententiam prolapsi sunt, ducti fortasse timore, aut ratione humana, non satis rem consideraverunt, quorum ignorantia probabilis fuerit, nec ne, nunc judicare non est necesse, oportere autem existimo, maculam timere, eamque tum pœnitentia, tum publica confessione, qua infirmiores animentur, & instruantur, ne in fraudem incurrant, compensare, & si opus sit, proprio sanguine abluere.

CAPUT IX.

Liceat ne Catholicis Anglis templa hæreticorum adire, & cum eis in ritibus communicare sine intentione cultus, vel cooperationis cum illis, solum propter temporales pœnas vitandas?

Quamvis Rex Angliæ in Apologia sua hanc partem Pontificis Brevis referens, eam attingere noluerit, ad hujus operis complementum, & ad majorem fidelium instructionem, majoremque eorum, quæ de juramento diximus, declarationem, & confirmationem, nonnulla de hoc puncto dicere opportunum, & necessarium hoc loco existimavi. Occasio autem, seu necessitas hujus doctrinæ orta est ex dura vexatione, quam catholici in Anglia patiuntur, dum per leges acerbissimas bonis privantur, aliisque gravibus pœnis subjiciuntur, nisi Ecclesias hæreticorum adeant, eorumque concionibus precationibus, aliisve ritibus intersint. A temporibus enim Elisabethæ statim cœperunt catholici gravissimis pœnis cogi Ecclesias hæreticorum frequentare, eorumque ritibus, & concionibus interesse. Priusque, ut Sand. lib. 3. ann. 1559. refert, in singula capita duodecim assium mulcta est indicta Ecclesias sicut prius frequentare recusantibus. Postea vero (ut idem refert ann. 1582.) *Ordinibus convocatis legem promulgant, qua mulctant utriusque sexus singulos (modo annum decimum sextum ætatis attigerint) qui recusant adire Protestantium preces, conciones, ac Ecclesias, viginti libris Anglicanis menstruis, id est, aureis fere septuaginta*. Additumque est, referente Episcopo Tarazonensi, ut qui aureorum summam non haberent, in carcere detinerentur, donec solverent. Quæ leges, & pęnæ acerbiores usque ad præsentem diem factæ sunt, ut capite sequenti referemus. Hinc ergo nonnulli, pia catholicorum miseratione commoti, dubitare cęperunt, an possint aliqua ratione a culpa excusari, illas leges servando, ita ut neque sine evidenti obligatione cogantur tot mala sustinere, neque etiam cum conscientiæ periculo, propter humanum timorem, vel temporalium rerum nimium amorem, iniquis, ac tyrannicis legibus subjiciantur.

Ut autem ratio dubitandi, veraque illius decisio intelligi, ac fundari melius possit, pauca de obligatione, & præcepto confitendi fidem, non solum verbis, sed etiam factis præmittere necesse est. Et in primis tria illa discernenda sunt, quæ communiter in hac materia distinguuntur, scilicet, *confiteri fidem exterius*, utique publice, seu coram aliis, ita ut videntes, vel audientes per signa externa a me exhibita, intelligant, me esse Christianum; huic extreme opponitur, *negare fidem*; quasi medium autem inter hæc est *occultare fidem*, quod tantum negative opponitur confessioni, non contrarie, sicut negare fidem. Explicatur divinum præceptum de fide exterius confitenda.

Ex his autem tribus certum est, primum scilicet, confiteri fidem, cadere sub præceptum divinum. Ita docent omnes catholici Doctores cum D. Thoma 2. 2. quæst. 3. Estque certum de fide ex illo Pauli ad Rom. 10. *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*.

In hoc enim ultimo verbo, *fit ad salutem*, significat Paulus, confessionem fidei esse necessariam ad salutem, sicut enim dicitur, corde credi ad justitiam, quia fides est ad justificationem necessaria, ita fidei confessio dicitur fieri ad salutem, utique æternam, quia ad illam consequendam, & ad gratiam conservandam est necessaria. Et inde etiam constat, loqui Paulum de externa, & sensibili confessione fidei, nam interna pertinet ad prius membrum credendi corde, non enim aliter interius confitemur fidem, id est, veritates fidei, nisi illis assensum internum tribuendo, quod est corde credere. Ultra hoc ergo requiritur ad salutem externa confessio. Quam etiam explicuit Paulus dicens, *ore* fieri, non quia solo ore fieri possit, aut debeat, nam etiam potest fieri actibus corporeis, & aliis signis externis, quibus Christianam religionem profitemur, sed quia verba sunt signa magis expressa, & ad mentem exprimendam principaliter instituta, ideo specialiter tribuit Paulus ori confessionem fidei.

Christus autem Matth. 10. absolute dixit: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est*. Quæ verba non habent tam expressam formam præcepti, sicut promissionis, sed aliis locis explicuit Christus, confessionem nostram esse nobis necessariam ad obtinendam confessionem suam, ut statim videbimus. Recte autem quadrat Christi promissio cum verbo Pauli *ad salutem*. Distinxit enim Apostolus inter fidem cordis, & confessionem oris, & illam dixit necessariam *ad justitiam*, id est, ad remissionem peccatorum, & internam animæ renovationem obtinendam, quia interna fides fundamentum est ipsius justitiæ: ad illam autem non est ita necessaria confessio externa fidei, nisi forte in proposito generali implendi omnia præcepta. Alioqui enim justificatur homo per internam fidem cum cordis contritione, & dilectione, priusquam in externum actum confessionis fidei prodeat. Unde recte dixit Ambrosius in Psalm. 38. *Fides credentium principalis est, confessio executionis*. Et ideo confessio fidei non dicitur esse ad justitiam, sed *ad salutem*: nam post justitiam obtentam adhuc necessaria est fidei confessio ad perseverandum in illa justitia, & consequenter ad salutem consequendam, nam *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*, & illum Christus coram Patre suo confitebitur.

Hoc autem præceptum non est tantum positivum divinum, sed est morale præceptum quasi connaturale ipsi fidei, seu homini, supposito statu fidei: ideoque in omni tempore, & in omni statu Ecclesiæ fidei confessio fuit ad salutem necessaria. Rationem autem hujus veritatis attigit Augustinus lib. de fid. & symbol. in princip. dicens: *fides a nobis exigit officium & cordis, & linguæ, ait enim Apostolus corde creditur, &c. Et ideo oportet, nos esse justitiæ memores, & salutis, quandoquidem in sempiterna justitia regnaturi a præsenti sæculo maligno salvi fieri non possumus, nisi & nos ad salutem proximorum nitentes, etiam ore profiteamur fidem, quam corde gestamus*. Quibus verbis insinuat, fidei confessionem propter proximum esse necessariam. Idemque declaravit amplius serm. 181. de Tempor. alias serm. 59. de diversis, his verbis. *Sine fide impossibile est placere Deo, hanc in cordibus nostris agnoscit, qui scrutatur renes, & corda. Sed propter conservandam Ecclesiæ unitatem dispensationi hujus temporis cum fide cordis necessaria est oris confessio, quia corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, non tantum prædicatorum, sed etiam eruditorum: non enim aliter frater de fratre sentiret, nec pax Ecclesiæ servaretur, neque alium docere, neque ab alio discere saluti necessaria posset, nisi quod in corde habet, signis vocum tanquam suis vehiculis ad aliorum corda transmitteret. Est ergo fides & corde servanda, & ore promenda. Fides enim omnium bonorum est fundamentum*.

Itaque sentit Augustinus fidem cordis propter Deum per se primo necessariam esse, confessionem vero fidei propter proximos, seu propter Ecclesiam, nam sicut fides interna est fundamentum unionis animæ cum Deo, ita confessio fidei est fundamentum Ecclesiasticæ unitatis, & pacis. Non quod ipsa etiam confessio fidei non sit præcepta propter Dei honorem, & cultum, sed quod non ita directe, & immediate ad Deum tendat, vel propter ipsum necessaria sit, sicut interna fides. In quo est etiam considerandum, confessionem fidei duobus modis fieri posse, uno modo propter ostendendam exterius fidem internam, quam in corde habemus, ita ut hoc sit præcipuum, & quasi unicum proximum motivum talis confessionis: alio modo fit præcipue propter aliquem cultum externum exercendum, Deoque exhibendum; & hoc modo sacrificium Missæ, & usus sacramentorum, & aliæ cæremoniæ dici possunt pertinere ad confessionem fidei, proprie autem sunt actus Religionis, & propter Dei cultum, & honorem proxime, ac præcipue fiunt, & præcipiuntur. At vero formalis (ut ita dicam) & propria confessio fidei est, quæ fit ad manifestandam aliis nostram internam fidem, & hæc sine dubio ad homines immediate refertur, nam propter Deum non erat necessaria, ideoque recte fundatur ratio hujus præcepti in necessitate hujus confessionis ad conjunctionem fidelium in unius Ecclesiæ pace, & unitate, quam ipsamet fides exigit. Et ita etiam exposuit idem Augustinus illud Psalm. 115. *Credidi propter quod loquutus sum, quia non perfecte credunt* (inquit) *qui quod credunt, loqui nolunt*. — *Propriũ motivum confessionis fidei est ad internam manifestandam.*

Atque hinc colligitur etiam secundum, scilicet, *negare fidem*, esse contra divinum præceptum, seu cadere sub præceptum prohibens, seu negativum. Quod eodem modo est de fide certum, dicente Christo Domino Matth. 10. *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est*. Nam qui negaverit, audiet, *Nescio vos*, ut ibi dixit Theophil. Unde Paulus 2. ad Timoth. 2. *Si negaverimus, & ipse negabit nos*, ubi Ambrosius, Theodoret. & Primas. id notant. Et Chrysostom. homi. 35. in Matth. rationem reddit, dicens: *Liberam petit confessionem, & ad majorem charitatem nos adducit, & sublimes, atque invictos esse desiderat, quapropter omnibus hæc præcipit*. Et eodem modo interpretatur ibi verba illa Christi, *Estote prudentes sicut serpentes*, qui corpus exponunt cuicumque vulneri, ut caput servent, ita enim fidelis debet potius corpus prodere, quam fidem (quæ caput est, & initium bonorum omnium) negare. Quod etiam habent ibi Hieronym. & Hilar. cap. 10. & Augustinus lib. 2. de Doctri. Christian. cap. 16. — *Matth. 10.*

Sequiturque hoc præceptum ex priori: nam in omni præcepto affirmativo includitur negativum nihil faciendi contrarium ei, quod per affirmativum præceptum est; ut si jubemur amare Deum, ibi virtute prohibemur quidquam agere divino amori contrarium, & sic de aliis, nam unum contrarium destruit aliud, unde si unum præcipitur, contrarium sine dubio prohibetur. Cum ergo præcipitur fidei confessio, ibi virtute prohibetur fidei negatio, nam hæc confessioni contraria est, ut per se patet. Imo ex præcepto internæ fidei sequitur necessario prohibitio negandi eandem fidem. Nam qui negat fidem ore, vel eandem fidem negat corde, & sic infidelis est, & agit non solum contra fidei confessionem, sed etiam contra præceptum fidei: vel negando ore, corde retinet fidem, & sic mentitur mendacio valde pernicioso, & honori Dei contrario, quia negando fidem, Deo tribuit mendacium, dicens, falsum esse, quod Deus dixit. Christianam etiam religionem gravissime offendit, & Ecclesiam, quantum in se est dissolvit, ejusque unitatem scindit. Ergo mendacium illud prohibitum est, non tantum generali præcepto non mentiendi, sed etiam speciali præcepto fidei, & Religionis Christianæ, ut recte sentit Augustinus lib. contra mendacium cap. 6. Unde etiam fit, ut sicut mendacium dupliciter profertur, scilicet, vel negando quod verum est, vel affirmando quod est falsum, seu quod est vero contrarium: ita in præsenti hæc fidei negatio duobus modis contingere possit, scilicet vel pure negando esse veram, aut esse certam fidei veritatem; vel contrarium errorem profitendo, nam professio falsi necessario est negatio veri, & eandem vel majorem malitiam involvit. — *In præcepto confitendi fidem includitur negativum.*

Tertium, quod proposuimus, scilicet, occultare fidem, mediam quandam habet rationem, quia nec semper malum est, nec semper licet, ut omnes etiam Doctores Catholici docent. Ratio est, quia veritatem tacere, aut non proferre, non est illam negare, sed abscondere, ut per se notum est, & ita etiam occultare fidem non est negare fidem, ideoque ex hac parte non est semper malum. Aliunde vero præceptum confitendi fidem, cum affirmativum sit, licet obliget semper, non tamen pro semper, hæc enim est natura præcepti affirmativi, ut nunc supponimus, & propterea non confiteri fidem, quod fit occultando fidem, non est semper malum, quia si exercitium alicujus — *Præceptũ confitendi & non occultandi fidem nõ obligat pro semper.*

actus

actus non est per se necessarium, cessatio ab illo actu non potest esse semper mala, ut per se notum est. Tantum ergo erit prava occultatio fidei, si eo tempore occultetur, pro quo præceptum confitendi fidem obligat; sicut tacere propria peccata non semper, sed tunc est malum, quando præceptum illa confitendi in judicio aliquo obligat. Unde duplex fidei occultatio distingui potest, una per modum puræ negationis, quæ potest licite, aut sine peccato esse toto eo tempore, in quo, vel pro quo non tenetur homo externam fidei confessionem exhibere. Alia est per modum privationis, seu omissionis moralis, quia eo tempore admittitur, quo fidei confessio exhibenda esset, & ita est carentia actionis debitæ, ideoque moralis privatio dicitur. Et hæc est peccatum de se grave, quia est contra præceptum confitendi fidem. Nam lex affirmativa præcipiens actum pro aliquo tempore, consequenter prohibet omissionem ejus pro eodem tempore, ut est per se notum.

Duplex fidei occultatio.

Et de hac omissione possunt recte intelligi verba Christi Lucæ nono. *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in Majestate sua, & Patris, & Sanctorum Angelorum. Erubescere* enim minus esse videtur, quam *negare*, non enim tantum qui negat, sed etiam qui Christum, vel fidei ejus veritatem (quod perinde est) omittit confiteri, cum debet, Christum *erubescit.* Et quamvis Christus verbo *erubescendi* (quod proprie significat, aliquid propter pudorem, vel propter timorem alicujus contemptus, vel irrisionis vitare) ibi usus fuerit, quia vel præsenti materiæ, de qua loquebatur, erat magis accommodatum, vel quia in principio doctrina Evangelii a gentibus, & Judæis irridenda erat, & ita multi per pudorem, & erubescentiam illam erant despecturi, nihilominus doctrina, & comminatio generalis est: nam quacunque ratione, sive ex pudore, sive ex timore perdendi vitam, vel alia temporalia bona, quis omiserit fidei confessionem tempore debito, eandem reprehensionem, & comminationem incurret.

Pro quo tempore obliget præceptū confitendi fidem.

Occurrebat autem statim inquirendum, quod sit illud tempus, pro quo obligat fidei confessio. Sed hoc ex professo explicare non est temporis præsentis. Satis ergo sit supponere, esse illud, in quo ad Dei, vel Religionis Christianæ honorem tuendum necessaria est confessio fidei, ut censetur esse, quoties quis a tyranno, seu publica potestate de sua fide interrogatur, vel certe quoties tacere, & non confiteri, esset virtute negare. Hic enim est alius modus, quo prava fit hæc omissio, quia virtualem fidei negationem involvit: quia in moralibus implicitum pro expresso reputatur, quando eundem effectum inducit. Et ita præceptum non negandi fidem, non solum expressam negationem, sed etiam tacitam, & virtualem prohibet. Dicetur autem talis omissio virtualis negatio fidei, quando ipsamet omissio confessionis communiter accipitur pro signo abnegandi fidem. Sicut in ordinario, & communi usu non ferre vestes, nec tonsuram Clerici, seu Monachi sine speciali causa, aut necessitate, est quædam virtualis negatio talis status, quæ ad Apostasiam externam potest interdum sufficere. Ita ergo potest contingere in confessione fidei, si alicubi sit juste institutum aliquod signum ita proprium Christianitatis, ut qui illud omiserit, eo ipso se Christianum esse negare videatur, ut magis in sequentibus explicabitur.

Ratio dubitandi.

Ex quibus intelligitur, propositæ quæstionis difficultatem in hoc sitam esse, ut expendamus, an exercere illos actus eundi ad Ecclesias hæreticorum, eorumve conciones audire, & cum eis preces fundere, vel aliis eorum ritibus interesse, sit veram fidem negare, seu (quod idem est) errorem contrarium profiteri; an vero tantum sit non confiteri veram fidem, & hoc posito, an sit pura negatio, vel omissio moralis peccaminosa. Ratio autem dubitandi sumitur ex differentia inter verba, & actiones, seu res alias: nam verba & expressius significant, quam res, & non habent alium proprium usum, nam ad hoc sunt per se primo instituta: aliæ autem res, ut vestes, domus, cibi, & similia, vel etiam actus audiendi, videndi, & hujusmodi non sunt per se instituti ad significandam mentem operantis, sed alios naturales, vel humanos usus, licet interdum per quandam consecutionem aliquid significare videantur. Unde fit, ut magis obscura, & ambigua, seu æquivoca esse soleat rerum, quam vocum significatio. Deinde etiam fit, ut facilius etiam habeat locum simulatio, vel potius dissimulatio sine mendacio in usu aliquarum rerum, seu actionum, quam in usu verborum, quę magis certam & usualem (ut ita dicam) significationem habent. Denique ex hoc eodem principio est longe alia ratio dubitandi de his actionibus adeundi Ecclesias &c. de quibus nunc tractamus, quam de professione juramenti fidelitatis, nam hęc fit per verba expressa, & in hunc solum finem explicandi mentem, & talia sunt verba formulę juramenti, ut expressam abnegationem doctrinæ fidei, & consequenter confessionem contrariæ hæresis contineant: & ideo nemo, qui in eadem hæresi non versetur, vel nisi in aliam antiquam incidat, quæ dicebat posse sine peccato negari fidem in tormentis, etiam cum juramento, dubitare potest, quin professio illius juramenti non liceat.

At vero de illis actionibus in quæstione propositis videtur posse dubitari. Primo quia ex propriis objectis, & materiis indifferentes sunt, nam ingredi Ecclesiam vel est de se bonum, vel saltem indifferens: nec ideo fit intrinsece malum, quia hæretici male illo loco utuntur, nam hoc pertinet ad pravam intentionem eorum, sine qua illuc ingredi indifferens est: nam etiam ingredi Synagogam Judæorum, vel Paganorum templum, non est per se malum. Similiter audire concionem cujuscumque doctrinę, etiam pravæ, intrinsece malum non est, potest enim quis illam audire, ut eam confutet, vel delectetur eloquentia concionantis, vel ut irrideat. Denique interesse precibus, & sacris eorum materialiter sumptum indifferens est, quia potest quis, dum est ibi, preces catholicorum, & ritu catholico secrete fundere, vel de vera fide cogitare. Aliunde vero illi actus non habent significationem fidei contrariā, ad quam sint per se impositi, quia non ad significandam fidem specialiter impositi sunt, sed solum ad operandum aliquid, quod per unumquemque illorum proxime fit. Quod si, vel ex discursu videntium, vel ex communi usu aliorum, tales actus indicare solent pravam fidem, id est accidentarium, si a catholico non ea intentione fiant: quia ipse non significat falsam fidem, nec decipit alios, sed permittit eos decipi. Ergo qui faciunt tales actus solum ad obediendum Regi in materialibus actibus externis, ut evitent temporalia damna, non negant fidem, nec in fidei confessione ex præcepto debita deficiunt, quia tunc nulla est specialis necessitas, propter quam obliget pro tunc affirmativum pręceptum confitendi fidem; ergo cessat ibi omnis ratio culpę. Unde catholici Doctores docuerunt, non esse per se malum in actionibus sacris cū hęreticis cōmunicare, quamdiu nominatim declarati nō sunt.

1. Argum. quo often di videtur licitum esse adire hæreticorum Ecclesias &c.

Secundo si aliqua ibi esset culpa, maxime, quia est professio falsæ religionis, saltem simulata; at hæc simulatio non est semper intrinsece mala; ergo maxime erit licita in illo casu propter vitandas mulctas, & vexationes gravissimas. Consequentia patet, quia si talis simulatio non est intrinsece mala, non erit prohibita, quia mala; ergo ad summum erit mala, quia prohibita, vel ex accidente propter mala, quæ inde sequuntur; at hæ rationes cessant in tam urgente necessitate, quia positiva prohibitio non obligat cū tanto rigore, & incommoda, quæ tunc sequuntur, non sunt intenta, sed permissa, & ideo non imputantur. Major etiam est clara, quia supponimus intentionem operantis non esse, profiteri aliquid falsum, sed tantum ibi adesse, & aliquid bonum, vel indifferens ibi facere, quidquid alii inde concipiant, quæ est dissimulatio, vel simulatio materialis. Probatur ergo Minor, primo quia nō defuerunt authores catholici, & graves, qui docuerint, nō esse intrinsece malum, falsam, vel superstitiosam religionem simulare, seu in exterioribus actibus fingere, faciendo illos materialiter tantum (ut ajunt) id est, sine intentione religionis, aut cultus, sed propter aliquam utilitatem humanam. Imo multi tribuunt hanc sententiam Hieronymo dicenti, licuisse Apostolis simulate servare legalia, eo tempore, quo jam erant mortifera serio, & ex intentione cultus facta, ut late dixi lib. 9. de Legib. c. 16. ubi plures authores allegavi, & testimonia Scripturarum, quibus moventur, adduxi. Ratio autem est supra tacta, quia talis simulatio mendacium non est, non enim per illam intenditur significari aliquid falsum, aut contra mentem, sed est tantū cujusdam veritatis, seu fidei occultatio, aut non confessio. At priori ratione habet, ut non sit mala tanquā fidei abnegatio, quia hæc non est sine mendacio, posteriori autem ratione non est mala, quia nihil est, quod tunc obliget ad se manifestandum, nec ad veritatē confitendā.

Secundo

2. Argumentum. At responderi potest, has rationes recte procedere de malitia per se inventa in illis actibus, nihilominus tamen illos esse malos ratione scandali, quod moraliter ab illis separari non potest, & illud sufficit, ut actus semper sit moraliter malus. Sed contra hoc objicitur tertio, quia etiam scandalum non solum separari potest, sed etiam actu separatur ab illis actibus, prout in illo regno a catholicis fieri posse dicuntur. Nam in primis omnes sciunt, eos, qui Romanam fidem tenent, non facere illos actus sponte, aut ex animo, sed solum ad vitandas pœnas. Imo etiam sciunt, a Rege ipso potius præcipi ob cupiditatem auri, & argenti, quam propter Dei cultum, aut religionem, & ideo libentius imponere pecuniarias pœnas, quam corporales: unde consequenter etiam persuasum habent, catholicos non facere illas actiones causa religionis, vel in contemptum fidei, sed solum propter vitandam bonorum spoliationem. Ergo non est, unde possint scandalum rationabiliter accipere, cum actio per se mala non sit, & species mali, quam habere videbatur, per illam publicam notitiam tollatur. Accedit, quod dicuntur fideles, facere prius publicam professionem suæ rectæ intentionis, & veræ fidei; ergo si quod superest scandalum, non est datum, sed acceptum, quod operanti non imputatur, maxime quando tam gravis causa, & necessitas intercedit.

Nihilominus absque ulla dubitatione dicendum est, non licere catholicis Anglis in Ecclesia Schismaticorum, & hæreticorum ad conciones hæreticas audiendas, & prophana sacra peragenda convenire. Ita monet in suo Brevi S. D. N. Paulus V. his verbis. *Profecto credimus, proculdubio eos, qui tanta constantia, atque fortitudine acerbissimas persecutiones, infinitas propemodum miserias hactenus perpessi sunt, ut immaculate ambularent in lege Domini, nunquam commissuros esse, ut coinquinentur communione desertorum divinæ legis. Nihilominus zelo Pastoralis officii nostri impulsi, & pro paterna solicitudine, qua pro salute animarum vestrarum assidue laboramus, cogimur monere vos, atque obtestari, ut nullo pacto ad hæreticorum templa accedatis, aut eorum conciones audiatis, vel cum ipsis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis hæc facere sine detrimento divini cultus, ac vestræ salutis.* Ex quibus verbis licet colligere, hanc non esse tantum prohibitionem positivam, seu humanam, ratione cujus illi actus fiant mali, quia prohibiti, sed esse legem declarativam malitiæ, & turpitudinis existentis in ipsis actibus, ratione cujus prohibentur, quia mali. Hoc enim significant illa verba: *Non enim licet vobis hæc facere*, & ideo non tam utitur Pontifex verbis prohibentibus, quam monentibus, & obtestantibus malitiam talis communicationis cum hæreticis. Deinde colligitur ex illis verbis, hanc culpam esse mortalem, & satis gravem: *Ne Dei iram incurratis: non enim licet vobis hæc facere sine detrimento divini cultus, ac vestræ salutis.* Unde licet fortasse antea fuerit inter Catholicos aliqua de hoc puncto disceptatio, vel judiciorum diversitas, jam omnino cessare debet, quia non licet eis de authentica Pontificis declaratione in re morali, & ad salutem animarum pertinente dubitare.

Summi Pontificis declarationem esse maxime consentaneã Scripturis. Ostendere autem oportet, quam sit hæc declaratio principiis fidei, & doctrinis Sanctorum Patrum, ac rationi consentanea. In primis enim in Scriptura maxime prohibita est communicatio cum infidelibus, præsertim in rebus sacris, non est autem dubium quin hæretici sub infidelibus comprehendantur. Imo de his præcipue scribit Paulus ad Timoth. 2. epistol. cap. 2. *Profana, & vaniloquia devita, multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit, ex quibus est Hymenæus, & Philetus, qui a veritate exciderunt, &c.* Et ideo ad Titum 3. hæreticum hominem pertinacem devitandum esse monet, & 1. Corinthior. 6. & ad Romanos 16. gravissime monet *declinare ab eis, qui dissensiones, & offendicula, præter doctrinam* (ait) *quam didicistis, faciunt. Nam per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentum.* Joannis item verba in epistol. 2. notanda sunt, cum enim de hæreticis dixisset, *Neque Ave eis dixerit*, subdit rationem: *Qui enim dicit eis Ave, communicat operibus eorum malignis.* Quo circa cum omnis communicatio cum hæreticis prohibita sit ab Apostolis propter periculum, illa tamen maxime, & majori rigore, quæ est *in operibus malignis*, quæ nimirum faciunt quatenus hæretici sunt. Talia autem sunt illa, de quibus nunc tractamus, & negari non potest, quin Catholici cum illis convenientes in Ecclesiis ad similia conventicula peragenda cum ipsis in eisdem operibus communicent. Quocirca licet fortasse non omnis alia communicatio cum personis hæreticorum nondum declaratis excommunicatis sit sub rigoroso præcepto prohibita, hæc peculiaris, quæ est in operibus malignis, & schismaticis (ut sic dicam) semper prohibita est. Dicit enim Paulus 1. Corinthior. 10. *Nolo vos socios fieri dæmoniorum, non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum, non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* Et 2. Corinthior. 6. *Nolite jugum ducere cum infidelibus*, id est ut D. Thomas exponit, *nolite communicare in operibus infidelitatis cum infidelibus.* Nam ut subjungit Apostolus; *Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infidelis?*

Hanc Scripturarum legem sequuti sunt, nobisque tradiderunt Sancti Patres. Irenæus enim lib. 3. cap. 3. sic ait: Tantum Apostoli, & eorum discipuli habuerunt timorem, *ut ne verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulteraverunt veritatem*, refertque Pauli testimonium, & vulgata exempla Joannis Euangelistæ, & Polycarpi, & lib. 1. cap. 13. *Exsufflantes* (ait) *& anathematizantes, oportet alicubi, & longe fugere ab eis.* In eandem sententia Cyprianus epistol. 55. ad Cornel. in fine. *Declinent* (ait) *de cætero fortiter, & evitent dilectissimi fratres nostri verba, & eloquia eorum, quorum sermo ut cancer serpit, sicut Apostolus dicit.* Et infra: *Simus ab eis tam separati, quam sunt illi de Ecclesia profugi.* Et infra. *Hoc* (inquit) *Beatus Apostolus non tantum monet, sed etiam jubet, a talibus ut recedatur. Præcipimus* (inquit) *vobis in nomine Domini Jesu Christi, ut recedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinate, & non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis.* Est ergo hæc præceptum Apostolicum, teste Cypriano, & proprissime convenit in præsentem causam, nam conventus schismaticorum Angliæ inordinatissimi sunt, & novæ adinventiones humanæ a traditionibus Apostolorum alienæ; ergo ex Pauli præcepto talibus ritibus, & conventiculis vir fidelis communicare non potest. Similia habet lib. de Lapsis in fine. Clarius vero, & expressius eundem statum causæ attingens epistol. 4. ad Plebem, contra eos, qui Ecclesiam contra mores legitimos scindebant, ejusque ritus contemnebant, inquit: *Deus unus est, & Christus unus, & una Ecclesia, & Cathedra una super Petrum Domini voce fundata. Aliud altare constitui, aut sacerdotium novum fieri præter unum sacerdotium, & unum altare non potest.* Et subdit paulo post: *Procul ab hujusmodi hominum contagione discedite, & sermones eorum velut cancer, & pestem fugiendo, vitate, præmonente Domino, & dicente, cæci sunt, & duces cæcorum.* Et infra: *Nemo* (ait) *filios Ecclesiæ de Ecclesia tollat, pereant sibi soli, qui perire voluerunt, extra Ecclesiam soli remaneant, qui ab Ecclesia recesserunt.* Et infra: *Vitate lupos, qui oves a Pastore secernunt.* Quid clarius pro Anglicanis schismaticis dici poterat.

Esse etiã Sanctis Patrib. conformem.

Esse præceptum apostolicum prohibens talem communicationem.

Præterea D. Hilarius cap. 10. in Matth. mystice interpretans verba illa Christi: *In viam gentium ne abieritis, &c.* inquit: *Non quod non etiam ad salutem gentium mitterentur, sed ut opere, & vita gentilis ignorantiæ abstinerent. Et quod civitates Samaritanorum vetiti sunt introire, ut Ecclesias hæreticorum non adeant, admonentur.* Augustinus lib. contra mendac. & lib. 2. Retract. cap. 62. ex professo docet, non licere hæresim simulare, etiam propter ipsos hæreticos convertendos, sentitque semper illud esse perniciosum mendacium. Et epistol. 162. in principio docet, cavendum omnino esse a communicatione hæreticorum, præter quam in his, quæ ad eorum conversionem ordinantur. Ergo maxime in his, quæ ad religionem pertinent. Multaque extant antiquitatis monumenta, quibus constat, Sanctos Patres a ritibus hæreticorum, maxime vero ab omni communicatione cum eis in sacris abhorruisse. Ideo enim prohibitum semper fuit, ab eis communionem accipere, ut constat ex Decreto Julii Papæ in cap. *Is, qui acceperit*, 24. quæ. 5. cum similibus. Estque notandum exemplum, quod refert Gregorius Turon. lib. 1. de Glor. Marty. cap.

Doctrina hæc miraculo confirmata fuit.

cap. 80. sacerdotem, scilicet, catholicum, *seu Romanum* (ut ipse loquitur) noluisse gustare cibos ab hæretico sacerdote benedictos, etiamsi ritum hæreticum in benedictionem non exerceret, Deumque id factum miraculo comprobasse. Quanto ergo magis vitanda est in ipsis cœremoniis hæreticis communicatio? Unde etiam legimus, Gregorium lib. 1. epist. 41. ad Leandrum scripsisse, omittendum fuisse aliquo tempore ritum baptizandi trina mersione, quia hæretici ad falsam significationem illo abutebantur.

Refellitur duplex evasio.

Sed hæc doctrina SS. Patrum generalis est, & posset quispiam eam eludere, vel illam non de rigoroso præcepto, sed de monitione ratione periculi interpretando, vel eandem ad ordinarium, & voluntarium usum, non ad coactum sine ingenti periculo inevitabilem limitando. Veruntamen neutra evasio locum habet in verbis Augustini ser. 6. de Verbis Dom. ubi tractans illud Roman. 13. *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*, interrogat: *Sed quid, si illud jubeat, quod non debeas facere?* Et respondet: *Hic sane contemne potestatem, timendo potestatem.* Quod exemplo declarans, infra subdit: *Si Imperator jubet, esto mihi in obsequium, recte, sed non in idolio. In idolio prohibet major potestas. Da veniam, tu carcerem, illi gehennam minatur.* Deinde ex allegatis sententiis Sanctorum utraque evasio, si verba singula ponderentur, & omnia inter se conferantur, facile posset refutari, efficacius autem id fiet, rationes hujus varietatis explicando, & occasione illarum magis testimonia Patrum urgendo, & locupletando.

1. Ratio probans eam communicationem esse illicitã.

Prima ergo ratio sit, quia illa communicatio cum hæreticis, de qua quæstio movetur, fieri non potest, nisi profitendo novam hæreticorum religionem, vel potius superstitionem, aut saltem illam simulando: utrumque autem est intrinsece malum, & contra præceptum confitendi veram fidem, & honorandi Christum, veramque ipsius religionem; ergo propter nullum humanum timorem licita est talis communicatio. Consequentia evidens est ex dictis. Antecedens vero quoad utramque partem sic ostenditur. Nam illi, qui cum hæreticis ad Ecclesias conveniunt, duobus modis possunt ibi assistere. Primo animo colendi Deum illis ritibus, & cœremoniis, seu intentione exercendi illos ritus tanquam licitos, & religiosos: & hoc est formaliter, ac vere falsam religionem profiteri: sicut qui adorat idolum cum vera intentione cultus, vere idololatriam profitetur, & qui nunc exerceret ritus Judaicos intentione cultus, vere esset professor sectæ Judæorum. Unde necesse est, ut qui sic profitetur falsam religionem, abneget veram, & consequenter etiam fidem, in qua fundatur. Neque in hoc esse potest dubium, neque Catholici intendunt hoc modo ritibus hæreticorum interesse.

Alio ergo modo potest hoc fieri sine intentione cultus, vel religionis, sed solum cujusdam coactæ obedientiæ politicæ quoad externam corporis præsentiam, cum proposito ibi secrete colendi Deum ritu catholico. At in hoc ipso necessario includitur simulata professio schismatis, & communicatio exterior cum hæreticis in suis ritibus, quia juxta communem, & receptum usum illius gentis, & loci hoc significatur per illas externas actiones, & ad hunc finem fit ille conventus, & communis convocatio. Talis autem simulatio semper est mala, ut late probat Augustinus dicto lib. contra mendac. & in variis epistolis de Cessatione legalium ad Hieron. & cum illo probavi in lib. 9. de Legib. cap. 17. Et breviter ostenditur, primo ex Paul. 1. ad Cor. 10. *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum*, id est, superstitionis gentilis, & idololatriæ, *non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum*, utique idolothyta manducando, etiam sine intentione cultus, & adorationis idoli, ut verba sequentia declarant, quæ paulo post expendemus. Et ita intellexerunt locum illum Patres reprehendentes graviter esum idolothytorum, quando exterius fit per modum actus religiosi, & tanquam usus cibi sacri. Ut videre licet in Cypriano dicto libro de Lapsis, & in multis epistolis, in quibus omnem externam significationem communicandi, vel consentiendi ritibus infidelium, gravissime condemnat, præsertim epist. 31. & 52. cujus aliqua verba infra referam. Idem late Tertullianus lib. de Spectac. cap. 13. *Idololatria* (inquit) *abstinemus, nec minus templa, quam monimenta despicimus, non sacrificamus, nec de sacrificato edimus.* Et infra: *Oculos, & aures ab idolothytis abstinemus*; & lib. de Idolol. cap. 13. *Hoc loco* (inquit) *retractari oportet de festis diebus* (utique infidelium) *& aliis extraordinariis solennitatibus, quas interdum lascivia, interdum timiditate nostra subscribimus, adversus fidei disciplinam communicantes nationibus in idolicis rebus.* Et subjungit quæstionem, *An cum ipsis nationibus communicare in his servus Dei debeat, sive habitu, sive victu, &c.* utique quatenus fiunt religionis causa, & respondet: *Ad hæc nihil communionis est lumini, & tenebris, vitæ, & morti.* Quam doctrinam late etiam tradit Origenes lib. 8. contra Cels. parum a princ. Est etiam de hoc insignis locus Chrysost. in Imperfecto, cujus verba statim referam. Ratio autem propria est, quia omnis communicatio in his superstitiosis ritibus, etiam si ficta intentione fiat, est quædam superstitionis participatio. Unde sicut exterior idololatria etiam ficto animo facta malitiam idololatriæ participat, ita etiam omnis superstitio exterior, etiam simulata malitiam superstitionis induit.

Confirmatio hujus doctrinæ.

Confirmatur hæc ratio, quia exterior professio simulata talis schismatis est quædam ejus approbatio, & contestatio, quod sit religiosa, & ex vera fide; at hoc intrinsece malum est, etiamsi interius non credatur, neque intendatur, quia est exterius confiteri falsam religionem. Neque enim a talibus factis, & in tali materia, scilicet, religionis, & cultus, potest separari significatio, quia exteriores actus, vestes, vel aliæ cœremoniæ non sumuntur ad cultum, nisi propter aliquam significationem; ergo qui illis exterius utitur per modum religiosi cultus, exterius saltem approbat illum ritum colendi Deum. At hoc intrinsece malum est, nam verbis approbare, vel confiteri, talem ritum esse religiosum, malum, & contra fidem, ac religionem est; ergo & factis idem probare est æque pravum, quæ est potissima ratio Augustini citatis locis.

Ratio D. August. amplius declaratur.

Quæ inde amplius declaratur, quia hæc simulatio falsæ religionis est quædam negatio exterior fidei; hæc autem semper est mala, ut in principio posuimus; ergo & illa simulatio. Major constat, quia illa simulatio est approbatio religionis superstitiosæ, & consequenter est confessio falsæ fidei, a qua illa superstitio procedit; affirmatio autem erroris est negatio veritatis; ergo illa simulatio est negatio Catholicæ fidei, quæ hæresi contraria est. Denique cum religio vera tantum sit una, qui exterius unam approbat, omnem contrariam reprobat; ergo qui approbat exterius ritus hæreticos, eo ipso eodem modo catholicam religionem abnegat: & ita deficit contrarie in confessione fidei. Unde in hac etiam ratione talis simulatio est valde contraria honori Christianæ religionis: nam cedit in contemptum ejus, cum exterius negetur, & reprobetur, & contraria in animis inimicorum ejus firmetur, ut paulo postea dicemus. Ex quibus tandem concluditur, nunquam esse licitam talem simulationem, etiam propter vitandam mortem, tum quia abnegatio fidei externa & simulata nunquam licet propter vitandum quolibet malum, tum etiam quia maxime tenetur homo servare præceptum, etiam positivum, & humanum non obstante periculo violentæ mortis, quando ejus transgressio in contemptum religionis extorquetur, ut dixi in lib. 3. de Legib. cap. 30.

Altera ratio qua posita doctrina explicatur.

Alio modo possumus vim hujus obligationis explicare, quia in illo articulo cum coguntur fideles legibus iniquis, sacris hæreticorum interesse, obligat specialiter præceptum affirmativum confitendi fidem catholicam, resistendo talibus legibus, ac proinde qui exterius dissimulant, & obediunt, etiam si id faciant ficto animo, in confessione fidei deficiunt: ac subinde inter lapsos in persecutione fidei computandi sunt. Doctrinam hanc sumo ex Cypriano in locis allegatis, præsertim ex epistol. 31. quæ est clericorum Romæ existentium ad ipsum, ubi cum dixissent, non solum defecisse in fide, qui exterius idolis sacrificaverant, vel idolothyta manducaverant, sed etiam qui libellos quosdam submissionis, vel præsentes obtulerant, vel absentes miserant, subdunt verba notanda: *Non est immunis a scelere, qui vult videri propositis adversus Evangelium, vel edictis, vel legibus satisfecisse: nam hoc ipso jam paruit, quod videri paruisse se voluit.* Et infra vehementius Anglos pungit tam schismaticos, quam in fidei constantia debiles, dicens; *Absit ab Ecclesia Romana vigorem suum tam profana facilitate dimit-*

te dimittere, & nervos severitatis, eversa fidei majestate dissolvere. Et consonant verba ejusdem Cypriani lib. de Lapsis dicentis: *Nec sibi quo minus agant pœnitentiam, blandiantur, qui etsi nefandis sacrificiis manus non contaminaverunt, libellis tamen conscientias polluerunt. Et illa professio denegantis, contestatio est Christiani quod fuerat, abnuentis, fecisse se dixit, quidquid alius faciendo commisit. Cumque scriptum sit, Non potestis duobus Dominis servire, servivit sæculari Domino, obtemperavit ejus edicto, magisque obedivit humano imperio, quam Deo.*

Eandem doctrinam sumo ex Chrys. Hom. 25. in Matth. in Imperf. ubi prius ostendit necessitatem confitendi fidem, & inter alia dicit: *Si tibi tantum Deus cor creasset, sufficeret tibi fides cordis, nunc autem os tibi creavit Deus, ut corde credas, & ore confitearis.* Et adjungit: *Non tantum ore, sed etiam quinque sensibus carnalibus, si autem vel unus sensus minus fuerit, non est perfecta confessio.* Declarans autem occasionem necessariam talis confessionis addit verba sequentia, quæ quia veritatem hanc multis modis confirmant, & ad solvenda argumenta lucem afferunt, integre illa referam. *Ergo* (inquit) *si quis tibi dicat, non manduces idolothytum, sed aspice tantum ad idola, quomodo speciosa sunt: si aspexeris provocatus, oculis tuis negasti Christum. Non quia aspicere idola aliquid sit, sed quia invitatus aspicis, peccas. Si tamen non aspexeris, oculis tuis confessus es Christum. Ideo scriptum est, Averte oculos meos ne videant vanitatem.* (Psal. 118.) *Si vero dixerit tibi, nolo ut aspicias idola, sed tantum ausculta, quomodo ille gentilis blasphemat Christum, ut glorificet Deos. Si auscultaveris, auribus tuis Christum negasti. Si dixerit tibi, nolo, ut audias blasphemiam Christi, sed ecce quomodo incensum diis offertur, tantum sta, & accipe odorem incensi illius: si odoratus fueris, odoratu tuo Christum offensus es. Item si dixerit tibi, non manduca carnem dentibus tuis, tantum finge, te de immolato manducare: si simulaveris, sic gestu tuo Christum negasti. Si autem nolueris fingere, Christum confessus es, sicut Eleazarus in libro Machabæorum, qui carnes vervecinas sub specie porcinæ noluit manducare.* (Eleazari exemplū.) *Si dixerit, nolo fingas, te de immolato manducare, sed tantum tange idolum manu tua, aut tene thuribulum, si tetigeris, aut tenueris, tactu tuo Christum negasti. Si autem nolueris, tactu tuo Christum confessus es, sicut scriptum est; si est iniquitas in manibus meis. Omnia enim membra animæ, vel corporis tui, non solum tibi ad usum Deus creavit, sed sibi ad gloriam.*

(Præceptū confitendi fidem in eo articulo cur obliget.) Ratione autem ostendi potest dicta propositio assumpta, nimirum in eo articulo obligare affirmativum præceptum confessionis fidei, quia tunc maxime, seu pro tunc obligat hoc præceptum, quando fidelis a tyranno infideli, seu hæretico, vel quocunque publico fidei persecutore de sua fide interrogatur, ut an Christianus sit, vel an Romano Pontifici obediat; vel si interrogetur, an sectam, vel ritum colendi Deum alienum ab Ecclesia catholica, seu Romana, licitum, vel sanctum esse credat, in his enim casibus tenetur fidelis non solum non negare aperte fidem catholicam, aut non confiteri falsam, sed etiam non tergiversari, aut dissimulare, seu tacere, sed aperte fidem, & religionem catholicam confiteri; sed in eo casu, in quo per edictum coguntur fideles adire templa hæreticorum, & eorum ritibus interesse, per potestatem publicam, virtute interrogantur, an probent illos ritus, nec ne, vel an catholicam religionem profiteantur; ergo tenentur fideles confiteri veritatem, non parendo talibus edictis, nam illa recusatio est quædam fidei confessio, ad quam obligat tunc præceptum. Major propositio communis est Theologorum cum D. Thoma 2.2. qu. 3. articulo 2. ubi Cajet. & omnes moderni expositores non solum consentiunt, sed etiam tanquam certum dogma illud tradunt. Nam licet aliqua controversia sit, an quælibet interrogatio sufficiat, (quæ ad præsens non refert) tamen cum interrogatio est a publica potestate, nullum est dubium de obligatione confitendi fidem, quia tunc maxime imminet necessitas honorandi Deum, & Christianam religionem, & ideo qui tunc tergiversatur, subtrahit Deo debitum honorem, & vere Christum erubescit. De quo ita scribit Cyprian. in citato libro de Lapsis: *Christus in præceptis suis dicit, Qui confusus me fuerit coram hominibus, confundetur cum filius hominis, & Christianum se putat, qui Christianus esse confunditur, aut veretur? quomodo potest esse cum Christo, qui ad Christum pertinere, aut erubescit, aut metuit?*

(Hoc supponit & docet aperte Navar conf. 10. de hæret. n. 10.) Quod autem in casu, de quo tractamus, catholici interrogentur per publicam potestatem, tum de sua religione, & fide, tum etiam an probent, vel recusent Protestantium superstitionem, ex ipso facto manifestatur. Ideo enim sub gravissimis pœnis coguntur, eorum Ecclesias adire, &c. Ut ostendant, an sint Pontificii, seu Romanæ Religionis, ut ipsimet loquuntur, & an Calvinianam detestentur. Quin potius ita interrogantur, ut non possint nō alterutrum exterius ostendere; ergo est illa occasio, in qua maxime obligat præceptum confitendi fidem, saltem recusando talem cum hæreticis communicationem. Quod optime confirmat exemplum sancti Ermenegildi Hispaniæ Principis, qui ne Eucharistiam de manu hæretici acciperet, etiam jubente Patre, usque ad mortem recusavit. (S. Ermenegildi exēplum.) Quod factum valde commendans Gregorius lib. 3. Dialog. cap. 15. dicit: *Vir Deo deditus, Arriano Episcopo venienti exprobravit, ut debuit, ejusque a se perfidiam dignis increpationibus repulit.* Quibus verbis significat, ex debito obligationis id fecisse, ne hæresi ministrantis communicare videretur.

(Confirmatur doctrina tradita ex ratione scandali.) Alia ratio hujus obligationis sumi potest ex scandalo, quod tam videtur intrinsece annexum his actionibus, ut inseparabile ab eis videatur. Hoc autem satis est, ut illa communicatio externa cum schismaticis peccaminosa sit, & detestanda, juxta doctrinam Apostoli ad Rom. c. 14. & 1. ad Cor. c. 8. ubi hoc peccatum vocat, *peccatum in Christum*; & c. 10. *Nolite manducare propter illum, qui indicavit, & propter conscientiam, conscientiam, dico, non tuam, sed alterius.* Et ex facto Mathatiæ 2. Machab. 6. & egregiis verbis ejus constat, potius esse mortem tolerandam, quàm hoc scandalum fratribus tribuendum. Quod autem in hoc negotio scandalum interveniat, declaratur. Primo ex parte ipsorum hæreticorum, nam ex hujusmodi fragilitate catholicorum in suo errore confirmantur, & obdurescunt, atque fidem Romanem contemnunt. Unde Sander. lib. 3. Histor. cum retulisset, tempore Reginæ propter acerbissimam legem, & coactionem multos catholicos, schismaticorum Ecclesias, conciones, communionem, ac conventicula, aliquando etiam publice adire non recusasse, subjungit, *Interim Regina, & sui ab initio præclare secum agi existimarunt, quod cum tot essent antiquæ fidei in regno cultores, plerosque tamen scirent, ritus a se præscriptos publice, vel amplexari, vel utcunque præsentia sua exterius approbare, licet interius aliam fidem, de qua ipsi non adeo curabant, vel ad tempus dissimulandam censebant, colerent. Ac, ne sacerdotes quidem quosdam ab illis administrandis abhorrere, gaudebant non mediocriter.* Ita ergo dissimulatio hæc catholicorum in augmentum schismatis, & magnum contemptum Romanæ Religionis cessit, ejusdemque scandali occasio semper durat. Et ita reperitur etiam in tali actione alia malitia, quia redundat in favorem, & juvamen hæreticorum quatenus hæretici sunt, id est ut opera sui erroris exercent; hoc autem intrinsece malum est, ut in simili notavit Navarrus consilio duodecimo de Hæreticis, numero sexto in fine, & sequentibus. Unde maxime etiam invenitur hoc scandalum ex parte catholicorum præsertim simpliciorum, nam facile imitantur alios, qui videntur esse sapientiores, & ita hujusmodi consuetudo offendiculum fit infirmis. Si enim quis viderit, (ut Paulus ait) eum, qui habet scientiam, in Ecclesiis hæreticorum ritibus illorum interesse, conscientia ejus, cum sit infirma, ædificatur ad eum imitandum, & sic perit infirmus in scientia doctoris. Et, quod caput est, inde fit, ut multitudine crescente, jam non simulate, sed ex animo, illo ritu ad Deum colendum utantur, ita ut simplices inter antiquam religionem, novamque superstitionem distinguere nesciant. Est ergo evidens nocumentum, & scandalum, ratione cujus non tantum est hoc peccatum contra charitatem fraternam, & divinum honorem, sed etiam contra fidei confessionem, quæ maxime obligat, teste D. Thoma supra, quando ex dissimulatione, vel taciturnitate subtrahitur debitus honor Deo, *& utilitas proximi impendenda.*

(Probatur ultimo ex periculo amittendi fidē.) Ultimo his addere possumus rationem ex morali periculo desumptam, nam si fidelis populus conventicula hæreticorum frequentet, & præsertim si eorum conciones audiat, in maximo periculo versatur amittendi fidem.

Nam

Nam licet unus, vel alter possit eos sine periculo audire, imo eos impugnare, & confundere, tamen simplex vulgus facile decipitur, & ideo etiam provectiores abstinere tenentur a talibus concionibus, ne suo exemplo alios secum ferant, & ita eorum fides periclitetur. Et ideo monet Chrysost. Orat. 2. de Provid. & fato, magis esse fugiendum a locis, & concionibus, quæ pestilentibus opinionibus complentur, quam a locis contagiosis, & infectis, quia hæc corporibus nocent, illa vero animas interimunt: *Ne steteris* (inquit) *resile, ne tardaveris, vel brevissimam hic metuas moram. Hæc dicimus, non stabilitatem opinionum veriti, sed imbecillitatem vestram metuentes, &c.* Ideoque monet Augustinus in lib. de Fide, & symb. cap. 1. *Ne fides fraudulentis calliditatibus hæreticorum possit in nobis aliqua ex parte violari, pia, cautaque vigilantia providendum esse.* Et Gregorius Nazianzenus orat. 53. quæ est de nova Dominica, graviter reprehendit, qui, ut ipse ait, *ad temporis arbitrium fidem suam accommodant*, nimirum, quando hæretici rerum potiuntur, eorum voluntati in rebus fidei obsequentes, & (ut subjungit) *dispensatione in fide utendo*. Quæ potius est simulatio quædam periculosa, & ideo etiam dicit, eos, qui ita ambulant, *in fide claudicare*, quia re vera in confessione fidei deficiunt, & in periculo versantur amittendi fidem, & licet fortasse ipsi constantes sint, fratres suos in illo periculo constituunt.

Satis fit primæ rationi dubitandi. Ad rationes autem dubitandi facile ex dictis respondetur. Ad primam dicitur, actiones illas abstracte, & generatim sumptas dici posse indifferentes, quatenus intrinsece malæ non sunt, tamen in particulari sumptæ, ut cum tali modo, & cum talibus circumstantiis fiunt, habere intrinsecam malitiam. Nam sicut ex Chrysostomo referebam, aspicere idola, non est intrinsece malum; aspicere autem propter inductionem, vel metum tyranni est Christum negare: *Non* (inquit) *quia aspicere illud aliquid sit, sed quia invitatus aspicis, peccas*. Ita ergo ingredi Ecclesiam hæreticorum, vel synagogam Judæorum, per se nihil est; ingredi autem religionis causa, & ad hæreticorum ritus exercendos, ad obsequendum hæretico præcipienti, malum est; sic etiam licet audire concionẽ hæretici per se, & intrinsece malum non sit, tamen adire conciones frequenter, & ad jussum inducentium ad hæresim, & cum scandalo, & periculo infirmorum, & interdum proprio, perniciosum est. Multoque clarius superstitiosum est, precibus, & ritibus hæreticorum interesse, quia vel est quædam tacita approbatio hujusmodi superstitionis, vel miscetur etiam cooperatio. Quæ maxime cernitur in participatione sacramentorum: & ideo inter omnes ritus, qui a Calvinistis fiunt, detestabilior est communicatio cum illis in sacrilega cœna, & ficta eucharistia, quam ministrant, nam qui illam participant, evidenter cooperantur infideli superstitioni, & pro Christi sacramento id recipiunt, quod nihil est, suoque facto illum morem approbant. Sic denique licet in necessitate possit catholicus baptizari ab hæretico, utente vero, & substantiali ritu baptismi, si tamen adhibeat hæreticus alios ritus accidentarios, superstitiosos, & alienos a consuetudine Ecclesiæ Romanæ, non potest illis cooperari, licet possit eos interdum tolerare, si neque scandalum, neque religionis contemptus interveniat, & eos vitare non possit.

Vide Navar. conf. de Consf. q. 29. Azor. tom. 1. l. 8. c. 11. q. 9.

Et ita etiam responsum est ad aliam partem illius rationis. Nam isti actus ex communi impositione, & usu sunt actus religionis, & partim ex natura rei, partim ex impositione, & usu hominũ hanc significationem habent: unde in particulari sumpti in tali occasione, & cũ tali inductione, & in consortio, & cõmunicatione talium schismaticorum, plane significant illorum religiosum cultum, & ritum, & ad hoc sunt a tali Rege instituti. Quapropter sicut est intrinsece malum assumere signum falsæ religionis, neque propter illum timorem fieri licite potest, ut est in Theologia constans, ita est per se malum, actus illos tali modo, & in tali occasione exercere. Doctrina vero illa, quod dum hæreticus non est denunciatus, liceat in sacris communicare cum illo, quam tradit Navarr. ab eodẽ expresse declaratur, dũmodo ipsa sacra ritu catholico fiant, neque ulla sit communicatio ritus, cœremoniæ, aut impietatis hæreticæ: & præterea ut nulla catholicorum offensio, nullumve periculum fidei intercedat, ut expresse declaravit Azor. referens Navar. dict. lib. 8. c. 11. q. 4. tom.

2. Rationi dubitandi satisfit. Ad secundam respondetur, simulationem falsæ religionis esse intrinsece malam, ut in dicto libro 9. de Legibus late ostendi ex sententia Augustini supra allegati, & plurium Doctorum, quos ibi retuli, & idem sentiunt omnes, qui negant, esse aliquando licitum assumere signum falsæ religionis, vel externum actum infidelitatis exercere, etiam si interna fides retineatur. Quia licet assumens signum non intendat significationem ejus, tamen non potest illam separare, & ideo velit, nolit, actu ipso significat, se esse infidelem, & ita falsam religionem opere ipso confitetur, quod est contra præceptum confessionis fidei. Nam sicut fides vera obligat ad sui confessionem, ita etiam obligat ad vitandam contrariam infidelitatem, & consequenter etiam ad exterius confitendam illam. Estque hæc obligatio urgentior, cum instat in contrarium publici tyranni vexatio, nam tunc maxime obligat præceptum confitendi fidem veram, & vitandi omnem contrariam simulationem. Eritque hæc obligatio major, quo majus fuerit scandalum, majusque eversionis fidei, & contemptus Romanæ religionis periculum, quæ omnia in præsenti casu maxime concurrunt.

Quando maxime obliget præceptũ confiteudi fidem.

Satis fit tertiæ rationi. Per quod responsum etiam est ad tertiam rationem, quæ erat de scandalo, dicimus enim in primis præter scandalum esse alias rationes sufficientes. Deinde dicimus non vitari scandalum propter fugas ibi propositas. Cum enim dicitur, notum esse omnibus, a Catholicis non ex corde, sed coacta illa exterius fieri, respondemus, & hoc esse incertum (multi enim id poterunt ignorare) & illud sufficere ad gravissimum scandalum, nam illa met fictio est grave peccatum. Præterquam quod non vitantur alia pericula, & injuriæ Religionis Christianæ. Item cum dicitur, Regem non vexare fideles tam causa Religionis, quam cupiditatis pecuniarum, respondeo, etiam hoc dici divinando; sed quidquid sit, parum refert, quia non intentio operantis, sed operis spectanda est: licet enim Rex intendat pecuniæ lucrum, proxime inducit ad profitendam falsam & superstitiosam religionem cum expressa, vel saltem tacita abnegatione Romanæ religionis; hoc autem est intrinsece malum, & ideo quacunque ratione a Rege intendatur, resistendum illi est.

Denique etiam protestatio non excusat, tum quia moraliter non potest esse tam publica & notoria, sicut est simulatio ipsa hæresis; tum etiam quia protestatio, etiam si esset omnibus Catholicis nota, non tollit, quin actio illa sit simulatio, & externa professio erroris, & falsæ superstitionis, nec tollit defectum confessionis fidei, nec contemptum religionis, nec periculum animarum. Imo illa via datur licentia profitendi exterius quancunque infidelitatem cum protestatione facta apud fideles Catholicos, quod id non fiat animo infideli, sed affectu humano non perdendi facultates, & alia temporalia bona; hoc autem turpissimum, & perniciosissimum est, & contra rationem: nam hæc professio ficta pravæ religionis non solum est mala, quia alii fideles credent ex infidelitate fieri, sed etiam quia hoc significatur quibuscunque videntibus, & intelligentibus talia signa. At vero protestatio ad summum a Catholicis illam existimationem tollit, quia protestatio solum coram fidelibus fieri solet, non coram infidelibus. Et præterea licet coram omnibus fieret, semper actio illa est contra Dei honorem, & in contemptum fidei, & cum periculo, & scandalo infirmorum. Protestatio ergo malitiam talium actionum non purgat. Atque ita tandem sententiam suam explicuit Azor. in tom. 3. lib. 1. c. 7. post quæst. 2.

Protestatio publica ad cohonestandam communicationem superstitiosã non sufficit.

CAPUT X.

An vexatio, quam in Anglia Catholici patiuntur, sit vera Religionis Christianæ persecutio.

Hæc quæstio non in eo sensu tractanda est, ut iterum ad primam controversiam, ubi sit vera, & Catholica religio, an in Anglicana insula, vel in toto orbe, seu quod idem est, in Ecclesia Romana, redeamus, hoc enim satis in lib. 1. disputatum est, & ex ibi dictis supponimus, veram fidem, & Religionem Christianam esse in Ecclesia Romana, ex quo evidenter sequitur, si in Anglia vexantur fideles (qui ab hæreticis Papistæ vocantur) quia Ecclesiæ Romanæ uniuntur, ejusque fidem, religionem, & obedientiam profitentur, illam esse propriam, & omnino veram fidei Catholicæ, & Ecclesiæ Christi persecutionem,

Ecclesiam Catholicam persequitur qui in odium Romanæ quamlibet illius partem vexat.

nem, & qui author est illius, esse Christi hostem,& Christianorum persecutorem. Neque de hac consecutione, seu conditionali propositione dubitare quis potest, posita dicta hypothesi: nam si Ecclesia Romana est vera Ecclesia Christi, qui Ecclesiā Romanam persequitur propter suam religionem, seu qui ejus religionem oppugnat, Christi ecclesiam persequitur,& oppugnat,& consequenter illa erit persecutio Christi,& ejus Ecclesiæ. Quæ tunc maxime ita appellatur, quando non est tantum privata unius, vel alterius personæ, sed est etiam publica, & generalis totius communitatis. Nam licet persecutio cujuscunque membri, quatenus tale est, seu propter fidem, vel justitiam sit persecutio ejusdem Christi,& ratione generalis causæ, seu motivi in totam Ecclesiam redundare videatur, nihilominus per antonomasiam illa dicitur Ecclesiastica persecutio, quæ communitatem Ecclesiæ, ejusque universale corpus oppugnat. Non est tamen necesse, ut talis vexatio, vel in tota Catholica Ecclesia, ut est per totum orbem diffusa, vel in Ecclesia Romana, ut est particularis Episcopatus, directe,& immediate fiat, ut nomen persecutionis ecclesiæ mereatur; sed satis est, ut in aliquo regno Christiano propter eandem Romanam,& Catholicam fidem grassetur. Ait enim Augustin. lib.8. de Civit. c.52. *Quale est enim non considerare, Ecclesiam per totum mundum fructificantem, atque crescentem posse in aliquib. gentibus persecutionem pati a Regibus, etiam quando in aliis non patitur?* Et affert exempla de persecutione facta in Perside a Rege,& a Gothis in sua ditione, & ab Herode Hierosolymis. Talis enim vexatio in uno regno, vel parte principali Ecclesiæ non fit sine quadam universalis Ecclesiæ participatione, & turbatione: nam tota quodam modo conquassatur. Quia licet in una provincia persecutio moveatur, totius ecclesiæ fundamenta convellere nititur.

Status controversiæ. Hoc ergo pro constanti supposito, sensus præsentis controversiæ est, cum de facto constet, professores Romanæ religionis ab illius regni Principibus post Henricum VIII. (Catholica Maria excepta) pluribus modis vexari, magnisque suppliciis affici, an illa vere sit, & appellari debeat ecclesię,& Christi persecutio, vel solum aut injustum bellum, ve justa punitio. Et occasionem quæstionis præbuit nobis Rex Angliæ, qui de Pontifice valde conqueritur, quod ipsum inter ecclesiæ persecutores annumerare videatur. Unde contendit, pęnas illas,& afflictiones quæ in Anglia authoritate Regia Papistis (ut ab eis intelligamur) inferuntur, non mereri nomen persecutionis Ecclesiæ, quia non titulo Religionis, sed in pœnam justam criminum contra Regem, vel rempublicam commissorum, infliguntur. Unde in principio Apologiæ sic inquit: *Negari non potest, quin Pontifex contra bonos mores, & consuetudinem Principum maxime Christianorum peccarit vehementer, cum me inauditum condemnarit, quod quidem fecit, me persecutoribus annumerando, ut ex eo, quod cohortatur Catholicos suos ad martyrii gloriam aspirare, non obscure innuitur.* Deinde vero in impugnatione primi Brevis Pontificis late circa hoc digreditur, & prius de Elisabetha pag. 18. affirmat; *Nemini ex Pontificiis Religionis causa pœnam irrogasse, antequam eorum scelera & flagitia, veluti invitæ supplicia, quæ pertulerunt, extorsissent.* Hoc autem probat hac fere partitione, quia Regina neque ante editum Breve contra illam a Pio V. neque post juste potest persecutionis infamia notari. Priorem partem ostendit, quia illo tempore antequam Pius V. contra Reginam sententiam fulminasset, *neque graviorem aliquam mulctam Catholicis imposuit, neque severiores leges, neque tunc temporis ulla capitis pœna fuit in Pontificios constituta.* Alteram partem ostendit, quoniam ab illo tempore, quo illa fuit in Reginam lata sententia, *tot conjurationes, & machinationes, ac rebelliones publicæ in illo regno ortæ sunt, ut illæ non solum fuerint justæ, sed etiam moderatæ pœnæ delinquentium;* ergo propter illas pœnas non potest Regina persecutionis infamia notari, sed potius magnæ clementiæ nomine commendari.

Rationes quibus se Rex excusat. Deinde ad se suumque regimen transitum facit,& pag. 23. sic inquit: *Quod me de Catholicorum persecutione calumniantur, nunquam probari potest, quenquam conscientiæ causa, & religionis ergo, me regnante hactenus, vel morte mulctatum fuisse, vel in mortis periculo modo versari. Nisi forte* (addit) *hæc misera Catholicis interdictio a Papa facta, quominus de juramento suo mihi promittant, causa sit dehinc, cur multi eorum merito plectantur.* Deinde multis argumentis,& indiciis ostendere conatur, persecutoris nomen non mereri. Primo generatim per comparationem ad Reginam, quia Jacobus Rex majori multo mansuetudine, & pietate cum Catholicis se gessit, quam Regina. Secundo, quia tanta clementia in Catholicos usus est, *ut & ipsi in spem venerint, se brevi religionis suæ libertate fruituros*: & alii sectarii familiares Regis stuperent, & magnam regni perniciem inde formidarent. Tertio recenset favores humanos, temporaliaque beneficia in Catholicos collata, ut sunt recusantes aliquos equestri dignitate donare, alios accessu, & colloquio suo participes efficere, sine ullo religionis discrimine honores,& beneficia illis largiri, & similia. Quarto inter hæc beneficia numerat, quod judices suos monuerit, ne sacerdotes, etiam si essent convicti, supplicio afficerent, & præcipue exaggerat *clementissimum edictum, quo permissum est Sacerdotibus omnibus non comprehensis, & tum extra custodiam agentibus intra constitutam diem e regno excedere. Quod si qui in carcere detinebantur, libere etiam abire permissi sunt, & si qui alii postea fuerunt comprehensi, trans mare ablegati sunt, & ibi libertati restituti.* Ex quibus concludit, ingratitudinem Pontificis ostendi, *qui tam iniqua mensura tot beneficia compensarit.*

Quia vero nobis certum,& exploratum est, quam nunc in Anglia patitur, & post Henricum sub Elisabetha passa est, unam esse ex gravissimis persecutionibus, quas ecclesia Catholica in aliquo regno particulari hactenus sustinuit, ideo ut a suis initiis& fundamentis hoc ostendam, adverto, in omni persecutione, ad judicium de illa ferendum, primum omnium spectandum esse scopum & finem, in quem tendit persecutio, deinde media, quibus illius finis consecutio intenditur. Ut ergo aliqua Ecclesiæ vexatio sit propria & publica persecutio, necessarium est, & sufficit ex parte finis, ut in destructionem, vel mutationem Catholicæ religionis in tota Ecclesia, vel in aliqua ejus notabili parte faciendam ordinetur. Nam licet vexatio Christiani populi, aut regni ordinetur ad dominium temporale ejus tyrannice occupandum, & hac ratione multa temporalia nocumenta Christianorum per rapinas, homicidia, & alias similes injurias fiant: si hæc non tendant in eversionem religionis Christianæ, sed tantum in appetitu temporalis imperii sistant, non erit propria persecutio Ecclesię, ut nunc de illa tractamus. Quia per illam non vexantur fideles, quatenus fideles & Christiani sunt, sed quatenus homines, vel cives sunt, sicut interdum vexantur gentiles & pagani. Poterit ergo illa dici persecutio corporalis, non spiritualis, humana, non Christiana, nam hæc esse debet propter Christum, seu propter fidem ejus, juxta verbum ipsius Matthæi 5. *Beati estis cum maledixerint vobis homines, &c. propter me*, Et 1. Petri 4. *Nemo vestrum patiatur ut homicida*, &c. *Si autem ut Christianus non erubescat, sed glorificet Deum in isto nomine.* (Christianorum vexatio quæ sistit in temporalibus, non est persecutio Ecclesiæ.)

At vero e contrario si persecutio tendat in illum finem,& sub eo nomine fiat, quibuscunque mediis intendatur, erit Christiana persecutio. Quia ut in moralibus dicitur, finis est, qui dat esse, & speciem actioni. Unde sicut qui favet Christianis, quia Christiani sunt, vel propter fidem & amorem Christi in eos qualiacunque beneficia confert, Christum honorat,& ab illo potest pręmium expectare, juxta illud Matt. 10. *Quicunque potum dederit uni ex minimis istis, &c. tantum in nomine discipuli, non perdet mercedem suam*: ita etiam e contrario qui directe intendit Catholicam religionem offendere, & eam profitentes ab illa avertere, quibuscunque mediis ad hoc utatur, erit proprie persecutor Christianorum,& consequenter etiam Christi juxta verbum ejus dicentis ad Paulum, *Quid me persequeris?* Actor. 9. Quoad media vero in eodem loco Matth. 5. varios modos persequendi Christianos idem Dominus insinuat, dicens: *Cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes propter me.* Ubi Aug. lib. 1. de Serm. Dom. in monte, accurate illa tria distinguens, ait, *persecutiones* proprie fieri per vim, vel insidias: *maledicere* autem esse, aliquem in præsentia ejus inhonorare,& contumeliis afficere; *dicere autem malum adversus aliquem*, proprie esse de illo absente detrahere, ejusque famam lędere. Quamvis autem hæc recte (Quæ sit Ecclesiæ persecutio.)

dicta

dicta sint, sumpto stricte verbo persequendi, nihilominus etiam vexatio illa, quæ per cōtumelias, vel infamationes Christianorum fit, persecutionis nomen meretur, sicut de Apostolis dicitur Actor. 5. quod *ibant gaudentes a conspectu concilii, quia digni habiti sunt, pro nomine Jesu contumeliam pati.* Et 1. Petr. 3. *Si quid patiamini propter justitiam beati.* Itaque pro diversitate mediorum, aut tribulationum esse quidem poterit major vel minor persecutio, quocunque tamen modo fiat, si ratione fidei aut religionis Christianæ fit, erit Christiana persecutio. Sicut Augustinus loco citato dixit, *tunc aliquem propter Christum pati, quando secundum veram fidem, & Catholicam disciplinam Christianus vocatur, & ideo vexatur.*

Persecutio Ecclesiæ propria quæ.

Deinde ut majorem lucem huic causæ afferamus, tam fines persecutionum Ecclesiæ, quam media, quibus fieri solent, distinctius explicare utile censemus. Potest enim persecutio esse vel solum contra bonos mores per violentiam & potentiam humanam aliquem pravum morem in rempublicam introducendo, & eos graviter affligendo, qui resistunt, vel pro veritate quovis modo pugnant. Sed talis vexatio, quamdiu intra hos limites continetur, quia in omni regno etiam mere humano & gentili esse potest, ideo non tam Ecclesiastica persecutio, quam gubernatio iniqua, & tyrannica vocari solet. Ulterius ergo progredi solet vexatio Christiani Principis ad unitatem Ecclesiæ scindendam, & unius capitis obedientiam ita contemnendam, ut omnes subditos suos, sibi in eodem schismate non consentientes affligat, & vel hoc solo dignos suppliciis existimet. Et hæc jam proprie attingit gradum aliquem Ecclesiasticæ persecutionis. Tandem potest finis, & scopus persecutionis esse mutatio fidei, & veræ religionis in eo fundatæ cum vexatione, & afflictione fidelium tali mutationi resistentium. Et hæc est ex parte finis consummata Ecclesiæ persecutio, quia fundamentum ejus prorsus evertere nititur.

Primum medium quo persecutores uti solent.

Media vero, quibus Ecclesiæ persecutores ad hunc finē uti solent, hæc fere sunt. Primum per vim & potentiam divinum cultum in Ecclesia evertere, templa destruendo, imagines concremando, monasteria, & loca sacra in profanos usus convertendo. Sicut de Donatistis refert Optatus lib. 6. quos verbis Eliæ accusat; *Altaria tua confregerunt. Cur vota* (inquit) *& desideria hominum cum ipsis altaribus evertistis? Cur concidistis precibus viam?* Et Augustinus lib. 3. contra Crescon. cap. 59. inde convincit Donatistas, persecutionem fecisse Maximianistis, *quia basilicam Maximiani destruxerunt.* Sic etiam Ariani templa Catholicorum evertebant, ut refert Victor lib. 1. de Persecut. Vandal. Alii etiam Imperatores Imagines everterunt, & incenderunt, ut satis notum est. Aliud medium esse solet, leges & edicta pronunciare fidei contraria, quibus cogantur fideles sub gravissimis pœnis abjurare fidem, aut aliquid contra fidei regulas profiteri. Quod fecerunt non solum gentiles Imperatores, sed etiam qui a Christo defecerunt, Julianus, Valens, & similes. His accedit pœnarum, & tormentorum executio. Atque interdum etiam solent violenta media adhiberi, quibus filii Catholicorum a ministris, & magistris hæreticis doceantur, & instruantur, & e contrario ut a Catholicorum disciplina arceantur, & omnibus modis prohibeantur, sicut a Juliano Apostata factum esse, memoriæ proditum est. Denique aliquando tyranni solent blanditiis, & favoribus humanis animos credentium tentare, ut in historiis Ecclesiasticis vulgatum est.

Vexationem fidelium in Anglia persecutionem esse Ecclesiæ, ex fine ostenditur.

Primo ergo probandum est, vexationem fidelium in Anglia ex parte finis persecutionem Ecclesiasticam esse. Si enim initium & originem ejus contemplemur, manifestum erit. Nam Henricus VIII. ut sententiam divortii in regno suo adversus Reginam Catherinam, contempta Sede Apostolica, proferri faceret, novam Ecclesiæ formā in Anglia induxit, seque ipsum caput illius Ecclesiæ constituit: decretumq; statuit, ut in illo regno in nulla rerum Ecclesiæ administratione Pontificis auctoritate opus foret. Et per hanc potestatem sic usurpatam novos religionis ritus, & leges colendi Deum longe alias, quam antea fuissent, in regnum suum inducere decrevit: & in hunc finem multa egit, quę postea attingemus. Hunc scopum habuit etiam Eduardus, vel potius Protector, & Consiliarii ejus, qui ita finem illum auxerunt, & amplificarunt, *ut intra breve tempus tremendum sacrificium, divina officia, & sacramenta omnia ritu Catholico in Anglia fieri*

Sander. lib. 2.

omnino desierint, ut Sander. refert. Imo cum Henricus, excepto articulo Primatus, in aliis ad fidem pertinentibus mutationem fieri vetuerit: statim ab Eduardo Zuingliana hęresis introduci cœpta est, ut supra vidimus. Eundem finem instauravit Elisabetha simul atque ad regnum assumpta est, nam & se gubernatricem supremam totius Anglię non minus in spiritualibus & Ecclesiasticis rebus, quam in temporalibus declaravit, & a suis subditis jurari voluit: neque solum in conservando schismate, sed etiam in introducenda Lutherana hæresi, vel alia parum illi dissimili, ac omnino mutanda religione Catholica, quam soror Maria instaurare cœperat, omnibus modis incubuit: & in ea cura & solicitudine usque ad finem vitæ laboravit.

Eandem autem religionis formam, Catholicę nimirum repugnantem, Jacobum Regem in suo regno conservare, ac tueri, omnibusque modis intendere, probare non est necesse. Satis enim diserte & explicate sæpius in suo libro Rex ipse hoc profitetur, ut ex suæ fidei professione supra tractata satis manifestum est, & in sequētibus multa ejus verba & loca designabimus, in quibus hunc finem ostēdit & declarat. Ex quibus omnibus constat, tres illos pravos fines, quos in persecutione religionis Christianæ supra distinximus, pravos scilicet mores, mutationem religionis per schisma, & fidei mutationem per hæresim omnes in hac turbatione Anglicana inventas esse, incepit enim a morum corruptione, & ad schisma processit, & in apertā hæresim consummata est, & ita nunc perseverat. Nam schisma neque ab ipso Rege negatur, illud autem jam est in hæresi fundatum, ut lib. 3. ostensum est, & multis aliis hæresibus est cumulatum, ut in lib. 1. & 2. est probatum; schisma autem, & hæresis sine magna morum corruptione esse non possunt. Ergo ex parte finis omnia mala ibi concurrunt, quæ in Ecclesiastica persecutione inveniri possunt.

Idem ex parte mediorum demonstratur

Quod autem etiam ex parte mediorum fuerit, & ante Elisabetham, & sub illa, & post illam sub Jacobo acerbissima persecutio, probatur discurrendo breviter per capita, quæ attigimus. Primum erat de violenta eversione, & usurpatione rerum sacrarum, hæc autem statim cum mutatione Religionis sub Henrico cœpit. Nam solus Henricus decem millia monasteriorum, ac templorum a Catholicis per multa sæcula ædificatorum, violenter occupavit, & in profanos usus pervertit, ut refert Boz. to. 1. de signis Eccles. c. 10. cujus tyrannidis seriem, ac modum latius describit Sander. lib. 1. pag. 154. & sequen. *Et principio*, dicit, *præcepisse Henricum, ut omnes omnium ordinum viri, ac mulieres pretiosissima quæque Ecclesiarum ornamenta, & reliquias suis quæstoribus traderent.* Deinde in publicis comitiis obtinuisse, ait, ut minora quæque monasteria, quorum redditus septingentos aureos non excederent, suæ libidini dederentur: & ita trecenta septuaginta sex monasteria, & ex eis centum viginti millia aureorum in annos singulos occupasse, & plus quam decem mille utriusque sexus religiosos in sæculum remisisse. Intra triennium vero omnia totius regni monasteria evertisse, eorumque omnia bona fisco per summam violentiam applicasse. Quod quanta vi, quamque pravis artibus executioni mandaverit, idem auctor late prosequitur. Post hæc vero contra imagines, monumenta, & reliquias Sanctorum bellum movit, & celebriora omnia evertit, contumeliis affecit & expilavit. Alias vero Ecclesias licet non omnino everterit, quidquid tamen in eis erat pretiosum arripuit, easque infinitis aliis modis, sacra omnia indigne tractando, violavit.

Quā gravis fuerit persecutio sub Henrico.

Sander. lib. 1. pag. 186. & seq.

Hæc autem omnia sub Eduardo conservata, & aucta fuerunt, nam si quæ imagines, aut cruces in Anglia remāserant, partim eversæ, partim combustæ sunt, & vasa omnia aurea, & argentea, calices, ac vestes sacrę Ecclesiasticę, omniaque Ecclesiarum bona Regi applicata fuerunt. Et officia divina ritu hæretico, & vulgari lingua recitari cęperunt, atque ita ablato divino sacrificio, & altaribus destructis, Ecclesiæ Catholicorum templa Dei & Christi esse desierunt, & in synagogas Satanæ commutatæ sunt. Postea vero Elisabetha templa, monasteria, & sacra omnia, quæ soror ejus in antiquum veræ religionis decorem ex parte reduxerat, iterum e medio abstulit, & majori vi, & potentia sacra omnia invasit, & omnem antiquæ religionis usum auferre totis viribus conata est. Jacobus vero licęt fortasse monasteria non invenerit, quę destrueret, aut

Quantum sub Eduardo persecutio creverit. Idem pag. 174. & 175.

Sub Elisabetha.

Sub Rege Jacobo.

eorum stabilia bona, quæ denuo occuparet, nec templa, quæ jam non essent ab hæreticis contaminata, nihilominus eandem vim rebus sacris inferre censendus est. Primo, quia potentia sua facit, ut abominatio illa desolationis conservetur, eademque violentia impedit, ne aliquid, quod Catholicam religionem redoleat, in suis regnis instauretur. Et quamvis in Hibernia (ut inde accepimus) Ecclesię ab hæreticis olim diruta, nunc expensis Catholicorum jussu Regis reædificentur, id tamen fit, ut sacrilegis Calvinistarum ritibus, & conventiculis inserviant; quæ duplicata, ut sic dicam, est injuria, & persecutio. Deinde si quæ sacra vasa occulte a Catholicis retinentur, & ministri Regis illa inveniant, ea rapiunt, & ad suos, & profanos usus convertunt. Imo (ut a fide dignis accepimus) hoc colore pretiosa quæque auri, & argenti vasa, aut fœminarum ornamenta surripiunt, fingentes esse vasa sacra, aut ad reliquiarum, vel altarium ornatum conservata.

Alterum persecutionis medium.

Alius modus persequendi Religionem Christianam esse solet per edicta, & leges violentas, ac pœnales Catholicę fidei repugnantes; quales innumeras in Anglia sub prędictis Regibus latas esse, & quotidie ferri, notissimum est. Nam Henricus in principio sui lapsus publico edicto subditos coegit ad juramentum Primatus illi præstandum, ut supra visum est; imo tanto odio in Pontificem exarsit, ut lege publica sub pœna capitis pręceperit, ut omnes Papæ nomen ex omnibus libris suis delerent. Et aliæ similes leges sub illo, & sub Eduardo contra religionem Catholicam latæ sunt. Postea vero Elisabetha statim in principio regni sui juramentum de primatu suo Ecclesiastico suis subditis suscipiendum proposuit. Nam licet nomine *capitis Ecclesiæ* non uteretur, sed *supremæ gubernatricis*, postea tamen declaratum est, eandem rem utraque voce significatam fuisse. Addebaturque pœna privationis bonorum, & perpetui carceris prima vice recusantibus, secunda autem vice pœna capitis. Præterea prohibitus est usus sacrificii, & sacramentorum ritu Romano sub pœna 200. aureorum prima vice, 400. secunda, tertia, omnium bonorum, & carceris perpetui. Item sub pœna amissionis omnium bonorum, & perpetui carceris prohibuit, ne quis in Angliam afferret Agnos Dei, cruces, vel quascunque res alias auctoritate Pontificis consecratas, & sub pœna capitis, ne Brevia aut Bullas Roma quisquam portaret. Reconciliare aliquem Ecclesię Romanę, crimen læsæ Majestatis esse voluit. Qui extra regnum religionis causa navigarent, bonis omnibus privavit. Postea vero legem edidit, qua omnes clerici Pontificia auctoritate ordinati intra certum diem regno exire cogebantur, & a transmarinis numquam redire sub pœna læsæ Majestatis. Et similia edicta innumera promulgavit.

Quantum sub Elisabetha.

Idem ann. 1559.

Idem ann. 1571. Late Episc. Taracon. lib. 4. c. 5.

Sub Jacobo Rege quid.

Neque Jacobus Rex in oppugnanda fide Catholica legibus suis segnior fuit. Nam, ut late refert Cardinalis Bellarminus in responsione sua ad Apologiam, an. 1606. edictum a Rege prodiit, cujus titulus erat, *Ad detegendos & reprimendos Papistas*. Ex quo titulo manifestum est, causa Religionis, & in defectionem a Papa edictum latum esse. Unde in primo ejus articulo confirmatæ sunt leges ab Elisabetha latæ, in aliis vero multa sub gravissimis pœnis propter eundem finem statuta sunt. Ut, quod Catholici recusantes cœnam hęreticorum sumere, vel templa eorũ adire, & sacris interesse, variis pęnis pecuniariis mulctentur, eas in singulis vicibus augendo, longe acerbiori modo quam sub Elisabetha fieret. Deinde, licet Rex dicat, se antiquum juramentum temperasse, non tamen illud abstulit. Scimus enim fide digna relatione superiori anno decretum esse, ut omnes subditi juramentum præstent. Præterea recusantes etiam novum juramẽtum fidelitatis admittere, in carcerem sicariorum conjiciuntur, & si ibi etiam recusent, privantur omnibus bonis, & carceri perpetuo mancipãtur. Item ut qui aliquẽ Regis subditũ ad obedientiã Ecclesię reduxerit, reus Majestatis lęsę habeatur, ejusq; criminis pęnã subeat, nisi intra certũ tempus crimen confessus, utrumque juramentum Primatus, & contra potestatem Papę suscipiat. Quę omnia edicta, & leges in scopũ avertẽdi homines a Romana Religione manifeste ordinantur, & magnam coactionem continent; quandoquidem per comminationem privationis bonorum, & perpetui carceris homines ab actibus Romanę fidei, ac religioni consentaneis arcentur, vel ad juramenta perfidię, & sacrilegas hæreticorum superstitiones inducuntur.

Accedit (quod antea sub Elisabetha non tam acerbe factum fuerat sicut his posterioribus annis, pręsertim ab anno 565. usque ad pręsentem.) eadem edicta in Hibernia (ut inde scribitur) esse promulgata per legatos, & gubernatores a Rege magna cum potestate missos, a quibus ita Catholici vexantur, ut vix vivere permittantur, nisi antiquæ religioni renuntient. Pręcipitur enim omnibus sub gravissimis pęnis, ut Ecclesias Protestantium Dominicis diebus, & festis adeant, & impiis eorum ritibus intersint, & Catholici patriam deserere coguntur, nisi Protestantibus conformari velint. Prohibentur pręterea Catholici sub pęna perpetui carceris, ne intra regnum grammaticam, aut aliam scientiam juvenes doceant. Parentes sub pęna confiscationis bonorum interdicuntur filios extra regnum ad literarum Catholica studia mittere, quod si eos misisse constiterit, in carcere detinentur, donec filii redeant. Item qui sui juris sunt, prohibentur similiter regno exire scientiæ comparandæ causa sub pœna carceris perpetui, si in exitu comprehendantur. Nullus permittitur ad Magistratum aliquem eligi, nec ad ejus regimen admitti, nisi prius juramentum de Primatu Ecclesiastico Regis Angliæ exhibeat. Quæ omnia, & alia multa, quæ brevitatis causa omittimus, in eundem finem evellendi radicitus Romanam fidem ab illa insula, in qua vigere adhuc videbatur, ordinantur. Unde cum jussu Regis quatuor Archiepiscopi, qui soli sunt in illa provincia, ad tractandum de rebus religionis, Dullino convenissent, omnes uno ore jurarunt omnibus modis & viis procurare, ut in suis, suorumque suffraganeorum diœcesibus, atque adeo in universa Insula in religionis ritu uniformitas conservetur. *In finem* (inquiunt) *eradicandi penitus Papisticam religionem, & loco illius veram* (scilicet) *fidem ac religionem plantandi.*

Conventus quatuor Archiepiscoporum Hiberniæ, pro extirpanda Catholica fide.

Hæc autem vexatio per edicta, & leges, non in comminationibus tantum sistit, sed ad executionem magna ex parte progreditur. Ut Sander. in lib. 3. suæ Histor. de tempore Elisabethæ late refert. Et de hoc tempore per constantem famam, & relationes fide dignissimas nobis constat, maxime vexari Catholicos expilationibus & rapinis, ut ad summam pauperiem redacti, nec vires, nec animos ad resistendum habeant. Cujus rei exempla multa referre possemus: unum vero sufficiat, de quodam illustri viro Vicecomite Montagu, qui ne juramentum novum susciperet, pro compensatione sex mille libras, hoc est, viginti quatuor mille cruciatos Lusitanos solvit superiori anno 1611. Neque necessarium est, ut de aliis mediis tormentorum, pęnarum, ac coactionis, quibus fideles gravissime vexãtur, longiorem probationem adhibeamus, quia & in sequenti capite multa hujus veritatis argumenta, & exempla referre oportebit: & nunc etiam ad objectiones, vel potius excusationes Regis respondendo, idem evidentius constabit. Nam etiam ipse Rex non audet omnino negare afflictiones, & pœnas, quas orthodoxi in Anglia passi sunt, & nunc etiam patiuntur, sed alias excusationes prætendit, quas expendere necesse est, ut evidentissime constet, tam claram & crudelem esse illam persecutionem, ut nulla tergiversatione celari possit.

Prius ergo excusat Rex prædecessorem suam Elisabetham partitione temporum supra facta. Nam ante sentẽtiam a Pio V. latam fideles graviter nõ vexavit, post sententiam vero non illos vexavit, sed se defendit, nec fidem persecuta est, sed crimina, & conjurationes. At prius mẽbrum falso nititur fundamento. Dicit enim Rex, ante Pii V. excommunicationem non esse in Anglia severiores leges latas contra Catholicos: at illa excõmunicatio lata fuit a Pio V. anno 1569. & tamen anno 1558. & sequenti latę fuerunt leges supra relatę, quę non solum severiores, sed etiam severissimæ dici possunt, & debent. Pœnæ enim privationis bonorum, vel perpetui carceris per se, ac sigillatim sumptæ gravissimæ sunt: quomodo ergo non est judicanda severissima lex, quæ utramque pœnam semel recusanti juramentum Primatus, id est perfidiæ, imponebat? Aliæ item leges pecuniarias pęnas imponẽtes servantibus in sacris Catholicum morem, quam sacrilegum Protestantium vitantibus, cum eos paulatim suis bonis ad vitam necessariis privent, & in bono perseverantes perpetuo carceri tandem mancipent, non possunt non gravissimæ & severissimæ censeri.

Excluditur evasio qua Rex utitur.

Addit præterea Rex nullam pœnam capitis fuisse illo tempore in Pontificios constitutam. At contrarium constat

Refellitur altera evasio.

ſtat ex dictis legibus,nam ſecunda vice recuſanti juramētum perfidiæ,pęna capitis imponebatur. Eademque mulctabatur,qui Bullam quamlibet Pontificiam in Angliam deferret.Et Doctor Catholicæ fidei, ſi aliquem ab hæreſi converteret,reus læſæ Majeſtatis, ac ſubinde etiam mortis reus habebatur. Neque ſolum legibus, ſed etiam illarum executione,& innumeris aliis modisRegina illo jam tempore Catholicos vexabat. Refert enim Sander.lib. 3. ann. 1585. plures Epiſcopos, qui nec jurare,nec aliis impietatibus conſentire voluerunt,de gradibus depoſitos, & carceribus traditos,& ibi tandem *longo miſeriarum tædio fuiſſe extinctos.* Alios item nobiles,aliosque utriuſque ſexus religioſos, vel ſimiles pertuliſſe vexationes, vel ut illas vitarent, patriam deſerere, & relictis omnibus exules fieri,coactos eſſe.Eſt ergo evidentiſſimum,prius Eliſabetham graviſſima perſecutione Catholicos vexaſſe, quam Pius V. in ipſam animadverteret. Unde ſi æquo animo,ut Rex poſtulat, ipſe rem totam cum ſuis circumſtantiis æſtimare,& penſitare voluiſſet, longe verius diceret, Pium V. nullam Reginæ pœnam irrogaſſe prius quam ejus pertinacia & in Catholicos ſævitia Pontificem ad innocentum defenſionem compuliſſent.

Altera evaſio evertitur. Videamus deinde,quam ſit legitima de actis ab Eliſabetha in poſteriori tempore excuſatio: *Eliſabetha*, inquit, *cenſura,& depoſitione Pii V. exacerbata*, in Catholicos ira,& indignatione commota eſt. At quænam hæc excuſatio eſt?Profecto nulla:quin potius inde gravior,& deteſtabilior facta eſt perſecutionis iniquitas. Nam ut oſtenſum eſt, ante Pii V. ſententiam per plures annos Eliſabetha Catholicos vexaverat, ut eos ab obedientia Pontificis averteret,cumque Pius IV.legatum ad illam miſiſſet,qui eam admoneret, ne regnum ſuum nobiliſſimum propter odium Pontificis perderet, & ſi quid ſibi de jure regni timeret, ſedis Apoſtolicæ benignitate facile tranſigi poſſe, affirmaret, ipſa nec legatum audire voluit, nec illi in Inſulam trajectionem permiſit, ut lib. 3.an.1566.Sanderus refert. Additque alium nihilominus legatum ab eodem Pontifice in Angliam fuiſſe miſſum, qui Reginam hortaretur, ut aliquos ex ſuis Epiſcopis ad Concilium Tridentinum omni ſecuritate promiſſa mitteret, ut cauſa fidei tractaretur, quem etiam ſuperbe rejecit. Item ait, variis literis Imperatoris, Regum,& aliorum virorum illuſtrium catholicorum duriorem ſemper factam. Quid ergo mirum, ſi Pius V. cum per quatuor fere annos ſui Pontificatus patienter etiam aliquam correctionem, vel moderationem in moribus Reginæ expectaſſet,& nihil proficeret, ſeveritate tandem in ipſam utendum eſſe cenſuerit? Nemo ſane, qui de poteſtate Papæ non dubitaverit, juſtam eius indignationem reprehendere audebit,nec Reginæ pertinaciam excuſabit.

Poſſumuſque ad præſentem cauſam egregiam Auguſtini ſententiam accommodare,qui in lib.deUnit.Eccleſ. cap.20. ita ad Donatiſtas loquitur. *Si vos contra Chriſti Eccleſiam altare erexiſſe, & a Chriſtiana veritate, quæ toto orbe diffunditur, ſacrilego ſchiſmate ſeparatos eſſe, & corpori Chriſti,quod eſt Eccleſia toto orbe diffuſa, & blaſphemando, & quantum poteſtis oppugnando, adverſari Sancta, & canonica Scriptura convincit, vos impii, atque ſacrilegi: illi autem, qui vos pro tanto ſcelere tam leniter, damnorum admonitionibus, vel locorum, vel honorum, vel pecuniæ privatione deterrendos coercendoſque decernunt, ut cogitantes, quare iſta patiamini, ſacrilegium veſtrum cognitum fugiatis, & ab æterna damnatione liberemini, & rectores diligentiſſimi, & conſultores piiſſimi deputantur. Hanc vobis dilectionem debent Pontifices, ut & ſacrilegia veſtra, & propter Chriſtianam manſuetudinem non pro merito punienda decernant, & propter Chriſtianam ſolicitudinem non omnino impunita dimittant. Hoc in eis Deus operatur, cujus miſericordiam, etiam in his moleſtiis, de quibus conquerimini, non vultis agnoſcere.* Hæc fere Auguſt.quæ licet non de Pontifice cogente Regem ſchiſmaticum, ſed de Imperatore in favorem Eccleſiæ contra ſubditos rebelles ſæviente,loquatur, nihilominus,ut dixi,verba ipſa,totaque ſententia optime ad præſentem cauſam cum proportione accommodantur. Neque poterit contradicere, niſi qui poteſtatem Papæ ad Reges ſchiſmaticos coercendos negaverit: is autem ad quæſtionem de cauſa religionis controverſiam revocabit. Atque ita etiam concluditur, licet Eliſabetha ſententia Pontificis provocata perſecutionem auxerit, non ideo ſcopum,& finem perſecutionis mutaſſe, ſemper enim contra Religionem pugnavit, & in eo propoſito occaſione juſtæ ſententiæ magis confirmato, & crudelior facta eſt, atque ita perſecutio Catholicorum non fuit mutata, ſeu ablata, ſed aucta.

Perſecutionis progreſſus ſub Jacobo. Ad alia,quæ de ſe ſuoque Regimine Rex proponit,breviter reſpondemus, in primis ex comparatione,quam inter ſe,& Eliſabetham facit, ad ſummum oſtendere, in principio ſui imperii mitius ſe cum Catholicis geſſiſſe, & perſecutionem Eliſabethæ aliquo modo temperaſſe, non vero ab illa ceſſaſſe. Nos enim facile oſtendere poſſumus, ipſum etiam Jacobum a principio regni ſui religionem catholicam perſecutum eſſe. Primo, quia in primo anno regni ſui, primoque Parlamento edicta Reginæ non ſolum confirmavit, ſed etiam non parum auxit, ut Bellarminus in ſua reſponſione teſtatur. Secundo, quia ipſemet Rex dicit, Catholicos de ſua benignitate confiſos, in eam ſpem veniſſe, ut ſe brevi Religionis ſuæ libertate fruituros confiderent. Ergo fatetur, ipſo etiam regnante,ſemper fuiſſe catholicis interdictum,ne ſuam Religionem profiterentur,vel obſervarent; ergo cogebantur illam deſerere; quæ autem eſſe poteſt evidentior religionis perſecutio, quam illius uſum per iniquas leges,& per vim interdicere? Tertio ipſe Rex fatetur, ſummam clementiam ſuam erga catholicos eo perveniſſe, ut intra diem conſtitutam regno excedere permitterentur, vel potius cogerentur,nam exilium illud ad vitandas graviores pęnas illis concedebatur. Et hoc vocat Rex *Clementiſſimum edictum.* Sed audiat,quid de ſimili conceſſione tempore Eliſabethæ facta ſcribat Sanderus. *Inierunt his ipſis diebus novum conſilium de quibuſdam,quos in vinculis habebant,in exilium mittendis,vel quia morte, ac mactatione ſacerdotum ſenſerunt ſe nihil profeciſſe, vel quia judicarunt,hoc in primis facto fucatam clementiam ſuam, cujus laudem tantopere expetunt,pluribus in locis divulgari poſſe.* Quid ergo ſi de ſimili Regis conſilio idem judicium quis faciat? Fortaſſe non multum a vero aberrabit. Verumtamen demus,Regem id feciſſe animo leniendi vexationem, & minuendi pęnas. *Profecto perpetuum exilium, neque magnum eſt lenitatis argumentum*, ut idem auctor adjungit; imo per ſe ſpectatum eſt graviſſima pœna, & per illud cogi ad graviores pęnas vitandas, & magna eſt calamitas, ac denique ea conditione impoſitum, ut redire ſit capitale, duriſſimum, ac ſæviſſimum eſt.

Evaſioni occurritur. At inquit Rex,ſe regnante,probari non poſſe, aliquem religionis cauſa morte mulctatum fuiſſe. Sed in primis hęc nulla gratia eſt,niſi beneficium reputetur illud latronum, qui gloriari ſolent, vitam ſe eis dediſſe, quibus non ademerint. Deinde peſſima eſt illa collectio, *Non interficiuntur catholici; ergo neque perſecutionem patiuntur*, quaſi vero ſola occiſio, & mors ſit coactio & gravis pœna. Unde Auguſtinus de Unitat. Eccleſ. c. 20. *Quoties Principes per terrores etiam leviorum pœnarum, a bona vita, & a bonis factis minando, & ſæviendo deterrent, perſecutores, & oppreſſores ſunt.* Denique falſum etiam eſſe illud, quod aſſeritur, in capite ſequenti oſtendemus. Et ex eo,quod Rex addit,& futurum ſignificat,ut interdictio juramenti occaſio ſit,plures recuſantes interficiendi, ſatis oſtendit, Regis propoſitum eſſe perſequendi Sanctos uſque ad mortem Religionis cauſa. Nam ut oſtendimus, religio, & conſcientia fideles obligat hoc juramentum non admittere;ergo qui fideles ob eam cauſam interficit, eos propter cauſam Religionis uſque ad mortem perſequitur. *Sanguiſque eorum non in Pontificem*, ut Rex prophetat, ſed in caput perſecutoris recidet, niſi corrigatur. Non enim Pontifex cauſam dedit effundendi talem ſanguinem,qui veritatem declarando, juramentum interdixit, ſed Rex, qui & veritatem oppugnando tale imponit juramentum, & uſque ad mortem perſequi ſtatuit illud recuſantes, erit vera cauſa ſanguinis tam crudeliter effuſi. Præterea favores, & beneficia, quæ Catholicis ſe contuliſſe refert,& parvi momenti ſunt ad excuſandam perſecutionem, non enim Religionis cauſa illis favere, vel potius cum illis diſſimulare incepit, ſed ob rationes politicas, ut in principio regni ſui omnes ſibi aliquo modo conciliaret. Et fortaſſe illis blanditiis, & honoribus eorum animos lucrari cupiebat,ut eos poſtea in rebus etiam religionis facilius voluntati ſuæ obſequentes inveniret. Quod ſi ita eſt, illa non excuſatio, ſed potius pars, & augmentum perſecutionis cenſenda eſt. Denique quod Rex fre-

Non excuſatur beneficiis in Catholicos, ſi ratione politici regiminis collata ſunt.

frequenter in suam defensionem allegat, sceleribus conjurationis coactum fuisse in Pontificios severius agere, & non excusat persecutionem, quam multo antea inchoaverat; ut ostendimus, & ad excusandam a persecutione vexationem catholicorum inde subsequutam nihil juvat, ut sequenti capite ostendemus.

CAPUT XI.

An qui propter Romanam Religionem, & obedientiam in Anglia morte mulctati sunt, inter veros martyres sint annumerandi.

UT persecutoris Ecclesiæ infamiam Rex Angliæ quoquomodo effugiat, in religiosos, & fideles viros pro Christo in eadem insula interfectos illam rejicere conatus est, constanter affirmans, propter scelera, & crimen perduellionis, vel inobedientiæ gravis in transgressione legum civilium, justo supplicio effectos, non vero propter conscientiæ, aut religionis causam esse interfectos. Et ideo mentiri affirmat, valdeque irridet eos, qui illos Martyres vocant. Unde in Præf. sic inquit. *Licet sat, superque idoneis probationibus Jesuitas perduellionis, & conjurationum reos esse pateat, ipsique veritatis victi confessi sint, nihilominus pro Martyribus habendi sunt.* Inferius vero post longam digressionem contra P. Henricum Garnetum, & alios factam adjungit. *Id constanter assevero, quod & in Apologia mea posui, hic neminem sive meis, sive defunctæ Reginæ temporibus conscientiæ, ac religionis causa affectum esse supplicio.* Quod si hoc verum est, necessario concluditur, nullum catholicum, saltem Elisabethæ, & Jacobi temporibus supplicio mortis affectum, verum martyrem fuisse, quia (ut est constans in theologia principium) Martyrem non facit pœna, sed causa, ut ex Cypriano, Augustino, & aliis Patribus supra in c.22.lib.1. declaravimus. Quibus autem argumentis, vel indiciis Rex suadere nitatur, violentas Sanctorum mortes Anglorum fidelium auctoritate regia in Anglia factas, non propter causam Religionis, sed propter alia crimina inflictas esse, postea videbimus. Ostendemusque illis gloriam Martyrum non obscurari, sed potius ipsiusmet Regis verbis illustrari, & convinci: tam potens enim est veritatis lux, & splendor, ut nunquam ita possit per calliditatem, vel violentiam occultari, quin tandem se prodat, & ostendat.

Pag. 157. & seq.

Veritas affirmans ostéditur.

Dicimus ergo non solum sub Henrico VIII. sed etiam sub Elisabetha, & Jacobo plures in Anglicana persecutione mortem pro Christo suscepisse, qui inter veros Christi Martyres magna gloria, & constanti veritate computantur. Ita sentiunt de his sanctis viris omnes catholici scriptores, qui de Anglicanis rebus his temporibus scripserunt. Nam Polydor. Virgin. in fine suæ Historiæ referens lapsum Henrici abnegantis Papæ potestatem, seque caput Anglicanæ Ecclesiæ constituentis, subjungit. *Illud autem decretum non ab omnibus probatur. Et in primis ab Episcopo Roffensi, viro magna doctrina, summa integritate, & innocentia: item a Thoma Moro equite, literis, ac bonis moribus ornatissimo, qui demum ambo maluerunt de vita, quam de ea sententia decedere, ut ocyus in cœlo, quemadmodum ipsi sperabant, fruerentur ævo: aliquotque alii idem sponte fecerunt.* Ubi licet expresso nomine Martyres non vocet, tamen dum de illorum innocentia testatur, & veram interfectionis eorum causam aperit, & ipsos Martyres esse, & pro sola religionis causa interfectos esse confirmat. Idem de illis, & de aliis sub Elisabetha interfectis affirmat, & variis exemplis, ac rationibus ostendit Sander. in lib. 1. & 3. de Schismate Anglican. Nam in lib. 1. anno 1533. & sequentibus refert, plures Religiosos Cartusianæ, & Franciscanæ familiæ illustres fuisse Martyres, & præclare triumphasse, illustre pro veritate testimonium reddendo, confirmat. Postea Roffensis, & Mori insignia martyria describit, & signatim de Moro refert, interrogatum esse, *an probaret legem publice latam, in qua omnis potestas Pontifici Romano abrogata, & summa Ecclesiæ gubernatio Regi concessa esset*, cui interrogationi cum prius ita respondisset, neque fidem negare, neque temere mortis periculo sese offerre videretur, tandem instante necessitate ita respondit: *Ego per Dei gratiam semper Catholicus, nec unquam a Pontificis Romani communione discedens, audiveram aliquando Pontificis Romani potestatem legitimam quidem & laudabilem, sed tamen humani juris, non divinæ præscriptionis fuisse. Itaque cum viderem, statum hujus regni eo ferri, ut necessario investigandum esset, quæ ex origine Pontificis Romani potestas dimanaret, toto septennio hujus rei diligentissimæ indagationi me dedi, & deprehendi potestatem Romani Pontificis, quam vos temere (ut nihil dicam gravius) abrogastis, non modo legitimam, laudabilem, & necessariam, verum etiam divini juris, & præscriptionis esse. Hæc mea est sententia, hæc fides, in qua per Dei gratiam moriar. Vix hæc dixerat, cum omnes magna voce clamarunt, proditorem, & perduellem esse Morum.* Et similiter de Roffense ait, esse interfectum, eo quod in articulum de Primatu spirituali ab Henrico usurpatum consentire recusaverit. Addit vero utrunque etiam fuisse interfectum, eo quod legitimas fuisse nuptias Henrici cum Anna Bolena jurare noluerint. Ex quo ansam sumpsit Rex Jacobus eorum Martyria illudendi: veruntamen ex hoc etiam capite illustriora fieri, capite sequenti ostendemus. Denique idem Auctor in omnibus fere sequentibus annis vitæ Henrici illustrissima martyria refert, veruntamen quia Rex Jacobus de tempore Henrici nihil dicit, hæc nunc sufficiunt.

Martyres ex Cartusiana, & Franciscana familia. illustria Thomæ Mori, & Roffensis martyria.

In libro autem tertio multos propter solam fidei causam extinctos per Elisabetham affirmat, quos & Martyres esse censet. Et primum, ante expeditum Breve Pii V. in Elisabetham refert Thomam Comitem Northumbrium, qui contra hæreticos arma sumpserat, in manum Anglorum traditum, *& Vita* (inquit) *si vellet Religionis sententiam mutare, oblata, claro martyrio fideliter in Domino finivisse*. Interposuit autem hic auctor verba illa, *vita si vellet*, &c. Ne forte quis hunc Comitem a gloria martyrii excludendum putaret, eo quod propter rebellionem motam interfectus videretur, non enim ita est, nam illa conditio ei oblata sufficiens fuit, ut propter fidei testimonium potius, quam propter prius factum (qualecunque illud fuisset) mortuus fuerit. Quod pro multis aliis exemplis observandum est. Postea vero anno 1571. cum multæ leges, capite præcedenti notatæ, contra catholicos latæ essent, ait Sanderus. *In quas leges cum multi devoti catholici, vel vere offenderent, vel saltem calumnia legum irretiti tenerentur, alii carceribus, alii bonorum proscriptione, alii etiam morte mulctabantur, tam sacerdotes, quam utrumque sexus Laici omnium ordinum.* Et in sequentibus annis 581. & sequent. Patris Edmundi Campiani, e societate Jesu & aliorum multorum martyria præclarissima refert, de quibus tandem ait: *Frustra vero in hoc instituto compendio commemoraverim, quibus de criminibus tam crudeliter in innocentes animadversum sit, cum omnibus constet, veram, solamque causam fuisse Religionis avitæ professionem, & Apostolicæ Sedis, ac communionis contra Ecclesiæ rebelles filios defensionem.* Quod postea multis indiciis, & testimoniis confirmat. Unde quod Rex Jacobus ait, Elisabetham a Pio V. exagitatam hæc, & similia commisisse, nihil impedire potuit, quin hæc omnia vera martyria fuerint; quin potius inde magis ostendi potest, omnia illa homicidia in odium Romanæ religionis, & ad confirmandam sectam illi contrariam commissa fuisse, ac subinde nihil ad veram martyrii rationem in eis posse desiderari.

Martyrium Thomæ Comitis Northumbrii.

Hos late recenset idem Auctor lib. 7. de Visibil. monarchia.

Atque eodem modo de his martyribus senserunt Genebrard. in Chron. ann. 1534. referens Paulum Jovium, Georgi. Lilium in Chron. & Sleidam lib. 9. Item Surius, in sua historia, Bozi. de Signis Eccles. p. 1. lib. 11. c. 1. ubi martyria Carthusianorum sub Henrico late refert, notatque sua sponte illa sustinuisse: *Nam conditio* (ait) *proponebatur iis, ut vel discederent a fide, vel ea tormenta subirent.* Deinde vero aliorum tormenta, & martyria sub Elisabetha refert, quæ omnia latius prosequitur lib. 12. cap. 22. Post hos Didacus a Yepes Episcopus Tarazonen. in Anglicana historia veritatem hanc sæpe confirmat, maxime vero in lib. 1. cap. 14. hæreticorum consilium, & industriam detegit, causam religionis sub nomine criminis læsæ Majestatis involventium, ut sub illo prætextu ac calumnia catholici interficerentur, & martyrum gloriam inter Christianos non consequerentur. Et lib. 2. cap. 5. refert Andre. Filipatrum egregie de his martyribus, qui ab Elisabetha facti sunt, scribentem.

Testimonium Car. Bar. de martyribus Angliæ.

Præterea illustrissimus Baron. in Martyrol. die 29. Decembris, quo die festum S. Thomæ Cantuariensis Ecclesia

sia

sia celebrat, post brevem ejus Martyrii descriptionẽ subjungit. *Videre meruit sæculum nostrum, ex hac parte felicissimum, quamplurimos Thomas, sanctissimos sacerdotes, aliosque nobilissimos viros Anglicanos ampliori (liceat dicere) martyrio coronatos, duplicisque tituli coronis auctos, cum non solum (ut Thomas) pro Eccles. libertate, sed pro fide catholica tuenda, restituenda, ac conservanda, nobilissimo martyrio occubuerint: ut inter alios, quos nuper S. Societas Jesu velut agnos innoxios in sacris septis, sanctis eruditionibus ad martyrium, acceptissimas Deo hostias, saginavit; quos Romanum, quos Rhemense sacra collegia, quæ dixerim celsas turres a facie Aquilonis, & fortissima propugnacula fidei, emiserunt ad triumphos, & provexerunt ad coronas. Macte animo, macte virtute, Anglicanorum nobilissime, ac gloriosissime cœtus, qui tam illustri militiæ nomen dedisti, ac sacramento sanguinem spopondisti: æmulor sane vos Dei æmulatione, cum vos martyrii candidatos ac nobilissima purpura Martyres designatos aspicio. Compellor & dicere; Moriatur anima mea morte Justorum, & fiant novissima mea horum similia.* Quæ verba dixit vir gravissimus non solum de his, qui temporibus Elisabethæ, sed etiam de his, qui suo etiam tempore sub Jacobo propter similem causam passi sunt, quos non paucos fuisse multorum fide dignorum relationibus compertum habemus, licet nondum in historia aliqua typis mandata, quæ ad manus nostras pervenerit, scriptum sit.

Martyres a societa. Jesu.

Denique ita de Anglicanis Martyribus sensit etiam Petrus Opmeerus in novissimo opere chronographico, Ann. 1535. & Laurenti. Beyerlinck in tomo 2. ejusdem chronographiæ ann. 1606. ubi postquam descripsit sulphuream conjurationem contra Regem Angliæ, & supplicia conjurationis auctoribus inflicta, de Patre Henrico Garneto grave reddit testimonium, quod hoc loco transcribere, opportunum visum est. *Paulo post venit etiam in suspicionem sulphureæ conjurationis, odio crediderim ejus, cui se adscripserat, Societatis Jesu, Henricus Garnetus omni literarum genere excultus. Qui tamen artibus illis nunquam se admiscuerat, obtestatus nihil se de iis palam rescivisse. Catesbium in arcanis conscientiæ detexisse, quidquam in animo sibi esse, quod religionem promoveret, ita tamen verborum involucris id implicuisse, ut Regiæ necis mentionem nunquam fecerit. Acta judicii, & quæ tam adversus illum, quam ad ejus defensionem in medium allata sunt; editis libellis explicata fuerunt. Interim 28. Martii (alii tertiam Maii dicunt) interritus, & exporrecta fronte ad supplicii locum, necemque trahitur, obtestatus se gaudere plurimum, quod eam mortem invenisset, quæ sibi ad immortalitatem aditum reseraret. Neque ille solus in ejus facinoris suspicionem venerat, sed plures insuper, quorum nonnulli qui in Belgio degebant, ea macula aspersi feruntur. Dies, quo conjuratio detecta primum fuit, in fastos relata, totique regno celebris ad perennem rei memoriam esse jubetur.*

Grave testimoniũ pro Henrico Garneto Martyre e Societate Jesu.

Scio ad hæc omnia responsurum Jacobum Regem, non esse his auctoribus fidem adhibendam, tum quod Pontificii sint, tum quod falsis rumoribus fuerint decepti. Veruntamen cum omnium istorum virorum non tantum fides in Deum, sed etiam doctrina, & prudentia nota sit, & aliqui eorum in vitæ integritate, & puritate fuerint illustres, credendum potius illis est, quam Protestantibus, qui & fidem negarunt, & odio in Pontificem facti sunt infidelibus deteriores. Quapropter qui non ex aliorum relatione, sed ex certa scientia, & experientia loquuntur, ut Sanderus, & quos ipse allegat, testes profecto sunt omni exceptione majores. Qui vero audita referunt, non leviter motos esse, verba ipsorum manifeste ostendunt. Unde potius credendum est, Regem in his, quæ de judiciorum suorum legitimis probationibus affirmat, ab hæreticis, & Papæ hostibus deceptum esse, quam tot viros sapiẽtes vanis rumoribus ductos esse, cum rem non ut dubiam, sed ut certam affirment, & multi eorum scriptis, & testimoniis fide dignissimis, quæ proferunt, illa se didicisse testentur. Quod sine ullo falsitatis vel redargutionis timore fecit etiam illustrissimus Bellarminus, ut omittam alios Societatis Scriptores, qui testimonium huic veritati dederunt.

Excluditur Regis Evasio.

Prætermissis autem conjecturis, & testibus, ex verbis ipsiusmet Regis eandem veritatem demonstrare possumus. Suppono enim ex dictis supra lib. 1. c. 22. in personis a Regibus Angliæ interfectis nihil aliud desiderari posse, nisi ut propter Christum, seu quod idem est, propter justitiam, fidem, aut veram Religionem extincti sint, nam omnes aliæ conditiones ad martyrium requisitæ, & omnia indicia veri Martyrii in eorum morte inventa sunt. Quia tam in fidei antiquitate, quam in animi constantia, & patientia, nec non in verborum gravitate, & prudentia antiquos martyres imitati sunt, ut in dicto capite declaravi. Unde neque Rex ipse Angliæ, neque Protestantes omnes aliam rationem, aut modum obscurandi hæc martyria invenire hactenus potuerunt, nisi negando, religionis causa hos Martyres passos esse. Et fortasse ideo hanc excusationem prætendere ausi sunt, quia cum ex facto pendeat, difficilem probationem habere videtur; tam potens autem est veritatis vis, ut etiam suis verbis Jacobus illam negare, imo etiam occultare non potuerit.

Ex verbis regis demonstratur, personas quasdam ab ipsis interfectas, pro Christo occubuisse.

Nam in Præfat. pag. 153. cum dixisset, neminem suo, vel Reginæ tempore religionis causa esse ultimo supplicio affectum, probationem his verbis subjungit; *Nam quantumvis religioni suæ deditus sit, quantumvis eam aperte & constanter profiteatur, nullum ei a legibus impendet capitis periculum: nisi comperto contra leges externo aliquo actu deliquisse, aut conjurationem, consiliumve rei summæ perniciosum iniisse: exceptis tantummodo sacrificulis, cæterisque Pontificiarum partium, qui transmarinis regionibus sacris ordinibus initiantur, qui tot conjurationibus, tot proditionibus ab ipsis in Anglia, vel conceptis, vel laudatis infames, a nostris finibus sub perduellionis pœna arcentur.* In quibus verbis primum notanda est regula generalis, in qua Rex ait, eis, *qui catholicam fidem aperte, & constanter profitentur, nullum a legibus impendere capitis periculum.* Non enim negat, alias graves pœnas, & afflictiones eis imminere, neque affirmare potest licere eis per leges, suam fidem profiteri his actibus, & modis, quos ipsamet fides præcipit, vel docet, ut ex dicendis patebit. Deinde notandæ sunt exceptiones, una est, *de his, qui conjurationem injerunt*, de qua nihil dicere necesse est, nam si tali crimine legitime convicti fuerint, juste pro illo puniuntur, neque illa mors ad martyrium pertinet. Solet autem (ut quibusdam exemplis supra ostensum est, & generaliter fama prædicat) illis promitti pœnæ remissio, si Romanam religionem abjurent, & tunc si cum pœnitentia priorum delictorum patiantur, non carebunt gloria martyrii, quia tandem propter fidei constantiam mortem sustinent. Sed de hoc alias. Nunc quod ad rem nostram pertinet, est altera exceptio de his, *Qui externo aliquo actu contra leges deliquerunt.* Atque in hac immorandum est, & cum illa cætera, quæ de religione, & exterminatione Catholicorum dicuntur, expendemus.

Martyres sunt, qui oblatam veniam mortis quam merentur, respuunt, ne Romanã fidem abnegent.

Interrogo igitur, de quibus legibus Rex loquatur, an de pure civilibus, quibus latrones, homicidæ, & alii similes morte mulctantur, vel de legibus, quibus Catholici, aut falsam Sectam profiteri, aut obedientiam, & potestatem Pontificis abjurare coguntur, aut actus Religionis Catholicæ exercere, vel illam docere prohibentur. Profecto de prioribus legibus solis Rex loqui non potest, alioqui facile convincetur falsitatis ejus assertio. Tum ex legibus allegatis capite præcedenti, tum ex factis ipsis universo Orbi notis, tum etiam ex verbis Regis in Apologia, ubi recusantibus juramentum nuper editum, mortem comminatur, ut capite etiam præcedenti ponderavimus, certaque relatione jam accepimus aliquot ob solam illam recusationem esse in Anglia interfectos. Necesse est ergo, ut de Legibus in materia Religionis disponentibus contra Romanam Religionem loquatur. Hinc autem evidenter sequitur, eos, qui propter solam transgressionem talium legum interficiuntur, propter solam causam religionis, & conscientiæ interfici, ac subinde veros Martyres esse: quia, ut dixi, nihil aliud ad verum martyrium in tali morte desiderari potest.

Qui morte afficiũtur, ob nõ servatam legem iniquã martyres sunt.

Ostẽditur multos Catholicos qui ob transgressionẽ legum Jacobi Regis occisi sunt, propter Christum passos esse.

Probatur autem illatio, primo in legibus præcipientibus actus veræ relegioni contrarios, ut est jurare Primatum Reginæ, vel Regis, & abjurare potestatem Papæ, vel nomen ejus ex omnibus libris delere, ut præcepit Henricus. Quia nemo potest talem legem servare, nisi contra suam conscientiam agendo, vel interius, vel exterius saltem Catholicam religionem negando; ergo idem est, pro-

pter

pter talium legum transgressionem, quod propter suam conscientiam & religionem immaculatam servandam interfici. Consequentia evidens est, & Antecedens constat ex sententia Petri, & Apostolorum Actor. c. 5. *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus*. Unde recte dixit August. Epist. 166. *si contingat, Imperatorem in errore versari, & pro errore suo contra veritatem leges dare, qui non faciunt, quod ille jubet, quia Deus prohibet, licet torqueantur, non puniri, sed probari nunc, & postea coronari*. Similesque Patrum sententias congerit Gratianus 11. q. 3. c. 92. & sequentibus. Et confirmatur, quia non aliter omnes Martyres a principio Ecclesiæ passi sunt. Per edicta enim Imperatorum contra fidem, vel cultum veri Dei aliquid agere præcipiebantur, sub comminatione mortis, quam sustinere potius, quam talibus obedire mandatis eligebant. Eodem autem modo puniuntur in Anglia talium legum transgressores. Atque ratio hæc, & assertio locum habet, etiam in illis Angliæ legibus, quæ alios actus sacrilegos, ut participationem Calvinianæ Cœnæ, & similes communicationes cum hæreticis in eorum ritibus, & Synagogis præcipiunt. Nam licet in legibus non imponatur capitalis pœna, nihilominus qualiscunque sit pœna, illam propter talis legis transgressionem sustinere, est quædam martyrii participatio, vel inchoatio, quæ si usque ad mortem sustineatur, poterit martyrium consummari, ut infra dicam.

Ob eandē causam Martyres nascentis Ecclesiæ occidebantur.

De aliis autem legibus vetantibus actus exteriores bonos, & ex fide & religione catholica profectos, ut sunt sacra facere, seu missas privatas dicere, absolvere pœnitentes, catholicos exhortari, ignorantes, vel hæresi deceptos docere, & schismaticos Ecclesiæ Romanæ reconciliare, & specialiter docere Papam esse caput Ecclesiæ ubique existentis, etiam in Anglia, & similia. De his, inquam, legibus facile etiam probari potest, eos, qui ob transgressionem illarum interficiuntur, esse veros Martyres, & propter causam Religionis interfici. Sunt enim hæ leges similes illi præcepto sacerdotum, & scribarum dato Apostolis Actor. 4. quando *vocantes eos denunciarunt, ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu*. Quibus Petrus, & Joannes responderunt. *Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire, quam Deum, judicate, non enim possumus, quæ vidimus, & audivimus non loqui*. Et iterum cap. 5. cum Princeps sacerdotum Apostolos reprehenderet, dicens, *Præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine isto, &c.* Apostoli responderunt, *Obedire oportet Deo, magis quam hominibus*. Et cum ob eam causam cæsi fuissent. *Ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*. Ubi expendo, licet sacerdotes propter transgressionem sui præcepti Apostolos cædi fecissent, illos nihilominus existimasse, *pro nomine Jesu* passos fuisse: unde si passio illa usque ad mortem pervenisset, sine dubio fuisset consummatum martyrium. Ex quo loco generatim colligimus, si præceptum, vel lex humana prohibeat actus veræ religionis catholicæ, qui ad ejus defensionem, conservationem, vel propagationem ordinantur, & propter ejus transgressionem aliquis a fidei persecutore occidatur, vere interfici propter causam religionis, etiam si tyrannus propter legis suæ transgressionem pœnam illam imponi dicat. Est enim omnino eadem ratio. Cum ergo per has leges Angliæ similes actus religionis catholicæ prohibeantur, illæ nihil obstant, quominus omnes, qui propter usum talium actionum interficiuntur, propter fidem, & religionem moriantur.

Martyres sunt qui propter violationem legū prohibentiū actus religionis catholicæ occiduntur.

Ratio autem est, quia leges illæ sunt iniquæ, & nullam obligationem inducere possunt, tum quia sunt civiles, & in materia religionis contra religionem disponunt, tum quia prohibent actus de se licitos, & Sanctos in spiritualem perniciem Ecclesiæ, quæ in illo regno est. Et ideo illas leges non observare nulla est culpa; imo si fiat prudenti modo, & sine temeritate, est insignis actus fortitudinis & religionis, & signum magnæ charitatis; ergo mors illata propter tales actus, re vera non est pœna transgressionis legis, quia ubi lex nulla est, etiam transgressio est nulla, & consequenter nulla culpa; ergo nec vera pœna esse potest. Superest ergo, ut sit tantum persecutio religionis, & afflictio, seu passio talis personæ, solum quia talem Religionem profitetur, aut defendit, vel prædicat, hoc autem est pati propter causam Religionis, & propter Christum, sicut patiebantur Apostoli. Hæc autem ratio procedit evidentius, quando actio ab homine prohibita a Christo est præcepta; tum quia homo tunc patitur, ne hominem Deo præferat, juxta illam Apost. sententiam; *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus*; tum etiam quia in illo articulo obligat Christi præceptum: *Nolite timere eos qui occidunt corpus*. Matt. 10. Nam ubi ait auctor Imperf. hom. 25. *Non solum ille proditor est veritatis, qui transgrediens veritatem mendacium loquitur, sed etiam ille, qui non libere veritatem pronunciat, quam libere pronunciare oportet*. Unde subjungit, non solum sacerdotem, sed etiam laicum esse debitorem profitendæ fidei in tali necessitatis articulo. Quomodo ergo non erit Martyr, si ob eam causam interficiatur?

Addo vero, licet talia opera lege humana prohibita possint aliquando omitti sine transgressione præcepti divini, vel quia sunt tantum de consilio, ut vovere castitatem, vel religionem profiteri, vel quia si cadunt sub affirmativum præceptum Dei, vel Ecclesiæ, vel illud non obligat pro tali tempore, vel cum tot periculis, & ideo posset optime pro tunc omitti, sine ejusdem transgressione: nihilominus si quis, non obstante iniqua prohibitione, & tyrannica comminatione propter zelum fidei illos actus exerceat, eo modo, quo sibi licent, & judicat ad Dei gloriam, & utilitatem animarum expedire: si propterea occidatur, erit vere martyr, quia *non ut maledicus, aut fur*, vel inobediens Regi, cujus lex est iniqua, *sed ut Christianus Catholicus* patitur, & propter justitiam interficitur. Non enim solum homo operatur justitiam, quando obedit præcepto, sed etiam quoties operatur propter Christum, & Dei gloriam, licet tunc non obligetur; ergo qui patitur, ne hanc justitiam voluntariam, ut sic dicam, id est, non necessariam tunc ex præcepto, Deo autem gratam, & proximis utilem, omittat, re vera propter justitiam patitur; ergo si interficiatur propter eandem causam, vere occiditur propter causam religionis, ac subinde est verus martyr.

Qui interficitur, quod actū religionis Catholicæ exerceat martyr existat.

Cum ergo Rex fateatur, in Anglia interfici Pontificios propter transgressionem talium legum civilium, negare non potest, quin propter causam religionis interficiantur, & consequenter neque inficiari potest esse veros martyres. Nam lex injusta & invalida non potest impedire martyrii veritatē, nec veram causam talis mortis immutare, quæ causa re vera sola professio talium actionū, quæ ideo displicet Regi, suisque consiliariis, quia displicet illis Romana religio, & timent, ne per illos actus vel conservetur, vel instauretur in illa insula, & ne contraria secta confundatur. Nec refert, si dixerint, prohiberi hos actus, non propter religionem, sed propter civiles rationes, quia tales homines seditiosi sunt, & conjurationem movent, &c. Nam in primis majori ex parte hæ sunt falsæ calumniæ, & prætextus ad evertendam religionem Catholicam. Dato enim (& non concesso) quod aliqui Catholici in hoc aliquid peccaverint, vel excesserint, non ideo in omnes Catholicos redundare debet infamia, hoc enim cōtra rationem, & justitiam est, ut constat. Maxime vero iniquum est, ut ob eam causam ipsa Catholica religio (ut sic dicam) infametur, & persecutionem patiatur, usum ejus, & omnia media necessaria, vel utilia ad illius conservationem vel propagationem subditis prohibendo. Deinde multa sunt legibus Anglicis sub pœna capitis prohibita, & punita, quæ ad evitandum illud periculum, si quod esset, nec necessaria, nec utilia sunt. Ut v.g. *prohibere affirmare Papam esse caput Ecclesiæ*, nihil profecto ad illum finem conferr. Quin potius illa lex efficit, ut fideles Papæ obedientes cogantur sese abscondere, ex qua violentia, & similibus solent tales conjurationes prodire. Et idem est de prohibitione usus sacrificii, & aliarum rerum sacrarum, ut imaginum, & de administratione sacramentorum ritu catholico. At vero si subditi libere suam fidē profiteri sinerentur, & essent cogniti qui a Pontifice sunt, occasio conjurationis, ac similia pericula essent sublata; ergo hoc colore non possunt tales leges, vel mortes, quæ sub illarum titulo fiunt, a persecutione causa religionis excusari. Ex quo tandem dicimus, si quod est periculum insidiarum & conjurationum, ex pertinacia ipsorū hæreticorum nasci. Et ideo si ad vitandum periculum volunt potius religionem Cathol. funditus evertere, quem a sua pertinacia desistere, hoc ipso evidenter ostendunt, se Cathol. religionem persequi, ut suam hæresim retineant, & in illa temporalem statum conservent; ergo quando propter similem causam sacerdotes, vel alios fideles occidūt;

pro-

propter causam religionis illos perimunt, ac subinde tanquam veros martyres, velint, nolint, eos Deo mactant.

Nec movere debet Catholicos, aut dubietatem aliquam inferre, quod leges Angliæ damnent eos, qui talia agunt, tanquam perduelliones, traditores, aut hostes occultos Regis, vel Reipubl. non enim apud Deum, sed apud depravatum judicium hominum tales censeri possunt. Conditores enim talium legum dignitatem Pontificis contrariam esse censent Regiæ Majestati, & ideo crimen læsæ Majestatis appellant, obedientiam Pontificis profiteri, cum tamen negare Pontifici obedientiam crimen sit læsæ Majestatis divinæ, quæ vices suas Pontifici in terris commisit, & ideo obedientia, quæ illi tribuitur, Deo tribuitur, & non potest esse contraria fidelitati justę, & Principibus temporalibus debitæ: cum Christus ipse docuerit, non repugnare, quæ sunt Cæsaris, dare Cęsari, & quæ sunt Dei, Deo. Hoc autem esse præcipuum institutum, & artificium talium legum intelligi facile potest ex his, quæ refert Sander. de tempore Elisabethæ lib. 3. pag. 469. ubi de SS. Confessoribus ait. *Cum cæteras confictas criminationes in judicio facile depulissent, mox ipsorum secretiores cogitationes, & futura facta, quibusdam captiosis interrogationibus super Bulla declaratoria Pii V. fit inquisitio; nimirum, si sententiam illam legitimam fuisse judicent? Si putent in Papa esse potestatem Reges exauctorare, ac subditos ab ipsorum obedientia liberos reddere? quid sint facturi ipsi, aut aliis in conscientia prę scribent, si bellum a quoquam inferatur propter Religionem; ac hujus generis alia: in quibus si quid pro Pontificia potestate, vel prudentissima veterum moderatione dixissent, continuo læsæ Majestatis, & non Religionis rei decernebantur.* Et postea confessione cujusdam Jo. Nicolai, & variis ac illustribus exemplis idem late confirmat, ac tandem ex legibus in quodam Regio edicto contentis id comprobat, pręcipue usque ad pag. 484. Nos vero id ipsum convincere possumus ex Regis Jacobi edicto pro suæ fidelitatis, vel potius abnegationis Pontificiæ potestatis juramento, facto ad proclamationem, seu ad petitionem Parlamenti anno 7. regni ejus, cujus tenor omisso procemio, est. *Per has præsentes stricte præcipimus, & mandamus, ut Domini, & cæteri nostri secretioris consilii Archiepiscopi, Episcopi, Præsides, & custodes pacis, &c. ad quos spectat hoc negotium, ut administrent hoc juramentum omnibus personis, & præcipue his, quibus potest, & debet administrari, juxta statutum factum in 3. anno nostri regni, & quod in recusantes animadvertant juxta leges nostras respective. Et quamvis poterimus propter amorem erga omnes subditos nostros (quibus per providentiam Dei loco patris sumus) optare, ne ullus inveniretur intra terminos nostrorum dominiorum, qui illud recusaverit: nihilominus si quis cor suum ita abalienaverit a serenissimo Principe suo, ut illud, vel illius ullam partem externæ potestati subjecerit, in derogationem nostræ coronæ, & dignitatis, severitatem, & justitiam nostrarum legum, tali debitam declarabimus; sicut e contra favor noster, & benevolentia benemeritis subditis debetur.*

Obedientiam Pontificis profiteri, nullum est perduellionis crimen

Idem confirmatur edicto Jacobi Regis pro juramento fidelitatis.

Nihilominus, quia alienatio hæc a nobis, & nostra corona, est præparatio quædam ad ulteriorem, & periculosiorem defectionem, & ideo tendit ad crimen læsæ Majestatis resolvimus reservare nobis, & nostro usui totum ordinem, potestatem, & dispositionem circa hunc casum, sicut & pœnas ejusdem. Ex quibus verbis satis constat, has pœnas re vera non infligi, nisi propter confessionem Primatus Pontificis, vel propter non abnegatam potestatem ejus, quæ manifeste est causa religionis, ut autem gloria Martyrum obscuretur, tegi causam veram sub ficto velamine criminis læsæ Majestatis, pœnarum autem severitatem & injustitiam sub blandis verbis clementiæ, & paternæ providentię occultari, in quo Rex Anglię antiquos Imperatores, qui ab ecclesia defecerunt, imitatur. Sic enim de Constantio refert Hilarius libro contra illum, quod catholicos persequebatur, partim blanditiis, partim terroribus, & afflictionibus, *sine invidia* (inquit) *gloriosarum mortium*. Unde in hunc modum contra Constantium proclamat. *Contra Deum pugnas, contra Ecclesiam sævis, Sanctos persequeris, prædicatores Christi odisti, religionem tollis, tyrannus non tam humanorum, sed divinorum.* Et infra. *Subrepis nomine blandienti, occidis specie religionis, impietatem peragis, Christi fidem Christi mendax prædicator extinguis.*

Similiter Julianus Apostata *Callide, & artificiose* (ut ait Nazianz. Orat. 3. alias 1. contra illum) bellum contra Christianos movit, *tyrannidi clementiam tanquam hamo escam circumponens, ac vim persuasione, verborumque blanditiis illiniret.* Et subdit Nazianz. *Etenim ut alia, ita eum quoque, quo Martyres affici solent, honorem athletis invidebat. Ac proinde id molitur, ut ipse quidem, & vim afferat, & interim afferre non videatur.* Quod late prosequitur. Et similia repetit Orat. 4. quæ est 2. contra eundem. Oratione autem 32. postquam de Juliano sermonem fecit, de Valente subdit. *Secundus nihilo humanior illo fuit; imo eo etiam acerbior, quod Christi nomen ferens, pseudo Christus erat, Christianisque probrum, ac dedecus, quibus, & facere impium, & pati inglorium erat: quod nec injuriam quidem accipere viderentur, nec illustre Martyrii nomen cruciatibus accederet, verum hic quoque fucus veritati fieret, ut qui tanquam Christiani patiebantur, tanquam impii cruciatu afficerentur.* Nihil est ergo, quod Catholici de istorum Sanctorum Martyrio dubitent, nam juxta regulam Augustini, cum sint certi, eos in unitate ecclesiæ pro eadem unitate & obedientia mortuos esse, dubitare non possunt, quin sit tanquam Martyres coronati, & interfectores eorum tanquam persecutores martyrum esse judicandos. *Nemo igitur* (ut Cyprianus dixit) *infamet Martyrum dignitatem, nemo eorum glorias destruat, & coronas. Manet incorruptæ fidei robur incolume, nec dicere. aut facere aliquid contra Christum potest, cujus & spes, & virtus, & gloria omnis in Christo est.*

Augustin. de unit. Ecclef. l. 20.

Cyprian. lib. de lapf.

Addere tandem possumus ad fidelium consolationem, Catholicos diu pro fide vexatos, licet non sint violenter pro fide interfecti, si in ea tribulatione constanter usque ad mortem perseverent, sive in montibus, & solitudinibus fugiendo errantes, sive in vinculis & carceribus afflicti, sive voluntariis, vel coactis exiliis peregrinantes, sive speluncis & cavernis terræ delitescentes, sive aliis modis, & egestare multa incommoda patienter sustinentes, usque ad finem vitæ pervenerint, non fore privandos gloria, vel mercede Martyrii. Cujus veritatis testis sufficiens mihi est Cyprian. Ep. 5. 6. ad Thibarit. quos ad martyrium exhortans, ait. *Si fugientem in solitudine, ac montibus latro oppresserit, fera invaserit, fames, aut sitis, aut frigus afflixerit, vel per maria præcipiti navigatione properantem, tempestas, ac procella submerserit. Spectat militem suum Christus ubicumque pugnantem, & persecutionis causa pro nominis sui honore morienti præmium reddit, quod daturum se in persecutione promisit. Nec minor est martyrii gloria non publice, & inter multos periisse, cum pereundi causa sit, propter Christum perire. Sufficit ad testimonium Martyrii sui testis ille, qui probat Martyres, & coronat.* Sicque dixit idem Cypr. ep. 18. ad Lucium P. *In confessoribus Christi dilata Martyria non meritum confessionis minuunt, sed magnalia divinæ protectionis ostendunt.*

Qui varie pro Christi fide vexantur, martyrii gloria nõ carebunt.

Hæc autem tolerantia afflictionum, & pœnarum usque ad mortem duobus modis potest accidere: uno modo cum tanta corporis violentia & invaletudine ex ipsis afflictionibus, vel earum occasione provenientibus, ut magna ex parte inde mors proveniat, aut nimium acceleretur, ut contingit in diuturno carcere, vel in exilio ad loca insalubria, in longa, & periculosa navigatione, vel in tanta rerum penuria, ut gravibus & continuis incommoditatibus corpus extenuetur, donec extinguatur. Et in his casibus in omni proprietate & veritate martyrium consummatur, & ita solet Ecclesia eos, qui hoc modo pro Christo moriuntur, ut veros martyres colere, eorumque facta celebrare. Alio vero modo fieri potest, ut licet quis vincula, aut exilia, vel alias similes afflictiones usque ad mortem pro Christo sustineat, nihilominus afflictiones illæ non sint causa mortis, sed suo naturali cursu proveniat: & tunc licet dubium inter Theologos sit, an illud fidei testimonium usque ad talem mortem redditum ad nomen, & specialem martyrii aureolam obtinendam sufficiat: certum nihilominus est, copiosam martyrii gloriam, & mercedem illi deesse non posse. Nam qui sic perseveravit, re vera implevit conditionem a Christo postulatam, *Qui me confessus fuerit coram hominibus:* unde Christum etiam ipsum promissionem suam implere necesse est, *Confitebor & ego eum coram Patre meo.*

Duplex modus prædictas afflictiones tolerandi.

Et in his, qui sic patiuntur, maxime locum habet, quod August. ait ser. 46. de Temp. *Non Martyrium sola effusio sanguinis consummat, nec sola dat palmam exustio illa flammarum. Pervenitur non solum occasu, sed etiam contemptu carnis ad coronam.* Et ser. 232. de Temp. *Quicunque pro veritate testimonium dederit, quidquid pro testimonio veritatis & justitiæ pertulerit, totum ei Dominus pro martyrio computabit.* Utique in ea confessione usque ad mortem perseverando. Et sic etiam in his confessoribus maxime completur, quod sancti Patres sæpe dicunt, martyrium non deesse, ubi voluntas non deest, sicut dixit Chrysost. Psal. 95. *Martyrium non tantum eventu æstimatur, sed etiam proposito.* Et Cyprian. ep. 11. *Non contristetur aliquis ex vobis, quasi illis minor, qui ante vos tormenta perpessi, victo, & calcato sæculo ad Dominum glorioso itinere venerunt. Dominus scrutator est renum, & cordis arcana perspicit, & intuetur occulta. Ad coronam Dei promerendam sufficit ipsius solum testimonium, qui judicaturus est.*

CAPUT XII.

Ad ea, quæ contra secundum Breve Pontificium, & contra Cardinalis Bellarmini Epistolam Rex obiicit, responsio.

Regis in Cardinal. Bellarmini brevitatem redargutio.

INter alia arrogantiæ signa, quæ Rex in Præfatione ex Apologia Bellarmini, ejusque responsione enumerat, ac reprehendit, unum est, quam in scribendo brevitatem Rex tenuerat, eandem ipsum Bellarminum in respondendo sequi voluisse, & addit: *Quo compendio in secundo Pontificis Brevi confutando usus eram, eodem in me voluit uti, meoque exemplo sese pene intra unius paginæ angustias coercere.* Ut ergo similem reprehensionem vitarem, omnemque umbram occasionis ejus effugerem, sicut in cæteris hactenus feci, in hoc ultimo puncto copiosam reprehensionem serenissimo Regi dare desideravi. Nihil autem vel in ipso Brevi, quod nova defensione vel probatione indigeret, neque in oppugnatione Regis, quod peculiare responsum postularet, inveni: ideoque satius duxi, in eandem Regis offensionem & reprehensionem incurrere, quam vel jam dicta repetere, vel superfluis verbis & otiosis cartas onerare. Ideoque breviter posterius decretum Pontificis, ejusque rationem explicabo, deinde nihil difficile contra illud a Rege obiici eadem brevitate ostendam: tandemque simili modo circa Epistolæ Bellarmini confutationem discurram.

Proponuntur præcipuæ vires secundi Brevis Pauli V.

Pontifex igitur in hoc posteriori Brevi nullum novum onus vel obligationem Catholicis Anglis imponit, sed prius Breve iterum confirmat, distinctiusque explicat, in eo duo facta esse. Unum est, declarare non esse licitum in conscientia hoc juramentum fidelitatis præstare, aliud est, proprio etiam præcepto illud prohibere, ut omnis occasio tergiversandi vel dubitandi tolleretur. Insuper etiam declarat, prius Breve non solum motu proprio, & ex certa scientia, verum etiam post longam & gravem deliberationem de omnibus, quæ in juramento continentur, adhibitam, fuisse scriptum, ideoque omnino servandum esse, omni interpretatione secus suadente rejecta. Ratio autem vel necessitas hujus novæ declarationis seu confirmationis fuit, quia ut ipsemet Pontifex refert, nonnulli, vel subditi, vel seductores Regis rumorem in Anglia sparserant, Breve vel fictum esse, vel non legitime, & ex certa scientia, sed per surreptionem aliquam fuisse expeditum, quo prætextu aliqui, illo contempto, juramentum non recusabant. Quam fraudem & renitentiam versutiei adversarii humanæ salutis idem Pontifex benigne ac prudenter tribuit, ut infirmiorum fidelium fragilitatem excuset.

Objectio Regis cum Rex non haberet contra secundum Breve, verborum exaggeratione utitur.

Rex autem Angliæ cum nihil haberet, quod contra verissimam Pontificis declarationem, & necessariam prohibitionem obiiceret, sive ab auctoritate, sive a ratione petitum, in verborum exaggerationem prorumpit, verbaque ipsiusmet Pontificis, quæ proxime adduximus, arripit, & in ipsum convertit, dicens, nulla fraude ita potuisse dæmonem Catholicis Angliæ per mille annos nocere, sicut hujus Brevis expeditione Papa illis novit. Quia ex illo hoc magnum (scilicet) incommodum sequetur, quia multi etiam Sacerdotes, qui juramentum admiserant, illud abjurare cogentur, atque ita fiet, ut duo juramenta fidelitatis suo Regi exhibita pejerent. Unum est illud, quod omnes qui sub regno nascuntur, tacite jurant, aliud hoc, quod posterius admiserunt. *Unde sequitur* (inquit) *neminem posse in Anglia Rom. religionem profiteri, nec salutem animæ suæ curare, qui non fidelitatem suam erga Principem cognitam, & juratam exuerit, & ejuraverit.* Nihilque aliud contra hoc posterius Breve obiicit.

Non est autem difficile, in præsenti puncto *probare spiritus*, & ostendere, an institutio juramenti, ejusque exactio potius quam ejusdem reprobatio, & prohibitio ex spiritu Satanæ fuerit, nam *ex fructibus*, seu effectibus eorum discerni possunt. Finis enim juramenti est, avertere fideles ab obedientia Ecclesiastica sub colore obedientiæ civilis, eos inducendo ad abnegandam Pontificiam potestatem, sub prætextu jurandi Regi fidelitatem. Unde fructus talis juramenti, si exhibeatur, erunt schismatis professio, confirmatio, & augmentum, fidei abnegatio, & illius regni integra in spiritualibus ruina, & animarum perditio. Est ergo perspicuum juramentum illud ab adversario humanæ salutis excogitatum esse, & in cordibus Protestantium Regi consulentium immissum: & ab eodem spiritu omnia verba, & media, quibus tale juramentum defenditur, proficisci. E contrario vero reprobationem & prohibitionem ejusdem juramenti a contrario, seu divino spiritu inspiratam esse, tum quia proprium opus spiritus Dei est dissolvere opera diaboli, tum etiam, quia qui prohibitionem illam plena fide, & constanti obedientia susceperint, & suis conscientiis consulent, & schismati, ac infidelitati cum spe magni fructus & mercedis resistent. Qui vero sive ex animi fragilitate, sive per errorem & deceptionem tale juramentum admiserunt (ut Rex affirmat) lapsum & errorem suum per clamorem Pastoris agnoscentes, dissolvent colligationes impietatis, & iniquum juramentum abjurabunt. Hoc enim non solum inconveniens non est, ut idem Rex infert, sed potius est ad salutem necessarium, & inter præcipuos effectus hujus Brevis computari debet.

A quo spiritu forma illa jurandi inventa fuerit.

Satisfit incommodo a Rege illato.

Neque propterea sequitur altera pars, quam Rex involvit, quod scilicet abjuretur juramentum obedientiæ & fidelitatis ad Regem, cum ipsis subditis congenitum. Sive enim per hoc juramentum intelligat obligationem illam, quæ veluti hæreditario jure pervenit ad omnes subditos, & ad eorum filios ex fidelitate a suis parentibus, & majoribus suis Principibus jurata, sive etiam loquatur de expresso juramento licito, & honesto a subditis facto de fidelitate politica Regi debita, neutro modo sequitur abjurari naturale illud vinculum, seu juramentum obedientiæ civilis, ob retractationem juramenti a Rege inventi, & ab aliquibus admissi. Quia in eo, ut ostendimus, non promittitur Regi civilis obedientia justa & honesta, sed directe abnegatur Pontifici obedientia & potestas, & ideo quando retractatur, abjuratur abnegatio, ut sic dicam, ac proinde recognoscitur Pontificis potestas, & ad ejus obedientiam reditur. Regi autem solum negatur illa obedientia, quæ obedientiæ Pontificis ac Dei fuerit contraria, quod contra civilem, naturaliterque debitam non esse, sæpissime declaratum & probatum est.

Satisfit ultimæ illationi Regis.

Unde ad ultimam Regis illationem jam respondimus. Nam si Rex loquatur de obedientia, quam ipse desiderat, quæ nullam supra ipsum vel directe in spiritualibus, vel indirecte in temporalibus recognoscat, optime infert, neminem posse in Anglia Catholicam fidem tenere, & servare talem obedientiam Regi jurando, vel tale juramentum, si illud aliquando præstitit, non retractando. Neque Rex in hoc dubitaret, si, ut tenetur, crederet, extra unam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam non posse esse salutem, aut fidem; quia ubi non est unio cum capite, ibi est schisma & divisio ac separatio ab ecclesia, ideoque fieri non potest, ut qui juramentum illud admiserit, & in eo perstiterit, in statu salutis existat. At vero si de pura, ac legitima obedientia civili Rex loqueretur, nullius momenti esset illatio, quia hæc obedientia civilis cum Ecclesiastica non pugnat, & in aliis regnis Catholicis servant subditi Romanam religionem, & consulunt saluti suæ, & nihilominus non exuunt, nec abjurant fidelitatem Regi suo debitam, imo illam ampliori fide, & cum majori Regum pace ac securitate observant.

Regis objectiones contra Epistolam Bellarmini confutantur.

Post impugnata Pontificia decreta invehitur Rex in epistolam Cardinalis Bellarmini, cui quoad hanc partem respondere, non duxi operæpretium; tum quia Cardinalis doctissimus solita eruditione id egit plenissime, tum etiam quia fere nihil ad causam pertinens attingit, cui in superioribus satisfactum non sit. Quod ut omnibus sit evidens,

dens, figillatim, & per partes id breviſſime declarabo.

Prima. Primum enim Bellarmino tribuit, quod juramentum fidelitatis cum juramento Primatus confuderit. Sed objectionem hanc Cardinalis ipſe ſatis confutat. Et ideo nos in principio hujus libri utriuſque juramenti formulam propoſuimus, ut nullus tergiverſationis, aut ambiguitatis locus relinqueretur.

Secunda. Deinde in verſic. *Atque ut juſtitiam*, &c. quatuordecim aſſertiones proponit, quas omnes, vel ſaltem aliquas ex impugnatione juramenti ſequi affirmat. Sed de illis c. 6. ſatis dictum eſt.

Tertia. Tertio in §. *Atque ut clarius*, tranſitum facit Rex ad perſuadendam juſtitiã juramenti fidelitatis Conciliorum authoritate. Sed ut notavi c. 2. hujus libri, illa Concilia de juramento longe diverſo loquuntur. Unde non immerito poſſumus nos in Regem retorquere errorem, quem ipſe in principio hujus impugnationis Bellarmino tribuit, nimirum, quod ad confirmandum juramentum a quæſtione prorſus alienum probationes non neceſſarias congerat, ut dicto loco latius declaravi.

Quarta. Quarto in §. *Nunc vero*, quod pag. 65. habetur, per multas paginas digreditur verbis injurioſis, ſeu conviciis, & contumeliis Bellarminum inſectando, & arguendo: in omnibus autem illis nihil vel ad cauſam, aut doctrinam pertinens, vel diſcuſſione dignum invenio; qualiacunque tamen illa ſint, ab eodem Bellarmino docte refelluntur, quanquam non immerito contemni potuiſſent.

Quinta. Quinto pag. 84. §. *Nunc autem, unde digreſſus fuerat* (ut inquit) regreditur, ſtatim vero alio divertitur, ut Bellarminum alterius contradictionis redarguat, quod ut efficiat, probandum aſſumit, Pontifices multos Imperatores vexaſſe, inquietaſſe, & uſque ad interitum perſecutos eſſe. Inducitque varia exempla Imperatorum, & Regum, quos Pontifices depoſuerunt. Sed inter ea multa falſa veris permiſcet, ut erudite Bellarminus oſtendit. Quocirca quæ vera ſunt, confirmant veritatem Catholicam, ut illa referendo in lib. 3. diligenter expendimus, ſingulorum circumſtantias ponderando: quæ autem ſunt falſa, contemnenda ſunt, nam potius arguentem redarguunt. Et ita neutra oſtendunt, Pontifices Regum cędes per ſicarios, vel inſidias fuiſſe machinatos, quod Bellarminus negaverat, nam falſa nihil probant, veræ autem hiſtorię ſolum convincunt; cauſa legitima interveniente, & juſta cauſa exigente, ſæpius Pontifices contra iniquos Principes, ſervato juris ordine, uſque ad depoſitionis ſententiam proceſſiſſe.

Falſo imponuntur Regum cædes Romanis Pontificibus.

Sexta. Sexto in pag. 90. verſic. *Nam cum illud conſtet*, &c. propinquius Rex accedit ad cauſam de juramenti malitia, vel probitate tractandam, parum tamen in ea inſiſtit, ſtatim enim per ſimilitudines, vel exempla a Bellarmino adducta divagatur, in ſingulis diſparitatem, tamquam nodum in ſcirpo quærens. Nihil vero in defenſionem juramenti, vel ad oſtendendam ejus probitatem adducit, præter illud generale principium, quod juramentum fidelitatis civilis Regi præſtitum ſanctum eſt. Cum autem difficultas verſetur in applicatione illius veriſſimi principii ad hoc juramentum, de quo eſt controverſia, oſtendendo, illud eſſe purum juramentum civilis obedientiæ, nihilque religioni Catholicæ contrarium continere, ſæpe quidem hoc ſupponit, & repetit, nunquam vero illud probat, neque defendit, niſi Pontificis poteſtatem abnegando. Et ideo in hoc ſolo puncto inſiſtendum cenſuimus, reliquæ enim ſimilitudines, vel exempla, quæ ad exhortationem magis, quam ad probationem feruntur, ſupponunt doctrinam Catholicam, & illa ſtante, ſunt optima, nec a Rege refelluntur, niſi negando Catholicam doctrinam, ut recte notavit idem Bellarminus, omnes epiſtolæ ſuæ partes, & exempla, ac teſtimonia defendens, & confirmans. Quia vero verba quędam Gregorii, & Leonis Pontificum, quæ Rex late inſectatur pagin. 106. uſque ad 116. ad cauſam de Primatu pertinebant, ea nos in libro 3. late tractavimus. In ſecundo vero refellimus, quæ in pagin. 117. contra communionem ſub utraque ſpecie, & contra Miſſas privatas repetit.

Quod probatione eget ſupponitur, non probatur.

Septima. Septimo a pagin. 117. uſque ad 126. iterum in Bellarminum, & Sanderum, ac denique in Thomam Morum, & Roffenſem invehitur, & licet omnia, quæ attingit, ad punctum cauſæ non pertineant, tamen quia fidei doctrinam aliqua ex parte attingunt, de ſingulis aliquid breviter dicendum putavi. Primo enim reprehendit non Bellarminum, ſed Eccleſiam, quæ in verbis conſecrationis Corporis non addit verba illa, *quod pro vobis datur, contra Lucam*, inquit, *& Paulum*. Additque habere ſe, adverſarium, & hoſtem Bellarminum, confitentem illa non poſſe conciliari. At quis unquam dixit, eſſe oppoſitionem inter aliquos de eadem re loquentes, quorum alter rem integre narrat, alter partem refert ſine diſcrepantia, partem vero tacet. Si hæc contradictio, vel oppoſitio eſt, infinitæ ſunt oppoſitiones inter Evangeliſtas, quæ inter ſe conciliari non poterunt. Imo in hoc eodem puncto Matthæus, & Marcus opponentur Lucæ, & Paulo, qui tacuerunt particulam *Quod pro vobis*, quam Lucas & Paulus poſuerunt. Quin etiam erunt Lucas & Paulus quodammodo inter ſe oppoſiti, quia non eodem verbo uſi ſunt, ſed alter dixit, *quod pro vobis datur*, alter, *quod pro vobis tradetur*. Quod adnotare libuit, ut qui hæc legerit, advertat, quibus prætextibus Proteſtantes Catholicam Eccleſiam relinquant, ejuſque Apoſtolicos ritus reprehendere audeant. Conſtat enim evidenter, ibi nullam eſſe oppoſitionem, quia neque tacere eſt contradicere, neque Paulus, aut Lucas dixerunt, omnia illa verba eſſe neceſſaria ad Euchariſtiam conficiendam, neque veriſimile eſt Matthæum, & Marcum aliquid ſubſtantiale huic ſacramento prętermiſiſſe, blaſphemum autem, & hæreticum eſt cogitare, Petrum mutilatam, & inſufficientem formam Euchariſtiæ Eccleſiæ Romanę, ac Catholicę tradidiſſe, de qua re alibi a nobis ex profeſſo diſputatum eſt.

In uno loco tacere quod in alio dicitur, non eſt contradictio.

De perſona Sanderi dicit Rex, *eſſe male meritum de patria ſua*, quod probat ex ejus ſententiis, ſeu aſſertionibus, octoque recenſet, quas hic tranſcribere non eſt neceſſe: nam in libris ejus videri facile poſſunt. Ex illis autem aperte colligitur, non alia ratione dici Sanderum male meritum de patria ſua, niſi quia veritatem Catholicam docuit, vel quia Regibus ſchiſmaticis non adhæſit, neque adulatus eſt, vel denique quia propter fidei conſtantiam exul a patria mortuus eſt. De Thoma Moro, & Roffenſi inſignibus viris, & illuſtriſſimis Martyribus, licet negare non potuerit interfectos fuiſſe, quia decreto de Primatu Regis Angliæ in ſpiritualibus aſſentire noluerunt, addit, non ob hanc ſolam cauſam, ſed etiam fuiſſe occiſos, quia ſecundas nuptias Regis approbare recuſarunt. Quod ſpecialiter dicit de Moro, idem tamen de Roffenſe intelligit, nam de utroque ita hiſtoriæ referunt. Subjungit autem Rex, *quæ meo judicio valde carnalis cauſa martyrii fuit*. Ego vero judico, hoc Regis judicium ſatis oſtendere, quam ſit potens error ſemel imbibitus ad pervertendum prudens judicium, etiam in rebus, quæ luce meridiana clariora ſunt. Quid enim deteſtabilius eſſe poteſt, quam dicere malum bonum, aut quid gravius, quam approbare falſa pro veris, in rebus præcipue morum, & quæ ſalutem æternam concernunt? Cum ergo ſecundæ nuptiæ Regis Henrici adeo eſſent deteſtabiles, ut contra omne jus divinum & humanum fuerint ſine valore, & effectu contractæ: etiam ſi nulla alia cauſa moriendi interceſſiſſet præter recuſationem approbationis illarum, illa ſine dubio eſſet ad martyrium ſufficiens. Nam licet adulterium, & polygamia vivente prima, & vera conjuge, carnalia ſint, illa tamen damnare opus virtutis, & valde ſpirituale eſt, & propter conſtantiam in tali opere mortem conſtanter ferre, egregia eſt cauſa martyrii. Sic enim mors Joannis Baptiſtæ, ut ſentit Eccleſia, illuſtre fuit martyrium, quamvis Joannes ex eo odio concubinæ potius, quam uxoris, quia Regi prædicabat, *non licet tibi habere eam*, interfectus ſit, quia illa cauſa licet ex parte Regis, & Herodiadis ſatis carnalis fuerit, nihilominus ex parte Joannis fuit ſpiritualis, utique teſtimonium veritatis, propter quod occiſus eſt. Ita ergo contigit Moro, & Roffenſi, ideoque ex hoc capite non obſcuratur, ſed illuſtrius fit martyrium. Reliqua vero, quæ de his ſanctis viris Rex detrahit, ad calumnias hæreticorum pertinent, quibus ipſe fidem adhibet, & ideo etiam ſcriptores, & conventicula hæreticorum Angliæ Roffenſi opponit contra totius orbis authoritatem, & conſenſum, quod frivolum eſt, ut egregie Bellarminus proſequitur.

Lib. 3. de Viſibil. monar. c. 4. & in Clave David. lib. 5. c. 2. & 4. & lib. 6. c. 1.

Illuſtre Thomæ Mori, & Roffenſis martyrium a calumnia vindicatur.

Octava. Pag. 126. in fin. Octavo in §. *Denique illud, &c.* Regiam dignitatem, & poteſtatem ex Scriptura veteris, & novi teſtamenti perſuadere aggreditur, ſed fruſtra laborat, quia dignitatem, & poteſtatem legitimam Regis temporalis nemo negat, ſpiritualem autem poteſtatem Regis, aut exemptionem ejus ab obedientia Prælatorum Eccleſiæ, illa teſtimonia non probant, & aliis certiſſimis improbantur, ut in

ut in lib. 3. ostensum est, ubi de testimoniis, quæ hic Rex congerit, copiose diximus. Et inde satis perspicuum est, quam sint frivolæ oppositiones, quas Rex fingit inter modos loquendi Scripturæ, & Bellarmini de Regum temporalium dignitate, & potentia, quibus ipse Bellarminus satis respondet. Sicut etiam refellit, quæ Rex postea subjungit adversus titulos, *Pontifex maximus*, vel *caput fidei*; quibus solet Papa decorari, de quibus, & de pluribus aliis nos etiam in lib. 3. diximus. Ideoque (ut dixi) in tota hac parte Apologiæ nihil amplius immorandum censui.

Operis conclusio, & ad Regem Angliæ peroratio.

QUa verborum gravitate, & moderatione in controversiis fidei loquendum, vel disputandum sit, Gregorius ille, qui per antonomasiam Theologi nomen consequutus est, tum exemplo, tum luculenta, & gravissima sententia nos docuit, dicens: *Non imperite docemus, nec adversarios contumeliis, & conviciis incessimus, quemadmodum plerique faciunt, non cum sermone, sed cum loquente confligentes, ac rationum, & argumentorum infirmitatem maledictis interdum obtegentes, non aliter, ac sæpius atramentum ante se vomere ajunt, ut piscatores effugiant, aut conspectum sui eis eripiant. Verum nos pro Christo bellum gerere hoc argumento planum facimus, quod secundum Christum, qui mitis, ac pacatus est, atque infirmitates nostras portavit, dimicamus. Nam nec in veræ doctrinæ detrimentum paci studemus, nonnihil de animorum contentione remittentes, ut facilitatis, & mansuetudinis famam colligamus (non enim quod bonum est, male aucupamur:) & rursum pacem colimus, legitime pugnantes, atque intra limites nostros, spiritusque regulam nosmet continentes. Ac de his quidem ita sentio, cunctisque animarum dispensatoribus, rectæque doctrinæ arbitris legem statuo, ut nec per duritiam hominum animos exasperent, nec per summissionem elatos, & insolentes efficiant, sed prudenter, & consulte in fidei causa se gerant, nec in alterutro horum mediocritatem excedant.*

Gregorius Nazianz. orat. 32.

Ad hanc scribendi regulam totam hanc disputationem ita conformare optavi, ut si fieri posset, ne minimum quidem ab illa discreparem. Hoc enim & Regiæ Majestati debitum, & officii mei esse, & ad finem propter quem hunc qualemcunque laborem suscepi, obtinendum pernecessarium esse persuasum semper habui. Non enim propter victoriæ laudem, aut ingenii, vel doctrinæ ostentationem vincere optavi, sed ut veritas ipsa vincat, & errorum tenebræ depellantur, & ut Christus in omnibus regnet, hoc maxime in votis habui. Quamobrem, Rex serenissime, si quid in responsione, & disputatione mea acrius, quam soleam, aut liberius, quam par sit, dictum esse apparuerit, non in personam, quam sustines, sed in doctrinam, tum novam, tum etiam contra Christi Vicarium ignominiosam, dictum esse intelligas, tranquilloque animo consideres, difficillimum esse, pravam, & perniciosam doctrinam, quam vir Catholicus abhorret, doctor aversatur, religiosus indigne fert, acriter, ut par est reprehendere, quin aliquid in talis doctrinæ sectatores redundare videatur. Sunt enim hęc adeo conjuncta, ut vix possint disputatione, vel admonitione separari. Quod in Paulo quondam notavit Chrysostomus, dicens: *Volebat gravitate, & reverentia servata loqui, & auditorem interdum mordens percellere, at hac ambo non dabantur, sed alterum alteri impedimento erat. Nam si quid reverenter dicas, haud quaquam possis auditorem perstringere, quod si rursus vehementer perstringere volueris, necesse tibi est, aperte, ac nuda oratione rem designare. At prudentia* (inquit) *Pauli utrunque exacte præstitit, ipso naturæ nomine, & increpationem augens, & hoc tanquam peripetasmate ad enarrationis verecundiam usus.* Hanc certe Pauli prudentiam præ oculis habui, & qua potui diligentia imitari studui, semper de re ipsa, non de persona, quoad fieri posset, tractando, vel ubi necessitas cogeret, non ad Regem, sed ad Protestantes illius deceptores sermonem dirigendo.

Chrysost. Homil. 4. in Epist. ad Rom. c. 1.

Superest ergo Rex serenissime, ut, qua polles animi benignitate, & ingenii magnitudine, de qua semper multum confisus sum, nostrum hoc opus benevole accipere, & puro veritatis amore interdum evolvere non digneris, simulque consideres, ingenui animi, maximique judicii esse, falsam opinionem, mendacio detecto, deponere, veritatemque intellectam animo amplecti, & verbo profiteri, ac æternitatis impendentia pericula præcavere. Nullum enim in pertinacia decus, summa autem in ingenii docilitate prudentia, atque in pia ad Deum conversione providentia, qua non tibi tantum soli, sed Patriæ olim florentissimę, nunc vero in summo discrimine constitutę, prout ex officii tui magnitudine debitor es, consules. Quod si vocem Domini te vocantis audieris, eique obedire decreveris, quod ipse vocando inceperit, adjuvando perficiet, nihilque erit, quod divino præsidio fultus vincere, ac superare non valeas. Unde non est, cur hostium veritatis, quorum sermo ut cancer serpit, contradictionem timeas, proteget enim te Deus a contradictione linguarum. *Contradicunt linguæ multæ*, ait Augustinus, Psalm. 30.
diversæ hæreses, diversa schismata personant, linguæ multæ contradicunt veraci doctrinæ, tu curre ad tabernaculum Dei, Ecclesiam catholicam tene, a regula veritatis noli discedere, & protegeris in tabernaculo a contradictione linguarum. Henricus ille, qui primus fidei defensor nominatus est, contra linguas contradicentes egregie prius scripserat, postea desipiens, & sibi, & Patriæ male consulens, deplorandum tam Angliæ, quam orbi universo exemplum reliquit. Cur non & Jacobus, licet prius a seductoribus deceptus, contra Dei tabernaculum, Ecclesiam, nimirum catholicam, scripserit, intellecta postea veritate, ejusdem Ecclesię acerrimus propugnator, & Anglicani decoris instaurator existat? Ita enim fiet, ut illustrem fidei catholicæ defensoris titulum, quem non sine causa magnifacere ostendis, non verbis tantum, sed opere, & veritate, immortali cum laude merearis.

Quod si fortasse, Rex serenissime, nostris disputationibus, desiderio, & excelso animo, acrique ingenio vestro nondum satisfecimus, & aliquarum rerum, vel plenior responsio, vel major probatio desideratur, aut vobis, vel ministris vestris novæ contra catholicam doctrinam objectiones occurrunt, quibus satisfacere necessarium sit, proponantur velim omni sinceritate, & solius veritatis intelligendæ gratia, & quantum in me fuerit, paratum semper invenietis, ad eam, quæ in nobis est, fidei, sive scripto, sive etiam verbo, si occasio tulerit, rationem reddendam: & ad omnia, quæ proposita fuerint, non de me, sed de divino auxilio, & veritate confidens, pro virili respondendum. Hoc solum Majestatem vestram omni animi submissione enixe postulo, ut si adversus ea, quæ in his disputationibus pertractavi, aliquid rescribere visum fuerit, ab omni vana verborum contentione abstineatur, & digressiones variæ de rebus, quæ interdum vel casu excidunt, vel obiter attinguntur, & ad causam fidei nihil referunt, evitentur, & solo amore veritatis res ipsa tractetur, & fidei veritas inquiratur. Si enim hoc a vobis obtinuero, spe alicujus publicæ utilitatis erectus, nulli labori parcam, sed libentissime impendam, & super impendar ipse pro animabus vestris.

FINIS.

INDEX

INDEX

QUORUNDAM E PRÆCIPUIS SACRÆ SCRIPTURÆ LOCIS, QUÆ IN HOC OPERE EXPONUNTUR.

Prior numerus paginam, posterior columnam significat.

EX VETERI TESTAMENTO.

EX NOVO TESTAMENTO.

INDEX RERUM;

QUÆ IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

A

B

C

F

H

I

L

M

R

Re-

FINIS.

